

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, הקריה החרדית בית שמש, ביתר נעילית, ברנפולד, בית וגן, רוממה, מה יעקב, רמת שלמה, גאולה, רמת אשכול, גבעת שאול, קרית יובל, בני ברק, רכסים, קרית ספר, נתיבות, חיפה, רמות, אופקים, אשדוד, מעלה אדומים, אלעד, תל ציון, צפת, קרית הרצוג, פרדס כץ, מעלות, נתיבי, רמת אלחנן בני ברק, רמת הפציעה בית שמש, מה יעקב מרכז, קטמונים, נהריה, עבריה, כרמיאל, דימונה, ירוחם

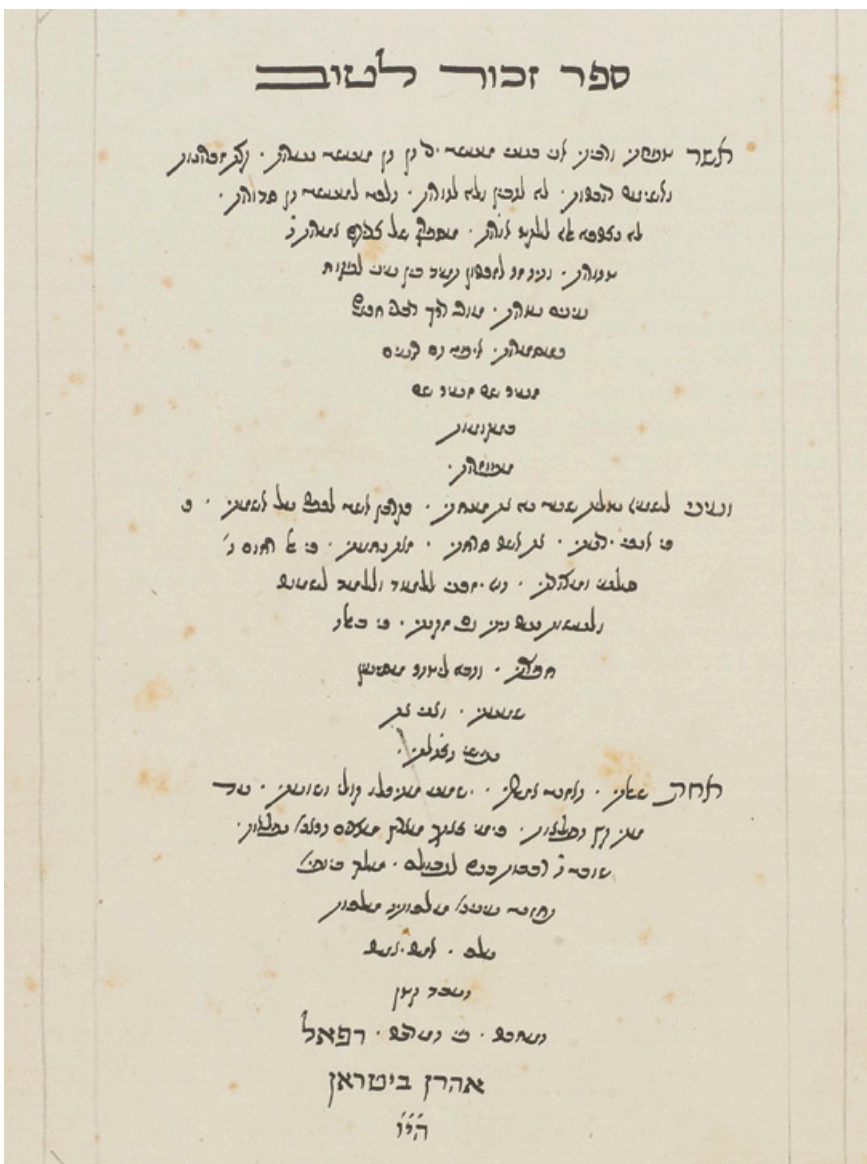
סימנים
שמ"ה - שנ"ד

הלכות עירובין: בדיני רשויות השבת

גנזי הלכה

תשובות וחיידשים מכת"י רבותינו נ"ע
עורך: הרב שלום הלל

מהר"ר רפאל אהרן ביטראן זלה"ה
מחז"ר קושטא

שער ספר 'זכור לטוב' כ"י

לחבר חיבוריו הנחוצים, ולהשיב תשובות לשאלות קהלתו המרובים, גם לשאר קהלות לארצותם ומקומם. אכן מרבית תורתו נשארה טמונה בכ"י, מהם שרד מעט, וחלקם הגדול אבד כליל. ואלו הם ספריו ששרדו: **מדות טובות**. פירוש על המכילתא באורך וברוחב, בעומק הפשט והעיון, ובבקיאות מרובה. חיבור זה שרד בכ"י המחבר בגנוי הראשון לציון רבי יצחק נסים זצ"ל, ונדפס בהוצאת ידי הרב נסים, ירושלים תשמ"ט. בשנים האחרונות זיכנו ה' ובא לדינו מהדורה בתרא של חיבור זה בכרך גדול, בתוספת מרובה על העיקר, כתוב כולו בכתובת הרב המחבר ז"ל. זיכנו ה' להדפיסו בשלימות על פי כתב יד זה. **זכור לטוב**. מערכות תשובות ודרשות, חיבור גדול ומפואר, המכיל חקרי הלכות ובירורי ענינים בכל חדרי תורה, בעומק העיון ובהיקף נפלא. שרד בכת"י המחבר בבי' מהדורות בספריית אאמו"ר הגרי"מ הלל שליט"א, ויודפס בעזה"י ע"י מכון אהבת שלום. **רב טוב**. פירוש על הלכות נדה להרמב"ן. אף הוא שרד בכ"י בספריית אאמו"ר שליט"א. מלבד נדע על כרך של תשובות וחיבור בדרושים שהיה לו להמחבר, ולא נמצא עד ימינו. לפנינו כמה מערכות וזכרונות, חקרי הלכות בדיני עירוב והוצאה בשבת, נאספים מתוך ספרו זכור לטוב כ"י הג"ל.

ספר זכור לטוב

אשר טפחתי ורבייתי אני בעניי מעשה ידי הן הן מעשה נערו, קצת זכרונות ואשימים דבורות, לא להבין ולא להורות, הלכה למעשה הן סדורות, לא נצרכא אלא ללקט אורות, מספרן של צדיקים אמרות ה' טהורות, והיה זה לזכרון תמיד בין עיני לפקוח עינים עורות, מורה דרך דברי חכמים כמסמרות, איפה הם רועים זעיר שם זעיר שם במקומות מפוזרות.

בגיליון:

מפתח ענינים מפורט בעמ' רמ"ב

תשובת מרנא רבינו חיים מוולאזין זלה"ה
גנזי הלכה עמ' ג'

חקר הלכה
מזרח חדש

מכתבי הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל
עמ' י'

שי"ח הלכה
מזרח חדש

חלופי מכתבים בין הגרש"י ולדנברג והגר"צ גרינהויז
למרח הגר"ח קניבסקי
עמ' ל"ד

רשות הרבים האם צריך שהיו עוברים בו
ששים רבוא

עיון הלכה עמ' ה', מקור הלכה עמ' מ"ג, עוד יוסף
חי עמ' ב"ט

בירור דעת מרח האם יש לנו מה"ד דאורייתא
בזמן הזה

שערי הלכות עמ' כ"ה, שו"ת בהלכה עמ' מ"ד, האיר
המורה עמ' מ"ח

בענין אם נסעים במסגרת בעגלה או ברכבת
מצטרפים לס' ריבוא

הוראת הלכה עמ' מ"ו, המנהג וטעמו עמ' ס"ד

מיישב מנהג העולם שנהגו להחזיר רשות הרבים
בצורת הפתח בלבד

שו"ת בהלכה עמ' מ"ג

בענין מכתב הבלט לחזן לרה"ד או כרמלית אי
רשאי להכניסו לרה"י

חקר הלכה עמ' ט"ז

אם הד' אמות נמדד לפי החפץ או לפי האדם
הגהות הגר"ק עמ' י"ח

ד' אמות שיש לו לאדם ברה"ד אם מועיל לברור
במחשבה

שיח הלכה עמ' ל"ד

הוצאת ס"ת לרה"ד דרך מקום פטור
עיון הלכה עמ' ח'

בירור דעת החזו"א בסוגיא דנגס באכרין
שיח הלכה עמ' ל"ח

ציאה לרה"ד בשבת כשכפזי רוק או שיידי
מאכל

הוראת הלכה עמ' מ"ז, נתיבי המנהגים עמ' ס"ג,
תשובות ופסקים עמ' ס"ה

לזרוק אשפה מחלוק ביתו לפח האשפה
הוראת הלכה עמ' מ"ח

גיליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהחזקת רשת הכוללים

המורחם אברהם בן אלטון הררי ז"ל	מורה"ר פריץ בן מורה"ר שמואל נטע ע"ה גראס	המורחם נלבי"ע כ"ו סבת תשכ"ב ווי' המורחמת	מורה"ר פריץ נלבי"ע כ"ב סבת תשנ"ז	המורחם נלבי"ע כ"ו סבת תשכ"ב ווי' המורחמת	מורה"ר פריץ נלבי"ע כ"ב סבת תשנ"ז
שרה עליזה טובה בת מול הררי נ"ע	ווי' החשובה מרת יענטא בת מורה"ר אשר ע"ה	ווי' החשובה מרת הדסה ע"ה בת מורה"ר אפרים ע"ה	ווי' החשובה מרת הדסה ע"ה בת מורה"ר אפרים ע"ה	ווי' החשובה מרת יענטא בת מורה"ר אשר ע"ה	ווי' החשובה מרת הדסה ע"ה בת מורה"ר אפרים ע"ה
נלבי"ע ו' סבת תש"ן	נלבי"ע י"א ניסן תשס"ד	נלבי"ע ט"ו אדר ב' תשס"ח	נלבי"ע ט"ו אדר ב' תשס"ח	נלבי"ע ו' סבת תש"ן	נלבי"ע י"א ניסן תשס"ד

ועיני לשמיא נטלית שעה נא את מנחתי, כקרבן אשה לכפר על אשמת, כי אנכי ידעתי, את אשר סרחת, זאת נחמתי, כי אל רחום ה' סלעי ומצודתי, הוא יכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות נער הייתי גם זקנתי, כי באלה חפצתי, והבא ליטור מסייעין שמעתי, ואני את נפשי הצלתי. אחת שאלתי, האונה אמרתי, ישמע מהיכלו קולי ושועתי, עד מתי קץ הפלאות, כימי צאתך מארץ מצרים הראנו נפלאות, שובה ה' רבבות בנים לגבולם, מלך ביופיו תחונה עינינו מלכותיה מלכות עלם. אמר יאמר העבד קטן המחבר, פי המדבר

רפאל אהרן ביטראן ה"ו

שבת. דעת הרב המגיד בפרק י"ו מהלכות שבת הלכה ח' בשם הרשב"א דקורפף יותר מבית סאתים דמיעוט בבורות לא הי מיעוט דהו כאלילנות ע"ש, ופסקו מרן בש"ע ס' שניח סעיף ד' ע"ש, וכן דעת הריטב"א בחידושי לעירובין דף כ"ה ע"א ע"ש. אבל מדברי התוס' שם דף כ"ב ע"א ד"ה בור ופסין נראה דס"ל דהוי מיעוט ע"ש ודו"ק. ועיין בחידושי הריטב"א שם. אבל אחר העיון יש לפרש דברי התוס' עפ"י שיטת הה"מ, וכונתם דהבור ליהוי מיעוט דוקא גבי פסי ביראות דהתם דמי לעמוד בקרפף, אבל גבי קרפף ודאי דאף התוס' מודו דהוי כאלילנות כפי הטעם שכתב הרשב"א ז"ל. וכן מה שחלקו לפס בין מחיצה, היינו דלגבי מחיצה בריאה היא מיעוט כל מה דלא הי רגילות אצלה כעמוד, לא כן לגבי פסין ברה"ר אף במלתא דלא הי רגיל בו כגון בורות ברה"ר לא הי מיעוט, וזה ברור, ודו"ק היטב, כנלע"ד פשוט.

שבת. בלחי הבלוט מדופנו של מבוי אמרו בפ"ק דעירובין דף ה' ע"א דפחות מד' אמות לרוחב המבוי נידון משום לחי, ובר' אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו. ופירש"י דהיינו דוקא בשלא תקנו מעיקרא לשם לחי אלא הניחו לחיזוק הבתים, אבל אי תחילה תקנו לשם לחי כל שכן נידון משום לחי דמשום דרבה בסתימתו לא גרע. וכ"כ התוס' שם, ודבר פשוט דמה שהביאו התוס' שם מפירש"י דדף ט' ע"ב בקושיית הש"ס שם דפירש דהונח לשם לחי ואפ"ה אי הי ד' אמות נידון משום מבוי, קאי לחילוק שחילקו דכשהוא משוך לאורך המבוי דאינו מרבה בסתימתו נידון משום מבוי, ובוה מודה רש"י כי ההיא דדף י"ד ע"א בלחי המושך לאורך המבוי, אמנם בכשהוא בולט לרוחב המבוי בהא תחילת וסוף דברי התוס' קיימי כשיטת רש"י נידון משום לחי, וזה ברור, וכן מבואר בדברי הב"ח סי' שס"ג ע"ש. וכדעת רש"י כתבו הגהות אשירי והריטב"א בחידושי ע"ש. וכן נראה מבואר דעת הטור¹, דבדין לחי העומד מאליו דפסק כאב"י דכשר ובתנאי דסמכו עליו מע"ש, והוא מבואר בגמ' כדמייתי מרן שם, כתב על זה דהא דסמכו דשרי היינו כשלא יהיה בולט ברוחב המבוי אלא פחות מד' אמות, אבל אם הוא בולט ד' אמות נידון משום מבוי, ע"ש. ומדחילק כן גבי לחי העומד מאליו, מבואר דדוקא בלחי זה איתיה להאי חילוקא, אבל בתקנו תחילה לשם כך בכל אופן נידון משום לחי כפירש"י. וכ"כ הדימ"י והב"ח² והט"י³ בדעת הטור, ולאפוקי ממי"ש מר"ן דהטור חולק על רש"י מדנקט האי חילוקא אפילו בסמכו עליו מע"ש ולדעת רש"י בסמכו עליו מע"ש אפילו ברוחב ד' אמות נידון משום לחי ע"ש. ואחרי נשיקת עפר רגלי קדשו דבריו אינם מובנים, דאך אפשר להעמיס כן בדעת רש"י, הלא רש"י טעמא טעים דהא דפחות מד' אמות נידון משום לחי משום דס"ל כאב"י דלחי העומד מאליו כשר, והנה הא דאב"י מבואר בסוגיא דהוא דוקא בסמכו עליו מע"ש ואפ"ה בד' אמות נידון משום מבוי, וא"כ ע"כ לומר דהא דחילק רש"י דכשהועמד לשם כך אפילו רוחב ד' אמות נידון משום לחי היינו דוקא בעשאו מתחילה לשם כך, אבל אם לא עשאו מתחילה לשם לחי אף דסמכו עליו מע"ש עכ"פ אינו נקרא אלא לחי העומד מאליו וד' אמות נידון משום מבוי, וזה נראה דברים ברורים, ודברי מר"ן ז"ל צ"ע, ואין ספק דבש"ע⁴ חזר בו ותפס כדברי הטור בפשיטות, ועיין מג"א שם⁵.

והיה נראה להביא ראיה לדעת רש"י מהא דאמרו שם דף ו' ע"א כיצד מעברין נראה להביא ראיה לדעת רש"י מכהן ולחי וקורה מכאן, והקשו בתוס'¹¹ דלחי ביותר מעשר לא מהני, ותירצו דעושה לחי רחב עד שיתמעט מעשר אמות ע"ש, וזה מוכרח לחלק כדעת רש"י. אמנם אחר זה ראיתי בחידושי הריטב"א שם¹² דמפרש באופן אחר ואין כאן ראיה ע"ש.

עלה בדינו דדעת רש"י והתוס' והגהות אשירי, וכן נראה מסתמות דברי הרא"ש¹³ והטור וש"ע והדי"מ ובי"ח והט"י, להכשיר בתקנו מתחילה לשם כך אפילו ברוחב ד' אמות. אבל דעת הרשב"א בספר עבודת הקודש²⁰, רמזו הרב נהר שלום²¹, חולק על רש"י וס"ל דאף בתקנו מתחילה לשם כך פסול ברוחב ד' אמות, וכ"ה דעת התשב"ץ ח"ב סי' ל"ד. ובאמת כי יש לתמוה על התשב"ץ איך כתב כ"כ בפשיטות כן ולא עשה זכר מדברי רש"י והתוס' ודעמיהו. ודעת הרמב"ם²² נראה דאפילו בלחי העומד מאליו נידון משום לחי ואפילו ברוחב ד' אמות, וסברא יחידאה היא, וכבר הצריך עיון הה"מ ע"ש ובב"ח²³. ולענין הלכה הדבר פשוט דנקטינן כסברת רש"י וסיעתיה וכפסק מר"ן ז"ל.

שבת. עיין להתוס' יו"ט בפ"ה דביצה משנה ה' ד"ה כרגלי אותה העיר, שרצה להסכים דעת רש"י²⁴ כהרשב"א²⁵ והר"ן²⁶, ודלא כמר"ן²⁷ דכתב דדעתו כדעת הטור ע"ש. וגיב אשתמיט להגאון ז"ל לשון רש"י בעירובין

דף מ"ה ע"ב ד"ה כרגלי אותה העיר שכתב בהדיא כדברי הטור, ואין ספק דהטור ז"ל משם הוציא זה, ודו"ק.

שבת²⁸. שמעתי מקצת אנשים שתלו בוקי סריקי ברבינו האר"י זלה"ה שהיה מוליד הטלית והספר מביתו לבית הכנסת ולבית הטבילה ביום השבת אפילו במקום שאינו מתוקן כדן ואפילו ברשות הרבים, ותלו עצמם בלשון רבינו מהר"י צמח ז"ל בס' נגיד ומצוה דף ב"ן ע"א ע"ש, ועל פי זה שמעתי שעשו מעשה בעצמם. ותימא גדול עליהם איך מורים מתוך ספרי הקיצורים וחו' תולין עצמן באילן גדול, ולא נמצא ולא ימצא בשום מקום היתר על זה, ואין ספק שהוא מחלל שבת וחייב חטאת בשוגג ובמזיד בלא התראה חייב כרת אם הוא רשות הרבים גמורה, וזה דבר פשוט לכל מבין עם תלמיד, ועיין בשו"ת מהר"ם די בוטון סי' כ"ח²⁹. ומי שלבו נקפו אומר כן וצריך לבדוק אחריו.

והריני מגלה כונת רבינו האר"י זלה"ה עפ"י מה שכתוב בשער המצוות למהר"ש ויטל זצוק"ל³⁰ הובאו דבריו בארחות צדיקים³⁰ אות ש"ן דף ג' ע"א ז"ל, אחר תפילת המנחה היה מקיים מורי מצות עירוב וכו', היה נוהר מורי לקיים מצוה זו בכל ערב שבת כו', והנה ראיתי למורי ז"ל בשחרית יום שבת היה מוליד עמו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת וגם מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת תובב"א אותה הנודעת, ולא היה מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב הנעשה בשיתוף של מבואות צפת אל אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשין כהלכתן או לא, ע"כ. הביטה וראה חסידות הרב ז"ל שהוא ז"ל בכל ערב שבת היה עושה עירובי חצירות ושיתופי מבואות ולא היה סומך על מה שעשו הקהל כי שמא לא נעשה כדן עפ"י מה שהוא דעת הרב כמו שביאר שם סדר הזיכוי שיהא אחר הברכה, וכנגד זה הוא שאמר דלגבי בית הכנסת ובית הטבילה לא היה חושש ומקפיד לחקור יפה אם נעשה כדן והיה סומך על מה שעשה חכם הקהל, דכולי האי לא חיישינן לגבי להתבטל ממצות טבילה וכיצא, וזה דבר פשוט בכונת הרב זלה"ה. ובס' נגיד ומצוה יש חיסור לשון והעיקר חסר מן הספר, וכבר צווחו קמאי דקמן על התלמידים שלא ראו אור תורה ומורים מתוך ספרי הקיצורים, ה' הטוב יכפר בעד.

שבת. דעת הרב מהרש"א בחידושי לפסחים ריש פרק אלו דברים דף ס"ו ע"א [בתוס' ד"ה [תוחב לן], דאין איסור שביתת בהמתו כי אם ברה"ר אבל לא בכרמלית, וכתב וכן משמע בפרק המוצא תפלין. ושם לא אשכחן שום רמז מזה ע"ש. ונראה דהוא ט"ס וצ"ל ר"פ מי שהחשיך, והוא מדאמרו שם דף [קנ"ג] ע"ב כל שבגופו איסורא מדרבנן בבהמתו מותר לכתחילה. וכ"ה דעת הרב מג"א בס' ש"ה ס"ק ו', וע"ש באחרונים הרב תוספת שבת³¹ והרב מחצית השקל ובספר פרי מגדים ז"ל. וע"ע להרב יד דוד בחידושי פסחים³² ע"ש.

שבת. דעת הר"י³³ והרמב"ם³⁴ והגאונים³⁵ דתחומין י"ב מילין דאורייתא, עיין בסוף פ"ק דעירובין, ולדעת ר' עקיבא³⁶ אלפיים הוא דאורייתא. ובשבת דף פ"ח ע"ב אמרינן אמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור וכו' חזרו לאחוריהן י"ב מיל וכו' ע"ש. וצ"ע לדעת ר' עקיבא בשלמא מה שחזרו לאחוריהן ל"ק דמאי הו"ל למיעבד, אבל קשה דהיאך חזרו הא קי"ל דאפילו מי שיצא חוץ לתחום באונס אין לו אלא ד' אמות. ואפ"ל דהיינו טעמא דהחזיריהו המלאכים על כרחם, וזהו שאמרו שהיו מדדים אותם על כרחם, והדין הוא דהחזיריהו כאלו לא יצא וכל העיר כולה חשובה כד' אמות, ועיין ש"ס עירובין דף כ"ה ע"ב ודו"ק היטב.

שבת. עיין מה שהקשו התוס' בשבת דף פ"ז ע"ב ד"ה כאשר, אמ"ש בפרק כל כתבי³⁷ דשבת המן שחללו היה שבת ראשונה, דהא שבת במרה אפקוד הוייא שבת שנייה. ועוד הקשו בשם יש מקשים דהוייא שבת שלישית ע"ש, וקושיית היש מקשים נראה דהיינו לפשט הכתוב ולס"ד תוס' בד"ה וכתבי וכו', דלתירוץ ר"י שם נראה דלא קשיא מידי, וע"ש במהרש"א³⁸ ודו"ק. וקושיית ראשונה ראיתי להגאון יד דוד בחידושי שם³⁹ דתירץ עפ"י דברי רש"י בחומש סי' ט"ו פסוק כ"ב בד"ה ויגידו, וכ"ה בסדר עולם⁴⁰, שבאלוש נתנה השבת לשראל, אלמא אעפ"י שנצטוו משה במרה מ"מ לא הגיד להם לישראל עד אח"כ במן ושפיר מקרי שבת ראשונה מזמן שנצטוו. וגם תמה על הרא"ם⁴¹ שהקשה איך נסעו מאלים בשבת למ"ד⁴² אתחומין אפקוד, ולדברי רש"י הנ"ל לא קשיא מידי, עש"ד ז"ל. וכבר קדמוהו שרים בתירוץ זה, הראשון אדם מגדולי הראשונים בעל ספר מנחת יאודה בספר דעת זקנים⁴³ ע"ש, ושם הביא גם תירוץ הרא"ם מדברי תוס' תרוץ ע"ש. ובאמת כי הברייתא דסדר עולם פשטא משמע כדברי הרב, דהרי שם תניא דבמרה הוזהרו על השבת, ובתרי הכי תניא דבאלוש ניתנה להם השבת ע"ש, וצ"ל דאע"ג דאפקוד במרה מ"מ לישראל לא נאמרה כי אם באלוש דהיינו בפרשת המן. ועיין בירושלמי ריש פ"ב דביצה⁴⁴ דפליגי בזה, דאיכא מ"ד במרה ניתנה השבת ואיכא מ"ד דבאלוש ניתנה השבת. ואפ"ל דלכ"ע במרה אפקוד, ולא פליגי אלא אי במרה אפקוד גם מפי משה לישראל או לישראל לא נאמרה כי אם באלוש ודו"ק.

גם הרב מהרי"ט בדרשותיו בסדר פקודי פרשת זכור דרוש א' דף צ"ח ע"ב תירץ קושייא זו באופן זה וז"ל, דשבת ראשונה לאוהרתן קאמר, דאע"ג דאשבת אפקוד ואתחומין נמי לאיכא מ"ד, מ"מ אהוצאה אכתי לא אפקוד שזו מלאכה גרועה היא וכו', ובסוף פ"ק דעירובין⁴⁵ נפקא ליה

מדכתבי⁴⁶ אל יוציא וכו', ושבת ראשונה שהוזהרו בה נכשלו, ועל דבר זה נענש משה שלא הוזהרים בתחילה ולא הוציאם מן הכלל, עכ"ל ע"ש. וכונתו ז"ל פשוטה לפניו, דאע"ג דבאמת דאתחומין ואהוצאה אפקוד במרה וכדכתבו התוס' בכונת הסוגיא, מ"מ משה לא הוזהר לישראל אהוצאה כי אם באלוש, ו"ש הרב ז"ל מ"מ אהוצאה אכתי לא אפקוד, קאי לישראל דלא אפקוד מפי משה אע"ג דמשה ודאי נצטווה גם על ההוצאה במרה. ודעת הרב ז"ל לפרש בזה דחו' דנתרשל משה להזהיר לישראל על כללות השבת במרה, אלא דוקא זו היתה כשגגה היוצאת מלפני השליט אדונינו משה דלא אוהר להם אלא על כללות השבת, וכך אמר להם לא תעשו כל מלאכה, והוא סבר דישראל יבינו מעצמם כי הוצאה בכלל, ולא כן ישראל דלא הבינו כי הוצאה בכלל מלאכה גרועה היא, והראייה דבגמ' הוצרך למילף איסורו מקרא דאל יוציא ולא גמרינן לה ממשכן כשאר מלאכות כמ"ש התוס' בפ"ק דשבת⁴⁷, ועל דבר זה נענש משה שהיה לו להזהירם בפירוש על ההוצאה. וזה מבואר בתכלית הביאור לבקי בלשון הרב ז"ל. דאי נפרש דבריו כפשוטו דלא אפקוד אהוצאה כלל במרה אפילו למשה, מהו זה שכתב הרב דשבת ראשונה לאוהרתן קאמר, דמשמע בהדיא דאע"ג דלדיבור ה' למשה היתה שבת שנייה מ"מ לאוהרת משה לישראל היתה שבת ראשונה, וגם מאי דכתב הרב ועל דבר זה נענש משה וכו' אין לו שחר לפי זה, ואין ספק דכונתו כמ"ש, וזה ברור, ומסתין דגדול הראשונים אמרה.

ועיין עוד שם להרב ז"ל דכתב לקושיית היש מקשים דאי אפשר לומר דשתי שבתות היו קודם, דנמצא כלה חדש אייר בשבת שלא שמרו, ובתרי הכי יובא עמלק, וכתבי⁴⁸ וצא הלחם בעמלק מחור, נמצא שהיה ענין עמלק בסיון, והלא באחד בסיון באו למדבר סיני, ע"כ. ואף דלסברת רבנן שם אייר דההוא שתא עבורי עברוה ואין מזה הכרח, מ"מ י"ל דסוגיא דפרק כל כתבי ס"ל כרבי יוסי ולדידיה חסר הוה, וגם י"ל עוד דאפילו לרבנן אתו דבריו בדקדוק, דמבואר בכתוב דהיו מסעות אחרות עד שבאו לרפידיים, ואי אפשר שנסעו בשבת ההיא אחר שכבר כעס עליהם השי"ת ואמר עד אנה מאנתם וכו', אלא ודאי ביום א' באו לפחות לרפידיים ובו ביום בא עמלק ולמחר עשו מלחמה וכבר היה ר"ח סיון, וזה פשוט ודו"ק. ועיין בחידושי הרמב"ן בשבת⁴⁹ ודו"ק היטב, וצריך לעיין עוד בל"ן.

ודע דממירא זו דפרק כל כתבי דלא שמרו שבת ראשונה אינה מוסכמת לדעת הרא"ם ז"ל בסוף פרשת שלח בפרשת מקושש⁵⁰, דכתב רש"י והוא מהספרי⁵¹ דשבת ראשונה קיימו ושנייה חללו, וע"ש בבחלת יעקב, ועיין ברז"ל בדברים רבה ריש פרשת עקב⁵² ע"ש.

שבת. נשאלתי מאת תלמידי הותיק החכם המרד"כ כמה"ר נסים חואינטיס, והן בעון נפטר בקיצור שנים תנצב"ה, לבאר לו דברי מהרש"א בח"א בח"י ליומא דף ע' ע"א⁵³ על רש"י ד"ה להראות, שפירש שהיו מביאים ערב יו"כ כתב וז"ל, לא ידענא למה, דגם אי יש עירוב והוצאה ביה"כ מ"מ הא אמרינן במסכת עירובין⁵⁴ ירושלים דלתותיה נעולות היו, ע"כ. ועל זה הקשה התלמיד ז"ל דבמתניתין דפרק לולב וערבה⁵⁵ תנן דיו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן בהר הבית וכו', אלמא דיש איסור הוצאה בירושלים, עכ"ד מ"ד. והשכחי לו לדבריך תקשי מתני' לבקיאות דרמו מהרש"א והוא בפ"ק דעירובין דף ו' ע"ב דירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה היה לה דין רה"ר, מיהו לקושטא מתני' ל"ק לממירא דהתם דעכ"פ דין כרמלית יש לה ובעי עירוב כולה וכדפירש"י שם ע"ש. ולכאורה נראה דאי אפשר לערב את כל ירושלים, דהא ודאי דין עיר של רבים יש לה וצריך לעשות שיוור או לערב מבוי מבוי בפני עצמו וכדפסק מרן סי' שצ"ב סעיף א', וא"כ מתני' מיירי דהוי מערבין מבוי מבוי בפני עצמו ולהכי הוצרכו להוליך לולביהן להר הבית משום איסור כרמלית, ועוד תירצתי לו כההיא דכתבו התוס' בפסחים ריש פרק אלו דברים בההיא עובדא בד"ה תוחב, דמשם משמע דירושלים דין רה"ר יש לה, והקשו מהך דעירובין, ותירצו דאיירי לאחור שפרצו בה פרצות, וכזה"ש משני בעירובין דף ק"א ע"א, וה"ו אפשר לאוקומי מתני' דסוכה, וכדמומה ל דתירוץ זה איתיה בספרים וכעת אני מחוסר מהם.

אבל דברי מהרש"א מ"מ לכאורה הם תמוהים לכל התיורצים, דאך שיהיה שפיר הוכרח רש"י לאוקומי הך ברייתא כג"ג או משום איסורא דאורייתא ואיירי לאחור שפרצו בה פרצות או משום איסורא דכרמלית. וכ"כ הגאון מהרש"א גופיה בפסחים שם, דכתב דהא דהתו לא הרגישו על מתני' דסוף פרק תמיד נשחט⁵⁶ דקתיני יצאו וצלו את פסחיהן דמשמע דיש איסור הוצאה ולהכי לא יצאו כי אם עד שחשיכה, משום דמהתם ל"ק דאיכא לשנויי משום איסור כרמלית, ע"ש דבריו ז"ל, וזה ודאי צ"ע. ואחר כל זאת ראיתי לרש"י בסוטה דף מ"א ע"א ד"ה מכאן וכו' דכתב דאין עירוב והוצאה ביה"כ, א"נ ירושלים דלתותיה נעולות ומערבין את כולה, ע"כ. והוה כדברי מהרש"א. אלא דצ"ע לכאורה על מ"ש דמערבין את כולה, וכעת צא"ת⁵⁷.

ואחר זמן רב בבואי לאמתחות ספרים ראיתי להגאון תשובה מאהבה ח"א סי' כ' וסי' כ"א וסי' כ"ב ואילך שעמדו בזה הגאון המחבר עם מר רבו הגאון נודע ביהודה ז"ל, ע"ש באורך. ועיין במשנה למלך פ"ג מהלכות ביאת מקדש ה"ט ודו"ק, [היא שיחת⁵⁸], וע"ע בספר טל אורות דף צ"ט ע"ב וג', ובספר מים החיים א"ח סי' י' עש"ד].

1. תולדותיו וקורות ימיו נדרשו באורך ע"י ר"מ בניהו בראש ספר מדות טובות, ירושלים תשמ"ט. קיצור תולדותיו הנדפסים להלן נכתבו ע"י אחי וראש הר"א הלל שליט"א ונדפסו בקובץ 'מקבציאל' גליון כ"ז עמ' מ"ה. 2. עירובין כ"ה ע"א ד"ה מיעוטו באילנות. 3. ד"ה קרפף. 4. ד"ה לחי הבלוט. 5. ע"ב ד"ה פחות מארבע. 6. ד"ה ולרבן שמעון. 7. אות ה'. 8. רא"ש פ"א סי' ה'. 9. שם ד"ה לחי הבלוט. 10. סי' שס"ג. 11. אות ד'. 12. שם. 13. ס"ק ז'. 14. ב"י ד"ה ומ"ש רבינו אפילו סמכו. 15. סעיף י"ב. 16. ס"ק י"א. 17. ד"ה ולחי. 18. ד"ה כיצד מערבין. 19. פ"א סי' ה'. 20. בית נתיבות שער ראשון סעיף ו'. 21. ס"ק ו'. 22. שבת פ"ז הכ"ב. 23. סוף אות ו'. 24. ביצה ל"ט ע"א ד"ה כרגלי אותה העיר. 25. שם ד"ה ושל אנשי העיר. 26. שם דף כ"א ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ושל אנשי העיר. 27. ב"י סי' שצ"ו ד"ה ויש ושל אותה העיר. 28. קטע זה נדפס מכבר בקובץ אליבא דהלכתא גליון נ"א, והדפסנוהו שנית כי כאן מקומו. 29. ל"מ שם, והוא בשער הכונות דף ס"ב ע"ד. 30. שאלוניקי תק"ל. 31. ס"ק ט"ו. 32. שם ד"ה דיש איסור. 33. עירובין דף ה' ע"א מדפי הרי"ף. 34. שבת פכ"ז ה"א. 35. עיין מגיד משנה שם. 36. סוטה כ"ז ע"ב. 37. שבת ק"ח ע"ב. 38. ד"ה כאשר צוך. 39. ד"ה כאשר צוך. 40. פרק ה'. 41. שמו"ט ז"א. 42. שבת פ"ז ע"ב. 43. שמו"ט שם. 44. הלכה א'. 45. דף י"ז ע"ב. 46. שמו"ט י"ז כ"ט. 47. דף ב' ע"א ד"ה פשט. 48. שמו"ט י"ז ט'. 49. דף פ"ז ע"ב ד"ה אתחומין. 50. במדבר ט"ו ל"ב. 51. פרשת שלח פיסקא נ"ב. 52. פרשה ג' פיסקא א'. 53. ד"ה להראות. 54. דף ו' ע"ב. 55. סוכה מ"ב ע"ב. 56. פסחים ס"ד ע"ב. 57. -צריך אצלי תלמוד. 58. הגהת הגאון מהר"ר יעקב ארגואיטי בשולי גליון כה"י [היא =הצעיר יעקב ארגואיטי].

תשובת הגאון החסיד אור עולם

מרתא רבינו חיים מוואלאזין זלה"ה

בענין רשות הרבים ובענין ריעותא במוח ובדיקת הראשים

אשר כתב שגם לדעת רש"י ז"ל דמצריך ס' ריבוא למהו רשות הרבים, היינו בפלטיא דוקא, אבל סרטיא הוא רה"ר לעולם, יפה כיון, והוא פשוט וברור בדברי רש"י ז"ל. ובה נסתלקו רוב הראיות שהביא מעלתו נגד המצריכים בקיעת ששים רבוא. (ואיזה ראיות מסתלקים, ע"י דיחוי דהתם היה בקיעת ס' ריבוא ע"י ריבוי נכרים שהיו).

ואשר כתב שהמטלטלים במבואות שבהם דרך הרבים עוברת ע"י צורת הפתח עוברים על איסור דאורייתא, אזיל לשיטתו שתופס לעיקר דעת המלחמות בסוגי דרך הרבים מפסקתן. אבל לשיטת התוס' שם ובכמה

דוכתי קי"ל כרבנן דסגי בשם ד' מחיצות³. ואפילו לעומדים באמצע הפילוש דליכא מכל הצדדים אלא צוה"פ, לא היו רשות הרבים לרבנן, מכל שכן היכא דאיכא שני מחיצות גמורות ומשני צדדים צורת הפתח, ודאי נפיק ל"י מאיסור דאורייתא לשיטת התוס'. ומה שיש לדקדק בזה בסוגי' ההכשרו בלחי הזורק לתוכו חייב דף י"ב, אין רצוני להאריך ותן לחכם ויחכם ויבין מדעתו. וכן בסוגי' דנעץ (ב) [ד'] קונדסין דף י"א ובתוס' שם⁴.

ועל המנהג אין לתמוה כל כך, כי אבותינו היו בצרפת אשר שם לא היו מבואותיהן רחבים י"ו אמה כמבואר⁵, ועם היות שיפה כיון מעלתו בדת כמה פוסקים, ובאמת סברי כהסמ"ק והג"א בסוגי' דכיצד מערבין דרך רה"ר⁶, מכל מקום אין דין זה מוסכם מכל הפוסקים, ובדרבנן קי"ל כריב"ק ע"ז (ד"ו) [ד"ז] דהלך אחר המיקל, ובמדינתנו שהמבואות רחבו י"ו אמה, אם הוא סרטיא, ודאי גם לדעת רש"י בעי דלתות.

ויש מקום להמליץ קצת ברוב העיירות השייכים לאדון העיר יחיד, מזה דמסקינן דף כ"ב שבילי בית גלגול קאמרת כו מסרה ליחיד, וידוע דעת מרבתינו דס"ל דכל היכא דמסור ליחיד לא היה רה"ר אף אי ניהא תשמישתיה⁷, ודקדוק התוס' שם אינו מוכרח כ"כ⁸. וגם זה הוא דוחק גדול לסמוך ע"ז למעשה¹¹, ובפרט לצרף כמה קולות¹². ובמבואות שדרך המלך עוברת בהם, אפס מקום להתיר ע"י צורת הפתח¹³.

ובענין הריעותא שנתחדש בצמיחת קרנות הבהמות לתוך המוח, ודאי היכא דשיכח הריעותא בעי בדיקה. ולפי מכתבו אי אפשר להתברר ע"י בדיקה, והוא כעין מים הנמצאים בראשי כבשים בזמן דשכיחא מילתא, ומעודי הנהגתו במקומי לבדוק הראשים, וכן המנהג בכמה קהלות, ומה נעשה אשר בכמה מקומות [אין] סומכין עלי, ונשענים על המיקל המגיד להם שכן המנהג מקדם להשליכם, כעדות הבה"י, ומכל מקום הואיל והבדיקה היא מדרבנן לא חמיר מנאבדה הריאה וכו'.

רה"ר, אעפ"כ אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולפי"ז צ"ל דמה דמהני צוה"פ מאן ול"ק מאן במבוי המפולש לרה"ר, היינו שרק בני אותו מבוי בוקעים בו ולא שאר בני העיר, כדמשמע מתחילת דברי ההגה"א, וכ"מ בראב"ה סי' שעט"ז לדעת רבנו אפרים שהביא שם [אך הראב"ה עצמו ס"ל דבעינן רה"ר גמורה כדלעיל], וכן ביאר דבריו בחזו"א סי' י' סק"ט [ועיין מש"כ בסי' מ"ד סק"י"ב בביאור דברין], אך הבה"ל סי' שמי"ה ס"ט ד"ה ושני וכו' הבין כונת הג"ה אשרי דאיירי ברה"ר המתקצרת וחשיב רה"ר גמורה, וצ"ע. לפי"ז גם אם המבואות שבצרפת לא היו ט"ז אמה, עדיין יש לפקפק על מה שנהגו אבותינו בצרפת לטלטל ע"י עירוב ללא דלתות ננעלות, דאע"פ שאינו רה"ר מהתורה, עדיין להג"ה סמ"ק והגה"א וסיעתו אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולא נותר ללא דלתות הננעלות. מ"מ כתב רבינו זצ"ל שכיון שאין דין זה מוסכם מכל הפוסקים, שהרי יש ראשונים שחולקים על שיטה זו, דהיינו תוס' ו' ב' ד"ה וכו' וכו' א"כ איירי ברה"ר גמורה וכו' ועי"ל וכו' ומ"מ הוא רה"ר גמורה וכו', עכ"ל, מבואר בתוס' שאתו רבים ומבטלי מחיצתא אמרינן רק ברה"ר גמורה, וכ"ה ברשב"א ור"ו א', ובדף כ"ב א' ועבוה"ק ריש שער ב', וכ"ה ברמב"ן נ"ט א' וברא"ש סי' ח' ומרדכי פרק הדר סי' תק"ט בשם הר"מ. וכ"מ במ"מ סק"ט [אך שהביא א' העמיד סוגיין ברה"ר בכל תנאיה, וכ"ה בראב"ה סי' שע"ט] וכן שהביא שרבנו אפרים ס"ל שא"צ רה"ר ונחלקו עליו בסברא, והביא שלא נתקבלו דברי ר' אפרים ושנהגו היתר בדבר]. וכ"ה בשו"ת הריב"ש סי' ת"ה ובטל אורות [הקדמון] מלאכת מוציא אות ד' - דיני רה"ר, ובבי"ר ר"ס שצ"ב, וכ"מ במ"מ פי"ז מה"ש הי"ו ובהג"ה סי' שס"ד ס"ב ובטור וש"ע שם. לכן כיון שלכ"ע אין בזה איסור דאורייתא, דגם אם אתו רבים ומבטלי מחיצתא ס"ה אינו רה"ר כיון שאינו רחב ט"ז אמה, לכן שפיר מובן שנהגו אבותינו להקל בזה, כמבואר בע"ז ד' א' בדברבנן הלך אחר המיקל, ועיין במ"ב סי' שס"ד סק"ה דמשמע שנקט לדינא שרק ברה"ר גמורה אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכ"ה מסקנת החזו"א סי' י' סק"ט וסי' מ"ג סק"ב, וסי' מ"ד סק"א וביתר הרחבה שם סק"ב. 9. כוונת רבינו זצ"ל לשיטת הרמב"ן הרשב"א והריב"ש נ"ט א' דעיר של יחיד היינו שהוא קנין ליחיד ולכן אינה רה"ר, וכ"ה בריב"א צ"ד א'. 10. כוונת רבינו זצ"ל לתוס' כ"ב א' ד"ה יהושע וכו' דס"ל שרק בצירוף זה דלא ניהא תשמישתיה וגם הוא קנין ליחיד, רק אז אינו רה"ר, אבל אם ניהא תשמישתיה אע"פ שהוא קנין ליחיד הוא רה"ר. אמנם תוס' צ"ג ב' ד"ה חייב וכו' סותרים את עצמם, ושם ס"ל שבעלות יחיד מבטל דין רה"ר גם בניחא תשמישתיה. 11. דס"ס הוא מחלוקת בראשונים בדאורייתא דאולינן בתר המחמיר [יש להוסיף שכדעת המחמירים כ"מ בפשטות מלשון הרמב"ם בפ"ו מה"ש הל"ג שכתב שבדימויין לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אפי' רבים בוקעים דרכם, והרי הם כחצר שהרבים בוקעים בה וכו', עכ"ל, ואת"ל שבעלות של יחיד זה לבד סתירה לרה"ר, לא דמו פסל לחצר, שהרי חצר שייכת ליחיד. וכ"מ ממה שבגמ' כ"ב ב' הוכיחו מחצר שרבים נכנסים לה בזו וכו', דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא בלא ניהא תשמישתיה, ע"כ דחשיב רה"ר למרות הבעלות, דאליה דאינו רה"ר אין ראייה לפי תוס' וסיעתו הנ"ל הערה ז' דס"ל שלדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא בעינן רה"ר גמורה. אך להג"ה והג"ה סמ"ק וסיעתם שהובאו שם אין מזה ראייה, לדבריהם אתו רבים ומבטלי מחיצתא גם בלא רה"ר]. אע"פ שיש לצרף לזה גם את שיטת תוס' וסיעתו הנ"ל אות ב' דקי"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וגם את שיטת הרמב"ן וסיעתו דכל שהוא קנין ליחיד אינו רה"ר, מ"מ ס"ל לגר"ח זצ"ל דדוחק גדול לסמוך על זה למעשה, אמנם בשעה"צ סי' שצ"ב אות ב' נראה שנקט לדינא כדעת הרמב"ן וסיעתו דכל שהוא קנין ליחיד לא חשיב רה"ר. ובשו"ת אבני"ז סי' רע"ג אות ו' כתב שבמדינת פולין שהרחובות בבעלות הקיסר, יש להקל דלא חשיב רה"ר כדעת הרמב"ן, ואע"פ שתוס' חולקים על הרמב"ן, מ"מ כיון שתוס' עצמם ס"ל דרה"ר בעי ס"ר, לכן במקום שאין ס"ר שלדעת שניהם לא חשיב רה"ר, יש להקל. 12. לכאורה כוונת רבינו זצ"ל כיון שגם לרמב"ן וסיעתו דכל שהוא קנין ליחיד לא היה רה"ר, עדיין תלוי בנידון אם בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצתא כדלעיל אות ח', לכן גם אם בכל אחד מהנידונים בפנ"ע היה מקום להקל, בודאי שאין לצרף את שתי הקולות יחד [עיי' ב"טו"ז בי"ד סי' צ"א סק"י"ב דתרי קולי בהפסד מרובה לא מקילינן]. 13. לכאורה כוונת רבינו זצ"ל שגם אם לא נקבל את מש"כ בתחילת התשובה שבסרטיא שבעיר לכו"ע א"צ ס"ר, מ"מ דרך המלך היא בודאי דרך המסורה לכל באי עולם, שהיא עשויה לעבור בה מעיר לעיר, רק שעוברת בתוך העיר כיון שהעיר נבנתה על אם הדרך בשני צדדיו כפי שהיה רגיל בזמנם, ובה פשיטא ליה שלכו"ע א"צ ס"ר, ואין מקום כלל להתיר ע"י צוה"פ ללא דלתות. אמנם במ"ב בסי' שס"ד סק"ח מבואר שנהגו להקל גם בדרך המלך העוברת בתוך העיר, שגם בזה לא חשיב רה"ר כשאין ס"ר.

חשיב כשם ד' מחיצות, בעיקר הדבר נחלקו הראשונים, שדעת הרשב"א והר"ן ו' ב' וכו"ב א' דחשיב שם ד' מחיצות, ודעת תוס' ו' ב', הריב"א כ"ב א', ופסקי ריא"ז פ"ב סוף ה"א ופ"א [בשה"ג ב' א' ברי"ף] דלא מקרי שם ד' מחיצות, אך מכאן זה שהרשב"א והר"ן ס"ל דצוה"פ חשיב שד"מ טענו שסתימת הסוגיא ב' ד' ו' ב' דאתו רבים ומבטלי מחיצתא אפילו בשד"מ, דאיירי שם בצוה"פ, ומכאן זה פסקו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכאן קאי הגר"ח זצ"ל לשיטת שפסקו דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ובה רק המ"מ בפ"ו מה"ש הל"ג והבה"ל בסי' שס"ד ס"ה ד"ה ואח"כ וכו' כתבו שלדעת הרמב"ם גם צוה"פ חשיב כשם ד' מחיצות, אע"פ שפסק שלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אבל החזו"א בסי' י' סק"ב - ד' נקט דלרמב"ם וסיעתו שפסקו דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ע"כ שצוה"פ לא חשיב כשם ד' מחיצות, וכמבואר בתוס' ו' ב' סד"ה והאמר וכו' מכאן הסוגיא שם. 5. יל"ע מה מוסיפים ב' מחיצות גמורות, הרי קי"ל דג' מחיצות דאורייתא, וכדי שלא לומר אתו רבים ומבטלי מחיצתא לרבנן בעינן שם ד' מחיצות, יתכן שכונת רבינו זצ"ל מכאן מש"כ בהג"ה פ"ב ס"א סד"ה בהמה וכו' שנקט להלכה שב' מחיצות מעלייתא לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אך דברי ההגה"א תימה כמו שהעיר החזו"א בסי' מ"ג סק"ד, שהרי מבואר בגמ' כ"ב א' שזה דעת ר"י דמי שיש לו ב' בתים וכו', אבל חכמים פליגי עליה שאין מערבין רה"ר בכך. יתכן עוד שכונת רבינו שבתוס' כ"ב א' ד"ה חייבין וכו' מבואר שלא ס"ל מש"כ שאר הראשונים די"ל שרי"ח ס"ל כר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכרבנן דלא מהני ב' מחיצות מעלייתא, שלכן הוצרכו תוס' לאוקימתא הדחוקה של אמצע הפילוש, דכנראה ס"ל דחליא זב"ז, וא"כ כשיש ב' מחיצות מעלייתא וצוה"פ בשלישית ורביעית, לדעת תוס' מהני לכו"ע, דאם קי"ל כר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא הרי מהני ב' מחיצות מעלייתא, ואם קי"ל כרבנן דלא מהני ב' מחיצות מעלייתא, ע"כ ס"ל דבשם ד' מחיצות לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא [שהרי תליא זב"ז], ומהני צוה"פ כשם ד' מחיצות, ולכן הדגיש רבינו זצ"ל "לשיטת תוס", משום שהרשב"א והריב"א ושר"י נחלקו על תוס', וס"ל דרי"ח סבר כר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכרבנן דלא מהני ב' מחיצות מעלייתא, וא"כ לשיטתם אכתי לרי"ח חשיב כה"ג רה"ר, ומהני רק לר"א שפסק כרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וע"ע בספר שלום יהודה במכתבי החזו"א שבסוף הספר [וכן בספר שערי לימוד] בענין "יה"י חשיב כמחיצה" תשובה ד' ה', שכתב שלפי הא"נ בתוס' שם ד"ה קשיא וכו' גם תוס' מודו די"ל דרי"ח ס"ל כר"י בחדא וכרבנן בחדא. 6. כוונת רבינו זצ"ל לתו"ה אלימא וכו' שהקשו הואיל ומהני צוה"פ מכל ד' רוחות, אי"כ גבי פסי ביראות למה הוצרכו לד' דיומדין, ולא היו שרי אלא לבהמה וכו', היה להם לעשות ד' קונדיסין ומורה ע"ג וכו', עכ"ל, והרי דיומדין מהני ברה"ר כמבואר במשנה כ"ב א', משמע אי"כ דס"ל דמהני ברה"ר צוה"פ מכל צד, כמו שדייק בה"ל בסי' שס"ב ס"ד ד"ה כשכ"ל וכו', אבל החזו"א בסי' י' סק"ד כתב שאין זה כוונת תוס', דלכו"ע לא מהני צוה"פ ברה"ר מד' רוחות, דאם נפסקו דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ע"כ צוה"פ לא חשיב כשם ד' מחיצות דמוכח מהגמ' ו' ב', אלא כוונת תוס' להקשות שבבארות שאין רה"ר עוברת תוך המחיצות שיעשה צוה"פ במקום דיומדין. מה שציין רבינו זצ"ל לגמ' י"ב ב', לא ידעתי כוונתו. 7. רבינו זצ"ל קרא בזה תיגור על מה שסמכו להתיר לטלטל ע"י עירובין ללא דלתות הננעלות בלילה, מכאן המנהג שנהגו בזה היתר, וכיון דס"ל שברחובות העיר לכו"ע א"צ ס"ר כדלעיל הערה א', וכנראה גם ס"ל שאין להקל למעשה כשיטת תוס' וסיעתו דס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא [שהובא לעיל הערה ג'], כיון שנחלקו בזה הראשונים, והרמב"ן וסיעתו [שהובא שם] מחמירים בזה, לא יתכן שנקטו להקל בזה בדאורייתא, דיש לילך בספיקו להחמיר. לכן נקט שהמנהג נשתרבת בטעות, דיסודו בצרפת ששם לא היו המבואות ט"ז אמה, שלא היו כלל רה"ר, וטעו מזה לטלטל גם במדינתנו אע"פ שיש ברחובותינו ט"ז אמה שהם רה"ר, ובאמת שאין להתיר ללא דלתות את רחובות העיר [דהיינו סרטיא] שבמדינתנו, כיון שיש בהם ט"ז אמה, וגם לרש"י צריכים דלתות. זה שבצרפת לא היו המבואות רחבים ט"ז אמה מבואר בראשונים בכמה מקומות, כ"ה בתוס' בשבת ס"ד ב' ד"ה רבי וכו', ובכתובות ז' א' תד"ה מתוך וכו', והריב"א בעירובין נ"ט א' במשנה דעיר של יחיד ד"ה ומפני זה וכו' כתב בכל מדינות הארץ הזאת וכו' אין רה"ר רחבה ט"ז אמה בשום מקום וכו', עכ"ל. 8. כוונת רבינו זצ"ל למש"כ בהג"ה לרא"ש פ"א ס"ח בשם הג"ה סמ"ק, דמשמע מדבריו דאמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא במבוי מפולש ורה"ר מאן ומכאן, וממש"כ בשם הר"מ מאיברא שגם לרש"י דבעינן ס"ר ה"מ לחייב, אבל לאיסור טלטול א"צ ס"ר, משמע שאע"פ שאין ס"ר לא במבוי זה ולא במבואות מפולש להם, אפ"כ אוסר לטלטל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. מבואר מזה שאפילו כשאנו מפולש לרה"ר ואין בו בקיע"ר של

1. הובא באוצר הגר"ח ברלין זצ"ל בשו"ת נשמת חיים ש"ל ע"י ישיבת וואלאזין בירושל"ו בראשות הרה"ג רבי יעקב שפירא שליט"א, ויישר כחם שנהגו בנו טובת עין במסירת תשובה זו. 2. מרן הגר"ח זצ"ל חילק בין פלטיא שצריכה ס' ריבוא לשיטת רש"י וסיעתו, לבין סרטיא שא"צ ס"ר, ויל"ע למה כוונתו בסרטיא, אם כוונתו למסילה מעיר לעיר כפירוש רש"י בשבת ו' א' ד"ה סרטיא וכו', וא"כ כוונתו בזה לשיטת הרמב"ן נ"ט א' שברך מעיר לעיר גם לרש"י א"צ ס"ר, או שמש"כ סרטיא פירושו כמש"כ רש"י בעירובין ז' א' ד"ה סרטיא וכו' סרטיא דרך הילוך בני אדם וכו', עכ"ל, וא"כ כוונתו לכל רחוב המשמש להילוך הרבים ולא רק לקיבוץ הרבים לשוק, ובה ס"ל שגם לרש"י א"צ ס"ר, וא"כ הסכים בזה לדעת המשכנ"י בסי' ק"ב ד"ה הנה רש"י ז"ל וכו' (שערי עירובין עמ' ש"ט) וסי' קכ"א ד"ה והנה יש לשום לב וכו' (שערי עירובין עמ' ש"א), שכל דרך העשויה להילוך כל אדם בין בעיר ובין חוצה לה, חשיבא לעולם כרה"ר גם לדעת רש"י, אע"פ שאין בה ס"ר, כיון שמופקרת לכל העולם והיו רשות של ס"ר, שיש לכל באי עולם דרך לשם ובידם לילך להשתמש שם. גם בשו"ת ישועות מלכו סי' כ"ב כתב שכן נראה לו בסברא, רק שמשך ידו מזה מכאן המנהג להקל, ועיין להלן בתשובה זו מש"כ הגר"ח זצ"ל בענין המנהג. ונראה להוכיח דמש"כ רבינו "סרטיא" כוונתו לכל דרך ומבוי המסור לרבים גם בתוך העיר. ראשית שמבואר בברייתא בשבת ו' א' שיש שלשה סוגי רה"ר, סרטיא ופלטיא ומבואות המפולשים, ואת"ל שמה שחילק רבינו זצ"ל דמה שהצריך רש"י ס"ר היינו בפלטיא, אבל בסרטיא א"צ, שכונתו בסרטיא דוקא לדרך מעיר לעיר, נמצא שלא פירש את דינו של רה"ר דמבוי מפולש בתוך העיר, והל"ל ה"מ בפלטיא ורה"ר דמבואות המפולשים בעיר, משא"כ סרטיא דא"צ ס"ר. ע"כ שכונתו בסרטיא לכל דרך העשויה להילוך הרבים, וכלל בזה גם סרטיא חוץ לעיר וגם רה"ר דמבוי מפולש בתוך העיר [דאין לומר שפלטיא כולל גם מבוי מפולש בעיר, דפלטיא לא מתפרש כן בשום אופן, משא"כ סרטיא הרי לפרש"י הנ"ל בעירובין ז' א' כולל גם מבואות המפולשים]. ראייה נוספת הוא מש"כ רבינו זצ"ל שלפ"י נסתלקו רוב הראיות מהגמ' דרה"ר א"צ ס"ר, וכוונתו משום שרוב הראיות איירי בדרך העשויה להילוך הרבים ולא בפלטיא, וכיון שבזה מודה רש"י נדחה הראיה. אבל אם כוונתו רק שרש"י מודה בדרך חוץ לעיר, זה לא יישב את רוב הראיות דאיירי בדרכים שבתוך העיר. ועוד, דאם כוונתו רק בדרך חוץ לעיר, לא מובן מה שהתקשה אח"כ בטעם המנהג שמטלטלים על סמך העירובין, והוצרך לומר שהמנהג נשתרבת מזה שבצרפת הרחובות לא היו ט"ז אמה, הרי המנהג לעשות עירובין היה רק בתוך הערים, ומעולם לא היה מנהג לכלול דרך חוץ לעיר בתוך העירובין [כמבואר בשו"ת ישועות מלכו סי' כ"ב], וא"כ המנהג אתי שפיר בפשיטות דסמכו על שיטת רש"י דרה"ר בעי ס"ר. ע"כ דס"ל שגם בדרכים שבתוך העיר א"צ ס"ר לכו"ע, ולכן הוקשה לו מהמנהג [כמו שהוקשה לישע"ר הנ"ל], והוצרך לתירוץ הנ"ל. זה מה שסיים "שבמדינתנו שהמבואות רחבות ט"ז אמה סרטיא ודאי גם לדעת רש"י בעי דלתות", עכ"ל, ואם כוונתו ב"סרטיא" לדרך חוץ לעיר זה לא מקרי "מבואות" [דמבוי הוא מלשון מבוא העיר כמש"כ רי"ן בריש עירובין, והיינו פתח העיר כמבואר בשופטים פ"א פס' כ"ד, ולא הדרך שחוץ לעיר], ע"כ שכונתו בתוך העיר רק שיהיה דרך העשויה להילוך ובקיעה, ולא מקום השוק העשויה להתקבץ ולעמוד שם למשא ומתן. וכן מוכח ממש"כ אח"כ להמליץ קצת בעד המנהג מכאן זה שהרה"ר מסור ליחיד, והיינו לאדון העיר, וכל שמסור ליחיד לא מקרי רה"ר, זה הרי ודאי קאי על תוך העיר, שהרי אדון העיר היה אדון רק על העיר עצמה, ולא על דרך שחוץ לעיר, ואם מה שהחשיב לרה"ר כשאין ס"ר זה רק הדרך שחוץ לעיר, לזה אין צד קולא בזה שהעיר מסורה לאדון העיר, שהרי קאי על חוץ לעיר. מכל זה מוכח שרבינו קאי על דרך המסורה לרבים בתוך העיר, וס"ל כמשכנ"י הנ"ל שרק בפלטיא הצריך רש"י ס"ר, אבל בדרך העשויה להילוך הרבים, גם לרש"י א"צ ס"ר בוקעים בה כיון שמסורה לכל העולם להילוך, והיו רשות של רבים גם בלי בקיעת ס"ר. 3. כוונת רבינו זצ"ל שהראשונים נחלקו אם קימ"ל כר"י דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, או כרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, שדעת הרמב"ן במלחמות כ"ב א' וסיעתו [דהיינו הרשב"א, הריב"א, הר"ן, המאירי והריב"ש], וגם בעה"מ ס"ל להחמיר מספק] דקי"ל שאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ודעת תוס' וסיעתו [דהיינו הרמב"ם פי"ז מה"ש הל"ג, הגה"מ שם, תרי"ב בשבת ו' ב' והגה"א בפ"ב דעירובין והרע"ב במשנה שם] שבשם ד' מחיצות קי"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא [בדעת הרי"ף והרא"ש נחלקו הפוסקים]. וא"כ העירובין שבערים תלויים במחלוקת זו. 4. שהרי תוס' כ"ב א' ד"ה חייבין וכו' כתבו דמי"ר רי"ח שירושלים אילמלי דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, כוונתו לאמצע הפילוש, ומבואר בגמ' שם דרי"ח ס"ל כר"י, א"כ מבואר דלרבנן ככה"ג לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא. אמנם מה שנקט רבינו זצ"ל שצוה"פ

בינת שמחה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצלה"ה

הוצאה לרה"ר ע"י כח כוחו

בספר "רב פעלים" חלק ראשון שאלה כ"ה נשאל בענין אם מותר לרכוב על גארי, שהוא קרון שקבוע בו גלגלים המהלך מאליו על ידי האדם היושב בו שדוחה את הגלגלים, ואחר שנו"נ הביא דברי הרב "ים יששכר" שכתב לדון בכעין זה, ומתיר ע"י גוי במקום **שרבים צריכין לו**, באופן שהכסא הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה, דכיון דהוי רשות לעצמו כדאיתא בסימן ש"ה ס"ו, ואילו היה זורק לרה"ר היה פטור מדאורייתא, כדאיתא בשבת ח' ע"א זרק כורת לרה"ר אם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה פטור, ואין כאן אלא איסור דרבנן, וגם אם ליכא ד' ליכא אלא איסור דרבנן, דהיינו נושא את עצמו והכסא טפילה לו, ולכן ע"י גוי אם רבים צריכין לו מותר, ולא מיבעיא ברה"ר דידן דהוי כרמלית, אלא אפילו ברה"ר גמור נמי מותר.

וב"רב פעלים נ"ו"נ בדבריו, וכתב טעם חדש להיתר - ע"פ תנאים מסויימים, למי שרבים צריכין לו או לצורך מצוה גדולה - אחר שמוכיח שכל הגדון שחכמים אסרו כחו ברה"ר ולא גזרו כחו בכרמלית הוא רק בכוחו, אבל בכח כחו מותר לכתחילה אפילו ברשות הרבים, ולכן כתב וז"ל, אשר על כן בנדון דידן דהוי כח כוחו יש להתיר, יען דהיושב בזה הגארי אינו דוחה הגלגלים עצמן ברגליו, אלא הוא דורס בשתי חתיכות המחוברות בזה הגארי, שנקראים בשם יא"י, וזה היא"י דוחה הגלגלים והגלגלים מושכין ומהלכין לזה הגארי שהאדם יושב בו וכו'. **ואם תאמר** נהי דהגארי עצמו הוא הולך בכח כוחו, עכ"ז מהלך הגלגלים הוא בכוחו, וק"ל כוחו ברה"ר אסור מד"ס, זה אינו, דעל מהלך הגלגלים אין לנו לחוש דהם בטלי לגבי הגארי, שהם עשויים למהלך של הגארי ובטלי לגביה, וכמ"ש את החי במטה המטה טפלה לו, וכן האוכף בטל לגבי האדם, ומאחר דהעברת זה הגארי היא נעשית בכח כוחו אין בזה איסור מעביר אפילו מד"ס. עכ"ל.

הנה לכאורה הרי גם בטפלה יש איסור דרבנן וכמו שכתב בשם "ים יששכר", ושם אזיל בדין תרי דרבנן של רשות ושל חי נושא את עצמו וכסא טפילה לו ויש איסור דרבנן גם בכסא, אלא שכעת עורך היתר לכשאין שם ד' על ד', והמצויא דין של כח כוחו להתיר לכתחילה ברשות הרבים, וא"כ הגארי עצמו שהוא הולך ע"י כח כוחו סגי ליה גם בלי צירוף של חי ושל טפילה, אבל גם אם היה איסור דרבנן היה שוב אפשר לומר תרי דרבנן כח כוחו וחי וכסא טפל, אלא שאין צריך לזה דכח כוחו מותר. אבל נתקשה על מהלך הגלגלים ששם הוי רק כוחו, לזה כתב דהם בטלי, ואם כן אע"ג דבטלי הוי איסור דרבנן של "טפילה", מ"מ ע"י כוחו הוי שוב תרי דרבנן.

אך צריך עיון מדוע הוצרך לזה שהגלגלים בטלי לגארי, תיפוק ליה שכל בנין הגארי עם גלגלים הוו כסא לאדם וטפלה לו,

וממילא גם בגלגלים שהם רק כוחו יש תרי דרבנן של כוחו ושל טפילה, ובעצם גם לגארי יש ענין הטפלה, ורק כאן שהוא כח כוחו לא נצרך לו צירוף של ה"טפלה".

והנה לעיל במהלכו של ה"ים יששכר" כנראה שההיתר בנוי על שבות דשבות לצורך מצוה, אך אם זה על ידי ישראל הרי יש נדון בזה, עיין ר"ן - ועיין חזו"א [סימן ק"ג ס"ק י"ט], לכן התיר בזה על ידי גוי, אך א"כ למה הוצרך שיש בזה גרידא ב' דרבנן, תיפול שגם חד דרבנן וע"י גוי הוי שבות דשבות לצורך מצוה.

אבל כאן הרי אזיל באופן שלא ע"י גוי, וא"כ הרי יש לפקפק לענין שבות דשבות על ידי ישראל, ובשלמא הגארי עצמה שהוי כח כוחו סגי בזה, אבל הגלגלים שלהם נצרך תרי דרבנן כוחו וטפילה, הרי יתכן דלא סגי ל' על ידי ישראל, ואולי בגלל זה חידש את ענין הגלגלים שהם בבנין הגארי עצמה נחשבים טפילה, כיון שעיקר הגארי הוא המושב.

ובזה יתכן שלגמרי טפלה לגארי, ולא אמרינן שיש איסור דרבנן בגלגלים משום "טפילה", דבשלמא בדבר שלם והוא "טפילה" כמטה או כסא אמרינן שסוף סוף יש איסור דרבנן כיון שהוא דבר בפני עצמו, אבל בכלי שעשוי משני חלקים אזי חלק הטפל נטפל לגמרי לעיקר. ורק מוכיח את יסוד ה"טפלה" ממטה ואוכף, אבל אחר שאמרינן כן כאן עדיף והוי כאילו יש גם לגלגלים את ההיתר של הגארי דהיינו כח כוחו, לכן מותר גם ע"י ישראל, (-ואשר לכן א"צ בהיתר זה להגיע למה שבאמת הגארי עצמו בטלה וטפלה לאדם, דלגארי סגי במה שיש לה "כח כוחו" שזה היתר מספיק. **ולגלגלים** אילו הוצרכנו למה שטפילה לאדם לא הוי סגי בצירוף לכוחו, וגם לא מה שטפלה לגארי ובצירוף כוחו, וגם לא היה מוסיף בזה מה שהוי תרי טפילה, היינו טפילה לגארי וטפלה לאדם, דכל זה הוי רק כחד דרבנן, ובצירוף כוחו דהוי תרי דרבנן ג"כ לא היינו מתירים, ורק מהני מה שטפלה בבנין הגלגל לגארי להיות טפילה לגמרי כאילו ההיתר של הכח כוחו כבר מתייחס גם להם. אך צ"ע קצת דמשמע אילו בגלגלים היה על ידי גופו ולא כוחו, דאז לא היה נטפל לגארי אפילו אם הוא כח כוחו, ולמה כשהוא כוחו נטפל לכח כוחו.

ושו"ר שיתכן שגם בעלמא סברא דטפלה משוי כאילו אינו לגמרי בפני עצמו גם שלא יהא איסור דרבנן, ואפילו אם הוא כלי בפני עצמו כמטה ואוכף, ורק כיון שטפל למה שיש לו איסור דרבנן כחי לכן מקבל דינו, אבל כשיצויר שהוא טפל למותר לגמרי אזי גם הוא מותר, ע"כ דטפל לגארי מקבל גם התירו, אך לפי"ז איז גם אפילו כשהגלגלים הוי גופו ג"כ נטפלו לגארי לקבל היתר של כח כוחו. -ובאמת היה אפשר ליישב כן לפי מהלך הקודם שרק בחלק מכלי נטפל להיות מותר לגמרי, דאיה"נ גם מה דמתטלטל ע"י גופו היה נטפל לגארי, ואיה"נ דלא הדגיש כאן דמה שמטפלו

להיתר הוא רק בגלל שזה כוחו, אלא נתקשה דאכתי יש כאן כוחו ותירץ שטפל, ואיה"נ ע"י שטפל לגארי ניתר אפילו טפל שמתטלטל ע"י גופו, אך עכ"פ יתכן כנ"ל שגם כלי בפני עצמו תלוי למה הוא נטפל וכנ"ל.

ושו"ר דהרי איה"נ כמו שהקשה שהגלגלים הם רק כוחו, היה יכול להקשות שה"יא"י הם מתטלטלים על ידי גופו בדחיפת רגליו (וזה כאורחיה כאן). - ואולי כיון שהם לא נוגעים בארץ אין זה טלטול, אבל הגלגלים נוגעים בארץ. אולם הרי גם הגארי לא על הארץ, אלא ע"כ יש כאן טלטול, ורק בגארי זה כח כוחו א"כ היא"י הוי גופו. ולפי הנ"ל את"ש דגם מה שעל ידי גופו נטפל ואפילו להתירא לגמרי, והיינו כיון שעיקרו של כלי זה הוא טלטול של כח כוחו, נחשבים כל חלקיו בהיתר זה שנימא שגם זה רק לגבי חלק מכלי, יתכן שפיר לאמרו גם להציל את החלק של גופו. לפי מה שכתב כאן בסו"ד הנה לענין האדם עצמו גם כן אתי שפיר, דהוא מתטלטל ע"י כח כוחו, דאפילו הגארי הוי כח כוחו. אלא יתכן שאם הוא עצמו מניע את זה אין זה כלל גברי הוצאה על עצמו, ואדרבה אם יש עוד אדם שהוא מנהיג הרי הוא כנושא לאדם זה, ואם הוא גוי הרי יש כאן שבות דשבות על ידי גוי לגבי טלטול הישראל, ומ"מ אם משום כך יתכן דעדיף ע"י עצמו מעל ידי גוי, דבזה אין כאן כלל טלטול, ואם כן בעוד שלעיל היתר לתנאי של גוי, הרי לפי"ז לכאורה מהודר ע"י עצמו.

אלא שלעיל שהיה מבקש ההיתר לגארי, ובוזה היה יותר טוב ע"י גוי, כי לולא זאת היה כשבות דשבות ע"י ישראל, לכן אמר ע"י גוי, ובשביל הישראל ג"כ את"ש משום היתר זה עכ"פ של שבות ע"י גוי, אבל עכשיו שחידש היתר דכח כוחו הרי זה מהני לישראל עצמו גם בלי גוי, ואדרבה לעיל היה יכול להיות נדון בישראל שאם ע"י עצמו אין זה כלל משא לגבי עצמו, ואת הגוי צריך בשביל הגארי, ואז כבר הוי משא בשבת, אלא שמ"מ יש ההיתר של שבות ע"י גוי, אבל כעת שיש כח כוחו אזי גם בעל ידי גוי יש כאן כח כוחו ולגמרי כהיתר, אם א"צ גם בישראל הנושא זאת לישראל, הרי לגבי השני הנישא הוי כח כוחו, ולגבי עצמו אין זה כלל משא.

אולם שו"ר שלעיל בדברי ה"ים יששכר" היה משמע שגם עצמו הוי משא, ורק דהוי שבות דשבות. וא"כ לעיל היה ההיתר רק על ידי גוי גם לגבי האדם הנישא, וכעת יש כח כוחו גם באדם הנושא. נפק"מ במש"כ באם אין צורך מצוה, שאם זה כח כוחו מותר, וכן אילו היו אומרים לגבי הנושא דאין זה כלל טלטול אם בכל זאת חזינן שמסיים להתיר רק לצורך מצוה, ואולי מפני שלא רצה לסמוך על החידוש הנ"ל של טפילה בגלגלים, וגם משום עצם ענין החידוש למעשה בהתירו של כלי זה, והרי חזינן שעל חפצים לא סמך כלל להתיר.

עיון הלכה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצלה"ה

כרמלית - פירושו

סימן ש"ה. סעיף א'. בשו"ע. כרמלית. (פירוש רך מל לא לח ולא יבש אלא בינוני, ה"נ לא רה"י לפי שאין לו מחיצות, לא רה"ר שאינו דומה לדגלי מדבר דלאו להילוכא דרבים עבידא. רש"י).

עיון שנות אליהו פתיחה למשניות מסכת שבת שפירש "כארמלתא". - שו"ר שכן פירש הרמב"ם בפירוש המשניות שבת פ"א מ"ב, וכ"כ ברין על הרי"ף.

להכניס מפתח בחור המנועול

סעיף ד'. מ"ב ס"ק י'. מסתימת המחבר משמע דאפילו אם החורים הם למטה מעשרה טפחים כיון שמפולשים כלפי פנים דינם כרה"י וכו'. ובא"ר כתב דדבר זה פלוגתא היא בין הראשונים, דיש מן הראשונים דס"ל דכיון שהוא למטה מעשרה אין בני רה"י משתמשין בה, מפני שכיון שהוא נמוך בני רה"ר משתמשין שם וכו'.

עיון שו"ת בצל החכמה ח"ג סימן צ"ו מש"כ לענין חור של המפתח בדלת [-שהחור מפולש לרה"י ואין לבני רה"ר שום תשמיש בחור זה - יעו"ש].

חורי רה"ר המפולשין לרה"י למטה מעשרה

מ"ב ס"ק י'. דיש מן הראשונים דס"ל דכיון שהוא למטה מעשרה אין בני רה"י משתמשין בה וכו', וכן הוא דעת הגר"א בביאורו בסימן זה ובסימן שני"ג ע"ש.

עיון שם [בסימן שני"ג] משנ"ב ס"ק ח' ובשעה"צ ס"ק ו' [-ס"ק ז' - לענין ז"ז הבולט לרה"ר למטה מ"י אף דחלון הבית פתוח לו לא חשיב כחורי רה"י לדעת הגר"א. יעו"ש].

כלי שאין בו עשרה המונח ברה"ר

סעיף ו'. מ"ב ס"ק ט"ו. וכלי שאין גבוה עשרה העומד ברה"ר אין לו דין כרמלית דאין כרמלית בכלים, אלא הוי כמו רה"ר דבטל לגבי רשות שהוא עומד בו. **ובשעה"צ ס"ק ט"ו.** אף דאבן העוזר משיג על המג"א וכו' מ"מ לדינא אין לנטות מדברי המג"א שכן מצאתי בכמה ראשונים.

עיון לקמן סימן שמ"ט שעה"צ ס"ק י"ד ומש"כ שם בגליון.

רה"ר שדלתותיו ננעלות בלילה רק מצד א'

סעיף ז'. מ"ב ס"ק כ"א. ואם דלת אחת ננעלת בלילה עיין לקמן בסימן שס"ד במ"ב ס"ק ה'. **ובשעה"צ ס"ק כ'.** עיין בט"ו, וכבר הקשו עליו האחרונים דדבר זה כבר מפורש הוא לקמן בסימן שס"ד ב"י בשם הרשב"א.

עיון שם מ"ב ס"ק ו'.

דלתות ברה"ר אם בעינן שיהיו נעולות בלילה לבטל שם רה"ר מ"ב ס"ק כ"ב. נעולות. מלשון זה משמע דאם לא היו נעולות ממש אע"פ שראויות לנעול לא נתבטל ע"ז שם רה"ר, והוא כדעה ראשונה המובא לקמן בסימן שס"ד ס"ב.

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצלה"ה

עיון שם מ"ב ס"ק ח' [שמדנקט שם המחבר דעה זו דבעינן ננעלות בלילה בסתמא, משמע דדעתו כן].

להחמיר ברה"ר שלנו

מ"ב ס"ק כ"ג. וי"א שכל שאין ששים רבוא וכו'. סבירא להו דגם לזה בעינן דומיא דדגלי מדבר שהיו ששים רבוא וכו', ומ"מ אין בנו כח למחות ביד הסומכין על דעה זו, דדעה זו ג"כ לאו דעת יחידאה היא וכו', וכן צדדו כמה אחרונים, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. **ובשעה"צ ס"ק כ"ד.** בית מאיר בסימן שס"ד והחיי אדם. **חיי אדם** כלל מ"ט סעיף י"ג. ועיין שו"ע הגר"ז כאן סוף סעיף י"א [שסיים דכל ירא שמים יחמיר לעצמו].

דיעות הראשונים בענין רה"ר שלנו

בה"ל ד"ה שאין ששים רבוא וכו'. אכן לעומת זה יש הרבה שסוברין שרה"ר הוא מן התורה כשרבים בוקעים במקום הזה אם הוא מופלש ולא בעינן ס' ריבוא הלא המה וכו'. **עיון** בדעת תורה [שהביא דעות ראשונים בזה]. ועיין לקמן סימן שס"ד בה"ל ד"ה ואחר [שכתב דרוב ראשונים סוברים דגם בדין איכא רה"ר].

דעת המרדכי לגבי רה"ר שלנו

בה"ל ד"ה באו"ד. אכן לעומת זה יש הרבה שסוברין שרה"ר וכו' ולא בעינן ס' ריבוא הלא המה וכו' והגהת מרדכי במסכת שבת. **עיון** ט"ז סימן שמ"ו סוף ס"ק ו' מש"כ ביישוב דברי המרדכי

האי נפק"מ קאי לפסק הרמ"א שחזור וניעור בכרמלית, אזי אילו היה אויר כרמלית תופס למעלה מ"י היה מקום הקורה מתבטל לכרמלית. אבל למ"ד אין חוזר וניעור הרי גם אילו היה אויר כרמלית למעלה מ"י, מ"מ מקום הקורה שהוא דבר מסוים ואין בו ד' טפחים לא היה מתבטל לכרמלית.

חורי רה"ר הגבוהים תשעה ורבים מכתפים עליו

סעיף י"ג. בשו"ע. חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים אם הם גבוהים למעלה משלשה אינם כרשות הרבים אלא נדונים לפי מדותיהם.

ולענין אם יש דין מכתפים בחורים, עיין נתיבות שבת פרק ג' אות מ"ה ד"ה ולא [שרוצה להוכיח דגם בחורים יש דין מכתפים ממש"כ הרשב"א בשבת ז' ע"ב בפלוגתא אביי ורבא בחורי רה"ר, דלאביי כרה"ר דמו ולרבא לאו כרה"ר, ומפרש הרשב"א דפליגי בלמעלה מג' טפחים, ואביי ס"ל דהוי כרה"ר ולא כרמלית משום שבני רה"ר משתמשים שם הו"ל כתל גבוה ט' שדינו כרה"ר מפני שרבים מכתפים עליו, ומשמע שרבא דקי"ל כוונתה דפליגי ס"ל דלא נעשה רה"ר בזה שמכתפים שם] - עיין שם ברשב"א שכתב הנידון משום דמצניעים שם בני רשות הרבים כליהם, ואפשר לומר דרך בשאר מדות פליגי אביי ורבא אם אפילו באין ט' טפחים הוי רשות הרבים, אבל ביש ט' טפחים יתכן דגם לרבא הוי ראוי לכיתוף - עיי"ש היטב ברשב"א.

חורי רשות הרבים למטה מג' טפחים

מ"ב ס"ק מ"ו. למעלה משלשה. דלמטה משלשה אפילו הם רחבים ד' על ד' נחשבים כקרקע רה"ר.

עיין חזו"א סימן צ"ו ס"ק י"ג. [דחור נחשב לרשות הרבים דוקא כשאין לחור דפנות סביבותיו, דבזה הוי רה"ר מדאורייתא וכרמלית מדרבנן אף כשתוכן שוה לקרקע רה"ר, וכאן איירי כשהכותל למטה רחב ונעשה צר, וכשהוא למטה מג' נחשב כקרקע רה"ר].

קרן זווית הסמוכה לרה"ר

סעיף י"ד. בשו"ע. איזה הוא כרמלית מקום שאין הילוך לרבים כגון וכו' וקרן זווית הסמוכה לרשות הרבים.

עיין חזו"א סימן ק"ז ס"ק ט' ו' לענין אם כל רשות הרבים רחבה באמצעיתה ומתקצרת בקצותיה.

ועיין שם לענין אם יש קרן זווית כגא"ם ולא כח"ת (היינו בקרן זווית שבסוף הבתים).

ים דהוי כרמלית ולא מהני ליה מחיצות ידיה להיות רשות

היחיד

מ"ב ס"ק מ"ח. ובמאירי נזכר הטעם משום דהמחיצות רחוקות זו מזו מאוד אינן מצטרפות לעשות מה שביניהן רשות היחיד. **ובשעה"צ ס"ק נ"א.** וכן כתב הריטב"א בעירובין כ"ב בשם הרמב"ן.

עיין לקמן סימן שמ"ו סעיף ג' בה"ל ד"ה קרפף.

רקק ברה"ר

מ"ב ס"ק מ"ח. ואם הרקק עמוקה י' ורחבה ד' טפחים הוי כרמלית כמו ים [רמב"ם פרק י"ד], ועיין בפמ"ג דמסתפק לומר דרק לחומרא הוי כרמלית שלא להוציא מתוכה לרה"ר, אבל מה"ת רה"ר הוא.

עיין פמ"ג א"א ס"ק י"א [שכתב כן היכא שאין המחיצות ניכרות כגון שהם מלאים ברפש וטיט]. ועיין בה"ל כאן ד"ה כגון.

תל ברה"ר שיש בו ד' על ד'

מ"ב ס"ק נ"ח. ואינו גבוה עשרה. ואם היה בצמצום ט' עיין לעיל בסעיף י'.

וכן עיין שם לענין מתשעה ועד עשרה (ועיין לעיל משנ"ב ס"ק נ"ג).

בית שאין בו עשרה וחקק להשלימו לעשרה ג"ט סמוך לכותל

סעיף ט"ו. מ"ב ס"ק ס"ג. ומדבריו משמע דאם לא היו הכתלים גבוהים י"ד טפחים מבחוץ אז לא הוי רשות היחיד אא"כ הגומא סמוכה ג"ט לכותל. **ובשעה"צ ס"ק ס"ו.** היינו אפילו על גג לא הוי רשות היחיד.

משמע דאם סמוך תוך ג' טפחים כבר הוי גם על גג רשות היחיד, ולכאורה זה מדין רשות היחיד בוקע עד לרקיע. ועיין בשערי ציון [סימן ה'].

ובחזו"א [או"ח מועד סימן ק"ח ס"ק ח' - וסימן ס"ב ס"ק י"ג, וסימן ס"ה ס"ק ס"ז].

חקק להשלימו לעשרה אם נעשה רה"ר בכך

מ"ב ס"ק ס"ג. דאם לא היו הכתלים גבוהים י"ד טפחים מבחוץ אז לא הוי רה"ר וכו' ובא"ר מסתפק בזה. **ובשעה"צ ס"ק ס"ז.** ודעתו דלהר"ן מצטרף גובה הכתלים שמבחוץ עם החקיקה שבתוך הגומא לשיעור עשרה בכל גונו.

עיין חזו"א עירובין סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ס"א ואילך.

דבר אשי לשיטתו דאמר בדף ז' דאפילו צואה הוי רה"ר כשאין גבוהין ג'].

עמוד גבוה ט' ורבים מכתפים עליו

בשו"ע. ואם הוא גבוה ט' טפחים מצומצמים ורבים מכתפים עליו הוי רשות הרבים.

ואם תופס משם עשרה טפחים לדין רשות הרבים, עיין קהלות יעקב שבת סימן ז' [בהוצאה"ח סימן י'].

עמוד ט' שרבים מכתפין עליו ואין בו ד' על ד'

מ"ב ס"ק ל"ג. ורבים מכתפים עליו. אבל כשאין מכתפין עליו אע"ג דראוי לכתף עליו לא הוי רה"ר. **ובשעה"צ ס"ק ל"ו.** והנה בא"ר כתב דראוי לחוש להרמב"ם דס"ל דה"ה כשראוי לכתף.

עיין חידושי בית מאיר [ע"ד המג"א שהביא דברי הראב"ד דבעינן מכתפין ממש, שהקשה א"כ ה"ה דס"ל דבעינן שיהא דע"ד] **ובפמ"ג א"א ס"ק ח'.**

בפירוש דברי השו"ע דכשאין רחב ד' הוי מקום פטור אפילו יש

בו מקום כדי לחוק להשלימו לארבעה

מ"ב ס"ק ל"ח. כדי לחוק. היינו כגון שהיה העמוד סמוך לכותל ממש וכו'. **ובשעה"צ ס"ק מ'.** ואף דהמג"א פירש כגון חור שבכותל המפולש מצד רה"ר לרה"ר, ומבפנים רחב ד' ומבחוץ לא היה בו רחב ד', לא העתקתי דהקשו עליה האחרונים כמה קושיות.

עיין מחצית השקל ס"ק ט'. [שכתב שהמג"א לא פירש כן בכונת השו"ע, אלא דט"ס במג"א, ובמקום כגון חור צריך לומר וכן חור, והכונה דגם בחור לא אמרינן חוקקים להשלים כשאין בחור לצד רה"ר ד'].

בור עמוק י' שמלאה פירות

סעיף י"א. מ"ב ס"ק מ"א. אבל אם מלאה פירות לא הוי רה"ר כיון דאין המחיצות נכרות ואפילו דעתו לפנותן.

עיין סימן תרל"ג בשעה"צ ס"ק י"ד [מש"כ בענין סוכה הגבוהה מכ' אמה שמיעטה בתבן ולא ביטלה אלא לימי החג, והביא פלוגתא דסימן שנ"ח סעיף ב' ברמ"א ושנטו האחרונים להקל בזה - והוסיף בשעה"צ דאף דלענין סוכה הוי פלוגתא בדאורייתא, אפשר דיש לצרף בזה דעת התוס' דמדאורייתא ממעט כל דבר ואפילו דבר הניטל].

זרק ונח ע"ג בור מלא פירות כשאין יפה להילוך

מ"ב ס"ק מ"א. ומ"מ איסורא יש בזה כיון דהפירות הוא דבר שיכול ליטלו משם בשבת לא נתבטל לגמרי הבור משמו. **ובשעה"צ ס"ק מ"ה.** פמ"ג בשם התוס', ומצדד שם מתחילה דאם בטלי לעולם הוי רה"ר במקום זה וכו', אכן בלא"ה חוזר אח"כ מדבריו ומסתפק דדלמא כרמלית הוא אותו מקום שאין יפה להילוך או מקום פטור.

עיין אור שמח פרק י"ד מהלכות שבת הלכה כ"ג [שמפרש בהא דמילא הבור פירות וזרק לתוכו פטור, דהוא משום דפירות הוי דבר יבש, ורבים אין נמנעים מלילך ע"ג, ואתו רבים ומבטלי המחיצות - אבל כשאין רבים משתמשין בה אינם מבטלים את המחיצה, ולכן כשהבור מלא מים ונח על גביו חייב].

זרק דבילה שמינה בכותל למעלה מעשרה

סעיף י"ב. מ"ב ס"ק מ"ג. אלא עד עשרה. וע"כ הזורק ברה"ר דבילה שמינה ונדבק בכותל למטה מעשרה חייב, למעלה מעשרה פטור. **ובשעה"צ ס"ק מ"ז.** ומ"מ נראה דלכתחלה יש איסורא בזה בכל גונוי דדלמא יפול על הארץ.

עיין שבת צ"ו ע"א ברש"י ד"ה דמדלי חד. [בהא דאסור לזרוק מזה לזה בשני בתים בשני צידי רשות הרבים כאשר אחד גבוה מחברו "דזימנין נפל ואתי לאתויי", ולא משום עצם הנפילה שיפול מרשות היחיד לרה"ר פירש"י, דאילו משום נפילת רה"ר ליכא חיוב חטאת דמתעסק הוא אצל הוצאה דלא נתכוון לזרוק לרה"ר] - וא"כ לכאורה ה"נ כאן הוי "מתעסק", ולמה נגזור אטו זה. ואולי גם כאן החשש לדלמא יטול ויביא אליו. אך לכאורה אם עומד ברשות הרבים אזי בהבאה אליו לא יעבור, זולת אם ירצה לעמוד שוב במקום שמשם זרק קודם, וא"כ הרי יטלטל ד"א ברשות הרבים. ואולי חיישינן שירצה לזרוק כמו ממרחק שזרק מקודם לכן.

וצ"ע בדבילה אם נמאסת ע"י נפילה על הארץ אם שייך לאסור, דעיין לקמן סימן שנ"ג סעיף א' לענין כלים הנשברים.

ההולך ע"ג קורה ברשות הרבים למעלה מעשרה

מ"ב ס"ק מ"ד. הוי מקום פטור. ר"ל דאפילו שם כרמלית אין חל על האויר שלמעלה מעשרה. **ובשעה"צ ס"ק מ"ח.** ונ"מ לאם הולך באויר רשות הרבים על הקורה התקוע מכותל לכותל וחפציו בידו.

כנראה המכוון בקורה שאין בה רוחב ד' טפחים, דאם יש בה ד' טפחים נעשה שם כרמלית ותופס עד עשרה בגובה ממנה, וכהא דלקמן סעיף ט"ו, ועיין שם במשנ"ב ס"ק ס"ו שיש בזה פלוגתא.

ולכאורה אם כאן איירי באין בקורה ד' טפחים אליבא דדעת השו"ע דביש בה ד' טפחים הוי כרמלית בעצמותה, אם כן ע"כ

[דמשמע מדבריו שיש היתר להביא המפתח ע"י תינוק - דהיינו משום דאנו אין לנו אלא כרמלית שהוא מדרבנן], ואשר לפי"ז ס"ל להמרדכי דאין לנו רשות הרבים. - ועוד אם כונת המרדכי משום מצא מין את מינו, א"כ הרי ג"כ מוכח דדין הרשויות כרמלית.

עוד בדיעות הראשונים בענין רה"ר שלנו

בה"ל באו"ד. אכן לעומת זה יש הרבה שסוברין שרה"ר הוא מן התורה כשרבים בוקעים במקום הזה אם הוא מפולש ולא בעינן ס' ריבוא הלא המה וכו' והגהות מרדכי במסכת שבת [בהגה"א פ"ק דשבת בשם הרשב"א בדין האסקופא שהחמיר שם וכו'].

עיין שם [בהגהות מרדכי] בדף פ"ג ע"ב סוף טור א' שכנראה מסיק לפרש שגם לרש"י לא בעינן דוקא ס' רבוא. - אך רמ"ש הי"ו העיר דהרי בעירובין נ"ט ע"א מוכח להדיא דרש"י מצריך ס' ריבוא.

ומש"כ כאן במוסגר בהגה"א, העיר רמ"ש הי"ו שצ"ל בהגה"מ"ר (דברי הגהות מרדכי הובאו בב"י סימן שמ"ו ע"ש).

ראיית הגר"א לשיטת המחמירין

בה"ל באו"ד. ועיין בספר גאון יעקב שכתב בשם הגר"א ז"ל ג"כ ראייה לשיטת המחמירין.

אמר לי ריח"ק שהגאון ר' דוד סולובייצק שליט"א אמר לו שזקיננו רשכבה"ג מרן הגר"ח זצוקלה"ה תירץ על ראיית הגאון יעקב [בעירובין ו' ע"ב ד"ה איזהו] בשם הגר"א, שרשות הרבים היא אפילו בלא ששים ריבוא, מהא דאמרינן [עירובין ו' ע"ב] דנהרדעא הוי רשות הרבים, והרי אמרו חז"ל [ברכות נ"ח ע"א] דאין אוכלוסיא בבבל. ואמר הגר"ח דשם המכוון שאין אוכלוסיא של יהודים לבד או של גויים לבד לענין ברכה, אבל לענין ס' ריבוא הוו שם בצירוף יהודים ואינם יהודים.

רה"ר שאין ס' ריבוא מהלכין בה

בה"ל באו"ד. ומ"מ אין בנו כח למחות ביד המקילין שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג ורש"י הנ"ל.

עיין שו"ת מהריט"ץ סוף סימן רנ"א (ועיין שם מש"כ מנהג גדולי א"י) [דכיון דרש"י והרא"ש והתוס' בדף ו' ע"ב ד"ה כאן ס"ל דבעינן ס' ריבוא, וכתבו הפוסקים נהגו לפסוק כהר"ף ז"ל כשאין התוס' חולקין עליו, משמע דאם התוס' חולקין עליו פוסקים כתוס', והכא הרי התוס' ורש"י והרא"ש והטור כלם סוברים דבעינן ס' רבוא, וכמה גדולים גאוני עולם נוחי נפש אשר היו בארצנו ולא פקפק שום אדם מעולם].

דרך מעבר ממדינה למדינה אם בעינן שיעברו בה ס' רבוא

בה"ל באו"ד. ושמה דעת הראשונים לומר שהאיסורטיא שהיא כבושה חוץ לעיירות והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם אין מדקדקין בה בעוברין עליה ששים רבוא דהא דכו"ע היא. אבל בתוך העיר אין שם רה"ר בלא ששים ריבוא. **עיין** דעת תורה מש"כ בשם ספר בית יעקב [שכתב סברא זו], וכתב שם להוכיח מדברי הר"ן בשם הרא"ה דלקמן [בבה"ל בסו"ד] שלא ס"ל חילוק זה.

רה"ר המתקצרים בקצתן

סעיף ח'. מ"ב ס"ק כ"ה. בקצתן וכו'. ט"ס וצ"ל בקצתן או שאין בהן ט"ז אמה.

עיין דמשק אליעזר [אות י"ח].

מבוי קצר המפולש לרה"ר

מ"ב ס"ק כ"ה. ואח"כ הוסיף עוד דאפילו אם אין בכל משך המבוי ט"ז אמה מ"מ וכו', ומדלא פירש המחבר שיעורא משמע דאפילו אם המבוי קצר הרבה ואין מחזיק אפילו י"ג אמה ג"כ הוי רה"ר לדעה זו.

עיין ביאור הגר"א שכתב דאפילו מחזיק רק ד' טפחים הוי רה"ר.

מבוי שחלק ממנו מתקצר מ"ג אמות ומפולש לרה"ר

סעיף ט'. בה"ל ד"ה י"ג אמה ושליש. ויש מאחרונים שרוצים להשוות הסעיפים ואומרים דאם יש י"ג אמות ושליש מהני אף כשהמבוי הולך לרוחב רה"ר [עיין בתו"ש ופמ"ג].

עיין פרי מגדים מ"ז ס"ק ז'. ועיין שם מש"כ לענין אם רק רובו של המבוי הוא י"ג אמה ושליש.

דברים הפחותים מג"ט המונחים ברה"ר ורבים נמנעים מלילך

על גביהם

סעיף י'. בשו"ע. כל דבר שהוא ברה"ר אם אינו גבוה שלשה טפחים אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסים עליהם חשובים כקרקע והוי רה"ר.

עיין לקמן מ"ב ס"ק מ"ח לענין היכא דמדלגין שם [ע"ג רקק מים שברה"ר, דהוי רה"ר - ולרש"י לא הוי רה"ר אא"כ עוברים בתוכה]. ועיין אור שמח פרק י"ד מהלכות שבת הלכה כ"ד מש"כ בזה בדין צואה אליבא דשיטת הרמב"ם [-שפירש בגמ' באוקימתא דרב אשי דקמ"ל אף היכא דלא הואי ד' דהוי רה"ר דהיינו ד' טפחים,

בית שעל גבו רה"י מה דין תוכו מה"ת

בה"ל ד"ה תוכו כרמלית. לכאורה פירושו דאם הוציא מזה לרה"י אינו חייב, אבל באמת מסתפקא אולי מן התורה רה"י הוא אלא דרבנן גזרו דלהי כרמלית לחומרא.

העיר ריא"פ [ר' יעקב אשר פלדמן] דזה אתי שפיר לפי דברי המאירי שבת דף ו' דרשות היחיד יורדת עד תהום. - ועיין מש"כ בזה בחזו"א שבת סימן כ"ה [או"ח מועד סימן ס"ב אות י"ג ד"ה שם בור] ובשערי ציון סימן ד' אות ח' והילך ובסימן ה'.

בית שע"ג רה"י מה דין תוכו מה"ת

בה"ל באו"ד. לכאורה פירושו דאם הוציא מזה לרה"י אינו חייב, אבל באמת מסתפקא אולי מן התורה רה"י הוא, אלא דרבנן גזרו דלהי כרמלית לחומרא.

עיין עבודת הקודש להרשב"א שער ג' (דף י"ע טור ב') [-פ"ג דין ל"ד] שכתב דין זה [דבית שאין בחללו עשרה] לענין יתר מב' סאתיים "לפי שאין תוכו ראוי לדירה" וכו', משמע לכאורה דרך מדרבנן היא כרמלית. וכנראה משום דאזיל לפי מה שכתב לעיל מזה בדף ט' ע"ב סוף טור א' [בדין כ'] דחורין אין להם עומק, ולרשות היחיד יש עומק, ובחור הדיון שם לענין דף דלמטה ממנו, משמע ברשות היחיד כה"ג הוא רשות היחיד אע"ג דיש הפסק.

ועיין חזו"א עירובין סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ס"ז מש"כ ע"ד בה"ל, וס"ל דלא הוא רשות היחיד. ועיין מהרש"א סוכה ה' ע"ב ג"כ משמע הכי דלא הוא רשות היחיד.

זיו ד' הבולט למעלה מעשרה

סעיף ט"ז. בשו"ע. וכן זיוין הבולטים מן הכותל ויש בהם ד' על ד' היא כרמלית אלא אי"כ חלון הבית פתוח להם.

עיין סימן שני"ג סעיף ב' משנ"ב ס"ק ח' שעה"צ ס"ק ו' ובה"ל ד"ה וחלון [דמסקנת הגר"א לגבי זיו שהוא למעלה מ"י שאינו בכלל כרמלית אלא הוא מקום פטור כדעת הרמב"ם רש"י ותוס', ודלא כמש"כ השו"ע כאן] - ועיין חיי אדם כלל מ"ז ס"י י"א ונשמט אדם.

גג הבולט ואין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג

בה"ל ד"ה גג הבולט. הנה המ"א בסימן שע"ד סק"ה הביא דעת התוס' דדוקא בשבולט הגג לחוץ כשיעור ד' טפחים, דאז יש על אותו השטח שם כרמלית, וממילא אסור בטלטול כל הגג משום דנפרץ במלואו למקום האסור.

עיין שם מ"ב ס"ק כ"ח [דבפחות מארבעה טפחים הוא כמחיצות ניכרות].

גג הבולט משהו חוץ לכתלים

בה"ל באו"ד. אבל מסתימת הפוסקים משמע דאפילו בולט הגג משהו לחוץ לכתלים אסור כל הגג בטלטול, משום דכיון שלמעלה על הגג אין המחיצות ניכרות אינו רה"י.

עיין נשמט אדם כלל ע"א [ס"ק י' - ואולי הכונה כלל מ"ז אות ב']. ועיין חזו"א סימן מ' [או"ח מועד סימן ק"ד ס"ק ו' דעד טפח ודאי הוא רה"י - ואפשר דשיעורו חצי טפח - יעו"ש].

אם אמרינן מצא מין את מינו בחורי כרמלית

סעיף י"ז. בה"ל ד"ה חורי כרמלית אינם ככרמלית. ואפילו למה שפסק בהג"ה בס"ח דאין מקום פטור בכרמלית משום דמצא מין את מינו, יש לחלק דשם המקום פטור הוא באמצע הכרמלית, והכרמלית מקיפו מכל צד, משא"כ הכא.

צ"ע לכאורה ממה שכתב הרמ"א סימן שמ"ו בסופו אשר משמע שהמקום פטור הוא בצדו של הכרמלית. - ועיין שונה הלכות סעיף ל"ט שכתב ליישב דדוקא כאן בחור קאמר - ועיין חזו"א סימן צ"ו ס"ק י"ג [דחורי כרמלית איירי כשאין להם מחיצות, אבל כשיש להם מחיצות הם רה"י].

תיקונים במשנ"ב

מ"ב ס"ק ע'. בית הסמוך לבקעה ויש בכותלה חורין וכו'.

נראה דצ"ל בכותלו.

סעיף י"ח. מ"ב ס"ק ע"ג. ולא הוא כרה"י דעולם עד לרקיע.

- דעולה.

קולט מאויר כרמלית למטה מ"י אם מותר להוציא לרשות אחרת מ"ב ס"ק ע"ד. ר"ל שאם העמוד היה רחב ד' על ד' ופחות מעשרה בגובה שיש עליו דין כרמלית, וקלט מן האויר שעליו למעלה מעשרה, מותר להוציא לרה"ר או לרה"י דהרי קלט ממקום פטור. **משמע** דלמטה מ"י אסור אע"ג שאין כאן עקירה ממקום ד' על ד', ובכ"ז אסור להוציא מן הכרמלית.

קנה העומד ע"ג כרמלית למטה מ"י

מ"ב ס"ק ע"ד. וכן אם נעץ קנה בראש העמוד וע"ז נעשה גבוה למעלה מעשרה הוא נמי מקום פטור, ומותר ליקח מרה"י ומרה"י ולהניח עליו.

משמע דלמטה מעשרה אסור לקחת מן הקנה - ולכאורה זה לפי דברי הסוברים לקמן דאמרינן מצא מין את מינו.

מצא מין את מינו בבור ובתל הנמצאים בכרמלית

מ"ב ס"ק ע"ט. אפילו עמוק מאה אמה. ר"ל וגם רחב פחות מד' על ד', והטעם משום דהוא בטל לגבי הכרמלית שהוא עומד בו. **ובשעה"צ ס"ק ע"ה.** וכל זה לענין עמקות, אבל לענין גובה כגון עמוד שהוא פחות מיו"ד טפחים **ורוחב ד' על ד'** שעומד בכרמלית, אפילו לדעה ראשונה שלקמיה בהגה ג"כ אינה תופסת אלא עד עשרה, דלא שייך שם לומר מצא מין את מינו ולבטולי לגביה, דגם הכרמלית גופא אינו תופס אירורו אלא עד י'.

לכאורה כיון דקאי אליבא דדעה הא' הו"ל למינקט גם בפחות מרוחב ד' על ד', ואדרבה שם הוא דאתינן עלה משום מצא מין את מינו, אבל ברוחב ד' על ד' הרי היא כרמלית מצד עצמו. ואולי נתכוין לרבותא דאפילו ביש בו ד' על ד' לא יוסיף מה שהוא תוך כרמלית אחרת לתת לו דין כרמלית גם למעלה מ"י טפחים.

וכל זה כנראה לשלול שלא נימא שבדין מצא מין את מינו נעשה כרמלית בגובה אפילו עד ק' אמה, וכמו בדין בור עמוק דהוי ס"ד שאם אין דינו מעצמו אלא מחמת טפילותו אין לו שיעור, ואם כן ה"נ לענין גובה, קמ"ל דלא, ולפי"ז הוי הס"ד גם על רוחב ד' דאע"ג שיש לו דין עצמי, מ"מ לא גרע גם מאין בו ד' דגם הוא טפל לכרמלית, וגם בו נימא מצא מין את מינו לחומרא, קמ"ל דלא אמרינן כן בגובה, ורק מה שלמטה כאילו כנוס בתוך הארץ בקרקע, משא"כ בגובה. (אך יש מקום לחלק שאפילו בס"ד רק פחות מד' שאינו חשוב נטפל, אבל ד' שיש לו חשיבות עצמית לא נטפל ויש לו רק דין עצמי. אך אולי ה"י בגדר חוזר ונייעור שפחות מד' היא יותר חמור, וא"כ אם באין בו בד' הוי כרמלית עד לרקיע, ה"נ ביש בו ד' כשעומד בכרמלית).

רמ"נ [משה נוסבוים] רצה לומר שכונת שעה"צ כאן שהוא פחות מ"י טפחים **ופחות מרוחב ד' על ד'**, ותיבת **פחות** קאי אתרווייהו - ומ"מ אפשר לומר כנ"ל שקאי לענין לשלול שאין כאן דין כרמלית עד ק' אמה, אבל יתכן שעכ"פ יש לו י' טפחים משטח העמוד.

מצא מין את מינו בתל

בשעה"צ ס"ק ע"ה. וכל זה לענין עמקות, אבל לענין גובה כגון עמוד שהוא פחות מ"י טפחים ורוחב ד' על ד' שעומד בכרמלית, אפילו לדעה ראשונה שלקמיה בהגה ג"כ אינה תופסת אלא עד עשרה, דלא שייך שם לומר מצא מין את מינו ולביטול לגביה דגם וכו', **וכי"כ בספר תוספת שבת.**

עיין שם בס"ק מ"ב ומ"ו [מש"כ דדוקא בבור עמוק אמרינן דהוי כרמלית בעמוק ק' אמה ורוחב ד' אמות אם הוא עומד בכרמלית, משא"כ לענין גובה לא הוי כרמלית אלא עד י' טפחים], וכנראה שהמשנ"ב מפרש דבריו לענין נידון זה של פחות מעשרה. - ולולא ד"ק היה אפשר לומר שקאי לענין עמוד עשרה ופחות מארבעה שכבר אי אפשר לומר חוזר ונייעור, וכמבואר בפמ"ג חידושי הגרעק"א ובית מאיר, ועל זה קאמר התוספת שבת דאינו דומה לבור עמוק - והיינו כי שם מתחיל הבור במקום הכרמלית, משא"כ בעמוד גבוה עשרה כבר נשלם מקום הכרמלית. והעיר רמ"ש [ר' משה שינברגר] שבכ"פ החיים ס"ק ק"ז משמע שפירש כן בכונת התוספת שבת - עיין שם שהביא את דין הפמ"ג במ"ז ס"ק י"א, וצ"ל לזה את התוספת שבת והפמ"ג (-ומש"כ שם תו"ש אות מ"ה, צ"ל אות מ"ו). - ועיין לקמן סימן שמ"ו ס"א בה"ל ד"ה ברשויות.

מחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור

סימן שמ"ו. סעיף א'. בשו"ע. ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן יש אוסרים ויש מתירים (עיין לקמן סימן שע"ב סעיף ו').

עיין שם ברמ"א ובמשנ"ב ס"ק מ"ט שכתב דמלשון הרמ"א שם משמע דחשש להחמיר. - ועיין בכללי הפרי מגדים ריש יורה דעה [אות ד'] מש"כ לענין יש אומרים ויש אומרים באיסור דרבנן - וכן אם העיקר כדעה אחרונה כשכתוב י"א וי"א, וכן עיין שם מש"כ אי נימא אפילו דרבנן דאזלינן בתר החולקים אם הם רבים. - וכאן האוסרים הם רבים - עיין בב"י. ואולם המתירים הם הרמב"ם והרי"ף אשר הבי"י אזיל בדרך כלל בתרייהו לנגד הרא"ש, ואך כאן יש עם דעת הרא"ש גם דעת הראב"ד רז"ה רשב"א וטור.

ועיין רמ"א סימן שנה"ג סעיף ג' ובמ"ב שם ס"ק ל'. [דהרמ"א מביא ב' הדיעות לענין ביהכ"ס למעלה מעשרה, ובמ"ב הביא מהגר"א דכשלא נח באמצע במקום פטור כו"ע ס"ל לאיסור].

המוציא מרה"י לרשות הרבים דרך מקום פטור

מ"ב ס"ק ה'. דכיון שעשה עקירה ברה"י והנחה ברה"ר או איפכא לא איכפת לן מה שהעביר בינתים דרך מקום פטור. ודוקא שלא עמד במקום פטור, אבל עמד מעט שם וכו' פטור.

היינו לפוש ולא לכתף.

להוציא מרה"י למקום פטור דרך רה"ר

מ"ב ס"ק ה'. ומ"מ איסורא דרבנן איכא אף בזה דגורין דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרה"י לרה"ר.

עיין שער הצינין [ס"ק ד' - שצינין לבי"י וט"ז ומאמר מרדכי דלא כב"ח], ועיין בט"ז שכתב טעם זה, אבל בב"י כתב טעם אחר [-שגורין שמא יעמוד]. והב"ח השיג על טעמו.

העומד במקום פטור ומעביר חפצים מרשות לרשות

מ"ב ס"ק ו'. דחויבא ליכא בזה [דכיון שהוא בעצמו עומד ונייח במקום פטור מיד שהגיע החפץ נגדו נעשה כמו שהניח שם מעט]. **ובשעה"צ ס"ק ו'.** אכן ברמב"ם פ"ב משבת הי"ד בהשגות הראב"ד שם לפי"מ שהעתיק פירוש ר"ח משמע דדוקא בשנח שם מעט, אבל בשלא נח כלל חייב.

עיין חידושי בית מאיר שבת ט' ע"א וכאן בחידושי לשו"ע. [שכתב דכן צ"ל לפירוש התוס' שם ח' ע"ב ד"ה לימא] - ועיין חזו"א שבת סימן כ"ה [או"ח מועד סימן ס"ב ס"ק י"ג ד"ה ט' א'].
הנחה גמורה במקום פטור בחילוף רשויות

מ"ב ס"ק ז'. וה"ה ליקח מקרקע רה"י וליתן לקרקע רה"י. **ובס"ק ח'.** וה"ה אם נוטל חפץ מרה"י ומניחו במקום פטור.

עיין חידושי בית מאיר שבת ט' ע"א שכתב אפילו במניח על קרקע של מקום פטור כדמוכח בגמ' [עירובין פ"ז].

מחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור

מ"ב ס"ק ח'. ולהחליף וכו'. ר"ל שעומד על מקום פטור ונוטל מיד מי שעומד ברה"י ונותן ליד העומד בכרמלית או איפכא. **ובשעה"צ ס"ק ז'.** ולדעת הראב"ד בשם הר"ח ה"ל גם בזה בעינין דוקא שנח מעט בשעה שהגיע נגדו, דאיל"ה הוי כמו שעקר מרה"י והניח בכרמלית ואסור. ואף דבסימן שנה"ג בהג"ה כתב הרמ"א בשם המרדכי דברשויות דרבנן מותר אפילו לא נח כלל, כמה אחרונים דחו שם זה מהלכה ע"ש.

עיין שם במשנ"ב ס"ק ל' [שהביא דברי הגר"א והאחרונים שנקטו דמחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור אינו מותר אלא כ' נח].

מצא מין את מינו בכרמלית מעשרה ולמעלה

בה"ל ד"ה ברשויות דרבנן. דע דלפי המבואר בסוף הסימן דמקום פטור העומד אצל כרמלית אמרינן דמצא מין את מינו ודינו ככרמלית, יהיה צריך לפרש המקום פטור דכאן שהוא גבוה עשרה [ואין רחב ארבעה], דאז לכו"ע לא נוכל לחשבו לכרמלית.

עיין חידושי הגרעק"א סימן שמ"ה בסופו, ועיין בחידושי בית מאיר, ועיין שם פמ"ג מ"ז ס"ק י"א, ועיין מש"כ לעיל שם בגליון שעה"צ סוף ס"ק ע"ה.

ליקח מפתח מכרמלית לגינה כשיש ביניהם אסקופה שאין בה

רוחב ד'

סעיף ג'. בשו"ע. הגה. ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה לפתוח ולנעול ולהחזיר המפתח אליו, ובלבד שלא יהא ביניהם אסקופה שהיא רה"י כגון שהיא גבוה עשרה ורחבה ארבעה.

לכאורה צריך עיון דמשמע שבאין רחבה ד' טפחים מותר, ולמה לא נחוש דילמא יהא שם ד' טפחים כדגורין לקמן, והרי שם משמע שגורין גם על איסור דרבנן. ורא"ג רצה לומר דהרי כאן גם כשיש ד' טפחים הרי זה רק כמוציא מכרמלית לכרמלית ומעביר דרך עליה של רשות היחיד, וכמבואר בשו"ע הגר"ז ע"ש, ואם כן הוי זה כגזירה לתרי דרבנן. צ"ע אם זה משום כעין מה דנקט בחזו"א [או"ח מועד סימן ס"ב ס"ק י"ט אות ה'] שמוציא מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים הוי רק דרבנן, ולפי"ז מרשות היחיד לרשות הרבים דרך כרמלית הוי תרי דרבנן (-ועיין בשערי ציון). וא"כ ה"ה במוציא מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד, הוי רק דרבנן. או דכאן עוד עדיף משום דאפילו לשיטה שמחייבים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רה"ר, זה משום דיתכן דכך היה במשכן - עיין בחזו"א, אבל מרשות הרבים לרשות הרבים דרך רשות היחיד יתכן דלכו"ע פטור דלא היה כך במשכן.

תחיבת המפתח בחור הדלת

מ"ב ס"ק י"ט. לפתוח וכו'. היינו אף להכניס הדלת של הגינה עם המפתח לפניו, **ובשעה"צ ס"ק י'.** דאיל"ה אין ריביותא כלל.

עיין לקמן משנ"ב ס"ק כ"ח ומש"כ שם בגליון משו"ע הגר"ז סעיף י"א, ועפ"י מובן גם הא דהכא במה שאין ריביותא כלל, אבל בחור שאפשר להשתמש בו מבפנים אזי יש כאן ריביותא גם לענין עצם תחיבת המפתח. (עיין שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ז).

נתינת המפתח בחור שבדלת הבית

מ"ב ס"ק כ"ח. והנה לפי המבואר בהגה זו יש ליהזר באותן המקומות שאסור הטלטול מחמת שאין שם עירוב, ופתח ביהכ"ס הוא לצד הרחוב, ואין שם חדר לפני הפתח והעכו"ם מביא המפתח וכו', ע"כ יקח המפתח מיד העכו"ם תחת המשקוף ואח"כ יפתח המנעול, ולא יפתח הדלת עד שיסיר המפתח ואח"כ יפתח.

עיין שו"ע הגר"ז סעיף י"א שסיים "אבל במה שמכניס המפתח לחור שבדלת לפותחה בו אין בזה משום מכניס מכרמלית לרשות היחיד, כי חור זה אינו כלפנים הואיל וא"א להשתמש בו מבפנים אלא מבחוץ, וכיון שאין בו ד' על ד' מקום פטור הוא".

ועיין שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ז מש"כ עצה של סתימת החור מבפנים מער"ש, וצ"ע אם המכוון לסתמה בתורת ביטול לשבת זו

צ"ע במש"כ "כל שכן", דהא למקום שהוא פחות מד' הוי הקורה כמאן דליתא, דאין דין קורה לפחות מד' טפחים.

פי תקרה יורד וסותם בגג משופע

בה"ל ד"ה וכן בגגין. דאין אומרים פי תקרה יורד וסותם כיון שמשופע וכמבאר בסימן שס"א וכו', ועיין בסימן שס"ב הנ"ל מה שכתבנו שם.
נראה דצריך לומר **שס"א**, ועיין שם במשנ"ב ס"ק י"ד שעה"צ ס"ק י"ט.

תיקון ע"י צורת הפתח לגגין הבולטים

בה"ל ד"ה הבולטין לפני הבתים. והבית מאיר כתב דאף לדעת הרמב"ם יש להקל בזה ע"ש טעמו, ובפרט לפי מה שכתבנו בסימן שס"ב ס"י **במ"ב** דעד עשר אמות אין להחמיר בפרוץ מרובה וכו'. **במ"ב - ס"ק נ"ח**.

צורת הפתח בגגין שלנו בג' צדדים כשא' מהם יותר מי'

בה"ל באו"ד. א"כ אותן צורות הפתח שמן הצדדין בודאי כמחיצות גמורות הם שאין רחבים כ"כ, וא"כ יש ג' מחיצות שלימות, ולא נשאר כ"א אותו הצד שלצד הרחוב, ובצד אחד לכו"ע מהני צורת הפתח בכל גווניו.

עיין חזו"א סימן ו' [-או"ח מועד סימן ע'] ס"ק כ"ג שכתב להשיג בזה. - ועי' שונה הלכות סט"ו. ועיי"ש בחזו"א שכתב "דכל שפרוץ מרובה מד' רוחות אינו נותר בצורת הפתח ביתר מי', אף שב' צורת הפתח אינו רק י' וכו', אינו מועיל **צורת הפתח של יתר מי'** - א"כ לכאורה משמע דאם הצד של היתר מי' נותר על ידי פי תקרה, כבר מהני להתיר הני ב' צדדים של צורת הפתח פחות מי' (וכדאי"תא בסימן שס"א דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו ביתר מי'). ואולם לכאורה בכה"ג כבר מהני להתיר בצורת הפתח בב' צדדים גם ביתר מי', לפי מש"כ במ"ב סימן שס"ב ס"ק נ"ח דסגי בב' דפנות שלימות, א"כ יתכן דמהני גם כשא' מן ב' המחיצות היא על ידי פי תקרה יורד וסותם, וצ"ע.

גג שאינו משופע לתקנו בב' צוה"פ כשרחב יותר מי'

בה"ל באו"ד. וא"כ אם אין התקרה שכולט משופע אין צריך לשלשה צדדין צורת הפתח וסגי לשני צדדין, ובשלישית יהיה נותר ע"י פי תקרה.

אולי המכוון שבזה יועיל גם כשבג' צדדין יש יותר מעשרה, דהצד של פי תקרה מהני ביתר מעשרה כדבסימן שס"א. וכיון שיש ב' מחיצות, מהני באי"ד ב' מחיצות צורת הפתח גם ביתר מעשרה (אע"ג שלעיל כתב לענין המחיצה הרביעית, אך עיין שם בסימן שס"ב מ"ב ס"ק נ"ח שכתב שם הטעם כיון שיש שני דפנות שלימות - ואם כן יתכן דמהני גם כשאחד מן ב' הדפנות היא ע"י פי תקרה יורד וסותם - וא"כ יצא דבזה מהני גם לדעת החזו"א - וצ"ע).

ואע"ג דלדינא לפי תקרה יורד וסותם בעינן ב' מחיצות דבוקות, יתכן דמהני לזה ג"כ מחיצות של צורת הפתח, וא"כ הפי תקרה יורד וסותם מסייע לדפנות של צורת הפתח, והדופן של צורת הפתח מסייע לפי תקרה יורד וסותם, ושפיר יתכן דנעשה הכל בבת אחת שחלו ב' הדינים זה ע"י זה וזה ע"י זה.

באיסור עקירה או הנחה לבד

סימן שמ"ו. סעיף א'. מ"ב ס"ק ד'. וה"ה אם עשה אדם אחד רק עקירה או הנחה לבד ג"כ אסור מדרבנן. **ובשעה"צ ס"ק ה'**. כן מוכח בגמרא ג' ע"ב וכדלקמיה בסימן שמ"ח.
עיין מקור הלכה. [להגרי"ב זילבר זצ"ל סימן ח' דמבאר מה שאין איסורו מה"ת כמו כל שנים שעשו, משום דעקירה והנחה אינם שיעור במלאכה אלא ע"י שניהם יש כאן שם מלאכה - יעו"ש].

עקירה והנחה מע"ג א' מאברי האדם

מ"ב ס"ק ה'. ואע"ג דק"ל דבין עקירה ובין הנחה צריך שיהיה מקום שהוא די' על די' טפחים, ידו של אדם חשובה כד' על די'.
לענין שאר אברים עיין ערוך השולחן סעיף ב' [דיש להסתפק, ודנראה דלא - מהני]. ועיין ראש יוסף שבת ה' ע"א דלא הו"ו כד' על די' (-הראש יוסף כתב לאפוקי גם גב היד, ורק בפיסת היד הוי כד' על די').
עיין מאירי שבת דף ד' ע"ב ד"ה כל שאנו משי"כ לחלק בין יד לרגל [דברגל בעינן שלא יהא דעת אחרת המעכבת מחשבתו (-העושה מקום זה למקום), משא"כ ביד חשובה למקום גם בלא מחשבה].

ליטול החפץ מיד המכניס לרה"י או מיד המוציא לרה"ר

מ"ב ס"ק ז'. פטור אבל אסור. לאו משום איסור שבת אלא שמכשיל את חבירו וכו', דאפילו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, כיש גדול שלא יסייע לו.
עיין סימן שמי"ג כשא"ל ד"י"א דס"ל הכי שבהגיע לחינוך צריכים להפרישו. ועיין כאן בפרי מגדים א"א ס"ק ד' [דלמ"ד אין מצווין להפרישו, בלא ק"ו נמי אסור לסייע ידי עוברי עבירה].

המחיצות נראות לעומדין באמצע, וזה כשהן יותר מט"ז מיל לכאן וט"ז מיל לכאן].

מחיצות שאינן ניכרות

בה"ל באו"ד. אמנם כאשר נעייין בדברי הרמב"ן וכו' אם היו המחיצות נעשים מאליהם לא מהני אם המחיצות היו רחוקות וכו'.

עיין חזו"א סימן ק"ח סוף ס"ק י"א מש"כ בדעת הרמב"ן [דאין חילוק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים, אלא כל שהאדם רואה עצמו תוך מחיצות].

להוציא ממקום שדנוהו ככרמלית לכרמלית

בה"ל ד"ה ומותר להוציא ממנו לכרמלית אחר. דע דמשמע מתוספות שבת דף ט' ד"ה אע"ג דה"ה דמותר להוציא ממקום שיש ג' מחיצות, אע"ג דמה"ת הוי רה"י גמורה לכרמלית, כיון שעכ"פ מדרבנן עשוהו כרמלית וכו'.

עיין לקמן סימן שס"ה סעיף ד' בה"ל ד"ה מפני [-לענין תחת הקורה שדינו ככרמלית, שר"ל דכיון דמה"ת רה"י הוא א"כ יהא אסור להוציא משם לחוץ, וסיים דלפי מה שמבואר כאן בסי' שמ"ו בבה"ל לכאורה מותר, ויש לעיין]. ועיין סימן שס"ב משנ"ב ס"ק ה' [דבמקום יתר מסאתיים שהוקף במחיצה גרועה שהחשיבוהו ככרמלית, דמ"מ לא נחשב ככרמלית גמור להוציא ממנו לכרמלית אחר, כיון דבאמת רה"י גמור הוא].

ועיין חזו"א סימן ב' [-או"ח מועד סימן ס"ו] ס"ק ח"י וסימן י"ג [-או"ח מועד סימן ע"ז] ס"ק ג'.

ועיין לקמן סימן שס"א מ"ב ס"ק ו' בסופו [דחצר שנפרצה במילואה שמקום המחיצה נדון ככרמלית, דאם כרמלית סמוך לחצר מותר לטלטל ממקום זה לכרמלית]. ובסימן שע"ד בה"ל סעיף ב' ד"ה לכרמלית לדברי התו"ש והגרעק"א בשם התוס' בשבת הנ"ל, ודבנהר שלום הביא מהרשב"א בעבשה"ק דאיתא בהדיא לאיסור, ודע"כ נראה שאין להקל, ואם כן לפי מש"כ שם לחוש לדעת הרשב"א א"כ יתכן דה"ה הכא.

אולם עיין חידושי הרשב"א דף ט' מש"כ לענין תוך הפתח, וכתב להשוות לפלוגתא אשר בעירובין ס"ו, ושבוה פליגי אמוראי בדף ט', אם כן הרי צריך להיות מותר. ואולי חזר בו בעבודת הקודש. - אך אולי ס"ל דרק בנידון דסימן שע"ד דשם שאני דשם חצר עליו, וכמו שכתב בבה"ל כן בשם המג"א, והיינו דיתכן דהמג"א ס"ל כן רק שם ולא בנידון דהכא.

ומ"מ צריך עיון מדוע לא נימא גם לענין תוך הפתח דשם חצר עליו, ואולי כיון דהוי רק למעבר בעלמא שאני מחדר ממש.

אסקופה שיש לה שתי מחיצות מן הצדדים

בה"ל ד"ה שתי מחיצות מן הצדדין וכו'. עיין מ"ב והקשה המ"א דהא בסוף סימן שס"א פסק דבעינן דוקא שיהיו שתי המחיצות דבוקות זו בזו וכו'.

עיין שו"ע הגר"ז בקונטרס אחרון [שכתב דכיון דאין כאן בקיעת רבים מחמת המחיצה שבאמצע, אף שהיא מחיצה כרמלית מ"מ מהני בשביל שיהא פי תקרה לב' מחיצות זה כנגד זה].

בטעם דמועיל כאן באסקופה שלפני הגינה שתי מחיצות זו

כנגד זו

בה"ל באו"ד. ובאר' תירץ דהכא כיון שאין מפולש לרה"י, דמצד אחד הדלת שבגינה די אף בשתי מחיצות זו כנגד זו.

עיין פרי מגדים א"א ס"ק ג' [וזה"ל - ובאר' אות ד' תירץ בזה דהתם מפולש לרה"ר וכו'], ועיין באר' שכתב ב' תירוצים [א' דבמפולש לרה"ר מב' צדדים בעינן שיהא ב' מחיצות דבוקות זו בזו דוקא, משא"כ הכא דמפולש לרשות היחיד מהני אף בזה כנגד זה. ב' דלענין זה להתיר בזה כנגד זה הוי דלת מחיצה - יעו"ש], והפמ"ג הביא כנראה לתירוץ הא', ובכונת ביה"ל יתכן שנתכוין לתירוץ הב', ומה שכתב שאין מפולש לרשות הרבים היינו בגלל הדלת, וקמ"ל דאפילו ע"י רה"ר מהני בצירוף הדלת.

ורמ"ש רצה לומר **או כיון** [-דמצד אחד הדלת וכו'], והיינו שמביא לב' התירוצים של הא"ר.

פתח מבוי שהקורה שעליו היא לצד פנים

בה"ל ד"ה ומשקוף רחבה ד'. ובפתח מבוי אפילו אין מקורה כולה רק החצי החיצונה מקורה אמרינן פי תקרה יורד וסותם.
עיין חידושי הגרעק"א מש"כ פלוגתת רש"י ורז"ה לענין אם הקורה אינה רחבה כרוחב הפתח ומשוכה כלפי פנים, אם נתיר ג"כ החלק שאחר הקורה לצד חוץ. - ועיין חידושי הרמב"ן והרשב"א דף ט' ע"א בשם הירושלמי [שכתבו להתיר] - ועיין חזו"א עירובין סימן ב' [או"ח מועד סימן ס"ה - ס"ק ט].

אסקופה שאינה רחבה די' ויש שם קורה

בה"ל באו"ד. ואם הפתח פתוח אפילו אין מקום די' הוי כלפנים [מ"א]. וצ"ע דהלא דברי המג"א נובע מסוגיית הגמרא שבת ט', ושם הלא איתא בהדיא בתוס' דאם פתוח לרה"ר אפילו אם הפתח נעול הוי כלפנים בשאין רחב די' [וכיון דללחי מיקל התוס' פתוח לרה"ר בפתח נעול, כ"ש לענין קורה].

או לעולם, וכן במש"כ **מער"ש** הנה אם צריך ביטול לעולם הרי זה כבונה בשבת, ואם סגי בביטול לשבת זו אולי גם זה כבונה, ועוד דאם בעינן לשבת זו מסתמא בעינן שבת שלימה, ועי"כ שביטול מערב שבת. ועיין שו"ת בצל החכמה ח"ג סימן צ"ו.

קנים שתחת בליטת הגג שעל פתח הבית

מ"ב ס"ק ל"א. בענין הבית שיש לפניו לצד הרחוב גג בולט לרחוב וכו' ומה תיקונם, שאם יש לבליטת הגג עמודים לצד הרחוב יעמיד מכוון כנגדם גם קנים לצד הבתים, ויהא להגג שעליהם דין צורת הפתח, ונמצא שיש צורת הפתח מכל ג' צדדים.

עיין חזו"א או"ח מועד סימן קי"א ס"ק ה' [ד"ה והפוסלין שכתב דבהניח עמודים ע"ג ד' יתירות וכיסה בנסרים ע"ג העמודים, לא חשיבי צורת הפתח משום דלחזיקי תקרה עבידין]. וכאן במשנ"ב מוכח שביש תקרה נחשב כקנה עליון. - אולם להמבואר שם בחזו"א נוכח לומר שאיירי שתחילת הגג הוא בעמודים ע"ג יתירות, וגם להאמור שם להלן בד"ה והיכי, נימא דאיירי כאן בעמודים על גבי יתירות, ואין רחבם כרוחב היתירות.

ועיין בשונה הלכות [סעיף ט"ו] שכתב דלחזו"א צריך לעשות קנה עליון, ולהאמור את"ש.

[- ועי"ע בספר "בינת שמחה" עירובין סימן ל"ד אות ג' מש"כ בזה].

תיקון בליטת הגג שלפני הבתים

מ"ב ס"ק ל"א. ומה תיקונם, שאם יש לבליטת הגג עמודים לצד הרחוב יעמיד מכוון כנגדם גם קנים לצד הבתים וכו', ואם הם של בתים רבים שעומדים זה אצל זה א"צ לעשות לכל בית ובית, אלא יעשה תיקון זה בשני בתים שעומדים בסוף וכו'. **ובשעה"צ ס"ק ט"ז**. ולכאורה נראה דבזה יש להזהר שלא יהיה בין בית לבית ג' טפחים.

צ"ע מדוע לא מהני אם יש בין בית לבית פרוץ מועט מאשר רוחב הבית והוי עומד מרובה, וכגון שליכא פרצת י' אמות, דהא לכאורה מקום זה לא הוי כבקעה אלא כחצר ומבוי דמהני צורת הפתח אפילו בד' רוחות, כדלקמן סימן שס"ב סעיף י', וא"כ ג' צדדים של צורת הפתח הם כמו מחיצות גמורות, והצד שלה הוי כרוח ד' שיש בו רק פרצות פחותות מי' אמות, ואם כן יש שם עומד מרובה.

ואולי בגלל זה כתב הרמ"א סימן שס"ג סעיף כ"ו דנוהגין האידנא לתקן כל המבואות בצורת הפתח.

ושו"ר שכאן עוד עדיף מהא דסימן שס"ג, דשם הוי רק משום אטו מפולש כדכתב שם במשנ"ב ס"ק קי"א, וכאן הוי ממש כמפולש מב' הצדדים לכרמלית, וכש"כ אם יש רשות הרבים ממש לפני הבתים הוי כמפולש מצד א' לרשות הרבים, ומצד ב' לכרמלית שבין הבתים. ועיי"ש במשנ"ב סימן שס"ג שכתב שיש דעת אחרונים שבמפולש צריך צורת הפתח מב' הצדדים.

שו"ר בחזו"א סימן ו' [-או"ח מועד סימן ע'] ס"ק כ"ג בד"ה כ' עוד, שכתב להעיר על דברי השעה"צ שסגי גם בעומד מרובה. - וכנראה שרמזו לשלול שאין כאן דין מפולש עיי"ש במש"כ ויש למקום זה דין חצר ולא דין מבוי, ואף שהפרצות זה כנגד זה ובקעי בהו רבים.

וצריך עיון אם גם על **חצר** יש חומרת הרמ"א של סימן שס"ג, דאם גם בזה יש לחומרא זו הרי יתישבו דברי המשנ"ב גם מהשגת החזו"א.

להכניס ולהוציא מתחת הבליטה לרשות הרבים

מ"ב ס"ק ל"א. ובכל גוונא אסור להוציא ולהכניס מן רה"ר תחת הגגין וכן להיפך [ח"א], והיינו כשהיה רחב הבליטה ארבעה טפחים דאז יש על שטח שתחתיה שם כרמלית.

ולפ"י למאן דסבירא להו דליכא האידנא רשות הרבים א"כ מותר (-ועי' בפמ"ג), ולהאי מ"ד אזי גם באין שם די' טפחים הוי כרמלית שם למאן דס"ל מצא מין את מינו.

רשות שמחיצותיו רחוקות זו מזו

בה"ל ד"ה קרפף. ודעת הריטב"א בשם הרמב"ן אינו כן, ולדידיה הא דקמתמה בש"ס בבל נמי הא מקיף ליה פרת, משום דס"ל להש"ס דבמחיצות רחוקות כהני אין סברא דליהוי כמוקף מחיצות.

עיין לקמן סימן שס"ג שעה"צ ס"ק צ"ד [בענין מבוי שצדו אחד כלה לימין] - ועיין לעיל סימן שס"ה מ"ב ס"ק מ"ח ובשעה"צ ס"ק נ"א ונ"ג [בטעם דים הוי כרמלית ולא רה"י].

שיעור המרחק שיהיה בין המחיצות שיהא המקום שביניהם נחשב לרשות היחיד

בה"ל באו"ד. ועיין ברשב"א שצידד ג"כ כדברי הריטב"א שמסוגיא זו מוכח ששיעור יש עד כמה מקרי רשות היחיד, אלא דאסקא בצ"ע דא"כ כמה שיעורא. וכפי הנראה לא ניחא ליה להחליט כשיעורא דרמב"ן.

עיין נשמת אדם [הלכות שבת כלל מ"ט ס"ק ב'] שדן בזה אי נימא שיעור דראית [רגל בהמה] רועה [כדאי בבכורות נ"ד ע"ב] דהוא ט"ו מיל - ועיין באגרות משה סימן קל"ט ענף ו' דן בזה לומר דהשיעור הוא ל"ב מיל [-לפימש"כ הרמב"ן שכל שאין

להפריש את האדם מהעבירה אם הוא חיוב מה"ת
מ"ב ס"ק ז'. ואם הוא מונח באופן שאם אפילו לא היה בידו היה יכול ליטלו דלא קעבר אלפני עור, מ"מ איסור דרבנן איכא. **ובשעה"צ ס"ק ח'**. הרא"ש. ולכאורה משי"כ דרבנן לאו דוקא הוא לפי"מ דאיתא בברכות דף י"ט ע"ב הוואה לחבירו שהוא לבוש כלאים דצריך לפשוט וכו'. ונראה ליישב דהיא אמרינן לענין כלאים דמחוייב למנעו היכא שיש בידו למנעו ע"י פשיטה וכה"ג, אבל באין בידו למנעו לית בזה חיוב מן התורה.
עיינן יו"ד סימן קנ"א בדגול מרבבה ע"ד ש"ך ס"ק ו' שכתב סברא כעין זאת לענין מויד שאין בו אפילו איסור דרבנן בחד עברא דנהרא - אך עיין שם שמבאר דשאני הא דריש שבת דאירי בשוגג, ולכן הרי אפשר להפרישו, א"כ שוב תמוה יישובו של שעה"צ כאן דהרי בשוגג יכול למנעו על ידי הא שידוענו. - זולת דנימא דאירי בתניוק שנשבה אשר הוא שוגג, והוא עוד במצב שלא מקבל מה שמודיעים לו.
 אולם אכתי צריך עיון על הדגול מרבבה כיון שמפרש שאירי באפשר להפרישו, הרי תקשה קושית שעה"צ דא"כ מדוע כתב הרא"ש דהוי רק איסור דרבנן. - זולת דנימא דלאו דוקא, וכמש"כ השעה"צ בריש דבריו.

ספק מכשול במקום דרכי שלום

מ"ב ס"ק ז'. ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות בהם מלאכה בשבת, אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכת היתר. ודוקא בדבר המצוי, אבל אם המלאכת היתר אין מצוי לעשות אין תולין בה אם לא מפני דרכי שלום (מ"א).
עיינן חזו"א שביעית סימן י"ב ס"ק ט' ד"ה ונראה.

איסור מסייע לדבר עבירה

מ"ב ס"ק ז'. דאפילו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, כ"ש גדול שלא יסייע לו. **ובשעה"צ ס"ק ט'**. הרא"ש ותוס' פ"ק דשבת. ועיין בש"ך יו"ד סימן קנ"א ובמ"א שמוכח מדברי שניהם דבישראל בודאי אסור מדרבנן בכל גווי.
צ"ע מדוע הוזקק להוכיח כן מדבריהם, ולא סגי במה שציין לרא"ש ותוס', וכי יש איזה פלוגתא בזה שצריך להוכיח שנקטו כן, והרי כל דיונים של הש"ך ומג"א הוא בעיקר לענין דין מסייע בגוי ובמומר.

איסור מסייע אצל גוי בדבר האסור לו

מ"ב ס"ק ז'. עוד כתב דלעובד כוכבים ליכא איסור לסייע במידי דאסור לו כמו אמה"ח לרוה"פ, אם לא דקאי בענין שאינו יכול ליטלו דשם וכו'. ובביאור הגר"א יו"ד סימן קנ"א משמע דס"ל להלכה דאפילו היכא דיכול לקנות במקום אחר ג"כ אסור עיין שם, וכן פסק בפת"ש שם בשם שו"ת אמונת שמואל, וכן מצדד בברכי יוסף שם.

עיינן שם דלכאורה אינם שוים - דהגר"א והאמונת שמואל איירו להחמיר באפשר לקנות, דגרע מיש לו כבר. אבל הברכי יוסף כנראה שמצדד לאסור גם ביש לו - כדמשמע מראיתו מהא דמחזיקין ידי גוים בשביעית בדברים וכו' מפני שאינם מצווין על שביית הארץ [ומשמע דאם היו מצווין היה אסור להחזיקם אפילו בדברים], ומהא דר"ן פ"ק דע"ז בענין אבר מן החי לבן נח ע"ש [שסיים "דמעטה להר"ן ודעמי" דסברי דאף דיכול ליטלו אסור מדרבנן דאסור לסייע ידי עוברי עבירה, ה"ה נמי לגוי כיון דהא אשכחן דלהגוי נמי כשהוא מצווה אסור להחזיקו אף בדברים"].

מוציא ידו לחוץ ומניחו ביד חבירו למעלה מי

מ"ב ס"ק ח'. ואם יד חבירו למעלה מעשרה פטור דמקום פטור הוא, ויש חולקין.
עיינן שו"ע הגר"ן [סעיף ז'] מש"כ לענין העברת קטן לצורך מילה דרך למעלה מעשרה - ולענין חילוק שבין ידו למעלה מי' כלפי עצמו או כלפי חבירו.

מושיט מרשות היחיד לרה"י ורשות הרבים מפסיק ביניהם - בפירוש בדיוטא אחת

מ"ב ס"ק ח'. המושיט מרשות היחיד לרשות הרבים דרך רשות הרבים בדיוטא אחת [ר"ל ששני רה"י עומדים בצד אחד לאורך רשות הרבים, ורשות הרבים מפסיק בין שני רשות היחיד], אפילו וכו' חייב.

עיינן חזו"א שבת סימן כ"ה [-או"ח מועד סימן ס"ב] ס"ק י"ט אות ב' [שכתב דכן משמע מתוס' ד' ע"א ד"ה ומאי (שכתבו בדיוטא אחת ואין רה"ר מפסיק שם אין חיוב חטאת), והקשה דאיך יתכן שיהא רשות הרבים מפסקת ביניהם, דהא הוי קרן זוית כיון שהוא בין ב' חצירות והר"ז כרמלית], ועיין תוס' הרא"ש (וצע"ג לדבריו בעינין שיש רה"ר סביב הרה"י מכל צדדיו).

וכנראה שהחזו"א מפרש כונת התוס' כפי"י אכן העוזר סימן שמ"ח - ועיין שם באבן העוזר שהוכיח כן מרש"י ריש פרק הזורק [צ"ו ע"א ד"ה היו שתיהן בדיוטא אחת וכו' ויש הפסק רה"ר ביניהם], אבל החזו"א כנראה שמשם ס"ל שאין הכרח כי אפשר לומר שכונת רש"י מפסיק ביניהם היינו לרשות הרבים שלפניהם, קרי ביניהם על שם שצריך להושיט מזה לזה בין רשות הרבים. אבל

מתוס' חזינן שיש חילוק בזה, כי מפרש שתוס' קאו על הסוגיא שהי' כאן הושתט יד לרשות הרבים, וכעת שתוס' מחלקים ע"כ דהחילוק כנ"ל. - אך עיין מג"א סימן שמ"ח שמפרש כונת תוס' שאין הפסק רשות הרבים אלא הפסק כרמלית (ע"ש במחצית השקל - והאבן העוזר השיג שם ע"ד המג"א), א"כ יתכן שלפי"ז למאי דנראה מהחזו"א שהיה אפשר לומר שחיוב של דיוטא אחת הוא גם ביש רק רשות הרבים לפנייהם (והפירוש ברש"י יהא כנ"ל), א"כ הרי כשנפרש כהמג"א כבר לא יהא מוכח שתוס' לא ס"ל כן, כי הרי שפיר י"ל שכונתם שדין זה קאי באין רשות הרבים מפסיק שם אלא כרמלית, והאי דאין מפסיק המכוון למה שלפניהם (וכעין שנדחקנו בכונת רש"י), אלא מה דמפסיק לפנייהם הוא כרמלית. ואם כן לפי זה כבר תתורץ קושית החזו"א מהא דקרן זוית, דלפי הנ"ל לא איירי כלל בענין של קרן זוית אלא כל הדיון לענין מה שלפניהם.

ועיין לקמן סימן שמ"ח מ"ב ס"ק ד' - ועיין שו"ע הגר"ז סימן שמ"ח ובקונטרס אחרון אות ג'.

שיעור ד"א ברה"ר לאדם המעביר חפץ בבת אחת

סימן שמ"ט. סעיף א'. מ"ב ס"ק ג'. באמה שלו. דהיינו אם האיש הזה הוא ארוך ביותר מודדין לו הד' אמות בזרוע שלו. **ובשעה"צ ס"ק ג'**. ועיין בפמ"ג שכתב דזהו רק כשאינו מעביר בבת אחת, אבל כשמעביר בב"א נחשב תמיד השיעור ד"א של אדם בינוני אפילו לאדם שהוא ארוך, ולענ"ד צ"ע בדבר דהרי וכו' וצ"ע.
עיינן חזו"א שבת סימן כ"ז [-או"ח מועד סימן קי"ב] ס"ק י"א ד"ה והא, שו"ר [בביאור דברי הפמ"ג והמ"ב], ואם יש חילוק בין מוציא מד"א ידידה לבין מעביר תוך ד"א ידידה].

מדידת ד"א ברה"ר לננס

מ"ב ס"ק ד'. אמתו קטנה. ר"ל שגופו בינוני כשאר כל אדם, וזרוע שלו קצרה משאר בני"א.
ובשעה"צ ס"ק ד'. ומשמע דאם היה ננס גם בגופו בדידה משערינן הד' אמותיו.

עיינן חזו"א שבת סימן כ"ז [-או"ח מועד סימן קי"ב] ס"ק י"א ד"ה שו"ר [שמחלק בין מעביר ד"א דמשערינן באמות של קדש, לבין תוך ד' אמותיו בדידה משערינן]. והעיר רא"ל דלפי מה שכתב יצא דבהא דסימן שמ"ט לענין ננס באבריו יהא דלא כהמשנ"ב, כיון דבהעברה משערין של קודש, מסתמא כשיושב במקומו לא חמור יותר - ועיין בקונטרס השיעורים ס"ק ט"ו שדן בדברי המשנ"ב.

מדידת האמה לד' אמות שנותנים לאדם ברה"ר

מ"ב ס"ק ד'. אמתו קטנה. ר"ל שגופו בינוני כשאר כל אדם וזרוע שלו קצר משאר בני"א. **ובשעה"צ ס"ק ד'**. ומשמע דאם היה ננס גם בגופו בדידה משערינן הד' אמותיו אף דפחותים משאר בני אדם, וכ"כ הגר"ן, ועיין בפמ"ג בזה.
פמ"ג - א"א ס"ק ב'. ועיין ב"ח משמע דס"ל כן.

ארבע אמות של אדם מרווחות או מצומצמות

מ"ב ס"ק ה'. סימן שצ"ו. ר"ל דשם בהג"ה מבואר לענין יוצא חוץ לתחום דהארבע אמות מודדין מרווחות, אכן בכאן לענין טלטול ד"א ברה"י יש להחמיר דוקא מצומצמות.
עיינן לקמן סימן שצ"ו שעה"צ ס"ק ג' [-שמה שמקילין לענין תחומין הוא מפני דנלמד ממה דכתיב שבו איש תחתיו, ותחתיו לר' יהודה הוא מרווחות], ומש"כ שם בגליון [דמספק פסקינן בדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא].

להעביר ברה"ר ע"י שנותנו מזה לזה

סעיף ג'. מ"ב ס"ק י"ג. וע"ל סימן ש"א. ר"ל דשם סתם המחבר כדעה ראשונה להקל.
עיינן לעיל סימן רס"ו מ"ב ס"ק י"ח. [מש"כ לענין טלטול פחות פחות מד' אמות, שכתבו האחרונים שעדיף שיהיה ע"י שנים, דבכל אחד הוי מעשה חדש].

הוצאה ע"י זה עוקר וזה מניח לצורך הבאת ס"ת

מ"ב ס"ק י"ג. וע"כ לא יפה עושין איזה קהלות בשבת שנותנים ס"ת לביהכ"נ והולכין דרך הרחוב שהיא עכ"פ כרמלית ע"י הושה מאחד לחבירו בפחות מד"א. ועושין איסור במה שמוציאין מן הבית לזה לא מהני הושה. **ובשעה"צ ס"ק י"ד.** ועיין באבן העוזר שכתב תקנה להקל ע"י זה עוקר וזה מניח.
עיינן ריש סימן שס"ו באה"ל [ד"ה מבתיהם] מש"כ בשם הפמ"ג בזה עוקר וזה מניח ברשויות שלא ערבו [שהניח בצ"ע] - ועיין בחזו"א עירובין סימן ל"ט [-או"ח מועד סימן ק"ג] ס"ק י"ט [דמה שמקיל כאן במרה"י לרה"י דרך כרמלית בעקירה בלא הנחה, הוא משום דהוי שבות דשבות לצורך מצוה].

הוצאת ס"ת לרה"ר דרך מקום פטור

שעה"צ ס"ק י"ד. ועיין באבן העוזר שכתב תקנה להקל ע"י זה עוקר וזה מניח.
עיינן באבן העוזר בסוף דבריו עוד תקנה [להניח כלי א' בפתח הבית וכלי א' בפתח בית הכנסת ע"י גוי, ויתן התינוק בכלי המונח

בפתח הבית (-לצורך מילה, וה"ה כאן לצורך נשיאת הס"ת), ויחזור ויטלנו להוליכו עד פתח ביהכ"נ, ויניחנו שם בכלי ומשם לביהכ"נ], ואזיל לשיטתו לעיל סימן שמ"ה [דכלי העומד ברשות הרבים הוי מקום פטור] - ובמ"ב שם ס"ק ט"ו ושעה"צ ס"ק ט"ו, ופסק דלא כותיה אלא כהמג"א [דהוי כמו רה"ר].

ולפי מש"כ שם בשער הציון דאין גם מקום פטור בכלים, אזי לא מהני עצה זו אפילו בכלי שאין גבוה י' טפחים ואינו רחב ד' טפחים.

העברת האוכלין ד' אמות מהמקום שמונחים ולהלאה

סעיף ד'. מ"ב ס"ק י"ד. היו שנים וכו'. היינו שאחד יש לו דבר מאכל ומונח אצלו ג"כ בתחילת ד' אמותיו, וכן השני יש לו דבר מאכל ומונח אצלו ג"כ בתחילת ד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמות, נמצא דשתי אמות השניות של כל או"א מובלעים זה בתוך זה, לכן מותרים שניהם להביא האוכל בתוך השתי אמות האמצעיות שהם עדיין בתוך ד' אמות של כל אחד ואחד.

עיינן חזו"א שבת סימן כ"ז [-או"ח מועד סימן קי"ב] ס"ק י"א דארבע אמות שלכל אחד הוי כרשות בפני עצמה, ואפילו כשהחפץ בסוף ד' אמות ידידה אסור לו להוציא ז"ז כל שהוא לחוץ מד' אמותיו. והעיר רנ"ק [ר' נתן קופשץ] דאולי משמע כאן ממשנ"ב דלא כן, מדנקט בתחילת ד' אמותיו, אך אולי המכוון להוציא החידוש לענין מש"כ בסיום דבריו דמותר להביא לב' אמות של שניהם, אבל איה"נ דלגבי להוציא מחוץ מד' אמות אסור אפילו במונח בסופו. - ושו"ר שלכאורה משמע שדעת המ"ב שלא כדעת החזו"א.

ועיין אור גדול עירובין פרק ד' [מ"ה שמבאר דיש בזה פלוגתא, דלרש"י הד' אמות שמוותר לטלטל הם ד' אמות של החפץ, אבל להרמב"ם הד' אמות הם ד"א שיש לאדם עצמו - ע"י שם שנתקשה בזה]. (ועיין בשו"ת הלכות [סעיף ט' ובהערות שבסוף הספר].)

פחות מד"א והוצאה בכרמלית מה יותר חמור

סעיף ה'. בה"ל ד"ה ואפילו בין השמשות. ולענין פחות מד"א ס"ל להתוספות וסייעתם דאסור בביה"ש, ולפי"ז במקום דמתירין פחות פחות מד"א אפילו ברה"ר, כגון מי שהחשיך לו בדרך ואין עמו נכרי וכו', כ"ש דיש לנו להתיר הוצאה מכרמלית לאיזה רשות, וקשה דבסימן רס"ו כתב שם הט"ו דאינו מותר רק בטלטול פחות מד"א.

עיינן חידושי אבן העוזר עירובין דף ל"ג [שכתב שמהא דסימן רס"ו חזינן דהסכמת כל הפוסקים אינה כהתוס' בערובין, אלא דטלטול בבת אחת ממקום המותר הוא חמור מלטלטל פחות פחות מד' אמות ברה"ר].

טלטול פחות פחות מד"א בכרמלית

בה"ל ד"ה ואפילו בכרמלית. יש מאחרונים שמפקפין ע"ד השו"ע בזה וכו', כ"כ המאמר מרדכי ונהר שלום, וס"ל דהוי גזירה לגזירה. **עיינן** חידושי אבן העוזר כאן דס"ל להיתר, וכתב דאין ראייה מהכל בו. ע"ש.

לזרוק מבית לבית אחר שעירב עמו דרך רשות הרבים למטה מי סימן שני"ג. סעיף א'. מ"ב ס"ק י'. מותר לזרוק, ודוקא למעלה מי דהוי מרה"י לרשות היחיד דרך מקום פטור, אבל למטה מי אסור. **ובשעה"צ ס"ק ג'.** מ"א וש"א. והנה בא"ר רצה לפקפק בזה, אבל האמת עם מ"א שכן מוכח מהרמב"ם פ"ג הלכה ט"ו וכמו שכתבו האחרונים.

עיינן פמ"ג סימן שמ"ח מ"ז ס"ק א' [שכתב לבאר דברי התוס' שבת ד' ע"א ד"ה ומאי שנא דכונתם דלהחזיר ידו מלאה פירות שהוציאה נמי אסור מדרבנן, דהוי הנחה בלא עקירה], וצ"ע לפי"ז מאי הוי בעיא דאביי (ג' ע"ב) בידו של אדם אם תעשה ככרמלית [מי קנסוה רבנן לאהדורי לגביה או לא], הא אסור באמת להכניס. - ואפ"ל דבאמת זו הבעיא אם החמירו חומר זה, ולחומר זה קרי כרמלית, או לא דלא החמירו כל כך שיצטרך לעמוד שם עד שחשיכה. אולם צ"ע מרש"י ג' ע"ב ד"ה כשוגג שכתב דחזרת ידו אינה אפילו שבות, ולא דמיא לדין רדיית הפת, ואי נימא כהפמ"ג הרי בעצם גם זה אסור. ואולי אפשר לומר שרש"י באמת לא ס"ל כן, אבל תוס' ס"ל כן, ולכן באמת שם ג' ע"ב לא פירשו כרש"י, והוצרכו לאוקים בשוגג מבעוד יום. ואולם אם כן לרש"י אכתי קשה בענין קושית הגמ' ומאי שנא, דהא התם איכא עכ"פ איסור מדרבנן.

ונתעוררתי ע"י רמ"נ דאולי אדרבה באמת לרש"י גם בזורק לרשות אחרת אין איסור מעיקרא דדינא אפילו בלמטה מי, ואע"ג דהפמ"ג בסימן שני"ג א"א ס"ק ב' הוכיח מרמב"ם לאיסור (ועיין מ"ב ושעה"צ שם), מ"מ יתכן דרש"י לא ס"ל כן. - ועיין שם בא"ר סימן שני"ג שכתב לומר שסתמות הפוסקים להתיר בכל גווי, והמ"ב בשעה"צ דחה משום הא דהרמב"ם - והיינו כיון שהם סתמו וברמב"ם מפורש למה נימא כן (ועיין בא"ר שכתב דר"י כתב בפירוש לאיסור, אלא ס"ל אדרבה להוכיח מזה דלא נחלק בין למטה למעלה, ולכן המתיר למעלה מתיר גם למטה).

אך אולי אפשר לומר שברש"י דידן הוי כמפורש להיתר, ואע"ג דכמובן י"ל שחצר שלו שאני, אך משום קושיא הנ"ל אולי הוי כמפורש שגם לחצר אחרת אין איסור מעיקרא דדינא כשנתכוין

ממש לשם - וא"כ יצא שרשיי הוכרח לפרש בנתכוין לר"ה, אבל בנתכוין לשם מותר, והרמב"ם לשיטתו יכול לפרש בדוקא כשנתכוין לשם דזה אסור, ולשיטתו יהא אסור גם לחצר שלו וכהפ"ג - ולפ"ז גם נוכל כבר ליישב את התוס' מקושיית הפמ"ג ודאדרבה הכל מותר.

שו"ר שלא הרוחנו בזה, דהרי הא דלחצר אחרת איירי לא רק שיזרוק לשם אלא גם אם יניח שם, ובכה"ג הוי מושיט, ומושיט בב' דיוטות לכאורה אסור לכו"ע. וזולת דנימא דלרש"י גם בזה אין איסור, והא דמתניתין דריש הזורק נימא דפטור אבל אסור רק לכה"ג שלא עירבו - וכמו שכתב הגרעק"א ליישב לענין זורק למעלה מי, ה"ג נימא לרש"י גם למושיט בב' דיוטות, וצ"ע (עי' בדו"ח שבש"ת הגרעק"א מהדו"ג).

לזרוק מבית לבית דרך אור מקום פטור

בה"ל ד"ה ועירבו. הנה המג"א כתב דלמ"ד דמותר להחליף דרך מקום פטור שרי אפילו לא עירבו. **עיין** סימן שנ"ה סעיף א' בה"ל ד"ה וצריכים [מש"כ לבאר דאין לסמוך על זה].

זורק מרשות היחיד לרה"י כשהוא עומד למטה מעשרה

בה"ל ד"ה בכל גווני. והנה כל הסעיף מיירי בלמעלה מעשרה, ואם הוא למטה מעשרה לענין כרמלית עיין וכו'. **עיין** חזו"א סימן ל"ט [או"ח מועד סימן ק"ג] ס"ק י"ט [דבנושא בידו או בצלחתו, אף שהחפץ למעלה מי' הוי כלמטה מי', כיון שגופו נח למטה מי'].

זיו המופלג מן החלון ליתן וליטול מעליו

סעיף ב', מ"ב ס"ק ח'. למעלה מעשרה, ולא מבעי אם היה החלון פתוח לו בסמוך להזיו בתוך ג' טפחים, בודאי מותר להשתמש על הזיו מתוך החלון ליתן עליו וליטול, והוא בכלל חורי רה"י וכה"י דמי, אלא אפילו אם היה החלון מופלג ממנו הרבה אעפ"כ מותר להשתמש על הזיו, דכל שהוא למעלה מעשרה חשבינן ליה כמקום פטור.

עיין חיי אדם כלל מ"ז סימן י"א ובנשמת אדם ס"ק ג' - וצריך עיון במש"כ כאן המשנ"ב שמהני גם במופלג, ואשר משמע שזה מהני גם לדעת השו"ע, דהרי נראה שכתב כן בביאור על דברי השו"ע, והרי למש"כ כאן בשער הציון ס"ק ו' ובה"ל ד"ה וחלון משמע שזה רק לדעת הגר"א אליבא דהרמב"ם, אבל לדעת הטור ושו"ע בסימן שמ"ה וכאן אתינן עלה רק משום דין חורי רשות היחיד, ולזה לא מהני מופלג וכמו שכתב הגר"א בסימן שמ"ה סעיף ט"ז.

תליית חפצים על זיו שלפני החלון היוצא לרה"ר

סעיף ג', בשו"ע. כל זיו היוצא על אור רה"ר שמותר להשתמש עליו, כשהוא משתמש בו אין נותנין עליו ואין נוטלים ממנו אלא כלי חרס וזכוכית בהם שאם יפלו לרה"ר ישרבו, אבל שאר כלים אסורים שמא יפלו לרה"י ויביאם.

עיין תוספת שבת ס"ק ו' מה שכתב בשם תוס' בבא בתרא נ"ט ע"ב [ד"ה ואפילו] לענין אם מותר לתלות על הזיו [דלתירוץ ב' בתוס' לא אסור בזיו שלפני החלון רק להניח עליו כלים - משא"כ לתלות לא חיישינן לנפילה], ועיין בדעת תורה שהביא לדברי התוס' (וצ"ע במש"כ התוספת שבת להסתפק בזה, דהא אפילו אי פליגי ב' התירוצים בתוס' הרי הוי ספיקא דדרבנן, ובפרט שעוד לא פסיקא ליה שלתירוץ א' אסור ע"ש).

ועיין בית הבחירה למאירי שבת דף ד' [ג-ע"ב] מש"כ לענין תליית פירות הנושרים שיש חשש שיפלו מידו [דאסור ליטול מהם אם הם מונחים בחלון, שאורי רה"ר מהלך תחתיו שיכול לבוא לידי איסור שבת] - ועיין פמ"ג [א"א ס"ק ג' ע"ד המג"א שכתב דהחשש בס"א שלא לזרוק הוא דלמא נפל ואתי לאיתווי, שצ"ע לדברי רש"י שבת צ"ז ע"א ד"ה דמדלי שכתב דמשום הנפילה עצמה לא גזרינן, דאי"ז אלא מתעסק].

טלטול מן הים לספינה כשדופני הספינה גבוהים עשרה מן הים

סימן שנ"ה. סעיף א'. בשו"ע. אבל אם דופני הספינה גבוהים עשרה מעל הים מוציא זיו כל שהוא ועושה בו נקב וממלא דרך שם, שהרי דרך מקום פטור הוא ממלא. **עיין** שבת דף ק"א ע"א תוד"ה עמוקה [שכתבו דלמ"ד מארעא משחינן גובה י' של כרמלית, והא דבספינה עמוקה עשרה ואין גבוהה שפתה עשרה מן הים אין מטלטלין מן הים לתוכה, הוא משום דליכא זיו כל שהוא להכירא] ובמהרש"א שם [שכתב דבגבוהה שפתה עשרה מן הים מטלטלים מן הים לתוכה אף דאין שם זיו כל שהוא להכירא, משום דכיון דגבוה י' מן הים הכל יודעים דרשויות דרבנן שרי דרך מקום פטור].

שפיכת מים על צידי דופן הספינה

בשו"ע. ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה והם יורדים לים. **עיין** חזו"א סימן ק"ג ס"ק י"ח דהיינו על עובי דופני הספינה, אבל על הדפנות ממש אסור (דפני הכותל הוי ככרמלית, ועוד דאסור להוציא הכלי לכרמלית ע"ש) - ועיין משנ"ב ס"ק ט"ו [דעצמות וקליפין מניחין על ראש הדופן בעביו והם נופלין לים] - אך משם

עוד אין הכרח לענין מים, די"ל דשם בהכרח צריך שיתן על עובי הדופן, דאין אפשרות לתת דבר גוש על חלקות הדופן, משא"כ מים שנסרכים על הדופן, וע"כ צריך להגיע לטעמי החזו"א הנ"ל.

מחיצות לממלא מים מן המים שלמטה לבית דרך הגזוטר

מ"ב ס"ק ה'. ויש מן הראשונים שחולקין בזה וס"ל דדוקא כשעושה המחיצות למטה מן הגזוטר אז אמרינן גוד אחית מחיצתא, אבל לא כשעושה ע"ג הגזוטר.

עיין פמ"ג א"א ס"ק ג' [שכתב סברא להיפך דסביב הנקב מהני מחיצה על גביה אע"ג דאין המחיצות ניכרות למטה, משום קולא שהקילו במים דאמרינן גוד אחית, משא"כ כשהמחיצות סביב הנקב מלמטה ואינן ניכרות מלמעלה בזה לא אמרינן גוד אסיק להתיר ליתן הכלי מחלון הבית לגזוטר שהיא כרמלית - באופן שהוא רחוק מחלון הבית ג' טפחים].

הממלא מים מן הים לספינה שדפנותיה גבוהים עשרה ע"י זיו כל שהוא

מ"ב ס"ק י"ב. ועושה בו נקב, והאחרונים הסכימו דבזיו א"צ לעשות נקב כיון שאינו אלא להיכר בעלמא, ויכול למלאות אפילו שלא במקום הזיו.

עיין פרי מגדים מ"ז ס"ק ה' [שכתב וממלא על גבי הזיו].

מילוי מים לספינה שדפנותיה גבוהים עשרה - שלא במקום הזיו

מ"ב ס"ק י"ב. ויכול למלאות אפילו שלא במקום הזיו. **ובשעה"צ ס"ק ט'.** וכדמות ראייה לזה מקושיית הגמרא שבת ק' ע"ב לרבה בר רב הונא ולרב חסדא שופכין דידיה היכי שדי להו וכו' ע"ש, משמע דלרב הונא ניחא ששופכין שלא במקום הזיו.

עיין שם במהרש"א [שכתב דלכאורה לרב הונא הוה ניח"ל משם דשופכין שדי לים אף בלא זיו משום דלא הוי אלא כחו במקום פטור וש"י, והקשה שם ע"ז, ותירץ דלרב הונא נמי לא הוי ניחא בשופכין דידיה אלא ע"י זיו ושדי ליה במקום זיו, דלא מאיס המקום שימלא שם]. וא"כ לפי ב' דרכיו אכתי לא מוכח לענין מילוי דשרי שלא במקום הזיו, דלדרך א' על השפיכה אין כלל איסור, ואם כן המילוי שיש בו איסור יתכן דבעינן דוקא במקום הזיו, ולפי דרך הב' הרי ס"ל דבגוונא של זיו אין ענין של מיאוס.

שפיכת שופכין על דופני הספינה

מ"ב ס"ק י"ג. יכול לשפוך וכו'. ר"ל דאין מחוייב לשפוך שפכיו וכו'. **ובשעה"צ ס"ק י'** וה"ה להשתין ולעשות צרכיו על דופן הספינה.

עיין משי"כ מהחזו"א [-בדברי השו"ע כאן], א"כ גם כאן המכוון בדוקא על עובי הדפנות.

שפיכת שופכין מספינה שדפנותיה גבוהין עשרה

מ"ב ס"ק י"ד. אבל זהו דוקא בשאין הדופן גבוה י' מעל המים, דאם יש בו גבוה י' וכו' ורוצה לשפוך מרחוק לכותל שרי, אך בלבד שיעשה עכ"פ זיו להיכר. **ובשעה"צ ס"ק י"ג.** שם ופשוט.

והיינו לט"ז לשיטתו - וכהא דבמ"ב ס"ק י"ב דלא כהמחבר, אבל לדעת המחבר ה"נ באופן זה מותר רק ע"י כוחו.

השלכת העצמות וקליפין מהספינה

מ"ב ס"ק ט"ו. וה"ה דיכול להניח עצמות וקליפין על ראש הדופן בעביו והם נופלים לים. **עיין** מש"כ לעיל - בגליון השו"ע - בשם החזו"א.

טלטול מספינה לספינה

מ"ב ס"ק י"ז. אלא א"כ קשורות. דכשאינן קשורות אע"פ שהן סמוכות זו לזו מ"מ עשויות להתרחק זו מזו, ונמצא כרמלית מפסקת ביניהן, וחיישינן דילמא נפיל ואתי לאתויי מכרמלית לרה"י, ומטעם זה אפילו שתי הספינות שהם של אדם אחד ג"כ אסור.

עיין חזו"א סימן ל"ד [-או"ח מועד סימן צ"ח] ס"ק ז' ד"ה וכל [שהקשה דמדכתב הרמ"א דבגבוהין מן המים י' שרי אף באינן קשורות, ע"כ דלא חיישינן דלמא נפיל, ולמטה מי' דאסור הוא משום דמטלטל מרה"י לכרמלית] - וע"ע סימן ל"ט [-או"ח מועד סימן ק"ג] ס"ק י"ט [דמדברי הרמ"א כאן משמע למש"כ בה"ל בסימן שנ"ג ס"א בד"ה בכל גווני דלזרוק מרה"י לרה"י דרך כרמלית אסור אם זה למטה מי'].

ועיין א"ר ס"ק י"א מש"כ לחלק בין למטה מי' או למעלה מי' (אע"ג שבב' בתים לא מחלק מ"מ כנראה מפני שכאן הוי רק כרמלית אשר בכלל היה צ"ל להקל כנ"ל סימן שנ"ג, ע"כ כשנימא שספינות גרע מחמרין רק בלמטה מי' - כן נראה כונתו ע"ש).

טלטול מספינה לספינה של אדם אחד כשאינן קשורות

מ"ב ס"ק י"ז. ויש מתירין אם הם של אדם אחד דלא חיישינן דילמא נפיל. **ובשעה"צ ס"ק ט"ו.** כן משמע ממג"א וכו'. **ועיין** פמ"ג ס"ק ט' וי"א.

חשש דלמא נפל ואתי לאתויי בטלטול מספינה לספינה

מ"ב ס"ק י"ז. א"כ קשורות. דכשאינן קשורות אע"פ שהן סמוכות זו לזו מ"מ עשויות להתרחק זו מזו ונמצא כרמלית מפסקת ביניהם, וחיישינן דילמא נפיל ואתי לאתויי מכרמלית לרה"י.

עיין חידושי הריטב"א [שבת ק"א ע"ב ד"ה נפסקו נאסרו, שכתב בטעם דנאסרו משום דילמא נפל ואתי לאתויי בכרמלית] - ועיין חזו"א [או"ח מועד סימן צ"ח ס"ק ז' שכתב להקשות על סברא זו דע"כ לא חיישינן לזה במעביר מספינה לספינה. - הו"ד לעיל].

להושיט מספינה לספינה בשתי דיוטות למטה מי'

מ"ב ס"ק י"ט. ואע"ג דמושיט אסור בדיוטא אחת אפילו למעלה מי' כמ"ש בסוף סימן שמ"ז, הכא איירי בשתי דיוטות זה כנגד זה. **עיין** פמ"ג א"א ס"ק ט' וי"א, ובס"ק ט' משמע לכאורה דאי מתרצינן בב' דיוטות אזי כאן בב' דיוטות מותר בכל גווני, ולא מחלקינן בין למעלה או למטה. - אך זה אינו, דהרי ברמ"א משמע דהיתר רק למעלה מי', א"כ גם כשנתרץ בב' דיוטות ע"כ רק במלמעלה מי'. אך עיין שם בפמ"ג שהזכיר למטה מי' בזורק.

להושיט מספינה לספינה בדיוטא אחת

מ"ב ס"ק י"ט. ואע"ג דמושיט אסור בדיוטא אחת אפילו למעלה מי' כמ"ש בסוף סימן שמ"ז, הכא איירי בשתי דיוטות. **ובשעה"צ ס"ק י"ז.** ובמ"א תירץ משום דכאן בספינה למטה הוא רק כרמלית, ולכך לא גזרו כלל למעלה. **עיין** פמ"ג א"א ס"ק י"א.

זורק מספינה לספינה בדיוטא אחת

מ"ב ס"ק י"ט. ואע"ג דמושיט אסור בדיוטא אחת אפילו למעלה מי' וכו', הכא איירי בשתי דיוטות זה כנגד זה וכו' או דאיירי בזורק, כנראה המכוון דבזה אפילו בדיוטא א', ועיין א"ר סוף ס"ק י' דמשמע כן.

טלטול מספינה לספינה ע"י עירוב כשאינן קשורות

מ"ב ס"ק כ'. וצריכים לערב. קאי גם על ההיתר דגבוהים עשרה אף כשאינן קשורות, ובספר בי"מ חולק ע"ז וכו'. **עיין** חזו"א סימן ל"ד [-או"ח מועד סימן צ"ח] ס"ק ז' ד"ה עוד כתב [שתמה דבאינן קשורות אין חולק דאסורים].

למלאות לספינה למעלה מעשרה ע"י דף ד' על ד' שעשאו

למלאות דרכו

בה"ל ד"ה זיו כל שהוא. וזהו לפי מה דאסקינן לעיל לענין זיו דאין צריך לעשות בו נקב, ויכול למלאות אפילו שלא כנגד הזיו. **המכוון** למה שכתב במ"ב ס"ק י"ב ושעה"צ ס"ק ט'.

טלטול מספינה לספינה שנפסק הקשר שביניהם בשבת

בה"ל ד"ה אלא אם כן קשורות זו בזו. איתא בגמרא דאם נפסקו נאסרו וכו', אך הראש פ"ק דעירובין הביא דדוקא כשנפסקו בחול. **עיין** לקמן סימן שע"ד סעיף א' בה"ל ד"ה ואפילו [דלדעת הרא"ש אי נפסקו בשבת אפילו לא חזרו ונתקשרו מותרין משום דהותרה הותרה, אבל לדעת התוס' כיון דבלא הקשר שביניהם ניידי ממקומם הוי כמפסיק כרמלית ביניהם, ולא שייך לומר בזה כיון שהותרה הותרה] - ועיין חזו"א סימן ל"ד [-או"ח מועד סימן צ"ח] ס"ק ז' ד"ה עוד כתב - בסופו [דבאופן שאיירי כאן ברמ"א בקשורות כשאין גבוהים מן המים י', בזה מודה הרא"ש דלמטה מי' אסורין].

טלטול מספינה לספינה למטה מעשרה כשלא עירבו

בה"ל ד"ה וצריכים לערב ביחד. כתב המ"א דלמ"ד דשרי להחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, מותר בכאן למעלה מיו"ד אפילו לא עירבו.

עיין לעיל סימן שנ"ג סעיף א' בה"ל ד"ה ועירבו.

בה"ל באו"ד. כתב המ"א דלמ"ד דשרי להחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, מותר בכאן למעלה מיו"ד אפילו לא עירבו.

עיין חזו"א סימן ל"ט [או"ח מועד סימן ק"ג] ס"ק כ' שהקשה כיון שיש ביניהם פחות מד' מה לי למעלה מה לי למטה - והיינו דהרי הוי מקום פטור גם למטה, ויתכן דהיינו דהחזו"א אזיל לשיטתו בסיומן ל"ד ס"ק ז' שבע"כ צריך לנקוט כדעת הבית מאיר שכתב המשנ"ב ס"ק כ' [דבאינן קשורות אסור אם הם של ב' בנ"א ואין מועד עירוב], ואשר לפי"ז נידון דהכא של עירוב הוא רק בקשורים. אבל לפי"ד המשנ"ב ס"ק כ' ולדעה א' קאי גם לאינן קשורים, והרי באינן קשורים מחשבים למה שהוי פחות מד' כאילו יש ד' על ידי שעומד לנו, לפי"ד המשנ"ב ריש ס"ק י"ז יתכן שאין כאן סברא לראות כאילו כבר יש ד', אבל לפי מה שהקשה בחזו"א שם ד"ה וכל שאין הטעם בגלל חשש נפילה ולא בגלל הפסק כרמלית, הרי בע"כ צ"ל שהיינו שאע"פ שכעת הוי פחות מד' חזינן כאילו כבר יש ד' שעומד לנו, א"כ אפשר לומר פה לנידון דהכא שבאינו קשור לא נחשב למטה בדין מקום פטור.

תיקוני טעות בבה"ל

בה"ל באו"ד. מותר בכאן למעלה מיו"ד.

- מיו"ד.

נמי חזינן דבזורק לבור כ' חייב [דהרי משמע שלולי סילוק מחיצות היה חייב דנחשב כמניח ברה"י, וה"נ בזורק לבור כ' וכנ"ל].

מדברי תוס' משמע כחזו"א

ה. ואמנם חזינן דבזורק דף ע"ג מחיצות כתבו תוס' [בדף צ"ט ע"ב ד"ה זרק] דאייירי שגם תחתיו רה"י [ע"י ב' מחיצות ופי תקרה מכח הדף] משום דבלי זה לא היו מחייבים, וחזינן דלא הווי רה"י באטום [דמה שעל הדף נעשה רה"י לא מהני שתרד הרה"י למטה ממנה, עיי"ש בתוס'] [ויל"ע א"כ מאי מהני מה שתחתיו [ועל גביו] רה"י כיון שהוא עצמו לאו רה"י [וא"כ אינו מונח ברה"י]], לכן צ"ת³.

מד' הגמ' ק. משמע דתחתיו הווי רה"י

ו. ויש לשאול אמאי דווקא בחילקה ע"י מחצלת בבור ח' פטור לאביי בדף ק., אף בזורק [ליפטר ואף ביותר מח'] כיון דלא הווי רה"י [במקום המחצלת], ולומר מפאת לאחרים הוא עושה מחיצה (ע"י גמ' צט:): לא נראה כלל, ע"י בספר הגלינות של החזו"א על חי' רבינו חיים הלוי פ"ד מהלכות שבת עיי"ש, ויהיה מוכח מזה דהמקום הוא רה"י, אך מכל מקום צ"ע הא גובה המחיצה אינו נפרד מרה"י, ולומר דעבדינן לבור ע"י גוד אסיק צ"ע⁴, דיש כאן סילוק מחיצות [וכזה קשה על ... דהק' מפאת שלא עקר, אך הרי מוכח כן בגמ' דדווקא בור ח'].

סימן ג'

הערות שונות בסוגיית ההנחה בידיו של עני (לסי

שמ"ה)

בענין רה"י מקורה

א. מקשינן בגמ' ד'. אמתני' דריש שבת דף כ"א [הנחה ע"ג מקום] דע"ד, ומוקמי כר"ע דס"ל קלוטה וכו', ודחינן דמנלן דלא בעי עקירה, ומוקמינן כרבי, ודחינן דהתם במקורה והכא לא שייך מקורה, דאז לא הווי ליה רה"י [עכ"ד הגמ'].

והנה מקורה עראי בפשוטו לא כלום, ותקשי מעגלות דאמרינן [בדף צ"ח], דתחתיה לאו רה"י, והרי [זה] עראי [והעירוני דכאשר העגלות נסעו נתבטל רה"י, וא"כ לא איכפת לן, ולעני"ד אינה סברא דמ"מ הקירוי עראי [בהכרח צ"ל משום דע"ג העגלות רה"י ע"כ אין תחתיה רה"י]], אך צ"ע דלריב"ר דמחזיק כיסוי על ראשו שיש בו דע"ד, [נחשב לרה"י על גביו, ע"י להלן בדף ה', וע"י בדף ק"א] יבטל רה"י גם תחתיו.

ובפנ"י [סוכה דף ז', דן במיגו דהווי דופן לשבת הווי לסוכה [ע"י סוכה דף ז' שהקילו לומר מיגו אף למ"ד שמה"א אינו רה"י, משום דבלא"ה מחמת הסכך כבר אינו רה"י, עכ"ד], הרי דלא חשיב ליה רה"י מפאת מקורה [וי"ל⁵ דהתם אמרינן דהווי רה"י לא קפדינן דבלי זה הווי כרמלית [לפי שהוא תחת רה"י], וצ"ע בדברי הפוסקים בנמצאת הסוכה בכרמלית, אם אמרינן מיגו דהווי דופן לשבת], והנה הסכך עראי, ומשום הכי קאמר רה"י דלא אמרינן פי תקרה, וא"כ לא הווי רה"י מקורה, ואיך נעשית רשות, וא"כ אין כאן רה"י, וא"כ תקשי אמאי במיגו הקילו.

והנה תחת מכונית אם יש גובה ג"ט כיון דהווי עראי לא הווי מקורה, ולכא"ו א"כ הווי רה"י, והנה אם תחילתה וסופה ה' טפחים [וכדומה] לא הווי ע"ג רה"י, וברכב יש מושבים ואין מחיצות כלפי פנים, וא"כ הווי תחתיה רה"י, דזה מחיצות רק כלפי על גבה, ויהי מותר לקחת משם בתוך ד"א ולהניח על ראשו, ואם היה אוטובוס דהווי ע"ג רה"י שוב הווי מקורה [וכנ"ל דבנמצא תחת רה"י מהני מקורה גם בעראי] והווי כרמלית, ויהא אסור לקחת מתחתיה, וכ"ז בכביש בין עירוני, אבל בעיר כ' החזו"א סי' ק"ז ס"ק ד', ה' דהווי כרמלית מפאת דיש ב' מחיצות ופרצה יותר מעשר [ביניהם למחיצה ג' אינו אלא] מדרבנן, והעירוני דבמג"א סי' רס"ו מבואר דתחת העגלה הווי מקורה אף היכא דהווי כרמלית, ובספר ישועות מלכו [סי' נ"ב] דן בדברי המג"א, ועיי"ש.

בענין הנחה ע"ג יד או טרסקל למעלה מי"ט אם חייב לרבנן

ב. ומשני דמתני' אתי כאחרים, ודחינן דמאחרים שמעינן רק דהנחה לא בעיא, והנחה נמי לא שמענו, דדילמא מייירי בפשט בגדו, ומשני דאייירי בטרסקל, ואמרינן דלא כריב"ר, ומתריצין דלמטה מי"ט [מודה ריב"ר].

והקש' תוס' דבלא"ה הכי [צ"ל] דמייירי למטה מי"ט, דלמעלה מי"ט פטור. והנה איתא בירושלמי דמשא בני קהת רק כשהולך עם החפץ ולא כשמינח, ותקשי דלקמן ק"ב כתבו תוס' בד"ה והוציאו דבאוכל ומחזיק האוכל בפיו יהי' חייב אף למעלה מי"ט, דבטל לרה"י. ותני' ב... דהכלכלה עולה עד למעלה מי"ט, והקרקע [של הכלכלה] למטה מי"ט [וע"כ ה"ס"ד לאוקמה מתני' למעלה מי"ט, דאפשר לחייב עכ"פ לרבנן], ותקשי דהו"ל אגד כלי במקום פטור [ואיך ס"ד לחייב אליבא דרבנן משום הנחה ברה"י], וי"ל או כמ"ד אגד כלי לא שמיה אגד. ועי"ל כמ"ש בחזו"א סי' ס"ב סק"ו דכשעושה פעולה רק בחפץ לא אמרינן אגד כלי, גם י"ל כרשב"א צ"ט, דרק אם אוכל כל הרשות [עד לקרקע מהני מה שאגדו במ"פ], והביא ראיה ממזבחות שהק' בגמ' צ"ב, דהם לגמרי למעלה מי", ולא משום דאגדו במ"פ עיי"ש.

אם יתכן שיש בו ד' טפחים לענין מקום ד' ולא לענין רה"י

אליבא דריב"ר

ג. והקשה ריטב"א אף כריב"ר ובל"כ ד"ט, וקשה א"כ אין הנחה, וי"ל דהטרסקל באלכסון עם הדפנות יש בו ד' טפחים כמ"ש תו' דלהכי לגבי פני הכותל ורה"י לא הוו [כמו כותל וק"ל], עי"ל דהווי גוד אחית דלא הדרן מחיצתא, דאין הטרסקל נעשה רה"י דאינו מצטרף ליד, ומ"מ חשיב מקו' דע"ד. [ועי' מ"ש בס"מ ט"ס ס"ק ה' ולהלן שם וד"ק].

סימן ד'

עקירת גופו כעקירת חפץ או לא (לסי' שמ"ז)

ענף א' - ס"ד דגמ' דלאו כעקירת חפץ

פתיחה - מחלוקת הגרעק"א והחזו"א בביאור ה"ס"ד דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ

קיי"ל דעקירת גופו כעקירת חפץ (שבת דף ג'.), והנה [בתחילה] מבעיא לן בגמ' אם כעקירת חפץ או לא, והטעם [להצד] דלא הווי עקירה כ' הגרעק"א [בחי' שבת שם] מפאת דעוקר החפץ שלא ממקומה, ובחזו"א סי' ס"ב ס"ק ב' כתב דהו"ל כגרמא בעלמא מבלי שתעקר כיוון דלא עולה כח העקירה, אלא הילוך בעלמא נחשב.

אם מונח על הארץ ונמשך בהילוך האדם לכו"ע הווי עקירה גם ל"ט"ד

א. ומ"מ אם החפץ ע"ג דבר וקשור בחבל לאדם והאדם הולך, וודאי הווי עקירה אף ל"ט"ד דגמ' כיון דנעשה הפעולה בחפץ [אך יש לדון כיוון דבחבל אין עקירה, א"כ נעקר רק מחצית החפץ, וא"כ לא תהא עקירה בין לרעק"א ובין לחזו"א, דגם לרעק"א הרי נעקר החפץ ממקומו].

שניים שעקרו אצל אחד זה עקירת גופו

ב. ולכא"ו נפק"מ בין רעק"א לחזו"א אם שניים עקרו וזה אינו יכול וזה אינו יכול, דבעלמא שניהם חייבים ע"י שבת צ"ב: צ"ג, ולאדם אחד זה היה ע"י עקירת גופו, דלהגרעק"א י"ל דפטור [לפי ה"ס"ד] כיון דמקצת החפץ לא שינתה את מקומה, ולהחזו"א נהי דא' מהם רק בגרמא, אבל הוא שפיר עקר, וא"כ יתחייב, וכמו בגדול וקטן שזא"י וזה א"י או ישראל ונכרי כה"ג דהבר חיובא יתחייב, וכן אם יקח כדרך ואחד שלא כדרך, והו"ל זה א"י וזה א"י, וכי יתחייב זה שעשה כדרך [ההטעם פשוט דכשזו חיסרון בעיקר מעשה המלאכה שלא נעשה כאן מלאכה שחייבים ע"י, וודאי איכפ"ל שאפי' רק אצל א' המעשה שלו אינו בגדר מלאכה, אבל אם שניהם עשו מלאכה דאתעבידא מבנייהו, וא' אפשר לחייבו וא' לא, ומצד דיני הגברא שאינו בר חיובא מחייבים את מי שאפשר].

בחפצים זה ע"ג זה לכו"ע לא הסתפקו בגמ' וכ"ש בתוך כלי

ג. והנה במונחים חפצים זה ע"ג זה [ועקר את התחתון עם כל מה שמעליו] וודאי דהווי עקירה גם ל"ט"ד דגמ', ולהגרעק"א משום דנחשב שינוי מקומו, ולא אמרינן דהעליון לא שינה מקומו, דחשבינן שניהם כחדא [ואף בכלי ובתוכו פירות דאינו חייב על הכלי, מ"מ הווי להו כחדא, ויש כאן לגבי הפירות עקירה], ולהחזו"א ג"כ הווי עקירה

מעליא [דאי"ז הילוכא בעלמא], וכל הספק בגמ' רק בחפץ ע"ג אדם, דהאדם לא נחשב ככלי כיון שהולך, ולא נחשב עוקר את עצמו.

עוקר את חבירו שמונח על חבירו חפץ

ד. ואם חפץ נמצא על אדם, ואדם שני לוקח שניהם, נהי דפטור על האדם דחי נושא את עצמו, אבל על החפץ יהא חייב אף ל"ט"ד דגמ' דחשיבא כעוקר חפץ גדול⁶.

ענף ב' - מסקנת הגמ' דעקירת חפץ דמי

חקירה בביאור מסקנת הגמ'

א. ומסקינן בגמ' דעקירת גופו כעקירת חפץ, והשתא יל"ע בטעמא דמילתא אם מפאת דהדרין מסברת דלא שינה את מקומו ומסברא דגרמא, והלכך מחייבין, אך קיימים בסברא דאדם שעליו חפץ חלוק מחפץ ועליו חפץ, או דנימא דמסברא דלא שינה את מקומו, וסברא דגרמא לא הדרין, אלא דאמרינן דהאדם דמי לכלי.

היוצא מחקירה זו מהו מקום העקירה

ותלוי בזה היכן העקירה, אם במקום החפץ על האדם, וזה אם נאמר דהאדם אינו כחדא [עם החפץ], או דהעקירה במקום רגלי האדם על הקרקע, וזה להצד שנשאיר שהאדם כחדא עם החפץ שעליו, וכעוקר החפץ מהקרקע דמי.

נפק"מ לעומד על מקום שאין בו דע"ד ונעקר לילך

ב. ונ"מ בעומד האדם על מקום שאין בו דע"ד ומשם מהלך, דאם העקירה במקום החפץ על האדם שפיר הווי עקירה, דהרי יש דע"ד דהווי בידו, ואם העקירה היא במקום רגליו [א"כ הרי נעקר ממקום] שאין בו דע"ד.

אדם העוקר את חבירו שעליו חפץ מע"ג מקום שאין בו דע"ד

ג. והנה אם אדם אחר יעקור את האדם ועליו החפץ, והאדם הנעקר עומד על מקום שאין בו דע"ד, וודאי דפטור גם על החפץ, דזה דמי לשני חפצים זע"ז והתחתון על מקום בו דע"ד, דאם עוקר את שניהם יהיה פטור גם על העליון, ואם עוקר רק את העליון יהא חייב אם יש בתחתון דע"ד [ועיין בסוגיא דאגו ע"ג כלי וכלי ע"ג מים בדף ה' ובראב"ן המובא בשפת אמת שם].⁷

והנה באבני נזר במערכת קלוטה דן בגוונא שאדם הולך עם חפץ, ורגליו במקום שאין בו דע"ד⁸.

ד. ויל"ע למ"ד אגד כלי ל"ש אגד, ועקר הנ"ל והפרי שבתוכו, דבעלמא בעוקר כלי ופרי בתוכו חשיב העקירה מתחת הכלי, והיכא דעוקר הכלי רק ברשות השני', וברשות שישנו הפרי נמצא הכלי באויר, ומ"מ יהא חייב, ותקשי היכן נעשה העקירה, דברשות זו נמצא הכלי באויר, ונצטרך לומר דלענין מקום העקירה לא איכפת לן בהיותו ברשות אחרת [דסוכ"ס חשיב מונח ע"י שנמצא בכלי שחציו השני מונח ברשות אחר, ועי"ז חל על הפרי שם הנחה ברשות הוא נמצא אף ששם הכלי באויר]. וא"כ יש לומר כשיש מקום דע"ד שחציו ברשות זו וחציו ברשות אחרת, שפיר יצטרף, וחזינן הכי למ"ד שדי נופו בתר עיקרו למיחשב מקום ד' מהני אף שברשות אחרת⁹. [ודע¹⁰ דאפי' למ"ד [דאגד כלי] שמיה אגד דווקא היכא דע"י משיכת הכלי נמשך הפירות, וכמ"ש תו', ונמצא שהנפק"מ האלו גם לדידן [כאשר נמצא בכלי שע"י משיכתו לא ימשכו הפירות, דבזה לכו"ע ל"ש אגד, ויצויר חקירה הנ"ל]].

הוכחה לחקירה הנ"ל מעקירה והנחת קולמוס המונח באוון

ה. נהדר לספיקן בעקירת גופו אם ממקום רגליו או ממקום החפץ, והנה חזינן דבקולמוס שבאזנו חייב [יעוי' שבת י"א:], ותקשי דבאזנו ליכא דע"ד, דדווקא ידו של אדם חשובה לו כדע"ד, [ואיכ' חזינן דאזלינן בתר רגליו [והם עומדות ע"ג מקו' דע"ד].

ולפי"ז המניח קולמוס באזנו של חבירו יהא פטור, אך אפשר דזה הווי מקום חשוב שדרכו בהכי, והא [דמצאנו זאת] דווקא בידו משום שיש לה תכונת הקיבוץ, כמ"ש הרמב"ם בפ"י המשניות, וי"ל דאף במילי שעיקר דרכו בכך להיות כידו, או מפאת דאין היד מיוחדת לחפץ מסויים [וע"כ אמרו דווקא ידו כדע"ד דזה לכל מילי, משא"כ שאר אברים שאינם כדע"ד רק לזר שדרכו בכך].

וכן במשא בני קהת (שבת צ"ב). דעל כתפיהם וליכא מקום דע"ד,

זצ"ל בדרך דקירוי עראי הווי קירוי, אך יעוי' עוד מש"כ בזה להלן סי' ג'. 3. א.ה. ראייה זו צ"ע, דהרי אדרבה מבואר בתוס' דאין לחייב על זריקת הדף אם אין תחתיו רה"י, אף שע"ג רה"י, וא"כ בכל זורק חוליא לבור כ' צ"ל שתחתיו רה"י, והיינו שעובי הקרקע רה"י, אלא דהא מיהת מוכח בתוס' שאין רה"י יורד למטה לאויר שתחת הדף, והיינו למאי דס"ל דלא עבדינן גוד אחית מרף שאין לו מחיצות אפי' לריב"ר שע"ג רה"י, אך לעולם כל מה שהוא בגדר תוך עובי הקרקע שפיר יחשב רה"י [אלא שנצטרך לדון בדיון חור שבעובי קרקע רה"י שפתחו לצד חוץ, אם כחלל שתחת הדף לריב"ר, או כתוך העובי דמי, ועי' בנפק"מ שכ' הגאון זצ"ל לעיל]. 4. א.ה. לא זכיתי להבין דברים אלו, ואף מאי שייכא לבד ע"י גוד אסיק, ועוד דאיזה גוד אסיק יש כאן, ואולי הכוונה שהצד החיצוני של הדופן כשם שיוצר גוד אסיק כלפי על גביו ומבדילו מרה"י, כך מבדיל את עובי המחיצה מרה"י, ואף שאין כאן מחיצה ממש הרי הוא נבדל, כאילו אילו היה שם לבדו אחרי דשם מחיצה עלה, וכדמהני כלפי מעלה, ועדיין צ"ע ההמשך. 5. אולי זה שייך לעיל לגבי העגלות שע"ג רה"י, משא"כ הכא בסוכה אנו דנים על הסוכה שאינה רה"י לשבת, [גם מש"כ בהמשך וצ"ע בד' הפוסקים לא הבנתי, דבגמ' משמע דמייירי גם בעומד ברה"י וכ"ש בכרמלית, וצ"ע כוונת הגאון זצ"ל]. ובאמת לעיל הוספתי כך בסוגריים שמתוך קושייטו מדריב"ר משמע שנתכוון לתרץ כך, וע"ז העיר מדריב"ר [וכנראה שבאמת בטעות נכתב מאוחר יותר], וגם בהמשך דבריו רואים שזהו דרכו בסימן זה לחלק בין כשע"ג רה"י או לא. ועי' לעיל סימן א' מש"כ בזה. 6. א.ה. זה חידוש גדול, דלכא"ו אדם אינו כלי ולא בטל לחפץ, ואדרבה החפץ מונח עליו והוא מקומו של החפץ, וא"כ לא נשתנה מקומו של חפץ, ולהגרעק"א ל"ט"ד ליפטר, אך לחזו"א בכה"ג י"ל שזה עקירה מעליא ולא רק הילוך. [ועי' להלן]. 7. א.ה. הנה להנ"ל גם בזה היה מקום לומר דאם לא נחשב מונח על הקרקע דאינו כחדא, א"כ לא דמי לב' חפצים שנחשבים כחדא, והגאון זצ"ל פשיטא ליה דלגבי אחרוני בוודאי יתכן דכחדא חשיב, וצ"ל דס"ל שזה סברות במעשה העקירה, ובהו שאינו מעשה האדם המהלך ממעשה העוקר, ועי' להלן סק"ה ובהמשך מה שהוכחתי עוד שכן ס"ל לגאון זצ"ל, ושכן ס"ל כבר לחזו"א, עיין בסוף הענין. 8. א.ה. לא מצאתי לע"י. 9. א.ה. לכא"ו הטעם בכ"ז דכל גדר מקום ההנחה הוא לחשיבות המלאכה, דוודאי עיקר המלאכה היא שינוי החפץ מרשות לרשות, אלא שההנחה נצרכת שיהא שינוי חפץ המונח ולא סתם חפץ, אך בשביל לקבל שם חפץ מונח סגי כשסיבת שם הנחה שלו היא מחמת רשות אחרת לגמרי, וזה באמת חידוש גדול מאוד. ולו"י עיקר המלאכה היא שינוי חפץ מונח ברשות זו למונח ברשות זו והמלאכה, ולא שינוי חפץ להצד שהעקירה ממקום החפץ על גוף האדם, והרי החפץ לא זו משם, רק שכל האדם או היד זו עם החפץ, וא"כ בהכרח כסברת הגאון זצ"ל דשינוי חפץ מונח ברשות זו למונח ברשות זו והמלאכה, ולא שינוי חפץ ממקום זה למקום אחר [ולכא"ו משום הכי הכניס כאן חקירה זו], והמקום הוא רק סיבה ליתנו לו שם מונח מדחפץ המונח נמצא ברשותו. 10. א.ה. בקטע זה שיניתי קצת הסדר מהנכתב בכת"י בשינוי שאינו משנה את

י"ל בשני דרכים, או העקירה ממקום הרגליים, או דהווי מקום חשוב, ונפק"מ במניח חפץ על כתפי חברו¹¹.

ראיה לאידך גיסא מדמיון עקירת והנחת גופו לעקירת והנחת ידו

ו. נמצא דאין ראיה מקולמוס, ויש לכאן ראיה העקירה ממקום החפץ שבגוף האדם ולא ממקום הרגליים, כדנימא דעקירת ידו הווה עקירה, ולא כקרבן נתנאל (ריש מכילתין אות ב')¹², והנחת ידו הווה הנחה, וכדעת הגרעק"א (דף ב'). בדעת רש"י [שכתב במתני' ב. דהעני חייב] כשהניח ע"ג קרקע, [וכתב רעק"א שזה] רק לס"ד דגמ' [ובראש יוסף לא נקט כן], ותקשי היכן מקום העקירה דהיד על האדם וכן בהנחת ידו, ויהא מוכח דעיקר [העקירה] וההנחה הוא במקום החפץ, שהרי הרגליים לא זזו שלא עקר מן הקרקע [וא"כ לא נעקר ולא הונח ע"ג קרקע, אלא שמונה ביד, והיד נשתנה מרשות לרשות].

והנה למ"ד דעקירת ידו והניחה ביד חברו [הווה עקירה והנחה] אם נימא דאין מקום החפץ בידו, דמי לעוקר שני כלים זה ע"ג זה, והתחתון נמצא על מקום שאין בו דע"ד, וכשהגביה ב' הכלים לרשות השניה בתנועה נייער העליון מן התחתון וזרקו ע"ג קרקע רשות שניה, דבפשוטו יהי פטור [באופן] דהעקירה היתה בשני כלים כאחת, והתחתון לא היה במקום דע"ד, ומשו"ה לפ"ר נתחזק הראיה מעקירת ידו [דהרי גם בעקירת ידו לגבי הקרקע כעוקר יד וחפץ ממקום שאין בו דע"ד, ומנער חפץ לרשות שניה].

בירור דין עוקר ב' חפצים זה ע"ג זה ומניח אותם יחד או עליון לבד, האיך נידון עקירת עליון ממקום שנעקר תחתון או מע"ג העליון, והנפק"מ לפי"ז אם להוכיח מסוגיית דעקירת והנחת ידו לחקירה הנ"ל

ז. אבל יש לעיין בזה, דהיינו בהך גוונא דשני כלים וזרק העליון, דחזינן דחייב על הבוכיאר בנסכא בתרא כמבואר בפרק הזורק צ"ו: דבשעת העקירה היה אגוד לחוט, וכן במלפפון שעקרו, ובהלוכו חציו לרשות הב' חתכו והניח חציו בקרקע יהא חייב, כדמוכח מניסכא בתרא וכמ"ש החזו"א סי' ס"ב סק"א, ומשו"ה חלק על הק"נ הנ"ל סק"ו, וחזינן דכאשר ההנחה בחפץ מסויים חשבינן את העקירה באותו חפץ, וא"כ אין ראיה מעקירת ידו לפי"ז [דכאילו עקרו רק לחפץ שהניח ממקום שנעקר, ולא מהיכן שנעקר התחתון שהוא לא הונח בסוף].

אך תבא הראי' מהנחת ידו דזה דמי לעקר החפץ, וכשהניח לרשות עם הנחתו שם תחתיו חפץ אחר שיש בו דע"ד, והניח אח"כ שני החפצים על מקום שאין בו דע"ד, די"ל דיהא פטור, וא"כ אחרי חייב בהנחת ידו, ויהא ראי' דמקום החפץ לא במקום רגליו, דהרי הכא רגליו של האדם באותו המקום. [וכאן לא שייך דחיה הנ"ל, שהרי ההנחה היא ביחד עם החפץ התחתון, וממילא גם העקירה נידון לפי תחתון, וא"כ תיהדר קושיא לדוכתא, ובהכרח דביד לאו כב' חפצים, ולעולם הגדר ביד וכן באדם שהעקירה מתייחס לחפץ ומקומו ביד ובאדם, ולא במקום היד והגוף].

והיינו דיש לחקור באיכא בובה ברה"ר וידה פשוטה לרה"י, ויקח פרי מרה"י והניח ביד הבובה שאינה נחה, והחזיר את יד הבובה שיש בה דע"ד לרה"ר, אם יהא חייב על החפץ כיון דהולך עם היד, והיד עכשיו באויר, ואם נימא דהתם פטור אמאי הכא חייב, וע"כ אדם שאני דאינו מתחבר עם החפץ [וממילא גם החפץ לא נחשב מונח במקום הנחת היד והגוף, אלא ביד ובגוף גופא וכנ"ל]. והעירוני דיש לחלק בין אדם ובין בובה למאי דנסתפקנו בסימן דלהלן כשאדם עומד וידו נעה, די"ל דידו חשיבא נחה, וא"כ אמאי חייב בפשט בעה"ב ידו לרה"ר והניחה ביד העני, הא הבעה"ב נח כשמחזיק החפץ בידו, והיד נעה ברשות השני', אלא מוכח דאמרין דחשיבה להיות מלאכה בהחלפת רשויות [אף שלא שיה מקומו כלל], וא"כ ה"ה בנד"ד [דלעולם אף אם נחשב כמנוח בקרקע אפי' כשידו מהלכת, מ"מ יתכן לחייבו משום החלפת רשויות, וא"כ לא יהיה הוכחה לחקירה הנ"ל], אך י"ל דהתם שינויית אחרינא איכא, דנהי דנחה מ"מ החליף החפץ מקומו, שעבר מיד בעה"ב ליד עני, משא"כ בנד"ד דלא דמי לכאן שנשאר באותו יד ובאותו גוף, אלא שהיד והגוף שינו מקומם מרשות לרשות. [ובזה א"א לחייבו אלא אם נאמר שהחפץ שינה מקומו בקרקע, שזה לא שייך לומר באופן שנשאר לעמוד במקומו שרגליו כה"ז באותו מקום, או שמקומו ביד, וכשהיד נעקר ועובר מרשות לרשות סגי בזה לחייבו, וכזהו הראשון].

ידון אם יש ראי' מר"ח להיפך

ח. והנה בזרק וקביל כ' הר"ח בדף ה'. [ונדפס לפנינו בדף ה': דהא דפטור] דמשום דהווה אותו המקום, ותקשי א"כ בהלך אמאי חייב [הרי נשאר כה"ז באותו מקום], וע"כ דמקום העקירה מהקרקע, ויש לדחות דעיקר העקירה במהלך הוא ביד, [שהיד נעקר ונח במק"א] ושאינה התם ברבינו חננאל [דמירין] כשהפעולה רק בחפץ [ובזה לא איכפ"ל מה שמלבד זאת היד שינה מקומו בלי שייכות לחפץ כלל].

והנה יש לעי' לר"ח בהיה חפץ על כסא, וזרק ולקח הכסא והעמידו ברשות השני, אטו יהא פטור, וע"כ דרק ביד האדם [דכסא מתייחסת ההנחה כל פעם למקום מנוחת הכסא, וזה מקום אחר, משא"כ באדם דנח באדם שזה אותו אדם], ומ"מ [תקשי] מ"ש ממהלך, וצ"ל כדכתבנו. והנה יל"ע בעקר שני חפצים זה ע"ג זה, ואחזו בידו האחת את התחתון ובאחת את העליון, ונעקרים בבת אחת, ונמצאים כה"ז זה ע"ג זה, אם חשיבא כעוקר התחתון או העליון, ונפק"מ לגבי מקום דע"ד [וכגון שתחתון לא רחב ד' והיה ע"ג מקום ד' או להיפך].

עוד הוכחות שיד האדם וחפץ שבו או גוף האדם וחפץ שעליו לאו כב' חפצים זה ע"ז

ט. והעירוני הרב חיים מאיר הורוביץ שליט"א דהא חזינן דאגד כלי שמיא אגד, אבל לא אמרינן כן באגד גוף, כגון שמקצת גופו ברשות אחרת חייב כשהולך, אע"פ שאם אחר יעקרנו יהא כאגד כלי, וכדביאר זאת החזו"א סי' ס"ב סק"ה¹³. וכן חזינן כשהוא מהלך לכאן יהא חייב מפאת דהווה לבוד ע"ג קרקע לרב חלקי' (בדף צ"ז), וכשהאדם הולך פטור מכל הליו, חזינן דידי וגוף של בני"א לא דמי לחפץ¹⁴.

סימן ה'

בסוגיא דהנחת גופו כהנחת חפץ כשהגוף נח והיד לא נח בחר מאי אזלינן (לסי' שמ"ז וסי' שמ"ט)

קיי"ל דכל שהאדם הולך אין כאן הנחה [יעו"י בשבת דף ה': ובס' רס"ו ובמ"ב סי' שמ"ט סק"ז ושעה"צ שם] ואין כאן עקירה לחייבו, וגם אין כאן הפסקה במלאכה לפוטרו, ואף כשעומד עם עומד לכתף, ורק בעמד לפוש הווה הנחה לחיובא ולפטורא להפסיק במלאכה.

חקירה בענין עומד לפוש וידו אינה נחה אי החפץ חשיבא מונחת או לא

א. ויל"ע בעומד ע"מ לפוש, אבל ידו המחזיקה את החפץ נעה אנה ואנה, מהו, אם חשיבא נח או לא נח.

ונ"מ בהולך פחות פחות מד"א ועומד לפוש, אך ידו נעה, אם יהא פטור, וכן נ"מ במי שעקר בשוגג חפץ בכיסו מרה"י ומצאו ברה"ר כשהוא מהלך, דאם יעצור הו"ל הנחה, אם צריך להלך כל הזמן, או דיכול גם לעמוד לפוש אלא שיחזיק החפץ בידו וינענעו אנה ואנה. וכן נ"מ במניח העני ביד בעה"ב דחייב, אבל כשיד בעה"ב נעה וכן להיפך שמונח ביד בעה"ב [שנעה], והעני עוקר ממנה בכדי הולכה, אם חייב.

והנה מסברא הי' אפשר לומר דלא חשיבא הנחה, ואך י"ל דכיון דעומד ברגליו חשיבא נח.

ידון אם יש הוכחה מדברי הירושלמי אליבא דבן עזאי

ב. והנה חזינן לבן עזאי מהלך כעומד דמי והווה הפסק, ומקשינן בירושלמי [מובא בתו' ה':] היכא משכ"ל הילוך ד"א ברה"ר, ולכא"ו הרי משכ"ל כשאין ידיו נחות אלא נעות [וא"כ מוכח דלאו כמנוח, דאי כעומד דמי לא איכפ"ל שידיו נעות], ויש לדחות דקיימינן בגוויי שידיו נחות¹⁵. ויש ג' ראיות לצד המחודש דחשיבא הנחה, וג' ראיות לצד הפשוט דלא חשיבא הנחה.

ג' הראיות לצד דחשיבא הנחה

ג. (א) חדא, כ' הרמב"ם בפ"ד מהלכות שבת דהעומד במקום פטור ונטל מבעה"ב ונתן לעני פטור, ומשמע אף כשלא נח בידו, וכ"כ במהרש"א דף ח' ע"ב, ונצטרך לומר טעמו כיון דרגליו נחו.

(ב) תו, הק' הגרעק"א בסוכה (מ"ב), דאמרין התם דהמוציא לולב מרה"י פטור מפאת שטרוד בדבר מצווה, ומקשינן מכי אגבהה נפק ב' [למ"ד מצוות א"צ כוונה], ומשני שהפכו. והק' הגרעק"א מ"מ לית לן עקירה דהיא היתה בטרוד בדבר מצווה [וא"כ גם אם נאמר דמדאגבהה נפק ביה ולא הפכו, מ"מ מיקרי טרוד בדבר מצווה, שהעקירה נעשתה מתוך טירדה בדבר מצווה, ועליה א"א לחייב, וכבר א"א לחייב כלל על מלאכה זו שאין עוד עקירה חוץ מזה].

ותי' בנפש ח"י ולבוש מרדכי, נהי דליכא עקירת חפץ, אבל יש עקירת גופו [שבזה אין לו טירדה דמצווה], ותקשי הא ידו נעה, וחזינן דלא איכפ"ל. ודרצו [לדחות] דסתמא מיישר ידו להחזיק הלולב כהוגן אינו במציאות, וגם יש לעיין אם נאמר דבעינן ידו נחה אף כשהגוף נח, א"כ לא חשיבא הנחה דהו"ל כלכתף.

(ג) עוד ראוי מהא דפי' רש"י (שבת ג'). דתנא חשיב עקירות דאתי לידי חיוב אם הי' ממשיך, ותקשי הא העוקר מזוית לזוית ונמלך

להוציאו פטור [כמבו' בגמ' ה':], וה"נ דכוותיה שעוקר ע"מ ליתן לעני, וא"כ יהי' נמלך להוציא ואמאי חייב, ואם נימא דחשיבא ידו נחה אף כשנעה יתיישב, דמ"מ אתי לידי חיוב כחשבו"ל להוציאו [דהרי עדיין לא נעקר שעדיין נח, ורק לכשיציאו או ייחשב עקירה].¹⁶ ועו"ל דהרי ינוח ידו כשנותן לעני, ואז אם ימלך הי' מתחייב, ועו"ל דאין דעתו מוחלטת שיהא אצל העני ברה"י, ואולי העני ימשוך ידו לרה"ר הרי נמי יתן לו, וסגי כשאינו מחליט למחשביה מלאכת מחשבת [דמה שנמלך אח"כ אינו שינוי גמור מעקירה ראשונה, ושפיר מצטרף והווה מלאכת מחשבת].

אגב אורחא ידון בקושיית הגרעק"א הנ"ל

[ויש לומר [ביישוב קו' רעק"א] דהא ע"כ נח ברה"ר, דאלי"כ בעקר מרה"י לרה"י דרך רה"ר ולא נח [ברה"ר], לדעת רשב"א פטור, דרק מושיט חייב או זורק למאן דאמר דיליף זורק ממושיט [ע"י רשב"א שבת צ"ו], וא"כ שפיר מקשינן בגמ' דאמאי פטור כשהכניס מרה"ר לרה"י [שהרי כבר הגביה ויצא בו תחילה, ובהך מלאכה לא היה טרוד בדבר מצווה אפי' בשעת עקירה], ואפי' לתוס' דס"ל [בעירובין דף ל"ג]. דחייב אם מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר, מ"מ סתמא איירי שעמד לפוש, ושפיר מקשינן דליחייב, וכשם דלהרשב"א מפרש מתני' כשעמד לפוש, דסתמא הכי הוא.

ובעיקר קושיית הגרעק"א העירו דאין כאן טרוד בדבר מצווה, דסגי בהגבהה, וא"צ [עבור המצווה] ברצונו להמשיך, ולא הבנתי מ"מ העקירה לשם מצוה]¹⁷.

הראיות דלא חשיבא הנחה

ד. (א) מדקאמר הראב"ד בפ"ד מהלכות שבת דדינא דהנמצא במ"פ ומקבל מבעה"ב ונותן לעני, דפטור דווקא כשהניחו בידו, אבל בל"ז חייב אפי' שעומד.

(ב) ותו דהקרבן נתנאל [ריש מכילתין אות ב'] כתב בדעת הרא"ש, וכן בראש יוסף בדעת רש"י [מתני' ב. ד"ה או שנטל ודף ג. ד"ה ידו לא ניח] דעקירת ידו [לכדה] אינה עקירה [וכגון שהטעין חברו אוכלין על ידו והוציאו, דאי"ז עקירה דלא עקר מהקרקע], והנחת ידו [לכדה] אינה הנחה [כגון שהוציא מרה"י והחזיר ידו לרה"ר, ולא הניח על הקרקע או על גופו העומד ברה"ר], והשתא תקשי אף כשיעקר מהקרקע נח בפטור, וכן בגוונא דרש"י [דיניה לבסוף על הקרקע]¹⁸, ושמעין דהיכי דנע ל"ח הנחה. [ואמנם בחזו"א עירובין סי' ס"ב סק"א פליג על קרבן נתנאל, ופירש דברי הרא"ש כשלא הניח, והגרעק"א פי' ד' רש"י רק לס"ד דגמ'].

(ג) ותו דהנה דעת הירושלמי [פ"א ה"א] דמשא בני קהת רק כשמהלך עם החפץ [דאז חייב אפי' שהחפץ למעלה מ"מ כמבו' בדף צ"ב ע"א], אבל אם בעה"ב מניח החפץ על העני למעלה מ"מ פטור, ותוס' בעירובין דף ל"ג. פליגי, וכתב הרשב"א [דף ה':] דלא רק אם עקר מהעני למעלה מ"מ יהי' פטור, אלא אף כשהעני הושיט ידו למעלה מ"מ ונתן לבעה"ב פטור¹⁹, דאין זה דומה למשא בני קהת כיון דאינו הולך, ותקשי להרשב"א [א"כ] אף כשהעני מגביה את ידו למעלה מ"מ [ליתן לתוך ידו של בעה"ב או להניח אח"כ בתוך רה"י] הו"ל כנח ואיך יפטור. [אלא ודאי דכשידו נעה אף שגופו ניח לא חשיבא הנחה].

(ד) והנה יש ראוי מהא דקיי"ל דעקירה ממקו' שאין בו דע"ד פטור, ומשמע אף כשעומד, ולא נימא דיש עקירה אח"כ אלא משום דידו נעה [ולא חשיבא הנחה], דאטו היכא דצריך עקירה ממקו' ד' והנחה ע"ג מקום ד', דווקא כשעוקר ומניח בעת ההילוך או כשהוא ברשות אחרת.

דחיית הראיות לומר דחשיבא הנחה

ה. והראיות שיש להצד דחשיבא הנחה יש לדחות, דמהרמב"ם יש לדחות דבהיותו מקום פטור שאני²⁰.

וקושיית רעק"א בסוכה הנ"ל יש ליישב בלא"ה, וכמו שתי' הרש"ש דהמצוה אף בפחות מג"ט, ואח"כ יש עקירה [כשעוקר למעל ג"ט], ואף שהיד נעה [חשיבא מונחת תוך ג"ט לקרקע, וממילא מיקרי אח"כ עקירה שאינו טועה בה בדבר מצווה], וכדינא דגמ' פ' ע"א²¹.

והראיה מרש"י דעקירות דחשיב, כבר כתבנו [לעיל] דיש לדחות.

נפק"מ נוספת מחקירה זו

ו. ונפקא מינה בהאמור בעומד ולוקח חפץ מרה"ר ומתחיל לילך, אם הד"א נחשב ממקום החפץ או ממקו' רגליו, ועיין [דתלוי אם נאמר שהעקירה ממקום החפץ שבינתיים לא נח כשהו בידו, כיון שידו לא נחה, או שנחשב מיד נח אצל מקום גופו ורגליו ומשם נעקר].

התוכן, ולמען רציפות הדברים לתועלת המעיינים. 11. א.ה. ג"כ חזינן לגאון וצ"ל דפשיטא ליה דלגבי אחריני ודאי שלא יחשב כמניח על הקרקע, ועיי' לעיל הערה 6 ולהלן הערה 13. 12. הובאו דבריו להלן סי' ה' ס"ק ד', ועיי"ש היטב מש"כ בזה. 13. א.ה. ומכאן מקור לחילוקו של הגאון וצ"ל לאורך כל הדרך בין כשדנים לגבי האדם עצמו שעוקר גופו או ידו, לבין כשדנים על אדם העוקרו. 14. א.ה. ולכא"ו כוונת הגאון וצ"ל להכריע דאחרי דלא דמי חפצים לאדם וחפץ, א"כ בהכרח לאו כמנוח ע"ג קרקע, ולא משום שבעקירת או הנחת הגוף או היד כעקר או כהניח החפץ ממקום עקירתו או במקום הנחת הגוף או היד, אלא שנמצא כה"ז מונח באדם, והאדם שינה מקום גופו או ידו, וסגי בזה לחייבו על שינוי החפץ המונח מרשות לרשות. 15. א.ה. לא הבנתי, הרי הירושלמי מקשה איך משכ"ל, ואי משכ"ל כשנעות מאי קשיא ליה, ומי גילה להם שגם כשנחות יש חיוב, אלא ודאי ס"ל לירושלמי שאין חילוק בין נחות לנעות, וצ"ע. 16. א.ה. ולפי"ז אודא לה הראייה מד' רש"י. 17. קטע מוסגר היה בכת"י לעיל בתוך הדברים, והעברתי לכאן לתועלת המעיינים. 18. א.ה. לכא"ו כוונת הגאון וצ"ל דגם לרש"י מיקרי הנחה לענין שייחשב מונח עכ"פ במק"פ, אלא שאי"ז כהנחה ע"ג קרקע, וכעין שיטת רש"י בכל יד הפשוטה ברשות אחרת וכנ"ל, אלא שלכא"ו מ"מ התי' על קושייתו הוא מה שתי' התוס' בעירובין דף כ' לגבי כל עוקר ונעצר בחוץ בידו הפשוטה ואח"כ מניח לארץ, עיי"ש, וזה מיישב גם בזה, וא"כ אין הוכחה, וצ"ל. 19. א.ה. הנה בכת"י כתוב כפי מה שהעתיקתי, אך באמת לא ידעתי היכן קאמר רשב"א ד"ז, וברשב"א שלפנינו אי' רק דבין נטל מהעני ובין נתן להעני שידו למעלה מ"מ פטור, ובפשוטו כשעוקר מהארץ ונותן ליד בעה"ב, אף שחלגה ידו למעלה מ"מ, ואף אם יעצור וינחו שם עדיין חייב, ואדרבה מדחייב ולא חשיבא הנחה יש להוכיח לכא"ו, אך באמת יש לדחות כנ"ל הערה קודמת, וצ"ע. 20. א.ה. אולי הכוונה דבשביל הנחה ברה"י או ברה"ר לא סגי כשהיד נעה להתבטל למקום, אך כלפי שייחשב הפסקה בין רה"י לרה"ר כשהאדם וידו והחפץ נמצאים במק"פ סגי בזה. ויש להוסיף אולי ע"ז הנידון בסי' שניה אי בעינן הנחה במק"פ, ועיי"ש במה דלכא"ו מוכח משיטת הרמב"ם במוציא מים מספינה גבוהה י"ט מהמים אף דלא נח, ואכמ"ל. 21. עיי' מש"כ

עוד ראיות לחקירה הנ"ל

ז. ובעיקר הנידון הנ"ל כשגופו נח וידו נעה, אי חשיבא מונח, קאמר הרב חיים מאיר הורביץ לודן [עוד] שתי ראיות. חדא דהנה התו' בסוגיין כתבו דכל הספיקא רק לענין עקירת גופו, אבל בהנחת גופו ידענו שהנחת גופו כהנחת חפץ דמי [אם נימא דלא כהגהות הרש"ש], והשתא א"כ איך משכח"ל הוצאה, הרי כשעקר מן הקרקע גופו נח ובטלה עקירה ראשונה, ואח"כ בעינן לעקירת גופו, וזה ליכא [להס"ד דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ, ובהכרח דכשהיד נע לאו כנח אע"פ שהגוף נח]. ועוד ראיה דהגרעק"א הק' על מש"כ תוס' דלענין מרה"ר לרה"ר ע"י ידו הפשוטה מרה"י לא נעשה כרמלית [ע"י תוס' שבת ג': ד"ה מהו], והקשה דאף אי הווה כרמלית הא לא נח, ועכצ"ל [בכונתו משום דנע] ונע לא כנח, וכן רואין מזה דנסתפק בגמ' שם מהו להחזיר ידו, ולפי הגרעק"א [הספק] רק בזה [ועיי"ש היטב בדבריו], חזינן להדיא דהגרעק"א ס"ל דשאני בין נע לנח.

סימן ו'

בענייני עקירה והנחה ע"ג אדם המהלך דרך מלבוש (לסי' שמ"ז)

כתב בחזו"א עירובין סי' ק"ה סק"ו, דהמניח [בגד דרך לבישה] על אדם כשהוא מהלך, חשיב הנחה, וכמו בכותב על נייר שמתבטל לנייר [ע"י שבת דף פ' ע"א], וכמו באוכל כשהוא מהלך [שבת דף קב.], ולפי"ז ה"ה בפושט יהי' חייב, ולפי"ז אם חגורה של אדם התקלקל האבזם, דאין זה עכשיו מלבוש, הווי עקירה כשממשך להלך [דמקום היה מונח עליו ועכשיו עוקר], והלכך ראוי שיעמוד במקומו ולא ימשיך ללכת אפילו כשנמצא בכרמלית לתוך רה"י, ולא דמי להא דשרי בשעת הדחק לילך מרה"י לרה"י דרך כרמלית כשאינו עומד [ע"י ביה"ל סוף סי' שמ"ט וסי' שנג' סוף סעיף א' בביה"ל], שהרי כאן כשממשך ללכת יש כאן עקירה מכרמלית.

והנה בנפסקה לו ציצית נמצא דפסק מלהיות בגד, וא"כ אף דיהא מהלך יש כאן עקירה, ואם לא היינו אומרים כהחזו"א אזי הווי מצנין לומר שילך לדרכו בלי לעמוד בדרך, וזה היה מהני אף ברה"ר דאין כאן איסור דאורייתא.

ובגמ' משמע דברה"ר היה חייב לפושטו [יעו"י במנחות דף ל"ז: ובב"י סי' י"ג], וא"כ ראיה להחזו"א, ואולי נימא דבגמ' מיירי שנפסק כשהיה עומד, ואין זה בהווה [לומר שאין רגילות שייפסק כשהוא עומד אלא כשהוא מהלך, ולא מיירי הגמ' במקרה רגיל, וע"י].

סימן ז'

בענין ידו הפשוטה לרשות אחרת (לסי' שמ"ז וסימן ש"ג) ענף א' - גדר ההלכה בידו הפשוטה לרשות אחרת לאו כמונח באותה רשות דמי

א. תנן במתני' שבת (ב.) דהוציא בעה"ב את ידו הפשוטה לחוץ פטור, וחזינן דאפילו דעקר בידו מרשות היחיד ועכשיו [מחזיקו] ברה"ר מ"מ אין כאן מלאכה, ואמרינן טעמא בגמ' (ג.) דאפילו דהנחת גופו כהנחת חפץ מ"מ פטור, דידו בטר גופו גריר, והנה יש לעיין בטעמא דמילתא, דאפשר לפרש כיון דהיד עומדת להחזירה לגופו ומשום הכי פטור, דהיד נחשבת כמקום פטור כיון דלא יחזיקנה הכי לעולם, ויש לפרש טעמא [משום] דמונח הוא במקום רובו ועמידתו חשיב, וכעין דאשכחן דאיכא למ"ד שדי נופו בטר עיקרו (שבת ד:), ונ"מ לדינא כשידו צמודה לגופו בצידו [כדרכו], אך במקום הגוף רשות אחת ובמקום היד רשות אחרת.

ועינין לשון רבינו חננאל בדף ג' ע"ב שכתב דידו בטר גופו גרירא, ומקום שגופו עומד שם ידו חשיבה, כי אם יעתק הגוף ידו נמשכת עמו, עכ"ל. ומשמע כצד ב'.

והנה רש"י כתב בעירובין דף צ"ט ע"א דהתירא דהשותה [מים] מבאר ופיו ברשות הבאר [וגופו ברשות הרבים], דחשיב דנח במקום פטור כיון דנח בפיו, והנה לצד א' דווקא כשהתכופף כיוון שעתיד להתיישר, אבל לצד ב' אף כשעומד ישר אבל בית הבליעה לפני גופו [וכגון דליכא ראשו ורובו התם, דאל"כ אסור, אך הא זה רק מדרבנן ומה"ש שרי].

וכן חזינן בעירובין צט. דהוא ברה"י ופי האמה ברה"ר, דאם אזלינן בטר [עקירה מגופו] חייב, והק' רש"י [בהמשך העמוד שם בפירושו על המשנה] הא פי האמה מקום פטור, ותיירץ דלא נח, וחזינן דאם נח בכל אופן חשיבא מקום פטור [א.ה. לכאן הכוונה להוכיח כצד ב' הנ"ל].

נפק"מ נוספת בחקירה הנ"ל

והנה אם רגליו ברשות היחיד וידו נמי ברשות היחיד, ובאמצע

יש מקום פטור, הנה לצד הב', ודאי הווי רה"י דידו בטר גופו גריר, והרי הגוף ברה"י, ואם [כצד א'] מפני שעומד להחזירה והיכא שיחזירה צמוד לגופו תחזור היד למקום פטור, א"כ גם השתא הווי מקום פטור.²²

עוד אופנים שאפילו שהחפץ עומד בידו לא מיקרי שנה עדיין ב. והנה אם פשט ידו לרשות אחרת ואח"כ העביר כל גופו לשם, בפשוטו יתחייב, דידו הפשוטה לא חשיבא נח להפסיק המלאכה, כדאמרינן [בשבת דף ד.] אי שדי לה אתי לידי חיוב חטאת, וא"כ מה לי שזרק החפץ ומה לי שעקר גופו אל החפץ, ואע"פ שהחפץ עצמו הא קא עמד בידו [תחילה], אך בכ"ז לא נח החפץ [והשתא] יהא חייב, והנה אם עמד לכתף ואח"כ החליט לפוש לכאן יהא חייב, וא"כ עמד לכתף ברה"ר ואח"כ עשו מחיצות ואח"כ עמד לפוש נמי יהא חייב, כיוון דהחפץ טרם נח [ועכשיו כשנח כבר נח ברה"י].

ענף ב' - קושיית הישועות ישראל בסוגיא דעקר מבור ט' והשלימו לי' אמאי לא חשיבא שנעקר אח"כ כשעקר מתוך ג"ט סמוך לקרקע

א. והנה יעויין בשבת צ"ט ע"ב דבעי ר' יוחנן בבור ט' ועקר ממנו חוליא והשלימו לי', וכן בור י' ונתן בו חוליא ומיעטו, אם חייב או פטור, ואיתא בתשו' נפש חיי' סי' ט"ו, דהגאון ישועות ישראל הק' אמאי צריכים לפטור בעקר מבור ט', הרי בהיותו סמוך ג"ט לקרקע ועקר משם הווי עקירה, כדאיתא בשבת דף פ' ע"א [דתוך ג"ט לקרקע חשיבא מונח], וא"כ דל עקירה ראשונה מהכא, ויתחייב על אח"כ, וכעת כבר נעשה רה"י [והיה אפשר לומר דכיון שמעת שעמד בתוך שלשה חשיבא עדיין כמונח בבור, וא"כ ליכא בור י', אך מ"מ אין לומר כך, דמ"מ כעת נתפנה ואינו בטל לבור (וחשיבא בור י')] [ותירץ הישועות ישראל מכת מתני' דידו הפשוטה לא הווי כרשות שנמצא שם, וא"כ הווי מקום פטור, וא"כ יש רק עקירה קמייתא כשעקר מן האדמה, ואז היה בור ט', אך הא תליא בפלוגתת אמוראים לקמן דף צ"ב בידו הפשוטה וסמוכה ג"ט לקרקע אם אמרינן אגד יד שמיה אגד, וכי תימא דר"י ס"ל דשמיה אגד, מ"מ תיקשי על הרמב"ם דפסק דפטור בעקר מבור ט' והשלימו לי', ופסק דאגד יד ל"ש אגד, עכ"ד].

תירוצי הנפש חיה על קושיא הנ"ל

ב. והנפש חיה גופיה כתב ליישב כדכתבנו לעיל במוסגר, דגם אח"כ מכת שעמד תוך ג"ט לקרקע חשיבא לקרקע, ואפילו דפינהו הרי בתחילה היתה החוליה שייכת לקרקע, וא"כ לא פקעה בטילותה [וא"כ עקירה מעל ג"ט מן הקרקע ויצירת רה"י באין כאחד], ולענין מניח חוליא לבור י', כתב דעוד יותר ניחא, שהרי עומדת להתבטל לקרקע [וא"כ מיד שהגיע לתוך ג"ט סמוך לקרקע חשיבא הנחה, וכבר אין כאן רה"י ג"כ שכבר אינו נחשב בור י'], אך דעת הישועות ישראל דאינו כן דכיון דהחוליא באוויר, ויש לומר [דאינה] מתבטלת.

תירוצי נוסף מספר נפש חיה

ג. עוד כתב ליישב דדינא דאגד יד לא שמיה אגד [זה] רק לגבי הנחה ולא לגבי עקירה, והביא ראיה מזה דכותל משופע דהוי רה"י, ונמצא ברה"ר, דאמרינן [בשבת דף ה':] דלא הוי עקירה כיון דלא נח, והקשה מ"מ הוי יד לבוד לכותל המשופע [ובידו נחים המים, וא"כ כשמונח בידו הסמוכה לכותל יחשב כמונח ע"ג הכותל, ושפיר נחשב שעוקר מן הכותל, ובהכרח צ"ל משום דידו אגודה גבי גופו העומד ברה"ר], וא"כ ראיה דבעקירה אגד יד שמיה אגד לכ"ו, וא"כ ניחא בור ט' [וכתירוצי הישועות ישראל הנ"ל, וזה אליבא דכו"ע, דהרי בבור ט' הנידון בעקירה שעקר ממנה חוליא, וידו הסמוכה לקרקע אגודה אצלו ברה"ר], ולענין בור י' כתב דמתבטל [וכנ"ל אות ג' דבזה יותר ניחא לומר דמתבטל כיון שסופו לנח], אך עיקר החילוק עדיין צ"ע [מה טעם לחלק] בין עקירה להנחה, אע"פ שלענין קלוטה מפלגינן.

אופן נוסף לתרץ קושיית הישועות ישראל דמיירי שהיד למעלה מג"ט, ומה שיש לודן בזה מכת דינא דיד הפשוטה לרשות אחרת הוה כמק"פ

ד. והנה יש לודן ליישב דמיירי באופן שאינו עוקר חוליא בידו אלא מרימה במעדר, ונמצא דידו נמצאת למעלה מג', וא"כ יש לעיין בהכי, דבגמ' דף פ' [איתא] דבנח בידו מהני היכא דהיד למטה מג', אך מחזיק מלמעלה והחפץ למטה מג' וידו למעלה מג' [ל"ע] אי חשיבא הנחה, ואם נימא דלא הווי הנחה והווי"ל כזורק [דמבואר שם דאף תוך ג"ט לא הוי הנחה], א"כ ניחא בפשוטו דעת ר' יוחנן דמיירי ככה"ג, וא"כ אין כאן עקירה דלא נח, ולא נשאר רק עקירה ראשונה שבשעת עקירה מן הקרקע שעליה נסתפק ר"י. אבל באמת אינו מספיק, חדא דשפיר י"ל [דאע"ג] דידו למעלה מג' [חשיבא הנחה], דמ"מ מונח בידו והחפץ תוך ג"ט לקרקע, ועוד נראה דאינו מספיק, דהרי אף דאמרינן בדף פ' דבורק לא מהני תוך ג"ט לקרקע, אך לקמן בדף

ק' ע"א איכא ברייתא אחריתי בכך, ואיכא למ"ד דזרק תוך ג"ט הווי הנחה, והרמב"ם פסק כך [בפ"ג מהלכות שבת], וא"כ לא נתיישב מאומה דהרי לא גרע בידו מאשר כשזרק.

אך יש ליישב באופן אחר, דהנה בהא דאמרינן דבתוך ג"ט לא אמרינן ידו בטר גופו גרירא, יש לעיין אם היד למעלה מג"ט והווי מקום פטור, והחפץ כלפי מטה ומגיע לתוך ג"ט, אם יהא חייב, והנה מסברא היה נראה דל"ח הנחה, וא"כ יהא ניחא דאיירי במעדר, ונמצא דמיד לאחר העקירה מונח בידו הפשוטה והווי"ל במקום פטור, וכן לענין הנחה מוריד במעדר.

תירוצי נוסף מחכ"א שליט"א

ה. והרב חיים מאיר הורוביץ שליט"א קאמר ליישב דברי הגמ', דאיירי בבור שיש לו ד' מחיצות שעוקר החוליא מחוץ לבור, וכן בהנחה, ונמצא דאין כאן עקירה רק הרחקת החפץ מהבור.

תירוצו של החזו"א ומה שיש לודן בדבריו

ו. ובחזו"א או"ח סי' ס"ב ס"ק כ"ג כתב ליישב דלא נח לרגע, וקיי"ל דתוך ג"ט צריך הנחה ע"ג משהו, וצ"ע שהרי הרמב"ם פסק כברייתא דתוך ג"ט א"צ הנחה ע"ג משהו.

תו כתב בחזו"א דאע"ג דבידו לא בעינן שיהא מונח ע"ג משהו כבסוגיא דדף פ' ע"א, וא"כ שוב תקשי דינא דבור ט' דנמצא עוקר, ואגד יד ל"ש אגד, ות"י דדינא דאגד יד ל"ש אגד רק כאשר נח, דאז אמרינן דל מהכא את ידו שהיד מקום פטור, ונימא דהוי תוך ג"ט לקרקע, אבל כאשר נע הרי ידו אכתי מקום פטור אף תוך ג"ט לקרקע, וא"כ מ"מ אם אזלת בטר ידו הווי"ל מקום פטור, ואם אזלת בטר הקרקע הרי נע ולא נח.

ועדיין צ"ע דלהרמב"ם לא יתיישב, דלדידיה תוך ג"ט אף בנע באויר חשיבא נח.

והנה תירוצא דהחזו"א הוא דנהי דאגד יד ל"ש אגד, מ"מ לא פקע מינה שם מקום פטור, רק דהחפץ בטל לקרקע, ומעתה כאשר בעינן שם הנחה על היד דמפאת הקרקע לא מהני כיון דנע, בזה שוב הווי"ל מונח במקום פטור. והא דהקשינו הא לא בעינן הנחה כלל, וכברייתא אחריתי שבגמ' בדף ק. י"ל דמ"מ כשיש יד ומונח ע"ג גרע מאויר, ושוב בעינן להנחה על היד, ושוב הווי כמונח במקום פטור. [וא"כ נתיישב גם להרמב"ם שפסק כי הי ברייתא דדף ק' וכנ"ל].

דרך נוספת לתרץ קושיית הישוע"י דמיירי כשהיד מחוץ לבור ועוקר במעדר הנמצא בידו וסופו בתוך הבור

ז. עוד יש ליישב קושיית הישוע"י והחזו"א בנוס"א, דאיירי במעדר, ואף אם נימא דכל שהחפץ תוך ג"ט לא אמרינן ידו בטר גופו גריר [ולו"ד החזו"א [דס"ל] דהיד נחשב למקום פטור משום דבעינן שהיד תהא תוך ג"ט], אך [מ"מ] יהיה נפק"מ כשנח המעדר חוץ לאויר הבור, ונמצא דמיד בשעת העקירה הווי ליה בידו שמחוץ לבור, וכיון דקיי"ל דאגד כלי שמיה אגד א"כ [מכאן ואילך אינו כמונח בבור] ואין עקירה אח"כ [וא"כ לחייב אלא על עקירה ראשונה שעליה נסתפק ר' יוחנן בגמ'].

ענף ג' - אימתי נעשית העקירה, אם מיד כשנעקר או רק לאחר ג"ט

א. והנה מבעיא דר' יוחנן לחייב בבור ט', חזינן דהעקירה [נחשבת] מיד, ולא אמרינן תוך ג"ט לקרקע כאילו לא עקר, ודנו בכך רבנן בתראי בסוגיא דכתובות (דף ל"א). דהעקירה צורך הנחה, והק' תוס' שם [ד"ה נימא בשם ר"ת] שהרי הגבהה טפח, וא"כ קדם הקנין [להעקירה לצורך חילול שבת], [ודבריהם צ"ע לכאן] שהרי קדם נמי [הוי] עקירה, וע"י בנפש חיה [הניל] באורך.

ולהאמור מתבאר דהכא [בבעיא דר' יוחנן] מיירי אם היד ברשות אחרת [וע"כ הווי הגבהה מיד, משא"כ כשהיד באותו רשות עם החפץ שנחשב כמונח עד שמגביה מג"ט], והכי מוכח דאל"כ כל עוקר בידו הפשוטה לרשות אחרת אם העקירה מתחלת רק לאחר ג"ט הווי"ל אז מקום פטור [ובהכרח שהעקירה מיד תוך ג"ט שאז אין היד מקום פטור, וכנ"ל ענף ב'].

אבל אינה ראיה, דא"כ תקשי למ"ד אגד יד שמיה אגד איך שייך כלל לעקור, וע"כ דאזלינן בזה בטר החפץ לפני העקירה [וע"כ אף שבשעה שמונח בידו נידון כמק"פ, מ"מ מלכתחילה לפני העקירה היה ברה"י, ובסוף מונח ברה"ר, וסגי בזה לחייבו, ולא משום שהעקירה לאחר ג"ט].

וכן תקשי בנוטל בעל הבית מיד העני דחייב בעל הבית, א"כ העקירה הווי"ל במקום פטור [דמיד נכנס לידו הפשוטה לרשות אחרת שהיא מקום פטור], וע"כ דלית לן בה [אלא בטר מקום החפץ לפני העקירה אזלינן וכנ"ל, וא"כ י"ל כן גם בכל עוקר דלעולם אף העקירה מתחלת לאחר ג"ט אפילו כשהיד פשוטה לרשות אחרת].

ב. ובחזו"א סי' ס"ב ס"ק ה', דן לבאר דברי התוס' בשבת דף ח': ועירובין דף צ"ח, וכתב דהעוקר בידו הפשוטה ברה"ר לרה"ר ומניח מחוץ לר"א דפטור, דטעמא דבתר העקירה הווי מקום פטור, ותקשי א"כ עוקר מרה"ר לרה"י כאשר עומד ברה"י אמאי חייב²³

הגאון זצ"ל בסיומן ז' בעניין זה גופא אימתי העקירה, אם תוך ג"ט, או רק כשעלה למעל ג"ט [ועיי"ש ענף ג' אות א']. 22. א.ה. הנה לכאן לא אמרו שהיד נחשב כמונחת במקום שהגוף שם, ורק שלא חשיבא הנחה ברשות שניה מחמת סברות הנ"ל, ואיך יועיל כאן להחשב רה"י או מק"פ מצד סברות הנ"ל דכאלו נמצא ברה"י או מק"פ, דזו לא שמענו, וצ"ע. 23. א.ה. אכתוב ביאור הקושייא כפי הבנתי, הנה החזו"א שם כתב שמפורש בתוס' שחייב בפושט ידו מרה"י לרה"י ומעביר מתחילת ד' לסוף ד', אלא שנתקשה מ"ט חייב, ואמאי לא נפטור מצד שהיה באמצע הנחה במק"פ, ועיי"ש שתי' דמדמים להוצאה דקיי"ל שחייב במוציא מרה"י לרה"ר ומניח בידו הפשוטה, או להיפך בעוקר בידו הפשוטה, וע"י חזו"א סי' ק"ה ס"ק ב', ולא אמרינן דנחשב שנה בינתיים במק"פ, והטעם מבואר שם בחזו"א דהווי דרך המלאכה בכך, וע"י הוקשה לו להגאון זצ"ל דנהי שזה סברא שלא להחשב

[ונהי] [דבהוציא] בידו הפשוטה ונח ל"ח הנחה לפטור כדאמרינן בגמ' ד' ע"א דאם שדי לה חייב חטאת, מ"מ [הרי] בעוקר בידו הפשוטה לרה"ר ונעצר ונח באמצע י"ל דחשיבא הנחה ופטור, [ונפק"מ באופן שנחשב שאי"ז מעשה אריכתא] דלא עוסק במלאכה, ומשא"כ במוציא מרה"י לרה"ר ונח באמצע בידו הפשוטה [דלעולם לא חשיבא הנחה לפטור כמניח במק"פ באמצע בין עקירה להנחה (וכמ"ש בחזו"א סי' ק"ה ס"ק ב', עיי"ש בסוף דבריו)], אבל לענין שהיד [חשיבא] מקום פטור לא שייך לחלק]²⁴.

ועוד קשה הא בתוך ג"ט לא הווי מקום פטור, ונהי דיישבנו לעיל דבנעה ידו אף בפחות מג"ט הווי מקום פטור, זהו מפני דבעינן הנחה על היד בפני עצמה [משום שמצד החפץ הרי הוא נע], אבל בלי זה [כשהיד תוך ג"ט] הווי ליה כהרשות שנמצא בה [וא"כ שפיר חייב העוקר בידו הפשוטה לרה"ר ומעביר חוץ לרה"ר כשידו תוך ג"ט]²⁵ [ואולי נימא שם עקירה בעינן שהיד נדונה בפני עצמה, ואינו מוכח כלל]²⁶.

והנהו תרי קושיות שהקשינו על דברי החזו"א במאי דאסברה לדברי תוס' דפטור במעביר ד' אמות הנם טעויות, ולא יתכן להקשות דברים פשוטים כאלו, אך לא ידעתי היכן טעותי.

סימן ח'

עוד בעניין ידו או פיו הפשוטה לרשות אחרת (לסי' שמ"ז וסי' שמ"ח וסי' שמ"ט)

ענף א' - גדר ידו הפשוטה לרשות אחרת

א. תנן ריש שבת דאם פשט ידו ובתוכה חפץ לרשות השניה פטור, וטעמא דמילתא ס"ד בגמ' ג'. דהנחת גופו לאו כהנחת חפץ, ולכן אף אם ילך עם החפץ ברגליו מרשות לרשות [היי פטור], ומתרגינן דאינו כן דבאמת הנחת גופו הנחת חפץ, אבל הכא דפטור משום דידו בתר גופו גרידא.

והנה לפי"ז אם אדם עומד וידו פשוטה לרשות אחרת, אף שהיא נחה ולוקח אדם אחר ממנו והחזירה לרשות היכן שרגליו של הראשון, היא פטור, וכן אם יקח אדם מידו הפשוטה לרה"ר ויניח לאחר ד"א ברה"ר נמי היא פטור, דאין כאן עקירה מרה"ר, והיינו דידו הפשוטה לרשות אחרת חשיבא לא כרשות היכן שהיד, ולא כרשות היכא שרגליו.

ידו הפשוטה לפניו כשגופו וידו שניהם ברה"ר היכן נחשב שהחפץ מונח

ב. ונראה לענ"ד אם אדם נמצא ברה"ר וידו פשוטה לפניו, ובא אדם ועקר מידו הפשוטה לכיוון אחרונה, והלך ד"א ממקום החפץ, היא פטור, דכיוון דידו בתר גופו גרידא הווי ליה מקום היד הרשות של מקום עמידתו, ונמצא דלא מעביר ד"א. [ואפשר לומר דאינו כן, דדווקא בשני רשויות אמרינן דמתירות ביחד, והכל מקום פטור, ולא בד"א, אך לענ"ד נראה יותר כמ"ש].

שיטת רש"י דגדר דין ידו בתר גופו כן גריר שנהפך להיות מקום פטור, ויסוד התו' בעירובין דף כ' בטעמא דאי שדי לה חייב

ג. והנה בהאי דינא דמתני' דהווי מקום פטור, מבואר ברש"י עירובין דף צ"ט ע"א ליישב דינא דמתני' התם דמותר לאדם לשתות כשפיו ברשות היחיד של הבור, אע"פ שהמים נחים בגופו ברה"ר [אם רובו בפנים מותר מדרבנן, ומה"ת אף כשמיעוט בפנים], והקשה רש"י (שם) דהווי"ל הוצאה דעוקר מן המים ברה"ר והניח בגופו ברה"ר, ות"י רש"י דא"א שלא ינח בפיו והווי"ל הנחה במ"פ.

[הקשה הגרעק"א דאיך מצינו ליישב מתני' דבור בהאי סברא, הרי ס"ד בגמרא דטעמא דמתני' דידן (בשבת) דהנחת גופו לאו כהנחת חפץ, וא"כ תיקשי כאשר נח בפיו שבאוויר רה"ר, והווי"ל רה"ר גמורה לפי ס"ד דגמ', ואח"כ נופל לגופו הווי"ל עקירה מרה"ר והנחה ברה"ר [ולהלן יבוארו תירוצים על קושיא זו].

והקשו תוס' בעירובין דף כ' הרי חזינן דאם פושט ידו ונח בידו ואח"כ שדי לה היא חייב, כמבואר בגמ' ג' ד', ומאי שנא מתירוצא דרש"י. ות"י דהתם לא נשתנה המקום ביד²⁷, והלכך אינו מפסיק, משא"כ בגוונא דרש"י נשתנה המקום [של המים], והלכך חדשו תוס' דרש"י אם יפשוט ידו לרשות אחרת ויעביר [שם] לידו השניה, ואח"כ ינח בידו ואח"כ יזרוק, היא פטור, וסוגיית דאי שדי לה אתי לידי חיוב חטאת איירי שאינו יכול להחליף מיד ליד.

ספק אם זרק באויר או העביר ליד שניה ולא נח והחזיר ליד ראשונה וזרק לארץ אי חייב לד' תו' הגי' בד' רש"י

ד. והנה יש לעיין כשלא החליף מיד ליד אלא זרק באויר ותפס בידו הפשוטה, אם היא חייב או פטור, ולענ"ד נראה יותר שיהא

פטור, וסוגיית דאי שדי לה איירי בגוונא שאינו יכול לזרוק, ושמעתי אומרים כיון שחזר לאותו מקום דמי כאילו לא זרק, ולענ"ד נראה יותר דזה חשיב מקום חדש. וה"ה בהעביר מידו אחת לידו השניה ולא נח בשניה, והחזיר לידו הראשונה ואח"כ יזרק, יהי פטור [ואולי אינו כן]²⁸.

חידוש האבן העוזר להתיר הוצאה מרה"י לכה"מ ע"י שהחפץ נח בידו פשוטה לרשות אחרת, ומה שיש להוכיח דאסור מדרבנן

ה. והנה דן בספר אבן העוזר בסי' שמ"ט לענין מילה איך להעביר מרשות לרשות, וכתב דפשוט ידו לרשות אחרת ויגביה התינוק ויניח שם את ידו [שנינו ותהא הנחה במק"פ], ואח"כ יכניס ובוזה היא פטור, כדכתבו תו' עירובין דף כ'. [הג"ל], וכיון דהווי כרמלית בזה שרינן בנח במקום פטור.

ולענ"ד זה דמי לאי שדי לה שלא החליף מקומו, ואע"פ שעקר מהקרקע הרי דינא דאי שדי לה ג"כ בעקר מן הקרקע.

ומ"מ מצי האבן העוזר לומר שתחליף ידיה [דזה מהני וכנ"ל]. אבל גם זה צע"ג, דאם משכח"ל להוציא מרה"י לכה"מ, אי"כ אמאי לרבנן [המניח עירובו ברה"י ורוצה לשבות בכרמלית] אין עירובו עירוב [עי' עירובין ל"ג], אלא ע"כ דזה אסור [מדרבנן] מרה"י לכה"מ.

איך קיי"ל להלכה בענין להחליף מידו הפשוטה לרשות אחרת אל ידו השנייה הפשוטה לשם ואח"כ להניח רשות האחרת

ו. והנה עיקר דינא דרש"י דמחליף מיד ליד שרי מה"ת, הנה לשינוייה דתוס' אין הכרח לזה וכמ"ש בחזו"א עירובין [סי' ק"ה סק"ג], ונמצא לד"נא יש לעי' בפיקו"ב אם נימא ליה להחליף מיד ליד, ומיהת האבן העוזר נקט כן [להלכה²⁹].

ענף ב' - גדר עקירה והנחה בשותה או רק כשפיו ברשות אחרת יפלטל בדעת רש"י דס"ל בקושייתו דלא נח ולא נתבטל לגוף עד שהגיע לבטנו דלכאו' אז כבר אין שיעור בבטנו כמאן דליתא

ז. והנה בתוס' תירצו לקושיית רש"י [באופ"א] דמבית הבליעה הווי חלק מהגוף [ועי' לא חשיבא אח"כ מלאכה מה שנכנס משום לגופו], ורש"י ס"ל דאכתי אינו חלק מהגוף, ולכאו' נח בבטנו לרש"י איך מותר לילך, וצ"ל דדווקא בוושט לא התבטל [עדיו] לרש"י, משא"כ כאשר כבר נח [בבטנו] מודה רש"י.

והקשה הרב ח"מ הורוביץ דאי"כ נמצא דכאשר המים נחים בבטנו אינם קיימים, וא"כ לא הניח כמות שלימה [דאין שיעור לחייב עליו דהרי כמאן דליתא], וי"ל דבהיותו בוושט יש שיעור שלם אלא שנבלע בזאח"ז, ובזה סגי [וכמו כתב³⁰ שתי אותיות שאם הוציא שיעור דיו של ב' אותיות וכתב בזאח"ז חייב, אף דבכתיבת אות שניה שוהיה הנחתה כבר חסר לה ראשונה, ולכאו' ה"ה כשהחצי הונח ואח"כ נשרף, ואם יוציא שיעור אות אחת ויכתוב ויחזור ויוציא עוד דיו ויכתוב אות אחרת היא פטור, יעוי' כ"ז בסוגיא שבת דף פ'].

ועוד י"ל דמה שהבטל לנייר או לגוף לא חשיבא כנשרף, וא"כ ה"ה בזאח"ז, ונמצא עכ"פ דהוצרך רש"י לתירוץ.

ולדרך ראשונה נמצא דאם בוושט שברה"ר אין רביעית בתוך הוושט יהיה פטור, והוצרך רש"י לת"י בעוג מלך הבשן [אך באדם רגיל לק"מ], וא"כ יש ליישב קו' הגרעק"א [הג"ל אות ג'], עכ"ד הרב הג"ל, ועדיין מכלל חצי שיעור לא פלטינן [ותקשי עדיין קו' רש"י דאיך מותר לשתות], ונימא דאין חזי לאצטרופי [ועי' אין איסור חצי שיעור, וא"כ לק"מ באדם רגיל], ולפי"ז הכותב אות אחת לענין מלאכת הוצאה לא היא דין חצי שיעור, ואך לגיסא דהגרעק"א דח"ש לא בגלל חזי לאצטרופי לא נתיישב [יעוי' בתשו' ח"א סי' קנ"ד שנסתפק בגדר דין ח"ש, עיי"ש], והגרעק"א לשיטתו [שע"כ ס"ל שקושיית רש"י בכל אדם, ושפיר קשיא ליה דאי"כ אם הת"י רק מצד ידו בתר גופו, היה לגמ' שבת ג'. להוכיח מהך מתני'], ג"ז הוסיף הרב הג"ל.

ביאור מחלוקת רש"י ותוס' אם בשותה מיקרי הנחה בגופו, ואי תלוי בספק הגמ' לגבי רק

ח. והנה בחזו"א עירובין סי' ק"ה ס"ק ד' תירוצו קו' הגרעק"א, דהנה ת"י תוס' דבטל אנב גופו לגיסא דגמ' בעירובין דף צ"ט. דמשתיין ורק אזלינן בתר פי האמה ובתר פיו, דזה מוכחא כתי' התוס', וצ"ל דרש"י בעי ליישב [המשנה ג] לאיך גיסא [והתוס' ס"ל דנכנס לתוך גופו בטל טפי] [וגם לאיך גיסא אמרינן הכי וכמ"ש להדיא בתו' בדף כן], ורש"י אינו מחלק בזה, וא"כ לא תקשי איך ס"ד דגמ' [בשבת ג'. לפרש] מתני' דעירובין, דנימא [דיפרשו] כהך גיסא דגמ' [עירובין צ"ט].

ואמנם יל"ע ברק, לגיסא דאזלינן בתר שפתיו, והיינו דבטל לגופו, והרי ביש רוק בפיו איכא דין הוצאה, עיין בשביתת השבת

בפתיחה [ועי' עירובין צ"ט. וביה"ל סוף סי' ש"ג], וא"כ נצטרך לומר כיון שהי' פיו מחובר לגופו שאני³¹, וא"כ אין ראי' גם להך גיסא לתי' התוס' [דיש לחלק בין רק לשותה], וי"ל [דס"ל לתוס'] דלא מפלגינן בזה, והך דרק שאני מגוונא דרוק בפיו שיש הוצאה, וצ"ת בכ"ז.

סימן ט'

באיסורא דזה עוקר וזה מניח (סי' שמ"ז)

קיי"ל בשבת ג' א' דזה עוקר וזה מניח אסור מדרבנן כיון דאיתעבידא מלאכה מבינייהו, ויש להסתפק אי הך איסורא הוי נמי בשלא נעשית מלאכת הוצאה שלימה, אלא נעשית עקירה או הנחה בלחוד, וספק זה יפרד לשני ראשים, א) כשנעשית מלאכת הוצאה אלא דחלקו נעשית בהיתר, וכגון ע"י נכרי או בע"ש. ב) כשלא נעשית מלאכת הוצאה שלימה, אלא או עקירה בלחוד או הנחה בלחוד.

מלאכת הוצאה שחלקו נעשה בהיתר - אופן ראשון כשההנחה ע"י גוי

א. והנה לענין הספק בשנעשית מלאכת הוצאה אלא דחלקו נעשית בהיתר, לקמן ג' ב' בסוגיא דידו אי הוי ככרמלית מוכח דאסור, דאמרי' התם דפשט ידו מבע"י אסור לו להחזירה דקנסינן ליה, וכי רש"י ז"ל התם ד"ה מבע"י דעוד איסורא דרבנן דעשה מקצתה, ומוכח דאע"ג דעקר מבעו"י קעבר איסורא דלא החזירה מבעו"י.

והמרדכי ז"ל סי' רנ"ב כ' דאסור ליתן חמץ ליד גוי שיוציאו לרה"ר דהוי זה עוקר, ומוכח נמי דגם כשנעשית מלאכה ע"י יהודי וגוי אסור מדין איתעבידא מלאכה מבינייהו. וכ"כ המג"א סי' שכ"ה סק"ב להלכה. אלא דאכתי אין להוכיח מזה אלא היכי דהוא עבד עקירה, והיינו כיון דהגוי עומד לצאת, והישראל עוקר ונותן לידו, הוי כאילו הישראל קעביד תחילת המלאכה, ואכתי מנלן דכשגוי קעביד עקירה והעברה והישראל קעבר הנחה דאסור, דהא בזה שפיר איכא למימר דעיקר המלאכה נעשית ע"י גוי, וא"כ שמא נתיר לישראל ליטול מידו להניח, ואע"ג דבב' ישראלים בכה"ג אסור, התם שאני דהמלאכה כולה נעשית באיסור, ובוזה כשהוא עשה הנחה הרי נטל חלק במלאכה אסורה זו, אבל הכא דהגוי עבד מעשה היתר, אולי בזה נימא כיון דהמלאכה עיקרה נעשית ע"י גוי היא מותר לישראל.

אופן שני כשההנחה ע"י ישראל והעקירה היתה ע"י גוי

מיהו יש להוכיח מדברי התוס' שבת ג' א' ד"ה בבא, דהק' אהא דאמרי' בבא דרישא פטור ומותר, והא איכא לפנ"ע, ות"י דמיירי כשהעני הוי גוי דליכא לפנ"ע ומשו"ה פטור ומותר, יעו"ש, ולפי"ז הא דקתני פטור אבל אסור מיירי נמי כשהעני גוי, ועלה קתני דדוקא היכי דהבעה"ב לא קעבר מידי מותר, אבל היכי דהמלאכה נעשית ע"י שניהם אסור אף בישראל וגוי, והרי מתני' מיירי נמי כשהגוי עקר מרה"ר והכניס ידו לרה"ר, דבכה"ג אסור לבעה"ב ליטול מידו מדין זה עוקר וזה מניח, ומוכח דגם כשעיקר המלאכה נעשית ע"י הגוי אסור לישראל לסיימה [ועי' במרדכי הג"ל שהביא דינו בשם התוס', ולא פי' היכן כ' התוס' כן, ונראה דכונתו ז"ל למש"כ מדברי התוס'].]

ידון אם יש חילוק בין כשהגוי הכניס ידו לרה"י לנכנס כל גופו אלא שלא נח, לגבי האיסור לישראל לקבל ממנו ולהניח, ומוכיח דאסור

ואכתי יש לדון דדוקא כשהגוי הכניס ידו אסור לישראל לסיימו, דכיון דידו של אדם אינה לא כרה"י ולא כרה"ר, ונמצא דאע"ג דהגוי הכניס ידו לפניו, מ"מ החפץ אכתי לא הגיע לרה"ר, דידו בתר גופו גרידא, וע"כ כשהבעה"ב נוטל מידו קעביד גם הכנסה בהדי הנחה, אבל היכי דהגוי עקר חפץ מרה"ר, ונכנס כולו לרה"י ולא נח, מנלן דאסור, דהא השתא הגוי עבד כל המלאכה לבד מהנחה, ושמא בזה שרי לישראל לעשות כן, וכנ"ל. ועי' שבת צ"ג א' דיש מ"ד דס"ל דהוי ס"ד לחייב זה עוקר וזה מניח, והיינו דס"ד לחייב מאן דעביד הכנסה או הוצאה דזהו עיקר המלאכה.

והיי מקום להוכיח מהא דלהו"א סברוה דלא אמרי' ידו בתר גופו גריר, אלא ידו הפשוטה לרשות אחרת דינו כרשות שפשוטה לו, ולכאו' הא א"כ אמאי כשבעה"ב נוטל מידו דעני קעביד איסורא, הא כיון דלדעת התוס' מיירי בעני גוי, וכיון דידו הפשוטה לרשות היחיד דינה כרה"י, אמאי אסור לישראל ליטול מידו דגוי, הרי הגוי עשה עיקר המלאכה, ומוכח דאף בכה"ג אסור [ומיהו כ"ז כיון דידו

הנחה באמצע, מ"מ לכאו' אין בזה סברא לזה הקושיא. 24. א.ה. כוונת הגאון זצ"ל לכאו' דכל החילוקים הם לגבי אי חשיבא הפסק באמצע המלאכה כמ"ש החזו"א שם, אך לגבי עצם הדבר אם היד נחשב מק"פ או לא בוודאי אין חילוק, דכללא הוא דיד הפשוטה לרשות אחרת חשיבא מק"פ, וא"כ כאשר אנו דנים שלא ייחשב עקירה שפיר תקשי לן וכנ"ל. אך התבוננתי דלכאו' התי' ע"ז הוא מש"כ הגאון זצ"ל בעצמו לעיל, דלגבי עקירה אזלינן בתר המקום שממנו נעקר, ולא איכפ"ל מה שמדי בתוך כדי כך מונח במק"פ, שזה נחשב כלאחר העקירה, דהעקירה נקבעת מה שאינו מונח במקום שהיה מונח מקודם וכנ"ל, וא"כ מאי קשיא ליה, ואדרבה סיוע קמסייע ליה, וע"ע. 25. א.ה. זה ת"י שלא ייחשב עקירה והנחה במק"פ כא', דהרי העקירה תוך ג"ט ואו לא חשיבא מק"פ, אך בתחילת דבריו דן החזו"א שאח"כ כשמחזיק בידיו למעלה מג"ט ייחשב כמונח במק"פ, וע"ז צריכים אנו לת"י החזו"א שם [נוכר לעיל בהערה לקטע קודם], אבל על קושיית החזו"א בסוף דבריו שם שפיר ת"י היטב. אלא שלכאו' אורחא דמילתא דכשעוקר ידו נעה, וא"כ לא חשיבא כמונח מצד החפץ אלא מצד היד, ושפיר הווי מונח במק"פ, ושפיר הקשה בחזו"א, ועי'. 26. א.ה. מילים אלו היה קשה לפענח בכת"י. 27. א.ה. כלומר שלא נשתנה מקום החפץ שהוא כה"ז ביד, רק שהיד זו מרשות לרשות, עיי"ש בתוס'. 28. א.ה. יל"ע בזה מד' ר"ח שבת דף ח' בזרק ועקר ממקומו וחזר וקיבל דחשיב שחזר לאותו מקום, ואולי יש לחלק, וגם אולי רש"י לא ס"ל כותיה, ואכמ"ל. 29. א.ה. ועי' עוד שו"ע הרב סי' שמ"ז ס"ז עיי"ש. 30. א.ה. מכאן עד סוף הקטע הוא בשינוי לשון מלשון הגאון זצ"ל בכת"י, לפי שהיה קשה לפענח הכת"י, וכתבתי לפי מה שהבנתי תוכן כוונתו, ועפ"י סוגיית הגמ' בדף פ'. הנוגע לענייננו, ואף שהגאון זצ"ל לא ציין להדיא לגמ' זו, מ"מ היה נראה שלכך נתכוון אלא שקיצר. ובעני ת"י ב' של הרב הנזכר המה נגד הגמ' הג"ל, ולא הבנתי אמאי לא העיר הגאון זצ"ל ע"ז. ובעיקר הנידון יש לציין עוד עירובין צ"ט: לגמ' שבת ק"ב בזרק לפי כבשן, ועי"ש ברש"י דנשרף ע"ז, אך שם יל"ע אי נחשב כשרף רק אחר הנחה או בזאח"ז, ושריפתו היא הנחתו, ועי' היטב. 31. א.ה. לא הבנתי, דהתם אמרינן שבטל לגופו קודם שהגיע לפיו, ואמנם אח"כ נחשב מונח בפיו ועוקר משם, וזה ממש כד' תוס',

(ב) תו י"ל דאין רגליו ברה"ר ועומד על העץ למעלה, והוא מטה הכלכלה למטה, ונמצא דההנחה רק כשמרפה ידיו, ומקודם אין כאן הנחה מכא משא בני קהת.
 (ג) תו י"ל למאי שכתבנו לעיל בהערה בדעת הרשב"א דדווקא באוכל כל הרשות, והרי הכא אינו אוכל כל הרשות, [ובהכרח] משום דהכא הווה ברה"ר דאז שוב לא תקשי משא בני קהת, די"ל דדווקא כשהאגד רק למעלה מעשרה, אבל לא כשחלק ברה"ר דאז לא מהני משא בני קהת.

תירוץ השני של תוס' דהכלכלה לא נח ברה"ר דהיא עצמה כרמלית, ויברר אימתי כלכלה נידון ככרמלית ואימתי בטל לרה"ר
ב. עוד פירשו בתוס' דאף למ"ד אגד כלי לא שמיה אגד יש כאן הנחה בפטור, דהכלכלה אינה רה"ר [אלא כרמלית ברחבה ד'].
 והקשה בחזו"א או"ח מועד סי' פ' הא כלי אינו מבטל רה"ר, ותי' דאיירי בכלכלה קבועה, וזה שפיר מבטל רה"ר [ואע"פ שזימנין למעלה וזימנין למטה, י"ל דחשיב קבועה נמי, עי' בתשו' אבני נור סי' ...], אי נמי כשמורידה למטה מבטלה התם.

תירוץ החזו"א דבשעה שנוטה למטה פקע שם רה"ר מן הכלכלה, ומה שיש לדון בדבריו, ואם פקע קודם גמור העקירה או בב"א
ג. תו כתב בחזו"א שם דיש ליישב קו' התוס', דאין לחייב על הא דמיעקר לאויר ר"ה דעל ידי העקירה בטל שם רה"ר, וכמו בעמוד גבוה י"ט ועוקר הטפח העליון שלו דיהא פטור, דע"י העקירה פקע רה"ר, וכמו בזורק חוליא ט' [צ"ל לבור י'] דע"י ההנחה פקע רה"ר.

ולא הבנתי, דאף לאחר שמתחיל להתעקם עדיין יש לו שם רה"ר של חורי רה"ר, ואולי ס"ל כיוון דדעתו למשכו מרה"ר בטלה הטפילות לרה"ר, והלכך פקע רה"ר. ועוד י"ל דכד מוריד התליה מהעץ, וכל הסמיכות לרה"ר רק מכח הווה בידו, לא חשיבא חורי רה"ר [וא"ש דברי החזו"א].
 אך עוד צ"ע בדגמ' שבת צ"ט: מספקינן בהא, וא"כ לא ניחא לאוקים ולפרש ד' ר' ירמיה' לחד גיסא דגמ'. אבל לאחר העיון דברי החזו"א נכונים לכל גיסי דגמ', דהנה פשוט דבמגרר [עי' שבת צ"א ע"ב] הווה העקירה רק כשכל החפץ שינה מקומו, ואם יהרוס את המחיצות כשהתחיל לגרר ולא כל החפץ מקומו, וודאי יהיה פטור, דלפני העקירה פקע שם רה"ר, והשתא יל"ע לא במגרר אלא במגביה אם גם [כן] העקירה [נחשב כ]שכל החפץ שינה מקומו, וא"כ כל שמקצת החפץ התחתון היכא שקודם היה מקצת העליון לא הווי עקירה, [ואם נאמר כן] א"כ בנידון דידן פקע רה"ר קודם גמר העקירה.

ולפ"י בעוקר טפח עשירי מתל גבוה י"ל לכאוי' יהיה פטור, אך יש לחלק בין מגרר למגביה [וממילא גם לא נוכל לומר כהחזו"א וכנ"ל], וצ"ע בכ"ז.
 אך באמת אינו נראה כן, דכל שניתק כל שהוא כלפי מעלה הווי עקירה, ועדיין יש לומר [ולפרש ד' החזו"א באופ"א דשאני הכא דנחשב כקוקח את כל הרה"ר ממקומה] דאם לוקח כל הרה"ר ממקומה בזה עדיין אין עקירה בחפץ אע"פ שכבר נעה, ואם תהרס לפני שיפריד החפץ מהרשות הו"ל לכל היותר עקירה וסתירת הרשות בבת אחת, אבל לא עקירה ממילא, ודו"ק.

דרך נוספת ליישב קו' תו' דתחילה עוקר הכלכלה מן העץ במקומה ויורד, ואם ככה"ג חייב על עצם עקירתו מן העץ
ד. תירוץ ד' ולכאוי' יש ליישב קו' התוס' בדרך אחרת דיעקר הכלכלה, ונמצא דבטל מינה שם רה"ר, ואע"ג דהשתא יהי' רה"ר הו"ל כהורס מחיצות דרה"ר, דאינו חייב כיון דהחפץ נשאר במקומו. ולולא דמסתפינא הווה אמינא דזה כוונת תוס' רבינו פרץ שכתב ולא יעקרנה מתליתיה, ובאמת זה העתקת לשון רש"י שכתב כן, וברבינו פרץ שם לא הברא תירוץ תוס' כלל, עיי"ש.
 שו"ר שטעוּתא [היא], דע"כ הככר בתחילה לא הי' למטה מי', דא"כ הו"ל עירוב, אלא למעלה מי', והשתא מורידו למטה מי', וא"כ יש כאן מלאכה [וא"י"ו רק הריסת הרה"ר אלא גם העברת החפץ מרה"ר לרה"ר]³³.

תירוץ הריטב"א דליכא דע"ד, ויברר אי דע"ד בקו ישר או גם באלכסון או בכותל
ה. ובריטב"א כתב דליכא הנחה ע"ג מקום ד' כיון דקיימא בכלי, [ופירש שם להדיא] דהכוונה באלכסון, ודע"ד בעינן בקו ישר.

עוד תירוץ ע"ד זה, ויסוד גדול בענין עקירה או הנחה, בכלי שיש בו כלכלה אי אזלינן בתר ככר או בתר כלכלה
ו. ולענ"ד אף במוריד ישר יש לעי' דהפעולה גם בכלכלה וגם בחפץ, ובוזה יש למיזל בתר הנחת הכלכלה והיא באויר, ואין כאן מקום דע"ד, דמקום ההנחה הוא היכן שהכלכלה מונחת או באויר, והדע"ד בעינן ישר, ולא איכפ"ל כלל בדע"ד של הכלכלה עצמה כאשר הפעולה אחת להכלכלה והככר, והלכך ביתר ברה"ר וע"ז כלי שיש בו דע"ד ובו ככר, אם יקח שניהם בב"א יהי' פטור [שאין כאן עקירה ממקו' דע"ד], ואם יקח הככר מהכלי יהא חייב [וא"כ הכא היא פטור]³⁴.

כאן דכיון דלא זכר שכיסו עליו ל"ה עקירה ע"מ להכניס, מ"מ איסור דרבנן דעשה מקצתה יש כאן, דכיון דנח קודם ברה"ר, השתא קעביד הכנסה, ואע"ג דליכא עקירה מ"מ איכא הנחה, והכנסה בהדי הנחה בלחוד נמי אסור, וכדברי הרשב"א ז"ל גבי קלט מי גשמים וכנ"ל, אלא דלפ"י צ"ע אמאי לא כ' הרמ"א ז"ל דאם יודע שמשעת צאתו לרה"ר לא עמד לפוש מותר לו לחזור לביתו בהדי הכיס, וצ"ח.

נפק"מ לדינא למי ששכח שהיום שבת ויצא עם כיסו לרה"ר שיחזור לביתו

והנה לפ"י נראה דאם שכח ששבת היום ולא שכח שכיסו עליו [וכגונא דהרמ"א ז"ל], יש לדון שמא עדיף שיחזור עם כיסו לרה"ר ויניחו שם, דהנה אם יניח הכיס ברה"ר אע"ג דיניחו דרך שינוי, מ"מ איתעביד מלאכת הוצאה, דנהי ששכח ששבת היום מ"מ היתה עקירה ע"מ להוציא, דהא זכר שכיסו עליו, ומסתברא דלא בעינן עקירה ע"מ להוציא באיסור, והשתא אם יניחו ליפול ברה"ר איכא איסור דרבנן אטו הוצאה דאורייתא [דהיינו הוצאה עם הנחה בשינוי], אבל אם יחזור לפניו כיון דמניח הכיס באותו רשות שממנו עקר דליכא מלאכת הוצאה שרי.

אלא דז"א, דהא להנ"ל ע"כ מיירי בעמד לפוש קודם שנוכר, וא"כ ממ"נ אם עמד לפוש קודם שנוכר שהיום שבת, בלא"ה שרי להחזירו לרה"ר, וכנ"ל מדברי הרשב"א ז"ל גבי ידו הפשוטה לרה"ר, ואי מיירי כשעמד לפוש קודם שנוכר הרי בטלה עקירה ראשונה, ותו הדר דינא דהרמ"א ז"ל דיניח הכיס ברה"ר דרך שינוי ולא יחזירו לרה"ר, ודו"ק [והוא מילתא דשכיחא דבן א"י הנוסע לחו"ל ורגיל בהיתר טלטול דאיכא עירוב, וכשבא לחו"ל דליכא עירוב ונטל שעונו עליו ויצא לרה"ר, דלהנ"ל אם יודע שלא עמד לפוש כלל משעה שיצא לרה"ר יחזור לרה"ר ויניח שעונו שם, ואם יודע שעמד לפוש קודם שנוכר דאסור לטלטל יניח ברה"ר דרך שינוי, וכ"ש אם עמד לפוש אחר שנוכר, ודו"ק].

מחלוקת המ"א והא"ר אי זורק מרה"ר לרה"ר מיקרי עקירה שיש עמה העברת רשויות או לא

ג. והנה כפי שני"ג כ' המג"א ז"ל דלזרוק מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר כב' דיוטות אסור מדרבנן, והא"ר ז"ל פליג וס"ל דשרי, ובשעה"צ סי' שני"ג אות ג' פסק כהמג"א, והנה בדברי הא"ר יל"ע, דנהי דס"ל דלא אסור לזרוק חפץ מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר, מ"מ הא כשזורק קעביד עקירה לרה"ר, וליתסר מדין עשה מקצתה, ומוכח דס"ל להא"ר ז"ל דהיכי דליכא עקירה והנחה, ליכא איסור דעשה מקצתה, ותיקשי מדברי הרשב"א ז"ל גבי קלט מג', ומדברי הרמ"א ז"ל גבי שכח כיסו עליו, אולם להנ"ל ניחא, דכיון דהכא ליכא מלאכת הוצאה, דהא להעביד מרה"ר לרה"ר ס"ל הא"ר ז"ל דשרי, א"כ ככה"ג כו"ע מודי דליכא איסור מדין עשה מקצתה, ובגונא דהרשב"א ז"ל וכן בגונא דשכח כיסו, התם איכא עכ"פ מלאכת הוצאה, דבוה אע"ג דליכא עקירה אסור כיון דאיתעביד מלאכת הוצאה, ודו"ק.

סימן י'

כלכלה התלויה בעץ שהוא רה"ר למעלה מי', ומטה את הכלכלה למטה מי', אי מותר מה"ת, ויבואר בו יסודות במלאכת הוצאה (לסי' שמ"ז)

תניא בברייתא עירובין י"ג דאם יש כלכלה התלויה באילן אף דגבוה י"ט הווי עירוב, ומקשים האיך מצטרפים בהדי רה"ר [הא] הו"ל חורי רה"ר, ומשנינן או דהכלכלה משלימה לדע"ד, והלכך אין כאן רה"ר דגדיים בוקעים, והלכך יכול לטלטל מן הכלכלה לרה"ר, ותו משני (שם לי"ג ע"ב) אף כשיש רה"ר זולת הכלכלה, וא"כ הו"ל חורי רה"ר, יכול לנטותה למטה.
 והקשו התוס' הא עצם הנטי' למטה הו"ל עקירה מרה"ר, ויש לדון בשבעה דרכים.

תירוץ התוס' שבשניית הכלי למטה עדיין אגודו בידו למעלה, וקושייה ע"ז, וג' דרכים ליישב ד' התוס' [ויבואר ע"ז יסודות בענין משא בני קהת למעלה מי"ט]

א. חדא תי' התוס' דמורידה למטה מי"ט ואכתי לא מחייב, כיון דחלק מהכלכלה למעלה מט', וא"כ הו"ל אגוד למעלה מי"ט, והלכך כאשר נחה שם לא נחה ברה"ר כיון דחלק מהכלי למעלה מי"ט, וא"כ יש הנחה בפטור, וכ"כ ברשב"א ריטב"א ובר"י³².
 ולכאוי' יש לשאול כאשר מוריד הכלכלה הרי מחזיק בידו, ואיהו עומד ברה"ר, וא"כ יש כאן משא בני קהת [יעוי' בשבת דף צ"ב במתנין], ומה לי שחלק הכלכלה למעלה מי"ט, ויש ליישב בכמה דרכים.
(א) חזא דכשמניח אינה מחזיקה בידו אלא משפיל לאילן, אך צ"ע דמחזיקה נמי בידו, ובכך יש לעי' במדביק דבילה על כותל ברה"ר למעלה מי"ט ולא מחזיקה בידו, דמצד ידו הו"ל רה"ר, ומצד הכותל הווה למעלה מרה"ר, מהו, ולענ"ד הו"ל זה יכול וזה יכול, וכל חד איכא אידך, וא"כ יהיה פטור, וא"כ שפיר כתבו התוס'.

נחשב כלא נח, דזה אף להו"א נחשב כלא נח משום דהנחת גופו לאו כהנחת חפץ, דהא לא יעלה על הדעת דאם נחשיב ידו כנח, ונימא ידו הפשוטה לרה"ר דינו כרה"ר, דיהא אסור לבעה"ב ליטול מידו דעני, דהא לא עביד בעה"ב מידי, וז"ב].

והמג"א סי' ש"ז סק"כ כ' דאסור ליטול אגרת מיד הנכרי שנכנס לחצירו, אע"ג דהנכרי גופו נח, דחיישינן שמא יטול מיד הנכרי כשעדיין הנכרי לא נח, ומוכח דאף כשעיקר המלאכה נעשית ע"י נכרי ולא חסר אלא הנחה אסור לישראל ליטול מידו ולהניח, ולפ"י הי' מקום לדון כשהנכרי הניח החפץ ברה"ר ע"ג מקום שאין בו דע"ד, להסוברים דגם ברה"ר בעינן מקום דע"ד, דאסור לבעה"ב ליטול החפץ מאותו מקום, וזה חידוש.

שיטת התוס' ר"י דחולק בזה ומתיר ואפילו ב' ישראלים

והנה התור"י ז"ל בדף ג' מהדורא תלתא כ' אהא דאמר אביי ידו של אדם וכו', וכ' התור"י ז"ל לקיים גירסת הראשונים זו ידו של אדם וכו' כרה"ר לא הוי מידו דעני, והיינו דאילו ידו של העני הפשוטה לרה"ר הי' דינו כרה"ר, הי' מותר לבעה"ב ליטול מידו דעני, ומדקתני דבכה"ג פטור אבל אסור מוכח דידו של עני אינו כרה"ר. וראיתי מביאים בשם האבנ"ז ז"ל תשו' מ"ח דמוכח מדברי התור"י ז"ל דכשאחד עשה כל המלאכה, מותר לשני ליטול מידו ולהניח [ודברי מג"א הנ"ל צ"ל דאילו כהסוברים דהא דהוכיחו דידו של עני אינה כרה"ר, היינו מהא דהעני פטור, ופליגי אתור"י ז"ל בביאור דברי הגמ', וצ"ע].

והנה מדברי התור"י ז"ל נמצינו למדים חידושא רבתא, דאע"ג דהגוי נכנס לחצר ולא עמד לפוש מותר לקחת הימנו ואפי' בב' ישראלים, דבאמת יש לתמוה אמאי לא פי' התור"י ז"ל כפשוטו דמה שאמרו דכרה"ר לא הוי מידו דעני, היינו מהא דחזינן דכשפשט העני ידו לפניו ונטל בעה"ב מתוכה העני פטור, וכדכ' הרשב"א ז"ל לבאר דברי אביי, ועכצ"ל דס"ל להתור"י ז"ל דזה יש לדחות די"ל דידו לא נח, וא"כ אף לכשינימא דידו הפשוטה לרה"ר הוי כרה"ר אכתי לא יתחייב העני משום דלא עבד הנחה, וכדפי' רש"י ז"ל בסוגיין דידו לא נח, אלא דאכתי הוכיח אביי דנהי דבידו לא נח, מ"מ אמאי אסור לבעה"ב ליטול מידו דעני, הא הוי כרה"ר, אלא ש"מ דלא הווי כרה"ר, ומוכח דאי דהוי אמינא דידו של העני כרה"ר דמיא, ואע"ג דידו לא נח שרי לבעה"ב ליטול מידו, ומינה כשישראל נכנס לחצר חבירו ולא עמד לפוש שרי לישראל ליטול מידו, וצ"ע. [ואי לאו כרה"ר דמי נחשב שהנטל ממנו נוטל חלק בעיקר ההעברת הרשויות דהוא המכניס לרה"ר, ומשום הכי אסור].

אם יש איסור לעשות חצי מלאכת הוצאה [כשלא נעשית החצי השני כלל]

ב. ולענין הספק השני שכ' היכי דעבד עקירה בלא הנחה או איפכא, הנה הרשב"א ז"ל ג' ב' הק' אמאי לא הוכיח אביי דידו של אדם נעשית ככרמלית, מהא דפשט העני ידו לפניו דאסור לבעה"ב ליטול מתוכה, ותירץ דשאני התם דאתעבידא מלאכה מבינייהו יעו"ש, והיינו דכפושט ידו לחוץ א"א לאסור חזרת ידו מדין עשה מקצתה, דבכה"ג דלא נעשית מלאכת הוצאה בהדי עקירה והנחה ליכא איסור דעשה מקצתה.

ויש לתמוה, דהרשב"א ז"ל גופי' בעבוה"ק בית ג' סי' ה' כ' דהכניס ידו לחצר חבירו וקלט מי גשמים מע"ג כותל משופע, אסור להחזיר ידו יעו"ש, והא התם ליכא עקירה, דהא קיי"ל דכותל משופע ל"ה כמונת, עי' בדף ה' ב', ונמצא דאין כאן עקירה, ומ"ש מידו הפשוטה לחוץ דליכא איסור לולי טעמא דכרמלית, ומשום דלא איתעבידא מלאכת הוצאה.

מחלק בין עקירה לחוד או הנחה לחוד שיש עמה העברת רשויות, לבין כשאין עמה העברת רשויות

וע"כ נלע"ד דדוקא בקלט מי גשמים נהי דליכא עקירה, מ"מ איכא העברת חפץ מרה"ר לרה"ר, ותו קרינן ב' איתעבידא מלאכת הוצאה, משא"כ בידו הפשוטה לרה"ר דלענין חזרת ידו ליכא מלאכת הוצאה, דהא חוזר ומניח באותו רשות שעקר ממנה, ובוה לולי טעמא דכרמלית אין מקום לאוסרו מדין עשה מקצתה. ולפ"י אם הרוח הביאה חפץ מרה"ר והכניסתו לרה"ר, מותר לו לקלוט החפץ בידו דלא איתעביד הוצאה.

ויש להביא ראי' לכך, מהא דפסק הרמ"א ז"ל סי' רס"ו ס"י"ב דמי ששכח כיסו עליו בשבת וזוכר כשהוא בשוק, אסור להביאו לביתו, רק מתיר חגורו בשוק והוא נופל, ועיי"ש במ"ב סק"ו דסעיף זה מיירי רק באופן שאינו ירא מן הנכרים שמא יקחוהו, אבל אם מתירא רשאי לרוץ עם הכיס לביתו ולא יעמוד כלל, ודוקא אם לא עמד לפוש משעה שנוכר, דא"כ הוי מלאכה דאורייתא יעו"ש, והשתא כיון דהכא מיירי שלא עמד לפוש אמאי באינו מתיירא מן הנכרים אסור להחזירו לביתו, הא ליכא כאן עקירה אלא הנחה, דהא לא עמד לפוש, ומ"ש מפשט ידו מליאה לחוץ דמותר לו להחזירה, וכדאסברא לן הרשב"א ז"ל דליכא בזה משום עשה מקצתה. ולהנ"ל א"ש, די"ל דהכא מיירי כשעמד לפוש ברה"ר קודם שנוכר שכיסו עליו, ונהי דמלאכה דאורייתא אין

ומה"ט גם יש מלאכת הוצאה כשהרוק בפיו, ומאי קשיא ליה להגאון וצ"ל, גם לא זכיתי לירד לסוף דעתו מה נתכוון בתירוץ, ומה רומז בסוף דבריו לתי' נוסף. 32. הערה מכת"י: ודברי הרשב"א צע"ג, הא איהו כתב בדף צ"ט: דאגודו במקום פטור [לא מהני] רק כשאוכל כל גובה הרשות, והכריח לה מהך דמשא בני קהת דמוכיחין מהא דהמזבח [כולן] למעלה מי"ט, ולא [מכח מה] דאגודו במקום פטור, י"ל דהכא אגודו לא רק במקום פטור אלא ברה"ר, דהחבל דהכלכלה קשור בעץ מלמעלה [והעץ רה"ר כמבוי בגמ' בתי' זה], או דחלק העליון של הכלכלה נחשב חורי רה"ר. 33. א.ה. ועי' להלן בתירוץ אחרון עוד בביאור לשון רש"י ור"פ. 34. הערה מכת"י הגאון וצ"ל: והעירוני דהא חזינן בדבילה שמינה בכותל רה"ר חייב (שבת דף ז': דף ק'), ותקשי היכא איכא דע"ד, ותירצו תוס' [דף ז':] מפני דרואה פני הקרקע, א"נ משום דהכותל הווי דע"ד, והנה הריטב"א [כאן] לא ס"ל דהכותל דע"ד דא"כ בשפוע נמי [והרי הריטב"א כאן כתב לגבי כלכלה משופעת דלא נחשב מקום דע"ד, אלא וודאי ריטב"א חולק על תוס'], אלא מפאת דרואה פני הקרקע, וא"כ ליכא למימר [בד' ריטב"א] כדברינו, אך

וי"ל דהריטב"א לא בעי ליישב הכי, דמסתמא כאשר מוריד הכלכלה או מטה [אותה] אף הככר זו אנה ואנה ממקומו בכלכלה, והלכך יש כאן עקירה והנחה, דהשתא הפעולה בככר לחודא, ודע דאם נימא דהככר לא נע, אין זה התי" שכתבנו לעיל [תירוץ ד] בדעת תו' רבינו פרץ, דהרי בעינן [לעיל] למימר שלא זו ממקומו כלל ואפילו הכלכלה עצמה [ג"כ לא זו, דאם הכלכלה זו וביחד עם הככר שבו, כבר אין מקום לתי' הנ"ל וכנ"ל], והכא [בתי' זה מיירי] אף אם הכלכלה והככר זו ממקומו, דכל שהמצב של הככר בכלכלה באותו המצב נמי יהיה פטור מפאת חיסרון מקום דע"ר.

תירוץ ז', דמיירי שלמטה כרמלית

ז. תירוץ ז' י"ל, דהנה הקשה בהגהות תפארת שמואל על המהרש"א במתני' עירובין ל"ב: דלמעלה מ"י לא הוה עירוב, הא יכול להניחו למטה מ"י, והוכיח [דמיירי] דלמטה מ"י הוה רה"ר גמור, והשתא נימא ליישב משום דבאמת לא הוה רה"ר גמור, דהאילן בפשוטו הולך ומיצר או באלכסון, ובוה לא הוה רה"ר, וכדין כותל משופע שכתבו תוס' בריש שבת (דף ד': ד"ה באלין) דרק אם רבים מכתפים [הוה רה"ר], וכדכתב במהרש"א בדמקום הזקיפה לא הוה רה"ר, ואם דתקשי א"כ יניח שם העירוב, ובוה נימא דאם מניח שם לעירוב, וכ"ז בעירוב בלי כלכלה, אבל בעירוב שבתו כלכלה קאמר ר' ירמיה דיכול לנטותה למטה מעשרה ויהא בכרמלית, ולא לשנות תלייתה, וכדפי' רש"י ורבינו פרץ.³⁵

וקמאי דלא בעו ליישב כן, דמשמע להו דאיירי אף כשהאילן זקוף והוה רה"ר גמור, וכדעת מהרש"ל [במתני' שם]. [וממש"כ מהר"י בתו' ל"ב: ד"ה הכא דהוה כרמלית, אין ראה, דהכוונה כשיש שם בליטה [למטה מ' שעליו מונח העירוב] שזה עצמו כרמלית], ולכן הוצרכנו לכל שש התירוצים דלעיל, או מצד אגודו בידו, או דאין רה"ר מכח הכלכלה, או דהחפץ לא זו, או דאין מקום, וזה בב' גוונ' וכנ"ל, או דע"י העקירה פקע שם רה"ר.

סימן י"א

אם טלטול עגלה גבוהה י"ט הוה מלאכה דאורייתא או לא, ונפק"מ אם אסור משום מחמר (לסי' שמ"ז וסי' רס"ו)

מצד טלטול רשויות למעלה מ"ט

א. כתב במקור חיים בהגהות על מגיני ארץ סי' רס"ו לענין עגלה שכתבו המג"א סוף סק"ז והתוספת שבת שם, דאם גבוה י"ט [אין חיוב חטאת בטלטולו, וממילא אין אסור במחמר ע"ז עיי"ש], וכתב בתו"ש [הטעם] דהו"ל רשות [ומבו' בשבת דף ח. דאין חיוב חטאת בטלטול רשויות], דתמוה הא יש כאן משא בני קהת [וא"כ ליחייב כעין המבו' בדף ק., וגם שם טלטלו רשות דהיינו את המזבח, עיי"ש].

ולענ"ד במגרר על הקרקע י"ל דלא הוה כמשא בני קהת, והרי תוס' בשבת דף קב. ד"ה והוציא [וכן הרשב"א בשבת דף ד. כתב דהווי משום דהאדם בטל לרשות, וזה [שייך] כשזה על גבו, אבל במגרר אמאי נימא דהוה משא בני קהת, וא"כ שוב אין בעגלה עוד איסור [דאין] רק איסור דרבנן.

מצד שניים שעשאוה

ב. תו כתב במקור חיים דיש לדרון התם [בעגלה] דיש שני סוסים, והו"ל שניים שעשאוה, אך כתב דהפטור בשניים שעשאוה רק לענין קרבן, אבל לאו איכא, וא"כ י"ל דאיכא מחמר ושבתית בהמתו. והנה חזינן לענין טומאת מדרס דנמי תליא בזה יכול וזה יכול כמבו' בגמ' פרק המצניע [דף גג.], וא"כ בפשוטו זה [גם] לענין לאו, ועי' בגליון הגרעק"א הרמב"ם הלכות כלאים [ובחדושי הרעק"א על הש"ס שם].

ולכאו' בעגלה אל מחוץ הרכוב מושכות של כל סוס, ואת זה רק הסוס האחד נושא, אך זה אינו, דגם האדם מחזיק ונחשב כמטלטל, והאדם נמי הווי רק ע"י הסוס הזה, ונמצא דהמושכות של כל סוס נישאים על ידי שנים, ושוב הו"ל שניים שעשאוה.

תו י"ל דהסוסים אינם מפעילים כח כ"כ, ואם היה אחד [לבד] הי' הולך [היה] יותר לאט, וא"כ ליהווי כשניים שעשו מלאכה בזה

אינו יכול וזה אינו יכול, וי"ל דחשבינן לה כזה יכול וזה יכול דקא עבדי גוף המלאכה בזה יכול וזה יכול³⁶. ובכתב סופר בהגהות לסי' רס"ו כתב דכל סוס מתעצל ומשליך על השני, וא"כ רק אחד נושא, וי"ל דבהנחה שניהם מפסיקים, וא"כ ליכא הנחה [דבשעת הנחה הוה הנחה ע"י שנים שעשאוה], דלגבי הנחה חשיבא זה אינו יכול וזה אינו יכול, דאם אחד ימשיך לא ינוח, וא"כ חשיבי דשניהם מניחים.

ואם העגלון עוצר תנועת הגלגלים, א"כ מן הבהמה יש כאן עקירה ולא הנחה.

סימן י"ב

בענין מכתב הבולט לחוץ לרה"ר או כרמלית אי רשאי להכניסו לרה"י (לסי' שמ"ז, שמ"ח, שני"ב) שאלה

בתשובות בצל החכמה ח"ג סי' י"ז דן כשיש במחיצת רה"י הפונה לרה"ר סדק משופע, ומכניסים בסדק מכתב הנופל לנקב שבצד רה"י, ונשאר חלק בולט לרה"ר, אם אפשר למשכו דרך רה"י פנימה [בגוונא דלא הווי מוקצה שאפשר לפתחו בשבת], והנה האי סדק בפשוטו הוה חורי רה"י, דאינו משמש לבני רה"ר.

אם הסדק למעלה מ' תלוי באיסור להחליף מרה"ר לרה"י דרך מק"פ, ויברר אם יש חילוק אם נעקר מרה"ר ע"י ישראל או עכו"ם

א. וכתב דאם הנקב למעלה מעשרה טפחים מרה"ר הרי שרי, דלא הווי כלל רה"ר, אך כתב דאם נושא המכתבים הי' ישראל הו"ל דינא דאסור להחליף דרך מקום פטור [ע"י סי' שמ"ו ס"א], דמבואר בסמ"ק לאוין ס"ה דאף בשנים אסורים [ואמנם אם הוה כרמלית מבחוץ הו"ל מכרמלית לרה"י דרך מ"פ, ובוה רבו המתירים, ועי' חזו"א או"ח מועד סי' ק"ג ס"ק י"ז], וכן יליף מדברי השו"ע סי' שע"ב סעיף ו', אבל אם היה נכרי היה מותר, דבוה ל"ש לומר איסור דלא יחליפו.

יברר אם יש חילוק בין האיטור להחליף דרך מ"פ, להאיטור דוה עוקר וזה מניח, א. לגבי נעקר ע"י נכרי ב. לגבי נעקר מער"ש

ולכאורה הא בזה עוקר וזה מניח אסורים אף כשהעוקר נכרי, וכמבואר במרדכי והובא במג"א סי' שמ"ז, ולפי"ז אפילו בקטן שלא הגיע לחינוך [ואיך מחלק הבצל החכמה בין ישראל לנכרי לגבי האיטור להחליף].

אך הנה חזינן דבוה עוקר וזה מניח אסורים אף כשהיה מערב שבת, כדמוכח ממה דאמרינן בשבת ג'. ובשו"ע סי' שמ"ח דאסור להחזיר ידו כשהוציאה מערב שבת, והיינו דפסיקא לן דאסור ליה להניח כרה"ר, והרי בידו הפשוט מרה"י לרה"ר מותר להניח חפץ לרה"ר אם נעקר מרה"ר, ובע"כ [דהכא אסור] מחמת שנעקר מרה"י ואע"פ שנעקר מער"ש, וא"כ חזינן דהווי התחלת מלאכה אף שנעקר מערב שבת³⁷.

והשתא לענין להחליף מרה"ר לרה"י כשנח במקום פטור, צריך תלמוד אם יהיה אסור כשהעקירה מרה"ר למקום פטור היתה בערב שבת, ואם נימא דשרי ע"כ דחילוקים איכא. [וממילא הי"ה דאין למידן דין החלפת רשויות דרך מ"פ כשהעקירה ע"י נכרי, מהא דאסור זה עוקר וזה מניח כשנכרי עקר]³⁸. [ולענ"ד אם עקר מרה"ר למק"פ בשבת אחרת ונח שם, יהיה אסור להכניס לרה"י בשבת שניה, דמצרפים כל השבתות להדדי, דרק לענין חטאות לא מצטרפות].

אם הסדק למטה מ"ט אם יש להתירו משום שכבר היה אגודו ברה"י תחילה כשמבחוץ רה"ר

ב. ואם הסדק למטה מ"ט [דהו"ל מכניס מרה"ר לרה"י] כתב בצל החכמה שם דיש לדון להתיר [מצד אחר], דהנה בסי' שני"ב איתא דבנמצא על הגג וקורא בכתבי הקודש ונפל חלק [מהספר] מידו למטה מ"ט, אם ברה"ר שרינן בלא נח אלא באויר, ונחלקו הפוסקים היכא דלא הווי כתבי הקודש [אי שרי בלא נח], ע"י במ"ב סי' שני"ב ס"ק ט"ו, ואם בכרמלית לכו"ע שרי אף בלא

כתבי הקודש היכא דלא נח, ע"י שם במ"ב בסוף הס"ק, ובנח חלק בכרמלית נחלקו הפוסקים אם שרינן היכא דלא הווי כתבי הקודש, כמבואר במ"ב שם ס"ק י'.

ובריטב"א איתא [לגבי] דללות מבזבזי לרה"י דרך אויר ר"ה כשנמצא ברה"י, דמן הדין שרי, רק יש גזירה שמא יפול הדלי [כ"ה לשון הריטב"א עירובין דף צ"ט, ומובא בבי" ס"י שנ"ד עיי"ש], ואם רק המים יפלו הרי לא יבוא לדאורייתא].

ובבצל החכמה הביא ראה [להתיר] שהרי הא דאסור להחזיר ידו עם פירות לרשות רק משום קנסא, ע"י סי' שמ"ח, ובלי זה הוה שרי [ומוכח דשרינן להכניס מרה"ר לרה"י חפץ שאגודו בידו ברה"י]³⁹.

וממילא אף למטה מ"י יש להתיר לדעת המתירים באגודו בידו, גם [לא]⁴⁰ כתבי הקודש בלא נח ברה"י⁴¹, [דה"נ מה שבוטל לחוץ לא מיקרי נח, וגם אגודו בידו ברה"י בחלק שכבר נמצא בפנים], ומ"מ כ"ז רק אם נושא המכתבים גוי, ולא בישראל דזה מיתסר משום השלמת המלאכה [שהרי הישראל עקר תחילה והכניס מקצתו לרה"י, והמושך לפנים גומר המלאכה], וכתב דיש לעיין עוד בזה.

היכא דמבחוץ הוה כרמלית והנקב למטה מ"ט

והיכא דהוה פתוח לכרמלית בזה כתב להתיר, והנה בזה נמי רק בנושא המכתבים נכרי, דבישראל הוה השלמת המלאכה, ולא דמי למחליף בכרמלית לרה"י דרך מ"פ, דהכא ליכא מקום פטור, [והו"ל השלמת המלאכה, דהיינו זה עוקר וזה מניח דאסור אפילו בכרמלית, כמבואר להדיא במשנ"ב סי' שמ"ט בשעה"צ סק"ד], זה תורף דברי בצל החכמה [וההיתר בכרמלית מיוסד על ד' המ"ב הנ"ל] (סי' שני"ב סוף סק"ט) דאגודו בידו ואויר כרמלית לכו"ע שרי אף בלי כתבי הקודש].

לא בעינן דווקא אגודו בידו אלא הי"ה אגודו באויר רה"י

ג. וי"ל דהיה מקום לומר דרק באגודו בידו שרינן באויר רה"י דלא נח או בכרמלית גם בנח, ולא בחציו כאן וחציו כאן, וחזינן מד' בצל החכמה דלא מפלגינן בזה, [והיינו שאגודו ברה"י, אף שלא בידו נמי כאגודו בידו דמי].

והנה בזרק מרה"י לרה"י דרך [אויר] רה"ר [למטה מ'י] אסרינן אפילו דלא נח, ואף בלי חשש שיפול [ע"י סי' שני"ג מ"ב סק"ו], אך התם כל החפץ ברה"ר, וכן במקצת החפץ ברה"י ומקצתו ברה"ר אסורים להכניס כולו כמבואר בסי' שני"ב, אך התם נח, והנידון הבצל בדאיכא תרתין [לא נח ומקצתו ברה"י], והקיל הבצל החכמה, וזה ילפינן משיטת הפוסקים בסי' שני"ב וסי' שני"ד, וכל זה צ"ח.

סימן י"ג

בענין אגודו בידו או במק"פ (לסי' שני"ב)

ענף א' - כללי החזרת חפץ שאגודו בידו מרה"ר או מכרמלית לרה"י

א. אמרינן בשבת דף ה': דה"י עומד על האסקופה יכול למשוך אליו כתבי הקודש, והיינו לאסקופת כרמלית ואע"ג דנח ברה"ר, ואם נפל לרה"ר מרה"י דווקא בלא נח, אבל אם נח ע"ג כותל משופע לא יביא אצלו, נמצא דמכרמלית לרה"ר שרינן אגודו בידו אף בנח, ומרה"י לרה"ר שרינן אגודו בידו רק בלא נח.

ונחלקו הפוסקים [בסי' שני"ד] אם דווקא בכתבי הקודש, וכתבו התוס' ה' ע"ב דאפי' לא כתבי הקודש, דלא גוזרים גזירה לגזירה בכרמלית, וכן ברה"ר בלא נח איכא מהפוסקים המתירים אף בלא כתבי הקודש, והנה התם ליכא לטעמא דתוס' [ומיהו בלא אגד אסרינן אף בלא נח ברה"ר, כדין הזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר תוך י"ט, כמבואר במ"ב סי' שני"ג ס"ק ג'].⁴¹

אגודו במקום פטור כשנח בכרמלית או רה"ר

ב. וי"ל היכא דלא אגודו בידו אלא דאגודו במקום פטור, כגון חפץ הגבוה יותר מ"ט, אם שרי בכרמלית, דברה"ר פטור דאגודו במקום פטור, כדחזינן בסוגיא דכוורת [שבת דף ח.], אבל אסור מדרבנן [היכא דאוכל כל גובה הרשות, דביינו אוכל כל גובה הרשות יליף הרשב"א בדף צ"ט. דלא חשבינן אגודו במקום פטור, ויליף מהא דאמרינן בדף צ"ב. ראה למשא בני קהת ממזבחות דלמעלה מ"י, ולא סגי דתחילתן תוך י"ט, וצ"ע אם

תקשי א"כ בשפוע נמי יש דע"ד דרואה פני הקרקע, ולזה צ"ל כדכתבנו לעיל דהככר זו בכלכלה, וזה החילוק גם בשיפוע, או י"ל דלא מיירי באופן שרואה פני הקרקע, ואכתי צ"ע בכ"ז. א.ה. לא הבנתי כל כך, דהריטב"א כאן תירץ משום דהוה שיפוע ולא משום דזו, אלא דקשיא ליה להגאון וצ"ל דעדיין נימא דהוה כע"ג מקום דע"ד משום דרואה פני הקרקע, שהרי בע"כ ס"ל לריטב"א תי' זה לגבי דבילה שמינה, ובהכרח צ"ל דהכא מיירי באין רואה פני הקרקע. ועכ"פ לא הבנתי מה ראה בכאן תתייה לתירוץ הנ"ל כשזה בלא"ה תי' לולי ד' ריטב"א שתי' באופ"א. ולכאו' כל הערה זו שייך לסק"ה לעיל בדברי ריטב"א, ואינו ענין לתירוץ זה, ובאמת כל הערה זו נמצאת בכת"י מעבר לעמוד, אלא שמסומן חץ דשייך לכאן, וגם כתב "וא"כ ליכא למימר כדברינן, ולא ירדתי לסוף ד' הגאון וצ"ל. 35. א.ה. מאחר והגאון וצ"ל קיצר, אפרש כוונתו לפי קוצר הבנתי, דהנה מבו' שם בסוגיא דמיירי שרוצה לשבות ברה"ר וכשלמעלה מ"י הו"ל ברה"י וא"י להביאו לרה"ר, והקשה התפארת שמואל דאם במקום זקיפת האילן לא היה רה"ר אלא כרמלית, יניח העירוב שם ואח"כ יביאנו לרה"ר, דמחליף דרך כרמלית מותר מה"ת, ותי' דמתני' מיירי כשגם מקום זקיפת האילן רה"ר גמור מה"ת ע"י שרבים מכתפין, אבל בדעת מהרש"א אולי י"ל דכיוון שאין יכול להביאו בלי הנחה במק"א באמצע לא מהני, דממקום שתלוי א"י להביאו לרה"ר, ולפי"ז בכלכלה דע"י נטייה למקום זקיפתה עוד בלי עקירה כבר נחשב מונח בכרמלית שפיר מהני עירוב, דנחשב שיכול לעוקרו מכרמלית, דע"י הנטייה יחשב נעקר מכרמלית, ושפיר יכול להביאו מכרמלית לרה"ר [וזה תירוץ לפי דרך המהרש"א דמקום זקיפתה של האילן כרמלית, וע"ג זקיפתה רה"י, ורק בעוקרו במקום נטייתו היה רה"ר, ושם נתכונן לשבות], ואם טעייתי אתי תלון משוגתי כמובן ולא בהגאון וצ"ל. 36. א.ה. לכאו' הכוונה שלא מסתכלים על עצם המעשה העכשווי אלא על עצם המלאכה (והיצירה) שנעשה כאן בסך הכל, אם היינו יכולים להגיע לתוצאה של המלאכה ע"י כל א' לבד או לא, ומה שע"י א' זה היה לוקח יותר זמן לא איכפ"ל. וי"ל דבכתב סופר המובא מיד אח"כ לכאו' מבואר נגד סברא זו, ואולי זה סברא אחרת, ועי'. 37. ועי' מה שנת' בכ"ז בסימן ט' באריכות. 38. א.ה. אולי הכוונה דגדר איסור זה עוקר וזה מניח שזה השלמת מלאכה שלימה, וכל א' עושה חצי מלאכה, ויעו"י בפמ"ג סי' שמ"ז ועוד, משא"כ איסור החלפת הרשות דרך מ"פ באמת לא נעשה כאן מלאכה כלל, ועיקרו גזירה, וכשהעקירה ע"י נכרי או מער"ש הו"ל גזירה לגזירה, וראייה לדבר דאנן קי"ל לאיסור בזה עוקר וזה מניח ברשויות דרבנן כמבואר במשנ"ב סי' שמ"ט ס"ק י"ד, ועי' חזו"א סי' ק"ג סק"ט, ומאיך דבהחלפת רשויות דרך מק"פ ברשויות דרבנן איכא פלוגתא בסי' שמ"ז, והכרעת שו"ע בפשוטו להקל, דהוה סתם להקל ואח"כ להחמיר, ואכמ"ל. 39. ועי' בזה הלחן סימן י"ד מה שיש לדחות ראייתו, עיי"ש. 40. א.ה. לכאו' צריך להוסיף "לא", כאשר הוספתי בסוגריים, אף שבכת"י ליתא. 41. א.ה. בכתב

דברי הרשב"א מוסכמים⁴²], ומהו בכרמלית, אם מותר לכתחילה או דאסור מדרבנן. והנה מדברי התוס' יש ללמוד דמותר בכרמלית, דגם הא דאסור בלא אגודו בידו [אינו אלא דרבנן]. אך היה אפשר לומר דדווקא גזירה לגזירה לא גזורים בכרמלית, אבל לא שבות, וכדכתב רמב"ן צ"ד ע"ב, ודווקא באגודו בידו דקיל טפי שרינן בכרמלית אף בלא כתבי הקודש.

נפק"מ לפי"ז בטלול אדם היושב בכסא גלגלים, ומה שיש לפלפל בזה

ג. וחזינו דדנו חכמי הדור בעגלת גלגלים אם מותר לנכרי לדחפו להיושב בכרמלית, וכתבו להתיר משום שבות דשבות במקום מצווה כיון שהולך לביה"ג וכיון דהוה כרמלית, ולא כתבו דגם לישראל יהי מותר דשרי לכתחילה כיון [דאגוד] למעלה מעשרה⁴⁴. וכי תימא מפאת הכסא דנמוך מיי"ט, אך גם זה שיהא מותר מפאת טפילה, דחזינו דשרינן⁴⁵ אף ברה"ר לטלטל ע"י נכרי כאשר יכול לגלגל בעצמו, והוה חי נושא את עצמו, [ולגבי הכסא אמרינן שהיא טפילה לו כמבואר בשבת דף צ"ג ע"ב]. וי"ל דטפילה אסורה משום שבות, ושבות אסור אף בכרמלית וכנ"ל. [משא"כ ע"י נכרי הו"ל שבות דשבות לצורך מצוה, אך בישראל אסור⁴⁶].

אך אם הכסא יהי גבוה יותר מיי"ט, לכא"ו תשתי. [והנה הרב חיים מאיר הורביץ שליט"א דן אם כסא בכלל הוה בטל, כיון שיכול לילך בבית בלי זה מני"ל דהוה טפילה, אך י"ל דדינא דטפילה דהיינו כלי ומטה הוה כל שמשמש לפרי אף כשאפשר בלעדיה].

והנה ברה"ר אסור הפוסקים על ידי נכרי כאשר כפות [שא"י לילך בלי הכסא], ולכא"ו הוה שבות דשבות דאדם אגוד במקום פטור והכסא טפילה. והגאון בעל זכ"ט שליט"א דן דהוה שבות חמורה, וכדאיתא ב... דרק שבות דשבות מקילים ואף [ע"ג דמירי בלא"ה] בשלא כדרך, ואולי חמיר טפי, והכא בכרמלית [אולי] אוסרים ע"י נכרי אף לדבר מצוה [וע"י הלך ענף ב' שהבאנו דבשנים שעשאוה י"ל דאסור בנכרי, שכן מוכח באגרו"מ, אך במנח"י המובא שם מצדד לומר דשרי].

תו קאמר הגאון הנ"ל דהמג"א בסי"ו רס"ו דן בעגלות שגבוהות משום שביתת בהמתו, ורק התיר דהוה רה"י כמו כוורת, ותיפוק ליה דאגודו במקום פטור לדעת מג"א דברבנן ליכא למיגזר בבהמה, ויליף לה מסוגיא דמי שהחשיך כל שבאדם פטור אבל אסור, בבהמה מותר לכתחילה [ואמנם האחרונים [שם] פליגי אמג"א דחזינו התם דרק בליכא נכרי], וש"מ דהוה שבות חמורה. ועתה ראיתי בתשו' מחוזה אליהו סי' מ' אויל דהעגלה והאדם הווי אגודו במק"פ דלמעלה מיי"ט, והלכך כתב להתיר בכרמלית מדינא גם ע"י ישראל היכא דלא ינוח, דהוה מרה"י לרה"י דרך כרמלית, כדכתב במ"ב דבאגודו בידו מרה"י לכרמלית ולא נח יש להתיר לכ"ע, אף בלא כתבי הקודש. ולדברינו צ"ע, דאולי דווקא באגודו בידו [אבל אגודו במק"פ חמיר טפי וכנ"ל], והנה ראיתי שם שהביא דברי המג"א סי' רס"ו דכל שגבוה י"ט אין איסור הוצאה, ולא רק מפאת שנעשה רה"י עיי"ש, אך יעוין במג"א דמשמע שם דרק מפאת שנעשה רה"י.

אי בעגלה הנוסעת מיקרי שנה ע"ג קרקע

ד. ובהא דכ' שם במחזה אליהו להתיר מפאת דלא נח בכרמלית, הנה ראיתי במאסף קול התורה חוברת נ"ב ניסן תשמ"ב עמ' קע"ג דכתב הרב יוסף רפפורט שליט"א ממנשטטר דבעגלה בשבת חשיבא כמונח אע"פ שמהלך, מפאת דלרב חלקי בשבת דף צ"ז

ע"א הווי הנחה תוך ג"ט לקרקע, והר"ח פסק כרב חלקי, וכן בבאיור הגר"א סי' שני"ב, ואפי' לרבא שם דעת תו' עירובין צ"ח בת"י [דמודה לרב חלקי כשאין כלל הגבהה מלמעלה מג'], ורק במגביה מלמעלה מג"ט לתוך ג"ט פליגי רבא [ורוב הראשונים פליגי ע"ז].

ואך כ' הגרעק"א בשבת דף ד' בדעת רש"י דמתגלגל ע"ג קרקע מודה רב חלקי דפטור, ובר' תוספות כתב דלמסקנת דבריהם י"ל דגם ע"ג קרקע פטור, [וצ"ת]. תו ש"י תוס' דהא דאמרינן בגמ' שבת דף פ' דמעביר נח, ואפי' כשאין ידו תוך ג"ט⁴⁷.

ענף ב' - עוד צדדים בענין טלול אדם היושב בכסא גלגלים⁴⁸

א. והנה באגרות משה ח"ד סי' צ' עולה מדבריו שאם יכול בקביים אבל לא בעצמו, דמי לכפות, ולא אמרינן בזה חי נושא את עצמו, ולגלגל בידיו את הכסא שרי, דהוה כמקל כשאינו יכול לבד, ואפילו כשיכול עם קביים, דמי"ש מקל זה מזה.

ב. תו כתב דאם לא יכול לגלגל מרה"י לרה"י יאמרו לנכרי אחד להכניס חלקו, וזה שרי כיוון דהוה רק דרבנן להכניס מקצת, והו"ל שבות דשבות דשרי, ונכרי אחר יגביה הכסא שיהא שווה והיושב יגלגל, ומשמע דלומר לנכרי שיכניס תחילה חצי ואח"כ עוד חצי, אף דהוה כשניים לא שרינן בכרמלית מלאכה גמורה [בכה"ג].

וכן ישלע"י לומר לשני נכרים לשאת [דלדבריו אסור אע"ג] דהוה ליה שניים שעשאוה.

ג. ובמנח"י ח"ב סי' קי"ד נקט דלדמות כסא למקל שייך רק אם אין יכול ללכת ברגליו, וכתבנו לעיל דהאגרו"מ מיקל בזה, ותו כתב דיסייע והו"ל זה יכול זה יכול, ועי"ז הוה דרבנן, ודן דיהא שבות דשבות, וכ' בצירוף דספק אם חשיבא חי נושא את עצמו יש להקל.

ד. והנה יעו"י היטב במנח"י דלענין לדמות למנעל שייך רק באם מסייע להלוכו שע"י"ז ויכול לילך בעצמו ברגליו או בשוקו, אבל אם אינו מסייע להילוכו רק לנושא זה שייך לדין מטה וכסא. ולענ"ד יל"ע ממנח"י סי' ע"ב דאמרינן בכסא שתחתיו דמדינא שרי לצאת בשבת, ואולי התם הוה מלבוש טפי כיון שמחובר לגופו. ובאגרות משה הנ"ל פסיקא ליה דהוה כמנעל, עיי"ש.

סימן י"ד

בענין אגודו בידו ולא נח ברה"ר או אגודו בידו ונח בכרמלית שלא בכתבי הקודש (לסי' שני"ב-שני"ד)

ענף א' - מחלוקת הפוסקים אי שרינן אגודו בידו ולא נח ברה"ר בכל דבר, וקושיית ספר בצל החכמה על האוסרים

דעת ריטב"א [עירובין דף צ"ט אמר ר"ה] דהא דתנן במתני' עירובין (דף צ"ז) דכתבי הקודש שנפלו לתוך עשר לרה"ר כשאגודו אצלו, לא רק בכתבי הקודש אלא בכל חפץ, כיוון דלא נח ברה"ר ואגודו בידו, והובא בב"י סי' שני"ד [ומ"ב סי' שני"ב סקט"ו] (בשם אחרונים), ואיכא ש"פ דפליגי וסברי דרק בכתבי הקודש [עיי"ש במ"ב הנ"ל].

ובריטב"א איתא דלא רק בנפלי, אלא דלכתחילה שרי למיעבד הכי כי הך דדלי [שמשלשל מן הבית לבור דרך אויר רה"ר למטה מ"י], והובא בב"י שם.

ובבצל החכמה ח"ג סי' י"ז הקשה על החולקים על הריטב"א דחזינו דבהוציא ידו לרה"ר כל הא דאסרינן להחזירה רק משום קנס, ומשו"ה שרינן בשוגג [ע"י שבת דף ג': ושר"ע סי' שמי"ח], ומבעו"י⁴⁹ איכא למאן דמתיר [אפילו במיד עיי"ש בשו"ע], וכדכתב רש"י [שם ד"ה בשוגג לא קנסוה] (בסוף העמ' שם) דאף שבות ליכא, וכ"ה בתו' ומאירי, וא"כ חזינו כריטב"א ונשארו בקושיא [על החולקים].

ויש ליישב ב' דרכים:

תירוץ ראשון דהקילו במקום חשש שיעבור איסור יותר
(א) חדא [דהנה] כתב הפמ"ג סי' שמ"ח [משב"ז סוף סק"א] דהא דלא קנסינן בשוגג הוא משום דחיישינן שירוק לאידך רשות [ואף בהוציא ידו לער"ש, מ"מ יש כאן שבות של השלמת המלאכה דחמירא טפי מהך שבות של החזרת ידו], וצ"ע, אך לשון רש"י דאין כאן שבות כלל מתפרשים הם⁵⁰.

תירוץ שני דכאן לא שייך טעם האיסור מב' טעמים

(ב) תו י"ל דכל הא דאסרו בלא כתבי הקודש [זהו] רק משום חשש שיחזור אף כשיפול, והכא בידו הפשוטה דלי"ש זה [א.ה. לכאו הכוונה משום שזה בתוך ידו, ועדיפא מכשרק אגודו בידו].

[והרב ח"מ הורביץ שליט"א העירני דהרי אדרבה רצונו הי' להוציא לאידך רשות, וא"כ לא יחזור, ומ"מ צ"ע ד"ל דאמרינן לא פלוג⁵¹].

תירוץ שלישי שיש לחלק בין אגודו בידו והחפץ אינו בידו, לכשהחפץ בידו דכמי שאינו ברה"ר כלל אלא במ"פ

(ג) תו י"ל דהכא [החפץ] נמצא בידו שברשות השני, וזה שרי טפי דידו בתר גופו גריד, וא"כ הוה כליאת ברה"ר, ובגוונא דהריטב"א החפץ ברשות השני.

ואך לפי"ז נמצא להחולקים על ריטב"א דבאוחז בחפץ ברה"י והוא ברה"ר, חמירא טפי מאוחז בחפץ [ברה"ר]⁵².

והעירני הרב הנ"ל דבאבני נזר או"ח [תשו"מ"ח] מביא תו' רי"ד בדף ג': ומדייק ממנו שאם נכרי בא לחצר מותר לקחת החפץ מידו ואפי' לא נח, ובידו הפשוטה אסרינן [ליקח ממנו] כמב' במתני' שבת ב'. ובגמ' ג'. וכ' באבני נזר דזה החילוק [דבידו הפשוטה נחשב עדיין ברשות קודמת ואסור ליקח ממנו, משא"כ כשהנכרי נכנס אף שלא נח מ"מ כבר נמצא ברשות זו, ואין כאן אלא הנחה, וכבר נתברר סברא זו במק"א לעיל סי' ט', וחזינו כעין החילוק הנ"ל].

ענף ב' - בענין אגודו בידו ונח בכרמלית, ונפק"מ לפתוח דלת ע"י מפתח הנמצא בכרמלית

והנה בבצל החכמה ח"ג סי' ... דן בנמצא בכרמלית, כגון שיש קירוי לפני הדלת דהוה רה"ר מקורה [ע"י סי' שמי"ח] ויש חור למפתח, וכתב שם דבמפולש הוה חורי רה"י [וצ"ל דלכני רה"ר אין כאן שימוש, והילכך חשיבא חורי רה"י, ושמעתי דיש מחלקים לענין חור מפתח בין מפתח פשוט לבין מפתח פלדלת, דזה לא חשיבא חור רה"י, ולא אדע תכונת החור אם אינו משותף להכנסת מפתחות מב' הצדדים], דאם המפתח בחגורתו ונשאר לבוש בה, הוה ליה מלבוש אף כשפותח, ורק שגופו נמשך כשפותח, אך אם צריך לפשוט החגורה ע"י לפתוח במפתח מהו, וכתב דהנה בכתבי הקודש שרינן באגודו בידו אף דנח בכרמלית, ולהנה דסברי דלא מחלקים בין כתבי הקודש לכל מילי [ע"י מ"ב סי' שני"ב ס"ק י"].

א"כ כשמחזיק המפתח ועומד בכרמלית נהי דהוא תוחב ברה"י מפאת חורי רה"י, מ"מ יש להתיר דאגודו בידו, ואף כשפותח הדלת ונכנס המפתח כולו לרה"י, מ"מ אכתי אגודו [ע"י החגורה] בידו [ואם אח"כ ירפה את ידו לכא"ו בזה משלים המלאכה ואסור, שנחשב שעושה את כולו, אלא מושך את ידו, ואח"כ צריך להזהר שלא יניח את המפתח, אלא יוציאנו מן החור ויחזירנו לכרמלית, ואם יקשור בחבל לכרמלית אין לו לחשוש, והעירוני ש... כ' דווקא בנמצא בכלי אמרינן אגב כלי, ולא בנמצא על חבל, וצריך לראות בפנים]. וצ"ע.

היד היה כתוב ברה"י, ולכא"ו זה טעות. 42. א.ה. ע"י ח"י רעק"א סי' שני"ב מש"כ בזה, ויל"ע בריטב"א צ"ב. דלכא"ו ג"כ קשיא ליה קו' הרשב"א במשא בני קהת, אך לא ברור תירוצו. 43. מילים אלו שבסוגריים ליתא בכת"י, ומשמע שמכריע להתיר, אך בהמשך לכא"ו דוחה ההוכחה, וע"י. 44. והרב רח"ק שליט"א דן בדאדם לא אמרינן לה, דהרי חזינו דאיכא דסובר דהנחה על אדם למעלה מעשרה נמי חייב, וע"י רשב"א דף ה', כל שכן האדם עצמו, וי"ל דזה דווקא בעומד על רה"ר, ולא ביושב על כסא, וצ"ת [א.ה. הכוונה לכא"ו דבעינן שיתבטל לרה"י]. 45. א.ה. הנזכר כאן מדברי הפוסקים כללים בהיתר טלול אדם בכסא גלגלים, ע"י בהרחבה בענף ב' המובא שם מד' הפוסקים, ובכת"י היה כל הכתוב שם מפורז בהערות בשולי הגליון בכמה מקומות, וקבצתים לענף שלם שם. 46. א.ה. ע"י ביה"ל סוף סי' שמ"ט ובשונה הלכות בהערות שם מש"כ בזה. 47. א.ה. לא נתברר לי כוונתו בשורה זו, גם לא מצאתי ד"ו בתוס' שם, ואולי טעיתי בהעקקה מכת"י. 48. א.ה. ע"י לעיל ענף א' בהערה לתחילת אות ג' מש"כ בענין ענף זה. 49. א.ה. לכא"ו צ"ל ומשחשיכה. 50. א.ה. לכא"ו כוונתו דמלשון רש"י לא משמע כפמ"ג, דלדבריו יש כאן שבות אלא שהתירו שלא יבוא לידי שבות חמור יותר. 51. א.ה. אולי כוונתו דאם נחלק דהטעם לא שייך כשזה בידו, י"ל שזה מקרה שאינו בכלל הגזירה, אבל אם לא אמרים חילוק זה אלא רק חילוק מה כוונת האדם, ע"ז שייך לא פלוג, ודו"ק. 52. א.ה. אולי כוונתו לפמש"כ בבית מאיר סי' ש"נ דידו הפשוטה לרה"י נגרר ומתבטל לרה"י, דאין מקום פטור ברה"י.

הגהות הגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א
מרא דאתרא הקריה חרדית בית שמש
ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

להשיטה המצרכת סי' רבוא בשביל שם רה"ר אם בעינן שיהיו עוברים בו בכל יום

סימן שמ"ה סעיף ז' משנ"ב ס"ק כ"ד: בכל יום. חפשיית בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם תנאי זה - בר"ן כפ' במה אשה הביא כן, וכ"ה בש"ג פ"ק דשבת.

בדעת הריטב"א עם בעינן סי' ריבוא ברה"ר

סימן שמ"ה ביאוה"ל ד"ה שאין ששים רבוא וכי: אכן לעומת זה יש הרבה שסוברין שרי"ה הוא מה"ת וכו' ולא בעינן סי' רבוא, הלא המה הרמב"ם והר"ת והרמב"ן והרשב"א והריטב"א - בריטב"א עירובין כ"ב ע"א וע"ב סתם דבעי סי' ריבוא, אלא דברך נ"ט הביא דחולקין, ומשמע התם דס"ל הכי, אבל מדסתם התם דבעי סי' ריבוא, וכן בחי' הריטב"א שבת [החדש] דף ו' סתם דבעי סי' ריבוא.

מבוי י"ג אמה ההולך לרוחב רה"ר

סימן שמ"ה סעיף ט' ביאוה"ל סוף ד"ה י"ג אמות ושליש: דאף להרא"ש דוקא כשהמבוי הולך לאורך ר"ה - עיין בהגר"א

נהר שמחיצותיו סמוכות זל"ז

סימן שמ"ה סעיף י"ד משנ"ב ס"ק מ"ח: ונהר אע"ג דשתי מחיצות אינם רחוקות זו מזו כיון דאיך מחיצות וכו', ואפילו לפי דברי המ"א מדרבנן כרמלית הוי בכל ענין - היינו משום דהוי יותר מב"ס שלא הוקף לדידה, וכ"כ המחמ"ש, שו"ר בבה"ל דנמי מפרש ועיי"ש.

בית שאין תוכו עשרה אם מדאורייתא הוא רה"י
סימן שמ"ה סעיף ט"ו ביאור"ל ד"ה תוכו כרמלית: אבל באמת
מסתפקנא אולי מה"ת רה"י הוא אלא דרבנן גזרו דלהוי כרמלית -
 עיין חזו"א עירובין סוף סי' א' דמביא ראי' מתוס' דהוי מדאורייתא
 מקום פטור. ול"נ להביא ראי' מהא דהקשו הראשונים בשבת
 וסוכה, עי"ש בסוכה דבעי תוך ג', ועי"ש בשבת דאפילו החקק
 ה"י רחוק, ואם הם מדאורייתא בין כך הוי רה"י מה דמיון לסוכה
 דלא הוי סוכה מדאורייתא משום דירה סרוחה, ואף דיש לדחות
 דמ"מ כיון דמדרבנן בעי חלל א"כ חסר במחיצות, מ"מ נימא דהא
 דמדרבנן בעי חלל י' אינו משום דבעי מחיצות י'.

מצא מין את מינו במקו"פ הסמוך לכרמלית
סימן שמ"ה סעיף י"ז בה"ל ד"ה חורי: יש לחלק דשם המקום
פטור הוא באמצע הכרמלית והכרמלית מקיפו בכל צד משא"כ
הכא - צ"ע מסוגיא דעירובין ט' ע"א וכן בסוף סי' שמ"ו.

כרמלית למעלה מעשרה
סימן שמ"ה סעיף י"ח משנ"ב ס"ק ע"ד: וכן אם נעץ קנה בראש
העמוד ועי"ז נעשה גבוה למעלה מעשרה הוי נמי מקום פטור -
 משמע דאפילו הקנה אין גבוה י' רק בצירוף העמוד הוא י', ולא
 דמעמוד עצמו דהוי כרמלית משחינן י', וצ"ע.

שם כרמלית אם שייך למעלה מעשרה
סימן שמ"ה סעיף ט"ז שעה"צ ס"ק ס"ח: ועיין בסימן שני"ג
שהביא שם ראי' מסימן שני"א שגם דעת המחבר כן הוא [ולפ"ז
עי"כ שחזר בו מההוא דהכא] - צ"ע דא"כ נימא דגם רש"י חזר
 בו, וכמו שמביא ראי' הגר"א בסי' שני"ג עי"ש, ועי"ש בשעה"צ ו',
 ובדף צ"ב כתב רש"י להדיא דהוי כרמלית, והנה בעצם הדבר
 בגג ממסקנת התוס' משמע דהוי מקום פטור, ומיהו ברשב"א
 בעבוב"ק כתב דהוי רה"י, וכן מבואר להדיא בח"י הרשב"א. וכ"כ
 הריטב"א בשם השר מקוצי.

מצא מין את מינו בתל"י העומד בכרמלית
סימן שמ"ה סעיף י"ח שעה"צ ס"ק ע"ה: אבל לענין גובה
כגון עמוד שהוא פחות מיר"ד טפחים ורחוב ד' על ד' שעומד
בכרמלית אפילו וכו' - צ"ל שהוא יותר מיר"ד טפחים ורחוב פחות
מד' על ד'.

שיעור בית סאתים
סימן שמ"ו סעיף ג' משנ"ב ס"ק י"ד: ושיעור בית סאתים מבואר
לקמן בסימן שני"ח שהוא שבעים אמה וד' טפחים על שבעים
אמה וד' טפחים בריבוע - ועוד אצבע, משנ"ב סי' שני"ח סק"ו.
 והחשבון הוא 70.7 אמה.

מקום פטור הסמוך לכרמלית
סימן שמ"ו סעיף א' ביאור"ל ד"ה ברשויות דרבנן: דלפי המבואר
בסוף הסימן דמקום פטור העומד אצל כרמלית אמרינן דמצא
מין את מינו וחינו ככרמלית וכו', והיה צריך לפרש המקום פטור
דכאן שהוא גבוה עשרה וכו' - עיין סי' שמ"ה סי"ז ובה"ל ד"ה
חורי דכתב דרק במקיפו למקום פטור מכל צד, וא"כ הכא הא
איירי דהמקום פטור הוא בין רה"י לכרמלית לא אמרינן מצא מין
את מינו. מיהו בסוף הסימן איתא להדיא דבאמת אמרינן מצא
מין את מינו גם בכה"ג, וצ"ע.

להוציא מחצר פרוצה לכרמלית
סימן שמ"ו סעיף ג' ביאור"ל ד"ה ומותר: מתוספות שבת ד"ט
ד"ה אע"ג דה"ה דמותר להוציא ממקום שיש ג' מחיצות, אע"ג
דמה"ת הוי רה"י גמורה לכרמלית - עיין לק' סי' שע"ד בה"ל ד"ה
לכרמלית, וסי' שס"א משנ"ב סק"ו.

עוד בענין הג"ל
סימן שמ"ו ביאור"ל ד"ה ומותר: אח"כ מצאתי שכ"כ בספר בית
מאיר מסברא, ולפלא שלא הביא לזה ראי' מתוספות הג"ל -
עיין בב"מ בסי' שע"ד ס"ב דמביא את דברי התוס', ושקיל וטרי
ביה, עי"ש.

איסקופה שמשקוף שלה אין רחבה ד' ופתוחה לרה"ר
סימן שמ"ו ביאור"ל ד"ה ומשקוף: הלא איתא בהדיא בתוספות
דאם פתוח לרה"י אפילו אם הפתח נעול הוי כלפנים בשאין
רחב ד' [וכיון דלחצי מיקל התוספות פתוח לרה"י בפתח נעול
כ"ש לענין קורה] - הדבר תמוה הא כשהפתח נעול בטל קורה
והוי כמאן דליתא, ומאי שייך לומר דכ"ש קורה, והא זה מבואר
בגמ' דף ט' דכשפתח נעול בטל קורה, ומבואר שם בתוס' גם
כשפתוח לרה"י, והא דבלתי לא בטל כשפתח לרה"י אליבא
דרבא, צ"ל או משום דלחי משום מחיצה, ולא מתבטל המחיצה
בוה כמש"כ התוס' שבת שם, או דע"י הלחי עכ"פ נעשה מופרד

מרה"ר וליכא מקום ד', אבל בקורה כל שאין לו דין קורה א"כ כל
 האיסקופא הוא שטח אחד דיש בו ד', וכשאין גבוה ג' הוי שטח
 אחד עם הרה"ר או עם הכרמלית, ודו"ק. ועיין ק"נ שבת שם אות
 ר' ובהגהות ראמ"ה מה שהשיג עליו, עישה"ט.

מניעת איסור מחבור
סימן שמ"ז שעה"צ ס"ק ח': לפי מה דאיתא בברכות ע"ב הרואה
לחברו שהוא לבוש כלאים דצריך לפשוט אפילו בשוק, ומשמע
שם בגמרא דלאו תקנתא דרבנן בעלמא הוא - י"ט אינו מובן
אך משמע.

הפרשת אדם מאיסור
סימן שמ"ז שעה"צ ס"ק ח': ונראה ליישב דהיכא אמרינן לענין
כלאים דמחוייב למנעו היכא שיש בידו למנעו ע"י פשיטה
וכה"ג, אבל באין בידו למנעו לית בזה חיוב מה"ת והכא מיירי
וכו' - עיין דגמ"ר יו"ד סי' קנ"א דכתב דכל שעושה במזיד אין
מצויין להפרישו עי"ש, וא"כ בעי"כ דהכא מיירי בשוגג, וא"כ
הדרא קושייתו לדוכתא דא"כ מחוייב מדאורייתא למחות בידו,
אי לא דנאמר דהוא לא יקבל ממנו ממה שאומר לו שאסור, ואין
בכוחו למנעו, וצ"ע (רשב"ו הי"ו).
ובעצם דברי השעה"צ דכתב דכוונת הרא"ש דמיירי דא"א
למנעו רק משום מסייע אסור, צ"ע, דהא התוס' והרא"ש כתבו
דמצווה להפרישו, מכ"ש דקטן, משמע דהוא דין להפרישו
(ר"י הי"ו).

תיקון במ"ב
סימן שמ"ז משנ"ב סוף ס"ק ח': וכשלוקח מהן מעט שעוקר מן
הקרקע - צ"ל כעוקר.

ד' אמות שיש לו לאדם לטלטל בו ברה"ר
סימן שמ"ט סעיף ב' ביאור"ל ד"ה שמד' אמות: המעיין בלשון
הרמב"ם שממנו מקור דין זה משמע דארבע אמות בשה מותר
לכתחילה, וצ"ע בטעמו אי גזר וכו' - עיין בהגר"א שביאר טעמו
דהרמב"ם ולא קשה כלל, עיין היטב, ודו"ק.

ד' האמות מצומצמות או מרווחות בטלטול ברה"ר ולענין תחומין
סימן שמ"ט סעיף א' משנ"ב ס"ק ה': סימן שצ"ו. ר"ל דשם
בהג"ה מבואר לענין יוצא חוץ לתחום דהארבע אמות מודדין
מרווחות, אכן בכאן לענין טלטול ד"א ברה"ר יש להחמיר וכו' -
עיין מחה"ש ופמ"ג דמשמע מינייהו דהרמ"א פליג גם כאן.

שיעור ד' אמות ברה"ר כשמעביר בבת אחת
סימן שמ"ט שעה"צ ס"ק ג': דמותר לו לטלטל בבת אחת אף
שהוא הרבה יותר מד' אמות בינוניות, ואף ר"מ לא פליג עליה
בוה, ולית בינייהו אלא או מרווחות או מצומצמות כדאיתא
בגמרא וצ"ע - עיין חזו"א סי' קי"ב ס"ק י"א ד"ה והא וד"ה שו"ר.

שיעור ד' אמות ברה"ר לנגס בגופו
סימן שמ"ט שעה"צ ס"ק ד': ומשמע דאם נגס גם בגופו
בדידיה משערינן הד' אמותיו - וכמ"ב בה"י, עי"ש היטב.

הבאת התינוק למול דרך חצר שאינה מעורבת
סימן שמ"ט סעיף ג' באר היטב ס"ק ד': והמ"א בסימן של"א ס"ק
ה' כתב ואח"כ כתב דכיון דיש מקילין אפילו במלאכה דאורייתא
במילה יש לסמוך עלייהו - המ"א לא כתב לשון זה, אלא דהוא
הבין כן בדברי המ"א, ועיין סי' של"א במשנ"ב שעה"צ אות י"ב
דהשיג על הבאה"ט בזה.

אם הד' אמות נמדד לפי החפץ או לפי האדם
סימן שמ"ט סעיף ד' משנ"ב ס"ק י"ד: היינו שאחד יש לו דבר
מאכל ומונח אצלו בתחילת ד' אמותיו וכו', לכן מותרים שניהם
להביא האוכל בתוך השתי אמות האמצעיות - עיין חזו"א סי'
קי"ב ס"ק י"א דאפילו החפץ אינו מונח בתחילת ד' אמותיו
אסור להוציאו חוץ לד' אמותיו, אע"פ שאינו מטלטל את החפץ
ד' אמות.

תיקון במ"ב
סימן שמ"ט סעיף ה' משנ"ב ס"ק ט"ז: ויש פעמים שהתירו וכו'
אבל פעם אחת פחות מד"א - תיבות אלו מיותרות.
סימן שמ"ט סעיף ג' שעה"צ ס"ק י"ד: ועיין באבן העוהר שכתב
תקנה להקל ע"י זה עוקר וזה מגיח - עיין סי' שס"ו בה"ל.

עומד לפוש במולך פחות פחות מד"א
סימן שמ"ט סעיף ה' שעה"צ ס"ק י"ח: ועיין לעיל בסימן רס"ו
במ"ב ס"ק י"ח מש"כ בשם יש מחמירין - דצריך לישב בנתיים,
או דצריך להניח החפץ על הארץ.

אם פחות פחות מד"א חמור על שאר הוצאה דרבנן
סימן שמ"ט ביאור"ל ד"ה ואפילו בין השמשות: ולפ"ז במקום
דמתירין פחות פחות מד"א אפילו ברה"ר וכו' כ"ש דיש לנו
להתיר הוצאה מכרמלית לאיזה רשות - עיין ח"י אבהעו"ז דף
ע"ג בעירובין מש"כ בזה.

לזרוק מבית לבית למעלה מ"י כשלא עירבו
סימן שני"ג סעיף א' ביאור"ל ד"ה ועירבו: הנה המ"א כתב דלמ"ד
דמותר להחליף דרך מקום פטור שרי אפילו לא עירבו - עיין סי'
שנ"ה בה"ל ד"ה וצריכים.

ז"ז היוצא מרה"י
סימן שני"ג סעיף ב' ביאור"ל ד"ה וחלון הבית פתוח לו: אפילו
אין הזיז נגד החלון כיון שהוא למעלה מעשרה טפחים אינו
בכלל כרמלית אלא בכלל מקום פטור, וממילא מותר להניח
עליה מרה"י וכו' - עיין בעבוב"ק להרשב"א שער ג', וכתב להדיא
דהוי רה"י אם הוא יוצא מכותל שהוא רה"י היכא שהוא רחב
ד', וכן מבואר להדיא בבגה"ר"א בסוף הסימן דהוי רה"י לדעת
הרמב"ם והרשב"א.

דבברי הגר"א שהשו"ע נקט בז"ז ד' על ד' הוא משום דמסיים
והחלון פתוח לו

סימן שני"ג שעה"צ ס"ק ט': וקשה דהלא הגר"א קאי לפי שיטת
הרמב"ם בזה וכו' ולהרמב"ם אפילו ביש ד' על ד' א"צ שיהיה חלון
פתוח לו - קושיית הגר"א הוא על המחבר, דברמב"ם ליתא חלון
פתוח רק למחבר דכתב חלון פתוח לו, ובזה ס"ל כהטור, ולגבי
כלים שאינם נשברים כתב בהרמב"ם, ולזה כתב דלפי המחבר יש
ליישב דהא דנקט דע"ד משום דאז צריך חלון פתוח לו.

אם חוששים דילמא נפל במספינה לספינה
סימן שני"ה סעיף א' משנ"ב ס"ק י"ז: דכשאינן קשורות אע"פ
שהן סמוכות זו לזו מ"מ עשויות להתרחק זו מזו, ונמצא כרמלית
מפסקת ביניהן, וחיישינן דילמא נפיל ואתי לאתויי - צ"ע הא
לעיל בסי' שני"ג בס"א מבואר דמותר לזרוק מרה"י לרה"י ורה"ר
עובר ביניהם, ולא חיישינן דילמא נפיל, אלא בלמטה מעשרה
אסור משום דעובר דרך רה"ר. וא"כ מש"כ המשנ"ב אח"כ דיש
מתירין אם הם של אדם אחד, אין לו מקום. ועיין חזו"א סי' צ"ח
סק"ז דמשיג כבר על כל דברי המשנ"ב.

טלטול מספינה לספינה כשאינן קשורות
סימן שני"ה משנ"ב ס"ק כ': וצריכים לערב. קאי גם על ההיתר
דגבוהים עשרה אף כשאינם קשורות, ובספר בית מאיר חולק
ע"ז ודעתו וכו' ואין עירוב מועיל בהם - עיין חזו"א סי' צ"ח סק"ז
דודאי אי אפשר באינם קשורות כהב"מ, וכתב דליכא חולק עליו.

טלטול מספינה לספינה כשלא עירבו
סימן שני"ה ביאור"ל ד"ה וצריכים: כתב המ"א דלמ"ד דשרי
להחליף דרך מקו"פ ברשויות דרבנן, מותר בכאן למעלה מיר"ד
- עיין חזו"א סי' ק"ג סק"ב דמפרש את דברי המ"א גם בלמטה מ"י
היכא דקשורות. ועיין סי' שני"ג בה"ל ד"ה ועירבו.

אם יש היתר דרך מקום פטור במרשות לרשות כשלא עירבו
סימן שני"ה ביאור"ל ד"ה וצריכים לערב ביחד: ועוד בספר נהר
שלום וכו' דהיכא דהאיסור הוא משום חסרון עירוב אין נפ"מ
כלל מה שמפסיק באמצע מקום פטור - עיין חזו"א סי' ק"ג
סק"כ דל"י מה זה, דהרי כל הדין הזה הוא משום עירוב, ומועיל
כשמפסיק מקום פטור, וצ"ע.

תיקונים בשעה"צ
סימן שני"ה סעיף ה' שעה"צ ס"ק ל': שסייע - שסיים.
סימן שני"ה שעה"צ ס"ק ל"ג: אם ביניהן - אם אין ביניהן.

תיקון בבה"ל
סימן שני"ו סעיף א' ביאור"ל סוף ד"ה אין ממלאין: כמחצה -
כמחיצה.

אמת המים העוברת בחצר שהנקב שבצד א' אין בו ג'
סימן שני"ו משנ"ב ס"ק ט': ונראה דבזה אפילו אם מצד
השני הוא רחב שלשה אעפ"כ א"צ תיקון - עיין חזו"א סי' (ל"ט)
ק"ג סק"ב דכתב דדוקא אם משני הצדדים הוי קצר.

תיקון בשעה"צ
סימן שני"ו שעה"צ ס"ק ג': גבוה - עמוק.

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל
"אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

סימן א'

בענין בית שאין בתוכו עשרה וחקק בו להשלימו לעשרה (לסי' שמ"ה)

ויבאר בו:

- א. נידון צירוף מחיצה לגידוד לאשוויי מחיצה י'
- ב. נידון חורי רה"י בסביבות מקום החקק והמסתפק בטעם החיסרון שאין תוכו עשרה

(א) בגמ' אמר ר' גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב, בית שאין תוכו י' וקריו משלימו לי' וכו', בתוכו אין מטלטלים בו אלא בד' אמות, אמר אביי ואם חקק בו ד' על ד' והשלימו לי' מותר לטלטל בכלו, מ"ט, הי חורי רה"י, וחורי רה"י כרה"י. ובטעם שביט שאין תוכו י' לא הי רה"י, יש לחקור האם משום שבריה"י בעינן חלל עשרה, וכ"ז שאין בו חלל עשרה לא הי רה"י, או שזה חיסרון במחיצה שכיון שכלפי פנים אין כאן מחיצה עשרה נחשב כאינו מוקף מחיצות, וצ"ע.

בטעמא דמהני חקק רחוק מן הכותל ג"ט, ואי דווקא כשיש מחיצות י' מבחוץ עכ"פ, או גם כשאין גבוה י' מבחוץ נמי מהני

(ב) והתוס' הקשו מ"ש מסוכה דאיה גבוהה י' דאמר בפ"ק דסוכה וכו' אם יש משום חקק ולכותל ג' טפחים פסולה, פחות מג' כשרה, והכא מהני חקיקה אפי' מופלגת מן הכותל הרבה, ותירצו דשאני סוכה דבעינן שיהיו מחיצות סמוכות לסכך, דילפינן התם מחיצות מסוכות וכו', ולהכי בעינן שיהא פחות מג' דצריך לצרף הגידוד של חקק למחיצות כדי שיהיו סמוכות לסכך וכו', עיי"ש. ובתוס' היה מקום לומר, שכונתם לחלק מסוכה לשבת באופן שהמחיצות החיצונות גבוהות י', וחשיבא שיש כאן מחיצות מאחר שכלפי חוץ גבוהין עשרה, ובכ"ז רק בשבת מהני, ולא בסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך, והיינו משום שאע"פ שיש כאן מחיצה מ"מ אין כאן חלל י', וע"כ אחרי שכבר יש חלל י' טפחים ונשאר רק החיסרון שהמחיצות רחוקות ממנו, ולגבי זה חילקו תוס' בין סוכה דאיכפ"ל בזה, דכל שאין המחיצות סמוכות לחלל הסוכה פסול, ובשבת לא איכפ"ל, דכל שיש חלל י' מוקף אפי' ע"י מחיצות רחוקות מיקרי רה"י, וע"כ בשבת א"צ שהחקק תהא תוך ג"ט לכותל, משא"כ בסוכה, אלא שא"כ לא מיירי תוס' רק אם יש מחיצות י' כלפי חוץ עכ"פ דחשיבא מחיצות אף בלי החקק, אבל אם המחיצות לא גבוהות י' לא יועיל הצירוף לומר שמועיל מה שיש מקצת מחיצה בחוץ ומקצת בתוך החקק.

וכ"כ הרא"ש, וז"ל בסו"ד: הלכך ע"י מחיצות החיצונות שגבוהות עשרה נידון רה"י, אבל לא ע"י פנימיות שאין שפת החקק מצטרף עמהן קצת שרחוקות ממנו ג' טפחים, מוכח דכוונתו כמוש"כ באמת שדייק במ"א סי' שמ"ה ס"ק י"ג מדבריו ממש שיש המחיצות אין גבוהות י' מבחוץ, לא אמרינן שיצטרף חקק ליצור שם מחיצה, אלא אי"כ החקק סמוך תוך ג"ט, עיי"ש, ומובא במ"ב שם ס"ק ס"ג, עיי"ש, אולם יעוי"ש בתוס' ישנים שכתבו על התוס' וז"ל: ועי"ל דהכא יש מחיצות גבוהות מבחוץ, וא"צ לצרף הגידוד, אלא דאין אור י', וכשחקק דאיכא אור י' במקום אחד הי רה"י, אבל בסוכה צריך לצרף הגידוד, וביותר מג' לא מצטרף. וזה לכאורה כמו שכתב הרא"ש, ומשמע שהבינו בדעת תוס' שהתוס' לא חילקו בהכי, וסברי שלענין שבת מועיל לצרף אפי' באין המחיצות החיצונות גבוהות י', שאנו צריכים לאשוויי שם מחיצות ע"י הצירוף של הכותל עם החקק, ואע"פ מהני לגבי שבת ואפי' שרחוקין יותר מג' טפחים, ובאמת שכבר אשכחן לדיעה דס"ל הכי, דאף כשאין מחיצות י' בלי החקק מצטרף, והוא מש"כ הא"ר סי' שמ"ה [ומובא במ"ב שם] לדייק דהר"ן פליג על הרא"ש, וס"ל שהטעם שהי רה"י זהו משום שגידוד ומחיצה מצטרפין, שז"ל הר"ן: אע"ג דהך מחיצה עשרה היא בין חקק ומחיצה ק"ל דמצטרפין, כדר' חסדא דאמר בריש פ' המביא גידוד ומחיצה אין מצטרפין אדחיא התם, ואיפסיק הלכתא בהדיא דמצטרפין, עיי"ש, ומשמע שבכל ענין מצטרפין הגידוד והמחיצה, ואפילו ברחוק יותר מג', ואפילו שאין המחיצות גבוהות י' [ואפשר שמה שהר"ן כתב בתחילת דבריו מחיצות עשרה מקיפות אותה מבחוץ, כוונתו שהיה עשרה בצירוף החקק שאו נחשב לעשרה].

בטעמא דסביב החקק חשיבא חורי רה"י, ואם זה גם באינו מקורה

(ג) ולכאורה בדעת הר"ן [והתוס'] שסברי שמועיל לצרף החקק לכותל אפילו ברחוק יותר מג', אפשר לדון, שיש מקום לומר [וכך נוקט החזו"א בסי' ק"ד ס"ה], שכל מה שמועיל צירוף החקק והמחיצה זה שיחשב מקום החקק למוקף מחיצות, שהמחיצות החיצונות מצטרפות עם כותלי החקק, ונחשב החקק למוקף מחיצות. משא"כ מחוץ לחקק שאין שם מחיצות י', נחשב למקום שאינו מוקף מחיצות, דכיון שהמחיצות לא גבוהות י' מבפנים, וא"כ המקום שסביב החקק אינו גודר במחיצות י', ולכן נחשב לאינו מוקף מחיצות, והוי כמקום פרוץ. והטעם שסביבות החקק נחשב לחורי רה"י, כמבואר בגמ' שהי רה"י מדין חורין, אע"ג שלכאורה אין לזה שייכות לחקק, שהרי זה נחשב כאינו מוקף מחיצות כלל כיון שאינם גבוהות י', ומדוע שיקרא חורי רה"י, והרי זה מקום לעצמו ואין לו שייכות לרה"י, וכי

מפני שהוא סמוך לרה"י זה לבד סיבה שיקרא חורי רה"י. וצ"ל כמו שמשמע שם בחזו"א שכיון שהוי מקום שאינו גבוה י', שהרי הוא מקורה בתוך י', ואינו מקום חשוב לעצמו, לכך בטל לרה"י והוי חורי רה"י.

ולפ"ז נוקט החזו"א שאם יהיה מקום מוקף בגדר חמשה, וחקק באמצע ד' על ד' [ואינו מקורה], לא יהיה לסביבות החקק דין חורי רה"י כיון שזה מקום חשוב לעצמו, שזה מקום גבוה י' [היינו אפי' שאין שם מחיצות י', אבל איכא שם חלל יותר מ']. ואינו בטל לרה"י והוי כרמלית, ולכך גם תוך החקק לא יהיה לזה דין רה"י שנמצא פרוץ לכרמלית. וע"כ אפילו אם נאמר דיש דין צירוף ב' חצאי מחיצה לגבי שבת וכד' הר"ן [ואולי גם תוס'], מ"מ לא מועיל רק במקורה ולא בשאין מקורה [וכ"כ דלרא"ש ותוס' ישנים לא מהני, דלדידהו בלא"ה אין מצטרפין ב' חצאי מחיצה להדדי, דרק כשיש מחיצה י"ט מהני להועיל לחקק שיש בו חלל י' המרוחק מן הכתלים].

[ואפשר שבכל בור לא נחשב לפרוץ לרשות שהוא פתוח שם, היינו כיון שאיכא כותלי הבור שהם גבוהים י' שהם מפרדין ממנו לרשות שהוא פתוח שם, משא"כ הכא שבאמצע גבוהה י' הוא פתוח לכרמלית, שהרי לחקק לעצמו אין מחיצות י' בינו לסביבותיו, ונמצא שהוא פרוץ לכרמלית, שאין מחיצה י' שמפרדת ממנו לכרמלית].

בירור סברת הרא"ש ותו"י דבעינן מחיצות י' כלפי חוץ

(ד) ועיי"ש בחזו"א שדן לומר שגם לדעת הרא"ש דס"ל שכל מה שמועיל כאן המחיצות ברחוק יותר מג', זהו דוקא אם המחיצות גבוהות י', ג"כ כוונתו רק בכדי שע"כ יכול להצטרף המחיצה לחקק, כדי דלהוי סביב החקק רה"י, דמה שצריך שיהא גבוהה י"ט מבחוץ זהו בשביל שמקום החקק יחשב עי"ז למוקף מחיצה, והיינו שכותלי הבית אפי' שגבוהות י' כלפי חוץ, אבל כיון שכלפי פנים אינה גבוהה י' אינה נחשב למחיצה י' כלפי פנים, ורק במקום החקק שם מצטרף המחיצה לכותלי החקק והוה מחיצה י', וכמו שנקט לדעת הר"ן, אלא הטעם שלהרא"ש בעינן שיהיה גבוהה י', שאם אינה גבוהה י' סבירא ליה להרא"ש שזה כמאן דליתא, שהרי לעצמו ולמקום שבנו לחקק הוא לא מחיצה, ולכן גם לא אמרינן שיצטרף ויעשה מחיצה אפילו למקום החקק, ורק בגבוהה י' שאז כלפי חוץ כבר נחשב למחיצה ואינו בטל לגמרי, לכך אמרינן שאפשר לצרפו כלפי פנים, ויחשב מקום החקק למוקף מחיצות, ומה שבין הכותל ומקום החקק לחורי רה"י שהוא נמצא בין מחיצה י' לכלפי חוץ למקום החקק המוקף גם מחיצה כלפי פנים, ושפיר נחשב לחורי רה"י עיי"ז.

והנה בלשון התוס' הרא"ש מפורש שהמחיצות החיצונות הם העושות רה"י [ואדרבה נחשב שהחקק מצטרף למחיצות, ונחשב שאיכא מחיצה ממקום המחיצה, וכל המקום שסביב החקק נחשב מוקף מחיצה], וכן בתוס' ישנים שכתבו "שהכא יש מחיצות גבוהות מבחוץ, וא"צ לצרף הגידוד, אלא דאין אור י', וכשחקק דאיהו אור י' במקום אחד הי רה"י", משמע שהמחיצות החיצונות הי מחיצות מעלייתא במקום שהם, וא"צ להגיע כלל לצירוף גידוד עם מחיצה, אלא שבעינן רה"י שיהיה מקום י', ולכך בעינן שיהוקק, ונמצא שהי רה"י כיון שהוא חלל י' שהוא מוקף מחיצות, ומשמע להדיא מדבריהם שהי מחיצות כבר ממקום המחיצות, ולא רק במקום החקק, וזהו דלא כמו שהחזו"א מצדד בדעת הרא"ש שאע"פ ששם מחיצות כבר נחשב מבחוץ, מ"מ סביבות הבור לא נחשב מוקף מחיצות, דבלשון הראשונים לא משמע כדבריו. מ"מ מה שמבואר בגמ' דסביבות החקק הי רה"י רק מדין חורין, זה לפי שכיוון שאין שם חלל י' לא הי רה"י מצד עצמו, ולכן מדין חורין הי רה"י.

ביאור חדש בגדר צירוף כותלי הבית לכותלי החקק, ובטעם

דסביבות החקק הוה חורי רה"י

(ה) והנה הרמב"ן אע"פ שבתחילת דבריו כתב שנעשה רה"י ע"י המחיצות שבחוץ, שמשמע מזה שס"ל כהרא"ש, מ"מ כתב "ואיכא דקשיא ליה הא אמרינן בפ' המביא גט דגידוד ומחיצה לא מצטרפין" [וחזינן שס"ל כהר"ן שכאן נעשה רה"י משום גידוד ומחיצה], "ולכא למימר דשאני הכא דרובא מחיצה, דהתם משמע דאפי' דרובא מחיצה לעולם אין מצטרפין", עכ"פ חזינן שהיה צד לומר שברובא מחיצה זה כן מצטרף, ומשמע לכאורה שכוונתו דמפרש שהחקק מצטרף למחיצה, ונחשב למחיצה ממקום המחיצה, וכל המקום שסביבות החקק מיקרו תוך המחיצות, ולכך היה סברא שאם רובא מחיצה כו"ע סברי שמצטרף החקק למחיצה, ומשום שהנידון שהחקק יצטרף למחיצה, ויחשב כמו בור שמשפע והולך, וכך ג"כ כאן המחיצה מתחילה בחוץ ומתקמת ומסתיימת במקום החקק, וכן מהמשך דברי הרמב"ן שכתב "ואיכא דמפרקי שאני חקק בית שהוא ראוי לדירה, שהרי יש לו מחיצות גמורות ונעשה בית גמור, ועוד שאותן מחיצות ראיות לקירוי להיות מצטרף בקירוי עמהם, והביאור בזה לכאורה שהטעם שלר' חסדא אין מצטרפין שה"ו מחמת עצמו אינו כלום, ומהיכי תיתי שיצטרף [וכמו סברת החזו"א בדעת הרא"ש], ולכך בבית שמקרי הכל אחד זה יותר סברא שכן יחשב לענין זה שיצטרף.

עכ"פ חזינן שגדר הצירוף הוא שנעשה כותל אחד בין המחיצה וכותלי החקק, ולא שמתחילים שהמחיצה מצטרפת למקום החקק, שא"כ לא מובן סברת הרמב"ן, דאין מקום לחילוקים הנ"ל לגבי צירוף ב' חלקים נפרדים, וזהו דלא כמו שנקט החזו"א בדעת הר"ן שזהו צירוף ב' חלקי מחיצה כלפי מקום החקק שהוא ייחשב גודר ומוקף בב' חצאי מחיצה, ולפ"ז אם יהיה מקום מוקף במחיצות ה', וחקק באמצע ד' על ד' במקום שאינו מקורה, פשיטא שסביבות הבור יחשב רה"י כיון שזה תוך המחיצות, ואדרבה באינו מקורה לא נצטרך להגיע לחורי רה"י, שבין שיש למקום חלל י' מזה תוך המחיצות הי רה"י [וזה דומה לבור שמשפע והולך, שכל מה שתוך מחיצות הבור נחשב רה"י, וכמו בבור שמוקף מחיצות של תל המתלקט שמבואר בחזו"א שחשיב רה"י עד שפה העליונה של התל, יעוי"ש סי' ס"ב וס"ק ע'], ואפילו שבשפת הבור אין מחיצות י', אבל כיון שזה תוך המחיצות הי רה"י, ורק כאן שזה מקורה ואין כלל חלל י', אינו יכול להיות רה"י, ודו"ק, וכמוש"כ לעיל בד' הראשונים דהטעם שהוצרכו לדין חורין, הוא משום שאין באותו מקום חלל י' וכנ"ל, והוי רה"י מדין חורין.

ולדברינו מובן היטב מדוע סביבות החקק נחשב לחורי רה"י, כיון שהרי בעצם זה תוך היקף הבור אלא שאינו גבוהה י', לכך הי רה"י מדין חור, ולא צריך להגיע להחילוק של החזו"א שאינו מקום חשוב.

בחילוק שבין בית שאין תוכו י' וחקק בו להשלימו לי', לבין גג הבולט לגבי חורי רה"י

(ו) והנה בעירובין ריש כל גגות (דף פ"ט) איתא גג הבולט ע"ג עמודים, והיינו שהגג נמשך קצת מחוץ למחיצות הבית, איכא מחלוקת בגמ' כיון שזה מחיצות שאין ניכרות, היינו שבכל גג נחשבין מחיצות הבית ג"כ מחיצות לחצר, וכאן שלא ניכר איכא בזה פלוגתא, שאיכא מ"ד שהוה כרמלית, כ"ד רש"י, וכ"פ בשו"ע סי' שמ"ה (ונקטו רש"י והתוס' הטעם שהוה פרוץ לכרמלית). ובתוס' כתבו שדוקא אם הבליטה שובלת לרה"י זה בשיעור ד' טפחים, אז נחשב לפרוץ לכרמלית, והקשו שם מדוע צריך מקום ד' בשביל שיהיה פרוץ לכרמלית, תיפוק ליה שאין לגג מחיצות כיון שאינן ניכרות, וע"ז תירץ המהרש"א שיי"ל הגג עצמו פשיטא שהוה רה"י, ואפילו שהמחיצות לא ניכרות כיון שליכא בקיעת גדיים, וכל הנידון שאינו רה"י רק מחמת שפרוץ לכרמלית, ולכך בעינן שהבליטה תהיה רוחב ארבע שאז דינו ככרמלית, ונחשב הגג פרוץ לכרמלית.

ובחזו"א הקשה על המהרש"א שהגג רה"י, אי"כ אמאי הבליטה כרמלית והגג עי"ז פרוץ לכרמלית, אדרבה אי"כ שנאמר שהבליטה יהיה לזה דין רה"י מדין חורי רה"י, ולא נאמר שפרוץ לכרמלית, והאבן העזר ג"כ חולק על המהרש"א, ותירץ על התוס' בע"א, שכאן מיירי שמג' צדדין לא היה הגג בולט, ולכך הוה לזה דין רה"י, אלא שבצד אחד בולט, לכך כל מה שאפשר לפסול זה משם פרוץ לכרמלית, לכך בעינן מקום ב'. והקשה מדוע לא נאמר שהי חורי רה"י, ולא הי פרוץ לכרמלית [וזהו כקושית החזו"א], וע"ז תירץ שהיכא אמרינן שנעשה חורי רה"י, זה רק במקום שגם אם לא נאמר חורים ישאר בפנים רה"י, אז אמרינן חורין לצרף החורין לרה"י, אבל באופן שאם לא נאמר חורין לא יהיה לזה דין רה"י אלא פתוח לכרמלית, אז לא אמרינן דין חורין, ולכאורה צ"ע בזה, שהרי מצאנו בבית שאין תוכו י' וחקק בו, שאמרינן שכל הבית מקבל דין חורין, אע"פ שאם לא היה מקבל דין חורין הרי אדרבה גם מקום החקק היה נחשב פתוח לכרמלית, ולא היה לו דין רה"י, ומדוע אמרינן בזה חורי רה"י.

ובעצם קושיית האבן העזר היה מקום ליישב שודאי בבליטת גג לא אמרינן חורין, שהרי זה מקום חשוב לעצמו, ומהיכי תיתי שנתן לזה דין חורין, ורק בבית שאין תוכו י' כיון שזה לא מקום חשוב בפני עצמו אמרינן שבטל לרה"י, וכמו שחילק אצלנו החזו"א. אבל אכתי קשה על האבן העזר שלא חילק בכך, שהרי קאמר דאי בלי החורין היה הגג רה"י, שפיר היה נחשב לחורין, והיינו דס"ל דהבליטה יכולה להתבטל ולהחשב לחורין, אלא דהכא ס"ל שלא נעשה לחורין, דכיוון שבלי דין חורין אדרבה גם רה"י אינו נחשב לרה"י וכנ"ל, ולדבריו תקשי מ"ש בליטת הגג מסביבות החקק לענין זה, וצ"ע.

ולפי דברינו לעיל מיושב היטב, שכאן ודאי דהוי חורין כיון שזה תוך המחיצה, וודאי הי חורין, שכיון שזה תוך היקף המחיצות אלא שחסר דיני רה"י לפי שאין בחללו י' הי חורין, והרי זה כל דין חורין שבתוך הכותל שזה בתוך היקף אלא שאינו רחב ד', או שחסר שאר התנאים, ואמרינן דמשום הכי חשיב לחורי רה"י וכה"י דמו, וכמו"כ הכא דהוה בתוך היקף אלא שאין חלל י', ודאי דחשיבא חורין, משא"כ בגג הבולט שזה מחוץ להיקף המחיצות לכך לא הי חורין [ורק אם הוא טפל לרה"י כדן ז"ז הבולט מן החלון, שאפילו שהוא לא בתוך היקף, אבל כיון שמשמש הבית הי חורי רה"י], ודו"ק, [והראיה לזה מהא דאיתא לקמן דף צ"ט ע"ב שעל גבי כותל לא הי חורין, ורק משום הסברא שלאחרים הוא עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, נחשב לרה"י ע"ג הכותל, ובלא"ה אינו אפילו כחורין, ובהכרח לפי שאינו נחשב בתוך היקף וגם אינו משמש, וע"כ לא נטפל

להחשב חורין, וע"כ בהכרח דהכא דחשיב חורין הוא משום שנחשב תוך היקף המחיצות וכמוש"כ]. [ובעיקר הדג הבולט, ע"י להלן סימן ב' באורך].

אם מחיצה ע"ג תל מצטרפת עם התל, ויבואר דיש חילוק בין בתוך בית למחוץ לבית מקורה

ז) ונחזור לתחילת דברינו, שאיכא פלוגתא דרבנן דאם גידוד ומחיצה מצטרפין אפי' ברחוק יותר מג'.

והנה בשו"ע סי' ס"ב ס"ב נפסק שתל גבוה ב' ועשה עליו מחיצה ד', מיקרי מחיצה, ומסתפק בביה"ל במקום שהיה רחוק המחיצה משפת התל יותר מג', או עכ"פ יותר מד', אם מצטרף או לא, שיש מקום לומר שלא יצטרף כיון שרחוק ג' אינו מצטרף, או שנאמר שכמו שבתל המתלקט עשרה מתוך ד' אמות, אפי' אם באמצע יש מקום ששוה אפי' יותר מג' טפחים, מ"מ הכל מצטרף, ה"ה כאן, וחזו"ן דפשיטא ליה למ"ב שבתל המתלקט אפי' אם היה הפסק של ג' טפחים מצטרפי אהדרי, אלא דמסקל"ל אם זה רק בתל או גם במחיצה ע"ג תל, וע"י עוד כע"ז בביה"ל סי' שנ"ח ס"ב [ועיי' בחזו"א שהקשה שלא מובן לו מה החילוק בין תל למחיצה ע"ג תל עיי"ש], ועיי"ש בביה"ל שתלה ד"ז בפלוגתת הגר"א והתרומת הדשן בסי' שנ"ח ס"ב שנחלקו גבי מקום שלא הוקף לדירה, שהדין הוא שאפי' אח"כ פתח פתח מביתו להיקף שעשוי כן משמש לדירה, מ"מ כיון שלא הוקף לדירה לא הוי רה"ו, ומבואר שם שאם יפרוץ בהיקף פירצה יותר ממי, ואח"כ יגדור לשם דירה, מיקרי הוקף לדירה והוי רה"ו. ואפי' אם רק יוריד מגובה המחיצה שלא יהיה גבוה י' טפחים במשך יותר מ' אמות, ואח"כ יגדור לשם רה"ו, ג"כ מהני. ובתרומת הדשן כתב שאם קשה עליו לפרוץ הכותל, יניח עפר סמוך לכותל מב' צדדין, כגון אם הכותל גבוה י"ב טפחים, יעשה היקף של עפר משני צידי הכותל בגובה חמשה, ויהיה העפר רחב ד' שיהיה ראוי לעמוד ולהתעכב עליו, וכמו שביאר שם במ"ב ס"ק ל"ד דעיי"ו אמרינן דמעתה צריך למדוד גובה הכותל מעל גבי התל, שהתל חשיב כקרקעית הקרפף, וכיוון שע"ג התל אין כותל י' טפחים, חשיבא נפרץ הכותל באותו מקום, עיי"ש. והביה"ל מביא את הגר"א שחולק ע"ז, וז"ל: כיון שקי"ל שגידוד ומחיצה מצטרפין, ולא אמרינן דכיון דהתל הוא פחות מ' נחשב כשאר שטח הקרקע וכו', והטעם שכל שהוא למעלה מג' טפחים לא אמרינן עלה ארעא סמיכתא, ואינו מקום מדרס רגלי בני אדם.

וזהו שכתב הביה"ל בסי' ס"ב שלהגר"א מצטרף בכל ענין, ולהתה"ד שמחלק אם רחוק ד' או לאו, שכל מה שאיתא בגמ' שמצטרפין זה באינו רחוק ד', וחלוק מתל, שתל כמו שהכל תל אחד זה מצטרף, משא"כ בגידוד על גידוד לא מצטרף רק תוך ד', עכ"ל הביה"ל.

וצ"ע מדוע לא הזכיר שזה תלוי במחלוקת הראשונים, שלהרא"ש אם זה חוק יותר מג' לא אמרינן שמצטרף כיון שהמחיצות לא גבוהות י', וכמוש"כ המ"א בסי' שמ"ה והביאו המ"ב שם וכנ"ל להדיא. וא"כ מדוע לא הזכירו שלהרא"ש יותר מג' לא מצטרף, ואפי' התרומת הדשן שנוקט שבד' לא מהני, אבל ביותר מג' מהני, ולא הזכיר שאיכא בזה מחלוקת, ויש סוברים שביותר מג' לא מצטרף.

ובעצם הדבר שמדמה המ"ב גידוד ע"ג תל למחיצה ע"ג העפר שבסי' שנ"ח, שלהתרומת הדשן לא מצטרף כשאיכא ביניהם ד', ע"י בתרומת הדשן שמשמע שמשום צירוף מחיצות ודאי מצטרף אפי' ביותר מד', אלא שכיון שע"ג התל בינו למחיצה איכא מקום ד' שאינו מוקף מחיצה חשיבא כרמלית, ומשום הכי גם כל החצר נחשב פרוץ לרמלית, וכמו שהובא לעיל סק"ד סברא כזאת בשם החזו"א, וא"כ צ"ע מדוע לא הזכירו שאיכא שיטת ראשונים שלא מצטרף כלל ברחוק יותר מג'. [ואמנם זה לא תקשי על התורה"ד מ"ש דהכא הוה חורי רה"ו סביבות החקק, והתם נחשב כרמלית, דגם ע"ז י"ל כמ"ש חזו"א הנ"ל, וק"ל].

והנראה לבאר, שהנה בעצם הדבר שלהגר"א מצטרף אפי' ברחוק הרבה, וכן להתרה"ד ביותר מג' עכ"פ מצטרפין אף דלא שייך לבדו, הוא דבר הצי"ב, שהרי כל אחד כשלעצמו אינו כלום.

ובהכרח צ"ל הביאור שכמו שמצאנו בתל המתלקט שאע"פ שלכאו כל התל עד גובה י', הרי כל מקום הוא פרוץ, ובכל מקום ליכא מחיצה, ואיך נחשב למחיצה, צ"ל או כמו שביאר החזו"א שאנו מסתכלים על זה כעל קיר ישר, ואמצע התל אינו נחשב למקום בפני עצמו [וכ"ז רק לראשונים שבכותל משופע דינו שמה שמונח עליו הוי כמונח ברה"ו [ע"י ביה"ל סי' שנ"ב], אבל להתוס' בדף ה' ע"ב שדינו ככרמלית לכאורה א"א לומר כן]. וע"י בגליונות לח" הגר"ח ז"ל בהלכות סוכה ובסי' ק"ח סק"ט ועוד.

והגר"ח הלוי בחי' להלכות סוכה נוקט שהטעם שמועיל כיון שכל מחיצה אפי' דינה גבוהה י' הוי עליו שם מחיצה, אלא שלענין שבת בשביל שיעשה רה"ו בעינן י' טפחים, אבל שם מחיצה איכא גם בפחות. [וראיה מהא שהרמב"ם כתב שכרמלית הוי מקום שמוקף

מחיצות מג' עד עשרה, וחזו"ן שיש ע"ז שם מחיצות, ולכך שפיר מצטרפין שכ"א לעצמו הוי מחיצה, וביחד הוה מחיצה י'. ומשום הכי מצטרפי כל הנך מחיצות קטנות שבמשך גובה התל שיהא ע"ג התל או בעומק המוקף בתל שייחשב מוקף מחיצות, וכשיש חלל י' מוקף מחיצות כנגד כל גובה החלל י' נחשב לרה"ו.

וא"כ אפשר לומר שכאן בעשה מחיצה על תל חמשה, ודאי מצטרפין לכ"ע כיון שכ"א לעצמו איכא עלה שם מחיצה, ומצטרפין לענין מחיצה י', ואפי' ברחוק יותר מד', וכל מה שנחלקו הראשונים זה דוקא גבי בית שאין תוכו י', ששם כיון שהמחיצות מקיפות למקום שאין שם חלל י' אז אין עליהם שם מחיצה כלל, ודומה למה שס"ל לרש"י בדף ט' שמחיצות שלא מקיפות ד' לא הוי מחיצות כלל, וא"כ ה"ה הכא כיון שזה מחיצות למקום שפחות מ' לא הוי מחיצות כלל, ולכך ס"ל להרא"ש שדוקא תוך ג' מצטרף, או שהחיצונות גבוהות שאז כיון שאיכא ע"ז שם מחיצה לגבי חוץ, שפיר אמרינן שלא בטל לגמרי ויכול להצטרף עם החקק, משא"כ בתל ומחיצה על גביו, כיון שגם התל וגם המחיצה כ"א הוה מחיצה למקום י', ע"כ אף שכל א' הוה מחיצה שאינה גבוהה י', אך מ"מ כיוון דשם מחיצה ע"ז שפיר מצטרפין ליחשב מחיצה י' אפי' ברחוק יותר מג'.

[ואמנם כ"ז להגר"ח ז"ל, אך לחזו"א אין סברא לחלק, ואדרבה יותר מצטרף במקורה מבשאינו מקורה, וכעין מש"נ לעיל בד' הרמב"ן [ע"י ס"ק ה'] דיותר יש לייחס למחיצה אחת משופעת כשיש ע"ג קירוי [ובאמת שכן ס"ל לחזו"א לחלק ומטעם אחר, דבמקורה חשיבא טפי חורי רה"ו סביבות החקק מבאין מקורה, וכנ"ל ס"ק ד'], וא"כ איכא לרבוותא דס"ל שאפילו בבית לא מהני, כ"ש בדגידוד ע"ג תל לא יצטרפו, וא"כ צ"ע מה שלא הביאם התורה"ד, ובהכרח שפ"י דבריהם באופ"א, וכבר נת' דבלא"ה עיקר גדר תל המתלקט לכאו" שנוי בפלוגתת הרמב"ן והתוס' המובא בביה"ל סי' שנ"ב וכנ"ל].

סימן ב'

מחיצות שאינן ניכרות (לסי' שמ"ה סעיף ט"ז)

ביאור שיטת שמואל דיש חילוק בין גוד אסיק במחיצות שאין ניכרות בין לחלק רשות לבין למעט מבית סאתיים

א. עירובין דף פ"ט ע"א כל גגות העיר רשות אחת, וחכ"א כל א' וא' רשות בפ"ע, אתמר רב אמר אין מטלטלין בו [ופירש"י אין מטלטלין לרבנן בגג הסמוך לחבירו] אלא בד"א, ושמואל אמר מותר לטלטל בכלו, במחיצות הניכרות דכ"ע ל"פ, כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד"א, לא אמר גוד אסיק מחיצתא [ופי' רש"י דעיי' הו"ל רשות פרוצה במלואה לחבירתה], ושמואל אמר מותר לטלטל בכלו דאמר גוד אסיק מחיצתא [ופי' רש"י דמחיצות המבדילות בין הדירון אמרינן גוד אסקינהו למעלה ופירדו ביניהן].

והנה לק' דף צ' ע"א מבואר בגמ' דלא קאמר שמואל דאמרינן גוד אסיק מחיצות אלא לחכמים דס"ל דכל גג רשות בפ"ע, אבל לר"מ ולר"ש דס"ל כל גגות רשות א', אם יש בכל הגגות ביחד יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה הוי כרמלית, ולא אמרינן גוד אסיק מחיצות במחיצות שבנתיים, וא"כ כל גג הוא פחות מסאתיים, דכיון שלר"מ ור"ש כולם רשות א', לא אמרינן גוד אסיק מחיצות.

ויש להבין טעמא מאי, הא כיון דס"ל גם במחיצות שאינן ניכרות דאמרינן גו"א, א"כ אמאי שלא למעט נמי מב"ס, וביותר דהא כתבו תוס' דף צ' ד"ה הכא דגם לר"מ לגבי כלים ששבתו בבית שלגבי זה אין כל הגגות רשות אחת, ס"ל לשמואל דמ"מ אמרינן גוד אסיק מחיצות, ומותר לטלטל בגגו יותר מד"א, ולא הוי פרוץ למקום האסור, וכן מותר להוציא מביתו לגגו, וכן מבואר בתוס' פ"ט א' ד"ה רב בתי' ה', דלשמואל מותר לטלטל כלים ששבתו בבית בד"א, ולא מקרי פרוץ למקום האסור, דאמרינן גוד אסיק, וא"כ גם ביותר מבית סאתיים נימא גוד אסיק מחיצות.

והנה בחי' אהעו"ז לתוס' דף פ"ט ד"ה רב ביאר דלשמואל הא דלא אמרינן גוד אסיק לפי ר"מ, היינו כיון דליכא שום צורך לגו"א לא אמרינן גו"א, ועיי"ש דגם במחיצות ניכרות ל"א גוד אסיק כשאין צורך, וזה גם רב ס"ל, ולפי"ד לר"ש אמרינן גו"א כיון דשכיחי מני דבתים בגג, ורק לר"מ דאוסר מחצר לגג משום גזירה, וא"כ בלא"ה אסור לטלטל מבית לגג, ולא שכיחי כלים ששבתו בבית בגג שנצטרך להתיר לטלטלם ע"י גוד אסיק, וא"כ א"צ בגו"א, עיי"ש דמפרש בזה דברי התוס' בדף פ"ט ע"א ד"ה רב [והיינו דלדידיה רק כשיש צורך בגו"א כדי לחלק הרשויות אמרינן גו"א, אבל לגבי יתר מב"ס אין זה צורך לחילוק רשויות, ורק למעט מב"ס ל"א גו"א].

ובחזו"א סי' מ' סק"ז וי' כתב לבאר באופן אחר, דגם שמואל ס"ל דמחיצות שאינן ניכרות לא הוי מחיצה, ורק לענין חילוקי רשויות ס"ל דמחיצות שאינן ניכרות יכולים לגדור ולחלק בין הרשויות אף שאין זה מחיצה, ולפי"ז כתב דבגג הבולט גם לפי שמואל הוי כרמלית, דכיון דליכא מחיצה לגג הוה גג בלי מחיצות שאינו נחשב

לרה"ו, דרק לגבי חילוקי רשויות ס"ל הוה מחיצה, ולפי הירושלמי בתוס' פ"ט: הוי מקום פטור.

קושיא עצומה ע"ד החזו"א בביאור ד' שמואל מדמיון הגמ' לגג יחידי

ב. וע"י תוס' דף צ' ד"ה קשיא דרב אדרב, שכתבו תוס' דס"ד דמחלוקת רב ושמואל בהיתר טלטול בגג יחידי מיירי בלא מינכר מחיצה, דאי מינכר מחיצתא לא ה"י שמואל אומר אין מטלטלין אלא בד', וע"ז מקשה קשיא דשמואל אדשמואל, דאמאי אוסר שמואל לטלטל בהך גג, ומ"ש ממה שהוא עצמו התיר לטלטל בכל גג בפנ"ע לרבנן, וגם הקושיא על שמואל הוא לפי הס"ד דלא מינכר מחיצתא וכמש"כ החזו"א, וע"י מהרש"א דאם מיירי הקושיא על שמואל משום דס"ד דמיירי במינכר מחיצתא, לא הו"ל להקשות קשיא דשמואל אדשמואל אלא מ"ט דשמואל, וכמו שכתבו תוס' דגם בלי סתירת דברי שמואל הוא דבר שאינו מסתבר שיאסור שמואל לטלטל כשמינכר מחיצתא, אלא בע"כ דהקושיא הוא בהו"א דמיירי דלא מינכר מחיצה, ולזה מקשה משמואל אדשמואל, וצ"ע לפי דברי החזו"א דגם שמואל מודה בגג הבולט דלא הוי מחיצה ולהכי הוי כרמלית, א"כ מאי קשיא, דלא קאמר שמואל אלא לחלק בין רשויות ע"י מחיצות שאין ניכרות, אבל כאן בגג יחידי שהנידון לאשווי רה"ו מודה שלא נעשה רה"ו בלי מחיצות הנכרות [ושאני התם שכל הגגות רה"ו ע"י מחיצות חיצוניות הנכרות בכתלי הבתים החיצוניים, וכל הנידון רק לגבי חילוק רשויות בין הגגות שלזה לא היה מחיצות הנכרות]. וע"י חזו"א סק"ח מש"כ לפרש קושיא הגמ' אליבא דירוש' דבתוס' פ"ט ד"ה במחיצות, דמיירי הכי ביותר מב"ס, ועיי"ש, אבל ללישנא קמא מפרש כדפירשנו, ומבואר דלשמואל גם בגג הבולט אמרינן גו"א מחיצתא, וכן מבואר ברש"י דף צ"ב ע"א ד"ה ולשמואל, דגם בגג בולט ס"ל לשמואל דלא בעי מינכרא מחיצות, ודברי החזו"א צע"ג.

ביאור יסוד המחלוקת דרב ושמואל, וביאור ד' שמואל לחלק בין חילוק רשויות למיעוט בית סאתיים, וביאור בו כללי גו"א במחיצות שאין ניכרות

ג. והנראה בזה דבעיקר הדין דגו"א דפלוגתת ר"ש במחיצות שאינן ניכרות, היינו משום דרב ס"ל דאף דגוד אסיק נאמר גם לגבי שמקרי רשות גדור, דזה הלמ"מ דגם ע"י גו"א נגדור רשות, מ"מ זה שייך רק במחיצות ניכרות דמקרי דיש לו מחיצות, אבל בגג ודאי המחיצות שאינן ניכרות אינן יכולות לגדור מה שבמציאות הוא פרוץ לגג השני, דגו"א נאמר היכא דאינו פרוץ אלא דליכא מחיצות לדירה, ורה"ו צריך שיהי' לו שם מחיצות, בזה גו"א מועיל לאשווי מחיצות, וגם באופן שהוא פרוץ ואינו נבדל מרשות אחרת, מ"מ עיקר אשווי שם מחיצות לאשווי רה"ו אמרינן אף באין ניכרות, אלא דכשהוא פרוץ אינו יכול ע"י גו"א לעשותו גדור ומובדל מחבירו הסמוך לו ופרוץ אליו, כיון דבמציאות הוא א' עם השני.

ושמואל ס"ל כיון דמ"מ אינו א' עם הגג הב' לרבנן דכשם שדירין חלוקין למטה כך דירין חלוקין למעלה, ומשום הכי הוי ב' רשויות דאסור לטלטל מזה לזה, וכיון דמקרי ב' רשויות שפיר שייך לומר גו"א שיש לכ"א רשות לעצמו, ולא מקרי פרוץ זלזו, דגו"א מועיל גם לגבי שלא יהי' פרוץ, אבל כ"ז אם הם ב' רשויות, אבל כשהם רשות א' ודאי גם שמואל מודה דגו"א לא יחלק רשות א' לב' רשויות, דבזה ודאי לא נאמר גו"א, דדין גו"א נאמר רק שיגדור רשות למחיצות, וגם שלא יהי' פרוץ מה שכבר בלא"ה ב' רשויות, אבל גו"א לא נאמר לחלק רשות אחת לעשותו לב', ולכן לר"מ ור"ש דכל גגות רשות אחת הן, א"כ לא שייך לומר דגו"א יעשה מרשות אחת לב', דאטו בית של ד"א, ויש תחתיו באמצעו מחיצה, יחלק את הבית לשנים, ויהי' כ"א בית פחות מד"א ויפטר ממוזוה.

ולכן באמת לגבי כלי בית גם לר"מ ור"ש אמרינן גו"א, כיון דלגבי כלי בית הם רשויות חלוקות, וכל שהם רשויות חלוקות מועיל גו"א לשמואל, אבל לגבי למעט מבית סאתיים לא שייך גו"א גם לשמואל, כיון דחד רשותא הוא אליבא דר"מ ור"ש, ואף דלגבי כלי בית אמרינן נמי לדידהו גו"א, היינו דלגבי כלי בית מועיל הגו"א לגדור את הרשויות דלא יחשב שמטלטל הכלים לרשות ב' שהם חלוקים כבר לב' רשויות לגבי זה, והגו"א גודרם שלא יהיו פרוצים זלזו ושלא יחשב כאילו מכניס ומטלטל לרשות חבירו, אבל לגבי עצם המקום כיון דמקרי רשות אחת לא שייך לחלק רשות א' לשנים ע"י גו"א, דמ"מ הם מקום א'. [ולפי"ז יש ג' דרגות במחיצות שאין ניכרות לענין גו"א: א. לאשווי רה"ו מהני לכ"ע. ב. לחלק רשות אחת לשניים לכ"ע לא. ג. לגדור בין ב' רשויות מחלוקת].

לפי"ז יבואר ביאור דינא דגג הבולט דהוה רה"ו לכ"ע, ולענין היותו פרוץ לבליטה ד' תלוי בפלוגתת רב ושמואל, ודווקא לבליטה ד"ט ד' ולפי"ז גם בגג הבולט יהי' הפלוגתא דרו"ש בהך סברא אי נימא

1. א.ה. אקדים קצת כדי שיובנו הדברים היטב, הנה בעירובין דף צ"ב מבואר דגג הבולט יותר מן המחיצות חשיבא מחיצות שאין ניכרות, ולרב אסור לטלטל בגג, ולשמואל שרי, ומבואר שם דתליא בהך פלו' דגג שבין כל הגגות אליבא דרבנן [שבדף פ"ט] הנ"ל, ורבים מן האחרונים [וכדלהלן] הבינו הכוונה כפשוטו דלרב אין כאן מחיצות כלל, ולפי"ז מסברא אפי' בליטה משוה כבר גורם שלא לומר גוד אסיק, ונעשה הגג שטח בלי מחיצה רחב ד', וזה עצמו סיבה שיהא כרמלית [אלא שבאמת סברא זו תלויה גם במחלוקת רש"י ותוס' דף פ"ט אם יש כרמלית כשקרקע הכרמלית גבוה מקרקע רה"ו י' טפחים, עיי"ש]. אמנם בהמשך הדברים יבואר דמדברי הראשונים מוכח דוודאי גם לרב מיקרי הגג רה"ו גמורה [והטעם דלגבי זה אהני לן גוד אסיק אפי' שאינן ניכרות, דסוכ"ס גבוה מקרקע רה"ו י"ט, וזאת היא תורת מחיצה שלו, וע"י להלן ס"ק ז' באורך], ואין האיסור אלא משום שהגג פרוץ לבליטה רחבה ד' טפחים כדן רה"ו הפרוץ במלואו לרשות האסור לו, אלא שבזה עצמו מצאנו ב' דרכים בתוס' עירובין דף פ"ט [ועוד ראשונים כדלהלן], דבדעת רש"י פירשו תוס' שהבליטה נחשבת ככרמלית, והגג פרוץ לכרמלית וכד' הרא"ש ועוד. ודעת תוס' שהבליטה מצד עצמה אינה כרמלית, ואעפ"כ גורמת לגג להחשב פרוצה, וזה סיבה לאסור את הגג, וביאור שיטה ראשונה יבואר

שפיר הוי גודר, וממילא גם הבליטה נעשה רה"י משום חורים. והנה לפי"ז ביסוד ביאור הסוגיא דגג בולט, שווין תוס' לרש"י דמשום שנחשב הגג לרה"י פרוץ ע"י שפרוץ לשטח שאינו גודר, ועי"ז משווי ליה לגג שאינו גודר, אלא דעיקר המחלוקת הוא בדין הבליטה מצד עצמו, דלרש"י הבליטה יכולה ליאסר מצד עצמה בהיותה שטח ד' שאינו גודר, ואף שהיא למעלה מ"י, ולתוס' משום דהוה מק"פ, אך בהיותה טפילה לגג שהוא רה"י משום הכי איכפ"ל דברה"י יש הלכה שצריך שיהא גודר [וזה דין דרבנן, דמה"ת סגי בשם מחיצות וכו"] וכו"ל סק"ה באורך]. ועי"ז שאינו גודר משווי גם לגג שאינו גודר, ונעשה כולו רה"י שאין גודר [ולב' הדרכים לא איכפ"ל רק אם הבליטה רחבה ד' וכו"ל סק"ד], ועיקר הנפק"מ ביניהם לגבי בליטה שאינה טפילה לרה"י והיא למעלה מ"י, אם יחול ע"ז שם כרמלית, ודוק.

בירור דעת הריטב"א והרשב"א דס"ל כהתוס', וס"ל ג"כ דתורת רה"י חל אף באין ניכר, אלא דיש הלכה מדרבנן שיהא גודר, וביאור שיטתם בדין בליטה למעלה מ"י

ת. וכן מבואר להדיא בריטב"א דף צ' ד"ה רב אמר וכו' בחד וז"ל, והקשו בתוס' וכי ליכא מחיצתא נמי האיך רשות הרבים או רשות כרמלית אוסרת שם, שהרי אין כרמלית למעלה מ"י ולא רה"ר, ויש שתירצו שהתם הוא שהכרמלית אין איריה עולה ותופסת אלא עד עשרה, דלמעלה מעשרה דרה"ר או דכרמלית הוי מקום פטור, אבל זי או נטר שבולטין שם ואין להם מחיצות המגיעות לארץ ודאי אסור, והשר מקוצי ז"ל הקשה שאין זה טעם שאין אור רה"ר או כרמלית למעלה מ"י, והוא אור המותר, מאיזה טעם נאסר זי הבולט שם או גג הסמוך שם, והרי אין יוצא למקום האסור. ועוד תל שהוא מד"א עד ב"ס שהוא ברה"ר, קי"ל שמותר לטלטל בכולו אם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, ואע"פ שהוא פרוץ במלואו לרה"ר, והתם אין מחיצות ניכרות סביב ואפ"ה דינו כד"א, עכ"ל.

הנה מעיקרא מקשה דהוי מקום פטור, ואח"כ מקשה דהוי כולל דהוי רה"י אף דאין מחיצות ניכרות, ובע"כ דזיז לא הוי רה"י, דהא גדיים בוקעין בו, אלא דמעיקרא ה"י הטענה דאין הזיז נעשה כרמלית דאין מה שיאסור אותה, ואח"כ מביא ראי' דאי"צ מחיצות ניכרות כדי שהדבר יעשה רה"י, אלא דכל דגודר מרה"ר אף דפרוץ לאויר רה"ר יותר מעשרה שפיר הוי רה"י, אף דלא הוי מחיצות ניכרות, וה"נ הזיז אף דהוי כאויר רה"ר, מ"מ כיוון דהגג פרוץ לזה שפיר הוי רה"י.

וכן מבואר בחי' הרשב"א [כת"י], וע"ש דכתב דמצריך מחיצות ניכרות אלא להשוותן מוקף לדירה, וע"י גם בעבוה"ק שער ג' ס"א דכתב דהוי רה"י, ובחזו"א ס"י מ"ג סק"ג וד' כתב דהוי רק מקום פטור כל הגג, וכ"כ בדעת הרשב"א. [ודבריו צ"ע, דמפורש ברשב"א שזה רה"י וכמוש"נ].

ט. וכ"ז שכתבנו היינו בגג, אבל במערה שתחת הקרקע ודאי דלא הוי ע"ג רה"י, והיינו אפי' לשמואל, וכמבואר דף מ"ד ע"א, דהתם ודאי דהוי שטח א' עד רה"ר או כרמלית, א"כ לא שייך כלל לומר גוד אסוק, ואפי' לשמואל כמו בגגין השוין אליבא דר"מ, דודאי דכל דהוי מקום א' לא שייך אלא לחלקו.

סימן ג'

שנים שעשו (לסי' שמ"ז)

בקושיית הגמ' והא איתעבדא מלאכה מבינייהו את מי היה ס"ד לחייב

א. גמ' ג' ע"א שניהם פטורים, והא איתעבדא מלאכה מבינייהו, תניא הרי הוא אומר מעם הארץ בעשותה, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה. וכתבו התוס' (ד"ה שניהם) דקאי אמאי דתני במתני' שניהם פטורים, ואמאי והא איתעבדא מלאכה מבינייהו, ולא פריך שיתחייב הראשון, דאין סברא דע"י השני שעשה הנחה וגמר המלאכה יתחייב הראשון, אלא אשני קפריך שיתחייב לפי שעל ידו נגמרה המלאכה, ע"כ. ולפ"י כוונתם דהקושייא על מניח לבד אף כשהראשון עקר והעביר הרשות, דמ"מ הקושיא שהגומר את המלאכה הוא יתחייב, אכן א"א לומר כך, דהנה התוס' לעיל (ד"ה פטורי) כתבו בשם ריב"א פטורי דאתי לידי חיוב חטאת תני, היינו אותו שפושט את ידו ומכניסה או מוציאה, וא"כ צ"ב מש"כ תוס' כאן דקושיית הגמ' קאי על השני, דהיינו המניח לבד הרי בו לא איירי מתני', דהא הנחה לחוד אינו דבר דאתי לידי חיוב חטאת, ומתני' לא איירי אלא בפטורי דאתי לידי חיוב חטאת. [ועי' רשב"א דפי' אתי לידי חיוב חטאת היינו הנחה, ודלא כתוס', וא"ש]. וצ"ל דכוונת התוס' דאשני קא פריך, היינו דזה שהוציא [או הכניס] עם הנחה, וס"ל דלא פריך אם המכניס והמוציא עשה רק עקירה, דאף שעשה העברת רשות, מ"מ כיוון שהוא לא גמר לא מסתבר לחייבו, וע"כ לא ס"ד רק אם המוציא או המכניס עשה הנחה, שנמצא עשה עיקר המלאכה עם העברת הרשות וגם הנחה, ועי' בתוס' לעיל דמתני' קחשיב למי שעושה העברת רשות עם עקירה או עם הנחה, ועי"ז כתבו תוס' דקושיית הגמ' כאן אינה על שניהם אלא על א' מהם, אותו שעושה העברת רשות והנחה, וק"ל.

ביאור בתוס' דף צ"ג דיש לחלק בין מוציא ולא הניח לבין זורק לחוץ ובא אחר וקיבל

ב. והנה לקמן צ"ג ע"א תוד"ה חד למעוטי זה עוקר וזה מניח, כתבו דאם כתב אות אחת ובא חבירו וכתב אות שניה, לא אצטריך קרא לפטור אלא אהוצאה, דה"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא, ולחייב אפי' בלא הנחה, ע"כ. ולכאורה דברי התוס' סותרים למש"כ

האסור דאוסר היינו דאיכא דין ברה"י דיהי' לו ד' מחיצות, לרמב"ם מדאורייתא ולשאר הראשונים מדרבנן, והיינו דהרה"י יהי' מוגדר מכל צד, וכשהוא פרוץ למקום האסור אין הוא גודר. ולפי"ז אפילו כשבולט מכל הצדדים נחשב רה"י מה"ת, אלא שאסור מדינא דפרוץ לרשות האסור, שיסודו דלא סגי במה שנידון מוקף במחיצות, אלא בעינן שיהא גודר, וכל שפרוץ לשטח שאינו מוקף מחיצות נחשב לאינו גודר, ואיסורו מדינא דרה"י המוקף ג' מחיצות ופרוץ ברוח ד'. ובוה יבואר מה שהביאו תוס' מרש"י לקמן דף צ"ב ע"א בגג גדול, דכתב רש"י דאי לא מינכרא מחיצות גדול נמי אסור שאין לו שום מחיצה, ותוס' כתבו דהוי פרוץ, ורש"י בעצמו כתב בדף ד' דכשלא מינכרא מחיצתא בני רה"ר אוסרים עליו, וכן הביאו תוס' דברי רש"י, ולפי מש"כ היינו הך, דכיוון דלית ליה מחיצות המבדילות אותו והרי הוא פרוץ, נחשב שאין לו מחיצה. וכן מדויק לשון רש"י דף צ' ד"ה קשיא וז"ל, אלמא לא אמר גוד אסיק מחיצות שביניהם להיות מובדלת, והיינו דהמחיצות אין גודרים אותו, והתם כתב ברש"י דליכא לגג מחיצות, ואח"כ כתב דבני רה"ר והחצירות אוסרים, משמע דהוא משום פרוץ, אלא הוא כמש"כ.

ביאור קושיית הגרעק"א על תוס'

ו. ועי' ח"י הגרעק"א דמקשה נמי קושיית האחרונים אמאי תוס' צריכים לומר משום נפרץ, תיפ"ל דהגג גופא הוי כרמלית, אלא דכתב כן להקשות על דברי התוס' דס"ל דבגג הבולט לא הוי כרמלית אלא מקום פטור, וכתבו בסוף דבריהם והא דאמרין ל"ק אף גג דמינכרא מחיצות, דאי לא מינכרא גדול נמי אסור משום דקטן אוסר עליו. ועי"ז הקשה הגרעק"א קשה לי כיון דמתחילה דהוי סוכרים דלאו משום דגג קטן אוסר עליו, אלא בפשוטו דכל דלא מנכרא מחיצות הוי הגג בעצמותו כרמלית וכו', א"כ בגג הבולט דלא מנכרא מחיצות, למאי צריך לדון דהגג נפרץ במלואו, הא בלא"ה כיון דלא מנכרא מחיצות הגג עצמו כרמלית וכו', עי"ש.

ויש לעי' אמאי כתב הגרעק"א קושייתו הכא, הו"ל להקשות בריש דברי התוס', ונראה דהרעק"א ידע דאפשר לפרש דברי התוס' דכל הטעם דהוי כרמלית משום דהוי נפרץ לכרמלית, דהיינו לחלק הבולט, והיינו דמקום פרוץ לא שייך שגוד אסיק יעשה אותו גודר, אבל הגג מצד עצמו יש לפרש שיש לו מחיצות כלפי רה"ר, רק במסקנת התוס' דכתבו משום דהגג קטן אוסר עליו, ואף דלא נפרץ במלואו לכרמלית שאינו כרמלית, דאין כרמלית למעלה מ"י, מ"מ כיון דבצד אין מחיצות ניכרות ולא מקרי דאיכא מחיצה, ולכן אין יכול להתיר הפירצה, וא"כ מבואר דהא דאין מחיצות ניכרות אינו רק משום דכיון דבמקום א' אין מחיצות שאינן ניכרות גודרים אותו, דהא הכא צריך רק שם מחיצה כדי שיהי' נקרא לפירצה שם פתח, וכיון דחזוין מהתוס' דמחיצות שאינן ניכרות לא מקרי שם מחיצה כלל, וא"כ בתחילה שס"ל לתוס' דהוי כרמלית בגג אף דהוי למעלה מ"י, א"כ אין צריך לומר דלא רק משום שהוא פרוץ, אלא דאין מחיצות ניכרות מקרי מחיצה, דהא לפי מה שמסקי תוס' אינו נחשב כלל מחיצה, וא"כ הוי כרמלית לא משום פרוץ אלא משום שאין מחיצה. זה מה שנלע"ד בקושיית הגרעק"א. [דלמד מסוף ד' התוס' להקשות על תחילת דבריהם].

ומיהו אפשר ליישב גם זה, דגם לענין שאינו מתיר את גג הגדול הוא משום דכל לחיים שאינם גודרים אינם יכולים להתיר, וגם שם הביאור דכיון דהלחיים אינם גודרים את הגג ממה שבולט, דהענין של לחי שהוא התחלת גידור, וכל שאין כאן גידור אינו מתיר את הפירצה, וא"כ גם במסקנתם ר"ל שהגג מוקף מחיצות, אלא שע"י שפרוץ לחלק הבולט שהוא פרוץ לגמרי מיקרי אינו גודר וכמש"ת.

ביאור שיטת תוס' ועוד ראשונים בדינא דגג הבולט שאין הבליטה כרמלית דהוה למעלה מ"י, ואעפ"כ אוסר את הגג שהוא רה"י, והבליטה נעשה חורי רה"י שאינו גודר ואוסר את הגג

ז. והנה התוס' מסקי מדברי הירושל' דלא הוי כרמלית בגג הבולט אלא דהוי מקום פטור, והגמ' בדף צ' דמקשה מדרב אדרב משום דידע שפיר דהוי יותר מסאתיים ולכן הוי כרמלית, וצ"ע דאי הוי מקום פטור מאי שייך שיאסר יותר מסאתיים, ועוד כתבו תוס' דהא דגג קטן שפרוץ לגג גדול דרף צ"ב דקאמר הגמ' דבעינן דגג גדול תהא מינכר מחיצתא, היינו דאם לא מינכר מחיצתא גג קטן אוסר עליו כיון דלית ליה מחיצות, וזה גם צ"ע, דכיון דהוא מקום פטור מאי שייך שיאסור הקטן את הגדול, ומיהו זה אפש"ל דמיידי דסביב הגג הוי מנכר מחיצות, אלא דבצד הגג קטן לא הוי מנכר מחיצתא, וזה דוחק דלא משמע כן בתוס' [ועי' רא"ש דמביא ראי' דשייך כרמלית אפי' למעלה מ"י מהא דיותר מ"ב בגג הוי כרמלית].

אולם נראה דמש"כ תוס' בשם הירושלמי דהוי מקום פטור, היינו דוקא מקום הבליטה, וכדאיתא בירושל', אבל שאר הגג ודאי הוי רה"י כיון דאין בוקעין בו, ושפיר הוי מחיצה מה שתחתיה מחיצה, דכיון דמקום הבולט הוי מקום פטור א"כ אין צריך שיהי' גודר ממנו, וכיון שכן שפיר הוי כל הגג רה"י וגודר, ולא גרע מגוזזטרא שהיא למעלה מן המים, דכיון דאין גדיים בוקעין תחתיו הוי רה"י לכו"ע, והיכן יש כאן מחיצה, אלא דזה עצמו שהוא גודר מרה"ר זה עצמו הוי מחיצות, וק"ל שגודר דהוי רה"י, וממילא גם הבליטה נעשה רה"י דהוי חורי רה"י, דרך היכא דאמרין דהבליטה הוי כרמלית, א"כ הגג אין יכול ליעשות רה"י דהוי פרוץ, אבל כיון דאזלינן השתא בשיתת הירושלמי דס"ל דהבליטה מצד עצמה לא הוי כרמלית רק מקום פטור, וא"כ הגג

גו"א לגודר בין הגדר לבליטה, ומשום דשטח הבולט אינם רשות א' עם כל הגג, ואפי' לר"מ ור"ש דס"ל דכל גגות רשות אחת, אבל הכא לכו"ע הם ב' רשויות, כיון דשטח הבולט אין לו מחיצות, וגדיים בוקעים בו, ושאר הגג הוא גג דרה"י, ופשיטא דהוי ב' רשויות, ולכן לשמואל אמרינן גו"א, ורק לרב לא אמרינן גו"א, דגו"א אין מועיל רק דיהי' לו שם מחיצה, ולא לגודר פרוץ כיון דבמציאות הוא פרוץ, ולכן לא אמרינן גו"א והוי פרוץ למקום הבליטה [וכדלהלן], וגו"א אין גודר לרב.

ולפי"ז יתיישבו היטב דברי התוס' דף פ"ט: ד"ה במחיצות, דכתבו דבגג הבולט הגג אסור משום דכל הגג נפרץ לכרמלית, והקשה המהרש"א דמאי צריך למימר דכל הגג אסור משום דנפרץ במלואו לאותה בליטה, דהא מהאי טעמא דאותה בליטה אסור משום דלית ליה מחיצה ולא הוי רה"י, מה"ט נמי כל הגג נמי לא הוי רה"י, דאליבא דרב קיימינן הכא דבעי מחיצות הניכרות, ויש ליישב דודאי בליטה הבולטת לרה"ר וגדיים בוקעים בו נעשה כרמלית, אבל כל שאר הגג שעומד עד כנגד המחיצות אינו נעשה כרמלית, כיון דא"א שם לגדיים דבוקעין בו והוי רה"י, אף שאין המחיצות ניכרות, אי לאו דנפרץ במלואו לאותה בליטה, עכ"ל המהרש"א.

ועי' תו"ש סי' שע"ד סק"א דהשיג על המהרש"א, דמ"מ לית ליה מחיצות ואיך נעשה רה"י, וכתב דהכא מיירי דרק צד א' בולט, ובכל הג' צדדים איכא מחיצות ניכרות, ולהכי מדאורייתא הוי רה"י, אלא דפרוץ במלואו ברוח רביעית, וא"כ רק כשהבליטה רחב ד' דהוי פרוץ לכרמלית, אבל כשפחות מד' הוי פרוץ למקום פטור [וכה"ג כתב ביד אפרים בשו"ע סי' שע"ד על המ"א סק"ה, עי"ש].

והדברים צ"ע, דאם הגג הוי רה"י א"כ הבליטה הוי חורי רה"י, ועוד הא מדרבנן צריך מחיצה ברוח רביעית, וכל שאין לו מחיצה אסור, וזהו בלי הדין דנפרץ למקום האסור, ואצ"ל הגיע לפירצה אל הבליטה, אלא דבלא"ה אין לו מחיצה ד'. ועי' בחי' אהעו"ז על הש"ס שכתב ג"כ כהתו"ש, וכתב דהא דלא הוי כחורי רה"י משום דחורי רה"י לא נעשה אלא כשאין החור יכול לאסרו להרה"י, אבל כאן דאסרו הבליטה להגג לא אמרינן דנעשה חורי רה"י, אלא דאדרבה אוסר רה"י, וצ"ע דהא בבית שאין תוכו וקיריו משלימו ל"י, איתא בגמ' שבת ז' ע"ב דאם חקק בו ד' והשלימו ל"י מותר לטלטל בכולו, וכתב רש"י דאף במקום שאין מותר דנעשה חורי רה"י, ולא אמרינן דמקום החקק פרוץ לכרמלית, וא"כ ה"נ, אלא בע"כ הכא לא שייך לומר כן, דמ"מ צריך שיהי' לו ד' מחיצות ואינו גודר, וא"כ גם בבליטה פחות מד' נימא הכי, ובחזו"א סי' מ' סק"ו כתב דמש"כ בתוס' פרוץ אין כוונתו רק שאין לו מחיצה רביעית, ואי"צ דוקא בליטה ד', עי"ש.

ולפי מש"כ בטעמא דרב דבעינן מחיצות ניכרות, והיינו דגוד אסיק רק עושה מחיצה, ונוצר רה"י המוקף במחיצות, אבל אינו גודר ומבדיל ממקום שבמציאות הוא שטח אחד, שפיר כתבו תוס' דמשום דהוי פרוץ למקום הבליטה ואינו גודר אותו מהבליטה, וע"כ אין לו מחיצה, דלבליטה אין מחיצות דהגדיים בוקעים בו, והגג פרוץ לבליטה, והמחיצות אין מועיל לגודר אותו ממנו, ולכן אפשר לומר דכל שאין בבליטה מקום ד' א"כ לא מקרי מקום, ואין הגג צריך להיות גודר ממקום זה, ולא מקרי שהגג פרוץ, מיהו היה אפשר לומר דגם בפחות מד' דמ"מ הגג נשאר בלא מחיצה רביעית כיון שמחיצתו אינו גודרו, א"כ הוי כבלא מחיצות, ומיהו נראה דכל שהוי מקום פטור לא מקרי מקום, ושפיר מקרי מחיצה, והוי גודר מרה"ר עי"ז דאמרין גוד אסיק מכח מחיצות שמתחת הבליטה, ולא שייך לומר דליהוי כחורי רה"י, דהגג אינו רה"י כל שהמחיצה אין גודרו, ונראה דזה כוונת המהרש"א מה שכתב דהגג עצמו הוי רה"י, דלגבי לאשוויי רה"י משווינן ע"י דמצד מציאותי שייך שיהי' רה"י, דלגבי לאשוויי רה"י משווינן ע"י גו"א אפי' באין ניכרות גם לרב, אבל כיון דאיכא בליטה א"כ הגג נשאר פרוץ, וכל שאין מחיצה גודרו הוי כרמלית.

ואפשר דכן הוא כוונת החזו"א בדברי התוס', דכיון שאין לו מחיצה בינו לבליטה, א"כ אין לו מחיצה גודרת, עי"ש, ונראה דזה כוונת המהרש"א דמצד עצמו הוי מקרי הגג רה"י כיון דאין גדיים בוקעים בו, ואפשר דזה נמי כוונת המ"א סי' שע"ד דלא גרע מעמוד, דכל היכא דאין הגדיים בוקעים בו הוי רה"י, והיינו דס"ל להמ"א דגם עמוד לא הוי מינכרא מחיצתא, וכדאמרין בסוכה דף ד' ע"ב דעמוד לא הוי מחיצות הניכרות, ובגג בית מקרי מחיצות ניכרות, עי"ש רש"י ד"ה מחלוקת ותוס' ד"ה אבל, וחזוין דמשום שם מחיצה שיהי' על הגג אי"צ מחיצה ניכרת, אלא דאין גודר משאר השטח, ובוה ס"ל דכל שאין ד' שפיר דמי. [והנה באמת לכאן היה סגי לומר דבאמת הגג הוא רה"י גמור, שהרי גם מחיצות שאין ניכרות משווי ליה רה"י, ונחשב כשלעצמו מובדל מבני רה"י, אלא שהבליטה אינה מובדלת מרה"ר, ועליה חל שם כרמלית, וא"כ הגג פרוץ לכרמלית, דבין הגג לבליטה אין משהו שגודר ואינו מובדל מהבליטה אף שמובדל מרה"ר, אך מד' רבותינו מבואר דע"י הבליטה נחשב גם שאינו גודר ומובדל מרה"ר, אף שהוא רה"י כשלעצמו דיש לו מחיצות, דמה"ט שאין ניכר למעלה מחיצות בינו לבליטה משווי ליה אינו ניכר מובדל מרה"ר, ואעפ"כ רק אם הבליטה חשובה מקום לעצמו והיא לא מובדלת מרה"ר, דאין לה כלל מחיצות, משווי גם להגג להיות בלתי נבדל מרה"ר וכו"ל].

ביאור דינא דפרוץ במלואו לרשות האסור לו אע"פ שיש לו תורת רה"י, שיסודו שאפי' שיש לו מחיצות בעינן שיהא גודר במחיצותיו
ה. ולפי"ז הא דנאסר משום נפרץ הוא חזא דינא עם הא דאין לו מחיצה, דע"י זה שאני אומר דאין המחיצה גודר הפירצה, והוי פרוץ עי"ז לשטח בלי מחיצה, והיא היא, דנראה דהא דפרוץ במלואו למקום

בדף ג', דאף דכתבנו לבאר דברי התוס' בדף ג' הקושיא שיתחייב במניח היינו היכא שהוא מכניס ומוציא [דזה עיקר המלאכה], וכן כתבו בדף צ"ג דצריך מיעוט לזה, אבל זה שכתבו בתוס' שיתחייב בלא הנחה הוא היפך מדברי התוס' שם.

אולם דברי התוס' בדף צ"ג תמוהים, דאם איכא הו"א דא"צ הנחה, אי"כ מה הילפותא מבעשותה שהוא פטור מטעם העושה כולה, דאי נימא דא"צ הנחה אי"כ הו"א עושה כולה, ובע"כ צ"ל ככוונת התוס' בלא הנחה היינו דהוא לא עשה מעשה הנחה, אבל ודאי היתה הנחה, דבלא הנחה לא נגמרה מלאכת ההוצאה, וכגון שזרק חפץ והשני עקר ממקומו וקיבל [כדאייתא לעיל ה' ע"א, ופירש"י משום דאיהו לא עביד הנחה, ועיי"ש לגבי אם הוא עצמו עקר ממקומו וחזר וקיבל, דשני כוחות באדם אחד הו"א כשני ב"א, ופירש"י דהו"א כשנים שעשאוהו, דכיון דעייבו מלכת עד מקום הילוכו, נמצא דזריקה ראשונה ה"י בלא הנחה], ובוזה היתה הו"א שהוא חייב, כיון דהוא עשה הוצאה, וילפי' מבעשותה שצריך לעשות את כולה, דכיון דבעינן הנחה צריך שהוא יעשה את כל מעשה המלאכה.

ולפי זה אי"ש גם סתירת דברי התוס', דבדף ג' מיירי שהעני פשט ידו ונטל בעה"ב מתוכה, ובודאי אי"א לחייב את העני עם ההנחה של בעה"ב, דהא הוא עדיין לא עשה כלום, ובמעשה שלו אין כלל הנחה, ואף אם העני היה נשאר כך פטור, דליכא כלל הנחה, דצריך לעשות עוד מעשה בשביל שינוח ברה"י, ואת המעשה הוא לא עשה, וההו"א לחייב רק את השני דהיינו מכניס ומניח, אבל בדף צ"ג דמיירי בזרק, ובזריקה מונח הוצאה המחייבת, דהיינו עקירה והוצאה והנחה, ששהי' מכח זריקתו כבר יכול לנוח ע"ג הקרקע [אלא דבפועל את המעשה ההנחה עשה השני], וכיון דעיקר ההוצאה היתה על ידו, ומצד פעולתו לא היה חסר הנחה בחפץ, אף שבפועל היתה חסר הנחה דאחר עשה את ההנחה, מ"מ שפיר יש לחייבו אי לאו דילפי' מבעשותה דצריך העשייה בכלולה, דגם ההנחה תהיה בעשייתו.

סימן ד'

עקירת גופו (לסי' שמ"ז)

ספק הגמ' בעקירת והנחת גופו האם זה ספק במעשה העקירה וההנחה של גופו אי מהני לחפץ, או שזה ספק בעצם דינו של החפץ שע"ג גופו אי חשיבא מונח או לא [הוכחה ממתני' כצד א', וקושיא על תוס' דמוכח כצד ב']

א גמ' ג' ע"א, בעי מיניה רב מרבי, הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאין לחוץ מהו, עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומחייב, או דלמא לא, א"ל חייב ואינו דומה לידו, מ"ט, גופו ניח, ידו לא ניח. וכתבו התוס' (ד"ה עקירת) דה"ה דהו"א מצי למיבעי לענין הנחה אם הוציא חפץ ועמד לפוש, ולא הניחו ע"ג קרקע, וממתני' דנטל מתוכה והוציא העני חייב ליכא למפטט, דאיכא לאוקמי שהניחו ע"ג קרקע, ע"כ.

והנה דבר פשוט הוא דגם על גופו של אדם מקרי מונח, וכשעוקר משם או שהניח שם פשיטא דמקרי עקירה והנחה, כמבואר במתני' דנתן העני לידו של בעה"ב או נטל מידו של בעה"ב דחייב, אף דהו"א על גוף האדם, וכמש"כ הרא"ש במסקנתו, וכל הבעי' בגמ' הוא היכא דלא עשה עקירה בחפץ עצמו, אלא שעקר גופו ועיי"ו עשה מעשה הוצאה בחפץ דיצא מרה"י לרה"י, אם מקרי מעשה עקירה בחפץ או הוצאה מרשות לרשות בלא עקירה, כיון דהחפץ נשאר מונח על מקומו הראשון, וע"ז כתבו תוס' דה"ה דמצי למבעי' אי מקרי הנחה, והיינו אף היכא דעקר חפץ מרה"י ואח"כ יצא לרה"י ועמד, אם מקרי דעשה הנחה בחפץ או לא כיון דלא היה שינוי בחפץ ונשאר על מקומו, וע"ז כתבו דמהא דנטל העני והוציאו לחוץ דחייב, לכאורה מבואר דאף דלא נעשה מעשה הנחה בחפץ ונשאר על מקומו דחייב [וכתבו דאפשר לדחות ההוכחה ולאוקמי מתני' דמיירי כשעשה מעשה הנחה בחפץ ע"י הניחו על הארץ].

ולכאורה דברי התוס' צ"ע, דלפי הנ"ל נראה דאפי' אם נימא דעקירת גופו והנחת גופו לאו כעקירת חפץ דמי, מ"מ מונח מקרי, וכשנוטלים ממנו ודאי חייב, ולפי"ז אם יצא לחוץ ועמד לפוש, אף אם אח"כ ניח ע"ג קרקע הוא פטור, דהחפץ מונח כבר ברה"י, וא"כ איך מצי לדחות דמיירי שהניחו על הארץ, מ"מ ליפטר אי נימא דהנחת גופו לא שמה הנחה, דא"כ מ"מ פטור, דבין מצד הנחת גופו אי"א לחייב, ובין מצד מה שהניחו אח"כ על הארץ אי"א לחייב, אלא וודאי ש"מ דהנחת גופו שמה הנחה, ומחמתה חייב העני כשהחזיר ידו לחוץ, ואי אפשר להסתפק בזה קודם הנחתו על הארץ, וא"כ לא עשה כעת מידי, וצ"ל דהא דכתבו תוס' והוציא העני חייב כשהניחו ע"ג קרקע, היינו דמידי כשהוציאו הניחו ע"ג קרקע, ולא נח ע"ג גופו כלל, וע"כ שפיר אפשר לפרש מתני' שהחייב מצד הנחה על הארץ, ואין הוכחה לנידון הנחת גופו אי שמה הנחה או לא.

אבל זה ליתא, דהא כתבו התוס' בעמוד ב' (ד"ה היה טעון) דהא דהיה טעון אוכלין ומשקין מבע"י לחוץ משחשיכה חייב, היינו בעומד לפוש משחשיכה, דא"כ אין כאן עקירת חפץ, אף דעקירת גופו כעקירת חפץ, מ"מ אם לא עמד לפוש משחשיכה לא בטלה עקירה ראשונה שהיתה מבע"י וא"א לחייב עליה, ובסוף דבריהם כתבו עוד וז"ל: ונקט מבע"י, דאם הוה נקט טוען עצמו משתחשך ועמד לפוש, לא

הו"א משמע מידי, דאפי' אי עקירת והנחת גופו לא הו"א עקירה והנחה, חייב משום עקירה ראשונה, עכ"ד. ולפי מש"כ צ"ב סוף דבריהם במש"כ דבטוען עצמו משתחשך ועמד לפוש חייב גם אי עקירת גופו לאו כעקירת חפץ, וצ"ב אמאי חייב משום עקירה ראשונה, הא כיון דעמד לפוש הו"א החפץ מונח, ובטלה עקירה ראשונה, ומה מקום יש לחייבו עליה השתא דעקר גופו, לפי הצד שעקירת גופו לא הו"א כעקירת חפץ [דלצד זה איירי תוס'], דהרי מ"מ פטור שעקירה ראשונה בטלה במה שחשיב מונח על גופו, ועקירה שניה שהיא עקירת גופו אי"א לחייב עליה לפי צד זה.

ומבואר בדברי התוס' שלפי הצד שעקירת גופו לאו כעקירת חפץ, אמרינן דכשהחפץ מונח על גופו לא מקרי דהחפץ מונח כלל, אמנם זה לא יתכן, דהא מבואר במתני' דכשנוטל מידו של בעה"ב דחייב, ובע"כ דמקרי מונח, דא"כ אין כאן עקירה לעני, וא"כ איך אפשר לתוס' לומר דלא מקרי מונח על גופו, וצ"ע.

ביאור שיטת תוס' דיש חילוק בין כשדנים לגבי האדם עצמו לבין כשדנים לגבי אחר העוקר ממנו

ב ונראה דסברת התוס' דאף דמקרי מונח לגבי אחר שיקח ממנו ויוציא דיתחייב [והיינו דמבואר במתני' דעני שנטל מידו דבעה"ב חייב], היינו משום דכלפי האחר ודאי נחשב דהיה מונח בידו, וא"כ עקר חפץ מרה"י והוציא, אבל כלפי בעה"ב עצמו אם עקירת והנחת גופו לא הו"א כעקירת והנחת חפץ, וא"כ כשהוא יוצא לחוץ אמרינן שעקירת החפץ מצדו היתה קודם, דכשיו אין ע"ז שם עקירה, ולכן נחשב לגביו שעדיין פועלת כאן עקירה ראשונה ועוד לא הופסק המעשה [אף דהחפץ מקרי מונח בידו], דהחפץ עקור ועומד משעה שהגביהו מן הארץ, ועשה מעשה עקירה בחפץ, ועדיין לא עשה מעשה הנחה בחפץ. וע"ע בתוס' הרא"ש.

וביאור הדברים דבאמת ס"ל לתוס' דהא דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ, אינו רק משום שחסר עכשיו במעשה עקירה, אלא שנחשב כעוקר ממקום שאינו מונח לפי שנחשב המשך המעשה עקירה ראשונה שלא נגמרה לפי שלא נעשה מעשה הנחה בינתים, ואף שזה מונח מצד עצמו וע"כ אדם אחר חייב, אך לגבי האדם שלא עשה עדיין מעשה הנחה נחשב המשך עקירה ראשונה, וע"כ גם אי חשיבא עקירה אי"א לחייבו על עקירה זו, כמו שא"א לחייב על עקירה ממקום שאינו מונח, [ומ"מ נראה שיש גם את הנידון אם זה בכלל מעשה עקירה או לא, דהרי הספק הזה נפק"מ גם כשהוא לא עשה מעשה עקירה אלא חבירו הטעינו או כליו וכי', דלגבי חבירו נעשה מעשה הנחה, ובהכרח יש ב' נדונים, וע"י להלן].

ובזה יש להבין מש"כ התוס' הנ"ל בדף ג' ע"ב בתחילת דבריהם דברייתא דטעון אוכלין מבע"י מיירי כשעמד לפוש משחשיכה, דבלא עמד לא מחייב אפי' דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי לא בטלה עקירה ראשונה, והלשון מתמיה, אמאי צריך תוס' לומר "דלא בטלה עקירה ראשונה", הא בלא עמד משחשיכה לא עביד כעת עקירה, ועל עקירה של מבע"י לא מחייב, וא"כ אף אי לא בטלה עקירה ראשונה אין לנו על מה לחייבו [וכן הוא בתוס' הרא"ש], אלא דזה גופא הוא תוס' לומר דכשנעשה מעשה הנחה מתבטלת עקירה הראשונה, דעיי"ו הו"א כמובן, דהמעשה הראשון נגמר כבר כשעמד לפוש, וממילא עקירת גופו עושה עקירה חדשה, אבל כשלא עמד לפוש אף להצד דעקירת גופו מקרי עקירת חפץ, והרי עשה עקירת גופו, דגם כשעמד לכתף מ"מ כשיוצא לחוץ יש כאן עקירת גופו שהיא כעקירת חפץ, וכל מה שפטור אינו אלא משום דכיון דלא בטלה עקירה ראשונה לא מקרי מונח, ולא מקרי עקירת החפץ ממקום שמונח.

ביאור ספק הגמ' בעקירת גופו ובהנחת גופו לפי תוס'

ג ולפי דברינו מש"כ תוס' דה"ה דמצי למבעי' בהנחה, אינה אותה השאלה של עקירה, דבהנחה השאלה אם מקרי מעשה הנחה, דבהנחה אם לא מקרי מעשה הנחה לא נגמרה המעשה הראשון, ולא מקרי שהוא מונח, אבל לגבי עקירה סגי במעשה עקירה לגבי החפץ [כגון אם עמד לכתף ואח"כ יוצא לחוץ] וא"כ לחייב, ולכן צריכים לומר דבעקירה השאלה דאולי לא מקרי שמונח לגבי ידיה, וא"כ אף דעשה מעשה עקירה, אבל העקירה אינה ממקום ש"מונח", דכיון דעמד לכתף לא נגמרה מעשה העקירה הראשונה, אמנם בתוס' הרא"ש כתב דלהצד שעקירת גופו לאו כעקירת חפץ אמרינן דלא מקרי מעשה עקירה כלל, ואף דבוודאי גם לגבי עקירה יש להסתפק כמו לגבי הנחה אי חשיבא מעשה עקירה או לא, אך מ"מ לגבי עקירה לא סגי בספק זה לחוד, משום דגם אי חשיבא מעשה עקירה עדיין אי"א לחייב אם לא נעשה מקודם מעשה הנחה, דאז נחשב עקירה זו כהמשך עקירה ראשונה.

ובזה מיושב מה שהקשה הגרעק"א על תוס' דבטען עצמו משחשיכה ועמד לפוש חייב משום עקירה ראשונה, אי נימא דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ, וקשה דאי עמד לפוש כבר בטלה עקירה ראשונה, ואמאי חייב אי עקירת גופו לאו כעקירת חפץ, עיי"ש. ולפי מש"כ א"ש, דכל השאלה אם עקירת גופו כעקירת חפץ אינה אם מקרי מעשה עקירה, אלא משום דלא מקרי עקירת החפץ, דהוא כבר עקור, והשאלה היא רק אם מה שמונח על גוף האדם מקרי מונח, לגבי האדם עצמו לכשילך, דהיינו אי ייחשב עוקר או שאינו ממשך עקירה

ראשונה, וכן מפורש במהרש"א דלגבי האדם שהולך לא מקרי מונח, וזה שכתבו תוס' בסוף דבריהם דאי אמרינן עקירת גוף לאו כעקירת חפץ חייב אפי' שעמד לפוש מחמת עקירה ראשונה, עיקר כוונתם מצד מה דלפי צד זה גם הנחת הגוף לאו הנחת חפץ, א"כ גם כשעמד לפוש לא מקרי מונח, ושפיר חייב משום עקירה ראשונה.

ביאור שיטת רש"י ותוס' רא"ש בספק הגמ', וביאור פלוגתת רש"י ותוס' לפי"ז במה שאמרו ידו לא ניח

ד והנה רש"י פי' ידו לא ניח, הלכך כי הוציאה לא עקר מידי, גופו ניח ע"ג הקרקע והו"א עקירה, והתוס' פירשו משום דידו בטר גופו גרידא, ולפי דברי תוס' הא דידו לא ניח לא אתי למימר אמאי בידו לא אמרינן עקירת הגוף כעקירת החפץ, אלא הוא טעם חדש דהנחה בידו לא מקרי הנחה, וא"כ לא מקרי מונח ברה"י כיון שידו לא ניח, וע"כ אף שעקירת ידו הו"א עקירה מ"מ לא עקר ממקום מונח, וכן הבינו תוס' בפירש"י דהוא דבר חדש, דכיון דידו לא ניח שאינו עומד על הארץ לכן אינו חייב, ולכן הקשו א"כ אמאי נטל העני מידו של בעה"ב והוציא חייב, הא לא מקרי מונח, וכיון דחזינן דמקרי מונח א"כ גם כשהוציא יתחייב, אבל לכאורה מלשון רש"י דכתב גופו ניח ע"ג קרקע ומקרי "עקירה", חזינן דהוא טעם אמאי לא אמרינן עקירת ידו כעקירת חפץ, וע"ז כתב דעקירת גופו מע"ג קרקע מקרי מעשה עקירה, אבל מה שמזיז את ידו ממקום למקום לא מקרי מעשה עקירה, וכן כתב הרא"ש להדיא דכל שהגוף במקומו ומוציא החפץ ע"י הזזת ידו, לא מקרי מעשה עקירה, אבל כשהעני נטל מידו של בעה"ב ודאי נעשה מעשה עקירה מידו, דהחפץ הו"א מונח.

נמצא דלרש"י חפץ שמונח על הגוף מקרי מונח, אלא דהשאלה אי מקרי מעשה עקירה ע"י עקירת גופו, דאע"פ שהחפץ היה מונח ברה"י וכעת מונח ברה"י, מ"מ איהו לא עשה מעשה עקירה, ופשטינן דעקירת גופו כעקירת חפץ, ולא דמי לידו, והיינו דאמנם גם בידו מקרי דהחפץ נח, אבל עקירת ידו כשלא עקר גופו לא מקרי עקירה, ובוזה מדויק מש"כ רש"י (ד"ה ידו לא ניח) הלכך כי הוציאה לא עקר מידי, "ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה", ומבואר שאינו חסרון בהוצאה, ושפיר החפץ מקרי שקודם היה ברה"י ואח"כ ברה"י, אלא דהוא לא עשה עקירה והנחה.

ולפי"ז מובן מאד מש"כ רש"י במתני' בפשט העני ידו ונטל מידו של בעה"ב והוציאו והניח ברה"י, דעביד ליה עקירה ברה"י והנחה ברה"י, והקשה הגרעק"א שם דאמאי צריך למימר שהניח ברה"י למאי דמסקינן דהנחת גופו כהנחת חפץ, אבל לפי משנת' בדברי רש"י דס"ל דעקירת ידו לא מקרי מעשה עקירה היכא דעומד במקומו, א"כ גם מעשה הנחת ידו לא הו"א מעשה הנחה, דכמו כל שלא עקר הגוף הו"א חסרון במעשה עקירה, ה"ה לגבי מעשה הנחה כיון דהגוף לא עמד אלא היד, לא מקרי מעשה הנחה לגבי החפץ, [ועיי' בקרבן סתנאל ריש מכילתין אות ב' מש"כ כעיי"ו, ועיי' מש"כ ע"ז בחזו"א סי' ס"ב סק"א, עיי"ש].

ביאור דברי מהרש"א בסוגיין ויישוב קושייתו בד' תוס'

ה והנה המהרש"א הקשה דלפי סברת תוס' דאין לחלק בין הטעינו חבירו על כתיפו או על ידו, דכיון שבידו הו"א הנחה א"כ כשעוקר גופו וחפץ מונח בידו הרי עוקר ממקום הנחה, וקשה דלפי סברא זו א"כ אמאי לא פשיט ממתני' דעקירת גופו הו"א עקירה, כמו דחזינן דנטל מידו של בעה"ב חייב, ה"ה כשעוקר גופו, ותמה עליו דבנמוקי הגרי"ב דהתוס' מקשים על רש"י רק אחרי דידעינן עקירת גופו כעקירת חפץ, דאין לחלק ולומר שידו לא ניח, אבל אין להוכיח מכאן דעקירת גופו הו"א כעקירת חפץ, דהא הכא עוקר העני בידו ומוציא מיד של בעה"ב, ואי"ו עקירת גופו כלל, וכבר נתבאר לעיל דמתני' אי"א להוכיח עיקר הספק דעקירת והנחת גופו, ד"ל דחשיבא מונח לענין העוקר ממנו, אך עקירת הגוף והנחתו אולי אינה מעשה עקירה והנחה, ולד"ו אין הוכחה ממתני' דלא מיירי בעקירה והנחה ע"י גופו וכנ"ל, ולכאורה היא תמיה רבתי.

והנה מדברי המהרש"א מבואר דס"ל ברש"י דהא דידו לא ניח, היינו דלא אמרינן עקירת ידו כעקירת חפץ, ולדבריו בלא"ה צ"ע מאי מקשים תוס', דלכא"ו אה"נ דהטעין חבירו על ידו נחשב הנחה, וכשעוקר גופו וחפץ בידו הו"א עקירה, אך כשעוקר ידו לבדה אין כאן עקירה, ובע"כ כוונת תוס' להקשות מכח סברתם לעיל דגם לענין הנחה מבעי' ליה [ולא רק לענין עקירת גופו], וכל שלא מקרי מעשה הנחה לא מקרי החפץ מונח, וכמש"כ המהרש"א בדיבור דלעיל [דשם כל קושייתו מדין עני שעוקר מיד בעה"ב, אלמא הנחת חפץ ביד בעה"ב הו"א הנחה, ומסיק דיש לחלק בין גוף המונח כבר דמקרי החפץ ע"ג מונח, וכשעוקרים ממנו מקרי עקירה, ונותנין לתוכה מקרי הנחה, לבין גוף ההולך עם החפץ דאיכא למבעי' אי הוה הנחת הגוף הנחה או לא עד שיניח החפץ בקרקע], וממילא ס"ל דה"ה דהנידון לגבי עקירת והנחת ידו הנידון אי מיקרי מונח ולכן מקשים על רש"י דאם כשהחפץ בידו וברשותו במקום אחד לא מקרי מונח [לענין הטעין חבירו על ידו ועקר], א"כ אמאי נטל העני מיד בעה"ב חייב, ובהכרח דמיקרי מונח כשזה ברשות אחד ושפיר הקשה המהרש"א כיון דהתוס' מדמים עצמו ואחר, שאין מחלקים בין אדם אחר שהניח

היטב להלן ס"ק ד' וסק"ה, וביאור שיטה שנייה להלן ס"ק ז' וסק"ח. 2. והעירני הרמ"ש שליט"א דלכאורה לגבי אחר אפשר דחייב כשעקר מגופו, דלגבי נטילת חפץ מגופו לא איכפת לי מה שעמד לכתף, דבוזה עקר ממקום שמונח על האדם, אכן יעוי' ברש"י ה' ע"ב (ד"ה חוץ לדי"א) ואם עמד לכתף אין זה עמידה, ואם נטלה אחר מידו אחר כן שניהם פטורים. דמבו' שאם עמד לכתף זה סיבה שלא ייחשב מונח גם לגבי אחרים.

החפץ והעבירו דרך הילוכו למעלה מי, שזה הרי כבר חידש ר' אלעזר בדף צ"ב שהמוציא משוי למעלה מי חייב, שכן משא בני קהת, ובהכרח שרבה לא מיירי בכהאי גוונא, אלא מיירי כשעומד במקום אחד, והעביר את החפץ ד' אמות, ועקירת החפץ לא נעשו ע"י עקירת גופו, אלא שעקר להדיא את החפץ והניח, וע"ז לא דיבר ר' אלעזר, וכמו שכתב הרשב"א הנ"ל להדיא שר' אלעזר מיירי שעקירת החפץ נעשה ע"י עקירת גופו, וכן בהנחה, ומשום הכי כתב הרשב"א דבהנחה ע"ג אדם אחר למעלה מי וודאי פטור וכו', וא"כ הכא שאין כאן עקירת והנחת גופו הו"ל גופו כאדם אחר, ולכך אם יניח על גופו למעלה מי ודאי יהיה פטור, שרק היכן שהעקירה וכן ההנחה נעשית ע"י גופו אנו מחשיבים זאת להנחה ברה"ר, ודו"ק.

החידוש של רש"י ותוס' דמעביר ד"א א"צ עקירה והנחה ברה"ר, וקושיא ע"ז מסוגיין

והנה האחרונים הוכיחו מדברי רש"י ותוס' בסוכה דף מ"ג ע"א דאיתא שם בגמ' הטעם שלולב לא ניטל בשבת, "אמר רבה גזירה שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברה"ר", וכתב רש"י וז"ל: "ה"ה דהוה מצי למימר ויוציא מרה"י לרה"ר, אלא שברוב המקומות וענינים אמרינן דיש לחוש להעברת ד' אמות ואין לחוש להוצאה, כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה, דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא, ויש כאן איסור העברה ברה"ר וכו', ע"כ. וכן התוס' התם מסכימים בזה עם רש"י, עיי"ש. ולכאורה מבואר כאן שלענין העברת ד' אמות ברה"ר לא בעינן עקירה והנחה ברה"ר, שאפי' אם היה עקירה בכרמלית ג"כ חייב, שבהעברה בעינן א'. שיעשה העברה ד' אמות ברה"ר, ב'. שיעשה עקירה והנחה, ולא איכפת לן היכן יעשה העקירה וההנחה.

וכתב הרע"א (בחדושינו לשבת דף ה: עיי"ש) שבדעת רש"י והתוס' בסוכה היה אפשר לבאר שלענין מעביר ד' אמות ברה"ר מצוי שיעמוד לפוש, ואח"כ ילך ד' אמות ברה"ר שאז יהיה עקירה ברה"ר וכן הנחה, אך מ"מ כתב שיעויין בתוס' בעירובין דף ל"ג ע"א ששם איתא להדיא שלא בעינן עקירה ברה"ר, ומספיק מה שיעשה עקירה ברה"י, ויהיה חייב משום מעביר. ועיי"ש בתוס' שהוכיחו כן מגמ' שבת דף צ"ז דהמוציא משא על כתפיו כדרך בני קהת חייב משום מעביר, אף שהעקירה וההנחה לא היה ברה"ר.

ויל"ע דלכאור' התוס' בסוכה [ובעירובין] פליגי על התוס' דידן בדף ה: לגבי מעביר ד"א, שכתבו שאם הניח למעלה מי פטור דהוה מקום פטור, ומה איכפת לן שזה מקום פטור, והרי העביר ד' אמות ברה"ר, ואח"כ אפי' אם יניחו ברה"י או בכרמלית חייב, ומה איכפת לן שהניח במקום פטור [והרי גם כרמלית מדאורייתא זה מקום פטור, ובכ"ז חייב], וצ"ע.

ועוד צריך עיון בשיטת התוס' בסוכה, שהרי זה מבואר בגמ' דף ח: שדרך עליו חייב, והיינו שאפי' שלא עבר ברה"ר אלא במקום פטור דעקר למעלה מי, מ"מ כיוון שעקירה והנחה היו ברה"ר מתחילת ד' לסוף ד' חייב, ואם נאמר שגם עקירה והנחה לא בעינן שיהיו ברה"ר, א"כ נמצא שהחפץ לא עבר כלל ברה"ר, ומדוע נקרא העברה ברה"ר, והיה מקום לומר שבעינן אחת מן השנים, או שיעבור ברה"ר עצמה, ואז לא איכפת לן שעקירה והנחה לא היו ברה"ר, או שלא עבר ברה"ר עצמה אלא דרך עליו, ואז בעינן עכ"פ עקירה והנחה ברה"ר עצמה. וכך משמע ברש"י בעירובין שכתב שדרך עליו לא איכפת לן שלא עבר ברה"ר, כיון שעקירה והנחה היו ברה"ר. אלא שד"ו צ"ב, ועוד שא"א לומר כן, דהא בגמ' דף צ"ז שממנו הוכיחו תוס' בעירובין את דינם שאפי' עקירה ברה"י והנחה ברה"י חייב במעביר, שם איתא הא דר"א דאפי' למעלה מי חייב, ונמצא שאין כאן לא עקירה והנחה ברה"ר, ולא העברה ברה"ר, וא"כ הדרא קושייא לדוכתא.

קו הגרעק"א משבת צ"ז, ויבואר שיש חילוק בין מעביר לזורק

(ה ועוד הקשה הרע"א לפ"ז צ"ע מה הגמ' אומרת בשבת צ"ז ע"ב שלר' יהודה שסובר קלוטה כמו שהנחה, אם זרק חפץ מרה"י לרה"ר ועבר ד' אמות ברה"ר חייב שתיים, שנחשב שזה נח בתחילת רה"ר ואח"כ עבר ד' אמות ברה"ר, והרי גם לרבנן אפשר לחייבו גם משום העברה ברה"ר, שאפי' שלא נח בתחילת רה"ר, מ"מ לענין העברה הרי לא בעינן שינוח ברה"ר דוקא [ועי' בקהילות יעקב סי' ה' מה שדן לבאר את הקושיא]. ולכאורה הקושיא היא פלא גדול, שהרי התוס' שם בעירובין כתבו להדיא שבזריקה אפי' שעובר ד"א ברה"ר, ויש עקירה ברה"י או כרמלית, וכן אח"כ הנחה, לא מועיל עקירה ברה"י, ששם הנידון בסוגיא אין יכול להניע לעירובו, והקשו שם התוס' שאפשר בזריקה, ומוכרח שבזריקה לא חייב אלא אם יהיה עקירה והנחה ברה"ר, וא"כ מה הקשה הרעק"א מהגמ' בדף צ"ז, והרי שם מיירי לענין זריקה, ודאי בעינן עקירה ברה"ר, ודו"ק. ובביאור החילוק בין מעביר לזורק, עי' להלן.

יבואר דכל דברי התו' רק במעביר, ובמקום שהעקירה וההנחה ע"י עקירת והנחת גופו, ולא בזורק או שאר אופנים שהעקירה וההנחה לאו בגופו תליא

והנראה לבאר, שהנה כבר הבאנו את הרשב"א שאם העקירה וההנחה נעשו ע"י עקירת והנחת גופו, מיקרי מונח ברה"ר, ולגבי אם

אמר רב ספרא ור"ע מידי דהוה אמעביר חפץ ברה"ר וכו', אלא מידי דהוה אמעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד', וצ"ע איזה הפסק יש כאן, שהרי עשה את המעשה בבת אחת, וצ"ע. ואולי נאמר שמיירי שהעביר דרך עליו שזה מקום פטור, וצ"ע. ובתוס' ד"ה התם כתבו "ומוציא ומושיט אמעביר ד' אמות ברה"ר דרך למעלה מי דחייב, אע"ג דאי הוה מנח ליה למעלה מי פטור, מ"מ תחתיו במקום שמהלך מקום חיוב הוא וכו'", עיי"ש, וכוונתם שהרי איתא לקמן דף צ"ז ע"א שאמר ר' אלעזר המוציא משוי למעלה מי חייב, שכן משא בני קהת, וע"ז כתבו התוס' דאע"ג דאם היה מניח למעלה מי פטור, מ"מ כשמעביר ומחזיק למעלה מי חייב, ובפשוטו כתוב בתוס' שאפי' שהתחדש שהמוציא למעלה מעשרה חייב, מ"מ עקירה והנחה בעינן על הקרקע ממש.

שיטת הרשב"א לגבי המניח ע"ג אדם למעלה מי דפטור, וסתירת ד' התוס' בזה

(ב) והנה יעויין ברשב"א בדף ה' גבי טרסקל, שהגמ' אומרת לימא דלא כר' יוסי בר' יהודה שס"ל שע"ג טרסקל הוה רה"י, והגמ' מתרצת שמתני' מיירי למטה מי, ור' יוסי בר' יהודה למעלה מי. והתוס' הקשו שם וז"ל: קשה לר"י מה עלה על דעתו של מקשן, דע"כ ידע דמתני' מיירי למטה מי בלא פירכא דר' יוסי בר' יהודה, דכל למעלה מי הוה מקום פטור [ור' יוסי בר' יהודה מיירי למעלה מי, והוכיחו תוס' ד"ז מחולית הבור, וצ"ע מה צריך להוכחה, וכי יש חולק בזה, וצ"ע], והתוס' נשארו בקושיא. והרשב"א כתב וז"ל: "איכא מרבוותא דכתבו במתני' אפי' למעלה מי, ואע"ג דלמעלה מי ברה"ר מקום פטור הוא, כיון דקיימ"ל המוציא משוי למעלה מי, וכן המעביר ברה"ר למעלה מי חייב, ה"נ אעפ"י שידו של עני למעלה מי, הנותן לתוכה כאלו נתן ברה"ר". וכתב הרשב"א: "ואינו נראה בעיניי מכמה טעמים, חדא דהמוציא למעלה מי דחייב, ע"כ דוקא באדם אחד שעומד לפוש, ועקירת גופו והנחת גופו כעקירת חפץ והנחת חפץ דמי, ומשום דגמרינן ממשא בני קהת, אבל אם הניחה במקום אחר דוקא שהניחה למטה מעשרה", עיי"ש.

וביאור דבריו שהאדם עצמו נקרא שנמצא ברה"ר, ואפי' שהחפץ שעליו לא נחשב שמונח לגמרי ברה"ר, מ"מ היות שעקירת גופו הוה עקירת חפץ, זה נחשב ג"כ שהוה עקירה ברה"ר, ועד"ז לגבי הנחה כיוון דהנחת גופו כהנחת חפץ דמי, משא"כ כשמניח על אדם אחר שודאי כשמונח עליו למעלה מי לא נחשב לרה"ר, שהרי מצד עצמו לא מיקרי הנחה ברה"ר, וכל שלא באנו לחייב מכח הנחת גופו, ואולינן בתר הנחת החפץ, א"כ לא מיקרי הנחה ברה"ר ופטור, ודו"ק. ומבואר ברשב"א שהאדם על עצמו אפי' למעלה מי ג"כ חייב, וזה לכאורה דלא כהתוס' בדף ה', ולכאור' גם בדף ה: הנ"ל שכתבו שאם היה מניח למעלה מי היה פטור, דמשמע אפי' על עצמו ג"כ פטור. והקשו האחרונים [כן הקשה הרע"א להדיא בדו"ח, וכן מציין כאן בגליון הש"ס] דזה סותר לתוס' בדף ק"ב ע"א, דאיתא התם שאם הוציא אוכלין בפיו בשבת חייב, וכתבו התוס' שאע"פ שמהלך בליעתו הוה הנחתו, "ואע"ג דפיו למעלה מי ואינו רחב ד', בטל אגב הרשות וכו', ודמי לטרסקל דאמר בפ"ק דלמטה מי הוה רה"ר, והכא אפי' למעלה מי בטל אגב רה"ר" [והיינו שאפי' שכל חפץ שלמעלה מד' חולק רשות לעצמו, אבל טרסקל שביד האדם בטל לרה"ר, וכ"ש דאדם עצמו בטל לרה"ר, ואדם עצמו אפי' למעלה מי בטל לרה"ר, משא"כ טרסקל דמבו' בדף ה', דלמעלה מי לא בטל], "ועוד דבמעביר למעלה מי כלמטה", ע"כ בתוס'.

וא"כ מבואר להדיא שאם מניח למעלה מי על גופו חייב, וכמו שנקט הרשב"א בדף ה' [ומש"כ ועוד דבמעביר, לכאור' כוונתם להוכיח דנחשב בטל לרה"ר וכמעביר למטה, וה"נ נלמד מזה לגבי הנחה ע"ג האדם למעלה מי], ולכאורה זה סותר לתוס' בדף ה', שלכאורה חולקים על הרשב"א, וצ"ע.

קושיית הקה"י על שיטת הרשב"א במניח ע"ג אדם למעלה מי [ויבואר חילוק בין כשהעקירה וההנחה ע"י גופו, לבין אם זה ע"י ידיו וגופו במקומו עומד]

ג) ובקהילות יעקב סי' הקשה עוד, דאיתא בגמ' בדף ח' ע"ב עומד אדם על האיסקופה ונוטל מעני ונותן לו וכו', ובלבד שלא יטול במבע"ב ונותן לעני וכו', ואם נטל ונתן שלשתן פטורים, ומקשינן בגמ' לימא תייהו תיובתא דרבא, דאמר רבא המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' ברה"ר, אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב, ופירש"י "שהגביהו למעלה מי דלא שליט אויר רה"ר והוה מקום פטור, חייב כי הדר אנחיה וכו'", והיינו דחזינן מרבא שלא איכפת לן שעבר מקום פטור, וה"ה בנוטל מעני והוה עובר על האיסקופה שזה מקום פטור, צריך להיות שיהיה חייב, ובברייתא כתוב שפטור, ומתריצין בגמ' התם לא נח הכא נח, שבאיסקופה היה הנחה על האיסקופה, משא"כ במעביר דרך עליו לא היה הנחה כשהיה עליו [דהיינו במקום פטור], ומבואר בגמ' שאילו היה הנחה בלמעלה מי היה פטור, וזהו לכאור' דלא כהרשב"א.

ולכאורה לא מובן הקושיא, שהרי זה ודאי שרבה לא מיירי שנטל

ע"ג ידו או עקר מידו לכשהוה עצמו מניח ועוקר ע"י עקירה והנחת ידו דאם כאן מקרי מונח גם הכא מקרי מונח, א"כ מעיקרא לפשוט ממתני', דהכי נמי לגבי עקירת גופו בחפץ המונח בידו, מה לי כשאחר עוקר מגופו לגבי כשהוה עצמו עוקר ע"י גופו.

והנה לפי"ז באמת ד' תוס' צע"ג כדהק' מה השא' דאיך למדו דין עקירת והנחת ידו מעקירת עני מידו של בעה"ב, דכשם שלגבי עקירת והנחת גופו לא למדו מעקירה מעל גופו, ה"נ לא נלמד לגבי ידו, רק האמת שתוס' לא הבינו ברש"י כדהבין המהרש"א ברש"י, דהם הבינו דזה נידון אחר לגמרי, דלגבי עקירת והנחת גופו הנידון אי חשיבא מעשה הנחה ועקירה ממקום מונח, ולא היה נידון בעצם ההנחה על הגוף אי חשיבא מונח, אך בידו הנידון אי חשיבא מונח כלל, וא"כ שפיר למדו דין עקירת ידו מהנחה ע"ג ידו, דזה נידון אחר לגמרי וכנ"ל ס"ק ד', ודו"ק.

הערה בלשון הגמ' לפי דרך תוס' ויישוב שיטתם עפ"י ביאור ד' ר"ח

ו) והנה מלישנא דגמ' דקאמר גופו ניח משמע כרש"י, דמש"ה דאמרינן עקירת גופו כעקירת חפץ דחסר ב"מונח", דאם נאמר דבתר גופו גרידא מקרי לא ניח כיון שהיא ברשות אחרת [וכמ"ש תוס'], א"כ מאי צריך להוסיף גופו ניח, הא תירץ כבר דפשוט העני ידו בתר גופו גרידא, וממילא כל שלא בתר גופו גרידא שפיר דמי. אולם כפי' הר"ח פ' כתוס', וכתב דהטעם דלא מקרי מונח משום דכיון דבתר גופו גרידא, והיינו שהיד נמשכת אחר הגוף, וכיון שהגוף בחוץ חשיבא היד בחוץ "והנה לא עקר מרה"י", אבל בעת שהגוף בפנים גופו ניח ובעי עקירה, ואם נתנדנד כאילו עקר והוציא וחי"ב", עיי"ש, ולכאורה אינו מובן, דלפי מש"כ דכיון דידו בתר גופו גרידא וחשיבא כרה"ר, א"כ אין הטעם דלא נח ולא הוה עקירה, אלא דכלל לא הוציא כיון דהיד לא חשיבא כרה"י, אולם העיריני הגר"פ שליט"א דכד דייקת בדברי הר"ח דכתב דהיד בתר גופו גרידא, ולא מקרי דהיד הוה ברה"י, אבל החפץ ודאי הוה ברה"י, אלא כיון דמונח על היד דלא מקרי שהיד ברה"י, א"כ גם החפץ לא מקרי מונח ברה"י, ואף שאין החפץ מונח ברה"ר, אף ברה"י ג"כ א"א להחשיבו מונח אף שהוא נמצא שם. וא"כ עקירת היד לא מקרי עקירת החפץ מרה"י כיון דהיד לא מקרי ברה"י, ולא מיקרי עקירה ממקום מונח ברה"י, וע"ז קאמר דעקירת גופו כיון דמקרי שהיה מונח ברה"י שגופו נח ברה"י, ממילא הוה עקירה מהנחה ברה"י ע"י עקירת גופו, אבל עקירת ידיו כיון דביד לא היתה מונחת ברה"י, לא יכול למחשב ע"י עקירת היד עקירה ממקום מונח ברה"י, וא"ש מה שהוצרכו להוסיף הלשון ידו לא ניח גופו ניח, דהכוונה לחלק אי מיקרי מונח ברה"י או לא, ונכון מאד.

ביאור ספק הגמ' ג' ע"ב אי ידו של אדם ככרמלית לפי הנ"ל

ז) והנה איתא בגמ' לקמן, אמר אביי פשיטא ידו של אדם אינו לא כרה"י ולא כרה"ר, מידו דעני ומידו דבעה"ב, ופירש"י, דידו של אדם הפשוטה ברשות אחרת אינה נזקקת אחר גופו לגמרי להיות כרשות שהוא עומד, בין שהוא רה"י בין שהוא רה"ר, וצ"ע דמעיקרא פשיטא ליה לגמרא דידו של אדם מקרי כמו הרשות שנמצא בה היד, אלא דלא מקרי נח, וכעת ס"ל דלא מקרי כמו הרשות שעומד שם, ודוחק לומר דאביי פליג, ולא ס"ל הא דאינו דומה לידו משום דלא נח, אלא דידו לא מקרי כלל שהוא ברה"י.

והר"ח מפרש, דאביי בא לומר דאינו כרה"י ואינו כרה"ר, היינו דלא מקרי כהרשות שנמצא שם היד, ומוכיח כן אביי מדפטר את העני שנתן בעה"ב לתוכה והוציא, ועדיין הוא תמוה דהא בסוגיא דלעיל מבואר דבאמת הוה כרה"י, אלא דהכנסת היד לא מקרי נח [ואינו מטעם חסרון ברה"י].

ולפי מה שביארנו דברי ר"ח בהא דידו לא ניח, אין הכוונה שחסר בהנחה שאינו מונח אף שהוא ברה"י, וכאילו עומד באויר בעלמא, אלא משום דבאמת היד עצמו לא מקרי כלל רה"י, ולכן לא מקרי עקירה ממקום מונח ברה"י אף דהחפץ הוה ברה"י, אתי דברי אביי בפשיטות, דדברי אביי הם לשיטתו דכיון שנמצא שהחפץ אמנם נמצא ברה"י, אך היד אינו רה"י, א"כ יש לנו להסתפק מה דינו של היד שבוודאי אינו רה"ר, שוודאי הנוטל חפץ ממנו אינו כנוטל מרה"י, אך הרי היד גם אינו רה"י אף שהחפץ ברה"י, וא"כ שמא דין היד מדרבנן ככרמלית ושפיר מספק"ל, ודו"ק. [ואמנם ביאור זה הוא לפי דרך ר"ח ותוס', אך לביאור רש"י צ"ע עדיין, דלכאור' ידענו שכולו ברה"י, והספק רק אם יש כאן מעשה עקירה ומעשה הנחה ע"י עקירת והנחת ידו, וא"כ אין עכשיו נסתפקנו לדון שאולי אינו ברה"י אלא בכרמלית, וצ"ע].

סימן ה'

בעניין מעביר ד"א זורק ד"א, ובעניין הנחה על אדם למעלה מי"ט ברה"י (לסי' שמ"ט)

מעביר דרך למעלה ממק"פ דהיינו דרך למעלה מי"ט חייב
(א) בגמ' שבת דף ה: בשלמא בן עזאי קסבר מהלך כעומד דמי, אלא רבנן וכו' היכי אשכחנא כה"ג דחייב, וכתב רש"י "דמפסקא רשותא".

3. א.ה. והנה נמצא להאמור דלרש"י הספק דעקירת גופו ונידון עקירת ידו שוין, שהנידון במעשה עקירה והנחה ע"י גופו או ע"י ידו, אך לתוס' לכאור' זה ב' נידונים. אך באמת להנ"ל שלתוס' הנידון בעקירת גופו אם זה עקירה מהנחה ברה"י, וה"נ הנידון בעקירת ידו, אלא שהטעם לדון שעקירת גופו לאו כעקירה ממונח ברה"י משום חיסרון בהנחה ע"ג גופו, אבל בידו לבתר דידענו שגופו ניח וידו כגופו, יש כאן טעם אחר לדון אמאי לא נחשב עקירה ממונח ברה"י מחמת שהיד גרידא בתר גופו שברה"ר, וחסר בשם מונח ברה"י מחמת זה וכנ"ל.

הניח על אחר לא, והביאור בזה שאפי' שאדם חולק רשות לעצמו, ולכן במניח על אחר למעלה מי לא מקרי שהניח ברה"ר, מ"מ לגבי עצמו כיון שעקירת ההנחה חפץ נעשים ע"י עקירת גופו, מקרי שהחפץ ג"כ מונח ברה"ר, ומיקרי שמונח למטה מי'.

והגמ' אצלנו שמקשה ממעביר חפץ ד' אמות, או עכ"פ התוס' שהקשו ממעביר דרך עליו, ע"כ מיירי כשעומד במקומו ומעביר החפץ, שאינו עוקר ע"י עקירת גופו את החפץ, ולכן כשמניח על עצמו והוא למעלה מי, ודאי לא נחשב ברה"ר, שבאופן שהולך עם החפץ ועוקרו ע"י גופו ודאי שמקרי שמונח בתוך י', ובזה לא דיברו התוס', ואפי' שהחפץ בפועל למעלה מי, מ"מ כיון שנעקרו עם גופו מקרי נעקר מרה"ר.

וראיה לזה מהתוס' הנ"ל בעירובין ל"ג, שבאותו דיבור כתבו שבמעביר לא איכפת לן אם ניח ברה"ר, ואח"כ כתבו שאם ניח על גופו למעלה מי יהיה פטור, עיי"ש. והוכיחו מהא שאיתא בגמ' שבת דף ח' שהמעביר דרך עליו דוקא אם לא נח, הא נח במקום שלמעלה מי יהיה פטור, ולכאורה זה סותר תחילת דבריהם שמבואר שמעביר ד' אמות לא איכפת שנח אפי' ברה"ר.

ובהכרח שלעיל מיירי שמעביר ע"י עקירת גופו, ונחשב שכל העברה היא ברה"ר שע"י עקירת גופו זה נעקר, וכן כל העברה שבגופו מקרי שזה ברה"ר, ולכן לא איכפת לן שניח אח"כ ברה"ר, או אפי' שיעקור מרה"ר, כיון שעכ"פ בעצם העברה שמעבירו בגופו זה נחשב לרה"ר, ולכן לא איכפת לן היכן עשה עקירה והנחה, משא"כ מה שכתבו התוס' אח"כ מיירי שלא העבירו בגופו, אלא שלקח את החפץ בידו והעביר את החפץ ד' אמות, דאו ודאי בעינן שיניח ברה"ר, כיון שהעברה לא היתה ברה"ר בעינן הנחה ברה"ר, ולכן בזה כתבו התוס' שאם ניח על גופו למעלה מי יהיה פטור, כיון שבכהאי גוונא נחשב גופו למעלה מי מקום פטור וכנ"ל.

יבואר שיש ב' הלכות בד"א ברה"ר, מעביר זורק, וחלוקים הם בגדריהם, ובענין הנחה ע"ג האדם למעלה מי, ולד' תוס' אף בעצם הדבר אי בעינן עקירה והנחה ברה"ר [ויישבו סתירת התוס' הנ"ל ס"ק ב']

(ז) ויוצא לפ"ז שד' אמות ברה"ר איכא ב' אופנים בעשיית המלאכה, א'. שמעביר את החפץ ברה"ר עצמה ד' אמות, ואז לא איכפת לן היכן עשה העקירה והנחה, עכ"פ לדעת התוס' בסוכה ובעירובין. ב'. שעוקר מתחילת ד' ומניח בסוף ד', שאז אפי' לא עבר ברה"ר כגון שעבר דרך עליו שלא חשיב כבתוך רה"ר, ומ"מ מתחייב משום שעשה עקירה בתחילת ד' והנחה בסוף ד', ובאמת שזהו מתחלק לשני שמות, מעביר ד' אמות וזורק ד' אמות, שהפעולה היא נקרא מעביר, והב' נקרא כמו זורק שעוקר מתחילת ד' ומניח בסוף ד'. ועיין בריש פרק הזורק שמשמע להדיא שמעביר ד' אמות וזורק ד' אמות זה שני דברים, שהגמ' מקשה זורק ד' אמות ברה"ר מנלן, ואח"כ מקשה ותו מעביר ד' אמות ברה"ר מנלן, ומשמע שזה ב' ענינים, עיי"ש.

ולפי"ז מבואר היטב התוס' בשבת ק"ב, שאפי' שהתוס' ג"כ לא מיירי שעקר האוכל ע"י גופו, שהרי לקח אוכל ושם בתוך פיו, ולא נעקר ע"י גופו, אבל התוס' שם מוכיחים מצד ענין אחר, שכתבו וז"ל: "ואע"ג דפיו למעלה מי וכו' בטל הוא אגב רה"ר, היינו שהאדם בטל לגבי רה"ר, והוכיחו את זה בכמה הוכחות, א' מטרסקל וז"ל: "ודמי לטרסקל דאמר בפ"ק דלמטה מי הוי רה"ר, והכא אפי' למעלה מי בטל אגב רה"ר, ב' "ועוד דמעביר למעלה מי כלמטה, וחשיב מונח ברה"ר, ע"כ, והיינו שכמו שמצאנו שמעביר למעלה מי נחשב כלמטה, והיינו ע"י האדם, שכיון שהאדם בטל לרה"ר, והחפץ נעקר ע"י האדם, נחשב שהחפץ ג"כ ברה"ר, מכל זה הוכיחו התוס' שהאדם בטל לרה"ר, ולכן כיון שאוכל את הדבר שהוציא ונעשה חלק מהאדם נחשב שמונח ברה"ר, שהאדם עצמו הוא הרי רה"ר וכמו שהוכיחו התוס', וממילא האוכלים שהנחתן זה בתוך גופו של האדם ונעשית חלק ממנו נחשבים למונחים ברה"ר, אבל זה ודאי אילו היה מניח האוכל על כתיפו שזה למעלה מי, ודאי שהיה פטור, שלא היה כאן הנחה ברה"ר, וכשיטתם בדף ה' ע"א וע"ב וכנ"ל [ומצד מעביר אם היה מעביר ד' אמות בעצם רה"ר ע"י הולכת גופו היה אפשר לחייבו לדעת התוס' בסוכה, אלא שסוברים שהתוס' משמע שהוציא אוכלין בפיו, והנידון הוא משום מוציא, ואז ודאי בעינן הנחה ברה"ר ממש, ולכן רק כשאכל מקרי הנחה ברה"ר, משא"כ אם היה מניח על כתפיו ודאי שהיה פטור, ודו"ק].

והנה נמצא שהרשב"א מחלק בין כשהעקירה והנחה ע"י גופו לכשאינו ע"י עקירת והנחת גופו, לענין אי הנחה ע"ג גופו למעלה מי חייב או לא, אך לעולם בעי עקירה והנחה ברה"ר, והתוס' מחלקים לגבי עצם הדבר אי בעינן כלל הנחה ועקירה ברה"ר, ודו"ק היטב.

סימן ו'

גדר נתקיימה מחשבתו במלאכת הוצאה

זורק מרה"ר ונח ברה"ר לוסף ד' משום מאי מחייב

(א) גמ' צ"ז ע"ב, תניא מרה"ר לרה"ר ועבר ארבע אמות ברה"ר, ר"י מחייב וחכמים פוטרים וכו', א"ל רבינא לרב אשי ולמאי דסליק אדעתן מעיקרא דר"י מחייב שתיים, אי להכא קבעי לה להכא לא קבעי לה, א"ל באומר כל מקום שתרצה תנח, ופירש"י, דאי אצל היציאה בעי לה דתנח, הכא לוסף ד' לא בעי לה דתנח, וליתא

לזריקת ד', דבעינן עקירה מתחילת ד' והנחה לוסף ד', והכא עם יציאת הפתח הא לא נח והעביר לוסף ד', דניחייב אתרווייהו, ומיהו אהוצאה הוא דמיחייב, דנתקיימה מחשבתו דהא נח ברה"ר.

והקשה הגרעק"א אמאי לא מחייב נמי על העברה, דהא מיד שיצא מהפתח הוי כהונחה מטעם קלוטה, ואח"כ הוי כחזרה ונעקרה מאצל הפתח והונחה לוסף ד', וכתב דאולי ס"ל לרש"י כמו שכתבו התוס' לקמן דף ק' ע"א (ד"ה אחתו) דל"א קלוטה כמי שהונחה לר"י רק אם רוצה שתנח כאן, וכאן הוא רצה שתנח לוסף ד' ולא אצל הפתח, ולכן לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה. אלא דא"כ קשה מה הגמ' מביאה אח"כ ראייה דנתכין לזרוק שמונה זורק ארבע פטור [דלא הוי כשם משמעון], ממאי דא"ל רבינא לר"י דמיירי באומר כל מקום שתרצה תנח [ופירש"י, הא לא אמר הכי לא מיחייב אא"כ נחה במקום מחשבתו], ומכאן דצריך הנחה במקום מחשבתו, והא התם באמת אפשי"ל דיש הנחה במקום מחשבתו, כיון דרצה לזרוק ח', וא"כ נתכין גם שיעבור לוסף ד' אלא שרצה שיגיע עד לוסף ח', וכיון שנח בסוף ד' הנחה גמורה ליחייב כמו שם משמעון, ושאי הכא דלא נח בסוף ד' משום דלא היה הנחה ממש, ואי משום קלוטה לא אמרינן דכמי שהונחה כשלא היה ברצונו שינח כאן, ולהכי בעינן שיאמר כל מקום שתרצה תנח, אבל בנתכין לשמונה זורק ד' הא הונחה ממש.

ועי"ש דמפרש דלתוס' הפ"י אי בעי לוסף ד' דיתחייב רק משום העברה, ונראה מדבריו דהיינו דאף דנימא דל"א קלוטה כמי שהונחה אלא היכא דרצונו שתנח, היינו רק לגבי הנחה, אבל מ"מ לגבי העברה שהיה נחשב שנעקר מרה"ר אצל הפתח [והעביר ד' אמות] שפיר אמרינן קלוטה כמי שהונחה, דלגבי עקירה לא בעינן דעתו, דאפי' היה מעצמו באויר רה"ר מקרי כמונח לגבי עקירה, אלא דהקשה אמאי לא יתחייב להתוס' גם על ההוצאה, דכיון דל"י יהודה קלוטה כמי שהונחה [ומשם מתחילה עקירת ד' אמות], א"כ כשרצה שיעבור לוסף ד' אי אפשר לזרוק לוסף ד', אם לא בחיוב הוצאה ע"י הנחה בתחילת ד' מכח קלוטה כמי שהונחה, ולא שייך פירכת הש"ס דשאני שם משמעון, דהא גם הכא א"א לזרוק ד"א אם לא מונח מתחילה מדין קלוטה כמי שהונחה דמי.

והעיקר דקשה ממ"נ, אם ס"ל דל"א קלוטה כמי שהונחה כשאין רצונו שינח כאן, א"כ מה הראייה לנתכין לזרוק שמונה זורק ארבע שלא יהיה חייב כלל, דהא במוציא מרה"ר לרה"ר אינו חייב ב' משום דל"א קלוטה כמי שהונחה, ואם נימא דאמרינן קלוטה כמי שהונחה אמאי לא הוי שם משמעון, דהא בע"כ הוא מוכרח לעבור אצל הפתח כדי לעבור ד"א ברה"ר, וא"כ יתחייב משום קלוטה כמי שהונחה, עיי"ש היטב בדברי הגרעק"א.

מחלוקת רש"י ורמב"ן אם אפשר לחייב משום הוצאה ע"י קלוטה מיד אחרי היציאה כשדעתו שתנח לוסף ד'

(ב) והנה בהא דקאמר דאי להכי קבעי לה דהיינו אצל הפתח, כתב רש"י דמתחייב אחד משום הוצאה [אע"פ שנח לוסף ד'], דקלוטה כמי שהונחה מקרי נתקיימה מחשבתו, וכן מבואר בגמ' דלרבנן פטור לגמרי באומר עד דנפקא לרה"ר תנח [ולא נח שם מיד ביציאה], דר' יהודה סבר אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי ואתעבידא מחשבתו. וכתב רש"י (ד"ה ואתעביד) שנחה ביציאתה מיד הלכך חייב וכו'. אולם הרשב"א והרמב"ן כתבו דליכא למימר דקאמר דתנח ממש, דא"כ בזה פטור גם לר"י, דתנח משמע הנחה ממש [ולא ע"י קלוטה], אלא הכוונה דתנח ב"דיני הנחה" של שבת, ולכן חייב לר' יהודה, וכ"כ בהגה' הגראמ"ה דפליגי בזה הרמב"ן והרשב"א עם רש"י ותוס'.

ומבואר בדבריהם דהא דצריך שינח במקום שנתכין, אינו משום דהנחה הוא חלק מהמלאכה, דא"כ אמאי לא מקרי נתקיים מחשבתו ע"י קלוטה כמי שהונחה, אלא הטעם דצריך הנחה במקום שרצה, דכיון דהנחה הוא גמר מלאכת הוצאה והעברה, וזה תכלית מלאכתו, א"כ צריך שתהיה לו התכלית במקום שצריך, ואם אינו במקום שצריך אין לו את התועלת שבהוצאה ולא נתקיים מחשבתו.

אולם מרש"י מבואר שע"י קלוטה כמי שהונחה מקרי נתקיימה מחשבתו. ואפשר לומר דהדין שצריך הנחה במקום מחשבתו הוא מטעם דהנחה הוא מחלק המלאכה של הוצאה [ועי' רש"י פסחים דבלא הנחה הוי מקצת מלאכה, ונלמד מבעשותה, עושה את כולה ולא העושה מקצתה], ואם נח במקום שלא רצה נעשה מלאכה אחרת, והוי כנתכין לחתוך מחובר זה ועלתה בידו מחובר אחר דפטור. אך כל שהך הנחה דקלוטה כמי שהונחה נעשית במקום שרצה, כבר נחשב שהמלאכה נעשית ברצונו, ומה שרצה עוד שהחפץ יתעכב שם על הארץ וזה לא נתקיים לא איכפ"ל, דהעיקר שהמלאכה שעליה אנו מחייבין נעשית כפי מחשבתו, ומיקרי מלאכת מחשבת.

מחלוקת רש"י ורמב"ן בנתכין לזרוק ח' ונח לוסף ד' אי מחייב, ויבואר שיש מחלוקת בעיקר גדר נתקיים מחשבתו [בהוצאה ומעביר ד' אמות]

(ג) והנה למסקנת הגמ' בנתכין לזרוק ארבע זורק שמונה לכ"ו ע פטור, ופליגי רש"י ותוס' עם הרשב"א והרמב"ן האם למסקנא בנתכין לזרוק שמונה זורק ארבע חייב דהוי כשם משמעון, דעת רש"י ותוס' דבעי נתקיימה מחשבתו בהנחה, וא"כ בנתכין לזרוק שמונה זורק ארבע פטור, דכיון דההנחה הוא חלק מגוף המלאכה, וכשנח ארבע הוי חפצא אחרת מהנחה בשמונה, ופשיטא דאין

חילוק בין נתכין לזרוק ארבע זורק שמונה לנתכין לשמונה זורק ארבע, והיינו דלשיטתם אזלינן בתר ההנחה שתהא במקום שנתכין לנח, ומשום דאל"כ א"י הנחה המחייבת, דההנחה צריכה שתהא מעשה שנעשתה כפי מחשבתו, שהרי ההנחה הוא חלק מהמלאכה, וכל חלקי המלאכה צריכים שיהיו מלאכת מחשבת.

[והא דבתחילה פשיטא להגמ' בנתכין לשמונה זורק ארבע דחייב, ובנתכין לד' זורק ח' מבעיא ליה, היינו משום דלא ס"ל דבעינן נתקיים מחשבתו בהנחה, ולא איכפת ליה היכן נח, והוי כנתכין לחתוך מחובר כאן וחתך כאן דפשיטא דחייב כיון דנקצץ, וכיון שעיקר המלאכה הוא זריקת ד"א, לכן אף דנתכין לזרוק שמונה אמות [ורצה מלאכה גדולה], כיון דנורק ד"א חייב דהוי כשם משמעון. והיכא דנתכין ד' זורק שמונה דמסתפק בגמ' אף דנעשה מחשבתו בכלול, היינו כיון דנורק שמונה, ולגבי השמונה הוא ודאי מתעסק בעלמא, א"כ אין כל זריקתו בחיובא, ואינו דומה לרוצה לכתוב שם וכתב שמעון דפשיטא דחייב, דהתם שככתב שם יש לו שתי אותיות, וגם אחרי שיש לו שמעון יש לו שם, אבל הכא כ"ז שלא נח עוד לא נגמר מלאכתו, וא"כ אף דההנחה אינה עצם המלאכה, אבל מ"מ יש סברא לומר כיון דכל המשך ההילוך באויר מסוף ד' ועד סוף ח' הוא נחשב מתעסק, ע"כ גם ההנחה שמחכה ייחשב מתעסק].

ובדעת הרמב"ן והרשב"א דס"ל דגם למסקנת הגמ' דבעינן נתקיים מחשבתו, מ"מ בנתכין לח' זורק ד' חייב דהוי כשם משמעון, הביאור הוא דהא דבעינן נתכין מחשבתו בהנחה אינו משום דהנחה הוי מגוף המלאכה, אלא דבעינן נתכין מחשבתו לתכלית המלאכה שהוא צריך, אבל כיון דעיקר המלאכה הוא העברה, ולכן בנתכין לזרוק שמונה זורק ד' חייב דהוי מקצת מלאכה, שהרי נעשה כאן מקצת מן ההעברה שרצה להעביר ח' והעביר מקצת מזה, ומשום הכי הוי כשם משמעון, ומתחייב אף דההנחה לא היתה במקום שרצה, כיון דעיקר המלאכה נעשה, וההנחה היא רק גמר מלאכתו. והנה הרמב"ן והרשב"א אזלי לשיטתם בפלוגתא הנ"ל ס"ק ב', דלשיטתם אין דנים אם ההנחה המחייבת היתה כפי מחשבתו או לא, אלא אם תכלית רצונו שכל פעולה זו נתקיים או לא כנ"ל, וה"נ יתכן שההנחה עצמה אינה כפי מחשבתו, אך כלפי כללות מחשבתו ורצונו במלאכה זו נתקיים מקצת מחשבתו וחייב, ומאי דרש"י לשיטתו לעיל, ודו"ק.

בטעמא דנתכוון לזרוק ד' זורק ח' פטור לרמב"ן ודעימיה

(ד) אבל צ"ע דא"כ דלרמב"ן ודעימיה לא בעינן שתהא לו מחשבה על הנחה במקום זה דווקא, וכדמוכח מנתכוון לזרוק ח' זורק ד', א"כ גם בנתכוון לזרוק ד' זורק ח' יתחייב, דמה בכך שלא נתכוון שתנח שם, דהרי לאו בתר מחשבתו היכן תנח אזלינן, כי אם בתר מחשבתו על עצם התוצאה של המלאכה שהיא ההעברת ד' אמות, ומחשבה זו נתקיימה. וכ"ת שעבר עוד ד' אמות מה איכפ"ל, הרי זה כרצה לכתוב שם וכתב שמעון שנמצא שהוסיף עוד על מה שחשב לעשות, וזה אינו מגרע, דסוכ"ס מחשבתו נעשתה, וגם יש הנחה לוסף ח', וא"כ ליחייב [ואין לומר משום שע"י שלא רצה שתעבור לוסף ח', א"כ ממילא ההנחה נעשית במתעסק, דלרמב"ן א"צ מחשבה על ההנחה עצמה וכנ"ל].

ונראה לומר דהנה ז"ל הרמב"ם פ"ג הכ"א: המתכוון לזרוק שמונה אמות ברה"ר, ונח החפץ בסוף ארבע, חייב, שהרי נעשה כשיעור המלאכה ונעשית מחשבתו, שהדבר ידוע שאין זה החפץ מגיע לוסף שמונה עד שיעבור על כל מקום ומקום מכל השמונה, אבל אם נתכוון לזרוק ארבע ונח החפץ בסוף שמונה פטור, לפי שנח החפץ במקום שלא חשב שתעבור וכ"ש שתנח, לפיכך אם חשב בעת הזריקה שינח החפץ בכל מקום שירצה חייב, עכ"ל.

והנה מבואר בד' הרמב"ם דס"ל כהרמב"ן והרשב"א, ומחייב בנתכוון לזרוק ח' ונח בסוף ד', ומ"מ מבואר בדבריו טעם הפטור בנתכוון לזרוק ד' ונח בסוף ח' וכמוש"כ לפי שנח החפץ במקום שלא חשב שתעבור, וכ"ש שתנח, ונראה בכונתו דבדודאי א"צ מחשבה על ההנחה גופא, אך מ"מ בעינן שתהא הנחה במקום שחשב שתעבור, והיינו שעיקר המלאכה היא ההעברה, וההנחה אינה אלא גמר המלאכה, ואם נח באמצע העברתו הרי זה כמי שנעשית מקצת מחשבתו ומקצת המלאכה ונעצר באמצע, אך כשנח במקום שלא חשב שתעבור הרי זה כמי שהלך החפץ למקום אחר שלא נתכוון שתלך לשם, וממילא זה כתוצאה אחרת לגמרי, והעברה שהוא חשב להעביר לא נגמר כלל לפי שלא נח שם, והנחה במקום אחר אינה מצטרפת להחשב גמר ההעברה הראשונה, אלא כשינוי מחשבתו וכתוצאה אחרת, ולא דמי לכתב שמעון כשנתכוון לכתוב שם, דכתיבת שם נסתיימה, ונתווסף גם עוד אותיות ומשמעות נוספת, אך כאן הרי העברה ראשונה לא נסתיימה כלל שלא נח שם, משא"כ בנתכוון לזרוק ח' זורק ד' שנסתיים מקצת מחשבתו בהנחתו באמצע הדרך, ואפשר לחייבו על מקצת מחשבתו הראשונה שנתקיימה, ודו"ק.

ונסתפקתי שאולי דווקא בנח בסוף ח', שזה ד' אמות יותר רחוק מכוונה ראשונה, והרי זה כנח במק"א לגמרי, משא"כ תוך ד"א למקום שחשב שתפול אולי נחשב עדיין שנח במקום שחשב שתנח, וצ"ע בזה.

יישר כח מרובה להרה"ג בן ציון גרינהויז שליט"א על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

וצ"ע) ומ"מ אין בנו כח למחות ביד הסומכין על דעה זו וכל בעל נפש יחמיר לעצמו אך במקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך על דעה זו ולענין לסמוך על צויה בזמנינו עיי' בסי' שס"ד דין ה' ו' ז' [יא]] ויא' שגם להסוכרים שצריך ס' רבוא ג"כ א"צ שיהיו מצויין שם תדיר כאחד רק שהוא דרך מעבר לס' רבוא ואפשר שאף שאר הדרכים שפתוחים לדרך זו ג"כ היו רה"ר (ס"ז וסק"ג כ"ד ובה"ל ד"ה שאין).
טו מבואות הרחבים ט"ו אמה ומתקצרים בקצתם או מבואות שאין בהן ט"ו אמה ומתוחין בארכן לאורך רה"ר וכן מבוי שכלה אורכו לשער העיר מזה ומזה ובוקעין רבים דרך המבוי מזה לזה (ועיי' חזו"א א"ח סי' ע"ד סק"ט שכתב שאין כונת הג"א לזה ומ"מ לדינא נראה דמודה להמ"ב דהוי רה"ר כמו המבואות שבשו"ע דלפי ציור המ"ב הוי פתוח לרה"ר דהרי כ' דהדרכים הם רה"ר וצ"ע) י"א [יב] שאפי' רחבן רק י' אמות הרי הם רה"ר כיון שרבים בוקעין בו ומפולשין משני צדיהן לרה"ר [דאל"ה ודאי לא הוי רה"ר וכן אם פתוחין לרוחב רה"ר שאין הרבים בוקעים בו אינו רה"ר] ויא' [יג] דדוקא אם רחבן י"ג אמה ושליש ויא' דלעולם אינו רה"ר עד שיהא רחב ט"ו אמה ואפי' רה"ר המתקצר בקצתו אין מקום זה רה"ר (ס"ח ט' וסק"ה כ"ז ובה"ל ד"ה ומתקצרין וד"ה ושני וד"ה י"א ושה"צ) ובחזו"א מבואר דלא קי"ל כדעה אחרונה זו [יד] [א"ח סי' ק"ז סק"ח].

טז דעת החזו"א שרה"ר מפולש ופתוחין לו מבואות מצד א' הפרוצין לו במלואן כיון שנדונין מה"ת בעומד מרובה הו"ל כאילו כל המבוי סתום עד הכותל שכנגדו ברה"ר וא"כ נחשב כאילו יש מחיצות באמצע רה"ר וממילא יש לרה"ר ג' מחיצות ולא הוי רה"ר מה"ת אך אם עשה צויה לראשי המבואות הו"ל כמחיצה וא"א לדוננו שוב בעומד מרובה ואז נחשב הרחוב כרה"ר (מבואר בסי' ק"ז סק"ה ח' ועיי' סי' שס"ד דין ו' [טו]).

יז עשה כעין פסי ביראות ברה"ר דהיינו שעשה ד' קורות נעוצות בארבעה רוחות זו כנגד זו שכל קורה נוטה אמה לכאן ואמה לכאן כזה הוי מה"ת המקום שבתוכו רה"ר [והוא הלכה למשה מסיני אע"ג דפרוץ מרובה על העומד] ואפי' רבים בוקעים בו (ועיי' סי' שס"ד דין ו') ובלבד שלא יהא האויר שבין הפסין יותר מיי"ג אמה ושליש דאז לא הוי רה"ר מה"ת א"כ העומד מרובה על הפרוץ, וברבנו יונתן כתב שגם אם יש יותר מיי"ג אמה ושליש הוי רה"ר מה"ת ומיהו אם יש ט"ו אמה בין הפסין שוב אינו רה"ר וכ"ו מה"ת אבל מדרבנן אסור לטלטל בו עד שיהא לו מחיצות כדין שיתבאר בסי' שס"ב שס"ג שס"ד ובמקום שאין מצוי מים ויש שם באר וצריך לדבר מצוה מתירים זה גם בזה"ז ביי"ג ושליש ואפי' אם מחזיק בתוכו יותר מבית סאתים (סי' תר"ל סק"ג ל"ה וסי' שני"ח ס"א בה"ל ד"ה לדירה וחזו"א א"ח סי' ק"ז סק"ד וסי' קי"ב סק"ה וסי' ע"ד סק"י וצ"ע שלא העתיקו הפוסקים כל דיני פסי ביראות המבואר בגמ' וברמב"ם כיון דני"מ גם בזה"ז ושמו משום דלא שכיח ועיי' בד"מ סוף סי' זה).

יח כל דבר שהוא ברה"ר אם אינו גבוה שלשה טפחים אפי' קוצים או צואה שאין רבים דורסין ע"ז חשובים כקרקע והוי רה"ר ואם הוא גבוה שלשה ומשלשה עד עשרה אם הוא רחב ארבע טפחים על ארבע טפחים הוי כרמלית ואם אין ברחבה ד' אע"פ שארוכה הרבה הוי מקום פטור מיהו אם הוא גבוה תשעה טפחים מצומצמים [טז] ורבים מכתפים עליו הוי רה"ר בין שרחב דע"ד ובין שאין רחב ד' אבל אם אין מכתפין עליו אע"ג דראוי לכתף לא הוי רה"ר [יז] ואפי' רחב דע"ד ואם הוא פחות מט' או יותר מט' אפי' רחב דע"ד ורבים מכתפים עליו לא הוי רה"ר דלא ניחא תשמישתו, ואם הוא עשרה ומעשרה ולמעלה אם הוא רחב דע"ד הוי רה"ר ואם אין בו דע"ד אפי' הוא סמוך לכותל ממש [יח] ויש בו מקום כדי לחוק להשלימו לארבעה הוי מקום פטור (סי' וסק"ל ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ל"ח).

יט וכ"ז כשאינה כלי אבל כלי העומד ברה"ר וגובהו פחות מ' הוי רה"ר בין שרחב דע"ד ובין לאו שאין כרמלית ולא מקום פטור בכלים [ואם עומד בכרמלית דינו ככרמלית] ואם הכלי מחובר לקרקע ועומד ברה"ר אם הוא רחב דע"ד וגבוה עד י' הוי כרמלית ואם רחבו פחות מדע"ד הוי מקום פטור בין גבוה י' בין אין גבוה י' כדלקמן דין ל"ג [סק"ט ושה"צ] וכן כלי תלוי' באילן וקבועה בו הוי כרמלית (חזו"א א"ח סי' פ' ד"ה ל"ג ב').

כ גומא ברה"ר אם אינה עמוקה ג' טפחים אע"ג דרחבה הרבה הוי רה"ר ואם עמוקה משלש עד עשרה ורחבה דע"ד הוי כרמלית [ואפי' עמוקה ט' ורבים משתמשים בה אינה רה"ר דהוי תשמיש ע"י הדחק] ואם עמוקה י' ורחבה דע"ד הוי רה"ר ואם אין רחבה דע"ד בין עמוקה י' בין אין עמוקה י' הוי מקום פטור (סי' וסק"ט מ' מ"ב ושה"צ) ועיי' דין כ"א כ"ד.

כא גומא עמוקה י' ורחבה דע"ד ברה"ר אפי' מלאה מים [יט] או שאר דברים שאדם מסתכל בהם ורואה מה שבתוך המחיצות הוי רה"ר אבל אם מלאה פירות אפי' דעתו לפנותן לא הוי רה"ר והזורק לתוכו פטור כיון שאין המחיצות ניכרות מיהו מדרבנן אסור לזרוק שם מרה"ר כיון שהפירות הוא דבר שיכול ליטלו משם בשבת ואפי' בטלו לעולם צ"ע אם מותר לזרוק שם וכ"ז דוקא במלאה פירות אבל מעט פירות המונחים שם מאתמול י"א שלא נתבטל עיי' הבור משיעורו ודעת הרשב"א דאפי' במלאה פירות אין מתבטל רה"ר אלא דווקא כשהפירות טבילים או שאר דבר שאסור לטלטלו בשבת אבל שאר פירות אפי' בטלן בפירושו לא מהני (סקמ"א ושה"צ ע"י בזה בחזו"א א"ח סי' צ"ז סק"ג).

כב רה"ר אינה תופסת אלא עד עשרה טפחים אבל למעלה מעשרה הוי מקום פטור [כגון אם הולך באויר רה"ר על קורה התקוע מכותל לכותל וחפציו בידו] ולכן הזורק ברה"ר ד' אמות דבלה שמנה ונדבק בכותל למטה מעשרה חייב למעלה מעשרה פטור ומ"מ אסור לכתחלה שמה יפול על הארץ [ואם נעץ קנה ובראשו כלי ע"ל דין י"א] [סי"ב וסקמ"ג ושה"צ ועיי' סי' שמ"ז דין י"א ודין כ"א דלפעמים חייב גם למעלה מ' ועיי' סי' שמ"ח דין א').

כג איזהו כרמלית מקום שאינו לא רה"ר ולא רה"ר כגון רה"ר שהוא מקורה ותל שיש בו דע"ד ואינו גבוה עשרה [ואם גבוה ט' ע"ל דין י"ח] וכן חריץ שהוא דע"ד ואינו עמוק עשרה [אבל עמוק ג"ט או יותר] ואין כרמלית פחותה מדע"ד ואל"ה הוי מקום פטור (ס"א י"ד י"ח וסקנ"ז נ"ח).

כד וכל מקום שאינו הילוך לרבים הוי כרמלית כגון בקעה שהוא מקום שדות שאין מוקף מחיצות וים או נהר ואע"ג שמים אין מבטלין מחיצה כנ"ל דין כ"א מ"מ כיון שמצוי שצאל שפתו אין עמוק כ"כ שיתלקט גבוה י"ט מתוך ד"א לא הוי רה"ר (ועיי' סי' שס"ג דין ע' בשם החזו"א ובסי' שני"ח דין ל"א) כ"כ המג"א [ואפי' אם אצל שפתו הוי מתלקט י' מתוך ד' דהוי רה"ר מה"ת מ"מ מדרבנן הוי כרמלית] ובמאירי כתב הטעם משום שהמחיצות רחוקות זו מזו מאד אינן מצטרפות לעשות מה שביניהן רה"ר אפי' אם אצל שפתו הוא עמוק וגם נהר אע"ג דשתי מחיצות אין רחוקות זה מזה כיון דאיך השנים רחוקות זו מזו כמה פרסאות אין מצטרפות לאלו השנים (סי"ד וסקמ"ה מ"ט ועיי' סי' שמ"ו דין ז' [כ]). ואם יש בתוך הים גומא עמוקה י"ט י"א דהוי רה"ר מה"ת [ואין זה ברור] ומ"מ מדרבנן הוי כרמלית ואפי' היא פחותה מבית סאתים (בה"ל ד"ה כגון).

כה אם הי' רקק מים [וכן אמת המים] ברה"ר ורה"ר מהלכת בו אם אינה עמוקה י' טפחים אע"פ שאינה רחבה ד' טפחים ועיי' רוב אנשים מדלגין עלי' ואין מהלכין בתוכה אפי' הוי רה"ר [וכן אם הי' דף מונח על הרקק ובנ"א עוברין עלי' הוי (על הדף) רה"ר] וברש"י משמע קצת דלא הוי רה"ר א"כ הרבה בנ"א עוברין בתוכה [כא]. ואם הרקק עמוקה י' ורחבה ד"ט הוי כרמלית כמו ים מיהו מה"ת אפשר דהוי רה"ר ובמאירי משמע דמה"ת אינה רה"ר משום שאין המחיצות נכרות ואם אינה רחבה ד"ט בעומק י' הוי מקום פטור (סקמ"ח ושה"צ וסי' שני"ו שה"צ אות ג').

כו אצטונית ברה"ר שהוא מקום שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים וכן העמודים העומדים ברה"ר ותולין בהם התגרים פרקמטיא ולפניהם אצטבאות שמניחין עליהן הפרקמטיא אם האצטבאות פחות מגובה ג"ט הם רה"ר ואם הם מ' עד י' [שאם גבוהים י' ורחבים ד' הם רה"ר כנ"ל] אם רחבים דע"ד הם כרמלית ואם לאו הם מקום פטור [חוץ מגבוהים ט' ורבים מכתפין עליהן כנ"ל דין י"ח] ודעת רוב הפוסקים שגם בין העמודים הוא כרמלית [כב] אע"ג דזימנין דדרסי רבים כיון שאין ההילוך נוח כ"כ שהיו העמודים הרבה באורך ורוחב זה שלא כנגד זה ואפשר [כג] דהאיצטבא אפי' אינה גבוה שלשה אינה רה"ר דלא ניחא תשמישתה מפני העמודים (סי"ד וסק"ג נ"א נ"ב נ"ג ושה"צ). וצידי רה"ר שמעמידין אבנים גדולות או שנועצין יתדות סמוך לכותל שלא יזיקוהו קרונות אותו אויר שביניהם דינו ככרמלית (סי' שס"א סק"ו ועיי' סי' שס"א דין ה' ועיי' בחזו"א סי' ק"ז סק"ט שכתב דהא דצדי רה"ר הוא כרמלית היינו דווקא ביש בתים או חצרות סמוכים לו אבל לא בסמוך לבקעה או למבוי פתוח עכ"ד אך אפשר דבדאיכא חיפופי מודה דבכל גווני הוי כרמלית וצ"ע).

כז בית שפניו עומד באלכסון שזוית אחת סמוכה לרה"ר והשני משוכה מרה"ר לפניו וזוית הבולטת מעכבת את הרבים מליכנס להדיא בתוך כניסה של זוית אחרת הוי אותו מקום כרמלית וכן אם הכניס אחד

שערי הלכות

מילתא דפסיקתא עשרה. ומצינו כעין זה שכתב המאמר, והבאנו בשע"ה על סי' ש"ס דין י"ג, אמנם אפשר דהכא ל"יש לומר כן, דיעוין בשע"ה צ"ע שם בסי' שס"א סק"ח, וצ"ע. ועיי' מש"כ בנתיבות הבית על עבודת הקודש שער ג' סוף אות ט' ביישוב הסתירה בדברי הרשב"א, ואפש"ל כן גם לדעת השו"ע, וצ"ע.
 יז. הנה בבי"ד הרשב"א דראוי לחוש להרמב"ם דבראוי לכתוף לבד הוי רה"ר, ובשו"ע כתב ורבים מכתפים עליו, אמנם יש אחרונים שכתבו לדעתו דה"ה אינם מכתפים, דהא לא מסתברא דבבי"ד יביא דברי הרשב"א לחוש להרמב"ם ובשו"ע יסתום להיפך, ועיי' כתב בברכ"י דנקט לשון הש"ס מכתפים, ומ"מ ס"ל להחמיר, וכ"ד הא"ר, והמאמר מצדד להקל כמ"ש כאן ונשאר בצ"ע, ובשע"ה צ"ע כאן באות ל"ו הכריע להקל גם לדעת השו"ע. ועיי' בכה"ח ס"ק נ"ז משי"כ בזה, וסיים דיש להחמיר.
 יח. כ"פ המאמר סק"ט, ולא רצה לפרש כהמג"א דמיירי בחורי רה"ר, דזה תלי במחלוקת התוס' והרשב"א דלקמן דין ל"ז, ויעו"ש מש"כ בשע"ה אות ל"ב ומבואר בשע"ה צ"ע אות מ', יעו"ש עוד.
 יט. עיי' לקמן סי' שס"ג דין ע"ג לגבי מים קרושים.
 כ. ומש"כ שם בשע"ה.
 כא. וכתב בכה"ח ס"ק ע"ו דיש לחוש לשיטת רש"י, ואין לטלטל מרה"ר לתוכה א"כ אינה רחבה ד'.
 כב. ובשו"ע שלא הזכיר דין בין העמודים, משמע כשיטת הרמב"ם דבין העמודים הוי כרה"ר, ורוב האחרונים סברי דאפילו אין בין העמודים י"ג אמה הוי רה"ר, ול"ד להא דסי' [כאן דין ט"ו], ועיי' משנ"ב ס"ק ג' וכה"ח ס"ק ע"ח.
 כג. כן הסתפק הרשב"א, ובשו"ע פסק בגבוה ג'.

יא. ועיי' בשע"ה עוד למעלה מעשרים בעיות הקיימות בעירוב הכללי שבזמנינו.
 יב. כ"מ בשו"ע בסי"ח, ומקורו ברשב"א והובא בבי"ד הזכיר תנאי לאורך רה"ר בלבד, ולא כתב י"ג אמה, ועיי' באות הבאה.
 יג. כן מבואר בס"ט, ומקורו מהרא"ש בשם ר"י כמבואר בבי"ד ומלשון השו"ע שכתבם בב' ציורים בשני סעיפים מבואר דלא פליגי, וכן בבי"ד משמע דאינם חולקים, והביא את הרשב"א דכתב לאורך רה"ר וכו', ואת הרא"ש בשה רה"ר שכתב י"ג אמה, ולא התנה לאורך רה"ר, ועיי' כתבו כמה אחרונים דס"ל למרן לפסק הלכה דאם הוא לאורך רה"ר אפילו פחות מיי"ג אמה הו"ל רה"ר, ואם הוא לרוחב רה"ר עד י"ג אמה הו"ל רה"ר, ופחות מכאן הו"ל מבואות המפולשים לרה"ר שנתבאר לקמן בסי' שס"ד. אמנם קשה ע"ז דבמקור הדברים הרי"ב בתוס' כתב דוקא י"ג אמה, ודוקא לאורך רה"ר, ופליגי ע"ד הרשב"א דהוא דעה קמייתא, וכן הקשה המאמר בסי' שס"ד סק"א, ובביאור"ל כאן. ועפ"י"ז כתב במשנ"ב כאן דפליגי, ובלשון השו"ע צ"ע.
 יד. וכ"ה דעת מרן שלא הביא דעה זו בשו"ע.
 טו. יעו"ש בשע"ה מש"כ בזה. ועיי' שם בשוה"ל בדיון ז' הציור שעל ידו מפקיע דין רה"ר מהעיר, ושם מ"ש בשע"ה.
 טז. היינו כהשיטות דמט' ועד י' ל"ה רה"ר, וכמ"ש בהמשך, וכן סתם בשו"ע, והביא הדעה דהוי רה"ר ב"א, והאחרונים פסקו כן דל"ה רה"ר אלא בט' מצומצמות, דכ"ד רוב הראשונים וכמ"ש בשע"ה צ"ע אות ל"ט. [ומש"כ בשע"ה צ"ע שכן הוא גם דעת הרשב"א, צ"ע, דבסי' שס"א בשע"ה צ"ע סק"ח כתב היפך זה לדעת הרשב"א]. אלא דצ"ע, דבשו"ע לקמן בסי' שס"א ס"א סתם כדעה ה' דהוי רה"ר מט' ועד י', וסותר לסתמא דהכא [יעו"ש בשע"ה על דין ב]. ואולי אפשר לומר דהתם אינה סוגיא בדוכתא, ולכן נקט

חולק על הי"א. וגם מרן עצמו דקדק ברמב"ם דמדלא קאמר תנאי זה, משמע דלא ס"ל. אמנם יש מקום לצדד להקל, דהנה על ההיא דסי' ש"ג כתב המחצית השקל דמרן אמנם ס"ל דיש רה"ר, אך הביא דיש מנהג להקל, וביאר את המנהג עפ"י דעת המקילים, וא"כ מרן עצמו אע"פ שס"ל להחמיר, העיד שהמנהג להקל, ועיי' יש להוסיף דברי המהריט"ץ בתשובה רנ"א ע"ד העירוב בצפת, והביא בסופו דעת רש"י ותוס' דבעינן ס' ריבוא, וכתב דכמה גדולים גאוני עולם אשר היו בארצינו, ולא פקפק שום אדם בעולם וכו', הרי העיד על מנהג צפת להקל, ועל סמך זה היקל הרב ישי"א ברכה בשו"ת שמחה לאיש א"ח סי' ג', וכן הביא דבריו, והביאו ארץ חיים בסי' שס"ג, וכן הביא בסי' זה מכמה גאוני ירושלים שהקילו, ואפשר שכוונתם מצד המנהג. ויש לדחות, דמלשון השו"ע בסי' ש"ג לא משמע שכתב כן בתורת מנהג, אלא בתורת לימוד וזכות על הנשים שהקילו שנהגו לצאת בתכשיטים, ובפרט שסיים שם דיש למחות במה שישמעו לנו. וגם ממש"כ המהריט"ץ, עיי' בישכיל עבדי ח"א סי' י"א אות א' לפקפק בראיה, כיון שבמבואות צפת לא היה ט"ו אמה, ועיי' י"ל דלכן לא פקפק בה אדם מעולם, יעו"ש. ומ"מ מידי פלוגתא בדעת מרן לא נפקא, ועיי' דיר"ש יש לו להחמיר בזה [ובפרט יש להחמיר יותר במקום שיש דרך בין ערונית שעובר בתוך העיר, וכמבואר לקמן בשע"ה על סי' שס"ד דין ה' ד"ה ע"י], ומ"מ א"א למחות ביד המקילין. וכ"ז מצד האי דינא דס' ריבוא, אך יש עוד סיבות לומר שאין לנו רה"ר דאורייתא, כמבואר לקמן בשוה"ל דין ט"ו דברי החזו"א, וכן לקמן בסי' שס"ד דין ו' ז', ועיי' שם גם מש"כ בשע"ה שם. ומאידך גיסא עיי' מש"כ בשע"ה לקמן על סי' שס"ד סוף דין ה' למעלה מעשרים בעיות הקיימות בעירובין המצויין בזמנינו.

סימן שמו. דיני עירובין מן התורה

א בין העומד ברה"י והלך והוציא לרה"ר או שעמד ברה"ר והלך והכניס החפץ לרה"י ובין שעמד גופו ברשות אחד והושיט בידו החפץ או זרק מרה"י לרה"ר או להיפך חייב מן התורה [אם עשה עקירה והנחה כמו שיתבאר בסי' שמ"ז] וחכמים אסרו מכרמלית לרה"י או לרה"ר או מהם לכרמלית אבל מקום פטור מותר להוציא ולהכניס ולהושיט ולזרוק ממנו לרה"י ולרה"ר ומהם לתוכו (ס"א וסק"א ג').

ב העומד ברה"י והוציא או הושיט או זרק לרה"ר דרך מקום פטור (או דרך כרמלית) וכן אם עמד ברה"ר והכניס או הושיט או זרק לרה"י דרך מ"פ אם לא נח כלל במקום פטור חייב (ס"א וסק"ד ה') ואם העביר תוך ג"ט לקרקע של המקום פטור יש להסתפק אם חייב (חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ו) אבל אם נח במקום פטור מעט כגון שעמד שם פטור ומ"מ אסור מדרבנן וכן אסור מדרבנן להוציא מרה"י למקום פטור דרך רה"ר אף אם לא יעמוד שם ברה"ר (ס"א וסק"ה). ויש להסתפק אם אחד מניח מרה"ר על מ"פ והשני מחליפו לרה"י או איפכא אם אסור מדרבנן ומיהו אם הניח קוף על מ"פ נראה דמותר ליקח ממ"פ לרה"י וכן אם הוציא בגדיו מרה"ר לבושים והפשיטם במ"פ והניחם שם מותר אה"כ ליקח ממ"פ לרה"י (חזו"א או"ח סי' ק"ד סק"ה).

ג ה"י עומד במקום פטור ולקח חפץ מקרקע רה"ר או ממי שעומד ברה"ר ונתן למי שעומד ברה"י או על קרקע רה"י יש מי שאומר שאם לא נח כלל באמצע חייב אבל דעת רוב הפוסקים דכיון שהוא עומד במ"פ מיד שמגיע החפץ נגדו נעשה כמי שהניח שם מעט ופטור ומ"מ כ"ז אסור מדרבנן ואפי' נח בנתיים (ס"א וסק"ו ז' ושה"צ).

ד הנוטל חפץ מרה"י או מרה"ר ומניחו במ"פ וחזר ונטל ממ"פ ומניח בכרמלית יש אוסרים ויש מתירים [א] אבל אם לא נח במ"פ לכו"ע אסור [ב] וכן אם עומד במ"פ ונטל מיד מי שעומד ברה"י או ברה"ר ונתן ליד העומד בכרמלית יש אוסרים ואפי' נח ויש מתירים בזה אפי' לא נח דכיון שהגיע נגד גופו הו"ל כנה [ולדעה ראשונה שבדין ג' גם כאן דוקא אם נח] ולדעת הרמב"ם בסי' שמ"ה דין ל"ד [ג] שמ"פ הסמוך לכרמלית דינו ככרמלית לא משכח"ל דין זה רק כשהמ"פ ה"י גבוה י' דבזה מודה הרמב"ם כנ"ל שם (ס"א וסק"ה ובה"ל ד"ה ברשויות ושה"צ וע"ל סי' שע"ב דין ט"ו שסתם הרמ"א לחוש לדעת המחמירים ומשי"כ בשה"צ כאן דאם לא נח לכ"ע אסור כ"כ ג"כ בסי' שני"ג בבה"ל ד"ה ועירבו ובסי' שנה"א אות' ל' בשם הגר"א והאחרונים וכן הסכים בחזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ז).

ה מה"ת אין חייב אלא במעביר ד"א ברה"ר [ע"י עקירה והנחה כמו שיתבאר בסי' שמ"ז] וחכמים אסרו להעביר ד"א בכרמלית וע"ל סי' שמ"ט דין ז' [ד] שאין חייב מה"ת עד שיעביר הן ולאכסונן וע"ש דין י' אם מותר להוליך פחות פחות מד"א (ס"ב וסק"א י"ב).

ו ים ובקעה אע"ג דתרי גוויני כרמלית נינהו כיון דתרווייהו כרמלית מותר לטלטל מזו לזו תוך ד' אמות (ס"ב וסק"ג) וכן מותר להוציא לכרמלית ממקום שיש לו רק ג' מחיצות אע"ג דמה"ת הוא רה"י (בה"ל ד"ה מותר וכ"נ בסי' שס"א סק"ו אבל בסי' שס"ה בה"ל ד"ה מפני נסתפק בזה ומסיק בצ"ע ובסי' שע"ד [ה] בה"ל ד"ה לכרמלית הביא דעות בזה ומסיק שאין להקל, אבל בחזו"א או"ח סי' ס"ו סק"ח וסי' ע"ז סק"ג הסכים למש"כ כאן דמותר אך לא הביא הבה"ל בסי' שע"ד וצ"ע וע"י בחזו"א סי' ק"ח סק"ו ועע"ל סי' שמ"ה דין ל').

ז מה"ת כל מקום שיש לו מחיצות אפי' כור או כוריים בין שהוקף לדירה בין שלא הוקף הוא רה"י ודעת התוס' [ו] שאפי' הוא אלף כורים הוא רה"י מה"ת ורק אם המחיצות לא נעשו בידי אדם או אם רבים בוקעים בהם [אפי' אין בוקעין על גבי המחיצות או דרך הפרצות אלא תוך המחיצות הוא מקום הליוך רבים. חזו"א סי' ק"ז סק"א וע"ש סי' ק"ח סק"א] לא הוי רה"י ודעת הריטב"א דכל שאין המחיצה נראית לעומדין באמצע ואין ניכרת להם לא הוי מחיצה וברש"י כתב שלא נתברר שיעורו [ז] וברמב"ן נראה דדווקא במחיצות שאין עשויות בידי אדם או אין מוצא את עצמו בתוך המחיצות לא הוי רה"י אבל בעשוין בידי אדם מודה דהוי רה"י א"נ דווקא אם אין המחיצה מעכבת וממעטת כלום על הרבים אין בה תורת מחיצה (סק"ז ובה"ל ד"ה קרפף) ובחזו"א מצדד דמש"כ התוס' דמחיצות שאין נעשות בידי אדם או רבים בוקעין בהם מבטלי להו להמחיצות הוא ג"כ דווקא באופן שהמחיצות גדולות כל כך שאין בני אדם עושין כדוגמתן אבל במחיצות קטנות לעולם אין רבים מבטלין אותם וצ"ע (וע"ל סי' שס"ד דין ו' [ח]) ולדעת הריטב"א אין חילוק בין עשויות בידי אדם או בידי שמים כל שאין רואה עצמו תוך המחיצות רבים מבטלים אותם (או"ח סי' ק"ז סק"א ובסי' ק"ח סק"א) ע"ש עוד שיטות בזה) וחריף נקרא מחיצות עשויות בידי אדם (שם סי' ק"ח סק"ד) וע"ל סי' שמ"ה דין כ"ד.

ח וכ"ז מה"ת אבל חכמים אסרו כל מקום המוקף מחיצות שהוא יותר מבית סאתים שהוא שבעים אמה וד' טפחים על שבעים אמה וד' טפחים שלא הוקף לדירה כגון שה"י דעתו לנטוע או לזרוע וכה"ג [כמו שיתבאר בסי' שני"ח בע"ה] ועשהוהו ככרמלית ולכן מותר להוציא ממנו לכרמלית אחר תוך ד"א כגון לבקעה העוברת לפניו (ס"ג וסק"ד ט"ו ט"ז י"ז) וכן מותר להוציא ממנו לקרפף אחר יותר מב"ס שלא הוקף לדירה תוך ד"א (וע"ל סי' שע"ב דין ה') אבל לקרפף שהוקף לדירה או שאינו אלא בית סאתים שהוא רה"י גמור אסור להכניס ולהוציא אליו מקרפף זה שהוא כרמלית (סי' שע"ב סק"ח).

ט ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה לפתוח ולהכניס הדלת של הגינה עם המפתח לפניו וכן לנעול ולהחזיר המפתח אליו דכיון שהגינה יתירה על בית סאתים הו"ל כרמלית ובלבד שלא יהא בפתח הגינה אסקופה שקורין שווע"ל שהיא רה"י כגון שהיא גבוהה י' ורחבה ד' [דאל"ה מותר דהו"ל כרמלית או מ"פ] או שיש לה שני מחיצות מן הצדדים שהם רחבים ארבע ומשוקף עלי' (שאינו משופע כדלקמן דין י"ד) רחב ארבע [דבפחות מזה אינו רה"י] דאז אע"פ שאין אסקופה כלל הו"ל מקום זה רה"י דכיון שיש לה ב' מחיצות אמרי' בשלישית פי תקרה יורד וסותם ואע"ג דבסי' שס"א דין י"ד [ט] מבואר דלא אמרי' פי תקרה רק אם יש ב' מחיצות דבוקות זו בזו ולא ב' מחיצות זו כנגד זו כאן כיון שאין מפולש לרה"ר דמצד א' יש הדלת שבגינה די אף ב' מחיצות זו כנגד זו ודעת הגר"א שאפילו יש רק מחיצה א' ג"כ אמרי' כאן פ"ת הדלת נחשבת ג"כ למחיצה והו"ל ב' מחיצות דבוקות זו בזו דאמרי' פי תקרה בשנים האחרות והו"ל רה"י גמורה של ד' מחיצות (ס"ג וסק"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד ובה"ל ד"ה שתי וע"ע לקמן סי' שס"א כמה פרטים בדיני פי תקרה). י ובפתח מבוי אפי' אין מקורה כולו רק החצי החיצונה מקורה אמרי' פי תקרה ואם הפתח נעול צריך שיהא מקום ד' משפת החיצונה של הקורה עד הדלת ואז אמרי' פי תקרה [ז] ומצטרף עם המבוי ודוקא בפתח לכרמלית אבל בפתח לרה"ר אפי' הפתח נעול ואין מקום ד' הוי כלפנים דבטל לגבי המבוי וכ"ז לדעת הראב"ד בסי' שס"ה דין ט"ז [יא] דס"ל שמותר לטלטל תחת הקורה דחודו החיצון יורד וסותם אבל לדעת הרמב"ם שם בפתח לכרמלית תלוי אם יש מקום ד' משפת הפנימית של הקורה ובפתח לרה"ר מותר לעולם אא"כ יש ד' משפת החיצונה של הקורה ומשפת הפנימית אין ד' (בה"ל ד"ה ומשוקף וכפי מה שביאר בחזו"א סי' ס"ו סק"ד) ובחזו"א מסיק דלהרמב"ם בפתח לרה"ר לעולם מותר דבטל לגבי המבוי אבל בפתח לכרמלית תלוי אם יש מקום ד' משפת הקורה הפנימית מותר ואם לאו אסור (או"ח סי' ס"ז סק"א דדעת הרמב"ם כהרמב"ן וחזר ממשי"כ בסי' ס"ו סק"ד ע"ש) וכ"ז לד' הרמב"ם אבל להלכה העיקר כדעת הראב"ד [יב] (שם סי' ס"ו סק"ט).

יא אסקופת הבית שעומדת תחת המשקוף בין שפתח הבית נעול ובין שפתח הבית פתוח אפי' אין האסקופה רה"י אסור להוציא ממנה לרה"ר דחיישינן שמא יהא המשקוף ד"ט ויהי רה"י וכן אפי' אם האסקופה רה"י שרחבה ד"ט אסור להכניס מאיסקופה לרה"י או איפכא דחיישינן שמא לא יהא התקרה ארבע ואז אפי' אם היא גבוהה ג' אם פתוחה לכרמלית כמו רשויות שלנו [יג] אמרי' מצא מין את מינו לדעת הרמב"ם בסי' שמ"ה דין ל"ד [יד] והו"ל כרמלית ואם אינה גבוהה ג' אז אפי' פתוחה לרה"ר הו"ל כרה"ר ודעת הגר"א שבוזה אין נעשה רה"ר (ס"ג וסק"ה כ"ו כ"ז כ"ח ובה"ל ד"ה הדין) וכן הסכים בחזו"א וכתב דבזה רה"י גמור הוא מה"ת ואפי' הפתח נעול ומותר לטלטל ממנו ולפנים [ואפי' לפ"ד רמב"ם בסי' שמ"ה דין כ"ח דג' מחיצות אינו רה"י מה"ת מ"מ הוי מ"פ ומותר] (או"ח סי' ס"ו סק"ט).

יב ולכן יש לזהר במקומות שאסור לטלטל מחמת שאין עירוב ופתח ביה"כ"נ לצד הרחוב ואין שם חדר לפני הפתח והגוי מביא המפתח שלא יקח השמש המפתח מידו עד שיהי' עם הגוי יחד תחת המשקוף שעל הפתח דשמה יש שם בתקרה ד"ט והוי רה"י ומטלטל מכרמלית שלפני ביה"כ"נ לרה"י ע"כ יקח המפתח מיד הגוי תחת המשקוף ואח"כ יפתח הדלת עד שיסיר המפתח ואח"כ יפתח דשמה אין בתקרה שחוץ לדלת ד"ט והו"ל כרמלית מותרים להוציא לרה"י לכן יסיר תחילה המפתח ויתנהו לגוי או יטמינהו בתחתית האסקופה או למעלה לפני שקיפת הדלת וראוי לקהל שיעשו לפני הפתח איזה חדר שהוא רה"י ויביא הגוי המפתח לשם דאל"ה קשה לצמצם שיעמוד שניהם במקום קצר כזה (סק"ח וע"ל סי' ש"נ דין ג').

יג וכן צריך לזהר שלא יטלטל מהבית ולחוץ כשהוא פתוח לכרמלית רק עד שיעור שהדלת שוקף שם ותו לא דשמה אין בחלק החיצון של האסקופה שמחוץ לדלת ד"ט והוי כרמלית ומטלטל מרה"י לכרמלית (שם). יד אם התקרה רחבה הרבה ואין לה מחיצות מהצדדים כמו שמצוי בגגין שלפני החנויות שמוציאין הקורות לחוץ ומחפין עליהן בנסרים דינם כרשות שלפניה ולכן אסור להכניס ממנה לפניו כיון שאין לה מחיצות, ובג' צדדים לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם, ולענין להוציא לחוץ אם ה"י בצדה כרמלית מותר ואם ה"י רה"ר בצדה אסור להוציא דכיון דהוא מקורה דינו ככרמלית כנ"ל סי' שמ"ה דין כ"ג, ואם הגג משופע אז אפי' יש לו מחיצות רחבות ד' מן הצדדין לא מהני דבגג משופע לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ואין כאן רק ג' מחיצות והוי כרמלית וע"י בסי' שס"א דין י"ג (ס"ג וסק"ט ל' ובה"ל ד"ה וכן).

טו ולכן הגגין הבולטין לפני הבתים לצד הרחוב שקורין פ"ר ליי"ן דינו כרשות שלפניו ומה תקנתו אם יש לבלית הגג עמודים לצד הרחוב או שהעמיד שם קנים יעמיד מכוון כנגדם גם קנים לצד הבתים [ובחזו"א סי' ע' סק"ג כתב שא"צ להיות מכויין דצ"ה מהני גם באלכסון כדלקמן סי' שס"ב דין ס"ט וע"י להלן דעת החזו"א] ויהי' להגג שעליהם דין צורת הפתח ונמצא שיש צו"ה מכל הג' צדדים [וזה מהני אף לד' הרמב"ם בסי' שס"ב דין מ"ד דס"ל דלא מהני צו"ה מכל הצדדין כיון שפרוץ מרובה דכיון דכאן מב' הצדדים אין יותר מעשר אמה מודה הרמב"ם דמהני כמו שיתבאר שם], ואם אין הגג משופע אי"צ מג' צדדין צו"ה וסגי לבי' צדדין ובשלישית יהא נותר ע"י פי תקרה (וע"ל דין ט' בשם הגר"א). ואם הם של בתים רבים שעומדים זה אצל זה אי"צ לעשות לכל בית ובית אלא יעשה תיקון זה בשני בתים שעומדים בסוף מקצה זה ומקצה מזה [ונראה שיש לזהר בזה שלא יהא בין בית לבית ג"ט] אך צריכין לערב עירובי חצרות ואז מותר להכניס ולהוציא מן הבתים לתחת הגגין או להיפך ובכל גוויני אסור להכניס ולהוציא מן רה"ר לתחת הגגין וכן להיפך אם הוא רחב ד"ט דאפי' אם לא עשו תיקון עכ"פ הוא כרמלית מחמת שהוא מקורה וע"י בח"א לענין הגאנקה"ע הסמוכים לבתי אושפיזא והגג נשען על עמודים (סק"א ובה"ל ד"ה הבולטין ושה"צ) ובחזו"א כתב דלא מהני לעשות צו"ה ע"י העמודים הסמוכים לצד הרחוב שכיון שהגג ממלא את כל עובי העמודים ולא נשאר בפנים מהמזווחות כלום אינו מועיל [כמו שיתבאר בע"ה בסי' שס"ב דין מ"א] אלא צריך להעמיד קנה אצל הכותל וקנה כנגדו אצל העמוד וישאר משפת העמוד לצד פנים [מיהו אם התקרה נידון בדין פי תקרה א"צ לזה דכיון שבין העמודים שלצד הרחוב יהא מותר מחמת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם א"כ הוי כנשאר מזווחות לב' הרוחות אחר שהעמיד קנים אצל כותלי הבית]. מיהו לדעת הרמב"ם בסי' שס"ב דלא מהני צו"ה אם פרוץ מרובה גם כאן לא מהני כלל אע"ג שמב' הצדדין הוא פחות מ"י כיון שמצד ארכו הוא יותר מ"י ודלא כהמ"ב [וע"ל סי' שס"ב דין מ"ד שיש לחוש לדעת הרמב"ם]. ומשי"כ המ"ב אם יש כמה בתים שצריך שלא יהא בין הבתים ג"ט נראה דכל שאין פרצה בין בית לבית יותר מ"י אמות הוי כסתום מדין עומד מרובה על הפרוץ [וכן אם עשה לצד הרחוב הרבה צו"ה ויש הפסקים ביניהם נידון בעומ"ר אך אפשר דדוקא אם יש הפסק בין צו"ה אבל צו"ה בין צו"ה צריך שיהא סמוך תוך ג"ט] מיהו אם ע"י הפלגת הבתים נפסק התקרה העליונה אף שנפסק רק ג"ט בטל ממקום זה שם צו"ה וא"כ אם יש שם בין העמודים יתר מ"י [כגון שלא היו העמודים בסוף קצה הבית אלא כנוס יותר מה' אמה נמצא יש ביניהם יותר מ"י אמה] אסור דפרצה יותר מ"י אסורת אבל כל שלא נשאר יותר מ"י בלא צו"ה אין אסור אף שהפרצות זה כנגד זה ורבים בוקעין בו [דין מקום זה כדון חצר ולא כדון מבוי לקמן סי' שס"ה דין ד' ו' ועוד נראה שאפי' ההפסקה בגג ה"י פחות מג"ט בטל צו"ה שהקנה העליון של צו"ה צריך שיגע ממש בלא שום הפסק [דאל"ה הו"ל כפיתחי שימא] וצ"ע (או"ח סי' ע' סק"ג וסי' ע"א סק"א) אך למה דמסיק בחזו"א בסי' ק"א סק"ה דתקרה לא מהני כלל לצו"ה (כדלקמן סי' שס"ב דין ע"ב) אי"כ בטל כל העצה של המ"ב אי"כ יעשה קנה למעלה.

שערי הלכות

<p>ח. יעו"ש בשע"ה מש"כ בדברי החזו"א.
ט. יעו"ש בשע"ה השיטות בזה.
י. עיין בסי' שס"א בשע"ה על השוה"ל בדין י"ג דלדעת מרן לא בעינן ד"ט לפי תקרה, יעו"ש.
יא. יעו"ש בשע"ה דדעת מרן כפסק הרמב"ם.
יב. ומרן פסק כהרמב"ם וכנ"ל.
יג. היינו להשיטות דבעינן ס' ריבוא. אך פשטות דעת מרן דא"צ ס' ריבוא, ויש לנו רה"ר דאורייתא, וכנ"ל בשע"ה בסי' שמ"ה אות י', אך אמנם מצד אחר אין לנו רה"ר, וכמ"ש שם בסוה"ד. ומ"מ בפתוח לכרמלית תלוי אי אמרינן מצא מין את מינו וניעור.
יד. יעו"ש בשע"ה באות ל"א לדעת מרן.</p> | <p>ג. יעו"ש בשע"ה אות ל"א לדעת מרן.
ד. ושמ בשע"ה לדעת מרן.
ה. יעו"ש אות ב' דגם לדעת מרן לא ברירא מילתא, וע"ש שיטות האחרונים.
ו. צ"ע דמרן בשו"ע לא הביא כלל המחלוקת בשיעור המחיצות, ואולי מפני שבלא"ה רבנן אסרו לטלטל בו, דהו"ל קרפף שלא הוקף לדירה, וגם אסרו ממנו לכרמלית כמבואר לקמן בדין הבא, וא"כ אין נ"מ במחיצות, ואמנם כשבאים להקיף עיר שלימה בצוה"פ, והוא היקף לדירה, יש נ"מ, וצ"ע לדינא בזה וגם בשיעור המחיצה, וכמ"ש בפנים.
ז. וע"ל בסי' שס"ד על השוה"ל בסוף דין ה' במה שהבאנו בשע"ה הבעיות הקיימות בערובין שבזמנינו, יעו"ש באות ב'.</p> | <p>סימן שמ"ז
א. יש בתרא בשו"ע ס"ל להתיר כסברת הרי"ף והרמב"ם, וז"ל הרחידי"א בברכ"י כאן סק"א: וכן מסורת בידינו ד"א ו"א דעתו לפסוק כ"א בתרא וכו', וכן בדין דהכא הרי"ף והרמב"ם מתירין, וכן למדנו מרן דכשהרי"ף והרמב"ם בדעת אחת כן הלכה, עכ"ל. וע"ע מש"כ שם בדין זה. וע"ע בכה"ח ס"ק ט"ז מעוד פוסקים כן, אלא דכתב עפ"י שיטתו בעלמא דלכתחילה יש לחוש ל"א קמא [ובפרט למש"כ בתו"ש סק"ה יעו"ש], ומ"מ כתב דאם נח יש להקל כיון דבפלוגתא שניא, והיינו דיש ס"ס יעו"ש, ועיין מש"כ בסי' שנה"א בשע"ה אות י"ב.
ב. וג"ז אינו מוסכם, ועמשי"כ לקמן בשע"ה בסי' שנה"א אות י"ב, ושם לדעת השו"ע, והביא המחלוקת בזה בכה"ח כאן ס"ק ט"ז.</p> |
|--|---|---|

סימן שמו. על איזה הוצאה חייב מן התורה

א מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר החפץ מרה"י והניחו ברה"ר או איפכא (ס"א) וכן המעביר ד"א ברה"ר אין חייב עד שיעשה עקירה והנחה שניהם ברה"ר (סי' שמ"ו סק"א וחזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ט אות ג') אבל אם עשה עקירה לבד או הנחה לבד בין בהוצאה והכנסה ובין בהעברה איסורו מדרבנן (סק"א ד' וסי' שמ"ו סק"א) ואפי' ברשויות דרבנן אסור [א] (חזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ט וע"ל סי' שמ"ט דין י"ב וסי' שני' דין ב' וע"ל סי' שני' דין א' שהפמ"ג מסתפק אם מותר לעשות הוצאה לבד בלא עקירה ובלא הנחה).

ב המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור ואין איסורו אלא מדרבנן כיון שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך הוי כעשה הנחה בלא עקירה (סי' שמ"ח סק"י).

ג אין חייב מה"ת עד שיעקור ממקום שהי' מונח שם ויניח במקום שהוא מונח ולכן אם נטל מים מעל גומא והוציא לחוץ חייב דהוי כעוקר מהקרע שמים ע"ג מים נקרא מונחין אבל אם נטל פירות או שמן מע"ג המים פטור דמה שהיו מונחין ע"ג המים לא מקרי הנחה וממילא כשעוקרן לא מקרי עקירה (סק"ח).

ד אין חייב עד שיעקור החפץ ממקום שיש בו ד' על ד' טפחים ויניח ע"ג מקום שיש בו דע"ד ולא דווקא מע"ג קרקע ממש אלא אפי' אם הי' החפץ מונח בבגדיו שלבוש בהן מע"ש ונטלו משם ופשט ידו לחוץ והניחו ברה"ר ג"כ חייב דבגדיו בטלין לגופו והנחת גופו כהנחת חפץ כדלקמן וכשעוקרו מכיסו חשיב עקירה וכן כשהי' החפץ מונח בידו ברה"י מע"ש הוי כמונח ע"ג קרקע וכשפשט ידו לחוץ והניחו שם חייב ואע"ג דבעי עקירה מע"ג מקום ד' ידו של אדם חשובה כד' על ד' וכן בכל זה לענין הנחה (סק"ב ה' וכן בחזו"א סי' ס"ב סק"א ומשמע כאן דגם בהנחה ברה"י צריך מקום ד' אבל לעיל סי' שמ"ה דין ו' [ב] פסק דברה"י א"צ מקום ד' בהנחה ועי' מ"מ פ"ד משבת הי"ז ועי' חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ג דמצדד דגם ע"ג מחיצות של רה"י א"צ מקום ד' אכן הר"ן כ' דע"ג אדם בעי מקום ד' גם ברה"י). ואם זרק בפי הכבשן כדי לשרף או בפי הכלב לאכלו מחשבתו משוי' ל' כמקום ד' טפחים וחייב וכן לענין עקירה כגון אם השתין או רק מרשות לרשות או ברחוק ד"א ברה"ר מחשבתו משוי' ל' כאילו עקר ממקום דע"ד אבל אם זרק על המקלות או על שום דבר אפי' במתכוין שיפול על המקום ההוא לא נחשב עי"ז למקום ד' טפחים כיון שיכול להניחו גם במקום אחר ואין נהנה ממקום זה יותר ממקום אחר (סי' ש"ג סק"ט י' ובה"ל ד"ה וישתין וע"ל סי' ש"ג דין ד').

ה אם ידו שבה החפץ וגופו ברשות אחד הוי הנחת גופו כהנחת חפץ ועקירת גופו כעקירת חפץ כגון שנתן חברו עליו חפץ כשהוא עומד ועקר גופו (היינו שהלך) והוציא או העביר ואח"כ נח גופו חייב כאילו עקר החפץ והניח החפץ אבל אם נתן עליו כשהוא מהלך או נטל ממנו כשהוא מהלך פטור (סק"ב ו' ושה"צ וסי' רס"ו ס"ב ו') וכ"ז כשירו וגופו ברשות אחד אבל אם פשט ידו לחוץ וחפץ בידו אע"ג שנחה ידו אין חייב עד שיניחנו בארץ או ע"ג מקום הנחה ואם היתה ידו למטה מג' לדעת הרמב"ם והמאור חייב וי"א שכיון שגופו ברשות היחיד לא חשיב הנחה כ"ז שלא הניח החפץ בארץ (ס"א ובה"ל ד"ה לחוץ) ואפי' לדעה ראשונה הוא דוקא בנחה ידו אבל במתעסק להניחה אין חייב עד שיניחה (חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ג ועמ"שכ"ל דין י') ואם יצא רוב גופו אע"ג שמיעוט גופו בפנים הוי כאילו יצא כל גופו וחייב בהנחת גופו אפי' הוא למעלה מג' (שם סק"ח).

ו יד חברו הפשוטה לרשות אחרת הוי מקום פטור מה"ת ולכן אם פשט א' ידו לחוץ וחפץ בה ונטלה חברו והביאו לפנים או להיפך פטור וכן אם העביר אדם חפץ ב' אמות ברה"ר והניחה ביד זה שעומד בפנים וידו פשוטה לחוץ וחזר ונטלה והעבירה עוד ב' אמות פטור שהרי נח במ"פ וכן הוא עצמו אם הושיט ידו מלאה מרה"ר לרה"י ונחה ידו [דהיינו שנשפ מעט] ואח"כ חזר וזרקו משם לרה"ר [וכן להיפך] פטור דאף דנחה ידו הוי כנח במ"פ [ואם היד למטה מג' תלוי במחלוקת דלעיל דין ה'] אבל אם הוציא ידו מרה"י לרה"ר או להיפך ונחה ידו בין לפני שהוציא ובין אחר שהוציא ואח"כ הניחה חייב דדרך מלאכה הוא בכך כיון שלא הוציאה מידו עד ההנחה ולא מקרי שנח באמצע במקום פטור (חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ז ח' וסי' ק"ה סק"ב י"ב).

ז אין המוציא מרשות לרשות ולא המעביר ד"א ברה"ר חייב עד שיניחם או שיעמוד דהוי הנחה כנ"ל דין ה' ודוקא שעמד לפוש אבל אם עמד לכתף לא מקרי הנחה אבל אם הניח לארץ אפי' הניחו לצורך כיתוף הוי הנחה וחייב (חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ד) ויש להסתפק אם עמד אדם לכתף ועקר חברו מידו והוציא את חייב (שם) וכ"ז דוקא בחפץ גבוה מהארץ ג"ט אבל אם החפץ תוך ג"ט לקרקע בין שהי' תוך ג"ט בכל העברתו ובין שהורידו עכשיו חשיב הנחה וחייב ואפי' הולך ולא עמד (שם).

ח המעביר ד"א ועמד לפוש באמצע הדי"א פטור שלא עשה המלאכה בב"א וכן אם עמד כדי שלא יעביר ד"א או לשום סיבה אחרת כל שלא עמד לכתף אבל עמד לכתף חייב (סי' רס"ו סק"י י"ח וסי' שמ"ט סק"י"ז ושה"צ שם וכ"כ בחזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ד). ויש להסתפק אם הניח החפץ בארץ לצורך כיתוף ובתוס' משמע דגם בזה חייב, ואם החפץ תוך ג"ט לקרקע בין שהי' תוך ג"ט בכל העברתו ובין שהורידו עכשיו לא חשיב הנחה תוך ד"א לפטור ואפי' מתגלגל על הארץ (חזו"א שם) וע"ל סי' שמ"ט דין י'.

ט הזורק תוך ד"א ברה"ר ונתגלגל חוץ לד"א אם נח משהו תוך ד"א או נתגלגל שלא מכחו פטור ואם לאו חייב ואם מתגלגל על הארץ לא מקרי הנחה תוך ד"א בין שהיתה תחת זריקתו על הארץ ובין שהיתה מלמעלה ואח"כ נפלה על הארץ (חזו"א שם) וכן הזורק ברה"י ומתגלגל לרה"ר או להיפך אסור אבל אם מתגלגל לכרמלית מותר דכחו בכרמלית לא גזרו (סי' ש"ג [ג] בה"ל ד"ה ברה"י וע"ל סי' שני' דין ו' [ד] דישי אוסרין כחו בכרמלית וע"ש בשם החזו"א ועי' סי' ש"ה דין י"ב) וכן השופך מים ברה"י ומתגלגלין מכחו לרה"ר כגון ששפכן סמוך ליציאתן ושפכן באלכסון והמים נמהרין לצאת בכח המרוץ שנתן בהם בזריקתו חייב אבל אם אין המים מקלחין מכח זריקתו אלא כטבע מים המוגרין שיוצאין לחוץ אין חייב (חזו"א או"ח סי' ק"ה סק"ח וע"ל סי' ש"ג דין ד' וסי' שני' דין ד').

י הזורק ד"א ברה"ר והגיע תוך ג"ט לארץ או שהיתה זריקתו תוך ג"ט או שמתגלגל על הארץ אין חייב עד שינוח ע"ג משהו ואם אחזתו הרוח משהו תוך ג"ט אפי' באויר מקרי הנחה (חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ד וזהו לדעת הפוסקים כר"ב ועי' במ"ב סי' ש"ג סק"ט [ה] דלפ"ד הגר"א אם הגיע תוך ג"ט לקרקע הוי כמונח).

יא הזורק ד"א ברה"ר למעלה מ' פטור [ואם העקירה וההנחה הי' למטה מ' אע"ג שהעברה שבנתים הי' למעלה מ' חייב] אבל המעביר ד"א למעלה מ' חייב ודוקא בעקירת הגוף והנחת הגוף אבל עקר מעל פני כותל למעלה מ' או הניח על פני כותל למעלה מ' פטור גם במעביר כנ"ל סי' שמ"ה דין כ"ב ואם הניח ע"ג אדם למעלה מ' יש דעות בזה כדלקמן דין י"ח וי"א דכ"ז במעביר אבל במוציא מרה"י לרה"ר למעלה מ' פטור אבל הרבה ראשונים ס"ל דגם במוציא חייב (חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ט אות א'). ומצדד בחזו"א שאם עקר גופו עם החפץ והניח גופו עם החפץ לכ"ע חייב אף אם הוא ע"ג גופו למעלה מ' וכן המוציא אדם וכיס בידו למעלה מ' חייב משום הוצאת הכיס (או"ח סי' ס"ב סק"ט אות ג' וסק"כ), הי' עומד ברה"י והוציא ידו לרה"ר ונטל חפץ והעבירו ד"א אפי' העבירו למעלה מ' כיון שלבסוף הניחו על הארץ חייב ואפי' בכרמלית אסור (סי' ש"ג סק"ב ושה"צ).

יב הוציא בגדו לרה"ר ולבשו כשהוא מהלך חייב להכבישה הוי כהנחה (חזו"א או"ח סי' ק"ה סק"ו).

יג משך חפץ וגררו על הארץ מתחת ד' לטוף ד' ברה"ר חייב שהמגלגל עוקר הוא אבל אם הי' קנה בידו והגביה קצה האחד וקצה השני מונח בארץ וחזר והגבי' הקצה השני אפי' כל היום כולו פטור כיון שלא עקר כל הקנה מהארץ אבל אסור מדרבנן (סי' שמ"ח סק"י ושה"צ) וכן אם לא הוציא כל החפץ מהד' אמות ואפי' משהו ממנו נשאר בתוך הד' אמות פטור (סי' שמ"ט סק"ט וע"ל סי' שמ"ט דין ז' [נ] שאין חייב עד שיעביה הן ואלכסונן).

יד המוציא כלי אפי' אין לה דפנות ג"ט ובתוכו חפץ אפי' כל החפץ בחוץ כ"ז שלא הוציא כל הכלי פטור ואפי' רוב הכלי ג"כ מבחוץ וכן אם הוציא תינוק וכיס עליו אפי' הוציא כל הכיס ורוב התינוק אין חייב עד שיוציא את כל התינוק ומצדד בחזו"א דקופה העומדת חצי ברה"ר וחצי ברה"י ועקר חפץ מתוכה ברה"י והניח בתוכה ברה"ר חייב ולא אמרי' שצריך להוציא כל הקופה אלא דוקא בעקר הקופה והניח הקופה (או"ח סי' ס"ב סק"ח) וכן אם הוציא מקצת קופה לרה"ר אפי' למטה מג' וקודם שנח שפך הפירות מהקופה לרה"ר חייב (שם סי' ק"ה סק"ב).

טו הוציא דלעת ארוכה לרה"ר וראשה השני עדיין בידו ברה"י ובדרך הוצאתו שברה והניח חצי השבור ברה"ר חייב (שם סי' ס"ב סק"א).

טז שנים שהוציאו או הכניסו זה עוקר וזה מניח שניהם פטורים אבל אסורים מדרבנן כגון שפשט ידו לפנים וחפץ בידו ולא נתנו ליד חברו אלא חברו העומד בפנים נטלה מידו נמצא שהראשון עשה עקירה והשני הנחה או שפשט ידו לחוץ [למעלה מג' דלמטה יש דעות בזה כנ"ל דין ח'] וחפץ בידו ונטלו חברו העומד בחוץ שניהם פטורים ואסורין מדרבנן ואפי' בין השמשות (ס"א וסק"ג ובה"ל ד"ה לחוץ ובסי' שמ"ט בה"ל ד"ה ואפי' בין וע"ל סי' שמ"ט דין י"ב [ז] לענין כרמלית וסי' שס"ו דין ב' לענין חצר שלא עירבו).

יז הי' א' עומד בפנים וא' בחוץ ופשט החיצון ידו לפנים וחפץ בידו והניח לתוך יד הפנימי או שפשט ידו לפנים ונטל מיד הפנימי והוציאו לחוץ החיצון חייב אפי' לא הניחו לארץ כנ"ל דין ה' דהנחת גופו כהנחת חפץ כיון שהוא וידו ברשות אחת והפנימי פטור אבל אסור משום לפני עור שמכשיל את חברו [ואפי' הוא מומר לע"ז אסור ליתן לו שום איסור כמו לישראל] ואפי' הוא מונח באופן שאפי' אם לא הי' בידו הי' יכול ליטלו וגם אין בידו למנעו מהעבירה [דאל"ה ודאי חייב מה"ת למנעו מאיסור] מ"מ איסור דרבנן יש שמסייע ידי עוברי עבירה ואפי' אם החיצון גוי אסור [ח] מפני שהוא כנותנו ע"מ להוציאו (סי"א וסק"ו ז' ושה"צ וע"ל סי' שכ"ה דין ב').

יח וכן אם הפנימי הוציא ידו עם חפץ לחוץ והניחו ביד החיצון או שנטל מיד החיצון והכניס הפנימי חייב והחיצון פטור אבל אסור אפי' הפנימי גוי כנ"ל ואם יד חברו למעלה מ' פטור דמקום פטור הוא ויש חולקין (ס"א וסק"ח ט').

יט הזורק ונעקר חברו ממקומו וקבלו שניהם פטורים הראשון מפני שלא נעשה הנחה מכחו והשני משום שלא עשה רק הנחה ואם רץ הוא עצמו וקבלו ה"ז ספק אם חייב (סק"ח).

כ הזורק מרה"ר לרה"ר והי' באמצע או מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע פטור (ולפ"ד הגר"א לעיל בדין י' אם הגיע תוך ג"ט לקרקע הוי כמונח) ואם הלך החפץ שתי אמות ברה"ר זה ושתי אמות ברה"ר שמעבר השני ה"ז חייב שהרשויות מצטרפות (סק"ח).

כא המושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר אם שני רה"י עומדים זה כנגד זה אפי' העביר למטה מ' פטור אבל אם שני רה"י עומדים בצד א' לאורך רה"ר ורה"ר מפסיק ביניהם [שאם אין מפסיק ביניהם רק מן הצד פטור ואפשר דאפי' מפסיק ביניהם אין חייב עד שיעביר דרך רה"ר שביניהן ולא דרך רה"ר שלפניהם] (וע"ל סי' שמ"ה דין כ"ז איך יתכן רה"ר ביניהם). חזו"א סי' ס"ב סק"ט אות ב' חייב אפי' העביר למעלה מ' מרה"ר שכן היתה עבודת הלויים במשכן (סק"ח) ויש להסתפק אם צריך ג"כ עקירת חפץ ע"מ להושיט או אפי' אוחו החפץ מבעו"י והושיטו חייב (חזו"א שם סק"ט אות ד') ואין המושיט חייב עד שיתנו ביד חברו אבל אם מניחו על רה"י אחר איסורו מדרבנן (סי' שני' בה"ל ד"ה א"כ) ובחזו"א מצדד דגם אם הניחה בעצמו חייב (או"ח סי' ס"ב סק"ט אות ה') והמושיט יד ריקנית ולוקח ומכניס אין חייב משום מושיט (חזו"א שם סק"ט אות ב') וגם מרה"י לרה"י דרך כרמלית אסור להושיט אפי' למעלה מ' (סי' שני' שה"צ אות י"ז). וכ"ז במושיט אבל המעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור אפי' היו שני רה"י עומדים בצד א' לאורך רה"ר (חזו"א שם סק"ט אות ה' וסי' ק"ג סק"ט) וע"ל סי' שני' דין א' ב' אם מותר לזרוק מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר או כרמלית או להעביר.

כב אסור להשאיל לישראל כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות בהם מלאכה בשבת אם לא שיש תלות שיעשה בה מלאכת היתר ודוקא בדבר המצוי אבל אם המלאכת היתר אין מצוי לעשות אין תולין בה אם לא מפני דרכי שלום (סק"ו).

כג כתב המג"א אין איסור לסייע לגוי בדבר האסור לו כמו אבר מן החי לרוב הפוסקים [ט] אם לא דקאי בענין שאינו יכול ליטלו אבל אם יש לו אמ"ה משלו או שיכול לקנות במקום אחר אין איסור אבל כמה אחרונים אוסרים אפי' אם יכול לקנות במקום אחר וכן משמע דעת הגר"א (סק"ז וע"ל סי' ש"ו דין ד').

כד דרך ארץ לומר לאדם שעוסק במלאכה תצלה מלאכתך ואפי' לגוי אבל מי שעוסק במלאכת איסור לומר לו כך (סק"ז).

שערי הלכות

סימן שמ"ז

- א. עיין לקמן סי' שמ"ט דין י"ב ובשע"ה שם אות ט' לענין זה עוקר וזה מניח בכרמלית, ולהמתירים שם כ"ש דהכא מותר, דהא הכא לא נעשית שלימה, והתם סו"ס ע"י שניהם נעשית מלאכה.
- ב. וע"ש בכה"ח ס"ק כ' הביא שיטות הפוסקים בזה.
- ג. וע"ש בכה"ח ס"ק י"ג הביא דעות בזה.
- ד. יעו"ש בשע"ה דפסק מרן להתיר.
- ה. יעו"ש מש"כ בשע"ה על דין ג' דאינו כפסק מרן.
- ו. יעו"ש מש"כ בשע"ה.
- ז. יעו"ש בשע"ה.
- ח. ובשו"ע ברס"י שכ"ה פסק דאפילו כשהחפץ של גוי אסור, והביאו כה"ח סק"י, וע"ש מחלוקת התוס' והרא"ש.
- ט. עיין שד"ח בכללים מערכת ו' כלל כ"ו אות ג' מדי"ה ובעיקר והלאה, מש"כ בדין זה.

סימן שמח. דין המושיט מרשות לרשות

א אסור להושיט ידו מלאה פירות מרה"ר אפי' למעלה מי אסור לדעת רוב הפוסקים[א] שמא יבא להוציא למטה מי (בה"ל ד"ה בתוך וע"ל סי' שמ"ה דין כ"ב).
ב הי' עומד ברה"ר והוציא ידו מלאה פירות לרה"ר אם הוציאה למעלה מעשרה אפי' במזיד או למטה מעשרה בשוגג מותר להחזירה לאותו חצר ואסור להושיטה או לזרוקה לחצר אחרת ואפי' אם אותו החצר הוא של או שעירבו יחד ואפי' נתכוין מתחלה להוציאה לרה"ר ג"כ אסור להושיטה לחצר אחרת וי"א[ב] שדוקא כשהיתה כונתו מתחלה לפנותו לאותו חצר אבל אם היתה כונתו להוציאה לרה"ר מותר לפנותה לחצר אם החצר לא הי' בשורה אחת עם זה החצר אלא זה כנגד זה שאם הי' בשורה אחת והרה"ר נמשכת גם בין החצרות יש בזה איסור דאורייתא להושיט מזו לזו ואפי' למעלה מי כנ"ל סי' שמ"ז דין כ"א (ס"א וסק"א ד' ובה"ל ד"ה להושיטה ושעה"צ).

ג אבל אם הוציאה במזיד בתוך עשרה אסור אפי' להחזירה לאותו חצר אלא יאחו בידו עד שחשכה ואפי' הוציאה מבעו"י והשהה ידו עד שתחשך וי"א דלדעה זו אם הוציאה מבעו"י דינו במזיד כמו בשוגג וי"א דדוקא כשהוציאה מבעו"י אבל אם הוציאה משחשכה מותר להחזירה לאותו חצר שמא ישכח וישליכם מידו ויבא לידי מלאכה שיש בה חיוב חטאת לעושה אותה בשגגה [אבל כאן אין חיוב חטאת כיון שהי' תחילתה במזיד] והאחרונים מצדדים להקל כדעה זו[ג] (ס"א וסק"ה ר' ז' ח' ובה"ל ד"ה וי"א ושעה"צ).

ד וכי"ז כשהוציאה לרה"ר אבל אם הוציאה לרה"ר בין בשוגג בין במזיד מותר להחזירה לאותו חצר אבל לא לחצר אחרת[ד] ודעת הגר"א דאסור בכרמלית כמו ברה"ר[ה] (ס"א וסק"י).
ה דין המפנה חפצים כתבנו בסי' שמ"ז דין ב' ודין קנה ארוך שם דין י"ג (סק"י).

סימן שטט. דין ארבע אמות ברשות הרבים

א מותר אפי' לכתחלה לטלטל פחות מד"א ברה"ר וכל אדם יש לו ד"א ברה"ר שיכול לטלטל בהם ואם בירר [אפי' במחשבה, חזו"א או"ח סי' פ' ד"ה מתני'] הדי"א לצד א' שוב אינו יכול לטלטל לצד השני כלום וימדוד הדי"א בצמצום[א] (ס"א וסק"ב ח' ט"ז וש"צ אות ט"ז) וגם מקום גופו בכלל הדי"א [חזו"א או"ח סי' קי"ב סק"א].

ב ד"א אלו מודדין לו באמה שלו (ס"א) דהיינו שהקנה שהוא מראש אצבע האמצעי עד המרפק נחשב לה' טפחים ומוסיפין עוד שתות שלו שיהי' ו' טפחים[ב] [חזו"א או"ח סי' ל"ט סק"ו וע' בספר שיעורין של תורה] ולכן אם האיש ארוך ביותר מודדין לו הדי"א שלו שהם גדולים משאר בני"א ואפי' מעביר ד"א בבת אחת אין חייב ומותר עד שיעביר ד"א שלו (ס"א וסק"ג ושה"צ ונשאר בזה בצ"ע אבל בחזו"א או"ח סי' קי"ב סק"א הסכים לזה וכ"כ בסי' ס"ב סק"י"ט סוף אות ד') ואם האיש הזה גופו בינוני כשאר כל אדם אבל אמתו קצרה משאר בני"א נותנים לו ד"א בינוניות של כל אדם שכל א' מהן ששה טפחים אבל אם גם בגופו הי' ננס אין נותנין לו אלא ד"א שלו ועי' פמ"ג (ס"א וסק"ד ושה"צ) ובחזו"א מסופק במי שאמתו אין גדולה לפי מדת גופו אם נותנין לו כל הדי"א אמת של קודש או שנותנין לו ג' אמות כ"א מהם שליש גופו והאמה הרביעית לפי אורך אמתו אם אינה פחותה משל קדש ואם פחותה נותנין לו הרביעית של קדש ע"ש (או"ח סי' ל"ט סק"י"ו).

ג אם לא בירר ד"א אפשר שחייב אם העביר ד"א של קודש [דהיינו שכל אמה ו' טפחים בינונים] אף שאינן ד"א שלו וצ"ע [חזו"א או"ח סי' קי"ב סק"א].
ד יש להסתפק אם כל עומד ברה"ר באקראי נותנין לו ד"א שלו או דוקא אם קבע כאן [אפי' לא קבע מע"ש] מיהו לא נתברר כמה שיעור קבע [חזו"א שם].

ה הי' הולך עם החפץ והעבירו ד"א ברה"ר או שבירר ד"א במזרח ומושיט חפץ למערב מודדין ד"א של קודש (שם).
ו אסור מדרבנן להוציא חפץ מתוך ד' אמותיו ואפי' החפץ מונח בסוף ד' אמותיו ואין מעבירו אלא משהו (וע"ל דין ט' וצ"ע) אבל מדאורייתא אין חייב בזה עד שיעביר ד"א של קודש [חזו"א שם].

ז אין חייב עד שיעביר ד"א הן ואלכסונון שהם חמש אמות ושלשה חומשים ולא דוקא אם טלטל לאלכסונון העולם אלא אפי' טלטל לרובע העולם ממזרח למערב או מצפון לדרום אין חייב עד שיעביר שיעור האלכסון ומ"מ מדרבנן אסור להעביר יותר מד"א[ג] [וד"א מצומצמות משמע ברמב"ם דמותר וצ"ע] וכתב הגר"א שאם בירר לו ד"א לטלטל בהם מותר אף לכתחלה לטלטל באלכסונון של הדי"א שעולה עד ה' אמות וג' חומשין ורק אם רוצה לטלטל במישור של הדי"א או שלא ייחד לו הדי"א אזי אסור לכתחלה (ס"ב וסק"ו ז' ט' ובה"ל ד"ה שמד' ובחזו"א או"ח סי' קי"ב סק"א מבואר ג"כ כהגר"א וע"ש סי' ק"י סק"ד).

ח והא דמעביר ד"א [ואלכסונון] חייב הוא דוקא כשהי' שיעור זה בין מקום עקירת החפץ להנחתו דהיינו שהנחה החפץ מחוץ לשיעור זה אבל אם הי' אפי' מקצת מהחפץ תוך שיעור זה פטור כנ"ל סי' שמ"ז דין י"ג (סק"ט).
ט הי' שני אנשים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה כגון שיש ביניהם ו' אמות ומונח דבר מאכל אצל זה בתחלת ד' אמותיו וכן השני מונח אצלו בתחלת ד' אמותיו [ולפ"ד החזו"א דין ו' אין נ"מ אם בתחלת ד' אמותיו או בסוף] מביאין ואוכלין בב' אמות האמצעיות שהן של שניהם ובלבד שלא יוציא כל א' מתוך שלו לתוך של חברו ואם היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם כגון שבין שנים החיצונים שמונה אמות האמצעי מותר עם כל א' מהחיצונים במה שארבע אמותיו מובלעים בתוך שלו ושנים החיצונים אסורים זה עם זה ואם האמצעי רוצה יכול לטלטל לצד א' כל הדי"א ואז לא יוכל שוב לטלטל לצד השני כלל כנ"ל דין א' (ס"ד וסק"י"ד ט"ו ושעה"צ).
י המעביר חפץ ד"א ועמד לכתף באמצע חייב כאילו לא עמד כנ"ל סי' שמ"ז דין ח' אבל אם עמד לפוש או לסיכה אחרת פטור אפי' עושה כן הרבה פעמים אבל אסור מדרבנן ואפי' בין השמשות ואפי' בכרמלית[ד] ואם הוא כרמלית וגם בין השמשות יש מקילין[ה] ואפשר שאין להקל רק לצורך מצוה או במקום הדחק ואפשר דבמקום מצוה יש להקל גם בשבת ממש בכרמלית פחות פחות מד"א דהוי כעין שבות דשבות לצורך מצוה וצ"ע וע"ל סי' רס"ו דין ט' [ו] וסי' ש"א דין ס"ב וסי' ש"ח דין י"א דלפעמים התירו לטלטל פחות פחות מד"א (ס"ה וסק"ט י"ז ו"ט ובה"ל ד"ה ואפי' בכרמלית ושה"צ וע"ל סי' שני"ג דין ב').

יא מותר לו לאדם לעקור חפץ מרה"ר וליתנו לחברו שאצלו בתוך ארבע אמותיו וחברו לחברו שאצלו [הפמ"ג מתיר אפי' ע"י ב' בני"א שא' נותן לחברו וחוזר ולוקחו ממנו וחוזרין חלילה כל א' פחות מד"א וצ"ע מנ"ל הא[ז]] ואם החפץ יש לו בעלים יזהר שלא יוציאנו חוץ מהתחום שבעליו קנו שם שביה [אבל אם הוא הפקר יכול להעבירו כך אפי' כמה מילין ברה"ר רק שלא יתכוין שום אדם לזכות בהן בהגבהתן שאז הרי הן כרגלי הזוכה] ויש אוסרים[ח] ולדבר הרשות טוב לחוש לדעת האוסרים וע"ל סי' ש"א דין ס"ב (ס"ג וסק"א י"ג ובה"ל ד"ה וחבירו).

יב וכי"ז לא מנהי רק להוליך ברה"ר או בכרמלית אבל לא להוציא מרה"ר לכרמלית [מיהו ע"י גוי יש להקל בזה לדבר מצוה] ולא יפה עושיין איהו קהלות בשבת שנותנין ס"ת לביה"כ ומוליכין דרך כרמלית ע"י הושטה מא' לחברו בפחות מד"א שמ"מ עושיין איסור במה שמוציאין מהבית לרחוב ובאבן העזר מיקל בזה[ט] ע"י זה עוקר וזה מניח שהעומד בפנים יושיט הספר לחוץ ולא יתן לתוך ידו רק השני יטול מידו אבל בבית מאיר אוסר גם בזה (וע"ל סי' שמ"ז דין א' ט"ז) ולענין מילה עי' בסי' רס"ו דין ט' (סק"י"ג ובה"ל ד"ה וליתנו ושה"צ).

סימן שנו. דין המוציא ראשו ורובו מרשות לרשות

א העומד ברה"ר ומוליך בידו חפץ ברה"ר ד"א שנוטלו ממקום שהוא מונח ברה"ר עד סוף ד"א חייב ואפי' הגביהו למעלה מי טפחים כיון שלבסוף הניחו על הארץ ואפי' בכרמלית אסור (סק"ב ושה"צ ונתבאר לעיל סי' שמ"ז דין י"א ע"ש).

ב עומד אדם ברה"ר או ברה"י ומוציא ראשו ושותה בכרמלית[א] או איפכא אבל לא יעמוד ברה"י ויוציא ראשו לרה"ר וישתה שם או איפכא [בין בכלים נאים ובין אינם נאים][ב] אא"כ יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה דכיון שהוא צריך לאלו המים חיישינן שמא יביאם אליו וכן כל כיו"ב באוכלין ומשקין[ג] לפי שהן חפצים הצריכין לו במקומו (ס"א וסק"ו).

ג אבל עומד אדם ברה"י ומוציא ידו לרה"ר ומטלטל שם חפצים [בין נאים ובין אינם נאים] שאינם צריכין לו במקום שהוא עומד [ובלבד שלא יעבירו ד"א כנ"ל דין א'] וכן להיפך דכיון שאין צריכין לו במקומו לא חיישינן שיביאם אליו ולכן מותר לעמוד ברה"ר וליטול מפתח המונח ברה"י ולפתוח שם הדלת אם אין איסור הוצאה ע"י נטילת המפתח כגון שיש גאנא"ק מבחוץ לבית והגאנא"ק עשוי במחיצות כדיון רה"י או שהמפתח תחוב שם במנעול הקבוע בדלת וכן עומד ברה"י ונוטל מפתח המונח ברה"ר ופותח שם החנות וע"ל סי' שמ"ו מדין ט' עד דין י"ג נתבאר כמה חילוקים בזה (ס"א וסק"א ג' ה').

ד לא יעמוד אדם ברה"ר וישתין או ירוק ברה"י או איפכא [וכן לא ישתין וירוק ברה"ר ברחוק ד' אמות] ואם השתין או רק חייב חטאת [דמחשבתו משוי' ל' כאילו עקר ממקום דע"ד כנ"ל סי' שמ"ז דין ד'] ואפי' הוציא פיו ואמתו בחוץ אסור וכן מכרמלית לרה"י או לרה"ר או איפכא או ברחוק ד"א בכרמלית והגר"א מיקל בכרמלית אם הוציא פיו ואמתו לחוץ[ד] וכן אסור להשתין ברה"י ומתגלגל לרה"ר או איפכא כנ"ל סי' שמ"ז דין ט' [וע"ש בשם החזו"א מתי יש בזה חיוב] (ס"ב וסק"י י"א ובה"ל ד"ה ברה"י וע"ע בסי' שמ"ז שם לענין כרמלית).

ה רוקו שנתלש בפיו לא ילך ד"א ברה"ר וכן לא יצא מרה"ר לרה"ר או איפכא עד שירוק [ומשמע בגמ' שיש בזה חיוב שכיון שעומד לזרוקו משאוי הוא] ודוקא אם כבר נתהפך הרוק בפיו ועומד לצאת[ה] וליחה היוצאת מהגוף מאדם שאין בריא אפי' לא נתהפך אסור ובכרמלית אפשר שיש להקל[ו] בכל זה וכן מצדד הגר"ז מיהו אין להקל רק בדבר שהוא לכ"ע כרמלית כגון בקעה וקרפף אבל לא ברה"י שלנו שלכמה פוסקים הוא רה"ר דאורייתא[ז] כנ"ל סי' שמ"ה דין י"ד[ח] (ס"ג וסק"י"ב י"ג י"ד ובה"ל ד"ה ברה"ר ושה"צ וע"ל סי' שיי"ט דין מ').
ו דין זרק בפיו הכבשן כתבנו בסי' שמ"ז דין ד' (בה"ל ד"ה וישתין).

שערי הלכות

התם דהוי בכרמלית, אבל ברה"ר יש להחמיר.
ח. ובשו"ע סתם להתיר, והביא דעת האוסרים ביש מי שאוסר.
ט. עיין מאמ"ר בסי' שמ"ז סק"א ברה"א אמנם, דהביא דעות בזה, וע"ש מה שמצדד לדעת מרן. וע"ע מש"כ כאן בסוף הסימן. וע"ע בכה"ח שם סי' שמ"ז סק"ה לאסור, אף דיש מי שמתיר. וע"ע מש"כ בסי' ש"א בשע"ה אות ל"ו.
סימן ש"ג
א. כיון דברה"ר הוא מטעם גזירה, ולא גזרינן גזירה לגזירה, כ"כ המשנ"ב כאן, ועיין לעיל בסי' שמ"ט בשע"ה אות ד'.
ב. וכן סתם בשו"ע, והביא דעה האוסרת רק בכלים נאים ובשותה בהם ביש מפרשים, ועיין ב"י דכ"ה שיטת הרמב"ם, וסתם כרוב הראשונים דפליגי, וכן הסכימו האחרונים.
ג. כ"ה סתימת השו"ע, ודלא כשיטת הרמב"ם וכנ"ל.
ד. והוא דלא כדעת מרן וכמבואר במשנ"ב, ועיין תו"ש סק"ד.
ה. וכתב בביאור"ל דאפשר דזהו כוונת הטו"ש במש"כ ומוכן לזרוקו.
ו. עיין בביאור"ל דצריך דשיטות שחולקים אף ברה"ר. ובכה"ח ס"ק כ"ב ח. וכתב דאין למחות ביד המקילין בכרמלית.
ז. וכתב בכה"ח ס"ק כ' דבמקום שיש עירוב של צוה"פ, ואינו רגיל לצאת חוץ לעירוב, אין להחמיר.
ח. יעו"ש במש"כ בשע"ה שם באורך.

כהרמב"ם, שכן הוא דעת רוב הראשונים. ובמשנ"ב כאן פסק כהרמב"ם, והביא שכן הסכימו הב"ח והנחלת צבי והא"ר. אמנם בב"י נראה דפוסק דלא כהרמב"ם, וכ"כ בשו"ע וכנ"ל, וכ"כ במאמ"ר סק"ב וכה"ח ס"ק י"א, יעו"ש דכתב כשיטתו דכיון שהזכיר הדעה השניה כוונתו לחוש לה לכתחילה.
ד. עיין מאמ"ר סק"ד ונה"ש סק"א וא"ר סק"ח וברכ"י סק"ב דפקקו קצת במקור הדברים, ומ"מ למעשה הסכימו לאסור, ועיין ביאור"ל ד"ה ואפילו וכה"ח ס"ק כ"ט. ועיין מ"ש שהקשה על השו"ע מלקמן סי' ש"ג דין ב' [יעו"ש בשע"ה], והמאמ"ר הוסיף להקשות מהא דלעיל סי' שמ"ח דין ד' [יעו"ש בשע"ה], וכן לקמן בסי' ש"ג ס"ג [כאן תוך דין ג' דהסביר הלבוש להקל בכרמלית מהא דלא גזרינן גזירה לגזירה], דבכל אלו המקומות מבואר דלא גזרינן גזירה לגזירה בהוצאה בכרמלית. ומאידך הביא מדלקמן בסי' ש"ג דין ד' [יעו"ש בשע"ה אותיות ז' ח' דמרן חש להאוסרים אף דהוי גזירה לגזירה, וכתב ע"ז במאמ"ר דבע"כ דצריך לחלק בין הנושאים, ובהגר"ז בסי' ש"ג ס"ב כתב לחלק בין דבר שאין בו דרך מלאכה, לדבר שהוא דומה למלאכה, יעו"ש.
ה. עיין כה"ח ס"ק כ"ט מכמה פוסקים דמשמע מדברי השו"ע לאסור.
ו. ושם באיזה אופן חשיב כעומד לפוש בין פעם לפעם, ובשע"ה שם אות י"ג.
ז. ובכה"ח ס"ק י"ח כתב דאפשר דמש"כ בסי' רס"ו להתיר, היינו דוקא

סימן שמ"ח
א. מבואר בביאור"ל ד"ה בתוך וכה"ח סק"ב.
ב. כ"ה שיטת הרמב"ם, ופלא שבב"י לא הביא שיטה זו, אלא הביא ביאור רש"י ע"ד הגמ' דפליגי על הרמב"ם, וכשיטה הא' כאן. ונראה מרש"י בשו"ע מלשון הרמב"ם ולא הביא, דס"ל כשיטת רש"י להחמיר.
ג. ומבואר ג"כ בכה"ח סק"ח, ומ"מ בשו"ע סתם לחומרא, והכי נקטינן. ועיין כה"ח שם.
ד. עיין שעה"צ אות י' שהוכיח הא"ר מלשון השו"ע שכתב להחזירה, דלחצר אחרת אסור אפילו בכרמלית. וכ"כ רוב האחרונים, ועיין כה"ח ס"ק י"ג הדעות בזה.
ה. ובשו"ע התיר לכרמלית דלא גזרינן גזירה לגזירה, ועיין לקמן בשע"ה בסי' שמ"ט אות ד' מש"כ בזה.
סימן שמ"ט
א. וכ"ה דעת מרן להלכה, ועי' ב"י, ועיין כה"ח סק"א.
ב. כ"ה דעת החזו"א בגודל האמה, ועיין בשיעורי תורה להגר"ח נאה בח"א שער ו' אות ג', עמ' נ"ב, דהביא מהפוסקים דמראש האצבע האמצעי עד המרפק הוא ו' טפחים. ועיין בזה בשיעורין של תורה סי' ו', ובח"ב של שיעורי תורה בסופו בקונטרס אבני צדק עמוד 21 הערה 59.
ג. כ"ה שיטת הרמב"ם. ובשו"ע הביא בסתמא דשרי עד הן ואלכסונון, והביא דעה זו בשם יש מי שאומר, היינו שלעיקר הדין פסק דלא

סימן שנה. דין המושיט ידו לצנור ברה"ר לשתות

אסור לאדם לעמוד ברה"ר ולקלוט המים מע"ג הכותל פחות מג"ט סמוך לגג וכן לא יחבר ידו או פיו או כלי אל הצנור המונח סמוך לגג ובולט פחות מג"ט מן הגג ולקבל המים ואפי' אינו רחב ד"ט דהוי כגג בין אם הוא למעלה מ"ט או למטה מ"ט [ומ"מ אין כאן חיוב חטאת שהמים לא נחו שנחלץ והולכין] אבל מותר לקלוט מהצנור או מהגג בין למטה מ"ט ובין למעלה מ"ט ואפי' אם ידו תוך ג' לצנור [ויש מי שמחמיר בתוך ג' והמיקל לא הפסיד שרוב הפוסקים מתירין] ובין למטה מ"ט מותר לחבר ידו אליהם ולקבל המים דהוי מקום פטור אבל אם יש בהן דע"ד דהוי כרמלית אסור ואם הן למעלה מ"ט אסור אפי' אין בהן דע"ד דגזרי' שמא יהא בהן דע"ד [ג] והוי רה"י (ס"א וסק"א ב' ג' ד' ח' ט' י' ובה"ל ד"ה תוך ג"ט וד"ה תוך ג' למזחילה).

סימן שנה. הקורא בספר ונתגלגל מרשות לרשות

א מה"ת הזורק דבר מרשות לרשות [או ד"א ברה"ר] וראשו השני בידו מותר להביאו אצלו דכיון שראשו השני בידו ויכול להביאו אצלו [ועי' בחידושי רעק"א] לכן במה שמושכו ומגביהו מן הארץ לא חשיב עקירה אבל מדרבנן אסור אם נח על הארץ ואם לא נח עי' לקמן דין ב' (סק"ג ז' ושה"צ).

ב הי' עומד בראש הגג שהוא רה"י ולפניו רה"ר ונתגלגל סדין מידו וראשו השני בידו אם לא הגיע לעשרה טפחים התחתונים הסמוכים לארץ אפי' נח כגון שהכותל הי' משופע ונח עליו או שנח ע"ג זיז בין רחב ד' בין אינו רחב [א] מותר להביאו אצלו ואם הגיע לאויר י"ט התחתונים אפי' לא נח אלא תלוי באויר אסור להביאו אצלו ויש מקילין [ב] כ"ז שלא נח ע"ג הכותל או ע"ג זיז רחב ד"ט וכ"ז ברה"ר אבל בכרמלית מותר לכ"ע להביאו אצלו כיון שאוגדו בידו [ג] (סקי"א י"ב ט"ו).

ג ואם הי' ספר העשוי בגלילה בידו ונתגלגל מידו לרה"ר אם לא נח לכ"ע מותר להביאו אצלו משום כבוד כתבי הקודש ואפי' אין מסולק מהארץ אלא כמלא מחט [ודעת הגר"א שאם הגיע תוך ג"ט לארץ הוי כמונח על הארץ] [[ד]] אבל אם נח ע"ג זיז רחב ד' [ואם הוא פחות מג' סמוך לקרקע אפי' אינו רחב ד'] או ע"ג כותל משופע שרבים מתכפים עליו לד' תוס' ורשב"א [דאל"ה הוי כרמלית ומותר [ה]] ולד' רמב"ן וריטב"א אפי' אין רבים מתכפים עליו [דס"ל דהוי רה"ר] אסור להחזירו וכדי שלא יעמוד בבזיון הופכה על הכתב (ס"ב וסק"א י"ד ט"ו ו"ז ובה"ל ד"ה בענין וד"ה אם ושה"צ).

ד ואם הי' קורא בספר על האסקופה שרבים דורסין עלי' [ו] ונתגלגל ראש הספר מידו לרה"ר אפי' נתגלגל חוץ לד"א ונח ע"ג קרקע ואפי' האסקופה רה"י כגון גבוהה י' ורחבה ד"ט גוללו אצלו שכיון שרבים דורסין על האסקופה יש בזיון ביותר לכתבי הקודש והתירו כ"ז שראשו אחד בידו אבל אם נפל גם הראש השני לארץ אפי' נפל לכרמלית אסור להביאו [ז] ודוקא כתבי הקודש אבל בשאר דברים אפי' נפל לכרמלית ונשאר ראשו השני בידו אסור להביאו וכמה אחרונים מקילין בכרמלית אם ראשו בידו [ח] ומיהו ברה"ר שלנו אין להקל דלכמה פוסקים הוא מה"ת רה"י [כנ"ל סי' שמ"ה דין י"ד ט"ז] (ס"א וסק"ג ג' ח' ט' י'). ה ויש מקילין [וכ"ד הגר"א] אפי' באסקופה שאין רבים דורסין עלי' [י] אם היא כרמלית ועומדת בין רה"ר לרה"י ולא נתגלגל הספר חוץ לד"א ברה"ר מיהו י"א דדווקא באסקופה ארוכה דלא שייך לגזור שמא יביאם להדיא מרה"ר לרה"י בלי הנחה באמצע דאדחכי והכי יזכור או שאין רה"י מצד א' אבל בלא"ה אסור ויש שאין מחלקים בזה (בה"ל ד"ה דרבים ושה"צ).

סימן שנה. דיני זיזין ברשות הרבים

א אסור לזרוק מרה"י לרה"י דרך רה"ר למטה מ"ט אבל דרך למעלה מ"ט שהוא מקום פטור מותר ולכן ב' בתים בשני צדי רה"ר והם של אדם א' או של שנים ועירבו [א] [כגון שהי' כמין גשר בצד א' מבית זה לבית זה] [ב] דאל"ה אין יכולין לערב כמו שיתבאר בסי' שע"ג דין ד' [אם שניהם שוין מותר לזרוק מזה לזה דכיון שא"צ לאמון ידיו לזריקה לא חיישינן שמא יפול החפץ למטה] "אא"כ לא עירבו שאסור לטלטל מרשות לרשות] אבל אם א' גבוה מחברו אסור לזרוק מזה לזה שמא יפול ויבא להביאו א"כ הם כלי חרס וכיוצא בהם שאם יפלו ישרו (ס"א וסק"א ב' ג' ד' ובה"ל ד"ה מותר).

ב בד"א ברה"ר עוברת ביניהם אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם מותר לזרוק דרך למעלה מ"ט אפי' אחד גבוה מחברו אם עירבו יחד או שהם של אדם א' אבל לא דרך למטה מ"ט [ג] (ס"א ובה"ל ד"ה בכל) מיהו אם נושא בידו ומעבירו או בצלחתו אף למעלה מ"ט הוי כלמטה מ"ט כיון שגופו למטה אף שהחפץ למעלה מ"ט כנ"ל סי' שמ"ז דין י"א [חזו"א או"ח סי' ק"ג סקי"ט] ואפשר דבמקום מצוה יש להקל מרה"י לרה"י דרך כרמלית אפי' למטה מ"ט דהוי כעין שבות דשבות כנ"ל סי' שמ"ט דין י' [בה"ל ד"ה בכל] וכ"ש בין השמשות ולכן מי שהחשיך לו והוא בבהכ"נ או שיצא מספינה בשבת או שהחשיך במרכבת מסלת הברזל ויש עמו מה שא"א לו להניחו במקום שאינו משומר כשהוא יוצא בשבת ילך עד לביתו ולא ינפש באמצע [חזו"א שם ועי"ל סי' רס"ו דין י' [ד]].

ג זיז דהיינו דף הבולט מהכותל לרה"ר למעלה מ"ט טפחים בין שיש בו דע"ד [ה] [ועי"ל סי' שמ"ה דין ל' [ו]] ובין שאין בו דע"ד ובין שחלון פתוח לו או מופלג ממנו או שאין חלון כלל מותר להשתמש בו לתת עליו ולטול ממנו כלי חרס וזכוכית וכיוצא בהן כלים שאם יפלו ישרו [אלא שאם אין חלון פתוח לו הוי מקום פטור] [ז] ומותר להניח עלי' אפי' מרה"ר כנ"ל סי' שמ"ה דין ל' אבל שאר כלים אסורים שמא יפלו לרה"ר ויביאם [ואם יוצא על אויר כרמלית למעלה מ"ט מותר אפי' כלים שאין נשברין] [ח] ודוקא בזיז וכיו"ב שסתמו אינו רחב והמשתמש אינו עומד שם עם הכלי ולכן אסרו חכמים [ולא חילקו אפי' הוא רחב] אבל אם הוא דבר רחב כגון שדרך המשתמש לעמוד שם עם הכלי לא גזרו ומותר להשתמש בו בכל הכלים ואפי' אין הגג רחב אלא ד"ט לא חילקו חכמים ומותר (ס"ב ג' וסק"ח ט' ט"ו ובה"ל ד"ה וחלון וד"ה ודוקא ושה"צ). ד וכ"ז בזיז היוצא למעלה מ"ט אבל אם הוי יוצא למטה מ"ט לרה"ר אפי' חלון הבית פתוח לו בסמוך תוך ג"ט אסור להשתמש על הזיז אפי' בכלים הנשברים דהוי בכלל כרמלית כיון שנוח גם לבני רה"ר להשתמש שם [ואפי' לפ"ד המקילין בחורים בסי' שמ"ה [ט] דין ל"ז] [י] יש להחמיר כאן] [ואפי' הי' יוצא לכרמלית אסור דהוי כמוציא מרה"י לכרמלית (ס"ב וסק"ח ט"ו ושה"צ)].

ה הוי [יא] שני זיזים זה למטה מזה והם למעלה מ"ט אם הם של איש אחד או של שני אנשים שעירבו יחד מותר לטלטל מזה לזה [כלים הנשברים כנ"ל] ואם הוי של שני אנשים שלא עירבו יחד אם בשני הזיזים אין בכל א' דע"ד משתמשין בשניהם ובכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים ואם יש בשני הזיזים בכל א' דע"ד אע"פ ששניהם למעלה מעשרה אסור להשתמש בין בעליון ובין בתחתון בכלים ששבתו בבית מפני שאסורין זה על זה [יב] והלבוש מיקל להשתמש בתחתון אבל כלים ששבתו בין השמשות ע"ג הזיז מותר לטלטל מזיז לחברו (ס"ב וסק"י י"א י"ב).

ו הי' בעליון דע"ד ובתחתון אין בו ד' יש דעות בזה אם אוסרין זה על זה [יג] ואם בתחתון הי' ד' ובעליון לא הי' ד' מותר להשתמש אך אם ע"י צירוף החלון יש גם בעליון ד' משתמש בעליון כנגד חלונו בלבד אבל בשאר הזיז שכנגד צדדי החלון אסור עד שיערבו יחד וגם על התחתון אסור להשתמש ולפ"ד הלבוש בדין ה' מותר בתחתון (ס"ב וסק"י י"ד ובה"ל ד"ה ובעליון) ועי"ל סי' שע"ה דין ו'.

שערי הלכות

ד. ושם מיירי לענין רה"ר ובעי שירוף, ודוקא אם לא פשע, או אפילו בפשע קצת והוי שעת הדחק, יעו"ש.
ה. לדעת מרן אם יש בו דע"ד הוי כרמלית אף ביותר מ"ט, וכשיטת הרא"ש הנ"ל בסי' שמ"ה סט"ז [ומבואר שם בשע"ה אות כ"ז], וע"כ אסור להשתמש בו אא"כ חלון פתוח לו דהוי כחורי רה"י, ועיין ביאורה"ל ד"ה וחלון ומשנ"ב סק"ט ושע"ה צ"ע אות ט'. ולדעת מרן הנ"ל לק"מ, וכן ביאר הגר"ז כאן. וע"ע מש"כ לקמן בסי' זה בשע"ה אות ח' ואות י"א.
ו. ושם בשע"ה הדעות בזה ולענין מעשה.
ז. מרן פסק דביותר מד' הוי כרמלית, ואסור להניח עליו וכנ"ל.
ח. בביאור הגר"א הוכיח מהשו"ע בדין זה שלא הזכיר דוקא אם יש חלון שרי, דמבואר דהוי מקום פטור ולא כרמלית, ולכן גם בלי חלון מותר, ודלא כמ"ש בשו"ע סי' שמ"ה סט"ז. אלא דלפ"ז יקשה סתירה בדברי השו"ע. [ובאמת צ"ע בנה"ש שהוכיח כן, ולא הקשה דסתר להדיא דסי' שמ"ה]. ובמשנ"ב בסי' שמ"ה בשע"ה צ"ע אות ס"ח כתב דמרן חזר בו, ועמש"כ שם בשע"ה אות כ"ז. ולכאורה י"ל דמה דבשו"ע כאן לא הזכיר דמיירי דוקא כשיש חלון, דמקורו מדברי הרשב"א, והרשב"א לא הזכיר חלון, דס"ל דלמעלה מ"ט הוי מקום פטור, ומרן הביא את עיקר הדין להקל בכרמלית מדברי הרשב"א, וסמך על המעיין בדין הקודם דכתב דוקא בחלון פתוח לו דהוי רה"י. ועי"ל דהשו"ע קאי על תחילת הסעיף [ס"ג], שכתב בתחילתו כל זיז היוצא על אויר רה"י שמותר להשתמש עליו, והיינו דמיירי באופן המותר להשתמש שנתבאר בסעיף הקודם דוקא כשיש חלון, וע"ז קאי גם בדין כרמלית.
ט. יעו"ש בשע"ה לדעת השו"ע.
י. עיין שע"ה צ"ע אות ז', ויש להוסיף שכ"כ לחלק המאמר סק"ג. ועמש"כ לעיל שם בשע"ה.
יא. גם מדין זה והדין הבא, הוכיח הגר"א מהשו"ע דס"ל דל"ה כרמלית, דלא הזכיר דמיירי כאן בחלון, ובפרט בזיז התחתון. וגם בבית מאיר הוכיח כן מדברי רש"י והרמב"ם בזה, וגם בזה צ"ל דקאי אריש דבריו דמיירי בחלון, ולא הוצרך לכופלו בכל פעם [ואולי אפ"ל כן גם בדברי הרמב"ם שהביא הגר"א, וצ"ע]. ודו"ק בזה בדברי הגר"ז.
יב. כ"פ בשו"ע מלשון הרמב"ם.
יג. ובשו"ע העתיק לשון הרמב"ם ודעתו לאיסור, וכמ"ש במגיד משנה, והלבוש היקל, ובאר"י הביא שכ"ה ברשב"א, וכמה אחרונים אוסרים, עיין בכה"ח ס"ק י"ט שהביאם.

ג. היינו באויר כרמלית דאיכא ג' קולות וכנ"ל, אבל אם נח בכרמלית תלי במחלוקת שמביא בדין ד', ולגבי כתבי הקדש ודאי דשרי גם בנח, וכמבואר בדין הבא.
ד. וכתב בביאורה"ל דבשו"ע לא פסק כן כיון דהר"ף והרמב"ם והרא"ש לא פסקו כן, ובכה"ח ס"ק י"ח הוסיף שכ"ה דעת האחרונים כפסק השו"ע.
ה. דלא גזרו באגודו בידו בכרמלית במקום כתבי הקדש.
ו. אף דמרן בשו"ע לא הזכירו הרי ס"ל, עיין נה"ש ריש סק"א.
ז. וכ"ה דעת מרן, עי' כה"ח סק"ד, ועמש"כ בשע"ה לקמן באות הבאה, ולעיל בסי' שמ"ט אות ג' לענין גזירה לגזירה.
ח. היינו דלהרמ"א אסור, וביאר המג"א דשרי בשאר דברים דוקא בדיאכא ג' קולות, דהיינו אגודו בידו ובכרמלית ולא נח וכנ"ל, וכמה אחרונים הקילו בכרמלית אפילו בנח באופן שלא יכול להגיע לידי איסור דאורייתא, והיינו דאין לפניה רה"ר שיוכל להתגלגל חוץ לד"א, וכמבואר בשע"ה צ"ע אות ה'. ומה שהביא דיש מקילין בכל אופן בכרמלית, היינו אפילו באסקופת כרמלית שלפניה רה"ר, הנה בב"י אף דהקשה על הרשב"א והמ"מ שכתבו כן דהו"ל גזירה לגזירה, כתב דאין להקל ראש במה שהחמירו. [וע"ל במש"כ בזה בשע"ה לעיל בסי' שמ"ט אות ד', ולענין מש"כ בשיטת הרשב"א, עיין מש"כ במחבר, וסיים דדברי הרמ"א שרירין וקיימין, יעו"ש. וכ"ז לענין שאר דברים, אבל לגבי כתבי הקדש מכרמלית, ע"ל בדין הבא ובשע"ה שם].
ט. ועמש"כ שם בשע"ה אות י' באורך.
י. כ"פ הרמב"ם וכדאוקימתא דאב"י, ובב"י כתב דכיון דהר"ף והרא"ש מסכימים לדעת אחת כדאוקימתא דרבה הנ"ל בדין הקודם, הכי נקטינן. והיינו דשרי דוקא בעומד באסקופה הנדרסת, אבל באינה נדרסת אפילו באסקופת כרמלית אסור. וביאורה"ל הביא עוד כמה ראשונים דסברי כשיטת הרמב"ם.

סימן שנה

א. כתב המג"א דלמ"ד דשרי להחליף דרך מקום פטור, הי"נ דשרי אף אם לא ערבו, והנה"ש חלק וממר דיש להחמיר יותר בחצר שלא ערבה, ובמאמר סק"ב תמה עליו, ומה"מ רצה לאסור כיון שלא נח, אך כתב מדברי השו"ע לקמן בסי' שנה"ה מבואר כדברי המג"א אף כשנח, ועיין מש"כ לקמן בשע"ה בסי' שנה"ה.
ב. כ"כ המאמר סק"א, וע"ש מה שהעיר בדברי האחרונים.
ג. וכהא דסי' שמ"ט דין י', יעו"ש בשע"ה.

סימן שנה

א. כ"ה שיטת הרמב"ם, ובב"י כתב לדעת רש"י דהוי דאורייתא, ועיין ביאורה"ל ד"ה תוך בשם הבגדי ישע, וכה"ח סק"ו בשם הברכ"י.
ב. וכ"פ מרן בשו"ע להתיר.
ג. עיין ביאור הגר"א סוס"י שנג' שהוכיח מכאן דלא כמ"ש מרן בסי' שמ"ה סט"ז דיש כרמלית בזיז הבולט מן הבית גבוה מ"ט, דמבואר הכא דבאית ביה ד' הוי רה"י, דלא כמ"ש שם דהוי כרמלית, ואמנם למש"כ כאן המג"א דכיון דהצינור יוצא מן גג רה"י, הו"ל כחורי רה"י דומיא דזיז עם חלון, והגר"א לא הסכים עם זה דהא רחוק מן הגג, ועיין פמ"ג דמחלק בין בולט למופלגת, ומ"מ לדברי המג"א לא יקשה סתירה בשו"ע, ושם בסי' שמ"ה בשע"ה צ"ע כתב דמרן חזר בו, ועמש"כ שם בשע"ה אות כ"ז.

סימן שנה

א. הנה זיז זה דרחב ד' הוי רה"י וכמ"ש המג"א, ולכאורה כ"ז כשאין בו בקיעת גדיים כמ"ש בתו"ש סק"ד [אמנם שם מיירי לגבי כתבי הקדש, ולא בעינן תנאי זה וכדלקמן, וצ"ע], או כשסמוך לחלון דהוי כחורי רה"י כדלקמן בסי' שנה"ג דין ג', וכמ"ש במאמר סק"ב, דאז שרי אפילו בנח דמרה"י לרה"י קמפיק, ואם אין בו ד' הו"ל מקום פטור ושרי. אך אמנם אם הזיז רחב ד' ואינו יוצא מחלון, ויש בקיעת גדיים תחתיו, תלי במחלוקת הנ"ל בסי' שמ"ה דין ל', וע"ש בשע"ה באות כ"ז לדעת מרן דהו"ל כרמלית. וא"כ אם נח ע"ג צד אחד, וצד שני אגודו בידו, תלי במחלוקת דלקמן בסוף דין ד', ושם בשע"ה אות ח', יעו"ש ג' דעות בזה, ואפשר דנימא בזה ס"ס להקל, ספק אי הוי כרמלית, וגם בכרמלית יש מתירין אפילו נח, וב' הספיקות האלו הם נגד דעת מרן, דהלא כאן הוי כסמוך לרה"ר, דיש רה"ר תחתיו, והו"ל כאסקופה, ומבואר לקמן בדין ד' הנ"ל לדעת מרן אסור. [ועיין מאמר סק"ב דנראה דאוסר, דכתב דאם לא פתוח לו חלון מן הבית הוי כרמלית, ואסור לטלטל ממנו לרה"י, אך אמנם צ"ע בדבריו דלא מיירי שם בשאר דברים, ובאמת בכתבי הקדש אפילו נח בכרמלית לכ"ע שרי, וכמבואר לקמן בדין הבא, ואולי המאמר בא להעיר ע"ד המג"א שכתב בסתמא דזיז זה הוי רה"י, וכתב דאינו בכ"ג, ומ"ש דאסור לטלטל ממנו לרה"י היינו בעלמא, וצ"ע].
ב. דהמג"א ס"ל להתיי דוקא בג' קולות, דהיינו אגודו בידו וכרמלית ולא נח, אבל ברה"ר אסור אפילו לא נח כדלקמן בסוף דין זה, וע"ש בשע"ה, וכמה אחרונים חולקים דכשלא נח שרי בכ"ג, וכמבואר בשע"ה צ"ע אות י"ב.

סימן שנה. דיני בור ואשפה ברה"ר

א העומד ברה"ר ומשלשל דלי בחבל לתוך הבור עמוק י"ט ורחב ד' וממלא מים ומוציא לרה"ר חייב ואף שאין חייב על הדלי משום שלא הוציא החבל מתחת ידו כשהורידו לבור מ"מ חייב משום המים שעקרו מרה"ר לרה"ר ואפי' אם סביב הבור הי' כרמלית יש ליהרר בזה דמ"מ יש איסור שמוציא מרה"ר לכרמלית ודלי התלוי בעץ ארוך כמו שעושין לבורות שלנו לשאוב בו והוא תלוי בתוך הבור או אפי' למעלה מהבאר נגד אוירו אף שהמים הי' בדלי מבעו"י שלא עקרו בשבת מהבאר אפי' יש ליהרר שלא להוציא משם להורידו על הארץ שסביב הבור דגם לעשות הנחה בלא עקירה אסור מדרבנן כנ"ל סי' שמ"ז דין א' ואפי' לאחוזו באויר סביב הבור מסתפק הפמ"ג אם מותר (סק"ח ושה"צ וע"י בסי' שמ"ז דין א' וע"ע בסי' של"ח דין י"ג[א]).

ב בור ברה"ר עמוק י' טפחים ורחבה ד' אם עומד הבור בתוך ארבעה טפחים לרה"ר הי' המקום שביניהם מקום פטור ומותר למלאות ממנו לרה"ר מאותו צד שהוא סמוך לרה"ר בין שהוא עומד בין הכותל לבור ומוציא המים מהבור ומניחו ברה"ר שאצלו ובין שהוא עומד בבית ומשלשל הדלי לבור דרך חלון הבית וחוזר ומכניסו בבית מותר מפני שמוציא מרה"ר לרה"ר דרך מקום פטור ואם יש לבור חוליה בין שהבור עמוק י' ובין אם הבור בעצמו אין עמוק י' רק החוליה שהוא הקרקע שנתון סביבותיו משלימתו לגובה י' [דק"י] דמצטרפין לעשותו רה"ר כנ"ל סי' שמ"ה דין ה' או אם החוליה גבוהה ג"ט מודרין הדי' טפחים מסוף עובי החוליה ואם גבוהה פחות מג"ט מודרין מהבור עצמה (סי' א' וסק"א ב' ג' ד' ה' ושה"צ).

ג ואם הבור רחוק ד' מרה"ר דאו הו"ל ביניהם רה"ר [ואם ביניהם כרמלית ע"י פמ"ג[ב]] אין ממלא ממנו אפי' דרך חלון שמטלטל מרה"ר לרה"ר דרך אויר רה"ר ואע"פ שאגודו בידו אסור מדרבנן א"כ תהא החוליה גבוהה י"ט וגם החלון גבוה י"ט מהקרקע דאו הדלי ששואב הולך מרה"ר לרה"ר דרך למעלה מי' שהוא מקום פטור מיהו אם הבור וחוליתו עומדים בשורה אחת עם החלון אסור להוריד הדלי מחלון הבור אפי' דרך למעלה מי' דהוי מושיט מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר דאסור אפי' למעלה מי' כנ"ל סי' שמ"ז דין כ"א ואע"ג שאין אחר מקבלו מידו אסור מדרבנן [וע"ש בשם החזו"א דס"ל שיש בזה חיוב] (סי' א' וסק"ו ז' ח' ובה"ל ד"ה א"כ ושה"צ).

ד אשפה ברה"ר שגבוהה י' ורחבה ד' [דאל"ה הו"ל כרמלית ואסור אך אם אינה רחבה ד' אפי' אין גבוהה י' הוי מ"פ[ג]] אם היא של רבים שרבים משליכים שם וזבליהם מותר לזרוק לה מחלון שבבית אפי' מופלגת מהכותל ד' ויש רה"ר ביניהם ובלבד שיהא החלון גבוהה י"ט מהארץ[ד] שנמצא מוציא מרה"ר לרה"ר דרך למעלה מי' שהוא מ"פ וא"צ עירוב לפי שאין בה דירוקין ולא חששו שמא יפול לרה"ר ויביאם לפי שאין דרך לזרוק לאשפה אלא דברים שא"צ להם מיהו אם האשפה רחוק מרה"ר לא יזרוק על האשפה שעלול ליפול לרה"ר ואם האשפה של יחיד אסור לזרוק עליו משום שיחיד עשוי לפנות אשפה שלו ויבואו לשפוך שם כדרך נמצאו שופכין לרה"ר ואם האשפה עומדת בכרמלית ע"י בפמ"ג (סי' ב' וסק"ט י' י"א י"ב י"ג י"ד ובה"ל ד"ה ורחבה).

סימן שנה. דיני גוזזטרא ובית הכסא

א גוזזטרא [הוא דף או בנין היוצא מכותל הבית] שהי' סמוך לים או לנהר והי' בולט למעלה מן המים ויש נקב באמצעיתו למלאות ממנו דרך הנקב אם אין חלון פתוח מהבית תוך ג"ט לגוזזטרא מותר לטלטל מהים ע"ג הגוזזטרא אבל לטלטל מהבית להגוזזטרא או מהגוזזטרא להבית תלוי במחלוקת שבסי' שמ"ה דין ל' אם היא כרמלית[א] [אם יש בה דע"ד אע"פ שהיא למעלה מי'] או מקום פטור ואם אין בה דע"ד לכ"ע היא מ"פ (סי' א' וסק"א ובה"ל ד"ה חלון ושה"צ).

ב אבל אם חלון הבית פתוח לה תוך ג"ט הרי הגוזזטרא רה"ר [כדין חורי רה"ר ומותר להוציא ולהכניס לה מהבית] ולכן אין ממלאין ממנו דרך הנקב מהים בין להביאו לבית ובין ליתנו ע"ג הגוזזטרא שנמצא מטלטל מכרמלית לרה"ר א"כ עשה לה מחיצה של י' טפחים ולא מבעיא אם עשה המחיצה למטה אצל המים בגובה י"ט דאמרי' גוד אסיק המחיצה עד כנגד הגוזזטרא אלא אפי' עשה מחיצה תלוי' הקילו חכמים דמהני במים [ואפי' אין עומק המים י"ט ובלבד שלא יהו רבים מהלכין בו ע"י הדחק דאו נחשבת כקרקע[ב]] דהיינו שעשה המחיצה תחת הגוזזטרא מחוברת לה אע"פ שרחוק עוד הרבה מהמים או שעשה המחיצה על גבה ולא דוקא על כל הגוזזטרא אלא אפי' סביב הנקב מהני ובלבד שיהא שם דע"ד דכל מחיצה העשוי' לפחות מחלל ד' אינה מחיצה ויש מחמירין דעל גבה לא מהני[ג] ולכתחלה בודאי נכון ליהרר בזה (סי' ד' וסק"א ב' ג' ד' ה' מ"א ובה"ל ד"ה חלון ושה"צ וע"י חזו"א א"ח סי' ק"ג סק"י"ח שהביא ג"כ ראי' מהראב"ד דאפי' אין המים עמוקים י' שרינן מחיצה תלוי') והא דשרינן מחיצה תלוי' דוקא כשיש מחיצת י"ט אבל אם עשה ה' טפחים והרחיק ה' ועשה ה' לא מהני דכיון שאין המחיצה מרובה מהאויר אמרי' אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לי' א"כ יש שם ז"ז מלמעלה או מלמטה שמפסיק תוך האויר אבל אם הרחיק ביניהם פחות מה' מהני [כדין עומד מרובה על הפרוץ] (חזו"א א"ח סי' ס"ח סק"י"ט) ואם יבשו המים תו לא מהני מחיצה תלוי' אע"פ שהיו עמוקים עשרה בתחלה (סי' ד').

ג וכיון שעשה מחיצה מותרין גם לשפוך ממנה דרך הנקב על הנהר והים אף שהשופכין ילכו חוץ למחיצת הגוזזטרא ואפי' אם הוא סמוך לרקק שהוא רה"ר מותר[ד] כיון שאין כוונתו להוציא לרה"ר ויש אוסרין בסמוך לרה"ר. ואם רוצה לשפוך על דופני הבית שירד למטה לנהר ולים יש דעות בזה ד"א דכחו בכרמלית מותר ו"א דאין לא התירו גזרה שמא תהא סמוכה לרה"ר דאו לכ"ע אסור כיון שמכיון ליפול למטה וע"ל סי' שני' דין ד' בשם החזו"א (סי' א' וסק"ו ובה"ל ד"ה לשפוך).

ד בית ועלי' על גבה העומדת אצל הנהר ויש להם לכל אחת גוזזטרא הבולטת לרלות על ידו המים מהנהר אם הגוזזטראות היו משוכות זו מכנגד זו ד"ט אין אוסרות זו על זו אפי' לא עירבו ואפי' עשו מחיצה בשותפות באחת ואפי' אין גבוהות זו מזו י"ט אבל אם אין משוכות ד"ט [שאינן אויר בין גוזזטרא לגוזזטרא ד"ט אף שהנקב שדולין ממנה מופלג יותר מד'. חזו"א א"ח סי' ק"ב סק"י] או שעומדות בשוה זו תחת זו בין שעומדות בגובה תוך י' טפחים זה לזה ובין יותר מי' אמות אם עשו שתיהן בשותפות מחיצה לתחתונה ולא לעליונה או לעליונה ולא לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו הבתים יחד שיערבו הבתים יחד שיערבו הבתים יחד (סי' וסק"מ"ב מ"ג) אבל א"א לערב הגוזזטראות בלי הבתים אפי' עומדות תוך י' וסמוכות כיון שאינן רשות לעצמן אלא אף חורי רה"ר כדלקמן סי' שע"ג דין ד', אך אפשר שאלו שבאים למלאות בה יכולים לבטל חלקם שיש להם בה [אע"ג שלא יבטלו ביתם] ויכולו בני השני' לטלטל כדין ביטול רשות (חזו"א א"ח סי' ק"ב סק"י"ח).

ה ואם עשתה אחת מהן מחיצה לעצמה בשלה אפי' לא עשתה האחרת בשלה אין אוסרת עלי' אפי' רגילה להשתמש בשל חברתה בחול [אם לא שהתנו בפירוש שכל א' ישמש בשל חברו או צריכין עירוב] וכ"ש אם עשה כל א' לעצמה ואפי' עשו בשתיהן בשותפות משל שתיהן אין אוסרין [ויש מחמירין בעשו בשותפות] וכ"ש אם עשו באחת בשותפות והשני' עשתה מחיצה להגוזזטרא שלה לבדה מותר כ"א למלאות בלי עירוב. אך י"א דכ"ז דוקא בשמשוכות הגוזזטראות זו מזו וא"צ לשמש אחת בחברתה אבל אם העליונה מכוננת ממש נגד התחתונה וכשהיא צריכה לרלות מים יורד הדלי שם דרך נקב הגוזזטרא התחתונה ואין ביניהן אויר של י"ט בגובה שניהן אסורין למלאות בלי עירוב ואפי' עשתה כל אחת לבדה בשלה (סי' וסק"מ"ז מ"ח מ"ט ושה"צ).

ו ההולך בספינה אם אינה עמוקה י"ט או שאין לה מחיצות כדין שנתבאר בסי' שמ"ה דין י"ב הרי היא כרמלית ומותר לטלטל מן הים לתוכה ומתוכה לים אבל אם עמוקה י"ט ויש לה מחיצות כדין אינו יכול למלאות מהים לתוכה והקילו חכמים בספינה דסגי שיעשה דף של דע"ד טפחים ועושה בו נקב וממלא דרך שם וא"צ לעשות לו מחיצות [ויש מחמירין שגם בספינה צריך לעשות מחיצות[ה] כנ"ל דין ב' והמיקל אין למחות בידו] וה"מ כשגובה דופן הספינה הבולט מעל המים הי' פחות מ"ט אבל אם דופני הספינה הי' גבוהין י"ט מעל המים נמצא כשממלא מגביה המים דרך למעלה מ"ט שהוא מקום פטור סגי שמוציא ז"ז כל שהו אפי' בלא נקב להיכר בעלמא [וכ"ש אם עושה דף של דע"ד] ויכול למלאות אפי' שלא דרך הזיו והדף וי"א דלהסוברים בסי' שמ"ו דין ז' [ד] דאסור להחליף מכרמלית לרה"ר דרך מ"פ גם כאן אסור בלא דף של דע"ד[ז] (סי' א' וסק"ו ח' י' י"א י"ב ובה"ל ד"ה וזו וזו"ה אויר). ז ומ"מ בין שגבוהה י' ובין שאין גבוהה י' ואפי' לא עשה כלל לא דף ולא ז"ז יכול לשפוך מי רחיצת כוסות וקערות וכה"ג וכן להשתין ולעשות צרכיו על דופני הספינה והם יורדים לים וכן יכול להניח עצמות וקליפין על ראש הדופן בעוביו והם נופלים לים דכיון דלא זריק להו להדיא לים אלא מכחו הם באים לכרמלית מותר אבל לשפוך קצת רחוק מהדופן אסור שזורק מרה"ר לכרמלית [א"כ הדופן גבוהה י' ואין רוצה לשפוך על הדופן כגון שהם סרוחים והריח יכנס לתוך הספינה יכול לשפוך מרחוק לכותל ובלבד שיעשה ז"ז להיכר כנ"ל דין ו'] (סי' א' וסק"י"ג י"ד ט"ו ושה"צ) ובחזו"א כתב שלא התירו ליתן אלא על עובי דופנו שהוא רה"ר אבל על פני דופנו שהוא כרמלית כרשות שתחתי [כנ"ל סי' שמ"ה דין כ"ב] אסור ועוד שאסור להושיט הכלי לכרמלית (א"ח סי' ק"ג סק"י"ח).

ח נהגו הולכי ספינות לעשות צרכיהן מן המשוטה לים דהואיל והמשוטה אינה עמוקה י' אע"פ שרחבה ד' אינה אלא כרמלית נמצא מוציא מכרמלית לכרמלית אבל מן הספינה לים בלי תיקון הנ"ל בדין ו' אסור ואם א"א לו מפני איזה סיבה א"כ יעשה צרכיו בספינה מותר גדולו הבריות שהתירו חכמים במקום שאין בו איסור דאורייתא (סי' וסק"ל"ח ל"ט).

ט שני ספינות זו אצל זו ואין קשורות זו בזו והם של אדם א' אם גבוהים י' מהמים מותר לזרוק מזו לזו שנמצא זורק מרה"ר לרה"ר דרך מקום פטור וכן מותר להושיט מזו לזו אם הם בשתי שורות זה כנגד זה [אבל בשורה א' אסור להושיט אפי' למעלה מי' [ח] כנ"ל סי' שמ"ז דין כ"א] ואם אין גבוהים מהמים י"ט [אם יש להם פתח למטה מ"ט ורוצה לטלטל דרך הפתח, חזו"א] אסור להושיט ולזרוק אפי' סמוכות זו לזו שמא יתרחקו א"כ קשורות זו בזו אפי' ע"י חוט ובלבד שיהא חוט חזק שיוכל להעמידן שלא יתפרדו זו מזו ושלא יהא ביניהם ד"ט כדי שלא יהא כרמלית מפסיק ביניהן ויש מתירין אפי' אינן קשורות כיון שהן של אדם אחד (סי' א' וסק"י"ז י"ח י"ט ושה"צ) ובחזו"א נראה דפסק כדעת האוסרין (א"ח סי' צ"ח סק"י"ז).

י ואם הם של שני בני אדם צריכין לערב יחד בין שקשורים [ואז יכול לטלטל אף דרך למטה מי'] ובין שאין קשורים ומטלטל דרך למעלה מי' אבל אם לא עירבו אסור ואפי' להסוברים בסי' שמ"ו דין ז' [ט] שמוותר להחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור כאן אסור[י] וי"א שאם אין קשורים אפי' גבוהין י' אסורין בטלטול אם הם של ב' בני"א ואין עירוב מועיל בהן (סי' א' וסק"כ ובה"ל ד"ה וצריכים) ובחזו"א פסק שאם אין קשורין אין עירוב מועיל בהן ואם הם קשורים אסור לטלטל מזו לזו בלא עירוב בין למעלה מי' ובין למטה מי' אם לא נח בהאויר שביניהם אבל אם נח בהאויר פחות מד"ט שביניהם בין למעלה מי' ובין למטה מי' תלוי במחלוקת בסי' שמ"ו אם מותר להחליף דרך מ"פ ברשויות דרבנן ואם ע"ג הכותל אין עוביו ד"ט הוי שם ג"כ מ"פ אפי' אין אויר ביניהם כלל (חזו"א א"ח סי' צ"ח סק"ו וסי' ק"ג סק"כ).

יא הוי קשורין מע"ש ונפסקו בשבת נאסרו והרא"ש מיקל ואין להקל בזה (בה"ל ד"ה אלא) ובחזו"א כתב שאם הם של אדם א' לכ"ע מותר למעלה מי' ואסור למטה מי' ואם הם של ב' בני"א שיעירבו ונפסקו בשבת למטה מי' לכ"ע אסור ולמעלה מי' תלוי במחלוקת דהרא"ש מתיר ושאר פוסקים אוסרים (א"ח סי' צ"ח סק"ו) ואם חזרו ונקשרו בשבת בין בשוגג בין במזיד חזרו להתירן ומותר לטלטל (בה"ל ד"ה אלא).

יב בית הכסא שעל פני המים כגון שסמוך לים או לנהר מותר ע"י מחיצה תלוי' שגבוהה י"ט אף שאין מגעת למים (וע"ל דין ב') ובלבד שתהא עשוי' להתיר לפנות שם בשבת כגון שיעשנה למטה סביב לצד המים דמה שנעשיית למעלה עשוי' לצניעות ואם עשה דף או קנה פחות מג' סמוך לנקב[יא] [דהוי כחורי רה"ר] שהצואה נופלת עליו קודם שתפול למים א"צ מחיצות ואע"ג שנופל משם אח"כ למטה שהוא כרמלית דהו"ל כחו בכרמלית ומותר [ואפי' לדעת המחמירין בסי' שני' דין ו' מותר כאן, חזו"א א"ח סי' ק"ג סק"ח] וה"ה אם ביה"כ עשוי' כך שהצואה נופלת על צדי הכותל ואח"כ מתגלגלת ונופלת למטה בכרמלית מותר ואם נשבר הדף בשבת עצמו שא"א לתקנו מותר לפנות שם לאותו שבת משום גדולו כבוד הבריות (סי' וסק"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה) וכתב בחזו"א דדווקא ביש להביה"כ שוליים ואין בה רק נקב אבל אם הניח רק דף א' לישב עליו רחוק ג"ט מב' הדפנות והפרוץ מרובה על העומד מותר בכל גונו שתוכו ג"כ כרמלית וכן בהא דבסמוך דין י"ג [א"ח סי' ק"ג סק"י"ח].

יג אם ביה"כ בולט חוץ לחומת העיר וצואה נופלת בחפירה שסביב העיר שיש בה יותר מבית סאתים [שהיא כרמלית אף שעמוקה י"ט] אסור לפנות שם א"כ יעשה דף או קנה או שהצואה נופלת על צדי הכותל ואח"כ מתגלגל

שערי הלכות

ב. עיין משנ"ב מחלוקת האחרונים, ועיין נחלת צבי וא"ר דביארו כן אף לדעת מרן דבעי שרה"ר מהלכת בו לפחות ע"י הדחק, ועיין שעה"צ אות כ"ו. ג. ובשו"ע פסק דגם על גבה מהני. ד. וכן סתם הרמב"ם והשו"ע, וכמ"ש בביאוריה"ל ד"ה לשפוך. ה. ובשו"ע פסק דבספינה א"צ מחיצה, ועיין מש"כ בזה בכה"ח סי' ק"י. ו. ושם בשע"ה דדעת מרן ביש בתרא להתיר. ז. עיין כה"ח סי' ק"י דברי האחרונים בזה, וסיים אמנם מסתמיות דברי השו"ע והאחרונים משמע כסברא ראשונה, דאפילו למאן דאסור שם הכא סגי בז"ז כל שהוא, עכ"ל, וע"ע שם בס"ק כ', ועיין מש"כ בזה	סימן שני"ד א. יעו"ש באיזה אופן מותר לשאוב מים בשבת, וע"ש בשע"ה לפסק השו"ע. ב. עיין כה"ח סי' ק"ז מדברי הפמ"ג ועוד אחרונים להיתר. ג. עיין כה"ח סי' ט"ז שכתב דבכה"ג שהמקום צר חיישינן שמא לא יכוין לזרוק יפה ויזרוק לרה"ר. ד. ואם אינה מופלגת ד' שרי אף בחלון פחות מי', וע"ע בכה"ח סי' ק"ט.
בספר בני ציון סק"ו. ח. עיין שעה"צ כאן אות י"ז וכה"ח סי' ק"ח. ט. ושם בשע"ה דדעת השו"ע ביש בתרא להתיר, יעו"ש מש"כ בזה. י. עיין בביאוריה"ל שכתב בזה ב' טעמים, חדא כיון שלא נח, ועל פקפוק זה עמש"כ לקמן בשע"ה אות י"ב, ועוד טעם מדברי הנה"ש בסי' שני' ג סק"א דהיא דהאיסור הוא משום חיסרון עירוב, אין נ"מ במה שמפסיק באמצע מקום פטור, וע"ז פליג המאמר"ר שם בסק"ב יעו"ש, וע"כ עדיין יש כאן מקום עיון בזה. יא. עיין מאמר"ר סק"ב דביאר דבפחות מג' קאי אקנה עצמו דלא בעי שיעורא, אלא שיפול שם הצואה תחילה, ומי"מ מסכים להא דבעי תוך ג' לנקב.	סימן שני"ה א. ע"ש בשע"ה לדעת מרן דפסק שם דהוי כרמלית, ושם תי' למקומות הסותרים לזה ודעות הפוסקים.

יורד לחפירה כנ"ל דין י"ב דכחו מותר בכרמלית אבל ע"י מחיצה תלוי אין מותר שלא התירו אותה אלא במים [א"כ יעשה מחיצה שתגיע עד הקרקע] ואפי' ביה"כ למעלה מי' אסור כיון שלא נח במי"פ [יב] (ס"ג וסקכו"ו כ"ז כ"ח ל' וכ"פ בחזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ז) וי"א דלדעת רש"י בסי' שמה"ה דין ל"ד [ג] שיש מ"פ בכרמלית אם יש שם צואה מבעו"י ומפנה ממש על הצואה מותר בכל ענין הצואה שבביה"כ כיון דמסתמא אין רחבה ד"ט הוי מ"פ [יד] ואע"ג דאין גבוהה ג' משום צואה שבביה"כ לא דרסי לה רבים ואע"פ שנופלת אח"כ מן הצד שהוא כרמלית הו"ל כחו ומותר אבל לדעת הרמב"ם שם ודאי אסור (ס"ג וסקל"א ל"ב).

יד בית הכסא שבין ב' בתים אם מקום המושב שייך לשניהם מותר לפנות שם אפי' לא עירבו אבל אם מקום המושב שייך לשניהם מותר לפנות שם אפי' לא עירבו יחד שנמצא מוציא מרשותו לרשות השותפין ולא מהני מחיצה תלוי' עד שיעור דרך או קנה הנ"ל בדין י"ב [דכחו מותר בחצר שאינה מעורבת] (ס"ג וסקל"ד ל"ה) ובחזו"א תמה על זה דהביה"כ אפי' עומד בין שני בתים דין חצר יש לו [דלא עדיף מבית התבן לקמן סי' ש"ע דין ה'] ועל הצואה לא חל שם חפץ עד היציאה מהגוף וק"ל כלים ששבתו בחצר מותר להוציאם (או"ח סי' צ"ו סק"ה) ובבית מאיר פסק שאם ידוע לו שהצואה גבוהה ג' ואין רחב ד' מותר לפנות עלי' [טו] (בה"ל ד"ה וע"ל) ובחזו"א תמה ע"ז (או"ח סי' ק"ג סק"ח) וכ"ז לכתחלה אבל בדיעבד ששכחו ולא עירבו או שלא הי' לו באפשר לעשות תיקון הנוכח מותר משום כבוד הבריות (ס"ג וסקל"ז).

סימן שנו. דין אמת המים העוברת בחצר

א מי שיש לו בריכת מים בחצריו ואין נמשכת מבחוץ מותר למלאות ממנה וא"צ שום תיקון אפי' עמוקה ורחבה הרבה (סק"א).

ב אמת המים או נהר העוברת בחצר ונכנסת לו מצד האחד ויוצא מצד האחר בנקבים שיש תחת הכתלים אם אין המים עמוקים י' או שאין רחבים ד' מותר למלאות מהן בלא שום תיקון (סק"א ב' ובה"ל ד"ה אמת) ואפי' נכנסה ברוחב יותר מי' אמות מתירין אותה מחיצות החצר שעל גבה אף שלא נעשו לשם היתר המים (חזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ז).

ג אבל אם עמוקה י' ורחבה ד' אין ממלאין ממנה בשבת דהוי כרמלית ואין מועיל לה מחיצות החצר עצמו אף אם משוקע במים הרבה דבעינן שיהא נראה שנעשה בשביל המים וצריך שיעשה לה פנים ע"פ רוחב אמת המים מחיצה גבוהה י' במקום כניסת המים לחצר ובמקום יציאת המים מהחצר ויהי' טפח ממנה משוקע במים או שיעשה המחיצה כולה במים וטפח יוצא ממנה למעלה מהמים (ס"א וסק"ב ג' ד') ולפ"ד רשב"א וריטב"א א"צ שיהא משוקע במים או יוצא מהמים (חזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ז) ולפמ"ש"כ שם בסי' ק"י"ג יש מקום להקל בזה [א] ואף ש"כ שם דלפ"ד תוס' אסור מלאוי כבר כתב בסי' ק"י"ב סק"ד דק"ל להקל בזה וע"ל דין ט').

ד ואם עשה המחיצה מב' חתיכות והניח באמצע מקום פנוי בצד הכניסה ובצד היציאה כדי שהמים יכנסו ויצאו דרך שם או שעשה מחיצה מהרבה קנים ויש חללים ביניהם אם אין ביניהם ג"ט מותר דאמרי' לכוז אבל אם יש ביניהם ג"ט אסור (ס"א וסק"ז ח') ואם המחיצות מגיעות עד הקרקע ממש ויוצאות עד טפח למעלה מהמים אפשר דמותר עד פרצת י' אמות ובלבד שיהיו מחיצות כד"ן ושלא יהא האלכסון מתלקט י' מתוך ה' כדלקמן סי' שס"ג דין ל' ולא יהי' באמת המים יותר מבית סאתים מיהו אפשר דצריך דווקא שיעלו המחיצות למעלה מהמים י"ט ואז מותר בפרצה עד י' אמות (חזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ב ה' כ"ב) ולפ"ד רשב"א וריטב"א ה"ל בדין ג' יש להקל גם באין יוצא המחיצה למעלה מן המים (וכ"נ מדבריו בסי' ק"ד סק"א מובא לקמן סי' שנו"ח דין ל"ג).

ה וכן אם הנקבים שהאמה נכנס ויוצא בהם אינם רחבים ג' א"צ לעשות מחיצה (ס"א) ואפי' אם היא יותר מבית סאתים מותר אם הם מים ראויים לשת"י או לרחיצה [ב] (חזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ב וע"ל סי' שנו"ח דין ל' שראה שהמ"ב חולק ע"ז) ואפי' אם מצד השני רחב ג' א"צ תיקון כיון דמצד א' הוא כסתום לגמרי (סק"ט) ודעת החזו"א דמצד א' לא מהני דווקא אם מב' הצדדים הוא פחות מג' או מותר (חזו"א שם ואפי' להחולקים על התוס' לקמן דין ח').

ו וכ"ז לענין למלאות מהמים אבל לטלטל בחצר אם דופני אמת המים מתלקטין י' מתוך ד' נעשו מחיצה להפסיק בינו לחצר ומותר לטלטל בחצר אפי' אמת המים נכנסת ויוצאת הימנו בב' הצדדין ביותר מעשר אמות ולא עשה שום תיקון כיון שיש מחיצה המפסקת אבל אם מתלקטין י' מתוך ה' אסור (בה"ל ד"ה אין).

ז ובכל זה אין נימ' אם עוברת פה מעולם או שנפרץ מאיזה נהר שטף מים ועוברת דרך החצר מב' הצדדים נעשה המקום כרמלית אך אם הוא משער שיתעכב המים רק משך יום או יומיים אפשר שלא גזרו ע"ז שיהי' כרמלית וצ"ע (בה"ל ד"ה העוברת) ובחזו"א כתב שאין חילוק ואפי' במים עוברין שעה אחת הדין כן (או"ח סי' ק"ד סק"ג).

ח אם המים נכנסו מצד א' ואין יוצאין מצד השני כמו חצר שנפרצה ונכנס לשון ים לתוך הפרצה ואין יוצא מצד אחר כ"ז שלא נפרצה במלואה כל כותל החצר שלצד המים וגם אין הפרצה ביותר מי' אמות מחיצות החצר מתירות אותה אע"פ שעמוקה י' ורחבה ד' מותר למלאות ממנה ולהכניס לבית (ס"ב וסק"י י"א). ובחזו"א כתב שיש להחמיר כדעת התוס' דגם אם נכנסת מצד א' צריך תיקון דלעיל דין ג' ד' ואפי' בור שאין בו מים כלל העמוקה י' ורחבה ד' ועוברת ג"כ מצד השני של מחיצת החצר לא מהני ל' מחיצות החצר (ס"ג וסק"א) ואף ש"כ שם בסק"ג ד' שרשב"א וריטב"א חולקין ע"ז ולפ"ד רשב"א ג' מסיק להחמיר וע"ל סי' שס"ג דין ע"ח).

ט ואם נפרצה במלואה או שיש בפרצה יותר מעשר אמות אם נשאר במקום שנפרץ גידודים גבוהים י' והמים מכסים אותו מותר למלאות ממנו בחצר [או לשפוך לתוכו, חזו"א] לפי ששם ניכר לפעמים המחיצה אבל אסור להכניסן לבית ששם אין ניכר המחיצה כלל א"כ עשו מחיצה גבוהה י"ט על המים ורחבה של המחיצה א"צ על פני כולה אלא די שיתסום השטח עד שלא ישרא אלא י' אמות פרוץ שהוא שיעור פתח (ס"ב וסק"ג י"ד) ובחזו"א כתב דמדינא יש להקל אף להביא לבית ומיהו אם אפשר לתקן ראוי להחמיר (או"ח סי' ק"י"ב סק"ד).

י אבל אם לא נשאר גידודים גבוהים י' אסור אפי' למלאות וכן אסור לטלטל בכל החצר שהרי נפרץ ביתר מי' או במלואו למקום האסור לו ואם הלשון ים שנכנס עמוק י' כגון שהמים שטפו קרקעית החצר ונעשה גומא עמוקה י' אסור למלאות ממנה כיון שאין מחיצה על גבה בינה לבין המים שבחוץ אבל מותר לטלטל בחצר שדופני הגומא נעשו מחיצה בינו ובין החצר ודוקא שהוא רחוק הרבה משפת הים שאין לחוש שמא יעלה הים שרטון ויתבטלו המחיצות הא לא"ה אסור כדלקמן סי' שס"ג דין ס"ט (ס"ב וסקט"ו ט"ו ושה"צ).

יא דין אמת המים העוברת ברה"ר נתבאר בסי' שמה"ה דין כ"ה (שה"צ) ודין אגפ"י של אמת המים ע"י בחזו"א או"ח סי' ק"ג סק"א כ"ג כ"ד וע"ל סי' שנו"ח מדין ל"ב בשם החזו"א בענין המים ששטפו מחיצות החצרות.

סימן שנו. דין חצר פחות מארבע אמות וביב

א חצר הסמוכה לרה"ר שהיא פחותה מד' אמות על ד"א אם מבונה תחתית החצר בטוב שהמים לא יזובו משם מותר לשפוך שם כמה מים שירצה אבל אם המים הנשפכין תוך החצר יורדין תחת כותל החצר לרה"ר אין מותר לשפוך שם אלא בימות הגשמים שאין מתכוין שיצאו לחוץ שבלא"ה מלוכלך חצרו אבל בימות החמה שאדם מקפיד על לכלוך חצרו ומסתמא נחא ל' שיצאו לחוץ אסור לשפוך בה אפי' מעט שכיון שאין בה ד"א שיערו חכמים שאין סאתים מים שאדם עשוי להשתמש בכל יום ראוי ליבלע בה ונראה כאילו שופך לרה"ר ולכן אסור לשפוך בה לגמרי שמא ישפוך סאתים קודם שיגיעו המים להנקב שעל שפתה [אבל אם הנקב סמוך לקרקע של הגומא א"כ תיכף ששופך לתוכה מעט מים יצא לחוץ על ידו וצ"ע] וכל גומא שהיא חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חומשי אמה מחזקת סאתים קודם שיגיעו המים להנקב שעל שפתה [אבל אם הנקב סאתים ואז יכול לשפוך בה בין לתוך הגומא ובין בחצר כל מה שירצה אפי' הרבה ואפי' נתמלאה הגומא מע"ש] (ס"א וסק"א ג' ד' ח' ט' י"א ובה"ל ד"ה חצר וד"ה שתהא וד"ה יכול ואם יש ב' עליות ע"ל סי' שעי"ז).

ב ויכול לעשות גומא זו בין בפנים בחצר ובין בחוץ בצד החצר ובלבד שפיה יהי' לפנים [אבל אם פיה בחוץ סמוך לחצר צ"ע] אם מותר לשפוך בה אם מכוסה בנסרים] ואם עושה אותה בחוץ צריך לכסותה בנסרים שלא תהא תקלה לרבים ועוד שאם אינו מכסה אותה חיישי' שמא תהא פחותה מג' בעומק ותהא רה"ר [ויש מצדדים שגם אחר שיכסה אותה ופיה לפנים הוי ג"כ מ"פ ולא רה"ר] אם עמוק ג' ורחבה פחות מדע"ד] (ס"א וסק"ה ו' ז' ובה"ל ד"ה ויפלו).

ג ואם יש בחצר ד"א על ד"א אפי' אינם מרובעים [א] כגון שארוך ח' אמות ורחב ב' מותר לשפוך בה כל מה שירצה אפי' בלא עשיית גומא כלל [ובלבד שיהא ראוי לבלוע אבל אם יש לו רצפת עץ שאין ראוי לבלוע אסור. חזו"א או"ח סי' ק"ג סק"ה] וחצר ואכסדרה [הוא בית שפרוץ דופנו הרביעי לחצר אלא שיש לו קצת פצים מכאן ומכאן או שפרוץ לגמרי] שאין בא' מהם ד"א מצטרפין לד"א להתיר לשפוך בהן וכן שני זיזין רחבים שרוחב כ"א ב' אמות באורך ד' אמות שלפני ב' עליות כנגד פתוחה ועליהם מעויבה רכה שראוי המים הנשפכין עלי' ליבלע בהם אם הם סמוכים זו לזו בתוך ד"ט מצטרפות כאילו ה"י במקום א' ד"א על ד"א ומותר לשפוך עליהן אע"פ שירודין משם לרה"ר (ס"א וסק"י י"ב י"ג י"ד).

ד וכתב בחזו"א דהא דשרינן לשפוך בימות הגשמים או בעשה גומא או בחצר שיש בה ד"א הוא דוקא שאין המים יוצאין מיד מכח זריקתו לרה"ר אלא כטבע מים המוגרין שיוצאין לחוץ אבל אם יוצאין מכח זריקתו בכח המרוץ שנתן בהם אין להתיר שבהי' ש חיוב מזה"ל [אם מכזין לכך] כנ"ל סי' שמו"ד דין ט' (או"ח סי' ק"ה סק"ח).

ה וכן ביב שהוא חרוץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרה"ר אם מכוסה במשך ד"א על ד"א [או שרחב ב' אמות וארכו ח' אמות] [ב] הסמוכות לחצר מותר לשפוך ע"פ הביב אפי' בימות החמה ואע"פ שהמים יוצאין מיד מידו לחוץ [ג] וכן מותר לשפוך תוך החצר אפי' אין בה דע"ד כיון שיכול המים לירד משם תוך הביב ואפי' אם הביב אין מכוסה ברה"ר דע"ד מצטרף החלק שבחצר עם החצר לשיעור דע"ד וכן צנור שמניחין על הגג ועל ידו יורד הקילוח לרה"ר מותר אם יש בו דע"ד ובלבד שלא יהא סילון של עץ שאין המים ראויין ליבלע בו דאז אפי' מחזיק מאה אמה אסור דהוי כמכזין בהדיא שיצא לחוץ אבל אם מרוצף באבנים חלקים קטנים כמו שמרוצף רחובות וחצרות שיש הרבה עפר בין אבן לאבן בולע ומותר (ס"ב וסקט"ו י"ז י"ז כ"י כ"ב ובה"ל ד"ה אפי' וד"ה שמכוסה).

ו וי"א דכל גורות אלו דוקא ברה"ר אבל אם היתה סמוכה לכרמלית מותר לשפוך אפי' בימות החמה והחצר פחותה מדע"ד [ד] או שאין ראוי לבלוע דכחו בכרמלית מותר אבל י"א דלא התירו כחו בכרמלית אלא אם היא חוץ לעיר אבל תוך העיר אין חילוק בין כרמלית לרה"ר ואפי' בזה"ו שאין רה"ר לכ"פ [ה] ומצדד הפמ"ג שכן עיקר (ס"ג וסק"ג כ"י כ"ט) ובחזו"א תמה על חילוק זה ודעתו דלדעה זו בכל כרמלית אסור כחו ולא התירו אלא בספינה (או"ח סי' ק"ג סק"ח) וע"ש בסי' ק"ד סק"ב דק"ל כן דאסור בכרמלית) ובחצר שאינה מעורבת לכ"ע מותר כחו לכן אם החצר שאין בה דע"ד או הביב סמוכה לחצר שאינה מעורבת וכששופך מים יורד לאותה חצר מותר לשפוך אפי' על פי הביב ועיר המוקפת חומה ולא עירבו בה דינה כחצר שאינה מעורבת שהרי יש לה מחיצות (ס"ג וסקכו"ו כ"ז).

ז ואם הצנור המקלח מים בכרמלית הוא למעלה מנשורה שעוברין המים דרך מקום פטור יש להקל לשפוך אף במתכוין שירדו המים לכרמלית ואפי' להאסרין בסי' שמו"ו דין ד' [ו] להחליף דרך מ"פ אף ברשויות דרבנן יש להקל כאן כיון שאינו אלא כחו (ס"ג וסק"ח) וכתב בחזו"א דאפשר דווקא כשהצנור בולט מהגג ואין בו דע"ד אבל אם יש בו דע"ד אפשר שאין להקל להסוברים בסי' שמה"ה דין ל"ז] שגם למעלה מי' הוא כרמלית וכן באופן שהוא חורי רה"ר אפשר שאין להקל גם בכחו כיון שאין כאן הנחה במ"פ וצ"ע (או"ח סי' ק"ג סק"ח).

ח ומה שאנו נוהגין היתר בצנורות של שופכין שבבית שמקלחין מים לכרמלית אע"ג שהוא צנור של מתכת שאין ראוי לבלוע משום שהצנורות שאין בפתחן דע"ד הם מ"פ כנ"ל סי' שמה"ה דין ל"ו [ואינם חורי רה"ר כיון שהן כשפופרות סתומות ואין ראוי להשתמש בהן מרה"ר כנ"ל סי' שמה"ה דין ל"ז] וכיון שעוברין דרך מ"פ לכרמלית מותר אך אם מקלחין לרה"ר אף שפי הצנור בכרמלית או בצד רה"ר מ"מ כיון שמקלחין המים אח"כ לרה"ר אסור דמרה"ר לרה"ר דרך מ"פ אסור אך אם יש בכרמלית שנופלות שם ד"א הראוי לבלוע י"ל דמותר ואם הצנורות מקלחין לחצר שאינה מעורבת מותר אף אם הצנורות הוו חורי רה"ר כנ"ל דין ו' (חזו"א או"ח סי' ק"ד סק"ב).

ט וכן הצנורות המביאין מים לבית מותר ואף אם מביאין מכרמלית דאין חורין לכרמלית כנ"ל סי' שמה"ה דין ל"ט והוי הצנורות מ"פ וכ"ש שאין מביאין בידיים אלא לפתיחת הברזא וכן מה שעוברין דרך בתים וחצרות שלא עירבו לית לן בה דכיון שאין הצנורות פתוחות לרשויות ההן הם רשות בפני עצמן ועוד דכחו בחצר שאינה מעורבת מותר כנ"ל דין ו' (שם).

שערי הלכות

- א. כ"כ במשנ"ב מכמה אחרונים, אך בבי' מבואר כדעה הראשונה שהביא הרמ"א, דלמ"ד דלהחליף ברשויות דרבנן שרי, ה"נ שרי. ועיין מאמ"ר בסי' שנו"ג סק"ב שהביא המשנ"ב כאן דס"ל דכיון שלא נח אסור, וסיים שם: אך מה אעשה ומדברי המרדכי ומון ושאר אחרונים לא משמע הכי, יעו"ש שהביא מדברי הב"י כאן. [ומן הלא ס"ל דשרי להחליף ברשויות דרבנן, וכנ"ל בסי' שמו"ב בשע"ה אות א', וע"כ הכא צ"ע למעשה]. וע"ע מש"כ בזה הכה"ח בסי' שמו"ו ס"ק ט"ז.
 - יג. יעו"ש בשע"ה דלכאורה כ"ה דעת מרן.
 - יד. עיין כה"ח ס"ק מ"ב.
 - טו. והוא נגד פסק השו"ע לקמן בסי' שעי"ו ס"ד, וכמבואר בביארה"ל.
- סימן שני"ז**
- א. אמנם בשו"ע פסק כשיטת הראשונים שאסרו בזה.
- ב. עיין לקמן בסי' שנו"ח ריש דין ל' ובשע"ה שם.
- סימן שני"ז**
- א. ולשיטת הרמב"ם דוקא מרובעים, עיין מ"מ בפט"ו וביאור הגר"א בס"ב, ובס"ב הביא בשו"ע בדעה הב' שיטת הרמב"ם, וכדלקמן באות ג', וטעמו דס"ל עיקר הטעם משום זילוף, וא"כ ה"נ באריך וקטין לא ראוי לזילוף. ועיין תו"ש בסי' י"ג דהא דבס"ב הביא בשו"ע דעת הרמב"ם, וכאן סתם דלא כדבריו ולא הביא דעתו, כיון שנמשך אחר לשון הש"ס. ועפ"י"ו לפמ"ש"כ לקמן בשע"ה אות ג' להחמיר במקום שאפשר, ה"נ דיש להחמיר גם כאן. אולם עיין במש"ו סק"ג דהכא יש יותר מקום להקל [עיין תו"ש סוף סק"ו שהגיה בבי', ולדבריו כאן אפשר שא"צ להגיה, דכוונת הב"י דכ"ה שיטת הרמב"ם אף שלא כתב להדיא].
- ב. מבואר בשע"ה באות הקודמת.
 - ג. כ"פ בשו"ע, וסיים: ולהרמב"ם אפילו היה אורך הביב או הצינור מאה אמה לא ישפוך על פיו בימות החמה, אלא שופך חוץ לביב והם יורדים לביב, ופסקו האחרונים בזה דלא כהרמב"ם וכמבואר במשנ"ב, ועיין כה"ח ס"ק ל"ג דכיון דאפשר יש להחמיר כהרמב"ם, וכפי שביאר כאן בא"ר.
 - ד. כ"פ בשו"ע בסוף ס"א גבי חצר, ובס"ג גבי ביב.
 - ה. יש להבין מ"ש מכמה מקומות המובא בסי' שמה"ה בשע"ה אות י' דלא גזרינן אטו מקום שיש בו רה"ר דאורייתא.
 - ו. יעו"ש בשע"ה אות א' דעת השו"ע ביש בתרא לקולא.
 - ז. יעו"ש בשע"ה אות כ"ז דעת השו"ע דהוי כרמלית, ועמ"ש"כ שם לדעתו. ומ"מ לדינא דהכא לעיקר הדין מרן ס"ל להקל בכרמלית וכנ"ל באות ד'. וע"ע מש"כ לעיל בסי' שנו"ח בשע"ה אות י"ב.

שיח הלכה

מדור חדש

חילופי מכתבים והערות על ספר "שונה הלכות" בין הגרש"ב ולדנברג זלה"ה ליבלחט"א מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

בענין תקרה אם מועילה לקנה עליון של צורת הפתח

שאלה: בחזו"א סי' ק"א (ג) ס"ק ה' דעתו דתקרה לא מועילה לשמש כקנה עליון, ז"א שגם לדעת רש"י [בעירובין י"א ע"א לגבי פיתחי שימאי דחוד אמר דלית להו שקפי, ופירש שם בריטב"א שאין שם תיקון מוזהות מן הצד, אבל רש"י פירש שם ב"ד"ה שיקפי, מוזהות שנחלצו אבניהם מכן ומכאן אבן יוצאת ואבן נכנסת, אבל תיקון מוזהות משמע דא"צ] דאין צריך משקוף מיוחד, מ"מ תקרה לא מועילה, וכמו שראשי כתלים לא מועילים בתורת קנה צדדי גם לרש"י, ה"נ תקרה לגבי קנה עליון. - ואמנם כשיש בליטה למטה מהתקרה דכ"ה כשישיר [שם ב"ד"ה מה שנראה], מסתמא זהו רק לדעת רש"י אשר בחזו"א סי' ע' ס"ק כ"ה כ"ה להוכיח ממג"א [סי' שס"ג ס"ק כ"ח דעמוד הבולט בכותל נידון משום קנה] דפסקי כרש"י. אבל לשיטת הריטב"א דבע"י קנה מיוחד בצד, ה"נ דבע"י למעלה, ועיון בחי' הריטב"א דף י"א ש"כ באמת כן להשיג גם ע"ד רש"י בהא דלית להו תקרה, שפרש"י דפרוץ עד למעלה, והריטב"א פי' דהיינו שאין להם משקוף, ואולם חז"י משם דלרש"י אם אינו פרוץ עד למעלה מועלת התקרה ממש, ולא היו כראשי כתלים, וצ"ע, ואולם הריטב"א שהשיג דבע"י משקוף מיוחד, מסתמא אפי' ביש בליטה מהתקרה לא מועיל עד שיש קנה מיוחד.

ומלבד דמרש"י מוכח דהתקרה מועילה, נתקשיתי מהא דסוף סי' שמ"ו במ"ב ס"ק ל"א לענין בליטת הגג דכ"ה תיקון להעמיד עמודים ונעשה כאן צ"פ, והרי כאן התקרה משמשת בתורת קנה עליון, ומקור הדין הוא מדברי המג"א [סי' שמו"ג ס"ק ג'] אשר החזו"א [שם ב"ד"ה מה שנראה] מפרש שכונתו בה' סוכה [בסימן תר"ל ס"ק ב'] להשיג ע"ד הרמ"א שתקרה לא מועילה לקנה עליון, והחזו"א בסי' ע' ס"ק כ"ג דן הרבה בדין זה ולא העיר כלום דהתקרה לא מועילה. - והרי"י, בויאר הי"ו רצה לומר דרק כשיש ד"ה היא תקרה, אבל אי אין ד"ה אין זו תקרה, כי מסתבר אם הקנה עליון בולט ע"י שהוא רחב מ"מ אין זו תקרה. - אך יעו"ש במ"ב [בבה"ל ד"ה הבולטין] חזו"א [סימן ע' ס"ק כ"ג] דדנו לענין אם אורך הבליטה היא עשר אמות או יותר, וא"כ לגבי ב' צדדי הרוחב דמכשירים גם שם התקרה לצ"פ, היא תקרה ממש שיצאת הלאה מהקנים הרבה יותר מד"א, וצ"ע, ועיון שם בסי' ק"י"א שהגרי"א [בסימן תר"ל] לא פירש לכונת המג"א משום חסרון דתקרה, אלא משום חסרון דלא נעשה לשם כך. - וגם ע"ז צ"ע למה בסי' שמ"ו מכשיר בלא נעשה לשם כך, דהא רק אח"כ העמידו לקנים ליד הבתים, וזאת שכונתו רק לענין סוכה. אך יעו"ש שהגרי"א כ"ה דהבבלי חולק, ומקורו מגמ' עירובין - ואולי אפ"ל דבע"י ד"ה על ד"ה, וכיון דלצד הרחוב אין בולט ד"ה אין כאן חשיבות תקרה, ועי' מועיל גם לענין ב' הצדדים, ואולי בזה אפשר ליישב גם לשיטת הגרי"א, והיינו דלצד הרחוב היא כנעשה לצ"פ לפי"ד החזו"א סי' ע"ז [י"ג] ס"ק א' שגם לפי"ד הגרי"א מועיל צ"פ להשלמת הבנין, אע"ג דלא נעשה להיתר שבת, וא"כ נימא דכבר מועיל גם לב' הצדדים כיון דלא היה ש"י שירוי צ"פ שנעשה לשם כך, אך קשה לומר כן.

תשובה: מה שהוכיח מד' רש"י שכ' שפרוץ עד למעלה דתקרה מהני, לכא"י אינה ראי' כלל, דהרי שם במבוי מיידי שאינו מקורה, ולכן כ' רש"י שפרוץ עד למעלה, דאל"ה ה"ל קורה וצ"ה, אך מה שהעיר ממג"א סי' שמ"ו זו הערה נכונה, ומה שרצה לומר קורה אין בו דע"ז, לכא"י אינו נכון, דהרי כל צ"פ הוא כניסה למקום זה, והטעם דלא מהני [בסכך להיות נחשב למשקוף] הסכך בחזו"א י"ד סי' קע"ב ס"ק ב' ד"ה א"ר"ח משום שכיון שנמשך על כל השטח אינו ניכר לצ"ה, וא"כ צריך היכר למקום שהיא כניסה אליו, ועוד הרי גם בסוכה אין בו דע"ז, והעיקר דהחזו"א אין בא לבאר ד' המג"א רק דברי הירושלמי, ודעת המג"א כהגרי"א, ובחזו"א סי' ע' לא נכנס לשאלה זו, ואולי נתחדש לו אח"כ.

תקרה אם מהני לצורת הפתח

שאלה: במש"כ במכתב הקודם להוכיח מדברי רש"י שתקרה מצטרפת לצ"פ, דחה כת"ר דאין שום ראי' דהתם איירי במבוי שאינו מקורה. - לכאורה אם הברייתא איירי לענין סוכה, אי"כ יש תקרה. - אולם שפיר אפ"ל שליד הפתח אין תקרה, דרק אם נפרש שתקרה קאי שיהא הבית מקורה, אי"כ ע"כ צ"ל שהתקרה ליד הפתח, אבל לרש"י שקאי על המשקוף, אי"כ א"צ תקרה, ואפ"ל שליד הפתח אין תקרה, ושפיר דחה כת"ר לראייתו.

ומש"כ כת"ר לדחות דאין לחלק שאם אין דע"ד בתקרה דתועיל לצ"פ, דהרי כל צ"ה הוא כניסה למקום זה, והוסיף לבאר עפ"י"ד החזו"א "שכיון שנמשך על כל השטח אינו ניכר לצ"ה, וא"כ צריך היכר למקום שהיא כניסה אליו, ועוד הרי גם בסוכה אין בו דע"ז" - הנה בסוכה דהא מודינא בזה, אך שם לענין הא דסי' שמ"ו בתקרה הבולטת לפני הכניסה לבתים, אולי אפ"ל שכל שטח התקרה הוא כצ"פ, ז"א הגם שמה שנמשך הלאה מהפצימים אינו צ"פ, אבל עכ"פ לא מגרע להיכר של צ"פ, ואה"נ אילו היינו דנים לענין תקרה שאחורי בתים שאין שם כניסה לבית אע"ג שאין שם דע"ד לא הי' מועיל לצ"פ כיון שלא ניכר הצ"פ.

תשובה: במדומה שרש"י אין מפרש הברייתא לענין סוכה, דאל"ה ה"ל לכתוב דפנות הללו של סוכה כדרכו. ומש"כ עוד כת"ר דחוק מאד, דהרי הנידון שם לטלטל תחת התקרה.

לטול מחצר שנפרצה במלואה לכרמלית

שאלה: בחזו"א עירובין סי' ב' ס"ק י"ח העיר ע"ד מ"ב סי' שס"ה ס"ד בבה"ל ד"ה מפני, שספקו מבואר בתוס' שבת ט' ע"א, ואשר המ"ב סי' שמ"ו בה"ל ד"ה ומותר הביאים [דמותר להוציא ממקום שיש ג' מחיצות לכרמלית כיון דרבנן עשאוהו ככרמלית] - וכבר כתבתי לעיל אות ט' [הובא במדור "בינת שמחה" במכתבים מכתב ב'] דבחזו"א סימן י"ג ס"ק ג' כ' בזאת לתמוה ע"ד תרי"ש שהובא במ"ב סי' ש"ס [ס"ק ה' דמקום יותר מבית סאתיים אע"ג דהוי כרמלית אין להוציא ממנו לכרמלית אחר כיון דהוי רשות היחיד מה"ת], וכתבתי שם דהתנין סובר דרש"י פליג בזה עם תוס' - ועיון בחי' הרשב"א שבת ט' ע"א

דג"כ משמע לכאורה שדין עובי הפתח תלוי בדין הוצאה מקרפף יתר מב"ס לים, ושם הרי פסקי דמותר, יעו"ש סי' שמ"ו ס"ג, ופסקי דמותר גם לכרמלית דיבשה ודלא כהרמב"ם, וכמ"ש מ"מ בשם תוס' והרשב"א, וכן מתבאר מדברי חי' הרשב"א עירובין ס"ז ובכל אופן שאסור לטלטל בו, מותר להוציא ממנו לכרמלית, וכסברת הב"מ שהוא בבה"ל סי' שמ"ו. ועיון שם בב"מ, ועיון בסי' שע"ד בחי' הגרעיק'א מש"כ בזה ג"כ עפ"י"ד תוס' שבת ט', והאריך בזה יעו"ש, ועיון במג"א סי' שס"ה ס"ק י"א, דבדברי מחצה"ש שם משמע דמותר, ובדברי יד אפרים שם משמע דאסור.

תשובה: אמות יש"כ.

הערות על ספר שונה הלכות

שונה הלכות סימן שמ"ט דין א': מותר אפי' לכתחלה לטלטל פחות מד"א ברה"ר וכל אדם יש לו ד"ה ברה"ר שיכול לטלטל בהם ואם בירר [אפי' במחשבה, חזו"א א"ר"ח סי' פ' ד"ה מתנין] הד"א לצד א' שוב אינו יכול לטלטל לצד השני כלום וימודד הד"א בצמצום (ס"א וסקי"ב ח' ט"ו ושה"צ אות ט"ו) וגם מקום גופו בכלל הד"א (חזו"א א"ר"ח סי' ק"י"ב סקי"א).

ד' אמות שיש לו לאדם ברה"ר אם מועיל לבררו במחשבה

שאלה: כתב בשם החזו"א דמועיל אפי' כשיברר במחשבה - וכ"כ בסי' שצ"ו דין ג' - אעיר בזה שבפי' הרר"י כ' בהדיא "אבל כיון שברר אותם לצד מזרח והחזיק ללכת אמה אחת מאותן ארבע אמות, שוב אין מניחין אותו וכו"ו". **תשובה:** יפה.

הד' אמות שנותנים לו אם חשבינן ליה עם מקום גופו

שאלה: במש"כ מחזו"א סי' ק"י"ב סקי"א דהד"א הם עם מקום גופו - יעו"ש שדן בדברי רש"י והריטב"א (ועיו' בהגהות כור לזהב על הריטב"א), ומשמע דהנידון כשהאדם עומד אי מקום מצב הרגלים בכלל הד"א או לא (יעו"ש מ"ש בזה באור גדול על המשניות ריש פ"ד), ועי' לא הבנתי ראיית החזו"א מהקרי בעוג מלך הבשן, דהרי שם הנידון כששוכב, וזה פשיטא דלא ניתן לו ד"א חוץ מכל מקום גופו כששוכב. **תשובה:** למה לא.

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ב': ד"ה אלו מודדין לו באמה שלו (ס"א) דהיינו שהקנה שהוא מראש אצבע האמצעי עד המרפק נחשב לה' טפחים ומוסיפין עוד שתות שלו שיהי' ו' טפחים (חזו"א א"ר"ח סי' ל"ט סקט"ו וע' בספר שיעורין של תורה) ולכן אם האיש ארוך ביותר מודדין לו הדי"א שלו שהם גדולים משאר בני"א ואפי' מעביר ד"ה בבת אחת אין חייב ומותר עד שיעביר ד"א שלו (ס"א וסקי"ג ושה"צ ונשאר בזה בצ"ע אבל בחזו"א א"ר"ח סי' ק"י"ב סקי"א הסכים לזה וכ"כ בסי' ס"ב סקי"ט סוף אות ד') ואם האיש הזה גופו בינוני כשאר כל אדם אבל אמתו קצרה משאר בני"א נותנים לו ד"ה בינוניות של כל אדם שכל א' מהן ששה טפחים אבל אם גם בגופו הי' ננס אין נותנין לו אלא ד"ה שלו ועי' סקי"ג (ס"א וסקי"ד ושה"צ) ובחזו"א מסופק במי שנותנים אין גדולה לפי מדת גופו או נותנין לו כל הד' אמות של קודש או שנותנים לו ג' אמות כ"א מהם שליש גופו והאמה הרביעית לפי אורך אמתו אם אינה פחותה משל קדש ואם פחותה נותנין לו הרביעית של קדש ע"ש (א"ר"ח סי' ל"ט סקט"ו).

שיעור הד' אמות לננס, ולמי שאין איבריו גדולים כפי מדת קומתו

שאלה: לענין ננס בגופו כ' כת"ר דהחזו"א מסופק בזה, ודכן מסתפק במי שגופו גדול משאר בני"א, אבל אמתו אין גדולה לפי מדת גופו. - ולענ"ד דהחזו"א פושט את ספיקותיו, דהרי בתחילת דבריו כ' לדבר פשוט דבננס בגופו נותנין לו אמה ידיד, וכ' דכ"כ המ"ב לדינא. ורק דהחזו"א נחית לחקור את ב' צדדי הנידון, וכ' בתחלה "ונראה דהא דעוג וכו"ו", זהו צד א' לנטות מדעת המ"ב שבננס שהוא ננס באבריו יתנו לו אמה של קודש, וכן נפ"מ בגדול בגופו שבאבריו פחותים משל קודש או כשל קודש, נותנים לו כשל קודש, וביותר משל קודש נותנין לו כאבריו. - אך אח"כ סיים "ויש עוד לפרש דלעולם וכו"ו", הוא צד השני אשר בזה חוזר לסבור כהמ"ב ולקיים דעתו, ומחליט דתמיד חזי לגופו כג' חלקים שהם ג' אמות, ונותנים לו עוד חלק א' שהוא כשליש גופו, וע"כ נננס בגופו ובאבריו ס"ל כהמ"ב, ובגדול בגופו וננס באבריו מסתפק עדיין איך יהא דינו לפי צד זה, והוא שכ' "מיהו יש לעי' בבעל קומה וננס באבריו וכו"ו, ומסתפק אם גם כאן יתנו לו האמה ד' בשטח של שליש גופו, או"ד כיון דלא נצרך כ"כ סגי לפי מדת ידו, וסיים להכריע כן במ"ש "ונראה דלפי אבריו וכו"ו, ומדבריו האחרונים ג"כ חזי שנוקט כצד הב', ע"כ חקר בדין גדול בגופו, ומסיים בלשון הכרעה "ונראה דלפי אבריו", הגם דגם לפי צד הא' יצא דכשאבריו קטנים ממדת גופו וגדולים ממדת קודש נותנין לו כאבריו, מ"מ לפי מאי שנוקט הוצרך לחקור ולפשוט.

אלא דעכ"פ משמע דבגדול בגופו וננס באבריו שהם פחותים משל קודש, בזה יתנו לו כשל קודש כיון דהם פחות משל קודש, דלא גרע מבינוני, וג"כ לא אמרי' כיון שמוסיפים נוסף לו כערך שליש גופו.

תשובה: לענ"ד אינו רואה כאן הכרעה, ומש"כ בסו"ד ונראה כו' הוא לפי צד הב'.

ננס שהעביר ד' אמות שלו שהם פחות מד' אמות של קודש

שאלה: העיר רנ"ק הי"ו איך היא הדין בננס בגופו שהעביר מריש ד"ה ידיד עד לאחר סוף ד"ה ידיד, אך עדיין לא עבר ד"ה של קדש. - ולכאורה להפמ"ג שהוא בשעה"צ שס"ל דבגדול בגופו בכ"ז חייב בהעברה בשל קודש, ה"נ להיעיר בננס, ולכאורה לדידיה כל ענין ד"ה ידיד הוא רק מדרבנן לענין אפשרות לטלטל בתוך שטח זה שאינו כמעביר פחות פחות מד"א, וגם

לענין שיהא לו קו גבולי שיהא אסור להוציא מקו זה (לפי המבואר בחזו"א). **- ולהמ"ב** שכנראה ס"ל תלמי הכל בדידיה גם לענין העברה (דהרי אין הוכחה שס"ל לכל מילי כהחזו"א), אי"כ יתכן דה"ה באופן הנ"ל חייב הננס בד"ה דיליה, ולחזו"א אשר מבאר בענק שיש לו ב' דינים, דבשטח קביעות מקומו אין חיוב אפי' בכבר עבר ד"ה של קודש, ורק בצירורים הנ"ל שאין להם שייכות לקביעות מקומו שם החיוב בד"ה של קודש, ולכאורה מתבאר בתו"ד שהקבלה של של שבו איש תחתיו, הוא שיש לו זכות מקום היא קולא בדין העברה של ההלכה של ד"ה שהיא נאמרה בד"ה של קדש, וע"ז באה הקבלה לתת לו מקום, ובשטח זה אין חיובים, וא"כ אולי בננס שעפ"י דין העברה של הלכה החיוב בד"ה של קדש, אולי לא מסתבר לומר שעליו באה הקבלה של דין מקום להחמיר בדין העברה, דבמטלטל כשעומד ברה"י או בדרך הילוך הרי ודאי לא מסתבר שבו יש יותר חומרא מבינוני וענק, דהרי אין לו כלל מקום ברה"י, וא"כ לכאורה ודאי לא מסתבר שהחומרא רק כשקבע לו מקום, שבוה יתחייב כשיעור יותר קטן, ויהא גרוע מבמטלטל דרך הילוך או שעומד ברה"י, וא"כ אולי דין ד"ה ידיד בננס הוא רק מדרבנן, שלא יציא מקו הגבולי, וממילא לא יוכל גם להוציא יותר מד"ה ידיד, דכשעקר מריש ד"ה ידלי' לא יוכל להמשיך יותר מקו שכנגדו בצד הב', דהרי יעבור לקו זה, וכן בנוטל תוך ד"ה לא יוכל להעביר דרך קו זה, ואע"ג שבעומד ברה"י או במהלך יוכל לטלטל גם מדרבנן עד פחות מד"ה של קודש, מ"מ באופן שקבע שאני, דהוי כגזירה אטו מרה"י לרה"י, אך בדאורייתא לא מסתבר לחלק, דהרי שם אין ענין בקו הגבולי לחייב על טלטול כל שהוא, וא"כ למה יגרע בקבע ממהלך ועומד ברה"י, וזלת דנימא דהפקידא שלא לטלטל יותר משיעור מקום, וכשאין לו מקום איז השיעור של קודש, וכשקבע הרי נקבע בזה גם לחומרא ששיעור מקומו הוא קטן.

תשובה: תמיד בדיד'.

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ג'-ד': אם לא בירר ד"ה אפשר שחייב אם העביר ד"ה של קודש [דהיינו שכל אמה ו' טפחים בינונים] אף שאינן ד"ה שלו וצ"ע (חזו"א א"ר"ח סי' ק"י"ב סקי"א).

יש להסתפק אם כל עומד ברה"ר באקראי נותנין לו ד"ה שלו או דוקא אם קבע כאן [אפי' לא קבע מע"ש] מיהו לא נתברר כמה שיעור קבע (חזו"א שם).

מה הקובע לד' אמותיו

שאלה: תמוה במה שחילקם לב' דינים, וגם כ' בתחלה לדין המבואר בדין ג' לפני שכ' לדין ד', דבחזו"א נראה שחוקר מהו השיעור של קבע, ונטוה דאולי המבחן לזה אם בירר או לא. כלומר, שסיום דבריו בענין בירר הם פתרון לחקירתו בגדר שיעור קבע - ועוד יתכן דבלי בירר אולי פשיטא ליה שדין חיובו תלי בהעברת ד"ה של קודש, כי הצד שני של מה שכתב "אפשר דלא היבנין ליה ד"ה עד שיבררן", הוא דיתכן דגם בבירר עדין לא מועיל לזה עד שיוקבע, ולכן כ' בתחלה ענין קביעות מע"ש ודחה לזה, ועכ"פ יתכן דבע"י בשבת שיקבע עצמו שם, ולא סגי בבירור, אבל בלי בירור יתכן דודאי דחיובו הוא ברה"א של קודש. - הגם דלישנא דחזו"א "אפשר דלא היבנין ליה ד"ה עד שיבררן" משמע כאילו הצד שני דאולי גם לפני בירור כבר תלוי בד"ה שלו, אך מדבריו הקודמים שחז"י שבע"י קבע, ורק נסתפק בגדרו, הרי משמע שדן בזה דאולי הבירור הוא ג"כ סגי לדין קבע, אך לא שגם לפני בירור יש צד לזה. - וגם בסברא י"ל כן, דאיך נאמר דאין תלוי בדין קודש, דאיזה שיעור תתן לו, ואכתי לא בירר.

לפי"ז יש לאחד לדין ג' וד' יחד, ולכתוב בתחלה לספקו, ואח"כ לנטייתו לתלות בבירור, ואם כנים הדברים הנ"ל אפשר לכתוב שלפני בירור תלוי בשל קודש. **תשובה:** לענ"ד הם שתי ספקות, ולא תליא כלל חזא בחברתה (אף שבחזו"א כתבם בס"ק אחד).

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ה': הי' הולך עם חפץ והעבירו ד"ה ברה"ר או שביירר ד"ה במזרח ומושיט חפץ למערב מודדין ד"ה של קודש (שם). (-חזו"א א"ר"ח סימן ק"י"ב ס"ק י"א).

שיעור ד' אמות לפי קודש לנטול חוץ לד' אמות המבוררים לו

שאלה: כ' ב' צירורים שדינו בשיעור של קודש, הא' בעומד ברה"י ומעביר חפץ ברה"י, והב' בבירר למזרח והושיט למערב. - הנה דין הב' מבואר להדיא שם בחזו"א - ודין הא' הוא נכון כיון שאין לו ברה"ר מקום ידיד, אך לכאורה בחזו"א לא נזכר כאן במסקנתו ב"ה שו"ד ברשב"א, כי מ"ש "ומשמע דלוקח חפץ מרה"ר ומעבירו ד"ה משערינן בשל קדש אפי' בענק כיון דהאדם לא עומד במקומו", לענ"ד דאין כונתו שעמד ברה"י ולקח חפץ ברה"ר והעבירו שם, ומנמק משום ודוא לא עמד שם אלא ברה"י, אלא לענ"ד דכונתו באדם שמהלך ברה"ר אשר בזה אין לו ד"ה של מקומו כיון דלא עומד במקומו (כמו דסיים לנמק בזה), ובדרך הילוכו לקח חפץ ומעבירו, בזה משערינן בשל קדש.

ואולי כלול בדבריו אלו ב' הצירורים, הן בעומד ברה"י והן במהלך ברה"ר, וא"כ יתכן להוסיף פרט זה של מהלך ברה"ר - ומש"כ לעיל בריש ס"ק זה בדה"ה מ"ח א' בסופו, מציוו של עומד ברה"י, שם המכונן לענין אחר, שדן שם על האיסור דרבנן של העברת קו הגבולי של הד"ה, ע"ז סיים שכשעומד ברה"י הרי אין לו קו גבולי ברה"ר, ע"כ יכול לטלטל עד ה' וגי' חומשין.

יעו"ש בחזו"א כאן בדה"ה שו"ד ברשב"א שכ' ציור שליש של חיוב בד"ה של קדש, "בנוטל מתוך ד"ה חזק חוץ לד"ה סגי בעבר החפץ ד"ה של קדש", והיינו כיון שנטל מתוך אמצע הד"ה של מקומו מוציא לחוץ ממקום גבולו איז החיוב בזה כשל קודש, כי רק בנוטל מתחלת ד"ה שלו עד סוף ד"ה שלו, הגם דכבר עבר ד"ה של קודש, מ"מ כיון דהחפץ תוך מחנהו דהוא מקומו

שיעור האלכסון ומ"מ מדרבנן אסור להעביר יותר מד"א [וד"א מצומצמות משמע ברמב"ם דמותר וצ"ע] וכתב הגר"א שאם בירר לו ד"א לטלטל בהם מותר אף לכתחלה לטלטל באלכסון של הד"א שעולה עד ה' אמות וג' חומשיין ורק אם רוצה לטלטל במישור של הד"א או שלא יחד לו הד"א אזי אסור לכתחלה (ס"ב וסק"ו ז' ט' ובה"ל ד"ה שמד' ובחזו"א א"ח סי' ק"ב סק"א מבואר ג"כ כהגר"א וע"ש סי' ק"י סק"ד).

טלטול באלכסון של ד' אמותיו כשביירר לטלטל בה

שאלה: בציונים כ' "ובחזו"א א"ח סי' ק"ב סק"א מבואר ג"כ כהגר"א וע"ש סי' ק"ו סק"ד" - מ"ש סי' ק"ו ט"ס, וצ"ל סי' ק"י - והנה מתקבל הרושם כאילו עיקר המקור פשוט כהגר"א הוא מס' ק"י, אלא שכ' גם לעיין בסי' ק"י, ובאמת הוא איפכא, שבסי' ק"י מבאר באורך לדעת הגר"א, ונראה שס"ל כן, ואילו בסי' ק"ב דן לענין אחר בענין דברי המ"ב ופמ"ג, ורק באמצע השו"ט ציין לדברי הגר"א.

תשובה: בסי' ק"י מביא ד' הגר"א, אבל בסי' ק"ב שכ' ויש ל"א שכביר אלכסון כו' וכ"ז מדרבנן כו', משמע שסתם כהגר"א.

שונה הלכות סימן שס"ב דין ע"ב: תקרה אינה נחשבת לקנה עליון בצו"ה אלא צריך שהקנה עליון יהא בולט למטה מכל שטח התקרה (חזו"א א"ח סי' ק"א סק"ה וחזר בזה ממש"כ בסי' ס"ו סק"ב וע"ל סי' שמ"ו דין ט"ו נראה שהמ"ב לא ס"ל כן).

להחשיב תקרה לקנה עליון בצורת הפתח

שאלה: לענין תקרה כ' דחזר בו ממ"ש בסי' ס"ו ס"ק כ"ב - אפשר לציין שגם בסי' ע' ס"ק כ"ג בדבריו ע"ד המ"ב סי' שמ"ו משמע דס"ל דתקרה מהני. - ובעצם כ' כן דבריו המ"ב הם דלא ס"ל כן, אך גם החזו"א שם שדן בדברי המ"ב, והו"ד ג"כ לעיל בסי' שמ"ו דין ט', הרי אזיל כשיטת המ"ב.

תשובה: בזה הערתו כבר בסי' שמ"ו דין ט"ו.

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיעו המרובה בעריכת מדור זה

עם הפשיטות של החזו"א - ואח"כ כ' להנידון הב' באדם בינוני ואמתו קצרה. - ודינים ג' ד' ה' ו' הם שייכים להנידון הא' של דין ב', והיינו באדם ארוך שס"ל להחזו"א ובהעברה החיוב גם בדידי, ע"ז יש ספק של גדר קביעות, והיינו דינים ג' ד'. אלא שנידון א' של דין ב' איירי באופן שודאי יש לו דין קבע, כגון בקבע קביעות גמורה עם בירר (אשר לפי ב' הצדדים הנ"ל באות ד' וו' [הם ב' השאלות הקודמות] בזה ודאי מהני, ובקבע מע"ש עם בירר הרי מבואר בחזו"א דמהני), ואופן ג' ד' איירי בספיקות, ודין ה' הוא דין פשוט לאידך צד מה שחייב בשל קודש, וגם טוף דין ו' איירי בזה, וא"כ אולי כדאי לרכז במקום א' לכל דיני ד' אמות בהעברה לענין איש ארוך בפירוט ג' פרטים, הא' מה שודאי אזלי בתר דידי, הב' מה שודאי אזלי בתר קודש, הג' מה שמסתפק - ואח"כ לכתוב בדין מיוחד לדין של אדם בינוני ואמתו קצרה.

תשובה: נכון.

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ו': אסור מדרבנן להוציא חפץ מתוך ד' אמותיו ואפי' החפץ מונח בסוף ד' אמותיו ואין מעבירו אלא משהו (וע"ל דין ט' וצ"ע) אבל מדאורייתא אין חייב בזה עד שיעביר ד"א של קודש (חזו"א שם).

העברת חפץ המונח בסוף ד' אמותיו

שאלה: מה שכתב "וע"ל דין ט' וצ"ע"ק", ולזה נתכוין בדין ט' במ"ש במוסגר "ולפ"ד החזו"א דין ו' אין נ"מ אם בתחלת ד' אמותיו או בסוף", ובהערות לדין ט' כ' כת"ר ליישב דאפשר דגם דעת המ"ב כן, ורק צייר כן [במש"כ בס"ק י"ד שמונח אצלו בתחילת ד' אמותיו] משום לשון הגמ' [מביאין ואוכלין באמצעין] וכו', וממילא מיושב הצע"ק שכ' בדין ו'. - ורנ"ק הי"ו העיר שגם לפי מ"ש בפנים שדעת החזו"א שלא כמ"ב, מתקבל הרושם כאילו החזו"א מיקל יותר, והרי באמת מחמיר, דלדעת המ"ב (אי לא ס"ל כחזו"א) כשהחפץ בסוף ד"א יכול להעבירו הלאה, ולהחזו"א אסור בהעברתו קו הגבול.

תשובה: איני רואה שום מקום להערת רנ"ק שיחי'.

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ז': אין חייב עד שיעביר ד"א הן ואלכסון שהם חמש אמות ושלושה חומשים ולא דוקא אם טלטל לאלכסון העולם אלא אפי' טלטל לרובע העולם ממזרח למערב או מצפון לדרום אין חייב עד שיעביר

שנתנו לו, אין זו הוצאה, אבל כשמוציא מחוץ לד"א שלו ורק שחלק מהעברה היתה בד"א שלו בזה אולי בתר קודש, וצ"ע מדוע כתב החזו"א כן רק בגוונא של זריקה, דשפיר נפ"מ גם בהושטה, וזהו כעין ציורו שכתב בבירר למזרח והושיט למערב, דגם במזרח גופא יש נפ"מ בגוונא הנ"ל. ואולי משום דלא שייך שיוכל להושיט כ"כ ברחוק וע"כ נקט בגוונא של זורק, אך זה אינו, דשייך כשיטה עצמו ע"י שמוזי עצמו לקצה הד"א ובכ"ז לא נתבטל ביורו הקודם דלא היה דעתו לברר ד"א חדשים.

ועכ"פ כת"ר לא כ' כלל לציור זה גם בוריקה, וכ' כאן רק לב' ציורים, ולא הזכיר לציור הג' בוריקה (וכאמור גם בציור הא', אולי נקט בזה ציור אחר ולא הציור של החזו"א, דיתכן דכוננו לענין מהלך).

ואולם בדין ו' סיים כת"ר "אבל מדאורייתא אין חייב בזה עד שיעביר ד"א של קודש", וכנראה כוננו באמת לאופן הנ"ל שנוטל מתוך אמצע הד"א ומעביר לחוץ מהד"א, שרק בנוטל מראש הד"א ומניח בסוף הד"א לא אזלי בתר של קודש, אבל כאן בנוטל מתוך אמצע הד"א ומעביר לחוץ מהד"א תלוי בשל קודש, וא"כ ראוי להדגיש שם פרט זה דהמכוון בנוטל מתוך אמצע הד"א, ושם כ' במעביר, וממילא מובן בזורק, אך כדאי להזכיר זורק שהזכירו החזו"א, ואילו במעביר לא הזכיר אלא שגלמד כן מדבריו, ונלמד גם מדבריו בד"ה מ"ח א', אלא דשם אכתי לא איירי בזה שדוקא בנוטל מתוך ד"א, וכאן כתב כן בזורק.

תשובה: ההערה נכונה ותקנת.

שאלה: במש"כ באו"ד - חשבתי דאולי יתכן לומר איפכא, דבירור הוא יותר אלים מקביעות, וא"כ יתכן דבבירור פשיטא לי' להחזו"א דיש לו ד"א דידי, וכל הספק רק בלא בירר כמ"ש כת"ר, והיינו דיתכן דיש גדר קבע בלי בירור, אלא דאכתי יהא ספק באיזה צד יש לו הקולא, ואולי נפ"מ כשיברר אח"כ הוי כנתברר למפרע, וכיון שכבר קבע מקודם יש לו הקולא לצד זה שבירר אח"כ, וע"כ לא חייב בד"א של קודש, עכ"פ גם אי נימא כן צריך להרכיב לדין ג' וד', ולהזכיר תחלה את הספק, ולסיים שעכ"פ בבירר ודאי תלוי בדידי.

תשובה: לא מסתבר.

שאלה: וכעת אעיר בזה לענין סדר הדינים שבדינים ב' ג' ד' ה' ו' - הנה בדין ב' כלל ב' גידונים, הא' באיש ארוך - ולענין חיוב בהעברה כ' לספק של שעה"צ

שיח הלכה

מדור חדש

חילופי מכתבים והערות על ספר "שונה הלכות"

בין הגר"צ גרינהויז שליט"א לחרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

(וע"ז מדבר החזו"א שם), בין לטעם של לאחרים הוא עושה לעצמו לא כ"ש, בין לטעם של חורי רה"י שכתב החזו"א, וזה צריך לבאר. [א.ה. מתוקן לפנינו במה שהוסיף "וע"ז נעשה תוכו רה"י", והיינו שע"ג התל שטח רחב ד' וגם המחיצות שע"ג התל מסבבין עכ"פ מג' צדדים להשטח הזה שרחב ד'].

שונה הלכות סי' שמ"ה דין י"ז: עשה כעין פסי ביראות ברה"ר דהיינו שעשה ד' קורות נעוצות בארבעה רוחות זו כנגד זו שכל קורה נוטה אמה לכאן ואמה לכאן כזה הוי מה"ת המקום שבתוכו רה"י [והוא הלכה למשה מסיני אע"ג דפרוץ מרובה על העומד] ואפי' רבים בוקעים בו (וע"ל סי' שס"ד דין ו') ובלבד שלא יהא האויר שבין הפסין יותר מ"ג אמה ושליש דאז לא הוי רה"י מה"ת אא"כ העומד מרובה על הפרוץ, וברבנו יונתן כתב שגם אם יש יותר מ"ג אמה ושליש הוי רה"י מה"ת ומיהו אם יש ט"ז אמה בין הפסין שוב אינו רה"י וכ"ז מה"ת אבל מדרבנן אסור לטלטל בו עד שיהא לו מחיצות כדין שיתבאר בסי' שס"ב שס"ג שס"ד ובמקום שאין מצוי מים ויש שם באר וצריך לדבר מצוה מתירים זה גם בזה"ז ב"ג ושליש ואפי' אם מחזיק בתוכו יותר מבית סאתים (סי' תר"ל סק"ג ל"ה וסי' שני"ח ס"א בה"ל ד"ה לדירה וחזו"א א"ח סי' ק"ז סק"ד וסי' ק"ב סק"ה וסי' ע"ד סק"י וצ"ע שלא העתיקו הפוסקים כל דיני פסי ביראות המבואר בגמ' וברמב"ם כיון דנ"מ גם בזה"ז ושמה משום דלא שכיח ועי' בד"מ סוף סי' זה).

שיעור פירצה מה"ת

שאלה: ומיהו לא מצאתי זה בחזו"א, ואדרבה כתב לפי ר"י שאין לו שיעור מה"ת (בסי' ק"ב ה').

תשובה: הוא מבואר בסי' ע"ד סק"י.

[א.ה. יל"ע דלכאן א"כ יש כאן סתירה בחזו"א בענין זה אם יש שיעור לפירצה אליבא דרבינו יהונתן].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין י"ט: וכ"ז כשאינה כלי אבל כלי העומד

לאין עומ"ר לגבי על גביו כשהמחיצות חלשות, ועי' בהערה הבאה לענין בתוכו].

ב. לענין תוכו אי נחשב לחורי רה"י

שאלה: מש"כ מדין עומד מרובה וכו'. בחזו"א בס"ק י"ג איתא להדיא דזה הטעם עשה רק על גביו רה"י, אלא דתוכו הוי רה"י מדין חורי רה"י (וכן הביא בשם רש"י), אלא דאם פרוץ מרובה לא שייך חורי רה"י כיון שע"ג הוי רה"י רק מדין דאי בעי מנח עליו וכו'. [ומש"כ בס"ק י"ב בסוגריים מרובעים צ"ע].

תשובה: הכונה מצטרף לשיעור ד'.

[א.ה. א. הנה אאמ"ר כתב כאן דעומ"ר לא מהני לענין תוכו כלל כי אם שנעשה קרקע רחב ד' לע"ג העמוד, אלא דמ"מ למעשה יש נפק"מ נוספת בין עומ"ר ע"י עובי המחיצות לאין עומ"ר לגבי תוכו, דאם ע"ג נעשה רה"י כמות שהוא מצד עומ"ר הוה תוכו חורי רה"י, ואם ע"ג רק מצד שאי מנח עליה דף לא נעשה תוכו חורי רה"י, וכמוש"כ בחזו"א הטעם [כאשר ציין השונה הלכות בסוף הסעיף בסוגריים].

והנה גם בשונה הלכות מבואר שרק כשיש עומ"ר הוה תוכו רה"י, אלא שלא פ"י דהטעם משום חורין, ולא עוד אלא שהלשון משמע דעומ"ר זהו טעם על תוכו, וע"ז העיר אאמ"ר.

ב. והנה עי' חזו"א שם ס"ק י"ב בסוגריים שכתב וז"ל: עי' ס"ק י"ג דמשמע דברוב עומ"ר מצטרף גף ותוך, עכ"ל, והלשון משמע שגם התוך נחשב לרה"י מצד עצמו, וד"ז צ"ב.

וכפי הנראה מרן הגר"ח לא הדר ביה, ואדרבה פ"י ד' החזו"א שבכה"ג מצטרף התוך לשיעור ד', וכנראה מתשובתו (ולא שינה הלשון בשונה הלכות) ועפ"י לשינוי בס"ק י"ב הנ"ל, וצ"לע].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין ט': ה"י לו תל גבוה ה' ועשה על גביו מחיצה ה' וע"ז נעשה תוכו רה"י הוי רה"י גם על גבי עובי המחיצה ומותר לטלטל שם (חזו"א א"ח סי' צ"ו סק"א וע"ל סי' שס"ב דין ג' ד' כמה פרטים בזה).

שאלה: נראה דמדובר כשהתל והמחיצה עושים איזה מקום לרה"י

הערות על ספר שונה הלכות'

שונה הלכות סי' שמ"ה דין ג': איזהו רשות היחיד מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים [אבל אם הם פחותות מ"ט אף שרחבות הרבה אינו רה"י [ודוקא מחיצות שיכולות לעמוד ברוח מצוי ואל"ה לא הוי מחיצות ואפי' עושה אותה במקום שאין שם רוח (סי' שס"ב ס"א ובה"ל ד"ה שאינה) וע"ש דין א' בשם החזו"א] ובסי' שס"ג יתבאר כמה מחיצות צריך ועוד פרטים וע"ל דין כ"ח וע"ל סי' שס"ב דין י"ג במה עושים מחיצות וכמה דינים במחיצות בסי' שס"ב], ודוקא אם יש בין המחיצות ד' טפחים על ד' טפחים או יותר, ולפ"ד רוב הפוסקים אין עובי המחיצות מצטרף לשיעור ד' על ד' וי"א שמצטרף דף ודעת הרמב"ן והרשב"א דמחיצות עבות שראוי להניח מלמעלה דף על גביהם ולהשתמש שם מצטרף העובי עם החלל לשיעור זה ואם לאו אין מצטרף (ס"ב וסק"ג ג' ה') ובחזו"א כתב שדעת רוב הפוסקים כהרמב"ן והרשב"א וכן הלכה (או"ח סי' ס"ח סק"ג) וכ"ז לענין שיהא נקרא שם רה"י על עובי המחיצה מלמעלה אבל לענין חלל שבתוך המחיצות לכ"ע לא נקרא רה"י כ"ז שאין בחללו ד' על ד' (סק"ג) אא"כ המחיצות עבות יותר מהחלל דאז גם החלל רה"י מדין עומד מרובה על הפרוץ ואז אפי' אין ראוי להניח דף על המחיצות ולהשתמש שם הוי הכל רה"י (חזו"א א"ח סי' ס"ב סק"י"ב י"ג וע"ש הטעם למה לא נחשב לעולם תוכו כחורי רה"י וע"ל סי' שס"ב דין כ' אם ב' הצדדים מצטרפין לעשות עומד מרובה על הפרוץ).

בעניני עמוד רחב ד' על ד' שתוכו אין בו חלל ד' על ד'

א. לענין על גביו כשהמחיצות חלשות

שאלה: מש"כ בסופו בשם החזו"א אא"כ המחיצות וכו'. יל"ע למה הושמט מש"כ החזו"א בס"ק י"ב סד"ה עוד שבועמד מרובה סגי אפי' במחיצות קלות שם.

תשובה: גם כונת השו"ה כן וקצרתי בזה.

[א.ה. ולמעשה כנראה הוסיף מרן שליט"א בשונה הלכות בסוף את המילים ואז אפי' אין ראוי וכו' עיי"ש, ונמצא שיש חילוק בין עומ"ר

1. א.ה. הנה כאשר עמד מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א להוציא לאור עולם את ספרו שונה הלכות ח"ב, הציע שותפו להבחל"ח הגה"צ רא"צ טורציין וצ"ל ליבלח"טא הגר"ח שליט"א למסור הכתבים לחתנו יבלח"טא הגה"צ רבי צבי הירש גרינהויז שליט"א [כיום ראש הכולל דשיבת כנסת חזקיהו בכפר חסידים] שיעבור על הכתבים להגיהם ולהעיר עליהם, וכן עשה הגר"צ שליט"א, והעלה כל הגהותיו והערותיו על הכתב ומסרם למרן הגר"ח שליט"א, ואכן כמעט כל הגהות ורוב הערות נתקבלו, ואכן תוקנו בגוף הספר שונה הלכות שלפנינו עפ"י הערות הגר"צ שליט"א, ועדיין נשארו הרבה הערות שהגר"ח שליט"א השיב עליהם, ויש מהם שהמשיך בזה מו"מ כדרכה של תורה, והננו מדפיסים בזה את ההערות שאפשר ללמוד מהם, ושיהיו לתועלת הלומדים, ולהגדיל עי"ז תורה ולהאדירה, וגם מה שיש ללמוד מהן איך לדקדק היטב בד' רבותינו המ"ב והחזו"א עד שנוכל להוציא מדבריהם הלכה ומשנה ברורה בעזה"ש. והננו להבהיר כי הערות הגר"צ ותשובות הגר"ח הם כפי מה שמצאנו בכת"י בלי לשנות מאומה, ורק צויין לבסוף מה נתקבל ומה עדיין תלוי ועומד, וגם הוספנו כותרות לרוב ההערות, וגם בכמה מקומות הוספנו קצת ביאור על מה הנידון לתועלת המעיינים, וצויין א.ה. שהם מן העורך. [ובאמת היה מן הראוי להדפיס כל ההערות למען יראו המעינים את גודל העמל והיגיעה והדקדוק שדקדק מרן הגר"ח שליט"א בעת חיבור ספרו שונה הלכות בבירור מקדם של רבותינו המ"ב והחזו"א, כי לא מלאכת סיכום פשוט מקופיא אלא מתוך עיון רב ובדקדוק גדול מאוד, ולאחר כ"ז מסרו לת"ח מובהקים שהוסיפו את חלקם בזה, ובפרט להגר"צ שליט"א שחלקו רב, אלא שקצרה היריעה, וגם לא יובנו כל הדברים לאחר שכבר תוקן בהוצאה שלפנינו, וע"כ בחרנו להדפיס רק אותן הערות שאפשר ללמוד מהן, ושנווה שיהי' לתועלת שע"ז תרווח שמעתתא בבי מדרשא בעזה"ש].

ברה"ר וגובהו פחות מ"י הו"ר רה"ר בין שרחב דע"ד ובין לאו שאין כרמלית ולא מקום פטור בכלים [ואם עומד בכרמלית דינו ככרמלית] ואם הכלי מחובר לקרקע ועומד ברה"ר אם הוא רחב דע"ד וגובהו עד "י הו"ר כרמלית ואם רחבו פחות מדע"ד הו"ר מקום פטור בין גבוה "י בין אין גבוה "י כדלקמן דין ל"ג (סקט"ז ושה"צ) וכן כלי תלוי באילן וקבועה בו הו"ר כרמלית (חזו"א אור"ח סי' פ' ד"ה ל"ג ב').

שאלה: מש"כ בסופו בשם החזו"א, קצת תימה שמואב להלכה דבר שהחזו"א בעצמו כותב שזה בלי עיון הראוי. וגם מה שהובא מסי' ס"ב (בדין ג') שהוא הערות על מס' שבת, צ"ע אם כתבם החזו"א להלכה. תשובה: דבר שאין לו סתירה בפוסקים אפשר לסמוך על שיקול הדעת של החזו"א.

שונה הלכות סימן שמ"ה דין כ': גומא ברה"ר אם אינה עמוקה ג' טפחים אע"ג דרחבה הרבה הו"ר רה"ר ואם עמוקה משלש עד עשרה ורחבה דע"ד הו"ר כרמלית [ואפי' עמוקה ט' ורבים משתמשים בה אינה רה"ר והו"ר תשמיש ע"י הדחק] ואם עמוקה "י ורחבה דע"ד הו"ר רה"ר ואם אין רחבה דע"ד בין עמוקה "י בין אין עמוקה "י הו"ר מקום פטור (סי"א וסקל"ט מ' מ"ב ושה"צ) וע"ל דין כ"א כ"ד.

דיני אמת המים

שאלה: מש"כ בסופו וכן אמת המים. המעיין בשעה"צ ובמקורות שהביא יראה בעליל שאמת המים יש לו דין רקק (הנזכר בדין כ"ה) ולא של גומא [וגם יראה הנ"מ לדינא, ולכן מקומו בדין כ"ה]. א.ה. מתוקן לפנינו במה שאמת המים מודפס להלן דין כ"ה, עיי"ש].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין כ"א: גומא עמוקה "י ורחבה דע"ד ברה"ר אפי' מלאה מים או שאר דברים שאדם מסתכל בהם ורואה מה שבתוך המחיצות הו"ר רה"ר אבל אם מלאה פירות אפי' דעתו לפנותן לא הו"ר רה"ר והזורק לתוכו פטור כיון שאין המחיצות ניכרות מיהו מדרבנן אסור לזרוק שם מרה"ר כיון שהפירות הוא דבר שיכול ליטלו משם בשבת ואפי' בטלו לעולם צ"ע אם מותר לזרוק שם וכ"ז דוקא במלאה פירות אבל מעט פירות המונחים שם מאתמול י"א שלא נתבטל עי"ז הבור משיעורו ודעת הרשב"א דאפי' במלאה פירות אין מתבטל רה"ר אלא דווקא כשהפירות טבלים או שאר דבר שאסור לטלטלו בשבת אבל שאר פירות אפי' בטלן בפירוש לא מהני (סקמ"א ושה"צ וע"ל בזה בחזו"א אור"ח סי' צ"ז סק"ג).

טעמא דגומא מלאה פירות לא נתבטלו מחיצותיה

שאלה: מיהו מדרבנן אסור לזרוק שם מרה"ר. במ"ב איתא "כיון שהפירות הוא דבר שיכול ליטלו משם בשבת וכ"ו, ודוקא הוא, דאי הו"ר מוקצים מותר לזרוק גם מדרבנן כמבואר בתו'. א.ה. תוקן לפנינו במה שהפירות כיון שהפירות וכו' עיי"ש].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין כ"ז: בית שפניו עומד באלכסון שזוית אחת סמוכה לרה"ר והשני משוכה מרה"ר לפנים וזוית הבולטת מעכבת את הרבים מליכנס להדיא בתוך כניסה של זוית אחרת הו"ר מקום כרמלית וכן אם הכניס אחד הבית לתוכו והניח מקרקעו לרה"ר (סקנ"ד) וכתב בחזו"א שאם הכניס הבית לתוכו אפשר דלמאי דקיל לא אתו רבים ומבטלי מחיצות (ע"ל סי' שס"ד דין ו') הו"ר רה"ר גמורה מה"ת דהא יש לה ג' מחיצות [אא"כ שדות מקיפות אותה ולא מחיצות] אך מדרבנן הו"ר כרמלית מיהו כ"ז בקרן זוית שבתים מצדו מימין ומשמאל בולטים לצד רה"ר אבל אם ה" מצד אחד כזה הו"ר רה"ר, ומשמע בגמ' דדוקא בזוית הו"ר כרמלית אבל אם כל רה"ר רחבה באמצעה ומתקצרת בקצותיה הו"ר גם כניסה זו רה"ר (וכ"ה לעיל דין י"ג) וכן אם רבים כנסו ויש אורך הרבה במשך הכניסה הו"ר רה"ר (וכן מבואר בסי' שצ"ב דין ה' ע"ש) אבל לא נתבאר שיעורו מתי יוצאת מתורת כרמלית (אור"ח סי' ק"ז סק"ט י').

[א.ה. להבנת הענין דלהלן אעתיק ל' החזו"א סי' ק"ז סק"ט וז"ל: אלא ודאי קרן זוית דאמרו ביש לו ג' מחיצות כמין ח' איירי, ויל"ע דא"כ הו"ר רה"ר גמורה מה"ת, וא"כ לא אתו רבים ומבטלי מחיצות אף בניהא תשמישתיה... עוד י"ל דזוית הסמוכה לרה"ר אי ניהא תשמישתיה הו"ר נטפל לרה"ר וכמו חורי רה"ר לאביי, ובזה רבים מבטלי מחיצות, עכ"ל].

קרן זוית שנוצר ע"י כניסת בית בין ב' בתים אי הוה רה"ר מה"ת

שאלה: וכתב בחזו"א וכו' אפשר וכו' אך אפשר שהוא נטפל וכו'. בחזו"א מבואר שכתב את הסברא של נטפל רק אם הו"ר ניהא תשמישתי [לתרץ קושיתו למה כתוב בגמ' מטעם לא ניהא], אבל לפי האמת דלא ניהא תשמישתי ודאי הו"ר רה"ר מה"ת ולא רה"ר [חורי רה"ר גופא תלוי בזה כמבואר בגמ', ואם הו"ר ניהא תשמישתי גם לרובא הו"ר נטפל לרה"ר], ולפי"ז החזו"א לא מסתפק בדין זה כלל.

תשובה: החזו"א כתב דאם הו"ר ניהא תשמישתי הו"ר נטפל לרה"ר והו"ר רה"ר מה"ת, ולכן עכשיו שלא ניהא תשמישתי הו"ר כרמלית מה"ת (שזו עיקר קושיתו הדכרמלית משמע דמה"ת הוא כרמלית), ולפי שיש עוד תירוצים בחזו"א לכן כתבתי בלשון אפשר.

[א.ה. למעשה בשונה הלכות כתב אפשר דהוה רה"ר מה"ת, והיינו אפשר רה"ר ואפשר כרמלית, וביאר הצד דאפשר שזה כרמלית כאן

בתשובתו, וע"י עוד היטב בחזו"א שם (א.ה. התבוננתי דאולי תלוי בפלוגתא בחורי רה"ר הפתוחים לרה"ר למטה מ"י, ע"י סי' שמ"ה סק"י, ואכמ"ל), ועדיין צ"ע בכ"ז].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין כ"ט: בית שאין תוכו "י וקיריו משלימו לגובה "י על גגו הו"ר רה"ר כיון שגובהו שם עשרה ואפי' אין בו רחב דע"ד רק בצירוף המחיצות אבל בתוכו אם אין שם חלל דע"ד הו"ר מקום פטור ואם יש שם חלל דע"ד או יותר הו"ר כרמלית כיון שמבפנים אין המחיצות גבוהות י"ט [וי"א הטעם משום שאין ראוי לדירה ע"י המחיצות] ואם הוציא ממנו לרה"ר אין חייב ומ"מ אפשר דמה"ת הוא רה"ר רק מדרבנן אסור להוציא ממנו לרה"ר ובתוכו ככרמלית (סט"ו וסקנ"ט סי' ס"א ובה"ל ד"ה ויש וד"ה תוכו ושה"צ) ובחזו"א כתב שמה"ת הוא מקום פטור ואפי' קרקעית הבית גבוה "י מרה"ר כיון שיש עליה תקרה המבטלת חללה (אור"ח סי' ס"ה סק"ט) ואם חוקק בקרקע הבית רוחב דע"ד בעומק להשלים שיהא גבוה "י אפי' חקק באמצע רחוק מהכתלים יותר מג' טפחים נעשה כולו רה"ר כיון שהכתלים מבחוץ גבוהים י"ט ובתוך הגומא נמי יש גובה י"ט עד הקורה הו"ר הגומא רה"ר ושאר צדדי החקק חורי רה"ר כ"כ הרא"ש ומשמע שאם הכתלים מבחוץ לא היו גבוהים י"ט לא הו"ר רה"ר [לא בתוכו ולא על גגו] אא"כ הגומא סמוכה תוך ג"ט לכותל דאז אמרי' לבוד והו"ר כגובה י"ט ובא"ר מסתפק בזה ודעתו דלהר"ן מצטרף גובה הכתלים עם החקיקה שבתוך הגומא לשיעור עשרה בכל גווני (סט"ו וסקס"ב סי' ס"ג ושה"צ) ובחזו"א כתב שגם דעת הריטב"א כהר"ן ונראה דגם דעת הרא"ש כן ואין בזה מחלוקת (אור"ח סי' ס"ה סק"ט).

הערה בשעה"צ בענין בית שמבחוץ אין הכתלים גבוהים "י האם על גביו הו"ר רה"ר

שאלה: הושמט שה"צ ס"ו, דנראה כוונתו דאם לא היו הכתלים גבוהים, אף שבתוך הגומא גבוה "י גם על הגג לא הו"ר רה"ר. ופי' "אפי" [אף שזה יותר פשוט] היינו משום דבגבוהים "י הו"ר רה"ר על הגג אפי' במקום דלא הו"ר רה"ר בפנים, לכן כתב דכאן אפי' על הגג לא הו"ר רה"ר. ואולי כללתם במה שכתוב קודם דעל הגג הו"ר רה"ר כיון שגובהו שם "י, אבל כאן כנראה שזה יותר חידוש כיון שבתוכו גבוה "י במקום הגומא [ואולי באמת אין כוונת השעה"צ לחידוש]. ומשמע לכאן ממנו דאם הגומא סמוך לכותל פחות מג' הו"ר רה"ר גם על הגג, אף שמבחוץ אינו גבוה "י, אבל לכאן א"א לומר כן, שהרי זה לא עדיף מגג הבולט, דלהעומד על הגג לא ניכר המחיצות [י] [וגם להא"ר יש להסתפק]. וצ"ע.

תשובה: זה אינו דהוי כמחיצה עקומה, וע"י בדין ה' מחלוקת כבענין זה. [א.ה. ז"ל המ"ב: ומדבריו משמע דאם לא היו הכתלים גבוהים "י טפחים מבחוץ אז לא הו"ר רה"ר, ובשעה"צ כתב וז"ל: היינו אפי' על גגו לא הו"ר רה"ר. וע"י העיר אאמ"ר דלכאן על גגו לא הו"ר רה"ר אפי' כשתוכו יש גומא, וא"כ מאי אפילו על גגו, ובעיקר הדבר הוכיח אאמ"ר מגג הבולט דלא הו"ר ע"ג רה"ר, ע"י סט"ז בשו"ע, אך באמת התם איכא פלוגתא כמב"ר שם בביה"ל, והגר"ח תלה זאת בפלוגתא לגבי חולית הבור לעיל דין ה' [וזה פלוגתא אחרינא] (א.ה. לכאן "י לציין לכאן ד' הפוסקים ריש סי' שס"א, ועיי"ש במ"ב סק"א ובחזו"א סי' ק"ח סק"ו), ודו"ק].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין ל"א: גג הבית אם אין בולט ע"ג המחיצות אמרי' גוד אסיק מחיצות והו"ר על גביו רה"ר מה"ת אבל אם בולט כעין גג שלנו בענין שאין המחיצות ניכרות לעומד על הגג נחשב כאילו אין מחיצה באותו מקום (סט"ו וסקס"ד סי' ס"ה) לכן אם בולט רק מצד א' הו"ר גג מדאורייתא רה"ר כיון שיש לו ג' מחיצות כנ"ל דין כ"ח ורק מדרבנן אינו רה"ר כיון שפרוץ במלואו בבליטה זו ואם בולט מב' צדדין וכ"ש מכל סביבותיו אינו רה"ר מה"ת (חזו"א אור"ח סי' ק"ח סק"ז) ואם מותר לטלטל ד' אמות על הגג ועל הבליטה תלוי במחלוקת שבדין הקודם לדעה ראשונה הו"ר כרמלית אפי' גבוה ורחב הרבה אא"כ פתוח לגג חלון של דע"ד מהבית ולדעה שני' הו"ר מקום פטור כיון שגובהו עשרה אא"כ מחזיק הגג יותר מבית סאתים (וע"ל סי' שנ"ח דין ג' כ"ג) ואם הבליטה אינה יוצאה ד' טפחים יש לסמוך על המקילין דיש לצרף דעת התוס' דבליטה פחות מד"ט אינה נחשבת בליטה (סט"ו וסק"ס סי' ס"ו ובה"ל ד"ה גג) ובחזו"א כתב דמדברי התוס' אין שום ראי' אמנם אם הבליטה חצי טפח בודאי אינה נחשבת בליטה אבל יותר מחצי טפח יש להסתפק אם מקרי בליטה כל שהיא פחותה מד"ט (אור"ח סי' ק"ד סק"ו).

שיעור הבליטה דמשווי הגג לכרמלית

שאלה: מש"כ בשורות אחרונות "אמנם אם הבליטה פחות מחצי טפח, צ"ל חצי טפח [וכן מוכח מהרא"י שהביא], "אבל מחצי טפח" צ"ל אבל יותר מחצי טפח [כנ"ל], וצריך להוסיף בסופו וד"ט ויותר ודאי מיקרי בליטה [כי משום עד ד"ט לא מספיק כי יש להסתפק אם עד בכלל]. [א.ה. מתוקן לפנינו].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין ל"ב: כרמלית אינה תופסת אלא עד עשרה באויר ולמעלה מעשרה הו"ר מקום פטור לכן עמוד רחב דע"ד וגובה פחות מ"י העומד ברה"ר או בכרמלית וקלט מהאויר שעליו למעלה מ"י מותר להוציא לרה"ר ולרה"ר וכן אם נעץ קנה בראש העמוד ועי"ז נעשה גבוה למעלה מ"י הו"ר שם מקום פטור ומותר

ליקח מרה"ר ומרה"י ולהניח עליו ימים ונחלים מודדין העשרה טפחים משפת המים ולמעלה ולא מקרקעית הים הלכך הנוטל מעל פני המים עד עשרה באויר אסור לטלטל שם ד"א וכן להוציאן משם לרה"ר ולרה"י אבל אם רצה לטלטל המים שנטל מע"פ הים ולהוליכו ד"א באויר למעלה מ"י מותר דהוי מקום פטור (סי"ח וסקע"ד ע"ה ע"ו ע"ז ושה"צ אות ע"ה).

הגהה בשעה"צ אות ע"ה

שאלה: "או בכרמלית", וע"ז צויין שה"צ ע"ה. הנה אף שבאמת ככה כתוב בשעה"צ, אבל מוכח להמעיין דט"ס נפל בשעה"צ, וצ"ל יותר מיו"ד ואינה ד' על ד', פ"י דלפמ"ש"כ בפנינו, מה מוסיף שהעמוד עצמו הוא כרמלית כיון שבין כך עומד בכרמלית. ועוד מי מדבר כאן בלקלוט מאויר, הרי ההיפוך מבור עמוק יותר מ"י הוא עמוד גבוה מ"י. וע"י בשעה"צ אות ע"ח, ולפי"ז אינו ענין לדין ל"ב, ונכלל כבר במש"כ בדין ל"ד (וע"י בסמוך).

[א.ה. הגר"ח הסכים לזה וכדלהלן].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין ל"ד: מקום פטור העומד בכרמלית אם המקום פטור גבוה עשרה לכ"ע הו"ר מ"פ אבל אם אין גבוה עשרה דעת הרמב"ם דהו"ר כרמלית דאמרי' מצא מין את מינו ומצטרף יחד ולכן בור שאין בו דע"ד העומד בכרמלית אפי' עמוק ק' אמה הו"ר כרמלית ועמוד שאין בו דע"ד העומד בכרמלית הו"ר כרמלית עד י"ט באויר (סי"ח י"ט וסקע"ט פ"ה פ"ו ובה"ל בסי' שמ"ו ד"ה ברשויות) וכתב בחזו"א נראה דאפי' רה"ר מקיפה מג' רוחות וברוח רביעית פתוחה לכרמלית הו"ר כרמלית לד' הרמב"ם (אור"ח סי' ע"ג סק"ו וע"ל דין ל"ט) ויש להסתפק בעמוד פחות מגובה "י ואין רחב ד' הסמוך לכרמלית פחות מד' אם מצטרפין או דדוקא כשיש בכרמלית שיעור בלא צירוף אז אמרי' מצא מין את מינו (חזו"א אור"ח סי' צ"ו סק"א) ודעת רש"י שגם בכרמלית יש מקום פטור ואין חילוק בין רה"ר לכרמלית והאחרונים מצדדים להורות כד' הרמב"ם ובמקום הדחק אפשר שיש להקל כד' רש"י (סי"ט וסקפ"ז ובה"ל ד"ה ויש) וכתב בחזו"א אם המקום פטור פתוח במלואו לכרמלית ברחב ד' רק בארכו יש פחות מד' גם רש"י מודה דמצא מין את מינו ומצטרף דכיון דפתוח לכרמלית הו"ר כיש בו גם בארכו ד' בהדי כרמלית וממילא הו"ר דע"ד ורק אם פתוחה לכרמלית בפחות מד' אז לדעת רש"י הו"ר מקום פטור ואפי' ארכה יותר מד' ולד' הרמב"ם הו"ר כרמלית (אור"ח סי' ע"ג סק"ד ו' וע"ש בסוף הסי' שטיים וצ"ע בכ"ז וע"ל דין ל"ט דמשמע שאם גבוה ג' אע"פ שפתוחה לכרמלית ברחב ד' הו"ר ל' רש"י מ"פ וכ"כ בחזו"א סי' צ"ו סק"ב וצע"ק וע"ע לק' סי' שס"ג דין ה').

עוד בענין הנ"ל

שאלה: "באויר". המילה הזו כנראה בנוי על ההבנה בשעה"צ של דין ל"ב, וכבר הערנו ע"ז שם, ולפי"ז המלה הזו מיותר [באמת אין נ"מ לדינא בב' הערות האלו, אלא לפשט הסגנון של הש"ה].

[א.ה. בשונה הלכות לא שינה כלל, אלא העיר ככל הנ"ל בהערות בסוף הספר, עיי"ש. והנה אאמ"ר כתב שאין מכ"ז נפק"מ לדינא, אך באמת יש לדון בעמוד רחב ד' בכרמלית ואין גבוה י"ט, אי נמשך אויר כרמלית עד למעלה מ"י מן העמוד, או עד למעלה מ"י מן קרקע הכרמלית, ומלשון השונה הלכות משמע דתופס י"ט מעל העמוד, ולכאן היה אפשר לתלותו בפלוגתא שבסעיף ט"ז לגבי זיוין וגג הבולט (וע"י שו"ה דין ל'), ואולי השונה הלכות דייק מלשון השעה"צ, אך אם נקבל הגהת אאמ"ר בשעה"צ א"כ לא מיירי השעה"צ מזה כלל, דהשעה"צ מיירי מגובהו של העמוד, ולא מהאויר שע"ג העמוד, וע"י היטב].

הערות בענייני מק"פ הפתוח לכרמלית

שאלה: וכתב בחזו"א עד הסוף. בפנים איתא דוקא בפתוחה במלואה לכרמלית [ואז יש הבדל אם המלאה הוא ד' או לא], אבל אינו פתוח במלואה, משמע דאף שיש פתח של ד' רוחב לא מצטרף עם הכרמלית. [א.ה. לפנינו הוא מתוקן].

[א.ה. להבנת השאלות דלהלן צ"ל היטב בפנים בחזו"א סי' ע"ג סק"ה וסק"ו, ומקוצר היריעה לא היה מקום להאריך בזה כאן].

שאלה: וכתב בחזו"א וכו' (הראשון). לפמ"ש"כ (להלן הערה ג') שמסתפק בעצם הדין, ע"כ מש"כ דין זה בפשיטות הוא רק בצירוף הטעם הב' [כמו שהטעם הב' בודאי הוא רק בצירוף הא', שהרי מסתפק אח"כ אם פס מועיל בפחות מד'], וכיון שכתוב בש"ה כד"ן בפ"ע צריך להוסיף "וצ"ע". ויש מקום לומר שמש"כ בחזו"א בסוף הסי' "וצ"ע בכ"ז", קאי על כל הסי' [ומש"כ זה בש"ה בדין ל"ה, לא מועיל על דין ל"ד], וא"כ כל מה שהועתק מס"ק זה צריך לסיים ב"וצ"ע". [ויש לי בזה אריכות דברים, ואכמ"ל].

[א.ה. למעשה מתוקן במש"כ בסוף הדין במקורות וז"ל: וע"ש וכו' עיי"ש].

שאלה: שם שורה אחרונה. ולד' הרמב"ם הו"ר כרמלית. הושמט מה שסיים וצ"ע, וכנראה שהבנתם שהצ"ע הולך רק על "ואף פסין לא מהני", אבל באמת מוכח מדבריו שלא קאי ע"ז, שאין פס מעלה ומוריד לגבי הדין של הרמב"ם של מקום פטור בכרמלית, שהרי בסוגריים מרובעים כתב "דפס לא מהני בפחות מד'", רק על הטעם הב' [ששייך גם לרש"י], אבל לטעם הא' לא צריך. וע"כ הצ"ע הוא שמסתפק על

עצם הדין של סמוך לכרמלית מצד א' (וכל המשנה מלשון החזו"א עליו הראי').
[א.ה. מתוקן לפנינו וכנ"ל].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין ל"ה: מקום פטור העומד ברה"י דינו כרה"י לכ"ע שכל דבר שברה"י דינו כרה"י בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר (סי"ט וסקפ"ז) וכתב בחזו"א דדוקא במוקף מאויר רה"י מד' רוחותיו אבל אם מג' רוחות מוקפת ברה"י וברוח ד' פתוחה לרה"י [והיא פתוחה מרוחב דע"ד] הוי מקום פטור ואם פתוחה לכרמלית ברוח ד' תלוי במחלוקת רמב"ם ורש"י בדין הקודם וכ"ז כשיש לה מג' רוחותיו מחיצות גבוהות י' טפחים אבל בפחות מזה לא הוי מחיצות והוי בתוכה רה"י וצ"ע בכל זה (אור"ח סי' ע"ג סק"ו).

מק"פ שבין רה"י לרה"ר שאין לו מחיצות י'

שאלה: שורה אחרונה, והוי בתוכה רה"י. בפנים איתא והווי רה"י באויר המקופ"פ, ואולי בדוקא הוא, וכוונתו למעלה מהמחיצות.
[א.ה. כוונת אאמו"ר שתוך המחיצות שפיר נבדל לעצמו, דמובדל במחיצות גבוהות ג"ט, אלא שאין כוחו להבדיל האויר שמעליו מרה"י, אך כפי הנראה הגר"ח לא הסכים, וס"ל דכוונת החזו"א לאויר שבין המחיצות ג"כ, דאם הוא נחשב כתוך רה"י הרי אין מק"פ ברה"י, ואם כי לא השיב הגר"ח בכת"י, מ"מ קחזינון שלא שינה מזה בשונה הלכות [כלל].

שונה הלכות סימן שמ"ה דין ל"ט: חורים שכלפי כרמלית כגון בית הסמוך לבקעה או לקרפף ויש בכותלה חורים הפתוחים לבקעה שאין עוברין מעבר לעבר [ואם עוברין ע"ל דין ל"ז] אם גבוהים י' ורחבים דע"ד הוי רה"י ואם גבוהים מג' עד י' ורחבים דע"ד הוי כרמלית ואם הם פחות מדע"ד וגבוהים מג' עד לרקיע הוי מקום פטור ואפי' לד' הרמב"ם בדין ל"ד שאין מקום פטור בכרמלית ה"מ באמצע הכרמלית והכרמלית מקיפו מכל צד אבל כאן שהוא מן הצד הו"ל מקום פטור (וע"ל סי' שמ"ו דין י"א ודין ד' וצ"ע ונראה דדוקא כאן בחור קאמר) וכ"ז כשגבהו ג' אבל בפחות מג' אף שאין בו דע"ד הוי כרמלית (סי"ז וסק"ע ע"א ובה"ל ד"ה חורי ושה"צ) ובחזו"א כתב שאם רוחב החור נגד הכרמלית ד"ט ועמקה פחות מד"ט ואין קרקעיתה גבוה ג' הוי כרמלית לכר"ע [אם הוא חור שיש לו דפנות] ואם קרקעיתה גבוה ג' תלוי במחלוקת הרמב"ם ורש"י דלרמב"ם הוי כרמלית ולרש"י מקום פטור ואם רוחב החור כלפי הכרמלית פחות מד"ט בין כשעמקה ד"ט ובין לאו הוי מקום פטור דהא אין כרמלית בצדה להשלימה ובוה אמרו אין חורין לכרמלית בפחות מד' מצטרף וצ"ל דין ל"ד דלרמב"ם אפי' פתוח לכרמלית בפחות מד' מצטרף וצ"ל דדוקא כאן בחורים קאמר שמוקפים רה"י מכל סביבם וצ"ע).

ב' מיני חור הפתוח לכרמלית, א. עם מחיצות ב. בלי מחיצות, והנפק"מ ביניהם

שאלה: ובחזו"א כתב. בפנים איתא "למש"כ בס"ק הקודם דביש לחור מחיצות אין נ"מ אם גבוה ג' או לא", נראה מדבריו שכאן מדובר בחור שיש בו מחיצות [ולא כהדין הקודם], ואם אין לו מחיצות הוי למטה מג' כרמלית בכל אופן [היינו אפי' הכותל קצר שאין בו רוחב ד'].
[א.ה. מתוקן לפנינו במה שהוסיף בסוגריים] [אם הוא חור שיש בו דפנות].

שונה הלכות סימן שמ"ו דין ה': מה"ת אין חייב אלא במעביר ד"א ברה"ר [ע"י עקירה והנחה כמו שיתבאר בסי' שמ"ז] וחכמים אסרו להעביר ד"א בכרמלית וע"ל סי' שמ"ט דין ז' שאין חייב מה"ת עד שיעביד הן ואלכסונון וע"ש דין י' אם מותר להוליך פחות פחות מד"א (ס"ב וסק"א י"ב).

שאלה: הושמט מ"ב סק"א מה שציין לגבי מושיט.

תשובה: השמטתי בכונה דלכא"ו אינו כאן מקומו (והמ"ב ה" מוכרח לבאר זה משום דל' השו"ע משמע דדוקא מושיט מרה"ר או מרה"י חייב ע"ש).

שונה הלכות סימן שמ"ו דין ז': מה"ת כל מקום שיש לו מחיצות אפי' כור או כוריים בין שהוקף לדירה בין שלא הוקף הוא רה"י ודעת התוס' שאפי' הוא אלף כורים הוא רה"י מה"ת ורק אם המחיצות לא נעשו בידי אדם או אם רבים בוקעים בהם [אפי' אין בוקעין על גבי המחיצות או דרך הפרצות אלא תוך המחיצות הוא מקום הילוך רבים. חזו"א סי' ק"ז סק"א וע"ש סי' ק"ח סק"א] לא הוי רה"י ודעת הריטב"א דכל שאין המחיצה נראית לעומדין באמצע ואין ניכרת להם לא הוי מחיצה וברשב"א כתב שלא נתברר שיעורו וברמב"ן נראה דדוקא במחיצות שאין עשויות בידי אדם או אם אין מוצא את עצמו בתוך המחיצות לא הוי רה"י אבל בעשויין בידי אדם מודה דהוי רה"י אי"נ דווקא אם אין המחיצה מעכבת וממעטת כלום על הרבים אין בה תורת מחיצה (סק"י ובה"ל ד"ה קרפף) ובחזו"א מצדד דמש"כ התוס' דמחיצות שאין נעשות בידי אדם אם רבים בוקעין בהם מבטלי להו להמחיצות הוא ג"כ דווקא באופן שהמחיצות גדולות כל כך שאין בני אדם עושין כדוגמתן אבל במחיצות קטנות לעולם אין רבים מבטלין אותם וצ"ע (וע"ל סי' שס"ד דין ו') ולדעת הריטב"א אין חילוק בין עשויות בידי אדם או בידי שמים כל שאין רואה עצמו תוך המחיצות רבים מבטלים אותם (אור"ח סי' ק"ז סק"א ובסי' ק"ח סק"א ע"ש עוד

שיטות בזה) וחרץ נקרא מחיצות עשויות בידי אדם (שם סי' ק"ח סק"ד) וע"ל סי' שמ"ה דין כ"ד.

שיעור מקום גדול שאין עליו דין רה"י

שאלה: באופן שאין רואה עצמו וכו'. בפנים איתא שאינו נעשות בידי אדם כדוגמתן [ומש"כ "ואפשר גם דעת תוס' כ"ן, היינו שגם הם נותנים איזה שיעור], ואולי זה שיעור אחר, וכמו שהרשב"א לא ניחא לי' בשיעורא דריטב"א כמש"כ בה"ל.

תשובה: אידי ואידי חד שיעורא הוא, דמנ"ל להחזו"א להמציא שיעור אחר לדעת התוס'.

[א.ה. כך השיב הגר"ח בתחילה, ולבסוף חזר בו ורשם קו למחקו, וחזר וקיבל ד' אאמו"ר ותיקן כנראה לפנינו. ונר' שבאמת ד"ז אינו ברור, אלא שגם אין ברור אם זה אותו שיעור או שיעור אחר, וע"כ העדיף להשאיר לשון החזו"א כמות שהוא בספר].

ביאור דברי תוס' דאתו רבים ומבטלי מחיצה שבידי שמים

שאלה: אפי' אין בוקעין ע"ג וכו'. זה שייך אחרי שורה י' [הכוונה אחרי "ובחזו"א מצדד וכו' וצ"ע"] כי זה דוקא לפי הפשט הנזכר שמה, אבל לפי הח"ס (הובא בסי' ק"ח י"א) הוי דוקא תוך המחיצות ולא ע"ג המחיצות, ואחרי שורה י' בודאי צריכין לציין לעיין בסי' ק"ח י"א, כי שמה מביא פשטים אחרים בתוס'.

[א.ה. אפרש הכוונה, שמתחילה לא היה כתוב בשונה הלכות כל הסוגרים אפי' אין בוקעין וכו', גם לא היה מצויין לחזו"א סי' ק"ח ס"ק י"א. והנה החזו"א חידש שכונת תוס' עירובין כב: דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דלא נעשית בידי אדם, מיירי במחיצות גדולות וכו', וזה משום שהחזו"א מפרש דאין הכוונה לבקיעה ע"ג המחיצה אלא בין המחיצה, וע"ז העיר אאמו"ר שצריך לכתוב את זה וגם לציין לד' החזו"א, ושם נפרש כאשר פי' הרבה אחרונים בסי' שס"ג דהכוונה ע"ג המחיצה, אין מקום כלל לחלק בין מחיצות המקיפות מקום גדול או קטן, ובאמת תוקן בשונה הלכות שלפנינו שנתוסף הסוגריים הנ"ל, וגם חזר לציין סי' ק"ח ס"ק י"א, ואף הוסיף לציין שבחזו"א שם נזכר עוד שיטות, ע"י היטב.

והנה היה כאן עוד הערות שלא העתקתי שיעקרום נוגע לסגנון הלשון ולמקורות, אך מ"מ למדתי מהם את השינוי שהיה בין הכת"י להנדפס בכדי להבין הערה זו שיש בה נפק"מ לדינא.

ובאמת שהנפק"מ מזה הוא אליבא דביה"ל שלכא"ו מפרש כהאחרונים ז"ל דמיירי בבקיעה ע"ג המחיצה, ע"י ביה"ל כאן ומ"ב וביה"ל סי' שס"ג סעיף כ"ט, ע"ש].

שונה הלכות סימן שמ"ו דין י': ובפתח מבוי אפי' אין מקורה כולו רק החצי החיצונה מקורה אמרי' פי תקרה ואם הפתח נעול צריך שיהא מקום ד' משפת החיצונה של הקורה עד הדלת ואז אמרי' פי תקרה ומצטרף עם המבוי ודוקא בפתוח לכרמלית אבל בפתוח לרה"ר אפי' הפתח נעול ואין מקום ד' הוי כלפנים דבטל לגבי המבוי וכ"ז לדעת הראב"ד בע"ל שסי' דין ט"ז דס"ל שמותר לטלטל תחת הקורה דחזור החיצון יורד וסותם אבל לדעת הרמב"ם שם בפתוח לכרמלית תלוי אם יש מקום ד' משפת הפנימית של הקורה ובפתוח לרה"ר מותר לעולם אפי' יש ד' משפת החיצונה של הקורה ומשפת הפנימית אין ד' [בה"ל ד"ה ומשקוף וכפי מה שביאר בחזו"א סי' ס"ו סק"ד] ובחזו"א מסיק דלהרמב"ם בפתוח לרה"ר לעולם מותר דבטל לגבי המבוי אבל בפתוח לכרמלית תלוי אם יש מקום ד' משפת הקורה הפנימית מותר ואם לאו אסור (אור"ח סי' ס"ז סק"א דדעת הרמב"ם כהרמב"ן וחזר ממש"כ בסי' ס"ו סק"ד ע"ש) וכ"ז לד' הרמב"ם אבל להלכה העיקר כדעת הראב"ד (שם סי' ס"ו סק"ד).

להבנת הענין הנגזר מעתיקים תחלה לשון החזו"א אור"ח סי' ס"ו סק"ד: ט' א' אבל בין לחיין אסור כו', פלוגתתם בין בנראה מבפנים ושוה מבחוץ, ובין בנראה מבחוץ, בין לפי' הרא"ש ובין לפרש"י, דבחוץ נמי עיקר ההיכר בתחלת הגימון אבל אח"כ הוא בלי היכר רק דופן נמשך ביושר, ואם העמיד לחי מבפנים ומשכו קימעא לחוץ, לפרש"י, דחשיב נראה מבחוץ, א"כ אף לאביי משתמש כנגד כל הכותל אף כנגד הלחי, דל מה שנראה מבפנים וחשיב לחי מה שבחוץ, ולרבי משתמש כנגד כל הלחי אף שלא כנגד הכותל, אם הכותל שכנגד ארוך כנגד כל הלחי, וכן אי משך הלחי קימעא לפניו, ולכו"ע חשיב נראה מבחוץ, משתמש לאביי עד חודו החיצון של לחי, ולרבי עד סוף הכותל דעיקר הלחי הוא לגימון שבין כותל ולחי מבחוץ, ודלוגתתן בסוגין לרשב"ג לא פריך לעיקר מלתא דאביי ורבי, ד"ל דפלוגתתן הוא באמת כנגד הלחי הנראה מבחוץ, ומיהו למאי דמשני, י"ל דאביי ורבי נמי מפרשו מלתא דר"י ונקטו למאי דסבר נראה מבחוץ לא חשיב לחי.

בענין המקום שבין הקורה לדלת נעולה כשאין באותו מקום ג"ט

שאלה: ואם לא וכו'. ובסוגריים ונ' שזה נ"מ וכו'. לכא"ו בזה אם לרמב"ם אינו חידוש, גם לרש"י אינו חידוש, א. דבדין בין לחיים וקורה גם רש"י מודה להרמב"ם דאמרי' מצא מין את וכו', כמבואר להדיא עירובין (ט.), וכמו שביאר החזו"א הטעם כיון שאין מחיצות [בסי' ע"ג ס"ק ד', הובא בשו"ה סי' שמ"ה דין ל"ד]. ב. החזו"א מדבר גם על פתוח לרה"ר, ושם הכרמלית נעשה רק ע"י ב' מקום פטור שכל א' לא הוי שיעור כרמלית, ובוה הרי החזו"א מסתפק אם שייך דין הרמב"ם [בסי' צ"ו ס"ק כ"א, הובא בש"ה שם]. אע"פ שכאן לכו"ע מצטרף, ולא שייך להפלוגתא כלל כיון שאין מחיצות, ולכן לא שייך לספיקו של חזו"א.

ג. שכאן מדבר החזו"א להרמב"ם [זה יש לדחות קצת דאיירי לשיטת רמב"ם (לגבי קורה) ולא לרמב"ם עצמו].

ובאמת החזו"א לא בא לחדש כלל דהוי כרמלית ולא מק"פ, דלא עלה על דעת איש שמקום ד' יהי' מק"פ, אלא שבא לחדש דלא אמרי' חודו החיצון וכו', ומרחיב הדיבור להראות שתלוי בשפת הפנימי כמו שהוא מסיים בביאור המ"א.

ואם זה כן חידוש, זה לא שייך דוקא בכרמלית לפי הבנת החזו"א בהרמב"ם, אלא גם ברה"ר לפי הבנת המ"ב בהרמב"ם, כמו שכתב החזו"א עצמו [ששמה קאי באמת לפי ההו"א שלו שהוא כהבנת המ"ב בהרמב"ם]. ובכרמלית עצמו הוא ל"ד ככה"ג, אלא גם אם אינו רחב ד' משפת החצי הוי כרמלית.

אבל אם באנו לכתוב מה דינו של הכרמלית הזה, זה אולי כדאי, אף שלא מפורש במ"ב ובחזו"א, אבל פשוט [כוונתו על כל מה שזכר בדין י' זה שלא בטל לגבי פנים] שאם פתוח לכרמלית יש לה אותו דין של בין לחיים הנזכר בסי' שס"ה תחילת דין ט"ו, וכן בפתוח לרה"ר, אלא דבפתוח לרה"ר בודאי אסור להוציא לחוץ ק"ו ממה שזכר שם סוף דין י"ט.

[א.ה. הנה הערה זו כפי הנראה סובבת והולכת על קטע שהיה בכת"י, וכעת נשמט כבר בדפוס לפי שקיבל מרן הגר"ח שליט"א את ד' אאמו"ר שליט"א, והסכים לדבריו וחזר בו. אך מ"מ מעיון בדברים נר' שיש כאן פתח להתבונן בעמלה של תורה של יגיעה בעיון לברר את עומק כוונת מרן החזו"א ז"ל, ולזה הנני מוכרח קצת להאריך, ואקווה שהדברים נכונים ושיהי' לתועלת בעז"ה.

הנה החזו"א סי' ס"ו ס"ק י"ד כתב דאם הקורה רחבה ד' והפתח נעול, ובין הקורה לדלת אין ד"ט, אסור משום דהווי כרמלית, וביאר דבריו דבפתוח לרה"ר כיוון שבטל שם מבוי על מה שבין הקורה לדלת, ובטל כל היתר קורה, מצטרף הכל ונעשה כרמלית, ובפתוח לכרמלית בלא"ה מה שתחת הקורה ככרמלית, כיוון דלרמב"ם אסור לטלטל תחת הקורה בפתוח לכרמלית [כמבואר בסי' שס"ה], וא"כ מצטרף מה שבין הקורה לדלת אל מה שתחת הקורה ונידון הכל ככרמלית. ולכא"ו היה מקום לדון דכל סברא זו תלויה בנידון מק"פ הפתוח לכרמלית, אי אמרינן מצא מין את מינו וניעור, ע"י סי' שמ"ה (בשונה הלכות דין ל"ד) שנחלקו בזה רש"י והרמב"ם, וכפי הנראה היה כתוב בתחילה (בכת"י השונה הלכות) לדון ולחדש דגם רש"י יודה לזה, ושגם לדידה יחשב כרמלית, ועוד שבאמת משמע שהחזו"א חידש גם על תחת הקורה שנחשב לכרמלית בפתוח לרה"ר ע"י שמצטרף עם בין הקורה לדלת [וכך משמע הלשון עיי"ש היטב], שהרי בלא"ה היה ניתר בהצטרפותו לכל המבוי, וע"י שהפתח נעול ואין בין דלת לקורה ד"ט מצטרף ונעשה כרמלית.

אלא שע"ז כ' אאמו"ר (א) שעצם דין ההצטרפות כאן אינה תלויה בהך פלוגתא, חדא דבלא"ה רש"י מודה כשאין הפסקת מחיצות בין מק"פ לכרמלית, וכמו שהביא מהחזו"א להוכיח מכל דין בין הלחיים הסמוך לכרמלית שמודה בזה רש"י. ועוד, שהרי הכא אנו באים לדון שתחת הקורה כמק"פ, ובין דלת לקורה כמק"פ, וא"כ אנו באים לצרף ב' מק"פ ולאשווי כרמלית יחידיו, וכבר נסתפק החזו"א שאולי אפי' לרמב"ם אין מצטרף, וכאשר העתיק בשונה הלכות סי' שמ"ה שם, והרי כאן הנידון בפתוח לרה"ר שאין כאן הצטרפות לכרמלית אחר כלל [ועוד שאם צריך לחדש ד"ז מאן לימא לן שבאמת כ"ה, אחרי שהחזו"א מדבר כאן בד' הרמב"ם].

(ב) ולא עוד אלא שפשוט שתחת הקורה בלא"ה נידון ככרמלית, ואף בלי הצטרפות אל תחת הקורה, שהרי הוא רחב ד', ואם אינו מתיר את המבוי לפי שאין שיעור מבוי משפתו הפנימי עד לדלת, א"כ מצד עצמו הוא כרמלית בלי הצטרפות כלל, וכל נידון הצטרפות נצרך אולי לצרף את מה שאחרי הקורה אליו, אך האמת ברור שאין כאן דיני צירוף מק"פ לכרמלית או ב' מק"פ, אלא שתחת הקורה ומה שאחרי עד הדלת, כיון שאין הקורה מתיר שאין שיעור מבוי ממנו ולפנים, נעשה הכל שטח א' שרחב ד' והוהו כרמלית, ובהכרח שעיקר כוונת החזו"א אינו לדון על המקום שתחת הקורה, כי אם להוכיח שהמ"א שמחלק בין אית ד' ללית ד', דמשמע מינה דבאית ד' שרי, מיירי לגבי השטח שמשפתו הפנימי ועד לדלת, ולא לגבי תחת הקורה, דאלי"כ יחשב הכל כרמלית, וע"כ חילוק ודן באופן של הצטרפות המקומות, אך פשיטא דא"צ לדין צירוף של מק"פ למק"פ או לכרמלית.

(ג) והנה מה שהיה מקום לבאר ד' החזו"א באופ"א הוא, שבאמת מתייחסים לתחת הקורה כמקום בפנ"ע, ולבין הקורה ודלת כמקום בפנ"ע, וזה א"ש אם ההיתר של הקורה מחודו הפנימי, וד"ז כ"ה להחזו"א עצמו בכרמלית, ולמ"ב גם ברה"ר, והטעם שניתר כשאין הקורה ד' משום שתחת הקורה נידון כמק"פ [והכוונה לחילוק שבין פי' החזו"א בסי' ס"ו סק"ד בד' הרמב"ם [ושכן ס"ל באמת למ"ב] למה שמפרש החזו"א עצמו בסי' ס"ז סק"א בד' הרמב"ם, דבתחילה פי' דגם ברה"ר חודו הפנימי גודר אלא שמשמש תחת הקורה כדין מק"פ, ובסי' ס"ז חזר לפרש דברה"ר חודו החיצון גודר, עיי"ש היטב], וממילא יש לדון כהנ"ל, אך באמת זה נכון רק במקום שאין בו ד', דבקורה ד' הרי לפי"ז אדרבה תחתיו כרמלית גמורה, וא"כ אדרבה מוכרחים לומר כהנ"ל שהרי החזו"א מיירי ברחב ד' [ומש"כ לעיל דמצרף ב' מק"פ, היינו לפי ההבנה דלפ"ר בחזו"א, אך באמת זה אינו להמעין היטב דמיירי כאן בקורה רחבה ד', שלפי דרך זו תחתיו כרמלית], ובפתוח לכרמלית גם באין רחב ד' נידון ככרמלית מצד פרצתו לכרמלית, ואף בלי הצטרפותו אל מה שבין הקורה לדלת, וא"כ מ"מ אין מקום לדון כאן יצירת כרמלית ע"י צירוף ב' מק"פ וצירוף תחת הקורה אל מה שלאחמ"כ, ואדרבה שהוא עצמו כרמלית לכו"ע, וממילא מה שמן

הקורה ולפנים פרוץ לכרמלית בלי שום הפסק מחיצה, ולכו"ע נחשב לכרמלית, ואין תלוי כלל בנידון שבסוף סי' שמ"ה וכו"ל.
 (ד) ובאות ד' הוסיף אאמ"ר דבדודאי כל מה שתחת הקורה וכן מה שבין קורה לדלת כרה"י מה"ת וכרמלית מדרבנן, ואסור להכניס משם לרה"י ולהוציא משם לרה"ר, ומותר להוציא ממנה לכרמלית להכרעת החזו"א, וכמו שציין לסי' שס"ה, עיי"ש.]
 * * *

שונה הלכות סימן שמ"ז דין ו': יד חברו הפשוטה לרשות אחרת הוי מקום פטור מה"ת ולכן אם פשט א' ידו לחוץ וחפץ בה ונטלה חברו והביאו לפניו או להיפך פטור וכן אם העביר אדם חפץ ב' אמות ברה"ר והניחה ביד זה שעומד בפנים וידו פשוטה לחוץ וחזר ונטלה והעבירה עוד ב' אמות פטור שהרי נח במ"פ וכן הוא עצמו אם הושיט ידו מלאה מרה"ר לרה"י ונחה ידו [דהיינו שנפש מעט] ואח"כ חזר וזרקו משם לרה"ר [וכן להיפך] פטור דאף דנחה ידו הוי כנח במ"פ [ואם היד למטה מג' תלוי במחלוקת דלעיל דין ה'] אבל אם הוציא ידו מרה"י לרה"ר או להיפך ונחה ידו בין לפני שהוציא ובין אחר שהוציא ואח"כ הניחה חייב דדרך מלאכה הוא בכך כיון שלא הוציאה מידו עד ההנחה ולא מקרי שנח באמצע במקום פטור [חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ז ח' וסי' ק"ה סק"ב י"ב].

העוקר מרה"י ושוהה שם בידו הפשוטה לשם מרה"ר ואח"כ הוציא האם חייב [וגדר ידו הפשוטה לרשות אחרת]
שאלה: וכן הוא עצמו וכו'. הנה בחזו"א ק"ה ב' כתוב חידוש יתור, שאפי' עקרו מרה"י [ע"י ידו הפשוטה] ושהה וזרקו לרה"ר פטור, אף שלמעלה יצא מרה"י לרה"ר. אבל נראה שהשמטתם את זה בכוונה, שזה רק לשיטת רש"י, ותוס' חולקים, וכן נראה נכון לכאן, ואף שהחזו"א בס"ק י"ב מוכיח פעמיים מהתוס' לפי שיטת רש"י לדינא, היינו דבציורים שלו גם תוס' מודים [והם הציורים הנזכרים שם].
 [א.ה. שורש הנידון בפלוגתת רש"י ותוס' עירובין דף כ. א] אם יד הפשוטה לרשות אחרת כמק"פ או לא, דלרש"י כמק"פ, ולתוס' לאו כמק"פ, ומ"מ לרש"י בהוציא בידו מרה"י כשגופו וידו ברה"י, אף שנח אח"כ כשידו פשוטה ברה"ר חייב, וע"י הטעם בתוס' בעירובין שם, אבל אם עקר ע"י יד הפשוטה לרשות אחרת שמיד נעקר לתוך יד שהוא מק"פ פטור לרש"י, אך לתוס' דאינו כמק"פ חייב ואכמ"ל, וע"ז כ' אאמ"ר דכנראה לא קי"ל כרש"י בזה, ושכ"ד הגר"ח שליט"א בד' החזו"א].
 * * *

שונה הלכות סימן שמ"ז דין ז'-ח': אין המוציא מרשות לרשות ולא המעביר ד"א ברה"ר חייב עד שיניחם או שיעמוד דהוי הנחה כנ"ל דין ה' ודוקא שעמד לפוש אבל אם עמד לכתף לא מקרי הנחה אבל אם הניח לארץ אפי' הניחו לצורך כיתוף הוי הנחה וחייב [חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ד] ויש להסתפק אם עמד אדם לכתף ועקר חברו מידו והוציא אם חייב (שם) וכ"ז דוקא בחפץ גבוה מהארץ ג"ט אבל אם חפץ תוך ג"ט לקרקע בין שהי' תוך ג"ט בכל העברתו ובין שהורידו עכשיו חשיב הנחה וחייב ואפי' הולך ולא עמד (שם).
המעביר ד"א ועמד לפוש באמצע הד"א פטור שלא עשה המלאכה בב"א וכן אם עמד כדי שלא יעביר ד"א או לשום סיבה אחרת כל שלא עמד לכתף אבל עמד לכתף חייב (סי' רס"ו ס"ק י"ח וסי' שמ"ט סק"יז) ושה"צ שם וכ"כ בחזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ד]. ויש להסתפק אם הניח החפץ בארץ לצורך כיתוף ותוס' משמע דגם בזה חייב, ואם החפץ תוך ג"ט לקרקע בין שהי' תוך ג"ט בכל העברתו ובין חפץ שהגיע לתוך ג"ט לארץ באמצע העברת ד"א שהורידו עכשיו לא חשיב הנחה תוך ד"א לפטור ואפי' מתגלגל על הארץ [חזו"א שם] וע"ל סי' שמ"ז דין י'.

חפץ שהגיע לתוך ג"ט לארץ באמצע העברת ד"א שאלה: ודוקא וכו'. טעות, כי זה רק ליקרא הנחה לחייב אותו חוץ לד' אמות, כמבואר להדיא בחזו"א בדבור הקודם ובאותו דיבור בלא"ה, וכדמוכח מהשורה הקודם בש"ה, דלגבי לפטור אותו בתוך ד' אמות לא מקרי הנחה, דאפי' ע"ג קרקע ממש מסתפק החזו"א [ומש"כ החזו"א בסוף "ומצינו דאמר" וכו' למפטר וכו', פשוט דאין זה חזרה ממה שאמר מקודם, אלא דשם שאני], ופשוט דשייך לדין ז', ומסתמא ט"ס הוא.

[א.ה. בכת"י שונה הלכות היה כתוב את המילים ודוקא וכו' שבשונה הלכות סוף דין ז', כאן בדין ח', והיינו שאם באמצע העברת ד"א היה תוך ג"ט לארץ נחשב כהונחה לפטור, ואפי' שלא נעצר לנוח שם והוא תוך כדי הילוך, ולכאן מקור לזה מד' החזו"א סוף ס"ק ד' (בס"י ס"ב שם) שכי' ומצינו וכו', עיי"ש מה שלמד מכותרת שכשהיתה תוך ג"ט לארץ חשיבא הנחה בפטור, ואח"כ לכשיגיע וינוח כבר א"א לחייבו, עיי"ש. אך ע"ז הוכיח אאמ"ר שלגבי תוך ד"א ודאי לא אמרינן הכי, וכמפורש בסוף ד"ה הקודם בחזו"א שם, וכדמוכח ממש"כ לגבי הניח לארץ ע"מ לכתף דמוכח מתוס' שחייב, ואף שהיה בארץ ממש, כ"ש תוך ג"ט [וכיון ששם הוכיח כן מתוס', לא מסתבר לומר שבסוף חזר בן], ובהכרח צ"ל דיש חילוק בין תוך ד"א להנחת כוורת, וגם חזינן חילוק בין הנחה לפטור תוך ד"א, להנחה חוץ לד"א להתיר, וכמב"ו שם בחזו"א לגבי הניחו לארץ ע"מ לכתף, ועד"ז גם לגבי הנחה תוך ג"ט וכמבואר שם בחזו"א, וכמו שהוא מפורש לפנינו בשונה הלכות, ע"י היטב דין ז' ודין ח'. (וא.ה. ובטעם החילוק בין הנחת כוורת להנחה תוך ד"א, אף ששניהם הנחה לפטור, אולי משום דבכוורת סופו לנוח שם, וע"כ משעה שהגיע תוך ג"ט אתחלה הנחה, משא"כ תוך ד"א

אף שהיה תוך ג"ט לארץ מ"מ אינו כמונח, דאין סופו לנוח שם, ואפי' כמונח על הארץ ממש לא חשיבא הנחה וכו"ל). וכבר כתבנו שבשונה הלכות שלפנינו הסכים לד' אאמ"ר, כמב"ו למעיינן].
 * * *

שונה הלכות סימן שמ"ז דין י': הזורק ד"א ברה"ר והגיע תוך ג"ט לארץ או שהיתה זריקתו תוך ג"ט או שמתגלגל על הארץ אין חייב עד שינוח ע"ג משהו ואם אחזתו הרוח משהו בתוך ג"ט אפי' באויר מקרי הנחה [חזו"א או"ח סי' ס"ב סק"ד] וזהו לדעת הפוסקים כראב"ד וע"י במ"ב סי' שנ"ב סק"ז דלפ"ד הגר"א אם הגיע תוך ג"ט לקרקע הוי כמונח].

אחזתו הרוח תוך ד"א

שאלה: [איך הדין] אם אחזתו הרוח באויר. ולא מצאתי זה בחזו"א [ומש"כ 'ומיהו תוך ד"א לא חשיבא הנחה לקולא אפי' מתגלגל וכו', היינו לי"מ הגיע לתוך ג' ועודנו מתגלגל, אלא אפילו מתגלגל על הארץ כמבואר בכל הס"ק, אך לא נתכוון לומר דל"מ אחזתו הרוח אלא אפי' נתגלגל על הארץ, וא"כ א"א ללמוד מדבריו] אכן באמת פשוט שכן מיקרי הנחה גם לקולא, וכן מוכח בסוף תד"ה אחזתו (שבת ק), שכתבו דסיפא איירי בנח משהו דומיא דרישא, ע"ש. ומשום דאף שזה באויר סוף כל סוף נח משהו באויר, ועדיפא מנתגלגל על הארץ ממש.
 [א.ה. לפנינו בשונה הלכות נדפס דין אחזתו הרוח תוך ג' טפחים דחשיבא כהנחה].
 * * *

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ב': ד"א אלו מודדין לו באמה שלו (ס"א) דהיינו שהקנה שהוא מראש אצבע האמצעי עד המרפק נחשב לה' טפחים ומוסיפין עוד שתות שלו שיהי' ו' טפחים [חזו"א או"ח סי' ל"ט סק"טו וע' בספר שיעורין של תורה] ולכן אם האיש אורך ביותר מודדין לו הד"א שלו שהם גדולים משאר בני"א ואפי' מעביר ד"א בבת אחת אין חייב ומותר עד שיעביר ד"א שלו (ס"א וסק"ג ושה"צ ונשאר בזה בצ"ע אבל בחזו"א או"ח סי' קי"ב סק"א) הסכים לזה וכ"כ בסי' ס"ב סק"ט סוף אות ד') ואם האיש הזה גופו בינוני כשאר כל אדם אבל אמתו קצרה משאר בני"א נותנים לו ד"א בינוניות של כל אדם שכל א' מהן ששה טפחים אבל אם גם בגופו הי' ננס אין נותנין לו אלא ד"א שלו וע"י פמ"ג (ס"א וסק"ד ושה"צ) ובחזו"א מסופק במי שאמתו אין גדולה לפי מדת גופו אם נותנין לו כל הד' אמות של קודש או שנותנין לו ג' אמות כ"א מהם שלישי גופו והאמה הרביעית לפי אורך אמתו אם אינה פחותה משל קודש ואם פחותה נותנין לו הרביעית של קודש ע"ש [או"ח סי' ל"ט סק"טו].
 [א.ה. להבנת הענין העתקתי להלן לשון החזו"א, ועיי"ש מש"כ בזה].

בירור דעת החזו"א בסוגיא דננס באבריו

שאלה: ובחזו"א מסופק כו' וכן וכו'. הנה עיינתי קצת בהערות של מו"ח (שליט"א) [הכוונה להגרא"צ טורצ'ין זצ"ל], ומהם נתעוררתי להבין דברי החזו"א האלו, שהם מהקשים בכל הספר מפאת קיצורם. וכמה יגיעות יגעתי בזה עד שעלתה בידי הפי' בעוה"ז, ונדמה לי שכל הרואה יראה שהן הן הדברים שיצאו מפיו הק' של החזו"א ז"ע, וראויין הדברים למי שאמרו. ראשית כל, כל המעיינן ישתומם איך החזו"א אחרי הביאו המ"ב שבנוי על דיוק מרש"י [וזה בנוי על דיוק ל' הגמ' דלא קאמר ננס סתם], חולק עליו בלי לכתוב שחולק, ובלי להביא חבילות של ראיות לדבריו ולדחות המקורות של המ"ב. לכן נראה ברור שאינו חולק כלל, ואינו דן על דינו של המ"ב, ואדרבה כל מה שכותב בנוי על דברי המ"ב ורש"י (שהוא מקורו). והצעת דבריו היא כך, שבא לתרץ תימה על רש"י, שלפי פירושו לכאן' גם בננס באבריו הוי "כבדידי" משערין, היינו לפי גופו, ומה תירץ הגמ' דלא פסיקא לי' [וקושיא זו נזכר בפ"י בדרך הב' שהוצרך לבאר יותר התיורין], ע"ז תירץ בדרך הא', דיש עוד מציאות דמשערין בשל קודש, דהדין דבדידי משערין היינו לפי אמתו ולא לפי גופו אע"ג דלא סגי לי' באמתו [וזה פ"י דבריו "אין מוסיפין לו", היינו על אמתו].

אבל דוקא אם אינו פחות משל קודש, הא פחות נותנין בשל קודש, כיון דלא סגי לי' באמת באמתו, הא אם סגי ליה (היינו שאמתו כגופו) ודאי נותנים בדידי' ממש, ואפי' פחות משל קודש, וכדברי רש"י והמ"ב [כמדוייק מהגמ'] (דלא נאמר בשל קודש אלא היכא שבין כך אמתו אינו המדה הנדרשת). [ומש"כ "דהא דעוג נותנין לי' אמה דידי" היינו אמה הנזכר ברש"י דסגי לי', הא אם אבריו אינם לפי גופו נותנין לפי אבריו אף דלא סגי לי'].

ועוד חידש מציאות בננס שהוא ננס באבריו [היינו שאבריו אינם לפי גופו, וכפ"י מו"ח, מדלא כתב ננס בגופו ואבריו כריש הד"ה] שנותנין בשל קודש להוסיף מעל אמתו ועל צרכו, דגם ע"ז נאמר בשל קודש, דכל היכא דלא סגי באמתו משלימים על קודש, בין אם צרכו (היינו מדת גופו) יותר משל קודש או פחות. וה"ה כשצרכו בשל קודש בדיוק (והוא ננס באבריו הנזכר בגמ' לפירש"י) ואמתו קטנה, נותנין בשל קודש, לא מפני שצרכו כן, אלא כמו שאר אינשי, נמצא דבננס באבריו לא משערין בדידי' מטעם דידי' [וננס באבריו כולל גם המציאות הנזכרים, ורש"י פי' המציאות הפשוטה]. ובדרך הב' כתב דמציאות של רש"י הוא בדוקא, דתמיד משערין לפי גופו, ואפי' היכא דאמתו אינו כפי גופו, ומ"מ לא מיקרי בדידי', דהא לפי צרכו, אמה הד' צריך רק כפי אמתו, אלא שנאמר הלכה דגם באין אמתו כגופו מודדין גם הד' כפי גופו אף דאין צורך, וע"ז מסיק [אחרי שנסתפק] דהיינו דוקא אם אמתו פחותה משל קודש (אמה קטנה), הא אם אינו פחותה משל קודש [וננס באבריו שהזכיר כאן היינו (כמו בשורה ח' בדבריו) פחות

מגופו, ואינו ננס ממש], באמת מודדים הד' כפי אמתו כמו הצורך, דלא נאמר הלכה שמודדים גם הד' כפי גופו אף שאין צווי אלא אם כפי הצורך (היינו אמתו) יהי' פחות משל קודש, ובכה"ג לא נותנין בשל קודש דווקא, אלא נותנין כפי גופו, אלא שהיכא שגופו בינוני יוצא כשל קודש, וזה המציאות היחידה, והסיבה לשל קודש הוא בגלל גופו, ומ"מ אין זה בדידי' וכנ"ל [ובלי מה שמסיים גם שייך תירוצו, אף שלא נאמר כלל הלכה בשל קודש]. וכ"ז באין צורך, אבל בגופו ואבריו שווים אינו מדבר כלל, דהא נ"מ אם משערין בגופו ואבריו וכדברי המ"ב, נמצא דהיכא דאין אבריו לפי גופו, אדרבה נותנין כל הד"א לפי אבריו, אם אינם פחותים קודש, ואם פחותים נותנין בשל קודש [ואין נ"מ בגודל גופו]. ולדרך הב' נותנין ג"א עפ"י גופו, והד' לפי אמתו אם אינו פחות משל קודש [ואין נ"מ בגודל גופו], ואם פחות נותנין הד' ג"כ לפי גופו בין באינו פחות משל קודש, בין בפחות כאבריו, אין דיון בכלל, ודאי הדין כמש"כ במ"ב. [וכ"ז דלא כהבנת הש"ה כלל].
 והא דפשיטא לי' בדרך א' ומסיק כן ג"כ בדרך ב', דיש הבדל בין פחות משל קודש לאין פחות, והוא מלשון הגמ' דקאמר ננס באבריו, דמשמע דוקא ננס, ו"אבריו" היינו שאינם כגופו.

תשובה: עיינתי עוד פעם בחזו"א, ועלו לי המסקנות כמו לכב' (אף שבפ"י כמדומה קצת אחרת, אבל אין נ"מ בזה ותקנתי).

[א.ה. בעניין זה ראיתי הכרח להרחיב קצת הדיבור, והנני מעתיק לשון החזו"א קונטרס השיעורים (סי' ל"ט ס"ק ט"ו) וז"ל: ומשמע דננס בגופו ובאבריו אין נותנין לו אלא אמה דידי', וכ"כ המ"ב סי' שמ"ט לדינא, ונראה דהא דעוג נותנין לו אמה דידי' היינו דווקא באבריו גדולים, אבל אם אבריו אינם לפי קומתו, כיון שהם יתרים על של קודש או כשל קודש אין מוסיפין לו אע"ג דלא סגי ליה, וכן אם הוא ננס באבריו אין נותנין לו אלא של קודש, וכן ננס שהוא ננס באבריו נותנין ליה אמה של קודש. ויש עוד לפרש דלעולם חושבין לו גופו ג"א, ושליש גופו חושבין לו אמה, ומוסיפין לו אמה דיליה, ולא משכחיל דיהבינן ליה אמה של קודש אלא כשגופו בינוני וננס באבריו, ואע"ג דלפ"ז לעולם בדידי' משערין, מ"מ לא פסיקא ליה דבינוני שהוא ננס באבריו אילו משערין בדידי' היה ראוי ליתן ליה ג"א לגופו ואמה קטנה לפי שישו ידיו, ואנן יהבינן ליה ד"א של קודש, מיהו יש לעי' בבעל קומה וננס באבריו איך יהבינן לי' האמה היתירה, אם לפי גופו או לפי אבריו, ונר' דלפי אבריו כיון דהוא לא פחות משל קודש, עכ"ל מרן החזו"א ז"ל.

והנה כפי הנר' היה כתוב מתחילה בשונה הלכות כתי' שיש מחלוקת בין המ"ב לחזו"א בכל ננס שאבריו קטנים, אם נותנים לו אמה של קודש או דידי' [וכן ראיתי במלקטים בזמנינו כגון ביאורים ומוספים של הוצאת דרשו שכתבו כן], וע"ז האריך אאמ"ר להוכיח שזה אינו, וכל שהיחס בין האברים לגוף שווה אזלינן בתר דידיה להקל ולהחמיר לכו"ע, ואין בזה שום חולק, וכפי הנר' הסכים לזה מרן הגר"ח שליט"א כנראה בשונה הלכות שלפנינו שאין רמו למחלוקת מ"ב וחזו"א בד"ז, ומ"מ הנה אאמ"ר שליט"א האריך בביאור ד' החזו"א, ויוצא לפי דבריו הרבה חידושי דינים שלא נזכר מזה בשונה הלכות, וכפי הנר' הוא כתוצאה ממש"כ הגר"ח בתשובתו שאף שחזרו בו בעיקר הנידון אם יש מחלוקת מ"ב וחזו"א וכנ"ל, מ"מ הוא מפרש באופ"א קצת לד' החזו"א, ואפרט קצת. [ויש לציין להערות הגרש"ב וולדנברג זצ"ל שגם הוא העיר בעניין, ועיי"ש מש"כ בזה].

דהנה בשו"ע אי' שכשהיחס בין אמתו לגופו שונה, נותנין לו אמות של קודש, ולפ"י לא איכפ"ל באיזה אדם מיירי, דכל שאין אבריו בייחס המתאים לפי שאר מדות גופו כבר לא אזלינן בתר דידיה אלא בתר של קודש, וכמו"כ לפ"י כשאינו נותנין לו אמה של קודש הכוונה לכל הד"א, אלא כשם שלהיפך כשאזלינן בתר דידיה היינו כל הד"א [וע"י היטב בלשון השו"ע].

ואמנם מרן החזו"א חידש בדרך ב' דג' אמות ראשונות לפי גופו, ורק אמה ד' שהיא לצורך פישוט ידיו, בזה קאמר השו"ע דאזלינן בתר של קודש, ולדרך א' כל ד' אמות של קודש בכל אחד, וככל מש"כ לעיל, ושוב חזר להסתפק דאולי אם אמתו גדולה משל קודש יקבל אמה ד' כפי אמתו, דמה שאמרו של קודש לא אמרו אלא למי שאמתו קטנה משל קודש [ואינה לפי מדת גופו, דהוא ננס באבריו ולא בכל גופו], וככל הכריע דבכה"ג יקבל לפי אמתו כיון שאינה פחותה משל קודש, וככל החזון הזה בד' החזו"א נר' בשונה הלכות, ומש"כ בשונה הלכות נסתפק החזו"א, הכוונה דלא הכריע החזו"א מה העיקר בין ב' הדרכים, הדספק שבסוף דברי החזו"א לא העתיק כספק, שכבר הכריע החזו"א גופיה, ואאמ"ר שליט"א חידש בד' החזו"א לפי דרכו בביאור דברי החזו"א ב' חידושים, א) דמש"כ בסוף דנותנין לו אמה דילי' אם זה יותר משל קודש, זה גם לפי דרך א', ולא רק לדרך ב'. ב) שלדרך ב' ג' אמות ראשונות לפי גופו, ואפי' בננס שאבריו אינם ביחס לגופו, וגופו ג"כ פחות משל קודש, ורק אמה ד' יתן לו בשל קודש, ובשונה הלכות לא משמע חידושים אלו, וע"י עוד בכל ד' אאמ"ר בביאור ד' החזו"א, וע"י היטב בל' החזו"א, ובד' הגרש"ב וולדנברג זצ"ל המצויין לעיל, שלא פתחתי אלא פתח להכנס בו ולעיין בכ"ו, ודו"ק].
 * * *

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ה': הי' הולך עם החפץ והעבירו ד"א ברה"ר או שבירר ד"א במזרח ומושיט חפץ למערב מודדין ד"א של קודש (שם).

מו"מ בביאור לשון החזו"א

שאלה: הי' עומד ברה"י וכו'. נראה שלמד פי' מש"כ החזו"א סי' קי"ב סק"א בסוף הדף "ומשמע דלוקח חפץ מרה"ר וכו". אבל בפשטות

משמע דכוונתו שעבר ברה"ר ולא עמד, אלא לקח החפץ בדרך הילוכו. **תשובה:** לזה איני מסכים.

[א.ה. במהדורת כתי"ה היה כתוב היה עומד ברה"י כי פי' כך לד' החזו"א, ואמרו"ר טען שאי"ז הפי' בחזו"א, ולא הסכים עמו הגר"ח שליט"א כמפורש בתשובתו, ומ"מ לפנינו חזר וקיבלו, ותיקן וכתב במקום זה היה הולך וכפי' אמרו"ר. וראיתי שגם הגרש"ב וולדנברג זצ"ל העיר כהערת אמרו"ר, והוכיחו וביירר שכך הפי' בחזו"א, ושם השיב מרן הגר"ח שליט"א שההערה נכונה ושמתקן עפ"י. וזה הטעם שלפנינו הוא מתוקן, וק"ל. והנה למעשה אין בכל מו"מ זה נפק"מ למעשה כמב' שם בד' הגרש"ב זצ"ל, כי אם לברר אמיתת כוונת מרן החזו"א זצ"ל בלשונו הקצר].

שונה הלכות סימן שמ"ט דין ו': אסור מדרבנן להוציא חפץ מתוך ד' אמותיו ואפי' החפץ מונח בסוף ד' אמותיו ואין מעבירו אלא משהו (וע"ל דין ט' וצ"ע) אבל מדאורייתא אין חייב בזה עד שיעביר ד"א של קודש (חזו"א שם).

אם יש איסור להוציא משהו מתוך ד"א המיוחדין לו (להמ"ב)

שאלה: (וע"ל דין ט' וצ"ע). מסתמא הכוונה למש"כ שם דין ט' בסוגריים. אבל מסתמא גם המ"ב מודה, אלא דכתב "בתחילת ד' אמותיו" לבאר מש"כ "מביאין" [דמהיכן מביאין].

תשובה: כתבתי כן בהערות.

[א.ה. הנני מעתיק דברי הגר"ח שליט"א בשונה הלכות בדין ט': היו ב' אנשים, מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה כגון שיש ביניהם ו' אמות, ומונח דבר מאכל אצל זה בתחילת ד' אמותיו [ולפי' החזו"א (הני"ל) דין ו' אין נ"מ אם בתחילת ד' אמותיו או בסוף], מביאין ואוכלין בב' אמות האמצעיות שהן של שניהן, ובלבד שלא יוציא כל א' מתוך שלו לתוך של חבירו וכו'.

ובהערות שבסוף הספר כתב וז"ל: ואפשר שגם ד' המ"ב כן, ומה שצ"ע כן משום לשון הגמ' מביאין וכו', וצ"ע.

כוונת הגר"ח להלשון מביאין לא משמע על הוצאה מסוף ד' למשהו חוץ מד', אלא על מתחילת ד' עד לאחר ד', וזו גם כוונת אמרו"ר [אלא שעל דעת שניהם י"ל דה"ל נמשך אחר ל' הגמ', ול' הגמ' גופא מ"ט נקטה הכי, וצ"ע]. ועי' בהערות הגרש"ב וולדנברג זצ"ל שגם הוא העיר ככל הני"ל, עיי"ש].

שונה הלכות סימן שמ"ט דין י"ב: וכ"ז לא מהני רק להוליך ברה"ר או בכרמלית אבל לא להוציא מרה"י לכרמלית [מיהו ע"י גוי יש להקל בזה לדבר מצוה] ולא יפה עושין איזה קהלות בשבת שנותנין ס"ת לביהכ"נ ומוליכין דרך כרמלית ע"י הושטה מא' לחברו בפחות מד"א שמ"מ עושין איסור במה שמוציאין מהבית לרחוב ובאבן העזר מיקל בזה ע"י זה עוקר וזה מניח שהעומד בפנים יושיט הספר לחוץ ולא יתן לתוך ידו רק השני יטול מידו אבל בבית מאיר אוסר גם בזה (וע"ל סי' שמ"ז דין א' ט"ז) ולענין מילה ע"י בסי' רס"ו דין ט' (סקי"ג ובה"ל ד"ה וליתנו ושה"צ).

זה עוקר וזה מניח ברשויות דרבנן לצורך מצוה ושלא לצורך מצוה

שאלה: צריך לציין וע"ל סי' שמ"ז דין א' ט"ו ששם מבואר דשלא במקום מצוה אסור אפי' רשויות דרבנן, ומסתמא כוונת המ"ב בשם האבן העזר להתיר במקום מצוה, אף שגם זה קשה להבין, מ"ש מפחות פחות מד' אמות.

[א.ה. מתוקן לפנינו, ובגופו של דבר ע"י באבן העזר בפנים דמשמע אף שלא במקום מצוה, אלא שלד' הרמ"א סי' שני"ב כ' להתיר במקום מצוה, ומה שק' מפחות פחות מד"א, הנה בביה"ל לא ברירא ליה לאסור במקום מצוה, ובאבן העזר מפורש שמתיר פחות פחות מד"א בכרמלית (והמ"ב לא האריך בזה, דבלא"ה ס"ל דלא כוותיה)].

שונה הלכות סימן שני"ב דין ג': ואם הי' ספר העשוי בגלילה בידו ונתגלגל מידו לרה"ר אם לא נח לכונ"ע מותר להביאו אצלו משום כבוד כתבי הקודש ואפי' אין מסולק מהארץ אלא כמלא מחט [ודעת הגרי"א שאם הגיע תוך ג"ט לארץ הוא כמונח על הארץ] אבל אם נח ע"ג זיז רחב ד' [ואם הוא פחות מג' סמוך לקרקע אפי' אינו רחב ד'] או ע"ג כותל משופע שרבים מכתפים עליו לדי' תוס' ורשב"א [דאל"ה] הוא כרמלית ומותר] ולדי' רמב"ן וריטב"א אפי' אין רבים מכתפים עליו [דס"ל דהוי רה"ר] אסור להחזירו וכדי שלא יעמוד בבזיון הופכה על הכתב (סי' וסקי"א י"ד ט"ו ובה"ל ד"ה בענין וד"ה אם ושה"צ).

אגודו בידו ונח בכרמלית לגבי כתבי הקודש (להמחמירים בשאר דברים)

שאלה: הנה במ"ב אינו מבואר אם המחלוקת הובא בסקי"י קאי גם על כתבי הקודש או לא, אלא שאפשר לדייק ממש"כ בסי' י"ד דאם הוי כרמלית מותר לכונ"ע בכתבי הקודש [לכו"ע פי' אפי' להרמ"א בס"א, דלהרמב"ן המובא בבה"ל ד"ה בעינן אסור כיון דמיקרי הנראה ברה"ר]. אבל בש"ה שלא כתוב הטעמים של מחלוקתם של הרמב"ן ותוס', א"א לדייק הדין הזה, וחסר.

[א.ה. ועפ"י הוסיף בשונה הלכות הסוגריים [דאל"ה] הוה כרמלית ומותר] עיי"ש].

שונה הלכות סימן שני"ג דין ג': זיז דהיינו דף הבולט מהכותל לרה"ר למעלה מ" טפחים בין שיש בו דע"ד (וע"ל סי' שמ"ה דין ל') ובין

שארין בו דע"ד ובין שחלון פתוח לו או מופלג ממנו או שאין חלון כלל מותר להשתמש בו לתת עליו וליתול ממנו כלי חרס וזכוכית וכיוצא בהן כלים שאם יפלו ישברו [אלא שאם אין חלון פתוח לו הוי מקום פטור ומותר להניח עליו אפי' מרה"ר כנ"ל סי' שמ"ה דין ל'] אבל שאר כלים אסורים שמא יפלו לרה"ר ויביאם [ואם יוצא על אויר כרמלית למעלה מ" מותר אפי' כלים שאין נשברין] ודוקא בזיז וכי"ב שסתמו אינו רחב והמשתמש אינו עומד שם עם הכלי ולכן אסור חכמים [ולא חילוק אפי' הוא רחב] אבל אם הוא דבר רחב כגון שדרך המשתמש לעמוד שם עם הכלי לא גזרו ומותר להשתמש בו בכל הכלים ואפי' אין הגג רחב אלא ד"ט לא חילקו חכמים ומותר (סי' ב' ג' וסק"ח ט"ו ובה"ל ד"ה וחלון וד"ה ודוקא ושה"צ).

גדר זיז שלמעלה מ"י אי הוה רה"י או מק"פ

שאלה: הנה בבה"ל ד"ה וחלון מבואר דיש הבדל בין אם הזיז פתוח לחלון או לא, דאם אינו פתוח הוי מקום פטור, ומותר לטלטל בין מרה"ר בין מרה"י, ואם החלון פתוח הו"ל רה"י [עכ"פ נגד החלון], ומותר להשתמש רק מהבית ולא מרה"ר, ולכן דייק בסקי"ז "שמתור להשתמש עליו דרך החלון", דכיון דהמחבר איירי בחלון פתוח מותר רק מהבית. וכן מה דמסיים שם "אבל למטה מ"י וכו'" הוי ג"כ דוקא מהבית, דמהקרקע לכאן מותר דהוי מכרמלית לכרמלית [משא"כ בפתוח לרה"ר למטה מ"י דאסור גם מהקרקע], וכ"ז חסר בש"ה. [א.ה. כפי הנראה במהדורת כתי"ה לא היה את הסוגריים הני"ל [אלא וכו']. ולמעשה עדיין לא פירט בשו"ה כל הצורך אימתי הוה רה"י ואימתי מק"פ, אך מ"מ נר' שרמזו לכך, והסכים לדי' אמרו"ר בזה כאשר הוסיף הסוגריים הני"ל].

שונה הלכות סימן שני"ה דין י"ג: אם ביה"כ בולט חוץ לחומת העיר וצואה נופלת בחפירה שסביב העיר שיש בה יותר מבית סאתים [שהיא כרמלית אף שעמוקה י"ט] אסור לפנות שם א"כ יעשה דף או קנה או שהצואה נופלת על צדי הכותל ואח"כ מתגלגל ויורד לחפירה כנ"ל דין י"ב דכחו מותר בכרמלית אבל ע"י מחיצה תלוי אין מותר שלא התירו אותה אלא במים [א"כ יעשה מחיצה שתגיע עד הקרקע] ואפי' ביה"כ למעלה מ"י אסור כיון שלא נח במ"פ (סי' ג' וסקי"ז כ"ז כ"ח ל' וכו"פ בחזו"א או"ח סי' ק"ג סקי"ז) וי"א דלדעת רש"י בסי' שמ"ה דין ל"ד שיש מ"פ בכרמלית אם יש שם צואה מבעו"י ומפנה ממש על הצואה מותר בכל ענין דהצואה שבביה"כ כיון דמסתמא אין רחבה ד"ט הוי מ"פ ואע"ג דאין גבוהה ג' משום דצואה שבביה"כ לא דרסי לה רבים ואע"פ שנופלת אח"כ מן הצד שהוא כרמלית הו"ל כחו ומותר אבל לדעת הרמב"ם שם ודאי אסור (סי' ג' וסקי"א ל"ב).

צואה פחות מג"ט בחפירה שהיא יותר מב"ס אי הוה מק"פ (לרש"י דיש מק"פ בכרמלית)

שאלה: וי"א דלדעת רש"י, ל"י מי הם החולקים [ומש"כ ברמ"א וי"א], היינו משום דהרמב"ם חולק שם בסי' שמ"ה וס"ל דאין מק"פ בכרמלית, אך אליבא דרש"י אין חולק בדבר].

תשובה: עי' במרדכי שהר"י מקינן המציא סברא זו שהביא במ"ב סקי"ב, ומתחלה כתב לאיסורא.

[א.ה. הכוונה דאף דלרש"י אין מק"פ בכרמלית, אך כאן יש נידון נוסף אם צואה פחות מגי"ט (בחפירה יותר מב"ס) נידון כמק"פ, או שכיון שאינו גבוה ג"ט לא נידון לעצמו כלל, וכארעא סמיכתא דמי, ומשום הכי כתב בשו"ה בלשון וי"א. והנה באמת יש כאן ב' פי' בלשון וי"א שברמ"א, אם כוונתו משום דשיטת רש"י הוא כנ"ל, וי"א או י"א אליבא דרש"י. והנה פי' של מרן הגר"ח שליט"א צ"ב, דאף שבתחילה סבר המרדכי לאסור, מ"מ למעשה מתיר, ואין חולק בדבר. ומ"מ נתברר אצלי מכתבי אמרו"ר שגם הוא חזר לפרש דברי הרמ"א כפי' הגר"ח, ולא באתי אלא לעורר ולהעיר].

שונה הלכות סימן שני"ז דין ג': אבל אם עמוקה י' ורחבה ד' אין ממלאין ממנה בשבת דהוי כרמלית ואין מועיל לה מחיצות החצר עצמו אף אם משוקע במים הרבה דבעינן שיהא נראה שנעשה בשביל המים וצריך שיעשה לה בפנים ע"פ רוחב אמת המים מחיצה גבוה י' במקום כניסת המים לחצר ובמקום יציאת המים מהחצר ויהי' טפח ממנה משוקע במים או שיעשה המחיצה כולה במים וטפח יוצא ממנה למעלה מהמים (סי' וסק"ב ג' ד') ולפי' רשב"א וריטב"א א"צ שיהא משוקע במים או יוצא מהמים (חזו"א או"ח סי' ק"ג סקי"ו ולפמ"ש"כ שם בסי' קי"ג יש מקום להקל בזה ואף שכי' שם דלפי' תוס' אסור מלאי כבר כתב בסי' קי"ב סקי"ד דקי"ל להקל בזה וע"ל דין ט').

בידור הכרעת ההלכה בנידון מחיצה תלויה במים כשאינה משוקעת במים כלל והמסתעף

שאלה: חזו"א או"ח וכו' עד דקי"ל להקל בזה. דברים אלו נפלאו ממני, דלפי הבנתכם בחזו"א, השו"ע סותר א"ע, דבסי' שני"ה סי' ב' פסק כהריטב"א, ובסי' שני"ו סי' א' פסק כהחולקים [וגם סותר א"ע לסי' שני"ו סי' ב' שפסק דמלאי מותר, והיינו כהריטב"א], וגם החזו"א לא מקשה את הסתירה, ובהכרח שהשו"ע מחלק ביניהם [אף של"י החילוק]. ומש"כ החזו"א בסי' ק"ג ז' דלהריטב"א א"צ שיקוע באמת המים, היינו הריטב"א עצמו, אבל המחבר, אף שקאי בשיטת הריטב"א, בהכרח חולק בפרט זה.

ואיך אפשר שהחזו"א יפסקו הלכה [בסי' קי"ב ד'] נגד שו"ע מפורשת

אפי' בלי להזכירו, ולא עוד אלא שסמך על דברי השו"ע עצמו בלי להזכיר שסותרים את עצמם, אלא ברור שבא להעמיד פסק השו"ע [שהזכיר] ולא לחלוק עליו.

ומש"כ בסי' קי"ג היינו או להתיר הכנסה לבית, או להתיר טלטול בריחוק מקום שזה כמו הכנסה לבית. ועכ"פ לאפוקי משיטת רש"י, שגם בסי' קי"ב ד' דחה אותה מעיקר הדין. ומה שלא הזכיר השו"ע שאסור, כנראה שזה השואל כבר הזכיר במכתבו, וכדמוכח שבכל המכתב לא הביא החזו"א כלל דעת האוסרים אלא המתירים, ומש"כ בסי' ק"ד א', גם אין כוונתו להתיר מלאי, שהרי מצרף דעת תוס' האוסרים [ומש"כ סי' שני"ו סי' א', צ"ל סי' ב', ובלא"ה מוכח כן].

תשובה: בחזו"א סי' ק"ג סקי"ז מבואר ד' הרמב"ם לחלק בין גוזטרא לאמת המים, דבגוזטרא מנכר שהוא לשם מים, והשו"ע בסי' שני"ו סי' א' העתיק ד' רמב"ם דבאמת מים צריך שיקוע, ומה שהקל בסי' שני"ה סי' ב' גבי ביה"כ, י"ל דביה"כ הוי כגוזטרא דמנכר. ומש"כ בחזו"א סי' קי"ב סקי"ד דסומכין על ריטב"א, הוא לפי' תוס' פ"ו ב' דלית להו האי חילוק, דהא מקשי מביה"כ, וס"ל דביה"כ דמי לבור, ועי"ז כ' דסומכין על ריטב"א. ומה שהביא משו"ע הוא לעיקר הדין דקי"ל להתיר בביה"כ, ומה שהתיר בשו"ע סי' שני"ו סי' ב' למלאות, י"ל כמ"ש המ"ב שם סקי"ג משום דלפעמים המחיצה ניכרת, ואין כאן סתירה, אמנם אחר שהחזו"א בסי' קי"ג מחזיק בתוקף להלכה כדעת רשב"א וריטב"א דבכרמלית אין כלל ענין של עירובי מיא וא"צ שיקוע, א"כ אין מקום להחמיר באמת המים, ודלא כשו"ע סי' שני"ו סי' א' עפ"י הרמב"ם.

[תשובת הגר"צ גרינהויז: לפי"ז אינו מוכרח מה שכתבתי, ומ"מ גם זה אינו מוכח, ואולי לדבריו החילוק יותר מובן].

[א.ה. ואפשר דברי אמרו"ר, וקוטב המו"מ שבין אמרו"ר שליט"א למרן הגר"ח שליט"א, הנה בחזו"א סי' ק"ג מב' דיש מחלוקת בין תו' לריטב"א לגבי ביה"כ אי צריך מחיצה תחתיו משוקעת במים או לא, ולכאן לפי"ז השו"ע סי' שני"ה סי' ב' שמיקל בבה"כ, בהכרח ס"ל כריטב"א. והנה בשונה הלכות כתב בסי' שני"ו דמש"כ בסי' שני"ו סי' א' שצריך שיקוע המחיצה באמת המים, הוא עפ"י ד' תו' ולא ד' ריטב"א, וקי"ל כריטב"א לפי' החזו"א דא"צ שיקוע, ודלא כשו"ע, ועי"ז תמה אמרו"ר שליט"א דהרי לכאן השו"ע פסק בסי' שני"ה סי' ב' כריטב"א, ואעפ"כ הצריך שיקוע באמת המים, ובהכרח שבוה יודה ריטב"א לתוס', ואף אם ריטב"א עצמו אינו מודה, מ"מ השו"ע ס"ל שיש לחלק ביניהם, וא"כ אף אם החזו"א מכריע כריטב"א, מ"מ אולי רק במה שגם השו"ע פסק כוותיה, ולא במה שהשו"ע לא פסק כוותיה. והוסיף אמרו"ר שליט"א להוכיח ד"ז, דהרי החזו"א לא הזכיר שחולק על השו"ע ושיש סתירה בשו"ע, ובהכרח שהחזו"א לא נתכוון להקל אלא בביה"כ ולא באמת המים, א"נ שבא להקל באמת המים לטלטל בחצר ולהכניס לבית, ועפ"י מש"כ בסי' ב', אך למלאות מים מאמת המים אינו בא להתיר, שזה כבר נאסר ע"י השו"ע בסי' שני"ו סי' א', ומיקל בהכנסה לבית כבסי' שני"ו סי' ב', וטעם החילוק בזה הוא עפ"י ד' תו' עירובין י"ב: שהחזו"א בסי' ק"ג כשמחזיק בידי ריטב"א כ' שהוא מחמת ד' התוספתא שהביאו תו' שם שא"א לפרשו אלא או כדבריהם או כד' ריטב"א, ולד' תוס' שם א"צ שיקוע אלא כשבא למלא, ונמצא שלמלא מים חמור יותר מן הכל [והיפך מסברת רש"י שבשו"ע סי' שני"ו סי' ב' לגבי לשון של ים, דבוה לא קי"ל כהשו"ע אלא להיפך ממש, וכך דיעה בתו' שם דלמלא חמור יותר דרשב"א למלאות צריך היכרא שלא יוליך הדלי וצריך שיקוע, וזה עפ"י ד' חזו"א סי' קי"ב ס"ק ד'], ונמצא שלמלא מים בעינן שיקוע, ורק לשפוך מבית הכסא לחוץ לא דלטל בחצר ולהכניס לבית בזה קי"ל עפ"י ד' ריטב"א להתיר שלא יצטרכו שיקוע, ודלא כשונה הלכות. והנה אמרו"ר שליט"א כתב לעורר עוד שלכאן סתר השו"ע עצמו מסי' שני"ו סי' א' שאוסר מילוי, לסי' שני"ו סי' ב' שמתיר מילוי, אך לא יישב דבר זה [והנה בסי' קי"ב ס"ק ד' כתב החזו"א לחלוק על ד' רש"י שהוא מקור הדין דסי' שני"ו סי' ב', אך לא כתב בשום מקום להדיא שחולק על השו"ע סי' שני"ו סי' א'].
אכן מרן הגר"ח שליט"א כתב בזה דכנראה השו"ע לא פסק כריטב"א בשום מקום, ומשום הכי החמיר בסי' שני"ו סי' א', ומה שהיקל בסי' שני"ו סי' ב' הוא עפ"י רש"י, וכביאר הרא"ש דלשון של ים לפעמים המחיצה ניכרת, ומה שהיקל בסי' שני"ה סי' ב' בביה"כ, דס"ל דביה"כ דומה לגוזטרא, וכבר כ' סברא זו ברא"ש בעירובין, עיי"ש היטב. ולפי"ז החזו"א סי' קי"ב ס"ד וסי' קי"ג מכריע דלא כב' הסעיפים בסי' שני"ו סי' א' וסי' ב', אלא שבין כרמלית לרה"י א"צ שום היכר, ואין חילוק בין מחיצות מלמעלה או מתחת המים, וא"צ שיהא מקצת בחוץ ומקצת בפנים כלל, עכ"פ אם המים ראויים לשתיה, עיי"ש היטב. ואין חילוק בין למלא לבין לטלטל בחצר ולהכניס לבית, דלעולם מיקל החזו"א לעיקר הדין [ועי' בשונה הלכות בפנים שצ"ע לדין ט', ושם כ' שמ"מ אם אפשר לתקן ראוי להחמיר לגבי לטלטל בחצר בלשון של ים, ועיי"ש בחזו"א שלמלאות בלשון של ים א"צ להחמיר כלל, ונמצא שאדרבה מילוי קיל טפ"ל]. ולד' מרן הגר"ח שליט"א נתיישבו כל הסתירות בשו"ע, אלא שצ"ע סתימת החזו"א שלא כ' שחולק על שו"ע סי' שני"ו סי' א', אלא שזהו מכתב, ושמה נזכר בד' השואל, וכעין מש"כ אמרו"ר לגבי ד' השו"ע סי' שני"ו סי' ב' [אלא שבוה היה לו יותר קל להבין שכבר כ' עי"ז בסי' קי"ב ד'], וקי"ל.

ובכל מו"מ זה נשאר מרן הגר"ח שליט"א בדעתו, ואדרבה הוסיף בשונה הלכות בסוגריים לחזק דעתו, עיי"ש היטב].

שונה הלכות סימן שני"ז דין ד': ואם עשה המחיצה מב' חתיכות והניח באמצע מקום פנוי בצד הכניסה ובצד היציאה כדי שהמים יכנסו

פ"י דבאינו מכוסה שמפורש בביה"ל שזה מ"פ, עכ"פ כל שלא נתמלא ברפש שרי לשפוך, ומש"כ לכסות כדי שלא יתמלא היינו דלכתחילה צריך לכסות, אך אם לא כיסה לא נאסר לשפוך כל שיועד שלא נתמלא, וא"כ כל הנידון רק במכוסה [ולד' אאמור' היה צריך לכתוב ואפי' במכוסה צ"ע אם מותר לשפוך, אך הגר"ח כתב כפי דעתו]. והנה הנידון בזה הוא לכאן גם לגבי לשפוך מבפנים, כשמבחוץ אין מכוסה בנסרים, ודו"ק].

שונה הלכות סימן שני' דין ה': וכן ביב שהוא חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרה"ר אם מכוסה במשך ד"א על ד"א [או שרחב ב' אמות וארכו ח' אמות] הסמוכות לחצר מותר לשפוך ע"פ הביב אפי' בימות החמה ואע"פ שהמים יוצאין מיד מידו לחוץ וכן מותר לשפוך תוך החצר אפי' אין בה דע"ד כיון שיכול המים לירד משם תוך הביב ואפי' אם הביב אין מכוסה ברה"ר דע"ד מצטרף החלק שבחצר עם החצר לשיעור דע"ד וכן צנור שמניחין על הגג ועל ידו יורד הקילוח לרה"ר מותר אם יש בו דע"ד ובלבד שלא יהא סילון של עץ שאין המים ראויין ליבלע בו דאז אפי' מחזיק מאה אמה אסור דהוי כמכוין בהדיא שיצא לחוץ אבל אם מרוצף באבנים חלקים קטנים כמו שמרוצף רחובות וחצרות שיש הרבה עפר בין אבן לאבן בולע ומותר (ס"ב וסקט"ז י"ז י"ט כ"ב ובה"ל ד"ה אפי' וד"ה שמכוסה).

אימתי מצטרף הביב לשיעור חצר

שאלה: מצטרף וכו'. צ"ל "החלק שבחצר" עם החצר [פשוט הוא דחלק החיצוני של הביב אם אינו מכוסה אינו מצטרף, דהיא גופא רה"ר או חשש שיהי' רה"ר, ואסור לשפוך לתוכו, וכן מוכח למעיין היטב בלשון הבה"ל].

[א.ה. מתוקן לפנינו, והעתקתיו לפי שעי"ז ישימו לב לדיוק לשון השונה הלכות, וגם שאאמור' ביאר הכוונה בזה].

יישר כח מרובה להרה"ג בן ציון גרינהויז שליט"א על סיעו המרובה בעריכת מדור זה

אפי' להצד דסגי בטפח למעלה י"ל שיודה. ובפשיטות לוי"ד הייתי מחלק בין ב' הצדדים בחזו"א, דזה גופא הספק אי כל דיני מחיצה איכא מתחת המים, ואפי' דין ב' פסים, וא"צ אלא הכירא מלמעלה, וא"כ תלוי בפלוגתת תוס' ורשב"א, או שליכא דין ב' פסים מתחת המים כמו דליכא בתלויה ע"ג המים, עיי"ש בחזו"א, ועיקר סברת הגר"ח דלרשב"א וריטב"א מיהא לא מבטלי מחיצות, וכאין מים דמי, אך מ"מ עדיין י"ל דתלוי בספיקו של החזו"א, דמ"מ אולי ליכא דין פסים במכוסה לכו"ע, ורק מחיצה שלימה לא מתבטל ע"י מים. וכבר כ' אאמור' שלא מצא מקור בסי' ק"ד דרשב"א מיקל בזה].

שונה הלכות סימן שני' ס"ב: ויכול לעשות גומא זו בין בפנים בחצר ובין בחוץ בצד החצר ובלבד שפיה יהי' לפניו [אבל אם פיה בחוץ סמוך לחצר צ"ע אם מותר לשפוך בה אם מכוסה בנסרים] ואם עושה אותה בחוץ צריך לכסותה בנסרים שלא תהא תקלה לרבים ועוד שאם אינו מכסה אותה חיישי' שמא תהא פחותה מג' בעומק ותהא רה"ר [ויש מצדדים שגם אחר שיכסה אותה ופיה לפניו הוי ג"כ מ"פ ולא רה"ר אם עמוק ג' ורחבה פחות מדע"ד] (ס"א וסק"ה ו' ז' ובה"ל ד"ה ויפלו).

גומא שפיה בחוץ או בפנים ואין מכוסה בנסרים אם רשאי לשפוך לשם

שאלה: אם מכוסה בנסרים. אינו מדוקדק, דבאינו מכוסה גם הפמ"ג מודה דאסור מטעם הנוכח להלן (סק"ז), וכוונת הבה"ל דבמכוסה אסור מעיקר הדין, ולכן צריך למחוק מילים אלו.

תשובה: השגה זו לא הבנתי.

[א.ה. וכן בשונה הלכות לא שינה הלשון, הנה כוונת אאמור' דבאינו מכוסה בנסרים אסור לשפוך שמא יתמלא ברפש ולא יהא ג"ט ויחשב רה"ר, ובמכוסה בכל גוונא לא יהא רה"ר וליכא גזירה, והווה תוכו מק"פ לד' הפמ"ג, ולביה"ל אדרבה כנגד הנקב לעולם הוא רה"ר שהנקב אינו רחב, ונחשב כשופך בקרקע ר"ה, אכן כפי הנראה הגר"ח

ויצאו דרך שם או שעשה מחיצה מהרבה קנים ויש חללים ביניהם אם אין ביניהם ג"ט מותר דאמרי' לבוד אבל אם יש ביניהם ג"ט אסור (ס"א וסק"ז ח') ואם המחיצות מגיעות עד הקרקע ממש ויוצאות עד טפח למעלה מהמים אפשר דמותר עד פרצת י' אמות ובלבד שיהיו מחיצות כדין ושלא יהא האלכסון מתלקט י' מתוך ה' כדלקמן סי' שס"ג דין ל' ולא יהי' באמת המים יותר מבית סאתים מיהו אפשר דצריך דווקא שיעלו המחיצות למעלה מהמים י"ט ואז מותר בפרצה עד י' אמות (חזו"א אור"ח סי' ק"ג וסק"ב ה' כ"ב) ולפ"ד רשב"א וריטב"א הנ"ל בדין ג' יש להקל גם באין יוצא המחיצה למעלה מן המים (וכ"נ מדבריו בסי' ק"ד וסק"א מובא לקמן סי' שני' דין ל"ג).

גיפופי מחיצה שאין בולטין מן המים (אליבא דרשב"א וריטב"א דמחיצה מכוסה במים שמה מחיצה)

שאלה: וכ"נ מדבריו וכו'. לא מצאתי מזה לא בסי' ק"ג ולא בסי' ק"ד [ול"מ לצד הנוכח שבגיפופי צריך י' למעלה מן המים, בודאי גם לרשב"א כן, ואפי' לצד דמועיל בטפח למעלה, ג"כ לא הזכיר כלל דהגיפופי להרשב"א יותר קיל, אלא במחיצה גמורה או בצוה"פ].

תשובה: לפ"ד רשב"א וריטב"א אין באמת המים דין שצריך שיצאו המחיצות למעלה מהמים טפח, וממילא אין גם מעלה של י' טפחים. [א.ה. הכוונה שאין מעלה ל"י טפחים מעל המים]. והו"ל מחיצה גמורה מלמטה דמכשירין עד י' אמות, והא דניסקי בג"ט הוא כמ"ש בחזו"א סי' ק"ג וסק"ב דמיירי למעלה מהמים [א.ה. לכאן צ"ל מהקרקע]. וכ"נ מדבריו בסי' ק"ד וסק"א שכ' ואם נפרצו המחיצות עד י' אמות נראה דיש להתייר, ומשמע דקאי שם אכיסוהו המים והוי כניסקי ממש, ואפ"ה התייר עד י' אמות.

[א.ה. הנה בחזו"א סי' ק"ד לכאן מיירי במחיצות גמורות, ועיקר קו' אאמור' דרשב"א שאולי רק במחיצה גמורה פליגי תו' עם הרשב"א, ולא במקצת מחיצות שניתרים מדין ב' פסים וכדו', דאולי בזה יודה הרשב"א דלא מהני במכוסה, ולא מבטיא להצד שגם לתוס' צריך י"ט למעלה, וש"מ דחמור יותר, וא"כ בוודאי י"ל דהרשב"א יודה, אך

מקור הלכה

רה"ג רבי מאיר רחנר שליט"א נח"ט חנות הלב

מבואר שמבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר לא הוי רה"י אלא כנגד הקצר ביותר (צ"ור 24), ולא באלכסון מהקצר לארוך (צ"ור 34), כיון שאין ג' מחיצות לשטח המשולש הכולט מעבר לדופן קצר. והרי כשצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר לא גרע מגא"ם, וגם בזה אפשר לראות את שטח המשולש הכולט מעבר לקצר כמוקף מג' רוחות (כבצ"ור 5), ואעפ"כ כתבו הראשונים שאינו רה"י. בלשון תר"פ שם הדבר בולט יותר שכתב בזה"ל, וא"ת והאיך מותר להשתמש באותו סוף המבוי, והלא אין בו אלא מחיצות כמין גא"ם, אחת בצד אורך המבוי ואחת בצד סוף המבוי, וא"כ גם דאורייתא אסור. וי"ל דודאי רה"י לא הוי וכו', עכ"ל. הרי להדיא שבשתי מחיצות כמין גא"ם אינו רה"י אפילו במשולש, כמ"ש החזו"א הנ"ל, גם בסברא הדבר מוכרע, כיון שריבוע שלם הוא ד' רוחות, מסתבר שכמין גא"ם שהוא חצי של ריבוע הוא רק שתי מחיצות, אלא שעדיין הדבר צ"ב למה אינו רה"י אחרי שמוקף במחיצות מג' רוחות, כנ"ל.

שתי מחיצות בזוית חדה

(ה) כתב החזו"א בסי' ח' סק"ו, נראה דהא דב' דפנות כמין ג"ם אינו נידון כג' דפנות למחשב רה"י מהתורה, היינו דוקא כשב' הדפנות על שיעור אלכסון של מרובע, אבל כשנתקרבו זה כנגד זה ונתמעט האלכסון משיעור אלכסון של מרובע נידון כג' דפנות וכו', דאם לא כן אין לדבר שיעור, וב' כתלים באלכסון ומקורבים כמערב ופתוחים למזרח (צ"ור 17) ודאי נידון כמוקף מג' רוחות וכו', עכ"ל. מבואר בלשון החזו"א שמש"כ "אלכסון של מרובע" כוונתו לזוית של מרובע דהיינו 90° [=תשעים מעלות] (צ"ור 3), ולא לזוית שבין האלכסון של ריבוע לצלע הריבוע דהיינו 45°

אין עגולה לא וכו']. כיון שרשויות אלו גדורות מד' רוחות חשיב כד' מחיצות, דכשהצריכו ג' או ד' מחיצות לרה"י הצריכו גדירה מג' או ד' רוחות, ואין הדבר תלוי במנין המחיצות.

מחיצות כגא"ם בזוית ישרה

(ג) החזו"א בסי' ח' סק"ו כתב דב' דפנות כמין גא"ם בזוית ישרה אינו נידון כג' דפנות למחשב רה"י מהתורה, וכ"מ בריטב"א כ"ב א' ס"ד"ה דר"י וכו' שכתב דלר"י ב' מחיצות כמין גא"ם הם רה"י מהתורה, ומשמע שזה רק לר"י ולא לרבנן שאין כאן אלא ב' מחיצות'. לאור האמור שמקום המוקף מג' רוחות חשיב רה"י, גם אם מוקף רק ע"י שתי מחיצות, א"כ צ"ב למה שתי מחיצות כמין גא"ם אינו רה"י, הרי אם נתייחס רק לשטח המשולש שבגא"ם, נמצא שמחיצותיו מקיפות אותו מג' רוחות, כאילו הגא"ם עומד על חודו והמחיצות גדורות אותו ממערב, מצפון ומדרום (כבצ"ור 4), ונשארה רק רוח אחת שאינה גדורה, דהיינו רוח מזרח שהיא היתר של הגא"ם. וא"כ אמנם אין להחשיב את כל הריבוע כרה"י, כיון שהריבוע אינו מוקף מג' רוחות, אבל אכתי קשה למה השטח המשולש אינו רה"י.

בנוסח אחר יש להקשות, כיון שמשולש ישר זוית סגור הוא ע"כ ד' מחיצות, שגודר בזה מד' רוחותיו, א"כ כשחסר לו את המחיצה האלכסונית ונשארו השנים כמין גא"ם בזוית ישרה, הרי חסר לו רק מחיצה אחת, וכיון שנחסר רק מחיצה אחת מארבע הרי נשאר לו ג' מחיצות, וגם אם נאמר שבמשולש, כל צלע גודרת רוח ושליש, אכתי כשחסר צלע אחת עדיין שתי הנותרות גודרות שתי רוחות ושני שלישי רוח שהוא רובו של שלישי, ושפיר יש להחשיבו כגדור מג' רוחות. (ד) בתוס' ח' ב' ד"ה מניח וכו' וברשב"א, ריטב"א ר"נ ות"פ שם,

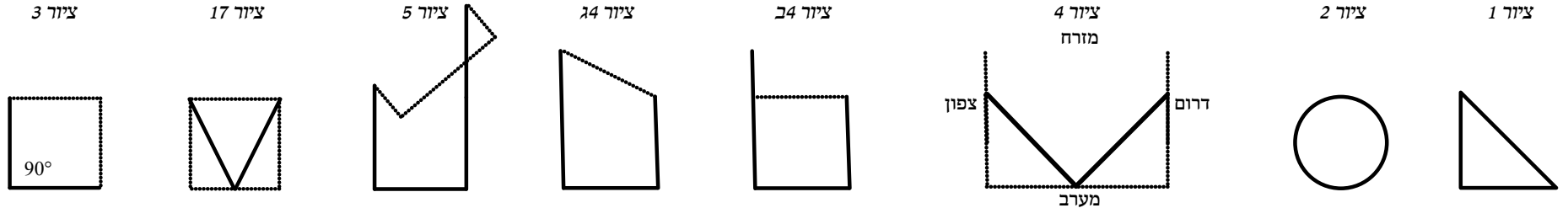
סימן א'

קביעת ג' מחיצות רשות היחיד

(א) עירובין י"א ב', לימא קסברי ב"ה ג' מחיצות דאורייתא וכו', ע"כ. הראשונים נחלקו במנין מחיצות רשות היחיד, דעת רוב הראשונים שרה"י נעשית ע"י ג' מחיצות, ודעת הרמב"ם פ"ז מה"ש ה"ט דהזורק מרה"ר למקום מוקף ג' מחיצות, פטור, דרה"י צריכה ד' מחיצות, וכ"מ מדבריו שם פ"ד ה"א וה"ד, ופ"ז ה"ב, להלכה קי"ל שג' מחיצות עושות רה"י מהתורה, וכיון דקי"ל לחי משום מחיצה סגי בב' מחיצות ולחי, כן ביאר המ"ב בסי' תר"ל סק"ב את דעת השו"ע שם ס"ז, וכ"ה במ"א שם סק"ט ובביאור הגר"א שם, ונראה שהמ"ב שם נקט כן להלכה, וכ"ה בבה"ל שם ס"ה ד"ה העשויות וכו' שכתב דקי"ל דג' מחיצות בודאי הוי רה"י מהתורה וכו', עכ"ל. וכן נקט בפשיטות החזו"א בסי' ח' סק"ו וסי' ט' ססק"ט, סי' י' סק"י וסקט"ו וסי' מ"ג סק"ה וסק"ז, והארכנו בביאור השיטות בחכמה"ל ["מנין מחיצות רה"י"] דין א' ובדרכ"ש שם.

ג' רוחות ולא ג' מחיצות

(ב) בהא דבעינן ג' מחיצות, אין הדבר תלוי במנין המחיצות אלא במנין הרוחות שהמחיצות גודרות, שאם באיזה אופן ב' מחיצות יגדרו את המקום מג' רוחות חשיב רה"י, ומאיך אם באיזה אופן ג' מחיצות גודרות את המקום רק משתי רוחות אינו רה"י. תדע, שהרי פשוט משולש סגור (צ"ור 1) חשיב רה"י גם לדעת הרמב"ם דבעינן ד' מחיצות לרה"י, שהרי המקום סגור מכל צד, וכן רשות המוקפת במחיצה עגולה סגורה מכל צד (צ"ור 2), פשוט שחשיב רה"י אע"פ שאינו אלא מחיצה אחת [עיין עירובין י"ב ב' מרובעת

1. גם מש"כ הריטב"א כ"ב ב' דמה דס"ד לגמ' שם שא"י היא רה"י על ידי סולמא דצור ומחנתא דגדר, שהם כשתי מחיצות כמין גא"ם, אין כוונתו שמכח זה הוי רה"י לרבנן אלא לר"י, דאם אליבא דרבנן קאי לא מובן מה שהמשיך שם הריטב"א דע"כ איירי כמין גא"ם, דאי בשאינם כמין גא"ם מאי קאמר, דהיינו רה"ר גמורה דמבוי המפולש וכו', עכ"ל, שהרי אליבא דרבנן אין הוה אמינא ששתי מחיצות זו כנגד זו הם רה"י, דאינם אלא ב' מחיצות, ולא היה צריך להוכיח ממבואות המפולשים, ע"כ שהריטב"א פירש את הס"ד של הגמ' דאלימא שמה שארי"ח שאין חייבים בא"י משום רה"ר זה משום דסבר כר"י שב' מחיצות דאורייתא והיה שם סולמא דצור וכו', ופירש הריטב"א שהיו ב' מחיצות כמין גא"ם, דאם זכנ"ז גם לר"י אינו רה"י [לדעת הריטב"א] במפולגים זמ"ז טו"ז, דהיינו רה"ר דמבואות המפולשים כמש"כ הריטב"א ו' א' ס"ד"ה כיצד מערבין וכו'. גם בלא"ה א"א לפרש שכוונתו שם לרבנן דאם שנים כמין גא"ם הוא רה"י לרבנן, ע"כ היינו באלכסון כמשולש, וא"כ רק חצי א"י [או פחות] יהיה רה"י, ובס"ד של הגמ' משמע דלר"י"ח כל א"י אינה רה"ר, ע"כ דכוונתו לר"י שלדעתו ע"י שתי מחיצות כמין גא"ם נעשה כל הריבוע רה"י, דלכל הריבוע יש שתי מחיצות אחת מצפון ואחת ממזרח.

לעשות רה"י באלכסון, ולא חשיב שהלחי גודר שתי רוחות, דכיון שלחי משום מחיצה הלחי קובע את הפתח, וכיון שהפתח נקבע באלכסון לפי כיוון הלחי צורת רוחות הרשות נקבעת ביושר לפי הפתח, הרי שהרוח של הלחי היא רוח אחת, ושתי המחיצות כגא"ם גודרות את יתר שלושת הרוחות מחמת צורת כיוון ההסתכלות על רוחות הרשות שנקבע מכה הלחי (ציור 14).

המחיצה האמצעית קובעת את צורת רוחות הרשות

(ג) על דרך זה יש ליישב את משה"ק לעיל אות ח' על מש"כ החזו"א בסי' ט' ססק"ט שג' מחיצות שיש בין האמצעית לכל אחת מהצדדיות זית כהה עד 156° (ציור 8), דחשיב כג' מחיצות, והקשינו דכיון שאם נפגיש את שתי המחיצות האלכסוניות הזויות שביניהם תהיה 132° (ציור 11) שזה נחשב כשתי רוחות, איך יתכן שבזה שנוספה מחיצה אמצעית בתוך השטח הנ"ל יחשב כגדור מג' רוחות, והרי מחיצה זו לא גדרה את הרשות מרוח נוספת, ונראה שמה ששתי מחיצות כמין גא"ם בזוית ישרה או כהה חשיב כגדור משתי רוחות, ולא כג' רוחות, כמו שהערנו לעיל אות ג', משום שבכה"ג [שאין מחיצה הקובעת את הפתח] צורת ההסתכלות על רוחות הרשות נקבעת ביושר לפי צורת מחיצותיה, וכיון שכן, כשיש שתי מחיצות גא"ם הם גודרות רק משתי רוחות, ונותרו שתי רוחות שאינם גודרות (ציור 16), ולכן אינו רה"י, אבל כשהוסיפו עוד דופן אמצעית בתוך הגא"ם, הדופן האמצעית היא הקובעת את צורת כיוון רוחות הרשות ביושר לפי מחיצה זו, וא"כ הרשות חסרה מחיצה רק ברוח אחת שכנגד אותה דופן אמצעית (ציור 15), והרי היא מוקפת מג' רוחות וחסרה רוח אחת ושפיר חשיב רה"י [משא"כ כשהזוית בין האמצעית לצדדית יותר מ- 156° , שאז נחשבות שתייהן יחד למחיצה אחת שגודרת את אותה רוח, ואין כאן ג' מחיצות].

בזוית חדה יש לאזן בין מחיצות הגא"ם

(ד) על דרך זה יש לבאר למה שתי מחיצות בזוית חדה חשיבי רה"י כמש"כ החזו"א בסי' ח' סק"ו, ובמה עדיף משתי מחיצות כגא"ם בזוית ישרה, ועוד לחי [ישר] דלא חשיב רה"י, כמו שהקשינו לעיל אות ו'. ונראה דכיון ששתי מחיצות בזוית חדה, ע"כ גודרים גם מעט מרוח שלישי (כבציור 7), ושתי המחיצות שוות זו ביחס לזו, אין הגיון לקבוע את צורת הרוחות באופן שמחיצה אחת תגדור רוח אחת בלבד, והשניה תגדור רוח ועוד מעט מרוח נוספת, דמאי אולמא האי מהאי, לכן ההסתכלות היותר נכונה לאזן בין המחיצות, ולצורך כך על כרחנו ההסתכלות כאילו הגא"ם עומד על חודו, וכל מחיצה גודרת רוח צדדית ועוד מעט מהרוח האמצעית, ונמצא שגודרות יחד ג' רוחות (ציור 17) וחשיב רה"י.

אם כיוון הפתח בכוחו לבטל את הרה"י

(ט) יש לעיין מה הדין באופן של החזו"א בסי' ט' ססק"ט שיש ג' מחיצות שבין האמצעית לצדדיות יש 156° , רק שאחת ממחיצות הצדדיות היא צוה"פ ולא מחיצה, דלפי מש"כ לעיל אות ו"א שפתח קובע את צורת רוחות הרשות, וגובר על הצורה הנקבעת לפי המחיצות, א"כ באופן זה אם נקבע את הרוחות ביושר לפי צורת הפתח, הרי שחסרות שתי רוחות שאינם גודרות, והמחיצות גודרות רק שתי רוחות ואינו רה"י (ציור 19). אמנם מסתימת דברי החזו"א נראה שאין חילוק בין אם הרשות גודרה כולה במחיצות, או שגודרה בחלקה בצוה"פ, אבל לכאורה לפי דברינו שהפתח קובע את הצורה וגובר על המחיצות, ע"כ צריך לחלק בזה, וצ"ע. כמו כן יש לדון בשתי מחיצות כמין גא"ם בזוית חדה שאחת מהן צוה"פ, שאם נקבע את הרוחות ביושר לפי צוה"פ, נמצא שמלבד שחסר רוח רביעית חסר גם חלק מרוח שלישי (ציור 20), ויל"ע אם חשיב כה"ג כרה"י.

(טז) אמנם אם הפתח יקבע את צורת הרוחות גם באופן זה, ומכח זה לא יחשב רה"י, א"כ גם רשות הגדורה בשתי מחיצות כמין גא"ם בזוית ישרה, ומחיצה שלישי ע"י צוה"פ העומדת בזוית כהה קצת יחסית למחיצה, לא יהיה רה"י, שהרי אם נקבע את צורת הרוחות לפי צוה"פ נמצא שחסר יותר מרוח אחת, ואין כאן ג' מחיצות (ציור 21), ולא מסתבר שאינו רה"י בכה"ג.

(ב), ולא באלכסון מהקצר לארוך (ציור 14), ומזה הוכיח החזו"א בסי' ח' סק"י לב' מחיצות כגא"ם ולחי שאינו רה"י אפילו באלכסון [כמפורש בדבריו שם], שהרי גם במבוי הנ"ל יש שני מחיצות כגא"ם, הארוך והאמצעי, ואת הדופן הקצר יש להחשיב כלחי, ואעפ"כ מבואר בראשונים שאינו רה"י חוץ מכנגד הקצר אפילו לא באלכסון, א"כ איך שב בסי' י' סקט"ו להסתפק שמה הוא רה"י באלכסון מבלי לדחות את הראיה מתוס'. ועוד, דמלשונו שם לא משמע שחזר בו ממש"כ בסי' ח' סק"י, אלא שבא להוסיף דין נוסף שלא דן בו, וזה צ"ע שהרי להדיא כתב בסי' ח' סק"י שלא חשיב רה"י אפילו באלכסון, וצ"ע.

ונראה שהחזו"א בסי' ח' סק"י איירי שהלחי עומד ישר, ניצב למחיצה שאליו מחובר [כמו הדופן הקצר של המבוי שצידו אחד ארוך וכו'], ועל זה כתב שאינו רה"י לא בכל הריבוע ואפילו לא באלכסון כדמוכח מתוס' וש"ר הנ"ל, ומה שהוסיף לדון בסי' י' סקט"ו הוא כשהעמיד את הלחי באלכסון מראש כותל אחד לכיוון ראש הכותל השני (ציור 12), וצידד שזה עדיף כיון שהלחי סותם לכיוון שפונה, ונעשה השטח מוקף ג' מחיצות באלכסון כמשולש, וזה לא נסתר מהראשונים בדף ח' ב' שהם איירי שכותל הקצר עומד ישר כדרכו. לפ"ז צריך להדק קצת בלשון החזו"א שמש"כ "מיהו אפשר דנידון באלכסון והוי רה"י וכו'", אין כוונתו שמה אותו לחי דאיירי בו בסי' ח' סק"י, שמה יש לדון עליו שיעשה רה"י באלכסון, אלא כוונתו שעדיין י"ל שלחי יכול לגדור כה"ג באלכסון אם יעמוד באלכסון, ואפילו כששתי המחיצות כמין גא"ם עומדות בזוית כהה, יותר מזוית הריבוע.

(י) אכתי הדבר צ"ע, כיון ששתי מחיצות כמין גא"ם בזוית ישרה או כהה אינם גודרים אלא שתי רוחות ונשארו שתי רוחות פתוחות, דמהאי טעמא אינם עושים רה"י כמו שהוכחנו לעיל אות ג'-ד', נמצא א"כ שלחי זה העומד באלכסון ומשלים את הגדירה גודר שתי רוחות, והרי אין בכח לחי לגדור אלא רוח אחת, וכיון שהקו האלכסוני שאותו צריך הלחי לגדור הוא שתי רוחות [עכ"פ יותר מרוח אחת] שאין בכח הלחי לגודרם, אין הלחי גודר את הקו האלכסוני, ואין כאן אלא ב' מחיצות כמין גא"ם שאינו רה"י, ואין א"כ כתב החזו"א שהרשות נעשית רה"י באלכסון ע"י הלחי, וצ"ע.

לבאר שהפתח קובע את צורת רוחות הרשות

(יא) קושיא זו קשה גם על מש"כ בגמ' ח' ב' במבוי שצידו אחד ארוך ואחד קצר, דלמ"ד קורה משום מחיצה מניח את הקורה באלכסון מראש הארוך לקצר, וקשה, בין לתירוץ הראשון ובין לתירוץ השני של תוס' שם ד"ה מניח וכו', הרי נקטו שבלי הקורה אין לחלק הבולט של המבוי אלא שתי מחיצות כמין גא"ם, וחסר לו שתי מחיצות, נמצא א"כ שהקורה המונחת באלכסון משלימה וגודרת שתי רוחות (ציור 13א), וקשה, שהרי אין בכח הקורה לגדור שתי רוחות. החזו"א בסי' ח' סק"ח כתב בענין זה שלמ"ד קורה משום מחיצה, יש בכח הקורה להעמיד את המבוי במוקף על תמונת אלכסון, וכיאר דבריו שצורת הרשות נקבעת לפי פתחה יותר ממה שנקבעת על פי מחיצותיה, דההסתכלות הישרה והנכונה על צורת הרשות היא ביושר יחסית לפתח הרשות, אע"פ שאינו תואם את צורת מחיצותיה, וכיון שקורה משום מחיצה יש בכוחה לקבוע שהיא פתח המבוי, וכיון שכן צורת רוחות הרשות נקבעת ביושר לפי הקורה באלכסון ביחס למחיצות המבוי (ציור 13ב), ולפי צורה זו הקורה גודרת רק רוח רביעית בלבד, ויתר הרוחות נגדרות ע"י שאר מחיצות המבוי.

עיין בעמ"ח *19 [בענין "קורה ופתח באלכסון"] שר"ח כתב ביאור אחר איך קורה באלכסון מתירה למרות שהאלכסון הוא שתי רוחות, ולפי ביאורו אין מקור ליסוד זה שהפתח קובע את צורת הרשות, מ"מ הוכחנו שם מרש"י שנחלק על ביאורו של ר"ח בסוגיא, ושכל האחרונים הלכו בזה בעקבות רש"י, והם הלכו עם יסוד זה עוד יותר מהחזו"א, דלדבריהם אפילו קורה משום הכירא בכוחה לקבוע את צורת הרשות לענין הכירא דקורה, כיון שסו"ס חשיב פתח לענין זה.

(יב) לפ"ז אתי שפיר מש"כ החזו"א הנ"ל אות ט' שאע"פ ששתי מחיצות כמין גא"ם בזוית ישרה או כהה גודרות רק שתי רוחות, מהני לחי בצד הפתח כשעומד באלכסון מקצה מחיצה זו לזו

(ציור 25), דהיינו דמש"כ "אלכסון" כוונתו לזוית ולא לצלע, דאם כוונתו לצלע לא מובן מש"כ "כל שנתקרבו זה כנגד זה ונתמעט האלכסון משיעור אלכסון של מרובע", שהרי אין הכרח או סיבה שהצלע האלכסונית תמעט, דהיינו תתקצר מחמת זה שהמחיצות התקרבו זה כנגד זה, לכן ע"כ שכוונתו לזוית של מרובע, שהזוית מתמעטת בזה שמחיצות הגא"ם התקרבו זו לזו, וכן משמע מהמשך דבריו שכתב וב' כתלים באלכסון ומקורבין במערב וכו'. וכן מבואר בחזו"א סי' י' סקט"ו שדן בב' מחיצות כגא"ם ולחי, והוסיף דאף אם הן מרוחקים זמ"ז יותר מאלכסון של מרובע וכו', עכ"ל, ושם מבואר שכוונתו לזוית פתוחה יותר מגא"ם רגיל שהוא בזוית ישרה, כלומר לזוית כהה, מבואר א"כ דמש"כ "אלכסון של מרובע" שכוונתו לזוית של מרובע דהיינו 90° .

(ו) מבואר א"כ בחזו"א ששתי מחיצות בזוית חדה - פחות מ- 90° (ציור 6) חשיב כג' מחיצות, והשטח המשולש הוא רה"י מהתורה, והדבר צ"ב, כיון שכאמור שתי מחיצות כגא"ם בזוית ישרה לא חשיב רה"י, ע"כ שנידון כחצוי של ריבוע שאינו גודר אלא ב' רוחות, א"כ מה שהתוסף בזה שהמחיצות עומדות בזוית חדה הוא זה שהם גודרות גם מעט מהרוח השלישית (כבציור 7), א"כ בשלמא לדעת הבה"ל בסי' ג' ס"א ד"ה אסרו וכו' ששתי מחיצות כמין גא"ם ולחי חשיב רה"י מהתורה, י"ל שגם זוית חדה חשיב כב' מחיצות ולחי כיון שגודר מעט מרוח השלישית, אבל לפי מה שהוכיח החזו"א שם סק"י ד"ה וכו' מתוס' והראשונים הנ"ל באות ד', ששתי מחיצות כגא"ם ולחי אינו רה"י [דלא מסתבר לחלק בין לחי קצר ללחי ארוך, כמש"כ שם החזו"א ביחס לדברי הגר"א בענין לחי באלכסון], א"כ קשה במה עדיף זוית חדה דחשיב רה"י, וצ"ע.

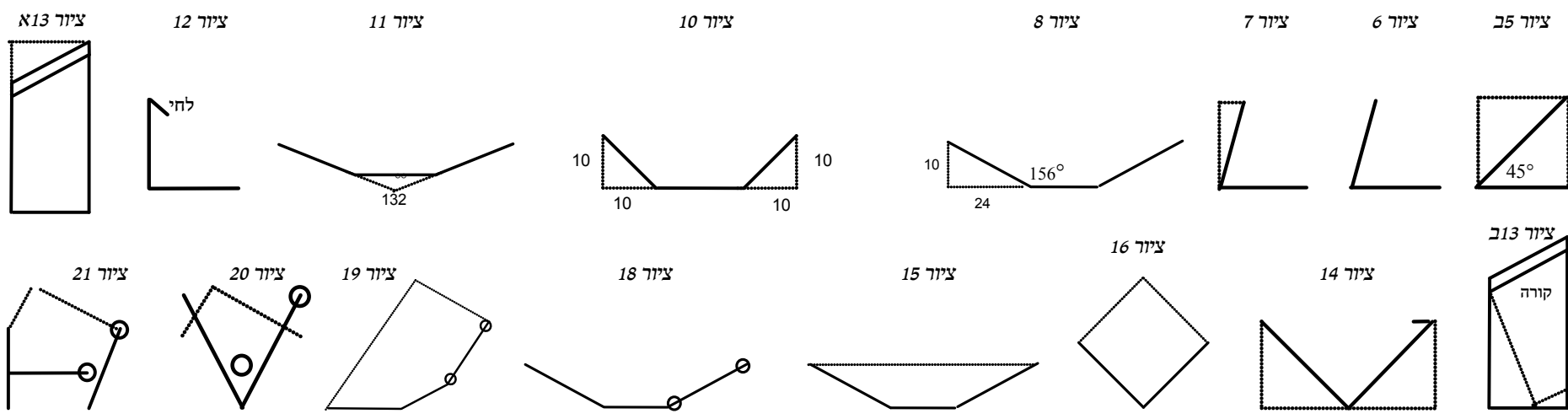
ג' מחיצות בזוית כהה

(ז) החזו"א בסי' ט' סוף סק"ט כתב שג' מחיצות שיש בין המחיצה האמצעית [מערב] לכל אחת מהמחיצות הצדדיות [צפון דרום] זוית כהה, חשיב רה"י רק כשהאלכסון של המחיצות הצדדיות הוא במידה כזו שגודרות י' טפחים מרוח צפון או דרום תוך ד' אמות מרוח מערב [דהיינו זוית של 156°] (ציור 8), דאם אינו גודר י"ט מצפון או דרום תוך ד"א ממערב לא חשיב מחיצת צפון או דרום, אלא המשך של מחיצת מערב שהתעקמה מעט. מקור שיעורו של החזו"א הוא מתל המתלקט, דקי"ל שרק אם מתלקט י"ט תוך ד"א חשיב מחיצה כמבואר בשבת ק' א', ונפסק בשו"ע סי' ס"ג סל"ו, ומבואר בחזו"א סי' מ"ד סק"ט ששיעור זה הוא שיעור זוית השיפוע הקובע אם להחשיב את השיפוע כשוכב או כעומד, שפחות מזה חשיב כשוכב ונידון כקרקע ולא כמחיצה, ומשפוע זה חשיב כעומד ונידון כמחיצה ולא כקרקע. על דרך זה נקט החזו"א שגם לגבי קביעת רוח המחיצה, אם אינו גודר י"ט מדרום תוך ד"א ממערב לא חשיב דרום אלא כהמשך המערב, ורק אם גודר י"ט מדרום תוך ד"א ממערב חשיב כמחיצת דרום.

(ח) יש לעיין בשיעור זה שקבע החזו"א, דהיינו שאם בין המחיצה האמצעית למחיצות שבצדדים יש עד 152° חשיב כג' מחיצות, הרי אם נמשיך את מחיצות הצדדים עד שיפגשו [מתחת למחיצה האמצעית], הזוית שביניהם במפגש תהיה 132° (ציור 11), והרי אילו היו רק שתי מחיצות בזוית זו לא היה המקום שביניהם רה"י, שהרי אפילו שתי מחיצות בזוית 90° אינם רה"י כדלעיל אות ג' ד', כ"ש שבזוית רחבה יותר שאינם רה"י, דהיינו שמחיצות בזוית זו לא מקיפות את השטח שביניהם מג' רוחות אלא רק משתי רוחות, א"כ לא מובן מה נוסף בזה שהוסיפו עוד מחיצה אמצעית בתוך משולש זה, הרי השטח לא הוקף בזה מרוח נוספת, ואיך נעשה בזה רה"י, וצ"ע.

מחיצות כמין גא"ם ולחי באלכסון

(ט) כתב החזו"א בסי' י' סקט"ו, שאע"פ שהוכיח בסי' ח' סק"י מתוס' ח' ב' ד"ה מניח וכו' [ושאר הראשונים שם] ששתי מחיצות כמין גא"ם ולחי, לא חשיב רה"י, מיהו אפשר דנידון באלכסון, והוי רה"י ביניהם באלכסון דחשיב כג' דפנות, ונראה דאף אם הם מרוחקים זמ"ז יותר מאלכסון של מרובע, נמי הוי ביניהם רה"י וכו', עכ"ל. לכאורה דברי החזו"א צ"ע, שהרי בתוס' וש"ר הנ"ל כתבו שמבוי שצידו אחד ארוך ואחד קצר הוא רה"י רק ביושר כנגד הקצר (ציור

ונראה שכל מה שהפתח גובר על המחיצות וקובע את צורת רוחות הרשות, זה רק כשע"ז יוצר רה"י, אבל אם כשנקבע את צורת הרוחות ע"פ הפתח יתבטל הרה"י, בזה הצורה נקבעת ע"פ המחיצות ולא על פי הפתח, כיון שכל המעלה של הפתח בקביעת הרוחות זה רק כשהוא פתח הרשות, אבל אם מכוחו לא יהיה כאן רה"י הרי באופן זה אינו פתח הרשות, ואינו קובע את הרוחות באופן זה, ולכן ככה"ג הרוחות נקבעות ע"פ המחיצות.

סימן ב'

רה"ר שגשר חוצה מעליה

שאלה

רה"ר גמורה שבנה מעליה קירוי שארכו לכל רוחב רה"ר מצד לצד, ורוחב הקירוי ד"ט ויותר לאורך רה"ר, כך שיש רצועה באמצע רה"ר שמקורה בתקרה שחוצה את רוחב רה"ר מצד לצד, יל"ע אם מקום זה נעשה עי"ז לרה"ר מקורה שדינה כרמלית, כמבואר בסי' שמ"ה ס"ז וסעי' י"ד, וא"כ אם יכול להעמיד תחת אותה תקרה צוה"פ, דכיון ששם הוא כרמלית לא תתבטל הצוה"פ בבקיעת הרבים, דבכרמלית לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

ראיתי שציינו בזה למש"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' צ"ו אות י"ב - י"ד שהביא בשם התולדות שמואל ומחצה"ש סי' שמ"ה סק"א שרה"ר שרק מקצתה מקורה, גם אותו מקום המקורה לא חשיב כרמלית אלא דינו כרה"ר, ובצה"ח דחה דבריהם מכח משמעות דברי המאירי בשבת צ"ח א' והמ"א סי' רס"ו סק"ז שעגלה העומדת ברה"ר, המקום שתחתיה חשיב כרמלית כרה"ר מקורה, אע"פ שמן הסתם העגלה מקרה רק חלק קטן מרה"ר, וכן משמע במ"ב סי' שמ"ו סק"ל שגגון הבולט לפני כניסה לבית, אע"פ שהרחוב שבחוץ הוא רה"ר, תחת הגגון דינו כרמלית כרה"ר מקורה, ואסור להכניס מרה"ר לתחת הגגון דהוי כמטלטל מרה"ר לכרמלית, הרי שנקט שנחשב כרמלית אע"פ שמקרה רק חלק קטן מרה"ר [אמנם המ"ב כתב כן לחומרא לאסור לטלטל מרה"ר לשם, ויל"ע אם נקט כן גם לקולא].

אמנם לענ"ד נראה שבנידון דידן צוה"פ לא תתיר לטלטל תחת קירוי הנ"ל בשום אופן, וי"ל שהמטלטל שם חייב מהתורה כמש"ת.

מקום מקורה באמצע אורך רה"ר נחשב כרה"ר

א. ביאור הדבר, שגם אם נסכים לדברי בצה"ח שסגי בקירוי מקצת רה"ר להחשיב את אותו מקום כרמלית, אע"פ שרוב רה"ר אינה מקורה, דלא כתולדות שמואל, אך ה"מ באופן שבני רה"ר לא בוקעים תחת אותה תקרה כחלק מבקיעתם ברה"ר, כבציור של המאירי והמ"א שתחת העגלה לא בוקעים בני רה"ר, אבל בנידון דידן שהתקרה חוצה באמצע רה"ר, ולפניה ואחריה רה"ר גמורה, וכל בני רה"ר בוקעים לאורך רה"ר דרך אותו מקום מקורה, גם המקום המקורה נחשב רה"ר מהתורה. כמו ברה"ר המתקצרת במקצתה שכולה רחבה ט"ז אמה, ובאמצע יש קטע שנהיה צר ואינו רחב ט"ז אמה, שנפסק בשו"ע סי' שמ"ה ס"ח - ט' שגם החלק הצר שאינו רוב ט"ז אמה דינו כרה"ר, שכיון שבני רה"ר בוקעים דרך החלק הצר לאורך רה"ר, גם הוא נחשב רה"ר, אע"פ שחסר לו בתנאי רה"ר שאינו רחב ט"ז אמה, כמו שביאר המ"ב שם סק"ה, וא"כ ה"ה כשאותו חלק מקורה, לא עדיף מכשאינו רחב ט"ז אמה ודינו כרה"ר.

והדברים נראים ק"ו, שאם כשקטע לאורך רה"ר נהיה צר פחות מט"ז אמה, עדיין נחשב רה"ר מחמת שרה"ר בוקעת דרכו, אע"פ דלא ניחא תשמישתיה לבני רה"ר שהוא צר מדאי לבקיעת הרבים [שאינו ט"ז אמה], כ"ש שקטע מקורה באמצע רה"ר דניחא תשמישתיה לבקיעת הרבים שיעשה רה"ר מחמת שרה"ר בוקעת דרכו.

והדבר מפורש בדברי הראב"ד בפ"ד מה"ש ה"ו, דעל מש"כ הרמב"ם שם רה"ר שהיתה עליה תקרה או שאין כרחבה ט"ז אמה הרי זה כרמלית, כתב הראב"ד א"ג נ"ל במקום שאין רה"ר קבועה שם, עכ"ל, וביאר מרכה"מ שם שכוונתו שאם הוא מפולש לאורך רה"ר, ובני רה"ר בוקעים דרך שם, נחשב גם מקום זה כרה"ר כמש"כ תוס' ושי"פ לענין רה"ר המתקצרת, והרי דבור המתחיל של הראב"ד, וכן הציון שעליו מצויין הראב"ד [במהד' ש"פ] זה רה"ר שהיתה עליה תקרה וכו', א"כ מפורש בדבריו שכשם שרה"ר המתקצרת לאורך רה"ר חשיב רה"ר, ה"ה רה"ר מקורה כה"ג חשיב רה"ר. עכ"פ מה שלא יהיה הפשט בראב"ד מפורש בדבריו שרה"ר מקורה שרה"ר קבועה שם הוי רה"ר מהתורה. א"כ בנדון דידן שרה"ר גמורה לפני מקום המקורה ולאחוריו, וכל בני רה"ר עוברים תחת אותו קירוי וקבועים שם תחת הקירוי, חשיב רה"ר מהתורה [ועיין א"א סי' שמ"ה סי' י"ד].

ליישב עפ"ז את דברי המחצה"ש

ב. לפ"ז דברי מחצה"ש סי' שמ"ה סק"א מיושבים, שכתב שם בדעת המ"א שטרסקל שגבוה י"ט העומד מעל רה"ר, הקרקע שתחתיו רה"ר, ותמה עליו בצה"ח שם דהוי רה"ר מקורה שדינו ככרמלית, אפילו שרק מקצת הרה"ר מקורה כמבואר במ"א סי' רס"ו סק"ז שתחת עגלה העומדת ברה"ר הוי רה"ר מקורה שדינו ככרמלית. ולפשמנ"ת דברי מחצה"ש אתו שפיר, דכיון שיש רה"ר גמורה לפני הטרסקל ואחוריו, ובני רה"ר בוקעים תחתיו שהרי גבוה י"ט ואינו מעכב את הבקיעה, הרי רה"ר קבועה שם וחשיב כרה"ר, משא"כ תחת העגלה שא"א לילך שם, ואין בני רה"ר שלפניו ושלאחוריו בוקעים שם, לכן כיון שהמקום מקורה הוי כרמלית.

ביאור דברי המ"ב

ג. מש"כ המ"ב הנ"ל סי' שמ"ו סק"ל שתחת קירוי הבולט לפני הבית חשיב רה"ר מקורה ודינה ככרמלית, זה משום שאין רה"ר קבועה בוקעת שם תחת הקירוי, שהרי הוא בצידו של רה"ר סמוך לפתח הבית, ואין דרך בני רה"ר לבקוע על פתחי הבתים תחת קירוי הנעשה לשמש את הפתח, רק שאילמלי שהיה המקום מקורה היה נטפל לרה"ר כיון שאין דבר המחלקו מרה"ר, ורק כיון שהוא מקורה דהוי רה"ר מקורה חשיב כרמלית, ואחרי שאין בקעת בני רה"ר קבועה שם.

אם בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצתא

ד. עוד נראה שגם את"ל שתחת הקירוי חשיב כרמלית גם ככה"ג [כדעת בצה"ח], עדיין לא מהני לעשות שם צוה"פ, דבני רה"ר שבוקעים דרך מקום זה מבטלים את צוה"פ, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. והיינו ששידוע נחלקו גדולי הפוסקים בהא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, אם דוקא ברה"ר גמורה אמרינן כן או שגם בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצתא, יעויין בראב"ה סי' שע"ט וסי' שפ"ו ובאו"ז הלכות עו"ש סי' ו' שהביאו בארוכה שנחלקו בזה רבנו יואל ורבנו אפרים [הובא בקצרה בשה"ג והגיא' ריש פרק מי שהוציאווה ובמרדכי שם סי' תק"א], וכן נחלקו בזה רבותינו המשכנ"י סי' ק"כ - קכ"א והבית אפרים סי' כ"ה - כ"ו שהאריכו להביא ראיות כל אחד לדעתו ולדחות ראיות זולתו, ובמקום אחר הארכנו בעניינו להביא ראיות מהראשונים לכאן, ואציין בקצרה שדעת תוס' בעירובין ו' ב' ד"ה וכו' דלא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא ברה"ר גמורה, וכ"ה ברשב"א ור"נ שם א', וכ"מ ברמב"ן נ"ט א' וברא"ש פ"א ס"ח, וכ"ה במרדכי פרק הדר סי' תק"ט בשם הר"מ, ובריב"ש סי' ת"ה. מאידך בתר"פ ו' ב' ד"ה ה"ק וכו' מבואר דס"ל כדעת רבנו אפרים שגם בכרמלית אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכ"מ בפשטות בריטב"א ו' א' וכ"ב א' סד"ה דרבנן וכו', ובהגיא' פ"א ס"ח, וכ"ה ברי"ו [ב' א' ברי"ף] כמו שדייק מדבריו בשו"ת משנת ר' אהרן או"ח סי' ו', וע"ע תוס' ס"ב ב' סד"ה ורי"ח וכו' ובד"מ סי' שס"ד אות א', ויש להאריך בזה ואכ"מ.

עכ"פ לדינא נראה כדעת הבית אפרים דבעינן רה"ר גמורה, דכ"ה להדיא בב"י ר"ס שצ"ב סד"ה עיר וכו', וכ"מ בפשטות מדברי הטוש"ע סי' שס"ד ס"ב ובביאור הגר"א שם ובמ"ב שם סק"ה, וכ"ה להדיא בחזו"א סי' ע"ד סק"ט וסי' ק"ז סק"ו.

ברה"ר מקורה לכו"ע אתו רבים ומבטלי מחיצתא

ה. אמנם נראה שכל מה דס"ל להני פוסקים דבכרמלית לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, זה רק כשהמקום אינו רה"ר מחמת העדר תנאי רה"ר שמהוה חסרון בבקיעת הרבים, כגון שלא בוקעים שם ס' ריבוא [לשיטות שרה"ר צריכה ס"ר], או שאינו רחב ט"ז אמה דבכה"ג הרחוב צר מדאי מלהתאים לבקיעת רה"ר, או שאינו מפולש ואין רבים יכולים לבקוע דרכו [וייתכן עוד שגם כשהמקום מוקף מחיצות שע"ז הרחוב אינו מסור לרבים לבקוע בו כרצונם, שהרי רוב המקום מוקף מחיצות, ומוגבלים להכנס ולצאת רק דרך הפרצות שבמחיצות, י"ל דלא אמרינן ככה"ג אתו רבים ומבטלי מחיצתא], אבל ברה"ר מקורה שהקירוי מהווה אמנם חסרון בצורת רה"ר דלא דמי לדגלי מדבר, אלא דמי יותר לבית וכיו"ב ולכן אינו רה"ר, כיון שהקירוי אינו חסרון בבקיעת הרבים, שהרבים בוקעים במקום זה באותה מידה, בין כשיש בו קירוי ובין כשאין בו קירוי, בזה לכו"ע אתו רבים ומבטלי מחיצתא גם אם המקום דינו ככרמלית. וכ"ה להדיא בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קל"ט לגבי בקיעה על גשרים שעוברים מע"ג מחיצות העיר, שגם את"ל שדינם ככרמלית כיון שהם גבוהים מעל י"ט ואין רה"ר למעלה מעשרה, אעפ"כ כיון שאין בזה חסרון בבקיעת הרבים כתב שבזה לכו"ע אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

להוכיח כן מהירושלמי

ו. ראיה לדבר, דהמשכנ"י שם הביא ראיה גדולה לשיטתו דאמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא אפילו בכרמלית, ממשנה"ק בירושלמי

פ"ב ה"ד על ר"י דסבר במשנה שם אתו רבים ומבטלי מחיצתא, סותר את עצמו במשנה בס"פ כל גגות דתנן התם וכן גשרים המפולשים מטלטלין תחתיהן דברי ר"י, ולא אמר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ותירצו דהמשנה שם איירי במפולש לבקעה, וכתב המשכנ"י דאת"ל שבכרמלית לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא הרי קושית הירושלמי לק"מ, שהרי תחת אותם גשרים המפולשים הוא רה"ר מקורה דהוי כרמלית, כמבואר להדיא בירושלמי בסוף פרק כל גגות, א"כ לכן אר"י במשנה שם שמטלטלין תחתיהם ולא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, משא"כ במשנה בפ"ב ה"ד דבין הפסין דאיירי ברה"ר גמורה, בזה סבר ר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. א"כ מזה שהירושלמי הקשה מזה לזה, ע"כ שגם בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצתא כברה"ר, ולכן שפיר הקשו מרה"ר מקורה לרה"ר גמורה, את"ל המשכנ"י, ולע"ע לא מצאתי שהבית אפרים השיב על ראיה זו, וצ"ע.

ז. ונראה שהשיטות הסוברות דבכרמלית לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא [כדקימ"ל], ע"כ יפרשו את הירושלמי באחד משתי פנים, או שבקושית הגמ' דלא איירי המשנה בכל גגות במפולש לבקעה אלא במפולש לרה"ר, א"כ לפניו ולאחוריו הוי רה"ר גמורה, ורה"ר קבועה בוקעת דרך תחת הגשר, וא"כ ככה"ג גם תחת הגשר חשיב רה"ר גמורה אע"פ שהוא מקורה, כמשנ"ת לעיל אות א' בשם הראב"ד, ולכן שפיר הקשו מרב אמתנ"י דעושין פסין דתרוייהו איירי ברה"ר גמורה, ותירצו דהיא דכל גגות איירי במפולש לבקעה, ואין רה"ר הבוקעת דרך מקום המקורה, וא"כ הוי כרמלית מחמת הקירוי, מה"ט ר"י מודה דבכה"ג לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא. ולפ"ז מ"ש בירושלמי בסוף כל גגות שתחת אותם גשרים הוי כרמלית כרה"ר מקורה, הוא למסקנת הגמ' בעושין פסין דאיירי במפולש לבקעה [ואע"פ שדייקו כן מלשון המשנה דתנן וחכמים אוסרים, צ"ל שבקושית הגמ' בעושין פסין לא ס"ל להאי דיוקא, כשם שר"ש בר כרסנה בירושלמי שם בסוף כל גגות לא ס"ל להאי דיוקא].

אפשרות נוספת ליישב את ראיית המשכנ"י מהירושלמי, דהיינו שאם נחלקו על הראב"ד ונסבור שגם כשרה"ר קבועה בוקעת דרך תחת הקירוי, אכתי תחת הקירוי חשיב כרמלית, א"כ עכצ"ל שגם לשיטות שבכרמלית לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, מ"מ ברה"ר מקורה שאין חסרון בעצם הבקיעה והבקיעה כברה"ר ממש, בזה גם לדעתם אתו רבים ומבטלי מחיצתא אע"פ שהוא כרמלית כמש"כ לעיל אות ה', לכן בקושית הגמ' דס"ד דאיירי במפולש לרה"ר, ויש שם בקיעה גמורה של רה"ר, ס"ל לגמ' דלר"י דעושין פסין דאתו רבים ומבטלי מחיצתא ברה"ר, גם במשנה בכל גגות אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ושפיר הקשו סתירה מזה לזה, ותירצו דאיירי שם במפולש לבקעה שבזה אין הבקיעה כברה"ר, ובוה מודה ר"י דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

עכ"פ איך שיהיה מפורש בירושלמי שברה"ר מקורה, שרה"ר גמורה בוקעת דרך תחת הקירוי אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

מ"ש בירושלמי סוף פרק כל גגות, הדא דאת מר מפולשים לבקעה, אבל אם היו מפולשים לרה"ר אסור, בשאין שם מחיצה, אבל יש שם מחיצה מותר, ע"כ, כוונת הירושלמי שאם יש שם שתי מחיצות מעליה, בזה ס"ל לר"י אפילו ברה"ר גמורה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, כמבואר בבבלי כ"ב א'.

להוכיח מהמ"ב שברה"ר מקורה צריך דלתות

ח. וכן מדויק במ"ב, דעל מש"כ בשו"ע סי' שס"ד ס"ב דרה"ר עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות, כתב המ"ב שם סק"ה רה"ר עצמה, דהיינו רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ומפולשים משער לשער וכדלעיל סי' שמ"ה ס"ז וכו', עכ"ל, והרי בסי' שמ"ה ס"ז יש שלשה תנאים לרה"ר, רחב ט"ז, אינו מקורה ומפולש, וי"א דבעינן ס"ר, והמ"ב הזכיר כאן רק שני תנאים, דהיינו רחב ט"ז אמה ומפולש, והשמיט מקורה וס"ר, אמנם זה שהשמיט ס"ר לק"מ, דכיון שזה מחלוקת וס"ל שהשו"ע החמיר בזה, לכן לא הזכירו כאן, והביאו רק בסק"ז כלימוד זכות על מנהג המקילים, אבל למה השמיט המ"ב את התנאי של אינו מקורה שזה נצרך לכו"ע לרה"ר. מוכח דס"ל למ"ב שאע"פ שלא חשיב רה"ר כשהוא מקורה, מ"מ בעינן דלתות כדי להתיירו, שהרי רבים בוקעים בו כרה"ר ואתו רבים ומבטלי מחיצתא כמשנ"ת.

מסקנא דמילתא

ט. בהא נחתין ובהא סלקינן, שבנידון שאלתנו כשיש קירוי מעל רה"ר שמקרה רצועה רחבה ד"ט ויותר לרוחב רה"ר מצד לצד, ורה"ר גמורה בוקעת דרך המקום שתחת הקירוי, אם אפשר להתיר רה"ר מקורה זו ללא דלתות, הרי מבואר בירושלמי, במ"ב ובאג"מ שכה"ג לא ניתר ללא דלתות, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא [גם את"ל שתחת הקירוי הוא כרמלית], ובראב"ד מבואר שמקום זה חשיב רה"ר גמורה שחייבים עליו מהתורה.

סימן ג'

ששים ריבוא בעיר דעת המ"ב

א) בשעה צ"ס שמה"ה אות כ"ה ביאר את דברי רש"י נ"ט א' ד"ה עיר וכו' בעיר של יחיד ונעשית של רבים, וכתב שכוונתו שלא היה שם מעולם באותה העיר ס' ריבוא, רק אח"כ נתיישבו באותה העיר הרבה אנשים עד שנתקבצו בעיר ס"ר וכו', עכ"ל. הרי ששעה"צ שנה ושילש ג' פעמים שמה שהצריך רש"י ס"ר כדי להחשב כרה"ר, היינו שידורו בעיר ס"ר, והכל תלוי אם "נתיישבו באותה העיר" ס"ר או לא, ובזה נקבע אם רה"ר משמשת לס"ר, ואין צריך שיהיו ס"ר שהולכים בפועל ברחובות שהם רה"ר.

ב) שעה"צ בא בזה לדחות את הדיעות לישון השו"ע שם ס"ז שהצריך לרש"י ס"ר עוברים בו בכל יום, והמ"ב שם סקכ"ד כתב שלא מצא בראשונים שבשיטת רש"י שיזכירו תנאי זה שיבקעו בכל יום ס"ר, ושעה"צ שם כתב שגם מש"כ רש"י בעיר של יחיד ונעשית של רבים כוונתו כנ"ל, אבל אין הכרח שיהיה צריך להס"ר שיעברו בכל יום דרך המבוי המפולש, עכ"ל. משמע לכאורה שאם ננקוט שדעת השו"ע שצריך ס"ר בכל יום כרהיטות לשונו, אז צריך ס"ר שיעברו בכל יום דרך המבוי המפולש, דהיינו שילכו ברחוב עצמו, ולא סגי שדרים בעיר ס"ר.

ג) אמנם גם אילו כך היתה כוונת שעה"צ, מ"מ לדינא אין כאן מחלוקת בין המ"ב לשו"ע, שהרי המ"ב נקט שלשון "בכל יום" הנזכר בשו"ע הוא לאו דוקא, ושגם דעת השו"ע כדעתו. ובאמת שגם להוה אמינא שכוונת השו"ע דבעינן ס"ר בכל יום, גם לצד זה

אין כוונת שעה"צ שהשו"ע נחלק דלא סגי בס"ר שדרים בעיר כדי להחשב רה"ר, כמשי"ת להלן.

ד) כאמור הנידון במ"ב ושעה"צ שם האם השו"ע חידש כאן תנאי חדש בשיטת רש"י דבעינן ס"ר בכל יום, או שלשון זה הוא לאו דוקא, וא"צ ס"ר בכל יום, ואת"ל שכוונת שעה"צ שאם לישון השו"ע בדוקא צריך גם שהס"ר יבקעו דוקא ברחובות, ולא סגי שדרים בעיר ס"ר, דלא כפי שהבין שעה"צ בפשיטות, נמצא שנולד כאן נידון נכבד נוסף בדין רה"ר, ומוזר ששעה"צ יבליע נידון זה בדרך אגב, ולא יעמיד את הנידון באופן ברור כראוי לנידון נכבד כ"כ.

לכן נראה שגם לצד שהשו"ע הצריך ס"ר בכל יום, ס"ל לשעה"צ שגם אז מודה המחבר דסגי שס"ר דרים בעיר. אמנם לפ"ז הנידון אם צריך ס"ר בכל יום או לא הרי לא שייך בעיר שדרים בה ס"ר, דכיון שדרים בעיר ס"ר הרי הם קיימים בכל יום, וכל הנידון שייך בעיר שלא דרים בה ס"ר, רק שיש ס"ר שנכנסים לעיר דחשיב רה"ר עי"ז, כמש"כ הבה"ל שם ד"ה וי"א וכו' בשם הריטב"א נ"ט א', וכע"ז כתב בש"ג (ב' א' ברי"ף) בשם ריא"ז, וכו' ברבי"ה ר"ס שע"ט (עמ' 393), מ"מ בזה רק אותם רחובות שמשמשים את הנכנסים מחוץ לעיר הם נעשים רה"ר, ולא כל העיר, כמש"כ בחכמת הלב עמה"ח סי' ו' אות ג' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ולהבח"ח הגר"נ קרליץ שליט"א, ובזה יש לדון אם צריך שהס"ר יבקעו ברחוב זה כל יום או לא.

ה) הנידון בשעה"צ אם יש דיוק מרש"י דבעינן ס"ר בכל יום או לא, הוא איך לפרש מש"כ רש"י שלא היו נכנסים בה "תמיד" ס"ר וכו', האם תיבת תמיד פירושה בתמידות מידי יום ביומו, או פירוש תיבת תמיד הוא מאז ומעולם, שלפ"ז אין ראייה מרש"י לדין השו"ע

דלא קאי על זה, מתחילה כתב שעה"צ שלכאורה יש מקור מרש"י להצריך ס"ר בכל יום, דהיינו שהבין דכוונתו תמיד - בתמידות, ודחה שאין זה כוונתו, אלא תמיד פירושו מאז ומעולם, דהיינו שלא היתה רה"ר מעולם, דמתחילה לא היו בה ס"ר. וכיון שנתבאר שאם אתא לאשמעינן שצריך ס"ר בכל יום, זה שייך רק בעיר שאין בה ס"ר ונעשית רה"ר מכח הנכנסים מחוץ לעיר, לכן כשעה"צ ביאר שאין כוונת רש"י להשמיענו שצריך ס"ר בכל יום, ותמיד היינו מעולם, פירש את הצירוף ברש"י באופן פשוט, שמתחילה לא דרו באותה עיר ס"ר, ורק אח"כ נתיישבו בעיר הרבה אנשים עד שנתקבצו בעיר ס"ר, דהעיר נעשתה רה"ר ע"י ס"ר הדרים בה, אבל אם היתה כוונת רש"י תמיד - בתמידות דבעינן ס"ר בכל יום, אז ע"כ לא איירי בעיר שדרים בה ס"ר אלא שנכנסים לרחובה ס"ר מחוץ לעיר כמשנ"ת, לכן כששלל שעה"צ את הצד שכוונת רש"י להצריך ס"ר בכל יום, כתב אבל אין הכרח שיהא צריך להס"ר שיעברו בכל יום דרך המבוי המפולש, עכ"ל, דלצד זה שנעשית רה"ר מכח הבאים מבחוץ, רק אותו מבוי מפולש המשמש את אותם רבים רק הוא נעשה רה"ר, וצריך שילכו בו הס"ר הבאים מבחוץ [ואם דרים בעיר ל' ריבוא חשיב שיש בכל רחובותיה ל' ריבוא, ואם נכנסים מבחוץ עוד ל' ריבוא, הרי שאותו רחוב שאותם ל' ריבוא משתמשים בו נעשה רה"ר, אע"פ שהל' ריבוא של בני העיר אינם בוקעים תמיד ברחוב זה, דדי במה שהרחוב מסור ועומד לשימושם כבני העיר]. נמצא מבואר שדעת שעה"צ דלכו"ע עיר שדרים בה ס"ר חשיב רה"ר גם לשיטת רש"י, ועיר שנכנסים לתוכה ס"ר מחוץ לעיר, אותם רחובות המשמשים את הנכנסים מבחוץ חשיבי רה"ר.

שו"ת בהלכה

רה"ג יוסף הלל שליט"א ראש ישיבת עץ החיים ירושלים

בענין תיקון עירוב בעיר קטנה כדי להציל המונים מחילול שבת

שאלה'

עירת נופש אשר רוב תושביה ומבקריה הם בני ברית מק"ק הספרדים, ורוב רחובותיה יש בהן רוחב ט"ז אמה, אולם אין בוקעים בהם ששים רבוא, שהתושבים שבה אינם מונים אלא לכל היותר כשלושת אלפים משפחות כ"י. ורובם שומרים עיקרי התורה, אבל הרבה מהם אינם מודעים מחומר איסור הוצאה לרשות הרבים בשבת, ומטלטלים חפציהם ממקום למקום. ועד כה לא היה שם עירוב כלל, ועתה התעוררו רבני העיריה לתקן עירוב ע"י היקף העיר בצורת הפתח, כדי להציל דלת העם מחומרת עוון חילול שבת. ונסתפקו, האם ראוי הדבר לתקן עירוב כנ"ל, שבפשיטות נראה שאינו תיקון טוב לכתחילה לדעת מרן ז"ל, שאנן ק"ק הספרדים קבלנו הוראתו, וזה כדי להציל ההמונים מחילול שבת גמור כנ"ל, או שיש לחוש לשומרי התורה שעד כה לא היו מטלטלים, ועתה עלולים כל הגדרים להיות פרוצים בכמה מיני תקלות ע"י שיסמכו באופן מוחלט על העירוב, ועוד חששות כאלו.

תשובה

א) איתא במס' שבת (דף ו' ע"א) תנו רבנן ארבעה רשויות לשבת, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור וכו', ואיזו היא רשות הרבים סרטיא, ופלטיא גדולה, ומבואות המפולשין, זו היא רשות הרבים גמורה, ע"כ. ופירש"י ז"ל: סרטיא, מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. פלטיא, רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה. ומבואות, של עיר רחבים שש עשרה אמה. המפולשין, משני ראשיהן לפלטיא, עכ"ל.

עוד איתא במס' עירובין (דף ו' ע"ב) כיצד מערבין דרך רשות הרבים וכו', והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים, אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, ע"כ. ופירש"י ז"ל: רשות הרבים, משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה ששים רבוא, ואין בה חומה, או שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער, שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר וכו'. ירושלים, רשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומפולש, ויש בה דריסת ששים רבוא, ורחב שש עשרה אמה, ואלמלא שנועלין דלתותיה בכל לילה, חייבין עליה בשבת משום רשות הרבים, אבל נעילת דלתות משויא לה כחצר של רבים, ומערבין את כולה, וכל זמן שלא עירבו, היא כרמלית ולא מחייבי עליה וכו', עכ"ל. ועיין בשו"ע (סימן שמ"ה סעיף ז') שכתב ז"ל: איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים שש עשרה אמה, ואינם מקורים, ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשין משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה) הוי רשות הרבים. וי"א שכל שאין ששים

ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים, עכ"ל. ומפשטות דבריו של מרן כאן נראה דס"ל כאותם ראשונים דלא בעינן ברה"ר ס' רבוא עוברים בו, שהרי בתחלת דבריו סתם ולא הזכיר תנאי זה דששים ריבוא בין שאר התנאים הצריכים לרשות הרבים, והוי כסתם ויש, דקי"ל דס"ל למרן כסתם. (אולם עיין להלן אות ג' מה שהבאנו בזה ממקומות אחרים בשו"ע שנראה מהם דדעת מרן אינו כן, אלא דס"ל דלית לן רה"ר בזמניה"ו כיון דליכא ס' ריבוא, ולקמן נאריך בזה עוד).

עוד כתב השו"ע (סי' שס"ד סעיף ב') וז"ל: רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות, והוא שננעלות בלילה. וי"א אע"פ שאין ננעלות, אבל צריך שיהיו ראיות לינעל, שאם היו משוקעות בעפר, מפנה אותן, ומתקנן שיהיו ראיות לינעל, ואחר שעשה לה תיקון דלתות חשובה כולה כחצר אחד, ואין מבואותיה צריכין תיקון, עכ"ל. הרי לן דבתחלת דבריו הביא מרן דעת הראשונים הסוברים דבעינן ברה"ר דלתות הננעלות בלילה וסתם כדבריהם, ובהמשך דבריו הביא דעת הי"א שהוא דעת הרמב"ם דס"ל דדי בדלתות הראיות לינעל, וקי"ל דדעת מרן כסתם, והוא דאין רשות הרבים ניתר בטלטול ליחשב כרשות היחיד, אלא בעשה לה שני דלתות משני צידיה, וצריכים שיהיו ננעלות בכל לילה, אבל אם אינם ננעלות בכל לילה, או שעשה לה משני צידיה צורת הפתח בלבד ללא דלתות, חשיב רשות הרבים מן התורה, והמוציא מרשות היחיד לתוכה, או המכניס מתוכה לרשות היחיד, או המעביר בה חפץ ארבע אמות חייב מן התורה, וכמ"ש בביאור הלכה (סי' שס"ד ד"ה והוא), עיי"ש. ולפי זה יוצא לן לכאורה בדעת מרן השו"ע מדבריו הנ"ל (בסי' שמ"ה ושס"ד), שרחובות בעיירות גדולות שבזמנינו שבדרך כלל רוחבם יותר משש עשרה אמה, והם מפולשים משתי רוחות, חשיב לדעת מרן כרשות הרבים גמורה מן התורה, אפילו אם אין בהם בקיעת ששים רבוא, ואין דרים באותה עיר ששים רבוא. ואם כן לא יועיל להם שום תיקון, אלא אם יעשה להם דלתות הננעלות בלילה, אבל בלא זה אפילו עשה להם צורת הפתח, או דלתות שאינן ננעלות בלילה, נחשבות כרשות הרבים גמורה, דאתו רבים ומבטלי מחיצה.

מיישב מנהג העולם שנהגו להתיר רשות הרבים בצורת הפתח בלבד

ב) והנה האחרונים נתחבטו ליישב מנהג רוב העולם שנהגו בכל הדורות להכשיר רשות הרבים גמורה בצורת הפתח בלבד, דלפי המבואר לעיל אינו מועיל כלל, ועדיין דינו כרשות הרבים גמורה.

ונאמר בזה כמה וכמה ישובים ונפרטם אחד לאחד: א. יש מן האחרונים¹ שכתבו ליישב שסמכו העולם על שיטת אותם הראשונים הנ"ל שהביא דעתן השו"ע בשם י"א, הסוברים דכל שאין ששים רבוא בוקעים בו לא נחשב רשות הרבים, ועל כן כיון שבהרבה עיירות בזמנינו אין בוקעים בהם ששים רבוא, הרי לאותם שיטות אינו חשוב כרשות הרבים, אלא דינו כמבוי המפולש שניתר בצורת הפתח, וכמבואר בשו"ע (סי' שס"ד סעיף א'). ועיין להלן אות ג' מה שנבאר בזה עוד.

ב. עוד יש שכתבו ליישב² שנהגו העולם להקל משום סומוכים על דעת הרמב"ם (הובא לעיל בדברי השו"ע סי' שס"ד בשם י"א), הסובר שרשות הרבים גמורה ניתרת בדלתות הראיות לינעל אף על פי שאינם ננעלות בפועל בלילה, וכדעת רוב האחרונים שפירשו בדעת הרמב"ם דס"ל דמדאורייתא די בצורת הפתח משתי רוחות רשות הרבים להחשיבו כרשות היחיד, ורבנן הם שהצריכו דלתות הראיות לינעל, וכיון שעל ידי צורת הפתח נחשב כרשות היחיד מן התורה, ורק מדרבנן הצריכו שיהיו לו דלתות הראיות לינעל, לכן הקילו בזה בדרבנן לסמוך על אותם הסוברים דבלא בקיעת ששים ריבוא לא חשיב כרשות הרבים, ודי בהכשר צורת הפתח, ואין צריך אפילו דלתות הראיות לינעל.

ג. עוד יש מן האחרונים³ שרצו ליישב מנהג העולם שנהגו לתקן רשות הרבים גמורה בצורת הפתח לחוד, והוא מטעם שבזמנינו שהרחובות בדרך כלל אינם הולכים ביושר ממש, אלא בעקמימות, הרי יש לדון בהם דין עומד מרובה על הפרוץ על ידי מחיצות הבתים שמשני צידי הרחוב, ועל ידי זה נחשב הרחוב כיש לו שלשה מחיצות, שהוא רשות היחיד מן התורה. ואף באופן שהרחוב הולך ביושר ממש בלא עקמימות, מכל מקום כל שבסוף אחד מהרחובות נכנס רחוב אחר שיש לו גם כן שני מחיצות, נחשב הרחוב הראשון כרשות היחיד, שהרי יש לו שלשה מחיצות על ידי עומד מרובה על הפרוץ, ואז אף אותם רחובות שפתוחין לו ומפולשין משתי רוחות, כיון שברוח אחד הם מפולשין לאותו רחוב שחשוב כסתום מחמת עומד מרובה, אף הם נחשבים כרשות היחיד מחמת כן, ולדעה זו אף אם בוקעים בו ששים רבוא חשיב כרה"י מה"ת כיון שיש להם ג' מחיצות.

ועיי"ש בחזו"א שסיים ע"ז ז"ל: "ויוצא לנו מזה דבזמננו כל השווקין והרחובות שבכרכים היותר גדולים, הן רשות היחיד גמורה מה"ת, דכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והוא רה"י, וכל הרחובות הפתוחות לה רה"י, והפתוחות לתוכן נעשין רה"י, וכיון שכן הן ניתרות בצוה"פ, ובמ"ב סי' שמ"ה האריך שקשה להקל מחמת

1. שאלה זו הופנתה אלי ע"י מו"ר אבי ועט"ר שליט"א, אשר עקב טרדותו המרובים בהרצת תורה ובמסירת שיעורין תמידים כסדרם, לא מצא פנאי להעלות על הכתב בענין זה, ובקשני שאתכונן את הנלע"ד. וזאת למודעי שלא באתי בכאן אלא לאסוף ולקטע דעת גדולי רבותינו הספרדים ז"ל בנידון דידן, ולהוכיח שאף לדעת מרן ז"ל יש מקום לתקן עירוב בצוה"פ בעיר הנ"ל, והגם שהיה מקום להתגדר כאן בפלפולא דאורייתא בכמה סוגיות חמורות ועמוקות, אולם מפני שיש בהם אריכות דברים הרבה לכן במקום שאמרו לקצר איני רשאי להאריך, ועוד חזון למועד, בעזה"י".
2. מלשון רש"י כאן משמע דלא בעינן שיבקעו ברשות הרבים עצמו ששים רבוא בני אדם, אלא כל שמצויין בכל העיר ששים ריבוא, בין ע"י בני אדם הדרים שם, ובין ע"י אנשים הבאים לתוכה מבחוץ, חשיב כרשות הרבים מחמת כן. ועי"ע בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קל"ט ענף ה') מ"ש בזה, ואכמ"ל.
3. עיין ביאור הלכה (סי' שמ"ה ד"ה שאין), ושו"ת בית אפרים (סי' כ"ו), ובשו"ת אור לציון (ח"א סי' ל'), ועיין בחזו"א עירובין (סי' ע"ד ס"ק י'), ובשו"ת אור לציון (ח"א סי' ל'), שחולקים בזה, וס"ל לדעת הרמב"ם אף מה"ת לא מהני צורת הפתח אלא דלתות הראיות לינעל, ומכל מקום עיי"ש באול"צ דדעת הרא"ש והר"ן דמן התורה מהני צורת הפתח, ואם כן אפשר לשיטתם ליישב מנהג העולם. 5. חזו"א

שאינן ריבוא בוקעין, כל שהיא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים, ולהאמור היתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו, עכ"ל.
 ד. עוד יש מן הפוסקים שכתבו ליישב מנהג העולם להתיר רחובות המפולשים ורחבים ששה עשר אמה בצורת הפתח בלבד, והוא הדרחובות שלנו לא חשיבי כרשות הרבים, דשאני טובא מרשות הרבים הנזכר בתלמוד, דבזמן התלמוד היה רשות הרבים אחד באמצע העיר, וכל בני העיר עוברים דרך אותו רשות הרבים בכניסתם וביציאתם, כיון שלא היה דרך אחרת לצאת מן העיר, אלא דרך אותו רשות הרבים, שהרי כל המבואות היו סתומין בצידם האחד, וביצידם השני היו פתוחים לרשות הרבים המפולש מבי רוחותיו, וכל כניסתם ויציאתם הוא דרך אותו רשות הרבים, ורק דרכו אפשר לצאת ולהכנס לעיר. מה שאין כן בזמנינו שהכל עשוי רחובות רחובות, והרבה מהרחובות יש להם דרך בפני עצמן שאפשר לצאת בהם ולהכנס בהם מחוץ לעיר, ויש הרבה יציאות וכניסות לעיר דרך אותם רחובות, לכן לא חשיבי כרשות הרבים אפילו ברחב ששה עשר אמה ומפולש ובוקעים בו שישים רבוא בני אדם, כיון שאין רגלי כל העיר דורסים באותו מקום.

בירור בדעת מרן האם צריך כתנאי לרה"ר שיהיו שישים ריבוא בוקעים בו

ג. עוד יש ליישב מנהג העולם, והוא דישינם הרבה פוסקים הסוברים גם בדעת מרן דכל שלא בקעי בו שישים רבוא אינו נחשב לרשות הרבים מה"ת, ודי לו בתיקון צורת הפתח בלבד. והוא דהגם שישינם הרבה מן האחרונים הסוברים דכיון דבתחלת דבריו שם (סימן שמ"ה סעיף ב') כשהזכיר מרן התנאים הצריכים לרשות הרבים, לא הזכיר ביניהם לתנאי זה דשישים רבוא עוברים בו, הרי נראה דסבירא ליה דאף בלא בקיעת שישים רבוא אם הוא מפולש ואינו מקורה ורחב שש עשרה אמות, הוי רשות הרבים. ושוב הביא שם מרן דעת היש אומרים דפליגי, וסבירא להו דכל שאין שישים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים. אם כן הוי כסתם ואחר כך יש אומרים, דקיימא לן דדעת מרן להכריע כסתם, דאף בלא שישים רבוא הוי רשות הרבים. וכן הוא דעת גאון עונוו החיד"א בברכי יוסף ובמחזיק ברכה, ועוד הרבה מן האחרונים הלא המה בספרתם. וכן משמע לכאורה בלשון מרן ז"ל בעצמו בשו"ת אבקת רוכל (סימן כ"ט) עיי"ש. (אולם יש קצת לדחות דשם איירי לענין עיקר דין רשות הרבים גמור, ולא לענין סתם רחובות שבזמנינו).

אולם דעת כמה מן האחרונים הוא, דלא חשיב כאן מה שסתם מרן כדעה ראשונה דלא בעינן שישים רבוא בוקעים בו כדי שיחשב כרשות הרבים, כסתם ויש דק"ל בזה בעלמא כסתם, אלא אדרבא ס"ל כאן כהיש אומרים, והוא כיון שלא שלל שיטת היש אומרים בפירוש. עיין להרב בית דוד (ח"א, או"ח אות ת"ט ואת תמ"א), דסבירא ליה דלא אמרינן להאי כלל דסתם ויש הלכה כסתם, אלא היכי דמרן סתם ופירש להדיא היפך דעת היש אומרים, וכגון אם היה מפרש וסותם להדיא דלא בעינן ברשות הרבים שישים רבוא, אבל כאן דמרן כסתם לא הזכיר כלל להאי דינא דשישים רבוא, לא חשיב כסתם, ואדרבה דעתו לפסוק כמו שכתב בשם היש אומרים דבעינן שישים רבוא ברשות הרבים. וכן כתב בספר ערך השולחן למהר"י טייב (או"ח סי' ש"ג אות ד', וסי' שמ"ה אות ב') עיי"ש. וכ"כ הפרי מגדים (סי' שמ"ה מש"ז סק"ו, וא"א סק"ו), עיי"ש.

ועוד מצינו להרבה מן האחרונים דסבירא להו דאין דעתו של מרן לנקוט כסתם כל שפירש במקום אחר כשיטת היש, ובנ"ד אכן מצאנו לו שגילה דעתו בכמה מקומות דלית לן רשות הרבים בזמן הזה כיון דאין בוקעים בו שישים רבוא. והוא דבסי' ש"ג סעיף י"ח כתב מרן בשו"ע ז"ל: כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים וכו', והאידנא נשי דידן נהגו לצאת בכל התכשיטין וכו', ויש שלמדו עליהם זכות לומר שהם נוהגות כן על פי סברא אחרונה שכתבנו שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, והשתא דלית לן רשות הרבים גמור היה כל רשות הרבים שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת עכ"ל, עיי"ש. הרי דסבירא ליה למרן ז"ל דבזמנינו ליכא רשות הרבים. ועיין לו עוד בסימן ש"כ סעיף ב', ובבית יוסף או"ח סימן של"ד ד"ה ונ"ל, ובסימן שנו"ד ד"ה מצאתי. ובכ"י האע"ז סי' מ"ב בד"ה מצאתי כתוב, שבכל הנ"ל הביא דבזמנינו ליכא רה"ר, והיינו לכאורה מטעם שאין ס' ריבוא בוקעין בו. וכן הוא דעת המ"א (סי' שמ"ה ס"ק ז') בדעת מרן ז"ל. וכ"כ ה"ט"ו שם (סי' ו'). והביא דבריהם הבאה"ט (אות ח'). וכ"כ בספר יד אהרן (שם), דדעת השו"ע כדעת היש אומרים דבעינן שישים רבוא. וכ"כ בספר פה אליהו לר' אליהו חמווי (ח"ב דף קנ"ו), וכ"כ בשו"ת פני דוד (סי' א'). ועיין בשו"ת שארית יוסף לר' יוסף ידיד הלוי (ח"ב או"ח סי' ה' דף ל"ז) שכתב דכמעט רוב הפוסקים סבירא להו בדעת מרן דלית לן רשות הרבים בזמן הזה כיון דליכא בקיעת שישים רבוא.

לברר שאף בערי ק"ק ספרדים נהגו להתיר רה"ר בצורת הפתח, ואף דעת הרבה מגדולי הספרדים כן

ד. והנה ידוע שמנהג כל ערי אירופה שהיו מתירים רחובות המפולשים ורחבים ששה עשר אמה בצורת הפתח, וכמ"ש המ"ב (בסי' שס"ד ס"ק ח'), דמנהג העולם להתיר רשות הרבים בצורת הפתח, וכנזכר לרוב בספרי הפוסקים. ולא מיבעיא בערי אשכנז

שנהגו להקל בזה טפי, דסבירא להו כדעת המ"א והט"ו דהלכה כהיש אומרים שהביא מרן, וכמו שמצינו להרבה מחכמי האשכנזים שהאריכו בתשובותיהם למצוא היתר למנהגם זה (עיין מה שהאריך בזה בשו"ת בית אפרים חאו"ח סי' כ"ו). אלא אף בערי הספרדים נהגו כן, וכמו שמצינו להגאון ר' יום טוב צהלון ז"ל שהיה דר בצפת בזמן מרן השו"ע, שכתב (שו"ת מהריט"ץ סו"ס רנ"א), דאף אחר שנפרצו החומות בעיה"ק צפת, יש להקל ולהתיר בצורת הפתח בלבד עיי"ש. ומשמע שם בדבריו דאף אם היו רחובותיה של צפת רחבים ששה עשר אמה, גם כן יש להתיר, מחמת דיש לסמוך על הפוסקים הסוברים דהיכא דליכא שישים רבוא לא חשיב כרשות הרבים, וכמו שפירשו האחרונים בדבריו. וסיים שם ז"ל: וכמה גדולים גאוני עולם נוחי נפש אשר היו בארצנו ולא פקפק שום אדם מעולם, ועל זה נאמר אל תסג גבול עולם, עכ"ל.

וכן כתב בשו"ת זבחי צדק (החדשות סי' ק"א), דהעיד לפניו הגאון ר' אליהו מני ז"ל שמנהג קדום הוא בעיר בומביי וכלכותא לסמוך על סברת המתירים, דבמקום דליכא שישים רבוא בוקעים בו לא הוי רשות הרבים אלא כרמלית. וכתב שם שכן הורה מקדמת דנא הרב משה פארדו, והראש"ל צ"ח הרב יום טוב אליקים, ושם (בסי' ק"ב) כתב שמנהג בומביי שנהגו בזה כסברת המתירין, יסודתו בהררי קודש כסברת רוב הפוסקים, ואין בזה עוד חשש עיי"ש.

ועיין עוד בספר טל אורות (לר' יוסף בן ג'וייא ז"ל) מלאכת הוצאה שכתב ג"כ דרוב הפוסקים הסכימו להקל דהאידינא אין לנו רה"ר, ועל זה סומכים רוב העולם ואומרים דלית לן רה"ר דהאידינא לא שכיח ס' ריבוא בוקעין בו, את"ל, עיי"ש. וכן מצאנו בשו"ת זרע אמת לר' ישמעאל הכהן ממודינא (ח"ג סי' מ"א) שכתב כסניף להתיר בצורת הפתח, דיש לסמוך על הסוברים דלית לן רשות הרבים כיון דלא בקעי בה שישים רבוא עיי"ש. וכ"כ בשו"ת שמן המשחה (ח"א דף י"ח ריש עמוד ג') דאנן קיי"ל דהיכא דליכא שישים רבוא לא הוי רשות הרבים. וכ"כ בשו"ת מהר"ם די בוטון (סי' כ"ח). ובספר אדמת קודש (ח"ב סי' ב'). ובשו"ת שדה הארץ (ח"ג י"ד סי' י' דף כ"ט ע"ג). וכ"כ בס' אות היא לעולם (ח"א, מערכת ה', אות ע"א), ובשו"ת בכורי יעקב זריהן (סימן ז'). וע"ע בהמאסף החדש (י-ם, תשל"ט חוברת א') בענין עירוב שנעשה בנא-אמון (אלכסנדריה) ע"י הרב אברהם אביכזיר רבה של עיר זו, שהתיר שם את העיר ע"י עירוב בצוה"פ, וכדעת הסוברים דלית לן רה"ר בזמננו כיון דליכא ס' ריבוא, עיי"ש.

הרי לן דאף רבים מגדולי וגאוני הספרדים סבירא להו דיש לסמוך על דעת המתירים הסוברים דבעינן שישים רבוא בוקעים ברשות הרבים, ובלא"ה לא חשיב רשות הרבים, אלא כרמלית שניתרת בצורת הפתח.

וכן ריהטת שיטת הפוסקים עד לגדולי זמנינו, עיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' פ"ו) שכתב דאע"ג דבעיר ניו יארק הוא מתנגד לתיקון העירוב, שהרי דרים בה שישים רבוא, מי"מ לענין הכשר העירוב בקיי-גארדענס-היילס יש להתיר בשופי, כיון שאין דרים שם שישים רבוא, עיי"ש.

ועיין בערוך השולחן (סי' שמ"ה סעיף י"ח) שכתב ז"ל: אבל עכ"פ מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם, ורק על סמך היתר זה [שכל שאין שישים רבוא עוברים בו אינו רשות הרבים], וכאילו בת קול יצא הלכה כשיטה זו, ואם באנו לעכב, לא לבד שלא יצייתו, אלא נראה כמשתגעים, שדבר זה נתפשט בכל ישראל ובפוסקים, דהאידינא אין לנו רשות הרבים, רק בערים ספורות והגדולות בעולם כמו ערי מלוכה שיש בהם שישים רבוא, אבל לא בערים שלנו, עכ"ל.

לברר דעת המ"א והט"ו והברכ"י שכתבו שרוב הראשונים דעתם להקל ולהצריך ברשות הרבים בקיעת שישים ריבוא

ה. עוד נראה ליישב מנהג העולם שנהגו להכשיר רחובותיהם בצורת הפתח בלא דלתות ונעלות, על סמך אותם הסוברים דבעינן ס' רבוא ברה"ר. והוא דהנה כתבו המ"א והט"ו (סי' שמ"ה) דדעת רוב הפוסקים דברשות הרבים בעינן שישים רבוא, ועיין בביאור הלכה (סי' שמ"ה בדי"ה שאין), שהשיג על המג"א והט"ו, וכתב ז"ל: הנה באמת כפי מה שהעתיק הבית יוסף בקיצור נמרץ את עיקרי השיטות, דימו הם [המ"א והט"ו] שרק אלו הם החולקים בזה, אבל כאשר חפשנו דבר זה בפוסקים, מצאנו עוד הרבה מגדולי הראשונים המחמירים בענין זה. אכן מתחילה אחשב דעת המקילין בזה [הסוברים דברשות הרבים בעינן שישים רבוא], ראשון לכולם הביא זה [הבית יוסף] בשם בעל הלכות גדולות, ורש"י בעירובין, וסמ"ג, וספר התרומה, ורבינו מאיר, ורוקח, ותוספות, והרא"ש פ"א דעירובין, והאור זרוע, והטור, ורבינו ירוחם. אכן לעומת זה יש הרבה שסוברים שרשות הרבים הוא מן התורה כשרבים בוקעין במקום הזה אם הוא מפולש, ולא בעינן שישים רבוא, הלא המה הרמב"ם, ורבינו תם, והרמב"ן, והרשב"א, והריטב"א, והרב המגיד [משנה], והר"ן בפרק במה אשה, והגהות מרדכי במ"ס שבת, והרשב"ם, וכן ר"א ממיץ בספר יראים שלו, והריב"ש, והמאירי פ"ו בשבת, כולם סבירא להו דלא בעינן שישים רבוא, ועיין בריטב"א פרק כיצד מערבין כתב שם שרוב הגאונים סוברים כן וכו' עכ"ל, עיי"ש. עוד כתב הביאור הלכה (בסי' שס"ד בד"ה ואחר), שא"א לכתחילה

לסמוך על השיטה הסוברת דלדין דליכא שישים רבוא לא הוי רשות הרבים, דבאמת רוב הראשונים מחמירים וסוברים דגם לדין איכא רשות הרבים, עיי"ש.

אולם לאחר החיפוש לדעת שיטות כל הראשונים בזה נמצא דהרבה מן הראשונים לא נזכרה דעתם בדברי הביה"ל, ואדרבה ישנם הרבה מן הראשונים דסבירא להו כדעת המקילים דבעינן שישים רבוא, וכמו שכתבו המ"א והט"ו. ונפרטם אחד לאחד. עיין לרבינו ישעיהו די טראני הזקן בפסקיו (עירובין ו' ע"ב), ובתוספותיו בפסחים (דף ס"ט ע"א), ובסוכה (דף מ' ע"א) דבעינן שישים רבוא. וכן הוא דעת פסקי ריא"ז (עירובין פ"א אות ה'). וכן הוא בספר העתים (הלכות הילוך וזריקה והוצאה וטלטולי שבת, עמוד 306 ועמוד 310). וכן הוא דעת רבינו שמחה במחזור ויטרי (ח"א עמוד 121). וכ"כ בספר האשכול (הלכות ציצית, אות ל"א). וכ"כ העיטור (הלכות ציצית שער ג' חלק א'). ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' ל"א, ובחדשות סי' שמ"א). וכ"כ בס' איסור והיתר (שער נ"ט דין מ"א), ובס' האגור (אות תל"ו ותקל"ז ותקנ"ח). וכן משמע קצת ברבב"ן (סי' שע"ט).

וכן נראה שמסכים בארחות חיים (הל' שבת סי' רפ"ד), וכ"כ המהר"ל (שו"ת, סי' קל"ח). וכ"כ בלקט יושר (עמ' 66). וכן משמע ברבב"ה (מ"ס שבת עמוד 276, ועיין מ"ש שם המגיה בהערה 14). וכ"כ בספר כפתור ופרח (פרק ו'), ובשו"ת מהר"י וייל (בליקוטים שבסוף הספר אות י"ב וי"ח), ובספר צידה לדרך (כלל א' מאמר ד' פרק מ"ה). וכן כתבו המנהיג (ריש הלכות שבת), ובספר תניא רבתי (עמוד 49), ובשו"ת זכרון יהודה להר"י בן הרא"ש (סימן פ"ב וצ"א), ובספר הנייר (הל' עירובין עמוד כ"ט), ובפסקי רקנאטי (דיני שבת דין צ"א), ובשבלי הלקט (סי' ק"ו), ובספר עץ חיים, חזן (ח"א הלכות שבת פרק ט'), וכן כתב הרשב"ש בתשובותיו (סי' תקנ"ח). וכן מצינו שהוא דעת הגאונים, עיין בתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' ר"ט), ובחמדה גנוזה (סי' ע'), ובספר האשכול (הלכות עירובין אות פ"ב). ובאורחות חיים שם. הרי לנו עוד הרבה מן הראשונים הסוברים להדיא כדעת המקילים דבעינן שישים רבוא בוקעין בו, וכמו שכתבו הט"ו והמ"א דכן הוא דעת רוב הראשונים. ולפי זה יש לנו סניף גדול ליישב מנהג העולם שנהגו להכשיר בצורת הפתח, וכדעת רוב הראשונים הנזכרים לעיל, והגם שלעומת זה ישנם עוד ראשונים הסוברים לחומרא שלא הזכירן הבה"ל, מכל מקום לפי מה שעלתה חיפושנו בזה עדיין רוב המוחלט של רבותינו הראשונים דעתן להקל, וכמו שכתב המג"א והט"ו. וכן כתב ג"ע הברכ"י יוסף (סי' שמ"ה אות ב') דרוב הנראה לעינים נראה דס"ל להקל דבעינן ס' ריבוא, עיי"ש. ומי לנו גדול מג"ע הרב חיד"א ז"ל שכל ספרי חיים ומתים פתוחים לפניו, והעיד בגודלו שרוב הנראה לעינים בדעת הראשונים ס"ל דבעינן ס' רבוא ברה"ר.

והנה יש לשאול דמאחר שיש הרבה מן האחרונים הנוקטים בדעת מרן לחומרא דלא בעינן ס' רבוא בוקעים ברה"ר, אם כן לפי זה לכאורה הרי אית לן אף בזמננו רשות הרבים גמורה הצריכה דלתות ונעלות בלילה כדי להתירה בטלטול, אי"כ מה יועיל שיתקן עירוב ע"י צוה"פ וכל סניפי ההיתר הנ"ל, מאחר דאין איתא דמרן קא סמכינן, אולם נראה דזה אינו נכון כלל, שהרי לרוב סניפי ההיתר הנ"ל מועיל תיקון צוה"פ אפילו במקום דאיכא בקיעת ס' ריבוא (והיינו לסניפי ב', ג', וד' שכתבנו לעיל אות ב'). ואף על פי שיש מן הסניפים הנ"ל (א' וב') שהם נגד דעת מרן עצמו, שהרי סתם בשלחנו הטהור היפך הנ"ל, מכל מקום הרי כלל גדול יש בידינו, והוא דכל דאיכא ספק ספיקא נגד דעת מרן, נקטינן דלא כמרן. וא"כ בנידונינו דאיכא כמה ספיקות וכנ"ל, יש מקום להקל אפילו לדעת הפוסקים הסוברים בדעת מרן מעיקר הדין לחומרא. (וזה אפילו באופן זה שבנידון דידן שכמה מהספיקות הם נגד דברי מרן עצמו, וכמ"ש באור לציון ח"א סימן ל' בשם הנדיב לב עיי"ש). זאת ועוד דהנה כתב האליה רבה (סימן שמ"ה אות י"ד) דבמקום שיש עוד צד להקל, משמע דלכל הפוסקים יש לסמוך על הסברא האחרונה שהזכיר מרן להצריך שישים רבוא. ולכן בכח כמה מצדדי ההיתרים הנ"ל, אף להמחמירים מעיקרא דינא, יש מקום לנקוט לדינא כן בדעת מרן, וכבר הביאו דברי האליה רבא בספרי הפוסקים לסמוך עליו בזה לדינא.

והנה עיין בשו"ת אור לציון (ח"א סי' ל'), וח"ב פרק כ"ג סי' י"ב) שכתב שלאור כל הספיקות הנ"ל יש להתיר בשעת הצורך לסמוך על עירוב הנעשה על ידי צורת הפתח ולטלטל אף בהוצאה דאורייתא, אלא דהוסיף דלכתחילה טוב להחמיר בדברים האסורים מן התורה, אבל בדברים האסורים רק מדרבנן, אין צריך להחמיר אפילו לכתחילה, כגון לשאת קטן היכול ללכת על רגליו ואפילו ע"י עגלה, או כל טלטול ע"י שינוי, כגון לקחת מטפחת הכרוכה בצוארו, וכיו"ב עיי"ש. ועל פי זה כתב ליישב שם הסתירה בדברי מרן בין סי' שמ"ה, דמשמע דלא בעינן ס' ריבוא, והיינו בהוצאה האסורה מה"ת, לבין סי' ש"ג, דהתם איירי באיסור דרבנן בעלמא, ולכן נקט שם מרן דלית לן רה"ר בזמננו, עיי"ש. אלא דמ"מ העלה למעשה דאף בענין הוצאה דאורייתא יש להקל ולסמוך אף על עירוב של צוה"פ מהטעם הנ"ל, דאף נגד מרן עבדינן ס"ס. וכבר קדמו בחילוק זה בס' פתח הדביר ח"ג סי' ש"א, עיי"ש. ובאמת שמסתברא חילוק זה, מאחר שעיי"ש מתיישרים כל המקומות הנ"ל שנקט בהם מרן בסתם דלית לן רה"ר, דבכל הני איירי באיסורים דרבנן, דבזה הכריע מרן להקל, מה שאין כן בסי' שמ"ה דאיירי בכל הוצאה ואף בהוצאה

(עירובין סי' ק"ז, אותיות ה' ח'), ועיין בשו"ת אור לציון (שם). 6. ערוך השולחן (סי' שמ"ה סעי' י"ח-כ"ב). 7. עיין רש"י בבא בתרא (דף י"א ע"ב בד"ה חמש), שכתב שסתם מבואות סתומין הן בצידים האחד עיי"ש. 8. עיין

דאורייתא, דבזה נקט מרן להחמיר. ומ"מ לענין הלכה סמך בזה על דעת המקילים אף בהוצאה דאורייתא, וכנ"ל.

מברר שאף שלכתחילה אנו בני ק"ק הספרדים טוב לנו להחמיר כהסוברים בדעת מרן שאף בלא ס' ריבוא הוי רה"ר, מ"מ במקומות שיש הרבה שנכשלים באיסור הוצאה, ראוי לתקן עירוב בצוה"פ כדי להציל מאיסור חמור זה

ו) והנה אף שכתבנו שטוב לכתחילה לחוש לדעת המחמירים בהוצאה דאורייתא, ושלא לסמוך על עירוב הנעשה ע"י צוה"פ, מ"מ נראה פשוט דבמקום שאין עירוב כלל, ונכשלים רבים מדלת העם בהוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, ובטלטול ארבע אמות ברשות הרבים, שהוא איסור גמור וחמור (ולדעת הרבה מן הראשונים הסוברים דאף בלא שישים רבוא איכא רשות הרבים, הוי ג"כ איסור מן התורה ממש), דראוי לתקן רחובות העיר בצורת הפתח, ולסמוך בזה על דעת המקילים שמועיל תיקון זה להכשיר את העיר, על כל פנים כדי להציל את אותם המונים מאיסור חמור זה בעיירות קטנות שאין בהם ששים רבוא, הגם שעדיין יש מקום להמדקדקים להחמיר על עצמם בדבר זה.

ואף על פי שהיה אפשר לצדד ולומר דשב ואל תעשה עדיף, די שיש לחשוש שתקנתו היא קלקלתו, ושמה אף אותם שלא טלטלו עד היום מחמת חשש איסור דאורייתא, עכשיו לאחר עשיית העירוב יבואו להקל בדבר, ויסמכו על העירוב לטלטל אף לכתחילה. מ"מ הדבר ברור דאם נחשב שכר המצוה כנגד הפסדה, הרי שיכרה הרבה מאוד. וחדא ועוד קאמינא, חדא דאין לחשוש לדבר זה שיכרה להקל עכשיו יותר מבתחילה, שהרי אותם שנמנעו ונזהרו עד עכשיו בטלטול בלא עירוב, הם אותם שהם שומרי תורה, ומדקדקים במעשיהם כהלכה, ויש להם ידיעה בחומר איסור הטלטול, שהם בגדר תן לחכם ויחכם עוד, ומקבלים דברי רבותיהם על הן הן ועל לאו לאו, באופן שאם ישמעו שתיקון העירוב אינו לכתחילה ממש, אלא נעשה בעיקר כדי למנוע את הנכשלים והנכשלים שלא יכשלו בעוון חמור של חילול שבת בפרהסיא, ימנעו מן הטלטול על סמך תיקון עירוב זה.

ועוד אמינא דלו יהא כך שיבואו גם אחרים שלא נכשלו עד כה, ויבואו עכשיו לטלטל אף לכתחילה על סמך היתר זה, מכל מקום הרי סוף כל סוף הרווח גדול על ההפסד, דבלא העירוב הרי נכשלים רבים באיסור טלטול החמור, דלהרבה מן הראשונים הוי איסור דאורייתא אף בזמניה, והוא חלול שבת בפרהסיא. ומכל מקום לכולי עלמא עוברים לכל הפחות על איסור טלטול בכרמלית דרבנן, ומצינו שהחמירו לפעמים בדברנן יותר מדאורייתא, כדי שלא יזלזלו בתקנות חז"ל, ואילו אותם שיסמכו על עירוב זה להוציא אף לכתחילה, אינם נחשבים עדיין למחללי שבת, וכמו שמצינו בספרי הפוסקים שמנהג העולם היה לסמוך על עירוב זה אף לכתחילה על פי ההיתרים הנזכרים לעיל. ואף על פי דאנו בדין סבירא לן דראוי שלא לסמוך על תיקון זה לכתחילה, וכדעת כמה מן האחרונים שדעת מרן בסתמות הוא שאף בלא שישים רבוא הוי רשות הרבים, מ"מ פשיטא שמשום חשש זה לגבי המקצת שהיו מקודם מקפידים, ויבואו מעתה לטלטל על סמך העירוב אף לכתחילה, אין לנו להמנע מלהציל את שאר אחינו בני ישראל מכמה וכמה איסורי כרת וחילולי שבת בפרהסיא. ומי שיש בידו להציל ואינו מציל נתפס על עוון בני עירו (כדאמרו בשבת נ"ד ע"ב).

ואין לבעל דין לטעון ולומר דעדיף טפי שלא לתקן העירוב, אפילו כדי להציל את הנכשלים באיסור הוצאה וטלטול בלא העירוב, מטעם דק"ל הלעיטהו לרשע וימות, דומיא דאמרינן בב"ק (דף ס"ט ע"א) אהא דתנן (מע"ש פ"ה מ"א): כרם רבעי הוי מציינים אותו בקוזוות אדמה וכו', אמר רשב"ג במה דברים אמורים בשביעית דהפקר גינהו, אבל בשאר שני שבוע, הלעיטהו לרשע וימות, והצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו, ע"כ. ופירש"י וז"ל: בקוזוות, נותן פיסת רגבים סביבות הגבולים להודיע שהוא כרם רבעי ואסור בלא פדיון. בד"א, דעבדינן להו היכירא לעוברים ושבים, בשביעית, שהוא הפקר, ובהיתר הן באין לאכול, אבל בשאר שני שבוע, שהן באים לגזול, יניחם ויאכלו דבר האסור והלעיטהו לרשע וימות, עכ"ל. הרי חזינן דהבא לעבור איסור במזיד, אין אנו מצווין למנוע מן האיסור, דהלעיטהו לרשע וימות. אולם באמת אין זה נכון כלל לענינינו, דהנה יעויין באחרונים שהקשו איך אמרינן בזה הלעיטהו לרשע וימות, הרי ק"ל דכל ישראל ערבין זה לזה, וכל שיכול למחות או למנוע חבירו מעשיית האיסור ולא מנעו, הרי זה מתחייב מדין ערבות כאילו אותו עוון נעשה על ידו, וכתבו ליישב דלא אמרינן להאי דינא דערבות, אלא באופן שיכול למנוע את חבירו מעשיית האיסור, ועל כן כיון שלא מנעו, הרי זה מתחייב כאילו אותו עוון נעשה על ידו, מדין ערבות, אבל כל שלא יכול למנוע את חבירו מאותו איסור, אינו נכנס תחתיו בערבות. ולכן התם גבי שאר שני שבוע דאיכא איסור גזל ס"ל לרשב"ג דכיון שבעל השדה אינו יכול למנוע מאיסור גזל, שהרי בא ע"מ לגזול, שאע"ג שיכול למנוע מאיסור אכילת רבעי בלא פדיון, אינו חייב בכך, דכיון דבמעשה זה איכא דבר איסור שאינו יכול למנוע מכך דהיינו הגזל, אינו נכנס תחתיו כלל לערבות אף בדבר האחר שיכול למנוע. ואדרבא אמרינן הלעיטהו לרשע וימות. ולפי זה בנידון דידן דע"י תיקון העירוב מצילים אנו את אותם שנכשלו עד כה באיסור

הוצאה בלא עירוב, הנה לא די דלא אמרינן בזה הלעיטהו לרשע וימות, אלא אדרבה המונע עצמו מתיקון זה נכנס בערבות תחת אותם שנכשלים באיסור ההוצאה בלא העירוב, ונחשב כאילו הוא עשה את העוון, והקולר תלוי על צווארו, כיון שיש בידו להציל מאיסור הוצאה ואינו עושה כן.

אולם נראה דאף בלא כל זה יש לפקפק על עיקר הטענה של הלעיטהו לרשע וימות, דהרי תנן התם בסיפא דמתניתין דהצנועין היו מניחין מעות ואומרים כל הנלקט מזה יהיה מחולל על המעות הללו. וכתבו שם בתוס' ד"ה והצנועין דאף בשאר שני שבוע היו הצנועין עושים כן. ולפי זה הרי דלכתחילה ראוי להדר אחר תקנת החוטאים למרות מ"ש הלעיטהו לרשע וימות, ואף שאינו יכול למנוע מאיסור גזל, חייב למנועו מאיסור אכילת רבעי, ואם כן כ"ש וק"ו במקום שאפשר למנוע מאיסור חמור זה, דלא נימא הלעיטהו לרשע וימות, אלא אדרבה חייב כל אחד לחפש ולעשות כל טעדיק שבעולם למנוע מכל בר ישראל ליכשל בעוון, ואם יש בידו למנוע ולא מנע, נחשב כאילו הוא עצמו חוטא בזה. ועיין בזה בספר שו"ת בית אב תניא (מעמוד ז' ו' אילך) מה שהאריך בזה בנידונינו. (ולענין דעת הרמב"ם בהא דצנועין, עיין בזה בס' דרך אמונה להגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א, הלכות מע"ש פ"ט ה"ז בביאור ההלכה ד"ה בשנת, ואכמ"ל).

וכן אין לבעל דין לחלוק ולומר דליכא חיובא לתקן עירוב, כדי להציל את אותם הנכשלים באיסור הוצאה בשבת, כיון שהרי אותם בני אדם היו מטלטלין אף בלא העירוב, אי"כ לא חשיב זה כלל לתיקון, דדמיא למאי דאמרינן בגמ' (קדושין דף פ"א ע"ב, ונויר דף כ"ג ע"א): מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו טלה, טעון כפרה וסליחה, עי"ש. דמשמע התם דאף שלבסוף עלתה בידו היתר, כיון שנתכוון לאיסור צריך סליחה וכפרה כאילו אכל בשר חזיר. וא"כ הכא נמי כיון דאף בלא תיקון העירוב היו מוציאים הם מרשות לרשות, א"כ אף כשיעשו עירוב חשיב כמוציאים עדיין מרשות לרשות, ולא הועיל התיקון כלל להצילם מחטא הוצאה בשבת. דזה אינו נכון כלל וכלל, דהתם פשוט דאין כוונת הגמרא לומר דחשיב כאילו אכל בשר חזיר וחייב חטאת, אלא דטעון סליחה מאת המקום על מה שבלבו היה רוצה לעשות איסור, אבל וודאי דלא חשיב כאילו עשה איסור. ואף כאן פשוט שע"י תיקון העירוב הרי ניצלו מאיסור הוצאה, ואף אם יודעים אנו בבירור שאף בלא תיקון העירוב היו מוציאים לרה"ר, מ"מ אין זה אלא שצריכים סליחה על מה שאינם חוששים לאיסור הוצאה, אבל ודאי דלא חשיב כהוצאה לרה"ר, וממילא חיובא רמיא על כל אחד להצילם מאיסור חמור זה, ודבר זה פשוט הוא ואינו צריך כלל לפנים.

וכן אין לומר כאן להאי דאמרינן בכמה דוכתין (שבת דף ד' ע"א, ועירובין דף ל"ב ע"ב, ומנחות דף מ"ח ע"א, ונויר דף כ"ג ע"א) דאין אומרים לאדם חטא כדי שיוכה חברך, וכאן נמי כיון שע"י תיקון העירוב, אפשר שיבואו לסמוך אף לכתחילה על תיקון העירוב, ואף אותם שהיו נזהרים עד כה, יבואו עכשיו לסמוך על העירוב אף לכתחילה, וחשיב כאילו מתקני העירוב מכשילים אותם באיסור קל, כדי שיוכו וינצלו אחרים מאיסור חמור דהוצאה. זה אינו דומה כלל, דלא אמרינן כן אלא באופן שאי אפשר לזכות ולהציל את חבירו מאיסור חמור אלא ע"י שיכשל הוא באיסור קל, ולכן אמרינן דאין אומרים לאדם שיחטא כדי שיוכה חבירו, דומיא דהדביק פת בתנור דלא קא עבר על מלאכת אופה עד שתאפה, ומ"מ אין אומרים לאדם חטא באיסור קל דרבנן של רדיית הפת קודם שתאפה, כדי שיוכה וינצל חברך מעונש החמור של מלאכת אופה דאורייתא. אבל כאן הרי אף בלא שיסמכו על העירוב לכתחילה, ינצלו האחרים מאיסור טלטול, ואדרבה מכריזים אנו ואומרים להם שראוי להם שלא יסמכו על עירוב זה לכתחילה כדי שיוכו חבריהם וינצלו מאיסור חמור של טלטול והוצאה בלא עירוב. ויש עוד כמה אופנים ליישב בזה, דעיין במאירי שבת דף ד' ע"א שכתב בשם חכמי לונגל, דדוקא היכא שהאיסור בא מאליו דומיא דפת בתנור שאין הרבית הפת בתנור הוא האיסור, אלא גמר האפיה שהיא נעשית מאליה, ולכן אין אומרים לאדם חטא כדי שיוכה חברך. אבל כשזה יודע בחברו שחוטא בידים, ויכול למנועו, אמרינן חטא באיסור קל כדי שיוכה חברך. ועיין בתוס' (שבת דף ד' ע"א ד"ה וכו', ובגיתין דף מ"א ע"ב ד"ה כופין) דכתבו דמצוה דרבים שאני. וא"כ הרי בנידון דידן פשיטא דלא שייכת טענה זו כלל, שהרי ע"י תיקון עירוב זה מציל רבים מעון.

ליקוט מתוך דברי הפוסקים בחיוב המוטל על הרבנים לתקן עירוב בערים

ז) והנה ראינו לנכון להעתיק בכאן לשונות חז"ל והפוסקים המתריעים בענין גודל החיוב של תיקון עירובין בעיירות, כדי לחזק ידי כמ"ע הרבנים העוסקים בדבר זה, שהוא חוב המוטל עליהם להשתדל ולפעול בכל כחם ומרצם, ולבקש עצות ותחבולות בהצלת בני עירם מעוון חמור של חילול שבת בהוצאה ברשות הרבים, ואין להם מקום פיתור בזה, והקולר תלוי על צווארם, וכפי שנהגו בכל הדורות וברוב המקומות.

א. איתא במס' ביצה (דף ט"ז ע"ב): רבי אומר מערבין עירובי חצירות וכו', ת"ש דרב תחליפא בר אבדימי עבד עובדא כוותיה דשמואל, ואמר רב תחלת הוראה דהאי צורבא מרבנן לקלקולא, אי

אמרת בשלמא לקולא קאמר, היינו קלקולא, אלא אי אמרת לחומרא מאי קלקולא, ומשני כיון דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא. ופי' רש"י כיון דמקלקלי בה רבים ששוכחים ומטלטלין בלא עירוב, היינו קלקולא. אם היה מותר לערב אתמול והוא אסור, עכ"ל. ועיין בשו"ת הרא"ש (כלל כ"א אות ג-ג) שכתב דחזינן מהאי דהאוסר לערב במקום שמותר לערב נקרא קלקול. ועיין בשיטה מקובצת שם שכתב וז"ל: ומכאן למדנו שמצוה לערב ערובי חצרות ושתופי מבוואת כדי לשמור הרבים מקלקול, וכ"ש אם הורגלו בדבר.

עוד הביא שם הרא"ש להא דאיתא במס' עירובין (דף ס"ח ע"א): א"ל רבה בר רב חנן לאב"י, מבווא דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף, א"ל [אב"י] מאי נעביד, מר [רבה] לאו אורחיה [אין כבודו לחזור על בני המבוי ולגבות השיתוף, רש"י]. אנא [אב"י] טרידנא בגירסאי וכו'. וכתב על זה הרא"ש (שם) וז"ל: אלמא שאין להיות בלא עירוב במקום שיכולים לערב.

ועי"ש עוד בדברי הרא"ש לענין מעשה שהיה בזמנו בר' יעקב בר' משה שאסר את העירוב בעיר פרייריש, וחלק עליו הרא"ש והתיר את העירוב, וכתב לו הרא"ש בזה"ל: כבר כתבתי לך על ענין העירוב שנהגו בכל גליות ישראל להחיר מבוואותיהם המפולשין בין הגוים בצורת פתח, ואתה אסרת אותו לקהל פרייריש, וכתבת לי ראיותיך, ואני הודעתך שאין בהם ממש, והזהרתך שתחזור בך ותאמר לקהל שיתקנו מבוואותיהם כאשר הורגלו עפ"י גדוליהם. והנה הוגד לי שאתה עומד במרדך, ואתה מכשיל את הרבים בחלול שבת, לכן אני גוזר עליך אחר שיתן לך כתב זה בעדים, שתתקן המבוואת המפולשין לרשות הרבים של גוים בצורת פתח תוך שבועים אחר שתראה כתב זה, ואם לא תתקן המבוואת כאשר כתבתי, אני מנדה אותך. ואם היית בימי הסנהדרין היו ממיתין אותך, כי אתה בא לעקור תלמוד שסידר רב אשי, ולחלוק על כל הגדולים שהיו עד היום הזה, אותם שמתו ז"ל, ואת אשר המה חיים עד הנה. לכן חזור בך ואל תטוש תורת משה רבינו ע"ה.

עוד כתב שם הרא"ש בתשובה אחרת על אותו ענין, וז"ל: ואם יעמוד במרדו ולא ינהוג דין מנודה בעצמו, אני גוזר עליו במצות אדונינו המלך ירי"ה שיתן אלף זוז למושל העיר, ואני גוזר עליך ר"י שתמסור כתבי זה למושל העיר שיגבה ממנו קנס הנזכר. ואם כל זה לא יועיל, גוזרני עליך שתודיעני הכל, ומצוה לנדונו בכל הקהלות ספרד, וגם ידונו אותו למות בד"ן זקן ממרה, כי אנו חייבין למסור נפשתינו על תורת האלהים, ולבער עושה הרעה מקרבינו, עכ"ל.

ב. ועיין בשו"ת התשב"ץ (סי' ל"ז אות ל"ז) שכתב וז"ל: אם יש חשש עבירה בתקוני מבוואת [לת"ח]. ח"ו. אבל הזריז בזה הרי זה משובח, אדרבה הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן. דאמרינן בפרק הדר (דף ס"ח ע"א): אמר ליה רבה בר רב חנן לאב"י מבווא דדיירין בה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף. א"ל מאי אעבוד, מר לאו אורחיה, אנא טרידנא בגרסאי, אינהו לא משגחי. ונראה מכאן שאלמלא טרדת הגרסא, דרך ת"ח הוא לתקן. ומי שלבו נוקפו בזה, הדיוטות גמורה היא, או מינות נורקה בו. וזכות גדולה היא למתקן, [ובפ"ק] [ובפ"ב] דביצה (דף ט"ז ע"ב) גבי מערבין עירובי חצרות ביום טוב, ואמרינן התם במאן דאורי לאיסורא הויא הוראה לקלקולא משום דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב, עכ"ל.

ג. ועיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' צ"ט) שכתב דברים החוצבים להבות אש בענין הצורך בהשתדלות תיקון העירוב ככל האפשר, ומפני חשיבות הענין אעתיק לשונו: שאל ממני ידידי הרב נ"י לברר לו בראיות מדברי חז"ל שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם לתקן מבוואותיהם בתיקונים, צורת הפתח, או שארי תיקונים כיוצא בו, כדי שלא יכשלו רוב המון עם בהוצאה מרשות לרשות ביום ש"ק, [תשובה] דבר זה אינו צריך לפנים ולראיה, והוא מן השכל ומן המבוואר להדיא בדברי חז"ל. השכל מחייב, באשר יודע ששמירת יום שבת קודש מעשות כל חפץ, הוא אצלינו ממצוות הראשיות, ומי שאינו משמר כהלכתו, הרי הוא ככופר ומומר בכל התורה כולה, כמבואר בעירובין (דף ס"ט ע"א), ואיסור הוצאה מרשות הרבים לרשות היחיד או בהיפוך, הוא אחד מאותן המלאכות שהעובר עליהם הוא מומר לכל התורה כולה וכו'. ואם כן כל בר דעת יפוט בשכלו שאי אפשר בשום אופן לקהל ישראל לשמור את כל בני ביתם קטנים כאלו, וגם לא נשותיהם וחלושי דעת, לשמורם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה דברים קטנים ומטפחת, וקטנים ופתם בידם, וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזוהרים, ובפרט בענין תפלה בבית כנסת ביום שבת קודש בהבאת הסיידים להתפלל מתוכו וטליתים וכדומה, עיין ט"ז (סי' שמ"ו סק"ו). אם כן השכל הפשוט גוזר שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבוואות בעירוב המתיר טלטול.

ואמנם על כן מצינו לחז"ל במס' ביצה (דף י"ו סוף ע"ב) דההוא מרבנן שהיה אוסר לערב ערובי חצרות ביום טוב שחל להיות בערב שבת, ואמרו עליו שהוראתו לקלקולא, ופריך הש"ס מאי קלקולא הרי החמיר, ומתרץ כיון דמקלקלי ביה רבים היינו קלקולא. פירש"י דמקלקלי ביה רבים, ששוכחים ומטלטלים בלא עירוב, היינו קלקולא, אם היה מותר לערב אתמול והוא אסור, עכ"ל. אם כן קל וחומר השתא, ומה התם אינו אלא לשבת אחד, ונקל יכולים להזהר בטלטול שבת אחד, ומה גם דהמורה ההוא עשה כן משום חומרת יום טוב שלא לערב בערב שבת שהוא יום טוב, קרי ליה קלקולא,

בשו"ת בית אפרים (סי' כ"ו ד"ה ועתה). 9. ועיין מה שהאריך בזה הגר"פ פרלא בביאור על ספר המצוות לרס"ג ח"ג דף ר"ט ע"ב.

מכל שכן שאין להתעצל מלתקן המבואות לשמור העם מקלקולי שבתות כל השנה כולו. והדבר מוטל על הרב התלמידי חכם שבעיר לתקן המבואות, ואם לאו מכשול וקולר העם על צווארו, כדאמרינן בעירובין (דף ס"ח ע"א): אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה גברי רברבי כרבנן לא להוי בה לא עירוב ולא שיתוף, והוצרך אביי שם להתנצל על המכשלה שתחת ידו, יעוין שם. ועיין עירובין (דף כ"א ע"ב): בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה אם חכם בני ישמח לבי גם אני, והקשו בתוס' הא גם שניות תיקון, ויש לתרץ לפי הנוכח לעיל, במה שהוסיף חומרא לאיסור שניות, אף על גב שהיא מצוה לעשות סייג לתורה, מכל מקום לא שייך ישמח לבי, כי אולי ישלבו בזה בני אדם שאינם הגונים. אבל כשעשה סייג לשמירת שבת, וגם עשה תיקון שלא יקלקלו בו, היינו שיערבו עירובין, אז ישמח לבי גם אני וכו'. ובטוש"ע (סימן שס"ו סעי' י"ג וי"ד): מצוה לחזור אחר עירובי חצרות. מברך על מצות עירוב, והנה אין כוונת הברכה על אשר קדשנו ואסר לנו ההוצאה וטלטול בשבת וכו', אלא על כרחך לומר דהאי ברכה על מצות עירוב היא על מצות התיקון הגדול הלו להשמר מאיסור הוצאה, אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו כמו שכתבנו לעיל.

וברוך ה' אלקי ישראל אשר נתן בלב מלכים וסגנים ושרים אשר עם ה' חוסים בצילם, שנותנים רשות לשמור דתונו בכלל, ובפרט לקבוע עירובין במבואותיהם אפילו במבואות שגדולי מלכות דרים בהם, אם צריכים להתיר טלטול לישראל, נותנים רשות לתקן, ומי לנו גדול מעירנו פרעסבורג מטרופולין דמדינתא, וכמה פעמים המלך ירום הודו ושריו וסגניו נעצרים פה, וכעת הוא וועד המדינה, וכל שרי המלוכה נאספים, ויש כאן במקום אחד שצריך תיקון צורת הפתח בשני קנים וקורה על גביהם, ובמקום אחד אצל המים יש תיקון אחר פס גבוה, הכל לפי הצורך, ואין מכלים דבר, והדברים מפורסמים וגלויים אין בו ספק, על כן אין להאריך יותר, פשוט שמעלתו ידידי הרב נ"י ישתדל בכל עוז לתקן בני קהלתו, וה' יתנו לחן ולחסד בעיני האדון הגדול החסיד הפישאף נסיך עירו, ויתן רשות להסיר מכשול ותקלה, ובחסדו ירום הודו וכסא כבודו, עכ"ל. ועיין בשו"ע (ח"מ ס"י קס"ב סעיף ג') וז"ל: בני מבוי כופין זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי, ע"כ. ובסמ"ע (ס"ק א') כתב דהוא הדין במבוי המפולש, כופין בני העיר זה את זה להכשירו בצורת הפתח כדי להתיר בו הטלטול בשבת.

והנה מתוך דברי ספרי התשובות רואים בבירור שבכל ערי ישראל השתדלו רבני העיר בכל עוז לתקן את העיריות והרחובות בעירוב כהלכתן, ואף בכל ערי הספרדים היו עושים עירוב, אם ע"י דלתות ננעלות, ואם ע"י צורת הפתח וכנ"ל. ואף בערי סוריה נהגו כן מאות בשנים וכמו שהעיד על כך בשו"ת דבר שמואל (למהר"ש אבוהב ז"ל סי' ק"נ), ובשו"ת אמרי נועם (לר' ישעיה דיין ז"ל, ראב"ד ארץ, סי' א') שכתב שם שמהר"ר מרדכי לבטון ז"ל שכר את העיר ע"י אחרים מזמן ומניהם כדי להתיר בארץ את הטלטול בשבת עיי"ש, ומלשונו משמע דכבר זמן רב קודם לזמנו של הרב מרדכי לבטון היו שוכרים את העיר מן השר, וא"כ הרי לן עדות ברורה דכבר מאות בשנים נהגו לעשות עירוב בארץ"י. ועיין בשו"ת הרא"ש (כלל כ"א אות ח"ד) וז"ל: נהגו בכל גליות ישראל להתיר מבואותיהם המפולשים בין הגוים בצורת הפתח, עיי"ש¹¹.

סיכום לדינא

הנה לאור כל הנוכח, נראה להורות בדין עשיית עירוב בעיירה קטנה שבנידונו שרחובותיה רחבים ט"ז אמה, אשר רוב תושביה המה מק"ק ספרדים, שראוי ונכון שרבני העיר יעשו תיקון לרחובותיה ע"י צורת הפתח, והגם שיש הרבה מן האחרונים הסוברים בדעת מרן להחמיר דכל שרחובות העיר הם רחבים ט"ז אמה חשיב רשות הרבים אפילו אם אין ששים ריבוא בוקעים בו, בכל זאת מאחר שישנם כנגד אלו הרבה פוסקים הסוברים אפילו בדעת מרן ז"ל דאין לנו רשות הרבים בזמן הזה, וכן יש לצרף לכאן דעת רוב הראשונים, ורוב ככל גדולי פוסקי אשכנז, והרבה מגדולי האחרונים ופוסקי הספרדים שנוקטים כן לדינא עד לדורנו אנו, וכנ"ל בשם הגאון בעל שו"ת אור לציון ז"ל, לכן לאור כל הספקות וספקי ספיקות הנ"ל, ברור הדבר דבעיירה זו שהרבה מתושביה נכשלים ומטלטלים בש"ק בלא עירוב, דחייבא רמיא להצילם מחומר איסור חילול שבת בפרהסיא, ולתקן להם עירוב ע"י צורת הפתח, כיון שעיקר מטרת הדבר הוא להציל העם מאיסור חמור, ולא כדי להתיר הטלטול לאותם שעד כה הקפידו שלא לטלטל. ומ"מ אף לכלל הציבור יועיל העירוב לסמוך עליו אף לכתחילה לגבי טלטול בדברים שאינם אסורים בהוצאה אלא מדרבנן, וכן לענין שעת הצורך וכיו"ב שיש לסמוך בזה על העירוב לגמרי, אף שלכתחילה טוב להחמיר בטלטול באופן האסור מדאורייתא.

ואף על פי שבדעת מרן יש הרבה מן האחרונים הסוברים להחמיר דאף בלא ס' ריבוא חשיב כרה"ר, מ"מ חזינו שלא נהגו כוותיהו, וכידוע מהרבה רבנן קשישאי חסידי עליון מגדולי הדור הקודם בירושלם עיה"ק תובב"א שהיו סומכין על עירוב של צוה"פ לטלטל להדיא אף בלא שנינו, ובוודאי שמכו על כמה ספיקות וספקי ספיקות שיש בנידון זה שאף לאותם המחמירים בדעת מרן, מ"מ הוי ספק ספיקא נגד מרן דנקטינן בזה לקולא, ואף על פי דראוי לכל ירא שמים להחמיר על עצמו לכתחילה בדבר שלא לסמוך על עירוב של צוה"פ וכמו שנתפשט היום אצל קצת בני תורה שמחמירים בדבר, מ"מ המנהג הקודם בירושלם היה להקל ולסמוך על העירוב, ולפי מה שנתבאר בתשובתנו אפשר דזכינן לדעת ולהבין מקצת טעמם ונימוקם של גדולי החכמים שנהגו להקל בזה. ולכן בעיר שבנידונו אשר רוב הציבור אינם בני תורה מן המתחסדים ומחמירים, לאחר שנעשה תיקון העירוב בהצלת המטלטלים באיסור, אין אנו רואים מקום לחוש לשום תקלה באם כלל הציבור ינהגו לקולא, אולם נמליץ ונעודד לבני התורה שימנעו מטלטול באופנים האסורים בהוצאה מדאורייתא וכנ"ל דכן ראוי להם לנהוג תמיד לפני משורת הדין, ותול"מ.

וכל זה שהמלצנו גם להלכה ולמעשה על תיקון עירוב בעיר של נידונו, הוא להיותה עיר קטנה והיא מצער ואנשים בה מעט, אבל בעיר גדולה שיש בה ששים רבוא תושבים ויותר, אין להנהיג תיקון עירוב בצורת הפתח, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכמו שכבר הורה זקן וגדול רבני ארה"ב הגאון רבנו משה פיינשטיין ז"ל בשו"ת איגרות משה (חלק או"ח, ח"א סי' קל"ט). וח"ד סימן פ"ו), וחילק כנ"ל להתיר בעיר קטנה, ולאסור בכל תוקף בעיר גדולה.

ועוד צריכין להודיע אל בני העיר שעירוב זה נעשה בעיקר כדי להצילם שלא יעברו על איסור חילול שבת באם יטלטלו חפצי מצוה וחפצי צורך שבת שאינם מוקצים וכדומה, אבל לא על מנת להיות סיבה לולול בעוצמת קדושת יום השבת, ולהפכו ליום של משחקים וטיוילים שיש בהם כל מיני טלטול של איסור. והעיקר הוא ללמד להם הלכות שבת, וידעו חומר האיסור וגודל השכר על שמירתה כהלכתה. וכמובן שכל זה בתנאי כפול ומכופל שכל ענין תיקון העירוב וקיומו ייעשה בקפדנות בהשגחה אחראית על ידי רבנים הבקיאים בהלכות עירובין, וכפי שאכן שמענו שכן נעשה בעיירה שבנידונו.

10. וכן העידו זקני חו"ר אר"ץ טובה החיים עמנו היום שעד קרוב לימינו ממש היו מתקנים העיר בצורת הפתח, הגם שרוב רחובותיה היו ט"ז אמה. 11. ובספרי שו"ת מצאנו עשרות עדויות שגם בק"ק הספרדים למושבות ולעריהם היו משתדלים בעשיית עירוב, ומתקנים רחובותיהם להתיר בהן הטלטול, בכל אופני ההיתרים הנ"ל, ונזכיר כמה מהם. ירושלים, שו"ת שדה הארץ ח"ג סימן כ"ב, שו"ת תעלומות לב ח"א סימן א', שו"ת אדמת קודש ח"ב סימן ב', אר"ץ חיים (סתהון) סי' שס"ג סוף סכ"ו, ספרד, שו"ת אבקת רוכל סי' מ"ז, קושטא, שו"ת מהרי"ט ח"א סימן צ"ד, סאלוניקי, שו"ת מהריב"ל ח"ג סימן ע"ד. שו"ת באר מים חיים או"ח סימן ג', שו"ת מהרי"ט ח"א סימן צ"ד. איזמיר, שו"ת לב חיים ח"ב סימן ע"ד וע"ה, ובפתח הדביר סימן ש"א ד"ה נמצא. מצרים, שו"ת הרדב"ז ח"ג סימן תקע"ו. שו"ת גינת ורדים ח"א כלל ג' סימן כ"ב-כ"ד. אמשטרדם, שו"ת מים רבים או"ח סימן ל"ד. ויניציאה, שו"ת זרע אמת ח"ג סימן מ"א. מנטובה, שו"ת דבר שמואל סימן קמ"ה.

הוראת הלכה

חכמי רבני בית ההוראה שני"י ישיבת 'חברת אגבת שלום' בעריכת הרה"ג דבד פרץ שליט"א

בדין חורי רה"י בחור המנעול

שאלה: סי' שמ"ה סעיף ד', יל"ע בבית ברה"ר או כרמלית, ורוצה לפתוח עם מפתח את הדלת (באופן שאינו מטלטל את המפתח, כגון שמונח שם בחוף ליד הדלת), האם בכך שמכניס את המפתח לחור הדלת הוי כחורי רה"ר המפולשים לרה"י תוך ד', שדן בזה המ"ב, או דכה"ג לא הוי מפולש שאין התשמיש אלא למפתח, וכשמכניס בפנים אינו משתמש בצד הפנימי, ואם נדונו כחורי רה"י, מה הדין כשהדלת פתוחה לתוך רה"ר, ורוצה לתחוב את המפתח כשהדלת פתוחה ואח"כ לסוגרה, האם יש איסור בהכנסת המפתח או בסגירת הדלת.

תשובה: הנה במ"ב סי' שמ"ו ס"ק כ"ח כתב לענין פתח בית הכנסת שהוא לצד הרחוב, שלא יפתח הדלת עד שיסיר המפתח ואח"כ יפתח, דשמא אין בתקרה שחוץ לדלת ארבעה טפחים, ונמצא ששם הוא כרמלית, והוא מכניס מכרמלית לרה"י, יעו"ש. ומבואר מדברי המ"ב שפשוט הוא שעצם הכנסת המפתח אין בה איסור, ויל"ע מדוע לא חשש שהחור של הדלת נחשב חורי רה"י. אך יש לומר שמדובר שהחור אינו מפולש מעבר לעבר, ואילו חורי רה"י כרה"י צריך שיהא מעבר לעבר, וכמש"כ במ"ב סי' שמ"ה ס"ק ט'. וכן נראה מד' הגר"ו בסעיף י"א שביאר הטעם שמותר להכניס את המפתח, לפי שא"א להשתמש בחור זה מבפנים אלא מבחוץ, ולכן אינו נחשב לחורי רה"י.

אכן יש להסתפק בזמנינו שהחור של הדלת הוא מפולש, וראיתי בשו"ת מנחת יצחק חלק ד' סימן כ"ו שכתב שאם החור מפולש, יש לאסור מדין חורי רה"י. אולם נראה שגם היום הרי א"א להכניס את המפתח מעבר לעבר אלא רק עד חציו, ונמצא אפוא שאין כאן חורי רה"י על החור שלצד רה"ר, וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"א או"ח סי' רל"ט, ויעו"ש עוד. אך באמת גם היום ישנם סוגי מנעולים שישנו חלק המשותף בין רה"י לרה"ר, והיינו שהגם שאינו מכניס את המפתח עד סוף החור, אבל מקצת מהחור משמש גם למפתח מהצד של רה"ר, וגם

להמפתח שמצד רה"י, ונמצא שיש כאן הכנסה של חלק מהמפתח לרה"י. [ודבר זה מצוי במפתח הנקרא מפתח גנבים או מפתח אפס, אבל במנעול רב בריח אין המפתח נכנס אלא עד חציו]. אכן בכל גוונא אין זה איסור דאון, כיון שנחשב איגודו ברה"ר [וכמש"כ בחי' רע"א על השו"ע בסי' שני"ב סעיף א' שכל שמקצת החפץ מונח ברשות אחרת אין זו הוצאה מן התורה, וכן י"ל הטעם שכתב במ"ב סי' שני"ב ס"ק ז' שכל שיכול להביאו אצלו אין כאן הוצאה מדאון].

ואם הדלת פתוחה לתוך רה"ר, ורוצה לתחוב את המפתח כשהדלת פתוחה ואח"כ לסוגרה, הנה על עצם הכנסת המפתח נראה שאין בזה איסור, כיון שהדלת עצמה אינה נחשבת כרמלית, שהרי אינה רחבה ד' בדרך כלל בדלתות המצויים כיום, אולם אם יבא לסגור את הדלת נראה דאסור בחור המפולש וכנ"ל, לפי מה שכתבנו לעיל דהחור יש בו גם חורי רה"י, ונמצא שמכניס את המפתח לרה"י.

האם נוסעים ברכבת מצטרפים לס' ריבוא

שאלה: סי' שמ"ה סעיף ז': איזהו רה"ר וכו'. כבר דנו רבות בשאלת שישים ריבוא, ויש לשאול אם באופן שהעוברים הם ע"י רכבת או אוטובוס וכדו', דהוי רה"י שנוסעת בתוך רה"ר, האם מצטרפים לשישים ריבוא להחשיבו לרה"ר לכו"ע.

תשובה: הנה זה ודאי שהאוטובוס והרכבת נחשבים רה"י, וכמבואר בסעיף ו' שאף כלי שאינו מחובר לקרקע נחשב רה"י אף כשהוא ברה"ר וכמש"כ במ"ב ס"ק י"ג וס"ק ט"ז. אלא שעדיין אי"ז מוכרח לומר שלכן הנוסעים בתוך האוטובוס אינם מצטרפים לשישים רבוא, ד"ל דמ"מ הקרקע שמתחת האוטובוס נחשב רה"ר [אכן יש מחלוקת בזה האם רה"י הנמצאת בתוך רה"ר מפיקה את השטח שמתחת הרה"י מתורת רה"ר, ונפק"מ אם נפל דבר מתחת להמכוננית אם יכול להוציאו, ועי' בחזו"א (סי' ס"ב סק"ב) שנקט שמתבטל מתורת רה"ר, ואכמ"ל]. וראיתי שכ"כ בשו"ת אגרו"מ

ח"א סימן קל"ט בסוף הסימן בפשיטות, וז"ל: ומש"כ להקל מצד שנוסעים במאשינעס [מכונניות] שהם רשות לעצמן, לא מסתבר כלל, עכ"ל. וכ"כ בפשיטות בס' ערוך השולחן סעיף כ"ו לענין מסילת הברזל [פסי הרכבת] שיש ע"ז דין רה"ר, עיי"ש.ה. וכ"כ בס' נתיבות שבת פרק ג' הערה ט' שדעת רוב הפוסקים שאף הנוסעים במכוניות מצטרפים.

רה"ר מקורה אם ממעט שיעור רה"ר

שאלה: בשו"ע סי' שמ"ה סעיף י"ד מבואר דרה"ר מקורה ל"ה רה"ר, אמנם לא נתבאר אם ממעט שיעור רה"ר, באופן שרה"ר מקורה מקצתה כגון ע"י גוזטראות, ועי"כ אין שם רוחב ט"ז אמה, אך בתחתית יש רוחב ט"ז אמה, האם ממעט מהרוחב, או דסו"ס יש בו שיעור רה"ר, וכלפי המקום שלא מקורה הוי רה"ר גמורה.

תשובה: הנה אם חלק מהרה"ר אינה מקורה וחלק מקורה, לכאו' היה מקום לדמות למה שמבואר בשו"ע סי' שמ"ה סעיף ח' לענין מבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בקצתן, ואין בהם ט"ז אמה, שאם ארכן לאורך רה"ר הרי הם רה"ר, ועיי"ש בסעיף ט' ובבה"ל. וה"ה כאן אם הוי לאורך רה"ר הכל מצטרף.

אולם נלע"ד דאינו דומה כלל, דלענין רוחב ט"ז אמה אם אמנם הטעם משום דילפינן מדגלי מדבר, וכמבואר במ"ב ס"ק י"ח, אבל הטעם הוא שעיי"ז יש יותר הילוך רבים, ולכן כל שאורכו לאורך רה"ר טפל הוא לרה"ר, אבל לענין מקורה שהוא ג"כ מטעם דגלי מדבר, וכמש"כ במ"ב ס"ק י"ט, אין הטעם משום שחסר בהילוך רבים, דאין שום שייכות בין זה לזה, שהרי במציאות יש שם ס' ריבוא, אלא גזה"כ הוא שלא יהיה מקורה, וא"כ דין הוא שאינו מצטרף (וכן דן בזה הגר"י בלוי זצ"ל בס' נתיבות שבת פרק ג' הערה ו'), אולם ראיתי ביד רמ"ה ב"ב י"א ב' (והובא במ"ב מהדו' דרשו הערה 18) שכתב שהמקום שאינו מקורה נחשב רה"ר אפילו אם אינו רחב ט"ז אלא בצירוף החלק המקורה [יעו"ש דברים מפורשים לענין חיוב הוצאה בשבת], וצ"ע לדינא.

בדין גג הבולט להלכה

שאלה: בשו"ע סי' שמ"ה סעיף ט"ז כתב לענין גג הבולט סתם כשי' דגג הבולט הוי כרמלית, ושם בבאה"ל נקט לעיקר כהפוסקים דבבולט כל שהוא נמי הוי כרמלית, אלא שהקיל כהשי" שחולקים על השו"ע דכלל לא אסרי' בגג הבולט הגבוה י' טפחים, ולכן התיר בגג שאינו בולט ד"ט. ע"ש. ויל"ע להנהיגים כהשו"ע כיצד יש לנהוג למעשה בגג בולט פחות מד"ט, ומצוי כן האם הוי מקו"פ או כרמלית כיון דהשו"ע פסק לחומרא, ובב"י הביא שי' הרא"ש לענין גג הבולט, ובשיטתו נחלקו האחרונים (הובא בב"י) אם בעי' ד"ט. וכן יל"ע כמה שיעור כל שהוא שבולט חשיב כרמלית, דאטו כל שהוא ממש ג"כ הוי כרמלית, וצ"ע.

תשובה: הנה השו"ע סתם דגג הבולט הוי כרמלית, וביאר המ"ב בס"ק ס"ה משום שבעלמא מה שנעשה הגג רה"י הוא מצד גוד אסיק מחיצתא, אבל כאן שאין המחיצות ניכרות אין גוד אסיק, אולם בב"ה"ל כתב שלמעשה כל שאין בליטת הגג רחב ד' טפחים יש להקל, מכיון שיש שני סברות להקל, א'. שיטת התוס' דרק בגג הבולט ד' טפחים נחשב הבליטה כרמלית, והגג נאסר משום שנפרץ במילואו לכרמלית. ב'. שיטת הגר"א שאף הגג הבולט אינו כרמלית (ודלא כהשו"ע), משום שאין כרמלית תופסת למעלה מעשרה. אולם מסתימת השו"ע משמע דכל הגג נחשב כרמלית, ואף כשבולט פחות מד' טפחים [והטעם דכל דין רה"י עולה עד לרקיע הוא מטעם גוד אסיק, כדפירש רש"י בשבת דף ו' ע"ב, ועוד דוכתי, וכיון שאינו ניכרות אין כאן גוד אסיק. ולשי' התוס' י"ל דס"ל כמש"כ בחי' הגר"ח ז"ל בה"ל סוכה, דרה"י עולה עד לרקיע אינו מטעם גוד אסיק, אלא שהרה"י עצמה עולה עד לרקיע].

אולם ראיתי להכה"ח ס"ק צ"ב שכתב בפשיטות להקל עד ד' טפחים. ואף להמחמירים בפחות מד' טפחים, עי' בחזו"א (סי' ק"ד סק"ו) דעד חצי טפח יש להקל [אולם ל' הפמ"ג המובא בב"ה"ל הוא "משהו"].

בדין גשר האם הוי מקו"פ או כרמלית

שאלה: במ"ב סי' שמ"ה סקס"ו כ' בשם הפוסקים לפסוק כתוס' שאין כרמלית למעלה מי', גם כשהקרקע גופא הוא למעלה מי' כמו בגג. ויל"ע לפי"ז בגשר וכדומה שהוא למעלה מי', ואין לו ג' מחיצות ותיקון לחי, אם מותר בכ"ז לטלטל שם דהוי כמקו"פ משום שהוא למעלה מי', ומהו הגדר בזה, דלא מסתבר שאם רחוב שלם יהיה מוגבה מקרקע עולם י"ט לא יהיה כרמלית, וא"כ מהו סדר הדין בזה. וכ"ש שיש לשאול בגשר גדול כמו שיש בערים הגדולות שיש בו שיעור רה"ר עם ששים ריבוא, דאטו יהא ג"כ מקו"פ (דגם ברה"ר לכאו' נאמר פטור זה, דגם היא אינה תופסת אלא עד עשרה).

תשובה: הנה משי"כ בסוף דבריו שגם ברה"ר לכאו' נאמר פטור זה, דגם היא אינה תופסת אלא עד עשרה, כנראה שהבין דלכן הקילו בכרמלית שאינה תופסת אלא עד עשרה (היינו להראשונים דאף שהגג גופא למעלה מעשרה), משום שכן הוא הדין ברה"ר, וכמבואר בגמ' דף ו' ע"א טעם זה לענין אויר כרמלית למעלה מעשרה, וכ"ה במ"ב ס"ק ע"ד. אולם נראה דלענין הגג עצמו כשגבוה מעל עשרה ודאי שנחשב רה"ר, ורק לענין כרמלית הקילו בזה לאותם ראשונים, דאין שום סיבה שלא יחשב רה"ר, ודחוק לומר כאן טעם שגם בזה י"ל שאינו דומה לדגלי מדבר. אלא שעדיין יש את השאלה באופן שאין ששים רבוא להראשונים שצריך ס' ריבוא, דנמצא שרחוב שלם יהא מקום פטור, אך אי"ז קושיא כ"כ, דאולי אין ה"נ, רק דלמעשה יש להחמיר כהשיטות דא"צ ס' ריבוא.

וחו"י בית ההוראה כתבו: נראה שאם אין בו שלש מחיצות ורבים בוקעים בו, אע"פ שהוא מעל לרשות הרבים דינו כרשות הרבים, ואדרבה י"ל שהעליון הוא רה"ר ולא התחתון, כי התחתון הוא מקורה, עכ"ד. מיהו היכא שהגשרים מעל רה"י, יעויין בשו"ת אגרות משה ח"א חאו"ח סי' קל"ט לענין הגשרים שבנו יארק שהארץ בזה די"ל דאינו רה"ר ואף לא כרמלית.

בדין ההחליף במקום פטור ע"י ב' בני אדם

שאלה: שו"ע סי' שמ"ו סעיף א': וכן לא יעמוד אדם במקו"פ ויקח חפץ מידי מי שעומד ברה"ר וכו'. יל"ע בב' כה"ג מי שרי' אם אחד נוטל מרה"י למקו"פ, ואידך ממקו"פ לרה"ר, אי שרי' ע"כ להוציא מרה"י לרה"ר דכ"א הוי מקו"פ, או דמצרפינן ליה ואסור, ואי נימא כן, האם דוקא כשחשבו ע"ד כן, או אף שכ"א מדעתו לכתחילה היה רק לעשות את החצי שעשה.

תשובה: הנה השו"ע (סי' שמ"ו ס"א) כתב לא יעמוד אדם על מקום פטור ויקח חפץ מיד מי שעומד ברה"ר, ויתנו למי שעומד ברה"י או איפכא, ואינו מבואר אם הוא דוקא באדם אחד או אף בב' בנ"א, היינו שא' הוציא מרה"י למקום פטור, והשני הוציא ממקום פטור לרה"ר, די"ל דכל הגזירה היא משום שאותו אדם עשה הוצאה שלימה בהפסק בינתיים, אבל שני בנ"א כל א' עשה חצי מלאכה. אכן ראיתי להגר"ז בסעיף ב' שכתב לאסור אף בב' בנ"א (והובא בכה"ח ס"ק י"ד), ואילו בחזו"א (סי' ק"ד סק"ה) נסתפק בזה, וכתב דמ"מ אם קוף עשה את ההוצאה הראשונה, או אדם שיצא מרה"ר כשהוא לבוש, ופשט את בגדיו והניחם במקום

פטור, מותר לאדם אחר ליטלם משם ולהניחם ברה"י. ובשונה הלכות בהערות נסתפק אם קטן דינו כקוף.

וטעם הספק הוא דרש"י בדף ו' עמוד א' פי' דטעם האיסור שלא יקח חפץ מיד מי שעומד ברה"י, ויתנו למי שעומד ברה"ר, משום שמולול באיסורי שבת לכתחילה "לגרום הוצאה מרה"י לרה"ר", וגזרינן דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרה"י לרה"ר, וכ"כ במ"ב סק"ו, נראה מלשונו דדוקא משום שלבסוף נעשית כאן הוצאה מרה"י לרה"ר, ולכן יש לדון כשהם שני בנ"א וכו"ל, אם אסרו מצד "התוצאה", או דוקא אם "הגברא" עשה מלאכה שלימה בהפסק.

ומי' לענין קטן נראה פשוט שאינו דומה לקוף, כיון שקטן בר איסורא הוא, שהרי אסור להאכילו בידיים חילול שבת כמש"כ בשו"ע סי' שמ"ג. ואף בקטן שאינו עושה על דעת אביו, מ"מ להאכילו בידיים חילול שבת אסור [דאילו בעושה על דעת אביו אסור אף אם עושה מעצמו, וכמש"כ במ"ב שם סק"א], וחזינן דאף קטן בר איסורא הוא, וכמש"כ בסנהדרין ג"ה ב' דקטן שעושה איסור נחשב תקלה.

ולכן נראה שאף אם לא חשב הראשון ע"ד כן, מ"מ אסור מצד השני שעושה כאן תוצאה של מלאכת הוצאה, ופשוט. ובס' נתיבות שבת פרק ו' הערה כ"ו כתב שאם ההוצאה הראשונה היתה ע"י נכרי יש להקל, והיינו משום שנכרי אינו בר איסור כלל.

בגדר היינו הנחתן

שאלה: סי' שמ"ו ס"א בדין הוצאה מרשות לרשות, יל"ע האם כשמוציא מלבוש מרה"י לרה"ר, ותוך כדי הליכתו לובשו, האם הוי הנחה בכך שלובשו, וכמו שאמרו לענין כותב ב' אותיות דהוי הנחה כלפי הדין, או דלענין זה לא אמרינן כן, ולא הוי הנחה כשלובשו יותר משלא לובשו, ויכול לרוץ עד לרה"י גם בלובשו, וכן יל"ע במוצא כיס לענין האם הנחה בכיס הוי הנחה בענין הנ"ל.

תשובה: הנה דין זה דכותב ב' אותיות היינו הנחתן מבואר בגמ' בשבת דף פ' ע"א, וכ"כ התוס' בדף י"א ע"א לענין מוציא אוכל בפיו שבליעתו היינו הנחתו אף מקודם שנכנס למעיו. אולם נראה פשוט שכל זה בכותב ואוכל שהדבר מתבטל לגופו במציאות, אבל בלובש הרי לא נשתנה במציאות כלל, ואיך נאמר שיחשב הנחה, וה"ז כמו אדם שלובש ואינו עוצר שאין זה הנחה במה שגופו לבוש. אולם ראיתי בחזו"א סימן ק"ה ס"ק ו' שכתב שהמוציא בגד לרה"ר ולבשו כשהוא מהלך, דחייב, והביא ראיה מד' התוס' הנ"ל שבליעתן היינו הנחתן, ולענ"ד אם לדין יש תשובה, ומי' לדינא בטלה דעתו.

בנדנדה אי הוי הוצאה

שאלה: בס"י שמ"ז מבואר דאסור גם עקירה או הנחה לחדו, ויל"ע באדם המנדנד נדנדה שנמצאים העמודים המחזיקים את הנדנדה, וכן היא עצמה כשאינה מתנדנדת נמצאת בתוך מחיצות של רה"י, אך ע"י הנדנדו של הנדנדה הוציאה לכרמלית או רה"ר וחוזר וכו', אם חשיב הוצאה, או דמחובר עדיין לרה"י ול"ה הוצאה, והנידון הוא לענין איסור דרבנן אי חשיב הוצאה ללא עקירה והנחה.

תשובה: הנה בנדנדה יש כאן הוצאה, אלא שאין זו הוצאה מדאו' כיון שעדיין הוא מחובר ברה"י, והדבר מתבאר ממש"כ הגרע"א בס"י שני' סעיף א' שכל שמקצת הכלי ברשות אחרת אין כאן הוצאה דאו'. אלא שיל"ע שכוון שהנדנדה עצמה יצאה לרה"ר, ורק החבל ברה"י, נחשב הוצאה של כל הכלי וכמש"כ הגרע"א שם, ומי' יש כאן פטור של איגודו בידו, שכל שיכול להביאו אצלו אי"ז הוצאה וכמש"כ שם הגרע"א ובמ"ב סי' שני' ס"ק ב'. ופשוט. וחז"ר בית ההוראה כתבו שנראה דהחבל והנדנדה נחשב כלי אחד, ומי' אין כאן הוצאה מן התורה כיון שהנדנדה לא נחה ברה"ר.

ונראה פשוט שעכ"פ אסור מדרבנן, וכמו שמבואר בסימן שני' ב' סעיף א' שהקורא בספר על האסקופה, ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו, ונשאר ראש השני בידו, דוקא בכתבי הקודש התירו, אבל בשאר דברים אסור.

אולם אם הנדנדה יוצאת לכרמלית, בזה תלוי במחלוקת הרמ"א והאחרונים, דהרמ"א שם אסר אף באיגודו בידו לכרמלית, ואילו כמה אחרונים מקילים כמש"כ במ"ב שם ס"ק י', וכתב במ"ב שם דברה"ר שלנו יש להחמיר. אולם חז"ר בית ההוראה כתבו די"ל דכאן שהנדנדה קשורה ומחוברת לעמוד, שאין בזה חשש שפול, אפשר דשרי אף לכתחילה, ואכתי יש לעיין בזה, עכ"ד. אולם אם הנדנדה גבוהה מעל עשרה טפחים, בזה ודאי יש להקל אף ברה"ר, וכמש"כ במ"ב סימן שני' ב' ס"ק י"ב יעו"ש.

בדין פחות פחות מד"א בנמלך

שאלה: כתב המ"ב סי' שמ"ט סק"י: אסור חז"ל לטלטל פחות פחות מד"א. ויל"ע מהו הגדר בזה באופן שטלטל פחות מד"א, ונמלך לטלטל עוד פחות מד"א, האם מותר לו להתקדם או לא, די"ל שרק באופן שמלכתחילה היתה דעתו לטלטל יותר מד"א ע"י פחות פחות, בזה הוא דגורו, דדומה להוצאה גמורה דשייך לגזור בזה.

תשובה: הנה ראיתי להכפ' החיים בס"ק כ"ח שהביא ד' האשל

אברהם מבוטשאטש דאם טלטל פחות מד"א ע"מ להניחו ולא לטלטלו יותר, ושוב נמלך מלטלטלו פעם שנית, יכול לטלטלו. ונראה שהדבר מבואר לפי הטעם שכתב במ"ב ס"ק ט"ז שכל מה שאסרו חז"ל פחות פחות מד"א, הוא משום שחוששים דזימנין דלאו אדעתיה ולא ינוח בינתים, וזה לא שייך בנמלך. ונראה שכן מוכח מהא דכתב בשו"ע בסעיף ג' שמותר להוליך פחות מד"א ע"י שני בנ"א [ויש מי שאוסר], והרי דאף שסו"ס נעשית כאן תוצאה של העברת ד"א, מ"מ אין כאן את החשש שמא ינוח בינתים [וצ"ל דחלוק מהא דאסרו ליקח מיד מי שעומד ברה"י, וליתן ליד מי שעומד ברה"ר, דאסור להחזו"א אף בב' בנ"א, וכנ"ל בתשובה ה']. וצע"ק הטעם לחלק מדוע לא אסרו גם כאן מה"ט שלא יבואו לזלזל באיסורי שבת. וי"ל דפחות מד"א לאו שם מלאכה עלה כלל]. ובס' נתיבות שבת פרק ה' הערה ל"ח הוסיף שמשמע מד' האשל אברהם הנ"ל שדוקא כשנמלך אחר שהניח מותר, ולא כשנמלך קודם שהניח.

בעומד לכתף והניח החפץ אי הוי הנחה

שאלה: כתב המ"ב סי' שמ"ט סק"ז: אבל אם עמד תוך ד"א כדי לתקן משאו הוי כמהלך וכו'. ויל"ע אם באופן שהניחו בכה"ג על הארץ ונח אדם ג"כ ל"ה הנחה, או בדוקא לענין הנחת גופו אמרי' דכה"ג ל"ה הנחה, אך לענין החפץ כשמונח לגמרי מאי איכפת לן בגברא אם לפוש או לכתף, ודו"ק.

תשובה: הנה בעומד לכתף אי"ז הנחה, ולכאו' הוא אף במניח על הארץ ממש, וכן ראיתי להחזו"א בסימן ס"ב ס"ד שנסתפק בזה, והוכיח מד' התוס' בשבת דף ח' ע"ב דאין זו הנחה וחייב, אולם בחי' הר"ן כתב דהוי הנחה ופטור [והגם דחי' הר"ן על שבת אינם מהר"ן אלא שיטה לא נודע למי, מ"מ הרבה חידושי דינים מובאים בשמו באחרונים כהאגלי טל והמ"ב ועוד].

בשיורי אוכל לענין הוצאה מרשות לרשות

שאלה: מ"ב סי' ש"ג סק"ד: והטעם בכל זה כיון דלמשדיה קאי משאוי הוא. ויל"ע באדם שיוצא עם שיירי אוכל בפיו, וגומר אכילתו תוך כדי שיצא מרשות לרשות, אי הוי הוצאה, ומהו הגדר בזה, דגם בזה בסופו הרי יזרקנו, ולא ישאירנו בפיו לעולם, וא"כ הוי הוצאה ולא מצינו שיצטרך לצחצח שיניו לפני יציאה מרשות לרשות.

תשובה: כבר דנו בזה הפוסקים לאסור לצאת עם שאריות אוכל בפיו, שהרי מבואר במשנה בכריתות, והובא בשבת דף ק"ב ע"א, שאם היה אוכל בפיו והוציא חייב, ורואים שאין זה שינוי. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן ל"ח אות ל"ד שנכון להיזהר לנקר בין השיניים את שאריות האוכל קודם שיוצא לרה"ר. אולם בס' שמירת שבת כהלכתה חלק א' פרק י"ח הערה ו' כתב בשם הגר"ש אויערבאך זצ"ל דאין להחמיר א"כ אינו יכול לסבול, או מפני הכיעור שנראה מבחוץ, וסיים דצ"ע למעשה.

בדין אם מים הוו רשות לעצמם

שאלה: כתב המ"ב סי' שני' סק"ב: אמת המים העוברת בחצר וכו', ומבואר דבעמוק עשרה ורחב ד' הוי רשות לעצמו, ונידון ככרמלית גם כשהוא ברה"י, ואסור לטול ממנה. ויל"ע באופן שהמים עצמם אינם גבוהים י', האם ג"כ הוי מקום לעצמו משום החריץ, או דאזלי' בתר המים שהם המבדילים עצמם מרה"י, וכה"ג בעי רה"י ולא כרמלית.

תשובה: עי' בשו"ת חתם סופר או"ח סי' פ"ז שכתב שהכל תלוי בעומק החריץ אם הוא עשרה טפחים, אולם בשו"ת ישועות מלכו או"ח סי' כ"ט כתב שצריך שאף המים יהיו עמוקים עשרה טפחים. וכ"כ בשו"ת אבני נזר או"ח ריש סימן רס"ג. ועי' עוד בשו"ת חתם סופר סימן פ"ז שכתב דאם המים עמוקים עשרה טפחים, אבל אין החריץ עמוק י' טפחים, כגון בתל המתלקט (כשאין בשיפועו י' טפחים מתוך ד' אמות), אינו כרמלית, דאזלינן בתר החריץ עצמו.

מגלגל כדור ברה"ר האם נחשב הוצאה

שאלה: המגלגל כדור ברה"ר האם יש בזה איסור דאורייתא או לא.

תשובה: הנה מבואר בגמרא בשבת דף ח' עמוד ב' שאם מגרר חבילת קנים באופן שזוקף ומשליך זוקף ומשליך, פטור. וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מהל' שבת הלכה י"א, וכ"כ במ"ב סימן שמ"ח ס"ק י', ומשום שלא עקר כל הקנה מהארץ, אבל אם משך החפץ גוררו על הארץ מתחילת ארבע לסוף ארבע חייב, שהמגלגל עוקר הוא [ושיטת הראב"ד, הובא ברמב"ן בשבת שם, דאף מגרר ד' אמות ברה"ר פטור, ורק במגרר מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י חייב]. אולם ראיתי באור לציון ח"ב פכ"ג תשובה ה' שכתב לחלק בין זוקף ומשליך למגלגל, כיון שהמגלגל מסתובב, ומה שהיה למטה נעקר ממקומו ועולה למעלה, ולכן כתב לאסור להוציא אדם על כסא גלגלים ברה"ר, אף במקום שיש עירוב, כיון שמצד חי נושא את עצמו אין להקל בחולה.

אך שוב ראיתי להכפ' החיים סי' שמ"ח ס"ק ט"ו שכתב בשם הכלבו ד"א שאם יגלגל אדם חבית או כלי אחר עגול ברה"ר פטור, משום דלא עקר כולו וכמו בקנה. אך באמת יעו"ל להתוס' בדף ח' ע"ב בד"ה לא מיחייב, שכתבו בפירושו שאם מגלגל חבית

ד' אמות ברה"ר או מרה"י לרה"ר חייב, דאינו נח כלל, אבל מגלגל תיבה שהיא מרובעת פטור. וה"ז כד' האול"צ.

לזרוק אשפה מחלון ביתו לפח האשפה

שאלה: אדם שיש לו פח אשפה מול חלון ביתו ורוצה לזרוק לשם בשבת האם יש בזה חשש איסור הוצאה.

תשובה: הנה אם האשפה נמצאת ברחוב הרי יש כאן הוצאה מרה"י לרה"ר, אולם נראה שאם זורק לתוך פח האשפה, ויש לדון את פח האשפה כרשות היחיד, שהרי הוא גבוה עשרה ורחב ד' טפחים, נמצא מוציא מרה"י לרה"י, והרי דינו כמבואר בסימן שני"ד סעיף א' שאם הבור רה"י עומד בתוך ד' טפחים לרה"י, או אף כשעומד חוץ לד' טפחים אבל חולית הבור גבוה עשרה, מותר למלאות ממנו מים, והוא הדין כאן שהפח עצמו גבוה עשרה, הרי נמצא שמעביר מרה"י לרה"י דרך מקום פטור, דאין רה"ר תופסת למעלה מעשרה.

ואף שמבואר בסעיף ב' לענין אשפה שברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם היא של יחיד אסור לזרוק לשם אשפה, התם הוא משום שיחיד עשוי לפנות את האשפה ואז לא יהא רה"י, והיינו שמדובר שעצם האשפה היא הרה"י, אבל כאן שהפח הוא הרה"י לית לן בה. ופשוט.

אולם אם הפח בתוך חצר הבנין שיש בו עוד שכנים, יש לדון מצד עירובי חצרות [במקום שלא עשו עירוב]. ונראה שאין חשש אף בזה, וכמש"כ המ"ב בס"ק י"ג לענין אשפה של רבים, שא"צ עירוב כיון שאין בה דיוורין, וה"נ הכא. אם לא שנחלק דהתם מדובר שהאשפה ברחוב וזה לא נחשב דיוורין, משא"כ כאן שהפח בתוך שטח הבנין עצמו.

אם נזכר שיש לו חפץ בכיסו כיצד יעשה

שאלה: אדם שבאמצע שבת נזכר שיש לו חפץ בכיסו באופן שאינו צריך לו ויכול לזרוק ברחוב, האם צריך לזרוק כלאחר ידו,

או שיכול לזרוק בדרך הרגילה ואף שנעשית כאן הנחה ברה"ר. **תשובה:** ראיתי בספר שש"כ פרק י"ח סעיף נ"ט שכתב שלא יעמוד מהליכתו אפי' מעט, אלא ישליכנו תוך כדי שינוי, דהיינו אם החפץ בידו ישמיטו מידו ולא יניחנו, ואם הוא בכיסו יהפוך את הכיס עד שהחפץ יפול. ולכאורה היה נ"ל דכיון שכשהוציא לא ידע שיש אצלו חפץ, ה"ו מתעסק דאין זו מלאכה, וכמבואר בב"ק דף כ"ו ע"ב ובתוס' בשבת דף י"א עמוד א', וא"כ נמצא שאין כאן עקירה כלל קודם שנזכר, ושפיר יוכל לזרוק בדרך הרגילה, כיון שלא אסרו חז"ל הנחה בלבד, וכמו שנתבאר לעיל בתשובה ה'. אולם נראה דכיון שכבר הוכיח הגרע"א בתשובה ח' דאף מתעסק במלאכת שבת יש בו איסור מדרבנן, נמצא אפוא שהיה כאן עקירה באיסור מדרבנן, ועל כן אסור לו כעת להניח. אבל באופן שכבר עמד בטעות, נראה ששוב יוכל לזרוק בדרך רגילה, כיון שכבר נעשית כאן הנחת גופו כהנחת חפץ.

ובאופן שנזכר מיד בכניסת שבת, באופן שלא הספיק לעמוד לפוש בכניסת שבת, שנמצא שעדיין לא נעשית עקירה בשבת, היה מקום לומר שג"כ רשאי לזרוק בדרך הרגילה. אך נלע"ד דכיון שאסרו חז"ל להניח בשבת אף באופן שעקר מע"ש, וכמבואר בד' רש"י בשבת דף ג' עמוד ב' ד"ה מבעו"י, א"כ אם כעת יניח בדרך הרגילה נמצא שעושה עקירה והנחה. והגם שהעקירה גופא היתה גם במתעסק, מ"מ הרי עדיין מידי איסור דרבנן לא נפיק, כנלע"ד.

המוצא ד"ת בשבת ברה"ר כיצד יעשה

שאלה: המוצא דף של ד"ת, עלון וכיו"ב ברחוב האם יש להתיר לטלטלו פחות פחות מד' אמות. וכן האם מותר להרימו על הספסל שיש שם בתוך ד' אמות או על הגדר.

תשובה: הנה כתב השו"ע בסימן שנ"ב סעיף א' שאם היה קורא באיסקופה, ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו, ונשאר ראש השני בידו, גוללו אצלו אפילו נתגלגל חוץ לארבע אמות, ואפילו ברה"ר

והאיסקופה ברה"י, משום בזיון כתבי הקודש התיירו, וביאר הרמ"א משום שרבים דורסים על האיסקופה. ומבואר מזה שהתיירו משום בזיון כתבי הקודש איסור הוצאה דרבנן, אולם נלע"ד שאין לדמות כל האיסורים זה לזה, דאולי לא התיירו אלא כשאוגודו בידו, ולא שאר איסור דרבנן. ואף לענין פחות פחות מד' אמות, כתב מרן בסימן ש"א סעיף מ"ב לענין המוצא תפילין בשבת בבזיון במקום שאין משתמין, שיחשיך עליהם, ואם ירא להחשיך עליהם מוליכם פחות פחות מד"א או נותנם לחבירו וחבירו לחבירו, ורואים שלא התיירו מלכתחילה טלטול של פחות פחות מד"א, וגם כשהתיירו י"ל שהוא דוקא בתפילין. ומ"מ ליתן לחבירו וחבירו לחבירו נראה דשרי, וכמש"כ מרן בסימן שמ"ט סעיף ד', יעו"ש שמתיר אפי' לדבר הרשות מעיקר הדין.

ואם רוצה להרים כתבי הקודש ולהניחם על הספסל הנמצא פחות מד' אמות, נראה דהספסל יש לו דין כרמלית כיון שהוא רחב ד' על ד', כל שהוא מחובר לקרקע, וכמש"כ במ"ב ס"י שמ"ה ס"ק ט"ו. ונמצא שתלוי אם הספסל בכרמלית כגון גינה וכל כיו"ב, רשאי לטלטלו תוך ד"א לספסל, אבל אם הספסל ברה"ר להפוסקים שיש לנו היום רה"ר, יש כאן הוצאה מרה"ר לכרמלית. ואם רוצה להרים ע"ג הגדר, לפי"מ שמבואר בס"י שמ"ה סעיף ג' דכותל רה"י כרה"י, הרי יש כאן הוצאה מכרמלית או מרה"ר לרה"י ואסור. כנלע"ד. ושור"י שכ"כ בס' נתיבות שבת פרק י' הערה ל"ו ששמע מד' הפוסקים דכשאין אגודו בידו ונח אסור, דאיסור כרמלית לא הותר משום כתבי הקודש, ואע"ג דבמוצא תפילין התיירו גזירת פחות פחות מד"א, כתב המג"א דשאני התם דאיכא בזיון טפי, עכ"ד.

עבר את שבת ביקורתם של חכמי ורבי בית ההוראה "אהבת שלום", הגאונים רבי מנשה שוע שליט"א, רבי דוד פנירי שליט"א ורבי יעקב שילוני שליט"א.

האיר המזרח

**הרה"ג דב פרוץ שליט"א
בעתמו"ס נדבת פרוץ על הש"ס**

**רבי בית ההוראה שני"י ישיבת "אהבת שלום"
הגאונים רבי מנשה שוע ורבי דוד פנירי שליט"א**

בדין גג הבולט וכל מחיצות הבית [ודין כרמלית למעלה מעשרה]

סימן שמ"ה סעיף ט"ז: גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג, הוי כרמלית, ואפילו אם הוא גבוה ורחב הרבה, ואם חלון פתוח לו מן הבית, הוי כרשות היחיד. וכן זיוזין הבולטים מן הכותל ויש בהם ארבעה על ארבעה, הוי כרמלית, אלא אם כן חלון הבית פתוח להם, ע"כ.

ונאמרו בטעם הלכה זו ב' שיטות: א'. כמש"כ במ"ב ס"ק ס"ה שכל הדין דהוי רה"י על הגג הוא מדין גוד אסיק, וכיון שכאן אין המחיצות ניכרות לא אמרינן גוד אסיק, ולפי"ז אף אם אין הגג בולט ד' טפחים הוי כל הגג כרמלית, ואפשר דאף מן התורה אינו רה"י. ב'. כמש"כ המג"א בשם התוס' והובא בביאור הלכה, דאין האיסור מצד הגג עצמו, דלעולם הגג רה"י, אלא שהגג הבולט הוא כרמלית, וממילא כל הגג נאסר מדין נפרץ למקום האסור, ולפי"ז דוקא אם הגג בולט ד' טפחים אסור. ולמעשה הקיל הבה"ל כל שאין בהגג ד' טפחים, בצירוף ד' הגר"א הסובר שאף אם הבליטה ד' טפחים מותר, וכמו שיבואר לקמן. וכ"פ בכה"ח ס"ק צ"ב.

והנה מד' מרן מתבאר דאף שהגג הבולט הוא למעלה מעשרה, יש עליו דין כרמלית, וביאר המ"ב בס"ק ס"ו דד' השו"ע דכל הדין דאין כרמלית למעלה מעשרה המבואר בסעיף י"ח, הוא שאין "אוויר" למעלה מעשרה, אבל הקרקע בעצמה הוי כרמלית אף אם היא למעלה מעשרה. אולם ד' הגר"א להקל בזה דלא כמרן, אלא כהראשונים שלעולם למעלה מעשרה אין עליו דין כרמלית.

והנה מבואר לקמן בסימן שנג' סעיף ב': זיו דהיינו דף הבולט מן הכותל לרה"ר, למעלה מעשרה ויש בו ארבעה על ארבעה וחלון הבית פתוח לו משתמשין עליו. וכתב שם המ"ב בס"ק ח' עפ"י ד' הגר"א שם וכאן, דאף אם החלון מופלג מהבית הרבה מותר להשתמש על הזיו, משום שכל למעלה מעשרה חשבינן ליה כמקום פטור. וכתב בשעה"צ שם אות ו': דלא כמו שסתם שם בשו"ע סעיף ט"ז, ע"כ. אולם ד' השו"ע היא כמבואר כאן דאף למעלה מעשרה יש דין כרמלית.

וכן מתבאר ממש"כ מרן שם וחלון הבית פתוח לו, וכמש"כ הבה"ל שם, וכ"כ הכה"ח שם בס"ק י"ד בד' מרן שהוא דוקא אם החלון פתוח בסמוך לו תוך ג' טפחים, דהוי חורי רה"י.

בדין מקום פטור בכרמלית

כתב מרן בסוף הסימן: מקום פטור הוא מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, וגבוה משלשה ומעלה עד לרקיע כו'. וכתב הרמ"א וכל זה דוקא בעומד ברה"ר, אבל בכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור ודינו ככרמלית. ויש חולקים ואומרים דאין חילוק בין רה"ר לכרמלית, ומבואר כאן מחלוקת האם יש מקום פטור בכרמלית או לא. וכתב המ"ב בס"ק פ"ו שהאחרונים מצדדים כדעה הראשונה,

ישנו הרחוב המתעקם), מותר לטלטל בו בשעת הצורך אם יש בעיר עירוב, ולכתחילה טוב להחמיר בדברים האסורים בהוצאה מן התורה, אבל בדברים האסורים מדרבנן אין צריך להחמיר וכו', עכ"ל. [ולענין לצאת בתכשיטים ג"כ התייר בתשובה י"א].

אכן יעו"י להביאור הלכה בד"ה שאין ששים רבוא שהביא ראיה דמרן סובר שיש רה"ר אף בזמנינו, ממה שכתב בסימן רנ"ב שלא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה מע"ש, ואף דבכרמלית שרי כדכתב המג"א שם, והמבואר דמרן החמיר אף לענין דרבנן שיש גם היום דין רה"ר.

ומה שהקיל מרן בסימן שכ"ה סעיף ב' משום דרכי שלום, י"ל כמש"כ העולת שבת הובא בכה"ח שם אות ט"ז, שמשום דרכי שלום התייר אפי' ברה"ר גמור. אי נמי כמש"כ בשער הציון שם אות י"ג שע"י גוי קיל טפי.

בענין פלטיא [שוק ומרכז מסחרי] בעיר המוקפת חומה אם הוי רה"ר

הנה יעו"י להבאר היטב בסימן שמ"ה ס"ק ז' שהביא מהחכם צבי סימן ל"ז, שכתב וז"ל: מצאתי להרשב"א בספר עבודת הקודש חידוש גדול, דפלטיא אפילו דלתות המדינה ננעלות בלילה תורת רה"ר עליה, נראה דעתו דדוקא במבואות המפולשין שהם מיוחדות לאנשי המבוי ההוא, ואין יד כל אדם שוה בו, הוא דמהני ננעלת בלילה, ולא בפלטיא שיד כל אדם שוה בו, דאפילו נעילת דלת לא מהני. ותמה אני, שלא ראיתי לאחד מן הפוסקים שהביא דבר זה, עכ"ל. אולם הברכי יוסף כתב שבספר הבתים כת"י הביא סברת הרשב"א, וכתב עלה: ויש מי שאומר דכל עיר שיש לה חומה ודלתותיה נעולות, כל מה שבתוכה יצא מדין רה"ר, וזה נראה עיקר, עכ"ל. והובאו דבריו בכף החיים ס"ק ל"ח.

בדין תל גבוה ט' וראוי לכתף האם הוי רה"ר

כתב מרן בסימן שמ"ה סעיף י': תל גבוה תשעה טפחים מצומצמים ורבים מכתפים עליו, הוי רה"ר. ובמ"ב ס"ק ל"ג כתב דוקא אם רבים מכתפים עליו "בפועל", אבל אם רק ראוי לכתף עליו זה הוי רה"ר ואפילו רחב ארבעה, ובשעה"צ אות ל"ו כתב שדין זה הוא מחלוקת בין הרמב"ם להראב"ד, והמאמר מרכז מצדד שגם דעת הרמב"ם כהראב"ד. ומד' השו"ע שהשמיט סברא זו דסגי בראוי לכתף, ש"מ דס"ל דאם אין רבים מכתפים עליו לא הוי רה"ר. אולם הברכי יוסף כתב דמדברי מרן בב"י שהביא ד' הרשב"א שראוי לחוש להרמב"ם דראוי לכתף הוי רה"ר, נראה שאף כן היא כונת מרן בשו"ע. ובכה"ח ס"ק נ"ז כתב דכיון דאיכא פלוגתא בזה בראוי לכתף, יש להחמיר כדעת הרשב"א דאין לטלטל ממנו לרה"ר ואפילו לכרמלית וכ"ש לרה"י, ולא מהם לתוכו.

בדין רה"ר בזמנינו [דעת מרן האם צריך ס' ריבוא]
כתב מרן השו"ע בסימן שמ"ה סעיף ז': איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיה נעולות בלילה) הוי רה"ר. ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר, ע"כ.

וכתב המ"ב בס"ק כ"ג שמדברי מרן שכתב דעה זו שצריך ס' רבוא בשם יש אומרים, משמע דלהלכה לא ס"ל כן, ומ"מ אין בנו כח למחות ביד הסומכין על דעה זו, דדעה זו ג"כ לאו דעת יחידאה היא כמו שכתבתי בביאור הלכה, וכן צידדו כמה אחרונים, וכל בעל נפש יחמיר על עצמו. וציון לעיין במש"כ בסימן שס"ד ס"ק ז' ובביאור הלכה.

והנה עיקר הנפק"מ היא כהיום שנוהגים לעשות את העירוב על ידי צורת הפתח, ומבואר בסימן שס"ד שרה"ר אינה ניתרת אלא בדלתות. ומאחר ולסתם מרן גם היום יש רה"ר דאין, א"א לסמוך על צורת הפתח, ובבה"ל שם כתב לצרף שיטת הרמב"ם הסובר שמן התורה רבים לא מבטלים מחיצה, ולענין איסור דרבנן יש לסמוך על שיטת היש אומרים שהיום אין לנו רה"ר, ומ"מ לאו דרך כבושה היא, כיון דלרוב הפוסקים רבים מבטלים מחיצה, וכן להרבה ראשונים גם היום יש דין רה"ר, ועל כן אף שאין למחות ביד המקילין, אבל בעל נפש יחמיר על עצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת, עכ"ד.

ועיוין להברכי יוסף שגם כן העלה דדעת מרן כאן נראה כדעת הרמב"ם שגם היום יש לנו דין רה"ר. וכן כתב בכף החיים ס"ק ל"ז. ומ"מ כתב בשם האליה רבה שבמקום שיש עוד צד להקל, משמע שלכל הפוסקים יש לסמוך על סברת הי"א שאין לנו דין רה"ר.

אולם בשו"ת אור לציון חלק א' (סימן ל') וחלק ב' (פכ"ג ס"ב) כתב לחדש ב' חידושים, הא' שבשעת הדחק יש לסמוך על העירוב הנהוג כיום, עפ"י סברת החזו"א שברחובות המצויים בינינו שאינם מפולשים משער לשער אין כאן רה"ר דאין. הב' שאף שלא בשעת הדחק, כל שהאיסור הוא דרבנן כגון בשינוי או שנים שעשאוה וכל כיו"ב יש להקל, לפי מה שהעלה שמרן עצמו נסתפק בדין זה אם צריך ס' ריבוא או לא, ולענין דאין החמיר, ולענין דרבנן היקל, וראייתו ממש"כ מרן בסימן שכ"ה שכתב דהיכא דאיכא משום דרכי שלום או בעכו"ם אלא, מותר לתת לו או לשלוח לו ע"י עכו"ם. [והיינו משום דסומכים שהיום אין רה"ר והוי שבות דשבות, וכמבואר בב"י]. וז"ל האור לציון: אם הרחוב מפולש ונמשך ביושר מקצה העיר האחד עד הקצה השני, יש לו דין רה"ר, ואין לטלטל בו אף אם יש עירוב, אבל אם אין הרחוב מפולש מעבר לעבר, או אפילו מפולש מעבר לעבר אבל הרחוב אינו ישר (באופן שאם ימתח חוט לאורך הרחוב בצורה ישרה, ימצא שהמקום שיש בצדדיו בתים מרובה על המקום שבצדדיו

דמשמע מלשון מרן דוקא ע"י הרבה בני"א שכל אחד מוליך פחות מד"א, אבל בפמ"ג סי' רס"ו משמע דס"ל דאפילו ע"י שני בני"א שרי, היינו שחזור חלילה, אבל אינו יודע מני"ל, עכ"ד. ובכה"ח סי' ק"ח כתב דאפשר דאף הפמ"ג דהיקל דוקא בכרמלית, אבל ברה"ר יש להחמיר.

זה עוקר וזה מניח בכרמלית

בשעה"צ סימן שמ"ט אות י"ד כתב דאבן העזר מיקל בזה עוקר וזה מניח בכרמלית, והבית מאיר אוסר. ובכה"ח סי' שמ"ז סי' ק"ה הביא שגם עבודת הגרשוני כתב להקל בזה, אבל הברכי יוסף הביא לאסור בזה.

לטלטל פחות מד' אמות בביה"ש בכרמלית

סימן שמ"ט סעיף ה': אסור להוליך חפץ פחות פחות מד' אמות ואפילו בבהש"מ, ואפילו בכרמלית. וכתב במ"ב סי' ק"ט דאם הוא בבהש"מ ובכרמלית דהוי תרתי לטיבותא, דעת הט"ז להקל בזה, אך לפי המבואר בסי' שמ"ב דאין להתיר שבות בבהש"מ אלא לצורך מצוה או במקום הדחק, אפשר דה"נ אין להקל אלא בכגון זה, עכ"ד.

ובכה"ח סי' ק"ט בשם הברכ"י כתב דמד' השו"ע משמע דאפילו בתרתי לטיבותא אסור. [אך ל' הברכ"י הוא דמשמע "קצת", יעו"ש].

עומד ברה"י ומטלטל ברה"ר בתוך ד' אמות

כתב השו"ע בסימן ש"נ סעיף א': עומד אדם ברה"י ומוציא ידו לרה"ר, ומטלטל שם חפצים שאינם צריכים לו כו', ויש מפרשים דחפצים הצריכים לו היינו כלים נאים שהוא צריך להם כו'. וכתב במ"ב סי' ק"ח בשם הא"ר שהעיקר כסברא ראשונה שאין לחלק בין כלים נאים או לא, אלא כל שהוא צריך לו אסור לו לטלטלם וכמש"כ במ"ב סי' ק"ו. וכתב בכה"ח סי' ק"ו ש"כ"ה דעת השו"ע לפסוק כדעיה שמביא בסתם, וכמו שכתבנו לעיל סימן י"ז אות ז'.

כוחו בכרמלית

כתב השו"ע בסימן ש"נ סעיף א': חצר שפחותה מארבע אמות על ארבע אמות, אין שופכין לתוכה מים בשבת בימות החמה וכו', בד"א בחצר הסמוכה לרה"ר, אבל אם היא סמוכה לכרמלית אפילו אם היא קטנה הרבה א"צ גומא אפילו בימות החמה. וכן כתב מרן בסעיף ג': בד"א כשהמים יוצאים לרה"ר, אבל אם היו יוצאים לכרמלית מותר לשפוך על פי הביב אפילו בימות החמה. הגה. ויש אומרים דאין חילוק בין כרמלית לרה"ר. ודוקא כרמלית שהיא תוך העיר דמחלף ברה"ר עצמה אפילו בזמן הזה דלית לן רה"ר, אבל כרמלית שהיא מחוץ לעיר או חצר שאינה מעורבת שרי. ומבואר כאן מחלוקת מרן והרמ"א, שלדעת מרן כל כוחו בכרמלית לא גזרו, אבל לדי' הרמ"א רק בכרמלית מחוץ לעיר. וע"י בשו"ת אול"צ ח"א סי' כ"ט לענין סכונ המים שבניאגרה, שם כתב בתוך צדדי ההיתר את ד' מרן כאן בכרמלית לא גזרו, שה"ה שם שנצבעו המים רק מכוחו הוי גרמא ואין לאסור. וכן כתב האול"צ בח"ב (פמ"א סי' ב) להתיר גרמא באיסור דרבנן. [אולם הרמ"א בסי' של"ד סעיף כ"ב כתב דאין להתיר גרם כיבוי אלא במקום פסידא].

הוציאה משחשכה מותר להחזירה שמא ישליכה מידו ויבא לידי חיוב חטאת. וכתב במ"ב סי' ק"ח ששאלה רבה מצדד להקל כהיש אומרים שכן דעת הרבה ראשונים, אבל בכה"ח סי' ק"ח כתב בשם הגר"ז להחמיר כד' השו"ע, דאף שהוציאה משחשכה אסור להחזירה, ושכן הוא משמעות השו"ע שהעיקר כסברא ראשונה שהביא בסתם כנודע.

להוציא אדם בכסא גלגלים בשבת

מ"ב סימן שמ"ח סי' ק"י: היה קנה בידו והגביה קצה האחד וקצה השני מונח בארץ, וחזר והגביה הקצה השני, אפילו כל היום כולו פטור כיון שלא עקר הקנה מהארץ. ואם משך החפץ וגררו על הארץ מתחילת ארבע לסוף ארבע חייב, שהמגלגל עוקר הוא, ע"כ. ובכה"ח סי' ט"ו כתב ש"א שאם יגלגל חבית או כלי אחר עגול ברה"ר, פטור כמו קנה. אולם בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כ"ג תשובה ה' כתב שאסור להוציא אדם עם כסא גלגלים בשבת, ואף שאינו מגביהו אלא דוחפו בלבד, ואינו דומה לקנה, כיון שבגלגול בכל פעם יש עקירה ממקום אחד והנחה במקום אחר, שהרי הגלגל מסתובב. [ונראה שגלגל שונה מחבית או שאר דבר עגול, כיון שהגלגל מסתובב, אולם יעו"ש בתוס' בשבת דף ח' עמוד ב' שכתבו בפירוש שאם מגלגל חבית חייב, ואינו דומה לחיבה מרובעת שפטור].

שיעור מעביר ארבע אמות עם אלכסון או בלא אלכסון

סימן שמ"ט סעיף ב': ארבע אמות שאמרו הן ואלכסונן, שנמצא שהם חמש אמות ושלושה חומשים. ויש מי שאומר שמארבע אמות עד חמש ושלושה חומשים פטור אבל אסור. ודעת היש מי שאומר היא דעת הרמב"ם, כמש"כ במ"ב סי' ט' [ומטעם גזירה הוא, וע"י בה"ל]. וכתב במ"ב סי' ק"ז שהאחרונים הסכימו כדעת היש מי שאומר. אולם לפי הכלל דסתם ויש הלכה כסתם, נמצא דמרן סובר לעיקר כהסתם דארבע אמות הן ואלכסונן, אולם כתב בכה"ח סי' ק"א שכבר כתבנו בסימן י"ג סי' ק"ז דהיכא שסותם השו"ע לקולא ואח"כ מביא י"א לחומרא, אע"פ שדעתו לפסוק כסתם מ"מ חושש לדעת הי"א לכתחילה.

ליתנו לחבירו וחבירו לחבירו פחות מד"א

סימן שמ"ט סעיף ג': מותר לו לאדם לעקור חפץ מרה"ר וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ארבע אמותיו, וחבירו לחבירו שאצלו, אעפ"י שהחפץ הולך כמה מילין ברה"ר, ובלבד שלא יוציאנו חוץ מתחום שלו, ויש מי שאוסר. (ועיין לעיל סימן ש"א סעיף מ"ב). הנה מרן כאן סתם להקל ליתן חבירו לחבירו כל א' פחות מד"א, והביא דיש מי שאוסר, ומאידך בסי' ש"א סעיף מ"ב סתם להקל, ולא הביא יש מי שאוסר, וכמו שכתב כאן במ"ב סי' י"ג, וכתב המ"ב דמ"מ לדבר הרשות טוב לחוש לדברי האוסרים. אולם הכה"ח בסי' ק"א כתב בד' מרן שהקיל בסי' ש"א סמ"ב לדבר מצוה דוקא, וכן בסי' רס"ו סעיף ז' למי שהחשיך בדרך לטלטל כיסו, משום דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, אבל בעלמא כתב היש מי שאוסר כדי לחוש לו לכתחילה.

ליתן לחבירו ע"י שני בני"א או הרבה בני"א

ע"י בביאור הלכה סימן שמ"ט ד"ה וחבירו לחבירו שאצלו, שכתב

דאין מקום פטור בכרמלית. וע"י בביאור הלכה דהרמ"א בסעיף י"ח סתם להחמיר, ובסימן שני"ה סעיף ג' משמע דלא פסיקא ליה דבר זה, וכן יש עוד ראשונים שמקילים בזה, ועל כן במקום הדחק אפשר דיש להקל, עכ"ד. והכה"ח בסי' ק"ב כתב בשם הא"ר דמד' הב"י והשו"ע נראה דפסק דאין מקום פטור בכרמלית.

והנה מבואר בד' הרמ"א בסוף סימן שמ"ו דכיון דיש אומרים שהיום אין רה"ר כיון שאין ששים רבוא, ממילא יש להחמיר שאף אין מקום פטור ברה"ר שבזמנינו. וכתב בבה"ל סי' שמ"ה סי' ז' בשם הבית מאיר דלחומרא חשש הרמ"א שהיום אין רה"ר. אולם כתב בכה"ח שם סי' ק"מ שכבר כתבנו בסי' שמ"ה סי' ק"ז דדעת השו"ע שהביא בסתם דלא בעינן ס' ריבוא, וא"כ לדעת השו"ע גם עתה יש לנו דין רה"ר, עכ"ד.

ויש לעיין לפי"ד האול"צ שנתבאר שם דמרן עצמו נסתפק אם יש היום רה"ר, א"כ לחומרא נחוש שהיום אין רה"ר, וממילא אין מקום פטור בכרמלית. וכן לס' החזו"א שנתבאר שם דברחובות המצויים בינינו אינם רה"ר דאורייתא. ואפשר לדון בזה הרבה.

להחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן

כתב בשו"ע סימן שמ"ו סעיף א': ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, יש אוסרים ויש מתירים. וכתב במ"ב סי' ק"ח דאף להמתירים הוא דוקא אם "נח" על המקום פטור. וכתב בשעה"צ אות ז' דאף דבסימן שני"ה סעיף ג' מביא הרמ"א דיש מקילים להחליף דרך מקום פטור אף בלא נח, כמה אחרונים דחו דבר זה מהלכה. [וע"י עוד בבה"ל סי' שני"ה סעיף א' ד"ה אויר מקום פטור].

וע"י להברכי יוסף שכתב בד' מרן לפי הכלל דיש ויש הלכה כיש בתרא, נמצא דד' מרן להקל להחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, מיהו ד' הרמ"א בסימן שע"ב סעיף ו' לאסור. וכ"כ במ"ב שם סי' ק"מ מ"ט בד' הרמ"א. וכתב הכה"ח בסי' ק"ז, דכתבנו בסימן י"ג סי' ק"ז דהגם דד' מרן לפסוק כ"א בתרא, מ"מ לכתחילה חושש גם ל"א קמא, ועל כן יש להחמיר. ומיהו בנח אפשר דיש להקל [כיון דיש סוברים דכל האוסרים דוקא בדלא נח, וממילא בנח לכ"ע שרי, יעו"ש בסי' ט"ז].

איסור מסייע בידי עוברי עבירה

כתב במ"ב סימן שמ"ז סי' ק"ז שאף אם מונח החפץ באופן שאם אפילו לא היה בידו היה יכול ליטלו, דלא קעבר אלפני עור, מ"מ איסור דרבנן איכא מצד מסייע. וכן אסור לסייע למומר לעכו"ם. וכתב באור לציון ח"ב פרק מ"ג תשובה ב' שאין להשכיר דירה או רכב למחלל שבת, ואפילו קבע כמה ימים קודם השבת, ואפילו לא נוטל כסף על יום השבת, אבל במקום שמצויים שם הרבה נכרים שיכול המחלל שבת לשכור מהם, יש להתיר, מכיון שלא עובר על לפני עיוור ועוד, כיון שאינו ודאי שיעבור איסור, ויש לצרף גם סברת הראשונים שאין איסור מסייע אפילו מדרבנן.

הוציא ידו לרה"ר משחשכה האם מותר להחזירה

סימן שמ"ח סעיף א': היה עומד ברה"י והוציא ידו מלאה פירות לרה"ר בתוך עשרה בשוגג, מותר להחזירה לאותו חצר, ואסור להושיטה לחצר אחרת, ואם במזיד אסור אפילו להחזירה לאותו חצר. ויש אומרים דהני מילי כשהוציאה מבעוד יום, אבל אם

בירור הלכה

נגדרי רשות הרבים ובגדרי מלאכת הוצאה

אוכלוסא בבבל לענין א. ברכת חכם הרזים ב. רשות הרבים דשבת
תניא בברכות [דף נח.], ת"ר הוואה אוכלוסא ישראל אומר ברוך חכם הרזים, שאין דעתם דומה זה בזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה, בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר ברוך חכם הרזים וכו', ישי אבי דוד יצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא ודרש באוכלוסא, אמר עולא נקיטינן אין אוכלוסא בבבל, תנא אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא. ובפשוטו משמע שבבבל לא הגיע מנין האנשים מישראל לכלל ששים ריבוא.

אכן בר"מ [פ"י ברכות הי"א] כתב וז"ל, הוואה ת"ר אלף אדם כאחד, אם ישראל הם ובארץ ישראל אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם חכם הרזים, עכ"ד, ומקור דברי הר"מ דאין מברכין אלא בארץ ישראל צ"ב, ורבינו מנוח כתב דנלמד מבן זומא הנ"ל, והקשה בב"י [או"ח סי' רכ"ד] דאפשר שמעשה שהיה כך היה, ותיירץ בב"י דדעת הר"מ דמה שאמרו אין אוכלוסא בבבל היינו דאין דין אוכלוסא בבבל לברך עליו ברכה זו. הגאון הרונאטשובער בצפנת פענח [שו"ת סי' קמ"ג] ביאר שתורת ציבור חייל עליהו רק כשנכנסו לא"י, וחזר ושנה משנתו [הל' ברכות שם] עפ"י הנ"ל דלא אקרו קלה אלא כשהם לא"י, ולכן אין לברך ברכה זו שנתקנה רק על ציבור מישראל, וכעין זה ראינו בליקוטי חת"ס ברכות שם, ונראה עפ"י המהר"ל [גבורות ה' פי"ב] בשלמות מנין ס' ריבוא דישאל, דמספר ששים מורה על שלימות האומה, ונעשה דבר שלם ע"י כל גבולין שהם ס'.

אשר נראה בביאור הדברים עפ"י מה שכתב המהרש"א בברכות שם וז"ל, ששים ריבוא דעות מחולקין, והוא כלל כל הדעות, וע"כ נתנה התורה לס' ריבוא במדבר להיות התורה כלולה מכל דעה וחכמה, ואין להוסיף עליה, ומה שאחז"ל כל מה שמחדש כל חכם בדורו מסיני הוא לפי שזה הדבר כבר היה בדעת אחת מאותן ששים ריבוא שהיו בסיני, כי א"א שיהיה עוד דעת אחרת על ס' ריבוא וכו', ואין פרצופיהן דומין כו', דכשם שהן מחולקין בדעות עד ששים ריבוא, שהיא צורה הפנימית, כך הן מחולקין בצורה החיצונה, ויש לברך על שרואה כ"כ צורות ופרצופין משוניין זה מזה, עד ס' ריבוא שהוא קצה האחרון שאין עוד צורה אחרת מכאן ואילך.

בברכות [דף נח:] איתא, רב פפא ורב הונא בדרי"י הוו קאזלי באורחא, פגעו ביה ברב חנינא בריה דר"א, אמר להו כיון דחזותינכו חשבתנינכו עלואי כס' רבוון בית ישראל וברכינא עליכו תלתא, הנך תרתי [שהחיינו ואשר חלק מחכמתו לבשר ודם] וברוך חכם הרזים, אמרו ליה חכימת כולי האי, יהבי ביה עינייהו ושכיב. ובטור [או"ח סי' רכ"ז] הביא שהרואה חכם גדול מברך חכם הרזים, ויש אומרים שאין בזה"ל מי שראוי לברך עליו.

והר"מ כתב שאין ברכת חכם הרזים אלא בא"י, והקשה בב"י דהלא ר' חנינא בירך על החכמים בבבל, ותיירץ דלא בירך אלא אמר שראוי לברך עליהם לגודל חכמתם, וצ"ע דהלא כל מה שאין מברכין על ס' ריבוא אנשים שבבבל הוא לפי שבפועל אין שם ס' ריבוא, וא"כ מאיזה טעם יש שלא לברך על חכם שבבבל, ולדברי הצי"פ דכוונת הש"ס דאין תורת

**רה"ג מרדכי קהליבן שליט"א
ח"כ "תורת רפאל" - "אהבת שלום"**

אוכלוסא בבבל, י"ל דה"נ אין מברכין על חכם בבבל שעיקרו משום ששקול לס' ריבוא. והנה שיטת רש"י עירובין [דף ו. ד"ה רה"ר ונט. ד"ה עיר] דרה"ר דשבת היא רק אם בוקעין שם ס' ריבוא, ומקור לזה משבת [דף ו: דכשהיו ישראל במדבר היה המדבר נידון כרה"ר, וכתבו בתוס' שם [ד"ה כאן] דמשמע משם דבעינן ס' ריבוא, והוא עפ"י הרמב"ן בעירובין [דף נט.] דבמדבר כשהיו ישראל במדבר באמת בעינן ס' ריבוא [והרמב"ן השיג דמשמע דבסרטיא ופליטא שיש בהם דרך הכבוש לרבים אי"צ ס' ריבוא, רק במדבר].

ובביאור הגר"א שבת [דף ו:] כתוב וז"ל, אמר רבינו הגאון ז"ל בשם אחיו הרב הגאון מו"ה אברהם קצת הוכחה דאין צריך ס' ריבוא, מדאמרין בעירובין [דף ו:] הני אבולי דמחוחו אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, ומחוחו היינו נהרדעא, ואמרין בברכות אין אוכלוסא פחות מס' ריבוא, ותנא אין אוכלוסא בבבל, ונהרדעא היינו בבל, אלמא דלא הוה בה ס' ריבוא, ואפ"י"ה אי לאו דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר [ועולא הוא בעל ב' מימרות אלו], והוה בגאון יעקב עירובין [דף ו:] מפי השמועה מרבו הגר"א, וכן הובא בביאור"ל [סי' שמ"ה סי' ז' ד"ה שאין].

ומדברי הגר"א נראה דמה שכתבו הראשונים דאין רה"ר אלא כשיש ס' ריבוא, היינו ס' ריבוא מישראל, והוה שהוכיח מהסוגיא דברכות דאין ס' ריבוא מישראל, ולכן אינו רה"ר, והוא דבר מחודש עד מאד, ומדברי רבנותא קמאי ובתראי אין נראה כן, וכבר חקר בזה הגאון מבוטשאטש

[או"ח סי' רמ"ה] אם צריך דוקא מירשאל, ובבית מאיר [או"ח סי' כ"ו] כתב להוכיח מהא דש"ט דמחוזא היא רה"ר, הגם דאין אוכלוסא בבבל. אכן למש"נ בדעת הר"מ אין שום ראיה מסוגיא דברכות כלל, דהתם לא קאמר שאין ס' ריבוא בבבל, אלא דאין דין אוכלוסא לברך ברכה זו [והוא מדוייק ממה שאמרו בברכות שם שאין אוכלוסא בבבל לפני מה שאמרו שאין אוכלוסא פחות מס' ריבוא, ואילו לדברי הגר"א ה"ל להביא תחילה הך דאין אוכלוסא פחות מס' ריבוא, ובאמת כן הוא לשון הגר"א שם שהביא מאמר שאין ס' ריבוא תחילה, דלא ככתוב בסוגיא]. ולמש"כ בצפנת פענח ה"ל [דהא דאין אוכלוסא בבבל הוא משום שאין להם שם ציבור] יש לחדש שאף דין רה"ר דשבת אינו תלוי במסור לרבים, אלא במה שמסור ל'ציבור', וחלות שם ציבור בס' ריבוא מירשאל תליא.

ישוב לקושי הגר"א על שיטת רש"י בשיעורא דס' ריבוא ובגדרים של רשות הרבים א. מצד הרבים ב. מצד המקום

ונראה בזה להאריך לשון וליישב את קושי הגר"א ה"ל על שיטת הראשונים [דבעינן ס' ריבוא] מהא דעירובין [דף ו: דמחוזא היתה נחשבת רה"ר [אילו לא היו הדלתות סגורות], והרי אין שם ששים ריבוא, והנה ברש"י בעירובין [שם ד"ה אבולי דמחוזא] מפורש שהיו שם ששים ריבוא, ואך דהגר"א הוכיח משמעטא דברכות שלא היו בבבל ששים ריבוא, וא"כ לפי ראייה זו יקשה על שיטת הראשונים דבעינן ששים ריבוא, וצ"ע.

והנראה בזה ליישב את קושי הגר"א בהקדם מה שיבאר מדברי הראשונים דב' תורות רשות הרבים ניהו, א. מצד עצם צורתה של הרשות, ב. משום שימוש הרבים השולטים שם בפועל, ובזה יבואר לחלק בשיעורא דס' ריבוא, דלא נאמר שיעור זה אלא כששם רה"ר חייל מכח שימוש הרבים ושליטתם, שבוה נאמר 'שיעור' של ששים ריבוא לאשוויי שם רבים, אך כשהרשות מצ"ע היא רה"ר משום הילוך הרבים, אין בזה דין שיעור.

ויסוד לזה מדברי הרשב"א [עבודת הקודש ש"ג פ"א] וז"ל בקצרה, איזו היא רשות הרבים, כל מקום שרחב ט"ז אמה על ט"ז אמה, ומתקבצין שם בני אדם לסחורה ולעשות שם צרכיהם כשוקים שבמדינות, ואע"פ שדלתות המדינה נעולות בלילה, וזו היא פלטיא שאמרו, וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונין זה כנגד זה, היו דלתותיהן נעולות בלילה אין זה רשות הרבים, שאין רשות הרבים אלא הנמסר לרבים בכל שעה. דבר גדול חזית לן הרשב"א, דכל מה שאמרו שאם הדלתות נעולות בלילה אינה רשות הרבים, היינו דוקא בדרכים הכבושות לרבים, אך בפלטיא גדולה בזה הוה רשות הרבים אף אם דלתות המדינה נעולות בלילה. [ובשאלת יעב"ץ (ח"א סימן ז') תמה על שיטת הרשב"א מסוגיא דעירובין (דף כב:), גם תמה על אביו שמצאה סברא זו חן בעיניו, ובבית אפרים הוכיח שהתוס' פליגי, ובתרוה"ד (סי' ע"ג) הביא דהוה כרמלית].

ובחכם צבי [ח"א סי' ל"ז] הביא את דברי הרשב"א, וכתב עליהם שהוא חידוש גדול שלא נמצא בשום פוסק וזלתו לא קדמון ולא אחרון, וכתב ע"ז שכנראה זו היא דעת הרב רבינו אפרים שהביא בעל המאור [עירובין ו:], ובאמת דעה נכונה היא, והכי דייק לישנא דגמרא דבמבואות נקט מפולשין ולא בפלטיא, ובסוף דבריו תמה ביחוד על השמטת הבי"י, שדרכו להביא את כל הדעות, ודברי הרשב"א ז"ל חביבין עליו עד לאחת יעו"ש.

ובמאירי שבת [דף ו.] הביא את שיטת הרשב"א וז"ל, איזוהי רה"ר, סרטיא והיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, ופלטיא והיא רחבה שמתקבצים בה לסחורה, וכל שאין בפלטיא זו בפרט דלתות אע"פ שכלל המדינה יש בה דלתות נעולות בלילה אין הפלטיא שבתוכה נכללת בהכשר העיר, ומה שאמרו ירושלים אלמלא שדלתותיה נעולות וכו', הא פלטיאות שבה כל שרחבות ט"ז אמה רה"ר הן אפילו בנעילת דלתות שבעיר, עכ"ל.

ויעוין בדברי הרמב"ן בעירובין [דף נט.] דאף לדעת ר' יהודה דב' מחיצות מב' צידי רה"ר הוה רה"ר, היינו בסרטיא, אך בפלטיא הוה רה"ר אף לדעת ר' יהודה, ואף שכמובן י"ל דכל דבריו דוקא לר"י דסגי בב' מחיצות לאשוויי רה"ר, דאין זה משום עצם המחיצות אלא משום ביטול הפילוש של שתי וערב, ובזה יש לחלק בין פלטיא לסרטיא, ויעוין באו"ז [הל' ערב שבת סי' ו' סק"ג] מה שנחלקו רבינו אפרים ורבינו יואל.

ובבית אפרים [סי' כ"ו] העלה דאף לשיטת הרשב"א דפלטיא גדולה לא מהני מחיצות העיר, היינו דוקא כשהדלתות פתוחות, דהנה אמרו בעירובין [דף ו:] דאם דלתות העיר נעולות בלילה בטל הימנה שם רה"ר ביום, ולא מטעם תורת מחיצות, אלא משום שאין מסורה לרבים כל שעה, וזהו שחידש הרשב"א דפלטיא ביום הוה רה"ר, אבל כשהדלתות נעולות ודאי הוה רה"ר, וכ"כ במשכנות יעקב [סי' קכ"א ע' קכ"א ד"ה וגם].

אכן באבנ"ז [או"ח סי' רע"ג סק"ז] כתב בביאור דברי הרשב"א וז"ל, דבריו פשוטים, דמאחר שהוא פסק דאתי רבים ומבטלי מחיצתא וכו', פלטיא מקום שוקים שהרבים במקומם, ולא משום שפתוח ממקומות אחרים אלא לרשות הרבים במקומו, וכיון שהוא רשות הרבים שוב אינו מועיל מחיצות, דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, עכ"ד, הרי דס"ל דאף כשיש מחיצות אינו רה"ר, אלא שכתב שהוא משום דרבים מבטלי מחיצתא.

ברם מדברי החכם צבי למדנו ששיטת הרשב"א נכונה לכו"ע, שכן הח"צ ה"ל הכריע לדינא כדעת הרשב"א, אף שהח"צ עצמו [סי' ה'] הכריע דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא, וביותר דעל עיקר סברת האבנ"ז יש לדון, דמה שמצינו דאתי רבים ומבטלי מחיצתא היינו

כשבוקעים מחוץ המחיצות אל תוך המחיצות, ואילו כאן הרי הרבים נמצאים בתוך המחיצות, הא מיהת לדעת הח"צ למדנו דבכל גוונא הוה רה"ר בתוך המחיצות.

[ובשבת (דף ג:) כתבו הראשונים בדין העומד ברה"ר וידו פשוטה לרה"ר, דלדעת רש"י ס"ד דידו נידונית כרה"ר, ותמהו עליו דלא מצינו רה"ר בתוך המחיצות, ולמש"נ בפלטיא שפיר מצינו רה"ר בתוך מחיצות].

וכן מפורש במיוחס להרשב"א מנחות [דף כא: ד"ה תקריב] וז"ל, תקריב [מלח] אפילו בשבת, יש להקשות למאי איצטרך ליה לומר ואפילו בשבת, פשיטא דמי"ש מכל שאר מילי דקרבן שנעשים בשבת, ונ"ל דס"ד"א דלא עיקר מצוה היא, ולא תדחה, ולא להוי אלא מכשיירי מצוה, דדוקא שחיטה וזריקה והולכה בעזרה שהיא [רה"ר] דחו שבת, דעיקר עבודה היא, אבל מלוח זה אינה עיקר עבודה לא תדחה שבת, עכ"ד הרשב"א.

וברא"ש תמיד [פ"ה מ"ה] פירש הא דתנן שם שרץ שנמצא בעזרה אין מוציאין אותו בשבת משום מוקצה, והביא ש"מ משום איסור הוצאה לפי שהעזרה כרה"ר, והשיג ע"ז שטעו מהא דא"י בפסחים [דף יט:]: שעזרה רשות הרבים היא, ולא היא, דהתם לא אמרו אלא לענין ספק טומאה ברה"ר, עכ"ד, ולמש"נ הרי באמת דעת הרשב"א דעזרה רה"ר היא מתורת פלטיא [וגם מסור לס' ריבוא, ע"י ביאורה"ל (סי' שמ"ה ס"ז ד"ה שאין)].

ובאגרות משה [או"ח ח"א סי' קל"ח ד"ה והנה] הקשה לדברי הרשב"א נמצא שכל ביהכ"נ וכן העזרה שבמקדש יש לדונם דלהו כרה"ר, ותירץ דכיון שכל קיבוץ הציבור דוקא משום המחיצות, מודה הרשב"א דאינו רה"ר, ולהמדוייק בלשון דברי הרשב"א והמאירי לק"מ, שכן כל שיש לפלטיא עצמה מחיצות ודאי שאינה רה"ר, אכן מדברי הרשב"א וי"מ ה"ל למדנו דבכל גוונא הוה רה"ר אף כשיש להם מחיצות משלהם. [והגרש"ז אויערבאך אמר דהכותל המערבי אינו נידון כפלטיא גדולה, ובשש"כ (פ"ז הערה י"ז) ביאר בשמו שאינו מיוחד אלא לתפילה ולא לסחורה, עכ"ד, ובספר ביצחק יקרא שבת הביא בשמו טעם אחר].

אשר נראה בזה, דחלוקים המה הנך ב' גדרים רה"ר ביסודם, דפלטיא איז הרבים הם דמשוו לה לחפצא של רשות הרבים, דאילו מחמת הרשות הרי גדולה היא ואין לה תורת רשות הרבים, משא"כ בסרטיא אין כאן רבים המשתמשים שם לאשוויי כחפצא של רה"ר, כי הרי אין זה כמקום שוק וכדומה ואינו אלא הילוך ודרך לרבים, ובזה אין תורת רה"ר אלא כל שהוא מצד עצם המקום פרוץ ופתוח להשתמשות הרבים, והוא מחזור.

[ובמעשה רוקח (פ"ד שבת ה"א) חידש בדעת הר"מ, שכשהיו ישראל במדבר היה המדבר נחשב כרה"ר רק לבני ישראל, מאחר שהיו מחנותיהם סדורים והמדבר היה מוקף והם היו האדונים אז לפי שעתו, אבל לאחרים לא היה רה"ר, יעו"ש, ולכאורה משמע מזה שדין רה"ר ורה"ר לא תלי בעצם הרשות, אלא תלי כלפי מעשה ההוצאה של הגברא, להיות מקום זה מיוחד לתשמישי הרבים, והגברא המוציא מכלל הרבים].

הלא מעתה נראה שכל עיקר מה דס"ל דלענין רה"ר דשבת בעינן ס' ריבוא, אשר נתחדש בזה 'שיעור' בשם רבים, הך שיעורא לא נאמר אלא ברה"ר, דתורת רה"ר חיילא מכח הרבים, ובוה הוא שחידש רש"י שלרבים שהם פחות מס' ריבוא אין כח לאשוויי רשות הרבים, ברם בדרך הכבושה לרבים, הרי שאין הרבים משוו לה לחפצא של רה"ר, אלא עצם הרשות עצמה שם רה"ר עלה, ובזה לא בעינן לעצם שם 'שיעור' רבים לאשוויי רה"ר.

הלא מעתה מיושבת היטב קושי הגר"א ממחוזא על הנך דס"ל דבעינן ס' ריבוא, שכן מה שאמרו שאלמלא דלתותיה חייבין במחוזא משום רה"ר, התם מיירי בכל הדרכים שם והסרטיאות, ששם באמת אין צריך ס' ריבוא כמש"נ, וכל מה שהצריך רש"י ס' ריבוא היינו רק בפלטיא גדולה, וא"כ שפיר י"ל דבמחוזא באמת לא היתה תורת רה"ר של פלטיא כלל כיון שלא היו שם ס' ריבוא, ולא דנו שם אלא משום דין סרטיא.

והדברים מוכרחים מיניה וביה, דהנה דעת הרשב"א ה"ל דפלטיא גדולה חשיבא רה"ר אף באם דלתות המדינה נעולות בלילה, וקשה ממה שאמרו שם שבמחוזא אין רה"ר מחמת שהדלתות נעולות בלילה, והרי דעת הרשב"א שאין דין ששים ריבוא ברה"ר דשבת, ואשר ע"כ דבאמת כל מה שאמרו שם דבמחוזא אין רה"ר הוונה היא כלפי כל הדרכים, אך בהפלטיאות באמת יש דין רה"ר, וכ"כ המאירי וכנ"ל.

ואדרבה, לשיטת הראשונים דבע"י ס' ריבוא ניהא טפי שמעתא דעירובין שם, דהנה שם משמע דבמחוזא אין חייבים משום רה"ר רק מאחר שדלתות המדינה נעולות בלילה, ומשמע שלא היתה שם רשות הרבים כלל, וקשה מזה על דעת הרשב"א דפלטיא גדולה חשיבא רה"ר גם אם דלתותיה נעולות בלילה, אך לדעת הראשונים דבעינן ס' ריבוא ניהא טפי לפי הנחת הגר"א שם שלא היו שם ס' ריבוא, וממילא אין בה דין רה"ר דפלטיא.

והנה הרמב"ן בעירובין [דף נט.] דקדק ממש"כ רש"י שבת [דף ו: ד"ה בזה"ז] דמדבר אינו רה"ר והולכי דרכים לא שכיחי, וקשה דאף אם שכיחי אינה רה"ר לשיטת רש"י דבעינן ס' ריבוא, וצידד ליישב דבאיסרטיא שהיא כבושה חוץ לעיריות והולכים ממנה מעיר לעיר וכו' עד סוף כל העולם, אין מדקדקין בה בעוברין עליה ס' ריבוא, דהא דכולי עלמא הוא, אבל בתוך העיר אין רה"ר בלא ס' ריבוא דתהוי כדגלי מדבר, וסיים דאינו מחזור.

[ולעניותי ביאור דברי הרמב"ן (לחלק בין סרטיא שבחוץ לבין תוך העיר) אינו משום דבסרטיא שחוץ לעיר יש ס' ריבוא בכך שהיא

מסורה לכל עולם, אלא שסרטיא המסורה לכו"ע היא בהחפצא רה"ר, אך בתוך העיר שמסורה רק לבני העיר אינה בהחפצא רה"ר מוחלטת, ובוה נתחדש דין רה"ר של תורה דומיא דגלגלי מדבר, ולכן צריך ס' ריבוא, וכנ"ל לדעת הפוסקים שצריך ס' ריבוא מירשאל שהוא דין מחודש של רה"ר של תורה].

ולמש"נ ניהא דעת רש"י, שכן דוקא בפלטיא הוא דצריך ס' ריבוא משום שימוש הרבים הוא הקובעו כחפצא של רה"ר, ונאמר שיעור דס' ריבוא, משא"כ בסרטיא שהיא רה"ר מצד עצם היותה עומדת להילוך רבים. וכפי שעוד יבואר בזה דהרי המקור לזה דבעינן ס' ריבוא לדעת רש"י הוא ממה שס' ריבוא מירשאל היו במחנה ישראל, וכפי שיבואר שזה המקור לדין רה"ר דפלטיא, אבל רה"ר דהילוך לא נלמד משם, יעו"ש בארוכה.

ואמנם צ"ע לפי"ז למה כל פלטיא גדולה שאין בה ס' ריבוא לא תהיה רשות הרבים מדין סרטיא, ולכאורה כל הנפ"מ הוא רק באם יש מחיצות לעיר, דמהנו להפקיע תורת רה"ר מן הסרטיאות ולא מהפלטיאות [לדעת הרשב"א], אכן נראה כמשי"ת לקמן דחלוק רה"ר דסרטיא שהרשות מצ"ע עומדת להילוך רבים, משא"כ בפלטיא שתורת רה"ר שלה אינה מצד עצם הקרקע והרשות, אלא בצירוף הרבים והשימוש, ובוה צריך ס' ריבוא.

המקור לב' גדרים של רשות הרבים א. מחנה ליה ב. מקום הילוך העגלות ונפ"מ להלכות רה"ר א. גובה י"ט ב. ט"ז אמה ג. ס' ריבוא

ואמינא בזה דבר נפלא דהנך שני גדרים רשות הרבים מקורן במשכן, שכן במשכן גופיה מצינו ב' תורות של רשות הרבים, א. תשמיש לרבים כרה"ר דפלטיא, ב. מקום המסור להילוך רבים כרה"ר דסרטיא.

רש"י בשבת [דף ו.] פירש סרטיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, ופלטיא רחובה של עיר ששם מתקבצין לסחורה, ומבואות של עיר רחבין ט"ז אמה המפולשין מב' ראשיהן לפלטיא, מכלל דברי רש"י ז"ל למדנו דדוקא במבואות הצריך תנא תנאי של פילוש, לאפוקי פלטיא דאפילו אינה מפולשת שיש לה ג' מחיצות עכ"ז הוה רה"ר גמורה, לפי שכל בני העיר מתקבצין שם לסחורה, וכ"כ הרשב"א בספר עבוה"ק להדיא וכו'.

ובספר חסדי דוד על התוספתא שבת [פ"א ה"א] כתב כן בדעת רש"י, והקשה על זה, דהלא עיקרה של רה"ר ילפינן ממחנה ישראל במדבר, דמה"ט אמרו בשבת [דף צח.] דהמקורה אינו רה"ר לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, אי"כ מה"ט נמי נמעט כל מקום שאינו מפולש לרה"ר, שאינו דומה לדגלי מדבר, שהרי הדרך שעליה היו הלויים עומדים עם העגלות מפולשת היתה מב' צדיה למדבר, ואז המדבר היה רה"ר כמבואר בשבת [דף ו:].

ותירץ בחס"ד וז"ל, יש לומר דתרי גוונא רה"ר איכא, ותרווייהו מהתם ילפינן, חד, רה"ר שהוא דרך הילוך ומעבר לרבים ממקום למקום, כגון מבואות, והנהו בעינן מפולשות כדי שיהיו דומין לדגלי מדבר בשעת מסעתן, ויש עוד רה"ר אחר, שאינו מיוחד למעבר אלא להתקבץ שם אנשי אותה העיר לצרכיהם, והך ילפינן ממחנה ליה דבשעת חניית דאע"ג דמחנה ישראל היה כולו מוקף סביב באהלים, עכ"ז מקום חניית משה רבינו לפני מועד מורחה היה חשוב רה"ר, כדאמר"י בהזירק [דף צו:] מפנה היכן יתיב במחנה ליה, ומחנה ליה רשות הרבים הוא, ופרש"י שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו [וזהו שהזכיר משה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, שלא יביאו מביתם למחנה ליה], ומהכא נפקא ליה להרשב"א ז"ל דהרחוב שבו מתקבצין לעסקיהן הוה רה"ר בפני עצמו אפילו אינו מופלש, דהא התם נמי לא הוה מפולש שהרי היה לפני המשכן.

הלא לפנינו באמת ב' מקורות חלוקים לתורת רה"ר, א. רה"ר המסורה להילוך הרבים, ובוה הוא דילפינן בשבת [דף צט.] שיעורא דט"ז אמה כדרך הלויים בשעת המסעות, ב. רה"ר של עיקר מחנה ליה בשעת חנייתן שהיו כולם מגיעין אל משה, והן הן הנך ב' גדרים רשות הרבים שנתבאר בדעת הרשב"א והראשונים דעימיה, א. תשמיש של רבים והוא מחנה ליה, ב. מקום המסור להילוך הרבים בשעת המסעות.

לולא דמיסתפינא אמיאנא ליישב בזה את קושי הראשונים בשבת [דף ב.] במה שאיסור הוצאה נלמד מב' כתובים, א. אל יצא איש ממקומו ביום השבת, ב. אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ולמש"נ באו הנך כתובים כלפי הנך ב' תורות רה"ר, דקרא אל יעשו עוד מלאכה וגו' הא מיירי ברה"ר של מחנה ליה שהוא רה"ר של שימוש, וכמש"נ דהך קרא דאל יצא איש ממקומו אל רה"ר הסמוך לביתו קאמר, דבפשוטו היה רה"ר של הילוך.

ונראה בזה לפלפל עוד לחלק בין ב' גדרים רשות הרבים אלו, דהנה מבואר בתלמוד דרה"ר אינה תופסת אלא עד עשרה, ולשון רש"י בשבת [דף ז, ד"ה חייב] דלמעלה מי לא שלטי ביה רבים, והביאור הוא כדפירש בפני יהושע שבת [דף צו.] דעיקר תשמישי אדם ברה"ר בהוצאה והעברה אינו אלא למטה מ"י כשמוציאו בידיו או בתוך חיקו, וכן משמע ברשב"א שבת [דף ה.], דבשימוש למעלה מ"י הא נמצא שידיו פרושות לשמים.

אשר לכאורה צ"ע דכ"ז ניהא רק בפלטיא שבוה תורת רה"ר הוא משום שימוש הרבים, ובוה י"ל דעיקר שימוש הרבים תוך עשרה, אך בסרטיא שעיקרו להילוך רבים, מה שייך לחלק בין תוך עשרה ללמעלה מעשרה, וצ"ע.

אשר נראה בזה דבאמת יש לפרש טעם אחר, עפ"י הא דתניא בסוכה [דף ה.] מעולם לא ירדה שכניה למטה מ"י, ופרש"י [ד"ה ותניא] וז"ל, וקרא כתיב דעל כפורת ירד, ש"מ למעלה מעשרה מיפסקא רשותא, עכ"ד. ויסוד הדברים עפ"י מש"נ במקו"א דעיקר חלות שם רה"ר חייל

בטעם שפתח מסכת שבת במלאכת הוצאה יציאות השבת.

בתוס' [ד"ה יציאות] הקשו בטעם מה דפתח מסכת שבת במלאכת הוצאה, ותירץ ריב"א דהוצאה חביבה ליה לאקדומי לפי דממשנה זו שמעינן הרבה הלכות יעו"ש, ור"ת תירץ דבר ההוה רגיל הש"ס לשנות תחילה. עוד תירץ ר"ת דשנה תחילה הלכות ערב שבת, וכההיא דשבת [דף ט:]: דלא יצא החייט במחטו, ולכן הקדים לשנות הלכות הוצאה כהקדמה למשנה הנ"ל.

ובחידישי הגר"א כתב ליישב, דתחילה פתח המשנה במה שמפורש בתורה, ורק מלאכת הוצאה מפורשת היא בתורה, דכתיב אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ודרשינן בעירובין [דף יז:]: אל יוציא, [ואף שגם מלאכת הבערה מפורשת היא בתורה, הרי אמרו שבת [דף ע.] דללא יצאת]. וכן תירצו בפני יהושע, והמהר"ל מפרג בגור אריה כתב ליישב, דשביתת השבת יחודה וקיומה בהוצאה, שהרי ביו"ט אין איסור הוצאה, יעו"ש.

ובראש יוסף חידש, דהנה כתב הר"מ [פ"ה שחיטה ה"ג] וז"ל אע"פ שכולן [הטריפות] הלל"מ, הואין ואין לך בפירושו בתורה אלא דרוסה, החמירו בה [מה"ת או מדרבנן], וכל ספק שיסתפק בדרוסה אסור, ושאר ז' מיני טריפות יש בהן ספיקות מותרין, ע"כ, וה"נ י"ל דהוצאה שמפורש בתורה הוה מלאכה ספיקו אסור טפי, ולכן פתח בהוצאה כהקדמה למשנה דשבת [דף יא]. שלא יצא החייט בביה"ש במחטו, ואין זה גזירה לגזירה.

וע"ד דרוש נראה ליישב, דמלאכת הוצאה חולקת שם לעצמה משאר כל מלאכות, להיותה שייכת למהות השבת יותר משאר כל המלאכות, שבכל מלאכות הרי שחסרון השביתה הוא רק ביצירת הזריעה והחרישה, שצריך האדם לשבות מפעולת מלאכות אלו ודומיהם, משא"כ בהוצאה ביטול השביתה אינו מצד מעשה הגברא, אלא דעצמותה של יום השביתה מחייבת מנוחה בלא טלטול כיום חול, אלא הכל במקומו מונח ושובת.

והנה הראשונים כתבו דהוצאה מלאכה גרועה היא, ונתבאר לקמן מדברי האו"י דמעיקרא חפץ והשתא חפץ, ולא נתחדש מאומה ביצירת שום תיקון ומהות חדשה, והיינו דכל המלאכות עיקר ביטול השביתה הוא רק משום יצירת ותיקון ההויה החדשה שנוצרה, ואילו בהוצאה נתחדש דאף שאין דבר חדש לדון במעשה הגברא כביטול שביתה, מ"מ העברת דברים מרשות לרשות סותרת לעצם מנוחתה של השבת, וכמש"נ.

ועיון מה שאמרו בברכות [דף נג.] שגוי שהדליק נר בשבת חשיב נר שלא שבת ממלאכת עבירה, דעצם יצירת האש ביום השבת חשיבא נר שלא שבת, ואף שהנכרי אינו מוזהר על עצם מנוחת השבת ושביתה, מ"מ עצם הוית היצירה ביום זה קובעו כנר שלא שבת, משא"כ בהוצאה שאין האיסור ביצירת המלאכה בשבת, אלא האיסור הוא משום ביטול מנוחתה של שבת, וממילא שזה נתפס רק בישראל. [ובזה ביארתי לקמן [פסקא פשט הנין] לדברי הסמ"ג דאיסור אמירה לנכרי מדאורייתא, דכתיב בפרשת בא [פ"ב ט"ז] כל מלאכה לא יעשה בהם, אף על ידי נכרים, והוכיח הפ"מ דבהוצאה ליחא לאיסור אמירה לנכרי, ונתבאר עפ"י ה"ל, דיסוד איסורא דכל מלאכה לא יעשה ע"י נכרי, היינו משום דמלאכה של נכרי חשיבא ביטול שביתה, כנ"ל מסוגיא דברכות [דף נג:]. אך בהוצאה אין כאן שום ביטול שביתה גברא].

ולשון הר"מ [פכ"ד שבת ה"ב] אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומה אם הזהירו נביאים וצווי שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול, ק"ו שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפניה וכו' או להצניע אבנים וכיוצא"ב, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח.

ובפנ"י שבת [דף פז:] כתב וז"ל, נראה דעיקר שכו ועונש בשמירת שבת ומלאכה, היינו לענין הוצאה, שצריך הזירות ושמירה יתירה, כדאמרינן בשבת [דף יב.] חייב אדם למשמש בבגדיו, ואמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא, והכי נמי אשכחן בירמיה שאמר לישראל כה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת, וכתבי בתריה ובו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים וגו' וישבה העיר הזאת לעולם, וכה"ג בנחמיה.

ובעונג יו"ט [הקדמה סק"ב] הביא מה שאמרו שבת [דף פז:] דבמרה נצטוו על השבת, ונחלקו אם נצטוו גם על התחומין וההוצאה, ולדעת כל הראשונים הרי שנצטוו על כל המלאכות וזולת התחומין וההוצאה, וביארו רבוותא דמלאכה גרועה היא, וכתב שם לבאר להיפוך מהנ"ל, דלכו"ע נצטוו רק על זעירת השבת ולא על המלאכות, ולא נחלקו אלא על ההוצאה משום דהוצאה הלכתא רבתא לשבתא כמבואר בפ"י הנ"ל, עכ"ד.

וכו"ז צ"ע, דהלא עיקר איסור הוצאה רק מחמת מלאכה אסורה דכתיב לא תעשה כל מלאכה, וכל המלאכות בכלל, והיאך אפשר שהזהירו באיסור הוצאה בלבד, אדרבה בכל מקום אמרינן דהוצאה מלאכה גרועה היא.

אשר נראה מכל זה כמש"נ, דכלפי שם מלאכה הרי שהוא גרועה מכל המלאכות, אך כלפי עצם חילולה של שבת הרי שחמורה היא ההוצאה יותר משאר המלאכות לפי שהיא סותרת לעיקר מנוחת השבת, ודכוותה דין התחומין שעיקרה משום שביתה כל אדם במקומו, ולכן כאשר ניתנה להם מתנת השבת הרי שנצטוו עליה שאל יצא איש ממקומו ביום השביעי, על ההוצאה ועל התחומין, והדברים מחזוריים.

כרמלית הוא, וכשהיו ישראל במדבר שהיה מסור להילוך רבים רה"ר הוא, והר"מ [פ"ד שבת ה"א] סתם דמדבר רה"ר הוא, ובמ"מ נראה שפירש דהיינו דוקא אם עוברים שם ס' ריבוא דומיא דהזמן שהיו ישראל שם.

ברם בכס"מ הביא שרבינו אברהם בן הר"מ פירש דעת הר"מ להיפוך מדברי רש"י, דבזמן שישראל חונים במדבר והיו מחנותיהם סדורים בו היה לגבן כמו בקעה ושדה, ובזה"ז שאין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו הוא רה"ר, וטעמא דמסתברא הוא, עכ"ד. ומדבריו שם מבואר דהמדבר מסור לדרך הרבים לעבור שם, וכן יער אף שיש שם עצים מ"מ דרך הרבים לילך שם לפי שהם צריכים לעצים.

ובחת"ס שבת [דף ו.] הביא את דברי המרכבת המשנה שפירש את דברי הר"מ הנ"ל דהוא משום ענני הכבוד שהיו מקיפים את ישראל, ופירש החת"ס דהעננים כמחיצות, ואף שכתבו בתוס' בעירובין [דף כב:] ד"ה דילמא] דמחיצה העשויה בידי שמים אינה מחיצה, ענני כבוד לשם כך נעשו להקיף את ישראל, ולכן לא חשיבא כעשויה בידי שמים [ועיון היטב במרכה"מ, ועיון במעשה רוקח בביאור דברי רבינו אברהם בן הר"מ].

ברם דברי המרכבת המשנה תמוהים מאד כפי שתמה בזה המעשה רוקח, דהא תניא בשבת [דף מט:]: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד וכו', ואם העננים תורת מחיצה עליהם אין כאן רה"ר, והעירוני ליישב דלא היו עננים אלא בשעת חנייתו, וא"כ שפיר י"ל דבשעת פירוק המשכן עדיין לא היו העננים מעליהם, וממילא שפיר ילפינן מעבודת פירוק המשכן.

ברם עדיין תמוה ממה שאמרו בשבת [דף צו:]: שמחנה לוייה היה רה"ר, שאמרו שם שמשנה רבינו היה מזהיר את ישראל לכל יבוא נדבת המשכן מביהם למקום מושבו במחנה לוייה שהיה רה"ר, ובודאי שנדבת המשכן היתה כאשר היו בחנייתו, ותמוה דהלא היו מוקפין בעננים, ובפשוטו י"ל עפ"י הגר"א שבאמת העננים חזרו להם אחר בנין המשכן, אכן החת"ס כתב וז"ל, ופשוט דענני כבוד היו בשעת נדבת המשכן, וצ"ע.

ועמד בזה בחת"ס עצמו בשבת שם, וכתב ליישב דאז בשעת נדבת המשכן עדיין לא הי' מחנה לוייה, וא"כ י"ל שמשנה יצא מחוץ למחנה למקום אהלו שנקרא אהל מועד, ושם באמת לא היו עננים ושפיר הוה רה"ר, עכ"ד החת"ס. אמנם עדיין יש לתמוה דבר מחודש לומר שכל ישראל היו יוצאים חוץ לעננים, גם יעוין בספרי [פרשת בהעלותך] כי כל מי שהיה יוצא היה הענן מתקפל אחריו, ועמש"נ בפרשת יתרו בזה [פ"ח פ"ט].

אשר נראה בזה לחדש, דמחנה לוייה באמת היה מוקף בעננים, ולמש"נ מדברי המרה"מ והחת"ס עננים תורת מחיצה עליהו, ועכ"ז מקום מושבו של משה היה נחשב כרה"ר למש"נ מדברי החסדי דוד דלמקום מושבו של משה היה גדר של פלטיא, וא"כ אף שהוא מוקף בעננים עכ"ז תורתו רשות הרבים עליו [וכן א"כ פלטיא בעננים שלמעלה כדלק]. לדעת הראשונים הנ"ל דפלטיא אף שהיא מוקפת בד' מחיצות חשיבא רה"ר, וניחא היטב מה שאמרו בשבת [דף צו:].

ברם כל זה נכון כלפי מקום מושבו של משה שתורת רה"ר שבו היא מתורת פלטיא, אך במקום הילוך ישראל הלוא כל תורת רה"ר הוא רק מדין מבואות וסרטיא, ובוזה הרי כל שיש מחיצות פקע שם רה"ר הימנו, אלא דבזה כבר תירצנו דבאמת לא היו עננים אלא בשעת חנייתו, וכל קושינתו לא היתה אלא ממה שאמרו שבמקום מושבו של משה היה רה"ר אף בשעת חנייתו, ובוזה שפיר תירצנו דמקום מושבו תורתו כפלטיא דהוה רה"ר בכל גוונא.

והנה באליה רבא [א"ר"ח סי' שצ"ו ס"א] הביא בשם הרוקח [סי' קע"ח] שהקשה כמה דאיתא בשבת [דף פח:]: דעל כל דיבור בשעת מתן תורה חזרו ישראל לאחוריהו י"ב מיל, והרי בשבת ניתנה תורה ואסור לצאת חוץ לתחום אלפים אמה [והוסיף הפ"מ ג' (א"א סק"ח)] דאף לחכמים בסוטה [דף כז:] דתחומין דרבנן, הרי איתא בירושלמי עירובין [פ"ג ה"ד] ד"ב מיל לכו"ע אסור לצאת מן התורה, וכן דעת הר"מ [פכ"ד שבת ה"א], ותירץ הרוקח דכיון שהיו בתוך העננים הוי כבתוך המחיצות, עכ"ד. ובפ"מ ג' שם תמה על דברי הרוקח דהלא עיקר דין רשות הרבים ושיעורו נלמד בשבת [דף צח. צח:]: ולדברי הרוקח אין כאן רה"ר, וצ"ע.

ובפרשת יתרו [פ"כ פט"ו] תירצתי עפ"י מש"נ בשיטת הרשב"א דפלטיא בתוך המחיצות הוה רשות הרבים, וה"נ הרי כל ישראל שבמחנותיהם היו בתוך המחיצות, והרי זה כפלטיא גדולה שבתוך המחיצות, יעו"ש. ואמנם למש"כ במאירי [וכן משמע ברשב"א] דאם יש דלתות מסוימות להפלטיא עצמה הוה רה"ר, א"כ י"ל דבמש"נ, אך בפשוטו י"ל דהעננים הרי הקיפו את כל מחנה ישראל ולא רק את מחנה לוייה.

והנה הראשונים הקשו כמה שאמרו בשבת [דף ה.] שהמעביר ד"א ברה"ר מקורה אינו חייב לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, וקשה דישאל בדגליהם היו מקורים עם ענני הכבוד, ובריטב"א בשבת [דף צח.] כתב ע"ז וז"ל, דענני כבוד לא חשיב קירוי, עכ"ד, אכן הרי נתבאר לעיל דעת הראשונים והמרכבת המשנה בדעת הר"מ דענני כבוד תורת מחיצה היתה להם, וא"כ ה"נ תורת קירוי להם לאשוויי כרה"ר מקורה, וצ"ע. ולמש"נ הרי ניחא היטב כמש"נ, שכן יסוד ענין הקירוי הוא משום שהוא מגדיר את המקום למקום מסוים, ופקע הימנו דין רה"ר לשבת, אשר זה הוה ריעותא רק בסרטיא, אך בפלטיא לדעת הרשב"א לא יאכפ"ל.

על הקרקע עצמה, וממילא שפיר י"ל דקרקע רה"ר אינה תופסת אלא עד עשרה, כי עד עשרה עדיין שייך לרשות הקרקע, ולמעלה מ"ט איפ"ג רשותא.

וסמך לזה נראה מדברי התור"י בשבת [דף ח.], דהנה שם מבואר דעמוד הנמצא ברה"ר לכתף עליו רה"ר הוא, ומדברי התור"י נראה דהעמוד נידון כקרקע רה"ר, וממילא די' טפחים משפת העמוד הוא רה"ר, והאריך בזה בקה"י שבת [סי' י' ד"ה אולם], וקשה דהלא ודאי לא שלטי רבים אלא עד י' טפחים [ואפשר דמניחים חפצים שם בגובה י"ט], אשר למש"נ ניחא דכיון שקרקע העמוד היא קרקע רה"ר, ממילא תופס י"ט כשיעור רשות.

וסמך לזה מלשון הרמב"ן בשבת [דף ד:]: בטעם מה שאין אומרים קלוטה כמי שהונחה דמא וז"ל, ולי נראה דלמעלה מעשרה כיון דאיתפליג ליה רשותא מקרקע דהאי רשות ליכא למימר כמי שהונחה לפוטרו, עכ"ל.

[ומצאתי בערוה"ש (סי' שמ"ה סל"ה) וז"ל, רה"ר אינו תופס אלא עד י"ט בגובה וכו', ולא דמי לרה"י שעולה עד לרקיע, וזהו הלכה למשה מסיני, וגם טעם יש בדבר, דרשות השייך להיחיד הוא מושל בו גם למעלה ויכול לבנות למעלה מי ולעשות כל חפצו, אבל רה"ר אין הרבים שולטין שם רק למטה לילך ולהניח שם חפציו לשעה, אבל למעלה אין להם שליטה לבנות ולתקן, ולכן אין שם רה"ר שולט רק כפי שיעור מחיצה שהוא י"ט].

אשר למש"נ נראה לפלפל דבאמת חלוקות הנה הנך ב' תורות רה"ר בהן מילתא, דתורת רה"ר דסרטיא שהוא מסור להילוך הרבים, בזה עיקר תורת רה"ר חילי על הקרקע, שכן עיקרה להילוך בני אדם, משא"כ בפלטיא שעיקר תורת רה"ר שבה הוא מחמת השימוש, בזה תורת הרשות אינה נתפסת בעיקר בהקרקע, אלא עיקרה נתפס בכל הרשות כולה להיות עומדת כולה לשימוש הרבים, כמש"נ בביאור חילוק הנך ב' רה"ר.

הלא מעתה נראה שבאמת הנך ב' תורות רה"ר חלוקות הן בטעם מה שאין תופסת הרשות אלא עד עשרה, דבפלטיא שתורת רה"ר חיליא מכח הרבים השולטים שם ומשתמשים שם, בזה כל הרשות עצמה רה"ר היא, ומה שאינה תופסת אלא עד עשרה הוא משום שעיקר שימושי רה"ר הוא עד עשרה, אך בסרטיא דהוה רה"ר מחמת היותה מסורה להילוך הרבים, בזה רה"ר חיליא על הקרקע, ויותר מעשרה מופלג הוא מהקרקע ואינו נתפס ברשות.

ושוב חזרנו למש"נ דהנך ב' תורות רה"ר נלמדו מהמשכן, דבמחנה לוייה לא היה מקום הילוך, אלא מקום כינוס והשתמשות [שהיו שוהים שם ושואלים את משה] ובוזה דייגינן כפי שימוש רה"ר הרגיל [ואף שבכינוס הרבים לא היו משתמשים כמו בפלטיא, מ"מ זה תורת רה"ר של רבים המכונסים ומשתמשים ברשות שלהם], ובוזה פירש"י והפנ"י דשימוש הרבים תופס עד עשרה, ובשעת מסעו היה רה"ר דהילוך, וזה ילפינן ממשא הלוויים.

והנראה בזה להוסיף דאף חלוקים המה בשיעורא דט"ו אמה האמור בהם, דהנה מקור שיעורא דט"ו הוה בשבת [דף צט.], וברשב"א בעבוה"ק כתב דפלטיא שיעור ט"ו אמה על ט"ו אמה, וכ"ה בטור [סי' שמ"ה], ובגשמת אדם [כלל מ"ט סק"א] כתב וז"ל, לא מצאתי מקור לזה, דבשבת [דף צט.] משמע דקאי על רוחב רה"ר דבעינן ט"ו אמה, עכ"ד, ומנין הוציא הרשב"א שצריך ט"ו על ט"ו אמה, וצ"ע.

והנראה דחלוק שיעורא דט"ו אמה משאר הלכות רה"ר דשבת [בלא קירוי ובלא דלתות וס' ריבוא], דשאר כל הדינים המה הלכות בתורת רה"ר דשבת, ואילו שיעורא דט"ו אמה אינו שייך דוקא לרה"ר דשבת, אלא הוא שיעור לתשמיש והילוך הרבים, שהרי שיעור דט"ו אמה בשבת [דף צט.] לא נשנה על רה"ר דשבת אלא על הלכות מקח וממכר בבי"ב [דף ק.]. דשיעור דרך הרבים הוא ט"ו אמה, יעו"ש לענין ערי מקלט וברשב"ס.

ומעתה נראה פשוט דלענין רה"ר של הילוך תורת שיעור של הציבור נתפסת ברוחבו של מקום ההילוך הציבור, ואילו ברה"ר שעיקרה מחמת השימוש ע"כ דשיעור זה נתפס הן בארכו והן ברחבו של מקום תשמיש הציבור.

ובזה יש מקום למש"נ בדעת רש"י דדין ס' ריבוא לא נאמר אלא בפלטיא דוקא ולא בסרטיא, דהנה בפשוטו נראה שהמקור להא דבעינן ס' ריבוא לדעת רש"י הוא מרה"ר דמחנה לוייה, כלשון רש"י בשבת [דף צו:]: בביאור מה שאמרו שם שמחנה לוייה היה רה"ר שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו, והתם תורת רה"ר דפלטיא הוא, ואילו מקום דגלי ישראל באמת לא היה מסור לס' ריבוא אלא כל דגל לעצמו הולך.

ובמאירי [דף ב.] כתב שבמחנה לוייה היה רה"ר לפי שאין אחד יכול למחות ביד כל אחד לבוא לשאול את משה, ואילו בשאר מחנה ישראל כל אחד יודע מקומו, משמע שכלל לא היה רה"ר בכל מחנה ישראל [דלא כהאגרו"מ (א"ר"ח סי' קל"ט ענף ה')], ובמקום הילוך הלוויים עם העגלות ודאי היה רה"ר, ובתורת מקום הילוך היה מיוחד לשבט לוי [אף שבדאי כ"א שהיה רוצה לבוא לשאול את משה היה בא, מ"מ לא היה מיוחד להילוכו שם].

פלפול בישוב שי' הר"מ דבזמן שהיו ישראל במדבר היה המדבר כרמלית

א. ממה דמחנה לוי היה רה"ר ב. ממה דמקום העגלות היה רה"ר
ונראה להוסיף בזה פלפול של חריפות, דהנה איתא בשבת [דף ו:]: דהמדבר פעמים שהוא רה"ר ופעמים שהוא כרמלית, כאן בזמן שהיו ישראל שרויין במדבר כאן בזמן הזה, ורוב הראשונים פירשו דלעולם

[ברם יעוין לקמן עפי' דברי הפמ"ג לאידך גיסא, דאף שבכל מלאכת שבת נעשה מומר לכל התורה, מ"מ תחומין שאני לפי שאין איסורו מלאכה, ואין זה נחשב כחילול שבת, ויל"ד].
[ועיון משי"ג לקמן לחדש דבאמת ב' לאוין חלוקין נאמרו בשבת, א. אל יצא איש ממקומו, ובה החזרנו על מעשה ההוצאה, ב. אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא, שבזה החזרנו במלאכת ההוצאה, ובלאו דאל יצא יליף גם איסור תחומין, ותחומין ודאי אינו שייך לאיסור מלאכה, כמו שהארכתי לקמן, וא"כ כל דברינו הנ"ל מחוורין מאד שבמרה נצטוו על עצם מנוחת השבת בתחומין ובהוצאה].

בשאלת המינים למה אין הקב"ה שומר את השבת בהוצאה

וסמך לזה, דהנה איתא בפסיקתא רבתי [פכ"ג] וז"ל, טורנוסורפוס הרשע שאל את ר"ע, אם רוצה שיהיו ישראל מכבדים את השבת מפני מה הוא עושה מלאכה בשבת, א"ל ומה מלאכה עושה, א"ל משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים וכו', כל מה שעושה בחול עושה בשבת, א"ל [משל] לשנים שהם דרים [בחצר], ואם אין זה נותן עירוב זה נותן עירוב שמא מותרים לטלטל, אבל אחד שהיה דר בחצר הוא מטלטל בכל החצר, כך לפי שכל העולם כולו הוא של הקב"ה ואין לאחר רשות עמו לפיכך הוא מטלטל בכל עולמות. והקשו האחרונים למה לא שאל טורנוסורפוס ממה שהקב"ה מצמיח ומגדל וכדו', ורק משום מעביר מרשות לרשות.

ובמרכבת המשנה על המכילתא בריש פרשת בשלח הביא דבשאלתות הביא שמיין אחד שאל דהלא כמה בני אדם נולדים בשבת והרבה מתים בשבת [ויש בזה משום מעביר מרשות לרשות], והשיב דכל העולם כולו רשותו של הקב"ה, והקשה במרכה"מ למה לא הוקשה לו להמין אלא ממלאכת הוצאה והעברה ולא ממלאכת נטילת נשמה, ותירץ דמיתת הצדיקים חשיבא כמלאכה שאין צריכה לגופה, יעו"ש, ועדיין צ"ע.

אשר נראה בזה, דכלפי מה שהקב"ה מצמיח ומגדל ממית ומחיה וכדו', זה לא קשיא כלל, מאחר דאף שהקב"ה שובת מחידוש מעשה בראשית, מ"מ אחר ששת ימי בראשית שוב אין כל חדש תחת השמש, וגידול הצמחים אין בהם דבר חידוש לדון בהם ביטול משביתת השבת, זולת ממלאכת הוצאה דאין החידוש שבו אסור, אלא עצם העברת חפצים ממקום למקום סותרת למהות השבת, דשביתת השבת מחייבת מנוחה.

אשר ע"ז השיב רבי עקיבא ישוב נפלא, דיסוד איסור העברה והוצאה הוא לקבוע מקום חדש להחפץ, ואילו כל העולם כולו על יחידו של עולם הוא עומד כמו שאמרו שהקב"ה מקומו של עולם, ואף שעיקרו משא, מ"מ קבעה תורה תנאי שאינו חייב א"כ בשינוי רשויות, וזה ליתא אצל הקב"ה שהוא מקומו של עולם [ובמקור"א הארכתי לבאר לפי"ו ענין טומאת משא, דכל שנעשה האדם מקום להטומאה נטמא, ואכ"מ].

[ובפרשת בשלח (פי"ד פ"ב) אספתי מדברי קמאי ובתראי האם הקב"ה מקיים מצוות התורה, דבעלי התוס' שם דן כמה שהקב"ה אמר למשה לצוות לישראל להמתין בצד ע"ז, ולדין אסור (סנהדרין סג:), עוד שם דן כמה שהקב"ה דן בשבת, ולדין הוא שבות (ביצה לו:), ובמכילתא איתא שהקב"ה אינו שובת בשבת מן הדין, וביאר בזית רענן שהוא דן דיני נפשות בשבת, ואף דלדין אסור מה"ת (ר"מ פכ"ד שבת ה"ז), יעו"ש עוד].

בביאור כוונת המשנה שתיים שהם ארבע בפנים 'ובחוף' א. להעומד בפנים ב. הוצאות ג. הכנסות ד. קרבן בעזרה שתיים שהם ארבע בפנים ושתיים שהם ארבע בחוף.

פרש"י [ד"ה שתיים] שתיים מן התורה [הוצאה והכנסה] לבעה"ב העומד בפנים, ושתיים מן התורה [הוצאה והכנסה] לעני העומד בחוף וכו'.
ובתוס' [ד"ה שתיים] הביא למה שפרש"י בשבועות דהכונה שתי הכנסות פנים לחיוב לעני ולעשיר, ושתי הוצאות חוף לחיוב לעני ולעשיר, ע"ש. ובשיטה להר"ן כתב שבפירוש התוס' יש לפרש בבי' אופנים לשון פנים וחוף, א. תחילת המלאכה בפנים או בחוף, ב. גמר המלאכה בפנים ובחוף, וכפי הנראה מדבריהם שנחלקו הנך ב' פירושים ביסוד איסור ההוצאה, האם עיקרה תליא בההוצאה מן הרשות או בההנחה, וצ"ב.

וחקרו בזה רבוותא, שבבעה"מ כתב וז"ל, כיון שתחילת המלאכה הוא העיקרה, ועיקר חיובא ועקירת ההוצאה ברשות היחיד, לפיכך הקדים ארבע בפנים וכו', עכ"ד, ומאיך המאירי שבת [דף ג:] כתב וז"ל, הוצאה שאינה עיקר מלאכה ולא מעשה, עיקר החיוב בהנחה הוא והכל נגדר אחריה, וערש"א שבת [דף ג.] דהנחות קא חשיב משום שעל ידו נגמרה מלאכה והיא עיקר המלאכה, עכ"ד, והן דברי הראשונים הנ"ל.

בקוב"ש [ח"ב סי' י' סקט"ז] צידד בדעת הריטב"א במכות [דף טז.] דאם היה שוגג בשעת עקירה והוצאה, ואח"כ בשעת ההנחה הזיד והתרו בו חייב, והטעם לזה דאילו לא גמר לעשות ההנחה לא היה בעקירה לחודא שום איסור, נמצא דבהנחה הוא עושה כל האיסור, ובה תירץ קושיית הגרע"א המפורסמת בסוכה [דף מב.], והחזו"א השיג על הקוב"ש ממשנה שבת [דף קב.] דודאי פטור, והארכתי בכ"ז לקמן [דף ג:].

ובתוס' שבועות [דף ה. ד"ה שתיים] פירשו עוד דלשון בפנים היינו שחייב להביא קרבן בפנים בעזרה, ובחוף היינו שאין חיוב להביא קרבן, ובתוס' הביא שכה"ה בירושלמי, וששם מבואר שבכל האופנים

יש איסור תורה, ואך דבארבע מהם אין קרבן, והטעם לכך דח"ש אסור מה"ת, והארכתי בזה לק'.

חצי שיעור אסור מה"ת לענין א. עקירה ב. הנחה ג. פחות מכשיעור שתיים שהם ארבע בפנים ושתיים שהם ארבע בחוף.

פרש"י [ד"ה ושתיים] וז"ל, שתיים מדבריהם כשהמלאכה נעשית על ידי שנים זה עוקר וזה מניח לכתחילה אסור, עכ"ד. ומבואר דבעקר חפץ ולא הניח אסור רק מדרבנן, ובבית יצחק [או"ח סי' י' סק"א] כתב שכן הוא בתוס' עירובין [דף לג. ד"ה והא] דאף לרבי שהתירו שבות בבית השמשות, מ"מ זה עוקר וזה מניח לא התירו, כיון שבקל יכול לבוא לידי איסור דאורייתא, הרי מפורש מדבריהם שאינו אלא שבות.

ברם בחת"ס הביא בשם לחם שמים דעקירה אסור מה"ת ככל חצי שיעור, וזהו מה שאמרו שבת [דף ג.] דהתנא לא מנה לאיסור אלא עקירה לחוד, ולא הנחה לחוד, והוא לפי דעקירה בלא הנחה אסור מה"ת, כמבואר ביומא [דף עד.]. דחצי שיעור אסור משום דחזי לאיצטרופי, וה"נ חזי לגמור המלאכה, משא"כ בהנחה לחוד לא חזי לאיצטרופי ואין אסור מדאורייתא, וכ"כ הרש"ש שבת [דף ג.]. ועי' פמ"ג [סי' שמ"ו במש"ו סק"ב].

[והביא בחת"ס שכן מוכרח בירושלמי דמבואר שם דכולהו מתני' יש איסור תורה, דס"ל כמדמייק בשבועות (דף ה.) מהא דתנן שם גם מראות נגעים ב' שהן ד' וכולהו לחיובא, וא"כ אף הכא במשנה דשבת נימא דכולהו לחיובא, וכתב בחת"ס דהוא כדפי' התוס' בשבועות שם (ד"ה שתיים) דשתיים שהן ד' בפנים היינו שמביא קרבן בפנים, ושתיים שהן ד' בחוף שפטור מקרבן, משמע דאיסור דאורייתא מיהא איכא, יעו"ש].

ובשפת אמת דייק דבדברי הר"מ [פ"יב שבת ה"ט] נראה דעקירה לחוד או הנחה לחוד אסור מדאורייתא, שכן כתב שם וז"ל, אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא כשיעור המועיל וכו', ויעקור מרשות זו ויניח ברשות שניה, אבל אם עקר ולא הניח או הניח ולא עקר או שהוציא פחות מכשיעור פטור, עכ"ד, משמע דדין עקירה לחוד או הנחה לחוד כדין הוציא פחות מכשיעור, דאסור מדין ח"ש, וכתב שכ"מ בטור [סי' שמ"ו].

ולפי"ו [דדעת הר"מ דבהנחה לחוד אסור משום ח"ש] יקשה מה שאמרו שבת [דף ג.] דלא קא חשיב אלא עקירות ולא הנחות, לפי דבעקירה אתי לידי חיוב דאורייתא, ורש"י פירש דלא הוזכר במשנה אלא מה שאסרו חכמים משום שיכול לבוא לידי איסור תורה, והרש"ש פירש לפי שיטתו דכיון דחזי לאיצטרופי ממילא אסור מדין ח"ש, אך לדעת הר"מ דאף הנחה לחוד אסורה מדאורייתא למה לא תנן לה במשנה, וצ"ע.

ולקמן [דף ג.] כתבתי ליישב בפלפול נפלא, דבאמת חלוק ביסודו איסור ח"ש שבעקירה לבד לבין איסור ח"ש שבהנחה לבד, והוא עפ"י משי"ב באחיעזר [ח"ב סי' כ"א בסופו] לחקור האם ח"ש אסור מחמת שם האיסור, או שאיסור כללי הוא לכל איסורי תורה, וכתב דכל דחזי לאיצטרופי הרי איסורו מחמת עיקר שם האיסור, ואם לא חזי לאיצטרופי בזה איסורו איסור כללי לכל איסורי תורה, כדיליף לה מכל חלב.

ומעתה חלוק ביסודו איסור עקירה לחוד, דחזי לאיצטרופי, ובהו איסורו מחמת לתא דהלכות שבת, ואילו בהנחה לבד אין איסורו אלא איסור כללי של חצי שיעור, ונפ"מ בזה אם נעשה מומר על איסור חצי שיעור, דאם איסורו מחמת לתא דהלכות שבת נעשה מומר על כך, דאף באיסור שבת דרבנן נעשה מומר כמבואר בתוס' עירובין [דף סט. ד"ה כאן], ואילו בהנחה לבד אין זה אלא איסור כללי, יעו"ש מה שהארכתי.

אמנם בספר קובץ על הר"מ דיין מדברי הר"מ להיפוך, דכשם דעקירה לחוד או הנחה לחוד אין איסור תורה, כמו"כ בהוציא פחות מכשיעור אין איסור ח"ש, והכריח מזה כשיטת החכם צבי [סי' פ"ו] דלא אסרה תורה חצי שיעור אלא במאכלות אסורות, דלפינן לה ביומא [דף עד.]. מדרכתי כל חלב לרבות חצי שיעור [כדברי התוס' (שם ד"ה כיון) דהך סברא דחזי לאיצטרופי לא סגי לאסור ח"ש אלא בצירוף קרא הנ"ל].

ונחלקו רבוותא בדין ח"ש במלאכת שבת, דהנה במל"מ [פ"ח שבת ה"א] הביא פרש"י [דף עד. ד"ה וכן] דח"ש אסור בבישול ככל ח"ש, וכ"כ בהגהות אשר"י [ר"פ המוציא יין] לענין הוצאה, וזהו דלא כדברי החכם צבי הנ"ל. אמנם מאידך הוכיח באבני"ז [או"ח סי' ר"א סק"ו] מדברי הרמב"ן בשבת [דף צד:] דאין איסור ח"ש בשבת, שהוכיח שם שלא התירו כל השבותים בכרמלית, ממה שלא מציינו היתר למוציא ח"ש בכרמלית.

והגאון מקובנא בבאר יצחק [או"ח סי' ט"ו ענף ו'] כתב להוכיח דשיטת הר"מ דח"ש במלאכת שבת מותר מה"ת, שכתב [פ"א שבת ה"ג] דכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור, הרי זה פטור אבל אסור מדרבנן, ובתו"כ פרשת אחרי [פ"ז פ"ט] אמרו לענין איסור עשיית מלאכה ביה"כ בלשון הזה, אין לי אלא מלאכה שחייבים עליה כרת, מלאכה שאין חייבים עליה כרת מניין שלא יכתוב אות ושלא יארוג חוט אחד ושלא יעשה בית אחד בנפה ובכברה, ת"ל מלאכה, וכל מלאכה ריבה, הרי דיליף מקרא דחצי שיעור אסור לענין יום הכיפורים, וצ"ע למ"ל קרא לאסור ח"ש במלאכת יוה"כ, תיפ"ל דח"ש אסור בכל התורה, וצ"ע.

ובפמ"ג בפתחה להלכות שבת [ד"ה עוד אשוב וד"ה והוה] חידש, דכמו דדרשינן ביומא שם מדרכתי כל חלב לרבות חצי שיעור, כך דרשינן הא דכתיב לא תעשה כלי מלאכה לרבות חצי שיעור [ובבית יצחק (סי' י' סק"י) כתב שכבר קדמו בספרא הנ"ל דח"ש אסור במלאכת

יוה"כ], וכתב בפמ"ג דהטעם לזה דצריך דרשא מיוחדת לאיסור ח"ש בשבת, הוא לפי דמדרשא דכל חלב לא ילפינן אלא איסורי אכילה, כדברי הח"צ.

ולקמן [דף ג.] יישבתי באופן אחר מה דצריך קרא מיוחד בשבת ויוה"כ לאסור חצי שיעור, והוא דנפ"מ לענין זה שהעובר על זה נעשה מומר, דאילו מחמת לתא דאיסור ח"ש שבכל התורה הרי שאיסורו אסור כללי הוא לכל איסורי תורה כמבואר כן באחיעזר [ח"ב סי' כ"א בסופו], ולכן צריך קרא מיוחד לשבת ללמדינו דאיסור ח"ש של שבת קובע שם לעצמו מחמת לתא דאיסורי שבת, והעובר על זה נעשה מומר לכל התורה.

[ובמהרש"ם (בהערותיו על ספר מגן אבות להמהר"ם בנעט) כתב ד"ל דכל מה דאיתא בספרא הנ"ל דח"ש אסור ביה"כ אינו אלא אסמכתא בעלמא, שהרי בהמשך דברי הספרא שם דרשו גם לאיסור שלא יעלה באילן, ודאי אינו אלא אסמכתא בעלמא, ואמנם עדיין צ"ע למה הוצרכו לאסמכתא זו אחר דבכל התורה חצי שיעור אסור מן התורה, ולמשי"ג ניחא דנפ"מ לדינא יש בזה דאיסור מסוים ומיוחד הוא לשבת ויוה"כ, ומאחר כל זאת עדיין צ"ע שיטת רש"י דעקירה בלא הנחה מותרת מה"ת, והרי חצי שיעור הוא, ושיטת רש"י שיש איסור ח"ש באיסורי שבת, ואף לדעת הח"צ דאין איסור ח"ש אלא באיסורי אכילה, מ"מ איסור שבת שאני, וכמו שכתב בפמ"ג דיש קרא לאסור בשבת, וביותר צ"ע שיטת הר"מ [לפירושו של הקובץ] דאין איסור תורה להוציא בפחות מכשיעור, [ודברי החכם צבי אינם מוסכמים], והרי ח"ש אסור מה"ת.

והגאון מקובנא שם כתב דהעיקר נראה דמאחר דהוצאה מלאכה גרועה היא, לא החמירה תורה בחצי שיעור [והוא מבואר עפ"י מש"כ הפמ"ג דעיקר איסורא דח"ש הוא מדין הרחקה, ולכן בכל איסורי תורה שעיקרם מפני הרחקה אין בהם איסור חצי שיעור, כגון ענבים לניזר שעיקרו הרחקה שלא יבוא לשתות יין, וכן כל יראה דחמץ שמא יבוא לאכלו], אלא שכתב דבדברי הגהו' אשר"י הרי מבואר דאף בהוצאה ח"ש אסור, וצ"ע.

בטעם שאין איסור ח"ש במילי דאין החסרון משום שיעור א. עקירה בלא הנחה ב. פחות מד"א ברה"ג. תחומין

בבית מאיר [סי' שמ"ז] כתב בטעם מה דבאמת אין איסור חצי שיעור בעקירה בלא הנחה וז"ל, וע"כ לומר דעקירה בלא הנחה לא מקרי חצי שיעור, אלא חצי מלאכה, ואף דנמי שייך גביה חזי לאיצטרופי, מ"מ בפירוש מיעטה התורה מדכתיב בעשותה, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, עכ"ד. וביאור הדברים דלא אסרה תורה ח"ש אלא באיסור גמור בחצי שיעור, אך חצי מלאכה אין כאן חפצא דאיסורא כל עיקר.

והוכיח לזה [דחצי מלאכה אינו דומה לחצי שיעור], דהלא מותר אף מדרבנן לטלטל ב' אמות ברה"ר, ואין אסור מדין ח"ש [וכבר עמד על כך הגרע"א למה אין איסור לטלטל ב' אמות ברה"ר מדינא דחצי שיעור, והביא קושייתו בהגהו' הגר"א' סופר בסו"ס מוצל מאש (סי' נ"א סק"ד)]. והביאור דשיעור ד"א אינו שיעור בהעברה, אלא דבפחות מד"א אין כאן העברה כל עיקר, וכ"כ הפמ"ג [פתחה כוללת לשבת ד"ה שו"ר דיש].

ובבית יצחק [או"ח סי' י' סק"ז] הוסיף עפ"י דברי הבעה"מ דהטעם שאסרה תורה לטלטל ד"א ברה"ר הוא משום דהוא שיעור רשותו של אדם, והמוציא מד"א כמוציא מרשות לרשות, יעו"ש. וכמדומה שכיוון בזה לדברי הריטב"א בשבת [דף עד.] שהביא לדברי רש"י דח"ש אסור באיסור בישול וז"ל, ומיהו במעביר פחות פחות מד"א ליכא אלא איסורא דרבנן [שבת קנג:]. דבהא ליכא שום עקירת חפץ ממקומו.

ובתוצאות חיים [סי' ח' סק"א ב'] כתב בזה לבאר שיטת הקובץ בדעת הר"מ שאין איסור תורה בהוצאה פחות מכשיעור, דהוא עפ"י שיטת הרשב"ם בב"ב [דף נה: ד"ה ספק] דשיעור גרוגרת בשבת הוא מדין מלאכת מחשבת, דבבב"ב מוכי' לאו מלאכה חשובה היא, וכ"ה ברש"י זבחים [דף מז. ד"ה מלאכת], באופן דלפי"ו כל שעשה מלאכה בפחות מכשיעור אינו חסרון רק בשיעור המלאכה, אלא הו"ל כחצי מלאכה ושרי מה"ת.

ובקריית ספר [פ"ח שבת] כתב דכל מלאכת שבת בפחות מכשיעור אין בו איסור תורה, ואף דבכל איסורי תורה ח"ש אסור מה"ת כדיליף מקרא ביומא [דף עד.], הכא במלאכת שבת יליף מדכתיב בעשותה העושה את כולה ולא את מקצתה, עכ"ד, ואינו מובן דמה גרע איסורי שבת משאר איסורי תורה דחצי שיעור אסור מה"ת, ובמשנת השבת כתב עפ"י הרשב"ם דחצי שיעור כחצי מלאכה, וממילא נתמעט מדכתיב בעשותה.

ונראה להוסיף בביאור דברי הקר"ס עפ"י דברי הבית מאיר הנ"ל, דאף בחצי מלאכה מן הדין לאסור משום דחזי לאיצטרופי, ואך דכל דחשיבא חצי מלאכה ממילא נתמעט מהך דרשא דכתיב 'בעשותה' את כולה.

אכן באבני"ז [או"ח סי' ר"א סק"ז] כתב דאף לדעת הרשב"ם הנ"ל אין שום סברא לומר שפחות מכשיעור יש ריעותא בעצם המלאכה, אלא עיקרו רק שיעור באיכות המלאכה, כדן כזית שהוא שיעור באיכות האכילה, ולכן ח"ש אסור בפחות מכשיעור [וראיה לזה ממה דהנוטל צפרניו חייב (לר"י) דחייב במלאכה שאיצ"ל] אף שאין בצפרנים כשיעור, הואיל ומתקן אצל האדם, ע"כ דחשיב מלאכה אף בפחות מכשיעור.

ויסוד זה מבואר במגן אבות להמהר"ם בנעט [מלאכת אורג] בישוב קושיית התוס' שבת [דף עג. ד"ה העושה] במה דנקט במשנה שיעור

ראשונה לכך, ולמש"נ יש ליישב, אך על התוס' קשה], ויעו"ש שדחק דורק שאני ממעביר, דלעולם נכנס לבית הספק שמא יזרק ד', ועדיין צ"ע.

עוד בישוב מה שאין לאסור חצי שיעור בזה עוקר זה מניח

והנה בבאר יצחק [או"ח סי' ט"ו ענף ה' בסופן] הביא למש"כ הרא"ש שבת [פ"כ סי' י"ג] ונפסק בשו"ע [סי' שכ"ו ס"ז] דמותר לילך ברה"ר אף שמטר יורד עליו ומעבירם ד"א ברה"ר, ולא הקפידו בזה לפי שמים מועטין הם, יעו"ש בב"י ובלבוש ובט"ז [סק"ה], וקשה הא קי"ל חצי שיעור אסור מה"ת, ואף דאינו מתכוין הא פס"ר הוא, ואולי משום דנושאן כלאחר יד וגם פס"ר דלא ניחא ליה הוא, והקילו בתרתי דרבנן, וצ"ח.

וביאר הגאון מקובנא שם כעין מש"כ הריטב"א במכות [דף יז.] בשיטת ר"ש דס"ל דאין שיעור לחובת מלקות, דהטעם הוא דכיון דאכל במזיד אחשביה להתחייב בכ"ש, וא"כ י"ל דח"ש אסור מה"ת משום דאחשביה [וכ"כ האחרונים ליישב הא דאין איסור ח"ש בבל יראה בחמץ שאין ידוע], וא"כ ה"נ דאינו מתכוין ואין כאן איסורא דח"ש, ואף דהוה פס"ר אין איסור תורה בח"ש שכוה, וממילא הוה כתרתי דרבנן והקילו בזה.

הלא מעתה נראה ליישב קושית האחרונים דבעקירה לחוד יאסר מדין ח"ש, דאף שיש לרדן דאחשביה להוצאה אף בלא הנחה, מ"מ כשברעתו שאחר ישלים ההנחה ודאי לא אחשביה, וכהאי גוונא מיירי מתניתין.

ויש לפלפל עוד, דהנה בתפארת ישראל [סופ"ק דשבת] כתב ליישב דאין איסור ח"ש משום דממשכן ילפינן להו, וכיון דעקירה בלא הנחה אין שם מלאכה עלי' במשכן מותרת מה"ת, ותמה ע"ז הגאון מקובנא בבאר יצחק שם מדברי התוס' שבת [דף ג. ד"ה בעשותה] דזה עוקר זה מניח היה במשכן, ואך דפטור מחמת גזה"כ, עכ"ד, ולמש"נ הדברים מכוונים, דבלא הנחה אינה מלאכה, ובהו עוקר זה מניח לא אחשביה וכנ"ל.

דברי רבוותא קמאי ובתראי בישוב למה צריך ב' כתובים למלאכת הוצאה

א. פלוגתא ב. הוצאה והושטה ג. הוצאה דעני ובעה"ב ד. איסור ומלאכה

פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית וכו' העני חייב, פשט בעל הבית את ידו לחוץ וכו' בעל הבית חייב.

הקשו הראשונים במה שמצינו ב' כתובים לאיסורא דהוצאה, א. בעירובין [דף יז:] יליף מדכתוב אל יצא איש ממקומו, ודרשינן אל יוציא את כליו להביא את המן, או כפשטיה דקרא דאל יצא האדם עם כליו [עתוס' שם ובתורא"ש שם ובשבעות דף ב.], ב. שבת [דף צו:] יליף מדכתוב ועיבירו קול במחנה וגו' אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ומוקים לה שלא יוציא מרה"י אל רה"ר [למחנה ליהוה שם עקד משה].

ובתוס' עירובין [דף יז:] ד"ה לוקין] הביאו שכן מפורש בהוריות [דף ד.] לכמה גירסאות דמקרא דאל יצא דרשינן איסור הוצאה, וכ"ה בתורא"ש שם, ונראה שכן היא גירסת הר"מ [פ"י"ד שנגות ה"ב], וצ"ע. הרמב"ן והרשב"א תירצו קושית התוס' [למה לי תרי קראי למלאכת הוצאה], דבאמת שנוי בפלוגתא, דלמ"ד דתחומין דאורייתא ילפינן לה מדכתוב אל יצא כמבואר בעירובין שם, ולדידיה הקשו שבת [דף צו:] הוצאה מנלן, ומסיק מדכתוב ועיבירו קול במחנה, ולדידן דתחומין דרבנן ילפינן לאיסור הוצאה מדכתוב אל יצא [ודבריו צ"ע, דהלא ר' יוחנן ס"ל בביצה [דף לו.] דתחומין דרבנן, והוא דרש דרשא דשבת דף צו:].

עוד כתב הרמב"ן דבאמת לכו"ע לא ילפינן איסור הוצאה מקרא דאל יצא, וכמסקנת ר' אשי שם מי כתיב אל יוציא, אל יצא כתיב, וקרא דאל יצא קאי לאיסור תחומין [לחד מ"ד], ולאיסור יציאה ללקוט את המן, אכן בתוס' בעירובין שם דייקו מהסוגיא שם דלכו"ע ילפינן איסור הוצאה מדכתוב אל יצא, וכונתו ר' אשי שם רק לענין מה דשוי"ט שם שאין לוקין על התחומין משום דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ועו"מ מסיק ר' אשי דכיון דעיקר קרא לא מיירי לאיסור הוצאה אלא גם לתחומין, מעתה שפיר לוקין על התחומין, דאין זה נחשב כלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ושוב צ"ע למה לי תרי קראי לאיסור הוצאה, וצ"ע.

בפני יהושע כתב ליישב עפ"י שיטת התוס' בשבעות [דף ב. ד"ה יציאות], בהוצאה הפשוטה שיוצא האדם עם הכלי מרשות לרשות, וס"ד דדוקא כה"ג דרך הוצאה היא, אבל בגוונא דעשיר ועני שעומד ברשות אחת ופושט ידו לרשות אחרת הו"א דלאו דרך הוצאה בכך, ומעתה כתב בפ"י דמקרא דאל יצא ילפינן הוצאה שיוצא עם הכלי מרשות לרשות, ומיתורא דקרא דאל יעשו עוד נלמד להוצאה של פשיטת יד, עכ"ד.

ובתוס' [ד"ה פשט] תירץ ר"י, דהנה יש לתמוה למה הוצאה דעני דבעה"ב חלוקים להיות שתי גדרי הוצאות, מה לי עומד בחוץ מה לי עומד בפנים, וכתבו דכיון דהוצאה מלאכה גרועה היא לא חשיבא אב מלאכה אלא מה דנלמד מן הכתובים, ולכן צריך קרא ללמד איסור הוצאה, ומאחר דמלאכה גרועה היא לא ילפינן חד מחבריה, ולכן צריך קרא להוצאה דעני ולהוצאה דבעה"ב, דבאמת ב' הוצאות חלוקות הנה, כפי שיבואר.

בתורא"ש תירץ, דאי מהך קרא דאל יצא לא נדע אלא איסורא בעלמא, והמוציא מרשות לרשות ילקה, אך לא נדע דהוה מלאכה וחייב מיתה,

ה"ד, וכ"כ החת"ס ח"ו סי' ס"ה, והארכת בני עניי פרשת צו עוד מדברי האחרונים דאם באותה חתיכה לא חזי לאיצטרופי אין אסור, והדברים מחודשים.

אך יש לדון בדברי הבית מאיר דלא אמרו לקמן דאם לא היתה דעתו משעה ראשונה פטור, דוקא בגוונא שלא היתה דעתו על ההוצאה, והטעם לזה י"ל דלא חייבה תורה אלא על עקירת הוצאה, אך אם היתה דעתו על ההוצאה בלא הנחה לא מצינו, ואפשר שזה תלוי בפלוגתת הראשונים בגדר העקירה וההנחה, האם הם מחלקי עצם ההוצאה, או דתנאי בעלמא הוא, באופן דלפי זה יש לדון דאין הכרח לדברי הבית מאיר.

ובתוצאות חיים [סי' ט' סק"א] חקר בדין מי שהוציא ואח"כ נמלך להניח, וכתב דמסכרא נראה דפטור, דכל מה שצריך כוונה להוציא הוא לפי דעתו שלא הוציא לא נשלמה העקירה, אך מחשבת הנחה לא בעינן מתחילה, וכתב שכן משמע בלשון הר"מ [פ"י"ג שבת ה"ב], אך בירושלמי [פ"א שבת ה"א] שו"ט בזה, ולדעת ר' יזרא פטור, ומצאתי בפמ"ג [סי' שמ"ו במש"ז סק"ב] שנסתפק וצידד דחייב.

וסמך לדבריו הביא בתוצ"ח מספר מגן אבות שדן דמה שאמרו לענין עקירה דבעינן שתהא דעתו משעה ראשונה להוציא, לא נאמר זה בשאר מלאכות, כגון שאם כתב אות א' ואח"כ נמלך וכתב אות שנייה דחייב, ע"ש.

ברם באבני נזר [או"ח סי' קפ"ז סק"ו] נקט בפשיטות דאם הוציא שלא ע"מ להניח פטור אף אם הניח, ועפ"י"ז כתב דאם כתב אות א' שלא ע"מ לכתוב אות שנייה פטור אף אם כתבה לשניה, והוא עפ"י דברי המגן אבות [מלאכת אורג] דשיעורא דב' אותיות במלאכת כותב אינו שיעור בעלמא, אלא דאין כאן מלאכת כתיבה עד שיכתוב ב' אותיות, ואת א' חצי מלאכה הוא, ונפ"מ גם דאין בזה איסורא דחצי שיעור אסור מה"ת.

עוד י"ל בדברי הבית מאיר, ד"ל דכל מה דבעינן שתהא דעתו משעה ראשונה, היינו משום שאין לזה שם עקירה להוצאה, אך אם דעתו שאחר יוציא שפיר סגי למעשה העקירה, ושוב אם ימלך ויוציאו ויניחו יתחייב על הוצאה זו, וא"כ ה"נ במשנתנו דדעת הבעה"ב שהעני ישלים את ההוצאה, ובכה"ג שפיר יש כאן מחשבה למעשה הוצאה, והוה דלא כסכרת הבית מאיר, שו"ר שכן כתב בהר צבי [טל הרים הוצאה סי' א'].

וכסכרת הבית מאיר כתבו גם בגבורת ארי יומא [דף עד.] ובשו"ת בית יצחק [או"ח סי' י' סק"א] ליישב מה שהק' הריטב"א בשבת [דף עד.] היאך מותר לטלטל ב' אמות ברה"ר [כדלק' דף קננ:], והרי חצי שיעור אסור מה"ת, וע"כ דכיון שהיה דעתו מתחילה להעביר ב' אמות, אף אם יעביר ד' אמות יפטור, וא"כ אין לאסור משום חצי שיעור, דהלא לא חזי לאיצטרופי, ואפשר שגם הבית מאיר נתכוין לתירוץ זה, יעו"ש.

אכן דברי הגבוי"א והבית יצחק צ"ע, שכן י"ל דאף אם בדעתו לטלטל ב' אמות שפיר חשיב מחשבה להעברה, ואשר בזה באמת נראה בבאור שיטת הריטב"א שלא תירץ כתירוצם הפשוט של הגבוי"א והבית יצחק.

ברם באמת נראה דסכרת הבית יצחק נכונה לשיטתו, שהרי כתב בתירוץ הראשון שם דשיעור ב' אמות הוא שיעור בעצם המלאכה, וא"כ אין זה נחשב מחשבה לטלטול כלל, אלא דמעשה באמת צ"ע בדעת הריטב"א שלא תירץ כתירוצו של הבית יצחק שאין כאן מחשבה משעה ראשונה לכך, והרי הריטב"א גופיה ס"ל דפחות מד"א אינו הוצאת חפץ כלל, ואף שדעתו דמותר להוציא פחות פחות מד"א הרבה פעמים, ויש לדחוק.

ונראה דהנה בכפות תמרים סוכה [דף מג.] כתב וז"ל, דדוקא במוציא לרה"ר מרה"י איתא להך דינא, משום דמלאכת הוצאה מרה"י לרה"ר ממשכן גמרינן לה, ובעי' דלהוי הוצאה דומיא דמשכן, אבל העברה ד"א ברה"י דחייב לא ילפינן לה ממשכן אלא גמרי לה כדאיתא בשבת [דף צו:], הלכך סבר רש"י דמעביר ד"א ברה"י אע"פ שעקירה ראשונה לא היתה להעביר ד"א חייב, עכ"ד, ואם נימא שכן הוא שיטת הריטב"א ניחא.

אמנם מדברי הראשונים נראה שלא כדברי הכפות תמרים בעיקר יסודו, דהנה ברמב"ן בשבת [דף עג.] ובר"ן שם [דף עג:] מבואר דחייבא דד"א ברה"ר הוא מדין הוצאה, וכן אסברא לן בבעל המאור שבת [דף צו:], וכן הובא בפמ"ג [פתחה כוללת לשבת ד"ה הוה ניחא] דמן הדין לאסור ח"ש בהעברה ד"א משום דאף הוא בכלל הדרשא דכל מלאכה לרבות ח"ש, דחייבו מדין מלאכת הוצאה, יעו"ש, ויש לפלפל.

ובאמת שדברי הגבוי"א והבית יצחק תמוהים לי מאד מסוגיא מפורשת דאיתמר שבת [דף עג:], נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע, רבא אמר פטור דלא קמיכוין לזריקה דארבע, אביי אמר חייב דהא קמיכוין לזריקה בעלמא, ע"כ, הרי מפורש דחשיבא מלאכה אף אם נתכוין בעקירתו לזרוק ב', ואף לרבא לא פטור אלא מדין מתעסק, ואילו לדברי הגבוי"א והבית יצחק כל שעקר ע"מ לזרוק ב' ואח"כ נמלך וזרק ד' אינו מלאכה, וצע"ג.

אלא דבאמת כדברי הגבוי"א והבית יצחק מפורש בתוס' סוכה [דף מג.] דאם נתכוין להעביר ב' והעביר ד' פטור כההיא דמפנה חפציו מזוית לזוית, ונחלקו בזה על רש"י, ותמוה מאד מסוגיא דשבת [דף עג:], וצע"ג.

שו"ר בבית יצחק [יו"ד סי' נ"א סק"ב] שתמה על דברי התוס' בסוכה הנ"ל דדבריהם תליין בפלוגתת אביי ורבא, וכבר נתבאר דאף לרבא מלאכה היא [ואך דפטור רק מדין מתעסק כמבואר בסוגיא שם], ושם סק"ו הקשה על אביי גופיה היאך יתחייב אחר דלא היתה דעתו משעה

האסור רק בחלק מן המלאכות, כגון בכתיבה ותפירה וכו', ותירץ דנפ"מ דבכל שיעורי מלאכות חצי שיעור אסור מן התורה, ואילו באלו המלאכות השיעור נאמר בעיקר שם המלאכה, וכל שעשה חצי שיעור אין כאן חצי שיעור מלאכה, אלא חצי מלאכה, והובא באבני"ז [או"ח סי' קפ"ז שם].

ובמנח"ח [מצוה ק"י סק"ו] כתב כדברי הבית יצחק, ויישב בזה מה שאמרו בכריתות [דף ה.], אמרו כלפי הלאו דאסור לפטם כשיעור שמן המשחה, דכתיב ובמתכונתה לא תעשו, דאם פיטמה לחצאין פטור, ולהנ"ל פשוט שכן האיסור הוא לעשות כמתכונתה, וכל שעשה חצי שיעור אף לפי ערך משקלות הללו אין כאן מתכונת השמן, עמנח"ח [מצוה ק"ט סק"ג], ולעניויתו כן מוכרח בלשון הש"ס דלחצאין שפיר דמי, משמע דשרי.

בחת"ס שבת [דף עד.] הביא קושית החוות יאיר [סי' ט"ו] היאך מותר לילך פסיעה אחת בשבת, והרי נחשב זה כחצי שיעור מאיסור הליכת אלפיים אמה דתחום שבת, ותירץ דאיסור ח"ש אינו אלא כשהשיעור אינו מפורש בתורה, אך שיעור י"ב מיל מפורש בתורה, דמקור איסור תחומין כתיב ביה אל יצא איש ממקומו, ושיעור מקומו היינו י"ב מיל, וכזאת מבואר בשו"ר [יו"ד סי' ר"ח סק"ב] לענין הנשבע שלא יאכל כזית.

וכעין דברי החת"ס כתב בדברי יחזקאל [סי' ז' בהג"ה] דהשיעורין כזית שנאמר בסניי אינו אלא שיעור בעונש מלקות, אך עצמותו של איסור ישנו בפחות מכשיעור, משא"כ בתחומין שהשיעור נלמד מקרא, והוא מכלל עצמותו של איסור, ובהו כתב ליישב קושית האור גדול ביומא [פ"ח אות מ'] למה לא יאסר לרחוץ אצבע קטנה ביו"כ מדין ח"ש לפי דעת הר"מ דאסור מדאורייתא לרחוץ כל גופו במים מדכתוב שבתו, ואכ"מ].

והנה במל"מ [פ"א חמץ ה"ז] הביא דעת הרא"ם דאף בח"ש יש איסור לאו, כגון האוכל ח"ש חלב עובר בלאו דכל חלב לא תאכלו, כי לשון הכתוב אכילה משמעו אף בפחות מכזית, ואך שנאמר למשה בסניי שאין מלקות על פחות משיעור כזית [ובפמ"ג יו"ד סי' ס"ב] כתב דלפ"י מוכרח כדעת הר"מ (פ"ט מלכים ה"י) דלא ניתנו השיעורים אלא לישראל, לפי דלשון אכילה מצד עצמו משמע אף בכל שהוא, והארכתי במקו"א].

אכן המל"מ נחלק עליו דבח"ש אין איסור לאו כלל, כי אכילה משמעו דוקא בכזית, וח"ש איסור בעלמא הוא, [ויסוד הדברים מבואר גם בתוס' שבעות [דף כב.] ד"ה אהתירא ושם כג: ד"ה דמוקי] דשבועה חלה על איסור חצי שיעור, לפי שאינו מושבע ועומד מהר סיני על איסור חצי שיעור, [ובפרשת ויחי [פמ"ז פ"א] ביארתי דברי התוס'], ואף דאיסור תורה הוא, מ"מ יש מקום לשבועה לחול על איסור שאינו מפורש בתורה].

ומעתה דברי החות יאיר והחת"ס הנ"ל והשו"ך הנ"ל דכל שיעור האיסור מפורש אין איסור תורה בחצי שיעור, מחוורים לדברי הרא"ם הנ"ל, דחצי שיעור אסור בעיקר הלאו עצמו, אך לדעת המל"מ דאיסור בעלמא הוא הנלמד מדכתוב כל חלב, אי"כ בודאי יש לאסור אף כשהאיסור מפורש בתורה, ויש לפלפל טובא בגדר איסור חצי שיעור אם איסורו מסוים לכל איסור או איסור כלל, והדברים ארוכים מיני ים, ואכ"מ.

ויעוין בדברי יחזקאל שחקר בשיעור האמור ביציאה חוץ לתחום, האם יסודו מהלכות שיעורין, דבכל פסיעה ופסיעה יש יציאה ממקומו, והזהירה תורה לכל יצא כשיעור י"ב מיל, או דמקום שבייתה הוא כל הי"ב מיל [או אלפיים אמה לר"מ] והאיסור הוא לצאת חוץ לתחומו, ונמצא דפחות מאלפיים אמה אין חפצא דאיסורא, ואף לא ח"ש, כי אם דהיציאה מחוץ לתחומו [י"ב מיל] הוא האיסור, ובפרשת בשלח הארכתי בזה.

ויש לפלפל עפ"י שיטת החכם צבי דלא אסרה תורה ח"ש אלא באיסורי אכילה, ואך דהמל"מ [פ"י"ח שבת ה"א] השיג עליו מדברי רש"י שבת [דף עד.] והגהות אשרי [ר"פ המוציא], אכן כבר כתב בפמ"ג בפתיחה הנ"ל דבאיסור מלאכה הוזהירה תורה כל מלאכה לרבות חצי שיעור, וא"כ י"ל דהיינו דוקא באיסורי מלאכה, אך איסור תחומין אינו מחמת לתא דמלאכה, כמו שהארין בדברי יחזקאל [סי' ז'], והוא נפלא. וכזאת כתב בפמ"ג [פתחה כוללת לשבת ד"ה הוה ניחא] ליישב מה שאין איסור תורה בח"ש דהעברת ד"א ברה"ר, דאף דחצי שיעור במלאכת שבת אסור מה"ת, היינו מדכתוב לא תעשה כל מלאכה, אך במעביר שאינו חייב אלא מהל"מ, ולא מתורת מלאכה, ח"ש מותר מה"ת, אלא שכתב דלפמ"ש הר"ן שבת [דף עג.] דהל"מ דהעברה חייב מחמת לתא דמלאכת הוצאה, אין ליישב כן, עכ"ד הפמ"ג.

בדברי הבית מאיר שאין איסור ח"ש בהוצאה משום דינא דנמלך א. בעקירה ב. בעקירה והוצאה ג. בב' אמות ברה"ר

ובבית מאיר ביאר עוד טעם שאין איסור ח"ש בעקירה, שהרי ביומא [דף עד.] אמרו דהטעם דחצי שיעור אסור מן התורה הוא לפי דחזי לאיצטרופי, וכל שעקר והוציא אין לאסור מה"ת שהרי באמת לא חזי לאיצטרופי, דכל שהיתה דעתו להוציא בלא הנחה פטור עד שתהא דעתו משעה ראשונה לכך, כמו שאמרו שבת [דף ה:] שהמפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך להוציאו פטור, שלא היתה מחשבתו משעה ראשונה לכך.

והדבר שנוי בפלוגתת האחרונים באם אסרה תורה חצי שיעור באופן דלא חזי לאיצטרופי בפועל, כגון האוכל חצי שיעור חמץ ברגע אחרון של הפסח, שבנועד ביהודה [סי' ג'ג] העלה שאין בזה איסור תורה הואיל ולא חזי לאיצטרופי בפועל (ויישב בזה קושית הכס"מ פ"א חמץ

ולזה יליף מקרא דהתם דהוה מלאכה, וכבר הביא הראשונים שם לדברי הר"ח והגאונים דקרא דהתם לא מיירי כלל באיסור ההוצאה, אלא התם מיירי אף ביום חול, ואך דמאחר דכתיב שם אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש למדנו דחשיב מלאכה.

והנה בדעת הר"מ עדיין לא נתיישבה קושיית רבוותא, דתירוץ התוס' ליתא לשיטת הר"מ, שהרי הר"מ לא הזכיר בהלכותיו הוצאה דעני והוצאה דבעה"ב, וכפי הנראה לא נחית לחלק ביניהם, וכמבואר בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי [סי' ל"ח ובדפו"י מ"א], וכן תירוץ הרמב"ן ליתא, שהרי הר"מ הביא ב' כתובים הללו, דבהלכות שבת [פ"ב ה"ח] הזכיר קרא דנדבת המשכן, ובהלכות שגגות [פ"י"ד ה"ב] הזכיר קרא דאל יצא, וצ"ע.

וכל דברי הרמב"ן ליתא בדעת הר"מ, דמש"כ הרמב"ן דלמסקנה לא ילפינן איסור הוצאה מאל יצא, זה ליתא לפי גירסת הר"מ בהוריות שם דמפורש דאיסור הוצאה נלמד מהתם וכנ"ל, ומש"כ הרמב"ן עוד שזה שנוי בפלוגתא אם תחומין דאורייתא או דרבנן, גם זה ליתא לדעת הר"מ, שהרי דעתו [פכ"ז שבת ה"א] כדעת הירושלמי, דמה דקי"ל תחומין דרבנן היינו באפלים אמה, אך ב"ב מיל לכו"ע איסור מדאורייתא.

ותירוץ של התורא"ש מחוור מאד בשיטת הר"מ דמקרא דאל יעשו עוד לא ילפינן לאיסור מלאכה, אלא דשם מלאכה עלה, וכן הביא הרשב"א שכי"כ הר"מ, וז"ל הר"מ [פ"י"ב שבת ה"ח] הוצאה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואע"פ שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו, הרי הוא אומר בתורה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא, הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה.

והנה בתוס' כאן הביא הא דתניא שבת [דף מט:]: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו ואתם לא תזרעו וכו', הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים וכו', וקשה תיפול"ל מקרא מפורש דכתיב אל יצא איש ממקומו, שזהו המקור לאיסור הוצאה, יעו"ש מש"כ.

ובפני יהושע תירץ בפשוטו, דאילו מלאו דלא יצא הוה אמינא דאיסור בעלמא הוא, ואין עליה חיוב חטאת ומיתה, ולכן הוצרך למימר דהיה במשכן, וממילא הרי הוא בכלל לאו דלא תעשה כל מלאכה שהוקש למשכן.

והנראה בדעת התוס' שלא תירצו כן עפ"י שיטת הר"ח והתורא"ש הנ"ל, דמה דהוה מלאכה ילפינן ממה דכתיב אל יעשו עוד 'מלאכה' לתרומת הקודש, ולכן שפיר הקשו למה לי שהיה במשכן, ועז"ז תירצו דאילו היה חייב על הוצאה אף בלא שהיה במשכן הו"א למילף עוד מלאכות שלא היו במשכן, עיי"ש, וכפי הנראה דעת התוס' דמה שהביאו נדבת המשכן לא חשיב שהיה במשכן, מאחר שאין זה שייך לעצם בנין המשכן.

הנפ"מ בגדר א. איסורי שבת ב. איסורי מלאכות

א. ביו"ט ב. או"י ג. שביבת בהמתו ד. שבתון ה. מומר ו. מחמור ז. לדון ח. מיתה וקרבן

ונפ"מ בזה אם איסור בעלמא הוא גדר מלאכה לענין ביו"ט, דהנה כתבו בתוס' פסחים [דף ה: ד"ה לחלק] בשם ריב"א, דלדעת ר' יוסי דס"ל שבת [דף ע.ג.] דהבערה ללא יצאת, לא היה איסור ביו"ט, כיון שאין שם מלאכה עליה, עכ"ד. דהנה באמת שבת חמורה מן היי"ט, ואך דאם ילפינן מהבערה שבמשכן שבכלל מלאכה היא, וחייב עליה מיתה מדכתיב כל העושה מלאכה יומת, ממילא איסור ביו"ט מדכתיב לא תעשה כל מלאכה.

[וגדולה מזו כתב בתורא"ש (ד"ה יציאות) דאף לאחר דגלי קרא דהוצאה מלאכה היא וחייב עליה מיתה וקרבן, עכ"ז ביו"ט שרי לחד מ"ד בביצה (דף יב.) דאין עירוב והוצאה ליו"ט, וכן ביומא (דף סו:)] דאין ביה"כ, ופירשו בגליון תוס' ביצה שם (ד"ה דילמא) ובתו"י יומא (ד"ה ואין) דהוא לפי דהוצאה מלאכה גרועה היא, ומה דהוה מלאכה בשבת גזיה"כ היא, ולא ילפינן בזה יו"ט משבת החמורה, והארכתני לק' פי' פשט הענין].

וכן כתב בגבורת ארי יומא [דף סו. ד"ה בא] לענין תחומין וז"ל, אפילו למסקנא יש איסור הוצאה ליוה"כ, היינו משום דמכל מקום מלאכה היא, והוי בכלל איסור מלאכה שנאמר אצל יוה"כ [וכן אצל יו"ט], אבל תחומין אפילו למאן דאמר דאורייתא לאו מלאכה הוא, דהא אין בה לא סקילה וכתב במזיד ולא חטאת בשוגג, אלא לאו גרידא, גבי שבת דגלי גלי, אבל ביום הכיפורים אין לנו דאין למידין קל מחמור להחמיר עליו, וכ"כ בחת"ס [או"ח סי' קמ"ט ד"ה ע"ד] על קושיית המהרש"א בכתובות [דף ז. תוד"ה מתוך] למה לא הותר איסור תחומין לצורך אוכל נפש, ותירץ בחת"ס וז"ל בקצרה, אין כאן קושיא כלל, דודאי אילו היה איסור תחומין בכלל מלאכה, היה בכלל היתר או"י, אמנם תחומין אינו בכלל מלאכה, שאין שום תנא שיהיה מניסין תחומין בכלל מלאכה המשכן, ורק קפידא דקרא ואיסור בפני עצמו, ומה ענין זה להיתר אוכל נפש, עכ"ד.

בב"י [או"ח סי' תצ"ה סק"ג] הביא דברי הכלבו בדן שביבת בהמה ומחמור ביו"ט, ו"א שאחר שנקרא מלאכה הרי זה ביו"ט בכלל לא תעשה כל מלאכה, ו"א שמותר, שאין לאוסרה רק בשבת שפירט לך בה הכתוב, ע"כ, וביאר בב"י דאף ביו"ט הוקש לשבת, מ"מ שביבת בהמתו ומחמור לאו בכלל לא תעשה מלאכה ניגהו, וסיים שדעת רוב רבוותא שהיא אסורה ביו"ט, ועינין בארוכה בבית הלוי [ח"א סי' ט"ז].

ובחת"ס [או"ח סי' קנ"ב ד"ה תשובה] הביא מה שהקשה המג"א [סי' ש"ה סק"י"ח] בשם הלבוש היאך אנו מוסרים בהמות לרועה בשבת ומוליכין חוץ לתחום, ותירץ עפ"י הנ"ל דמצות שביבת בהמתו בא בלשון לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך, וא"כ אין לנו בזה אלא מלאכה, אך תחומין אינו אסור מפאת מלאכה, אלא איסור לאו בעלמא, וה"נ יהא מותר ליתן לבהמתו להבעיר איש למ"ד הבערה ללא יצאת לדעת התוס' הנ"ל.

ונפ"מ גם לחקירת הפמ"ג בפתיחה להלכות שבת [ד"ה גם תחומין] אם היוצא חוץ לתחום נעשה מומר לכל התורה [והובא במנח"ח מצוה כ"ד סק"ד], דהרי המחלל את השבת באיסור מלאכה נעשה מומר לכל התורה כמבואר בעירובין [דף טו.], וזה תליא במלאכה דווקא דחשיב חילולה של שבת, אך באיסורי לאו של שבת אינו נעשה מומר [ועמשי"נ בפרשת יתרו (פ"כ פט"ו)] בגדר איסור תחומין].

ונפ"מ בחקירת הפמ"ג [פתיחה לשבת ד"ה נסתפקתי], בדין המחמור אחר בהמתו בשבת אם נעשה בכך מומר לכל התורה, או דאין נעשה מומר אלא בחילול שבת שיש על זונו כרת ושגגתו חטאת, וכתב דמהא דסנהדרין [דף טו.] משמע דלא חשיב חפצא של חילול שבת [ובמנחת סולת מצוה כ"ד (ד"ה ומה) השיג עליו], ובאחיעזר [ח"ג סי' כ"ה ד"ה ובאמת] כתב שמפורש ביבמות [דף ו. וברש"י ד"ה וכת' דהמחמור נעשה מומר.

ובזאת נראה לי דבר נפלא, דהנה בתוס' שבת [דף קנד. ד"ה בלאו] הקשו בהמבואר שם דהמחמור אחר בהמתו אינו לוקה, משום שהלא ניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ואף דבאופן המסוים הזה של מחמור ליכא מיתה, ואילו בעירובין [דף יז:] אמרו דהיוצא חוץ לתחום לוקה משום לאו דאל יצא, ולא חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד מחמת מה שאזהרת הוצאה גם נלמדת מהך קרא, משום דבאיסור תחומין ליכא מיתה, וצ"ע.

אשר למשי"נ נראה דבר נפלא, דבלאו דאל יצא ע"כ נתקבלו ב' לאוין חלוקין, א. הוצאה בתורת מלאכה, ב. תחומין שלא מתורת מלאכה, ונמצא דכלפי לאו המסוים של תחומין אין זה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, משא"כ מחמור, דאף שאין בו מיתה מ"מ הלאו גדר אחד עם הלאו של מלאכה, כמשי"נ שהמחמור בפרהסיא נעשה מומר לכה"ת, [אף דעל תחומין אין נעשה מומר], ולכן חשיב כלאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד. ונפ"מ כלפי מה שכתב הר"מ [ספה"מ לאו שכי"ב] ובחינוך [מצוה קי"ח] שהזהירו מה"ת לכל נדון דיני נפשות בשבת, [ועמשי"נ בפרשת ויקהל (פ"ה פ"ג)] דאף כשאין בזה חילול שבת אסור], ויש לדון האם ביו"ט איתא להך איסורא, דלמשי"נ דביו"ט לא הוזהרו אלא באיסורי מלאכה, א"כ ביו"ט ליכא הך איסור, וגם אם עבר על זה בשבת אין נעשה מומר, ובוזה ישבתי קושיית האדר"ת בספרו חשבונות של מצוה [מצוה קי"ד].

עוד נפ"מ במה דחשיב מלאכה, דהנה הרשב"א יבמות [דף ו.] כתב בשם רבינו יונה וז"ל, במחמור ליכא עשה, דמסתמא תשבות אינו עשה אלא אאבות מלאכות, עכ"ד, ומבואר דמצות שבתון היינו במלאכות, וממילא מאחר דמחמור אינה מלאכה אין בה עשה, וכתב במנח"ח [מצוה כ"ד סק"א] דלדבריו אין עשה דשבתון בתחומין, שכן איסורו אינו איסור מחמת לתא דמלאכה, ועי' דברי יחזקאל [סי' ז.], ועוד שם [סי' י' סק"ב].

ובדברי יחזקאל [סי' י' סק"א] הביא למש"כ הר"ח בפסחים [דף ה:]: על הגליון, דלר"י דהבערה ללא יצאת אזי אם מצא חמץ ביו"ט אתי עשה דהשבתת חמץ ודוחה לאו דהבערה, ואינו מובן דהלא אמרו שבת [דף כד:] דביו"ט איכא עשה דשבתון, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, ומה לי אם הבערה ללא יצאת או לא, וכתב דמוכרח מזה דס"ל כדעת הרשב"א דליכא עשה דשבתון אלא על מלאכה, ולכן אם אינה מלאכה עשה דוחה לה.

באור שמח [פ"י"ח סנהדרין ה"ב] חידש דבאיסורי שבת מצאנו ב' הלכות חלוקות, א. איסור מלאכה בשבת, ב. חילול שבת, ושני מקראות נאמרו בזה, א. כל העושה בו מלאכה יומת, ב. מחלליה מות יומת, וכתב שם לחדש דחובת כרת וחטאת במלאכה תליא מילתא, כדכתיב כל העושה מלאכה ונכרתה, אך חובת מיתה בחילול שבת תליא, ואף דלא הויה מלאכה, כדכתיב מחלליה מות יומת, דכל דהוה חילול חייב מיתה.

וכתב בזה, דהנה לר"י דס"ל דהבערה ללא יצאתה המבעיר אש בשבת פטור מחטאת, ונתפלא באו"ש דלא אשתמיט תנא שישנה שהמבעיר אש בשבת בודון פטור מסקילה, ואשר ע"כ דבאמת אף לר' יוסי חייב סקילה, ואך דס"ל דהבערה אינה מלאכה [וכ"ה בתוס' פסחים כדבואר], ולכן פטור מכתת וכן בשגגה פטור מחטאת על הבערה, אך מ"מ בודון חייב מיתה משום דחילול שבת הוא, ומחלליה מות יומת, והארכתני במקו"א.

והנה באמת נראה דכל מה שכתבו הראשונים דהוצאה מלאכה גרועה היא, כל זה רק לאחר דילף מקרא דהוצאה מתורת מלאכה' אתינן עלה, אך אילו היה איסור בעלמא על מעשה ההוצאה, אין זו מלאכה גרועה, וכ"כ במנח"ח [מצוה ט"ו סק"ג] כלפי איסורא דלא תוציא מבשר הפסח חוצה, דאין שייך בזה לומר דהוצאה מלאכה גרועה, כיון שאין האיסור מחמת מלאכת ההוצאה, אלא עצם מעשה ההוצאה הוא האיסור.

עוד בישוב שיטת הר"מ בב' קראי להוצאה א. איסור ב. מלאכה

לולא דמיסתפינא הוה אמינא להוסיף בדעת הר"מ דבר מחודש, דבאמת ב' איסורים חלוקים נאמרו בהוצאה, א. אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ב. מלאכת הוצאה הנלמד ממה דכתיב במשכן אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, וב' איסורים אלו לא קרבו זה לזה כלל, דאיסורא דאל יצא איסור בעלמא הוא, והעובר על זה לוקה, ודין נוסף

נתחדש דהוצאה מלאכה היא, והעובר עליה נתחייב במאמר מחלליה מות יומת.

ובעירובין [דף יז:] תניא לוקין על עירובי תחומין, דכתיב אל יצא וגו', ופריך ר' יונתן הלא לאו זה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד במלאכת הוצאה, ומשני מי כתיב אל יוציא, אל יצא כתיב, ופירש"י דקרא לא מיירי באיסור הוצאה, אכן בתוס' [ד"ה לאו] פירשו דקרא נדרש גם לאיסור הוצאה, ואך דעיקר קרא לא מיירי בהוצאה, אין זה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, והרשב"א בסוגין ובעירובין הוסיף דעיקר קרא לתחומין.

ובתוס' שבת [דף קנד. ד"ה בלאו] הקשו דעדיין מן הדין דלהוי כלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, כמבואר בשבת שם דהמחמור אחר בהמתו אינו לוקה, משום שהלא ניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ואף דבאופן המסוים הזה של מחמור ליכא מיתה, ותירצו דהתם עיקר קרא מיירי במלאכה, ולכן הלאו נעשה כלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, אך בלאו דלא יצא אין עיקר קרא בהוצאה, ולכן שפיר לוקה על התחומין, עכ"ה. והנה הר"מ [פכ"ז שבת ה"א] פסק להך ברייתא דלוקין על תחומין דבר תורה, [וכמשי"נ דהכירע כהירושלמי דלכו"ע תחומין דאורייתא ב"ב מיל], ועכ"ז בהלכות שגגות [פ"י"ד שם] הביא לאו דאל יצא גם כלפי איסור הוצאה, באופן דע"כ ס"ל כהתוס' דקרא מיירי גם לאיסור הוצאה וגם לאיסור תחומין, ומעתה צ"ע למה אין זה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וצ"ל כדברי התוס' וכתעמם דאין זה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד.

אכן הרמב"ן בשבת [דף ב. ד"ה מתני' בסופו] כ' דפירוש משובש הוא, דאף אם קרא מיירי גם לאיסור תחומין, מ"מ מן הדין דלהוי כלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וצ"ע.

אשר למשי"נ נראה בדעת הר"מ, דהנה הארכיכו האחרונים בגדר איסור תחומין, דלאו מחמת לתא דמלאכה אתינן עלה, אלא איסור בעלמא הוא, והארכתני לקמן בזה דהרבה נפ"מ לדינא כתבו האחרונים דאיסור תחומין לאו מחמת לתא דמלאכה הוא אסור, א. דאין תחומין ביו"ט, דרק מה שהוא מלאכה אסור ביו"ט, ב. היתר אוכל נפש דלא נאמר אלא במלאכות, ג. מומר, שאין נעשה מומר אלא בהזיד במלאכת שבת. הלא לפ"ז נראה, דמסקנת הש"ס היא דפשטה דקרא מיירי בתחומין, ומה"ט אף איסור הוצאה הנלמד מהך קרא, לא מיירי כלל בהוצאה מתורת מלאכה, אלא לאיסור מחודש של הוצאה בשבת, כאיסורא דתחומין.

וכבר הבאתי לעיל לדברי העונג יו"ט [הקדמה סק"ב] שבמרה לא נצטוו על שמירת מלאכת שבת, אלא על זכירת יום השבת בקידוש וכו', וזלת מתחומין והוצאה שהוזהרו עליהן אף במרה, וביאר שם עפ"י דה"ה שבת [דף פז:] דעיקר שכר ועונש על השבת באה על ההוצאה בשבת, ונתבאר שם דאיסור תחומין והוצאה בשבת נגזרו מחמת לתא דשביבת שבת מנוחה, ולכן לא הוזהרו אלא באלו אחר שעיקר השבת הוא שבת מנוחה.

אשר למשי"נ הדברים נפלאים, שכן באמת לא הוזהרו על מלאכות שבת במרה, ואף לא על מלאכת ההוצאה, ואך על איסור הוצאה בעלמא הוא שהוזהרו יחד עם איסורא דתחומין, ששיניהם בלאו אחד נאמרו [והובא במנין הלאוין], וזהו דמסיק הש"ס דאין זה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, מאחר דלאו זה לא קאי כלפי 'מלאכת' שבת כלל, וכלפי 'איסורא' דהוצאה אין חיוב מיתה אלא מלקות, בדיוק כאיסור התחומין.

ואין להקשות דא"כ היאך התירו הוצאה ביו"ט לצורך אוכל נפש, והרי לא התירו ביו"ט אלא מלאכה, אך כל איסור שאינו מפאת מלאכה לא התירו, כמשי"כ בחת"ס במה שלא התירו איסור תחומין לצורך אוכל נפש, אך הישוב בזה ברור, דכלפי איסורא דהוצאה אין זה נוהג אלא בשבת, כדכתיב אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, וכמו שתחומין אין נוהג ביו"ט, וכל מה דילפינן ליו"ט הוא רק מלאכת ההוצאה, וברור, אשר בזה נראה ליישב מש"כ בתוס' ביצה [דף יב. ד"ה דילמא] בטעם מה שאין איסור הוצאה ביו"ט, דהוצאה מלאכה גרועה היא, וכתבו שיש גורסים דילפינן מדכתיב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, ולמשי"נ נראה דתרוייהו צריכי, דהא דמלאכה גרועה מהניא לן רק כלפי מלאכת הוצאה, אך כלפי איסור הוצאה בזה הוצרך הש"ס ללמוד מילפותא דכתיב וביום השבת, שו"ר כ"ז באפיקי ים [ח"ב סי' ד' ענף ח' ד"ה ולפי"ן].

והנה הראשונים שבת הקשו על הר"מ הנ"ל שהכריע כדעת הירושלמי דתחומין י"ב לכו"ע מדאורייתא, ממה שאמרו שבת [דף עג.] דמשכח"ל באחד ששכח כל ל"ט מלאכות, ועכ"ז ידע ליה לשבת, ומוקים לה דינע לה לשבת בתחומין ואליבא דר"ע, הרי דלחכמים אין איסור תחומין מה"ת, ותירץ בדברי יחזקאל [סי' ז.] דצריך ידיעת השבת במלאכות, ואליבא דחכמים אין זה גדר מלאכה, וכל דברינו הנ"ל מחוורים עם זה.

בביאור חילוקי ההוצאות שבין הוצאה דעניי הוצאה דבעה"ב

א. מקום עמידת המוציא ב. מטרות ג. דיני ההוצאה

בתוס' [ד"ה פשט] תירץ ר"י למה לי ב' כתובים לאיסור הוצאה, דהנה במשנה מבואר דיש חילוק בין הוצאה דעניי הוצאה דבעה"ב, ולא ילפינן חד מחבריה, ולכן צריך ב' כתובים, א. הוצאה דבעה"ב, ב. הוצאה דעניי.

הרמב"ן והרשב"א הביאו שהראשונים הקשו על התוס' למה לא מנוחו כב' אבות מלאכות, ותירצו דמלאכה אחת היא, ובתוס' רא"ש כתב וז"ל, והר"י מפריש הקשה לא ליכתוב אלא חד קרא, ותיהוי אידך הוצאה תולדה דהך הוצאה [כמו דהכנסה תולדה להוצאה], וי"ל כי היכי דלהו תרווייהו אבות להתחייב עליהם שתיים בעולם אחד, ואע"ג דלא חשיב בהוצאה אלא אב אחד, משום דשם הוצאה אחת היא, והדברים מפליאים.

בהחפצא, מ"מ איסורו בהחפצא במה שהבעל חי נעשה ניצוד, משא"כ בהוצאה לדעת הרשב"א כאן אין איסור אלא במעשה משא דהגברא.

הוצאה מלאכה גרועה היא לענין

א. יו"ט ב. ח"ש שנשרף ג. ח"ש ד. שביבת בהמתו ה. מקלקל ו. תולדה תולדה ז. מלבוש

והנה לשון הריטב"א [דף ב: ד"ה אבות] דאחר דגלי קרא דמלאכה היא החזירה לגמרי לכלל מלאכות שבמשכן, ועכ"ז מצינו כמה חילוקי דינים שמלאכת הוצאה קובעת דין לעצמה מחמת שמלאכה גרועה היא. ברשב"א ובגליון תוס' ביצה [דף יב. ד"ה דלמא] כתבו בבאור מ"ד שאין עירוב והוצאה ליו"ט, דמלאכה גרועה היא, וכ"ה בתו"י יומא [דף סו: ד"ה ואין] וביש"ש ביצה [פ"א סי' ל], [וער"מ דכל היתר טלטול ביו"ט הוא משום מתוך שהותרה וכו', מ"מ בהוצאה הקילו אף כשאין צורך כלל], ובערוך השלחן [סי' תצ"ה סט"ו] דהוצאה מלאכה גרועה, [אך באו"ש פ"ד יו"ט ה"י] ביאר מילתא בטעמא, ועי' מכתם לודו [או"ח סי' י"ט].

במנח"ח [מצוה ט"ו סק"ז] הביא לספיקת הפמ"ג [פתיחה להל' שבת ד"ה נסתפקתי] בדין מי שקצר חצי גרוגרת ונשרף חזר וקצר חצי גרוגרת, דלענין הוצאה מפורש שבת [דף פ. שאם הוציא ח"ג ונשרף חזר והוציא ח"ג פטור, אך אפשר דהוצאה מלאכה גרועה היא, עכ"ד. ונפ"מ אף לענין איסור הוצאת פסח חוץ ממקום החבורה, דאם הוציא ח"ש ונשרף מצטרף, שכן כל מה דהוצאה מלאכה גרועה היא היינו דוקא לענין שבת דמחמת לתא דמלאכה אתינן עלה, ובתורת מלאכה הרי שגרועה היא, אך לענין איסור הוצאה זו אין שייך דמלאכה גרועה, דאיסור בעלמא הוא, ועמנח"ח [סק"ג], והובא באפיקי"ם [ח"ב סי' ד' ענף ח' ד"ה והנה].

בבאר יצחק [או"ח סי' י"ד ענף א'] ביאר מה שאין איסור חצי שיעור בזה עוקר וזה מניח, וביאר דהוא לפי דהוצאה שאני לפי דמלאכה גרועה היא, [אלא שבהג"א ריש המוציא יין מפורש לא כן, ועי"ש שבי" באופ"א]. בשו"ת מהרשד"ם [או"ח סי' ד'] הביא הא דשבת [דף קלח:]: שאסור לצאת עם כובע שיש בו טפח משום איסור אהל, וכתב דלא התירו כל שהוא דרך מלבוש, דרק לענין הוצאה דמלאכה גרועה היא התירו דרך מלבוש.

ובפני יהושע שבת [דף נא:] דמצות שביבת בהמתו אינה נוהגת מדאורייתא במלאכת הוצאה, דאף באדם מלאכה גרועה, ולולא קרא לא היתה בכלל מלאכה, והביאו במנח"ח מוסך השבת [שביבת בהמתו סק"י]. ועיניו בשו"מ [מהדור"ק ח"ג סי' ס"ד] שהשיג עליו. עוד ראיתי מובא מדברי הפמ"ג [פתיחה לשבת] שהביא דעת הסמ"ג דאיסור אמירה לנכרי מדאורייתא, דכתיב בפרשת בא [פ"ב ט"ז] כל מלאכה לא יעשה בהם, אף על ידי נכרים, והארכתי במקומו, והקשה הפמ"ג ממש"כ בשו"ע סי' של"ד ס"ח דמותר לומר לנכרי להוציא ספרים להצילם מפני הדליקה, ותירץ בפמ"ג דמאחר דקרא דלא יעשה כתיב ביו"ט, והתם הוצאה מותרת, לא ילפינן לאסור בשבת בהוצאה, עכ"ד.

ונראה דהדברים מבוארים בטעמם, דיסור איסורא דכל מלאכה לא יעשה ע"י נכרי, היינו משום דאף שאין הנכרי מצווה על השבת, מ"מ מלאכה של נכרי חשיבא ביטול שבייתה, כמו שהוכיח בבית מאיר [אה"ע סי' ה'] מהא דברכות [דף נג:]: דנכרי שהדליק נר בשבת חשיב זה נר שלא שבת ממלאכת עבירה, [וחולה שהדליק נר חשיב נר ששבת], אך בהוצאה עיקר האיסור רק בהמעשה, ונכרי שאינו מצווה אין כאן שום ביטול.

בתוצאות חיים [סי' ו' סק"ח] הביא מהמהר"א ל"ל צינץ והאבנ"ז [או"ח סי' צ"ה סק"ה] שאין תולדה לתולדה, אכן הביא דמפורש ב"ח בשבת [דף עג:]: שיש תולדה לתולדה, וכתב דכל דברי המהר"א דוקא בהוצאה, וכ"כ באגרו"מ [ח"ג סי' נ'] להכריח מדבריו, הרי דאף לדידן יש נפ"מ במה דהוצאה מלאכה גרועה היא, [ועמ"ש"נ לק' לבאר תולדה היא באמת גדר בעצמותה של מלאכה, ותולדה דהוצאה אינה חשובה למהוי אב לאחרני].

האם הבעה"ב מחזר מדין א. לפנ"ע ב. תוכחה ג. ערבות ד. אל תשת ב. בא דרישא פטור ומותר.

הקשו בתוס' [ד"ה בבא] למה אין כאן איסור משום לפני עור, ותירצו דמיירי שהיה יכול ליתלו מעצמו, דאין כה"ג לפני עור כמבואר בע"ז [דף ו:]. והנה ברע"ב ובתו"ט וברע"א ובח"ט ועוד מדברי רבוותא פירשו למשנתנו בנוגע שהבעה"ב נותן צדקה לעני, וא"כ כה"ג ודאי שאין ביד העני ליקח את החפץ לעצמו מיד בעה"ב, אלא דבאמת בתוס' בלא"ה לא ס"ל דמיירי בצדקה, שהרי הסיקו בתוס' דמיירי בעני נכרי, בהגהות מהרצ"ח כתב דמדברי הראשונים למדנו דהחייב להפריש חבירו מאיסור אינו אלא מדרבנן, אבל מן התורה מותר ליתן חפץ לחבירו אף שיועד שיוציאו מרשות לרשות, אכן הר"מ פליג ע"ז, שכן כתב בספ"מ [מצוה ר"ה] וז"ל, אנוח מצוים שלא נמרה ולא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה, ואם השתדל להמרות חייבים אנו להוכיחו ולהשיבו, והוא אמרו יתעלה הוכח תוכיח את עמיתך, וא"כ מדאורייתא אסור לסייעו.

ולא ידעתי מה מצא המהרצ"ח בדברי הר"מ, הלא מקרא מפורש הוא בתורה הוכח תוכח, ומה יעשו הראשונים כאן למקרא מפורש זה, שאם יש חיוב תוכחה היאך יכול בעה"ב לסייע להוציא הלא צריך להוכיחו. ובשער הציון [סי' שמ"ז סק"ח] תירץ דהכא מיירי דאינו יכול למנעו מליטול, ובהו הסייע אסור רק מדרבנן, ויל"ע דהלא משנתנו בשוגג מיירי, ואם יוכיחו מסתמא יפרוש. עוד צ"ע דהרי פשוטה של משנה

השיג על הקוב"ש ממשנה שבת [דף קב.] דודאי פטור. ובביאור הדברים נראה עפ"י מש"כ מדברי הראשונים דעיקרה של מלאכת הוצאה היא משום יחס המקום אל החפצא, ונחלקו האם האיסור הוא בעקירת החפצא מן המקום, ואך דלא נשלמה העקירה עד הגיעה להנחה ברשות אחרת, או דעיקרה של הוצאה היא קביעת מקום חדש להחפץ, וא"כ עיקרה תליא בההנחה, עוד הובא שם מדברי רבוותא גדר אחר במלאכת הוצאה והוא עצם המשא, ואכ"מ.

אשר לפי"ז נראה דבעה"ב העומד בפנים ומוציא לחוץ הרי שחיובו על עקירת החפץ אל החוץ, ואילו העני המוציא מן הבית אליו עיקר חיובו על קביעת מקום חדש להחפץ, וא"כ נמצא דבאמת ב' גדרים הוצאה נינהו. וכל זה מחזור מאד בדרשות הכתובים לפי דברי התוס' והתורא"ש הנ"ל, דהוצאה דבעה"ב נלמד מדכתיב אל יצא, שהוא לשון עקירה ויציאה, ואילו הוצאה דבעה"ב נלמד מדכתיב 'מהביא' שהוא ההבאה וההנחה.

ג' ביאורים במה דהוצאה מלאכה גרועה היא ובגדר איסור הוצאה א. קביעת מקום להחפץ ב. משא פשט העני את ידו לפנים ונתן לחוץ ידו של בעל הבית וכו' העני חייב, פשט בעל הבית את ידו לחוץ וכו' בעל הבית חייב.

בתוס' [ד"ה פשט] תמה ר"י, למה הוצאה דעני ודבעה"ב חלוקים להיות 'שתיים', מה לי עומד בחוץ מה לי עומד בפנים, ותירץ ר"י שבאמת מצינו ב' כתובים לחובת הוצאה, א. שבת [דף צו:]: יליף מדכתיב ויעבירו קול במחנה וכו', שלא יוצאו מרה"י לרה"י, ב. בעירובין [דף יז:]: יליף מדכתיב אל יצא איש ממקומו, וקרינן אל יוציא, וע"כ דחד בהוצאה דעני וחד בהוצאה דבעה"ב, ולא ילפינן זה מזה משום דהוצאה מלאכה גרועה.

ופירשו בתוס' גריעותא של מלאכה וז"ל, דמה לי מוציא מרה"י לרה"י מה לי מוציא מרה"י לרה"י, וכ"ה בתוס' שבועות [דף ב. ד"ה יציאות], והרשב"א כתב וז"ל, שאילו פינה מזוית לזוית משא גדול פטור, והוציא קצת מיניה מרשות לרשות חייב, משא"כ בשאר כל המלאכות שאינן אסורות אלא מצד עצמן באיזה רשות שתעשה, עכ"ד, ובאו"ז [ח"ב סי' פ"ב] כתב לבאר דהוצאה מלאכה גרועה היא דמעיקרא חפץ והשתא חפץ.

ונראה שנחלקו ביסוד מלאכת הוצאה, דעת התוס' דעיקרה משום חילוק הרשויות, דאסור לקבוע מקום חדש להחפץ, וזהו שכתב דא"כ מסברא לאסור גם מרה"י לרה"י, דכל שקובע רשות לעצמו נמצא שהחליף את הרשויות, ואך שחידשה תורה דרק חילוק רה"י ורה"י אסור, אכן לדעת הרשב"א גדר מלאכת הוצאה הוא משום מלאכת 'משא', וזהו שכתב דמן הדין שלא יהיו חילוק הרשויות משנות כלל במלאכת המשא.

ובאמת חלוקים המה האם איסור הוצאה נתפס בהחפצא, שכן לדעת הרשב"א אין איסורו נתפס בהחפצא אלא במעשה טלטול דהגברא, וכל הרשויות והאופנים אינם אלא תנאים למלאכת ההוצאה, אך יסוד האיסור אחד הוא בכלום לטלטל ולישא, ברם לדעת התוס' עיקרה חיילא בהחפצא, ואנמנן אין שום תיקון בהחפץ מ"מ קביעת מקום חדש להחפץ היא המלאכה, והרשויות והעקירה וההנחה הן עצמן מעיקרי המלאכה.

מעשה שבת בהוצאה

והנה נחלקו רבוותא בדין מעשה שבת במלאכת הוצאה, דהרשב"א בשבת [דף קל:]: הביא בשמו וז"ל, לרבי יוחנן הסנדלר [ב"ק עא.] מעשה שבת דאורייתא, כגון אפיה ובישול וכיוצא בהן, אבל הבאת כלים ואוכלין מרשות לרשות ודאי לא מיתסרי, כיון שלא נתחדשה בהן הכנה בשבת, ע"כ [וכ"ה בריטב"א עירובין (דף מא:)] ד"ה אמר], וכתב דמה"ט גם לענין אמירה לנכרי, לא החמירו במקום מצוה לענין הוצאה [עירובין סח:].

אכן מתוך קושיה הרשב"א והרמב"ן בעירובין [דף מא:]: נראה דס"ל דיש דין מעשה שבת אף במלאכת הוצאה, [דלא כתירוץ הריטב"א הנ"ל], וכן בחק יעקב [סי' תנ"ד סק"ה] ופמ"ג [משבצו"ז סק"ד] צידדו להחמיר בזה, ויעיניו בכת"ס [או"ח סי' מ"ט] שכתב דדעת הרשב"א דאין דין מעשה שבת בהוצאה כדבריו בחידושיו לשבת בשם רבינו יונה, וראיתי להעיר עליו דהרשב"א גופיה בעירובין משמע שלא כדברי רבו, וצ"ע.

אשר נראה בזה למש"נ, דלפי המבואר בחידושי הרשב"א והרמב"ן כאן דעיקר מלאכת שבת הוא מלאכת המשא, א"כ אין שום מעשה שבת בהוצאה, שכן אין האיסור בהחפצא אלא במעשה הגברא, ברם למש"נ לדון דאיסורא דהוצאה הוא קביעת מקום חדש בהחפצא, בזה יש לדון בדברי הראשונים הנ"ל, דמאחר שאין שום תיקון בהחפצא אין דין מעשה שבת, או דמ"מ כיון ששינה מקום להחפצא נתפס בו איסורא. בספר מעין גנים [דף מ"ז אות ל"ו] כתב דתרגומים שברחו וניצודו בשבת אסורין באכילה, משום שנעשתה בהם מלאכה בשבת, וממילא נאסרו ככל מעשה שבת, וכן נקט בפשיטות בבאור הלכה סי' שט"ז ס"ו [ד"ה ישב], ובהו צבי או"ח [קונטרס טל הרים מלאכת צד סי' ג] הביא דברי המעין גנים, והשיג עליו שהוא תלוי בפלוגתת הראשונים בדין מעשה שבת במלאכת הוצאה, דאף בצידה אין שום תיקון ושינוי בהחפצא.

ובפשוטו י"ל דמלאכת צידה אף היא מלאכת תיקון החפצא, דאיסורא דמעשה צידה אינה במעשה הצידה, אלא לאשויי את הבעל חי לניצוד וראוי לשימוש אדם, וכ"ה בחזו"א [סי' נ' סק"ג], הרי מלבד זאת נראה דלענין הוצאה יש להקל יותר, שכן אף אם מלאכת צידה אין תיקון

אך לא נתפרש מהו היחוד של הוצאה דעני והיחוד של הוצאה דבעה"ב, עד שהוצרכו ב' כתובים ללמד הנך ב' הוצאות, [ולדעת הר"י מפרש באמת חייב שתיים], ומהמשך דבריהם לענין עבודת הלויים נראה, דכל שעומד ברשות אחד ופושט ידו לרשות אחר הוא הקובע, ולכן כל שעומד ברה"י ופושט ידו לרה"י זוהי הוצאה דבעה"ב, וכל שעומד ברה"י ופושט ידו לרה"י ומביא את החפץ אליו לרה"י זוהי הוצאה דעני.

וכן כתב בתורא"ש וז"ל, הני תרי קראי נראה לפרש, דויכלא מהביא אתי להוצאה דעני, כדאמרינן בפרק הזורק משה היכא הוה קאי במחנה לוי, ומחנה לוייה רשות הרבים היא, וקאמר להו משה לא תפיקו ותיתו מרה"י לרה"י, ולשון מהביא משמע מהביא החפץ אצלו למקום שהוא עומד והיינו הוצאה דעני, ואל יצא איש ממקומו היינו הוצאה דבעה"ב כדמשמע לישנא דאל יוציא ממקום שהוא עומד בבית לחוץ, הרי דלדעתו הקובע את החילוק בין העני לבעה"ב הוא בואת, שהעני 'מביא' לרשות שהוא עומד שם, ולכן כשהתנדבו ליתן למחנה לוייה והוציאו עימהם והניחו ברה"י נחשב זה הוצאה דעני, ואילו הבעה"ב עומד ברשות אחת ופושט ידו לרשות אחרת ו'מוציא', וזה נלמד מדכתיב אל יצא, ואף היתה משמעות הדברים מיירי שיוציא עם הכלי לרשות אחרת וכמפורש בדברי התורא"ש בהמשך, מ"מ ילפינן דאל יוצא משמע שמוציא.

ברם הרמב"ן כתב וז"ל, בפרק הזורק [יליף] מדכתיב ויכלא העם מהביא, נמנעו להוציא מביתם למחנה לוייה שהוא רה"י, והיינו הוצאה דבעה"ב, והוצאה דעני נפקא לן מדכתיב אל יצא איש ממקומו, עכ"ד. וכפי הנראה דבעה"ב נותן לאחור, וה"נ דכוותה בנדבת המשכן שהתנדבו לצורך המשכן, ואילו הוצאה דעני לצורך עצמו, וזה נלמד מדכתיב אל יוצא אל יוציא, והיינו שמוציא לעצמו, וכע"ז כתב בחת"ס, דהוצאה לצורך עצמו [כהוצאת הסל ללקיטת המן] חשיבא הוצאה דבעה"ב, בין בהוצאה ובין בהכנסה [כגון העני שמכניס הסל כדי שיחזירהו מלאה], וכל שהוא עושה לצורך אחר [כגון לתרומת המשכן] חשיבא הוצאה דעני.

בחידושי הגר"א כתב וז"ל, יש חילוק גדול בין הוצאה דעני לבעה"ב, וכן ההכנסה יש נפ"מ בין עני לבעה"ב, ודיניהם מחולקים זה מזה, דהא ברישא פשט העני את ידו לפנים וחפץ בידו לא הוא עקירה אלא כשפשט את ידו לתוך הבית, דהא מה שלקח החפץ בידו ברה"י פטור ומותר הוא דהוא מותר לטלטל ברה"י בתוך ד"א, ונמצא דל"ה עקירה אלא כשבאת לתוך הבית, וכשהניח לתוך יד בעה"ב הוא דהוי הנחה, ובבעה"ב ההכנסה תיכף כשעומד החפץ ברה"י תיכף היא עקירה, ומיד כשמביא לידו תיכף הוי הנחה [הואיל ואין צריך להניחו ע"ג קרקע דכל שידו ברשות שהוא עומד הו"ל כהנחה], דהא אין צריך להניחו ע"ג קרקע.

והנה ע"כ גם לענין הכנסה עלינו ליתן טעמים בחילוק עני ועשיר, דהנה הראשונים שבת [דף ב:]: כתבו דלדעת ר"פ הכנסה אב מלאכה, והרשב"א שם כתב לחלק בין הכנסה דעני דהוה אב מלאכה [לפי שהיה במשכן כמבואר בתוס' ד"ה פשט], והכנסה דבעה"ב הוה תולדה [שלא היה במשכן כמבואר בתוס' שם], והארכתי בזה שבת [דף ב:], ולדברי הגר"א החילוק בזה ברור, וכן האריך בתוצאות חיים [סי' ו' סק"ה] כעין דברי הגר"א.

ברם דברי הגר"א צ"ב, שהרי כל החילוקים האלו אינם חילוקי שמות בעיקר שם ההוצאה, אלא כך המה הלכות הוצאה שכאשר ידו פשוטה לרשות אחרת אינו נחשב הנחה עד שיניחו על גבי קרקע, אך בעיקר שם ההוצאה אין חילוק בין אם מניחו על גבי קרקע לבין אם מניחו בידו ונחשב כהנחה ברשותו, ומדברי הגר"א נראה דכל זמן שהחפץ בידו של המוציא וחשיב כמנוח הרי שזה נקבע כשם הוצאה לעצמה, וצ"ב.

בגדר חילוק הוצאה דעני והוצאה דבעה"ב במהות חיובם ובחיובא דהוצאה א. העקירה ב. ההנחה

לולא דמיסתפינא אמינא בזה דבר חדש להוסיף ולחלק בין גדר הוצאה דעני והוצאה דבעה"ב, אשר בזה גם יבואר שיטת הר"י מפרשי הנ"ל דבאמת ב' שמות חלוקים של הוצאה נינהו וחייב עליהם ב' חטאות, והוא בהקדם מה שחקרו רבוותא קמאי ובתראי בעיקר חיובא דהוצאה, האם העקירה וההוצאה היא העיקר, ואילו ההנחה מתנאי ההוצאה, או דההנחה ברשות אחר היא העיקר, או דכולא עצם האיסור.

בבעל המאור ריש מכילתין כתב וז"ל, כיון שתחילת המלאכה הוא העקירה, ועיקר חיובא ועקירת ההוצאה ברשות היחיד, לפיכך הקדים ארבע פנים וכו', עכ"ד, הרי דלפי דעתו העקירה היא העיקר, ומאידך המאירי שבת [דף ג:]: כתב וז"ל, הוצאה שאינה עיקר מלאכה ולא מעשה, עיקר החיוב בהנחה הוא והכל נגזר אחריה, וערשב"א שבת [דף ג.] דהנחות קא חשיב משום שעל ידו נגמרה מלאכה והיא עיקר המלאכה, עכ"ד.

ולעיל [פיסקא שתיים שהן ד'] הבאתי מה שהביא בשיטה להר"ן ובתוס' שיש לפרש בבי' אופנים לשון המשנה שתיים שהן ד' 'בפנים' ו'בחוץ', א. תחילת המלאכה בפנים או בחוץ, ב. גמר המלאכה בפנים ובחוץ, וכפי הנראה מדבריהם שנחלקו הנך ב' פירושים ביסוד איסור ההוצאה, האם עיקרה תליא בהעקירה מן הרשות אל חוצה לה, או שהעיקר היא מה שקבע מקום חדש להחפץ, אשר לפי"ז עיקרה תליא בההנחה.

ובקוב"ש [ח"ב סי' י' סקט"ו] צידד בדעת הריטב"א במכות [דף טו.] דאם היה שוגג בשעת עקירה והוצאה ואח"כ בשעת ההנחה היזד והתרו בו חייב, והטעם לזה דאילו לא גמר לעשות ההנחה לא היה בעקירה לחודא שום איסור, נמצא דבהנחה הוא עושה כל האיסור, ובהו תירץ קושיה הגרע"א המפורסמת בסוכה [דף מב.], והחזו"א

מיירי בעשיר שנותן לעני צדקה, וא"כ היאך יקח העני מעצמו, אלא דבאמת הראשונים כתבו דמיירי שהעני יכול ליקחו מעצמו [ולכן אין כאן לפנינו], וגם בתוס' כתבו דנכרי חפץ של נכרי, וע"כ לא מיירי באופן של צדקה.

והנה משני פנים עלינו לדון באיסור הסיוע לעוברי עבירה, א. דין ערבות, דבסנהדרין [דף מד:]: איתא שכלל ישראל נעשו ערבין זל"ז, ובשבת [דף נה.]: אמרו שאם אינו מוחה נתפס על אותו עוון, ב. מצות הוכח תוכיח, ובוזה נחלקו הראשונים אם יש חיוב תוכחה במקום שברור שלא ישמע לו, דעת היראים דחייב להוכיח, וכן פסק בשו"ע [או"ח סי' תר"ח ס"ב], אכן דעת הסמ"ק דאין צריך להוכיח, והובא בביאור"ל. ומעתה כל דברי השעה"צ שאי"צ להפרישו מן האיסור מאחר שידוע שלא יקבל הימנו, זהו רק כלפי חיוב ערבות, דכל שאינו יכול למנוע בעד חבירו אינו נענש עליו, אכן כלפי מצות תוכחה הרי שהדבר שנוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל, ולדעת היראים והשו"ע דאף בידוע שלא יקבלו יש חיוב תוכחה, א"כ שוב יקשה הא דסוגיין דהרי חייב להוכיחו מה"ת, ובכלל זה שלא יסייעו, שו"ר שכן הקשה בקוב"ש ביצה [אות ס"ו] על השעה"צ.

והנה נחלקו רבוותא בדין תוכחה כאשר החוטא שוגג, דמשמעות לשון הר"מ הנ"ל שכתב שלא נעזוב זולתינו מאומתינו 'שימרה', נראה דרק במידת יש חיוב תוכחה, וכ"כ הגר"ז [או"ח סי' תר"ח ס"ה], ואך דמ"מ כתב דחייב משום ערבות במקום שיכול למנוע את החוטא מלחטוא, וא"כ ניחא דברי הראשונים כאן דאין חיוב תוכחה, אכן בסמ"ק [מצוה קי"ב] מפורש שיש חיוב תוכחה [וגם חיוב ערבות] בין בשוגג ובין במזיד.

עוד יש ליישב כלפי מצות תוכחה, עפ"י מה שהעלה הגרי"פ בפירושו לספה"מ הר"ס [ח"ג ע' רד:]: בדעת הר"מ [פ"ו דעות], דדין תוכחה אינו אלא אחר שחטא, אבל לפני שחטא אינו מחוייב להוכיחו, ויל"ד. וכלפי חוב הערבות יש לדון ליישב, דדין ערבות נאמר, שכל ישראל נענשים על העבירה של אחד מהם, משום שכל ישראל ערבין זה לזה, אך אין בכך איסור כלל, [ביותר למ"ד בסנהדרין (דף מד:)] דאף על הנסתרות יש ערבות].

תניא בברכות [דף יט:]: אר"י א"ר המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק, ושם שו"ט בטעם מה שאין בזה היתר של כבוד הבריות, ומשני דאין עצה ואין תבונה במקום שעובר ל"ת שבתורה, ולא ילפינן מהיתר מת מצוה דשאני הכא שהוא בקום ועשה, והר"מ [פ"י כלאים הכ"ט] כתב ז"ל, הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו עליו מיד, הרי שגרס בש"ס דמיירי שרואה כלאים על חבירו.

אכן הרא"ש [נדה פ"ט הל' כלאים סי' ו'] כ' ז"ל, המוצא כלאים 'בבגדו' אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', וצריך לפושטו אפילו בשוק, אבל אם אדם רואה כלאים בבגדו 'חברו' והלובש כלאים אינו יודע, אין לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו, דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישו משוגג, עכ"ל, ובשו"ע [יו"ד סי' ש"ג ס"א] פסק כהר"מ, והרמ"א כהרא"ש, ובב"כ כ' דהר"מ לא פליג על הרא"ש, אכן בשאג"א [סי' נ"ח] הכריע הר"מ.

ובנ"ב [מהדו"ק או"ח סי' ל"ה ד"ה והנה] ביאר פלוגתת הר"מ והרא"ש, דדעת הר"מ דעל עבירה שהיא נעשית בקום ועשה אין היתר של כבוד הבריות, וה"נ הלובשו עובר בקום ועשה, וממילא חייב להפרישו, אך הרא"ש ס"ל דאף שהעברין עובר על האיסור בקום ועשה, מ"מ אנו דנים על חיובו של זה להוכיחו, וכלפי חיוב זה שפיר יש היתר של כבוד הבריות בשב ואל תעשה, [ואף שכלפי עצם העבירה אין היתר].

ובפשטו יש לבאר פלוגתתם, דדעת הר"מ דכל היתר של כבוד הבריות הוא רק כאשר הוא באמת דוחה את עיקרו של הלאו, אך בני"ד שאין דחייה על הלאו מאחר שהוא נעשה בקום ועשה אין היתר של כבוד הבריות.

ויש להוסיף בביאור פלוגתתם, דאמנם כלפי מצות הוכח תוכיח י"ל שנדחה מפני כבוד הבריות [וכדעת הרא"ש], היינו דוקא כלפי מצות תוכחה שהוא מצוה מסוימת של המוכיח, אך עדיין חייב לאפרושי חבירו מאיסורא מדין ערבות, וכ"ה בריטב"א קידושין [דף כז.]: דמדין ערבות חייב לאפרושי מאיסורא, וכל אחד מישראל בעל דין לדאוג שלא יחטא חבירו, וא"כ כיון דכלפי חבירו אין היתר חייב להוכיחו לפשוט הכלאים.

והב"ח [יו"ד סי' ש"ג] ביאר שיטת הרא"ש הנ"ל ז"ל, אין חיוב אמירה זו אלא מדרבנן, דאסמכוה אולפני עור לא תתן מכשול, גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת [דלא תסור], ואין צריך לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו, עכ"ד, ובפרי יצחק [ח"א סי' נ"ג בסופו] כתב ח"ל, דברי הב"ח תמוהים, דבדאי החיוב להודיעו ולהפרישו הוא מן התורה, והוא מפורש בתורה הוכח תוכיח, ודרשו חז"ל וכשלו איש באחיו מלמד שכולם ערבים זל"ז, ואולי יש ליישב דברי הב"ח, דכלפי חיוב תוכחה ודאי חשוב כאין בו מעשה, ובוזה הדינן למה שאמרו בש"ס דלאו שאין בו מעשה נדחה מפני כבוד הבריות [דילפינן מטומאת כהנים], וכל הגידון רק מדין ערבות דחשיב כאילו הוא עושה, בזה דעת הב"ח דחיוב האמירה מדין ערבות בזה אינו אלא מדרבנן, והיינו דאף דכל ישראל נענשים זע"ז, מ"מ חובת הפרשה ואמירה אינו חובה אלא מדרבנן מכה דין הערבות, וצ"ת.

ובאמרי בינה [הל' טריפות סי' ז'] הביא מה שכתב הר"מ בפיה"מ תרומות [פ"ו מ"ג] דבדעת הר"מ נראה דאיסור מן התורה לסייע ידי העובר עבירה, והוא ממאמר הכתוב 'אל תשת ידך עם רשע', וכפי שיבאר לקמן.

דברי האחרונים בישוב סתירת קמאי בדין מסייע ידי עוברי עבירה

א. בנכרי ומומר ב. אית ליה ג. בשעת מעשה ד. תובע האיסור ובמסייע בנכרי ומומר א. תוכחה ב. ערבות ג. לפני"ע ד. לא תאכילום
בטורי אבן [בקו"א] תמה דהרא"ש סותר משנתו, דהנה בע"ז [דף ו:]: אמרו דאיסור להניח מכשול לפני חבירו דכתיב ולפני עור לא תתן מכשול, וכתבו בתוס' [ד"ה מנין] וברא"ש [שם סי' ב'] דהיינו דוקא אם יש לחוש שיעשה איסור, ועפ"י כתבו דאיסור להושיט דבר איסור למומרין במקום שאין המומר יכול לקחתו, ומשום דמסתמא יאכל האיסור, עכ"ד, ומשמע מדבריהם דאם יכול לקחתו מותר לסייע בידו ואף מדרבנן, וצ"ע.

הרמ"א [יו"ד סי' קנ"א ס"א] הביא שיטת הראשונים הנ"ל בע"ז דאין איסור לסייע ידי עוברי עבירה [כשאין איסור לפני עור], וכתב שכן נהגו להקל, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, וכדעת התוס' והרא"ש בסוגין דאיסור,

בש"ך [סק"ו] עמד בקושיט הט"א הנ"ל, וכתב דבאמת אין בזה פלוגתא, דבישראל איסור לסייעו מדרבנן [דלא כהכרעת הרמ"א], ולא התירו הראשונים בע"ז לסייע אלא בעכו"ם או מומר שאי"צ להפרישם מאיסור.

וכן במג"א [סי' שמ"ז סק"ד] העלה כדברי הש"ך דכל דברי הראשונים בע"ז להתיר לסייע לעברין בנכרי מיירי, וכן הוכיח מסוגיא דע"ז [דף ו:]: דמותר למכור בהמה לנכרי אם יש לו בהמות אחרות, אכן כתב דברש"י ע"ז [דף נה. ד"ה דורכין] דאיסור לסייע ידי עכו"ם במה שהזוהר, וכ"ה בתשב"ץ [ח"ג סי' קל"ג] יעו"יש, וכן הוכיח בברכי יוסף [יו"ד שם] מלשון הר"מ [פ"ח שמיטה ה"ח] דאיסור לומר תתחזק לעכו"ם העובר עבירה.

וכ"ז תלוי במקור מה שאסרו חכמים לסייע ידי עוברי עבירה, הריטב"א בע"ז [דף ו:]: הוכיר ענין חובת המחאה, וכן דין דכל ישראל ערבין זה לזה, ומכח זה אסרו לסייע ידי עוברי עבירה, והביאו באבני"ז [יו"ד סי' קט"ו], ודין תוכחה וערבות ודאי ליתא אלא בישראל, ואילו הב"ח [יו"ד סי' ש"ג] ביאר שיטת הרא"ש בהלכות כלאים הנ"ל דהחיוב להפריש חבירו מן האיסור אסמכוה אולפני עור, ולפני עור ישנו גם בגוי [ע"ז ו:]: וברשב"א בעבוה"ק [ש"ג פ"ה] הביא דינא דמתניתין וסיים ז"ל, ויש מי שהורה שאסור לעשות כן משום לפני עור, עכ"ד, וע"כ מיירי בחד עברא דנהרא, וא"כ משמע דאיסור מסייע נגזר מדרבנן מדין לפני עור.

ברם זה צ"ע, שהרי הרא"ש בסוגיין כתב שהוא נגזר מדינא דקטן האוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, אשר עיקרו נגזר מכח הדין דלא תאכילום [בין אם כוונתו לדין הפרשה מאיסור כהב"י בין אם כוונתו לאיסור ספיה כהאחיעזר דלק], וענינו שנצטוינו שלא יעשה חפצא דאיסורא אף בידי קטן, וכ"ש שלא יסייע ידי עוברי עבירה, וזהו לכאורה דלא כהב"ח שהוא נגזר מכח דינא דלפני עור, ומעתה י"ע בדין לא תאכילום בנכרי.

וברשב"א נדה [דף ס:]: בביאור פלוגתא דר' יוחנן ור' ינאי האם מותר להלביש כלאים למת, דדעת ר' ינאי דאיסור מכח דינא דלא תאכילום, וכדרך שאסור לספות איסור לקטנים, ודעת ר' יוחנן דשרי מכח דינא דבמתים חפשי דכיון שמת נעשה חפשי מן המצוות כמפורש שם בסוגיא, הרי דאיסורא דלא תאכילום ישנו גם במת, וא"כ שפיר י"ל דאין זה מחמת לתא דחבריה, אלא שלא יעשה האיסור, וא"כ אף ע"י נכרי אסור.

ומצאתי למש"כ הגראמ"ה במכתבו אל בעל המלבושי יו"ט [פלפולים סי' ד'] ז"ל, אשר חקר כת"ר אם אסור להושיט אבר מן החי לנכרי קטן, נראה לי לאיסור, דכיון דכתיב לא תאכילום, וילפינן לכל האיסורים שאסור להאכילם להאסור בהם, הן ישראל או ב"ג, קטן וגדול בכלל, דאל"ה אמאי מחשבינן בחולין [דף קט:]: לאמ"ה איסור שאי אתה יכול להאכילו לאחרים עכ"ד, והמלבושי יו"ט כתב שהיא ראייה שאין עליה תשובה.

ברם עדיין צ"ע בעיקר שיטת הריטב"א, דבע"ז מבואר מדבריו כשיטת רש"י דאיסור לסייע עברין נכרי, ואילו הריטב"א גופיה כתב דחובת ההפרשה מן האיסור נלמד מדין תוכחה או לפני"ע, וזה ליתא בנכרי, וצ"ת.

בגדול מרבבה הק' על הש"ך, למה אין חיוב להפריש את המומר מן האיסור, והרי ישראל שחטא ישראל הוא, [וכן תמה בחו"י סי' קפ"ה], ותיירך דכוונת הש"ך דדין לאפרושי מאיסורא אינו בעבירה בשוגג, וכההיא דסוגין דמיירי כשהעני או בעה"ב שגוגין, אבל בישראל הרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה אפילו אינו מומר גמור אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך, ומומר דנקט הש"ך הכוונה לכל המומר לאותה עבירה.

ובאבני"ז [יו"ד סי' קכ"ו] כ' ז"ל, תירוצ' הדג"מ פליאה דעת ממני, שהוא כתב דבמזיד אין מצווין להפרישו, והרי במ"ע מכין אותו עד שתצא נפשו, ומסתמא ה"ה בל"ת כשעדיין לא עבר, וא"ת שכ"ז אם בידם להכריח החוטא שלא יעבור, אבל אם אין בידם רק ליקח החפץ ממנו שלא יוכל לעבור אין מחוייבין, גם הא ליתא, שהרי כ' הר"ן [כתובות פו.]: גבי פריעת בע"ח דעד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו, וע"י פרי יצחק שם.

ובפשטו יש ליישב קושיט האבני"ז עפ"י הקצוה"ח [סי' ג'] דדין כפיה שבמצוות עשה מסורה רק על ב"ד, ובל"ת הגידון הוא רק מדין תוכחה ואפרושי מאיסורא, וא"כ י"ל דבמזיד ליכא להך מילתא, וגם י"ל דליקח ממנו החפץ אין הכרח כסברת האבני"ז, אלא שבאמת עיקר דברי הש"ך עדיין צ"ע למה אין חיוב להפרישו מאיסור, הן מדין תוכחה [לדעת הר"מ הנ"ל], הן מדין ערבות [לדעת הריטב"א הנ"ל], וצ"ע. ומבואר מדברי הש"ך כדברי הקוב"ש ביצה [אות ס"ו] שהביא מהתנא

דבי אליהו דאין מצות תוכחה במי שיצא מכלל עמך, דכתיב הוכח תוכיח את 'עמיתך', וכתב בקוב"ש דמ"מ חיובא דערבות ישנו גם במי שיצא מכלל ישראל, שוב הביא [אות ס"ו] לדברי רבינו יונה בשע"ת דעיקר מצות תוכחה היא משום שנתפס על עונו, וזהו דכתיב ולא תשא עליו חטא, וא"כ מוכרח דמי שאינו מצווה להוכיחו גם חיובא דערבות אין כלפיו.

ובאבני"ז [שם סק"ג] ביאר דברי הש"ך, דדין ערבות נלמד בשבועות [דף לט.]: מדכתיב 'וכשלו איש באחיו' איש בעון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבין זה לזה, ומוקי לה כשיש בידו למחות ואינו מוחה, והנה קי"ל מומר מותר להלוותו ברבית, ומקורו בספר התרומות [שער מ"ו ח"א סק"ה] בשם הרמב"ן דמומר לא מקרי אחיך, וא"כ אינו בכלל ערבות אחר שכתוב שם 'וכשלו איש באחיו', וכ"כ בעין יצחק [אה"ע ח"א סי' א' סק"ו].

בביאור הגר"א [יו"ד שם סק"ח ט'] כתב ליישב סתירת דברי הראשונים, דלעולם איסור לסייע נכרי במעשה עבירה, ומה שהתירו הראשונים לסייע בעכו"ם היינו דוקא בדאית ליה, דזה אינו נחשב אף סיוע, עכ"ל. בבנין ציון [סי' ט"ו] ובמרומי שדה [ח"ב סי' ל"א] תמהו על דברי הש"ך כתמיחת החו"י והדג"מ הנ"ל שהרי מומר כישראל, ולכן תירצו סתירת דברי הראשונים שיש לחלק מסברא בין מסייע בשעת העבירה דאיסור, למסייע לפני מעשה העבירה דשרי אף בישראל, ובנידון דידן שהבעה"ב עומד ומחוייב החפץ והעני מוציא מתוך ידו, זה נחשב סיוע בעצם העבירה דאיסור, ויעו"ש שפלפלו מדברי התלמודים ובדברי הראשונים.

ובמג"א [סי' קס"ג סק"ב] כתב על מש"כ הרמ"א שאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור ז"ל, נ"ל דוקא כשנתן לו משלו, אבל אם הפרוכה של האוכל רק שהוא מושיטו לו שרי, דהא אם לא הי' מושיט לו נטלו ממילא וכו', ועמש"כ סי' שמ"ז, ואפשר דמ"מ איכא מסייע ידי עוברי עבירה וכו', עכ"ד, והמחצה"ש תמה דודאי יש איסור מסייע, ותיירץ בבנין ציון ד"ל דאיסור מסייע רק להושיט לפיו ולסייע בעבירה עצמה.

עוד כתב בבנין ציון לחלק בין אופן שהעברין תובע את האיסור להדיא, לבין אופן שאינו מוכרח שיעבור איסור ויש לחלות שלא יעבור האיסור, ולכן בני"ד דודאי יעבור איסור אסור לסייע ידי עוברי עבירה, יעו"יש, ומדבריו נראה שזה עיקר הסברא גם לתירוצו הראשון, דכל שהוא רק מושיט לו את האיסור אין הכרח שיעשה את האיסור, אך אם מאכילו בידים את האיסור ודאי יעשה איסור, יעו"יש היטב בכל דבריו. אמנם לכאורה נראה בביאור החילוק באופן אחר, דאיסור מסייע ליתא אלא אם הוא מצטרף עם עצם מעשה העבירה, והיינו כגון שמאכיל את העברין, ובוזה יש לומר דגם כאשר הבעה"ב מחוייב החפץ בידו כדי שהעני יציאנו לרה"ר, הרי שהוא מצטרף לעצם מעשה האיסור, כי ידו משויה ליה להחפץ ההנחה ברה"י, וכאשר העני עוקר הרי שהעקירה נעשית מתוך ידו שלו, ולכן זה נחשב כסיוע בעצם מעשה העבירה, וזה חידוש.

[והנה עיקר החילוק בין מניח מכשול לפני העברין לבין מאכילו האיסור מצינו בדברי מלכ"א [ח"א חו"מ סי' ק"ג] שחידש דכל הפטור בחד עברא דנהרא הוא רק לענין מושיט האיסור, אך במאכיל חבירו איסור אף בחד עברא דנהרא עובר בלאו דלפני"ע מדאורייתא, אכן האחרונים הנ"ל נחלקו עליו דאף במאכיל חבירו אין איסור תורה, וגם הרי ענין זה ודאי לא שייך בסוגיין, דהחזקת חפץ ברה"י אינו נחשב כמאכיל איסור].

האם הבעה"ב מוזהר משום איסור ספייה ובדין ספייה בגדול

הקשו בתוס' ובראשונים במה שאמרו כאן דבבא דרישא פטור ומותר, דאף דמיירי בגוונא שאין לפני עור [בחד עברא דנהרא, מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא לסייע ידי עוברי עבירה וחייב להפרישו מאיסור]. והרא"ש [סי' א'] הוסיף בזה על דברי התוס', דמ"מ איסורא דרבנן איכא, דאפילו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, כ"ש גדול שלא יסייע לו, וכ"ה בתורא"ש, יעו"ש מה שתירצו, וחלק מדבריהם הובא לקמן.

באחיעזר [ח"ג סי' פ"א סק"ז] הקשה דהלא קי"ל דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, וכ"ה בר"מ [פ"י מאכ"ס הכ"ז], ודווקא בדרך ספייה אסור מה"ת, ולכן פירש כוונת הרא"ש דמיירי בדרך ספייה.

ומעתה הקשה באחיעזר למה כתב הרא"ש שאין בזה אלא איסור דרבנן, והלא איסור ספייה איסור דאורייתא הוא לדעת רוב הראשונים, [ביותר לדעת האחיעזר דע"כ הרא"ש דיבר בדרך של ספייה], וכן קשה לדעת הב"י דדעת הרא"ש כאן דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו מדאורייתא, דא"כ למה אין איסור תורה בסיוע להמוציא, והוכיח האחיעזר מזה דאין איסור ספייה אלא לקטן ולא לגדול, דלא תאכילום בקטן כתיב.

וטעם לדבר כתב באחיעזר, דגדול העושה על דעת עצמו אין איסור לספות לו איסור, עכ"ד, אכן זה אינו מכונן אלא כאשר עובר עבירה בזדון, אך כאשר עובר בשוגג אין עושה האיסור על דעת עצמו, ולכן יש לבאר שיטתו באופן אחר, דכל האיסור לא תאכילום הוא במה שהוא מאכיל איסור למי שאינו בר חיובא, אך במי שהוא עצמו בר חיובא אין שם האיסור מתייחס להמאכיל, אלא להבר חיובא בעצמו, ואף ששוגג הוא.

ומצאתי שנחלקו בזה האחרונים, שבפמ"ג [סי' רמ"ג בא"א סק"ג] כתב דאין לא תאכילום להאכיל גדול, והטעם לזה דבקטן יש לחוש דילמא אתי למיסרך וימשיך לאכול, [והנה בחת"ס כתב דזה הטעם לאיסור ספייה, ותמה עליו החת"ס דא"כ למה יש איסור ספייה לשוטה, ולמש"נ לעיל הסברא מובנת, אכן במנח"ח [מצוה רל"ב סק"ג] כתב שיש איסור

ספיה בגדול, וכ"כ במלבושי יו"ט בפלפולים שבסוף הספר (יו"ד סי' ד').

ובריטב"א יבמות [דף יד]: בפלוגתא ב"ש ובי"ה האם מותר לייבם את צרת הערה, ונמצא דבני צרות שהיה במשפחות ב"ש היו ממזרים לדעת ב"ה, וכתב שם מדינא אסור למסיפי להו בידים, כדאמרין בחולין [דף קיא]: חס ליה לזרעי דאבא בר אבא למסיפי מידי דלא ס"ל, מ"מ לא מחייבי לאפרושינהו כיון דלדידהו היתר גמור הוא, ובקוב"ש ביצה שם כתב דמשמע דכוונתו מדין איסור ספיה, הרי שיש ספיה בגדול. ובעיקר קושיית האחיעזר על הרא"ש, כבר עמד על כך בב"י [או"ח סי' שמ"ג], והוכיח מדברי הרא"ש אלו דס"ל כמ"ד דקטן אוכל נבילות ב"יד מצווין להפרישו, [והמהרצ"ח כאן דחה הרא"י, דכוונת הרא"ש דאם לחד מ"ד מצווין להפרישו, כ"ש שלכו"ע אין להאכילן], ואף בקוב"ש ביצה [אות סי'] עמד בזה, ופירש דדעת הרא"ש דאף דמה"ת אסור רק דרך ספי, מ"מ מדרבנן מצווין להפריש את הקטן מאיסור, וכ"ש שאין לספות לגדול.

[ברם עדיין צ"ע בעיקר דברי הרא"ש, שהוכיח לאסור מדרבנן לסייע ידי עוברי עבירה, ממה שנצטוונו מן התורה להפריש את הקטנים מן האיסור, ונראה דכוונת הרא"ש להגדיר איסור זה שאסרו חכמים שלא לסייע ידי עוברי עבירה, דאין זה מחמת לתא דלפני עור כלל, אלא מחמת גופו של איסור שלא יהא נעשה, דאם הקפידה תורה על החפצא דאיסורא שלא יהא נעשה, א"כ ראוי לאסור לסייע גדול בהחפצא דאיסורא].

בחומר לפני עור בדין א. שבת ב. ג' חמורות

הרא"ש [סי' א] כתב ליישב קושיית הראשונים למה אין אסור מדין לפני עור, וע"ג דאיכא איסורא דלפני עור לא איירינן הכא אלא באיסורי שבת, וקרי ליה פטור ומותר כיון דליכא איסור משום שבת, עכ"ל.

והגרע"א בשבת שם ביאר דברי הרא"ש, דנפ"מ רבתא בזה דהוא מותר מדין שבת, דהנה נחלקו הראשונים בעירובין [דף טו]. בדין העובר איסור דרבנן בשבת אם נעשה מומר לכל התורה, כשם שהעובר על איסור תורה של שבת נעשה מומר לכל התורה [כמבואר בעירובין שם וחולין ה.], ומעתה קמ"ל הש"ס דאף הבעה"ב מסייע או מכשילו לעני, מ"מ אינו נעשה מומר לכל התורה, יען דאיסור שבת אין כאן, עכ"ל הגרע"א.

ויש לפלפל בפלוגתת הראשונים בזה, עפ"י מה שחקרו האחרונים בגדר לאו דלפני עור, האם הוא לאו מסוים לכל איסור ואיסור שבתורה, באופן דלפ"ז נמצא דלאו דלפני עור דשבת נידון כלפני עור מסוים של שבת, וא"כ חומרא דמלאכת שבת חלה אף בלאו דלפני עור, או דנימא דאיסור כללי הוא לכל המצוות שאסור להניח מכשול בפני חבריו, ואין שם איסור שבת נתפס במסוים במכשלה זו של איסור שבת, וא"כ אין נעשה מומר.

וכבר נחלקו הראשונים בסנהדרין [דף עד]: באם לפני עור דג' עבירות נידון כאבזרייהו שצריך למסור נפש עליהם, דדעת הרמב"ן דאינו נידון כאבזרייהו, ואילו בבעל המאור מבואר דצריך למסור נפשו על כך [זולת באונסין להנאת עצמן], דלפני עור דג' חמורות נידון כחמורות, וא"כ לכאורה ה"נ לפני עור דשבת נידון כאיסור שבת שאין נדחה מפני סכנת אבר, אכן באמת הרי הרמ"א [יו"ד סי' קנ"ז ס"א] פסק דלינא כדעת הרמב"ן.

ובקובץ הערות [סי' מ"ח סק"ט ובהשמטות] צידד דאף לדעת הרמב"ן דאין צריך למסור נפש שלא לעובר בלפני עור דג' חמורות, היינו דוקא כאשר מכשיל נכרי, אך כאשר מכשיל אחד מישראל צריך למסור נפשו מדינא דערבות, דכיון דכל ישראל ערבים זה לזה, הרי שהוא נתפס בעונו, [ומה דמשמע ברמב"ן בפרשת כי תשא דאהרן לא היה צריך למסור"ו שלא יחסאו בעגל, היינו משום דעדיין לא נתערבו זב"ו עד שעברו את הירדן].

הלא מעתה יש ליישב שיטת התוס' שלא תירצו כהרא"ש, דסבירא להו דאף לפני עור דשבת חשיב איסור של שבת, ואף גם זאת דאיסור מסייע דרבנן גדרו כגדר לפני עור, ולכן הוקשה להתוס' דמאי שנא מעוקר בלא מניח, והא גם בזה איכא מיהא איסור משום לפני עור ומסייע, ולא תי' כדעת הרא"ש, ועמשי"נ בפרשת אחרי מות [פ"ה פ"ה] בדין הכשלת הרופא לחלל את השבת להצלת אבר, דסתם לאוין נדחין מפני סכנת אבר.

והנה הובאה לעיל קושיית הגהות מהרצ"ח למה כתבו תוס' דיש כאן איסור דרבנן של מסייע, הא גדולה מזו מחויב הוא מן התורה למנוע כמבואר בר"מ [ספה"מ מצוה ק"ה] שנצטוונו למנוע הרוצה לחטוא בתוכחה מדכתוב הוכח תוכיח, ולמש"נ י"ל, דדוקא לפני עור או איסורא דמסייע הוי מאיסורי שבת, וא"כ אין ליישב כדברי הרא"ש דפטור ומותר בהלכות שבת, אף ביטול מצות הוכח תוכיח ודאי אינו ביטול עשה דשבת.

אכן אין הדברים מוכרחים, דאף אם נימא דאיסור לפני עור של עבירות החמורות חשיבי כאבזרייהו דידהו, היינו משום ד"ל דדין ירהג ולא יעבור נאמר בכל איסורי ע"ז וגיל"ע ושפ"י, ולפני עור דידהו כאבזרייהו דידהו, ברם לענין מה דהמחלל שבת נעשה מומר, אין זה תלוי באבזרייהו דשבת, אלא תלוי רק במה דחשיבא מלאכת שבת, והארכתי לקמן, וא"כ י"ל דאף דלפני עור חשיב איסורא דשבת, מ"מ אי"ו מלאכת שבת.

ובאחיעזר [ח"ג סי' פ"א סק"ג ד"ה ושמתין] שהביא בשם הגר"ח שאמר ליישב קושיית רבוותא למ"ל קרא דהאב מוזהר על שביטת בנו, תיפ"ל שאסור משום איסור ספיה, ותירץ דאם משום הלאו דלא

תאכילום לא הוי אלא איסור בעלמא, ובזה חדית לן קרא דלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך דהוי איסור דשבת, ונפ"מ שנעשה מומר לכל התורה, חזינן דכיון שעל ידיו נעשה מלאכה שייך שיהא נעשה מומר, וא"כ ה"נ דכוותה.

שו"ר בשפת אמת שהביא לדברי הגרע"א, ומדבריו נראה דכלפי איסור לפני עור באמת אינו נעשה מומר לשבת, אך כלפי איסור מסייע ידי עוברי עבירה ודאי איסור שבת הוא, ונעשה מומר לכל התורה.

וכפי הנראה כוונתו בזה, דאיסור לפני עור הוי איסור בהנחת המכשול, [ולדעת היד מלאכי עובר בלאו בהנחת המכשול אף אם לא עשה האיסור], וע"כ דאיסור כולל הוא לכל התורה לכל יניח לפניו מכשול, אך איסור מסייע עיקרו במה שמשותף עם מעשה האיסור של חבריו, וכל שלא עבר חבריו לא חשיב מסייע, ובזה כל שנעשה חילול שבת הרי המסייע משותף במעשה איסור זה, וכע"ז מבואר באחיעזר [ח"ג סי' פ"א סק"ז].

בשלטי הגיבורים שבת [דף סד:]: הוכיח דמותר לילך עם פאה נכרית ממה דתנן שם דמותר לצאת בפאה נכרית לחצר, והש"ס מוקים לה בנשואה וכדי שלא תתנגה על בעלה, וכ"ד הרמ"א [או"ח סי' ע"ה ס"ב] דמותר לקרות קר"ש כנגדה, ובבאר שבע [סי' י"ח] כתב שיש לדחות דכוונת המשנה היא דמהלכות שבת מותר, אמנם אסור מטעם דת יהודית, כדברי הראשונים בסוגיין שתירצו דמדין שבת מותר ואסור מטעם לפני עור.

אכן לדברי הגרע"א אין דברי הבאר שבע מוכרחים, שכאן בסוגיין שפיר יש נפ"מ במה שמותר מדין שבת, שאינו נעשה מומר, אך התם יל"ד דאין שום נפ"מ במה שמותר מדין שבת, שהרי אף במה שאמרו חכמים שלא לצאת שמא יצא בו לרה"ר ויטלטל אין כאן מלאכת הוצאה, אלא גזירה בעלמא היא, וא"כ אף מדרבנן אין כאן מלאכה, להיות מומר על כך, והארכתי לקמן [פסיקא ד"ה פטורי] דאין נעשה מומר אלא על 'מלאכת שבת'.

ודברינו אלו תלויים במה שנחלקו הראשונים אם בכל הדברים שאסרו חכמים לטלטל בחצר, אם אסרו גם בבית ובחצר המעורבת, דדעת הר"מ שלא אסרו אלא בחצר שאינה מעורבת דדמיה לרה"ר, ודעת הרשב"א שאסרו גם בבית, והובאה פלוגתתם בשו"ע [סי' ש"ג סי"ח], שכן אם לא אסרו אלא בחצר שאינה מעורבת הרי שגדר האיסור הוא מחמת לתא דהוצאת שבת, אך אם אסרו גם בבית אין איסורו אלא גזירה.

אלא דבאמת עיקר דברי הגרע"א צ"ע, דהלא בחידושי הר"ן כתב כתירוצו של הרא"ש, הגם שהגרע"א עצמו [יו"ד סי' ב' ס"ה בסופן] העלה דדעת הר"ן גופיה דעל מילי דרבנן דשבת אינו נעשה מומר לכל התורה.

פלוגתת הראשונים בביאור 'פטורי דאתי לידי חיוב חטאת'

א. עקירות ב. הוצאות ג. הנחות ד. פשיטת יד ה. מלאכה שלמה פטורי דאתי לידי חיוב חטאת קא חשיב, פטורי דלא אתי בהו לידי חיוב חטאת לא קא חשיב.

פרש"י [ד"ה פטורי] וז"ל, כגון עקירות שהן תחלת המלאכה, דאיכא למגור דילמא גמר לה, אבל הנחות לא מצי למיתי לידי חיוב חטאת. [ויש להקשות היאך אפשר להנך פטורי לבוא לידי חיוב חטאת, והרי מאחר שלא היתה בדעתו להניחה נמצא דאף אם יניח פטור שלא היתה מחשבתו משעה ראשונה לכך, כמבואר שבת [דף ה:]: בדין המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך והוציאן פטור, ולקמן (פי' שניהם פטורין וכו') הארכתי בזה].

בתוס' [ד"ה פטורי] הקשה הר"י על פרש"י וז"ל, דעקירה בלא הוצאה אינה אלא טלטול בעלמא, ואין בה דררא דחיוב חטאת כלל, עכ"ל. ובביאור פלוגתתם נראה, דדעת רש"י דעיקר חיוב הוצאה על העקירה, כלשון הבעה"מ בריש מכליתין, ולכן אף דעקירה בלבד אינה אלא טלטול, מ"מ כל שהעקירה מצטרפת להוצאה שלימה, הרי ששם עקירה עליה, [עד דפריץ לקמן שגם הראשון יתחייב קרבן כדלקמן], וממילא בא לידי חטאת.

[ובתוצ"ח (סי' ז' סק"ד) הביא לשון רש"י לק' (ד"ה ידו) ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה, דמשמע דדין עקירה והנחה רק לאשוויי ההוצאה כדרך, והקשה מדברי רש"י כאן דעקירה חשיבא תחילת הוצאה, יעו"ש].

ובתוס' הביאו פירוש ריב"א, דפטורי דאתי לידי חיוב חטאת היינו אותו שעושה ההוצאה מרשות לרשות, שברישא היה חייב, והכא קמ"ל דכיון שחסר עקירה או הנחה פטור, וכן פירש הרשב"א בשם הבעה"מ. וכפי הנראה דדעת התוס' דעיקר החיוב הוא על ההוצאה, ויעוין לקמן שהארכתי מדברי רבוותא ה' צדדים בחיובא דהוצאה, א. עקירה ב. הנחה ג. עקירה הוצאה והנחה ד. עקירה והנחה בלא הוצאה ה. הוצאה לחוד.

הרמב"ן פירש שאותו שמניח הוא העושה מלאכה, שהוא המחייב אותו חטאת, [והוסיף הרשב"א שעל זה הוא דמתמה הש"ס לקמן למה לא יתחייב המניח שגמר המלאכה, כמבואר בתוס' (ד"ה שניהם)]. וברש"י הביא עוד בשם רבותיו, פשיטת יד לפניו בין מלאה בין ריקנית היא תחילת המעשה, והקשו הראשונים דאם פשט ידו ולא עשה כלום אף מדרבנן מותר, ובתורא"ש פירש דכוונת רבותיו כדברי התוס' הנ"ל.

לשון הרשב"א בעבוה"ק [ש"ג פ"ה] וז"ל, לא נתן הוא לתוך יד חבריו, אלא שנטל חבריו העומד בפנים מתוך ידו שניהם פטורין, אבל אסור לשיניהם לעשות כן שעל ידי שניהם נגמרה המלאכה, זה עקר וזה הניח וכו', וכן פירש בסיפא דמתני', וכתב בשפת אמת דמדברי הרשב"א

נראה דכל האיסור מדרבנן הוא דוקא משום דאתעבידא מלאכה מבינייהו, אבל בהוצאה לבד או עקירה לבד או הנחה לבד מותר מדרבנן, והארכתי לקמן.

והנה בפמ"ג בפתיחה להלכות שבת [סק"ג ד"ה ויל"ע] כתב וז"ל, יש לעיין בריש שבת [דף ג.], זה עוקר וזה מניח, משמע איסור תורה יש שם, היינו דמ"מ איתעבידא מלאכה, ואין הכי נמי דאחד עוקר ולא מניח ליכא איסור תורה דחצי שיעור, דאין זה ח"ש, ומ"מ שם איסור דרבנן יש, ועיין פרש"י [דף ב. ד"ה שהן ארבע] מדבריהם הוסיפו אפילו כה"ג הוה דרבנן, עכ"ל, הרי שצייד דאסור מה"ת דאיתעבידא מלאכה מבינייהו.

הרי שלפי דברי הפמ"ג יש לפרש דלכן לא נקט המשנה אלא ד' אלו שזה עוקר וזה מניח כי אז באמת אסור מדאורייתא, ועל דרכו של הרשב"א, ובגוונא דזה עוקר וזה מניח אסור מדרבנן, ולא מנווה במשנה כיון שאין איסורו מדאורייתא, אך ברשב"א דנקט דאף באיתעבידא מלאכה מבינייהו ליכא אלא איסור דרבנן, הרי משמע דאם עקר ולא הניח או הוציא בלא עקירה והנחה שרי מדרבנן, ולקמן הארכתי בביאור דברי הרשב"א.

ובעיקר דברי הפמ"ג הנ"ל לדון דזה עוקר וזה מניח יש בו איסור תורה, יעוין מש"נ לקמן [פסיקא שנים ועשו אותה פטורין] מדברי רבוותא שנחלקו בזה.

ביאור החת"ס והרש"י דחשיב רק עקירות משום איסור ח"ש ופלפול לחלק בין איסור ח"ש דעקירה לבד לבין איסור ח"ש דהנחה לבד

בחת"ס בשבת [דף ב.], וברש"ש כאן כתבו לפרש על דרכו של רש"י, דלא חשיב אלא עקירות משום דבאמת רק בעקירות יש איסור תורה, מדין חצי שיעור אסור מה"ת, דהנה ביומא [דף עד.], מפרש דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי, והיינו דוקא באם עקר, כי אז חזי לאיצטרופי באם יוציא ויניח, אך בהנחה לחוד תו לא חזי לאיצטרופי, ולכן פירשו דלא נקט התנא אלא מה דאסור מדאורייתא מדין חצי שיעור, עכ"ל.

[ובחת"ס הביא שכן מוכרח בירושלמי דמבואר שם דכולהו מתני' יש איסור תורה, דס"ל כדמדייק בשבועות (דף ה.) מהא דתנן שם גם מראות נגעים ב' שהן ד' וכולהו לחיובא, וא"כ אף הכא במשנה דשבת נימא דכולהו לחיובא, וכתב בחת"ס דהוא כדפי' התוס' בשבועות שם (ד"ה שתים) דשתים שהן ד' בפנים היינו שמביא קרבן בפנים, ושתים שהן ד' בחוץ שפטור מקרבן, משמע דאיסור דאורייתא מיהא איכא, יעו"ש].

אכן בשפת אמת דייק דבדברי הר"מ [פ"ב שבת ה"ט] נראה דעקירה לחוד או הנחה לחוד אסור מה"ת, שכן כתב שם וז"ל, אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא כשיעור המועיל וכו', ויעקור מרשות זו ויניח ברשות שניה, אבל אם עקר ולא הניח או הניח ולא עקר או שהוציא פחות מכשיעור פטור, עכ"ל, משמע דדין עקירה לחוד או הנחה לחוד כדין הוציא פחות מכשיעור, דאסור מדין ח"ש, וכתב שכ"מ בחור [סי' שמ"ו].

ולפי"ו [דדעת הר"מ דבהנחה לחוד אסור משום ח"ש] יקשה [לפי פירושם של החת"ס והרש"י דהתנא נקט מה דאסור מדאורייתא] למה באמת לא נקט התנא גם העקירות וגם ההנחות להיות שניהם אסורין מה"ת.

ויש לדחוק, בהקדם מש"כ בבית מאיר [או"ח סי' שמ"ה] בביאור שיטת רש"י דאין איסור תורה בעקירה בלא הנחה, ואף לא משום איסור ח"ש, דהוא משום דעקירה בלא הנחה חצי מלאכה היא, באופן דנראה דכל זה נכון רק אם נימא דהחפצא של המלאכה היא בכל המעשה כולה מתחילת העקירה עד סוף ההנחה, אך אם נימא דההוצאה לבד היא המלאכה, ואין העקירה וההנחה אלא תנאי החיוב, י"ל דחשיב כח"ש לאסור מה"ת.

[וכע"ז כתב בתוצאות חיים (סי' ג' סק"ו ד"ה ויש) בביאור שיטת הרשב"א בעירובין [דף לג.], בחיובא דמושיט, דאף דאינו חייב אא"כ הניח ע"ג יד חבריו, מ"מ אין זה אלא מתנאי החיוב, ובלא"ה אסור מדין ח"ש].

והנראה בזה לפלפל דבר נפלא, דהנה בשו"ת צפנת פענח [סי' מ"ח] חקר בגדר איסור חצי שיעור, האם הוא איסור פרטי בכל איסור ואיסור מפאת גוף האיסור עצמו, דחצי שיעור חלב אסור מחמת לתא דחלב, וחצי שיעור דם חולק שם איסור לעצמו מחמת לתא דדם, או שהוא איסור כללי שלא לעשות חצי שיעור איסור, וחצי שיעור של איסור בהמה טמאה ושל ערלה הכל שם אחד של איסור, והיינו חצי שיעור מאיסור תורה.

[ונפ"מ בזה כתב בדין מי שאכל חצי שיעור חלב וחצי שיעור דם, האם לוקה מכת מרדות על כל אכילה לחוד, כיון יש כאן ב' איסורים חלוקים, או דשם אחד כולל הוא של חצי שיעור של איסור, ויל"ע בדברין].

ובמל"מ [פ"א חמץ ה"ז] הביא דעת הרא"ם דאף בח"ש יש איסור לאו, כגון האוכל ח"ש חלב עובר בלאו דכל חלב לא תאכלו, כי לשון הכתוב אכילה משמעו אף בפחות מכזית, ואך שנאמר למשה בסניי שאין מלקות על פחות משיעור כזית, [ובפמ"ג [יו"ד סי' ס"ב] כתב דלפי"ו מוכרח כדעת הר"מ (פ"ט מלכים ה"י) דלא ניתנו השיעורים אלא לישראל, אבל ב"נ מוזהר אף בפחות מכזית, דלשון אכילה מצד עצמו משמע אף בכל שהוא].

אכן המל"מ נחלק עליו דבח"ש אין איסור לאו כלל, כי אכילה משמעו דוקא בכזית, וח"ש איסור בעלמא הוא, [ויסוד הדברים מבואר גם בתוס' שבועות (דף כב: ד"ה אהתירא וכג: ד"ה דמוקי) דשבועה

חלה על איסור חצי שיעור, לפי שאינו מושבע ועומד מהר סיני על איסור חצי שיעור, (ובפרשת ויחי פמ"ז פ"א ביארתי דברי התוס'), ואף דאיסור תורה הוא מ"מ יש מקום לשבועה לחול על איסור שאינו מפורש בתורה].

נמצא מתוך פלוגתתם כזאת, לדעת הרא"ם ח"ש דחלב אסור מחמת לתא דחלב, וח"ש של דם אסור מחמת לתא דדם, ולשיטתו איסור ח"ש מפורש בתורה בלאו דכל חלב וכל דם לא תאכלו, אך בדעת המל"מ יש לומר דאיסור חצי שיעור של חלב אינו מחמת לתא דחלב, אלא שהוא איסור כללי לכל האיסורין, שאסור לעשות חצי שיעור איסור, ולכן נחשב כאיסור בעלמא שאינו מפורש בתורה, וכמש"נ.

ובדברי הרמב"ן בתורת האדם בשער הסכנה [בתי"ב] מבו' בהא דיומא [דף פג.] דחולה שצריך לאכול איסור מאכילין אותו הקל הקל תחילה, ודן דאם אין לפנינו אלא ח"ש מן האיסור החמור וח"ש מן האיסור הקל, אין דין ליתן לו הקל הקל תחילה, ואינו מובן למה לענין איסור ח"ש לא יהא בזה דינא דהקל הקל תחילה, הלא ח"ש מאיסור חמור חמיר טפי מח"ש דאיסור קל, [ובאמת כן כתב הוא עצמו בתירוצו הראשון].

וביסוד הדברים מבואר בצפנת פענח [סי' רפ"ח], דאיסור ח"ש אינו חלק מגוף האיסור עצמו, אלא שהוא דין כללי בכל איסורי תורה, באופן דלפ"ז אין נפקותא בין חצי שיעור מאיסור חמור לבין ח"ש מאיסור קל, כי לעולם שם האיסור הוא חצי שיעור, בין שיהא זה ח"ש של איסור שבת, בין שיהא זה ח"ש של מאכלות אסורות, ולכן לענין ח"ש לא נאמר דינא דהקל הקל תחילה, והוא דבר מחודש ונפלא.

והנה באחייעור [ח"ב סי' כ"א בסופו] פלפל בגדר איסור ח"ש, כי הנה ביומא [דף עד.] ק"ל כדעת ר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, וילף לה א. מדכתיב 'כלי חלב, ב. דחזי לאיצטרופי, וכתב באחייעור דבאמת ב' מקורות לאיסור חצי שיעור, וחלוקים המה בגדריהם, א. באופן דחזי לאיצטרופי הוא אסור מחמת גוף האיסור עצמו, ב. באופן שבפועל אינו ראוי לאיצטרופי הרי שכל האיסור הוא איסור כללי של איסור ח"ש.

ונפ"מ בזה כתב באיסור שבועה, דאין שייך לאסור ח"ש משום איסורא דשבועה, שהרי להדיא נשבע על כשיעור מסוים, ואך דמ"מ אסור משום דחזי לאיצטרופי, ומאיך באופן דלא חזי לאיצטרופי, כגון באוכל חצי זית חמץ בסוף הפסח, או באוכל חצי שיעור ענבים בסוף הניזירות, דבזה א"א לאסור משום דחזי לאיצטרופי, בזה מ"מ אסור משום דרשא דכל חלב, ובוה יסוד האיסור הוא משום שם איסורא דחמץ וניזירות, ואכ"מ.

והנה רבוותא קמאי ובתראי הקשו במה שכתוב בתורה בפרשת יתרו [פ"כ פ"ט] לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך, וביבמות [דף קיד.] מוקים לה בגוונא שהקטן עושה על דעת אביו שהאב עובר בלאו, וקשה דבלא"ה מוזהר על כך מדכתיב לא תאכילום, ודרשו ביבמות להזהיר גדולים על הקטנים, ומשמעות הסוגיא שם דאם ספי ליה לקטן חפץ להעבירו ד' אמות ברה"י עובר משום לא תאכילום, וצ"ע.

והגרי"ח תירץ [הובא באחייעור ח"ג סי' פ"א סק"ג ד"ה ושמועתי] דבאמת בכל ספייית איסור מלאכה לבנו יש בזה איסור גם מחמת לאו דלא תאכילום, אלא דמשום הלאו דלא תאכילום לא הוי אלא איסור בעלמא, ובוה חדיית לן קרא דלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך דהוי איסור דשבת, ומבואר ביבמות [דף ו.] וברש"י [ד"ה לאו] דאיסורי שבת חמירי שנעשה בהם מומר לכל התורה, ואף בלאוין שאין עליהם כרת וחטאת.

הלא מעתה [עפ"י דברי אחיעור ח"ב הנ"ל] נמצא דחלוק ביסודו איסורא דח"ש בעקירה בלא הנחה מאיסורא דח"ש בהנחה בלא עקירה, שכן באיסורא דח"ש בעקירה בלא הנחה דחזי לאיצטרופי לאיסור שלם, בזה יסוד האיסור הוא מחמת לתא דאיסור שבת, וא"כ באיסור זה היא נעשה מומר לכל התורה כמבואר בדברי אחיעור, אך באיסורא דח"ש בהנחה לבד, דבוה לא חזי לאיצטרופי אין איסורו מחמת לתא דשבת, וא"כ ניחא מה דנקט תנא דמתני' רק עקירות לבד כיון דחזי לאיצטרופי ואיסור מחמת לתא דאיסור שבת, ויש להוסיף בזה דהנה אמרו לעיל דבבא דרישא בעה"ב פטור ומותר, והקשו הראשונים דהלא אסור מדין מסייע ידי עוברי עבירה, ותירץ הרא"ש דמ"מ מדין שבת פטור ומותר, ואין אסור אלא מדין מסייע, וביאר הגרע"א דנפ"מ דאין נעשה מומר, וכמו"כ ניחא מה דנקט תנא דמתני' רק איסורי שבת, והדברים נפלאים.

ויש להוסיף בזה, דהנה בדין עקר ולא הניח אין לאסור מדין ח"ש הכללי, שהרי אין כאן אלא חצי מלאכה, ואך דמ"מ יש לאסור רק מחמת האיסור ח"ש של חזי לאיצטרופי, כמש"נ מתוך דברי הקרי"ס דאף חצי מלאכה יש מקום לאסור במקום דחזי לאיצטרופי, שכן באמת עיקרו של איסור הוא עצם מה דחזי לאיצטרופי, וא"כ בזה יסוד האיסור הוא מחמת לתא דשבת, וכמש"נ מדברי אחיעור.

ומאיך בהנחה לחוד לא חזי לאיצטרופי, ומש"נ מדברי הר"מ דאף הנחה לבד אסור, י"ל בתרי טעמי, א. מאחר דאיתעבידא מלאכה מבינייהו הרי ההנחה חלק ממלאכה שלימה, וא"כ אין זה חצי מלאכה אלא נידון כחצי שיעור, ב. עפ"י דברי המאירי שבת [דף ג:] דעיקר המלאכה היא בהנחה, ויל"ד, ונמצא מכ"ז דח"ש הראשון אסור רק מדין חזי לאיצטרופי מחמת לתא דשבת, וח"ש השני רק מדין ח"ש הכללי, וכמש"נ.

וכל הדברים נפלאים מאד עם מה שנתבאר לקמן מדברי הצ"פ [פ"א

שבת ה"ד] דאף דבמילי דרבנן דשבת נעשה מומר, היינו דוקא במה שאסור מתורת מלאכה, ולא מה שאסור מתורת גזירה בעלמא, ונתבאר בזה מה שלא מנה התנא אלא ד' פטורי דרבנן דאית ליה חיוב חטאת, והוא לפי דאיתן ד' הוצאות שנוכרו במשנה, הרי הם אסורין מתורת מלאכת הוצאה, ואילו שאר ד' שלא הוזכרו במשנה גזירה בעלמא היא.

פלוגתת הראשונים בדין 'פטורי דלא אתי בהו לידי חיוב חטאת' ובדין המחלל שבת באיסור דרבנן נעשה מומר א. במלאכות ב. בגזירות פטורי דאית לידי חיוב חטאת קא חשיב, פטורי דלא אתי בהו לידי חיוב חטאת לא קא חשיב.

אינו מובן דאם באמת אסור מדרבנן למה לא מנוהו, ולמה לא מנו במשנה אלא אותן דאית בהו לידי חיוב חטאת, וצ"ע.

והנה דעת רוב הראשונים דאף שלא חשבוהו במשנה, עכ"ז אסור מדרבנן, וזלת משיטת פסקי הרי"ד שכתב לפרש דפטורי דלא אתי לידי חיוב חטאת היינו מי שעשה העקירה ברשותו בלבד [העשיר בביתו או העני ברה"ר], דבעה"ב שעקר ברשותו אינו אלא כמטלטל בביתו, וכן העני ברה"ר, ופטור ומותר, אכן משמעות כל הסוגיא ודעת הראשונים [והתיר"ד עצמו] דאסורין מדרבנן, ושוב קשה למה באמת למה לא מנוהו, וצ"ע.

והנראה לחדש, בהקדם מה שנחלקו רבוותא באם עובר על איסור שבות דרבנן אם נעשה מומר לכל התורה, יעוין בעירובין [דף טט.] ובתוס' [ד"ה כאן] דנחשב מומר לענין הלכות ביטול רשות, ונחלקו הפוסקים אם גם לענין שחיטה ושאר דיני התורה נקרא מומר, יעוין בבית הלל [י"ד סי' ב' ס"ה סק"ג] ובפר"ח בקו"א שם ופמ"ג פתיחה כוללת, ויעוין ברע"א [ד"ה מערכה ג' ובהגהות י"ד שם] שהעלה שנחלקו בזה הר"ן והר"מ.

אשר נראה דאין נעשה מומר בכל איסורי שבת אלא במה שיש בו חילול שבת, ומפורש בתורה שחילול שבת הוא במלאכה, ככתוב בפרשת כי תשא מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה, הרי דמלאכה בשבת מחללת את השבת, ובכלל זה גם מלאכות שבת מדרבנן, שיש בהם חילול שבת מדרבנן, אך שאר איסורי שבת שאינם אסורין מחמת לתא דשם מלאכה, אלא גזירה בעלמא אין נעשה מומר.

וגדולה מזו צידד בפמ"ג [פתיחה להלכות שבת ד"ה גם] שהיוצא חוץ לתחום אין נעשה מומר לכל התורה, [והובא במנחת"ח מצוה כ"ד סק"ד], אלא שהפמ"ג כתב הטעם משום דאין נעשה מומר אלא בחילול שבת, והיינו בעשיית מעשה, ועפ"ז כתב דאף במחמר אינו נעשה מומר, ובשבת [דף ב.] נתבאר דבמחמר נעשה מומר לכל התורה, דמ"מ איסורו איסור מתורת מלאכה, ואין נעשה מומר אלא בחילול שבת, דהיינו במלאכה.

והן הן הדברים, דכל זה דוקא לענין מלאכות דרבנן, וכאותן האופנים בהם מצינו שדנו רבוותא קמאי, א. הוצאה לחצר שאינה מעורבת, ב. מוציא דם באופן של מקלקל, דאלו האופנים המה מלאכה דרבנן, אך מה שגזרו חכמים שלא לעשות מעשה מסוים גזירה שמה יעשה מלאכה, כגון בההיא דלא יקרא לאור הנו, או שלא יעלה באילן, בזה אין נעשה מומר, שהרי אף מדרבנן אין כאן מלאכה כלל, ואין כאן חילולה של שבת.

ומצאתי כן בצפנת פענח [פ"א שבת ה"ד] שכתב דאף שנעשה מומר באיסורי דרבנן, אין נעשה מומר אלא באיסור מלאכה, ולא במה שאסרו מטעם גזירה, ומדבריו שם מבואר דמחמת איסור מוקצה אין נעשה מומר, ובוה ביאר מה שאמרו שאין שבות במקדש, דהיינו דוקא במה שאין איסורו משום מלאכה, והביא מה שאמרו בשבת [דף מ.] שהעובר על איסור דרבנן ראוי לקרותו עבריין, והקשו תיפ"ל שהוא מומר, ולהני"ל ניחא.

ובביאור"ל [סי' שפ"ה ס"ג] חקר גם באיסור טלטול נעשה מומר, והביא בשם התפארת ישראל להחמיר, [וצ"ע בשב"י ל"ט (סק"ו)] הביא מהפמ"ג [להחמיר], ולמש"נ ספיקתו מחוורת, שכן איסור מוקצה אינה מלאכה, וער"מ וראב"ד [כ"ד שבת ה"ג], ולענין השתמשות במוקצה ע"י בפסחים [דף מז.]: אמנם בחי' רע"א ע"ז [דף כז.] כתב דברכיביה ע"ג בע"ה ובפתיחת חנות בשבת נעשה מומר להפוסקים דעל מילי דרבנן נעשה מומר.

[ואמנם לדברינו תמוה לי מאד מה דתנן ברה"ר (דף לב:)] דאין עושין מלאכה או עולין באילן כדי להביא שופר, ואמרו בש"ס דאין עשה דשופר דוחה עשה ול"ת, ופירשו הראשונים דאף שבות נידון כעשה ול"ת דהעמידו דבריהם אף במקום תורה, ותמוה דהלא עשה דתשבות שייך רק במלאכות, וכמפורש ברשב"א יבמות (דף ו.) דבמחמר אין עשה כיון שאינו מלאכה, וא"כ נראה דכ"ש דבעליה באילן אין עשה דתשבות, וצ"ע. ונראה בזה דבר נפלא, דהנה בריטב"א שם בסוף הסוגיא כתב בביאור מה שהעמידו דבריהם שאין עשה דוחה שבות, דהוא משום דעיקרו של שבות הוא מדאורייתא, דכל שמשוה היום ליום חול עובר בעשה דתשבות, והחכמים הוסיפו לאסור כל פעולה לעצמה, ונמצא לפ"ז דמה שאמרו שם דיו"ט עשה אינו עשה דתשבות של מלאכה, אלא תשבות שלא להשוות ליו"ט כיום חול, ובוה י"ל דכל איסורי יו"ט בכלל, והוא נפלא].

ומעתה נראה, דאותן ההוצאות שמנוהו במנין ח' ההוצאות דמתני', הרי ע"כ שאיסורן מחמת לתא דאיסור 'ציאות השבת', וע"כ ששם מלאכה עלייהו מדבריהם, משא"כ שאר ההוצאות אינם אלא איסור מדרבנן, אך אין איסורן מחמת לתא דאיסור הוצאה, ונפ"מ בזה לענין

אם נעשה מומר לכל התורה, דאם איסורו איסור מלאכה נעשה מומר לדעת הפוסקים דגם באיסורי דרבנן נעשה מומר, ואם איסור בעלמא אינו נעשה מומר.

ברש"י [דף ב.] ד"ה שניהם פטורין] כתב וז"ל, שלא עשה האחד מלאכה שלימה, אבל אסורין לעשות כן לכתחילה, שמא יבואו כל אחד ואחד לעשות מלאכה שלימה בשבת, הרי דאף שלא מנה התנא אלא פטורין דאית לידי חיוב חטאת, ופרש"י [ד"ה פטורין] שגזרו חכמים בד' פטורין אלו שמא יבוא לגמור המלאכה ויתחייב חטאת, מ"מ יש עוד ד' פטורין ואסורין שלא נמנו במשנה, שגזרו שמא יבוא לעשות מלאכה בפעם אחרת.

אשר למש"נ י"ל דאם יש לחוש שמא במעשה זה ישלים ויבוא לידי חיוב חטאת, קבעוהו חכמים כמלאכת הוצאה מדרבנן, אך מה שאין לחוש שישלים ויבוא לידי חיוב חטאת, בזה אין האיסור מחמת לתא דשם מלאכה, [ודוגמא לזה מצינו ברה"ר (דף לב:)] ובטורי אבן שם בביאור גירסת הספרים שהובא ברש"י, דמה שיש לחוש שיעשה מלאכה במעשה זו קראוהו דאורייתא, ומה שהחשש שיעשה בפעם אחת קראוהו דרבנן].

וביותר לדעת התוס' [ד"ה פטורין] דלא חשיב אלא מי שעשה מעשה ההוצאה, דזה ודאי נקבע להיות כמלאכה מדרבנן, אך מה שאסור לעשות עקירה לבד או הנחה לבד, איסורו איסור בעלמא, ויש לדון, וכן דברינו נפלאים ומחוררים היטב עם מש"נ לעיל מדברי הגרע"א בביאור דברי הרא"ש והר"ן דמה שאמרו פטור ומותר היינו מדין שבת, אף שאסור מדין לפני"ע, כי במשנה לא מנו אלא איסורי שבת, ונפ"מ שנעשה מומר.

בדין א. עקירה לחוד ב. הנחה לחוד ג. הוצאה לחוד ובסתירת דברי הרשב"א בדין עקירה או הנחה לבד

בפמ"ג [סי' שמ"ו במשצ"ז סק"ב] כתב וז"ל, עקירה בלא הנחה לכתחילה אסור, ולומר במשנה איתעביד מלאכה בינייהו מנלן הא, עכ"ל, וביאור דבריו, דהא מיהת מבואר במשנה ובש"ס [לדעת רוב הראשונים הנ"ל], דאסור לעשות עקירה לחוד או הנחה לחוד מדרבנן, [וחלקם נמנו במנין ההוצאות שבמשנה, וחלקם לא נמנו ועכ"ז אסורין וכנ"ל], וכתב בפמ"ג דדוחק לומר דדוקא במשנתנו אסור דאיתעביד מלאכה מבינייהו.

אכן לשון הרשב"א בעבוה"ק [ש"ג פ"ה סק"ג] וז"ל, לא נתן הוא לתוך יד חבירו, אלא שנטל חבירו העומד בפנים מתוך ידו שניהם פטורין, אבל אסור לשניהם לעשות כן שעל ידי שניהם נגמרה המלאכה, זה עקר וזה הניח וכו', וכן פירש בסיפא דמתני', עכ"ד, וכתב בשפת אמת דמדברי הרשב"א נראה דכל האיסור מדרבנן הוא דוקא משום דאיתעבידא מלאכה מבינייהו, אבל בהוצאה לבד או עקירה לבד או הנחה לבד מותר מדרבנן.

והנה בפמ"ג בפתיחה להלכות שבת [סק"ג ד"ה ויל"ע] כתב וז"ל, יש לעיין בריש שבת [דף ג.] זה עוקר וזה מניח, משמע איסור תורה יש שם, היינו דמ"מ איתעבידא מלאכה, ואין הכי נמי דאחד עוקר ולא מניח ליכא איסור תורה דחצי שיעור, דאין זה ח"ש, ומ"מ שם איסור דרבנן יש, ועיין פרש"י [דף ב.] ד"ה שהן ארבע] מדבריהם הוסיפו אפילו כה"ג הוה דרבנן, עכ"ד, הרי שצידד דאסור מה"ת דאיתעבידא מלאכה מבינייהו.

ותמוה שהרשב"א סותר משנתו בעבוה"ק [שם סק"ב] וז"ל, עקר ולא הניח הניח ולא עקר פטור דבר תורה, וחכמים אסרו אפילו לעשות כן כדי לעשות גדר לתורה, ע"כ, הרי דעקירה לחוד או הנחה לחוד אסור, וצ"ע.

ולמש"נ לעיל יש ליישב, דכל מה שהוצרך הרשב"א להך טעמא לאסור משום דאיתעבידא מלאכה מבינייהו הוא רק לאשוויי איסור הוצאה והכנסה מדבריהם, כי ממה שנוכר במשנה בתורת מנין יציאות השבת מוכרח דתורת הוצאה עליה מדבריהם, ונפ"מ שהוא נעשה מומר לכל התורה, ואילו בשאר איסורי דרבנן שעיקרם משום גזירה לבד, אין איסורם איסור מלאכת הוצאה מדרבנן, וכלשונו שאסרוהו 'כדי לעשות גדר לתורה'.

עוד נראה בישוב דברי הרשב"א, דלעולם י"ל שיש איסור מדרבנן אף בלא עקירה והנחה [כמפורש בדברי הרשב"א בהמשך], ומ"מ עקירה לחוד בלא הוצאה או הנחה לחוד בלא הוצאה מן הדין להתיר, וכפי שבאמת ס"ל לפסקי הרי"ד דעקירה לחוד או הנחה לחוד שרי [דלא כדעת רוב הראשונים וכנ"ל], אשר בזה הוא שכתב הרשב"א טעם חדש לאסור, דהעוקר לחוד או המניח לחוד אסור משום דאיתעבידא מלאכה מבינייהו.

באופן דמה שכתב הרשב"א בתחילת דבריו דעקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה אסורה מדרבנן, היינו דוקא אם עשה גם את ההוצאה, אך עקירה לחוד או הנחה לחוד מן הדין שיהא מותר, וזלת טעם החדש הנ"ל.

עוד נראה בישוב דברי הרשב"א עפ"י מה שהעלה בפמ"ג דזה עוקר וזה מניח אסור מדאורייתא מה"ט גופא דאיתעבידא מלאכה מבינייהו, והארכתי בזה לקמן [פסקא שניהם פטורין], באופן דלפ"ז י"ל דלא מנו במשנה אלא מה שאסור מדאורייתא, [וכן דקדק בחת"ס מדברי הירושלמי דלא מנו אלא מה שאסור מדאורייתא], וא"כ בזה הוצרך הרשב"א לטעם זה, אף דס"ל דמדרבנן אסור גם עקירה בלא הנחה וכן להיפוך.

ברם זה תלוי במש"נ במקו"א מדברי הישועות מלכו [קריית ארבע פ"א שבת ה"טו] להוכיח מהא דשבת [דף קנג:] שזה עוקר וזה מניח מותר מה"ת, ונתבאר שם לדון דדבריו נכונים רק לדעת הרשב"א שם, יעו"ש.

הרה"ג שלום טוויל שליט"א

בעמח"ס "פסקי בן איש חי" ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

רשות הרבים האם צריך שיהיה עוברים בו ששים רבוא שיטות הראשונים

הטור סימן שמ"ה כתב, ורשות הרבים, הוא רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה, ומפולשים משער לשער, וששים רבוא עוברים בו. והבית יוסף כתב שעל התנאי האחרון שצריך שיהיו ששים רבוא עוברים בו יש מחלוקת גדולה בראשונים, דברי עירובין דף ו' ע"א גבי כיצד מערבין רשות הרבים, פירש רש"י, רשות הרבים ט"ז אמה, ועיר שמצויים בה ט"ז רבוא, ואין בה חומה, או שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער מפורש דומה לדגלי מדבר. ובפרק כיצד מערבין דף נ"ט ע"א גבי עיר של יחיד ונעשית של רבים כתב גם כן, דכל שאין נכנסין בה תמיד ט"ז רבוא לא חשיב רשות הרבים, ולא דמיא לדגלי מדבר. והרא"ש בפרק קמא דעירובין סי' ח' כתב דברי רש"י בלא מחלוקת, משמע דהכי סבירא ליה. וכן נראה ממה שכתב בפרק אין צדין (ביצה פ"ג סי' ב') ואין לחוש שמא הביאו הגוי דרך רשות הרבים, ולא שכיח האינדא רשות הרבים דס' רבוא בוקעין בו. וכן דעת סמ"ג לאוין ס"ה (דף י"ז), וסמ"ק סי' רפ"ב (עמ' רצ"ו), וספר התרומה סי' רי"ד, וכן כתב הרוקח בסימן קע"ה. וגם התוספות כתבו בריש שבת דף ו' ע"ב ד"ה כאן, גבי הא דאמרינן כאן בזמן שישראל שרויים במדבר, דמשמע קצת דאינה רשות הרבים אלא אם כן מצויין שם ט"ז רבוא כמו במדבר. וכן כתבו גם בפרק במה אשה דף ס"ד ע"ב ד"ה רבי ענני, גבי הא דאמר רב כל שאסרו לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר. אולם הרמב"ם בפ"ד לא הזכיר תנאי זה, וכתב הרב המגיד שם ה"א שכן דעת הרמב"ן (עירובין נ"ט. ד"ה מתני' (והלאה) ושבת נ"ז. סד"ה מתני'), והרשב"א (תשובות ח"א סי' תשכ"ב) ז"ל, וגם הוא ז"ל הסכים על ידו, וכתב שאין לזה רמז בגמרא ואינו עיקר. וכן כתב בהגהות מרדכי ממסכת שבת שבסוף עירובין (נדפס במס' שבת דף פ"ג ע"ג), וגם הה"ן כתב בריש פרק במה אשה (דף כ"ו. מדפי הרי"ף ד"ה אבל קשה), ולא מחוורא האי סברא, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ט"ז רבוא בכל יום. ואף על פי שרש"י מפרש כן בהרבה מקומות, אם איתא אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא. וכן הסכים הריב"ש בתשובה סי' ת"ה ע"ש בב"י. ועיין עוד שיטות ראשונים בשו"ת בית אפרים או"ח סי' כ"ו ובביאור הלכה שם ס"ז ד"ה שאין.

ב. בירור סוגית הגמ' בימות ק"ג

בשו"ת תורה לשמה סימן ק"ד כתב, והנה באמת לענין הלכה העיקר הוא כסברת הרמב"ם ז"ל ודעמיה, ולא בעינן ששים רבוא בוקעים בו בכל יום. וראיה גמורה לזה מדאמרינן בגמרא דיבמות דף ק"ג ע"ב, רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברשות הרבים בשבתא. אתא לקמיה דרבי פדת, א"ל זיל דבר טלי וטליא וליטיילו התם, דאי משכחי להו מייתי להו. אלמא קסבר קטן אוכל נבילות, אין ב"ד מצווין להפרישו. לימא מסייע ליה, לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם, אלא מניחו תולש מניחו זורק, אמר אביי תולש בעציץ שאינו נקוב זורק בכרמלית דרבנן ע"ש. הרי מוכח להדיא דאירי התם בר"ה גמורה, ואי בעינן ששים רבוא, והלא רשות הרבים דרבי יצחק בר ביסנא לא הוה ששים רבוא בוקעים בו בכל יום. וזו ראיה גמורה לסברת הרמב"ם ודעמיה, וכן עיקר להלכה ע"ש. וכ"כ להוכיח הגמ"ז זצוק"ל בשו"ת דברי שלום או"ח ח"ד סי' א'.

והנראה בזה, דהנה הביאור הלכה סימן ש"ג סעיף י"ח ד"ה והשתא, כתב להקשות על מד"א שצריך ששים רבוא בוקעים בו, למה אין תוקעין שופר בר"ה בשבת בזמנינו, כיון דליכא רשות הרבים, ולא שייך שמא יעבידו ד' אמות ע"ש. ובסימן שמ"ה סי' ד"ה שאין תמה כן על גוף גזירת חז"ל, שביטלו מצות עשה דאורייתא לכל ישראל כדי שלא יבוא לידי חילול שבת, שיביא את השופר אצל חכם וילמדנו, ואי אמרת דהוא דוקא כשיש באותה העיר ששים רבוא, הוא דבר שאין מצוי כלל וכלל כי אם איזה עיר יחידה בעולם ע"ש. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ח כתב שכבר עמד על זה בשו"ת בשמים ראש סי' שנט"ז וז"ל, שאלתי את פי מורי, בכמה איסורין הוצאה בשבת אנו סומכין על שאין לנו רה"ר עכשיו ואין לנו לגזור כל כך, מעתה למה לא יתירו ב"ד את התקיעה והולול בשבת, שכל עיקרו אינו אסור אלא שמא יוציאנו או יעבידנו. והשיב לי, וכי יעלה על הדעת לפי הפשוט שמשום איש אחד שיטעה, ראוי לעקור מצוה מכל ישראל, אלא שבתחלת מתן תורה ניתנו המצוות לעשותן בארץ בזמן שיושבין עליו, ולאחר מכן מסרן הכתוב לחכמים יודעי העתים, והם ראו לחזק ביותר את השבת כי הוא היותר עיקר וחיוב לנו, לפיכך כל שאפשר שיבוא שום קלקול בזמן מה עקרו אפילו מצוה, כי יש כח ביד ב"ד מזמן עזרא ואילך כי הכתוב מסרו לחכמים לאחר הגלות, וכחם חזק אם לטעת אם לעקר, וכשאנחנו נחזור להתיר הנטילה והתקיעה אתי לזולתי, לפיכך מניחין אותן כמנהגן עכ"ל. והמהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סימן פ"ז כתב ליישב, דהא דבעינן ששים רבוא בוקעים בו, היינו דוקא בהוצאה מרשות

לרשות דממשכן ילפינן ליה מויכלא העם מהביא כמ"ש תוס' בפסחים דף פ"ה ע"ב ובמס' שבת דף קנ"ד סוף ע"א, משום הכי בעינן ט"ז רבוא בוקעין דומיא דהתם, אבל העברת ד' אמות ברה"ר שלא היה במשכן, רק הלכה למשה מסיני הוא בר"פ הזורק הלכתא בלא טעמא הוא כך נתנה הלכה, גם בזמן הזה הו"ל רשות הרבים גם בלא ט"ז רבוא עוברין בו. ולכן בדוקא נקט הש"ס בכ"מ היינו טעמא שמא יעבידו ד' אמות ברה"ר, ולא נקט שמא יוציא מרשות לרשות, ואף דהר"ן בר"פ כלל גדול והר"ה בפ' הזורק כתבו מעביר ד"א נמי הוא בכלל הוצאה מרשות לרשות, הרמב"ם פליג בזה כמ"ש הפמ"ג. והרמב"ם דס"ל דלא צריך ט"ז רבוא לרה"ר גם בהוצאה, מה"ט באמת העתיק בהל' שופר ומגילה תרתי שמא יוציאנו או יעבידו ד"א ברה"ר ע"ש. ודפח"ח. ולפי זה יש לומר שמה שחששו בגמ' יבמות לאיסור תורה, היינו משום העברת ד' אמות ברשות הרבים שזה שייך גם היכא דליכא ששים רבוא, ועי' ברשב"א ובריטב"א שם, ולא משום הוצאה מרשות לרשות שלזה בעינן שיהיו עוברים שם ששים רבוא. ולפי זה יש ליישב עוד מה שתמה הביאור הלכה בסי' שמ"ה שם, אמאי אמרו בגמרא לענין מקושש דמעביר ד' אמות ברשות הרבים הוה, הרי בודאי לא עשה המלאכה בפירסום בפני כל, רק רחוק מן המחנה מדכתיב וימצאו, ובודאי לא היה שם הס' רבוא ישראל, ע"ש מה שתירץ. ולמבואר ניחא, דגבי איסור העברת ד' אמות לא בעינן שיהיו ששים רבוא עוברים שם, ושפיר התחייב המקושש עצים אף שלא היה לעיני כל ישראל.

אך בעיקר דברי המהר"י אסאד ז"ל יש להקשות, דהנה השו"ע בסי' שכ"ה סי"ב כתב, דהיכא דאיכא משום דרכי שלום או באינו יהודי אלם, מותר לתת לו או לשלוח לו על ידי אינו יהודי. ובב"י ביאר טעמו בשם הראשונים, דבזמן הזה ליכא רשות הרבים דאורייתא, ושרינן שבות במקום דרכי שלום ע"ש. ובפשטות מיידי גם גבי העברת ד' אמות ברה"ר, ונקט דהוי מדרבנן לשיטת רש"י. אלא שיעויין בשו"ת צ"ץ אליעזר ח"א סימן ע"ז שכתב בשם שו"ת שערי ציון ח"א סי' ח' שהמבקש מגוי להעביר חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רה"ר, כיון שהגוי יכול להעבירו ללא שיעמוד לפוש, הוי אמירה באיסור דרבנן, ושכן דעת הבית הלוי ע"ש. וה"ה גבי איסור העברה ברה"ר כיון שהגוי יכול להעביר בלא לעמוד באמצע, הוי אמירה באיסור דרבנן, וכ"כ באורחות שבת פ"ג ס"ב. ויל"ע מסברא וכן מדברי הבי"ה הנ"ל, ואכמ"ל. עכ"פ הבי"ה כאן כתב בטעם ההיתר משום דהוי רה"ר דרבנן, ואף דבפשטות איירי גם במעביר ד' אמות ברה"ר. וכן המהרש"ם שם תמה על מהר"י אסאד, דלדבריו איך יפרנס מ"ש הפוסקים בסי' ש"ג ס"י"ח בדין תכשיטין דלא גזרו בזמן הזה, משום דליכא רה"ר שאין מצוי ששים רבוא אנשים בעיר אחת. והרי כל גזירת דלמא שלפא ומחויא הוא מחשש העברה ד' אמות ברה"ר, וגבי זה לכו"ע אין צריך שיהיו ששים רבוא אנשים בוקעים בו ע"ש.

ג. בירור סוגית הגמ' עירובין ו' ברכות נ"ח

בעירובין דף ו' ע"ב איתא, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה, חייבים עליה משום רשות הרבים. ואמר עולא הני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיהן ננעלות, חייבין עליהם משום רשות הרבים. ורש"י פירש שירושלים ומחוזא, היה בהם דריסת ששים רבוא. ולכאורה לדברי המהר"י אסאד הנ"ל סק"ב אין הכרח לומר דהיו בהם ששים רבוא, דאפשר לומר דכוונת הגמ' שיש למקומות אלו דין רשות הרבים גבי מעביר ד' אמות, אלא שלא ניחא ליה לרש"י לפרש כן, דבפשטות לכל מילי איירי.

ובשו"ת תורה לשמה שם כתב, שדברי רש"י דחוקים, שהעמיד שהיו בירושלים ובמחוזא ששים רבוא איש. ועוד דלפי דבריו ג"כ צריך להדחק באבולי דנהרדעא דנקט התם אחרי זה, ולומר דג"כ איירי שהיה שם דריסת ששים רבוא. גם עוד לפ"ד צריך להדחק בהכי גם בהך מעלות ומורדות שבארץ ישראל דקאמר רבי יוחנן דאין חייבים עליהם משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר וכו' בגמרא התם בדרך כ"ב ע"ב, דג"כ איירי שיש ששים רבוא בוקעים, ולהכי הוצרך לומר דאינם רה"ר משום דאינם ארץ חלקה. אך באמת בכל זה יש הוכחה כסברת הרמב"ם ע"ש.

וכן כתב בגאון יעקב עירובין דף ו' ע"ב בשם הגר"א ז"ל להוכיח מהאי דעירובין כשיטת הרמב"ם, דאמרינן התם משמיה דעולא הני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיהן ננעלות, חייבין עליהם משום רשות הרבים. ובגמ' ברכות דף נ"ח איתא הוואה אוכלסי ישראל מברך ברוך חכם הרוזים. אמר עולא אין אוכלוסא בבבל. תנא אין אוכלוסא פחות מששים רבוא ע"כ. הרי שבבבל אין ששים רבוא כדאמר עולא בברכות, ואעפ"כ בעירובין אמר עולא דהני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיהן ננעלות היו חייבים עליה משום רשות הרבים, אלמא שאין צריך ששים רבוא בוקעים בו ע"ש. והוא כעין הוכחת התו"ל בתוספת נופך, שהתו"ל כתב שדוחק להעמיד דמירי שהיה שם ששים רבוא שהוא דבר שלא שכיח, ולדברי הגר"א הדבר

מוכרח שלא היה שם ששים רבוא, שהרי עולא גופיה קאמר בגמ' בברכות שלא היה בבבל ששים רבוא.

וראייתא להגר"ש קלוגר ז"ל בחכמת שלמה סי' שמ"ה סי"ז שכתב להביא ראיה לשיטת רש"י שצריך ששים רבוא בוקעים בו, דהנה בברכות דף נ"ח ע"א אמר עולא אין אוכלוסא בבבל, תני אין אוכלוסא בפחות מששים רבוא. ויש לדייק דמה קמ"ל עולא, ממה נפשך אם יראה דיש שם ששים רבוא יברך, ואם לא נדע דיש ששים רבוא בלאו הכי מספק לא נברך דהרי ספק ברכות להקל. לכך נראה דזה נפ"מ לרשות הרבים, דאם הוי רה"ר הוי איסור דאורייתא, וא"כ הוי ספק דאורייתא ולחומרא, לכך קמ"ל דאין אוכלוסא בבבל ואין בו ספק תורה, אבל בארץ ישראל הוי ספק תורה, דילמא יש בו ששים רבוא. והרמב"ם דס"ל דיש רשות הרבים בלי ששים רבוא, מפרש הגמ' דאין אוכלוסא בבבל בענין אחר, וכמו שכתב הכסף משנה בה' ברכות פ"י ה"א שאין מברכים ברכה זו רק בא"י. ויותר הדעת נוטה לדעת רש"י ויבאר הסוגיא כנ"ל ע"ש.

ודבריו צריכים ביאור טובא, דהרי מפורש בגמ' עירובין משמיה דעולא דהני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיהן ננעלות, חייבין עליהם משום רשות הרבים. ופרש"י שהיה במחוזא ששים רבוא אנשים ע"ש. ומפורש שהיה בבבל ששים רבוא אנשים, וא"כ איך יתכן לומר שרש"י יפרש את דברי עולא בגמ' ברכות שאין מצוי בבבל ששים רבוא. וצ"ע.

ד. בירור דעת השו"ע

השולחן ערוך סימן שמ"ה סעיף ז' כתב, איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה, ואינם מקורים, ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה) הוי רשות הרבים. ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום, אינו רשות הרבים ע"כ. הרי שסתם כדעת הרמב"ם, והביא את שיטת רש"י רק בשם יש אומרים, שהעיקר לדינא כשיטת הרמב"ם.

אולם השו"ע סי' ש"ג ס"י"ח כתב, והאינדא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין, ויש שאמרו דמדינא אסורות, אלא שכיון שלא ישמעו, מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות. ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן ע"פ דעת האומרים שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, "השתא דלית לן רשות הרבים גמור" הוה ליה כל רשות הרבים שלנו כרמלית ודינו כחצר שאינה מעורבת, ומותר ע"ש. הרי שסתם כדעת רש"י שהאינדא ליכא רשות הרבים, כיון שבעינן ששים רבוא בוקעים בו, וכבר עמד על זה המ"א סי' שמ"ה סק"ז, והסכים לדעת השו"ע להקל וכרש"י.

ועוד צ"ע מה שהוכיח בערך השולחן סי' שמ"ה אות ב' דדעת השו"ע כשיטת רש"י, דהנה השו"ע בסי' שכ"ה סי"ב כתב, דהיכא דאיכא משום דרכי שלום או באינו יהודי אלם, מותר לתת לו או לשלוח לו על ידי אינו יהודי. ובב"י ביאר טעמו, דבזמן הזה ליכא רשות הרבים דאורייתא, ושרינן שבות במקום דרכי שלום ע"ש. חזינן שהכריע כדעת רש"י דליכא רשות הרבים בזמן הזה, ודלא כמו שכתב הברכי יוסף סי' שמ"ה ע"ש. ובערך השולחן סי' ש"ג אות ד' הוסיף לבאר, שאין זה סותר לכלל שסתם ויש אומרים הלכה כסתם, שהרי הדין שכתב השו"ע כסתם הוא כמו ששוני בגמ', ואינו מפורש נגד דעת היש אומרים ע"ש. וע"ע בפמ"ג סי' שמ"ה א"א סק"ז.

ועוד צ"ע מה שהוכיח המהרש"ם בדעת סי' שמ"ה מדברי הבי"ה אה"ע סו"ס מ"ב שכתב ז"ל, מצאתי כתוב שאחד קידש בפסולי עדות והתירה רבי חיים הארוך, וחלקו עליו חכמי טולטולא וגזרו עליו נידוי שיחזור בו, מפני שמה שהעידו על אותן עדים שעברו על שבועתם וכו'. וגם על חילול שבת אם עבר על מוקצה או אפילו על הוצאה בזמן הזה אין פיסולן אלא מדבריהם וצריך הכרזה (סנהדרין כ"ו:), וכאן לא הכריזו עליו, ומספק אין לנו לפסלו כי שמא לא חילל שבת אלא בשל דבריהם, ואפילו הכריזו עליהם המקדש בפסולי עדות של דבריהם מקודשת וכו' ע"ש. הרי שנקט בפשטות שבזמן הזה ליכא רשות הרבים דאורייתא.

והנראה בזה, דהנה דבר מוסכם הוא בפוסקים דמקום שהשו"ע הביא שתי דעות, דעה ראשונה המתירה בלשון סתם ודעה שניה האוסרת בלשון ויש אומרים או ויש חולקים, העיקר לדינא כדעה ראשונה שכתבה בסתם, וכמו שכתבו בשו"ת רמ"ע מפאנו ז"ל סימן צ"ז, וביד מלאכי כללי השו"ע אות י"ז. ועיין בברכי יוסף או"ח סימן ס"א שיר"ב אות ב' שגדולי האחרונים כתבו שכלל זה השו"ע עצמו אמרו ע"ש. ומכל מקום לתחילה יש להחמיר כדעת החולקים. עיין פמ"ג בפתיחה להלכות מליחה בעיקר הבי, וביו"ד סימן ס"ט מש"ז ס"ק ט"ז, הלק"ט ח"א סימן רצ"ג, זבחי צדק יור"ד סימן צ"ד ס"ק י"ג וסימן צ"ו סק"ח, בא"ח ש"ב פ' מצורע סי"ד ופ' קרח ס"ו. וע"ע שם סי"ב, כה"ח או"ח סימן י"ג סק"ז וסימן שכ"ד ס"ק י"ד. ונראה להביא ראיה דיש לחוש לדעת היש אומרים, דהנה השו"ע בה' יום כיפור סימן תרי"ב סי"י כתב, שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתתייב רביעית, מצטרפין לכשעור, ואם לאו אין מצטרפין. ויש אומרים ששיעור

צירוף השתיית כדי אכילת פרס כמו צירוף אכילת. ובסימן תרי"ח ס"ח גבי חולה הנצרך לשתות כתב וז"ל, וישקוהו פחות מאותו שיעור, וישוהו בין שתיה לשתיה כדי אכילת ארבע ביצים, ולפחות ישוהו בין שתיה לשתיה כדי שיעור שתיית רביעית ע"ש. הדי דמה שכתב בסימן תרי"ב בלשון סתם ויש אומרים, כתבו בסימן תרי"ח בלשון דיעבד ולכתחילה. ומוכח דכשכותב בלשון סתם ויש, כוונתו דיש להחמיר לכתחילה, ועל פי הדברים האלה יש מקום ליישב מה שתמה השד"ח כללי הפוסקים סימן י"ג סק"ח, עמש"כ השו"ע יור"ד סימן צ"ד ס"א התוחב כף חולבת בקדרה של בשר או איפכא, משערים בכל מה שנתחב ממנו בקדירה, ויש מי שאומר שאם הכף של מתכת משערים בכלו. הגה וסברא ראשונה עיקר וכן נוהגין. והקשה השד"ח דהרי השו"ע כתב את הסברא הראשונה בסתם, ואם כן גם השו"ע סובר שכן הלכה, ומה בא הרמ"א להוסיף ע"ש. ולמבואר יש לומר, דדעת השו"ע דיש להחמיר כדעה בתרא היכא דליכא הפסד מרובה, וכן כתב בבא"ח ש"ב פ' קרח ס"ו (והובא בפסקי בן איש חי הלכות בשר בחלב סימן צ"ד ה"ג) גבי נידון זה. א"נ ראוי להחמיר כדעה בתרא. ועי"ז הגיה הרמ"א דהעיקר כדעה ראשונה, ואין צורך להחמיר בזה כלל. ולפי זה יש ליישב נמי מה שיש להקשות כעין זה עמש"כ השו"ע יור"ד סימן קפ"ו ס"ג גבי רואה מחמת תשמיש וז"ל, ואם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון אחר ששמשה ג' פעמים, הרשות בידה, ומותרת לו. ויש אומרים שאסורה לראשון מתשמיש שלישי ואילך אפילו בבדיקה. הגה, ויש לסמוך אסברא ראשונה להקל ע"ש. ולכאורה לאיזה צורך כתב הרמ"א דיש לסמוך אסברא ראשונה, אחר שגם השו"ע דעתו כן שהרי הביא דעה זו בסתם. ולמבואר י"ל דכוונת הרמ"א דהעיקר לדינא לגמרי כסברא ראשונה, ואין צורך להחמיר בזה. ולכאורה נראה שגם במקום שדעה ראשונה שכתבה בסתם היא לחומרא, ודעה שניה שכתבה בלשון י"א היא לקולא, יש להקל כדעה שניה במקום הפסד מרובה, אולם עיין בשו"ת רב פעלים ח"ב יור"ד סימן ז' ובזבחי צדק יור"ד סימן צ"ח ס"ק נ"ח שכתבו בשם החיד"א

במחזיק ברכה יור"ד סימן ט' אות ב', שבכה"ג אין להקל אף במקום הפסד מרובה. אך נראה שאין כוונתם שדעת השו"ע שאין להקל אף במקום הפסד מרובה, שמסתבר שהכלל הנ"ל הוא בין לקולא ובין לחומרא, אלא שהכרעת האחרונים לא להקל בזה אף במקום הפסד מרובה. ועיין בכף החיים או"ח סימן ש"ט סק"ה, סימן ש"ה ס"ק ס"ז, סימן שפ"ב ס"ק ס"ו, סימן תרמ"ח ס"ק ע"ד, ובבא"ח ש"ב פ' ויגש ס"ט. ובמק"א הארכנו בכל זה. ולפי זה יתיישבו שפיר סתירת דברי השו"ע בנידון דידן, שהשו"ע בס"י שמ"ה סתם כדעת המחמירים והביא דעת המקילים בלשון י"א, והיינו שהעיקר לדינא כדעת המחמירים, אך דעת המקילים אינה דחוייה ויש לסמוך עליהם במקום צורך והפסד. וזה כוונתו בס"י ש"ג סמך על שיטת רש"י גבי יציאת אשה בתכשיטים שעליה, דכיון שנהגו להקל ושיטה זו אינה דחוייה מההלכה, לכן יש להשאירם במנהגם. ויתיישב נמי מה שכתב בס"י ש"כ"ה לסמוך על שיטת רש"י משום דרכי שלום או איבה, ויתיישב נמי מה שסתם באה"ע ס"י מ"ב שאין רשות הרבים בזמן הזה, ולא הזכיר מדברי החולקים כלום, והיינו דכיון ששיטת רש"י אינה דחוייה מההלכה, אם כן ודאי שיש לחוש לשיטתו לחומרא, ואין לפסול את העדים ולהתיר את האשה לשוק בלא גט. ועוד נראה ליישב האי דסי' ש"כ"ה, דשאני התם דמיירי בדין אמריה לגוי, ובה היקל השו"ע לסמוך על שיטת רש"י שאין רשות הרבים בזמן הזה, ועיין בשו"ע ס"י ש"י"ד ס"ז שכתב, שבירת פותחת של תיבות, יש מתיר ויש אוסר. ויש להתיר על ידי אינו יהודי. ובתפארת ישראל בהקדמתו למס' שבת "כלכלת השבת" דיני אמריה לנכרי, יליף מזה דכל דבר שמחלוקת בין הפוסקים דיני אומרים דאפילו שבות אינו, מותר לומר לנכרי לעשותו. וכ"כ הברכי יוסף ס"י ש"י"ח ש"י"ב אות א' בשם כמה אחרונים, דיש להתיר בישול אחר בישול בלח ע"י עכו"ם, כיון דאיכא מאן דשרי אף ע"י ישראל וכמש"כ הב"י בס"י ש"י"ד גבי פתיחת הפותחת. ועיין מש"כ בפסקי בא"ח ס"י ש"י"ד, וכן הכא יש לסמוך להתיר ע"י עכו"ם

לחשבו איסור דרבנן, וכן ראיתי בשער הציון ס"י ש"כ"ה אות י"ג שכתב גבי נידון דידן, שאף שהרבה פוסקים סבירא להו דגם לדידן אית לן רשות הרבים, לענין שבות על ידי אינו יהודי סמכין בזה על המקילין ע"ש. אולם ראיתי בספר רב ברכות מערכת הש' אות ב' שהאריך בסתירת דברי השו"ע בהאי דינא, והביא מה שכתב הב"י בשו"ת אבקת רוכל ס"י כ"ט וז"ל, ילמדנו רבינו המזמן אורחים בשבת או המצטרך להביא פת ושאר צורכי הסעודה ביד גוי דרך רשות היחיד מהו כו'. תשובה. ששאל כ"ת המזמן אורחים בשבת או המצטרך להביא פת ושאר צורכי סעודה ביד גוי דרך רשות היחיד מהו, כך כתוב בשאלה. ונראה שהוא טעות סופר מה שכתב דרך רשות היחיד, וצריך לומר דרך רשות הרבים שדרך רשות היחיד אפילו ישראל מותר. ולענין הדין פשוט הוא דאסור דרך רשות הרבים, וז"ל הרמב"ם ז"ל פ"ו מהלכות שבת, אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה אע"פ שאינו מצווה על השבת, ואע"פ שאמר לו מקודם השבת, ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת כו' ע"כ. ואין להקל בדבר כלל, ואם כונת השאלה היא להביא מחצר לחצר שאין עירוב ביניהם שהוא איסורא דרבנן, הדין הוא שגם זה אינו מותר לגוי אלא א"כ יש קצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק הנז'. וא"כ בנ"ד אם יש בדבר צורך הרבה מותר להביא ביד גוי דרך רשות היחיד עכ"ל. הרי חזינו דס"ל שיש רשות הרבים דאורייתא גם בזמן הזה. ונמצא שדברי מרן השו"ע סתרי אהדדי, ובודאי שחזר בו, ואמנם אין איתנו יודע מי הם הדברים שהסכים בהם באחרונה. ע"ש ברב ברכות. ומבואר שגם כלפי אמריה לעכו"ם לא הקיל מרן השו"ע כשיטת רש"י דליכא רשות הרבים בזמן הזה, ודלא כמו שכתבנו. ועוד מדויק מלשונו שכתב "ואין להקל בדבר כלל", שאין לסמוך כלל על שיטת רש"י, ודלא כמו שכתבנו שיש להקל כשיטה זו בשעת הצורך כיון שהביא דעתם בלשון ויש אומרים. ומ"מ מה שהחמירו באה"ע כשיטת רש"י אתי שפיר, שלא מצאנו שהקל נגד רש"י.

נתיבי המנהגים

הרה"ג אליקים דבורקס שליט"א מו"צ בד"ץ "שארית ישראל"

גדר מלאכת הוצאה מרשות לרשות

אחת מלי"ט מלאכות הוא מלאכת "הוצאה מרשות לרשות", אולם כפי שנראה להלן שונה מלאכת הוצאה משאר המלאכות. ראשית כל יש לברר מנין לומדים איסור הוצאה, רש"י בשבת ד"ב ע"א כתב שבגמ' שבת צ"ו ע"ב לומדים זאת מהפסוק "ויצו משה ויעבירו קול במחנה" (שמות ל"ו ו'). שמשא היה במחנה לוי, ומחנה לוייה רשות הרבים, וזה היה ביום השבת כמש"כ התוס' בשבת צ"ו ע"ב ד"ה וממאי (ע"י פ"י ובהגהות ר"א גוטמאכר שם). עוד לימוד מוצאים אנו בגמ' עירובין י"ז ע"ב מהפסוק "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות ט"ז כ"ט), ודרשו (שם) שלא יוציא מרשות לרשות.

התוס' שבת ב' ע"א ד"ה פשט כתבו שיש הבדל בין מלאכת הוצאה לשאר המלאכות דאף שיש גילוי שחייבים בשבת על מוציא מרשות לרשות, עכ"ז מלאכת הוצאה נקראת "מלאכה גרועה", וז"ל התוס': "ונראה לר"י דאיצטרך לאשמעין משום דהוצאה מלאכה גרועה, דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מה לי מוציא מרה"י לרה"י, ותדע מדאיצטרך תרי קראי בהוצאה כדנפקא בשבת צ"ו מ"וילא העם להביא", ובעירובין י"ז ע"ב נפקא ליה ממקרא אחרת, דדרשין "אל יצא איש ממקומו" - אל יוציא והיינו משום דמלאכה גרועה היא. וכן כתבו התוס' בשבועות ד"ב ע"א ד"ה יציאות, והביאו ראי' שזו מלאכה גרועה מזה שלשאר אבות מלאכות לא צריך פסוק, אלא כל שהיתה במשכן היא מלאכה אסורה בשבת, ורק להוצאה מצריכים פסוק, ובתוס' הרא"ש (שם) מביא ראי' ממש"כ בגמ' ביצה י"ב ע"א שיש עירוב הוצאה לשבת, ואין עירוב הוצאה ליום טוב, והטעם הוא מפני שאינה חשובה מלאכה, וביום טוב כתוב "לא תעשה כל מלאכה" (דברים ט"ז ח'), וכן כתבו התוס' בביצה י"ב ע"א ד"ה דילמא, ועכ"ז החידוש דאף מלאכה גרועה זו של הוצאה חשובה מלאכה, ואף היא בכלל "לא תעשה כל מלאכה".

הרמב"ן בשבת צ"ב וברשב"א (שם) והריטב"א בשבועות ד"ב כתבו הסבר אחר, וז"ל הרמב"ן: "הוצאה חידוש הוא דחזית בה רחמנא שברשות היחיד יכול לישא משא גדול, ואם הוציא גרוגרת אחת לרשות הרבים חייב, ולא מצינו בשאר אבות מלאכות שיהיו חלוקות בין רה"י לרה"י". ובחידושי הר"ן בריש שבת כתב דהחידוש הוא דבכל המלאכות אין חילוק באיזה רשות עושה המלאכה, משא"כ בהוצאה כשנושא משא גדול תוך הבית מותר, ואילו כשמוציא מרשות לרשות כגרוגרת חייב, וזה חידוש, ולכן נקראת מלאכה גרועה.

הסבר אחר מובא באור זרוע ח"ב סימן פ"ב וז"ל: "לקמן בפרק הזורק בעי הוצאה היכא כתיבא, ולא בעי למילפא ממשכן אע"ג דהוה במשכן, משום דמלאכה אינה חשובה, דמה מלאכה עשה שהוציא מרשות לרשות, מעיקרא חפץ והשתא נמי חפץ". ז"א בכל המלאכות יש בה שינוי וחידוש בגוף הדבר שבו עושים את המלאכה, ויש משום יצירת דבר מה הכשרה ותיקון, ואפילו גזוז וקוצר אין עניינם סתם הבדלת דבר אחד ממשנהו וחלק אחד מחבירו, אלא נטילת החיות והיניקה שהיה בתוך

הנגזז והנקצר, או עקירתו ממקום חיבורו והפיכתו ממחובר לתלוש (עי' שו"ת דבר אברהם ח"א סימנים כ"ג כ"ד כ"ה), משא"כ במלאכת הוצאה מרשות לרשות מרה"י לרה"ר ומרה"ר לרה"י לא נעשה שום שינוי בגוף החפץ, וכלום לא ניתוסף בו וכלום לא נחסר בו, והרי הוא כמו שהיה בהווייתו, והוא רק נעתק ממקום למקום, דבר שאינו פועל לא יתרון ולא גרעון ולא שינוי בגופו נקרא מלאכה גרועה, וכן משמע מלשון הסמ"ג מל"ט ס"ה במלאכת המוציא מרשות לרשות, וז"ל: "דייקא בהזורק הוצאה היכא כתיבא, פירוש אע"ג דבמשכן הויה, מתוך "שאינה נראית מלאכה" לא גמרינן ממשכן, ואי לאו דכתיבא לא מחשיבין ליה מלאכה". ונראה כוונתו עפ"י דברי האור זרוע דמלאכת הוצאה אינה נקראת מלאכה מכיון שאין נראה שום שינוי בחפץ ע"י ההוצאה, ולא דומה לשאר מלאכות שנעשה שינוי בחפץ.

בחידושי ר"מ קזיס ר"פ ראשון דשבת כתב: "והקשו המפרשים למה הוצרכנו לטמק לברר שהוצאה מלאכה יותר מכל שאר מלאכות, ותירצו שכל המלאכות האסורות בשבת הן מלאכות חשובות, **כי כולן עושות רושם בדבר שעושים בו המלאכה, והוא משתנה ממה שהיה קודם לכן**, וממשך שם "כי הזורע כיון שהניח הזרע תחת הקרקע נעשה מוכן להשתנות ולצמוח בעמדו שם, מה שלא היה מוכן לזה קודם לכן, וכן החורש והקוצר וכל שאר המלאכות, וגם הצד צבי אעפ"י שאין הצידה עושה רושם ניכר בגופו, מ"מ אנו אומרים מסברא שיהא מלאכה כיון **שמתחילה היה ברשות עצמו, ועתה הוא ניצוד ועומד ביד בני אדם, זה חשוב שינוי בגופו**, אבל ההוצאה מרשות לרשות לא מסתבר שתהיה מלאכה כלל, כי מחמת ההוצאה מרשות לרשות אין החפץ משתנה כלל ובהווייתו עומד, ולפיכך אם לא ביארה לנו התורה בפירוש שהיא מלאכה, לא היינו מחשיבים אותה למלאכה אעפ"י שהיתה במשכן", ועי' בחידושי המאירי שבת ב' ע"א שכתב: "ועיקר הדברים שמצד שההוצאה חידוש הוא מפני שאינה מעין מלאכה, וכן שבבית מותר לישא כמה שירצה, ובהוצאה חייב כגרוגרת, משא"כ בשאר מלאכות". משמע שלמד את שני הטעמים שהוצאה מלאכה גרועה, כדברי הרמב"ן וכדברי האור זרוע.

בשו"ע הרב סימן ש"א ס"א כתב: "אעפ"י שנאמר בתורה סתם לא תעשה כל מלאכה, ולא נתפרש בה איזה עשייה נקראת מלאכה, ואיזה עשייה אינה נקראת מלאכה, ומצד הסברא שההוצאה והכנסה מרשות לרשות **אינה נקראת בשבת בשם מלאכה כלל**, אעפ"י ממה שסמכה תורה וכו' שנאמר איש ואשה אל יעשו מלאכה". ומשמע מדבריו דמה שצריך לימוד מיוחד למלאכת הוצאה, משום דהוצאה מלאכה גרועה היא, שמצד הסברא היינו אומרים שאין זו מלאכה כלל, וכסברת הסמ"ג והאור זרוע שמלאכת הוצאה אינה כשאר מלאכות.

חידוש גדול אנו מוצאים בזה שהוצאה מלאכה גרועה בזה שאין שום שינוי בחפץ, הביאור הלכה סימן ש"י"ח ס"א ד"ה אחת מביא בשם החיי אדם ח"ב כלל ט' ס"א על מה שמבואר ברמ"א (שם) שבכל מלאכות שבת שעשה בשוגג אסור בו ביום גם לאחרים, ובמזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר במוציא שבת מיד, שזה דווקא בדבר שנעשה מעשה בגוף

הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמו במבשל וכיצא בזה, אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה, אם בשוגג מותר לו ואפילו בו ביום, ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מוצאי שבת מיד. ועי' בנשמת אדם (שם) שמביא שכן דעת הרמב"ם בהלכות שבת פ"ו הכ"ד, וכך דעת הרשב"א בחידושיו לפרק רבי אליעזר דמילה, והריטב"א עירובין ריש פרק מי שהוציאוהו, ועל כן תמה על הרמ"א בסימן ש"ח שכתב דה"ה כל איסורי שבת, ומסיק להחמיר דהמוציא מרשות לרשות במזיד אסור לו לעולם, אך כיון דיש אומרים דאין לנו בזה"ו רשות הרבים דאורייתא, יש לסמוך על הרמב"ם (עי' בשו"ת אבני נזר או"ח סימן ר"י, ובאגלי טל מלאכת האופה סימן ט' אות י', ובשו"ת לב אברהם (וינפלד) סימן מ"א).

בס' לאור ההלכה (מהגרש"י ז"ל וז"ל) במאמרו על שבת מגדיר הדברים לבלשון הזהב: אם נדון על המלאכה מבחינת מנוחת גופו של האדם, כלום מי שמוציא מרשות לרשות משא כבד שק אבנים גדול, הוא פחות עובר מזה המוציא אש בגפרור, אבל הוא הדבר, מנקודת שביחת האדם ודאי שלא נופלת היא מלאכת ההוצאה מכל שאר המלאכות, אבל כיון שאנו מביטים על המלאכה גם מבחינת מנוחת העולם, שביחת החפץ ממעשה ידי אדם, ולב"ש מזהירים אף על שביחת כלים שלא ע"י מעשה אדם, הרי שהוצאה היא באמת מלאכה גרועה, לא נתפס בו בעצם החפץ שום דבר ע"י ההוצאה, אלא שמלימודים מיוחדים אנו למדים שאף מלאכה גרועה זו של הוצאה חשובה מלאכה, ואף היא בכלל "לא תעשה כל מלאכה".

ולפי"ז כתב להסביר מה שכתבו התוס' בשבת פ' ע"א ד"ה בהעלם, לחלק בין כתיבה להוצאה, בכתיבה אמרו "כתב אות אחת בטבריה ואת אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה", כמובא בשבת ק"ד ע"א, ואילו בהוצאה מובא בשבת פ' ע"א "הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת לרשות אחת חייב, לשתי רשויות פטור", לפי שבכתיבה יש לנו לומר "מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה", אבל הוצאה אינה עד שיביא שני החצאים לרשות אחת, ולמה, מה נשתנה, אלא שבכתיבה כמו בכל שאר המלאכות המלאכה מוגדרת בגופה - תיקון ושינוי ומעשה בעצם הדבר, והעתק הדבר ממקום למקום אינה פועלת כלום לא לחיוב ולא לפטור, "מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה", משא"כ בהוצאה שכל עצמה אינה אלא בהבאת הדבר ממקום למקום, ולכן בהוצאה מחוסר קריבה כמחוסר מעשה.

בס' קונטרסי שיעורים (עמ"ס שבת) מהגר"י לוריא כותב בהקדמתו לספרו, אף דמלאכת הוצאה מלאכה גרועה משום שאין שום השתנות בחפץ, עכ"ז מצינו במסכת שבת אריכות גדולה במלאכת הוצאה יותר משאר מלאכות, גם מצינו בחז"ל (עי' רש"י פרשת בשלח) כי על השבת נצטוו במרה, וזה כוונת הפסוק "שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו", משמע על כל המלאכות, ואילו על מלאכת הוצאה נצטוו לאחר זה בפרשת המן שלא יבואו ללקוט מן "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ובפשוטו לא נצטוו על מלאכה זו רק עתה, וצ"ב הגם שהיא מלאכה גרועה, אבל עכ"פ נכללת בל"ש מלאכות, ולמה לא נכללה בציווי כל המלאכות במרה. ועוד

מוצאים אנו לגבי איסור הוצאה "אל יצא איש ממקומו", הקדים להם מרע"ה כי "שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה", וכן נאמר שם "ראו כי ה' נתן לכם את השבת ע"כ הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים", הרי שהקדים להם גודל מעלת השבת שמשום כך אין המן יורד בשבת, וזוהי נובע איסור הוצאה, מה שלא מצינו כן בשאר מלאכות שנצטוו במרה.

ונראה בהקדם דברי האבודרהם שכתב בביאור התפילה שאומרים בתפילת שבת "יכירו וידעו כי מאתך היא מנוחתם", וז"ל: "גם אתה רוצה שיכירו וידעו בניך שמצוה זו של שבת אינה כשאר מצוות שאמרת "לא יהיה לך אלהים אחרים", "לא תשא", לא צוית למען יעשו כמודך, אבל מנוחת שבת היא למען יעשו כמודך, שנאמר "ישמרו בני ישראל את השבת וגו' בני בני ישראל וגו' וביום השביעי שבת וינפש", שעל כן צונו מצות מנוחה להודיע כי מנוחתו היא מנוחתנו". המתבאר מדבריו דכל המצוות שניתנו לישראל הוא מה ששייך להם, אבל שבת שורש המצוה מה שהקב"ה נח ביום השביעי וצונו לנוח כמותו, והיינו "כי מאתך היא מנוחתם", מה שהם צריכים להיות דומים להקב"ה.

ונראה לפי"ז לומר דבזה חלוקה מלאכת הוצאה משאר מלאכות, דיעוין במד"ר בראשית פרשה י"א מה שענה ר"ע לטורנוסורפוס הרשע כי הקב"ה מכבד השבת, אבל כל העולם כולו שלו הוא ברשות אחת, ולכן מותר לו לטלטל ולהוריד גשמים, ומסיים שם: ולא עוד שהרי אובאלי המן יוכיחו שכל ימות השבוע היה יורד, ובשבת לא היה יורד, ומבואר מהמרדש דמלאכת הוצאה לא שייך כביכול אצל הקב"ה כיון דכל העולם רשותו, וא"כ אם טעם מנוחת שבת היא משום למען נעשה כמוהו כדברי האבודרהם, הרי לא נכללה בזה מלאכת הוצאה, ולכן בעת ששם לו חק ומשפט שנצטוו על השבת משום "כי מאתך היא מנוחתם", לא נכללה שם הוצאה, ולא שייך בזה לעשות כמוהו, אמנם בירידת המן הרי נתחדשה כביכול מלאכת הוצאה אצלו, וכמו שמסיים המד"ר שבשבת המן לא היה יורד כל עיקר, היינו דשייך כביכול אצלו מלאכת הוצאה, ואז נצטוו ישראל גם על "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי".

נמצא כי בירידת המן שהוא זיו השכינה ומאכל אבירים, ירידתו למטה הוא בגדר הוצאה מרשות לרשות, לכן לא ירד בשבת, והרי כי עד עתה איסור מלאכה בשבת הוא משום החפץ שנשתנה במהותו, והאיסור הוא יצירת התועלת בחפץ, אבל עדין אין איסור על שבייתה מצד האדם, אבל עתה שנתחדש עוד פרשה של איסור מלאכת שבת משום שהאדם צריך לשבות, ולכן גם בלי שינוי בחפץ אסורים כל המלאכות, וזה נובע משבת לה; שבת קודש, והוא לשון מופרש ומובדל לחיים רוחניים בלבד, היום הקדים להם מעלת קדושת השבת להבין מזה טעם אי ירידת המן בשבת ואיסור הוצאה, אשר מזה נלמד יוצר מחודש בכל המלאכות, ולכן **אף שהיא מלאכה גרועה חשיבותה גדולה**, שעל ידו יתחדש שהשבת יום קדושה ולא רק יום מנוחה.

התוס' בשבת ב' ע"א כתבו "הוצאת" הו"ל למיתני, אלא נקט "ציאות" לישנא דקרא "אל יצא איש ממקומו" (בשלח ט"ז), ודרשו במסכת עירובין י"ז - אל יצא עם הכלי ללקוט המן, ולכאורה קשה דבכל המסכת לא נקט "ציאה רק הוצאה", ולמה נקט במשנה לשון הפסוק, וכתב בשו"ת ארץ צבי ח"א סימן ע"ה דרמזו לנו רבותינו בתיבות **ציאות**, דשונה מלאכת הוצאה מכל המלאכות, דבכל המלאכות העיקר הוא החפץ אשר בו נעשה המלאכה, משא"כ בהוצאה דלומדים מ"אל יצא איש ממקומו" - אל יצא עם "כלי ללקוט המן", וכיון דלשון הפסוק הוא **על האדם**, ע"כ גם יציאות האדם הוא חלק מן המלאכה, והמלאכה בשניהם יחד דציאת האדם עם החפץ.

איסור חצי שיעור במלאכת הוצאה

כתב הטור בתחילת סימן ש"א וז"ל: "אם באתי לכתוב כל הלכות שבת תרבה עלי המלאכה, כי הלכתא רבתי לשבתא כדאייתא בשבת י"ב, וגם כי כל ארבעים אבות מלאכות חסר אחת ותולדותיהם ידועות, ואינו צריך להאריך בהם ולא בשיעוריהן, שלא אמרו שיעורים אלא לחיוב, אבל איסור איכא בכל שהוא". הפרי מגדים בתחילת סימן ש"א מציין דברי הטור, ומציין דברי שו"ת חכם צבי סימן פ"ו שדן אם מוציא פחות מכשיעור יש בו איסור תורה, אולם בפמ"ג מוכיח שדעת הטור דבמלאכת שבת אסור מן התורה, ולפיכך לא הוצרך לפרש שיעורי המלאכות, דאילו חצי שיעור במלאכת שבת היה איסורו מדרבנן בלבד, היה צריך הטור לבאר השיעורים, שהרי נ"מ לחולה שאין בו סכנה דמותר לחלל עליו שבת באיסור דרבנן, וא"כ נ"מ מהו דאורייתא ומהו דרבנן, אלא ע"כ איסורא דחצי שיעור מהתורה, ואז אין כל נ"מ בשיעורים בזה"ו שאין לנו עונשין, וכ"כ בישועות יעקב סימן ש"ק ג' בדעת הטור, ועי' מש"כ ע"ז בס' קובץ פ"ח הכ"א.

כתוב בתורה "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה" (שמות ט"ו), ובגמ' שבת דף צ"ו ע"ב למדו לאסור עקירת דבר ממקומו שברשות היחיד, והוצאתו משם והנחתו ברשות הרבים, וכן מוצאים שהנביא הזהיר אותם על מלאכת הוצאה (ירמיה י"ז) "ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים ולא תוציאו משא מבתים ביום השבת". וכתבו התוס' בשבת ד"ב ד"ה פשוט, וכ"כ הרמב"ן שבת ד"ב, שמלאכה זו מודגשת בתורה יותר משאר מלאכות שבת, משום שהוצאה מלאכה גרועה, משום שבכל מלאכה החפץ השתנה, אבל בהוצאה שעצם הדבר לא השתנה ורק מקומו נשתנה, ואם לא גילתה התורה שהיא מלאכה לא היינו יודעים על איסור מלאכת הוצאה. וכן כתב באור זרוע הלכות שבת סימן פ"ב וז"ל: "דמעיקרא חפץ והשתא חפץ", דכל מלאכות שבת הם מלאכת חידוש ויצירה, שיש שינוי בגוף הדבר, והחפץ שבו נעשית המלאכה, מלבד מלאכת הוצאה שאין בהם שינוי בחפץ אלא שינוי מקומו ורשותו, ולכן זו מלאכה גרועה. אולם מדברי הרשב"א שבת צ"ד ע"א משמע גדר אחר, דכתב "ראילו מפנה

חפצים כבדים מזוית לזוית כל היום פטור, ואם מוציא דבר קטן מרשות לרשות חייב".

דנו גדולי האחרונים לגבי איסור חצי שיעור במלאכות שבת, דלגבי איסור מלאכות ק"ל כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מהתורה, ולדעת החכם צבי בסימן פ"ו דלגבי מלאכות שבת אין איסור חצי שיעור אלא במלאכות אסורות בלבד, אולם מדברי רש"י שבת דף ע"ד ע"א משמע אחרת, שכתב לגבי אפיה דאסור לאפות פחות מכשיעור מדאורייתא מדין חצי שיעור, וכן מבואר בהגהות אשר"י בסוף פרק כלל גדול וברייתא המוציא יין (עי' משנה למלך פ"ח מהלכות שבת).

מן התורה אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיעקור חפץ ברה"י ויניח ברה"י, והעושה עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה פטור אבל אסור, וכן כתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות שבת [ובפ"א מהלכות שבת ה"ג כתב דבכל מקום שנאמר בהלכות שבת פטור אבל אסור, הוא מדברי סופרים], והטעם שפטור עקירה בלא הנחה דרשו חז"ל ע"כ "בעשותה" - העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד העושה אותה חייב, שנים שעשו אותה פטורים. וכתב בפירוש תפארת ישראל שבת פ"א בחידושים, להעיר למה לא תהיה עקירה בלא הנחה אסורה מן התורה משום חצי שיעור, ודעתו דהיה דאיסורי מלאכת שבת לומדים ממשכן, וכל שאין עליו שם מלאכה מותר לגמרי מן התורה, וכוננת דבריו דעקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה אין כאן שם מלאכת הוצאה כלל, ושונה עקירה בלא הנחה מאופה או מבשל פחות מכשיעור, דבהם הוא עושה מלאכה שלימה, אלא שלא עשה כשיעור הנדרש לחיוב, משא"כ בעקירה בלא הנחה או בהנחה עצמה דיש כאן חצי מלאכה, כלומר הפעולה אינה שלימה, משא"כ במלאכה שלימה אלא שעושה זאת בחצי שיעור, ע"ז נאמר חצי שיעור אסור מן התורה.

אולם יש שאומרים כמש"כ לעיל דהוצאה מלאכה גרועה, ולכן אף דבכל המלאכות אסור חצי שיעור שם, עכ"פ אותו חצי שיעור היא מלאכה גמורה לעצמה, לא כן במלאכת הוצאה דבכלל היא מלאכה גרועה, ולא נעשה שום שינוי בחפץ, ואין לך בו אלא חידושו שאסרה תורה, והיא העקירה וההנחה לרשות אחרת שנגמרה מלאכתה, לא כן בעקירה לחד שאינו מעשה גמור לא נאסר בזה חצי שיעור.

כתב בס' תולדות זבוב עמ"ס שבת דף ג' דכן משמע בחידושי המאירי שבת ד"ג ע"ב, שכתב דבכותב אות אחת יש איסור תורה כדין חצי שיעור, וכן בשאר מלאכות שהם במעשה ממש, אבל הוצאה שאינה עיקר המלאכה ולא מעשה גמור, עיקר החיוב הוא בהנחה והכל נגדר אחריה, ובעקירה לבד אין איסור תורה אלא איסור דרבנן. עוד נראה דדוקא בחצי שיעור בכמות, כגון שאכל חצי זית חלב שחצר השיעור, וכן באפה חצי שיעור או הוציא חצי שיעור שהחסרון הוא בכמות, בזה נאסר חצי שיעור מהתורה, לא כן היכא שהחסרון הוא באיכות המלאכה, דממה שעשה לא עשה כל המלאכה, כמו ביטול קודם מאכל בן דרוסאי דלא נקרא עליה שם ביטול, ל"ש לאסור משום חצי שיעור (עי' בס' שביתת השבת (מאלצאן) מלאכת מבשל אות נ"ט). וכן בעקירה והנחה המלאכה היא העקירה וההנחה יחדיו, ועקירה בלבד נחשב לחצי מלאכה, ויותר מזה מוצא בתוספתא ביצה פ"ד הלכה ב': הכותב אות אחת, חכ"א בין בשבת בין ביו"ט אינו חייב אלא משום שבות. והוא פלא למה לא יאסר כתיבת אות אחת משום חצי שיעור, לסוברים שגם באיסורי מלאכת שבת שייך איסור חצי שיעור, וע"כ דכתיבת אות אחת נחשב חצי מלאכה ולא רק חצי שיעור, שהרי בכתיבה אין הדבר תלוי בגודל שיעור הכתיבה, דאפילו אם יתבונן אות אחת גדולה כמו גמל ג"כ יפטור, ובב' אותיות חייב אפילו כשהם רק ב' אותיות קטנות, וכיון דאינו תלוי בכמות גודל השיעור נחשב חצי מלאכה, ולא נאמר ע"ז דין חצי שיעור, וכן בעקירה לחד נחשב חצי מלאכה, ואין איסור חצי שיעור (עי' ביאור הלכה סימן ש"מ ס"א ד"ה על ב', ובחזון יחזקאל ביצה פ"ד ה"ב). אולם מדברי הרשב"ם משמע דלא כרש"י שבת ע"ב שאין חיוב חטאת, אבל יש איסור חצי שיעור דאסור מן התורה, דכתב הרשב"ם בגמ' בבא בתרא נ"ה ע"ב על מה שמונח במסכת שבת דף ע"ד, דהמוציא אוכלין חייב בכגורגרת, דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא חשיבא הוצאת דבר מאכל פחות מכגורגרת, משמע דפחות מהשיעור לא נחשב מלאכה. ויוצא בדעת הרשב"ם דכיון דפחות מכשיעור יש חסרון במלאכת מחשבת, הוא גדר כמו אין מתכוין ומלאכה שאינה צריכה לגופה, דכתבו התוס' בשבת ע"ה ע"א דפטורו משום מלאכת מחשבת, וכן מקלקל פטור משום דלא הוי מלאכת מחשבת כמבואר בחגיגה ד"י ע"ב.

היעב"ץ בספרו לחם שמים שבת פ"א כתב דלמ"ד חצי שיעור אסור מהתורה, יש בעקירה בלי הנחה או בהנחה בלי עקירה איסור מן התורה, אלא שבשו"ת דברי מורכ"י (פרידבורג) בסימנים י"ט וכ' השיג עליו, דבעקירה בלא הנחה אין איסור תורה רק איסור דרבנן, שאין כאן מלאכה שלימה, ולא דומה למוציא חצי שיעור, דשם עשה מלאכה שלימה אלא שאין שיעור המחייבו קרבן. ולמעשה עקירה בלא הנחה אסור לעשות מדרבנן, שמא יבוא לעשות מלאכה שלימה, וכמש"כ רש"י בשבת ד"ב ד"ה שניהם (עי' בס' תוצאות חיים להגרמ"ז ועמבא זצ"ל סימן ח', בית מאיר סימן ש"מ, וחידושי שפת אמת שבת ד"ב ע"א).

הרמב"ם בפ"ח מהלכות שבת הלכה כ"ג כתב שיעור חצי שיעור פטור, וכן כל העושה מלאכה מן המלאכות חצי שיעור פטור, והרי יש כלל שכתב הרמב"ם בריש הלכות שבת פרק א' הלכה ג' דכל מקום שנזכר בחיבורו פטור, היינו אסור מדרבנן. (עי' שד"ח מערכת ח' כלל ד'). ועי' רמב"ם בפ"ב מהלכות שבת הלכה ט' שכתב: "אבל אם עקר ולא הניח או שהוציא פחות מכשיעור פטור". וכתב בס' קובץ על הרמב"ם דהיות והרמב"ם כלל שני דינים אלו בקטע אחד, וא"כ כמו דעקירה בלא הנחה הוא איסור דרבנן, ה"ה פחות מכשיעור. וכתב בקרית ספר בפ"ח מהלכות שבת וז"ל: "המוציא חצי שיעור פטור, וכן כל העושה מלאכה

מן המלאכות חצי שיעור פטור, דכתיב בעשותה את כולה ולא את מקצתה, ואע"ג דבאיסורי תורה חצי שיעור אסור מהתורה אעפ"י שלא לוקה ע"ז, שאני התם דמרבין מכל חלב, והכא ממעטינן מבעשותה". ומבואר מדבריו דיש דרשה מיוחדת למעט איסור חצי שיעור בשבת (עי' שו"ת אבני נזר יור"ד סימן רנ"ט, ובביאור הלכה סימן ש"מ סעיף א' דמציין להמג"א, משמע דחצי שיעור בשבת אסור מן התורה, וכן משמע מחידושי המאירי ובשדי חמד מערכת ח' כלל כ').

העברה ברשות הרבים פחות מד' אמות

מובא בשו"ע סימן שמ"ט ס"א: "כל אדם יש לו ד' אמות שיכול לטלטל בהם", וכתב המשנ"ב (שם) הטעם משום שכתוב "שבו איש תחתיו", והכוונה שישבת כל איש ביום השבת יהיה כשיעור תחתיו, דהיינו כשיעור אורך כל גופו, ושיעורו חז"ל דאורך האדם שהוא שיעור תחתיו הוא ג' אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים מכאן לכאן (עי' גמ' עירובין מ"ח ע"ב). ובסעיף ה' מובא "אסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות ואפילו בין השמשות", וכתב המשנ"ב (שם) "דחוששין שמא יבוא להוליך ארבע אמות בבת אחת, דזימנין דלאו אדעתיה ואתי לידו איסור דאורייתא, ודווקא כשמוליך כמה פעמים פחות מד", אבל פעם אחת פחות מד"א מותר, וכמש"כ בריש הסימן".

הנה אמרו בגמ' שבת צ"ו ע"ב "אלא כל ד' אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה", וכתבו הרשב"א (שם) ד"ה זרק ובריטב"א ד"ה גמירי שאין כוונת הגמ' שהלכה למשה מסיני לחייב על מעביר ארבע אמות משום אב מלאכה חדש, שא"כ מצינו יותר מל"ט מלאכות, ועוד שאין עונשין מן הדין, אלא הלכה למשה מסיני שמעביר חזק ארבע אמות ברה"ר הם תולדה של מוציא מרשות הרבים לרשות היחיד, ובחידושי המאירי (שם) כתב שאין כוונת הגמ' להלכה למשה מסיני, אלא שמקובל היה בידם שהעברה היא תולדה של הוצאה.

ובגדר השייכות בין הוצאה להעברת ד' אמות, כתב בחידושי בעל המאור דף צ"ז "משום דד' אמות של אדם קונות לו בכל מקום, וכשמוציא חוצה לה בזרק או מעביר כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דמי", וכתב בס' קהילות יעקב בכתובות סימן ל"ב שמשמע מדבריו שמעביר ד' אמות ברה"ר, דעיקר האיסור במעביר הוא עקירה, והוצאתו מתחילת ד' לסוף ד', שזה נחשב לרשות אחרת, אבל עצם הולכת ד' אמות זה לא חלק ממעשה העבירה. וכ"כ בס' אבן האול בהלכות גניבה פ"ג ה"ב דלייק מדברי הרמב"ם שהבאנו לעיל בהלכות שבת פ"ב ה"טו "מותר לטלטל ברה"ר תוך ד' אמות עד ד' אמות שהוא עומד שלא לטלטל חוץ למרובע זה, אלא במרובע זה שהוא כמדת אורך אדם כשמפשוט ידיו ורגליו בלבד יש לטלטל". משמע דעיקר החיוב הוא ההוצאה מד' אמות, אבל עצם הולכת החפץ במשך ד' אמות אינו גורם לחיוב, ודלא כמש"כ בחידושי הגר"ח מבריסק זצ"ל (מובא בקהילות יעקב כתובות סימן ל"ב), דמעביר ד' אמות כל הדין אמות הם חלק מהאיסור, משא"כ איסור הוצאה עיקר החיוב הוא הוצאה מרשות לרשות, עיי"ש.

מובא בגמ' שבת ע"ד ע"א "וכי מותר לאפות פחות מכשיעור", ופירש"י "נהי דחיוב חטאת ליכא, איסור מיהא איכא דק"ל חצי שיעור אסור מהתורה". בהערות מהר"י סופר זצ"ל שבסוף ספר מוצל מאש סימן נ"א אות ד' מביא להקשות בשם רעק"א, וז"ל: "והגאון רעק"א זצ"ל הקשה איך מתירין לטלטל פחות פחות מד' אמות אם חצי שיעור אסור מן התורה", ובפרט לדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות שבת דמותר להעביר פחות מד"א ברה"ר, ואפילו איסור דרבנן אין, ורק במעביר הרבה פעמים פחות פחות מד"א גזירים שמא יעביר ד"א אמות שלימות". ויעוין בחידושי הריטב"א החדשים שכבר עמד על קושיא זו, וכתב "ומיהו מעביר פחות פחות מד"א ליכא אלא איסורא דרבנן, דבהא ליכא שוב עקירת חפץ ממקומו", ו"א שפחות מד"א זה לא נחשב להוצאה, וכבר כתבו הרבה אחרונים לתרץ הקושיא דהעברה פחות מד"א אין זה בכלל חצי שיעור אסור מהתורה, דדווקא בהוציא חצי גרוגרת או העביר חצי גרוגרת זה נקרא חצי שיעור שאסור מהתורה, דבהוציא גרוגרת ד"א ברה"ר הרי החיוב על כל הגרוגרת, ולכן אם העביר חצי גרוגרת נחשב לחצי שיעור שאסור מן התורה, משא"כ במעביר חפץ ד"א ברה"ר אין החיוב חטאת על כל הדין"א שהעביר, אלא החיוב הוא רק על מה שהעביר החפץ חוץ מד' אמותיו ממקום הנחתו, דמעביר ד"א ברה"ר אין האיסור מתחילת העברתו, דהיתר גמור הוא להעביר פחות מד' אמות, אלא האיסור מתחיל משעה שהתחיל להעבירו חוץ לד' אמותיו ממקום הנחתו, דעיקר האיסור הוא שלא להוציא חפץ חוץ מד' אמות ממקום הנחתו, וכ"ז שלא העביר את החפץ חוץ מארבע אמותיו לא עשה שום איסור, דהעברה פחות מד"א אין זה בכלל האיסור, וממילא אין לזה שייכות לחצי שיעור שאסור מהתורה, דהתורה לא אמרה אלא להוציא את החפץ חוץ לארבע אמות, וכ"כ בשו"ת ברית יעקב סימן ב' בד"ה ובה מיושב, וז"ל: "העירו הרבה אחרונים למה לא אומרים גם בפחות מד' אמות יהיה אסור משום חצי שיעור מדאורייתא, וחכמים התירו להלך המציאה פחות פחות מד' אמות, וע"כ דהוי רק דרבנן, וע"כ לא העמידו דבריהם לענין מציאה, דאם זה היה איסור תורה איך חכמים התירו בזה, ד"ל דהתורה נתנה לכל אדם ד' אמות כמבואר בעירובין מ"ח, והוי הדין אמות כמו רשותו וביתו מוקף מחיצות דהוי רה"י גמור, ע"כ מותר להוציא פחות מד"א ברה"ר, דכא"ז לא הוי כלל מהתחלת האיסור, דהאיסור אינו מתחיל רק חוץ לד"א, דהוי כמוציא חפץ מרה"י לרה"ר דהוי בכל שהוא".

בשו"ת חוות יאיר סימן ט"ו כתב לתרץ שאין לאסור פחות מד"א ברה"ר משום ח"ש בדבר הנזכר בפירוש בתורה, כמו טלטול ד' אמות ברה"ר דלומדים משבו איש תחתיו, כמובא בעירובין מ"ח ונ"א, דכיון שהתורה התירה זאת במפורש לא מצינו לחז"ל שיאסרו משום חצי שיעור, וכ"כ ה"טו יור"ד סימן קי"ז ובאו"ח סימן תקפ"ו. (עי' שו"ת בית שערים או"ח

סימן קל"ז, גבורת ארי יומא ע"ד ע"א ד"ה חצי שיעור, ש"ת רעק"א סוף סימן קנ"ד, והפמ"ג פתיחה הכוללת להלכות שבת ד"ה עוד אשכ, פירוש תפארת ישראל על המשניות סוף"ק דשבת, ובחידושי מהר"ץ (חית שבת ע"ד).

איסור תחומין ביום טוב לצורך אוכל נפש

נפסק בשו"ע א"ח סימן תט"ז סעיף ח': "יום טוב נוהג בו עירובי תחומין, אבל לא עירובי חצרות", וכתב המשנ"ב משום דאין איסור הוצאה ביום טוב. כתב הרמב"ם בפ"ח מהלכות עירובין הלכה ד' וז"ל: "כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת, כך אסור לצאת ביום טוב, אבל ביום טוב מותר להוציא מרשות לרשות", וביתר ביאור כתב בערוך השלחן בא"ח סימן שצ"ז אות ד' להסביר וז"ל: "אעפ"י שעירובי חצרות ושיתופי מבואות לא שייך ביום טוב, אבל תחומין שווין שבת ויום טוב, וטעמו של דבר נ"ל דגדר עירוב ושיתוף הוא משום הוצאה, וביום טוב אין איסור הוצאה, וגם לא רצו לגדור הטלטול ביום טוב שזהו מוכרח לאוכל נפש, אבל תחומין נראה דחכמים לא רצו שהאיש הישראלי ילך הרבה בשבת כבחול, ויתעסק יותר בעונג שבת ובתורה, וזה הטעם שייך גם ביום טוב, ולכן בכל דיני תחומין שבת ויום טוב שווין". כעין זה מובא בס' החינוך מצוה כ"ד בגדר איסור תחומין, וז"ל: "משרשי מצוה זו שנוכח ונדע שהעולם מחדש ולא קדמון, ומה שכתוב בפירוש במצות שבת "כי ששת ימי עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי" (שמות כ' י"א), על כן לומר הדבר ראינו לנו שנוהג במקום אחר, כלומר שלא נלך בדרך רחוק רק דרך טיול ועונג." (עי' ברבינו בחיי בס' כד הקמח ערך "שבת" שהאר"ק בזה). ויש לברר האם איסור תחומין ביום טוב הוא אפילו ביש בו צורך אוכל נפש, או לא. ולכאורה נראה ברור דאפילו ביש בו צורך אוכל נפש, דהרי כפי שראינו מחלקין ביום טוב בין איסור הוצאה לאיסור תחומין, דבאיסור הוצאה הותר לצורך אוכל נפש, ועוד אמרו שבתחומין לא הותר לצורך אוכל נפש, וכך מפורש בגליון הר"ף בביצה ד"ב וז"ל: "צריך עירוב תחומין אפילו לצורך אוכל נפש, ואין צריך עירוב חצרות לכל מידי דאיכא צורך ביד".

אולם באמת יש להבין מדוע כ"כ חמור איסור תחומין מהוצאה מרשות לרשות, דאפילו לצורך אוכל נפש, דהרי לדעת הרבה פוסקים הרמב"ם והרשב"א וקצת מהגאונים דקיי"ל כרבנן דאין לתחומין איסור מהתורה כלל אפילו ביותר מ"ב מיל, כמש"כ המ"מ בפ"ח מהלכות שבת (עי' משנ"ב סי' תצ"ז ס"ק א'), ואפילו לדברי הר"ף והגאונים בספ"ק דעירובין דהוא איסור דאורייתא, אין זה אלא ביותר מ"ב מיל, אבל עד י"ב מיל הוא איסור דרבנן (עי' בטורי אבן חגיגה י"ז ע"ב ובשדי מרשת מערכת ת' כלל ס'), וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דאפילו הוצאה חמורה לרשות דהוא איסור דאורייתא אליבא דכו"ע, התיירו ביום טוב לצורך אוכל נפש, מכש"כ דראוי להתיר באיסור תחומין דלא ברור שהוא איסור דאורייתא לכ"ע.

ואולי אפשר לתרץ בדוחק עפ"י ש"כ בס' החינוך מצוה רח"צ בגדר היתר מלאכת אוכל נפש ביום טוב, וז"ל: "משרשי המצוה כדי שיזכרו ישראל הניסים הגדולים שעשה השם להם ולאבותיהם, וידברו בהם ויודיעו לבניהם ולבני בניהם, כי מתוך השביתה מעסקי העולם יהיו פנויים לעסוק בזה, שאילו היו מותרין במלאכה ואפילו במלאכה קלה, היה כל אחד ואחד פונה לעסקו, וכבוד הרגל ישכח מפני עוללים גם מפי הגדולים, ועוד יש תועלות רבות בשביתה שמתקבצין כל העם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לשמוע דברי תורה, וראשי העם ידריכום וילמדום דעת". א"כ י"ל דהוצאה מלאכה קלה, דאינו אלא מוציא מרשות היחיד לרה"ר, אבל ללכת עד אלפים אמה שהוא טורח גדול יתכן שישכח ע"כ הניסים, כמו"כ אין לו אפשרות לישב בביתו, ולכן לא התיירו איסור תחומין ביום טוב, וכפי שמשמע מדברי הגמ' ביצה דכ"ה. ודל"ט.

המהרש"א בכתובות ד"ו מקשה למה לא התיירו תחומין ביום טוב מטעם מתוך, כמו באיסור הוצאה שמתור הוציא אף דבר שאינו אוכל נפש מתוך שהותר לצורך אוכל נפש, ולדעת רש"י בביצה י"ב א"פ שלא לצורך היום כלל, וא"כ גם באיסור תחומין נאמר כן, וכתב הפני" (שם) שתחומין היום מכשירין, ולא הותר בדבר שאפשר לעשותו מערב יום טוב, וכ"כ בקרני ראם (שם) דמקור עצמו להאכלין לא הו"א אלא כמכשירין. אולם המרחשת ח"א סימן י"א כתב להעיר מדוע לא נחשב אוכל נפש גופא, כמו בהוצאה דנחשב מלאכה באוכל נפש, הכ"נ יהיה חשוב תחומין מלאכה באוכל נפש. ויעוין בגליון רעק"א א"ח סימן תקפ"ו על המג"א ס"ק כ"ד שהקשה ג"כ דתחומין יהא מותר מדין מתוך, והניח בצ"ע. וכן ע"י בדרוש חידוש רעק"א בפסחים צ"ג שהקשה למה לא מותר לילך חוץ לתחום לאכול הפסח, דהו"א צורך אוכל נפש, ואף דעצם ההליכה לא הו"א אוכל נפש, מ"מ לא גרע מהוצאת סכין לרה"ר לאכול בו, ומשמע מדבריו שבא להוציא מתירוץ הפני" והקרני ראם, דהרי הוצאת סכין ג"כ הו"א מכשירין.

וכתב בקהילות יעקב עמ"ס ביצה סימן י"ז להעיר על דברי רעק"א, דהרי מבואר בכמה מקומות בש"ס דלא התיירו איסור תחומין ביום טוב אפילו לצורך אוכל נפש, אלא צ"ל דכוונת רעק"א דזה היה פשוט לו דמדברבנן לא התיירו איסור תחומין בשביל אוכל נפש, אלא דמש"כ התוס' בפסחים צ"ג ע"ב דהוא איסור דאורייתא, דאינו יכול לבוא לירושלים מחוץ לתחום ביום טוב כדי לאכול הפסח, וע"ז הקשה דנתיר תחומין כדרך שמותר מלאכה לצורך אוכל נפש, והטעם שמדברבנן אסור אולי משום דאפשר לעשותו מעיו"ט בלי שום קלקול, החמירו בו רבנן.

וכתב בס' עמק ברכה (פומרנציק) דיני יום טוב וז' להסביר על איסור תחומין באוכל נפש ממש, ומטעם דלא נקרא אוכל נפש אלא א"כ האוכל בתוך גבולו ומקומו של אדם, וזה נחשב רק כמכשירי אוכל נפש ולא כאוכל עצמו, ועפ"ז מותר קושיא רעק"א דלמה לא נתיר תחומין לצורך אוכל נפש, מתוך שהותרו תחומין לצורך אוכל נפש, ולא לצורך, ולפ"ז י"ל דגם באוכל נפש ממש לא הותר איסור תחומין.

גדר איסור הוצאה ותחומין

והנה חבל נביאים נתבאר בסגנון אחד להסביר הענין, והם בשו"ת חתם סופר חלק א"ח סימן קמ"ט וסימן קנ"ב, מרחשת ח"א סימן י' ענף ב', שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג סימן ד', שו"ת ישכיל עבדי ח"ד סימן כ"ח, ושדי חמד הלכות יום טוב סימן א' אות כ"ב, והוא דשונה איסור תחומין משום דהאיסור שם אינו מטעם מלאכה, דאפילו אם לא תופס בידו אסור לו לצאת חוץ לתחום, ולומדים זאת מהפסוק "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו" (שמות ט"ז), וכך מובא בגמ' עירובין י"ז ע"ב ונ"א ע"א, ומובן דטעם האיסור אינו משום מלאכה, אלא דהוא גזירה, ואין זה ענין למה שהותרה הוצאה ביום טוב דגלמוד מפסוק "לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", ומדייקת הגמ' בביצה י"ב בשבת אין, ביום טוב לא, דמה שהתירה התורה שם הוא רק ענייני מלאכה שהם לצורך אוכל נפש, והוא אמרו יעשה, דהיינו דבר ששייך בו עשייה, וההוצאה עם הכלי מרשות לרשות מתייחסת ג"כ בשם מלאכה כידוע בגמ' שבת, משא"כ ענין הוצאה לתחום אפילו בלי שום כלי אין כאן שום יחס של מלאכה, ורק מגוה"כ הוא שאסורה, וכיון שכן נמצא דאין שום גילוי לאיסור כזה להתירו משום אוכל נפש, ולכן השאירוהו באיסורו כדן השבת.

הקובץ שיעורים בסוף ביצה אות ע"ג וכן בפסחים אות כ"ג ג"כ תירץ לתחומין לא הו"א בכלל מלאכה, ורק מלאכות הותרו לצורך אוכל נפש ולא סתם איסורים. אבל הקשה הקובץ דא"כ קשה לריב"א בפסחים ה' ע"ב בתורה לחלק, דהבערה דהו"א רק לאו בשבת אינה מלאכה, ואינה אסורה ביום טוב, א"כ גם תחומין לא יהא אסור ביום טוב מדאורייתא, וכתב דאפשר דא"כ לריב"א תחומין הו"א רק מדרבנן (עי' בדברי יחזקאל סימן ז' ס"ק כ"ז).

בשו"ת גורן דוד א"ח תשובה מ"ז מביא בשם ג"א לתרץ למה לא נתיר הבאה חוץ לתחום ביום טוב, כמו שמוציאין מרשות לרשות, ד"ל עפ"י ש"כ הרב המגיד בפ"א מהלכות יום טוב דמלאכה שנעשה באוכלין ומשקין כגון שחיטה ובישול ואפיה, דעיקרן באוכלין ומשקין, זה ודאי נקרא מלאכת אוכל נפש, אבל שאר מלאכות שאינן באוכל נפש, כגון הכתיבה והאריגה והבנין, אפילו עשאן לאכילה לוקה, וההוצאה אע"ג שנעשית בשאר דברים, מ"מ נעשית ג"כ באוכלין ומשקין עצמם, ולכן הו"א מלאכת אוכל נפש, ואומרים מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך. וזה החילוק בין תחומין להוצאה, דבשלמא בהוצאה דלא נגמרה מלאכתו אלא כשהוציא החפץ, ומכיון שישנו באוכלין ומשקין אע"ג שיש הוצאה בשאר דברים נחשב מלאכת אוכל נפש, משא"כ תחומין דאין נגמרת בהחפץ, דאפילו לא הביא עמו שום חפץ כלל נגמר האיסור של תחומין, ולכן לא נקרא מלאכת אוכל נפש, אלא הוא כתיבה ואריגה כיון שהיא עומדת לעצמה בלא אוכל נפש. (עי' בפרי חדש א"ח סימן תצ"ה סק"ג, שו"ת עמודי אור סימן י"ד, שו"ת בית שערים א"ח סימן רנ"ט, ושו"ת בצל החכמה ח"ד סימן צ"ה).

נתינת סידור חומש לקטן להולכים לבית הכנסת במקום שאין עירוב
נפסק בשו"ע א"ח סימן שמ"ג: "אסור להאכיל בידים לקטן אפילו דברים האסורים מדברי סופרים, וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד אפילו בדברים שהם משום שבות". הביאור הלכה (שם) כתב שזה כדעת הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות, וכן מבואר במאירי שבת קל"ט והריטב"א בחידושי לעירובין דף ל' ע"ב ובחידושי ליבמות קי"ד ע"ב, ומוסיף הבה"ל שדעת הרשב"א והר"ן שאם התינוק צריך לכך, אפילו לספות לו בידים איסור דרבנן מותר, אלא דדעת השו"ע כדעת הרמב"ם שסתם דבריו ולא חילק אם צריך לכך או לא. ועפ"ז כתב בשו"ת רעק"א סימן ט"ו **לאסור להוציא ספרים להביאם לביהכ"ס ע"י קטן במקום שאין עירוב**, ואפילו בתינוק בפחות מבן ט' שנים, ואעפ"י שאין לנו דין רה"ר בזה"ל, מ"מ מבואר בהר"ן שאפילו לדעת הרשב"א שמוותר לספות לו בידים איסור דרבנן, וזהו רק לצרכו של תינוק, אבל לצרכו אדרבה יש למחות בידו, אולם יש תקנה לזה, שיאמר לקטן שישא השידור והחומש לביהכ"ס לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קרה"ת, וממילא יצטרף עמו הגדול להתפלל ביחד. (עי' בתפארת ישראל בפתיחה לעירובין, ובמסכת שבת פרק ט"ז משנה ו' אות ל"ט, שו"ת פרי יצחק ח"א סימן י"א). וכתב הבה"ל (שם) דכ"ז הוא רק לדעת הרשב"א והר"ן, אבל לדעת השו"ע שפוסק כדעת הרמב"ם שאסור לספות לקטן אפילו איסורים דרבנן, אין להתיר לומר לקטן להוציא ספרים לביהכ"ס בשבת כשאין עירוב, ואפילו לצורך הקטן.

אולם בשו"ת חתם סופר ח"ו סימן י"ג כתב דכל היתרו של רעק"א דווקא כשאין אפשר לעשות זאת ע"י גוי, אבל אם יש גוי מנין יש היתר לדחות איסור לגבי קטן כשאפשר ע"י עכו"ם, אפילו לצורך מצוה, ולכן מסיק דחלילה וחלילה להתיר ע"י קטן לטלטל במקום שאין עירוב, **שלא להנהיג מנהג רע חס ושלום**, וכן כתב בשו"ת מהר"י אסאד א"ח סימן פ"ד ובשו"ת הרמ"ץ א"ח סימן כ"ג.

הרמ"א בדרכי משה סימן שכ"ה אות ח' כתב: "ועכשיו נהגו להקל לומר לגוי או לתינוק להביא ולהוליך דרך רה"ר, לפי שאין לנו רשות הרבים גמור בזמן הזה, ולכן נהגו להקל, ומ"מ נראה לי שנוכח ההחמיר בדבר, שלא יהא אלא ככרמלית, כבר נתבאר בסימן ש"ז שהרבה פוסקים אסורים אמירה לעכו"ם, לפיכך המחמיר תבוא עליו ברכה".

הט"ז בסימן שמ"ו ס"ק ו' כתב שיש ללמוד מדברי המרדכי בפרק קמא דשבת שמותר להביא המפתח של ביהכ"ס ע"י תינוק, וכמו שמותר ע"י עכו"ם, ואעפ"י שאמרו ביבמות קי"ד ע"א ו"ר יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחות דבי מדרשא ברה"ר, אמר ליה ר' פרת זיל דבר טלייתא ולטילו התם, דאי משכחת להו מייתי להו, משמע שאסור להביא ע"י תינוק משום שאסור לספות לו איסור בידים, וי"ל דשם מדובר ברה"ר גמורה, אבל לנו אין אלא כרמלית מדרבנן, וכתב הפמ"ג במשכבות זהב (שם) שלפי זה ה"ה שמותר לומר לתינוק להביא ע"י תינוק, אעפ"י שמבואר

בשו"ע סימן שמ"ג שאסור לספות לו איסור בידים אפילו שבות דרבנן, אפשר שלצורך מצוה יש להתייר.

אולם בשו"ת חידושי הרי"ם מגור זצ"ל סימן ג' כתב ליישב מה שנהגו בכמה מקומות להביא החמין המטוננים לשבת ע"י קטן, ומציין דברי הט"ז סי' שמ"ו ס"ק א', וכתב שאם נאמר שדעת הט"ז לפסוק כדברי הרשב"א הוא דבר תמוה, שהט"ז לא הביא דברי הרמב"ם והשו"ע לאסור, אלא ודאי שלא התייר אלא לצורך מצוה, דבזה לכ"ע מותר כיון שהוא איסור שבות דרבנן. וכן כתב בשו"ת ארץ צבי סימן ע"ה דאם יש תרי דרבנן, מותר לספות לו אפילו שלא לצרכו ורק לצרכינו, ועוד כיון דבזה"ל אין רה"ר דאורייתא, וגם במעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר אסור רק מדרבנן, הו"א שבות דשבות במקום מצוה, וע"כ מתירין להוציא אפילו לצרכינו.

בשו"ת מהר"ם שיק סימן קע"ג כתב להקל בזה, דמתי חוששין דאמי למסרך שיבוא לעשות כשהוא גדול איסור דאורייתא, אבל לגבי הוצאה בזה"ל שאין לנו דין רה"ר לא שייך לגזור שיבוא לעשות איסור דאורייתא כשימצא, ולכן יש מקום להקל לתת סידור חומש לקטן להביאם לביהכ"ס דרך רשות הרבים שלנו, כיון שיש בהוצאה זו צורך מצוה שמחנכו להתפלל ולקרוא מתוך הסידור החומש. וכן כתב להתיר בשו"ת מחזה אברהם (בראדי) סימן נ"ו, וכן בחידושי אשל אברהם (בוטשאטש) סימן שמ"ג כתב ללמוד זכות להנהיגם כך, וכן מתבאר בשו"ת שם אריה (בלחובר) חלק אבן העזר סוף סימן צ"ה. בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתא ח"א סימן קי"ז כתב להתיר לטלטל ע"י קטן, משום שאין לנו עתה רק רה"ר מדרבנן, ודבר שאינו קבוע לא אתי למיסרך, ולא דומה לזה שאין מקדשין על יין ביה"כ ליתן לקטן לשנות, דבדבר קבוע חוששים דלמא אתי למסרך. והאר"ק בכ"ז בשו"ת זכר יהוסף סימן ק"ה, ובס' לית חן סימן רמ"ג כתב בסו"ד דיש להקל בזה, ובפרט כשהוא במקום מצוה (עי' שו"ת דברי יעקב (שור) סימן ס"ג).

טלטול כסא גלגלים לתפילה בציבור במקום שאין עירוב

עיר שיש בה עירוב, אף אם אינו עשוי בהידור, והישראל עצמו מחמיר שלא לטלטל בעיר, מ"מ מותר לו לומר לנכרי לטלטל אותו בכסא גלגלים **לצורך תפילה בציבור**, אבל אם אין בה עירוב כלל אסור. כך מובא בס' עזרה כהלכה פרק ה' סעיף י"א בשם הגר"ן קרליץ שליט"א, שבעיר שבדאי שאין בה עירוב לא ראינו שנוהגים להקל בזה, אולם די בעירוב כל דהו ואפילו של הרבנות כדי להקל ע"י נכרי. וכן בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן י"ג החמיר בעיר שאין בה עירוב, דיש לחוש שיבוא להתיר אף שלא לצורך מצוה מכיון שהולכה זו נעשית בפרסום. בשדי חמד באסיפת דינים מערכת י"ז סימן א' אות ל"ב כתב שיש להחמיר, מכיון שיכול לסדר לעצמו מנין בביתו. בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רע"ו כתב להקל בעיר שאין בה ספק רה"ר, לומר לנכרי לטלטל את ישראל לצורך תפילה בציבור. בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן קי"ד דן בכמה רגלים שאין לו כל אפשרות ללכת בכוחות עצמו ללא עגלת נכים, והתיר לומר לנכרי לקחת אותו לצורך תפילה בציבור, באופן שגם הנכה יסייעו בהולכת הכסא, ויהיה היתר של שנים שעשו מלאכה ביחד. וכך מובא בשמירת שבת כהלכתה פ"ד הערה ק"ג בשם מרן הגר"ש איערבאב זצ"ל, שכל ההיתר דוקא כשהיהודי והגוי עושים פעולתם בשוה. אולם בסו"ד מסיים המנחת יצחק שלמעשה במציאות קשה לנהוג כך, ובפרט במקום שאין בני תורה יש לחוש שיבוא לזלזל בכבוד שבת (עי' שו"ת שבט הלוי ח"ז סימן ל"ז).

וראו לציין שבשו"ת אגרות משה א"ח ח"ד סימן צ' כתב להתיר שהנכרי יטלטל את ישראל כדי שיוכל להשתתף בשמחה של קרובו, דכיון שיהיה לו צער גדול אם לא ילך יש להתיר, כמו שמצינו בסימן ש"ז סעיף ה' שיש להתיר במקום צורך הרבה, ובשער הציון (שם) ס"ק כ"ד כתב דאף צער הגוף נקרא צורך הרבה. ולפ"ז יוצא שיהיה מותר לקחת הנכה לתפילה בציבור, אם יהיה לו צער גדול מזה. וכן פסק בשו"ת מחזה אליהו (פאלק) סימן מ' ס"ק כ"ו שמוותר לקחת משותק בכסא גלגלים לצורך פיקור ידידים, כיון שהוא צורך חיוני במצב רוחו, וביקורו זה יכול לעזור לו.

הבאת תינוק למול כשאין עירוב, והאם יש ענין למול בבית הכנסת

מובא בשו"ע יור"ד סימן רס"ו ס"ב: "ואין מביאין (התינוק) ממקום למקום, ואפילו להוציאו מהבית ולהביאו דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירביו". ואפילו במקום שאין בו אלא איסור דרבנן, מ"מ העמידו חכמים דבריהם במקום כרת, כמוכא בשו"ע א"ח סימן של"א ס"ו, ואפילו להביאו בשער הדוהר הוצאה כלאחר יד ג"כ אסור, כמש"כ הרמב"ם והרשב"א בשבת קל"ד, ופשוט דה"ה להביא התינוק לבית הכנסת ע"י ישראל גדול במקום שאין עירוב, אסור.

לגבי להביאו ע"י עכו"ם או קטן, מובא ביר"ד סי' רס"ו ס"ה: "שכחו ולא הביאו סכין מע"ש, אומר לעובד כוכבים להביא סכין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים, כללו של דבר, כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עליו משום שבות, מותר לנו לומר לעובד כוכבים לעשות אותה כדי לעשות מצוה בזמנה (דהוה שבות דשבות במקום מצוה ומותר, כמוכא בא"ח סימן ש"ו ס"ה). ודבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום מלאכה (ר"ל מלאכה דאורייתא), אסור לנו לומר לעובד כוכבים לעשותה בשבת" (דאמירה לעכו"ם בדבר שאסור מן התורה הו"א כשאר שבות, והעמידו חכמים דבריהם במקום כרת).

יש מתירין אמירה לעכו"ם במקום מצוה אפילו בדבר האסור מדאורייתא, כמוכא ברמ"א א"ח סימן רע"ו ובסימן ש"ס ס"ה, ואף שאין לסמוך עליהם בשאר מצוות כמוכא בשו"ע הרב סימן רע"ו ס"ח ובסימן של"א ס"ז, מ"מ במילה שהיא עצמה דוחה שבת יש לסמוך על דבריהם אם אי אפשר למול בענין אחר, כמוכא במג"א סימן של"א סק"ה ומשנ"ב (שם)

ס"ק כ"ב, ועיי"ש שש"כ לענין הוצאה והכנסה דלהרבה פוסקים אין לנו בזמן הזה רשות הרבים (עיי' שו"ת כתב סופר או"ח סימן מ"ט). ומ"מ אסור להביא התינוק לבית הכנסת דרך חצר שאינה מעורבת, ואפילו עיי' עכ"ם (אעפ"י דהוה רק שבות דשבות דמותר לצורך מצוה וכמש"כ בסימן ש"ז סעיף ה'). שאין בהוצאה זו צורך מצוה, שהרי אפשר למול בביתו, והרבה פעמים מלין בבית כשיש צינה, וכ"כ המג"א סימן של"א סק"ה (עיי' בשער הציון סימן של"א אות י"ב מה שהשיג עליו). אולם הט"ז בסימן שמ"ט **כתב דנושאין בשבת תינוק למול לבית הכנסת** עיי' נכרי, וצ"ל בדברי הט"ז דיש איזה צד מצוה ומעלה בעשיית המילה בביהכ"ס, דאל"כ לא היה מתיר לעשות זאת אף עיי' נכרי, כי רק לצורך מצוה הותרה שבות דשבות.

ונראה להבין דברי הט"ז עפ"י שמו"א ברמ"א יור"ד סימן ס"ה סעיף י"א: "ומביאה התינוק עד בית הכנסת", משמע שהמנהג היה למול בביהכ"ס או בביהמ"ד, וכן משמע בפירוש דעת זקנים בראשית כ"א ד. ועיי' במג"א או"ח סימן של"א ס"ק ה' ובמש"ב"ו (שם) ס"ק ט', והטעם עיי' שנאמר "ויכרתו שניהם ברית לפני ה'" (שמואל א' כ"ג). וכך מובא בשו"ת הרשב"א חלק ז' סימן תקל"ו, ועוד שהמילה הוא דוגמת קרבן, עיי' יש להביא למקום תפילה שהיא דוגמת בית המקדש מעט, כמו"א בס' אות שלום ס"ק כ"ה, ובא"ר או"ח סימן של"א סק"ו כתב "ברוב עם הדרת מלך".

כעין זה מציינו דבמקומות שאינו רה"ר גמורה אלא כרמלית, והו"ל שבות דשבות, יש להתיר להביא התינוק עיי' נכרי לביהכ"ס למולו, אפילו אם אפשר למולו בביתו, משום חביבות מצות מילה ראוי להכניסו בביתו של אברהם אבינו ע"ה במקום הידור מצוה, משום רב עם הדרת מלך, וכמש"כ בחידושי אשל אברהם (בוטשאטש) בסימן רס"ו וז"ל: "יש צדדים לומר שמצד ברוב עם הדרת מלך יש להתיר אליבא דכ"ע בענין שבות דשבות שיתלטלו קטן, ולא יתנוהו לידו ולא יטלוהו מידו רק לאחר הנחה בינתים, ועדיף לטלטל עיי' קטן מלטלטל עיי' גוי, כמש"כ הט"ז בסימן שמ"ט לענין טלטול ס"ת בשבת, ומבואר מדבריו שהתיר לטלטל התינוק להביאו לביהכ"ס למול משום חביבות המצוה ברוב עם, ובפרט גבי מצות מילה" (עיי' שו"ת חמדת משה (ב"ק) סימן נ"ג מש"כ בזה). וכ"כ בס' תפארת נפתלי בשם האדמו"ר מסטמאר זצ"ל שהרוצה לקיים מצות מילה ברוב עם הדרת מלך, יש על מי שיסמוך להקל בצירוף דמזוה למול את התינוק בביהכ"ס, וכן היה המנהג כמו שכתוב בשו"ת משיב דברים סימן נ"ח. אולם בשו"ת זכרון יהודה ח"א סימן קע"ה כתב דמי שיש לו בית מדרש קטן בתוך ביתו, אסור להוליך התינוק עיי' נכרי לבית מדרש גדול למול ברוב עם. אולם בשו"ת חתם סופר או"ח סימן קנ"ז כתב שאין למילה שיכיות לביהכ"ס, ויש לנו רשות למול בכל מקום, ולכאורה יש להעיר מדברי הרמ"א הנ"ל שכתוב במפורש שמביאין התינוק לביהכ"ס.

בס' זכר דוד (עניני מילה) לרבי דוד זכות (נדפס בשנת תקצ"ז) מאמר א' פ"א כתב: "אולם הרבה בני אדם חושבים בלבם דמזוה גדולה היא לקיים מצות המילה דווקא בביתם, כי אומרים שהמילה תשאיר ברכה בבית אשר נעשית בו, והן אמת דזו כחה של מצוה שרושם שלה נשאר במקום קיומם, מ"מ מי לא יודה במקום הראוי והגון למילה הוא בית הכנסת". האור זרוע בהלכות אבילות סימן ת"מ כתב עוד טעם נוסף לעשות המילה בבית הכנסת ולא בבית, וז"ל: "מוהל שחל עליו יום מילה בתוך ימי אבלו, בתוך שלשה ימים הראשונים אל יצא מפתח ביתו (אלא ימולנו אחר), ובשאר הימים ילך לביהכ"ס (אע"ג דאסור לאבל לצאת מביתו), לפי שלא יטריח את הציבור לילך לביתו, ואי אין מוהל אחר אלא הוא ילך ביום ראשון משום כבוד ציבור, כי בהרבה מקומות הקילו חכמים מפני טורח הציבור (עיי' יור"ד סימן שצ"ג כ"ל). מקור האיסור להטריח את הציבור למדו חז"ל בגמ' קידושין ל"ב ע"ב ממש"כ "עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה ב"י (מיכה ו'), וכן הקב"ה אינו מטריח את הציבור בנדון, אמר הקב"ה פרשה של ק"ש נתתי לכם ואמרתו ודברת בם וגו' ובשכבך ובקומך, ולא אמרתו לכם שתהיו קורין אותה עומדים על רגליכם.

וצ"ל דאף שיש טעמים להביא התינוק למול בביהכ"ס, אבל איך התירו איסור שבות לומר לגוי להביא התינוק, הרי מדובר באיסור הוצאה מרה"ר לרה"ר, ובאיסור העברת ד"א ברה"ר, שהם איסורי תורה, וצ"ל עפ"י ש"כ בסימן שמ"ה ס"ו: "איזהו רשות הרבים, רחובות שהם רחבים ט"ז אמה, ויש אומרים שכל שאין שישים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים". וכתבו הא"ר בסימן תקפ"ו ס"ק י"ט והמשני"ב בשער הציון סי' שכי"ה ס"ק י"ג דלכו"ע יש רשות הרבים דאורייתא, מ"מ לענין שבות עיי' נכרי סומכין על המקילין (להחשיב שבות דשבות ולהתיר לצורך מצוה), ולכן יש היתר להביא התינוק עיי' נכרי, דנחשב שבות דשבות (עיי' שו"ת שערי ציון להגר"צ שטרנפלד זצ"ל בח"א סימן ח' וז"ב סימן ג').

כשחל ברית מילה ביום שבת, מותר להוציא את התינוק עם העגלה עיי' עזרת גויה מהבית לבית הכנסת, משום שהוא מרה"ר לרשות היחיד דרך רה"ר, ובלבד שלא יהיו חפצים שונים בעגלה, וכ"כ בשו"ת יביע אומר חלק עשירי סימן ל"ג, וסמך ידו על מנהג אותם קהילות בחו"ל שהתירו לומר לעוזרת הנכריה להביא עגלת תינוק בשב"ק מן הבית לביהכ"ס למולו, משום דהוה שבות דשבות במקום מצוה, וגם העגלה תפילה לתינוק, כמו"א בשבת צ"ג ע"ב (עיי' בספר ברית עולם (זלבר) הלכות שבת סימן ה' אות י"א).

הוצאת ספר תורה לכבוד המלך בשבת במקום שאין עירוב

דנו הפוסקים האם מותר לטלטל ס"ת במקום שאין עירוב לכבוד המלך. בשו"ת כתב סופר או"ח סימן ל"ו כתב דאין להתיר לטלטל ס"ת במקום שאין עירוב, ולא ידחה, משום שאם יזכה יבחי' (עיי' ברכות ט' ע"ב וי"ט ע"ב). ומציע הכתב סופר לטלטל עיי' קטן, ומדוע לא יטלטלו עיי' גוי, משום

שטלטול ס"ת עיי' גוי הוא בזיון וחלול לס"ת. בדעת תורה למהרש"ם כתב דיעשו זאת עיי' שנים, ויקחו ב' את ספר התורה, דשנים שעשו פטורים. וכן דן בזה בשו"ת מחזה אברהם (מבראדי) סימן ע"ב, ולא מתיר לטלטל ס"ת לכבוד הבישוף במקום שאין עירוב, ואף הדרמב"ם ב"פ מהלכות אבל כתב דמותר לטמא טומאה דרבנן גם לקראת מלכי אומות העולם, עיי' במג"א סימן רכ"ד ס"ק ז', מ"מ שרי מלוכה אינם בכלל זה. ומוסיף דאף לדעת הכתב סופר שמתיר לטלטל הס"ת לכבוד המלך עיי' קטן, אבל אין להתיר נגד הבישוף (שר במלוכה), דאינו חשוב כמו מלך. אף שכתב בשו"ת חתם סופר או"ח סימן קנ"ט שבמדינת רייך מברכין על כל דוכסיהם, כתב בשו"ת כוכבי יצחק ח"ג בקונטרס כבוד מלכים אות י"ח דשונה הדוכסים בימים ההם שהיו מושלים בפלך שלהם כמו מלך, וכ"כ בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן ל"ג, אולם סתם שרים היושבים ראשונה במלכות שאימת המלך עליהם, מסתבר דאין לברך עליהם.

בשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן קצ"ח דן להוציא ס"ת חוץ לעירוב נגד שר במלכות, והביא מהבית לחם יהודה יור"ד סימן רפ"ב שכתב בשם הרדב"ז דבמקום שנהגו להוציא ס"ת לקראת ההגמון, אם אפשר לדחות הדבר או לרצות במעות שלא להוציא בשבת, או להוליכו פחות מדי"א, או להוליכו עיי' אנשים הרבה, זה נותנו לחבירו וחבירו לחבירו, מוטב, ואם אי אפשר בכל אלה רואה אני להוליכו עיי' גוי ולא עיי' ישראל, שאין כבודו של ס"ת שיהלכו עליו רשות, ודלא כמש"כ בשו"ת כתב סופר הנ"ל דאסור למסור גוי. ובסו"ד כתב להתיר עיי' הולכה עיי' כמה בני אדם בפחות פחות מדי"א, כיון דבזה"ז אין לנו רשות הרבים והוה שבות ומותר בנכרי, אולם לא שיעבור הישראל בעצמו על שבות דשבות, כמבואר בסימן שכי"ה ובפמ"ג בא"א ס"ק ו'. עיי' בשו"ת חתם סופר בהשמטות לחו"מ סימן ק"צ שהאריך בענין כבוד המלכות, וכתב דזה כבודו שלא לעשות דבר נגד תורתנו הקדושה.

תיקון עירוב שנתקלקל

בעיר שיש בה תיקון מבואות ונתקלקל העירוב בשבת, ואז יהיה אסור לטלטל מבית לחצר האם מותר לגוי לתקן העירוב, וברור דאם התיקון הוא רק שבות בעלמא, א"כ אמירה לגוי הוא גם שבות, ויצא דהוא שבות דשבות, ובסימן ש"ז נפסק דמותר שבות דשבות במקום מצוה, וי"ל כיון שבני העיר רגילים לטלטל, ויכול להיות שלא הזיוז כמה דברים הנצרכים להם, ואם נאסור עליהם יצטערו, ויש בזה משום מניעת עונג שבת, א"כ יהיה מותר לתקן העירוב. בשו"ת בית אב (יודלביץ) ח"א סימן כ' דן בארוכה בענין זה, דזה פשוט דתיקון העירוב נחשב לדבר מצוה, ומשום כך כתב בשו"ת חתם סופר צ"ט **דראוי תמיד** בכל עיר להשתדל לתקן המבואות, ובפרט כשהיה מתוקן עיי' ונתקלקל בשבת, פשוט שזה נקרא דבר מצוה, וכיון דיש דברים שהם זקוקים לזה בשבת, ועכשיו שנאסר לטלטל יצטערו. וכך כתב בעל פנים מאירות, כמו"א במחצית השקל סימן שס"ה, ויותר מזה כיון דרגילים בטלטול ישכחו ויבואו לטלטל גם בשבת זו, וכך משמע בגמ' ביצה ט"ז ע"ב "כיון דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא", ופירש"י ששוכחין ומטלטלין ללא עירוב. ובסו"ד מסיק דבתיקון העירוב בחוט אין איסור אלא משום עשיית קשר, ולרש"י ולהרא"ש דקשר של קיימא ואינו מעשה אומן שחייב עליו הוא רק איסור שבות, והרמ"א כתב דיש לסמוך על הפוסקים שהתירו אמירה לעכ"ם באיסור דאורייתא, ובמחצית השקל סימן שס"ה כתב דיש לעשות בענינה ע"ג קשר, ולא בשני קשרים זה על זה, והוה דעת הכלבו, ויותר נראה דיאמר לו סתם לתקן החוט מלמעלה, ולא יאמר לו בפירוש לשון קשירה, וא"כ אם קשרו לא בשליחותו הוא.

לצוות לחבירו לטלטל בשבילו למי שמחמיר שלא לטלטל בעירוב העיר

יש לדון במי שאינו מטלטל בעירוב שהתקינו בעיר, האם יוכל לבקש מאחר שיטלטל עבורו, או היות והוא מחמיר על עצמו אין בכוחו לבקש מהשני שיטלטל עבורו. וכתבו האחרונים לענין מש"כ תהו"ס בביצה י"ז ע"א ד"ה אי אמרת, וז"ל: "קשה כיון שהוא נאסר מאיזה טעם היא מותר שאחרים אופין בשבילו, וכי אחרים יכולים לעשות בשבילו מה שהוא עצמו אינו יכול לעשות בשביל עצמו", משמע במפורש דדבר שאסור לאדם לעשות בעצמו, גם אחרים אסורים לעשות לו, אף שלגביהם המלאכה היא בהיתר גמור, מ"מ לאחרים אסורים לעשות, כגון בצירוף שהם עשו עירוב תבשילין, מ"מ אסור להם לבשל למי שלא עשה עירובי תבשילין (עיי' שו"ת דברי מלכאל ח"ד סימן כ"ח, ובשער המלך פ"ו מהלכות יום טוב הלכה ט').

הברכי יוסף באו"ח סימן תצ"ו ס"ק ד' דן לגבי בן חו"ל, האם מותר לצוות לבן ארץ ישראל ביום טוב שני שיעשה לו מלאכה, ודעת רוב הפוסקים לאיסור. וכתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סימן ל"ד דעיקר סברת האוסרים מטעם דאמירה לישראל לא עדיף מאמירה לנכרי דאסור אף ביום טוב שני, וכמש"כ בשו"ת הרדב"ז סימן רנ"ח שהטעם משום שמה יבוא לעשות הוא, וה"ה הרואה את זה מצוה לעשות מלאכה ביי"ט שני יבוא לזלול בקדושת יו"ט שני. ועיי' בחכמת שלמה סימן תכ"ז דישאל גרוע יותר מנכרי, משום ששייך בו ענין של שליחות ונחשב שעושה בשליחותו, וא"כ בני"ד שמחמיר להוציא מרשות לרשות, וא"כ היות והוא מחמיר נראה בעיניו מי שמטלטל בשבת כדור זה, ובכלל עבריון הוא ועושה שלא כדין, א"כ יהיה אסור לבקש ממנו.

בשו"ת בנין שלום (עניני עירובין) סימן ז' מצייין שאולי יש בזה משום דין לפני עור, ומצייין משי"כ בשו"ת עמק התשובה (ראטה) ח"א סימן קי"ב דחכם שנראה בעיניו שדבר זה אסור, ויש חכם אחר שמתירו, ואדם בא לשאול את פיו באותה השאלה המעשה אשר יעשה, בודאי אסור לשלוח אותו לחכם המתיר, ויש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול כיון שהחכם המתיר הוא בעיניו כטועה, וכש"כ לספות אותו

להמתירין ודאי דאסור (עיי' שדי חמד מערכת ו' כל כ"ל אות כ"ח). עיי' בלבוש בסימן רס"ג סעיף י"ז במי שמאחר להתפלל במוצש"ק, דאסור לומר לחבירו ישראל לעשות מלאכה, ואם עשו אף מעצמם הרי אלו עוברים על לפני עור. וכתב בבנין שלום הנ"ל דכל זה שאסור לומר למי שלא מחמיר בעירוב לעשות מלאכה למי שמחמיר, דלפי דעתו אין היתר לטלטל, משא"כ אם רק מחמת איזה חומרא או חומרת רבו מונע את עצמו מלטלטל לא שייך ענין זה, היות וחומרתו אינו מעיקר הדין רק משום ספק, ומודה דמי שמטלטל בעירוב עושה כדין, הרי גם לעצמו היה מורה היתר בטלטול, רק אינו רוצה להקל בעצמו, ומצייין שכך משמע ממש"כ בס' מאור השבת (בפניני המאור מכתבי מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל) במכתב ג' אות ח', וז"ל: "היא מחלוקת קדומה אם מי שנמנע מלעשן ביי"ט רשאי לכבד את חבירו בסיגריה הואיל והוא רגיל לעשן, ובס' מאורי אש כתבתי שאם המחמיר סובר מכח הכרעתו דאסור, מסתבר שצריך לחשוש באיסור של לפני עור, אבל אם רק מחמיר על עצמו מפני מנהג רבותיו או אבותיו אין לחוש לפני עור, כי גם זה שנהג איסור יודע שחבירו אין צריך להחמיר כמותו, וכל אחד נוהג כמנהג אבותיו, **וכן לדין במי שמחמיר במוצאי שבת** כדעת ר"ת". וכן משמע בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן כ"ג דאלו המחזיקים בשיטת ר"ת, פשוט שאסור למי שכבר הבדיל שיעשה מלאכה בשבילו, דזה דומה להמבואר במג"א סימן תרכ"ד ס"ק ל"ג דהעושה ב' ימים יה"כ אסור לומר למי שצאלו חול גמור לעשות מלאכתו, כיון שלגבי יום זה אסור במלאכה.

יצאה לרה"ר בשבת כשכפיו רוק או שיירי מאכל

מובא בגמ' עירובין צ"ח ע"ב: "רבי יהודה אומר אף משנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק", דהיינו שנאסף רוקו בפיו ועומד להוצאה בפיו, לא יהלך ברה"ר ארבע אמות עד שירוק, שמאחר ורוק הנאסף בפה להוצאה מהפה הוא עומד, הרי הוא נחשב למשא, ואם יעבירו ארבע אמות ברה"ר יתחייב חטאת, וכתב בחידושי רבינו יהונתן דאף שמבואר במסכת שבת צ"ב ע"א שאדם שהוציא כלי בפיו או במרפקו פטור, לפי שאין דרך הוצאה בכך, י"ל שדווקא כלים אין הדרך להוציא בפיו, אבל רוק ואוכל הדרך להוציאם בפיו, ומי שמוציא אוכלים בפיו חייב חטאת, ומשמע מדבריו שמה שאמר רבי יהודה דאף משנתלש רוקו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק, **אין זה איסור בלבד אלא מתחייב בהוצאה זו**. הב"י או"ח סימן ש"ג ס"ג מצייין שהרמב"ם בפירוש המשניות עירובין פ"י מ"ה והרע"ב כתבו שאין הלכה כרבי יהודה, אולם בטור (שם) פסק הלכה כדבריו, וכן פסק בחידושי המאירי (שם), וכתב לבאר הב"י שלדעת הרמב"ם והרע"ב רבי יהודה בא לחלוק על ת"ק, ולא להוסיף על דבריו, ולכן אין הלכה כדבריו.

השו"ע בסימן ש"ג כתב שרוק שנתלש מפיו ומוכן לזרוק, **יש מי שאומר** שלא ילך ד' אמות ברה"ר עד שירוק, ובביאור הלכה (שם) מסתפק האם יש בזה **איסור דאורייתא או דרבנן** כיון שדומה לנושא משאוי בשבת, והנ"מ אם יש לגזור אף בכרמלית שלא יהלך ד' אמות משנתלש רוקו בפיו, וראיה לזה שמוה שאמר רבי יהודה "אף משנתלש רוקו בפיו", משמע שבא להוסיף על דברי ת"ק, וא"כ כשם שלת"ק אסור מדאורייתא להשתין ולירוק מרשות לרשות כמבואר בעירובין צ"ט ע"ב, וכמו"כ לרבי יהודה משנתלש רוקו בפיו **אסור מהתורה להלך ד' אמות, ואסור גם בכרמלית**. ובסו"ד כתב כיון שיש שטורחים שאף ברה"ר מותר להלך ד' אמות, א"כ יש לסמוך על שיטתם בכרמלית, וכן כתב בשו"ע הרב (שם) סעיף ד', אמנם אין להקל אלא במקום שהוא ודאי כרמלית כגון בקעה וקרפף, אבל ברה"ר שלנו אף שיש פוסקים שהוא ככרמלית כיון שלא עוברים בה שישים ריבוא, עיי' שו"ע סימן שמ"ה ס"ו, מ"מ כיון שלעומתם יש כמה פוסקים הסוברים שאף היא נחשבת רה"ר דאורייתא, אין להקל בזה (עיי' שו"ת דברי מרדכי (פרידבורג) סימן כ"ז וכו').

כתב בס' חסידים סימן רס"ה: "אם תחפוץ שאדם יהיה מעלה גרה כבהמה כל תודיעו שאתה מתכוון לכך, ולאחר שישאל וישתהי כל צרכי תן לו מלא אגרוףך ושומשמן יכוס אותם ויבלע, וכל היום יהיה מעלה גרה כבהמה", ובס' תוספת שבת סימן ש"ז הביא דבריו והעיר עליו, עיי' ש. בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ל"ח כתב להסביר דברי הספר חסידים, לפי דברי רבי יהודה במשנתינו שאסור לילך ד' אמות ברה"ר משנתלש הרוק שבפיו, וכן נפסק להלכה, וזה איסור דאורייתא, וא"כ יש לומר שכן דעת הספר חסידים, ולכן אם יצא לרה"ר כשכפיו העלאת הגרה יעבור על איסור דאורייתא, ואיסור אכילת השומשמן גזירה לאיסור דאורייתא. ולענין שיירי מאכל שבפיו, מביא מה שכתב במנחת שבת קונטרס אחרון אות י"א שמצד הדין **יש להתיר הוצאת שיירי המאכל בין השיניים** משום שהוא הוצאה כלאחר יד, וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכונתו דבריו שרק מאכל שחושב עליו לאכלו יש חשיבות, אבל שיירי מאכל שאין דעתו עליהם לא החשיבם, והוצאתם אינה אלא הוצאה שלא כדרך, ומ"מ מסיק במנחת שבת שבמקום שאפשר לנקר הבשר קודם צאתו לרה"ר, **אולי נכון להחמיר**.

בס' חוט שני (להגר"ר קרליץ שליט"א) שבת פרק פ"ח ס"ק י"ט כתב שאוכל בין השיניים אין לזה חשיבות, ומותר לצאת בו בשבת לרה"ר, וכ"כ בשו"ת אז נדברו ח"ו סימן מ"ג שזו **חומרא יתירה**. וכך כתב בשמירת שבת כהלכתה פ"ח הערה י"ח בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שאפילו ברה"א אין להחמיר אלא בשעה שמרגיש בו ואינו יכול לסבול, שרק אז נחשב כרוק שנתלש או כיוח וניעו שעומדים להוצאה מן הפה, אבל אם יכול לסבול ואינו עומד להוציא מפיו ואין איסור בהוצאתו, ואמר שכן נשמע ממה שלא נזכר בשום מקום שחייב אדם לשטוף פיו לפני שיצא לרה"ר, כמו שהזכירו ביור"ד סימן פ"ט ס"א לענין בשר בחלב להסיר את הבשר בין השיניים לפני אכילת חלב, ולכן אפשר ששיירי **אוכל בטלים לגבי הגוף**, ובסו"ד כתב "שצריך עיון למעשה, ובפרט לאלו שיש להם שיניים תותבות, ומ"מ נראה שבכרמלית אין להקפיד על כך".

המנהג וטעמו

הרה"ג אליהו נכס שליט"א
כולל "אליבא דהלכתא" קריית ספר

בענין אם נוסעים במכונית מצטרפים לס' ריבוא

דאורייתא אפי' בזה"ז, והגאון מהרש"ם דן לדחותו מטעם דאין בוקעין ביום א', או מטעם שאין מסלת הברזל רחב ט"ז אמה, או מטעם שאין מפולש משער לשער וליכא בכה"ג, הנה מכל זה ברור שהמהרש"ם מודה בזה שבקיעת הרכבת חשוב בקיעה, הגם שהוא רה"י והגם שהוא למעלה מיי"ד, אלא שדן לדחות חומרת השואל ממק"א מכלל דר"ה דט"ז אמה וכו', ודברי הישועות מלכו שהזכיר לא ראיתי (כי מחוסר ספרים אני כאן). מ"מ לי שכ' הגאון י"מ כן אין דבריו מתקבלים, רק כפשיטות המהרש"ם דרכבת וה"ה קאר גורמים לבקיעת רבים ברה"י. ולפני שנתיים כשהייתי בברוקלין, הציע הגאון ר"מ קליין סברתו הנ"ל, ומיד הססתי בלבי ומטעם שכ' כב' בתחילה, אבל אמרתי זה בלשון אחרת, דיסוד מוסד דהא דילפינן מדין שאינו דומה לדגלי מדבר (רה"י של מדבר) הוא רק כשיש בזה מסבא חסרון בעצם מהות רה"י, וא"כ מנ"ל לחייב ע"ז כיון שאינו דומה לרה"י של מדבר, וכהא דשבת ה' וצ"ח ע"א דהמעביר ברה"י מקורה פטור כיון שאינו דומה לדגלי מדבר, דרה"י מקורה גורם חסרון בעצם רשות הרבים, דמקורה דומה לבית, ויש בזה חסרון בעצם מהות רה"י כמו פחות מט"ז אמה, ולכן נקטה הרמב"ם פ"ד ה"א מהל' שבת בחדא מחתא עם פחות מט"ז אמה, יע"ש. וכן מה שכתבו קצת מהראשונים דילפינן משם לענין דבעינן בקיעת ס' רבוא שהוא גורם לענין רה"י, וא"א לחייב לדעתם בלי זה דומיא לדגלי מדבר, ובזה נתחלקו הדעות אם בקיעת כל יום ג"כ גורם מכריע להגדיל ענין מהות רה"י, וכפשיטות לשון השו"ע סי' שמ"ה, או כיון דסו"ס נמסר לרבים ושכיחי ס' רבוא ובוקעין בה, בצרוף הזמן שוב אין בקיעת ס' רבוא בכל יום גורם מכריע לתואר צורת רה"י ומהותו, ושוב לא ילפינן מדגלי מדבר אע"פ ששם כן ה"י שהיו בוקעין בכל יום. וכיון שכן הכא בנדון הקארס שבעברם ברה"י עם אנשים אינם מגרעים כלום ממהות ואיכות רה"י, אדרבה עוד מוסיפים בבקיעתם לענין ע"י שדוהרים בה, פשיטא מאד שבזה אין מקום למעט מאינו דומה לדגלי מדבר, וכך ה"י סברת הגאון מהרש"ם גם לענין הרכבת, וגם מה שדן המהרש"ם שם הוא רק לענין רכבת ההולכת מעיר לעיר שאין רק המסלה שהולכת עליו, אבל בהרבה עיירות גדולות שרכבת עירונית הולכת תוך הרחוב על מסלות שבר"ה רחב יותר מט"ז אמה, פשיטא שבה גם רכבת מצטרפת לגדר ששים רבוא ובוקעין בה, אמנם מה שאני מסתפק במקומות שהרכבת תלויה על מסילה למעלה באויר, או על חבלים, ואינה נוגעת בקרקע ועוברת כך ברה"י, בזה י"ל דכה"ג שאין הליכה כלל בקרקע, אע"פ שבוקעין ברה"י אינו דומה לדגלי מדבר, ועדין צ"ע בזה (ובתנאי שלא יהי' לגמרי למעלה מעשרה). וכדמות ראי' לכל הני"ל מתשובות הרמב"ם שהביא ב"י או"ח סי' רמ"ח בענין הליכה בנהרות המעלה מעשרה, שחכמי לונגל נטו להחמיר, והרמב"ם כ' שאע"פ שספק הוא בגמ' אם יש תחומין למעלה מיי"ד, כ"ז ביבשה דאיכא איסור תחומין דאורייתא, אבל במים שאין שם איסור תחומין דאורייתא משום שאינו דומה לדגלי מדבר, הספק של למעלה מעשרה רק ספק דרבנן להקל יע"ש, והשתא לשיטה זו דהרמב"ם דגם בתחומין בעינן דומיא לדגלי מדבר, א"כ בלא"ה גם ביבשה כיו"ב אינו דומה לדגלי מדבר כיון שיושב בספינה שהיא רשות בפ"ע ורה"י, אלא ע"כ דבפרט הזה לא נתמעט מדומיא לדגלי מדבר, וע"כ הוצרך לפטור מטעם מים. וע"ש בב"ב בהעתקת תשובת הרמב"ם, דרמב"ם איירי מכל עניני ספינות שהם ודאי רה"י, וכן משמע סתימת ב"י, וידעתי שיש להרהר קצת על הראי', מ"מ אין זה משנה ממה שכתבנו למעלה, הנלענ"ד.

ועיין באגרות משה או"ח ח"א סי' קל"ט שאין מצטרפין, וז"ל: ומש"כ להקל מצד שנוסעים במאשינעס שהם רשות לעצמן, לא מסתבר כלל.

ועיין בספר משנה הלכות חלק ו' סי' פ"ו שדעתו שאין נוסעי המכוניות מצטרפים, וז"ל: למרבה המשרה ולרוב שלום לאין קץ למע"כ יד"ע וידי"ן רב האי גאון וצדיק כג"ת מוה"ר שלמה זלמן אויערבאך שליט"א, ר"מ דישיבת קול תורה ירושלים עיה"ק. אחדשכ"ג וכו', שלא להוציא הנייר חלק אציין מה שאמרתי לחדש בדיון רה"י בזה"ז שיש הרבה פוסקים ס"ל דבנוא יארק ולאנדאן וכיוצא בזה יש דין רה"י דאורייתא, ולפענ"ד נראה לחדש חדא לפי מה שכבר אמרתי דהנה רה"י פירושו כמשמעו שיש רשות לרבים לעבור בו, וגם יהיו רגילים לעבור שם, עיין מאירי ריש עירובין ד"ה והמשנה ראשונה ורה"י הוא, ולפ"ו בנוא יארק הוא מחוקי המלכות שאסור לעבור באמצע הרחוב, והעובר שם עונש יענש ע"פ חוקי המלכות, ורק להמכוניות יש רשות לעבור, וא"כ באמצע הרחוב ודאי דאין זה רה"י, שהרי אין שם רשות לעבור ברגל, וגם אין מצוי עוברים, וא"כ לא היה אלא הצדדים, וזה כבר לא בכלל רה"י, שאין שם לא ט"ז אמה ולא ששים ריבוא בוקעים, שנית ה"י נראה לפמ"ש יתר על כן אמר ר' יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"י, עושה לו לחי מכאן או קורה מכאן וכו' ונושא ונותן

כתב בשו"ע סי' שמ"ה סעיף ז' בסופו: וי"א שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"י. ועיין בשו"ת ישועות מלכו סימן כ"ו שכתב שאין נוסעי הרכבת מצטרפים, וז"ל: מכתבו הגיעני, וע"ד אשר דרש במקום שהמסילת הברזל הולך מעיר לעיר, והוא יורד באורך כמה מאות פרסאות, אפשר שמקרי ס' רבוא מצויין כיון שנמסר הדרך לכל מי שירצה ליסע בדרך ההוא, ובאורך הדרך מצויין ס' רבוא, ידידי תחילה צריך אני להודיע כי הדרך ודאי לא מקרי רה"י, מאחר שהאנשים יושבים בתוך עגלות מסובבים בדפנות ותקרה, ופשוט שזה רה"י גמורה, ואפי' כרמלית לא מקרי, ואם היות כי הדרך כשבאין לבאנהויהף יש לו ב' מחיצות גמורות ושת"י מחיצות פרוצות באמצע כאורך רה"י, מ"מ בשביל זה לא נשתנה הדין משנות קדם שהי' כל דרך המלך בלא מסילת הברזל, ואעפ"כ לא מקרי רה"י לדעת רבים וכוותייהו נקטינן. ועיי"ש עוד בס' כ"ו שכתב וז"ל: מכתבו השני קבלתי לנכון ביום אתמול, והנה עיקר דברי במכתבי הקדום ה"י כי הדרך ההולך עליו מסילת הברזל, אע"פ שנוסעין עליו כמה אנשים לא מקרי רה"י, יען כי האנשים הנוסעים על מסילת הברזל המה מוקפים בעגלות שיש להם ד' מחיצות ומקורה, שהוא רה"י גמור לכל הפוסקים, לכן ע"י נסיעת האנשים האלו ל"מ רה"י.

ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ה שנשאל וז"ל: מכתבו הגיעני, ואשר דרש ממנו להודיעהו חו"ד בדבר מה שחידש בהא דמבואר באו"ח סי' שמ"ה דבז"ה ליכא רה"י משום שאין ס' ריבוא עוברים בכל יום, והעלה ר"מ דאין הכוונה שיעברו בכל יום רק שיהי' נמסר לרבים לילך בכל עת המצטרך, וראייתו מתוס' עירובין ו' ע"א ד"ה כיצד דתחת העגלות הוי ג"כ רה"י משום שהי' דרכן לצאת ולבוא באותו דרך, ובודאי לא עברו ס"ר שם בכל יום, וביותר ראי' מעירובין כ"ב ע"ב בהא דתל המתלקט וכו' דמסיק דחייבים עלי' משום רה"י, ואפי' עולין בחבל ואפי' במעלות בית מרון, ומבואר ברש"י שהוא שביל קצר ועוברין בזאח"ז בלא שנים יחד, וא"א שיעברו בו ס"ר בכל יום, ובזכרונו שכ"ה בס' התרומות דבעינן רק שיהי' נמסר לרבים, ועפ"ז חידש דבזה"ז שנתחדש מרכבת הברזל (באהן) ורבים נוסעים ממל"מ, שוב הוי בכל מקום העיירות שעובר הבאהן דרך שם כדן רה"י, דבמשך הזמן עוברים ס"ר, עכ"ד. והאר"ך עוד בביאור דברי תוס' דעירובין הנ"ל וכו'. בתוך התשובה כתב: ולכן לענ"ד אין שום הכרח מזה לדחות דברי הבי"א, וכל עיר שאין מצוי שיעברו בה ס"ר ביום א' אין לה דין רה"י, ובפרט שאין בדרכים של מרכבת הברזל רוחב ט"ז אמה, וגם בעינן שיהי' הדרך בעיר מפולש משער לשער, וליכא.

ועיין בדעת תורה כאן שכתב: והנה בתשו' להרה"ג מו"ה אלימלך שמעון רימלאט אבד"ק חורבא הארכתי לדחות מה שרצה לחדש דבזה"ז שנתחדש מרכבת הברזל ורבים עוברים, דינו כרה"י, והביא ראי' מעירובין כ"ב, ואני הבאתי מדברי הא"ז ה"ל עירובין סי' קכ"ט אות י' וריטב"א שם דף נ"ט ועוד מכמ"ק דמוכח להיפוך, אך מלשון סה"ת סי' רי"ד משמע דכל שס' רבוא שולטין שם סגי, ואכמ"ל.

ועיין שבט הליי ח"ה סימן נ"ג שדעתו שמצטרפים, וכתב שאין להביא ראייה מהמהרש"ם, וז"ל: זה כמה שקבלתי מכתבו הארוך מו"מ בענין האיסור שלא לערב חלקים מעיר הגדולה ניו יורק, ומחמת קוצר זמני לא באתי לידי תשובה עד היום שאני יושב בחו"ל זמן קצר ומעייין בכתבים ובמכתבים, הנה עיקר דבריו במה שמשיב להה"ג ר"מ קליין כנים ואמיתים, וגם אנכי עני בדעה שאסור לערב כדעת הגאונים הצדיקים של שם. רק אחת אעיר בדבריו, במה שהעיר הרי"מ קליין דכיון דרוב העוברים ברה"י עוברים ע"י קארס, והקאר עצמו רה"י, א"כ אינם גורמים בקיעת רה"י, וכ"ת דחה בצדק וכאשר דחה בפשיטות הר"ג פיינשטיין שליט"א, אמנם לא הבנתי בדבריו מה שנו"נ בסו"ד בדברי המהרש"ם שנו"נ במסילת רכבת אם יחשב רה"י, ומביא פעמים בשם המהרש"ם דרכבת אינו גורם רה"י כיון שהוא עצמו רה"י, ונדחק כב' לחלק דשם הרכבת רק עובר ואין לו שום שייכות לרה"י, אבל כאן דרך הקאר לעמוד, ועולים ויורדים על הקאר, ויש לו שייכות עם הרחוב, ועוד דשם יושב למעלה מיי"ד וכאן למטה מיי"ד, וע"כ הגם שרכבת לא חשיב בוקעין, כאן יחשב ע"ז לבוקעין, א"ד. הנה מה שמחלק דהתם יושב למעלה מיי"ד וכאן למטה, הנה לכאורה זה תולה בדברי מג"א סי' רמ"ח ס"ק ז' לענין ספינה, דבכה"ג למעלה מיי"ד כמו למטה כיון דניחא תשמישתי, ועיין עוד בדברי ח"ס ח"ו סי' צ"ו בענין הדאמפף ואגען בזה, אם לא דנחלק בין תחומין למעלה מיי"ד לבקיעה למעלה מיי"ד. וכן מה שמחלק כב' בין רכבת דאין לו שייכות לרה"י, לבין קאר דיש לו ע"י שעוליים ויורדים, צריך ראי' לחלק בזה. אבל תמיה לי על כב' בכלל מה שכ' בשם המהרש"ם כאלו הוא מקיל ברכבת מטעם דחשב רה"י, וההיפך מבואר בתשובת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ח, ששם שאל לו הה"ג השואל בענין הרכבות שיגרמו רה"י

באמצע, אמרו לו אין מערבין רה"י בכך (עירובין ו' כ"ב ושבת ק"ז), וכתבו התוס' עירובין הנ"ל דרבנן נמי לא פליגי אר' יהודה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא מודי ליה דהוה מחיצה, ולא הוה רה"י דאורייתא, ע"ש, וא"כ כיון דבעיירות כאלו בכל מקום יש מב' צדדין בתים, והו"ל שתי מחיצות, ולא הוי רה"י דאורייתא אלא במקום הפילוש, והתם הרי אסור לעבור, וגם ליכא ששים ריבוא בוקעין בכלל, א"כ גם שם לכאורה ל"ל רה"י, וא"כ לשני הטעמים אין רה"י בעיירות גדולות כאלו, וצ"ע. ועיין שם עוד בסימן פ"ז שכ' וז"ל: בדבר הערתו של כ"ג במה שכתבתי לחדש דבנוא יארק וכיוצא בזה במקומות שאסור ע"פ חוקי המלכות לעבור ברגל ברה"י, ורק למכוניות הוא מוכן, והעובר בו עונש יענש ע"פ חוקי המלכות, א"כ לא הוי אלא שני הצדדין שמותרין לעבור בהם, וזה כבר אין בו דין רה"י, וכ"ה העיר בדרך הערה דאפשר הואיל והמקום מיועד לרבים, אף דרק למכוניות, מ"מ אפשר דחשיב שפיר רה"י אם יש ששים רבוא, ובזה מספקא ליה דאפשר שגם הכביש שבין ת"א וחיפה הו"ל רה"י, ובעירות שיש עכ"פ משני הצדדים לרבים אלא שבאמצע מיוחד רק לבעלי רכב, אפשר דזה דומה לרחוב אשר חציו מיועד לגברים וחציו לנשים שזה רה"י, ומה שמיועד רק לרכב לחוד אינו חשוב הפסק בין שתי המדרכות מן הצד, עכ"ל. ובזה אתי תלין השגיאה שלא ביארתי כל צרכי את כוונתי, ולכן אפרש דברי הראשונים, והוא דכוונתי בזה הוא ככה, דרה"י בעינן דליהוי דומיא דרה"י במדבר שהוא מקום לעגלות ולעוברי רגל יחד, אבל מקום שניתן לרבים לבנות בתים, וכל אחד בונה שם ביתו ויושב בביתו ואינו יוצא ממנו, ודאי דאין לו דין רה"י. והנה המכוניות יש להם דין רה"י לכ"ע, ואפילו למ"ד דאהל זרוק לא שמייה אהל, עירובין ל' וזירז"ג ע"א לימא כתנאי, הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל, ועיין רמב"ם פ"א מהל"ט"מ ופ"ה מהל' נזירות הי"ח ופ"ה הי"ט, אבל אהל כזה שהוא מתגלגל על הארץ לכ"ע הוי אהל, ועיין שבו"י ח"ב סי' צ"ח בשם מוה"ר ליב בן נטע בשם תוס' ורשב"א עירובין, דדלתות ע"ג שוורים לכ"ע הוי אהל, והשבו"י חולק, ובספרי משנה הלכות ח"ג הארכתי בדבריהם בס' קכ"ד, ע"ש. ולפ"ו אומר אני דבאמצע הדרך שאין שום רשות למהלכי רגלים, א"כ לא הוי האי רה"י כלל, אלא רשות הוא לעבור שם ברשות היחיד כל אחד ברשות היחיד שלו, היינו המכונה שלו, ואין שם שום דין רה"י לזה, שהרי אסור לרבים לעבור שם, ואפילו בעלי המכונה אין להם רשות להלך ברגלים אלא לעבור במכונה, כה"ג לפענ"ד פשוט דאין המקום הזה נקרא רה"י כלל, ולא דמי לדגלי מדבר, דאף שהלכו בעגלות אבל תחתיהם וצדיהם מהלכי רגלים היו, וזה פשוט. ומ"ש כ"ג לדמותו למקום שחציו מיועד לגברים וחציו לנשים, או חציו לגדולים וחציו לקטנים, לפענ"ד אין הדמיון עולה כהוגן, דהתם כל הרה"י הוא להולכי רגל, אלא שצד זה למין אחד וצד שני למין שני, אבל הכא הרי אמצע הדרך מיועד רק למכוניות שהם רה"י לעצמם, ואין רשות למהלכי רגל ליכנס שם, וא"כ אדרבה הרי התנו שאמצע הדרך לא יהיה רשות בין שתי המדרכות ויש בו שיעור הפסק, ממילא גם המדרכות אין להם כבר דין רה"י וכמ"ש, כנלפענ"ד ברור בס"ד, ובחי' הארכתי גם בזה קצת. ובזה אתן קנצי למילין והארכתי יותר מהראוי, אמנם מחמת אהבה הדוחקת השורה, ובזה הנני ידי"ן הנאמן דושה"ט ושכ"ג בכל עת, ובברכת חג כשר ושמח בלב ונפש, מנשה הקטן. ועיין עוד בדבריו בספר אום אני חומה סימן י"ט שכתב וז"ל: ומאחר שביררנו בעזה"י בדמקום שאין שם ס"ר אפילו הם עירות גדולות מצוה לערב ולתקן עירובין, וכמנהג בכל תפוצות ישראל, נראה מה דלקמן בעירות גדולות כהיום כנוא יארק וכיוצא בו שיש בה ס"ר, אם יש להם היתר בתיקון עירובין או אין להם שום היתר. והנלפענ"ד דבעירות גדולות בזה"ז ליכא רה"י דאורייתא בשום מקום, אפילו יש שם יותר מס"ר, ואפרש שיחתי. הנה כבר הארכתי בספר משנה הלכות חלק ו' סימן פ"ו פ"ח וחלק ז' סימן ס' ס"א ס"ב דהמכוניות (קארס בלע"ז) אינם נכללים בכלל ששים רבוא בוקעים, שהרי המכונה כשהיא לעצמה היא רשות היחיד, והיושב בה כיושב בבית, וכבר הארכנו בס"ד דיושב בבית אינו מצטרף לס"ר, א"כ הכ"נ היושב במכונית אינו מצטרף לששים רבוא מהאי טעמא גופיה דבעינן ששים רבוא בוקעין בה או מצויין ברה"י עכ"פ, וכמ"ש התוס' דבעינן דריסת ס' רבוא, ודריסה היינו הילוך וכלשון השו"ע ס"ר עוברין בו בכל יום, וגם מקושיית ר"ת דעגלות היו תחתיהן רה"י, ותחתיהן לא היו ס' רבוא, אכתי הרי אפשר היו יושבין על העגלות, אבל כיון דרובת דאין הם רה"י אינם מצטרפין. וכן כתב הגמאגרש"ם לענין רכבת דאין רה"י כיון שבתוכו הוי רשות היחיד, והמאירי ריש עירובין כתב ורה"י הוא דרך שיש ברחבה ט"ז אמה, ומפולש משני ראשיו עד שיוכל אדם לעבור ביושר בלא עיכוב כו', וכן הצריכו בו גדולי הרבנים שיהא בו דריסת הרגל לששים רבוא, ולא שיהא בו ששים רבוא לעבור

ענף ו' שהאריך לפלפל בדיון ס"ר, וכתב ז"ל, ומש"כ להקל מצד שנוסעים במאשינעס שהם רשות לעצמן, לא מסתבר כלל, עכ"ל. ולפענ"ד לא ידעתי אמאי לא מסתבר כלל, ומי יתן והיה מסביר לנו הגאון שליט"א למה אינו מסתבר, ולפענ"ד מסתבר ומסתבר, וכן הוא מסתבר לגדולים אחרים, אמנם מה לן ולסברתינו, הלא לפנינו רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שכתב כן להדיא, וכמ"ש גם שאר הראשונים ז"ל, וכלשון השו"ע דבעי ס"ר בוקעים בכל יום דוקא, ובוקעין היינו ברגל ולא במכונות וכמ"ש הבה"ג דריסת ס"ר, ועכ"פ הרי מפורש כתב הרמב"ן ז"ל דמכונות הוה רק חצר המהלכת, ולא אדם מהלך כלל, ואין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו, והלך מכונות אינו קרוי הלך כלל, וז"פ וברור. אלא דמ"מ הרי אפשר שיעברו ס"ר משני הצדדין הנקרא טרעטואר או סיד-וואק בלע"ז, והרי התם ישנם ששים רבוא ואז הו"ל רה"ר. ברם גם זה לפענ"ד אינו, מפני שכיון שאין רה"ר באמצע, אי"כ מהצדדין ליכא רה"ר שאין שם ט"ז אמה ולא ששים רבוא בוקעין, וז"פ. ועיין בסמוך נתיב ט"ו ותצטרף לכאן. וזה היתר הראשון.

דאפילו חצר מהלכת לא הוי, דהקאר מינח נייחא ורק הגלגלים הוא דקא ממטי לה, ועיין תוס' ד"ה ספינה. ועכ"פ לא הוה יותר מחצר המהלכת דלאו בכלל הילוך הוא לכו"ע. ובשו"ת ישועות מלכו להגאון מהר"י מקוטנא סימן כ"ו כתב להרב מחיראב ע"ד מסילת הברזל שהולך מעיר לעיר, שרצה לומר שיהיה ר"ה מכח ס"ר, וז"ל, ידידי תחילה צריך אני להודיע כי הדרך ודאי לא מקרי רה"ר, מאחר שהאנשים יושבים בתוך עגלות מסובבים בד' דפנות ותקרה, ופשוט שזה רה"י גמורה, ואפילו כרמלית לא מקרי עי"ש. וכ"כ עוד שנית בסימן כ"ו ז"ל, והנה עיקר דברי במכתבי הקדום היה כי הדרך ההולך עליו מסילת הברזל, אע"פ שנוסעין עליו כמה אנשים לא מקרי רה"ר, יען כי האנשים הנוסעים על מסילת הברזל המה מוקפים בעגלות שיש להם ד' מחיצות ומקורה, שהיא רה"י גמור לכל הפוסקים, לכן ע"י נסיעת האנשים האלו ל"מ רה"ר וכו', עי"ש. ולא זכר אשר ג"כ מדברי הרמב"ן דמבואר כדבריו ז"ל. וכ"כ להדיא בשו"ת מהרש"ם ח"א להרב מחיראב הנ"ל סימן קס"ב, ושוה דעת הב"א. וראיתי לידיד נפשי הגרמ"פ שליט"א בתשובה הנ"ל

שם ביחד, אלא שיהא דרך מצוי לששים רבוא ורגילים לעבור שם, עכ"ל. והרי שדייק שיהא דרך מצוי ורגילים לעבור שם. והרמב"ן ז"ל (עירובין מ"ג ע"א ד"ה ומעתה) במי שהלך בספינה כתב ז"ל, ואין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו, כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו, שהרי הלך הספינה אינו קרוי הילוך כלל, ותמה על עצמך, הוא יושב ברשות היחיד שלו, שהספינה רשות היחיד היא גבוה עשרה ורחבה ארבעה, וכדאיתא בפרק הזורק, ואתה חושש לו משום מהלך ג' פרסאות, איהו מינח נייח וספינה הוא דקמסגיא, חצר מהלכת היא ולא אדם מהלך כלל, עכ"ל. הנה מבואר דספינה לא הוי אלא חצר מהלכת כיון דהוי ליה רה"י, והכי"נ מכונות (קאר בלע"ז) דהוא הוא שהיא חצר מהלכת, והוא יושב ברשות היחיד, וכל היושב ברשות היחיד לא מצטרף להיות מס"ר בוקעין ברה"ר, וזה פשוט מאד. ועיין ב"מ ט' ע"ב אלא מעתה הי' מהלך בספינה וקפצו דגים ונפלו לתוך הספינה, הכי נמי דחצר מהלכת היא ולא קני, א"ל ספינה מינח נייחא, ומיא הוא דקא ממטי לה, ומשמע אפילו חצר מהלכת לא הוי, וא"כ בהני קארס (בלע"ז) נמי אפשר

הרה"ג יוסף זונדל שוב שליט"א

רב ומו"צ בקרית ספר ומרבי בית ההוראה "אהבת שלום"

תשובות ופסקים

ברשות הרבים דינו ככרמלית, דהוי רשות הרבים מקורה, ולכן מכונות הנמצאות בכרמלית ונפל כובע תחתיו, מותר להוציאו משם, דמותר להוציא מכרמלית לכרמלית, אולם מכונות העומדת ברשות הרבים אסור להוציא מתחת המכונות, דהוי הוצאה מכרמלית לרשות הרבים, אולם כיון שזה רק אסור דרבנן לכן יש מקום להקל במקום כבוד הבריות, כגון אם נפל לו הכיפה בשבת מתחת למכונות, וזה בושה גדולה להמשיך ללכת ברחוב ללא כיפה [כשאין לו כובע].

ומהרה"ג דוד שיפרין שליט"א שמעתי בשם הגאון רבי שמואל אוערבראך שליט"א דמתחת מרפסת שבולטת מבית מעל רשות הרבים דינו ככרמלית, ומתחת למכונות שאין ג' טפחים בין המכונות לקרקע יש להסתפק אם דינו כרשות היחיד או כמקום פטור, ונטה לומר שזה מקום פטור.

ומהגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א שמעתי דמתחת מרפסת שבולטת מבית מעל רשות הרבים דינו ככרמלית, אולם מתחת למכונות יש להסתפק אם דינו כרשות הרבים מקורה והוי כרמלית, או שהוי מקום פטור [עיין מג"א סימן רס"ו ס"ק ז']. ולכן אפשר להקל להוציא משם כיפה שנפלה לשם, ולסמוך על הפוסקים שאומרים בזמנינו אין רשות הרבים רק כרמלית.

לצאת מרשות לרשות בשבת כשיש שיורי מאכל בין שינוי

בשו"ע (סימן ש"ג סעיף ג') איתא: רוקו שנתלש מפיו ומוכן לזרוק, יש מי שאומר שלא ילך ארבע אמות ברשות הרבים עד שירוק, ובמשנה ברורה (ס"ק י"ד) כתב: והוא הדין שלא ילך אז מרשות לרשות עד שירוק, והטעם בכל זה כיון דלמשדיה קאי משאוי הוא. [בכף החיים ס"ק כ"ב כתב: שלא ילך ד' אמות ברשות הרבים וכו' והוא הדין בכרמלית, ב"ח, ר"ז אות ד'. וכן מרשות לרשות לא ילך עד שירוק, ומכל מקום אין למחות ביד המקילין בכרמלית כיון שיש מהירין אפילו ברשות הרבים, ובערוך השלחן סעיף ז' כתב: וכן התולך ברשות הרבים ונאסף רוק בפיו, י"א שלא יהלך ד' אמות עד שירוק, דכיון דצריך להשליך הרוק נחשב כמשוי, וזהו דעת הטור, אבל הרמב"ם בפ"י המשנה שם פסק דאין הלכה כן, ע"ש. וכן כתב הרע"ב שם. ונראה מהש"ס שם דבכחו וניעו ודאי אסור כשנתלשו ומונחים בפיו, אך אינה ראייה גמורה, דהתם הכל אליבא דר"י, והם פסקו דלא כר"י, והגם דכחו וניעו לא הוזכרו במשנה, מכל מקום מי יימר דגם בזה לא נחלקו חכמים עליו, ומכל מקום יש להחמיר, כיון דהטור פוסק כר"י גם ברוק, ובשו"ע הובא דעה זו, ודאי דיש לזהר בזה, אך אצלינו דאין רשות הרבים אולי הכל מודים].

בכף החיים (ס"ק כ') מביא מספר חסידים סימן רס"ה דלא יאכל אדם שומשמן בשבת וכיוצא בו לאחר אכילתו, שמא יצא לרשות הרבים ומאכל בפיו.

ובמנחת שבת (קונטרס אחרון סוף ס"ק י"א) כתב: יש לצדד לצאת לרשות הרבים דידן בבשר שבין השיניים, יען דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם הוי הוצאה כלאחר יד [ובצירוף שאין בו כשיעור הוצאה שהוא כגורגרת]. ואף דלפי המבואר בשו"ע הרב סעיף ב' המוציא אוכלין בפיו הוי דרך הוצאה בכך, והוא מגמרא שבת דף ק"ב ע"א, אך המעיין שם בגמ' ובפירושו רש"י שם יראה דלא מקרי דרך הוצאה בכך, אלא דוקא בהוציא אוכלין בפיו, משום שצריך לאוכלן בהליכתו, דאז אמרינן דאחשביה להוצאה זו בפיו, משא"כ בבשר שבין השיניים אין שייך סברא זו. ומכל מקום היכא דאפשר לנקר הבשר קודם צאתו לרשות הרבים דידן, אולי נכון להחמיר.

וכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סימן ל"ח אות ד') כתב: וע"ד שדן כהד"ג אם מותר לצאת בשבת עם הפירורים שבין השיניים. והנה מן מה דאיתא (במס' שבת דף פ"א ע"ב), והובא בדברי כהד"ג,

כמו בגידור חמשה ומחיצה חמשה דהוי רשות היחיד, ולא בעי חלל עשרה אלא מדרבנן.

אמנם יש לציין דבשער הציון סימן תרכ"ז ס"ק ג' נראה דנקט דאין תוכו רשות היחיד אף מן התורה.

ובשמירת שבת כהלכתה (שם) כתב: והכי נמי דהשטח שמתחת לרשות היחיד גם כן דינו כרשות היחיד, וכן משמע לכאורה סימן שמי"ה סעיף ט"ו בביאור הלכה ד"ה תוכו ע"ש, וכן הוא בבית הבחירה לשבת דף ז' ע"ב ד"ה כשם, ויש לעיין לפי זה תחת למרפסת הבולטת לרשות הרבים לכאורה יהא אסור להעביר מתחתיה למקום שאין שם מרפסת, וכן להיפך, כי הם שתי רשויות, וכן יש לומר דההולך ברשות הרבים, והכיפה שעל ראשו נופלת אל מתחת למכונות, דאסור להרימה, דהוה כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

וזהו חידוש גדול דמקום בלי מחיצות הוי רשות היחיד, ואף אם נאמר גוד אחית, הרי מחיצה תלויה שהגדיים בוקעים תחתיה אינו מחיצה.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ח סימן ק"ע) כתב: וכדבר שאלתו במי שנפל לו כובעו מראשו בשבת קודש, והרוח נשאו תחת מכונות וכיוצא בו, כיצד יעשה, שהרי תחת המכונות הוא רשות היחיד והוא עומד ברשות הרבים, והוי ליה מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. וחכם אחד אמר לו שיכניס ראשו תחת המכונות, וישם הכובע או השטריימל על ראשו מתחת המכונות, ודברים אלו מביאים לידי גיחוך. והנה לפי מה שכתבתי דלדין נמי בנוא יארק ליכא רשות הרבים דאורייתא, אם כן ליכא בזה שום שאלה, שכיון דצריך להוציא לכרמלית ליכא בזה משום רשות הרבים דאורייתא, וליכא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ומיהו אפילו למ"ד אית לן רשות הרבים דאורייתא נראה בזה, דהנה בשו"ע או"ח סימן רס"ו ס"י"א כתב במי שהיתה חבילתו מתחת על כתיפו וקידש עליו היום, רץ תחתיה עד ביתו וכו', וכי מטא לביתו כי היכי דלא קאי פורתא ואשתכח דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד, זורק לה כלאחר יד דהיינו שלא כדרך וריקה, ע"ש ובמג"א ס"ק י"א ובדג"מ ובא"א בשם א"ר ות"י"ט. והנראה דכאן נמי יכול לעשות בכמה אנפין: א) לגרור הכובע על הארץ כלאחר יד עד שיוציאו מחוץ למכונות ולא יגביהנו, וכשכבר הוציאו מחוץ יניחנו על ראשו כלאחר יד. ב) אם אי אפשר לו לגרור כל המקום, אזי יגביהנו ויוציאו עד לגבול המכונות, היינו קודם שיוציאו מרשות היחיד, ואז יגררו לחוץ מרשות היחיד לרשות הרבים. ג) אם אי אפשר לגררו לחוץ אזי יכניס רגלו תחת המכונות, ויניח הכובע על רגלו ויוציאו. ד) אם יש שם עכו"ם, יבקש מהעכו"ם להוציאו לו, או קטן וכיוצא בו. והנה זה דוקא במכונות שאינה גבוה ג' טפחים מן הארץ, אבל מכונות שגבוה מן הארץ ג' טפחים כגון טראק בלע"ז וכיוצא בזה, אז אין תחתיו רשות היחיד, וי"ל.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אוערבראך שליט"א דאם אין בין המכונות לקרקע ג' טפחים, הוי תחת המכונות רשות היחיד כיון דהמכונות עצמה הוי רשות היחיד, לכן אמרינן בפחות מג' טפחים גוד אחית כיון דאין גדיים בוקעים בו, ולכן ההולך ברשות הרבים והכיפה שעל ראשו נפלה אל מתחת למכונות, ואין ג' טפחים בין המכונות לקרקע, אסור להרימה, דהוי מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

וכן נטה לומר גאב"ד ירושלם הגאון רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א, דמכונות גבוה י' טפחים ברשות הרבים, אם אין ג' טפחים מן הארץ למכונות דינו מתחת למכונות כרשות היחיד, ובשערים המצוינים בהלכה (סימן פ"א קונטרס אחרון סעיף ג') כתב שפשוט דברשות הרבים תחת המרפסת שבולטות מהבתים, דינו ככרמלית [דרשות הרבים מקורה דינו ככרמלית]. ומהגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א שמעתי דמתחת למכונות

נפל כובעו תחת מכונות שעומדת ברשות הרבים בשבת
בהלכות שבת בשבת (ח"ג עמ' שכ"ד) כתב: מכונות החונה ברשות הרבים, ובולט מלפניו החלק הקימדי או החלק האחורי של המכונות, אם רחב ד' ואינו גבוה י' דינו ככלי המונח ברשות הרבים, ועל גג המכונות דינו כרשות היחיד. ובמקורות שם כתב: צידי המכונות נחשבים לרשות הרבים דאין כרמלית בכלים, אבל על גג המכונות דגבוה י' חשיב רשות היחיד, חלל המכונות נעשה תוכו לרשות היחיד, דהרי המחיצות מועילות כלפי פנים ואין שם דריסת רבים, ואע"פ שעשויות בחוץ כעין מדריגה, מכל מקום כלפי פנים ודאי יש כאן מחיצות, ולכן גם על גביו נחשב לרשות היחיד דאמרינן גוד אסיק במחיצות אלו, ואף לראשונים ז"ל בעירובין דף פ"ט ע"א דגג הבולט הוי כרמלית, וזהו משום שאינו ניכר המחיצות לעומד על גביו, אבל כאן הרי ניכר היטב המחיצות לעומד על גביו, שהמחיצות גמורות כלפי פנים, ועיין בביאור הלכה סימן שנ"ח סעיף ב' ד"ה ואם, דנקט כהגר"א דמצרפין ב' חלקי מחיצות כדן גידור ד' ומחיצה ה', ושאר התרומת הדשן לא פליג בזה ע"ש. וכל שכן בזה דכלפי פנים גם חלק הגידור מחיצה גמורה היא, ולכן אף בחלק האחורי שאינו גבוה י' מצטרף לעשות מחיצה על גביו.

בשו"ע (סימן שמ"ה סעיף ה') איתא: אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע, ובמשנה ברורה (ס"ק י"ב) כתב: ואפילו נעץ קנה ברשות היחיד שגבוה מאה אמות, אף שאין בו רחב ארבעה, אם זרק מרשות הרבים ונח על גביו חייב.

ובשו"ע (שם סעיף ט"ו) איתא: בית שאין תוכו עשרה, וקריו משלימו לעשרה, ויש בו ארבעה על ארבעה, תוכו כרמלית ועל גבו רשות היחיד.

ולכאורה משמע מזה דרך לגובה הוי רשות היחיד עד לרקיע, אבל מתחת לרשות היחיד דינו ככרמלית, ועיין בספר נתיבות שבת להגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל (פרק ב' הערה כ"ד).

וכן כתב בשו"ת שערי ציון (סימן ד' ענף ג' סוף אות ח'): אף כי לענף רשות היחיד עד לרקיע קיי"ל דמבקיע את התקרה, בכל זאת אם הוי רשות היחיד למעלה לא אמרינן שיבקע את התקרה, וליהוי גם למטה רשות היחיד על ידי רשות היחיד דלמעלה, דאין נגרר כלל שם רשות היחיד למטה רק היכא דהוי גם למטה מעצמותה רשות היחיד, ועי"ש עוד מה שכתב בסימן ה'.

ובביאור הלכה (שם סעיף ט"ו ד"ה תוכו) כתב: לכאורה פירושו דאם הוציא מזה לרשות הרבים אינו חייב, אבל באמת מסתפקנא אולי מן התורה רשות היחיד הוא, אלא דרבנן גזרו דליהוי כרמלית לחומרא שלא יטלטלו בו אלא בארבע אמות אפילו רחב הרבה, וכמו שמסיים הגמ', וקצת אסמכתא לזה מדלא קאמר הגמרא בקיצור תוכו כרמלית ועל גבו רשות היחיד, ועיין בחזו"א או"ח סימן ס"ה ס"ק ס"ו.

ויש לדון בכונת ספיקת הביאור הלכה, האם ספיקו דתחת רשות היחיד דינו כרשות היחיד מן התורה, או שמן התורה אף כשאין חלל של י' טפחים הוי רשות היחיד. ובשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק י"ז הערה ט"ו) כתב כצד הראשון. ומהגרמ"מ קארפ שליט"א, הגר"א בוקוולד שליט"א והגר"מ רוזנר שליט"א שמעתי כצד השני. ושוב אמר לי הגר"א בוקוולד שליט"א דבספר מקור הלכה עמ"ס שבת להגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל (סימן מ"ו בירור הלכה) כתב: הביאור הלכה מסתפק אם מדאורייתא הוי כרמלית או רשות היחיד גמורה, והזרק לתוכו חייב, אלא דרבנן נתנו עליה דין כרמלית לענין שאינו מותר לטלטל אלא בתוך ד' אמות, ומדייק הכי מלישנא דגמרא דלא קאמר בתוכו כרמלית בקיצור, ולא ביאר מקום הספק דיהא רשות היחיד מן התורה, ואולי כוונתו לפי דבמחיצות החיצונות הוי גבוהות עשרה

לדלהחכמים אסור ליקח קיסם לחצוץ בו שיניו אלא מן המוכן, אף שיש משום כבוד הבריות, שפעמים נראה מבחוץ, וגנאי הוא לו, משום דאדם קובע מקום לסעודה, ואפשר לו להכין מערב שבת, וכן פסק בשו"ע (סימן רכ"ב סעיף ד'), ומזה הוכיח המג"א שם דאם הזמינו חבירו לסעודה בשבת, ולא היה אפשר לו להכין מערב שבת שום דבר לחצוץ בו שיניו, מותר לטלטל קיסם לחצוץ בו שיניו, אם אין דבר אחר, מפני כבוד הבריות וכו', ונ"ל בדמקום שאין נחשב זה לגנאי אסור, עכ"ל. ולא כתבו דבכה"ג שאין לו במה לחצוץ שיניו, יש לדקדק שלא לאכול דבר המודבק בין השיניים, משום שמא ישכח ויצא לרשות הרבים, והאוכל בין שיניו, כדאיתא כה"ג בספר חסידים (סימן רס"ה), דלא יאכל אדם שומשמן בשבת וכיוצא בו (שמעלה גרה) לאחר אכילתו, שמא יצא לרשות הרבים ומאכל בפיו, עכ"ל, נראה לכאורה דאין איסור הוצאה באוכל שבין שיניו וכיוצא בזה. אך אולי יש לומר, דהתם יש חשש הוצאה דאורייתא, דמעלה גרה, ובא לתוך פיו, ושייך בזה כמו דאיתא (בעירובין דף צ"ח) ר' יודא אומר אף משנתלש רוקו בפיו, לא ילך ד' אמות עד שירוק, ונפסק כן בטש"ע (או"ח סימן ש"ג סעיף ג'), ובביאור הלכה שם הוכיח מלשון ר' יודא במתני' דהוי מדאורייתא עיי"ש, ואם כן יש לומר דכן ס"ל לספר חסידים, וע"כ גזרינן שמא ישכח, אבל בהוצאת האוכל שבין שיניו, דלכו"ע אין כאן רק משום חשש דרבנן, וכמ"ש בספר מנחת שבת (קונטרס אחרון אות י"א), ע"כ לא גזרינן. ומש"כ כהד"ג בתו"ד, דברוק שנתלש בתוך פיו ל"ש מחשבתו משו"י לו מקום, ואפילו הכי אסור וכו', צ"ע, דהרי כפי המבואר דיש בזה חיוב דאורייתא כנ"ל, וחיוב דאורייתא אי אפשר בלא מחשבה, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק י"ג מהלכות שבת הלכה ג'), היה אוכל ויוצא מרשות לרשות, והישב להוציא האוכל שבפיו מרשות לרשות, חייב, מפני שמחשבתו משימה פיו מקום ארבעה, אע"פ שלא הוציא כדרך המציאין, וכן מי שעומד באחת משתי רשויות אלו, והשתין מים או רקק ברשות שניה, חייב וכו', ומחשבתו עושה אותו כאילו עקר מעל גבי מקום ארבעה, עכ"ל. ובל"מ שם כתב, הא דלא כתב הרמב"ם בסיפא דוכן מי שהיה עומד באחת וכו', וחשב להוציא, אע"ג דבגמ' אמרו כאן, מחשבתו משו"י ל"י מקום, כי היכא דאמרו גבי אוכל, משום דגבי אוכל לא אמרינן מסתמא עומד לכך, דאפשר אין כוונתו להוציא, אבל הכא שהוא משתין, ודאי שחשב להוציא מרשות, שלא רצה להשתין כאן, לכך לא כתב כאן חשב, עכ"ל. ואם כן פשיטא דגם בהא דרוק שנתלש בפיו ומוכן לזרוק (כלשון הטור וש"ע שם), מיירי דהיה כוונתו להעביר ד' אמות ברשות הרבים, דאז דוקא חייב מן התורה. ומה שהעיר כהד"ג על פי ר"ח בעירובין שם, שכתב מחשבתו שחשב כדי לעקור מהם להנאתו משו"י לו כמו שיש ד' על ד' עיי"ש, דברוק שנתלש בפיו ומוכן לזרוק ל"ש לומר דאחשבה, עכ"ל, הנה ז"ל הריטב"א שם, פירש ר"י מחשבתו שחשב לנקות גופו ממנו, ומהניא ליה מחשבתו להא, משויה ליה מקום למהוי עקירה חשובה לענין שבת, ודכוותיה הא דאמרין בהזורק לפי הכלב או לפי הכבשן, דמחשבתו שחשב להשיפה בכבשן או להאכילה לכלב, מהניא דמשויה ליה מקום, עכ"ל. ולזה נתכוון גם כן הר"ח במש"כ לעקור מהם להנאתו וכו' עיי"ש, דמה שמתכוון לנקות ממנו, חשוב גם כן להנאתו, ומשויה ליה מקום, משא"כ בהא דבין השיניים דאין כוונתו להוציא, דהוי מלאכה שאין צריכה לגופה, ואינו אלא חצי שיעור, דבואי אין בזה שום חשש דאורייתא. אבל בואי צדקו דברי כהד"ג, דאין שייך בזה משום הוצאה כלאחר יד, דכן דרך הוצאת שבין השיניים, וכמ"ש (בעירובין) ברבינו יהונתן על הא דרוק, וז"ל, אע"ג דאמרין

(בפרק המצניע) המוציא כלי בפיו ובמרפקו פטור, ולא דמי דהתם אין דרך להוציא כלים בפיו, אבל הרוק או דברים שדרכם בכך, מחייב חטאת וכו', עכ"ל. ובואי הא דבין השיניים, הוי בכלל דברים שדרכם בכך, ואם היה מתכוון, והיה מלאכה הצריכה לגופה, וגם היה בו כשיעור, היה בזה חיוב חטאת, אבל כיון שאין מתכוון, והוי מלאכה שאין צריכה לגופה, וגם חצי שיעור, אין בזה חשש דאורייתא וכנ"ל. אבל צדקו דברי כהד"ג, דנכון להזהר בזה למי שאפשר, לנקר את בין השיניים קודם שיוצא לחוץ, וכמ"ש בס' מנחת שבת שם. ובטעם מה שאין העולם נוהרים בזה, נראה לענ"ד דהעיקר בזה, משום שהוא דבר שאי אפשר להזהר בזה כמה פעמים, שהולכים בשבת על סעודת מצוה, או שמתארחים אצל אחרים, וכמ"ש במג"א (סימן שכ"ב ס"ק ד') הנ"ל, שייך בזה מה שהביא גם בספר מנחת שבת שם משו"ע (סימן שכ"ו סעיף ו') ועוד מכמה מקומות בכה"ג, דהיכא דאי אפשר להזהר לא גזרו חז"ל, והראיה שלא מצינו בשו"ע שם (סימן שכ"ב סעיף ד') דהיכא דאין לו קיסם לחצוץ בו שיניו לא יצא לרשות הרבים עיי"ש, ועיין בספרי מנחת יצחק (ח"ג סימן ל"ו וסימן מ"א ס"ב), אבל בואי נכון להזהר היכא שאפשר כנ"ל. וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דמי שיש לו אוכל בין השיניים, מעיקר הדין מותר לו לצאת למקום שאין עירוב, אולם לכתחילה שנקר את שיניו לפני שיוצא, ובתשובות והנהגות (ח"א סימן רמ"ו) כתב: שמעתי בשם האדמו"ר הצדיק רבי זוסיא פורטוגל זצ"ל מסקולען, שהדפיס אזהרה לא לצאת לחוץ בשבת עד שינקר בין שיניו, שלא יישאר שום שיירי מאכל כלל, שראוי לחשוש להוצאה. אמנם האמת שכמעט אי אפשר לנקר לגמרי, ונראה שאם אין בשיירים חזותא ולא ניכר ולא חשוב כלל, גרע מחצי שיעור ואין בזה איסור, ועיין בט"ז סימן שכ"ו ס"ק ב' דבגוונא שאי אפשר לזוהר ל"ג ביה רבנן בהוצאת המים שעל גופו. ולא דמי לרוק שנתלש (עיי' סימן ש"ג סעיף ג') וביאור הלכה שם) שנעקר ועומד בפני עצמו שמקפיד עליו ורצונו לבלוע, שמפריעו כשהוא בפיו וחשוב, ולכן אסור, אבל פיורורים אלו לא חשובים כלל, וגם אין דרך הוצאה אלא אם אוכלים בתוך פיו, ולא כשהם בין השיניים ממש, ולכן לא נהגו להקפיד בזה, ובמלאכת שבת צריך מלאכה חשובה דהיינו מלאכת מחשבת, וכאן לא נחא ליה בהוצאה, אין בזה קפיאה, ובטל לגופו כיון שאינו עומד לנקר להוציא. ונראה דאף שיש אחרונים שדרשו לנקות הכיסים גם מ"מאך" שאין בו חשיבות כלל (עיי' מנחת שבת בקו"א ס"ק י"א) נראה דמיירי כשלא דבוק, ועומד בפני עצמו וגם אפשר בנקל לתקן, אבל כשדבוק בין השיניים וקשה להוציא הכל בשבתות, בטל הוא לכו"ע ולא אטרחהו להוציא, וכן כתב במנחת שבת גופיה שם. ונראה שיש לדמותו גם לבצק שנדבק לסידיקי עריבה ואין בו כוית דבטל, וכמבואר בפסחים (דף מ"ד ע"א) דלא חשיב כלל כה"ג ולא מקפיד עלה, ולהיפך אם חושש מדאי לפיורורים אלו ומקפיד, בזה גופא מחשיבים ולא בטל, וכעין זה באחרונים בצפרניים לענין טבילה שמקפידים היום לגוזזם לפני הטבילה, שוב חוצץ מדינא, ונראה שראוי להסיר רק את המפריע לו שדעתו עליו או את שבנקל להוציא, אבל לחטט עוד ועוד לפני שיוצא לרשות הרבים, אולי ימצא עוד משהו דבוק, נראה שאין צורך בכך, ואף אינו ראוי וכמ"ש.

או מפני הכיעור שנראה לפעמים מבחוץ, דרק אז אפשר דחשיב כרוק שנתלש או כיחו וניעו שעומדין להוצאה מן הפה. וכן נשמע מזה שלא נזכר בשום מקום שחייב אדם לשטוף פיו לפני שיוצא לרשות הרבים, וכמו שהזהירו לענין בשר בחלב להסיר את הבשר שבין השיניים, יו"ד סימן פ"ט סעיף א', ולכן אפשר דהרי זה בטל לגבי הגוף, וכמו שלא גזרו על גשם ושלג שעל הבגד, כך גם בזה, וצ"ע למעשה, ובפרט לאלה שיש להם שיניים תותבות, ואיך שהוא, נראה דבכרמלית אין להקפיד על כך. וכן בשו"ת אז נדברו (ח"ו סימן מ"ג) כתב: מה שנשאלתי אם יש היתר לצאת בפירורין שבפה, ובקשני לעיין בספר מנחת יצחק (ח"ה סימן ל"ח), ומצדד להחמיר, ומסתמך שם בעיקר על המנחת שבת, אבל לדעתי זה חומר יתירה, לכן לא העתקתיו בברית עולם. ונראה שזה דומה להדין המפורש בשו"ע סימן שכ"ו סעיף ז' דההולך ברשות הרבים, ומטר סוחף על ראשו ועל גופו, לא הקפידו, ואינו דומה להעולה מן הנגר דיש ריבוי מים, וביאור הדברים נראה דכל דבר שאין אדם מקפיד שישאר על גופו נתבטל להגוף, ואין על זה שם הוצאה כלל, והכי נמי להא דמ"א. ונראה דגם הט"ו יודה בזה, אלא דס"ל דגם במטר יש ריבוי מים, בגלל זה כתב טעם אחר. ובדעת הבי"י יש לומר דמים שנבלעו בבגדים גם כן כאילו אינן, וכן ראיתי בספר בנין ציון בשם אהל מועד. ואינו מובן כאן דברי מרן ז"ל במ"ב דכתב לפי שהם מועטים ואין מצוי בהם שיעור הוצאת המים שיתחייב בהן, לא גזרו בזה שהוא שלא כדרך הוצאה, דמהשו"ע לא משמע כלל שיש הבדל בין שיעור שלם לחצי שיעור, וגם לפי מה דמביא המ"ב בשם האחרונים בסימן ש"מ שחצי שיעור אסור מן התורה, חילוק זה בין שיעור שלם לחצי שיעור אין זה מכריע כלל, וממילא יסוד ההיתר קלוש, שהרי נקטינן דבאחד דרבנן אסור פסיק רישא דלא נחא ליה. ובכל אופן מה שנוגע לפיורורים שבפה מותר גם להטעם של המ"ב, דגם הוצאה זו הוי שלא כדרכה, דאע"פ דדרך אכילה מקרי הוצאה כדרכה, אבל מה שנשאר לאחר אכילה מקרי שלא כדרכה, ואינו דומה לרוק שבפה דמבואר בסימן ש"ג סעיף ג' דאם נתלש בפיו אסור לילך בו ד' אמות ברשות הרבים. ונראה דגם הטעם של הט"ו דהוי כלא אפשר, ול"ג בזה חז"ל, גם בכאן אי אפשר בכל פעם לנקות הפה, וגם אי אפשר לנקות היטב בין השיניים, וראיה מבשר וחלב דלפי טעם אחת צריכין לחכות שש שעות משום בשר שבין השיניים, לכן אין מקום לחומר, ואינו חמור יותר מרוק שבפה, דאם עדיין לא היפך ואינו עומד לזרוק דמותו לילך בו ברשות הרבים, וכ"ש אם עומד לבלוע כמו רובו של רוק, וכן כתב בחוט שני (שבת ח"ד עמ' קל"ט): אוכל שבין השיניים אין לזה חשיבות, ומותר לצאת בו בשבת ברשות הרבים, ואף אם מוצאו בדרך אין צריך לחשוש, כיון שלא מחשיבו לאכילה. וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דמותר לצאת מרשות לרשות בשבת כשיש שיורי מאכל בין שיניו, דזה בטל לגוף. וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סימן פ' אות ל"ו) כתב: בדבר שאלתך אם יאות לצאת בלי ניקוי השיניים לרשות הרבים, ונ"ל דאין חשש. וכן בס' הלכות שבת בשבת (ח"ג עמ' שמ"ט) כתב: היוצא לרשות הרבים לאחר אכילתו, י"א שראוי שיקנח את פיו משיירי אכילתו, ומכל מקום שיצא, בפרט אם יש לו שיירי מאכל המפריעים לו, ומכל מקום מדינא פיורורים קטנים אלו כשאין מקפיד עליהם אינם נחשבים למשאו, ובטלים אגב הגוף.

לקט הלכה

בכללי מלאכת הוצאה מרשות לרשות (מס"י שמ"ה ועוד סימנים) (וחלקם לא הובאו בשו"ע שנוגע לחיוב ופטור)

בקרקה רה"י, והניח על גביו, חייב (סי' שמ"ה סקי"ב, וע"ע שם בסק"ט לענין חורי רה"י אם בעינין דע"ד). ופעמים שאפי' אין רחב ד' על ד' נחשב מקום חשוב, וחייבים על העוקר משם, כגון אם מונח בתוך ידו של אדם והוציא ממנה נחשב כעוקר ממקום דע"ד, דיידו של אדם חשובה וכו' (סי' שמ"ז סק"ה), וכן מצינו בכמה דברים שנחשבים ע"י מחשבתו שמחשיבים לכך כמקום דע"ד, כמו פיו (כשיורק) או מקום שהשתן נעקר ממנו, דמחשבתו שצריך לכך משו"י ליה מקום והוי כמקום ד'. וכן הזורק לפי כלב לאכלו, או לפי כבשן לישרף, נחשב עיי"ז למקום ד', אבל בעלמא אף שזורק על מקום פחות מד' (כגון על המקלות וכדו') ומתכוין שיפול שם, אין נחשב עיי"ז למקום ד' ופטור (סי' ש"ג ס"ב מ"ב ובה"ל [א.ה. ולהניח (או לעקור) ע"ג גופו של אדם העומד ברה"ר במקום שאין רחב דע"ד (לבד מ"ידו"), כגון תכפו ורגלו וכדו', יליע דלכא' מל' יידו של אדם" משמע דדוקא כיד ולא בשאר אבריו (ועי' במ"ב שם ס"ב - אלא דשם מיירי ברה"י דא"צ מקום דע"ד, וגם דשם לכא' מיירי שעוקר בעצמו את גופו והולך, שהרשב"א שבת דף ה' סובר לחלק בין אדם עצמו שעקירת גופו שונה, מאדם אחר המניח על אדם אחר למעלה מ"י). והראוני (במ"ב עוז והדר המבואר) לפמ"ג בראש יוסף שבת ה' ע"א ד"ה ידו שמצדד דיידו דוקא, יעו"ש. וכן יש

מכרמלית למקום פטור (להשיטות שאין בו משום מצא מין את מינו וניעור - או באופן דלכו"ע לא שייך זה, כגון במקו"פ הגבוה מיי"ט) (סי' שמ"ו ס"א ובה"ל ד"ה ברשויות ורמ"א סו"ס שמ"ה ומ"ב סקפ"ו שם).
אכן אסור להוציא מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור: אפי' הניחו שם בנתים, ואם עשה כן בלא הנחה בינתיים במקום פטור חיובא נמי איכא, ואין מועיל מה שעבר דרך המקו"פ (סי' שמ"ו ס"א ושם).
ולהעביר מכרמלית לרה"י ורה"ר דרך מקו"פ ולהיפך: אם לא נח בינתיים לכו"ע אסור, ואם נח בינתיים יש אוסרים ויש מתירים (סי' שמ"ו ס"א וסק"י ו"שעה"צ שם יעו"ש).
ד. חלק מהתנאים הנצרכים לחייב על הוצאה: 1. שיהא אדם אחד העושה את העקירה מרשות האחת, ואת ההנחה ברשות האחרת, אבל אם זה עקר וזה מניח לא הוי מלאכה גמורה, ואסור רק מדרבנן.
2. שיהא העקירה ממקום שנחשב בו מונח, ושיהא מונח על מקום ד"ט על ד"ט (ברה"ר), ולא מע"ג מקום שפחות משיעור זה, כגון זיז הבולט מן הכותל ברה"ר שאין בו רוחב דע"ד, העוקר ממנו או המניח עליו פטור (סי' שמ"ז סק"ה). **ודוקא ברה"ר, אבל ברה"י א"צ שיהי המקום רחב דע"ד,** אלא אפי' נעץ קנה גבוה הרבה ורחב כלשהו

א. מלאכת הוצאה מרשות לרשות: הוא מל"ט אבות מלאכות שהיו במשכן, האסורים בשבת, והביאו חז"ל על זה ראייה ג"כ מקרא דויצו משה וכו' אל יעשו עוד מלאכה וכו' ויכלא העם מהביא, אלמא דהבאה דכל אחד מרשותו שהוא רה"י, לרשותו של משה שהיא רה"ר, היא בכלל מלאכה (הקדמה לסי' שמ"ה).
ב. ד' רשויות לשבת: והן רשות הרבים, ורשות היחיד, כרמלית, מקום פטור, ופרטי דיניהם יבוא בס"ד בהמשך. וכרמלית הוא מקום שמדאו' נחשב למקום פטור, וחכמים נתנו בו איסור משום דדמי קצת לרה"ר (ויש כרמלית שהיא מה"ת רה"י גמורה, וכקרפף וכדו').
ג. ההוצאה האסורה מן התורה: היא ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים (בין דרך הוטה, או זריקה, או שהלך עם החפץ ממקום למקום השני). וכן ההכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, **ועוד נכלל במלאכת הוצאה - המעביר ד' אמות ברה"ר.** (ולהוציא מרה"ר לרה"ר דרך רה"י, או מרה"י לרה"י דרך רה"ר, יתבאר פרטיו בעזריית"ת בסוף סימן שמ"ז).
ומדרבנן אסור להוציא גם מרה"י לכרמלית, או מרה"ר לכרמלית, וממנה אליהם. וכן אסור להעביר ד"א בכרמלית, שגזרו בזה כדי שלא יבוא להוציא מרה"י לרה"ר.
אבל מרה"ר או רה"י למקום פטור - מותר לכתחילה, וכן מותר

רה"ג צבי ויסבלום שליט"א
נונל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

ועוד רבים - והובאו בכ"י ועוד בבה"ל) **ד"צ ס' רבוא, שלא נזכר בגמ' להדיא.**

ולענין דינא: אף הרה"ר אחרונים (מ"א וט"ז ועוד) כתבו לעיקר דבעינן ס' רבוא, וסוברים שכן ד' רה"פ, ואף רצו ללמוד כן בשיטת השו"ע לדינא, מ"מ סתימת השו"ע וכן משמע שיטתו בכמה מקומות דנקיטין **ד"צ לתנאי דס' רבוא ברה"ר, וכל** שהוא מקום הילוך לרבים ורחב ט"ז אמה ומפולש **נחשב רה"ר גמורה מה"ת, וכ' המ"ב לדינא** דצריך להחמיר, וכן ראוי לכל ירא שמים ובעל נפש לחוש לעצמו כדעה הראשונה שלא הצריכה לתנאי דס' רבוא ליחשב רה"ר גמורה, אא"כ במקום שיש צד נוסף להקל דאז אפשר לסמוך על הדעה המצריכה ס' רבוא, ומכל מקום אין בנו כח למחות ביד המקילין הסומכים כדעה דבעינן ס' רבוא, אחרי שהוא דעת הרבה פוסקים ראשונים ואחרונים. **וכ' עוד** לחוש עפ"י שלא לסמוך על תיקון דצוה"פ ברחובות שלנו הרחבים ט"ז אמה, דהרי אין רה"ר נתקנת להתירה בטלטול רק ע"י דלתותיה נעלות בלילה, וע"י בסי"ד שס"ד שלימד זכות על המקילין בזה (אף להצד דלא בעינן ס' רבוא), ומ"מ כ' לחוש ולהחמיר בזה.

ב. רחוב המפולש (שיש בו דיני רה"ר), **ויש מקומות בו שמתרחבים מנגד הפילוש:** והוא ג"כ מקום הילוך הרבים, ופעמים שהרבים מתקבצים שם באותו הרחוב למכור ולקנות, אף שאותו הרחוב אינו נגד הפילוש (וא"כ לכא' הוא מוקף בג' מחיצות), מ"מ נחשב ג"כ כחלק מהרה"ר (ורק בקרן זוית הסמוכה לרה"ר אין נחשב רה"ר משום דלא ניחא תשמישתיה - משא"כ הכא דאדרבה עיקר שימוש הרבים הוא שם) (ובלבד שלא יהא מקורה שם) (ס"ז ובה"ל ד"ה א).
ג. מבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בקצתן: דהיינו שרחב כולו ט"ז אמה לכל ארכו, ובמקום מסויים בו הוא נה" קצר מט"ז אמה (חוזר ומתרחב בהמשכו), וכן מבוי הרחב פחות מט"ז אמה ועומד **"באורך"** רה"ר ומפולש לו, **ורבים בוקעים בו** (וה"ה מבוי שאינו רחב ט"ז אמה, ומתחיל ומסתיים בשער העיר הפתוח לדרכים המובילות מעיר לעיר הרחבים ט"ז אמה, שהם רה"ר), **יש בזה ג' דעות:** דעה א' (רש"י ורמב"ם - ולא נזכרה בפירוש בשו"ע - רק מהא דהביא הדעות האחרונות בלי"א) **דאין נחשבות לרה"ר** אא"כ רחבים כרה"ר **בכל ארכן** (וגם ברחבים במקום הצר יותר מ"ג אמה ושליש יתכן שסוברים דלא הוא רה"ר - ואולי דוקא בפחות מ"ג ושליש).

דעה הב' דאם ארכם לאורך רה"ר, והרבים מהלכים גם דרך שם, אף שבמקום ההוא הוא יותר צר אפי' מ"ג אמה ושליש [ובשעה"צ סק"ט הביא לשונם דאפי' הוא רחב רק עשר אמה (ומשמע דע"כ"פ בפחות מ" אמה אינו רה"ר)], **מ"מ נחשב כולו כרה"ר** שמפולש אליה (ומשמע בעבוה"ק להרשב"א דאפי' **במפולש לרה"ר רק מצד אחד, אבל בתוס'** ורשב"א בחידושו ועוד כ' דוקא **במפולש מב' צידיו לרה"ר**).
דעה הג' דאם הפילוש לאורך רה"ר, **וגם רחב במקום שמיצר עכ"פ י"ג אמה ושליש**, ורבים בוקעים שם, אז נחשב כרה"ר, אבל בפחות מ"ג ושליש אין נחשב רה"ר, **וכל זה כשהפילוש לאורך רה"ר, אבל מבוי אפילו רחב י"ג ושליש המפולש מב' צדדיו "לרוחב" רה"ר** (ומחבר בין ב' הרה"ר שבצידיו), כיון דצריך לעקם דרכו כדי להכנס בו לא ניחא תשמישתיה, **ולא הוא רה"ר** (אלא כרמלית). **ויש מהאחרונים** שרוצים לפרש דעה זו **דברחב י"ג ושליש אפי' הוא מפולש "לרוחב" רה"ר נחשב כרה"ר, ובפחות מכן אין נחשב רה"ר, אא"כ מפולש "לאורך" רה"ר דאז א"צ רחב זה (אבל עכ"פ י" אמה בעינן - כנ"ל מהשעה"צ), אבל בראשונים מקור הדברים נוטה יותר שלא כחילוק זה (-רק דהכל מיירי לאורך רה"ר) (סעיף ח' וט' מ"ב ובה"ל - שפירשו כן דב' הסעיפים הם ב' דעות חלוקות באותו ענין).**

ד. דברים המונחים או נמצאים ברה"ר (כגון תל או חפצים, לבד מכלים שיתפרש בהמשך):
1. **אם אינם גבוהים ג"ט, אפי' אם קוצים או צואה שאדם נמנע מלדרוס עליהם, אין חולקים רשות לעצמם, וחשובים כקרקע והוה רה"ר.**
2. **ואם גבוה מן הארץ מג' ועד ט' (ושלשה בכלל - ואין תשעה בכלל), דינם ככרמלית כשיש בהם רוחב דע"ד, ובפחות מרוב ד' (ואפי' ארוכה הרבה) הוה מקום פטור.**
3. **ואם גבוה יותר מ" טפחים:** אם יש בו רוחב דע"ד הוא רה"ר, ובאין רחב ד' הוא מקום פטור, ואפילו יש בו כדי לחוק דע"ד, כגון שהעמוד עומד סמוך לכותל, ואם נחוק שם יהי דע"ד, מ"מ לא אמרינן חוקקים להשלים ונשאר מקום פטור.
4. **ובגובה ט' טפחים מצומצמים:** אם רבים מכתפין עליו, כיון שנצרך לשימוש בני הרה"ר ועומד כך **נחשב כרה"ר, ואפי' אינו רחב ד' (ודלא כהראב"ד דדוקא ברחב ד')**, **אבל באין משתמשים בו בפועל, אינו כרה"ר אף דראוי לכתף (ודלא כהרמב"ם דגם בזה הוא רה"ר).**
5. **ומגובה יותר מט' עד י':** לרוה"פ דינו כמו מג' ועד ט' (שהוא ככרמלית - או מקוי"פ), **ויש אומרים** דמט' עד י' הוא כמו ט' מצומצמים שדינו כרה"ר (במכתפין עליו) (ס"ו מ"ב ושעה"צ).
6. **וכלים העומדים ברה"ר:** אם גבוהים י' ורחבים דע"ד הוה רה"ר וכנ"ל, ובפחות מגובה י' או מרחב ד' ע"ד דינם כרה"ר שמונחים בה (ואין נחשבים לכרמלית מצד עצמם - דאין כרמלית בכלים) (סק"טו - וכנ"ל).

ה. גומא ברה"ר:
1. **אם אין עמוקה שלשה** הוא רה"ר אף שרחבה הרבה.
2. **ומג' ועד י' עומק** אם רחבה ד' הוא כרמלית, ואפי' אם

מלמעלה, לרוה"פ: גם על גביו אין נחשב כרה"י כל שאין חלל דע"ד, **ולהתוס'** עובי המחיצות מצטרף להחלל להחשיב מעליו רה"י, **וברמב"ן ורשב"א** חילקו בין מחיצות דקות (כמחצלת וכדו') שא"א להניח עליהם דף מלמעלה, דבזה אכן אין נחשב רה"י, אבל אם המחיצות עבות שניתן להניח עליהם דף מלמעלה, בזה נחשב ע"ג מחמת כן לרה"י, ובשעה"צ צידד דבכה"ג אולי גם שאר הפוסקים יודו שנחשב רה"י על גביו (סק"ג ושעה"צ) [א.ה. ויל"ע מ"ש מעמוד שאין בו חלל כלל ורחב דע"ד, שהוה רה"י ע"י גוד אסיק, וע"י חזו"א ס"ב סק"ג ד"ה שם רש"י דבעומד רבה על החלל בכל גווי הוה רה"י].

ה. עובי הכתלים המקיפין לרה"י (דהיינו שיש בחלל שביניהם ד"ט - או להדעות שמצטרף להחלל וכנ"ל אות ד'): אף שאין בהם **עצמם עובי ד"ט**, מ"מ כיון שיוצרים ביניהם רה"י, **גם על גב המחיצה עצמה נחשב רה"י** (ס"ג מ"ב ושעה"צ).

ו. אויר רה"י: הוא רה"י עד לרקיע, אף בגובה שלמעלה מן המחיצות (מעבר להם), ואפי' נעץ קנה גבוה מאה אמה ברה"י (ואין בו רוחב דע"ד - שיחשב רה"י מצד עצמו), אם זרק ונח על גביו חייב, כיון שעומד באויר רה"י (ס"ה ומ"ב), **וכן כל דבר** בין קבוע ובין שאינו קבוע **הנמצא ברה"י**, בין גבוה ובין נמוך, בין רחב ובין קצר, דינו כרה"י (או חורי רה"י) (סקפ"ז).

ז. כלי גבוה י"ט ויש בו חלל רוחב דע"ד (או עגול - ואלכסונו ה' טפחים וג' חומשין) **העומד ברה"ר:** הוא ג"כ רה"י, תוכו, על גביו, ואויר שכנגדו עד לרקיע [וכשאין בחלל דע"ד אלא בצירוף המחיצות, דינו כנ"ל אות ד'] (ס"ו מ"ב ושעה"צ).

אבל כלי שאין בו גובה י"ט: "אין כרמלית בכלים", ודינו כרשות שעומד בתוכה, דהיינו ברה"ר הוא כרה"ר (ודלא כהא"ו"ז הסובר דהוא מקוי"פ), **ואין נחשב מחמת מידותיו ככרמלית** (ובשונה מגבוה י"ט ורחב דע"ד - שנהפך לרה"י, וכן בשונה מתל או מחיצות (ושאר חפצים כקוצים וצואה) פחות מ"ט שנעשה כרמלית). **ואם הוא עומד בכרמלית**, דינו כהכרמלית מצד הרשות שעומד בה. **ואם חיבר כלי זה לקרקע הרה"ר:** הוא כתל ועמוד (העומדים ברה"ר) ונחשב כרמלית, ובאין רחב ד"ט נחשב למקוי"פ (סקט"ז ושעה"צ יעו"ש).

ח. חורי רה"י: הפתוחים לרה"י, אף אם מפולשים מצידם האחר לרה"ר, דינם כרה"י, והמכניס או המוציא מרה"ר לשם **חיוב ולד' תוס':** אף דנחשבים כרה"י, מ"מ אין חיוב במכניס ומוציא משם **אא"כ יש שם רוחב דע"ד**, מפני דבעינן הנחה ע"ג מקום ד', **ולרשב"א ועו"ר א"צ רוחב דע"ד ברה"י כלל**, ואפי' חור כל שהוא חייב המכניס ומוציא ממנו.

ואם החור (המפולש) נמצא ברה"י "למטה מ"י": סתימת השו"ע ורמ"א דגם בזה הוא חורי רה"י, **ובא"ר הביא פלוגתת ראשונים בזה, דיש הסוברים** דבכה"ג לא ניחא תשמישתיה ברה"י, ובני רה"ר משתמשים שם, **ודינם כחורי רה"ר** (הנדונים לפי גבהן ורחבן), **וכן נקט הגר"א לדינא** (ס"ד ומ"ב) [א.ה. ובמה שהצריכו (תוס' שבת ז' ע"ב ד"ה הלכה) מקום דע"ד אף ברה"י, ולכא' סותר לד"ן נעץ קנה ע"ב דמ"ב בס"ק י"ב], כבר עמדו בזה תוס' שבת ח' ע"א ד"ה אמר, יעו"ש מה שתירצו לחלק ביניהם].

ט. בית שאין תוכו עשרה, וגג הבולט על מחיצות הבית, יתבארו בס"ד בדיני כרמלית.

רשות הרבים

א. רשות הרבים: הם מקומות המשמשים להילוך ושימוש הרבים, כרחובות ושוקים שבתוך העיר, או המוליכים מעיר לעיר (ס"ב), וצריך כמה תנאים כדי שיהא נחשב לרה"ר גמורה (ולא לכרמלית וכדו'):

1. **שיהיו רחבים ט"ז אמה** (לכל הפחות), שכן ה"י בדגלי מדבר שמקום חילוק העגלות ה"י רחב ט"ז אמה (סק"י"ח).
2. **שלא יהיו מוקפים מחיצות:** ועכ"פ שיהיו מפולשים מעבר לעבר בלא מחיצה (דהיינו אף אם יש ב' מחיצות מב' צידי הדרך, אם הדרך הולכת בין שתיהם, והפתחים בסוף מכוונים זה נגד זה, נחשב לרה"ר, ובלבד שאין השערים שבסוף ננעלים בלילה) (סק"כ).
3. **שלא יהי מקורה בתקרה:** וכמו בדגלי מדבר שלא היו מקורים (סק"ט).
4. **י"א דבעינן שיהיו ס' רבוא עוברים בו בכל יום, ואם אין שם** כ"כ אנשים אין נחשב רה"ר, ודומיא דדגלי מדבר שהיו ס' רבוא המפורשים בכתוב (אף שהיו שם יותר, דהיו גם הנשים וטף וערב רב, מ"מ אין מחשבינן רק המנין שנתפרש) (סוס"ז ומ"ב).
והנה בתנאי זה דס' רבוא וכו' **"בכל יום"** המובא בשו"ע, העיר במ"ב ובה"ל דגם להמצריכים ס' רבוא, משמע רק שיהא מצויין באותו כרך וסביבותיו ס' רבוא, שדרך זו עומדת לשימושם והדרך משמשת לרבים, אבל ודאי דא"צ שיעברו שם בכל יום ס' רבוא. **והביא עוד מהרא"ה** דכל הדרכים המשמשין את הרבים במקום שיש ס' רבוא, **וכן הדרכים המוליכות לדרכים אלו**, כיון שכולם משמשות הרבים, אף שאין הולכים בכל אחת מהן הס' רבוא (וד' הרמב"ן הביא שצידד לחלק בין הדרכים שתוך העיר דבעינן שיהא בכרך ס' רבוא, אבל דרכים המובילות מעיר לעיר וכבושות לכל ומקום הילוך הרבים א"צ בהם כלל ס' רבוא, יעו"ש) (סקכ"ד ושעה"צ ובה"ל ד"ה "שאין" - בחלקו השני).
אכן ד' הרבה מגדולי הראשונים (רמב"ם ור"ת ורמב"ן ורשב"א

לי להסתפק לכא' ג"כ בנוטל מכיס בגדו של חבירו העומד ברה"ר, אם חשוב כעקירה במקום ד' או לא]. **ויש בזה הרבה** להאריך, ושייך לנדון במניח ביד חבירו הנמצאת למעלה מ' ברה"ר - אם יש חילוק בין עצמו לאדם אחר, ובדין חיוב אדם למשמש בגדיו, וצ"ת (וע"ע שו"ע הגר"ז ס"י שמו"ז אות ו').

3. **צריך שיהא שיעור בדבר שמוציא, וכגון באוכלים** כגורגרת וכדו', ובפחות מכאן ליכא חיובא (וכמה משניות ערוכות בזה בסו"פ כלל גדול ובפרקים שאחריו בשיעורי כל דבר כמה הם).

4. **שיהא ההוצאה לצורך השימוש בדבר שמוציא וכדו', ולאפוקי** המוציא דבר כדי לפנותו מהבית, וכגון במוציא המת וכדו' דהוי משאצ"ל ופטור (לרוה"פ שנקטו כר"ש דמשאצ"ל פטור).

5. **שתהא ההוצאה כדרך המוציאים:** ולאפוקי המוציא **כלאחר יד**, כגון בפיו או במרפקו וכו', **דפטור**.

6. **שתהא ההוצאה בבת אחת**, אבל אם נח חלק מהחפץ ברה"י וחציו האחר ברה"ר, ואח"כ הוציאו לגמרי (וכן לענין זה בד"א ברה"ר, אם חלק מהחפץ מונח על הקרקע והגביה צדו האחר, ואח"כ חזר והגביה צידו השני עד שעבר ד"א, פטור), **אבל הגורר** (שכל החפץ נגרר באחת), אף ששוכב על הקרקע וכגון במגולגל וכדו' חייב (ס"י שמ"ח סק"י).

ה. **לעמוד ברה"י ולהושיט ידו לרה"ר** (או להיפך), ולטלטל שם חפצים המונחים שם, **מותר, ובלבד** שלא יעבירם שם ד"א ברה"ר, ובמקום שיש חשש שיכניס החפץ לפנים אסור (ומבואר בס"י ש"ג).

ו. **להוציא ראשו לרה"ר ולשתות שם, אם מותר, או שצריך ראשו** ורובו, וכן להוציא פיו ואמתו לרוק ולהשתין, ברה"ר ולכרמלית, מבואר בס"י ש"ג.

ז. **פחות מד"א ברה"ר: מותר לטלטל, ולענין איך משערים אותם** ד"א יתבאר בס"י שמ"ט.

ולטלטל חפץ "כמה פעמים" פחות מד"א (ולהניחו בין כל פעם ופעם - דאל"ה יתכן חיובא ג"כ), ע"י אדם אחד אסור מדרבנן, ויתבאר בסו"ס שמ"ט, ושם יבואר לענין כרמלית ובין השמשות.

ולטלטל חפץ ע"י כמה בני אדם שכל אחד מהם נושא פחות מד"א (אף שהחפץ הולך הרבה ברה"ר ע"י ריבוי האנשים) מותר, ויש אוסרים בזה (ולסברתם חמיר טפי מפחות פחות מד"א שע"י אדם אחד) (ועיין ס"י שמ"ט ס"ג פרטי הדין וההכרעה).

בדיני וגדרי ארבע רשויות (מס"י שמ"ה) רשות היחיד

א. רשות היחיד הוא מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש במקום זה שבין המחיצות חלל רחב דע"ד טפחים (לכל הפחות), **ובכלל זה "חריץ" (בור) שעמוק י"ט ורחב דע"ד, וכן "עמוד" הגבוה י"ט ויש ברחבו דע"ד (דאמרינן בו גוד אסיק מחיצתא, וכאילו המחיצות שלו עולות סביבותיו עד לרקיע, ולפיכך נחשב על גביו רה"י דהוא דוק כמוקף מחיצות), וה"ה "תל" הגבוה ורחב כן, ואפי' אין זקוף רק משופע, אם מתלקט מתוך השיפוע של ד' אמות לגובה י"ט, נחשב לרה"י באותו מקום הגבוה י" ולמעלה (ואם אין המחיצות גבוהות עשרה אף שרחבים הרבה אין נחשבים רה"י) (ס"ב).**

וגודל ההיקף למעלה: אפי' הוא גדול מאד כור או כוריים נחשב רה"י מה"ת (ומדרבנן אם הוא יותר מב"ס בעינן שיהא מוקף לדירה - ובלא"ה החשיבוהו ככרמלית, ויתבאר בס"ד במק"א), **ובגמ' דף כ"ב ע"ב** מבואר **דעכ"פ לא בכל היקף נחשב רה"י, דאל"ה כל** העולם ג"כ מוקף באוקיינוס, **ודנו הראשונים בדבר זה: ד' התוס'** דהיקף שנעשה בידי אדם אין שיעור לגדלו, **ואפי' אלף כורים** ג"כ הוא רה"י (מה"ת - אף דלא הוקף לדירה). **ודוקא** בהוקף מחיצות **שלא נעשו בידי אדם** כאוקיינוס ופרת (והרים וכדו'), בזה אף דיכול ליחשב מחיצות רה"י, מ"מ אם יש שם דרך הרבים באמצע אין נחשבים מחיצה, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. **ודעת הריטב"א: דאף במחיצות העשויות בידי אדם אין סברא** שיחשב מוקף מחיצות כשרחוקות כ"כ, ויש שיעור לגודל הנחשב רה"י, **והביא לזה גדר מהרמב"ן דכל שאין המחיצה נראית וניכרת לעומדים באמצע לא מקרי מחיצה מה"ת, ובה"ל העיר דברמב"ן** משמע כהתוס' דבהיקף דבידי אדם אפי' אלף כורים הוא רה"י, ודוקא במחיצות שאין עשויות בידי אדם נתן שיעור זה דבעינן ניכרות לעומדים באמצע (ולא תלה התוס' בדרך הרבים באמצע או לא) (בה"ל ס"י שמ"ו ס"ג ד"ה קרפף).

ב. ד"ט על ד"ט אלו: י"א דבעינן "הם ואלכסונם", דהיינו דלמעשה צריכים להיות רחבים ה' טפחים וג' חומשין על ה' טפחים וג' חומשין (שהוא האורך של קו האלכסון של מרובע דע"ד) (ובעיגול שאלכסונו (הקוטר) רחב כן סגי בזה, וא"צ רבוע דוקא), וכמו שמצאנו כן לענין ד"א ברה"ר. **ודעת רה"פ דסגי במרובע ד' על ד', וא"צ אלכסונם** (אא"כ הוא עגול דבעינן שיעור זה כדי לרבע בו דע"ד), **וכן עיקר (סק"ו ושעה"צ סק"ו).**

ג. כמה מחיצות: בעינן שיהא מוקף מד' רוחות, ולד' הרבה פוסקים זהו מדרבנן, **ומדאו' בג' מחיצות סגי** (לחייב הזורק מרה"ר לתוכה), וי"א דמדאו' בעינן ד' מחיצות (בה"ל ריש ס"י שס"ג). **ושאר פרטי המחיצות:** כלבוד, פרוץ כעומד, לחי, צוה"פ וכו', **מבוארים בס"י ש"ג.**

ד. מקום מוקף שאין בחללו ד"ט, ועובי המחיצות משלים לרוחב דע"ד: אין החלל שבתוכו נחשב רה"י לכו"ע. **ולענין על גביו**

רבים משתמשים שם אין נחשב ע"ז לרה"ר, שהוא תשמיש ע"י הדחק ולא שמה תשמיש, ואם אין רחבה ד' היא מקו"פ. 3. **ואם עמוקה עשרה** ורחבה דע"ד הרי היא רה"ר, ובאין רחבה ד' הוי מקו"פ.

ו. **גומא ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה דע"ד** (שדינה כרה"ר וכנ"ל): **אם מלאה מים וכיו"ב** מדברים שאדם מסתכל בהם, ורואה ומכיר דרכם את מחיצות הבור, עדיין נחשבת לרה"ר אף שמלאה, אבל **אם מלאה (כולה) בפירות** וכדו' שא"א להיכר מחיצות שתחתיהן, **לרה"ר אין נחשב כרה"ר** אפי' דעתו לפנותן, והזורק מרה"ר עליה פטור, ומ"מ אינו כרה"ר גמורה מחמת כן (ואסור להעביר מרה"ר למקום שעל הגומא אפי' בפחות מד"א), דמאחר דיכול ליטלן משם בשבת לא נתבטל הבור לגמרי משמו (ומה שצידד בתחילה בפמ"ג דבאין דעתו לפנותן הוי כרה"ר, אינו מוכרח, דשמא לענין זה אמרי' דבטלה דעתו וכו'). וי"א (רשב"א) **דדוקא בפירות טבלים** או שאר דברים שאסור לטלטל מבטל המחיצות, אבל שאר פירות המותרין אפי' אין דעתו לפנותן אמרינן דבטלה דעתו, ואין מבטל המחיצות, והוי כשאר רה"ר (סקמ"א ושעה"צ).

וכל זה "במלאה" פירות: אבל אם מונח שם מאתמול קצת פירות אין, מתבטל הבור משיעורו ע"ז (שעה"צ סקמ"ג).

ז. **חורי רה"ר:** אם מפולשין מעבר לכותל (שהחור פונה מצידו האחר לרה"ר), מבואר דינו בדיני רה"ר לעיל (דהיינו שבדי"כ נחשבים כרה"ר לכל דבריו, ובנמוכים מי' כרה"ר - ובני רה"ר משתמשים שם, הוא פלוגתא אם דינם כרה"ר או כחורי רה"ר).

ואם אינם מפולשין לתוך הרה"ר, ופתוחים רק כלפי הרה"ר: אם הם תוך ג"ט לקרקע הרה"ר, דינם כרה"ר לכל דבריהם. [א.ה. ועי' חזו"א סי' צ"ו סק"ג שהעיר בזה דאם החור מוקף מחיצות מה נפ"מ במה שפתחו סמוך לג"ט לקרקע, וצריך להיות נדון לפי גדלו - והעמיד דברי המ"ב בחור וכניסה שאין להם דפנות, רק הם ע"פ כל אורך כותל הרה"ר יעו"ש]. **ואם החור למעלה מג"ט נידון לפי גבהו ורחבו:** דבגובהין י' ורחבים דע"ד הוי רה"ר, ובאין גבוהין י' ורחב דע"ד הוי כרמלית, ובאין רחב ד' הוי מקו"פ (סי"ג ומ"ב וסק"א).

ח. **רה"ר אינה תופסת אלא עד "עשרה טפחים" מן הקרקע:** ולמעלה מכן נחשב מקום פטור, ואם תקע קורה באויר רה"ר מכותל לכותל יכול לילך עליה בשבת וחפציו בידו, דהרי הוא מקו"פ גמור. **והזורק דבילה** ד"א ברה"ר או מרה"ר לרה"ר ונדבק בכותל (באויר שע"ג קרקע הרה"ר), אם נדבק בגובה למטה מ"ט חייב, **ולמעלה מ"ט טפחים פטור,** ומ"מ יש בזה איסורא שמא יפול לארץ (סי"ב ומ"ב ושעה"צ).

ואם נעץ קנה ברה"ר ובראשו כלי גבוה י"ט ורחב דע"ד: אף שתחתיו הוא רה"ר, מ"מ הכלי [ועל גביו] הוא רה"ר (סקמ"ד) [א.ה. ומ"מ אף שלמעלה מי' ברה"ר הוא מקו"פ, מ"מ אדם ההולך ברה"ר ומוליך בידיו וכיו"ב למעלה מי' משאוי יותר מד"א חייב, ולמדוהו בגמ' ממשוי כני קהת (שבת צ"ב וצ"ז - והובא ברמב"ם פ"י"ב הי"ב). **ולענין המניח או נוטל מיד חבירו העומד ברה"ר והייא למעלה מי',** עי' בס"י שמ"ז סק"ח דנחלקו בזה אם פטור או חייב (ויש בזה הרבה להאריך - ונרמז בכללי ההוצאה אות ד' מס' 2).

ולענין אם מותר להוציא ידו עם חפץ שוב מרה"ר לרה"ר ללמעלה מי' ע"ד להחזירו, עי' בה"ל ריש סי' שמ"ח ד"ה בתוך, **עוד מצאנו חיובא** בלמעלה מי' במושט מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר בדיוטא אחת, וכבמלאכת המשכן (בס"י שמ"ז סק"ח).

כרמלית

א. **כרמלית:** היא רשות שאינה רה"ר מן התורה, שאינה דומה לדגלי מדבר כיון שאינה הילוך לרבים, וגם אינה רה"ר לפי שאין לה מחיצות הראויות, ומן התורה נחשבת למקום פטור, וחכמים אסרו להוציא ממנה לרה"ר ולרה"ר ולהכניס, וכן לטלטל בה יותר מד"א (וכעין רה"ר), שלא יבואו לטעות בה ולהתיר מרה"ר לרה"ר. **ונקראת "כרמלית" מל' "כרמל"**, שהוא לא לח ולא יבש לגמרי אלא בינוני, ה"נ אינו רה"ר ולא רה"ר אלא רשות אחרת (ובר"ן ב' א' מדפי הרי"ף) **"כארמלית"**, כמו אלמנה שאינה בתולה ואינה אשת איש (ס"א וסק"א ובהקדמה). ומתנאי כרמלית שיהא רחב ד"ט על ד"ט, ובפחות מכן הוא מקו"פ, **ופעמים שמה"ת הוא רה"ר גמור** וחכמים דנוהו ככרמלית, כקרפף וכדו' יותר מבית סאתים.

ב. **ודין כרמלית** שוה לרה"ר, שאינה תופסת אוירה אלא עד י"ט מהקרקע ולא יותר (ונתפרש בסעי' י"ח פרטי דין זה), דאקילו בה מקולי רה"ר דבעינן ד' על ד', ומקולי רה"ר שלא תתפוס למעלה מי' (סקע"ד וע"ג).

ג. **איזו היא כרמלית:** מקום שאינו הילוך לרבים, כגון 1. ים, 2. **ובקעה** (מקום שבות ואין מוקפות מחיצה), 3. **ואצטוונית ואצטבא שלפני העמודים ברה"ר** ששם יושבים הסוחרים ומניחים סחורתם עליהם (ועי"ז אינו מקום הילוך לרבים) (ובלבד שיהיו רחבות דע"ד - דבלא"ה הם מקום פטור, וגבוהות פחות מי' - דבגובה י' הוי רה"ר, וכן שלא יהיו גבוהות ט' ומכתפין עליהם (או להדעות לעיל גם מט' עד י') - דאז הם רה"ר וכנ"ל). 4. **וקרן זית** הסמוכה לרה"ר, כעין מבוי שיש לו ג' מחיצות, **ואין מתוקן ברביעית** בלחי וקורה או כיו"ב, **ופירוש נוסף כגון שכנס ביתו והניח מקרקעו לרה"ר** (ואין הרבים הולכים שם תדיר, ורק לפעמים דדחקי רבים כננסים שם), **או שהבית בולט באלכסון** לתוך הרה"ר ועי"ז אין מהלכים שם הרבים (בדרך כלל) (שהבליטה הסמוכה מעכבתן). 5. **ורה"ר**

שהוא מקורה: דאינה דומה לדגלי מדבר. 6. **ותל או חריץ:** שיש בהם דע"ד, ואין גבוהים (או עמוק) עשרה (ותל ט' ורבים מכתפין, נתבאר בדיני רה"ר) (סי"ד מ"ב ושעה"צ). [א.ה. עי' לקמן אות ז' בהערה].

ד. **בין העמודים ברה"ר:** לדעת הרמב"ם נדון כרה"ר, אבל לרה"ר פ' כיון דלא ניחא כ"כ תשמישיתה, שאין העמודים מכוונים זה כנגד זה, נחשב ג"כ ככרמלית.

ה. **נהר:** אם אין בגדותיו שיפוע שמתלקט י"ט מתוך ד"א (דאז אין לו מחיצות כלל), בודאי דינו ככרמלית, **ואפי' אם גדותיו עמוקות עשרה, אין נחשב לרה"ר רק כרמלית, והטעם כ' במאירי דכיון דב' צידי הנוספים (היינו תחילתו וסופו) רחוקין הרבה זה מזה, אין מצטרפות לעשות מה שביניהם רה"ר** (וגם מטעם שדינם כקרפף יותר מב"ס שאסור לטלטל בו וככרמלית) (סקמ"ח).

ו. **גומא שבתוך הים ויש בה רוחב דע"ד ועמוקה י"ט:** במ"א הביא מהרא"ם דמה"ת נחשב שם רה"ר (ובה"ל הביא לפקפק בזה), ומ"מ מדרבנן דינו ככרמלית וכקרפף, וכ' הפמ"ג דאף שאין בה בית סאתים דינו ככרמלית (יעו"ז הטעם בפמ"ג) (בה"ל סי"ד ד"ה כגון ים).

ז. **רקק מים ברה"ר:** אם בני הרה"ר מהלכים בתוכו ואין נמנעים, **ואין בעמקו עשרה,** דינו כרה"ר, אפי' אם אין רחבה ד"ט ועי"ז רובם מדלגים מע"ג, וה"ה אם מונח דף על הרקק ובני אדם עוברים עליה הוי רה"ר (א.ה. לכא' בשחלקם עכ"פ עוברים תוך הרקק).

וברש"י משמע קצת דדוקא **כשהרבה בנ"א** עוברין בתוכה. **ואם הרקק עמוקה י' ורחבה ד' הוי כרמלית** כמו ים, דהוא לחומרא שלא להוציא ממנה לרה"ר, אבל מה"ת הוא רה"ר, דהמחיצות ניכרות במים, והזורק לשם חייב (ובשה"צ כ' בשם המאירי דגם מה"ת לא הוי רה"ר, דבאגם אין המחיצות ניכרות) (סקמ"ח ושעה"צ) [א.ה. לכא' יל"ע מ"ש רקק משאר חריץ הנ"ל, דבחר"ץ ברה"ר שאין עמוק י' דינו ככרמלית (או כמקו"פ), ולכא' צ"ל דבחר"ץ הנ"ל היינו דוקא כשאין הרה"ר מהלכת בו, אבל במהלכת בתוכו אה"נ דאף שעמוק יותר מג' הוי רה"ר, וכע"ז כ' בתפארת ישראל שבת פ"א משנה ד', וכמדו' ששמעתי מהגרנה"ק דאם הרקק עמוק ח"כף כל עומקו ולא בשיפוע, לכא' אין נחשב הילוך כלל אף אם יהלכו בו, ודינו כשאר חריץ שהוי כרמלית, שוב הראוני שכן הוא בתו"ט. גם צ"ל"ע מה מהני שיש מיעוט שהולכים שם, אא"כ נפרש דגם לרבים הוי נחשב קצת, רק דכיון דיש להם דרכים אחרות כדילוג או הדף שע"ג, מבכרים להשתמש בעצות אלו. עוד יל"ד בכוננת המאירי המובא בשעה"צ, ולא זכיתי להבין סודו במש"כ דאגם אין נחשב כמחיצות ניכרות, וצ"ל"ת. **שור"ר בשו"ע הגר"ז**

שפי' הא **דדילוג ודף** דהם גופא **"הבקיעת רבים"** (ולא ההילוך בתוכו של המיעוט - ודלא כההבנה שפירשנו בפנים, והוא ע"פ הפמ"ג), וקצת משמע כן גם במחה"ש כהגר"ז, וצ"ל"ת לפי"ז ב"דף", דבשלמא ע"ג הדף יחשב לרה"ר שפיר דמי, אבל איך מהני זה לרקק עצמו, ובפרט ברחב יותר ואין מהלכים שם].

ח. **חורי כרמלית:** כגון בקעה שיש סמוך לה כותל בית, ויש חורים בכותל הפתוחין לבקעה, ואין מפולשין עד לתוך הבית (דבמפולשין הוי חורי רה"ר כנ"ל), נדונים לפי גבהו ורחבו, שברחבים ד' וגבוהים י' הם רה"ר, ובפחות מי' הם כרמלית, **ובאין רחבים ד' הם מקו"פ - ואף להדעות** דאין מקו"פ ככרמלית **דמצא מין וכו',** היינו כשהמקו"פ באמצע הכרמלית, והכרמלית מקיפו מכל צד, משא"כ הכא (סי"ז מ"ב ובה"ל) (א.ה. יל"ע מדין אסקופה הסמוכה לכרמלית בס"י שמ"ו סק"א דמשמע דאפי' עומד בצד הכרמלית, אמרינן מצא מין וכו', וצ"ת, וכן יש להעיר מסי' הנ"ל סי"א בה"ל ד"ה ברשויות. ובאמת יסוד דין דמצא מין ילפינן מדין הלחיים הפתוח לכרמלית, וצ"ת].

ט. **בית שאין תוכו גבוה עשרה וקירוי משלימו לעשרה:** ויש בתוכו חלל רוחב דע"ד (ויותר) (דבפחות מכן הוי תוכו מקו"פ), **נחשב תוכו** לכרמלית, כיון דאין מבפנים מחיצות עשרה (מ"א מטעם דלא חזי לדירה ע"י המחיצה הוי כאין לו מחיצות), ואסור לטלטל בו יותר מד"א. **ובבה"ל נסתפק אם הוא כרמלית מה"ת** לפטור המוציא ממנו לרה"ר, או **דלמא רק מדרבנן** החמירו להחשיבו כרמלית, לענין טלטול בד"א או לענין להוציא ממנו לגג או לשאר רה"ר הסמוך לו, **אבל מה"ת נחשב רה"ר גמור,** והמוציא ממנו לרה"ר חייב [א.ה. ואולי תלוי בטעם הנזכר אם מחמת שאין מחיצות מבפנים - או מחמת שאין ראוי לדירה, ויל"ע]. **ועל גביו נחשב רה"ר גמור,** דהרי יש לו מחיצות עשרה מבחוץ (והוי כעמוד ותל שגבוהים י' ורחבים ד').

ואם חקק בתוכו ברוחב ד"ט על ד"ט והשלימו לגובה י' (בצירוף גובה החקק), **אם החקק קרוב תוך ג"ט** לכתלי הבית ודאי נחשב רה"ר גמור, שהרי יש לו מחיצות גמורות עשרה (ע"י לבוד), **ואפי' אם החקק רחוק** מן הכותל יותר מג"ט, **מ"מ ג"כ נחשב תוך החקק לרה"ר,** דכיון שיש כאן מקום רחב ד' ע"ד, ויש בו גובה י' עד הגג, ומשתמר ע"י כתלים הגבוהים י"ט (מבחוץ), נחשב רה"ר גמורה בין בתוכו ובין על גגו, **וגם בצידי החקק** אף שאין שם גובה י' נחשב רה"ר מדין "חורי רה"ר". **ובאופן שאין בכתלים שבמחוץ גובה י"ט,** ואין החקק סמוך לכותל תוך ג"ט: **כ' במג"א** דמדברי (הרא"ש) הנ"ל משמע דאז אין נחשב כמחיצות, ואינו רה"ר לא בתוכו ולא על גגו, דהרי סו"ס אין לנו מחיצות י' סביב החקק (דאין מצטרף כשרוחק יותר מג' - אף דיש כאן מקום גבוה י' ומוקף סביבותיו, מ"מ אין להיקף זה שם מחיצה, אא"כ יהי' סמוך לו תוך ג' דאז ע"י

לבוד הוא מחיצה מבפנים). **ולד' הא"ר** דבר זה תלוי במחלוקת, דלהר"ן אמרינן דמצטרף גובה הכתלים עם גובה החקק לשיעור עשרה (סט"ו ומ"ב ושעה"צ ובה"ל) [א.ה. ועי' חזו"א סי' ס"ה סק"ב-ס"ט] מש"כ בענינים אלו].

י. **גג הבולט** מעבר למחיצות הבית, ועי"ז אין מחיצות הבית ניכרות לעומד עליה (כיון שהגג מתרחב מעבר להם): אין אומרים בו שוב גוד אסיק מחיצתא (וכבעמוד ותל - והוי כמוקף מחיצות על גביו), ונחשב הגג למקום שאין מוקף מחיצות - דהוא כרמלית, ואסור לטלטל בו יותר מד"א (או להוציא ממנו לרה"ר וכ"ש לרה"ר), **ואם חלון פתוח לו מן הבית** (ופתח החלון דע"ד), ואפשר להשתמש דרכו על הגג, הוי הגג **כחורי רה"ר** (של הבית) **ודינו כרה"ר**.

ובליטה זו (המחשיבתו כרמלית - ומבטלת את הגוד אסיק"), **אפי' בולטת משהו מעבר לכותל,** דהרי אין המחיצות ניכרות, **כן היא סתימת רוח"פ,** **ודלא כהמג"א** שהביא בשם תוס' **דדוקא בבולט ד' טפחים** לחוץ, שיש לו שם כרמלית בפ"ע - אז נחשב כל הגג (הפרוץ אליו) לכרמלית.

ובאופן שגג הבית גבוה הרבה (יותר מ"ט מקרקע הבית) גם בזה נחשב כרמלית - דמה שאמרו אין כרמלית למעלה מעשרה היינו כשהכרמלית עצמה מתחלת מהקרקע, אבל הכא קרקע הגג הוא הנחשב כרמלית, וממנו ולמעלה מונים את עשרה הטפחים. **אכן דעת הא"ר והגר"א** דגם כאן מונים את ה" טפחים מן הארץ, וכיון שגג זה בנוי בגובה יותר מ"ט נחשב עליו כמקו"פ (אפי' ב"י טפחים הראשונים שעליו), **וכ' בבה"ל** דעכ"פ כשאין הגג **בולט ד' טפחים** מכתלי הבית, יש לסמוך עליהם שנחשב מקום פטור (בצירוף שיטת המג"א דבעינן שיבלוט ד"ט להחשיב הגג כרמלית) (סט"ז מ"ב ובה"ל). (ועי' סי' שני"ג סק"ח ושעה"צ סק"ו דנקט כהגר"א לדינא).

[א.ה. לכא' כוונתם דוקא ככה"ג שהכרמלית עצמה מתחילה מגובה האויר, אבל פשיטא דכל תל ועמוד וכדו' העומדים ברה"ר או בכרמלית, ושיעורם ככרמלית, ימנו ה" טפחים מע"ג, וכן מתבאר בסעיף י"ח].

יא. **זיזין הבולטים מכותל הבית:** ויש בהם רוחב דע"ד, כיון שאין מוקפים מחיצות נחשבים ככרמלית, ואסור להניח עליהם מרה"ר או מרה"ר (ואפי' גבוהין עשרה מן הקרקע אין נחשבים מקו"פ, דמונים מעל גביהם, ולד' הגר"א וא"ר הנ"ל אות י' אם גבוהים מן הארץ יותר מי' הווי מקו"פ). **ואם יש חלק פתוח להם מן הבית:** הווי חורי רה"ר וכרה"ר דמו (סט"ו וסק"ח ס"ט).

יב. **אויר שע"ג ימים ונחלים:** נחשב כרמלית עד גובה י' טפחים מעל פני המים, ואסור לטלטל באותו גובה ד' אמות או להוציא ממנו לרה"ר ורה"ר, ד"י טפחים שתופסת הכרמלית מונים מפני המים ולא מקרקע הים, **אבל מעל עשרה מפני המים** חשוב מקום פטור, דאין כרמלית למעלה מי' (סי"ח ומ"ב).

יג. **דיני קרפף וכדו':** יתבארו בס"י שמ"ו, ומסי' שני"ח (והלאה).

מקום פטור

א. **מקום פטור:** הוא מקום ברה"ר (ולקמן יבואר בכרמלית) שאין בו **ד"ט על ד"ט** (ואין מצרפים האורך לשיעור הרוחב, דהיינו אפי' אורך אלף אמה ורחב ג"ט ומחצה הוי עדיין מקו"פ - דמרובע בעינן דליחשב רה"ר או כרמלית), **וגבוה ג"ט** ויותר מהקרקע (דתוך ג' הוא כקרקע הרשות) **עד לרקיע** (דהיינו אפי' למעלה מי', כל שאין בו רוחב דע"ד נחשב מקו"פ). **וכן חריץ** בקרקע רה"ר שעמוק ג"ט או יותר, ואין בו רוחב דע"ד, **וכן מחיצות הגבוהות ג"ט** ומעלה ואין ביניהם דע"ד, **כולם נחשבים למקום פטור, ומותר להוציא או להכניס ממנו לרה"ר או לרה"ר** (ובמחיצות שאין ביניהם דע"ד, ועי' צירוף עובי המחיצה יש ד"ט, נתבאר לעיל שבתוך החלל לכ"ע הוי מקו"פ, ולמעלה הוא בפלוגתא אם נחשב רה"ר או מקו"פ, יעו"ז לעיל בדיני רה"ר) (שו"ע סי"ט ומ"ב).

ב. **מקום שאין רחב דע"ד העומד ברה"ר:** נחשב רה"ר לכל דבריו, כגון קנה הנעוץ ברה"ר או חריץ בקרקע רה"ר וכל כיו"ב (סקפ"ו).

ג. **מקום פטור (כגון תל או חריץ שאין בו רוחב ד') העומד בתוך כרמלית:** הביא הרמ"א ב' דעות בזה, **לדעה א'** כל שעומד בכרמלית מתבטל המקו"פ לכרמלית, ונחשב אף הוא ככרמלית, דאמרינן בזה: **מצא מין** (המקו"פ) **את מינו** (הכרמלית) - שהיא ג"כ נחשבת מקו"פ מה"ת (ונתחזק ע"י מינו להצטרף עמו ולהיות כמוהו), **וכל זה עד גובה עשרה למעלה** (וה"ה בעומק לחריץ - אפי' מאה אמות, דנחשב כהכרמלית ובטל לה), **אבל עמוד וכדו' הגבוה מי' טפחים** ורחב פחות מד' - נחשב מקום פטור אף כשעומד בכרמלית, מפני דאין כרמלית למעלה מעשרה, ולא שייך מצא מין את מינו וניעור.

ודעה השניה: דגם בכרמלית נחשב תל או חריץ וכדו' הנמוכים מי' כ"מקום פטור", ואין חילוק בזה בין עומד בכרמלית לעומד ברה"ר. **וכ' האחרונים** דהעיקר כדעה הראשונה דהמקו"פ בטל אצל הכרמלית ונאסר כמותה, **וכ' בבה"ל דבמקום הדחק** אפשר דיש להקל (סי"ט מ"ב ושעה"צ ובה"ל), וסקע"ט ושעה"צ סקע"ה) [א.ה. ועי' לעיל סעיף י"ז בדין חורי כרמלית, ובה"ל שם שחילק בין עומד באמצע הכרמלית ומקיפתו מכל צד, דאז אמרינן מצא את מינו, ובין עומד בצד הכרמלית דנחשב מקום פטור ולא בטל לכרמלית, ועי"ן לעיל שהעירונו בזה מדין אסקופה הגבוהה ג"ט בס"י שמ"ו סק"ח, דמשמע דגם בצד הכרמלית אמרינן מצא מין את מינו, וצ"ת. **ולעצם סברת האומרים דלא אמרינן מצא מין את מינו,**

ד. אסקופה שבין רה"י לכרמלית (כאסקופת הבית וכדו'): אם המחיצות או המשקוף שעליה "אינו" רחב ד"ט, אסור מדינא להוציא מהבית אליה ולהיפך, כיון דהאסקופה הוי מקום פטור ובטלה לכרמלית (בין בגבוה ג"ט ובין באין גבוהה), ומן הכרמלית אליה ג"כ אסור (אף דגם היא כרמלית או מקו"פ), דחיישינן שמא יהא במשקוף רוחב ד' (ויטעה בזה), ונמצא שהוציא מרה"י לכרמלית (סקכ"ח).

ואם המשקוף רחב ד': בזה מדינא אסור להכניס מהרחוב להאסקופה (שנחשבת רה"י ע"י המזוזות הרחבות ד' והפי תקרה של המשקוף), וגם מהאסקופה לבית אסור, דחיישינן שפעמים לא יהי' במשקוף ד' ויטעה, ונמצא מכניס מכרמלית לרה"י (סקכ"ה).

ואם אין משקוף עליה כלל: בזה (לכאורה) אם דינו ככרמלית גבוה ג"ט ורחב ד', או כמקו"פ, מותר להכניס מהרחוב להאסקופה (דרק לענין משקוף מצינו שחששו לטעות זו).

[א.ה. ומה שלא אסרו באסקופה שבין בקעה לגינה (כשאין האסקופה רה"י), שמא יהא במשקוף ד' ויטלטל מכרמלית לרה"י, שמתיר הרמ"א בתחילת דבריו כאן, אולי הטעם דדוקא באופן שלאחד הצדדים ודאי יש איסור להוציא, חיישינן טפי לטעות שיטעה ויוציא לצד האסור במקום למותר, אבל בין כרמלית לכרמלית דכשהאסקופה ג"כ כרמלית אין עובר איסור לשום א' מהצדדים, אף דיתכן דיש ד', ואז לב' הצדדים יהי' אסור, בזה לא חששו כ"כ, וצ"ת].

ה. אסקופה שבין רה"י לרה"ר (גמורה): אם אינה רחבה ד', לדעת הרמ"א יש חילוק בין אם שוה בגובה לרה"ר - דאסור מדינא ממנה לבית, דאז דינה כרה"ר לגמרי, ובין בגבוהה ג"ט דהוי מקו"פ ומותר (אלא דרשויות שלנו שהם ככרמלית - לא שייך זה, ודינם כדלעיל אות ד') [ובגבוהה ג"ט לא אסור להכניס ממנה לבית, דממ"נ בין אם הוא רה"י ובין אם יהי' מקו"פ מותר, ודוקא באין גבוהה אסור דעלול להיות רה"ר כשלא יהי' בחד ד']. **וממנה לרחוב אסור אפי' באין רחבה ד"ט, דפעמים שתהי' רחבה ד' ויטעה להוציא, ואז אסור מדינא שמוציא מרה"י לרה"ר.**

(וכל זה מבית לרה"י - וממבוי לרה"ר דינו כמבואר לעיל). **ולהגרי"א** אין נעשית רה"ר אף באין גבוהה מהקרע, כיון דיש לו מחיצות מצדדיו (ולדבריו יהי' אסור להכניס ממנה לבית מדינא, דהרי בטל לכרמלית) (סקכ"ח-כ"ח ובה"ל ד"ה הדין) [ועי' חזו"א סי' ס"ו סקט"ן].

ו. מפתח של בהכ"נ: (להאמור) במקומות שאין עירוב, ופתח בהכ"נ אצל הרחוב ואין חדר לפניו, והוגי מביא המפתח, וזהר השמש שלא יקח ממנו המפתח עד שיהיו שניהם תחת המשקוף (דשמא יש בתקרה ד"ט ונמצא מכניס מכרמלית לרה"י), ויפתח אז המנועול - אבל לא יפתח הדלת עד שישיר המפתח ממנה, דשמא אין בתקרה שם ד"ט, והוא מכניס מכרמלית לרה"י, וע"כ יסירו ויתנו לגוי, או ינחנו במפתן ויטמינוהו שם. **ועדיף לעשות** חדר (מבוא) לפני בהכ"נ שהוא רה"י גמור, והוגי יניח שם המפתח, ויוכל לפתוח הדלת כדרכו (דקשה לצמצם שניהם יבואו במקום צר כזה), **וכן יזהר** שלא יוציא מבהכ"נ לאסקופה שלו דשמא תהא כרמלית (סקכ"ח). **ז. "פיר ליבן":** שהיא תקרה הבולטת לפני הבתים, ואין לה מחיצות מצדיה (רק כתלי הבתים מצדה האחד), **אסור לטלטל לשם מהבתים, דהלא הוא כרמלית, דכיון דאין לה מחיצות לא אמרינן פ"ת יורד וסותם, ואפילו במקום שיש לבלית הגג עמודים לצד הרחוב (מב' צידיה אחד מכל צד), ג"כ אין מועיל לה (וכן אסור להכניס מרה"ר לשם שהוא כרמלית, כשרוחב בליטת הגג ד"ט).**

והתיקון לזה שיעשה לה צוה"פ מב' צידיה החיצונים, דהיינו שיעמיד גם בצד הסמוך לבתים ב' עמודים מב' צידיהם, ואז יצטרף עם ב' העמודים שלצד הרחוב, ויחשב ע"י הגג שעליהם כצוה"פ (שהיא נחשבת לקנה שע"ג) [א.ה. ועי' בחזו"א שתמה בזה להחשיבו כצוה"פ, ולדבריו יצטרך להניח שם קנה על גביהם, ובמקו"א בחזו"א משמע שמסכים בזה להמ"ב כאן], ונמצא מוקף בצוה"פ מג' צידיו (וה"ה דסגי מב' צידיו, והתקרה שלצד הרחוב יחשב כפ"ת יורד וסותם).

ואם התקרה היא של בתים רבים יחד: סגי בתקון זה צוה"פ מב' צידי החיצונים מקצה מזה ומזה (ויעשה עירוב חצרות לחבר בין הדירורים), **ואז יהי' מותר להוציא ולהכניס מהבתים לשם (סקכ"ט-ל"א, ובה"ל ד"ה הבולטין, יעו"ש בדעת הט"ז דאין מועיל צוה"פ בזה, ובדחיית דבריו).**

אך הגג משופע: בכל גונוי אין יכול להחשיב תחתיו לסתום, אפי' יש מחיצות רחבות מצידיו, וצריך לתקן בצוה"פ גמור מכל צידיו (בה"ל ד"ה וכן).

בדיני עקירה והנחה (בהוצאה מרשות לרשות) בשבת (מסי' שמ"ז) א. ההוצאה שחייבים עליה מן התורה: אינה אי"כ "עוקר" החפץ מרשות זו וימניחה ברשות האחרת (מרה"י לרה"י ולהיפך, וכן לענין העברה ד"א ברה"ר), **דוהי מלאכה שלימה (ס"א וסק"א) (וה"ה אם עקר חפץ "זורקו" לרשות האחרת ונח שם, דחשיב שפיר עקירה והנחה).**

ב. העושה עקירה - או הנחה לחוד: כגון שעשה הוא רק העקירה, וחבירו נטל מידו ועשה את הנחה, ולהיפך, אין נחשב לכל אחד אלא "חצי מלאכה" ושניהם פטורים, ודרשוהו חז"ל מדכתיב (גבי "חיובא") מעם הארץ "בעשותה" - העושה את כולה חייב, ולא העושה מקצתה, דשנים שעשוהו פטורים, ומ"מ אסור מדרבנן

לדעת הרמב"ם אסור להוציא מקרפף לבקעה (ששתיהם יבשה), ודוקא מהם לים ולהיפך מותר לפי דלא שכיח (ובב"י פקפק בזה), ועכ"פ נקטינן כרוב הראשונים שהתירו בכל גונוי בזה].

בדיני אסקופה

א. אסקופה: היא המפתן שלפני הדלת ("שוועל" בלע"ז) שדרכה עוברין מן הרשות החיצונה לפנימית (ולהיפך) (ופעמים שאין לה משקוף - ובד"כ יש לה משקוף), **והגדון בה הוא:** האם מותר להוציא ולהכניס מן הרשות החיצונית הסמוכה לה - אליה (או דרכה - לפנים), וכן מן הרשות הפנימית אליה (או דרכה לחוץ) (ובשאלה שכיחה לענין המפתח שפותחים ונועלים בו הדלת).

והנה יש לדון מהי הרשות של האסקופה מצד עצמה (ע"פ תנאי הגובה והרוחב שלה - ומחיצותיה), **וגם יש לדון בזה בין אלו רשויות היא עומדת, דפעמים משתנה ע"י גדר הרשות של האסקופה עצמה (ופעמים שאסרו אז ההוצאה משום חשש בעלמא, וכפי שיבואר). ותחילה נפרט בס"ד הרשות שנחשבת האסקופה,**

1. אסקופה הנחשבת רה"י: היא אסקופה הגבוהה י"ט ורחבה ד"ט (אפי' אין לה מחיצות ומשקוף).

ואופן נוסף: כשיש מצדיה ב' מחיצות (מזוזות) רחבות ד"ט, ומשקוף רחב ד"ט מעליה, דאז אף שאינה גבוהה מן הארץ כלל **נחשבת רה"י** וכמוקפת מחיצות ע"י דין "פי תקרה" יורד וסותם (וזהו מעיקר הדין - ופעמים שאסור ממנה לרה"י משום חשש וכדלהלן), (וכל זה בתקרה ישרה, אבל בתקרה משופעת לא אמרינן בה פ"ת יורד וסותם, ולא מועילה לרשות שתחתיה) (רמ"א ס"ג וסקכ"א-כ"ד, ובה"ל ד"ה וכן). **ובבה"ל (ד"ה שתי) דן בשאלה** דהלא לדין פ"ת בעלמא בעינן שיהיו שתי דפנות מחוברות סמוכות זו לזו (כמין ר), **אבל בעומדות זו נגד זו אין אומרים בתקרה שעליהם דין פ"ת יורד וסותם, והביא ב' תירוצים, א. (הגר"א ותוס"ש) דהדלת ג"כ נחשבת למחיצה, ונמצאת מחוברת לאחת המחיצות הסמוכות לה, ולפ"י אה"נ דא"צ ב' מחיצות מצדיה (ולשון הרמ"א שהצריך להם - אורחא דמלתא נקט ולא דוקא). ב. (והא"ר תירץ) דדוקא במקום המפולש מב' צידיו לרה"ר בעינן לתנאי של ב' מחיצות סמוכות, אבל הכא שפתוח בצידו האחד לרה"י (או כרמלית) אמרינן בזה פ"ת יורד וסותם (עכ"פ כשהדלת סותם שם שנחשב קצת מחיצה, אף שאינה מחיצה גמורה).**

2. אסקופה הנחשבת כרמלית: שגבוהה מג"ט (ופחות מ"ט) ורחבה ד"ט, ואין לה מחיצות ומשקוף ארבעה [דביש לה מחיצות ומשקוף ד"ט הויא רה"י - אפי' בפתוחה לכרמלית, ומותר להוציא מבית אליה (עכ"פ מעיקר הדין - ופעמים שאסור מפני חשש)].

3. אסקופה שאינה רחבה ד"ט (וגבוהה יותר מג'): הוא מקום פטור, אלא שמקום פטור אם הוא סמוך לכרמלית נחשבת בעצמו לכרמלית, מדין מצא מין את מינו וניעור (בין באינה גבוהה ג"ט ואז הוא כן לכו"ע כמבואר בסו"ס שס"ה, וגם בגבוהה ג"ט נקטינן לעיקר כדעה הא' בסו"ס שמ"ה שנחשבת לכרמלית, אכן אם הוא גבוהה י"ט אינה כרמלית, וכשאר מקו"פ).

וזהו כשהדלת של הרה"י נעולה, אבל כשהיא פתוחה, ל"ד השו"ע סי' שס"ה גם בזה נחשבת אסקופה זו לכרמלית (עכ"פ כשאינה גבוהה ג"ט), **ולד' המג"א יש בזה הבדל בין "אסקופת מבוי" שיש עליה קורה (אפי' רחבה טפח), והמבוי פתוח לה, דאז נחשבת כרה"י ע"י הקורה, אף שאין שם רוחב ד"ט, אבל ב"אסקופת בית" הפתוחה לכרמלית, בין דלת הבית פתוחה ובין נעולה הוא כהכרמלית כיון שאין בה רוחב ד' (רמ"א וסקכ"ח ובה"ל ד"ה למשקוף).**

ואם האסקופה היא בין רה"י לרה"ר (ולא בין רה"י לכרמלית), ל"ד הרמ"א באופן זה אם אינה גבוהה ג"ט **בטלה לרה"ר שאצלה** (ואסור מדינא להוציא מהבית אליה), **ובגבוהה ג"ט דאז אינה כרה"ר רק כמקו"פ (ולהמג"א יש בזה חילוק בין "מבוי" דאפי' בפתח נעול הוי כלפנים (להבנת הבה"ל) וב"בית" הוי בין הפתח פתוח ובין בנעול להרמ"א כרה"ר (א.ה. כמדו שכן הכוונה, וצ"ת), ולדעת הגר"א גם באין גבוהה ג"ט ופתוחה לרה"ר אין נחשבת רה"ר, כיון שיש לה ג' מחיצות (רמ"א וסקכ"ז ובה"ל ד"ה ומשקוף וד"ה הדין).**

ב. והנה זה פשיטא דכשהאסקופה יש לה דין רשות מסימת: ודאי אסור להוציא ולהכניס מרשויות האסורות זו לזו, כגון אם היא רה"י דאסור להוציא ממנה לרה"ר ולכרמלית, וכן מכרמלית לרה"י ולרה"ר, ככל דיני הוצאה המבוארים לעיל.

ופעמים שאסרו אף ממנה לרשות שדינה שוה לה, כמו מאסקופת רה"י - לרה"י, או מאסקופת כרמלית - לכרמלית, וכפי שיבואר בס"ד.

ג. אסקופה שבין גינה לבקעה (וגינה זו איירי כשהיא כרמלית מדרבנן כקרפף שלא הוקף לדירה) (ובפרטי הדין הנזכרים בה בס"י שנ"ח ס"ט וס"י ועוד), אם האסקופה נחשבת מצד עצמה רה"י (בגבוהה י' ורחבה ד' או ע"י פי תקרה וכנ"ל): פשיטא דאסור להכניס ולהוציא המפתח מהבקעה או מהגינה אליה (דהלא הם כרמלית והיא רה"י) (סקכ"ז). **ואם אסקופה זו היא ככרמלית או כמקום פטור (דהיינו גבוהה ג' ורחבה ד' - או שאין רחבה ד'), מותר להכניס המפתח מבקעה לאסקופה ולפתוח דלת הגינה, וכן מותר להכניס המפתח עם הדלת לגינה (וכל זה בתוך ד"א), דכיון דגם הגינה היא כרמלית מדרבנן (אף דמדא"ו היא רה"י) מותר להכניס מכרמלית אחר אליה וכנ"ל. (וגם ממקום פטור לשתיהם שרי, או כד"ן מקו"פ, או משום דהוא ג"כ כרמלית ע"י מצא מין וכו') (רמ"א ס"ג וסקי"ט וסקכ"א).**

לכא"ו הלא גמ' ערוכה היא (עירובין ט' א') דמקו"פ הסמוך אצל כרמלית אמרינן מצא מין את מינו וכו', וראיתי לבאר (הגר"ז בקו"א בסימן זה וכמדו' בעוד פוסקים) דדוקא התם בדין הלחיים, שבגובה הקרקע שוה לגמרי להכרמלית שלפניו, ורק מצד קוצר המחיצות שלו ה' נחשב מקו"פ (אם ה' עומד אצל רה"ר), לכך כשעומד אצל כרמלית נבלע אצלה ובטל לה, משא"כ ברשויות המוגבהות או נמוכות מהכרמלית שפיר י"ל דהם מקום בפ"ע, ולא יטפלו אצל הכרמלית].

בדיני הוצאה והכנסה מרשות לרשות (מדא"ו ומדרבנן) (מסי' שמ"ז)

א. הוצאה מה"ת: הינה המעביר מרה"ר לרה"י או מרה"י לרה"ר (ע"י עקירה והנחה), דרך הוצאה שיוצא עם החפץ בידו, והכנסה, וזריקה שזורק החפץ לרשות האחרת, והושטה שעומד ברשות אחת ומושיט בידו החפץ לרשות האחרת, וכן אסור להעביר מה"ת ד"א ברה"ר (ס"א וסק"א, וס"ב וסקי"א).

ב. חכמים אסרו להעביר מכרמלית לרה"י - או לרה"ר, ומהם לכרמלית, משום דכרמלית דומה קצת לרה"ר שאין מחיצות, וגם אינה ר"ה גמור דאינה להילוך הרבים, ולכן אסור בין לרה"ר ובין לרה"י שלא יבא להוציא מרה"י לרה"י, וכן אסור להעביר ד"א בכרמלית, וגם אסור עקירה לחוד או הנחה לחוד מרה"ר לרה"י ולהיפך (המותרים מה"ת).

ג. מקום פטור: מותר להכניס מרה"ר אליו או ממנו לרה"ר, וכן מרה"י אליו וממנו לרה"י, וכן הושיט ולזרוק ממנו אליהם, וכ"ש ממנו לכרמלית ומכרמלית אליו, אבל אסור מדרבנן לעמוד על מקום פטור ולקחת חפץ המונח ברה"ר ולהעבירו לרה"י או להיפך (בין בנוטל מהקרקע ומניחו בקרקע הרשות השניה, ובין בנוטל מאדם העומד שם לעומד ברשות האחרת), מיהו חיובא ליכא בזה, דכיון שעומד ע"ג המקו"פ, אף שלא נתעכב שם בעת ההעברה, נמצא בשעה שבא כנגדו נחשב "כמונח" במקום פטור (ויש מפרשים ברמב"ם דדוקא בנח מעט במקו"פ - פטור, אבל לא נח כלל חיובא נמי איכא) (סק"ו ז' ושעה"צ).

ד. העומד ברה"ר ומעביר מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור, או להיפך (מרה"י לרה"ר): בין שהלך והוציא (או הכניס), ובין שהושיט או זרק (מקום פטור בינתים) חייב, דכיון שעשה עקירה ברה"י והנחה ברה"ר לא מהני מה שעבר באמצע במקו"פ, אכן אם עמד בינתים באמצע הילוכו בהמקום פטור, ואח"כ חזר והוציא - פטור, כיון שהי' הנחה במקום פטור, ומ"מ מדרבנן אסור גם בעמד לנוח במקו"פ שמא יבוא להוציא בלי לפוש בינתים.

וכן אסור מדרבנן להוציא מרה"י למקו"פ דרך רה"ר, אף שאין עומד בינתים (ודלא כב"ח שהתיר בזה) (ס"א וסק"ד ה').

ה. להחליף ברשויות דרבנן: דהיינו שעומד ע"ג מקום פטור, ונוטל מרה"י או רה"ר ונותן לכרמלית, או מש מכרמלית אליהם, וה"ה ליטול חפץ מרה"י ולהניחו במקו"פ, ומשם נוטלו ומעבירו לכרמלית, יש אוסרים (ולדעתם אסור אפי' אם נח בינתים), **ויש מתירים (היינו באופן שנחשב כנח בינתים, להדעות הנ"ל באות ג' דעצם עמידתו ע"ג המקו"פ נחשב כמונח בבא כנגדו, ולדעות שם שצריך שיהיה מעט, ה"ה כאן בעינן שינוח מעט, ודלא כהסוברים (בסי' שג"ה) דברשויות דרבנן א"צ לנוח כלל) (סק"ח-י' ושעה"צ).**

וכ' הבה"ל דמקום פטור דהכא (להחליף דרכו לכרמלית), להסוברים דאמרי' מצא מין את מינו וניעור, צ"ל דהיינו בגבוה מ"י (ואין רחב ד'), דבנמוך מכן הרי גם הוא ככרמלית לשיטתם (ס"א ד"ה ברשויות) [א.ה. ויל"ע מסי' שמ"ה ס"ז ד"ה חורי, וצ"ת].

ו. לטלטל מכרמלית לכרמלית אחרת: אפי' בתרי גונוי כרמלית כים ובקעה, מותר תוך ד' אמות (דיותר מד"א אפי' באותה כרמלית אסור) (ס"ב ומ"ב). ועי' בסמוך לענין מקרפף לבקעה.

ז. קרפף שהוא יותר מבית סאתים: שהם מאה אמה אורך ורוחב חמישים (ובריבוע הוא שבעים אמה וד' טפחים (ואצבע) על ע' אמה וד"ט (ואצבע), ונקרא בל' חז"ל שבעים אמה ושירים), והוא מוקף מחיצות, אם הקיפוהו מתחילה לשם דירה: אפי' גדול הרבה כור או כוריים נחשב רה"י והוי רה"י, ואם לא הוקף בתחילה לדירה: רק לזרוע או לנטוע שם וכדו', מה"ת נחשב הוא לרה"י גמור, והזורק מרה"ר לתוכו חייב, וחכמים אסרוהו לטלטל בו יותר מד"א ולהוציא ממנו לרה"ר ולרה"י, ועשאוהו כרמלית, דכיון דהוא גדול כ"כ יותר מבית סאתים אתי למחלף ברה"ר (אבל בית סאתים מצומצם או פחות אף כשלא הוקף לדירה הוא רה"י גם מדרבנן) (ס"ג וסקי"ד-ט"ז).

והוציא מקרפף (יותר מב"ס שלא הוקף לדירה) לבקעה: מותר (בפחות מד"א), ואף דקרפף זה הלא הוא רה"י מה"ת, ומרה"י לכרמלית הלא אסור, מ"מ התירו להוציא ממנו לבקעה, שאם נאסור יבואו לטעות שנחשב רה"י גמור, ויבואו לטלטל בכולו (ויתבטל האיסור שאסרוהו וכו'), וע"כ אוקמוהו לזה אדאורייתא (שמותר מכרמלית לרה"י), והתירו ממנו לכרמלית אחר, כדי שלא יבואו לטעות בו. (ס"ג וסקי"ז). ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה (שהיא קרפף) ולפתוח בה, ולהכניס דלת הגינה עם המפתח לפנים, ולנעול, ולהחזיר המפתח אליו. (סקי"ח י"ט).

ח. להוציא מרשות המוקפת ג' מחיצות לכרמלית אחרת כים ובקעה: אפי' להדעות שמה"ת נחשב רה"י גמור מ"מ מותר (בפחות מד"א), וכמו בקרפף, דכיון דעשאוהו ככרמלית גם לקולא החשיבוהו כן כדי לקיים הדבר. (ס"ג ובה"ל ד"ה ומותר) [א.ה. ודעת המ"מ

שמה יבוא לעשות מלאכה שלימה (וה"ה אם אדם אחד עושה לבדו רק עקירה בלא הנחה או רק הנחה, כגון שתופס חפץ העף ברוח ומניחו וכיו"ב - או שמוציא בידו לרה"ר ואוחזו שם וגופו עדין ברה"ר, דפטור ואסור) (סק"א וסק"ד).

ג. איזהו "עקירה" ו"הנחה": אין צריך דוקא לעקור החפץ מן הקרקע, אלא כל מקום שנחשב בו "מונח" ועוקרו משם חשוב עקירה, כגון חפץ המונח ע"ג גופו של אדם העומד בתוך הרשות [א.ה. אבל במהלך וכדו' אין חשוב מונח, כדאיתא שבת ה' ע"ב], או בידו (כשנמצאת באותה הרשות שגופו שם) הנוטל משם נחשב עקירה מן הרשות, דהנחת גופו נחשב כהנחת חפץ, וכן הנחת ידו (שבאותה רשות של גופו) כהנחת כל גופו, וה"ה אם מונח דבר בכיס בגדו, אף שלכוש בו מע"ש מ"מ חשוב כמונח על הקרקע, דבגדיו שלכוש בהם בטלים לגבי גופו, והוי כמונח על הקרקע.

וה"ה לענין הנחה: המניח לתוך יד האדם (כשהיא באותה רשות של גופו) או בכיסו, הוי הנחה.

ולפיכך העומד ברה"ר, והושיט ידו ונטל חפץ מתוך ידו של חברו העומד (הוא וידו) ברה"ר, והוציאו לרה"ר, בין אם הניחו ע"ג קרקע, ובין אם נשאר אחוז בידו, הוי עקירה והנחה גמורים וחיוב משום הוצאה, דאף שלא הניחו ע"ג וכדו', מ"מ מה שנמצא אחוז בידו ברשות שעומד בה, הוי ג"כ כמונח. וכן העומד ברה"ר ונטל מיד חברו העומד ברה"ר (והיא נמצאת תוך עשרה לקרקע), והכניס לרה"ר ואוחזו עדין בידו, הוי עקירה והנחה המחייבים (ואף דבעינן עקירה ברה"ר מע"ג מקום דע"ד - ידו של אדם חשובה כמקום דע"ד) (ס"א וסק"ב-ו) [א.ה. וה"ה בעקר גופו שהחפץ מונח עליו או בידו וכיסו, ויצא לרשות האחרת ועמד שם דהוי ג"כ כעקירה והנחה, דעקירת גופו כעקירת חפץ (שבת ג' ע"א), ולענין אם מניח ע"ג חברו העומד ברה"ר, כגון על כתפו וכדו', אם הוי כע"ג מקום ד' וכידו או לא (וכן במש"כ "או בכיסו" - לענין הנחה), וכן ברה"ר ע"ג מקום כלשהו, ע"י בכללי הוצאה בריש סי' שמ"ה].

ד. ואם עקר מתוך ידו של חברו המונחת ברה"ר בגובה "למעלה מ"ט" והכניס לרה"ר: פטור, דהוי כנוטל ממקום פטור, ויש חולקים (סק"ח).

ה. העומד ברה"ר ופשט ידו (שבתוכה חפץ) לרה"ר לתוך ג"ט סמוך לארץ: להרמב"ם והר"ה חשיב כאילו הניחו ברה"ר אף שעודנה בידו הפשוטה, דתוך ג' הוי כמונח בארץ, ויש חולקים דכיון שגופו ברשות האחרת אין חשוב הנחה מה שהוריד ידו לתוך ג', דיודו נגדרת אחר גופו שברשות האחרת, ואין חייב עד שיניח החפץ בארץ (בה"ל ס"א ד"ה לחוץ).

ו. פשט ידו לפניו ונטל מעט מים מעל גומא של מים והוציאם לחוץ, חייב, שהמים המונחים בארץ כגוף אחד הם, וכשלוקח מעט מהם הוי כעוקר מן הקרקע.

אבל אם נטל פרי הצף ע"ג המים: וה"ה שמן הצף ע"ג המים, פטור, דמה שמונחים ע"ג המים אין נחשבים "כמונח", ואין עושה עקירה כשנוטל מים (סק"ח).

ז. פשט ידו לחוץ וחפץ בידו, ובא חברו העומד בחוץ ונטלו מידו (והניחו - וה"ה כשאוחזו בידו), וכן אם הושיט ידו ונתן חברו שבחוץ לתוך ידו הפשוטה בחוץ חפץ והכניס ידו לפניו, שהאחד עשה העקירה ולא הנחה, וחבירו עשה רק ההנחה, וכן להיפך, **שניהם פטורים,** ומ"מ איסורא איכא (וכנ"ל אות ב') (דכיון שידו פשוטה לרשות האחרת, אין הנותן לתוכה חשוב כמניח ברשות השניה לחיבו, וכן אין בהכנסת או הוצאת היד לרשות השניה (עם החפץ שבה) משום עקירה והנחה, דאין נחשב עתה כמונח ברשות השניה כיון שידו נגדרת אחר גופו שבפנים) (ס"א).

ח. הזורק ונעקר חברו ממקומו, וחטפו מן האויר באמצע הליכתו (לאפוקי אם זרק ונתכוון שיפול לתוך ידו של חברו, וכן היה, דודאי הראשון חייב): שניהם פטורים - הראשון משום שלא נעשית הנחה מכוחו, שהשני חטפו באמצע הליכתו - והשני משום שלא עשה רק הנחה.

ואם רץ הזורק עצמו וקבלו: ה"ו ספק (בגמ') אם חייב, דאפשר שאין נחשב הנחה גמורה עד שינוח במקום שה"י לו לנוח בשעת עקירה (סק"ח).

ט. הפושט ידו לפניו ונטל מתוך ידו של חברו והוציא לחוץ: שנתבאר שהראשון חייב, שהשני לא עשה כלום, מ"מ יש איסור מה"ת גם להשני משום "לפני עור לא תתן מכשול", שמכשיל לחבירו במלאכת הוצאה או הכנסה, ואפ"י אם מונח באופן שאפ"י לא ה"י בתוך ידו ה"י יכול השני להוציא לחוץ (דאז אין משום לפ"ע), מ"מ אסור הדבר (ומצדד בשעה"צ דהוא מן התורה), **דהרי מחויב למנוע את חברו מאיסור ולמחות בו ולהפרישו, ואפ"י אם אין יכול למנוע מליטול:** מ"מ שייך איסורא דרבנן כשמושיט לו ולוקח מידי, דהוא בכלל מסייע לעוברי עברה, ואפ"י אם המוציא (או המכניס) הוא מומר דינו כלשאר ישראל (סק"ז ושעה"צ סק"ח יעו"ש).

ואפ"י אם העושה ההוצאה (או ההכנסה) הוא "גוי": אסור להשני להניחו ליטול מידי, משום דהוא כנותנו ע"מ להוציא ולהכניס, ואסור (ס"א וסק"ט).

י. עוד בדין "לפני עור": 1. אסור להשאל כלי מלאכה לישראל החשוד לעשות בה בשבת, אא"כ מצוי לעשות בכלי זה ג"כ מלאכת היתר, דאז יש לתלות שיעשה היתר, ואם אין היתר מצוי לעשות אין תולים בו א"כ יש בדבר מפני דרכי שלום (אבל כשאין עומד אלא לאיסור - בכל גווי אסור) (סק"ז).

2. לסייע לגוי בדבר האסור לו כאבר מן החי וכדו': באופן שיש משום "לפני עור", שאין יכול להגיע אליו בלי הסיוע (או לקנות כיו"ב במקום אחר וכדו') **ודאי אסור, ואם יכול להגיע להאיסור בלי הסיוע,** לרוה"פ מותר, והגרי"א ועוד פוסקים אוסרים גם בזה (שם).

3. **דרך ארץ לומר לאדם העוסק במלאכה "תצלח מלאכתך",** ואפילו לגוי, אבל העוסק במלאכת איסור לומר לו כן (שם).

העברה מרשות לרשות דרך רשות אחרת

א. הזורק מרשות הרבים לרה"ר ורה"ר באמצע: פטור, ואם הלך החפץ ב' אמות ברה"ר זה וב' אמות ברה"ר שמעבר השני, חייב משום העברת ד"א ברה"ר, שהרשויות מצטרפות.

ב. "הזורק" מרה"ר לרה"ר ורה"ר באמצע: אפ"י שתייהם בדיטא אחת (דהיינו ששתייהם עומדים בצד אחד לאורך רה"ר, ואפ"י תוך עשרה לקרקע), פטור (סק"ח). **(ולמעלה מעשרה טפחים פעמים שמותר אפ"י לכתחילה לזרוק, כמבואר בריש סי' שנג' יעו"ש).**

ג. "המושיט" (לא בזריקה) מרה"ר לרה"ר ורה"ר באמצע: אם הם בדיטא אחת (כנ"ל אות ב'), אפ"י הושיט למעלה מעשרה מרה"ר (שהוא מקו"פ) חייב, ואם הם בשתי דיטות, דהיינו שהם מב' צידי הרה"ר פטור, אפ"י הושיטן למטה מי' (והטעם בגמ' שכן ה"י ההוצאה במשכן מעגלה לעגלה שאחריה ולא לזו שבצידיה) (סק"ח).

המושיט בידו חפצים מרה"ר לרה"ר אם מותר להחזירה (מסי' שמ"ח)

א. היה עומד ברה"ר והוציא ידו המלאה פירות לרה"ר: אף שלא הניחם עדין ברה"ר עבר על איסור "עקירה" (מדרבנן), ופעמים שאסרו לו מחמת כן להחזירה למקום שעומד שם (עם הפירות שבה), דקנסוהו על שעבר האיסור, והצריכוהו להשאיר ידו עם הפירות שבה ברשות האחרת עד שתחשך מוצ"ש, וכפי שיבואר בס"ד (סק"ה ועוד).

ב. להוציא לכתחילה ידו המלאה פירות מרה"ר לרה"ר "למעלה מי' טפחים" (ואח"כ ישוב ויחזירנה): לד' התוס' מותר, ולהרשב"א (וכ"נ מהא"ר ועוד פוסקים) אסור שמה יבוא להוציא ללמטה מי' טפחים (בה"ל ס"א ד"ה בתוך). [א.ה. ויל"ע בלשון השו"ע סי' שנג' ס"ב "ובכל הכותל" וכו'.]

ומיהו בעבר והוציא ידו כנ"ל אפ"י במזיד: מותר להחזירה לחצר שעומד בה, כיון דהיתה במקו"פ, אבל לחצר אחרת כ' הא"ר בשם הרשב"א דאסור. (ובשעה"צ הקשה אמש"כ בפמ"ג להקל בזה, דהלא במושיט מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר איסורא איכא אפ"י למעלה מי' (ובדיטא אחת חיובא איכא), וכ' דאולי כוונתו בזורק, ומ"מ מהרשב"א מוכח דבכל גווי אסור) (סק"א ושעה"צ סק"א). [א.ה. ויל"ע דבזורק הלא מותר לכתחילה מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר, וכדלקמן סי' שנג' ס"א, וכאן משמע דרק בעבר והוציא הוא כן, וצ"ת].

ג. הוציא ידו המלאה וכו' לרה"ר "בתוך י"א": אם הוא "בשוגג" מותר להחזירה "לחצר זו", אף שעבר על איסור עקירה ע"ד להוציא, דבשוגג לא קנסו.

ומ"מ להושיטה (ולהעבירה משם) "לחצר אחרת" (ואפ"י מעורבת עמו או ששתייהן שלו): אסור, כדי שלא תתקיים מחשבתו, ואפ"י דרך זריקה אסור, וכ"ש דרך הושה דפעמים חיובא נמי איכא (בדיטא אחת), ואף אם נתכוין להוציאם לרה"ר דוקא, מ"מ חשיב נתקיימה מחשבתו שחשב לפנותם מחצירו - וחוששים שיבוא בפעם אחרת להשליכם ברה"ר, ויש מתירין כשלא נתכוין להוציא לחצר האחרת (ורק לרה"ר), להושיטה אפ"י לחצר האחרת, וא"צ להחזירה דוקא למקום שעומד בה, ואין נחשב בכך נתקיימה מחשבתו, והיינו בשתי דיטות דוקא (היינו מב' צידי רה"ר זה נגד זה והרה"ר ביניהם), אבל כשהחצר האחרת באותה דיטא (באותה שורה - ומעבירו מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר), שההושה בכה"ג אסורה מן התורה, ודאי אסור להשליכם שם לכו"ע (סק"ב-ד, ובה"ל ד"ה להושיטה).

ד. הוציא ידו (וכו') "במזיד" לרה"ר בתוך י' טפחים "בשבת עצמה": לדעה א' בשו"ע (וכן סתם השו"ע) אסור להחזירה אפ"י לאותה חצר, אלא יאחזנה בידו עד שתחשך במוצ"ש, דקנסוהו רבנן (מפני שעבר על איסור "עקירה"). **ולדעה ב' בשו"ע:** לא אסור להחזירה אלא בהוציא ידו בע"ש מבעו"י, ועבר והשהה אותה ברה"ר עד שחשכה, דאז גזרו שלא יחזירנה אפ"י לחצר שעומד בה, אבל בהוציא בשבת עצמה לא קנסוהו בכך, מפני שחוששים שמה ישכח וישליכם מידו, ויבא לידי מלאכה שיש בה משום חיוב חטאת (אף דחיובא ממש ליכא הכא כיון שהעקירה היתה במזיד, ואין מצטרפת עם ההנחה שבשוגג, מ"מ היא ממלאכות ששייך בהם חיובא). **ומצדד הא"ר להקל כדעה הב' (ודלא כסתמת השו"ע),** שכן דעת הרבה ראשונים, **אכן כשהוא סמוך למוצ"ש כ' החי"א לאסור.** (ס"א וסק"ה-ח' ושעה"צ).

ובאופן שהוציא ידו במזיד מבעו"י: שנתבאר לדעה הב' שאסור בזה להחזירה אפ"י לאותה חצר, נסתפק בבה"ל אם לדעה הא' ג"כ אסור, לדלידהו (שתפסו כתירוץ אחר בגמ' בישוב הסתירה בין הברייתא שנקטה אסור להחזירה, ובין הברייתא שנקטה דמותר), אפשר דבהוציא מבעו"י דבכל גווי יהי' מותר, וכן סובר אכן המאירי דמבעו"י אפ"י במזיד מותר להחזירה, וכ' בשם הר"ן

והרשב"א דגם לדעה זו אסור אף בהוציא מבעו"י (בה"ל ד"ה וי"א, יעו"ש בארוכה).

ה. ואם הוציא ידו (וכו') לכתחילה: לד' השו"ע מותר להחזירה לאותה חצר בין בשוגג ובין במזיד, דהוי כגזירה לגזירה, אבל לחצר אחרת אסור (ודלא כהמג"א שמתיר גם לאחרת, אבל אסור במזיד בכרמלית אפ"י לזו [א.ה. וכמדו' שכן פירש לתיבת "בכל גווי"]), ולהגר"א גם בכרמלית אסור וכדו' רה"ר (סק"ט י').

ו. המפנה חפצים ברה"ר מזוית לזוית (שהעקירה לא היתה ע"ד להוציא), ונמלך עליהם והוציאם לרה"ר, פטור, דלא היתה העקירה לשם כך, ואסור מדרבנן (סק"י).

ז. היה קנה בידו והגביה קצה האחד, וקצה השני מונח בארץ וחזר והגביה קצה השני (וקצה הא' נשאר עתה מונח בארץ), אפ"י עשה כן כל היום אין בו חיוב הוצאה, דבכל פעם נשאר חלקו מונח, אבל אם יש חפץ על הארץ וגוררו כולו, אף שבעת הגריה מונח על הארץ חייב (כיון שנגרר כולו בבת אחת חשיב עקירה, שהמגלגל עוקר הוא) (סק"י).

העברה ד' אמות ברה"ר (מסי' שמ"ט)

א. ד' אמות ברה"ר: אסרה תורה להעביר ולשאת חפצים ברה"ר (וכמו בהוצאה מרשות לרשות) דכתיב "שבו איש תחתיו" (היינו שלא יוציא דבר ממקומו שמונח בו ברה"ר), **ובתוך ד' אמות מותר להעביר ולטלטל מכאן לכאן, ולמדוהו חז"ל מפסוק זה** דישבת כל אדם בשיעור "תחתיו" מותרת, ושיעורו חכמים דהוא ד' אמות שאורך גופו של האדם (כששוכב) הוא ג' אמות, ועוד אמה לפשוט ידיו ורגליו, ומודדין אותם "בצמצום" ("עצבות" - ולא מרווחות, שאין נותנים ריוח בין האצבעות במדידה).

ו"א אלו לכל אדם הם כאמות שלו, דהיינו אם הוא אדם ארוך ביותר מודדים לו הד' אמות אלו בזרוע שלו, ונמצא שהם יותר מד"א בינוניות. **ואם הוא ננס בגופו,** מודדין לו לפי אמות שלו הקטנות (כ"ד הראשונים, וכ"ה בגר"ו, ובפמ"ג רצה לצדד דבאדם ננס נותנים לו ד"א בינוניות). **ואם הוא אדם בינוני בגופו** ואמה (זרוע) שלו קצרה משאר בני אדם, בזה אין נותנים לו לפי זרוע שלו, אלא כפי זרוע של שאר אדם בינוני (דאל"כ יהיו קצרות מכפי צורך גופו) (ס"א ומ"ב). **ולד' הפמ"ג** בארוך שנותנים כפי גדלו היינו להעביר שלא בפעם א', אבל בפעם א' שיעורו בבינוניות, ושעה"צ פסק בזה והניח בצ"ע (סק"ג).

ב. אלכסונו: י"א דשיעור ד' אמות אלו שנותנים לו (לטלטל בהם) נותנים אותם הם ואלכסונו, דהיינו שמותר, ואינו חייב עד שיטלטל שיעור הד' אמות עם אלכסון שלהם, שהם חמש אמות וג' חומשים (וסברתם שהרי יכול לקבוע ולברור לו הרבוע של ד' על ד' לכיוון זה או אחר, ונמצא שמעביר בו באלכסון כשיעור זה, בין שטלטל לאלכסון העולם - דאז ודאי פטור עד שיעור זה, ובין כשטלטל כן בריבוע העולם (ודלא כרשב"ם שחילק ביניהם)). **ודעת הרמב"ם** וכ"כ האחרונים דמד' אמות - עד ה' וג' חומשים אינו מותר, ורק דאין חיוב אלו שטלטל בהם, עד שיעבור יותר מה' אמות וג"ח. ועד ד' מותר לכו"ע לכתחילה, וכ' הגר"א דגם להרמב"ם, **אם בירר וקבע לו הד"א שלו, שמותר לטלטל באלכסון של רבוע זה (אף שעלה לב' אמות וג"ח),** ודוקא בלא בורר לו אין מותר אלא ד' אמות בלא אלכסון, וכן בבירר אין מותר לטלטל במישור יותר מהד"א (ס"ב מ"ב ובה"ל ושעה"צ).

ג. העברת חפץ ד' אמות ברה"ר (בשיעורים הנ"ל): היינו שהוציאו כולו מחוץ לאותם ד"א (הנ"ל) (דהיינו שיש בין ב' המקומות ריוח כשיעור זה), אבל אם נשאר אפ"י קצתו בתוך הד"א פטור, דהרי לא העביר ד"א בשלימות (סוסק"ט).

ד. שני בני אדם היושבים ברה"ר, ובין שניהם יש מרחק ו' אמות: יכול האחד שיש עמו מזון במקום שעומד בו לדחוק הד"א לכיוון חברו, וכן חברו יקבע הד"א (של המזון שאצלו) לכיוון שלו, ואז נמצא שד' אמות האחרונות שלהם מובלעות ומשותפות לשניהם, ויכולו שניהם יחד לאכול באותם הב' אמות.

ואם יש שלשה (שמזון עמהם), והשנים החיצונים רחוקים שמונה אמות זה מזה, והאמצעי באמצע: אין השנים החיצונים יכולים להביאו מאכלם לאמצע לאכול כל שלשתן יחד, דהרי כל אחד רחוק מחבירו ד"א אחר שנשתיימו הד"א של החבר, והאמצעי יכול לבחור לו או ד' אמות (שתחילתן במקום שעומד) לאחד הצדדים, ואז יהי' מותר לאכול רק עם אותו אחד, וכן יכול לבחור לו ב' אמות לכאן וב' אמות לכאן, ויוכל לאכול עם כל אחד מהחיצונים (בנפרד) שיביאו מאכלם לתוך הד' אמות המשותפות עם האמצעי (ס"ד ומ"ב) [א.ה. ועי' שעה"צ שהעיר על התוס' שפי' לענין חוץ לתחום, וכ' דלא איירינן בזה, ויל"ד בזה, דהנה מקור הדין במשנה פ"ד דעירובין, ושם נתבאר דיני היוצא חוץ לתחום, אלא שהרמב"ם בפיה"מ וכן בהלכותיו, והשו"ע, פי' דין זה לענין ד"א ברה"ר, ובאמת צ"ת דלכא"ו תלוי בחפץ ולא בבעל החפץ, וביותר יל"ד להרמב"ם שנקט דע"י ב' בנ"א מותר להעביר ב' פעמים פחות פחות מד"א, וא"כ לענין מה הנדון אם יכולים לאכול יחד, הלא יכול השני להעבירו עוד לתוך מקום החפץ שלו (וגם דשניהם יכולים לילך כאן ולאכול ולחזור למקום השני). וראיתי שעמדו ביסוד הרמב"ם בחזו"א (ס" קי"ד לדף מ"ח), ובאר גדול על המשניות (עירובין פ"ד מ"ו), ובדברי יחזקאל (סו"ס ט'), וכמדו' שלא העירו להדיא מדינא דפחות פחות מד"א, עיי"ש מה שחידשו בהבנת הרמב"ם, ועדין צ"ח].

ה. להוליך חפץ פחות פחות מד"א ע"י כמה בני אדם: מותר, דהיינו שמוליכו פחות מד"א ונותנו לחבירו, וגם הוא מוליכו פחות מד"א ונותנו לשלישי, ובאופן זה כיון שעושה ע"י הרבה בני אדם, וכל אחד לא הולך כ"א פחות מד"א, אף ש"ע"י כן הולך החפץ כמה מילין ברה"ר מותר, ובלבד שלא יוציאוהו לחפץ מחוץ לתחום בעליו (ובחפץ הפקר שאין קובע שביטה לעצמו מותר אפי' מאה מילין, ובלבד שלא יתכוין א' מהם לזכות בו, דאז תחום שלו כרגלי הזוכה). ויש אוסרים וסוברים דאפי' באופנים שהתירו ע"י אדם אחד פחות מד"א, כמי שהחשיך לו בדרך, או המוצא תפילין, מ"מ ע"י כמה בני אדם גרע טפי דאיכא זילותא דשבת ואסור. ולענין הלכה נקטינן להתיר, ומ"מ לדבר הרשות טוב לחוש להאוסרים.

ומ"מ היתר זה הוא רק לענין ההולכה ברה"ר או בכרמלית עצמם, אבל לא להוציא מרה"י לכרמלית, דלזה אין עיצה, וע"כ לא יפה עושין אלו המוליכים ס"ת לביהכ"נ והולכין דרך הרחוב ע"י הושטה מאחד לחבירו, דהרי עושין איסור בהוצאתם מהבית לרחוב (והאבה"עו"ז מיקל ע"י זה עוקר וזה מניח, אבל בבית מאיר חלק עליו ואסור). ולהט"ז אפי' ע"י גוי אסור להוציא מן הבית, ובה הקילו האחרונים (ע"י גוי) (ס"ג ומ"ב ושעה"צ ובה"ל ד"הוליתנו) ו. להוליך פחות פחות מד"א ע"י שני בני אדם: שכל אחד מהם מוליך פחות מד"א, וחבירו נוטלו ומוליכו וכו', וחוזר חלילה, בפמ"ג משמע דדומה להרבה בני אדם (כיון שאין נעשה הכל ע"י אדם אחד) (ומותר מעיקר הדין - וכנ"ל אות ה'), ובבה"ל תמה במקור דבריו דמנ"ל להקל טפי מע"י אדם אחד (כיון ששוי"ס אדם אחד מוליכו כמה פעמים) (ד"ה וחבירו).

ז. להוליך ע"י אדם אחד פחות פחות מד"א, ועומד בין כל פעם ופעם, אם העמידה היא לתקן משאו וכיו"ב (ולא לפוש וכדו') אין נחשב עמידה כלל, והוי העברה שחייבים עליה מה"ת, ואם עמד לפוש בינתים [ובכלל זה כל עמידה שאינה לצורך תיקון המשאוי, וכגון שעומד להשתין, או שנעצר מהילוכו רק בשביל דבר זה שלא יהא ד"א בב"א] (וא"צ שיביה בינתים או הנחת המשאוי מידי - ודלא כרי"ו שהחמיר בזה), מה"ת הוא מותר, וחכמים אסרוהו, שקרוב הדבר לטעות ולהעביר ד"א, ונמצא עובר על איסור תורה. ואפי' בין השמשות: אף דנחשב לספיקא דרבנן, מ"מ אין להקל בזה, כיון שהוא שבות חמור קרוב לאיסור דאורייתא (ודלא כרש"י שהקיל בזה) (סק"י"ח ובה"ל ד"ה ואפי' בה"ש).

ובכרמלית ג"כ אסור פחות פחות מד"א, ואף דלכא"ו הוא גזירה לגזירה מ"מ אסור, והטעם להט"ז כיון דהוא קרוב להוליך ד"א, ולגר"א דכל דבר שאסרו ברה"ר משום שבות, ה"ה דאסרו בכרמלית (ויש מפסקין ומקילין) - ובבה"ל מסתפק דאולי לצורך מצוה יש להקל בזה (סק"י"ט ובה"ל ד"ה ואפי' בכרמלית). ובכרמלית בבין השמשות ד' ה"ט"ו והא"ר להקל בצירוף שניהם, וכ' ע"ז המ"ב דאפשר דאין להקל בזה רק לצורך מצוה או בשעה"ד (סק"ט).

יש אופנים מסוימים שהקילו בהם חכמים להוליך פחות פחות מד"א (ע"י עמידה לפוש) אפי' ע"י אדם אחד, כגון: מי שהחשיך לו בדרך (בס"י רס"ו ס"ז), והמוצא תפילין בבזיון (בס"י ש"א סמ"ב), וכן קוץ המזיק את הרבים (בס"י ש"ח ס"י"ח), שהקילו בהם חכמים להוליך פחות מד"א [ולדעת ר"ה"פ באופנים אלו כשיכול לעשות ע"י כמה בני אדם שכל א' מוליך פעם אחת פחות מד"א, עדיף טפ"ן], ובאופנים אלו משמע בראשונים לכא"ו דמכרמלית לרה"ר או לרה"י קיל טפי מהולכת פחות פחות מד"א ברה"ר, וקשה במש"כ ה"ט"ו ועוד דבאופנים אלו מותר רק פחות מד"א, ולא מרה"י לכרמלית, וצ"ע (בה"ל ד"ה ואפי' בה"ש).

ח. העומד במקום אחר (כרה"י וכדו') ומושיט ידו לרה"ר, ומעביר בה חפצים ממקום למקום ברחוק ד"א ברה"ר: חייב, ככל מעביר ד"א ברה"ר, ואפי' אם נטלם מן הארץ והולכים בה בגובה למעלה מ"מ ט"ט משך ד"א וחזר והניחו, ג"כ חייב (ואין נחשב שהעביר במקום פטור כיון שבסוף חזר והניח בארץ) (ס"י ש"נ סק"ב).

בדיני העומד ברה"י - ומטלטל בתוך רה"ר (מס"י ש"ג) א. עומד אדם ברה"י ומושיט ידו לרה"ר: ומטלטל שם ממקום למקום חפצים המונחים בה, ובלבד שלא יעבירם ד"א ברה"ר (דבזה חיובא איכא, ואפי' אם הגביהו למעלה מי' חייב כשחוזר ומניחו בארץ), וכן מותר העומד ברה"ר לטלטל בתוך רה"ר. וכל זה בחפצים שאין צריכים לו במקום שהוא עומד (אפי' אם הם כלים נאים), כגון להושיט ידו מבחוץ וליטול מפתח המונח ברה"י - ולפתוח בו הדלת מבפנים וכיו"ב (שא"צ לו המפתח במקום שהוא עומד בחוץ).

אבל חפצים הצריכים לו גם במקום שהוא נמצא: כגון בגדים וכלים הצריכים לו כאן וכדו', לדעה א' בשו"ע, וכן נקטינן עיקר לדינא, בכל גווני אסור לטלטלן ברשות האחרת, דחיישינן שמא ישכח ויביאם אצלו (מאחר שצריכים לו), ונמצא מוציא מרשות לרשות, ומטעם זה אסור להושיט ראשו מרה"י לרה"ר ולהיפך ולשתות שם מים (אפי' בכלים שאינם נאים), שמא יביאם אצלו, אא"כ הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה בו, דאז מותר.

ודעה ב' בשו"ע דלא גזרו בשום דבר מלבד בשתיית מים בכלים נאים, דכיון דמקרבן לפיו בעת השתיה - והם כלים נאים, בזה חששו שמא יביאם אצלו, אבל בשאר מילי לא חששו (ס"א ומ"ב) [א.ה. והא דאין עצם שתיית המים בפיו נחשבת כהנחה האסורה, וכמו במשתין ורק דלקמן שנחשב עקירה דאולינן

בתר הגוף, ע"י רש"י ערוכין צ"ט, א' ד"ה רישא, מה שתירץ בזה]. ב. לעמוד ברה"י ולטלטל בכרמלית בידו, או מרה"ר לכרמלית, ולהיפך: אם מעביר ד"א בכרמלית ואפי' למעלה מי' (כשחוזר ומניחם למטה מי') אסור, אבל פחות מד"א: ואפילו לשתות בכלי שתיה נאים הצריכים לו, דגם ברה"ר אינו אלא גזירה, ולא גזרו גזירה לגזירה (סק"ז ושעה"צ סק"ב).

ג. העומד ברה"ר ומשתין או רק לתוך רה"י: חייב, ואף דבעינן בעלמא עקירה מע"ג מקום ד"ט, הכא מחשבתו משויא ליה מקום, ונחשב כעוקר ממקום ד', וה"ה זרק בפי כבשן כדי לשרוף, או בפי הכלב לאכלו, ג"כ נחשב כמניח על מקום ד', דמחשבתו משויא ליה מקום. (ודוקא באלו (שהוה צורת עשייתן), אבל בשאר מילי לא מהני מה שנתכוין שיפול שם אם אינו מקום ד') (סק"ט ובה"ל ד"ה וישתין).

ד. לא יעמוד אדם ברה"ר וישתין או ירוק ברה"י: וכן להיפך מרה"י לרה"ר, וה"ה דאסור מרה"י או רה"ר לכרמלית, וכן אסור להשתין ולרוק ברה"ר או בכרמלית ברחוק ד' אמות, גם אסור לעמוד ברה"י ולהשתין שם, והם מתגלגלין ויורדין לרה"ר, או מרה"ר לרה"י, אבל ב"מתגלגלין" מרה"י לכרמלית (וכיו"ב) מותר, דלא גזרו כוחו בכרמלית (ס"ב ובה"ל ד"ה ברה"י).

ה. העומד ברה"י "מוציא פיו ואמתו לרה"ר" ומשתין או יורק: גם באופן זה אסור, והטעם דלא אזלינן בתר מקום יציאת השתן (הנמצא ג"כ ברשות זו שמשתיין בה), אלא בתר מקום שהשתן נעקר ממנו, שהוא הגוף העומד ברשות האחרת, וכן בפיו שדינן ליה בתר גופו, והוי כמוציא מרשות לרשות.

ולהשתין ולרוק מרה"י ל"כרמלית" כשמוציא פיו ואמתו לחוץ, בשו"ע משמע דגם זה בכלל האיסור, והגר"א מיקל בזה, מטעם דגם ברה"ר הוא רק מטעם ספק, ובכרמלית הוא ספק דרבנן ולקולא (סק"י"א).

ו. רוקו שנתלש ועומד בתוך פיו ומוכן לזרוק, וכבר היפך הרוק בפיו כדי לזרוק, אסור לילך ד"א ברה"ר כשהרוק בפיו, דנחשב כמשאוי (וצריך לרוק קודם שיעשה כן), וה"ה שאסור לצאת עמו מרשות לרשות עד שירוק, כן דעת ר"ה"פ (ודלא כהרמב"ם שלא נקט כן), ומסתפק בבה"ל אם איסורו מדאו' (וכן מצדד), או שמא רק מדרבנן אסור.

ולילך בו ד"א בכרמלית: לפי מה שצדדנו דהוא דאו', א"כ גם בכרמלית דינא הכי ואסור. אך מאחר שיש דעות דאף ברה"ר מותר, אפשר דיש לסמוך ע"ז ולהקל בכרמלית, ומ"מ אין להקל רק בודאי כרמלית כבקעה וקרפף, אבל לא ברה"ר דידן שלכמה פוסקים הוא רה"ר דאורייתא (ס"ג מ"ב ובה"ל) [א.ה. במה שדן בסק"י"ב ובבה"ל ד"ה רוקו בנתלש - ונתהפך, היינו דנתלש ונתעגל] מתפרש שנתכנס ונתאסף בפיו, אף שלא היפכו בתוך פיו כדי להוציאו, ומסתפק אם לטו"ש"ע בעינן ג"כ היפך בתוך פיו ע"מ להוציאו וכמ"ש בא"ר, וצידד דאפשר דגם הם הצריכו זה לאסור, אבל בנתכנס לחוד אין אסור (משום דמשמעות הגמ' דלא סגי במה שנתלש, ובעינן היפך).

ז. כיחו: אע"ג דלא נתהפך בפיו, אסור לצאת בו (וכמו רוקו שהיפך בפיו) (שעה"צ י').

העומד ברה"ר וקולט מים מן המזחילה (מס"י שנ"א)

א. מזחילה: שהיא צינור ארוך המונח לאורך הגג לקלוט המים היוורדים מהגג (מרזב) וסמוכה לגג תוך ג"ט, אסור לאדם העומד ברה"ר לחבר אליה ידו, וה"ה פיו או כלי, ולקבל המים ממנה, דכיון שהוא לבוד אל הגג (אף שאין בה בפ"ע רוחב ד"ט) נחשבת כהגג, והוי כמוציא ממנו (רה"י) לרה"ר, ואפי' אם אין המזחילה גבוהה מן הארץ י' טפחים ג"כ אסור בה (ודלא כהרמב"ם שמיקל בזה, משום דלמטה מי' אין יכול להחשב לרה"י, והוי כמו מרה"ר לרה"ר), ומ"מ אין איסור מה"ת כיון דלא נחו המים על הגג, שהרי נוזלים והולכים (ובב"י כ' דלרש"י חיובא איכא - ובבב"י ישע נחלק עליו בזה) (ס"א וסק"א ג', ובה"ל ד"ה תוך וד"ה או).

ב. לקלוט מן האויר: כשאין מחבר ידו למזחילה ממש, מותר, ואפי' באויר שתוך ג' למזחילה, דלא אמרינן בזה לבוד, וגם דאין עקירה ממקום ד' (ודלא כה"ט"ז בשם ר' יהונתן שאוסר בתוך ג'), בין המזחילה למטה מי' (דמוציא מרה"ר לרה"ר) ובין למעלה מי' (דהוי ממקו"פ לרה"ר) (סק"ד ה' - וע"י שעה"צ סק"ה, ובה"ל ד"ה תוך ג' למזחילה).

ג. לחבר ידו לכותל, ולקלוט ממים הנוטפים על גביו: אסור, דהוא כ"ש מזחילה (סק"ב).

ד. מזחילה שבוטלת ג"ט מן הגג: וכן סתם צינור (היינו שאינו לאורך כל הגג - ומחובר רק במקום אחד אליו) שרגילות שבוטלת יותר מג' (שלא יפלו המים על הכותל), מותר "לחבר" ידו אליהם ולקבל המים, דכיון שרוקמים ג' אינם כבגג, ובלבד שיהיו למטה מי', ושלא יהא בהם רוחב דע"ד (דאז הו"ו מקו"פ), אבל ברחב ד' הוי ככרמלית ואסור, וכן בגובה י' ואין רחב ד' אסור אטו רחב ד' (ודלא כהרמב"ם שמיקל באין רחב אפי' גבוה י', ולשיתו שמיקל כנ"ל) (סק"י-י' ובה"ל ד"ה אפילו), וע"י בה"ל שם שהקשה דא"כ למה לא אסרו בכל עמוד שאין רחב ד' אטו רחב ד', ות"י דבצנור חיישינן טפי שיבואו להקל אף כשהי"ד, כיון שאין למטה מחיצות.

הקורא בספר ונתגלגל מרשות לרשות (מס"י שנ"ב) א. אוגדו בידו: העומד ברה"י וזורק ראשו האחד של חפץ ארוך

לרה"ר (או שנפל מידו) ראשו האחד, וראשו השני נשאר אחוץ בידו, מדאו' מותר להביאו ולמשכו חזרה אצלו (וכן אין חייב על ההוצאה), והטעם דאין נחשב הנחה ברה"ר כיון שראשו השני אחוץ בידו, ויכול להביאו אצלו ע"י משיתו בראשו שאצלו, ולכן אין המשיכה חזרה נחשבת עקירה (וברע"א העיר דלכא"ו אפי' אין יכול למשכו אצלו פטור, ומשום דמקצת החפץ ברשות זו, וע"י שמש"כ בישוב לשון אוגדו בידו), וחכמים גזרו לאסור בזה, שלא יבוא להקל גם בנפל מידו לגמרי לרשות האחרת (סק"ז ושעה"צ סק"ד), ופעמים שהקילו בזה בכתבי הקודש וכדו' משום בזיון (ס"א), ויש בזה כמה אופנים, וכן בנפל לכרמלית יל"ד אם נכלל בגזירה זו, ויתבאר בס"ד.

ב. הקורא בספר (העשוי בגלילה (והוא) מכתבי הקודש) על "האסקופה", ונתגלגל ראשו האחד מידו, וראשו השני נשאר בידו: אם לא הגיע לארץ עדיין אלא שמשולק ממנה (ואפי' רק מעט) מותר לגללו חזרה אצלו (שאינן דומה לנופל לארץ ולא גזרו בו משום נפילה) (והכא קיל מעל הגג דלקמן, משום דחלקו מונח על האסקופה (הנדרסת) ומתבזה) (סק"ג וסק"ב).

ואפילו אם הגיע ראשו לגמרי לארץ, ונתגלגל שם יותר מד"א, אף כשהאסקופה רה"י ונפל לרה"ר שלפניה, מ"מ כיון שנשאר ראשו האחר בידו (אוגדו בידו), מותר לחזור ולגוללו אצלו, כשהוא אסקופה שרבים דורסים עליה, ונגרם ע"י בזיון גדול לכתבי הקודש אם ישאירו מונח כך, ולכן לא גזרו חכמים בזה שלא להחזירו אצלו (סק"א-סק"ח) (וכ' בה"ל "סוד"ה דרבים) דאף דלהסוברים כתירוצים האחרים שבגמ' בסוגיין אין מקור להתיר אפי' באסקופה הנדרסת, מרה"י לרה"ר, או בנתגלגל ד"א ברה"י, מ"מ לדינא אפשר להקל כשיטת המתירים בזה).

ואם נפלו שתי ראשיו לארץ: בזה אסור להגביהו ולהביאו חזרה למקום הראשון, אפי' לא נפל אלא לכרמלית, ולא התירו משום בזיון כתבי הקודש (סק"ה).

ג. היושב על אסקופה שאינה נדרסת ואוגדו בידו: אם יושב באסקופת רה"י ולמטה ממנו הוא רה"ר, ונפל לשם אסור (אפי' הוא כתבי הקודש).

ואם יושב באסקופה שהיא כרמלית ולפניו רה"ר: אם נתגלגל ד"א ברה"ר, לכ"ע אסור להביאו, ואם לא נתגלגל ד"א ברה"ר, והאסקופה ארוכה [שאו"ל דבעודו מוליך שם זיכר, ולא יכניסנו לרה"י שמצידה השני של האסקופה (ואפי' אם יפלו שניהם לארץ לא יבוא להכניסו עד הרה"י ולעבור על האיסור תורה)], ולדעת השו"ע גם בזה אסור (כיון שאין כ"כ בזיון כתבי הקודש), ולדעת כמה ראשונים (שנקטו כתי' הב' בגמ') מותר בזה. (ואם אין בציודו האחר רה"י אלא היא ג"כ כרמלית, בזה י"א דאפי' באין האסקופה ארוכה שרי). ויש שהתירו באסקופת כרמלית בכל גווני אף שאינה ארוכה (ע"פ גירסת הר"ח בגמ', ואולי זהו ג"כ דעת הרמב"ם) (בה"ל ד"ה דרבים).

ואם נפל מאסקופת רה"י לכרמלית: מותר לגוללו אצלו (סק"י"ד, ומשמעות הרמ"א ס"א).

ד. האוחז שאר דברים ונפל ראשם האחד לארץ (כגון סדין או חבל וכדו'): בזה אף דאוגדו בידו לא התירו, ואפי' נפל לכרמלית, דגם בזה גזרו שמא יפלו שני ראשיו ויבוא להביאם חזרה לאסקופה (כיון דאין שייך בזיון לא הקילו), ולדעת כמה מהאחרונים בנפל מאסקופת כרמלית לרה"ר יש להקל באוגדו בידו אפי' בשאר דברים (כל שלא הלך ד' אמות דהוי כגזירה לגזירה), וסוברים עוד דבנפל (מרה"י) לכרמלית (דהיינו שהרשות שתחת האסקופה היא עצמה כרמלית), גם הרה"י (שהוא מקור האוסרים בשאר דברים) לא אסר בזה, ודוקא מאסקופת כרמלית שבין רה"י לרה"ר או סובר לאסור אפי' לא נתגלגל ד"א ברה"ר - משא"כ בספרים שהקילו בהם בכה"ג (אף שאינה נדרסת), ומ"מ לדינא בנפל לרה"ר דידן אין להקל, מאחר ד"א נחשב רה"ר מה"ת (סק"י"ט ושעה"צ סק"ה יעו"ש).

ה. היושב על גג רה"י, ורה"ר עוברת לפניו, ונתגלגל ראש הספר מידו: אם לא הגיע עדין תוך עשרה לקרקע: מותר בכל גווני לגוללו אצלו, מכיון דהוי מקום פטור, ואפי' אם הי' הכותל משופע ונח עליו, או שנח ע"ג זיז הבולט ממנו אפי' זיז רחב ד', ואפי' שאר דברים כסדין וכדו' כיון שלא הגיעו תוך י' מותר לכ"ע (ס"ב וסק"י"א י"ב).

ואם הגיע ראש הספר "לתוך עשרה טפחים התחתונים" (ועדיין לא הגיע לג"ט הסמוכים לקרקע): 1. אם לא נח כלל רק תולה באויר, מותר לחזור ולגוללו אצלו בכתבי הקודש, ובשאר דברים אסור (שמא יפול כולו לארץ ויבוא להביא אצלו), ויש מקילין אפי' בשאר דברים (סקט"ו).

2. ואם נח שם ע"ג זיז שאין רחב ד"ט (דהוא מקו"פ), ג"כ מותר להביאו אצלו (בכתבי הקודש - ובשאר דברים לכא"ו שוה לדין הקודם מס' 1) (בה"ל ס"ב ד"ה אם).

3. ואם נח שם ע"ג הכותל (שהוא משופע), והוא כותל שרבים מכתפים עליו: הוי כנח ברה"ר ואסור לגוללו אצלו, וכדי שלא יעמוד בבזיון הופכה על הכתב (שלא יהא מגולה הכתב), ואם אין רבים מכתפין עליו דין המקום ההוא ככרמלית (וכדלהלן). וי"א (רשב"א בשם רמב"ן, וכ"ד ריטב"א) דאף שאין מכתפין עליו חשוב כמונח ברה"ר, ואסור לגוללו אצלו (סק"י"ד ובה"ל ד"ה בענין) [א.ה. ולכא"ו להמצריכים רבים מכתפין היינו דוקא כשהשפוע בגובה ט' (או מט' עד י' להדעות), אבל כשהשפוע שנח שם נמוך יותר בכל

גוונים דינו ככרמלית, ומה שיש עוד לעיין בזה ע"י בפמ"ג כאן]].
4. ואם הגיע לאויר תוך ג"ט לקרקע: ג"כ דינו כלא נח כלל ברה"ר דמותר בכתבי הקודש (ובשאר דברים הוא במחלוקת וכנ"ל), 1. ואפי' אין גבוה מהקרקע אלא כמלא נימא, ולדעת הגר"א הוא כמונח בארץ ואסור, ואם נח שם ע"ג זיז כל שהוא לכו"ע דינו כמונח בארץ ואסור (סקט"ז ושעה"צ סק"י ובה"ל ד"ה גוללו יעו"ש).
ו. היושב על גג רה"י, וכרמלית עוברת לפניו, ונתגלגל ראש הספר מידו: כל שלא הגיע לארץ מותר לגללו, שלא אסרו בזה כלל, ואפי' בשאר דברים מותר (סקט"ו).
ואם הגיע לקרקע הכרמלית (ואגודו בידו), בכתבי הקודש מותר (סקט"ד), ובשאר דברים אסור, ויש מתירין (רמ"א ס"א וסק"י, ושעה"צ שם, ונתבאר לעיל אות ד').

הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר בינתיים (מס"י שני"ג)

א. שני בתים משני צידי רה"ר: ושניהם של אדם אחד, או של בני אדם ועירבו ביניהם (ומשכחת לה כשה"י גשר בצד א' עובר מבית לחבירו, ועי"ז יכולים לעכב יחד), **אם שניהם שוים** (בגובהם - זה מול זה) **מותר לזרוק חפצים מזה לזה** (ואין חוששים שמא יפול למטה, וכדבסמוך), **ודוקא למעלה מ"י טפחים** דאז עובר באויר מקום פטור, **אבל למטה מעשרה אסור (ס"א).**
ואם אינם שוים בגובה: שהאחד גבוה מחבירו, אסור לזרוק מזה לזה בגדים או כלים שאינם נשברים, דכיון שאינם בגובה שוה צריך לצמצם ידו בזריקה, וחיישינן שמא לא יכוין כ"כ ויפול לארץ, ויבוא להרימו ולהביאו מהרה"ר לרה"י, **אבל חפצים שנשברים בנפילתם ככלי חרס וכדו', מותר לזרוק (למעלה מ"י - בעירבון),** שאם יפול ישבר ולא יבוא להביאו מרה"ר (שם). [א.ה. ומה שלא אסרו מצד הנפילה לרה"ר, תירצו רש"י (שבת צ"ז א' ד"ה דמדלא) דאין שייך בזה שיתחייב, כיון דמתעסק הוא אצל הנפילה (שהרי לא מתכוין לזרוק לרה"ר). **ולעיקר הדבר** שמותר בזריקה מרה"י לחבירו דרך למעלה מ"י ברה"ר, יל"ד אם הוא דוקא בשני צידי רה"ר, דבזה גם בהושטה אין חיוב בשום גוונא, אבל בב' רה"י בדיוטא אחת שבמושיט איכא חיובא בזה אפי' למעלה מ"י, אולי לא הותר לגמרי בזריקה, ולכא"ו כן מדויק ל' הגמ' "בב' ציד"י וכו', **אכן מצאתי בעבוה"ק לרשב"א** (והובא בא"ר כאן) שפ"י להדיא דאף דבהושטה ככה"ג חייב, מ"מ בזריקה מותר אפי' בדיוטא אחת].

ב. שני בתים וכו' ולא עירבו ביניהם: ד' השו"ע וכ"ג מהרבה אחרונים דאסור לזרוק מזה לזה (כדון רשויות שלא עירבו), **ודלא כהמג"א** שכו' דלמ"ד (דברשויות דרבנן) מותר להחליף דרך מקוי"פ, **א"כ גם הכא** (דאיסור טלטול מבית לחבירו בלא עירוב הוא דרבנן) **מותר אף דלא עירבו** (סק"א ובה"ל ד"ה וערבו - יעו"ש).
ג. לזרוק דרך רה"ר למטה מעשרה טפחים: אסור (ודלא כא"ר שפקק בזה, וצידד להתיר אפי' למטה מ"י) (סק"ג ושעה"צ סק"ג).
ד. לזרוק מרה"י לרה"י דרך "כרמלית": למעלה מ"י מותר (בערבון), ואפי' בכלים שאינם נשברים אף דאינם שוים, רק האחד גבוה מהשני, ולא גזרו בזה שמא יפול דהוי גזירה לגזירה. **ודרך למטה מ"י:** אסור, ויש שהקילו בזה (וכמבואר בסו"ס שמי"ט) (סק"ה ו' ובה"ל ד"ה בכל גוונא).

דיני זיזים ברה"ר

א. זיז: הוא דף הבולט מן כותל רה"י מעל רה"ר, ופעמים שנדון הוא עצמו כרה"י, ומותר להשתמש מן רה"י עליו, ופעמים שנחשב כרמלית. וכשיש ב' זיזים פעמים שמותר להוציא מהבית אליהם, ופעמים דאסור (משום עירוב חצרות).

ב. זיז הבולט מכותל רה"י לרה"ר למעלה מעשרה טפחים: אם חלון הבית פתוח בג"ט הסמוכים לו, לכו"ע הוי כרה"י ומותר להשתמש בו (בכלים הנשברים וכדלהלן), דהוי חורי רה"י.

ואם אין חלון הבית סמוך לו: אם אין רחב ד"ט הוי מקוי"פ, וג"כ מותר לכו"ע, **ואם רחב ד"ט, לד' השו"ע** (ס"י שמ"ה סט"ז) הוי כרמלית (כיון שאין לו מחיצות ורחב ד"ט), **ואסור** להשתמש בו בין מהבית ובין מרה"ר. **ולד' הגר"א** (ע"פ כמה ראשונים) **וכן נקט המ"ב לדינא** אין נחשב כרמלית, כיון דגבוה מעל י' והוי מקוי"פ, ומותר להשתמש בו (ס"ב וסק"ז-ט' ובה"ל ד"ה וחלון ושעה"צ סק"ו).

וכל זה דוקא בכלים הנשברים בנפילתם: אבל בכלים שאין נשברים אסור, בין באין רחב ד"ט ובין ברחב ד"ט, דחיישינן שמא יפלו ויבוא להביאם מרה"ר לרה"י (ודוקא ב"זיז" מחמירין ברחב ד' מכיון שבד"כ אין רחב ד"ט - כן נקטינן, ודלא כתוס' ורשב"א שהתירו ברחב ד"ט), **אבל גג וכדו' שהאדם עצמו רגיל לעמוד שם עם הכלי,** אם רחב ד"ט מותר להשתמש בו אפי' כלים שאין נשברים (ס"ג וסקט"ו ובה"ל ד"ה ודוקא).

ובבולט לכרמלית (למעלה מ"ט): מותר בכל גווני השתמש שם מן הבית, **ואפי' בכלים שאינם נשברים,** דלא גזרו בכרמלית שמא יפול (וכנ"ל בריש הסימן) (ס"ג ומ"ב, ובה"ל ד"ה בין).

ג. זיז הבולט למטה מ"ט (מקרקע רה"ר): אסור להשתמש על הזיז, ואפי' חלון הבית פתוח אליו תוך ג"ט, דכיון דניחא תשמישתיה גם לבני רה"ר - אין נחשב חורי רה"י, ודינו ככרמלית (כשהוא רחב ד"ט), ואסור בין לבני רה"י ובין לבני רה"ר (ודלא כמג"א הסובר דגם במלטה מ"י אם חלון רה"י פתוח לו הוי "חורי", וכ' בשעה"צ סק"ז דגם להסוברים כהמ"א בחורים שבכותל, הכא זיזו רבים מודים דאין נחשב חורי) (סק"ח) [א.ה. במש"כ דינינו

ככרמלית (שהוא רחב ד"ט), הראוני שבכ"י כ' לאסור גם בפחות מד"ט, ובפיה"מ כ' דוקא ברחב ד'].

ד. שני זיזים הבולטים זה למטה מזה, והם של שני בני אדם, ולא עירבו ביניהם: אם שניהם אין רחבים ד"ט, מותר להשתמש מזה לזה, וכן להוציא מהבית אליהם, ולהשתמש בכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים.

ואם שניהם רחבים ד"ט: אסור להשתמש בעליון דהיינו להוציא מהבית אליו, דהרשות של תחתון אסרת עליו, וה"ה דאסור להשתמש בתחתון, ולד' הלבוש בתחתון מותר (שאינן רשות העליון יורדת עליו לאסור), **ודוקא כלים ששבתו בבית,** אבל כלים ששבתו ע"ג הזיז מותר לטלטל מזה לזה (אבל לא לבית) [ובשל אדם א', או שערבו ביניהם, מותר] (סק"י י"א י"ב).

ואם יש בעליון רחב ד' (על ד'), והתחתון אין רחב ד': לד' המג"א (בשם הרה"מ): אסור להשתמש בהם כמו רחבים, ולד' הלבוש (וכ' הא"ר שכן הוא בעבוה"ק) בזה אין אוסרים אלו על אלו (סק"ב).

ואם התחתון רחב ד', והעליון אין בו רחב ד': אין משתמשינן בעליון אלא במקום שכנגד החלון, אבל בשאר הזיז שבשני צידי החלון אסור להשתמש, מפני התחתון שחולק רשות לעצמו ואסור עליו (וכן בתחתון אסור, וללבוש מותר וכנ"ל), **וכ' בב"ה"ל** דהיינו דוקא כשע"י צירוף עובי החלון מצטרף לרוחב ד', ואז אסור מחוצה לו בצדדיו, וכנגדו מיהו מותר (כשבשבתו אינו רחב ד') דנחשב שם כחורי החלון, אבל אם גם בצירוף עובי החלון אין בו ד' אין אוסר עליו, ומותר להשתמש בכל הכותל (סק"ג י"ד ובה"ל ד"ה ובעליון).

בדיני בור ואשפה ברה"ר (מס"י שני"ד)

א. העומד ברה"ר ומשלשל דלי בחבל לתוך בור עמוק עשרה ורחב דע"ד, וממלא מים ומוציאו: חייב, ואף "דהדלי" אגודו בידו ואין לחייב עליו, מ"מ חייב משום "המים" שעקרו מרה"י לרה"ר, ואפי' אם הבור עומד בכרמלית, אסור מדרבנן להוציא ממנו לכרמלית שסביבו (סק"ח).

ואפי' אם היו המים כבר בדלי מבעו"י, והוא תלוי בבאר או מעליו באויר שכנגדו, דאז אין עוקר המים בשבת מהבאר, מ"מ יש לזיהר שלא להוציא משם לארץ שסביב הבאר, דמ"מ עושה "הנחה" בשבת (ומדברנן אסור בעקירה או הנחה לחוד), **ולאחזו באויר סביב הבאר** (בלא להניחו) מסתפק הפמ"ג אם מותר (סק"ח).

ב. בור ברה"ר העומד סמוך לכותל רה"ר: בין שהבור עצמו עמוק עשרה (ורחב דע"ד), ובין אם ע"י צירוף החוליא עמוק עשרה (והחוליא עצמה אין בה י"ט), **אם אין הכותל רחוק ד"ט מחלל הבור,** או מחוליתו כשהיא גבוהה יותר מג"ט (דבאין גבוהה ג"ט נחשבת כרה"ר), מותר למלאות מים ממנו לרה"י, בין כשעומד בבית וממלא ע"י דלי שמשלשלו בחבל מהחלון, ובין כשעומד באותו רחב בקרקע שבין הבור לכותל, דכיון דיש פחות מד"ט הפסק בינו לכותל, חשוב כמקוי"פ (דלא דרסי שם רבים), ומרה"י לרה"י דרך מקוי"פ שרי.

ואם הבור רחוק ד"ט או יותר מן הכותל: בזה אסור להוציא ממנו לבית דמלטל מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ואפי' דאגודו בידו ג"כ אסור, אא"כ חוליתו גבוהה י"ט ומוציא ע"י חבל מחלון הבית כשגם הוא למעלה מ"י, דאז הוי מרה"י לרה"י דרך מקוי"פ דשרי, **ודוקא** כשהבור בדיוטא אחת, אבל אם עומד באותה דיוטא (שורה) של הבית אסור, **דהושטה אסורה** מרה"י לרה"י דרך רה"ר בדיוטא אחת אפי' למעלה מ"י (וחייבין עליה), **(וכ' בה"ל** דאף דאין חיוב בהושטה כזו אא"כ ע"י שנים שאחד מושיט והשני נוטל, מ"מ יתכן דאיסורא מיהא איכא, ודוקא בב' דיוטות התרנו למלאות) (ס"א מ"ב ובה"ל). **ואם הבור עומד בכרמלית** שזורק מרה"י לרה"י דרך כרמלית, ואין חוליתו גבוהה עשרה, מסתפק בפמ"ג אם ככה"ג ג"כ אסור או לאו (שעה"צ סק"ה).

ג. אשפה ברה"ר שגבוהה עשרה: בין כשהיא רחבה ד' (רה"י), ובין כשאינה רחבה ד' (מקוי"פ), **אם היא של רבים** המשליכין בה זבליהן תמיד, **מותר לזרוק מן הבית** (מחלון שגבוה מ"ט) אליה אף שרחוקה מד"ט (ובלבד שלא יהא רחוק יותר מדי שעלול ליפול ברה"ר), **וא"צ עירוב** כיון שאין בה דיוורין, **וגם אין חוששין שמא יפול** מהאשפה לרה"ר ואתי לאתויי, דהרי אין זורקים בה אלא דברים המאוסים שאין צריך להם, ואם אינה גבוהה י' אסור דהוא כרמלית.

ואם היא אשפה של יחיד: אין זורקין לה, משום דיחיד עשוי לפנות אשפה שלו (ולא יהי' בה שוב גובה י'), ויבוא לשפוך בה כרגילותם מקודם, ונמצאו שופכים ברה"ר (משא"כ בשל רבים דלא ממלכי לעשותה אשפה, ויהי' בה תמיד גובה י' שרגילים להשליך בה כולם זבליהן) [א.ה. ולכא"ו הכא אפי' בדיוטא אחת שרי, דהרי זורק למעלה מ"י שהתרנו הוא אפי' בדיוטא אחת כמ"ש מהא"ר בשם עבוה"ק ריש ס"י שני"ג]. ובאופן שעומד האשפה בכרמלית, מסתפק הפמ"ג דאולי באשפה של יחיד ג"כ שרי (ס"ב ומ"ב וע"י בה"ל).

גוזזטרא וכו' שע"פ המים (מס"י שני"ה)

א. גוזזטרא: שהיא דף רחב וכדו' היוצא מן כותל הבית, הסמוך לים או לנהר, והדף מע"ג המים (למעלה מ"י, וע"י פמ"ג בלמטה מ"י) ואין לה מחיצות סביבה, ויש נקב באמצעיתה שדרכו שאובים וממלאים מים מהנהר לבית:

אם חלון הבית סמוך לה (תוך ג"ט): דאז הוי חורי רה"י (ומותר להוציא מבית אליה ולהיפך), **אין ממלאין מן הנהר דרכה להכניס לבית,** וגם למלאות ולהניח על הגוזזטרא אסור, **דמוציא מכרמלית (הנהר) לרה"י, אא"כ יעשה לה מחיצה** סביבותיה גבוהה י"ט (או סביב הנקב - ובלבד שיהא בחלל שבתוך המחיצה דע"ד - דבלא"ה אינה מחיצה).

ומחיצה זו מהני בין אם עושה אותה ע"ג הגוזזטרא, או תחתיה מחוברת לה, **וכן אם עושה למטה אצל המים** ומכוונת נגד הגוזזטרא, דאמרינן בהו גוד אחית או גוד אסיק, **ואף דבעלמא** "מחיצה תלויה" פסולה, **הכא במים הקילו להכשיר בה, ולדעת כמה ראשונים:** אין מועיל לעשותה ע"ג הגוזזטרא, **ודוקא תחתיה** (בין סמוך לה ובין ע"ג המים) **מהני** (דאין ניכר בע"ג שעושה בשביל המים), **ובודאי נכון לזיהר לכתחילה בזה** (ס"א וס"ק א'-ה').

ואם אין המים עמוקים עשרה (וכ"ש ביבשו אף שמתחילה היו בה עשרה), **ד' השו"ע** דאין מועיל בהם "מחיצה תלויה", דדינם כיבשה וקרקע דעלמא, ולא הקילו במים רק כשעמוקים י"ט, **ודעת מג"א וכו"ב דמהני** מחיצה תלויה, ובלבד שלא תהא רה"ר מהלכת במים אלו ע"י הדחק דאז ודאי הם כקרקע, **וכ' הגר"א** דהוא שנוי במחלוקת ראשונים, ומסיק המ"ב דאף להגר"א נוכל לסמוך על דעת המקילים בזה (ס"ד ומ"ב ושעה"צ, יעו"ש).

ב. ואם אין חלון הבית פתוח לגוזזטרא בסמוך לה: דאז היא כרמלית, מותר לשאוב מהנהר ולהניח עליה (אבל לא לבית דהוא רה"י - אא"כ יעשה מחיצה הנ"ל), **ואפי' להרמב"ם** הסובר דגוזזטרא שע"ג מים וגבוהה מעל י' דינה כרה"י, **כ' התוס'** ש דג"כ מותר להוציא מהנהר אליה, דמדברנן שם כרמלית עליה לענין טלטול, **וכ"ש להדעות שנחשב מקוי"פ** כיון שגבוה מעל י' ואין לו מחיצות (הגר"א, וכ"כ המ"ב ס"י שני"ד סק"ח) דודאי שרי להעלות מהנהר אליה (שעה"צ סק"ג ובה"ל ס"א ד"ה וחלון).

ג. ולשפוך השופכין מן הבית לנהר: ג"כ מותר ע"י מחיצה זו, ואף דהשופכין ילכו מחוץ לכנגד המחיצה, כיון דאין כוונתו לכך. **ולשפוך מהבית ע"י מחיצה זו לרקק מים שתחתיו:** אף שנחשב (חוץ למחיצות) רה"ר, **ג"כ מותר** דאינו מכוון לזה, **ולהרשב"א אסור** כשבצידי הוא רה"ר ויוציאים לשם (סק"ו ובה"ל ד"ה לשפוך). **ולשפוך על דפני הבית** (בלא מחיצה) והם יורדים לנהר וליים (אבל לא לרקק), **להרשב"א מותר** דכוחו בכרמלית לא גזרו. **ולד' תוס' אסור** דכיון דמכוין לכך שירדו לשם, אף דמעיקר הדין כוחו בכרמלית שרי, מ"מ יש לחוש שמא יזרמן לו כן סמוך לרה"ר (ודוקא בספינה הקילו שאין מצוי שתהלך סמוך לרה"ר) (בה"ל שם).

ד. שתי גוזזטראות זו למעלה מזו: אם רחוקות הגוזזטראות ב"משך" ד' טפחים או יותר (ברוחב, אבל הגובה שביניהם אין נפ"מ הכא כמה הוא), והאחת עשתה מחיצה למלאות והשניה לא עשתה, **מותרים** האחת לזרוק דרך הנקב של השניה (בין אם התחתונה עשתה והעליונה משללת דרכה, ובין אם העליונה עשתה המחיצה, והתחתונה זורקת הדלי כלפי מעלה ומשלשלתו דרך העליונה) אף שלא עירבו ביניהם, דכיון שיש מרחק זה מזה "משך ד' טפחים" נחשב "תשמיש דרך אויר", ואין האחד אוסר על חבירו דרך אויר (כשצריך זריקה למרחוק) דאין חשוב תשמיש (סקמ"ד).

ואם אין רחוקות זו מזו "משך" ד"ט: בין שמכוונות ממש, ובין שרחוקות מעט פחות מד"ט, אפי' רחוקות זו מזו הרבה "בגובה" כמה אמות, 1) **אם עשו מחיצה "לאחת" מהם, "בשותפות"** משל שניהם, **בין שעשו לעליונה** (והתחתונה זורקת כלפי מעלה שירד דרך הנקב של העליונה), וכ"ש כשעשו לתחתונה לבד, **שתיהם אסורות עד שיערבו** ואז יהיו מותרים שתיהן בכל אחת מהם, דכל אחת אוסרת על חברתה (ס"ה וסקמ"ב, מ"ג, מ"ה מ"ו).

2) **ואם תקנו מחיצות בשל שתיהם בשותפות משל שניהם:** מותרים כל אחת בשלה, דכיון שכל אחת יש לה תיקון בשלה, אף שעשאו משל שניהם אמרינן דכל אחת סלקה עצמה מלהשתמש בשל חברתה (והא"ר הביא דיש חולקים בזה), **וכל שכן אם כל אחת עשתה משל עצמה** דמותרות כל אחת בשלה, וכן באחת עשתה משל עצמה ובשניה משל שותפות. **וה"ה אם האחת לבדה עשתה משל עצמה שמוותרת היא,** ואף אם חברתה רגילה להשתמש בשלה בחול מ"מ אין אוסרת עליה, כיון שהוי כשימוש של ברשות - אא"כ התנו שכל אחת יכולה להשתמש בשל חברתה, דאז צריכים עירוב) (סקמ"ד, מ"ז, מ"ט).

והא דמותרות להשתמש היינו כל אחת בנקב של עצמה וכגון שמשוכים מעט, אבל אם משתמשת העליונה אף שיש לה מחיצה **דרך הנקב של חברתה** (והיינו באופן שמכוונים זה על זה ממש), **אם יש י"ט גובה** ביניהם מותר, **ואם אין גובה י"ט** ביניהם יש אוסרים (סקמ"ח וע"י שה"צ).

ה. בית הכסא שעל פני המים (ע"ג הים או הנהר): מותר לעשות שם צרכיו (בבית, ונופל אל המים) **ע"י מחיצה תלויה** (בגובה י' ורחבה דע"ד), ובלבד שתהא עשויה להתיר (כגון שיעשנה למטה סביב לצד המים), אבל מה שנעשה למעלה לשם צניעות בלבד לא מהני, **ואם עשה דף או קנה** סמוך בפחות מג"ט לנקב, דאז נופל מחורי רה"י עליו שהוא גם רה"י, והצואה נופלת עליו קודם שנופלת למים, **א"צ מחיצות,** ואף דהצואה שוב חוזרת ונופלת מהדף למים, הוי "כוחו", וכוחו בכרמלית לא גזרו. **ואם נשבר הדף בשבת** וא"א לתקנו, מותר להמשיך ולפנות בו בשבת משום

לכרמלית, ודרך כל אדם לשפוך שופכיו לחצרו הסמוך לביתו, ושיערו חכמים שכל אדם צריך להשתמש בכל יום סאתים מים לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו ושאר צרכיו, ושיערו עוד דסאתים מים נבלעים בקרקע של ד"א על ד"א, ואינם מטנפים הקרקע של החצר, וכיון שכן אם חצרו רחבה ד"א על ד"א אין מקפיד על שופכיו שלא ישארו שם, ולכן אפי' אם יוצאים לחוץ לרה"ר אין נחשב שכונתו לכך, ולא הוי מלאכת מחשבת האסורה, ומותר לשפוך שם אפי' אם יוצאים תחת הכותל לחוץ, וד"א אלו א"צ מרובעות, אלא ה"ה ח' אמות על ב', דסוף סוף יש כאן שיעור שיוכל לבלוע סאתים (ולדעת הרמב"ם בעינן מרובעים דוקא, ולא נקטינן כן), משא"כ אם אין בחצר ד"א על ד"א דאז חפצו שיצאו לחוץ כדי שלא תיטנף החצר מהמים ותיעשה רפש וטיט, דהלא אין יכולים כולם להבלע בקרקע, ודעתו קצה עליו שישארו שם, ואם יצאו לחוץ נתיקמה מחשבתו (ואף דאין אסור מדא"ר א"כ שופך להדיא, ולא בנוחלים ויוצאים, מ"מ) יש לגזור שמא ישפוך להדיא מרה"ר (ס"א וס"ק"א וס"ק"י, ובה"ל ס"ב ד"ה ולהרמב"ם).

וכל זה בימות החמה, אבל בימות הגשמים, שבלא"ה חצירו מטונפת ממי הגשמים, ואין מקפיד על לכלוכה, מותר לשפוך בה שופכין בכל ענין, וגם אין לחוש לרואים - שיתלו גם הם במי הגשמים, ואפי' שלא בשעת הגשמים מתמצים הם מהגשמים שירדו קודם (ס"ק"ג וס"ק"א).

ואם החצר מכונה בטוב, ואין המים יכולים לזוב ממנה לחוץ: מותר, דשוב אין לגזור שישפוך להדיא לחוץ (בה"ל ד"ה חצר).

ואם החצר מרוצפת באבן חלקה או עץ וכדו', שאין בולעת המים, והם נשפכין ויוצאים לחוץ, למבואר בסעיף ב', וכן משמע ברמ"א סו"ס א', אין מועיל אף שיש בו ד' על ד'.

ב. עוקה: אם עושה גומא שחללה מחזיק סאתים מים (לפני שיצאו מהנקב - אבל אם הנקב למטה אין חשוב מחזיק סאתים, ובירושלמי משמע דגם בזה חשוב מחזיק סאתים), ומידת גומא זו חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חומשי אמה - וה"ה שיעור אחר בעמקה ורחבה כל שמחזיק סאתים או מותר לשפוך בה כל מה שירצה, ואפי' הרבה יותר מסאתים, ואפי' כבר היתה מלאה מע"ש, ובין אם שופך לגומא עצמה, ובין אם שופך לחצר, דכיון דמדא"ר ליכא איסורא בשופך לרה"ר והם נוחלים לרה"ר, ורק גזירה שמא ישפוך להדיא, הכא שעשה גומא איכא היכרא שלא ישכח וישליכם להדיא.

ועוקה (גומא): זו יכול לעשותה בחצר בפנים, או בחוץ סמוך לחצר, רק דכשעושה בחוץ צריך לכסותה בנסים כדי שתהא מקו"פ, וגם שלא תהא תקלה לרבים (וכ' בה"ל דמ"מ צריך שיהא פי הגומא לפנים, דאל"ה לא יוכל לשפוך בה, ובפרט דמכוסה בנסים דאז ע"ג הוא רה"ר, וע"ש שהאר"ק בזה, וע"ע במ"ב ס"ז במה שהעיר דבציור שברמ"א נחשב מצד עצמו למקו"פ, רק דמ"מ חיישינן שמא יעלה שם מעט רפש ויתמעט משיעור מקו"פ, ולכן צריך מכוסה בנסים). **ואם אין מחזיק סאתים** לא ישפוך בה כלל (אפי' לתשלום סאתים), שמא יבוא לשפוך יותר (ס"ד-ט' ובה"ל).

ג. חצר ואכסדרה הסמוכים זה לזה: אם יש בין שתיים ד"א על ד"א, מצטרפין יחד להתיר לשפוך מבית אליהם (וא"צ עוקה), וה"ה ב' דיוטאות שלפני ב' עליות, ועליהם מעזיבה רכה שראויה לבלוע המים, וסמוכות זו לזו בתוך ד"ט, מצטרפות יחד להתיר לשפוך עליהם המים בלא עוקה (שו"ע ס"א ורמ"א וס"ק"ב-י"ד).

ד. חצר הסמוכה לכרמלית: אף שאין בה דע"ד ואין בה עוקה, מותר לשפוך בה (דהוי גזירה לגזירה ולא גזרינן), ויש אוסרים (ס"קט"ו וס"ק"ד).

בדיני ביב

א. ביב: והוא חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרה"ר, אם יש בחצר ד"א על ד"א, או כשהוא מחוץ לחצר ומכוסה ויש בו כשיעור ד"א על ד"א (או ח' על ב' וכל כיו"ב כשיעור הנזכר בחצר שבולעת), מותר לשפוך על פיו (וכן בחצר) אפי' בימות החמה, ובלבד שלא יהא סילון של עץ שאינו בולע, או אבן גדולה וחלקה, דאז אסור לשפוך בו בימות החמה (אבל אבנים קטנות ויש הרבה עפר ביניהם, כמו שרגילים לרצף בהם רחובות וחצירות, חשוב כעפר דבולע). **ולדעת הרמב"ם:** אפי' ארוך מאה, כל שאין הד"א על ד"א מרובעים דוקא אסור לשפוך להדיא לתוכו, שיוצאים מכוחו לרה"ר (בימות החמה), אלא שופך חוץ לכיב והם יורדים לתוכו, ונקטינן להקל כסברא ראשונה (ס"ב מ"ב ובה"ל).

ב. ביב היוצא לכרמלית: גם להרמב"ם מותר לשפוך בו להדיא, ואפי' בימות החמה, דלא גזרו בו, ונפ"מ גם לדידן בביב של עץ וכדו' דבפתוח לרה"ר אסור לשפוך בו אפי' ארוך ורחב הרבה, כיון דבדואי יצאו המים לחוץ, אבל בכרמלית מותר, דכוחו בכרמלית לא גזרו כל שאינו שופך לשם ממש.

יש אוסרים גם ביוצא לכרמלית, והיינו לדידן נפ"מ בשל עץ וכנ"ל, וכן בחצר קטנה שאין ד"א על ד"א דלה"ה זהה אסור, ודוקא בכרמלית שהוא תוך העיר (אוסרים) דעלול להתחלף ברה"ר עצמה (שמא יזדמן עיר גדולה של ס' רבוא), אבל כרמלית שחוץ לעיר, או חצר שלא עירבו בה, וכן עיר המוקף חומה ולא עירבו בה, דהם לא מתחלפים ברה"ר גמורה, לכי"ע מותר.

ואם הצנור המקלח למעלה מעשרה: והמים עוברים בנפילתם דרך למעלה מ"י שהוא מקו"פ, להכרמלית, מותר לכי"ע, ואפי' להאוסרים להחליף ברשויות דרבנן (בס"י שמ"ו), הכא שאינם אלא כוחו, ולא זורק להדיא, מותר, וכן עיקר (ס"ג ומ"ב).

כבוד הבריות, ולא אסרו חכמים בכה"ג במקום שיש בו משום כבוד הבריות (ס"ג ומ"ב).

אמת המים העוברת בחצר (מס"י ש"ז)

א. אמת המים העוברת בחצר: שנכנסת בצד זה ויוצאת מצדה האחר (וה"ה נהר וכיו"ב שעובר בחצר), אם רוצה למלאות ממנה מים בשבת, פעמים שצריכה תיקון וכמו שיבואר, ופעמים שא"צ תיקון: **1. אם האמה גבוהה י"ט ורחבה ד',** דאז חולקת רשות לעצמה ואינה בטלה לגבי החצר, ודינה ככרמלית כשאר ימים ונהרות, **אסור למלאות ממנה בשבת** לחצר (שהיא רה"י) **א"כ יעשה לה מחיצה** בכניסתה (לחצר) וביציאתה **גבוהה י"ט**, ותהא משוקעת עכ"פ טפח ממנה **בתוך המים**, דאז מובדלין המים שבחצר משאר האמה שחוץ לחצר, ובטלים המים שבחצר אליה, והו"ו ג"כ רה"י. ואם המחיצה משוקעת כולה במים, צריכה שיהי' עכ"פ טפח ממנה יוצא למעלה מהמים שתהא המחיצה ניכרת קצת (ס"א וס"ק"א-ו' ובה"ל ד"ה אמת וד"ה העוברת).

ומיהו מחיצת החצר עצמה (כותל החצר ההולך ע"פ כולה), אף אם משוקעת במים אין מועילה, דבעינן שיהא נראה שנעשה בשביל המים (סוס"ק"ג).

וכל זה לענין למלאות, אבל לטלטל בחצר עצמה: מותר, ואין נחשב כפרוץ במלואו לכרמלית, דכיון דדפני המים עמוקים עשרה נחשבים מחיצה להפסיק בינם לחצר (ואפי' אם האמה רחבה הרבה ונפרץ כנגדה מבי' הצדדים - יותר מ' אמות מכותל החצר, ג"כ מותר לטלטל בחצר, דהאמה נחשבת כדופן הרביעית לכל אחת מבי' חלקי החצר, ובלבד שיהיו הי' טפחים בזקיפה, או במתלקט י"ט מתוך ד"א) (בה"ל ד"ה אין, יעו"ש).

2. ואם עשה מחיצה זו מבי' חלקים בצד הכניסה (וכן בצד היציאה), ולא סתמם לגמרי, אלא הניח ביניהם פחות מג"ט: **ג"כ מהני**, שנחשב לבוד וכאילו עשה מחיצה סתומה. **וכן אם עשה מחיצה זו מכמה קנים,** ואין בין זה לזה רוחב ג"ט, דמהני כדן לבוד. **ואם אין בנקבים** שהאמה נכנסת בהם **רוחב ג"ט**, מהני אפי' אם ביציאתה יש רוחב ג"ט בנקבים, דהוי כמו לשון ים (ס"ז-ט') [א.ה. החילוק בין דין מחיצה מכמה קנים (דבזה אמרנו דבעינן בכניסתם וביציאתם מחיצה זו), ובין נקבים הנוכרים ברמ"א שדימה המ"ב ללשון ים, לכא"ו הוא דבנקבים איירי שהקנים הולכים עד למטה בקרקע, ואין בשום מקום רוחב ג"ט, אבל מחיצה מכמה קנים היינו שאין מגיעה עד לקרקע, ולכן בעינן מבי' צדדי החצר בכניסה ויציאה, ועי' חזו"א ס"י ק"ג ס"ק"ב שתמה בדברי המ"ב כאן].

3. ואם אין המים עמוקים עשרה, או שאין ברחבם ד"ט, מותר למלאות מהם בלא שום תיקון, דבטל הוא לגבי רה"י (ס"ב) (ועי' שה"צ ג' לענין דין אמה כזו שאין רחבה ד"ט ועמוקה י', **איך דינה ברה"ר** שעוברת בה, דבמג"א משמע דדינו כרה"ר, והוא דחה דבכה"ג דעמוקים אין לבטל לרה"ר בשום גומא והוי מקום פטור, אבל בעמוקה פחות מ' ורחבה ד' בזה במלאה מים בטלה לרה"ר (-וכדן ובה"ל).

ב. אם נפרץ שטף מים מאיזה נהר, ועובר דרך החצר מבי' הצדדים כאמת המים, ומשער שיתעכב רק יום או יומים: **אפשר** דלא גזרו ע"ז שיהי' כרמלית, וצ"ע (אבל במשתהה הרבה דינו ככל אמת המים) (בה"ל ד"ה העוברת).

בדין לשון ים שנכנס לחצר

א. חצר שנפרצה, ולשון ים נכנסת דרך הפרצה מצד אחד של החצר, ואין עובר לצידה השני:

1. אם אין הפרצה במלואה (ברוחב כל הכותל), ואין בה יותר מעשר אמות בפרצה זו, אין נחשב כפרצה כלל (דכל פרצה פחות מיותר מ"י אמות אינה פרצה - כשאינה במלואה), ומותר למלאות ממנה לחצר, ולהכניס לבית, ולא דמי לאמת המים שהצריכו בה תיקון, דהתם חמיר טפי דכיון שיוצאת מבי' הצדדים חולקת רשות לעצמה (ס"ב וס"ק"י).

2. נפרצה במלואה או יותר מעשר אמות, ונשארו גדודים גבוהים עשרה (ע"ג קרקע המים), והמים מכסים אותם (לגמרי): **מותר למלאות מהם בחצר,** משום דפעמים שהמים שוקעים והמחיצה ניכרת, ולכן התירו בה אף כשאין המים שוקעים. **אבל אסור להכניסם לבית** (וה"ה שאר דברים מחצר לבית אסור - שו"ע הגר"ז), א"כ עשו מחיצה גבוה עשרה על המים (עד שימעט הפרצה שלא ישאר רק עשר אמות, דאז הוי כפתוח) (ואין הגדודים מועילים, דכיון דבבית רחוק מן המחיצות לא יהא ניכר גם כשישקעו המים). **וי"א דאין הגדודים מועילים לענין למלאות** ממנה לחצר, ורק לענין טלטול בחצר עצמה מועיל הגדודים שלא תאסור הלשון עליהם, וכי' הבה"ל דאולי משום דהוא מלתא דרבנן סמך השו"ע עליהם להתיר למלאות (ס"ב-י"ד, ובה"ל ד"ה מותר).

3. לא נשארו גדודים גבוהים עשרה: אסור אפי' למלאות בחצר, וכן אסור לטלטל בחצר, **ודוקא כשאין בעומק לשון ים** עשרה טפחים, **אבל אם עמוק י"ט** נחשב מחיצה ומותר לטלטל בחצר, אבל למלאות אסור (ולשמא יעלה שרטון אין לחוש כאן - דמירי שלשון ים רחוקה הרבה משפת הים, דאז אין לחוש שיעלה שרטון) (ס"קט"ז, ושעה"צ ס"ק"א).

לשפוך מים בחצר שאין בה ד"א על ד"א (מס"י ש"ז)

א. שפרכת מים בחצר: אסור לשפוך בשבת מים מרה"ר לרה"ר או

גדול כבוד הבריות, וה"ה אם עשוי הבה"כ באופן שהצואה נופלת תחילה על צידי הכותל, ומשם מתגלגלת ויורדת לכרמלית, דהוי ג"כ "כוחו" (ס"ב ומ"ב) (ועי' בסמוך בבה"כ שעל גבי כרמלית שאין בה מים).

1. ספינה: השטה ע"ג המים ורוצה למלאות מהם אליה, **1) אם אין בדפנות הספינה מבפנים גובה י',** דאז אף הים ככרמלית גמורה, מותר לטלטל מהים אליה ולהיפך, שהרי שתיים כרמלית.

2) ואם יש בעומק הספינה י"ט, ודפנותיה מבחוץ אין גבוהות י"ט מע"ג המים: מהני לתקנה ע"י דף ד"ט על ד"ט שעושה בצידה ועושה בו נקב וממלא דרך שם, וא"צ לעשות מחיצה גובה י"ט, וסגי בדרך זה דאמרינן בו כל הצדדים וגוד אחית מחיצתא, **דבספינה הקילו טפי** שאין יכול לעשות בה כמו שעושה בבית, **ויש מחמירין** להצריך גם בה מחיצת י', **והנהוג כהמקילין** אין למחות בידו.

3) ואם דפנות הספינה מבחוץ יש בהם גובה י"ט, דאז כשממלא מהים לספינה עובר דרך "מקום פטור" (למעלה מ"ט בכרמלית), סגי בהוצאת זיו כל שהוא, ועושה בו נקב וממלא דרכו, **והאחרונים הסכימו** שהיכר זיו מהני אף שאין שואב דרכו (וממילא א"צ לעשות בו נקב), **ואפי' ממלא שלא במקום הזיו** מותר ע"י היכר זיו, **ודבר זה מותר** (ע"י הזיו) **אף להאוסרים להחליף ברשויות דרבנן** (בס"י שמ"ו סוף סעיף א'), **וי"א דלהאוסרים** שם לא מהני זיו בעלמא, **וצריך דף דוקא** (וכדלעיל מס" 2) (שו"ע ס"א וס"ק"ז - י"ד ובה"ל ד"ה ואינו).

ז. לשפוך השופכין מן הספינה לים: אם שופך על דפני הספינה והם יורדים לים, **מותר אף בלא דף וזיו**, דהוי "כוחו" שהתירו בכרמלית, וכן יכול להניח העצמות וקליפין על ראש הדופן בידיהם והם נופלים בים, **אבל אסור לשפוך רחוק מן הכותל** (כאן שהמים סרוחים ואין רוצה לשפוך על הדופן), אלא ע"י דף (באין גובה י') או היכר זיו (בגובה י') (ס"ג-ט"ו), וכן מותר לעשות צרכיו מן המשוטה לים, דכיון דאין בהם גובה י' הוי מכרמלית לכרמלית ושרי, אבל מן הספינה בעינן דוקא תיקונים הנ"ל, ואם א"א מאיזה סיבה לעשות לה שום תיקון מותר, גדול כבוד הבריות (רמ"א ס"ג וס"ק"ט).

ח. ב' ספינות זו אצל זו: אם הם קשורות אפילו ע"י חוט (ובלבד שהוא חוט חזק המעמידם שלא יתפרדו זו מזו) ואין ביניהם ד"ט, **מותר לטלטל מזו לזו** ע"י עירוב שיערבו ביניהם, **אבל באינם קשורות** אסור דחיישינן שמא יפול ביניהם לים (ואפי' סמוכות חיישינן שיתרחקו זו מזו), ויבוא להביא ממנו לתוך הספינה שהיא רה"י, ואפי' שתייהן של אדם אחד אסור מטעם זה, **וי"א דדוקא בשל שנים אסור** דאין מהני עירוב כשאינם קשורות, **אבל בשל אדם אחד מותר** כשסמוכות ואין קשורות, ואין חוששין שיפול לים ויביא.

ואם קשרם וחזרו ונפסקו אפי' בשבת, אסור, ולא אמרינן הואיל והותרה הותרה (ואף דהרא"ש מיקל בנפסקו בשבת, מ"מ נר' דאין להקל בזה). **ואם נפסקו וחזרו ונתקשרו ואפי' בשבת, בנקשרו בשוגג** לכי"ע מותר, **ומביז ג"כ נקטינן להתיר** הטלטול (אף דיש אוסרים) (רמ"א ס"א וס"ק"ז י"ח, ובה"ל ד"ה אלא א"כ).

ואם דפני הספינות גבוהות י"ט מע"ג המים: בזה מותר אף באינם קשורות, דהוי מרה"י לרה"י דרך מקו"פ, ודוקא לזרוק, או להושיט כשהם בב' דיוטות, אבל להושיט בדיוטא אחת אסור (דזה ע"ג רה"ר, וחיובא איכא אפי' למעלה מ"י, ובמג"א כ' דהכא מע"ג כרמלית) אפי' בדיוטא אחת שרי, והאר"ר השיג עליו, **ומ"מ צריכים לערב ביניהם** (כשהם של ב' בני אדם) (ודלא כהמג"א המתיר הכא בלמעלה מ"י אפי' בלא ערבו ביניהם למ"ד דמותר להחליף ברשויות דרבנן - דהאחרונים השיגוהו מכמה טעמים), **ולדעת הבית מאיר** אפי' בגבוהות מ"י אין מועיל עירוב בלא קשירה, **ובעינן קשירה דוקא כשהם של ב' בנ"א** (ס"ק"ט-כ'), ובה"ל ד"ה וצריכים יעו"ש).

ט. בית הכסא הבולט חוץ לחומת העיר והצואה נופלת בחפירה שסביב החומה (כשמקום החפירה הוא כרמלית וכגון שיש בה יותר מבית סאתים), **לא מהני** להתירו ע"י "מחיצה תלויה", א"כ המחיצות סמוכות לקרקע, **וע"י דף או קנה** שהצואה נופלת תחילה עליו, ומשם מתגלגלת לחפירה, **מהני**, ד"כוחו בכרמלית" לא גזרו.

יש מתירין כשבה"כ למעלה מ"י דהוי מוציא מרה"י לכרמלית דרך מקו"פ, דשרי למ"ד מותר להחליף ברשויות דרבנן, אבל להאוסרים שם אסור בזה, **ויש מפסקין** דאף להמתירין להחליף ברשויות דרבנן היינו דוקא כשנח בינתיים, **אבל הכא** שנופל תיכף ולא נח אין נחשב "החלפה" המותרת **אסור**.

וי"א דאם ה"י בחפירה צואה מבעו"י: ונפנה על מקום הצואה ממש (כנגדה, ואף אם אח"כ מתגלגלת משום לצדדיה) **דמותר** כיון דבצואה אין מקום ד' ונחשבת מקו"פ, ואף שאין בה גובה ג', מ"מ הכא בחפירה ודאי לא דרסי בה רבים, ואין בטל לרשות שנמצא בה, **אכן** להסוברים **דאין מקו"פ בכרמלית** לא שייך היתר זה.

ואם החפירה משמשת לב' בה"כ: של ב' בני אדם, ולמעלה הם מחולקים כל אחד במחיצות בפ"ע, אין מועיל מה שלמטה הוא מקו"פ (ע"י הצואה כנ"ל), **ואסור ליפנות** שם א"כ **יערבו יחד, או** שיעשו **דף או קנה** (דהתירו "כוחו" גם בחצר שאין מעורבת) (ויש מתירין בביה"כ - הובא בב"י כס"י שע"ו ס"ד, והמחבר ורמ"א חולקים עליו - ולדעת הבית מאיר נקטינן להתיר באופן שידוע שהצואה גבוהה ג' ואין רחבה ד'), **ואם גם מקום המושב** משותף לשניהם, **מותר** (דאז הוי שניהם רשות של שניהם, ואין מוציא מרשות של יחיד לרשות השותפים).

וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם שכחו ולא עירבו: מותר, דגדול

שינון הלכה

שו"ת וסיכומי הלכות להלכה ולמעשה

מותן המבחינים שנערטו בנולי "אליבא דהלכתא" תמידין נסדרן

סימן שמ"ה

שאלה: רה"י, מהו שיעורו לענין, א. גובה המחיצות. ב. אורך ורוחב, ומהו הכרעת המ"ב בזה. ג. והאם עובי המחיצות מצטרף לשיעור אורך ורוחב שלה, כשרוצה להשתמש על עובי המחיצה מלמעלה. ד. כנ"ל, כשרוצה להשתמש בחלל שבתוך המחיצות?

תשובה: א. י' טפחים (סי' שמ"ה סעי' ב'). ב. ד' על ד' טפחים, וי"א ה' וג' חומשי טפח על ה' וג' חומשי טפח (ובזה סגי בעיגול, שעה"צ ו'), והעיקר ששיעורו ד' על ד' טפחים (שם ומ"ב ס"ק ו'). ג. מחלוקת, וי"א דגם הסוברים דמצטרף היינו כשהמחיצות עבות שאפשר להניח דף עליהן ולהשתמש עליו (שם מ"ב ס"ק ג'). ד. לכ"ע אינו רה"י (שם).

שאלה: האם חשיב רה"י, א. עובי הכתלים מלמעלה שאינם רחבים ד' (ויש שיעור רה"י בחלל שבתוכן). ב. חורי רה"י שאין בהם דע"ד טפחים ופונים לרה"י וגם לרה"ר, כשהן למעלה מ"י טפחים. ג. כנ"ל, כשהן למטה מ"י טפחים?

תשובה: א. כן (סי' שמ"ה סעי' ג'). ב. חשיב רה"י, ונחלקו אם מתחייב העוקר או המניח שם (שם סעי' ד' ומ"ב ס"ק ט'). ג. ברמ"א משמע דלא איכפת לן בגובהו וחשיב רה"י, ובאר"כ כ' דיש ראשונים דס"ל דלא הוא רה"י וכד' הגר"א (שם מ"ב ס"ק י').

שאלה: מה דין חורי רה"י, א. שאין מפולשים לרה"ר. ב. שמפולשים לרה"ר למעלה מ"ט. ג. למטה מ"ט?

תשובה: א. הוא רה"י, ודעת התוס' דכל דלית ביה דע"ד טפחים לית ביה חיוב (ומ"מ לא הוא מקום פטור, שעה"צ מ'), אבל דעת הרשב"א דחייב אף בדלית ביה דע"ד (סי' שמ"ה סעי' ג' ומ"ב ס"ק ט'). ב. חייב כנ"ל (שם במ"ב). ג. מחלוקת אי הוא חורי רה"י, או דנידונים לפי גבהן ורחבן כחורי רה"ר (שם מ"ב ס"ק י').

שאלה: מהו דין כלי, א. שגובה י' ורחב ד' כשמונח ברה"י. ב. שאין גבוה י' ורחב ד' שמונח ברה"ר. ג. כנ"ל, שמונח בכרמלית. ד. שגובה י' ואין רחב ד' שמונח ברה"ר. ה. שאין גבוה י' ורחב ד' ומחובר לקרקע רה"ר?

תשובה: א. חשיב רה"י (סי' שמ"ה סעי' ג' ומ"ב ס"ק י"ג). ב. חשיב רה"ר, ודלא כאבן העוזר שכי' דהוי מקום פטור (שם מ"ב ס"ק ט"ז ושעה"צ ט"ו). ג. להנ"ל חשיב כרמלית (דלהאבן העוזר חשיב מקום פטור כנ"ל) (שם במ"ב). ד. להנ"ל המניח בתוכו חייב (דע"ג הוא מקום פטור) (שם בשעה"צ). ה. הוא כרמלית (שם במ"ב).

שאלה: כלי שמונח ברה"ר באיזה אופן חשיב חללה וע"ג, א. רה"י. ב. רה"ר. ג. כרמלית. ד. מקום פטור?

תשובה: א. דאית בה רבוע של דע"ד טפחים וגבוהה י"ט (ולענין ע"ג תלוי בפלוגתא אי עובי דפנותיה מצטרפין, שעה"צ י"ג). (סי' שמ"ה סעי' ו' ומ"ב ס"ק ל"ז). ב. בדלית ביה שיעור הנ"ל, ולאבן העוזר ככה"ג הוא מקו"פ (שם מ"ב ס"ק ט"ז ושעה"צ ט"ו). ג. כשמחובר לקרקע ואית ביה דע"ד בגובה ג' (שם במ"ב ושעה"צ י"ז). ד. למ"ב במחובר וגבוה ג' או למעלה מ"י ולית ביה דע"ד, ולאבן העוזר כל דלית ביה שיעור רה"י הוא מקו"פ (שם שעה"צ ט"ו).

שאלה: ר' אברהם שהלך בשב"ק ברחובה של עיר (במקום שהוא רה"ר גמור) הבחין במכונת כביסה (רחבה דע"ד) המונחת ברחוב (שהושלכה ע"י אחד השכנים), וסביבה פזורים כמה חתיכות פת, ונסתפק האם יהיה מותר לו להרים את הפת ולהניחם על גביה - או בתוך פתח המכונה

הפתוח מן הצד (הנקרא "תוף"), והאם יש חילוק בגובהה של המכונה, או בגודל החלל של התוף שבה?

תשובה: כשגובה המכונה י"ט - אסור, וכשגובהה פחות מ"י שרי דאין כרמלית בכלים (סי' שמ"ה סעי' ו' ומ"ב ס"ק ט"ז), ובתוך התוף שרי כנ"ל (שם), ולמה שמצדד בבה"ל דכל שחוצה לה גבוהה י' הוי רה"י מדאורייתא, אם יש בתוכה דע"ד אסור (סי' שמ"ה סעי' ט"ו בה"ל ד"ה תוכו).

שאלה: א. מה נלמד מדגלי מדבר לדיני רה"ר (4). ב. ומהו הכרעת המ"ב בזה?

תשובה: א. 1. שיהא רחב ט"ז אמה. 2. שלא יהיה מקורה. 3. שלא יהיה לה חומה, ואם יש לה שתהא מפולשת משער לשער. 4. וי"א דבעינן ששישים רבוא עוברים בו בכל יום (סי' שמ"ה סעי' ז'). ב. דלא בעינן ס' רבוא, ומ"מ אין למחות במקילין, ולענין מש"כ בשו"ע דבעינן ס' רבוא "בכל יום", כ' במ"ב דלא מצא מקור ברור לזה, ואדרבה משמע מהראשונים דסגי דמצוים בו ס' רבוא (שם מ"ב ס"ק כ"ג כ"ד ובה"ל ד"ה וי"א).

שאלה: מה דין מבוי, א. שרחב י"ג אמות ושליש ומפולש לרוחב רה"ר. ב. שרחב י"ג אמות ושליש ומפולש לאורך רה"ר משני צדדיו. ג. כנ"ל, כשרחב י' אמה. ד. כנ"ל (ב, ו-ג), ומפולש רק מצד אחד?

תשובה: א. י"א דהוי רה"ר, ובמ"ב הכריע דכה"ג לכ"ע לא הוי רה"ר (סי' שמ"ה סעי' ט' ומ"ב ס"ק כ"ז ובה"ל ד"ה י"ג אמות). ב. חשיב רה"ר, ולכל זה לדעת רש"י והרמב"ם אין מקור, ואפשר דלעולם בעינן ברה"ר ט"ז אמה (שם סעי' ח' ובה"ל ד"ה י"א). ג. מחלוקת, והיא הנ"ל א. ס"ל דבכה"ג לכ"ע הוי רה"ר (שם בה"ל ד"ה י"ג אמות). ד. ברשב"א בעבוה"ק משמע דהוי רה"ר, אמנם מדברי התוס' והרשב"א בחי' וש"פ משמע דבעינן מפולש משתי צדדיו לרה"ר, וכמש"כ השו"ע בסעי' ט' (שם בה"ל ד"ה ומתקצין).

שאלה: מבואות שאין בהן רוחב ט"ז אמה, האם יש להן דין רה"ר כשמפולשין מב' צדדין לרה"ר, א. לאורך רה"ר. ב. לרוחב רה"ר?

תשובה: לדעת רש"י והרמב"ם (עי' בה"ל ד"ה י"א) אין מקור למעט משיעור רה"ר דט"ז אמה, ואפשר דלעולם לא הוי רה"ר בפחות משיעור זה, ולדעת תוס' ורא"ש ועו"ר והם הדיעות שהובאו בשו"ע: א. י"א דאף בי' אמות הוי רה"ר, ולדעת הרא"ש רק בי"ג אמות ושליש הוי רה"ר, ולפ"מ אף הרא"ש מודה בלאורך רה"ר דסגי בי' אמות (סי' שמ"ה סעי' ח' ט' ומ"ב ס"ק כ"ז ובה"ל ד"ה י"ג אמות). ב. למ"ב לא הוי רה"ר, ולפ"מ בשיעור די"ג אמה ושליש הוי רה"ר (שם בה"ל).

שאלה: מהו דין דבר שמונח ברה"י, א. ואינו גבוה ג'. ב. וגבוה מג' עד ט' כשרחב או כשאין רחב דע"ד. ג. וגבוה מט' עד י' ורחב ד' ורבים מכתפים עליו, ומה ההלכה למעשה בזה. ד. כנ"ל, כשאין רחב ד' (ב"י). ה. וגבוה מ"י כשרחב ד' או אין רחב ד'?

תשובה: א. הוי רה"ר (סי' שמ"ה סעי' י'). ב. עד ט': כשרחב ד' הוי כרמלית, וכשאין רחב ד' הוי מקום פטור, וכשגובה ט' ורבים מכתפים עליו הוי רה"ר (שם). ג. יותר מט' מחלוקת אי הוי רה"ר, וקיי"ל דלא הוי רה"ר (שם ומ"ב ס"ק ל"ו). ד. בב"י י"א דבעינן רחב ד', ובשו"ע פסק דלא תלי ברוחב, ואם גבוה ט' הוי רה"ר (שם). ה. כשרחב ד' הוי רה"י, וכשאין רחב ד' הוי מקום פטור (שם).

שאלה: דבר (כגון קוצים וכדו') שמונח ברה"ר, פרט מתו נחשב, א. רה"י. ב. רה"ר. ג. כרמלית. ד. מקום פטור?

תשובה: א. כשגובה י' ורחב דע"ד (סי' שמ"ה סעי' י'). ב. כל שאינו גבוה ג' טפחים, או כשגובה ט' (וי"א אף מט' עד מעט פחות מ"י, ולא נקטי הכי), ורחבו אף פחות מדע"ד (דלא כהראב"ד) ורבים מכתפים עליו (ולא נקטי כהרמב"ם דסגי בראוי לכתף עליו) (שם ומ"ב ס"ק ל"ג ושעה"צ ל"ו ל"ח). ג. פחות מט' עד ג' טפחים ורחב דע"ד (שם). ד. כל שגבוה מג"ט ואין בו דע"ד (שם).

שאלה: ר' זעליג שהלך ברחוב בשב"ק, נזכר לפתע שבכיס חליפתו מונחים כמה ממחטות נייר ששכח והוציאם, חבירו שהלך לצידו הורה לו שמכיון שעודו מהלך לא יעצור, רק ימשיך בהליכתו (בריצה) עד שיגיע אצל מקו"פ, ואז ינחו עליו תוך כדי הילוך (כדי שלא יהיה הנחה באיסור), ונתלבט האם יוכל להניחו ע"ג, א. עמוד שאין רחב ד"ט וגבוה 1. י"א טפחים. 2. ט' טפחים. 3. ז' טפחים. ב. חריץ שאין רחב ד"ט ועומק כ' טפחים?

תשובה: א. 1. כן (סי' שמ"ה סעי' י'). 2. לדינא אם רבים מכתפים עליו אסור (ודלא כאוסרים אף שאין מכתפים עליו), וכשאין מכתפים עליו אם סביבו רה"ר מותר, ואם סביבו כרמלית ברמ"א הביא י"א דאסור, ויש להקל במקום הדחק (שם וסעי' י"ט בהגה"ה ובה"ל ד"ה ויש חולקים). 3. הוי מקו"פ דכשסביבו רה"ר שרי, וכשסביבו כרמלית לרמ"א י"א לאסור, ויש להקל במקום הדחק (שם). ב. הוי מקו"פ וכנ"ל (שם בהגה"ה סעי' י"ח).

שאלה: מהו דין גומא ברה"י עמוקה י' ורחבה ד', א. כשמלאה מים. ב. ומונח בה מעט פירות. ג. כשמלאה פירות ולא בטלה לעולם, והאם מותר לטלטל מרה"י לשם. ד. כנ"ל, כשבטלה לעולם?

תשובה: א. הוי רה"י (סי' שמ"ה סעי' י"א ומ"ב ס"ק מ"א). ב. הוי רה"י (שם שעה"צ מ"ג). ג. לא הוי רה"י, ולרשב"א הוי רה"י אא"כ הוי פירות טבלים שאסור ליטלם בשבת, ולכ"ע אסור לטלטל משם לרה"ר (שם במ"ב). ד. כנ"ל, ובפ"מ מסתפק דלדעת התוס' יהא שרי להוציא משם לרה"ר, ובשעה"צ דחה דבריו (שם ושעה"צ מ"ה מ"ו).

שאלה: גומא ברה"ר שרחבה ד' ועמוקה י', האם חשיב רה"ר או רה"י, א. כשמלאה מים. ב. כשמלאה פירות?

תשובה: א. כל שמסתכל ורואה מה שבתוך המחיצות הוי רה"י (סימן שמ"ה סעי' י"א ומ"ב ס"ק מ"א, ועי' שעה"צ נ"ג). ב. לא הוי רה"י, ולרשב"א דוקא כשאסור ליטלם בשבת כגון פירות טבל, ובפ"מ מצדד דבביטלם לעולם הוי רה"ר, ובשעה"צ מפקפק בזה, וגם בפ"מ מצדד בסוף דהוי כרמלית או מקו"פ כיון שאינו מקום הילוך (שם במ"ב ושעה"צ מ"ה).

שאלה: מהו דין, א. בין העמודים. ב. איצטבא שלפני העמודים רחבה ד' ואינה גבוה ג'. ג. כנ"ל, וגבוה ג' עד ט'. ד. מבואות שיש להם ג' מחיצות ויש להן לחי או קורה. ה. כנ"ל, ואין להן לחי או קורה. ו. מדוע אין חשיב ים רה"י, ומה הנ"מ בזה?

תשובה: א. בשו"ע משמע דפסק דהוי רה"ר, אבל דעת רוב הראשונים דהוי כרמלית (סי' שמ"ה סעי' י"ד ומ"ב ס"ק נ'). ב. לשו"ע הוי רה"ר, והרשב"א מסתפק דלמא הוי כרמלית (שם מ"ב ס"ק נ"ב ושעה"צ נ"ח). ג. הוי כרמלית (שם בשו"ע). ד. שרי לטלטל בו כרה"י, ולעיקר דינו כשיש לו לחי הוי רה"י מה"ת לכ"ע, וכשיש לו קורה תלי בדלה"ן אות ה' (שם מ"ב ס"ק נ"ה). ה. הוי כרמלית, ונחלקו על עיקר דינו אי הוי רה"י מה"ת, ונפק"מ לחייב המוציא משם לרה"ר (שם). ו. י"א משום דמצוי דאין מתלקט בשפתו י"ט מתוך ד"א, וי"א משום דהמחיצות רחוקות הרבה לא חשיב על ידיהם רה"י, והנפק"מ כשיהא אצל שפתו שיעור דמתלקט י"ט מתוך ד"א אם יהא רה"י לענין שיתחייב המוציא ממנו לרה"ר (דאף לטעם א' כרמלית הוי בכ"ג) (שם מ"ב ס"ק מ"ח).

שאלה: האם חשיב רה"י או רה"ר או כרמלית, א. ים מדאורייתא ומדרבנן. ב. רקק מים ברה"ר, ורה"ר מהלכת בו כשאינה עמוקה י"ט. ג. כנ"ל, כשעמוקה י"ט ורחבה ד"ט?

תשובה: א. למ"א אינו רה"י לפי שאין מתלקט בשפתו י"ט מתוך ד"א, ומדרבנן כרמלית היא אף אם יתלקט, ולמאירי בכ"ג כרמלית היא מדאור' משום דמחיצותיו רחוקות מאוד זו מזו (סי' שמ"ה סעי' י"ד ומ"ב ס"ק מ"ח). ב. חשיב רה"ר (שם במ"ב). ג. לא הוי רה"ר, ובפמ"ג מצדד דהוי רה"י מן התורה וכרמלית מדרבנן, ובמאירי כתב דאף מן התורה לא הוי רה"י (שם ושעה"צ נ"ג).

שאלה: בית שאין תוכו י' וקריו משלימו לי', מהו דין תוכו וע"ג, א. כשהכתלים מבחוץ גבוהים י"ט מדאורייתא ומדרבנן. ב. כנ"ל, וחקק בתוכו דע"ד והשלימו ליי"ט. ג. כשהכתלים מבחוץ אין גבוהים י"ט וחקק בו דע"ד כנ"ל?

תשובה: א. כשיש ע"ג דע"ד הוי רה"י, ובתוכו לא הוי רה"י אלא כרמלית אם יש שם חלל דע"ד, ובבה"ל מסתפק דלמא מ"מ מדאורייתא רה"י היא (סי' שמ"ה סעי' ט"ו ומ"ב ס"ק נ"ט ובה"ל ד"ה תוכו). ב. אף תוכו נעשה רה"י (שם). ג. כשסמוך החקק בפחות מג"ט לכתלים הוי תוכו רה"י, וכשרחוק יותר, מהרא"ש משמע דלא הוי רה"י, ובאר"מ מפקפק דלהר"ן שפיר מצטרף והוי רה"י (שם מ"ב ס"ק ס"ג ושעה"צ ס"ז, ולגבי ע"ג ע"י להלן סי' שס"א מ"ב ס"ק א').

שאלה: האם למעשה מותר לטלטל על הגג שגבוה י' טפחים, יותר מד"א, א. כשאינו בולט על מחיצות הבית. ב. כשבולט על מחיצות הבית ואין חלון פתוח לו מן הבית. ג. כנ"ל, וחלון פתוח לו מן הבית?

תשובה: א. פשיטא דשרי. ב. לפסק השו"ע הוי כרמלית, ולמ"א דווקא כשבולט ד' טפחים, ורבים חלקו עליו, ולדעת הא"ר והגר"א לא חשיב כרמלית כשגבוה י', וכשאינו בולט ד' יש לסמוך להקל (סי' שמ"ה סעי' ט"ז ומ"ב ס"ק ס"ו ובה"ל ד"ה גג). ג. כשהחלון רחב דע"ד טפחים שרי (שם ובה"ל ד"ה ואם).

שאלה: האם חשיב כרמלית, א. גג הבולט כשיעור ד"ט על מחיצות הבית, ומה הדין כשחלון פתוח לו מן הבית. ב. כנ"ל, כשבולט רק כשיעור משהו, ומהו הכרעת המ"ב בזה. ג. חורי כרמלית פחות מג"ט מן הארץ ואין בו דע"ד. ד. חורי כרמלית שגבהן מג' עד י' טפחים ורחב דע"ד. ה. כנ"ל, ואין רחב דע"ד?

תשובה: א. מחלוקת אם הוי כרמלית, או דחשיב למעלה מי דאין כרמלית למעלה מי, וכשחלון דע"ד טפחים פתוח לו הוי רה"י (סי' שמ"ה סעי' ט"ז). ב. למ"א שרי לטלטל ממנו לבית, ומסתימת הפוסקים משמע לאסור, והכרעת הבה"ל להקל בצירוף הדעה דחשיב למעלה מי (שם בה"ל ד"ה גג). ג. חשיב כרמלית (שם סעי' י"ז ומ"ב ס"ק ע"א). ד. הוי כרמלית מצ"ע (שם). ה. הוי מקום פטור (שם).

שאלה: משפחת תנעמי יצאה לטיול בחורשה הסמוכה (שהיא כרמלית), במהלך הטיול הבחינו בשולחן עץ רחב מימדים המחובר לקרקע ע"י רגל ממתכת הקבועה באמצעו וגבוהה י"ב טפחים, אבי המשפחה (שהינו מטובי הלומדים בסניף "אליבא דהלכתא" המקומי) הרהר בדעתו האם מותר בשבת להזיז מצדו האחד לצדו השני של השולחן חפצים המונחים עליו, כשהמרחק בין הצדדים יותר משיעור ד' אמות, דמכיון שהשולחן גבוה מי' טפחים הוי כמקו"פ, או שמא מודדים הי"ט ממנו ולמעלה?

תשובה: לשו"ע מודדים מעליו והוי כרמלית, ולהגר"א מודדים מהארץ והוי מקו"פ (סי' שמ"ה סעי' ט"ז ומ"ב ס"ק ס"ו, ועי' סי' שנג' ומ"ב ס"ק ח' ובה"ל ד"ה וחלון).

שאלה: האם חשיב מקום פטור, א. עמוד שאין בו דע"ד ואין גבוה י"ט כשעומד ברה"י. ב. כנ"ל, כשעומד ברה"ר. ג. כנ"ל, כשעומד בכרמלית, ומהו הכרעת המ"ב בזה. ד. בור בכרמלית

שהוא עמוק מאה אמה ואין בו דע"ד. ה. עמוד למעלה מי ואין רחב דע"ד בכרמלית?

תשובה: א. הוי רה"י (סי' שמ"ה סעי' ט"ז בהגה"ה). ב. הוי מקום פטור (שם). ג. מחלוקת, והעיקר דהוי כרמלית, ובמקום הדחק אפשר שיש להקל (שם ומ"ב ס"ק פ"ז ובה"ל ד"ה ויש). ד. כנ"ל (שם סעי' י"ח ומ"ב ס"ק ע"ט). ה. הוי מקום פטור (שם ושעה"צ ע"ה).

סימן שמ"ו

שאלה: האם מותר או חייב או אסור, א. במוציא מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור (ב"י). ב. בזורק מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור. ג. להחליף מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור (ע"י אדם שיושב שם) כשלא נח שם כלל. ד. כנ"ל, כשנח שם מעט. ה. להחליף מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור כשנח שם מעט. ו. כנ"ל, כשלא נח שם כלל?

תשובה: א. נקטי דחייב, ודלא כדמשמע ברי"ף דפטור (דמהלך כעומד), ובב"י מצדד דאף הרי"ף מודה (סי' שמ"ו סעי' א' ובב"י). ב. חייב (שם). ג. פטור ואסור, ולהראב"ד חייב (שם מ"ב ס"ק ו' ושעה"צ ו'). ד. לכו"ע פטור ואסור (שם). ה. מחלוקת אם שרי או אסור (שם). ו. לדידן (אות ג') אף כשעובר כנגדו חשוב כנח וכנ"ל, ולהראב"ד אסור, ודלא כרמ"א דאף בלא נח כלל שרי ליש מתירין (שם ושעה"צ ז').

שאלה: האם מותר או חייב או אסור כשמוציא ומכניס, א. ממקום פטור לרה"ר. ב. מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור ועמד שם. ג. כנ"ל, ולא עמד שם. ד. מרה"י לרה"ר כשעומד על מקום פטור, וכשהגיע החפץ כנגדו נח שם מעט. ה. כנ"ל, ולא נח שם כלל?

תשובה: א. שרי (סי' שמ"ו סעי' א'). ב. פטור אבל אסור מדרבנן, ודוקא שעמד לפוש, אבל כשעמד לכתף חייב (שם מ"ב ס"ק ה' ולהלן סי' שמ"ט מ"ב ס"ק י"ז, ועי"ש בשעה"צ י"ח). ג. חייב (שם בשו"ע). ד. פטור אבל אסור (שם מ"ב ס"ק ו' ושעה"צ ו'). ה. פטור אבל אסור, ולהראב"ד חייב (שם בשעה"צ).

שאלה: האם מותר להוציא, א. מרה"ר לכרמלית. ב. מים לבקעה. ג. מקרפף רחב כורים שלא הוקף לדירה, לכרמלית. ד. כנ"ל, כשרחב אלף כורים. ה. ממקום שמוקף ג' מחיצות לכרמלית?

תשובה: א. אסור (סי' שמ"ו סעי' א'). ב. שרי (שם סעי' ב'). ג. שרי (שם סעי' ג'). ד. אין בזה נידון לענין לא הוקף לדירה דחשיב כרמלית, והנדון אי חשיב רה"י מן התורה, דיש מן הראשונים דל"ח מחיצות כה"ג שרחוקים מאוד שאין ניכר לעומדים באמצע (ולרשב"א צ"ע בשיעור זה), ולתוס' וכן ביאר במ"ב לדעת הרמב"ן לעולם כשהוקף שם מחיצה לו והוי רה"י (שם סעי' ב' ובה"ל ד"ה קרפף). ה. בתוס' משמע דשרי (שם סעי' ג' ובה"ל ד"ה ומותר).

שאלה: קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, מה דינו מדאורייתא ומדרבנן, א. כשרחב כור או כורים. ב. כשרחב אלף כור במחיצות העומדים מאליהם, והיתה דרך הרבים באמצע. ג. כנ"ל, כשלא היתה דרך הרבים באמצע. ד. כשרחב אלף כור במחיצות הנעשות בידי אדם, ומה דעת הרמב"ן בזה?

תשובה: א. מדאור' רה"י ומדרבנן כרמלית (סי' שמ"ו סעי' ג' ומ"ב ס"ק י"ז). ב. לא חשיב רה"י, ולהרמב"ן בתי' הב' תלוי אם מעכב מעבר בנ"א (שם בה"ל ד"ה קרפף). ג. להתוס' חשיב רה"י, ולרמב"ן בתי' א' ל"ח רה"י, ולתי' ב' כנ"ל (שם). ד. להתוס' בכ"ג הוי רה"י, ולרמב"ן בפשוטו ל"ח רה"י, ובה"ל מצדד דחשיב רה"י, ובפרט דמעכב את הרבים דלתי' הב' בכ"ג הוי רה"י (שם).

שאלה: האם מותר או אסור ליקח מפתח, א. מאסקופת כרמלית לגינה. ב. מאסקופת רה"י לגינה. ג. מאסקופת הבית שעומדת תחת המשקוף, והמשקוף רחבה ד"ט, ומדוע. ד.

כנ"ל, כשאינה רחבה ד"ט ואין גבוה ג' כשהרשות שלפני האסקופה הוא רה"ר או כרמלית?

תשובה: א. שרי (סי' שמ"ו סעי' ג' בהגה"ה). ב. אסור (שם). ג. לכרמלית אסור דאמרי' פי תקרה יורד וסותם והוי רה"י, ולרה"י אסור ומא לא יהא רחב ד"ט ואז דינו כרשות שלפניה (שם בהגה"ה ומ"ב ס"ק כ"ב). ד. להכניס ממנה לפנים אסור, ולהגר"א כשהרשות שלפניה רה"ר לכאור' שרי, וממנה לחוץ נמי אסור שמא תהא רחבה ד' ואז תהא רה"י (שם ומ"ב ס"ק כ"ו, ובה"ל ד"ה הדין).

שאלה: איזה שם רשות יש לאסקופה, א. שאין גבוה ג' ויש לה ב' מחיצות מן הצד, ומשקוף עליה ורחבים ד'. ב. כנ"ל, ואין רחבים ד' כשפתוח לרה"ר או לכרמלית. ג. שגבוה ג' ויש לה מחיצות ומשקוף, ואין רחבים ד' כשפתוח לרה"ר או כרמלית?

תשובה: א. ברמ"א כ' דהוי רה"י, ובמ"א הקשה דל"א פ"ת אלא כשהמחיצות עשויות כמין גא"ם, והכא אין הדלת חשיבא למחיצה (ותי' דהכא לחומרא חשבינן לה לרה"י), ולא"י אמרינן כה"ג פ"ת כיון שאין מפולש לרה"ר משני צידי, ולהגר"א ותו"ש חשיב הוא כמין גא"ם ע"י הדלת, וה"ה דלא בעי הכא אלא חד מחיצה מן הצד (סי' שמ"ו סעי' ג' בהגה"ה ובה"ל ד"ה שתי). ב. לרמ"א יש לה דין שלפניה אם רה"ר או כרמלית, ולהגר"א כשפתוח לרה"ר לא הוי רה"ר (שם ובה"ל ד"ה הדין). ג. כשפתוחה לרה"ר הוי מקו"פ, וכשפתוחה לכרמלית הוי כרמלית (שם בהגה"ה).

שאלה: האם אמרינן פי תקרה יורד וסותם, א. כשאין כלל מחיצות. ב. כשיש שתי מחיצות זה כנגד זה, כשמפולש לרה"י וכשאין מפולש לרה"י. ג. כשיש דלת ומחיצה אחת מן הצד. ד. כשהגג משופע ויש מחיצות מן הצדדים?

תשובה: א. לא (סי' שמ"ו סעי' ג' בהגה"ה ומ"ב ס"ק ל"א). ב. למ"א לעיקר הדין לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ולא"י אם אין מפולש לרה"ר אמרינן (שם בה"ל ד"ה שתי). ג. למ"א ל"א, ולהגר"א אמרינן והוי רה"י גמורה (שם בה"ל). ד. לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם (שם בה"ל ד"ה וכן בגנין).

שאלה: הגב' סולומון המתגוררת באחת הערים באירופה, יצאה בשב"ק עם בנה בן החמש לגינת המשחקים (שהיא כרמלית), במהלך המשחק, עת שהה הילד תחת סככה גדולה הקבועה ע"ג ד' עמודים, נפלה אחת מנעליו מרגלו תוך כדי שהוא ממשיך בריצתו, ונסתפקה אמו האם תוכל להוליך את הנעל שנפלה אל הילד שעומד עדיין תחת אותה סככה במרחק ד' אמות ממקום נפילתה (האם נחשבת רשות זו לרה"י ע"י הפי תקרה וכו', או האם נחשבת סככה זו כצוה"פ, או שמא נחשב מקום זה ככרמלית רגילה)?

תשובה: נקטי דבעי' ב' מחיצות כמין גא"ם, ובלא"ה ל"א פ"ת יורד וסותם, ומ"מ הוי צוה"פ וחשיב רה"י, דמסתמא הוי מקום דיורין, ואף אם אינו מקום דיורין בבה"ל מסיק להקל בצוה"פ דפחות מי' אמות (סי' שס"ב סעי' י' ובה"ל ד"ה אבל), ולרמב"ם אין צוה"פ מועיל דליכא עומ"ר, ואף שהט"ז חשש לו הסכימו האחרונים להקל, ואף להרמב"ם כ' בבה"ל דבפחות מי' אמות מודה דמהני (סי' שמ"ו סעי' ג' בהגה"ה ומ"ב ס"ק ל"א ובה"ל ד"ה הבולטין). אלא דלמה דנסתפק הפמ"ג (והובא בבה"ל סי' שס"ג סעי' י"א ד"ה אבל, וכן סתם במ"ב שם ס"ק ק"ג) דלא מהני צוה"פ בדלא סמכו עליו מערב שבת, ה"ה בזה כל שלא סמכו לא מהני.

סימן שמ"ז

שאלה: האם חייב או אסור מדאורייתא או מדרבנן ומדוע, א. כשפשט העומד בפנים את ידו לחוץ למעלה מג"ט, ונטלו חבירו מידו. ב. כנ"ל, למטה מג"ט. ג. כשפשט העומד בחוץ ידו לפנים, ונטל חפץ מיד חבירו העומד בפנים והוציאו לחוץ, כשלא היה יכול ליטלו באופ"א. ד. כנ"ל, כשיכול ליטלו באופ"א. ה. כנ"ל (אות ג'), כשהעומד בחוץ הוא נכרי, ונטל חפץ של ישראל. ו. כנ"ל, ונטל חפץ של הנכרי (ב"י)?

תשובה: א. אסור, דלחייב בעינן שיעשה כ"א מלאכה שלימה, וכאן כ"א עשה או עקירה או הנחה (סי' שמ"ז סעי' א' ומ"ב

חפצים שצריכים לו. ג. ולשתות שם בכלים נאים או שאינם נאים, ומהו הכרעת המ"ב. ד. כנ"ל, והוציא ראשו ורובו לשם. ה. ומה הדין בכל הנ"ל כשמוציא לכרמלית?

תשובה: א. מותר (סי' ש"נ סעי' א' ומ"ב ס"ק א'). **ב.** לסתם השו"ע אסור, ולי"מ שרי אפי' בכלים נאים כל שאינו כשתיה שמקרבן לפיו (שם, ועי' ב"י). **ג.** בכלים נאים אסור, ובשאינם נאים מחלוקת, והכרעת המ"ב לאסור (שם ומ"ב ס"ק ח'). **ד.** שרי (שם). **ה.** שרי (שם).

שאלה: האם מותר לעמוד ברה"י, א. ולהוציא ידו לרה"ר ולטלטל שם חפצים. **ב.** ולהוציא ראשו ולשתות שם מים. **ג.** ומהו הכרעת המ"ב בזה (בהנ"ל אות ב')?

תשובה: א. שרי אפי' חפצים שצריך להם במקומו, ולי"א בכ"ג שרי אפי' כשתיה שמקרבן לפיו (סי' ש"נ סעי' א'). **ב.** אסור, ולי"א דוקא בכלים נאים אסור (שם). **ג.** כדעה ראשונה דאף שלא בכלים נאים אסור כל שנצרך להם במקומו (שם מ"ב ס"ק ח').

שאלה: ר' נחמיה שעבר ברחוב, שמע מאחד הבתים קול בכי של תינוק שנמשך זמן רב, הוא הציץ מחלון הבית וראה שאין איש מלבד התינוק השוכב בעריסתו, ועל שולחן בקירבת מקום מונח מוצץ, הוא התלבט האם מותר לו להושיט ידו דרך החלון וליטול את המוצץ וליתנו כפי התינוק, או שמא יצטרך להכניס רוב גופו דרך החלון כדי שיהיה הדבר מותר, והאם יש הבדל בין אם הרחוב שנמצא בו הוא כרמלית או רה"ר?

תשובה: שרי, דאינו נצרך לו במקומו (סי' ש"נ סעי' א').

שאלה: האם מותר, א. לעמוד ברה"י ולרוק ברה"י או בכרמלית. **ב.** כנ"ל, כשמוציא פיו לחוץ. **ג.** לילך ד"א ברה"ר כשרוקו נתלש בפיו ונתהפך ומוכן לזרוקו (ב"י), ומהו ההלכה למעשה. **ד.** כנ"ל, בכרמלית. **ה.** כנ"ל, ברה"י שלנו?

תשובה: א. אסור (סי' ש"נ סעי' ב'). **ב.** אסור, ובבגד"א כ' דיש להקל בכרמלית (שם ומ"ב ס"ק י"א). **ג.** יש מתירין, ובשו"ע הביא רק את דעת האוסרים, וכך הכריע במ"ב (שם סעי' ג' ומ"ב ס"ק ג'). **ד.** כיון דיי"ח מצדד המ"ב להקל (שם בה"ל ד"ה ברשות הרבים). **ה.** אין להקל (שם).

שאלה: האם חייב או אסור או מותר, א. כשעומד ברה"ר ורק ברה"י או בכרמלית. **ב.** כשעומד ברה"י ורק ברה"י ומתגלגל לרה"י או לכרמלית. **ג.** כשהולך ד"א ברה"י או בכרמלית, כשרוקו שנתלש בפיו?

תשובה: א. ברה"י חייב ובכרמלית אסור (סי' ש"נ סעי' ב'). **ב.** כשמתגלגל לרה"ר אסור, וכשמתגלגל לכרמלית שרי (שם בה"ל ד"ה ברה"י). **ג.** כשנתהפך בפיו נקטינן לעיקר דאסור, ובבה"ל מצדד דאף חייב, וממילא בכרמלית אסור, אלא כיון דיש מתירים יל"ע אם לסמוך ע"ד לענין כרמלית (שם סעי' ג' ובה"ל ד"ה ברה"י).

סימן ש"א

שאלה: האם מותר או אסור או חייב, א. כשמחבר ידו למזחילה שמונח לאורך הגג בתוך ג"ט להגג, למעלה מי'. **ב.** כנ"ל, למטה מי'. **ג.** כשקולט מן האויר מהמזחילה הנ"ל. **ד.** כשמחבר ידו למזחילה שבולטת ג"ט מן הגג כשיש בהן דע"ד או כשאין בהן דע"ד למטה מעשרה. **ה.** כנ"ל, למעלה מעשרה?

תשובה: א. לבי"י הוא פלוגתא אם חייב או אסור, ובבגדי ישע כ' דלכו"ע אינו חייב (סי' ש"א סעי' א' ובה"ל ד"ה בתוך). **ב.** לשו"ע אסור כנ"ל, ולרמב"ם שרי (שם ובה"ל ד"ה או). **ג.** שרי, ובט"ז הביא י"א לאסור כשידו תוך ג' למזחילה, והסומך להקל כשו"ע לא הפסיד (שם ומ"ב ס"ק ה' ובה"ל ד"ה תוך). **ד.** כשיש בהן דע"ד אסור, וכשאין בהן שרי (שם). **ה.** לשו"ע אסור, ולרמב"ם כשאין בהן דע"ד שרי (שם ובה"ל ד"ה אפילו).

ביושר יותר מד"א, דהוא חוץ לד"א שבי"ר, ובאלכסון של ד"א אלו שרי (שם מ"ב ס"ק ט'). **ד.** כנ"ל דלהגר"א בהא מודה הרמב"ם דמותר לטלטל באלכסון מה שבי"ר (שם). **ה.** כדעת הרמב"ם דיותר מד"א עד ה' וג' חומשין פטור אבל אסור (שם מ"ב ס"ק ז').

שאלה: האם מותר לעקור חפץ מרה"י ולהוליכו, א. ע"י הרבה בני אדם כשכ"א מוליך פחות מד"א, כשמצא תפילין ברה"ר, ומהו ההלכה למעשה. **ב.** כנ"ל, לדבר הרשות, ומהו ההלכה למעשה בזה. **ג.** ע"י שני בני"א כשכל אחד מוליך פחות מד"א ונותנו לחבירו, וחוזר חלילה?

תשובה: א. תליא בפלוגתא אם התירו טלטול פחות פחות מד"א ע"י הרבה בני"א, והעיקר לדבר מצוה שרי (סי' שמ"ט סעי' ג' ומ"ב ס"ק י"ב י"ג). **ב.** כנ"ל, ובזה טוב לחוש לאוסרים (שם ס"ק י"ג). **ג.** בפמ"ג ס"ל דתלי בפלוגתא הנ"ל, ובבה"ל מפקפק בדבריו (שם בה"ל ד"ה וחבירו).

שאלה: האם מותר לטלטל ברה"ר כמה מילין ע"י הרבה בני אדם באופן שכ"א מטלטל פחות מד"א, א. לדבר הרשות, ומה הדין כשעושה כן ע"י שני בני אדם. **ב.** כשמצא תפילין ברה"ר ומוטלין בבזיון. **ג.** ומה הכרעת המ"ב בזה?

תשובה: א. בגוונא דאין אסור תחומין (כגון בחפץ הפקר), בשו"ע סתם כדעת המתירים, ויש אוסרים, ולפמ"ג אף שעושיין כן ע"י שני בני"א הוי הדין כנ"ל, ולמ"ב כה"ג חשיב כע"י אדם אחד (סי' שמ"ט סעי' ג' ומ"ב ס"ק י"ג ובה"ל ד"ה וחבירו). **ב.** מחלוקת כנ"ל (שם מ"ב ס"ק י"ב). **ג.** דבדבר הרשות טוב לחוש (שם מ"ב ס"ק י"ג).

שאלה: האם מותר או אסור או חייב כשמוליך חפץ פחות פחות מד"א, א. ברה"ר, ועמד תוך ד"א לתקן משאוי. **ב.** ברה"ר, ועמד לפוש בינתיים. **ג.** כנ"ל, בביהש"מ. **ד.** בכרמלית, ועמד לפוש בינתיים. **ה.** כנ"ל, בביהש"מ?

תשובה: א. חייב (סי' שמ"ט סעי' ה' מ"ב ס"ק י"ז). **ב.** פטור ואסור (שם). **ג.** מחלוקת אם הויכשאר שבות דהתירו בהש"מ לצורך מצוה או במקום הדחק, ואין כדאי להקל כנגד פסק השו"ע (שם ושעה"צ כ'). **ד.** השו"ע פסק לאסור, ויש מקילין דהוי גזירה לגזירה, וברש"י מבואר דשרי לצורך מצוה (ואפשר שהוא לשי' שמתיר בביהש"מ), ואפשר דאף לתוס' שרי לצורך מצוה (שם ובה"ל ד"ה ואפילו). **ה.** הט"ז והא"ר כ' להקל בזה, ואפשר דגם לדידהו אין להתיר אלא במקום מצוה או דחק (שם מ"ב ס"ק י"ח).

שאלה: האם מותר להוליך חפץ פחות פחות מד"א, א. ברה"ר. **ב.** ברה"ר בין השמשות. **ג.** בכרמלית. **ד.** בכרמלית בין השמשות?

תשובה: א. אסור (סי' שמ"ט סעי' ה'). **ב.** לרש"י שרי ונקטי לאסור (שם ובה"ל ד"ה ואפילו). **ג.** בשו"ע אסור, ויש מתירים, ויש לדון להתיר לדבר מצוה אף לאוסרים (שם ובה"ל ד"ה ואפילו בכרמלית). **ד.** הט"ז והא"ר מתירים, ואפשר דאין להקל אלא בשעת הדחק או לדבר מצוה (שם מ"ב ס"ק י"ט).

שאלה: ר' מאיר שהילך ברה"ר הבחין בשקית מלאה אפרסקים (שנשכחה כנראה ע"י בעליה) המונחת ברה"ר, והחמה קופחת עליה, מכיון שחם עליהם שלא יתקלקלו בחמה נתלבט, א. האם יוכל לטלטלה פחות פחות מד"א למקום סמוך מוצל (ברה"ר). **ב.** והאם יוכלו לטלטלה כמה אנשים שכל א' מהם יוליכנה פחות מד"א פעם אחת?

תשובה: א. לא (סי' שמ"ט סעי' ה'). **ב.** בשו"ע סתם להתיר, וי"א דאסור, והכא חשוב דבר מצוה דהשבת אבידה ויש להקל (שם סעי' ג' ומ"ב ס"ק י"ג).

סימן ש"ג

שאלה: האם מותר לעומד ברה"י להוציא ידו לרה"י, א. ולטלטל שם חפצים שאינם צריכים לו. **ב.** ולטלטל שם

ס"ק א'). **ב.** יש אומרים דהמוציא ידו לחוץ חייב, דהוי לבדו וחשוב הנחה, וי"ח דידו בתר גופו גריר וכנ"ל (שם בה"ל ד"ה לחוץ). **ג.** העומד בחוץ חייב, והעומד בפנים אסור מדאו' משום לפני עיור לא תתן מכשול (שם ומ"ב ס"ק ז'). **ד.** לעומד בחוץ כנ"ל, ולעומד בפנים אם יכול למנעו אסור מדאו', דלא גרע ממה שמחויב למנעו, ואם אינו יכול אסור מדרבנן (שם ושעה"צ ח'). **ה.** אסור, דהרואה יאמר שנותנו לגוי ע"מ להוציאו, ואמירה לנכרי שבות (שם). **ו.** מחלוקת (שם בב"י).

שאלה: א. מהו שיעורו של המקום שחייב כשעוקר ממנו או מניח עליו. **ב.** והאם חייב כשהוא מניח בידו של חבירו שעומד ברה"ר כשהיד למטה מי"ט. **ג.** כנ"ל, למעלה מי"ט?

תשובה: א. ברה"י אף שאין בו דע"ד, וברה"ר דוקא שיש בו דע"ד טפחים (סי' שמ"ז מ"ב ס"ק ה' ולעיל סי' שמ"ה מ"ב ס"ק י"ב ושעה"צ י"ב). **ב.** חייב (שם). **ג.** מחלוקת (שם מ"ב ס"ק ח').

שאלה: האם חייב או פטור, א. בזורק ברה"ר, ונעקר חבירו ממקומו וקבלו. **ב.** כנ"ל, ורץ הוא עצמו וקבלו. **ג.** בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע. **ד.** כנ"ל, והלך החפץ ב' אמות ברה"י זה ובי' אמות ברה"י זה. **ה.** בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע. **ו.** במושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע כשהן בדיוטא אחת או בב' דיוטות. **ז.** בעקר מים או פירות מגומא שיש בו מים והניחן ברה"ר?

תשובה: א. שניהם פטורים (סי' שמ"ז מ"ב ס"ק ח'). **ב.** ספק אם חייב (שם). **ג.** פטור (שם). **ד.** חייב (שם). **ה.** פטור (שם). **ו.** בדיוטא אחת חייב, בב' דיוטות פטור (שם). **ז.** מים חייב, פירות פטור (שם).

סימן ש"ח

שאלה: היה עומד ברה"י והוציא ידו מלאה פירות לרה"ר, האם מותר, א. להחזירה לאותה חצר, כשהוציא ידו בשוגג. **ב.** כנ"ל, כשהוציא ידו מבע"י במזיד. **ג.** כנ"ל, כשהוציא ידו משחשיכה במזיד, ומהו הכרעת המ"ב בזה. **ד.** ומה הדין באופנים הנ"ל כשהוציא ידו לכרמלית. **ה.** להושיט ידו לחצר אחרת, כשהוציא ידו בשוגג?

תשובה: א. מותר (סי' שמ"ח סעי' א'). **ב.** לדעה קמייתא מחלוקת, לדעה בתרייתא אסור (שם בה"ל ד"ה וי"א). **ג.** מחלוקת, ומצדד בא"ר להקל (שם ומ"ב ס"ק ח'). **ד.** לשו"ע בכ"ג שרי להחזיר (ודלא כמ"א דמפרש דאסור במזיד), ולגר"א דינו כנ"ל (שם ומ"ב ס"ק י'). **ה.** אסור (דלא כמ"א), וי"א דהנ"מ כשהיה דעתו מתחילה לכך, דבלא"ה דינו כלאותו חצר (שם ומ"ב ס"ק ד' ושעה"צ י').

שאלה: היה עומד ברה"י והוציא ידו משחשיכה, א. לרה"י בשוגג האם מותר להחזירה לאותו חצר. **ב.** כנ"ל, כשהוציאה במזיד, ומה הדין כשעומד סמוך למוצ"ש. **ג.** לכרמלית, האם מותר להחזירה לאותו חצר?

תשובה: א. שרי (סי' שמ"ח סעי' א'). **ב.** השו"ע סתם לאסור, והביא י"א להתיר, ובא"ר מצדד לסמוך עליהם, ואף לדבריהם בסמוך למוצ"ש יש לאסור (שם ומ"ב ס"ק ח' ושעה"צ ח'). **ג.** בשו"ע כ' להתיר (כ"ה לפי הרבה אחרונים דלא כמ"א), ובבגד"א כ' לאסור (שם ומ"ב ס"ק י' ושעה"צ ט').

סימן ש"ט

שאלה: ד"א שיש לכל אדם ברה"ר, האם הוי שיעורו הן ואלכסון כשהוא, א. לאלכסון של עולם. **ב.** לריבוע של עולם (ב"י). **ג.** באר האם יש נ"מ אם מטלטל במישור או באלכסון. **ד.** באר האם יש נ"מ אם בירר לו ד"א לטלטל בהם או לא. **ה.** ומהו הכרעת המ"ב בזה.

תשובה: א. כן (ועי' להלן) (סי' שמ"ט סעי' ב'). **ב.** מחלוקת, ובשו"ע סתם דבכ"ג משערין הן ואלכסון (שם ומ"ב ס"ק ו'). **ג.** לדעה קמייתא ל"ש מישור או אלכסון, וכן לדעת הר"מ בפשוטו, ולפי"י הגר"א בדעת הר"מ כשבירר ד' אמות אסור

שאלה: האם מותר לאדם שעומד בר"ה, א. לחבר ידו לצנור שמונה תוך ג"ט לגג ולקבל מים ממנה כשהוא למעלה מעשרה. ב. כנ"ל, למטה מעשרה. ג. לקלוט מן האויר כשירו תוך ג"ט לצנור, ומהו הכרעת המ"ב בזה?

תשובה: א. אסור (סי' שני"א סעי' א'). ב. לרמב"ם שרי, ונקטי' לאסור (שם ובה"ל ד"ה או). ג. יש מחמירים, והכרעת המ"ב להקל (שם ובה"ל ד"ה תוך ג').

שאלה: היה קורא על הגג בכתבי הקודש או בשאר דברים שאינם כתבי הקודש, ונתגלגל ראשו האחד מידו לר"ה, האם גוללו אצלו, א. כשלא הגיע ל"ט התחתונים. ב. כשהגיע ל"ט התחתונים ונח על כותל משופע שרבים מכתפים עליו. ג. כנ"ל, כשאין רבים מכתפים עליו. ד. כשהגיע תוך י"ט התחתונים ולא נח. ה. כשהגיע תוך ג"ט סמוך לארץ ולא נח?

תשובה: א. גוללן (סי' שני"א סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ב). ב. אין גוללן (שם ומ"ב ס"ק י"ד). ג. מחלוקת (ואף בשאר ספרים דלדיעה המתירה הוי כרמלית) (שם בה"ל ד"ה בענין). ד. בכתבי הקודש גוללן, ובשאר ספרים אין גוללן, ויש מתירים (שם ומ"ב ס"ק ט"ו). ה. לשו"ע שרי כנ"ל, ולהגר"א אסור (שם ומ"ב ס"ק ט"ז).

סימן שני"ב

שאלה: א. הקורא בכתבי הקודש על אסקופת רה"י שהיא נדרסת, ונתגלגל רק ראש האחד מידו לרה"ר או לכרמלית, האם מותר לגוללו אצלו. ב. כנ"ל, כשהאסקופה אינה נדרסת כשנפל מידו חוץ לד"א או תוך ד"א. ג. ומה הדין כשנפל גם ראש השני לארץ לכרמלית?

תשובה: א. בשו"ע נקט להתיר, אמנם להרמב"ם ועו"ר כשנתגלגל לרה"ר אסור (סי' שני"ב סעי' א' ובה"ל ד"ה דרבים). ב. כשהאסקופה רה"י ונתגלגל לרה"ר ליכא נפקותא בזה, וכשנתגלגל לכרמלית לרמ"א אסור בכ"ג, ולמתירים בשאר דברים כש"כ בזה, והנפק"מ הוא כשהאסקופה לרה"י היא כרמלית (ואף שהיא ארוכה) ונתגלגל לרה"ר, דלדין הרז"ה אסור אף תוך ד' אמות, ולהרמב"ם תוך ד' שרי, ויש מתירין בזה אף לדין (שם בה"ל ד"ה דרבים ושע"ה צ"ה). ג. אסור (שם מ"ב ס"ק ה').

שאלה: יוס'ה קיבל מהמלמד בחיידר כפרס על שקידתו בחזרה על פרק "הכונס", משחק "יו-יו" (שהוא כמין גלגל המחובר לחוט ארוך הנכרך סביבו, ובעת המשחק אוחזים בראשו האחד של החוט, ושומטים את ראשו השני שבו הגלגל והולך למרחוק), בשב"ק עמד במרפסת ביתו (הנמצא בישוב שאינו מתוקן כדיו, והרחוב הוא "כרמלית") והשתעשע בו, תוך כדי המשחק נשמט קצהו שבו הגלגל לכיוון הרחוב (בעוד ראשו השני אחוז בידו), אביו שראה את הדבר נסתפק האם יוכל למשכו ולהחזירו. כיצד הדין, א. בהגיע לתוך אויר עשרה סמוך לקרקע. ב. בהגיע לארץ ונח שם. ג. בהגיע לתוך ג"ט סמוך לקרקע?

תשובה: א. שרי (סי' שני"ב מ"ב ס"ק ט"ו). ב. לרמ"א אסור, ויש מקילים, ומ"מ ברה"ר שלנו אין להקל (שם סעי' א' ומ"ב ס"ק ט'). ג. לשו"ע שרי, ולגר"א כנ"ל (שם מ"ב ס"ק ט"ז ובה"ל ד"ה גוללו).

שאלה: הקורא בכתבי הקודש על הגג, ונתגלגל ראשו האחד מידו, האם מותר לגוללו אצלו, א. כשלא הגיע ל"ט התחתונים. ב. כשהגיע ל"ט התחתונים (למעלה מג"ט) ונח על כותל משופע. ג. כנ"ל, ונח על זיז שאין רחב ד'. ד. כשהגיע תוך ג' סמוך לארץ. ה. כנ"ל, ונח ע"ג זיז כל שהוא?

תשובה: א. גוללו אצלו (סי' שני"ב סעי' ב'). ב. לרמב"ם אסור, ולתוס' אם מכתפין עליו אסור, ואם לאו שרי (שם ומ"ב ס"ק י"ד ובה"ל ד"ה בענין). ג. שרי (ולכא"ו היינו שאין מכתפין עליו) (שם בה"ל ד"ה אם). ד. שרי, ולהגר"א אסור (שם ומ"ב ס"ק ט"ז). ה. לכו"ע אסור (שם שע"ה צ"י).

סימן שני"ג

שאלה: א. שני בתים שבשני צדי רה"ר, באיזה אופן מותר לזרוק מבית לבית (3 תנאים). ב. ומה הדין כשזורק כלי חרס וכיוצא ב'. ג. ומה הדין כשבי' הבתים הוא בשני צדי כרמלית?

תשובה: א. 1. שעירבו או שהן של אדם אחד, ולמ"א אי"צ ודחו דבריו. 2. שהם שווים (שאין אחד גבוה מחבירו. 3. שזורק למעלה מי, ודלא כא"ר דמיקל בזה (סי' שני"ג סעי' א' ומ"ב ס"ק ג' ושע"ה צ"ג ובה"ל ד"ה ועירבו). ב. שרי אף שאינם שווים (שם). ג. שרי בכ"ג למעלה מי, ולמטה מי לדעת השו"ע אסור, וע"ל סי' שמ"ט סעי' ה' ובה"ל ד"ה (שם) ובה"ל ד"ה בכל גוונא).

שאלה: שני בתים של אדם אחד בשני צדי רה"ר, האם מותר לזרוק מזה לזה, א. כששניהם שוים למטה מי או למעלה מי. ב. כשאחד גבוה מחבירו?

תשובה: א. למעלה מי שרי, אבל למטה מי אסור, דלא כא"ר (סי' שני"ג סעי' א' ומ"ב ס"ק ג' ושע"ה צ"ג). ב. אסור אא"כ בכלים שאם יפלו ישברו (שם).

שאלה: ר' מצליח המתגורר על גדות נהר ה"חידקל", וצד אחד של ביתו בולט מע"ג הנהר, התלבט: א. באיזה אופן יוכל לשפוך בשבת מי נטילת הידים (אחר הנטילה) אל תוך הנהר. ב. ומהי הדרך להתיר ליפנות שם (בית הכסא)?

תשובה: א. ע"י שיעשה דף דע"ד וסביבו מחיצות, וישפוך דרך חור או שישפוך על דפני הבית, ולרמ"א אסור ככה"ג (סי' שני"ג סעי' א' ובה"ל ד"ה לשפוך). ב. או שיעשה מחיצות כנ"ל (והמחיצות של צניעות אינן מועילות), או שיעשה דף או קנה שיפלו עליו קודם, וכנ"ל לרמ"א (דלרמ"א לא הותר אלא מחוץ לעיר), ובכ"ז שרי לרמ"א למטה מי למתירים להחליף, וחלקו עליו האחרונים (סי' שני"ה סעי' ג' ומ"ב ס"ק ל').

שאלה: האם מותר להשתמש, א. בזיז היוצא על אויר רה"ר, למטה מי"ט. ב. כנ"ל, למעלה מי"ט ואין רחב ד' בכלים הנשברים (ב"י). ג. כנ"ל, למעלה מי"ט ורחב ד' בכלים הנשברים. ד. כנ"ל, למעלה מי"ט ורחב ד' בכלים שאינם נשברים. ה. בזיז היוצא על אויר כרמלית למעלה מי"ט ואין רחב ד' בכלים שאינם נשברים. ו. בגג שרחב ד"ט בכלים שאינם נשברים?

תשובה: א. אסור אף שחלון הבית פתוח לו (ואף שיש סוברים דלפוסקים דחורי רה"י המפולשים לרה"ר למטה מי נמי הוי חורי רה"י, מ"מ הכא יש להחמיר, דיש סוברים דהכא לכו"ע לא הוי חורי רה"י, שע"ה צ"ז) (סי' שני"ג סעי' ב' ומ"ב ס"ק ח'). ב. שרי, ושי' רש"י דבכ"ג אסור בפחות מדע"ד, ובשו"ע לא פסק כן (שם מ"ב ס"ק ט' וסעי' ג' ומ"ב ס"ק ט"ו). ג. לשו"ע אסור אא"כ חלון הבית פתוח לו בתוך שלושה, ולהכרעת הגר"א שרי מ"מ (שם ומ"ב ס"ק ח' ובה"ל ד"ה וחלון). ד. לשו"ע אסור מ"מ דשמא יפול לרה"ר ויביאו, ושי' התוס' ועו"ר דשרי כנ"ל (שם סעי' ג' ובב"י, ועיי' בה"ל ד"ה בין רחב). ה. שרי (שם בשו"ע). ו. שרי (שם בהגה"ה ובה"ל ד"ה ודוקא).

שאלה: שני זיזים שבולטים לר"ה למעלה מי זה למטה מזה, והם של שני אנשים, האם מותר להשתמש בהן, א. כששניהם דע"ד. ב. כשאין בשניהם דע"ד. ג. כשהתחתון יש בו דע"ד ובעליון אין דע"ד. ד. כשהעליון יש בו דע"ד והתחתון אין בו דע"ד?

תשובה: א. בשו"ע פסק לאסור בין בעליון ובין בתחתון, ובלבוש מיקל בתחתון (סי' שני"ג סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ב). ב. שרי בשניהם (שם). ג. אם אין בו כלל דע"ד שרי, וביש בו בצירוף החלון שרי בעליון רק כנגד החלון, ובצדי החלון אסור, וה"ה שאסור התחתון, וללבוש כ"ש הכא דשרי בתחתון (שם ובה"ל ד"ה ובעליון ומ"ב ס"ק י"ד). ד. אוסרין אלו על אלו, ויש מקילים (שם מ"ב ס"ק י"ב).

סימן שני"ד

שאלה: האם מותר או אסור למלאות מים מבור שברה"ר לרה"י, א. כשהבור עצמו עומד תוך ד"ט לרה"י. ב. כשהבור עצמו רחוק ד"ט מרה"י והחוליא ממעט מן השיעור. ג. כשהבור רחוק ד"ט מרה"י והחוליא גבוה י'. ד. כנ"ל, כשהבור והחלון עומדים בדיוטא אחת. ה. כנ"ל (אות ג'), כשהחלון שברה"י אין גבוה י"ט מקרקע רה"ר?

תשובה: א. שרי, והיינו שהבור הוא רה"י (סי' שני"ד סעי' א'). ב. שרי אא"כ החוליא גבוה פחות מג' דאז חשיבא כרה"ר (שם שע"ה צ"א). ג. שרי כשהחלון ג"כ גבוה י', והיינו כשעומד בביתו (שם ומ"ב ס"ק ח', ועיי' לעיל סי' שמ"ו מ"ב ס"ק ו' ושע"ה צ"ז וכאן מ"ב ס"ק ד'). ד. אסור (שם בה"ל ד"ה אלא). ה. אסור (שם במ"ב ס"ק ח').

שאלה: בור ברה"ר וחוליא סביבו, באיזה אופן מותר למלאות ממנו לרה"י, א. כשאין החוליא גבוה י' (כי אם בצירוף הבור). ב. כשהחוליא גבוה י'. ג. ומה הדין כשהבור והחלון עומדים בדיוטא אחת?

תשובה: א. כשאין הבור רחוק ד"ט מרה"י (ופעמים שהחוליא מצטרפת לד"ט כגון שהיא פחות מג"ט) (סי' שני"ד סעי' א' ושע"ה צ"א). ב. אם החלון שעומד בו גבוה י' שרי לעמוד שם ולמלאות מן הבור אף שרחוק יותר מד"ט, והיינו שאין הדלי עובר לעולם בתוך אויר רה"ר (ואם כרמלית ביניהם עיי' פמ"ג, שע"ה צ"ה) (שם ומ"ב ס"ק ח'). ג. אסור למלאות כשמפסיק ד"ט ביניהם (שם בה"ל ד"ה אא"כ).

סימן שני"ה

שאלה: האם צריך לעשות תיקון, ואיזה תיקון צריך לעשות, א. למלאות מים בגוזזטרא שהיא למעלה מן המים כשחלון פתוח לה מן הבית בתוך ג' טפחים, ובאיזה מקום מעמיד התיקון. ב. לשפוך מים על דופני הבית שהיא למעלה מן המים. ג. למלאות מים בספינה שהיא תוך י"ט מעל המים. ד. למלאות מים בספינה שגבוהה י"ט מעל המים. ה. לשפוך מים מן הספינה לים?

תשובה: א. צריך תיקון, והיינו שיעשה מחיצה גבוה י' טפחים סביבה או סביב הנקב כשיש בו דע"ד טפחים וימלא דרך הנקב, ויעמיד המחיצה או תחת הגוזזטרה ומחובר אליה או בסמוך למים, ובשו"ע מתיר גם על גבה, וי"ח, ולכתחילה נכון להזהר בזה (סי' שני"ה סעי' א' ומ"ב ס"ק ה'). ב. מחלוקת אם שרי (שם בה"ל ד"ה לשפוך). ג. צריך תיקון, ובזה סגי שיוציא לה דף דע"ד טפחים וימלא דרך נקב שעושה בה, וי"ח דגם בזה צריך תיקון מחיצות כנ"ל (שם בה"ל ד"ה ואינו צריך). ד. סגי להוציא לה זיז כל שהוא, ולשו"ע צריך למלאות דרך הנקב, והסכימו האחרונים דאי"צ למלאות דרך נקב, וי"א דתלוי בפלוגתא אם שרי להחליף ברשויות דרבנן (שם ובה"ל ד"ה אויר). ה. סגי ששופך על דפני הספינה (שם ומ"ב ס"ק י"ג).

שאלה: ב' ספינות זו אצל זו ואין גבוהין מן המים י"ט, האם מותר לטלטל מזו לזו, א. כשקשורות זו בזו, והן של אדם אחד. ב. כנ"ל, והן של ב' בנ"א כשעירבו ביניהם וכשלא עירבו. ג. כשאין קשורות זו בזו, והן של אדם אחד. ד. כנ"ל, והן של ב' בנ"א?

תשובה: א. שרי (סי' שני"ה סעי' א' בהגה"ה). ב. כשעירבו שרי, וכשלא עירבו אסור (שם). ג. מחלוקת (שם ומ"ב ס"ק י"ז). ד. אסור לכו"ע (שם).

שאלה: גוזזטרא שהיא למעלה מן המים, האם מותר למלאות מים מן הים לגוזזטרא, א. כשאין חלון פתוח מן הבית לגוזזטרא. ב. כשהחלון פתוח מן הבית לגוזזטרא תוך ג"ט, ומה הדין כשהוא מרוחק יותר מג"ט. ג. וכשצריך לעשות מחיצה היכן מעמיד המחיצה, ומהו הכרעת המ"ב בזה?

תשובה: א. שרי (סי' שני"ה סעי' א' ובה"ל ד"ה וחלון, ועיי' שע"ה צ"ג). ב. אם סמוך בתוך ג"ט אסור, וכשרחוק ג"ט שרי

(שם מ"ב ס"ק ב' ושעה"צ ג'). ג. או מעל הגוזזטרא או תחתיה (וכן בנקב שיש בו דע"ד מעליו או תחתיו) או ע"ג המים, וי"ח דל"מ לעשותה ע"ג הגוזזטרא, ולכתחלה בוודאי נכון להזהר (שם ומ"ב ס"ק ד' ה').

שאלה: ההולך בספינה באיזה תיקון מותר לו למלאות מים מן הים לספינה, א. כשהוא בתוך י"ט מעל פני המים. ב. כשהוא למעלה מ"ט מעל פני המים?

תשובה: א. עושה לו דף דע"ד ועושה בו נקב וממלא דרך הנקב, וי"א דבעינן גם בזה לעשות מחיצות כמו גבי גוזזטרא, וכן הכריע הא"ר לדינא, ומ"מ הנוהג כש"ע אין למחות בידו (סי' שני"ה סעי' א' ובה"ל ד"ה ואינו צריך). ב. סגי בהיכר זיו, ובש"ע איתא דעושה נקב בזיו וממלא דרך שם, והאחרונים הסכימו דאי"צ לזה, ולדעת הגר"א לסוברים דאסור להחליף מרשויות דרבנן דרך מקום פטור, גם הכא אסור וצריך תיקון הנ"ל (שם ומ"ב ס"ק י"ב ובה"ל ד"ה אור).
 ג. כשהוא למעלה מ"ט מעל פני המים, וי"א דבעינן גם בזה לעשות מחיצות כמו גבי גוזזטרא, וכן הכריע הא"ר לדינא, ומ"מ הנוהג כש"ע אין למחות בידו (סי' שני"ה סעי' א' ובה"ל ד"ה ואינו צריך). ב. סגי בהיכר זיו, ובש"ע איתא דעושה נקב בזיו וממלא דרך שם, והאחרונים הסכימו דאי"צ לזה, ולדעת הגר"א לסוברים דאסור להחליף מרשויות דרבנן דרך מקום פטור, גם הכא אסור וצריך תיקון הנ"ל (שם ומ"ב ס"ק י"ב ובה"ל ד"ה אור).

שאלה: ב' ספינות זו אצל זו, באיזה אופן מותר להושיט או לזרוק מזו לזו, א. כשאין גבוהין מן המים י"ט כשהן של אדם אחד או של ב' בני"א. ב. כשגבוהין מן המים י"ט?

תשובה: א. לרמ"א אסור א"כ קשורות באופן שלא יפרדו, ואין מפסיק ביניהם ד"ט, ובב"ב בני"א צריכים לערב, וי"א דבשל אדם אחד אי"צ לקשור, ובב"ב בני"א צריכים לקשור ולערב (סי' שני"ה סעי' א' ומ"ב ס"ק י"ז). ב. ברמ"א איתא דאי"צ לקשור, ובב"ב בני"א צריכין לערב, ובבית מאיר פליג דל"מ עירוב כשאין קשורות, ולמ"א לא בעינן עירוב לסוברים דמותר להחליף ברשויות דרבנן, והרבה חולקים עליו (שם ומ"ב ס"ק כ' ובה"ל ד"ה וצריכים). ולענין איסור הושטה מרה"י לרה"י דרך רה"ר (והכא בכרמלית אסור מדרבנן), למ"א שרי בכ"ג למעלה מ"י, ולא"ר וב"מ הכא מייירי כשאין בדיטא אחת, ובזורק לכ"ו"ע ליכא איסור הושטה (שם מ"ב ס"ק י"ט ושעה"צ י"ז).

שאלה: א. באיזה אופן הותר לפנות בבית הכסא שעל פני המים. ב. ומה הדין כשעשה תיקון כדי שיוכל לפנות ונשבר בשבת, ומדוע?

תשובה: א. או דעושה לה מחיצה תלויה ובלבד שעשויה להתיר ולא לצניעות בעלמא, או שיעשה שיתגלגל מכוחו ולא יבוא להדיא למים, כגון שעושה לה דף פחות מג"ט סמוך לביה"כ, או באופן שהצואה נופלת על צידי הכותל ומשם מתגלגלת למים (סי' שני"ה סעי' ב'). ב. שרי משום כבוד הבריות שיוכלו להפנות (שם).

שאלה: האם מותר לפנות בבית הכסא שכולט חוץ לחומת העיר, א. למטה מ"ט ולא היתה שם צואה מבע"י, ואיזה תיקון מועיל בו. ב. והאם מהני בו מחיצה תלויה, ומדוע. ג. למעלה מ"ט. ד. כשיש שם צואה מבע"י. ה. ומה הדין בבה"כ העומד בין שני בתים, האם מותר לפנות בו כשמושב בה"כ שייך לכ"א לבדו לכתחילה ובדיעבד. ו. כנ"ל, כשמקום המושב שייך לשותפים?

תשובה: א. כשנופל בחפירה שיש בה יותר מבית סאתיים, אסור. והתיקון לזה שיעשה דף או קנה שנופלת הצואה עליו, ומשם מתגלגלת לכרמלית (סי' שני"ה סעי' ג'). ב. לא, דלא התירו מחיצה תלויה אלא במים (שם). ג. לרמ"א תליא בפלוגתא אם מותר להחליף דרך מקו"פ ברשויות דרבנן, ולהגר"א ועוד אחרונים הכא שלא נח לכ"ו"ע אסור (שם ומ"ב ס"ק ל'). ד. י"א דשרי כשהצואה נופלת קודם על מקום הצואה שאינה רחבה ד' ואע"פ שאין גבוהה ג', וי"א דאין מקו"פ בכרמלית (שם ומ"ב ס"ק ל"א ל"ב). ה. ברמ"א פסק לאסור, וכ"פ בש"ע לקמן, ודעת הבית מאיר להקל כשהמקום שהצואה נופלת עליו גבוה ג' ואין רחב ד', ובדיעבד כששכח ולא תיקן שרי, דגדול כבוד הבריות (שם ובה"ל ד"ה וע"ל). ו. שרי (שם מ"ב ס"ק ל"ד).

שאלה: איזה תיקון צריך לעשות בבית הכסא, א. שעל פני המים. ב. שכולט למטה מ"ט חוץ לחומת העיר שיש בה יותר מב"ס, ומה הדין כשהיה שם צואה מבע"י. ג. כשהחפירה שתחתיה היא רשות השותפין, לכתחילה. ד. מן הספינה לים? **תשובה:** א. או שיעשה מחיצות סביבות ביה"כ (לא אלו של

צניעות), או שיעשה דף בתוך ג' לנקב, ולרמ"א להלן סי' שני"ז סעי' ג' אסור כוחו בכרמלית בתוך העיר (סי' שני"ה סעי' ג' וסעי' א' ובה"ל ד"ה לשפוך). ב. דוקא דף שיפול עליו תחילה. וכשהיה שם צואה ואינה רחבה דע"ד יש מתירים, ויש אוסרין דאין מקו"פ בכרמלית (שם סעי' ג' ובהגה"ה ומ"ב ס"ק ל"ב ל"ג). ג. ע"י דף שרי, ונחלקו אם שרי ע"י שיש שם צואה שגבוהה ג' ורחבה דע"ד, דהרמ"א הסכים לאסור, והבית מאיר מסיק דיש לסמוך להקל (שם בהגה"ה ומ"ב ס"ק ל"ג ובה"ל ד"ה וע"ל). ד. אם היא רה"י אסור אלא ע"י מחיצות או דף, ואם היא כרמלית שרי (שם בהגה"ה ומ"ב ס"ק ל"ט).

שאלה: שתי גוזזטראות זו למעלה מזו, האם צריך לעשות עירוב ביניהן כדי למלאות מים מן הנהר, א. כשמשוכות זו מכנגד זו מעט ואינן רחוקות ד"ט, ויש ביניהן יותר מגובה י' אמות, ועשתה אחת מהן מחיצה בשותפות. ב. כנ"ל, כשרחוקות ד"ט. ג. כנ"ל (אות א'), ועשו שתיהן מחיצה בשותפות. ד. כנ"ל (אות א'), ועשתה אחת מהן לבדה בשלה. ה. כנ"ל (אות ד'), כשהעליונה מכוונת ממש כנגד התחתונה, כשיש ביניהן אור י"ט וכשאין ביניהן אור י"ט?

תשובה: א. אסור (סי' שני"ה סעי' ה'). ב. שרי (שם) ג. שרי, כל אחת במחיצה שאצלה, וי"ח (שם ושעה"צ ל"ד). ד. שרי לה (שם). ה. לש"ע כנ"ל, ולרמב"ם כשאין ביניהן עשרה אסורות, וכשיש ביניהן עשרה: כשעשתה התחתונה שתיהן אסורות, וכשעשתה העליונה העליונה מותרת, וכשנתתפה התחתונה במחיצת העליונה אף העליונה אסורה בשלה, וכשעשתה כ"א לעצמה שתיהן מותרות (שם ומ"ב ס"ק מ"ח ושעה"צ ל"ג, ועי' ברמב"ם פ"ד מה' עירובין הכ"ה).

שאלה: שתי גוזזטראות שע"פ המים ומשוכה זו מכנגד זו מעט, א. באיזה אופן מותר להם לדלות מים בלא עירוב. ב. ובאיזה אופן אסור להם לדלות מים בלא עירוב?

תשובה: א. כשאינה משוכה ד"ט ועשו לאחת מהן מחיצה בשותפות, בעינן שיעשו גם בשל חברתה, וכ"ש שאם עשתה לעצמה דשרי. ב. אבל כשלא עשו לחברתה אסורין.

סימן שני

שאלה: האם מותר, ובאיזה אופן מותר למלאות מים מאמת המים שעוברת בחצר עמוקה י' ורחבה ד', א. כשנכנסת מצד האחד ויוצאת מצד האחר. ב. כשאינה נמשכת לחוץ ומדוע. ג. כשהנקבים שהאמה נכנסת ויוצאת בהם אינם רחבים ג' ומדוע. ד. כשהנקבים מצד אחד אינם רחבים ג' ומצד השני הוא רחב ג'?

תשובה: א. אסור, והתיקון לעשות לה מחיצה בכניסתה וביציאתה, ויהיה טפח ממנה משוקע במים (סי' שני"ז סעי' א'). ב. שרי, דאינה חולקת רשות לעצמה, ומחיצות רה"י הווי מחיצות לה (שם מ"ב ס"ק א' וסעי' ב' מ"ב ס"ק י', ועי' ב"י ד"ח). ג. שרי, דאמרינן לבוד (שם סעי' א' ובהגה"ה). ד. במ"ב כתב דנראה דשרי, וכדלעיל אות ב' (שם מ"ב ס"ק ט').

שאלה: איזה שם רשות יש לאמת המים, א. שעוברת בחצר, ועמוקה י' ורחבה ד'. ב. כנ"ל, כשאין עמוקה י' או שאינה רחבה ד'. ג. ברה"ר, כשעמוקה עשרה ואין רחבה ד'. ד. כנ"ל, כשאין עמוקה עשרה ואין רחבה ד'?

תשובה: א. כרמלית (סי' שני"ז סעי' א' ומ"ב ס"ק ב'). ב. רה"י (שם, ועי' סי' שני"ה סעי' ג' בהגה"ה). ג. לבאר היטב הוי רה"ר, ולמ"ב פשיטא דהוי מקום פטור (שם שעה"צ ג'). ד. רה"ר (שם).

שאלה: חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה, האם מותר למלאות מים ממנו לחצר או להכניס לבית, א. כשאינו במילואו ואין בפרצה יותר מ"י אמות. ב. כשנפרצה במילואה או שיש בפרצה יותר מ"י אמות כשנשארו במקום שנפרץ גידודים גבוהים י' והמים מכסים אותו, והאם מותר לטלטל בחצר (ב"י). ג. כנ"ל, ועשו מחיצה גבוהה י' על המים. ד. כנ"ל

(אות ב'), ולא נשאר גידודים, והאם מותר לטלטל בחצר כשהלשון אינו עמוק י"ט וכשעמוק י"ט?

תשובה: א. שרי (סי' שני"ז סעי' ב'). ב. בש"ע פסק דשרי למלאות לחצר ולטלטל בה, ולא ימלא לבית, ובב"י י"א דאסור למלאות, ורק לטלטל שרי (ריצב"א), וי"א דאף לטלטל אסור וכדלהלן שאין הלשון עמוקה י"ט (השר מקוצי) (שם). ג. שרי כשממעט רוחב הפירצה מעשרה (שם ומ"ב ס"ק י"ד). ד. אסור למלאות לחצר לכ"ו"ע, וכשהלשון אינו עמוק י"ט אסור לטלטל בחצר, וכשהוא עמוק י"ט שרי (שם ומ"ב ס"ק ט"ז).

שאלה: חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה, האם מותר למלאות ממנו מים ולטלטל בחצר או להכניסם לבית, א. כשאין בפרצה יותר מ"י. ב. כשנפרצה במלואה, או שיש בפרצה יותר מ"י כשנשארו גידודים גבוהים י'. ג. כנ"ל, כשלא נשאר גידודים גבוהים י'?

תשובה: א. שרי (סי' שני"ז סעי' ב'). ב. שרי לחצר ולא לבית, וי"ח דאסור אף לחצר (שם ובה"ל ד"ה מותר). ג. אסור אף לחצר (שם).

שאלה: בעת סופת הגשמים נוצרה בערב שבת שלולית מים רחבה ועמוקה, שחלק ממנה פרץ את גדר אחת החצרות וחדר לתוכה, מאחר זרימת המים בברזי השכונה הופסקה עקב הסופה, הסתפקו בני הבית, א. באיזה אופן יוכלו למלאות בשבת מים מהשלולית ולהכניס לביתם. ב. ובאיזה אופן אסור למלא מהם אפי' בחצר?

תשובה: א. כשלא נפרץ יותר מ"י ואינו פרוץ במלואו (סי' שני"ז סעי' ב'). ב. כשנפרץ כנ"ל וליכא מחיצה אף מתחת המים, ולריטב"א אף שיש גודודים תחת המים אסור (שם ובה"ל ד"ה מותר).

שאלה: בני משפחת זעפרנוביץ שישבו בסוכתם בשבת חוהמ"ס, גילו שקערת המים המשמשת למי נטילת הידים (המשומשים) התמלאה על גדותיה, אחד הבנים (שהתעצל לשאתה לבית ולשפכה בכיור) הציע שניתן לשפוך המים בחצר (שעל ידי הסוכה) הסמוכה לרחוב. אבי המשפחה העיר שמכיון שאין להם גומא בחצר היכולה לקלוט מים (עוקה), יתכן שהדבר אסור, א. באיזה אופנים הדבר אכן אסור. ב. ומהם האופנים שהדבר מותר?

תשובה: א. כשאין בחצר דע"ד אמות (ועדיין ימות החמה שלא התחילו הגשמים) והרחוב הוא רה"ר, ולרמ"א אף שהרחוב כרמלית. ב. בהיפך מהנ"ל.

סימן שני

שאלה: האם מותר לשפוך מים בחצר שהיא סמוכה לרה"ר בימות החמה או בימות הגשמים, א. כשפחותה מד"א על ד"א, ותחתית החצר בנויה בטוב, והמים לא יזובו מהחצר לרה"ר. ב. כשהמים שנשפכין בתוך החצר יורדין תחת כותל החצר לרה"ר, כשרחבה ד"א וארכה ד"א. ג. כנ"ל, כשרחבה ב' אמות וארכה ח' אמות (ב"י), ומהו ההלכה למעשה. ד. כנ"ל, כשאין בחצר דע"ד ועשה לה גומא שחללה מחזקת סאתיים. ה. כנ"ל (אות ד'), ולא עשה לה גומא?

תשובה: א. מותר (סי' שני"ז סעי' א' ובה"ל ד"ה חצר). ב. מותר (שם סעי' א'). ג. לרמב"ם חשיב כאין בה דע"ד ואסור, ובש"ע פסק להתיר (שם ובה"ל סעי' ב' ד"ה ולהרמב"ם). ד. שרי, ועי' ב"י ד"א דבימות החמה אסור יותר משיעור העוקה (שם). ה. בימות החמה אסור, ובימות הגשמים שרי.

שאלה: האם מותר לשפוך מים בחצר שהיא פחותה מד"א על ד"א כשפתוחה, א. לרה"ר. ב. לכרמלית. ג. לחצר שאינה מעורבת?

תשובה: א. בימות החמה אסור (סי' שני"ז סעי' א'). ב. לש"ע שרי, ולרמ"א אסור, ואף בזה"ז דאין מצוי רה"ר, ומ"מ בכרמלית של חוץ העיר שרי (שם וסעי' ג' בהגה"ה ומ"ב ס"ק כ"ד). ג. לכ"ו"ע שרי (שם).

שאלה: האם מותר לשפוך מים בביב שמכוסה ד"א במשך ר"ה, א. כשאין בו דע"ד. ב. כשיש בו דע"ד ועשויה כעין רצפה של אבנים, ומהו ההלכה למעשה. ג. כנ"ל, כשעשויה של עץ (ב"י)?

תשובה: א. אסור, ולרשב"ם סגי באורך ד' (סי' שני"ז סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ז, ועי' בב"י). ב. כשמרוצף באבנים קטנים שיש הרבה עפר ביניהם, בשו"ע כ' בסתם להתיר, ודעת הרמב"ם לאסור לשפוך לביב, ונקטינו להקל (שם ומ"ב ס"ק כ"א). ג. בשו"ע פסק לאסור, ולרשב"ם שרי (שם ובב"י).

שאלה: האם מותר לשפוך מים בביב שאין מכוסה ד"א שסמוכה, א. לכרמלית בתוך העיר שיש בה רה"ר. ב. כנ"ל, כשהצינור למעלה מ"י. ג. לכרמלית בתוך העיר בזה"ז לסוברים דל"ל רה"ר. ד. כרמלית, מחוץ לעיר. ה. לחצר שאינה מעורבת?

תשובה: א. לשו"ע שרי, וברמ"א הכריע לאסור (סי' שני"ז סעי' ג' ומ"ב ס"ק כ"ד וכ"ט). ב. שרי (שם בהגה"ה). ג. לרמ"א אסור (שם). ד. שרי (שם). ה. שרי (שם).

סימן שנ"ח

שאלה: מהו שיעור הקרפף שהתירו חכמים לטלטל בתוכה יותר מד"א, א. כשהוקף לדירה. ב. כשלא הוקף לדירה. ג. כנ"ל, כשארכו יותר ממאה אמה?

תשובה: א. אפי' כמה מילין שרי (סי' שנ"ח סעי' א'). ב. עד בית סאתיים (שם). ג. כשארכו כפול מרחבו ועוד אמה אף שהוא בית סאתיים אסור, ובפחות מבית סאתיים שרי (שם ומ"ב ס"ק י"ב, ועי' שעה"צ י"ד).

שאלה: האם חשיב הוקף לדירה, א. סתם עירות. ב. סתם קרפפות שלנו. ג. קרפף שהוא סמוך לביתו, ומה ההלכה למעשה בזה. ד. פסי ביראות. ה. דירת בהמה?

תשובה: א. מן הסתם הוקפו לדירה (והיינו שמתחילה בנו הבתים ואח"כ הקיפו בחומה) (סי' שנ"ח סעי' א' בהגה"ה ומ"ב ס"ק י"ג). ב. י"א דסתמן הוקפו לדירה, ואי"ז כלל, ויש לראות בכל מקום ובכל זמן לפי המנהג (שם ומ"ב ס"ק ט"ו). ג. כשבנה בית וקודם שפתח פתח לקרפף הקיפו, נחלקו אם חשיב הוקף לדירה, ונקטי' דלא חשיב הוקף לדירה (שם ומ"ב ס"ק י"ז י"ח). ד. מחלוקת, ומ"מ מותר לשתות מן הבור (שם בה"ל ד"ה לדירה). ה. דיר חשוב הוקף לדירה, ונחלקו בראשונים, די"א דדוקא כשיש שם דירה לרועה, ודעת רש"י ועוד ראשונים דהיינו משום דהרועה נכנס שם תדיר, והרשב"א כ' דהוא משום דדירת בהמה חשיב דירה, וכ"מ ברמב"ם, וצ"ע למעשה (שם בבה"ל).

שאלה: קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה, מה יעשה כדי שיחשב הוקף לדירה (ג' אפשרויות)?

תשובה: א. שיפרוץ בו יותר מעשר אמות, ויגדור בו לדירה לפחות בשיעור שימעט לעשר. ב. או שיפרוץ אמה ויבנה לדירה, ויפרוץ ויבנה עד שישלים ליותר מעשר. ג. וי"א דמועיל שיניח עפר משני צידי הכותל ברוחב ד"ט ובגובה פחות מ"ט בשיעור דיותר מעשר אמות, באופן שע"ז יתמעט הכותל מ' טפחים, ואח"כ יסלקן לדירה (סי' שנ"ח סעי' ב').

שאלה: האם חשיב הוקף לדירה, א. כשהקיפו מתחילה ואח"כ בנה הבית. ב. כשהקיף מתחילה וחשב אז בתחילה שיבנה בו אח"כ בית. ג. כשפתח חלון מביתו ואח"כ הקיף. ד. כשהקיף הקרפף מג' רוחותיו, וברוח רביעית העמיד בית ופתח בו פתח. ה. באופן הנ"ל (אות ד') ונפלה מחיצה החיצונה של הבית ונשאר מחיצה הפנימית. ו. כשהיה מכבר פרוץ עשר, והרחיב הפירצה שיהא יותר מעשר מעט, וחזר וגדר (למה שהרחיב) לשם דירה?

תשובה: א. לא, ולרמב"ם מהני אם חשבו להיקף דירה אף אם

אם לא בנה בו דירה (סי' שנ"ח סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ט ושעה"צ כ"א). ב. במ"ב מצדד להקל דחשיב הוקף לדירה, אף דבפמ"ג והגר"ז משמע דלא חשיב הוקף לדירה (שם). ג. אף דיש מהאחרונים שכתבו בזה להקל, בבה"ל ובפמ"ג נשאר בזה בצ"ע, והיינו דוקא שנעשה להשתמש דרך שם ולא רק לאורה (שם בה"ל ד"ה או). ד. מצדד בפמ"ג דחשיב הוקף לדירה (שם בה"ל ד"ה ואח"כ). ה. ל"ח הוקף לדירה (שם בה"ל ד"ה מביתו). ו. שפיר דמי (שם מ"ב ס"ק כ"ו, ועי' שעה"צ כ"ו).

שאלה: קרפף שהוא יותר מב"ס האם מתמעט ע"י, א. שנטע בו אילנות. ב. שחופר בו בור. ג. עמוד גבוה י"ט ורחב ג"ט בסמוך לכותלי הקרפף או באמצע. ד. עמוד שאינו גבוה י"ט או שאינו רחב ג"ט. ה. שבנה עוד מחיצה לפני מחיצה הראשונה סמוך לג"ט. ו. כנ"ל, ומתמעט רק בצירוף החלל שיש בין כותל הישן לכותל החדש?

תשובה: א. אינו מיעוט (סי' שנ"ח סעי' ד'). ב. מחלוקת, ונקטי' דאינו ממעט ואף שעמוק י' ורחב ד' (והיינו כבור של מים שנצרך לו כששוהה שם, או אף כבור ריק שחופרו להטמין שם חפציו) (שם ומ"ב ס"ק מ"ד ובה"ל ד"ה וה"ה ושעה"צ מ"א). ג. ממעט, ולר"מ באמצע אינו ממעט, ונקטי' להקל (שם סעי' ה' ומ"ב ס"ק מ"ה ושעה"צ מ"ד). ד. אינו ממעט (שם ומ"ב ס"ק מ"ז). ה. אם ע"י עובי הכותל נתמעט שפיר ממעט (שם סעי' ו' ומ"ב ס"ק נ"ב). ו. אינו ממעט (שם).

שאלה: בנה מחיצה לפני מחיצה הראשונה לבטלה, האם חשיב ע"י מוקף לדירה, א. כשלא הרחיקה מהראשונה ג"ט. ב. כשהרחיקה מהראשונה ג"ט באורך של יותר מעשר, ומה הכריע המ"ב בזה. ג. כנ"ל, כשמשוך כותל החדש נגד כל כותל הישן. ד. כנ"ל (אות ב'), כשהרחיקה מהראשונה יותר מ"אמות?

תשובה: א. לא (סי' שנ"ח סעי' ו'). ב. מחלוקת, והמיקל לא הפסיד (שם ובה"ל ד"ה באורך). ג. כשהרחיקה שפיר דמי לכו"ע (שם). ד. לא מהני (שם).

שאלה: קרפף שהוא יותר מב"ס האם מתמעט ע"י שטח טיט על מחיצות הראשונות, א. באופן שאם תינטל מחיצה הראשונה ראויה לעמוד בפני"ע, ומה שיעור הטיט שצריך לטוח. ב. באופן שאם תינטל מחיצה הראשונה אין ראוי לעמוד בפני"ע, ומהו ההלכה למעשה בזה. ג. כנ"ל, כשטח הטיט בעת בניית הכותל?

תשובה: א. הוי מיעוט, ולענין שיעורו: בס' גאון יעקב מסתפק אם סגי ברחב משהו או רוחב ד', והכרעת המ"ב דבעי גובה י' ורחב ג' (סי' שנ"ח סעי' ז' ומ"ב ס"ק נ"ד ובה"ל ד"ה הוי). ב. לשו"ע אינו ממעט, וי"ח, והכרעת המ"ב דיש להקל לעת הצורך (שם ומ"ב ס"ק נ"ה). ג. ממעט (שם בה"ל ד"ה הוי).

שאלה: האם מותר לטלטל בקרפף שהוא יותר מב"ס שהוקף לדירה, א. כשנטע בכלו אילנות ונטען מעורבים. ב. כשזרע ברובו זרעים, כשאין בשטח הזריעה ב"ס. ג. כנ"ל, לאחר שהוציאו הזרעים. ד. כשזרע במיעוטו זרעים, כשיש בשטח הזריעה יותר מב"ס. ה. כנ"ל, כשאין בשטח הזריעה אלא ב"ס. ו. ומה הדין בעיר המוקפת חומה, כשמקום הזרוע גדור במחיצות וכשאינו גדור במחיצות?

תשובה: א. שרי (סי' שנ"ח סעי' ט'). ב. אסור (שם ומ"ב ס"ק ס"ח). ג. בבה"ל נסתפק בזה ומצדד להחמיר (שם בה"ל ד"ה הזרעים). ד. אסור (שם). ה. שרי (שם). ו. מחלוקת, וכשמקום הזרוע מוקף במחיצות מצדד בבה"ל דאסור לטלטל בו, וכ"כ בבית מאיר, ודלא כמור וקציעה (שם בה"ל ד"ה אבל).

שאלה: מי שיש לו גינה והגינה הוא רוב החצר, האם מותר לטלטל, א. בתוך החצר והגינה כשאין בכל שטח החצר אלא ב"ס או פחות ממנה. ב. כנ"ל, ממנו ומן החצר לבית או להיפוך. ג. כנ"ל (אות ב'), לאחר שנטלו הזרעים. ד. בתוך החצר והגינה, כשיש בכל שטח החצר יותר מב"ס?

תשובה: א. שרי (סי' שנ"ח סעי' ט' וסעי' י' ומ"ב ס"ק ע"ו). ב. אסור, ועי' ב"י ד"ח דלא אסור אלא בשל שני בנ"א (שם סעי' י'). ג. בבה"ל מצדד להקל בזרע בחצר שהוקף לדירה,

דלאחר שנעקר הדרא לקמייתא, בצירוף מה שנסתפק הרא"ש מתחילה דאין איסור כלל בפחות מבית סאתיים (שם סעי' ט' ובה"ל ד"ה הזרעים). ד. אסור (שם סעי' י').

שאלה: מי שיש לו גינה בחצירו והגינה הוא מיעוט החצר, האם מותר לטלטל, א. בתוך החצר כשיש במקום הזרוע יותר מב"ס. ב. בתוך החצר כשיש במקום הזרוע ב"ס. ג. מהגינה לבית או מהחצר לבית כשיש במקום הזרוע ב"ס. ד. כנ"ל, כשיש במקום הזרוע פחות מב"ס?

תשובה: א. אסור (סי' שנ"ח סעי' י'). ב. שרי (שם סעי' ט' י' ומ"ב ס"ק פ"ב). ג. מהגינה אסור, ומהחצר בשו"ע משמע דשרי, ויש אוסרים (שם סעי' י' ומ"ב ס"ק פ"ג). ד. מחלוקת, ובזה מהחצר לבית בוודאי אין להחמיר (שם מ"ב ס"ק פ"ג).

שאלה: קרפף שהוא יותר מב"ס שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, האם מתבטל הדירה, א. כשראוים לשתיית אדם, כשרוחב הבור הוא יותר מסאתיים. ב. כנ"ל, כשנתמלא כל החצר מים. ג. כנ"ל (אות א') וראוין לכביסה או לשתיית בהמה, ומהו הכרעת המ"ב?

תשובה: א. אין מתבטל (סי' שנ"ח סעי' י"א). ב. אין מתבטל, ודלא כהראב"ד (שם מ"ב ס"ק פ"ז ושעה"צ פ"ד). ג. מחלוקת, וכ' בשעה"צ דנראה שיש להקל (שם מ"ב ס"ק פ"ה ושעה"צ פ"א).

שאלה: קרפף שהוא יותר מב"ס שהוקף לדירה, ונכנסו בו מים עכורים מאד, האם מותר לטלטל בחצר, א. כשנתפשט ברובו, ועמוק י"ט בשפתו, והאם מותר לטלטל בתוך המים. ב. כנ"ל, כשמתחלה מדרון המתלקט י' מתוך ה' אמות כשלבסוף ירד המדרון לעומק י"ט. ג. כנ"ל, ואין בעמקם י"ט, ומהו הכרעת המ"ב. ד. כנ"ל כשאין בעמקם ג"ט. ה. כשנתפשט במיעוטו?

תשובה: א. בקרפף מותר לטלטל, ובמים (אם הם יותר מב"ס) אסור (סי' שנ"ח סעי' י"א ומ"ב ס"ק פ"ט). ב. חשיב כעמוק י' ואוסר כל הקרפף דליכא מחיצה (שם ושעה"צ פ"ה). ג. מחלוקת, וראוי להחמיר שלא במקום הדחק (שם ובה"ל ד"ה והוא). ד. מסתבר דשרי לכו"ע (שם). ה. כשיש במקום שנתפשט יותר מב"ס כולו אסור, ואם לאו שרי (שם מ"ב ס"ק פ"ט).

שאלה: קרפף ב"ס מצומצם וחצר שנפרצו במילואם זל"ז, האם מותר לטלטל בקרפף או בחצר, א. כשרוחב החצר והקרפף שוין. ב. כשהחצר רחב מהקרפף ונשארו גפופים מהצדדים, וכותלי החצר שבצד זה ובצד זה יתרים על רוחב הקרפף ד"א. ג. כנ"ל, כשאין יתרים על רוחב הקרפף ד"א. ד. כנ"ל (אות ב') ופרצת החצר יותר מעשר אמות. ה. כשהקרפף רחב מהחצר ונשארו גפופין בהקרפף?

תשובה: א. אסור בשניהם (סי' שנ"ח סעי' י"ג ומ"ב ס"ק צ"ד). ב. הקרפף אסור והחצר מותר (שם ומ"ב ס"ק צ"ו). ג. שרי, והיינו בכה"ג שאין מחיצות הקרפף נכנסות לחצר ג"ט (שם במ"ב). ד. גם החצר אסור (שם מ"ב ס"ק צ"ד). ה. שרי כ"ז שאין פרוץ ביותר מ"י (שם שעה"צ צ"א).

סימן שנ"ט

שאלה: האם מותר לטלטל, א. מקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה, לכרמלית פחות מד"א. ב. כנ"ל, לחצר. ג. בתוך קרפף ב"ס שלא הוקף לדירה. ד. מקרפף ב"ס שלא הוקף לדירה, לבית או לכרמלית או לקרפף אחר שהוא יותר מב"ס. ה. מקרפף שהוא פחות מב"ס ולא הוקף לדירה, לבית. ו. רחבה שהיא ב"ס ולא הוקפה לדירה, לבית?

תשובה: א. שרי (סי' שנ"ח סעי' ובה"ל ד"ה רחבה). ב. אסור (שם). ג. מטלטלין בכלו (שם). ד. אסור (שם). ה. שרי (שם, ועי' סי' שנ"ח סעי' י'). ו. שרי (שם).

יישר כח מרובה להרה"ג אברהם צוקרמן שליט"א, הרה"ג יהודה לוי שליט"א והרה"ג צבי וייסבלום שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש על סיועם המרובה בעריכת מדור זה

מרפסן איגרי

מדור השאלות

הערות ותמיהות שמתעוררו בבית המדרש ודרשות ניין ותשובה

א

לשון "מקום פטור"

סימן שמ"ה ס"א: ארבע רשויות לשבת, רשות היחיד, רשות הרבים, כרמלית ומקום פטור. ודין מקום פטור, שמותר להוציא ולהכניס ממנו לרה"י ולרה"ז, ומהם אליו (משא"כ כרמלית שפטור אבל אסור מדרבנן). ולכאורה צריך טעם למה נקרא מקום פטור, ולא מקום היתר.

[ונראה שלשון מקום פטור אין הכוונה פטור מחיוב, אלא ר"ל שנפטור מתורת רשות, וכמש"כ רש"י (בשבת ו' ע"א ובעירובין ט' ע"א) גבי מקום פטור העומד בין רה"ר לרה"י, שאינו חשוב רשות לעצמו לפי שאינו רחב ד', ובטל אצל רה"י ואצל רה"ר, ע"כ].

יוסף משדיאן - רמת בית שמש

ב

בענין צירוף מחיצות לרוחב ד"ט דרה"י

במ"ב סי' שמ"ה סק"ג כתב דמסעיף י"ט מוכח דבעי' בין המחיצות חלל ד', והיינו מדכתב השו"ע דמחיצות הגבוהות מג' ומעלה ואין בניניהם דע"ד הוי מקו"פ. וצ"ע, ד"ל דכ"ז רק לענין שתוכו מקו"פ, ובוה מודו כו"ע כמש"כ המשנ"ב שם שהסכימו האחרונים [וע"ע בשעה"צ ס"ג שכתב להדיא דהוא לכו"ע], ואין ההכרח גמור.

דוד מנשה - רמת שלמה

ג

בענין הנ"ל

אם עובי המחיצות מצטרפים לשיעור ד' על ד' שיעשה רה"י, הנה במ"ב סי' שמ"ה סק"ג מבואר ג' שיטות: א. אינם מצטרפים כלל, והוא שיטת ר"ח, ר"ף, רמב"ם, רשב"א, רמב"ן, וריטב"א. ב. י"א דמצטרפים, והוא שיטת רש"י תוס' רא"ש ורז"ה. ג. שיטת רמב"ן ורשב"א דמחיצות עבות מצטרפות כיון שראויים להניח עליהם דף ולהשתמש, ויתכן דאף רש"י וסייעתו סוברים כן, ומתבאר דעיקר הדין דלא מצטרף כלל, ויש חולקים במחיצות עבות ומחיצות דקות יתכן דאין מי שיסבור שמצטרפים לד"ט.

ויש להעיר, א. מפורש ברש"י עירובין עח. ד"ה הכא נמי "מניח בגד ומשתמש עליו בנחת", הרי דא"צ דווקא מחיצות עבות שיוכל להניח דף. ב. הרשב"א דכתב לחלק בין מחיצות עבות למחצלת וכדומה, כתב כן לחלוק על רש"י דהדפנות מצטרפות, ולבאר דעת ר"ח דבכוורת ומחצלת דהדפנות אינם עבים, ואינם עשויים לכסות עליהם ולהשתמש, אין הדפנות מצטרפות, וא"כ כמעט ואין מי שיסבור בדפנות עבים אינם מצטרפים לד"ט שיחשב על עובי הדפנות רה"י.

דוד שיפריין - קרית ספר

ד

בענין צואה וקוצים הגבוהים ג' טפחים

בשו"ע סי' שמ"ה ס"ו כתב: כל דבר שהוא ברשות הרבים, אם אינו גבוה ג"ט אפילו הם קוצים או צואה וכו'. ואם הוא גבוה שלשה, ומשלושה עד תשעה וכו', הוי כרמלית. ומשמע דאף צואה ברה"ר הוי כרמלית. ובמשנ"ב (ס"ק ט"ז) מביא דברי המג"א שאין כרמלית בכלים ברה"ר, דבטל לגבי רשות שהוא שם. ולכאורה הטעם מפני שעומד לינטל משם, וא"כ גם בצואה עומד לינטל. וכן יש לדון לפי"ז בערימת פירות ברשות הרבים, כיון שעומד לינטל. וצ"ע החילוק בזה.

שלמה יוסף בביוף - נוה יעקב

ה

בדברי השעה"צ לאסור לזרוק דבילה למעלה מי' טפחים

כתב שעה"צ סי' שמ"ה סקט"ז דאסור לכתחלה לזרוק דבילה שמינה בכותל למעלה מעשרה, אף דכותל למעלה מעשרה הוא מקום פטור חיישינן שמא יפול על האוכל. וצ"ע, דהרי מה שיפול הוא מתעסק כיון דהתכוין שידבק למעלה, וכעין זה בסי' שנ"ג ס"א אסרו לזרוק מגג לגג שבצד השני של רה"ר דלמא נפיל ואתי לאתויי, ופרש"י (שבת צ"ז) דלא גזרינן משום נפילה ברה"ר דמתעסק הוא, דלא נתכוין לזרוק ברה"ר.

דוד שיפריין - קרית ספר

ו

בענין הנ"ל

משנ"ב סימן שמ"ה ס"ק מ"ג: הזורק דבילה שמינה והלכה ונחה למעלה מי' פטור, ובשעה"צ שם (ס"ק מ"ז) כ' דלכתחילה יש איסור שמא יפול. וצ"ע דאיהו איסור יש שמא יפול, הרי לא

נתקיימה מחשבתו, שהוא זרק ע"ד שינוח למעלה מי' דהיינו במ"פ, וכל מה שאסרו בזורק מרה"י לרה"י ע"ג רה"ר שמא יפול, היינו דוקא במקום שיש חשש שמא יביאם אצלו, אבל בל"ז לא חיישי' לשמא יפול, דהא אי"ז מחשבתו וליכא חיובא, כמבואר כ"ז לקמן סי' שנ"ג.

וביותר קשה, דכל שזורק דרך רה"ר איכא איסורא בעצם אף בלא עקירה והנחה, כמבואר התם גבי זורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר למטה מי' שהוא אסור, כמש"כ המג"א שם סי' שנ"ג (הו"ד במשנ"ב שם סק"ג, ועיי"ש בשעה"צ), א"כ גם כאן יהא אסור לזרוק דבילה ברה"ר ד"א, אע"פ שינוח למעלה מי', ומה צריך השעה"צ להטעם דשמא יפול.

משה פוריס - אלעד

ז

בענין הנ"ל

במ"ב סי' שמ"ה ס"ב כתב דהזורק דבילה בכותל למעלה מי' פטור, ובשעה"צ כתב דלכתחילה יש איסור שמא יפול, ותמוה, דאינו פס"ר, וזה ל"ח שמא יפול קודם שיגע בכותל. שו"ר בתפא"י (שבת פי"א אותיות י"ז-י"ח) שכתב דשרי לכתחילה בדבילה.

דוד מנשה - רמת שלמה

ח

בענין הנ"ל

בשעה"צ סי' שמ"ה סקמ"ז על האיסור לזרוק ברה"ר דבילה שמנה ונדבק בכותל למעלה מעשרה פטור, כ' דמ"מ איסורא לכתחילה איכא בזה בכל גווי דשמא יפול על הארץ. וצ"ע מה חשש הוא, הא אין כוונתו לזה כלל אלא כוונתו למקום פטור, וגם ודאי אינו פס"ר שיפול על הארץ, וא"כ למאי חיישי', הא אף אם יפול אין כאן שום איסור, ואם אחר שידבק יפול בזה ודאי לא עבר שום איסור, וצ"ע.

מנחם שיינברגר - ברכפלד

ט

בדברי הבה"ל דבענין שהפלטיא תהא מפולשת בדרך שבכניסתה

בבה"ל סי' שמ"ה סעיף ז' ד"ה אם הם מפולשים, כתב בשם המג"א שמקום השוק הוי רה"ר רק אם הכניסה אליו יש לה כל דיני רה"ר, והיינו שיהיה בה ט"ז אמה ולא תהיה מקורה. וצ"ע, שהרי שוק הוא הפלטיא, ומבואר ברש"י בדף ו' שעליו לא נאמר שיהיה מפולש לרה"ר, אלא על המבואות שיהיו מפולשים לפלטיא, אבל הפלטיא עצמה היא בעצם רה"ר. והנה דעת הרשב"א שהביא כאן החכם צבי בבאר היטב ס"ק ז' היא שפלטיא רה"ר אפילו בדלתות ננעלות, ואפילו לא ננקוט כהרשב"א, מ"מ מבואר ברש"י עכ"פ דלא בעינן מפולש לרה"ר כמבואר [תדע שאל"ה אין לך רה"ר בעולם המפולשת ביושר, שהרי לעולם יש סוף לכל מקום והוא אינו רה"ר, וא"כ הפתוח לו אינו מפולש, וא"כ גם הפתוח אליו אינו מפולש, ונמצא שאין רה"ר, אולם העיקר כפרש"י שרק במבואות בעינן מפולש לרה"ר].

י

בענין מקום פטור רחב

מד' על ד'

בשעה"צ סי' שמ"ה ס"ק מ"ה הביא שהסתפק הפמ"ג בחריץ י' ורחב דע"ד ומלאו בפירות ובטלם לעולם, אי הוי כרמלית או מקו"פ. ותמוה, דכיון דע"כ רחבה ד', הא אין מקו"פ ברחב ד' כלל. ועיי' לקמן סי' שנ"ה ס"ק ל"ב דכתב דמש"כ הרמ"א דצואה הוי מקו"פ, היינו דוקא כשאין בה דע"ד, והוא ממ"א, וצ"ע ג.

דוד מנשה - רמת שלמה

יא

בדברי המאירי שנהר לא הוי רה"י משום שהמחיצות רחוקות זו מזו

כתב במשנה ברורה סי' שמ"ה ס"ק מ"ח בשם המאירי שנהר לא הוי רה"י משום שהמחיצות רחוקות זמ"ז, ואילו בשעה"צ ס"ק נ"ג כתב בשם המאירי שאגם לא הוי רה"י משום שחשיב מחיצות שאינן ניכרות, ולפי"ז הוי סתירה בדברי המאירי. ואין לומר שיש לחלק בין נהר לאגם, כי המאירי מדבר על ים אגם ונהר בחדא מחתא. ובאמת הטעם הראשון לא נזכר כלל בדברי המאירי, ורק הטעם השני נזכר בב' מקומות בדבריו, עיי' בדברי המאירי שבת ח: ושבת ק, וצ"ע ג.

שלמה גבאי - אופקים

יב

בענין הנ"ל

בשעה"צ סי' שמ"ה סק"ג כתב דמדברי המאירי נראה דלא כהפמ"ג הסובר דאפשר דאגם העמוק עשרה ורחב ד' הוי כרמלית רק מדרבנן, אבל מדאורייתא הוי רה"י, וכ' דמדברי המאירי נראה דאף מדאורייתא לא הוי רה"י, דבאגם אין המחיצות ניכרות, ע"כ. וביאר המאירי עצמו (שבת דף ק') דלא אמרו מים לא מבטלי מחיצתא אלא בבור שהביאו לתוכו מים ומחיצותיו ניכרות, אבל האגם דינו כימים ונהרות, עכ"ל. וצ"ע, דהא בימים ונהרות כ' המאירי לעיל, הובא במ"ב סקמ"ח, דטעמו בימים ונהרות דמחיצות רחוקות זו מזו ואינם מצטרפות, והא לא שייכא הכא, וצ"ע. (ומש"כ דבמאירי נזכר הטעם דמחיצות רחוקות, לא מצאתי מקורו).

מנחם שיינברגר - ברכפלד

יג

החילוק בין שלולית ברה"ר עמוקה י"ט ורבים מהלכים בה דהוי רה"ר, מגומא דבעמוקה ג"ט הוי כרמלית דאינה מקום הילוך לרבים

יל"ע בדין שלולית ברה"ר שאינה עמוקה י"ט ורבים מהלכים דהוי רה"ר, ולכאורה צ"ע, דהא לגבי גומא ברה"ר כל שעמוקה יותר מג' הוי כרמלית, ואינה רה"ר דלא מסגי להילוך רבים, וא"כ אמאי בשלולית אינו כן.

ואולי אפ"ל דכיון שכאן אין מחיצות ישירות אלא ע"י שעקום כתל המתלקט, והא אשכחן לקמן סי' שס"ב בביאור"ל שם שדן האם אמרי' תל המתלקט למחיצות פחות מ', וכאן לכאורה אפ"ל להאופן שאין אומרים תל המתלקט במחיצות פחות מ', וע"כ ל"ח כאן גומא יותר מג"ט ע"י תל המתלקט, אמנם יל"ע דא"כ באיזה אופן צריכים המחיצות להיות ישירות כדי שיוכשרו להיות גומא של ג', דהאם כל פעם שאינם ישירות לגמרי נימא של"מ להיות גומא, וא"כ מה שיעור לישרות המחיצות דגומא.

אמנם יעויין בשעה"צ סי' שנ"ו סק"ג דמשמע שם שהיינו הלכתא במלא מים שאין לזה דין גומא להיות כרמלית בפחות מ', ול"מ בזה עומק ג"ט, אלא בטל לרה"ר שנמצא אצלו, ויל"ע. (ובריש סי' שנ"ז ס"א בבי"א הביא ד' הריטב"א בגומא מלאה מים ועמוקה ג"ט ברה"ר, דהוי כרמלית, ויל"ע שעפ"י"ד כאן במים ל"מ גומא ג"ט, ושמא יש לחלק בשופכין, ויל"ע).

משה פוריס - אלעד

יד

בפלוגתת הרא"ש והר"ן אי מהני לצרף למחיצה כשג"ט בין חלקי המחיצה

כ' המ"ב סימן שמ"ה ס"ק ס"ג דלדעת הרא"ש ל"מ צירוף מחיצות ביותר מג"ט, והא"ר מפקפק בזה דלדעת הר"ן מועיל צירוף מחיצות ביותר מג"ט (ועיי' בשעה"צ). ולכאורה הוא פלוגתי' דהתרוה"ד והגר"א בסי' שנ"ח ס"ב, כמש"כ שם המשנ"ב ס"ק ל"ח ובביאור"ל שם, וכעיי"ז עוד בביאור"ל סי' שס"ב ס"ב ד"ה שעשה, ומבואר שם שבין להתרוה"ד ובין להגר"א מועיל צירוף מחיצות ביותר מג"ט, וכל פלוגתתם אי מועיל צירוף מחיצות ביותר מד"ט כיון שנוח להלך שם, ולכאורה צ"ע אמאי לא השוו לסוגיא דידן שמבואר דלהרא"ש ל"מ צירוף מחיצות ביותר מג"ט, וצ"ע ג.

[ואפשר ליישב בדוחק, דהתם חשיב שיש מחיצה אחת שבאמצעה יש מקום שנוח להילוך, והנידון האם עיי"ז נעשה כמחיצות נפרדות, משא"כ כאן שהחלק שבתוך הקרקע אינו נחשב למחיצה כלל, ויל"ע (ואפשר שזהו ספיקו דהביאור"ל סי' שס"ב ס"ב האם לא מועיל צירוף ביותר ג' טפחים או לא).]

משה פוריס - אלעד

טו

במצא מין את מינו לענין מקו"פ בכרמלית כשאינו מוקף בביאור"ל סי' שמ"ה ס"ז ד"ה חורי וכו' כ' דרק במוקף מכל צדדי המקו"פ אמרי' מצא מין את מינו וכו', וצ"ע דלקמן סי' שמ"ו ד"ה ברשויות סתם המ"ב בבאה"ל שגם במקום שאינו מוקף לגמרי אמרי' מצא מין את מינו והוי כרמלית.

שמעון בן גיגי - רוממה

טז

בענין הנ"ל

בבה"ל סו"ס שמ"ה כ' דהא דאמרינן מקום פטור הסמוך לכרמלית מצא מין את מינו ונייעור, היינו כשמקום פטור באמצע הכרמלית, והכרמלית מקיפו מכל צד, ולכן חורי

כט

בענין המהלך ד"א ברה"ר ורוקו שנתלש בפיו אם חייב

סימן ש"ג סעיף ג': רוקו שנתלש מפיו, יש מי שאומר שלא ילך ד' אמות ברה"ר עד שירוק, ובבב"ל ד"ה ברה"ר כ' מסתפקא אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ונפק"מ אם גזרו בכרמלית. וצ"ע, הרי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם אין בה שיעור.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

ל

בנתגלגל צד אחד של תלית מידו ונח ע"ג זיו למעלה מעשרה

במ"ב סי' ש"ג סקי"ב כתב דלמעלה מעשרה טפחים אין בו שום חשש משום רה"ר, ולהכי אף סדין מותר, עכ"ד. וצ"ע דהא שיטת המחבר [סי' ש"ה ט"ז] דמקום שהוא גבוה מ" טפחים נעשה כרמלית, וא"כ הכא לא הו"ל להתיר בשופי אף בטלית, דהא לענין כרמלית לעיל לא התירו, וצ"ע.

מנחם שיינברגר - ברכפלד

לא

נדברי המ"ב דבנתגלגל ד"א מידו ונח ע"ג כותל למטה מ"ט מיידי שרבים מכתפים עליו

מ"ב סי' ש"ג סקי"ב י"ד: ודוקא כשרבים מכתפים עליו, והוא מהמ"א. וצ"ב, דבסי' ש"ה סעי' י' כתב דדוקא בגובה תשעה טפחים, ולחד מ"ד מתשעה ועד עשרה, אבל בפחות מתשעה כתב המ"ב בס"ק ל"א דל"מ לשווייה רה"ר אפילו אם רבים מכתפים עליו, וא"כ קשה אמאי הכא לא חילק דדוקא בגובה תשעה טפחים, וצ"ע.

נתנאל יעקובוביץ - צפת

לב

בענין שני זיזין שבתחתון יש דע"ד טפחים ובעליון אין

סי' ש"ג סעיף ב': היה בתחתון ארבעה, ובעליון אין בו ארבעה, אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד, אבל בשאר הזיז שבשני צדדי החלון אסור להשתמש מפני זה שתחתיו, שחלק רשות לעצמו. ובסי' י"ד כתב המ"ב: וממילא אסור להשתמש גם בזיז התחתון, שאוסרים זה על זה וכנ"ל. ולכאורה נראה שזה נגד גמ' מפורשת, דבגמ' (צח): איתא תניא וכו', ואם יש זיז אחד למטה ממנו משתמש בו, ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו, ואוקימנא תחתון דאית ביה ד' ועליון לית ביה ד', והובא כ"ז בב"י. א"כ על דין זה שכתוב בשו"ע, מפורש בגמ' שתחתון מותר להשתמש, ובאמת שבשו"ע כתב, כשבעליון יש ד' אוסרים זה על זה, ומבואר שאף התחתון נאסר, אבל בדין זה שבעליון אין ד' ובתחתון יש ד' לא מפורש בשו"ע שאוסרים על זה. ומקור הדין הוא מהרמב"ם פט"ו משבת, ושם מפורש ברמב"ם דכשיש בעליון ד' אוסרים זה על זה, אבל כשבעליון אין ד' ובתחתון יש ד', לא כתוב ברמב"ם דאוסרים זה על זה. ולפימה שמדייק שם המגיד משנה דהלשון אוסרים זה על זה משמע ששניהם אוסרים, א"כ מבואר שכשלא כתוב אין אוסרים. מכל זה משמע שהתחתון לא נאסר, וצ"ע מדוע כתב המ"ב שגם התחתון נאסר.

שלמה קפלן - קרית ספר

לג

נדברי המ"ב דאסור להוציא מרה"ר לזיז שגבוה פחות מ"ט שתחתיו כרמלית

מ"ב סי' ש"ג סקי"ב ט"ז: אבל למטה מעשרה כמוציא מרה"ר לכרמלית. קשה, הא אי פתוח לו חלון, זיז עצמו הוא רה"ר, ולמה אסור להוציא. ולא מסתבר לומר שיתבטל שם רה"ר ממנו מפני בני כרמלית, חדא דמשמע דעיקר ביטול חורין מפני שימוש רה"ר דוקא, וכרמלית לא שכיחי כ"כ רבים, ועוד דהו"ל לחלק בשאר כרמלית דלא שכיחי בהו רבים כלל, וי"מ דאיירי בחלון מופלג ג"ט, דמבואר דלא נטפל להיות חורי רה"ר, וצ"ע.

חיים יוסף יעקובוביץ - הקריה החרדית בית שמש

לד

אם מותר לשפוך על דופן ספינה שפחותה מ"י

מ"ב סי' ש"ה סקי"ג: ובזה אין חילוק בין גבוה י"ט או לא. משמע דמותר לשפוך על דופן ספינה שפחותה מ"י, ואמאי לא אמרינן דשם כרמלית על הדופן, ואטו השופך במדרון שבכרמלית יהא שרי, וא"כ איך נאמר שחשוב כוחו בכרמלית כשתחילת תנועתו הוא בכרמלית, וצ"ע.

חיים יוסף יעקובוביץ - הקריה החרדית בית שמש

ייש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על סיעו המרובה בעריכת מדור זה

למעלה מ"ט, שמא יפול וכו'. וקשה לשיטת אלו, איך התירו בריש סימן ש"ג לזרוק מבית לבית (ומשמע גם שמוציא את ידו), וכן בסימן ש"ג למלאות מים, וזה על ידי שמוציא את היד לרה"ר עם החבל והדלי. [ואין סברא לומר שכל נידון הביה"ל הוא כשמחזיק באויר ללא סיבה, דאטו בשופטני עסקינן].

ר. כהן - בני ברק

כז

אמתו קטנה

בשו"ע סי' ש"ט סעיף א' כתב דכ"א יש לו ארבע אמות, ומשערינן בדידה, אולם אם היתה אמתו קטנה נותנים לפי אדם בינוני, ופי' במשנ"ב סקי"ד דאמתו קטנה וגופו גדול, ואם ימדדו ד' אמותיו בזרוע שלו יהיו קצרות מגופו, ובשעה"צ סקי"ד כתב דבגננס בגופו משערינן. וצ"ע מאי שנא, הרי את הענין דהתורה דשבו איש תחתיו לפי אדם, מ"ש אדם שכל גופו אותו דבר או שאמתו קצרה, סוף סוף נשער לפי גופו של אותו אדם.

יעקב שפיגל - נוה יעקב

כח

בענין רק חייב חטאת

במשנ"ב סי' ש"ג ס"ב העתיק מהגמ' דאם רק חייב, וצ"ע דהוי משאצ"ל. ועוד יתכן דאף לר"מ דמשאצ"ל חייב, הכא יודה, דיתכן דדמי לצידת נחש דכתב המ"ב (סי' ש"ז סקי"ז) דאף לר"מ שרי כיון שאין צונו אלא להבריח המזיק מעליו. ויל"ד. ומ"מ לדין מ"ט חייב, ותו, דהיה מקום להקל לפי"ז בכרמלית כיון דברה"ר אין חיוב. ועו"ק דברוק ליכא שיעורא. ועוד צ"ע אם שיעורו ברביעית כשופכין, דרק למאי חזי.

דוד מנשה - רמת שלמה

כז

בענין הנ"ל

במשנה ברורה סי' ש"ג סקי"ט כתב דמה שמוציא השתן או הרוק מגופו מקרי עקירה, ואם השתין או רק חייב חטאת, דמחשבתו שהוא צריך לזה משוי לה מקום, והוי כאילו עקר ממקום שהוא ארבעה טפחים [גמרא], עכ"ל. וכ"כ המג"א. וקשה, שהרי ברי"ף כ' והני מילי לר' יהודה דאמר מלשאצ"ל חייב עליה, דומיא דהמוציא המת במטה, אבל לר"ש פטור, דהאי רוק אינו צריך ליהנות בו אחר שרקקו. ובש"ט גיבורים כתב: ומי"י כתב השתין או רקק ברשות שניהם חייב, ולא חילק אם היא צריכה לגופה או לאו, דס"ל פ"ק מה"ל שבת דהלכה כרבי יהודה דחייב, אמנם נראה דדעת רבינו דהלכה כר"ש כאשר כתבתי לעיל, עכ"ל. א"כ יוצא שרק לרמב"ם חייב, אך לדין שפוסקים לעיקר דלא כרמב"ם כזה א"כ פטור, ולמה כ' המ"ב והנו"כ בסתם דחייב.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

כז

בענין הנ"ל

מ"ב סימן ש"ג סקי"ט: ואם השתין או רק חייב חטאת, דמחשבתו שהוא צריך לזה משווי ליה מקום. צ"ע היאך התחייב חטאת כיון שאינו צריך את הרוק במקומו אלא כדי להוציא אותו מפיו, ואינו עדיף מהמוציא את המת על מנת לפנותו שאינו חייב חטאת, דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שאינו רוצה להביאו לרה"ר כאן אלא להוציאו מרה"ר, כמבואר בגמ' הובא לעיל סימן ש"א סקי"ג. וביותר צ"ע, שכיון שכל עיקרו של החיוב הוא כיון שנתכוין לפנותו משם, והרי על זה אין שייך לחייב כלל במשתין, שהרי נחשב כאילו אין החפץ עדיין בעולם כלל, שהרי הוא בלוע בגופו, ומבואר לעיל שמותר לבלוע מרגלית בשבת ולהוציאה לרה"ר, ואין בזה איסור הוצאה כיון שהוא בלוע. ויש כאן חידוש שאינו נחשב הוצאה כיון שאינו נחשב שקיים כלל, ומאידך הוא נחשב שנעקר מתוכו, ולא נאמר שמעולם לא היה קיים שם.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כח

בענין הנ"ל

מ"ב סימן ש"ג סקי"ט: ואם השתין או רק חייב חטאת, דמחשבתו שהוא צריך לזה משווי ליה מקום. צ"ע היאך כתב שיהיה חייב ברק, היאך יהיה שיעור ברוק שהוא רק כדי לחייבו [ואם יחסר בו שיעור לא לבד שיהיה פטור אלא יהיה מותר, כמבואר לעיל סימן ש"ז סקי"ב שמוותר לילך כשגשמים עליו כיון שהם מים מועטים, ולא מצוי בהם שיעור הוצאה שיתחייב בהם, לא גזרו כשאינו דרך הוצאה. ולכאורה פיו ודאי אינו דרך הוצאה, ואינו מצוי בו שיעור [ואף שהוא דרך שיהיה רוק בפיו, אולם אינו דרך שיטלטל ארבע אמות את רוקו בפיו].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

כרמלית אינם כרמלית. וצ"ע מסי' ש"מ ס"א בבב"ל ד"ה רשויות דמקום פטור שבין כרמלית לרה"ר (לענין ההחליף ברשויות דרבנן) הוי כרמלית, לסוברים דאמרינן מצא מין את מינו, וצ"ע הרי אינו מקיפו מכל צד, ועיין בגר"ז סי' ש"ה.

דוד שיפריין - קרית ספר

ז

אי אמרינן מצא מין את מינו וניעור דוקא במקיפו מכל צד

כתבביאה"ל סימן ש"ה סעיף י"ז ד"ה חורי שלא אמרינן מצא מין את מינו וניעור, אלא במקיפו מכל צד. ויש להק' מסי' ש"ה ס"ד, דתחת הקורה ובין הלחיים שרי להשתמש תחתיו, אבל בפתוח לכרמלית מצטרף לכרמלית, ואף שאין הכרמלית מקיפתו מכל צד, וצ"ע.

שלמה גבאי - אופקים

יח

בענין מחיצה רביעית המקפת לרה"ר

כתב הפמ"ג בסי' ש"ה (משב"ז סקי"ג) דאם היו ג' מחיצות והשלים הרביעית, למ"ד דג' מחיצות הוי רה"ר דאורייתא תו לא הוי רוח רביעית רה"ר, דליכא ק"ו. ותמוה, דבשבת (צ"ט ע"ב) בעי ר"י אי ע"ג המחיצה הוי רה"ר, וספיקו אי אמרינן דכמאן דמלי דמי, ופשט"י דהוי רה"ר משום ק"ו. ומשמע דלא פשט עצם ספיקו דר"י כיון דממילא אין נפק"מ (וכ"ה בשפ"א שם), ולדברי הפמ"ג אכתי איכא ספיקא ברוח ד'. ועוד דבכל רה"ר יש ספק זה, דמתחילה כשבנאה בנה ג' רוחות, ולבסוף משלים ד'. (ועיין תורי"ד שם, ולדבריו ודאי נדחו דברי הפמ"ג).

דוד מנשה - רמת שלמה

יט

באיסור להוציא מגינה לקרפף ובאמצע איסקופא רה"ר

סי' ש"מ סעיף א' ברמ"א: ובלבד שלא יהיו אסקופא שהיא רה"ר כגון וכו' ומשקוף עליה רחב ד' וכו'. וצ"ע דאמאי דוקא במשקוף שהוא ד' אסור, והרי גם בפחות אסור" במ"ב סקי"ו בפחות מד' שמא יהיה רחב ד', ומ"ש הכא ממש"כ במ"ב, וגם לענין כרמלית גזרי, כמבואר במ"ב סקי"ז לענין המשך דברי הרמ"א בגזירה איפכא שמא הוא רחב ד"ט, ומ"ש גזירה זו מזו, וצ"ע. ואולי סתם והדר קמפרש, דבתחילה ביאר הרמ"א את עיקר החשש שמא הוא יהיה רחב ד"ט והוי רה"ר, אף שלמעשה גזרי גם בפחות שמא יהיה רחב ד"ט, וצ"ע.

שמעון בן גיגי - רוממה

כ

נדברי המ"ב דצריך להוציא המפתח קודם שפותח הדלת

בסי' ש"מ ס"ג מבואר במ"ב סקי"ח דלהוציא מפתח מכרמלית לרה"ר ע"י פתיחת הדלת הוי כמוציא מרשות לרשות, וצ"ע דאמאי לא נימא דאגידא גביה, דהא אגוד למקום שהדלת מחוברת, וצ"ע.

ומבואר להלן במ"ב סי' ש"ג סקי"ז דהאחרונים נקטו להקל כשנפל ראש הספר מידו לכרמלית להביא אצלו אף בשאר דברים.

מנחם שיינברגר - ברכפלד

כא

ביאור לשון המ"ב דכשהקורה לצד חוץ אמרי' פי תקרה יורד וסותם אף שאין רחבה ד"ט

בביה"ל סי' ש"מ ד"ה ומשקוף רחבה ד', כתב לענין פתח מבוי דגם אם חציו מקורה וכו' אמרי' פי תקרה יורד וסותם, וצ"ע דהא לא שייכא פי תקרה בפחות מד"ט רוחב, וצ"ל דלאו דוקא פי תקרה, וצ"ע.

מנחם שיינברגר - ברכפלד

כב

בשיעור חובת תוכה

בשעה"צ סי' ש"מ סקי"ח כתב דכל הדין למנוע ולהוכיח בן אדם מאיסורא, זה כשישמע לו ויש בידו למנוע, אבל אין בידו למנועו אין חיוב מהתורה, אולם איסור דרבנן איכא משום שהוא בכלל מסייע ידי עוברי עבירה. וצ"ע, דבהל' יוה"כ סי' תר"ח כתב הרמ"א שיש חיוב להוכיח אדם עד שינווה בו או יכנו, משמע דכל הזמן חל עליו חיוב הוכחה אפילו אין בידו למנועו.

יעקב שפיגל - נוה יעקב

כג

נדברי הראשונים שאסרו להוציא ידו למעלה לרה"ר אף למעלה מ"ט

בביאור הלכה בריש סימן ש"ח ד"ה מתוך הביא כמה ראשונים האוסרים להוציא יד עם חפץ בתוכה לרה"ר, ואף

מקור הלכה

הרה"ג יוסף משדי שליט"א

נולד "אליבא דהלכתא" בני ברק מרבני בית הוראה "אהבת שלום"

הלכות הוצאה בשבת מרשות לרשות פתיחה

[א] ארבע רשות בשבת, ודיניהן שונים זה מזה, ואלו הם: רשות היחיד ורשות הרבים, כרמלית ומקום פטור. ולהלן יבוארו הגדרותיהם. רשות היחיד ורשות הרבים, הם שתי רשויות מן התורה, שאסור להכניס ולהוציא מרשות אחת לשניה [מלבד איסור נוסף שיש ברשות הרבים שאסור לטלטל בו ארבע אמות, והוא יבואר בסימן שמ"ט, וכן עוד איסור נוסף שלא להושיט חפץ מרשות היחיד אחת לרשות היחיד שבצדה כאשר רשות הרבים באמצע, וכמו שיבואר בסימן שמ"ו]. כרמלית, מן התורה אינה רשות כלל, ומותר להוציא ולהכניס ממנה לרשות היחיד ולרשות הרבים. אך מפני שהיא דומה קצת לרשות היחיד, מאחר ואינה עשויה להילוך רבים, וגם דומה קצת לרשות הרבים מפני שאין לה מחיצות, לכך החמירו בזה חכמים להחשיבה הן כרשות היחיד והן כרשות הרבים, ולכן אסור לטלטל אליה או ממנה הן לרשות היחיד והן לרשות הרבים, וכמו כן אסור לטלטל בתוכה ארבע אמות כמו ברשות הרבים. ישנו אופן נוסף שדינו כמו כרמלית, שכן התורה הוא כרשות היחיד מפני שיש לו מחיצות, ומותר לטלטל בו ארבע אמות, וחכמים אסרו לטלטל בו כמו כרמלית, והוא מקום המוקף מחיצות אך לא הוקף לשם דירה. וגם הוא מקום גדול כשיעור בית סאתיים (שהוא כמאה אמה על חמישים אמה, ובערך שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים), שמפני גודלו הוא נראה כרשות הרבים, ולכן אסור בו בטלטול². וכן ישנו אופן נוסף שדינו ככרמלית בכמה דברים, והוא חצר שיש לה מחיצות אך יש בתים פתוחים לתוכה, ולא עשו עירוב³. ומקום פטור אינו רשות אסורה, ומותר להכניס ולהוציא ממנה ואליו בין רשות היחיד ובין רשות הרבים, ובלבד שלא יחליף בין רשות הרבים לרשות היחיד דרך מקום פטור⁴. וכן מותר לטלטל בו אפילו יותר מארבע אמות⁵. ולהלן בסימן שמ"ה יבוארו גדרי הרשויות הללו.

[ב] יש להקדים בראשית הלכות עירובין, ששיעור "אמה" הוא באמה בת ששה טפחים, ושיעור "טפח" הוא ארבע אגודלין⁶. ונחלקו הפוסקים במידות זמנינו, שלדעת הגר"ח נאה האגודל 2 ס"מ, והטפח 8 ס"מ, ואמה 48 ס"מ. ולדעת החזון איש האגודל 2.4 ס"מ, והטפח 9.6 ס"מ, ואמה 57.6 ס"מ. ולהחתם סופר אגודל 2.5 ס"מ, וטפח הוא 10 ס"מ ואמה 60 ס"מ. והנה יש שנהגו כהגר"ח נאה, ואף החזו"א כתב שחשבון השיעורים לרשות היחיד הוא לחומרא ולא לקולא. ולמעשה נכון להחמיר כשתי השיטות, ובפרט כשנוגע באורייתא⁷. ועוד נסתפקו בדבר אם שיעורים הנזכרים הם שיעור ברווח (שוחק), או בצמצום (עצב), ויש ללכת בכל מקום לחומרא⁸, ועיין בהערה פירוש הדברים למעשה במידות זמנינו⁹.

שמודדים לפי המקום הרחב באצבע, עיי"ש. וכל שיטות אלו הם דלא כהאבן העזר בחי לעירובין (יט) שכתב שאמה שוחקת יתירה על עוצבת באגודל שלם, ועי' במרכבת המשנה פ"ב משבת ה"ו, ואכמ"ל].

יש לדון באופן שיש מקום שנפסל רק לדעת הגר"ח נאה או רק לדעת החזו"א, וגם זה הוא רק כאשר השיעור הוא בצמצום עצב או שוחק, האם יש להקל מספק ספקא, כגון: א]. שמה ההלכה כהחזו"א או כהגר"ח נאה. ב]. שמה הוא בשיעור עצב או שוחק [וכבר כתבנו שגורא הוא ס"ס רגיל, וגם אין לחוש מצד דהוי ספק אחד בד"ן וספק אחד במציאות אם נשתנו הפירות וכו', ואכמ"ל]. והנפ"מ בזה כגון שאם מחמירים כהגר"ח נאה אין להחמיר עצב, ואם מחמיר כחזו"א לא יחמיר בשוחק. [וכבר מצאנו בבית"ל סימן ס"ו כ"ו בשם הפמ"ג, שאם נצרך עוד ספק אפשר שיש להקל בד"ן של שוחק או עצב].

יש להקדים שאף את"ל כן, הוא רק בהזירות שלא יהיה תרתי דסתרי, כגון שבאותו שטח העירוב יעשו קולא מסוימת במקום אחד, ובמקום אחר יעשו קולא אחרת לפי שיטה או צד אחר, ונמצא שהוא בכלל מ"ש בעירובין (ו): העושה מקולי ב"ש ומקולי ב"ה וכו', ורק מטעם זה נראה שראוי להזהר לתקן בכל מקום שיהיה כשר לכל הדיעות, פן ישכחו שבמקום זה סמכו על שיעור מסוים, ובמקום השני על שיעור אחר הסותר לזה.

ונראה שיש לדון כאן עוד לפי תוקף הדין כאיה שיטה נקטינן, וכבר הבאנו בהערה הקודמת פלוגתא בזה, והנה לאותם גדולים הסוברים שהעיקר כהשיעור הקטן בלא ספק, ושכן המנהג, נראה שאין מצרפים שיעור אחר, ויבואר, הדנה הא לק"מ דמצרפינן לס"ס ספק שאינו שקול, ורק ב"ס ששתיהם אינם שקולים לא מצרפים לס"ס, אך כאשר יש מנהג שכוחו חזק, ולכמה מילי הוא כמו ודאי (ולכן בספק ברכות להקל נקטינן אף ב"ס להקל, ואעפ"כ במקום מנהג לא חיישינן ומברכים, כידוע), א"כ לכאורה יש לחוש טפי. ואמנם בסוגי מנהגים שאינם בעיקר הדין, מאחר שעיקר ההלכה שומרת אלא שנהגו להחמיר, בודאי שאפשר לעשות ס"ס אף שהוא נגד המנהג, מאחר ואנו יודעים את עיקר הדין, ובודאי שיש לתלות שמה שנהגו להחמיר הוא לחומרא בעלמא, עבדינן ס"ס. וש"ד שכן כתבו כיוצ"ב כמה אחרונים, הי"ד ביב"א ח"ט י"ד ס"ב וס"ו. הסוברים דעבדינן ס"ס נגד המנהג, אך נראה שכ"ו רק במנהג שאינו בעיקר הדין ותלוי לפי הענין, כאמור, ובניד"ד נראה שמהנהג בזה לשיטתם הוא לגמרי מעיקר הדין, שהרי כך נהגו בכל דיני התורה, ומסתבר דלדידהו לא יצרפו שיטות אחרות, אך בעיקר הדין כבר כתבנו שאין זה ברור, ומדי ספק לא יצאנו, ואכן גם לאותם שחששו לשיעור הגדול במילי דאו' [ובפרט בניד"ד בשיעור אורך של אמה והטפחים שחששו טפי לשיעור הגדול]. הי"ו יש לצרף לסניף לקולא, וכאשר הדבר נפ"מ לחומרא דהוי ס"ס לחומרא, כבר ידוע מחלוקת רבוותא בתראי אי עבדינן ס"ס לחומרא דברבנן, אבל בודאי לכ"ע עבדינן, ואף בדברנן נקטינן לחומרא, וכמ"כ יש לדון לאורך גיטא לסוברים כהשיעור הגדול, ואעפ"כ הרי כתב החזו"א שאם הדבר לחומרא ראוי לחוש, וכך יש לדון בצירוף החזו"א או הגר"ח נאה למר דאית ליה, בין לקולא ובין לחומרא, ותן לחכם וכו'.

ונראה שמעיקר הדין יש לצרף לספק את' ב השיטות, הן הנוהגים כהחזו"א שיצרפו השיעור הקטן לסניף, והן הנוהגים כהגר"ח נאה שיצרפו השיעור הגדול לסניף (דאף אם ברביעית משקה וכו' נהגו לגמרי כן, מ"מ בשיעור אורך יש מחמירים טפי, ובפרט במילי דאו' וכו'). אלא שלמעשה אין ראוי להקל כ"כ בדברים אלה, א]. ש"א שאין עושים ספקא להקל לכתחילה, ועיין פמ"ג סימן שס"ו בא"א סק"ו ושע"ה צ"ע שם סק"ג, ואף בניד"ד במחיצות, אי ספקא בעירוב לקולא נאמר גם במחיצות, ואם מצד ס"ס לקולא לכתחילה וכן ספקא דרבנן קיי"ל להקל. ב]. שכבר כתבנו שיש להזהר שלא יהיה תרתי דסתרי, והוא דבר שכיח שעשויים לטעות ברוב הימים, ג]. בדבר ציבורי בודאי יש להזהר לעשות אליבא דכו"ע, וכמ"כ בגמ' (חולין ק"א). חס ליה לזרעא דאבא דליספי ליה מידי דלא ס"ל [ועיין במפ" ביבמות יד.], וכו', ועי' להמהרש"ם בדעת' בסמ"ט שמ"ו ד"ה ועיין ס' שהביא כמה חילוקים בזה, וראוי לדעת אותם, ובפרט אותם העוסקים בתקון העירובין כלל, ויש בזה עוד פרטים, ואכמ"ל. [אמנם יחיד לעצמו שפיר דמי]. ועוד טעמים, ודי בזה.

9. הנה ראיתי בספר תפארת יעקב ח"א עמוד ח"ט-ה שהאריך בזה בשיטות האחרונים הנ"ל לפי מידת שוחק או עצב [ועי' בדבריו בח"ע ע"ק(ג)], וכתב את החשבון העולה כדי לצאת מכל הספיקות לחומרא: א]. גובה מחיצה לחומרא 104.2 ס"מ. ב]. לבד לחומרא, פחות מ-22.8 ג]. פרצה עשר הפוסלת 456 ס"מ. ד]. רוחב רה"ר ט"ו אמה לחומרא 729.6. עיין שם. (ולהלן בסעיף ז' בתנאי רשות הרבים אות ב' בהערה כתבנו מידות ט"ו אמה של רשות הרבים). והיינו שהוא מפרש שאמה עוצבת לחומרא היא 45.6 ס"מ [ועי' גם באול"צ שם בשיעור לבד ומחיצה]. אלא שהגר"ח נאה בספר שיע"ע ע' ר"נ כתב שהוא 47 ס"מ, אולם באמת יש מקום להחמיר בזה, ובפרט לפי מה שנתברר כיום ששיעור הדרהם לכל היותר אינו יותר מ-3 גרם (אלא פחות מזה), ולא כמו שחשב הגר"ח נאה שהוא 3.2 גרם (הזכרנו מזה בהל' שבת בס"ס רמ"ב, ועוד בס"י רע"א, אך אינה מוחלט לדינא מכ"א), והרי לדידהו לא יצאנו אורך תלוי בזה,

אף לקולא בלא ספק, אולם לגבי שיעור מידות שטח אין זה ברור, כי אמנם בדברי הגר"ח נאה מבואר שהדבר תלוי זה בזה כשיעור מקוה, וממילא יש לנו לדון ג"כ כפי השיעור הקטן, אולם ראינו שיש שלא השוו מידותיהם בזה, ונקטו בשיעורי שטח כפי השיעור הגדול, וכגון בספר ארץ חיים מנהגי א"י לבני ספרד שכתב בי"ד ר"ס ר"א שאמה 60 ס"מ, ועי' בשד"ח כללי הדין בפאה"ש כלל ג'. ועי' בספר מידות ושיעורי תורה פ"ה ופ"ג ופ"ל מ"ש"כ בזה. ואמנם בר"כ נקטו שהשיעורים שים, וש"ד באול"צ במבוא לח"ב, וביתר ביאר במבוא לחלק ג, שכתב כן שראינו לרבותינו חכמי ספרד שבמידות שטח חששו לשיעור הגדול, הגם שלגבי רביעית נקטו כ"ו דרהם, מ"מ אמה החשיבו ב-60 ס"מ, ואף הוא נרגש בזה שהרי מידות הנפח ומידות השטח תלויים זה בזה, וכתב ליישב שהחמירו בדאו' והקילו בדברבנן. עיי"ש. זה חידוש, שהרי בתרתייהו יש נפ"מ לדאו' ולדרבנן, אף אם אינו מצוי, ויל"ב, ויותר י"ל שרק במידות נפח שהם כשיעור הביצים שיעורו כפי הביצים בינוניות שבאותו מקום, ונתנו בהם סימנים בדרהם, אבל בשיעורי שטח מדדו באצבעות ונפיק ואתי להו כשיעור הגדול, ועיין למרן הב"י בשו"ת אבקת רוקל סימן נ"ג, ובשו"ת חיים שלא ח"א סי' ע"ד סק"ח, וד"ק, ועי' בספר ברכת יצחק ח"ה ג' פ"ב ובספר קרית אריאל מ"ש"כ בזה. ועכ"פ ד"ו אינו מוסכם, שכפי שידוע לי מכמה גדולים נ"ע ולבח"ל"ח שתפסו כהשיעור הקטן גם במידות שטח, ואף לקולא, ולא חששו כלל לשיעור הגדול, ויש שחששו ליה מהמדת חסידות בעלמא, אך כאמור דאיכא טעמי תריצי לחוש לחומרא על כל פנים במילי דאורייתא, וא"א להאריך כאן, ועי' בסוף ההערה הבאה.

ומכל מקום ודאי שיש להזהר שלא אתי לידי קולא מחמת השיעור הגדול, שכאמור רבים נקטו שעיקר השיעור כפי השיעור הקטן, ורק לחומרא ובמילי דאו' חששו לשיעור הגדול, וגם בחזו"א הנ"ל שכתב שראוי להיות מיראי הוראה וכו', נראה מריהטת הדברים שזה קאי על כל השיעורים שהביא לפני כן, וגם בשיעור אורך.

8. בגמרא עירובין (ג): אפילו אמוראי באמת מביי אמת סוכה, ופסק הרא"ש (שם ס"ג) לחומרא עיי"ש, וכ"כ הרמב"ם שם שזה היה להחמיר (ועוד בפ"ח מביכורים ה"ב), וכן מבואר בטור להלן (בסימן שס"ג ס"ו) בכמה פרטים שבכל אופן הולכים לחומרא פעם במצומצמות ופעם במרווחות, ועיין ב"י שם ושאר פו', וכן הביא דברי הגמרא בעירובין שם בב"י (ס"ס שס"ג), ופ"ב בש"ע שם. (ועיין בבית"ל שם שהעיר מהרשב"א, ומ"מ לא פסקו כן). וכן כתב בתו"ש סימן שס"ה אות ח", וה"ד בכה"ח סי' שמה"ה סנ"א לענין גובה ג' טפחים, עיי"ש. (וכן כתב עוד בכה"ח משם התיר"ש גם בסמ"ט שני' אות ה', עיי"ש. וכן כתב עוד בסמ"ט שני' סט"ו, ובסימן שס"ב ס"ט, ובסי' שס"ג ס"ו, וכן בסמ"ט שס"ה ס"א כ"ב ועוד). ובתו"ש סימן שס"ג (סקט"ז וסקט"ט) כתב שמשום ספקא אזלינן לחומרא, ומשה"ק דבשל סופרים הלך אחר המיקל, כתב התו"ש סק"ג דלק"מ, שמצאנו כה"ג טובא, ועי' שם. (והובא בכה"ח בסי' שס"ג אות נ"ד ואת קמ"ה, ועי' שם שהוסיף בדרך אגב דמוהו נבין שפעמים מחמירים אפילו בדברי סופרים כשיש פלוגתא, והוא משום שהראשונים התמירו וגרינן אבתריהו, עיי"ש. ובספר יוסף טוהר בפתחה א' בענין עשיית ספק ספקא, עיי"ש). ובאמת שכבר מבואר ברשב"א ובעה"מ (בעירובין טז): שבספק במחיצות אזלינן לחומרא אע"פ שהוא מדרבנן, כיון שעיקר מחיצות מדאו', עיי"ש. זאת ועוד שבנידון דין אף חז"ל גופיהו הסתפקו בזה, וכתב התו"ש (ס"ק) שבדבר זה שהראשונים נסתפקו הוי כספק מחסורן ידיעה עיי"ש, והביאו הבית"ל (בסימן שס"ג ס"ו) ד"ה מרווחים, עיי"ש [ועי' גם בשו"ת המב"ט ח"א סימן קמ"ג]. אך ז"א מוסכם, מאחר דמ"מ הוא ספק שאינו מוכרע לאף אדם בעולם, וכל שכן לדידן קעת דהוי ספק שאין בדינו להכריע נגד הראשונים (וכמ"כ מהרי"א סי' רמ"א ועוד גדולים, עיין בסו"ס גט פשוט למהר"ם בן חביב, וש"א), ונראה דזה כמו מה שנחלקו בדין בעיא דלא אפשיטא בש"ס אי חשיב ספק או דהוי ספק מחסורן ידיעה, שבב"י י"ד (סימן נ"ט) מבואר דנחשב ספק, וכ"ד המהרי"ק"ש (שם), ואילו הפר"ח בי"ד (סימן ל' סק"ב) העיר על הב"י מדברי הרמב"ם (וכ"כ עוד הפר"ח כללי הסי"ס שבסימן ק"י סק"ה), אולם בפרי תואר (בסימן ל' סק"א) האריך לדחות דברי הפר"ח, ושכ"כ בסמ"ט מ"א כתב בדעת הרמב"ם דחשיב ספק, עיי"ש. ועי' ביחוד ח"ו עמוד ס"ב וביב"א ח"ט עמוד שלי' שהאריך בזה להוכיח מדברי כמה ראשונים דהוי ספק, עיי"ש. וה"נ י"ל בניד"ד, (ואמנם לפעמים מחמירים בספיקות מסוימות אחרות שראו חז"ל, כגון שנוגע בדאו' ואיסור קרוב וכיוצא), ועיין בזה עוד בתו"ש סי' שני"ח סק"ה ובמנחת חינוך מצוה שכי"ה ובחי' רע"א בסמ"ט שס"ג ס"ו מ"ש"כ בזה, ואין זה כהא דהלכה כדברי המיקל בעירוב שנת' במק"א.

[וההפך בין עוצב לשוחק, הוא בהפחתת חצי אצבע לאמה, וכמ"כ המ"מ פ"ו בשם הרשב"א בעבוה"ק, והובא בב"י להלן בסמ"ט שס"ג ס"ו ובי"ד ר"ס ר"א, וכ"כ המנ"א הי"ד בכה"ח סי' שני"ח אות ט"ו ובסי' שס"ג אות קמ"ד, עיי"ש. ועי' בזה במשנ"ב סימן שס"ג סקפ"ט, עיי"ש. ועיין בבית"ל (סימן תרל"ג ס"א) ד"ה ולמעלה שהוא נמדד לפי אדם בינוני, ובשעה"צ (שם אות א') כתב

1. יסודות הדינים ופרטי הדברים מבוארים בגמרא בשבת פ"א ופ"י דיני הוצאה [ועוד פרטים בדיני הוצאה נאמרו בפ' כלל גדול ועוד דינים מה מותר לצאת ומה אסור בפ"ה ופ"ו], ועיין בתוס' וראשונים (ריש מס' שבת) כמה שפתחו מסכת שבת בדיני הוצאה, עיי"ש. ומקורות הדינים הזכרנו להלן בהקדמה לסימן שמ"ו, ודינים אלו מבוארים בשו"ע בסימנים הבאים, וכרמלית אמנם החמירו בו, כמ"כ בשבת (ו), אך גם הקילו בו כמ"כ בשבת (ז). ומה שכתבנו בטעם הדבר שאסור בכרמלית שאינו כרה"ר וכוה"ר, הוא ע"פ פרש"י (בדף ג' ו), ועי' בתוס' שם וש"א"ר. ויל"ד בדברי המשנ"ב בהקדמתו לסימן שמ"ה שכתב הטעם מפני שאין הכל בקיאין בהלכות מחיצות, וי"ל דכוונתו שכיון שאין בקיאין, וכשלעצמו הוא דומה לרה"ר וגם לרה"י (כדפרש"י), יבואו לידי טעות, והיינו מפני שאין בקיאין לדעת מהו גדר המקום, והיינו הך.

ומה שכתבנו בפנים (בד"ה רשות היחיד) גם ה' אופנים יחידים שבהם יש איסור מן התורה מוציא מרה"י לרה"ר ולהפך, מעביר ד"א ברה"ר, ומושיט בדיוטא אחת, אבל מרה"י או רה"ר לכרמלית הוי דרבנן, וכן פחות מד"א הוי דרבנן, וכן מושיט בשתי דיוטות ועוד אופנים הם רק מדרבנן, וכמשנ"ב בסי' שמ"ו, ויש להוסיף שיש עוד איסור מיוחד המעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר (וכמבואר בשבת צז), אלא שבזה נחלקו המפרשים בגדר האיסור, שהגרע"א (בעירובין גל, ושבת ה:) מפרש האיסור ככל מעביר ד"א ברה"ר (וכ"מ במאירי בשבת צז: וטובה מג), אבל החזו"א (סימן ס"ב סק"ח ג') פליג, ומפרש שזה איסור מיוחד כמו מושיט, וכ"מ ברשב"א (בעירובין גל), ולדידהו הוא איסור מחדש נוסף.

2. כמבואר כ"ו בסימן שמ"ו וביתר להלן סי' שני"ח (ויסוד הענין בפ' עושין פסין, ועי' בעירובין טז: וד"ק), ונקרא בלשון הפו' "קרפף" (על שם דגומא זו המצויה הנוכרת בעירובין (כב), עיין ביה"ל ס' שני"ט, ועי' במשנ"ב שם סק"ב, וה"ה כל כיוצ"ב, כמבואר שם. וכבר עמדו התוס' בעירובין (דף ו') כמה שלא נאמרו ה' רשויות לשבת, משום שהוא רה"י גמורה, אלא שלענין לטלטל בו ד"א עשאוהו ככרמלית [ועיין פמ"ג בסי' שמה"א א"א אות ג' שיש ד' סוגי כרמלית, ומהם מקום פטור וקרפף], ונמצא ב' סוגי כרמלית עיקריים: א'. מן התורה כנ"ל. ב'. מדרבנן והיינו קרפף, וכ"ה בלשון הפוס' כרמלית דאו' או כרמלית דרבנן, וכיעוין בפמ"ג בסמ"ט שני"ט ועוד, והזכירו הכה"ח שם אות א' ד"ה דע, והבאנו בר"ס שני"ח בהקדמה שם.

ועוד יש לציין לנידון שכתבנו להלן מהל' רשות היחיד, אם מחיצות רחוקות מצטרפות להחשב המקום רה"י. ועוד כתבנו שם אף רה"י מן התורה בג' מחיצות או בכ' מחיצות, ועוד פרטים.

3. בכמה דינים "חצר שאינה מעורבת" אסורה ככרמלית, כגון לענין טלטול וכדומה (ויבואר בסימן שס"ו והלאה), והזכרנו זאת כדברי הגמרא בשבת (ו), שאחר שהביאו בברייתא ד' רשויות, הוסיפו חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשים, עירבו מותרים, לא עירבו אסורים, עיי"ש ובפרש"י. וברש"י (ד"ה לא עירבו) כתב לבאר דהך מילתא לאו מחילוק ד' רשויות היא, דבין עירבו ובין לא עירבו רה"י היא וכו', ע"כ, ואכן מזה גופא מוכח, שהרי הטלטול בתוך החצר עצמו מותר, ורק מבית לחצר אסור. ויש לציין בזה עוד, שמצאנו בנחמ"ד דינים שחצר שאינה מעורבת קילא משאר כרמלית, כגון לענין המבואר בסמ"ט ש"ג ס"ח וסימן ש"ה במשנ"ב סקמ"ג וסימן שס"ד ס"א ועוד, וה"ט שאינה נראית כרה"ר כמו כרמלית.

4. כמבואר כ"ו בסימן שמ"ו ס"א.

5. נחלקו בזה הראשונים, שברמב"ם (פ"ד הי"א) מפורש שמוותר, ועי' במ"מ שם שהוא פשוט בהרבה מקומות (וי"ל מדלא הזכיר לאיסור אלא כרמלית, ואלו במקום פטור הכל מותר), אולם הר"ן בשבת (דף קא), בשם הרא"ה כתב לאיסור, עיי"ש. והגר"ו (בסימן שמ"ו ס"ה) כתב להדיא שמוותר. (וה"ד בכה"ח שם אות כ"ב), וכ"מ מסתימת השו"ע והפ"י שם.

6. עיין בזה ברמב"ם פ"ו הלכה ל"ו.

7. הנה בענין השיעורים יש להאריך טובא, ואכ"מ, רק אכתוב עיקרי הדברים. הנה שורש הדבר נפתח בגאונים ובראשונים, וכמה אחרונים למדו שהוא מחלוקת בראשונים, ועוד עמדו בזה הצ"ח והח"ס והאחרונים האם ביצים שלנו נתקטנו מזמן הגמרא, ועיין עוד במשנ"ב ובבית"ל בסמ"ט רע"א ס"ג, וכלה הדבר בחזון איש בקונטרס השיעורים סימן ל"ט והגר"ח נאה בספרו שיעורי תורה ובספר שיעור מקוה והקד"ו בספר שיעורין של תורה הלא בספרותם.

ולענין הלכה ידועים השיטות הנו', ורבים נקטו שלא נשתנו המידות, וכן נקטו הגר"צ פראנק ועוד גדולים, הובאו בהסכמה לספר שיעור מקוה, ושכן המנהג בירושתי'ו. וכן דעת הגר"שז"א כמובא בהלכות שלמה ועוד, וכן דעת הגר"שז"א כמובא בכ"מ, ובספר וישמע משה ע' ת"ל הובא שדעתו כן אף לקולא, וכ"פ במשנה הלכות ועוד רבים. ובפרט בני ספרד ותימן שנהגו כן בלא ספק, וכיעוין באול"צ ח"ב ח"ג ובמבואר לשם ועוד רבים, ואף רבינו החזו"א שם באות ט"ו כתב שכל דבריו הם לחומרא, אבל לקולא ראוי להיות מיראי הוראה לחמ"מ, ושכן היה המנהג לשער לחולה ביה"כ בצמצום כשפאשר, עיין שם.

אמנם בעוד שבשיעור כית וכביצה ורביעית ההלכה כאמור, והמנהג כן

עוד צריך להקדים, כי "אמה" הוא לשון נקבה ו"טפח" הוא לשון זכר, ועל כן כאשר יבא זכרוננו של אמה, יוזכרו המספרים בלשון נקבה כמו ארבע, עשר, וכאשר יבא זכרוננו של טפח, יוזכרו המספרים ארבעה, עשרה וכדומה.¹⁰

ג. ויש לדעת, שיום כיפור דינו כשבת לענין איסור הוצאה,¹¹ אולם ביום טוב מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה גם שלא לצורך, אבל שלא לצורך כלל.¹² וכן יש איסור הוצאה גם על ידי בהמתו, בין בשבת ובין ביום טוב.¹³ וכל האמור הוא בשבת ויום טוב, אבל בחול המועד אין איסור הוצאה, ואף שלא לצורך כלל.¹⁴

עוד יש להודיע שאין חילוק בדינים אלו בין אנשים ובין נשים, ואף הגשים מצוות בדינים אלו ככל איסורי שבת¹⁵, וכן מחנכים את הקטנים על פי דין¹⁶. שאר הפרטים באיזה דברים מותר לצאת לרשות הרבים ובאיזה דברים אסור, נתבאר בסעיף ד' לעיל בסימן ש"א. ויעוין שם בהקדמה להלכות הוצאה דינים כלליים בהלכות עירובין, ופתיחה כוללת להלכות הרשויות ועירובין¹⁷. ואם אדם עבר והוציא מרשות לרשות באיסור, נתבאר בתחילת סימן ש"ח כל הפרטים אם מותר ליהנות ממעשיו, וגוי שהוציא בשביל יהודי, נתבאר בסימן ש"ח.

ובדבר מעלת עשיית העירוב וגודל חשיבותה להציל רבים ממכשול, נתבאר בהרחבה בבירורי הלכה בענין זה, ואף התירו אמירה לגוי באיסור דאורייתא להציל רבים ממכשול (וכמו שנתבאר בסימן ש"ב). ומכל מקום ירא שמים יחמיר לעצמו כאשר יש פקפוק בכשרות העירוב, וככל המבואר בסימן ש"ה סעיף ז' בהגדרת רשות הרבים בזמן הזה וכדומה.

סימן ש"ה דיני ארבע רשויות שבת רשות היחיד - ומחיצותיה

א'. רשות היחיד, הוא בב' תנאים: א. שיש בו מקום ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר¹⁸. ב. שיהיה מוקף במחיצות הגבוהות עשרה טפחים או יותר¹⁹. ועיין בהערה²⁰.
ב'. מחיצות אלו הם בין בגובה מעל פני הקרקע, ובין בעומק כגון בור או חריץ שיש בו התנאים הנ"ל²¹. ואפילו אם יש בבור מחיצה עשרה בצירוף החוליה שסביב הבור, ה"ז מצטרף²². וכן דבר הגבוה כמו עמוד או תל שיש בגובהו עשרה טפחים ורחב ארבע, נחשב על גבו רשות היחיד²³. והוא הדין דבר שיש בו שבעה טפחים ומשהוא יותר, והוא גבוה מעל הקרקע בפחות מג' טפחים²⁴.

המחיצות מגיעות עד הארץ (או ע"פ לבדו), דמחיצה תלויה אינה מחיצה. וע"ע חזו"א עירובין סי' ע"ד סק"טו' ב' מחיצות העשויות כמין גאם, ובסי' ע"ב סק"ו. וע"ע בתיבות שבת פ"ב הערה ג' גבי מחיצה בחצי עיגול [אבל ביותר מחצי עיגול הוא כב' מחיצות, ואפשר ג' מחיצות, ועיין בזה פ"ק דסוכה]. וכן חצי מתומן (בעל ח' קצוות), וע"ע בנתי"ש פט"ו ועוד דיני מחיצות.

20. בבירורי הלכה הבאנו מחלוקת הראשונים גבי רשות היחיד מן התורה, האם הוא דווקא כשיש ד' מחיצות, או אף בג' מחיצות היו רה"י מן התורה [וכל זה לענין דין תורה, אולם למעשה לכרע"ו אסור לטלטל א"כ מוקף ד' מחיצות, או ע"פ לחי וקורה ברוח הרביעית]. ויש בזה ג' שיטות, א. דעת הר"ח בעירובין (יב.) והרמב"ם (רפ"ד) שבד' מחיצות היו רה"י מה"ח. וכן הביא במאירי שם בשם גאון ספרד (וע"ע בב"י ובב"ח כאן שדנו בזה לדעת הטור), וברע"ב ר"פ הזורק. ב. דעת רוב ראשונים שבג' מחיצות היו רה"י מה"ח, וכמשי"כ רש"י וריטב"א ומאירי בעירובין (שם), וכן הרשב"א בעירובין (יא): ובעב"ה"ק ש"ג. והתוס' בשבת (ט.) וסוכה (ז): והר"ן ורא"ש שם. והראב"ד בפ"ו, וסמ"ג וסמ"ק ועוד. ג. ברשב"א וריטב"א בעירובין (ט.) וכן במ"מ וסמ"ג פ"ו משבת, הביאו שיש מכריעין בדבר שאם רוח הרביעית פתחה לכרמלית נעשה רה"י בג' מחיצות, ואם היא פתחה לרה"י לא היו רה"י עד דאיכא ד' מחיצות, כיון דזמנן דדחקי רבים מעייל בגוה.

ובדברי האחרונים נראה שנוטים טפי כדעת רוב הראשונים דסגי בג' מחיצות (או בשתיים ולח'), וכמו שהביאו המג"א והת"ש כאן רה"י, אמנם הט"ז ר"ס ש"ג הביא את הכרעת הראשונים הנזכרת באות ג', וכ"פ בשו"ע הגר"ז כאן בסימן ש"ה ס"ו שמקום המוקף ג' מחיצות או ב' מחיצות ולחי הרי הוא רה"י גמורה, בד"כ כשפתחו לכרמלית, אבל אם פתחו לרה"י הזורק לתוכו פטור, ע"כ. הביה"ל ר"י ש"ס"ג הביא מתחילה ב' השיטות, וכתב שרוב הפוסקים ס"ל שבג' מחיצות היו רה"י, וסיים שם: ודע שיש ראשונים שחושין הכרעה כמו שהביא הט"ז וכו', וע"ע גם בחזו"א עירובין סימן י"ב סק"א י"ב כרוב הפוסקים. ובכה"ח כאן אות ה' הביא דברי המג"א בג' מחיצות, ולהלן בסימן ש"ג אות א' הביא דברי הב"י והב"ח בדעת הטור, ושהט"ז מחלק כ"ל באות ג', וכתב שהא"ר כתב שמדברי הב"ח ומג"א משמע שבכל ענין חייב (אף בפתחו לרה"י), וכ"כ בתמ"מ מסמנות הטור, וכ"כ בנתי"ש (ועוד הביא שם בכה"ח דברי הראשונים הסוברים שהכל תלוי בג' מחיצות, והוא העתקה כלשון הביה"ל הנ"ל). אך הבאנו שהגר"ז פסק כהכרעה הט"ז, וגם הביה"ל הרי סיים בדבריו ולא דחאו. ומ"מ כיון שרוב הראשונים ס"ל דהוי רה"י, בודאי לא היה להחמיר. וכ"ה עיקר הדין [ועוד בפרטי הדינים בזה יבואר בר"ס ש"ג בהערה].

21. שו"ע ס"ב. ויבאר עוד להלן בסי"א, עיין שם.
22. שו"ע ס"ג שני"ד. ויבאר בבירורי הלכה בדין גידוד חמשה ומחיצה חמשה, וכן בסימן ש"ב ס"ב בענין זה (וע"ע בסימן ת"ד ובמשנ"ב סק"ה).

23. שו"ע ס"ב. ובטעם הדבר דהוי רה"י על גביו, נחלקו הראשונים: א. רש"י בשבת (ו): ובעירובין (צב): כתב דהוא מטעם גוד אסיק פני המחיצות על ראשו, ונמצא שראשו מוקף מד' מחיצות. ואם יש בחללו ד' הוי רה"י, וכ"כ הריטב"א בסוכה (ד): וע"ע בתוס' וברא"ש ר"פ כל גנות (פס):. ב. הרמב"ן בשבת (צט. ק), והר"ן שם (קא). והריטב"א בעירובין (צ). בשם השר מקוצי ומאירי סוכה (ה), מבואר הטעם דהוי רה"י כיון שהעמוד מופלג ומובדל עשרה מקרקע רה"י, עיי"ש. וע"ע במהרש"א בר"פ כל גנות בשיטת התוס', עיי"ש. וע"ע גם בחי' הגר"ח הלוי ברמב"ם הל' סוכה, במש"כ שבעמוד אינו עולה על הקרקע, עיי"ש. ויש לדון בזה לב' הצדדים ששייך לומר כן, וע"ע באבני"ז סי' רס"ו. [ועיין בדברינו בבירורי הלכה בדין מחיצות שאינן ניכרות וגדרי גוד אסיק בענף ג', עיין שם].

הנה בב"י כאן העתיק בפשיטות הטעם משום גוד אסיק, ולא הזכיר דברי שאר הראשונים בזה, (ובפשיטות הוא כהא דסוכה ד: מצד גוד אסיק). ובכה"ח אות י"ב העתיק בזה דברי הב"י והלבוש. וכן במשנ"ב להלן (סקס"ה) בדין בית שיש לו גג הבולט, כתב דמה דהוי רה"י הוא משום גוד אסיק, וכ"כ שם עו"א [אמנם לפי מה שכתב בביה"ל שם שתלוי כמה הוא גודל הבליטה, אם במשאו או ד' טפחים, ה"ז גופא תלוי גם בשיטות הראשונים הנ"ל, וכמו שביארנו שם בסעיף ט"ז]. וע"ע נתי"ש פ"ב הערה ד' שהזכיר טעם זה בפשיטות. ועוד שם בהערה י"ג הביא הסברא השניה, וע"ע שם. וכן לקמיה בהערה ל"ב הביא דברי הראשונים בענין בית שיש לו בליטה, עיי"ש. וע"ע בתפא"ר רפ"ו ובפ"ט ס"ה, ובמה"ח אות י"ב. והנה יש בזה נפ"מ בין השיטות אם קבע על העמוד דף רחב יותר מרוחב העמוד, והדף בולט מרוחב העמוד, שבאופן זה א"א לומר גוד אסיק (כיון שאין המחיצות ניכרות), אבל לשא"ר שפיר הוי רה"י, ע"כ. וכאמור שק"ק הדבר שהב"י הביא שיטת רש"י, ולא הזכיר דברי שאר ראשונים דאיכא נפ"מ בהא.

[ודין זה שאומרים גוד אסיק להחשיב מחיצה, הוא דווקא בשבת, אולם בסוכה קיי"ל דפסול משום דבעינן מחיצות הניכרות, עיין בסוכה (ד): ובר"ן ורא"ש שם ושא"ר שנחלקו בזה, ועיין שו"ע סי' תר"ל ס"ו שסתם כן דלא מהני גו"א בסוכה, אך כתב ש"א שגם בסוכה כשרה, ובמשנ"ב ואחרונים כתבו להלכה כדעה הראשונה דלא מהני].

24. דבכה"ג איכא לבדו בין העמוד לקרקע (כיון שאין ביניהם ג"ט), והוא כמו מלא, והרי לנו עשרה טפחים, וכמשי"כ כיוצא במ"מ פ"ו ה"ז מהרשב"א ושר"ע סי' שס"ג, וכ"כ בנידו"ד הגר"ז סי' ד.

מהראשונים והפ"ו הנ"ל, וצ"ע שכ"כ גם בישועות יעקב סימן תר"ל סק"א, וכן עיקר שמותר הוצאה אף שלא לצורך.

15. הדבר פשוט שהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין ואזהרות שבתורה, ובפרט באיסורי שבת ומצוותיה דזכור ושומר נאמרו להם כאחד, כמ"ש בגמרא. ומה שאנו רואים שהעולם מקילים קצת בנשים, הוא רק במקומות השנויים במחלוקת אם העירוב מועיל או שאינו מועיל, ומאחר וכתבו הח"א והגר"ז המשנ"ב וכה"ח שיר"ש ובעל נפש יחמיר, נהגו קצת מהנשים להקל, מפני הדוחק שיש להם בהמנועות מיציאה עם ילדיהם (ועוד ביאור בזה כתבנו בבירורי הלכה בסוף עניני וגדרי רשות הרבים ותנאיהם בד"ה והנה מצוי מאד), אבל דבר שברור איסורו אין חילוק בין אשה לאיש.

16. פשוט ככל איסורי שבת. ואמנם בדברים שאסורים רק מדרבנן יש מתיירים לצורך קטן, עיין בביה"ל סימן שמ"ג, ובדברינו שם, וכן בדברים השנויים במחלוקת. ולכן רבים מקילים ע"י קטן במקומות שהעירוב שנוי במחלוקת, ויכולים לסמוך ע"ז. וראה בדברינו בסימן שמ"ג כמה פרטים הנוגעים בזה לדינא, ומשם בארה.

17. ויש לדעת, כי יש הרבה מהלכות עירובין שיבוארו לפנינו בסימנים הבאים שאינם מצויים כל כך בזמננו, ואף שכל התורה חביבה בשלימות, וגם עניני קדשים וטהרות והלכתא למשיחא, מכל מקום יש עדיפות להעסק בהלכות המצויות יותר, וכמו שמצאנו גם למרן הבית יוסף בה"ל עירובין (בסימן שס"א) שכתב שבאותה סוגיא יש כמה גירסאות ושיטות בראשונים, ומפני שאינו מצוי אינו רוצה להאריך בהם, עיי"ש. ומאידך בכמה וכמה הלכות בעירובין האריך הבית יוסף, אף שאינם מצויים בזמננו (וכגון בסימנים ש"ג שני"א והלאה), ואפשר שבזמנו היו מצויים יותר, אך באמת כמעט בכל הלכה אפשר להוציא מזה הלכות מצויות, ואף כאלה המצויים בכל שבת ולכל ישראל, אשר על כן חשיבות יתירה יש להוציא את הדברים המעשיים והשכיחים מהלכות אלו, ולכן באיזהו מקומן הוספנו פרטים המצויים.

כללים למעין: יש להזכיר כמה כללים (שכתבנו מכבר בכל ההלכות שהבאנו): א. שכאשר מובאים שתי שיטות וכדומה, ההלכה בזה בדרך כלל כמו הכללים הידועים בשולחן ערוך, סתם ויש, יש ויש וכו', ובתוספת ביאור המבואר בהערות. ב. לשון "סימן" או "סעיף" הוא לפי סדר השולחן ערוך, אבל לשון "הלכה" הוא לפי סדר האלוות שכתבנו בחלק העליון, ולשון "הערה" היינו ההערות שעל ההלכות האלו. ג. הדברים ובפרט בהערות נכתבו בקיצור מאד, מפני קוצר הזמן, וגם כדי שלא להאריך הרבה, ובנוסף לכך הרי שהפרטים רבים ומסובכים, והשיטות מבוזר שהיו מדין המחיצות, דבלא זה חסר בשם מחיצה (ושוב היו לא נתבארו בפוסקים, אלא הינם יוצאים מן הגמרא ומפרשיה או בסברא הנלע"ד, וגם עשויים להשתנות ממקרה למקרה, ובפרט בהלכות עירובין. ועל כן קודם פסק ההלכה טוב הדבר לראות הדברים בשרשן כאשר ערכנו את ערכו, ולהעלות העולה להלכה, והש"ת יעורנו ערכ"ש, ותן לחכם וכו'.

18. שו"ע סימן שמ"ה ס"ב, ובטעם הדבר דבעינן הך שיעורא היה אפשר לומר משום דבפחות מזה לא הוי רשות, וכן כתב בלבוש (ס"ב) שהוא מהלכה למשה מסיני, דבפחות לא הוי רשות בפני עצמו וכו'. וה"ד בכה"ח (אות ח'). אולם בראשונים מבואר שהוא מדין המחיצות, דבלא זה חסר בשם מחיצה (ושוב היו בכלל מ"ש בעירובין ד. ובסוכה ה: דמחיצתן הל"מ, עיין בפרש"י בעירובין שם), וכמו שכתבו רש"י בשבת (ט. קא), ובעירובין (ה: פו. פז). ותוס' בשבת (ח.), עיי"ש. ואין הטעם משום מקום חשוב, וכמשי"כ בתפא"ר רפ"א. אמנם י"ל שזה הענין שנא' בהל"מ שמקום ד' הוא מקום חשוב בכדי שהמחיצה שלו תיחשב מחיצה.

ועיין להלן בשו"ע ס"ו שגם דבר עגול, אם יש בו כדי לרבע דע"ד שפיר דמי, עיין משנ"ב סק"טו'. ועיין בהלכה הבאה שצריך דווקא דע"ד לכל הפחות, ולא סגי בכדי לרבע (ובעניגול צריך שיהיה כדי לרבע בתוך העיגול, ולא לפי חשבון). [ועיין ברמ"א ש"א ששיעור ד' טפחים אלו בעינן הן ואלכסונו, אולם במשנ"ב סק"ו וכן בכה"ח אות י"ג הביא דברי הפ"ו שדחו שיטה זו. ועיין בשו"ע הגר"ז בקו"א אות א' שהביא שיטות הפ"ו בזה, אולם י"ל שכתבתי הרמ"א מבואר גם בב"י ד"ה כתוב (בשם ההג"א) כדבר פשוט, שד"ו כדון סימן שמ"ט גבי טלטול ד"א. וקשה לומר שחזר בו אע"פ שלא הזכיר שיטה זו של חישוב ד"א, שהרי לשיטתו ד"ו בסימן שמ"ט, ושם פירש שמחשבים הן ואלכסונו (ובלא ריבוע העולם, כר"ת ולא כרשב"ם), אכן בגר"ז שם כתב שבמקום דע"ד שונה מסימן שמ"ט, והוא רק דע"ד בלבד, וצ"ע לדברי הטוש"ע הסוברים כן, ולהלכה ודאי שיש להחמיר שהוא רה"י, ואסור לזרוק מרה"י לתוכו].

19. שו"ע שם. וילפינן לה (בעירובין ד. וסוכה ה:): לר"מ מקרא ולר"י הל"מ. ולכאור גם טעמא איכא בהא, כדכתב הרא"ש (פ"א דשבת ס"יא) שגבי שבת תליא במה שהרשות משתמרת ע"י המחיצות, עיי"ש. ועיין בשעה"צ (אות ס"ה) מהר"ח והר"ן דבשיעורי רה"י הנ"ל חזי לדירה וכו', עיי"ש. אמנם זה חידוש לומר דענין המחיצות בכדי שראוי לדירה, ובכל דוכתא אין זה הטעם (וברש"י בשבת ז. כתב התם בנידון השעה"צ משום חסרון במחיצות). וי"ל, ועיין בספר נתיבות שבת פ"ב הערה מ"ו.

ודיני מחיצות רבים הם, ומבוארים בפוסקים במקומם, וכגון צורת הפתח ופי תקרה שהם כמחיצות, ולחי או קורה במבוי ופסיס בחצר, וכן בדיני פרצה (וכגון מה שהביא בכה"ח כאן שפרוץ כעמוד שרי, וכדלהלן סי' שס"ב), ושיהיו

וא"כ נמצא שהשיעור פחות (ואם אכן כן, ב-45.6 יוצא שכל טפח 7.6, ושיעור ארבעה טפחים לחומרא 30.4, או ע"פ 46 בהפחתת חצי אצבע לאמה), וכן מפני שבפ"ו נתברר השיעור בצמצום (וע"ע בספר שיעורין של תורה לדעת החזו"א במידות עצב או שוחק, עיי"ש). אלא שנראה ש"צ לחוש בזה מצד גילוי שיעור הדרהם בנידו"ד, מאחר שבל"ה יש כאן כו"כ ספיקות בעצם השיעורין, ועצב או שוחק, ועי"ל. ולכן נראה שדי לשער בשני השיעורים המקובלים, ובפחתת חצי אצבע לאמה, ותו לא מיד.

10. הנה הערה זו נחוצה באשר מרוב אריכות הדברים מצוי לפעמים שתפסנו בקצרה גובה "עשרה", ותו לא, וכאשר יהיה כתוב בלשון זו יובן הדבר שהכוונה לטפחים, ואם כתוב "פרצת עשר" ותו לא, יובן הדבר לפרצת עשר אמות. אמנם בדרך כלל השתדלנו לבאר.

וזאת למודעי, כי אמנם בגמרא דקדקו בלשונות אלו, וכן בראשונים, אולם המעיין בלשון הפוסקים בכל הלכות עירובין יחזה שהרבה פעמים לא דקדקו בזה בלשון זכר ולשון נקבה, וכתבו עשר במקום עשרה ולהיפך, וכדומה שיש עשרות פעמים כהנה בשו"ע ונ"כ, וכנראה שלא חששו לדייק [ולכאורה דוחק לתלות את הדבר בכך שהיה כתוב י', והמדפיסים הם ששינו וכתבו עשר ולא פתרו נכונה, שהרי הוא הרבה פעמים, ומה גם שהרבה פעמים נשאר הלשון י', ועי"ל. וע"ע בכה"ח סימן תפ"ט אות ל"ג מדברי הפ"ו גבי לשון זכר ולשון נקבה בספירת העומר, ושאני דרך תפלה ודרך מצוה שצריך לדייק], ואמנם יש דברים שאפשר ליישב, כמו בשו"ע (סימן שני"ז ס"ב) חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה, אם "אינו במילואו" וכו', ע"כ. ולכאור פרצה לשון נקבה, וצ"ל אינה במילואה (ואכן ראיתי שיש שכתב שהוא ט"ס). אך באמת הא ל"ק, דהשו"ע נקט כמו שכתוב בשאר מקומות פרוץ במילואו, והיינו שלא קאי על הפרצה, אלא קאי על המצב שנעשה פרוץ, ועי"ז קאמר שהרי הוא אינו פרוץ במילואו, וד"ב. ועכ"פ באשר למנין הטפחים האמות לכאורה קשה, אא"כ נימא שלא דקדקו, וכבר מצאנו בגמרא קידושין (ב:) שדנו בכמה מילים אם לשון זכר או נקבה, ובתוס' שם (ד"ה קשו) כתבו שמצאנו כמה דברים שנקראים בלשון זכר ונקבה, וכמו שהביאו דוגמאות, וכתבו דאי איכא לשנויי משנינן (וכן דנו האחרונים בכ"ד, עיין שד"ח כללי ל' ס"ו כ"ו וק"ל וקנ"ו), וכמו"כ מצאנו שלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, כחולין (קלז): רחלים רחלות, וכן בע"ז (נח):, ואפשר ע"ז"ג גם כאן לא דקדקו, אע"פ שהוא מילה אחת המתחלפת. עוד מצאנו בראשונים אף המודקדקים ביותר בדקדוק ובמסורה, שלא דקדקו וזכר למילים אשר סופו תו-או-ית, כיון בראש דבר למאירי בבית הבחיה בפרושו על תהילים, וכן מצוי עוד הרבה בספרים, אלא שבכל אלה אין חשש טעות, אבל בנידונינו הרי עשר לבא לידי טעות בשינוי המשמעות מוזכר לנקבה, האם הוא אמות או טפחים, ומטעם זה נראה דהוא ט"ס, ובפרט בלשון השו"ע (כסימן שמ"ה ס"ו וס"א, ועוד אמנם במשנ"ב בכ"מ, ועוד אפשר שאכן לא דקדקו בזה כ"כ), אלא שמצאנו במשנ"ב עצמו שטרך לדייק בלשון השו"ע, וע"כ צ"ל שהוא ט"ס, וכמו שבגמרא דקדקו לכתוב בכל מקום כהוגן, ואמנם ראיתי הלום בחכמת שלמה ס"ס שס"ג ש"כ שהשו"ע לא דק בלישניה בזה, עיי"ש, אך אינו מוכרח בראייתו, ואכמ"ל.

11. עיין שו"ע סי' תר"י"א ס"ב ושהוה בכל המלאכות. (ועי' יומא ט: וכתירות ד.)
12. עיין שו"ע סי' תקי"ח ס"א. [ולכן נהגו לעשות עירוב גם בערב יום טוב כדי להתיר גם טלטול שלא לצורך].

13. עיין שו"ע סימן רמ"ו ס"ג וסימן רס"ו, ושם נתבאר דין שביתת בהמתו ודין מחמר. ונתבאר בסימן רמ"ו ס"ג בהקדמה שם שגם ביי"ט אסור, ואף חמור מיניה.
14. במאירי במ"ק (סוף דף יח): כתב בפשיטות שחולו של מועד אין בו איסור הוצאה ומשאוי וטלטול, ע"כ. וכ"מ מדברי הראשונים במ"ק (ג). בהא דאין מפנים מבית לבית וכו', דלא הזכירו שום חשש מאיסור הוצאה, אלא משום טירחא וכו', ובטעמא דמילתא צ"ל דהוי שיעור איסור מלאכה בחוה"מ משום טירחא (כמשי"כ במ"ק ב. ועוד), א"כ בכה"ג ל"ח.

ואף אמנם שבביה"ל (סימן תקל"ו ס"א ד"ה ומותר) מוכח שגם בחול המועד נאסרה מלאכת הוצאה (זה דלא כמשמעות דבריו בסי' תקל"ה בביאור הדין של פניו מבית לבית וכו', כאשר כתבנו לעיל). וכן ידוע ממנהגו של החזו"א שהחמיר בזה, וכמואב באר"ח ח"ב ע' קכ"ב שהיה מחמיר לרוקן הכיסים, שאין ידוע לנו איזה מלאכה נאסרה וכו', וכ"ה בספר דינים והנהגות חזו"א (פ"י"ח ס"ג) שהיה "מצדד" לאיסור הוצאה שלא לצורך כלל בחוה"מ, ע"כ. וביותר מבואר בספרו חזו"א (סו"ס קל"ה ד"ה רא"ש) שכתב שנראה שבפרקמטיא שרי אפילו הוצאה מרה"י לרה"י וכו', כיון דאין בזה עבודת עמל, ומצינו דשרי הרבצה משום הרווחה כיון שהוא טורח מועט, ע"כ. ומשמע איפוא שרק משום הרווחה בפרקמטיא מותר, הלא"ה אסור. [ומה שכתב בספר אעלה בתמר אות ל"ח בהערה שאף שהחזו"א בספרו היקל בהוצאה בחוה"מ, מ"מ למעשה החמיר בזה, עיי"ש. הנה לכאורה כפי האמור נראה שרק לצורך הרווחה התיר בספרו, אבל שלא לצורך כלל אה"נ פשיטא ליה לאיסור, ומסתמא שמה שנהג לרוקן הכיסים כנ"ל, הוא רק שלא לצורך דווקא. וכן מה שהובא שם שלא לצאת עם חליפה שהמתלה נקרע, וכיוצא, כל זה הוא שלא לצורך כלל].

ומכל מקום כיון שמשמעות הראשונים להיתר, וכן כתב המאירי להדיא, כן הלכה, ומסתמא דאילו חזו לה הוה הדרי בהו, וכ"פ בשבט הלוי (ח"ו סו"ס ס"ח) שאמנם העמודי אור (סימן ל"ה) כתב לאסור, וכן מטין בשם החזו"א (ג"ב). וכאמור שהדברים מבוזרים בחזו"א, אולם במאירי איתא להדיא שמתו, וכ"מ

וכן כלי הגבוה עשרה, ורחב ארבעה, או שהוא עגול ויש בו כדי לרבע ארבעה, הרי הוא רשות היחיד²⁵. ואם הכלי מונח על צידו, ואז אין בו עשרה, אינו נחשב רשות היחיד²⁶. ג. רשות היחיד הוא דווקא כשיש בה ארבעה על ארבעה, כאמור, אבל פחות מזה אינו רשות היחיד, ואפילו אם היא ארוכה הרבה מאד, ורחבה מעט פחות מארבעה טפחים, אינה רשות היחיד, ואין מצטרף האורך עם הרוחב כדי לרבע, אלא צריך דווקא שיהיה ארבעה על ארבעה ויותר²⁷. וכמו כן דבר עגול צריך שיהיה בו חמשה טפחים ושלש חומשים²⁸. ד. אם בין המחיצות אין חלל ארבעה, אבל בצירוף עובי המחיצות יש שיעור ארבעה, נחלקו הפוסקים האם מצטרף לשיעור ארבעה והרי הוא רשות היחיד, או שאינו מצטרף והרי הוא מקום פטור²⁹. ולהלכה, כתבו האחרונים שבתוך החלל אינו נחשב רשות היחיד, אבל למעלה על המחיצות הרי הוא נחשב רשות היחיד, כיון שאפשר להניח איזה דף כל שהוא על המחיצות ולהשתמש על הדף³⁰. וברו או חריץ שמחיצותיו הם קרקע עולם, אין מצטרפים המחיצות לחלל ארבעה בשום אופן ולכל הדיעות³¹.

דין המחיצות

ה. מחיצות המקיפות מקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים ויותר, ועל ידם נעשה המקום רשות היחיד, נחשב רשות היחיד גם על מקום המחיצות עצמן, ואפילו אם אין בהם עצמם ארבעה על ארבעה³². וברו וחריץ שמחיצותיהם הם קרקע עולם, אין עובי המחיצות נחשב רשות היחיד, אלא רק בתוך הבור³³. וברו וחריץ שאינם עמוקים עשרה, אבל על ידי החוליא שסביבו נשלם בו גובה מחיצות עשרה ונעשה בתוכו רשות היחיד, נחשב גם על מקום החוליא רשות היחיד, ובתנאי שיש בהם גובה לפחות שלשה טפחים³⁴. [ולהלן יבואר דין בור מלא במים או פירות או חפצים אם מתבטלים מחיצותיו בכך]. ו. מן האמור יש ללמוד בדבר מצוי, שההולך עם ילד קטן ברחוב ברשות הרבים, והילד רוצה שאביו ירים אותו על גדר אבנים של חצר לעמוד שם או להלך בה, או שרוצה לשבת עליה כדי לנוח מן הדרך, אסור לאביו להרים את הילד על הגדר. ואם הוא בכרמלית יש מקום להתיר כמבואר בהערה³⁵. אבל אפשר שאביו יתן לו לטפס עליו באיזו צורה, ואף יכול ליתן את ידיו בגובה מסוים והילד יעלה עליו וממנו לגדר, ובתנאי שיהיה האב שלא יגביה אותו לגדר³⁶. וכן כשיורד מן הגדר, יזהר האב שלא יוריד אותו ולא יסייע לו בירידה, אלא יתן לילד שיטפס עליו מעצמו ויאחזו בו רק שלא יפול, וכך ירד לאט.

25. שו"ע ס"ו ויבואר שם. [אמנם בפחות מעשרה עיין במשנ"ב וכה"ח שם אם דינו ככרמלית, ומסיק שכלי תלוש מן הקרקע אם הוא עומד ברה"ר דינו כרה"ר (ואם הוא בכרמלית דינו ככרמלית). ואם הוא כלי מחובר לקרקע דינו ככרמלית אף כשעומד ברה"ר, ויבואר שם]. וע"ע כה"ח אות כ"ב מדברי האחרונים האם מן התורה הוא מקום פטור או כרמלית.

26. פשוט. וכה"ח בחי"ה ה"ר"ן ומאירי בשבת (דף ה. ח.), ובכה"ג הרי הוא כדין כלי שאין בו עשרה שנתבאר בהערה הקודמת.

27. רמב"ם פ"ד ה"ז. וכה"ח בטור סו"ס שמ"ה, וכה"ח במשנ"ב להלן סק"ל וסקפ"א, וכן בכה"ח להלן אות נ"ד. [וכה"ג בסוכה דבעינן ז' על ז' כמש"כ הרמב"ם פ"ד מסוכה ה"ז. ואין זה כמוזוה ברמב"ם פ"ו ממוזוה ה"ב. וכבר עמדו בזה הב"ח ומו"ג ושא"ח באו"ח סי' תרל"ד, עיי"ש. וכאן נמי כשאין ארבעה על ארבעה אין לזה חשיבות רשות, והוי ממילא חיסרון בחשיבות המחיצות, וזה גופא מה שנת' בהל"מ בריש הסימן בהערה]. ועיין בספר תפארת יעקב פ"א הערה ה' שנסתפק אם צריך דווקא ד' על ד' במקום אחד, או שיש לצרף גם ב' בצד זה לב' בצד זה, כגון שיש אילן או עמוד המפסיק באמצע ד' טפחים, עיי"ש [ועיין בהערה ראשונה בסימן זה בהשערה דע"ד בלא אלכסון כלל].

28. עיין משנ"ב סק"ו וכה"ח אות נ"ד בדכ"ך יש בו ריבוע של דע"ד כד"ן, עיי"ש. ודין זה הביאו הב"י בסוף הסימן בשם המ"מ, עיין שם ד"ה וכתב עוד.

29. מצאנו בזה מחלוקת גדולה בראשונים, הן לעצם הדבר אם מצטרף, והאם זה בתוכו או על גבו, ויבואר: א. בעירובין (עח). עמוד ברה"ר וכו', דאם מנח עליה מידי ומשתמש הוי רה"י, כמו בבור וחוליתו, ופרש"י שכמו שמצטרף לעשרה, ה"ה שחלל הבור ועובי היקף החוליא מצטרף להשלים ארבעה על ארבעה, וכה"ח התוס' שם. וכן כתבו עוד התוס' בשבת (ח. סוד"ה רחבה וברא"ש שם. ב.). ומאידך מדברי הר"ח שם בסוגיא דכוורת מוכח שאין מצטרף עובי הדפנות (והזכירוהו התוס' שם). וכה"ח ברי"ף שם. ג. הרשב"א בסוגיא דכוורת שם כתב לחלק בזה שתלוי אם הכתלים עבים [כלומר חזקים] שראויים להניח עליהם ולהשתמש עליהם, משא"כ כוורת מחצלת [וכ"פ הרשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"א]. וכה"ח ברמב"ן במלחמות שם. ד. בירושלמי (בשבת פ"א ה"ב ועירובין פ"ח ה"ג) כתבו שמצטרף העומד עם החלל, בתנאי שיהא העומד רבה על החלל, וע"ע שם (והזכירוהו הראשונים שם). והר"ח בשבת (ק. ק.) הביאו לירושלמי, ובמאירי שם (צט), כתב שגם הבבלי מסכים לזה, אולם הרשב"א בעבוה"ק שם כתב דלא כהירושלמי, והיינו דא"צ שיהיו המחיצות רוב, אלא שיהיו חזקות. ובפשטות הוא ס"ל שהבבלי פליג על הירושלמי שלא כתבו כן, וכן בחזו"א סימן ס"ב סק"י.

ובדברי רש"י הנ"ל בעירובין (עח). מבואר שאף שמצטרף המחיצות לחלל, היינו לחייב הנוטל "מג על החוליא כלום ואת הנותן על גבה", ע"כ. וכה"ח בתוס' ורא"ש שם. ומבואר שרק לענין על גבה מצטרף, אבל תוכה אינו רה"י. אולם מדברי הרשב"א שם, וכן מדברי המאירי שם, מוכח שאף בתוכו הוי רה"י. וע"ע בתפארת יעקב פ"ד הערה ה' שהביא דבריהם וכת"מ בתוס', ושכן משמע קצת מדברי המג"א בסי' רס"ו סוסק"ז עפ"ד מחה"ש שם שגם תוכו הוי רה"י. וכן מוכח עוד מדברי כמה אחרונים שבתוכה נחשב כחורי רה"י והוי רה"י, וכמש"כ בתפארת במתיחה לשבת, ובשפ"א בשבת בסוגיא דכוורת שם ובחי"ה הגר"ח פ"ד משבת (וע"ע שם בהערה שדן אי אמרינן רה"י יורדת עד למטה, כמו שאמרינן שעולה עד לרקיע). אבל לשא"ר דס"ל דלא הוי רה"י בתוכו, כבר ביאר החזו"א בהערות לשבת סימן ס"ב סק"ב דכיון שכל מה שנחשב רה"י הוא מטעם דאי בעי מנח וכו', א"כ כשיעשה כן הרי נסתם התוך (ועוד תירץ בתירוצו שני שאינו עיקר וטפל, ויל"ב). וע"ע בט"ז סוסק"ב.

והנה האחרונים כאן ברי"ם שמ"ה האריכו לדקדק בדין זה לכאן ולכאן, וכיעוין בבי"ח שדקדק מלשון הרמב"ם (פ"י"ה ה"א) שכתב שיש "ביניהם" ארבעה על ארבעה, ומשמע שהחלל לבד צריך שיהיה בו דע"ד [וכן השערה צ"ב באות א' ובאות ב' ציין שיטת הרמב"ם עם שא"ר הסוברים שאינו מצטרף, והוסיף באות א' שכן מוכח בהדיא בפיהמ"ש להרמב"ם בריש שבת]. ומאידך מלשון הטור ששינה ולא כתב כלשון הרמב"ם, אלא כתב שיש "בין" ארבעה על ארבעה, משמע דכל שיש בכללותו ארבעה טפחים הוי רה"י, עיי"ש. אולם מדקדוקים אלו קשה מאד להביא ראיה להלכה, דהנה כמו"כ נוכל לדקדק בלשון השו"ע, וכמו שדקדקו האחרונים שגם השו"ע ר"ם שמ"ה כתב שיש "בו" ארבעה טפחים, ומאידך בסוה"ס ס"ט"ט כתב ואין "ביניהם" ארבעה על ארבעה, ובע"ש דקדק מהשו"ע ברה"ס דס"ל כהטור ודלא כהרמב"ם (ע"פ דקדוקי הב"ח כנ"ל), והעיר עליו המג"א סק"א דליתא, שהרי בסי"ט בשו"ע כתב "ביניהם", והיינו דס"ל למג"א שאינו מצטרף, ובט"ז סק"ב כתב בהיפך לדקדק מהשו"ע ר"ם שמ"ה שמצטרף מאחר דנקט כלשון הטור (וכדברי הע"ש), ושכ"כ התוס'

ורא"ש בשבת דף ח. ובאשר לדיקו מהרמב"ם שכתב "ביניהם", כתב לדחות שהכוונה בין הכל, כלומר שהכל מצטרף. (ובזה ניחא שלשון השו"ע אינו סותר). ובהגהות חכמת שלמה שם הביא ראיה לדבריו ממש"כ עשרה ימים ש"בין" ר"ה ליוה"כ, והכוונה כולל הכל, עיי"ש. וע"ע בספר תפא"י פ"ד הערה ב' שהביא עוד ראיות לזה מהאחרונים, וע"ע שם בדברי התו"ש ופמ"ג, וע"ע שם שגם בדברי הרמב"ם יש לשנות לכאן ולכאן, ואכמ"ל. ויש שתירצו דברי השו"ע, דבסי"ט מיירי בחלושין (כמו שהביא כה"ח אות ט'), וזה ג"כ דוחק גדול, כי בד"כ אפשר להניח "מידי" כל דהוא ולהשתמש עליהם (בין אם תפרש שא"א להניח עליהם כלל, ובין אם תפרש שעשוי להתקלקל כלשון הרמב"ן במלחמות בסוגיא דכוורת שם). ולפענ"ד נראה מכל הלין שקשה לדייק בזה, כך שאין ראיה מרביתנו הטו"ש לענין זה (ומה שכתב בשע"ח אות א' להעיר על הט"ז, הוא בדעת הרמב"ם, אולם עצם הדיקים אינם מוכרחים). ונמצא פלוגתא דקמאי ובתראי האם תוכו מצטרף לרה"י או רק על גביו, ולעיל בד"ה ובדברי רש"י הבאנו כמה אחרונים, ומשמע שגם תוכו נחשב רה"י (ואמנם מה שהבאנו מהמג"א בסי' רס"ו, הנה כאן ברי"ם שמ"ה דייק בפשטות שלא מצטרף כלל, ומסתמת דבריו נראה שכן דעתו, ודלא כהדיק בסי' רס"ו, ועכ"פ הרי כך הוא למד דברי הטור ושו"ע בסו"ס שמ"ה). אולם באבן העזר ופמ"ג סק"ב ותו"ש סק"ג וגר"ז ס"ז מבואר שתוכו אינו רה"י, וכה"ח בחזו"א סי' ס"ח סוסק"ג עפ"ד רש"י תוס' ורא"ש הנ"ל. וע"ע בהערה הבאה.

30. ובמשנ"ב (סק"ג) כתב תחילה שדעת רוב הראשונים שאין המחיצות מצטרפים כלל לשיעור ד', ושכ"מ מלשון השו"ע בסי"ט, ושוב הביא ש"י שמצטרף, ועכ"פ כשהם חזקות (כדברי הרשב"א, ובשע"ח הביא מהא"ר שכן י"ל בדברי רש"י). וסיים בדברי האחרונים שהסכימו שרק לענין עובי המחיצה מלמעלה י"ל כן, אבל תוכו אינו רה"י, ע"כ. ועד"ז כתב בכה"ח (אות ט') שנחלקו האחרונים אם מצטרפים המחיצות, ובמ"ק העיר שבז"א מצטרף וכדמוכח בראשונים, וה"ד במחב"ר ובא"ר, ושכ"ד השו"ע. ושוב הביא דברי האחרונים שכתבו שכ"ז דווקא על גביו, אבל בתוכו אינו רה"י, ע"כ. וע"ע במשנ"ב ובכה"ח להלן בסוף הסימן שכתבו דמשמע התם שאינו מצטרף, אך ציין לדהכאן]. והנה בהערה הקודמת הבאנו שבכל הפרטים הללו נחלקו הראשונים, ולהלכה בפנים כתבנו כהכרעת האחרונים שבתוכו אינו רה"י כלל, אבל על גביו הרי הוא רה"י, ונראה עוד שהמשנ"ב וכה"ח בשם האחרונים נוטים לדברי הרשב"א שגם על גביו הוא דווקא במחיצות חזקות, והיא דעה המכרעת קצת בין הראשונים כעין ס"ס, ומן הסתם בד"כ ראוי להניח מידי, ובודאי יש להחמיר בזה.

31. כ"מ בפשטות כמה שאמרו שגם חריץ עמוק ורחב ד' הוי רה"י, ואלת"ה הרי כל חריץ באדמה יש לו גם מחיצות (ולהירושלמי הנ"ל בהערה שלפני הקודמת הו"ו גם מחיצות עבות), אלא ודאי שבכה"ג אינו מצטרף כלל (וכיוצא בכתב בפשיטות הגר"א בשנות אליהו בפתחה לשבת). וה"ט דאין הם מוגדרים כמחיצות כיון שאינם ניכרים, וא"א לשייכם לאותו חריץ, אלא אדרבה לצדדיהם כלומר לשאר העולם.

32. שו"ע ס"ג, עפ"מ"כ בשבת (צט): לאחרי עושה מחיצה, לעצמו לא כל שכן, ע"כ. ולכאורה קשה אמאי לא נתיר כפשטו מטעם דאי בעי מנח עליה מידי, וכמו שאמרו בגמרא (עירובין עח. ודנו בזה הפו' כמובא בהלכה הקודמת לענין מקום שאין בחללו ארבעה). וצ"ב [והנה להיפך אי אפשר לשאול למה לא נאמר שם מינו כמו כאן, שהרי אין שם חלל ארבע, ואין מינו, ופשוט]. ויש לומר דמיירי באופן שאי אפשר לומר בו אי בעי מנח עליה מידי, וכגון שהיא מחיצה חלשה מאד, אך זה קצת דחוק, שאם זו מחיצה חלשה, גם אי אפשר להשתמש עליה. ואפשר לומר עוד באופן אחר, שכאן מדובר בשטח גדול שאי אפשר לומר שאי בעי מנח עליה מידי, כיון שאינו מצוי קורות ארוכים כ"כ, ואף משמכחת לה בעולם גם קורות ארוכים, מ"מ הרי רה"י זה גם בשטח של אלף מיל (ורק מדרבנן לא מהני באינו מוקף לדירה, או למ"ד שצריך שיהיה רואה עצמו בתוך המחיצות, וכדלהלן בס"ו, ומ"מ הרי הוא מקום גדול מאד), לכן צריך לטעם של מינו. ושו"ר שכן העיר הפמ"ג (בא"א סק"ב), ובתוה"ד כתב שמקום גדול שאי אפשר לומר בו אי בעי מנח מידי, הוא כגון "עשר או עשרים אמה", עיי"ש. וכנראה שהוא דן ע"פ המציאות. ולענ"ד מלשון הפו' משמע שגם אם יש אפשרות בעולם לזה ג"כ יש סברא זו, ועכ"פ הדין ברור כאמור שצריך את שני הטעמים, ואת"ש. וע"ע בירושלמי בעירובין (פ"ז ה"ב) מטעם אחר דרה"י כאמור דמליא, ואכמ"ל. ויש לדון, באופן המחיצה אינה נצרכת בשביל רשות היחיד, ונמצא לכאורה שאין כאן ק"ו אם לעצמו הוא עושה רשות וכו', שהרי אין צריכים לו, שגם בלעדיו יש מחיצה. אולם זה אינו, דאם כן בכל חלק וחלק תאמר שאינו נצרך, כי סגי בלחי בנוסף לג' המחיצות, או סגי בעומד מרובה או בלבוד, וז"פ. אך הספק יהיה באופן שהיו כבר מחיצות כד"ן, כגון קנים פחות משלשה ולחי או צוה"פ, ואחר זמן הוסיף עוד דופן, ונראה שגם

[ויש אפשרות נוספת להכנס לתוך רשות היחיד, ומשם להרים את הקטן על הגדר, ואז יוכל גם האב לצאת וליתן לו יד, וכדומה. אך יזהר אחר כך שלא להוריד אותו מבחוץ, אלא יכנס לפנים המחיצה ויורידנו]. ז'. עוד מצוי בזמן תפלת שחרית בשבת, שהיוצא ליפנות בבית הכסא שמאחורי בית הכנסת, מסיר את טליתו ומניחה על הגדר, ופעמים שהוא נמצא ברשות הרבים או כרמלית, והגדר היא רשות היחיד, ויש בזה כמה פרטים, ונתבאר בהרחבה להלן בסוף סימן ש"ב.

ח'. מנין המחיצות כדי להשוות את המקום לרשות היחיד: מן התורה - די בשלש מחיצות לדעת רוב הפוסקים, ויש אומרים שצריך ארבע מחיצות, ובפרט אם הצד הרביעי פתוח לרשות הרבים³⁷. ומדברנן - אסור לטלטל בו עד שיהיה לו מחיצות מארבע צדדיו, או שיהיה לו בצד הרביעי לחי או קורה³⁸, וכמו שיתבאר להלן בדיני המחיצות.

ט'. ודיני המחיצות ופרטיהן מבוארים בסימן ש"ב, היאך ובמה יהיו עומדים, וממה עשויים, וכן יבואר שם דין תל המתלקט האם הוא יכול לשמש כמחיצה. וכמו כן יבואר שאף במחיצה הגבוהה עשרה ורחבה ארבעה, אם הפרוץ שבה מרובה על העומד פסולה. ויש עוד סוגי פרצות הפוסלים את המחיצה, וכמו שנתבאר בסוף סימן ש"א.

חורי רשות היחיד או רשות הרבים

י'. חורים שבמחיצה, וכן זיוין הבולטים לתוך הרשות³⁹, פעמים שדינם כדין הרשות שהם נמצאים בה, וכמו שיבואר: [א]. חורים שבכתלי רשות היחיד כלפי רשות היחיד, דינם כרשות היחיד לכל דבר, ואף על פי שאין ברחבן ארבעה ואין בגבהן עשרה⁴⁰. [ב]. חורים שכלפי רשות הרבים ואינם מפולשים גם לרשות היחיד, אם הם גבוהים עשרה ורחבים ארבעה הרי הם רשות היחיד, ואם אינם גבוהים עשרה, אזי: אם הם רחבים ארבעה הם כרמלית, ואם אין בהם ארבעה הם מקום פטור⁴¹, וכל זה כשעל כל פנים הוא בגובה שלשה, אבל בפחות משלשה הוא כרשות הרבים, בכל אופן⁴². [ג]. חורים המפולשים מרשות הרבים לרשות היחיד, אזי: אם הם גבוהים עשרה הרי זה נחשב רשות היחיד, ואע"פ שאין בו שטח ארבעה⁴³. ואם אינם גבוהים עשרה, יש אומרים שאינו רשות היחיד, ויש אומרים שגם בזה הוא רשות היחיד⁴⁴. ואם מפולשים בין רשות היחיד לכרמלית, דינם כרשות היחיד, וכמו שיבואר להלן סעיף י"ז. [ד]. חורים המפולשים בין רשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת, והם של שני בני אדם, דינם כרשות היחיד, אבל מכל מקום שניהם אסורים עד שיערבו ביניהם⁴⁵.

אור בגובה ועומק הרשות

י"א. אור רשות היחיד, דינו כרשות היחיד עד לרקיע⁴⁶, וכן יורד למטה עד התהום⁴⁷. ולכן, אם היה קנה או עמוד אפילו דק ברשות היחיד, וגבוה אפילו יותר מן המחיצות הרבה, דינו כרשות היחיד, והזורק עליו מרשות הרבים חייב⁴⁸. וכן תל או עמוד הרחבים ארבעה וגבוהים עשרה, אפילו הם עומדים ברשות הרבים דינם כרשות היחיד, וגם באורים למעלה עד הרקיע⁴⁹. וכן בור או חריץ שרחבים ארבעה ועמוקים עשרה, אפילו הם ברשות הרבים דינם כאמור⁵⁰. וכן כלים הרחבים ארבעה וגבוהים עשרה שדינם כרשות היחיד, וכמו שיבואר להלן, דינם כאמור שעולה עד לרקיע⁵¹. וכן חורים וזיונים שדינם כרשות היחיד, דינם כאמור⁵². וכל מה שנמצא ברשות היחיד, בין גבוה ובין נמוך, בין רחב ובין קצר, הרי הוא כרשות היחיד⁵³.

כלים

י"ב. כלי או חפץ כל שהוא, שגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה, דינו כרשות היחיד⁵⁴, וככל הפרטים הנזכרים⁵⁵. אין בכלי עשרה טפחים אבל יש בו רוחב ארבעה, אזי: אם אינו מחובר לקרקע והוא ברשות הרבים, דינו כרשות הרבים, ואם הוא בכרמלית דינו ככרמלית⁵⁶. ואם הוא מחובר לקרקע אפילו ברשות הרבים, הרי הוא כרמלית⁵⁷.

כתבו דשמו י"ל דאמרינן ביתא דמלא דמי, וחשיב כמונו על מקום ד', משא"כ בחורים וכו'. ג]. ברמב"ן שם תירץ עוד דלעולם בעינן שגדר ההנחה יהיה על מקום ד', ומ"מ הנחה כל דהוא ברה"י הוי הנחה כמו שהוא מקום ד', ולא בעינן אלא ברה"ר. א"נ "לאדם שהוא עומד ברה"י, שאינו דומה לקנה נעוץ דהוא כרה"י עצמה", ע"כ. וביאור הדבר דאדם הוי כחפצא בפ"ע, ובוה אמרינן שיהיה ד', אולם בקנה שבקרקע רה"י הרי הוא טפל לרה"י, והוי כמו הרשות עצמה, שיש בה דע"ד. וע"ע גם במאירי (בשבת ז:): שכיון שעיקרו בארץ הרי הוא נגרר אחר עיקרו, עיין שם. וע"ע בספר תפארת יעקב פ"ט הערה א' ב' מש"כ בזה [ודן דיאכא נפ"מ בין התירוצים לענין הנחה על בעלי חיים שברה"י, או הנחה על כלים שברה"י כשאין בהם דע"ד, והזכרנו מזה בסוף ההלכה ובהערה שם].

כל קבל דנא בפמ"ג (ב"א סק"ג) דן ד"ל שרק יש לקנה דין רה"י ולא מקום פטור לענין שאסור להניח עליו מרה"ר, אבל אינו חייב כיון שלא נח על מקום ארבעה, עיי"ש. אולם שאר המפ" לא כתבו כן. ועיין במהרש"א גיטין (עט). דמקיים הגירסא שהיה בראש הקנה טרסקל, וס"ל שגם ברה"י בעינן מקום דע"ד, וכן היה אפ"ל בדעת הרמב"ם רפ"ג משבת, כיעו"ש. ועיין בתפא"ר שם. אך כאמור דכל הפו" לא כתבו כן. וכן בכה"ח (אות כ') הביא דברי הפו" שחייב בכל אופן (אמנם לא חש לחלק ביניהם בטעם הדבר שהביא דברי התוס' והרמב"ם ומ"מ). וסיים דאע"פ שהפמ"ג הניח בצ"ע וכו', מ"מ משאר הפו" משמע דחייב.

49. דזה ג"כ דינו רה"י כנ"ל בשו"ע ס"ב. וממילא מה שאמרו כאן דהוי רה"י עד הרקיע, קאי גם על זה, וכ"מ בהדיא ברש"י שבת (י.ו) שה"ה באור עמוד, וכן במאירי שם. וכן הוא ברשב"א בעבוה"ק ש"ג ועוד. ויש לבאר שפיר הן למ"ד שטעם הדבר משום גוד אסיק, והוי כמו שיש לו מחיצות, והן למ"ד שחולק רשות לעצמו (ולאו מטעם דאית ליה מחיצות), דמ"מ כך הלכה שאור רה"י עולה עד למעלה, וה"נ בזה ל"ש. אמנם יש חולקים בזה וכמו שהביא בתפא"ר שם אות ו' מכמה ראשונים, עיי"ש. אך כאמור דהשו"ע והפ"ו נקטו כאמור [ובב"י סוף הסימן הביא דברי הראשונים גבי עמוד שהוא רה"י ונעץ עליו יתד, מחלוקת רמב"ם ושאר שבמ"מ].

50. כ"מ מסתימת השו"ע כמו שכתבנו בריש ההערה הקודמת, וכ"ה בשו"ע הגר"ז סכ"ג ועוד, ואמנם בפמ"ג (במש"ז סק"א) נסתפק בזה שתלוי הדבר אם אמרינן כן רק כשיש מחיצות וגוד אסיק, אפשר דלא שייך בבור שאין מחיצות ניכרות, אולם עיין בתפא"ר אות ד' שהאריך בזה דמבואר בפ"ו דאמרינן ביה גוד אסיק, ושגם הפמ"ג עצמו בסי' שנ"ד כתב כן, וע"ע שם מש"כ בזה.

51. כ"מ מסתימת השו"ע וכנ"ל, וכ"כ בשעה"צ (אות י"ד) בשם הפמ"ג, וכן בכה"ח (אות כ"ו) בשם האחרונים.

52. עיין ברשב"א בעבוה"ק ש"ג חורי רה"י יש להם גובה וכו', וביאר בתפא"ר שם הערה ז' דצ"ל דמייירי בזיון וכו'.

53. כ"ה במגיד משנה, הובא בב"י להלן סוה"ס, וכ"ה בגר"ז אות ט' מב"י ולבוש, וה"ד בכה"ח אות כ"א. אמנם יש לציין דלעיל בהערה שניה בהלכה זו הבאנו מחלוקת בטעם הדבר, ואיכא בזה נפ"מ בכלים.

54. שו"ע ס"ו, והזכרנוהו לעיל. וד"ו מבואר בשבת (ח.) בסוגיא דכורות, והנלמד מזה דמחיצה לשעה הוי מחיצה. וכ"ה בכ"ד בש"ס ופ"ו שאפילו מחיצה לשעה מהני.

55. שיהיה בו דע"ד, וגם בעגול מהני אם יש בו כדי לרבע וכמש"כ השו"ע ס"ו, והיינו דווקא כדי שיהיה ד' על ד', ולא בפחות מד' על אורך רב, אף שיש בו בתשבורת כדי לרבע לא מהני (וכדלהלן במשנ"ב סק"ל), ולפ"ז בעיגול צריך שיהיה בו חמשה וג' חומשים, וכמש"כ המשנ"ב סקט"ו.

56. משנ"ב סקט"ו שאין כרמלית בכלים, ולכן טפל לרה"ר שבה (ורק בכרמלית דינו ככרמלית). וע"ע בשעה"צ, וכ"ה בכה"ח אות כ"ג, וע"ע שם באות כ"ד, ועוד כתבנו בזה להלן בסוף סעיף י"ד דיני כרמלית בכלים ואוכלים ובעלי חיים, עיי"ש. אבל לבנה אבן או קורה יתכן בהם דיני כרמלית.

57. דבכה"ג שמחובר אין עליו שם כלי, וכ"כ משנ"ב וכה"ח שם.

וכ"מ בלשון הרמ"א שלא כתב לחלק בזה אלא באינם עוברין כלפי פנים רה"י, וכ"כ המג"א סק"ב שאפילו הם למטה מעשרה טפחים דינם כרה"י, ומש"כ התוס' בשבת (ז:): הוא רק לפי ההו"א ולא למסקנא (ובביאור דבריו עיין במחש"ש ובדמשק אליעזר), ודלא כעו"ש, וע"ע במג"א להלן סי' שנ"ג סק"ד.

ובא"ר הביא שהדבר שנוי במחלוקת ראשונים, שכדברי התוס' שם דבעינן עשרה, כ"כ גם רבינו ירוחם שאם הם למטה מעשרה דינם כרה"ר, וה"ט כיון שהוא נמוך אין בני רה"י משתמשים אלא בני רה"ר (ומש"כ המג"א דזה רק להו"א לא ניה"ל, שעה"צ סק"א), אבל ברשב"א בעבוה"ק מבואר שבכל אופן הוא כרה"י, וה"ד בקצרה במשנ"ב (סק"י), וכתב שדעת הגר"א ג"כ לחלק בזה, ובפחות מעשרה לא הוי רה"י, וע"ע גם בכה"ח (אות ט"ז) שהביא דברי הגר"א, ושגם הנת"ח השיג על המג"א, וכן בשש"א כתב להעיר שאף הרשב"א לא מייירי אלא בפתוחים לרה"ר דווקא.

אולם כאמור דמסתמת השו"ע והרמ"א משמע דבכל אופן הוי רה"ר, וזה כנראה פשוט עפ"ד הבי"ד דלהלן בסעיף י"ג שהביא דברי הרשב"א (בשבת ז:): שאף במפולשין לרה"ר דינם כרה"י. וכ"ה גם בדברי הרשב"א בעבוה"ק ש"ג שחורי רה"י המפולשים לרה"ר הוי רה"י אפילו למטה מעשרה. ובאשר לדברי הגר"א שהביא ראיה דלא הוי רה"י, מהא דעירובין (צח:): ביזו שלפני החלון היוצא לרה"ר שמשמשת עד עשרה התחתונים וכו' (וכדברי הגר"א כ"ה בקרבן נתנאל שם פ"י סימן ה' אות ש'), ושכ"ה בשו"ע (ס"ב) וכו'. הנה כבר הקשה כן המג"א בסי' שנ"ג (סק"ד) שפסק שהזיו אינו רה"י אלא בגבוה עשרה, והקשה דסותר עצמו מדהכא בסי' שמ"ה, כנ"ל. ועמדו ע"ז האחרונים, ותירצו לחלק בין זיו דניחא תשימשתה לרה"ר ולכן הוי רה"י, משא"כ בחורים, וכיעוין בפמ"ג שם בא"א סוסק"ד ובשו"ע הגר"ז שם בקו"א סק"ב ותו"ש סו"ס שני"א, וכן בנשמת אדם כלל מ"ז ס"א. ודע שכל האמור הוא למעלה משלשה, אבל כשהוא פחות משלשה נסתפק להלן בסעיף י"ז היאך לדוננו.

45. עיין כה"ח כאן אות ח"י משם הפת"ע, עיי"ש. [נ"ב. וכבר כתב כן הבי"ד להלן סי' שמ"ו ד"ה וכתב ה"ר יהונתן, עיי"ש. ועוד יבואר בהל' עירובין]. ור"ל מדין עירובי חצירות דעלמא, אולם מצד רה"י ודאי הוי לכל דבר, ופשוט. וע"ע בעירובין (עו): ובמאירי שם.

46. שו"ע ס"ח עפמ"ש בשבת (ז:): נעץ קנה וכו', וע"ע בסוף ההלכה ובהערה שם.

47. עיין בעירובין (ל"ד רע"ב) פשיטא דרה"י כי היכי דסלקא לעיל, ה"נ נחתא לתתא (וע"ע להלן סוס"ט דה"ה לענין כרמלית, עיין שם ובהערה), וכן במאירי בשבת (ז:): ועכ"פ הדבר פשוט שרה"י עד למטה, דכולו מתחיל אחרי שיש לו עשרה, וכ"ה גם במשנ"ב להלן סק"פ, כיעו"ש. והנה הא דלא הוי רה"ר הוא פשיטא דהא אין שם רבים (ועיין להלן בסעיף ז' בתנאי א'), ומשמע דכוונתו לומר דהוי רה"י ולא מקום פטור, אלא דמשמע דבא לפוקי מרה"ר. וראיתי בספר ברכת אברהם בשבת (סוף דף ז') שהגידון בעוברים על גביו, ויל"ב, וע"ע שם, ואמ"ל. ועיין בחזו"א סי' ס"ב סק"ג אם גם ברה"י אטום, וע"ע בחי' הגר"ח על הרמב"ם פ"ד ובגלינות החזו"א.

48. כ"ה לפשטות הגמרא שם נעץ קנה ברה"י זורק ונח ע"ג, אפילו גבוה מאה אמה חייב, ופרש"י דסתם קנה אין רחב ד', והנה הקשו הראשונים מכ"מ דמשמע דבעינן הנחה ע"ג מקום ד', וכיעוין בתוס' (ח.) מהא דאמרו זרק למעלה מ"ט והלכה ונחה בחור כל שהוא, באנו למחלוקת ר"מ ורבנן וכו' (וס"ל להתוס' בחורים מפולשים וכו'). וכן ברמב"ן ור"ן וריטב"א ומאירי ועוד בדף ז', והעירו מ"ש בשבת (ד:): דבעינן הנחה ועיקרה ממקום ד', וע"ע ברשב"א שם. ואיכא בזה כמה דרכים: א]. הרמב"ן שם לחד תירוצא, וכן הרשב"א שם, כתבו דברה"י אע"פ שעיקרה ממקום ד' בעינן, מ"מ הנחה על מקום ד' לא בעינן, והוספי הרשב"א שכן דעת הר"ח והר"ף שברה"י סגי בהנחה על משהו, וכ"כ במ"מ פ"ה הי"ז לדעת רש"י וקצת גאונים, ושכ"ה דעת הרמב"ן והרשב"א, כיעו"ש. וכ"כ בהג"א בשבת פ"א ס"ג. ב]. בתוס' שם

37. נתבאר כל זה בבירורי הלכה סי' א' שנחלקו הראשונים בזה, וג' שיטות בדבר: א]. "א שבג' מחיצות הוי רה"י, וכן הוא דעת רוב הראשונים. ב]. דעת הרמב"ם והר"ח שצריך ד' מחיצות. ג]. יש מהראשונים שמכריעין שתלוי אם פתוח בצד הרביעי לכרמלית או לרשות הרבים. והבאנו שם שגם האחרונים נחלקו בזה לדינא, ויש שלא הכריעו. והמשנ"ב בביה"ל סי' שס"ג הזכיר בסו"ד את השיטה השלישית המכרעת. [ועיין בדבריו שם בהערה ר"ס שס"ג כמה פרטים].

38. משנ"ב סימן שמה"ה סק"ה. ולהלן בסי' שס"ג מבואר מתי מועיל לחי וקורה ופרטיהן.

39. שגם זיוין הבולטים הרי הם לפעמים כמו חורים, וכדלהלן בשו"ע סוס"ט עיי"ש, וכ"מ בעבוה"ק ש"ג דעולה עד לרקיע, ועיין להלן סוף אות ג' בהערה. [ופרטי דינים מצויים לגבי "חורים", עיין בסימן שמ"ו ס"ג שכתבנו דין חור מנועל שמכניסים לתוכו מפתח]. ובגדר חורים הוא רק דבר טפל שאין בו רשות אחרת, כמו שכתבנו בענין גשר, ועיין בריטב"א בעירובין (צד). גבי חצר שנפרצה, דהוי כחורי רה"ר. ויל"ב.

40. שו"ע (סעיף ד') עפמ"ש בגמרא דשבת (ז:), וככה"ג משמע שבכל אופן הם כרה"י מפני שבטלים לה, ואינו תלוי בגבהן ולא ברחבן, וכיעוין בר"ן ומאירי שם, וכן ברשב"א בעבוה"ק ש"ג ועוד. [וע"ע בתוס' שם ד"ה והלכה ובחי' הרשב"א והר"ן שם ובספר ברכת אברהם שם].

41. שו"ע להלן סי"ג ורמ"א כאן ס"ד שבכה"ג נידונים לפי גבהן ורחבן. והמשנ"ב סק"א וכה"ח אות טו"ב ביארו הדברים כמו שכתבנו. [ועיין להלן בסו"ס שנ"ז משנ"ה גבי צינורות מים שאין בהם דע"ד].

יש לעיין בחורים כאלה שלמעלה מעשרה ורחב ד' דהוי רה"י האם יש שיעור לחור, דבפשטות היה צ"ל שיהיה עשרה ולא שמענו כן, ומשמע בפ"ו אף בפחות, ואף בפחות מסתבר היה שצריך שיעור טפח, דהוא שיעור חשוב שאינו בטל, אך גם זה אינו במשמע, אלא כל חור שמשמששים בו בכלל זה. [ועיין ברבינו יהונתן ובמאירי בעירובין (קא:): בחור המנועול, אם יש קירוי מעליו].

יש לבאר עוד ברשות הרבים שלנו שלפי הרבה פוסקים הוי כרמלית (כדלהלן סימן שמה"ה ס"ז, וכ"פ הרמ"א סו"ס שמ"ו שנ"ו ועוד), ולהלן (סי"ז) אמרו שאין חורים לכרמלית, וחור שאין בו ארבעה יחשב מקום פטור (כשהוא מג' טפחים ועד עשרה טפחים), ואמנם מבואר בשו"ע בסוף הסימן שמקום פטור בכרמלית אמרינן מצא מין את מינו, ועמש"ש. אולם כבר כתב הביה"ל להלן (סי"ז דה"ה חורי) שכל זה רק כשהמקום פטור באמצע, אבל בחורים שהם בצד אין הדין כן. ודינו כמקום פטור, וכ"כ הגר"ז, עכ"ד. אולם דעת החזו"א בזה עיין בסימן ע"ג סק"ד ובסי' צ"ו סק"ג ד"ה שם, ועיין עוד בדברינו בסוה"ס מש"כ בזה.

42. שו"ע להלן סי"ג (וע"ע כה"ח שם) ובכ"ד.

43. זה דבר פשוט ומוסכם שנידון חורי רה"י הוא גם במפולשין לרה"ר, וכמש"כ במאירי שם והרשב"א שם, וכ"כ כל האחרונים כאן, וכמש"כ במשנ"ב סק"ט וכה"ח אות ט"ז בשם האחרונים.

אלא שנחלקו אם הוא גם כשהם פחות מגובה עשרה טפחים, וכדלהלן בהערה הבאה, אבל לגבי שטח של ארבעה לא בעינן. ואמנם מצאנו בזה מחלוקת בראשונים, שדעת התוס' בשבת (ז:): לענין שיהיה "חייב" בזורק מרה"ר לרה"י דבעינן שיהיה בו הנחה על מקום דע"ד, ואל"ה פטור, אולם במגיד משנה (פ"ד הי"ז) כתב דמשמע מרש"י וקצת גאונים שאע"פ שצריך עקירה ממקום דע"ד, מ"מ הנחה א"צ ד', ושכ"ד הרמב"ן והרשב"א, עיי"ש. (וחורי רה"י דמייירי התם הם ג"כ ככל רה"י שעולה עד הרקיע, וכמש"כ הרשב"א בעבוה"ק ש"ג, ויל"ע בגוונ"י שיש מעליהם הפסק כדרך חורים, ומצאנו שרה"י בוקעת עד הפסק שעליה, ולכן ב' בתים כל אחד נידון לעצמו, אך אם כולו דבר אחד הוי רה"י כמו גג של בית). וע"ע במשנ"ב סוסק"ט שהזכיר מחלוקת זו, וציין בשעה"צ שהגר"א כתב ג"כ כהרשב"א, וכן מוסכם בפ"ו עכ"פ לענין הנחה שא"צ דע"ד בחורים, ואף לגבי עקירה י"ל כן.

44. הנה מלשון השו"ע משמע שאפילו בפחות מעשרה הרי הם כרה"י,

אין בו רוחב ארבעה טפחים הרי הוא מקום פטור, אם הוא מחובר⁵⁸. אבל אם אינו מחובר אין דינו כמקום פטור, והוא בטל לרשות הרבים שנמצא בה⁵⁹.

עמוד שבראשו כלי או מדף

י"ג. קנה או עמוד שיש בראשו כלי הרחב ארבעה, וגם יש בגובה מחיצותיו עשרה טפחים, הכלי נחשב רשות היחיד, וכן על גביו נחשב רשות היחיד⁶⁰, אבל תחתיו אינו רשות היחיד⁶¹.
ואם יש על העמוד כלי או מדף הרחבים ארבעה, אבל אין לו מחיצות בגובה עשרה, אין דינו כרשות היחיד⁶², אבל אסור להוציא משם כדן כרמלית⁶³. והוא הדין אם יש בכלי מחיצות עשרה, אבל הכלי עומד על העמוד הפוך באופן ששוליו למעלה ומחיצותיו למעלה, אין דינו כרשות היחיד, אלא אם כן הוא בפחות משלשה סמוך לקרקע⁶⁴.

י"ד. טלפון ציבורי המצוי שאין לו מחיצות כדן, אין דינו כרשות היחיד, אלא כפי מידותיו. ואם כן הטלפון עצמו דינו כמקום פטור, וכיסוי הפלסטיק שעליו דינו ככרמלית⁶⁵. [אמנם ביתנים המיועדים לטלפון ציבורי שיש להם מחיצות כדן, הרי הם רשות היחיד גמורה⁶⁶]. וכל האמור בטלפונים בארץ ישראל, אבל במדינות העולם מצוי טלפון בתוך תיבה העומדת על עמוד שיש בה חלל ארבעה על ארבעה בגובה עשרה, ודינו כדן רשות היחיד⁶⁷.
ט"ו. עמוד הגבוה עשרה והוא רחב ארבעה "בראשו", אבל למטה הוא הולך ומתקצר לפחות מארבעה טפחים, אם נשאר בחלק הקצר שלשה טפחים, הרי הוא רשות היחיד, ואם אין בו שלשה טפחים אינו נחשב רשות היחיד⁶⁸.

אמנם, אם יש בו חלק מסוים שיש בו גובה עשרה והוא רחב ארבעה, הרי הוא רשות היחיד, אע"פ שתחתיו אין בו שיעור זה⁶⁹.
ט"ז. אדם העומד ברה"י, וכן בעלי חיים העומדים ברשות הרבים, אינם חולקים רשות לעצמן, והרי הם כרשות הרבים⁷⁰.

ואם הם גבוהים עשרה, אזי: אם הם מוציאים מרשות היחיד לרשות הרבים או עוברים ברשות הרבים עם חפץ בידיים או ככתפיים וכדומה, חייבים⁷¹. אבל אם מושיט ליד חבריו הנמצא ברה"י וגבוה מעשרה טפחים פטור, ויש אומרים שאף בזה חייב⁷².

מחיצות הרחוקות הרבה זו מזו

י"ז. מן התורה כל מקום המוקף מחיצות הרי הוא רשות היחיד, ואפילו אם הוא שטח גדול מאד כמו מדינה גדולה, בין אם הוקפה מחיצות לדירה ובין שלא לדירה⁷³, ויש אומרים שאם ההיקף גדול כל כך עד שהעומד באמצע ההיקף אינו רואה את עצמו תוך היקף המחיצות, אין זה רשות היחיד כלל, ואפילו אם רק שתי מחיצות מרוחקות ממנו. ועיין בהערה⁷⁴. ואם הם מחיצות של ים שאין המחיצות ניכרות, אפשר שאף לדעה ראשונה אינו נחשב רשות היחיד⁷⁵.

וכל האמור הוא מן התורה, אולם חז"ל גזרו שמקומות כאלה שלא הוקפו לדירה דינם ככרמלית [ויבאר להלן בסימן שמ"ו סעיף ג' ובסימן שנ"ח "קרפף"].

הראשונים שהזכרנו בהערה הקודמת לא פליגי, אלא הכל תלוי אם הוקף ע"י אדם או בידי שמים, ומצאתי בספר תפארת יעקב פ"ה הערה י"ג שהביא ג' שיטות בזה: א. שאין חילוק בין מחיצות העשויות בידי אדם לעשויות בידי שמים, וכפשוטו דברי הריטב"א בשם הרמב"ן, וצ"ח ש"כ בגאון יעקב (בעירובין כב:). וש"ת בית אב תנינא ס"ג וחז"ל בעירובין סי' מ"ד אות י"א. ויש להוסיף שכן נראה מדברי הבית מאיר להלן (סי"ח) דלא מחלק אלא בין ים ליבשה וכו', וכדלהלן בהערה הבאה. ב. שדווקא במחיצות העשויות בידי שמים אמרינן כן דלא חשיבי, אבל העשויות בידי אדם הרי הם נחשבות רשות היחיד בכל אופן, וכמו שהבאנו מהביה"ל בבאור דברי הרמב"ן, וצ"ח ש"כ בשו"ת בית אפרים סימן כ"ו. (וכן הובא בדעת"י סי' שס"ג סכ"ט ד"ה ועתשו' בית). ג. שהחסרון במחיצה זו הוא דווקא בתרי לגרועותא, דהיינו שגם לא נעשו בידי אדם, וגם שרבים בוקעים שם דרך המחיצות או על המחיצות, שאז רבים מבטלי מחיצתא, והביא מהתוס' רא"ש בעירובין (כב). שכתב כן, ושכן כתב בספר האשכול בהל' עירובין סי' ס"ה, ובנחל אשכול שם כתב שזו גם כן כוונת התוס' והריטב"א.

ולהלכה, הנה הבאנו שאף בדעת הרמב"ן אפשר שיש חילוק בין מחיצות שבידי אדם למחיצות בידי שמים, ואם הוא בידי אדם הרי מחיצות ככל גווני, ולשיטה שלישית אפילו בידי שמים אם לא בוקעים בה רבים, וכך י"ל שגם הראשונים שבהערה הקודמת לא מיידי אלא בהיקף, ואמנם סתמות דברי הרמב"ם והשו"ע דאף בהיקף מאליו הרי מחיצה, אולם ז"א מוכרח, והנה מהמג"א סי' שמ"ה (סק"ד) משמע שאם היה ליד מחיצות הרי הרי"ה, אע"פ שנעשה בידי אדם. (ויש לעיין בזה לפי השיטה השלישית דבעינן ג"כ שרבים בוקעים בו, האם בים שנכנסים בנמל לספינות הרי בוקיעה, ועיין במשנ"ב להלן בסי' שס"ג ס"ק ק"ח שהביא ככיוצא"ב מחלוקת הפוסקים). אך הרי במשנ"ב שם בסקמ"ח הביא דברי המאירי שנקט כדברי הראשונים (אך לא הכריע, אמנם בשעה"צ הביא ש"כ הריטב"א בשם הרמב"ן, וכל כהאי ודאי אית לן למינקט מדעת הראשונים). ועדיין י"ל ש"כ"ז אף למאירי דווקא במחיצות שנעשו מאליהם, אבל על ידי אדם הרי מחיצות ככל גוונא, וכשיתב"ל בה"ל. וע"ע במשנ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ח ושעה"צ שם אות צ"ד, שהזכיר דברי הריטב"א בשם הרמב"ן, עיי"ש. ועיין עוד בשערי תשובה (שם אות ט') בשם החכם צבי בשו"ת (סימן ל"ז) אודות מדינת אנגליה ואסוכסיה, שאף שהיא גבוהה הרבה מעל הים וימה חומתה, מ"מ חייבים עליה משום רה"י וכו' (וע"ע שם משם האחרונים בחילוק בין מחיצה בידי שמים ליד אדם), עיי"ש (והזכיר גם כה"ח שם אות ר"ד). וזה מבואר ע"פ הגמ' בעירובין (כב). והראשונים הנ"ל.

ולסיכום: במחיצות ע"י אדם בודאי יש לתפוס דהוי רה"י אפילו בריחוק גדול, אבל במחיצות שנעשו מאליהם ה"ז שנוי בפלוגתא, ויש לחשוש שאינו רשות היחיד, ובפרט אם בוקעים בה רבים. ובעצם דין בקיעת רבים המבטל מחיצתא, ה"ז שנוי במח' בעירובין (כב), וכן נחלקו הראשונים וכמשנ"ב בסו"ס ש"ב וש"ד. [ועיין להלן בסעיף י"ד בענין ים ונהר שהם "כרמלית", ובהערה שם בענין זה].
ובשיעור הדבר שרואה עצמו בתוך המחיצות, מצאנו שנשמת אדם (כלל מ"ט סק"ב) שכתב ד"ל שהוא שיעור ט"ז מיל, וכדאשכחן בבכורות (נד). שעד ט"ז מיל שלטא עינא, עיי"ש (וכן כתב בפשיטות המהרש"ם בדעת"י בסימן שס"ג סכ"ט ד"ה ולענ"ד, וכו"ה בשו"ת מהרש"ם ח"ד ס"א), אלא שבריתב"א מבואר דהיינו שיעור כור או כוריים (והביאו בבית"ל הנ"ל, אמנם כתב שהרמב"ן לא ס"ל כן). ועדיין לא מוכרע בריטב"א כמה השיעור בדיוק, ומצאנו בשבת (קכז). ארבע וחמש קופות ועוד כהנה, ובתוס' בסוכה (ב:). מבואר דכל כה"ג י"ל אפילו טובא, אך כאן הוא בדווקא כן, וע"ע שם. וע"ע בכס"מ (פ"ח מלולב ה"ז) שקשה כה"ג גבי חזוית, ובט"ז ועוד רבים עמדו בזה בסימן תרמ"ח ס"ט, ואכמ"ל. ובפשיטות כאן יש לתפוס את השיעור הגדול.

ועוד יש לבאר ששיעור זה שאינו רואה את המחיצות, אינו סיבה אלא סימן להיקף גדול, ולכן הנמצא בעירי ויש בתים המסתירים את המחיצות, או שיש הרים וכדומה, ה"ז נחשב שרואה את המחיצות, אולם עמוד על גג הבית הגבוה שבעיר, וע"ע במהרש"ם שם כמה חידושים בד"ז, שכל שלעומד בתוך העיר לא ניכר הפרצה, שהרי הבתים סותמים מסביב, וחזן לעיר הרי רואים את הים, אין להחמיר. וע"ע שם דאפשר שיש חילוק בין אוקיינוס שא"א להגיע לשם בשבת, משא"כ בעיר, ויל"ב.
75. עיין בבית מאיר (סי"ח) שבכ"ה"ג שהמחיצות רחוקות, לא מהני מה שאמרו שמים לא מבטלי מחיצתא (המבואר בהלכה הבאה). ואמנם כתב כן לענין הים גופיה ולא לגבי היבשה, עיי"ש. ועיין בהלכה הבאה אות א' בהערה.

אינו מחיצה. ואף שרה"ר מקורה דינו ככרמלית, מ"מ הטלפון שמתחת לקירוי הוא מקום פטור, ולא לדין מק"פ ככרמלית, כיון שהוא באויר הכרמלית למעלה.

66. שהרי יש להם ג' מחיצות, וגם מחיצה רביעית יש בזה משום פי תקרה יורד וסותם כמבואר בסי' שס"א, ושם הזכרנו דין זה בהרחבה.
67. כיון שיש להם ג' מחיצות, ומצוי במכסיקו ועוד.
68. עיין בשבת (קא). עמוד ברה"ר וכו', ונחלקו בזה הראשונים: א. שלפרש"י שם מבואר שאף שאין ג"ט למעלה מג"ט הסמוך לארץ הוי רה"י, והוא מבואר לפי סתימת הגמ' שלא אמרו שיהיה לקצר שיעור מסוים, וכ"ד הרמב"ם פ"ד הט"ז ובמ"מ שם דהוא כרש"י, וכ"ה להמג"א בסק"א וכפירוש המח"ש. ב. והתוס' שם פליגי על רש"י דהוי בקיעת גדיים דמבטלים מחיצתא, ולכן פירשו שבקצר שלו יש ג' על ג' טפחים (וכ"ה בתוס' רא"ש). וע"ע במ"מ שם שכ"ד הרשב"א, וכן פסק הגר"ז ס"ג ובעקבותיו בנתי"ש פ"ב ס"ה.

ונחלקו הפוסקים באופן זה שנשאר בו ג"ט, אם גם תחתיו הוי רשות היחיד או לא. דלתירוץ ראשון בתוס' בשבת (קא). אינו רה"י (וכ"ה בתוס' צט:). וכ"ה במג"א סק"א, וכ"כ הגר"ז ס"ג. אולם לתירוץ השני שבתוס' (קא) הוי רה"י גם תחת הטרסקל, וכ"ה דעת הגר"א בהגהתו בדברי המג"א שם.

69. שהרי אינו צריך לדין גוד אחית, והרי הוא רה"י לעצמו, וכעין האמור בהלכה הקודמת, ועיין בספר תפא"י פ"ו ס"ג והלאה בהערות, ואכמ"ל. וע"ע בבית"ל סי' שס"ב גבי ביציאת דמישן.

70. עיין רשב"א בשבת (ה, א). ותוס' וריטב"א בעירובין (לג), ותוס' ד"ה והוציאו ותור"ד בשבת (קב).

71. נתבאר בסימן שמ"ו ה"ט.
72. נתבאר בסימן שמ"ו בתחילת פרטי הדינים בעקירה והנחה.

73. בגמרא בשבת (ז, ו) ועירובין (זו:). קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, אפילו כור אפילו כוריים, הורק לתוכו חייב, מ"ט, מחיצה היא אלא שמחוסרת דורין, עיי"ש. ועי' בתוס' עירובין (כב:). שמן התורה אין שיעור לגודל ההיקף, "שאפילו לאלף כוריים, מה שיעור יהיה, ע"כ. וכ"ה ברמב"ם בהל' שבת (ה"ה) שאפילו יש בו כמה מילין, אם הוקף לדירה כגון מדינה מוקפת חומה, כולן רה"י גמורה הן, וכיוצא"ב מדוקדק ברמב"ם פ"א בהל' עירובין (פ"ו ה"ד) המניח עירובו ברשות היחיד אפילו היתה גדולה כנינוה וכו', וכ"ה בשו"ע (סימן ת"ח ס"ב) המניח עירובו ברשות היחיד אפילו היתה מדינה גדולה כנינוה וכו' (וכן מבואר בטור בסימן שמ"ה וסימן שנ"ח שאפילו כמה מילין), וע"ע בשו"ע סו"ס שס"ה ס"ו בשם י"א שעיר מוקפת חומה הוי מדינה רה"י (ומקורו בתרוה"ד סי' ע"ג, הובא בב"י שם).

ועיין בהערה הבאה ובסופה לענין הלכה.
74. כ"כ בחי' הרמב"ן בעירובין (נט), שכל שאין המחיצה נראית וניכרת לעומדין באמצעה, אין בה תורת מחיצה. [ואף שכתב שם אי נמי כל שאין המחיצה מעכבת הילוך הרבים, נראה דתרווייהו איתנהו ולא פליגי]. וכן הביא שיטה זו הריטב"א בעירובין (כב): אומר רבינו הגדול (הרמב"ן) ז"ל דהיינו כל שרואה עצמו תוך המחיצות וכו', ע"כ. (וכ"ה בריטב"א בסוכה ד: עיי"ש). וכן צידד גם הרשב"א כדברי הריטב"א, אך לא החליט כמה הוא השיעור (והזכירו בבית"ל בסימן שמ"ו ס"ג ד"ה קרפף). וכ"כ המאירי בשבת (ק), ד"ה אמר (והזכיר דברי המאירי במשנ"ב סימן שמ"ה סקמ"ח עיי"ש, ושם בשעה"צ אות נ"א ציין ש"כ"כ הריטב"א בשם הרמב"ן).

ויש לדון אף לפי הרמב"ן אם זה אף במחיצות מעלייתא שנעשו ע"י אדם, שבכ"ה"ג הוי מחיצה, שהרי הרמב"ן הזכיר בדבריו לאפוקי מקומות שמוקפים בהרים וגבעות [ואכן כן מבואר בספר האשכול בהל' עירובין סי' ס"ה, והביאו המהרש"ם בהגהותיו כאן]. אך מאידך מאחר וכתב אין בה תורת מחיצה, י"ל דמהות מחיצה כזו גרועה היא, שכל מהות המחיצה לשמר את המקום של רה"י (וכמו שהבאנו בריש הסימן בהערה שניה משם הראשונים). ובכ"ה"ג שאינו רואה את המחיצה האחרת, אין זה כמקום שמור ולא חשיבא מחיצה (ומעין זה כתבנו בהל' שבת סימן שט"ז גבי צידה שבמקום גדול מאד שאין נראה צורת צידה, אין בזה גם לא איסור דרבנן).

ובכ"ה"ל (בסימן שמ"ו שם) כתב בפשיטות שכאשר נעין בדברי הרמב"ן נראה דרך אחרת בשיטתו, שהרמב"ן לא כתב כן אלא במחיצות העומדים מאליהם כהרים ובקעות, אבל במחיצות הנעשות בידי אדם אפילו אף כורין הוי רה"י, ואע"פ שמחוסר דורין (וע"ע שם בבאור המחלוקת של התוס' והרמב"ן, וכתב ובפרט שהרמב"ן כתב א"נ שתלוי אם מעכב את הרבים), ע"כ. אולם הריטב"א והמהרש"ם שלא הבינו כן, נראה שדקדקו מדברי הרמב"ן שברחוקים כ"כ חסר בשם מחיצה מצד עצמו, וכפי הצדדים שביארנו, ומ"מ אם איתא כדברי הביה"ל, שוב י"ל שאף

58. שעה"צ (אות י"ז). וע"ע להלן בסעיף י', וכן בסוף הסימן.
59. בשעה"צ (סוף אות ט"ו) הביא מהמאירי שאין מקום פטור בכלים, ושכ"פ הח"א, ועוד הבאנו ד"ז להלן בסוף הסימן בענין מקום פטור.

נ"ב. עיין להלן בסעיף י"ד עוד בענין כרמלית בכלים.
60. דין זה נזכר בקצרה במשנ"ב להלן (סוסקמ"ד) בשם הח"א והגר"א וש"א, עיי"ש. והנה מצאנו בגמרא בשבת (ה, קא). דין נעץ ברה"י ובראשו טרסקל וכו', ודנו בזה מדין גוד אחית. ושם מיידי בטרסקל שכפאו על פיו, ואם הוא עומד כדרכו דלא בעינן לדין גוד אחית [ועיין גם לעיל בענין עמוד או תל הגבוהים ורחבים ד' דהוי רה"י, שהבאנו מחלוקת הראשונים אם משום גוד אסיק או שחולק רשות לעצמן]. ועיין במאירי (שם ושם). וע"ע בספר נתיבות שבת פ"ב ס"ד בהערות, שו"ר בחזו"א סימן ס"ח סק"י וסק"ד מש"כ בנידוד"ד, וע"ע בדבריו בסימן ס"ב סק"ב, ואכמ"ל.

ובמג"א סק"א כבר הזכיר דין זה שאם נעץ קנה גבוה י' ובראשו טרסקל רחב ד', לא אמרי גו"א מחיצתא, כיון שהגדיים בוקעים בה, אבל אם בטרסקל עצמו יש מחיצות גבוהות עשרה ורחב ד' גם מה שתחתיו הוי רה"י, ע"כ. וצ"ח לתוס', אולם הדבר תמוה, שהרי בתוס' בשבת (מט, צט), מבואר בהיפך, והעירו בזה הגר"א ותו"ש ומח"ש שם. וע"ע בתפארת יעקב פ"ו הערה ט'. ועפ"י"ז מבואר שהוא עצמו הוי רה"י (וכן על גבי דרה"י תופסת עד הרקיע).

61. הנה לענין השטח שתחתיו אינו נחשב רה"י, אולם יש לבאר, שהדבר תלוי באיזה אופן נמצא הכלי: א. שאם הוא כשמחיצותיו כלפי מעלה ושוליו למטה, אפילו אם יהיה פחות משלשה סמוך לארץ, לא אמרינן בו לבוד, ודינו ככרמלית [ולא מבעיא אם הוא ככרמלית, אלא אף אם הוא עומד ברה"י, הרי רשות הרבים מקורה דינה ככרמלית, וכמו שיבאר להלן בסעיף ז' י"ד, אלא שנתבאר שזה בדבר קבוע, וגם כאן שהוא דבר קבוע דינו ככרמלית]. והטעם שלא אומרים בו לבוד, הוא כמש"כ רש"י ותוס' בשבת (ח, א) גבי כורת דלי"א לבוד א"כ כפאה על פיה, וכ"כ במחצית השקל בסי' רס"ו סק"ז (והזכרנו מזה להלן בסעיף ז' לענין שטח שמתחת למכונית החונה ברה"י). ב. ואם הוא נמצא הפוך כששוליו למעלה הרי שייך בזה לבוד, וגם תחתיו הוי רה"י, אך אם הוא מובדל ג' טפחים, אי גב באופן זה ששוליו למעטה ומחיצותיו למטה אינו רה"י, אלא כרמלית.

62. כן מבואר בגמרא דשבת (קא). ומשום דלא אמרינן גוד אחית מחיצתא, כאשר הגדיים בוקעים בה, וכ"פ הרמב"ם פ"ד הי"ח [ועיין במרכבת המשנה שם הט"ז בשם הרד"ע, והוא צ"ע, ויש לפלפל בדבריו, ואכמ"ל].

63. הנה יש לדון על הדף האם הוא כרמלית, דאמנם אינו רה"י אולם לכאזי הוי כרמלית. ואמנם קיי"ל שאין כרמלית למעלה מעשרה, אולם הרי מצינו להלן סט"ז שגם הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג הוי כרמלית, ושם הבאנו בזה פלוגתא דקמאי, ומ"מ לפי פשטות השו"ע דהוי כרמלית, אע"פ שהוא למעלה מעשרה, כבר הביאו שם מהרא"ש שביאר דכאן הכרמלית גופא מתחילה מהגג, ולכאורה גם כאן נאמר כן, אולם יש לדחות דכאן לכו"ע אינו כרמלית, כיון שהמקום שתחתיו אין לו שום חשיבות, ואין זה כדהתם שיש למקום שם רה"י וחשיבות, וא"כ אף שנתבטל גגו מהיות רה"י, מ"מ הוא מקום חשוב להתחיל ממנו כרמלית, משא"כ כאן אינו כרמלית למעלה מעשרה (וברא"י שם שכתב דהוי כרמלית מיירי למטה מעשרה דווקא).

עוד מצאנו שנחלקו הראשונים גבי ז"ז הבולט מן הכותל, כשיש בו ארבעה על ארבעה, שבטור וש"ע סימן שמ"ה סט"ו כתבו דהוי כרמלית (אא"כ החלון של הבית פתוח לו שאז הוי כחורי רה"י). אולם בכ"ה"ח שם (אות צ"ג) הביא מהתוס' בעירובין (פט). ורש"י (צח:), וכן רמב"ם ורשב"א דסוברים הוי מקום פטור [ועיין בדברינו להלן ריש סעיף ט"ז בהערה שהבאנו השיטות בזה, וכן בסוף סעיף ט"ו]. וכן עיין בסימן שנג"ב בהערה מה שכתבנו בזה]. ולפ"י"ז ה"ה בנידוד"ד דהוי פלוגתא אי הוי כרמלית או מקום פטור, וכפי המחלוקת שם כך יהיה הדין כאן ששנוי במחלוקת אם הוא כרמלית או מקום פטור. וכבר כתבנו שם שקשה להקל בזה, ויש להחמיר דהוי כרמלית, אם אין רה"י סמוכה לה.

וברמב"ם הנ"ל (פ"ד הי"ח) כתב שאם נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל, וזרק ונח על גביו, "פטור", ומשמע דפטור אבל אסור, ומוכח דהוי כרמלית (וע"ע בבית"ל ושעה"צ ר"ס שני"ה, וי"ל). ומ"מ יוצא איפוא דיש להחמיר בזה דהוי כרמלית, אחר ש"כ"ה שיטת השו"ע דלהלן בסט"ז, וכאמור לעיל (וע"ע להלן בסט"ז, ובסימן שני"ה).

64. דזה כמו שאמרו בשבת (קא). דבכ"ה"ג ל"א גוד אחית, ונמצא דליכא מחיצות, וע"ע בשבת (ת), ודו"ק.

65. כנזכר בסמוך, שגם בזה שעומד על עמוד ויש לו כמין כיסוי פלסטיק,

ביטול מחיצות [מילוי דברים בתוכם]

י"ח. בור או חריץ שיש בהם גובה עשרה ורחבים ארבעה, דינם כרשות היחיד וכמו שנתבאר, משום שמחיצות הבור הרי הם כמחיצות רשות היחיד. ואם הבור או החריץ מלאים, יש אופנים שבוזה נתבטלו המחיצות⁷⁶, ודינו כדין הקרקע שנמצא בה⁷⁷, וכמו שיבואר.

א. מלאים במים, אין המחיצות מתבטלות ונשאר בגדר רשות היחיד. במה דברים אמורים כשהמים צלולים והמחיצות ניכרות, אבל אם המים עכורים מתבטלים המחיצות, ואסור לטלטל שם כרשות הרבים⁷⁸. ועיין בהערה⁷⁹.

ב. דברים יבשים צלולים, כגון זכוכית, אינם מבטלים את המחיצות, כיון שהם ניכרים, ויש מחמירים⁸⁰, ובפרט אם ביטלן שם⁸¹.

ג. מים שהיו בבור או בחריץ, וקפאו ונקרשו מחמת הקור, מתבטלים המחיצות⁸². ויש אומרים שאין מתבטלים המחיצות, וכמוכח בהערה.

ד. פירות ושאר דברים שממלאים את הבור, הרי הם מבטלים את המחיצות, בין אם דעתו לפנותן בשבת ובין אם דעתו שלא לפנותן⁸³. [ויש אומרים שרק אם ביטלן שיהיו שם הרי הם מבטלים המחיצות, אבל אם לא ביטלן אע"פ שאין דעתו לפנותן אינו מבטל המחיצה⁸⁴. ויש אומרים עוד שאפילו אם ביטלן שיהיו שם אינו מבטל המחיצה, כיון שהם פירות מתוקנים וראויים ובטלה דעתו. אבל אם הם פירות טבל או שאר דברים שאסור לטלטל בשבת, מבטלים המחיצות⁸⁵. ויש אומרים שפירות שדרך לעשות מהם אוצר, אפילו אינם טבל והניחם שם בסתם, ה"ז כמבוטל ומבטל המחיצות⁸⁶]. ובכל אופן יש להזהר להחמיר בו גם כרשות היחיד⁸⁷.

ה. חפצים למיניהם, דינם כדין פירות הנזכרים באות הקודמת⁸⁸, וכרים וכסתות⁸⁹.

ו. עפר וכיוצא מבטל את המחיצה, אפילו הניחו בסתם⁹⁰. ותבין וקש הראויים למאכל בהמה, דינם כפירות הנזכרים באות ד'⁹¹.

ודע, שבאופן שהם בטלים בבור אבל לא מלאים בכל הבור, יש לדון בהם לפי הכללים הנזכרים בבור פחות מעשרה, שתלוי לפי גובהו ורוחבו⁹². ועיין בהערה עוד בענין מחיצות הניכרים, מחמת שהפירות לא נוגעים במחיצות⁹³.

ז. ומה לכל הדיעות הם כרמלית בכל אופן, ויבואר להלן בסעיף י"ד.

י"ט. ישנם עוד אופנים שמתבטלים המחיצות, כגון מחיצה החוצצת בין הרשויות, ושפך עפר בצדדי המחיצה ונתמעט מגובה עשרה⁹⁴. וכן לחי של צורת הפתח שנתאסף בצידו עפר ונתמעט מגובה עשרה⁹⁵, וכיוצא⁹⁶. וכמו כן באופן שרבים בוקעין ועוברים דרך הפרצות שבמחיצה, יש אופנים שמתבטלת המחיצה, וכמו שנתבאר בסוף סימן שס"ב בענין אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

76. בגמרא דשבת (ק:) בור ברה"ר וכו' מלאה מים וזרק לתוכה חייב, מלאה פירות וזרק לתוכה פטור, מ"ט, מ"א לא מבטלי מחיצתא, פירות מבטלי מחיצתא, תנ"ה וכו', עיי"ש בפרש"י ורשב"א וריטב"א ותרא"ש. [ובביטול לשאר מילי המבואר בהל' סוכה וכן להלן סי' שע"ב].

ובטעם החילוק בין פירות למים מצאנו כמה דרכים, במ"מ (פי"ד ה"ג) כתב שחילוק הדבר תלוי בכל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים, וכן הדברים הלחים הרבה, אבל דברים יבשים דינם כפירות לפי שאין המחיצות ניכרות, ע"כ. ומשמע בפשטות שהכל תלוי אם המחיצות ניכרות או לא. ונפ"מ שבמים עכורים מתבטל, ולא ידך גיטא בדבר יבש שקוף כמו זכוכית לא מתבטל.

אולם בשו"ת חת"ס סי' פ"ט כתב שדברי המ"מ קשים מאד לחלק כטעם זה בחיוב שקילה דאו, דהיכן רמזו טעם זה שיראו המחיצות. ויותר י"ל שלענין שבת הכל תלוי אם דרך תשמישו בכך, ויכול להצניע חפצים וניחא תשמישתיה, ולכן במים יכול להשתמש, ואם יזרוק חפץ יכנס החפץ והמים יצאו, משא"כ פירות שעומדים בפני דברים אחרים ובטל רשותו, ולפי"ז כתב שבמים אפילו עכורים לא מתבטל המחיצה, ובדברים יבשים כגון זכוכית אפילו שהמחיצות נראות ל"ח הבור רה"י (דלא כפי שיצא מדברי המ"מ, וכמו שכתבנו). ובתוה"ד דייק החת"ס כן בדברי המ"מ שכתב שגם דברים הלחים הרבה דינם כמים, ומשמע שמרבה גם דבש ומקפה דהוי כמים, עיי"ש. אך לא החליט ש"כ"ה לדעת המ"מ, ואדרבה נראה דפליג. אך את"ל שגם המ"מ כשיטתו, י"ל כמש"כ בשו"ת אבני"ז (סו"ס רע"א) שאין הכוונה במחיצות הניכרות שיראו את עומק הבור, אלא צריך שיהיה ניכר שיש כאן מחיצות, ולכן בדבר לח אע"פ שהמים עכורים ביותר, ואין נראה מתוכן עומק הבור, מ"מ מכיון שהמחיצות גוש והמים לחים הרי ניכר המחיצה, עיי"ש. אלא שפשטות המ"מ ל"מ כן, שהרי כתב שתלוי אם אדם "מסתכל" ורואה בתוכו המחיצות, ומש"כ החת"ס לדקדק מהמ"מ לרבות דבש ומקפה, לכאו' אדרבה נראה דכוונת המ"מ וה"ה לכל הדברים הלחים הרבה, היינו לשאר דברים חוץ ממים והם צלולים, והיינו שדבר שהוא לח הרבה בלא עובי הוא בדרך כלל צלול, ולרבות י"ן לבן וכל כה"ג. וי"ל דמ"מ לח הרבה כולל י"ן צלול וחלב וכדו', ומ"מ אין המחיצות ניכרות ככה"ג.

ומצאתי בספר תפארת יעקב פי"ה הערה ב' שעמד בדברי המ"מ והחת"ס הנ"ל והאבני"ז, וכתב שהיה לחת"ס גירסא אחרת במ"מ, שהמ"מ כבר מרבה כל דבר כמים, ושוב כתב דה"ה ללחים הרבה וכו', עיי"ש. משא"כ לגירסא דילן, והדברים ברורים שהיה לו ג"י אחרת, אך מ"מ זו קושיא על המ"מ כפי"ז שנראה כסותר עצמו אם צריך דומיא דמים או דברים עבים, ולגירסתניו ניחא בפשטות. ועי"ש שם שהביא משו"ת שב יעקב סי"ז שהבין ג"כ כהאבני"ז והחת"ס (ותשובה זו נזכרה כבר בחת"ס), ועוד הביא שבמאירי (בשבת ק:;) נקט גם כסברת החת"ס שאם זורק חפץ הדבר משתקע במים, וגם הוסיף שיהיו מחיצות ניכרות, ותרת"י בעיניו [נ"ב]. ודברי המאירי הובא בשע"ש אות נ"ג דבעיניו מחיצות ניכרות, ולא הזכירו שימוש]. ומאידך מהרמב"ן שם מוכח בהיפך שבחזקת סגי, או שיהיו ניכרות או שיהיה לח, ועי"ש שם מש"כ בזה מדברי האחרונים.

אמנם מאחר שפשטות המ"מ משמע שצריך שיהיה צלול ממש כמים, ושיהיה האדם מסתכל במחיצות ורואה אותם, וכן הביאנו להלכה כל האחרונים כהמג"א א"ד תו"ש גר"ז וחי"א, וכן במשנ"ב סקמ"א ובכה"ח אות ס"ה בשם האחרונים הנ"ל, אי"כ הלכנו לפי דרכם, ועכ"פ לחומרא להחשיבו רה"ר ואסור לטלטל בו, אמנם הזכירו גם את הדברי הרשב"א שאף פירות מתוקנים לא מתבטלים, וכנראה שחוששים לדבריו לכתחילה, ועיניו במשנ"ב להלן סימן שס"ג סו"ס ק"א שסתם בשם הרבה אחרונים שבמים קרושים מבטל המחיצות, עיי"ש [מג"א ט"ז תו"ש ועוד רבים]. ואמנם הביא שם ש"א שאינו מבטל המחיצה (אבן העזר וחת"ס בתשו"ת סי' פ"ט). וכן הביא בכה"ח אות רי"ב בשם הרבה אחרונים, וסיים בדברי האהע"ז וחת"ס וז"ל שמתירים, עיי"ש. אך שם י"ל שזה משום שהוא לשעה וחוזר לקדמותו, וי"ל. (ואם הוא רק למילי דרבנן הוה ניחא טפי לחלק, אך כאן משמע נמ' דהוי דרבנן, וי"ל). ועיין בחזו"א סימן ק"ב בליקוטים סימן ה' בסופו שכתב שמים הראוין לכביסה ולרחיצה, לדין דאין המים מבטלים מחיצה אף בעמקיין וכו'.

77. שאם הוא ברה"ר דינו כרה"ר, ובכרמלית דינו כרמלית.

78. עיין בהערה קמייאת בהלכה זו, שיוצא לפי פשטות דברי המ"מ שרק מים צלולים שניכרים בהם המחיצות הוי רה"י (וכן הביאנוהו האחרונים. וכ"ה בגר"ז סט"ז שרק בצלולין, ועפ"י"ז כתב שברקע אינו כן, ועי"ש [ועי"ש בדברינו להלן סי"ד בדין רקק ובהערה לבאר אם כשיש בו עשרה הוי כרמלית מן התורה, או הוי רה"י מן התורה, ועי"ש שם]. וכן נראה לדקדק מדברי ההגמ"ר שהביא הב"י (בסימן שני"ה על סעיף ג') שמי רגלים מבטלי מחיצתא כמו פירות, עיי"ש ושו"ר בתפא"י שם שהעיר מזה, ועי"ש שם, וצ"ע עוד שכ"מ בריטב"א ומה"א שברשב"א בשבת (ק:), וכן הוא גם לדעת המאירי הנ"ל, אולם להרמב"ן דסגי ליה בחדא לא בטלים המחיצות, ועי"ש בספר נתי"ש פכ"ה הערה ל"ט מש"כ בזה, ולהאמור הדברים מבוארים שפיר בשיטות המפ'.

79. עיין להלן בסעיף י"ד בענין ים ונהר שהם "כרמלית", שכתבנו שם בהערה כמה נידונים, כגון: א. אם המים צלולים, אבל מצד אחד לא רואים את המחיצה בצד השני, שכתב בבית מאיר דלא הוי מחיצה כיון שאינו נראה, ע"כ. וכתבנו להעיר בזה דדילמא יש לנו לדון לפי המחיצה הזו שלפנינו, ואי"צ שמכאן יראו גם את המחיצה השניה, אך הבית מאיר הבין דכיון שאילו המים היה אפשר לראות גם מכאן את המחיצה השניה, ה"ז נחשב ביטול מחיצה. ב. מים צלולים אבל כעת הם גועשים ורועשים, כמו במפלי הנחלים, כתבנו שם דאפשר שמבטל המחיצה. ג. יש לעיין בבור חשוך, ומחמת החושך לא רואים את המחיצות, ד"ל שבכה"ג ג"כ נחשב מחיצה, כיון שהחושך הוא דבר צדדי הגורם, אולם לפי"ד הבית מאיר הנ"ל משמע שכל שלולי המים היה ניכר, שוב הוי ביטול מחיצה, וי"ל (וכמו"כ אינו ענין לרש"י בשבת צ"ו סו"ע"א בבית מלא הבלא). ובעיקר פרטים אלו י"ל דהדברים לכאורה קשים בסברא, דיעוין בעירובין (צ"ט): וכו"ד שבור עשרה הוי רה"י, עיין שם ובפרש"י (וכן בפ"ו) כאן ובסימן שס"ג (ס"ט), וסתמא משמע שבכל אופן הוי רה"י, אף שמצוי מאד וכמדומה שכן הוא בדרך כלל שהם לא נראים בצד השני כלל, וכן מצוי מים שרועשים וגועשים, וכל כיוצא ב.

80. הנה לפי המ"מ הנ"ל שתלוי בניכר המחיצות, אי"כ ה"נ ניכר אף שהוא יבש ולא מתבטלים. וכ"ה לפי דברי כל האחרונים שהביאו דבריו וכנ"ל. וכן הוא גם לדעת הרמב"ן דס"ל הכי, שבחזקת סגי לבטל המחיצות. אולם לפי המאירי הנ"ל שרת"י בעיניו, אי"כ ככה"ג מתבטלים המחיצות. זאת ועוד שלפי החת"ס הנ"ל דועימיה אפשר שגם המ"מ ס"ל שמתבטלים המחיצות, ולכן הבאנו שיש מחמירים בזה.

81. דבכה"ג שביטלו י"ל דלכו"ע בטל, כמו עפר, ואף שיש משתמשים בזכוכית, מ"מ בביטול י"ל דלכו"ע בטל. אלא שמצאנו בסוכה (ד) סברא דבטלה דעתו אצל כל אדם, ובתוס' שם העירו מעירובין (ט), ועיין בפנ"י שם מה שביאר, וש"א. ואפשר דדמי לתבן לענין ביטול המבואר בסימן שע"ב סט"ז, ועי' משנ"ב וביה"ל שם וש"א. [וראה בספר ברכת אברהם בסוכה שם גדר דבטלה דעתו].

82. כן נראה בפשטות הן לסוברים שצריך שיהיו המחיצות ניכרות וליכא, והן לסוברים שצריך שיהיה ניחא תשמישתיה וליכא. וכן ראיתי בכה"ח (אות ס"ו) בשם הח"א דבשעת הקור מבטל המחיצות, כנה"ג. ועי"ש במחש"ש סי' שס"ג סק"א ובשו"ע הגר"ז שם ס"ל"ה, והדבר מבואר כאמור, וזה דלא כמש"כ בשו"ת שב יעקב הנ"ל בסי' י"ז.

והנה להלן באות הבאה בדין פירות, מיייתנין מהרשב"א ועוד שאינו מבטל אפילו פירות, וזולת טבלים שאינם ראויים בשבת, ולפי"ז לכאורה בנידו"ד לא יהיה בטל, אולם חשבתי שהדבר תלוי במה שנתבאר לעיל בסימן ש"כ סי' שמונת לשבר את הקרח כדי ליטול מים מתחתיו, וכתב המג"א שם שבנהר או באר אסור, ולפי"ז ה"ז מבטל מחיצתא כיון שאינו ראוי לשימוש בשבת, אבל הא"ר שם כתב שמונת, וכ"כ התו"ש ומאמ"ר, ומאידך בפמ"ג גר"ז וחס"ל ועו"א, ה"ד בכה"ח (סימן ש"כ אות ס"ה) כתבו לאסור. ועי"ש במשנ"ב וכה"ח שם. ולכאו' הוא תלוי בשיטות הנ"ל, וכיון דקיי"ל להחמיר, ה"נ יש להחמיר. ואפשר עוד שאף להא"ר שם חלוק קרח מפירות, וה"ז כעין ביטול שם, ושו"ר יבשע"ש הדימוי לאיסור שבירת הקרח שבנהר בשבת, שעמד ע"ז החת"ס בסי' פ"ט.

ובעיקר הדין מצאנו שהאריכו בזה הפו' טובא להלן בסימן שס"ג סכ"ט בענין נהר שמימיו קפואים, אם מתבטלים המחיצות או לא, וג' שיטות בדבר: י"א שבחורף מתבטלים המחיצות בזמן שהם קפואים (מג"א ט"ז תו"ש גר"ז וחמ"מ וחי"א ושו"ת נכנסת יחזקאל ושו"ת שב יעקב, והובאו דבריהם במשנ"ב שם וכה"ח שם אות רי"ב, עיי"ש. ועי"ש בשו"ת בנין עולם סימן י"ד). ויש מוסיפים שבאופן כזה אף בקיץ לא מהני המחיצה להקל (ט"ז) שם כמו שחששו שם לדעת הרמ"א שמא יעלה שירטון). וי"א דהוי מחיצה אף בעודן קפואין (אבן העזר וחת"ס וז"א, ה"ד במשנ"ב שם וכה"ח שם). ובמשנ"ב שם סתם כדעת רה"פ הנ"ל, אך כה"ח סיים בדברי המתירים, עיי"ש. אך בדבריו במה דעסיק כאן, אפשר שעדיין לא נחית לכל המדובר שם, ולכן סתם כאן לאסור, ורק הזכיר למג"א שם, ודוחק לומר שרק בדרכנן דעתו להתיר ובדאו' לחומרא, דהא כאן יש נפ"מ גם לקולא, וצ"ע. ומ"מ הנה חזינו שרוה"פ מחמירים, אלא שראיתי בשו"ת מהר"ש (ח"א סימן ע"א) שכתב כדבר ברור שהאחרונים הוכיחו בראיות ברורות שאינו מבטל המחיצות, והבאנו דבריו בסימן שס"ג סכ"ט, ועי"ש מש"ש, ולחומרא י"ל דאכן נחשב ביטול מחיצות.

83. כן הוא בתוס' וברשב"א בשבת (ק:;) שכיון שאין המחיצות ניכרות בטלים. וכ"כ במ"מ (שם) לדעת הרמב"ם והרמב"ן, ובשעה"צ (אות מ"ד) הביאם, ושכ"כ הריטב"א ומאירי, עיי"ש. וכ"פ המג"א והגר"ז ומשנ"ב סקמ"א וכה"ח אות ס"ח בסתמא, שאפילו אם דעתו לפנותן ה"ז מבטל, וכן משמע בפשטות מדברי כל הפו' הנ"ל גבי מים שקפאו, דמבטל המחיצות אע"פ שעשויים להפריד ולחזור צלולין ככתחילה. ועי"ש ברמ"א בסימן שע"ב סט"ז. 84. כ"ה המ"מ שם בשם גאונים, וכ"ה ברשב"א בשבת (ק:) בשם רב האי

76. בגמרא דשבת (ק:) בור ברה"ר וכו' מלאה מים וזרק לתוכה חייב, מלאה פירות וזרק לתוכה פטור, מ"ט, מ"א לא מבטלי מחיצתא, פירות מבטלי מחיצתא, תנ"ה וכו', עיי"ש בפרש"י ורשב"א וריטב"א ותרא"ש. [ובביטול לשאר מילי המבואר בהל' סוכה וכן להלן סי' שע"ב].

ובטעם החילוק בין פירות למים מצאנו כמה דרכים, במ"מ (פי"ד ה"ג) כתב שחילוק הדבר תלוי בכל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים, וכן הדברים הלחים הרבה, אבל דברים יבשים דינם כפירות לפי שאין המחיצות ניכרות, ע"כ. ומשמע בפשטות שהכל תלוי אם המחיצות ניכרות או לא. ונפ"מ שבמים עכורים מתבטל, ולא ידך גיטא בדבר יבש שקוף כמו זכוכית לא מתבטל.

אולם בשו"ת חת"ס סי' פ"ט כתב שדברי המ"מ קשים מאד לחלק כטעם זה בחיוב שקילה דאו, דהיכן רמזו טעם זה שיראו המחיצות. ויותר י"ל שלענין שבת הכל תלוי אם דרך תשמישו בכך, ויכול להצניע חפצים וניחא תשמישתיה, ולכן במים יכול להשתמש, ואם יזרוק חפץ יכנס החפץ והמים יצאו, משא"כ פירות שעומדים בפני דברים אחרים ובטל רשותו, ולפי"ז כתב שבמים אפילו עכורים לא מתבטל המחיצה, ובדברים יבשים כגון זכוכית אפילו שהמחיצות נראות ל"ח הבור רה"י (דלא כפי שיצא מדברי המ"מ, וכמו שכתבנו). ובתוה"ד דייק החת"ס כן בדברי המ"מ שכתב שגם דברים הלחים הרבה דינם כמים, ומשמע שמרבה גם דבש ומקפה דהוי כמים, עיי"ש. אך לא החליט ש"כ"ה לדעת המ"מ, ואדרבה נראה דפליג. אך את"ל שגם המ"מ כשיטתו, י"ל כמש"כ בשו"ת אבני"ז (סו"ס רע"א) שאין הכוונה במחיצות הניכרות שיראו את עומק הבור, אלא צריך שיהיה ניכר שיש כאן מחיצות, ולכן בדבר לח אע"פ שהמים עכורים ביותר, ואין נראה מתוכן עומק הבור, מ"מ מכיון שהמחיצות גוש והמים לחים הרי ניכר המחיצה, עיי"ש. אלא שפשטות המ"מ ל"מ כן, שהרי כתב שתלוי אם אדם "מסתכל" ורואה בתוכו המחיצות, ומש"כ החת"ס לדקדק מהמ"מ לרבות דבש ומקפה, לכאו' אדרבה נראה דכוונת המ"מ וה"ה לכל הדברים הלחים הרבה, היינו לשאר דברים חוץ ממים והם צלולים, והיינו שדבר שהוא לח הרבה בלא עובי הוא בדרך כלל צלול, ולרבות י"ן לבן וכל כה"ג. וי"ל דמ"מ לח הרבה כולל י"ן צלול וחלב וכדו', ומ"מ אין המחיצות ניכרות ככה"ג.

ומצאתי בספר תפארת יעקב פי"ה הערה ב' שעמד בדברי המ"מ והחת"ס הנ"ל והאבני"ז, וכתב שהיה לחת"ס גירסא אחרת במ"מ, שהמ"מ כבר מרבה כל דבר כמים, ושוב כתב דה"ה ללחים הרבה וכו', עיי"ש. משא"כ לגירסא דילן, והדברים ברורים שהיה לו ג"י אחרת, אך מ"מ זו קושיא על המ"מ כפי"ז שנראה כסותר עצמו אם צריך דומיא דמים או דברים עבים, ולגירסתניו ניחא בפשטות. ועי"ש שם שהביא משו"ת שב יעקב סי"ז שהבין ג"כ כהאבני"ז והחת"ס (ותשובה זו נזכרה כבר בחת"ס), ועוד הביא שבמאירי (בשבת ק:;) נקט גם כסברת החת"ס שאם זורק חפץ הדבר משתקע במים, וגם הוסיף שיהיו מחיצות ניכרות, ותרת"י בעיניו [נ"ב]. ודברי המאירי הובא בשע"ש אות נ"ג דבעיניו מחיצות ניכרות, ולא הזכירו שימוש]. ומאידך מהרמב"ן שם מוכח בהיפך שבחזקת סגי, או שיהיו ניכרות או שיהיה לח, ועי"ש שם מש"כ בזה מדברי האחרונים.

אמנם מאחר שפשטות המ"מ משמע שצריך שיהיה צלול ממש כמים, ושיהיה האדם מסתכל במחיצות ורואה אותם, וכן הביאנו להלכה כל האחרונים כהמג"א א"ד תו"ש גר"ז וחי"א, וכן במשנ"ב סקמ"א ובכה"ח אות ס"ה בשם האחרונים הנ"ל, אי"כ הלכנו לפי דרכם, ועכ"פ לחומרא להחשיבו רה"ר ואסור לטלטל בו, אמנם הזכירו גם את הדברי הרשב"א שאף פירות מתוקנים לא מתבטלים, וכנראה שחוששים לדבריו לכתחילה, ועיניו במשנ"ב להלן סימן שס"ג סו"ס ק"א שסתם בשם הרבה אחרונים שבמים קרושים מבטל המחיצות, עיי"ש [מג"א ט"ז תו"ש ועוד רבים]. ואמנם הביא שם ש"א שאינו מבטל המחיצה (אבן העזר וחת"ס בתשו"ת סי' פ"ט). וכן הביא בכה"ח אות רי"ב בשם הרבה אחרונים, וסיים בדברי האהע"ז וחת"ס וז"ל שמתירים, עיי"ש. אך שם י"ל שזה משום שהוא לשעה וחוזר לקדמותו, וי"ל. (ואם הוא רק למילי דרבנן הוה ניחא טפי לחלק, אך כאן משמע נמ' דהוי דרבנן, וי"ל). ועיין בחזו"א סימן ק"ב בליקוטים סימן ה' בסופו שכתב שמים הראוין לכביסה ולרחיצה, לדין דאין המים מבטלים מחיצה אף בעמקיין וכו'.

77. שאם הוא ברה"ר דינו כרה"ר, ובכרמלית דינו כרמלית.

78. עיין בהערה קמייאת בהלכה זו, שיוצא לפי פשטות דברי המ"מ שרק מים צלולים שניכרים בהם המחיצות הוי רה"י (וכן הביאנוהו האחרונים. וכ"ה בגר"ז סט"ז שרק בצלולין, ועפ"י"ז כתב שברקע אינו כן, ועי"ש [ועי"ש בדברינו להלן סי"ד בדין רקק ובהערה לבאר אם כשיש בו עשרה הוי כרמלית מן התורה, או הוי רה"י מן התורה, ועי"ש שם]. וכן נראה לדקדק מדברי ההגמ"ר שהביא הב"י (בסימן שני"ה על סעיף ג') שמי רגלים מבטלי מחיצתא כמו פירות, עיי"ש ושו"ר בתפא"י שם שהעיר מזה, ועי"ש שם, וצ"ע עוד שכ"מ בריטב"א ומה"א שברשב"א בשבת (ק:), וכן הוא גם לדעת המאירי הנ"ל, אולם להרמב"ן דסגי ליה בחדא לא בטלים המחיצות, ועי"ש בספר נתי"ש פכ"ה הערה ל"ט מש"כ בזה, ולהאמור הדברים מבוארים שפיר בשיטות המפ'.

רשות הרבים

כ. לרשות הרבים ישנם כמה סוגים, א. סרטיא, היינו דרכים העוברים מעיר לעיר. ב. פלטיא, היינו מקומות שבני אדם מתקבצים שם לסחורה וכדומה, כמו שווקים פתוחים שבעיר וכדומה. ג. מבואות המפולשים שבעיר.⁹⁷
כ"א. וישנם כמה תנאים לרשות הרבים:⁹⁸
 א. שיהיה הרבה בני אדם עוברים ובוקעים באותו מקום תדיר, אבל מקום שאינו עשוי להילוך רבים, אע"פ שהוא שייך לרבים, אינו רשות הרבים.⁹⁹ [ולהלן יבואר אם צריך שיהיו שישים ריבוא בני אדם שיעברו בו].¹⁰⁰
 ב. שיהיה מקום שיש בו לפחות ט"ז אמה על ט"ז אמה,¹⁰¹ אבל פחות מזה אינו נחשב רשות הרבים.¹⁰² [ובכבישים המצויים שיש רכבים הנוסעים באמצע הכביש, וגם יש אנשים הולכי רגל בצדדים על המדרכות, מצטרף הכל לשיעור ט"ז אמה.¹⁰³ (והרכבים החונים בצדדי הכביש אינם ממעטים משיעור ט"ז אמה).¹⁰⁴ וגם אם המדרכות גבוהות שלשה טפחים מן הכביש, יש להחמיר.¹⁰⁵ אמנם אם יש מחיצה הגבוהה עשרה, הרי זה מפסיק ביניהם.¹⁰⁶].
 ג. שלא יהיה מקורה בתקרה על גביו, משום שאם המקום מקורה, הרי הוא כרמלית.¹⁰⁷ [ומצוי הדבר: ברחובות שיש עליהם תקרה,¹⁰⁸ וכן תחת שערים למיניהם.¹⁰⁹ וכן תחת הגגון שלפני הבתים או לפני החנויות.¹¹⁰ וכן תחת הגשר.¹¹¹ ומנהרה תחתית.¹¹² וכיוצא בזה].¹¹³ ויש להוסיף בזה כמה פרטים: א. גם מקום קטן שהוא מקורה נחשב כרמלית, אע"פ שחוצה לו הוא רשות הרבים, אך זה בתנאי שיש בו שיעור של ארבע טפחים על ארבע טפחים, אבל פחות מזה הרי הוא בטל לרשות הרבים, ונידון כרשות הרבים.¹¹⁴ ב. מקום מקורה שהוא ברשות הרבים, אע"פ שתחתיו נידון ככרמלית, מכל מקום הוא אינו ממעט את שיעור ט"ז אמה של רשות הרבים, ואם בכללות המקום יש ט"ז אמה, נחשב המקום רשות הרבים חוץ ממקום הקירוי.¹¹⁵ ג. קירוי שאינו קבוע, יש אומרים שאם הוא מקורה זמן מועט אינו נחשב מקורה ודינו כרשות הרבים, ויש אומרים שאפילו בזמן מועט הוא נחשב כרמלית.¹¹⁶ ולכל הדעות מכונית וכדומה שעומדת בשבת ברשות הרבים, נחשב תחתיה כרמלית.¹¹⁷ ד. קירוי משופע נחשב מקורה.¹¹⁸ וכמו כן גם אם הקירוי גבוה הרבה.¹¹⁹
 ד. שלא יהיו למקום מחיצות, משום שאם יש לפחות שלש מחיצות הרי זה כרשות היחיד מן התורה.¹²⁰ אמנם אם השערים מפולשים ומכוונים זה כנגד זה, הרי הוא כרשות הרבים, אע"פ שיש מחיצות.¹²¹ ובתנאי נוסף שלא יהיו שם דלתות הננעלות בלילה.¹²² וגם במקום שאין מחיצות יש אומרים שאינו נחשב רשות הרבים אלא בדרך ישרה ומפולשת במכוון.¹²³ אלא שבדאי אין צריך בזה שיהיה ישר ממש, רק שלא יהיה מורגש העיקום בדרך ההליכה.¹²⁴ [ובכל סוגי רשות הרבים יש דין זה שתהיה דרך ישרה ומפולשת, כלומר בין מבואות שבעיר ובין פלטיא].¹²⁵
 ה. יש אומרים שכדי שיחשב רשות הרבים צריך תנאי נוסף שיהיו עוברים באותו דרך שש מאות אלף בני אדם בכל יום, ויבואר בהלכה הבאה.
כ"ב. יש אומרים שאף ברחוב הרחב ט"ז אמה ועם כל תנאי רשות הרבים, אם אין עוברים בו שש מאות אלף בני אדם בכל יום אינו נחשב רשות הרבים, ויש אומרים שאף אם אין בו שש מאות אלף בני אדם, הרי הוא רשות

97. שבת (ו), ופרטים אלו יבוארו להלן ע"פ השו"ע ס"ז-ט', ויבואר עוד בבירורי הלכה.
 98. נתבאר עוד בהרחבה בבירורי הלכה בתנאי רשות הרבים.
 99. כן מוכח מדברי הגמ' בשבת (ו:) גבי מדבר, כאן בזמן שישאר עברו בו, וכאן בזמן שלא עברו בו, וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש שרה"ר הוא מקום שעוברים בו כל העם [ומה שנקט הרמב"ם שם וכן בהלכות רפ"ד משבת שמדבר הוא רה"ר, נתבאר בבירור הלכה בענין תנאי רה"ר באות א', עיי"ש. והישוב המרווח ע"פ ההלכה דזה רק במקום שעשוי להילוך הרבים, ולא במדבר שמים, אף שמן הסתם מדבר הוא שמים, מ"מ כאן צ"ל שזה מקום שהולכים בו]. וכן מבואר בשו"ע להלן (ס"ד) איזהו הוא כרמלית, "מקום שאין הילוך לרבים", כגון ים בקעה וכו', עיי"ש. ואף שהשו"ע ג"כ השמיט מדבר, ונמשך אחר לשון הרמב"ם, אולם דאי הוא שגם מדבר נחשב כרמלית, שלא עדיף זה מבעקעה ושאר דברים שאינם להילוך הרבים, הן מפני שלא מסור לרבים, והן מפני שבפועל אינם הולכים שם, וע"ע בבירור הלכה שם. ותנאי זה הוא מהותי, שבלא זה אין לו שם "רשות הרבים" כלל (ועיין עוד בהערה הבאה ד"ה ומכל).
 100. יבואר להלן דאיכא פלוגתא, ושלדעת השו"ע נראה להחמיר. אמנם אף אם נאמר שא"צ שישים ריבוא, הרי נתבאר שצריך שיהיו רבים עוברים בו בפועל [ולא סגי במה שהוא מופקר ומסור לרבים], ולא נתברר בפוסקים כמה הוא שיעור "רבים", ולכאורה יש לומר שכמו שלפי הסוכרים שצריך שישים ריבוא, כתב הפו"ש א"צ בפועל שיעברו שישים ריבוא, אלא סגי במסור לשימוש שישים ריבוא, כך כאן י"ל שצריך שיהיה מסור לשימוש בני העיר או רובה. אך יש לדחות דכאן בלא שיהיו רבים, הרי בפועל הוא מקום שאינו נחשב במהות "רשות הרבים", ואין זה כדין של שישים ריבוא הנ"ל שהוא תנאי מתנאי רה"ר, ודו"ק. וכן עדיין לא נתברר מה הדין בשכונה קטנה ועיר קטנה, וזה מסתבר שאינו תלוי דווקא במנין בני העיר, אך צריך שיהיה רחוב כזה המשמש את הרבים, וכבר הזכרנו שם שבפ"ל לא נתברר שיעוריהו. אמנם הבאנו בתנאי רה"ר סוף אות א' בשם הרמב"ם בפיהמ"ש ומאירי בחידושי שצריך שיעברו כל העם (או רובם). אך המאירי גופיה בבית הבחירה הביא דהיינו שיעברו בו גם אחרים שאינם מבני המבוי, ועד"ז י"ל שכל שנראה שרבים עוברים בו, וזה ע"י הרבה מבני המקום, ואם זה רק מקצת צריך שיעברו בו גם ממקומות אחרים.
 ומכל מקום זה ודאי שאינו די במה ששייך לרבים, ולכן גם ים ומדבר ששייך לרבים הוא כרמלית (ודלא כמקצת מפרשים שמסבירים דברי הרמב"ם שמדבר הוא רה"ר מטעם שמסור לרבים). ומאידך גיסא ראיתי בנת"ש (פ"ח הערה ה') שדן לשיטת הרשב"א וריטב"א שנתראה לכאורה דכל שאין הדרכים מלא רבים, אין בהם חיוב רה"ר, אפילו כשיש בהם כל תנאי רה"ר ט"ז אמה ושישים ריבוא, אך כתב (בפ"ג הערה א') שבזמננו אין מציאות לדבר כזה שהוא עיר של יחיד, ואפילו בעיר שהדרכים היו שייכים מתחילה ליחידים, ובלא"ה כיום הדרכים מופקעות ושייכות לכל, עיי"ש. ונראה שגם כביש שבנוה בשותפות ונוטלים עליו כסף, מ"מ זה מציאות של רבים (ויש חוקים בממשלה שאינם יכולים לעכב מאיזה מישוה שלא ליסע שם).
 [ואם יש חלקים ברה"ר שבהם אין עוברים הרבים, כגון ביני עמודי וכהנה, ה"ז נחשב באותו מקום שאינו רה"ר, אע"פ שמצדדיו הכל רשות הרבים, וכן בגומא בשבת (ק:) בגומא דגמלא שחייב, ופרש"י שהחידוש הוא אע"ג שיש פוסעים עליו, עיי"ש. וזה למרות שבשני צידיו הוא רה"ר, וכן כל עמוד וחריץ שבה"ר, אף שיש בו שיעורי כרמלית או מקום פטור או רה"ר, ופשוט].
 101. שיעור זה כתבנו בפתיחה לסי' ט"ז בהלכות הוצאה שהוא 7.68 מטר, וכ"כ בספר מנוחת אהבה ועוד, אולם כ"ז הוא רק לפי חשבון של 48 ס"מ לאמה, וכמו שמקובל בשיעורי הגר"ח נאה [דהכי נקטינן עכ"פ לחומרא, כמו שנתבאר בהקדמה לסי' שמ"ה, ואף לחזו"א הרי כאן לחומרא, ואף החזו"א בקונטרס השיעורין כתב להתנגח לחומרא מיראת ההלכה, אולם כבר כתבנו בהקדמה לסימן שמ"ה שיש לילך לחומרא לפי חשבון במדה עציבה, וא"כ השיעור הוא בפחות, שאם לפי 47 ס"מ לאמה הרי החשבון הוא 7.52, ואם לפי 46 ס"מ לאמה, הרי החשבון הוא 7.36, ואם בפחות מזה קצת וכמש"ש שיש חשבון נוסף לפי 45.6 לאמה, ולכן יש להזהר בזה לחומרא.
 102. כמבואר בשבת (צט): דומיא דעגלות הלויים שהיו חמש אמות כל אחת, ועוד חמש אמות ביניהם, ועוד אמה מאן ואמה מאן, וכ"כ הראשונים. וכ"פ בשו"ע כאן (ס"ז). ועוד נתבאר בבירורי הלכה ס"ג ג' אות ב' בענין שיעור ט"ז שצריך שיהיה גם אורך וגם רוחב ט"ז, וכמש"כ הרשב"א ועוד.
 103. כתבנו לידן בזה בענין תנאי רה"ר באות ב', שלכאורה הוא תלוי במחלוקת הפו"ש בהגדרת הרכבים, אי חוה כרה"ר ולא מצטרף מכלל הרבים (ונפ"מ למ"ד שצריך שישים ריבוא), או שהם מצטרפים. והנה למ"ד שמצטרפים, א"כ בודאי שהכל נכלל כחדא, אלא ברכב ואלה בסוסים ואלה בהליכה רגלי. אבל למ"ד שאינם מצטרפים, אי"כ לכאן מקום זה הוא

מופקע מהרבים, שהרי הוא מקום מסוכן להלך בו, ובמקום שא"א לרבים ללכת אינו רה"ר. וכתבנו שיש לומר שבדאי אף לשיטתם, מ"מ אין זה יגרע משיעור ט"ז. ועיין בנת"ש פ"ג הערה ב' שכ"כ באגר"מ, ומסתבר הכי, עיי"ש. אך יליע אי נחית לנידון הנ"ל).
 104. כ"כ באגר"מ, ה"ד בנת"ש שם, וכב"ב ע"ז צ"ע, ע"כ. ועיין בדברינו בתנאי רה"ר בענין שכתבנו לדמות זאת למש"כ המשנ"ב (בסימן שני"ח סוסקמ"ד) גבי שטח בית סאתיים, שכל דבר המטלטל אינו ממעט מהשטח, ופשוט (וביארנו שם בהערה שמשמע שאפילו שיש בו גובה עשר ורחב ד' נמי, וע"ע שם). וביארנו שם דכ"ז היה אפשר לדון אם המכוניות חונות לכל אורך רה"ר ברצף [ואף בזה י"ל שאע"פ שתחתם הוא רה"ר או כרמלית משום שהוא מקורה, מ"מ לא ימעט את שיעור ט"ז אמה, וכמש"ש]. אבל כשאננם חונים ברצף פשיטא דהוי רה"ר, שהרי הוא כמו רה"ר המתקצרת במקצתה, שמבואר בשו"ע ס"ח דהכל נחשב רה"ר.
 105. כ"כ בספר שמחת יו"ט "או"ח ס"ה", וציין לו הגרע"א (בס"ז), שכיין ונעשה לדריסת הרבים מפני הרפש בימות הגשמים, או מפני תקלה בסוסים בימות החמה, אינו ממעט וכו', ובנת"ש (פ"ג הערה ב') הקשה לנכון דמה בכך שיש להם סיבה, הרי מ"מ הוא חלוק בגובה ג', ואין צירוף ביניהם וכו', וצ"ע, ע"כ. ואפשר דלא דמי למקום הגבוה ג' ורחב ד' שיש לו הפסק מכל צדדיו ונידון כמקום לעצמו, משא"כ כאן שרק ברוח אחת הוא גבוה ג', ויש לראות זאת כדרך אחת עם מדרגות, ויש לדון בזה ממשנית במקומו בדין סוכות שבמרפסות, שיש בהם מדרגה סביב המרפסת, האם זה ממעט משיעור סוכה, ואכמ"ל. ונראה דמ"מ יש לחוש גם דהוי כרמלית לחומרא, אלא לטלטל מרה"ר לשם אפילו תוך ד"א.
 106. דזה הפסק גמור. ומ"מ יש לדון כאשר בסוף הדרך נפגשים, וכמו שכתבנו להלן בהלכה נפרדת בזה.
 107. בשבת (צח). ילפינן לה מדגלי מדבר. וכ"פ בשו"ע ס"ז.
 108. כמו ברחובות העיר העתיקה.
 109. כאשר יש בהם רוחב ארבעה טפחים.
 110. ועיין להלן שאפילו כשנפתחים לזמן מה ושוב נסגרים, כמו בחנויות שביים פתוח ובלילה סגור, הדין כן דהוי כרמלית לכו"ע.
 111. שהרי הוא מקום מקורה (ועיין בנת"ש שבת פ"ג הערה ו', ובסוף הערה ג').
 112. ואפילו שעוברים בה רכבות ובהם שישים ריבוא, וכ"כ בשש"כ הבאנוהו בפתיחה להל' הוצאה בסימן ש"א ס"ז.
 113. ויש להוסיף כמה פרטים שכתבנו לחקור בהם (בדברינו בדין תנאי רה"ר אות ג').
 א. אילנות הסוככים על רשות הרבים, יש לדון אם תחתיהם הוי כרמלית, כיון שהיא מקורה, או שנחשבים גם כן רה"ר, כיון שזוהו צורת רשות הרבים, ואינו מופקע מרשות הרבים. ועמש"כ שם בתנאי רה"ר שהגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שלדעתו נראה יותר דנחשב מקורה, וגם אח"כ במכתב הוסיף לי שאין מוכרח לומר דזהו מצורת רה"ר (ונראה שיש סמך לזה בפמ"ג סימן שס"ב בא"א סק"ג גבי קרפף), ועל כן יש להזהר בזה (ושה"ר שכ"כ בסו"ט אוצר פסקי עירובין מס' 38). ועכ"פ כ"ז כשהאילנות חזקים ולא מתנועעים, ויש לדון בזה כמו שדנו הפו"ש במחיצות שמתנועעות אם נחשב מחיצה. (עי' להלן ר"ס שס"ב). ובאופן שתימך יש מקום עם מחיצה, ואכמ"ל.
 ב. חבלים שאין ביניהם הפסק ג' טפחים (כמו מבלי כביסה), יש לדון אם נחשב כרשות הרבים מקורה, כיון שמדין לבוד הוא נחשב כמחובר (ובפרט שגדר לבוד מוכח בכ"מ שהוא כמציאות דבר סגור), או שמכל מקום אין זה מפקיע מצורת רשות הרבים, אלא רק כשיש לו תקרה אטומה הדומה לרשות יחיד. והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שזה גם כן נחשב מקורה (וזה מחודש שיחשב רה"ר "מקורה"). אלא שבאופן שהוא נפ"מ לאיסור, כגון שמטלטל חפץ מרה"ר שאינו מקורה לרה"ר מקורה בתוך ד' אמות, נראה שאין להחמיר, דהא ככה"ג נימא שאין לבוד להחמיר, ואמנם הגר"ח אמר לי שגם בזה יש להחמיר, וכנראה מאחר שרבים חששו לתכחילה גם בלבוד לחומרא. (עיין במשנ"ב בהל' סוכה וש"א). אך אין זה פשוט, ויש הרבה פרטים בדין לבוד להחמיר, ואכמ"ל.
 ג. ההולך ברשות הרבים עם מטריה בידו, וכיוצא, אין זה נחשב שרשות הרבים מקורה, אלא זה אדם מקורה, והרי הוא נחשב רשות הרבים לכל דבר.
 114. כן מבואר ביד רמ"ה בב"ב (יא): ובגמ"א (סימן רס"ו סק"ז) ובא"ר שם ועו"א (הבאנו דבריהם בתנאי רה"ר אות ג'), שאפילו במקורה רק חלק קטן מרה"ר, נחשב המקום המקורה כרמלית. [ובלבד שיש בו שיעור של ארבעה על ארבעה, וכמש"ש]. וכמו"כ אין חילוק אם זה בצד או באמצע הרשות.
 115. כן מבואר ביד רמ"ה (שם), וכמו שנתבאר שם.
 [ועיין באגר"מ חאו"ח ח"ה סימן כ"ט אות כ' שמקורה הוא בעצם רה"ר, ואף אם הוא באמצע רה"ר אינו מחלק את האינשי של ס' ריבוא, עיי"ש. ולפיה"א יש לו סיעתא מעלייתא, אך בעצם הדבר שהוי רה"ר גמור, הנה מצאנו פלוגתא בזה של הרמב"ם וראב"ד, וכתבנו בסימן שמ"ה שאסור לטלטל מרה"ר גמורה לרה"ר מקורה כדין טלטול מרה"ר לכרמלית,

וכדמשמע מסתימת השו"ע בסימן שמ"ה, וכן ברמ"א סו"ס שמ"ו].
 116. עיין בדברינו שם ג' שיטות בזה: א. המג"א ס"ל שאפילו לזמן מועט נחשב שם רה"ר. ב. הישועות מלכו ס"ל שאינו מתבטל בזמן מועט כמו שעוה או שעתיים. ג. השפ"א ס"ל כהמג"א, אך כ"ז דווקא כשהקירוי עצמו הוא דבר שהוא עומד תמיד, כמו עגלה שיש לה רצפה קבועה, וע"ע שם. ונראה דמה שמצוי שהמכונית נמצאת בשבת לכל השבת, לכו"ע נחשב תחתיה כרמלית.
 117. לפיה"א בהערה הקודמת, דבזה ודאי הוי קביעות לכו"ע. [ולכן כובע שנפל מתחת לרכב ברה"ר אסור להוציאו, א"כ ישחה עד שיהיה ראשו ורובו תחת המכונית וילבשו שם]. ואמנם יש לדון לכאורה באופן שהמכונית עומדת פחות מג' טפחים סמוך לארץ, ולכאורה הוי לבוד, אולם עיין במחצית השקל (בסימן רס"ו סק"ז) דאין אומרים לבוד אלא במחיצות. ומה"ט כתבו רש"י ותוס' בשבת (ח). בכורות שלא אומרים בה לבוד, א"כ כפה הכוורת על פיה למטה, משא"כ אם היא עומדת ושוליה למטה ל"א לבוד, עיי"ש. וה"ה כאן, ועי' בחזו"א שביאר דבריהם דאמנם יש לבוד, אך א"י שמתחבר למטה, אלא י"ל כאילו הקרקע עולה.
 118. כן כתב באשל אברהם מבוטשאטש (סימן שמ"ה) בתוה"ד, משום ששיפועי אהלים כאהלים (ולכן גם הקירוי שלפני החנויות וכו'), עיי"ש. ולכאן גם בלא זה הוי מקורה, דלא הוי כרה"ר, ומשמע דל"צ שיהיה לזה שם אוהל, ואם אכן כן הוא יהיה בזה מש"כ השו"ע סו"ס שט"ו גבי אהל משופע על הפרטים, ויל"ב.
 119. כ"כ בא"א שם.
 120. בשו"ע ס"ז בתנאי רה"ר כתב שאין להם חומה וכו', ע"כ. ולא דווקא חומה, אלא כל מחיצה בכלל, ומשום שמקום המוקף מחיצות הרי הוא רה"ר (ומן התורה אפילו מוקף שטח גדול מאד כמה מילין ואפילו מדינה שלמה, וכמש"כ הרמב"ם פ"ד ה"א ועוד).
 ומה שכתבנו שלא יהיו לו ג' מחיצות, אין זה מוסכם, וכאשר הבאנו בבירורי הלכה לעיל בסימן שמ"ה, ועמש"ש שנחלקו בזה הראשונים, שרוב הראשונים אכן סוברים שבג' מחיצות הוי רה"ר, אבל הרמב"ם ס"ל שרק בד' מחיצות הוי רה"ר. ויש שיטה שלישית שמחלקים אם הוא פתוח לבסוף לכרמלית או פתוח לרה"ר (ונזכר בביה"ל ר"ס שס"ג), ומ"מ כן נוטים הדברים שבג' מחיצות הוי רה"ר כרוב הראשונים.
 121. כפי שממשיך השו"ע שם בס"ז "ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער הוי רה"ר", ע"כ. ובשו"ע הגר"ו (ס"א) ביאר שע"י הפילוש נמצא שאין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד, והוסיף במוסגר דהיינו אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רה"ר מכנגד חלל השער, ע"כ (וכפי הידוע מה שנכתב במוסגר הוא מפני שלא פסק כן בהחלטיות). ויש למ"ד דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אלא אף למ"ד דמבטלי מחיצתא, ל"מ כן, שהרי תלה זה רק כשיש חומה, ולפ"ז צ"ל דמייירי במבואות שאין בהם ט"ז, ודלא כפרש"י שם שפירש שיש ט"ז, אלא כדלהלן ס"ה-ט' לשאר ראשונים. וע"ע בחי' מהר"ם קזיס מש"כ בזה.
 122. כן הוסיף הרמ"א בהגה (שם), וזאת ע"פ מש"כ השו"ע (סימן שס"ד) שרה"ר ניתרת בדלתות (וע"ע שם כ"כ פרטים, ובמשנ"ב כאן הזכיר קצת מזה). אמנם יש להוסיף מה שנתבאר להלן בסימן שס"ד ס"ב שמן התורה גם צורת הפתח הוי מחיצה לסגור את המקום ולהפקיעו מרה"ר, ולא מבעיא למ"ד דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אלא אף למ"ד דמבטלי מחיצתא, מבואר בבית אפרים ועוד רבים וכן נקט החזו"א שאינו אלא מדרבנן.
 123. אע"פ שמפשוט לשון השו"ע יש לדייק שרק אם יש חומה צריך שיהיה לו שערים מפולשים, הלא"ה א"צ, אולם מפשוט דברי כמה ראשונים משמע שכל רה"ר באשר היא צריך שיהיו מפולשים בלא חילוק, וכמו שהזכרנו בפנים בתנאי רה"ר אות ד' והלאה, והוא יותר לפי טעמו של הבית אפרים ועוד שהזכרנו שם שטעם הדבר שיהיו ישרים ומפולשים, כדי שיהיה ההילוך נח לבני רה"ר. וע"ע שם. [ובראב"ה (סו"ס שצ"א) כתב: וסבירא לן כפרש"י דלא הוי רה"ר א"כ וכו', ומפולש משער לשער, ולא תמצא כן בכל המלכות, וגם צריך שלא יהיה שם מעלות ומורדות וכדגלי מדבר, וכן נראה לאבא מאירי רבינו יואל, ע"כ].
 124. הנה זה פשוט שאין זה ביושר ממש, דא"כ לא תימצא רה"ר בעולם, וכמש"כ בשבת (צז). דא"א לרה"ר להתלקט במלקט וריהטני, ובדאי שעיקום מועט אינו גורע, לפי טעם הדבר שהבאנו בהערה הקודמת שהוא כדי שבני רה"ר יוכלו לילך בהילוך נח [ואין זה כמקום שיש בו מחיצות ששם מוכרח שיהיה ביושר לבטל מחיצותיו, וכנ"ל משם הגר"ו], ולכן רק אם הוא סיכוב כמבוי עקום וכדו', ולא הוא גורע משם ה"ר.
 125. כמו שכתבנו בבירורי הלכה בתנאי רה"ר שכן מוכח בראשונים שגם בפלטיא הדין כן, ושכן מוכח בשו"ע ס"ז שנקט "שוקים" בכלל כל תנאי רה"ר. [ולענין סרטיא לא מוזכר בשו"ע, ועיין מג"א ומשנ"ב שהוסיפו, עיי"ש. ומ"מ לפי הטעמים י"ל שגם בזה הדין כן]. [ולענין סרטיא לא מוזכר בשו"ע, ועי' מג"א ומשנ"ב שהוסיפוהו, עיי"ש. ומ"מ לפי הטעמים י"ל שגם בזה הדין כן, וית' בבירורי הלכה סי' י].
 ולהלן בהלכות הבאות יבואר דין רה"ר שלנו למעשה.

הרבים¹²⁶. [ומכל מקום לכל הדעות גם גויים ונשים וטף מצטרפים¹²⁷, וכן גם אם נוסעים שם ברכבים מצטרפים¹²⁸].

ולהלכה, לדעת השולחן ערוך נראה שנחשב רשות הרבים אפילו שאין שישים ריבוא¹²⁹. אולם לדעת הרמ"א יש להקל¹³⁰. וכן מנהג בני אשכנז להקל שאינו נחשב רשות הרבים עד שיהיו שישים ריבוא¹³¹, ויש גם קצת מבני ספרד שנהגו להקל¹³². ומכל מקום כל ירא שמים יחמיר לעצמו¹³³. ועיין בהערה¹³⁴.

ובפרט אם הוא מקום המסור לשימוש שש מאות אלף בני אדם, או שבכל העיר יש כל כך הרבה בני אדם, וכיוצא, יש להזהר יותר ולהחשיבו כרשות הרבים גמור מן התורה גם לבני אשכנז¹³⁵. ולמעשה, יש לדון בכל מקום ובכל רחוב לגופו¹³⁶. וכן הדבר תלוי לפי הענין, אם הוא איסור טלטול דאורייתא או מדרבנן¹³⁷, וכן תלוי אם יש צירוף נוסף להיתיר¹³⁸, או אם הוא שעת הדחק¹³⁹, או כאשר העולם מקילים ויש ללמד עליהם זכות וכיוצא¹⁴⁰, שבאופנים כאלה יש מקום לסמוך ולהקל אף לדעת השולחן ערוך, וכפי הענין¹⁴¹.

כ"ג, רחוב שהוא סתום בצד אחד אינו נחשב רשות הרבים, אלא דינו כדון כרמלית¹⁴². ורק אם הוא מפולש בשתי צדדיו לרשות הרבים או אפילו לכרמלית¹⁴³, דינו כרשות הרבים¹⁴⁴. ומה שמצוי היום ברחובות שמפולשים לרחובות אחרים שהם מפולשים, הרי שכולם נחשבים רשות הרבים¹⁴⁵.

126. הבאנו בבירורי הלכה בתנאי רה"ר מחלוקת הראשונים בדין זה, שיש אומרים שאינו רה"ר אלא"כ יש שישים ריבוא, והינם רוב רבוותא קמאי כרש"י ותוס' ורא"ש ושכ"ח בה"ג, וכן סו"ת וסמ"ג וסמ"ק ומרדכי ורוקח וכמובא בב"י, וכ"כ הראב"ה ואי"ז ועוד, וכ"ה דעת הגאונים כמש"כ בספר האשכול ועוד, ומאידך גם רבים מגדולי הראשונים הסוברים שא"צ שישים ריבוא כהרמב"ם ורי"ף והרמב"ן ורשב"א ור"ן וריטב"א ומאירי ומ"מ והריב"ש. [ומכל מקום גם לסוברים שא"צ שישים ריבוא, מ"מ צריך שיהיו רבים, וכאשר נתבאר לעיל בתנאי רה"ר אות א'].
127. כן הבאנו בבירורי ההלכה מהסמ"ק. וכ"כ גם בשו"ת בית אפרים סכ"ו. והלום ראיתי בבני ציון ליכטמן שהוכיח גם מהריטב"א וריא"ז כן (והובאו בבה"ל כאן).

128. עיין בבירורי הלכה בתנאי רה"ר בענין התנאי של שישים ריבוא באות א', שהבאנו פלוגתא רבתי בזה. ולדינא יש להחמיר. ובפרט שכל הדין של שישים ריבוא שנוי במחלוקת, וכל שכן בזה שרבים מגדולי הפו' סוברים דבקיעה בכל רכב הוי בקיעה, וכמג"א ופמ"ג וגר"ו ועוד.
129. בשו"ע הביא בסתם את כל התנאים של רה"ר זולתי זה שיהיו שישים ריבוא, ואח"כ כתב ש"י צריך שיהיו שישים ריבוא, ע"כ. ונחלקו בדעתו האחרונים אם דעתו לפסוק כה"א הללו, או כפי סתם בתחילה שאף בלא שישים ריבוא הוי רה"ר, ויסוד השאלה אי הוי כמו סתם ויש, דקיי"ל שהלכה כסתם, וכידוע מכל הפוסקים, או שמאחר שבסתימת הדברים לא איתמר בהדיא שא"צ לתנאי זה, לא חשיב כמו סתם ויש, אלא הרי זה כמו שהביא הלכה בפני עצמה בשו"ע י"א (וכמו שמצאנו בדוכתי טובא בשו"ע שמיא הלכה בשו"ע י"א. והרבה פעמים דעתו לפסוק כן לגמרי, אלא שמפני סיבה צדדית לא כתב כן בסתמא, וכמש"כ הסמ"ע בחו"מ סט"ו ועוד כיוצ"ב. ולפעמים הוא מפני שהדבר אינו מוסכם, ואכמ"ל).

130. ונחלקו בזה האחרונים, שבשכנה"ג (בהגב"א אות ג) שדעת השו"ע כהרמב"ם ודעימיה שגם בלא שישים ריבוא הוי רה"ר, ושכ"פ בשו"ת משאת בנימין (וכ"כ בסי' שע"ד בהגב"א אות ב'), וכ"כ גם בתוספת שבת כאן סקט"ו ובסי' ל"ג סקל"ו, וכ"כ בברכ"י כאן (אות ה'), ושכ"ה בשו"ת מהר"ף סי' נ"ט. וכן בשו"ת משחת יו"ט (סי' ה'), וציינו הגרע"ה (כאן). וכן נקט המשגיב כאן (סקט"ג) ובביאור הלכה (כאן סי' ז) וע"ע בדבריו בסי' ש"ג). וכן בשו"ת רב פעלים ח"א סי' כ"ב ובספרו רב ברכות (שבת אות ב' ג'), ובשו"ת שואל ונשאל (ח"ה סי' נ"ב), ושכ"פ בשו"ת מכתם לדוד והרב שש"א, ועוד באחרונים, וכן בכה"ח בכ"מ (הבאנום בבירורי הלכה) כתב שסתם השו"ע להחמיר דלא כה"א. ומאידך גיסא דעת הגאון מהרי"ט בערך השולחן (כאן סק"ב, ובסי' ש"ג סק"ד) שכתב שדעת השו"ע שאין לנו רה"ר בזה"ז, וכמו שמשמע בסי' ש"ג, וכאן בסי' ש"ה שהביא סתם וי"א, אין זה ככל סתם בעלמא, כיון שבסתם לא איתמר היפך ה"א. וכבר נודע מש"כ הבית דוד סי' תמ"א דככה"ג לא הוי ככל סתם ויש, אלא אדרבה הלכה כה"א, שהם כמו פירוש ותוספת על עיקר ההלכה, עיי"ש. וכבר הבאנו דכה"ח כתב בפמ"ג (במש"ז סק"ו) לבאר כן את דברי המג"א, שלמד ג"כ בדעת השו"ע שלדעתו הלכה כה"א, עיי"ש. וכלל זה כתב הפמ"ג גם ביו"ד בהנהגות או"ה בתנאי השני. אולם מלבד שעיקר הכלל הזה אינו מוסכם (ועיין ביוסף טוהר יו"ד סימן ק"צ סי' י-ח), עוד בה ש"ל שאילו מפורש שא"צ עוד תנאים נוספים לרה"ר, ורק אח"כ כתב וי"א וכו'. ומצאתי שכן העיר בתפלה למשה ח"ה סי"א וסט"ו, וביאר הדברים ביתר הרחבה, עיי"ש. ומ"מ ז"א מוכרע כ"כ, אך כן נוטים הדברים, וכן בדין אחר שהרמב"ם ורי"ף פעמוני הוראה, ועוד רבים מגאונים ספרד המובהקים (רשב"א ודעימיה) סוברים שא"צ שישים ריבוא, מסכתב"א שכי"ה דעת השו"ע, ובפרט לחומרא במילי דא"ר. (והדבר ידוע גם בעלמא כשלא הכריע השו"ע באיזה ענין, שיש לנו לדון לפי עמודי ההוראה, ולהתחשב בזה טפי, כשיטת הב"י בעלמא, ומבואר עפ"ד הרדב"ז בתשו' ועוד). גם מצאנו למרן הב"י בתשו' אבקת רוכל (סימן כ"ט) דמשמע כן שיש רה"ר בזה"ז, וכמו שכתב ברב ברכות (שם), ועוד באחרונים, איברא שגם זה אינו מוכרח, ומ"מ נוטים הדברים שדעת השו"ע לחומרא.

131. ואמנם העדיף שיע"א כתב והוכיח מכ"מ שדעת השו"ע שאין רה"ר בזה"ז אלא"כ יהיו שישים ריבוא, וכדמשמע בסי' ש"ג סי"ט גבי הוצאת תכשיטין ברה"ר, וכן בסי' שכ"ה סי"ב שמותר ליתן לגוי אלם לדידן דלית לן רה"ר וכו', עיי"ש. אולם הא ל"ק, דבאשר לסימן ש"ג כבר תירצו התו"ש שם והברכ"י ומחז"ב שם ושם, וכן בביה"ל שם, דאינו אלא לימוד זכות על המקילין [ובפרט שיש צירופים נוספים וכמו שכתבנו שם, וכ"כ באול"צ ח"א סימן ל']. ובאשר לסימן שכ"ה י"ל דהתם אינו אלא איסור דרבנן ובהוצאה עיי"ג גוי (דקיל טפי מנשר דרבנן בכ"ד), וגם הוא שעת הדחק גדולה של גוי אלם, ובודאי שבכה"ג יש לצרף דעת המקילים ושרי. וכ"כ במשגיב שם סק"א ועו"א. (והגם שבב"י הכיר הא דאין רה"ר בזה"ז, מ"מ ודאי שזה רק בצירוף כ"ז שהוא איסור דרבנן קל ושה"ד). וע"ע בשו"ת תפלי"מ סי"א אות ד' וסט"ו אות ט"ו וי"ז שהוכיח מב' מקומות שלדעת השו"ע יש רה"ר בזה"ז אף דליכא שישים ריבוא, וכבר העיר בזה עוד בביה"ל סי"ז בדעת השו"ע הכי, עיי"ש. ומ"מ אכתי אין זה הכרע לגמרי בכל דוכתא, וכמו שהבאנו בבירורי הלכה בעני"ז, ולהלן כתבנו ההלכה למעשה שתלוי לפי הענין, ודו"ק.

130. כן הוא לשון הרמ"א (סימן שמו"ג סי"ג) בפשיטות שכל רשויות שלנו כרמלית הם, עיי"ש. וכן ברמ"א להלן (סימן שני"ז סי"ג), וע"ע בדברינו בזה בתנאי רה"ר בדעת השו"ע (וכ"כ בט"ז ותו"ש כאן בדעת הרמ"א).
131. מאחר שכן נקטו הט"ז ומג"א ושי"א. וכן מצאנו בגר"ז כאן (סי"א) שעפ"ז נהגו במדינות אלו להקל. וכ"כ בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו), ועוד.
132. מאחר שכן נקטו כמה מגאונים ספרד להקל, כמהרש"ם סימן ד' ומהרי"ט סי' רנ"א ומהר"ח דאנון בשמחת יו"ט ס"ו. ועיין גם ביד אהרן כאן ובורע אמת ח"ג סי' מ"א. וע"ע ביבי"א ח"ט סימן ל"ג ס"ד שכן נקטו גאונים ירושלים כשו"ת אדמת קודש ושו"ת שדה הארץ, וכן גאונים תונים בשו"ת

ויאמר משה בשם כמה גאונים ועוד. וע"ע בזבחי צדק ח"ג סי' ק"א ק"ב שפשיטא ליה שכך הלכה (נ"ב). וצ"ע מנא ליה האי פשיטותא, ושכן המנהג בעיר במב"י, עיי"ש. אך נראה שאין המנהג מוחלט, ואכן בשו"ת רב פעלים (ח"א סי' כ"ב) השיב ע"ז שהעיקר כדעת השו"ע שיש רה"ר בזה"ז, וגם בעיר במב"י עליהם לנהוג כמונו בזה, ע"כ. [איברא שמ"מ כ"ה מעוד גאונים דס"ל הכי, כמהר"א מני, ושכן העלה מהר"ר משה פרדו, וכן הגאון הראש"ל משו"ת שמחה לאיש סי"ג שאין למחות]. וכן מה שהביא מגאונים תונים, יעויין בתפלי"מ (שם) שכנראה הם נמשכו אחר הגאון ערך השולחן שם כמנהגם בקודש, וכבר כתבנו שדבריו אינם מוכרחים. ואכן הגאון מוהרמ"ך בשואל ונשאל (ח"ה סי' נ"ב) כתב שהעיקר להחמיר כדעת החיד"א, וכן עיקר. ויותר נראה שבני ספרד נהגו להחמיר, ובפרט החרדים לדבר ה', כי עמא דארעא אינו ראה בענין זה, שהרי רבים בכלל לא יודעים תוקף האיסור, וגם אלה שידועים אינם יודעים לעומק הענין, ומאחר שהם רואים תיקון של עירוב סומכים עליו בלא לחקור ולדרוש אם עשו אותו כדי שיוכלו לטלטל לכתחילה או רק להציל ממכשול. וכן בספר נתיבי עם בסי' ש"ג כתב שהחרדים לדבר ה' מתושבי ירושת"ו נזהרים, וכן ביב"א שם בהערה כתב שהמנהג להחמיר. ובאמת שדבריו ביב"א ח"ה סוסמ"ה מבואר שדעתו היתה להחמיר בזה כאיסור דאורייתא, ודלא כמש"כ בח"ט הנ"ל. וע"ע בלשונו"ת הכה"ח שהבאנו בבירורי הלכה, ומ"מ חזינו שרבים כתבו שאין למחות ביד המקילים, וכמש"כ הכה"ח גופיה ועו"א, וכנ"ל, ואכמ"ל. ואמנם כיום גם האשכנזים החרדים לדבר ה' נהגו להחמיר, כידוע. (וכן החזו"א הקפיד מאד למעשה שלא לטלטל בבני ברק אפילו כשע"פ הוראתו עשו עירוב, וכמ"ש בכ"מ). ואין נפ"מ כ"כ בין המנהגים.

133. לשון הגר"ז (סי"א) והח"א (כלל מ"ט סי"א) שכל "ירא שמים" יחמיר לעצמו (וכן הוא הלשון בכה"ח במקומות שהוכרנו בבירורי הלכה). ולשון המשגיב (סקט"ג) ש"בעל נפש" יחמיר לעצמו (ומקורו מהבית מאיר וח"א הנ"ל), והיינו הך כי שורש אחד להם.

ודברים אלו אומרים לכל קהילות ישראל, ולא מבעיא לבני ספרד הנוהגים כהשו"ע, אלא אף לבני אשכנז הרי רבים מהם מחמירים שא"צ סי' ריבוא (כמהרש"ל בים של שלמה והמשאת בנימין, ה"ד במג"א, וכן בא"ר). וכבר הבאנו מהח"א וגר"ו ומשגיב. ולבני ספרד יש להחמיר יותר, וע"ע בדברינו בבירורי הלכה בענין הנחיצות לעשות עירובין, מה שכתבנו שם בתוה"ד בענין זה.

134. עיין ח"א (שם) שמ"מ הנוהג להקל כב' השיטות נקרא רשע, ע"כ (והיינו כעירובין דף ו' ועוד). ואכן יש גם נפ"מ לחומרא, כגון להוציא מרשות לרשות תוך ד"א באופנים מסוימים, וכן בענין מקום פטור שבכרמלית מחמירים דהוי כרמלית (וכמשנ"ת בסו"ס שמי"ה) וכיוצא.
עוד יש לצייץ שאין חילוק בכל הדברים האמורים בין איסור הוצאה מרשות לרשות, ובין איסור העברה ד' אמות ברה"ר (המבואר בסי' שמ"ט), שאם זה נחשב רה"ר גם בזה נחשב רה"ר, ואם לא לא. וכ"כ ביבי"א ח"ט סימן ל"ג בהערה, ודלא כמהר"י אסאד. וכן אין חילוק בין הוצאה לבין הכנסה וכמש"כ שם, ודלא כהגאון הרגוציבור, ואכמ"ל.

135. עיין בבירורי הלכה בענין תנאי רשות הרבים בענין תנאי של שישים ריבוא עוברים בו, שהבאנו מדברי הפוסקים כמה אופנים שיש לומר שאף לסוברים שצריך שישים ריבוא בשביל שיחשב רה"ר, מ"מ הרי הוא רשות הרבים: א]. אם עוברים בה תדיר כשישים ריבוא, כהר"ן בשבת (ו), והובא בביה"ל סוס"י, אע"פ שאין בדיקת שישים ריבוא. ב]. אם הוא מקום המסור לשישים ריבוא, משמע מדברי כמה ראשונים שהוא ג"כ נחשב רה"ר, וא"צ שבפועל יעברו בו שישים ריבוא, וכמו שהזכיר גם בביה"ל שם. ועוד אופנים הבאנו בבירורי הלכה שם שבהם אפשר דלכו"ע הוי רה"ר. ג]. וכן אם בעיר עצמה יש שישים ריבוא, אע"פ שלא כולם עוברים בדרך אחד, ג"כ מבואר בדברי כמה ראשונים ואחרונים דהוי רשות הרבים, והיינו באותם רחובות הראשיים המשמשים את תושבי העיר. אבל הרחובות השכונתיים אין בהם חשש רשות הרבים, וכמו שכתבנו שם. ועוד אופנים, וכמו שהבאנו שם בסיועם אות י"ב.

ואף אמנם שרבים מאותם שנקטו שצריך שיהיו שישים ריבוא לא הזכירו מזה ולא מידי, אלא אדרבה יש מהם שכתבו בהדיא שיהיו שישים ריבוא בדרך אחת, מ"מ הרי יש כאן כמו ס"ס בפלוגתא דרבוותא לחומרא, דשמא כהסוברים שא"צ שישים ריבוא כלל, ואף את"ל שצריך שישים ריבוא שמא סגי במה שמסור לשישים ריבוא, או כשיש בעיר שישים ריבוא, ובפרט שכן מסתבר קצת כשיטות אלו, דאל"כ יקשה מכ"מ שמצאנו שגזרו אטו רה"ר או שהחשיבו מקומות מסוימים כרה"ר, אף שכמעט לא שייך ולא יראה ולא ימצא בהם שישים ריבוא וגם לא מחצית מזה, וכולי האי קשה להקל ולומר שדווקא אם ילכו באותו רחוב שישים ריבוא הוי רה"ר ולא במקומות אחרים. וכן הורו גדולים כהאג"מ והגר"ש וכו'.

אמנם לגבי הפרט ש"י"א שדי כאשר בערך יש כשישים ריבוא, ולא בדיק, נ"ל שיש להקל, שנראה שזו דעה יחידאה. וכן לגבי הפרט ש"י"א שאם הם דרכים שחוץ לעיר א"צ שישים ריבוא, ג"כ נראה שזו דעה יחידאה. אולם במסור לשישים ריבוא נראה שודאי ראוי להחמיר. ויוצא איפוא שבזמנינו ברחובות ראשיים בגוש דן או בירושלים, וכל שכן כביש ירושלים ת"א, הרי הם נחשבים רה"ר לכל המנהגים.

ויש להוסיף פה"ר לדעה זו שמחמירים בעיר שיש בה שישים ריבוא (כמו גוש דן, ירושלים), האם לפי זה כל הרחובות שבעיר וגם הצדדיים יפכו להיות רשות הרבים, וזה אינו מסתבר. וראיתי בספר הלכות שבת בשבת ח"ג עמוד ש"י"ג שכתב שבעיר כזו עם כל המבואות המפולשים לרחובות שלה דינן כרה"ר, אף שהמבואות האלו צדדיים, ואין משמשים בפועל לשישים ריבוא, עכ"ד. אבל בספר חכמת הלב בעמק חכמה סי"ו אות ג' הביא מהגר"ק שליט"א שאף לשיטה זו שאם יש בעיר סי' ריבוא הוי רה"ר, זה רק

לגבי הרחובות הראשיים, אבל הרחובות השכונתיים שעיקרם לשימוש בני השכונה אינם רה"ר לכו"ע, ע"כ. וכן מסתבר.

136. כמו שנתבאר שברחובות ראשיים הוי רה"ר לכל המנהגים, וברחובות שבערים הקטנות שאין בהם שישים ריבוא ולא מעבר לשישים ריבוא, אבל יש בהם ט"ז אמה, ה"ז מחלוקת (שו"ע ורמ"א, ותלוי במנהגים ספרדים ואשכנזים), וברחובות שאין בהם ט"ז אמה בודאי שנחשב כרמלית. וכן עוה"ד.

וכן הדבר תלוי עוד לפי המקום אם יש בו שאר צירופים להיתירא, והיינו אם הרחובות שבו מחוברים באופן שיש רחוב מול רחוב, ונמצא שכל רחוב הוא מחיצה לחבירו (וכהחזו"א סי' ק"ז סק"ה-ח', ועוד אחרונים שע"מו), וכן אם אינם מפולשים ומכוונים, ש"י"א שבכל אופן אינו נחשב רה"ר (עיין בדברינו בבירורי הלכה, וע"ע בכל זה באול"צ ח"א סימן ל'), וכן בצירוף שיטת הרמב"ם שצוה"פ מועיל אף ברה"ר גמורה (עיין ביה"ל סי' שס"ד ס"ב ד"ה ואחר, ובדברינו שם).

137. שאף הנוהגים לטלטל או לא לטלטל, מ"מ יש לדון גם לפי הענין, שאם הוא איסור דא"ר, כלומר שהשאלה היא אם לטלטל באותו רחוב, הרי שבדאי צריכים להזהר בזה גם אשכנזים, שהדבר נוגע באיסור דא"ר [כשיש עקירה והנחה], ואם הוא נוגע לאיסור דרבנן כגון שאין עקירה והנחה, וכן בהוצאת עגלה הגבוהה יותר עשרה טפחים, וכן ע"י שניים או בשניו [ובדוחק יש לסמוך גם על הראשונים (בעירובין ג.)]. כשמוציא מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר בלא לעצור בנתיים, שהוא רק איסור דרבנן, וכיוצא, המקילים יש להם ע"מ לסמוך. [ושור"ר שכ"כ באול"צ ח"א סימן ל' בדעת מרן השו"ע (בסתירה מכאן לסי' ש"ג ושכ"ה) שבדאו"ר יש להחמיר ובדברנו להקל. ועיין עוד גם בחלק ב' סימן כ"ג תשו"ר י"ב]. וכן באופן שעושים עירוב, ואין אפשרות לערב שכונות בנפרד, ועושים עירוב כללי לכל העיר, ויש בו רחובות ראשיים שחוצים אותו, ונמצא שהמטלטל הוא מטלטל בלא עירוב, הרי זו ג"כ שאלה של איסור דרבנן [כי אם הנידון היה במקום שיש בו שאלה של דאורייתא, הא בלאו הכי אין מועיל עירוב]. והמקילים יש להם ע"מ לסמוך. - ואמנם אף שכתבנו שיש ע"מ לסמוך בדברנו, מ"מ אין זה לכתחילה, וכבר ראינו שהמשגיב ועו"א החמירו הרבה פעמים אף בדברנו, וזולת ע"י גוי ובפרט כשיש צורך מיוחד, וכמו שהבאנו בבירורי הלכה [אבל ע"י צירוף נוסף כמו שעושים בזמנינו צוה"פ וכו'].

138. כמש"כ הא"ר, וה"ד בביה"ל (ד"ה שאין, במוסגר) והכה"ח כאן ועו"א, שכאשר יש צד נוסף להתיר, יש לסמוך על האומרים שאינו רה"ר עד שיהיו בו שישים ריבוא, ובפרט שאנו רואים שהשו"ע הביא כן בשם י"א, וכבר ידוע לדעת הרבה אחרונים, דבכה"ג השו"ע בא להשמיענו שבשעה"ד וכיוצא יש להקל.

139. כדרך שמצאנו בסימן שכ"ה סי"ב שגם השו"ע היקל בגוי אלם, עיי"ש. אלא ששם הוא רק איסור דרבנן שע"י גוי, אולם בדאורייתא אין להקל בשעת הדחק, אך במילי דרבנן וכגון באופנים שהוכרנו בהערה שלפני הקודמת, שפיר יש לצרף להקל בשעת הדחק, ובפרט באמירה לגוי, ותלוי לפי הענין. כדרך שמצאנו בסי' ש"ג סי"ט שהשו"ע כתב שיש ללמד זכות על היוצאות בתכשיטים, עיי"ש. אלא שגם שם הוא רק איסור דרבנן בגזירה אטו הוצאה, וככל האמור בהערה הקודמת.

141. וכפי הנראה יותר יש להחמיר במילי דא"ר, ואף בצירוף נוסף יש לדון (ורק בדברנו אפשר להקל, ובפרט כשיש צירוף נוסף, או שהע"ד וע"י גוי), אלא"כ הוא דבר מסופק ממש או פלוגתא דרבוותא, דעבדינן ס"ס להקל, ולפי הענין.

142. שהרי זה כמקום שיש לו ג' מחיצות דהוי כרמלית (מן התורה להרמב"ם ודעימיה, ומדברנו לרוב הראשונים וכנ"ל דיני רה"ר). וגם אם צידו האחד מופנה למקום פטור הדין כן, שאינו רשות הרבים, שהרי זה כמקום סתום ברוח שלישית, שאין עוברין בו, ואינו רה"ר. וזה דין מבוי וחצר שיבואר דינם בסימן שס"ג היאך לתקן ולהתיר הטלטול שם.

143. עיין בשו"ת שמחת יו"ט (סימן ו') שהובאה תשובת מהר"ח דאנון שכתב שדווקא מפולש לרה"ר דינו כרה"ר, וכמו שמבואר ברש"י (ו) ד"ה המפולשין, שמבואות הרחבים ט"ז אמה הוי רה"ר רק אם מפולשים לסריא ופולטיא, ושכן נראה דעת הר"ן שלא נחלק עליו אלא אם בענין שישים ריבוא, ולא בפרט זה, וכ"מ ברמב"ם (פ"ד משבת) שרה"ר הם מדברות ועירות, ודרכים המפולשים להם, ע"כ. ומוכח דבעינן מפולש לרה"ר. וכן ייחס סברא זו המהרי"ט (סימן רנ"א) להרמב"ם, וע"ע שם. והגאון המחבר בעל שמחת יו"ט השיב לו שם (בסימן ח') דעל כרחך שהפ"ו חולקים על רש"י והרמב"ם, וסוברים שאף במפולש לכרמלית הוי רה"ר, שהרי הרא"ש כתב שמבואות המפולשים לרה"ר הוי רה"ר אפילו בפחות מט"ז אמה, וא"כ מה נתחדש בשעור ט"ז אמה, ועל כרחך שבט"ז אמה הם רה"ר בפני עצמם ואפילו אינם מפולשים לרה"ר. [וע"ע שם שכתב שכך יש לפרש ברש"י דאו או בעינן, ולא צריך תרוייהו, ולעני"ד זה דוחק גדול, שהרי רש"י כתב "שהם" מפולשים לרה"ר]. ומעתה גם השו"ע שבס"ז כתב ט"ז אמה, ובס"ה-ט' כתב בפחות מט"ז אמה, משמע שבט"ז א"צ מפולש לרה"ר אלא גם לכרמלית (וציינו בקצרה הגרע"א כאן).

144. ותיקון רחובות אלו שאין בהם ט"ז ומפולשים, מבוארים בסימן שס"ד. 145. שהרי כל רחוב שחוצה רחוב אחר, הרי הוא רשות הרבים בפני עצמו, ורחוב אחר שמפולש לו, הוא ג"כ רה"ר בפני עצמו, והרי שכולם נחשבים רשות הרבים. (ועיין להלן בסימן שס"ד סי"ד שגם לענין מבוי מפולש למפולש נחשב הכל כאחד). ובספר שש"כ (פ"ז הערה י"ח) הביא מהגרש"א שלסוברים שא"צ סי' ריבוא אין להקל ברחובות שאינם ישרים, דמכיון שיש עכ"פ מקום של ט"ז על ט"ז אמה שהוא מפולש ואינו עקום, ממילא גם השאר דינם כמפולש לרה"ר, וגם מסתמא יש בכל מקום של ט"ז אמה שהוא מפולש, ולכן יש להחמיר לחשוש שזה רה"ר, ע"כ. וע"ע בתפלי"מ סימן ט"ו ריש אות ט"ז.

ואם הרחוב מתעגל בצורת רי, אם יש לו מחיצות בצדדי הרחוב (או שיש גדרות לבתים שבצדדי הרחוב, ונמצא שיש מחיצות לרחוב), אין דינו כרשות הרבים¹⁴⁶. ואם אין לו מחיצות הרי הוא רשות הרבים, ויש אומרים שאף כשאין לו מחיצות אינו רשות הרבים¹⁴⁷.

כ"ד. מבואות המפולשים שיש בהם ט"ז אמה, אבל באמצע הדרך יש מחיצה, כמו שמצוי באמצע הכביש "גדר הפרדה", הרי זה ממעט משיעור ט"ז אמה, ואין דינו כרשות הרבים¹⁴⁸. ועיין בהערה¹⁴⁹. במה דברים אמורים במחיצה ממש וגם היא גבוהה עשרה, אבל עמודים שאין להם גדר מחיצה כדון, וכגון שיש רווח שלשה טפחים בין עמוד לעמוד, אין זה מבטל מדין רשות הרבים¹⁵⁰.

כ"ה. רחוב שיש בו ט"ז אמה, ובאמצע הדרך הוא מתרחב אפילו הרבה, נחשב רשות הרבים בכל הרחוב וגם בחלק שנתרחב¹⁵¹. ואם הוא מתקצר, יבואר בהלכה הבאה¹⁵². **כ"ו.** מבוי המפולש לרשות הרבים¹⁵³, פעמים שאין צריך שיהיה בו ט"ז אמה, ואף בפחות מזה הוא נחשב רשות הרבים, וכמו שיבואר¹⁵⁴.

א. אם הוא מפולש לרחוב של רשות הרבים, צריך שיהיה בו ט"ז אמה¹⁵⁵. ויש אומרים שגם אם יש בו ט"ז אמה ושליש אמה, הרי הוא רשות הרבים, וראוי להחמיר¹⁵⁶. **ב.** אם הוא מפולש לאורכו של רשות הרבים, אפילו אם יש לו ט"ז אמה ושליש הרי הוא רשות הרבים¹⁵⁷. ויש אומרים אף בפחות מזה בעשר אמות, או ארבע אמות, או ארבעה טפחים¹⁵⁸.

כ"ז. מן האמור יוצא, שכבישים ראשיים המשמשים שישים ריבוא, הרי הם רשות הרבים לכל המנהגים. ואם אינו עשוי לשישים ריבוא, אבל יש בו ט"ז אמה, נכון להחמיר שגם הוא נחשב רשות הרבים ואין לטלטל בו. ואף העירוב שעושים בו על ידי צורת הפתח אינו מועיל לפי השו"ע, ורק לפי הרמ"א אפשר להקל. וכל ירא שמים יחמיר לעצמו¹⁵⁹. ובכלל זה רוב הרחובות שבעיר שהם מפולשים מרחוב לרחוב, הרי הם כולם כדון רשות הרבים¹⁶⁰.

ואמנם יש מקילים בהסתמך על דברי החזון איש שרחובות שלנו נעשים כמחיצות זה לזה, מדין עומד מרובה, וכמו שנתבאר בסימן שס"ב סעיף ח' ט'. אולם למעשה ראוי להחמיר. אך יותר יש להקל בחלק מרחובות העיר שאינם ישרים, אלא מתעגלים, וכמו שנתבאר בהלכה כ"ג.

ולהלן בסימן שס"ד יבואר תיקון רשות הרבים להתיר בו טלטול, שהוא רק בדתות. **כ"ח.** מקום שעשוי לקיבוץ הרבים, כמו שווקים וכיוצא, הרי הוא רשות הרבים, אף שאין הרבים עוברים בו מצד לצד כמו הדרכים שבעיר¹⁶¹. והיינו דווקא שמלאו התנאים הנצרכים לרשות הרבים, וכמו שהבאנו לעיל¹⁶². ורחבת הכותל המערבי, אינה נחשבת רשות הרבים, וגם לא כרמלית, ומותר לטלטל בה בשבת¹⁶³.

כ"ט. מצוה לחזור אחר עשיית העירוב¹⁶⁴, ולתקן את כל המבואות שבעיר כשאפשר ע"פ דין¹⁶⁵, וחוב זה מוטל על הרב התלמיד חכם שבעיר¹⁶⁶, ואם אינו עושה כן עבירה היא בידו¹⁶⁷. ומאידך גיסא זכות גדולה היא לעוסקים בתיקון העירובין, והם בכלל מוזכי הרבים, ויזכו על ידי זה לבנים גדולי ישראל¹⁶⁸.

ומכל מקום כל אדם ירא שמים יברר לעצמו אם אכן ניתן לסמוך על העירוב לכתחילה, או שיש בו איזה פקפוקים, ויחמיר לעצמו¹⁶⁹.

פ"ט דינים ברשות הרבים

ל. כל דבר הנמצא ברשות הרבים, דינו משתנה לפי גובהו ורוחבו¹⁷⁰. **א.** עד גובה שלשה טפחים, הוא בטל לקרקע שנמצא בה, ודינו כרשות הרבים¹⁷¹. ואפילו הם קוצים או צואה וכיוצא שאין דרך בני אדם להלך עליהם¹⁷².

171. בכה"ח אות נ' הביא מבי' ולבוש שכתבו דק"ל דכל פחות מג' כלבוד דמי וחשיבי כקרקע וכו' (וכן כתבו הרמב"ם בפיה"ש והמאירי בפ"ק דשבת דהוא מטעם לבוד בככל התורה). אולם המשנ"ב סק"ח השיטת את הדמיון ללבוד בכה"ג, אלא רק מפני שכשנמצא אינה חולקת רשות לעצמה, ומשמע לכאורה דלא ניח"ל למימר לבוד בכה"ג, אלא שאינו חולק רשות לעצמו והוא בטל, ואפשר שטעמו בזה הוא כעין משי"כ רש"י ותוס' בשבת (ח). גבי כוורת דלא אמרינן לבוד אלא במחיצות, עיי"ש. ועפ"י ביאר במחצית השקל בסימן רס"ו סק"ז, עיי"ש. וא"כ ה"נ י"ל כן, וי"ל. אלא שנראה מהגמרא בהזורק (זו), שגם בזה הוא לבוד, שאמרו דמנא לן הא דכל ג' כלבוד דמי, ובה"א אמרו סברא לפי שא"א לרה"ר להתלקט במלקט ורהיטני (ופרש"י שגבשושית שברה"ר היא כמו רה"ר, שא"א להחליק את הדרך). ושוב הקשו שאם בסברא גם ביותר מג' נמי וכו', ולמסקנא אמרו דפחות מג' הלכתא גמירי לה דלבוד, עיי"ש. ומ"מ מבואר שכאשר יש גבשושית פחות מג' ברה"ר הוא לבוד, ודו"ק, [ובאשר לסברת רש"י ותוס' ה"נ שאין אומרים לבוד אלא במחיצות (וע"ע גם ברין שם משי"כ בזה, וי"ל בזה ממש"כ רש"י בסוכה ד:)] ובעירובין (ד:)] בביאור "לבוד", לכאורה קשה מהגמרא ה"ל, שהרי פחות מג' אינו ענין למחיצות כלל, וי"ל ששם הנידון הוא לשוויי מחיצה, ולזה קאמר שאין אומרים לבוד אלא במחיצות לשוויי מחיצה ולא בעלמא, ובכלל צ"ב בזה דא"א לבוד אלא במחיצות, דבכ"ד חזינו לבוד שלא במחיצות, כמו בנידוד, וכן בשבת (נח), גבי קרשים בעגלה כי היכי דלהוי רה"ר מקורה, עיי"ש. והנה מנידוד"ל ש"ל ליישב שבי' גדרים הם, להאריך את המצב (דלזה קאמר שהוא רק במחיצות), ולבטל את הדבר למקום שנמצא בו (כמו גבשושית). אבל קשה עדיין משאר דוכתי, וצ"ע. ולפ"י י"ל שזו ג"כ כוונת המשנ"ב מטעם לבוד, והיינו שהטעם של לבוד מהני שלא יהיה חולק רשות לעצמו, וכן פרש"י (שם ד"ה כלבוד דמי), ודו"ק, ושור"ר שהרשב"א בעבוב"ק (ש"ג, א') הביא הטעמים בזה, א'. שכל פחות משלשה הרי הוא לבוד עם הקרקע. ב'. ועוד שא"א לרה"ר להיות כמלקט ורהיטני וכו', ע"כ. ובפשוטו טעמו השני הוא ההוא"ל של הגמרא, והפירוש השני הוא המסקנא, ומ"מ גם ההוא"ל נכונה עכ"פ לענין פחות מג', אלא שאינו מיישב לגמרי לגבי יותר מג', ולהכי טעמו בענין גם כן של לבוד, אבל בפחות מג' מ"מ איכא גם הסברא שבטל, ולפ"י י"ל שזו ג"כ כוונת המשנ"ב, אך אין הכרח, דכאמור יש לומר שכוונתו לטעם של לבוד, וכדפרש"י שמה גופא אינו חולק רשות לעצמו ובטל, ובה נמצא שאין שום פלוגתא בפירוש זה.

ובאמת שדברי הרשב"א ודעימיה שהביאו לשני הטעמים מוכרחים מהגמרא גופיה בשבת, שבפ"ק (ח). אמרו מ"ט פחות משלשה מדרס דרסי לה רבים וכו', ובפ' הורק (צו), מבואר הטעם דכל פחות מג' כלבוד דמי, עיי"ש. ותקשי ל"ל לבי' הטעמים, ואין לומר דהיא היא, ומצאתי בקהילות יעקב (סימן י' אות ב') שנשאל בזה, וכתב לבאר דשייך שיהיה מקום שהולכים בו אבל הוא ע"י הדחק, ולי"ח רה"ר כמו מג' ועד ט', ובפחות מג' יש ב' הטעמים להיתר, חדא דלבוד, ועוד שיש הילוך שלא ע"י הדחק, ובאמת בכל אחד בלבד סגי להיתר. ומה שאמרו בדף צח, טעם דלבוד, שלכאורה הוא ללא צורך שהרי מדרס דרסי ביה רבים, הוא מחמת מה שהוסיפו בגמרא לשאול משאר מקומות שבהם התירוץ המוכרח מטעם לבוד, ובדף ח. אמרו את הטעם הנכון ופשוט, ע"כ, ויוצא שבאמת אי"צ לטעם של לבוד, לגבי זה הפחות מג' בטל לרשות, אלא עיקר הטעם הוא משום שבטל לרשות שנמצא בה. ולפ"י שפיר דקדק המשנ"ב ולא כתב הטעם של לבוד, כי אי"צ לזה רק בדף צח, לענינו, אבל עיקר הטעם הוא שדורסים בו ובטל לגבי הרשות. ואעיקר א"ל באו"א בפשוטו שהמשנ"ב לא נחית כלל לטעמים, אלא כתב את התוצאה שאינו חולק רשות לעצמו, ובטל לרשות שנמצא בה, והטעם המניע לכך יתפרש כפי ב' האופנים, אך יותר מבואר כפי הטעם האמור, ולא דווקא משום לבוד (ועי' בספר שלום יהודה מועד סל"ו בגדרי לבוד). [ועיין בגר"ז בסי' שניה בסוגריים לענין רוחב הדבר, עיי"ש. וצ"ע דלבי' הטעמים לכאן אין נפ"מ בה].

172. גמ' ושור"ע שם, וה"ט דגם הם בטלים לרה"ר, ועיין עוד כיוצ"ב גם בגמרא דפ' הורק (ק:)] ברקק מים, דמבואר שהילוך ע"י הדחק הוא הילוך. (ועמשנ"ת בבירורי הלכה בתנאי רה"ר בענ"ז). אמנם אם כל המקום הוא כך, הרי במציאות אין זה מעבר לרבים, וחסר בשם רשות "הרבים", וכמו שכתבנו בבירורי הלכה בענין תנאי רה"ר אות א', ושם ביארנו את הדין בזה בצואה מ"ט הוי רה"ר, כיעו"ש.

ועיין במשנ"ב ס"י שנה"ה סק"ב שבצואה שבכה"ס בודאי לא דרסי רבים אינה בטלה לרה"ר, עיי"ש. (וי"ל"ד בזה לפי הטעמים שהזכרנו בהערה הקודמת, ולפי המשנ"ב ה"נ ניחא טפי). ובפשוטו י"ל דה"ה בזמן הזה

שבאמת הרבה הרבה ראשונים חולקים על ה"א, לכך כל בעל נפש יחמיר לעצמו, שלא לטלטל ע"י צוה"פ אלא בדתות, אבל אין למחות באחרים הנוהגים להקל כפי שהמנהג כן מעולם, ע"כ. (וע"ע גם בכה"ח שם שהעיר (בזה), ובביה"ל שם (ד"ה אחר) הוסיף שיש עוד סברא להקל קצת עפ"י הרמב"ם שלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולדידיה מה"ת מהני בצוה"פ, וכיון שירד הדבר מאיסור דאו' בזה אפשר לסמוך על האומרים שאין רה"ר בזה", אך סיים דזו אינה דרך כבושה, כיון שלרוה"פ בלא דלתות יש חיוב חטאת וכו', ודבריו ברורים. וכפי הנראה יש בזה כמה דרגות שכולם בחשש זה של רה"ר דאו', אך אחד חמור מחבירו: א]. יש בו ט"ז אמה, אבל אין עוברים בו שישים ריבוא וגם לא מסור לשישים ריבוא, שהדין כאמור שאין למחות, ובעל נפש יחמיר. ב]. יש בו ט"ז אמה וגם דרך המלך עובר בו, שבוה כתב המשנ"ב (ה"נ בסי' שס"ד בתוה"ד) שמדינא הוי רה"ר גמור עי"ז (וכוונתו עפ"ד הרמב"ן שהביא בביה"ל כאן שדרכים ההולכים מעיר לעיר א"צ שישים ריבוא), ואעפ"כ כתב שהדין כאמור לעיל. ג]. יש בו ט"ז אמה ומסור לשישים ריבוא, ועוד כהנה סברות שכתבנו בבירורי הלכה בתנאי של שישים ריבוא, וכן אם בעיר יש שישים ריבוא (כמו שיש היום בגוש דן, וירושלים וכיוצא). יש להחמיר יותר שלכל המנהגים הרי הוא רה"ר גמור, ובאופן זה כל הרחובות הראשיים שבה הרי הם רה"ר.

אך כתבנו לעיל בהערה בענין זה, שאף לדעה זו רק הרחובות הראשיים הם רה"ר, אבל הרחובות השכונתיים שעיקרן לשימוש תושבי השכונה אינם רה"ר (לצד זה שצריך שישים ריבוא).

160. ועיין להלן בסימן שס"ד דין רחוב כמין ד' או כמין ח'.

161. היינו פלטיא המבואר בשבת (ו:).

162. כ"מ בלשון השו"ע (ס"ז) שכלל את כל תנאי רה"ר הן בסרטיא והן בפלטיא. וכבר הארכנו בזה בבירורי הלכה, ושם נתבאר שגם התנאי שיהיה מפולש בענין כן בפלטיא, ודלא כהחולקים, וע"ע שם. [אלא שא"צ שהרבים יעברו באותו הפילוש, והוא החילוק המהותי בין סרטיא שענינו דרכים שעוברים בהם הרבים, לבין פלטיא שענינו הקיבוץ].

163. בשש"כ (פ"ז הערה י"ז) הביא מהגרש"א שכתב שהרחבה של הכותל המערבי שריד בית מקדשינו, אף שמיועד ועשוי לרבים שמתקבצים שם, מ"מ "אפשר" שאין זה חשיב כפלטיא וכו', ע"כ. ובבירורי הלכה בסוף תנאי רה"ר בסימן הראשון ביארנו שאין זה כפלטיא כלל, ולא מטעמה של הגרש"א, עיי"ש. [ואין חילוק בין הרחבה התחתונה לרחבה העליונה]. וגם אין לאוסרו מצד מקום שאינו מוקף לדירה כדון קרפף [ובית כנסת בעלמא לא היה קשאי ליה להגרש"א בכלל כל זה, כיון שהוא מקורה, ואינו עשוי כדרך לרבים מבי' צדדים וכו', ומצד קרפף נתבאר דינו בסימן שנה"ח].

164. ע"י טור סימן שצ"ה וש"ע סימן שס"ו ס"ג, וה"ה בעשיית התיקונים של צוה"פ וכל המתלווה לזה.

165. שאם המקום הוא רה"ר גמור, שיש בו ט"ז אמה, אין זה ע"פ דין [ועיין באגר"מ חאו"ח ח"ה סו"ס כ"ט], ולפעמים ניתן לעשות עירוב בדוחק, ותלוי לפי הענין, ועיין מה שכתבנו בבירורי הלכה - ה', ודו"ק.

166. חת"ס בתשו"י סי' צ"ט. (וכ"מ בעירובין סח). שתמה איך במבוי שיש בו ת"ח לא עשו עירוב, וכ"כ הפו' בסי' שס"ו).

167. עיין בתשובת הרא"ש שהבאנו בבירורי הלכה בענין הנחיצות לעשות עירוב, וכ"כ בתשו"י חת"ס ועו"א שהבאנו שם. וכבר מבואר כעין זה בשבת (נד:)] כל שאפשר לו למחות וכו'.

168. כן נראה על דרך מה שכתב רבינו המשנ"ב בה"ל שבת (סו"ס רנ"ו) ובשעה"צ שם.

169. כמו שנתבאר לעיל, שאם יש ברחוב ט"ז אמה אף שאין בו ט"ז אמה, הגם שיש לתקן ולעשות העירוב להציל רבים ממכשול, מ"מ יר"ש ובעל נפש יחמיר לעצמו. (ויש מקומות בעירובין כלליים עירוניים, שהם פסולים מדינא, וגם לאחראי יש להודיע הדבר לאפרושי מאיסורא). ועד"ז יש להתבונן לפי הענין בשאר הנסיבות, לפי המקום אם הוא ראוי לעשיית עירוב, ולפי תיקון המחיצות אם אכן נעשו בכשרות. ובדרך כלל כתבנו בפתיחה להלכות הוצאה בסי' ש"א רס"ז שיותר ניתן לסמוך על עירוב שכונתי מאשר עירוב כללי. וגם זה תלוי לפי הענין ומשתנה ממקום למקום.

170. דינים אלו עפמשי"כ השו"ע ס"י עפמ"ש בשבת פ"ק.

יש לבאר דאע"פ שבשו"ע נקט "כל דבר", לאו דווקא, שהרי קי"ל שאין כרמלית בכלים וכן אין מקום פטור בכלים (עי' משנ"ב לעיל סקט"ז ושעה"צ שם, ונת' בהרחבה במק"א), א"כ בכלים לא שייך כל הכללים האלה [אלא בדבר כמו לבינה שאינו כלי יתכן כן]. וקיי בלשון השו"ע שנקט "כל דבר" שכאמור בכלים אינו שייך, וקושיו זה ויתכן לכל השיטות שהובאו בשעה"צ אות ט"ו.

146. כמבואר בשו"ע ס"ז שאם יש לו חומה אינו רה"ר, משא"כ מפולש משער לשער (שו"ע), ומכוון (מג"א משנ"ב וש"א), וכן נתבאר בבירורי הלכה, דאל"כ המחיצות הם החומות שלו.

147. עיין בדברינו בבירורי הלכה ובסיכום שם בענין זה, וכן הזכרנו לעיל בהלכה שלפני הקודמת אות ד'. וע"ע בב"י ופמ"ג ומשנ"ב בסי' שס"ד.

ויש להוסיף דזה ק"ו ברחוב כמין ח', שאינו נחשב מפולש, עיין במאירי בעירובין (נט). בשם גדולי המפרשים באם היו שני פתחים מצד (אמנם י"ל"ד ממאירי בדף ו'), וע"ע בבירורי הלכה סוף ס" ב'.

148. שהרי מחיצה זו גורמת לחלק המקום לתרתי ע"פ דין, ונמצא שאין כאן מבוי שרחב ט"ז אלא שתי מבואות צרים [וכעין זה כתבנו לעיל בס"ו בתנאי רה"ר באות ב', עיי"ש]. וכה"ג בסי' שס"ג סל"ד במבוי.

149. ואם בסוף הדרך כשמגיעים לצומת הכביש הרי הוא רחב ט"ז על ט"ז, הרי זה כמפולש לרשות הרבים, ועדיין צריך במבוי ט"ז אמה וליכא. אבל אם עד הצומת או המצומת יש דרך עד הכביש (לפחות ט"ז אמה, כדי שיהיה כרה"ר ט"ז על ט"ז), אי"כ לכאורה הרחוב הזה אף שהוא קצר, הרי הוא כרשות הרבים שהתקצר בארכו, וכמבואר דינו בשו"ע ס"ח, אלא שבבירורי הלכה סי' ג' כתבנו להעיר דאפשר שדווקא ברוב רה"ר אז המיעוט ג"כ בכלל זה, וכ"מ קצת לשון השו"ע שמתקצר "בקצתן", וי"ל. וע"ע בהלכה הבאה ובהערה שם. ועכ"פ מדין מפולש צריך שיעור המבואר הלהלן ס"ח-ט.

150. שהרי ע"פ דין אינו מחיצה, ומצד שמעכב את הילוך הרבים ג"כ אינו מעכב, אף שא"א ללכת זה לרחוב זה, מ"מ הרי כולם הולכים ביושר שווה, ואין זה דומה לצדי רשות הרבים שבעירובין צד, והבאנוהו הלהלן ס"ד, דהתם מונע באותו מקום, אבל כאן אינו מונע באותו מקום.

והוא הדין אם אין גובהו עשרה, הרי אינו מחיצה ואינו חולק את רשות הרבים, ואף שמעכב את הרבים מללכת לרחוב, אולם המציאות שהרבים הולכים לאורך. (וע"ע לעיל בריש סעיף ז' בתנאי רה"ר אות ב', לענין מדרכות הגבוהות שלשה ש"א שמצטרף מפני שעשוי לזמן הרפס וטיט, וכאן אינו שייך, ומה ע"פ דין אינו מחיצה, ומצד שמעכב את הילוך הרבים ג"כ אינו ואפילו אם רה"ר מצד לצד מצומצם ט"ז אמה, נראה לכא' שמחיצה זו לא תמעט השיעור, עיין בסימן שנה"ח ס"ה לענין מיעוט בקרפף, וי"ל כן גם בנידוד"ל.

זה ודאי שאין נפ"מ אם חלק הולכים למזרח וחלק הולכים למערב, בין לסוכרים שא"צ ס' ריבוא, ובין לסוכרים שצריך ס' ריבוא.

151. עיין ביה"ל ס"ז (ד"ה אם) דעדיף מקרן זוית, כיון שמשתמשים שם הרבים, עיין שם. והיינו דקרן זוית (שמבואר דינה הלהלן ס"ז) הוא שנכנס בין הבתים ומעכב את הילוך הרבים, משא"כ בזה. וי"ל"ע מהו השיעור שבו מתעכב הילוך הרבים, ובדרך כלל הוא כל שנחא תשמישתיה, ועוד בדין זה עיין בחו"א סימן מ"ג סוף אות ט', ועיין בתפא"י ח"א עמוד רנ"א בהערה מה שביאר בדבריהם, ואכמ"ל.

152. ע"פ השו"ע ס"ח מבוי הרחב ט"ז אמה ומתקצר בקצתו, עיי"ש, והוא כדעת התוס' ורא"ש ורשב"א ור"טב"א וש"א"ר. ובראב"י ס"ח ס"ז שצ"א מבואר שצריך שכל אורך רה"ר יהיה ט"ז אמות ולא מתקצר, וע"ע בראב"י ס"י שס"ט, אך כאמור דהפ"ו לא כתבו כן, ומ"מ ראיית בא"א מבוטשאטש (בסימן שמה"ה) שכתב בתוה"ד שאין בו רוחב י"ג אמות "ברוב מקומות", ע"כ. ומשמע שאם זה רק במיעוט מקומות אינו גורר אחריו להיות רה"ר, ועוד חידוש ראיתי בא"א שם שכתב שרחובות המתפצלים מרה"ר, והם מתרחקים הרבה מרשות הרבים, אינם נחשבים רה"ר כל שאין בהם ט"ז.

153. וכל זה כשמפולש משני ראשי לרה"ר, וכמ"ש בשו"ע ומשנ"ב ואחרונים.

154. כל פרטים אלו והשיטות נתבארו בבירורי הלכה בעניני ט"ז אמה ברשות הרבים בפרק א'.

155. ע"פ הגר"א וחי"א והסכמת הביה"ל והכה"ח בדעת השו"ע. (וע"ע ברשב"א ור"טב"א והגר"ז ופמ"ג, וכה"ה פשוטו שיטת הרא"ש. וכן י"ל בדעת השו"ע. ולכן ראוי להחמיר ובפרט במילי דאו', לטלטל באותו מקום.

157. ע"פ האחרונים והסכמת הביה"ל והכה"ח, בדעת השו"ע. וכה"ד הרא"ש ורי"ו.

158. כהרשב"א וש"א"ר ה"נ ועוד פוסקים, וכמו שהבאנו שם בבירורי הלכה, ונכון להחמיר.

159. הדברים ברורים, וכבר העיר בזה המשנ"ב הלהלן (סימן שס"ד סק"ח) שבעיריות שלנו שמנהג העולם לתקן על ידי צורת הפתח, אף שהרחובות רחבי הרבה ומפולשין משער לשער וכו', על כרחך שסומכים על ה"א שרה"ר אינו אלא אם יש שישים ריבוא. וז"א מצוי (פמ"ג). וכתב ע"ז דמאחר

- ב. מגובה שלשה עד גובה תשעה טפחים ולא תשעה בכלל, אם הוא רחב ארבעה טפחים הרי הוא כרמלית, ואם אינו רחב ארבעה הרי הוא מקום פטור¹⁷³.
- ג. בגובה תשעה טפחים בדיק לא פחות ולא יותר, הרי זה רשות הרבים¹⁷⁴, בין אם הוא רחב ובין אם הוא קצר¹⁷⁵, ובתנאי שרבים מכתפין עליו. ועיין בהערה¹⁷⁶.
- ד. בגובה תשעה עד עשרה, אם הוא רחב ארבעה הרי הוא כרמלית, ואם הוא פחות מארבעה מקום פטור¹⁷⁷.
- ה. גובה עשרה ורחב ארבעה הוא רשות היחיד, וכמו שנתבאר בהלכות הקודמות. ואם אינו רחב ארבעה, הוא מקום פטור¹⁷⁸.
- ו. גומא או בור הנמצאים ברשות הרבים, דינם משתנה לפי גובהם ורוחבם¹⁷⁹.
- א. עד עומק שלשה טפחים, הרי היא כרשות הרבים, בין אם היא רחבה או צרה.
- ב. משלשה עד עשרה טפחים, אם רחבה ארבעה הרי היא כרמלית, ואם אינה רחבה ארבעה הרי היא מקום פטור¹⁸⁰.
- ג. עמוקה יותר מעשרה טפחים, אם היא רחבה ארבעה רשות היחיד, ואם אינה רחבה ארבעה מקום פטור.
- ו. רשות הרבים אינה נחשבת אלא עד גובה עשרה טפחים, אבל למעלה מעשרה טפחים הרי הוא מקום פטור¹⁸¹.
- ולכן כותל או עמוד ברשות הרבים, וזרקו עליו דבר דביק שנדבק בכותל או בעמוד, אם הוא נדבק למטה מעשרה, ה"ו כמו שנח על גבי קרקע רשות הרבים וחייב, ואם הוא נדבק למעלה מעשרה, פטור¹⁸², אבל אסור לעשות כן לכתחילה¹⁸³.
- והורים שבכתלים כלפי רשות הרבים, וכן זיזים הבולטים מן הכותל, עד גובה שלשה טפחים הרי הם כרשות הרבים. ולמעלה משלשה, אם יש בה רוחב ארבעה ה"ו כרמלית, ואם אין ארבעה ה"ו מקום פטור¹⁸⁴.
- ל"ג. כלי דבר שיש לו מחיצות בגובה עשרה והוא רחב ארבעה, ועומד על עמוד וכדומה ברשות הרבים או בכרמלית, אע"פ שהכלי עצמו דינו כרשות היחיד¹⁸⁵, מכל מקום מתחת הכלי הרי הוא כרשות הרבים או ככרמלית¹⁸⁶.
- ומרפסת הבולטת מן הבית, ותחתיה רחוב שעוברים בו אנשים, וכן בית על עמודים, ותחתיו עוברים האנשים שברחוב, דין המקום כדין כרמלית, מפני שהוא מקורה¹⁸⁷.

כרמלית

ל"ד. כרמלית, הוא מקום שאינו הילוך לרבים וגם אינו רשות היחיד, מפני שאין לו מחיצות¹⁸⁸ כדין¹⁸⁹. והחמירו בו חכמים כמו רשות היחיד וכמו רשות הרבים¹⁹⁰. ונזכיר דוגמאות: א. ים ונהר, ועיין בהערה¹⁹¹.

180. וכאן ליכא הדין כמו ב"י בעמוד שעשוי לכתף, כיון שבעומק אין זה ניחא לתשיש רה"ר (וכמש"כ שעה"צ סקמ"א וכה"ח אות ס"ד), ומבואר בגמרא.

נ"ב. ולעיל נתבאר דין ביטול מחיצות ע"י מילוי בבור. [ולאחר מכן דין תל המשופע].

181. שו"ע ס"ב כמבואר בגמ' דשבת כ"מ. וכן הדין בכרמלית וכדלהלן ס"ב וס"ח. ורק רה"ר ומקום פטור עולה עד לרקיע. [וגשר שעליו עוברים הרבים הרי הוא נחשב רה"ר, אע"פ שתחתיו כרמלית, ואין כרמלית למעלה מעשרה, וכמו שנתבאר להלן סי"ח].

182. בגמרא דשבת (צ"ט): הובא דין זה (והזכירוהו המשנ"ב וכה"ח). והמדובר באדם שזרק ד' אמות ברה"ר ונדבק בכותל, אם נחשב שנח ברה"ר וחייב כמעביר ד"א [וברש"י שם מבואר שאף בד' אמות מצומצמות, והכותל ממעט מד"א, נמי דינא הכי וחייב. וכ"ד ר"ח והרמב"ן ועוד. וע"ע במאירי שם. אולם התוס' חלקו על רש"י שאינו חייב אלא עבר ד' אמות דווקא. וכ"כ הרשב"א בח"י שם. וע"ע בעבוה"ק ש"ג, וכ"מ בפייה"ש להרמב"ם ושאר פו].

ועמדו בזה הראשונים (בשבת ז':) אמאי חייב בנח על הכותל, הרי בעינן הנחה ע"ג מקום ארבע (כמש"כ בשבת דף ד. וש"ע סי' שמ"ז ס"א). והביאו התוס' ב' שיטות בזה, א'. שיטת ר"ת שמדובר שהכותל היה ארבע. ב'. שיטת הרשב"א שכיון שהדבר הנדבק רואה את פני הקרקע, ה"ו כמו שנח ע"ג הקרקע, ע"כ. ויוצא איפוא שבכותל שאין בו ארבעה, ל"ת פטור ולריב"א חייב. והתוס' הביאו מר"י שהקשה על ר"ת. אולם הרשב"א בח"י שם אחר שהביא דברי הרשב"א בשם רש"י ומקצת רבני הצרפתים, ישב שיטה זו, עיי"ש. והרמב"ם (פי"ד הי"ח) סתם בזה, וכן שאר פו. [ובכל אופן כל זה כשנח מעל ג' טפחים, אולם בפחות מזה לכ"ע הוי רה"ר].

183. בשעה"צ (אות מ"ו) דדילמא יפול על הארץ, וכ"ה בכה"ח (אות ס"ח) דשמא לא ידבק למעלה מעשרה, או שמא יפול על הארץ, ע"כ. והמשנ"ב לא כתב כן אלא רק שמא יפול. ואין לומר שכוונתו לחוש שמא יחזור ויקחנו, וכמש"כ בכ"מ, משא"כ בנדבק, דז"א, וצ"ל שהחשש שמא יפול זה גופא האיסור, וכה"ג אשכחן באשפה להלן בסי' שני"ד. ועמש"ש.

184. שו"ע סי"ג. וכבר נתבאר כל הפרטים בזה לעיל בסעיף ד'. ובדין מפורש מה"ר ר"ה לרה"י עיי"ש. וכן כרמלית הוא עד גובה עשרה, אולם מקום פטור אפילו מאה אמה למעלה.

185. וכמו שנתבאר לעיל בסוף סעיף ו' בדיני רה"י (ונזכר במשנ"ב כאן סקמ"ד).

186. משנ"ב שם. ומיירי כשמתחתיו רה"ר, אך ה"ה אם הוא כרמלית [ומה שבכלל הוא רה"ר, ולכאורה קשה הרי רה"ר מקורה דינה ככרמלית, כבר כתבנו לבאר בבירור הלכה בתנאי רה"ר בסוף אות ב' בדין רה"ר מקורה]. ואי אפשר לומר שתחת הכלי יהיה ג"כ רה"ר מחמת גוד אסיק, שהרי מבואר בסוכה (טז): שמחיצה תלויה שהגדיים בוקעים בה אינה מחיצה, ורק במים הקילו כמש"כ בעירובין (זז): ועוד. וכן מבואר דין זה בנידונינו בתוס' בשבת (מט: צ"ט). וע"ע במג"א סי' שמ"ה סק"א ובביאור הגר"א ותו"ש ומח"ש מה שביארו בדבריו, ודו"ק. וע"ע חו"א סי' ס"ח סק"ד.

187. ואף אם עוברים בו שישים ריבוא ורחב ט"ו אמה אין דינו כרה"ר, שהרי הוא מקורה, ודינו ככרמלית, וזה מצוי כיום ברחובות ראשיים.

188. בטוש"ע סי"ד כתבו הגדה"ה וזו שהוא מקום שאינו עשוי להילוך רבים, אולם יחידים הולכים שם, אך מאחר ואין לו מחיצות אין לו שם רשות היחיד, וה"ה כשחצר שאר תנאי רה"ר [ויש עוד גדר לכרמלית אע"פ שיש בה הילוך רבים, וכדלהלן בסוף ההלכה, ועוד בהלכות הבאות].

189. הוספנו זאת מפני שיש שהוא מוקף מחיצות, ומדין תורה הוו מחיצות, אלא שהם מחיצות גרועות, וכמבואר להלן בה"ל מחיצות. וא"נ שהם רק ג' מחיצות ולא ד' וכל כיוצא ב.

190. כמשנ"ב בהקדמה לה"ל עירובין, ויבואר עוד להלן במקומו.

191. שו"ע שם כגון ים, וה"ה נהר ונחל כדלהלן סי"ח, וכמש"ש משנ"ב וכה"ח. (וכן בכה"ח שם אות ק"ח).

והנה חר"ץ או בור שיש בו מחיצות עשרה ורחב ארבעה הרי הוא רשות היחיד, וכמשנ"ב לעיל בכמה מקומות, ובסעיף י"א נתבאר עוד שמים לא מבטלי מחיצתא אם הם צלולין, וי"א אף כשהם עכורים. ולפי"ז לכאורה צ"ב למה ים ונהר אינם רשות היחיד מחמת מחיצותיהם, ויש בזה כמה ביאורים: א. במג"א (סק"י"ד) כתב שמחיצות הים הם בשיפוע, ואינם מתלקטות גובה עשרה מתוך ד' אמות, ולכן לא חשיבי מחיצות. וכיוצא במבואר גם במג"א להלן בס"מ ש"ג סק"א שהביא דברי התוס' שהקשו כן, ובס"ד כתב שתלוי אם הוא מתלקט או לא, עיי"ש. (וכ"כ הגר"א כאן בסעיף י"ט עיי"ש. וע"ע בכה"ח להלן אות ק"ו שהביא דברי המג"א ותוס' בדין זה לגבי נהר, דמה"ט אינו רה"י). ב. ובמאירי כתב משום שהמחיצות רחוקות זו מזו מאד, ובכה"ח אינם מצטרפות לעשות מה שביניהן רה"י

דכיון שדרך לכתף שם הוי מקום חשוב וראוי לתשישו, וה"ו כמו ידו שחשבה כארבעה.

ואמנם הראב"ד פליג וס"ל דבעינן רחב ארבע, וה"ד בח"י הרשב"א בשבת (ח.) ובעבוה"ק ש"ג, ועיין ברשב"א שם שחושש לב' הדעות, עיי"ש, ומ"מ הפו' לא הביאוהו להלכה, ועיין בשה"ג (בשבת שם אות א') שהביא דברי רש"י והרמב"ם שא"צ ארבעה, ושכן נראה דעת רוב הפו', והוסיף שהראב"ד כתב שצריך רחב ד', וכ"ה בגירסא שלנו, ע"כ. אך כתב שכן דעת רה"י, וכ"ה במשנ"ב סק"ד ובשעה"צ שם, עיין שם. וכן בכה"ח אות נ"ח שכן דעת הפו' והאחרונים (וכוונתו למשנ"ב).

176. כ"ה בגמרא שם שרבים מכתפין עליו, ונחלקו הראשונים אי בעינן שיהיה מקום שמכתפין עליו בפועל, או סגי בראוי לכתף, ובדעת הרמב"ם מצאנו פלוגתא בזה בדעתו, וכמו שהביא בקצרה בשעה"צ (אות ל"ו), שהא"ר כתב שדעת הרמב"ם אף בראוי לכתף, וחשש לדבריו, והמאמר מצדד שגם דעת הרמב"ם שצריך כיתוף בפועל, ע"כ. ויבואר שהרמב"ם סתם וכתב מפני שרבים מכתפין עליו, והוא כלשון הגמ' דמשמע בסתם שצריך שיהיה בפועל כיתוף, וכמו שדקדק הגר"א בגמרא (והוא בשעה"צ שם), וכך נאמר לדעת הרמב"ם. אולם ראיתי בספר תפא"י פמ"ו הערה ו' שהוכיח מדברי הרשב"א בעבוה"ק דס"ל כדעת הרמב"ם דסגי בראוי לכתף, ושכ"מ במג"א סק"ח, עיי"ש. אך אינו בהדיא.

ובשאר הראשונים מצאנו פלוגתא בזה, שהראב"ד ס"ל שצריך כיתוף בפועל, וכמובא במ"מ שם ועוד, וכ"כ הרשב"א בשבת שם ובעבוה"ק, וכך י"ל לדעת רש"י, ועיין בתפא"י שם הערה ג'. אולם מדברי המאירי שהביא כן בשם יש מי שאומר, משמע דאינו מוסכם.

ולדינא, הנה השו"ע סתם שרבים מכתפין עליו, ולא בריא מילתא, ובמשנ"ב סק"ג כתב שבעינן מכתפין עליו בפועל, ואל"ה אינו רה"ר (ואפילו רחב הרבה, פמ"ג), וזה עפ"ש המג"א בשם הראב"ד שבכ"י. וכן פסק הגר"א (וכמש"כ בשעה"צ שם), ולא חשש לדברי הרמב"ם כיון שלא נתבררה דעתו. ומאידך הכה"ח (אות נ"ז) לאחר שהביא דברי כמה אחרונים שצריך כיתוף בפועל, הביא דברי הא"ר שכתב ע"ז דליתא, שהרי סיים הב"י בשם המ"מ שהרשב"א כתב שראוי לחוש לרמב"ם וכו', והוסיף שכן דעת הש"ה"ג [נ"ב]. שהש"ה"ג שם הביא דברי הראב"ד, וכתב ע"ז שמדברי שאר הפו' ל"מ כן, ע"כ. וכיוצא בכתב בקרבן נתנאל שם אות פ' שמדברי שאר פו' ל"מ כן, וע"ע בכה"ח ששהביא מהברכ"י שהדבר תמוה לומר שמן הב"י הביא מהרשב"א שראוי לחוש, ולא יפסוק כן, ובפרט שכה"ח פשוט הגמרא, ומסיק הכה"ח להחמיר ולחוש שלא לטלטל ממנו לרה"ר ואפילו לכרמלית וכל שכן לרה"י, ולא מהם לתוכו.

ויש לעיין בענין עמוד תשעה שמכתפין עליו, דהוי רשות הרבים, האם הוא רשות הרבים עוד טפח בלבד (שהרי רה"ר אינה תופסת מעל עשרה), או שמודרים מאותו הטח למעלה עד עשרה, וכן מסתבר, דאף אמנם שבני האדם המכתפין הולכים על קרקע הרשות, מ"מ הרי כל היותו רה"ר הוא מכח הכיתוף, ושפיר י"ל שמאותו מקום יש לשער עשרה טפחים [וקצת יש ראייה כמו שהעירוני מהא דמכתפין עליו משאות, ובואי שמן הסתם זה בכל משאות אף גבוהות קצת מטפח, הרי שאף שהוא עודף יותר מן העשרה הוי כמונח ברה"ר, אולם ז"א מוכרח כלל, דכל דברי חכמים כך הם]. אך אפשר דכ"ו כשאותו מקום שמכתפין עליו הוא רחב ארבעה על ארבעה, אבל בפחות אין לזה חשיבות בכדי שנאמר שעולה ממנו ג"כ עוד עשרה, וי"ל. ובפשוט היה נראה דדין זה תלוי במחלוקת הפו' להלן (ס"ט) גבי גג הבולט דהוי כרמלית, שבשו"ע מבואר שהוא כרמלית ממנו והלאה עד עשרה, וה"ה כאן, ולשאר אחרונים דפליגי כמש"כ במשנ"ב וביה"ל שם, גם כאן לא יהיה כן, שהרי דיניהם שוים, אך עדיין י"ל דדילמא יש לחלק בין שטח ארבעה שממנו נמנים עשרה, לפחות מזה, ושור"י אח"כ בקהילות יעקב סימן י' שהביא ספק זה אם יש דין רה"ר י"ט מעל גב העמוד, או שאינו תופס אלא עד עשרה מן הקרקע, וא"כ רק טפח נוסף נידון כרה"ר, וצידד שממנו מונים עשרה, ומייתי סמך לזה מהרא"ש והמ"מ, ועוד הביא מחכ"א שתלה הדבר במחלוקת ראשונים.

177. כבר נתבאר לעיל לפני ב' הערות שהפו' כתבו דווקא בט' מצומצמים, ולא בתשעה עד עשרה, ולשיטתם ממילא יחזור הדין בזה ככל עמוד משלשה ועד ט'. ופשוט.

[ועיין בב"י בסוף הסימן שפירט את הרשויות השייכים ברה"ר, וביאר: עד ג' (בטל לרה"ר), ט' (רה"ר), והיינו שמכתפין), ג' עד ט' (תלוי ברחובו וגובהו), ומעשרה ולמעלה (רה"י), עיי"ש, ולא הזכיר ט' עד עשר, וי"ל שלא רצה להכנס לשיטות הראשונים ד"א שכולו הוי בכלל הראוי לכיתוף].

178. שו"ע (ומבואר עוד להלן בסוה"ס). והוסיף שאין אומרים חוקקין להשלימו לארבעה, עיי"ש ובמשנ"ב סק"ח וכה"ח אות ס"ב ס"ג.

179. כל הפרטים מבוארים בפ"ק דשבת ובסימן זה בכ"מ לפי הרשויות למקומותיהם.

שבני אדם מקפידים אמנקיותא טפי מזמנים קדומים כידוע, אזי: אם אכן לא יחלכו שם במציאות כלל אינו כרשות הרבים [והיינו בכמות גדולה, ולא במיעוט כמו שמצוי גללים על פני הרחוב, שדרך לעבור מעליהם, או גם לדרוס עליהם בלא כוונה], אלא שעיקר דברי המשנ"ב שם מיירי בכרמלית, ולא ברה"ר, וצ"ע.

ועיין בפ"י רבינו יונתן מלניל שם אם כך הדין בקוצים וצואה גם כשיש בו ד' אמות, ומאידך בראב"ה ורי"א פליגי.

173. שו"ע ס"י (וזה ככל דיני כרמלית ומקום פטור שיבוארו להלן). וכתב הגר"ו, וה"ד בכה"ח (אות נ"ה), שבפחות מט' אפילו אם מכתפין עליו אינו כלום, כיון שאינו ראוי לכיתוף. (וע"ע משנ"ב סק"מ). ומבואר בגמ' פ"ק דשבת.

174. בגמרא בשבת (ח.) עמוד תשעה ברה"ר רבים מכתפין עליו וזרק ונח ע"ג חייב, ע"כ. ונחלקו הראשונים אם מה שאמרו תשעה הוא בדווקא, או גם מתשעה עד עשרה, א. רש"י שם פירש שדווקא תשעה נקט דאינו לא גבוה ולא יותר, וכ"פ הרמב"ם פי"ד הי"ח תשעה טפחים מצומצמים, לא פחות ולא יותר ברה"ר. הרי הוא כרה"ר. וכ"ה בפייה"ש שם. וכ"ה דעת הר"ן שם. וע"ע בשעה"צ אות ל"ט שצייין גם כן לדברי הרשב"א והמאירי והכל בו, ע"כ. והנה מה שכתב בשם הרשב"א ד"ל שתשעה מצומצמים דווקא, לכאן סותר לדבריו בשעה"צ להלן (סימן שס"א אות ח') בשם הגר"א שדעת הרשב"א שמתשעה ועד עשרה נחשב לרה"ר, ע"כ. והיינו ממש"כ הרשב"א (רש"ג). אולם באמת ברשב"א איתא להדיא תשעה לא פחות ולא יותר. וראיתי שכה"ק כמה אחרונים, אולם בספר תפא"י פמ"ו הערה ה' כתב שלק"מ, ובואי שיש חילוק בין עמוד לבית, שבעמוד שמכתפין עליו משאות כבדים בעי גובה תשעה טפחים מצומצמים, דבזה ניחא לכתף, משא"כ בגג שמשתמים בני רה"ר בדברים קלים, ושכ"מ ברש"י בעירובין (פד): עכ"ד. ועי' להלן. ב]. הרא"ש בשבת (שם סט"ו) כתב שכן הדין מתשעה ועד עשרה, וכ"כ הטור כאן. וגם המאירי בבית הבחירה (בשבת שם) הביא דעה זו, ובפשוטו ס"ל שכל שיעור זה נח לכתף.

אך זה יש לשאול בעיקר הדין דלכאן מה שיעור ניתן לזה, הרי פוק חזי שיש אנשים גבוהים ויש נמוכים וכדו', וי"ל דמ"מ אין דרך להגביה המשאות הרבה לכיתוף, ועדיין צ"לע"ה היאך אמרו שיעור זה, הרי אין זה מוחלט במציאות, ובפרט קשה להרמב"ם שרק בט' מצומצמים הדין כן, וקשה שהרי כל שיעורין אלו הם מילתא דסברא ששיעורו חז"ל, וכמש"כ בשבת (שם), ואין זה כשיעורין חציצין ומחיצין שהלכה למשה מסיני (בסוכה ה:), ואפשר דאה"ו, וכל שיעורי חכמים כך הם, בארבעים סאה טובל, ובחסר קורטוב לא [ולכן גם אם במציאות נראה שאנשים מכתפין בפחות מכך, נמי לא יהיה הדין כן, אף שבמציאות מכתפין, וכה"ג כתבנו לדון בדברים פחות משלשה שבמציאות אין דורסים עליהם, וי"ל ב].

ולדינא השו"ע סתם כדעת הרמב"ם, והביא דברי החולקים בשם יש מי שאומר, וכבר ידוע שהלכה כסתם (וכמש"כ גם המשנ"ב בביה"ל סי' רנ"ג ס"א וסי' רע"א סי"ד ובמשנ"ב סי' רצ"ט ובסי' ש"א ס"א), וכן לעיל בס"מ שמה"ס"ז בד' האחרונים (ועוד). ובפרט שהביא דברי החולקים בלשון יחיד, וכן המשנ"ב סק"ו כתב שהעיקר לדינא כסברא ראשונה שהיא דעת רוב הפו', בשם הא"ר. וכן כתב בכה"ח (אות נ"ט) בשמו (ולא כתב לחוש ל"א כדרכו בכ"מ, שכבר כתבנו לפני הענין ש מקומות יוצאים מן הכלל עפ"י שאר פו', וא"נ מפני שיש בזה גם חומרא וגם קולא לטלטל בו ולזרוק לתוכו וכו', ולא חש להאריך, ודחוק. ועיין כה"ח סוף אות נ"ו (ועוד).

אך באמת כל זה אינו פשוט כלל, דהנה יענין להלן בשו"ע (סימן שס"א ס"א) גג הסמוך לרה"ר בתוך עשרה טפחים וכו', הואיל ורבים משתמים בו (והיינו מכתפין עליו, וכשיטת הרמב"ם והמ"מ שהביא בב"י שם, ודלא כהטור שם), הרי זה כרה"ר וכו', ע"כ. ומשמע בסתמא שאפילו שאינו ט' מצומצמים הוי כרה"ר, וכן העיר בשעה"צ (שם אות א') בביאור דברי המג"א שצייין שם לדחא, שכוונתו לומר דלפי ה"א שם ט' מצומצמים לאו דווקא, אלא אף בתוך עשרה, ושכן סתם שם השו"ע (וציין שכ"כ הגר"א באות ד'), ע"כ. וקשה שלא העיר דהשו"ע סותר עצמו, שכאן סתם שרק בט' מצומצמים, ושם סתם להיפך (וגם המשנ"ב הרי פסק בט' דווקא), וביתר קשה דהא התם אינו רה"ר ממש, אלא רק שהוא כעין רה"ר (עיין משנ"ב שם סק"ג). וכיון ש"א שרק ט' מצומצמים וכן סתמו הכא, מה ראה להחמיר כאן יותר בדברנו, וצ"ע. ולכאן נימא דהוי כמחלוקת ואח"כ סתם שהלכה היא כהסתם. וי"ל דהשו"ע שם נקט כן אגב לשון ר"ת שהוא מקור הדין בעירובין (פד): ד"ה גג, ולעולם הלכה כמו שסתם כאן, וכן נראה שהשו"ע שם לא נחית לכל הפרטים, דזה שייך לכאן בס"מ שמה"ה, הגם שגם הוא מענין הגדרת הגג (וע"ע להלן בעוד ג' הערות במוסגר), ודו"ק.

175. כ"כ רש"י והרמב"ם שם. וכ"כ השו"ע שאפילו אינו רחב ארבעה דינא הכי, וע"י ברשב"א בעבוה"ק דאע"פ דבעינן הנחה על מקום ארבע, י"ל

ב. שדות זרועות או קצורות וכיוצא¹⁹², כשאנינם מוקפות מחיצות¹⁹³.

ג. מדברות ויערות¹⁹⁴.

ד. קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים וכיוצא¹⁹⁵, המעכב את דרך הילוך הרבים¹⁹⁶.

ה. צידי רשות הרבים שנועצין שם יתידות או אבנים, כדי שלא יתחככו בכתלים¹⁹⁷.

ו. ובין העמודים העומדים ברשות הרבים, עיין בהערה¹⁹⁸. ולהלן יבואר עוד דוגמאות¹⁹⁹.

ל"ח. מקומות שחסר להם בתנאי "רשות הרבים", הרי הם כדן כרמלית, ואפילו כשעוברים שם רבים, כגון רשות הרבים מקורה²⁰⁰. ובכלל זה כל מקום ברשות הרבים שיש עליו תקרה כל שהיא ברוחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים²⁰¹.

ומן האמור יש להזהר שלא לטלטל ולהעביר חפץ או כל דבר שהוא ברשות הרבים ממקום שאינו מקורה למקום מקורה או להיפך, ואפילו כשהו בתוך ארבע אמות²⁰². ומצוי הדבר ברחובות, שמעל הרחוב יש מרפסות בולטות, או שיש בתים על עמודים והאנשים הולכים מתחת הבתים, וכן מתחת הגשר²⁰³ וכיוצא, ויש אומרים שגם תחת אילנות נחשב רשות הרבים מקורה. וכן תחת חוטי כביסה או סורגים, שאין ביניהם שלשה טפחים²⁰⁴.

ל"ט. דוגמאות שיש להזהר בהם באיסור טלטול מרשות הרבים גמורה לרשות הרבים מקורה, שדינה כדן כרמלית²⁰⁵:

א. אדם שהולך ברשות הרבים, וכובעו עף ברוח והתגלגל תחת מקום מקורה, כמו תחת סככה של חנות או תחנת אוטובוס או תחת מרפסת בולטת [וכן יש מקום לחוש גם תחת חוטי כביסה, או אילנות]²⁰⁶, לא יעמוד ברה"ר ויטול את הכובע מתחת אותו מקום כדי ללבושו, אלא ילך גם הוא ויעמוד שם, ואז ילבושו ויצא. וכן להיפך היושב לנוח בתחנת אוטובוס מקורה, וכובעו נפל מחוץ לתחנה, לא יטלנו בעודו יושב בתחנה, אלא יצא לחוץ וילבושו, ואז יוכל לחזור למקומו²⁰⁷.

ב. אדם שכובעו נפל מתחת למכונית, והוא עומד ברשות הרבים, לא יוכל לטול הכובע בעודו עומד ברשות הרבים²⁰⁸, אך אפשר להקל להוציאו בשינוי כלאחר יד משום הפסד²⁰⁹. [ובאופן שהכובע נפל על הרכב שגובהו עשרה טפחים, הרי הוא כרשות היחיד, ואין היתר להוציא את הכובע בעודו עומד על רשות הרבים, אלא צריך לעלות ראשו ורובו על הרכב וילבושו, ואז ירד].

ל"י. מקום שגובה משלשה עד עשרה רחב ארבעה, הרי הוא כרמלית, כגון אצטבאות ואצטונויות, וכן תל שיש בו שיעור זה. וכן בור או חריץ שיש בו שיעור זה בעומקו, הרי זה כרמלית²¹⁰. ואם אין לו שיעורים אלו אינו כרמלית²¹¹. ויבואר עוד להלן בסעיף י"ח²¹².

ובכלל זה כל דבר שהוא, כגון אבנים וקוצים אשפה²¹³ (חוץ מכלים כדלהלן), וכן לבניה שיש בה שיעור זה²¹⁴.

כלים, חפצים למיניהם, רכב מכונית

ל"ח. כלים, אין בהם דין כרמלית. ולכן, כלי העומד ברשות הרבים, גם אם הוא רחב ארבעה וגובהו שלשה עד עשרה, הרי הוא בטל לרשות שנמצא בה, ודינו כרשות הרבים²¹⁵. [ואם הכלי מחובר לקרקע, יש בו כל דיני כרמלית]²¹⁶.

לטלטל מרה"ר לכרמלית [ולכן הגם שברמב"ם וראב"ד נחלקו בזה אם יש איסור הוצאה מרה"ר גמורה לרה"ר מקורה כדן הוצאה מרה"ר לכרמלית, או שאינו אלא חסרון בתנאי רה"ר, מ"מ לדינא הדבר אסור]. ונפ"מ שלא להרים ילד ולהעבירו מכאן לכאן, וכן אם כובע התגלגל לשם אסור להביאו כשהוא עומד ברה"ר, אלא ילך ויעמוד גם הוא תחת הקירוי וילבושו ואז יצא עימו, וכיוצ"ב.

203. הזכרנו זה לעיל בסעיף ז' כדן רה"ר מקורה, עיי"ש.

204. עיין בדברינו שם שהבאנו כן בשם הגר"ח שגם חוטי לבדו הרי רה"ר מקורה, ולפ"ו אסור לטלטל ולהעביר מרשות הרבים אל מקום הנמצא מתחת לחבלי כביסה, אלא שהערונו שם דהא לא אומרים לבדו להחמיר. איברא שאין זה מוסכם לכ"ע, ובמשנ"ב בהל' סוכה חשב למחמירים, ויל"ב. ובפשטות כל זה שנחשב כרמלית הוא לענין קולא, בהיכי תמצי כגון באמירה לגוי באופנים מסוימים, או כהא דכתבנו בסו"ס שמ"ט וכל כיוצ"ב ולא לחומרא. אך הגר"ח אמר להחמיר גם בזה. אלא שאכתי קשה מאד להחשיב חוטים כתקרה וכרמלית. [ועוד חידש הגר"ח שגם תחת אילנות הדין כן, אך נראה שכו"ז רק כשהם חזקים ולא נדים ברוח].

205. אנב הדין בהלכה קודמת.

206. עיין בהלכה הקודמת ובהערה שם.

207. וסגי בראשו ורובו ברשות האחרת, כמבואר בשו"ע סימן ש"ג ס"א, כיוצ"ב.

208. עיין במג"א ס"ו רס"ו סק"ו לענין עגלה, ונתבאר בביורוי הלכה בתנאי רה"ר.

209. עיין משנה הלכות ח"ח סי' ק"ע, עפמש"כ בשו"ע סי' רס"ו ס"א, וע"ע בביה"ד סו"ס שמ"ט, ובמש"ש. [וכל שכן בזמנינו שלדעת רבים כל רה"ר הוי כרמלית].

210. שו"ע ס"ד הזכיר בזה כמה דוגמאות: א. אצטונית ואיצטבא שלפני העמודים ברשות הרבים (ובגמרא בשבת ז. הובא דין איצטבא דלא ניחא תשמישתיה וכו', אולם אנו הבאנו דין זה בכלליות, ולא דווקא שלפני העמודים, אלא כאורחא דמילתא הוא, וה"ה בכל איצטבא וכדו' שיש בה שיעורים אלה), שבשתיים צריך שיעור זה (וכמש"כ במשנ"ב סק"א). ב. תל, וחריץ.

211. ויבואר: א. אם אין לו שלשה טפחים גובה הרי הוא רשות הרבים כיון שבטל אליו, עיין לעיל בסעיף י'. ב. אם הוא גבוה עשרה טפחים הרי הוא רה"ר. ג. ואם אינו רחב ארבעה בכל גובהו שהוא (מעל שלשה טפחים), הרי הוא מקום פטור. ד. ויש לציין עוד שגם כשיש בו כל השיעורים הנ"ל, אם הוא גבוה תשעה בצמצום ובני רה"ר מכתפין עליו ה"ר רה"ר ולא כרמלית, וככל המבואר לעיל בסעיף י'.

212. ושם הוא השלמת דיני כרמלית.

213. עיין שו"ע לעיל בסעיף י'.

214. ועיין להלן בסוף הסימן בענין לבניה שיש בה שיעור זה של ארבעה בגובה שלשה, והפכה על צידה ונמצא שאין בה רוחב עשרה.

215. כ"כ התוס' והריטב"א בשבת (ה.), וכן בחי' הרשב"א בשבת (ז), ובעוב"ה"ק (ש"ג), וכ"ה בחי' הר"ן והמאירי בשבת (ח.). וכן כתבו להלכה המג"א בסימן רס"ו סק"ו וכאן סק"ד וח"א כלל מ"ט ס"ח ובשו"ע הגר"ח בסימן שנה"א ס"ה, וכ"פ המשנ"ב לעיל (סקט"ז) ובשעה"צ שם אות ט"ו, וכן בכה"ח אות כ"ג-כ"ד מדברי האחרונים.

ואמנם יש הסוברים דהוי מקום פטור (ולא דהוי כרמלית), וכמו שיש ללמוד ברש"י בשבת (ח.), וכמו שדקדק בפמ"ג (בא"א סוסק"ד, וצ"ע, עיי"ש). וכן הוא בהג"א (פ"א דשבת סט"ז), וכ"מ בפשטות מהראב"ד שהובא בחי' הרשב"א (ה.) והר"ן ריש שבת, דלא אשכח ברה"ר הנחה על מקום דע"ד אלא באדם ובהמה, עיי"ש. וכן דקדק בתפא"ר פנ"א הערה י"ח. וכ"מ בתוס' שבת (קנה). לחד תירוץ. וכן מבואר בתוס' בעירובין (ג.). ד"ה הואיל, וכמש"כ בתפא"ר פנ"א סוף הערה ט"ו, ומ"מ לדינא בודאי יש לנו לתפוס את דברי הראשונים המפורשים כן, ובראשם הרשב"א שהבי"ו סומך עליו מגדולי הראשונים כידוע, וכ"כ כאמור בשעה"צ הנ"ל שאין לנטות מדברי הפו' דהוי רה"ר. [ובעיקר דין כרמלית בכלים יש לבאר, דהאי איצטבא ואצטונית הנ"ל בהלכה הקודמת לא הוי כלי, ולכן התם הוי כרמלית].

ודין זה הובא לעיל בסעיף ו', והרחבנו בזה להלן בסו"ס שני"ד לענין זריקת אשפה לפח שברשות הרבים, ועוד.

216. תוס' ותוס' רא"ש והריטב"א בשבת (יא): וכ"פ המשנ"ב וכה"ח שם המאחרונים.

ויש להוסיף, שבחי' הר"ן שם הביא משם תוס' דזה גם בדבר כבד, שנחשב כמחומר (אולם הר"ן גופיה לא הסכים לזה), וע"ע בריטב"א עירובין (כ:).

שבהמשך אף שהוא בקו ישר עימו הוי רה"ר, ומצאנו דוגמאות בד' אמות, ויל"ע. ג. מבואר שיש להם רק ג' מחיצות, כן הביא פירוש זה בהגה כאן, והוא מהרמב"ם (פ"ד ה"ד), וכ"ה בטור, והמ"מ כתב שיש חולקים ע"ז, שיש אומרים שבג' מחיצות הוי רה"ר מן התורה (וה"ד בב"י ובאה"ג ומשנ"ב סק"ה וכה"ח אות פ"ב). וכבר ביארנו בזה בביורוי הלכה דין רה"ר כממה מחיצות הוא.

ולמעשה לענין הלכה אסור לטלטל בכל המקומות הנ"ל כדן כרמלית [ולולי עיכוב הרבים היה זה נחשב ג"כ כרה"ר שמתרחב מכנגד הפילוש, עיין ביה"ל לעיל ריש הסימן ס"ז]. ואף במקום שיש לו ג' מחיצות, הגם שלרוב הפו' הוי רה"ר מה"ת ודלא כהרמב"ם, מ"מ מדרבנן צריך שיהיה סגור גם בצד רביעי. אמנם אם היה שם לחי או קורה מותר גם לטלטל, וכמש"כ בב"י וט"ז סק"ט ובמשנ"ב שם וכה"ח אות פ"ג. [ומה שאינו נחשב רה"ר מדין חורי רה"ר, כבר עמדו בזה בשבת (ז), וביארו דשאני הכא דלא ניחא תשמישתיה].

196. היינו טעמא דכולהו מפני שמעכב את דרך הרבים, ולכן הוא מופקע מדין רשות "הרבים", שהרי אין רבים הולכים בו, ועיין חזו"א סי' ס"ב סק"ט"א אות ב' שהקשה בדברי התוס' בשבת (ד), שכתבו שאין מושיט מדיטא לדיטא ברה"ר חייב, אלא אם כן רה"ר עוברת בין ב' רשויות היחיד (וכ"כ הפוסקים שהבאנו בסימן שמ"ו), והקשה שהרי באופן זה הוי כרמלית, וצ"ע. [ויש להוסיף, שאין לתרש"ת דהתוס' שם ס"ל כפירוש השני של רש"י שהזכרנו בהערה הקודמת, דהא נתבאר שאין חולק בזה לדינא. וגם דין התוס' הוא מוסכם לכ"ע, ואין חולק]. ולקמיה בחזו"א (בסי' ק"פ סק"ט) לחד תירוץא כתב שאם נח תשמישתיה לבני רה"ר ה"ז טפילה ונחשבת ג"כ כרה"ר, עיי"ש. ולפ"ו את"ש, ומצאנו גם בביה"ל לעיל (סעיף ז') ד"ה א.ם, שברה"ר המתרחב לצדדים הוי רה"ר גם במה שמתרחב, ובהערה שם ביארנו דכיון דהוי ניחא תשמישתיה הוי רה"ר [ויש עוד אופן שרה"ר נמשכת ביניהם, ובכל אופן הוי רה"ר, והוא באופן שהמרפסות בולטות מן הבתים, וזוהו הוי בדיטא אחת, ורה"ר נמשכת ביניהם מתחת למרפסות, והוי רה"ר, ובסימן שמ"ו כתבנו בענין טלטול ממרפסת של בית אחד למרפסת של בית אחר].

197. דין זה נזכר בגמרא בשבת (ו.) וכן בעירובין (צד). ועיין בפרש"י שם ד"ה הני מילי [ובפוסקים נזכר דין זה להלן בסימן שס"א ס"ב בשו"ע, ועיין במפ' שם].

198. בגמרא בשבת (ז), נחלקו בזה ב' לישנות בדין בין העמודים, וכן נחלקו הראשונים גבי עמודים שברשות הרבים (כמו שהיה מצוי בזמנם שהסוחרים תולים עליהם את סחורתם, עיין ברש"י שם ד"ה בין, עיי"ש). וה"ה בזמנינו אם יהיו עמודים לקשירת אופניים וכיוצא), שדעת התוס' והרמב"ם בפ"ד ה"ו משבת דהוי רה"ר, אולם הר"ף והרשב"א והרא"ש והטור ור"י סוברים שהיא כרמלית, ובשעה"צ אות נ"ה הביא שכ"כ המאירי, ושכן דעת רוב הפוסקים, ע"כ. [ועיין בב"י בסימן שני"ד בענין בור שעומד סמוך לכותל אך מופלג ממנו ד', שהביא משם הריטב"א שכתב דבכה"ג לא הוי מקום פטור, אלא או ה"ה או כרמלית, כקרן זוית הסמוכה לרה"ר, ע"כ. ונראה לכאורה דב' צדדים אלו תלויים במחלוקת הראשונים הנזכרת, שבכה"ג שהבור סמוך לכותל ומופלג ד', ה"ז כמו בין העמודים. אולם יש לדחות דשאני בין העמודים שיש עמוד כנגד המהלך, משא"כ כאן שיכולים כולם לילך דרך הילוכם ישירות לדרכם, והספק שנסתפק כאן אולי הוא תלוי לפי צורת המיקום של רה"ר, אם הוא כעין קרן זוית וכיוצא].

והנה בשו"ע השמיט דין בין העמודים, וכתב המשנ"ב סק"ג דמשמע דס"ל להשו"ע דהוי רה"ר (מג"א), וכ"כ בכה"ח אות ע"ח בשם העו"ש, והביא עוד מדברי האחרונים אי בעינן מ"מ שיהיה בו י"ג אמות ושליש, עיי"ש.

ונראה לדינא שיש להחמיר גם כדעת הפו' דהוי כרמלית (ונפ"מ שלא להעביר מכרמלית למקום זה, אפילו בתוך ד' אמות), דהרי הם דעת רוב הראשונים, ואף בדעת השו"ע אין ראייה בקה"ח דס"ל דהוי רה"ר, דאפשר שהשמיט מפני הספק (כנלענ"ד, ובפרט שקצת קשה הדבר שיעזוב דברי תרי עמודי ההוראה ורוב הראשונים מפני הרמב"ם). ואין ראוי להקל, הגם שהוא רק איסור דרבנן דכרמלית.

199. וחילקנו אותם לתרת, מפני שזו הגדרה אחרת מההגדרה שהבאנו בהלכה זו. ולהלן יובא עוד דין אצטבאה ואצטונית ותל וחריץ.

200. שו"ע, והיא הגדרה חדשה לכרמלית.

201. כדרך שנתבאר בסעיף ז' בדין רה"ר מקורה, וע"ע שם, ודון לנידוד"ד.

202. כדרך שהזכיר הרמ"א (סו"ס שמ"ו) ובמשנ"ב (שם סק"ל), עיין שם בשם הח"א (ובשעה"צ שם אות י"ז), וכן הוא בודאי דעת השו"ע, מאחר שכתב שרה"ר מקורה נחשבת כרמלית, וגם כתב בסימן שמ"ו שאסור

אפילו כשיש להם שפה חדה כמחיצה, כול המתלקט עשרה מתוך ד"א, וה"ד במשנ"ב (סקמ"ד), והוסיף לבאר שאף ששתי גדות הנהר קרובות, אולם שאר הצדדים שלהם רחוקים הרבה, ע"כ. ונפ"מ בזה באופן שיהיה הנהר מתלקט עשר מתוך ד"א, שלפי המג"א הוי רה"ר, אלא שכל זה לענין להחשיבו רה"ר מן התורה, אולם מדרבנן הוי בלא"ה אסור לטלטל בו כדן קרפף בסימן שמ"ו, כיון שהוא יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, והגם שיש בזה גם רחיצה ושתייה, מ"מ הוא נידון כקרקע עולם בפ"ע. (וכן המשנ"ב הזכיר שאף במג"א בסו"ד מוכח שמדרבנן הוי כרמלית בכל ענין). ויעיין לעיל בהל' רשות היחיד בענין מחיצות הרחוקות זו מזו, שהבאנו מח' ראשונים אי הוי רה"ר או לא, ואפשר שהשיטות שם תלויות ג"כ במח' המג"א המאירי (אך הבאנו שיש מחלוקת חילוק בין עשוי בידי אדם לעשוי בידי שמים וכו', ותלוי גם בזה). אמנם בבית מאיר (סי"ח) כתב שבים ונהר לכל הדעות אינם רה"ר בחוקות זו מזו, שהרי מה שמים לא מבטלי מחיצתא הוא משום שהמחיצות ניכרות במים (עיין לעיל בהל' רה"ר בענין ביטול מחיצות). ואם המחיצות לא ניכרות, שוב לא עדיפי מפירות דמבטלי מחיצתא, עיי"ש. ולדידי צ"ע, דאטו כשאר מקומות דאמרינן מים לא מבטלי מחיצתא צריך שיראה המחיצה מצד לצד, ואם איתא הכי הרי ז"א מצוי שיהיו המקומות צלולין כ"כ, ובפשטות סגי ברואה את המחיצה כשהוא קרוב עכ"פ לאותה מחיצה, ואף אם יסתכל בה בעיניו עמוק, וא"צ שיהיה כן מצד לצד, ויל"ב. וע"ע שם בב"מ דמ"מ כ"ו לגבי הים, אבל לגבי היבשה שפיר הוי מחיצה מ"מ.

ויש להעיר, שמצוי בנחלים למיניהם שיש מפלים, והרבה פעמים הם קרובים ונראים מזה לזה, ולפי האמור שייך שיהיה רשות היחיד בכל אופן, שהרי בצד האחורי המפל הוא מחיצה גמורה, ובצד השני שנופל ממנו מפל אחר הרי שיש מחיצה מצד גוד אסיק, ואף אמנם שהמחיצה שם אינה ניכרת דהיא עשויה כהמשך הנחל, אך כבר כתבנו לעיל בסעיף ה' בהערה שכתבו הפו' שגם במחיצות של בור שאין המחיצות ניכרות בצדיהם, אמרינן גוד אסיק, עיין שם. וא"כ בכה"ג הוי רה"ר. ואם אינו מקום הרחב סאתיים, יצא אפוא שהנהר הוא רשות היחיד גמורה, ואף מדרבנן יהיה מותר לטלטל שם [אך חשבתי לפי מה שכתבנו בהל' רה"ר בענין ביטול מחיצות ע"י מים, שאף שמים לא מבטלי מחיצתא, מ"מ אם המים עכורים מבטל המחיצה כיון שאינו ניכר, ולפ"ו יש לדון שבמפל שהמים גועשים וממתיתים את המחיצה, א"כ הוי ביטול מחיצה, ושוב לא יחשב מחיצה אא"כ המפל יורד בנחת והמחיצה ניכרת. אך י"ל עוד בשורש הענין, שמה שאינו ניכר מחמת שהוא רועש וגועש לשעה קלה דרך עראי, אין זה ביטול המחיצה, כיון שבעצם המים צלולים, אלא דמשמע דלטוברים שצריך שיהיו המים צלולין אף זה יבטל המחיצה, כיון שאינו ניכר, וזאת ועוד שאין זה דרך עראי כ"כ, שאמנם מצד כל טיפה וטיפה הוא עראי, אולם מצד המחיצה הוא בקבע, והוי ביטול מחיצה לשיטה זו].

עוד יש להזכיר ככאן מענין לענין דין "גומא שבים", שבגמרא בשבת (ק.) דין בור מלא מים וכו', וכתבו הרשב"א והריטב"א שהמח' שם בבור שבים, ולפ"ו לרבנן אינו רה"ר, אולם בתוס' רא"ש שם ובפנ"י ס"ל דליכא מח' ואף לרבנן הוי רה"ר ואפילו אם המים צפים עליו, וכן נקטו להלכה המג"א כאן סק"י"ד והגר"ז ס"ט וערוה"ש ס"ח, ועיין כה"ח להלן אות ק"ז שהביא דין גומא שבים, ודברי האחרונים בזה. וע"ע בספר תפא"ר פ"י הערה ג' מש"כ בזה, ואם אין מי הים צפים על הבור, וכגון שהיה בים תל שגובהו קצת מהמים, ובתוכו בור עמוק עשרה ורחב ארבעה, אע"פ שמלא מים וסביבו ים הוי רה"ר, וכמש"כ במאירי שם.

192. בשו"ע "בקעה", ולפרש"י היינו מקום שדות, והובא בכה"ח.

193. כ"כ הפו' שם. אמנם אף שהוא מוקף, אם הוא מקום גדול פעמים דלא הוי רה"ר, עיין להלן סי' שמ"ו ס"ג דין קרפף.

194. בגמרא (ו.) נזכר ממהו וז"ה יע' ואמנם הרמב"ם (רפ"ד משבת) כתב שגם הרה"ר, אך כרן דתמהו יע' רבים, וכמו שהבאנו בביורוי הלכה בתנאי רה"ר בתחילתו, והתירוץ המרווח להלכה כמש"כ בה"ח והאור החיים עה"ת ועוד, וכיוון לדבריהם גם החזו"א, דהרמב"ם מירי במדבר שיש בו דרכים לרבים וכדומה.

195. בגמרא (שבת ז.), ויש בזה כמה פירושים: א. קרן זוית שנכנס בתוך הבית, וכאילו שנוספה רשות הרבים לתוך שטח הבית (פ"א ברש"י). וזוהו נמצא שאף שהוא שייך לרשות הרבים, מ"מ בפועל אין הרבים נכנסים שם, וה"ז כרמלית. ב. קרן זוית של בית שנכנס בתוך רשות הרבים (פ"ב ברש"י), וזוהו הטעם שאף שמשני צדדיו הוא רה"ר, מ"מ הקרן זוית הוה מפריעה להילוך רבים וה"ז כרמלית [ויש לעיין עד כמה הוא, שהרי בודאי

וכן אוכלים המונחים ברשות הרבים אין בהם דין כרמלית, ובטלים לרשות הרבים.²¹⁷

וכן בעלי חיים שנמצאים ברה"ר אין דינם ככרמלית אפילו כשרחבים ארבעה, והמניח עליהם או עוקר מהם נחשב כמניח ועוקר ברשות הרבים.²¹⁸

אבל תל, או לבניה, קורה, קוצים, וכל כיוצא בזה, יש בהם דיני כרמלית.²¹⁹

ל"ט. רכב, מכונית, העומד ברשות הרבים, אם כולו גבוה עשרה טפחים, הרי הוא נחשב רשות היחיד, אבל אם חלק ממנו הקדמי והאחורי אין בו גובה עשרה טפחים, אבל גג המכונית יש בו עשרה טפחים, אזי: חלקו הקדמי והאחורי הוא כדין כרמלית, ומפני שהוא ברשות הרבים דינו גם כן כרשות הרבים, מאחר ואין דין כרמלית בכלים, אבל על גג המכונית אפשר שדינו כרשות היחיד.²²⁰ ועיין בהערה ביאור הדברים, ועוד פרטים.

פח אשפה

מ'. הרואה אשפה ברחוב ברשות הרבים או בכרמלית, והיא מונחת ליד פח האשפה, פעמים שאסור לו להרים את האשפה ולזרוקה לתוך הפח.²²¹ ואפילו כשאינו מעביר ארבע אמות ברשות הרבים.²²² והיינו, אם הפח גדול, ויש בו מחיצות עשרה טפחים ורחב ארבעה על ארבעה טפחים [כמו שמצוי כיום פחים ציבוריים גדולים], אסור לעשות כן מן התורה, משום שבוה הוא מוציא מרשות הרבים לרשות היחיד.²²³ אבל אם הוא פח קטן שאין בו מחיצות עשרה, או שאינו רחב ארבעה על ארבעה (ואם הוא בעיגול צריך שלא יהיה בו חמשה טפחים ושלושה חומשים), מותר.²²⁴ ולהלן בסימן שני"ד יבואר דין זריקת אשפה מביתו אל פח האשפה העומד ברחוב.

מ"א. העומד ברשות הרבים אסור לו לירוק לתוך פח האשפה הציבורי, ואפילו אם הכניס את ראשו לתוך הפח, אסור. והיינו דווקא כשיש בו שיעור ארבעה טפחים וגובה עשרה טפחים, וככל האמור בהלכה הקודמת.²²⁵

רקק מים

מ"ב. רקק מים (והיינו רפש וטיט הנוצר מחול וחצץ וכדומה עם מים), הנמצא ברשות הרבים, הדבר תלוי לפי גובהו וגם לפי רוחבו.²²⁶

א. אם אינה עמוקה עשרה הרי היא רשות הרבים, בין אם היא רחבה ובין צרה.²²⁷ ואף על פי שרוב בני אדם מדלגין עליו ולא הולכים בתוכו, כיון שיש מקצת שעוברים בו הרי הוא רשות הרבים, ויש אומרים שאינו רשות הרבים אלא אם כן עוברים בו הרבה בני אדם ולא מיעוט.²²⁸

ב. אם עמוקה עשרה, אזי: אם רחבה ארבעה הרי היא כרמלית,²²⁹ ואם אינה רחבה ארבעה הרי זה מקום פטור.²³⁰

ואם הניחו על הרקק דף, פלטה וכיוצא, ורבים עוברים בו, הרי הוא רשות הרבים בכל אופן.²³¹

מקום שתוכו אינו רשות היחיד ועל גביו רשות היחיד

מ"ג. בית קטן, שמבחוץ יש בו גובה עשרה ורחב כגון ארבעה, אבל החלל שבתוכו אין לו מחיצות עשרה, על גגו הוא רשות היחיד מן התורה,²³² אבל בתוכו הרי הוא כדין כרמלית, ועיין בהערה.²³³

רבים או לא (וזאת כפי שביארנו בבירורי הלכה בתנאי רשות הרבים דבכל אופן בעינינו שיעברו בו רבים). ועוד יעוין בזה להלן בסימן שני"ח במשנ"ב (סקפ"ט) במתקט במים וכו', עיין שם (והתם בצלולין מיירי, שהרי ראויים לשתייה וכו'). ובשעה"צ (אות פ"ה) עמד בזה אם מחיצות שבעומק המים הוי כרה"י, ובביה"ל שם (ד"ה דינם), ומה שהעיר בזה החזו"א סימן פ"ט סק"ג וסי"ג ק"ג סק"ז וסי"ג ק"ג, עיי"ש. אמנם מדברי

השעה"צ בסימן פ"ט ס"ג אות צ"ג משמע שמחיצות עשרה הנמצאות באמצע הנהר מועילות להיתר מבו, וי"ל. ודו"ק.

ולכאורה היה אפשר לומר באופן אחר לחלק, שהרי כתבנו לעיל בסוף סי"א בענין ביטול מחיצות ע"י מילוי שבבור, שכתבו כמה ראשונים שתלוי אם המחיצות ניכרות או לא, וממילא י"ל דשאני התם שמחיצות ניכרות, משא"כ כאן שהוא רפש וטיט והמים עכורין, ואת"ש, אלא שזה לא יגהה מזור לסוברים שאינו תלוי בהיכר המחיצות, אלא תלוי אם אפשר להשתמש בו ע"י שיתנו בו דבר וישקע בבור. וראיתי בשו"ע

הגרי"ו (סט"ו) שהביא דין גומא מלאה במים או פירות וכו', שתלוי אם הם צלולים או לא, וכתב: וה"ה לרקק שבכרמלית, ע"כ. ומשמע שמקשר ביניהם לבאר שרקק אינו רה"י מה"ט שאין המחיצות ניכרות, וע"ע שם במוסגר שכתב: וא"צ לומר אם הוא עמוק עשרה מתוך הילוך ד"א שאז אינו רה"י מה"ט וכו', עיי"ש. ומשמע שכאשר הוא מתקטט עשרה מתוך ד"א הוי רה"י מה"ט. וש"ה גם בפמ"ג בא"א סק"י"א שנגע בזה קצת אם גם בצלולין הדין כן, וכתב ליישב באו"א שיש חילוק בין אם נעשה בידי אדם או לא. וע"ע במאירי (בשבת שם) שג"כ עמד בזה, ואפשר שכוונתו

כעין דברי הפמ"ג.

230. כן יוצא ממילא דאם אינו כרמלית הוי מקום פטור, וכ"כ האחרונים ובכה"ח.

231. כדרך שמבואר בגמרא שם, וכן כתבו הפמ"ג והגר"ו והמשנ"ב כאן. ובפשטות אין נפ"מ בזה בין אם יש בו ד' טפחים, וכ"כ בפמ"ג.

נ"ב. דין גומא שבים, עיין במג"א סימן שמה"ה סק"ד (והובא בכ"ח להלן אות ק"ז), ונחלקו בדעתו הפמ"ג והובא בביה"ל שם ס"ד ד"ה כגון, והמחה"ש והחזו"א סי' קנ"ו בהשטמות לסימן קנ"ו, וע"ע בשעה"צ סי' שס"ג אות צ"ג, עיין שם בכל דבריהם [ועיין לעיל בסעיף י"ד בהלכה ראשונה בהערה ד"ה עוד יש מ"ש בזה].

232. גמרא בשבת (ז), שעל גג מותר לטלטל ככולו, ופרש"י דהוי רה"י, וה"ח כדרך שנתבאר לעיל ברה"ס בענין תל הגבוה עשרה וכו', והבאנו שם ש"א שהוא מדין גוד אסיק, וי"א משום שחולק רשות לעצמו, וכ"כ בשו"ע סט"ו שעל גבו רשות היחיד, ע"כ. וזה מוסכם לכו"ע דהוי רה"י מדאו'.

233. בגמרא שם אמרו שבתוכו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, ע"כ. [והיינו כגון שרחבו הרבה, ורק בגובהו אין גובה עשרה]. ופרש"י כיון שלא גבוה המחיצה י" הוי כרמלית, ע"כ. והיינו חסרון במחיצות. ודין זה מוסכם כולו, שהרי א"א לצרף מה שבוחוץ, כיון שילכא "חלל עשרה" דהוי מהות רה"י שיהיה חלל עשרה ע"י מציאות מחיצות עשרה ורוחב ארבעה (ודלא כמש"כ הצ"ח בשבת שם לדעת הרמב"ם). וכ"פ השו"ע סט"ו שתוכו כרמלית.

[וכן מוסכם בכל הפוסקים דתוכו כרמלית, ועיין בביה"ל (ד"ה בית) שכתב שהיא מימרא מפורשת, והעתיקה הרא"ש ורי"ף, ותימה על הרמב"ם שהשמיטה, ע"כ. ובצל"ח (בשבת שם) כתב דהרמב"ם השמיטו משום דכיון דק"י"ל שגידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרף, א"כ ס"ל לרמב"ם שגם בזה יש לצרף, דמה לי קרקעיתו שמשלים לעשרה, ומה לי קיריו שמשלים לעשרה, עיי"ש. אולם לשא"ר לק"מ, דבדואי יש לחלק בין מקום שיש בו חלל בשיעור עשרה וארבעה כדון, לנידוד שאין לו שיעור זה, וכנ"ל בסמוך].

ויש לדון אם מן התורה הוי רשות היחיד, ורק חכמים החמירו בו שיהיה דינו ככרמלית לענין שאסור לטלטל בו ד"א [וה"ה שלא להוציא מתוכו לרשות אחרת, אילולי דהוי כדון חורים], ונסתפק בזה הביה"ל כאן (ד"ה תוכו), ודקדק קצת ממה שלא אמרו בגמרא בקיצור תוכו כרמלית ועל גבו (וכו'), ובמלא הרועים על הרא"ש (פ"א דשבת ס"א) גם כן נסתפק בזה, וכתב דנראה דהוי רה"י מן התורה, וראיה מדלא אמרו רבותא וכו', ומאידך בשעה"צ (סימן תרכ"ז אות ג') כתב בדעת הפמ"ג והכוכרי" גבי הישן תחת המטה וכו', דהוי כרמלית, ע"כ. ולא כתב שיש לדון כשיטתו הנ"ל דשמה הוי רה"י מה"ט, וכן החזו"א (סימן ס"ה סק"ז) הוכיח שגם מן התורה אינו רה"י, עיי"ש. וע"ע בזה בתפא"י פ"ב ס"ט-י, ובספר נתי"ש פ"ב הערה מ"ז משי"כ בזה, ואכמ"ל.

222. שאם הוא מעביר ארבע אמות ה"ז איסור דאו', ובכרמלית אסור מדרבנן.

223. ובכרמלית ג"כ אסור מדרבנן.

אמנם באופן שיש בדבר משום כבוד הבריות אפשר שיותר, וכמו שכתבנו בסו"ס שני"ד, אלא שמן הסתם אשפה בכרמלית אינה בגדר של חסרון כבוד הבריות, שאין זה מקום קביעות לבני אדם.

224. עפ"ד המשנ"ב (סקט"ז) שאין כרמלית מקום פטור בכלים, והרי הוא כדין הרשות שנמצא בה, וא"כ מותר. ואמנם יש ראשונים הסוברים שיש כרמלית ומקום פטור בכלים (וכמו שהבאנו בסימן שמה"ט ס"ד), אך העיקר כמו שפסקו האחרונים וכמש"ש, ובפרט דאינו אלא מדרבנן, ולכן בין אם המקום רה"ר ובין אם הוא בכרמלית מותר [ועיין לעיל בהלכה ד' אם עובי המחיצות מצטרף לשיעור ארבעה].

225. על פי המבואר בסימן ש"ג, ושם נתבאר כל הפרטים השייכים לדין זה ברה"ר ובכרמלית.

226. יסוד הענין בשבת (ק), ועיין בגמרא דלא שניא ימות החמה וימות הגשמים (ויל"ע דאמנם הרי"ח ומאירי הביאו אוקימתא זו, אולם הרמב"ם לא הזכיר, ונראה דלא פליגי, אלא ממילא הוי פשיטא ליה שזה כולל הכל). ודין זה הובא ברמב"ם סופ"ד משבת, וזכר במג"א סק"א, וכן במשנ"ב וכה"ח בס"י (והשו"ע שהשמיטו י"ל כיון דעיקר הנידון אי חייב או פטור, ובזה"ז אין נפ"מ מצויה כ"כ, כידוע בדרכו של השו"ע, ודוחק).

ו"רקק מים", לפי פרש"י והתרגום היינו חול וחצץ המעורב עם מים, ובפמ"ג בא"א סק"א כתב רפש וטיט, ועפ"י פירשנו בפנים.

227. רמב"ם שם בין רחב אפילו י' אמות ובין שלא היה ברוחבו ארבעה [ומהיכן מודדין את העומק, יעוין בנתיבות שבת פ"ג הערה ל"ו].

והטעם דהוי רה"ר מבואר ברש"י שם ועוד מפ' שנתחדש שהילוך ע"י הדחק שמה הילוך, עיי"ש. וע"ע בשעה"צ להלן בסימן שני"ו (אות ג') לענין אמת המים, והיינו הך, ודו"ק.

228. הנה ברמב"ם שם כתב שרוב בני אדם מדלגין עליה ואין מהלכין בתוכה, עיי"ש, ואעפ"כ הוי רה"ר, וה"ט מפני שמקצת עוברים בו (ונראה דהוי כעין מה שלפעמים דחקו רבים ומשתמשים בצדי רה"ר, דמה"ט חשיבי רה"ר, וה"ה כאן). ובמג"א סק"א העיר ע"ז מדברי רש"י בשבת (ק): דמשמע שאינו רה"ר א"כ רבים עוברים בו, ולא מיעוטא (ועיין במחה"ש). ובא"ר כתב שיש לפרש גם דברי רש"י כהרמב"ם, עיי"ש.

ובכה"ח (אות ע"ו) כתב ע"ד הא"ר שפשט הלשון לא משמע כן. ולענ"ד ל"ק, שאף אם נאמר שצריך שיהיו רבים עוברים בו ואיכא טובא שעוברים בו, מ"מ אין זה אומר שצריך רוב בני אדם, אלא צריך "רבים", אף שביחס לעוברי רה"ר הם מיעוט, והרי זהו תנאי רה"ר הראשון שיהיו בו רבים, ומ"מ התו"ש והפמ"ג כתבו ג"כ דהוי פלוגתא.

ולדינא הנה לפענ"ד היה נראה כדברי הרמב"ם, ובפרט שאף דברי רש"י אפשר לפרש כן, אמנם המשנ"ב הזכיר דברי רש"י שמשמע "קצת" דלא כהרמב"ם, ובכה"ח אות ע"ו כתב לחוש לדעת רש"י, ואין לטלטל מרה"ר לתוכה אם היה ברחבה ד"ט, אבל אם אין ברחבה ד"ט שרי לטלטל מרה"ר לתוכה בתוך ד"א ממה נפשך, דלהרמב"ם הוי מרה"ר לרה"ר בתוך ד"א, ולרש"י הוי מקום פטור [ובכלל אופן אין בידינו הגדרה ברורה כמה הם "רבים", וכבר הערנו בזה בבירורי הלכה בתנאי רה"ר, ולכן גם יש להזהר מספק].

229. רש"י שם, וכ"כ הרמב"ם שם. וכ"כ עוד ראשונים [מלבד הריטב"א שס"ל דכה"ח הוי רה"י].

ועיין במשנ"ב (סוסקע"ט) שהביא מהפמ"ג דמסתפק בזה דשמה רק לחומרא הוא כרמלית שלא להוציא מתוכה לרה"י, אבל מן התורה הוא רה"י. אולם בשעה"צ (אות נ"ג) כתב שבמאירי משמע שהוא מן התורה, עיי"ש. וכבר הזכרנו שאכן יש להסתפק בדבר דנחלקו בזה הראשונים.

ובאמת יש לדקדק בזה אמאי הוא נחשב כרמלית, דמ"מ כיון שהיא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, אמאי אינו רה"י מחמת המחיצות שלה בגובה עשרה, והרי כבר נתבאר לעיל דין חריץ דהוי רה"י מחמת כן, וה"נ נימא בנידוד"י, וכבר העיר בזה התו"ט, ותייץ דשאני רקק שמן הסתם יש בו מדרון משופע מכל צד ונח להלך בו, משא"כ חריץ שאין לו שיפוע

כ"כ, עיי"ש. ובתפא"י שם כתב מפני שאינו עשוי להילוך רבים, ונראה שהוא ענין אחד (וע"ע בקהילות יעקב סי' ב'). ובפשטות אין זה מצד שהמחיצות לא מחיצות, שאל"כ הול"ל בפשטות דלית ליה גדר מחיצות, והיינו שתלוי אם הוא מתקטט עשרה מתוך ד' אמות או לא, והם קאמרי מצד שאינו נח לשימוש, אלא כוונתם מצד המציאות אם יש בו הילוך

ועיין בספר תוצאות חיים (סט"ו אות ד') שביאר עפ"ד הר"ן את שיטת רש"י בשבת (ח), על דבר קושית המהרש"א, עיין שם, אך כבר במהרש"א ויד דוד ועו"א יישבו באו"א, ואכמ"ל.

217. דהיינו הך ככלים, וכמש"כ בחי' הרשב"א והר"ן שם.

218. הנה באדם מצאנו בזה מחלוקת ראשונים, דהתוס' בשבת (קב): ס"ל דהוי כרה"ר, שהאדם בטל למקומו, ויש חולקים, ע"י משנ"ב סי' שמ"ז סק"ח, ובחי' הרשב"א (שם) הביא מהראב"ד דבעלי חיים או אדם אינם קובעים רשות לעצמם ובטלים לרה"ר, עיי"ש. וכ"כ במרכה"מ רפ"ג משבת בדעת הרמב"ם.

219. כשבת (ז), ועוד מקומות, ורק בכלי ואוכלים וכדו' שיש להם שם חשיבות בפ"ע אינם בטלים לקרקע רה"ר, ונידונים אגב מקום מעמדם.

220. הנה יש בזה כמה פרטים:

א. תוך המכונית הוא רה"י כיון שיש בו חלל ארבעה בגובה עשרה (וגם במקומות שאין שיעור זה הדין כן, כגון המקום שמכניסים את הרגליים, וכיוצא, מפני שהוא כדון חורי רה"י, שדינו כרה"י). אך שוב שמעתי שיש רכבים שאין בהם עשרה בפנים, ויש לבאר שכנראה סוברים שהמושבים הגבוהים מבטלים השיעור, אמנם ע"י בדברינו בסי' שס"ו ס"ב, ותלוי גם אם הם קבועים בלא שזוים, ועוד יל"פ בזה.

ב. על גבי המכונית, אזי אם אין בו גובה עשרה הרי הוא כרמלית, וקיי"ל שאין כרמלית בכלים, וממילא בטל הוא לרשות שנמצא בה, ואם הוא ברה"ר הרי הוא רשות הרבים, ואם זה בכרמלית הרי הוא כרמלית. אמנם העירוני דאף אם הוא ברה"ר י"ל דהוי כרמלית, שמאחר שתחת המכונית הוי רה"ר מקורה שדינה ככרמלית, נמצא שאף כל המכונית נמצאת בכרמלית, ובטלה לגביה, אך שמה באים כאחת, אך יל"ד בגלל הגלגלים.

ג. אם החלק הקידמי או האחורי הבולט אין בו גובה עשרה, דינו כאמור באות ב'. אבל החלק האמצעי שבו מקום המושבים שיש בו עשרה דינו כרה"י, וכמו שיבואר בסמוך באות ד'. ואין לתמוה על כך, שגם בנין גדול שהוא רה"י אם יוצאת ממנו בליטה לכיוון רה"י הרי הוא כרמלית או מקום פטור, או בטל לרה"ר לפי מידות גובהו ורחבו.

ד. עצם הדבר שהוא נחשב רה"י על גביו, הוא ככל דוכתא משום גוד אסיק, ואמנם כאן בחלקים הבולטים מקדימה ואחורה, הרי אין מחיצה עשרה, ורק בבי' הצדדים האחרים יש גובה עשרה, ונימא דהוי כמו גג הבולט בר"פ כל גגות (פט). דבכה"ג לא גוי"א מחיצתא (ורק אם זה בולט ברוח אחד בלבד עדיין נחשב רה"י, וכמו שכתבנו להלן סט"ו). ואפשר דכיון שבולט קצת סגי בהכי שנחשב גוי"א (ועיין בדברינו סט"ו כע"י).

וכן מצאתי שכתב בהלכות שבת בשבת ח"ג ע' שש"ד שגג המכונית כרה"י כיון שניכר היטב לעומד על גביו שהמחיצות גמורות כלפי פנים, ועוד כתב דבביה"ל בסימן שני"ח ס"ב נקט כהגר"א וכו', וכל שכן שכלפי פנים גם חלק הגידוד מחיצה שלימה, ע"כ. ויל"ד בדבריו, שאם מצד גידוד חמשה הרי יש הפסק גדול, ועיין בדברינו להלן בסימן שס"ב ס"ב מש"כ בזה, ושנוי בפלוגתא בביה"ל שם. ועיקר הנידון שאנו דנים מצד שניכר היטב לעומד על הגג, וצ"ב בכוונתו, האם בגלל שבוטל מעט, או מה שניכר דרך השמשה המחיצות שבפנים, וזה חידוש. ואם מצד מה שבוטל מעט, נראה לכאורה לפענ"ד שזה דומה לדין בית שתוכו עשרה, ואין מבחוץ לו מחיצות עשרה, שהבאנו להלן בסוף סט"ו שיש אומרים שהוא כרמלית, וי"א שהוא רה"י (מן התורה), וא"כ לכאו' ה"נ ל"ש, שחלקו אמנם בולט, אבל זה ע"י גידוד חמשה הבלוע בקרקע, שהרי החלק הבולט על המכונית הוא כמו קרקע רה"ר, וממילא ה"ז תלוי במחלוקת זו.

ה. ומאיכא מונים את שיעור גובהו [של עשרה טפחים כדי שיחשב רה"י], בפשטות הדבר תלוי אם אין שלשה טפחים הפסק בין הכביש לבין שולי המכונית, מונים את הגובה מהכביש עצמו (אך צל"ע לפרש"י ותוס' בשבת ח. גבי כוורת, שמבואר שאין אומרים לבוד באופן כזה אלא דנים מהשוליים. וע"ע לעיל בסעיף י' בהלכה שניה שם, וצ"ע), אבל אם יש שלשה טפחים ביניהם, בודאי מונים את עשרת הטפחים משולי הרכב ולא מן הכביש, ובמדה ואין עשרה טפחים משולי הרכב אין דינו כרשות היחיד אלא כרמלית [ותחת הרכב הרי הוא כרמלית, כדון רה"ר מקורה, וכמו שנתבאר לעיל].

221. יש לבאר, שכל זה באופן שאין בדבר משום מוקצה, שהרי אשפה בשבת היא מוקצה, אלא מדובר שהוא מרים אותו כלאחר יד (דהוי טלטול בגופו ומותר), או באופן שהוא נמצא במקום שעוברים בו רבים, והוי כמו גרף של רעי שמתור לטלטלו ולזרוקו (וככל הפרטים שנתבאר בסימן

ש"ח).

אמנם אם בית זה פתוח לרשות היחיד, דינו כרשות היחיד לכל דבר [כגון מרתף או עליה, בידים, ארוכה פתוחה, וכדומה], שאע"פ שאין בהם מחיצות עשרה דינם כרשות היחיד, ומותר להוציא מהם לבית או מהבית אליהם בכל אופן²³³.
מ"ד. תוך הבית הקטן שנתבאר שדינו ככרמלית, אם חקק בקרקעיתו רוחב ארבעה על ארבעה, באופן שהשלימו כעת לגובה עשרה ברוחב ארבעה, נעשה גם בתוכו רשות היחיד²³⁵. והוא הדין אם חקק בתקרה כשיעור זה²³⁶. וגם אם החקיקה היתה באמצע הבית בריחוק מן הכתלים, ואפילו ביותר משלשה טפחים, הרי הוא רשות היחיד. וגם הצדדים דינם כרשות היחיד, מדין חורי רשות היחיד²³⁷.
 אמנם אם הוא בית קטן שגם כתליו מבחוץ אינם גבוהים עשרה, אין תוכו נעשה רשות היחיד אלא אם כן חקק בו ארבעה על ארבעה קרוב בתוך שלשה לכתלים, אבל אם היה רחוק מן הכתלים אינו רשות היחיד²³⁸. ויש אומרים שגם באופן זה דינו כרשות היחיד²³⁹.
מ"ה. בית שבתוכו יש גובה עשרה טפחים ורחב ארבעה, אבל מבחוץ אין גובה עשרה, וכגון שחלק מן הבית בנוי תוך האדמה, תוכו רשות היחיד, אבל על גגו אסור לטלטל²⁴⁰. ודין זה יבואר עוד בריש סימן ש"א.

**דין גג הבית
גוד אסיק**

מ"ו. בית או תל וכל מקום שהוא שגבוה עשרה ורחב ארבעה, נחשב על גביו רשות היחיד, משום שרואים את המחיצות שבצדדיו כאילו עולות למעלה²⁴¹. ואפילו הוא שטח גדול מאד מותר לטלטל בו כדין רשות היחיד²⁴². אבל אם יש גג או שטח הבולט ממנו לצדדים מעבר למחיצות, הרי זה כמכסה את המחיצות, ואי אפשר להחשיב את החלק שמעל הבית או התל כרשות היחיד, כיון שאין לו מחיצות²⁴³. (ובהלכות הבאות יבוארו הפרטים). ובאופן זה הרי הוא כסתם בליטה וזו היוצא מן הכותל, שדינו שנוי במחלוקת: יש אומרים שהוא כמקום פטור, ויש אומרים שהוא ככרמלית [משטח הגג עד עשרה טפחים בגובה]. ועיין בהערה להלכה²⁴⁴.
מ"ז. נחלקו הפוסקים כמה הוא שיעור הבליטה בכדי שיחשב כביטול המחיצות של הבית: יש אומרים ארבעה טפחים, ויש אומרים אפילו במשהו, ויש אומרים שעד חצי טפח בודאי אינו מבטל את המחיצות, וביותר מחצי טפח עד טפח ומשהו יש להסתפק²⁴⁵.
 וכמו כן כדי לבטלו מדין רשות היחיד, הוא דווקא אם היתה הבליטה בשתי רוחות לפחות²⁴⁶. אבל אם הוא בולט רק ברוח אחת נשאר דינו כרשות היחיד, ואפשר שגם הבליטה נידונית כרה²⁴⁷.
מ"ח. אם הבליטה אינה בקו ישר עם שטח הגג אלא למטה ממנו, או שהמחיצות של הבית שלמטה עולות על הגג למעלה, יש אומרים שבאופן זה דין הגג רשות היחיד, שאנו רואים את המחיצות שלמטה כאילו עולות למעלה²⁴⁸.
 אם הבליטה פחות משלשה טפחים, ויש מחיצה מועטת מעל הבליטה, ה"ז מצטרף עם המחיצה שלמטה, ונעשה רה²⁴⁹.
מ"ט. מן האמור יש ללמוד שבית שיש לו גג הבולט לצדדים [ועושים כן לפעמים מפני הגשמים שלא יכנסו לבית, או שיש מרזב העומד בשווה לגג מסביב לשפתו], באופן שהעומד על הגג אינו רואה את מחיצות הגג, אין דינו כרשות

בשום דוכתא שהוא רחב ד' ויהיה מקום פטור [וי"ל דבכה"ג הוי כמו רשות לעצמה, ומקום פטור הוא מקום דלית ליה שם רשות חשובה כזו, ואין זה סתם טענה בעלמא מצד שאינו מצוי כנהג]. והוסיף הרא"ש דאע"פ דקיי"ל שאין כרמלית תופסת אלא עד עשרה, היינו מכח הקרקע אינה תופסת אלא עד עשרה [ור"ל ממקום שמתחיל הקרקע של רשות הכרמלית משם הוא עד עשרה, וה"ג יהיה הכרמלית שבגג משטח הגג ולמעלה עד עשרה מהגג כרמלית, וכ"ה בבי" ונזכר במשנ"ב וכה"ח ואחרונים כאן, וע"ע גם כה"ח להלן אות ק"ג].
 ובתוס' (פ"ט) ד"ה מחיצות כתבו בתחילה שכל הגג אסור הואיל ופרוץ במילואו לכרמלית לאותה בליטה הבולטת לרה"ר וכו', ובהמשך הדברים כתב: "מיהו" בירושלמי משמע דלא חשיב כרמלית וכו', עיין שם, ומשמע דלמסקנא ס"ל דלא הוי כרמלית אלא מקום פטור. ואמנם הרא"ש כתב שלגמרא דילן הוי כרמלית דלא כהירושלמי, אולם התוס' לא כתבו כן. וכן בא"ר (אות כ"ג) הביא מהרשב"א בעבוקה"ק דס"ל דהוי מקום פטור, וכתב ע"ד השו"ע צ"ע. וכן הגר"א בבאורו העיר כן מדברי הרמב"ם והרשב"א דסברי דבכל אופן אין כרמלית למעלה מעשרה, והסכים לדבריהם. והובאו דבריהם במשנ"ב סק"ו וכה"ח אות צ"ג, וגם ציין שכן דעת רש"י בעירובין (צח:): ד"ה עד עשרה. וע"ע בשע"צ אות ס"ח שהביא עוד מהגר"א בסי' שני' שכתב שיש ראה מהשו"ע להלן סי' שני' שגם דעת השו"ע כן, וכי חזר בו מדבריו כאן שכתב דהוי כרמלית. וע"ע גם במשנ"ב שם בסי' שני' סק"ח שכתב בפשיטות דכל כה"ג הוי מקום פטור, וציין שם בשע"צ א' ו' לדברי הגר"א עפ"ד הראשונים, ודלא כהשו"ע הכא ס"ט, עיי"ש [וע"ע ציין גם לדברי רש"י מכלל שאר ראשונים, אולם כאן לא ציין לדבריו]. וע"ע גם בנתיב חיים.
 ובדברי כמה ראשונים מבואר בפשטות דסביא להו שבליטת הגג אינה מבטלת כלל את הגג מתורת רשות היחיד מן התורה, ורק באופן שיש בשטח הגג בית סאתיים אסור לטלטל בו ד' אמות, כדין "קרפף" שלא הוקף לדירה, וגם כאן אינו מוקף לדירה, וזוהו תלוי במחיצות שלו, שאם אומרים גוד אסיק ה"ז נחשב שמוקף למעלה לדירה, ואם יש בליטה ה"ז נחשב שלא הוקף לדירה, ואסור לטלטל כי אם הוא בשטח גדול של בית סאתיים. וכן כתב הרשב"א בעבודת הקודש ש"ג סופ"א להדיא דהוי רה"ר, ותלוי אם יש בו בית סאתיים. וכן מבואר בדברי הריטב"א בעירובין (צ). משם השר מקוצי ככל הדברים הללו, וכ"ד המאירי שם (פ"ט). ד"ה שם דברים, עיי"ש. ולכא"ו נראה דזה תלוי במחלוקת הראשונים שהבאנו בריש הסימן בטעם הדבר דעמוד הוי רה"ר, האם הוא בגלל המחיצות שלו, וכשיטת רש"י ודעימיה, ולכך כשאין מחיצות ה"ז כרמלית או מקום פטור, או שהוא משום שחולק רשות לעצמו, וה"נ ל"ש, ומה דבעינן לגוד אסיק הוא כדי שיהיה כמקוף לדירה שיהיה מותר לטלטל אפילו בבית סאתיים. ומצאנו דכה"ג כתב המהרש"א ברי"פ כל גגות בביאור דברי התוס'. וע"ע בשו"ת שערי ציון ס"ד שהאר"י להוכיח שלהרבה ראשונים הוי רה"ר. [אמנם עיין בדברי הראשונים שם ושם, דאי איתא הכי הרי שיש שלא השווה שיטתם, וי"ל]. ובהגר"א (בסי' שני') משמע שכן הבין בדעת השו"ע, ועיין בחזו"א (סימן ק"ג סק"ח) שכתב דאפשר לכא"ו דברי הרמ"א (בס"ס שני') שזה אתי כדברי הסוברים שזו למעלה מ" טפחים הוי מקום פטור, עיי"ש. אך המשנ"ב וש"א לא קישרו ותלו זה בזה. ובחזו"א בעירובין סי' מ"ד סק"ג כתב שהשר מקוצי והרשב"א ס"ל כדעת רש"י שבשביל שיהיה רה"ר צריך מחיצות ניכרות לומר גו"א, ובפחות מנ' סאתיים שמוותר לטלטל בו, אין זה בגלל שהוא רה"ר, אלא בגלל שהוא מקום פטור, דס"ל שאין כרמלית למעלה מעשרה, ע"כ. אולם מדברי הרשב"א הנ"ל מוכח דהוי רה"ר מדינא, ולא מקום פטור. וכן מצאתי שהעיר בספר תפארת יעקב פ"ז הערה י' והביא כמה אחרונים דס"ל הכי דהוי רה"ר, והביא דברי הראשונים והמהרש"א והאבני"ז והגני"ז יוסף בדעת המהרש"א, וכן הפמ"ג בסי' שני' בא"א סק"ג, ועוד יש לדון בכל זה לפום דברי הפו' להלן באיזה אורך בליטה מיירי, עיין בשו"ע הגר"ז ס"ג, ובח"א כלל מ"ז בנשמ"א סק"ד ובהערה הבאה. וע"ע בתפא"י פ"ז משנ"ב בכל ענינים אלו, ואכמ"ל.
 ויוצא אפוא ג' שיטות, א. כרמלית כדברי השו"ע. ב. מקום פטור, כדברי הגר"א. ג. רשות היחיד כדברי כמה ראשונים הנ"ל, ובכה"ח אות צ' צ"ג הזכיר השיטות ולא הכריע, והמשנ"ב כאן סק"ו ג"כ הזכירם ולא הכריע, ובמשנ"ב להלן בסי' שני' סק"ח סתם דהוי מקום פטור, עיי"ש ובשע"צ בשיטת הגר"א, אולם הרי במשנ"ב סק"ט ל"מ כן, ובשע"צ שם אות ט' ציין שגם זה מהגר"א ונשאר בצ"ע. וזאת ועוד שגם בביה"ל כאן ד"ה גג משמע דלא פשיטא ליה לסמוך להקל אלא רק בבליטה מועטת מדין טפחים ש"א דלא חשיבא, אם כי שנראה נטיית הדין לפי המשנ"ב להקל, וכ"מ בסימן שני' ס"א במשנ"ב שעה"צ ובביה"ל שם סוד"ה וחלון, כיעו"ש. אך מ"מ אין זה הכרעה מוחלטת, ובפרט לדין שקיבלנו הוראות מן השו"ע כידוע, וגם בכה"ח לא הכריע בהדיא דלא כהשו"ע, רק ציינם בהערה על השו"ע. עיין

234. כבכל דוכתא דין חורי רה"ר שנתבאר לעיל. ואין נפ"מ בין אם הוא בגובה או למטה, שבכל אופן הוא רה"ר.
 235. גמרא שם וש"ע שם.
 236. דהיינו הך, וכ"כ בשפ"א ועו"א.
 237. כ"כ התוס' ורא"ש וכן הרמב"ן ור"ן וריטב"א וש"א"ר בשבת שם, וכ"כ השו"ע שאפילו אם חקק באמצע רחוק מן הכתלים נעשה כולו רה"ר, ע"כ. ובצדדיו ג' מותר כדין חורי רה"ר, וכמש"כ רש"י שם וש"א"ר, וז"ש בשו"ע נעשה כולו רה"ר.
 ובטעם הדבר כבר הקשו הראשונים דמאי שנא מסוכה (ד). דבעינן חקק סמוך לדפנות תוך ג"ט, ותירצו התוס' בשם ריב"א דשאני סוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך, משא"כ הכא דלשויה מחיצה בפחות מג' מצטרף הגיוד עם המחיצות. וברא"ש כתב שבשבת הכל תלוי שהרשות משתמרת ע"י המחיצות, וע"י מחיצות החיצוניות נקרא רה"ר וכו'. וע"ע שם בתו"י שם וש"א"ר. וע"ע בחזו"א בעירובין ס"א אות ס"א.
 ואמנם יש מהראשונים הסוברים שגם בשבת בעינן חקיקה תוך ג"ט, וכמו שהביא הרשב"א בחי' בשם יש מפרשים, אולם הרשב"א העיר עליהם, ותלוי בגירסאות, וכשיטה זו עיין בתוס' סוכה (ד): ד"ה פחות, ומ"מ שא"ר ס"ל, וכ"פ השו"ע כאמור.
 238. כן דקדקו המג"א (סק"ג) עפ"ד הרא"ש הנ"ל [שלא היקל בחקיקה רחוקה אלא רק משום שמחיצות חיצונות עשרה, והוא בב"ן]. וכן בקרבן נתנאל שם אות ל', וכ"כ בתו"ש ועו"א כהמג"א, וכ"פ הגר"ז סכ"ב, וע"ע הערה הבאה לדינא.
 239. כן העירו בא"ר ובבית מאיר שלדעת הר"ן והריטב"א מצטרף גובה הכתלים שמבחוץ, עם החקיקה שבתוך הגומא לשיעור עשרה, ואפילו במופלגין ג"ט [ושם ציין גם להתוס' דס"ל הכי, והם התוס' בשבת (ז): ותו"י, וע"ע גם בערוה"ש סמ"א]. ע"כ. וע"ע בספר תפארת יעקב פ"ב הערה ז' שהביא כן מדברי האחרונים, ושכחי' שפת אמת כתב שגם התוס' כדעת הר"ן, ושכן סתימת הגמרא שגידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרף בכל גונו, ורוצה להעמיס שגם הרא"ש סובר כהתוס' ור"ן, עיי"ש. והביא עוד מהמאירי שכתב להדיא שאפילו בשאין הבית מבחוץ גבוה עשרה, מצטרף החקק עם המחיצות אפילו בריחוק ג"ט, וע"ע גם בדעת רש"י, עיי"ש. וע"ע בזה בחזון איש סימן ס"ה ס"ב ס"ט, וע"ע גם בספר נתי"ש פ"ב.
 ולדינא, הנה המשמ"ט הזכיר דברי הא"ר שמתפתק בזה, וסתם כדברי המג"א, ובכה"ח אות פ"ט השיטת לגמרי דברי הא"ר. אך לפי האמור לעיל לאו מילתא דפשיטא, ובודאי יש לחוש לדעתם לכל הפחות לחומרא דהוי רה"ר, והסומך להקל לטלטל בו בודאי יש לו ע"מ לסמוך.
 ועיין בחזו"א סי' ס"ה סק"ד בפתח ארובה בגג, עיי"ש. וע"ע בתפא"י פ"ב.
 240. הנה תוכו רה"ר ודאי, אולם על גגו נחלקו הפו', ד"א דהוי כרמלית, וי"א שמן התורה הוי רה"ר, וכמו שהביא הדעות בזה המאירי בעירובין (צח: צט), עיי"ש. וע"ע בתוס' עירובין (פד): ד"ה גג, ואכמ"ל. ובמשנ"ב ר"ס שם הביא מהמג"א דעל גגו הוי רה"ר מה"ת, ושורבים חולקים ע"ז, וע"ע שם, ובחזו"א עירובין סמ"ד סק"ו מבואר דאינו רה"ר, וע"ע בזה בתפא"י פ"ב ס"ז, ומ"מ אסור לטלטל על גבו.
 241. כמשנ"ת לעיל בסימן שמה"ב כ"מ, ושם בריש הסימן בהערה הבאנו דברי רש"י שפירש שהטעם בזה משום שרואים את המחיצות עולות למעלה, והוא הלכה למשה מסיני, ונקרא "גוד אסיק", וכן כתבו בפשיטות הבי" ומשנ"ב וכה"ח וש"א. ומאידך הבאנו שם דעת הרבה ראשונים שמבארים שמה שנחשב רה"ר ככה"ג הוא משום שרה"י חולקת מקום לעצמה, ואיכא כמה נפ"מ ביניהם, ומ"מ גם לשיטתם בעינן לדין גוד אסיק וכדלהלן.
 242. ואין זה כדין קרפף שיש בו יותר מבית סאתיים שאסרו חז"ל לטלטל בו משום דלא הוקף לדירה, דהכא מחיצות הבית שהם הוקפו לדירה מהני גם למעלה להחשב כמקוף לדירה, וע"י משנ"ב להלן סי' שס"ב סק"ח, ונתבאר להלן סימן שני' ח.
 243. כפ' כל גגות (פ"ט) אפליגו במחיצות שאינן ניכרות, ואמר רב שבכה"ג לא אמרינן גו"א מחיצתא, ולהלן (צב). ביאור דלרב גג דומיא דחצר, מה חצר דמינכרא מחיצתא, אף גג מינכרא מחיצתא, עיין שם ובפרש"י דכשיש בליטה ל"א גו"א, דאין לו מחיצה, וכל שאין לו מחיצות אינו רה"ר, ע"כ, וכ"ה בשו"ע כאן ס"ז. [ומה שאינו דומה למבואר בהלכה הקודמת בבית שתוכו עשרה ובחוץ אין עשרה, עיין בדברינו שם בהערה, אף שא"א לומר כאן גוד אסיק, שהרי הגוד אסיק מתחיל מבפנים, והמחיצה הזו הרי מכוסה. אולם מבחוץ יש קצת מחיצה, והיא מתחילה מבפנים, ועיין במפרשים הנזכרים שם].
 244. הנה בשו"ע ס"טו כתב דגג זה הוי "כרמלית", והוא עפ"ד הרא"ש בר"פ כל גגות שכתב דהוויין כרמלית ואסור לטלטל על גבן ד"א, ואין לומר שיהיה מקום פטור, מאחר שהוא גבוה ואין שולטין בו רבים, דלא אשכחן

היחיד²⁵⁰ [ובזמנינו מצוי הרבה גנים שאין להם מחיצות ניכרות]²⁵¹.

ולטלטל על הגג, יש אומרים שאסור, מפני שדינו ככרמלית, ויש אומרים שמותר מפני שדינו כמקום פטור. ולמעשה אם הבליטה לצדדים אינה ברוחב ארבעה טפחים יש לסמוך ולהקל לטלטל בו, אבל בפחות מזה יש להחמיר²⁵².
ג. אם יש בבית חלון פתוח אל הגג, ויש בחלון ארבעה על ארבעה טפחים, נעשה הגג כולו כדין רשות היחיד, אפילו שיש בליטה מצדדיו, מפני שבאופן זה נעשה כחורי רשות היחיד²⁵³. ועיין בהערה כמה פרטים²⁵⁴.

זיז בליטה מן הכותל

נ"א. זיז, בליטה, או מדרף היוצא מן הכותל של בית או כל רשות היחיד שהיא, אם יש רשות היחיד סמוכה לו, כגון חלון פתוח מהבית לשם בסמוך לו, או שיש בסמוך לו ראש כותל אחר של רה"י, הרי הוא נעשה רשות היחיד²⁵⁵. אבל אם אין סמוך לו, יש אומרים שהבליטה נחשבת מקום פטור, ויש אומרים שהיא נחשבת כרמלית, וכמו שנתבאר לעיל בתחילת הסעיף²⁵⁶. וכן נתבאר בסימן שנ"ה.

נ"ב. מן האמור יש ללמוד, שאדם היושב במרפסת ביתו הבולטת לרחוב, ורוצה להושיט את ידו דרך הסורגים להניח כוס משקה או איזה חפץ על המזגן המחובר לקיר (שבדרך כלל יש בו רוחב ארבעה על ארבעה טפחים), או על עציץ פרחים רחב (אדינית), או על בליטה כזו היוצאת מן הקיר, ראוי להחמיר, כדין הוצאה מרשות היחיד לכרמלית²⁵⁷.

חורי כרמלית

נ"ג. חורים שכלפי כרמלית, כגון שיש כותל כלפי הכרמלית ובו חורים, הדבר תלוי כדלהלן²⁵⁸:

א. עד גובה שלשה טפחים, הם כדין הקרקע הסמוכה להם, וממילא דינם ככרמלית²⁵⁹. [ואם הם מפולשים גם לרשות היחיד שלאחר הכותל, או לרשות הרבים שאחרי הכותל, יש להסתפק מה דין החור]²⁶⁰.
ב. מגובה שלשה ועד עשרה טפחים, אם החורים רחבים ארבעה על ארבעה, הרי הם כרמלית, ואם פחות מארבעה ה"ז מקום פטור²⁶¹. [ואם הם מפולשים גם לרשות הרבים, דינם שווה בשתי המקומות²⁶². ואם הם מפולשים גם לרשות היחיד, דינם כדין רשות היחיד]²⁶³.

ג. מעל עשרה טפחים, אם יש בו רוחב ארבעה על ארבעה, הרי הוא רשות היחיד²⁶⁴ [וגם אם מפולש לרשות אחרת]²⁶⁵. ואם אין בו רוחב ארבעה, הרי הוא מקום פטור²⁶⁶. [ואם הוא מפולש לרשות הרבים גם כן הדין שווה בשתי המקומות, אבל אם הוא מפולש לרשות היחיד הרי הוא כרשות היחיד]²⁶⁷.

נ"ד. דין "כרמלית" [שכבר הוזכר דינו לעיל בכמה מקומות]²⁶⁸: אף על פי שהחמירו בו שלא לטלטל ממנו לרשות הרבים או היחיד, מ"מ הקילו בו בשני דברים: א. אם השטח פחות מארבעה טפחים על ארבעה טפחים. ב. אם הגובה למעלה מעשרה טפחים, שבאופנים אלה הרי הוא "מקום פטור". ורק אם יש בו שטח ארבעה על ארבעה, וגובה משלשה עד עשרה, הרי הוא "כרמלית"²⁶⁹.

ולכן עמוד או תל הרחב ארבעה וגובה משלשה עד עשרה דינו ככרמלית, ואם נעץ עליו קנה וגובהו למעלה מעשרה מקרקעית התל או העמוד, הרי הוא מקום פטור, וכן בכל אופן שנטל איזה דבר למעלה מעשרה, ה"ז מקום פטור²⁷⁰.
נ"ה. ימים ונחלים ונהרות, שדינם כרמלית²⁷¹, משערים בהם את גובה העשרה טפחים משפת המים, ולא מקרקעית הים או הנהר²⁷². ומשפתם עד עשרה טפחים הרי זה כרמלית, וביותר מעשרה הוא מקום פטור, כנזכר. אבל בשאר דברים, כמו עמוד ותל וכדומה, משערים את גובה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים שעומד בו.

נ"ו. גשר שעובר מעל הרחוב או מעל הכביש, תחתיו נידון ככרמלית²⁷³. אבל מעל הגשר כיון שעוברים בו הרבים, הרי הוא רשות הרבים²⁷⁴, עד גובה עשרה טפחים מקרקעית הגשר.
נ"ז. בור או חריץ הנמצא בכרמלית, ואין בו רוחב ארבעה טפחים, הרי הוא ככרמלית, ואפילו עמוק הרבה כמו מאה אמה ויותר²⁷⁵.

מקום פטור

נ"ח. מקום פטור, הוא מקום שאין בו שטח של ארבעה על ארבעה, וגובהו שלשה טפחים ולמעלה. וכן חריץ או בור שאין בו ארבעה ועמוק משלשה ויותר. וכן מקום המוקף מחיצות הגבוהות יותר משלשה, אך אין ביניהם ארבעה על ארבעה²⁷⁶. וגם אם אין בו מחיצות, הרי הוא מקום פטור²⁷⁷.
ואם יש בו שטח של ארבעה אך אינו גבוה שלשה טפחים, הרי הוא בטל לרשות שנמצא בה²⁷⁸.

ס"ב י"ט הביא מח' בהניחו (עלי), מ"מ אין זה נחשב עקירה, וכדלהלן בס"י שמ"ז, וה"נ ל"ח אלא כמקום פטור].

271. וכדלעיל בס"י, ועיין שם באות א' בהערה בטעם הדבר שנהר כרמלית, אם כך הדין גם כשהוא מתלקט עשרה מתוך ד"א, והעיר מזה בכה"ח כאן אות ק"ו, וכבר נתבאר שם בהרחבה.

272. שו"ע ס"ח, דכארעא סמיכתא הוי.

הנפ"מ בזה: כגון למלאת מים מן הים לספינה, וכמובא בב"י כאן, וע"ע להלן ס"י שמ"ז סק"ח, עוד נפ"מ כמבואר בסו"ס שניו.

273. כדין רה"ר מקורה, כדלעיל ס"י שמ"ה ס"ז.

274. שאע"פ שאין כרמלית (ורה"ר) למעלה מעשרה, וכאן לכא"ו הגשר הוא מעל עשרה של הרשות שתחתיו, אולם דין זה שאין למעלה מעשרה הוא דווקא כשרוצים להאריך את הרשות הזו לגובה, אבל כאן הוא רשות הרבים מצד עצמו, וממנו משערים גובה עשרה, וכמו שיש מרפסת שהיא רשות היחיד הבולטת מעל הרחוב, ופשוט [ובפשוטו היה אפשר לתלות במחלוקת הפו"ק בסעיף ט"ז השו"ע והגה"א א"י הוי רה"ר או מקום פטור, אולם ע"י בשעה"צ אות מ"ח שהולך בכותל תקוע אינו רה"ר, ויל"ב].

275. רמ"א ס"ח, ומיירי הנמצא בכרמלית דווקא, שהרי המדובר כאן שאין בו רחב ארבעה, וא"כ כשלעצמו היה זה מקום פטור, ורק מפני שהוא בכרמלית דינו ככרמלית, וכמו שיבואר להלן בס"י והזכירו הרמ"א כאן, ולכן לא משכחת לה מקרה זה אלא כשהוא בכרמלית דווקא.

ובטעם הדבר שבעומק אפילו הרבה הרי הוא כרמלית, ואין זה כמו לענין תל ועמוד שבגובה אינו תופס אלא עד עשרה, וכאן בחריץ ובור תופס אפילו עד התהום, וטעם החילוק עיין בשעה"צ (אות ע"ה) בשם התו"ש, עיי"ש. ויש לבאר בזה שבגובה הכרמלית אינו תופס למעלה מעשרה, משום שלמעלה מעשרה הוא מקום פטור בכל המקומות (חוץ מרה"י), משא"כ למטה אף יותר מעשרה אינו מקום פטור, משום שמצדדיו אין לו מקום פטור, שהרי הכל סתום בקרקע עולם, ולכן שם הרשות (כרמלית) נמשכת אחרי תחילת הכרמלית שלמעלה, וגם יש חילוק בין מקום שאין לו סוף, לבין בור שתמיד יעצר בקרקע. [וע"ע גם לעיל במשנ"ב סקמ"ב דמקום פטור בכרמלית אפילו כ' אמה].

276. שו"ע ס"ט. ויש לציין לדברינו לעיל בריש הסימן ס"ב אם המחיצות מצטרפים לדי' על ד'.

ובעצם הדבר יש לבאר ששלא כדלעיל נגזר לן שיחשב מקום פטור, ובשלמא על המחיצות עצמן ה"ז מקום פטור, ככל דבר שאין בו דע"ד, אבל השטח שבתוכו אמאי יחשב ג"כ כמקום פטור, הרי המחיצה שסביבו אין לה שם מחיצה, וא"כ בשביל המקום שבתוכה היא כמאן דליתא, ולמה יחשב מקום פטור, נימא שהוא כפי הרשות שהוא נמצא שם, דהיינו בכרמלית יהיה כרמלית [אבל ברה"י תמיד הוא נשאר רה"י, וברה"ר אה"ג שאינו רה"י, שהרי העמוד מעכב הילוך הרבים בתוכו, וא"כ בתוכו הרי הוא כרמלית (ועיין לעיל ס"י"ד בדין בין העמודים עיין שם, וכאן יש לומר דלכו"ע הוי כרמלית), ונימא הכין]. ואמנם בבור וחרץ מבואר נמי דהוי מקום פטור, אולם שם הוא נכנס למטה וחלוק מהכרמלית שנמצא בה, אולם כאן יש לחשוב אם שונה הדין, שהמחיצות כמאן דליתא, וממילא נשאר דינו ככרמלית.

ובטור וש"ע כתבו וכן המחיצות הגבוהות וכו', ומשמע לכא"ו שהנידון הוא על המחיצות. אולם ברמב"ם בפ"ד שהוא מקור הדין איתא וכן "מקום המוקף מחיצות, וזו גם כונת השו"ע, וא"כ צ"ב כאמור, וצ"ל דכל שא"א להשתמש שם ה"ז מקום פטור שאינו נחשב רשות כשאר הרשויות. (והרי הוא דין אחד עם העמוד שסביבו והוי מקום פטור). וע"ע בהערה הבאה.

277. כן מוכח שאין הדבר תלוי במחיצות, אלא כל שהוא מקום שאין בו דע"ד, אין זה מקום חשוב והוי מקום פטור, כהא דמצאנו בעירובין (צט): בור ברה"ר וחוליא סביבו וכו', שהקשו בגמרא אי בסמוכה חוליא עשרה למה לי, וביאר הב"י (רי"ס שני"ד) כלומר דההפסק שביניהם אין בו ד', ולא חזי לתשימיש רה"ר, וא"כ הו"ל "מקום פטור", וכ"ה בריטב"א וכמ"ש, ועוד. והרי שם אין מחיצות רק כותל מצד אחד, ובור מצידו השני שכנגד, ובכה"ג הוי מקום פטור [ודין בין העמודים שנחלקו בו הראשונים אי הוי רה"ר או כרמלית (וכמו שהבאנו לעיל בסעיף י"ד)], שאני התם דאיכא רווח טפי, וזימנין הולכים שם בדווקא].

278. פשוט בגמ' ולעיל ס"י ועוד.

לרה"י וכהנה, שהרי כאן הנידון הוא אף שהוא בטל לקרקע של הרשות שנמצא בה, וא"כ מאי חזית שיתבטל לרשות זו או לרשות זו, וזה אינו נראה לומר שיהיה מותר לכל אחד באשר הוא, והיינו שבני רה"י ישתמשו בו ובני כרמלית ישתמשו בו, שהרי א"א לשתי רשויות כאחד, והדבר צריך בירור איזה דין יש לחור, וכן אין לומר דחצי יהיה לכרמלית וחצי לרה"י, דמהיכא תיתי.

והיה מקום לחשוב שיהיה לו דין רה"י משום הסברה שהובאה לעיל גבי דין של המחיצה דהוי רה"י, מק"י שאם הוא עצמו עושה רשות היחיד ק"ו על גביו, וה"נ נימא שיהיה הדין מתחתיו ובחורים, משא"כ לכרמלית לא יהיה ק"ו זה, שהרי אינו תלוי במחיצה כלל, אלא במציאות שאינו הילוך לרבים. אך עדיין הדבר לא יגהה מזור בכותל שבין כרמלית לרה"ר. ובלא"ה ז"א נכון, דלא אשכחן בכל הפו"ק דלעיל בסעיף ד' שדנו בדין חורים שיאמרו שם סברא זו, וע"כ שכל סברא זו שייכת רק למעלה, ולא בחורים.

ויש להוסיף ולבאר, דבכה"ג שהחור לרה"ר הרי הוא מקורה, לכאורה אינו שייך לרה"י. אולם ז"א פשוט, א. ד"א שרק אם הוא מקורה ברוחב ד' על ד', וכמו שכתבנו בבירור הלכה בתנאי רה"ר אות ב'. ב. שכאן מי"מ יהיה כרמלית, דאמנם הוא בטל לרשות שנמצא בה, ושייך אליו, אך זה מצד המציאות, אולם מצד הדין אה"ג שישתנה דינו ויחשב כרמלית. - ואם אכן כן הוא, הרי שאין ספק לגבי חור שבין רה"ר לכרמלית, שהרי שתייהם כרמלית, וכל הספק יתכן בין רה"י לכרמלית (זה תלוי בב' התירוצים שכתבנו שם אי רה"ר מקורה פחות מד' הוי כרמלית או לא). ובמשנ"ב סק"י סתם בזה, ומשמע דבכ"א הוי רה"י, אך זה קשה כאמור.

עוד יש לזון בכל זה בפחות מג' שבטל לרשות שנמצא בה, מה הדין כשהוא יותר מג' טפחים ברוחבו ובעומקו של החור לפנים, דבכה"ג שהוא יותר לכא"ו אינו טפל, ואמנם לא מצאנו כן אלא בגובה ועומק שהוא תלוי אם ניחא תשמישית או לא, אבל כאן אפשר דראוי לשימוש, אלא דמ"מ ג"ט הוא ריחוק והבדלה, וצ"ע.

261. שו"ע שנידונים לפי רחבן וגובהן, ועיין בביה"ל ד"ה חורי דלא דמי למש"כ בסעיף י"ח דאין מקום פטור בכרמלית, עיין שם משם הגר"ז [וע"ע בחזו"א ושונה הלכות, ויבאר עוד שם]. וכה"ג נת' לעיל בסעיף ד' בחורי רה"ר.

262. שגם ברה"ר הדין כן כדלעיל ס"ג.

263. משנ"ב סק"ע, וע"ע בדברינו לעיל בסעיף ד' בין רה"י לרה"ר, וק"ו בכרמלית.

264. כה"ח אות ק"א, ועיין בדברינו בסעיף ד' שם.

265. שהדין בהם שווה, שבשיעורים אלו הוי רה"י.

266. משנ"ב וכה"ח, וככל הכללים בעלמא בסימן זה.

267. דהוי חורי רה"י. ועיין לעיל ס"ד ברמ"א ומשנ"ב.

268. בשו"ע ס"ח "גדר כרמלית" וכו', והיינו דין כרמלית (כמש"כ בכה"ח אות ק"ב בשם האחרונים). וראוי היה להביא דין זה לעיל קודם דין חורים שבכרמלית וכו', אך באנו בזה על סדר דברי השו"ע, ודי בהקדמה שכתבנו לסימן זה, ודינים אלו הם המשך לסעיף י"ד איזה הוא כרמלית.

269. והיינו שמן התורה כרמלית הוא מקום פטור (והיינו בכרמלית דאורייתא, ולא בקרפף שהיא כרמלית דרבנן, כמו שביארנו בהקדמה), אלא שחז"ל החמירו בו שדומה לרה"ר ולרה"י (כמבואר בשבת דף ו.ו). אבל הקילו בו מקולי רה"ר ורה"י, והיינו בב' האופנים האמורים בפנים (וכמש"כ שם בדף ז.ו). ובלא תנאים אלו הרי הוא כדיני מקום פטור. [ומה שנתבאר שיש בו גובה עשרה, היינו שיש בו גובה עשרה בלא מחיצות עשרה, שאם יש לו מחיצות עשרה ה"ז רה"י גמור].

וכאמור שכל זה בכרמלית דאורייתא (שאין לו מחיצות), אבל כרמלית דרבנן ודאי שתופסת אפילו למעלה מעשרה לענין איסור דאורייתא כדין רה"י, ולא באו חז"ל אלא להוסיף חומרא באיסור טלטול, וז"פ, וכבר הזכיר בזה הפמ"ג, ה"ד בכה"ח אות ק"א.

270. הם דוגמאות לכך שלמעלה מעשרה אינו כרמלית, והיינו כגון בנעץ קנה בראש העמוד, או באופן שקלט מלמעלה הוי מקום פטור, וכמש"כ רש"י בשבת (ז.ו) ד"ה דעד, והביאו המשנ"ב (סקע"ד), ומש"כ בשעה"צ באות ע"ד, היינו הך. ובכה"ח (אות ק"ד ק"ה) כתב באו"א דהיינו בדבר שאינו מסוים, כלומר שלא על שטחו מלמעלה, אלא בציודו. [ומה שהביא רש"י דוגמא בקלט, אף שהאדם עצמו עומד ברשות האסורה (ובפ' הוורק צו. הוי הוצאה, ובחזו"א

250. שו"ע סט"ז, ונתבאר היסודות לעיל, ומה שהבאנו כגון במרוז היינו כשהוא צמוד, ובאופן שנראה כמבטל את מחיצת הגג.

251. כן העיר בנתי"ש פ"ב סוף הערה ל"ח, אולם מלבד שמצוי חורים דרך ארובה מעלית וכו', עוד עיין בהערה הבאה.

252. עיין לעיל לענין הבליטה עצמה, ובנידונינו הביא כן ביה"ל סוד"ה גג, ונתבאר בסוף הלכה הראשונה לסעיף זה (ט"ז) בסוף ההערה שם. וע"ע גם במשנ"ב סו"ס שע"ד.

253. שו"ע סט"ז בתוספת ביאור, ובביה"ל הוסיף שיהיה החלון ד' על ד' (וכמש"כ השו"ע סימן שע"ד), וכ"כ הכה"ח (כאן אות צ"ד, ולהלן סימן שני"ה אות ג'). וה"ט דבעינן שיהיה ניחא תשמישית דרך החלון, ואו חשיב חורי רה"י, ע"כ. ויש להוסיף דמה שמצוי בחלונות ומרפסות שפתוחים קצת לאותו זין, אבל יש פסי ברול במרפסת, או שיש תריסים קבועים בחלון, ה"ז נחשב שאין בחלון ארבעה על ארבעה, שהרי לא ניחא תשמישית. [ועיין בנתי"ש פ"ב בסל"ד דמ"מ נראה שא"צ לפתוח את החלון, ובכל אופן הוי חורים].

254. יש לציין, מלבד האמור שצריך שיהיה בחלון שיעור ד' על ד': א. בקרבן נתנאל ר"פ כל גנות כתב שיהיו חלונות פתוחות מכל צד, עיי"ש. והביאו הכה"ח בסו"ס שע"ד (אות ל"ו). אולם לכאורה הדבר קשה בסברא, וגם סתימת הפו"ק לי"מ כן, ושור"ר שכן תמה בנתי"ש פ"ב הע' ל"ג, אבל בתפא"י פט"ז הערה ה' כתב לבאר דמה שאמרו דבחד סגי י"ל דהיינו ארובה, וע"ע שם. ועיין בשפ"א בשבת (ז.ו) ויל"ב. ב. צריך שיהיה החלון תוך ג' טפחים לגג, וכדרך שכתב הפמ"ג במש"ז ס"י שני"ה סק"א, והובא בשעה"צ (שם אות ג'). וכ"כ בכה"ח (בסימן שני"ג אות י"ד) בשם הגר"ז, וכ"כ ע"א, וע"ע בתפא"י מש"כ בזה ונתי"ש הערה מ, ובהערה הבאה.

255. שו"ע סוס"ז, וע"ע גם להלן בס"י שני"ג ס"ב, וע"ע בנתי"ש פ"ב ס"א ובהערות שם כמה פרטים בזה, ובכה"ח (אות צ"ה) שהנידון כשהיזין למעלה מעשרה, אבל בפחות הוי כחורי רה"ר, עיי"ש. וזה מוכרח לפמש"כ המשנ"ב להלן ס"י שני"ג סק"ה דמשמע מהשו"ע דאם היה הזין למטה מעשרה, אפילו החלון סמוך לו אסור, ועמש"ש.

ועיין בהערה הקודמת כמה תנאים בענין חלון הסמוך בכדי שיחשב חורי רה"י. ומבואר במשנ"ב וכה"ח בשם האחרונים דה"ה גם בנידו"ד לגבי זין. ועיין בח"א כלל מ"ז בנשמי"א אות ג' אינו פשוט.

256. עיין שם לענין בליטה היוצאת מן הגג, וה"ה בנידו"ד, דהיינו הך, ושם נתבאר שהטושו"ע כתבו דהוי כרמלית, אך המשנ"ב והכה"ח הביאו מדרבי כמה ראשונים וכמה אחרונים הסוברים דהוי מקום פטור. ומ"מ קשה להקל בזה נגד השו"ע, ולא זו בלבד שאסור לטלטל לשם מרה"ר, דבזה יש גם לצרף ראשונים הסוברים דהוי רה"י, ונמצא עובר באיסור הוצאה. אלא אף מרה"י לשם אין ראוי להקל אחר שהשו"ע פסק לאיסור, והרמ"א ג"כ שתקן לדבריו. ואף המשנ"ב והכה"ח לא הכריעו בהדיא דלא כהשו"ע. [הגם שנטייית המשנ"ב להקל, וע"י גם בביה"ל בס"י שני"ג ובס"י שני"ה ד"ה חלון, וגם הכה"ח נטה לזה, כמו שרואים בכל המקומות שהקפיד להזכיר דברי החולקים]. ובדאי יש שגם קשה לומר דאלו היה השו"ע רואה דברי הראשונים וכו', ז"א מכמה אנפי, ובפרט בנידו"ד. ולכן נראה להחמיר לכתחילה, ורק מכרמלית לכרמלית זו מותר. אמנם בשעת הדחק יש לסמוך על המקלים, כדמשמע במשנ"ב וכה"ח שם (וכ"כ בהדיא בכה"ח ס"י שני"ה אות ד'), וביארנו הטעם בזה בסימן שני"ג ס"ב-ג' בהערה, שבשעה"ד סומכים על דברי היחיד, וכ"ש בנידו"ד שהם רבים, וכ"ש במילי דרבנן.

257. עפ"יה"א בהלכות הקודמות, ונתבאר שדרך הסורגים אין זה נחשב חלון ד' על ד', וגם בדי"כ רחוק ג"ט מן פתח החלון וכיוצא - וככל הפרטים שבהלכות הקודמות.

258. עפ"ד השו"ע ס"ו דפסק שאין חורים לכרמלית, והבאנו את הדינים לפי הגבהים של החורים, ובסוגריים שבהלכה הוספנו פרטים חדשים באופן שהם מפולשים לרשות אחרת שנמצאת מאחרי הכותל. וע"ע בדברינו לעיל ס"ד בדין חורי רה"י וחורי רה"ר.

259. דבטל לרשות שנמצא בה, וכדרך שמבואר לעיל ס"ג לגבי חורי רה"ר ועמש"ש, וכ"כ במשנ"ב סוסקע"א.

260. דכאן אין לומר דשייך לרה"י כמו כל חור המפולש מרה"י לרה"ר ששייך

מקום פטור בכרמלית ובשאר רשויות

נ"ט. מקום פטור אינו שייך בכל הרשויות, וכמו שיבואר:
 א. ברשות הרבים, שייך מקום פטור, וככל מה שנתבאר.
 ב. ברשות היחיד, אין שייך מקום פטור, אלא דינו כרשות היחיד²⁷⁹.

ג. בכרמלית, נחלקו בזה הראשונים, שיש אומרים ששייך מקום פטור בכרמלית, ויש אומרים שאין שייך מקום פטור בכרמלית, אלא באופן זה הוא עצמו נידון ככרמלית²⁸⁰, וכן הלכה²⁸¹.
 וכן אם המקום פטור אינו באמצע הכרמלית אלא בצד הכרמלית, ואינו מוקף עם הכרמלית, גם כן אמרינן מצא מין את מינו, והרי הוא כרמלית²⁸².
 ובכל אופן, אם הוא בגובה למעלה מעשרה נשאר עליו דין מקום פטור²⁸³.

ס'. בזמנינו שכתבו הרבה מהפוסקים שאין לנו רשות הרבים, וכמו שנתבאר לעיל בידינו רשות הרבים, יש להחמיר שמקום פטור שנמצא בו הרי הוא ככרמלית²⁸⁴. וכן הוא לדעת הרמ"א. אולם לדעת השו"ע הסובר שיש לנו רשות הרבים בזמן הזה, א"כ להלכה ולמעשה נשאר המקום פטור כדן מקום פטור²⁸⁵, ותלוי לפי המקום.

ס"א. לבינה או עמוד וכדומה שגבוהה שלשה טפחים ורחבה ארבעה, נחשבת כרמלית על גבה, ואם הפכה על צידה, באופן שכעת גבוהה ארבעה ורחבה רק שלשה טפחים, נחשב על גבה מקום פטור, ויש אומרים שנחשב כרמלית²⁸⁶.
 ס"ב. כלים, אין בהם דין מקום פטור. ולכן, כלי הנמצא ברשות הרבים, גם אם הוא גבוה שלשה ואינו רחב ארבעה, הרי הוא בטל לרשות שנמצא בה, ודינו כרשות הרבים. וכן הדין באוכלים ובעלי חיים הנמצאים ברשות הרבים²⁸⁷.
 אמנם בשני אופנים שייך שיהיה על הכלי דין מקום פטור, א. אם הוא גבוה למעלה מעשרה²⁸⁸. ב. אם הכלי מחובר לקרקע²⁸⁹.

הוציא בטעות מרשות לרשות

ס"ג. אדם שיצא בטעות מביתו רשות היחיד לרשות הרבים, כשיש לו חפץ בידו או בכיסו וכדומה, אסור לו להניחו או לזרוקו ברשות הרבים, מפני שבזה הוא עושה הנחה ברשות הרבים. וכן אסור לו לעמוד ברשות הרבים לפוש מפני שבזה הוא נחשב הנחה, ואסור. ולכן, ההנהגה בזה להמשיך ללכת עד שיראה מקום פטור, יניח עליו, והיינו על עמוד או לבינה שאינה רחבה ארבעה על ארבעה טפחים. אמנם ברחובות קטנים שאין בהם ט"ז אמה וכיוצא שאינם נחשבים רשות הרבים אלא כרמלית, יש להניח על עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים [וכגון אותם ברזלים העשויים להפריד בין הרבים למדרכה²⁹⁰, עמודי תמורות, וכדומה]. ויהיה לעשות כן תוך כדי הליכה, משום שאם הוא עוצר, הרי זו הנחה²⁹¹, ואם אינו מוצא מקום פטור, לא יניחנו ברשות הרבים או בכרמלית, אלא ירוץ בחזרה לרשות היחיד שיצא ממנה, ויניח שם²⁹². [ובאופן שהחפץ הוא מוקצה יזהר שלא יגע בו בידיים, אלא יעורנו כדי שיפול]²⁹³. ואם אין לו אפשרות לחזור לרשות שיצא משם, ילך לרשות היחיד אחרת, ואם גם זה אי אפשר יזרקנו בשינוי וכלאחר יד²⁹⁴.

והוא הדין בכל זה, במי ששכח והוציא חפץ מרשות הרבים, והמעביר ארבע אמות ברשות הרבים. וכן אם הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לכרמלית²⁹⁵, ואם עמד כבר עם החפץ במקום שיצא לשם, שוב אסור לו להלך עם החפץ כלל²⁹⁶. [אמנם במקום שיש הפסד אם ישאיר החפץ ברשות הרבים או בכרמלית, יש אופנים שהתירו לו, כמבואר בסיומן רס"ו].

ס"ד. חייב אדם למשמש בבגדיו בערב שבת סמוך לחשיכה, כדי שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו, וכן כדי שלא יהיה בהם מוקצה. ואם לא עשה כן בערב שבת, יעשה זאת בשבת. וכמו כן יש להזהר שלא להכניס בשבת שום חפץ לכיס, אפילו כשהוא בביתו ודעתו להוציאו תיכף, שמה ישכח וישאר בכיסו ויצא בו²⁹⁷.

288. ככל דוכתא שאויר רה"ר אינה תופסת למעלה מעשרה, והוי מקום פטור. [אלא שכל זה כשהכלי מלא או סתום, ומה שזרק עליו הוא נח על מקום מעל גובה עשרה, אבל אם הדבר נופל בפנים לתוך עשרה, הרי מחמת שאין מקום פטור וכרמלית בכלים, ממילא יהיה נשאר טפל לרשות שנמצא בו].

289. כמבואר בדברינו לעיל שם בסוף סעיף י"ד, ועיין בהערה שם, וה"ה כאן. וכבר נתבאר בסעיף ו'.

נ"ב. וראה להלן בסיומן שני"ה בסופו בענין זריקת אשפה מביתו או מחצירו אל פח אשפה העומד ברשות הרבים או בכרמלית.

290. לפיה"א דקיי"ל שבכרמלית מצא מין את מינו, וא"כ בזמנינו שלדעת רבים אין רה"ר כלל, וא"כ בכל גוויני הוי כרמלית, והעמוד שהוא מקום פטור בטל לגביו, והוי כרמלית, ושוב אסור. ולכן יראה לחזור אחר עמוד הגבוה עשרה, שאז בכל אופן הרי הוא מקום פטור [ועיין עוד להלן בסיומן שמי"ז הלכה ד', ודון לנידון דידן]. אך כ"ז תלוי לפי הענין, שכאשר כתבנו שלדעת השו"ע יש רה"ר בזה"ו, ואף את"ל מ"מ יש לסמוך בכה"ג שיש מקום פטור אף כשאין ס' ריבוא, ורק ברחוב שאין בו ט"ז אמה, או שהוא מקורה וכיוצא בו נחשב כרמלית. ובוזה יש להחמיר שאין מקום פטור. ולבני אשכנז יש להחמיר יותר בכל רחובות כיום שאין בהם ס' ריבוא, וכמשנ"ל לעיל.

וכן תיבת דואר דקה שאין בה ארבעה על ארבעה מותר (וכן קופות צדקה ארוכים או עמוד חשמל וכדו'), וכן על טלפון ציבורי שאין בו ארבע על ארבע [משום שאם יש בו ארבע על ארבע הרי הוא כרמלית, וכמשנ"ל לעיל בדניני רשות היחיד, שאף שאינו מתחיל מן הקרקע, מ"מ לחומרא הוא כרמלית, ובשעה"ד יש להקל לפמ"ש שם].

ובעיקר כאשר מניח על איזה עמוד גבוה עשרה וכדומה, יש לוודא שלא רחב ארבעה על ארבעה, שאם לא כן הרי בקל עשוי להיות רשות היחיד. [ולחומרא יש מחמירים ב-30.4 ס"מ, עיין לעיל בהקדמה], אך מ"מ אין זה חמור כ"כ, שגם אם מניח ברה"ר אחרת שרי מן הדין וכדלהלן, ועיקר החומרא בזה כשעקר בטעות מרשות הרבים, ובוזה יש להזהר ביותר כשמחפש לעמוד גבוה עשרה שהוא מקום פטור, שיהיה ברור לו שאין בו ארבעה על ארבעה [כשיעור הנ"ל], משום שבקל עשוי להיות רה"ר, ונמצא מוציא מרשות לרשות.

291. עיין להלן בסיומנים הבאים דין הנחה ברה"ר.

292. שבזה אינו עושה הנחה מרשות לרשות, ונתבטלה העקירה הראשונה, וכ"כ בדגמ"ר (בסיומן רס"ו על המג"א סק"י) שמי שהוציא מרה"ר לרה"ר בשבת אין לו תקנה אלא לרוץ ולחזור לאותו רה"ר שיצא משם, עיי"ש [ולא נחית להנחה במקום פטור]. ומ"מ צריך לרוץ כפי שיזכר שלא לעמוד ברה"ר (כעין מ"ש בס"י רס"ו), ועי"ב בדין זה בשו"ת נפש חיה (סימן ה'), והביאו בספר נתיבות שבת פ"ט ס"ז בהערה ל"ה כמה פרטים.

והעירוני שבמציאות כיום הרבה פעמים האדם עוצר לפוש ולקרוא מודעות וכו', ואם כן נמצא שעקירה שלו היא מרה"ר, ויש להזהר מאד שלא ללכת לרה"ר כלל, אלא רק למקום פטור או לכרמלית או יזרוק בשינוי, ונכון הוא. וכבר הערנו כן להלן, אך כאן יש להזהר ביותר במציאות, מפני שאדם שהולך אינו זוכר אם עמד ומתי עמד.

293. עיין בדברי הפו"ר סו"ס רס"ו ובמשי"ש [ובעצם הדבר שמבואר שם] שאם הוא רחוק מניחו ליפול, ולא אמרינן שאסור לעשות הנחה, י"ל שמדובר שכבר עמד לפוש, אבל כאן המדובר כשהוא בעת הליכתו, וא"נ יש לדון בכל הענין שאם שכח ויצא בכלל א"צ לכל הדינים הללו, כיון שמתחילתו הוי מתעסק (וכמש"כ התוס' בשבת יא.), ולכן מניחו שם, ורק בידע מזה ושגג צריך לעשות כן (שבת ג:), אלא שבש"כ ועוד רבים לא כתבו כן, וי"ל שאף במתעסק אסור לעשות כן, וי"ל ב]. והנה לתחילה יש לחזור לרשותו שיצא ממנה דווקא כמו שביארנו, מפני שלא יעבור גם על דינא דעירובי חצרות בין הבתים, אא"כ במקום שעירבו ביניהם, וכן בדיעבד ל"ל לבית אחר ועדיף מהנחה ברה"ר.

294. עיין בדברינו בפתחה להלכות הוצאה בסיומן ש"א ס"ו, ושם כתבנו הפרטים בזה, עיין שם וצ"ח לכאן.

295. שיחזור ויניחנו על מקום פטור, או במקום שעקר משם וכו'. - ואם אין רה"ר לכאורה מן הראוי לילך לכרמלית, שמן התורה אין בה שום אסור. וזהו שבוזה עשה עקירה מחדש. ועיין בדגמ"ר בסיומן רס"ו שם, שבכלל זה אין היתר בפחות פחות מד"א.

297. ע"י בשבת (יב.), ואמרו ע"ז שזו הלכתא רבתי לשבתא (שלא יבא לידי אסור). והובא דין זה בשו"ע (סו"ס רנ"ב), ושם כתבנו הפרטים בזה.

הכרמלית ה"ז כרמלית, אך דבריו סותרים לדבריו כאן בסיומן שמי"ה (סי"ז ד"ה חור"י) שכתב לחלק בזה בין אם הוא מוקף בכרמלית, או שהכרמלית היא בצידו, עיי"ש. ומצאתי בשו"ת הלכות (סל"ט) שכתב לחלק דשאני התם בס"י שמי"ה שמדובר בחורים הנמצאים בכרמלית, שאמחר שהם מוקפים מחיצות אינם מצטרפים אא"כ הם מוקפים, ע"כ. ויצא לפי"ז שגם אם המקום פטור בצד הכרמלית, הרי הוא נחשב ככרמלית, ורק אם יש לו מחיצות אינו מתבטל, אך יש לציין שנראה מדברי החזו"א שחולק על הביה"ל, וסובר שבכל אופן הוא מתבטל לכרמלית ודינו ככרמלית, וכיעוין בחזו"א סימן ע"ג סק"ד וכן לקמיה שם סק"ו [וע"ע בחזו"א בס"י צ"ו סוף סק"ג בעיקר גווינו דלא כהביה"ל, עיי"ש. אך מש"כ לחלק אם יש לחור ד' אף שלא על ד, הוא חידוש]. אך י"לע לפי"ז ביזוין שהם כחורי רה"ר, ואף בחורים המוקפים כאשר אין שם מחיצה לאותם מחיצות של החורים.

283. ככל דוכתא דאין כרמלית למעלה מעשרה, וה"נ לא יהיה חמור יותר מכרמלית בעלמא, וז"פ, וכ"כ בשעה"צ (אות ע"ח) שבכה"ג אף לסברא ראשונה שבכרמ"א ג"כ אינה תופסת אלא עד עשרה, ושכ"כ בתו"ש, ע"כ. וכן בביה"ל להלן בסיומן שמי"ה ס"א ד"ה ברשויות כתב כן בפשיטות.

284. וכן העיר ברמ"א להלן (בסיומן שמי"ה בסופו) בפשיטות שמקום פטור שלצד הרחוב דינו כרשות שלפניו, כיון שכל רשויות שלנו הם כרמלית, ואמרינן מצא מין את מינו, ודבר זה מצוי מאד בזמנינו שבהרבה מקומות לדעת רבים הוי כרמלית, וממילא כל חפצים ועמודים למיניהם שאין להם שיעור דע"ד הרי הם כרמלית ולא מקום פטור [ונפ"מ שמי ששכח חפץ בכיס וכדו' ורוצה להניחו על מקום פטור, לא יועיל לו להניח על מקום פטור בכרמלית].

ואמנם בספר ישועות יעקב כאן (בסיומן שמי"ה) כתב לחדש שרה"ר בזמנינו שאין בה ס' ריבוא שלדעת רבים הוי כרמלית, מ"מ אם יהיה בה מקום פטור (כלומר עמוד שאין בו דע"ד) לא אמרינן בו מצא מין את מינו שיהא כרמלית, כיון שהרשות מצד עצמה היא רה"ר, ורק היה חסר לה בתנאי של ס' ריבוא, ול"ש לומר מצא מין את מינו "כיון שאין זה מינו", עיי"ש.

אולם בתפא"ש שם הערה ו' העיר ע"ז שבדרכי משה כאן כתב שלפי סברת האומרים שמצא מין את מינו ואין מקום פטור כרמלית, נמצא האדינא דכל הרשויות שלנו כרמלית אין לנו מקום פטור, עיי"ש, וע"ע בחזו"א (סימן ע"ד סק"י) שמבואר כן בפשטות. ויש להחמיר.

ועיין בפמ"ג במש"ז (אות י"א) שכתב להסתפק בכרמלית דרבנן (כלומר קרפף, מקום יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה), אי אמרינן מצא מין את מינו, ע"כ. וה"ד בכה"ח אות ק"א, והיינו דכפי שנתבאר כל כלל זה הוא בכרמלית שמדין תורה הוי מקום פטור, ולכן מצא מין את מינו, משא"כ כאן שמן התורה הוא רה"ר, וא"כ אין זה מינו כלל לא מן התורה ולא מדרבנן, וזה חידוש.

אמנם נראה שאף את"ל כדברי הפמ"ג, היינו משום שבאמת אינו כרמלית דא"ר, אולם בנידון הישועות יעקב הרי מאחר שאינו רה"ר אין זה רשות האסורה מה"ת אלא הוי כרמלית, והוא מקום פטור מן התורה, ואכן י"ל שימצא מין את מינו, ודו"ק.

285. כן נראה דפסק הרמ"א הנ"ל אינו אלא למאן דסבירא ליה שאין לנו רה"ר כיון שאין עוברים ס' ריבוא בכל יום, אבל לפי מה שהבאנו שם שהשו"ע סתם שכל מקום שיש בו ט"ז אמה הוי רה"ר, א"כ יש לנו רה"ר שלפ"ז אין המקום פטור בטל אליו, וכן העיר בכה"ח (בסיומן שמי"ה אות מ"ב) ע"ד הרמ"א שז"א לפי המבואר בשו"ע הנ"ל.

ואף אמנם שבזה איכא קולא דהמקום פטור מותר לטלטל ממנו לרשות אחרת, מ"מ הרי דעת השו"ע בסתמא להחמיר, ובפרט שעצם הדבר שאומרים מצא מין את מינו אינו מוסכם, דכמו שהבאנו לעיל הוא שנוי בפלוגתא רבתי, ואף השו"ע לא הכריע בזה, שהרי השמיט דין זה, כיעו"ש.

ובאמת שאף לבני אשכנז היה נראה להקל, דהא איכא בזה ספק ספיקא שמה יש לנו רה"ר בזה"ו (וכדעת רבים מגדולי הראשונים, וגם המשנ"ב כתב לחוש), ועוד דשמה כמ"ד שלא אמרינן מצא מין את מינו, אלא שהרמ"א הכריע לאסור אף בזה, אולם לבני אשכנז ספרד אליבא דהשו"ע נ"פ שיש להקל, - אלא שכיום גם לפי השו"ע מצוי ברחובות כרמלית, ע"י לעיל בהלכה כ"ג וכו"ז דינו רה"ר אם אינם מפולשים ברחובות שבתוך העיר וכדו'.

286. עיין במאירי שבת (ח), בשם קצת מפרשים כדעה ראשונה (והוא גופיה נחלק עליהם), וכ"כ בח"י הר"ן שם בשם רבינו יהונתן, ובספר תפא"י פנ"א הערה ט' ופנ"ג הערה י"ב הביא סמך לדבריהם מהירושלמי.

287. עיין בכל מה שהבאנו לעיל בסוף סעיף י"ד מדברי הפו"ר לענין כרמלית בכלים ואוכלים ובע"ח. ודון לנידו"ד, והזכרנו ד"ו גם לעיל בסעיף ו', עיין שם.

279. כ"ה בבי"ב כאן בסו"ס בשם המ"מ שכל דבר שבתוך רה"ר הוא רה"ר, הואיל ורה"ר מקיפו הרי הוא כמוהו וכו', וטעמו מאחר שרה"ר בוקעת עד לרקיע, ובסו"ה"ד כתב בה"ש שאין מקום לרשות אחרת, כיון שדרך לבנות ברה"ר עליות וכו', עיי"ש. וכ"פ הרמ"א בסו"ה"ס שבזה לכ"ע הוי כרה"ר. (ובכה"ח אות ק"י"ב אות ק"י"ח הביא ד' המ"מ שבכ"ב). וכן ברמ"א בסיומן שני"ה ס"ג. [וגם ברשות היחיד המשותף לרבים מעורב, אף שהוא כדן כרמלית, מ"מ מקום פטור שבו נידון כחורי רה"ר, ואסור כאותו מקום שנמצא בו].

280. נחלקו בזה הראשונים ושתי שיטות בדבר: א. יש אומרים שכיון שגם כרמלית היא מקום פטור מן התורה, א"כ כשהיה בה מקום פטור ה"ז בטל אליה, ומצא מין את מינו, ונעשה גם הוא כרמלית (כיסוד הדברים שאמרו בגמרא בעירובין ט.), וכיעוין בר"ן פ"א דשבת בשם יש מפרשים, וכן בהגה"מ פט"ו אות ד' (עיין בבי"ב להלן בסיומן שני"ה על סעיף ב' שהעתיק את דבריו בפשטות, וכן ביה"ל כאן), וכן הוא דעת האורחות חיים והכל בו, ויעוין ברמב"ם פ"ד ה"ו מה שהקשה עליו המ"מ, ובבי"ב כתב תירוץ שפיר לפום שיטה זו, וכ"כ גם בכס"מ שם, וכמו כן כתבו הבי"ב והב"ח לבאר כן דברי הטור כאן. ב. אולם דעת רש"י והמאירי בשבת (י), וכן המ"מ שם בשם הרשב"א (בעבוה"ק ש"ג) דהוי מקום פטור, וכ"כ רי"ו (ה"ד בביה"ל ד"ה ויש), ונזכרה פלוגתא זו בבי"ב כאן.

281. הנה כאמור דו"ו פלוגתא דקמאי, והרמ"א בס"ט הביא דעות אלו, ונראה שדעתו להחמיר דהוי כרמלית, וכדמוכח, א. מדבריו בס"ט שסתם כדעת האומרים דהוי כרמלית, ב. מדבריו בס"ט שכתב ד"ו בפשיטות דאין מקום פטור לכרמלית, הגם שצייין בהגה לסי"ט. ג. בדבריו בסו"ס שמי"ה כתב להדיא שאומרים מצא מין את מינו והוי כרמלית, עיי"ש [ומה שצייין שם כמשנ"ת בסיומן שס"ה, נראה דט"ס, וצ"ל בסיומן שמי"ה, ואף שבס"י שס"ה ס"ד מבואר ג"כ דין מצא מין את מינו, מ"מ הוא ענין אחר, וגם נקט "כמו שנתבאר", מכבר משמע]. ומאידך בסיומן שני"ה בהגה משמע דלא פסיקא ליה (וכמש"כ בביה"ל ד"ה ויש), אך כאן מוכח שנוטה לזה להלכה.

ובדעת השו"ע יש לעיין, שהרי השמיט האי דינא, והדבר צ"ב. וכבר ידוע שקשה לדון ע"פ השמטת השו"ע, דהנה החיד"א ביוסף אומ"ג (ס"י כ"ד) כתב שדבר השמיטה הוא תחת שלשה, או שהוא מציאות רחוקה, או שהוא פשוט, או שהוא כלול ונלמד מדין אחר בשו"ע, עיי"ש, וכאן לא שייך אף טעם מאותם טעמים, וכל כהאי הו"ל לאותו"י בשו"ט. אמנם אף שכללו של החיד"א מוסכם, הנה אין זה בהחלט, שיש עוד סיבות לזה, וכמו"כ בדוכתי טובא חזו"ן שהבי"ה השמיט לסיבת הקיצור, ובדואי שהוא ג"כ מסכים להלכה, וסמך על דבריו שבכ"י, וכיעוין בפתה"ד (סימן שלי"ט סק"ד סוף דף רס"ב) במש"פ פו', וכן כתבו הרבה פו' דקיבלנו הוראות מרן גם בב"י, ואין להאריך. ונמצאתי בנו"י בחזו"א שכתוב שקשה בדורינו לפסוק הלכה על פי המשטה, וזלת מי שפסל לו ד' ריבוא ובקי בהם, ומלבד כ"ז הנה אין לנו בירור מ"מ כמאן הלכתא דלא איתמר בהדיא, ועיין להלן בסמוך.

וראיתי בספר תפא"י פנ"ג הערה נ"ז שכתב דאפשר שהשו"ע סובר דהוי מקום פטור מהא דלא הוזכר דין זה בשו"ע, ע"כ, ור"ל דמדלא הוזכר ש"מ דכאלו לית דין וחידוש זה, ונשאר דינו ככל מקום פטור, אלא שלכאורה אשמתיתיה דברי הא"ר, ה"ד בכה"ח אות ק"ב, שכתב שכ"מ בבי"ב כסברת האוסרים, וכ"מ בשו"ע ובסו"ס שמי"ו, עיי"ש. אולם הנה באשר לדברי הבי"ב אין זו מוכרע כ"כ, אך משמע שנוטה לפרש כן את הרמב"ם טור, מ"מ אין זו ראייה ברורה שכן דעתו, וזאת ועוד שהרי השמיט זאת בשו"ט, ועיין בדיבור הקודם מש"כ בזה (וגם הזכרנו לעיל מהבי"ב בס"י שני"ה ס"ב שהביא דברי ההגה"מ הנ"ל בפשטות דמצא מין את מינו). ומה שכתב הא"ר ושכ"מ בשו"ע, נראה דכוונתו לרמ"א, ולא לדעת מרן המחבר שו"ע גופיה, וזה ידוע בפו" שיקראים גם להגה"ה שו"ע, ומש"כ מדלהלן סו"ס שמי"ו הם הם דברי הרמ"א שם שכתב כן דאמרינן מצא מין את מינו, וכנ"ל.

ולמעשה הנה הא"ר והפמ"ג כתבו שהעיקר כסברא ראשונה, וכ"כ במשנ"ב (סו"ה"ס) בשם האחרונים, אולם בביה"ל (ד"ה ויש) אחר שהביא שכן דעת המאירי ור"י להקל, כתב שבמקום דחק אפשר שיש להקל, ע"כ (והנה צורך דהוי מילתא דרבנן ולקולא). אולם ז"א מוכרח, דהא גם לאידך חזו"ן כמה מרבוותא קמאי שאוסרים, וכמו שהבאנו לעיל, ולכן אין ראוי להקל, וכ"כ בכה"ח אות ק"י"ב בשם הא"ר והפמ"ג, ושכ"פ הגר"ו וחי"א, וכ"כ עוד בכה"ח ס"י שני"ה אות ה', ועוד. וכן נראה עיקר.

282. כן מוכח כדברי הרמ"א בסו"ס שמי"ו שמקום פטור שהוא לצד הרחוב הוי כרמלית כרשות שלפניו, משום דמצא מין את מינו, עיי"ש. וכן מוכח מדברי הביה"ל דלעיל (בסיומן שמי"ה ס"א) ד"ה ברשויות, שגם כשהוא בצד

סימן שמ"ו דיני הטלטול ברשויות הקדמה

א. הקדמה דיני הרשויות האמורים לעיל, האופנים המותרים או האסורים בטלטול:

- [א. ישנם שני איסורים: א. טלטול מרשות אחת לרשות אחרת. ב. טלטול ארבע אמות ברשות הרבים או כרמלית²⁹⁸. ויבוארו להלן סימנים שמ"ו-שמ"ט.
 ב. ישנם כמה אופנים האסורים: א. "הוצאה" לרשות אחרת. ב. "הכנסה" מרשות אחרת לרשותו. ודין הוצאה והכנסה שוים הם. ג. "וריקה" לרשות אחרת. ד. "הושטה" לרשות אחרת²⁹⁹.
 ג. איסור טלטול ארבע אמות, מן התורה הוא רק ברשות הרבים, וחכמים אסרו גם בכרמלית, אבל ברשות היחיד מותר אפילו מאה אמה³⁰⁰. וכן במקום פטור מותר³⁰¹.
 ואיסור טלטול מרשות לרשות, מן התורה הוא רק מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, וחכמים אסרו מכרמלית לרשות היחיד או לרשות הרבים, וכן להיפך. אבל מקום פטור מותר להוציא ממנו אל כל הרשויות, וכן מהם לתוכו, ובלבד שלא יחליף, וכמו שיבואר לפנינו.
 ד. חיוב התורה על איסור הוצאה, הוא ככל המלאכות שהוא דווקא כשהוא כדרך הוצאה, ולא בשינוי³⁰². וכל כיוצא בזה³⁰³. ומלבד זאת אינו חייב מן התורה אלא אם כן עקר והניח³⁰⁴ במקום חשוב³⁰⁵. ויבואר להלן³⁰⁶.

הלכות הוצאה מרשות לרשות

- ב. אסור להוציא ולהכניס, או להושיט ולזרוק שום דבר מרשות אחת לשניה, והיינו מרשות הרבים ורשות היחיד וכרמלית³⁰⁷, אבל במקום פטור מותר.
 ג. המוציא חפץ או שום דבר מרשות הרבים לרשות היחיד או להיפך, אף על ידי שעבר בנתיים מעל מקום פטור, חייב, משום שה"מהלך לאו כעומד דמי", ומאחר ולא נח על מקום הפטור, הרי זה כמוציא מרשות לרשות ישירות. [וכל שכן אם זרק או הושיט מרשות לרשות, אף שעבר דרך מקום פטור. ולכן גם הזורק חפץ מביתו לרשות הרבים, אף שעבר החפץ מעל גובה עשרה ברשות הרבים חייב].
 ואם עמד במקום פטור, ורק אח"כ המשיך לרשות האחרת, ה"ז פטור, אבל אסור מדרבנן לעשות כן, שמא יוציא מרשות לרשות בלא עמידה בנתיים³⁰⁸.
 ד. אסור להוציא ולהעביר חפצים בין רשות הרבים לרשות היחיד דרך מקום פטור, ואם לא נח במקום פטור חייב, ואם נח במקום פטור הרי זה פטור אבל אסור. ויש בזה כמה אופנים:
 א. שהאדם עומד על מקום פטור, ונוטל חפץ מרשות אחת ומעביר לרשות אחרת, בין אם נוטל מן הקרקע של רשות אחת ונותן על הקרקע של רשות אחרת, ובין אם נוטל מאדם שברשות אחת ונותן לאדם שברשות האחרת³⁰⁹. [ובזה יש אומרים שרק אם הוא נח באמצע במקום פטור פטור, אבל אם לא נח חייב, ויש אומרים שאף אם לא נח פטור]³¹⁰.
 ב. שהאדם היה ברשות אחת, ונטל משם חפץ והלך דרך מקום פטור והניח ברשות האחרת, ובהוא נח במקום הפטור פטור, ואם לא נח חייב³¹¹.
 ג. וכן אם עמד ברשות אחת, ובעומדו על מקומו הושיט או זרק לרשות אחרת, אם נח במקום פטור פטור, ואם לא נח חייב³¹².
 ה. אסור להחליף בין הרשויות אפילו על ידי שני בני אדם, שאחד מניח מרשות היחיד על מקום פטור, והשני לוקחו ומניחו ברשות הרבים³¹³. ולכן, אסור ליטול חפץ ממקום פטור לרשות היחיד, כאשר בני רשות הרבים שמו שם³¹⁴, או להיפך³¹⁵. ועיין בהערה³¹⁶.
 ו. ברשויות דרבנן, יש מתירים להוציא ולהוציא ולהוציא ולהוציא, ומהלכה: לדעת השו"ע מותר מן הדין, ולדעת הרמ"א יש להחמיר. ולמעשה יש להקל אם הוא נח במקום הפטור³¹⁷.
 ז. אסור להוציא מרשות היחיד או מרשות הרבים למקום פטור אפילו דרך רשות דרבנן כמו כרמלית או חצר שאינה מעורבת, ואפילו אם לא הניח בנתיים, כמו שאסרו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית, או מרשות

ובסברא הוא נראה שפיר דכל כה"ג אין גזירה, והוי כמו מעשה אחר לגמרי. ומצאנו דוגמאות כאלה (ועיין בס"י שכו"מ מש"כ לדון ברוחץ איבר איבר בהיסח דעת). וכך יתפרשו דברי סה"ת דכל הקפידא במתכוון. ואח"כ מצאתי בשב"ח"ל (ח"י סי' ס"ו) שנסתפק בהניח במקום פטור ואחר מן רוצה להוציא לרה"ר, וכתב שאם לא חשב להחליף אלא רק להניח ואחר זמן רוצה לקחת, יש מקום לכאן ולכאן. וכתב לצדד קולא בזה ברשויות דרבנן, עיי"ש. והנה אם זה ברשויות דרבנן פשיטא דשרי, וכיעוין בהערה הבאה. וכאן אתינן לומר שאף בדאורייתא יש סברא גדולה לענין להתיר במחליף באופן כזה שנמלך והיסח דעת, שבזה אין הדבר מוגדר כמחליף אלא כשני מעשים נפרדים שאינם קשורים זל"ז, וע"ע בא"א מבוטשאטש, ודו"ק.

317. הנה נחלקו בזה בסוגיא דעירובין (פז). באגפיה ולהחליף, עיין שם ובפרש"י דמכרמלית לרה"ר רשויות דרבנן ומחליפין דרך מקום פטור וכו', ומבואר שם דאפילו בזה ועירי רוב דימי לדעת ר' יוחנן, ונחלקו בזה הראשונים: א. דעת הר"ף בעירובין (עז). וה"ד ברא"ש (שם ס"ח) שמותר להחליף בדרבנן, וכ"ד הרמב"ם (עיין בדבריו בפיהמ"ש שם ובתשו' סי' ק"ה), וכמש"כ המ"מ (פס"ו ה"כ), ושכן הורו גדולי המורים. וע"ע גם בריטב"א (שם) שכן סוברין מקצת מבטלי התוס', וכיון דהיא פלוגתא קיי"ל כרב דימי, ואע"ג דרב ושמואל ס"ל דבשל דבריהם עשו חיזוק, הא קיי"ל כדברי המיקל בעירוב, ועוד וכו', עיי"ש. וע"ע גם בר"ח ובפי' הר"י מלוניל בשבת (ק:). ב]. והרא"ש שם הביא דברי הראב"ד והר"ה הסוברים לאיסור, והסכים עימם, וכ"ד הרשב"א בעבוה"ק ש"ג והריטב"א שם, ושכן דעת רבותיו, וכן המאירי שם, וכ"פ הטור כאן, וב"י להלן (בסימן שניה ד"ה ומ"ש אבל) ביאר דמה"ט לא חילק שם הטור, כדכתב המרדכי (בסימן שע"ו) שאם הלכה כרב דימי מותר גם שם.

ולהלכה, הנה השו"ע כאן הביא בזה שיש אסורין ויש מתירים, ע"כ. וכפי הידוע דבכה"ג הלכה כ"י"א בתרא, וכ"כ החיד"א בברכ"י כאן (אות א') דכ"ה מסורת בידנו וכו', וכ"כ המאמ"ר כאן סק"ב. (וכ"כ באבן העזר סו"ס שמי"ט להקל, עיי"ש). וכ"מ בשו"ע (סי' שע"ב ס"ו) שכתב שאם היה מקום פטור מותר, ולא כתב להזהיר שלא יחליפו (כמו שכתב הרמ"א), וזה עמ"ש בב"י שם שזה רק להרשב"א, ולא להר"ף ורמב"ם, עיי"ש. וכדרכו בקודש ע"פ עמודי ההוראה כידוע (וכ"ה במאמ"ר שם סק"ו). אולם בהגה כאן ציין לדבריו להלן בסי' שע"ב ס"ו, ושם מבואר דעתו להחמיר וכמש"כ שלא יחליפו, עיי"ש. וכן דקדק שם המשנ"ב סקמ"ט, והמשנ"ב גופיה לא הכריע שם, אולם הנה אף הרמ"א גופיה בסימן שניה ס"ג סתם להתיר בזה, ורק במוסגר הוסיף לציין שיש אסורים (הגם ששם יש צד קולא נוספת בבכה"ס, מ"מ הנידון שם על עיקר הדין אם מותר להחליף ברשויות דרבנן). ובמשנ"ב שם הביא דברי הרב"ה אחרונים שכתבו שבכל אופן אין להתיר אלא בדנח (ודלא כדמשמע ברמ"א שם, וע"ע במג"א סי' שני"ג סק"א). ובנח ודאי יש להקל, עיין שם וביה"ל שם, וכן בביה"ל

בסימן שני"ג ס"א ד"ה ועירבו הביא דברי כל האחרונים שהתירו בזה, עיין שם, וכן בביה"ל בסימן שניה ס"א ד"ה איר הביא מדברי כמה אחרונים שביארו דברי השו"ע שם דהוא עפ"ד המתירים להחליף ברשויות דרבנן, עיי"ש (אמנם כשלעצמו י"ל דשאני התם דאיכא זיו להיכר). והכה"ח כאן (באות י"ז) הביא פלוגתא דקמאי הנ"ל, ודברי הברכ"י בדעת מרן השו"ע להיתר, ושוב הביא דברי הרמ"א ועוד הרבה אחרונים שנקטו כדעת האוסרים, והוסיף שאף לדעת מרן ז"ל אין זה פשוט להתיר אחר שהביא דעת האוסרים, וכל כה"ג יש לחוש לדעתם לכתחילה, ומסיק דמיהו בנח אפשר דיש להקל כיון שיש פלוגתא, וכמש"כ שם לעיל אות ט"ו, ע"כ. וכ"כ הכה"ח בסי' שניה אות ה' שאם נח מותר. וע"ע בביה"ל שם ד"ה וצריכים. ואכן באופן שנה בודאי דיש להקל בשופי, וכמבואר בדברי הפו", וכ"ה במשנ"ב וכמו שהבאנו לעיל. ואמנם ראיתי בשב"ח"ל ח"י סי' ס"ז שנתחבט בזה מאד, וחשש להקל אפילו ברשויות דרבנן, ואפילו כאשר לא נתכוון להוציא ושוב נמלך, ועיי"ש. ולעני"ד הוא תמוה, דכל כה"ג פשיטא דשרי, ועיין גם בערה הקודמת. וע"כ כתבנו דלמעשה יש להקל בזה כשנח, וגם ראיתי הלוים בשו"ת תפל"מ ח"א סי' ס' שהאריך בזה, וכן במג"א פכ"ז ע' ש"כ, ומסיק שאם נח מותר.

ובאופן הדבר שמותר להחליף ברשויות דרבנן, וכתבנו כגון מכרמלית

ובענין שיהיה עמידה מעט לפוש, דזה נחשב הנחה, אבל אם זה רק כדי לכתף (דהיינו לתקן משאו) אין זה נחשב הנחה, וכמבואר כ"ז בשבת (ה:). ועיין משנ"ב בסי' שמ"ט סק"ו ושע"ה צ שם אות י"ח (והזכרנו מזה בסי' רס"ו). וע"ע בחזו"א סימן ס"ב סק"ו בגוויי שהעבירו בפחות מג"ט סמוך לקרקע. וכבר נבארו כל הפרטים בזה בסימן שמ"ט.
 309. דשו"ע ס"א נקט דוגמא של נטל מאחד ונתן לשני, והוא ע"פ האמור במשנה ריש שבת, וה"ה בודאי כשנטל מן הקרקע. וכ"כ הרמב"ם פ"ד הט"ו, וכן כתבו בפשיטות המשנ"ב סק"ו, וכ"כ הגר"ח ה"ד בכה"ח אות י"ג [ומש"כ השו"ע "וכן" וכו', ביאר המשנ"ב דל"ד לענין חיוב, אלא לענין איסור, וכ"כ בכה"ח אות י"ב בשם העו"ש].

310. עיין במשנ"ב (סק"ו) שבעומד על המקום פטור א"צ הנחה, אלא מיד שהגיע כנגדו נעשה כמו שהניח שם מעט, עיי"ש. אולם איכא בזה פלוגתא, ויבואר דמהרש"א ע"ד התוס' בשבת (ח). כתב שאע"פ שלא נח דינא הכי, והגרע"א תמה עליו, דבלו נח ל"ח שעמד במקום פטור, ופירש בדברי התוס' שם דמייירי שהניח כן קצת כשהגיע נגד גופו, וכתב שכ"ה בראב"ד (פ"ב ה"ד), ובשעה"צ (אות ו') כתב שכן הוא לפרש"י והתוס' כמו שכתב המהרש"א לפי' תוס', והוסיף שיש אומרים שדווקא שנח שם מעט, אבל כשלא נח כלל חייב, ע"כ. ומ"מ במשנ"ב סתם כהפוטרים. (וע"ע בשעה"צ אות ז' בהאי פלוגתא). אבל הגר"ח (ס"ב) נקט שבלא נח חייב, ובנח קצת בידו אז הוא מדרבנן, וה"ד בכה"ח (סוף אות י"ב ובאות י"ג).

311. דבכה"ג שהולך לכו"ע אם לא נח פטור.
 312. משנ"ב סק"ח.

313. כה"ח (אות י"ד) בשם הגר"ח, וכן ראיתי בספר התרומה (סו"ס ר"ד) שאסור לקחת ממקום פטור איזה דבר שהניחו שם בני רה"ר וכו', עיי"ש. ולכא"ו כן משמע מהמג"א (ה"ד במשנ"ב סימן שמ"ז סק"ח לחד שיטה בראשונים) ביד חבירו למעלה מעשרה ד"פטור", כיון שמקום פטור הוא, עיי"ש. ומבואר שאע"פ לא קאמר מותר, אלא "פטור" אבל אסור, ועל כרחך משום דמחליף בין הרשויות, ומוכח שיש בזה איסור. אולם עיין להלן בסי' שמ"ז בסופו גבי נותן ליד חבירו שלמעלה מעשרה דהוי מקום פטור, ד"י"א שפטור, שנתבאר דמ"מ איסור איכא כיון שהוא ישירות מזה לזה, משא"כ כאן שהוא מונח על מקום פטור, ואינו ישירות מזה לזה דבכה"ג אפשר דקיל טפי, ומ"מ נראה שאין לחלק בזה.

והנה בחזו"א סימן ק"ד סק"ה נסתפק בזה, וכן היה מקום ללמוד מדברי הרמב"ם ועוד שלא נקטו איסור בשני ב"א, אולם י"א מוכרח כלל, ואדרבה הרי בספר התרומה כתב להדיא לאיסור, וכן אפשר ללמוד לדינא מדברי כמה ראשונים להדיא שאסור. והנה ראיתי בספר הלכות שב"ש ח"ג עמוד רצ"ז שהביא כמה דיוקים להיתר. וכן במשנ"ב סי' שע"ב סקמ"ט, ושכן כתב להדיא בח"א כלל נ"ג ס"א, וע"ע שם. ואחר העיון בכל המקורות לא ראיתי שום ראיה להתיר בזה, ואדרבה משמע טפי לאיסור. והמשנ"ב שהביא שם לא כתב להתיר בשני ב"א, ודילמא גם הוא בכלל האיסור, שהעיקר שלא יגרם מחמתו שהחפץ יבא מרשות לרשות. וכן מה שהביא מהח"א שכתב כן בהדיא, ז"א שם, ומש"כ הח"א שיעמוד הוא על מקום פטור ויקח חפץ מרה"י ויניחנו ברה"ר וכו', לא כתוב שזה לא ע"י אחר, ומש"כ בתחלה הוא ל"ד, ואי היה רוצה להשמיענו חידוש זה היה כותב אח"כ ויקח ויניחנו "הוא" וכו', וז"פ. סוף דבר אין מקום להקל בזה. [ועיין עוד דביבור היקודם שכ"ה קצת בדין נתנה ליד חבירו שלמעלה מעשרה, ודוחק לחלק מעצמינו בין אם נתן ישירות לחבירו לבין אם הניחו על מקום פטור, ורק אם קוף הניח על המקום פטור אז מותר ליטלו, וכמש"כ החזו"א שם, וה"ט דבזה הוא כאילו נפל מעלמא שלא ע"י אדם, אבל ע"י מעשה שני בני אדם יש לחוש לאיסור]. וע"ע בדברי הגר"ח בסימן שמ"ז ס"ז, עיין שם.

314. כ"ה בספר התרומה הנ"ל.
 315. דהיינו דהמכא להתם.

316. והנה מדברי ספר התרומה משמע לפו"ר שגם כשהיה הפסק זמן בין העברה של אלו לאלו ג"כ אסור, דאין זה במשמע שדווקא כשעושים כן בכונה כדי להחליף. ולולי דבריו היה אפ"ל שכל הקפידא כשעושים כן בכונה ובמעמד אחד (או עכ"פ כשלא היה היסח דעת) שבזה יש לחוש.

298. מקור איסור הוצאה בשבת נלמד בגמ' דשבת (דף צו:): מקרא דויצו משה ויעבירו קול במחנה וכו', ויכלא העם מהביא, הרי שהבאה לכל אחד מישראל מרשותו (שהיא רשות היחיד), לרשותו של משה (שהוא רה"ר, שהיו רבים מצויין שם), הרי הוא בכלל מלאכה ואסור, וכדפרש"י שם, וכן כתב הרמב"ם בה"ל שבת פ"י"ב ה"ח) עיין שם, וזכור באחרונים (רי"ס שמ"ה) במשנ"ב ובכה"ח (ומש"כ המשנ"ב רפ"ב, הוא ט"ס). ובעירובין (יז). ילפינן איסור הוצאה ממש"כ אל יצא איש ממקומו וכו', ובתוס' בשבת (ב). ד"ה פשט ביארו ל"ל תרי קראי, וע"ע שם.

ולמדו חז"ל (שבת שם) שכמו שאסור להוציא מרשות היחיד לרה"ר, כך אסור להכניס מרשות לרשות, דסברא הוא מה לי עיולי ומה לי אפוקי, עיי"ש. והרי זו סברא דאורייתא, ואיסור הכנסה הוא מדאו' כמו הוצאה, וכן כל מה שלמדו בסברא כדלקמיה (צז). לפי שאי אפשר לרה"ר וכדו', הוי דאו'. ומ"מ אמרו שם (צז): דהוצאה הוי אב והכנסה הוי תולדה, וע"ע בגמרא (בדף צז. רע"ב) ובתור"י שם.

ובגמ' בשבת (צז): אמרו דמעביר ד"א ברה"ר חייב, ובכל ד"א ברה"ר גמרא גמירי לה, ע"כ. וכן פסק הרמב"ם, עיין שם בהלכה ח'. וע"ע בהלכה ט"ו, עיי"ש. ועוד יעוין בזה בתוס' ורשב"א וברז"ה בשבת ב', ואכמ"ל. [ועיין במהרש"א ר"פ הזורק, וע"י בשו"מ (תליחאה ח"ג סי' ע"ט) בשם הר"ה שיש בזה סברא שד"א של אדם קונות לו והוי כרשותו, וא"כ המוציא מהם ה"ז כמוציא מרה"י, ועיין באבי עזרי קמא פ"י"א ה"ט מש"כ בזה, וע"י בשו"מ הנ"ל]. וע"ע בחזו"א (סי' ק"י"ב סק"י"א) שבאיסור ד"א יש בו דינים, חזא, העברת ד"א של החפץ שאסור מדאו', וכן ד"א של האדם שאפילו כשמונח בסוף ד' שלו אסור מדרבנן להוציאו חוץ מד', עיי"ש. וע"ע באפיקי ים ח"ב סי' ל"ז ובקה"י, ונתבאר במק"א].

299. בגמרא דשבת (צז): דין הוצאה מרשות לרשות, ילפינן מקרא, עיי"ש. (וכ"ה ברמב"ם בה"ל שבת פ"י"ב ה"ח). ובגמרא שם אמרו שזריקה היא תולדה דהוצאה (וכ"ה ברמב"ם פ"י"ב ה"י שזריקה והושטה היא תולדה של מוציא. וע"ע בתוס' שבת ב.). וע"ע בתוס' בריש שבת ועוד ראשונים. ועיין ברמב"ן שם מש"כ בזה. והרמב"ם פ"י"ב ה"ח. וע"ע בתפא"י פמ"ה דין אבות ותולדות בהוצאה, ואכמ"ל.

300. והיינו כשהוקף לדריה, דאל"ה ה"ז כקרפף שאסרוהו חז"ל כמו כרמלית. וע"ע לעיל בסימן שמ"ה בדין מחיצות הרחוקות הרבה, האם גם באופן זה נחשב רה"י.

301. רמב"ם פ"י"ד ה"א שאפילו מאה אמה, עיי"ש. וכן מוכח מדברי התוס' והרשב"א בשבת (קא). גבי ביצתא דמישן, ואמנם הר"ן שם בשם הרא"ה כתב לתרץ קושייתם, דאה"נ שאסור לטלטל ד"א במקום פטור, אולם כאמור דהראשונים הנ"ל לא ס"ל כן, וכן משמע מסתימת השו"ע כאן ס"ב שרק בכרמלית גזרו חכמים איסור טלטול ד"א, הא במקום פטור שרי, וכ"ה הגר"ח סי' ועוד.

302. עיין שבת (צב). וברמב"ם פ"י"ג ה"י"ג-י"ד.
 303. כגון שיהיה במתכוון, וצריכה לגופה. [ובכלל דיני כוונה המיוחדים לדיני הוצאה הוא מה שמצאנו בפ"ק דשבת (ה:), ובפי' הזורק בסופם (קב). עיין שם]. וכן שלא יהיה ע"י שניים שעשאוהו, וכהנה, עיין בדברינו בהלכות שבת בסו"ס ש"טו בכללי המלאכות, ובסוף הלכות שבת, ועוד. [עוד נתנו בגמרא שיעור למלאכת הוצאה בכל פרט לפי ענינו, אך קיי"ל שחצי שיעור אסור מן התורה, וכמו שביארנו בה"ל שבת סימן ש"כ ובכ"מ].

304. מבואר בגמרא בכ"מ ורמב"ם פ"י"ב ה"ט ה"י"א. ופי"ג ה"ח-ט"ו דיני עקירה והנחה, ויבואר עוד להלן סימן שמ"ו.

305. עיין פ"ק דשבת, וברמב"ם פ"י"ג ה"א-ג'. שהוא דווקא במקום שיש בו ארבעה על ארבעה, אך אמרו שם עוד שידו של אדם חשובה כדע"ד, וכן הוצאה בפיו חייב.

306. עיין בסימן שמ"ו ובסו"ס שמ"ט מהו נחשב הנחה. [וע"ע בפ' הזורק (קב). בכוונה להוצאה בתחילתו וסופו].

307. ברה"ר ורה"י הוא מדאו', וכרמלית מדרבנן, וכמשנ"ת, שמ"מ כולם אסורים.

308. כ"ז רמב"ם פ"י"ד הט"ו ובשו"ע ס"א ובמשנ"ב סק"ה וכה"ח אות ז' ו"א, ויבואר עוד להלן.

הרבים לרשות הרבים דרך כרמלית, וכן אסור מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד או דרך רשות הרבים³¹⁸. במה דברים אמורים שאם עבר דרך רשות הרבים או כרמלית אסור, היינו בזווק דרך למטה מעשרה, אבל דרך למעלה מעשרה שהוא מקום פטור מותר לכתחילה, וככל המבואר בסי' שני"ג. אמנם, חילוקים אלו הם רק בזווק, אבל המעביר אפילו למעלה מעשרה אסור, שמה יפוש ברשות הרבים³¹⁹.

ח'. אסור להוציא מרשות היחיד למקום פטור דרך רשות הרבים, וכן אסור להוציא מרשות הרבים למקום פטור דרך רשות היחיד. ואף אם יזהר שלא לעמוד בנתיים קודם מקום הפטור³²⁰, וגם אם הוא דרך כרמלית, אסור³²¹. ט'. המוציא חפץ על כתיפו לרשות הרבים, או שעבר עימו כך ארבע אמות ברשות הרבים, חייב, אפילו אם החפץ היה למעלה מעשרה³²². והוא הדין אם אחז בחפץ בידי והגביהו למעלה מעשרה, חייב³²³. ובכל זה חייב אפילו אם בשעת עקירת החפץ ובשעת הנחתו היה החפץ על גופו למעלה מעשרה³²⁴. [ודין המושיט ליד חברו למעלה מעשרה טפחים, יבואר להלן בסימן שמ"ז]³²⁵.

י'. הזווק מרשות היחיד לרשות הרבים שבאמצע, אע"פ שעבר דרך אור רה"ר, פטור³²⁶. ואפילו אם היה בתוך שלשה טפחים סמוך לארץ, פטור, כיון שלא נח, אבל אם נח אפילו על גבי משהו ושוב יצא לרשות היחיד, חייב³²⁷. והוא הדין לזווק מרשות הרבים לרשות היחיד³²⁸. ומכל מקום אסור מדרבנן בכל אופן שהוא.

והזווק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אור רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, יש אופנים שמוותר³²⁹. והוא הדין מרשות היחיד למקום פטור דרך רשות הרבים³³⁰.

וגם בכרמלית, אסור לזווק מרשות היחיד לרשות הרבים דרך כרמלית בתוך עשרה³³¹. וגם אסור מכרמלית לכרמלית דרך רה"ר³³².

י"א. מושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רה"ר שבאמצע, הדבר תלוי: א. אם שני רשויות היחיד בצד אחד בשורה לאורך רה"ר, חייב ואפילו למעלה מעשרה. ב. אם שני רשויות היחיד בשני צידי רשות הרבים, פטור³³³.

ודע, שגם אם הוא לאורך רשות הרבים, אינו חייב אלא אם כן הוא מושיט ע"י שני בני אדם מאחד לאחד, אבל אם הוא מושיט בעצמו פטור³³⁴.

י"ב. ובכרמלית העוברת בין שני רשויות היחיד, אפשר להקל להושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד אחרת, אפילו כשהם בצד אחד³³⁵. וכל שכן אם אין הכרמלית עוברת ביניהם, אלא רק נמשכת לפניהם³³⁶. וכן אם הוא זריקה וכיוצא ולא בהושטה, או אפילו בהושטה אבל לא על ידי שני בני אדם אלא בעצמו שמניח שם, מותר³³⁷.

להני רשויות, כ"ה בשו"ע הגר"ז, וה"ד בכה"ח סוף אות ט"ו, וכ"פ במשנ"ב כאן, וע"ע כה"ח שם מדברי הטור להחליף בין שני חצירות שלא עירבו. וכן בביה"ל להלן (בסימן שנה"א סוס"א) בשם הנהר שלום דכאשר החיסרון הוא מצד העירוב, לא מהני להפסיק באמצע מקום פטור, דלא עדיף משני רשויות סמוכות זל"ז, עיי"ש. אולם החזו"א (סימן ק"ג סק"ב) תמה ע"ז, שהרי בעירובין (פז): נאמר הדין שאסור להחליף לגבי כותל שבין שני חצירות ולא עירבו, ואע"פ מותר ברשויות דרבנן. נ"ב. ועיין להלן בסו"ס שני"ז שיש אופנים שמוותר דרך מקום פטור ברשויות דרבנן ע"י כוחו, ואפילו מתכוון, וע"ע שם.

318. כ"כ הגר"ז סימן שמ"ו ס"ד, עיי"ש [והוסיף שמכרמלית לכרמלית דרך מקום פטור מותר בתוך ד"א, ע"כ. והיינו שלא יצטרפו ד"א גם מב' הרשויות, דומיא דרה"ר, שהרי בכה"ג רשויות מצטרפות וחייב ברה"ר, וממילא יש לגזור בכרמלית]. וכן כתב עוד הגר"ז בסימן שמ"ו ס"ח וס"ט דבזה לכו"ע אסור. וכן מבואר בהלכה הבאה דהיינו הך.

יש לציין בזה לחידוש שכתב החזו"א (בסימן ק"ג סק"ב) שמרה"ל לרה"י דרך כרמלית הוי שבות דשבות, וכמ"ס בביה"ל (סו"ס שמ"ט), ויש מקום להקל לצורך מצוה, עיי"ש. ועיין בדברינו בסו"ס שמי"ט בענין פחות פחות מד"א בכרמלית לצורך מצוה.

319. הגר"ז בסימן שמ"ז שם. ומש"כ בסי' שני"ג, יעוין בדברינו שם.

320. כ"ה בב"י דאע"ג דקיי"ל מהלך לאו כעומד דמי, וא"כ הוי כמוציא מרה"י למקום פטור דשרי, מ"מ כיון שאם עמד ברה"ר חייב גזרינן שמה יעמוד, ע"כ. וכ"כ הט"ז סק"ב וא"ר ותו"ש ומאמר דלא כב"ח, והובאו דבריהם בכה"ח אות ח', וכ"כ במשנ"ב סוסק"ה.

ועיין בכה"ח שם בסו"ד שהביא מהתו"ש שכתב דמיה מש"כ הבי"ד דאם עמד ברה"ר חייב, לכא חובב בזה כיון שלא היתה עקירתו לשם כך, ע"כ. אולם כבר עמד בזה הפמ"ג (במש"ז סק"ב) ותיקן, א' דמ"מ היתה מחשבתו להוציא מרשות לרשות, ולא דמי למפנה חפצים מזוית לזוית המבואר בשבת (ה): שהכל הוא באותו רשות. ב'. דלפעמים כשאדם עיקר כוונתו לנוח מעט ברה"ר, ג'. דחייב ל"ד הוא, ואסור רק מדרבנן, ע"כ. והנה תירוצו הראשון קשה לענ"ד, דאף אמנם שהוא רשות אחרת, מ"מ הרי לא נתכוון למלאכת איסור, והתירוץ השני גם כן ק"ק דמי פסיקא מילתא, הרי תלוי בכל אחד לפי ענינו, והתירוץ השלישי פסיר י"ל כן דהו"ל לתא דמלאכת הוצאה, ומה"ש גזרינן עלה גזירה לגזירה, אך זה דוחק בפשט הלשון, ועיין בבני ציון ליכטמן מש"כ בזה, ואכמ"ל.

321. הנה לכא"ו יש להתיר, הן להבנת האחרונים הנ"ל בפשטות ד' הבי"ד חייב, ולכן גזרו, אבל בכרמלית דליכא חיובא שוב אין לגזור, וה"ו ככל גזירה לגזירה דלא גזרינן, והן לסבורים דאף בנידון הנ"ל אינו חייב אם יניח ברה"ר, מ"מ בנידו"ד בכרמלית לכא"ו אין למיגזר כולי האי, ובפרט שכרמלית שורשו דרבנן וקיל טפי.

322. שם שמצאנו במשנ"ב (סו"ס שמ"ט) שהביא מהגר"א דבר שאסרו ברה"ר משום שבות אסור גם בכרמלית, עיי"ש. אך מאידך הבאנו הרבה דברים שהתירו בכרמלית ולא ברה"ר, וכאשר יבואר להלן בסימן שמ"ו שמי"ז, וכן לעיל בהלכה שלפני הקודמת. וכן ביאר שם הגר"ז בסימן שמ"ו ס"ג. [וכן להלן בדין מושיט מרה"י לרה"י בדיוטא אחת דרך כרמלית, עיי"ש]. אלא שבנידו"ד גופיה החמיר הגר"ז בסעיף ד', וכן בסימן שמ"ו ס"ח. ויש לבאר, שהרי כמו"כ דרך רה"ר יש חשש דא"ו, ועיין להלן בהלכה י"ד מחלוקת ראשונים בכה"ג ברה"ר, וה"נ יש חשש בזה, וכ"ש שיש מחמירים גם במילי דרבנן, וע"ע בגר"ז שם.

323. שבת (צב). א"ר המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן משא בני קצת וכו', עיי"ש. וכ"כ ברמב"ם פ"ב הי"ב. וכ"כ בפיהמ"ש שם. והחידוש בזה הוא שאע"פ שכל למעלה מעשרה הוא מקום פטור (וכמשנ"ת בסי' שמ"ה), מ"מ בהוצאה חייב.

ומה שכתבנו דין זה בין לגבי המעביר ד"א ברה"ר ובין לגבי המוציא מרשות לרשות, הנה ד"ו לאו מילתא דפשיטא, שכן בריטב"א בעירובין (לג.) מייית בשם ר"י שדין זה הוא רק במעביר ולא במוציא, עיי"ש. אולם ברמב"ם ושאר מייירי אף במוציא מרשות לרשות, ו"ל משום דיסוד החיוב מפני שנקרא "עבודה", וכמ"ס הרמב"ם בפיהמ"ש. וע"ע במאירי ובתו"ט ושאר מפרשים.

ואכן בכ"מ מצאנו שדין זה בכל גווני, כההיא דדף צב. וכן בגמ' דשבת (סוף דף ח): שהמעביר דרך עליו חייב, ופרש"י אף שידו למעלה מעשרה דלא שלט ביה אור רה"ר והוי מקום פטור, עיי"ש. וכן במשנה בשבת (צו.) בכל האופנים. וכ"כ בפשיטות התוס' בשבת (ו.) ד"ה התם "שהמוציא מושיט ומעביר ד"א ברה"ר" דרך למעלה מעשרה חייב, כיון שתחתיו במקום שמהלך הוא מקום חיוב, ע"כ. וכה"ג בתוס' (קב. סוע"א), עיי"ש (ועי' חזו"א סי' ס"ג סק"א). אך י"ל מהרשב"א בשבת (ג.) דהביא בזה סתם שאין חייב, אך סיים שם שרבנו הרב כתב דאסור דומיא וכו', דחייב. 323. כ"ה ברש"י בשבת (הנ"ל) בהא דהמוציא משאוי למעלה מעשרה, דמייירי במעבירו בידו וכו' וגבוה עשרה וכו', ויעוין במ"מ על הרמב"ם (שם) דפשיט"ל שאף הרמב"ם מודה לזה שלא פליגי, עיי"ש. וע"ע

בפיהמ"ש הנ"ל הלימוד בזה. [אמנם השפ"א בשבת שם כתב שלפ"ר היה נראה לו שלא פליגי, ובדווקא הוא, עיי"ש. אמנם במאירי בשבת (שם) כתב שהדבר פשוט שיש ללמוד הוצאה ביד כהוצאת כתף לחייב למעלה מעשרה, ודו"ק. וע"ע גם בריטב"א בעירובין (לג.) דמבואר כן דידו וגופו כחדא ניהו מעצם הדבר שרגליו בארץ וכו'.

324. כ"מ בריטב"א שם. וכ"מ בתוס' בשבת (קב.) ועוד, כמובא בספר תפא"י ע"י של"ט. ופרט זה הוא דלא כהתוס' בעירובין שם שהביא התפא"י בע' שמ"א, עיי"ש. וצ"ב שלא ציין וקשר בין הדברים.

325. שם יבואר שבפרט זה נחלקו הראשונים.

326. משנה בשבת ר"פ הזווק (צו.) וכרבנן. והו"ו בין בדיוטא אחת ובין בשתי דיוטות, ובשונה ממושיט דלהלן בהלכה הבאה.

327. עיין בכ"ז ברמב"ם פ"ג הט"ו, ובעיקר הדין כן מבואר ברש"י ותוס' ורשב"א ומאירי ועוד בשבת (צו. ק.), עיי"ש. [וע"ע ברמב"ם שם הלכה ו' ובמ"מ שם]. אמנם יש חולקים שחייב אם אהא בתוך שלשה, וכמו שהביא המ"מ שם בשם הר"ח והרמב"ן, עיי"ש. [וע"ע במאירי בעירובין (צט): בשם גדולי הדור, ועוד לקמיה בפשיטות, דכל שהוא למעלה משלשה טפחים קלוטה אינה כמי שהונחה, ע"כ. ובסו"ד כתב ויש להתיר לדעתינו אף בפחות משלשה, שהרי פסקנו למעלה כרבא וכו', אלא שיש פוסקים בה אחרת]. ומ"מ מדרבנן אסור בכל אופן. [ודין זה נזכר במשנ"ב סו"ס שמ"ו, ובכה"ח שם וכן כאן בסימן שמ"ו אות י"].

ועיין בשו"ע (סו"ס שני"ב) שהתיר באוגדו בידו והגיע עד קרוב לרה"ר, כל שלא נח ממש על הרה"ר. והביא המשנ"ב שהגר"א חולק ואוסר כאשר הגיע תוך שלשה טפחים הסמוכים לארץ. ובביה"ל שם ביאר שהגר"א נקט כדעת הר"ח והרמב"ן הנ"ל. [ואדרבה זה חמור מהתם, שרוצה לאסור אפילו באוגדו בידו]. אבל השו"ע ס"ל כדעת הר"י הרא"ש והרמב"ם וכו'. וע"ע בכה"ח שם שנוקט ג"כ בהשו"ע. וע"ע בדברינו שם. ובנידון זה יש נפ"מ למעשה, דלפי השו"ע מותר לגלול אפילו בקרוב לקרקע תוך ג"ט (ולפי דברינו שם בסוה"ס יש מקום להתיר ממילא גם לשלשל), דלא כהגר"א, וכן נקטו שם הפו". ומ"מ אינו חייב כיון שלא היתה הנחה.

328. שם ושם, דהיינו הך. אך יש להזהר בדבר נוסף, שאם עבר ב' אמות ברה"ר זו וב' אמות ברה"ר האחרת, הרי הם מצטרפים וחייב, וכמש"ש.

329. עיין בשו"ע להלן (סימן שני"ג ס"א) שיש אופנים שמוותר לזווק מבית לבית שבשני צידי רה"ר. והיינו אם הם של אדם אחד או שעירבו, והבתים באותו גובה. ואם אינם באותו גובה, מותר רק אם הם כלים שאם יפלו ישברו.

330. פשוט, שכל האופנים שבסי' שני"ג שייכים בזה ג"כ. (ועיין לעיל ה"ו-ח'). אולם ממקום פטור לרשות אחרת דרך רשות שבנתיים, נראה לכאורה דאין חשש, כיון שמ"מ ממנו הוא מקום פטור.

331. הגר"ז סי' שמ"ו ס"ט. ועיין להלן דין מושיט בכרמלית שנחלקו הפו"י אי שרי, וכתבנו דלינא להקל. ולכא"ו גם כאן שרי ובקל וחומר. אולם ז"א, דהתם מייירי למעלה מעשרה, ובה נחלקו הפו", אבל כאן המדובר למטה מעשרה (עיין בגר"ז שם ס"ח), דלמעלה מעשרה גם ברה"ר פטור, וע"ע לעיל בהלכה ז'.

ואחרי כל זה יש לבאר שכן נראה הדין בהכרח גם לדעת המשנ"ב, ובביה"ל (סימן שני"ג ד"ה בכל גווני) כתב שלזווק מרה"י לרה"י דרך כרמלית בתוך עשרה הרי הוא תלוי במח' השו"ע והאחרונים שבסו"ס שמ"ט, עיי"ש. ומעתה לפי מה שנתבאר שם לאיסור כדעת השו"ע, ה"ה כאן, איברא שיש לחלק בעיקר הדוגמאות, ואכמ"ל.

יש להוסיף עוד שאף בתוך עשרה כשזווק מרה"י לרה"י, י"ל שכל האיסור הוא ברה"י של שני בני אדם ולא עירבו, אבל אם עירבו או שהוא של אדם אחד אה"נ דשרי, וה"ו כדרך שנחלקו הפו"י במשנ"ב סי' שניה סק"ז, עיי"ש. והיינו שנחלקו אי גזרינן כה"ג בכרמלית. ואפשר דדמי למח' שהזכיר הביה"ל הנ"ל בדיבור הקודם. (אך בסו"ס שמ"ט החמיר בתוקף, ואפשר שהוא בצירוף הט"ז שפחות פחות מד"א חמור טפי). אולם בגר"ז מבואר שהאיסור אטו רה"ר בכל אופן.

332. הגר"ז שם בסו"ד, וז"פ טפי.

333. כ"ז בגמ' (צו.) כפי עבודת הלויים. ולכן אפילו מעשרה חייב (בשונה מזווק), עיי"ש. ועיין בתוס' שבת ד. ד"ה אבל לענין מושיט מתחת לעשרה טפחים. וכ"כ ברמב"ם פ"ג הי"ח-י"ט. [ודין זה נזכר במשנ"ב סו"ס שמ"ו וכה"ח שם, וכן כאן בסי' שמ"ו אות ט', עיי"ש. וע"ע בכה"ח בסימן שני"ד אות י' מדברי האחרונים, וכן בדברי הביה"ל שם ד"ה א"כ. וע"ע בבני ציון ליכטמן שם ועוד באחרונים].

ועיין בתוס' בשבת (ד.) ד"ה ומאי, שכתבו שאף בדיוטא אחת אינו חייב א"כ רה"ר נמשכת בין החצירות, אבל אם אינה נמשכת ביניהם רק עוברת לפני החצירות פטור, וכן מדוקדק גם ברש"י בהזווק (צו.) ד"ה והמושיט שקצת ארוך רה"ר מן פסיק שביניהם. וכן דקדקו באבן העזר סי' שמו, והגר"ז שם ס"ב, ו"ן כתב בפשיטות המשנ"ב להלן (סימן שמ"ח סק"ד) שאם הוא בדיוטא אחת, וגם רה"ר נמשכת בין החצירות, הוי איסור דאו". וע"ע גם בחזו"א סימן ס"ב סק"ט אות ב', וע"ע שם.

334. כ"כ התוס' (ג.) ע"פ הירושלמי (פ"ו ה"ז), עיי"ש. וכ"כ עוד התוס'

לקמיה (ה.) ד"ה אמאי. וכן מבואר גם ברשב"א ותוס' רא"ש וריטב"א ושאר בעירובין (לג.). ואמנם הרמב"ם סתם בזה, וכן העיר החזו"א (סימן ס"ב סוסק"ט) שהרמב"ם השמיט תנאי זה (וכתב שתלמודא דילן שלא הזכיר זה חולק על הירושלמי, וע"ע שם). אך אפשר דזהו בכלל מושיט, וע"ע ברין בשבת (עד.), ויל"ב. ומ"מ בביה"ל סימן שני"ד ד"ה א"כ הביא דין זה, וכן ראיתי בכה"ח כאן בסימן שמ"ה אות ט' בשם הפמ"ג. ומבואר בתוס' שם שהמושיט הניח ביד האדם דווקא (והביאם החזו"א שם), ובהו הוי עקירה והנחה וחייב.

כמה הערות בדין מושיט בדיוטא אחת: הנה נתעוררתי בכמה פסקות לפו"ר, באופן שמעבירים חפץ מחלון לחלון, האם דינו כמו מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר שחייב, ובהקדם נראה שצריך שיהיה ממש דומיא דלויים בשביל שיהיה חייב מדין מושיט, והיינו: א. שיהיה על ולא באותה רשות, ואף שעגלות אלו אינם שייכים לאף אדם, מ"מ כיון שרה"ר ביניהם, הרי שכל אחת היא רה"י לעצמה. ג. שיהיה רה"ר עוברת ביניהם, וכמו שכתבנו בהערה לעיל ע"פ התוס' בשבת ד. ועוד. אבל אם רק נמשכת לפניהם אינו בכלל, ועל כל פנים אינו חייב.

וכעת נזכיר הדינים שיש לדון בהם:

א. הוא עצמו הוציא חפץ בידו לרה"ר ומחזירו, אינו נחשב מושיט אפילו אם יחזיר על ידי ידו השניה, הן מפני שזה באדם אחד, והן מפני שזה באותו חדר, וכל שכן כשזה באותו חלון.

ב. וגם על ידי שני בני אדם, שאחד הוציא ידו לחוץ וחפץ בידו ונתן לחבירו, והחזירו דרך אותו חלון, פטור. (ואדרבה עיין בגר"ז סימן שמ"ו ס"ז, ובדברינו בהקדמה לסימן ש"ב דעות בגדר הדבר).

ג. אם הוציא את ידו דרך חלון אחד באותו חדר, והושיטו לידו השניה [הוצאת מחלון אחר, ג"כ פטור, ואף אם יהיה היכי תמצאי כוז שיהיה הפסק ארבעה טפחים בין החלונות וכו'], כיון שהוא באדם אחד, וגם בחדר אחד (כגון שהוא אדם ארוך, או שהחפץ ארוך ומעוגל וכיוצא), כיון שהוא באדם אחד, וגם בחדר אחד.

ואם היה הפסק של רה"ר העוברת בין החלונות (כהיכי תמצאי הנוכרים לעיל, יש לדון אם חייב כמו בשני גזוטרטאות שבדיוטא אחת, דהתם בפשטות כל גזוטרטא כרשות נפרדת, אלא שברש"י בשבת (צו.) איתא שהיה כן על פני "הבית", ומשמע אפילו בבית אחד. אך יש לדחות דמייירי בבנין אחד, ולעולם צריך שיהיה בשני רשויות, דומיא דעגלות וכו"ל. וצ"ע. ועכ"פ באדם אחד פטור.

ד. וגם אם יהיה על ידי שני בני אדם, ומחלון לחלון, ג"כ פטור, כיון שזה באותו חדר. אמנם אם היה הפסק של רה"ר עוברת ביניהם אפשר שחייב, וכנ"ל בסמוך.

ה. אם הושיט מחלון שבחדר אחד לחלון שבחדר אחר, אבל כולו בבעלות של אדם אחד, יש להסתפק לפי הצד הנזכר לעיל אי בעינן רה"י נפרדות או לא, האם כאן זה נחשב מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר, שהרי כל חדר הוא רה"י בפני עצמה. ואף שזה בבעלות אחת, הרי גם העגלות לא היו בבעלות אלה שנסעו בהם. וגם מרה"י בבעלות אחרת לרה"י שבבעלות אחרת הרי מן התורה הם סוג רשות אחת, ורק בגלל שעוברת רה"ר בנתיים הוי הוצאה, וה"ו י"ל כן. ונמצא שלפי ב' הצדדים יהיה חייב. ויש לציין שעצם הוצאת היד עם חפץ לרה"ר, אף שאין בזה איסור הוצאה כדן מושיט וכו', מ"מ לכא"ו יש לאסור שמה יפול וכו', וככל המבואר בסימן שמ"ח (עיין בביה"ל שם). אולם ז"א, דכבר הערנו שם בבירורי הלכה שרק במחזיק יד באייר מצאנו לאסור, אבל בזווק ממקום למקום לא מצאנו איסור, אלא אדרבה חזינו שמוותר לזווק מבית לבית בסימן שני"ג, וכן מבואר וחוליתו בסימן שני"ד [ורק אם אין עירוב אסור].

335. במג"א להלן (סימן שניה סק"א) כתב שאף שברה"ר אסור בדיוטא אחת, מ"מ בכרמלית שרי, ושוב ציין לשה"ג (בפ' הזווק) שמבואר ממנו שגם בכרמלית אסור. וכתב המג"א ומשמע שאם של שני בני אדם ולא עירבו, תליא בפלוגתא שכתב בסימן שמ"ו (סוס"א) בענין החלפה ברשויות דרבנן, ע"כ. ויש בזה ב' נידונים:

נידון א. האם אסור מרה"י לרה"י בדיוטא אחת דרך כרמלית שביניהם, שדעת השה"ג שאסור, והיינו דלא מסתבר שדבר שברה"ר חייב בכרמלית מותר, והמג"א סובר שמוותר, ובמחאה"ש כתב ראה למג"א מהתוס' בשבת (ד.) בתירוץ בתרא, עיי"ש. ולדינא, הנה המשנ"ב להלן (בסימן שנה"א סק"ט) ובשעה"צ (אות י"ז) הביא דברי הא"ר שהשיג על המג"א, אולם בכה"ח שם (אות כ"ח) כתב שהתו"ש הסכים לדברי המג"א, וכן המחאה"ש הביא ראיה לדבריו, וכן פסק החי"י אדם.

נידון ב'. האם דין המג"א התם תלוי במחלוקת הפו"י חלפה ברשויות דרבנן, דהמג"א תלה זה בזה, ולפי מה שכתבנו שם יוצא אפוא שמוותר מן הדין. אמנם בביה"ל (ד"ה וצריכים) כתב שאין לסמוך ע"י למעשה, וע"ע שם. אולם עיין חזו"א סי' ק"ג סק"ב, ואכמ"ל. ולדינא נראה כדברי רוב הפו"י שמתירים בכרמלית דרבנן.

336. שבזה אף ברה"ר אינו חייב, ופשוט שלכו"ע מותר.

337. כנ"ל בהערה הקודמת, וכבר נתבאר ד"ו בסימן שמ"ו.

י"ג. ומן האמור יש ללמוד אודות מרפסות הבולטות שעל הרחוב, והרחוב עובר לפנייהם וגם נמשך קצת ביניהם: שאם הרחוב הוא רשות הרבים, אסור להעביר חפצים או משחקים ממרפסת למרפסת. ואם הושיט יש בזה איסור תורה, ובזריקה אסור מדרבנן. אבל אם הרחוב הוא כרמלית, אפשר להקל³³⁸.
ואם המרפסות אינם בולטות אלא מחוברות זו לזו, ורק קיר מפריד ביניהם, אסור להוציא מבית לבית מדרבנן³³⁹.
י"ד. המעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, ולא נח בנתיים, יש אומרים שחייב³⁴⁰, ויש אומרים שפטור אבל אסור מדרבנן³⁴¹. וכן הלכה³⁴².
ט"ו. בשביל להתחייב בהוצאה מרשות לרשות, ישנם כמה תנאים וכמו שיבואר בסימן שמי"ז, ובעיקר שתהיה עקירה מרשות אחת. ויש יבואר דיני עקירה והנחה. וכן יבואר בסימן שמי"ט בהקדמה לסעיף ג'.

מכרמלית לכרמלית

ט"ז. מותר להוציא ולהכניס מכרמלית אחת לכרמלית אחרת, ואין בזה איסור כמו הוצאה מרשות לרשות³⁴³, ובלבד שלא יעביר בסך הכל ארבע אמות³⁴⁴.
וגם מקום שמן התורה הוא רשות היחיד, ורק מדרבנן הוא כרמלית (כרמלית דרבנן), מותר להוציא ולהכניס ממנו לכרמלית שהיא מן התורה כרמלית (כרמלית דאורייתא)³⁴⁵. ויש שני דוגמאות לכרמלית דרבנן: א. קרפף, והוא מקום שמוקף מחיצות כדין, אלא שלא הוקף לשם דירה, ואם הוא בגודל של בית סאתיים (דהיינו יותר משבעים אמה מרובעים), עשאוהו חז"ל ככרמלית³⁴⁶.
ב. מקום שיש לו שלש מחיצות, וברוח רביעית הוא פרוץ, אף שמן התורה הוא רשות היחיד, עשאוהו חז"ל ככרמלית³⁴⁷.

טלטול מפתח וחפצים מהבית לפתח הבית וכדומה

י"ז. הקדמה: קצת נדון בקצת פרטים אודות הנועלים את ביתם בשבת, ורוצים להטמין את המפתח ליד הדלת למעלה או למטה, מתחת לשטיח או בארון חשמל וכדומה, באיזה אופנים מותר בכדי שאין בזה איסור הוצאה מרשות לרשות. אסור להוציא מפתח מהבית לרחוב, בין אם הרחוב רשות הרבים ובין אם הרחוב כרמלית, וכן מהם לתוכו אסור. ויש להזהר בזה באותם מקומות שיוצאים מן הבית מיד לרחוב, שלא להוציא את המפתח מפתח הבית אפילו משהו מועט³⁴⁸.

אבל אם לפני הבית הוא מקום מגודר במחיצות כדין, והרי הוא כדין רשות היחיד, מותר להכניס ממנו לבית, וכן להוציא מהבית לתוכו³⁴⁹. ולהלן יבוארו עוד אופנים. וכן מותר להוציא מפרס או גינה שאינם מוקפים לדירה ודינם ככרמלית, אל הרחוב שהוא כדין כרמלית ולא רשות הרבים. וכן להכניס מהרחוב לתוכם מותר³⁵⁰.

י"ח. אסקופה, כלומר "מפתח" שיש לפני הדלת, אם גובהו עשרה טפחים והוא רחב ארבעה על ארבעה טפחים, הרי הוא כרשות היחיד, ומותר לטלטל מן הבית למפתח, וכן מן המפתח לבית³⁵¹.
אבל אם אין גובהו עשרה טפחים, הרי הוא כרמלית, ואסור לטלטל ממנו לבית ומן הבית אליו. ואם אין לו רוחב ארבעה טפחים, הרי הוא מקום פטור, ומותר לטלטל ממנו לכל מקום, וכן מותר מן הבית לתוכו, או מן הרחוב לתוכו³⁵², ובתנאי שאותו מקום גבוה שלשה טפחים למעלה³⁵³, ובתנאי נוסף שאותו מקום אינו עומד בסמוך לכרמלית, שאז גם הוא נידון ככרמלית, ואסור ממנו לבית שהוא רשות היחיד³⁵⁴. ועיין בהערה³⁵⁵.
י"ט. אם לפני פתח הבית ישנם שני מחיצות בשני הצדדים הרחבים ארבעה טפחים כל אחד, וגם יש מעליהם משקוף הרחב ארבעה טפחים, הרי הוא נחשב רשות היחיד, ומן הדין היה מותר לטלטל ממנו לבית, ומהבית אליו. ואפילו אם יש מחיצה אחת ופתח, יש מתירים³⁵⁶.

אך למעשה אין להקל בזה מפני החשש שמא יטעו ולא יהיה במשקוף כשיעור, ולכן אסור לטלטל מהבית לתוכו, וגם ממנו לבית אסור³⁵⁷. וכן אסור לטלטל ממנו לרשות הרבים, ולא מרשות הרבים לתוכו³⁵⁸. ורק בשטח

349. שזה טלטול מרה"י לרה"י, ומותר (והיינו כשהוא מגודר כדין בד' מחיצות בכל דיני מחיצות שיבוארו להלן), ואין גזורים שמא לא יהיה מקום המחיצות מגודר כדין. [ועי' במשנ"ב וכה"ח להלן בסימן ש"ג שהזכירו עוד מדינים אלו של טלטול המפתח].

350. שזה טלטול מכרמלית לכרמלית. (ומבואר ד"ו ברמ"א סימן שמי"ו ס"ג ובמשנ"ב שם). והנה ברמ"א ומשנ"ב נזכרו דין טלטול לגינה מאיסקופה וכו', אך פרטים אלו אינם מצויים, ולהלן פירטנו את הדברים לפי המצוי בפתחי הבתים, והכללים שיום בכל מקום. [ודין פרס וגינה שאינם מוקפים לדירה, מבוארים בסימן שני"ח].

נ"ב. עיין בכה"ח אות נ"א בשם הרמ"ע מפאנו, עיי"ש. ואם מיירי בהוצאה ואפילו לכרמלית, קשה אמאי אין למחות.

351. הנה ברמ"א ואחרונים הביאו כע"ז דין אסקופה גבוה וכו', ודין אסקופה שיש לה מחיצות מדין פי תקרה יו"ס, ואח"כ כתב הרמ"א דמיהו אסור להכניס מאסקופה לרה"י או אפכא, דחיישינן שמא וכו' עיי"ש, ומקורו מההגמ"ר וכמובא בבי"י, אולם ברמ"א וכל הפו' כאן מבואר שכל הקפידא הוא כשאנו באים לדון מצד המחיצות של פי תקרה יו"ס, שבוהו אנו חוששים שמא לא יהיה כדין, ויבוא לידי איסור, אבל כאשר אנו דנים לפי גובה ורוחב נראה שבוהו לא חששו. ואף שלכאור' הגוירה שיהיה שיהיה שיש שיעור כדין, מי"מ י"ל שלא חששו אלא במשקוף שאינו נראה כ"כ, ועכ"פ לא באו לבטל בזה את כל דיני הרשויות שנתבאר בסימן שמי"ה. [ומה גם דכשיש לו שיעור של עשרה וארבעה, ה"ו כמחיצות גמורות של גוד אסקי וכדברי רש"י שהביאו הפו', וכל כה"ג הוי רה"י גמור שמותר לתחילה, וכמו שכתבנו להלן בסוף הלכה הבאה, עיי"ש, אך אי"צ לזה, ודו"ק].

ומה שכתב המשנ"ב (סקכ"ו) שאסור להוציא מאסקופה לרה"ר אפילו אם אינו רחב ארבעה טפחים (דהוי מקום פטור), דשמא יזדמן שיהיה המשקוף ארבעה וכו', עיי"ש. י"ל דהיינו דווקא כשיש משקוף ומחיצות, שבוהו יש לטעות, אבל אם מצד גובהו ורוחבו בלא משקוף ומחיצות אין חשש, דהיינו הך ככל המבואר בסימן זה ובכל דוכתא שמוותר לטלטל ממקום פטור לרשויות אחרות, ולא חיישינן שמא יטעה בשיעורים, ואתי לאפוקי מרה"י לרה"ר וכדומה, ולפו"ר לא ראתי מי שהעיר בזה.

352. ככל דיני הרשויות שנתבאר בסי' שמי"ה, ועיין בסוף ההערה הקודמת. 353. שבאופן שהוא בפחות מג' טפחים, הרי הוא בטל לרשות שלפניו, אם רה"ר או כרמלית, וכמש"כ הרמ"א ומשנ"ב סקכ"ו.

354. שבכה"ג כבר נתבאר לעיל בסו"ס שמי"ה דמקום פטור שבכרמלית אמרינן מצא מין את מינו ונעשה כמותו כרמלית (ועי' שם אם הדין רק כשהוא מוקף בכרמלית, או גם בסמוך לו כמו בנידו"ד). ונזכר ברמ"א כאן. 355. יש לבאר דכו"ז רק במקום שאכן הוא כרמלית, אולם ברחובות שלנו יש בהם הרבה שרחבים ט"ו אמה, ויש גם שהם נמצאים על כבישים ראשיים העשויים למעבר ס' ריבוא, ומהבתים יוצאים אל הרחוב ישירות, וכמו שמצוי בירושלים ות"א ועוד, והרי הם רשות הרבים גמורה, ובזה אם יש מפתח שאינו רחב ארבעה, הרי הוא מקום פטור, ומותר מהבית אליו וממנו לבית.

והנה הרמ"א כתב שמאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית, יש לאסור משום מצא מין את מינו. אולם כבר כתבנו לעיל בסו"ס שמי"ה שז"א מוסכם כלל (וכן העיר בכה"ח כאן אות מ"ב שזה אינו כדעת מרן השו"ע, עיי"ש), וממילא הוי מקום פטור. ואפילו את"ל דמ"מ הוי ספק שמא הוא כרמלית וניזיל לחומרא, אולם מלבד שהוא מילתא דרבנן, עוד בה שיש כאן ספק נוסף שמא כמ"ד שלא אומרים מצא מין את מינו וכו'. והוי ס"ס לקולא דרבנן. ויש להקל עכ"פ לדין, ודו"ק.

356. עיין ברמ"א שבו' מחיצות ועליהם משקוף ארבעה הוי רה"י, והיינו משום דככה"ג אמרינן פי תקרה יורד וסותם (וכדלהלן סי' שס"א), ובביה"ל (ד"ה שתי) דן בכמה מחיצות ובאיזה אופנים אמרינן פי תקרה, וסיים בדברי הגמ"ר והתו"ש שאפילו במחיצה אחת סגי, עיי"ש, ובכה"ח אות ל"ג. ויבואר בעז"ה בסי' שס"א דיני פי תקרה.

357. כ"כ הרמ"א סי' שמי"ו בשם ההגהמ"ר, עיי"ש. וגוירה זו משמע שהוא לאו דווקא אטו רשות דאו', אלא הוא גם אטו כרמלית (וכן משמע מדברי הרמ"א לפי פירוש המשנ"ב סקכ"ז, דקאי בכל גוונא, עיי"ש שם). וכבר מצאנו הרבה שגזרו גזירה בכרמלית, ול"א דהוי גזירה לגוירה. 358. משנ"ב סקכ"ו מהמרדכי שם (ובכה"ח אות מ' הביא כן בשם מאמ"ר, ואולי ט"ס).

ות"א, ולכן אף אם לא יעמוד בנתיים אין ראוי להקל, מאחר שעיקר הדין שגם בדרבנן אסור ספיה.

343. ש"ע סימן שמי"ו ס"ב, וים ובקעה תרי גווני כרמלית נינהו, ומותר לטלטל מזו לזו, ע"כ. ומקור הדין במרדכי (רפ"א דשבת סי' רי"ט) שיש לזה מקור מגמרא דעירובין, היינו מ"ש בעירובין (סו:): סלע שבים וכו', דמכרמלית לכרמלית פשיטא דשרי, כיעוי"ש ומובא בבי"י בסמוך על סעיף ג', ואמנם בשכנה"ל כתב שבירושלמי מבואר דאסור להעביר מכרמלית לכרמלית, וה"ד בכה"ח (אות כ"ג), וכתב ע"ז הכה"ח שדעת הפו' אינו כן אלא כהשר"ע, וכמבואר.

ונכלל בזה כל סוגי הכרמלית שנתבאר לעיל בסימן שמי"ה סי"ד ובסי"ח, עיין שם.

344. ש"ע שם. ודיינו דעבדינן להו לכל הכרמלית כחדא, ופשוט. וכה"ג מצאנו ברמב"ם פי"ג הי"ז במעביר מרה"ר אחת לרה"ר אחרת שחייב, שרשויות מצטרפות, עיי"ש, וכרמלית היא כרה"ר.

345. כמבואר בעירובין (סו:): גבי סלע שבים, עיי"ש ובפרש"י. והובא בבי"י וש"ע ס"ג, ומבואר שם שאף שמן התורה הוא רה"י, ולכאור' אסור להוציא ממנו לכרמלית, מי"מ העדיפו חז"ל שיחשיבוהו בני האדם ככרמלית גמורה, ועי"ז ימנעו מלטלטל בו ד"א, ואע"פ שיוצאו מרשות היחיד לכרמלית, וטעם הדבר משום ששכיח יותר טלטול ד"א, וחששו חז"ל שיבואו להקל בזה, וממילא יבואו להקל גם בד"א ברה"ר שמתחמת חשש זה אסור ד"א בכרמלית [ואף שגם מרה"י לכרמלית אסור אטו הוצאה מרה"י לרה"ר, ע"ז הוסיפו דמ"מ אינו שכיח, ועדיף לבטל הא מקמי הא].

346. דוגמא זו הובא בש"ע ס"ג [ובעצם דין קרפף נזכר כאן בקצרה, ולהלן בסי' שני"ה מפורט יותר].

347. דוגמא זו הובא בביה"ל ד"ה ומותר בשם התוס' בשבת (ט), ושכ"כ בבית מאיר, ע"כ. [ובעצם דין רשות היחיד דאו' בג' מחיצות, כתבנו בקצרה לעיל בסימן שמי"ה, ובהרחבה יותר בבירורי הלכה שם. ונתבאר שלדעת רבים הוי רה"י, ושפיר איתא להאי דינא]. ועי' בדין זה במשנ"ב להלן סי' שס"א סק"ו.

ובאמת שדין זה אינו פשוט (כמו שכתב הביה"ל כאן והתפלא על הבי"מ), וכיעוי"ן בביה"ל בסימן שעי"ד ס"ב ד"ה לכרמלית שהביא פלוגתא בזה, אמנם הביא שדעת הבי"מ שם להתיר (הגם שהוא גופיה הסיק שם להחמיר). ועי' גם בביה"ל להלן (בסימן שס"ה ס"ד) ד"ה ומפני, שחשב בתחילה דאפשר שאסור בכה"ג שמן התורה הוא רה"י להוציא לכרמלית אחרת, ושבו כתב שלפי המבואר בסימן שמי"ו ס"ג לכאורה מותר, וצ"ע, ע"כ. ומ"מ לפי המבואר אה"נ שמוותר גם בכה"ג. וכ"פ החזו"א בסי' ס"ו סק"ח, וסי' ק"ח סק"ו, ועוד באחרונים.

ובעיקר הדין, לכאורה יש לשאול קצת שלפי הראשונים הסוכרים שמן התורה בג' מחיצות הוי רה"י, אלא שחז"ל עשאוהו ככרמלית, א"כ משכחת לה עוד דוגמא שמותר מכרמלית דרבנן לכרמלית דאו', מלבד קרפף הני"ל. [אבל למ"ד שגם מה"ת אינו רה"י ניחא, ועיין בזה לעיל סי' שמי"ה מח' הראשונים]. וי"ל דאה"נ, והגמרא שם אגב המקרה שהביאו גבי סלע שבים כתבו כן, ולק"מ. ועי"ל שבקרפף איכא רבותא דאית ליה ד' מחיצות. ועוד רבותא שאינו חיסרון "בצורת הרשות", אלא מסיבה אחרת.

ויש להוסיף עוד, דמלבד האופנים הני"ל אין עוד היתר, והיינו כגון חצר או מבוי שאינה מעורבת, אף שבכמה דברים דינה ככרמלית, מ"מ כאן אין היתר להוציא ממנה לכרמלית או לקרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה (עי' סימן שעי"ב ס"א), משום שזה נחשב רה"י (שהרי מותר לטלטל בו כלים ששבתו בו), ואסור ממנו לכרמלית, ושאינו קרפף שעשאוהו כרמלית ממש. נ"ב. דברי הביה"ל (ד"ה ברשויות) כתבנו בסו"ס שמי"ה בענין מקום פטור בכרמלית, וכן דברי הביה"ל (ד"ה קרפף) הזכרנו בסימן שמי"ה לאחר סעיף ו', בדיני רה"י ע"י מחיצות הרחוקות זו מזו.

348. דין זה פשוט ומבואר בכל דוכתא, ככל איסור הוצאה מרשות לרשות שנתבאר לעיל. ומבואר כאן אגב גררא בדיני הוצאת מפתח. ופרט זה הוא מוסכם לאיסור. ועיין בבי"י סו"ס שמי"ו (ובט"ו סק"ו), וה"ד גם בכה"ח אות מ"ו) בשם הכל בו שהזהיר בזה שאסור לעמוד ברה"ר או בכרמלית ולנעול ביתו, ולהכניס המפתח לפניו תחת הדלת או למעלה או מן הצדדים, לפי שאפילו משהו אסור להכניס ולהוציא מרשות לרשות.

ואופני היתר בטלטול מפתח, ובפתיחת הדלת על ידי מפתח שבתגורתו, נתבאר בסימן ש"א הלכה כ"ד-כ"ה.

338. עפ"ה"א [ובתשו"ת בית ההוראה אהבת שלום כתבנו לדון בשאלה זו, באופן שיש גגון הבולט מן החנות שתחת המרפסות].

339. אם רה"ר לפנייהם לכאור' אסור, מפני שאסור להוציא ידו לרה"ר דלמא שדי ליה וכו' (וכמש"כ רשב"א ורש"י שבביה"ל ר"ס שמי"ח), אולם עיין בהערה שלפני הקודמת, ועכ"פ אסור אם אין עירוב, ואם זה כרמלית אסור אם אין עירוב, ורק אם יש עירוב מותר.

340. תוס' שבת (ב), ועירובין (ג), וכ"כ המאירי בסוכה (מב:): משם הראב"ד, עיי"ש ובספר המכתם. ובפשטות מובן בזה מה שגזרו בסוכה ומגילה וכ"מ דשמא יעבירונו, ועיין בחי' רע"א בסוכה ובעירובין שם. ועי' בתשו"ת רע"א החדשות ס"א. ובעיקר הערתו י"ל ג"כ במאירי שבת (צז), ואכמ"ל.

341. כן דעת כל הראשונים דלא כהתוס' הני"ל, וכיעוי"ן ברשב"א (שהביא גם את הרמב"ן) וריטב"א וחי' הר"ן בעירובין (שם) ובשבת (צז), וכ"כ עוד ראשונים. וגם הרמב"ם פ"ג הי"ח לא כתב אלא מושיט ולא מעביר.

342. שכן דעת רוב ככל הראשונים (ובאו"ש פי"ב ה"ב כ"י שכה"ה בירושלמי). וכ"פ בפשיטות הגר"ז סי' שמי"ז ס"ט. וכ"פ החזו"א סי' ס"ב סק"ט אות ה' (ושכ"ה פשטא דתלמודא וכ"מ ברמב"ם), עיין שם. וכן בחזו"א סי' ק"ג סק"ט שנראה שכן הלכה דבתראי נינהו. ויש לציין, שבט"ו סימן שמי"ו סק"ב העיר דאף בזה הנהא אסור, וכמש"כ טבור סימן שמי"ח וכו', אולם הדבר ברור שאין שום היתר בזה למעשה, ורק בדאו' יש לדון אי שרי, ועכ"פ מדרבנן אסור וכמש"כ שם הט"ו (ולא הזכיר מד' הראשונים הני"ל).

הגם שמאידך בדו"ח רע"א בסוכה שם ובחת"ס סי' ר"ח לא כתבו כן. וי"ל. **טלטול מרה"י לרה"י דרך רה"י ע"ז גוי או קטן**, ומכל מקום יש לדקדק, א. במה שלא ראינו בפו' בסימן שלי"א שנתנו עיצה זו לומר לגוי להוליך הכלים והסממנים והמים דרך רה"ר בלא לעצור, וי"ל. ושור"ר בכה"ח (סי' שמי"ט אות כ"ו) שהביא מהרשב"ץ שאכן אסור לומר לגוי לעשות כן, עיי"ש. ועיין בזה בבתי"ס סימן מ"ה, והזכירו בביה"ל שם סי"ו. וגם עיין בשו"ת רע"א החדשות ס"א שדקדק מהשמטת השו"ע דמשמע שפוסק כהתוס' הני"ל, אולם ז"א מוכרח, והרי לנו שרוב ככל הראשונים פסקו דפטור. ובלחית על ע' קי"ד קט"ו היקל בזה באמירה לגוי כיון דהוי דרבנן, והביא שכ"כ בשו"ת שערי ציון ח"א ס"ח בשם הגאון בעל בית הלוי שאמר דבר נכון, שגוי המוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר הו"ל שבות דשבות [והוסיף עוד שאפילו אם הגוי יעמוד לפוש ברה"ר, מ"מ הרי לא ציוהו הישראל על כך, ואינו מעצם שליחותו של ישראל אלא מצאנוהו עומד ואדעתא דנפשית], ועי' שם.

וכיוצא בהביא בשש"כ ע"י ת"צ'ג בשם הגרש"ז, ועי' בנשמת שבת ח"ו סי' ת"ג שכ"כ בזכרון יוסף אות כ"ו להתיר בזה ע"ז גוי, עיי"ש. אך כאמור דאינו פשוט. ומ"מ לדבר מצוה אפשר לצרף עוד את שיטת בעל העיטור שכמותו כתבו כמה ראשונים, וכמש"ש, ובפרט במצוה דרבים. (ועי' בדברינו בסימן שלי"א הלכה י"ט ובהערה שם). ועי' בבית יצחק או"ח סימן מ"ט, ובכל זה אף אם הגוי יפוש שלא על דעתנו לית לן בה, כיון שאינו על דעתנו. ועיין בדברינו בסי' רע"ו דכו"ז בגוויי שיש שייכות סבירה שלא יפוש.

ב. ולומר לקטן להוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר בלא לעמוד בנתיים, יש לדון אם להתיר לסוכרים שמותר לספות לו איסור דרבנן, כאשר נתבאר בסימן שמי"ג פרק ג'. ונראה דככה"ג בודאי יש לאסור, שהרי יש כאן ס"ס לחומרא. ובפרט שיש הרבה צדדים לאיסור, שהרי רה"י אסורים ספיה בדרבנן. ובצירוף ש"א שאסור מן התורה אף שלא עוצר בנתיים, בודאי שאין להתיר [ועיין בשו"ת ארץ צבי (סימן ע"ד) שהיקל בזה כשלא עוצר בנתיים, ברשויות הרבים שלנו, שלדעת הרבה ראשונים אינם נחשבים רה"ר (וכנ"ל סימן שמי"ה ס"ז), דס"ל דהוי תרי דרבנן, עיי"ש]. ועי' בנשמת שבת סי' תע"א שדן אם אפשר להתיר לקטן לטלטל מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ולומר לו שיהיה שלא לפוש באמצע, אבל הוא יודע בודאי שהקטן לא ישמע לו בפרט זה ויעמוד לפוש, וכתב שם שהסכרא נוטה לאיסור, עיי"ש. אך באמת אין להקל בכל זה כלל, ולא מבעיא בנידונו שאסור (וכמו שהביא בתו"ד מהרשב"א והריטב"א ביבמות קיד. דמוכח הכי), ולא רק אם בודאי יפוש אלא אף בספק אם יפוש (שהרי ספק דאו' לחומרא, שאף שלפי הקטן אינו איסור דאו', אלא מצד הספיה), אלא גם אם בודאי לא יפוש ג"כ נראה לאסור, וכמו שכתבנו דהוי ס"ס לחומרא. וי"ל שכוונתו להקל ברה"ר דילן שהם ככרמלית לדעת רבים (ראה בדבריו בסי' שצ"ט), ולכן נסתפק, ואת"ש. ומ"מ אף בזה נראה שקשה להקל, לפמנ"ת בסי' שמי"ה סי' שיש להחמיר גם במקומותינו, ובפרט בערים הגדולות כירושלים

המשקוף עצמו מותר³⁵⁹. ועיין בהערה³⁶⁰.

ובכל זה אין חילוק באיזה גובה ורוחב המפתח³⁶¹, וכמו כן אין חילוק אם פתח הבית פתוח או נעול³⁶².

ודע, שכל החשבון האמור הוא רק באסקופה שעליה משקוף ושני מחיצות, אבל כאשר יש חדר גמור לפני הבית, או אפילו כשהוא על ידי צורת הפתח, מותר לתחילה להכניס משם לבית ומהבית לשם³⁶³. כן, במקומות שאין עירוב כדון, אסור לטלטל מפתח בית הכנסת, אלא רק על ידי גוי³⁶⁴. וכן אסור לטלטל מפתח בית הכנסת, אלא אם כן על ידי גוי ובמקום צורך גדול³⁶⁵. ולפעמים יש להתיר על ידי סקן³⁶⁶.

ויש להזהר שלא ליטול את המפתח מן הגוי אלא רק כאשר הם עומדים יחד תחת המשקוף שלפני בית הכנסת או הבית³⁶⁷, וגם אז יש להזהר שלאחר שיפתח את המנועול לא יפתח את הדלת עד שיסיר את המפתח מן המנועול ויתננו לגוי, או יטמין אותו שם באיזה מקום תחת המשקוף, ורק אחר כך יפתח הדלת לפנים³⁶⁸. ומה טוב אם יעשו איזה חדר לפני הפתח, שכאשר יביא הגוי המפתח לא יצטרכו להצמצם תחת המשקוף, וגם יוכלו לפתוח את הדלת לפנים אפילו כשהמפתח עדיין בדלת³⁶⁹. ואפשר לעשות תיקון זה בכל סוגי המחיצות, וגם במחיצות של צורת הפתח³⁷⁰.

כ.א. תקרה או גגון שלפני פתחי הבתים הסוככים על רשות הרבים, וכן מה שמצוי גגון שלפני החנויות, ואין מסביבו מחיצות, דין אותו המקום כדין כרמלית³⁷¹.

ולכן: א. אסור לטלטל שום דבר משם לתוך הבית או לתוך החנות. ב. אסור לטלטל שום דבר משם לרחוב שהוא רשות הרבים. ואם הרחוב הוא כרמלית, מותר לטלטל משם לרחוב³⁷².

ויש אפשרות שיוכלו לטלטל משם לבית, על ידי שיעשו מחיצות תחת התקרה או הגג, ובזה הוא נעשה רשות היחיד, ומותר לטלטל ממנו לבית. ודי בעשיית צורת הפתח כדון, והיינו שיהיו עמודים תחת הגג בארבע פינותיו³⁷³. אך יש להזהר שלא לטלטל משם אל הרחוב שהוא רשות הרבים או כרמלית³⁷⁴.

וכן הדין ככל זה במקום שיש כמה בתים מחוברים זה לזה, ויש לפניהם תקרה או גגון המכסה על פתחיהם³⁷⁵.

פתיחת הדלת במפתח מרשות לרשות

כ.ב. בבתי שיוצאים מהם לחדר מדרגות, אסור להוציא את המפתח ולהניחו בחדר המדרגות, אם החדר מדרגות משותף עם עוד דיירים, אלא אם כן עשו עירוב³⁷⁶.

ואם הוא רוצה להטמין את המפתח בארון חשמל הסמוך לדלת ביתו, אסור אפילו אם אינו יוצא לחדר מדרגות, אלא מתוך הבית הוא מניחו בארון חשמל³⁷⁷. במה דברים אמורים בחדר מדרגות שדינו כרשות היחיד אלא שאינו מעורב, אבל אם המקום פתוח לכרמלית, כגון בבתי הפתוחים ישירות לרחוב, או שהמקום פרוץ בפרצה האוסרת, אזי: אם אין בארון רוחב ארבעה על ארבעה, ומוציא את המפתח למעלה מעשרה טפחים להכניסו לארון חשמל, מותר. ואחר כך יוכל לצאת לבחון וליטול מהארון את המפתח, ולנעול את הדלת ולהחזירו למקום בארון חשמל³⁷⁸. אבל אם יש בארון ארבעה על ארבעה, אף שמוותר להוציא המפתח בעודו בביתו לארון זה, מכל מקום לא יוכל אחר כך בעודו בחוץ ליטול המפתח כדי לנעול בו את הדלת³⁷⁹.

ובמקום צורך גדול כשאין עירוב, וצריכים לצאת ולסגור את הדלת, ואינם יכולים להשאיר מפתח בחוץ כל השבת, יוציאו את המפתח מהבית על ידי שנים, שאחד יוציא ויתן ביד השני שנמצא בחדר מדרגות, וכך יחזירו את המפתח אחר כך בשובם לבית³⁸⁰.

כ.ג. גם באופן שהמפתח נמצא בחדר מדרגות שאינו מעורב, או בכרמלית וכדומה במקום מוצנע כל שהוא³⁸¹, ובשבת רוצים לפתוח את הדלת של הבית בלא להכניס את המפתח לבית, יש להזהר בכמה דברים:

א. שלא יטעה להעביר את המפתח ארבע אמות אם הוא בכרמלית, אבל בחדר מדרגות ובחצר שאינה מעורבת, מותר לטלטל שם את המפתח³⁸².

ב. אם חור הדלת מפושל לבית, יש אומרים שאסור להכניס המפתח לשם כלל³⁸³. וכל זה מצוי במפתח של חדרי הבית או מחסנים וכיוצא, הנקרא "מפתח אפס", אבל במנועולי הבתים המצויים אצלנו, אין החור מפושל, ומותר לכל הדעות.

ג. אחר שסובב המפתח ופתח את המנועול, יזהר להוציא את המפתח להחזירו למקומו, ורק אחר כך יפתח את הדלת לפני הבית³⁸⁴.

ודע, שיש אפשרות לטלטל מפתח אם יקבענו בחגורתו אשר במתניו, באופן שהמפתח ימשש כמו אבזם לסגירת החגורה³⁸⁵, ובאופן זה אפשר לפתוח ולסגור את הדלת גם אם החור מפושל, ובתנאי שלא יסיר את החגורה ממנו³⁸⁶. וכן אפשר באופן זה לפתוח את הדלת גם אם הדלת נפתחת לפני בעוד המפתח בדלת, מאחר והוא חגור בה.

סימן שמ"ז

באיזה הוצאה חייב מן התורה

הקדמה: כפי האמור לעיל בסימנים הקודמים שאסור להוציא או להכניס מרשות לרשות, ויש כמה תנאים בכדי שאסור מן התורה, והעושה אותם "חייב" על ההוצאה, ויש אופנים שאינם אסורים מן התורה והעושה אותם "פטור", אבל אסור מדרבנן.

359. דבזה אין לגזור, דממה נפשך הוא רשות אחת (וכן מבואר במשנ"ב סק"ח מדברי הט"ז גבי פתיחת דלת הכנסת). אך י"ל שיש להזהר בכל אופן שלא לטלטל ד"א, ואפילו אם יש במשקוף ארבעה (דהוי רה"י), מחשש שמא אין בו שיעור זה, ויש לו הדין שלפניו כדין הרחוב שאסור לטלטל ד"א.

360. ובעיקר הדין של הרמ"א מהגה"מ הנה זו גזירה מחודשת, וגם השי"ע לא הביא זה (ועי' דוגמתו בשו"ת יהודה יעלה סי' ט' ועוד), ונראה לכאורה דהמיקל אין למחות בידו, וזה קל וחומר ממה שהביא בכה"ח (אות נ"א) בשם הרמ"ע מפאנו. [וגם משמע מדברי הבי"ב בשם רבינו אביגדור דלא ס"ל כן, ועי' בד"מ שם שנגרש והסתפק בזה].

361. עיין ברמ"א ומשנ"ב סק"ח כ"ו כ"ח, עיין שם. והדבר ברור משום שהחשבון הוא אינו בגלל המפתח, אלא מחשש טעות ע"י המחיצות, וא"כ בכל גווי יש לחוש.

362. משנ"ב סק"ח מהמג"א.

363. דודאי כל הקפי"א באותן מחיצות ומשקוף שאנו דנים בהם דין פי תקרה, שדווקא בזה חששו שמא לא יהיה כשיעור וכו', אבל בחדר גמור ודאי אין חשש, דהיינו דין טלטול מרה"י לרה"י המבואר בכל דוכתא, ואף בצורת הפתח מותר, וכמבואר להדיא בדברי האחרונים המובאים במשנ"ב סק"ח גבי בליטות שלפני הבתים שיעשה תיקון של צוה"פ וכו', ואז מותר להכניס ולהוציא מן הבתים לתחת הגגין וכן להיפך, ע"כ. והיינו דבכה"ג הוא רה"י ברור.

364. הקדמנו זה לבאר דברי הט"ז שבמשנ"ב סק"ח וכה"ח אות מ"ח (שעל דבריו נסובה הלכה זו), דמיידי שהגוי מביא את מפתח בית הכנסת, וההיתר בזה הוא כמבואר בסי' ש"ז ס"ה שמותר שבות דשבות לצורך מצוה (וכל שכן מצוה דרבים שמצאנו בפ"ו בכ"מ שמסכמו בזה על בעל העיטור שמתיר אפילו שבות אחת דאמירה לגוי באיסור דאו'). והיינו באופן שאינו רה"י דאו', אבל ברה"י דאו' אסור, א"כ למתירים בזה במקום מצוה דרבים וכנ"ל (עיין בסימן רע"ו ובסי' ש"ז). א"נ למתירים באופן שיצא מרה"י לרה"י אחרת דרך רה"י בלא לגנוח בנתיים, דלדעת הרבה ראשונים אינו איסור הוצאה דאו', אלא מדרבנן (וכמו שנתבאר לעיל, עיי"ש), והו"ל כשבות דשבות [אמנם בנח בחור, ה"ו כמו הנחה אפילו רגע אחד, כעין מש"כ התוס' בעירובין כ. ד"ה לא, כפה, ואם כן אין היתר זה אלא כשכנס למעמד רה"י, ושם יש עוד דלת לפותחה, וכיוצא"ב].

365. עיין בסימן ש"ז ס"ה כל דיני שבות דשבות.

366. עיין כה"ח כאן (אות מ"ט) שהזכיר זה מדברי הט"ז בשם המרדכי דמשמע שיש היתר לטלטל המפתח ע"י קטן, והיינו דווקא בכרמלית שהוא איסור דרבנן, אבל ברה"י דאו' אסור, ועי' בכה"ח שם וכן בסי' שמ"ג אות כ"ז מדברי האחרונים, ואכמ"ל. אך ק"ק על הכה"ח אחר שכתב לעיל (אות מ"ב וכן בסי' שמ"ה אות ז"ל) שיש לנו רה"י בזה"ו, א"כ היאך סתם כדברי האחרונים, שדבריהם בנויים על הא דאין לנו רה"י בזה"ו (ובפרט שדעת השי"ע ועוד שאסור למיספי לקטן אף באיסור דרבנן), ועכ"פ עיקר הדין שייך שפיר באופן שהוא כרמלית גמור, וכגון רחוב שאינו רחב ט"ו, או מקורה, וכל כה"ג [ובעצם הדין מבואר בסימן שמ"ג דיני קטן, ועיין בדבריו שם הפרטים דיני הוצאה].

367. שמא יהיה במשקוף ארבעה דהוי רה"י, ונמצא מטלטל מן הרחוב (שהוא רה"י או עכ"פ כרמלית) לרה"י. וכ"כ הט"ז במשנ"ב שם. וגם זה הוא עפ"ד הרמ"א מהדגמ"ר שיש לחוש לחומרא בכל האופנים בענין המשקוף, ולכן אפילו אם יהיה כרמלית, וגם רשות שלפניו הוא כרמלית, אסור, דשמא יהיה רה"י וכו'.

368. שבאופן זה יש לחוש לאיך גיסא שמא לא יהיה במשקוף ד"א, ונמצא שבפתיחת הדלת שהמפתח בה, הרי הוא מטלטל את המפתח מכרמלית

(או מרה"י כשדינה של האסקופה כרה"י שלפניה) לרה"י, וכמש"כ בט"ז שבמשנ"ב שם.

369. הנה בט"ז שם בסו"ד (הובא במשנ"ב סוסק"ח וכה"ח אות מ"ח) כתב שראוי לקהל לעשות לפני הפתח איזה חדר וכו', דאל"ה קשה לצמצם שיעמדו שניהם במקום קצר כזה, ע"כ, והוספנו דה"ה שיועיל לנו בזה שיוכלו לפתוח את הדלת כשהמפתח בתוכה, וכן יוכלו להכניס בעצמן את המפתח לכהנ"ס ולהטמינו בפנים, וא"צ ליתנו לגוי או להטמינו בחוץ.

370. כן נראה עי"פ דברינו דלעיל בסוף ההלכה הקודמת ד"ה ודע, עיין שם, ודו"ק.

371. שכיון שאין לו מחיצות דינו כרשות שלפניו, וכמש"כ הרמ"א סו"ס שמ"ו, וממילא אם בצידו כרמלית ה"ו כרמלית, וגם אם בצידו רה"י ה"ו כרמלית, כיון שהוא מקורה, וקיי"ל (בסימן שמ"ה ס"ד) דבכה"ג הוי כרמלית, וכה"ה במשנ"ב ואחרונים. והזכרנו ד"ז בסימן שמ"ה.

372. משנ"ב סק"ל, ועיין לעיל סי' שמ"ה ס"ז אי יש לנו רה"י בזה"ו.

373. משנ"ב סק"ל"א וכה"ח אות נ' בשם האחרונים, ועיין בביה"ל שם וכה"ח דאין זה מוסכם להכשירו בצוה"פ, כיון שהוא מג' רוחות וכו', ומ"מ הסכימו הפו' דמהני.

374. דהוי טלטול מרה"י לרה"י או לכרמלית.

375. משנ"ב וכה"ח שם, ועיין בשעה"צ (אות ט"ז) שלכאורה נראה שלא יהיה בין בית לבית ג' טפחים, אך בחזו"א (סי' ע' סק"ג) שאם הפירצה שבין בית לבית אינו עשר אמות, והבית שלצידה רחב יותר מהפירצה, ה"ו מותר מדין עומד מרובה, ועי"ע שם.

376. כמשנ"ת להלן בענין חדרי מדרגות שצריכין עירוב, ודלא כמי שהיקל בזה.

377. כיון שהמקום רה"י, וכל מה שבו הוא חורי רה"י ודינו כרה"י, וכיון שאינו מעורב אסור להוציא לשם [ואפילו אם אין בו ארבעה על ארבעה ל"ש בו מק"פ, כיון שהוא ברה"י מדאו', ובכה"ג לא שייך מצא מין את מינו, ופשוט].

ועוד אפשר לייעץ באופן כזה שיעשה בתוך הארון חשמל המשותף ארונות קטנה ששייכת רק לו בפרטיות [או שהארון עצמו הוא פרטי רק לדירה שלו], ואז יוכל להוציא מרה"י לרה"י דרך ארץ המדרגות. ואמנם כבר כתבנו לעיל בסימן זה שאסור לזרוק מרה"י לרה"י דרך כרמלית בתוך עשרה, וכמש"כ בגר"ז ועוד. ואמנם ז"א פשוט, שכן בביה"ל הביא יש מתירים וכמו שהעירו שם, מ"מ קיי"ל לאיסור. ובנידו"ג גם למעלה מעשרה יהיה אסור, שהרי כאן הוא רה"י אלא שאינו מעורב. ואיסור זה ודאי שהוא גם למעלה, כשונה מכל כרמלית שאינה תופסת אלא עד עשרה. אולם אם זה לדבר מצוה או צורך גדול נראה שיש להקל, כדרך שכתבנו בסו"ס שמ"ט בעקירה בלא הנחה וכו', וקו' בנידו"ד, ודו"ק.

378. כיון שארון זה הוא מקום פטור, ומותר להוציא מרה"י למקום פטור, ואח"כ אף שעומד בכרמלית ונוטל את המפתח מהמקום פטור מותר, ואין חשש של מחליף ברשות דרבנן וכמשנ"ת לעיל, מאחר שכתבנו שם ההלכה שאם נח במקום פטור מותר. ואמנם יש להוסיף שאין זה פשוט שהוא נחשש מקום פטור, שהרי קיי"ל (בסימן שמ"ה ס"ז) דשאני היאך שאין בכרמלית, אולם כבר חילק בביה"ל (בסימן שמ"ה ס"ז) דשאני היאך שאין הכרמלית מקיפו מכל צד וכו', עיי"ש, ואמנם עי' בחזו"א סי' צ"ו סק"ג באו"א, ועיין בדברינו שם, ואכמ"ל, ועכ"פ אם הוא למעלה מעשרה לכו"ע ה"ו מקום פטור. [וכ"ז כשהארון למעלה משלשה טפחים מהקרקע, דאל"כ הרי הוא כרמלית שבטל לרשות שנמצא בה, ואסור להניח שם אפילו מביתו].

379. שכאשר יש בו ארבעה על ארבעה הוא כרמלית ואסור, ואפילו אם גבוה עשרה הרי הוא רה"י. וא"כ אף שמוותר כעת מביתו להניח בארון

חשמל, מ"מ לא יועיל לו אח"כ כשירצה לעמוד בחדר מדרגות ולנעול את ביתו, שהרי מוציא מרה"י לכרמלית.

380. משאלי זה במקומות שאינם של שומרי תו"מ, ואין עירוב, וגם אינם יכולים להניח עירוב בבנין של מומרים (ולכתחילה יש לשכור רשות כמ"ש בה"י עירובין), וצריכים לצאת, וחשבתו לדון היתר ע"י זה עוקר וזה מניח, ומצאתי בפמ"ג בא"א (רי"ס שס"ו) שנסתפק בזה אי שרי, ונשאר בצ"ע. (והביאו בביה"ל שם). ובפשוט זה תלוי בפלוגתא רבתי שהבאנו לעיל בענין זה בכרמלית, ואמינא שבשעה"ד יש לסמוך על המתירים בזה עוקר וזה מניח כשיוצאים לצורך מצוה או לצורך גדול, כמו שכתבנו בסו"ס שמ"ט, עיין שם ובהערה, ונראה שכאן הוא ק"ו משם, שהרי התם השעה"צ הביא באחרונה שיטת האוסרים, ואילו כאן כתב בלשון ספק והניח בספק, ואפשר איפוא שחצר שאינה מעורבת קיל טפי, ואינו מוכרח. ומ"מ נראה להקל כדהתם, ודו"ק. ועי' בשבט הלוי ח"ג סי' צ"ב.

[ובחדרי מדרגות היה אפשר לצרף סברת האול"ץ בח"א שהתיר, אלא שבח"ב חזר בו, ואף שיש מסייעין דבריו בח"א, אולם העיקר לאסור, אך יותר יש מקום לצרף מה שמצוי בהרבה מקומות שיש עירוב בצוה"פ, אלא שהפקוקים בו רבים, ואין להאריך].

381. ודינים אלו שייכים גם לאחר האמור בהלכה הקודמת לענין עצם פתיחת הדלת במפתח.

382. עיין להלן סי' שס"ו וסי' ש"ע"ב בדין כלים ששבתו בחצר, ודון לנידו"ד. ונפ"מ באופן שאחד הסומך על העירוב הוציא המפתח, והוא עצמו אינו סומך, א"נ בעקירה בלא הנחה וכו', או שיצא בטעות וכיוצא, ויבואר שם אם מותר לטלטל כשיצא עם החפץ ששבת בבית, ואכמ"ל.

383. הנה לכא"ו יש לאסור משום חורי רה"י, עיין לעיל בסי' שמ"ה, וכן ראיתי בשש"כ פ"י"ח ועוד הרבה שכתבו כן, אלא שלכא"ו יש להתיר בזה מאחר ומקצתו בולט לחוץ, וכיון שאוגדו ברשות הקודמת יש להתיר ברשויות דרבנן ואפילו אם נח, וכמו שמצאנו בסי' ש"ב, וגם כאן אע"פ שמקצתו בולט לאויר, מ"מ הרי אוירו כמותו. והאחרונים הנ"ל נראה שנמשכו אחר דברי המחמירים שהביא במשנ"ב שם, אבל לדברינו שם יש להקל, אלא שאי"ז פשוט כמו שנתבאר בבירורי הלכה סי' ט'.

384. בפרט זה יש לחלק בין שני מצבים, האם הוא חדר מדרגות ודינו כחצר שאינה מעורבת, או שהוא כרמלית, שאם הוא כחצר שאינה מעורבת אה"נ יש להזהר בזה דמוציא משם לרה"י, אבל אם המקום שחוץ לדלת הוא כרמלית כמו שמצוי בפונים לרחוב, הרי חור הדלת הוא מקום פטור (עיין לעיל סימן שמ"ה, והיינו בגבוה עשרה, אבל בפחות מזה שנוי בפלוגתא אי מצא מין את מינו, אלא שאף לאומרים כן, כתב בביה"ל סי"ז לחלק בין אם הכרמלית מקיפו מכל צד או לא, ועמש"ש, ולפי"ז לעולם דינו כמקום פטור), וממילא הרי נתבאר לעיל בסימן שמ"ו ס"א שמותר להחליף בין רשויות דרבנן דרך מקום פטור אם נח, וא"כ ה"נ נח בחור, ומותר. אלא שכאן חלק מן המפתח בולט לחוץ, לכרמלית, ונמצא שבפתיחת הדלת מכניס חלק זה לרה"י בלא שינוח כולו בחור, ואסור. ומה שהתרנו אוגדו בידו ברשויות דרבנן בסימן ש"ב, היינו שביבולט קצת ויחזיר חזרה למקומו, אבל לא שיוציא אותו אח"כ לחוץ, וז"פ. [ועיין לעיל שגם בהעברה דרך כרמלית אסור].

385. נתבאר כ"ז בדברינו בה"ל הוצאה ששבת סימן ש"א בהלכה כ"ד עיי"ש"ב. ועתה נדפס שש"כ החדש ובפ"ח ביאר הדינים, והביא ציורים היאך לסדר את החגורה.

386. וכן ראיתי בשש"כ פ"י"ח סמ"ט, ועוד. ועיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כ"ז, וכן בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן צ"ו, וכן בנתיבות שבת פ"ו הערה ס"ג שהאריכו הרבה בפרטים אלו של פתיחה במפתח, וכן בספר עמק חכמה סופ"א, אך בעטיו של נח"ץ לא נפנית לזה, וכתבתי עיקרי הדינים הנחוצים הנראים לפענ"ד, ותן לחכם וכו', ועוד חזון למועד.

והנפקא מינה בזה כאשר נצרך להוציא בשבת מפני פיקוח נפש וכדומה, ואפשר לעשות הקל הקל תחילה, או באופנים מסוימים שמותר לומר לגוי להוציא בשבת, כדין שבות דשבות שנתבאר בסימן ש"ז, וכן בסימן ש"ח ועוד מקומות.

ודינים אלו הם בין לגבי איסור הוצאה מרשות לרשות, ובין לגבי איסור העברה ארבע אמות ברשות הרבים.

א'. ישנם כמה תנאים עיקריים בכדי שהמוציא בשבת יתחייב:

א. [שהיה המוציא "עוקר" את החפץ מרשות אחת, וגם "מניח" את החפץ ברשות האחרת, שזהו צורת המלאכה האסורה מן התורה. אבל אם היתה עקירה בלא הנחה, או הנחה בלא עקירה, פטור, אבל אסור מדרבנן³⁸⁷.]

ב. שתהיה העקירה מעל גבי מקום הרחב ארבעה על ארבעה טפחים או יותר, וכן שתהיה הנחה על גבי מקום הרחב ארבעה³⁸⁸.

וכן אינו חייב עד שעקר את כל החפץ מרשות אחת, והניח כולה ברשות האחרת³⁸⁹.

וכמו כן בשביל להתחייב צריך שתהיה כוונה בעקירה והנחה, ואם בעקירתו לא היה בדעתו להוציא, ושוב נמלך והוציא, פטור אבל אסור³⁹⁰. וכן שיהיה כדרך המוציאים ושאר תנאים ככל מלאכות שבת³⁹¹.

ב'. עקירה, היא לא דווקא כשעוקר את החפץ בידיו מן הקרקע ממש, אלא גם אם היה על גופו חפץ, וכן אם חבירו שם על גביו חפץ והוציא, חייב³⁹².

וכן אם היה בידו חפץ מערב שבת ברשות היחיד ויצא עימו לרשות הרבים, והניחו שם, חייב³⁹³.

וכן אם היה החפץ מונח בבגדיו שהיה לבוש בהם בערב שבת, ויצא כך לרשות הרבים חייב³⁹⁴.

ג'. הנחה, הוא גם כן לא דווקא שמניח את החפץ ברשות האחרת, אלא גם אם החפץ בידו, הרי זה כמונח בארץ³⁹⁵. והיינו בתנאי שעמד לפוש וכיוצא. אבל אם עמד רק כדי לסדר את המשא בידו או על כתיפו וכדומה, אין זה נחשב הנחה, ויש בזה עוד פרטים³⁹⁶.

ד'. אדם שיצא בשבת לרשות הרבים, ומצא כיפה בכיסו, לא ילבשה אפילו בעודו מהלך, מפני שהלבישה נחשבת הנחה, ונמצא שעקר ומניח בשבת, אלא ירוץ עד רשות היחיד ויזרקנה שם. ולמעשה יותר נכון לוורקה מיד ברשות הרבים כלאחר יד, מאחר ואין הפסד בזה, ואח"כ יוכל לחזור וללובשה במקומו³⁹⁷. ואם יש מקום פטור, יניח על מקום פטור³⁹⁸.

ה'. שני בני אדם שאחד נמצא ברשות הרבים ואחד נמצא ברשות היחיד, ומוסרים חפץ מזה לזה, יש אופנים שחייב ויש אופנים שפטור, אבל אסור מדרבנן:

א. אם אחד מוציא מרשות שנמצא בה, ונותן לחבירו שברשות האחרת בתוך ידו, הנותן חייב והמקבל פטור, כיון שהנותן עשה עקירה והנחה, והנותן לא עשה כלום.

וכן אם האחד נטל מתוך יד חבירו שברשות האחרת והכניסה לרשותו, הנותן חייב, שהוא עשה עקירה והנחה, וזה שלקחו ממנו פטור, כיון שלא עשה כלום.

ב. אם אחד מוציא מרשות שנמצא בה ומושיט ידו לרשות האחרת, וחבירו שנמצא ברשות האחרת הוא נוטל ממנו, שניהן פטורין מן התורה כיון שלא עשו עקירה והנחה גם יחד, אבל שניהם עברו איסור, מפני שאחד מהם עשה עקירה ואחד עשה הנחה.

וכן אם אחד הושיט ידו לרשות חבירו, וחבירו נתן בידו, והוא עצמו לא נטל ממנו והוציא, שניהם פטורין, אבל עברו איסור כנ"ל³⁹⁹.

במה דברים אמורים כשהיתה ידו של חבירו למעלה משלשה טפחים מן הקרקע, אבל אם היתה ידו בתוך שלשה סמוך לארץ, הרי זה כמו שמונח החפץ בקרקע, וכשיחזיר את ידו לרשות אחרת חייב, אף על פי שחבירו נתן בידו מתחילה. ועיין בהערה⁴⁰⁰.

ו'. גם באופן שהאדם לא עושה שום מעשה איסור, אסור לגרום לחבירו שיעשה איסור. ויש בזה כמה דרגות:

א. אם חבירו לא היה יכול לעשות את האיסור בלעדי עזרתו, הרי זה עובר באיסור דאורייתא של "לפני עור לא תתן מכשול"⁴⁰². וגם בדבר שאסור מדרבנן אסור להכשילו⁴⁰³.

ב. אם גם בלעדי עזרתו היה עושה את האיסור, אין עליו איסור של לפני עור וכו', אבל אסור מדרבנן משום "מסייע" לעוברי עבירה⁴⁰⁴. [ודווקא אם היה יכול לעשות את האיסור באופן מצוי ובנקל, אבל אם בלעדי היה קשה לו להשיג את האיסור, יש בזה חשש איסור לפני עור וכו'⁴⁰⁵. וכמו כן יש לדעת שאם יכול לעשות את האיסור על ידי יהודי אחר שגם לו אסור לסייע, לדעת רבים מהפוסקים חזר הדין שיש בזה איסור לפני עור⁴⁰⁶.]

ג. גם באופן שבלעדי היה עושה את העבירה, אם יש בכוחו למונעו ולהפרישו מן האיסור, ה"ז חייב לעשות כן מן התורה, משום מצות "הוכח תוכיח"⁴⁰⁷, וככל דיני תוכחה היועיים⁴⁰⁸.

ומונעו אסור להכשילו באיסור⁴⁰⁹. וגם כשהמונע יכל לעשות האיסור בלעדי, יש להחמיר ולא לסייע לו⁴¹⁰. [אבל מותר להשאיל לחשוד כלים, ואין לחשוש שמא יעשה בהם מלאכה בשבת, אם אפשר לתלות שיעשה בזה דברי היתר, וההיתר מצוי]⁴¹¹.

וגוי גם כן אסור להכשילו באיסור האסור לו⁴¹², אבל דבר שהגוי יכל לעשות בלעדי, דעת רבים מהפוסקים שאין איסור לסייע לו⁴¹³.

ודע, שבכל אופן אסור לשבח את העובר עבירה, או לומר לו תצליח במעשיך וכדומה (ורק אם הוא דבר היתר, אז דרך ארץ הוא לומר לו שיעצליח, ואפילו לגוי)⁴¹⁴.

ז'. כל דיני איסור הוצאה הנזכרים לעיל, הם לא דווקא מרשות הרבים לרשות היחיד, אלא גם מכרמלית לרשות היחיד או מכרמלית לרשות הרבים. וגם עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה, אסור⁴¹⁵.

387. כמבואר פ"ק דשבת (דף ג.) תניא ר"א מעם הארץ בעשותה וכו', עיין שם ובתוס' וש"א"י. (ונזכר במשנ"ב וכה"ח רה"ס). ובעקירה או הנחה לבד פטור, דאין זה כמו חצי שיעור שאסור מן התורה, כיון שזה חצי מלאכה, וכמש"כ שם "ולא העושה את מקצתה".

388. כמבואר פ"ק דשבת (דף ד.) עיין שם, ובתוס' ביארו בב' אופנים מהיכן ילפינן לה. והרמב"ן והריטב"א והר"ן כתבו דגמרא גמירי לה. (והפרטים בזה יבוארו להלן בסוף הסימן בהרחבה).

389. עיין בגמרא דשבת (ח:) ברמא זירזא דקני, עיי"ש (ופרט זה יבואר בסי' שמי"ט סוס"ב). ועוד דוגמא אחרת בשבת (צא). במשנה וגמרא שם, וכן ברמב"ם פ"ב ה"ט-י"א, וכן בפ"ג ה"ח ט"ו כל הפרטים. [ושם לענין קופה מלאה דברים שהכלי מצרף כולם כאחד או לא, ופטור, ודלא כמאירי שם]. ולכן גם הזורק חפץ מרשות לרשות, והיה החפץ קשור בחבל ואגדו בידו, אם יכול למשוך החפץ אליו, ה"ו "פטור" (אבל אסור) כיון שאין כאן הנחה גמורה, וכמש"כ הרמב"ם פ"ג ה"ד. (ופרט זה יבואר בהרחבה בסי' שני"ב). ועי' בספר נתיבות שבת פ"ז סט"ו וסי"ט, ואכמ"ל.

390. עיין בגמרא דשבת (ה:) המפנה חפצים מוזית לזוית ונמלך עליהם להוציאם, פטור. וכ"פ הרמב"ם (פ"ג מהל' שבת ה"ב), עיי"ש. (והזכיר פ"ט זה בכה"ח אות י"ד). ועי' בסו"פ הזורק עוד פרטים בדין כוונה. גם נכלל בזה שאם ההנחה לא היתה בדעתו פטור, וכדרך שמבואר להלן בסי' שמי"ח (במשנ"ב סק"ח) שכל החשש הוא שמא ישכח וישליך, הלא"ה שיפול ממנו או זו כוונה פטור כדין מלאכת מחשבת אסרה תורה, וכן בסי' שני"ג ועוד.

391. כנ"ל במקומו שלא יהיה משונה, וכמבואר בשבת (צב.) ורמב"ם פ"ב. [ועיין גם בהקדמה לסימן שמי"ו].

392. כ"ה בשבת (ג.) דעקירת גופו כעקירת חפץ, ולא דמי לידו, משום דגופו ניהו, עיי"ש. וכ"פ הרמב"ם פ"ג ה"ח, עיי"ש. ועיין בשבת (ה.) בהטעניוהו שמים, דאמר ר"ז מה לי הטעניו חבירו ומה לי הטעניוהו שמים [ודבר זה מצוי במי גשמים, או באדם הרחוף בנהר וכו' עליו גל מים, דמבואר בסי' שכו' שלענין רחיצה בנהר אסור לילך ד"א עם המים שעליו]. אמנם בשביל להתחייב הוא ככל דיני שבת שיהיה זה כדרך הוצאה, דאל"ה תפ"ל יהו משנה דפטור.

393. שידו בתר גופו גרידא, והא קא קיים, ולכן כשמוציאו לרה"ר חייב, וכן מבואר ברמב"ם פ"ג ה"ב, וכן בתוס' (ג.), וכן הובא במשנ"ב סוס"ב וכה"ח אות ב'. ועי' מש"כ בדין זה בספר תפ"א דמ"ח הלכה ב'.

394. משנ"ב שם מדברי האחרונים, וכדמוכח בשבת (יא.).

395. רמב"ם פ"ג ה"ב, והובא בכה"ח סימן שמי"ז אות ז' וסימן שני"ג אות י"ב.

396. נתבאר פרטים אלו להלן בסימן שמי"ט בהקדמה א' לסעיף ג', עיין שם, ושייך גם לכאן.

397. כן יש ללמוד עפ"י החזו"א (סימן ק"ה סק"ו) שהלובש בגד כשהוא מהלך חשיבא הנחה, וכמש"כ התוס' בשבת (יא.) ועירובין (כ.) שהשונה מים בליעתן היינו הנחתן, עיי"ש. וה"ה בזה. ואף דשאני הכא שגם גופו לא נח, וכן מצאתי שכתב בנידון דידן בפשיטות בשו"ת אג"מ (ח"ב האו"ח סימן ק"יב) שהנחה בדרך לבישה היא הנחה, ולכן יש לנהוג לרוץ ולזרוק לרה"ר וכו', אך מפני שאין הפסד כתב שם לזרוק כלאח"י במקומו ברה"ר, ואסור לרוץ סתם לרה"ר, עיי"ש. אמנם ראיתי בספר הלכות שב"ש ח"ג ע' של"ח בהערה שהביא דברי החזו"א הנ"ל, וכתב דלדעתו המוציא בנד ולבשו כשכח להתחייב הוא ככל דיני שבת שיהיה זה כדרך הוצאה, דאל"ה יל"ב.

398. עיין בסימן שמי"ה דוגמאות וגדרי מקום פטור, וכן כל מקום שמעל עשרה טפחים [ובזה"ו שרה"ר כרמלית לדעת רבים, וקיי"ל מצא מין את

מינו כמש"נ סו"ס שמי"ה, אם כן יש להניח רק על מקום שמעל עשרה טפחים]. ונתבאר בסו"ס שמי"ה האופנים שאפשר להניח חפץ שיצא עימו טעוה לרה"ר, ודון לנידוד. ואם חושש מהפסד, יעלה גם הוא על המקום פטור אם אפשר [ועי' להלן בסימן ש"נ בענין מי שיצא עם רוק בפה, היאך יזרקו, עיי"ש]. ועי' כל הפרטים בזה לעיל בסו"ס שמי"ה.

399. הכל מבואר בפ"ק דשבת, וברמב"ם פ"ג ובשו"ע סימן שמי"ז. והיסוד המבואר הוא שנתניה ביד חבירו ה"ו כמו הנחה ע"ג קרקע, כיון שידו וגופו ברשות אחת, בין לענין הכנסה ובין לענין הוצאה, עיין משנ"ב סימן שמי"ז סק"ג וסק"ו ובשעה"צ שם.

400. רמב"ם פ"ג ה"ו, ועיין במ"מ שם מש"כ בזה, ומ"מ הסכים עם הרמב"ם להלכה, וכן הובא ד"ו במג"א ובכה"ח אות ד'. אמנם בביה"ל (ד"ה לחוף) כתב שיש חולקים, ועיין בחזו"א (סימן ס"ב סק"ג) דלכ"ע כ"ז שנחשב הנחה הוא רק שהיד נחה בעצמה, אבל כשעסוקה בהנחת החפץ ל"ח הנחה לכ"ע.

401. שאף שאינו עושה עקירה והנחה, אלא חבירו הוא נוטל ממנו, מ"מ אסור, א. ביהודי מפני שמכשיל אותו באיסור הוצאה (שו"ע, ועיין משנ"ב סק"ז, ויבואר להלן כל הפרטים). ב. בגוי מפני שנראה כנותנו על מנת להוציא (שו"ע), ועי' גם בשו"ע לעיל סימן רמ"ו ס"ב וסי' רמ"ז). ואפילו אם החפץ הוא של הגוי אסור. (עיין בב"י מח' תוס' ורא"ש וכו', וכן בשו"ע לעיל ר"ס שכי"ה, ונזכר בכה"ח אות י'). ולגבי גוי שהכניס חפץ לא מוזכר בפ"ו כאן אי הוי כעושה מלאכה בבית השואל שצריך למחות בו כמש"כ בכ"מ, דאינו ככל המלאכה.

402. דיני לפני עור וכו', ארוכים מארץ מידה, ופוק חזי בספר יד מלאכי ובשדי חמד ח"ב בכללים מערכת הוא"ו, ועוד האריכו הפו' וכן בסוגיא דע"ז (ו), ואכמ"ל.

ויש לבאר, שהפ"ו דנו באיסור לפני עור, בנידוד שאין לו איסור כלל, דמ"מ יש איסור של לפני עור או איסור מסייע, אולם גם באופנים שיש לו איסור דרבנן של עקירה או הנחה, הרי יש בזה גם איסור של לפני עור או מסייע [דשייך במעשה אחד כמה איסורים, ועיין בהקדמת ספר חפץ חיים]. אלא שבלאו הכי אסור, ואמנם כשלעצמו הוא רק איסור דרבנן, ולפני"ע הוי איסור דאורייתא. ומ"מ כיון שבלא"ה אסור אין נפ"מ בזה, ועוד דיש אופנים שאין בהם איסור דלפני"ע, עיין בדברי הפו' הנ"ל.

403. כן דעת רבים דלא גרע ממכשילו בעיצה שאינה הוגנת שאסור משום לפני עור, ואמנם נחלקו בזה הראשונים אם יש בזה לאו דאורייתא דלפני עור, שבתוס' בע"ז (כב.) מבואר דאיכא לאו, אולם ברמב"ן שם מבאר דאין בזה לפני"ע, וכ"ה בריטב"א ריש מו"ק, ובטעם הדבר עיין בבית יצחק או"ח סי' ס"ה ובעין יצחק ח"א סי' ס"ז אות ג'.

404. עיין בדברינו בתשו' שהובא בסימן רמ"ג בענין השכרת דירה וחנות למחללי שבת, ששם הבאנו דאיכא בזה פלוגתא אם יש איסור מסייע, או שאין איסור כלל. ומ"מ רוח"פ פסקו לאיסור מדרבנן. ועיין ביו"ד סי' קנ"א, ובדברינו שם, וכן הוא בנידונינו בתוס' וברא"ש פ"ק דשבת, והובא בפ"ו כאן בסי' שמי"ז, וכן עיקר.

405. עיין בדברינו בתשו' שם, והלום ראיתי בשו"ת מנחת שלמה ח"ב לו צ"ז אות ה' שדווקא אם שווה הדבר, ובנקל, וכל שכן שאסור ליתן לו במתנה כשהאפשרות לו להשיג את האיסור הוא ע"י קניה, ויש בזה כו"כ פרטים. אמנם לכאורה משמע שכל שיש להשיג האיסור, ובודאי היה עושה כן, שוב אין זה אלא מסייע (ועיין משנ"ב סק"ז ושעה"צ אות י'). אולם גם בתרי עברי דנהרא משמע בסתמא שאף שיכול לעבור ע"י שכירות אוניה וכדו', גם הוא בדין לפני"ע, וש"ר שכ"כ המאירי בע"ז (שם), אלא שהגרי"א (ביו"ד שם) כתב שאין ראיה לזה מהגמרא, ויל"ב.

406. עיין בדברינו בתשו' שם שהבאנו מחלוקת הפו' בזה, שהמשנה למלך ס"ל דבכה"ג שלא יכל להשיג בהיתר חזרו הדין של לפני עור, והוכיח כן מתוס' בחגיגה, ויש חולקים, עיין שם. והנה דעת רבים לאיסור וכמש"ש, ויש להזהר בזה.

407. כן העיר בשעה"צ כאן (אות ח') דמש"כ הפו' איסור דרבנן, ל"ד, שאם יוש באפשרותו למונעו ה"ז חייב למונעו וכו', עיין שם. ועיין בדברינו בתשו' שם מה שכתבנו בזה.

408. דיני תוכחה למעשה ובפרט בזה"ו קשים הם, עיין בערכין (טז:), וכן בשו"ע ובפ"ו בהל' יו"ה (סימן תר"ח), ונגענו מזה במקצת בדברינו בתשו' הנ"ל.

409. דאפילו לגוי אסור בלפני"ע.

410. עיין בדברינו בתשו' שם מחלוקת רבתי אם יש איסור מסייע במומר. המשנ"ב כאן מהמג"א ועוד פ"ו כתבו לאסור. אך בדברינו שם הבאנו רבים הסוברים להיתר, וכתבנו שיש להקל בזה עכ"פ בצירופים נוספים, אלא שלמעשה שוב פקפקנו בזה מפני שרבים מהמומרים כיום הם תינוקות שנשבו, וכיון שהם אנוסים אין היתר להכשילם לכ"ע, ולכן למעשה יש להזהר בזה.

411. במג"א ה"ד במשנ"ב סק"ו שאסור להשאיל לחשוד, אא"כ יש לתלות שיעשה בזה דברי היתר, ודווקא בדבר המצוי, אבל אם המלאכה היתה אינו מצוי לעשות אין תולין, אלא אם כן מפני דרכי שלום, ע"כ. (ועי' בשו"ע הגרי"ז ס"ד). ונראה דאם יכול לשקר ולומר לו איזה אמתלא, ושוב לא יהיה חשש איבה ודרכי שלום, נכון לעשות כן (עי' שו"ת תורה לשמה סימן שס"ד, ודו"ק). וצ"ע בדברי הנצי"ב במשיב דבר ח"א סי' ל"א שפרנסה בכלל דרכי שלום.

412. כמבואר בגמ' שאסור להושיט אבר מן החי לבן נח.

413. הנה נחלקו בזה הפו', ובמג"א כאן הביא כמה ראשונים הסוברים שאין איסור מסייע בגוי, אך יש מי שאסר, ועיין במשנ"ב סוס"ז. ונגענו בזה בדברינו בתשו' הנ"ל, ועי' בשד"ח מש"כ בזה, ודעת רבים להיתר. וכן נראה מעיקר הדין, ובפרט שאסור מסייע אינו אלא דרבנן, וגם הוא אינו מוסכם לכ"ע. [ועיין בדברינו שם בתשו' לבאר מה קשה לכאן דאמאי לא ניהוש לכבוד ה' למנוע את העבירה שלא תיעשה בעולם כלל]. ועי'.

414. כמובא במג"א ואחרונים ובמשנ"ב סוס"ז וכה"ח סוף אות ט', עיי"ש. (ועי' בדעת' כאן). ובמדי דאיסורא יש בזה גם איסור חמור של חנופה שמחניף לו חלף תיעוב המעשה הנעשה נגד רצון הבורא, ובאיסור חנופה עיין בסוטה (מא:): דבר נורא, ובסנהדרין (קג.) כת חנפים וכו'. ועי' באורחות צדיקים שער החנופה, וביותר יעוין בשע"ת לרבינו יונה אות קפ"ז קפ"ט דברים חשובים בעניני חנופה, ובכלל זה לכבודו, ואיך לכבד אותו מצד מהותו שפיר דמי, אך לא את מעשיו, ושלא יראה כמצדיק ומסכים עם מעשיו ח"ו.

415. עיין בכה"ח כאן (אות ה.) שהביא דברי החיד"א במחב"ר שכתב שהרב עבה"ג בסימן ק"כ כתב להתיר בזה עוקר וזה מניח בכרמלית, דהוי גזירה לגזירה, אולם הרב י"א כתב שקשה להתיר בזה, שמצאנו בכ"מ בדינים אלו שגזרו גזירה לגזירה (והובא בבאר היטב), ובספר מחנה ראובן על עירובין הרבה להשיב ע"ד עבה"ג, והביא ראיות נגד סברתו דודאי אסור (וכ"ה במחב"ר כאן אות א'), ע"כ. ובשעה"צ (בסימן שמי"ז אות י"ד) הביא דעת אבן העוור שהתיר בזה, וכתב: אבל הבית מאיר חולק עליו ואוסר באופן זה, ע"כ. ואכן מצאנו בכ"מ שאסור בכרמלית כמו ברה"ר, וכיוצא ברי"ח בשבת (לה:), וכן כתבו הרמב"ן ועוד, והבאנום להלן בסו"ס שמי"ט. אמנם ז"א ראיה, כי מצאנו גם להיפך בכ"כ דברים שבכרמלית מותר, ויעוין גם בביה"ל (ר"ס שס"ז) שהביא מהפמ"ג שנסתפק בזה עוקר וזה מניח במקום שלא עירבו, ויש לציין שגם בדברי המור וקציעה (בסימן שמי"ט) מבואר כן שיש להתיר

ח'. הצריך להוציא חפץ מרשות לרשות, יש אופנים שמותר להוציא על ידי גוי⁴¹⁶. אך יש להזהר שכאשר הגוי מביא את החפץ לבית היהודי, שלא יקח היהודי את החפץ מידי, אלא יאמר לו להניח את החפץ על השולחן או על הרצפה. וכן אם הגוי מוציא חפץ, לא יתן היהודי את החפץ לידי, אלא יאמר לו שיקחנו בעצמנו⁴¹⁷.
 וכן הנהיגים להקל באופנים מסוימים להוציא על ידי קטן במקומות האסורים בהוצאה מדרבנן, וכפי המבואר בסימן שמ"ג⁴¹⁸. יש להזהר שהגדול לא יתן לקטן את החפץ בידו⁴¹⁹.
 ט'. הרוצים להוציא לצורך מצוה, כגון לטלטל תינוק לבית הכנסת כדי למולו דרך כרמלית, אפשר לעשות על ידי שיעמדו שתי נשים בתוך הבית, ואחת תוציא ידיה לחוץ למעלה מעשרה, וחבירתה תיטול התינוק מבפנים ותניחנה על ידיה שבחוץ למעלה מעשרה, ואחר כך יניחו את התינוק על ידי אשה אחרת העומדת בחוץ, וידיה פשוטות למעלה מעשרה, ומאן והאלה יעבידו בכרמלית פחות פחות מד' אמות עד שיגיעו לבית הכנסת, וכשיגיעו לחצר בית הכנסת תעמוד אחת בפנים ותושיט ידיה לחוץ למעלה מעשרה, וזו שעומדת בחוץ תניח התינוק על ידיה⁴²⁰. ומן הדין יש להקל גם בלא שנשלמו האופנים הללו⁴²¹.

הוצאה בלא עקירה ובלא הנחה

י'. באופן שמעביר מרשות לרשות, אך אינו עושה לא עקירה ולא הנחה, יש מתירים ויש אוסרים⁴²².
 י"א. ישנם כמה אופנים שמעשה ההוצאה נעשה בלא עקירה והנחה על ידי המוציא מרשות לרשות, ואף על פי כן שייך בזה איסור⁴²³.
 אופן א. מרשות היחיד לרשות הרבים, כגון: ראובן שנמצא ברשות היחיד, ונתן לשמעון חפץ בידו, ושמעון יצא עם החפץ לרשות הרבים, ולוי נטלו ממנו ברשות הרבים והניחו שם, ונמצא שמעון לא עשה לא עקירה ולא הנחה, ואעפ"כ אסור⁴²⁴.
 אופן ב. מרשות היחיד לרשות הרבים, וכגון ראובן שנמצא ברשות היחיד נתן לידו של שמעון (בעודו הולך)⁴²⁵, ושמעון יצא עם החפץ לרשות הרבים עד שהגיע לרשות היחיד אחרת (או שהכניס ידו לרשות אחרת), ויש נטל ממנו לוי את החפץ, והניחו שם. וגם בזה שמעון לא עשה לא עקירה ולא הנחה, ומכל מקום אסור לעשות כן⁴²⁶.
 אופן ג. הוצאה מרשות לרשות על ידי זריקה, כגון: ראובן שנמצא ברשות היחיד זרק חפץ באויר, ובא שמעון וקלט את החפץ באויר, והוציאו לרשות הרבים, ושוב שמעון זרק את החפץ באויר ובא לוי וקלט את החפץ והניחו שם. ובאופן זה ראובן עקר ולא הניח (והכל הוא באותו רשות), ושמעון לא עשה לא עקירה ולא הנחה, ולוי הניח ולא עקר (והכל באותו רשות). וגם בזה אסור כדון הקודם⁴²⁷.

פרטי דינים בעקירה והנחה

י"ב. הנותן מרשות היחיד ליד חבירו שעומד ברשות הרבים, אם יד חבירו למעלה מעשרה, הרי זה פטור, אבל אסור מדרבנן. ויש אומרים שאף בזה חייב⁴²⁸.
 י"ג. הזורק חפץ לרשות אחרת, ונעקר חבירו וקיבל את החפץ, שניהם פטורים, הראשון מפני שלא נעשה הנחה על ידו, כיון שחבירו קידם וקיבל, והשני מפני שלא עקר את החפץ רק קיבל אותו. אך מכל מקום שניהם עברו

הוצאת הס"ת מרה"י לכרמלית ע"י שאחד עוקר ואחד מניח, עיי"ש. ואמנם כאמור שהרבה פו' כתבו לאסור בזה, ודחו דברי המתירים. אולם לדבר מצוה קיל טפי, וכמשנ"ת בסו"ס שמ"ט. ועמ"ש.ש. אלא שגם בזה הרבה מהאחרונים אוסרים, וכנידון המשנ"ב הנ"ל בשם האחרונים. [ויש להוסיף שכן מצאנו להגר"ז בסימן שמ"ז סו"ס"ו וכן בסימן של"א ס"ח לענין מילה שאסר בכל תוקף, עיי' שם]. אך עיי' בדברינו בסו"ס שמ"ט שכתבנו להקל, וכי אף הביה"ל שם צידד בזה לענין פחות פחות מד"א, ועמ"ש.
 וכן נראה להוכיח לאיסור מדברי המהר"ם מינץ ס"י קט"ז שהובא בכנה"ג כאן בהגה"ט (ועי' גם בשכנה"ג ס"י ש"ו בהגב"י אות י' בשם המהר"י), וכה"ח כאן (אות ג') שבמקום שגוי מוציא כשאין עירוב יש להזהר שלא יטלו ממנו וכו', עיי"ש. והרי התם אינו איסור הוצאה דאו', אלא במקום שאין עירוב, ואעפ"כ כתב לאסור בכל תוקף, וכמו שכתב שם גערתי על המנהג הרע וכו', ודו"ק.
 אמנם הס"ז (בסימן ש"ז סק"ב) הביא דברי המהר"ם מינץ, וכתב שאין זה נראה לדעתו, דדווקא ברה"ד דאו' אמרין כן, אבל בכרמלית אין איסור בזה, ע"כ. אולם המג"א והא"ד ותו"ש שם העתיקו דברי המהר"ם מינץ, וכמו"כ בס"ז (בסימן ש"ה סק"א) ס"ל שאין לאסור ליתן ליד העכו"ם שיוליכנו (וכשיטתו הנ"ל בס"י ש"ו, וציי' לזה שם). אולם הב"ח שם הביא מהא"ז לאסור בזה, עיי"ש. וכ"כ המג"א שם ומח"ש ופמ"ג שם.
 ועי' במשנ"ב שם (סק"א) שהביא כן מהאחרונים שאסור ליתן לגוי (ברה"י או בחצר) וכו', ושוב הביא מהא"ר דשרי אם הגוי נמצא בחצר, עיי"ש. אמנם כל ההיתר שם הוא מפני שעומד בחצר, והוי הנחה, וכשעוקר לצאת הוי כעקירה מכחו של הגוי, והמג"א ג"כ מודה לזה, אלא שחושש שמא יתן לגוי בעודו הולך וכדו', עיי' מח"ש שם ובביה"ל שם (וק"ק מדברי המשנ"ב שם בשם הא"ר למשנ"ב בס"י ש"ז). ועוד עיי' במשנ"ב שם בס"י ש"ה סק"א שיש להזהר כשצריך ליתן לגוי חפצו בשבת, שלא ימסור ליד הגוי בשבת, כיון שהישראל עושה עקירה, אלא יבקש מהגוי שיקח בעצמו [ואפילו אם הגוי מבקש שיתן לו לתוך כליו, יאמר לגוי שיניח הכלי על הארץ ויתן לו, ואח"כ יקחנה הגוי]. ובשעה"צ סק"ז כתב כן בשם המג"א והאחרונים, וכתב שאע"פ שהא"ר מיקל, מ"מ לכתחילה בודאי נכון להזהר כמו שכתבו האחרונים, שהרי אפשר לגוי ליקח בעצמו, ע"כ. ומה שקצת היקל כאן "דהא אפשר לבקש" מהגוי וכו', היינו משום דמדובר בגוי אלם ומפני איבה, כמבואר שם בשו"ע ס"ב, וגם בזה כתב שאם אפשר יבקש מהגוי שהוא יקח בעצמו, ואין לומר מפני שזה ברה"ד דאו' וחמיר טפי, שהרי לעיל מיניה אויל לדעת הפו' שאין לנו רה"ד בזמן הזה, איבא בשעה"צ (אות י"ג) הזכיר שבוה שלא מוסר בידו קיל טפי ברה"ד דילך, ומ"מ גם בכרמלית אינו פשוט. ועי' גם במשנ"ב שם סק"ז ושעה"צ (אות ז) שנוטה קצת לא"ר, וכתב שאם זה ע"מ להוציא נכון להחמיר, ובפרט וכו', עיי"ש. וגם ראיתי בחזו"א (סימן ק"ג סק"ט) שכתב להוכיח מתוספתא ורמב"ם שאסור עקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן. ועוד מצאתי בשו"ת תפלי"מ ח"ב סימן מ"ג שהאריך בזה, ונקט שם לסיכום באתו ז' שאין להקל בזה אפילו בכרמלית, כיון שכן דעת רוב הפו'.

היוצא מכל האמור, שאסור ליתן לידו גוי אפילו כשמוציא לכרמלית, משום שגם בכרמלית אסור עקירה או הנחה [ורק כשמתחילה אינו על דעת להוציא אפילו להקל]. ויש להוסיף שכאשר הוא צורך מצוה, כתבנו בסו"ס שמ"ט שיש לסמוך על המתירים לטלטל בזה עוקר וזה מניח.
 416. כגון בכרמלית, או במקום שאין עירוב, ויש צורך להוציא לצורך מצוה, או במקום צורך גדול, שמותר לומר לגוי להוציא, וכמבואר בס"י ש"ז ס"ה כל הפרטים. ועי' בסימן ש"ה שמקילים להוציא דברי מאכל ומשקה הנצרכים לשבת, עיי"ש. וכן יש היתר לומר לגוי לטלטל קטן (שהוא כחולה שאין בו סכנה, ס"י ש"כ ס"ז) במקום צורך לקטן, או לטלטל תרופות לחולה שאין בו סכנה, וכיצא. וכן יש מתירים עיי' שיאמרו לגוי שילך מרה"י לרה"י בלא לעצור ברה"י, וכל כה"ג כמה אופנים שמותר באיסורה לגוי.
 417. כן הזכיר ע"ז בתשרי המהר"ם מינץ ס"י קט"ז, והובא בכנה"ג בהגה"ט וכה"ח כאן אות ג', עיי"ש. ומצאנו עוד בס"ז ובמג"א לעיל (בסימן ש"ז ס"ד) בענין המנהג שנהגו שלא לגעת באיגרת הבאה לו ע"י גוי וכו', וביאר המהר"ם מינץ שהוא מפני שחוששין שמא טרם שיעמוד לפוש יטול הישראל האיגרת מינו, ונמצא שהישראל יעשה גמר הוצאה מרשות לרשות (והובא במשנ"ב שם סק"ו, וש"א), וכבר כתבנו בהלכה הקודמת ובהערה שם בסופה להוכיח שאוהרה זו היא בין כשהגוי מוציא לרה"י מרה"י, ובין כשמוציא מכרמלית או במקום שאין עירוב, ודו"ק.
 418. עיי' בדברינו שם (בפרק ג', וכן בפרק ה') שיש אחרונים המתירים לומר לקטן להוציא מרשות לרשות בכרמלית כאשר יש בדבר צורך לקטן או במקום מצוה, ואמנם לדעת מרן השו"ע אסור בכל גווי, אולם יש שנהגו להקל וכמ"ש. וכמו"כ באופנים השנויים במח' מקילים קצת ע"י קטן.
 419. ואף שבאופן זה קיל טפי דהוי כרמלית, אך כבר הבאנו בהלכה הקודמת שאסור עקירה או הנחה בלבד אף בכרמלית, ומאחר דלקטן מותר אין ענין

ההפחית לו להיות תרתי דרבנן, ועכ"פ הרי לידיה אסור, וה"ו אסור ככל האמור בסמוך. ואף שאם הקטן מטלטל ב"כ הוא לצורך חשוב, והרי כתבנו בסו"ס שמ"ט להקל בזה עוקר וזה מניח ברשויות דרבנן, אולם זה שנוי בפלוגתא רבתי, ואין לעשות כן לכתחילה.
 420. כן יעץ הגר"ז בסימן שמ"ז ס"ז, וצדדי ההיתר, א'. לכאורה משמע שמבוסס על המחלוקת שהביא לפני"כ שידים שנמצאים בחוץ הוא מקום פטור (והבאנו השיטות בזה בהקדמה לסימן ש"ג), כמ"ש "ולכן" וכו'. ב'. אלא שעיקר היתרו בכל המהלך הוא זה שעושים זאת למעלה מעשרה שהוא מקום פטור לדברי הכל (ואולי מש"כ "לכן" וכו' קאי על הסוגריים שכתב בסמוך לו שאם למעלה מעשרה הוי מקום פטור לכ"ע), וחזר ע"ז כמה פעמים. ג'. ועוד הוסיף מש"כ בדבריו בסעיף ו' שידים שהם למעלה מעשרה הוו מקום פטור לאדם אחר שבניח עליהם (וע"ז כתב שיש לסמוך על דבריהם בכרמלית שהיא מדרבנן). ד'. ועוד הוסיף ע"ז מה שיש מתירים לגמרי לטלטל מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור, וכמ"ש בס"י שמ"ז ס"ג (וכן הזכיר הלכה זו הגר"ז בס"י של"א ס"ח).
 421. הנה בפשטות נראה שאפשר להקל גם בלא כל הגי צירופים, ובפרט בכרמלית דרבנן, א'. הן לעצם המחלוקת ביד פשוטה לרה"י, עיי' ברי"ם ש"ג, ושם כתבנו להחמיר אגב דברי הגר"ז, אולם במילי דרבנן לכאן יש להקל, ויל"ב. ב'. ומצד החלוקת ברשויות דרבנן, הרי סתם השו"ע היתיר, ועיי' בסימן שמ"ז ס"ו מש"כ בזה, ג'. עיי' בדברינו בסו"ס שמ"ט שכתבנו להקל בטלטול בכרמלית פחות פחות מד"א לצורך מצוה, ושם כתבנו לדרון כן שבמילא גם בעקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה מותר, וא"כ ה"ה כאן. אלא שהגר"ז כאן (בסו"ס"ו) וכן לעיל בסימן של"א (סו"ס"ח) כתב שלא להתיר בזה עוקר וזה מניח אפילו במצוה רבתי של מילה. אולם הרי יש מתירים בזה עוקר וזה מניח בכרמלית, וכמו שהבאנו בסימן שמ"ז ס"ז, ואע"פ שרוה"פ אסור בזה (וכן הגר"ז שם בסו"ד הרגיש בזה, וכתב דלא כיש מי שמתיר, וכוונתו לאהעו"ז). מ"מ לדבר מצוה מצאנו הרבה שהקילו, וכמו שהבאנו בסו"ס שמ"ט בעני"ז, ולכן מן הדין נראה שאפשר להקל בזה עוקר וזה מניח לצורך מצוה, איבא שבינידון זה אין זה פשוט, מאחר שבמצויות אפשר למולו בשופי גם בעודו בבית, ואין זה מעכב את המילה, אלא שרוצים למולו בבית הכנסת משום מצות ברוב עם הדרת מלך, ולדבר זה שהוא מגדרי ההידור במצוה ואינו בעצם המצוה, י"ל שאין להקל בכדי. [ובכלל אופן אפשר לעשות כמו שיעץ הגר"ז שזה מותר בשופי]. ורק אם יש איזה עיכוב, כגון בהיכי תמצא שאי אפשר שיעמדו בחוץ ויקבלו ממנה וכדו', ואי אפשר למולו בבית כיון שאין סכין של מילה או סממנים וכדו', שפיר יש להקל כמו שכתבנו, כדי שלא לבטל מצות מילה.
 422. עיי' משנ"ב (סימן שנ"ד סוסק"ח) גבי דלי התלוי מעל הבאר, והמים היו בו מבעו"י שלא עקרום בשבת, ומסתפק הפמ"ג אם מותר לאחוזם באויר סביב הבאר, ע"כ. [ובעיקר הנידון, ראה בדברינו בסימן שנ"ד סוף הלכה א' בהערה מה שביארנו בזה].
 ויש לבאר, שהנה אסור עקירה בלא הנחה והנחה בלא עקירה, ויש לבאר טעם האיסור אע"פ שלא עשה עקירה והנחה גם יחד, בב' אופנים, א. בפשטות החשש שמא יעשה עקירה והנחה בשלימות, וממילא בנידו"ד שאינו גם לא עקירה וגם לא הנחה אין לחוש, דהוי כעין גזירה לגזירה, כלומר דאיכא כאן ב' שלבים נוספים כדי לעבור איסור, וגם עקירה וגם הנחה, ולזה לא חיישנו. ב. אפשר לומר שהחשש הוא מפני הרחש שישטעו שמונת להעביר חפץ רשות לרשות, וממילא אין נפ"מ אך זה נעשה, דהעיקר שיש לחוש שיבאו לעשות הוצאה ואז יעבור איסור דאו'.
 ולעצם הדין, הנה באג"ט (חורש סק"ב אות כ"ג) כתב שלא מצאנו שאסור בעקירה בלא הנחה, והבא להחמיר בזה מדרבנן עליו להביא ראיה, ע"כ. ובתשובתו אבני נור (סימן ע"ט) נשאל בזה דהא איכא ראייה מהתוס' בשבת (ג), ודחה דבריו דאין זה ראייה למסקנא, עיי"ש. ועי' בהגה שם משי"כ לדחות הראיה (ובתנ"י"ש פ"ו הערה ד' הביא ד' האבנ"ז בפשיטות), ואכמ"ל. ואכן הלא דבר הוא שלא נזכר בפו' אלא עקירה או הנחה, וי"ל. ועיי' בכה"ח (שם באת י"ג) שהביא דברי הכר"ש שהביא דברי הפמ"ג שנתפסקו בזה, והביא מדברי הר"ח שכתב ע"ז דמשמע מדבריהם שאין להורות היתרא בזה, ע"כ. אולם גם איסור אין להורות אלא ספיקא. והאבנ"ז הורה להיתר וכוונכו. ועיי' בתוס' בעירובין (לג): ד"ה הואיל, ובספר נתיבות שבת פ"ו הערה נ"ו.
 והנה מצאנו בשבת (קג). במניח על התמור בחשכה לו, שכשחיה מהלכת מניח עליה, וכשחיה עומדת נוטלו הימנה. וכ"ה ברמב"ם (פ"כ משבת ה"ו) ושאר פו'. ומבואר שם דכ"ו בחמור ולא בחבירו (שם בע"ב). ועי' ברמב"ם (פ"ג ה"ט) שמותר בהלך בדרך וכו', אך ז"א לכתחילה, ועי' בשו"ע ופי' בס"י רס"ו והרי באופן זה אין עקירה ולא הנחה. אמנם כאן הוא נעשה ע"י הנחה באחר, ונעשתה מלאכה מבנייהו, וזה בודאי אסור, וכל הנידון הוא על זה שלא עושה כלום. ועי' גם בהלכה הבאה דמבואר שאסור בכל גווי שמחמתו נעשית הוצאה). ובכלל י"ל שכל הקפידא בגמרא הוא על המניח ולוקח מהאדם המהלך, ולא על המהלך עצמו, ואף את"ל שזה קאי גם על המהלך עצמו, י"ל

שאין זה אלא משום איסור מסייע, וכעין מה שאמרו בתוס' בשבת (ג). בעני ועשיר שלקח מידו, ודו"ק.
 423. הנה בפר' לא מצאו שום היתר ואופן להוציא מרשות לרשות, ואף בכרמלית, ונתחבטו בזה הס"ז והאחרונים בסימן שמ"ט אם יש אופן היתר, ועיי' בהלכה שלפני הקודמת אין נתחבט הגר"ז למצוא היתר, ואף גם זאת הוא רק כרמלית (וברדך של זה עוקר וזה מניח כתבו הפו' לאיסור, ואפילו בכרמלית, וכנ"ל לפני כמה הלכות), וזה שהניא אותנו לחשוב למצוא היתר באופנים דלהלן, ובסברא שכאשר אינו עוקר ולא מניח מותר, ולעיל בהלכה הקודמת הבאנו שיש מתירים בזה, ועפ"ז יש לדרון באופנים דלהלן אי שרי לדה"ד. אך נראה שאף בזה אסור, כיון דמ"מ נעשתה עקירה או הנחה ע"י בני אדם ונעשתה הוצאה ע"י כולם, ולהכי לא אשכחן היתר בהוצאה מרשות לרשות בשום אופן, ואמנם מאידך גיסא לא מצאנו בגמ' ובפו' שהזכירו נידון זה, אלא כתבו שבעקירה והנחה הוי איסור דאו', ובחד מינייהו הוי איסור דרבנן, ולא כתבו מה הדין כשאין לא עקירה ולא הנחה, ומ"מ מצאנו קצת דמיון לזה לעיל בסימן שמ"ו במעביר מרשות לרשות דרך מקום פטור (עיי' בדברינו שם הלכה ד'), ושם עיקר הנידון במוציא מרשות לרשות אחרת. ועי' שם. וממקום פטור הוי כבלא עקירה, ונראה עוד דמ"מ למ"ש בשבת (ו). ובלבד שלא יטול, ופרש"י (ד"ה ובלבד) דמולול באיסורי שבת לכתחילה לגרום הוצאה מרה"י לרה"י, וגזירה דלמא אתי לאפקי וכו', ע"כ. ועי' גם בס"ז ס"י שמ"ו בהשגתו על הבי"ח במוציא מרה"י למק"פ דרך רה"ו). ואמנם בעלמא אין לנו להחליט איסור מה שחז"ל לא אמרו, אולם מ"מ משמע לכאן ששורש הדבר מה שגרם להוציא מרשות לרשות, והוא כענין שאמרו ובלבד שלא יחליף המבואר בסימן שמ"ו, ועי' בגר"ז סימן שמ"ז ס"ז במוסגר.
 424. דאמנם שמעון לא עשה כלום, מ"מ י"ל שהוא נכלל בכלל מה שאמרו בזה עוקר וזה מניח דאתעבידא מלאכה מבנייהו, ואף שכאן זה ע"י אמצעי שלא עשה כלום, מ"מ מבנייהו אתעבידא מלאכה [ולצד זה אף את"ל ששמעון לא עשה כלום, אסור לו לעשות כן, מפני שמכשיל אותם].
 425. דאם שמעון נח כאשר נתנו לידו או בגופו, ה"ז כעוקר, וכנ"ל בהלכה ב'.
 426. בזה יש להסתפק אי שרי, מאחר ושמעון שהוציא לא עשה כלום (לא עקירה ולא הנחה), וראובן אף שעקר או לוי שהניח, מ"מ הכל היה ברשות אחת, אך ד"ו בלא"ה שנוי במחלוקת הראשונים בהוצאה מרה"י לרה"י דרך רה"י שהבאנו לעיל בסימן שמ"ו, דלמ"ד שחייב הרי עצם הליכתו אסורה, ורק למ"ד שפטור י"ל דכאן אין לגזור לשמא יניח דאינו אלא גזירה, ומ"מ אסור וכנ"ל.
 427. הנה פרטים אלו הם עפמשנ"ת בהלכה שאחרי הסמוכה בדין זרק חפץ ונעקר חבירו, ומבואר שבנעקר חבירו לא הוי הנחה ולא עקירה, ועפ"ז היה מקום לחשוב כנ"ל להתיר [ומצד החשש דשמא יפול לשמעון לארץ קודם שלוי יעקר ממקומו, כדרך שמצאנו באשפה ועוד, הלא כאן הוא רק חשש דרבנן גם אם יפול, ועוד דאפשר בהיכי תמצא שיפשוט כובעו וכדו', והזריקה תהיה מועטת באופן שלא יהיה חשש שיפול לארץ]. ודו"ז הוא ג"כ כנידון הקודם, שזה הדבר שראובן זורק על דעת שמעון יעקר ויטלנו ה"ו כמניחו בידו, ומ"מ הדין כנ"ל.
 ויש לציין, שבאופן שמעביר מיד ליד ה"ז שונה מהנ"ל, דבאדם אחד הכל נחשב כאחד, ומהאי טעמא לא ראינו שום נידון בעומד לפוש או לכתף (המבואר בסימן רס"ו ועוד) שיש הבדל אם העביר מיד ליד, כי הכל הוא דרך ההוצאה.
 428. עיי' במ"מ (פ"ג ה"ב) שכתב דבירושלמי [נ"ב]. והוא בפ"א דשבת דף ד' רע"ב] מפרש שאין חיוב בבעה"ב אלא כשידו של עני תוך י' לרה"י, ושכן נראה שהסכים הרשב"א [נ"ב]. כ"ה בחי' הרשב"א בשבת (ה), ד"ה ומסתברא (ואמנם יש לעמוד בדברי הרשב"א, עיי' בנתי"ש פ"ג הערה כ"ח). ועי' בתוס' בשבת (ה), ד"ה כאן, ועי' בתוס' עירובין (לג). ובחי' הריטב"א שם], וסיים ויש חולקים [נ"ב]. כ"ה שיטת י"א שברשב"א שם, ועי' בתוס' בשבת (קב), ד"ה והוציא ב' צדדים בזה]. וכן הובא במג"א וגר"ז (ס"ו), ועי' בקר"א אות א'), ומשנ"ב סק"ח וכה"ח אות י"א. (ועי' בחזו"א ס"י ס"ב סק"ט). וסתימת הדברים משמע שנקטי טפי דפטור, אבל אסור מדרבנן. [ומה שהובא במשנ"ב ר"ס שמ"ח הוא ענין אחר שגופו במקום אחד וידו במקום אחר].
 ומה שבכל זאת הוא "פטור", ולא מותר (לדעת הסוברים כן שהבאנו בהלכה), הרי זה מקום פטור, וי"ל שזה אסור כדרך שנתבאר לעיל בסימן שמ"ו ס"א ובלבד שלא יחליף, ויעויין שם בסוף ההלכה שכתבנו דה"ה שאסור בזה ע"י שפי בני אדם שאחד יתן על מקום פטור והשני יוציאנו, עיי"ש. וכאן ה"ז חמור טפי כיון שהוא מאדם לאדם, ואפשר אפוא שלכן החזו"א נסתפק שם, ואילו כאן הוא מסכים לאיסור (ובא"א י"ל שאפילו אם לא יחליף ויעמוד כך ברה"י ג"כ אסור, מגזירה שנראה כמוציא מאחר ורגליו ברה"י, ונראה שידו כבתר גופו גרידא, אי"נ שמא יטעה להניח בפחות מ"ט, אך לא שמענו גזירה כזו), ודו"ק.
 וכל הנידון הוא מרה"י לרה"י, שברה"י אינה תופסת למעלה מעשרה, משא"כ מרה"י לרה"י (ורק יש לדרון מצד שמרה"י הוא בא דרך מקום פטור).

איסור, הזורק על העקירה והמקבל על ההנחה. ואם הזורק בעצמו נעקר ורץ ממקומו, וקיבל את החפץ טרם שנפל על הארץ, הרי זה ספק אם חייב או פטור.⁴²⁹ י"ד. מים העומדים על הארץ, אם נטלו מהם והוציאו לרשות אחרת, חייב⁴³⁰. אבל חפץ המונח וצף על המים אינו נחשב שנח על הארץ, והמוציאו לרשות אחרת פטור, כיון שלא נחשב שקרק⁴³¹, ואפילו אם היה כלי צף על המים, ובתוך הכלי היה מונח חפץ, ונטל את החפץ, אין זו עקירה, ופטור אבל אסור⁴³². ובאופן שהמים פחות שלשה סמוך לארץ אפשר שחייב בכל אופן, גם כשנטל חפץ מעל גביהם⁴³³.

עקירה והנחה במקום שיש בו ארבעה טפחים או מקום חשוב

ט"ו. המוציא מרשות לרשות אינו חייב, אלא אם כן עקר ממקום שיש בו שטח של ארבעה על ארבעה טפחים, וגם מניח על מקום שיש בו ארבעה טפחים⁴³⁴. וברשות היחיד אע"פ שצריך עקירה ממקום ארבעה, מ"מ לגבי הנחה יש אומרים שאף אם נח על משהו, חייב⁴³⁵. ובפחות משלשה סמוך לארץ, ה"ז כמו מונח על הארץ, וחייב בכל אופן⁴³⁶. ט"ז. ידו של אדם נחשבת כמקום ארבעה, ולכן העומד ברשות אחת ונוטל מיד חברו שברשות אחרת, או שנותן ליד חברו שברשות אחרת, ה"ז נחשב עקירה והנחה מן התורה⁴³⁷. והוא הדין בכתפו וחיקו וכדומה. אבל בשאר איברים שאין דרך לטעון בהם פטור⁴³⁸. וגם בידו כלאחר יד פטור⁴³⁹. [וטלול ברשות אחת כשהאדם עומד ברשות אחת ואינו מביא לרשותו, מבואר בסמ"ק ש"נ]. י"ז. מחשבתו של אדם מחשיבה את המקום כמקום של ארבעה, כגון: א]. אוכל בפיו יוצא מרשות לרשות, וחשב להוציאו חייב⁴⁴⁰. ב]. זרק בפי כלי או מקום שאין בו ארבעה, אבל חשב שינוח שם⁴⁴¹, ויש לו ענין מיוחד בזה⁴⁴². ומאחר שאין בהם דעת, מועילה מחשבתו להחשיב המקום לארבעה⁴⁴³.

עוד דינים

י"ח. הנצרך להוציא מרשות לרשות, מותר על ידי גוי אם זה לצורך מצוה או במקום צורך, כדין שבות דשבות, והיינו ברשויות דרבנן כגון מרשות היחיד לכרמלית וכדומה, אבל מרה"י לרה"ר אסור⁴⁴⁴. ויש אופנים שמותר על ידי גוי גם מרשות היחיד לרשות הרבים: א]. אם יעשה את ההוצאה בשינוי, יש מתירים⁴⁴⁵. ב]. באופן שישים את החפץ על המקום המפסיק בין רה"י לרה"ר באופן שיבלוט קצת לחוץ, ואח"כ שוב יוציאנו לרשות האחרת⁴⁴⁶. ג]. על ידי שני גוים שאחד עוקר, ונותן לגוי השני העומד בחוץ והוא מניח⁴⁴⁷. י"ט. זרק "רשות" (דהיינו כלי או חפץ הגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה, שדינו כרשות בפני עצמה), אף אם זרקה מרשות היחיד לרשות הרבים פטור⁴⁴⁸. במה דברים אמורים כשנח דרך גובהו, שנמצא שתמיד הוא ברשות היחיד, שהיה גובהו עשרה כרשות היחיד, אבל אם נח לרוחבו שאין בו עשרה חייב⁴⁴⁹. ויש אומרים שאף לרחבה פטור⁴⁵⁰. וכן זרק חפץ הגבוה מעשרה, אפילו אין בו רוחב ארבעה, כגון קנה או עמוד, ונתקע ברשות הרבים, פטור מפני שמקצתו עומד במקום פטור⁴⁵¹. כ'. ומן האמור יש ללמוד שהמוליך עגלה ברשות הרבים, אם היא גבוהה מעשרה טפחים, אין בזה איסור תורה בשום אופן, אבל מכל מקום אסור מדרבנן⁴⁵². ולכן במקום צורך גדול או צורך מצוה, מותר לומר לגוי שיוציא את העגלה מרשות לרשות⁴⁵³, וגם כשיש תינוק בתוך העגלה⁴⁵⁴.

סימן שמ"ח

הוצאת יד וחפץ בתוכה לרשות אחרת

א'. עבר והושיט את ידו וחפץ בתוכה לרשות אחרת, ושוב נתחרט על המעשה, יש אופנים שמותר לו להחזיר את ידו, ויש אופנים שאסור. וכמו שיבואר: א]. אם הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים למעלה מעשרה, מותר להחזיר⁴⁵⁵, בין אם זה היה בשוגג ובין במזיד⁴⁵⁶, ורק להחזיר למקומו מותר, אבל למקום אחר אסור אפילו לרשות היחיד אחרת⁴⁵⁷. [והוא הדין בכל זה כשהושיט מרשות הרבים למעלה מעשרה לרשות היחיד]⁴⁵⁸. ב]. הוציא לכרמלית מרשות היחיד או מרשות הרבים, מותר להחזיר⁴⁵⁹, בין אם זה היה בשוגג ובין במזיד⁴⁶⁰. ורק להחזיר למקומו מותר, אבל למקום אחר אסור⁴⁶¹. [והוא הדין בכל זה כשהושיט מכרמלית לרשות אחרת]⁴⁶². ג]. הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים למטה מעשרה⁴⁶³, אם זה היה בשוגג, מותר להחזירה, ורק למקומו מותר ולא לחצר אחרת⁴⁶⁴. ואם זה היה במזיד, נחלקו בזה הפוסקים. ולהלכה: דעת השו"ע מעיקר הדין שאסור להחזיר, בין אם הוציא משחשיכה שכבר נכנסה שבת⁴⁶⁵, ובין אם הוציא מבעוד יום⁴⁶⁶, וישאר כך עם ידו בחול עד מוצאי שבת. ועיין

לתינוק ולא להיפך (ולכן המוציא חי הנושא את עצמו פטור אף על המטה), מי"מ י"ל שגם כאן נחשב הכל כהוצאה אחת, וצ"ע. שו"ר בספר אוצר פסקי עירובין שכתב שגם בזה מותר. וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שנראה שזה אותו דבר. 445. כן מדויק בשו"ע סימן שמ"ח ס"א שכל הנידון בתוך עשרה, אבל למעלה מעשרה מותר, וה"ט דמקום פטור הוא (וכמש"כ בסי' שמ"ה ס"ב), וכה"כ בבי"ב ובאחרונים המפ'. [ואיסור יש בכל אופן להוציא את היד וחפץ בתוכה, אף אם דעתו להחזיר לרשותו, וכדלהלן בסוה"ס]. 446. פמ"ג במש"ז, ה"ד במשנ"ב סק"א וכה"ח אות א'. 447. בפמ"ג שם כתב שמותר אפילו במזיד וחצר אחרת (והעתיקו בכה"ח אות א'). אולם בשע"צ (אות א') הביא דבריו, וכתב שדבריו צ"ע, ומדברי הרשב"א בעב"ה"ק מוכח דאסור בכל גוונא, ע"כ. וע"ע בהלכה הבאה. 448. דהיינו הך שבא ממקום פטור. 449. שו"ע סו"ס שמ"ח. 450. כ"מ בשו"ע שכתב דבכל גווי מותר. ואמנם המג"א (סק"ד) מפרש דהיתר זה הוא רק אם היה בשוגג, ומש"כ בכל גווי היינו אפילו לחצר אחרת וכו'. (וכ"כ הגר"ו באות א' וג'). אולם בא"ר כתב שאף במזיד שרי, כיון דלא עבר איסור דאו' ולא קנסו, ואדרבה לחצר אחרת אסור. ודקדק כן מלשון הרשב"א והשו"ע שמותר "להחזירה" בכל גווי [וממילא מש"כ השו"ע בכל גווי, ודאי דהיינו בין שוגג ובין מזיד]. וה"ד במשנ"ב סוה"ס ושע"ה צ"ע שם ובה"ח אות י"ג, ושכ"כ הח"מ ואחרונים. 461. עיין בהערה הקודמת בשם הא"ר שדקדק כן מלשון הרשב"א והשו"ע, והביאווה האחרונים. 462. דהיינו הך, שאינו איסור דאו'. 463. ועיין בשו"ע הגר"ו ס"ח שבאופן שאסור להחזיר, אף אם ירים מלמטה למעלה מעשרה ג"כ אסור. 464. שו"ע. 465. בשו"ע הביא ב' דעות בזה, מתחילה סתם שבמזיד אסור, ומשמע אפילו כשהוציא בשבת (דבזה מייירי מן הסתם), ושוב הביא י"א שמחשיכה התיירו לו להחזיר שמה יפול, ויבא לידי איסור חטאת. וכבר ידוע שסתם ויש הלכה כסתם. ודו"ו מבואר בבי"ב במחלוקת הראשונים, עיי"ש. וכן ביאר הביה"ל (ד"ה ויש אומרים) הא דסתם השו"ע לאסור בכל אופן, ושזה תלוי בשיטות הראשונים, כיעו"ש. ובה"ח (אות ז'-ח) כתב ג"כ שמתמימת מרן משמע שאסור בכל אופן, ושכן סתם הגר"ו להחמיר, אפילו משחשיכה. ויש להוסיף, דהנה ידוע בכה"ח בכ"מ שנקט שכאשר השו"ע מביא י"א דעתו להחמיר כמותו לכתחילה, וכמו"כ לאידך גיסא שבשעה"ד יש להקל (עי' דבריו בסמ"ק י"ג ושאר דוכתי), וכאן נראה שלמעשה אין נפ"מ בכלל זה, א]. הנה בכל שיטה לכא"ו יש קולא וחומרא, ולא מבעיא לדעה הראשונה שאסור להחזיר כדעה שניה, אלא אף לדעה שניה נמי, דאם תימא להחמיר כשיטה ראשונה ה"ז חומרא דאית לידי קולא, דשמה יפול לו ויבא לידי איסור חטאת, ונמצא שעבר ע"ד חכמים שהזהירו ע"ז, וא"כ א"א לומר שנחמיר בזה או בזה, אלא יקוב הדין את ההר. ב]. וכן א"א לומר שבשעת הדחק נוכל להקל כדעה השניה, שהרי כל מצב זה הוא תמיד שעה"ד, שצריך להחזיק ידו כך כל השבת, ואעפ"כ אמרינן לאסור, וא"כ מה שייך להקל בזה בשעה"ד. [וכה"ג כתבנו להעיר ברי"ס ש"ט לענין אחיזה בקטן שבידו חפץ, עיי"ש. ונוסף ע"ז ביאר במכתבינו שדפוס בגליון אליב"ד על סימן של"ד]. אלא כל אחד ינהג כשיטתו. [ואמנם דלפמ"כ להלן בהערה שאחרי הבאה דיש עיצה ליתן לחבירו (וע"ע להלן משום הח"א שתלוי אם זה סמוך לשבת וכו'), אי"כ משכחת לה אופנים שיוכל להתאמץ ולסדר באופן שלא יבא לידי איסור, אך זה איתא לכונ"ע וגם לחולקים, כך שאין נפ"מ אלא כל אחד כשיטתו, וז"פ]. 466. עיין ביה"ל ד"ה י"א שדן בזה לפום שיטה ראשונה (סתמת השו"ע) אי אסרינן גם בהוציא מבעו"י. והביא בזה מחלוקת ראשונים, אמנם דעת רוב המפ" (ר"ן ורשב"א, וכנ"ד הגר"א) שגם מבעו"י דינא הכי.

441. שבת (שם) ורמב"ם פ"ג ה"ג. 442. ע"פ התוס' בשבת (ד: ד"ה אלא, ועירובין (צט)). ולכן דווקא שיש לו קפיא שיהיה שם ולא בענין אחר [ואם זרק על מקל או על איזה חפץ כל שהוא אין מועילה מחשבתו, וכמש"כ התוס' שם, וה"ד בביה"ל ס"ו ש"נ ד"ה וישתינן]. 443. מאירי שבת (ח), ועירובין (צח), והובא כ"ז בתפא"י פמ"ו, וע"ע שם. נ"ב. עוד יבואר להלן בסמ"ק שמי"ט בהקדמה לסעיף ג'ה' מה נחשב הנחה כאשר עמד לפוש או לכתף. 444. ככל הפרטים המבוארים בסי' ש"ז ס"ה. 445. כגון במרפקו או תחת כובעו וכדומה, אלא שז"א פשוט להתיר שבות דשבות כאשר זה בשינוי, ואילו המלאכה היא בעיקרה דאו', שרבים אוסרים, והגם שכתבנו בסי' ש"ז להתיר ז"א פשוט, ורק במקום צורך ושעה"ד אפשר לסמוך. 446. עפמ"ש"כ בשבת (צא): וברמב"ם פ"ב ה"יא, עיי"ש. וע"ע ברמב"ם גם בפ"ג, ונתבאר במקומו שאם לא יצא כל החפץ אלא עדיין אגוד בו, לא הוי חיוב הוצאה, וא"כ יעשה כך הגוי, ושוב יצא ויטלנו לגמרי, לכאורה שפיר דמי. [אמנם לכתחילה אין לעשות כן ביהודי אפילו רק בפעם הראשונה, משום שאסור מדרבנן להוציא כל דהוא, אולם בגוי שפיר דמי, כיון שאינו אלא איסור דרבנן]. אך כ"ז אם ינוח שם כעין שעומד לפוש (אך אינו צריך שיהיה היסח דעת כדי להפסיק במעשהו), ושו"ר בעיקר הדין כדברינו שכ"כ במ"מ פ"יב ה"יא בכונת רש"י, שאם חזרו ומוציא שוב פטור, עיי"ש, ומשמע שאפילו אם מיד מוציא פטור. 447. שבה נמצא שאחד עושה עקירה ואחד עושה הנחה, ואינו אלא מדרבנן, [ובאופן זה שהוא על ידי שני גוים, יש קולא טפי באמירה דאמירה, וכמו שהבאנו בסי' ש"ז, וה"ג אפשר לעשות כן]. ועד"ז יש להתיר בפחות פחות מד"א ע"י גוי, דשויים הם (עיין בסו"ס שמ"ט דמצאנו שהוא חמור טפי, וי"ל). וע"י סימן רס"ו, ומ"מ עצם הרעיון בכל זה, יש ללמוד ממה שמצאנו בביה"ל סו"ס שמ"ט לדמות זאת לשבות המצטרפת לשבות אחרת להתיר, וה"ג באמירה לגוי, ודו"ק. נ"ב. וברוצה להוציא מרה"י לרה"י דרך רה"י, יש מקילים עוד באופן שלא יפוש ברה"י, וכמו שהבאנו בסי' שמ"ז דבאופן זה לרוב הראשונים אינו אלא איסור דרבנן, אמנם ע"י בהערה שם. 448. שבת (ת), הובא דין הזורק כורת, דהוי רה"י, ובטעם הדבר שפטור כתב רש"י שאין הוצאה אלא במחטף וחפצים ולא ב"רשות". והתוס' שם כתבו שהכורת עצמה נעשית רה"י, והוי כזורק מרה"י לרה"י דרך רה"י, עיי"ש. (ויש הרבה נפ"מ בזה). ועיין במהרש"א ובר"ן ומאירי, וכן בתוס' ישנים, ואכ"מ, בשיטות הראשונים, עיין ברבינו יהונתן ובר"ן ומאירי, וכן בתוס' ישנים, ואכ"מ, וכ"פ הרמב"ם פ"ד הי"ט [ואם הוא חפץ עגול צריך שיהיה רחב חמש אמות ושלוש חומשים, וכנ"ל בסי' שמ"ה]. וע"ע במגן אברהם לעיל (סימן רס"ו סק"ו) ובמה"ש ולבו"ש שם, ועיין באגרות ש"ה חאו"ח ח"ה ע' צ"ד, ואכמ"ל. 449. ר"ן בשם רבינו יהונתן ומאירי בשבת (שם). 450. עפ"ד רש"י בשבת שם, וכן הר"ן שם תמה ע"ד רבינו יהונתן, וע"י בתפא"י פמ"ט מש"כ בזה. 451. רמב"ם שם. וכ"ה ברש"י ובמפ"י בשבת (שם). ואף שאין זה רשות כלל, מ"מ לא הוי הוצאה, ופטור. 452. ונפ"מ במקום צורך ע"י גוי וכדו'. 453. כדין שבות דשבות המבואר בסמ"ק ש"ז, עיי"ש כל הפרטים. וכן נפ"מ להוציא ע"י קטן, למתירים ספ"ה באיסור דרבנן, אלא שלפי השו"ע בסמ"ק ש"מ"ז זה אסור, ואף למתירים וכמובא בביה"ל שם זה רק כשיש בזה צורך לקטן, וכמש"ש. ויש מקום לומר שיש צורך קטן להוליק העגלה, כי בלא זה אימו תישאר בבית, וגם הוא לא יוכל לצאת, אלא שבד"כ ל"ח צורך כ"כ. ויש בזה פרטים, וע"י בסמ"ק ש"מ"ג, ואכמ"ל. 454. די"ל שהתינוק נידון עם העגלה. ואמנם מצאנו בכ"ד שהעגלה טפלה

429. הכל בגמרא בשבת (ה, צו), וכ"פ הרמב"ם והובא במג"א ומשנ"ב ושי"א. 430. גמרא בשבת (ה: שמים ע"ג מים היינו הנחתן, וע"ע להלן בסמ"ק ש"ג דין נטילת מים מבזר רה"י לרה"ר). [ובקרת שצף על פני המים נראה שהעוקרו פטור, דאין זה כמו מים על גבי מים דהו"ו כחודא וכארעא חודא, משא"כ בקרח שהוא כבר בפ"ע, ועוד שמצאנו בכ"מ בש"ס ופ"ו שקרח נחשב כאוכל ולא כמים, עיין בכתבי הקהילות יעקב החדשים עמ"ס ברכות שהביא כמה ראיות לזה, ודון לנידוד"ד]. ויש להוסיף, שכל האמור הוא במים "העומדים" כמו שכתבנו, אבל אם המים זוחלים, הרי אינם נחים, וא"כ אף אם יטול כל המים (בהיכי תמצוי ששייך דבר כזה) אינו חייב, וכמש"כ הבי"ב בסי' שני"א לדעת הרמב"ם, וע"ע בביה"ל שם ס"א ד"ה מתוך. 431. שם, דאינו נח אלא נייד כל הזמן, וה"ה שמן על מים. וע"ע ברש"ש שם. 432. בגמרא שם נסתפקו בזה, ונשארו בתיוק. אולם הרמב"ם פ"ג ה"ד כתב דפטור, עיי"ש. אמנם י"ל שאין זה פירושו שאינו איסור תורה, שהרי הגמרא הסתפקה, אלא ר"ל שא"א לחייב ע"ז, וכמו שביאר המ"מ שם דומיא למה שכתב המ"מ שם בסוף ה"ג, עיין שם, אבל לעצם האיסור י"ל שאסור מן התורה. [ונפ"מ בזה באופן דאית ליה למעבד הקל תחילה, או באמירה לגוי כדין שבות דשבות למאן דמיקל בזה וכדו', שבכה"ג אינו איסור דרבנן, ויש להזהר בו]. ועיין ברש"ש בשבת (ה:), ואכמ"ל. 433. די"ל שבכה"ג הוי כלבוד, וע"י בשפת אמת בשבת (ק), שנסתפק בזה. [והנה בשבת (צז), נחלקו בקלוטה כמי שהונחה אי אמרינן כן בתוך שלשה, וכן נחלקו הראשונים אם בתוך שלשה חייב או רק בנח ע"ג משהו, וכמובא ברמב"ם פ"ג ה"ט"ז ובמ"מ שם, וכאן הנידון הוא אם זה נחשב עקירה מעל גבי משהו]. נ"ב. דין הזורק ומושיט מרשות לרשות דרך רשות אחרת (שהביאו המשנ"ב והאחרונים כאן), הבאנוהו לעיל בסמ"ק ש"מ"ו. 434. גמרא בשבת (ד), ועיין בתוס' שם ד"ה והא מהיכן ילפינן לה, עיי"ש. וכ"פ הרמב"ם (רפ"ג משבת), והזכרנוהו לעיל רה"ס. 435. כ"כ המ"מ (פ"ד הי"ז), ושכן נראה מרש"י וקצת גאוני, ושכ"כ הרמב"ן והרשב"א בשבת (ד:). אמנם התוס' (ד: ד"ה באילן כתבו דגם ברה"י בעינן דע"ד, ממ"ש תני טרסקל שבידו, תינח ברה"י וכו', אבל לקמן (ז: דאר"ח נעץ קנה וכו', משמע אפילו במשהו, ע"כ. ונמצא דזו פלוגתא בגמרא, והרשב"א בח"י כתב דליכא פלוגתא, וסו"ד הוכיח מעירובין (צט): שגם ברה"י בעינן דע"ד, אלא דהתם מייירי בעקירה, אבל בהנחה סגי במשהו [ומה שבעקירה יותר אלים דבעינן דע"ד, עמדו בזה המפ', ונתבאר במקומו]. וע"ע בקהילות יעקב שבת ס"ד מש"כ בזה בשיטת הרמב"ם והר"ן, וע"ע מש"כ בזה בספר תפא"י פמ"ו. 436. עיין שבת (צז), שכל פחות משלשה כלבוד דמי, וביארנו בזה לעיל בסמ"ק שמה"ה סעיף י' אות א' בהערה, וכל הטעמים שייכים גם לכאן. [וע"י ברמב"ם פ"ג ה"ט"ז דמ"מ בעינן שנח ע"ג משהו, ובמ"מ שם הביא שיי"א שאף בלא נח כלל, נמי דינא הכי. וע"ע במאירי שבת (ק), מש"כ בזה]. 437. גמרא בשבת (ה), ואפילו בלא אחשביה וכמבואר שם. 438. כ"כ בספר לשון הזהב בשבת שם, וה"ד בתפא"י ע' שכ"ב. ויל"ע בראשו שיש מקומות שסוחבים משאות בראש, ומצאנו ברמב"ם שדרך הוצאה בראש תלוי לפי הענין במשאות קטנים או גדולים (וכן דאי שתלוי גם לפי המקום), וכן יש לדון במוציא על אפר שדרך להניח המשפכים או אוניו, שכן הנגר יוצא בקיסם שבאזונו. אמנם יש כאן חיסרון במה שאינה קולטת כל דבר, רק דברים מסוימים. וברמב"ם בפייהמ"ש והמאירי מבואר שתלוי במעלתו של יד שקולטת כל דבר. 439. דאין זה דרך הוצאה (וע"י מאירי שבת צב). 440. שבת (קב), ובפרש"י שם, ובתוס' שם (צב), וכן ברמב"ם פ"ג ה"ג, עיי"ש. ויש עוד אופנים להלן בסמ"ק ש"ג גבי רוק ומי רגלים שנחשבים כמקום ארבעה, מחמת דמחשבתו משוי ליה מקום, וכמו שהביאו המשנ"ב וביה"ל וכה"ח שם. וע"ע מש"ש.

בהערה⁴⁶⁷. ולדעת האחרונים הדבר תלוי: שאם הוציא מבעוד יום אסור להחזיר עד מוצאי שבת, אבל אם הוציא משחשיכה מותר⁴⁶⁸ לאותו חצר, ולא לחצר אחרת⁴⁶⁹. ולדברי הכל אם זה היה בשבת סמוך למוצאי שבת, ימתין ולא יחזיר ידו עד מוצאי שבת⁴⁷⁰. (והוא הדין בכל זה כשהוציא מרשות הרבים לרשות היחיד)⁴⁷¹.
ב. האיסור האמור שלא להוציא לרשות אחרת, אלא רק למקומו, הוא בכל אופן, והיינו: א. אפילו שהרשות האחרת היא ג"כ של המוציא, או שעירבו יחד, אעפ"כ אסור להוציא מרשותו לרשות האחרת⁴⁷². ב. וכמו כן אין הבדל בכל זה בין להושיט ובין לזרוק⁴⁷³. ג. וכמו כן אין הבדל אם מתחילה היתה כוונתו להוציא לאותה הרשות או לא. ויש חולקים בזה⁴⁷⁴.
ג. אסור להוציא חפץ בידו מחלון הבית לאויר רשות הרבים, ואפילו כשבעדעתו להחזיר את החפץ שבידו לבית, ואפילו כשאויר רשות הרבים למעלה מעשרה אסור⁴⁷⁵. והוא הדין שאסור להוציא את ידו וחפץ בתוכה מרשות הרבים לרשות היחיד, אפילו כשבעדעתו להחזיר את היד לרשותו⁴⁷⁶.
 ולהושיט את היד לאויר רשות הרבים כדי לאסוף גשם או ברד וכדומה בידו ולהכניסו לביתו, יש להקל⁴⁷⁷.

סימן שמ"ט

**דיני העברה ארבע אמות ברשות הרבים
הקדמה**

א. המעביר בשבת חפץ ארבע אמות (ושיעור זה יבואר להלן) ברשות הרבים, הרי זה חייב⁴⁷⁸. אבל פחות מארבע אמות מותר⁴⁷⁹. ויש כמה תנאים בדבר: [א.] אינו חייב עד שיעשה עקירה והנחה ברשות הרבים. אבל עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה פטור, וכדרך שנתבאר בסימן שמ"ז⁴⁸⁰. [ב.] אינו חייב עד שיעקור את כל החפץ ויניח את כולו אחר הארבע אמות, אבל אם לא עקרו כולו, או שלא הניח את כולו אחר הארבע אמות, וכגון שמקצתו היה בתוך שיעור הארבע אמות, פטור, אבל אסור מדרבנן⁴⁸¹. [ג.] שיעקור ממקום שיש בו ארבעה ויניח על מקום שיש בו ארבעה, וככל הפרטים שנתבארו בסוף סימן שמ"ז⁴⁸². [ד.] שתהיה ההוצאה כפי שחשב להוציא, אבל אם נתכוון לזרוק ארבע זורק שמונה פטור (אלא אם כן היה בדעתו שינוח החפץ בכל מקום שירצה)⁴⁸³. ואם נתכוון לזרוק שמונה זורק ועבר ארבע חייב⁴⁸⁴, וכיוצא בזה⁴⁸⁵. [ה.] שיהיה ההוצאה כדרך המוציא, אבל בשינוי פטור⁴⁸⁶.
 ודע, שבכל אופן שהעביר בפעם אחת ארבע אמות חייב, בין בהולכה ובין בוריקה ובין בהושטה. וזה כולל: א. המעביר שתי אמות זורק שתי אמות חייב⁴⁸⁷. ב. המעביר מרשות הרבים לרשות הרבים דרך רשות היחיד שבאמצע⁴⁸⁸.

הלכות

ב. מותר לטלטל ארבע אמות ברשות הרבים, ולא יותר, ומודדים את האמות באמה מצומצמת לפי כל אדם באשר הוא, והיינו לכל אדם לפי האמה שלו (ושיעור "אמה" הוא מן המרפק עד ראש האצבע הארוכה הנקראת אמה על שם זה). הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו⁴⁸⁹. ולכן, גדול נותנים לו הרבה כשיעור ארבע אמות שלו, והקטן ממעטים ממנו כפי האמה שלו, ורק באדם בינוני השיעור הוא כדיון "אמה" בכל מקום⁴⁹⁰. ואדם שגופו בינוני אבל אמתו קטנה, נותנים לו ארבע אמות כפי אדם בינוני⁴⁹¹. ואדם שגופו קטן ואמתו גדולה, נותנים לו כפי ארבע אמות שלו⁴⁹².
ג. יש אומרים שמלבד הארבע אמות שמוותר לכל אדם לטלטל, מוסיפין עליהם כפי שיעור האלכסון, וסך הכל מותר לטלטל עד שיעור חמש אמות ושלש חומשי אמה. ויש אומרים שאסור לטלטל יותר מארבע אמות. אך אין בזה אלא איסור מדרבנן אם לא עבר חמש אמות ושלש חומשי אמה, שאם עבר שיעור זה חייב מן התורה. ודעת השו"ע מעיקר הדין להקל כדעה הראשונה, אך האחרונים החמירו כדעה שניה⁴⁹³. ומכל מקום כתבו האחרונים שכאשר האדם מגדיר ארבע אמות, מותר לטלטל באלכסונום מקצה לקצה, ורק אם הוא מטלטל במישור ולא באלכסון, או שלא בירר לו ארבע אמות, בזה אסור לטלטל יותר מארבע אמות⁴⁹⁴.

467. ולכאורה יש עיצה שחבירו יחליף אותו ויחזיק גם כן באותו מקום עד ששוב יחזור ויחליפנו, וכך יוכל ללכת להתפלל ולטעוד וכו', ואדרבה ראי שישלד וירצה את חבירו שיסכים לכן, ובוזה אהני שיוכל לקיים מצוות השבת ותפילה, וכן יועיל שלא יפול ממנו מרוב תשישות כח ויבא לידי איסור חטאת ח"ו [עכ"פ לפי השו"ע, דלדעת האחרונים שזה רק מבע"י לא חמיר כולי האי]. ואמנם קפסוהו חז"ל שתשאר ידו תלויה כך כל השבת, אולם י"ל דל"ד הוא, ואין זה קנס כדי שיסבול בצער גופו, אלא עונש במעשה שלא יוכל להחזיר את ידו. וגם כאשר נצרך לזה שחבירו יאחזו לו, הוי ג"כ קנס שהחפץ לא חוזר למקומו.
 ויש להוסיף ע"ז, דאחר שנתנו עיצה שחבירו יחזיק לו את החפץ, שוב יש עיצה שיוכלו להמנע לגמרי מלשהות שם כל השבת, והוא עפ"מ שנחלקו הראשונים בענין יד הפשוטה לרשות אחרת אי הוי כמקום פטור, או שבטלה לרשות שנמצאת בה, וכמו שהבאנו בהקדמה לסימן ש"ג, עיין שם. והשתא למ"ד דהוא כמקום פטור, הרי אפשר ליתן לחבירו, וחבירו יכניס את היד, אך הבאנו מהגר"ז שהחמיר בזה.
 468. כדעת ה"א שבוש"ע. כן פסק הא"ר, וכן דעת הרבה ראשונים. וכ"פ הח"א, וה"ד במשנ"ב סק"ח ובה"ח אות ח'.
 469. כ"כ הרשב"א והר"ן ועוד, וכ"פ האחרונים כמובא במשנ"ב סק"ז ובה"ח אות י'.
 470. ח"א, ה"ד בשעה"צ (אות ח') וכה"ח (אות ח'), ומסתבר שאף הא"ר לדעת שא"ר יסכים לכן, שאין זו תקנה מוחלטת להחזיר, אלא זיל בתר טעמא דשמא יבא לידי איסור, ובה"ג לא יבא לידי איסור, ע"כ. ולפי מה שכתבנו לעיל לפני ב' הערות שיש עיצה ליתן לחבירו, אי"כ ה"ג אם אפשר לו ראו לעשות כן. וה"ז כמו סמוך לשבת, אך חבירו אינו חייב בזה כלל, וממילא גם הוא פטור כמו שהתירו לו.
 471. דהיינו הך שעבר באיסור הוצאה, וכ"כ בה"ח (אות ג') בשם שה"ג.
 472. א"ר בשם רש"י ר"ן ור"י, וה"ד בבית"ל ד"ה להושיטה וכה"ח אות ה'.
 473. בבית"ל שם מאחרונים.
 474. נחלקו בזה הראשונים, וכמובא במג"א וכה"ח אות ד'. וע"ע במשנ"ב סק"ד שסתם בזה אפילו כשנתכוון להוציא לרה"ר, אך הביא יש חולקים. ובכל אופן העיר שם וכן בה"ח שכששני החצירות בדיוטא אחת לכו"ע אסור מדא"ו.
 475. הנה בתוס' בשבת (דף ג:) מבואר שאפילו לכתחילה מותר להוציא לאויר רה"ר למעלה מעשרה, והוי מקום פטור. אולם הרשב"א בחי' שם הוכיח ממשטות הגמרא דאין היתר בזה, וכתב הטעם מחשש דשמא שדי ליה, וא"י דשמא יבא להוציא למטה מעשרה. ושכ"כ רבו ר"י (וראה בבית"ש פ"ו הרתה ס"ד מה שהביא דברי הרשב"א בסוגיא). וכ"כ המאירי, ה"ד בבית"ל כאן ד"ה פתח. ושכ"כ הפמ"ג (במש"ז סק"א) בשם רש"י. וכ"כ בה"ח אות ב' בשם הערה"י עפ"ד הרשב"א ורבו. [אמנם מש"כ שם ה"ח בשם הגר"ז, הוא ענין אחר]. ומה שמצאנו בעירובין (צח:), זה רק במוצאי ליל.
 476. ככל הנ"ל, ואין חילוק בין למעלה מעשרה או למטה, ועיין לעיל ברה"ס לענין עבר ועשה כן.
 477. דהנה כאמור שברשב"א הביא ב' טעמים או שמא שדי ליה, או שמא יבא להוציא למעלה מעשרה. ולפי"ז נראה שבמביא מאויר רה"ר אין חשש לטעם ראשון, וכיון שלתוס' מותר הוי כמו ס"ס להקל. וגם לטעם שני של הרשב"א י"ל שכל חשש במוצאי, ולא כאשר דעתו להכניס, וכדרך שאמרו בפסחים (יא) הוא עצמו מחזר עליה וכו', גם בהכרח שיש לחלק על דרך זה כדי ליישב מה שהקשינו בהלכה זו מסימן שני"ד גבי בור וחוליתו ועוד כיוצא ב, וכמו שנתבאר בבירורי הלכה בדיון הוצאת חפץ מהחלון לאויר רה"ר ואח"כ מחזירו, עיין שם בפרק א'. ודו"ק, ואמנם מצאנו בשו"ע (סימן שני"ג ס"ג) שבזיו הכולט אסור ליתן עליו דברים, וגם "אין נוטלין" ממנו, עיי"ש. אך שם זה מפני שבגניעה עלול ליפול ואתי לאתיי, משא"כ כאן שתמיד הוא אחוז בידו ובא להכניסו י"ל דאין חשש [וכן אינו ענין לכל המבואר בסימן שני"ג, ועיין מה שהבאנו שם ש"א שלא לאסוף מים בשבת כלל, והערנו ע"ז בהערה, עיין שם].
 נ"ב. ודין העומד ברשות היחיד ומטלטל חפצים שנמצאים ברשות הרבים, יש אופנים שמוותר, ויבוארו להלן בסימן ש"ג.

478. מבואר בכ"מ בגמרא בשבת (צו:): שנלמד מהלכה למשה מסיני, וכ"ה בעוד מקומות (והזכרנו יסוד הדין בזה בר"ס שמ"ו בהערה), וכן ברמב"ם פ"ב משבת, ולפינו בסי' שמ"ט.
 479. דין זה שמוותר לטלטל פחות מד"א הוא מבואר בש"ס בכ"מ, ורק פחות פחות מארבע אמות אסור. ואמנם יש ראשונים הסוברים שגם פעם אחת אסור לטלטל ברה"ר א"כ במקום הדחק, וכמובאר בראב"ד בהשגות (פ"ב הי"ז). וכן הביא הרשב"א (בעבוה"ק ש"ג) שיש מגדולי המורים שאמרו שאסור לטלטל ברשות הרבים אפילו פחות מארבע אמות אלא במקום הדחק וכו', אך כתב ע"ז שיש מתירין אפילו שלא בשעה"ד, ולא אסור אלא מעביר פחות פחות כמה פעמים שבוה חששו שמא לא יניח בנתיים ויתחייב, אבל בפעם אחת פחות מד"א אין לחוש שמא יפליג חוץ לד"א, והסכים לזה הרשב"א, וכ"כ הרשב"א בחי' בשבת (ח:), ושכן דעת הרמב"ם והרמב"ן ותוס', וכ"כ שא"ר, וע"ע בב"י, וכ"מ בשו"ע וכל הפו' שבפחות מד"א מותר לכתחילה, וכ"ה בה"ח אות י"ב בשם האחרונים.
 ומכל מקום לדברי הכל (אף לראב"ד) אין בזה אלא חשש בעלמא מדרבנן שמא יבא לאיסור, ואין בזה דין חצי שיעור (דקיי"ל שאסור מן התורה, או עכ"פ מדרבנן למר כדאית ליה, וכמשנ"ת בהל' שבת ס"י שכ"א, ושם נתבאר דקיי"ל שאסור מן התורה, ועוד), כיון שארבע אמות זהו מהות המלאכה, ופחות מזה הוא חצי מלאכה, וכמשי"כ הפמ"ג בפתיחה להל' שבת, וכ"כ גם בבית מאיר (סימן שמ"ז) דאינו חצי שיעור אלא חצי מלאכה, ואף דחוי לאצטרופי התורה מיעטתו, וע"ע שם (ויש לעמוד בדבריו בכמה פרטים, וע"י בספר תפא"י פמ"ט הערה י"ט), ועוד. ועיין בחוות יאיר סט"ו שהוא גזה"כ מפורשת להתיר לאדם ד' אמות [ומה שלא שייך שחז"ל יאסרו בזה, י"ל עפמ"ש"כ ה"ט"ז ביו"ד ובחז"מ שא"א לחז"ל לאסור דבר המפורש בתורה, ועיין יוסף תואר עמ"ס יבמות ס"א].
 480. ושם נתבאר דיני עקירה והנחה, וה"ה כאן.
 ובעיקר הדין דבעינן עקירה והנחה, כ"כ הפו'. אמנם דע ש"י"א שבחייב העברה ד"א ברה"ר אי"צ עקירה והנחה דווקא, אלא אפילו עקר מרה"י והעביר החפץ ברה"ר והניח ברה"י אחרת ג"כ חייב, וכיעוין במאירי בבית הבחירה סוכה (מג:), וכ"כ כמה אחרונים בדעת התוס' בעירובין (לג), ועיין בספר תפארת יעקב פמ"ט סט"ז. אולם מדברי שא"ר (בעירובין שם ועוד, כמו שהבאנו בסימן שמ"ו) גבי המוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר שפטור, משמע שאפילו עבר ארבע אמות פטור. וכן הלכה כמו שכתבנו שם.
 481. מבואר ברמב"ם פ"ב ה"ט וה"יא, ופ"ג ה"ח-ט"ו. ונוכר בקצרה במשנ"ב כאן בס"י ש"מ"ט סוסק"ט, וכה"ח אות י"ד [ונחלקו בזה הראשונים בשבת (צא). באגד כלי אי הוי אגד, והרמב"ם פ"ב פסק דבעינן שיוציא כל הכלי, הלא"ה פטור]. ובסימן קודם כתבנו עפ"ז עיצה בגוי כדיון שבות דשבות.
 482. עיין שם דיש אופנים שהם כמו ד'.
 483. עיין שבת (צז), ורמב"ם פ"ג משבת.
 484. רמב"ם שם משבת, וע"ע במ"מ שם שיש חולקים בדבר [והוא ג"כ שיטת רש"י בשבת צז]. אמנם בריטב"א ומאירי שם כתבו כהרמב"ם, וכ"כ עוד ראשונים].
 485. עיין בשבת פ"ק (ג:) א"ר יוחנן וכו', וכן לקמיה (ה). ובסו"פ הזורק (קב). עוד בענין כוונה להוצאה המחייבת, ועיין בנתיבות שבת פ"ה סו"ז-כמה פרטים.
 486. כדרך שכתבנו בר"ס שמ"ז. ועיין ברמב"ם פ"ב ופ"ג ה"דוגמאות.
 487. כתוס' עירובין (צח) סוד"ה כדאמר.
 488. שבת (סוף דף צז:): דרשויות מצטרפות, והזכרנו בסי' שמ"ז.
 489. עיין בזה בעירובין (מת). ובראשונים האריכו, ולמעשה פסק השו"ע דמשערין לפי האדם באשר הוא. והשיעור הוא באמות מצומצמות ולא מרווחות, ואמנם נחלקו בזה הראשונים, מ"מ מסתימת השו"ע משמע כהרמב"ם דמשערין במצומצמות, וכ"פ הגר"ז והמשנ"ב סק"א וסק"ה ובה"ח אות א' ואת ז'. ובסימן ש"ס סק"ט ביאר המשנ"ב ההפרש בין מרווח למצומצם (והזכרנו ההפרש בזה בהקדמה להל' הוצאה בר"ס שמ"ה).
 ודע שיש מהראשונים שמפרשים האי דינא שמודדים לפי כל אדם באשר

הוא, דזה קאי על היוצא חוץ לתחום, ולא לענין טלטול ד"א ברה"ר [שבענין העברה ד"א משערים באמה של קודש ששעורה ידוע], וכדמשמע ברש"י בעירובין (מח). ד"ה גבי, וכ"כ התור"י שם בהדיא. וכ"מ ברש"י שם (גא). ובשאלות (פ' בשלח מח) בד"ו, וכ"כ באו"ז עירובין ס' קנ"ב בשם רבינו שמואל, וע"ע באור גדול על המשניות רפ"ד בשם הראשונים, אך לא קיי"ל כן, וע"י שעה"צ אות ג'.
 490. הכל מבואר בגמ' ופ"ו, ועיין שו"ע ס"א ושעה"צ אות ד', וחזו"א ס"י ל"ט סק"ט.
 491. פמ"ג בא"א סק"ב, ובתפא"י פמ"ט מייתי כן מהריטב"א עירובין (מח), וע"ע שם.
 492. הנה בדיון זה נחלקו הראשונים, ע"ד הגמרא בעירובין (גא). המעביר ד"א ברה"ר אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונו, ע"כ. כיעוין ברשב"א וריטב"א בשבת (ח), וכן ברש"י ותוס' ושאר"ר בעירובין (גא), וכן בחי' המאירי (מט), שהביא כל השיטות בזה. וע"ע ברמב"ם פ"ב ה"ח-י"ט ובמ"מ שם, ובביאור המפ' בדעת הרמב"ם וכן המהר"ל בהגהות (וע"ע ברשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"ד), ואכמ"ל. ולדינא השו"ע סתם כדעת המתירים שמוותר בכל אופן לטלטל באלכסון (והיא שיטת רוב הראשונים), ושוב הביא בשם יש מי שאומר שאסור באלכסון מדרבנן, ורק ארבע אמות מותר לכתחילה (והיא שיטת הרמב"ם ומ"מ). וכבר ידוע שהלכה כסתם (ועיין גם בכרכי יוסף ובמאמר מרדכי). ועפ"ז כתבנו שכן דעת השו"ע מעיקר הדין (ובה"ח אות י"א כתב כשיטתו בסימן י"ג שכאשר השו"ע מביא י"א, דעתו לחוש לדעתם לכתחילה, ע"כ. אמנם כאשר דעה זו הוא בלשון יחיד, כתבנו במקומו שיש לתפוס טפי כמו שסתם להלכה, ומה גם דזו פלוגתא בדרבנן, שהרי אף לדעה ראשונה אינו אסור בזה מן התורה). אך במשנ"ב סק"ז כתב שהסכימו האחרונים כדעת ה"א, וכן החמיר הגר"ז, וכן הביא בה"ח שם. ונראה שיש להוסיף על זה שיטת התוס' שהובאה בראשונים בעירובין (שם), שלעולם אין מוסיפין אלכסון (וכדמשמע בסתמא בכל דוכתא שלא הזכירו אלא ארבע אמות ותו לא).
 ודרך אגב, נתעוררתי בעודי כאן להוסיף עוד בענין כלל זה שכותב השו"ע סתם, ואח"כ יש מי שאומר וכיוצא בלשון יחיד, וכתבנו דבכה"ג טפי יש לתפוס כדעת הסתם, דלא זו בלבד שסתם כן אלא אף כתב את ה"א בלשון יחיד (שאפילו באופן שהובאה רק דעת היש מי שאומר, נתחבטו הפו' אם זו הלכה או לא, עיין ביוסף טוהר בפתחה ג' בענין דינא דתרוה"ד גבי הרגשה בלא ראה שבשו"ע ר"ס ק"צ), ומאידך הרי מ"מ הזכירו, ולמ"ד שחוששים ל"א, גם לזה יש מקום לחוש, ויש להוסיף בזה, א. בסימן ש"ו ס"י גבי הסתכלות באצטרל"וב שסתם לאיסור, ושיש מי שמתיר, והוסיף להתייחס ולבאר דברי היש מי שמתיר, ומשמע איפוא שאכן אין זה סתם לחלוק כבוד אלא גם שיש מקום לחוש לדעתם (וע"ע גם בסימן ש"ח ס"ג שהביא דעות הפו' אם אצטרלוב הוי מוקצה או לא, והביא זה כמחלוקת גדולה הרי שחושש לדעתו, ועיין בדברינו שם עד כמה הדברים קשורים זבי"ז, ועיין). [ב. בסימן ש"ז ס"ט סתם להתיר לקרוא לגוי להציל מהפסד, וסיים בשם יש מי שאומר שלא התירו אלא בדליקה, ע"כ, והנה בסימן של"ד ס"ב מבואר איפכא שנוטה יותר לדעת היש מי שאומר הלזה, והביא שיטתו ב"א בתרא כנגד י"א קמא, עיין שם ובמשנ"ב. אך זה ל"ק כ"כ, דאשכחן טובא דהשו"ע חזר בסימנים אחרים, ואדרבה יש ראיות להיפך שיש מקומות שכתב סתם, ויש ובמקום אחר כתב רק דברי הסתם ועוד כהנה (כגון בסימן ס"ה, ועיין ברמ"א שם, וכן ס"י שס"ג סנ"א, אמנם ע"י משנ"ב שם באו"א (וע"י ס"י תרל"א), ועוד כהנה). ג. עיין להלן בסימן זה בסעיף ג' שהביא השו"ע סתם, ויש מי שאוסר. ובהגה שם ציין לסימן ש"א ס"מ"ב ששם סתם השו"ע להתיר, ועיין מה שכתבנו שם, ודו"ק, ויש עוד הרבה דקדוקים לכאן ולכאן, וא"א להאריך בדברים הדברים, וכבר כתבנו בשם החזו"א כגון דא שקשה בדורינו להכריע לגמרי בכה"ג, ועוד דיש שתלוי לפי הענין לפי חומר הדין ולפי דעת פוסקים אין נקטו, ותול"מ.
 494. כן כתבו המשנ"ב סק"ט וכה"ח אות י"ג בשם הגר"א, עיי"ש. ועיקר שיטה זו מבוארת בתוס' בעירובין (שם) בשם רשב"ם, וכ"ה במאירי בעירובין (מט). בשמו, וכ"פ בהג"א (פ"א דשבת ס"ד) בשם ר"י, וע"ע

איזה דברים נחשבים עקירה והנחה

ד'. מקל או קנה או חבילה של קנים וכיוצא, ורצה להעבירם ממקום למקום, אך לא הגביה אותם מן הקרקע, אלא זקף אותם והשליכם לפניו, אף אם עבר ארבע אמות ברשות הרבים, או שיצא מרשות לרשות פטור, כיון שבכל פעם נשאר קצה הקנה או החבילה מונח במקומו⁴⁹⁵.

אבל אם גרר את החבילה או חפץ כל שהוא, ומשכו עד שהעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, או שהוציא כן מרשות לרשות חייב, מפני שבזה שמשך אותה הרי היא נחשבת עקירה⁴⁹⁶. [ובתנאי שלא הפסיק את הגרירה בפחות מארבע אמות]⁴⁹⁷.

חפץ מרובע, וגלגל אותו ארבע אמות ברשות הרבים או שיצא עימו כן מרשות לרשות, פטור, כדין הקנה הנ"ל⁴⁹⁸. אבל חפץ עגול, וגלגל אותו ארבע אמות או מרשות לרשות, הרי זה חייב, כדין גרירת החבילה הנ"ל⁴⁹⁹. [ולכן, עגלה וכסא גלגלים וכדומה, הרי זה אסור מן התורה בהוצאה]⁵⁰⁰.

ה'. אינו חייב אלא אם עקר ועבר ארבע אמות והניח את החפץ, או שהוא עצמו נח לאחר ארבע אמות. ואם נח בינתיים פטור, כיון שלא עברו ארבע אמות בפעם אחת.

וכן הזורק ארבע אמות חייב. ואם הלך החפץ שתי אמות ונח משהו, ושוב נתגלגל חוץ לארבע אמות, או שפסק כוחו ושוב גלגלתו הרוח חוץ לארבע אמות, פטור.

זרק חפץ ויצא חוץ לארבע אמות פטור, אבל אם חזר ונכנס לתוך ארבע אמות על ידי רוח, או ע"י כח מדרון, אם נח על גבי משהו חוץ לארבע אמות, או הרוח עיכב את החפץ באויר משהו, ואח"כ חזר ונכנס לתוך ארבע, חייב, ואם לא נח כלל אלא מיד חזר ונכנס פטור, אף על פי ששוב חזר ויצא חוץ לארבע אמות⁵⁰¹.

ו'. אסוק לשחק בכדור או באגוזים ושאר משחקים מזוקקים ממקום למקום, בין ברשות הרבים ובין בכרמלית⁵⁰². [ורק במקום שיש עירוב כדין מותר, וכן ביום טוב מותר, ובתנאי שהמקום מרוצף, ולבני ספרד אסור לשחק בשבת בכדור בשום אופן, וגם הכדור הוא מוקצה, וגם לבני אשכנז ראויה להחמיר, ואך לקטנים יש להקל]⁵⁰³.

דין טלטול פחות פחות מארבע אמות

הקדמה א'

ז'. בהעברה ברשות הרבים יש כמה דרגות: א]. העברה פחות מארבע אמות מותרת לכתחילה, וכמו שנתבאר. ב]. המעביר פחות מארבע אמות ועמד, ושוב המשיך לטלטל פחות מארבע אמות, וכן הלאה, פטור, מפני שמן התורה אינו חייב עד שיעביר ארבע אמות בהליכה אחת, אבל חז"ל אסרו אף כשאינו בהליכה אחת, וכמו שיבואר לפנינו.

במה דברים אמורים, שאם עמד ושוב המשיך בהליכתו פטור, דווקא אם עמד לפוש, או עמד לדבר עם חבריו וכיוצא בזה, אבל אם עמד לכתף, כלומר לסדר ולתקן את משאו, חייב⁵⁰⁴.

והעומד כדי לפתוח את דלת הבית או המכונית, הרי זה נחשב הנחה⁵⁰⁵. וכן העומד לחפש כוון הליכה או איזה כתובת, הרי זה נחשב הנחה⁵⁰⁶. וכן העומד ברמזור אדום, או בגלל מכוניות נוסעות, הרי זה כהנחה⁵⁰⁷.

ואם הניח את החפץ על הקרקע לרגע אחד, וכוונתו היתה רק לצורך תיקון וסידור המשא, נחלקו הראשונים אם זה נחשב הנחה או לא⁵⁰⁸. ויש עוד פרטים⁵⁰⁹.

אם כל עמידתו לפי היתר רק כדי להתיר לו את המשך ההליכה, יש אומרים שפטור, ויש אומרים שצריך לישב בינתיים⁵¹⁰.

וכללים אלו הם גם לגבי כל עקירה והנחה מרשות לרשות⁵¹¹.

ודע, שאם עבר ארבע אמות ברשות הרבים, ולא עמד וחזר לתוך ארבע אמות שעקר משם, פטור⁵¹².

הקדמה ב'

ח'. גם באופנים שאפשר לטלטל ברשות הרבים פחות פחות מארבע אמות⁵¹³, מ"מ יש להזהר בפרטים דלהלן:

א]. יש להזהר שלא להוציא מרשות לרשות, בין ברשויות האסורות מן התורה ובין ברשויות האסורות מדרבנן, ככל מה שנתבאר בסימנים הקודמים, שהוצאה מרשות לרשות אסורה אפילו בכל שהוא. ויש טועים בזה, כגון בהוצאת ספרים מבית לבית או לבית הכנסת וכדומה⁵¹⁴. [וגם עקירה בלא הנחה יש לאסור בכרמלית, ובמקום מצוה אפשר להקל]⁵¹⁵. אמנם על ידי גוי יש להתיר בזה לצורך מצוה או צורך גדול, וכדין שבות דשבות המבואר בסימן ש"ז⁵¹⁶.

ב]. יש להזהר שחפץ שיש לו בעלים, לא יוציאו אותו מתחום שבת של הבעלים, ממקום שקנו בו שבתה [ורק בחפצי הפקר שייך לטלטלם אפילו מרחק רב, באופן שלא זכו בהגבהתן]⁵¹⁷.

וכן אם היו כמה בני אדם שקנו שבתה, ולכל אחד ארבע אמות, ומקצת אמות של זה מובלעים באמות של זה, מותר להוציא בתוך ארבע אמות, ובלבד שלא יוציא מתוך שלו לתוך של חבריו⁵¹⁸.

ט'. אסור לטלטל ברשות הרבים ארבע אמות, אבל פחות מארבע אמות מותר.

ואסור לטלטל כמה פעמים פחות פחות מארבע אמות, ורק פעם אחת מותר, כאמור⁵¹⁹. [אך יש מקומות מיוחדים שהתירו לטלטל פחות פחות מארבע אמות על ידי שיעמוד לפוש בין כל ארבע אמות]⁵²⁰.

שלדידיה אפשר שזהו צורת הליכתו, ועכ"פ במניח את המשא לגמרי על הארץ נראה דחמיר טפי שנחשב הנחה, ואין מזה ראייה]. אולם ראיית בספר תפארת יעקב פמ"ט הערה י"ז שהביא מהר"ן בשבת (ה): שכתב בפשיטות שאם הניח על הארץ לצורך כיתוף דנחשב הנחה, עיי"ש. וע"ע במשנ"ב סימן רס"ו סק"ח.

509. עיין בחזו"א שם בעמד לכתף ועקר חבריו מידו, שלגבי השני נחשב עקירה, עיי"ש ובתפא"י שם, וע"ע בא"א מבוטשטש בטלטל על דעת להניח ונמלך, וה"ד בכה"ח אות כ"ח, ועוד יעוין בדבריניו בסימן רס"ו הלכה ז' כשמוסר מחבירו לחבירו, דשפיר דמי.

510. עיין בדרכי משה בסימן רס"ו ובמג"א שם סק"ט ובמשנ"ב שם סק"ח שהביא ב' הדעות, וסתם שנחשב הנחה ושיש מחמירין, ע"כ. וע"ע בכה"ח שם אות ל"ג, וכן בכה"ח כאן אות כ"ז, וכתב להחמיר. ועיין עוד בדבריניו בסימן רס"ו מה שכתבנו בזה.

511. כגון מה שהבאנו בסימן שמו"ב במוציא מרשות הרבים לרה"ר דרך רה"י, ולא עמד בנתיים, דפטור, עיי"ש. וכן נפ"מ ביצא מרה"י לרה"ר ולא נח ברה"ר, אלא המשיך בהליכה עד מוצ"ש, או עד שחזר לרה"י או לכרמלית או למקום פטור, שאם עצר לפוש חייב, ולכתף פטור, וכל כיוצ"ב.

512. כפ"ק דשבת [ועפ"י כתבנו בסו"ס שמו"ה שאם טעה ועבר ד"א, יחזור למקום שיצא]. וע"ע בספר נתיבות שבת פ"ה הערה ל"ג.

513. וכמו שיבואר להלן ע"י שני בני אדם וכו'.

514. כן כתב להעיר בזה ה"ט, וקרא תגר על הקהילות שמביאין ס"ת לכהכנס דרך כרמלית ע"י הושטה לחבירו בפחות מד"א, דזה ודאי אסור, והוי מצוה הבאה בעבירה, ע"כ. וה"ד במשנ"ב סק"ג וכה"ח אות ט"ו ט"ז.

515. עיין בשעה"צ כאן (אות י"ד) שהביא בזה פלוגתא של אבן העזר והבית מאיר, עיי"ש. וכבר הרחבנו בזה לעיל בסימן שמו"ז, וכתבנו לאסור בזה אף בכרמלית. אולם במקום מצוה נראה שאפשר להתיר, כמו שכתבנו בסו"ס שמו"ט, עיין שם בארוכה.

516. הנה בט"ז שם כתב שאף ע"י גוי אסור, ובביה"ל (ד"ה לתנו) הקשה ע"ז דהא הוי שבות דשבות שמותר במקום מצוה, ועיין שם מה שתיירץ, ולדידן מיהא היה לנו להתיר בזה, ובמ"ק תירץ באו"א שהט"ו החמיר בזה משום כבודו של הס"ת שגוי ערל ישאנו, אך אף הוא פקפק בזה דמ"מ מני"ל לאסור, ומנהגן של ישראל תורה ואין למחות, עיי"ש. ואכן נראה שקשה מאד לאסור מהאי טעמא, שהרי מותר לגוי לאחוז ס"ת, ובמקום צורך בודאי אין לנו לעכב (ובתשו"י בית ההוראה כתבנו אודות מינוי גוי לסיידור הספרים בבית הכנסת). וגם מצאנו בכה"ג ביו"ד סימן רפ"ב (וה"ד בכה"ח אות טו"ב) שהביא מתשו"י הרדב"ז שבמקום שהיו יוצאים לקראת הגמון בס"ת וכו', רואה אני להוליק ע"י עכו"ם ולא ע"י ישראל, דאין זה כבודו של ס"ת שיחללו עליו את השבת, וע"ע שם. ואמנם יש לדחות דשם איכא הכרח, ודחינן הא מקמי הא, אבל כאן אמרינן לא יקראו בו ולא יזלו בו.

ומ"מ לא מצאנו חשש בזה באחיזת ס"ת ע"י גוי עכ"פ במקום צורך. ועכ"פ בעצם הדין ודאי הוא שיש להתיר אמירה לגוי לטלטל בכרמלית או מרשות לרשות בכרמלית (ולעיל בסימן שמו"ה הבאנו שאף מרה"ר לרה"ר דרך רה"י בלא לפוש יש מתירים ע"י גוי לצורך). וע"ע בדבריניו בסימן של"א בדין טלטול התנינוק או הסכין של המילה.

517. עיין שו"ע (ס"ג) ובלבד שלא יוציאנו חוץ מתחום שלו, ובביאור המשנ"ב שם סק"א וכה"ח אות נ'.

518. עיין בכל זה בשו"ע (סעיף ד') ובדברי המשנ"ב וכה"ח שם.

519. מבואר בשו"ע ס"ג ה', וע"ע גם לעיל בסימן רס"ו.

520. כגון בסימן רס"ו ס"ז בהחשיך לו הדרך ויש עימו כיס המעות, וכן

לפוש כגון שיגע ממשאו שעליו, ומתכוון כדי לעמוד ולנוח כדי שיסיר יגיעו מעליו וכו', נראה שהר"ח הזכיר רק את הדוגמא העיקרית של לפוש, ובכללה גם לדבר. ומש"כ הר"ח בסו"ד שזה אילו נח משאו שעליו, ר"ל דלא דמי לכיתוף שכאילו לא נח, וה"ז ככל המבואר בגמרא שהנחת גופו כהנחת חפץ. וכן מש"כ להוכיח מהרמב"ם (פ"ג ה"ח), לא הבנתי מה

הראיה, שהרי הרמב"ם לא כתב אלא דינא דגמרא שהנחת גופו כהנחת חפץ, ולעולם גם בעומד לדבר הדין כן כמו לפוש. ומש"כ להוכיח מתשו"י הגאונים שכתבו שצריך לישב וכו', ג"כ אינו ראייה, שהרי אנן נקטינן שגם בעומד לפוש כישב דמי (וכך נזכר לפרש לגאונים), וממילא כמו בעומד לפוש כך יהיה הדין בעומד לדבר. אמנם מדברי המג"א והט"ו דמייתי, י"ל

כן בעומד לדבר לא גרע מעומד כדי להפסיק הליכתו, אף שאין זה מוכרח. ומ"מ נקטנו כדברי המשנ"ב והחזו"א כיון שאין הכרח שלא כדבריהם.

והנה בכל מקום כתבו שהדבר תלוי אם "עמד" לפוש, אמנם בב"י הביא משם רבינו ירוחם בשם גאון שצריך בדווקא לישב כדי שיחשב הפסק בהליכתו, עיי"ש. ושכ"כ הכל בו. (אולם הד"מ כתב שלקמן בס"י שמו"ה משמע שעמידה מפסקת בהלכות רשויות, וכתב הכל בו שכל שעמד לפוש כישיבה דמי, ע"כ). והבאה דעה זו שבב"י בשו"ע הגר"ז סי' רס"ו ס"א, וכתב לחוש לדבריו. וכן הובא במשנ"ב שם סק"ח וכה"ח שם אות ל"ג.

אמנם במג"א שם סק"ט כתב דש"ה שעומד כדי להתיר לו ההליכה, אבל אם אכן עומד לפוש ממש מטורה הדרך בודאי לכו"ע סגי בעומד לפוש, וא"צ ישיבה, עיי"ש. וכיוצ"ב כתב בכה"ח כאן (אות כ"ז) בשם התו"ש, ועיין בשעה"צ (אות י"ח) שתמה על עיקר דברי ר"י, והביא מהלבוש דאף לר"י מן התורה ודאי נחשב הפסק ההליכה, וכן ראייתו עוד באחרונים שתמהו על דבריו, וסתמת הראשונים והפ"ו דלא כוותיה. [ועיין עוד בדבריניו בסימן רס"ו בהלכה ז' שהרחבנו עוד בכ"ז].

505. כן יש ללמוד מדברי הגמרא בשבת (קנ"ג): כי מטא לביתיה א"א דלא קאי פורתא וכו', וכה"ל לדברי השעה"צ הנ"ל בסימן שמו"ט אות י"ח.

506. כן נראה ע"פ האמור בהערה הקודמת, ולא דמי לעומד לכתף שענינו לסדר את המשא, והוא פועל במשא ונחשב שלא נח המשא, משא"כ כאן שהמשא נח עליו והוא נח, והנחת גופו כהנחת חפץ, ודו"ק, וזה דלא כמש"כ בספר הלכות שב"ש שם שדבר כזה נחשב לכתף.

507. כן נראה ע"פ כל האמור במשנ"ב וחזו"א, וכן ראייתו בשש"כ (פ"ח הערה רל"ז) בשם אחרונים, וכן בספר נתיבות שבת (פ"ז סוף הערה ל"ד) שכתב כן בשם האגרות משה (וע"ע בנתיים פ"ג הערה ט' מח' השונה הלכות והאגרי"מ אי בכה"ג הוי ניחא תשימשתיה, והוא ע"א). וע"ע בספר הלכות שב"ש ח"ג עמוד של"ד, ונפ"מ בזה. ולכא"ו זה דומה לעומד כדי לדבר הנ"ל, וממילא לפיה"א ה"ג הוי כמו לפוש. ועיין עוד גם בנשמו"ש ח"ז סי' ת"ג שהביא שדנו בזה, ונקט דזה נחשב הנחה כשעומד בגלל רמזור

אדום, או בגלל שיש מכוניות העוברות בדרך.

ועכ"פ אם ילך על המקום שסביב הרמזור, הרי לא עמד ואינו נחשב נח כלל, אפילו כשהוא כל הזמן ב' אמותיו, ונפ"מ בהוצאה בטעות ונוכר לפני הגיעו לרמזור, שימשיך ללכת עד שיוכל להחזיר ולהניח במקום היתר, או באופן שיצא לצורך פיקו"נ הדקל הקל תחילה, ועיין ס"י ש"כ"ח עד כמה יש להמעיט ואם זה לכו"ע, ואכמ"ל.

508. עיין בחזו"א (שם) שנסתפק בזה, וכתב שמדברי התוס' בשבת (ח): משמע שאינו נחשב הנחה וחייב. [והגר"ד לנדו שליט"א בהערות שבסו"ס קרית מלך רב הוכיח מהתוס' (סה): ששייבה על הארץ לכיתוף ג"כ לא נחשבת להנחה, כמו בקיטע שיושב מידי פעם, ואעפ"כ חיישין להעברה ד"א, אלא שכתב דאפשר דשאני קיטע משאר אנשים, עיי"ש. והיינו

בראשונים (שם) בדעת הראב"ד, ועמ"כ בזה בספר תפארת יעקב פמ"ט ס"ד. וע"ע בספר אוצר פסקי עירובין סימן מ"ח שהדבר תלוי גם לאיזה רוח עומד הריבוע, ואכמ"ל.

495. גמרא בשבת (ח): האי יזרזא דקני וכו', וכ"פ הרמב"ם פ"ג ה"א, ועיין במ"מ שם. [וכן דעת התוס' ושאר"ר בשבת שם, ודלא כמו שהביא הרמב"ן שם והמאירי. וע"ע בשעה"ג שם]. ויש לציין, שהמשנ"ב הזכיר פרטים אלו לעיל (בסו"ס שמו"ה). ולכאורה יותר היה לו להזכיר פרטים אלו בסימן שמו"ט לענין העברה ד"א, ולא בענין הוצאה, אלא שכתב כן אגב פרטי דינים בעקירה והנחה.

496. כמבואר בשבת (צא). הגונב כיס וכו', ובפסחים (צה): וכ"פ הרמב"ם שם [ודלא כהש"ה הנ"ל בהערה הקודמת].

497. עיין להלן בהקדמה לסעיף ג' ה', ודו"ק.

498. תוס' ורא"ש ור"ן וריטב"א בשבת (ח):. דהיינו הך כקנה.

499. בראשונים הנ"ל.

500. ונפ"מ במקום צורך ע"י גוי, שגם כן אסור. ודין עגלה יבואר להלן בכ"מ, ודין כסא גלגלים הזכרנו בס"י ש"א הלכה מ"ז, עיי"ש [ואף שבעגלה יש גלגלים קדימיים ואחוריים ואינו גלגל אחד, מ"מ אין זה כמעביר קנה בזקיפה מצד לצד, אלא הכל כלי אחד, וה"ז כגרירת חפץ, ובודאי אינו ענין למשיכת בהמה שהולכת בעצמה, וגם כל רגל שלה נידונית בפ"ע, ופשוט].

501. כל הדינים מבוארים בסו"פ הזורק ובתוס' ורשב"א ושאר"ר, וכן כרמב"ם פ"ג, וראה בנתיבות שבת פ"ה ס"ח ט"ו.

502. ככל איסור זריקה שאסור משום מעביר ד' אמות, וכמבואר בגמרא פ"ק דשבת, וברמב"ם ושאר פו'. וגם בכרמלית אסור. וכ"כ בנידון זה במשנ"ב לעיל (בסימן ש"ח ס"ק קנ"ח), עיי"ש. ועיין בכה"ח (בסימן שמו"ו אות נ"ב) שהביא מהפ"ג באותן המשחקים באגוזים בכרמלית וזורקין ממקום למקום, הוי מעביר ד' אמות בכרמלית. וכתב שיש להסתפק אם זורקין פחות מגי"ט לארץ, ומחלוקת היא אי הלכתא כרבא דתוך ג"ט כלבוד דמי או לא, וי"ל לקולא ג"כ, ע"כ. [וע"ע מה שכתב בזה המהרש"ם בדעת"י בסו"ס שמו"ו, עיי"ש]. ולעיל כתבנו שגם המגרר מוגלגל חפץ ברה"ר ד"א חייב. ולמעשה אין להקל בשום אופן. (מלבד שגם במציאות אין שייך שלא יצא מד"א).

503. עיין בכל זה בדבריניו בסימן ש"ח סעיף מ"ה, ומשם בארה.

504. בשבת (ה): והוא שעמד לפוש וכו', לכתף חייב, וכ"פ הרמב"ם (פ"ג משבת ה"ח-'), וכ"ה במג"א ושאר"ר ובמשנ"ב וכה"ח כאן בסעיף ה', וכן נתבאר בס"י רס"ו ס"ז.

ומה שכתבנו שגם אם עמד לדבר עם חבריו וכיוצא בזה שנחשב הנחה, כן מבואר בשעה"צ כאן (אות י"ח) שנראה ברור שמן התורה נחשב עמידה אפילו לא עמד לפוש בהדיא, ורק בשביל איזה סיבה שמנעה אותו, ורק אם עמד לתקן משאו נחשב כמהלך. ולא אמרו עמד לפוש רק לאפוקי מעמד לכתף, והביא ראייה לזה, עיי"ש. וכן כתב החזו"א (סימן י"ב סק"ד) שרק לפוש הו"א דכיון שהוא כדי צורך להחליף כח ה"ז כמו לכתף, קמ"ל דלא, אבל בעומד לדבר עם חבריו ושאר סיבות, ה"ז פטור בקל וחומר מהולך לפוש. (והיינו שבעומד לפוש היה סביר לומר שנחשב לצורך המשך ההליכה, אבל בדבירו בעלמא ודאי דהוי הנחה). והנה אח"כ ראייתו בספר הלכות שב"ש ח"ג ע' שלי"ב שכתב שאמנם כדברי המשנ"ב וחזו"א כ"ה דעת רש"י, אולם לדברי הר"ח ורמב"ם ויסודם מתשו"י הגאונים, מבואר שהעומד לדבר עם חבריו לא נחשב כהנחה, ושכ"כ הט"ו והמג"א, עיין שם. אלא שלפענ"ד לא ראייתו שום ראייה מאותם ראשונים היפך דברי המשנ"ב והחזו"א, וכמו שיבואר, דמש"כ להוכיח מהר"ח (בשבת ה.) שכתב

אמנם אם היה דעתו לטלטל רק פעם אחת פחות מארבע אמות ולהניחו, ושוב רוצה לטלטל עוד פעם פחות מארבע אמות, מותר⁵²¹. ונראה שמותר גם להוסיף עוד ולטלטל עוד ארבע אמות על ידי שיהיה היסח הדעת בין כל ארבע אמות⁵²².
 י. ומותר לטלטל פחות פחות מארבע אמות על ידי כמה בני אדם, ואפילו הרבה פעמים מותר⁵²³. [ויש מתירים אפילו בשני בני אדם שמעבירים מזה לזה בפחות פחות מארבע אמות, ונכון להחמיר בזה]⁵²⁴. ובאופנים אלו אין צורך לפוש בנתיים כאשר נתבאר בהקדמה א', כיון שבשני בני אדם הרי זה מעשה חדש⁵²⁵.
 י"א. כל הדברים האסורים ברשות הרבים, אף שהם נאסרו רק מדרבנו, אסורים גם בכרמלית, כגון: א. טלטול פחות פחות מארבע אמות על ידי אדם אחד⁵²⁶. ב. עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה⁵²⁷, וכיוצא⁵²⁸. ולצורך מצוה וכיוצא, יש מתירים בזה כדין שבות דשבות. וכן נראה למעשה שיש לסמוך על דבריהם כשאי אפשר באופן אחר⁵²⁹.
 י"ב. כל הדברים האסורים ברשות הרבים, אף שנאסרו רק מדרבנו, אסורים גם בבין השמשות, כגון: א. טלטול פחות פחות מארבע אמות באדם אחד⁵³⁰. ב. עקירה בלא הנחה והנחה בלא עקירה⁵³¹, וכיוצא⁵³². ואסור בהם אפילו לדבר מצוה⁵³³.
 י"ג. בתרתי לטיבותא, כלומר אם הוא בבין השמשות, וגם הוא בכרמלית, יש מתירים פחות פחות מארבע אמות ואפילו שאינו דבר מצוה⁵³⁴. וכן בעקירה או הנחה בלבד⁵³⁵. ולמעשה המיקל בזה בודאי יש לו על מה לסמוך. ואם הוא שעת הדחק או צורך מצוה, מותר לכתחילה לכל הדיעות⁵³⁶.

טלטול ילד ברה"ר או בכרמלית

י"ד. אסור לשאת ילד בידיים ולהוציאו מרשות לרשות, או לשאתו כך ולהעבירו ארבע אמות ברה"ר או בכרמלית⁵³⁷. וגם כשהוא בעגלה אסור⁵³⁸. וגם בעזרת אדם נוסף שישע עימו את העגלה, אסור⁵³⁹. ואם אירע שנעמד הילד באמצע הדרך, ואינו רוצה להמשיך בהליכתו, ואי אפשר לשכנעו שילך, או שקשה לו ללכת, הדבר תלוי כדלהלן⁵⁴⁰.
 א. אם זה ברשות הרבים ישאנו פחות פחות מארבע אמות⁵⁴¹. ויותר טוב שיהיה על ידי כמה בני אדם, אם אפשר⁵⁴². ואם יש גוי, הרי זה עדיף יותר לומר לגוי שהוא ישאנו⁵⁴³.
 ב. אם זה בכרמלית, ישאנו פחות פחות מארבע אמות, ואין צריך לחזור אחר כמה בני אדם שיעשו כן⁵⁴⁴. ואם הדבר קשה לאביו, וכל שכן אם הוא קשה לקטן מפני אריכות הדרך או שמש קופחת או גשמים וכדומה, מותר לשאתו כדרכו⁵⁴⁵. ובפרט במקומותינו שיש עירוב בצורת הפתח, יש להקל בזה.

משי"כ הרבה פו' שבהרבה מקומות מקבלים שבת מוקדם, ובביהש"מ כבר קיבלו כל ישראל שבת, אין להתיר כלל בכל מה שהתירו בבין השמשות, וכמבואר בסי' רס"א ובסימן שמ"ב].
 534. במשנ"ב סו"ס שמי"ט הביא מה"ט"ו וא"ר שמתירים, אך כתב לפקפק שאפשר שלא הותר בזה אלא לצורך מצוה או שעת הדחק, עיי"ש. ועי' בכה"ח אות כ"ט שהביא מ"ח האחרונים בזה, ושהגר"ז פסק להקל כט"ו. [ועי' בגר"ז בסימן תנ"ה ס"ד, וציין לדהכא, עיי"ש. אולם בפמ"ג שם בא"א סק"ד ל"מ כן]. וכה"ח בתה"ל"ד בסי' רס"א סק"ג מה"ט"ו והגר"ז הנ"ל. ונראה שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך, דמהש"ע אין ראייה, דדילמא או או קאמר, ובמילתא דרבנן ובתרי דרבנן כדהכא יש להקל, ובפרט שגם בחדא לגריעותא מצאנו בביה"ל שיש מפקפקים להתיר.
 535. דשוים דינייהו.
 536. כפי שכתבנו שמן הדין יש להקל אפילו לדבר הרשות. ומ"מ אף למחמירים, הרי בששע"ד או למצוה שרי, וכמש"כ בסי' שמ"ב. ואף בכרמלית שלא בביהש"מ אלא בשבת, ג"כ כתבנו לעיל שמותר מן הדין [ואכן אם מצד ההיתר של בין השמשות, הרי בהרבה מקומות בזמנינו הדבר קשה להקל בכל הלכה זו, וכמו שהזכרנו בהערה שבסוף ההלכה הקודמת].
 537. כמו שנתבאר ד"ז לעיל בסימן ש"ח ס"א ובדברי הפו' שם.
 538. כמבואר בכ"מ לעיל בסימן שמ"ו בד"ן גלגול חפץ ועגלה, וכן בסי' ש"א בענין טלטול אדם על כסא. ועי' בדברינו שם לענין הובלת נכה או זקן בכסא לגלגלים, ועי' בשו"ת חלקת יעקב ח"א סי' ס"ו. [ובמקום חולי באופנים המותרים, יש להזהר עכ"פ שלא להניח בעגלה דברים מיותרים משום ריבוי בהוצאה].
 539. דאף ששנים שעשאוה פטור, מ"מ אסור מדרבנו. ואף במקום שאיסור הטלטול מדרבנו, מ"מ אין להקל אף בתרתי דרבנו, ופשוט. וגם כאשר העגלה גבוהה מעשרה טפחים, דאף ברה"ר לא הוי הוצאה דאו', מ"מ אכתי לא התירו חז"ל. ואמנם בשו"ת אול"צ היקל בכיוצא בזה בעירובין שלנו בצוה"פ. אולם בכרמלית ודאי שאין להקל, ורק במקום צורך גדול יש לדון כדרך שצאנו בכ"מ שהתירו בתרי דרבנן במקום צורך גדול, אמנם לדינא אין שמילים. [ואם הוא קטן שידוע ללכת, הרי זה בלא"ה רק איסור דרבנו, שהרי חי נושא את עצמו, ועי' שנים הוי תרי דרבנן]. אמנם במקום שיש עירוב בצוה"פ, י"ל דטפי יש להקל כעין זה, דמחמת הספק יש להקל בתרי דרבנו, הגם שלא מצאנו לזה מקור ברור. ונת' במק"א.
 540. והדבר תלוי בזה גם לפי הענין, אם הוא צורך גדול, וכגון שנתעייף, והרי א"א להשאיר אותו שם, והוא צריך לאכול ולישן, וממילא דינו כדין חולה שאין בו סכנה, וכמש"כ בסימן שכ"ח ס"ז, ועמש"ש. ולענין חולה אף שאי"ס, הרי מצאנו רבים שמתירים איסור דרבנו במקום צורך כש"א לעשות בשינוי, וכמשנ"ת שם [בסימן שכ"ח ס"ז]. עיין שם והשווה לכאן, לדון לפי הענין, ודו"ק.
 [וגם באופנים דלהלן שאנו מקילים, אם אפשר לעשות בשינוי לכאן ראו לעשות כן, אלא שקשה לסחוב ילד בשינוי, וכל שאר האופנים הרגילים בידיים ובכתפיים וכדו' אינם שינוי, וא"כ אין נפ"מ בזה, ועוד נראה דלא חמור זה מדין שכן כיוסו אצלו המבואר בסי' רס"ו שהתירו פחות פחות מד"א].
 וגם הדבר תלוי אם הקטן יודע ללכת בגלגלו, שאז כל עיקר איסור הטלטול בזה אינו אלא מדרבנו, שהרי חי נושא את עצמו, ואם אינו יודע ללכת הוי טלטול גמור (וכמשנ"ת בסי' ש"א שם). וממילא כאשר הוא חי נושא את עצמו, וגם צורת הטלטול הוא מדרבנו (כגון בפחות פחות מד"א) או כרמלית, ה"ו קיל טפי במקום שהוא צורך גדול, וכנ"ל בהערה הקודמת. והפרטים שכתבנו להלן בהלכה זו הם במקרה רגיל שאינו צורך כ"כ, אבל במקום צורך יש להקל יותר, וכגון לטלטל ילד חולה כדי לקחתו לרופא, ויפורט בהערות ובהלכה הבאה.
 541. כ"כ בשש"כ החדש פ"ח סנו", עיי"ש. אך לא ביאר הדבר, שהרי איסורא דרבנן איכא. ונראה דטעמו עפ"מנ"ת לעיל דדמי לשכח כיוסו אצלו שמבואר בסי' רס"ו, עיין שם. אך גם שם מבואר בשו"ע שאם אפשר בדרכים אחרות יש לעשות כן, ועל כן כתבנו להלן לעשות באופנים אחרים טובים יותר, אם אפשר.
 542. דזה שרי לכתחילה. ועיין לעיל שיש מתירים אפילו ע"י שני בני אדם להוליד מזה לזה, ובנידו"ד נראה שאפשר לסמוך ע"ז להקל.
 543. דאמירה לגוי שרי לכתחילה לצורך קטן, כסימן שכ"ח ס"ז.
 544. כן נראה לפמנ"ת לעיל שטלטול פחות פחות מד"א בכרמלית יש להקל בו לצורך מצוה כדין שבות דשבות, ובהערה שם כתבנו דלפ"ז ה"ה במקום צורך גדול, עיי"ש, וק"ו בנידו"ד, וגם כשלעצמו הוי תרי דרבנן במקום צורך גדול, ודו"ק.
 545. דשבות הקילו לצורך קטן שדינו כחולה, וביארנו בסי' שכ"ח ס"ז שרבים מתירים אפילו בלא שינוי כאשר א"א לעשות בשינוי, עיי"ש. וכ"כ

וכו', עיי"ש. אולם לפענ"ד כ"ז דוחק גדול לחלק בין המצוות, מכמה אנפי, ואכמ"ל. וכך י"ל לכאורה גם לגבי שעה"ד וצורך גדול כדרך שהתירו בגוי בסי' ש"ז ס"ה בדניני שבות דשבות, דלא שגא, הגם שמצאנו לפעמים שלדבר מצוה חמור יותר, מ"מ נראה שבוה אין חילוק, וא"כ ראיתי בספר הלכות שבת בשבת ח"ג ע' רצ"ד שכתב להקל במקום מצוה, וכן בשעת הדחק כגון בשכח והוציא בשבת בשוגג את כיסו, בצירוף המקילים בזה שהתירו בהם חז"ל משום שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ע"כ. וכפי שכתבנו יש להקל בכל שעת הדחק, והרי אף הוא היקל בצורך מצוה, למרות שהביה"ל נשאר בצ"ע (ואגב, ק"ק מה שהיקל נגד ספיקו של הביה"ל שנשאר בצ"ע, ובכ"מ במשנ"ב משמע לחומרא, אך מ"מ כפי שיבארנו אכן כן נראה להלכה). ושור"ר שכ"פ להקל בשבת הלוי (ח"ג סי' צ"ב) שכתב שדעת השו"ע סו"ס שמי"ט שגם בכרמלית אסור, אבל בתשו"י עבודת הגרשוני סימן ק"ד ואבן העזר (באו"ח שם ובסי' שנ"ב) נוטים להקל דלא גזרו גזירה לגזירה, ובמקום מצוה אפשר מאד לסמוך עלייהו, ע"כ. ועי' שם בהמשך דבריו שנראה שמדמה בפשטות מקום מצוה למקום צורך גדול, שתרוייהו שוים. (ויש לבאר בדפרט זה אין השו"ע אוסר בהדיא, ושפיר י"ל שאף השו"ע מסכים לזה, וכאמור).
 וכן לגבי עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה, נמי נראה להתיר, וזה ק"ו מהדין הקודם בפחות פחות מד"א, שהרי בזה עוקר וזה מניח בכרמלית מצאנו שיש מתירים, וכמו שהבאנו לעיל בסימן שמ"ו, והגם שכתבנו שם לדינא לאסור בזה, מ"מ לדבר מצוה י"ל דשרי, כדרך שהתירו פחות פחות מד"א (ועיין בביה"ל ד"ה ואפילו, וי"ל). ועדיין צ"ע בכל שאר איסורי דרבנן אי יש להתיר, כי ידוע משי"כ הרשב"א והפו' בכ"מ שאין מדינן שבותין זה לזה, ומ"מ הרי יש בזה ק"ו. ושור"ר שכן פשוט לו להאבן העזר כאן, ועפ"ז כתב לדינא להתיר כן לצורך מילה ע"י זה עוקר וזה מניח, עיי"ש (ומשמע שאף שלא לצורך מצוה יש להתיר). אולם בבית מאיר האריך לחלוק עליו שאין להתיר בזה, ואמנם במאמ"ר ג"כ כתב כהאזה"ו, וגם בשו"ת רע"א סי' כ"ח ד"ה והארכתי, ומאידך המהרש"ם בדע"ת כאן בסוה"ס האריך, והביא מספר קובץ על הרמב"ם שכתב להזכיר שאסור (אלא שהפליג להביא שיש איסור תורה בזה עוקר וזה מניח, ועמש"ש, ובנתיבות שבת פ"ו הערה ה'). ומי"מ צ"ע לפי מה שכתבנו דלכא"ו היה לנו להתיר. וכן ראיתי הלום בחזו"א (סימן ק"ג סק"ט בסופו) שאחר שהביא מתוספתא שאסור עקירה או הנחה בכרמלית, כתב שמ"מ לדבר מצוה לא שמענו, ומשמע לקולא. ואמנם בסו"ד נתעורר לדקדק מהא דלא התירו כך בהדיא דינוקא דאשתפיך חמימא, וצידד ליישב, עיי"ש. וכן מצאתי בשבט הלוי (ח"ג סימן צ"ב) שכתב בקצרה שעבוה"ג ואבן העזר מתירים לכתחילה ע"י שניים שזה עוקר וזה מניח וכו', ולעת צורך גדול נכון לסמוך ע"ז, ע"כ. וה"ו כמבואר. איבא שהשכח"ל לא נחית ללכת דברי הפו' שהבאנו בזה כאן ובסי' שמ"ו, והרי הגר"ז אסר בזה עוקר וזה מניח, אפילו למצות מילה (וכמו שהבאנו שם), וציין שלא כיש מי שמתיר (היינו האהעו"ז הנ"ל). אך י"ל דזה רק למצות ברוב עם, ואף שכתב שם דהעמידו חכמים דבריהם וכו', מ"מ לדין נראה שיש להקל מיהא כדי שלא תתבטל המצוה, וכמו שראינו בגמרא מעשה רב דרבינו הקדוש, וכן עיקר. וכך י"ל גם במקום דחק גדול אפשר להקל, וכאמור. ורבים מהאוסרים בזה עוקר וזה מניח, לא דיברו על מקום מצוה (ולא על שעה"ד).
 [אמנם נראה דלא בכל גוויני יש להתיר שבות דשבות ע"י ישראל, כדחזינון בדוכתי טובא שאסור אפילו תרי ואלתא דרבנו, ועיין בדברינו בסי' ש"ז בדניני שבות לגוי בפתיחה לדין שבות דשבות, שאין להתיר שבות דשבות ע"י ישראל, עיי"ש. ועי' בחכמת שלמה סימן ש"ח סמ"א, ובמש"כ ע"ז בשבט הלוי ח"ה ר"ס ל"ט. ואפשר שגם בגמרא שם ההיתר הוא בגלל דהוי מצוה דרבים דעדיף טפי, וכדחזינון בד"ן אמירה לגוי ועוד שהקילו בזה טפי, כמש"כ ברמ"א סי' רע"ו וש"ו, אלא שהמ"פ סתמו שההיתר הוא משום דהוי דבר מצוה, ומ"מ אין ללמוד מזה לשאר דוכתי, ועל כל פנים בנידו"ד יש להתיר].
 ועי' מה שכתבנו ע"פ האמור בסוף סימן שמ"ו, אך י"ל דהפ"ו דנו בלקיחת מפתח של בית כנסת בסו"ס שמ"ו, ולא נתנו עצה זו של זה עוקר וזה מניח, אכן אם יש דרך היתר אחרת מרווחת בלא פלוגתא, בודאי שיש לעשות כן לכתחילה, אך כש"א יש להקל בזה עוקר וזה מניח, ובפרט בצורך רבים.
 530. שו"ע (סו"ס שמ"ט), ועי' ביה"ל ד"ה ואפילו, ושעה"צ אות כ'.
 531. ביה"ל שם וש"א.
 532. עיין בדברינו בהקדמה לסימן שמ"ו שמ"ו.
 533. ואע"פ שלא גזרו שבות בביהש"מ לצורך מצוה וכו', וכדלהלן סי' שמ"ב, בזה חמיר טפי, וכמש"כ במשנ"ב כאן (סק"ח), וכ"כ בפשיטות במשנ"ב בסימן שמ"ב (סק"א), עיין שם. ואמנם אין זה פשוט, וכמבואר בשעה"צ (אות כ') שיש מתירים. מ"מ סיים שאין כדאי להקל, מאחר שהשו"ע סתם להחמיר. וכן דעת כמה ראשונים. [וכל זה הוא מלבד

בסי' ש"א סמ"ב בהצלת כתבי הקודש מבזיון, וכן בסימן ש"ח ס"ח לענין טלטול דבר המזיק ברה"ר ולטקו משם.
 521. כ"כ בא"א מבוטשאטש שכאשר נמלך מלטלטל פעם שנית ולא היתה דעתו לכך, הוי כתחילת טלטול, והביאו בכה"ח (אות כ"ח) בשם האחרונים.
 522. כן יש לומר שאפילו אם היה דעתו לטלטל, מ"מ כיון שהסיח דעת א"א לצרף ביניהם, והיינו שבין פעם לפעם יפסיק בעניניו זמן גדול.
 523. שו"ע (ס"ג), ועיין בשו"ע שם שהוסיף דיש מי שאוסר (והיא דעת הרמב"ן שאסור ע"י כמה בני אדם משום דאוושא מילתא, עיי"ש). אך כידוע שסתם יש הלכה כסתם, ובפרט כשדברי הי"א הובאו בלשון יחיד, וברמ"א ציין לדברי השו"ע לעיל בסימן ש"א סמ"ב ששם סתם להתיר בזה, אולם במשנ"ב סק"ג כתב שלדבר הרשות טוב להחמיר. וכונתו עפ"מי ש' העו"ש (ה"ד בכה"ח אות כ"א), די"ל דשאני התם בסי' ש"א דהוי דבר מצוה, משא"כ לדבר הרשות י"ל דאסור, וכן נראה דעת הכה"ח (שם), ומפרש בזה דברי הרמ"א שאף הוא ר"ל שיש להתיר לדבר מצוה דוקא, עיי"ש. ומ"מ אין בזה הכרח. ומאחר דמ"מ השו"ע סתם להתיר, ובמילתא דרבנו הוא, כן עיקר הדין ושרי.
 524. ועיין בביה"ל דאף דמשמע מלשון השו"ע דדוקא ע"י בני אדם אחרים, אולם בפמ"ג מבואר שגם על ידי שניים שאחד נותן לשני וכן הלאה מותר, עיי"ש. ואכן מלשון השו"ע אין הכרח. ויש עוד אחרונים דמתירים, כהמחה"ש סי' רס"ו סק"ט. ואמנם בכה"ח אות ח"י כתב להיפך דיש לומר שכל דברי הפמ"ג בכרמלית, אבל ברה"ר יש להחמיר בשני בני אדם, עיי"ש, אולם אם זה בכרמלית יש שהתירו אפילו ע"י אדם אחד, וכדלהלן בביה"ל סו"ס שמ"ט ועוד, אך י"ל שהפמ"ג מחמיר התם, ויל"ב. ועכ"פ עיקר דברי הכה"ח אינם מוכרחים, ובביה"ל הבין דזה היתר כללי בכל רה"ר.
 ולכא"ו עוד היה אפשר לומר דמהשו"ע אין הכרח לאסור בשני בני אדם, די"ל דלעולם אף בשני בני אדם שרי, דלא שגא, ומשי"כ חבירו לחבירו וכו' דמשמע שיש כאן כמה בני אדם, הוא אגב דברי היש מי שאוסר דלהלן בשו"ע. והיא שיטת הרמב"ן במלחמות (עירובין לא). דהחשש בזה משום דאוושא מילתא, וא"כ י"ל דאוושא מילתא הוא רק בכמה בני אדם ולא בשתיים (דמילתא דפרסום הוא באפי עשרה או עכ"פ בתלת). אולם הא ליתא, חדא דמקור שיטת הרמב"ן ע"פ מ"ש בעירובין (צו:), והתם ר"ש קאמר דאסור משום דאוושא מילתא, ואי איתא דבשתיים שרי, א"כ נימא שיעשו כן בשתיים, ואדרבה זה יותר קל מהרבה בני אדם, וגם כאן בנידו"ד בהכרח שאין חילוק, ובכלל קשה לומר כן אחר שעיקר הדין כדעה הראשונה, ועי"ל.
 ולהלכה, הנה הביה"ל נטה להתיר, והכה"ח מחמיר, ונראה שהקשה להקל בזה אחר שמשטות דברי השו"ע וכן בדברי הראשונים בכל מקום משמע שזה נעשה ע"י כמה בני אדם. והעירוני לנכון שכן מדוקדק ברמב"ם (פ"י"ב ה"י) וכן חבירו לחבירו "האחר" שבצידו אפילו הן מאה וכו' [לפי זה אפילו ברחובות שלנו שיש מקילים בהם לסמוך על צוה"פ, נראה להחמיר].
 525. כה"ח (אות ט). ועי' במפרשים שבסוף הגמרא בשבת ב. עג. ואכמ"ל.
 526. שו"ע (סו"ס שמ"ט). ואף שיש אחרונים שפקפקו ע"ד השו"ע, כבר השיבו עליהם בביה"ל (ד"ה ואפילו) וככה"ח (אות כ"ט) שהדבר מבואר בש"ס ובראשונים ואחרונים, וברמב"ן בתוה"א ענין מי שמתו וכו', וכן ה"רן בשבת (לה:); ועוד ראשונים כתבו שכרמלית עשאוה כרה"ר (וכה"ג כתב במשנ"ב סק"ט בשם הגר"א), והיינו בדברים שיש בהם סרך למלאכה, ולא בגזירה וחששא בעלמא (כדרך שחילק ה"רן שם). ועי' גם בשו"ת תפל"מ ח"ב סימן מ"ג אות ד'.
 527. כך כתבנו לעיל בסימן שמ"ז בשם רבים מהפוסקים.
 528. עיין בדברינו בהקדמה לסימן שמ"ו שמ"ו. ועי' גם בסימן שג"ג ס"א לענין זריקה וכו'.
 529. הנה בגמרא דשבת (קכז). פעם אחת הלך רבי וכו' וכרמלית הוא, ובפחות פחות מד"א, ע"כ. ומבואר שמותר פחות פחות מד"א בכרמלית (וכן העיר בחי' רע"א, וכתב שמוזה ראייה להדיא כאבן העזר דפליג בד"ן הנ"ל). ולכא"ו סותר לדברי השו"ע, אולם בביה"ל כאן בסו"ד כתב דאפשר דהוי כשבות דשבות דשרי לצורך מצוה, וצ"ע. ע"כ. (ומבואר בדבריו דמתחילה רצה לתלות זאת במח' רש"י ותוס', ולמסקנא כתב דעל כרחך אתי לכו"ע דשרי, ומ"מ משמע דלא בירא ליה להקל, ואכן במשנ"ב סק"ט משמע שרק בבין השמשות שרי, ונקט שם מילתא דפסיקתא, דאילו בשבת מספקא ליה). ובחי' הרש"ש (בשבת שם) כתב כן בפשיטות דצ"ל שזה לצורך מצוה וכדין שבות דשבות, עיי"ש. ועי' גם בחי' חת"ס כאן. ויוצא איפוא דלצורך מצוה שרי, ואמנם ראיתי למהרש"ם בדע"ת כאן שכתב לדחוק דשאני התם שרבים מדכרי אהדי, וא"נ מפני ביטול בהמ"ר

וכאשר מגיעים לבית יש להזהר ככל האפשר שלא להכניס את הקטן, אלא לומר לו שיכנס לבד, ויקרבוהו עד הפתח ממש, והוא יכנס בעצמו. ובפרט יש להזהר בזה כשכאבים מרשות הרבים⁵⁴⁶. אבל בכרמלית יש להקל במקום צורך להכניסו באופן שיהיה עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה⁵⁴⁷. וגם ברשות הרבים במקום צורך גדול וכשאי אפשר על ידי גוי וכדומה, אפשר להקל בזה⁵⁴⁸. ט"ו. ילד חולה שצריך להביאו לרופא, הדבר תלוי:

- א. אם הוא יכול להלך ברגליו, מותר לשאתו לכתחילה בכרמלית, ואף ברשות הרבים גמורה יש להקל.
- ב. אם אינו יכול להלך ברגליו, אסור לשאתו ברשות הרבים (אא"כ יש בזה פיקוח נפש). אבל בכרמלית יש להקל⁵⁴⁹.
- ט"ז. אשה המוליכה את בנה ברשות הרבים, אסור לה להגביהו ולטלטלו בשבת, אבל אפשר לדדות אותו, והיינו באופן שיהיה מגביה רגלו אחת ויניח השניה על הארץ, וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה, שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו אחת. אבל לגרור אותו, אסור⁵⁵⁰. ואפילו בכרמלית אסור לגרור אותו⁵⁵¹. וגם אם עושה כן בכל פעם פחות פחות מארבע אמות, אסור⁵⁵².

סימן ש"ג

אופנים של טלטול מרשות לרשות

הקדמה בין ידו ואיבריו הפשוטים לרשות אחרת

א'. העומד ברשות היחיד, וידו או פיו או אחד מאיבריו פשוטים לרשות הרבים, נחלקו הראשונים מה דין ידו ואיבריו:

- דעה א' - שידו נחשבת מקום פטור⁵⁵³. ולכן, אם הוציא את ידו עם חפץ לרשות הרבים, והוציא גם את ידו השנייה והעביר את החפץ לידו השנייה, ואחר כך הניחו על רשות הרבים, פטור⁵⁵⁴, אלא שאסור מדרבנן⁵⁵⁵. אבל אם לא העביר לידו השנייה, אלא הניח את ידו שהוציא עמה את החפץ לאויר רשות הרבים, ושוב הניח על קרקע רשות הרבים, חייב, כיון שלא נח במקום פטור⁵⁵⁶.
- דעה ב' - שידו נחשבת כאותה רשות שנמצאת בה⁵⁵⁷. ולכן, אם הוציא ידו עם חפץ בתוכה, והעביר לידו השנייה שגם היא פשוטה לחוץ, חייב. ואפילו כשלא הניח על הקרקע⁵⁵⁸. אבל בהוצאת היד לבד לכל הדעות פטור, כיון שלא הניח⁵⁵⁹.
- ודע, שישנם שלשה מצבים: א. מקרקע רשות הרבים ועד גובה שלשה, הרי זה נחשב כמו קרקע רשות הרבים עצמה, ולכן בכל אופן שהוציא את ידו לשם עם חפץ חייב, ואף על פי שלא הניח, משום שזה כמו שמונח בקרקע⁵⁶⁰. ב. מגובה שלשה ועד עשרה טפחים ברשות הרבים, הרי זה שנוי במחלוקת הנוכרת, האם ידו נחשבת כמקום פטור או כרשות הרבים. ג. מגובה עשרה ולמעלה, לכל הדעות הרי זה מקום פטור, ואם יעביר מיד ליד ולמעלה מעשרה טפחים, גם לדעה שניה פטור⁵⁶¹. ולהלכה יש להחמיר⁵⁶².

העומד ברשות אחת ומטלטל ברשות אחרת

ב'. העומד ברשות אחת ויש חפצים ברשות השנייה, כגון שהוא נמצא ברשות היחיד ויש חפצים ברשות הרבים, יכול להוציא ידו לרשות השנייה, ולטלטל שם חפצים ממקום למקום, ובתנאי שיהיה שלא להביא החפצים אליו. וכן שיהיה שלא יעביר שם את החפצים ארבע אמות ברשות הרבים⁵⁶³. במה דברים אמורים, בחפצים שאין לו צורך בהם במקומו, ובזה מותר אפילו אם הם חשובים, אבל חפצים שיש לו צורך בהם במקומו כגון אוכל ומשקה, ומלבושים וספרים וכיוצא, אסור, מחשש שמא יביאם אליו ויעבור על איסור הוצאה מרשות לרשות, ועיין בהערה⁵⁶⁴. ובכרמלית אין איסור לטלטל אפילו חפצים הצריכים לו במקומו⁵⁶⁵, ובלבד שיהיה שלא יטעה להעבירם לרשות האחרת. וכן יש להזהר שלא להעבירם ארבע אמות בכרמלית.

נטילת ידים בסוכה

ג'. העושים סוכה ברשות הרבים או בכרמלית⁵⁶⁶, ורוצים לטול ידים חוץ לסוכה, מותר לטול ידים חוץ לסוכה אפילו בעוד האדם בפנים הסוכה, ועיין בהערה⁵⁶⁷. אך צריכים להזהר: א. להשאיר מערב שבת את המים מחוץ לסוכה, אבל בשבת עצמה אסור להוציא את המים מהסוכה לחוץ. ב. וכן יש להזהר שלא יכניס כלום מבחוץ לתוך הסוכה. ולכן, יזהר אחר נטילת הידים להמתין

באג"מ ח"ד סי' צ"א. (וכ"ש במקומותינו יש להקל בזה, אך א"צ לזה).
 546. ואפילו שהקטן יכול ללכת בעצמו, וגם אפשר בלא עקירה והנחה גם יחד, דהוי איסור דרבנן, מ"מ אסור, ובד"כ באופנים אלו בקל יכול להכנס פנימה, ואין להקל בכדי. (וכשהוא אינו יכול לילך ברגליו הרי שמרה"ר לרה"י או להיפך הוא איסור דא"י, ואסור זולת בפיקוח נפש).
 547. דלא זו בלבד שמותר במקום צורך אפילו ברה"ר, וכמשנת"ב בהערה שלפני הקודמת, אלא בכרמלית יש להקל יותר לפמשנת"ב בהערה שניה שלפני הקודמת, דהוי כדיון שבות דשבות שמותר במקום מצוה וצורך גדול. ואופנים של עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה, אפשר ע"י שאדם אחר שנמצא בבית הוא יקח אותו מידיו, או שהוא יכניס לו אותו לבית והוא יקחנו, ויש אפשרות גם אם הקטן ירד בעצמו ומכוחו (ולא מחמת מה שעזבו ליפול שבזה הוי הנחה בכל מקום, ורק כשהקטן יורד ה"ז כמו שנעקר מעצמו). ועוד עיין לעיל בסימנים הקודמים.
 548. כנ"ל בהערה שניה שלפני הקודמת. (והיינו כשיכול לילך בעצמו, וכנ"ל בהערה שלפני הקודמת).
 549. דבאינו יכול להלך אין זה חי נושא את עצמו, ואיסור ההוצאה בזה מדא"י (וכמו שנתבאר כל הפרטים בזה בסימן ש"א הלכה ק"ג). ולכן ברה"ר אסור, ובכרמלית יש להקל, לפמשנת"ב בסי' ש"כ"ח סי"ז שדעת רבים שאם א"א בשינוי יש להקל בלא שינוי. וביכול להלך דהוי חי נושא את עצמו, יש להקל אף ברה"ר. וכ"כ בש"ש"כ פ"י החדש סמ"ז, וכ"ה גם באג"מ ח"ד סי' צ"א. וע"ע בדברינו בסימן ש"כ"ח סי"ז כל הפרטים, ודון לגידוד"ד.
 550. שו"ע סימן ש"ח סמ"א. ועיין בדברינו שם. והזכרנו שוב ד"ז לענין גרייה וכדלהלן.
 551. הנה בשו"ע כתב בפשטות שאסור לגרורו, והוא עפ"מ"כ במשנה בשבת (קכח): ופרש"י שם מפני שנושאתו, ע"כ. והיינו שגרייה הוי כמו שמטלטל להדיא, והמשנ"ב שם (ס"ק קנ"ד) הביא פרש"י דהוי כמו שנושא, ועל כן אפילו בכרמלית אסור. וכתב שיש מקילין בזה, והיינו כמש"כ בביה"ל שם ד"ה שלא תגרוהו לדעת הר"ן, עיין שם. ומה שמבואר מיניה שגרייה כזו הוי דרבנן, יל"ד דלה"ל גרייה הוי כטלטול ממש. אכן בחז"א סימן מ"ה סק"ד ביאר שאין המדובר שגוררת אותו כשרגליו רק נוגעות בקרקע, שזה ודאי נחשב כמו שנושאת אותו, אלא מיירי באופן שגורר הבן את רגלו מעט מעט, דל"ח גרייה ממש, רק מדבריהם, ע"כ. ולעצם הדין עיין בכה"ח (אות רמ"ח) שהביא דברי הרבה פו' שאסור לגרור אפילו בכרמלית, דהוי כנושאתו. [ובאות רמ"ט הביא ד' הפו' גבי קטן שצריך לגוררו דבכה"ג חייב, עיין שם].
 552. כמבואר בסי' ש"מ"ט שגם פחות פחות מד"א אסור, ואפילו בכרמלית. [וע"ע שם שבמקום מצוה או צורך גדול אפשר להקל].
 553. בעירובין (צט). לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר וכו', אא"כ הכניס ראשו ורובו למקום ששותה, וברש"י בגמרא (שם ד"ה רישא) הקשה דלמה לא נאמר ששתיית המים תהיה הכנסה לרה"י כמו משתין ורק, ותירץ דשאני התם שעוקר מרשות אחת ומניח ברשות אחרת, משא"כ בשותה שפיו עומד ברשות שהוא עומד בה, ובפיו הם נחין מיד, ע"כ. ובתוס' בעירובין (כ) הביאו דברי רש"י, והוסיפו ע"ז שמשקין נחין בתוך פיו "דהוא מקום פטור", ואע"ג שחזו"רין ונבלעין אין לחוש הואיל ונחו במקום פטור (ולא דמי לגזירה דלא יחליפו), עיי"ש. וכן ברא"ש פ' בתרא דעירובין (סימן ו') כתב כדברי התוס' הנ"ל. [וע"ע בתוס' בשבת דף י"א].
 ובטעמא דמילתא דהוי מקום פטור, כתב בקרבן נתנאל (שם אות ב') דהא גבוה י' ואינו רחב ד', ע"כ. ומ"מ לא נגררת יד בתר גופא. ומצאתי בשו"ע הגר"ז (סימן ש"מ"ז ס"ו) שהרחיב את הדברים, שהביא בסתמא בדעה א' שיטה הנ"ל דהוי מקום פטור, וביאר שהעומד בפנים ופשוט ידו או אחד מאיבריו לחוץ, אפילו הו' למטה מעשרה הן מקום פטור לדברי הכל [נ"ב]. אין זה לדברי כל המפרשים, שהרי לדעה ב' שמביא לקמן אינו מקום פטור, אלא היינו לשיטת בגמרא]. אפילו לגבי אותו האדם עצמו שמותר לו

להכניס לתוך ידו חפץ המונח ברה"ר, שאין ידו נגררת אחר גופו להיות רה"י כמוהו, הואיל והן ברשויות מוחלוקת, וגם אינו כרשות הרבים שהיא בה, כיון שהיא אגודה בגופו העומד ברה"י [נ"ב]. ובפשטות היינו כהא שבת (צא), וברמב"ם פ"י"א ה"ט-י"א ובפ"י"ג ה"ח-ט"ו, וכן בסימן ש"ב, שאם אגוד ל"ח עקירה, ואף שלעיל נקט שהוא מוחלק כיון שהוא ברשות אחרת, מ"מ גם אינו עוקר ממקומו מעצם שאגוד בו. [לכן הוא מקום פטור. [ועיין בגר"ז מה שביאר שם דל"ק מהמשה בריש שבת].
 554. שאף שעקר מרה"י, מ"מ הרי הניח בידו השנייה שהיא מקום פטור וכנ"ל, ואח"כ שמניח על הקרקע הוי ממקום פטור לרה"י, ופטור. וכ"כ בתוס' ורא"ש שם.
 555. שזה בכלל מה שאמרו (ונתבאר לעיל סימן ש"מ"ו), ובלבד שלא יחליף, שאסור ליתן מרה"י למקום פטור, ומשם לרה"ר [ואפילו בשני בני אדם, וכמש"ש]. והגר"ז שם (במוסגר) כתב דמה שאסור לו ואפילו לאחר ליתן חפץ לידו מרשות הרבים שיכניסנו לרשות היחיד, אע"פ שהוא מכניס ממקום פטור, ה"ו משום גזירה, שמא יבא לעשות בעצמו עקירה מרה"ר והנחה ברה"י שאסור מד"ס, כמשנת"ב בסי' ש"מ"ד, ע"כ. והיינו הך.
 556. הנה בתוס' ורא"ש שם הקשו נגמרא דשבת (ג). דאמרו אדרבה משחשיכה אתי לידי חיוב חטאת, וקשה שהרי לפיה"א נחו במקום פטור, ולמה יבואו לידי חיוב חטאת. וכתבו ליישב דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא כבדא שהוא נוטל ממקומו וכו', וראה יותר מבואר בלשון הראש"ש (שם) דל"ח הנחת הפירות כמנוחים במקום פטור, כיון שלא נתן החפץ לידו ממקום אחר, אחרי שהוציאה לרה"ר, כמו גבי שתיה שנתן המים לתוך פיו, ע"כ. ובגר"ז שם כתב כן להלכה שאף לדעה הנ"ל אם הוציא חפץ בידו מרה"י, אפילו נחה ידו תחילה באויר רה"ר אין זה נחשב הנחה במקום פטור, ואם אח"כ הניח החפץ ברשות הרבים חייב, לפי שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר. אבל חפץ שהיה עליה בתחילה ברשות זו והושיטה לרשות שניה, כיון שאין הושיטה זו חשובה כגון הנחה ליד עצמה, שהרי היא תלויה כאן באויר, ה"ה שאינה חשובה הנחה להחפץ שבה וכו', ע"ע שם מה שביאר, ויסוד הדבר שרק הנחה ביד שהיא מקום פטור מותר, ולא הוצאת החפץ עם היד, ועפ"י"ז כתבנו בפנים.
 557. כן נראה לתירוץ בתרא של התוס' בעירובין (כ), וכן הביאו בפשטות התוס' בשבת (יא), עיי"ש (אך ציינו שלרש"י יש פירוש אחר), ומשמע לביאורם שהאיבר וידיו כפי הרשות שהוא נמצא בה, דאם כפרש"י דהוא מקום פטור, לא הוה קשיא מה שנכנס למעיו. וכ"כ הגר"ז (שם) כדעה שניה בשם פ"א שידו הפשוטה לרשות אחרת הרי היא לגמרי כאותה רשות, אם רה"י רה"י, ואם רה"ר רה"ר. וה"ה לשאר אחד מאבריו. וע"ע בקו"א (סימן ש"ג) שכתב שגם דעת רש"י בשבת (צב), כן, וע"ע בתפא"י עמוד ש"כ"ח מה שביאר בזה, ושכ"ה ברש"י ב' המוצא תפילין, ומה שהביאו התוס' מהרש"י הנ"ל בהיפך, כתב המהר"ם (בשבת יא). שנראה שגירסא אחרת היתה להם.
 558. כן יוצא לדעה זו, ודלא כמו שנתבאר לדעה קמייתא.
 559. כדחזו"ר ב"מ"ב ב"ש"ם, וע"ע בגר"ז שם בהגהה.
 560. בגר"ז שם כתב דלפ"כ אם שלשל ידו למטה מג' טפחים סמוך לארץ באותה רשות שהכניסה לשם, בין שהוא רה"י בין שהוא רה"ר חייב, אע"פ שלא הניח החפץ בארץ, שכל פחות מג' סמוך לארץ הוא כארץ, וכאילו נחה ידו בארץ עצמה, וידו היא כאותה רשות לגמרי, ע"כ. וכבר חזו"ר כיוצ"ב בשבת (ה). א"ר אבהו כגון ששלשל ידו למטה מג' וקבלה, עיי"ש. ואף שדחו דאיכפל תנא וכו', היא שאלה צדדית, אבל בעצם הדין מוסכם דתוך ג' כקרקע דמי, וע"ע ב' הזורק (ק. סוע"א), ואכ"ל.
 561. דכל למעלה מעשרה מקום פטור. וכ"כ הגר"ז שם במוסגר, ופשוט. [וע"ע כן בריטב"א בעירובין (כ). ובתוס' בשבת (ג). ד"ה כאן, ובתפא"י שם הערה ח].

562. הנה היה אפשר לדקדק שהעיקר לדינא כדעה ראשונה, שכן משמע בגר"ז שסתם כן [ואמנם בסי' ש"ג הביא ב' השיטות, אולם זה לביאור בעלמא]. וכנראה מפני שכן פסק הרא"ש כפרש"י ועוד ראשונים, ודלא כהתוס' שכתבו דרך אחרת ליישב, ואף הם לא החליטו, וציינו גם לפרש"י, ודו"ק. אך עדיין צ"ע, שהרי הגר"ז הביא שברש"י דוקא משמע כדעה שניה, וכ"מ ברמב"ם פ"י"ג ה"ו, ובמ"מ שכן דעת רב האי ושכן עיקר, עיי"ש. וזאת ועוד יל"ע בזה מהמשך דברי הגר"ז (שם) שכתב לענין הוצאת תינוק למילה בשבת, שיש אופן שמוותר, והביא כמה צירופים כגון ע"פ דבריו שם בסעיף ו' ועוד שיש מתירין ע"י החלפה בדרבנן וכו', וכל זה כשהוא למעלה מעשרה, ואף גם זאת במילי דרבנן, ובכל זאת לא היקל בפחות מעשרה. ודוחק לומר שלרווחא דמילתא הוסיף זאת.
 563. נ"ב. ולהלן בהלכה בענין שתיה מרשות לרשות יבואר הדין לפי הטעמים הנ"ל.
 564. מבואר יוצא בעירובין (צט), ועיין בהקדמה, וכ"פ שו"ע סימן ש"ג ס"א.
 564. שו"ע שם בדעה ראשונה בסתם, ואע"פ דמייתי בשם י"א שיטת הרמב"ם דאינו אסור אלא בתרתי, דחשובים ושותה בהם, הא קי"ל הלכה כסתם, ואכן כן בדין שכך דעת רוב ככל הראשונים שאפילו בחדא אסור, וכדפרש"י בעירובין (צט), שהחשש הוא מפני שמשקין הללו צריכים לזרזו, ולא תלה הדבר בכלים כלל, וע"ע בר"ן בשבת (ג). שכ"ה שיטת התוס'. וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (ש"ג) שאסור בין בכלים נאים ובין בכלים שאינם נאים וכו'. ובמ"מ (פ"טו' משבת ה"ב) הביא שכ"ד הר"ף. וע"ע בגאון יעקב בעירובין (שם) שהרשב"א והר"ה והר"ף קדעת רש"י, ודלא כהרמב"ם, עיי"ש. וכ"פ הטור כאן, וכאמור שכן סתם השו"ע. וכן הסכימו הפו' כמש"כ במשנ"ב סק"ח וכה"ח אות י'. ובעיקר הדין מבואר שמן התורה זה מותר, וכמשנת"ב בהקדמה, ורק גזירה דרבנן להזהר בזה. ודוגמאות לכך: א. חפצים שיש לו צורך בהם כתבנו ע"פ השו"ע ומשנ"ב סק"ו כגון אוכלין ומשקין ומלבושים, וה"ה ספרים (אף שאפשר לקרוא גם ממרחק) ושאר כלי שמשישו. ב. וחפצים שאינם צריכים לו כולל כל דבר שא"צ במקומו, ואפילו נאים וחשובים כמש"כ הרשב"א (וה"ד במשנ"ב וכה"ח רה"ס). ובשו"ע הזכיר כגון מפתח הנמצא ברשות האחרת ועשוי להיות שם. [וכגון באופנים שזכרו בסימן ש"מ"ו ס"ג בענין פתיחה במפתח, עיין שם]. אמנם אם הוא חושש מגנבים, וכן כל חפץ חשוב ויקר לו, הרי אדם בהול על ממונו וניחוש שמא יביא את זה אליו, ובפ"ו לא נאמר הגבלה בזה.
 565. גמרא שם. וכ"פ שו"ע, דבכרמלית לא גזרו גזירה לגזירה, שמא יביאם אליו.
 566. ועיין להלן בסוף סימן ש"ב באיזה אפשרויות אפשר להכניס את האוכל והכלים לסוכה מביתו לרה"ר על ידי חבל, עיין שם. [ועוד פרטים חשובים בדיני סוכה בהלכות שבת נתבאר בסימן שלו"ו-שלו"ז].
 567. הנה לכאורה יש לאסור בזה ברשות הרבים, לפי האמור לעיל ע"פ השו"ע (סימן ש"ג ס"א) שאסור לעמוד ברשות היחיד ולטלטל ברה"ר (ואפילו אם יזהר להקפיד ליישב את ידיו, ולא להכניס מהם כלל), שחששו חז"ל שמא יכניס לרה"י. אולם כבר נתבאר שכל החשש בדברים הנצרכים לו במקומו, אבל מים אלו, אף שמים נצרכים לו, מ"מ מים אלו אין נצרכים לו, ואין חשש. ואע"פ שמצאנו שאסור לשתות מים ברה"ר, שמא יכניסם, וה"נ נימא שאסור להשתמש במים שמא יכניסם, שבוה שהוא משתמש הוי כמים הצריכים לו, אולם הרי בשו"ע הדגיש שכל הקפידא בדברים הצריכים לו "במקום שעומד שם", ומטעם זה התיר במפתח, כיעו"ש. והכא נמי נראה בנידוד"ד.
 ויבואר עוד שיש כאן טעם שדרך בני אדם להקפיד שלא ליטול ידים בסוכה עצמה, ויש בזה סיבות, א. כדי שלא יטנף הקרקעית של הסוכה, ויטנפו מנעליהם או שיחליקו וכיוצא, ולכן נחשב שאין צריכים לו במקומו. ב.

עד שתייבשו ידיו, או שישאיר את המגבת בחוץ וינגב בחוץ, ורק אחר כך יכניס את ידיו לסוכה⁵⁶⁸.

שתייה מרשות לרשות

ד. אסור לאדם לעמוד ברשות היחיד ולהוציא את ראשו לרשות הרבים ולשתות, מחשש שמא יכניס את המים לרשותו⁵⁶⁹. אבל אם הוציא את ראשו ורובו לרשות הרבים, מותר⁵⁷⁰. במה דברים אמורים ברשות הרבים, והוא הדין מרשות הרבים לרשות היחיד, שהם רשויות האסורות מן התורה, אבל מרמלית מותר לשתות אף על פי שלא הכניס ראשו ורובו⁵⁷¹. ה. מתקן שתייה [ברזיה]. העומד ברשות הרבים או בכרמלית, פעמים שהוא נחשב כרמלית ופעמים שהוא נחשב רשות היחיד, והדבר תלוי לפי מידות גובהו ורחבו⁵⁷². והדינים בזה כדלהלן: אם הוא נמצא בכרמלית, כגון מה שמצוי שיש ברזיה בגינה ציבורית שאינה מוקפת מחיצות כדי⁵⁷³, אזי: אם הברזיה אינה גבוהה עשרה מותר לשתות ממנה בכל אופן, וגם להוציא ממנה מים למקום שהוא עומד בו בגינה⁵⁷⁴, ובלבד שיהיה שלא לטלטל ארבע אמות⁵⁷⁵. אבל אם הברזיה גבוהה עשרה ורחבה ארבעה שבזה דינה כרשות היחיד, מותר לשתות ממנה ישירות, ובלבד שלא יוציא את המים ממנה לגינה⁵⁷⁶. ואם מתקן השתייה או הברזיה נמצא ברשות הרבים, אזי: אם המתקן או הברזיה אינו רחב ארבעה טפחים, מותר לשתות בכל אופן, וגם להוציא את המים לרשות הרבים, ובלבד שלא יטלטל אמות ברשות הרבים. ואם הוא רחב ארבעה טפחים מותר לשתות בכל אופן, ובלבד שיהיה שלא יוציא את המים מן המתקן או הברזיה למקומו שהוא ברשות הרבים⁵⁷⁷. אבל אם המתקן או הברזיה רחבים ארבעה וגם גבוהים עשרה, שבזה דינם כרשות היחיד, אסור למי שעומד ברשות הרבים לשתות מן הברזיה הזו, עד שיהיה ראשו ורובו מעל הברזיה. ואיסור זה הוא בין שנוטל מים מן המשטח שהמים נופלים לשם, ובין ששותה על ידי כוס⁵⁷⁸. אמנם אם הוא שותה על ידי היד או בפיו, יש אופנים שמוותר גם בלא שיהיה ראשו ורובו מעל הברזיה, וכמבואר בהערה⁵⁷⁹. ו. הרוצה לשתות את ידיו או את פניו במברזיה או מתקן שתייה וכדומה, דינו ככל האמור בהלכה הקודמת לענין שתייה. וכך בזה יש אופנים שמוותר, ויש אופנים שאסור עד שיהיה ראשו ורובו מעל הברזיה⁵⁸⁰. ובכל אופן יש להזהר שלא להוציא את ידיו או פניו כשהם רטובים למקום שעומד בה אפילו הוא כרמלית, עד שתייבשו⁵⁸¹. ז. יש להוסיף בכל הדינים הנזכרים, שאם ורם המים מקלח מן הברזיה לחוץ, הרי זה אסור משום הוצאה⁵⁸², אלא יש לפתוח את הברז באופן שיהיה זרם חלש.

לרשות שהוא נמצא בה.
579. הנה המוציא ממה שנח על גבי המשטח של הברזיה או על ידי כוס הנמצא שם, הרי זו איסור דאורייתא של הוצאה מרה"י לרה"י, וממילא אסור גם לשתות בפיו שמא יוציא, וכוננו [והוא הדין מה שמצוי שהמים אינם מקלחים בחוץ אלא יש איהו מעכב, והמים יוצאים בזרם חלש כמין גבעה קטנה, ובאופן זה יש לחוש שהם נחשבים שהם נחים, ואסור מה"ת לעוקרם לרה"י, אלא שכל זה רק אם זהו מקומם, אבל אם הם זוחלים והולכים משם לבור האיסוף וכדו', אי"כ נמצא שלא נחו, וכמ"כ בבי"ב בס"מ שני"א בשם הרמב"ם פט"ו ה"ג, ועיין בביה"ל סי' שני"א ס"א ד"ה בתוך]. אבל כשהוא שותה על ידי היד או שמכניס את הפה ושותה יש לדון, ובהקדם שהבאנו לעיל בהקדמה לסימן ש"נ שנחלקו הראשונים בפושט ידו לרשות הרבים, האם ידו נחשבת כרשות הרבים שנמצאת בה, או שהיא כמו מקום פטור, וא"כ המחלוקת שם כך מחלוקת כאן. אלא שכל המחלוקת שם היתה במוציא ידו לרשות הרבים, אבל ברשות היחיד שהיא בוקעת ועולה עד הרקיע (שבת ז, ו) יש לומר דלכו"ע כרה"י [ואכן המעיין בלשון הגר"ז בס"מ שמי"ז ס"ז יראה שלמאן דאמר שידו כמקום פטור, הדגיש הגר"ז שמדובר "מרשות היחיד לרשות הרבים", ואילו לדעה השניה כתב "מרשות לרשות"]. אלא שז"א נראה, שהרי המחלוקת הנוכרת היתה תוך עשרה לרשות הרבים שלכו"ע היא כרה"י, ועוד שהרי הגר"ז ביאר הטעם משום שידו אגידא ברשותו, וא"כ אין חילוק בין אם הוציא ידו ומשיט לרה"י או מרה"י לרה"י, ונמצא המחלוקת הני"ל כך המחלוקת כאן. אלא שגם בנידון דידן לכאורה יש להתיר לשתות בכל צורה כשהוא מושיט את ידו או פיו אל עבר קילוח המים היוצא מן הברזיה, שהרי לעולם אין כאן עקירה והנחה, כי אף אם המעביר מיד ליד ברשות אחת, הרי זה נחשב עקירה. אולם בברורים שלנו שהמים מקלחים מאליהם בפתיחת הברז או על ידי לחיצה על הכפתור, הרי זה הסרת מנוע, שגורם למים לזרום, ובפשטות הסרת מנוע לא חשיב עקירה (עיין בדברינו בס"מ שט"ז בדין נטילת נשמה ובסי' ש"ח ס"ג בדין דו"ש, ולהלן ס"ס שני"ג), ונמצא שהמים שבאו לתוך ידו או לתוך פיו לא הוא עקר אותם, אלא הם לבדם נחו (ועיין בס"מ שמי"ז דיני עקירה), ונמצא שאף אם הוא יוציא את המים הללו, הרי לא תהיה כאן רק הנחה ברה"י בלא עקירה ואינו איסור דאורייתא, ומאחר ולעולם לא יבוא לידי איסור דאורייתא, אין לנו לגזור שמא יוציא, דהוי גזירה לגזירה, כמו שאין גוזרים בכרמלית [וממילא אף לדעה השניה הנוכרת בהקדמה יהיה מותר]. אך עדיין יש לדון בזה, א. שאף אם הסרת מנוע אין זה נחשב מעשהו, הרי כל זה רק בכח שני, אבל בכח ראשון הרי זה נחשב מעשה שלו, ככל מי דשקיל בדקא דמיא, וכיון שזה כוחו הרי הוא כמעביר מיד ליד. ויש לדחות, חדה שאין זה פשוט שגם לענין שבת אומרים שכתב ראשון נחשב כוחו, וכמו שכתבנו במקומו (בצינונים הנוכרים בדיבור הקודם). ועוד דמי"א אין זה עקירה מיד ליד, שהרי את מעשה פתיחת המים עשה מחוץ לרשות היחיד, עכ"פ בסוגים מסוימים, אלא שמי"א הוא פעל את מעשה העקירה, וצ"ע. ועיין עוד בשבת (ה) דין הזורק ועקר הוא או חבירו, עיי"ש. ולפי"ז הרי שלפעמים בקילוח המים היו עשויים להלך הרבה, וכעת נעצרו מחמתו ואינו מתייחס לזריקה שעשו, ואין להאריך ב. מצאנו בשבת (צז) בידו תוך ג"ס לרה"י אי הוי כנח או לא, וכן נחלקו בזה הראשונים להלכתא, וכיעוין הרמב"ם פ"ג ה"טו' ובמ"מ שם, וכאן אף שהוא רה"י הדין הוא שנחשב נח להני מ"ד, ודווקא בתוך שלשה, ולרמב"ם שם הוא דווקא שנח ע"ג משהו, ולפי"ז כאן אם ישים את ידו ויקבל את המים בתוך שלשה מגובה הברזיה, הוי הוא כנח על גבי הברזיה ממש, וממילא גם בעקירה אח"כ יהיה אסור, כמו עוקר, אלא שלרמב"ם זה רק בנח ע"ג משהו, אולם י"ל שבנידוד"ה הדין תחשב הנחה, וכעין מה שנסתפק השפת אמת בשבת (דף ק), גבי עקירה מחפץ שעל מים וכי' כשהוא תוך שלשה. [ועצם דין הצינורות יש לדון אי הוי כחורים (שבשבת ז, ו) ומצאנו בחזו"א (סימן נ"ד ס"ק) שכתב גבי צינורות המקלחים מביתו רה"י לרה"י, דכיון שהיא שפופרת תתומה, ואין ראויים לשמש מן הבית, לא הוי חורי רה"י אלא מקום פטור, ע"כ. אולם ז"א שייך בנידוד"ה שהוא מתוך הבית ומוציא מים]. ונראה שברשות הרבים שלנו ששנוי במחלוקת, שדעת רבים שאינו רה"י אלא כרמלית, יש להתיר לשתות מהברזיה, ובפרט בשותה ביד או בפה שאפשר שמוותר, והוי כמו ס"ס בדברנו, ורק בשותה בכוס או מן המשטח ראוי להחמיר לכתחילה אם הוא במקום הרחב ט"ז אמה כבשאר תנאי רה"י.
580. שהרי גם בזה המים צריכים לו, ומרה"י לרה"י איכא למיחש שמא יוציא, וככל הנ"ל.
581. כדרך שמצאנו בס"מ שכו"ס ה"ה שהרוחץ בנהר צריך להמתין עד שיתנגבו פניו יפה, וע"ע בדברינו שם ובס"ס ש"א, ודון לכאן, ולכן אף אם הוא כרמלית אסור, כלומר בין שהמתקן הוא רחב וגבוה כרשות היחיד ורשותו כרמלית, ובין שרשותו רה"י והמתקן אינו גבוה עשרה והוי ככרמלית אסור, ואצ"ל מרה"י לרה"י. ורק אם המתקן ככרמלית ורשותו ככרמלית מותר, ובלבד שלא יעבור ד' אמות.
582. שהרי הוא הגורם להוציא, ואף שזה בהסרת מנוע, עיין לעיל, וכן בס"ס שני"ז, ומ"מ אסור בנרמא, ובפרט בכח ראשון.

על תיקון העירוב בצוה"פ עכ"פ בשעת הצורך וכיוצא, ובאופנים אלה אין גזירה כלל, [וכן הסומכים על האומרים שאין לנו רה"י בזמן הזה, הרי לשיטתם ג"כ מותר בזה ליטול כשירו בחוץ]. ולכן מן הסתם כתבנו שמוותר, וכאשר שאפילו ברה"י גמורה יש להתיר ככה"ג.
568. הנה יש לדון אם מותר להכניס את הידים הרטובות מחוץ לסוכה לתוך הסוכה. ובפשטות ה"ז אסור, שהרי עוקר את המים מרה"י או כרמלית, ושופכם על ידו ומכניסם לסוכה [ואף שאם אדם נותן חפץ בידו של חבירו, וחבירו מכניס את היד, הרי שהראשון עשה עקירה והשני לא עשה עקירה, עיין בדברינו בס"מ שמי"ז, מ"מ הרי גם זה אסור, כמשנ"ת שם, ובאדם אחד בלא"ה הכל נחשב כאחד]. וכשהוא מנגב את הידים ומניח את המגבת, ה"ז גם עושה הנחה ברשות היחיד. ולכן יש להזהר לנגב הידים באופן שהמגבת תשאר בחוץ, ואם שכח להשאיר מגבת בחוץ ימתין עד שיתנגבו ידיו, וכדרך שכתב השו"ע בס"מ שכו"ס ה"ג גבי הרוחץ בנהר, עיין שם. ובדברינו שם, וכן בדברינו בס"מ ש"א הלכה ק"ל-קל"ד.
אך שוב נתעוררת בזה, דמי"א יש לאסור בנידונינו מצד המגבת שלא יכניס אותה לסוכה, שהרי היא כמו כלים הצריכים לו במקומו, וא"כ שוב אין להקל בזה, אלא רק אם ינגב על הדפנות, או שישים את המגבת על מקום הגבוה עשרה, דהוי מקום פטור, או אפשר לקושרה בחוץ, ואף אם היא ארוכה או החבל ארוך, ויכול להכניסו לתוך הסוכה, נראה שמוותר, שהרי לעולם לא יבא לידי איסור דאורייתא, שהרי אגודו בחוץ, ואין זו עקירה והנחה גמורים, ודו"ק.
[ויש להוסיף בזה: א. ניגוב הידים בדפנות של הסוכה, הנה מצד שימוש בסוכה בדפנות נראה לכאורה שאין לאסור, וכמ"כ ה"טו' בס"מ תרל"ח ס"ק'ג, ומ"ג שם והגר"ז ס"ה ומשנ"ב שם ס"ק'ד וש"א שאין איסור אלא בדרך שימוש של ביטול, כגון בנטול קיסם לחצוץ שיניו וכדו', ולא בשימוש בעלמא, ושמא ככה"ג שמטנף את הדפנות הוי כעין ביטול. אולם יותר מסתבר שזה שייך בניו סוכה שהטינוף נחשב ביטול של הנוי, אבל בדפנות בעלמא נראה שמוותר. אמנם סדינים שעל הדפנות לכא"ה הם ג"כ לנוי, וי"ל. ב. מצד הוצאה אין איסור בניגוב על הדפנות, כיון שהם ברשות הרבים, ונחשבים כרשות הרבים למעלה מעשרה הוי מקום פטור, אך גם למטה מעשרה אין בזה הוצאה כיון שאין לזה שם רה"י (רק על חודו של הכותל הוי רה"י). וכיון שהוא בתוך ד' אמות מותר, ורק אם העביר ד"א אסור. וכמבואר כל זה בגמרא בשבת (צז): בזורק ד"א בכותל, וע"ע שבת צט: בזורק דבילה ונדבק בכותל, ובתוס' וברשב"א בשבת ז: עיי"ש. ורק בנח ע"ג הכותל ממש הוי כרה"י, וכמ"כ בשבת צט:].
569. משנה בעירובין (צט). ובשו"ע סימן ש"נ ס"א. ועיין בשו"ע הגר"ז ס"ב שביא הדין מאמאי ל"ח עקירה מרשות לרשות, וביאר שפי"ב לפי ב' הדעות שהבאנו בהקדמה מ"ג ש"ג.
570. גמרא וש"ע שם.
וגדר ראשו ורובו, היינו ככל המבואר בה"ל סוכה שיהיה ראשו ורובו בסוכה [ושם כתבנו כו"כ פרטים]. ובד"כ מהחגורה שפיר דמי.
571. שם ושם.
572. ככל המבואר בס"מ שמה"ה שאם גבוה עשרה ורחב ארבעה הרי הוא רה"י, ואם אינה גבוהה עשרה הרי היא כרמלית כיון שהיא רחבה ארבעה וגבוהה יותר ממשלה. ואם אינה רחבה ארבעה הרי היא מקום פטור כשהוא ברה"י (ובפחות מג' ה"ז בטל לרשות שנמצא בה). ואם המתקן או הברזיה עגול, צריך שיהיה בו כדי לרבע ארבעה בכדי שיחשב רה"י [והיינו שיהיה בו חמשה טפחים וג' חומשים], אבל בפחות מזה הרי הוא מקום פטור. ועוד נתבאר בס"מ שמה"ה דיני רה"י בענין עמוד שקצר מלמטה ורחב מלמעלה (וגם זה מצוי בבריות כיום), ונתבאר שם ע"פ הגמרא בשבת (קא). והראשונים שאם בג"ט סמוך לקרקע אין הפסק של בקיעת גדיים מותר, עיין שם. וכן הביא ד"ו הגר"ז בס"מ שמה"ה ס"ג וס"ד. וככל הפרטים שם כך הדין כאן אם זה רה"י או כרמלית.
573. ולפעמים שהיא מוקפת מחיצות כדין, אלא שיש בה שטח של יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה [וכגון שיש הפסק בין בתי העיר לאותו מקום], ודינה כדין כרמלית, אלא שמפני שיש שם ברזיה לשתיה יש אומרים שזה כדין פסי ביראות שנחשב מוקף לדירה, וכמו שהבאנו להלן בס"מ שני"ח. וע"ע שם בדין גינות ציבוריות שביארנו אם בכלל הוי מוקף לדירה. ועכ"פ צריך להזהר שיהיה מוקף במחיצות כדין ולא פרוץ למקום האסור, והרבה פעמים המחיצות אינם מתוקנות כראוי, כגון שהם נמוכות מעשרה טפחים, או שיש פרצה הרחבה עשר אמות, או שיש פרצה בקרן וזית או בעיגול הרחב ארבעה טפחים.
574. שזה מרמלית לכרמלית. ועיין בס"מ שמי"ז ס"ג שאפילו מב' סוגי כרמלית מותר (ולכן אף אם תאמר שאינו מוקף לדירה, כנ"ל בהערה הקודמת, שרי).
575. כדין לטלטל ד"א בכרמלית שאסור.
576. ככל הנ"ל בהלכה הקודמת שבכרמלית לא גזרו גזירה לגזירה שמא יוציא, ומ"מ יש להזהר שאכן לא יוציא.
577. כל אלו דינים פשוטים כדיני מקום פטור או כרמלית.
578. שבב' אופנים אלו אסור כמשנ"ת בהלכות הקודמות, שמא יוציא

וגם י"ל עוד מפני שמצאנו שיש חוששים שלא ליטול ידים בסוכה דהוי כשמיש בזוי, וכהא דמבואר בשו"ע (סימן תרל"ט). וראיתי בערוה"ש (שם סי' ט"ד) שכתב שגם נטילת ידים טוב שיטלם חוץ לסוכה [וזלת נט"י של שחירתה שהוא אסור למטותו שבהכרח יטלם בסוכה, אך זיתך יזהר להוציא]. וכ"ה בשו"ת תפארת צבי ח"ב ס"א ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' תכ"א אות י"ח וח"ד סי' קנ"ג אות י"ז בשם הגר"מ פיינשטיין ועוד, ומה"ט נחשב שאין זה צריך לו במקומו מותר. [ואף שרק הנטילה עצמה היא המנועה בסוכה, אבל עצם הכנסת המים אין בה חשש, מ"מ הרי אינו צריך להם אלא בחוץ, ואין לגזור שמא יביאם].
וא"ת מאי האי, יצא החוצה ויטול ידיו, ולמה לו לעשות כן מתוך הסוכה, וי"ל מפני שמצאנו הרבה פוסקים הסוברים שאסור לצאת ממקומו ואפילו לאלתר, וסבירא להו דהוא לעיובא, וכיעוין ברמ"א סימן רע"ג ס"ג שצריך לאכול במקום הקידוש לאלתר, ובמ"א ס"ה כתב שאם יצא ממקומו בנתיים צריך לקדש שנית. ובספר שולחן עצי שיטים ודה"ח וח"א פירשוהו כפשוטו, וכמו שהביא הביה"ל שם ד"ה לאלתר, ושכ"ה בהדיא בשו"ע הגר"י. אמנם התוספת שבת ומחאה"ש פירשו שכל הקפידא כשלא חזר למקומו. וכן כתבו להדיא בשכנה"ג, והובא דבריו גם ביד מלאכי, שאינו צריך לחזור ולקדש, וע"ע במשנ"ב שם ס"ק"ב ובביה"ל שם, ולדינא כבר נתבאר שם שבדיעבד יצא י"ח. [ובפרט כשיש צורך בדבר, כגון שיוצא לצרכיו, וכמ"כ במשנ"ב שם ס"ק"ב, וה"ה נטילת ידים שהוא לצורך הסעודה גופא]. ומי"מ לכתחילה בודאי יש להזהר וכמ"כ, ובשלמא זה הוא בסוכה שבמרפסת המחוברת לביתו, ה"ז כמו מחדר לחדר שכתבנו (באליב"ד סי' רע"ג) להקל, אבל כיון שיוצא חוץ לסוכה לכרמלית או לרחוב, ה"ז שינוי מקום, וצריך להזהר בזה [ואע"פ שרואה את מקומו מבחוץ וגם דעתו לזה, עיין בסעיף א' שם, מי"מ ביוצא לחוץ לגמרי גרע טפי, וכן סתימת הפו].
ולכן באופן זה העיצה היעוצה, ליטול ידים חוץ לסוכה והוא עצמו נשאר בסוכה, וכנ"ל. [וע"ז נסוב הענין]. אמנם באמת יש אפשרויות אחרות נוספות, א. י"א שיטול ידיו קודם הקידוש, אמנם ע"י בדברינו בס"רע"א, ורק בדיעבד מקילין בזה. (ואם אין לו אפשרות אחרת, כדיעבד דמי ומותר מן הדין, אלא שיש בזה פרטים איך לקדש ואם על הפת, וכמשנ"ת בס"רע"א, ולמ"ד מצד שחביב לו הפת, כאן אינו עושה כן לסיבה זו). ב. י"א שיאכל איהו דבר כוית עוגה וכדו' (או בשותה רביעית יין למר כדאית ליה, וכמשנ"ת בהלכות שבת), אך גם זה אינו מועיל תמיד, שיש אנשים שאם יאכלו עוגה וכדו' לא יאכלו אח"כ סעודתם, ובפרט בליל יו"ט הראשון שצריך לאכול לתאיבאן, וכמ"כ ברמ"א בס"מ תרל"ט ס"ס"ג שלא יאכל מחצות, כמו בערב פסח, וע"ע במשנ"ב ובכה"ח שם אות ס' משם האחוריים. (אמנם אם יאכל בלא הפסקה שבה האיצטומא פתוחה, החשש פחות יותר, וכמ"כ כיצ"ב בס"רע"א ס"ג ועוד). ג. אם יש כמה אנשים משתתפים בסעודה, כתבנו (באליב"ד שם) שאפשר להשאיר איהו אדם בשולחן כמו שומר לסעודה, וכן ראוי לעשות. [וכל פרטים אלו הם גם בכרמלית, אך הנידון שלנו בחשש שיוציא את המים כדלהלן הם רק ברה"י].
ועכ"פ מאחר והוא מקפיד שלא ליטול בפנים, הן מצד המציאות, והן משום הדין שחושש לאוסרים ליטול ידים בסוכה, א"כ שוב ה"ז נחשב כדבר שאינו צריך לו במקומו ומותר. ואם בעלמא הוא נוטל בסוכה ואינו חושש, אה"נ שיש לאסור שמא יביאם אליו לסוכה.
ואכן יש הרבה שאין חוששים ליטול ידים בסוכה, וכמו שנהג החזו"א. וע"ע בשו"ת רבב"א ח"ד שם ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ג סי' ע"א. וכנלענ"ד שמן הדין מותר, ובפרט שאף הערוה"ש מסכים שנט"י של שחירת מותר, ונימא כיון דאשתרי אשתרי, אך י"ל שזה רק מפני הדוחק, כמו שאוכלים ונשארים עצמות, וכמו שמניח את מנעליו ליד המטה לפני השינה, אע"פ שכשאין צורך אסור. ומי"מ בפשטות הוי מצוה ומותר, אך שיש להזהר להוציא המים מיד (וגם בכל אופן יש לסמוך על הפו' שקערות וכדו' אינם פוסלות הסוכה, ועכ"פ לאחר שיצאו חזר להיתירו הראשון), או ליטול לתוך כיוור שהמים נבלעים מיד בכיוור [וגם מה שמצאו כיום כלי פלסטיק שהמים נכנסים בו והוא מכוסה יש מקילין, ולענ"ד ראוי להוציא אפילו שהוא מכוסה, ובפרט כשנארים המים מבעד לפלסטיק].
ולכן, המקילין בזה ליטול בסוכה או שיש להם פינה בסוכה ליטול ידים, וכך נוהגים בחול גם כן, אי יש להזהר שלא לעשות כן אף שנוטל בחוץ, ורק המקפידים ע"כ מותר [ויש להוסיף, דלכא"ו יש לחוש לכו"ע כאשר הוא ברה"י, דיש לחוש שמא יכניס את המים אחר הנטילה, ונמצא עוקר מרה"י ומניח ברה"י (וכדלהלן בהערה הבאה), אולם נראה דה"נ אינו אלא איסור דרבנן, משום דהוי הוצאה כלאחר יד (וגם יש לצרף דאיכא חצי שיעור, וי"ל). ובדברנו לא גזרו, ודו"ק].
ובכל אופן כל זה הוא רק ברה"י, אבל בכרמלית אין גזירה זו כלל, ובדרך כלל הסוכות כיום אינם פונות לרה"י אלא לכרמלית, שהרי ברה"י עשוי לעכב את הרבים, והרבה פעמים ה"ז באיסור גזל, וגם מפני חשש שהעוברי דרכים מפריעים ואינו ראוי לסוכה (שכתבו הפו' שגם לאכילה אינו ראוי). וכן מפני שלא יוכלו להעביר אוכל וכדו', משא"כ בכרמלית שסומכים בה

דיני רוק ומי רגלים ברשות הרבים

ח. אסור לירוק מרשות לרשות, וכגון שהוא נמצא ברשות היחיד, אסור לו לירוק לרשות הרבים⁵⁸³.

וכן אסור להשתין מרשות לרשות⁵⁸⁴.

ובכל זה אסור אפילו אם הוא מטיל את המים ברשותו, והמים מתגלגלים מרשותו לרשות האחרת⁵⁸⁵, ויש מתירים בזה⁵⁸⁶.

וגם אם הוציא פיו ואמתו לרשות האחרת, אסור לירוק ולהשתין⁵⁸⁷, עד שיצא לרשות האחרת עם חלק מגופו שממש יוצאים המשקים הללו⁵⁸⁸.

ט. אסור לירוק ולהשתין ברשות הרבים באופן שהשתן או הרוק עוברים יותר מארבע אמות⁵⁸⁹, וככל הפרטים שנתבאר בסמ"ט באיסור העברה אמות ברשות הרבים.

וגם אם המים נופלים בתוך ארבע אמות ומתגלגלים חוץ לארבע אמות⁵⁹⁰.

י. בכרמלית גם כן אסור לירוק ולהשתין בריחוק ארבע אמות.

וכן אסור לירוק ולהשתין מרשות לרשות⁵⁹¹. אמנם אם הוציא פיו ואמתו לחוץ, דעת רבים מהאחרונים שמוותר, ואינו צריך לצאת לרשות האחרת⁵⁹².

ואם הוא מטיל את המים ברשותו, והמים מתגלגלים לרשות האחרת, מותר בכרמלית⁵⁹³. ועיין בהערה⁵⁹⁴.

י"א. רוק שבפיו, מותר לצאת עימו לרה"ר, כדרך העולם⁵⁹⁵. אבל אם הרוק נתעגל ונתהפך בפיו ועומד לצאת, אסור לצאת עימו לרשות הרבים⁵⁹⁶. וגם ברשות הרבים עצמה אסור ללכת עימו ארבע אמות עד שיזרקנו מפיו⁵⁹⁷.

וכיחו (היינו ליחה עבה המצויה באדם שאינו בריא), אסור אפילו אם לא נתהפך בפיו⁵⁹⁸.

ובכל האמור ראוי להחמיר גם בכרמלית, והמיקל בזה, בודאי יש לו על מה לסמוך⁵⁹⁹. וכיום שמצוי עירוב בצורת הפתח, לפעמים אפשר לסמוך על זה לכתחילה⁶⁰⁰.

ונזלת שבאף, בדרך כלל אין בזה איסור הוצאה⁶⁰¹.

י"ב. אדם שנמצא ברשות היחיד ורוצה לצאת לרה"ר, או שהוא היה עומד ברשות הרבים ורוצה להמשיך בהליכתו, ואירע פתאום שנתאסף רוק בפיו או כיחו, יזהר לסלקם קודם שיצא לרשות הרבים, וקודם שימשיך בהליכתו ברשות הרבים⁶⁰².

ואם טעה ויצא כך לרשות הרבים, אסור לזרוקו שם, וגם אסור לו לבלועו⁶⁰³. ולכן, לא יעצור בהליכתו אלא ימשיך עד שיראה "מקום פטור", כאותם דוגמאות שנתבאר בסמ"ט שמה, וירק שם⁶⁰⁴. ואם אין בדרכו מקום פטור, יזרקנו מפיו בדרך שינוי⁶⁰⁵, כגון שיקחנו בידו בראשי אצבעותיו וכלאחר יד וכיוצא, ויזרקנו⁶⁰⁶. ויעשה זאת בעודו הולך⁶⁰⁷.

י"ג. אסור לצאת לרשות הרבים עם מאכלים ומשקים בפה.

ואם יש לו שיירי מאכל בין השיניים, מן הדין מותר לצאת בזה לרשות הרבים, ורק אם הם מפריעים לו ורוצה להוציאם או שיש בהם כיעור וכיוצא, אז חייב להוציאם קודם שיצא לרה"ר⁶⁰⁸. ואם טעה ויצא עם מאכל בפה, או עם פיוריים שאדם מקפיד עליהם, אסור לו לבלועם, אלא ינהג ככל האמור בהלכה הקודמת.

י"ד. מי שטעה ויצא מרשות לרשות ונחפץ בידו או בפיו וכדומה, אסור לו להניח את הנחפץ ברשות האחרת, וכן אסור לו לעמוד שם, שבזה נמצא שהוא מניח את הנחפץ ברשות אחת. ובדברינו בסמ"ט ש"א ס"ו בפתיחה להלכות הוצאה, כתבנו כמה עיצות היאך לנהוג בזה. וכן לעיל בסוף סימן שמה.

583. משנה בעירובין (צח): לא יעמוד אדם וכו', עיי"ש. ואע"פ שצריך עקירה ממקום שיש בו דע"ד טפחים והנחה על מקום שיש בו דע"ד (כמש"כ) בשבת ד. ונתבאר לעיל סימן שמי"ו, ביארו בגמרא (צט). דמחשבתו משיא ליה מקום, עיי"ש. וכ"פ הרמב"ם (פ"ג משבת ה"ג), ועי' בלח"מ שם. וכ"כ הריטב"א ומאירי בעירובין שם ורשב"א בעבוה"ק ש"ג ושאר, וכ"פ בשו"ע סי' ש"נ ס"ב.

והנה בעיקר הדברים שכתבו הפו' שהוא "חייב" במשתין ורק (וכמש"כ הגר"ז והמשנ"ב כאן, וכן בכה"ח כאן בשם האחרונים ועוד ושאר פו', וכן מבואר בראשונים שם דהוי משאוי). יש לעמוד בב' הערות חשובות אמאי חייב:

א. הרי קיי"ל ששיעור הוצאה במשקין הוא רביעית (וכמש"כ בר"פ המוציא י"ו), וכאן הרי ליכא שיעור רביעית עכ"פ ביריקה, וא"כ אף את"ל שאסור מן התורה מדין חצי שיעור (וכמשנ"ת בכ"מ בהל' שבת, אי חצי שיעור במלאכות שבת אסור מן התורה, או לא, כגון בדברינו בס"י ש"כ ש"כ"א ועוד), הרי אינו חייב, ובשאלה זו כבר עמד המאירי בעירובין שם, וביאר דאע"פ ששיעור הוצאה במשקין הוא רביעית כמש"כ בשבת ר"פ המוציא י"ו, מ"מ מחשבתו מחשיבים ועושה אותם כרביעית, ע"כ. וצ"ב, ובספר תפא"י ע' ש"כט ביאר דכיון שמצער ורוצה לסלקו מגופו הויא הוצאה חשובה, אע"ג שאין בה שיעור רביעית, ומסתמא דה"ה בשתן, ע"כ. ויש לעיין דמי לא משכחתי לה בזה באדם צמא מאד וכמתעלף, ומוציא חצי רביעית להחיות נפשו, וכי אין לזה חשיבות, ואע"פ סתמא קאמרינן שפחות מרביעית פטור, וה"נ מה איכפ"ל שיש לו צורך גדול. ואולי י"ל באו"א שמחשבתו שרוצה להוציאם ה"ז כמו כמחשיב את הדבר שאינו משקה, אלא פסולת ודבר אחר כמו קוץ העוקצו, וממילא שיעורו בכל דהוא, אך בדברי המאירי א"א לומר כן, שהרי כותב דמחשבתו מחשיבם ועושה אותם כרביעית, והיינו דשם משקין עליהם אלא שמחשיבו כרביעית, ושור' גם בתורי"ד כאן (תליתאה ד"ה והא) שכתב כדברי המאירי, וכתב בהדיא דכיון שהוא מצער לו חשיבות מיוחדת, עיי"ש. וצ"ע מאי שנא ממשקה שיש לו בו צורך גדול. וי"ל דברוק ושתן ה"ז דבר השווה בכל אדם שרוצים להוציאו, וכולם חושבים ומחשיבים אותו להוציאו אפילו בכל דהוא, משא"כ בשאר משקין שברוך כלל מחשיבים אותו כרביעית.

ב. הרי רוק זה ומי רגלים אלו אין לו צורך והם ברשות האחרת, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דקיי"ל שפטור (וכמשנ"ת בס"י ער"ח ועוד). ואכן הרי"ף בעירובין שם כתב בהא דחייב חטאת דהני מילי לר' יהודה דמלאכה שאצ"ג חשיב דומיא דהמוציא מת במטה, אבל לר"ש פטור דהאי רוק איצ"ל הנהנת בו אחר שרקו, ע"כ. ובהא את"ש שהרמב"ם שם פסק שחייב, אולם ליריד דקיי"ל שפטור ה"נ הול"ל דפטור. וקשה ר"כ איך הגר"ז והמשנ"ב וש"א כתבו בפשיטות כדברי הגמרא שחייב, ובאמת שגם בשאר פו' לא ראינו שכתבו כן (ובספר תפא"י ע' של"ה בסופו הביא סמך לזה מדברי הרא"ש שאף בכרמלית אסור, ומשמע דהוא איסור דאו', עיי"ש), וצ"ע. ובספר תפא"י שם כתב ליישב מפני חומר הדברים דכאן לכו"ע חייב, דשאני הוצאת המת וצידת נחש שאין לו הנאה בעצם הדבר אלא מניעת נזק, משא"כ בשתן ורוק שנהנה ממש בשעת מלאכת ההוצאה מגוף המלאכה, שע"י ההוצאה רווח לו, והוי צל"ג, ע"כ. ואינו מובן לענ"ד, חזא דגם התם שהמת עימו רווח לו כשמוציאו וכו', ועוד דהא בכל אופן א"צ להוציאו לרשות האחרת, ודי במה שיוצא ממנו, ועו"ל. ועיין בגאון יעקב בסוגיא בדברי הרא"ש.

584. במשנה שם ובפיו הנ"ל דין רק ומשתין שוים.

585. כ"ה בירושלמי בעירובין (פ"י ה"ה), והובא בתורי"ד וברשב"א וריטב"א ומאירי בעירובין (שם). וכן כתב בא"ר בשם הרא"ז, וה"ד בביה"ל ד"ה ברה"י.

586. עיין כה"ח (אות י"ג) בשם א"ר שכתב בעיקר הדין דמיירי במשתין בפי הביב החפור ברה"י ופתחו לרה"ר ואינו מכוסה, או אפילו מכוסה ואינו משוך ד"א, דאל"ה מותר וכו', עיי"ש. והוא כשיטת הרשב"א בעובב"ק ש"ג, עיין שם. ועי"ע במאירי. והמשנ"ב וש"א לא הזכירו מזה. וצ"ע, דמאידך גם הרמב"ם וש"ע לא הזכירו דין הירושלמי הנ"ל במתגלגל, [ובעיקר הדברים במשתין בפי ביב שהוא מכוסה או ד' אמות, יעוין להלן בסמ"ט שני"ן].

587. בעירובין (שם) נסתפקו בזה, ולא איפשיטא, ונחלקו בזה הראשונים להלכתא, ועיין בב"י ומג"א ויד אפרים, ולהלכה פסק השו"ע לחומרא. וכ"כ שאר פו'.

588. הנה כאן א"צ שיצא עם רוב גופו, כדלעיל בסעיף א'. אלא נראה שסגי בהוצאת המקום שבגופו שממש יוצאים המשקים הללו, דזיל בתר טעמא המבואר במשנ"ב סק"א, ואם כן ברוק צריך לצאת עם ראשו וגורנו, ובשתן צריך לצאת עם מקום מעיו לרשות האחרת.

589. משנ"ב סק"י וכה"ח אות י"ב בשם א"ר. וזה כדן הנ"ל בהלכה הקודמת.

590. כמו כל חפץ שמתגלגל ברשות הרבים דחייב, וכמש"כ התוס' ורא"ש ושאר' בשבת (ח), ונתבאר לעיל במקומו, וה"נ במים הם כגוף אחד, וכמש"כ בגמרא בשבת (ה) בנטל מים מעל גומא. וכ"מ ממש"כ הפו' בהלכה הבאה שרק בכרמלית התירו, ודו"ק.

591. כ"ו ברור שדין כרמלית כדן רה"ר, וכמש"כ בשו"ע ס"ב לענין מרשות לרשות, וה"ה בהעברה ד"א, שהרי ברה"ר הוי דאו', וגזרו בזה גם בכרמלית.

592. הנה בשו"ע ס"ב סתם בזה, וכלל דין כרמלית עם דין רה"ר, עיין שם, ומשמע שאסור גם בזה. אך האחרונים הקשו ע"ז ממש"כ בשו"ע סימן ש"ג סכ"ג, דלפ"ז ה"נ מותר. ואכן בביאור הגר"א מבואר שיש להקל בזה בכרמלית, וכמו שהביאו בשמו במשנ"ב סק"א וכה"ח אות י"ז, ועיין בתו"ש סק"ר. אך מש"כ שאינו לכתחילה, כבר השיבו ע"ז באחרונים טובא, ואכמ"ל. וע"ע גם בפמ"ג בא"א סק"ד. ואמנם אין זה פשוט להקל, מאחר דפשוט לישן השו"ע לאיסור, אך כאמור שרבים באחרונים שמחלקים בזה, ולדידהו יש לפרש כן בשו"ע שהסיפא לא קאי על כרמלית.

593. ביה"ל ד"ה ברה"י, דלא גזרו כחו בכרמלית, וע"ע בכה"ח אות י"ג.

יש לציין, שמה שנתבאר שבכרמלית מותר ולא גזרו בו על כוחו, אינו מוסכם, דאמנם לפי השו"ע מותר בכל אופן. אולם להרמ"א (בסו"ס שני"ו) אם היא כרמלית שבעיר אסור אטו רה"ר, עיי"ש. אמנם בחצר שאינה מעורבת מותר אפילו בעיר לכו"ע, וכמש"ש. וכן בכרמלית חוץ לעיר וכו'.

594. עיין להלן בסמ"ט שני"ו בהקדמה בדין כוחו בכרמלית, ושם נתבאר שרק אם הוא מטיל המים והם נחים זובים מאליהם, אז נחשב זה לכוחו ושור', אולם באופן שיש מדרון או שהוא סמוך לרה"ר, ומטיל שם המים בחוץ באופן שמחוקק שפיכתו הוא יוצא, אין זה כוח בעלמא, אלא כוחו ממש, ודינו כזורק מרשות לרשות ואסור, עיי"ש. והיא הערה נחוצה.

ומעתה למדנו שכמעט אין זה מצוי ברוק שמתגלגל ועובר לאחר ארבע אמות, ורק במי רגלים הוא מצוי.

595. שכל שהוא כדרך העולם ה"ז טפל ובטל לאדם, וע"ע בדברינו בסמ"ט ש"א בכמה דוגמאות כיוצא בזה.

596. בעירובין (צח): ר"י אומר, וכן פסק השו"ע בס"ג [ואף שהביא בשם יש מי שאומר, כן הלכה, וכמש"כ האחרונים, עיין משנ"ב וכה"ח, ויבואר דאמנם הטור כתב כן, אולם הרמב"ם בפיהמ"ש כתב שאין הלכה כר"י, וכן בחיבורו השמיטו. ובא"ר ועוד הביאו שמ"מ היראים והרוקח והראב"ן ועוד אוסרים, וע"ע בתפא"י פמ"ו ס"ו מש"כ בזה]. וביארנו שכ"ז רק כשנתעגל ונתהפך, דאל"ה הרי הוא בטל כאמור לעיל, וכ"כ הא"ר וה"ד במשנ"ב וכה"ח, והביאור כדאמרן, וע"ע בהערה שאחרי הבאה.

597. דהיינו הך, וכ"כ משנ"ב.

598. פמ"ג, ה"ד בשעה"צ אות י' וכה"ח אות י"ט.

ונראה שגם אם דעתו לבלוע את זה ולא לזרוקו, אע"פ אסור לעבור עימו ד"א או לצאת עימו לרשות אחרת, אלא קודם יבלענו ואח"כ יצא, מפני שא"א להחשיבו כטפל אחר שדרך העולם לזרוקו.

אולם בנידון הרוק דלעיל אף שנתעגל ונתאסף, י"ל שמוותר באופן שדעתו לבלועו, כיון שרוק אף שנתאסף דרך לבלועו, ואין בזה סברא של בטלה דעתו, וי"ל איפוא דעד כאן לא כתב השו"ע לאיסור אלא כשהוא "מוכן לזרוקו", ויש לפרש איפוא דלאו דווקא שמוכן מצד החפצא, אלא שמוכן מצד הגברא, אבל אם הגברא מוכן לבלועו שוב הוי כשאר רוק שבפיו, וזש"כ רש"י בעירובין (שם) שנתעגל ונתאסף לצאת, וכן בשה"ג (שם) כתב "כדי לזרוקו", ושפיר י"ל דבדוקא נקטי הכי, שתלוי באדם (וכדרך שאר דברים בהוצאה כגון מאכל שבפה דהוי הוצאה גמורה, וכמש"כ בגמרא ומבואר גם בראשונים בסוגין דעירובין, ומאידך שיירי מאכל שאין דרך להקפיד שרי, וכמשנ"ת בליבא דהלכתא סימן ש"א הלכה ק"ט ק"י, עיין שם). אלא שאם הוא דבר ובמצב שבאמת מאוס, והוא דוחק עצמו לבלועו, נראה ג"כ שאסור כמו כיחו.

599. בב"ח וגר"ז כתבו להחמיר אף בכרמלית, אולם בביה"ל ד"ה ברה"ר נסתפק בזה, וצידד שיש מקום להקל, אחר שאף ברה"ר הוא ספק, וכן

בכה"ח בסוה"ס כתב שמ"מ אין למחות ביד המקילין בכרמלית, כיון שיש מתירים אפילו ברה"ר, ע"כ. ועיין בביה"ל שאף אם אנו מתירים נראה שאין להקל אלא בדבר שהוא כרמלית לכו"ע, כגון בקעה וקרפף, אבל לא ברה"ר שלנו שלכמה פו' הוא רה"ר דאו', כנ"ל בס"י שמה ס"ז.

600. דבזה איכא ספק נוסף ויותר מכך כדי להקל, וכע"ז מצאנו בכה"ח (אות כ') לענין יציאה בחשש שעשוי להכשל בהוצאה, וכה"ג כתבו עוד באחרונים בכ"מ לצרף כן, וכגון בכמה נידונים שבסימן ש"א, אך כמובן שכ"ז כשיש צד שהעירוב מועיל, ולא כאשר הוא כסות עיניים בעלמא. ותלוי לפי הענין.

601. נראה דלא מבעיא באדם רגיל, אלא אף באדם מצונן שיש לו ליחה עבה באפו, יש להקל, כיון שדרך העולם להשהות זמן מה, ודו"ק. [ועיין בדברינו בס"י ש"א דין הוצאת ממצח אף].

אלא שאם זה הרבה, באופן שמקפידים על זה להוציאו מיד, נראה שזה ג"כ אסור בהוצאה, דלא שנא מכיחו שבפה, וה"נ צריך להוציאו, וזה חידוש שלא ראינו בפו' שהעירו בזה, וי"ל מפני שבד"כ אף המצוננים אין מקפידים להסיר מיד הליחה מהאף, אבל אם באמת מקפידים אסור.

602. כנזכר בהלכה הקודמת.

603. שבזריקה ברה"ר ה"ז הנחה, ואף בבליעה מבואר בתוס' בעירובין (כ). שנחשב הנחה (וכן מצאנו עוד בראשונים ובאחרונים שהבאנו בסמ"ט ש"מ"ז הלכה ד' ועוד), וכן העירו ביד אפרים כאן ועו"א.

604. וכה"ג כתבו בפו' בכמה ענינים ששכח ויצא, אמנם יל"ע באופן זה שעשויים בני אדם לעבור שם, וימאסו מזה, ועיין בחגיגה (ה). מאי על כל נעלם וכו', ומנא לן להחיר לצער את חבריו, שיש בזה ג"כ לתא דאו'. ובשלמא בספק אפשר שיש להקל, אכן יש עיצה לזה שידרסנו לפי תומו, וכמבואר בסמ"ט ש"ז ס"א או בהצגת הרגל, עיין בדברינו שם, וכל זה באופן שהוא קרקע עולם, אבל אם היה זה על איזה עמוד או חפץ כל שהוא, הרי הוא יכול לשפשוף להדיא, וכמש"כ המג"א והאחרונים שם שאין כוונתו למרח אלא כדי שיהיה נבלע, ועמש"ש. ואם כן כך ראוי לעשות שישפשוף את זה אח"כ כדי שלא ימאסו [ועיין בספר יסודי ישרון ט"ל מלאכות ע' ק"ס במי ששכח בכיסו דברים שהזרוקו רשע].

ויש אפשרות נוספת שירק מעל דבר הגבוה יותר מעשרה באופן שלא יראוהו בני אדם, ויש להוסיף בזה, שברוק יש אפשרות להניח על מקום פטור אפילו אם אינו מניח עליו ממש, וכגון עמוד חשמל גבוה וכדו', יש אפשרות לירוק ולהדביק עליו את הרוק בצידו, ובתנאי שיהיה למעלה מעשרה טפחים, שבוה הוא נחשב מקום פטור (ויראה לעשות זה בגובה כפי האפשר, ובאופן שלא יראו את זה בני אדם). וכן בצידו הקיר כשהוא למעלה מעשרה (עיין שבת צט; ובתוס' ורשב"א בשבת ו:), וכדומה. [ובצידו האילן שברה"ר הוא ג"כ מקום פטור, אלא שאסור להניח עליו כלום, משום משתמש באילן, עיין סו"ס שלי"ו, ואף שלא מנידו].

ויש אפשרות נוספת שיעלה על המקום פטור, ובעודו עליו יבלע את הרוק, שבזה אין חשש כיון שגם הוא עומד במקום פטור.

605. הנה אם הוא זורק בשינוי הוי רק איסורא דרבנן, ובמקום צערא שלא ישאר בפיו יש להקל, כדאשכחן בכ"מ, וכגון בהוצאת הקוץ כשיצא דם שנתבאר בס"י ש"ז ועוד, וכל שכן כאשר מתחילה לא היתה דעתו להעביר ד"א, או בית ששמלך לצאת וכיוצא, שלא היתה עקירה בשעה ראשונה לכך, וכן יש לצרף מה שהבאנו לעיל מדברי הרי"ף דלדין דדלמאכה שאצ"ג פטור, ה"נ הוא פטור שהרי אינה צריכה לגופה, וא"כ הוי תרי דרבנן במקום צער, דאשכחן בכ"מ שמותר בשופי. וז"ב.

606. הנה בעצם הוצאת הרוק בידו, נראה לכאורה שהוא גם כן נחשב שינוי, שהרי הדרך לירוק את הרוק מהפה ברוח פיו ולא לקחתו בידיו, אמנם אחר שיצא בידיו אפשר שהוא ככל חפץ, ומ"מ אם זה בראשי אצבעותיו, וכל שכן כלאחר ידו וכלאחר אצבעותיו, ודאי שינוי גמור הוא. ויש עוד אופנים של שינוי, ותן לחכם וכו'.

607. דאם יעמוד היינו הנחתו, ויהיה מחויב בדיעבד לזרוקו מיד.

וע"ע בדברינו בפתיחה להלכות הוצאה בסמ"ט ש"א ס"ז, וכן בסוף סימן שמה, שכתבנו דין המוציא מרה"י בטעות שיחזור לכתחילה לרשות שיצא ממנה, וה"נ כאן אם אפשר לעשות כן צריך לעשות כן, וע"ע שם, ודון לכאן.

608. כ"ז נתבאר בדברינו בליבא ס"י ש"א הלכה ק"ח ק"ט ובהערה שם, ועי' במהדו"ב.

סימן שני"א

א. צינור שמסביב לגג, כמו שמצוי מרזבים סביב גגות רעפים וכיוצא, פעמים שאסור לעומד ברשות הרבים ליטול מים מעל גבי הכותל או הגג, וכל כיוצא בזה. [א] אם הצינור סמוך לגג בתוך שלשה טפחים, אזי: אם הוא מצרף ומחבר את ידו לצינור כדי לקבל את המים, אסור בכל אופן⁶¹⁰. אבל אם הוא מרחיק מעט את ידו מן הצינור, וקולט את המים מהאוויר, מותר בכל אופן⁶¹¹. [ב] אם הצינור אינו סמוך לגג תוך שלשה, אלא בולט ויוצא שלשה טפחים, אזי: אם אין בו רוחב של ארבעה על ארבעה, וגם אינו גבוה עשרה, מותר אפילו לצרף ולחבר ידו אל הצינור. אבל אם יש בהם ארבעה על ארבעה או שהם למעלה מעשרה, אסור⁶¹². ב. יש אומרים שטוב לאדם להזהר שלא יאסוף מי הגשמים בשבת, כיון שיש בזה פרטים ועשוי להכשיל⁶¹³. אולם מן הדין אין לחוש, ובפרט כאשר הוא נצרך למים, שאז בודאי מותר כפי הדין האמור⁶¹⁴.

סימן שני"ב

דבר שנפל מרשות לרשות ונשאר מקצתו הקדמה

א. כל חפץ שנפל מרשות לרשות, כגון שעמד ברשות היחיד ונפל לו לרשות הרבים, אסור להביאו לרשותו בחזרה, ואפילו בכרמלית⁶¹⁵. ואפילו כתבי הקודש שנפלו אסור⁶¹⁶. ורק על ידי גוי מותר⁶¹⁷. אבל אם ראש החפץ נשאר בידו, ורק חלק ממנו נפל לרשות האחרת, או שהוא קשור בחבל וקצה החבל בידו, מן התורה מותר למשוך את החפץ אצלו כיון שלא נח כל החפץ ברשות האחרת. אבל חכמים אסרו בזה⁶¹⁸. ובכתבי הקודש התירו בזה באופנים מסוימים, כמו שיבואר להלן.
ב. כתבי הקודש (הכוללים גם ספרים הנדפסים)⁶¹⁹ שנפלו לרשות אחרת והם מוטלים בבזיון, התירו חכמים למשכם לרשותו בחזרה, אם הם אחוזים עדיין במקצת ברשותו, כגון ספר קודש העשוי בגלילה שנתגלגל צידו האחד לרשות הרבים, וצידו השני אחוז בידו ברשות היחיד, וזה במקום שדורסים שם בני אדם, מותר לגוללו לרשותו, ואפילו אם נתגלגל ברשות הרבים חוץ לארבע אמות⁶²⁰. ואם הוא במקום שאין דורסים שם בני אדם, ואין בזה בזיון אם ישאירו כן, אזי: אם נפל מעט ולא הגיע לעשרה טפחים הקרובים לקרקע, מותר לגוללו בכל אופן⁶²¹. אבל אם הגיע לעשרה טפחים הקרובים לקרקע, הדבר תלוי, אם הכותל משופע בענין שהוא נח עליו, או על זיז בולט הרחב ארבעה, לא ימשכנו אליו, אלא הופכו על הכתב ומשאירו שם⁶²². ואם הכותל אינו משופע, או שנח על זיז שאינו רחב ארבעה, מותר כל שלא הגיע לארץ ממש⁶²³.
ג. חפצים שאינם קודש, כגון סדין מגולגל או גליל נייר טואלט, שנתגלגל מביתו לרשות הרבים, אסור למשוך אותו להחזירו לביתו, ואפילו אם קצהו אחוז בידו⁶²⁴. אבל אם נפל לכרמלית מותר⁶²⁵. אמנם ברשות הרבים שלנו יש להחמיר⁶²⁶.
ואם הגליל לא נפל לגמרי לרשות הרבים אלא תלוי באויר, אזי: אם לא הגיע תוך עשרה טפחים סמוך לקרקע, מותר להחזירו בכל אופן⁶²⁷. אבל אם הגיע בתוך עשרה טפחים סמוך לקרקע, יש אומרים⁶²⁸, ויש מתירים גם בזה כל שלא הגיע לקרקע רה"ר, ואפילו במעט הפסק מותר. וכן הלכה⁶²⁹. ובכרמלית מותר לכל הדיעות⁶³⁰.

ובעיקר הנידון יש להעיר מה שנתבאר בסימן שמה"ס דלא בכל גווי אמרינן דמכתפין עליו הוי כרה"ר, אלא רק בט' טפחים מצומצמים, עיין שם. ובפשטות ה"ה כאן דמאי שנא, ושור"ר ש"כ בפשיטות בחי' הריטב"א בשבת (ה). בשם ר"י. וכך צריך לפרש כאן. אך אם כן הרי שדין זה אינו מצוי כלל, דקשה לצמצם.
623. שו"ע. וע"ע כה"ח אות טו"ב.
והנה לפי השו"ע אפילו אם גבוה כחוט השערה מהארץ מותר. אולם במשנ"ב סוה"ס הביא מהגר"א שחולק על השו"ע, וס"ל שכל שהגיע ג"ט סמוך לארץ, נחשב כמונח על הארץ וחי"ב. אולם כבר הוא גופיה בביה"ל ד"ה גוללו ביאר שמדברי הרמב"ם ר"ף ורא"ש מבוואר כהשו"ע, וכ"כ בכה"ח סוה"ס בביאור דברי השו"ע לדינא, וציין ש"כ האחרונים. וכונתו לביה"ל האמור. ובעיקר דין זה כבר כתבנו בסימן שמה"ס בהלכה ח' דברי הפו', עיין שם.
624. עיין בב"י כאן בשם המ"מ בשם הרשב"א שבדבר הרשות אסור, וכ"פ הרמ"א ס"א, והוא מבוואר כמשנ"ת לעיל בהקדמה.
625. הנה בב"י הנ"ל בשם הרשב"א והמ"מ כתב שבדבר הרשות מביחו להו אסור, ואפילו תוך ד"א. ואע"פ שהג"א כתב דהוי גזירה לגזירה, מ"מ קשה להקל ראש במה שהם החמירו, ע"כ. וכתב ה"ד"מ דמשמע מדבריהם שאף בכרמלית אסורים בדבר הרשות, וכ"פ הרמ"א בהגה ס"א. (וע"ע כה"ח אות ט'). אולם בביאור הגר"א העיר ע"ז שאף שהרשב"א אוסר בשאר דברים, י"ל שזה רק כנידון דאביי [והיינו שנתגלגל לרה"ר והאיסקופה כרמלית, שבוה יש לחוש שמא יפול ליותר מארבע אמות, ואתי לאתויי ד"א ברה"ר, והוא חשש גדול יותר], משא"כ בנפל לכרמלית אין חשש, ויהיה מותר בכל דבר. וגם המ"מ הנ"ל לא מייירי בנפל לכרמלית אלא לרה"ר, עיי"ש, וכ"כ הנה"ש סק"ב דבכרמלית אין שייך שיבא לידי חיוב חטאת בשום אופן, ואין לגזור, ותמה שם ע"ד הרמ"א. וכן הבית מאיר והאבן העזר כתבו להחמיר, דלא כהרמ"א. והביא דבריהם במשנ"ב סק"ג ובשעה"צ אות ה'. ושרש הדברים שאף המ"מ לא אסר בזה, אלא רק בנפל לרה"ר, ומשום שבוה יש לדון אם לחוש לשמא יטלטל ד"א. ויש עוד ראשונים שכתבו כן בהדיא להחמיר, ראשית הרשב"א עצמו (שהוא מקור הדין של המ"מ) בחי' לעירובין (צח). וכמו שהביא ביד אהרן כאן בהגב"י, וכ"כ הב"מ בשם הריטב"א בעירובין (צח). והזכירו השע"צ. ומעתה לדברי הראשונים שומעים דאיתאמרו בהדיא, וכל האחרונים הנוכרים. וככל זה העיר גם בנתיב חיים כאן, וכן בספרו קרבן נתנאל בפ"ד דעירובין סימן ח' אות ט', ובסו"ד כתב שהמ"מ יחיד נגד כל הראשונים וכו', וכתב ע"ד הרמ"א דליתא וכו'. וכ"פ בשו"ת תפלי"מ ח"ב סי' מ"ג אות ה' ו'. וע"ע בספר נתי"ש פ"ז סכ"ד בהערה.
626. משנ"ב (סק"ג) דבוה ודאי יש לחוש, ועי' לעיל סי' שמה"ס, ותלוי בדרגת המקום לפי הגדרים בזה.
627. ע"פ שו"ע ס"ב שבכה"ג מותר לגלול, וכתב המשנ"ב (סק"ב) שבכל זה מותר לכ"ע אפילו בשאר דברים שאינם כתבי קודש, ע"כ. ובוה מותר בכל אופן, והיינו כמש"כ המשנ"ב שם לפני"כ בין נח בכותל או בזיז או לא.
628. משנ"ב סקט"ו בשם האחרונים, וכה"ח אות י"ג.
629. במשנ"ב (סקט"ו) הביא שיש מקילין, ועיין בשעה"צ. והוא מבוואר על דרך שכתבנו לעיל להתיר בכרמלית אפילו נפל על הקרקע. ויסוד הענין שכיון שכולו אינו אלא גזירה דרבנן, א"כ באוגודו בידו לא אסור. ומשמע בב"י שאפילו לכתחילה נמי. וכן כתב בשו"ת תפלי"מ ח"ב סימן מ"ג ובאות ח' ובסיכום ההלכה שם, וע"ע בבירורי הלכה בענין אוגודו בידו, מש"כ בזה.
במשנ"ב (סקט"ו) סתם לאיסור, והביא שיש מקילין, אך המעיין בשעה"צ שם (אות י"ב) יראה דשפיר יש להקל בזה, ואכן כפי שביארנו יסוד ההיתר בזה הוא כיסוד ההיתר שכתב המשנ"ב לעיל (סק"ג) לענין נח בכרמלית, וגם שם כתב כהאי לישנא בערך. ובשעה"צ (אות ה') פירט יותר, וכבר כתבנו שכן הלכה, וה"ה כאן [אמנם כה"ח כאן (באות י"ג) כתב להחמיר כהמ"א ודעימיה. וגם הוא לשיטתו, שגם לעיל מיניה (באות ט') לענין נח בכרמלית הסכים להרמ"א, אך אנו נקטנו להלכה כדעת הרבה אחרונים וכהגר"א שמתירים, ובפרט במילי דרבנן, ושכ"מ בב"י והגר"א].
630. משנ"ב שם. וכאן לא הזכיר המשנ"ב דברה"ר שלנו חמיר טפי, משום שבידן הקודם בנפל כולו לארץ דאיכא פלוגתא חשש טפי, אבל בזה שהדין ברור להיתר, א"כ הסומך שרה"ר שלנו כרמלית גם בזה לא שנא, דבלא"ה אינו אלא חשש דרבנן, ומה גם שכבר נתבאר שהלכתא הכל

617. ככל דין שבות דשבות דשרי לצורך, כמבואר בסי' ש"ז ס"ה. וכ"כ בנידון"ד ככה"ח (סוף אות ד'). וע"ע כה"ח (אות ז') באופן שנתגלגל בענין שאינו יכול להביאו אצלו שבוה יש חיוב אם יביאנו, וסיים: ורק אם איכא בזיון גדול יש להתיר ע"י עכו"ם, ע"כ. ולעיל לא כתב שזה רק בבזיון גדול, וצ"ל משום שבאות ז' רצה להתיר אפילו במילי דאו', ובוה בעלמא אין היתר כלל, שהרי לא הותר אלא שבות דשבות ולא איסור דאו', אך מפני שמצאנו שבכתבי הקודש הקילו בכמה דברים בבזיון גדול, וכמבואר בסי' ש"א שם, ומצאנו כה"ג שהקילו בכמה דברים במוליד כיסו והחשיך לו, וכמש"כ בסי' רס"ו. והתם יש היתר טפי ע"י גוי יותר מהליכה פחות פחות מד"א, א"כ ה"נ יש להתיר בזה, אע"פ שהוא איסור דאורייתא.
618. כמבואר בשבת (קב), לכתא ומתנא אוגודו בידו הוא, ופטור. וכ"פ הרמב"ם (בפי"ג משבת הי"ד). וע"ד מבוואר בעירובין (זז): באוגודו בידו, ומבואר לפנינו בפו'. וכ"ה במג"א כאן סק"ב ומח"ש ומשנ"ב וכה"ח אות ז'. [והוסיף כה"ח שם שבאופן שאין יכול להביאו אליו ה"ו חי"ב].
619. כן העיר כה"ח אות א', ועיין בדברינו בסימן של"ד בענין הצלת ספרים מן הדליקה, שכתבנו לדון אם גם בספרים הנדפסים שלנו דינא הכי.
620. בעירובין (זז): היה קורא על האיסקופה ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו, ובגמרא (צח). הביאו תניא לחלק בין תוך ד"א לאחר ד"א, ואביי מפרש באיסקופת כרמלית ורה"ר לפניו, ורבה פירש באיסקופה רה"ר, ואע"פ כיון שאוגודו בידו, והתירו משום בזיון כתבי הקודש, ע"כ. והרמב"ם (פס"ו הכ"א) פסק כאביי. אולם הרו"ה והרא"ש פסקו כרבה, וכן פסק השו"ע ס"ג ש"ב ס"א.
והנה הונומא שהביאו בעומד ברה"ר (איסקופה רה"ר) ונפל לרה"ר, ומחמת שדורסים שם (באיסקופה) רבים התירו, ויש לבאר שכל סיבת בזיון שהיא שרי, ולי"ד דדורסים על האיסקופה אלא ה"ה דדורסים על רה"ר שנפל לשם, והיינו הך. וה"ה בהי"כ תימצי שנפל מרה"ר לרה"ר (כגון לבדו הרחב ארבעה ועמוק עשרה), והוא בבזיון שדורסים שם ברה"ר, וכל כה"ג, מותר.
וקצת קשה, שבאיסקופה שאינה נדרסת סתמו לאיסור, והלא כשנפל לרה"ר דורסים גם ברה"ר (ושמא כה"ג יראו בני רה"ר את הספר טפי מאיסקופה, ואינו מחזור, ועוד דהא אמרו דמייירי גם בגווי שנתגלגל ארבע אמות). וזאת ועוד יש להסתפק באופן כזה שמותר למשוך את הספר שנתגלגל ברה"ר, אם מותר למשוך אותו לגמרי, או שאינו מותר אלא מעט מה שנופרס על קרקע רה"ר, אבל בתלוי באופן שאין בזיון יהיה אסור.
עוד יש לבאר שמה שאמרו שמדובר שנשאר ראש השני "בידו", נראה ג"כ דלא דווקא הוא, אלא גם אם חלקו נשאר עומד על קרקעית הרשות שנמצא בה, שכל שלא יצא כולו לרשות האחרת ה"ו אגוד ברשות זו, ואין בו איסור דאו' של הוצאה (וכמו שביארנו גם לעיל בסימן שמי"ז) בענין הוצאה מרשות לרשות כשעדיין אחוז בה.
621. בעירובין (שם) היה קורא בראש הגג וכו', עיין שם (וכ"ה בשו"ע ס"ב). ובאופן זה אין בזיון לכתבי הקודש, וה"ה כל כיוצא"ב, כגון שהוא במרפסת או חלון ביתו [ונקט גג כדרך שאמרו בכ"מ דעל גבו הוי רה"ר, והיא דוגמא מצויה ומדוברת, ויותר נראה מפני שבגם מצוי יותר שאם יפול ממנו צד הספר הוא יתגלגל למטה מחמת השיפוע ושאיין לו מעצור, משא"כ בבית הרי יש לו מעצור ולא יפול]. ובוה מותר לגוללו בכל אופן, ואפילו אם נח על כותל משופע, או על זיז הרחב ד' או באינו רחב, מותר, דלמעלה מעשרה אינו כלום, אלא כמקום פטור. וכ"כ האחרונים, ה"ד במשנ"ב וכה"ח.
622. ע"פ שו"ע ס"ב ואחרונים. [ונכח על זיז היינו רחב ד', דאל"ה הוי מקום פטור ומותר, כ"כ האחרונים וביה"ל וכה"ח].
והנה נחלקו הפו' האם מדובר בכותל משופע שרבים מכתפים בו, הלא"ה ה"ו כרמלית ומותר למושכו כיון שאוגודו בידו, או שאף באין מכתפים בו אסור. ובמשנ"ב (סק"ד) כתב בשם האחרונים דרק כשכתפים בו אסור, אולם בביה"ל (ד"ה בענין) הביא פלוגתא בזה, עיי"ש. והיינו שהתוס' בשבת (ה): בשם ר"י כתבו דמייירי במכתפין עליו (וכ"פ הב"ח גר"ז ועוד), אבל הרמב"ם (הובא ברשב"א) והריטב"א ס"ל דנחשב פני התל ככותל זקוף, ופני התל כאויר רה"ר וכו' (וכ"ה בחי' רע"א). וע"ע כה"ח אות ט"ו מש"כ בזה. ועוד יעוין כה"ח אות י"ד דמייירי בשיפוע ד"ט, עיי"ש, ודבריו צ"ב.

ורדך אגב יש לציין לדברי כה"ח אות כ' משם הס"ח שנכון להזהר שלא לאכול סמוך לציאה שומשום וכו', עיי"ש. אך כבר הבאנו דברי הס"ח בדברינו שם בהערה, וביארנו דבריו, וכתבנו שקשה לחוש לזה בחשש רחוק, ולא מצוי בזמנינו שיצא המאכל מהגרן לפה, ושוב יוציאנו כן.
609. בעירובין (צט). וש"ע (סימן שני"א) מזחילה, ועיין רש"י ושאר מפ' שם. ובביה"ל כאן אי הוי חשש דאו', או שהוא מדרבנן, [וליטול מים מן הצינור הוא בין בידו ובין בפיו ובין בכלל].
610. שם. והיינו שאסור בין אם יש בו רוחב ארבעה על ארבעה או גובה עשרה ובין שלא, והטעם משום שהצינור הסמוך לגג דינו כדיו הגג, והרי הוא רה"ר, ואסור להוציא ממנו לרה"ר שעומד בה. [ואף שהוא נחשב רה"ר מחמת היותו סמוך לגג, והוי כדיו לבדו, ואשכחן דל"א לבדו להחמיר, מ"מ זה כמו מקום מוקף מחיצות לבדו שאסור להוציא מרשות לרשות, ויש בזה גם קולא לבעלי רה"ר שיוכלו לטלטל שם]. ועיין כה"ח אותיות ד-ח, וע"ע (באות ח"י) בשם הפמ"ג שאם הגג בולט ארבעה מהמחיצות, הוי כרמלית, עיי"ש, ומ"מ אסור.
611. שם. וגם בזה מותר בין גבוה עשרה ובין שלא. [ומה שכתבנו שמרחיק "מעט", הוא עפ"ש"כ בשו"ע שאפילו אם ידו תוך שלשה שרי. אמנם בב"ח וט"ו החמירו ע"פ שיטת רבינו יחונתן, וכן הובא כה"ח אות י"א. אולם כבר השיב ע"ז בביה"ל ד"ה תוך מדברי כו"כ ראשונים שנקטו כהשו"ע. וע"ע שם. ולמעשה העיקר כדברי השו"ע שמותר].
612. שם. ובמפרשים מבוואר הכל.
613. כ"כ הרו"ח, וה"ד כה"ח אות י'. אולם זו חששא בעלמא, וכהני מילתא דחסידיותא שהובאו כמה פעמים בדבריו, וכן אזהרות הנוכרות בסימן ש"מ ועוד כהנה, שהרי זו חששא רחוקה, א.א. שהרי כל האיסור במצרף ולא בקולט, ובדרך כלל האוספים כן הוא בדרך קליטה. [ב. שהרי כל האיסור לעומד ברה"ר כקולט מרה"ר, ואין זה מצוי כ"כ שיהיו כלים ברה"ר, שהרי בלא"ה אסור שם בטלטול, אמנם י"ל דהחשש שלא יאסף ביד או בפה, ומלבד כ"ז אין לנו לגזור גזירות מדעתנו בדברים שמפורשים בשו"ע ובפ"ו (כאן, ולעיל סי' ש"י, עמש"ש) להיתר, ואעיקרא דמילתא כל זה רק באוסף ממרזב, ולא במי גשמים מן האויר, והיה צריך להדיגש זאת, ולא לאסור כל אסיפה ממי גשמים, וצריך לפרש זאת, ולדינא אינו אלא חסידות בעלמא.
614. דהר"ח סיים שהכל לפי הזמן ולפי המקום, וביאר כה"ח שם כדרך האמור בפנים, ובלא"ה כתבנו שמן הדין א"צ לחוש כלל, וכנ"ל בהערה הקודמת.
615. ככל איסור הוצאה מרשות לרשות, שלאחר שנפל לרשות אחרת אסור להביאו לרשותו, ואם זה מרה"ר לרה"ר או להיפך חי"ב, ובכרמלית אסור מדרבנן, ונוכר פרט זה כאן אגב גררא, שאפילו בכתבי הקודש שמצוינו שחששו חז"ל על בזיון, והתירו בהם כמה מילי, כגון בסימן ש"א סמ"ב מ"ג, עיין שם, אע"פ לא הותר להביאם מרשות לרשות, וכ"כ הב"י הב"ח ומג"א ועו"א, ה"ד במשנ"ב סק"ה וכה"ח אות ד', ושכ"מ בשו"ע שגם בכרמלית לא הותר אלא באוגודו בידו עכ"פ, עיי"ש. והטעם משום דקיי"ל כר"י דאיסור שבות עומד במקום כתבי הקודש.
616. כנ"ל בהערה הקודמת.
ויש לדון אם אפשר להקל בעקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה ברשויות דרבנן, כמו שמצאנו שהתירו בזה רבים מהפו' לצורך מצוה, וכמו שכתבנו בסו"ס שמי"ט, שלכאורה י"ל שלא התירו אלא במצוה ולא למניעת בזיון, ואם אי אפשר מה בכך, ואמנם מצאנו בסימן ש"א שם שהקילו טובא מפני בזיון כתבי הקודש. אולם יש לחלק בין סוגי הבזיון שם לכאן, דמה שהוא מונח על הארץ בלא חשש שדורסים שם אינו בזיון כ"כ, ומ"מ גם כאן במילי דרבנן שבות דשבות, עיין בהערה בהאה. וגם ע"י ישראל התיירו בזה"ה כמבואר בסו"ס שמי"ט בענין זה. ובפרט שיש שהתירו בזה גם בדבר הרשות. ועכ"פ בדבר מצוה וכעבוה"ג ואבן העזר ומאמ"ר והגרע"א ועוד, וכמו שהבאנו שם. ואפשר שגם כאן אפשר להקל בזה בכרמלית, אלא שיל"ז בזה ממה שהוצרכו לומר כאן שבאוגודו בידו מותר, ומשמע שזו קולא מיוחדת שהקילו בפרטיות כאן משום כתבי הקודש, ואם איתא הרי יש בזה היתר פשוט משום שבות דשבות, שהרי הוא מילי דרבנן ולא נעקר ולא נח, אא"כ נימא שזה גופא היתר גם כאן, ול"מ כן, וצ"ע. גם יל"ד שבכל דיני הצלה מדליקה שבס"י של"ד לא הזכיר היתר כזה בשום אחד מהאופנים (והיא קושיא כללית על עצם הדין, וכבר הבאנו שהחזו"א הקשה כע"ז מההוא ינוקא דאשתפיך חמימי), וצ"ע.

סוכה ברשות הרבים ומשלשלים אליה אוכל דרך הבית

ד'. סוכה העומדת ברשות הרבים או בכרמלית, ורוצים להעביר אליה אוכל ומשקה וחפצים מהבית, יש עיצה לשלשל מהבית את האוכל והחפצים על ידי חבל שבראשו סל⁶³¹, ובזה יש חילוק בין רה"ר לכרמלית, וכדלהלן: א]. אם הסוכה ברשות הרבים, יש מתירים על ידי שהחבל יהיה קצר באופן שלא יגיע הסל ולא קצה החבל לקרקע רשות הרבים, אלא יעמוד באויר⁶³². ובאופן זה יש להזהר שלא לעמוד מחוץ לסוכה ולהחזיק בסל, אלא רק יעמוד בתוך הסוכה ויוציא את ידיו החוצה לאחוז בסל, וכך יכניסו לסוכה בעודו קשור בחבל⁶³³. אמנם יש אפשרויות אחרות: א). אם הסוכה קרובה לכותל הבית בפחות מארבעה טפחים, מותר לטלטל לאותו מקום, שהוא נחשב מקום פטור⁶³⁴. ב]. לשלשל ישירות לסוכה דרך הסכך, אם אפשר לפנות מקום בסכך באופן שלא יפסל הסוכה, אך כל זה הוא בתנאי שלא יהיו הבית והסוכה בצד אחד⁶³⁵. ב]. אם הסוכה בכרמלית או בחצר שאינה מעורבת, אפשר לשלשל את החבל והסל אפילו עד כדי שינוח בקרקע⁶³⁶. ובאופן זה מותר גם לעמוד בחצר ולהחזיק בסל, ולהכניסו לתוך הסוכה בעודו קשור⁶³⁷.

פשיטת הטלית כדי ליפנות בבית הכסא שמחוץ לבית הכנסת

ה'. בבתי כנסיות מצוי שבית הכסא נמצא בחצר בית הכנסת או מאחרי הבנין, והרוצה ליפנות בשבת בבוקר הולך לשם, ורוצה להסיר את טליתו ולהניחה בחוץ עד אשר יכנס ויצא, והרבה פעמים החצר או השטח שאחרי הבנין אינו מוקף מחיצות כדיון, ודינו כרשות הרבים או כרמלית, ואם יניח את הטלית על הגדר הסמוכה שהיא מקיפה בנין הסמוך או מקיפה חצר סמוכה, נמצא שעובר על איסור הוצאה מרשות לרשות, שהרי גדר המקיפה רשות היחיד כמו בנין או חצר, נחשבת גם היא רשות היחיד. וראה בהערה פירוט הדברים ודוגמאות⁶³⁸. ונבאר את האופנים המותרים:

א]. אם השטח שהוא נמצא בו כרמלית ולא רשות הרבים (כמו שהוא ברוב המקומות), אסור להניח את כל הטלית על משטח הגדר, וראוי לחוש להחמיר גם באופן שמקצתו משתלשל אל השטח שנמצא בו. ב]. אם השטח שנמצא בו הוא רשות הרבים (כגון שעובר שם כביש רחב ט"ז אמה), אסור להניח על הגדר אפילו באופן שהוא משתלשל לשטח של רשות הרבים שנמצא בו⁶³⁹. וישנם שני אופנים להתיר גם ברשות הרבים: א). שיטה את גופו על הגדר אם אפשר, באופן שיהיה ראשו ורובו על הגדר ואז יניח את הטלית⁶⁴⁰. ב]. ללכת לגדר שאינה מקיפה את רשות הרבים, כגון הגדר של הכביש המפריד בין הכביש למדרכה, כמו שמצוי, ואז מותר להניח על זה⁶⁴¹, וכן מותר להניח על מעקה שאין לו דין מחיצה⁶⁴². ויש עוד אופן נוסף לחפש זיו ובליטה ולהניח עליו את הטלית, ועיין בהערה⁶⁴³.

סימן שני

זריקת חפצים מבית לבית

א'. לזרוק חפצים מבית לבית, אסור, אלא אם כן יש עירוב בין הבתים, או שהם של אדם אחד⁶⁴⁴.

ואם רשות הרבים עוברת ביניהם, יש עוד כמה תנאים בכדי שיהיה מותר:

- א]. שיהיו הבתים שוים, ולא אחד גבוה מחבירו⁶⁴⁵, ועיין בהערה⁶⁴⁶. ואם הם כלים הנשברים בפליטון, מותר אפילו כשהבתים אינם שוים⁶⁴⁷. והוא הדין אם הם מאוסים, וכיוצא, שאין חשש שיביאם בחזרה⁶⁴⁸.
 - ב]. רק אם הזריקה היא למעלה מעשרה מקרקעית רשות הרבים, מותר. אבל למטה מעשרה אסור⁶⁴⁹.
 - ג]. רק זריקה מותרת, אבל הושטה מבית לבית אסור⁶⁵⁰.
- ואם כרמלית עוברת ביניהם, יש להתיר באופנים האמורים גם אם הבתים אינם שוים בגובהם, והחפצים אינם נשברים בפליטתם⁶⁵¹.

הרבה אחרונים הוא מקום פטור. ובכה"ח כתב שבשעת הדחק יש לסמוך על המקילים [ומ"מ גם בזה הוא דווקא כשאין חלון וכדו' פתוח לו, שבוה הוא כרשות היחיד לכל הדעות], וכל זה כשהוא מעל שלשה טפחים, אבל פחות מזה הרי הוא בטל לרשות שנמצא בה, וכעת, אם הוא נמצא בכרמלית מותר בכל אופן ולכל הדעות להניח על הזיו (כשאין פתוח לו פתח מרשות היחיד). אבל אם הוא ברה"ר אסור להניח שם כשיש בו שטח של ארבעה על ארבעה, ורק בשעת הדחק יש לסמוך, אך בדרך כלל אין בזה שעת הדחק, שהרי אפשר להכנס לבית הכנסת ולהניחה שם, ואח"כ לצאת ליפנות [אלא אם כן הוא מתבייש להיות בלא טלית, ויש בזה משום כבוד הבריות, וכמבואר בפו' בסיומן י"ג, אלא שבמצאיאות יש אפשרות להניח בסוף בית הכנסת, או בכניסה וכדו' באופן שאין בושה]. או להניחה בגדר של רה"ר שאינה מקיפה רשות היחיד וכיוצא, או להכנס עם הטלית עצמה לתוך בית הכסא, ואין בזה שום חשש, וכפי עיקר הדין הגי' בהערה שבתחילת הלכה זו.

644. הוא תנאי ראשון בכל אופן שיהיה עירוב, וכמשי"כ השו"ע סימן שני"ג ס"א. ועיין במג"א שהקשה לפי המבואר להלן שרשות הרבים עוברת ביניהם איך אפשר לערב, הרי צריך שיהיה פתח בשניהם שיכולים לטלטל מזה לזה בשביל עירוב, עיין שם. והביאו בביה"ל (ד"ה מותר) וכה"ח (אות ב') בשם האחרונים, דמירי שהיה כמין גשר המחבר ביניהם בצד אחר, ולכן יכולים לעשות עירוב, אך פרט זה אינו מצוי כ"כ.

645. כדעת רב בשבת (צז). ועירובין (פה:), וכ"פ השו"ע ס"א. והטעם דאל"כ יש חשש שמא יפול החפץ ואתי לאתויי, וכהנך חמשה שטובא חששו חז"ל בשבת ועוד דשמה אתי לאתויי. אבל עצה הנפילה שיפול לרה"ר אין חשש, כיון שאינו מתכוון. (ואף אם יש חשש שיפול, מ"מ כל שאינו פס"ר אין חשש). וכן פרש"י בגמרא שם דמתעסק הוא אצל הוצאה עיי"ש [ועד"ז הביא בכה"ח מהת"ש].

והרי הוא ככרמלית. ולפעמים אותו מקום הוא כמו תוספת לרחוב שעובר לפניו, שדינו לפעמים ג"כ כרשות הרבים (וכמשי"כ בביה"ל סימן שמה"ה ס"ז שרה"ר שמתרחבת באמצעה, גם המקום הזה נחשב רה"ר). והיינו כאשר הרחוב שלפניו יש בו ט"ז אמה, שלדעת השו"ע (שם) הוי רה"ר (ולדעת כמה פו' רק כשיש בו ט' ריבוא).

ומעתה אם יניח את הטלית על הגדר, הרי הוא כמניח על רשות היחיד שהרי כתב השו"ע (סימן שמה"ה ס"ג) שכתלים המקיפים את רשות היחיד הרי הם כרשות היחיד, ונמצא שהעומד באותו שביל או באותו מקום הרי הוא כמוציא מרה"ר או מכרמלית לרשות היחיד. [אמנם הרבה פעמים הגדר המקיפה את הבנין גם היא פרוצה, ואם כן גם היא נחשבת כרמלית, ומותר לעומד בכרמלית להניח עליה את טליתו].

639. שאם מניח את כולו על המשטח, ה"ז מוציא מרשות לרשות וכנוצר בסמוך, אולם אם הוא ישתלשל במקצתו לכרמלית שנמצא בה, לכאז יש להקל, וזאת מאחר שכאשר הוא משתלשל לרשותו ה"ז כמו שאגוד בו, ונתבאר (בסימן שני"ב) שחפצים של חול שנתגלגלו מרה"י לחוץ, הדבר תלוי, שאם נתגלגלו לרה"ר אסור למשוך אותו להחזירו לרשות היחיד אפילו שאגודו בידו, ורק אם לא נח על הקרקע יש להקל (ויש מחמירים רק כשהוא גבוה עשרה טפחים מהקרקע, אך כתבנו שלדינא יש להקל כל שלא נח). ואם נתגלגלו לכרמלית מותר למשוך אותו לרשותו (ויש מחמירים שאסור למשוך אותו לרה"י אלא רק אם לא נח על הקרקע, אך כתבנו שלדינא יש להקל אפילו כשנח בכרמלית). ובכל הפרטים הללו אין חילוק בין אם כבר נפל ורוצה להביאו לרשותו, לבין אם רוצה להפילו באופן שאגודו בידו (ועכ"פ בכרמלית מותר), וכמו שביארנו בבירור הלכה בענין הוצאת חפץ מרשות לרשות כשאגודו בידו. וע"ע לעיל בסי' שני"ב בענין שלשול אוכל ומשקה דרך הבית לסוכה הנמצאת ברה"ר או בכרמלית, עיי"ש. ועל כל פנים לכרמלית מותר.

והשתא, כאשר הוא מניח על הגדר של רה"ר, וחלקו משתלשל לרשות שנמצא בה, ה"ז אוגודו בידו [ויש להוסיף כאן: א]. שכמו שמצאנו דין נפל מרשות היחיד לכרמלית, כך גם להיפך מכרמלית לרשות היחיד, כמו בנידון דידן. ב]. שכאן הוא אגוד במה שמשתלשל לרשותו, ואף אם הוא למעלה מעשרה טפחים ומשתלשל לשם, ה"ז אגוד במקום פטור, ולא גרע מאגוד בכרמלית שמותר]. אלא שכאן הדבר חמור, כיון שהוא נח על קרקע רה"י ואינו עומד באויר, שהרי המשטח של הגדר הוא כמו קרקעית רשות היחיד, ובאופן זה הדבר תלוי בכל האמור, שאם זה מרשות הרבים אסור אע"פ שאגודו בידו כיון שהוא נח, אבל בכרמלית היה אפשר להקל אע"פ שהוא נח וכמו שנתבאר לעיל, אלא שנראה שראוי להחמיר גם בכרמלית, וכמו שמבואר בבירורי הלכה סי' ט' כיון שלשון הגמ' והראשונים שיהיה אוגודו בידו דוקא, ויש סברא לזה.

631. (ושכן נוטה המשנ"ב בשעה"צ), ודו"ק. [ועיין בכה"ח להלן בסימן שני"ד אות ז' שהביא ד"א שאסור, וכתב שכבר מבואר בדברי האחרונים שבאגודו בידו ודרך אויר כרמלית שרי, וע"ע שם. ובמשנ"ב שם סק"ז וש"א. וכבר ביארנו היטב השיטות, וההלכה למעשה].

631. עיקר הדברים מבוארים ע"פ הכללים שנתבארו לעיל, ועצם הרעיון לזה הוא בתפלה למשה ח"ב סימן מ"ג אות ח' והלאה, וע"ע שם, ועל זה הערנו בכמה פרטים וכן בבירורי הלכה.

632. ע"פ מה שכתבנו לעיל שנראה להלכה להקל ברשות הרבים כל שלא נח בקרקע [ואמנם יש אומרים שההיתר דווקא כשלא הגיע לתוך עשרה טפחים הסמוכים לקרקע, אולם כבר כתבנו שהעיקר להקל]. ובזה זוהרנו להשיג שגם הסל לא יגיע לרה"ר, שהרי ידוע שדרך הדבר הכבד למתוח את החבל יותר למטה, וכן הסל עצמו עשוי להמתח הרבה, ובפרט כששמים בו דברים כבדים, וא"כ יש ליתן ע"ז את הדעת ולקחת בחשבון את מה שעשוי להניח בסל כדי שלא ירד ויניח למטה ברה"ר.

633. דאם יצא לחוץ הוי הוצאה גמורה, ואסור. [ואפשר לעשות כן ע"י שני בני אדם, או באדם אחד שיקשור את קצה החבל בביתו, ואח"כ ירד להכניסו לסוכה].

634. עיין בבירורי הלכה מה שהערנו בזה על ההיתר הג"ל ע"פ דברי הראשונים שהובאו בביה"ל ר"ס שמה"ח [אך כתבנו שעי"כ ליישב, ושם הבאנו בסופו שברה"ר שלנו אפשר להקל להוציא כל שאינו מגיע לקרקע]. אבל בפחות מד"ט ודאי מותר, כמו שמבואר אצלינו בסי' שני"ד שבפחות מד"ט הוי מקום פטור, והכל מותר. אך שלא יצא מאותו מקום לרה"י ומשם יכנס לסוכה, שזה איסור גמור, אלא יהיה פתח הסוכה אל אותו מקום פטור.

635. הנה בזה הוי מרה"י לרה"י דרך האויר, ומצאנו כה"ג להלן (סימן שני"ד) שמותר לשלשל דלי מביתו לבאר שהיא רה"י דרך אויר רה"י, עיי"ש.

אלא שיש להזהר מאד שכל היתר זה הוא רק שהם בשני צידי רה"ר, אבל אם הם בצד אחד של רה"ר ה"ז איסור דאין, וכמו שהעיר כיוצא"ב בביה"ל בסי' שני"ד (ד"ה אלא), ובכה"ח חייב, והיינו אם יש הפרש בין הבית לסוכה יותר מד"ט, ונתבאר כי הפרטים בזה בסיומן שמי"ו [אך יליע אם המושיט בחבל הוי דרך זריקה או הושטה, ובביה"ל מוכח שגם בחבל ה"ז כהושטה].

636. ע"פ מה שכתבנו לעיל שנראה להלכה להקל בכרמלית אפילו כשינוח בקרקע [ואמנם י"א שאסור ולא בכדי שלא יגיע לקרקע, אך כבר כתבנו שנראה להקל בזה].

637. שהוא אגוד והוי מרה"י לרה"י.

638. נדרשת"י השאלה זו, ועל כן כתבנו פירוט הדברים בעזה"י, והנה נוכחתי שהוא דבר מצוי ומלא בבתי כנסיות, שהרוצים ליפנות ויוציאם לחוץ, ויש שביל שממנו נכנסים לבית הכסא, והנכנסים פושטים את הטלית ומניחים אותה על הגדר הסמוכה [ועושים כן כדי שלא ליכנס עם הטלית לבית הכסא, הגם שמן הדין מותר לכתחילה, וכמבואר ברמב"ם (פ"ג מציצת ה"ט, ובתשו"י סי' רס"ח ובפאה"ד ס"ז) ובנימוק"י (הל' ציצית פ"י"ב) בשם גאון ועוד ראשונים, וכ"פ בשו"ע (סי' כ"א ס"ג)]. וע"ע במו"ק ופמ"ג ושי"א. ומ"מ נהוג עלמא דרך כבוד מיוחד בטלית גדול המיועד לתפלה, וכמשי"כ ה"ט"ו שם סק"ג שאין נכון להכנס בהם לבהכ"ס, והביאו המשנ"ב (שם סק"ד), וכן הביא בכה"ח (שם אות י"ג) בשם הרב אחרונים, וכבר הובא בלקט יושר (ח"א עמוד ר"י) שכן נהג רבו התרוה"ד, עיי"ש. וזה סיוע לדברי ה"ט"ו, ומ"מ אף ה"ט"ו הרי לא כתב כן מדינא אלא שכן נכון יותר, וזאת ועוד בבית הכסא שלנו לדעת הרבה גדולים הוא כבית הכסא דפרסאי, וי"ל דלכו"ע שרי, ואין ענין להחמיר בזה, וכן בשו"ת גינת ורדים (כלל ב' סכ"ה) שכתב שבזמנינו נוהגים כולם לפשוט הטלית ולהנוג סלסול ומעלה יתירה וכו', עיי"ש. כ"ז אינו מדינא, ובפרט בבהכ"ס שלנו, שאין חשש ולא מידי ע"פ פשט. ועכ"פ העולם נמשכו במנהג זה גם בזמנינו, והנח להם לישראל, שיש להם ע"מ שיסמכו].

דא עקא, שהשביל הזה הוא נידון ככרמלית, כיון שאין לו אלא ג' מחיצות, והמחיצה הרביעית פרוצה לגמרי לרחוב, ולפעמים גם ג' מחיצות אין בה,

646. יש לבאר בדין זה שאם הבתים אינם שוים אסור, א]. שאסור בין מגבוה למגבוה ובין מגבוה לגבוה (כ"כ רש"י בגמרא שם, וכן נראה מסתימת הדברים בפשוטו). ואף שכשלעצמו היה אפ"ל שדווקא נמנוך לגבוה אסור, שבוה צריך לאמן ידיו טפי, משא"כ מגבוה למגבוה אינו קשה כ"כ, ואדרבה הוא קל במדה מסוימת יתר משהו, אעפ"כ אסור, כיון שמ"מ צריך לאמן ידו כשאינו שווה. ב]. שאין חילוק בכמה גבוה מהשני, כל שאינו שווה אסור. אמנם יש לדון בזה באופן שהוא זורק מחלון לחלון, ומקצת החלון בגובה של החלון השני, ומקצתו גבוה או נמוך, האם מותר או אסור. וי"ל שבכה"ג אמרינן דל גובה או עומק, ויש לדון רק לפי מה ששוה, וכל שלפי מה ששוה הוא עשוי להיתפס החפץ מהכא להתם, מותר. ג]. ואכן לא מצאנו שיהיה שיעור החלון שיהיה גדול במדה מסוימת, ואפשר שסגי בשיעור ד' על ד'. ולפמשי"כ להלן בהערה האחרונה שבהלכה הבאה י"ל שכל שאי אפשר לתלות בסברא שאכן יגיע לבית השני אסור, ולפ"ז גם כאן הכל יהיה תלוי לפי הענין אם מסתבר שיגיע מכאן לכאן.

647. שמוה אין חשש דאתי לאתויי, והנפילה עצמה אינה אסורה כנ"ל.

648. כהא דברמ"א (סו"ס שני"ד) גבי זריקת אשפה, עיי"ש ובמשנ"ב. וה"ה אוכלים שאם הם נופלים הם נמאסים, וכמו שכתבנו להלן בעוד ב' הלכות ובהערה גבי הנחה על זיו, וע"ע שם.

649. שלמעלה מעשרה הוי מקום פטור ושרי. וכ"כ במג"א וש"א, וה"ד במשנ"ב סק"ג. וע"ע בשעה"צ שם, וכן בכה"ח אות ד'.

650. כה"ח שם משם הפמ"ג, ודין הושטה מבית לבית נתבאר לעיל בסיומן שמי"ו שבדיטוא אחת חייב, ובשני דיוטות פטור אבל אסור.

651. שפרט זה אינו אסור אלא משום גזירה דאתי לאתויי, ובכרמלית לא גזרו, וכמו שביאר בבי"ד דעת הרשב"א בזה, וכ"פ בשו"ע ס"א. [אמנם יל"ד שמצאנו בכמה דברים שהחשש הוא דילמא אתי לאתויי שגזרו גם בכרמלית, כיעוין בשו"ע סימן ש"ג ס"ה, ובביה"ל סי' ש"א סו"ד"ה באותו דשנוי בפלוגתא, וע"ע גם להלן סי' שני"ב בגזירה אף בכרמלית (ועיין משנ"ב שם סק"י). וכאן נמי הוא חשש שמא יפול, ושמא אתי לאתויי, ומצאנו כהנה, ומ"מ מצאנו שיש מקומות שחששו טפי, הכל כראות עיני חכמים].

640. וכמו שנתבאר בסיומן ש"ג [וע"ע שם בסוף הסימן היאך משערים ראשו ורובו, ובדרך כלל הוא עד מתנין].

641. כיון שהוא באותה רשות, שגדר זו אין לה שום משמעות (ואף ברה"ר אינה חולקת את רה"ר, עיין בסי' שמה"ה ס"ז). וכל שכן אם מעל עשרה טפחים דהוי מקום פטור (ועיין בהערה הבאה ד"ה אמנם).

642. כמו שמצוי מעקה שכולו פרוץ בין מוט למוט יותר משלשה (והם המעקות העקומות כמין שתי קשתות).

אמנם יש להבחין כאשר המעקה רחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה הרי הוא רה"י ואסור, ואם הוא נמוך מעשרה הרי הוא כרמלית, וכאשר המקום שעומד בו הוא רה"ר אסור להניח עליו, אך בדי"כ אין בו ארבעה.

643. גם זה בכלל השאלה הניצבת בפתח, שמחוץ לבית הכנסת יש זיוין או בליטות, ויש אופנים שמותר להניח עליהם את הטלית, והדבר תלוי בכמה פרטים (שנתבארו בסי' שמה"ה ס"ו וסט"ז, וכן בסיומן שנה"ה), וכמו שיבואר: א]. אם אין בהם רוחב ארבעה על ארבעה טפחים, הרי הוא מקום פטור ומותר [והיינו דווקא כשאין חלון או איזה פתח פתוח לו, שבוה הרי הוא נחשב חורי רה"י שדינו כרשות היחיד, ואסור להניח עליו. אלא רק באגודו בחוץ, וכשהוא בכרמלית, וככל הפרטים הנ"ל]. ב]. אם יש בהם רוחב ארבעה על ארבעה נחלקו הפו' האם הוא נידון כמקום פטור או ככרמלית, ונתבאר שלדעת מרן השו"ע דינו ככרמלית, אך לדעת

ב'. באופנים שמותר לזרוק מבית לבית כאמור בהלכה הקודמת, לא חילקו חכמים, והיינו: א]. שמותר אפילו במרחק גדול⁶⁵². ב]. שמותר אפילו כמה פעמים⁶⁵³. אמנם אם זה באופן שהיא פסיק רישא שיפול, אסור⁶⁵⁴. ואפילו אם בכל פעם אינו בודאי שיפול, אבל בכל כללות הפעולות בודאי שיפול פעם אחת, אסור⁶⁵⁵. ולכן אסור לשחק בכדור בזריקה מבית לבית⁶⁵⁶.

הוצאה מבית על זיו ובליטה חוץ לבית

ג'. זיו, בליטה, או מדף הבולט מכותל הבית לחוץ [ומצוי בזמנינו בבליטה של חלון, או מזגן], ורוצה להוציא חפץ מביתו ולהניח על אותה בליטה, או ליטול ממנה חפץ ולהביאה לביתו, הדבר תלוי בשני מצבים: א]. אם הבליטה בתוך עשרה טפחים לקרקע רשות הרבים או לכרמלית, הרי זה אסור להוציא לשם, ככל דין מוציא מרשות לרשות, בין ברשות הרבים ובין בכרמלית⁶⁵⁷. ב]. אם הבליטה למעלה מעשרה טפחים, הדבר תלוי: שלרשות הרבים אסור, מחשש שמא יפול לרשות הרבים, ואם הם כלים הנשברים בנפילתם, וכיוצא בזה, מותר⁶⁵⁸. אבל לכרמלית מותר בכל אופן, אפילו בדברים שאינם נשברים⁶⁵⁹.

ודע, שאם יש שפה סביב הזיו המעכב את החפצים שלא יפלו, מותר בכל אופן בכל החפצים⁶⁶⁰. ד'. זיו המתחיל מן הבית ובולט לחוץ, כמו שמצוי בחלונות הבתים, מותר להשתמש בחלק שבתוך הבית בכל אופן⁶⁶¹. וחלון שיש בו סורגים הבולטים לרשות הרבים, אם יש בהם מחיצות הגבוהות עשרה ורחבים ארבעה, מותר להשתמש בכלו, אבל אם אין בו מחיצות עשרה אפשר שאסור⁶⁶². ה'. בגג שהוא רחב, מותר להשתמש שם בכל דבר, ואין לחוש שמא יפול ממנו לרשות הרבים ויטעה להביאו לרשותו⁶⁶³. אך לשחק בכדור וכדומה, יש לאסור⁶⁶⁴.

שימוש בשתי בליטות זו מעל זו

ו'. שני זיזין זה למטה מזה, פעמים שאסור להשתמש שם כלל אפילו אם הם למעלה מעשרה, והיינו כגון שהם של שני אנשים ולא עירבו ביניהם, ורק אם הם עירבו ביניהם, או שהם של איש אחד, מותר⁶⁶⁵. ויש בזה כמה אופנים⁶⁶⁶. ז'. מותר להוריד כביסה ולתלות כביסה (באופנים המותרים המבוארים בסו"ס ש"א), אפילו כשחבלי הכביסה בקומה השניה הם מעל רשות היחיד של חברו שלמטה⁶⁶⁷.

סימן שני"ד

שאיבת מים מבאר

א'. באר מים וכדומה, שיש בו עומק עשרה ורחב ארבעה שדינו כרשות היחיד, והוא נמצא ברשות הרבים או בכרמלית, אסור למי שעומד ברשות הרבים או בכרמלית להוציא מים מהבאר למקום שעומד שם⁶⁶⁸. ואפילו אם

שמביא לביתו אין חשש שיפול, שהרי אדרבה הוא מכניס את החפץ לביתו, וי"ל דמ"מ כיון שנוגע בו עשוי כרגע ליפול (וע"ע בנתי"ש פ"י הערה מ"ה מש"כ בזה מדברי רש"י ותוס').

659. שו"ע, שבכרמלית היא גזירה לגזירה, ולא גזרינן (וכה"ג לעיל בסעיף א', ועמש"ש).

ועיין בתו"ש כאן (סק"ד) שבכרמלית שסמוך לרה"ר ויש לחוש שיתגלגל לשם ג"כ אסור, ע"כ. וצ"ב דהא היא גזירה לגזירה, דשמא יפול ושמא יתגלגל, ורק אם הוא ודאי שכאשר יפול הוא יתגלגל י"ל כן, אבל בספק כמו רוב ככל החפצים המצויים כיום [זולת כמו כדור וגם הכרמלית בשיפוע ופתוחה לרה"ר, וזה לא מצוי מכ"א], אין לאסור, הגם שמצאנו בכ"מ שגזרו גזירה לגזירה, וע"ע בדבריו בסי' שמי"ח סק"ה, ושמא היא כגזירה אחת רחבה שמדי כשיפול יתגלגל ואתי לאתוי.

660. מסתבר כן שבכה"ג אין חשש שמא יפול, וא"כ יש להחיר אף בכלים שאינם נשברים, אך כ"ז כשמסתבר הדבר שלא יפול, וכגון שהשפה סביב הכלי או ברובו, ואף פחות מזה נמי כל שמעכב את הכלי כדרך העולם.

661. כדמשמע שלא אסור אלא "בזיו הבולט לחוץ", אבל מה שבפנים לא גזרו, והיינו משום שזהו ביתו של האדם, ולא גזרו ע"ז כלל.

662. הנה אם יש בו מחיצות עשרה ורחב ד', ה"ו רה"ר בפני עצמה ובודאי מותר ככל רה"ר, וכנ"ל, שלא גזרו ברה"ר [ואף שהמחיצות הללו אינן מחיצות מעלייתא, שהרי יש רווח בין סורג לסורג ועשויים החפצים ליפול, מ"מ כל כה"ג מעיקרא לא גזרו חז"ל כלל].

אבל אם אין בו מחיצות עשרה, וכמו שמצוי בסורגים שהם הולכים בשיפוע מלמעלה למטה, יש לדון דה"ז חורי רה"ר וכה"ר דמי, אבל גם הזיו הוא חורי רה"ר וגזרו בו. אבל בזה יש להסתפק כיון שהוא כמוקף מחיצות, ודומה להג"ל שזה כאילו הבית עצמו, של"ג בו. ואמנם גם המחיצות הללו אינם מחיצות מעלייתא, ואף שכשיש לו שיעור הוי רשות היחיד גמורה, אולם כאן אינו כן, וא"כ לכאורה ה"ו דלא לוסף להקל שישב כבית ממש.

663. כן הביא בב"י כאן בשם הריטב"א, וכ"פ הרמ"א ס"ג דבכה"ג לא דמי לזיו, ועיין בביה"ל (ד"ה ודווקא) שחז"ל אסרו (בזיו) והתירו (בגג) לפי ההווה, ולא נתנו דבריהם לשיעורין, ולכן זיו אפילו אם יהיה רחב הרבה אסור, וגג אפילו קטן מותר, כיון שבעלמא אינו כן, עיין שם בתוספת ביאור.

664. כ"ו פשוט דבכה"ג הרי יפול, וחשש חז"ל דאתי לאתוי חזור כאן, ועיין במשנ"ב סי' ל"ח סמ"ב ומש"ש.

665. שו"ע סי"ב, וע"ע להלן סי' ש"ע. ובעצם הדין יש לציין ב' הערות: א]. שנחלקו הראשונים אם דווקא באופן שהם מכוונים זה מתחת זה או בלא מכוונים, וכיעוין במ"מ שהביא בזה פלוגתא דהרשב"א והרמב"ם, והובא בב"י כאן. והרמב"ם נקט שגם באינם מכוונים, וכ"מ בשו"ע, וכמש"כ בכה"ח אות ט"ז. ב]. עיין בגאון בעירובין (צח): דמסתבר שכ"ז רק כשהם סמוכים זה לזה בתוך עשרה טפחים, עיי"ש. אולם כל הפו' סתמו בזה, ומשמע שבכל אופן הוא, ומטעם שרה"ר בוקעת ועולה ואוסרת.

666. עיין בשו"ע ג' אופנים: א]. שבעליון יש בזיו ארבעה, ה"ו אסורים זה על זה (בשו"ע לא מיירי אלא שבעליון יש ארבעה, אבל לגבי תחתון נחלקו הפו', וכיעוין במשנ"ב סק"י"ב וכה"ח אות ט'). ב]. שבעליון אין ארבעה וגם בתחתון אין ארבעה, משתמש בשניהם ובכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים. ג]. היה בתחתון ארבעה ובעליון אין ארבעה, אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד, אבל בשאר הזיו וכ'.

ודע, שכל הקפידא שהתחתון אוסר על העליון הוא כשאין לזיו מחיצות, אלא בליטה בעלמא, אבל כשיש מחיצות כמו מרפסת המצויה אין חשש כלל.

667. עיין בספר נתיבות שבת פכ"ט הערה ו' כמה סיבות לזה [ובאופן שלמטה הוא כרמלית ולא רה"ר, בלא"ה אין חשש, שהרי אין כרמלית למעלה מעשרה, וכל הנידון הנ"ל הוא ברה"ר הבוקעת ועולה, כגון שלמטה יש מרפסת תחת החבלים].

668. ככל דין המוציא מרשות לרשות, וברה"ר חייב מן התורה, ובכרמלית פטור אבל אסור. וכן הזהירו בזה האחרונים, ה"ד במשנ"ב סק"ח וכה"ח אות י"א. והוסיפו האחרונים לבאר שאפילו כאשר הדלי אגוד בחבל בבאר, מ"מ חייב, שהרי המים שבתוכו נעקרו.

וכל זה באופן שהבאר עמוק עשרה וכמו שכתבנו בפנים [וה"ה אם יש לה עומק חמשה ע"י מחיצות הבור, ועוד גובה חמשה ע"י מחיצות מסביבה, ה"ו מצטרף לעשרה, וכמש"כ בעירובין צג. וכ"ה בשו"ע כאן ס"א ובמשנ"ב סק"ה ובסימן שס"ב]. ועוד יש בזה תנאי נוסף שהיו המים צלולים ולא עכורים, משום שמים עכורים מבטלי מחיצתא, וכמו שנתבאר לעיל בסימן שמי"ה סוף הלכה ו', עיין שם. ואם אכן אין בו תנאים אלו, אזי: א]. אם אין בו רוחב ארבעה וגבוה ועמוק יותר משלשה הוי מקום פטור (כמש"כ סו"ס

אליה, ואין בזה איסור הוצאה, שהרי הוא מקום פטור, ומותר בין אם החלון סמוך ובין אם החלון אינו סמוך, אבל כשיש בזיו ארבעה טפחים, נחלקו בזה הראשונים, דבטור סימן שמי"ה סט"ו פסק שהוא כדין כרמלית, ואסור להוציא אליו מהבית ומכל מקום אחר, ורק אם חלון הבית פתוח לו שאז הוי כחורי רה"ר, מותר להוציא אליו מהבית. אולם הרבה ראשונים סוברים שבכל אופן דינו כמקום פטור כיון שגבוה מעל עשרה, ומותר להוציא אליו מכל מקום וגם מהבית, אפילו אם אין החלון פתוח בסמוך לו (והובאו דבריהם בשעה"צ אות ו' וביה"ל ד"ה וחלון, וכן בסימן שמי"ה סק"ט, וכן בכה"ח שם אות צ"ג).

והשתא הנה השו"ע בסימן שמי"ה סט"ו כתב כדברי הטור, ולפי דבריו יתבאר הדברים בשו"ע כאן לשיטתו שכתב שהחלון פתוח לו משום שמדובר שיש בו ארבעה, ואם אין בו ארבעה אה"נ שא"צ חלון פתוח בסמוך לו. וכן ביאר בכה"ח אות י"ב ובאות י"ד, ואת"ש. אולם המשנ"ב בסק"ט אכן פירש את השו"ע לשיטתו, אולם בסק"ח כתב בפשיטות בביאור דברי השו"ע ע"פ שיטת שאר הראשונים, וזה דלא לפי שיטת השו"ע (וכמו שהעיר בשעה"צ סק"ו). וגם סותר עצמו מסק"ו לסק"ט וכמו שהעיר בעצמו בשעה"צ (אות ט') שמקור דבריו ע"פ הגר"א, ונמצא שהגר"א סותר עצמו, וצ"ב. [ודרך אגב, עיין בנתי"ש פ"ב הערה ל"ו שהביא מהצ"צ בחי' לפי הזורק שהבין בשם הגר"א דלהרמב"ם הוי רה"ר אפילו כשאין חלון סמוך לו, והעיר דבמשנ"ב כאן מבואר דלהרמב"ם הוי מקום פטור. וע"ע שם לעיל מיניה ברעת הרשב"א בזה, עיי"ש. עוד עיין בנתי"ש הערה מ"א שבאין בו דע"ד הוי מקום פטור, עיי"ש מש"כ בזה].

ומכל מקום הדין בזה חלוק, א]. לטושו"ע ביש בו דע"ד ואין חלון סמוך לו, הרי הוא כרמלית, ואם אין בו דע"ד מקום פטור, ובחלון סמוך לו תוך ג' ה"ז חורי רה"ר. ב]. לדעת המשנ"ב (כן נראה שנוטה קצת בסי' שני"ג ובסי' שמי"ה, הגם שלא כתב כן להדיא, וע"ע בביה"ל בסי' שני"ה ד"ה וחלון), בכל אופן כשהוא גבוה עשרה ה"ו מקום פטור. ולדין קשה להקל בזה נגד השו"ע דס"ל דהוי כרמלית (וכמשנ"ב בסי' שמי"ה סוסט"ו). ולכן יש להחמיר דכאשר יש בו דע"ד ואין חלון סמוך לו, שהוא נידון ככרמלית.

אמנם בשעה"ד יש לסמוך על המקילים, וכמש"כ בכה"ח (סימן שני"ה סוף אות ד'), וכמו"כ בשאר אופנים לכיו"ע מותר. ואת"ה היאך נוכל להקל נגד דברי רמז השו"ע, ובפרט לדין דקיבלנו הוראת השו"ע (וכמש"כ גם הבה"ח במקומות אחרים), ודוחק לומר שסומכים ע"ז שהשו"ע חזר בו (וכמש"כ בשעה"צ ע"פ הגר"א), דזה דוחק גדול, ומדברי הפו' ל"מ כן, אכן מצאנו בכ"מ שסומכים על דברי יחיד בשעת הדחק (כנדה ט: וכ"ד). וגדולה מזו מצאנו שנחלקו רבוותא אם אמרינן כלל זה גם במילי דאו' או אף במילי דרבנן, שבט"ו יו"ד (סימן רצ"ג סק"ד) נקט נ"כ גם במילי דאו', והש"ך שם בנקה"כ השיגו (וכשיטתו ביו"ד סי' רמ"ב בכללי הנהגות או"ה), וע"ע בזה בדברי הרשב"ץ בנדה (שם) ובדבריו בנו בשו"ת הרשב"ש (סימן תקי"ג) דמייתי פלוגתא דקמאי במחלוקת הפו', וכאן שרבים ס"ל דהוי מקום פטור, וגם מידי דרבנן, שפיר י"ל בשעה"ד.

ומה שכתבנו "וכיוצא בזה", הוא שגם בכל היכי תמצא שלא ראוי לשימוש אחר הנפילה מותר, וכגון מאכל ומשקה שנמאסים בנפילתם, ה"ו מותר, שבאופן זה אין חשש, וכה"ג מצאנו ברמ"א (סו"ס שני"ד) שמותר לזרוק אשפה מביתו, ולא חיישינן שיפול ואתי לאתוי, כיון שמאוס, עיי"ש, ופשוט, ואמנם ראיתי ברמב"ם (פ"ט ה"ז) שהזכיר אוכלין כמו כלים, צ"ל דמיירי מן הסתם שאפשר לרוחצן. ומצאתי בנתי"ש (פ"י הערה מ"ז) שנגרש בזה שהשו"ע השמיט אוכלין, וכתב שאפשר שגם באוכלין יש לחלק בין אוכל הנמאס לאינו נמאס, ע"כ. ולעני"ד זה ברור לדינא כאמור שאם נמאס מותר כמו כלים הנשברים, והכל לפי הענין אי איכא למיחש או לא, ופשוט.

ויש להוסיף עוד כמה ספיקות בזה: א]. מה הדין בכלי שבמקום רגיל היה נשבר, אלא שכתת ברה"ר שתחתיו יש עפר תיחוח, או שיש עשבים, או שהכלי עצמו מחומר כזה שלא נשבר כ"כ בקלות, וכן מה הדין אם כעת הוא בקומה נמוכה, ואילו היה בקומה גבוהה היה נשבר וכל כיוצא בזה, האם אומרים לא פלוג אסור, ונראה שדנים בכל מקרה לגופו. ב]. באופן שהדבר ספק אם ישבר או לא (לפי החומר שעשוי ממנו, ולפי הקרקעית וכיוצא), ובפשטות הוי ספיקא דרבנן ולקולא, וזה תלוי אי עבדינן ספיקא דרבנן לתחילה שנחלקו בזה הפו', ורבים מתיירים. ג]. נשאלתי מה הדין בכלי פשוט, כמו כלי חד פעמי מפלסטיק או קרטון, דבכה"ג מסתבר שאין לחוש שילך ויביאנו, דאין דרך לטרות בכך, וזריקתן זוהי שבירתן, כנלענ"ד. ויש לבאר עוד, שבשו"ע נקט שאסור להשתמש בו, כלומר שלא ליתן עליו "ולא ליטול ממנו" וכו' (וכ"ה ברמב"ם שם, עיי"ש, ובמשנה בעירובין צו: נזכר ג"כ תנינה ונטילה, אך מיירי בעצם הדבר אי הוי רה"ר או לא, והגמרא היא שהוסיפה לר"ן מצד החשש דאתי לאתוי, ולכאורה צ"ב, הרי בכה"ג

ומ"מ שאר התנאים הם בפשטות אף בכרמלית, הן לענין שיהיה למעלה מעשרה ולא למטה מעשרה [עיין בביה"ל ד"ה בכל גווני שהעיר בזה בכרמלית למטה מעשרה אי שרי, שתלוי במש"כ המשנ"ב והביה"ל בסו"ס שמ"ט, ועמש"ש. וכן לגבי הושה דאסרוהו ברה"ר בשתי דיוטות, די"ל שגם בכרמלית אסור.

652. נתעוררתי בזה, דהנה מגבוה לנמוך או להיפך אסור, מפני שצריך לאמן ידיו, ולכא"ו כמו"כ אם זה במרחק גדול יהיה אסור, אך לא חזינון שאסור בזה, ולא נתנו דבריהם לשיעורין בין לקולא ובין לחומרא. ואפשר דאורחא דמילתא אין מצוי שיהיה במרחק, ולכן אף אם לו יצויר שיהיה כן לא גזרו בו.

653. גם בזה סתמו, ולא חזינון שאסור בזה. והביאור בדבר נראה ככל מה שכתבנו בהערה הקודמת, אך בתנאי שאינו פסי"ר, וכדלהלן. [ועיין להלן בהערה שבסוף הלכה זו].

654. הנה כבר הבאנו לעיל שכל ההיתר במה שלא חוששים שמא יפול, הוא משום דהוי דבר שאינו מתכוון, וכדפרש"י. ולפי"ו אם הוא פסי"ר ה"ו אסור, ולא מבעיא ברה"ר, אלא בכרמלית, הרי חזינון רבים האוסרים פסי"ר בדרבנן, וכמשנ"ב בארוכה בסימן ש"י"ד בתחילתו. וכן עיקר להחמיר בעלמא בפסי"ר בדרבנן. והפו' לא הוצרכו להעיר בזה מפני שסתמא דמילתא כשאדם זורק לבית חברו כוונתו שיבא לשם, דא"כ למה זורק, ואפילו אם רוב הסיכויים שיפול, ומעט סיכויים שיבא לבית השני, ג"כ כתבנו במקומו בה"ל שבת דלא הוי פסי"ר לדעת רבים מהראשונים והאחרונים. אמנם אפשר שבנידוד"ד אין להקל בזה כאשר מסתבר שיפול, ע"פ מה שהעירו להלן בהערה שאחרי הבאה ד"ה ובעיקר, וכתבנו זה אגב הנידון דלהלן בסמוך, וגם נפ"מ באחד שרוצה להפחיד את הוישב בבית השני, שזורק עליו איהו חפץ, ויודע בעצמו שלא יבא לביתו רק יפול ברה"ר, וכיוצא.

655. ע"פ דברינו בסו"ס שט"ו שגם אם מכל כללות הפעולות שעושה יהיה מעשה האסור, ה"ו כפסיק וישא.

656. עפ"ה"א בהערה הקודמת, ומן הסתם שמרוב משחק עשוי ליפול ואסור, וכע"ז במשנ"ב סימן ש"ח ס"ק קנ"ח שאסור לשחק ברה"ר וכרמלית, אף שאינו מתכוון להוציא, כיון שבקל עשוי ליפול חוץ לארבעה אמות, וה"נ אם בקל ליפול לרשות אחרת אסור.

ובעיקר הדין נתעוררתי במה שכתבנו כאן ולא חששו אם יפול, ומשמע אפילו אם ברוב פעמים יפול אין חשש, כל שאינו פסי"ר, והרי בעירובין (צח): בדין זיו שלפני החלון כתב רש"י בדי"ה אי דלית ביה דאע"פ דאוקימנא בכלים הנשברים, הני מילי כדאית ביה ד' בלא שניחא ליפול כולי האי, אבל הכא דרובא נפלי מחזי כמאן דשדי להדיא לרה"ר, ע"כ. וצ"ב דא"כ גם כאן נימא, ואדרבה מצוי יותר שנופל בזריקה מאשר בהנחה על משטח מסוים, ואם חושש לדלמא אמרו דשדי להו, כ"ש שניחוש כשזורק ממש, ודוחק לומר שבנפילה חשש טמא, וכמו"כ אין חילוק באיזה מרחק הבית וכדו', וצ"ב.

657. מבואר בשו"ע סי"ב (ובמשנ"ב שם סק"ח) לענין רה"ר, וכן בס"ג (ובמשנ"ב סוה"ס) לענין כרמלית, עיי"ש. וכן בביה"ל ד"ה בכל גווני. ויש בזה עוד ב' הוספות: א]. יעוין במשנ"ב סוסק"ה שאפילו אם החלון של הבית פתוח לאותה בליטה, אסור, משום שאין זה נחשב כחורי רה"ר שדינם כרה"ר, מאחר שבני רה"ר משתמשים שם, עיי"ש ובביה"ל, וע"ע כה"ח אות י"א וי"ג. ב]. נראה שאין חילוק בזה בין אם יש בו ארבעה טפחים או אין בו, מאחר דמ"מ הוא עשוי לשימוש הרבים, ואין לו תנאי רה"ר דעלמא, וממילא הוא כרמלית (ע"י משנ"ב סק"ח). ואם לא כן הרי המשנ"ב (סק"ט) יכל לתרץ שהשו"ע נקט ארבעה כדי לאפוקי ממקרה שלמטה מעשרה ששם זה רק בארבעה, אלא ודאי שאין חילוק בין אם יש ארבעה לאין בו ארבעה [וכ"ז הוא לעצם הדין שיוכל להניח עליו ולא יחשב הוצאה, דאלו מצד החשש שמא יפול ואתי לאתוי, הרי יש נפ"מ בכלים הנשברים].

658. באופן זה שהוא למטה מעשרה אין חשש בעצם הנחתו על הזיו, כיון דהוי כמוציא מרה"ר לרה"ר או מרה"ר למקום פטור, וכל החשש הוא שמא יפול ואתי לאתוי, ולכן כתב בשו"ע סי"ג שאם הם כלים הנשברים מותר, שבוה אין החשש של שמא אתי לאתוי [וה"ה כל כיוצא בזה, כגון מאכל או משקה הנמאסים בנפילתם, וכיוצא].

ויש לבאר, דמדברי המשנ"ב מבואר שדינים אלו נאמרו בכל אופן, א]. בין חלון פתוח וסמוך לזיו, ובין שלא סמוך לו. ב]. בין יש בו ארבעה ובין אין לו. ג]. בין קצר ובין רחב (הן לענין שמותר להניח עליו, ולא הוי מוציא מרשות לרשות, והן לענין שאין לחוש לשמא יפול ואתי לאתוי). ופרט זה מוסכם, אולם שני הדינים הראשונים אינם מוסכמים, וכדלהלן.

והנה יש לבאר, שבאופן שהבליטה פחות מארבעה, אה"נ שמותר להוציא

אינו מניח את המים בקרקע אלא אוזח אותם בידו, אסור⁶⁶⁷. ואפילו אם היו המים שאובים כבר מערב שבת ועומדים בדלי שעל הבור, אסור⁶⁷⁰.

ב. הנמצא בביתו רשות היחיד, ורוצה למלא מים דרך החלון מבאר שנמצא ברשות הרבים על ידי חבל שבראשו דלי, והבאר עצמו רחב וגבוה בשיעור רשות היחיד, יש בזה שני אופנים:

א. אם הבור או חולייתו שסביבו עומדים תוך ארבעה טפחים לכותל ביתו, מותר, כיון שהבור או חולייתו יש בהם דין רשות היחיד, וההפסק שביניהם מחמת מיעוטו דינו כמקום פטור, ומותר להעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

ב. אם הבור רחוק מכותל ביתו ארבעה טפחים, הרי אותו מקום דינו כרשות הרבים העוברת שם, ואסור, ורק אם תהיה חוליית הבור בגובה עשרה, וגם החלון של הבית בגובה עשרה, שאז ממילא הדלי יהיה תמיד בגובה עשרה שהוא מקום פטור, מותר⁶⁷¹. ואם יש מקל שבראשו "גלגלת" (כמו שמצוי אצל הבנאים), והדלי נופל ישירות לרשות היחיד, יש להתיר אפילו אם אין חוליה עשרה⁶⁷².

זריקת אשפה

ג. ערימת אשפה הנמצאת ברשות הרבים, אם היא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, דינה כרשות היחיד, ומותר לזרוק אליה אשפה מביתו⁶⁷³, בתנאים הבאים:

א. דווקא באשפה של רבים מותר, אבל אשפה של יחיד אסור, מחשש שמא יפנה היחיד את אשפתו, ויטעו וימשיכו לשפוך שם כדרכו [ואפילו באשפה הנמצאת בכרמלית יש חשש בזה]⁶⁷⁴. ובזמנינו בדרך כלל כל אשפה שבעיר עשויה ליפנות, ולכן אסור בכל אופן⁶⁷⁵.

ב. דווקא שיש באשפה גובה עשרה ורחבה ארבעה, שבוזה דינה כרשות היחיד, אבל אם היא נמוכה מעשרה טפחים דינה ככרמלית, ואסור לזרוק אליה אשפה מרשות היחיד⁶⁷⁶. וגם אם אינה רחבה ארבעה שדינה כמקום פטור, אין לזרוק אליה שמא יפול לרשות הרבים⁶⁷⁷. ויש שאין חוששים לזה.

ג. באופן שהאשפה רחוקה מכותל הבית, אעפ"כ מותר לזרוק אליה ואפילו אם רחוקה ארבעה, ובתנאי שאינה רחוקה הרבה באופן שעלול ליפול ברשות הרבים⁶⁷⁸, וגם בתנאי שחלון ביתו גבוה עשרה⁶⁷⁹. ועיין בהערה הדין בזה לפי המציאות בזמנינו⁶⁸⁰.

ד. הרוצה לזרוק אשפה מביתו או חצירו לפח אשפה הציבורי שברחוב, והוא במקום שאין עירוב, כיצד יעשה:

א. אם הוא פח גדול, שרחב ארבעה וגובה עשרה [וכמו שמצוי בפחים הציבוריים כיום], יש אפשרות לקרבו מערב שבת לביתו או לחצירו, ולזרוק מביתו או מעל הגדר אל הפח⁶⁸¹.

ב. אם הוא פח קטן שאינו גבוה עשרה [כמו שמצוי בפחים הפרטיים]⁶⁸², אסור לזרוק אליו את האשפה מרשות היחיד, בין אם הפח עומד ברשות הרבים ובין אם הוא בכרמלית, משום שדין הפח כדין הרשות שנמצא בה⁶⁸³. אמנם בשעת הדחק כגון שהפח התמלא על גדותיו ומסריח, יש מקום להקל לזרוק אליו את האשפה⁶⁸⁴, כאשר הפח נמצא בכרמלית ולא ברשות הרבים⁶⁸⁵.

ג. ופח שהוא מחובר לקרקע על ידי עמוד וכיוצא, אם הוא רחב ארבעה על ארבעה טפחים ואין בו גובה עשרה, דינו ככרמלית, ואסור לזרוק אליו מרשות היחיד. וגם אם אין בו רוחב ארבעה על ארבעה, והוא גבוה יותר משלשה טפחים מן הקרקע, יש להחמיר⁶⁸⁶ [ובתים שזורקים אשפה לתוך חלל מיוחד לדיירי הבנין, יבואר בהלכות עירובין].

לאדמה המיועדים לשימוש הציבורי, או שמחוברים לעמוד וכיוצא, שבאופן זה הוא בודאי נחשב כמקום פטור (וכמש"כ התוס' ותוס' רא"ש וריטב"א בשבת יא. וכו"פ המשנ"ב סימן שמה סוסקט"ז ובשעה"צ שם אות י"ז).

ב. ובאופן שהוא כבד, כמו שמצוי פחים גדולים, או עשויים מאבן וכיוצא, מצאנו בריטבי"א בעירובין (כ:): שאף שאבוס זה הוא כלי כמו ערבה, ואין כרמלית בכלים, מ"מ שאני זו שהיא כבדה ואדם קובע לה מקום, וכ"כ בחי"ה"ן בשבת (יא). בשם התוס', אלא שהר"ן גופיה כתב דאכתי קיל דמי"מ תורת כלי עליו, עיי"ש. (ועיין במג"א סימן רס"ו סק"ז ובבית מאיר שם, ולכאורה מחלוקתם שם תלוי בנידון דידן, ועיין). ונוסף ע"ז שאם הפח הגדול עשוי ליפנות ומטלטלים אותו, אי"כ נראה שאין בזה דין שכובדו קובעו, שהרי בפועל הוא מיטלטל תדיר (ועיין עירובין כ.).

ג. באופן שהוא פח המטלטל כמו הפחים השחורים, אף שנתבאר שאין כרמלית ומקום פטור בכלים, מ"מ אם יש בהם זבל שיש בו שיעור כרמלית או שיעור מקום פטור, לכאורה הזורק על הזבל הזה דינו כזורק לכרמלית או מקום פטור. אולם יש לומר שהזבל שבפח הזה הוא טפל לכלי, וכלי מצרפו להיות כחדא, והדין בזה ככל האמור שאין כרמלית ומקום פטור בכלים. ושוב דיברתי בזה עם הגר"ח"ק שליט"א, ואמר דמה שאמרו אין כרמלית בכלים, מ"מ אם יש בה אשפה אסור לזרוק לשם, ע"כ. ונפ"מ בזה שאם אין בו ד' על ד' הוי מקום פטור ומותר, אלא שלענ"ד צ"ע דשמא הפח מצרפו, והרי הוא כחדא.

ולסיכום: בפח קטן, אם הוא מחובר יש בו דיני כרמלית ומקום פטור, ויש מתירים אף בפח כבד (שאני עשוי ליטלטל) [ומכל מקום אין להתיר מקום פטור בכרמלית, כיון שמקום פטור בכרמלית, דינו ככרמלית]. אבל בפח המיטלטל אין בו דין כרמלית ומקום פטור, ודינו כדין הרשות שנמצא בה (ויש אומרים שאם יש בו אשפה הגבוהה שלשה טפחים, יש בו דין כרמלית ומקום פטור מצד האשפה).

והדין בזה כאשר הפח מיטלטל ואינו קבוע, שאם הוא נמצא בכרמלית יש לזון בזה להתיר משום כבוד הבריות לפי הענין והצורך, וכל זה אם יש בו רוחב ארבעה טפחים (כלומר בעיגול חמשה טפחים ושלשה חומשים), אבל אם אין בו שיעור זה אפשר להקל יותר, משום שיש לצרף דברי הראשונים הסוברים שהוי מקום פטור, ואינו כדין הרשות שנמצא בה. ובודאי יש להקל במקום צורך של כבוד הבריות, והגם שמאידך י"א שאין מקום פטור בכרמלית, מ"מ חזי קצת לאצטרופי), אבל כשהוא נמצא ברשות הרבים אין להתיר בשום אופן, ואפילו משום כבוד הבריות.

683. כמבואר בהערה הקודמת שיש להחמיר דאין מקום פטור וכרמלית בכלים, ולכן בכל אופן אסור.

684. משום כבוד הבריות. עיין סי' ש"א במת, וה"ג י"ל כן, וכן בסי' ש"ב ושכ"ב, ובסי' שנה"ג ס"ב ועוד [ובפרט אם הפח קטן שאין בו ארבעה על ארבעה, ובסי' שנה"ג ס"ב ועוד]. ויש לצרף דברי הראשונים שנחשב מקום פטור]. ותלוי לפי הענין והצורך, וכל אדם לפי הרגשותו.

685. שאין להתיר משום כבוד הבריות באיסור דאו', ואפילו ברשות הרבים שלנו שהוא ספק רה"ר והוי ספק דאו', קשה להקל. ואמנם יש בזה ס"ס, שמא אינו רה"ר, ואף אם הוא רה"ר שמא יש כרמלית בכלים והוי כרמלית, וכל שכן באופן שהפח קטן (ואין בו ארבעה על ארבעה, ובעגול שאין בו חמשה טפחים ושלש חומשים), שיש לצרף הסוברים שיש מקום פטור בכלים ושרי, אולם נראה מ"מ שלכתחילה נכון להזהר, ובפרט שההיתר של כבוד הבריות אינו ברור, אך במקום צורך יש לזון גם בזה משום כבוד הבריות [ובפרט אם יזרקו בשניוני].

ואם אין בפח רוחב ארבעה על ארבעה יש מקום להקל יותר [כשהוא נמצא בכרמלית], שבכרמלית מלבד דהוי כבוד הבריות במקום איסור דרבנן, עוד יש לצרף שבאופן זה שאין רוחב ארבעה וגבוה יותר משלשה הרי הוא מקום פטור, וכמה ראשונים סוברים שיש מקום פטור בכלים, אלא שאף זה אינו פשוט להקל כ"כ אף שהוא בכרמלית, משום שלדעת רבים אמרינן שמצא מין את מינו (וכמש"כ הרבה מהפ"ו, שנתבאר לעיל סו"ס שמה), ורק משום כבוד הבריות אפשר לסמוך להקל.

686. כן העלינו שם בתשו' להחמיר מב' סיבות: א. דהנה נחלקו הביה"ל (ומשם הפמ"ג) והכה"ח אם מותר לזרוק אשפה למקום פטור, ובכה"ח נקט לאיסור מחשש שיפול. וביארנו דבריו בהלכה הקודמת, ועכ"פ כיון שלשטתו לשון השו"ע מדוקדק יש מקום לחוש לזה. ב. שהרי רחובות שלנו לדעת רבים הוי כרמלית, ואינם רה"ר. וכבר מצאנו לעיל בסו"ס שמה"ה שלדעת רבים מקום פטור בכרמלית נעשה גם הוא כרמלית, וכן כתבנו שם להלכתא, וא"כ שוב הו"ל הוצאה מרה"י לכרמלית. אמנם משום כבוד הבריות יש מקום להקל אם הוא רחב ארבעה, ובפרט אם אין בו רוחב ארבעה, דיש לצרף דברי הסוברים שלא אומרים מצא מין את מינו וכי

הוא מצוי ברוב בני אדם, וא"כ היה לנו לחוש לזה. ודוחק לומר דמ"מ אינו בהול על זה כמו כלים ושאר חפציו שנפלו לשם, כי כפי הנשמע מקפידים ע"ז הרבה בזמנינו משום בושח.

ואם כנים דברינו שבזמנינו יש לחשוש לאיסור, אי"כ אין היתר אלא באופנים הבאים: א. שיהיה הבית שזורק ממנו וגם האשפה באותו גובה (וכמש"כ ר"ס שני"ג). ב. אם הוא בכרמלית (או ברה"ר שלנו שלדעת רבים הוא ככרמלית), שבאופן זה אין לגזור גזירה לגזירה.

681. דה"ז מרה"י לרה"י. [וכן כתבנו בשו"ת בית ההוראה אהבת שלום ספר ראשון תשו' רצ"ה]. וכאן נראה שלא שייך נפ"מ בין אשפה של רבים או של יחיד, אלא בכל האופנים מותר, כי לעולם אנו דנים על הכלי מצד הכלי, ולא מצד האשפה שמפנים אותה, ופשוט. [ואף על פי שמצוי שמזוים את הפח ממקום למקום, וא"כ נימא שאסור לזרוק לפח שמא יטעה לזרוק גם כאשר הזיוז את הפח, אולם לא מצאנו גזירה זו אלא באשפה שבבית, ולא בכלי, ואין לנו לחדש גזירות מדעתנו דבר שאינו בכלל הגזירה של חז"ל, וז"ל]. וכמו"כ אין נפ"מ במה שיש בתוכו מלא אשפה ומטלטלים המחיצות (כנ"ל בסי' שמה"ה סוס"ו), שהרי מ"מ הכלי עצמו מבחוץ ג"כ יש בו שיעור רה"י, ופשוט.

ומ"מ יש להזהר לקרב הפח מער"ש, אבל בשבת אסור לקרבו משום איסור טלטול ד' אמות ברה"ר או בכרמלית, אמנם אם פעם אחת רוצה לטלטל פחות מד"א מותר (וכמש"כ בסימן שמי"ט). אך משום מוקצה יש לעשות זאת בדחפזה ע"י גופו ורגלו וכלאחר יד וכיוצא, ולא בכפות ידיו.

682. הנה בתשובת בית ההוראה שם כתבנו בנידון זריקה לפח אשפה שברה"ר או בכרמלית דרך הגדר של חצירו, והזכרנו בתוך הדברים דין הפחים השחורים הקטנים (ולאו דווקא, אלא יש לבדוק מידות כל פח לגופו), שאם אין בהם שיעור דע"ד הרי הם מקום פטור (ואינו תלוי בגובה), אך באמת ד"ו שנוי בפלוגתא אם יש מקום פטור בכלים, דבהג"א (פ"ק דשבת סימן ט"ו) מבואר שקופה גבוהה עשרה ורחבה ארבעה הוי רה"י גמורה, אבל פחות מזה הוי מקום פטור דאין כרמלית בכלי, וכן פרה"ח ורש"י, מהרי"ח, ע"כ. וכ"מ מדברי הרשב"א (שבת ה.), וכמו שהוכיח בספר תפארת יעקב פנ"ג הערה ט"ז, וכיוצ"ב ראינו גם באבן העזר [ועפ"ז כתב גם בסימן שמי"ט שמותר להוציא חפץ מרה"י ולהניחו ע"ג כלי העומד בכרמלית לפני פתח רה"י וכו']. וכן צידדו גם הפמ"ג (בסימן שמה"ה בא"א סוף אות ד'), והבית מאיר (שם סו"ז).

אולם מאידך גיסא בשעה"צ (סימן שמה"ה סוף אות ט"ו) כתב שבמאירי איתא בהדיא שגם מקום פטור לא שייך בכלים, ועל כן אפילו אינו רחב ד' והוא ברה"ר הרי הוא בטל לרה"ר, וכ"פ החיי אדם (כלל מ"ט דין ח'), ע"כ. ובספר תפא"י שם הערה ט"ו דקדק כן מדברי הרשב"א (שבת ז). שמדמה אוכלין וכלים, וכמו שאין דין כרמלית ומקום פטור בכלים, כך הדין באוכלין וכלים. וכ"כ בהדיא ברש"א בעבודת הקודש שער השלישי שקופה בין רחבה ארבעה ובין אינה רחבה ארבעה כלי הוא, ואינה חולקת רשות לעצמה, והרי היא כרשות שעומד בה, ע"כ. ועי' בדבריו בשבת ז, וכתפ"ש"י (ח), וכ"כ התוס' בשבת (ה.) ד"ה כאן למטה מי', וכן כתבו הרשב"א וריטב"א ור"ן ומאירי פ"ק דשבת [וכשיטת התוס' שם בדף ה. יעוין גם בתוס' דף יא: ד"ה אלא לאו, אך צ"ע מהתוס' בדף קנה:]. ועיין בקה"י סו"ן, ובמג"א (כאן סק"ד, ובסימן רס"ו סק"ח), וכן פסק המשנ"ב וכה"ח בסי' שמה"ה, וכמו שהבאנו שם בסי"ד, שבדאי יש לתפוס דברי כל הני הראשונים המפורשים]. וע"ע בקהילות יעקב עמ"ס שבת סימן ז' בביאור שיטת הג"א והראשונים. [ועיין במהרש"א בשבת (ח.) על פרש"י ד"ה ברחבה, בדין כרמלית בכלים לחומרא ולקולא, ועוד עמדו בזה ש"א]. וע"ע בחי"ה הגאון בעל שואל ומשיב עמ"ס שבת דף ה. ואח"כ ראינו גם בשבט הלוי ח"ג סי' נ"ח שהאריך בדין זה, וקיי"ל שאין כרמלית ומק"פ בכלים, ובטל לרשות שנמצא בה אם הוא רה"ר או כרמלית.

ולכן למעשה אף אם הפח הוא קטן שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, והוא גבוה שלשה מהקרקע, מ"מ דינו כדין הרשות שנמצא בה, ולא מבעיא ברה"ר דאורייתא, אלא בכרמלית דינו ככרמלית, ואסור לזרוק לשם מרשות היחיד או מרשות הרבים, ועל כן הדרגא ממה שכתבנו שם לדון על הפח השחור מדין מקום פטור [אמנם עיקר המסקנא להלכה שם נכונה, לענין שמן הסתם אסור אפילו אילו היינו מחשיבים אותו כמקום פטור. ובמקום שיש משום כבוד הבריות יש מקום להקל בכרמלית או ברשות הרבים שלנו כאשר ברור שמכמה אופנים אינו כרה"ר (אך לא להקל בספק רה"ר, וז"פ, ובפרט שאין לנו צירוף להתיר מצד מקום פטור וכנ"ל אא"כ יזרקו בשניוני), ותלוי לפי הענין].

אבל תהיה נפ"מ בזה בכמה אופנים וכדלהלן:

א. באופן שהוא רחב ארבעה באדמה, כמו שמצוי פחים מאבן או ברזל מחוברים

שמה"ה), ומותר לטלטל ממנו לרה"ר. ב. אם יש בו רוחב ארבעה, אבל אינו גבוה עשרה, ה"ז כרמלית, ואסור להוציא ממנו לרה"ר, אבל אם הרחוב שהבור נמצא בו הוא כרמלית או שנמצא בחצר, מותר (וכמש"כ סימן שמי"ו ס"ב). אמנם ברה"ר דילן ש"יא שהוא כרה"ר דאו' אסור (וככל הפרטים שבסימן שמה"ה ס"ז).

669. שבידו ה"ז כמו הנחה, וכמש"כ ברמב"ם. וכ"כ בכה"ח, והבאנוהו בסי' שמי"ז.

670. משנ"ב סוסק"ח שכל עקירה או הנחה לבד אסורים.

ועיין עוד שם שמסתפק הפמ"ג אם מותר אפילו לאחזו באויר סביב הבאר אם מותר, עיי"ש. ובעיקר דין זה כתבנו בסימן שמי"ז בענין הוצאה בלא עקירה ובלא הנחה, עיין שם, אך יש להעיר, שכל ספק זה יתכן רק כשאוחז בידו ולא שותה, אבל אם הוא שותה ה"ז כמו שמניח על הקרקע ואסור, שהרי מבואר בתוס' עירובין (כ.) ועוד שבליעה הוי הנחה, וכל ספיקו כאן הוא רק להתלמד בעלמא למקרה שמוציא בלא עקירה והנחה, או אפשר באדם אחר.

671. הכל מבואר בשו"ע ס"א ומפ', ומיירי שיש בבאר עצמו כשיעור רה"י, וכפי שביארנו בהלכה הקודמת ובהערה שם. ואם ההפסק שבנתיים כרמלית, כגון שהחוליה רחבה ארבעה ואינה גבוהה עשרה, עיין שעה"צ אות ה' שצ"י לפמ"ג, ובכה"ח אות א' הזכירו, ובאות ז' הביא דברי האחרונים שנקטו שמותר להוציא מרה"י לרה"י דרך כרמלית.

672. שהרי כל החשש בחוליה הוא דלמא מיגדר ויפול לחוץ, וכיון שהולך בצורת ר' אין חשש.

673. שו"ע ס"ב, ועירוב א"צ בזה, כיון שאין באשפה דירודין, וכל כה"ג לא שייך עירוב, ומותר מרה"י לרה"י, ואמנם יש לציין שראיתי חידוש גדול בספר חכמת הלב פ"א וכן בעמק חכמה שם פרק ב' שכתב לעיין לאסור זריקת אשפה לשם מצד עירובי חצירות, כמקום שלא מוקף לדירה, עיי"ש. אך זה חידוש גדול לומר כן גם בכלים, ועי"ל. וגם פשוט המשנ"ב שהקל, ואכמ"ל.

674. בשו"ע הזכיר החשש ברה"ר, והמשנ"ב סק"ט ציין לפמ"ג שעמד ע"ז לגבי כרמלית, והיינו ד"ל שבכרמלית הוי גזירה לגזירה. אולם בכה"ח (אות כ"ג) הביא מהגר"ז בפשיטות שגם בכרמלית אסור, ויש להוסיף דמצאנו כן בסימן שס"ג (סכ"ט) שאסרו בזה מחשש שמא ינטל האשפה, ואפילו שהמדובר שם הוא במבוי דרבנן, וכמו שהערנו שם, ואמנם כבר עמדנו בזה שם, וכתבנו ליישב ולחלק בין הדברים, מ"מ לפי דברי הגר"ז ניחא שפיר (וע"ע מ"ש שם), ובעיקר הדבר אי חיישינן בגזירות גם בכרמלית, יעוין בשו"ע ובמשנ"ב בסו"ס שמי"ט, ונתבאר עוד בסימן שמי"ט שמי"ט, ואכמ"ל.

675. כנ"פ ע"כ המציאות שהעירייה מפנה כל אשפה מן העיר, בין רבים ובין יחיד, וא"כ אין היתר כלל, וכה"ג כתבנו בסי' שס"ג סו"ט, ועמ"ש.

676. משנ"ב וכה"ח, ופשוט.

677. עיין בביה"ל (ד"ה ורחבה) בשם הפמ"ג שאף בכה"ג שרי, ומש"כ השו"ע ל"ד הוא, עיי"ש. אולם בכה"ח (אות ט"ז) ביאר דהשו"ע נקט כן בדווקא דאם אין בו ד"ט יש לחוש שיפול לרה"ר, עיי"ש. וא"ת לדברי הבה"ח מאי האי שמא יפול, הרי אף אם יפול אינו מתכוון לכך, וכך אשכחן לעיל בסי' שנג' דלא חששו אלא מחשש שמא אתי לאתווי לאחר שיפול, וי"ל כמש"כ רש"י בעירובין (צח:): ד"ה אי, דאסור להשתמש בזיו שאין בו ארבעה מחשש שיפול ברה"ר, ונראה כאילו זורק מרה"י לרה"ר. וה"נ עדי"ז, אלא שהערנו בזה לעיל בסי' שנג' סוף הלכה ב' בהערה דמהתם משמע שלא חששו לזה, וצ"ע. [ומ"מ חזינן שהפמ"ג וביה"ל לא חששו לסברת הכה"ח, ועיין בהלכה הבאה]. ועוד נראה שיש לחוש בזה ע"פ המציאות, מאחר שלדעת רבים רחובות כיום הוו כרמלית, ובכה"ג אמרינן מצא מין את מינו, והוי ג"כ כמו כרמלית, וככל הפרטים בסו"ס שמה"ה.

678. משנ"ב סק"ב. ועיין בהערה הקודמת בטעם שיש לחוש שנראה כמוציא, ולכן, בעשוי ליפול כגון שהוא רחוק הרבה, אסור, אבל בחשש בעלמא אין לחוש, ולכן אם אינו רחוק הרבה מותר, ואע"פ שאינם באותו גובה (ואינו כמו בר"ס שנג', דשאני התם שיש חשש שיביאנו, אבל באשפה שמאוסה אין חשש, ועיין בהערה שאחרי הבאה).

679. משנ"ב שם וכה"ח אות י"ט. ואם אינו רחוק ארבעה טפחים, א"צ שיהיה גבוה עשרה, וכמש"ש.

680. נתעוררתי לדון בהיתר זה של זריקת אשפה, שלכאורה היה לנו לאסור לזרוק מרה"י לאשפה דרך רה"י מחשש שיפול ברה"ר ויבא להביאו, ומה שכתבו הפוסקים שאין חשש שיביאנו כיון שהוא מאוס, לכאורה עדיין יש לחוש שמא יחשוש מקפידא של בני אדם, וכמו שמצוי שאדם נופל לו אשפה רחוב, והוא טורח להרים ולזרוק לאשפה, והרבה פעמים הוא משום בושח, שחושש שלא יקפידו עליו השכנים וכדומה, וכמו ששמעתי

סימן שני

הקדמה בדין מחיצה תלויה

א'. מחיצה התלויה באויר ואינה מגיעה לקרקע, אם יש הפסק בין המחיצה לקרקע שלשה טפחים, אינה נחשבת מחיצה, אפילו אם יש במחיצה עצמה עשרה טפחים, והיא פסולה מן התורה⁶⁸⁷.

מחיצה התלויה באויר מעל מים, נחשבת מחיצה מן התורה⁶⁸⁸. אך יש בזה כמה תנאים, וכדלהלן:

א]. דווקא כשהמים עמוקים עשרה⁶⁸⁹.

ב]. שאין עוברים שם בני אדם⁶⁹⁰.

ג]. עוד הצריכו חז"ל שיעשה את המחיצה התלויה במיוחד כדי להתיר טלטול⁶⁹¹.

ד]. אם התייבשו המים נתבטלה המחיצה. ואם חזרו ובאו המים בשבת, חזרו להיותין הראשון⁶⁹². וכן אם נעשה קרח נתבטלו המחיצות⁶⁹³.

ודע, שכל האמור הוא במקום שאנו דנים על הקרקע שתיחשב רשות היחיד, אבל כאשר הקרקע יש לה מחיצות כגון מרפסת וכדומה, אף שמתחתיה יש הפסק עד קרקע רשות הרבים, אין בזה חשש, והרי היא נחשבת רה"י בגלל מחיצותיה⁶⁹⁴.

מרפסת⁶⁹⁵ ביבשה ועל מים

ב'. מרפסת שיש לה מחיצות, דינה כדין רשות היחיד לכל דבר, ומותר להכניס ממנה או להוציא ממנה לרשות היחיד אחרת, אבל מהרחוב שהוא רשות הרבים או שהוא כרמלית, אסור⁶⁹⁶. ומרפסת שאין לה מחיצות, דינה כדין זיו ובליטה היוצאת מן הכותל. ויש בזה כמה פרטים⁶⁹⁷.

ג'. מרפסת שהיא על ים או נהר שדינים כדין כרמלית, אזי: אם דין המרפסת כדין רשות היחיד, וכפי האופנים שנתבארו בהלכה א'⁶⁹⁸, אסור למלא מים משם אל המרפסת, ולא לזרוק שום חפץ או פסולת מהמרפסת לשם⁶⁹⁹. אך יש כמה אפשרויות לעשות כדי שיחשב גם מקום המים כרשות היחיד, ואז מותר לטלטל מזה לזה, והיינו על ידי עשיית מחיצות מיוחדות שעשאן במיוחד כדי להתיר את הטלטול⁷⁰⁰, וכמו שיבואר:

א]. מחיצות על פני המים⁷⁰¹.

ב]. מחיצות מעל פני המים מתחת לקרקע המרפסת. ובזה מועיל לעשות מחיצות גם סביב כל המרפסת, וגם אם יעשה סביב הנקב בלבד שבקרקעית המרפסת⁷⁰².

ג]. מחיצות מעל קרקע המרפסת. וגם בזה מועיל לעשות מחיצות סביב כל המרפסת, וגם סביב הנקב⁷⁰³.

ד'. כפי האמור, אפשר לעשות מחיצה סביב הנקב בלבד, וממנו אפשר לדלות מן הים וכן לשפוך ממנו אל הים, אך יש בזה כמה תנאים:

א]. שיהיה הנקב רחב ארבעה על ארבעה טפחים לפחות⁷⁰⁴, ואם הוא עגול צריך שיהיה בו רחב חמשה טפחים ושלושה חומשים⁷⁰⁵.

ב]. שהמחיצות יהיו ניכרות, והיינו: אם הוא עושה את המחיצות מעל קרקע המרפסת צריך שיהיה סביב הנקב ולא בפנים המרפסת, מפני שהקרקעית מסתירה את המחיצות. אבל אם הוא מתחת קרקע המרפסת אין צריך שיהיה דווקא סביב הנקב בדיוק⁷⁰⁶.

ספינה

ה'. בספינה הקילו יותר שגם מחיצות ממש אין צריכים⁷⁰⁷, אע"פ שיש בה בפנים עומק עשרה טפחים ודינה כרשות היחיד, ורוצה למלא מים מן הים שהוא כרמלית⁷⁰⁸, וכמו שיבואר:

א]. אם הספינה שוקעת במים, ודפנותיה החיצוניים אין בהם גובה עשרה מעל פני המים, מותר על ידי שיעשה מדף הרחב ארבעה על ארבעה ועושה בו נקב, וממלא דרך שם.

ב]. אם בדפנותיה של הספינה יש ג"כ גובה עשרה, אין צריך שיהיה המדף רחב ארבעה, ודי בזיו ובליטה כל שהיא, ולדעת השו"ע צריך גם שיעשה נקב בזיו⁷⁰⁹, ולדעת האחרונים אין צריך לעשות בו נקב⁷¹⁰, וכל שכן אם הוא דף ארבעה⁷¹¹.

ו'. לשפוך את מי השופכין של הרחיצה והשתן וצרכיו, וכן העצמות ושאר הפסולת וכל כיוצא בזה⁷¹², דרך הספינה למים, הדבר תלוי:

א]. אם הדופן גבוה עשרה מעל פני המים, יכול לשפוך על הדופן במקום שהוא גבוה יותר מעשרה ומשם יפול לים, ואע"פ שמכוחו הוא נופל, הלכה היא שלא גזרו כוחו בכרמלית.

ב]. ואם הדופן למטה מעשרה אסור לשפוך לשם, ואף אסור להשיט את ידו מרה"י לכרמלית כשאוחז בכלי או איזה דבר שהוא. ולכן באופן זה ישפוך הכל על עובי הדופן של הספינה, ומשם יפול לים⁷¹³.

הבליטה, ש"א ד' טפחים, ו"א טפח או עכ"פ חצי טפח, ו"א אפילו במשהו, עיי"ש. ועיין שם.

וכך גם כאן אם המחיצה היא למטה, הרי שפיר אמרין גוד אחית בכל אופן שהוא, והוי רה"י עד למטה. אבל אם היא מלמעלה, והמחיצות אינם ממש סביב הנקב, הרי קרקעית המרפסת הכוללת מכנגד המחיצות מבטלות את המחיצות, וא"כ כפי הפרטים שהבאנו שם כך יהיה הדין כאן.

707. עיין שבת (ק), ובפרש"י שם ובשו"ע כאן ס"א, והקילו בזה יותר, שלא זו בלבד שהקילו במחיצה תלויה במים, אלא הקילו כאן שא"צ מחיצות ממש, וסגי במדף, ואנו אומרים כוף הצדדים של המדף וכאילו היו שם מחיצות, ואח"כ אומרים ג"א, ו"כ"ה במשנ"ב סק"ט. ועיין בביה"ל ד"ה ואינו צריך שהביא מהא"ר בשם כמה פוסקים שגם בזה צריך לעשות מחיצות, וכתב דמ"מ יש לסייע לשו"ע מדברי כמה ראשונים, ואין למחות ביד המקילין. וע"ע בכה"ח אות י"ד שהביא דברי הפו"ב, וכתב שלכתחילה יש לעשות מחיצות לצאת אליבא דכו"ע, ואם א"א יש לסמוך על המקילים. (ועיין כה"ח אות ט"ו, אך ישבו זאת האחרונים).

708. ואם אין בפנים הספינה עשרה, ואין גובה מבחוץ עשרה, ה"ז כרמלית, ומותר ממנה לים וכן הלאה.

709. כ"ז בשו"ע ס"א.

710. משנ"ב סק"ב. וכ"כ הכה"ח אות ח"י מדברי הפו"ב.

711. עיין בביה"ל ד"ה זיו, עיי"ש. אבל להשו"ע אין נפ"מ בכל זה.

712. בשו"ע ס"א מיירי במי ששופך מימיו, והיינו שופכין, וכדפירש המשנ"ב סק"ג מי רחיצת כוסות וקערות וכה"ג. ובשעה"צ אות י' דה"ה להשתין ולעשות צרכיו, וכן הוא בכה"ח אות כ"ב, וה"ה לזרוק עצמות וקליפין, שם מהמג"א בשם הראב"ן, ו"כ"ה במשנ"ב סק"ט, עיי"ש. ויש לבאר דלאו דווקא הני מותר, שיש בהם משום כבוד הבריות (עיין להלן ס"ב), אלא גם באופן דליכא כבוד הבריות נמי מותר, כגון שיכול להניח הפסולת בירכתי הספינה במקום מכוסה וכדו', דלא גזרו כוחו בכרמלית.

713. הנה השו"ע כתב שיכול לשפוך על דפני הספינה, והם יורדים לים, כיון שלא זרק להו להדיא לים אלא מכוחו הם באים, כוחו בכרמלית לא גזרו, ע"כ. ועיין משנ"ב סק"ג דבכה"ג א"צ זיו כלל, וגם אין חילוק אם יש בו גובה עשרה או לא, ע"כ. אמנם הניחא אם הוא שופך על עובי הדופן (וכדרך שכתב המשנ"ב להלן סק"ט) גבי עצמות וקליפין וכו', וק"ק דמשמע איפוא שלעיל מיניה גבי שופכין אינו מדובר כן במניח על עוביו, ולפי מה שיבואר אין לחלק ביניהם). אבל אם הוא שופך על דופן הספינה החיצוני, הרי בפחות מעשרה הוי כרמלית, ואסור להוציא מרה"י לכרמלית.

ואכן בחזו"א (סימן ק"ח סק"ח) פירש גם את דברי השו"ע הכי ששופך על עובי הדופן שהוא רה"י, אבל על פני דופנו אסור שהוא כרמלית כמו פני הכותל ברה"י. ועוד שאסור להושיט הכלי לכרמלית (היינו בפחות מעשרה), וכן מפורש בגמרא (קא), אלא לאו אחודא, ע"כ. ועיין גם בכה"ח (אות כ"ג) שהביא מהגניתו ורדים (כלל ג' ס"י) שהרוצה לזרוק עצמות וקליפין יעשו כתיקון הזה שישליכו אותם על פתחה של חלון הפתוח שמוטה על המים, ומשם יורדין מכוחו, וע"ע שם.

ומעתה נראה כמו שביארנו בפנים לחלק את הדברים לתרתי, א]. אם הוא גבוה עשרה ישפוך בחלק שגבוה עשרה אפילו על הדופן מבחוץ, שהרי הוא ג"כ מקום פטור, ומשם יתגלגל מכוחו לכרמלית ומותר. ב]. וכשהוא נמוך עשרה שא"א להושיט ידו לכרמלית, יניח על עובי הדופן, ובכל זה אין חילוק בין מים לבין עצמות וכדומה, הן לגבי עובי הדופן והן על פני הדופן, ועיין שם להלן (בסעיף ב') גבי בית הכסא שעשוי באופן השואה נופלת על צדי הכותל, ואח"כ מתגלגלת ונופלת למטה בכרמלית, דשרי. [והענין בזה דכמו בכרמלית לא גזרו, היינו משום שאף שהוא זורקם ברה"י או במקום פטור, מ"מ הוא זורק את זה בחזקה, ומחמת כוחו נופל

697. ונבאר הפרטים: ויסודות הדברים נתבארו בסימן שמה"ה סט"ז ועוד. ונזכר גם בביה"ל כאן ד"ה וחלון.

א]. אם אין לה רוחב ארבעה על ארבעה טפחים הרי זה כדין "מקום פטור". במה דברים אמורים שאין חלון פתוח לו, אבל אם חלון של הבית או כל רשות היחיד פתוח לו, הרי זה כדין חורי רה"י, ודינו כדין "רשות היחיד".

ב]. אם יש לה רוחב ארבעה על ארבעה, אזי: אם החלון של הבית פתוח לו ה"ז "רשות היחיד". אבל אם אין החלון פתוח לו, ה"ז שנוי במחלוקת, שיש אומרים שהוא נידון "ככרמלית" (כ"ה בטור ושו"ע סי' שמה"ה סט"ז), ויש אומרים שהוא "מקום פטור" (כ"כ במשנ"ב וכה"ח שם בשם כמה ראשונים). ולדינא לכתחילה יש להחמיר כדעת השו"ע דהוי כרמלית, וממילא אסור ליתן לשם מרה"ר או מרה"י, ורק בשעת הדחק אפשר להקל להחשיבו כמקום פטור (וכמש"כ כה"ח כאן סוף אות ד'). אבל מכרמלית אחרת לכרמלית הזו, מותר [לא מבעיא לשו"ע, אלא אף לחולקים ה"ז מקום פטור ומותר]. וגם מצאנו שע"פ המים הוי רה"י, ועיין בביה"ל ושעה"צ אות ג]. וכל זה הוא כשהזיו מעל שלשה טפחים, אבל פחות מזה הוא בטל לרשות שנמצא בה.

ועיין לעיל בסוף סימן שני"ב לענין הנחת טלית על זיו כאשר הוא רוצה ליפנות בבית הכסא.

698. עיין שם ובהערה. ורק אם אין לה מחיצות לסוברים שהוא מקום פטור, מותר. וכן אף לפי השו"ע, אם זה באופן שאין חלון סמוך לה, דהוי כרמלית, מותר, דה"ו מכרמלית לכרמלית.

699. מבואר בשו"ע שהנידון הוא בין לדלות מהים מים, ובין לשפוך לשם שופכין וכדו'.

700. והדברים מבוארים ע"פ השו"ע והפו"ב בסעיף א', ויש בזה תרתי:

א]. שאף שהיא מחיצה תלויה, התירו במים, והקילו בזה, אע"פ שביבשה מחיצה תלויה אינה נחשבת מחיצה (וכמשנ"ב בהקדמה לסימן זה). ובטעם הדבר מבואר ברשב"א ורי"ב בעירובין (מח). דהוא קולא שהקילו חכמים, כיון שזו טירחא גדולה לשים מחיצות בפנים וכו', והם אמרו והם אמרו, עיי"ש.

ב]. עוד מבואר כאן שצריך לעשות את המחיצה במיוחד כדי להתיר, וכמו שמצאנו בשו"ע להלן (ס"ב), וה"ה גם בנידו"ד, וכמש"כ בכה"ח (אות י'), וצ"ע לדבריו להלן (אות י"ה) בשם הב"ח שביאר מה דבסעיף לא הוזכר ד"ו, דהתם פשיטא ולא הוזכרו להזכיר. וע"ע מה שכתב בפרט זה בנת"ש פט"ו הערה ע"ג. ונתבאר עוד פרטים בהקדמה לסימן זה. וכן מבואר להלן בשו"ע בסעיף ד' באיזה אופנים הוא].

701. אופן זה מועיל מחמת דהמים כמו קרקע, ואמרין גוד אסיק, כמו במחיצה רגילה.

702. אופן זה הוא קולא יתירה, דאף שיש הפסק עד המים אע"פ"כ הוי מחיצה. ובוה מבואר עוד בשו"ע שא"צ סביב כל הגוזזטרא, אלא סגי סביב הנקב.

703. אופן זה הוא ג"כ קולא על דרך הנ"ל. ואמנם בפרט זה יש חולקים וכמש"כ המשנ"ב (סק"ה), עיין שם, וסיים שנכון להזהר, אולם כאמור שדעת השו"ע להיתר, וע"י בשעה"צ (אות ה') שסייע דעת השו"ע מדברי כמה ראשונים, וכן עיקר.

704. שכל מחיצה שעשויה לפחות מארבעה אינה מחיצה (כמש"כ הפו"ב כאן ע"פ ס' שמה"ה).

705. דזה שיעור ארבעה בעיגול, וכמו שהבאנו בסימן שמה"ה בהלכה ג', ואין מועיל כדי לרבע, וכמש"ש. וכן העירו בנידו"ד הפמ"ג במש"ז סק"ב ובכה"ח כאן אות ח'.

706. הנה מצאנו לעיל בסימן שמה"ה סט"ז גבי מחיצות הבית שאומרים בהם גוד אסיק וכו', אם יש בליטה מהגג, שבאופן זה המחיצות אינן ניכרות, שוב לא אומרים גוד אסיק, והבאנו שם מחלוקת הפוסקים באיזה שיעור תהיה

[אבל ברה"ר אין להקל, זולת מפני כבוד הבריות יש מקום להקל]. ונסתפקתי אם אפשר ליתן עיצה שיחברו את הפח על ידי שרשרת קבועה המחוברת לקרקע, או עכ"פ שבשבת יחבר את הפח לקרקע באיזה מסמר וכיוצא, וכך יוכל לזרוק מביתו לשם, כשהוא במידות של רה"י או מק"פ ברה"ר וכדו'.

687. בשבת (קא), ועירובין (יב. טז): ובסוכה (טז), ועוד מקומות, מבואר כן, ולא אמרין גוד אחית מחיצתא משום שיש הפסק ג' טפחים, והיא מחיצה שהגדיים בוקעים בה. ודנו בזה המפ"א הוי פסול דא", שברשב"א בעירובין (פו): מבואר שמן הדין מחיצה תלויה מתרת דבר תורה, בשם מחיצה אחת, ורק מדרבנן אינה מתרת. ועיין מש"כ לדון בדבריו בגאון יעקב (שם), וכתב שמדברי הרשב"א בעבוה"ק (ש"ג ס"א) מבואר שמדאורייתא לאו רשות היחיד היא. וע"ע בשפ"א בסוכה (טז), שהביא דברי הריטב"א, וכתב דמשמעות הרמב"ם והפ"ו שמחיצה תלויה פסולה מדאורייתא, וכ"כ הגר"ז כאן בקו"א אות ג' וש"א. וע"ע בספר תפא"י פ"ז מש"כ בעניני מחיצה תלויה ביבשה, והאם מועיל כשעשה שוליים, ודין עמוד, ואכמ"ל. ועיין בחזו"א סימן ע"ז סק"ה מש"כ לחדש דיני מחיצה תלויה.

688. כמבואר בשבת (שם) דבקיעת דגים לא שמה בקיעה, עיי"ש. ומבואר בדברי הראשונים דמדא"ו הוי מחיצתא, וכיעוין בתוס' ומאירי (שם) וברשב"א בעבוה"ק שם, וכ"מ מפשטות דברי הפו"ב כאן בסי' שני"ה.

ובטעם הדבר מבואר ברשב"א ורי"ב בעירובין (מח). דהוא קולא שהקילו חכמים, כיון שזו טירחא גדולה לשים מחיצות בפנים וכו', והם אמרו והם אמרו, עיי"ש. ואמנם יש מקום להבין מאידך גיסא שהטעם הוא משום דבקיעת דגים ל"ח בקיעה, בשונה מגדיים, וכפשטות הגמי. וכ"כ הגר"ז ס"י, וע"ע גם בקו"א, וכן בשו"ת נפש חיה ס"ב-ל"ג, וע"ע גם בריטב"א בשבת (קא), וברשב"א פ"ק דסוכה, אך החזו"א סי' ס"ח סק"י העיר דא"כ מהו קל שהקילו, מאחר דלא הוי בקיעה. וי"ל דכשלעצמו הוי בקיעה, אך אחז"ל דלא חשיבא כ"ה לבטל המחיצה.

ונפ"מ בין הטעמים י"ל בגווני שעוברים ספינות דייג וכדומה, שאם הוא קולא שהקילו (למרות שיש בקיעת דגים וכדו'), ה"ה שבוה יש להקל, אבל אם זה רק בגלל שבקיעת דגים ל"ח בקיעה, א"כ בכה"ג י"ל דנחשב בקיעה ומבטל המחיצה. וכבר עמד בספק זה החת"ס סי' פ"ט. והגר"ז סט"ו כתב שבאופן זה לא התירו מחיצה תלויה, ולשטיטות בטעם הדבר כני"ל, ניחא. וע"ע בענינים אלו בתפא"י פ"י"ה, וגם דן שם לענין ספינות, ואכמ"ל.

689. שו"ע סימן שני"ה ס"ד. ועיין בב"י ומשה"ק עליו הב"ח, ומה שתירצו הגר"א ושאר אחרונים. וכן הסכימו רוח"פ. אמנם יש חולקים, כיעוין במשנ"ב ובשעה"צ מש"כ בזה, והיינו כשע"כ"פ יש בו ג' טפחים.

690. עיין בדברי הגר"ז סט"ו ובקו"א שם, ובשו"ת חת"ס סי' פ"ט.

691. שו"ע ס"ב עפ"ד כמה ראשונים.

692. עיין ברמ"א ס"ד. ומ"מ בחזרו המים חזרו להיתרון, וכמש"כ בתפא"י פ"י"ח ס"ד.

693. עיין בא"א מבוטשאטש בסימן שמה"ה. וי"ל שאין זה תלוי במה שהבאנו בסימן שס"ג סכ"ט מחלוקת הפו"ב אם קרח מבטל מחיצתא, שיש מקילים מפני שהוא דרך עראי, אבל כאן מ"מ אין זה מים שהקילו בו.

694. כן מוכרח ממה שמצאנו בגוזזטרא דהוי רה"י, ולא איכפת לן בבקיעת גדיים מתחת לרשות. וכן לעיל ברי"ם שמה"ה גבי טרסקל שיש לו מחיצות ע"ג עמוד, וכל כה"ג. והענין הוא דאין אנו דנים על מה שתחת הרשות אלא על קרקע הרשות, וכיון שיש לה מחיצות בפ"ע הוי רה"י, והדברים פשוטים.

695. לפנינו בסימן שני"ה יבואר דין גוזזטרא (ובפנים קראונה "מרפסת" כלשון המדוברת). ועיקר הנידון הוא כשהיא על המים. ומתחילה כתבנו הדין כשהיא על היבשה בהלכה א', ואח"כ כשהוא על הים בהלכה ב'.

696. פשוט ככל דוכתא. ועיין בסי' שמה"ה.

ויש להוסיף שבאופן זה יש להזהר לשפוך הכל על הדופן ולא רק חלק ממנו⁷¹⁴. וכן שלא יהיו טיפות וניצוצות שיפלו ישירות ממנו לים⁷¹⁵, אלא הכל יהיה על הדופן ומשם יפול לים, ואין צריך לומר שאסור לזרוק מהספינה לים אלא אם כן יעשה זיו להיכר⁷¹⁶.
 ז. ונהגו הולכי ספינות שעושים להם כמין מרפסת חוץ לספינה באופן שאין מחיצותיה גבוהות עשרה, ועל ידי זה דין המרפסת כדין כרמלית, וכך יוכלו לעשות צרכיהן בבית הכסא, אף שיפול לים ישירות מן המרפסת הזו⁷¹⁷. [ואם לא עשו כן, יש להזהר לעשות תיקון לבית הכסא ככל הפרטים שיבוארו להלן בדין בית הכסא⁷¹⁸].
 ובכל אופן אם לא עשו שום תיקון לכך, ויש לו צורך ליפנות בספינה, מותר בדיעבד משום כבוד הבריות⁷¹⁹.
 ח. שתי ספינות העומדות זו אצל זו, ורוצים לטלטל מזו לזו, הדבר תלוי:
 א. אם אינו גבוה עשרה, מותר בתנאים הבאים: א). שיהיו קשורות זו לזו היטב, באופן שאין חשש שיתפרדו זו מזו⁷²⁰. ב). שלא יהיה ארבעה טפחים הפסק ביניהם⁷²¹. ג). בין אם שתיהם של אדם אחד או של שנים ועירבו ביניהם, תמיד צריך שיהיו גם קשורים⁷²², ומכל מקום צריך גם לערב כשהם של שני בני אדם [ואם היו קשורות מערב שבת ונתפרקו בין בחול ובין בשבת, אסורים⁷²³, ואם חזרו ונקשרו בין בשוגג ובין במזיד, מותר⁷²⁴].
 ב. אם גבוה עשרה, אין צריך לקשרם כלל⁷²⁵, אבל עירוב, לפי הרמ"א צריך שיערבו ביניהם⁷²⁶, ויש אומרים שאין צריך עירוב⁷²⁷.

בית הכסא

ט. בית הכסא, שהצואה והמי רגלים נופלים לרשות אחרת ישירות, הרי זה אסור ככל איסור הוצאה, וכמו שנתבאר בסימן ש"נ⁷²⁸.
 ואם הם נופלים לכרמלית, יש אפשרות על ידי שיעשה מערב שבת דף או זיו כל שהוא באופן שהצואה תיפול על הדף והזיו ומשם יפול לכרמלית⁷²⁹, ועיין בהערה⁷³⁰.
 ואם עשה דף או זיו מערב שבת, ונשבר לו בשבת שאי אפשר לתקנו, מותר גם ללא זיו, משום גדול כבוד הבריות, אבל אם נשבר בערב שבת אין להתיר לו כלל, אלא יצא לחוץ⁷³¹.
 י. בית הכסא שעל פני המים, כמו ים ונהר שדינם ככרמלית, התירו חז"ל על ידי שיעשה מחיצות ואפילו מחיצה תלויה, ככל מה שנתבאר לעיל בענין "מרפסת"⁷³², ובתנאי שתהיה המחיצה עשויה להתיר⁷³³.
 והיתר זה הוא מיוחד במים ולא ביבשה, וגם נהר וכדומה שהתייבש אסור⁷³⁴, וגם כשיש בו מים, לדעת השו"ע לא התירו אלא במים עמוקים עשרה⁷³⁵. ולדעת האחרונים בכל אופן מותר, זולת אם הרבים מהלכים שם, ואפילו על ידי הדחק⁷³⁶.

וכבר נתבאר שיש אפשרות להתיר על ידי זיו, כנוצר בהלכה הקודמת. וכמו כן יש שנהגו להוציא מחוץ לספינה מרפסת שאין במחיצותיה עשרה, ונפנים משם ישירות על הים⁷³⁷.
 י"א. כל האמור שאסור להשליך הפסולת והצואה מהספינה לכרמלית, הוא באופן שהים בתוך עשרה לדופן הספינה, אבל אם הספינה גבוה עשרה, יש מתירים, משום שהוא מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור. אולם הלכה למעשה אין להקל בזה אלא באופן שנח בנתיים על מקום פטור, מה שאין כן באופן זה⁷³⁸.

י"ב. בית הכסא שבין שתי בתים, פעמים שאסור להשתמש שם עד שיערבו ביניהם שתי הבתים, והיינו: אם לכל אחד יש מושב נפרד לעצמו, ורק הפסולת נופלת לבית הכסא המשותף, צריכים עירוב [או לעשות תיקון ככל האמור בהלכות הקודמות]. אבל אם גם המושב משותף לשניהם כמו שהוא בדרך כלל, מותר⁷³⁹.
 ואם לא עירבו ולא עשו שום תיקון, בדיעבד מותר ליפנות בו משום כבוד הבריות, ובתנאי שלא היה במזיד⁷⁴⁰.
 י"ג. בית הכסא המצוי אצלנו, אין בזה שום חשש ליפנות בו ולפתוח את המים, ואף אם הם יפלו לבסוף לרשות אחרת⁷⁴¹.

שימוש במרפסות שני בתים

י"ד. בית שיש בו שתי קומות, ולכל קומה מרפסת, יש אופנים שמותר להם להשתמש זה בשל חבירו, ויש אופנים שאסור להם להשתמש זה בשל חבירו, עד שיעשו עירוב ביניהם. [ויש להקדים, שכל הנידון הוא לענין שימוש במילוי המים, ולא בשימוש בשאר דברים]⁷⁴². וכמו שיבאר:

א. עשתה כל אחת מחיצה לעצמה, מותר לכל אחת להשתמש בשלה, גם בלא עירוב, בין שהאחת עשתה מחיצה והשניה לא עשתה, ובין ששתיהם עשו מחיצות, בין שעשו את המחיצות בשותפות משל שתיהן, ובין שאחת עשתה מחיצה בשותפות, והשניה עשתה משל עצמה. [ובכל אופנים אלו מותר להשתמש ללא עירוב, ואפילו אם גם בחול רגילים להשתמש זו בשל חבירתה, אעפ"כ אינה אוסרת אלא אם כן התנו בפירוש שכל אחד ישתמש בשל חבירו, שאז צריכים עירוב].

ב. עשו מחיצה לאחת מהן בשותפות, ולשניה לא עשו מחיצה, שניהם אסורים להשתמש עד שיערבו. במה דברים אמורים, כששתיהן קרובות זו לזו ברוחב הכותל פחות מארבעה טפחים, ובוזו אסורים בין שיש ביניהן גובה עשרה ובין שאין ביניהן גובה עשרה. אבל אם הם רחוקות זו מזו ארבעה טפחים ויותר, וגם הם גבוהות זו מזו עשרה טפחים, אפילו ששתיהן משתמשים בחול באחת מהן, ואפילו עשו בשותפות את המחיצה, אין אסורים זה על זה⁷⁴³.

סימן ש"ו

נהר או אמת מים העוברים במקום המוקף מחיצות

הקדמה

א. ישנם ג' אופנים בדין מים שברשות היחיד, כגון חצר וכדומה שיש לה מחיצות ונכנסו מים בתוכה:
 א. בריכה או מקוה (אסיפת מים) בתוך החצר, בכל אופן הרי הוא רשות היחיד, כיון שכל מה שברשות היחיד דינו כרשות היחיד⁷⁴⁴.
 ב. מים הבאים מן הנהר או אמת המים, ונכנסים לתוך החצר מצד אחד ועוברים מחוץ לחצר בצד השני, ויבואר בסעיף א'⁷⁴⁵.
 ג. מים הבאים מן הים או הנהר ופרצו לתוך החצר, ועמדו שם בחצר כמין לשון ים, ולא יוצאים לחוץ, ויבואר בסעיף ב'⁷⁴⁶.
 ודע, שבכל זה אין הבדל אם הוא דבר קבוע שהנהר עובר דרך החצר, או שזה מחמת מקרה שאירע שהנהר עלה על גדותיו⁷⁴⁷. ומכל מקום אחר שאירע מקרה כזה יש להחמיר אפילו אם בדעתו שזה יאשר רק יום או יומיים⁷⁴⁸. ונפקא מינה המצויה במקרים אלו היא בעירוב של עיר המוקפת מחיצות, והנהר עובר בפרצה שבמחיצות ויוצא בצד אחר של ההיקף, האם מתבטל היקף העיר ואסור לטלטל בה או לא⁷⁴⁹.
 ב. חצר או עיר המוקפת במחיצות, ונהר או אמת המים נכנסים בצד אחד ויוצאים בצד השני, יש ג' אופנים:

- 729. עיקר ד"ז מבואר בסעיף ב'-ג' (סעיף ב' במים, וסעיף ג' ביבשה, כנידון דין). ויש ב' סוגי כרמלית, אחת כמו רה"ר שאין לה תנאי רה"ר (כמבואר בס"י שמה'), ואחת כדין קרפף המבואר בסימן שני"ח (וכ"ה לפנינו בסעיף ג'), ותרווייהו שוים.
- 730. יש לעיין בשיעור הזיו, כמבואר שכל שהוא סגי, והעיקר שיפול עליו קודם שיפול לכרמלית, ובפשוטו א"צ שיהיה גדול כ"כ באופן ש"בודאי" יפול עליו ומשם לחוץ, שהרי הוא אינו מתכוון אלא שיפול על הזיו (ומשם לכרמלית), ולא שיפול לכרמלית ישירות, וכיון שאינו פסיק רישא ג"כ מותר. אלא שראיתי במאמר (סוסק"ב) שכתב ד"ל סברא דבעינן שיהיה רחב קצת כדי שיהיה "ודאי" שיפול עליה, וצ"ע. ואולי ס"ל דכאשר מתכוון שבסופו של דבר יפול לכרמלית, ה"ז כמתכוון כבר מעתה לכך, ודוחק, עוד יש לבאר שכל הנידון בכרמלית כוז שחוץ לעיר, אבל כרמלית שבעיר, נחלקו בזה השו"ע והרמ"א (ס"ס שני"ז) אם גזרו על כוחו בכרמלית, עיי"ש. ולמחמירים בזה אין שום תקנה, לא מחיצה תלויה [דאינו אלא במים], ולא בזיו וכדו' [כיון שהוא בעינין], וגם אין אפשרות לעשות ע"י מקום פטור [שהרי נתבאר בס"ס שמה"ש שמקום פטור בכרמלית הרי הוא נעשה ג"כ ככרמלית], ולכן אין לו אלא לצאת לחוץ או שיעשה מחיצות גמורות.
- 731. עיין בשו"ע (ס"ב) שאם נשבר הדף בשבת מותר, דגדול כבוד הבריות, ע"כ, ומשמע מהשו"ע שרק אם נשבר בשבת, אבל אם נשבר לפני שבת לא התירו, דהיה לו לתקן מער"ש ולא תיקן [אא"כ היה אנוס ולא יכל לתקן מאיזו סיבה או שוגג]. וע"ע גם בבהגר"א ובכה"ח (אות ל"ז) שהרגיש בזה דלשבת הבאה לא מהני, עיי"ש. וטפי הול"ל דאף בדיעבד לא מהני כשכבר הגיע שבת הבאה.
- וכן מצאנו בכ"מ שלא התירו משום כבוד הבריות בגונוי שיכל לסדר הכל מער"ש, וכיעוין במשנ"ב (סימן ש"יב סק"ב) גבי אבנים לבית הכסא. וכן במשנ"ב (סימן שכ"ב סק"י) גבי קיסם לחצוץ בו שנינו, עיי"ש. וה"נ אם לא עשה כן אין לו ברירה אלא לצאת לחוץ.
- 732. שבביכה"ס שעל הים התירו גם מחיצה תלויה, כמש"כ בשו"ע.
- 733. שו"ע, ולא סגי בעשוי לצניעות.
- 734. רמ"א בסעיף ד'.
- 735. שו"ע סעיף ד'.
- 736. עיין משנ"ב סקמ"א ובשע"צ שם, וכן בכה"ח אות נ' משם האחרונים.
- 737. ונתבאר הכל בהלכות הקודמות. וראה שם לענין כבוד הבריות.
- 738. עיין רמ"א ס"ג, ומה שהעיר בזה דאין מקום פטור בכרמלית, וכן ביארנו בס"ס שמה"ש בענינו, וע"ע כה"ח אות מ"ג. ובמשנ"ב סק"ל הביא מהאחרונים שחלקו ע"ז, וכן הלכה וכמשנ"ב בסימן שמו"ס ס"א.
- 739. עיין ברמ"א ס"ג, וכפי ביאור המשנ"ב סק"ל.
- 740. עיין ברמ"א שם. ועיין לעיל שביארנו דכ"ז דווקא בשוגג או אנוס, ולא כאשר יכל לתקן המעוות קודם לכן.
- לכרמלית ואע"פ מותר. אבל כשאנו בחזקה, אלא מניח על עובי הדופן, ואח"כ ממילא נופל, זה קל יותר מכוחו, שהרי הוא גדר של גרמא, ואם זה גרמא היה לנו להקל טפי, וכדרך שמצאנו הרבה שמתירים גרמא בדרבנן (וכמו שהבאנו בה"ל שבת ס"ס שט"ז ועוד). ועי"ע להלן ס"ס שני"ז.
- 714. אמנם כאשר שופך כמות גדולה לכאורה אין זה מציאות שיגע הכל בכרמלית, אבל ה"ז כמו הנחה על חפץ על חפץ ושורשו נוגע בכרמלית, ואכתי היו כמו כוחו בכרמלית. (ונתבאר בס"י שמה"ש ועוד מים על מים דהוי כחפץ, וע"ע משנ"ב בס"י ש"ג ס"ב).
- 715. וזה מצוי מאד וקשה להזהר, אך מי"מ אם אינו פסיק רישא שיהיה כן ה"ז מותר (ואם זה פסי"ר ה"ז פסי"ר בדרבנן, שנתבאר בכ"מ בה"ל שבת שיש להחמיר, וכ"ש כרמלית שחששו בו טובא).
- 716. עיין משנ"ב סק"ד. ועי" כה"ח אות כ"ג.
- 717. נזכר ד"ז ברמ"א להלן ס"ס ג', דאל"כ אסור לעשות צרכיו מן הספינה שהיא רה"י באופן שיפול על הים, דהוי מרה"י לכרמלית. ועי"ע להלן ס"ב-ג' דין בית הכסא [ובכל אופן יש להזהר, בזה שלא לטלטל מהספינה שהיא רה"י לאותה מרפסת, ויעודה רק לעשיית צרכיו].
- 718. עיין להלן בדין בית הכסא שיש אפשרויות: א. ע"י מחיצה תלויה שהתירו במים. ב. ע"י זיו וכדו' שיפול עליו הצואה, וממנו יפול בכוחו לכרמלית.
- 719. א"ר, ה"ד במשנ"ב וכה"ח בס"ס ג'. ועי"ע להלן מה שביארנו בדין זה של כבוד הבריות.
- 720. רמ"א ס"א. ועיין משנ"ב סוסק"י וכה"ח אות כ"ה.
- 721. משנ"ב סק"י וכה"ח אות כ"ז, וכשיש הפסק ד"ט אויר כרמלית מפסיק ביניהם, ולא מהני עירוב כלל.
- 722. ד"ז שנוי בפלוגתא, וכמובא במשנ"ב סק"י, ובכה"ח אות כ"ה נקט כהאוסרים.
- 723. ביה"ל ד"ה אלא וכה"ח אות כ"ז ע"פ כמה ראשונים, ודלא כהרא"ש.
- 724. ביה"ל שם וכה"ח שם. ועיין להלן ס"י שס"ב ס"ג.
- 725. ודווקא בשתי דיוטות או בזווק, וכמ"ש במשנ"ב סק"י ט.
- 726. בהגה. ועיין משנ"ב (סק"כ) משם הבי"מ, אבל הכה"ח השמיטו, אולם בכה"ח (אות כ"ח) הביא בזה פלוגתא רבתי.
- 727. במג"א (סק"י"א) כתב שתלוי הדברים בשיטות המובאים בס"י שמו"ס ס"א, עיי"ש. ולפי"ז למה דכתבנו שם לדעת השו"ע שמותר, ה"ה כאן, ובביה"ל (ד"ה וצריכים) כתב שלא לסמוך עליו. אולם בכה"ח (אות ל') הביאו, ושכ"ה כמה אחרונים, ועמש"ש. ועי"ע לעיל בסימן שמו"ס ס"ב דין החלפה ברשויות דרבנן בלא נח (ובחזו"א כתב בדודאי גם ברשויות שלא עירבו הדין כן, ולי"ד בכרמלית, ודלא כביה"ל).
- 728. ואף שכאן הוא נופל למטה בשונה ממי רגלים ורוק, מ"מ ה"ז ג"כ בכלל הוצאה, ככל המחזיק חפץ ועוזב אותו שנופל לרשות אחרת.

א. אם המים עמוקים עשרה ורחבים ארבעה טפחים, הרי הם נעשים רשות לעצמן, ודינם כדין כרמלית ככל נהר וים, ולכן אסור לנמצאים בחצר שהיא רשות היחיד למלאת משם⁷⁵⁰. אבל מותר לטלטל בחצר ככל רשות היחיד, ואין מקום המים אוסר את החצר, כיון שיש מחיצות בין מקום המים לבין החצר, ככל דין תל המתלקט שנחשב מחיצה⁷⁵¹.

ב. אם המים עמוקים עשרה, אבל לא רחב ארבעה, דינם כדין רשות היחיד כשאר המקום⁷⁵².

ג. אם המים רחבים ארבעה אבל לא עמוקים עשרה, דינם כדין רשות היחיד כשאר המקום⁷⁵³.

ואם בתוך החצר אינה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, וחוף לחצר עמוקה עשרה, או להיפך, מותר הכל כדין רשות היחיד⁷⁵⁴.

ג'. אם עשו מחיצה במקום שנכנסים המים, וגם במקום שיוצאים על פני רחבה, מועיל הדבר שיהיה המים כדין רשות היחיד כשאר המקום שנמצאים בו⁷⁵⁵. אבל מחיצות החצר אינם מועילות אפילו אם הם שקועים במים, אלא צריך מחיצות הנעשות במיוחד בשביל המים⁷⁵⁶.

ואופן עשיית המחיצה, שתהיה עשרה טפחים כדין⁷⁵⁷. ואם היא מלמעלה למטה, צריך שיהיה טפח ממנה משוקע במים, ואם המחיצה מלמטה וכולה במים, צריך שיהיה טפח ממנה עולה למעלה מן המים. ואם היא מן הצדדים חלקה משפה אחת של הנהר, וחלקה מהשפה השנייה של הנהר, ולא חיבר אותם כדי שהמים יוכלו להמשיך דרך שם, אזי אם יש ביניהם פחות משלשה טפחים מותר, אבל אם יש ביניהם שלשה טפחים אסור⁷⁵⁸. ואם המים עוברים דרך נקבים שבמחיצה, והנקבים פחותים משלשה טפחים, הרי הם כסתומים, ואין צריך מחיצה נוספת⁷⁵⁹.

ד'. נחלקו הפוסקים האם עיקר האיסור במים העמוקים עשרה הוא המחיצות של המים, או עצם הדבר שהמים עמוקים עשרה אסור, או שתיהם. ולהלכה דעת רוב הפוסקים שהדבר תלוי בעומק המים ולא במחיצות⁷⁶⁰, ובאופן זה יאסר גם החצר משום פרוץ למקום האסור⁷⁶¹.

ה'. מן האמור יש ללמוד אודות עיר המוקפת מחיצות, ונהר עובר באמצע העיר ויש בתים בשני צידי העיר, שיש בזה ב' אופנים:

א. אם יש בשפת הנהר מחיצה (והיינו שמתלקט עשרה מתוך ארבע אמות), נחשבים שני צדדי העיר כשתי עיירות נפרדות, וצריכים לערב כל אחד בנפרד, ואינם נאסרים מחמת הנהר.

ב. אם אין בשפת הנהר מחיצה (והיינו שהוא משופע הרבה ואינו מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות), אסור לטלטל בשני הצדדים משום שהם פרוצים לנהר שהוא מקום האסור⁷⁶².

והתיקון בזה כדי להתיר את הטלטול, שיעשה מחיצה במקום כניסת המים לעיר ובמקום יציאת המים מן העיר, ויהיה טפח משוקע במים, וכמו שנתבאר בהלכות הקודמות. [ויזהרו שלא תהא פרצה בין מחיצות העיר למחיצה החדשה שעושה לשם היתר מילוי המים]. וכמו כן יש אפשרות לעשות צורת הפתח, וכמו שיבואר בהלכה הבאה.

ותעלת ניקוז העוברת באמצע העיר, הדין בה ככל האמור⁷⁶³.

צורת הפתח על המים

ו. צורת הפתח מועילה גם מעל גבי המים, והיינו שיעשה צורת הפתח במקום כניסת המים לעיר ובמקום יציאת המים מן העיר, באופן שיעמיד את הלחיים של צורת הפתח על היבשה משני צדדי הנהר [בסמוך למחיצות העיר, כדי שלא תהיה פרצה בין הלחיים של צורת הפתח, לבין מחיצות העיר]. והחוט שעל צורת הפתח עובר על רוחב המים⁷⁶⁴.

ויש בזה כמה אופנים: א. אם אין לנהר מחיצות (והיינו שאינו מתלקט גובה עשרה מתוך ארבע אמות) נעשית כל העיר כולה כאחת, והמים שבנהר הם כמו בור מים שבעיר (אם הם ראויים לשתיה), ומותר לטלטל בעיר

ביתוך היקף הישוב, או שיש מי גשמים שנתאספו בעמק ומתפשטים לתוך ההיקף.

750. בעירובין (פז.) אמת המים שעוברת בחצר [נ"ב]. והוא הדין בכל מקום המוקף מחיצות, וכמו שכתבנו, אין ממלאין ממנה בשבת וכו'. ופרש"י שאפילו עוברת ברה"י כרמלית היא, עיי"ש. ואף שכל דבר שבריה"י דינו כרה"י, מ"מ כאן הוא כרמלית, וכמו שביאר הרשב"א וריטב"א ור"ן בעירובין (יב.) ועוד דכיון שהמים מחוברים משני הצדדין לנהר שחוצה לו, ואינם מתעכבים שם כמו מים שבחצר, וגם יש להם עומק עשרה וד"ט, הרי הם חולקים רשות לעצמם, ודינם כרמלית כדין הנהר שחוף לחצר, ע"כ. והיינו שאם אינם נוגעים מבחוץ אינם כרמלית (עין בהערה ראשונה בסיומן זה). וכן אם אינם ממשכים הלאה, ובוה ביאורו את הסיבה שבלשון ים [להלן סעיף ב'] מותר [ובעיקר הסוגיא שם יעוין בדבריהם עוד ביאור אחר משם התוס' והראב"ד ללשון ים. וע"ע בחזו"א סימן ק"ג שביאר כוונתם משום סילוק מחיצות של האמה, אך להלן בהלכה ו' בהערה כתבנו שדבריו קשים מאד, והעיקר כפירוש שאר המפרשים שהנידון תלוי עד כמה מקושרים המים עם הנהר שבו, ואכמ"ל]. ועד"ו כתב התו"ט בשם רבינו יונה (וה"ד בכה"ח אות א'), שבא מכח כרמלית.

ועיין להלן שנחלקו הפוסקים אם הקפיאת הוא במחיצות עשרה, או אף כשאין במחיצות עשרה אם המים עמוקים עשרה, ויובא להלן.

751. כן כתבו המג"א ועי"א, ה"ד בביה"ל כאן (ד"ה אין) ובכה"ח (אות ו') שאין בזה משום פרוץ למקום האסור, כיון שיש לו מחיצות, אך הוסיף המג"א לבאר שכל זה רק כשהמחיצה היתה משופעת כדין תל המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, אבל ביותר מארבע אמות אין לזה שם מחיצה (עין לעיל בסיומן שמה"ה בדיני רה"י דין תל המתלקט).

752. בבאר היטב (סק"א) כתב שאם הוא ברשות הרבים דינו כרה"י, ואם ברשות היחיד דינו כרה"י. ומקורו מלשון המג"א, וכמ"ש בשעה"צ (אות ג'), והעיר עליו שז"א יתכן, משום שאם יש בו גובה עשרה או עומק עשרה בודאי הוא מקום פטור, וכ"כ ברמב"ם, ואף רש"י לא התכוון לכך. [ומש"כ השעה"צ שאין לנו עומק עשרה ברה"י שיחשב כרה"י, יל"ד שגם בשלשה טפחים ולמעלה שברה"י אינו כרה"י, ול"ד בעשרה, ושעה"צ מילתא פסיקתא נקט, שבעשרה לא שייך סברא של מכתפים וכל כיוצא"ב, ועוד שאגב הנידון דמיירי בו כתב כן]. ומ"מ כשהוא ברה"י לכו"ע היו כרה"י.

753. ובזה אף ברה"י הוא כרה"י, ואע"פ שבעלמא הוא כרמלית, וכמ"ש בשעה"צ אות ג' מפרש"י, ומבואר שפיר כמ"ש בסיומן שמה"ה ס"ד גבי רקק מים, שרק בעשרה יש לידון אם הוא כרמלית או מקום פטור, ועמ"ש.

754. הפמ"ג (בא"א סק"א) נסתפק ביש בו עומק עשרה בחוף ולא בפנים, או בפנים ולא בחוף, מה דינו, ע"כ, ובפשטות ל"ל שאם בפנים אין שיעור הרי היא בטלה לרה"י, ומותר למלא ממנה, שהרי לא אסרו אלא בעמוקה עשרה ויש לה שיעור חשוב ואינו בטל, משא"כ בזה (וכ"מ בראשונים הנ"ל, וכ"ה ברשב"א בעובה"י) אבל כשפנים יש עשרה ובחוף אין עשרה, לכא"ל הדבר תלוי כפי הדין שבחוף, וכיון שבחוף אין רחבה ארבעה ה"ו מקום פטור, וא"כ לא יאסר מה שבפנים מחמת מה שבחוף, אולם אם יש לה ארבעה ה"ו מקום פטור, וא"כ לא יאסר מה שבפנים מחמת מה שבחוף. אולם אם יש לה ארבעה הרי היא כרמלית, ומשמע בראשונים דכפי שהוא בחוף כך הוא בפנים ונמשך אחריו. וכן מצאתי בספר נתיבות שבת עמוד ק"ח בהערה, ועמ"ש. אלא שצ"ל מה שראיתי בכה"ח כאן (אות ד' בסופו) בשם המנחת פיתים, שכתב בדכה"ג שרי בלא תיקון, דאין חורין לכרמלית, וה"ד באחרונים, ע"כ. ומשמע שרק בעשרה נמשך אחריו, כיון שהוא כמחנה ממש, משא"כ בפחות מזה שאינו אלא מדין חורים, ומחדש שבכה"ג אין חורין לכרמלית, ע"כ. ולענ"ד הוא חידוש, ואינו מוכרח, וגם ק"ק להביאו על ב' ספיקות הפמ"ג וכאמור, דזה יתכן רק לגבי ספק אחד.

755. בגמרא בעירובין (פז.) ובשו"ע כאן (ס"א) מבואר שצריך מחיצה גם בכניסה וגם ביציאה, וכמבואר ב"ב"י כדי להבדיל מן המים שבחוף לבפנים, עיי"ש. ומשמע שבמחיצה אחת לא סגי, וכ"כ בפמ"ג (ה"ד בכה"ח אות ז') שבאחת מהם לא מהני מידי וכאילו לא עשו כלל, ע"כ. (וע"ע בכה"ח אות ח.) ומעין זה מצאנו גם בנידון הרמ"א (בסעיף א'), שאם הנקבים שהאמה יוצאת בהם אינם רחבים שלשה, א"צ מחיצה, וכתב המש"ב (סק"ט) שאם מצד אחד הוא סתום א"צ עוד מחיצה, וכעין לשון ים, עיי"ש. והעיר עליו החזו"א (סימן ק"ג סק"ב) שרק בשני הצדדים פחות מג' מותר, ושכ"מ מלשון רש"י והריטב"א בעירובין (פז.) והשו"ע, עיי"ש.

756. משנ"ב סוסק"ג.

757. ככל דיני מחיצות המבוארים בסיומן ש"ב.

והנה שם הובא תנאי בדיני המחיצות שיהיה עומד ברוח מצויה, עיין שם,

ולכאורה נראה שכאן צריך שיהיה עומד גם במצבו שהוא במים, והיינו שאם המים מנידים אותו בדרך שעוברים, או כאשר יש גלים מחמת הרוח, והגלים מזיזים את המחיצה, א"כ הרי זה חיסרון במחיצה [ועיין שם שנחלקו הפו"ם אם הקפיאת הוא בעצם הדבר שזיזים, או רק כאשר זיזים באופן שנפסלים בכך], שרוח הוא סימן לחשיבות המחיצה כשנמצאת באויר, אבל במחיצה הנמצאת במים צריך שיהיה עומד במים (ועיין בדברינו שם שיש לדון כן גם בכל פגעי טבע). ועיין בדע"ת כאן לענין מחיצה במים שלפעמים נראית ולפעמים מתכסית, עיי"ש. ושאינו התם שתלוי הדבר בהיכר, אם נחשב ניכר או לא, אולם מצד חזק המחיצה נראה לכאורה שצריך שיעמוד תמיד באופן המצוי, וכאמור. ואין זה דומה למחיצה בים שדנים לפי רוח שביבשה.

758. עיין בשו"ע כל האופנים ובמשנ"ב וכה"ח, עיי"ש. וע"ע בדע"ת כאן כמה חידושים, א. אם פי תקרה מועיל לחצוץ, ונחלקו בזה הפמ"ג במש"ז סק"א והנפש היה סי' כ"ה וכמ"ש. ב. מדין מחיצה תלויה (שנתבאר בסיומן שניה), עיין בדע"ת ובתני"ש ע' ק"י בהערות, וע"ע בזה בחזו"א סימן ק"ג סק"ז, וע"ע בתפא"י ע' תמ"ו תמ"ז בדין מחיצה תלויה בנידונינו.

759. בהגה, דאם אינם רחבים שלשה אמרינן לבוד, ואפילו כולו מלא חללים, וה"ה אם העמיד קנים בסמוך זל"ז, וכ"כ האחרונים. (ועיין לעיל שהבאנו מח' השנ"ב והחזו"א אם צריך דוקא משתי צדדים שיהיה סתום). ועיין ט"ז ומ"ג אם השיעור הוא בג' או ד' טפחים, ועיין בתפא"י ע' תמ"א. וע"ע שם בע' תמ"ב מדברי הרש"י (בעירובין פז.) שבעומד מרובה אינו אוסר פרצה ג', עיי"ש. וע"ע בחזו"א סי' צ"ג מש"כ בזה מדין עומד מרובה בפנים, וע"ע שם. [ולענין מה שאין מתירים בזה מדין פסים כמו בחצר, יעוין בתו"ש (סק"ו) שכתב דל"א ביותר מג"ט שיחשב פתח, כיון שבתוך המים לא שייך פתח כלל].

760. בשו"ת חתם סופר (סימן פ"ז) נשאל מהגאון מהר"ם א"ש באופן שאמת המים עמוקה י"ט ורחבה ד', אך אין לה מחיצות כדין תל המתלקט כיון שהמדרון משופע באופן שאין מתלקט עשרה טפחים מד"א, והשאלה האם הדבר תלוי במים או במחיצות האמה, והשיבו החת"ס מסבאר דאזלינן בתר מחיצות, ולא איכפת לן בגובה ועומק המים, ע"כ. אולם הנה בישועות מלכו (סימן כ"ט) כתב בפשיטות שהדבר תלוי בגובה המים, ושכ"ה ברמב"ם (פס"ט משבת ה"א), וכ"מ מהמג"א כאן (סק"ב). וגם החת"ס עצמו דקדק כן מדברי הט"ו שתלוי במים. אולם בתפא"י ע' ת"מ הביא מהראב"ד (שם) שמדויק בהדיא שהמים יש בהם מחיצות עשרה [נ"ב]. וכ"מ מדברי הפו"ם שהבאנו לעיל בטעם הדבר שאין איסור לטלטל בחצר, מפני שיש מחיצות בין המים לחצר, ומשמע בפשיטות שזה הנידון בעמק עשרה]. ובישועות מלכו עצמו מבואר שתלוי בשתיהם, שגם המים גבוהים עשרה וגם מחיצות, ויש טעם לזה עפ"ד הריטב"א בעירובין (יב: פז.). וכפי היוצא עד כאן שלדעת הרמב"ם תלוי במים, ולראב"ד תלוי במחיצות, ובשו"ת חסד לאברהם מהדו"ק או"ח (סימן ל"ב) הביא רש"י בעירובין (פ). דמשמע שתלוי במים (וע"ע שם בראייתו, ובתני"ש ע' ק"ח העיר ע"ז). וע"ע בחזו"א סימן ק"ג וכן בליקוטים סי' ק"יא שתלה זה במח' ראשונים בביאור הדין דאמת המים (שהביאו הרשב"א וריטב"א בעירובין יב.), עיי"ש. אולם באבני נזר (סימן רע"ג) מבואר שלכו"ע הוא תלוי במים ולא במחיצות. וע"ע בד"ד בשו"ת נפש חיה סל"ב ל"ג. ונוסף ע"ז הנה מהגר"ז כאן ס"ב ועוד משמע שתלוי במים, ובתפא"י הוסיף שכ"מ במשנ"ב בסיומן שניה ספיק"ט (ובשעה"צ אות פ"ה) שתלוי במים, עיי"ש. אך יל"ד שכפי הנראה מהמשנ"ב שמתרגם עומק עשרה במים דממילא יש להם מחיצות עשרה, וכן מבואר גם בסוף הסימן עיי"ש, ומ"מ אין זה מוכרח, ועפ"ה"א כתבנו בפנים שכן נקטו רוב הפו"ם.

761. שבאופן זה אין חוצץ בין המים לשאר החצר, וכנ"ל בהלכה ב', וע"ע בגר"ז ס"ב וש"א.

ואם בצד אחד הוא מתלקט עשרה מתוך ד"א, ובשני מתוך ה' אמות, אזי בצד שהוא מתוך ד"א הוא מחיצה, וממנו והלאה מותר. אבל במקום השני נאסר כל החצר שבצידו, כיון שפרוצה למקום האסור.

762. הדברים מבוארים וברורים, ומה שכתבנו שנתבאר ב' הצדדים אע"פ שאין להם מחיצות, הוא עפ"ד ר"ה"פ שהבאנו לעיל שתלו הדבר במים עמוקים עשרה ולא במחיצה.

ואם יש גשר בין צדדי העיר העובר על הנהר, עיין חת"ס סי' פ"ט. ועי' בספר תפארת יעקב פכ"ד הערה ד' באריכות כמה פרטים בזה, ואכמ"ל.

763. הוספנו פרט זה שמצוי תעלת ניקוז שעוברת באמצע היקף המחיצות, ואם יש בהם גובה מים עשרה דינו כנ"ל. ואמנם ברוב פעמים אין בהם גובה

ובמים⁷⁶⁵. ב]. אם יש לנהר מחיצות (דהיינו שמתלקט גובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות), יש אומרים שאין צורת הפתח מועילה לחבר את העיר משום סילוק מחיצות מחמת הנהר⁷⁶⁶. באופן זה לכל הדעות לא נאסר הטלטול בעיר, וכל צד מצידי הנהר מערב בפני עצמו⁷⁶⁷.

מים שנכנסו לחצר מבחוץ

ז'. מקום המוקף מחיצה כמו חצר, ונכנס לשון ים, או שהנהר עלה על גדותיו ונכנס לתוך החצר ונשאר בה, ולא יצא לחוץ דרך הצד האחר של החצר⁷⁶⁸, הדבר תלוי כדלהלן:

- א]. אם המחיצות של החצר קיימות, או אפילו אם נפרצו אבל היא פרצה מועטת מעשר אמות ולא במילואו⁷⁶⁹, מותר הכל, גם לטלטל בחצר, וגם למלאות מן המים שבחצר לבית⁷⁷⁰. ואפילו אם המים עמוקים עשרה ורחבים ארבעה.
- ב]. נפרץ המחיצה עשר אמות, או שנפרץ במילואו, אבל נשאר גידודים מן המחיצה בגובה עשרה טפחים, והמים מכסים אותם, אזי מותר לטלטל בחצר⁷⁷¹. אבל אסור למלאות מן החצר לבית, עד שיעשו מחיצה גבוהה עשרה מעל המים⁷⁷².
- ג]. נפרץ המחיצה וגם לא נשאר גידודים מתחת למים, אסור לטלטל גם בחצר, משום שהוא פרוץ למים שהם כרמלית האסורה בטלטול. אמנם אם המים מכוסים בתוך בור או חריץ הגבוה עשרה טפחים (או שמתלקט עשרה מתוך ארבע אמות), מותר לטלטל בחצר, אבל במקום המים אסור, ואסור לטלטל מן המים לחצר⁷⁷³.

סימן שני"

שפיכת שופכין בחצר והמים יוצאים לחוץ הקדמה בדין הוצאה על ידי כוחו

א'. יבואר דין השופך מים בביתו או חצירו שהוא רשות היחיד, והמים יוצאים לרשות אחת, אם הוא מותר, בביתו או בחצירו:

- א]. השופך מים כשהוא סמוך לרשות הרבים, ומחמת כח שפיכתו יוצאים המים לרשות הרבים, הרי זה אסור מן התורה, כמו המוציא מרשות לרשות, כיון שזה "כוחו ממש"⁷⁷⁴.
- אבל השופך את המים בריחוק קצת מרשות הרבים, באופן שאין המים יוצאים מכח שפיכתו, אלא רק זוחליו וזבין מאלהין לרשות הרבים כפי טבע המים, הרי זה פטור, משום שהוא רק "גורם" שיצאו המים⁷⁷⁵ (וזה נקרא בלשון הגמרא והפוסקים "כוחו")⁷⁷⁶.
- וגם כשהוא סמוך לרשות הרבים, אינו חייב אלא באופן שהוא פסיק רישא שיצאו המים מחמת כח שפיכתו, ואם לא כן פטור⁷⁷⁷.
- ב]. גם באופן שהמים אינם יוצאים מכח שפיכתו אלא מאליהם, מכל מקום אסור חז"ל לעשות כן באופנים כאלה שנוהגים לטלטל מים לחוץ ולא יטנפו את חצירו, גזירה שמא יבא לשפוך את המים לחוץ בכחו ומש, ויעבור על איסור הוצאה. ורק באופנים כאלה שלא איכפת לו שיהיו המים נשארים בחצירו מחמת שנבלעים שם, או מחמת שבלאו הכי המקום מטונף וכדומה, אז מותר⁷⁷⁸. (והדוגמאות לזה יבוארו בהלכה הבאה).
- ג]. גזירה זו שאסור חז"ל אפילו כשהמים יוצאים מאליהם, היא רק כששופך ברשות היחיד הסמוך לרשות הרבים. אבל אם היא סמוכה לרשות מותר, משום שלא גזרו על זה בכרמלית⁷⁷⁹.
- ובזה יש מחלוקת בין השו"ע לרמ"א, שלדעת השו"ע מותר בכל כרמלית שהיא, ולדעת הרמ"א רק בכרמלית שחוץ לעיר מותר, אבל בכרמלית שבעיר אסור⁷⁸⁰. ואם היא חצר שאינה מעורבת או עיר המוקפת חומה, מותר אף להרמ"א⁷⁸¹. ואם אינו מתכוון שיצאו המים לחוץ, מותר לכל הדעות אפילו בכרמלית שבתוך העיר⁷⁸². וכן אם המים באים מעל גובה עשרה טפחים ונופלים לכרמלית, מותר אפילו אם מתכוון⁷⁸³.

שפיכה ברשותו ויוצא לרשות אחרת

ב'. חצר הסמוכה לרשות הרבים⁷⁸⁴, אסור לשפוך בה מים באופן שיש להם מקום לצאת חוץ לרשות הרבים⁷⁸⁵, אלא רק באופנים הבאים⁷⁸⁶:

- א]. אם החצר פחותה משיעור ארבע אמות על ארבע אמות⁷⁸⁷, צריך לעשות בה גומא שיש בה חלל כשיעור חצי אמה על חצי אמה בגובה שלש חומשי אמה⁷⁸⁸ [ויש אפשרות לעשות את הגומא גם מחוץ לחצר. אך באופן זה צריך לכסות אותה באיזה דף וכיוצא⁷⁸⁹, ופי הגומא יהיה ברשות היחיד בחצירו⁷⁹⁰].
- וכאשר עשה גומא כשיעור האמור, מותר לשפוך אליה אפילו אם היא מלאה כבר⁷⁹¹, ואפילו בחצר עצמה ולא במקום הגומא⁷⁹². וגם מותר לשפוך בה כל כמות שירצה⁷⁹³, ואפילו של כמה בני אדם מותר⁷⁹⁴. ואם לא עשה גומא בשיעור האמור, אסור לשפוך בה כלום⁷⁹⁵.
- ב]. אם החצר גדולה משיעור ארבע אמות על ארבע אמות, ואפילו אינה מרובעת אלא צרה וארוכה, מותר לשפוך בה כל כמות שירצה⁷⁹⁶, ואפילו של כמה אנשים מותר⁷⁹⁷ [וגם שני מקומות מצטרפים לשיעור ארבע אמות⁷⁹⁸]. אמנם צריך שהחצר הזו תהיה עשויה מחומר שראוי לבלוע, כגון קרקע עולם, או רצפת אבנים כזו שיש הרבה עפר בין האבנים, וכיוצא⁷⁹⁹, או שהמחיצות שבה גבוהות באופן שאין המים יכולים לצאת⁸⁰⁰. וכל הדמיון הוא בימות החמה, אבל בימות השמיים מותר לשפוך בחצר אפילו קטנה כל מה שירצה⁸⁰¹, ואפילו בזמן שאין יורדים גשמים מותר⁸⁰².
- ג'. ביב (דהיינו חריץ בחצר, המוציא את השפכין לרשות הרבים)⁸⁰³ אסור לשפוך לתוכו, אלא אם כן בתנאים הבאים: א]. שיהיה החריץ מכוסה בחלק היוצא לרשות הרבים. ב]. שיהיה מכוסה בשיעור ארבע אמות על ארבע

- ולא מטעם סילוק מחיצות כיעו"ש, וגם מפשטא דסוגיא ל"מ כן, דאם משום סילוק מחיצות מה הוצרכו להשמיענו אמת המים, ולשון ים, די לנו לומר חריץ העובר מצד לצה, ועל כרחק שאין לפרש כן. וע"ע באבני נזר (סימן רס"ג) מפרש דברי הראשונים דלא כחזו"א הנ"ל, ומאיך בישועות מלכו (סימן כ"ט) ס"ל דכשלעצמו הדין כן שמבטל המחיצה. אולם בחת"ס (סימן פ"ז) היקל בזה, וכפי שהבאנו לעיל, הרי בירושלמי מפורש להיתר בכה"ג. [ואם יש פרצה עשר במקום אחד בנהר (כגון שאין בהם מתלקט עשרה מתוך ד' אמות וכיוצא), הרי מובטלים המחיצות, ולכל הדעות מועיל צורת הפתח מעל הגידודים, כן העיר בתפא"י ע' תנ"א בהערה ד"ה ונראה].
- 767. כיון שהגידוד מחלקם מכל מקום.
- 768. בעירובין (יב). לשון ים הנכנס לחצר וכו', ב"ד"א שפרצתו עשרה וכו', ובבב"א וריטב"א והר"ן שהדבר תלוי אם המים יוצאים לחוץ אסור, וכדרך שנתבאר לעיל גבי אמת המים, אבל אם לא יוצאים לחוץ אלא מתעכבים שם בטלים הם לחצר. וכן דעת הרמב"ד בהשגות. ואף שהתוס' והראב"ד (הובאו ברשב"א וריטב"א שם) כתבו שאף אם אינם יוצאים מחוץ לחצר אסורים, כיון שעמוקים עשרה, ותלוי אם עמוקים עשרה וכו', מ"מ כל הפו' נקטו כהרשב"א וריטב"א (וע"ע בהערה שלפני הקודמת), ופרטי הדינים דלהלן הם ע"פ השו"ע והפ"ו בסימן שני"ו ס"ב.
- 769. פרצת עשר אמות וכן במילואו הם פרוצות האוסרות ומקלקלות את היקף המקום, ופרטיהן בסו"ס שס"א (וכן נזכר בס"י שני"ח ש"ס ס"ב).
- ובכה"ח כאן (אות ח"י) כתב שפרצה פחות מעשר שלא במילואו מותר, היינו שנשאר טפח מכאן וטפח מכאן (תו"ש).
- 770. כנ"ל בהערה שלפני הקודמת, ומשנ"ב סק"י וכה"ח אות י"ט.
- 771. שו"ע. ועיין ביה"ל ד"ה מותר דאינו מוסכם, וע"ע חזו"א סי' ק"ג סק"ז וסי' ק"ב סק"ד. ומ"מ סתמנו כהשו"ע דפסק כדן דפסק בעירובין לקולא [ועיין כה"ח אות כ"א וכן באות כ"ב שכנראה ראה צורך לציון השו"ע כאן נמשך אחר פרש"י. ויש עוד פירושים אחרים. ומ"מ הלכה כהשו"ע].
- 772. ובבב"א במשנ"ב דהעיקר שלא יהיה פרצה עשר אמות, עיי"ש. וה"ה שלא במילואו טפח מכאן וטפח מכאן, וכו'. ובנת"ש פ"י הערה קכ"ב כתב שכאן א"צ משוקע במים, כיון שלא בא להתיר את המים אלא את הטלטול בחצר.
- 773. כן ביארו האחרונים, ה"ד במשנ"ב סוה"ס. וכן בכה"ח סוה"ס, ולעיל מיניה באות נ"ז כיוצ"ב.
- 774. כמו הזורק להדיא, כך כשזה מכוחו ממש שהרי הוא כמו המגלגל כדור ברשות הרבים שחייב, וכל כה"ג. והזכרנוהו לעיל בכ"מ, וכ"כ בהדיא בנידוניו בשו"ע הגר"ו (ס"א) שאין בשפיכה איסור תורה אם אינו שופכן סמוך לרשות הרבים ממש, אלא ברחוק מעט בענין שיציאתן לחוץ היא מאליהן, ואינו כח שפיכתו ממש אלא כוחו הוא גורם בלבד, ע"כ. וע"ע שם שמחמת זה גזרו שמה שאין שפוך סמוך לרה"ר. וכה"ג כתב שם בסעיף וסעיף ג'. (וכפי הנראה שדייק זאת מדברי הראשונים והרשב"א עבדוה"ק שנקטו שתלוי אם סמוך או לא.) וע"ע בצמח צדק בחי' לשבת (יא). בתה"ה לא יעמוד מש"כ בזה ובדברי הגר"ו. וכן מבואר בחזו"א (סימן ק"ה סוס"ק) שכתב שכוחו מרה"י לרה"ר אינו אלא מדרבנן, ואפילו כשמכוון שיצא, ואינו כמו מתגלגל מכוחו שחייב, משום דמירי שאין המים מקלחין מחמת כח זריקתו אלא כטבע מים המוגרין, אבל אם שפכן סמוך ליציאתן ושפכן באלכסון, והמים נמהרים לצאת בכח המרוץ שנתן בהם בזריקתו, הרי הוצאה גמורה, ע"כ. ומה שנקט הדוגמא בזורק למקום מדרון, ל"ד, אלא שבה נראה יותר שהוא מכח זריקתו, וה"ה במשטח ישר כשזורק בחזקה.
- 775. כן מבואר בדברי האחרונים הנ"ל, והוא מבואר יוצא מהסוגיא דעירובין

- (פח). וכל הפו' כאן בס"י שני"ז שאינו אלא גזירה, אבל מן התורה פטור. ויש להוסיף ולבאר בזה, דהנה ידוע שדבר שכן הוא טבע הבריאה הוי נמי כמעשה שלו, וכדחזינו בשב"ב (ג). דאי שרי ליה אתי לידי חיוב חטאת, אע"פ שהוא חשש שיפול מאליו, וכן בב"ק (כו): באבן מונחת לו בחיקו אילולי דמלאכת מחשבת, עיי"ש. [וע"ע בביה"ל (סו"ס ש"י"ט) בבב"א דברי הירושלמי בירוק והרוח מעבירתו ד"א, שיש מפרשים דחייב משום זורק ברה"י, וע"ע ברא"ש פ' הכונס בזורה ורוח מסייעתו, והאריכי המפ]. וקשה דהכא נמי כיון שטבע המים לצאת, נימא שחייב, ובפשטות י"ל שכיון שהמים נחים ואח"כ זבים, אין המעשה מתייחס אליו, ואין זה כמו דשדי ליה. ובפשטות הכל תלוי אם נח או לא (כהא דשקיל בידקא דמאי שיש חילוק בין כח ראשון לכח שני). שוב ראיתי בספר נתיבות שבת (פ"ו הערה ז) שהאריך בזה, והביא מספר דברי מרדכי סי' כ"א שדן בזה במלאכות שבת הנגמרות מאליהן, והקשה ותיקף כמאמר. וש"כ רבינו יונתן שנחו המים ונתבטלה העקירה הראשונה, ולכן לא הוי אלא כוחו, אבל אם לא נחו חייב אע"פ שנתגלגלו מעצמם. וכן פירש בערוה"ש. ושוב הקשה ע"ז הנת"ש שמדברי הראשונים ל"מ כן, אלא לעולם לא הוי הוצאה דא' אף שלא נח, וכדמוכח משופך על דפנות הספינה בשבת (ק); ועוד מקומות, שאף שלא נח חייב, ומסיק בצ"ע, ע"כ. ובכלל ל"ד דמצאנו בב"י סי' שני"א לדעת הרמב"ם שמים הנוזלים והולכים אינם נחשבים נחים, אלא שבעד רש"י יש אומרים שחייב, וכמוכח בביה"ל שם ס"א ד"ה בתוך. ואפשר דמ"מ אף שאינו בגדרי הלכות נח, מ"מ זו "מציאות" שהוא נח קצת, ומהני בכדי שלא יהיה המעשה מתייחס לאדם, אלא רק לאותו מקום שממנו הוא יצא, וכיון שכן אין להסתכל על זה כמעשה האדם, ודו"ק.
- 776. בגמרא בשבת (ק; קמא). ובפ"ו, כדלהלן אות ג'.
- 777. כן העיר הגר"ו כאן לפי דבריו (בס"א-ג) שרק בכוחו ממש חייב, אי"כ באינו פסי"ר שיצא מכוחו ממש פטור (אבל אסור, כדלהלן אות ב'), והוא ככל מלאכות שבת.
- 778. עיין עירובין (פח). ובמפרשים שם, ובב"י ר"ס שני"ח, ובמשנ"ב שהביא כלל הדברים מדברי הלבוש. וכן בכה"ח אות א' הרחיב יותר, אך המשנ"ב העתיק את עיקרי הדברים, והכלל בקיצור הוא כמו שכתבנו בפנים. ובהלכה הבאה יבואר.
- 779. עיין שבת (קמא). שמותר להכנס לנהר בשבת אע"פ שדוחף את המים ד"א, משום דכוחו בכרמלית לא גזרו, וכן בעירובין (ק); גבי ספינה, ונתבאר לעיל סימן שני"ה, וכן הזכרנו מזה בסימן ש"ג, ועוד. וכן מבואר בנידו"ד בסוגיא דעירובין (פח). ועיין בספר נתיבות שבת פ"ו סכ"ח והלאה מש"כ בזה.
- 780. הנה בשו"ע (סימן שני"ז ס"ג) כתב שאם המים יוצאים לכרמלית מותר לשפוך ע"פ הביב, והרמ"א כתב ש"א שאין חילוק בין רה"ר לכרמלית, ורק בכרמלית שהיא בתוך העיר דמחלף ברה"ר עצמה, אבל בכרמלית שחוץ לעיר או חצר שאינה מעורבת שרי, וה"ה עיר המוקפת חומה ולא עירבו, ע"כ. ומבואר שבכרמלית שבתוך העיר מיהא אסור כמו הרה"ר. [ויש ללמוד בטעם הדבר כמש"כ התוס' בפ' הוורק (שבת ק) ד"ה כוחו בגזוטרטא שסמוכה למקום שרה"ר מהלכת בו, וגזרו כוחו בכרמלית אטו כחו ברה"ר, משא"כ בספינה דלעולם הוי כוחו בכרמלית ולא גזרו, ע"כ]. וע"ע בשו"ע (סו"ס) בנידו"ד גבי שפיכת מים בחצר, שכתב ג"כ שבכרמלית לא גזרו, עיין שם. ובמג"א ציון לרמ"א סוה"ס. וכונתו דלפי הרמ"א אין זה בכרמלית שבעיר. וכ"כ הט"ו לקמן (סק"ח) דהרמ"א קאי אסעיף א'. וכה"ה במשנ"ב וכה"ח סו"ס"א. ועיין עוד במשנ"ב (סק"ד) שהביא את הדברים שיש בהם נפ"מ בין השו"ע לרמ"א בסימן זה.

- 781. עיין ברמ"א ואחרונים שם.
- 782. עיין בנתיבות שבת סופ"ו מש"כ בזה.
- 783. ברמ"א סו"ס שני"ז שאם הצינור למעלה מעשרה שעוברים המים דרך מקום פטור לכרמלית, יש להקל, ובבב"א המשנ"ב דבכה"ג שרי אפילו אם מתכוון [ואע"פ שיש אסורים להחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור, אולם זה רק במתכוון וכמש"כ המשנ"ב]. אמנם ע"י בחזו"א סי' ק"ג סק"ח.
- 784. אבל בכרמלית מותר בכל אופן וכמש"כ בשו"ע ס"ב. אמנם הרמ"א בסו"ס החמיר בכרמלית שבעיר, ונתבאר בסוף ההלכה הקודמת.
- 785. אבל חצר שחומותיה גבוהים ואין המים יוצאין, אין חשש כלל, וכמש"כ בביה"ל רה"ס וכה"ח אות ה'.
- 786. ויסוד כל ההיתרים שבוה יש לתלות שיבלע או שלא איכפת לו שישאר וממילא אין בזה מלאכת מחשבת, ואף אם יארע כן כיון שעשה היכר שאמרו חז"ל לעשות סגי ליה בהכי. (עיין בפרש"י ושא"ר וכן בדברי האחרונים כאן). ובמפרשים ביארו בכל פרט טעמו, ואנו בעיקר נקטנו את ההלכה ואידך זיל גמור.
- 787. אבל יש בה ארבע אמות אפילו ארוך וצר מותר, וכמש"כ בשו"ע ס"א. ועיין להלן (ס"ב) שהרמב"ם אסור אפילו בביב ארוך וכו', וכתב בביה"ל שם בשם הגר"א דלידידה גם בס"א אסור אא"כ הוא מרובע, אך לא קי"ל אלא כסתמית השו"ע בכל המקומות, ע"כ. וכה"ג כתב הכה"ח (אות כ"ט) בשם התו"ש, ובבב"א דלא הביא השו"ע דברי הרמב"ם בס"א, משום שנמשך אחר לשון הש"ס.
- 788. שו"ע ס"א והגה. וע"ע כה"ח אות ו'. [ועיין בביה"ל ד"ה שתהא שצריך שתוכל להכיל את הסאתיים מים קודם שיצאו, עיי"ש].
- 789. עיין שו"ע ס"א וב' טעמים לכיסוי הגומא, כדי שתהיה מקום פטור, ועיין משנ"ב סק"ז וכה"ח אות ח', וע"ע בכה"ח אות ז'.
- 790. עיין פמ"ג (בא"א אות א') דהוא פלוגתא, ומהשו"ע משמע שאף בחוץ מותר כל שסמוך לחצר ואין ביניהם רה"ר. אולם בביה"ל ד"ה ויפלו השיב ע"ד שאף לשו"ע צריך שפי הגומא ברה"י. וה"ד בכה"ח אות ט'. ועיין בספר נתי"ש פ"י הערה קמ"ז.
- 791. מג"א ושא"ר, וכה"ה במשנ"ב סק"ח וכה"ח אות י"ב.
- 792. ביה"ל ד"ה יכול.
- 793. שו"ע ס"א.
- 794. פשוט שאם נצטרך לכל אחד גומא כזו כבר יהיה החצר גדולה, וסתמא היתרו בכל גווני, וע"ע להלן בס"י שעי"ז שמתור לכמה דירויין וכו', אע"פ שכאן זה היתר אחר מצד הגומא.
- 795. שו"ע ס"א.
- 796. שו"ע ס"א. ועיין לעיל שזה דלא כהרמב"ם בס"ב, וכמש"כ בביה"ל.
- 797. כנ"ל לפני ב' הערות. וכן הוכיח בספר נתי"ש פ"י.
- 798. עיין בשו"ע ס"א שמצטרף חצר ואכסדרה. וע"ע ברמ"א שגם ב' דיוטות וכו', עיין שם ובמשנ"ב, ובנת"ש דן שלגבי חצר ואכסדרה א"צ סמוכין ול"ז.
- 799. ע"פ חזו"א סי' ק"ג סק"ה. וממילא הדין בזה ככל המבואר בסעיף ב', ועפ"י"ו כתבנו בפנים. וע"ע בכה"ח אות כ"ח דה"ה בשל חרס מותר.
- 800. כמשנ"ל לעיל, וכה"ג בביה"ל רה"ס.
- 801. שו"ע ס"א.
- 802. כה"ח אות ט"ז מהפ"ו.
- 803. שו"ע ס"ב. וכבר נתבאר לעיל שזה דווקא ברה"ר ולא בכרמלית, וכמש"כ השו"ע ס"ג. ועיין לעיל בהקדמה אות ג' שנחלקו בזה השו"ע והרמ"א אם גזרו על כוחו בכרמלית שבעיר.

אמות, ואפילו אם הוא ארוך וצר אם יש בו שיעור זה, מותר. ג. שיהיה עשוי מחומר הראוי לבלוע מים, כגון רצפת אבנים שיש ביניהם עפר, וכן חרס, אבל של עץ או מתכות וכדו', אסור⁸⁰⁴. ובאופן זה מותר גם לשפוך בחצר, ואפילו אם החצר פחותה משיעור ארבע על ארבע אמות, מאחר שיש שיעור ארבע אמות בכיב הנזכר⁸⁰⁵. ובאופן שיש בחצר ארבע אמות, ואפילו בצירוף עם שיעור ארוך הביב שבחצר, הרי זה מותר לשפוך בחצר, גם אם ברשות הרבים אינו מכוסה⁸⁰⁶, וככל הפרטים שבהלכה הקודמת. ד. צינורות ביוב בזמנינו מותר להשתמש בהם בשבת, כגון צינורות הכיורים והאמבטיה, ובית הכסא. ואף על פי שהמים יוצאים ונופלים מביתו רשות היחיד לרשות אחרת, מותר⁸⁰⁷. ה. צינורות של אספקת מים המביאים מים מרשות הרבים לרשות היחיד, מותר להשתמש בהם, ולפתוח את הברז בשבת כדי שיבואו מים⁸⁰⁸.

804. שו"ע ס"א. ובכה"ח (אות כ"ח) הוסיף חרס וכו', עיין שם. 805. ביה"ל ד"ה אפילו. 806. ביה"ל ד"ה שמכוסה. 807. דברי הרמ"א בסוף סימן נתבאר לעיל בהקדמה אות ג'. 808. הנה בצינורות מכוסים ודאי מותר, וכה"ג מצאנו בשו"ע בסי' שני. וכן כתב החזו"א (סימן ק"ד סק"ב) שכיון שצינורות אלה הם סתומים, הרי דינם כמקום פטור (וכנ"ל בהערה הקודמת). והוסיף עוד דכל שכן להתיר כיון שאינו מביא בידים, וע"ע שם שגם אם עובר דרך חצרות שלא עירבו אין בזה חשש, כיון שהם סגורים הרי הם רשות בפני עצמם וכו', ע"כ. [וע"ע בספר נתיבות שבת פ"י הערה קנ"ד עפ"מ שבו"ת יהודה יעלה סי' ס"א שאף אם בא חוץ לתחום אין בזה איסור תחומין בצינורות המהלכים תחת לארץ עשרה טפחים]. ובצינורות מגולים יש לדון אי שרי, דהא מחמתו באים המים מרה"ר לרה"י. ואמנם הזכרנו לעיל בהערה הקודמת שהסרת מונע בשבת קיל טפי, דייא דהוי גרמא, ולפי"ז ה"ג הוי הסרת מונע, והמים שזורמים הוא נגרם מאליה מלחץ המים שבמגדל המים. וכן ראיתי בשו"ת עטרת משה למברגר (ח"א סימן קט"ו) שעמד בזה, ודן אי אסור בזה בהסרת מונע, עיי"ש. ושם האריך לדון בכלל בגדרי מלאכות שבת, ובפרט בדין כוחו בשבת כנידון התחום, עיין שם באות י"א ו"ט"ו והלאה, ומסיק שאין להרהר במה שנהגו גדולי התורה בדורות שלפנינו להשתמש בכל סוגי הצינורות, עיי"ש. ובנידוד שהצינורות סגורים בלא"ה מותר בלא פקפוק. ולפי צדדים אלו ומה שהזכרנו בהערה הקודמת יש להתיר אפילו אם המים היו באים מרה"ר לרה"י, אמנם במציאות אינם באים אלא מכרמלית.

וכתב לתמוה על המקליון בזה, למרות שסוברים שיש לנו רה"ר בזה"ז [ואף שפי הצינור בכרמלית או בצידו רה"ר, מ"מ המים מקלחין אח"כ לרה"ר]. וכתב ליישב באופן שיש בכרמלית ארבע אמות הראוי לבלוע, ע"כ. ובספר נתיבות שבת סופ"י בהערה כתב בפשיטות שאם צינור הביוב יוצא לרה"ר גמור, נראה שאסור מדין מחליף דרך מקום פטור, שהרי הצינור לא עשוי לבלוע (והוא כמו הערת החזו"א), וכתב שאפשר שכיון שאינו מחליף ממש אלא ע"י כוחו, דמיא לכוחו בכרמלית שלא גזרו בו, ע"כ. ויש להוסיף עוד מה שרמז החזו"א דהוא שנוי בפלוגתא אם בכלל יש לנו רה"ר בזה"ז, ולמקילים א"כ הוי לכרמלית דשרי. וכל שכן דשרי להקל אם הוצאת השופכין נעשה ע"י ברז, דהוי כמו גרמא לפי דעת כמה פוסקים שהבאנו בסי' ש"ח ס"ג בדין דוד שמש, ובסי' ש"ט ס"ח ועוד מהח"ס ועוד רבים שהסרת מונע הוי גרמא, ואינו כמו מזיק בסנהדרין (עז). וע"ע בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ק"ל מש"כ לבאר בזה, וע"ע בהלכה הבאה ובהערה בשם העטרת משה. ואף החזו"א (להלן ד"ה וכן) בתוה"ד הזכיר קולא זו שאין מביאין בידים אלא בפתיחת הברזא. אמנם י"ל שלא הזכיר כן אלא בצינורות של הבאת מים, שמערכת זו היא נחשבת טפי כגרמא. [ואעיקרא דמילתא במציאות בזמנינו אין השופכין יוצאין לרה"ר אלא למקום פטור, או לכל היותר לכרמלית, ולא שייך שיפול לרה"ר. אך הנפ"מ תהיה באותם צינורות הבאים מביתו, ונשפכים ישירות לרחוב].

804. שו"ע ס"א. ובכה"ח (אות כ"ח) הוסיף חרס וכו', עיין שם. 805. ביה"ל ד"ה אפילו. 806. ביה"ל ד"ה שמכוסה. 807. דברי הרמ"א בסוף סימן נתבאר לעיל בהקדמה אות ג'. 808. הנה הדבר תלוי אם הוא נופל לרה"ר או לכרמלית, ויבואר, שאם היה עובר על צינור הראוי לבלוע היה מותר בשופי, ככל הפרטים הנזכרים לעיל בסי' שני, אבל עתה שהם עוברים בצינורות מתכת או פלסטיק שאינם בולעים ה"ו חמור יותר. ולדינא הדבר מותר, וכמו שביאר החזו"א (סימן ק"ד סק"ב) שצינורות אלה שהם סתומים הרי הם מקום פטור [וכפי שביאר בסוף סק"ב מפני שאין בהם ד' על ד', ואפילו אם בתחילתם הם צרים, ואח"כ הם מתרחבים, ג"כ הוי מקום פטור, כיון שאינו ראוי לשימוש, עיי"ש. והנה אם אינם סתומים ואנו דנים ככל חורי רה"י, הרי נתבאר לעיל בסימן שמה"ס ש"ב בחורי רה"ר א"צ ד' על ד', והוי רה"י, משא"כ בחורי רה"ר דבליכא ד"ע"ד הוי מקום פטור, וכאן שיש הפסק ביניהם הרי שכלפי רה"ר הוי כמקום פטור, והחזו"א מוסיף בזה שאף בחלק שכלפי רה"י לא חשיב חורי רה"י כיון שאינם ראויים]. וממילא הוי כמו מוציא מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור, וש"י כמש"כ הרמ"א. אמנם הניחא באופן שנופלים לכרמלית, אולם אם נופלים לרה"ר כתב החזו"א שם שאסור, שהרי אסור להוציא מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור,

ביני עמודי

**הרה"ג יוסף משדי שליט"א
כולל "אליבא דהלכתא" בני ברק**

**בירורי הלכה
סימן א'**

רשות היחיד בג' מחיצות

בגרמא (יא): למימרא דקא סברי ב"ש ארבע מחיצות דאורייתא, לא לזרוק משלש הוא דמחייב לטלטל עד דאיכא ארבע. ב"ה אומרים או לחי או קורה, לימא קא סברי ב"ה שלש מחיצות דאו', לא לזרוק בשתיים הוא דמחייב לטלטל עד דאיכא שלש, ע"כ. ופשטות הסוגיא לענין גדר רה"י שבתחלה חשבו שלדעת בית שמאי צריך ד' מחיצות כדי להחשב רה"י, וכמ"ש רש"י שהרי הם הצריכו גם לחי וגם קורה, והיינו כדי שתהא מחיצה מעלייתא, וזה נוסף על הג' מחיצות שכבר יש. וע"ז דחו שזה אינו מוכרח, משום שיש לומר שכבר בג' הוי רה"י מדאורייתא לענין שהזרק לתוכו מרה"ר חייב, אבל רבנן גזרו שלא יחשב רה"י גמורא לענין טלטול בתוכו עד שיהיו ארבע מחיצות. וכמו שיש לפרש בדברי ב"ה, שבתחלה חשבו שלפי ב"ה הוי רה"י רק בשלש מחיצות (והיינו כפשוטו מצד שלא הצריכו מחיצה מעלייתא כב"ש, וכמו שפרש"י בב"ש. ואילו ב"ה לא הצריכו אלא לחי או קורה, אבל ג' מחיצות גמורות בעינן). ואמרו שלעולם בשתיים הוי רה"י לענין איסור הוצאה וזריקה אליו מרה"י, אבל רבנן גזרו שלא יטלטלו בו עד שיהיה שלש מחיצות, וכ"ז ע"פ מה שנהא בפשט הגמ', וכדפרש"י. וכן ביאר הרשב"א כאן לפי גירסת הספרים שלנו, וביאר שם ככל האמור לעיל. וע"ע גם בריטב"א כאן שפירש ע"ז, וא"כ לבית שמאי המחיצה הרביעית שהיא לחי וקורה היא רק למחיצה, בין להו"א ובין לדחיית הגמ' ואינו משום היכר כלל (וכמש"כ הרשב"א), ולפי ב"ה לב' הצדדים הקורה משום היכר, והנידון על השלישית אם היא מחיצה דאו' או דרבנן.

אלא שלפי פירוש זה יש להקשות הכיצד אמרו שלב"ה ב' מחיצות הוי דאו' להחשב רה"י לענין חיוב בוריקה לתוכו, הרי לא מצאנו בשום מקום שבב' מחיצות יחשב רה"י, וזולת ר' יהודה הסובר שמי שיש לו ב' בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן וכו', ונושא ונותן באמצע. וכן שאר אמוראים כולם ס"ל דשלש מחיצות בעינן מדאו'. וכבר העיר כן הרשב"א על פירוש הנ"ל, וכתב דלפי"ז צריך לומר שאינה אלא דחייה בעלמא, ולעולם העיקר כמו שאמרו בתחלה שלב"ש ד' מחיצות בעינן, ולב"ה ג' מחיצות בעינן, עיי"ש. ולכאן לפי"ז דלב"ה הוי דחייה בעלמא, ולעולם הסיקו כמו שחשבו בתחלה, א"כ כך י"ל גם לבית שמאי דהעיקר שצריך ד' מחיצות. ויש לבאר דאע"פ שלבית שמאי בעינן ד' מחיצות מן התורה, בכ"ז ברביעית מספיק לחי וקורה, והיינו כדכתב רש"י דבכה"ג הוי מחיצה מעלייתא. ומשמע מרש"י שזו סברא דאו' שלחי וקורה מועיל כמו מחיצה, ולכן אפילו אם שמענו מן התורה שצריך ד' מחיצות די לנו ברביעית בלחי וקורה. והנה לפי המבואר בדחיית הגמרא דלב"ש ג' מה"ת והרביעית מדרבנן דהיינו לחי וקורה (והיינו כדפרש"י דהוי מחיצה מעלייתא), ואילו לב"ה ב' מה"ת ושלישית מדרבנן, הנה יוצא איפוא שלגבי תוספת הדופן שמדרבנן, הרי ב"ה מחמירים יותר מב"ש, שלב"ש די בלחי וקורה להחשב מחיצה, וב"ה מצריכים מחיצה שלימה וגמורה. ואמנם בכלליות הרי ב"ש מחמירים שהצריכו ברביעית לחי וקורה וגי' שלימות, מ"מ בזה איכא נפ"מ יוצא שב"ה מצריכים ב' דברים גם מחיצה שלישית וגם לחי או קורה.

מאמרים שונים שנתלכנו ביני עמודי דכוללי "אליבא דהלכתא"

בה"ב שנוקט שלחי או קורה הוא משום מחיצה, דלכאן אינו מתאים למאי דקיי"ל בדוכתי טובא דמחיצה משום היכר, ואע"פ שנאמר שלחי משום מחיצה אולם קורה הוא משום היכר, ובאמת שגם הרמב"ם עצמו להלן בהלכה ט' כתב בהדיא שקורה משום היכר ולחי משום מחיצה (וכבר העיר בכי"צ באו"ש מדברי הרמב"ם ריש ה"ל עירובין), וצ"ע]. ולהלן בהלכה ט' כתב הרמב"ם שמבוי שהכשירו בקורה, אע"פ שמוותר לטלטל בכולו כרה"י, מ"מ בזרק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו פטור, שבקורה משום היכר (וכיון שכן נמצא שחסרה מחיצה רביעית), אבל אם עשה לחי ברוח רביעית, הזרק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו חייב שהלחי משום מחיצה, ע"כ. ומבואר דלפי הרמב"ם אינו נחשב רה"י גמור מדאו' עד שיהיו לו ד' מחיצות (או עכ"פ ג' עם לחי שנחשב כמחיצה רביעית). ולכאן צ"ב מסוגיין דהא מבואר דלכו"ע בג' מחיצות הוי רה"י דאו', וכדקיי"ל כבית הלל, וע"י בהשגות הראב"ד שם שהקשה דכיון שמוותר לטלטל בכולו, אלמא במבוי שיש לו שלש מחיצות קאמר, וקיימא לן דג' מחיצות דאו', אי"כ הכשירו בקורה אמאי פטור, וכי חז"ל באו להקל ע"ד תורה, וע"ע שם בהשגות מבעל ההשלמה שהקשה דהא מדינא דגרמא אע"פ שאין בו קורה, כיון דאיכא ג' מחיצות הזרק מתוכו חייב, דשלש מחיצות דאו' לזרוק ולטלטל, ורבנן החמירו בטלטול עד שיהיה לחי או קורה.

ועיין במגיד משנה (רפ"ז מהל' שבת) שכתב שדעת רבינו הרמב"ם שכל שיש לו ג' מחיצות הרי דינו מן התורה ככרמלית, והרי מן התורה כרמלית הוא כדן מקום פטור, ומותר לטלטל בו אפילו בלאף אמות, וכמו"כ מותר מה"ת להכניס אליו מרשות אחרת או להוציא ממנו בין רה"י ובין רה"ר, וחז"ל הם שגזרו בכרמלית (ובזה ביאר מה שמקשים על הרמב"ם מדברי בריש פ"ז דבג' מחיצות מותר לטלטל בתוכו, וקשה הלא להלן בה"ט כתב דמותר רק עם לחי, ולהנ"ל לק"מ דמיירי בכרמלית מדין תורה), אבל דבר תורה אינו כרה"י דאורייתא עד שיהיו לו ד' מחיצות או בלחי, ע"כ. [וכ"ז הוא לבאר דעת הרמב"ם. ולדינא כבר כתב שם המ"מ דאפשר שאין דברי רבינו מחזורין, אלא כל שיש לו ג' מחיצות ד"ת, הרי הוא כרה"י גמורה. ולקמיה (בהלכה ט') כתב המ"מ דלדעת הרמב"ם שבד' מחיצות הוי רה"י דאו', אי"כ צ"ל שמפרש ההיא בדף י"א גירסת רבינו חננאל דבג' מחיצות אינו חייב אלא אסור ומדרבנן. וע"ע במ"מ פ"ד ה"ד]. ומבואר במ"מ שהיה לרמב"ם גירסא אחרת [וכ"כ המאירי בעירובין י"ב], וע"ע במרכבת המשנה מש"כ בזה, ואכמ"ל. וע"ע בגאון יעקב בעירובין שם. ומאידך יש לעמוד עוד בב' סוגיות בזה:

א'. בגמ' להלן (יב): איתא אמר ר"י מבוי שלא נשתתפו בו, הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור. והקשו דמה מהני השיתוף, ולכן ביארו דמיירי במבוי שאינו ראוי לשיתוף, והיינו מפולש, שע"י לחי הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור, דלחי משום מחיצה וקורה משום היכר, ע"כ. והנה כפי שביארו בגמרא מבואר למסקנא בשיטת התוס' דבב' מחיצות בצירוף לחי מהני, וכדפרש"י שם דקסבר למסקנא דג' מחיצות דאו', עיי"ש. אלא שקורה דלא הוי מחיצה, לא מהני. והרמב"ם מפרש הכל בג' מחיצות (כמש"כ המ"מ שם), והיינו דהרמב"ם מעמיד כל הסוגיא דמיירי במבוי הראוי לשיתוף, וכ"כ האו"ש, וע"ע במאירי שם שכתב כן, וע"ע שם שהעיר ע"ז עוד, וע"ע בהשגות על הרמב"ם מבעל ההשלמה שג"כ כתב שהרמב"ם סמך על גירסת הר"ן בגמ' שם. שגרסו אי איתמר וכו', דמבוי שנשתתפו בו הכשירו בלחי וכו' [וכ"ה ברה"ח], ומבואר דמיירי בג' מחיצות, אלא שהוסיף להקשות דמ"מ הוא תמוה שיהא רה"י לטלטל ולא לזרוק, ובכ"ד אמרין איפכא, וע"ע בחזו"א סימן ע"ד סק"י"ד.

ומה שמותר לעשות כן רק ברביעית ולא בכלום, הוא מבואר דבכה"ג בצירוף שאר מחיצות הוי מחיצה סגורה ומקום סגור להחשב רה"י, משא"כ אם יעשה כן בכלום לא יועיל להחשב סגירה, ומצאתי שכבר העיר כן הריטב"א כאן, והביא משם התוס' (היינו תוס' ר"פ) דקא סברי ב"ש דמדאורייתא בעינן שם דמחיצות, והיינו ג' שלימות אחת ע"י קורה ולחי, ואת"ש. ועו"ל בכונת רש"י הנ"ל דכל זה הוא מן ההלכה למשה מסיני, וכמו שפתח רש"י בתחילת דבריו, והיינו שההלכה אומרת שצריך ג' מחיצות ורביעית בלחי וקורה. א"נ י"ל באו"א דמדאו' בעינן ד' מחיצות, ואתאי הלכתא וגרעתה לרביעית והעמידתה בלחי וקורה (וכדרך שמצאנו בפ"ק דסוכה וי). והנה לבית הלל דבעינן ג' מחיצות דאורייתא, הרי הלחי או קורה נוספת בעלמא מדרבנן, ולכן די באחד מהם, אבל לבית שמאי הוא דיש לומר כאמור דהלחי וקורה נצרך מדאורייתא, וע"י ברבינו יהונתן כאן ובמאירי, ואם נאמר דהוי לחי וקורה מדאו', יש לבאר דכל הנידונים בקורה ולחי אם משום היכר או משום מחיצה, יבואר איפוא על דאורייתא דמהו הגדר הנצרך, ודוק. [ואכן יל"ד דבפשטות אפשר לפרש מחלוקת של ב"ש וב"ה למ"ד קורה משום מחיצה (או גם משום היכר), אלא שבדברי הרשב"א שם משמע מדבריו דהוא משום מחיצה, שכתב דלא סגי בשלישי לחי או קורה, ואילו הוי היכר בעלמא הרי יהי די באחד מהם. אולם קשה דהא הרשב"א בתו"ד כתב בהדיא שהוא משום היכר, ואולי כונתו להו"א שיהיה תרוייהו, ועו"ל כמו שהעירוני בדרך ממה נפשך בין למ"ד משום מחיצה ובין למ"ד משום היכר, ואכן כן נ"ל מדוקדק ברשב"א שפתח לדון מצד מחיצות ושוב מסיים מטעם היכר].

ועוד פירוש הביא הרשב"א שם משם הרו"ח דהכל דרך משא ומתן, ולא בדרך שאלה ותשובה (ולפי"ז א"צ לגרוס בגמ' "לא", לזרוק וכו', אלא הכל בחדא מחתא. ואמנם הרשב"א גרס, ואולי דמהאי טעמא סיים על פירוש זה שאינו מתיישב כ"כ בלשון הגמרא, אולם באמת יש שלא גרסו לא, ע"י בהגהות הרשב"א הנד"מ, וע"י ברה"ח כאן. וכמו"כ מש"כ הרשב"א שלזרוק היינו דאו' ולטלטל מדרבנן, לפי ר"ח אינו כן, שהרי לזרוק לשיטתו הוי אסור מדרבנן. והיינו דלבית שמאי מדאורייתא אינה מחיצה גמורה לטלטל בה עד דאיכא ד', אבל חז"ל אסרו לזרוק ממנה לרה"ר ולהיפך, אפילו בפחות מכך, ולפי בית הלל אינה מחיצה גמורה לטלטל בה, ומדאורייתא נמי עד דאיכא שלש הוי רה"י גמורה, ע"כ. וע"ז כתב הרשב"א דהוא נכון לפי הענין (והיינו דלא קשה לפי"ז משה"ק לעיל), אבל הלשון אינו מתיישב וכנ"ל, ויוצא עפ"י דלבית שמאי מדאו' ב' הוי רה"י מדאו', ורבנן גזרו גם בשלש, ולבית הלל יורד בדרגה. ויוצא דנפ"מ בין הרשב"א לה"ח לענין המחיצות, דלהרשב"א העיקר כמו שחשבו בתחלה שג' מחיצות דאו', וצריך לחי או קורה להיכר, אבל בשתיים לא הוי רה"ר דאו', ואם אנו תופסים את ההו"א אזי כמו"כ אין איסור גם מדרבנן, דהא אין חילוקים בזה. אבל לפר"ח אמנם גם הוא סובר שבג' מחיצות ה"ו רה"י דאורייתא, אולם לשיטתו רבנן אסרו גם בשתיים שלא לזרוק מרשות הרבים לשם, וכך הדין שהרי לשיטתו אין הו"א אלא הוא דין ברור, וכ"כ המאירי.

והנה יוצא מהנ"ל דבג' מחיצות הוי רה"י דאורייתא לכו"ע (אליבא דבית הלל), וכמו"כ תקנו חז"ל לחי וקורה כדי שיהיה אפשר לטלטל בתוכה, ומבואר שכל שאינו רה"י דאורייתא דהיינו כרמלית, עדיין לא התירו חז"ל לטלטל בתוכה. ועכ"פ מבואר דלכו"ע בג' מחיצות הוי דאורייתא. אולם מצאנו שיש שלא סברו כן, והוא דעת הרמב"ם (בפ"ז מהל' שבת) שבתחלתו בה"א כתב שמבוי שיש לו שלשה כתלים הוא הנקרא מבוי סתום, ובה"ב כתב שמתירים אותו ע"י לחי או קורה, שע"י יחשב כמחיצה, וכאילו סתם את הרוח הרביעית [וי"ל] שם בכל דבריו

מדבר, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הב"ח. וכן פירש באור החיים עה"ת פ' שלח. וכן ראיתי להרד"ק בפירושו על הרמב"ם שם. וענ"א. ואף שבברכ"י (סימן שמ"ה בשו"ב אות א') כתב שהוא דוחק, מ"מ על כורחינו לומר כן. וכ"כ החזו"א וכנ"ל, ובכה"ג ארוחנא דאין מחלוקת בין הראשונים, ואפושי פלוגתא לא מפשינן. [ומה שכתב הרמב"ם בלשון כזו שאינה ברורה בפשטות הוא מפני שסמך על הירושלמי (פ"א בשבת) שנקט ג"כ מדבר בכלל רה"ר. ואמנם גם בפיהמ"ש ריש שבת נקט כן הרמב"ם שיערות ומדברות בכלל רה"ר. וי"ל דעצם זה שנקט שהוא רשות הרבים יתפרש שמסור לרבים. ועי' בפיהמ"ש שם שכתב בהדיא שרה"ר הוא מקום שעוברים בו כל העם. וא"כ משמע דאף במדבר נמי בעינן כן.

ועכ"פ אפילו את"ל שלדעת הרמב"ם די בכל מקום שמסור לרבים בכדי שיחשב רה"ר, מכל מקום מדברי כל הראשונים לא משמע כן, וכדמוכח בראשונים בשבת (דף ו.ו) ובעירובין (דף ו.ו). וע"ע בדברי כל הראשונים שנזכרו בבי"ו וביה"ל (בסימן שמ"ה ס"ז). וכן במה שהבאנו להלן בענינא דשישים רבוא, וכי אפילו החולקים שא"צ שישים ריבוא מ"מ ס"ל שצריך בקיעת רבים, וכמש"כ בשו"ע הגר"ז (סימן שנו" ס"ז). וע"ע בבית אפרים (סימן כ"ו), ושאר אחרונים. וכן נראה דעת השו"ע (בסימן שמ"ה ס"ז) שהזכיר דעת הי"א דבעינן שישים ריבוא. ולדעת כמה אחרונים אף השו"ע ס"ל כן כדעה זו, והוי כפירוש למה שסתם מתחילה (וכמו שכתבנו להלן). ואפילו לסוברים שלפי מה שסתם השו"ע בתחלה אינו כן, אולם אדרבה ילמד סתום מן המפורש דאף שאין צריך שישים ריבוא עוברים בה, אולם רבים שעוברים בו ודאי שצריך, וכאמור דשמה מוכיח עלה שיהיה רשות של רבים.

ובזה יש לברר ב' סוגיות הקשורות להילוך הרבים: א. בשבת (ו.ו) האם היזמי והיגי נחשבים רה"ר מאחר דלא דורסים בהם רבים, ואמר רב אשי למסקנא שאפילו צואה נמי (וכ"פ השו"ע ס"י). ובטעם הדבר דאעפ"כ הוי רה"ר, יל"ע האם הוא מפני שרב אשי סובר שבמצאות כן הולכים על זה (ואין זו מחלוקת במצאות מפני דלכו"ע יש קצת שדורכים, וזה דרך רה"ר שכל מה שבה משתפי כמש"כ בגמ' בב"מ פ"ב, ונחלקו היאך להחשיב את זה), או שאף אם אין הולכים הוי רה"ר, וברש"י שם ביאר שהנידון בהיזמי והיגי אם באמת הולכים ע"ז או לא. וסיים ורב אשי אומר אפילו צואה, ומשמע לפי"ר שר"ל שאפילו על צואה הולכים, ודוחק לומר שרי"א אומר אפילו צואה מטעם שלא איכפ"ל שלא דורסים. ואכן כ"כ במרדכי (שעז) בהדיא. אולם במאירי שם וכן ברשב"א בעבוה"ק מבואר כפי הצד השני, ומ"מ לכו"ע אין זה רה"ר אלא מפני שבטל לרה"ר ונטפל לו בדבר מועט, אבל אם כולו יהיה בצורה כזו באופן שבפועל לא יהלכו בו רבים ודאי חסר בשם רשות "הרבים". וכל מידי דלא ניחא תשמישתיה המבואר בכ"מ, וע"ע להגרי"א בחי' הלכות שמבואר כיוצ"ב, ודו"ק. [וע"ע במשנ"ב ס"י שניה סקל"ב]. ב. בשבת (ק): ברקק מים דהוי רה"ר, מבואר ברש"י ופיהמ"ש להרמב"ם שהוא מפני דהילוך ע"י הדחק הוי הילוך, ובואי דאי לא"ה שילכו בו אינו כלום. ובתו"ט שם בפ' הזורק מבואר שברקק יש שיפוע, ומן הסתם הולכים שם, עיי"ש ובקהילות יעקב סימן י'. ועיין במשנ"ב סימן שמ"ה (סקמ"ח) דמרש"י משמע קצת שברקק צריך שהרבה בני אדם הולכים בה, עיי"ש. ועיין בדברינו שם, וזה ברור בכל אופן שצריך שילכו שם רבים. וכ"כ הגר"ז שם סט"ו. אך לא איתפרש מהו "הרבה" בני אדם. עוד יש לציין בזה מש"כ בא"א מבוטשאטט בסימן שמ"ה ששדה נחשב שלא ראוי לילך בה, מפני שמקלקלים הצמחים, וזה מוציא מכלל רה"ר, עיי"ש. ומבואר שגם זה כמו צואה, דמ"מ אין הולכים, ולדידהו מעכב ההילוך.

ופש גבן לברר מה השיעור של אותם רבים, דאמנם א"צ שישים ריבוא (לדעות החולקות ע"ז), אולם כאמור צריך "רבים", ולא מצאנו בפוסקים שיעור מוגדר למנין אותם הרבים, וכמו שהעירו האחרונים, כיעוין בבית אפרים (סימן כ"ו) עמוד ל"ו ד"ה הנה, וכן בסוה"ס שהעיר שלסוברים שא"צ שישים ריבוא צ"ע מה השיעור לדבר שיקרא רבים, עיי"ש. ועיין בא"א מבוטשאטט סימן שמ"ה בתוה"ד שכתב שאין רבים בוקעין, ויש כמה מימים שאין בוקעין כלל, אך לא כתב כמה זה בדיוק השיעור המועט). ובשו"ע הגר"ז (סימן שנו" ס"ז) בתוה"ד מבואר שרבים היינו שיהיו מצויים כ"כ כשיעור בקיעת רבים ברה"ר גמורה, עיי"ש. ועדיין לא נתבאר כמה בני אדם הם. וברמב"ם בפיהמ"ש (רפ"א דשבת) כתב שרה"ר הוא מקום שידרכו בו כל העם כולם, ע"כ. וי"ל אפוא דכוונתו שהוא יהיה דרך שכל בני המקום ההוא דורכים בו. אמנם מש"כ שכל בני המקום וכפל "כולם", נראה דאעפ"כ ל"ד הוא, אלא סגי בנראה שכולם עוברים שם, וכן כתבנו להלן בסימן הבא בענין שישים ריבוא באות ד', ושכ"כ המאירי בחידושו, ובבית הבחירה כתב המאירי בשם מקצת גאונים שרבים היינו שנכנסים ויוצאים במבוי גם שלא מבני המבוי, ונראה אפוא שכל שנראה שרבים עוברים בו שם ה"ר רה"ר.

ב. שיעור ט"ז אמה

שיהיה רוחב הדרך שעוברים בו הרבים ט"ז אמה או יותר, וכמבואר בגמ' דשבת (צט). שדרך רה"ר הוא ט"ז אמה, דומיא דעגלות הלויים בדגלי מדבר שהיו מחזיקות ט"ז אמה, וכמו שבארו שם. ותנאי זה הזכיר ברש"י בפ"ק דשבת (שם) ובעירובין (דף ו.ו) בע"א ובע"ב) כיעוין שם (ומש"כ שם בע"א ד"משמע" רחב ט"ז אמה, היינו כלפי הסוגיא שם דבהו"א חשבו שדרך רה"ר היינו רה"ר גופא, ולמסקנא אמרו דהיינו מבואות המפולשין (כו'). וכ"פ הטושו"ע (סימן שמ"ה ס"ז) דהיינו ברחבים ט"ז, אבל בפחות מזה אינו רה"ר אלא כרמלית, וכמש"כ המש"כ שם הרמב"ם ורש"י. [וצריך שיהיה גם רוחב ט"ז אמה וגם אורך ט"ז אמה, וכמש"כ הרשב"א וטור ושאר פוסקים שהבאנו דבריהם בבירור הלכה בענין שיעור ט"ז אמה].

ויש לדון ברחובות שלנו שבצדי הכבישים יש מדרכות שמהלכין בהם בני אדם, אם מצטרף הכל לשיעור רה"ר דט"ז אמה, שהרי רק החלק

שהביא השיטות בזה, וסיים ודע שיש מכריעין וכו', והיא השיטה השלישית הנ"ל, ובכה"ח שם ג"כ הביא דברי הפו', וסיים בדעת רה"פ שבג' מחיצות הוי רה"ר. וע"ע בחזו"א סימן י' אותיות י"א י"ב, עיי"ש. עוד ראיתי בביאור הלכה להלן (ר"ס ש"ס) וכן בכה"ח שם (אות ה') שהביאו בשם התו"ש שמצדד שאם היו ג' מחיצות מעולות שמן התורה הוי רה"ר גמור וכו', עיין שם, הרי שנקטו בפשיטות כרוח הפו', וי"ל שלמילי דרבנן (כמו התם, ובפרט בקרפף דהתם שהוא איסור קל יותר מכרמלית, עמש"ש) מקילים בזה כרוח הפו'.

ולהלכה, כאמור הפוסקים לא הכריעו ההלכה, אך נטו יותר לדברי רוב הפוסקים שבג' מחיצות הוי רה"ר. ויש שהכריעו יותר כהשיטה השלישית שהזכרנו (ומ"מ למילי דרבנן בודאי שיש להקל כשיטת רוב הפוסקים שבג' מחיצות הוי רה"ר). ולמעשה כבר נתבאר שלכל הדעות אסור לטלטל בג' מחיצות, אא"כ יהיה לחי וקורה.

סימן ב'

בביאור התנאים של רשות הרבים

הנה מקור הדין דרשות הרבים מבואר בפ"ק דשבת (דף ו.ו) ת"ר ארבע רשויות לשבת, רה"ר, רה"ר, כרמלית, ומקום פטור. ואמרו איזו היא רה"ר, סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין וזהו רה"ר גמורה וחיוב חטאת, ופרש"י סרטיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, פלטיא רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה, ומבואות של עיר רחבים ט"ז אמה המפולשין משני ראשהין לפלטיא (ובס"א איתא לסרטיא). ע"כ. [ולהלן בגמ' (שם בע"ב) אמרו שגם מדבר הוי רה"ר, אולם היינו דווקא בזמן שהוי ישראל במדבר, מש"כ בזה"ו שאינו מקום הילוך רבים, וכדפרש"י שם. ועי' בירושלמי פ"ק דשבת שהוסיפו את המדבר בכלל הדוגמאות לרה"ר. ואכן כן פסק הרמב"ם (בפ"ד מהל' שבת) שמדבר הוא בכלל רה"ר (וכבר ידוע שהרמב"ם נמשך בהרבה מקומות אחר ד' הירושלמי, וכמש"כ המהר"ץ חיות בגיטין בכ"מ, וע"ע יד מלאכי ושד"ח ח"ו ועוד). וכבר תמהו על זה המ"מ ושאר מפ'. אולם כבר ביארו האחרונים דאף הרמב"ם מודה לזה, וכוונתו על מדברות שהולכים שם, וכמש"כ הב"ח בסימן שמ"ה. וע"ע בחזו"א ס"ב אות י', ולהלן אות א'. נמצא אפוא ג' דוגמאות לרה"ר: א. סרטיא, והיינו הדרכים והמבואות שהולכים בהם רבים מעיר לעיר. ב. פלטיא, דהיינו שווקים שבתוך העיר וכל כיוצ"ב שמתקבצין ועומדים שם רבים. ג'. מבואות של עיר המפולשים משני צידיהן לרה"ר.

ובתנאי רה"ר מצאנו בגמ' כמה תנאים, ומקור הדברים הוא בגמרא בכ"מ. (ובכל תנאי יש כו"כ פרטים, ומתחילה נזכיר את העיקרים, ולהלן יבוארו עוד פרטים בנייני רה"ר).

א. שיהיו רבים עוברים בו

ראשית לכל, הנה בעינן שיהיה מקום שבו קעין ועוברים בו תדיר הרבה בני אדם, וכשמו כן הוא שנקרא "רשות הרבים", אבל אם אין עוברים בו כ"כ הרבה בני אדם אינו בדין רה"ר אלא כרמלית (ורה"י לא הוי בלא תנאי). ודבר זה הוא מילתא דתליא בסברא דבלא בקיעת רבים לא חשיב רה"ר, ומבואר ד"ז בגמ' דשבת (דף ו.ו) דיש ד' רשויות לשבת, וביארו מהו רה"ר. והקשו לדחשוב נמי המדבר, ואמר אביי לא קשיא, כאן בזמן שישראל שרויין במדבר, וכאן בזמן הזה, ופרש"י שבזמן הנה אינו מקום הילוך לרבים, דהולכי מדברות לא שכחי, וכ"כ שם התוס' ועוד. ועיין במאירי (שם) שכתב שמשוגית הגמ' משמע דהמדבר בזה"ו כרמלית הוא. וע"ע להרשב"א בעבודת הקודש (ש"ג ס"א) שכתב בכלל כרמלית מדברות ויערות. וה"ד במ"מ (רפ"ד מהל' שבת). ומבואר דכל כה"ג דאין הולכים שם רבים הוי כרמלית. ויעוין עוד ברש"י בשבת (דף ג:) שכתב בביאור כרמלית דהוא מלשון יערו וכמלו, שאינו לא הילוך לרבים, ולא תשמיש רה"ר, עיי"ש. וע"ע בתוס' דף ו.ו ד"ה כרמלית, וברמב"ם בפיהמ"ש רפ"א דשבת ובר"ן שם). וכ"כ עוד ראשונים (וכ"ה בשו"ע ס"י שמ"ה ס"י"ד כרמלית הוא מקום שאינו עשוי להילוך רבים). ואמנם מצאנו להרמב"ם (רפ"ד משבת) שכלל בכלל רה"ר גם מדברות, ומשמע לכו"א דאף אם אין מצוין שם רבים מ"מ הוי רה"ר. [וכן לגבי יער שהבאנו לעיל דברי רש"י שכתב דהוי כרמלית, מוכח דלא כהרמב"ם, שכתב דהוי רה"ר, ועיין מה שכתב בזה בחי' החת"ס בשבת דף ו.ו]. וכבר הקשה כן המאירי (שם). וע"ע בספר הבתים (ה"ד בברכ"י ס"י שמ"ה בשו"ב אות א'). ואין לפרש דעצם הדבר שהוא מקום המסור ומופקר לרבים ה"ו נחשב רה"ר, וכ"כ אמנם במרכבת המשנה (שם בה"א ובה"ו), וס"ל דאינו תלוי בבקיעת רבים. אולם הדברים קשים שהרי בגמ' חילקו בין הזמנים, ועל כרחינו לפרש שהדבר תלוי אם יש בקיעת רבים או לא, שהרי בכל הזמנים היה מסור לכל, ובעיקר דעת הרמב"ם כבר כתב הב"ח (בסימן שמ"ה) שאף לדעת הרמב"ם בעינן שיעברו בו רבים בכדי שיחשב רה"ר, ובהכי מיירי שם. וכן פירשו עוד אחרונים. וע"ע בחזו"א סימן ס"ב סק"ו וכה"ח אות ע.ג, ודו"ק.

ובאמת שגם הכס"מ (שם) הביא לפרש בדברי הרמב"ם כעין דברי מרכה"מ, שכתב בזה"ל: כתב ה"ר אברהם בן הרמב"ם שיש מפרשים בזמן שישראל חונים במדבר, והוי מחנותיהן סדורים בו, היה לגבן כמו בקעה ושדה ומאי דמי להו. ובזמן הזה שאין ישראל דרים בו, אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו, הוא רה"ר, וטעמא דמסתבר הוא, עכ"ל. וע"ע שם לענין יערים, ומשמע אפוא דמפרש כדברי מרכה"מ, שכל שמסור לרבים הוי בכלל רה"ר. וכן מצאתי בספר הליקוטים שהביא ממעשה רוקח שכתב לברר דברי הר"א בן הרמב"ם, וסיים דבאמת רה"ר ר"ל שהוא מופקר לכל שווה, ומש"כ בזמן ההוא שלא היה הפקר שווה אלא להם דווקא, עכ"ד. והיינו דאף שבמסור לרבים הוי ג"כ בכלל רה"ר, אולם באופן זה צריך שיהיה מופקר כ"כ לכל העולם, ורק בכה"ג הוי רה"ר דכיון שאינו ממש מקום הילוך רבים צריך שיהיה מופקר לכל.

אולם כאמור דעת הרבה אחרונים לפרש גם את דברי הרמב"ם כפרש"י, וכי הרמב"ם מיירי באופן שהוא מדבר שמהלכים שם רבים ולא בסתם

ב'. ועוד יש לעמוד בזה מהסוגיא דלהלן (צד). בחצר שנפרצה ברוח רביעית, שאמרו רבנן לר"א מי לא מודית היא דטלטל מתוכה לרה"ר דפטור מפני שהיא ככרמלית, ע"כ. ומשמע דבג' מחיצות אחתי לא הוי רה"ר, ואכן התוס' שם עמדו ע"ז, עיין בחי' הריטב"א שם, וע"ע להרשב"א בעבוה"ק, ולהרמב"ם אתי כפשוטו, ועי' בחי' ריטב"א שהביא שיש מי שתיירץ שדווקא במבוי הפתוח לכרמלית הוי רה"ר בג' מחיצות דאו', משא"כ בפתוח לרה"ר דלא הוי בג' מחיצות רה"ר דאו', עיי"ש, וכתירוץ זה כתבו הרמ"ך על הרמב"ם (בפ"ז מהל' שבת ה"י) כמובא בכס"מ שם (ועיין בספר תפארת יעקב פ"ג וענ"א מש"כ בדינים אלו, ולא נפניתי כעת לזה). וע"ע להלן מה שכתבנו בזה.

והנה בחי' הרשב"א (ט). דקדק גם ברש"י דס"ל שבפתוח לרה"ר אין נעשה לרה"ר בג' מחיצות, אבל בפתוח לכרמלית סגי בג' מחיצות כדי שיהיה רה"ר (ועי' בערוה"ש ס"י שס"ג ס"ג), ועיין לה"מ בחידושי המאירי (דף ב.) ד"ה ולענין משנה, שכן משמע גם מרש"י (בדף ו.ו) בד"ה קמ"ל דבד' מחיצות הוי רה"ר, וכי עפ"ז ל"ק קושיית התוס' (בדף ו.ו) ד"ה והאמר על רש"י, עכ"ד. ויש להוסיף בזאת את דברי התוס' רבינו פרץ בריש עירובין (ב.) שדקדק בלשון רש"י במשנה גבי מבוי שתיקונו בלחי וכו', שכתב רש"י דכיון שלא רה"ר הוא שרי לטלטולי ביה מן התורה, ע"כ. ודקדק ר"פ למה לא כתב רש"י בהדיא דהוי רה"ר.

ותירץ שרצה לתסום אף למ"ד דבג' מחיצות לא הוי רה"ר. ועי' בטור (ר"ס שס"ג) שמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות הוא רה"ר גמור, אלא שחז"ל אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברוח רביעית, ועי' בב"י שהעיר בזה מ"ד הטור (בסי' שמ"ה) שכתב דמבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להם לחי וקורה ברוח רביעית, דהוי כרמלית, ותירץ הג"י שמה שאמר שגב' מחיצות הוי רה"ר, אינו לחי"ב את הזורק לתוכו מרה"ר, אלא להתיר הטלטול בתוכה, וכדון כרמלית דאורייתא, ועי' בט"ז (שם סק"א) שכתב דהוא דוחק מלשון הטור שכתב דהוי רה"ר גמור, ולכן תירץ עפ"י המ"מ (פ"ז שם) שכתב שיש מחלקים בין אם הוא פתוח לרה"ר ובין פתוח לכרמלית, דבפתוח לרה"ר אינו מועיל בג' מחיצות, דכיון דזמנין דדחקי ביה רבים להכנס שם, כשיש ברה"ר הרבה בני אדם (וכמש"כ בשבת דף י.), ה"ו מפסיד את רה"ר, ובטל לרה"ר כמו צידי רה"ר, והוי כרמלית, וע"כ מיירי בסימן שמ"ה דהרוח רביעית פתוח לרה"ר ובטל מדין רה"ר, משא"כ כאן שאינו סמוך לרה"ר ושאר עליו דין רה"ר, עכ"ת"ד. ובעיקר דברי הב"י שם יל"ד דלכאוי י"ל דמיירי מדרבנן ולענין לכתחילה כיוע"ש, אולם בב"י הלהלן בסמוך גבי קרפף מבואר שהבין דמיירי לכתחילה כיוע"ש, ה"ו סבר כן, ועדיין יל"ד אמאי נפרש כן בטור שהוא כהרמב"ם. ונמצא שהוא שלא כדעת אביו הרא"ש, וכבר ידוע בפו' שהטור בשיטת אביו בד"כ.

ועי' בביה"ל (סימן שס"ג ס"א) סוד"ה אסרו חכמים שהזכיר הכרעת הראשונים בחילוק זה אם הוא פתוח לרה"ר אם לאו [ועיין במאירי עירובין צד.], ובביה"ל (שם) הביא פלוגתא דהראשונים אם מקום שיש לו ג' מחיצות מקרי רה"ר מן התורה לחי"ב את הזורק מתוכו לרה"ר, לדעת הרמב"ם לא מקרי רה"ר אלא בד' מחיצות, או עכ"פ בג' מחיצות ולחי, וכן מוכח בפ"י הר"ח בדף יב. אולם דעת רוב הראשונים דכבר בג' מחיצות או בשתיים ולחי הוי רה"ר מה"ת, וציין לדעת רש"י (אכן לעיל הבאנו שיש מפקדים שישיתו כהרמב"ם) והתוס', וראב"ד, ורשב"א וריטב"א (וישנם עוד דסבירי, וכי נראה דעת השו"ע), וכתב דלדעתם אין חילוק בין אם המחיצות עשויות כמין גם, או שהיו המחיצות זו כנגד זו, ובכל גווי הוי רה"ר כשעושה לחי (וכדמוכח בגמ' בדף יב:), אלא שאם רה"ר מהלכת בתוך המחיצות מבואר (בשבת ו.ו) דלכו"ע לא מהני לחי בזה להשוות רה"ר, שהרי רבים בוקעין בו, וע"ע בגמ' דלעיל (דף ו.ו) ובתוס' ד"ה וכו', ויל"ד בזה שהשו"ע ועוד פוסקים לא הביאוהו למעשה, וצ"ל משום שהנפ"מ הוא אם חייב או פטור ואינו למעשה, אולם לכאוי יש בזה כמה וכמה נפ"מ כגון בשבות דשבות ע"י גוי (בסי' ש"ז ס"ה), או להעביר מרשות לרשות דרך מקום פטור, עיין בס"י שמו", ועוד כה"ג.

אמנם כבר אשכחן כזאת בכל דיני מחיצות והעברה ברה"ר, ובהם דינים המבוארים בגמרא בשבט פ"א ובפ' הזורק, וכולם הושמטו בשו"ע, וכן ככולא תלמודא דינים רבים שחייב ופטור והושמטו, ואע"פ שאפשר למצוא נפ"מ, וכבר הערנו בזה בהל' שבת ר"ס ש"א ס"ו ור"ס ש"י ועוד שהשו"ע לא נקט דין חייב ופטור, כיון שלא נחתו לנפ"מ שאפשר להיות אלא למצויות, הגם שאף הם מצויים טובא. מ"מ כיון שעיקר ההלכה באה ללמד אם חייב או פטור השמיטה [ועיין עוד הערה שכתבנו בדין זה בסימן שס"א ס"א בהערה].

ובעיקר הדין, מצאנו ג' שיטות: א. שבג' מחיצות הוי רה"ר מן התורה, והיא שיטת רש"י והרשב"א והריטב"א ומאירי ורבינו יהונתן בפ"ק דעירובין (י"א); וכן התוס' בשבת (ט). ובעירובין (ו.ו) ובסוכה (ז) ובר"ן ורא"ש בסוכה שם. והראב"ד (פ"י ה"ט) ובהשלמה (מובא ברמב"ם פרנקל) וסמ"ג וסמ"ק. ב. שרק ארבע מחיצות הוי רה"ר, והיא שיטת הר"ח בעירובין (יב). והרמב"ם רפ"ד והמאירי בעירובין שם בשם גאוני ספרד [ובדעת הטור נחלקו הב"י והב"ח ברי"ס שמ"ה]. ויל"ד מרש"י בשבת (ו.ו) שנגמרו המחיצות מכל צדדים. ג. יש מכריעין שהדבר תלוי, שאם הרוח רביעית פתוח לכרמלית נעשה רשות היחיד בשלש מחיצות. ואם הרוח הרביעית פתוחה לרה"ר אינו רה"ר אא"כ יהיו ארבע מחיצות. והובא ברשב"א וריטב"א בעירובין (ט). וריטב"א ומאירי בעירובין (צד). וכ"ה במ"מ ובכס"מ פ"ז ה"ט.

ולדינא האחרונים לא הכריעו להדיא, אך בכל מקום העירו שרוב הפוסקים דלא כהרמב"ם וכמש"כ המגיד משנה שם ועם, וכן הוא בב"י בסימן שמ"ה בתחילתו ד"ה וסתם רבינו ולקמיה בדי"ה ומ"ש כגון מבואות, ובמג"א ותו"ש ר"ה שמה"ה ועוד. אבל הט"ו ברי"ס שס"ג כתב לדעתו לחלק כהשיטה השלישית. וכ"פ במפורש יותר הגר"ז בסי' שמ"ה ס"ו לחלק כן כהשיטה השלישית. והמשנ"ב בסי' שמ"ה סקנ"ה כתב שלשאר הפו' חוץ מהרמב"ם בד' מחיצות, וע"ע גם בכה"ח בסימן שמ"ה אותיות ד', ה', פ"ב, פ"ג. עוד יעוין בביה"ל ר"ס שס"ג

שבצדדים עשוי להילוך הרבים, בין אם הוא עשוי בהגבהה מן הכביש, ובין אם הוא מסומן בפסים וכיוצא ב, ואילו האמצע הרי הוא עשוי להילוך מכוניות ועגלות.

והנה נראה לכאורה דזה תלוי בדיעות הפוסקים שנחלקו בדין בקיעת רבים ע"י עגלות, דבמג"א (סימן שמ"ה סק"ד) מבואר דאף הליכה בספינה הוי בכלל בקיעת רבים, וכ"כ שם הגר"ז בקו"א אות ב', וכן כתבו בפשיטות הפמ"ג בסימן שס"ג בא"א סק"ל שבעגלות הוי הרה"ר. וכ"כ בערוה"ש סי' שמ"ה סכ"ו גבי מסילת הברזל. וכן דעת האג"מ סימן קל"ט ענף ו' ועוד. אבל בבית אפרים (סו"ס כ"ו) כתב לדון דהא דאמרינן שדרך סלולה לרבים שבוקעין בו דהוי הרה"ר, לא נאמר אלא בהולכי רגל, ולא נכנס בכלל זה הרכוב והיושב בקרון. וע"ע בשו"ת ישועות מלכו (סימן כ"ו וסימן כ"ז) שכתב כן שאינו הרה"ר במסילת ברזל וכיוצא, מטעם שהרכבים הללו הם עצמם הרה"ר, וע"ע בשו"ת מהרש"ם (סימן קס"ב) שנוטה לומר דדווקא עוברים ברגל בעינן, ואכמ"ל.

והשתא יש לומר דלמאן דאמר שכלי הרכב נחשבים בכלל בקיעת רבים, א"כ שפיר כל המקום כולו נידון כרשות הרבים, ואע"פ שבמקום זה עוברים בצורה כזו ובמקום זה עוברים בצורה אחרת, מ"מ לא איכפת לן בזה שהרי מ"מ כולם בכלל רבים, ומהיכא תיתי לחלק. (והרי מ"מ ב' המקומות מסורים לשתיהם אם ירצו לעבור שם באיזה צורה). אבל לסוברים שאין בקיעה בכלי רכב נחשבת, אפשר דכל כה"ג אין מצטרף החלק שבכביש שבו נוסעים המכוניות להיחשב הרה"ר, שהרי באותו מקום לעולם לא ילכו רבים שהרי נוסעים שם רכבים, ואין אותו מקום מסור לרבים כלי, ונמצא שמקום הילוך הרבים הוא רק בצדדים כאמתיים מכאן ואמתיים מכאן, ונמצא שאין בו ט"ו אמה, ואע"פ שאין הפסק מחיצה ביניהם, מ"מ הרי אינם יכולים לעבור בחלק זה, ולא חשיב רשות של רבים, שהרי באותם מקומות אינו שייך לרבים. [ועיין בשו"ת משנה הלכות שמה שעוצרים באור אדום או לשלם אגרה מבטל את הענין של ניהא תשמישתיה, והשיגו האג"מ דאין מסתבר לומר כן, עיי"ש. אך כאן ודאי שזה גורע משימוש הרבים].

אמנם לכאורה יש לדחות אף לצד הרכבים לא נחשבים בכלל הרה"ר, ד"ל דמ"מ דין ט"ו אמה אינו אלא תנאי להחשב מקום חשוב של רבים, והרי במציאות עוברים בו רבים אלא שהם מהלכים בצדדים, ונמצא דיש בו רבים וגם תנאי דט"ו אמה. אולם הרי אין מהלכים בכל הרה"ר, ונחשב שהרבים נמצאים רק בחלק המועט, ואין בו ט"ו (ואינו דומה לכל רשות הרבים דט"ו אמה, שאין הרבים נחלקים עד הכותל, ואע"פ הוי הרה"ר כדין צידי הרה"ר, דהא מ"מ אם ירצו יכולים ללכת גם בצדדים. ועוד דלפעמים עוברים גם שם ונמצא שכולם נידונים כאחד שמהלכים בכל המקום רבים, והרי א"צ שכל הרבים ילכו באותו דרך ממש). וכמו"כ אינו כדגלי מדבר שהלכו בכל הדרך (וע"ע להלן סוד"ה ואכת'). ומ"מ יש מקום לומר כן דמ"מ אינו מחסר משיעור ט"ו אמה, דומיא דרה"ר מקורה שהבאנו להלן בסמוך באות ג' דמבואר בראשונים שאף שחלקו מקורה וחלקו אינו מקורה מצטרף לט"ו אמה, עיי"ש. אף שמ"מ אותו חלק עצמו המקורה ל"ח הרה"ר. וכך נאמר שע"פ הכביש עצמו ל"ח הרה"ר, אבל השאר הוי הרה"ר. וה"נ דומיא דמקורה דהוא תנאי ברה"ר רק לגבי ט"ו אמה. ואף שחסר במהות רשות הרבים, מ"מ הרי יש רבים בצדדים, והחלק של הרכבים לא יעקב. ויש לדמות זאת למש"כ בשבת (ז) בהיזמי והיגי וצואה שאינו מבטל מדרך הרה"ר וחשוב כקרקע הרה"ר, ואין זה מטעם שדורסים שם, דבאמת בצואה אין דורסים (בשונה מהיגי והיזמי שדורסים ברגליהם וכדפרש"י שם) אלא מפני שהם בטלים לרה"ר (וכמשי"כ בב"י ומשנ"ב סי' שמ"ה ס"ג), ואף ששם הוא מקום מועט, וכאן הוא מקום מרובה שלא עשוי לרבים, ועיין בדברינו שם שהבאנו מחלוקת הראשונים אם גם כשהם ד"א הדין כן, אך כאמור דמצאנו במקורה שמצטרפים, וה"נ י"ל כן, ועיין לעיל באות הקודמת בד"ה ובוה, עיי"ש. ומ"מ יש לומר שזה לא ימעט משיעור ט"ו אמה.

[אמנם כאשר הכביש סגור בשבת, ועוברים בו הרבים ברגל בשבת על הכביש עצמו, בזה יש לדון לפי הצד הנ"ל שנתבאר שאינם מצטרפים, דהא מצאנו בשו"ע (סימן שמ"ה ס"ז) שג"מ שצריך שישים ריבוא להחשב הרה"ר צריך שיעברו בו "בכל יום". וכבר עמד ע"ז המשנ"ב שם במקומו, וכתב שחיפש ולא מצא בפוסקים שצריך שיהיה בכל יום, וע"ע בביה"ל שם, אולם במקומו הארכנו בזה. וכתבנו שמפורש בכמה ראשונים כדברי השו"ע שצריך שיהיו שישים ריבוא בכל יום, ומעתה לפי"ז נראה דה"ה לענין בקיעת רבים שצריך שיהיה מסור להם ועוברים בו בכל יום, ובכה"ג אפשר דאף מי שפקפק בענין שישים ריבוא שא"צ בכל יום, מ"מ לגבי בקיעת רבים יודו שצריך שיהיה בכל יום, שאל"כ לא חשיב רבים עוברים בו, וק"ו אם הוא רק יום אחד בשבת דלא חשיב. ומאידך לדברי הפו"י שא"צ שיהיה כן בכל יום, אם כן כיון שכל הנידון להסתפק בו הוא כעת ביום השבת, ובאותו עת הרי כל המקום כולו עשוי להילוך רבים, י"ל שדנון באשר הוא שם, והוי הרה"ר אע"פ שרוב הימים אינו כן, וצ"ע לשיטתם אם יש איזה זמן מוגדר שבו צריך שיעברו שם, שבזמנים רחוקים שעוברים שם לא יחשב הרה"ר, וצ"ע. ואם איתא הכי יש להסתפק עוד במה שמצוי בעו"ה בא"י שמחללים שבת, אבל ביה"כ אין נוסעים בכבישים, וא"כ אותו ספק יהיה לגבי מי שנמצא ביה"כ שאז אין נוסעים, אם באותו יום עכ"פ יחשב כרה"ר שהרי כעת הוא הרה"ר בכל המקום].

וראיתי בס' נתיבות שבת (פ"ג הערה ב') שהביא מהאג"מ שמכוניות החונות בצידי הדרכים, אע"פ שגבהה י' ורחבן ד' אינם ממעטים מרוחב ט"ו אמה, והדבר צ"ב, עכ"ד. ונראה שיש סמך לדברי האג"מ ממש"כ המשנ"ב (בסימן שני"א סוסקמ"ד) גבי היקף בית אטתיים שלא הוקף לדירה, שדבר המטליל אינו ממעט את השטח, עיי"ש. וכתבנו שם בהערה דמשמע שאפילו גבוה עשרה ורחב ארבעה נמי. והסברא בזה, דאמנם הוא רשות לעצמו, אך לא יבטל את המקום, ודו"ק. [ויש לציין דכמו"כ בישועות מלכו (שנביא להלן בדיבור הבא) מוכח שאינו בטל רק אם עמד שעה שעתיים, וע"ע במג"א (סימן רס"ו סק"ז) דמבואר

שאף בזמן מועט הרי הוא מבטל את הרה"ר (וכ"ה בא"ר שם). אך מכל זה אין ראיה לנידו"ד, דשאני התם שמתבטל המקום שתחת העגלה כיון שהוא מקורה, אבל מ"מ אין זה ממעט את שיעור ט"ו אמה, וכמו שביארנו לעיל, ודו"ק. ובפרט בנידו"ד שאינו ממעט, שהרי אף את"ל שהוא ממעט, הרי ב"כ יש שיעור בשאר אורך הרה"ר, והוי כרשות הרבים שמתקצר במקצתו שהוא הרה"ר בכל אופן, וכדלהלן ס"ה ט', ומ"מ מבואר איפוא שאפילו אם יחנו המכוניות לכל אורך הרה"ר אינו ממעט]. וע"ע בנתי"ש שם שהוסיף שמש"כ שם האג"מ שמכוניות הנוסעות אינן ממעטים, ודאי מילתא דמסתברא, ע"כ. ולכא"ו צ"ב לפמשנ"ת לעיל דכל דליכא בקיעת רבים לא חשיב הרה"ר, וי"ל דמ"מ הוא מצטרף לתנאי בעלמא דט"ו, וכאמור.

ויש לבאר, דאם אין מציאות של בקיעת רבים, הא ודאי שאינו נחשב הרה"ר דכה"ג וכנ"ל בתנאי א'. (והיינו לצד דנוסעי הרכבים לא בכלל הרבים). אבל אם יש מציאות רבים אלא שהמכוניות הנוסעות ממעטות הדרך מאידך גיסא, בזה אה"נ יש מקום לד' האג"מ שאינו ממעט. ויבואר הדבר כמש"כ בשו"ת ישועות מלכו (סימן נ"ב ד"ה ואגב) דכיון דלא מבטל ליה לעגלה, רק שעמדה שם על שעה ושתיים, לא מסתבר כלל שיבטל הרה"ר ע"י כך וכיו. וק"ו כשהם נוסעות דלא מבטל, שהרי אין להם הגדרה מיוחדת בכדי להוציא מתורת הרה"ר. וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן צ"ו אות י"ד. ואנו הוספנו שבכל אופן אינו ממעט.

ואכתי יש להסתפק בנידו"ד שהם נוסעים בכביש, שאמנם אינם בטלים לגבי המקום של הדרך, אולם מ"מ אי אפשר לומר שמקום זה נחשב רשות הרבים, שהרי אינו מסור לרבים אלא למכוניות, והיינו לצד שהמכוניות עצמן לא נחשבים כהילוך בני אדם, כאמור, שבזה נתבנו לדון אם ממעט את הרשות, והיינו משום דמ"מ לא ניהא תשמישתיה. ולכאורה אעיקרא דמילתא היה אפשר להביא ראיה ממקור הדין דרה"ר בפ' הזורק דילפינן מעגלות, והרי גם שם א"א ללכת בעת שהעגלות הולכים, ומוכח דאע"פ נחשב הרה"ר (וכמו שהראשונים הוכיחו שם לדין הרה"ר מקורה וכו'). אך כאמור דכל נידונינו אם הוא מקום קבוע לעגלות, אבל התם לא היה זה מקום קבוע לעגלות שהולכות שם תדיר, וכשעברו העגלות שוב נמסר המקום להילוך רבים. ומ"מ כתבנו די"ל דלכו"ע מצטרף לט"ו אמה ואינו מתבטל הרה"ר בזה שא"א לעבור שם, כיון דמ"מ יש כאן דרך ט"ו והכל בטל לרה"ר, וא"נ עוד דהמקום מסור לרבים מ"מ. וכן כתב לי הגר"ח ק"ו דמ"מ שייך גם לעוברים (ואפשר גם לעבור בו לפעמים). ושו"ת באג"מ או"ח ח"ה ס" כ"ט בענף א' וענף ב' וענף ג' דפשיטא דבכה"ג הוי הרה"ר גמור.

עוד יש לדון, בגווני שהמדרכות בצידי הרה"ר גבוהות ג"ט, דבזה יש מקום לומר דאף למ"ד שבקיעה בכלי רכב נחשבת בקיעת רבים, מ"מ אין מצטרפים המדרכות הגבוהות עם הכביש, וצריך שבכל אחד יהיה שיעור ט"ו אמה. אלא שהלום מצאתי שכבר עמד בכיוצא בשו"ת שבינת יו"ט (סימן ה') בהני מדרכות שלכל אורך הרה"ר מצד הבתים, שגובהו יותר מג' טפחים ורחבו יותר מאמה, וכתב דכיון שנעשה לדריסת רבים ועיקרו לכך הרי הם מצטרפים לשו"ת הרה"ר. [והיינו שאין זה כמו שכתב השו"ע ס"ז גבי קוצים דלא דרסי בה רבים, חדא דבמקום מועט בטל לרה"ר ואף במקום שכל הרה"ר כזה דשוב לא נמסר לרבים, שאני התם שיש בדריס המעכבים, אבל כאן כולם הולכים ובודאי נחשב הרה"ר]. והמעכבי ארבע אמות בין על הדרך ובין על המדרכות חייב. (וציין לדבריו הגר"ע"א בסימן שמ"ה). וא"כ הכי נמי לענין שיעור דט"ו אמה הרי הם מצטרפים.

אולם באמת צ"ב בסברא זו, דאף אמנם דעשוי להילוך רבים, הלא מ"מ הוא חלוק מרשות הרבים, ונחשב כרשות לעצמו, ומצאתי שכה"ק בספר נתיבות שבת שם, אכן לכא"ו יש מקום לדמות זאת למה שדנו הפוסקים בארוכה בדין מדרגה בסוכה אי מצטרף לשיעור סוכה, וע"י במנחת שלמה (תנינא סימן נ"ו) שהביא בשם האחרונים שכל שאינו גבוה י' ה"ז כקרקעית הסוכה, עיי"ש. ועמש"כ שם, אכן אין הדברים פשוטים, ובמקומו נת'. ואף לאומרים כן שאינו ממעט, י"ל שכאן אינו כן. ונראה שיש לחוש לכך לחומרא עכ"פ, דאותם מקומות שבצידי הרה"ר שגבוהים ג' ורחבים ס"ד שדינם ככרמלית, וכמו"כ מדרגות שבצידי הרה"ר שגבוהים ג' ורחבים דע"ד, דהוי כרמלית וכדאשכחן בפו"י בכ"ד.

ג. תנאי שלא יהיה מקורה

צריך שלא תהיה מקורה, שאם היא מקורה אינה נחשבת הרה"ר, וכמבואר בגמ' דשבת (דף ה.) אמר רשב"י וכו' שהמעביר חפץ ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר. וע"י רש"י, ומבואר שרה"ר מקורה לא חשיבא הרה"ר. וכן הוא להלן (דף צח.), והאריכו לבאר שהעגלות עצמן לא היו מקורות, ולכן אמרו שתחתיהן הוי הרה"ר, והיינו שעצם הבסיס שלהן היה מיתדות וריוח ביניהן, וגם הקרשים ששמו עליהן לא כיסו את השבת אלא היה ריוח ביניהם. ותנאי זה נזכר ברחב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"א) וכו"מ ש"א יהיה עליו תקרה, וכן לקמיה (בהלכה ו') כתב הרמב"ם שרה"ר שיש עליה תקרה וכו', הרי היא ככרמלית עיי"ש (ע"י בדברי יחזקאל סימן ה' אות כ"א). והטור (בסימן שמ"ה) אמנם לא הזכיר זאת בתנאי הרה"ר, אולם הזכירו להלן דכל כה"ג שיש תקרה הוי כרמלית, ולא הרה"ר, עיי"ש. וכן פסק השו"ע שם ס"ז. ועיין בשו"ע לעיל בסימן של"ד ס"יא גבי הצלה מדליקה לחצר ומבוי [מצוי הברז ברחובות העיר העתיקה בירושלים שמקורה הרבה, וכן בשערים שם, וכן תחת גשרים וכיוצא, ועיין בנתי"ש פ"ג לענין גשרים, ובמה שכתבנו בזה בהלכות].

ויש לדון כאן בב' פרטים, א'. הנה הרמ"א (בסימן שמ"ו) כתב שאם התקרה רחבה וכו', דינה כרשות שלפניה, ע"כ, ובפשוטו משמע שאם הרשות שלפניה כרמלית היא ג"כ ככרמלית, ואם היא הרה"ר היא ג"כ הרה"ר. ואמנם המשנ"ב (שם סק"ל) כתב דלענין להוציא ממנה ולחוץ אם היה בצדה כרמלית מותר, ואם היה רשות הרבים בצידיה אסור להוציא, דכיון שמקורה יש עליה דין כרמלית וכנ"ל בסימן שמ"ה ס"ז (גרי"א), עכ"ד. אולם יעוין בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן צ"ו אות

י"ג) שהביא משם התולדות שמואל מצוה ל"ב שכתב דמה שעושין לפני פתח התנויות כמין תקרה מפתח התנוות לתוך הרה"ר, פשוט שיש למקום שתחת התקרה דין הרה"ר, כיון שהתקרה אינה מתפשטת רק על חלק קטן מרה"ר, ואפילו אין שיעור ט"ו אמה רק בצירוף המקום שתחת התקרה הרי הוא בטל לגבי הרה"ר ומצטרף, ע"כ. והעיר שם שעפ"יז לכאורה אתי דברי הרמ"א כפשוטו.

אולם למעשה העיר ע"ז מדברי המאירי (בשבת צח.) ד"ה ושא,ר, בענין עגלות דמשכן, וכתב דמקורה היא מצד עצמה בנסרים סביב וכו'. ופירש שלא היתה מקורית אלא ביתדות קצרות רחוקות זו מזו, ואין היתדות מבטלות אויר שלה, ע"כ. ומבואר דכל שיש ברה"ר קירוי רחב ד' על ד' שהוא שיעור מקום חשוב, אינו בטל לגבי הרה"ר, ונחשבת תחתיו הרה"ר מקורה (שאינה הרה"ר כד"ן), אף שכל שאר רוחב הרה"ר אינו מקורה. ואפילו בקירוי לפי שעה, והוסיף שכן מבואר במג"א (סימן רס"ו סק"ז) שתחת העגלות הוי הרה"ר אם העגלה אינה מקורה למטה וכו' (וכן הובא בא"ר שם). ומוכח שאפילו חלק קטן מקורה, וגם אינו אלא לפי שעה, אע"פ מה שתחתיו אינו הרה"ר אלא כרמלית (וע"ע שם בד"ה והנה מ"ש מהמג"א בסימן שמ"ה, ובדברי המפ' בדבריו. ודבריהם תלויים בנידון הנ"ל, ושור' שהזכיר זאת שם סוף אות י"ד), וע"ע שם (באות י"ד) שהוכיח כן עוד שכל מקום מקורה אפילו בחלק קטן ברה"ר, נידון ככרמלית.

והלום ראיתי ביד רמה בב"ב (דף יא:) ד"ה והני מילי, גבי הרה"ר מקורה שאין לו דין הרה"ר, שכתב דכבר פשוט שאם מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה, אותו המקום המקורה אינו כד"ן הרה"ר, אבל הוא ראוי להצטרף לשאינו מקורה לשיעור הרה"ר, כמו בעגלות שילפינן שיעור הרה"ר, ולא עולה שיעור הרה"ר אלא עם העגלות ואע"פ מצטרף, ע"כ. ומבואר שאפילו ברוב דינא הכי וכמש"ש דומיא דעגלות, וזה חידוש גדול, וצ"ע. ויש להוסיף בזה, א. באופן שרק מיעוט מרה"ר מקורה, אפשר דאף הוא יתבטל ויחשב הרה"ר, ועד כאן אין קפידא אלא כשהוא הרוב, אולם סתימת דבריו משמע שבכל אופן כל שהוא מקורה אינו בדין הרה"ר, וכ"ה להמאירי הנ"ל, וכ"כ הפו"י. ב. באופן שיש כבר שיעור ט"ו אמה לא מקורה, ויש עוד כמה אמות בהמשך שהם מקורים, אפשר דבכה"ג אף הוא טפל ויחשב הרה"ר. אולם גם זה אינו, דכללא הוא שכל מקום מקורה ל"ח הרה"ר, וכמו שהבאנו לעיל מהמאירי, אף דהיה מקום לומר דבכה"ג שכבר יש שיעור טפל לרה"ר, אולם י"ל בהיפך דבכה"ג שאינו נצרך להצטרף ק"ו הוא שלא מצטרף [ובעיקר החידוש של היד רמ"ה שהוא מצטרף והוא עצמו אינו הרה"ר, יל"ד מאי שנא ממש"כ בגמרא שבת (צט.) ונפסק בשו"ע (סימן שמ"ה ס"ג) גבי כתלים המקיפים את הרה"ר, דאמרינן ק"ו הם עושים את הרה"ר, והם עצמן לא כ"ש שיהיו הרה"ר, וה"נ נימא הם עצמם עושים את הרה"ר ע"י צירוף ט"ו אמה, והם עצמם לא יהיו הרה"ר, וי"ל דשאני התם דמ"מ אפשר להחשיב את כל המקום למקום אחד, ונעשים אף המחיצות חלק מרה"ר, אולם כאן לא שייך להחשיב את אותו חלק כרה"ר, שהרי אין לו תנאי הרה"ר, ודו"ק].

אולם בראב"ד (פ"י"ד ה"ו) בדין הרה"ר מקורה שאינה הרה"ר, כתב שנראה שכ"ז דווקא כשאין הרה"ר קבועה שם, ע"כ. וי"ל כוונתו שאם הרה"ר קבועה שם, ויש חלק קטן מקורה, הרי הוא טפל לרה"ר וגם הוא נחשב הרה"ר [ואין כוונתו לומר שאם במציאות הרה"ר קבועה בו וכלו הוא מקורה דהוי הרה"ר, דהא פשיטא וא"צ להאמר, וזה גופא דין דרה"ר מקורה אפילו שיש בו רבים ושאר תנאים], ונמצא חולק על הנ"ל, ואין לומר שכונתו כשיש הרה"ר גמורה חוץ מזה כלומר ט"ו, ואז מצטרף גם המקורה שמצדדיו להיות הרה"ר, אבל כשבכולו יחד אין ט"ו אמה. אולם ז"א, דהא מבואר בגמרא בדין העגלות שמצטרף, וה"ז ק"ו מדברי הראשונים הנ"ל שסוברים שאינו נחשב הרה"ר ואע"פ מצטרף, ועכ"פ חזינון לו שגם המקורה נחשב הרה"ר, אך הבאנו מיד רמ"ה ומאירי דלא ס"ל כן, וכ"מ מסתימת השו"ע והרמ"א בס"י שמ"ה וסו"ס שמ"ו. וכן נראה שנקטו הפוסקים [וע"ע באג"מ חאו"ח ח"ה סימן ר"ט ענף ד', ובדברינו בהלכות הרה"ר בסימן שמ"ה ס"ז באות ג' בהערה].

ויצא איפוא למסקנא שכל מקום מקורה ברשות הרבים, אע"פ שהוא מצטרף לשיעור ט"ו אמה להחשיבו הרה"ר, מ"מ הוא עצמו דינו ככרמלית, אולם עכ"פ זה רק במקום חשוב שיש בו לפחות שיעור ד' על ד' (וכמש"כ באות י"ד, ומבואר ד"ז להלן בסימן שמ"ו ס"ג ובמשנ"ב סק"ז), וע"ע בנתי"ש פ"ג הערה ו' מהמשנ"ב סו"ס שמ"ו ועוד ראיות (לזה), אבל בפחות מזה ודאי שהוא בטל לרשות הרבים, ותחתיו ג"כ הוי הרה"ר. ע"כ.

ונסתפקת' במקומות שיש בהם אילנות הסוככים כנפיהם על הדרך, אי חשיב מקורה לענין דלא הוי הרה"ר, או דילמא דהנהו רביתיה, ולכאורה נראה דלא שנא, וצ"ע. (ובאופן שרק מחמת הרוח נוטים הענפים על המקום, פשיטא שאין זה נחשב הרה"ר מקורה, ועיין פ"ה דאהלות. וכן עופות בשמים וכיוצא לא יבטלו את המקום מרה"ר. וגרע מהנידון דלהלן בסמוך). והנה לטמאת אהל וכיוצא, הרי האילן נחשב אוהל, ועדיין י"ל דעד כאן לא שמענו אלא בתקרה כזו בידי אדם, שבזה שייך לראות את הדבר כרשות של יחיד ומופקע מרשות רבים, אבל דבר טבעי כזה י"ל שאינו חסר בשם רשות הרבים. אולם ז"א מוכרח, דאין לחלק בזה, וגם עגלות דנו בהם בגמ' אי הוי מקורות וכו', אע"פ שהוא טבעו, ואכן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שדעתו נוטה שנחשב מקורה, ואינו מוכרח לומר כדברינו שזהו צורת הרה"ר. עכ"ד.

ועוד יש להסתפק בקירוי שהוא מחיצה "דינית" ולא מציאותית, כגון שעשה חוטים סמוכים זל"ז תוך ג' טפחים, שהרי הוא לבדו (וכן לענין אוהל בשבת הוי אהל גמור, וכמ"ש בסימן שט"ו), או דילמא שמ"מ לענין להחשיבו כחסרון לרשות הרבים בעינין תקרה ממש, ובוה נראה כהפסקה מצורת רשות הרבים, והגר"ח ק"ו אמר לי שזה נחשב מקורה, ע"כ. אלא שעדיין י"ל שא"צ לחוש לחומרא דהוי מקורה (ונפ"מ להוציא משם לרה"ר או להיפך), ואמר לי ע"ז הגר"ח דאמנם הוי לבדו לחומרא, מ"מ גם בזה צריך להחמיר. וכנראה כוונתו לחוש לאומרים שיש לבדו לחומרא, עיין במשנ"ב הלי סוכה.

הרבים שלה מכוון משער לשער שהיא מפולש דומה לדגלי מדבר, ע"כ, ומילת "או" נדפסה במוסגר (וכנראה משום דברי רש"י שם בע"ב, וי"ל). ויש לפרש בזה לב' הצדדים הנ"ל, שאם הטעם הוא כדי שיהלכו ביושר, אי"כ לא גורסים "או", והם ב' תנאים הנצרכים כאחד, שלא יהיו מחיצות וגם שיהיה ביושר, אבל אם כל הסיבה כדי שלא תהיה חומה אי"כ יש לגרוס "או", ולצדדן קתני אם יש חומה צריך מפולשים ומכוונים, ואם לא כן א"צ, ודו"ק, וברא"ש (שם ס"ח ובתוספותיו) העתיק לשון רש"י עם המילה "או", וכ"ה בחי' הר"ן (שם). וע"ע גם ברי"ד וההשלמה, וכן בראב"ה ועוד ראשונים שהזכירו לעיל, וכן בב"י (סימן שמ"ה) גרס כן, וכ"ה בהדיא בשו"ע (ס"ז) שלא יהיה חומה, ואפילו אם יש חומה אם השערין מפולשים הוי רה"ר, ואת"ש.

אם צריך שהשערים מכוונים

והנה בדברי הרבה ראשונים מבואר דלא סגי שיהיו מפולשין משער לשער, אלא נקטו שיהיו השערים "מכוונים", כמבואר ברש"י הנ"ל והריטב"א (בעירובין שם, אולם בשבת כתב רק מבואות מפולשים), והרמב"ן במלחמות בעירובין (כב). שירושלים רה"ר אם מכוונים זה כנגד זה, והוי כדרכים הפרוצים במילואם, וכן בחי' הרשב"א (שם) ביש בו מחיצות ופתחיו מכוונים זה כנגד זה וכו', עיי"ש. ובעוב"ה"ק ש"ג, וכ"כ עוד הרבה ראשונים. [גם שיש שלא כתבו תנאי זה כלל, וע"ע בריטב"א בשבת שם בסו"ד, מ"מ רבים ועצומים שנקטו כן, וכן עיקר]. אך מאידך גם לא כולם הזכירו שיהיה להם חומה, ומשמע לכא"ו דאף בלא חומה צריך מכוונים, אולם זה קשה דאי איתא הכי מאי האי, ולא משכחת לה כלל רה"ר בצורה כזו.

ובשו"ע (סימן שמ"ה ס"ז) כתב שרה"ר היינו שאין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער הוי רה"ר. ובמג"א (שם סק"ו) כתב לבאר דמפולשים משער לשער, היינו שהשערים "מכוונים" זה כנגד זה. ויש לאותו דרך דמכוון דשער לשער כל דין רה"ר. ע"כ. (ומקורו טהור בב"י שכתב כן, ובודאי שכך יתפרשו הדברים בשו"ע). וכן הובא במשנ"ב (סק"כ), וכ"כ עוד אחרונים, ה"ד בכה"ח (אות ל"ב), וכ"ז דלא כמו שהעיר באגרות משה (ח"א סי' ק"מ) לדקדק בדין זה דמנ"ל שבדגלי מדבר היו השערים מכוונים, ולשון רש"י לאו דווקא וכו'. ושוב הביא דברי המג"א הנ"ל שצריך מכוונים, וכתב עליו שהוא תמוה דמנא ליה הא. (ושם בתו"ד הוסיף איברא דכן דברמב"ן במלחמות שיהיו מכוונים זה כנגד זה). וסיים שאין לו בירור בזה. [ובאמת שבתשו' הריב"ש (סי' ת"ה) מבואר כן דאף אם הם עוקמים דינם כמפולשים עיי"ש, וה"ד בב"י סי' שס"ד, עיי"ש. וכבר העיר בזה בשו"ת משכנות יעקב סי' קכ"ב. אולם כאמור שכן מבואר בראשונים טובא דבעי מכוונים, וכנ"ל. ובודאי שכן עיקר ככל הני רבואת, ושור"י שכ"כ בספר תפארת יעקב פל"ח, עיי"ש. ומשה"ק האגר"מ שלא אשכחן בדגלי מדבר שהיו מכוונים, הנה בראשונים איתא כן בהדיא, ועל כרחך דהכי קים להו, וכמש"כ התפא"י שם. ולפי הביאור הנ"ל שצריך מכוונים כדי שלא יהיה מחיצה, ה"ז פשוט בודאי דינא הכי הוי, ואף שבמדבר לא היו מכוונים הוא מפני שלא היו מחיצות, איברא שבשו"ת משכנות יעקב סי' קכ"ב הוסיף להקשות על דין זה גם מערי מקלט, וי"ל שלא היו שם מחיצות, ואת"ש. [ועיין באגר"מ (ח"ה) סי' כ"ח ענף ב'] ששוב נתעורר בזה מדברי רש"י בדף ו. שכתב שצריך שיהיו מכוונים, וכתב דהנה גם מזה מוכח כדעת הרמב"ן והאו"ז שצריך מכוונים, אלא שהם מיעוט לגבי שאר רבואת, ולכן כתב שאין להקל, עיי"ש. ודבריו אינם מוכרחים, דאדרבה בראשונים מבואר כן. ואף באותם שכתבו כך דבעינן מפולשים, נימא דהיינו מכוונים, וכדאשכחן ברש"י שפעמים כתב מפולשים ופעמים נקט מכוונים, וכמו"כ הרי האגר"מ דחה הפירוש ברש"י דף ו' ע"א, ומאידך בע"ב מפורש כן. וילמד סתום מן המפורש, ואין להאריך].

וגם בב"י מבואר כן בהדיא (בסימן שמ"ה, ד"ה ומ"ש עוד רבינו ודלתותיו), שהביא דברי רש"י בעירובין, וכתב ע"ז דנראה דה"ה אם יש לה כמה פתחים אלא שהיו מכוונים זה כנגד זה, דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רה"ר הוא, וכה פשיטא שא"צ נעילת דלת בלילה אלא להוציא מרה"ר, וכיון דכשאנו מפולש משער לשער לא הוי רה"ר "כשאין הפתחים מכוונים זה כנגד זה", בלא נעילת דלת נמי הוי רה"ר וכו'. ע"כ. וכע"ז כתב בכסף משנה (רפ"ד מהל' שבת, ד"ה ומ"ש כגון) כעין דבריו שבב"י (ודוגמא זו נמצאת הרבה בב"י שנמצאים לשונות שוים כפי שכתב בכס"מ). וכבר כתבו החיד"א בשם הגדולים ועו"א שחיבר את הב"י עם הכס"מ, וע"י בזה בשד"ח בכללי הפו', ולכן נמצאים כפל לשונות בב"י ובכס"מ). ומבואר שצריך שערים מכוונים בכדי שיחשב רה"ר. ויש להוסיף, דהנה מלשון הב"י משמע דמפרש "מכוונים" דהיינו גופא מפולשין, כיעוין, ובפשטות י"ל לדיד' מכוון ממש (וגם בסברא פשוטה משום דא"ר לרה"ר להתלקט במלקט ורה"טני), אלא הכוונה שלא יתקעם לצד אחר, ומ"מ כפי שמבואר כאן שמפולש היינו מכוון, כך י"ל לדברי שאר מפרשים שנקטו מפולשין, ודו"ק. (ועיין במרכבת המשנה שם כתב ע"ד הכס"מ דאינו נהירא, ושכ"מ מבב"י עקום בגמ' דעירובין דף ו. אולם כאמור דכמה ראשונים מוכח כדעת הב"י).

ו. סיכום הדברים ועוד פרטים

היוצא מכל הנ"ל שנחלקו הראשונים אם רשות הרבים הוא רק במבואות המפולשים ומכוונים זה לזה, או אף בלא זה. והבאנו דברי רבים מהראשונים שכתבו שדווקא אם מכוונים הרי הם רשות הרבים. [ודלא כפי שכתב הריב"ש סי' ת"ה, ודלא כמשמעות הרמב"ם דמשמע דלא ס"ל הכי, וכמו שכתבנו]. וכן כתבו הפוסקים כהבית יוסף ומג"א ותו"ש וגר"ז ומשנ"ב וכה"ח ועוד [ודלא כמו שפקקו בזה המשכנ"י והאגר"מ שהזכירו לעיל]. ואין לנו אלא דברי הפוסקים שצריך שערים מפולשים ומכוונים.

עוד נתבאר שדין זה שיהיו "מכוונים", יש שני טעמים בדבר. ויש נפ"מ

ויערים ושווקים ודרכים המפולשין להן, ע"כ. ובפשטות הם דברי הגמ' דשבת (בדף ו.) איזוהי רה"ר וכו', והיינו הך. וע"ע במ"מ שם. אכן ראיתי בס' הליקוטם שהביאו מספר הקובץ שהביא מתשו' מהריט"ץ (סימן רנ"א) שהוכיח מלשון רבינו דבעי שיהיו מפולשין לרה"ר, אע"ג דהוי רוחב ט"ז אמה ואינה גופייהו המה רה"ר. [ונראה לכא"ו ששיעור ט"ז אמה הוא מצורת הרשות של רשות הרבים, וכן הא דרבים בוקעין בו, משא"כ תנאי דמפולשים, או גם תנאי דמקורה שנראה שאינו אלא תנאי נוסף בעלמא, ואינו ממהות הרשות, ודו"ק]. וכתב שם שהוכיח כן מרש"י בברייתא דד' רשויות (ויש לציין שכבר הבאנו לעיל מכמה מקומות שמפורש כן ברש"י). וכתב שם שתמה עליהם המהריט"ץ מנא להם זאת וכו'. וכתב שיש לזה הוכחה מירושלמי פ"ק דעירובין, עיי"ש. והנה אמנם מלשון הרמב"ם מבואר שמפולשים בעינן במבואות לסרטיא ופלט"א, ומשמע שא"צ מפולשים ומכוונים ככל רה"ר, וכן ראיתי שדקדק בשו"ת משכנות יעקב סי' קכ"ב, עיי"ש. אולם כבר הבאנו לעיל מדברי הראשונים שכתבו בהדיא שדין זה הוא לגבי כל דבר ברשות הרבים, וכן מבואר גם בטור (בסימן שמ"ה) שכתב תנאי זה בפשיטות לגבי תנאי דרה"ר [ועיין באחרונים שנתעוררו בענ"ז דמפולשין אי בעינן כן בכל גווני, וכיעוין בשו"ת חכם צבי סימן ל"ו, ובאבני נזר סי' רע"ג, וע"ע בשו"ת בית אפרים סימן כ"ו מה שכתב בדין זה, וכאמור כמה ראשונים ל"מ כן]. וע"ע בשו"ע סי' שמ"ה ס"ז, דמשמע נמי שבכל סוגי רה"ר בעינן שיהיו השערים מפולשים, עיי"ש (וע"ע גם בלבוש ותו"ש בסימן שס"ד). ויבואר להלן.

ובטעמא דמילתא, נראה לבאר בב' אופנים [ועצם היסוד שצריך לזה, כבר מבואר ברש"י שהוא דומיא דדגלי מדבר, וכן הוא ברשב"א בעירובין (כב), וע"ע בדבריו בעבודת הקודש ריש שער ג' עיי"ש, וכן מצאנו בראב"ה (סו"ס שצ"א) שיהיה מפולש ובלא עליות ומורדות כמו דגלי מדבר]: הנה בפשטות נראה הטעם דאי לאו הכי דיהיו השערים מפולשים, לא יוכלו הרבים ללכת בשופי, ולא חשיבא בקיעה מעלייתא בכדי להקרא רה"ר. וכן משמע במאירי דעירובין (דף ו.) שכתב שיהיו פתחי שני ראשי מכוונים זה כנגד זה, עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עיקום, עיין שם. וק"ו לגבי כל עצם הדין שיהיו השערים מפולשים (אבל לגבי מכוונים הא ודאי שאינו מגרע מלהחשב רה"ר, אא"כ כוונתו שלא יהיה עקום, ולי"ד מכוון ממש, וכן מבואר בפשטות במאירי דף נט. עיי"ש). ושור"י שכ"כ בבית אפרים (תשו"י) דבעינן הכי דתסגי להו להדיא ולא יצטרכו להקיף, עיי"ש. ובוה יתבאר סברת הראב"ה הנ"ל שגם צריך שלא יהיו עליות ומורדות. [ולביאור דלהלן שהסיבה היא כדי שלא יהיו מחיצות, י"ל דלהכי בעינן שלא יהיו עליות ומורדות, דאל"ה הוה כול המתלקט דהוי מחיצה, וי"ל].

עוד יש לומר דאם אין השערים מפולשים הרי כל המקום מוקף מחיצות, ומה שיש לו פתח הלא בכל חצר יש פתח, ואעפ"כ דינה כרשות היחיד או עכ"פ כרמלית, וא"כ בכל מקום שאינו מפולש הרי הוא כמקום שיש לו מחיצות (ולא מבעיא לדעת רוב הפו' שצריך ג' מחיצות בכדי שיחשב רה"ר, דודאי איכא הכא ג' מחיצות, אלא אף לדעת הרמב"ם דבעינן ד' מחיצות, מ"מ לא הוה רה"ר). וע"ע בדברי הביטא אפרים (שם), ודו"ק.

ומצאנו כיוצא בזה בחזו"א (עיין בס"י ק"ז, ועוד) בהא דמבוי עקום לא חשיב רה"ר הוא משום דהמבוי מסתמא מוקף בבתיים משתי רוחות והוי כמחיצה, עיין שם, וה"נ בכל כה"ג שאינו מפולש דלא הוי רה"ר [ואמנם אם פירצת הפילוש בעשר כתב בשו"ת משכנות יעקב (הנ"ל), והביאו בביה"ל סימן שס"ד ס"ב ד"ה ואחר] דאינו מועיל, אולם כבר נחלקו בזה הבית אפרים ובמשכנ"י אם פירצת עשר מדאו' או מדרבנן, והחזו"א ס"ל בזה כהבית אפרים דהוי מדרבנן, וכמו"כ ס"ל שמה"ת לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא]. וכן ראיתי באול"צ ח"א סימן ל' שביאר את דברי השו"ע על דרך דברי החזו"א, ושלכך צריך שיהיו השערים מפולשים ומכוונים, וכן מוכח בנידוד' בשו"ע הגר"ז סימן שמ"ה סי"א שהבין כן דבמכוון גרע מצד שאין לו אלא ב' מחיצות. [ואמנם עיקר ד' החזו"א הם דברי חידוש. וע"י באגר"מ (ח"ה) סי' כ"ה שם] שהעיר שלדבריו יצא דבר תמוה, שנמצא שהכרכים הגדולים ביותר הוי רה"ר, ואילו הקטנים יהיו רה"ר. וזה היפך הסברא. וכבר כתב בעצמו שדבריו דלא כהמשנ"ב (בביה"ל ד"ה שאין), וביאר האגר"מ דדווקא בפירצה בעלמא אפשר להתיר מדין עומ"ר, משא"כ כשנעשה לדריסת רבים. אמנם לענ"ד יש מקום להביא ככאן מה שנשאל בכיוצ"ב החכם צבי (בסימן ל"ז) בארץ גדולה המוקפת וכו', אי הוי רה"ר, וכתב השואל שזה קשה בעיניו ביותר אידך יתכן שארץ רחבת ידיים ויש עליה כמה סרטיות ופלטיות בתוכה דדרסי בה, ואולי שישים ריבוא, תחשב לרה"ר, ואם תאמר כך בטלה רשות הרבים מינה, ע"כ. והשיבו החכ"צ ואני אומר שאם התורה אמרה כך תיבטל, ומה בכך וכו', עיי"ש. ומצאתי גם באול"צ ח"א סו"ס ל' שאכן כתב בפשיטות שהחשש של רה"ר לא יהיה מצוי בכרכים הגדולים כמו שלנו, ואילו במושבים הנדחים וכפרים יהיה מצוי רה"ר, עיי"ש. ולא חש לדבר תימה זה. וע"ע גם בשבה"ל ח"ח סי' קע"ז (ב). ומצאתי מעין זה בראב"ה (סי' שצ"א) שכתב בדומה לזה בתנאי רה"ר דלא תמצא בכל המלכות רה"ר וכו', עיי"ש בע"א. והיה בנידוד, ודו"ק. ועיין עוד במשנה הלכות (ח"ח סימן צ"ט) מה שהשיב ע"ז. ויש לזון בדבריהם, ואכ"מ].

ונפ"מ בין שתי הטעמים, א]. במקום שאין לו חומה והמקום אינו מפולש, שאם כדי שהרבים יהיו הולכים ביושר צריך שיהיה ישר, אולם אם מצד שלא יעכבו המחיצות את גדר רה"ר, אי"כ בכה"ג שאין לו מחיצות א"צ שיהיה ישר כלל. ב]. וכן נפ"מ אם צריך שיהיה מכוון או סגי במפולש גרידא, שאם בכדי שהרבים יוכלו להלך כראוי, בודאי שא"צ שיהיה ישר ממש, אולם אם זה כדי שלא יחשבו המחיצות לעשותו רשות היחיד, אי"כ יש לראות שיהיה מכוון בכדי שלא יהיה מחיצה כלל, ועיין להלן.

והנה ברש"י (ו.) ד"ה רה"ר כתב בזה"ל: ואין בה חומה (או) שיהיה רשות

ב'. עוד יש לזון דאף דבבר שהוא מקורה, אפשר שזה אינו אלא דבבר קבוע, ולא דבבר שהוא מקורה לזמן מועט. ונחלקו בזה האחרונים, דהמג"א (סימן רס"ו סק"ז) כתב דתחת העגלה הוי רה"ר רק אם אינה מקורה, ומוכח דאף דבבר שאינו קבוע אם הוא מקורה אינו נחשב רה"ר. אולם בשו"ת ישועות מלכו (סימן נ"ב) תמה ע"ז דכיון דלא מבטל לעגלה רק שעמדה שם על שעה ושעתיים, לא מסתבר כלל שיבטל הרה"ר ע"י כך. ומה שאמרו בגמ' בעגלות של מדבר הו"ל רה"ר מקורה, שאני התם דכיון שהיה זה ע"פ הדיבור הו"ל קבוע, משא"כ בעגלות של חול, עיי"ש. וע"ע בשו"ת בצל החכמה שם מש"כ בזה.

ועיין גם בשפת אמת (בשבת צח). שמצדד כן דרה"ר מקורה לא חשיבא רה"ר, היינו רק כשהקירוי קבוע שם, אבל קירוי לשעה לא חשיב לבטל רה"ר, והקשה ע"ז מהא דמבואר בגמ' שעגלות תחתיהן רשות הרבים (אא"כ באופן שלא היה מקורה). ותירץ שאפשר דכיון שתחת העגלות תמיד היה מקורה, ה"ז נחשב כמקורה תמיד, ע"כ. והיינו דה"ז גם מעין קביעות, שהמקורה הוא קבוע. וחשיב בכדי לבטל את רה"ר, דאע"פ שתחת הקירוי אינו קבוע, אולם הקירוי גופא קבוע, ומהני לבטל.

אולם דבריו צ"ב, דהלא בגמ' מבואר הנידון של מקורה בעגלות הוא ע"י הקרשים שסידרו עליו, וכדפרש"י שם. וכה"ק בספר תפארת יעקב ע' קע"ה. וא"כ מוכח שאף דבר שאינו קבוע, עצם זה שהוא מקורה גורם שאינו נחשב רה"ר. ותירץ התפא"י שם דאמנם הקרשים היו על העגלה לשעה, אולם מאחר שעל פי ה' יחנו וע"פ ה' יסעו כמאן דקביע דמי, ונחשב קבוע, וכה"ג מצאנו בעירובין (נה): דכמאן דקביע דמי, וע"ע ברש"י בסוכה (לא). דמצותו משוי ליה קבע, ע"כ. וכבר הבאנו לעיל שכן כתב בהדיא הישועות מלכו דשאני התם דקבוע דמי (וע"ע מש"כ שם בד' המג"א הנ"ל, וע"ע בחזו"א סי' ס"ב סק"כ ב).

ונמצא בזה ג' שיטות בדין רה"ר מקורה לזמן מועט: א]. המג"א סובר שאפילו שנמצא לזמן מועט נתבטל ממנו שם רה"ר. ב]. הישועות מלכו סובר שאינו מתבטל בזמן מועט. ג]. השפת אמת סובר כהמג"א שמתבטל בזמן מועט, אך כל זה דווקא כשהקירוי עצמו הוא דבר שהוא עומד תמיד, כמו עגלה שיש לה רצפה קבועה. אבל אם גם הרצפה שבה לא קבועה תמיד, אינו מבטל מתורת רשות הרבים. ע"כ. ויש להוסיף שמצוי שיש בפתחי חנויות גגון מתקפל, שנפתח בזמן פתיחת החנות ונסגר לאחריה, ונראה שזה בודאי מבטל מתורת רשות הרבים, לכו"ע, שהרי הוא לזמן מסוים וקבוע, וגם הישועות מלכו לא מייירי אלא בזמן מועט, משא"כ בזה, ואמנם גם בעגלה מצוי שעומדת כל הלילה עד שבבוקר יוצא האדם לפעלו, ובדרך כלל לא נשארת העגלה ברשות הרבים כמו בחנות. ואם היא תהיה ברה"ר בזמן כזה, י"ל דלכו"ע יהיה זה מבטל מרה"ר, ובפרט אם זהו מקומה הקבוע. זאת ועוד י"ל לגבי גגון של חנויות שאפילו אם יהיה לזמן מועט מתבטל רה"ר, ואפילו להישר"מ י"ל דבזה שהוא מחובר שם ועביד וקאי (כדרך שאמרו בגמ' גבי אוהל, סי' שט"ו ס"ה), וזהו מקומו, ה"ז מבטל בכל זמן שהוא פתוח, כנלענ"ד.

ואחרי כתיב כל הנ"ל יש להעיר בדברי המשנ"ב בס"י שמ"ה סקמ"ד שאם נעץ קנה ברה"ר ועליו כלי גבוה עשרה רוחב ט', עליו הוי רה"ר ותחתיו הוי רה"ר, ע"כ. וקשה הרי מקורה אינו רה"ר. והראוני ליישב ע"פ האמור לעיל שאם אינו רחב ד' טפחים אינו רה"ר, וה"נ העמוד ממעט את הדי' טפחים של הכלי, וא"ג דמייירי באינו קבוע שם אלא דרך עראי. וחזינו פלוגתא ברה"ר שהוא מקורה עראי אם נחשב רה"ר או לא. וכן ראיתי בנתי"ש פ"ב הערה ט"ז שהקשה כע"ז, וציין לדבריו פ"ג הערה ו', וכנראה כוונתו לתירוץ הראשון האמור. ויש להוסיף בזה עוד שאם אדם הולך ברה"ר ובידו מטריה, והרי נעשה המקום מקורה, אין זה מוצא מכלל רה"ר, ולא מבעיא לפי האמור בשם האחרונים שדרך עראי לא חשיב מקורה, אלא אף לחולקים מ"מ בכה"ג שהוא בידו אין זה נחשב שהרשות מקורה, אלא שהאדם מקורה, ואף לגבי אוהל בעלמא לענין שבת מצאנו בפו' (והבאנו דבריהם לעיל בסימן שט"ו) דלא חשיב אוהל. [עוד פרטים בענין רה"ר מקורה, כתבנו בהלכות בסימן שמ"ה ס"ז].

ד. שתיהה מפולשת משער לשער

עוד מבואר שצריך שרה"ר תהיה מפולשת משער לשער, והיינו ששני ראשיה פתוחין. ויש לבאר, דהנה בגמ' דשבת (ו.) איתא ואיזהו רה"ר, סרטיא ופלט"א גדולה ומבואות המפולשין, ומדנקט מבואות המפולשין לכא"ו משמע דסרטיא ופלט"א אינו כן. אולם בחי' הר"ן (שם) הביא מהרא"ה דמסתברא דפלט"א נמי בעינן מפולשת, אלא דבמבואות אצטרך משום דאיכא סתומין, ע"כ. ומוכח דגם בהנהו צריך מפולשין. ויעיין עוד ברש"י ריש עירובין (במשנה) שכתב ומה היא רה"ר, סרטיא ופלט"א גדולה כדאמרו במס' שבת שדומין לדגלי מדבר וכו', הלכך לא הוי רה"ר בציר מטי"ז אמה רוחב "ומפולש מב' ראשין". עיין שם. ומבואר שתנאי זה שיהיה מפולש נאמר על כל רה"ר, שהרי רש"י קאי על סרטיא ופלט"א. ודו"ק. ויעיין עוד ברש"י לקמיה בעירובין (דף ו.) שהוסיף עוד שיהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר. וכן שם (בע"ב) ד"ה ירושלים כתב רש"י שרשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומפולש, וכ"כ שם בהמשך בד"ה אבולי מחוזה. וע"ע גם ברש"י דף נט:.

וכן מבואר בעוד הרבה ראשונים דבעינן שיהיו השערים מפולשים, וכיעוין במאירי בעירובין (דף ו.) שפתחי שני ראשי מכוונים זה כנגד זה עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין מפתח זה לפתח זה בלא שום עיקום, וע"ע שם שמבואר כן בהדיא, וע"ע גם בתוס' ובתוס' הרא"ה ובתוס' רבנו פרץ שם שהביאו עני"ז דיהיה מפולש, וע"ע בחי' הריטב"א שם וכן בספר ההשלמה והמאורות ופסקי הרי"ד שם, וכ"ה ברשב"א בעוב"ה"ק (שער ב' ס"מ, ובש"ג ס"א) שיהיו מפולשים וכו'. וכן בראב"ה סי' שע"ט וברוקח סי' קע"ה וספר האשכול ועוד. וע"ע להלן מה שיבואר בדין שערים מכוונים.

ועיין ברמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"א) שכתב איזו היא רה"ר, מדברות

בין הטעמים, באופן שאין מחיצות לאותו מקום, האם גם באופן זה צריך שיהיו מכוונים. והרבה ראשונים העתיקו כדברי רש"י שרק אם יש לה חומה צריך שיהיו מפולשים ומכוונים, אבל אם אין בה מחיצות א"צ תנאי זה, וכמו שהבאנו. ואמנם מאידך מצאנו כמה ראשונים שלא חילקו בזה. וכן ראיתי בספר לערב עירובו שהאריך בפרק ג' להביא דברי הראשונים שבכל גווי בעינין שערין מכוונים. אולם אין הדבר ברור, וסתם שערין משמע שיש מחיצות. ועכ"פ כיון שגם בש"ע (סעיף ז') מדוקדק כן שרק אם יש חומה אז הדבר תלוי אם מפולש הוא רה"ר ואם לא אינו רה"ר, לכאורה יש לנו לתפוס כן, ובפרט שעצם הדין לא ברור כ"כ בטעמו. ובחפשי מצאתי שכן כתב לפרש בפשיטות בשו"ת תפלה למשה ח"ה ס"א וס"טו' [ובס"א הזכיר לדברי הראב"ה הנ"ל דמשמע הכי, וכבר הבאנו שכי"מ מדברי שאר הראשונים הנ"ל שנקטו כרש"י]. וכ"כ בספר נתיבות שבת פ"ג הערה ז' שיש דעות כאלה. וכ"כ עוד באחרונים, אמנם מביא שיש אומרים שגם בלא חומה אינו רה"ר עד שיהיו שערין מכוונים, וכמו שהביא באריכות בספר לערב עירובו מלשונות הראשונים והאחרונים. וכמעט שעברתי על כל הספר, ויש עדיין הרבה לפלפל בזה.

ועדיין נשאר לנו לדון מהו הגדר שיהיה "מכוון", והרי אמרו בגמרא (שבת צז.) שאי אפשר לרשות הרבים להתלקט במלקט ורהיטני. ע"כ. וברש"י עה"ת (דברים א') כתב שאין דרך שאין בו עקמומית. וכן המציאות. והנה לפי דברינו שתנאי זה נאמר רק על עיר שיש בה מחיצות, אבל בעיר שאין בה מחיצות אין צריך "מכוונים" ויש הנחה פורחת, שרק בעיר שיש לה מחיצות צריך שיהיה כן כדי שלא יחשבו המחיצות שכנגד למקום סתום, והוא כמו רשות היחיד (וכמו שביאר הגר"ז ס"א כנזכר לעיל). אבל אם נאמר שגם בכל רה"ר שהוא צריך מכוונים ה"ז קשה טובא, אא"כ נאמר שא"צ מכוון ממש, וגם זה עדיין לא יתקן, כי גם אם אינו מכוון ממש, אין זה מצוי, וגם אין סברא לכך שיהיה ביושר, שאם בשביל שהרבים ילכו כהוגן בלא עיקום, הא ודאי שסתם עיקום מועט אינו מפריע לרבים. פוק חזי. וצ"ע. ואף במחיצות ג"כ הדבר מחדש מאד, כגון בירושלים בזמן הגמרא שהיה לה חומה, אטו הדרכים שבה היו כמו קו לקו ביושר בלא עקמומית, ובפשיטות כשאמרו שא"א לרה"ר שתילקט במלקט ורהיטני, זה חוזר על כל סוגי רשות הרבים.

ובדברי המפרשים והפוסקים מצאנו כמה דרגות בזה, שבמאירי (בעירובין ו.) כתב שיעברו הרבים ביושר "בלא שום עיקום", ע"כ. אולם במאירי לקמיה (נט.) כתב בשם גדולי המפרשים שהפתחים מכוונים זה כנגד זה עד שדרך רה"ר עוברת עליה דרך ישר, אבל אם היו שני פתחיה מצד (והיינו בצורת ח') אינם נחשבים אלא כפתח אחד, ע"כ. ומשמע שההיפך ממכוונים הוא רק בעקום כ"כ בצורת ח'. ולפי"ז י"ל דמשי"כ לעיל "בלא שום עיקום", היינו בלא עיקום כזה הנוטה לצד אחר ממש, ואילו עיקום כשהוא באותו צד לא איירי כלל. ועדי"ז נוכל ליישב דברי כל הראשונים שכתבו "מכוונים", שאין הכוונה ישרים כשזה באותו צד, אלא הכוונה לאפוקי מתעגלים לצד אחר, אלא שזה דבר מחדש ואינו כפשיטות דברי כל הראשונים, שכתבו "מכוונים" ככל דוכתא, וכן שכתבו מכוונים "ממש", וכ"כ הפמ"ג בסימן פסד בא"א סק"ב וכן הגר"ש קלוגר בשו"ת ובחברת בחיים סי' קז. וע"ע בספר לערב עירובו פ"י משי"כ בזה, והביא שיהיו מכוונים באופן שלא יהיה סיבוב שמתעקם ומורגש להדיא, ואפילו בשלש וארבע פסיעות ואפילו במקום אחד, עיי"ש. ויש לפלפל. וע"ע בשו"ע הגר"ז שם שהוסיף במוסגר אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רה"ר מנגד חלל השער, ע"כ. וע"ע בדברי נחמיה שם, ובצמח צדק פ"א דשבת האריך בזה. ומ"מ נראה שכי"ז כאשר אנו דנים על מקום שיש בו מחיצות, אבל במקום שאין בו מחיצות אין מקום להקל בלא שהוא עקום ממש, באופן שמורגש להדיא הסיבוב בדרך ההליכה.

ה. שערין ודלתות בסרטיא ופלטיא

והנה כל הנ"ל נתבאר בעיקר לענין "מבואות המפולשין" שרק אם מפולשים היו רה"ר, ואל"ה היו רה"י מן התורה. ויש לדון אם כך הדין גם בסרטיא ופלטיא, מאחר שבגמרא (דף ו.) משמע דחלוקין הם, שלא הזכיר "מפולשין" אלא לגבי מבואות, ולא לגבי סרטיא ופלטיא. ובה יש לדון אם הוא בדווקא, או שלא בדווקא ואורחא דמילתא שמבואות הם במחיצות, ואילו סרטיא ופלטיא אין ענין שיהיו לה מחיצות כלל, וממילא א"צ לומר שיהיו מפולשים, ולעולם ודאי דינא הכי שצריך מפולשין, דאל"ה היו רה"י. [ההסברא לצד האשון הוא משום שמהות סרטיא ופלטיא ובפרט פלטיא הוא הקיבוץ של הרבים, ולכן אין נפ"מ אם יש מחיצות או לא, ויש לדון גם בזה לפי הטעמים שכתבנו לעיל אם הנידון תלוי בגלל המחיצות, ובסרטיא מחוץ לעיר אין מחיצות, או דהוי דומיא דגלילי מדבר. ועיי' באגר"מ בתשו' הנ"ל משי"כ לדון בזה]. וברשב"א בעבוה"ק (ש"ג) כתב איזהו רה"ר כל מקום שהוא רחב וכו' ומתקבצים שם כשוקים שבמדינות, ו"אע"פ שדלתות המדינה נעולות בלילה", וזו היא פלטיא וכו'. ורק במבואות המפולשין והמכוונים שהם רה"ר, אינו כן כאשר נעולות בלילה, עיי"ש. [וכ"ה בספר הבתים, והובא בברכי"ן]. ומבואר שעכ"פ בפלטיא ודאי דלא מהני אפילו דלתות הנעולות בלילה, וע"ע באהל מועד (דרך י"ג נתיב ב'), ובמאירי בשבת (ו.) הביא דעת יש אומרים כהרשב"א (אך שאינו מוסכם), ובראב"ה (סימן שע"ט) כתב שפלטיא אף אם אינה מפולשת היו רה"ר, עיי"ש. וה"ד בתפא"י ע' רי"ד. וע"ע בנתיבות הבית על הרשב"א שם. אמנם אכתי אין בירור בדברי הראשונים כאשר בפועל יש דלתות והם נעולות או שזה רק במפולשים, ויש בזה חילוק בדבריהם, ואכמ"ל.

אולם מדברי הרבה ראשונים מוכח שבכל סוגי רה"ר נמי יש להם מחיצות, וכפשיטות דברי הרמב"ם (פ"ד ה"א) שמקום המוקף מחיצות הוא רה"י אפילו גדול הרבה, כגון מדינה שמוקפת חומה וכו', עיי"ש. ומשמע בסתמא דבכל אופן היו רה"י, ודוק, וע"ע בביה"ל להלן (סימן ת"ה ס"ו) והרבה יש ללמוד מזה לנידויה, ובשיטת רבינו אפרים

והראשונים עיי' באו"ז ח"ב ס"ו, ובבעל המאור ר"פ עושין פסין, ודוק. (וע"ע גם בבית אפרים סימן כ"ו בשיטת התוס', וע"ע בדברי האחרונים דמייתנין להלן). וכ"כ בהדיא בחידושי הר"ן (שבת ו.) בשם הרא"ה, דבפליטא נמי בעינן מפולשים, אלא דבמבואות כיון דאיכא סתומים נקט בגמ' דבעינן מפולשים, משא"כ בסרטיא ופלטיא דבדרך כלל הם מפולשים לא נקטו בגמ' דבעינן מפולשים, ע"כ. [ובזה נדחית ראייתו של החכם צבי והמהריט"ץ ודעימיהו, שדקדקו בגמ' דשבת].

וראייתו בכה"ח (שם אות ל"ה) שהביא מהברכ"י (אות א' ושוב אות ב') שהביא דברי הרשב"א והחכ"צ אפילו דלתותיה נעולות בלילה היו רה"ר, וכתב ע"ז: אבל בספר הבתים הביא סברת הרשב"א הנז', וכתב ע"ז ויש מי שאומר דכל עיר שיש לה חומה ודלתותיה נעולות, כל מה שבתוכה יצא מדין רה"ר, וזה נראה עיקר, ע"כ. ועיינתי בדברי הברכ"י שבפנים הספר סתם כדברי הח"צ שהוכיח מהרשב"א דבדלתות נעולות ג"כ היו רה"ר וכו'. ובשו"ב חזר בו מזה לאחר שראה דברי ספר הבתים, וכתב ע"ז שכן נראה עיקר [וידועים הדברים שמרן החיד"א העיד על עצמו (בספרו שו"ת חיים שאל סימן ח') שכל דין שהביא בברכ"י ומחז"ב בין מהראשונים ובין מהאחרונים, אין כוונתו שהוא מוסכם לדינא, אלא הביאו כמעתיק, ורק אם כתב ע"ז וכן עיקר וכיוצא אז מגלה דעתו].

וראייתו שהאריכו בזה האחרונים טובא, כיעוין בתשו' החכם צבי סימן ל"ז שדן בדברי הרשב"א דמבואר שאף כשדלתות נעולות היו רה"ר. [ואף הוא כתב שהוא חידוש גדול, ולא נמצא בשום פוסק זולתו, עיי"ש. איברא שהבאנו עוד שיש האומרים כן, ובעיקר הדבר כשיש פוסק שחידש איזה דין ושאר פוסקים לא חידשו כן, יעוין בכללי הוראה למהר"ם בן חביב בסו"ס גט פשוט שהביא כמה גדולים שכתבו כן, ועוד עמדו בזה באחרונים, ואכמ"ל]. וכן בשאלת יעב"ץ ח"א סימן ז' שתמה על הרשב"א, וכתב לחלק בין המחיצות דבברים מחודשים (ובבאר היטב סימן שמ"ה אות ז' הזכיר להחכ"צ, ושכ"ה ביד אהרן). וע"ע בשו"ת משאת בנימין סי' צ"ה ושו"ת מים רבים סימן ל"ז מתשו' מהר"ש נאוי ועוד בסל"ח מהר"ר רפאל, והובא בצמח צדק פ"א דשבת שם, וע"ע בשו"ת מהריט"ץ סי' רנ"א, וע"ע בחיי אדם (כלל מ"ט ס"א ובנשמת אדם סק"ב) שהביא דברי הרשב"א (וגם הוא העיר שזה לא נמצא בשום פוסק, וכתב לחלק בשערי המדינה). ועוד יעוין בזה בשו"ת בית אפרים סימן כ"ו ובמשכנתו יעקב סימן קכ"א. ודוק. וע"ע בזה גם באבני נזר סימן רע"ג אות י"ז ולעיל מיניה בסי' רס"ה אות כ"א וסימן רס"ז, עיי"ש שדנו דלתות זאת במחלוקת הרשב"א ור"י בגדר היתר דלתות לרה"ר. [ובפשיטות דין זה תלוי בטעמים שהבאנו לעיל אמאי המחיצות לא היו רה"ר, ובאבני"ז שם בסי' רע"ג וביד אפרים סי' כ"ו כתבו דאמרינן בזה אתו רבים ומבטלי מחיצתא, עיי"ש. אולם י"ל כפשוטו שזהו מהות הרה"ר בפלטיא, ועכ"פ בדלתות הנעולות לכ"ע היו רה"ר]. וע"ע בתפא"י ע' רי"ד ורי"ד משי"כ בזה, והוכיח מהא"א מבוטשאטש כאן דמשמע שלולא מחיצות הבנינים היו רה"ר, וע"ע שם משם הבית אב תניאן ס"ו, וע"ע גם באגרות משה שם משי"כ בזה, ויש הרבה דרכים וחילוקים בזה, וכי"כ דקדוקים בלשון הגמרא והפ"י.

וכבר הבאנו מדברי הרבה מהראשונים בהדיא שאף בפלטיא בעינן שיהיו מפולשים ולא מהני במחיצות, וגם הרבה מהאחרונים הנ"ל שהביאו דברי הרשב"א כתבו שהוא חידוש, ול"מ כן בפ"ו וכנ"ל. ועל כן זה יש להביא מדברי השו"ע (סימן שמ"ה ס"ז) שמוכח בהדיא דאינו רה"ר, שכתב איזהו רה"ר רחובות ו"שווקים" (והיינו פלטיא) ואין להם חומה וכו', ומבואר בהדיא שאם יש חומה לא היו רה"ר. ובפשיטות משמע דה"ה בסרטיא דהיינו הך, ולא ישמיט מלומר כן, ועיי' גם בביאור הגר"א שם שציי"ן ע"ד השו"ע בין סרטיא ופלטיא [וע"ע הוסיף בהגה שם מהטור שגם אין דלתותיה נעולות בלילה].

ונראה עוד דשפיר אפשר לסמוך על המקילים בזה, דהלא נתבאר שיש פלוגתא רבתי אי בעינן שישיים ריבוא כדי שיחשב רה"ר, או שבכל גווי שישיים ריבוא היו רה"ר. והארכנו להלן טובא. ונתבאר שבצירוף עוד צד להתיר יש להקל בזה. [ודין זה דשישיים ריבוא בכדי שיהיה רה"ר הוא גם בפלטיא ולא רק בסרטיא, כמבואר בב"י (סימן שכ"ה) בשם הרא"ש שכתב דאין לחוש שמא הביאו דרך רה"ר סרטיא ופלטיא, משום דלא שכיה האידנא ר"ה דס' ריבוא בוקעין בו, ע"כ. הרי שבכל גווי צריך שישיים ריבוא, וכ"מ בחי' הרמב"ן בעירובין (נט.). וכ"ה בהדיא בסמ"ק, (ובדברי הרשב"א בתשו' ח"א סימן תשכ"ב יש לפלפל בזה, ועיי' בס' לערב עירובו הנ"ל ע' קל"ז). וכן מבואר בבית אפרים הנוכר לעיל. ובצ"צ הנ"ל. ובבית מאיר בסימן שס"ד, עיי"ש. וכן נקט באגרות משה ח"א סי' קל"ט, ועוד]. אמנם כאמור א"צ לזה, שבטור ושו"ע מבואר שגם בשווקים ובכל סוגי רה"ר צריך שיהיו מפולשים בתנאי רה"ר.

ואם כן נראה שדלתות העיר נעולות בלילה שאין העיר נחשבת רה"ר, ואף לא בפלטיא שבה, וכמשנית לעיל. ונראה עוד שגם מה שכתבו כמה מן הפוסקים שבפלטיא הרי היא רה"ר גם אם אין שעריה מפולשים, מ"מ באופן שאין בה שישיים ריבוא בודאי יש להקל בזה לסמוך על הסוברים שללא שערין מפולשים אינו רה"ר (ולדעת הרבה פוסקים מפולשים היינו שיהיו מכוונים). ועל כל פנים כבר נתבאר שדעת השו"ע והפ"י שבכל אופן צריך שיהיו מפולשים, וכן ההלכה שגם בפלטיא ובכל סוגי רשות הרבים אם אין הפתחים מפולשים ומכוונים אין לזה דין רשות הרבים.

עוד ב' דינים המצויים בפלטיא

[א. ויש עוד נידון בפלטיא באופן שהוא מקורה, דככה"ג אינו רה"ר (וכמוכח בכ"ד, וכ"ה בשו"ע סימן שמ"ה ס"ו שקא"י גם על פלטיא, כמשנית לעיל). וע"ע בשו"ת אגרי"מ ח"א סי' קל"ח, ומבואר שאף לדעתו אם דעת בני אדם שיהיו בפנים החנויות שמסביב דלא היו רה"ר, ועיי' בשש"כ פ"ה הערה י"ז משם האחרונים, והביא כה"ג שדווקא אם בני אדם עומדים ויושבים בשוק דינא הכי, משא"כ ברחובות שכל

העסקים הם בפנים הבית בתוך רה"י, אם אינו מפולש ומכוון משער לשער אין עליו דין רה"ר דאורייתא.

[ב. ועיי' עוד שם משם הגרשו"א דהרחבה של הכותל המערבי, שריד מקדשינו אף שמיועד ועשוי לרבים שמתקבצים שם, מ"מ אפשר שאין זה חשוב כפלטיא, כיון שהמקום מיועד רק לתפלה ולא לסחורה, ע"כ. וצ"ע הסברא בזה, וכנראה שסובר דכיון שהוא מיועד רק לתפלה, אינו בגדר מסור לרבים, רק אם הוא עשוי לעסקיהם ולכל כיוצא"ב אז הוא מסור לרבים, אבל סתם קיבוץ הציבור אינו כן. אולם לענ"ד הדברים צ"ע, אחר שבכל דוכתא נזכר שהוא מקום שיש בו קיבוץ רבים, ואמנם מצאנו ברש"י שבת (דף ו.) שנקט שהוא מקום קיבוץ לסחורה, וכ"ה במאירי שם, וכ"כ בב"י (סימן שס"ד) משם הריב"ש, ועוד, ויעוין עוד להרשב"א (בעבוה"ק ש"ג ט') דהוא מקום שמתקבצין לסחורה ולעשות צרכיהם בשווקים שבמדינות, ע"כ (ומדבריו יש לדקדק כמו שביארנו דדווקא אם עשוי לצרכיהם היו בכלל רה"ר, וכדאמרן דאז נחשב מסור לרבים). אולם בפשיטות העיקר בדבריהם הוא עצם הקיבוץ, וכמבואר ברמב"ן עירובין נט, ועוד שעצם הקיבוץ הרי הוא פלטיא, וה"נ י"ל לכל הני קמאי (ועיי' להלן בדיבור שאחרי הסמוך).

אמנם נראה דיש להקל בזה, ולסמוך ע"ד הראשונים שהבאנו לעיל בתנאי רה"ר אות ד', שמבואר בראשונים שבכל סוגי רה"ר צריך שיהיו השערין מפולשים ואפילו בפלטיא, ול"ד במבואות, עיי"ש, ושכ"מ בשו"ע ועוד. וא"כ ברחבת הכותל שאין השערין מפולשים לא היו רה"ר, ואת"ש [ובאמת שנראה דמשמע בכמה דוכתי שבביהמ"ק היו מטלטלים בשופי, וגם שלא לצורך עבודת היום וכדו', ולא מבעיא בבהמ"ק בפנים שהוא מקורה דודאי אינו רה"ר, אלא אף בעזרה נמי, וכיעוין בתמיד (לג): וכן בשלהי עירובין (קד):, ולא דנו שם ובמפרשים אלא מצד מוקצה וטומאה, ולא מצד טלטול ברה"ר].

ועדיין יש לדון אם מותר לטלטל שם מצד דאף שהוא מוקף מחיצות הרי הוא שטח גדול כבית סאתיים שלא הוקף לדירה, וכל כה"ג גזרו חכמים שלא לטלטל בו (וכדון קרפף בסימן שני"ח), ולכא"ו הי"ן ל"ש [ואף אם המקום היה מחולק בעצמו למחיצות, הרי הוא פרוץ זל"ז, אך זה תלוי בצורת המחיצות, ואכמ"ל. ועכ"פ הרחבה העליונה בודאי יש בה שיעור בית סאתיים שהוא 32½ מטר לערך, ואפילו 40 מטר מרובע להחזויה, וזה יאסור את כל המקומות האחרים מחמתו]. והנה מצאנו בפמ"ג בסימן שס"ו (בא"א סק"י) שבי"ת כנסת גדול שחוץ לחומת העיר היו כרמלית, ורק אם הוא בתוך מחיצות היקף העיר הרי הוא נחשב מוקף לדירה [והכא נמי הכותל בתוך מחיצות העיר העתיקה המוקפת חומה]. והחזו"א (סימן צ' סק"ז וסימן ק"י סק"כ) ס"ל שבי"ת כנסת נחשב מוקף לדירה, מעצם שבאים אליו להתפלל, עיי' שם [ונראה שעד"ז נתכוון הגרשו"א לחלק בין פלטיא לסחורה, לבין פלטיא כזו שהיא להתפלל וכנ"ל, שתפילה הוא כקביעות מיוחדת לדירה, ודוק]. אמנם נרגשתי בזה מדברי החזו"א לעיל (סימן פ"ט סק"יז) שכתב שלא מצאנו היקף לדירה אלא כשמוקף ללינה בקביעות וכו', עיי"ש. וסותר עצמו, ואכן מכ"מ בחזו"א יש להקשות כן. ושור' שכבר העיר כן בשונה הלכות בהערות לסי' שני"ח ס"ד, ועמ"ש"ש דאכן החזו"א ס"ל שכל שימוש מהני, וכן הבאנו בסימן שני"ח בהלכה ב' בהערה ראשונה לשם, ולפי"ז יוצא שמוותר לטלטל ברחבת הכותל, ואף אם נאמר שרחבת החלק העליון אינו עשוי לתפילה, אך ממילא הוא עשוי לטילול. ומצאנו שגם זה נחשב דירה, וכמו שהבאנו בסימן שני"ח בדוגמאות המצויות עיי"ש, הגם שהטילול אינו שם אלא גורם לטילול בכותל, וגם יש שם ברזיה לשתייה, ומצאנו בחזו"א (סימן ק"יב סק"טז) שצידד שמקום שמתקבצים בו, ויש שם באר, הוי דירה (וכן יש הרבה שאוכלים ושותים שם). עיי' בדברינו בסימן שני"ח בענין בארות ובהערות שם. [ונוסף עכ"ז הנה במציאות כיום יש בורגנין ברחבת הכותל לשומרים, וכן יש שם כולל, ולהבדיל בין הקודש לחול יש גם מפקדת מטשרה וכדומה, וכל זה הוי מוקף לדירה, אלא שאפשר שהיקף זה נעשה לפני שהיתה שם הדירה הזו, ובכה"ג לא מהני וכמש"כ בסי' שני"ח ס"ב, אך המחיצה החדשה שנעשת בכניסה לכותל, נראה שנעשתה לאחר הדירה, אמנם להקיף בשביל אנשי הרובע מסתבר שאינו יקיף, שהרי יש להם כבר מחיצה. ועוד היה אפשר לומר סברא להתיר כיון שהמחיצה הזו מועילה גם בשביל הרחבה של התפילה (שעליה נתבאר שהיא דירה), ואף שהרחבה העליונה ג"כ מגודרת בכך חשיב היקף לדירה, אך כ"ז גם נעשה קודם שנעשתה המחיצה המפרדת בין הרחבה העליונה לתחתונה, וצ"ע. ועכ"פ נתבאר כו"כ צדדים להתיר בשופי]. ועכ"פ למעשה כל המקום מותר בטלטול, כמו שנתבאר.

סימן ג'

בביאור התנאי של שישיים ריבוא להחשב רה"ר

א. הנה נחלקו הראשונים מערכה לקראת מערכה אם צריך שיעברו שם שישיים ריבוא כדי שיקרא רה"ר (ונסכם את הדברים כפי אשר השיגה ידי בספרי רבותינו הראשונים והאחרונים, והוספתי גם מאשר ראיתי בספרי שאר אחרונים שהאריכו בדין זה, והוספנו הערות וביאורים וחידושי דינים בהלכה זו), שמצאנו ברש"י בכ"מ שדיבר בזה, וזכיר תחלה מסוגיין (בעירובין דף ו.) שכתב ר"ה משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויים בה שישיים ריבוא וכו', ע"כ. ומבואר דבעינן שישיים ריבוא, וכמו"כ ברש"י בע"ב (ד"ה ירושלים) כתב דרה"ר שלה מכוון וכו', ויש בה דריסת שישיים ריבוא, ע"כ. וכן להלן מיניה באבולי דמחזא כתב דיש בה שישיים ריבוא. הרי דס"ל שהוא אחד מתנאי רה"ר, וע"ע ברש"י להלן (דף נט.) ד"ה עיר של יחיד, שפירש דהיינו שלא נכנסין בה תמיד ס' ריבוא דבי בני אדם, ולא חשיבא רה"ר דלא דמיא לדגלי מדבר, ומוכח דרה"ר הוי רק בשיש בלא שישיים ריבוא. וע"ע גם ברש"י להלן (דף כו.) בד"ה ערשייתא שג"כ מבואר דכל שאין בה שישיים ריבוא הוי של יחיד, דאינה דומה לדגלי מדבר. (וע"ע ברש"י ריש דף מז. שמבואר כן דבעינן ברחובות שישיים ריבוא עיי"ש. וע"ע במשנה בדף ס.) וכ"ה דעת הבה"ג שצריך שישיים ריבוא, וכמו שהבאנו להלן ד"ה ובעיקר הדין.

ויליע בזה בשיטת רש"י, דכיון שצריך תנאי דשישים ריבוא כדי שיחשב רה"ר, אי"כ הכיצד לא כתבו רש"י בשבת (דף ו.ו) במקור הדין של רה"ר, ואדרבה שם הו"ל להשמיענו דין זה שצריך ס' ריבוא. והיה אפ"ל שכלול ויוצא ממילא משאר התנאים שנלמדו מדגלי מדבר, שהרי היו שם שישים ריבוא. וכיון שכן ודאי יש ללמוד משם על מנין האנשים, שבוהו אנו יודעים מהם הרבים. והרי מהות "רשות הרבים" בעיקרו הוא הילוך "הרבים". ודו"ק. (ועיין להלן ד"ה ויעוין בחי').

ועד"ו אפשר ליישב מה שתמה הרמב"ן בעירובין (נט). ועוד על רש"י ובה"ג שמצריך ס' ריבוא כדי שיחשב רה"ר, ואילו בכל הש"ס בבבלי וירושלמי לא נזכר תנאי זה, ותמהו (ועי' בביה"ל ס' שמה"ס ס"ז ד"ה שאין). ולהנ"ל י"ל דהא פשיטא שצריך ס' ריבוא, וה"ו נלמד בק"ו משאר תנאים שהצרכו שיהיה דומיא דדגלי מדבר, שהרי לגבי מנין האנשים יותר מסתבר שנצטרך שיהיו שם הרבים, שהרי מהות רה"ר הוא הרבים שבה, ודו"ק. ועי' בשו"ת דברי יציב סימן קע"ג שכתב דמה שלא פירשו הש"ס הוא משום דפשיטא, ורש"י והבה"ג גילו לנו מהו רה"ר, ובאמת להסוברים שא"צ ס' ריבוא, הדבר סתום כמה יצטרכו כדי שיחשב רבים, ולהלן נתבאר.

ובאמת שעל הגמ' דשבת לק"מ, דהא כל שאר תנאי רה"ר לא נזכרו שם, כגון שלא יהיה מקורה דפ' הוורק וכו'. ונראה אפוא שלא נזכרו שם אלא אופן צורת רשות הרבים, והיינו כפי הנזכר שם סרטיא ופלטאי ומבואות וכו'. והיינו דווקא צורת רה"ר במציאות הילוך הרבים ותו לא. ולכן לק"מ מה שלא נזכרו שם תנאי דרה"ר. וכמו"כ בריש עירובין נמי לא הזכיר רש"י הא דשישים ריבוא, והתם נמי י"ל שלא נזכר ברש"י אלא דכיון יותר הרשות של הרבים כלפי צורה של מבוי, שזה מה שרש"י נחית שם לבאר, ולכן לא הזכיר תנאי דרה"ר, והדברים פשוטים.

ועי' בספר אשד הנחלים שכתב לבאר בשיטת רש"י הנז' דיש חילוק בין מקומות המסורים לרבים, ועשוין לרבים, כגון אותם דברים שנאמרו בשבת כגון סרטיא ופלטאי וכדו' וכפרש"י שם, ובהם כיון שהם מקומות של רבים בלא"ה אי"צ תנאי דשישים ריבוא. משא"כ בעיר המיוחדת לאנשי העיר דווקא, בזה אינו נחשב רה"ר אלא אי"כ מהלכים בו רבים שישים ריבוא, והוכיח כן מכמה מקומות בגמ' ובראשונים. ויש לבאר זאת דלכא"ו כיון שאנו למדין מדגלי מדבר שצריך שישים ריבוא, אי"כ למה הדין כן שבמסור לרבים לא צריך שישים ריבוא, וי"ל שכיון שהוא מסור לשישים ריבוא די בכך, שמי"מ הרי הוא שייך לרבים עם מנין של שישים ריבוא, ולא דווקא שיעדו שם שישים ריבוא, דכל שמסור לשישים ריבוא הוא רה"ר, ועי' להלן מש"כ בזה.

ועוד יש לציין בזאת דברש"י (שבת צו.) מפרש דמחנה לוייה היה רה"ר, ולומד זאת ממה שבאו אל משה בני ישראל, והיו שישים ריבוא. והרי בודאי לא באו כל יום כל השישים ריבוא, וכמו שהעיר באגר"מ סימן קל"ט, עיי"ש. ועי"כ שדי במסור לרבים. אולם לכאורה לפי"ז יצא שגם באותו מקום הסייד לעיר יחידים, ג"כ די במסור לס' ריבוא, וז"א [ואמנם יש להעיר לפמש"כ כמה ראשונים (בר"ה טז): שחייב להקביל פני רבו בכל יום, אם רבו נמצא אליו קרוב וכיוצא, וכיעו"ש]. והובאו דבריהם בביה"ל סימן שי"א ס"ד כיעו"ש. ועי' מש"כ שם. וא"כ ה"נ הרי לעולם היו אצלו שישים ריבוא. אולם ז"א מוכרח, שהרי לפעמים היו זקנים וחולים, וכבר כתבנו במקומו דכל כה"ג שיש קושי להגיע לרב, אפילו שהרב קרוב כ"ז אצלו שהוא בריחוק, וא"ת הנהיג באו אליו, ז"א, שששים לדעת רבים מהפ"ו פטורות (עיין בדברינו בס"י ש"א שם). וגם כבר כתבו התוס' שלא ילפינו ממנין הנשים, ובלא"ה כ"ז לצד שנלמד ממה שבאו למשה, אולם בראשונים למדו מהליכתם במדבר, ועיין תוס' עירובין דף ו'. ועיין בערוה"ש סימן שמה"ס ס"ט ביאור נפלא כמה שהוצרכו לומר בגמ' דמחנה דלוי הו"ה רה"ר, אע"פ שגם מחנה ישראל היה כן. ועי' שם בספ"א. ועי' בזה בשו"ת משכנות יעקב ובית אפרים שם מש"כ בזה, ודו"ק.]

ב. ובתוס' עירובין (דף ו.) הביאו דברי רש"י שצריך ס' ריבוא מצויין בה, וש"כ בה"ג, והקשה ר"ת הדלא בשבת (צח). אמרו דעגלות הוו תחתיהן וביניהן רה"ר, ותחתיהן לא היו ס' ריבוא, ואומר ר"י דמ"מ דרכן היה לצאת ולבא באותו דרך. [והיינו שכיון שרגילים לעבור שם ה"ז כרבים מצויין שם, וזה עדיף מכל מסור לרבים הנ"ל שהוא חידוש נוסף]. ועיין בחי' הריטב"א להלן (נה). שהביא קושיא נוספת, דא"כ היכי משכחת לה עיר שהיתה של רבים בתחלתה, דהא ודאי מילתא דלא שכיחא היא שיתישבו בתחלתה שישים ריבוא, ולעולם היתה מתחילה של יחיד (וא"ת נימא שהיה של יחיד ונעשית של רבים ושוב נעשית של יחיד, אולם כה"ג י"ל דלא חיישינן שתחזור לקלוקלה). ותירץ הריטב"א שגם לדעת רש"י אי"צ שיתישבו בעיר ס' ריבוא, אלא שיכנסו בה שישים ריבוא מאלו הכרכים והעיריות שרגילים לבא שם הסוחרים, וראה שהרי אף בירושלים לא היה בה שישים ריבוא תדיר, ואעפ"כ הצרכו נעילת דלת וכמש"כ בגמ'. וכל שנתיישבה בתחלתה בשווקים גדולים וכדו' להיות רוכלת העמים, ה"ז רה"ר [ומזה ג"כ מבואר כנ"ל דבמסור לרבים הו"י כיש בו שישים ריבוא, ודו"ק]. ועי' בתוס' ובריטב"א הנ"ל דאע"פ שהיו נשים וטף וער"ר, מ"מ ילפינו ס' ריבוא כפי הכתוב בספרים.

ויעוין בחי' הרש"ש שכתב ע"ד תוס' דנראה דלאו דווקא שישים ריבוא, דהא בריש פ' פקודי מבואר שהיה בעת נדבת המשכן ת"ר אלף וג' אלפים וחמש מאות וחמישים, וכן בשנה השנית אחר הקמתו וכו' מלבד מספר הלוויים, עיי"ש. אולם בלשון התוס' מדוקדק דשישים ריבוא בדווקא בעינן. ומה שכתבו דגמירין ממילתא דכתיבא במספרם, ביארו האחרונים דכוונת התוס' עמ"ש בפ' בא ויסעו ישראל מרעמסס סוכותה, ושם כתוב שש מאות אלף רגלי וכו'. וכיון שבאותו זמן שנזכר מספר זה נצטוו על השבת, הכי נקטינן לענין דיני שבת דהשיעור הוא בשישים ריבוא. עוד כתבנו באו"א להלן בריש אות ז', עיין שם. [ויש להעיר דלפי האמור דאדרבה אין שיעור מנין האנשים כ"כ פשוט, שהרי בתקופת המשכן היו מנין אחר משישים ריבוא, נדחה מה שרצינו לתרץ לעיל בר"ה ויליע בהא דלא הביא רש"י בפ"ק דשבת תנאי

דשישים ריבוא, וכתבנו לצדד דהא פשיטא דומיא דדגלי מדבר וכו'. וכאמור ז"א פשיטא, דהא בזמן המשכן נשתנה המנין, וכן נדחה בזה מש"כ שם בזה ועד"ו. ובדוחק גדול דילפינו מזמן שנצטוו על השבת, והא נמי פשיטא להו].

ולכאורה אם אנו למדין מפסוק זה, היה לנו ללמוד את כל האמור שם, והיינו שיהיו שישים ריבוא גברים, וכמו שהדגיש שם הכתוב כשש מאות אלף רגלי הגברים. אולם ז"א, דלא למדנו אלא את המספר, אבל לגבי התחשבות במקום כרשות רבים אין נפ"מ, דהא מ"מ איכא רבים. ואכן עיין בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) שכתב שא"צ שיהיו השישים ריבוא דווקא גברים מבין עשרים עד שישים, כמו שהיו במנין הפקודים אפילו טף ונשים וזקנים, וכן גויים מצטרפים לשישים ריבוא [וכן כתבנו להלן אות ה'], וכל הלימוד הוא רק למספר, שיהיה רשות המסורה לשישים ריבוא, אבל בצורת רה"ר אין נפ"מ מי הם השישים ריבוא.

ועפ"י מיושבים גם דברי הרמב"ן בעירובין (נט). שהביא דברי התוס', שהרי במדבר היו כפלי כפליים, ותירצו דממשכן גמירין לכל מילי דשבת, ומן המנין שהוזכר בתורה ילפינו. וכתב ע"ז דאינו נכון, שהרי כתוב ויבואו האנשים על הנשים, ועוד דליבעי שישים ריבוא מבני עשרים ועד שישים, ע"כ. ולהנ"ל י"ל דלגבי צורת רשות הרבים אין נפ"מ מי הם השישים ריבוא. ועי' בדברי הרמ"ה המגיה להרמב"ן הנ"ל הערה 264, 265. (ועי' בשו"ת הריב"ש סימן ת"ה שג"כ הקשה דאי איתא כדעת רש"י שצריך שישים ריבוא, אי"כ אמר שיהיו שישים ריבוא מבין עשרים שנה ולמעלה הגברים לבד מטף, וגם ערב רב וכו'). ועוד יש לבאר עפ"י"ז הא דנתבאר להלן בשם כמה פו' דאפילו בהליכה ברכב ועגלות הו"ה רה"ר, ולמרות דבפסוק איתא שהיו שש מאות ר'רגלי", ועי' מש"כ שם. ולכא"ו י"ל שגם בעגלות הו"ה רגלי", שהרי רכוב כמהלך, אולם ז"א וכיעוין בפ"י יונתן בן עוזיאל שם (וכן דקדק באזניים לתורה שם) שהיו רגלי בדווקא.

ומכל מקום מוכח מדברי התוס' בעירובין (ו.) דס"ל ג"כ כדעת רש"י ובה"ג הנ"ל דבעינן שישים ריבוא. ועי' בתוס' דשבת (דף ז.) שכתבו דמשמע קצת דאינה רה"ר א"כ מצויין שם שישים ריבוא כמו במדבר, ע"כ. [וכן הוכיח בפשיטות בהג"א (פ"ק דעירובין סימן ח' דכ"מ מגמ' דשבת). אולם לכאורה היה ק"ל מה ההוכחה שצריך שישים ריבוא, דלמא די לנו בעשרים ריבוא, ומ"מ כשישראל היו במדבר ודאי הו"ה רה"ר, דבכלל מאתיים מנה, ושפיר כתבו התוס' ומשמע "קצת"]. ובשיטת ר"ת עצמו דחזינו שהקשה על רש"י, אין ראה דחולק עליו, דאפשר שאחרי תשובתו של ר"י חזר להסכים כן, ואכן בשבט"ו (שבת סד.) משמע כן דר"ת ס"ל דרה"ר שלנו ככרמלית, וכן נקטו כמה ראשונים כדעת ר"ת דס"ל כן דבעינן שישים ריבוא, וכמו שכתב בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) ושכן כתב המרדכי והאגודה בשבת שם. וכ"כ הסמ"ג והשבה"ל בהלכות שבת, וכן הביא דעת תורה מהמהרש"ם ש"כ"ה בספר תניא רבת, וכ"ה בפסקי רקנאטי וסה"ת. (וכל הני ראשונים דלא כהריטב"א שיובא להלן בסמוך). אמנם מהתוס' הנ"ל אינו הכרח, וכמו שכתבנו להלן באות ג'.

ג. ובעיקר הדין דשישים ריבוא, סיים הריטב"א (הנ"ל) שדעת רוב הראשונים ז"ל הם כדעת ר"ת דלא בעינן שישים ריבוא כלל. [ומש"כ "גאונים" כוונתו לרבותינו הראשונים כהרמב"ן ודעימיה, שהרי שיטת הגאונים שמתקופת הגאונים היא דבעינן שישים ריבוא, וכדחזינו לשיטת בעל הלכות גדולות וכנ"ל. וכמו שהעידו בשמו כמה מרבותינו הראשונים, והיינו התוס' בעירובין (דף ו.) ועוד ראשונים, וכיעוין בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) שהאריך בזה להשיב ע"ד המשכנ"י, עיין שם. ומאחר שכך העירו רבותינו ודאי שכך הוא הדבר בלא שום פקפוק, ועוד מצאתי הלום כמה גאונים דס"ל דבעינן שישים ריבוא כדי להחשב רה"ר, וכמו שהביא בספר האשכול ואורחות חיים, וכ"ה בתש"ו הגאונים שע"ת ס"י רט"ו, ועי' בספר לערב עירובו ש"ג פט"ו ע' קצ"ד והלאה (שם הביא גירסא בספרי בה"ג דאיתא כן בהדיא וכמו שהעידו הראשונים כנ"ל). ומנה שם את רבינו עמרם גאון, ורב שלום גאון, ורב טרונאי גאון, ורב אלי גאון, ועוד].

ודעת הרמב"ם (רפ"י"ד מהל' שבת) שלא הזכיר תנאי זה דשישים ריבוא, משמע ג"כ דלא ס"ל כן (ועי' בדעתו בביה"ל ס' שמה"ס ס"ז ד"ה שאין), וגם הרמב"ן והריטב"א בעירובין (נט), וכן בר"ן ומאירי בשבת (נז), וכן הרשב"א בעבוה"ק לא הזכיר תנאי זה דשישים ריבוא (וכן כתב המ"מ שם שכן דעת הרמב"ן והרשב"א שא"צ שישים ריבוא, שאין לזה רמז בגמרא, ואינו עיקר, וכ"כ בהגהמ"ר ממ"ס שבת שבסוף עירובין, דאע"פ שכך פרש"י בכ"מ, מ"מ אם איתא לא היה לתלמוד להשמיטו. וכן הסכים הריב"ש בתשובה סימן ת"ה. וכן הרא"ם ס"י רד"ע ג"כ לא הזכיר תנאי זה, הרי לנו רבים מהראשונים דס"ל שא"צ ס' ריבוא.

ומאידך גם מבואר מהרבה ראשונים דסכרי הכי שצריך שישים ריבוא, וכיעוין ברא"ש (סימן ח') שהביאו בפשטות (וכן דעתו בביצה פ' אין צדין ס"ב, שכתב דלא שכיח האינצא רה"ר דליכא שישים ריבוא מצויין), וכן דעת סה"ת הסמ"ג וסמ"ק, וכ"כ הרוקח ס"י קע"ה. וכן דעת האו"ז וראב"י"ה והטור (ועי' ממה שהבאנו שכן דעת הגאונים). ויש להוסיף שכן נראה שיטת התוס' בכ"מ, כיעוין בתוס' שבת (דף ו.) ד"ה כן, דמשמע קצת דאינה רה"ר א"כ מצויין בה ששים ריבוא כמו במדבר, עיי"ש (ועיין בגהש"ס שם). וכן בתוס' לקמיה (דף סד.) ד"ה רבי כתבו שאנו אין לנו רה"ר גמור, שכל רה"ר שלנו כרמלית משום שאין המבואות רחבות ט"ו, ולא שישים ריבוא בוקעין בו, ע"כ. ומוכח דצריך שישים ריבוא להחשב רה"ר, וכמו שכתבנו לעיל בשמם. (ואכן אע"פ שר"ת הקשה על רש"י, אולם חזינו בתוס' בעירובין שר"י יישב זאת, וא"כ אפשר לומר דהתוס' הנ"ל הם דעת ר"י, שכידוע סתם תוס' ר"י, והוא ס"ל דצריך ס' ריבוא כדעת רש"י, אלא ששם מפורש כן בשם ר"ת, אך שמא תוספת זו של ס' ריבוא אינו מר"ת, ואכן בספר הישר ס"י ר"ד לא הובאה תוספת זו, ועיין לעיל מהראשונים בשם ר"ת, וכבר נחלקו בזה הבית אפרים והמשכנות יעקב שם). ועיין במה שציין בבאר הגולה על השו"ע ס' שמה"ס סעיף ז', עיין שם. ועי' במה שציין בביה"ל

(סימן שמה"ס ס"ז) השיטות בזה, עיין שם. (ועי' בערוה"ש סימן שמה"ס ס"ז). ועי' בבית אפרים ס' כ"ו שהאריך להביא דעות הראשונים הסוברים שצריך שישים ריבוא, ועי' בס' לערב עירובו שהביא רבים ועצומים דס"ל כן. אמנם מש"כ מכמה ראשונים שאין לנו רה"ר בזה"ו, ז"א הכרח, ד"ל שאין רה"ר מצד דליכא ט"ו אמה ושאר טעמים. [ודע עוד, שהביה"ל שציין לאותם ראשונים וכתב שהם רבים וכו', נראה שלא ראה את הספר בית אפרים, ומאחר שלא הגיע לידינו ספר זה (וכמו שכתב בעצמו במשנ"ב בסימן ר"ח, וכן משמע בכמה מקומות שלא היה לו ספר זה, ועי' בסימן ש"ל סק"י), וגם בעיקר השיטות שכתב הביה"ל בשם כמה ראשונים אינו פשוט, ואכמ"ל]. והנה אף שרוב רובם נקטו שצריך ס' ריבוא, אכתי אין זה מוכרח להלכה, אחר שהרמב"ם והרמב"ן והרשב"א ועוד פסקו שא"צ ס' ריבוא, והרבה פעמים השו"ע נוקט כוותיהו נגד רבים, והגם שבניניהם היא שיטת הבה"ג שדבריו דברי קבלה, וכן שאר הגאונים (ובודאי שגם ד"ז הוא קבלה בידם, דאל"ה לא היה לנו לחדש כן בלא ראייה, וכנ"ל), מ"מ קי"ל הלכתא כבתראי, ובפרט הני רבוותא אשר בית יוסף נכון עליהם.

ד. ולאותם ראשונים הסוברים שא"צ שישים ריבוא להחשב רה"ר, אין להקשות מהא דדגלי מדבר, דיש לומר שלא למדים משם אלא לענין רה"ר ממש, שצורתה הוא שלא תהא מקורה, שיהיה ט"ו אמה, ושתהא מפולשת, וזה צורת הרשות, אבל לענין מנין הדורסים בה לא ילפינו, וכן ראיתי בריטב"א בעירובין (נט). ועוד נ"ל דס"ל מההיא גופא דהקשו התוס' דהא במדבר היו עוד הרבה נשים וטף, וכן ערב רב. ואם איתא שילפינו מדגלי מדבר אי"כ צריך שיהיה כולל את מנין הנשים וכו' שגם הם בכלל. וכיון שא"א לאמוד זאת כמה היו שם (דבשלמא נשים וטף אפשר לחשוב, וכיעוין בחי' עולם ובמפ', אולם מספר הערב רב לא נזכר). אי"כ מסתבר אפוא שדי לנו במה שנקרא רה"ר בעלמא שכפי הנראה הוא נחשב של רבים, ותו לא. ואפילו את"ל שיש להם מספר קצוב, אכתי לא מסתבר שיהיה צריך שיהיה כ"כ הרבה כפי מה שהיה במדבר, וכעין מה שמצאנו בראשונים (כאן בדף ו. ובגמ' להלן כב): שיש סברא דאי"א לרה"ר להיות במלקט והיינו, וה"נ שנמדוד שישים ריבוא, וכל כה"ג מפקינן מכלל תנאי רה"ר, שהרי בסברא גם בלא זה נחשב רה"ר. וי"ל.

אלא דזה ודאי שאף לשיטתם צריך שיעברו שם רבים, בכדי שיקרא רשות הרבים, שהרי אם לא עוברים שם רבים לעולם אין דינו כרה"ר, וכדחזינו בשבת (ו.) דהכרמלית אינה לא רה"ר ולא רה"ר וכו'. ופרש"י דלא הו"ה כרה"ר דאינו דומין לדגלי מדבר, דלאו להילוכא דרבים עבידי, ע"כ. ועי' שם שאמרו איזו היא רה"ר וכו' והמדבר, וביארו בגמ' דהיינו בזמן שישראל שרויין במדבר, אבל בזמן שאין ישראל שרויין במדבר אינו רה"ר, עיי"ש. ועיין בראשונים שם דהו"ה כרמלית. [ואמנם שיטת הרמב"ם (רפ"י"ד מהל' שבת) דמדבר הו"ה רה"ר, כיעו"ש. ועיין בכס"מ שם מש"כ משם הרא"ב בן הרמב"ם שביאר דבזמן שהיו ישראל דרים במדבר הו"ה כמו שדה ובקעה, אבל בזה"ו אין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו והו"ה רה"ר, עיי"ש (והיינו מעצם זה שמסורין לרבים). אולם הב"ח (סימן שמה"ס ד"ה ורה"ר) כתב שגם הרמב"ם מפרש דהא דאיתא בברייתא שמדבר רה"ר היינו כשהיו במדבר, ובוה"ג אה"נ דהו"ה כרמלית, וכדפרש"י, ומה שכתב דהו"ה רה"ר היינו אם יהיה אופן שיהיו רבים מצויין שם, עיי"ש. ועד"ו פירש האור החיים הק' (עה"ת פ' שלח). וכ"כ בפירושו הרד"ע לרמב"ם רפ"י"ד מהל' שבת. ועי' גם בחזו"א (סימן ס"ב סק"י) שכתב לבאר כן. ועי' שם שכתב שיש ט"ס ברמב"ם וכו'.

אבל אנחנו לא נדע כמה השיעור של בקיעת רבים לפי אותם שיטות, וכמש"כ בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו ד"ה הנה) שאף לדעת הגאונים החולקים על רש"י דא"צ ס' ריבוא, מ"מ הם מודים דבעינן בקיעת רבים, ואנחנו לא נדע שיעור לדבר. ע"כ. וכן העיר שם בסוף הסימן דצ"ע מה שיעורם דבר, ועי' בשו"ע הגר"ו (סימן שנו"ז ס"ו) דאף לחולקים על רש"י מ"מ יש שיעור מה נקרא רבים, אולם לא כתב מהו השיעור, וגם החזו"א בעירובין (סימן מ"ד אות י"ב) העיר בזה דאיכא שיעור לבקיעת רבים כמו ששיעור שאר רה"ר, אבל לא פירש מהו השיעור. ובאמת שכבר בראשונים נזכר דבעינן רבים בוקעין, וכיעוין ברשב"א ור"ן ושאר"י, אלא שלא פירשו כמה. (זה ודאי שאינו ענין לדברי הגמרא בגיטין דף מו. וכמה הוא רבים, דהא כדאיתא והא כדאיתא, ופשוט). והיה נראה לומר דבכל כה"ג תלוי לפי אומד הדעת ולפי כללות המקומות, ומה נקרא מקום הילוך רבים (וכן יש ללמוד מעצם סתימת הראשונים והאחרונים שכתבו דבעינן רבים). ועי' מה שכתבנו להלן אות ז' סוד"ה עוד היה.

אולם ראיתי ברמב"ם בפיהמ"ש (רפ"א דשבת) שכתב דרה"ר היינו מקום שידרכו בו "כל העם כולם", ומשמע אפוא שצריך שיהיו בו כל בני אותו מקום בכדי שיחשב רה"ר. והיה אפשר לומר דלאו דווקא כולם, אולם מכפילת לשון הרמב"ם משמע לכאורה שהוא בדווקא [ויש לציין, שכבר מצאנו כהנה בט"ו (בסימן תקפ"ב סק"ג) בביאור הנוסח מלך על "כל העולם כולו" בכבודו, דאל"ה היה אפשר לומר רובו ככולו כמ"ש בכ"מ, ולכן אמרו כן, עיי"ש. ובאר"י ומו"ק ושאר"י אמנם י"ל דלשון הפו' שאנו, ובפרט ד"ל שהוא כלשון בני אדם, ואינו ככל הנ"ל. ועיין למהר"י עייאש במטוה יהודה ובשו"ת יהודה יעלה ח"א ס' צ"ה, וה"נ י"ל אפוא שהכוונה שיעברו כ"כ הרבה עד שיראה כאילו כל העולם עוברים בו, ועי' להלן דכל שנראה כשישים ריבוא י"ל דסגי בהכי, ועו"ל]. וכ"כ עוד ראשונים שצריך שיעברו בו כל בני אותה העיר, וכמבואר בהגהות אשרי (פ"א דעירובין ס"ח). ועי' בחידושי המאירי (שם ו.) שיוצאין ונכנסים לפרש בני העיר או רובם הו"ה רה"ר עיי"ש, ונראה שגם ברמב"ם יש לשם כן אע"פ שכפל לשונו שיהיו כולם, דהכוונה לציבור גדול ש"נראה" כמו שכולם עוברים בו, וכמו שכתבנו, שבודאי ל"ד "כולם", דזה לא יתכן במציאות, וסגי ברובא, ודו"ק. והנה המאירי בבית הבחירה שם כתב בשם מקצת גאונים דאם נכנסים ויוצאים במבוי גם שלא מבני המבוי מקרי רה"ר, אף שאין שם

רבים כ"כ, ואכן נראה דבני העיר לא דווקא, והא מ"מ הולכים שם רבים, ומה לי הוא מה לי אחר, אולם בעלמא שדרך בני העיר להיות שם צריך שיהיו שם מבני אותו מקום או רובו. אולם אכתי צ"ע דהלא אפשר שהיא עיר קטנה, ואיך יחשב לרבים, וצ"ל דמ"מ אם נראה שרבים עוברים בו מבני העיר (רובו), או גם ממקומות אחרים, זהו רה"ר. ועיין בבית אפרים סי' כ"ו בתוה"ד. [ובזה לכאורה ג"כ יש לדון כעין שדנו המ"פ גבי תנאי דשישים ריבוא, אם צריך שיהיה כן בכל יום, והאם צריך שדווקא בדרך אחד יעברו הרבים, או גם בכל העיר מצטרף וכו', וי"ל דבנידוד בודאי לכו"ע יצטרך שיהיה כן באותו דרך ותדיר, דאל"ה אין זה מקום הילוך רבים].

ה. ועיין בגאון יעקב כאן (ד"ה איזהו) שהביא ראיה בשם הגר"א, שהרי אמרו בגמ' דהני אבולי דמחוזא אלמלא דלתותיהן נעולות בגלילת חייבין עליהם משום רה"ר, ומאיך גיסא מצאנו בברכות (דף נח.) שאמר עולא אין אוכלוסא בבבל, ותנא אין אוכלוסא פחות משישים ריבוא. הרי שלא היה שם שישים ריבוא, ואעפ"כ הוא נקרא רה"ר. ע"כ. [וכה"ג כתב להוכיח בבני בנימין על הרמב"ם רפ"ד מהל' שבת, והובא בספר הליקוטין על הרמב"ם הוצאת פרנקל, וכן בחכמת שלמה סי' שמ"ה סי', ובביה"ל שם ג"כ הזכיר דברי הגאון בשם הגר"א]. אולם ראיה זו ק"ל, דהא שאפשר שעברו בה כללות שישים ריבוא, וזה כולל גם גויים, אבל לברכת הרזים הרי אין מצטרפים, וכדמשמע בגמרא בברכות (שם) ובשו"ע (סימן רכ"ד ס"ה), וא"כ אינה ראיה כלל.

[וזה ודאי שאף גויים מצטרפים למנין שישים ריבוא, להחשב רה"ר, א. דכך הסברא דמ"מ רבים הולכים בה, ושפיר נקראת רה"ר, ואע"פ דבשר חמורים בשרם, מ"מ היינו לגבי יחס ומצות וכו', אבל לגבי זה הרי הם בכלל המשא ומתן, והוי כרה"ר. וכן כתבנו במקומו דבודאי גם גויים מצטרפים. ב. שכן מוכח לכאורה מתוס' (ו.) שהקשו דהלא היה גם ערב רב, ומוכח שגם הם מצטרפים, עיי"ש. אולם ז"א, שערב רב מצטרפים משום שמ"מ באו להצטרף לישראל, (וכמו"כ מתירוף התוס' אין ללמוד לאידך גיסא, ופשוט). ג. שו"ר שכ"כ באגר"מ ח"א סו"ס קל"ט, עיי"ש. וביאר דודאי א"צ בזה"ל דווקא שישים ריבוא יהודים גברים, דהא ילפינן ממלאכת המשכן גם דברים הדומים להאבות מלאכות, והם התולדות שחייבים עליהם כמו על האבות, והלכך שפיר יש למילף כן שיהיה שישים ריבוא עם הנכרים עיי"ש, וכ"כ עוי"א שמצטרפים גם גויים, כעיון בבית אפרים סי' ועוד באחרונים, וזה דלא כה"א מבטושטש כאן, ואכמ"ל].

ועוד קשה לי, דהא לברכת הרזים צריך לברך כשרואים אותם בבת אחת, וזה אה"נ שאינו מצוי בבבל, אבל להחשב רה"ר הרי בודאי שמצטרפים שישים ריבוא שעוברים שם כל היום שלו (ובפרט שיש אומרים שא"צ שיעברו בכל יום ממש, עיין במשנ"ב סי' שמ"ה ובאחרונים, אך גם בלא"ה קשה), שו"ר בספר אשד הנחלים שכבר העיר כע"ז בשם ספר מאור ישראל, ובסו"ד הקשה ג"כ כעין הנ"ל ע"פ האגר"מ דא"צ ס' ריבוא במקום אחד ממש, אלא די שיהיו מפוזרים בכל העיר ס' ריבוא. ע"כ. אולם לא היה צריך להגיע לד' האגר"מ, דגם לולי זאת יש להקשות כאמור, דאף אם צריך שיעברו באותו רחוב עצמו ס' ריבוא, מ"מ אינו מצוי שיתקבצו כולם בבת אחת, שאינו מצוי כלל שיכנסו כולם באותו מקום מועט, וגם שילכו כולם באותו עת וכו'. ומש"כ אין אוכלוסא, היינו אוכלוסא הנראית כאחת, ועיין ברש"י שם שפירש אוכלוסא חיל גדול וכו', עיי"ש, והיינו בקיבוץ אחד.

עוד חשבתי לומר באופן אחר לפי שיטת הרמב"ם (בפ"י מברכות ה"א) שהרואה אוכלוסא ישראל אחד, אם הם בארץ ישראל אומר ברוך חכם הרזים, עיי"ש. ומבואר שבחוף לארץ אין ברכה זו, וביארו הכס"מ ומעשה ורק ועוד דס"ל להרמב"ם שאין אוכלוסא היינו דבכל גונוי א"א לברך כיון שהוא בחו"ל, עיי"ש. [ובזה מיישב פשטות הגמרא שאין אוכלוסא בבבל, ואי איתא שזה רק ענין מציאותי, מי פסיקא מילתא, והרי יש הרבה מקומות שאין שישים ריבוא, וגם בא"י בזמן החורבן שגלו מן הארץ]. ולפ"ז יש קצת מקום ליישב, שרק ברכת הרזים לא"י מברכים כי הוא חוף לארץ, ושו"ר שכבר העיר בזה בשו"ת יבי"א ח"ט ס"ג בהערה [וע"ע שם שהביא מהלחם חמודות פי"ט דברכות אות כ"ז

שהעיר שבשו"ע השמיט מלומר שזה רק בא"י, אולם הא"ר סי' רכ"ד סק"ה כתב שמצא כן ברמב"ן במלחמת ה', וא"כ לדינא נקטינן דספק ברכות להקל. וק"ק על המשנ"ב שלא ביאר זה, עכ"ד. אולם הנה בב"י שם הביא דברי הרמב"ם, ואעפ"כ השמיטו בשוה"ט, ונראה בהכרח דלא ס"ל, כדברי הל"ח, וזה בפשטות בגלל הקושיא שהקשה בב"י ונדחק בדברי הרמב"ם, ואף שאין דרכו של הבי"ל לחנות דברי הראשונים בגלל קושיא, אולם כאשר שאר הראשונים לא סוברים כן, והוא דבר מיוחד, ש

בודאי אין הלכה כן. וכן מבואר גם במאמר מרדכי שם ובעו"ת שם ועו"א דהשו"ע לא ס"ל כן. ואמנם ראיתי גם בכה"ח (אות ט"ו) שחשש לסב"ל, וכדרכו בקודש לחוש אפילו ליחידא, וכ"ש בנידוד. אולם לפענ"ד דברי המשנ"ב ברורים דלא חייב להא, חדא שידוע שבספק ברכות להקל לא אמרינן בשביל דעה יחידא, ואמנם בא"ר כתב שמצא להרמב"ן במלחמת ה', אולם המעיין בא"ר יראה שעיקר נידונו הוא לענין ברכת חכם הרזים על חכם גדול (וכן הוא באמת במלחמות ה' בסוף ברכות בהדיא), ואינו ענין לאוכלוסא. ורק הא"ר קישר את זה לדין ברכת על אוכלוסא ישראל, ודבריו אינם ברורים, כיעו"ש. ומעתה אין שום הוכחה שהרמב"ן כדברי הרמב"ם, ומאחר והרמב"ם יחידא הוא נגד כל הראשונים אין לחוש לזה לספק ברכות, וכל שכן שדעת מרן השו"ע וכל שאר הראשונים שמברכים על אוכלוסא ישראל אפילו בחוף לארץ, ונמצא שמשנתו ברורה של בעל המשנה ברורה, ואת"ש. ונמצא בידינו שהרואה שישים ריבוא בחוף לארץ מברך].

ונחזור לנידונו שהיה ע"פ דברי הרמב"ם, אך באמת גם זה לא יגהה מזור, חדא דהרמב"ם יחידא הוא נגד כל הראשונים, וא"כ מה הועלנו לתרץ לשאר הראשונים, ואעיקרא דמילתא כבר כתבנו בס"ד לדחות הראיה באופנים אחרים הברורים יותר, וע"ע בחכמת שלמה כאן ס"ז מש"כ להוכיח מלשון הגמרא בברכות הנ"ל באופן אחר, אך ז"א

מוכרח כלל, ואין להאריך. [ועיין בביה"ל סימן שמ"ה ד"ה שאין שצין להגאון"י שהביא בשם הגר"א ראיה לכך, והדבר צ"ע כאמור לעיל].

ו. עוד יש להזכיר ראיית הביה"ל (בסימן שמ"ה ס"ז) שכתב בתוה"ד שהרי גזרו חז"ל שלא לתקוע בשופר בשבת, וכן שלא לקרוא במגילה מחשש שמא יטלטלנו בידו ויעבינו ד"א ברה"ר, וכמש"כ במגילה (ד.) וכ"ד. הרי לנו שבטלו מצוה דאו' מחשש דשמא יעבינו אדם ד"א ברה"ר. ואם נאמר כאותם ראשונים שאינו רה"ר, אלא א"כ כשיש שישים ריבוא, א"כ הרי הדבר לא מצוי כלל בעיר יחידה אחת בעולם, ע"כ. וראיתי בברכי יוסף (סימן שנו"ז ס"ג) שהעיר בזה עמש"כ הרמ"א דלית רה"ר בזה"ל, וביאר דמכל מקום עם היות דרחוק להמצא רה"ר למ"ד דבעינן ס' ריבוא בוקעים בכל יום, אפ"ה יש המציאות בעולם ושי"ך למיגור, ועיין באחרונים, עכ"ל. אולם נראה דאכתי קושיא בעינה עומדת, דלא מסתבר לגזור בכל העולם לבטל מצוה רק בגלל שיש איזו מציאות כזו, והיינו דבכה"ג לא היה לחז"ל לגזור בשביל חשש רחוק [וה"ז כההיא דשנינו (גיטין דף ג.) דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן]. וכיוצ"ב הקשה בבני בנימין על הרמב"ם הנ"ל לעיל, ואמנם אם יש מקום כזה שיש בו רה"ר אה"נ שיש להחמיר בו, דהא איכא הגזירה, אולם במקומות אחרים אין לנו סיבה לגזור, וא"ת דמ"מ קשה למה גזרו על ירושלים, הא ק"מ, שבגמרא מבואר דירושלים רה"ר גמורה (עירובין ו:), וי"ל דשאני בזמן שהיתה א"י וירושלים בתפארתה שהיו המונים המונים, כמו שכתוב בדברי חז"ל במדרשים על גלות ירושלים ופרבריה, שהיו המונים המונים. והרי אמרו בגיטין נז. ארץ הצבי שחזיקה את המרובה. ושפיר י"ל שבירושלים היו שישים ריבוא בפועל. וכן ראיתי בריטב"א בעירובין (ו.) שאחר שהזכיר כל תנאים אלו, כתב שכן היה בירושלים. אמנם בריטב"א בשבת (ו.) מבואר שבודאי לא היו בה שישים ריבוא, אלא שלפעמים באים דרך שם והיא רוכלת העמים, עיי"ש. ומכל מקום שפיר היה מצוי, ולכן חששו חז"ל כמו שחששו חשש רחוק של שמא יעבינו וכו', ואע"פ שיש לומר לאידך גיסא דמרום חששות יש סברא יתירה שלא נחוש יותר, דאז הוי בודאי כמילתא דלא שכיחא. ועי' בח"י הריטב"א בעירובין (ט.) וי"ל, ודו"ק.

וראיתי עוד בביה"ל לעיל מיניה (בסימן ש"ג ס"יח) שהביא השיטות הסוברים דהנה אין לנו רה"ר דאו', והקשה הביה"ל דיל"ע לשיטה זו, למה אין תוקעין בשופר ברי"ה שחל בשבת ובמוננו, כיון דליכא רה"ר ולא שייך שם שפירנו, עיי"ש. וזה קושיא אחרת שבה"ז יהיה אפשר לקרוא, שאחר שבטל הטעם שחששו חז"ל. אולם נ"ל דיל"ע בזה על דרך שמצאנו דאע"פ שבטל הטעם לא בטלה התקנה, וה"נ לא שנה. (א"נ שמא יחזור הדבר לקילקולו, עיין בעירובין נט. ויל"ב.) אולם נראה דביה"ל לא ס"ל שהרי זו אינה תקנה בעלמא, שכאן ה"ז גזירה שגזרו חז"ל, וכשבטל הטעם בטלה הגזירה (וכמו שמצאנו בתשו' הרא"ש שכתב לחלק בזה בין תקנה לגזירה, וכ"כ עוד פוסקים). וביותר מכך י"ל שהרי מאידך גיסא הוא עובר ומבטל מצות עשה, וכל כה"ג מסתבר שאם בטל החשש יחזרו לקיים מצוה דאו'. איברא שמצאנו הרבה יוצאים מן הכלל, וי"ל עדי"ז דאע"פ שבטל הטעם לא בטלה התקנה, וכמש"כ המ"פ דהיו לחז"ל עוד סיבות אחרות, אולם גם השאלה של הביה"ל בסי' שמ"ה על עיקר הגזירה מעיקרא ג"כ, יש ליישב כאמור. ויעיין ברמ"א (סו"ס שני"ז) שהביא דברי כמה ראשונים שסוברים דאיסור כחו ככרמלית משום דמחליף ברה"ר, ו"אפילו בזמן הזה דלית לן רשות הרבים", ע"כ. וביאר המג"א שם (והביאו המשנ"ב סק"ה) דהיינו לסוברים דבעינן שיהיו שישים ריבוא בוקעין בו, וזה אינו מצוי, ואעפ"כ גזרינן אטו עיר גדולה שיוזמן שיהיו שישים ריבוא, ע"כ. והתם הוי גזירה לגזירה, ואעפ"כ חששו בחשש כזה של שמא ימצא רה"ר של שישים ריבוא [וכן צ"ל לגבי כל הגזירות שאסרו בסימן ש"א ובסי' ש"ג בכמה דברים אף בכרמלית, ולא אמרינן דהוי גזירה רחוקה].

עוד הקשו לי על הסוברים שרק בשישים ריבוא הוי רה"ר, דלפ"ז אמאי גזרו לאסור קרפף יותר מבית סאתיים שאינו מוקף לדירה אטו רה"ר (עיין בסימן שנו"ח). הרי אף אם הוא מקום גדול, הרי לא רואים שעוברים בו רבים, ע"כ. אולם הא ל"ק, דכמו"כ יש לשאול על כל כרמלית שאסור גם מחומרי רה"י וגם מחומרי רה"ר, ותיקשי טפי הרי גם שטח של ט"ז אמה אין בכרמלית ואמאי אסור, ואפילו בעמוד הרחב ארבעה וכדו', וזאת ועוד דאף לסוברים שא"צ שישים ריבוא תיקשי למה אסרו בזה, הרי הם מקומות סגורים, ולא עוברים בהם כמעט בהרבה מקומות מהם, ותיקשי לכו"ע הרי נתבאר לעיל שתנאי ראשון ברה"ר שיהיו עוברים בו רבים, וא"כ בזה אין מי שעובר, אלא ודאי שכל דברי חכמים כך הם ולא פלוג, וכיון שיש מקומות הדומים להם שעוברים בהם רבים אסרו חז"ל כל דדמי לזה, ונוסף ע"ז יש לבאר ביסוד הגזירה, שכיון שאינו דומה לרה"י שוב יש לחוש, ודו"ק.

ז. עוד היה אפשר ליישב הקושיות הנ"ל, עפ"מ שבו"ת דברי יציב סימן קע"ג שרצה לומר שא"צ ס' ריבוא ממש, אלא די ברוב עם שנראה כשישים ריבוא, וה"ז לשון גוזמא כההיא דנדרים (כד): אם לא ראיתי בדרך הזה כבכל מצרים וכו', עיי"ש. ובדבריו ניחא הא דבקרא נא' שהיו יותר משש מאות, וברש"י בעירובין (ו' סוע"א) כתב מחמת קושיא זו, דצ"ל ששישים ריבוא לאו דווקא, עיי"ש. אך כ"ז אינו מחזור, ולא אשתמיט מי שיאמר כן. ואין לנו אלא פשוטו של רש"י וכל שאר הראשונים שכתבו שהיו מצוין בה שישים ריבוא אנשים, והיינו כפשוטו שיעברו בה כל יום שישים ריבוא [נ"ב. ובעומק הענין נראה עפ"מ ש"כ בכ"ד שיש שישים ריבוא נשמות ישראל, וכנגדם שישים ריבוא אותיות בתורה וכו', והיינו ששישים ריבוא הם השרוש, אף שיש כמה נפרדים, ויש בזה כמה בחינות, אך עיקרם הוא שישים ריבוא. ועדי"ז מבואר בח"י הרא"ה בברכות (נח.) עיי"ש, ודו"ק, וע"ע לעיל אות ב' מוש"כ בזה]. וכבר העירו כן האחרונים, כיעוין בשו"ת דברי חיים בהשמטות בח"ב סימן ג', וכן הבית יצחק סימן קל"ו, וכן בישועות מלכו סימן כ"ז, שכתבו במפורש דבעינן שישים ריבוא מצויין בה, ולא די במה שראוי שיהיה שישים ריבוא, ולא די ברוב עם בעלמא, וכל כיוצא בזה, אלא

צריך ס' ריבוא דווקא, כפשוטו. וע"ע בשו"ת המהרש"ם ח"א סימן קפ"ח בר"ז, ודו"ק, ואכן כן מפורש יוצא מדברי התוס' ושאר בעירובין דף ו. ובשאר מקומות שדיברו בזה שצריך שישים ריבוא אנשים שעוברים שם, והוא ברור משאלתם שהרי הקשו שיהיה גם מן הערב רב וכו'. וכך דקדקו האחרונים. ואין להאריך בזה, דלא אשתמיט מהפ"ו לומר דלאו דווקא. אמנם זה יל"ד מלשון הר"ן שהבאנו לעיל שכתב שיהיו "כשישים" ריבוא, ויל"ב. [ואם תירוצו נכון ככוונת רש"י, א"כ מיושבים בזה מה שרש"י בכ"מ לא הזכיר בהדיא שישים ריבוא, ורק כתב שיהיו רבים המצויין. ודו"ק].

ובאותו ענין נצ"ח ג"כ לדברי ערוה"ש בסימן שמ"ה שהעיר כן כד' הביה"ל, א'. בסעיף י"ז הביא שאחד הגדולים העיר שאמנם מהפ"ו שהובאו בב"י מוכח שהמתירים הם רבים, אולם ישנם הרבה מן הראשונים דלא ראו האחרונים, וכולם אוסרים זאת, וכמו שמנה שם כל דברי הראשונים (וה"ז כדברי הביה"ל שהעיר כן). אולם כבר הבאנו שמאידך רבים ועצומים המתירים. ב'. בסעיף י"ח הוסיף, דאף בשיטת רש"י שצריך ס' ריבוא ג"כ האריכו לבאר, שאין הכוונה שצריך שיהיו שישים ריבוא עוברים בו תמיד, דזהו דבר שא"א (וכהערת הביה"ל שם מהראשונים, וכדלהלן אות ח.). והוסיף וא"כ שנחמיה צעק על חילול שבת מהבאתם כל ממכר לירושלים בשבת, וגזרו גזרות ותקנו תקנות, הלא כל הקהל לא היה אלא ד' ריבוא, וכי על איסור כרמלית דרבנן הרעיש כ"כ וכו'. אלא כוונת רש"י שתהא דרך מפולש לרבים שיהא שליכות לעבור בו גם שישים ריבוא, לאפוקי הדרכים הקטנים שאינן רק לעיר אחת ולא לכל העולם, וא"כ כל הדרכים שלנו הם רה"ר (שם בשם הריטב"א). ושו"ר בעצם הערת הערוה"ש שכבר העירו בזה הגאונים משכנות יעקב סי' ק"כ והבית אפרים סי' כ"ו, וע"ע שם.

ואכן כן כתבו כמה אחרונים שדי במסור לשישים ריבוא, ואע"פ שלעולם לא יהיו בו שישים ריבוא ביום אחד, מ"מ עצם זה שעוברים שם שישים ריבוא הוי נמי בכלל. ועפ"ז היה אפשר ליישב כמה קושיות במה שמספיק במסור לרבים (והסברא בזה דמ"מ נחשב שהרשות היא רשות של רבים בעצם מה שמסור להם, וגם במה שכתב השו"ע שיהיה "בכל יום", נמי נוכל לפרש שיהיה מסור לרבים, באופן שכל יום יוכלו לעבור. ויל"ב). אולם הנה הרבה מהראשונים והאחרונים כתבו בהדיא דצריך שישים ריבוא הולכים שם, משמע דצריך שישים ריבוא ממש שילכו שם. ולהלן (אות ח') יבואר עוד בזה שצריך שישים ריבוא עוברים בהדיא.

ת. והנה בביאור הלכה (סימן שמ"ה ס"ז) רצה לדון בדברי כמה ראשונים, וכתב שמדברי כמה ראשונים מוכח שאף לדעת רש"י דבעינן שישים ריבוא, א"צ שיהיו כשישים בוקעים בו בכל יום, אלא סגי במה שהעיר היא רוכלת העמים, והיינו שיש שם שווקים גדולים וכו', והזכיר לדברי הריטב"א והרי"ז, וחיודושי הר"ן וכו', כיעו"ש. אולם באמת יש לדון טובא בלשונות הראשונים, אם כוונתם לומר שעצם זה שמסור לשישים ריבוא הוי רה"ר, אע"פ שאין שם שישים ריבוא, וכשיטות הנזכרות באות הקודם, או דבעינן שישים ריבוא רק שלא איכפ"ל שיהיו דווקא מאותו עיר וכו', ונבא על סדר הדברים.

א'. בח"י הריטב"א בעירובין (נט.) כתב בשיטת רש"י שא"צ שיתיישבו בעיר שישים ריבוא, אלא שיכנסו בו שישים ריבוא אפילו ממקומות אחרים, כאותם כרכים ועיירות שפתוחין לסוחרים וכו', ואף ירושלים לא היה בה תדיר שישים ריבוא, ואעפ"כ יש בה משום רה"ר (כמש"כ בעירובין ו:), וסיים ומעתה כל שנתיישבה בתחלתה להיות רוכלת העמים זוהי של רבים, ע"כ. והנה מסוף דבריו היה מקום ללמוד דדי במסור לרבים, אולם הא בהדיא כתב דבעינן שישים ריבוא, רק שלא איכפת לן שיהיו מבני העיר, אלא אף בבאים מבחוץ, וזה כשלעצמו מילתא דמסתבר בודאי, דהא עכ"פ הוא רשות לרבים של ס' ריבוא, אבל מסור בעלמא לא מהני להחשב רה"ר אם אין בו שישים ריבוא. [והלום ראיתי להבית אפרים בתשו' (סימן כ"ו) וכן המהרש"ם בתשו' (סימן קפ"ח) שעמדו בדברי הריטב"א, ואכמ"ל].

ב'. וכן דברי הרי"א (המובא שבה"ג פי"ק דעירובין) שכתב שיהיו המבואות מעבר לשישים ריבוא כדרך הכרכים שכל באי עולם עוברים שם, הרי הם רה"ר, ע"כ. וה"נ נראה כוונתו כדאמרו, דודאי בעינן לשישים ריבוא, אלא שאין קפידיא שיהיו מאותו העיר וכיוצא. וע"ע בשו"ת אגרות משה ח"א (סי' קל"ט) מדברי רש"י בעירובין (נט.) שכתב שנכנסין בה תמיד שישים ריבוא וכו', דמשמע שאם יש בעיר ס' ריבוא בצירוף הנכנסים ממקומות אחרים שפיר דמי להקרא רה"ר.

ג'. וע"ע בח"י הר"ן בשם הרא"ה (בשבת דף ו.) בתירוץ שני כתב דאפשר לומר שבאותו זמן אפילו שאר מדברות שהיה להם דרך לשם לאותו מדבר הוי רה"ר, וכתב דאע"ג דפירש רש"י והבה"ג דבעינן שישים ריבוא עוברים שם, לאו דבעינן שישים ריבוא, אלא שיש כאן דרך לשישים ריבוא, כלומר שיהיו רגילים לילך שם אנשים רבים תדיר כשישים ריבוא, והרי היו השיירות מצויות של שישים ריבוא וכו', ע"כ. וכאן היה מקום לפרש שדי במסור לרבים, ולכן כתב שיהיה שם דרך לשישים ריבוא. אולם ז"א, דכוונתו נראית דודאי בעינן שישים ריבוא, אלא דמבאר לנו שא"צ שיהיו כולם באותו פעם באותו מבוא, אלא כל שעוברים שם תדיר במשך כל היום כולו הרי הם מצטרפים לכלל שישים ריבוא, וא"נ דסגי בלא שישים ריבוא מצומצם.

ד'. אמנם בח"י הרמב"ן העיר על שיטת רש"י והבה"ג, דמשמע מהגמ' דשבת שם דעיר ואסטרטאיות אע"פ שאין בהם שישים ריבוא הוי רה"ר, כיון שהדרכים כבושים ובני אדם עוברים בהם וכו'. ומינה דדרכים ועיירות דשכיחא אע"ג דלא הוי תמן שישים ריבוא, ושמא דעת הראשונים לומר שהאסטרטא שהיא כבושה וכו', אין מדקדקין בעוברים עליה שישים ריבוא דהא דכו"ע היא, ודווקא בתוך העיר בעינן שישים ריבוא, ע"כ. ומדבריו משמע אכן שבדרכים הכבושים לרבים א"צ שישים ריבוא, אלא כיון שמסורין לכל הוי רה"ר (וע"ע לעיל אות ז' מדברי ערוה"ש).

וכפי הנראה דעת הרמב"ן יחידא בזה בפירוש שיטת רש"י והבה"ג,

שיחשב מה"ר, היינו דווקא שעוברת בדרך אחד שישים ריבוא, ואין שאר המקומות מצטרפים לזה. (וכ"כ בדברי מלכיאל ח"ד סוס"ג, ועו"א, ה"ד בתפא"י פל"ט עיי"ב, וכאמור דכ"מ מהראשונים והאחרונים, וכ"מ בשו"ע).

יא. שישים ריבוא ע"י נוסעים ברכב ועגלות

יש להוסיף ולבאר בענין זה דשישים ריבוא, דלכאורה הוא לאו דווקא בהליכת שישים ריבוא בני אדם, אלא גם בנסיעה בעגלות שבצירוף כל זה יש שישים ריבוא ה"ז ג"כ בכלל מה"ר, דלא שגא הליכה מנסיעה, ורכוב כמהלך דמי (קידושין לג:). ואין לומר דשאני הילוך בני אדם, שבעודם מהלכים בו ברגליהם ה"ז כרשותם, וממילא נחשב הכל כמקום של מה"ר מאחר שכולם מהלכים בו, משא"כ בנסיעה שהם עוברים על המקום דרך העברה, ולא דומה ממש לרשות של רבים, ז"א, דמ"מ עצם ההליכה בו של ס' ריבוא באיזה אופן ה"ז דריסת רגל של רבים במקום ונחשב כרה"ר, ואין טעם שיהיו דווקא מהלכים ברגלם, והרי כל שישים ריבוא שבכל היום מצטרפים, וא"צ שיהיו שם כאחת, דמ"מ עצם זה שהיה להם דריסת רגל כאן, מצטרפים כולם להיקרא בעלי הרשות, והוי מה"ר. ופשוט.

ויש לבאר בזה דהנה כבר העירו האחרונים שהדבר אינו שייך כ"כ שיעברו שישים ריבוא ביום אחד, לפי שיעור מהלך אדם אחד ביום וכו', ויל"ב ואכמ"ל, ועכ"פ להאמור אתי שפיר בפשטות, וגם מוכח שהדבר מצוי הרבה (ולכן גזרו חז"ל כמה גזירות אטו ברה"ר), שכיון שהולכים באותו מקום בעגלות, וברגע קטן עוברים בו הרבה עגלות, ובפרט שבכל עגלה ועגלה יש הרבה בני אדם, א"כ הדבר מצוי מאד להחשב מה"ר, ושור"ר ש"כ כע"ז בערוה"ש (סימן שמ"ה) שבוה"ז שרוב הנוסעים יסעו דרך מסילות הברזל, והוא פשיטא דהוי מה"ר לכל הדיעות, שהרי ודאי ס' ריבוא עוברים בו באיזה משך לא ארוך, דאפילו לפרש"י (בעירובין ו), שמצריך שיהיו בעיר ס' ריבוא, מ"מ לא שייך לומר שיעברו ס' ריבוא בבת אחת או ביום אחד, דזהו מן הנמנעות, אלא הכוונה שדרך שם עברו ס' ריבוא במשך הזמן, ובמסילות ברזל ודאי כ"ה, ע"כ. וה"ז כאמור.

[אמנם באג"מ (ח"א סימן קל"ט ענף הק) העיר כע"ז בד"ה וראיה, מההיא דעירובין כב, דאיתא שאפילו במעלות בית מרון הוא מה"ר, ופרש"י שמהלכין זא"ז, והקשה הרי אף אם ילכו כל המעליע בלא הפסק לא יעברו ס' ריבוא, אלא שזה קשה לפי מה שהבאנו לעיל מדברי הראשונים והאחרונים, שהצריכו שישים ריבוא באותו רחוב שעוברות בו, אולם יש לפרש או לסוברים שא"צ רק שיהיה מסור לרבים, או לסוברים שא"צ שיהיה בכל יום דווקא, אלא שכו"ז כאמור אינו פשוט, דיש במשמע מהראשונים שצריך ס' ריבוא שיעברו בו בכל יום, ושיעברו בו כפשוטו, וכמשנ"ת לעיל בארוכה (וע"ע בשפת אמת בשבת דף ו:), וע"ע באג"מ (שם ענף ו') דגם בקיעה ע"י כלי רכב חשיבא לשויה מה"ר].

ועיין עוד בפמ"ג (סימן שס"ג בא"א סק"ט) שכתב דכשיש מדרון בנהר ואתר לטלטל אף בעת הקרישה שרבים בוקעים בעגלות ורגליים דרך הנהר וכו', אלא שהאידיא אין שישים ריבוא, עיי"ש. ומוכח דבקיעה בכלי רכב חשיבא לשויה מה"ר, וכן מוכח מדברי המג"א (סימן שמ"ה סק"ד) בשם היראים שקשה הא מיא לא מבטלי מחיצתא, וכי אין לומר דמפני שהספינות שטות על פני המים מבטלים מחיצתא דא"כ ליהוי מה"ר וכו', עיי"ש, ומוכח דהליכה בספינה הוי כהליכת אדם לבטל מחיצתא, וכ"כ בשו"ע הגר"ז שם ס"ט, ובקונטרס אחרון שם אות ב', כיעוין שם. ועו"א דהטעם שה מפני שלא נח תשמישו, ומשמע שאף שהוא בכלי הוי מה"ר.

ואין להקשות דכיון דילפינן מדגלי מדבר א"כ בעינן שיהיו רבים מהלכים שם ברגליים, ובפרט לפמ"ש"כ התוס' בעירובין (דף ו), דילפינן ממה שכתוב במספרם, ונתבאר דהיינו ממש"כ בפסוק כשש מאות אלף וכו', והרי שם נאמר בהדיא כשש מאות אלף "רגלי" הגברים, וא"כ נימא דצריך דווקא כשש מאות בני אדם מההלכים ברגל ולא ברכב, אולם ז"א, דע"ז נמי יתכנו דברי התוס' דלא ילפינן אלא מה שכתוב במספרם, וכ"כ לעיל בשם הבית אפרים (סימן כ"ג) דלא ילפינן אלא את המספר, אבל שאר דברים לא בעינן, דצורת מה"ר היא אף בשנים וטף וכו', עיי"ש. וא"כ הכי נמי י"ל בעניננו דלגבי צורת מה"ר די גם בבקיעת רבים ע"י כלי רכב וכדו'. [אמנם זה אין לתרץ דמה שאמרו רגלי לאו דווקא, דהא למאי הוצרך הכתוב לומר כן, וגם מפורש בתרגום יונתן דהוה מטילין על רגליהו ולא רכבין על סוסוון עיי"ש].

אולם בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) כתב שיש לדון בזה שדרך סלולה לרבים דהוי מה"ר אינו אלא בהולכי רגל, אבל לא נכנס בכלל זה, הרוכב והיושב בקרון, וביאר דהא נחלקו הב"י והמג"א (בסימן רס"ו) בדין תחומין למעלה מעשרה באופן שהוא יושב על סוס, דלהב"י אם האדם למעלה מעשרה אינו עובר על תחומין, ולדידה גם אין הרוכב בכלל מבטל מחיצתא, ואפילו להמג"א שסובר דמה שהסוס בקרקע נחשב כאילו האדם בקרקע, י"ל שכו"ז לגבי תחומין ולא לבטל מחיצות, ומכל שכן כשישב בקרון דאינו מבטל מחיצתא, כיון שיושב בעגלה והעגלה היא מה"ר לעצמה, אמנם בסו"ד כתב דאינו מחזור לו כל הצורך אלא בהשקפה ראשונה, מ"מ יש לצרף סברא זו לסניף לשאר היתרים, ויש לפלפל בדבריו, ומ"מ חזינו, א'. דאף אם המקום שעליו נמצא לא הוי מה"ר, מ"מ כל שהוא רוכב למעלה מעשרה לא הוי כבקיעת רבים. ב'. דק"ו הוא במקום שהקרון רה"י ברחבה (וע"ע שם שיש לדון כן גם באופן שאין העגלה גבוהה מעשרה וכו'), דכיון דהוי מה"ר לעצמה, לא חשיב רבים מהלכים בו. וע"ע בשו"ת ישועות מלכו סימן כ"ז כ"ו.

ועיין בשו"ת המהרש"ם (סימן קס"ב) שדן בזה, והעלה כהבית אפרים דדווקא בעוברים ברגל דינא הכי, ולא בעוברים במרכבות ועגלות, והוסיף דבעינן דומיא דגלגלי מדבר, (ואמנם בסימן קפ"ח כתב בתו"ד דאף אם נאמר דבמשך זמן יעברו כ"כ אנשים, איזה זמן ינתן לזה,

אין לעשות קולא ממה שיש יום אחד שאין עוברין בו שישים ריבוא, ע"כ. ונראה שגם לפי מה שכתבנו שצריך שישים ריבוא בכל יום, מ"מ מסתבר שאין זה מעכב מה שיש איזה יום שלא עוברים שישים, וכל שכן אם זה במקרה שאירע איזה ימים שלא עברו שישים ריבוא, דלא מתבטל שישים ריבוא מחמת כן].

י. עוד יש לדקדק מלשון רש"י בעירובין (ו. טז), שיהיה "בעיר" שישים ריבוא, ומשמע אף שלא נמצאים ברחוב שישים ריבוא [וע"ע גם בריטב"א עירובין נט. ובר"ן שבת ו:]. ועיין בשו"ת אג"מ ח"א (סימן קל"ט ענף ה') שביאר דיש לדון בדעת רש"י דאיכא ב' סוגי מה"ר, האחד מה"ר דעיר, והיינו שיהיה עיר שתושביה הם שישים ריבוא, ובכה"ג א"צ שיעברו שישים ריבוא בכל רחוב, אלא די שיהיו שישים ריבוא הדורסים בכל רחובות העיר יחד, בזמן שדרכם לצאת מבתיהם כגון בבוקר שהולכים למסחר וכו', ובאופן זה אפילו אם אין בעיר שישים ריבוא תושבים, אלא שמגיעים אליה שישים ריבוא מבחוץ, ג"כ מצטרף הכל להחשב מה"ר, וא"צ שיהיה דווקא שישים ריבוא ברחוב אחד, אלא אפילו שלפעמים אין שם שישים ריבוא, מ"מ מצטרף בכל העיר, עיי"ש עוד משנ"ב. [ועוד מבואר דמ"מ כ"ז הוא בשטח של י"ב מיל על י"ב מיל, אבל עיר גדולה מזה אינה מה"ר אפילו שיש בה שישים ריבוא, עיי"ש ובח"ר סי' פ"ו פ"ח]. ועוד מה"ר יש בדרכים, והיינו שאם יש דרך שאינה בעיר, בעינן שיהיו עוברים בה דווקא שישים ריבוא אנשים בכל יום, וכד' השו"ע, ע"כ. וא"ת הלא מ"מ באותו מקום שעליו מדברים אין שישים ריבוא, וא"כ יחשב מה"ר, וצ"ל שכל שיש בעיר שישים ריבוא ה"ז עיר של רבים, ומצטרפת הכל להחשב מה"ר (ועיין להלן דף נ"ט). א"נ דלא גרע מדברי המפ" במסור לרבים (וכדברי האחרונים שבסימן קודם בתחילתו בביאור שיטת הרמב"ם שמדבר הוי מה"ר).

וכשיטת האג"מ הוה מצאנו כן בחכמת שלמה למהרש"ק (סי' שס"ג סל"ו) שכתב כן לחד תירוצא, דלדעת רש"י רק אם אין שישים ריבוא כלל אז לא הוי מה"ר, אבל היכא דאיכא שישים ריבוא בגוף העיר, אף דבאותו הדרך לא בקעו שישים ריבוא, אפ"ה הוי מה"ר, ע"כ. (וע"ע בתפארת ישראל בהקדמה לשבת דמשמע כן). וכ"כ בערוה"ש (סימן שמ"ה סכ"ו). וע"ע בשעה"צ (שם אות כ"ה) דמשמע נמי כיסוד זה שאם יש בעיר ס' ריבוא הוי מה"ר, וכן מבואר באחיעזר ח"ד ס"ח במכתב האחיעזר וחזו"א. ויש לפרש ב' הדרכים הנ"ל.

אולם לכאורה אין דברים אלו מוכרחים ממשמעות רבותינו הראשונים, ואמנם רש"י בכ"ד כתב שיהיו שישים ריבוא מצויין בה, וקאי בפשטות על העיר, ושהיו בכללותה שישים ריבוא, אולם אפ"ל דאדרבה יש לפרש דבריו דקאי על הא דסמוך ליה אח"כ שרחב ט"ז אמה, ויש לדחות. וע"ע בר"ן (ר"פ במה אשה) בשם סה"ת, ואפשר ללמוד משם שיהיו שישים ריבוא באותו דרך עצמה, אולם גם בזה יש מקום לדחות (ועי' באג"מ שם שהזכיר ד' הר"ן בשם סה"ת). ועכ"פ הרי ברוך (סימן שמ"ה) איתא שיהיו שישים ריבוא עוברים "בהם", והיינו ברחובות שעליו מיירי, וכ"ה בשו"ע שם, ובאמת שכן כתב הרמב"ן בח"י לשבת (דף נז), וע"ע בערוך השולחן הנ"ל שהביא כן משם הפו', אלא שהוא גופיה נטה לדרך אחרת. וכן איתא בתוס' רבינו פרץ בעירובין (דף ו.) שיהיה שישים ריבוא בוקעין "בו", והיינו בדרך אחת, וכן מבואר בסמ"ג ובסמ"ק שיהיה בדרך אחת שישים ריבוא, וכ"כ עוד הרבה ראשונים, וע"י בספר לערב עירובי שער ג' שהאריך לאסוף בזה מד' הראשונים, והנה אף אמנם שבדעת רש"י ועוד כמה ראשונים שהביא שם יש להעיר על דבריו, דאדרבה יש יותר מקום ללמוד כהאג"מ, מ"מ מדברי רוב הראשונים לכאורה משמע הכי צריך שיהיה כן בדרך אחת. אך עדיין י"ל דיש סוגים ר' מה"ר, האחת כשברחוב עוברים שישים ריבוא, והשנית כשכלל העיר יש שישים ריבוא, והראשונה הנ"ל לא מיירו בעיר של ס' ריבוא, וי"ל דמ"מ מדלא השמיעונו כן קשה לחדש כן, דמה מהני מה שהוא בעיר, אחר שברחוב עצמו אין שישים ריבוא, ודו"ק.

וע"ע בספר תפארת יעקב ע' רכ"ב שהביא כן מהגהות אשרי (פ"ק דעירובין ס"ח) שכתב בהדיא שיהיו בוקעין כל בני העיר דרך אותו מבוי המפולש וכו', וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש (רפ"א דשבת) שהוא מקום שידרו בו כל העם כולם, ושכ"מ ברמב"ם (בפ"י מהלכות שבת ה"י) עיי"ש. ויש לדקדק דנלענ"ד דאין כ"כ ראייה מדבריהם לדידן, דהם סוברים דא"צ שישים ריבוא, ולכן אותם הרבים צריכים שיהיו עכ"פ במקום אחד, דאל"כ לא חשיבי רבים. אבל לדידן דבעינן ס' ריבוא י"ל דאף אם יהיה בכל העיר ה"ז מצטרף, שהרי שם רבים יש מכל מקום, ובאשר לתנאי דס' ריבוא אפשר דכל המקומות מצטרפים, אולם עכ"פ גם מדברי הראשונים דסברי דבעינן שישים ריבוא נמי משמע הכי, וכנ"ל. (וע"ע שם שצ"ע שכן מוכח במאירי שצריך שעוברין בו ס' ריבוא, עיי"ש).

וכן יש ללמוד ממקור הדין דילפינן ממשכן, והרי כתבו התוס' בעירובין (דף ו.) והרא"ש ועוד ראשונים בהדיא, שהיה דרכן לצאת ולבא באותו דרך, עיי"ש, ומבואר שיהיה זה באותו דרך גופא, ומשמע איפוא דגם לדידן בעינן כן שיהא באותו דרך, וכן עמדו ע"ז בבית אפרים (סימן כ"ו) ובמשכנות יעקב (סימן קכ"א) ודומיא במחנה לוי. וכ"מ שו"ע הגר"ז (סימן שס"ג סמ"ד) שצריך שיעברו ס' ריבוא במבוי זה (וכן סתם בלשונו בסימן שמ"ה כהשו"ע). וע"ע בחזו"א (סימן ק"ז סק"ו) דמשמע ממנו כן דבעינן שיהיו השישים ריבוא עוברים בו בדרך אחת ממש, וכן הוכיח מדבריו בספר תפארת יעקב, כיעוין שם, והוכיח כן שם בשו"ת מהרש"ם (סימן קפ"ד) שרצה לדייק כן מדברי הריטב"א שיהיו עוברין ס' ריבוא באותו דרך, עיין שם. [ויש לציין בזאת לשיטת הא"א מבוטאטש (ר"ס שמ"ה) שכתב לחדש שאם יש מקום אחד שיש בו שישים ריבוא, אזי גם כל הדרכים הרחבים ט"ו אמה ומתקשרים לאותו מקום הוי נמי מה"ר, והם נטפלים לאותו מקום וכו', עיין שם באורך. ויש הרבה להאריך בזה, אולם מד' הראשונים הנ"ל שהזכרנו שצריך שיהיה שישים ריבוא באותו דרך ממש, משמע נמי דלא כדבריו, ואכמ"ל]. ומבואר איפוא שלדעת הסוברים דבעינן שישים ריבוא כדי

דאילו רש"י והבה"ג עצמו וכן כל הראשונים לא חילקו בזה ולא מידי, אלא לדעולם בעינן שישים ריבוא כתנאי לרה"ר [ומדלא תירצו כהרמב"ן משמע דלא ס"ל כן]. ואף הרמב"ן עצמו כתב זאת בלשון שמא, כיעו"ש. וכ"ז מלבד שהוא עצמו פליג, וסיים שם שכל זה אינו מחזור וכו', עיין שם. ואמנם מה שכתב שאינו מחזור, אינו קאי על ההסבר הזה בדעת רש"י, אלא כוונתו שעצם הדין אינו מחזור [וכ"מ בביה"ל ד"ה שאין, וכן נראה פשוט ככוונתו, ודלא כהבני נזר סי' רע"ג אות ה'], מ"מ הרי בעיקר הדין לא ס"ל כן. ולכן מסתבר שאין לחוש לזה, אלא כדעת כל הראשונים והאחרונים דבעינן שישים ריבוא עוברים שם ממש, ולא די במסור לעולם. (וק"ק בלשון המשנ"ב סימן שמ"ה סק"ד שצ"ע לעיין בביה"ל שהביא את דעת הרמב"ן והריטב"א. וכפי האמור הם ב' שיטות חלוקות, וגם דלא קיי"ל כן, וי"ל).

ומבואר יוצא, דיש ללמוד מהרמב"ן שבדרכים שמובילים מעיר לעיר (סרטיא), א"צ שישים ריבוא, וכן יש ללמוד מעוד ראשונים שא"צ שישים ריבוא בפועל, אלא די במסור לשישים ריבוא, וכדמשמע בר"ן (שבת ו.) דרך לשישים ריבוא. וכן בריטב"א (עירובין נט:) וריא"ז הנ"ל. אך ז"א מוכרח וכנ"ל. ואמנם מצאנו כמה אחרונים שצידדו כן, עיין בשו"ת ב"א ומשכנ"י הנ"ל משי"כ בזה, וכן באבנ"ז שם בשם הגאון מקוטנא, ועיין בישועות מלכו סי' כ"ו, ומהרש"ם ח"ג סי' קפ"ח. ועוד באחרונים. ואכמ"ל.

ט. ועוד יש לבאר בדו"ד דשישים ריבוא, דהנה בשו"ע (סימן שמ"ה ס"ז) הביא שיטת רש"י בלשון שכל שאין שישים ריבוא עוברין בו "בכל יום" אינו מה"ר, ע"כ. וכתב במשנ"ב (סק"ד) שבכל הראשונים העומדים בשיטה זו לא נזכר תנאי זה שיהיה בכל יום, אלא רק שיהיו מצויין בה שישים ריבוא, ועיין בשעה"צ (סק"ה) שאמנם רש"י בעירובין (נט.) כתב שיהיו נכנסין בה תמיד שישים ריבוא של בני אדם, אולם (סרטיא), כתב לא כתב כן (וכההיא בדף ו.) עיי"ש ושאר מקומות שהבאנו לעיל). שאין כוונתו שיהיה בה תמיד שישים ריבוא, ע"כ. וע"ע גם בערוה"ש (סעיף כ"ו) שהעיר כן, ועפ"ז יש ליישב קושיית הביה"ל והאחרונים הנ"ל דגם זה חשיב מצוי שיש בה שישים ריבוא כפעם בפעם, וע"ע בח"י הריטב"א בעירובין (דף נט.) שכתב לשיטת רש"י שעברו שם "תדיר", וע"ע שם. ושור"ר שעמדו ככוונתו הבית אפריים בתשו' שם, והעיר עליו המשכנות יעקב שם, ואכמ"ל. ובאמת שבנימוקי" (הל' ציצית) כתב שיה"ג גמורה, היינו שרגילין לעבור בה "לפעמים" שישים ריבוא, ומוכח שאינו בכל יום, אלא לפעמים ודי בכך. [אלא שמאידך יש לדקדק במה שכתב שיהיו "רגילין", והלא ס"ל שדי כמה שהוא לפעמים, וצ"ל דכוונתו שצריך אמנם שיעברו בו לפעמים שישים ריבוא, אולם צריך שיהיה לעיתים קרובות וברגילות, ולא לעיתים רחוקות, ומצאנו שבה"ח ועוד שדנו בלשון רגילים אם הוא בפעמים ושלש, ומ"מ יש יוצאים מן הכלל].

אלא שבעיקר הדין באמת מצאנו לכמה ראשונים שכתבו דבעינן "בכל יום", כיעוין ברמב"ן והר"ן בשבת (דף נז), בשם ספר התרומה, עיין שם. וכן במאירי. ואמנם המשנ"ב הדגיש שלא מצא כן בראשונים העומדים "בשיטה זו" (וזה ברור, שהרי מבואר בביה"ל שראה דברי הראשונים בזה), אך גם מהעומדים בשיטה זו מצאנו כן, כהבה"ג (שהוא המקור לשיטה זו בתוס' דף ו.) וברמב"ן נט. וכן הובא העתקה ממנו בתורה שלימה פ' יתרו). וכן בספר העיתים עמוד ש"י בשם גאון. וע"ע בתוס' בעירובין (ו.) בשם רש"י, וכ"כ בהדיא הרע"ב (בפ' הזורק), וכ"כ בשלטי הגיבורים (פ"א אות ג') שצריך שיהיה בכל יום, וכן יש לפרש משמעות שאר הראשונים, וגם דאל"ה ה"ז בכלל נתת דבריך לשיעוריהם, דמהו הזמן שיעברו בו שישים ריבוא, וי"ל. ומ"מ יש לבאר את הדברים היטב לפמשנ"ת לעיל שיש להוכיח מדברי כמה ראשונים בדין הקבלת פני רבו שצריך לבא כל יום, וא"כ ה"י יש ללמוד שצריך שיעברו כל יום שישים ריבוא. ושור"ר שכן כתב בשו"ת משכנות יעקב (סי' קכ"א) דכיון שילפינן ממחנה לוי, מזה למדו הפו' דבעינן שישים ריבוא בכל יום, שדעתם שבכל יום היו כל העם הולכים לשם עיי"ש, וזה כמו שביארנו בס"ד לעיל אות א' ע"פ דין דהקבלת פני רבו, ונמצאו הדברים מבוארים כמין חומר. [ויש לציין לסוברים שא"צ שיעברו בו שישים ריבוא, אלא די במסור לשישים ריבוא, שכבר באופן זה הוי מה"ר, א"כ ק"ו באופן זה שעוברין בו שישים ריבוא מפעם לפעם שגם הוא נחשב כרה"ר, וכך יש לפרש שפיר את סתימת שאר הראשונים שלא הצריכו שישים ריבוא בכל יום, אלא שבעצם השיטה שדי במסור לרבים, יש לדון טובא, והרי אפשר ללמוד כן מד' הרמב"ן, והוא הביא מסה"ת שיהיה בכל יום, וי"ל].

אלא שגם לדעה זו שביארנו שא"צ שישים ריבוא בכל יום, אכתי צ"ע מהו הזמן המוגדר שנחשב מה"ר ושעברו בו שישים ריבוא, אם בכל שבוע או חודש. וה"ז נתת דבריך לשיעוריהם, אולם אפשר דהשיעור הוא לפי ראות העין שנחשב של רבים, ובכ"ז מצאנו כה"ג באג"מ ח"א (סימן קל"ט ענף ה') מש"כ בביאור השיטה שיהיה בכל יום שיש ב' גדרים מה"ר ונזכר לעיל [ועפ"ז אפשר שאין מחלוקת בין הראשונים הנ"ל, דתלוי אם מיירי ברה"ר דעיר או של דרכים, ויל"ב].

ועכ"פ לדינא נראה דהעיקר כדברי השו"ע, שלדעת הסוברים דבעינן שישים ריבוא, אזי צריך שיהיו עוברים בו בכל יום, וכבר יישבנו את תמיהת המשנ"ב בביה"ל דאדרבה מוכח מן הראשונים שצריך שיהיה בכל יום, וילמד סתום מן המפורש שכן יש לפרש בדעת שאר הראשונים שלא כתבו כן, וכ"כ בהדיא האחרונים, וכיעוין בלבוש ושו"ע הגר"ז ושולחן עצי שטיים, וכן כתב בכף החיים (סימן שס"ד אות א'), וכן הסכים בסימן שמ"ה). וכן כתב שאר אחרונים כדברי מלכיאל ועוד. [ועיין בשו"ת בית אפרים סי' כ"ו בתוה"ד מש"כ בנידו"ד, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן ל"ב הביא מדבריו בכמה מקומות דמשמע שסגי במה שאפשר שביום אחד יעברו כולם בדרך ההוא, וכתב המנח"י ללמוד מדבריו לסיכום שתלוי רק אם שישים ריבוא מצויין שם בקירוב מקום, ואפשר שביום אחד יעברו שישים ריבוא. וע"ע שם שכתב דמ"מ בודאי

וגם בעגלות יתכן וכו', עיי"ש). וכ"כ בשו"ת בית אב (תנינא סימן ז'). ואמנם בדברי הבית אפרים עצמו לא הוזכר הסברא דבעינן דומיא דדגלי מדבר, וזו הוספה של אותם אחרונים. מ"מ דבריהם מבוארים לפמשי"כ לעיל ע"פ הפסוק שזוכר בו שהיו כשש מאות אלף "רגלי", וס"ל דילפינן שיהיה בדווקא ברגל. אלא דכאמור בבית אפרים עצמו לא נזכרה סברא זו, וכבר נתבאר דלפי"ד הביא עצמו שכתב דלא ילפינן אלא למספרם, את"ש הא דלא בעינן דווקא רגלי. ודו"ק.

ונוסף על זאת דאף אם נאמר שעצם השינוי מהליכה ברגל לרכיבה אינו נפקא מינה, ורכוב כהולך דמי, מ"מ בעגלות שהם גבוהות עשרה רה"ר רשות לעצמן יש סברא נוספת דלא הוי כבקיעת רבים למשוי רה"ר, וכמו שכתב בפשיטות הגאון מקוטנא בישועות מלכו (סימן כ"ו) דבקיעה בכלי רכב דהוי רה"ר לא משוי רה"ר. (וכ"כ שם בסימן כ"ז). וכן כתב בבית אפרים (שם). אלא שמדברי המג"א והאחרונים שהזכרנו לעיל גבי ספינה, מוכח בפשטות שגם באופן שהוא רשות היחיד, אפ"ה האנשים בו גורמים דהוי רה"ר, והיינו דמ"מ בוקעין בו רבים, אף שהרבים בוקעין כשהם בתוך רשות היחיד הבוקעות גם הן. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן פ"ו והלאה שהאריך בזה, דלא חשיבא רה"ר ככה"ג. אולם האגרו"מ פליג, עיין בדבריו בח"א ס"ס קל"ט, וכן בשבט הלוי ח"ה סימן נ"ג וח"ו סימן מ"א וח"ח סימן כ"ח, ועוד. ועי' בש"כ פ"י הערה י"ט, ובספר נתיי"ש פ"ג הערה ט'.

ובפשטות נראה שהדבר תלוי אם יש באותו מקום שישים ריבוא או לא, שהרי כבר כתב הכה"ח (בסימן שמ"ה ס"ז) שאע"פ שיש להחמיר דהוי רה"ר גם ללא שישים ריבוא, מ"מ בהצטרף עוד סניף יש להקל (וכבר הראינו לבאר שכן מוכח דעת המשנ"ב בכ"ד שלפעמים פסק לקולא ופעמים לחומרא, דתלוי לפי חומרו הענין). וא"כ הכא נמי ב' ספיקות, דלמא כהסוברים דבעינן שישים ריבוא, ואפילו את"ל שא"צ שישים ריבוא מ"מ בעינן בקיעת רבים ברגל ולא ברכב. אבל בכבישים הגדולים שנוסעים בהם בכל יום שישים ריבוא, בודאי שאין להקל בזה כלל, אלא יש לחוש לדעת המג"א ודעימיה דהוי רה"ר. ואף במקומות שאין שישים ריבוא, נראה שנכון להחמיר להחשיב את המקום לרשות הרבים, דאפשר שלדעה זו שאינו תלוי בשישים ריבוא כולם מצטרפים, כיון שהעיקר שעשוי לשימוש רבים, ועכ"פ מאחר שרבים מחמירים, ראוי להחמיר ולהחשיבו כרשות הרבים.

יב. סיכום הדברים וצדדי הדין

א. בעצם הדבר אם בעינן שישים ריבוא או לא, הבאנו מחלוקת גדולה בראשונים, ורוב הראשונים נקטו שצריך שישים ריבוא דווקא, אך מאידך מקצת הראשונים האומרים שא"צ שישים ריבוא הינם מגדולי הראשונים המדברים בכל מקום ומתחשבים בהם הרבה, ובהמשך יבואר דעת השו"ע וההלכה בזה, ולהלן בסמוך נזכיר הפרטים לדעת האומרים שצריך שיהיו שישים ריבוא.

ב. כל בני אדם מצטרפים, וגם נשים וגם גויים (עיין באות א', ב', ובאות ה' ד"ה וזה ודאי במוסגר, ומש"כ הריטב"א בעירובין נט. כוונתו לענין הלימוד מהפסוק, ופשוט). ויש לדון אם קטנים מצטרפים, או שאין בהם דעת וכבהמה דמי, ומסתברא שקטנים היודעים להלך מצטרפים לשישים ריבוא, הגם שבקרא נ"א רגלי הגברים לבד מטף, מ"מ כמו שנשים מצטרפות וכו', גם קטנים מצטרפים, ולא למדו מקרא אלא את המספר, וכמו שהבאנו מהתוס', וכ"כ בשו"ת בית אפרים סימן כ"ו, וגם הבאנו שיש מחלוקת מהיכן נלמד השיעור, ושוב מצאתי בסמ"ק סימן רפ"ב ע' רצ"ו שכתב בהדיא שיהיו שישים ריבוא מאנשים נשים וטף.

ג. יש שאומרים שא"צ שישים ריבוא בדיוק, ואינו אלא לשון גזומא. אולם הבאנו שהפוסקים לא נקטו כן, אלא בעינן דווקא שישים ריבוא, ואפשר לומר דמ"מ א"צ בדווקא שיספרו שישים ריבוא, אלא אם כך נראה על פניו נמי (וכ"מ בר"ן בשבת ו. והובא בביה"ל בסוד"ה שאין), ובפרט שקשה לאמוד (וגם אסור למנות את ישראל, כמש"כ ביומא כב; אמנם אפשר ע"י הסימנים, וגם ע"ע בשו"ת צ"ח ושי"א בענין מפקי אוכלוסין), וככ"מ מצאנו ששיעורי התורה ניתנו לפי אומדן מלך מדידה (וכמש"כ בשו"ת משנה הלכות ועוד, ונתבאר במק"א). אולם מדברי שאר הראשונים דנחתי למנינא, נראה שצריך שידעו בבירור שיש שישים ריבוא, ובספק הרי זה ככל ספק רה"ר.

ד. יש אומרים שא"צ שישים ריבוא בדרך אחת, אלא גם עיר גדולה שיש בה שישים ריבוא, הרי היא רשות הרבים ברחובותיה, וכפשטות לשון רש"י (בעירובין ו. נט). "עיר" שמצויין בה שישים ריבוא. (ובתשו' הגאונים שע"ת ס" ר"ט). וע"ע בריטב"א בעירובין (נט). ור"ן בשבת (ו). וכ"מ בשעה"צ אות כ"ה. וכ"כ להלכה בדברי מלכאל ח"ג השמטות לסי' י"ח, ואחיעזר ח"ד ס"ח ואגרו"מ ח"א סי' קל"ט ענף ה' ומנחת יצחק ח"ב סי' ק"ד אות ט'. וע"ע בשבט הלוי ח"ה ס"ג סוד"ה ולפני, ועוד באחרונים. ואמנם הרבה ראשונים כתבו בהדיא שיהיו שישים ריבוא עוברים "בו" בדרך אחת, מ"מ אפשר דיש ב' סוגים, וגם זה נחשב רה"ר. ועיין לעיל באות י' [ועיין בזה בדברינו בהלכות סימן שמ"ה ס"ז, ובהערה שם בענין זה].

ה. יש אומרים שאין צריך שבכל יום יהיו שישים ריבוא, אלא העיקר שיכנסו בו אנשים בתדירות שבסך הכל יהיו שישים ריבוא, וכמו שהבאנו לשון כמה ראשונים. אולם פשטות לשון רש"י שיהיה כן "בכל יום", כמובא בתוס' עירובין ו. וע"ע רמב"ן ור"ן ומאירי ושא"ר בעירובין נז. ועוד עיין לעיל אות י'. ובשו"ע כתב שיהיה "בכל יום".

ו. אולם המשנ"ב כתב שלא מצאנו כן, ואפשר איפוא שלא דווקא בכל יום, אלא בפשטות נראה שדווקא הוא. ואמנם בטור לא כתב מילים אלו. אולם היא גופא שהשו"ע כתב שיהיה בכל יום, י"ל דבדווקא הוא. ויש אומרים שא"צ שישים ריבוא בדרכים המובילות מעיר לעיר (סוסיא), וכמש"כ הרמב"ן בעירובין נט. לדעת האומרים כן. אולם הוא כתבו בלשון ספק, ועכ"פ בשאר ראשונים לא כתבו כן, ומשמע שאין לחלק בזה.

ז. יש אומרים שא"צ שיהיו שישים ריבוא בפועל, אלא די בכך שהוא

מקום השייך ומסור לשימוש שישים ריבוא, וכדמשמע מכמה ראשונים המובאים בביה"ל ד"ה שאין, אך אין זה פשוט ומוכרח, וגם בדברי שאר ראשונים משמע בפשטות שיהיו שישים ריבוא בפועל, עיין לעיל באות ז' ח'. ועיין בחכמת הלב שם בשם הגרי"ש שאף למ"ד שבמקומות המשמשים את הרבים הוי רה"ר, היינו דווקא ברחובות האלה שיש בהם מרכזים מסחריים וכדו', ולא בשכונות.

ח. עוד הובא באות י"א שנחלקו הפוסקים כאשר הרבים עוברים בעגלות ורכבים למיניהם (כמו שמצוי היום בכבישים), האם מצטרפים לשישים ריבוא, ונתבאר שלמעשה מצטרפים, וכמבואר במג"א ופמ"ג וגר"ז וערה"ש ועוד גדולים. ואף ברחוב שיש בו ט"ו אמה, ואין הולכים בו ברגל כלל כי אם ברכבים, ג"כ נכון להחשיבו כרה"ר ולא לטלטל בו כלל.

י. היוצא מכל האמור מחלוקת רבתי אם צריך שישים ריבוא או לא, אך מלבד שתנאי זה הוא אינו מוסכם, הרי שאף לסוברים שצריך שישים ריבוא, הנה הבאנו כו"כ חילוקים, כך שאין זה פשוט כ"כ להקל, כי אפילו את"ל שההלכה כמ"ד שצריך שישים ריבוא, יש לעשות כעין ס"ס לחומרא, דילמא ככל הני. ונמצא שמצוי מאד שישים ריבוא האידנא כשנכנסים מזמן לזמן שישים ריבוא אף שלא ביום אחד, או עכ"פ במסור לשימוש שישים ריבוא, וכיוצא. ואף שזה שנוי במחלוקת, ורבים הסוברים דבעינן ש"ר ביום אחד הוא כפשוטו (ולא הוי ממש ס"ס כאשר נראה שהכל מענין אחד). וכן משמע מפשטות דברי הפו' שאין לנו רה"ר בזה"ז, אע"פ שבודאי מצוי בכל עיר ועיר דרכים המסורים לשישים ריבוא עכ"פ, ואע"פ"כ לא חששו, מ"מ ראוי לחוש טפי, ובפרט משמעות הדברים בכמה מקומות שדימו לרשות הרבים, אף שבודאי לא הלכו שישים ריבוא ביום אחד, וכמו שהעירו הרבה באחרונים. ולכן שומר נפשו ירחק מלהקל בדברים כאלה.

סימן ד'

בדעת השו"ע והפוסקים בענין תנאי של שישים ריבוא

א. בדעת השו"ע

בשו"ע (סימן שמ"ה ס"ז) כתב: איוזיה רה"ר, רחובות ושוקים הרחבים ט"ו אמה וכו', והביא את כל התנאים של רה"ר, וסיים בשם יש אומרים שכל שאין שישים ריבוא עוברים בכל יום אינו רשות הרבים, ע"כ. והנה מעצם לשון השו"ע יש להבין בכמה אופנים, חדא שלא הכרעו בבירור סתם, והאפשר לפרש לפי פשוט דהוי סתם ויש, דבתחילת דבריו סתם ולא הזכיר אלא תנאים אחרים, ומכלל הן אתה שומע לאו דשישים ריבוא לא בעינן, ואילו אח"כ הוסיף דעת הי"א, וכפי הכללים שבידינו (שמקורם בכנה"ג ובש"ך ובפמ"ג, ועוד רבים ועצומים) הלכה כסתם דהוי רה"ר גם בלא שיהיו שישים ריבוא. ואפשר לפרש באופן אחר דאינו כסתם ויש, אלא דמתחילה לא גילה דעתו בזה, ואח"כ הוסיף ביאור דיש תנאי נוסף דשישים ריבוא, והוי כמו פירוש ותוספת למה שסתם לפני"כ, והוי כמו במה דברים אמורים [וידועים דברי הרב בית דוד מסלוניקי בתשו' (סימן ת"ט וסימן תמ"א) שכאשר כתב השו"ע כהאי לינשא כוונתו לפסוק כן, אחר שבסתמא לא כתוב בהיפך, עיי"ש. ונזכר באחרונים בסימן ק"צ ס"ו-ט', עיין ביוסף טוהר שם, וע"ע להלן בשם הפמ"ג שגם כ"ל כן]. אלא דאכתי יש לדקדק במה שהביא פירוש זה בשם י"א. אולם כל כהאי גוונא נ"ל דה"ו כמו הלכה בפני עצמה שהזכירה בלשון יש אומרים, ובכהאי גוונא ידוע שהוא תלוי לפי הענין, דלפעמים השו"ע מביא דעה בשם יש אומרים ודעתו לפסוק כן, אלא שמפני שלא מצא עוד פוסקים מפורסמים הסוברים כן לכן כתבה בלשון י"א. או מפני שזו הלכה שהיתה נראית כמחודשת וכל כה"ג, או שאינו דבר ברור מאיזו סיבה שהיא, ומ"מ יש לחוש לה. ולעולם לדינא השו"ע ג"כ מסכים עם זה, והוא מצוי טובא (ועיין דוגמא לכל זה בדברינו להלן בסימן שס"ה ס"ז). וישנם פעמים שכתב בלשון י"א, ואינו מסכים עם זה כלל (ולדוגמא בעלמא נזכיר את המובא בשו"ע סימן שי"א שכתב ב' ובלכות אחת אחרי השניה (סעיף ג' וסעיף ד'), ובשתייהם כתב בלשון י"א, ובביה"ל שם מובא דבסעיף אחד בשו"ע מסכים עימו להלכה למרות שכתבו בלשון י"א, ובסעיף השני לא ס"ל כן להלכה, וזה חידוש, ועכ"פ חזינו דוגמא לב' האופנים שכתבנו. וע"ע בספר יוסף טוהר בפתחה ג' בענין ראייה בלא הרגשה מש"כ בזה מדברי הפו' דאשכחן טובא לכאן ולכאן, ויש כמה סיבות בדבר). כך שנמצאו למדין מכל האמור דמלשון השו"ע כשלעצמו אין הכרע ברור [וכבר הבאנו במקומו מדברי החזו"א שכתב שאין בדור הזה מי שיכול לירד לעומק כוונת השו"ע בדיוקים מבריו, וממה שסתם וכיוצא].

והיה אפ"ל לפי משמעות הדברים שבב"י שהביא דברי רש"י והרא"ש ודעמייהו דבעינן שישים ריבוא, ושוב סיים וכתב שאין כן דעת הרמב"ם שלא הזכיר תנאי זה, וכתב דמ"מ שכן דעת הרמב"ן והרשב"א ושכן כתבו עוד ראשונים ובתשו' הריב"ש, ומשמע דכך נוטה לא"צ ש' ריבוא. אולם זה אינו מוכרח, אלא שבסברא היה אפשר ללמוד כן ממה שכתב בהקדמתו שפוסק כשנים מתוך שלשה עמודי הוראה, ובפרט שביניהם דעת הרמב"ם שמתחשב הרבה בדעתו, והרי גם הרי"ף וגם הרמב"ם לא העתיקו דעה זו דבעינן שישים ריבוא. [וגם בש"ס בבלי וירושלמי לא נזכר תנאי זה דשישים ריבוא, וכבר העירו כן על שיטת רש"י, ונתבאר במקומו לעיל ליישב את הדברים שהוא לכול במשי"כ בשבת (דף ו:)] כאן בזמן ישראל וכו'. וכן הרבה ראשונים לא הזכירו מזה, וא"כ מסתבר דהכי פסק בשו"ע. אולם הא כללא אינו מוחלט, דבדוכתי טובא ראינו שלא פסק כהני ג' עמודי הוראה, וכבר עמדו ע"ז האחרונים בכל מקום במקומו, ופעמים שהלך אחר רוב בנין ומנין של ראשונים (ואף כאן ישנם רבים ועצומים הסוברים שבעינן שישים ריבוא, ומה שהעתיק בב"י אינו אלא אפס קצהו, וכיעוין בשו"ת בית אפרים ס" כ"ו, ובביה"ל סי' שמ"ה ועוד טובא שנמנו ונספרו. כמו בספר תולדות שמואל ח"ג ספ"ו אות ח', וכן בס' לערב עירובו ושאר ספרים, ולא נבא להעתיקם כאן. וא"כ שפיר אפשר שנוטה מדעתם).

ובדברי האחרונים בדעת מרן נראים כמה דרכים על דרך מה שכתבנו

לעיל, דאמנם המשנ"ב (סימן שמ"ה סק"ג) כתב בפשיטות שדעת מרן השו"ע משמע שא"צ שישים ריבוא, ולכן הביאם בשם י"א. וכן כתב גם הכה"ח (אות ל"ז), ושכן כתבו השכנה"ג בהגב"י, וכ"כ התו"ש, ובברכי יוסף וכן במחזיק ברכה, וע"ע בכה"ח בסימן י"ג אות ז'. וע"ע באול"צ ח"א סימן ל'. [אמנם יש חילוק בין הדברים, דיי"א שזה כמו סתם ויש שהלכה כסתם, וי"א משום שזה נאמר רק בלשון י"א, ומפני שלא הביא דעה זו בסתמא משמע שאינו להלכה, עי' משנ"ב וביה"ל.

אך בפשטות אי מה"ט א"א להקל, מאחר שמצאנו טובא שהביא השו"ע לשון י"א, וכך הלכה]. ומאידך דעת המג"א (סק"ז) שדעת השו"ע כדעת הי"א, ושכ"מ מדבריו כשאר מקומות, וכן הט"ז (סק"ו) פסק כדעת הי"א, ויעוין בפמ"ג (במש"ו ובא"א שם) שפירש דאע"פ דקיי"ל שסתם ויש הלכה כסתם (עיין בפמ"ג בהנהגות איסור והיתר ובפתחה כוללת לאו"ח), אולם זה רק באופן שבדעה הראשונה כתב בהיפך מדעה שניה, משא"כ כאן שלא פירש בדעה ראשונה שלא בעינן שישים ריבוא, י"ל שאף השו"ע מודה לדעת הי"א, עיי"ש (ומקור דבריו בזה ממ"ש ביו"ד סק"ו, וביו"ד בהנהגות או"ח, עי' בזה בדברי הפמ"ג התנאי השני, וע"ע בפמ"ג בסי' תרפ"ט). וזהו מבוארים דברי המג"א שפיר, דה"ו כאילו השו"ע הולך ומונה את תנאי רה"ר, וכשמגיע לתנאי דשישים ריבוא הזכירו בלשון י"א, וכנה"ג הבאנו לעיל משם הבית דוד, וכבר העיר בזה השד"ח בכללי הפוסקים סי"ג אות י"א דהפמ"ג כשיטת הבית דוד. [וע"ע בדברי הבית אפרים (סימן כ"ו) להעיר ע"ד המשכנ"י שכתב בדעת השו"ע להחמיר, וכתב דמ"ש דמהשו"ע שכתוב דעה אחת בסתם משמע דהכי ס"ל (וכפי הכלל שכתב בהנהגות ח"מ באהע"ז ס"א, וכן התו"ש). הנה הך כללא לאו כו"ע ס"ל, ועיין בש"ך סימן רמ"ב בשם הב"ח, וע"ע בכללי כנה"ג שמדברי הב"ח ביו"ד סי' ק"א מוכח דלא ס"ל הכי, וכי במקום שיש הוכחה לפסוק כ"א אין כלל זה. [נ"ב. איברא דכלל זה לא שמיעא ולא סבירא להו לשאר רבוותא, אלא ככל הידוע בכללי סתם ויש, אך י"ל שכוונתו שהדבר מסופק, ולהכי כתבו בלשון י"א, וכאשר יש סייעתא לזה ממקומות אחרים אמרינן דהכי הלכתא לקרב או לרחק, ודו"ק]. וכאן יש קצת ראייה מההיא דסימן ש"ג, אלא שהוסיף הבית אפרים מצד אחר דאפילו את"ל שהשו"ע נקט כן בסתם ודעתו לפסוק כן, היינו משום שכך דרכו להמשך אחר דעת הרמב"ם והרשב"א ושאר חכמי הספרדים, ושכך נהגו במדינתם, אבל מנהג אשכנז אינו מוכרח שהוא כן (וכמש"כ שם מד' הרמ"א וכו'). וצ"ע שגם בתשו' הרמ"ע שהוא חידש כלל זה, כתב שהט"ז זכר סברא ב' לחלוק כבוד לבעליהם שגם הם רבים, ובכ"מ פנה המנהג כותייהו, וע"ע באחרונים סי' קס"א דאע"פ שכתב י"א כתב לנהוג כדעה ראשונה וכו'. ומוכח דאין לו הכרע בענין בנידו"ד אי דעתו כה"א או לא]. אלא דאכתי יש לנו לדקדק למה נקט זאת בלשון יש אומרים, אולם בזה כבר הבאנו דאשכחן כמה דוכתי שנקט בלשון י"א, אע"פ שכך דעתו להלכה, ועכ"פ לומר שיש לדון ולהתחשב בזה.

ובמחלוקת זו בדעת השו"ע יש לבאר ג"כ מש"כ בשו"ע (סימן ש"ג), וז"ל: ויש שלמדו זכות לומר שהן נוהגות ע"פ סברא אחרונה שכתבתי שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, והשתא דלית לן רה"ר גמור הוה כל רה"ר שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת, ע"כ. ולדעת המג"א מכאן גופא מוכח דס"ל להשו"ע דלית לן רה"ר בזה"ז, והמג"א בסימן י"ג וסימן שמ"ה צ"ע לדהכא, אולם כבר כתב הביה"ל בסימן מ"ג בשם התו"ש שכתב ע"ז דליתא, והשו"ע נקט רק לימוד זכות וכדעת הי"א, וליה לא ס"ל. וכן כתב המשכנ"י יעקב בתשו' (סימן ק"כ) ועוד. והוסיף המשכנ"י שהרי בהמשך השו"ע שם כתב דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. ומוכח דאינו בהכרע. וכן נקטו המשנ"ב והכה"ח, והם כשיטתם בשאר מקומות. [ונראה סמך לזה שאינו אלא לימוד זכות, ממה שמצאנו כהאי גוונא ברין פסיק רישא דלא ניחא ליה, שכתב השו"ע בסימן ש"כ סי"ח שיש מי שמתיר פסי"ר דלא ניח"ל, וחלקו עליו ואמרו דאסור, עיי"ש. ובדאי שכן השו"ע פוסק לאיסור (ועי' משנ"ב סימן של"ו סק"ז), וק"ק שלא כתב בהחלט לאיסור בזה, ואע"פ"כ כתב שהעולם נוהגים היתר בדבר, ויש ללמד עליהם זכות, ואמנם כתב לצרף סברא נוספת למנהגם, אולם הרי כתב שאין טענה זו חזקה ויש לגמגם בה, ויש לדחות דמ"מ חזי לאצטרופי כמו ס"ס להקל, ואין ראייה לדעלמא, ומ"מ גם כאן י"ל שזה לימוד זכות כעין הדוגמא שם, והיינו משום ששם שיטת היש מי שמתיר היא שיטה יחידאה של הערוך (אף שיש עוד שסברו כמותו, מ"מ הבי"ר ראהו כשיטה יחידאה), וכאן יש הרבה שסוברים שצריך שישים ריבוא, ושפיר י"ל שיש ללמד זכות במה שנוהגים ככל הנך רבוותא].

וראייתו הלום במחצית השקל (סימן שמ"ה ס"ז) שכתב דודאי סבירא ליה להרב ב"י שהעיקר כדעה א' להחמיר, וככלל המסור בידינו שכל מקום שכתב בשו"ע דעה א' בסתם והשניה בלשון י"א, הרי דעה א' היא העיקר, אבל בסימן ש"ג מבואר בב"י גופא שמנהג העולם להקל כדעת הי"א, ועל כרחק צ"ל דהמנהג כ"א שבכאן דלית לן רה"ר דבעינן שישים ריבוא בוקעין בו, אף דלהרב ב"י נראה עיקר כדעה א', המנהג אינו כן. וכן המנהג להשוות בין כרמלית לחצר שאינה מעורבת כהפ"י דס"ל כן, ע"כ. [והוא תירוץ מיושב, וכה"ג הבאנו בסוף דיבור הקודם מסימן ש"כ סי"ח, ודו"ק]. ועיין עוד בב"י (סימן של"ד) שכתב בתוך דבריו דאף אם יוציא ליכא איסורא דאורייתא, שהרי אין לנו רה"ר וכו', עיין שם. ומשמע מכל הנ"ל דבאמת הבי"ר נוטה לדעת המחמירים, אולם גם הבי"ר מודה שהמנהג להקל, ועפ"י מיושבים דברי השו"ע באו"א בפשיטות. [מלבד מה שכתבנו לעיל]. וע"ע בתוס' חדשים על המשניות דשבת (פ"א מ"א) שכתב דהשו"ע הביא ב' ולא הכריע וכו'. וכן ראייתו בשו"ת שמחת יו"ט (סי' ס"ו) מרה"ר דאנון שמדברי השו"ע אין הכרע (ודלא כהשמחת יו"ט שם בסימן ה'), ויש לפרש כנ"ל דלא הכריע ככלל מוחלט, אלא שכל מקום נידון לפי ענינו.

ועיין עוד בביה"ל (סימן שמ"ה ס"ז) שהוסיף שיש כמה ראיות שדעת השו"ע כהפוסקים שיש רה"ר מן התורה אפילו בפחות מששים ריבוא, א' ממ"ש (בסימן רנ"ב) שלא יצא החייט במחוטו סמוך לחשכה בער"ש,

דבעין דווקא שישים ריבוא בוקעין בו וכו'. ומבואר בפשטות שדעת הרמ"א כדעת הי"א דבעינן שישים ריבוא, ומ"מ מדברי המשנ"ב הנ"ל אין סתירה לדבריו בשאר מקומות שחושש לדעת הסוברים שיש רה"ר בזה"ז, חדא שזו העתקה מדברי המ"א (וכפי שציין במשנ"ב בפנים שהוא ממג"א, ובכ"מ חזינן שהעתיק דברי המג"א דאין רה"ר בזה"ז, ואינו אלא כהעתקה, ולא לעיקר הדברים). ועוד שאינו אלא ציון בעלמא [ואדרבה משמע לכאורה שאינו כדבר ברור ומוסכם, ובסימן ש"מ כתבנו שיש מי שאומר שבמקרה כזה שהמשנ"ב כותב ציון מקור בתוך דבריו, אות היא שאינו מוסכם (וכעת ראיתי שכן הביאו בהקדמת משנ"ב הוצאת עוז והדר), אך כתבנו שהדבר טעות גמור], ועוד יש להעיר אעיקרא דמילתא ששם אין בזה נפ"מ לקולא, ואדרבה באו לומר שם שאפילו בזה"ז שאין רה"ר יש לגזור וכו', אבל לקולא לא אמרינן. וכבר נתבאר שהמשנ"ב עצמו מצדד בזה לכאן ולכאן, ומכריע בכל מקום לפי ענינו, וגם כאן אינו אלא כציון לדעה זו. עוד ראיתי להמשנ"ב בביה"ל בהל' חול המועד (סימן תקל"ו ס"א) סוד"ה ומותר, שנהגו העולם לתפוס בכמה דברים שאין לנו בזה"ז רה"ר דאורייתא, וסיים שם דאמנם בסימן שמה"ה הבאנו בביה"ל דעת כמה ראשונים דסבירא להו דיש רה"ר מה"ת גם בזמנינו, מ"מ אין למחות ביד המקילין, דיש להם ע"מ לסמוך. ע"כ. ומבואר דכל שיטתו הנ"ל שיש מנהג ויש על מה לסמוך ואין למחות בידם, אף שאינו פשוט, וכנ"ל.

ויש לבאר בכ"ז דאמנם מבואר במשנ"ב בסימן שמה"ה שכל בעל נפש יחמיר לעצמו, וכפי האמור דמ"מ אין למחות בנהוגים להקל, והביאור הוא משום דמ"מ המנהג להקל, וכמש"כ בסי"ש, וגדול כח המנהג, ולכן אין למחות במקילים, וא"כ קשה למה במקומות אחרים כתב המשנ"ב להחמיר, ולא הדגיש שזו חומרא לכל אדם לעצמו, ולא הוראה למחות במקילים, וכההיא דסימן שס"א ושאר מקומות שהזכרנו לעיל, וי"ל דבהם אין מנהג ברור להקל, הגם שלכא"ו הוא תלוי זה בזה, שאם מקילים ברה"ר ה"ה שבזה יש להקל, ועוד נראה דהמשנ"ב גופיה מצדד בדיעות אלו לכאן ולכאן, ואין בזה הכרעה גמורה, ולכן הוא מכריע בכל מקום לפי ענינו, כגון שהוא דבר קל ולכן ס"ל להקל בו, אבל במקום שאסור מדא"ו וחשש סקילה ס"ל להחמיר, או באופן שבלא"ה הדעת נוטה להקל ע"פ הפו', וא"כ חזי לאצטרופי ברה"ר שלנו, וכמו"כ לחומרא במקום שנוטה להחמיר איז חזי לאצטרופי המחמירים ולאסור. ואחר העיון בכל המקומות הנ"ל שדיבר בהם המשנ"ב, נראה שבענינים הנוגעים באיסור תורה בודאי אסור, וגם במילי דרבנן אינו פשוט להקל אלא לסוברים שאין רה"ר בזה"ז (שעל זה כבר כתבנו המשנ"ב שאינו מוסכם ויר"ש יחמיר). אבל בצירוף נוסף יש להקל, ובפרט יש להקל כשזה על ידי גוי, וכל שכן אם יש גם דוחק בדבר כמו גוי אלים וכדומה (עיין בכל זה במשנ"ב בסימן רס"ו סק"ב וסי"ש שכה"ה בשעה"צ אות י"ג ובסימן של"א סק"כ, ובהלכות יו"ט בסימן תקי"ב בשעה"צ אות י"ג ובסימן תקי"ח סק"י"ח ששם היקל ע"י גוי לצורך), ודו"ק.

ג. כה"ח ואחרונים

ובכה"ח ג"כ מצאתי לפי דרכינו שבכמה מקומות צידד בזה לכאן ולכאן, שבעיקר הדין כתב בסימן שמה"ה אות ל"ז) דלפי הכלל המסור בידינו, כל מקום שהשו"ע סותם היא הדיעה העיקרית, ולכן כתב בסתם, וא"כ ס"ל כהרמב"ם דאע"פ שאין ס' ריבוא בוקעין בו הוי רה"ר, ושכ"כ המשאית בנימין דאין להקל, דאף המקילין לא עשו מעשה, והביא שכ"כ עוד אחרונים בדעת השו"ע שלהלכה העיקר כסברא ראשונה, ומש"כ בסימן ש"ג הוא לדעת הי"א, וליה לא ס"ל. (וע"ע שם ובסימן י"ג אות ז'). ושוב הביא הכה"ח (באות ל"ח) בשם הט"ז שמורגל בפי העולם דעכשיו אין לנו רה"ר, והוא כדעת הי"א והם רבים, ועל כן המחמיר יחמיר לעצמו, ואין בידו למחות במה שנוהגין כן, ושכ"כ הגר"ז שנתפשט המנהג במקומות כדברי הי"א, ואין למחות בידם שיש להם ע"מ שיסמכו, והמחמיר יחמיר לעצמו וכו', עיי"ש. אולם הכה"ח הדגיש בתוה"ז שכ"ז רק למנהג בני אשכנז שנהגו להקל, אולם לדין דאולין בחר הוראות השו"ע א"כ אין להקל בזה כלל.

(ועיין בכה"ח סימן רס"ו אות ס"א שהביא מהח"א שכתב דכיון דסוגיין דעלמא כדעת הפו' דבזה"ז אין לנו רה"ר וכו', עיי"ש. ומה שלא העיר שכ"ז רק למנהג אשכנז, הוא משום דלא נחית לזה (ועיין במשנ"ב שם, ויל"ד מדבריו בסק"ד על דבריו בסק"ט וסקל"ד). וע"ע במג"א (סימן רנ"ב) שכתב דהאידינא ליכא רה"ר, והעיר בכה"ח (שם אות ע"ז) בשם התו"ש בשם כמה פו' שדעת השו"ע שיש רה"ר בזה"ז. (וכי"ה בכה"ח אות פ"ד).

[ובדעת שאר רבותינו האחרונים ישנה מחלוקת רבתי, מלבד מה שהביאו הט"ז והמג"א ומח"ש וש"א, וכן הבאה"ט והמשנ"ב ובביה"ל והכה"ח הנ"ל בשם האחרונים, ועיין בשו"ת מהר"ט צהלון (סימן רנ"א) שהביא דברי הראשונים שצריך שישים ריבוא, ושכתבו הפו' שנהגו לפסוק כהר"ף, ומה גדולי גאוני עולם פסקו כן, ולא פקפק בה אדם מעולם, עכ"ל. וע"ע בטל אורות (מלאכת הוצאה) שהשיג על המשאית בנימין, וכתב שדעת רוב הפו' להקל דאין לנו רה"ר, וע"ז סומכין העולם. וכ"כ הלבוש (סימן שס"ד) ובשולחן עצי שיטים שם. וכן דעת הגר"ז בסי"ש שמה"ה ועוד. וכן פסק הבית אפרים, וכנ"ל. וכן פסקו המהרש"ם (סי' קס"ב) ודברי מלכיאלי ח"ד סוס"ג, ועוד רבים ועצומים, ומאידיך יש רבים שהחמירו, ובפרט מרבנותינו הספרדים שחששו למאי דמשמע בפשיטות דעת השו"ע להחמיר. וסידרנו את הדברים בהלכות רה"ר שבסימן שמה"ה ס"ז. וכבר כתבנו את הנראה בדעת השו"ע, וכן עיקר לדין, ולבני אשכנז יש להקל טפי כפי שכתבו הגר"ז וח"א ועוד שמהגהם להקל. ומ"מ בחשש דא"ו יש להחמיר, והכל כפי הענין, אלא שניה מקום לומר שמאחר שצדדו לרוב הראשונים שפסקו להקל (וכמש"כ הביה"ל, והוסיף עליו הבית אפרים עוד ראשונים רבים), אפשר דאף השו"ע היה מודה לדבריהם, וכמש"כ הפו'. אולם זה אינו פשוט וכמו שנתבאר לעיל במקומו, שהרי הרבה מגדולי הראשונים שבית יוסף נשען עליהם סוברים שא"צ שישים ריבוא, וכהרמב"ם שלא

וכתב ע"ז המשנ"ב דאמנם באמת הרבה ראשונים חולקים על הי"א הנ"ל, ועל כן אע"פ שאין למחות בנהוגים כן, משום שכן הוא מנהג העולם, ע"פ דעת הפו' המקילים בזה, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צוה"פ לבד. (וע"ע בבאר היטב שם סק"ח). ועיין עוד בביה"ל שם ד"ה ואחר, שכתב כמו"כ שקשה לסמוך על הסוברים דלית לן רה"ר, שהרי רוב ראשונים סוברים דגם בדין איכא רה"ר (וציין לשו"ת משכנות יעקב שהאר"י, וכבר כתבנו שאינו מוכרח, וכמ"ש הבית אפרים בדברי המשנ"ב וש"א). וא"כ קשה לסמוך ע"ז באיסור סקילה, וע"ע שם בסו"ד, ודו"ק.

וע"ע גם במשנ"ב (סימן שס"א סק"ו) שכתב בנידונו שברה"ר שלנו יש להחמיר, וביאר בשעה"צ שם דהא לכמה פו' רה"ר שלנו ג"כ רה"ר מן התורה, וכדלעיל בסימן שמה"ה ס"ז עיי"ש במשנ"ב, וכמו"כ ע"י במשנ"ב (בסי' שני"ב סק"י) שכתב בנידונו דברה"ר שלנו אין להקל, שכמה פוסקים סוברין דגם אצלינו יש רה"ר דא"ו, ע"כ. וכן בביה"ל בסימן ש"ג ס"ג (סוד"ה ברשות) כתב שלא להקל ברה"ר שלנו, שלכמה פו' הוא רה"ר דאורייתא, ע"כ. וכן לעיל מיניה בסימן ש"ה (סקמ"ג) אחר שנחלקו האחרונים בכרמלית, כתב שברה"ר שלנו בודאי יש להזהר, דיש בזה ספק איסור תורה, עיי"ש ובביה"ל. אך כל הני אינו ראייה כיון שיש דבר חשש איסור תורה. וע"ע גם בלשונו בשעה"צ (סימן ש"ז אות ס"ו) גבי חשש עקירה והנחה ברה"ר שלנו שהט"ז מפקפק בזה, וכתב ע"ז בשעה"צ דאינו קושיא, שהרבה ראשונים סוברין דגם בזה"ז יש ר"ה, וטוב לצאת ידי הכל, ע"כ. (וכע"ז חשש גם בסימן שכ"ח כיעוין שם). וע"ע גם בסימן ש"ב (במשנ"ב סק"ח) שכתב דרשות הרבים דידן, אף שהרבה פוסקים דינו ככרמלית, מ"מ אין להקל, עיי"ש. וע"ע במשנ"ב (בסימן רנ"ב סק"ב) לענין יציאה ברה"ר סמוך לחשיכה, שציין שלדעת הרבה פו' והשו"ע מכללם גם בזה"ז איכא רה"ר וכו' (תו"ש). וע"ע שם. וכן במשנ"ב בסימן ש"ג (סקס"ב), עיי"ש, וביאור הדברים בכל זה דהמשנ"ב חושש לדעת השו"ע ולדעת הרמ"א. ולפעמים מקל בצירוף דעת המקילים, אבל בהרבה מקומות ס"ל להחמיר, מאחר שבלא"ה יש מחמירים גם בכרמלית, וק"ו שיש להחמיר ברה"ר, וכן בכל כה"ג. דהכל תלוי כפי הענין.

אלא שקשה לי קצת מדבריו (בסימן של"א סק"כ) שמוותר להוליד התינוק וכו' כיון דליכא ר"ה, עיי"ש. וי"ל דבכה"ג במקום צורך דמילה שמוכרחים לטלטל ס"ל להקל (ומלבד דהוא העתקה מד' המג"א, והמג"א אכן ס"ל כן בכ"ד שליכא רה"ר בזה"ז). ועיין גם במשנ"ב (סימן רנ"ב סק"ב) שהביא שבוה"ז שאין לנו רה"ר אלא כרמלית, שרי לצאת בחפץ שבידו סמוך לחשיכה וכו' (וגם זה העתקה מהמג"א). ושוב כתב דמיהו לדעת הרבה פוסקים והמחבר מכללם גם בזה"ז איכא רה"ר, כמו שמוכח בסי' שמה"ה (תוספת שבת). והכי נמי העתיק את הדיעות השנויות במחלוקת בזה, ונראים הדברים שהמשנ"ב מצדד בשיטה זו לכאן ולכאן. וע"ע בביה"ל (סימן ש"ג ס"ח) ד"ה והשתא, שכתב עמש"כ השו"ע שם דאין לנו רה"ר בזה"ז, דהשו"ע בסימן שמה"ה ס"ז סתם כדעת הסוברים שיש לנו רה"ר בזה"ז, וממילא ההיא דסימן ש"ג הוא לדעת הי"א, וליה לא ס"ל. ושוב הביא דהמג"א ס"ל בדעת השו"ע דאין לנו רה"ר בזה"ז, וכתב דהתו"ש כתב עליו דליתא (והם ב' השיטות שזכרו במשנ"ב הנז' בסומקו רנ"ב). וכיוצא"כ הובא בכה"ח סימן שמה"ה אות ל"ז כיעוין ש. ובמקומו נתבאר דעת השו"ע. (ועכ"פ משמע קצת דהמשנ"ב נוטה לד' התו"ש שחולק על המג"א, וס"ל דיש רה"ר בזה"ז.)

[וע"ע בשעה"צ בסימן של"ד אות מ"ג שציין להתו"ש שלסוברים שאין רה"ר בזה"ז וכו', אך לא כתב שכן הלכה, רק שכן הוא להאי מ"ד]. וע"ע במשנ"ב (סימן תמ"ד סק"י"ח) לעין בסימן שמה"ה שיש דיעות בפו' דרה"ר הוא דווקא כשיש שישים ריבוא, ולדידהו כל עיירות שלנו הם ככרמלית, עיי"ש. וע"ע גם במשנ"ב (בסימן של"ה סק"א) בדין דהצלה מחבית שנשברה, דאפשר שיש להקל בזמנינו שאין מצוי אצלינו רה"ר, וכמו"כ במשנ"ב להלן (בסימן של"ה סק"י"ז) גבי גזירה דשמא יזרוק לרה"ר, ציין דלהפוסקים דבזמן הזה ליכא רה"ר אפשר דשרי בכ"ז, עיי"ש. (ומשמע מרהיט לשוננו דחושש כב' השיטות לכאן ולכאן, ולכן ציין לשיטתם ונקט בלשון אפשר). וע"ע בשו"ע (סימן רס"ו ס"א) במי שבא בדרך וכו', דאיכא חשש שמא ילך עם זה ד"א ברה"ר, וכתב המג"א (סק"ב) דכו"ז רק אם יש רה"ר בזה"ז, עיין שם. אולם הא"ר והמשנ"ב כתבו שזה שייך לכו"ע. ובמשנ"ב שם (סק"ב) כתב בשם האחרונים דבזה"ז דליכא רה"ר לכמה פו', שרי ליתן לגוי וכו', עיי"ש. וי"ל ששם החשש הוא שמא יבוא לאיסור דא"ו לעשות כן בעצמו, ולכן התירו, בפרט שזה ע"י גוי [שמצאנו בכ"מ שהמשנ"ב היקל כשזה ע"י גוי, וכמו שהבאנו להלן מכמה מקומות במשנ"ב]. ועיין עוד במשנ"ב סימן ש"ח (ס"ק קנ"ד) דמותר להוליד קטן שאין יכול לילך בעצמו ע"י גוי, כיון שאין מצוי אצלינו רה"ר, עיי"ש. ולכא"ו הרי יש לחוש לסוברים שיש רה"ר בזה"ז, וי"ל דשאני התם דמ"מ לא יעשה איסור דא"ו כיון שהוא רק ע"י גוי, וסמכינו ככה"ג על המנהג, ועיין עוד במשנה ברורה (סימן שצ"ב סק"י) בהא דאין מערבין את כולה גזירה שמא תחזור ותיעשה רה"ר, וכתב ע"ז דהעולם אין נוהגים לזוהר בזה, אפילו בעיר של רבים, ואפשר דס"ל כרש"י דאין נקרא רבים פחות מס' ריבוא [ושם ציין להמג"א, וכבר כתבו לעיל דאשכחן בכמה דוכתי כשהזכיר דין זה דסמכינו לקולא, שציין ע"ז מקור המג"א, והיינו דהוא זה שהדגיש בכ"מ לקולא]. וע"ע בשעה"צ שם, ובכאן נמי י"ל דסמכינו על המנהג דמקילים, כמו שציין המשנ"ב בכ"מ שהעולם נהגו להקל בעיקר דין דרה"ר בזה"ז. ובאשר לחשש אטו תקלה, שפיר סמכינו על המקילים, דווקא באיסור דא"ו דחמיר טפי חיישינן בודאי. ומאידיך באיסור דרבנן קיל טפי, וכגון מש"כ המשנ"ב (בסימן של"ה סק"י"ז) גבי גזירה דשמא יטול צנור וכו', שפוסקים הסוברים שאין רה"ר בזה"ז "אפשר" דשרי ע"כ. ומבואר שגם שזה דרבנן אינו מקיל בשופי רק להנך פוסקים שאין רה"ר, וגם זה כתב בלשון אפשר.

ויש לציין עוד לדברי הרמ"א (בסימן שני"ז ס"ג) שכתב בתו"ד שבזה"ז דלית לן רה"ר וכו', ופירש המשנ"ב (סק"ה) דהיינו לפי הסוברים

וכתב המג"א לדלידן דלית לן רה"ר שרי. ב'. וכן (בסימן ש"ה) כתב השו"ע שבהמה אסורה בכל הני לצאת לרה"ר, וכתב המג"א דלכרמלית שרי, דכל שבחבירו פטור אבל אסור, בבהמה שרי לכתחילה. ג'. וכן (בסימן שצ"ב) לגבי עיר של יחיד העתיק כפירוש הרמב"ם, ודלא כרש"י שפירש דהיינו שלא היו בה שישים ריבוא, והיינו דאזיל לשיטתו, ושכ"כ הגר"א שם. ע"כ. ולפענ"ד יש לרון בדבר, דמה שהביא בסימן רנ"ב ובסימן ש"ה יש לומר דהעתיק דברי הגמ' כדרכו בקודש. (והרי כשלעצמו שייך הכי תימצא דהוי רה"ר אף בזה"ז, אלא דאמרינן שלא מצוי). וכל כה"ג העתיק השו"ע ולא השמיט דין הגמ'. ובהא דסימן שצ"ב, יעוין עוד בשו"ת משכנות יעקב (סימן ק"כ) שהאר"י בזה להוכיח כן דדעת השו"ע ברור כדעת הרמב"ם, אולם בבית אפרים (סימן כ"ו) ביאר דהשו"ע לא הכריע בין הדעות, ולכן נקט מילתא דשו"א לתרויהו, והביא ראייה לכך מדברי הברטנורא כיעוין ש, ויעוין שם עוד בכ"ז באריכות גדולה. ואכמ"ל.

ובשיטת הרמ"א מצאנו (בסימן שמו"ו ס"ג) שכתב בפשיטות שכל רשויות שלנו הם כרמלית, וכתב הט"ז (סימן שמה"ה סק"ו) דהרמ"א ס"ל כדעה אחרונה שבשו"ע דבעינן שישים ריבוא להחשב רה"ר, עיי"ש ואמנם בביה"ל (שם ס"ז) ד"ה שאין כתב שהבית מאיר דחה דאינו ראייה כלל, דשם איירי לענין להחמיר, עיי"ש. אולם זה קצת דוחק, דהא הרמ"א כתב בסתמא דכל רשויות שלנו כרמלית הם, וע"ע בדברינו שם, וע"ע בדברי הרמ"א להלן (סימן שני"ז ס"ג) שכתב בפשיטות דבזמן הזה אין לנו רשות הרבים, עיי"ש (וכן נזכר בד"מ בסימן שנה"ה שני"ז סס"ג), וכ"כ במג"א בפשיטות (וכ"כ הגר"ז כאן ובסי' שס"ד ס"ד ועוד בכ"מ, וע"ע במשנ"ב שם שדקדק לכתוב דהיינו לדעות הסוברים כן. ומשמע בפשיטות דכך ס"ל להרמ"א כדעת הי"א). ומשמע דס"ל כדעת הי"א שבשו"ע דבעינן שישים ריבוא, ומה שלא הגיה כלום על מה שסתם השו"ע להחמיר, לק"מ, דמאחר שהביא דעת הי"א שמחמירים שפיר סמך ע"ז הרמ"א, ובפרט לפמ"ש"כ האחרונים הנ"ל דאף לדעת השו"ע לא חשיב כסתם ויש, אלא שדעת הי"א הוא כפירוש לדברי השו"ע. [וכן כתבנו בס"ד בדברינו על השו"ע סימן שס"ד ס"ב בהערה, ועיין שם עוד].

היוצא מכל הנ"ל שנראה בזה מחלוקת שו"ע ורמ"א, שלפי פשטות השו"ע יש לנו רה"ר בזה"ז מן הדין, והיינו כל שהוא רחב ט"ז אמה אע"פ שאין בו שישים ריבוא, אבל לדעת הרמ"א בעינן שיהיו שישים ריבוא, וכן מבואר בדברי הבית אפרים הנ"ל (סימן כ"ו), וכן בשו"ת שמחת יו"ט (סימן ה') כתב שדעת מרן להחמיר, ושכ"כ בשכנה"ג (כאן אות ג' ובסי' שיד"ד), ושכ"כ בשו"ת משאת בנימין סי' צ"ב דמי יקל ראש, ואף המקילים לא עשו מעשה, וכן המהר"ט אסר במקומו. ואף שהרב מגן דוד כתב שנהגו להקל זה לאשכנזים וכו', עיי"ש. (ובתשובה הבאה שם ס"ו מהר"ח דאנון כתב שבשו"ע אין הכרע). ומה שכתב שלאשכנזים נהגו להקל, הנה ע"פ האמור הדבר מבואר בדברי הרמ"א בכל המקומות הנזכרים. ובאמת שהדבר מתאים גם ע"פ הראשונים, שהרואה יראה בדברי הראשונים שהבאנו לעיל, שדעת גדולי רבני ספרד שגם בלא ט"ז אמה הרי הוא רה"ר (רמב"ם רשב"א וריטב"א ור"ן ועוד), ודעת גדולי רבני אשכנז שצריך שישים ריבוא (רש"י תוס' רא"ש סה"ת סמ"ג ושא"י). וממילא אזלי לשיטתייהו השו"ע לחומרא והרמ"א לקולא, וע"ע בברכי יוסף כאן אות א' בשם המהר"י"ץ. וכן המנהג שבני ספרד מחמירים יותר בזה, כידוע.

ונלענ"ד בכל הנ"ל שאף שנראה יותר דעת השו"ע להחמיר, אולם אין הדבר מוכרע בהחלט בדעת מרן השו"ע דס"ל לחומרא כדעה א', ואפשר שיסבור כדעת הי"א דבעינן שישים ריבוא, ואמנם הרבה אחרונים כתבו בדעתו לחומרא. (וכן נקטו רבותינו המשנ"ב והכה"ח בשם הפו'). וכן יש לנו לנהוג לחומרא, ומשום שכן הוא פשטא דמילתא, וכפי הנראה מדבריו כאן ובשאר מקומות. אולם מ"מ מאחר שאין הדבר מוחלט, שיש כמה אנפי לומר שאף השו"ע מצדד להקל כ"א, ובצירוף דברי הפו' שכתבו שהמנהג להקל בזה (וידוע דבכמה דוכתי במקום מנהג אנו מקילים דלא כהשו"ע, וכמש"כ אולי גופיה בהקדמתו, אלא שזה יש לדחות, שמנהג זה היה בארצות אשכנז ולא אצל הספרדים, וכנ"ל בדיבור הקודם), הרי שבהצטרף עוד סניף להקל, יש להקל אף לדעת השו"ע (וכבר כתב כן הכה"ח בעצמו בסימן שמה"ה, וכ"כ בא"ר, וה"ד בביה"ל ד"ה שאין במוסגר עיי"ש), וכן במקום שנהגו להקל יש ללמד עליהם זכות (כשו"ע סי' ש"ג ס"ט), או במקום שיש צורך גדול והוא מילתא דרבנן (כשו"ע סי' שכ"ה בגוי אלם, עיי"ש, הגם שבכ"ז הזכיר השיטה שאין רה"ר בזה"ז), וכיוצא. וראיתי הלום באול"צ (ח"א סימן ל', ובח"ב ס"י"ב) שכתב שבכל מידי דרבנן יש להקל (ובח"ב הביא דוגמאות זלה). ובזה תירץ סתירת השו"ע מסימן שמה"ה לסימן ש"ג וסימן שכ"ה, עיי"ש. (אמנם בתוה"ד כתב עוד צירופים ע"פ החזו"א וכו'). אולם אם מצד מה שהוא דרבנן אין להקל בעלמא, אא"כ בצירוף נוסף, ועכ"פ באופנים המבוארים שפיר יש לסמוך להקל.

ב. בדעת המשנ"ב

ובדעת המשנ"ב מצאתי אגב אורחאי מקומות רבים שדיבר בענ"ז, ויש מקומות שכתב להחמיר כהסוברים שיש לנו רה"ר בזה"ז, ויש מקומות שנטה להקל, וכמו שנביא להלן.

והנה דעת המשנ"ב מבוארת בכמה דוכתי שחשש לסוברים שיש לנו רה"ר בזה"ז, כל שיש בו ט"ז אמה, ואע"פ שאין בו שישים ריבוא, וכדבריו במקור ההלכה בסימן שמה"ה ס"ז שכתב דכל בעל נפש יחמיר לעצמו, כיעוין ש במשנ"ב ובביה"ל, ומבואר שדעתו היא שראוי להחמיר, ומ"מ דקדק שצריך להחמיר "לעצמו", ולא למחות ביד המקילים, וכמו"כ במשנ"ב (בסימן שס"ד סק"ח) כבר עמד על תיקון העירובין בזה"ז, וכתב שמנהג זה העולם לתקן ע"י צוה"פ אף שרחובותיה רחבין הרבה ומפולשין משער לשער וכו'. ומדינא הוי רה"ר גמור ע"ז, וכדלעיל בסימן שמה"ה. ועל כרחך דסומכין על היש אומרים שבסימן שמה"ה דרה"ר לא הוי א"כ יש שישים ריבוא בוקעין בו, וזה אינו מצוי (פמ"ג),

הזכיר דעה זו (וה"ה הרי"ף, והרי לנו תרי מעמודי ההוראה), ומכ"ן ורשב"א וריטב"א ור"ן ועוד. ומ"מ מאחר שאף השו"ע הביא דעתם, וגם להלן ובכ"מ הבאנו צדדים אחרים להקל, יש מקום לזה לפי הענין].

ועכ"פ בכה"ח (שם אות ל"ז) סיים דמ"מ בצירוף עוד צד להקל משמע דלכל הפו' הנ"ל יש לסמוך להקל, עיי"ש. (וכיוצ"ב כתב בכה"ח סימן ש"א אות מ"א, עיי"ש) וכ"כ גם בביתור הלכה (סימן שמה"ה ס"ז במוסגר) משם הא"י שבמקום שיש עוד צד להקל, יש לסמוך על סברא אחרונה, עיי"ש. וכע"ז מצאנו להמשנ"ב במקומות הנ"ל דבהצטרף עוד קולא נטה להקל, אלא שהוא היקל טפי לפי מנהגם, אולם להכה"ח אליבא דהשו"ע יש להחמיר טפי, אלא דמאיך גם חזינו שיש מקומות שנהגו כן. ועיין בכה"ח (בסימן ש"ג אות פ"ח) שכתב דלדין אליבא דהשו"ע יש להחמיר כדי שזו הר"ר בזה"ו, אא"כ במקום שנהגו אין למחות בידם, וכתב שם גדולה מזו שאפילו במקום שנהגו להקל, כל יר"ש יש לחוש לעצמו, ואין לזוז מדעת השו"ע, וזה חידוש גדול, דהא שם יש ג"כ צירופים להקל ואעפ"כ נקט לאסור. וע"ע בכה"ח סימן שמו"ו (אות מ"ב), עיין שם. ומאיך מצאנו מקום נוסף בכה"ח (בסימן ש"ב אות פ"ב) שכתב שמה שמתקנים בצוה"פ הוא לפי סברת הי"א שבסימן שמה"ה, אבל לפי סתם השו"ע אין ניתרן, ולכן כל יר"ש יחמיר לעצמו שלא לטלטל בהם ע"י תיקון צוה"פ, אבל לא למחות באחרים כי רבו המתירין וכו', ע"כ. וכדברים אלו ממש כתב הכה"ח בסימן שס"ג (סוף אות א'), עיין שם. וכן הביא בכה"ח אות ט"ו שם. (וע"ע בכה"ח בסימן שס"ד אות טו"ב שהביא מדברי האחרונים אם יש לנו הר"ר בזה"ו, עיי"ש). וגם נתעוררתי בזה (ע"ד הכה"ח עוד מדברי בסימן שמו"ג (אות כ"ז), וכן בסימן שמו"ו (אות מ"ט) שהביא דברי האליה רבא, שכל דבריו בנויים על זה שאין לנו הר"ר בזה"ו, ולכן הקילו בקטן, אבל לשו"ע הרי יש להחמיר, ובפרט שרבים אוסרים בלא"ה גם בכרמליה (עיין שו"ע ס"י שמו"ג ובדבריו שם), וצ"ע, ועכ"פ בעלמא נראה דבצירוף נוסף יש להקל כדעה שניה. היוצא מהנ"ל, שבדעת השו"ע נחלקו האחרונים אם דעתו שצריך שישם ריבוא להחשב רה"ר, או אין צריך, ודעות רוב האחרונים בדעת השו"ע שא"צ שישם ריבוא, אלא כל רחוב שיש בו ט"ז אמה הרי הוא רה"ר (וכן הסכימו המשנ"ב והכה"ח בדעת השו"ע). אולם אין הדבר מוכרח לגמרי, ודעת הרמ"א ורוב האחרונים שצריך שישם ריבוא, ולכן כתבו שאין לנו רה"ר בזה"ו. והמשנ"ב כתב שכל בעל נפש יחוש להחמיר. [וכ"ז מלבד שעינינו ראות שרוב העירובין אינם מתוקנים כראוי, לא בסוגי המחיצות ולא בעשיית העירוב כדבעי, ואין המקום לפרטם]. אמנם בצירופים מסוימים וע"י גוי"ל להתיר, וכן בכה"ח הכריע למעשה דלכתחילה לא להזכיר שלא לטלטל ברחוב שיש בו ט"ז אמה כדן רה"ר, אולם בצירוף סניף אחר יש להקל (וכן הוא באליה רבא סק"ד ועוד).

ד. אמנם אחרי הכל אפילו לפמ"ש הפוסקים דכל בעל נפש יחמיר לעצמו, וכמ"ש במשנ"ב סק"ג בשם האחרונים, וכ"כ גם בב"ה"ל שם ד"ה שאין, ובסימן שס"ד עיי"ש, וכ"כ בשו"ע הגר"ז ס"יא שאע"פ שנתפשט המנהג להקל, ואין למחות בידם שיש להם ע"מ שיסמכו, מ"מ כל ירא שמים יחמיר לעצמו, וכ"ה גם בלשון החיי אדם (כלל מ"ט ס"א), וכ"כ ע"א. אולם כבר הביא הביה"ל (שם) במוסגר בשם הא"י שכתב דבמקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך על סברא אחרונה. [ושם כתב ש"כ שישם איזה עוד צד להקל, משמע דלכל הפוסקים הנוכחים לעיל (ותם אותם הפו' שנקטו הראשונים שלא בעינין שישם ריבוא) יש לסמוך על סברא אחרונה (שסוברים שצריך ס' ריבוא) להקל]. וכן הבאנו לעיל מד' הכה"ח שכתב שבמקום שיש עוד צד להקל, יש לסמוך על דעת הי"א.

ונראה דמהאי טעמא גם השו"ע הוסיף את דעת הי"א שכתבו שכל שאין שישם ריבוא עוברים בו בכל יום דלא הוי רה"ר, והיינו לומר דאע"פ שמעיקר הדין הלכה כסתם דכל שרוב ט"ז הוי רה"ר, מ"מ יש לסמוך על הי"א במקום צורך, או במקום שיש צד אחר להקל [אמנם הדבר תלוי במחלוקת האחרונים בכללי השו"ע, שהרי מצאנו להרבה מן האחרונים שכתבו שכל שהשו"ע כתב סתם ואח"כ הביא י"א, הלכה כסתם לגמרי, ומה שהביא י"א אינו אלא לחלק כבוד לאותה שיטה שלא מתעלם ממנה לגמרי (וכדעת הרמ"ע מפאנו, והבאר דבריו בשו"ת משכנ"י ובבית אפרים שהזכרנו לעיל, וכ"כ עוד הרבה אחרונים). אולם מאיך יש שלמדו בדעת השו"ע שאין הדבר כן שיכתוב זאת רק בשביל לחלק כבוד, אלא משום שיש לסברא זו מקום בהלכה, דהיינו שאם סתם להקל, והביא שיש מחמירין, א"כ דעתו שלכתחילה נכון להחמיר, אם כי עיקר הדין כמו המקילים ולכן סתם כדעתם. וכמו"כ אם סתם להחמיר והביא שיש מתירים, היינו שיש לסמוך על דעתם במקום צורך וכיוצ"ב, ולפי שיטתם ק"ו בנידו"ד שיש עוד צדדים להקל שיש לסמוך על סברא זו ולהקל, ובעיקר הכללים הללו בדעת מון השו"ע כסתם ויש וכו'. וכבר נתבאר במקומו שכן קיבלו רבותינו לבאר כהלכה, ודעת השו"ע, ואינם כהלכתא מסיני, אלא הלכתא כטעמא, שכן מסתבר שאם הוא כתב כדעה מסוימת שדעתו לפסוקו כן להלכה, ועוד נתבאר במקומו שבה"ז קשה מאד ללמוד דינים והלכות ברורות מריהטת לשון השו"ע (וכלשון החזו"א שא"א לשכל אנושי בזה"ו לדעת עומק דעת השו"ע, כשהשמיט איזה דין וכיוצ"ב, וה"נ בנידו"ד). ולכן יש לנו לדון בדבר שלא מבורר כ"כ, עפ"י רבותינו הפו' מאורי הדורות. ומה גם שכך נראה גם לדעת השו"ע עצמו שיש לחוש לדעת הי"א, הן מחמת שהביאם (ואליבא דהמפרשים הנ"ל), והן משום שיש אומרים שכל ה"ג שבסתם אינו מפורש להיפך מדעת הי"א ההלכה כה"א (וכהפמ"ג ועוד אחרונים שכתבו כן). ולדעתם כאן אינו ככל סתם ויש, והן מפני שבכלל השו"ע לא איירי באופן שיש שאר צדדים כהא דסי' ש"ג וסימן שכ"ה, ודו"ק].

לסיכום, בדעת השו"ע נחלקו האחרונים, ונוטים הדברים שסובר כסתם שיש רה"ר בזה"ו, (אך גם הרבה פירוש להקל), והרמ"א מיקל, וכן בני ספרד רבים נהגו להחמיר ובני אשכנז נהגו להקל, ומ"מ לכ"ע בעל נפש יחמיר לעצמו, ולדינא נראה שיש לדון בכל פרט לגופו, אם הוא דאי' (כגון לטלטל באותו מקום), או דרבנן (אם מועיל לערב במקום או שרה"ר זו מקלקלת העירוב), ובדברנן יש להקל טפי כשזה ע"י גוי (כמו

שהבאנו לעיל מכ"מ). ואם יש דוחק בדבר (כסימן שכ"ה בתחילתו), או שנהגו להקל ויש ללמד זכות (כסימן ש"ג ס"ט) וכיוצא, וכן בצירוף סניף נוסף יש להקל, וכן עז"ד (וכן בהכרח לומר כדברינו שתלוי בכל מקום לגופו, כי רק בדרך זו יתיישבו כל הסתירות שבשו"ע ובפ"ו), ודו"ק.

סימן ה'

דבר הנחיצות לעשות עירוב

ובגודל הנחיצות להשתדל בתיקון העירוב, מבואר בטור (סימן שצ"ה) וז"ל: מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות, ועל שניהם מברך על מצות עירוב, עכ"ל. ומקורו ממ"ש בעירובין (סח). בהנהגתו רבנן וכו' וכמ"ש בב"י שם, ושכ"כ המרדכי וכו' [וע"ע בחי' הריטב"א]. וכן פסק בשו"ע לעיל מיניה (בסימן שס"ו ס"ג) גבי עירובי חצירות [וכבר נתבאר דע"ה שווה לשיתופי מבואות חוץ מן המאכל וכו']. ובטעם הדבר מבואר בב"י שם שהוא כדי שלא יבוא לידי איסור (וכ"כ הגר"ז והמשנ"ב בסי' שס"ו, וכ"ה בכה"ח שם אות קכ"ג). ובגמרא בעירובין (כא): אמרו בשעה שתקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצאה בת קול ואמרה בני אם חכם לכן ישמח ליבי גם אני וכו', ע"כ. והיינו דאמנם גזרו איסור טלטול, אבל השאירו פתח היתר (עיין חת"ס ס"י צ"ט), וע"ז שמחה היא מלפניו שלא יבואו העם לידי מכשול, כי רצונו יתברך לצדק בריותיו, וכן ראיתי באו"ז (סימן קס"ד) שהביא כתוב בה"ג וכן כתב בספר בשר על גבי גחלים שצריך לעשות עירוב בעיר וכו', ואם צריך לשכור רשות צריך לשכור רשות, עיי"ש. ועוד יש להוסיף: א. שכבר מצאנו שמתוך איסור טלטול, ביטלו חז"ל כמה מצוות חמורות, כמ"ש במגילה (ד): ועוד שבטלו שופר ולולב וכו'. ב. שהתירו כמה פוסקים אמירה לגוי אפילו באיסור תורה, לתקן עירוב שנפסל, כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול, וכמו שהבאנו בסימן שס"ב ס"ג, ולכן יש להשתדל בעשיית העירוב, ברב עז ותעצומות.

ודי לנו בהעקת דברי הרא"ש בתשובה (כלל כ"א), לראות עד היכן הדברים מגיעים, ומדובר שם באיזה חכם שלא רצה להתיר לטלטל במבואות היהודים שהיו מתוקנין בצוה"פ ולחי' כפי שנהגו מקדם (והנידון שם בעיר של יחיד ונעשית של רבים בעירובין נט), וע"ז הוכיח אותו הרא"ש ברוב תוקף שיחזור בו מטעותו, וז"ל: לא יעלה על לבך לומר, מאי איכפת לי אם אני מחמיר, כי אדרבה אתה מקלקל כמה שאתה מונע מלערב. ובביצה (ט) אמר רב תחלת הוראה דאי צורבא לקלקולא וכו', כיון דמקלקל בה רבים וכו', ואתי לאפוקי ולעילוי בלא עירוב, והיינו קלקולא, אלמא האוסר לערב במקום שמוותר לערב נקרא קלקול, ולכן חזרו מטעותך, ולא תכשיל את הרבים, ע"כ (שם בסימן ח', ג).

ועוד כתב שם על אודות אותו חכם, וז"ל: על שלא רצה לשוב מאולתו וכו', על ענין העירוב שנהגו בכל גלויות ישראל וכו', והנה הוגד לי שאתה עומד במדרך ואתה מכשיל את הרבים בחילול שבת וכו', ואם לא תתקן אני מנדה אותך, ואם היית בימי הסנהדרין היו ממייתים אותך (כדן זקן ממרא) וכו' (שם בסימן ח', ד). ועוד הוסיף וז"ל: ואם לא יחזור בו אני מתרה כך ואת כל הקהל שינהגו בו נידוי באותו משוגע וכו', וירחקוהו ויבדילוהו מעדת ישראל - כל דבר זה צריך חיזוק, שלא יבא כל שוטח חסר דעה לנטול תורת מרע"ה וכו', ואם כן זה לא יועיל וכו', תודיעני הכל, במצוה לדורות וכו', וגם ידונו אותו למות בדין זקן ממרא [נ"ב]. נראה דהיינו רק דין ושם של נידון למות מעין גברא קטילא, אך בודאי שאין לנו דין מיתה בזה"ו, כי אנו חייבים למסור נפשתינו על תורת האלוקים ולבער עושה הרעה מקרבנו (שם בסימן ט', ב), עכ"ל. [ובדרך אגב, יש ללמוד מכאן איך עמדו גדולי ישראל על משמר התורה, והיסוד בזה הוא שלא תהא פירצה המקלקלת שלכסוף יכולה לגרום לאותו חטאת רובץ להכנס, וה"ז רמי לבידקא דמאי שיש לעוצרו מבעוד מועד (עי' סנהדרין ו)]. והוא הענין שהיו רבותינו בכל הדורות עומדים בתוקף גם על דברים שנראים כדברים קטנים, ומנהגים וכדו', ואין המקום להאריך]. ובשו"ת בית אפרים (ס"ס כ"ו) הזכיר דברי הרא"ש הנ"ל, וכתב שהרא"ש כתב כן מדעתו אפילו בדבר השנוי במחלוקת, ואעפ"כ צווח ככרוכיא כדי שלא להכשיל את הרבים, וק"ו בדברים אחרים וכו'. ובשו"ת אבני נור (סימן רס"ו) כתב שהמתעקש בזה ומונע מלהעמיד את העירובין הוא מחטיא את הרבים, ועתיד ליתן את הדין.

ומצאנו בברכי יוסף (סימן שס"ג אות ב') שהביא מהרשב"ץ בתשו' (ח"ב ס"י ל"ו) שכתב בזה"ל: אין חשש עבירה בתקוני מבואות ח"ו, ואדרבה הזריו ה"ז משובת, ואיכא לאתמוהי על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן, ואלמלא טרדת הגרסא דרך ת"ח הוא לתקן [והיינו כמבואר בעירובין סח.], ומי שלבו נוקפו בזה, הדיוטות גמורה היא או מינות נורקה בו, עכ"ל (והובא גם בכה"ח ס"י שס"ג אות כ"ד). ואפשר שסברת החכם שהוזכר בתשו' הרא"ש הוא שיש חשש שאם יתקן עירוב, אין זה לכתחילה, ויבואו לטלטל בחשבם שזה מהודר, ובאמת שלא כדן הוא, ונמצא אנו מכשילים אותם, או שחשב שיתרגלו לטלטל גם במקום שאין עירוב, וכיוצא (וכמו שרואים היום שרבים מטלטלים בלא לחשוב אם יש עירוב בכלל, ואיך כשרות העירוב, וכיוצא, וכשאומרים להם שאין עירוב במקום פלוני, הוא אומר "אני סומך על העירוב" בלא לדעת מושג מעירוב). וע"ז קאמר הרא"ש דאדרבה תועלת וטובה יש בזה וכמו שכתב הרשב"ץ, ואם רואים שיש מתנגדים יש לחוש למינות.

[אמנם נראה שאכן במקום שיש בו דוחק גדול, וכמעט שע"פ דין א"א לערב, יש מקום יותר לדברי האומרים שעדיף שלא לעשות תיקון עירוב שלא להכשיל את הכשרים, דמהו הסברא להציל את אותם קלי דעת שבלא"ה מטלטלים, ואף בהם אין להצלה מרווחת, וכמעט שהאיסור עומד על כנו, ומאיך לגרום לכשרים. ויש לדון בכל מקרה לגופו, וכראות חכמי ישראל עיני העדה].

ועוד יש לבאר מה שאמר יתשב"ץ דהוי מינות, הוא לפמ"ש שמנהג הצדוקים כדי לקיים איסור הוצאה, ואינם מאמינים במה שאומרים חכמינו ז"ל בעירובין (כא): שבשעה שתיקן שלמה עירובין וכו' (וכה"ג מצאנו מהצדוקים יושבים בחושך בשבת, משום שנא' לא תבערו אש

וכו', ולכן כתב הר"ה והובא ברמ"א בהל' שבת ס"ו רנ"ז שהמטמין חמין הוא המאמין, וכמו שביארנו שם בריש הלכות הטמנה). ועוד יש לומר שמעצם הדבר שהוא במקפק במנהגם של ישראל סתירה הוא (וכמ"ש תוס' מנחות כ:), ה"ז בחשש מין, וכמ"ש המהר"ל בהלכות יוה"כ, וכ"ה בחת"ס סימן נ"א שהמפקפק על המנהגים צריך בדיקה אחריו.

ואכן מנהג העולם להקל בזה, וכפי שרואים בכלי דוכתא מערבין אף שיש רחובות רחבים ט"ז אמה, וע"ע בערוה"ש (סימן שמה"ה ס"ז) שהביא הערת הפו' שדעת ריה"פ דא"צ ס' ריבוא, ואף בדעת רש"י יש עיקולי ופשוטי בדעתו, וסיים (שם ס"ה) ועכ"פ מה מועיל כל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות בשנים מקודם, ורק על פסק היתר זה, וכאלו בת קול יצא דהלכה כשיטה זו, ואם באנו לעכב וכו', ויען כי מצוה וחובה ללמד זכות על כלל ישראל, לכן שמתו את ליבי להמציא איזה היתר, וכדלקמיה, עיי"ש. והזכרנוהו לעיל, אכן מלבד שנראה מתו"ד שגם לשיטתו ה"ז כלימוד זכות גרידא. (וע"ע בערוה"ש גופיה בסו"ד שהעיר שמקומות שיש בהם ס' ריבוא ע"י מסילות ברזל הוי רה"ר וכו').

ובשו"ת דבר שמואל למהר"ש אבובב (סימן ק"ג) שאף שהיה פקפוקים בעירוב, כתב שאין להוציא לעז על הראשונים שהתירוהו, ועל האחרונים שקיימו וקיבלוהו עליהם כפי עיקרי הדינים, ומה גם שהוא מד"ס והם ז"ל אמרו בספיקן להקל, ובפרט בהלכות עירובין [נ"ב]. והיינו מה שאמרו שהלכה כדברי המיקל בעירוב, ועיין בדברינו בבירורי הלכה מש"כ בזה], וטעמם ונימוקם עימם משום שראתה כחתמם שאם יחמירו בדבר זה הויה חומרא דאתא לידי קולא מפני הדוחק וצורך השעה, ויהיה תדיר היתר, וכדלקמיה, עיי"ש. והזכרנוהו מויד מחילול השבתות לענין הוצאה והעברה בכרמליה, האנשים בראוי להם מבגדים שלא כדרך מלוש כגון בתי עיניים [היינו בתי עיניים שבזמננו, עיין בדברינו בסי' ש"א ס"יא], ומפתחות. והנשים בראוי להם מתכשיטיהן, ואפילו הגדולים שבדור כמה פעמים נכשלים בצאתם החוצה, והמכשלה הזו תחת ידם בהוצאת המטפחת, והיכא דשכיח הייקא בהוצאת הכובע, ומה מאד עמקו מחשבות רז"ל הרועים הקדמונים להרים מכשול מדרך בני עמנו במצוה קלה של תיקון סופרים בעירוב לטלטל בהיתר ולא באיסור, עכ"ל.

וכן בשו"ת חת"ס (סימן צ"ט) הזהיר מאד לכל ישראל לתקן מבואותיהם בצו"פ או בשאר תיקונים כדי שלא ישללו רוב ההמון עם בהוצאה מרשות דרשות בש"ק, ושהדבר מוטל על הרב החשוב שבעיר [נ"ב]. וכן כתב הרשב"ץ הנ"ל, ע"כ. והובא בכה"ח (סימן שס"ו אות קכ"ג), ומן הראוי להביא בשלימות דברי החת"ס שם, וזת"ד: שהרי שמירת שבת הוא מיסודות הדת, עד שמי שאינו משמרו כהלכתו הוא ככופר בכל התורה כולה והוי כמומר (וכמ"ש בעירובין טט), והרי איסור הוצאה הוא אחד משאר איסורי שבת שהעובר עליהם הוא כמומר לכל התורה. [ויש להוסיף, דאפילו אם אנו באים לתקן שלא יעברו באיסור הוצאה לכרמליה דהוי איסור דרבנן, נמי יש בזה קפידיא זו, שהרי קי"ל בשו"ע (סימן שפ"ו ס"ג) שישאר מומר לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם, איברא שיש לדון בדבר עוד לפמ"ש בב"ה"ל שם להסתפק באיסור מוקצה שאינו אלא איסור טלטול בעלמא, דדילמא אין בו חשש מומר, עיי"ש. ולדבריו ק"ו באיסור טלטול בכרמליה שאינו כן. אולם מלבד מה שהביא שם מהתפא"ר דגם בכה"ג הוי מומר, הנה יש להזכיר כן מד' החת"ס הנה דהוי מומר בכה"ג, ואולי ק"ו הוא למוקצה, וע"ע בכה"ח, ומש"ש, ואכמ"ל].

והנה הוסיף החת"ס שם דהלא אנו מצוין בזה גם על הקטנים שלא להרגלים בחילול שבת, כמבואר בשו"ע או"ח (סימן שמו"ג ס"א), וכן אסור להרגילו בדברים שהם משום שבות, ומבואר שם דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך (כבר ד' וה' שנים, ועיין בדברינו שם, ודו"ק). אבל כשהוא בן שש כבר הגיע לחינוך וכו', וא"כ הרי במציאות א"א לאדם למנוע בזה מבני ביתו הקטנים, או מנשים וחלושי הדעת וכיוצא, ואי אפשר לשמרם כל השבת שלא יוציאו איזה מטפחת או מאכל וכדו', וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים, ובודאי יצאו ממצוה רבה היא לתקן העירוב, והרי אנו מציינים לאפרושי מאיסורא לבני ישראל, וק"ו לבד זה שהוא תיקון לרבים. (וע"ע בביצה טז: בההוא מדרבנן שהיה אוסר לערב עירובי חצירות ביו"ט שחל להיות בער"ש, ואמרו דכיון שמקלקלי רבים היינו קלקולא). וחוב זה מוטל על הרב הת"ח שבעירו, ואם לאו מכשול וקולר העם תלוי בצוארו וכו'. וע"ע שם. ומכאן נלמד גודל החיוב לתקן העירוב, ע"כ. וע"ע בשו"ת דברי חיים (סימן ל"ג) שהרבה מכשולים באים כשאין עירוב.

ומלבד הטעם הנ"ל כדי שלא יבואו להכשל באיסורים, מצאנו עוד בירושלמי (וראיתיו בדברי רבינו חננאל בפי' הדר) דא"ר יהושע מפני מה מערבין בחצירות מפני דרכי שלום, וכמו מעשה שהיה המובא שם, שע"ז נגרם שדיברו זה עם זה ועשו שלום, ע"כ. ועוד דאם לא יערבו ליכא שלמא בביתא, ויש לפרש בדברים או ע"פ הירושלמי הנ"ל שעשו שלום השכנים ביניהם, א"נ שע"ז יוכלו לטלטל ממקום למקום, ולא יצטערו, והוא מכלל עונג שבת, וכמ"ש הפרישה (בסימן שצ"ה) שהמצוה לחזור אחר העירוב הוא להנאתו כדי לטייל, או להביא צרכי אכילתו, וכמ"ש וקראת לשבת עונג. וכ"כ בפמ"ג (בסימן ר"ס סק"ג בא"א) שיש בזה לדידהו משום כבוד שבת שלא יהיו ידיו אסורות מלהוציא ולהכניס, והתירו בזה בביה"ש וכו'. ע"כ. וה"ד בס' לערב עירובו ש"ד. והביא עוד שם מדברי היראים (סימן תכ"ט) שמקיים בזה מצות והכינו את אשר יביאו, שהוא הכנה למצות עונג שבת, וכ"כ עוד כמה אחרונים וכמו שהביא שם.

ואחרי הכל יש לבאר, שכל זה לענין שיש לאדם חיוב לתקן ולעשות העירוב, כדי להציל בעמ' ממשכול, וככל שיקטן האיסור ניהא להו למרייהו, אך האדם כשלעצמו בין יבין את אשר לפניו, אם אכן מותר לטלטל או לא, ועכ"פ בתורת חומרא, ואע"פ שמצאנו שת"ח צריך להיות איתן בהלכה, ולא רק שלא יחמיר לאחרים ויקל לעצמו ח"ו, אלא גם שלא יחמיר לעצמו ויקל לאחרים (וכיעוין באבות דר' נתן

בס"ב, וע"ע בתוס' לעיל דף ב: ובגליון הש"ס שם מה שהקשה על קושייתם). ותירצו דאה"נ והסוגיא מיירי להו"א. ועוד תירצו דלעולם גם בהו"א ידעו שר"י לא מתיר אלא ב"ג אמה ושליש, ומ"מ הו"ר רה"ר גם בכך, וכגון שרשות הרבים הולך בשני צידי המבוי, ושם יש ט"ז אמה, ואורך רה"ר מהלכת בתוך המבוי, וא"כ ה"ז כרה"ר אלא שמתקצר באמצעותו, וכתב שבב' צדדיו הוא ט"ז אמה, ולא איכפת לן במה שבאמצעותו נתקצר, וה"ז כמו בין העמודים שאמרו בשבת (דף ז.) דהו"ר רה"ר אע"ג דלא הו"ר ט"ז אמה, ועדיין לא נתברר לשיטתם אם גם במבוי צר מאד בכ"ז נידון כרה"ר בגלל צדדיו.

ובחי' המאירי הביא שיטת רבינו אפרים הסובר שא"צ שיהיה דווקא ט"ז אמה, ורה"ר הוא גם בפחות מאכן, והראיה ממה שכתבאמר ת"ק דהכשר רה"ר הו"ר בצוה"פ, לא הקשו אלא מירושלים שדלותיה נעלות בכל לילה, ואם איתא שרה"ר צריך ט"ז אמה, היה לו להקשות מהמנהג דעירובין דמבוי אם יותר מעשר צריך מיעוט או צוה"פ, וא"כ קשה שאם איתא הכי ק"ו שברה"ר שהוא מפולש ודרסי בה רבים שיצטרכו יותר לתקנו, ועל כרחק דרה"ר הוא גם בפחות מט"ז אמה. [ושם כתב שאפילו בפחות מעשר ג"כ הו"ר רה"ר]. אכן קושיא זו היא מעין שאלת התוס', אלא שתוס' שאלו על עצם ד' הגמ' משיטת ר"י דלהלן, ועי' במאירי שהתוס' בתירוץ הנ"ל נמשכו לדעת ר' אפרים, שכל שבוקעין בה הרבים ומפולש מעבר לעבר הו"ר רה"ר, ומה שאמרו בכלל תלמודא דט"ז אמה בעינן, פירשו התוס' דרה"ר שייך בב' אופנים, או בט"ז אמה ממש, או בפחות מעשר כל שהוא פתוח בארכו כנגד אורך הסרטיא, וממנה נכנסין לעיר, ומצד שני פתוח פלטיא [ושוב כתב שבכה"ג אפילו שבאמצעותו אינו רחב אפילו ארבע אמות, יש לו דין רה"ר כיון שהוא פתוח לסרטיא ופלטיא שהם רה"ר גמור]. והוסיף דסברא הוא שא"א לרה"ר להתלקט במלקט ורהיטני (עיין שבת צז, ולהלן כב:), וכל שעולה ומתקצר באיזה צד ודאי שלא נפסל בכך, וכן במקום שאין רה"ר עוברת בו אלא עוברת מצדדיו והלאה, ולא עוברת בתוכו, בזה צריך ט"ז אמה, והם הם ד' התוס'. אולם המאירי כתב דלדין צריך ט"ז אמה באיזה אופן שיהיה, וכל דרך מפולש שאינו רחב בעצמו ט"ז אמה על ט"ז אמה הו"ר מבוי מפולש שדינו בצוה"פ מאכן ולחי או קורה מאכן, וכל דרכים שלנו הם מבואות מפולשות ודינם כן, ובמחלוקת זו מבואר גם בשא"ר, דרש"י ס"ל (בדף ו.) שצריך ט"ז אמה גם במבואות וכו', וע"ע גם במ"מ (רפ"ד מהל' שבת) שהביא דברי הרשב"א בעבוה"ק (והוא בשער ג' ס"א) שכתב כיוצא ב' שאע"פ שרה"ר מתקצרת באמצעותו, אפ"ר הוא רה"ר, וכתב שהיא סברת התוס', ואינה מוכרחת בגמרא, ע"כ. והיינו דאפשר ליישב קושייתם כתיורצא קמא. וע"ע בחי' הרשב"א והריטב"א (שם) שג"כ הביאו סברא זו משם ר"י בעל התוס', וג"כ כתבו להעיר על ההכרח מהגמרא. ומ"מ הרי חזינו שאע"פ הרשב"א פסק כן בעבודת הקודש הנ"ל, ולא דחה אלא את הראיה, וכך י"ל בדעת המ"מ ושאר [אמנם בחי' הרשב"א ומאירי שם מבואר דרש"י פליג ע"ז, וס"ל שאינו נחשב רה"ר. וכן העיר המאירי שם מהרמב"ם כרש"י].

וברא"ש בעירובין (סימן ח') הביא דברי ר"י שמבואות הרחבים י"ג אמה ושליש שני ראשיהן מפולשים לרה"ר שהוא רחב ט"ז אמה, כיון דבקעי בה רבים חשיב רה"ר ממש מן התורה, ע"כ. ועיין בתפארת שמואל אות ז' משי"כ בד' הרא"ש). והנה פשוט לכוונתו שמע דאע"פ שא"צ ט"ז אמה, אבל י"ג אמה ושליש בעינן ככה"ג שמתקצר באמצעותו, וצ"ע בשיעור זה שהצריך י"ג ושליש, דהלא אינו אלא לר' יהודה, וע"ע בתוס' רא"ש (בדף ו.) שמבואר כן כשיש י"ג ושליש שפיר דמי, ומיירי לשיטת ר"י (ולכא"ו אם הוא לר"י צ"ב, הלא א"א לצמצם, ובפחות לא מהני תיקון וביותר לא מהני). וכן הובאו דברי הרא"ש בטור (בסימן שס"ה), עיין שם בב"י, וכן בב"י (בס"י שמי"ה) הביאו, ולכא"ו צ"ב מהיכא תיתי לשיעור זה, הלא שיעור זה נאמר לדעת ר"י, ועיין בט"ז (סק"ז) שהטעם לשיעור זה הוא כמו שהיה בין פסי הבריאות שיעור זה דניחא תשמישתה.

והנה בשו"ע (סימן שמי"ה ס"ח) כתב: מבואות הרחבים ט"ז אמה, ומתקצרים בקצתם ואין בהם ט"ז אמה, יש אומרים שאם ארכן לאורך רה"ר הרי הם רה"ר, ע"כ, ובביאור הגר"א כתב שזו ט"ז אמה, ומבואות הרחבים ט"ז אמה בקצתן, או שאין בהן ט"ז אמה וארכן לאורך הו"ר רה"ר, ועיין במשנ"ב (סק"ה) ביאור הדברים על דרך שיטת התוס' והרשב"א. וכתב שממה שלא פירש המחבר שיעורא, משמע דאפילו אם המבוי קצר הרבה ואין מחזיק י"ג אמה, ג"כ הו"ר רה"ר לדעה זו, ועוד כתב בשו"ע בסמוך (סעיף ט') שמבואות הרחבים י"ג אמות ושליש, ושני ראשיהם מפולשים לרה"ר שהוא רחב ט"ז אמה, י"א דהוא רה"ר, ע"כ. ומשמע איפוא דמבוי זה שנתקצר ומפולש לרה"ר אינו נידון כרה"ר אלא כשיש בו עכ"פ י"ג אמה ושליש, ולכא"ו השו"ע סותר עצמו, או יותר נכון יש לומר דהו"ר כפלוגתא, וכאילו כתב י"א דהו"ר רה"ר בפחות, וי"א דהו"ר רה"ר ב"ג אמה ושליש, ועיין בביה"ל (ד"ה י"ג אמה ושליש) שכתב העיר כן הדיואי פלוגתא, וכמבואר בד' הגר"א, וקצת פלא שהשו"ע חילקם לתרתי, ולא כתבם בלשון פלוגתא, ועי"ש שהוא ההסבר המוכרח, וממילא אפילו שחילקן השו"ע לתרתי, מ"מ הו"ר כמו שכתב פלוגתא דיש ויש, דקיי"ל הלכה כיש בתרא דבעינן י"ג ושליש, אבל בפחות לא הו"ר רה"ר אלא כרמלית. [נ"ב. יש לציין על מה שתמה הביה"ל שהשו"ע חילקם לשני סעיפים, דכבר מצאנו כן בשו"ע סימן ש"א סעיפים מ"מ"א ועוד].

אולם יש מהאחרונים שמפרשים דברי השו"ע באו"א, דמש"כ בסעיף ט' שצריך י"ג אמה ושליש, היינו לומר שאפילו בגוויי שהמבוי הולך לרוחב רשות הרבים, אפ"ה ככה"ג הו"ר רה"ר [וקאי כלפי מה שמצינו בתוס' הנ"ל (בדף ו:)] שחילקו בזה בין רה"ר למבואות המפולשים לרה"ר, וחילקו בין אם המבוי הולך לאורך רה"ר או לרוחב רה"ר, וע"ז קאמרי דבי"ג אמה ושליש], משא"כ במפולש לאורכו הו"ר כרה"ר אפילו בפחות מכן, וכמבואר בתוספת שבת (אות י"ז), ועוד אחרונים ה"ד ככה"ח (אות מ"ט), עיין שם [ומה שכתב השו"ע בתרווייהו בלשון יש אומרים, אע"פ דלא פליגי אהר"ד, היינו משום דמי"מ יש ראשונים שאין

ופשפש, הוא משום שראה ברוח קודשו שהכל מתוקן כראוי, דזה אינו במשמע מעדות המהר"ח, דא"כ מאי רבותיה בסיפור זה, ומשמעות הדברים שנהג כן ע"פ דין ככל אדם שאין לו לחוש ולחקור ע"ז, ומטעם דיש חזקת כשרות.

ואמנם היה אפשר לומר שבאמת הוא סמך ע"ז ע"פ רה"ק, וכפי מ"ש בשבת (דף קח.) דלגילוי מילתא אפשר לסמוך ע"פ רה"ק, וה"נ ה"ז כגילוי מילתא שהחוטים והלחיים כתיקונם וכו'. אולם משמעות הדברים שלא היה זה ע"פ ראייתו המיוחדת של האר"י, אלא ע"פ דין דחזקת כשרות [ולצד דהו"ר ברוח הקודש, נל"פ כדאמרן על דרך מ"ש בגמ' שאם בגילוי מילתא שפיר דמי, והלום ראייתו בס' לערב עירובו ע' רפ"ב שכתב לבאר, א' שבמקום שאינו אלא חומרא וכיוצא"ב אבל לפום דינא שרי, היה האריז"ל סומך על רה"ק (נ.ב.) וכה"ג ראייתו להגאון ממונקאטש בספר דברי תורה מהדורא ז' סוף אות י' שכתב על ג"א שאמר שמקובל מרבתינו שבדבר שאינו אלא חומרא יכולין לסמוך על רה"ק, ומיד כשאמר זאת עשה מעשה בעצמו). ב' עוד כתב דהו"ר ראה ברורה שהרי מה שאין רואים הוא מחסרון האור של ששת הימים וכו'. (ויש לדון ע"ז, ואכמ"ל)].

ומצאנו כע"ז בכה"ח י"וד (סימן ס"ו אות מ"א) שהביא ממהר"ח בשעה"מ שהעיד על האר"י שהיה גומע ביצה כשהיא צלוייה בלא להשיג בתוכה אם יש בה דם או לא, ולא היה חושש לסברת המחמירין שלא לגמוע ביצה צלוייה (והביא ראייה מן התלמוד וכו', ובאמת בדוכתי טובא ראינו שנהגו כן רבותינו, ולא חששו כלל). וסיים דהטעם הוא משום שהוא ספק דרבנן, ע"כ. וה"ד במבחי"ש שם ועו"א, וגם כאן משמע שנהג להקל כן ע"פ דין וככל אדם, ולא מצד רה"ק וכיוצא. [ויש להוסיף דבכה"ח שם הביא מהבא"ח שהוסיף בזאת דמ"מ כשעושיין מאכל עם ביצים במחבת, נוהגין לראות ולעיין בביצים בעת שמשברים אותם אם יש בהם דם או לאו, ע"כ. ויש לפרש דהא אפשר לברורי, ודווקא כשהיא צלוייה וכדו' או שרי בשופי, אולם מ"מ כאן אין לומר דהכי נמי שיש לו לברורי, דהא אף אם יברר, הלא כשילך למקום אחר אפשר שהראשון נפל ונתקלקל (ועיין בחולין דף י:), וסמך על החזקה הרחוקה כמו על הקרובה, ויל"ב. ועיין בדברינו בסו"ס שס"ה בענין בדיקת העירוב בערב שבת, אם אפשר לבדוק גם בימות השבוע]. ועכ"פ נתחדש שיש לסמוך על חזקת הכשרות, ואמנם מצאנו בחזו"א (בס' אמונה ובטחון) שהחמיר שלא לסמוך על העירובין מחמת שעושיים שמתקלקלים תדיר, והיינו מפני שרובא דרובא שעושיים להתקלקל, ולא חשיבא חזקה מעלייתא, וכן העיר בהערתו על הדובב מישרים ועוד, וכן בודקי העירובין מעידים שכמעט בכל פעם מוצאים תקלות [ולפעמים מכלל העירובין הפסולים הם פנימיים, ויש מקום לסמוך על העירוב שמסביב למקום, ועיין בסימן שס"ד ס"ג אם צריך צוה"פ בעקמומית]. אולם בזמנינו בהרבה אופנים היא חזקה מעלייתא, ושפיר דמי לסמוך על חזקת כשרות העירוב, ותלוי לפי הענין ולפי המקום.

היוצא מהנ"ל, שיש להזהר מאד לעשות עירובין בכל אתר ואתר, כדי שלא ישלחו הציבור בעוון חמור זה. וגם הוא דבר שמצוי מאד להכשל בו. (וכל אדם ירא שמים יחמיר לעצמו, הן באופן שהוא רחוב שיש בו ט"ז אמה שלדעת השו"ע הו"ר רה"ר, והן כאשר העירוב אינו עשוי כתיקון הראוי). וכמו כן יש לדעת שיש הרבה מקומות שהעירוב אינו מועיל כלל, ויש לשקול לפי הענין אם עדיף יותר שלא להשתדל בתיקונו כדי שלא יטעו לסמוך עליו, וכראות עיני החכם לפי הענין.

ובסיום הדברים יש להוסיף, כי הנה שמירת שבת וחומרתה ידועים, מה שאין בשאר מצוות התורה, עד כדי שהמחלל שבת כעובד ע"ז (חולין ה.), ומאידך השומר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז מוחלין לו (שבת קיח:), מה שלא נאמר בשום מקום, ובכלל זה כל מלאכות שבת, וגם מלאכת הוצאה. ומאד יש להתחוק בזה, מאחר שבעו"ה אנו רואים שנעשה הדבר קל בעיני הבריות, שהולכים עם שקיות וחפצים בידיים בכל מקום שהוא, ואומרים "אני סומך" על העירוב, בלא לדעת אם בכלל יש עירוב באותו מקום, ואם בכלל אפשר לעשות עירוב באותו מקום וכהנה.

צא וראה שמשלו רבותינו מצות שופר ולולב ומגילה (סוכה מב: ר"ה כט: ועוד), מחמש שאל יטעו לטלטל באיסור, ולמרות שהחשש הוא מפני אדם אחד, שגם הוא לא מטלטל במזיד אלא שוגג, ובכוונה למצוה, ומחמת כן בטלו מצוות אלו מכל ישראל, ולמרות שהם מצוות חמורות בעיקר היום טוב (ועי' ר"ה טז, וכן בסוכה ומדרשים). והכל הוא מחשש הוצאה באיסור [ואפילו בזמן הזה שאין לנו רשות הרבים דאורייתא לפי הרבה ראשונים נשאר האיסור, איברא שבביה"ל בסימן שמי"ה ועוד הוכיחו מזה גופא כאשר ראשונים, אך מה נעשה וכך מבואר ברוב הראשונים שאין רה"ר בזה"ז, ואע"פ כן נשאר הגזירה, ואף בזמנם הרי זה ספק אם יטעו לטלטל ברה"ר].

ומעתה ירא איש נבון וחכם, היאך ומתי אפשר לסמוך ולטלטל, כי היכי דלא אתי לידי תקלה, ומה גם שבקל אפשר להסתדר עם הרבה דברים, כגון טלטול מגבת ומטפתת כרוכה בצוארו כמו צעף או כמו חגור, ובמקום צורך על ידי גוי, ובאופנים מסוימים על ידי קטן וכמו שנתבאר בסימן שמי"ג, וכמו כן להשתדל בתיקון העירוב שיהיה מתוקן כראוי בצורת הפתח (כמבואר בסימן שס"ב שס"ד) וברשות הרבים על ידי דלתות (כמבואר בסימן שס"ד ס"ב), ואשרי העוסקים בזה בזיכוי הרבים.

סימן ו'

בעניני ט"ז אמה בתנאי רשות הרבים

א. מבואות קצרים מט"ז לאורך או לרוחב רה"ר

בעירובין (ו.) ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר, עושה צוה"פ מאכן ולחי וקורה מאכן וכו'. והקשו דהלא נא' שירושלים אלאמלא דלתותיה נעלות בליה חיבין עליה משום רה"ר. והקשו התוס' (ד"ה וכו') דמשמע דמסיק ואפילו בדלתות לא מערבה, וא"כ איירי ברה"ר גמורה רחב ט"ז אמה, וקשה, דהלא לקמן בפירקין אמרינן דלכל היותר לא התיר ר"י אלא עד י"ג אמה ושליש (ויש לציין דלהלן בדף יג. יש בזה ב' צדדים, ומ"מ תפסו כן שצריך י"ג אמה ושליש, ושכ"מ גם בגמ'

פ"ג על המשנה עשה תורתך קבע, ובמפרשים שם). אולם כ"ז מצד תוקף ההלכה, אבל כאן שבלא"ה מקילים דטבא להו עבידנא להו, ומה גם שמצאנו בכ"מ שהחמירו לעצמם והקילו לאחרים, וכביצה (כא: ושבת קלד.). ועכ"פ בנידוד"ה הוא הצלה לאחרים עד כמה שעושיים להכשל, ואכן כן ראייתו בכתבי החפץ חיים שהעיד בנו שאביו רבינו הח"ח היה משגיח מאד על העירובין בעיר, אמנם הוא עצמו כמעט לא הוציא שום דבר מעודו, מחששו לדעת הרבה פוסקים שגם בעיירות לא גדולות שאין שישים ריבוא שייך רה"ר וכו', ע"כ. וכן רבינו החזו"א הורה לעשות עירוב בבני ברק, ואע"פ כ היה מורה ובא לכל העם שלא לטלטל, כמובא במעשה איש ועוד מקומות. וע"ע באגרות משה חאו"ח ח"ה סימן כ"ט שכתב בתוה"ד שיש ח"ח שמחמירין לעצמם, אבל לאחרים הם עצמם עוסקים לתקן כל צורת הפתח שהם בכל העיירות, ע"כ. [ואדרבה בזמנינו שנפרץ הדבר, ורוב המטלטלים מטלטלים בין אם יש עירוב ובין אם אין עירוב, וגם בעירובין גמורות הגדולות, ויש הרבה זלוול בדבר זה, היה מן הראוי לגדור ולהחמיר ביותר, וכעין מ"ש בעירובין (ו.) רב בקעה מצא וגדר בה, עי"ש. וכל שכן במה שענינו רואות שמקילים אף בדאורייתא רח"ל, אלא שאין בכוחינו לגזור, ומ"מ ראו לחזק הזהירות ככל האפשר]. וכן ספר מנחת שבת סימן ר"ב סק"ו כתב שאשרי מי שנהר שלא לטלטל גם במקום שיש עירוב, וראה בעיניו שהנהר ניצול מכמה מכשולות בזה"ז וכו', עי"ש. וגם בזה"ז שייך כמה טעמים להחמיר, וע"ע בשו"ת תשורת שי ח"א סי' שנו"ז, ואף שבתולדות שמואל ספ"ב סט"ו השיגו, אולם באמת הפרוץ מרובה על העומד, והנהר בזה יוצא מידי כל חשש, ומי"מ גם אם מחמיריים על עצמם, חיובא רמיא לתקן העירוב לכלל הציבור.

[ואמנם הדבר ידוע שהיו רבים שהתנגדו גם בעצם עשיית העירוב לכלל הציבור, וכפי שהתבוננתי בספרים המדברים אודות העירובין שבעירות הגדולות בחו"ל, מצאתי שיש כאלה שהיו להם טעמים כמוסים במה שהתנגדו לדבר (מלבד עיקר החשש שלא יבואו היראים לטעות שמותר לטלטל, והוא אינו כשר למהדרין), וכגון שחששו שלא ישכחו ויבואו לטלטל במקומות שאין עירוב, וע"ז ענו המשגיבים דאדרבה ע"י פירסום הכרזות בענין העירובין מתי כשר ומתי נפסל וכדו', עוד ידעו יותר מענין העירובין. ויש מי שחשש שלא לערב כדי שע"ז לא יוכלו האנשים לשוטט כאות נפשם, ועי"ז לא יצאו הנשים לרחובות קריה מאחר שהם מטופלות בילדים וכדו' ולא יכלו לצאת, וממילא תמנע מכן העירוב ברחובות. אולם הא ליתא, דהגם שהיה נכון שיש לנשים להמנע מלצאת שלא בהכרח, וכבר כתב הרמב"ם שלא יצאו אלא פעם אחת בחודש וכו'. ואחז"ל ע"ה"פ ותצא דינה וכו' מי גרם לה וכו', אולם מאחר דבלא"ה המציאות אינה כן, ויש צורך לצאת יותר מומנים קדומים, בודאי אין לגדור דווקא בשבת. ועכ"פ הרי ראינו בדברי רבותינו הנ"ל, שלא חששו לזה, ואדרבה חיזקו את התוקף בתקנת העירוב, ואדרבה יש מהם שאמרו לעשות העירוב מעצם מצות עונג שבת, ועל כגון דא יש לנו לומר את הפסוק צדיקים ילכו במ פופשעים יכשלו במ [עיין נזיר כג. ובב"ב פח.], ואדרבה יש לנו כעת לחוש יותר ולתקן לצדיקים שלא יכשלו באיסור הוצאה, וכמו שכתבו רבותינו הראשונים והאחרונים. (וכבר דנו ונחלקו בזה הגאונים בעל האגרות משה ח"ה ס' כ"ט ובעל המשנה לטלטל הלכות בכ"מ).

והנה מצוי מאד שהנשים מקילות לטלטל בשבת, יותר מן האנשים כידוע, ובאמת זה פשוט שדין הנשים שווה לאנשים בכל דיני שבת, ואין צד להקל להם יותר מן האנשים, וא"כ צ"ב למה מקילות יותר מהאנשים, ובפשטות הוא משום שבנה כרוך אחריה וקטן הצריך לאימו, וכמשי"כ בכ"מ בש"ס, וכיון שזה דחק וצורך גדול בשבילה, לכך הם מקילות יותר. אולם הדבר מבואר יותר לפמשי"כ המשני"ב בסימן שמי"ה ס"ז אודות הרחובות שיש בהם ט"ז אמה, שאע"פ שאין בהם שישים ריבוא, מ"מ "בעל נפש" יחוש לעצמו, וא"כ כנראה סברו שדרגה זו של "בעל נפש" לא שייכת בנשים, דאחד מאלף מצאתי וכו'. (אמנם בגדר בעל נפש, עיין בהסכמת הגאון ר' מנשה קליין זצ"ל בעל משנה הלכות לספר לערוב עירוב, שכתב דהיינו כגון ההולך במקום שמצוי שנשים מסתובבות שם, וסוגר את עיניו מחשש למכשול, ואם לא כן אינו בכלל בעל נפש, וכע"ז ראייתו לו במקום אחר שכתב כן, וע"ע בשו"ת אגרי"מ מש"כ בד"ז). אך יש להעיר, שלשון המשנ"ב מקורו בח"א (כלל מ"ט ס"יא), וראיתי שם שכתב וכל "ירא שמים" יחמיר לעצמו, וכ"ה הלשון בגר"ז (סימן שמי"ה ס"יא) וכה"ח ועוד, וא"כ נראה בפשטות דלאו דווקא, והיינו הך, וככל דוכתי שיש פקפוק שירא שמים יחמיר על עצמו, ועכ"פ גם רבות בנות עשו חיל, ויראות שמים מהמירות על עצמן שלא לטלטל במקומות מפוקפקים, וכן ראו ותע"ב.

ונסיים במנהג רבינו האר"י, ומתחלה נזכיר מה שראיתי בכה"ח (סימן ר"ס אות ר"ג) שכתב שהאריז"ל היה נזהר לקיים מצות עירוב בכל ערב שבת, והיה מערב שני עירובין, עירובי חצירות על לחם אחד, ושיתופי מבואות על לחם שני וכו', וכמשי"כ בשער הכוונות (דף ס"ב), ע"כ. ושמע"כ (בד"ה ענין העירוב) כתב: והנה ראייתו למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה מוליך עימו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת, וגם היה מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת ת"ו אותה הנודעת, ולא היה מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב שנעשה בשיתוף כל מבואות צפת ת"ו, או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשין כהלכתן או לא, עכ"ל. והוא פלא איך לא חשש רבינו קדוש ה' לכך, וי"ל משום דינא דחזקת כשרות, ומיירי שהיה ידוע שנעשה בכשרות תחלה, ושוב אפשר לסמוך על החזקה (וכמו שמצינו דוגמתו בשו"ע סימן שצ"ד בענין דפ"ק עירוב, עיין שם ובמשנ"ב). ועי' בנימוקי או"ח (בסימן שצ"ד) שכתב שם שהאר"י לא היה חושש, היינו לגבי צורת הפתח, או בפריצה עשר, אבל אין לומר דהיינו לגבי הלחם וכו'. וכיון דהוא ספק הוצאה בכרמלית דרבנן, וגם היה מחזק בכשרות שיש שם צורת הפתח, על כן סמך ע"ז גם בלי בדיקה וברור בכל פעם, וגם אולי הלך השמש לבדוק בכל ער"ש ויש חזקה וכו' עי"ש. ויותר משמע שסמך על החזקה מזמן קדום, וזה ודאי אין לומר שמה שלא חקר

מסכימים לעיקר החידוש של תוס' שבמתקצרים נמי הוה רה"ר, וכ"כ הכה"ח ע"פ השו"ע בסעיף ח' אות מ"ד. וכ"כ גם ע"ד השו"ע בסעיף ט' אות מ"ז עמ"ש"כ בבי"ש בשם המ"מ שכתב שאין ד' תוס' מוכרחים בגמ'. אולם סיים בכה"ח שהפמ"ג סיים ע"ז שצ"ע. והוסיף הכה"ח שכן משמע ממש"כ לעיל בשם הגר"א והח"א דגם כאן איירי במפולש לאורכו, אבל במפולש לרוחב רה"ר לא הוה רה"ר, אפילו שיש ברוחב המבוי י"ג אמות ושליש, ע"כ. וע"ע גם בביה"ל (הני"ל) שהביא שיטת האחרונים, ודחה דבריהם שמשמעות הראשונים לא משמע כן, אלא תרוייהו מיירי במפולש לאורכו.

יוצא אפוא דלפי ביאור הגר"א ועוד המובאים בביה"ל והכה"ח בסעיפי השו"ע (ח', ט'), מיירי בענין אחד שהמבוי מפולש ל"אורח" רה"ר, והרבים דורסים בו, ועוברים ממנו לרה"ר, והשתא כפי הכללים שבידינו בדעת השו"ע יוצא שנוטה לדעת הרה"ש שדווקא אם יש בו י"ג אמה ושליש אז הוא נידון כרה"ר, משא"כ בפחות מכן הוה כרמלית, אלא שאעיקרא דדינא י"ל שהשו"ע נקט בתרוייהו בלשון יש אומרים, משום שיש מהראשונים דפליגי וס"ל דלעולם בעינן ט"ז אמה (וכמבואר ברש"י, ובמ"מ ה"ד בב"י, וכן במאירי ועוד), ועפ"י יש ליישב קושית הביה"ל למה חילקם לתרתי, ולהני"ל י"ל משום דרצה לומר דאע"פ שגם אם נבא לחוש שבמתקצר הוה רה"ר, מ"מ ה"ז שנוי במחלוקת והוה ב' הסעיפים, מ"מ לא כתבם כאחד כדי לומר שעל עיקר הדין הזה יש חולקים, וס"ל דלעולם לא הוה רה"ר בפחות מט"ז, וכידוע דרכו של השו"ע שכותב בדוכתי טובא בלשון "לא מפני שלא מצא כן בהדיא בשאר ראשונים, והוה כדבר חידוש, וא"נ לומר שאינו מוסכם לגמרי (ועיין בספר יוסף טוהר בפתיחה ג' בענין דין תרומה"ה המובא בשו"ע יו"ד ר"ס ק"צ, וכן הזכירו לעיל בענין נגאי רה"ר בענין שישים ריבוא, עיי"ש). וה"נ י"ל כיוצא בו, ודו"ק. אמנם האחרונים צידדו למבואר בשו"ע, בעיקר השיטה דגם במתקצר אם הוא מפולש הוה רה"ר, וא"כ הלכה כיש בתרא שצריך י"ג אמה ושליש, משא"כ בפחות מכך (וכשהוא בפחות מ"י"ג יש לצרף גם דעת החולקים על עיקר הדין לגמרי, וסוברים שצריך רק ט"ז אמה, ואז י"ל בלא"ה שדיינו להחמיר כן ב"י"ג אמה ושליש).

ולכן: כל רה"ר אינה נחשבת רה"ר, אא"כ יש בה ט"ז אמה, ובמבוי מפולש לרה"ר נחלקו הפו', ולמסקנא הדין כדלהלן: א. אם המבוי מפולש לרוחבו של רה"ר, אינו נחשב רה"ר עד שיהא בו ט"ז אמה (ע"פ הגר"א וח"א וביה"ל וכה"ח בדעת השו"ע, ודלא כהתו"ש והגר"ז שסוברים שבה"ג גם ב"י"ג אמה ושליש הוה רה"ר, אלא שיש לצייין בזאת שאין הדברים פשוטים, שפשוטות דברי הרא"ש שאף ברחבו והוא י"ג אמה הוה רה"ר, וכ"מ בב"י סי' ס"ד, ועפ"י יבארו בפשוטות דברי הס"ט. ויש מקום לחוש לזה, הגם שרוב הראשונים והפו' לא ס"ל כן, ובאחרונים כתבו להקל, אך נראה שזהו דעת מרן השו"ע גופיה להחמיר, וע"כ ראוי לחוש לזה. ב. ואם המבוי מפולש לאורכו של רה"ר, י"א שצריך ט"ז אמה (רש"י, המ"מ, ועוד), וי"א שצריך י"ג אמה ושליש (הרא"ש וטור בסי' ס"ד), וי"א אפילו בפחות מ"י"ג גם כן (המ"מ בשם הרשב"א וכה"ח בעוד ראשונים), ולדעתם אפילו פחות מעשר גם כן ה"ו רה"ר, ואפילו עד ד' אמות (כמפורש במאירי בחי' ו'): בשם התוס'. והגר"א ס"ח הוסיף אפילו עד ד' טפחים, וכה"ח בחי' הר"ן ז: עיי"ש). ובדעת השו"ע יש אומרים שנחשב רה"ר ב"י"ג אמה ושליש [וכפי הסכמת האחרונים הנזכרים לעיל בדעת השו"ע, ובצירוף הכלל שהלכה כיש בתרא, ומ"מ ראוי להחמיר בזה שגם בפחות מ"י"ג הרי הוא רה"ר, שכ"מ בב"י סי' ס"ד, וכ"כ בדעתו במאמ"ר סק"א ועוד באחרונים]. ג. ויש לדון באופן שרוב הרחוב קצר ומקצתו רחב, האם הולכים בזה לפי רוב הרחוב, וכיון שרובו קצר אינו רה"ר, או שעצם הדבר שיש לו קשר לרה"ר הרי הוא רה"ר, ולא גרע מחורי רה"ר. ולשון השו"ע שמתקצר ב"קצתו", י"ל שדווקא קצת ולא רוב [אולם ז"א מוכרח כ"כ, שמצאנו "קצת" גם על רוב]. ד. וכל האמור הוא דווקא כשנשי ראשין מפולשים לרה"ר, אבל אם הוא מפולש רק מצד אחד אינו נידון כרה"ר. [ועיין במשנ"ב על סעיף ט', שכתב כן, וכמבואר שם בשו"ע וביה"ל שם ד"ה ושני ראשיהן, וכ"כ ג"כ בביה"ל לעיל בד"ה ומתקצרו]. ה. בדין הני"ל שבמתקצר הוא ג"כ נידון כרה"ר, ישנם ב' אופנים, א' שמתקצר באמצעיתו (וכנידון התוס' והראשונים). ב' מתקצר בצדדיו (כצד המוכח בריטב"א) שגם במתקצר בצדדיו הוה רה"ר. [ועיין באשל אברהם מבוטשאטש בסימן שמה"ה בתוה"ד מש"כ בנידון רה"ר המתקצר].

ודע, שבכל המבואות הללו לכאורה היה אפשר לצרף שאינו רה"ר כל שאין בו שישים ריבוא (ובכמה אופנים הוה ס"ס להתיר). אולם נראה שברחובות אלו אינו תלוי בשישים ריבוא (שהרי לא שייך בדי' טפחים שילכו שישים ריבוא, אלא שז"א ראה דלאו כו"ע ס"ל הכי), אלא מצד שהוא טפל לרה"ר, ודו"ק.

ב. שיעור ט"ז על ט"ז

הנה הרמב"ן במלחמות (בעירובין כב.) לענין פלטיא, כתב דבעינן ט"ז על ט"ז. וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (ריש ש"ג) איזוהי רה"ר, כל מקום שהוא רחב ט"ז אמה על ט"ז אמה ומתקבצין שם וכו', וזוהי פלטיא שאמרו. וכ"כ הטור (בסימן שמה"ה). אולם הרמב"ם (פ"ד מה"ל שבת ה"א) כתב שרה"ר הוה בלבד שיהא בו רוחב ט"ז אמה, ע"כ. ולא כתב שיהא ט"ז על ט"ז. וכ"כ בשו"ע (סימן שמה"ה ס"ז) שיהיו רחבים ט"ז אמה. ובפשוטות נראה שגם השו"ע אינו חולק ע"ז, ובודאי שצריך ט"ז על ט"ז, וכן מסתבר שאם רק הרוחב ט"ז אמה אין לזה חשיבות כלל, ולפעמים שהוא דק מאד ולא נחשב רה"ר. ועי"ל שהוא מוכח מתוכו ומצד המציאות שבדאי יש בו רוחב ט"ז, שהרי בהמשך דבריו הביא השו"ע ש"י"א שצריך שישים ריבוא מצוין שם, וכבר העירו ע"ז האחרונים שלפי חשבון מהלך אדם ביום, א"א שיעברו שישים ריבוא כשיעור זה, ועכ"פ צריך יותר. אולם ז"א, הדקושיא הזו תיתכן בכל גווי [אא"כ נאמר כמ"ש האחרונים בכמה אופנים שא"צ שיעברו באותו

מקום ממש שישים ריבוא, ע"י באגר"מ ח"ד סי' קל"ט ועוד אופנים אחרים בפו']. אלא שמ"מ י"ל דבכה"ג יש יותר סברא של רבים מצויים שם, ואת"ש. ואפשר לומר לפי פשוטו שמציאות של סרטיא דהיינו דרכים ההולכים מעיר לעיר (ע"י רש"י שבת ו.), ובודאי שהם גדולים וארוכים יותר מט"ז, וא"צ להיאמר, וא"כ יש לצדד אפוא בב' אופנים שגם בסרטיא בעינן שיעור ט"ז על ט"ז, או מעצם המציאות שבלא זה לא חשיב סרטיא, או גם מצד הדין דאל"ה לא חשיב (וגם יש לדון בעלמא דלשון רוחב הוא קצר מהאורך, וא"כ ודאי דיש ט"ז אמה גם ברוחב, אמנם עיין בפו' בסימן שס"ג סכ"ז בשם המ"מ שאורכו היינו דרך כניסתו), ודו"ק.

ומאידך גיסא אפשר לומר בהיפוך, דהלא מה שכתב הרשב"א (שם בריש ש"ג) שצריך שיהיו רחבים ט"ז אמה על ט"ז, מדוקדק בדבריו דאיירי על פלטיא (והוא מקום קיבוץ הסוחרים כמש"כ רש"י שבת דף ו. ושפיר צריך שיהיה שם מקום חשוב של ט"ז על ט"ז), משא"כ בסרטיא שהולכים בה מעיר לעיר, אה"נ שדי שיש שם הילוך ברוחב ט"ז שאז רבים יכולים ללכת בו בשופי. ואכן ברשב"א שם בעבוה"ק (שער ב') לא הזכיר אלא שיהיה בו ט"ז אמה, ולא כתב שיהא ט"ז על ט"ז, ולכאורה על כרחך כאמור דשם מיירי בסרטיא, וכך מבואר מדבריו [וכמו"כ לענין עירוב בדלתות כתב לחלק בזה, שבשער ב' כתב דבנעילת דלת אחת תו לא הוה רה"ר (מאחר שאין כבר מקום הילוך לרבים, והיינו בסרטיא), ואילו בשער ג' כתב שאפילו בדלתות ננעלות הוה רה"ר, והיינו משום שזה פלטיא, וכמו"כ יש לדון בשאר ראשונים]. אמנם לכא"י י"ל משום דמן הסתם באורך יש ט"ז, ולתו הוצרך לחדש אלא שגם הרחוב. וי"ל.

ובנשמת אדם (כלל מ"ט ס"א) כבר תמה על הטור והרשב"א שכתבו שצריך ט"ז על ט"ז, דמנא להו הא, וע"י בנתיב"ה על הרשב"א שם שכתב לבאר, א. ע"פ הני"ל דסברא הוא [והיינו דא"א במציאות לרה"ר שיהיה קצר כ"כ, אלא דיש להעיר שהרי מ"מ הולכים שם, ומה איכפ"ל שאין שיעור גדול, הא מ"מ הוה רה"ר, ואפשר שאף לולי המציאות יש בזה גם סברא מדינא. כעין דין דמקורה וכיוצ"ב, דכל כה"ג אין לו "שם רה"ר", שא"א להחשיבו "רשות" באותו מקום לרבים, כשהוא מקום קצר כ"כ, והרי התנאים של ס' ריבוא, וכן מקום הילוך הרבים, הוא לעצם היותו לרבים, ואילו תנאי של מקורה הוא כדי שיהיה צורת רה"ר, וה"נ י"ל לענין האורך של ט"ז, וע"ע מש"כ לעיל בד"ה ובפשוטות, ודו"ק]. ב. דאפילו דמש"כ הרשב"א שצריך ט"ז על ט"ז היינו דווקא לגבי פלטיא, אבל רה"ר עצמה, דהיינו מבואות המפולשים שפתיחה"ן מכוונים זה כנגד זה, סגי ברוחב ט"ז אמה בלבד, וכן הוכיח מכמה מקומות שלגבי מבואות שהעם עוברים בו לא הזכיר הרשב"א אלא רוחב ט"ז אמה, וכתב שהסברא לזה, שאל"כ היה אפשר לחשוב שהרוחב הוא הצד הקצר, ושוב לא הוה שיעור רה"ר, עכ"ד. אולם גם ע"ז יש להעיר, דהלא רוחב אורך כפי המבואר בכ"מ אינו נידון לפי אורך ורוחב, אלא כל שהוא דרך כניסתו הוה אורך, והצדדים הוה רוחב, וכמש"כ הרשב"א גופיה, וה"ד במשנ"ב סימן שס"ג סעיף כ"ו בכ"ד. ואפשר לומר דמ"מ אינו רגילות בהכי, וכל כה"ג לא הוה רה"ר. [וכ"ז מבואר שפיר למ"ד שא"צ ס' ריבוא, אבל למ"ד שצריך ס' ריבוא, אם זה פלטיא הא יצא שהוא ארוך מאוד, אא"כ נאמר שאף לדידהו הוא דווקא בסרטיא, וע"י בביה"ל סימן שמה"ה ס"ז, וע"ע באחיזעור ח"ד סימן ב'].

ויוצא מהני"ל, דבפלטיא בעינן לפחות שיעור ט"ז אמה על ט"ז אמה (כדברי הרשב"א והרמב"ן, ונראה שאף השו"ע והפו' מודים לזה בהכרח), אבל בסרטיא יש לדון האם די ברוחב ט"ז אמה שעוברים בו רבים, ונראה שגם בזה צריך ט"ז על ט"ז (ולא הוצרכו לומר זאת משום דפשיטא). וכ"ה ברשב"א וטור ולבוש, וכ"פ הגר"ז סי"א שבכל אופן צריך שיהיה ט"ז על ט"ז.

סימן ז'

בענין איסור יציאה בשבת בלא תזכורת שהיום שבת

כתב הרמ"א בה"ל שבת (סימן ש"א ס"ט"ז) שלא יצא אדם בשבת כמו שהוא יוצא בחול, בלתי דבר אחר שזיכור על ידו שהוא שבת ולא יבא לחללו, ע"כ. וזו הלכה פשוטה לפניה, ובמפרשים לא אמרו בה דבר [ואיברא שהלבוש השמיט הגה זו (ובמלבושי יו"ט העיר מזה), אולם שאר הפו' הלא שתקו להרמ"א ולא אמרו בה דבר, ובפרט שמקורו טהור בכלבו בשם הרא"ש וכו', עיי"ש]. ואפשר ששאר הראשונים אכן לא סברו כן, דלא שמיעא להו ולא סבירא להו האי מילתא, כידוע בכ"ג. ובאמת שאף לדעת הכל בו חשבתי דשמא אינו אלא מידת חסידות, ויל"ב, ועכ"פ מאחר שהובא בשו"ע, והאחרונים שתקו בזה להרמ"א, ודאי יש להזהר בזה]. ויש להתבונן בדבר איך הוא מתקיים למעשה אצלינו.

ובפשוטות הדבר שזיכור לנו כיום, היינו שהולך בבגדים אחרים מיוחדים של שבת, והרי זה מזכיר לאדם שהיום שבת, ושפיר דמי, ולא הוצרכו לפרש זאת הפו' משום דבלא"ה איתא בשו"ע (סימן רס"ב ס"ב) שישתדל אדם שיהיו לו בגדים נאים לשבת, ואם אין לו לפחות ישלש אותם למטה דרך כבוד, ע"כ. וה"ו הזכרה מעלייתא. ועיין במשנ"ב שם (סק"ה) בשם האריז"ל שטוב הדבר שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחול ואפילו חלוק, ואם אפשר גם טלית וכו', עיי"ש. ולכן באופן שעושה כן בודאי שפיר דמי.

ויש להתבונן למעשה בפרטי הדברים, דהנה ישנם קהילות מאחב"י שנוהגים לשנות מלבושיהם לגמרי ביום שבת, ובודאי איכא להו היכרא, אולם שאר הציבור אין כ"כ משנים בשבת מבחול, שהרי הולכים כולם עם חליפה ועם כובע כתבניתו אשר בחול, ואם יש לו בגד תחתון חדש ודאי שאינו כלום שאינו רואהו, ואפילו לגבי כובע מיוחד לשבת לא להסתפק אם הוא מועיל לתזכורת, שהרי האדם הולבושו אינו מועיל לו, שהרי הוא אינו רואה זאת, ואם זה יכול להועיל הוא רק לאלה שרואים אותו דווקא.

[ומה שמבואר ביו"ד (סימן קצ"ה) שתלבש האשה בימי נידותה בגד

מיוחד כדי שיזכרו הוא והיא שהיא אסורה עיי"ש, י"ל שהוא רק בשאר הבגדים שגם היא רואה אותם, אבל בכיסוי ראש שונה ומיוחד אפשר שאינו מועיל להלכה זו, שהרי הוא אמנם תזכורת לאיש, אבל לאשה אין תזכורת, ובשו"ע איתא שיזכרו שניהם, וכיון שאינה רואה את הכיסוי שלה, אף שהיא יודעת שהוא חדש ומיוחד וכו', אכתי איך זה יועיל, הלא מ"מ אין זה דבר "שיזכיר" לה, וצריך דבר שזיכיר לה מאליו, ודו"ק, ולכן נלע"ד דלצאת ידי השו"ע ביו"ד שם צריך שיהא בגד עליון דווקא שזיכיר לה כגון חלוק או חולצה, ואפשר שגם נעליים מיוחדות וכדו', אבל בגדים תחתונים לא יועילו לכך (וע"י בשבט הלוי שהביא ששמע שבכמה מדינות נהגו לשנות בבגדים התחתונים שיהיו שונים, כגון אדום או שחור, וכתב שכנראה הנהיגו כן ע"פ דעת כמה גדולים, עיי"ש. ולא הבנתי, הא מ"מ אין זה תזכורת כפליא, ובודאי דלא סגי בהרגשה בעלמא או במה שזכרו פעם אחת בבוקר, וז"פ. ובשלמא אם היה החשש מצד דשמא יבא לידי ג"ע, אז יש מקום לומר כן שכאשר יבואו לכך יהיה ניכר, אולם מלבד שאף באופן זה נלע"ד דלא הוה היכר מעליא, חדא דשמא יבואו להוציאו כאחת עם שאר הבגדים, או שלא ישימו לב ע"ז בעודם בעת דתקיף להו יצרייהו וכו', עוד בה נ"ל פשוט שיש להזהר דבבר גם ללא חשש ג"ע, דהא כמה איסורי ריחוק מן הנדה החמירו חז"ל כמבואר ביו"ד סימן קצ"ה ובפו' שם באורך, וה"נ הוא מכלל איסורי הרחקות (ולכן הובא שם בענין ההרחקות), ומסתבר אפוא שהצורך בדבר להזכיר הוא כדי שלא יבואו לידי מכלול בהרחקות ג"כ, ועכ"פ כדי שלא יבואו לידי קירוב בשר בחו"י שהוא אביזרייהו דערויות, ולדברי כל הראשונים והפו' הוה איסור דאו' כאשר הוא דרך חביבה, וא"כ איך יועיל בגד תחתון לזה כלל (ואף הוא כתב שהשו"ע מיירי בבגד עליון), וצ"ע ג. וה"נ נראה שכיסוי ראש לא יועיל, אא"כ הוא ניכר גם בעודה עליה, אלא שבעיקר הדבר של יחוד בגד, כבר הדבר ידוע שלא נהגו בזה כ"כ, וכ"כ כמה אחרונים, איברא שלכתחילה היה נכון להזהר בזה, אמנם האידנא סמכו על מיעוט בתכשיטין, ועיין ביוסף טוהר שם, ואכמ"ל].

אמנם חולצה חדשה ומיוחדת לשבת בודאי מועיל, ואף שרובה מכוסה תחת החליפה מ"מ היא ניכרת, וק"ו שחליפה מיוחדת הוה היכר, ואף אלה שרגילים בשבת ללבוש אותם בגדים ממש כמו בחול, והיינו חולצה לבנה חלקה בלא שום קישוטים וכדו', וכן חליפה וכו', וכן בשבת לבושים אותם בינים ממש, מ"מ כיון שהיא מיוחדת לשבת הרי יש לו היכר, ואפילו טביעות עינא נמי מועיל, ש"מ"מ זה משפיע עליו להזכירו וביחד עם ההרגשה (המועיל לאימתא דזה, וכמ"ש שאף עמי הארץ נוהרים ביותר בשבת) שפיר דמי, וזה ודאי שיש היכר מיוחד בבגד, שאל"כ אין זהו הזכרה, ובכלל אם אין איזה היכר מיוחד בעצם הבגד, מה הועיל לו הדבר שנחשב לכבוד שבת [ומכאן נראה סמך לדבר שנוהגים ללבוש עניבה בשבתות, ואמנם ידוע מה שהתבטא ע"ז רבינו החו"א, ועוד ידועים דברי הגרש"א בעני"ז, ומ"מ רבים מגדולי ישראל הלכו בזה והורו כן לתלמידיהם, ואכמ"ל, ואין לזלזל בזה, כיון שהוא כבוד שבת, וגם ע"ז אחז"ל שכל המכבד את השבת נותנין לו וכו', שבת קיט:.. וכל מעשיך לשי"ש].

ועיין בתוס' בב"ק (דף לו.) ד"ה הרי הוא מועד לשבתות, דמפרש בירושלמי שהשור לפי שרואה אותם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו ניכרים באינו מכירים, ע"כ. הרי לנו שבשבתות יש שינוי בעצם הדבר שהם מלבושים נאים וחשובים, ובהו יש לפרש שכן הוא בדרך כלל שלובשים בגדים נאים לכבוד שבת, ויתירה מכך יעוין בירושלמי (בב"ק דף יט:) ששם לא נקט כלל מצד שיש בגדים נאים, אלא נקט שהיו לבושים בגדים נקיים ומשנה דעתו (ושמא היו רגילים כל השבוע לילך באותם בגדים, והם מלוכלכים בעבודת השדה וכו', ובשבת היו מנקים אותם לכבוד שבת, ויל"ב), ומצד זה שהם נקיים אפשר שזה גופא ג"כ מועיל לאדם שיזכור שהיום שבת, דהא מ"מ יש לו שינוי.

ואעיקרא דמילתא נתעוררתי בלשון הרמ"א שנקט "לא יצא" אדם בשבת וכו', ומשמע דהקפידא הוא דווקא ביציאה, ולכא"ו על כרחך שהחשש הוא מחמת איסור הוצאה דווקא, שאם מצד שאר איסורים שלא יבוא לחלל השבת על ידם (וכמו שסיים הרמ"א שלא יבוא לידי חילול שבת), הלא גם בבית יש חשש, ועל כרחך שהחשש הוא משום איסור הוצאה, והשתא אם איתא כן י"ל דשפיר א"צ להקפיד ע"ז בזמנינו, שהרי כל זה הוא רק גזירה מחשש שמא יבוא לידי חילול שבת, וכבר מצאנו בגמ' בשבת (דף י"א), שבאופן שאין איסור דאו' בהוצאה אין חשש, כיון דהוה גזירה לגזירה, ולא גזרינן, וה"נ במה שנפסק בשו"ע (סימן רנ"ב ס"ו) שלא יצא אדם ע"ש סמוך לחשיכה במחטו בידו וקולמוסו בידו וכו' שמא ישכח ויציא, וכתב ע"ז המג"א שם (סקכ"ד) שהאידינא ליכא רה"ר ושירי סמוך לחשיכה, וכגמרא הני"ל, ועמ"ש"ש, וה"נ כאן, דברה"ר דילן אין חשש זה כלל, והיינו לפי מה שכתבו רבים מהפו' שאין לנו רה"ר בזה"י דליכא שישים ריבוא, וכמשנ"ל לעיל בארוכה, איברא שלדעת רבים יש רה"ר גם בזה"י, וכן משמע מסתימת השו"ע, אך כתבנו שאף לשיטתו יש סיבות אחרות שאפשר לומר מחמתן שאין רה"ר, ועכ"פ חזי לאצטרופי להקל בדבר זה שאינו מן הדין הגמור, ודו"ק.

אלא שאין הדברים ברורים כ"כ שהחשש הוא משום איסור הוצאה, דאפשר לפרש שהחשש הוא מצד שיכשל בשאר איסורי שבת (וכמו שסיים דלשונו שלא יבא לחלל שבת, שתמא), וזה לשון הכל בו (סימן ל"א בנ"מ דף קיד.) ד"ה וכתב ה"ר אשר ז"ל: מנהג כל ישראל שלא לצאת בשבת בלי מנעלים ובלי טלית או גלימא, והטעם כדי שיזכור שהוא יום שבת קדוש לאלוקינו ולא יבא לידי חילול שבת, ועי"ז חטא המקושש על שלא נהג כמנהג זה, ויצא בלא טליתו ולא היה לו אות (נ"ב). יל"ד שפירוש זה לא יבא כיון שהמקושש עשה כן בכוונה, למען יראו ויראו). ועל כן נסמכה פירשת המקושש לפרשת ציצית כדתיב למען תזכרו, וי"א טעם אחר שבשעה שנתחייב המקושש מיתה אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע כתוב בתפלה למען תהיה תורת ה' בפיק, וצוית שלא לנושאם בשבת, אלמלי היה נושאם זה לא היה מחלל שבת והיה נזכר מן המצוה, אמר לו הקב"ה הריני קובע מצות ציצית שתהיה

והיה אפשר לחשוב שאכן זו מחלוקת ראשונית, והריטב"א בעירובין שם יסכים לדברי התוס' בשבת שם שמתירים. אך יקשה הדבר לפי הרשב"א והמאירי שהם סותרים עצמם. והנה באשר לדברי הרשב"א י"ל שלמסקנתו הוא אסור, וכמו שכתב בעובדה"ק שכל המחברים הסכימו לאיסור ולהם שומעין, ע"כ. ואף שיש לפרש שלמסקנתו אסור דווקא בבור, וכנ"ל (בד"ה וכן במאירי), הנה לפי דברינו כעת שיש סתירה, י"ל שאכן מסקנתו לאיסור הוא מחשש דשדי להו וכדבריו בשבת, אך המאירי יסתור עצמו מכל מקום, ואפשר דהמאירי התם לא מדידיה קאמר, ומצאנו כהנה בדברי המאירי שמוחלפת השיטה ממקום למקום עפ"י גדולים אחרים שהביא. ומ"מ כ"ז דוחק.

ומלבד זאת הרי החשש של הרשב"א דילמא שדי להו וכו', הוא גם כשה למעלה מעשרה, ויקשה ביותר שבעירובין מבואר שלמעלה מעשרה אין חשש כלל [ואין נראה לחלק בין צורך כזה שלא חוששים לזרוק, לצורך אחר וכל כה"ג, דכל זה בכלל נחת דבריך לשיעורים, ואין הגדרה ברורה מתי מותר ומתי אסור]. וצ"ע.

אכן מצאנו עוד אופנים שמותר לזרוק להעביר חפץ מרה"י מעל גבי רה"ר, והיינו כגון בשבת (צו). שני בתים בשני צידי רה"ר (הם של אדם אחד, ושנים בגובהם) מותר לזרוק מזה לזה (וכ"פ בשו"ע ר"ס ש"ג), ולא חיישינן דלמא שדי לרה"ר [וכן בהשטה בשתי דיוטות, וכל כה"ג שנתבאר בסימן שמ"ו]. ולכל זה י"ל שכאשר המטרה אחת להעביר מיד מרה"י לרה"י, אף שזה דרך רה"ר אין חשש, וכל הקפידא זה באופן שמשאיר היד ברה"ר בלא מטרה מסוימת. והשתא לכא"י יש לתרץ עוד שאפילו אם ישאב מרה"ר להכניס לרשותו יהי ג"כ שבות, ליכא באוגרו בידו, ולא גזרו דלמא שדי אלא רק באופן שמתחיל ביד באויר ללא כל סיבה. אולם ז"א נראה, שהרי גם בהוצאת חפץ מחלון בית לרה"ר מי לא משכחת לה שיש לו צורך להראות את החפץ באויר, ומיד להחזירו לצורך ביתו וכדו', באופן שאין זה סתם החזקה באויר רה"ר בכדי שתחוש דלמא שדי ליה, ודוחק לומר שהחשש הוא דלמא יבואו להחזיק היד ללא צורך, ומפני כן גזרו בכל מצב, דאטו בשופטני עסקינן שמחזיקים יד ללא צורך (הגם שיש היכי תימצי (שבת ג, מ"מ ודאי שאין זו דרך), ועוד לומר לא פלוג, ורק היה אפשר לחלק בין מקרה שזורק מיד לרה"ר (כמו בשני בתים הנ"ל, או לדלות מבור עשרה), אבל להתיר לשלשל לרה"ר ולהחזיקו כך עד שיקחו ממנו, צ"ב. ולעת עתה לא מצאתי ישוב ברור ובהיר. ומי שיש בידו תשובה יודיעני, ושכמ"ה.

פרק ב'

אופנים אחרים שאפשר ליעץ בסוכה שברשות הרבים

יש להביא בכאן עוד אופנים ליעץ למי שיש לו סוכה ברה"ר, ורוצה להעביר אוכלים מביתו לסוכה על ידי חבל וכדו'. [ונפ"מ לכ"ו, ואף לאוסרים במגיע לעשרה טפחים סמוך לקרקע].

א. אם הסוכה קרובה לכותל בהפסק מועט של פחות מארבעה טפחים, אם כן ההפסק המועט הזה נחשב מקום פטור, ומותר לכתחילה להוציא לשם אוכלים מביתו, וכן להחזיר משם לביתו.

אך יש להזהר שלא יצא מהמקום פטור הזה, וילך עם הדברים לבחוץ כדי להכנס לפתח הסוכה בצד כשנמצא ויש קושי פתח הסוכה ברשות הרבים, משום שזוהי היא יוצאת לרה"ר וכאשר מכניס לרה"ר, וה"ז כמו שדנו הראשונים במוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר, וכמו שהבאנו לעיל, וגם כאן הוא מוציא ממקום פטור לרה"י דרך רה"ר, וחד דינא אית להו, שיש ראשונים שאומרים שחייב, וי"א שפטור [וכן דעת רוב הראשונים], ומ"מ פטור אבל אסור, ולכן אסור לעשות כן, וגם עצם ההוצאה ממקום הפטור לרה"ר ג"כ אסורה (אפילו אילו לא היה מכניס לרה"י), שהרי זה כדון המבואר בסימן שמ"ו שאסור להחליף מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור, ואפילו שזה בשני בני אדם גם אסור, וכמו שביארנו שם.

ולכן אין אפשרות אלא אם כן יעשה שם פתח באותו שטח של המקום פטור, שממקום זה שלשם באים המאכלים משם יקח אותם לתוך הסוכה, ומותר לכתחילה (ואין זה יחשב רה"י, ואף את"ל כן הרי זה מרה"י לרה"י), ואת"ל [ואם קשה לו לעבור בפתח כזה צר הוא ובני ביתו, יוכל לפתוח פתח נוסף מהצד דרך רה"ר כדי שיעברו בו הוא ובני ביתו לתוך הסוכה, והפתח הראשון יהיה רק בשביל הכנסת המאכלים והחפצים].

ב. אם הסוכה רחוקה מהכותל יותר מארבעה טפחים, או באיזה אופן שאי אפשר לעשות כן, יש עיצה לעשות מחיצות שביניהם אין רוחב ארבעה על ארבעה טפחים מרובעים, וכך יוכל לשלשל את המאכלים מביתו לשם, ואפילו פס אחד של ארבעה טפחים בפחות מארבעה טפחים סמוך לסוכה הוא ג"כ יחשב מקום פטור באותו מקום, ובאותו מקום יעשה פתח בדופן הסוכה כדי לקחת משם את המאכלים.

אמנם אף שכל מקום שאין בו ארבעה וגבוה שלשה הוי מקום פטור, מ"מ בנידון דידן צריך שיהיה גבוה גם עשרה טפחים, וכמו שמבואר בס"י שני"ד בבור וחוליתו מחשש דשמא מגדרו ויפול מרשות לרשות כאשר הוא מושך את החבל לביתו, ובכל זה יש לדון מדין חורי רה"י מאחר שפתחו לו פתח לאותו מקום, ויש בזה כמה אופנים, ונת' בס"י שמ"ה. גם צריך להזהר במדות הטפחים שיהיו לחומרא, וככל המבואר בפתחה לסימן שמ"ה, עיין שם.

ג. האופן הטוב ביותר כאשר יפתח פתח בסכך, וכך יוכל לשלשל את האוכלים בחבל מהבית ישירות לתוך הסוכה, וזה מותר לכתחילה דומיא דבור בס"י שני"ד, והיינו אפילו בחבל שיוקנה לשם.

ועיצה טובה לסדר כמין גלגלת המחוברת לקצה של מקל או קורה כל שהיא (כדרך שהבנאים עושים או כמו חבלי כביסה), וכך יוכלו לשלשל ישירות לסוכה.

ובכל אופן יש להזהר בשני דברים:

א. כל ההיתר הנ"ל הוא על ידי שלשול בחבל, אבל זריקה בידו מביתו לסוכה, ואפילו באופן שיפול בתוך הסוכה, ה"ז אסור, וכמש"כ בר"ס ש"ג שאם הבתים אינם שוים אסור לזרוק מזה לזה.

ב. כל ההיתר גם להושיט בחבל מביתו לסוכה, הוא רק כשהסוכה היא ממול הבית, אבל אם היא בצדו של הבית אסור, שהרי זה כדון מושיט

ליה דלי ונפיל באמצע ונח בקרקע, וכאילו הוא אינו מעמידו כלל מחמת כובדו, דה"ל כמי שאין אוגרו בידו, ומשו"ה בעינן שיהיה סמוך או חוליה גבוה שאז לא מיגנדרא כולי האי עד שינוח, ע"כ. [ודרך אגב, מה שתירץ בסו"ד צ"ב, ואין לומר דכוונתו שמא יפול הדלי מהחבל, שהרי משכחת לה בקושר החבל בדלי, וא"כ צ"ב מה החשש בזה, הרי לפני כן כתב שבאוגרו בידו אין חשש, וי"ל דהחשש הוא מדרבנן שנראה כאילו החפץ נפל לרשות אחרת ומביא מרשות לרשות. ומש"כ כאילו אינו מניחו מחמת כובדו, היינו שאם זה היה נראה מחמתו שפיר דמי, דכיון שאוגרו שרי ליה, אבל עתה שנופל מעצמו בטבעו נראה כהוצאה, וצ"ע]. וכ"כ עוד הריטב"א לעיל מינה בעירובין (צו): ד"ה במאי עסקינן, דכל היכא דלא גזרינן בכחי אין בגלילתו אצלו אפילו שבות דרבנן, כיון האוגרו בידו, והכי מוכח וכו', עיי"ש.

וכן במאירי (צט): הביא מגדולי הדור שהקשו דלמה צריכים לחוליה עשרה, הרי כל שהוא למעלה מג"ט ל"א קלוטה כהונחה, "וכל שאגדו בידו אפילו שבות אין כאן" וכו', ולפיכך תירצו שזה רק למ"ד קלוטה כמי שהונחה דמי, ואין הלכה כן וכו', ע"כ. והנה מבואר דפשיט"ל דבאוגרו בידו אין איסור כלל, וזה שממשך שם וכתב ואין הלכה כן, אלא כל שהוא למעלה משלשה אפילו מופלגת מותר וכו', ע"כ. וכן הביא הרשב"א בעובדה"ק (ש"ג ס"ה) שמוציא מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר ואגדו בידו וכו', ואפילו משום שבות אין בו, ומבואר דפשיט"ל דבאוגרו בידו אין איסור, אך שוב כתב שכל המחברים הסכימו לאסור עד שיהיה סמוך לכותל וכו', ולהם שומעין שקבלתם תורה, ע"כ. ומסו"ד י"ל שחזרו בו ודעתו לאסור, אולם בשו"ת תפלה למשה ח"ב סימן מ"ג אוק ח' כתב לפרש שאף הרשב"א מסכים שבאוגרו בידו מותר, ולא פסק לאיסור אלא לענין זה, וכדרך שכתב הריטב"א שיש לחוש שמא יפול וינח ברה"ר.

ובעיקר שיטת הראשונים הנ"ל שבאוגרו בידו אפילו שבות ליכא, מבואר עוד שלא רק בדיעבד מותר, כגון שנתגלגל מידו לרה"ר, וכנידון דהיה קורא בספר וכדומה, אלא אף לכתחילה מותר, שאם לא כן היאך הוא ממלא מים, ואעפ"כ כתבו שאפילו שבות ליכא. ואמנם הבי"ח (סימן שני"ד) העיר ע"ד הריטב"א הנ"ל (שהובא בב"י שם) דמאי קושיא מנתגלגל הספר, דהתם דיעבד הוא, אבל כאן למלאת לכתחילה, אזי אע"פ שאוגרו בידו אסור דהוי כמטלטל מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ע"כ. אולם הא ל"ק, דהריטב"א למד כפשוטו דאם אוגרו בידו לא הוי הוצאה ושרי אף לכתחילה, וכן ביארו במאמ"ד וכן בנהר שלום בס"י שני"ד שדברי הריטב"א ברורים, וכאמור שכן הביאם הב"י בשתיקה. וראה עוד בהגהות לטור (אות ח', י"ד) משם היד יוסף וכו', עיי"ש. וע"ע בשו"ת תפלי"ם שם מש"כ בזה, ופסק כן לדינא שמותר לכתחילה, ושכ"מ בב"י סו"ס ש"ב בפשטות דכל היכא דנח ל"ג, ויש לפרש דאף לכתחילה הוא.

וכעת יש להקשות בעיקר הדין דמותר להושיט את החבל שבראשו דלי או סל לרה"ר לפי התנאים הנ"ל [שגבוה מן הארץ כל שהוא או עכ"פ עשרה טפחים, למר כדאית ליה], וכאשר רצה התפלי"ם שם להתיר, וצ"ע שהרי הרשב"א ומאירי ורש"י שהזכירו לעיל בפתח הדברים כתבו שלא להושיט שום דבר לחוץ אפילו שהוא כולו בידו, וא"כ כל שכן שאסור באוגרו בידו, והתפלי"ם לא הזכיר דברי הפו' הללו כלל, וצ"ע. [וזה ודאי אין לחלק ולומר שאוגרו בידו נשאר קצת בתוך הבית, ז"א, א', שהחשש קיים מכל מקום כדברי הרשב"א בפ"ק דשבת. ב'. דדהיתר הוא בודאי אף כשמקצתו ביד ותו לא, ופשט].

וכשלעצמו היה נראה שיש עיצה לזה על ידי שיקשור את החבל מערב שבת במרפסת ביתו, וכך יוכל להשתמש בה, ואין זה נחשב שמוציא החבל מרה"י לרה"ר, וגם אין חשש שיפול, וגם אין חשש שיבא להוציא אותו למטה [ובפרט אם הוא קשור בקשר של קיימא שבודאי לא יבא לפתוח את הקשר בשבת, וממילא אין לחשוש אף לפי הטעם השני, וכל שכן שאין לחשוש שמא שדי ליה]. אולם כל זה טוב לגבי החבל שאין בו חשש הוצאה כלל, אבל הרי האוכלים שבסל הרי יש לחוש שמא יפילם או שמא יורידם לרה"ר, ואף שאינם בידו אלא בסל האחוז בחבל [ובאופן שגם הסל אחוז היטב, ואין חשש גם מחמתו], מ"מ החשש קיים בכל אופן.

ומצד זה שאוגרו בידו מותר להוציא מרשות לרשות, לכאורה גם כן יש להבין הרי המים אינם אגודים בחבל, ובראשונים מובא שאנו אומרים גם לגבי המים כאילו אוגרו בידו, וקשה הרי המים לא אגודים, אלא הם כדבר בפני עצמו (ובזה צ"ל כמ"ש במשנה בשבת (צא): שאגד כלי הוי אגד, ופטור גם על מה שבתוכו, ועיין במש"כ (סימן שני"ד סק"ח) שהזהיר בזה בממלא מים מרשות לרשות, שאף שעל הדלי אין לחייבו כיון שלא הוציא החבל מתחת ידו, עכ"פ משום המים יש לחייבו, ע"כ. אולם התם הוא מרה"י לרה"ר וככל הוצאה. וע"ע בנתיבות שבת פ"ז הערה נ"ו שהעיר בזה שאין הדלי שאוגרו בידו במקום פטור להמים המונחים עליו ממקום אחר, ופשטו שאם הוציא מים בכלי שאוגרו בידו דחייב.

[ויש לציין, שבתפלי"ם כבר הזכיר את ענין הקשירה מערב שבת, וכמבואר בסוף אות ח' שאין לחוש אם יקשור בער"ש, וכן במסקנת ההלכה כתב ונכון למדוד בער"ש ולקשור ראש החבל באיזה יתד בחלון או במעקה המרפסת הפונים לרה"ר וכו', עיי"ש (ודרך אגב יש לבאר שמדוקדק בכל דבריו שלא הצריך לעשות כן אלא במוציא לרה"ר ולא בכרמלית, דשם בלא"ה אין לגזור לא מטעמינו ולא מטעמו). אך כפי הנראה אין כוונתו בגלל החשש שכתבנו דאסור בעצם ההוצאה דלמא שדי ליה וכו', אלא כוונתו רק כדי שלא יטעה ויניח בקרקע רה"ר, ולכן גם לא חייב זאת בהדיא אלא שראוי ו"נכון", והינו מפני שאינו אלא חשש בעלמא].

ואכן קושייתנו ניתכן כבר על הראשונים, דבפ"ק דשבת (ה). מבואר מדבריהם שאסור אפילו בדבר שאוגרו בידו, ובעירובין (צט): מוכח מדבריהם שמותר באוגרו בידו, ואפילו להוציא לכתחילה את הדלי ולשאוב בו ולהביאו לרשותו, ולמה לא נחשוש שמא יפול החבל וכדומה. [ומסימן ש"ב ל"ק].

נוהגת בשבת, עכ"ל. והשתא לפמש"כ ראה מן המקושש משמע לכא"ו שהמטרה בתזכורת השבת שלא יחטא, הוא כדי שלא יבא לחטוא בשום חטא שהוא, ולא דווקא בהוצאה, ואף אמנם שמצאנו בגמ' דשבת (דף צו): דאיכא לחד מאן דאמר שהחטא של מקושש היה בזה שהוליד ד' אמות ברה"ר, ושפיר י"ל שעד"ו איירי כאן, אולם הרי לאו כו"ע ס"ל הכי, ויש דעות אחרות, ונוסף ע"ז שלשון הכל בו משמע שהחשש הוא מצד שאר חילולי ה', וז"ש שהיה זוכר את התורה, והיינו שיזכור כל החששות, ויש לדחות דמ"מ המעלה היא שיזכור את כל התורה, אולם לענינו הרצון הוא שלא יכשל באיסור הוצאה, ולכן נקט שזיהר בזה רק ביציאתו [אמנם אי מה"ט שנקט "אל יצא", נ"ל דאינו ראה כ"כ, ומה שנקט ביציאה הוא מפני שביציאה מצוי יותר להכשל בהוצאה ובקוצר וכו', וי"ל]. וע"י להלן שהעורנו ממקור הדין של הרמ"א שנראה שהאיסור הוא מחשש הוצאה.

ועכ"פ מן האמור מבואר שביציאה עם מנעלים או גלימא וטלית די בכך, ולכא"ו משמע דל"ד שיהיה בגד מיוחד, אלא עצם הדבר שלוש מהני, והיינו שבעצם הדבר שמקפיד על הדבר ה"ז תזכורת מעלייתא, אולם ז"א, ויותר נראה שמדובר במקום שהולכים בלא מנעלים, וקאמר דביום שבת צריך לילך עם מנעלים, וכן שלא יצא לחוץ בלא גלימא או כיסוי שעליו.

נחזור לנידון דידן, הנה לפענ"ד נראה לצדד בזה, א'. שכל שאר הראשונים סתמו ולא חייבו את האדם לעשות לעצמו תזכורת, וזלת הכל בו, אמנם מ"מ הכל בו הביא סמך לזה ממדרש, אולם אינו מוכרח בכדי לאסור. ורק לטעם השני נקט כן ממדרש, ושמ נקט זאת על מצות יציאת, שהיא באמת להזכיר את כל התורה. ב'. הרמ"א הביא זה, אולם הלבוש השמיטו. אמנם גם ע"ז כבר הזכרנו ששאר המפ' והנו"כ שתקו לדברי הרמ"א. ג'. כתבנו דיש לומר שאף להכל בו אינו אלא מידת חסידות ואינו איסור גמור. ועוד כתבנו לצדד דשמא כל נידון הכל בו הוא מצד חשש של איסור הוצאה, וכדנקט אל יצא [ולכן מובן ג"כ שהרמ"א הביאו בה' הוצאה דווקא, ולא לעיל מינה בסימן ר"ס או רס"ב או שאר דוכתי, ועיין היטב, אלא שגם אם נאמר כן יש להקשות קצת אמאי לא נקט זאת הרמ"א לעיל בסימן רנ"ב, ששם איירינן בענין שלא יהיה חשש הוצאה, וי"ל]. ואם איתא להכי שוב אין לנו הכרח להקפיד בהלכה זו, מאחר שכבר כתבו רבים מהפ"ו שאין לנו רה"ר דאו' בזה"י [ובמקומו כתבנו שגם לדעת מרן השו"ע יש צדדים לומר דאין רה"ר], וממילא אין להקפיד בזה כלל, כיון שאינו אלא גזירה וכל כה"ג שהוא משום גזירה אין לחוש בכרמלית (וכדראשכחן במג"א והאחרונים בס"י רנ"ב), ודו"ק. ד'. אחרי הכל גם אם נאמר שיש חיוב גמור גם בזה"י, הנה מן הסתם כולם מקפידים ע"ז, שהרי הולכים עם בגדים מיוחדים לשבת, ואף הבגדים הדומים לשבת כגון מה שרגילים בני התורה ללכת תמיד עם חולצות לבנות חליפה וכו', מ"מ בשבת הרי יש בגדים מיוחדים יותר (והבאנו שגם בגדים נקיים מהני). ואף אם הוא ממש כחול, הרי כשמוסיף עניבה ה"ז מהני, ועכ"פ מן הסתם כל אדם יש לו בגדים מיוחדים לשבת, ושפיר דמי.

סימן ח'

בדין הוצאת חפץ מהחלון לאויר רשות הרבים ואי"כ מחזירו [ובענין העברת מאכל ומשקה מביתו לסוכה שברשות הרבים]

פרק א'

יש לדון אם מותר לאדם להוציא חפץ מרשות היחיד דרך החלון לאויר רה"ר, כגון להראות לחבירו.

ומצאנו בזה מחלוקת בראשונים, שבתוס' בשבת (דף ג: ד"ה כאן מבואר שמותר אפילו לכתחילה, אם הוא למעלה מעשרה, דהוי מקום פטור, ולכן הקשו אמאי מבואר שם שאף למעלה מעשרה אינו לכתחילה. ותירצו דמיירי בהוצאה דרך מטה מ"י למעלה, ע"כ. ומבואר שמותר להוציא למעלה מעשרה. וכ"כ בפשטות בתוס' הרא"ש שם, וכ"כ הרמב"ן (ד"ה דארמון) כהתוס'. אלא שחסר שם דף בסוף הקטע, וכמו שעיררו מהגיהים בחי' הרמב"ן הנד"מ [ואפשר אפוא שבהמשך הקטע דעתו היתה לאסור כהרשב"א תלמידו דמיינתין לקמן]. וכן הריטב"א שם הביא שיטה זו בשם רבינו הגדול [הרמב"ן, כידוע שזה כוונת הריטב"א, ולפי"ז אפשר דאכן כן דעת הרמב"ן ולא כהמשך הרשב"א]. אך הקשה ע"ז בענין צדדי.

אולם הרשב"א שם כתב על שיטה זו שאינה מחוורת, ולכן כתב שנראה שאפילו להוציא למעלה מ"י אסור לכתחילה, דחיישינן דלמא שדי להו וכו', או משום הא דשדי להו, או משום דלמא אתי לאפוקי לכתחילה מרה"י לרה"ר, וה"נ דלמא שדי להו וכו', ע"כ. וכ"כ הרשב"א בעובדה"ק (ש"ג, ו'), וכן כתב המאירי כאן דיש לאסור בזה כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שמא ישכח ויבא לידי איסור שבת, אם בשוגג או במזיד, אם יפלו מידו לרה"ר או שמא ינחם הוא וכו', ע"כ. וכ"כ הפמ"ג (בסימן שמ"ח במש"ז סק"א) בשם רש"י, והיינו מדכתב רש"י (שם) ד"ה למעלה בזה"ל: דלמעלה מ"י אויר מקום פטור הוא, כדתנן בהזורק הזורק ד"א בכותל למעלה מ"י טפחים כזורק באויר "ופטור", והוסיף תיבה זו דמשמע פטור אבל אסור. ואמנם בסו"ד רש"י כתב דהלכך לא קנסוה דלאו איסורא עביד, ע"כ. מ"מ עצם האיסור ללמעלה מעשרה פטור אבל אסור, וה"נ.

והנה הביה"ל סימן שמ"ח הביא דברי התוס', ושוב הביא שהרשב"א והמאירי והפמ"ג בשם רש"י אוסרים, עיי"ש, ומשמע דכן הלכתא.

אולם הנה י"ל בזה מדברי הב"י (סימן שני"ד) שהביא דברי הריטב"א בעירובין (צט): גבי מילוי מים מהבאר לתוך הבית שהוא רה"י, והקשה הריטב"א שאפילו אם הבאר מופלגת למה לי גבוהה עשרה, דהא כיון שאוגרו בידו, כי מייית לה מרשות היחיד לרה"ר נמי "אפילו שבות ליכא", וכדאיתא בסוף פרקין, עכ"ל, ושוב הביא שיש מתרצים דהוי אליבא דר"ע (בשבת צו). דקלוטה כמי שהונחה דמי, ודוחק. ולכן ביאר באו"א כי דרך המשלשל דלי מלמעלה, על הרוב כשמוציא הדלי מן הבור ומושכו להביאו אצלו שהוא נח באמצע האויר, וזמנין דמגנדר

בדיוטא אחת, שמבואר בגמרא שחייב או עכ"פ אסור אם זה באדם אחד (וכמשנת בסי' שמ"ז, וכן העיר כ"צ"ב בנידון החבל שמעל הבור הבה"ל בסימן שני' ד"ה אלא אם כן).
ודע, שכל האמור הוא ברשות הרבים, אבל בכרמלית [וכן ברשות הרבים שלנו שלפי הרבה פוסקים בדרך כלל דינו בכרמלית], מותר לכו"ע אפילו במוציא את היד סתם כך לאויר עם חפץ בתוכה, חוץ ממקרה שמוציא ישירות לכרמלית בלא שאוגדו בידו, וכן אם מוליך מכרמלית לסוכה (שהיא רה"י), אסור משום הוצאה.
ונראה שברשות הרבים שלנו שלדעת רבים אינו רשות הרבים דאורייתא אלא ככרמלית, יש להתיר בכל אופן, וכל שכן בנידון הנ"ל בפרק קודם (ובפרט כשמקפיד שלא ישלשל עד הקרקע וככל הנ"ל בפרק א', וכן הזכרנו בסימן שני', עיי"ש), דהוי ס"ס, שמא אינו אלא כרמלית, ואף את"ל שהוא רה"י שמא הלכה כהנך ראשונים המתירים להוציא לרה"ר בלא להניח, וכנזכר בפרק הקודם, ולכן מן הדין יש להתיר גם ברה"ר שלנו, אבל ברה"ר גמורה (שאינו שכיח שיעשו שם סוכה) אפשר לעשות כפי העיצות הנזכרים לעיל.

סימן ט'

אוגדו "בידו" האם הוא בדווקא בידו

א. מצינו בגמרא (צז:): דין אוגדו בידו, שיש בו כמה קולות, ופרטי הדינים מבוארים בסימן שני'ב בנפלא איזה דבר מרה"י לרה"ר ועדיין אחוז בידו ברה"י, ושם נחלקו הפו', א'. לענין רה"ר אם מותר למשוך רק כשלא הגיע לייט, או אף הגיע לייט כל שלא נח. ב'. לענין כרמלית אם מותר למשוך רק כשלא נח על הארץ או אף שנח על הארץ, עיי"ש. ונקטנו לקולא כמשנת בסי' שני'ב.

ובדברינו בהל' עירובין כתבנו ג' נידונים מצויים שהם נפ"מ בדין זה, אך שיש לדון בהם, אם זה רק כשאוגדו בידו ממש, וממילא שפיר יש להקל בהם כשיטתנו הנ"ל, או גם מעצם זה שחלקו עדיין נמצא ברשות זו ולא יצא לגמרי, וכגון שהוא עומד על קרקע רה"י בלא אחיות אדם או שהוא באויר רה"י וכדומה.

וג' נידונים הם: א]. בסימן שמה"ה הלכה ו' הובא דין אדם המרים את בנו על גדר המקיפה את רה"י, שאסור לעשות כן אם עומד ברה"ר, כיון שעדין הגדר כדן רה"י, וה"ו מוציא מרה"ר לרה"י (אבל בכרמלית יש לדון וכדלהלן). ב]. בסימן שמי' בסופו כתבנו דין פתיחת הבית במפתח, שכאשר החור של המנועל מפולש הרי זה מכניס לרה"י ואסור, אפילו אם אינו מכניס את כל המפתח לבית (אך כל זה כשהחור לבית הוא רה"ר, אבל כשהוא כרמלית, או בחדרי מדרגות שלנו שהם כדן חצר שאינה מעורבת, יש לדון וכדלהלן). ג]. בסימן שני'ב בסופו הבאנו דין אדם שפושט את טליתו כדי להכנס לבית הכסא שמחוץ לבית הכנסת, שאם הוא עומד ברה"ר כגון ברחוב שלפני הכניסה לבית הכסא אסור לו להניח את הטלית על הגדר המקיפה את רה"י, כיון שדינה כדן רה"י, ונחשב מוציא מרשות לרשות [ואף אם לא עמד לפוש ברה"ר, אין לעשות כן]. ד]. עוד נידון הובא שם בהלכה קודמת (סימן שני'ב הלכה ד') לענין שלשול אוכל מהבית לסוכה, עיי' שם.

ובאופנים הנ"ל אם הוא מרה"ר לאותם מקומות ודאי אסור בכל אופן שהוא, אבל אם הוא בכרמלית יש לדון, אם יש להתיר באופן שלא הונח כל החפץ כולו על מקום הגדר או הרשות היחיד, אלא מקצתו בלט לאויר הכרמלית או החצר שלא מעורבת, וזו נפ"מ בכל האופנים הנ"ל, א]. כשמרים יד וחלק ממנו ואפילו אצבע אחת יוצא מחוץ לגדר לכיוון הרשות שעומד בה. ב]. כשמכניס מפתח לחור מפולש שהוא רה"י, וחלק ממנו בולט באויר הרשות שנמצא בה. ג]. כשמניח את הטלית וחלק ממנה משתלשל לאויר הכרמלית.

ואף את"ל כן, יש לדון לגבי טלית, אם הציצית משתלשלת לחוץ אי סגי בהכי שנחשב הכל כחלק אחד, או שאינו כחלק אחד. והנה לגבי ציצית שנפסלו מצאנו דהוי כמשוי, וכמש"כ במנחות (נא). ועי' במפ' שם, ובפ"ו באו"ח (סימן י"ג), אולם גם במחבר ממש, ודעתו להוציא או לתקן, מצאנו אופנים שאסור בהוצאה, וכמבואר בסימן ש"א גבי שנצים וכוותה. ועל כל פנים בנידו"ד שהדבר תלוי אם יצא כולו או לא, י"ל שעדיין נחשב אוגדו, ועיין להלן מה שיבואר ע"פ הגמרא בשבת (קב). בלכתא ומתנא (ובביאור הגרע"א בסימן שני'ב בסוף הערתו ע"ד המג"א, וכפי הנראה תלוי בפלוגתא של הרמב"ם כהבנת הגרע"א, עם פרש"י, יעוין ברש"י עירובין דף לד. בכה"ג אי נחשב כחפצא אחת או לא), ודו"ק.

וכדרך זה יש לדון בדין ד' הנ"ל לענין שלשול אוכל לסוכה ע"י חבל, ופרט זה לא העלינו לעיל סי' ח' המדבר בענין שלשול אוכל לסוכה, דגם שם מיירי שאוחז ביד [ואף למה שהבאנו מהתפ"מ שהזכיר שקושר את החבל במרפסת, לכאורה נמי הרי הוא ג"כ יכול למושכו ולעולם לא יצא, אף שאינו בידו], דהגרע"א שם נתחבט בזה, ועיין להלן, ואכמ"ל.

ב. ושורש הספיקות הנ"ל הוא מה שיש לדון בגדר אוגדו בידו, גבי המבואר בעירובין (צז:): בהיה קורא בספר על האסקופה וכו', שאם נשאר ראש האחד בידו גוללו אצלו, ופירשו המפ' דכיון שאוגדו בידו מותר, עיין במפ' שם ובב"י ופ"ו בסימן שני'ב, ובזה יש לדון אם דווקא "בידו", או עצם זה שלא יצא כולו לרשות האחרת, ועדיין הוא ברשות הקודמת, שפיר דמי.

ובפשטות היה נראה שאוגדו "בידו" לאו דווקא, והעיקר הוא שלא יצא כולו לחוץ, וכל שלא יצא כולו לחוץ הרי אינו הוצאה, וכמש"כ במשנה בשבת (צא:): המביא אוכלין ונתנן על האסקופה וכו', קופה שהיא מלאה פרות וכו', ופרש"י (לקמיה בגמרא) ד"ה קישואין ודיה אבל, דכיון שאוגדו ברשותו לאו הוצאה הוא (וכ"פ הרמב"ם פ"ב משבת ה"א), וה"ו בנידו"ד. ואף שכאן אמרו אוגדו "בידו", אולם לכאורה זיל בתר טעמא שמבואר בגמרא שהדבר תלוי אם יש לגזור דלמא נפיל ואתי לאתווי, ובדברנו הקילו מחמת שאין לגזור, ומה שבכל זאת מותר הוא משום שאוגדו ברשותו ואין זו הוצאה, וא"כ מה לי אוגדו בידו, ומה לי שאינו בידו.

אלא שמאחר וכלל הראשונים הדגישו את זה שאוגדו "בידו", אפשר שבדווקא הוא, ובאשר לסברא הנ"ל דאכתי הוא מדרבנן, ולמה למיגור י"ל דחז"ל לא התירו אלא בתרתי, והיינו שלא יפול מאחר ואוגדו בידו, שבוה החשש שיפול הוא קטן, וגם אם יפול אין חשש דאורייתא דאתי לאתווי, כיון שהוא כרמלית, ומ"מ לא התירו בשופי אף בכרמלית, וכאמור. [ואף שזה אכתי גזירה לגזירה, הנה מלבד דאשכחן טובא שגזרו גם בכרמלית, עיין סו"ס שמ"ט ובהגרא"א ומשנ"ב שם ועוד, עוד בה שכאן הוא רק הפחתת החשש, ורק בכה"ג התירו, וכן יש להוכיח מזה גופא בדין אוגדו בידו ונפל קצהו לכרמלית, שרבים אסרו כשהגיע לארץ, אף שגם אם יביאנו אינו דאו' מפני שהוא כרמלית, ואף שאנו נקטנו כהמקילים גם בנפל קצהו לכרמלית, מ"מ חזינו שגזרו גם בכה"ג].

ואמנם אם כן הוא הרי שיש לדון בכל מקרה לגופו, שאם הוא משתלשל בחלקו לחוץ יש חשש גדול שיפול, אבל אם הוא תפוס ונעוץ באיזה דבר אין חשש ונימא שמוותר, וכן כאשר השטח שבין רה"י לכרמלית הוא ישר, או כל שכן באופן זה שרה"י היא למעלה והכרמלית למטה, שבדאי לא יעלה ממטה למעלה (אך יש לחוש שמא ימשך אחר החלק שברה"י שיכביד וימשוך אליו את הכל), וביותר היה לנו להקל בנידון מפתח שהכניסו לחור המפולש לרה"י, שהרי בכה"ג לעולם לא שייך שיגרר וימשך אחר פנים רה"י, וא"כ הגזירה לעולם לא שייכת, וי"ל דלא פלוג, דאין לדבר סוף ולכן גזרו, וא"כ י"ל שבגונוי שלא שייך שום חשש, אכן אין לגזור [ונפ"מ בזה לענין מפתח בחור מפולש, שאין שייך שום חשש], וכבר מצאנו בכמה מילי בגזירה, שאם אינו שייך לא גזרינן (וכמש"כ הרא"ש בתשו', בשונה מתקנה, ויש בזה הרבה פרטים), וצ"ע. אבל בשאר אופנים אה"נ שאסור.

ובראשונים נראה שהדגישו אוגדו "בידו", וכנזכר, וכיעוין ברש"י בעירובין (צז:): במשנה ד"ה גוללו אצלו, ועוד אח"כ ב"ה משום שבות שכתב כגון זו שלא נפל מידו שהרי אחז בראשו אחד, עכ"ל. ועוד בגמרא (צח), עיין שם בפרש"י. (וכ"ה בגר"ז ר"ס שני'ב כל' רש"י ועוד). ואמנם יש לדחוק שהעיקר הוא מש"כ שלא נח, ואורחא דמילתא נקט כפי המקרה, ועי' בשאר ראשונים שם ובקובץ שיטות קמאי שכולם הדגישו לשון זו, ולא אשתמיט שום חד לומר בגלל שנשאר מקצתו ברשותו שלו, אלא כולם נקטו בגלל אוגדו בידו, והלא דבר הוא למה לא כתבו בגלל שהיה אוגדו ברשותו, או בגלל שלא יצא כולו, וכדרך שדקדקו בשבת (צא:), ומשמע שאין חיסור יתור, ובדווקא בעינין בידו, ודו"ק.

[ועיין במאירי בעירובין (שם) שג"כ כתב לשון זו, והגרש"ז ברוידא המגיה שם כתב בהערה בפשיטות שאין הכוונה דווקא משום דאגיד בידו, דודאי גם בלא"ה כל שחלק מהספר נשאר על האסקופא אין כאן לא הוצאה ולא הנחה ברה"ר, וציין לתוס' בשבת (צט:): ד"ה ואמאי, וכן להגרע"א, ע"כ. ובדברי הגרע"א יבואר להלן, אבל מה שהביא מהתוס' שם אינו מובן, שדבריהם הם ממש דברי המשנה בשבת צא: דמייתנין לעיל, אלא שהמשנה דיברה בהוצאה, והתוס' דיברו בהעברה ד' אמות, והיינו הך. ומה דפשיט"ל כ"כ, לדידי צל"ע כמו שכתבנו, דאי איתא למה לא נקטו כלשון המשנה בשבת, ושינו לכתוב אוגדו בידו, וכן בכל הראשונים. וגם יל"ד במש"כ שם שיש מחלוקת בין רש"י למאירי, שרש"י פירש בגלל שלא נפל, והמאירי כתב מצד שאוגדו בידו ולא נח, עיי"ש. ומשמע שמבין שזו מחלוקת, אולם לכאורה נראה שהא בהא תליא, שאם נעקר ממנו ונפל ממילא הוא נח וחייב. וכן נראה ברש"י שהדבר תלוי אם נעקר ונח, או שאוגדו בידו ולא נח, וכמו שכתב שם בעירובין, ועיין ברמב"ם (פ"ג הי"ד) שכתב בנידון זה שאם אוגדו בידו פטור, שהרי אין כאן הנחה גמורה ונמצא כמו שעקר ולא הניח, ע"כ. ומבואר דאיכא עקירה בלא הנחה, ואכן זה ודאי שיש כאן עקירה (אף שאינו על מנת להוציא, שהיא ג"כ איסור דרבנן, אך אין נפ"מ בזה בנידו"ד). ורק לא נח, וכ"כ בפ"י קומון ממצרים שם. ובלחם משנה שם הקשה דלכאורה גם עקירה ליכא, וכתב דכיון שנעקר מידו לענין עקירה אקרי עקירה, ע"כ. ועי' במרכבת המשנה שם מש"כ בזה, ואכמ"ל].

וברמב"ם (פ"טו הכ"א) הביא דין זה של הקורא בספר בכרמלית ונתגלגל, ומקצתו בידו וכו', ע"כ. ולעיל מיניה (פ"ג הי"ד) הביא דין הזורק חפץ מרשות לרשות והיה קשור בחבל, ואגדו בידו, אם יכול למשוך את החפץ אצלו פטור שהרי אין כאן הנחה וכו', ע"כ. ובמ"מ (שם) כתב שהוא מפורש בשבת (קב). בלכתא ומתנא שאם אגדו בידו פטור, ע"כ. ובמג"א בסימן שני'ב (סק"ב) קישר את שני הנידונים, וכתב כהני מילי על נידונינו, וכתב דמדאו' מותר להביאו אצלו כיון שראש השני בידו אלא שרבנן גזרו, וה"ה אם ורק דבר לרה"ר וראש השני בידו, אם יכול להביאו אצלו פטור, ע"כ. ומבואר שגם בכל הדברים פטור רק כשיכול להביאו אצלו, ובחי' רע"א כתב שמקורו מהרמב"ם על הנ"ל, והקשה דזה ראייה שאוגדו פטור, אבל מנ"ל דווקא ביכול למשוך אצלו, דלמא אף באינו יכול למשוך פטור, דהוי כאילו מקצת הכלי שבידו ברה"י, והוי כמוציא חפץ מקצתו ברה"י ומקצתו ברה"ר, וצ"ע. והוסיף דמ"מ אף להרמב"ם י"ל שזה דווקא בחפץ שקשור בחבל, ובזה בעינין שיהיה החבל בידו, שכיון שיכול למשוך עי"ז את החפץ נחשב שלא יצא החוצה, אבל כשהחפץ הוא חפצא אחת שמקצתו בידו, בוודאי אף באינו יכול למשוך כל החפץ אצלו פטור, דהא מקצת חפץ אינו ברה"ר, אך העיר דאינו במשמע מהמג"א, ע"כ. ומ"מ אין בזה הכרע. ועיין ברמב"ם בפיהמ"ש בעירובין (ד"ה היה) שאם מקצתו בידו אינו עקירה מרשות לרשות אא"כ נח כולו וכו', ואסור להגביה מרה"ר, אפילו הוא דבוק וקשור ברה"י מדרבנן.

והלוים ראייה ברבינו חננאל בשבת (צז:): ד"ה ואקשינן עליה והלא אוגדו בידו, וכתב בוה"ל: וקיי"ל דכל הזורק דבר ואוגדו בידו אינו חייב, דהא לא יצא מידו, כדפרש"ינן בהמצניע [היינו מה בדף צא:], וכדגרסינן בסוה"י (קב). לענין לכתא ומתנא, ובמתניתין סוף עירובין [צז]: הקורא בס"ת על האסקופה, וה"נ אין חייבין, ע"כ. ומשמע לכאורה שמשוה כל הדינים כדן אחד, והיינו שגם כאן בעירובין אין זה בגלל שהוא בידו, אלא זה כמו בפ' המצניע, ששם הענין הוא מצד זה שלא יצא מרשותו לגמרי, אלא שזה קאי על עיקר הדין של איסור הוצאה, וגם יל"ד מאידך מדברי

הרשב"א בשבת (ג). דמשמע לכאורה בהיפך שאינו תלוי במה שהוא ברשות אחרת, אלא בזה שאוגדו בידו דווקא, וכמ"ד שמה אגד. סוף דבר מדברי הראשונים יש לדון טובא לכאן ולכאן, וכפי הנראה שאין ראייה ברורה לנידונינו, האם אוגדו "בידו" דווקא או לא, ובסברא הפשוטה היה נראה לומר דלאו דווקא, אך מאחר ובגמרא וכל הראשונים כתבו אוגדו "בידו", ולא אשתמיט מינייהו לומר שתלוי במה שלא יצא מרשותו (זולת האמור בדיבור הקודם), והרי הול"ל כדרך שאמרו בהמצניע, אלא משמע שהוא בדווקא. וכבר כתבנו גם ליישב הסברא, ומאחר וגם עצם הדין שאם נח על הכרמלית והוא ברה"י שמוותר, הרי הוא שנוי במחלוקת גדולה וכמובא בסי' שני'ב. ואף שכתבנו להקל, מ"מ הרי יש אוסרים, והבו דלא לסיף עלה להקל גם בכה"ג שאינו בידו, ועכ"פ קשה להקל בזה בלא ראייה מברעת.

ונפ"מ מזה, א]. בדין הנחת טלית על גדר של רה"י בעודו נמצא בכרמלית, שיש להחמיר. ב]. בדין הנחת יד על גדר רה"י כשחלק מגופו נוטה לאויר הכרמלית [ואמנם בפרט זה יל"ע עוד לפו"ר אם זה תלוי במחלוקת הראשונים בהניח על חבירו למעלה מעשרה, ד"א חייב שבטל למקומו וי"א שפטור (עיין תוס' שבת קב: ובמשנ"ב סי' שמ"ז ובדברינו בכ"מ), וממילא למ"ד שפטור אה"נ, אבל למ"ד שחייב והיינו משום שהאדם בטל לרשות שהוא נמצא בה, א"כ ה"נ כאשר הוא מניח הילד על רה"י נעשה כולו כמנוח שם, אף אם חלק ממנו נוטה לכרמלית, אך יש לדחות: א). דיש לחלק בין מניח עליו, לבין אם הוא לוקח את כל האדם ומניח אותו במקום אחר, שבאופן זה נעשה האדם כמו חפץ שמשלטלים אותו, ונידון ככל חפץ. ב). י"ל דמאחר שכבר היה ברה"ר, ורוצה להפקיעו משם וליטן לו דין של רה"י, זה דווקא שיצא כולו, אמנם גם בכל אדם שברה"ר, הרי היה בביתו לפני"כ. ג). בכלל י"ל שכל זה נתחדש רק בעומד, אולם ביושב לא מצאנו, שגם בכה"ג יהיה כולו נגרר בתר מקום ישיבתו, וצ"ע. ג]. לענין מפתח נמי היה לנו להחמיר [אלא שבוה כתבנו קצת סברא להקל מצד דלא שייכת הגזירה כלל, וכל כה"ג לא גזרינן, אך שמא הוא בכלל דלא פלוג].

סימן י'

ביאורים בכמה דינים שנתבארו במקור הלכה

א. בענין שיעורי אורך

א]. בדבר השיעורים שהבאנו מחלוקת הפוסקים מהו מידת האורך של אוגדל וטפח ואמה, וכתבנו שיש להחמיר כשתי השיטות, הגם שנתפרסם שמהג בני ספרד כהגרא"ח נאה לגמרי [נ"ב]. כל האמור בלשון שיטת הגרא"ח וחזו"א וכו', הוא רק לקיצור הענין וכפי שנתקבל ונתפרסם בשמם, אבל הדבר כבר היה שנוי בפלוגתא מקודם לכן, וכן היה בזה חילוק מנהגים בין ארצות בחו"ל, כגון ליטא ועוד למנהג ארצות בני ספרד וירושת"ן]. אולם בעוד שבני ספרד נהגו במידות נפח לגמרי כהגרא"ח, מ"מ במידות אורך אינו נראה שנהגו בזה כשיעור הקטן, והזכרנו דברי האול"צ שכתב כן ושכן ראינו לחכמי ספרד, אך כמדומה לא פירט מי הם החכמים, ולהלן נבאר, ותחילה נקדים שאף שהגרא"ח נאה קישר מידות אורך במידות נפח, אולם בפוסקים שהם שורש הדברים לא נאמר כן, ואף הגרא"ח נאה עצמו כתב (בשיעורי ציון יז, ג) שרק שיעור כזית ורביעית ושיעור חלה הנהוג בכל בית ישראל הנהגשן הדרות אצל הספרדים ואצל האשכנזים זה מעיד דל מנהג ירושלמי וכו', והחשבון שנחתי בשיעו"ת דלפ"ז הוי גודל 2 ס"מ לא עלתה אז על דעתם, ע"כ. והוסיף שאחרי שנדפס שיעו"ת הוגד לו שהגה"צ ר"ד בהר"ן עמד על החשבון, אבל לא פרסם דבריו ברבים, ועד השיעו"ת לא נמצא מי שיקדיש זמנו לכיורו השיעורים, ע"כ. ומבואר שעל שיטות האורך לא היה מנהג ולא מידי [ולא כמו שהרבה מערביים הדברים, הגם שלפי החשבון שלו הא בהא תליא, ויש דרכים אחרות].

[ושיטת הגר"ד בהר"ן שהזכיר הגרא"ח הובאה בספר אורח דוד הנד"מ בקונטרס יציץ נזרו שנכתב ע"י רבנו הגרש"א, ונקט שהחשבון הוא 48 לאמה, וביאר שהרמב"ם ביד החזקה כתב שלא לזלול בחשבונותיו, וטרח בהם הרבה והעמידם על האמת, ושיעור רביעית כתב בפ"א מ"ג שהוא 27 דרהם, והדרהם ידוע שלא השתנה כי גם הב"י לא חש לחלק וכו', וכידוע שהדרהם בין המומחין 3.2 גרם וכו', וכן הובא בהרחבה בעמוד רל"ד והלאה (ובהערה שם בע' רל"ה מובא שהיה לו דיבור בזה עם החזו"א, אך לא ידוע המו"מ), ונראה איפוא שהמנהג התחיל מהר"ד בהר"ן ואחריו הגרא"ח. וכן הנהיג בשערי חסד, ושם גדל הגרש"א שנהג כן, ונראה שעפ"י החזיק הגרש"א שם המנהג, וכפי ששמעתי מעדים נאמנים ת"ח מפורסמים ששמעו ממנו שהעיקר כהגרא"ח נאה גם בשיעורי אורך].

והנה בעצם הדברים במחלוקת זו, כבר גדולים ושלימים הילכו בזה באורך וברוחב, וכבר נפתח בראשונים וכלה באחרונים, ותלוי היכן מקום מדידת האוגדל, וכמו"כ היה תלוי לפי טבעי בני אדם לארצות (וכבר הבאנו מהאבאקת רוכל והחיד"א שמדרו באצבעות), ואכמ"ל. ומה שבאנו בזה הוא להעיר על מה שרבים אומרים שמהג הספרדים כהגרא"ח נאה לגמרי, וזה אינו, וכמו שהעיד הגרא"ח נאה עצמו כנ"ל שלא היה מנהג כזה, וגם האול"צ העיד שראינו לחכמי הספרדים שחששו למידות, אך לא פירט. ואנו כתבנו בקצרה שכן מפורש בכמה ספרים מרביתנו הספרדים לחשוש לשיעור הגדול, וכגון, א]. הגר"ח פלאגי' בספרו רי"ח על יו"ד (סימן ר"א ד"ה ומוקה) שכתב את חשבון המקוה, וכפי שהוכיח בספר קרית אריאל ע' רמ"ה יוצא שאוגדל הוא בין 2.23-2.3 ס"מ. ב]. וכן הזבחי צדק בהוראות לבניית מקוה כתב האצבע הוא אינץ, שזה שווה ל-2.54 ס"מ. ועוד הוכחות כמש"כ בקר"א ע' רמ"ו, וכן הבן איש חי (ש"א פ' לך לך) כתב המידה בשיעורי אורך, וכפי העולה יוצא לדעתו שאוגדל 2.45 ס"מ, ושיעור האמה כ-59 ס"מ. ג]. הרב בית דוד ידוע שנקט שאוגדל הוא 2 ס"מ, אולם הרב בריכות המים ביו"ד סימן ר"א השיגו, וכתב ששיעור האוגדל הוא כ-2.4 ס"מ בקירוב, עיין בקר"א ע' רמ"ז, וע"ע שם. ד]. יש להוסיף עכ"ז גם מדברי הארץ חיים סתהון (ביו"ד סימן ר"א ע' 289) שהעתיק תכנית בניה למקוה, ושם במוסגר כתב בהדיא שאמה הוא 60 ס"מ [ואף שהתכנית

הוא, אבל בתוך העיר אין שם רשות הרבים בלא ששים רבוא דתהוי כדגלי מדבר, עכ"ל.

ח. ונראה לדקדק מדברי הרמב"ן שרה"ר בעצם כשמה כן היא שהיא רשות של כל העולם, ומעיקר הדין והענין היה צ"ל שרה"ר היא דוקא רשות ששייכת ועומדת לשימוש הדיני והמציאותי של כל בני העולם, וזוהי רה"ר בעצם שהיא רשות דכולי עלמא. ומשום דרך שהיא כבושה חוץ לעיריות והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה, הו"ר ה"ר גם ללא שהולכים בה ששים רבוא.

ט. ולפי"ז מיושב מה שמבואר מדברי רש"י שאילו הולכי מדברות הו"ר שכיחי גם בזה"ז, היה המדבר רה"ר אע"ג שלא הולכים בו ששים רבוא, והיינו משום שהמדבר הוא רשות דכולי עלמא, ורק שבפועל אינו עומד לשימוש הרבים משום שלא שכיחי בו הרבים, ולכן אין דינו כרה"ר. אבל אם הולכי מדברות שכיחי, הרי"ז רשות דכולי עלמא.

י. ועפ"י"ז נראה ליישב גם משה"ק לעיל מאי טעמא חשבינן לששים רבוא בהדי שאר תנאי דרה"ר, והרי מאי דהוה הוה. והתירוץ, שאם ששים רבוא היה תנאי בעיקר דינא דרה"ר, ובא לחדש שלא סגי בט"ז אמה ובמפולש אלא בעינן ג"כ ששים רבוא, אה"נ שיש להקשות כנ"ל, אולם להמבואר הענין הוא בדיוק להיפך, שמעיקר דינא בעינן שתהא רשות דכולי עלמא, ומדגלי מדבר ילפינן שגם מקום שאינו רשות דכולי עלמא, אם מצויים בו ששים רבוא סגי בכך, וגם הו"ר ה"ר.

ולכך פשיטא שצריך ללמוד גם פ"ט זה מדגלי מדבר, שהרי בזמן שהיו ישראל במדבר, מקום הילוכם וחנייתם היה רק שלהם בלבד (וכדברי הגמרא עירובין דף נ"ה עמוד ב' "דגלי מדבר קאמרת, כיון דכתוב בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו - כמאן דקביע להו דמי"), ולא היה רשות דכולי עלמא, לא היה צריך להיתר רה"ר. ומכיון שחזינו בדבריהם הכתוב שחייבם על מלאכת הוצאה, בע"כ ילפינן שכל מקום שמצויים בו ששים רבוא הו"ר רה"ר אע"ג שאינו רשות דכולי עלמא.

יא. ועפ"י"ז נראה לבאר דברי התוספות שתיצרו קושיית ר"ת אמאי לא ילפינן דליבעי יותר מששים רבוא כמו שהיה במדבר, ותיצרו דלא ילפינן אלא ממילתא דכתביא במספרם, והביאור הוא שאם הדין של ששים רבוא היה תנאי והגדרה בעצם המושג של רשות הרבים, והשם של רשות הרבים נבנה ונוצר מכח המספר של ששים רבוא שהיו במדבר, אה"נ שיש להקשות כדברי ר"ת. אולם מאחר וכמשנת"ת שהתנאי וההגדרה של רשות הרבים הוא מה שהיא רשות דכולי עלמא, הנה כעת יש לחקור האם הדין של דגלי מדבר הוא דין נוסף ברה"ר שאע"ג שאינו רשות דכולי עלמא, ומ"מ הו"ר רה"ר מכח המספר של ששים רבוא, או דילמא ילפינן מדגלי מדבר ששים רבוא הו"ר ככולי עלמא, ואין נפק"מ בין ששים רבוא לבין כולי עלמא, כי ששים רבוא זהו עולם ומלואו ולא צריך יותר מזה, והיינו שמדגלי מדבר ילפינן שרשות דכולי עלמא מה שהיא רשות של ששים רבוא.

יב. ואם נאמר כמו הצד השני, והכי מסתברא, דמהיכי תיתי לחדש ב' גדרים בדיני רשות הרבים, הרי שבעת הביאור הוא פשוט, שזה הרי ברור שאין שום סברא לומר שאם רשות דכולי עלמא זה לאו דוקא כל העולם כולו אלא אפשר גם בפחות, שצריך בדיוק את המנין של בני"ה שהיו בפועל במדבר, דמהיכ"ת לומר כן ומאי דהוה הוה, ועוד דאי לא בעינן כל העולם וגם לא רובו, מה המשמעות למנין שהיה לבני ישראל בפועל בזמן שהיו במדבר, אלא בודאי שילפינן ששיעור כמות ומנין זה של בני"ה שהיו במדבר, הוא חשוב ככולי עלמא, ולכן סגי בששים רבוא, כי זה ברור ואנן סהדי שגם אם היו בדיוק ששים רבוא היו נחשבים ככולי עלמא, וכל דיני התורה היו נאמרים בהם, כי החשיבות של מנין בני ישראל הוא ששים רבוא, ולעולם לא יפחתו מכך, ומה שבני ישראל במדבר הו"ר חשיבי ככולי עלמא זהו בגלל החשיבות של הששים רבוא, ומה שהיו יתירים על כך הו"ר כמו אקראי בעלמא ואינו קובע הדין.

יג. אולם לפי הצד הראשון שמנין בני"ה במדבר הוא יוצר בפועל את השם רשות הרבים על ידי המנין שלו, עדיין קשה. שהרי אין לך בו אלא חידושו, ומנין ללמוד גם בפחות מזה. ובזה לא שייך לומר שהחשיבות של ששים רבוא של כלל ישראל גורם, כי כאן הדין נוצר מכח השימוש בפועל, ואין לך בו אלא חידושו.

יד. ולפי דברינו שמא אפשר ליישב מה שהקשה בביאור הלכה הנ"ל בסוף דבריו על שיטת רש"י מהא דמקושש היה מחוץ למחנה, ואיך יתחייב משום העברת ד"א ברה"ר למ"ד דס"ל כן, והרי שם לא היו מצויים הששים רבוא, ולהאמור נראה דאפ"ל, שמאחר ועל ידי הששים רבוא הו"ר כעת רשות דכולי עלמא, הו"ר כמו אילו הולכי מדברות הו"ר שכיחי שעי"ז נהפך להיות בפועל רשות דכולי עלמא, והיינו שהגדרת רה"ר היא תמיד אחת, והיינו מה שהו"ר רשות דכולי עלמא, ואחרי שמצויים ששים רבוא נהפך כל המדבר לרשות דכולי עלמא. (משא"כ אילו הששים רבוא היה הגורם בפועל לשם רה"ר, לא היה מהני זה במקום שאינם מצויים). ולאו דוקא לדברי הרא"ה שהביא הביאה"ל, אלא גם לדברי הרמב"ן אפ"ל כן.

חלק ב' - בביאור דעת מרן השו"ע בענין ששים רבוא, וכישוב דברי המגן אברהם

א. כתב בשולחן ערוך אורח חיים סימן שמ"ה סעיף ז' בזה"ל: "איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי"י יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה, טור) הו"ר רשות הרבים, ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים", עכ"ל.

ב. וכתב במשנה ברורה ס"ק כ"ג וז"ל: "ולענין הלכה מדעת המחבר דכתב דעה זו רק בשם י"א, משמע דלהלכה לא ס"ל כן", עכ"ל. הרי מבואר מדברי המשנה ברורה בדעת המחבר שמחמיר בזה, וס"ל דהוי רה"ר אע"ג שאין מצויין בו ששים רבוא.

ג. ובשער הציון שם ס"ק כ"ב כתב וז"ל: "אף דהמגן אברהם כתב להוכיח מדעת המחבר בעצמו בסימן ש"ג סעיף י"ח לדדין לית לן רשות הרבים, אין ראייה מזה, דהעתיק רק לשון בעל התרומות [תוספת שבת וברכי יוסף ובית מאיר]. וגם מה שכתב הט"ז להוכיח מהבית יוסף

שם ובעבוה"ק ובחי"ר הר"ן שם, וכן בתוס' ר"פ ומאירי (ו), וכן באו"ז וראב"ה ועוד רבים, וכן כתב בשו"ע סימן שמ"ה ס"ז שיהיו מפולשים משער לשער, ופירשו האחרונים, דהיינו שיהיו הדלתות מכוונות זה כנגד זה, וכדמבואר בב"י, וכ"כ העו"ש סק"ו ומג"א סק"ו ותו"ש ופמ"ג ומשנ"ב וש"א. ומאידך בב"י בסימן שס"ד הביא תשו' הריב"ש שאפילו המבואות עקומים הם דינם כמפולשים, ויודעים דבריו של רבינו האג"ר המחודשים (באו"ח סי' ק"מ) דס"ל נמי הכי, ודחק מאד בלשון רש"י, וכ"ד הגר"א קוטלר, והביאו ראייה מהגר"א בס"י שמ"ה ס"ז, אך ז"א מוכרח, עיין בדמש"א שם והאריכו המפ", ואנן קיי"ל כדברי השו"ע ורוה"פ.

והנה כפי שביארנו בבירורי הלכה גם בפלטיא הדין כן, וכמו שמבואר בשו"ע ובביאור הגר"א ועוד, אבל בסרטיא אין מפורש בשו"ע, ומ"ש הגר"א לבאר בשו"ע הוא קודם התנאי של מפולשים, ומ"מ אין ראייה לשום צד, ורק לפי הריב"ש והאג"ר הנ"ל הו"ר רה"ר, אך לדידן ז"א, ויש לדון לפי הטעמים, א]. לפי הטעם שדימה לדגלי מדבר וכמש"כ ברש"י ורשב"א ור"ן ואו"ז הנ"ל, אין לנו בירור אם גם בסרטיא היה ההילוך בדרך ישרה מחנה לחניה. ב]. ולפי הטעם דהוי כמחיצות, א"כ ה"נ הו"ר כמחיצות ואינו רה"ר, ועיין בתפא"י ל"ח שהאריך בדיני רה"ר המתעקם, ומ"מ י"ל שהיינו הך.

רחובות עקומים רה"ר או כרמלית

ב]. בענין רחובות כיום שנתבאר בסימן שמ"ה בהלכה ר"ג שאם הרחוב מתעגל אינו נחשב רה"ר, ובהלכה כ"ג נתבאר שרחובות המפולשים לרה"ר אחרת הרי כולם רה"ר, ויש לבאר הדברים שכל ההיתר הוא רק ברחוב שהוא עצמו מתעגל, כלומר הדרך עצמה שהיא מתעגלת אינה רה"ר [ואף שמפולשת בסוף לרה"ר, הו"ר כמבוי המפולש לרה"ר דסגי בצוה"פ], וכל הקפיא ברחוב המפולש לרחוב אחר, היינו שהרחוב האחר עובר על פניו משני הצדדים, והרי הוא רחוב בפני עצמו, ומאחר והוא רה"ר עם כל תנאיו הרי שכל הרחובות המפולשים אליו הם רה"ר, וא"כ הו"ר תלוי בזה, ואמנם גם ברחובות המפולשים, הרי מצוי הרבה שבסיומם יש קיר וכדו' (וכן מובא בספר ארח דוד מר"ד בהר"ן שהגם שהקפיא שלא לטלטל, מ"מ אמר שאין רה"ר מהאי טעמא שמסתיים בקיר וכדו', ואעפ"כ אמר שיבנו הרחובות בשערי חסד שלא יהיה ט"ז אמה, וע"ע שם). וכמו"כ הרי באותם הרחובות המתעגלים אם עשו בהם צוה"פ, הרי הם כרה"ר, ונמצא שאינו מפולש לרה"ר ולא לכרמלית, ושפיר דמי [וזה מלבד חידושו של החו"א ברחובות מדין עומ"י].

הרה"ג שלמה גבאי שליט"א כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

בדין ששים רבוא ברשות הרבים חלק א' - בישוב שיטת רש"י

א. איתא בשולחן ערוך אורח חיים סימן שמ"ה סעיף ז' בזה"ל: "איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי"י יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה, טור) הו"ר רשות הרבים, ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים.

ב. ומקור דעת היש אומרים שבדברי השולחן ערוך שסבירא להו שלא הו"ר רשות הרבים אלא אם כן ששים רבוא עוברים בו בכל יום, הוא מדעת רש"י בכמה מקומות (עיין ברש"י מסכת עירובין ו. ד"ה רשות הרבים, ו: ד"ה ירושלים, שם ד"ה אבולי מחוזה, כ"ו. ד"ה ערסייתא, מ"ו. ד"ה שלוש חצירות).

ג. ויש להקשות כמה קושיות לדעה זו, חדא שבפשוטו הדין של ששים רבוא אינו דין בעצם הרשות, ומה שבמדבר היו ששים רבוא, מאי דהוה הוה, ומהיכ"ת לכלול דבר זה בדיני תנאי רה"ר. וזהו באמת מאי דס"ל לאידך שיטה שרק שיהא רחב ט"ז אמה ושלא יהיה מקורה ושיהיה מפולש מצד לצד ילפינן מדגלי מדבר, משום שאלו תנאים בעצם הרשות, אבל לא לענין ששים רבוא.

ד. עוד יש להקשות לשיטה זו, שהרי במדבר היו יותר מששים רבוא, שהרי ששים רבוא הם רק הגברים שמגיל עשרים עד ששים, ולענין הדורסים ברה"ר בודאי מצרפים גם נשים וילדים ואפילו גויים, ואם כן מאי טעמא לא נימא שבעינן טובא הרבה מאד יותר מששים רבוא, וכבר הקשו כן בתוספות מסכת עירובין ו. ד"ה כיצד מעריבין בשם ר"ת, אלא שצ"ע מה שתיצרו שם שלא גמרינן מדגלי מדבר אלא מילתא דכתביא במספרם, שלכאורה אינו מובן שלא נראה מדברי התוספות שכוונתם לומר שהו"ר גזירת הכתוב, ואם כן מאי טעמא לא נחשוב טובא. ה. עוד קשה מה שהקשה בביאור הלכה ד"ה שאין, שלא משתמיט הגמרא בשום מקום לומר תנאי זה של ששים רבוא, שלדברי רש"י היה צריך להשמיענו זה.

ו. ונראה לבאר בזה בהקדמת כך שלכאורה דברי רש"י סתרי אהדדי, דהנה בגמרא מסכת שבת דף ו: איתא לברייתא דת"ר ד' רשויות לשבת. ומקשה הגמ' שם בע"ב, שבברייתא כתוב שמדבר הו"ר רה"ר, ותיצרה הגמרא בשם אב"י "כאן בזמן שישראל שרויין במדבר, כאן בזמן הזה", ופירש רש"י שם בד"ה בזמן הזה וז"ל: "אינו מקום הילוך לרבים, הולכי מדברות לא שכיחי", עכ"ל. הרי מבואר בדברי רש"י שהטעם שבזמן הזה מדבר לא הו"ר רה"ר הוא משום שהולכי מדברות לא שכיחי, ואילו היו הולכי מדברות שכיחי היה המדבר רה"ר. וקשה, שהרי ברור שגם אם הולכי מדברות היו שכיחי לא היו מצויים במדבר ששים רבוא, ומאי טעמא הו"ר רה"ר.

ז. וצריך ליישב בזה כמו שכתב בחידושי הרמב"ן על מסכת עירובין, וז"ל: "ושמא דעת הראשונים לומר שהאיסרטיא היא כבושה חוץ לעיריות, והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם, אין מדקדקין בה בעוברין עליה ששים רבוא, דהא דכולי עלמא

שהביא שם היא העתקה מהנהוג אצל בני אשכנז, אולם נראה שמסכים לזה בלא הערה כלל, ועל כל פנים, הרי הסוגריים שם הם הוספות ממנו, וכמו שזכורני שכתב בהקדמתו]. וע"ע בקר"א ע' ר"ג שהוכיח מחכמי הספרדים שחששו גם לשיעור הקטן, ואגודל כ- 1.9-2 ס"מ. ועכ"פ חזינו מכל הנ"ל שבודאי לא היה מנהג להקל בשיעור הקטן. [ורק פתח הדביר כתב כן, וכן הרב בית דוד, והשיגו הרב בריכות המים הנ"ל, ובודאי שאם היה מנהג לא היה משתמיט מלהזכיר, ומר ניהו היה ראשון לציון ומן המשפחות המיוחסות מגדולי הדור, כידוע].

ומוכח בהדיא מכל זה שגם אצל הספרדים היה נהוג כשיעור הגדול במידות אורך, הגם שלענין שיעור נפח מבואר בהדיא בהיפך שנקטו כפי השיעור הקטן, וכמבואר בדברי הרב ברכות המים, ועל פרט זה לא העיר כלל, וכן נקטו גם רבנן הגר"ח פלאג"י ובא"ח הנ"ל, ומכאן משמ"כ האולי"צ במבוא הנ"ל דבר ה' אמת בפיהו, שכן היה מנהג חכמי הספרדים, ועל כל פנים במילי דאוי כשיעור מקוה (ושם בודאי שיש להחמיר, וכמש"כ גדולי הדורות שבמקוה מחמירים ככל האפשר לכו"ע), ובזה מיושב מה שכתב ביב"א ח"ט ר"ס ק"ח על האולי"צ, ונוסף ע"ז שגם אנו ראינו הרבה גדולים מחכמי ספרד שאכן חששו בסוכה לשיעור הגדול, וכן לשיעור מעקה, אך בזה היה אפשר ליישב שחששו לשיעור הגדול משום שהוא בפיקוח נפש. אולם ז"א מחוור, שהרי אם מצד פיקוח נפש הא ודאי שיש להגביה ככל היותר שאפשר לנוגע את הסכנה, וכידוע שהם ב' חיובים נפרדים של מעקה ושל לא תשים דמים בביתך, ואף אם עשה כשיעור מעקה לא יצא י"ח לא תשים, והדברים ברורים, ואף ששורש המצוה של מעקה הוא הסכנה של לא תשים וכו', ואכמ"ל.

סוף דבר, שגם לבני ספרד יש להחמיר במידות אורך כשיעור הגדול [אף בודאי מחמירים גם בשיעור הקטן], הגם שלענין מידות נפח משערים בשיעורין הקטן לכתחילה [וגם לבני אשכנז הדין כך, כך שכמעט אין מחלוקת למעשה בכל זה בין בני ספרד לאשכנז].

ב]. ובמה שכתבנו לדון מצד ס"ס, ספק אם שוחק ועצב וספק במידת האמה מהי, ראיתי הלום שנחלקו בכיוצ"ב האחרונים, שבש"ת אמרי יושר להג"מ אריק ז"ל (ח"א סימן פ"ח) כתב שכשם שיש להחמיר בשוחק ועצב, ואין מקילים משום ספק דרבנן לקולא, כן הדין בספק כמה הוא שיעור האמה, ואין מקילים משום ספק דרבנן לקולא, ובפרט בזה"ז שאין אנו בקיאים [כמ"ש המהר"ל בתשו' סי' ק"ו שאין אנו בקיאים בצמצום השיעור לענין פדיון הבן וכתמים], וכ"כ הנצי"ב בש"ת משיב דבר (או"ח סי' כ"ד) ע"פ תוס' (בביצה יד). האולי"צ וכל אחד ואחד יש קולא וחומרא מכל צד עבדינן לחומרא, ע"כ, וכ"ד הרא"ש. [וכן מצאתי בשו"ת בית יצחק שמלקיס ח"ב יו"ד קו"א ס"ח שכתב בפשיטות שמחמירים בכה"ג, וציון לתוס' בביצה הנ"ל ובשבת קמא]. אולם בקרית אריאל ע' ר"יב העיר שז"א מוסכם, כמבואר ברמב"ן (עירובין מו). שכל שבאין לישראל זה בפני עצמו זה בפ"ע, וכן דייק האו"ש פ"ז מעירובין הו"ר מדברי הרמב"ם, וע"ע שם. ומאידך הו"ר שהקילו בזה בספק בשיעור, וכמבואר בתשו' הראש אפרים (סימן טו"ב) וכן בספרו מטה אפרים סי' תרו"ו ובאלף למטה סק"ד, וכן בשערי תשובה סי"א סק"ג, וע"ע בקר"א שם בדעת המשנ"ב ובש"ת (על מעקה) הביא כה"ג בשם רבינו החו"א שנסתפק אם השיעור 58 ס"מ לאמה הוא עצב או שוחק, ולכן כתב להקל בדינים דרבנן בשיעור זה מבלי להוסיף משום שוחקת, וכן היקל בתחום שבת, עי"ש. ונראה שכ"ש לדידן יש להקל טפי שמדיי ספק לא יצאנו, ובתרת"י יש להקל כמו שכתבנו [והיה אפשר לדון בזה עוד ע"פ הטעמים שהחמירו בשוחק ועצב, ויש מהאחרונים שמפרשים שאינו מחמת ספק, אולם מאחר ובתוס' עירובין ג: מוכח שהוא ספק, וכמש"כ הגרע"א בסימן שס"ג סכ"ו ועוד, ודלא כהתוספות, שפיר הו"ר ס"ס], ואכמ"ל. ועוד בדינים אלו בחשבון השיעורים כתבנו להלן בסיומן שס"ו ס"ג.

ב. הוצאה וטלטול בחול המועד

בענין הוצאה בחוה"מ שכתבנו בפתחה, ובהערה 14 בסופה הערנו על ההגהה בספר אעלה בתמר, יש להוסיף שכעת ראיתי עוד בספר פסקי הגר"ש שע"י הגר"י ישראלון בע' ר"י"ג שכתב שמלאכת הוצאה בחוה"מ אפילו שלא לצורך כלל, משמע מהמאירי שלא אסרו חז"ל, והוסיף ע"ז הגר"ח, שכ"מ במשנ"ב סי' תרס"ד סק"ה, ובחזו"א או"ח סי' קל"ה ד"ה ראש, ע"כ. והנה, א]. מה שהביא מדברי החו"א, כבר הערנו לפענ"ד גם על מ"ש בספר אעלה בתמר, דאדרבה מוכח בחזו"א לאיסור, ורק להרווחה המותרת התייר. ב]. ומש"כ עוד מהמשנ"ב הנ"ל, כנראה שכונתו להוכיח מזה שכתב המשנ"ב שם נוהגים להסיר את הכיס של המעות בהושענא רבא (מפני שנהגו בו כמו יו"ט וכמש"כ הרמ"א), ומשמע איפוא שמצד חוה"מ לא הסירו את הכיס, והרי שלא חששו להוצאה, אולם אי מהא אינו ברור הראיה, שהרי כ"ס הוא דבר שאדם צריך לו בכל עת לקנות, וליתן צדקה (עיין במשנ"ב שם, וכה"ח שם אות ט"ו ט"ז) וכדומה, ואמנם יכול לצמצם בהוצאות הכסף, אך הוא ריבוי בשיעורים, וביו"ט ומתן ריבוי בשיעורים. עוד יל"ד שהולכים לפי המצב המסתבר ולא בדבר רחוק, וכיון שנהגו בו כמו יו"ט ולא עשו מלאכה, הוא פשיטא שלא היו צריכים לקחת, ומאי קמ"ל שמסירין, ומשמע שהוא תוספת, ומשמע איפוא שבהוצאה לא חששו, ורק בגלל צדקה הקילו, וכמש"כ הפמ"ג והובא באחרונים שם. [ויל"ע מש"כ עוד שם בהערה 19 בשם הגריש"א גופיה שאמר שכל שאינו לצורך המועד אסור, ואפילו מלאכה שאין בה טורח כגון להדליק אש או להדליק חשמל או להפעיל מכשיר חשמלי וכיוצ"ב ה"ו אסור, עכ"ד, וצ"ע לפיה"א דבראשונים ופ"ו משמע שכל שאין טירחא אין איסור, ומן הסתם כל מעשה כזה יש לו סיבה, ול"ח שלא לצורך כלל, אמנם י"א שאינו תלוי בטירחא, ואכמ"ל].

ג. רשות הרבים שאינו ישר ומפולש

א]. בדין רה"ר שיהיה ישר ומפולש, הרי הוא מבואר ברש"י בעירובין (ו). ועוד מקומות, וכן בריטב"א (שם ובדף כב.), וכן בחי' הרשב"א

בעצמו בשם הרשב"א, כבר דחו אותה בשתי ידיים באליה רבא ובמאמר מרדכי ובנהר שלום, וכמו שהבאתי בביאור הלכה", עכ"ל.

ד. אמנם יש להקשות על דברי המשנה ברורה בזה, דהנה יעויין בדברי מרן השו"ע סימן ש"ג סעיף י"ח שכתב וז"ל: "והאידנא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין. ויש שאמרו דמדינת אסורות, אלא שכיון שלא ישמעו, מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מידות, ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן ע"פ סברא אחרונה שכתבתי שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, והשתא דלית לן רשות הרבים גמור הוה ליה כל רשות הרבים שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת, ומותר", עכ"ל. הרי מבואר מדברי השו"ע שהאידנא לית לן רה"ר, זוהי באמת ראיית המגן אברהם שדחה בשער הציון הנ"ל.

ה. ובאמת כבר הרגיש בזה בביאור הלכה שם, וכתב וז"ל: "והשתא דלית לן רה"ר גמור - הנה המחבר בסיומן שמה"ה ס"ז סתם שם כדעה הראשונה דגם בזה"ו איכא רה"ר, וע"כ דהכא משמיה ד"ה"א הוא דכתב כן, וליה לא ס"ל, והמ"א בסיומן י"ג וסימן שמה"ה כתב בשם המחבר שפסק כן דבזה"ו ליכא רה"ר וליתא [תוספות שבת], ועיין במה שכתבנו שם בסיומן שמה"ה בבה"ל", עכ"ל.

ו. ולכאורה צדקו דברי המשנה ברורה שדברי מרן המחבר הם רק לדעת היש אומרים, ובדרך לימוד זכות כתב כן, ואיך הביא המגן אברהם ראייה מדברי המחבר בזה. והיה מקום לומר שהמגן אברהם דייק בלשון המחבר שלימוד הזכות הוא רק מה שנוהגות כסברא שניה שלא אסרו לצאת בתכשיטים לחצר שאינה מעורבת, אבל מה שהאידנא לית לן רשות הרבים הוא דבר פשוט ואינו חלק מלימוד הזכות, והכי משמע קצת מלשון השו"ע. אמנם זהו דוחק, ויפסיר י"ל שכ"ו הוא חלק מלימוד הזכות, ואיך אפשר להביא מכאן ראייה, וצ"ע.

ז. והביאור בזה הוא כמו שכתב במחצית השקל סימן שמה"ה ס"ק ז' ע"ד המג"א הנ"ל, וז"ל: "רצונו לומר, ודאי הרב בית יוסף סבירא ליה עיקר כדעה א' להחמיר, ככלל המסור בדינו שכל מקום שכתב בשולחן ערוך דעה אחת סתם, והשניה בלשון יש אומרים, דעה ראשונה היא עיקר בעיני הרב בית יוסף. אבל בסיומן ש"ג מבואר בדברי הבית יוסף גופיה, דמנהג העולם כדעת יש אומרים, דהא כתב על מנהגינו הדגשים יוצאות בשבת בתכשיטים שאסרו חכמינו זכרונם לברכה ואין מוחה, והטעם דמוטב שיהיו שוגגים וכו'. ויש לומדים עליהם זכות דסבירא להו כמאן דאמר דלא אסרו לצאת אלא לרשות הרבים, אבל לחצר שאינה מעורבת מותר. וכיון דרשות הרבים שלנו דין כרמלית יש לו, דינו כחצר שאינה מעורבת ומותר. הרי כתב תחילה מטעם מוטב שיהיו שוגגים וכו', ועוד כתב טעם היתר הנ"ל, משמע דלטעם זה עושים כדן, ועל כרחך צריך לומר דמנהג כיש אומרים שבכאן דלית לן רשות הרבים, דבעינן ששים ריבוא בוקעים בו, אף דלהרב בית יוסף נראה עיקר כדעה ראשונה, המנהג אינו כן", עכ"ל.

ח. הרי מבואר מדברי מחצית השקל דהאידנא אין לנו רשות הרבים אינו מדינא, אלא מטעם מנהג שנהגו. והגם שדעת מרן השו"ע שיש לנו רה"ר גם בזה"ו, מ"מ אין המנהג כן.

ט. ובאמת בשו"ת אבקת רוכל (למרן הבית יוסף) בסיומן כ"ט נשאל אם מותר להביא צרכי סעודה בשבת על ידי גוי דרך רשות הרבים, וכתב לאסור, ומוכח מדבריו שם שהוא איסור תורה, שהרי לא התיר אפילו במקום חולי או לצורך מצוה (כמו שהתיר אח"כ באותה תשובה להביא ע"י גוי בחצר שאינה מעורבת לצורך מצוה או במקום חולי, יעו"ש). הרי מוכח מדברי אבקת רוכל שס"ל שגם האידנא ש רה"ר. ולשיטת המג"א עפ"י ביאור המחזה"ש לק"מ, שאה"נ מרן ס"ל שיש רה"ר, אולם המנהג אינו כן, והמנהג עיקר.

י. ועל פי דרכם של המג"א והמחזה"ש נראה לבאר מנהג העולם שמצינו הרבה תלמידי חכמים שמחמירים על עצמם שלא לטלטל על סמך העירוב, ואילו לנשותיהם מתירים לטלטל, וזהו דבר שצ"ב, שאם מותר אז מותר, ואם אסור אז אסור, ומה פשר חלוקה זו. ועל פי האמור נראה ליתן קצת טעם בהנהגה זו, שמאחר וכל עיקרו של מנהג זה הוקבע על ידי הנשים, שיצאו בתכשיטיהן למקום האסור בטלטול, יש מקום לומר שהוי מנהג דוקא לנשים ולדידהו שרי, אבל לדידן יש להחמיר. (ואין הכונה שזהו הפשט בדברי המג"א, שהרי מוכח בדבריו שהיגל לכולי עלמא ולא דוקא לנשים, שהרי טעם דלא מחזינן בהם מוכח שיש לדידן ס"ל כן, ומ"מ יש בזה קצת ליתן טעם שסכ"ס הוי מנהג דנשים).

חלק ג' - בביאור דעת מרן השו"ע בענין ששים ריבוא, ובישוב שיטת האור לציון

א. אמנם רבינו הגדול בעל האור לציון דרך אחרת לו בזה, והוא על פי מה שייסד בהרחבה בהקדמה לחלק א' שכל פסקי מרן השו"ע הם פסקי ספק ולא פסקי ודאי, וכונתו כמבואר שם שמרן אינו מחליט בין השיטות מי מהן תצדק, אלא מפשר ומתווך בין השיטות איך לנהוג למעשה, ודבריו הם קילורין לעינים למעיין שם, ובדאי אמת לאמיתה של תורה, וכן היא שיטת בעל הכף החיים בפסקי מרן, יעויין באור לציון שם בהרחבה ביסוד זה.

ב. ועל פי יסוד זה שפסקי מרן הם פסקי ספק, כתב באור לציון שם ליישב את הסתירה הנ"ל שבדעת השולחן ערוך, והיינו שמאחר ומרן ספוקי מספקא ליה הלכה כמי, פסק בדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא, ולכן בעיקר דינא דהוצאה מרשות לרשות (סימן שמה"ה) פסק להחמיר שיש רשות הרבים גם בלא ששים ריבוא, שהוא חשש איסור תורה. אבל לגבי האיסור לאשה לצאת בתכשיטין (סימן ש"ג) שאינו אלא איסור דרבנן דדילמא שלפא ומחויא, פסק מרן להקל שמותר לאשה לצאת בתכשיטין.

ג. אמנם יש להקשות על דברי האור לציון מכמה מקומות בדברי השולחן ערוך שחזינו שגם לגבי איסורי דרבנן פסק להחמיר שגם האידנא יש לנו רה"ר ללא ששים ריבוא, וכגון הא דסימן שכה"ה סעיף י', ועוד.

ד. ונראה לחדש בשיטת האור לציון, שמאחר ופסקי השו"ע הם פסקי

ספק, גם לגבי דיני דרבנן אין להקל ללא צורך חשוב, ולא בכל מקום אומרים ספיקא דרבנן לקולא, ולכן לגבי תכשיטין שהוא צורך חשוב אמרינן ספד"ר להקל, אבל בשארי מקומות יש לדון כל מקום כפי עניינו אם יש שם צורך חשוב להקל משו"כ בספיקא דרבנן, וא"א להאריך קצת לפרוט אותם המקומות, ויל"ע.

ה. ועפ"י האמור נראה ליישב מה שקשה על דברי האור לציון מדברי מרן באבקת רוכל שפסק שגם האידנא יש לנו רה"ר, ולהאמור נראה שתרי גוונא איתא בפסקי מרן ר' יוסף קארו, שמה שפסק בשו"ע שהיא הלכה לכלל ישראל, שם כתב איך הדרך הראויה לנהוג לאור דעות הראשונים, ושם שיטתו לפשר בין השיטות, ובהוה פסקי הלכה לכל בית ישראל. משא"כ בשאלות שנשאל מרן על ידי שואל יחידי, על זה ענה כדרך כל הפוסקים שכתבו את דעתם ומאי דס"ל להלכה, ובהוה לא היו כפוסק לכלל ישראל, אלא לאותו שואל ששאל, ובהוה הוי מרן ככל אחד מגדולי הפוסקים אשר מימיהם אנו שותים, וקצת סמך לזה, שבשו"ת שם סימן כ"ט לא התיר לומר לגוי לעשות שבות מפני דרכי שלום, ואילו בשו"ע סימן שכה"ה סעיף ב' כתב להקל, ויעו"ש במ"ב ס"ק י"א. הרי חזינו ששאני פסקי מרן בשו"ת מפסקי מרן בשו"ע, ונראה שהטעם הוא כמשנ"ת.

* * *

בענין גזירה לגזירה בכרמלית

חלק א' - סוגיית הגמרא ופסק השו"ע כדברי רבא שגם בכרמלית אין גוזרים גזירה לגזירה

א. איתא במשנה מסכת עירובין דף צ"ט: "לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, וכן בגת". ובגמרא שם איתא "איבעיא להו כרמלית מאי, אמר אביי היא היא. אמר רבא היא גופא גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, אמר אביי מנא אמינא לה, מדקתני וכן בגת, ורבא אמר לענין מעשר, וכן אמר רב ששת וכן בגת - לענין מעשר, דתנן שותין על הגת, בין בחמין ובין בצונן ופטור, דברי רבי מאיר. רבי אליעזר בר צדוק מחייב, וחכמים אומרים על החמין חייב, ועל הצונן פטור, מפני שמחזיר את המותר", עכ"ל הגמרא.

ב. וכן איתא בגמרא מסכת שבת דף י"א פלוגתת דאביי ורבא הנ"ל, ומסקנת הגמרא כדברי רבא שבכרמלית לא גוזרין איסורי דרבנן משום שזהו גזירה לגזירה, ואף אביי לא נחלק אלא בהוצאה כמבואר בדברי התוספות שם ד"ה היא, אבל בשאר מילי מודה שלא גוזרין גזירה לגזירה. ומבואר מסקנת הגמרא כרבא, וכן נפסק להלכה כרבא בשו"ע. ג. ומבואר מסקנת הגמרא כרבא, וכן נפסק לעמוד ברשות היחיד או א"ח סימן ש"ג סעיף א', וז"ל: "אבל מותר לעמוד ברשות היחיד או ברשות הרבים ולשתות בכרמלית, או איפכא", עכ"ל, ומבואר שהלכה כרבא לגבי אביי כדבכוכלי הש"ס בר מיע"ל קג"ם. ולפי"ז נמצא שגם בכרמלית אמרינן שלא גוזרים גזירה לגזירה, ולא אמרינן שעשאוה חכמים כרשות הרבים לכל דבר.

המקומות בהלכה שחזינו כדברי רבא שאין גוזרים גזירה לגזירה בכרמלית

ד. וכן פסק בשולחן ערוך סימן שמה"ח סעיף א': "היה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מלאה פירות לרשות הרבים בתוך עשרה, בשוגג, מותר להחזירה לאותו חצר, ואסור להושיטה לחצר אחר. ואם במזיד, אסור אפילו להחזירה לאותו חצר. ויש אומרים דהני מילי כשהוציאה מבטעוד יום, אבל אם הוציאה משחשיכה מותר להחזירה, שמא ישליכם מידי ויבא לידי חיוב חטאת, במה דברים אמורים כשהוציאה לרשות הרבים, אבל אם הוציאה לכרמלית בכל גוונא מותר להחזירה", עכ"ל. ובמשנה ברורה שם ס"ק ט' כתב בטעם ההיתר משום שהוי גזירה לגזירה, (ומ"מ צ"ב, שהרי לכתחילה אסור להוציא ידו מלאה פירות אפילו לכרמלית, ואמאי הא הוי גזירה לגזירה).

ועיין במשנה ברורה סימן רנ"ב ס"ק ג"ב שכתב בשם המג"א שהאידנא שאין לנו רה"ר, וכל רה"ר דינה ככרמלית, מותר לצאת החייט במחטו וכן בחפץ שבידו סמוך לחשיכה, משום דהוי גזירה לגזירה, וכן יעויין בדברי הערוך השולחן סימן ש"א סעיף ג"ג שכתב שכל הדברים שדבריו חז"ל לצאת בהם לרה"ר מחשש דילמא שלפא ומחויא, בכרמלית שרי משום שלא גוזרים גזירה לגזירה.

וכן בסיומן ש"ג סימן א' שאע"פ שאסור לזרוק מצד לצד ברה"ר מחשש דילמא נפיל ואתי לאיתויי, מכל מקום אם היתה כרמלית עוברת ביניהם מותר משום שלא גוזרים גזירה לגזירה.

הקושיות מהמקומות שחזינו שגם בכרמלית גוזרין גזירה לגזירה

ה. ולפי"ז יש לתמוה על מה שפסק בשו"ע סימן שמה"ח סעיף ה', שאסור להוליך פחות פחות מד"א בכרמלית, ועיין במפרשים שנתקשו למצוא מקור לדברי השו"ע בזה, שהרי כל איסור טלטול פחות פחות מד"א הוא רק משום גזירה שמא יבוא לטלטל ד"א בבת אחת, ואם כן בכרמלית שלא גוזרים גזירה לגזירה, היה צ"ל שמוותר, ומה טעם האיסור בזה.

ו. עוד יש לתמוה על מה שפסק בשו"ע שולחן ערוך סימן שמה"ו סעיף א': "ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, יש אוסרים ויש מתירים", עכ"ל. ובטעם המתירים כתב המשנה ברורה שהוא מטעם שאין גוזרין גזירה לגזירה, והיינו כדברי רבא, אמנם טעם האוסרין צריך ביאור. ואין לומר שבהא גופא פליגי, שהרי נידון זה דאי מותר להחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן הוא מחלוקת גדולה בין הראשונים, ואילו דינא דרבא הוא מוסכם לכולי עלמא, וצ"ע.

ז. עוד יש לתמוה, דהנה איתא במשנה ריש מסכת שבת, ונפסק להלכה בשו"ע סימן שמה"ה, שבהוצאה מרה"ר לרה"ר אסור גם בזה עוקר וזה מניח, והיינו מדרבנן, כי מדאורייתא אין כאן מלאכה, ויש לדון איך יהיה הדין בכרמלית, אם גם יהיה את האיסור של זה עוקר וזה מניח, ובבאר היטב סימן רס"ו כתב וז"ל: "ועיין בתשובת עבודת הגרשוני ס"ק קמ"ד דמתיר שם לענין העומד בחוץ בכרמלית, ובעל הבית פושט יד לחוף ויטול העני ממנו, ע"ש. א"כ לפ"ז ה"נ מועיל הושה שתקח

אשה אחרת מידה, ומנהג ישראל תורה שאין עושין זה ע"י א"י, רק לעשות ע"י הושה מרה"ר לכרמלית. ועני יד אהרן סי' שמ"ז שחולק על עבודת הגרשוני וכתב דבר קשה להתיר, דהרי מצינו בכמה דברים שאסרו גזרה לגזרה דאמרינן כולה חדא גזרה היא ע"ש, וכ"כ המ"א סימן שמה"ח ס"ק ד' ע"ש, ועיין בט"ז סי' שמ"ט ס"ק א' ובמ"א סי' של"א ס"ק ה', עכ"ל הבאר היטב. וכן יעויין בדברי שו"ע הרב סימן שמה"ט סעיף א' שכתב לאיסור. וצ"ע למה לא נתיר מכא הא דאין גוזרין גזירה לגזירה, שהרי כל מה שאסרו בזה עוקר וזה מניח הוא משום דילמא אתי למיעבד עקירה והנחה בהדי הדדי ויבוא לידי איסור תורה, אבל בכרמלית הרי לא יכול לבוא לכך והיה צריך להתיר, וצ"ע.

ח. עוד צריך עיון, דהנה בשולחן ערוך סימן שני"ב סעיף א' פסק וז"ל: "הקורא בספר על האסקופה ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו, ונשאר ראש השני בידו, גוללו אצלו. אפילו נתגלגל חוץ לד' אמות, אפילו ברשות הרבים והאסקופה ברשות היחיד, משום ביון כתבי הקדש התירו. הגה: דברים דרסי על האסקופה. ודוקא כתבי הקדש, אבל בשאר דברים אסור, אפילו לא נפלו אלא לכרמלית", עכ"ל. וקשה למה לא התירו גם בשאר דברים, והרי הוי גזירה לגזירה.

ט. וביותר תמוה, שהנה יעויין בדברי הפרי מגדים בסיומן שנ"ד שהסתפק אם מותר לזרוק מצד לצד בכרמלית רק מעל גובה עשרה טפחים, או דילמא גם בתוך גובה עשרה מותר. ולכאורה הוא פלא עצום, שהרי כל האיסור הוא מצד החשש דילמא נפיל ואתי לאיתויי, ומה לי תוך עשרה ומה לי למעלה מעשרה.

יסוד מדברי הראשונים והאחרונים שיש חילוק בין דברים שחז"ל אסרו משום שבות, והיינו שחז"ל נתנו עליהן שם ותורת מלאכה מדרבנן, לבין דברים שחז"ל אסרוהו מטעם גזירה בעלמא, והיינו גדר טייג והרחקה, אבל אין תורת מלאכה עליהם

י. ונראה ליישב כל זה על פי יסוד גדול בגדר תקנות חז"ל המבואר בדברי הראשונים והאחרונים, דהנה יעויין בחידושי הרמב"ן על מסכת שבת דף צ"ד: שכתב וז"ל: "מ"מ יש לעיין בזה לר' שמעון דאמר לרה"ר איסורא דרבנן במת עצמו יתירו לכתחלה משום כבוד הבריות אגב תינוק, ועוד לכרמלית נתיר בלא כבוד הבריות, דכיון דלרה"ר דרבנן לא נגזור בכרמלית כדאמרינן בפ"ק (י"א ב') אליבא דרבא, וי"ל שהכרמלית כרה"ר לכל דבר, אלא שאין גוזרין בה בשאינו עושה המלאכה, כגון ההיא דרבא בשותה ברה"ר והוא בכרמלית, וכן ברה"ר אין גוזרין סמוך לחשיכה שמא ישכח ויוציא בדרם שהוצאתו משום שבות, הא במוציא ממש לכרמלית דברים שהן משום שבות אסור, של מצינו היתר להוציא פחות מכשיעור לכרמלית, וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה, אלא עשו כרמלית כרה"ר לדברים הללו".

יא. וכן יעויין בדברי הרמב"ן בספר תורת האדם שער הסוף, ענין מי שמתו מוטל לפניו, שכתב כיו"ב וז"ל: "ואיכא למידק אשמעתין, לר' שמעון דאמר הוצאת מת אפילו לרה"ר איסורא דרבנן הוא, במוטל בחמה יהא מותר להוציאו אפילו לרה"ר דומיא דכרמלית לר' יהודה. ועוד קשיא לן לר"ש כיון דלרשות הרבים איסורא דרבנן הוא, לכרמלית יהא מותר לכתחלה אפילו בלא כבודו, דהא אמרינן בפרק יציאות השבת (י"א ב') גבי לא יעמוד אדם ברה"ר וישתה ברה"ר, ואיבעיא להו לכרמלית מהו, אמר אביי היא היא, רבא אמר היא גופא גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, אלאם כל מידי דברה"ר שרי מדאורייתא, לכרמלית מותר לכתחלה לכל אדם. ויש לומר שהכרמלית עשאוה מדבריהם כרשות הרבים, ולא התירו בו אלא משום כבוד הבריות, אבל כשהתיר רבא לעומד ברה"ר לשתות בכרמלית מפני שאינו עושה מלאכה כלל, ואינה אסורה בשום מקום, וכן התיר ברה"ר יציאת החייט במחט התחובה לו בבגדו וכיוצא בה סמוך לחשיכה, שאין גוזרין שמא ישכח ויוציא כיון שהוצאתו בשבת עצמה אינה אלא משום שבות, כללו של דבר, הגזירות שאין בהם מעשה כלל התיר, הא במוציא ממש לכרמלית דברים שהוצאתן לרה"ר משום שבות אסור, שלא מצינו היתר להוציא פחות מכשיעור לכרמלית, וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה, אלא עשו הכרמלית כרה"ר למלאכות אפילו דדבריהם, אלא שבלא עשאוהו כרשות הרבים לגזירה שמה יעשה", עכ"ל.

ומבואר שהקשה לו לרמב"ן מאי טעמא לא נתיר להוציא את המת בשבת מרשות היחיד לכרמלית, והלא הוצאת המת היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שאינה אסורה אלא מדרבנן, ובכרמלית לא גוזרים גזירה לגזירה, דמאי שנא מהא דמתיר רבא למי שהוא ברשות היחיד לשתות בכרמלית, ותירץ הרמב"ן שבדברים שאסרו חז"ל משום שבות (והיינו שחכמים נתנו עליהם שם מלאכה) אסורים גם בכרמלית, ומה שהתיר רבא היינו דוקא בדברים שאסורים משום גזירה בעלמא, כגון הוא ברשות היחיד ושותה בכרמלית, שאין כאן מלאכה כלל אלא חשש בעלמא שמא יביאם אצלו, בזה אמרינן שאין גוזרים גזירה לגזירה.

ומוסיף הרמב"ן ואומר שבכלל החלק הראשון, והיינו דברים שאסורים משום שבות, נכלל גם האיסור להוציא פחות מכשיעור, שהגם שאיסורו רק מדרבנן, מכל מקום שם מלאכה עליו, וממילא יהיה אסור להוציא פחות מכשיעור גם לכרמלית. ומאי דך גיטא בצד השני, והיינו דברים שאסורים משם גזירה בעלמא, נכלל גם הגזירה דלא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה, שאין בו סרך מלאכה כלל ואינו אסור אלא משום גזירה, וממילא כל שהוא לא דרך הוצאה שאין איסורו אלא מדרבנן, לא גזרו בו סמוך לחשיכה, שמאחר וגם אם יצא בו בשבת שלא כדרכו אין איסורו אלא מדרבנן, והאיסור דסמוך לחשיכה הוא משום גזירה בעלמא ולא משום מלאכה, אמרינן שאין גוזרים גזירה לגזירה, ואין איסור לצאת סמוך לחשיכה אלא במה שאחזו בידו שאיסור ההוצאה בו הוא מדאורייתא, אבל במחט התחובה לו בבגדו שלדידן אינו אסור אלא מדרבנן, לא גוזרים סמוך לחשיכה. (ועיין לקמן מה שהבאנו מדברי המשנה ברורה בשם המגן אברהם שלדידן שאין לנו רה"ר, וכל רה"ר שלנו דינה ככרמלית, לא גוזרים כלל איסור זה דלא יצא וכו' סמוך לחשיכה).

שמה לרשות אחרת, אלא שישנם חילוקי דינים מדרבנן בין מקום פטור לכרמלית, שמדאורייתא שמם שנים ודיניהם אחד, ומדרבנן דיניהן שנים, ולגוף קושיית התוספות מתרץ הרמב"ן שקרפף הינו רשות היחיד, ורק שחכמים אסרו בו את הטלטול ביותר מד' אמות, אבל משום כך לא משתנה שמו לרשות אחרת, ובמנין הרשויות נמנה בתור רשות היחיד.

ז. וכן יעויין בדברי הריטב"א שם שכתב וז"ל: "חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשין, האי דלא חשיב להו רשות באפי נפשייהו משום דמדאורייתא רשות היחיד גמור הוא, והא מנא ליה רשות היחיד, ומהאי טעמא נמי לא חשיב רשות חמישי דליתני קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שדינו חלוק מאלו שאין מטלטלין אלא ארבע אמות, והמוציא מתוכו לרשות הרבים חייב, וכדאיתא לקמן משום דההיא נמי רשות דאורייתא היא, אלא שחכמים החמירו עליו, עכ"ל. ומבואר כנ"ל שיש רק איסור טלטול על הגברא, אבל בשמו ובמהותו נשאר רשות היחיד.

ח. ונראה שעל פי הבנת דברי הרמב"ן והריטב"א מיושבת תמיהת השדי חמד על דברי רש"י מאי טעמא לא ביאר שם כרמלית כדברי הירושלמי. והישוב הוא שאליבא דפירוש הירושלמי כרמלית הינה מין תערוכת של רשות הרבים עם רשות היחיד, שבמקצת שם רשות הרבים עליה, ובמקצת שם רשות היחיד, והיינו רשות בינונית, לא לח ולא יבש אלא בינוני. אולם לדברי הרמב"ן והריטב"א אין כלל מושג של תערוכת רשויות, וכל רשות שמה עליה מן התורה לפי עניינה ומהותה, שמה שהוא רשות הרבים אינו רשות היחיד, וכן להיפך, וגם הכרמלית שמה עליה מן התורה מצד עצמה. ולפיכך פירש רש"י כרמלית מלשון כרמלו ויערו, שזהו המהות של הרשות הנקראת כרמלית, שהוא מקום המוגדר לעצמו, שאינו שימוש ליחיד ואינו מקום הילוך תדיר לרבים, כמו שדות כרמים ויערות.

ט. והתוספות שהביאו דברי הירושלמי זהו לשיטתם ששייך מושג של עירוב רשויות, ושם הרשות נקבע על פי דיניה ולא על פי מהותה, ולכן שייך שמקום אחד יקרא בשם ב' רשויות. ובאופן שנחלקו הראשונים אם שם הרשות נקבע על פי דיניה או על פי מהותה.

חלק ג' - בביאור דברי התוספות

י. והנה יעויין בחידושי הרשב"א שם שהקשה על דברי התוספות, וז"ל: "תד"ה ארבע. ולה"נ לא תני חצר שלא ערבו. ק"ל דמי' הו"ל למתנייה, דהרי הוא חלוק מכלול דמותו לטלטל בכלול כלים ששבתו בתוכו כמבואר לקמן (ק"ל ב'). ואולי משום דבזה הוא מורכב ממקום פטור או מרה"י שכבר תני להו, ועמש"כ לקמן (צ"ו), ועיין עירובין (ס"ז ב') תו"ד"ה ומ"ט ובמהרש"א שם, עכ"ל.

יא. הרי מבואר בדברי הרשב"א שמקשה על דברי התוספות, דבשלמא גבי קרפף שייך לומר שמורכב מב' רשויות, שמדאורייתא דינו כרשות היחיד, ומדרבנן דינו ככרמלית. אולם התוספות מיישבים באותו האופן גם את השאלה מאי טעמא לא תני חצר שאינה מעורבת, שהזורק לתוכה חייב, ואסור לטלטל בה ביותר מד' אמות, ונראה מדברי התוספות שמיישבים באותו האופן כמו לגבי קרפף, שחצר שאינה מעורבת היא רשות היחיד וכרמלית, והא כבר תני להו. אולם קשה, שהרי לכאורה אי אפשר לומר שחצר שאינה מעורבת דינה ככרמלית, שהרי כלים ששבתו בתוכה מותר לטלטלם גם יותר מד' אמות, וא"כ אין דינה ככרמלית. ומחדש הרשב"א שלגבי כלים ששבתו בתוכה דינה כמקום פטור, והא כבר תני לה למקום פטור, או אפשר שלגבי כלים ששבתו בתוכה דינה כרשות היחיד.

יב. והנה מה שכתב הרשב"א שלגבי כלים ששבתו בתוכה דינה כמקום פטור, הוא לכאורה אינו מובן, שפ"יז היה צ"ל שמתור לטלטל כלים ששבתו בחצר לרשות היחיד אחרת, ואילו אנן ק"ל בסימן שע"ב שרק גנות חצירות וקרפפות הן רשות אחת לכלים ששבתו בתוכם, אבל לא להכניסם לבית אחר. ואי נימא שלגבי כלים ששבתו בתוכה דינה כמקום פטור, מאי טעמא אסור להכניסם לבית, וצ"ע.

יג. ועיין בספר ברכת אברהם (ארלנר), שכתב ע"ד הרשב"א וז"ל: "שו"ר ברש"י שעמד על זה, וכתב דאולי בזה הוא מורכב ממקום פטור או רה"י. וצ"ע, הא לגבי חפצים ששבתו בבית והגיעו בשבת לחצר, שפיר יש איסור ככרמלית. ואם הרכבות אינן נשנות, גם כרמלית מורכב מחומרי רה"ר וחומרי רה"י, אלא דבא לומר שיש רשות שדינו כרה"ר לחומרא, ומה"ת מק"פ. אבל קולי רה"י ומק"פ, ובמקצת חומרי רה"ר, הול"ל בהדיא, וצ"ע, עכ"ל. וצ"ע בכ"ז.

חלק ד' - שיטת ר"ת בדברי התוספות עירובין ס"ז:

יד. והנה יעויין בדברי התוספות מסכת עירובין דף ס"ז: "ד"ה ומ"ט, שכתבו וז"ל: "מכאן התיר ר"ת בנינה אחת יתירה מבית סאתים שלא הוקפה לדירה לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ולא היתה רה"ר גמורה, כגון סרטיא ופולטיא עוברת לפניו, והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה אע"פ שעומד בחוץ ונותן בתוך הגינה, או ליטול מתוכה לחוץ. ואין לחלק בין סלע דהתם משום דלא שכיח, שהרי כל עיקר גזירה זו שלא יבא לטלטל בכלול, והאי טעמא שייך נמי הכא, ועוד יש לדקדק מהא דתניא בפ"ק דשבת (דף ו.) ארבע רשויות לשבת, ואם היה אסור לטלטל משאר כרמלית לקרפף יותר מבית סאתים משכחת להו חמשה", עכ"ל התוספות.

הרי מבואר מדברי ר"ת, שאילו היה הדין שאסור לטלטל מקרפף לכרמלית אחרת, היה זה נקרא שישנם חמש רשויות לשבת, כי עד כמה שקרפף דינו ככרמלית צ"ל הדין שמתור לטלטל ממנו לכרמלית אחרת. טו. ולכאורה ראיית ר"ת צ"ע, דשפיר יש לומר שקרפף דינו ככרמלית מדרבנן, ומה שאסור לטלטל ממנו לכרמלית אחרת הוא משום שהקרפף דינו כרשות היחיד מן התורה, ומצד שהוא רשות היחיד אסור לטלטל ממנו לכרמלית אחרת, וכמו שאסרו בכל רשות היחיד דעלמא להוציא ממנה לכרמלית, ומאי שנא הכא. ודוחק לומר שמאחר ומדרבנן דינו ככרמלית, היה צ"ל להיות מדרבנן דינו ככרמלית לגמרי, ושיהיה

והארכתי בזה להוציא מדעת בעל פרי תבואה אשר תמך רומ"פ יסודו עליו דדחה להמג"א בב' ידיים, כיון דברה"ר הוי רק פטור אבל אסור, ממילא בכרמלית מותר דהוי גזירה לגזירה, וזה אינו, דהרי המג"א עצמו נחית לזה כמו שביארנו מדהקדים תחילה דברי הר"ן וכתב עלה וא"כ גם בכרמלית אסור, מלישנא דא"כ מבואר דאזיל בשיטת הרב"י דראוי להתיר לדדות בהמה בכרמלית דהוי גזירה לגזירה, ואפ"ה ס"ל לשיטת הר"ן דהוי כנושאו ממש אסור משום דס"ל דדוקא היכא דאסרו רבנן משום גזירה, כגון ההיא דלא יעמוד אדם ברה"ר וישתה ברה"י דגורו שלא ימשוך אליו, בזה הוי בכרמלית גזירה לגזירה, וכן בההיא דזה עוקר וזה מניח דאסרו חז"ל מגזירה שמא יעשה הכל, בזה בכרמלית הוי גזירה לגזירה, אבל בהוצאות החי דאין טעם חז"ל מטעם גזירה, אלא דאסרו דהוי קצת משא, בזה גם בכרמלית אסור, דמה בכך דהוי תרי דרבנן כיון דאין הטעם משום גזירה אינו בכלל גזירה לגזירה, וכיון דממשמשים בה דברי המג"א בעצמם להתיר מטעם גזירה לגזירה, ואעפ"כ אסור היכא דנושא ממש, מאן ספין ומאן רקיע לחלוק בזה על המג"א, עכ"ל הגרעק"א.

ומבואר בדבריו שחי הנושא את עצמו שם מלאכה עליו ואסור אף בכרמלית. ודעת הפרי תבואה שהתיר נראה שהוא משום דסבירא ליה שגם זה הוא מטעם גזירה, או שמאיוזה טעם לא חילק בדבר, וצ"ע.

טלטול על ידי שינוי בכרמלית

יז. ומבואר הדברים יש לדון אם מותר לטלטל על ידי שינוי בכרמלית, וכמשנ"ת תלוי בחקירה הנ"ל. ונראה פשוט שכמו שמשא"צג חשיבא מלאכה מדרבנן, כמבואר בדברי הרמב"ן הנ"ל, ה"נ מלאכה שנעשית על ידי שינוי שם מלאכה עליה, שהרי נעשית מלאכה גמורה אלא שנעשתה על ידי שינוי, וממילא אין להקל בזה בכרמלית.

בדין קרפף שלא הוקף לדירה ובגדרי כרמלית

חלק א' - מחלוקת רש"י עם הירושלמי והתוספות בביאור השם כרמלית

א. כתב רש"י במסכת שבת דף ג' ע"א וז"ל: "נעשית לה רשות אחרת מדרבנן, דגזור רשות מדבריהם לשבת שאסור להכניס ולהוציא ממנו לרשות היחיד ולרשות הרבים, ושמו כרמלית, כדתניא בפרקין (שבת ה' א): ארבע רשויות לשבת, כרמלית - לשון יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים, ולא תשמיש רשות היחיד", עכ"ל רש"י. [ועיין במפרשים על הפסוק (בישעיהו י"ח) "יערו וכרמלו", שפירשו שיער הוא מקום העצים הגדולים, וכרמל הוא מקום השדות והכרמים].

ב. ובשדי חמד (חלק י' נצחיות יוסף עמ"ס שבת דף ט' עמוד ב') הקשה על דברי רש"י וז"ל: "רש"י ד"ה בעי אביי וכו' כרמלית לשון יערו וכרמלו שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רה"י. בפירוש המשניות ומפני זה נקראת כרמלית לרמותו כאשה האלמנה וכו'. לא אדע מדוע לא פירש כטעם הירושלמי, שזה לשון הירושלמי תני ר' חייא כרמיל רך וכו', והכא אינה לא רשות הרבים ולא רשות היחיד וכו', וכן על רש"י ד"ה בעי אביי יש לדייק כנ"ל, ועיין גליון הש"ס בירושלמי שם", עכ"ל השדי חמד.

ג. הרי מבואר שמקשה השדי חמד על דברי רש"י מאי טעמא מבאר את השם כרמלית מלשון כרמל ויער, ולא מבאר כביאור הירושלמי שהוא מלשון גרש כרמל, שאינו לא לח ולא יבש אלא בינוני.

וביאור קושיית השדי חמד היא, שהרי הדין של כרמלית אינו דוקא ביערות שדות וכרמים, אלא בהרבה מקומות נתנו חכמים דין כרמלית, וכמו קרפף שלא הוקף לדירה, או רשות שאין בה דע"ד, או אינה גבוהה עשרה, או ים או מדבר, שלכל אלו נתנו חכמים דין כרמלית. והצד השווה שבכולם הוא שאינם לא רשות הרבים ולא רשות היחיד אלא רשות אחרת עם דינים בפני עצמה, ואם כן פירוש הירושלמי שהוא לא רך ולא קשה, או לא לח ולא יבש אלא בינוני הוא הפירוש היותר מתאים לשם כרמלית, שמתאים לכל המקומות שיש להם דין כרמלית, ומאי טעמא לא פירש רש"י כפירושו.

ד. ומאי דך גיסא בתוספות מסכת שבת דף ו' עמוד א' ד"ה כרמלית הביא דברי הירושלמי וז"ל: "כרמלית - בירושלמי בריש שבת תני ר' חייא כרמל רך ומל, לא לח ולא יבש אלא בינוני, ה"נ כרמלית אינו לא כרה"י ולא כרה"ה, עכ"ל, וצ"ב אי יש נפק"מ בין פירוש רש"י לפירוש התוספות והירושלמי בזה.

מחלוקת הרמב"ן והתוספות בדין קרפף מאי טעמא לא הוי רשות חמישית

ה. והנה התוספות במסכת שבת דף ו. ד"ה ארבע הקשו וז"ל: "ארבע רשויות לשבת - קשה לרשב"א ליתני ה' רשויות, דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, הזורק מרשות הרבים לתוכו או איפכא חייב, ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות. ויש לומר דההיא רשות היחיד גמור, אלא לענין דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות עשאוה ככרמלית. והרי כבר שנה רשות היחיד וכרמלית, ולהכי נמי לא תני חצר שלא עירבו", עכ"ל.

הרי מבואר בדברי התוספות, וכן הבינו האחרונים, שקרפף הינו רשות המורכבת מב' רשויות, והיינו מרשות היחיד ומכרמלית, שמדאורייתא הינו רשות היחיד, ומדרבנן הוא כרמלית.

ו. אמנם יעויין בדברי הרמב"ן שם שכתב וז"ל: "ארבע רשויות לשבת. הקשו בתוס' ליתני חמשה, דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הזורק מתוכו לרה"ר חייב, ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות, והעולה בגמגום, ולדידי לא קשיא לי, דההיא רה"י דאורייתא היא, והני בין מדאורייתא בין מדרבנן שמייהו עלייהו, אלא שדיניהן שלשה מן התורה ומדבריהם ארבעה", עכ"ל.

הרי מבואר בדברי הרמב"ן, שפליג איסוד דברי התוספות, וסובר שלא שייך מושג של רשות המורכבת מב' רשויות, אלא כל רשות ורשות היא מהות בפני עצמה, ושמה עליה מן התורה, וגם מדרבנן לא שינו

יב. וכן יעויין בחידושי הריטב"א עמ"ס שבת צ"ד: שכתב וז"ל: "אימור דפטור ר"ש מחיוב חטאת, איטורא דרבנן מיהא איכא. וא"ת ואמאי, וכיון דברשות הרבים לא מפטר אלא מדרבנן, בכרמלית אית לן למשרי לגמרי, דהכי אמר רבא בפ"ק גבי לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברה"י, דכרמלית שרי, וכיון דברשות הרבים לא מיתסר אלא משום גזירה, בכרמלית לא גזרינן גזירה לגזירה, י"ל כי אמרינן הכי ה"מ בדבר שאין בו אפילו סרך מלאכה, כי ההיא דלא ישתה דלא מיתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו, אבל כל מידי דדמי למלאכה דאורייתא אלא שפטור עליה מפני שאינה צריכה לגופה, ככיוצא בזה בכרמלית ורשות הרבים שוין ה"ן, עכ"ל.

ומבואר בדבריו כיסוד הנ"ל, שבדבר שמיטסר משום סרך מלאכה אסור גם בכרמלית, ולא שייך בזה הכלל דלא גזרינן גזירה לגזירה, כי כרמלית דינה כרשות הרבים לכל דבר, וממילא נאסר בה כל מה שאסור משום מלאכה, ורק דבר שהוא משום גזירה בעלמא לא גזרינן בכרמלית.

יג. וכן יעויין בביאור הגר"א סימן שמ"ט סעיף ה' שכתב וז"ל: "ואפילו בכרמלית. שם צ"ז, וכן בנו בשדה והוא בכרמלית כמ"ש בפ"ק דשבת ו' א' ב', ואמר שם דאע"ג דקשיא כו' ע"ש, דלא אמרו בפ"ק דשבת ופ' בתרא דעירובין דלא גזרינן לגזירה אלא דוקא שאינו אסור אלא משום גזירה, אבל דבר שאסור ברה"י משום שבות ה"ה שאסור בכרמלית, וז"ש בשבת צ"ד ב' אימור דפטור ר"ש ואע"ג דלכרמלית הוא. שם בסה"ת", עכ"ל. ומבואר בדבריו כיסוד דברי הראשונים הנ"ל, שדבר שאסור משום שבות אסור גם בכרמלית.

הנפקא מינה בין דבר שאסור חז"ל משום שבות, לבין דבר שאסור חז"ל משום גזירה בעלמא

יד. והנה יעויין בקובץ נטעי נעמנים עמוד תרל"ו שהביא בשם הגר"ש מילר, שכתב שגם למה שכתב הגרעק"א ביו"ד סימן ב' שמומר לחלל שבת בפרהסיא אפילו באיסור דרבנן דינו ג"כ כמומר לחלול שבת, מכל מקום זהו רק באיסורי דרבנן האסורים משום שבות ובגדר מלאכה דרבנן, אבל בדברים האסורים משום גזירה, אינו נחשב כמומר לחלל שבת בכך.

ובסברת הדברים נראה לבאר, שבדברים האסורים משום מלאכה, אם עובר עליהם נחשב שעשה מלאכה בשבת, וא"כ נחשב לחילול שבת עכ"פ מדרבנן, שעושה מלאכה ואינו שוכח בשבת. אבל מה שנאסר משום גזירה אינו מוגדר כחילול שבת וכאי שבייתה בשבת, אלא כמי שעובר על דברי חכמים ששרי למקרי ליה עביינא, אבל אינו נחשב למומר לחלול שבת בכך.

ישוב על פי היסוד הנ"ל לסתירות הנ"ל שבפסקי ההלכות בשו"ע ובאחרונים

טו. ועל פי האמור יש ליישב משה"ק לעיל, והנה נחלקו הט"ז והגר"א בטעם שאסור לטלטל פחות פחות מד"א בכרמלית, שלהט"ז הוא משום שבקל יכול לבוא לטלטל ד"א, ולהגר"א הוא משום שנתנו חכמים ע"ז שם מלאכה, כמבואר בדבריו שהובאו לעיל.

ומחלוקת הראשונים אי שרי להחליף ברשויות דרבנן היא בחקירה הנ"ל, והיינו במה שאסור להחליף ברשויות דאורייתא, אי שם מלאכה עליה או גזירה בעלמא.

וכן מובן מה שאסרו זה עוקר זה מניח בכרמלית, והיינו משום שחכמים נתנו שם מלאכה על זה כיון שנעשתה מלאכה מבין שניהם, וחכמים החשיבו לכל אחד כמי שעשה מלאכה. ולגבי קורא בספר, ג"כ צ"ל ששם מלאכה עליו מדרבנן.

ובספק הפמ"ג צ"ל ששאני מעל"י ממתחת"י, שמעל"י הוא בגדר גזירה בעלמא, ועל פחות מ"י שם מלאכה עליו כיון שהוא במקום חיובא.

בדין חי הנושא את עצמו

טז. והנה יעויין בתשובת הגרעק"א מהדויק סימן כ"ח שכתב וז"ל: "ע"ד שאלתו לישא תינוק על הכתף בעיר שאין לה חומה וצורת הפתח, אחרי שרוב הפוסקים ס"ל דעתה אין לנו רשות הרבים.

הנה במג"א (ס"י ש"ח ס"ק ע"א) כתב שלא תגרוהו מפני שנושאת (הר"ן), אם כן אפילו בכרמלית אסור, ועי' ס"י ש"מ ע"י"ש, ביאור דברי המג"א דהנה הטור אוסר לדדות בהמה חיה ועוף בכרמלית, והב"י תמה כיון דהאיסור רק גזירה שמא ישאנו, א"כ בכרמלית שרי דהוי גזירה לגזירה, ולפ"ז אם נפרש דמה דקתני במתני' בתינוק אם היה גורר אסור, דבתינוק כי האי לא אמרינן חי נושא את עצמו, וגזרינן ביה שמא ישאנו כמו בהמה חיה ועוף, א"כ בכרמלית שרי לדדות, ולזה הקדים דברי הר"ן דכ"י עלה דמתני' ואם היה גורר אסור מפני שנושאתו, ע"ז כתב וא"כ י"ל כיון דאין הטעם משום גזירה שמא ישאנו אלא דהוי נושא ממש, ממילא גם בכרמלית אסור. והוסיף עוד בלשונו הטהור ועי' ס"י ש"מ"ח, ר"ל דשם כתב לתרץ דברי הטור הנ"ל דהרבה פעמים מצינו דגזרו גזירה לגזירה, ואף דהוה שייך רק בהנך דמציינו כן במפורש, אבל מכל מקום עדיין קושיית הבית יוסף במקומו דמהיכן למד הטור לאסור הכא, וצ"ל דיצא להטור כן מלישנא דהברייתא מדדין בהמה חיה ועוף בחצר, מדנקט בחצר ולא רבותא יותר מדדין בכרמלית משמע בכרמלית אסור, ומה דקתני אבל לא ברה"ר, ולא נקט רבותא אבל לא בכרמלית, היינו משום דבעי ליתני עלה והאשה מודה בנה ברה"ר, דהוי רבותא אפי' ברה"ר שרי, וא"כ אף בלאו דברי הר"ן הנ"ל אלא דהיינו מפרשים אם היה גורר אסור מחמת גזירה שמא ישאנו, היה ג"כ מקום לומר דאפי' בכרמלית אסור כדעת הטור. ואח"כ הוסיף המג"א וכו' דכתב עוד הר"ן דקטן כ"כ שצריך לגרוהו אם נשאו חיב חטאת, מבואר דבתחילה שכתב המג"א דאפילו בכרמלית אסור א"כ בלא כסרא זו דבנשאו חייב חטאת, מ"מ ה"י הדין דבכרמלית אסור, עכ"פ אם הטעם דגורר אסור משום דהוי כנושאת ממש בודאי אסור בכרמלית.

זכינו לדין דס"ל להמג"א אף דהיכי דשייך חי נושא א"ע, מ"מ כיון דמדרבנן אסור גם בכרמלית אסור.

מותר להוציא ממנו לכרמלית אחרת, ואם אין זה הדין בהכרח שהיה רשות לעצמה כי גם מדרבנן דינה חלוק. זה אינו נראה, דכל חד לחודיה קאי, שמדאורייתא הוה רשות היחיד, ומדרבנן דינו ככרמלית, ואידך זיל גמור פרטי הדינים שיש על מקום זה מצד כל רשות שממנו הוא מורכב, ואין סתירה במה שאסור לטלטל ממנו לכרמלית אחרת, משום שזהו מצד הרשות היחיד שבו, וצ"ע ראיית ר"ת.

טו. עוד צריך עיון בדברי ר"ת, שהנה הדין פשוט שאסור לטלטל מחצר שאינה מעורבת לכרמלית, והוא הדין שאסור לטלטל ממכוי שאין בו לחי או קורה לכרמלית, ולדברי ר"ת היה צ"ל שהוה רשות חמישית, שמצינו כרמלית שאסור לטלטל ממנה לכרמלית אחרת, וכמו שהוכיח לגבי קרפף, וצ"ע.

וצריך לומר לשיטת ר"ת שאסור לטלטל מחצר שאינה מעורבת היא איסור על הגברא, ואין שם כרמלית עליה, וממילא ל"ש להחשיבו לרשות חמישית.

הרב מאיר רובינשטיין כולל "אליבא דהלכתא" קריית ספר

בגדר החיוב שבהוצאה

הנה בפשטות עיקר ענין החיוב שבהוצאה הוא על הוצאת החפץ ממקום קביעותו שברה"ר לרה"ר, ובמתני' הביאו את אופני החיוב שיש "שתים שהן ד' בפנים ושתיים שהן ד' בחוץ", מפני שחלוקים האופנים להוצאה והכנסה ולמקום שעומד בו המוציא אם בחוץ או בפנים. והקי' הראשונים שלכא' הרי לענין הוצאת החפץ מקביעותו אין חילוק במקום שעומד בו המוציא, ומדוע נקבעים להחשב לב' אופנים במה שהוא עומד בחוץ או בפנים. עוד הביאו כענין זה שבעיקר החיוב נאמר בהוצאה ב' דרשות להחשיבה למלאכה, וביארו התוס' שהוא כדי ללמד שחייב בין אם הוא עומד בחוץ ובין אם עומד בפנים, ומכיון שבעיקר ענין ההוצאה לכא' שוים הם ק' מדוע צריך לכל אופן דרשה בפ"ע.

וכ' הראשונים שבהוצאה אין חשיבות כשאר מלאכות מפני שהיא מלאכה גרועה, וחדושה היא שחדשה תורה לחייב בה, והרי שאין לך בו אלא חידוש, ולכן אם היה נאמר דין החיוב באופן אחד לא היה נלמד ממנו לאופן אחר, ולכן פ"י בנמט בין אם המוציא עומד בחוץ ובין אם עומד בפנים, וכן היה צריך לזה לב' דרשות כדי שנלמד את החיוב לכל האופנים. אכן בפשטות הסברא אין הכנה לדבריהם, שהרי כלפי ענין ההוצאה של החפץ אין חילוק בין אם הוא עומד בחוץ או בפנים, וא"כ בכלל אותו חידוש עומדים שניהם, ומדוע נחשב לחידוש בפ"ע בזה שהוא אופן אחר, וכמו שלא הביאו הרבה חילוקים שבמלאכה, וכגון שיתחייב רק כשמוציא מרשות שלו וכדו', והיינו שאף מרשות אחרת כיון שהיא רה"ר נחשב כאותו חידוש שברשות שלו, וא"צ לפרט בו את החיוב בפ"ע, וכך במה שעומד בפנים או בחוץ נחשב כאותו חידוש שבהוצאה, וא"צ לפרט בכ"מ את החיוב בפ"ע.

והנה בטעם הדבר ששנחשבת מלאכה גרועה, כ' התוס' "דמה לי מוציא מרה"ר לרה"ר ומה לי מוציא מרה"ר לרה"ר", והיינו שבעיקר ענין המלאכה שהוה המוציא לרה"ר למוציא לרה"ר אחר, ואין חילוק ביניהם, וממה שנקבע החיוב דוקא במוציא לרה"ר מוכח שאין בו חשיבות כ"כ של מלאכה. אמנם ברמב"ן פ"י בזה "שברה"י מותר לישא משא גדול [ובתוס' הרא"ש הוסיף "כל היום"], ואם הוציא לרה"ר כגרוגרת חייב", והיינו שעיקר ענין המלאכה דומה למי שנושא משא גדול בתוך רה"ר, ומ"מ חייב רק כשמוציא לרה"ר, ומזה מוכח שהוא חידוש בהוצאה לחייב אע"פ שאין בה כ"כ חשיבות של מלאכה. ומבואר בדבריהם שנקטו בב' אופנים לדמות את עיקר ענין המלאכה שבהוצאה, שלד' התוס' הוא דומה למוציא מרה"ר לרה"ר אחר, ולד' הרמב"ן הוא דומה לנושא משא גדול בתוך רה"ר, וצ"ב בחילוק הסברות שבדבריהם. ובאמת בעיקר סברתם צ"ע במה שנקט לדמות את ענין המלאכה לאופנים אלו שפטר בהם, שהרי ודאי שכל גדר המלאכה הוא במה שמוציא את החפץ מרה"ר לרה"ר שזוהי הוצאה, ופשוט שבנושא משא גדול בתוך הרשות ואפ"י כל היום שלא עשה כלל את ענין ההוצאה, ואף באופן שמוציא לרה"ר אחר יש לדון אם שייך להחשיבו כעיקר ענין המלאכה, שאע"פ שהעבירו מקביעותו הלא כלפי תורת רשויות שבת עומד באותה קביעות, וא"כ איך שייך להוכיח ממה שאינו חייב בהם שנחשבת ההוצאה למלאכה גרועה, שאף אם היא חשובה כשאר מלאכות אין מקום לחייב בהם כיון שלא עשה את עיקר ענינה.

ובאו"ו (סי' פ"ב) פ"י שנחשבת מלאכה גרועה "דמה מלאכה עשה מעיקרא חפץ והשתא נמי חפץ", והיינו שכיון שאינו עושה שינוי בחפץ ע"י ההוצאה אין בה חשיבות גמורה כשאר מלאכות, ולכא' הגדר בזה הוא מענין החיוב שבכל המלאכות שהוא על מה שהאדם פועל בהם, וכמו בחורש שעושה את הקרקע לחרושה, או זורע שקובע את הזריעה בקרקע, ובזה כ' שבהוצאה הרי ש"מעיקרא חפץ והשתא נמי חפץ", ולא נקבע בו שום שינוי ע"י ההוצאה, ולכן אין בה חשיבות גמורה כשאר מלאכות, ובזה היא נחשבת למלאכה גרועה. והרי א"כ שעומד בה חידוש התורה לחייב אע"פ שלא עשה שום שינוי בחפץ ע"י ההוצאה, וי"ל שהגדר בחיובו עליה הוא על פעולתו בפ"ע, שהיא ענין מעשה ההוצאה של החפץ ממקומו.

והרי לפ"ז י"ל שלכך יש לדמות את החיוב שבמלאכה גם לאופנים שאין בהם הוצאה ממש, וזהו מה שהביאו התוס' ממוציא לרה"ר אחרת, והרמב"ן מנושא משא גדול בתוך רה"ר, שאע"פ שאין בהם את ענין עקירת החפץ מקביעותו ברה"ר דומים הם להוצאה, והיינו שכיון שעיקר החיוב שבה אינו במה שנשתנה החפץ מקביעותו, אלא במעשה ההוצאה שעשה בו, ובזה לד' התוס' אף כשמוציא לרה"ר הוא דומה למעשה ההוצאה כשמוציא לרה"ר, ולד' הרמב"ן אף כשנושא משא גדול ברה"ר הוא דומה לה. וי"ל שמה שנקטו ב' אופנים בזה הוא

מפני שנחלקו בגדר החיוב שבפעולתו, שלד' התוס' עיקר פעולתו היא במה שמעביר את החפץ מרשות לרשות, ולכך הביאו שהאופן שדומה לה הוא כשמעבירו לרה"ר אחרת שבוה עושה ג"כ את מעשה העברת הרשות, אבל להרמב"ן י"ל שעיקר ענין פעולתו הוא בטיחה שיש לו בה, ובזה הביא שאף בתוך רה"ר יש לדמות אותה לאופן שנושא משא גדול שיש בוה טיחה גדולה אף יותר מהוצאה, וק"ל.

[עוד יעויין בד' הרשב"א שכי' לפרש את החידוש "שאלו פינה מזוית לזוית משא גדול פטור וכו'", והרי שהביא בזה את האופן שדומה להוצאה בתוך רה"ר וכענין ד' הרמב"ן, אבל במש"כ שפינה מזוית לזוית משמע שכוונתו שהוא דומה בזה קצת להוצאה, והיינו שבאמת גדר החיוב לדבריו הוא במה שמעביר את החפץ ממקומו וכד' התוס', אלא שכי' שאף בתוך רה"ר הוא דומה לזה במה שהוא מעבירו מזוית לזוית, אך א"כ לא היה צריך לפרש שהוא מעביר משא גדול, שהרי אינו מוסיף בזה יותר על העברת החפץ ממקומו, ויותר נראה שבאמת כוונתו לענין המלאכה במה שהוא טורח בפעולתו וכד' הרמב"ן, ומה שהביא בזה שהוא מעבירו מזוית לזוית הוא לפרש את רצונו בזה, והיינו שבסתמא אין האדם מטלטל חפציו בתוך רה"ר, ולכך פ"י שהוא רוצה להעבירו מזוית לזוית, וצ"ע.]

ולפ"ז יש מקום לבאר גם את החילוק שבאופני המלאכה בענין המקום שהמוציא עומד בו, שבאמת לענין הוצאת החפץ אין סברא לחלק בין אם הוא עומד בחוץ או בפנים, אבל כיון שענין המלאכה הוא בפעולתו כשהוא מוציא את החפץ שייך להחשיבם לב' אופנים, שהרי אופן פעולתו כשהוא עומד בחוץ הוא במה שהוא מביא את החפץ אליו מבפנים, וכשהוא עומד בפנים הוא שפעולתו היא שמוציא ממנו ולחוץ, ולכן העמידו הראשונים שיש להחשיבם לב' אופנים מפני שההוצאה היא מלאכה גרועה, שכיון שבענין פעולתו חלוקים האופנים הרי שצריך לפרשם כדי ללמוד בהם את החיוב, וכמבואר שכיון שחידוש הוא ענין החיוב שבמלאכה זו אין לך בו אלא חידוש, ואם היה מתפרש החיוב רק באופן אחד לא היה נלמד ממנו לחייב באופן השני.

בחילוק שבין הוצאה דעניי הוצאה דבעה"ב

בגמ' (צ"ו ב') דנו מהיכן נלמד החיוב במלאכת ההוצאה, "ארי"ח דאמר קרא יצו משה ועבירו קול במחנה, משה היכן הוה יתיב במחנה לידה, ומחנה לוייה רה"ר, וקאמר להו ישראל לא תפיקו ותיתו מרה"ר ליה"ר, והיינו שצוה משה לא העם שלא להביא עוד את התרומה באופן שנחשב להוצאה מרה"ר לרה"ר, ודרשו שם מן המקרא שנאמר הדבר בשבת ונחשב למלאכה, ובסוגיא דעירובין (י"ז ב') הביאו עוד ללמוד את החיוב ממה שנאמר באסיפת המן "אל יצא איש ממקומו", וכ' התוס' שצריך לב' דרשות שמתחייב בהוצאה כדי ללמד שחייבים על ב' אופנים שבה, שמצינו שכללו את אופני ההוצאה וההכנסה שהם "שתים שהן ד' בפנים ושתיים שהן ד' בחוץ", ומתחלקים האופנים מפני ש"העני עומד בחוץ ובעה"ב בפנים", ובכל אחד נחשב להוצאה בפ"ע.

והרי שהעמידו בזה שדרשא אחת נאמרה לחייב במי שעומד בפנים ומוציא ממנו לחוץ, ודרשא אחת היא במי שעומד בחוץ ומוציא אליו מבפנים [ויעו"ע במשנת"ל בענין גדר החיוב שבהוצאה מדוע נחשבים בזה לב' אופנים], ופ"י שמפני שהוצאה היא מלאכה גרועה צריך לכל אופן שבה דרשא בפ"ע, אלא שהתוס' לא פ"י איהו דרשא מהן נאמרה על העומד בפנים ואיהו על העומד בחוץ, ובפשטות י"ל שבאמת אין להוכיח מכל דרשא על איהו אופן היא נלמדת, אלא שאם היה החיוב רק באופן אחד א"צ לב' דרשות, וממילא יש יתור לחייב בשניהם. אכן מסתיימות הדברים שבתוס' משמע שבענין הדרשות עצמן למדו את החיוב לב' האופנים, וצ"ב ע"פ מה נקבע בהם ענין הדרשא על ב' האופנים האלו.

ובאמת ענין הדרשות עצמן לכא' הוא באופן נוסף שלא נזכר במתני', שהרי בתרומת המשכן היו העם בבתייהם והביאו משם את התרומה למשה במחנה לוייה, והרי שלא עמדו בפנים כמו העשיר ולא בחוץ כמו העני, אלא גם עם תרומתם מרה"ר לרה"ר, וכן בענין אסיפת המן פ"י התוס' את הדרשא שאל יצא איש ממקומו עם הכלי, והיינו ג"כ באופן שיוצא עם הכלי ולא שעומד בפנים או בחוץ ומוציא, וא"כ יש לבאר איך למדו משם לאופנים שעומד בפנים ומוציא לחוץ, או שעומד מבחוץ ומביא אליו מבפנים.

ובריש שבועות עמדו התוס' מדוע לא הביאו במתני' את האופן שיוצא עם החפץ לחוץ, וכ' שהדרך היא להוציא באופן זה, וא"צ להשמיענו בו את החיוב, ורק כשעומד ברשות אחת וידו ברשות אחרת סברו שאינו דרך הוצאה להתחייב, וכלפי זה הביאו במתני' לחדש שהוא חייב בין אם הוא עומד ברה"ר ובין אם הוא ברה"ר. [אמנם סברא זו כ' התוס' קודם שהעמידו את הפ"י במתני' מפני שהוצאה מלאכה גרועה, וביארו בזה רק את החידוש שבמתני', ולא את מה שהביאו לזה ב' דרשות וכנ"ל, אך אפשר שמ"מ אף לאחר שהביאו לפרש שנחשבת מלאכה גרועה עומדת סברא זו, והיינו שמ"מ באופן שהוא יוצא עם החפץ הוא עיקר דרך הוצאה, וא"צ להשמיענו בו את החיוב]. ולפ"ז יותר צ"ע היאך נלמד החיוב מן הדרשות אף לאופן שעומד בפנים או בחוץ, שהרי אופן החיוב שנאמר בהם הוא כשיוצא עם החפץ וכנ"ל, והוא האופן הפשוט להתחייב בו, ואף אם נאמר שדרשא אחת מיותרת, מ"מ לא נדע בזה את ב' האופנים המיוחדים שיתחייב בהם.

והנראה להעמיד בזה ב' שיטות בד' הראשונים, וכפי שיתבאר בעז"ה. א. בתוס' הרא"ש כ' שבמה שנאמר בתרומת המשכן "ויכלא העם מהביא", משמע שהוא עומד בחוץ, אבל באסיפת המן שדרשו מאל יצא היינו אל יוציא ממקום שהוא עומד לחוץ, והיינו שפ"י בלשון הבאה שהוא מביא את החפץ אליו למקום שהוא עומד, ובאל יצא איש ממקומו העמיד שאת הדרשא הוא שלא יוציא את החפץ ממקום שעומד בו, וכענין זה הביאו שם בגמ' לדחות שאין עיקר הפסוק להוצאה מפני שלא נאמר אל יוציא, וי"ל שפ"י מ"מ את הדרשא כאילו נכתב אל יוציא, ומהו למדו על האופן שמוציא מבפנים.

עוד הוסיף בזה שגם באופן שיוצא עם החפץ נכלל באל יצא ממקומו שהיינו עם החפץ, והיינו שפ"י את הדרשא בזה לחייב גם כשהוא עומד

בפנים ומוציא, וגם כשיוצא עם החפץ, ומבואר בדבריו שהחשיב אותם לב' אופנים ומ"מ הם נלמדים מדרשא אחת, וצ"ע בסברת הדבר. ובאמת בשבועות הביא שאופן זה הוא עיקר הוצאה "ודמאי להתחייב יותר מכולהו", והיינו כמש"כ התוס' שם שבאופן זה יותר פשוט לחייב מהאופנים שעומד ברשות אחת וידו ברשות אחרת, ולכא' א"כ א"א ללמוד מאותה דרשא שיתחייב אף כשעומד בפנים ומוציא משם לחוץ, וצ"ל שעיקר הדרשא היא באמת על האופן שעומד בפנים, וכפי שפ"י שדרשו בזה אל יוציא את החפץ ממקומו, אלא שמפני שיותר פשוט לחייב באופן שיוצא עם החפץ א"צ בו לדרשא בפ"ע שיתחייב, ולכן העמיד שהוא גם בכלל הדרשא דאל יצא ממקומו, והיינו שלא יצא עם החפץ.

ב. אמנם הרמב"ן פ"י שבתרומת המשכן כשנמנעו להוציא מביתם לרה"ר הרי"ז כהוצאת בעה"ב, והיינו שהחשיב שם את ההוצאה כמו באופן שעומד בפנים ומוציא משם את החפץ לחוץ, וצ"ב שהרי בגמ' העמידו שהיתה שם רה"ר במחנה לוייה שלשם הוציאו את התרומה מביתם, והרי לא היה מחנה לוייה סמוך לביתם והיו צריכים לבא לשם עם התרומה, ומדוע אינו נחשב בזה לאופן בפ"ע שהוא יוצא עם החפץ לרה"ר אלא כהוצאת בעה"ב. ועוד, שהרי לפ"ז צ"ל שבאסיפת המן נחשב להוצאת העני, והיינו שעומד בחוץ ומביא אליו את החפץ מבפנים, והרי שם ג"כ יוצא עם החפץ בידו [אן שהוא עומד בפנים ומוציא לחוץ כמש"כ בתוס' הרא"ש], ומדוע בתרומת המשכן נחשב כשיוצא עם החפץ להוצאת בעה"ב, ובאסיפת המן נחשב להוצאת העני.

והנה באמת יש לדמות את האופן שהוה יוצא עם החפץ גם להוצאת העני וגם להוצאת בעה"ב, שהרי בעקירת החפץ ברה"ר הוא כמו בהוצאת בעה"ב שעומד בפנים ועוקר שם, אבל בהנחת החפץ שברה"ר הריהו כמו בהוצאת העני שמוניח במקום שהוא עומד בו, ולכא' תלוי הדבר במה נקבע עיקר חילוק האופנים שבהוצאת העני והוצאת בעה"ב, שאפשר שעיקר ענין החילוק הוא כלפי שעת עקירה היכן הוא עומד, שבוה הרי שכשיוצא עם החפץ הריהו כהוצאת בעה"ב שעוקר במקום שעומד בו, אבל אפשר שעיקר החילוק הוא כלפי שעת ההנחה, שלפ"ז באופן שיוצא עם החפץ ומניח בחוץ הריהו כמו בהוצאה דעני שעומד במקום שמוניח.

אלא שבד' תוס' הרא"ש הרי מבואר שנחשב לאופן בפ"ע, ואינו בכלל הוצאה דעני והוצאה דבעה"ב, וצ"ל שכיון שאינו דומה לגמרי לאחד מן האופנים נחשב להוצאה בפ"ע ואינו בכלל שניהם, אבל לד' הרמב"ן י"ל שבאמת אינו נחשב לאופן בפ"ע אלא שהוא בכלל שאר האופנים, ולכך אע"פ שבתרומת המשכן ואסיפת המן היתה ההוצאה באופן זה אפשר ללמוד אותם ממנה, וזהו מש"כ לענין תרומת המשכן שכיון שנמנעו להביא אותה מביתם שנחשב כהוצאת בעה"ב, והיינו מפני שכלפי מה שהוציאו אותה מביתם הרי היא כהוצאת בעה"ב שעומד בפנים ומוציא משם, אך א"כ לכא' אף בענין אסיפת המן היה צריך להחשיב את ההוצאה כמו בהוצאת בעה"ב, שהרי גם שם היתה ההוצאה באופן זה, וצ"ע איך למדו משם להוצאה דעני וכנ"ל [אפשר שכיון שלהוצאת בעה"ב א"צ לעוד דרשא, הרי שדרשא זו מיותרת ללמד על הוצאת העני, אך צ"ע שסתם את הדבר ולא פ"י וכנ"ל].

והנראה שיש להעמיד בזה עוד חילוק בין הוצאה דבעה"ב להוצאה דעני, שהרי בכל המלאכות עיקר ענינם הוא במה שנפעל בהם ע"י שעשאם, וכמו בחורש שמתחייב על מה שהקרקע נעשית חרושה, וכן בכל שאר מלאכות, ובהוצאה הרי שעיקר המלאכה הוא במה שמעמיד ע"י"ז את החפץ שיעמוד בחוץ, ולכא' היינו במה שהוא מעמיד ע"י הוצאה להשתמש בו בחוץ, וי"ל שבענין זה יש חילוק בין הוצאת בעה"ב להוצאת העני, שהרי בהוצאת בעה"ב הוא מוציא את החפץ ממנו, ומעמידו אצל העני להשתמש בו, אבל בהוצאת העני הריהו מביא בזה את החפץ אליו שע"י"ז יכול הוא עצמו להשתמש בו, והיינו שכלפי מה שמעמיד בה את החפץ להשתמש בו ב' אופנים הם, שבהוצאת בעה"ב הוא מוציא להשתמשו שמוחזק לו, ובהוצאת העני הוא מביאו להשתמשו שלו.

ולפ"ז י"ל שבוה חלוק ענין ההוצאה שבתרומת המשכן מההוצאה שבאסיפת המן, שהרי בתרומת המשכן עיקר ענין ההוצאה היתה כדי להביא אותה אל משה, וכשהעם הוציא אל משה הרי היא כמו בהוצאת בעה"ב שהיא לצורך העני שישתמש בה, ולכך העמיד בה הרמב"ן שבמה שהוציאו אותה מביתם נחשבת כהוצאת בעה"ב, אבל באסיפת המן אע"פ שהיתה ג"כ באופן שיוצא עם הכלי לחוץ נחשבת כהוצאת העני, שהרי עיקר ענינה היה כדי שהמוציא עצמו ישתמש בו בחוץ, ולכך אפשר ללמוד ממנה על הוצאת העני שהיא כדי להשתמש בו בחוץ חייב.

בדין העמדת החפץ ביד בעה"ב שיוציא העני ממנו

בדין הוצאה הביאו במתני' שאם פשט העני את ידו לפניו ונטל מידו של בעה"ב, העני חייב ובעה"ב פטור, ופ"י בגמ' שדין הבעה"ב שהוא פטור ומותר כיון שאינו עושה שום פרט במלאכת ההוצאה. ודנו התוס' שמ"מ צריך לאסור בו מפני שעל ידו העני עובר במלאכת הוצאה, וכ' שלפני עור הרי נאמר רק בתרי עברי דנהרא שנותן לחבירו איסור שאינו יכול לעשותו לבדו, וכאן יכול העני לעשות את ההוצאה לבדו ואין בזה איסור דאורייתא, אלא שצריך לאסור מדרבנן מפני שהוא מ"מ מסייע לו בהוצאה, ובע"כ שאיירי בעני שהוא נכרי, והיינו שאינו עושה איסור בהוצאה, וע"ז נאמר שמותר לבעה"ב לסייע לו בה, ומה שאמרו בזה העני חייב הוא רק לסימנא בעלמא שאלו היה ישראל היה חייב ע"י.

עוד הביאו מד' הגמ' (י"ט א') שמותר ליתן לנכרי מוונות בחצר אע"פ שיבא להוציאו, ומשמע שדוקא כשהוא עומד בחצר שמוציא אה"כ בלא דעת הישראל מותר, אבל באופן שעומד בחוץ וידו פשוטה לפניו היא אסור, שהרי"ז כמו שהביאו להוצאה זו, אלא שכאן צ"ל שהיה החפץ של נכרי, ומותר ליתן לו אף כשעומד בחוץ. אמנם הביאו הראשונים מד' הרי"ז מלוני"ל שאף בחפץ של נכרי אסור מפני שאין הרואה יודע שאינו של ישראל, וכ' שבאמת בדין המשנה אסור אף לבעה"ב, כיון שעל ידו העני עובר במלאכת הוצאה, ומה שאמרו בגמ' שהוא מותר היינו לענין

עקירה וברה"ר הנחה, והיינו שע"י קביעות החפץ במקומו יש חשיבות להעברתו, וזה שייך רק באופן שיש עם ההוצאה עקירה והנחה. והביאו בגמ' שבאופן שעשה אחד עקירה והשני הנחה יש מקום לחייב, שהרי "איתעבידא מלאכה מבינייהו", והיינו שיש מקום לצרף את מעשה שניהם יחד להחשיבו למלאכת הוצאה לחייב, אלא שמצינו בדין שנים שעשוהו שיש דרשא לפטור אף באופן שזה עוקר וזה מניח, והיינו שדין החיוב הוא רק במי שעושה בעצמו את כל פרטי המלאכה. [ומשמע בגמ' שצריך לאופן זה דרשא בפ"ע, ואינו נלמד לפטור ככל ב' שעשוהו, וי"ל שבב' שעשוהו יש מקום לפטור בפ"ע מפני שהמעשה של כל אחד מהם הוא בצירוף השני שעמו, והיינו שבאופן זה י"ל שאינו נחשב כ"כ מעשה שלו לחייב עליו, אבל כשכ"א עושה מעשה גמור יתחייב, ובוהו דרשו שאף כשהו עוקר וזה מניח אין מצטרף מעשה שניהם לחייב על המלאכה].

וכ' התוס' (צ"ג א') שבאופן שכתב את אחד ובהו חבירו וכתב את שניה א"צ דרשא לפטור, ורק בהוצאה ה"א שהקפידא היא בהוצאה עצמה ויתחייב אפי' בלא הנחה, והיינו שהיה מקום לחייבו מפני שעשה את עיקר ענין המלאכה אפי' בלי הנחה, אבל בב' אותיות שחסר לו בכל שיעור המלאכה אף בלא דרשא בפ"ע לא תצטרף אליו כתיבת השני לחייבו. ובתוס' הרא"ש כ' ש' א"צ לדרשא בב' אותיות מפני שאינו דומה חצי שיעור לשנים שמתעסקין בשיעור שלם, והיינו שכיון ששניהם נתעסקו בשיעור שלם היה מקום לחייב ע"י צירוף שניהם למלאכה אחת. והרי לכאורה שנחלקו התוס' ותוס' הרא"ש מאיזה סברא יש לפטור בכתיבה בלא הדרשא שפטרו בזה עוקר וזה מניח, ובפיהמ"ש להרמב"ם הביא בדין הפטור שבוהו עוקר וזה מניח את ענין הפטור בכתיב לאחד את אחת, ומשמע שסבר שבשניהם נאמר הפטור מענין אחד, ונחלק על ב' הסברות שהביאו התוס' ותוס' הרא"ש לחלק ביניהם, וצ"ב במה נחלקו הראשונים בענין זה.

ובעיקר סברת התוס' שהיה מקום לחייבו בלא ההנחה, לכאורה זה מענין גדרי המלאכה שבהוצאה, והיינו שהיה מקום להחשיב את ההוצאה למלאכה אף בלא הנחה, אך א"כ אינו שייך לדיני ב' שעשוהו שהם שייכים לכל המלאכות שנלמד מהם את גדרי מלאכת הוצאה, ובע"כ שאף בלא הדרשא צריך לעשות הנחה כדי להחשיב את ההוצאה, ואעפ"כ היה צד שיתחייב ע"י שהשני עשה, וזהו מש"כ התוס' שאין עיקר הקפידא בהנחה, והיינו לענין לזה שיהיה צריך בעצמו לעשותה, והיינו שכיון שאין ההנחה מעיקר דיני המלאכה אלא פרט נוסף בה היה מתחייב כיון כשהשני עשה, אבל בכתיבה כל אות היא מעיקר ענין המלאכה שתהא כשיעור לחייבו, ולכן אף בלא הדרשא פשוט הדבר שלא תצטרף כתיבת השני לחייבו ע"י.

אכן מסברא יש מקום להעמיד שבאמת אף ההנחה היא מעיקר ענין המלאכה וכמו בב' אותיות, שהרי לד' התוס' עיקר מעשה המלאכה הוא במה שהוא מעביר את החפץ מרשות לרשות, ולכן מה שצריך את ההנחה הוא רק להעמיד בו קביעות מקום ע"י, אך יש מקום לומר שבאמת עיקר מעשה המלאכה הוא במה שמעביר את הקביעות מקום של החפץ מרשות לרשות, והיינו שעקירתו מה"י והנחתו ברה"ר הם עיקר ענין המלאכה שבוהו הוא מעביר את קביעות מקומו, ואדרבא המעשה שהוא מעביר אותו מרשות לרשות הוא רק ההיכ"ת להעביר את קביעות מקומו, וא"כ כשהו עוקר וזה מניח הרי עשו בזה יחד את עיקר ענין המלאכה כמו בכתיבת ב' אותיות, ואפשר שכן היא דעת הרמב"ם ותוס' הרא"ש, ולכן לא סברו שיש את החילוק בין הוצאה לכתיבה כמש"כ התוס', וכמבואר.

אמנם בד' תוס' הרא"ש מבואר שיש סברא אחרת לחלק בין כתיבה להוצאה, שבהוצאה כיון ששניהם מתעסקין בשיעור שלם היה מקום לחייב, משא"כ בכתיבה, וביאור כוונתו לכאורה שיש חילוק בין גדר הפטור שבחצי שיעור מהפטור כשאינו עושה עקירה והנחה, שבחצי שיעור הרי באמת הוא עושה את כל ענין המלאכה אלא שאין בה חשיבות בלא השיעור, ובענין זה י"ל שפשוט הדבר שאין מעשה השני מצטרף לכתיבתו להחשיבה למלאכה שיתחייב עליה, והיינו שכיון שעשה את המלאכה שבה הוא במה שמעמיד כתיבה שיש בה הבנה בב' אותיות, וממילא שבאות אחת לא נעשה עיקר ענין הכתיבה, ורק ע"י שניהם נחשבת למעשה מלאכה, והרי שאף בענין זה שייך להעמיד את הדרשא לפטור כמו בזה עוקר וזה מניח. אך בד' תוס' הרא"ש הרי מבואר שבאמת נחשב למעשה מלאכה אף באות אחת, אלא שפטור מדין ח"ש, ויעו"ע במשנ"ת במלאכת כותב שלכאורה כך הוא גדר המלאכה ואין סברא לחלוק ע"י, וא"כ י"ע מדוע לא יהא לד' התוס' והרמב"ם חילוק זה בין הוצאה לכתיבה, וכמש"כ בתוס' הרא"ש.

אמנם לד' התוס' הרי נתבאר שייקר ענין המלאכה הוא בהוצאה עצמה, וא"כ ההנחה קובעת בה את החשיבות שיתחייב עליה, ובוהו היה ס"ד שיצטרף אליו השני לחייבו, וי"ל שלפ"י אף בכתיבה היה צריך להיות הדין שיצטרף השני עמו לחייבו, והיינו שיש לדמות בזה את הדין בחצי שיעור לעקירה והנחה שיוכל השני להצטרף ולקבוע את חשיבות המלאכה לחייבו, ולכן נחלקו התוס' על סברת תוס' הרא"ש והוצרכו לסברא בפ"ע לחלק בין כתיבה להוצאה, אבל לשיטת תוס' הרא"ש הרי עיקר ענין המלאכה הוא בעקירה והנחה עצמן וכמבואר, ולכן כ' שיש

פטור, וממילא שבענין זה אף באופני הפטור עומדים לפני ולבעה"ב הוצאה אחת והכנסה אחת.

עוד הק' לפירש"י שהרי היה צריך להעמיד את פטורי העני באחת ובעה"ב באחת, כמו שנתפרשו בחיוב שברישא, ובפשטות כוונתם שבפשטות יד של העני כשהיא מלאה היתה העקירה שלו, וכשהיא ריקנית היתה של בעה"ב, וכנגד זה גם בפשיטות יד של בעה"ב כשהיא מלאה היתה העקירה שלו, וכשהיא ריקנית היתה של בעה"ב, ואין זה כמו ברישא שנתפרשו אופני החיוב של העני בפ"ע ושל בעה"ב בפ"ע, וכה"ק בתוס' הרא"ש. אך תמה בזה המהרש"א שאם היה רוצה לפרש גם את אופני הפטור בפ"ע, היה צריך להאריך בזה הרבה, ועוד שאדרבא באופן זה הוא שוה לרישא בענין ההוצאה וההכנסה ע"י פשיטות יד של העני ושל בעה"ב, ולכן פי' בקושייתם מד' בעה"ב שא"א להחשיב כלפי העקירות בפ"ע שהם ב' אופנים של איסור לכל אחד, והיינו שכיון שבשניהם עומד הדין במה שעשה רק את תחילת המלאכה בעקירה, הרי ששניהם מענין אחד, ואע"פ שבאופן אחד מהם עושה גם את ההעברה, אין זה שינוי להחשיבו לאופן בפ"ע כפירש"י [אמנם בל' התוס' דחוק הוא להעמיס שכונתם לקושיא זו, ובפרט שגם בתוס' הרא"ש נתפרש כפי המבואר, וצ"ע].

ובענין קושית התוס' שעקירה בפ"ע נחשבת לטלטול בעלמא, צ"ע בגדר הדבר, שהרי בפשטות הסוגיא מבואר שאף באופן זה אסור מדרבנן אע"פ שאינו עושה כלום בהוצאה עצמה, ובע"כ שכיון שהוא נותן לתוך ידו של השני שעושה את העברת הרשות, הרי הוא מצטרף לעשיית המלאכה, והיינו שע"י נחשבת עקירתו לעקירת ההוצאה, ולכן הוא נאסר מדרבנן, וא"כ מדוע החשיבו בו התוס' את עקירתו לטלטול בעלמא שלא יהא נחשב בפרטי המלאכה.

והנה באלו שהחשיבו במתני' מפרטי המלאכה שפטור אבל אסור, הרי נאמרו בהם ב' דינים, שכלפי הדין דאורייתא פטור מחטאת, וכלפי הדין דרבנן אסור לכתחילה, ויש לדון במה שהם נחשבים מפרטי המלאכה אם זה מענין הפטור מחטאת או מענין האיסור מדרבנן, ובפשטות הרי דין הפטור מחטאת הוא בזה שלא נאמר בהם דין המלאכה מדאורייתא, וא"כ מה שהם בכלל פרטי המלאכה הוא רק בזה שמדרבנן אסרו בהם. אמנם בה"א הרי דנו להחשיב במתני' מפרטי המלאכה אף את אלו שפטור ומותר בהם, והרי שאע"פ שאין בהם את דין המלאכה כלל נחשבים מפרטי המלאכה בזה גופא שהם מותרים, וכך גם באלו שפטור מהם מחטאת יש להחשיב בכלל פרטי המלאכה את הדין מדאורייתא לא נאסרו, אלא שיי"ל שזוהי הסברא במה שדחו בגמ' שלא החשיבו במתני' את אלו שפטור ומותר בהם לכתחילה, והיינו שכיון שלא נאמר בהם דין האיסור א"א להחשיבם מפרטי המלאכה, וא"כ אף באלו שאסורים מדרבנן אין להחשיב את הפטור מחטאת מפרטי המלאכה, אלא רק את האיסור מדרבנן, וכנ"ל.

והנראה שבענין זה נחלקו רש"י והתוס' לענין מה שלא החשיבו במתני' אלא את אלו שאתי בהו לחיוב חטאת, שלד' התוס' י"ל שכונת הגמ' להעמיד שבאמת לא באו במתני' לפרש את כל פרטי המלאכה, ובוהו פי' שכל דין המשנה נאמר רק לענין פרטי החיוב חטאת באלו שחייבים ואלו שפטורים, ולכן הביאו בזה רק את אלו ששייכים לעיקר ענין המלאכה להעמיד בהם את הדין שפטורים מחטאת, וזהו מש"כ התוס' במי שעושה רק את העקירה שהרי זה כטלטול בעלמא ואינו שייך לחטאת, והיינו שאע"פ שמדרבנן אסור, מ"מ הלא אינו שייך לענין המלאכה עצמו בזה, ולכן אין שייך להחשיב בו את מה שהוא פטור מחטאת מפרטי דיני החיוב, שהרי אינו שייך לזה כלל, ורק באופנים ששייכים לחיוב החטאת שייך להעמיד את דין הפטור מפרטי דיני החטאת, אבל לפירש"י י"ל שבאמת אף בדין האיסור מדרבנן נקבעו פרטי המלאכה במתני', ולכן אע"פ שעושה רק את העקירה ואינו שייך לחיוב החטאת, מ"מ במה שהוא אסור מדרבנן הריהו מפרטי המלאכה, וק"ל.

והרי לפ"י שלד' התוס' דין המשנה שבסיפא הוא להעמיד את הפטור מחטאת כנגד הרישא, וי"ל שלכן הק' שצריך להעמיד את הפטורים של העני והעשיר בשוה בהוצאות והכנסות, והיינו שכל הדין שנאמר בהם צריך לעמוד כלפי מה שנאמר בחיוב ברישא בהוצאות והכנסות, וכן מה שהק' שהיה צריך לפרש את אופני הפטור לעני בפ"ע ובעה"ב בפ"ע כמו ברישא, שהרי כל הדין שנאמר בזה לד' התוס' הוא במה שאין לו את החיוב כמו ברישא, וצריך לפרש כן את הדין [ואפשר שאפי' שהיה צריך להאריך הרבה בקושיית המהרש"א היה צריך לפרש כן, שהרי זהו כל הדין שנאמר בסיפא], אבל לפירש"י שבאו להעמיד בזה את פרטי המלאכה במה שהוא אסור מדרבנן, הרי שאינו שייך בזה לרישא, ולכן אין נ"מ אם מעמיד את דיני העני והעשיר בפ"ע או ביחד, שהרי דין בפ"ע הוא בסיפא, וכן בענין ההוצאות והכנסות הרי שכלפי האיסור דרבנן ודאי שהעקירה שייכת בהוצאה לבעה"ב ובהכנסה לעני, וא"צ שיעמוד כנגד הרישא שהיתה לכ"א הוצאה אחת והכנסה אחת, וק"ל.

ובענין זה יש לפרש גם את מה שהעמיד המהרש"א לפרש בקושיית התוס' שהוא דוקא לשיטתם, שכיון שהעמידו את דין המשנה כלפי החטאת הרי שהפטור באופנים אלו הוא מפני שלא עשה את כל המלאכה, ובענין זה יש מקום להק' שבין אם עשה את ההעברה ובין אם לא עשה נחשב לענין אחד, שכלפי זה שלא עשה את כל המלאכה שוים הם לפטור מחטאת, אבל לפירש"י הרי באו להעמיד בזה את דין האיסור מדרבנן כשעושה רק חלק מן המלאכה, ואפשר שבענין זה עומד לכל אופן דין בפ"ע לאסור מדרבנן, ולכן נחשבים לב' אופנים, והיינו שכשהוא עושה את ההעברה הרי שהאיסור הוא בהעברה עצמה, אבל כשעושה רק את העקירה חידוש בפ"ע הוא להחשיבה כלפי ההוצאה במה שנתן לשני להוציא, ולכן נקבעו בזה במתני' לב' אופנים של איסור מדרבנן, וצ"ע.

בדין זה עוקר וזה מניח

הנה עיקר ענין המלאכה בהוצאה הוא במה שמעביר את החפץ ממקומו ברה"י לרה"ר, ואמרו ע"י שאינו מתחייב אלא אם עושה ברה"י

איסור שבת שאינו שייך בזה למלאכה, שכיון שהעני מוציא מידו אינו עושה שום פרט מההוצאה, ורק מדין לפני עור או מסייע יהא אסור.

והרי שדנו בזה התוס' לאסור על בעה"ב מג' צדדים אע"פ שאינו עושה שום פרט מההוצאה, וע"ז כ' שמדין לפני עור היה מקום להתיר מפני שיכול העני ליטלו בעצמו, וכדי שלא יהא נחשב למסייע העמידו שהיה העני נכרי, ואינו נאסר במה שמביא את עשיית ההוצאה ע"י נכרי כגון שהוא בחפץ של נכרי, אבל לד' הראשונים אף באופן שאסור משאר דינים הביאו שמ"מ אינו אסור מדין הוצאה, ומבואר שטרחו במתני' להעמיד שמדין הוצאה אין לבעה"ב איסור כשהעני נוטל ממנו, והרי שלד' התוס' י"ל שבאו להעמיד את הנ"מ להתיר באופן שאין בו שאר איסורים, אבל לד' הראשונים הרי שאף בהוצאה שאסור לו הביאו שאין בו משום הוצאה, ומשמע שבאו ללמדנו בזה את גדרי המלאכה אע"פ שאין בזה נ"מ לדינא שהרי ממ"נ אסור בזה, וצריך לבאר את הדבר. והביא הגר"ע א"א שיש נ"מ לזה באם עבר בעה"ב והביא לעני שיטול ממנו להוציא, שהרי מצינו בדין שחיטה שמומר לדבר אחד אינו נפסל אלא אם הוא באיסור שבת, והרי שאף אם נאסר בזה מדין לפני עור וכדו' לא תפסל שחיטתו כיון שאין זה באיסור שבת, וזהו מה שהעמידו במתני' שמדין הוצאה הוא פטור ומותר, והיינו שאף מדרבנן לא נאמר בו איסור שבת, אבל אם היה אסור אפי' מדרבנן היה נחשב בזה למומר כשיטת האחרונים שאף באיסור דרבנן נפסלת שחיטתו.

אמנם באיסור שמצינו בנותן לנכרי שע"י הוא מוציא בפשטות הוא איסור שבת, שהרי בפשטות איסורו בזה מפני שנראה שהוא מוציא עבורו שבת, ומדין זה היה צריך לפסל לשחיטה שהרי הוא עובר על איסור שבת שגורו מדרבנן. אלא שלד' הראשונים לכאורה העני המוציא הוא ישראל, ויש לדון אם יעמוד באופן זה לבעה"ב ג"כ איסור שבת, שהרי לכאורה במה שהעני ישראל לא יהא גרוע מנכרי שיהא אסור לבעה"ב ליתן לו להוציא מביתו, אבל אפשר שכיון שהוא אסור בעצמו להוציא לא קבעו בו איסור דרבנן במה שנראה שמוציא לישראל אחר, ועוד שהרי אינו נראה בזה שמוציא לאחר שהרי שניהם שוים באיסור זה, וא"כ י"ל שלא יעמוד על בעה"ב איסור אלא במה שהוא מסייע וגורם לעני לעבור על הוצאה, ולכן עומד עליו איסור זה בפ"ע מדין לפני עור וכדו', ואינו נחשב לאיסור שבת לפסול את שחיטתו בדין מומר. אלא שבאמת אף בענין זה היה מקום לדון שיהא נחשב לאיסור שבת שתיפסל שחיטתו, שהרי ענין איסורו בזה היה במה שגורם לעני לעבור על איסור שבת בהוצאה [ואפשר שזוהי סברת התוס' שלכן הכריחו שאף מדין זה לא נאמר במתני' שהוא פטור ומותר], אבל בד' הגר"ע הרי מבואר שאין שחיטתו נפסלת בזה, ואין נחשב בזה מומר לאיסור שבת, והיינו שאע"פ שעל ידו נעשה איסור שבת של הוצאה אין עומד עליו איסור זה, ולכן כל האיסור שעליו הוא מדין לפני עור וכדו', והרי הוא מומר לאיסור בפ"ע ולא לאיסור שבת שתפסל שחיטתו בזה, וא"כ י"ל שגם האיסור שנאמר על שנותן לנכרי שיציא עבורו אינו מדין איסור שבת, אלא שהוא איסור בפ"ע על מה שנותן לנכרי לעשות לו דבר שהוא אסור לעשותו, ובענין זה לא יהא נחשב מומר לאיסור שבת שתיפסל שחיטתו, וצ"ע.

ובמש"כ התוס' שלא נחשב בדין לפני עור מפני שיכול העני לעשות את ההוצאה בעצמו יש לדון, שלכאורה כשא לבעה"ב שיתן לו לא היה עושה את ההוצאה בעצמו, ורק ע"י נתינת בעה"ב הוא מוציא, ומשמע שלא נאמר איסור לפני עור אע"פ שמחמתו הוא עובר על האיסור כל שיכול היה לעשותו בעצמו. אלא שבאמת יש לדון עוד בדבריהם שכי' לאסור משום מסייע מדרבנן, שהרי מצינו בכ"מ לדין שכל ישראל ערבין זה בזה, ויש דין ערבות מדאורייתא, וכ' בשעה"צ (סי' שמ"ז סק"ח) שצ"ל שכאן הוא באופן שאינו יכול למונעו מן האיסור ואינו נאסר מדאורייתא, ולכן דנו שמ"מ מדרבנן כיון שהוא מסייע לו להוצאה זו אסור, ולפ"י הרי מבואר שאף בלא שהיה בעה"ב נותן לו היה נוטלו בעצמו, וי"ל שלכן גם אין בזה לפני עור, וא"כ מש"כ התוס' שיכול העני לעשות את ההוצאה בעצמו היינו שבאמת היה עושה אותה בעצמו. וצ"ע בסתימות לשונם שמשמע רק שהיה יכול לעשותה בעצמו, ולא כ' שהיה עושה אותה בעצמו.

בביאור פרטי מלאכת ההוצאה (במתני')

בענין יציאות השבת פי' במתני' ח' אופנים, והעמידם להחשיבם ב' שהן ד' בפנים וב' שהן ד' בחוץ, שכשארם פושט את ידו לפנים או לחוץ ומניח ביד אחר חפץ או נוטל ממנו חפץ חייב, אבל כשנוטלים שם מידו או שנותנים לתוכה הרי הוא פטור בזה על העברת החפץ ואסור מדרבנן, שאין חיוב המלאכה אלא באופן שעושה עם ההעברה עקירה ברשות זו והנחה ברשות השניה, ודנו בגמ' שהרי יש באופנים אלו אדם אחד בפנים ואדם בחוץ, ושניהם שייכים לפרטי המלאכה, ומדוע לא החשיבו במנין המשנה להיות ט"ו אופנים, והביאו שבאופן שאדם אחד עשה את כל המלאכה הרי שהשני פטור ומותר לכתחילה בדין המלאכה, ולא החשיבו אלא את האופנים שאסור בהם לכה"פ מדרבנן, ובאופנים שעשה אחד עקירה והשני הנחה החשיבו רק אחד מהם זה שאתי לידי חיוב חטאת, ולכן עומד מנין אופני המלאכה בב' שהן ד' בפנים וב' שהן ד' בחוץ.

ופירש"י שזה שעושה את העקירה אתי לידי חיוב חטאת, שהרי יכול להשלים את המלאכה, והק' התוס' שהרי יש אופנים שאינו שייך לחיוב החטאת שבמלאכה, והוא רק כטלטול בעלמא, והיינו שבאופן שהשני עושה את ההעברה לא עשה הראשון בעקירתו כלום, ועוד שכלפי העקירות בפ"ע אין האופנים של ההוצאה וההכנסה שוים לעני ולבעה"ב, שהרי באופנים של הפטור עושים שניהם הוצאה אחת והכנסה אחת, והביאו מפ"י ריב"א שמי שעושה את ההעברה עצמה נחשב הוצאות, ולכן הביאו מפ"י ריב"א שמי שעושה את ההעברה עצמה נחשב שאתי לידי חיוב חטאת, והיינו בזה שעושה את עיקר ענין המלאכה ורק חיסר בה מעט [שחיסר רק את העקירה או רק את ההנחה], ובוהו הוא דומה יותר לאופן שהביאו ברישא לחייבו שע"י העמידו בסיפא שהוא

לחלק בין כתיבה להוצאה מהסברא שהוא עושה את המלאכה בשיעור שלם, והיינו מפני שממילא מצטרף מעשה שניהם להיות ע"ז מעשה מלאכה לחיבו, משא"כ בחצי שיעור שצריך את השני כדי לקבוע חשיבות במעשה שלו לחיבו שבו לא הוצרכו לדרשא וכו"ל.

אך לפ"ז צ"ע בד' הרמב"ם בפיהמ"ש שהביא לדמות את הדין בהוצאה לב' אותיות, שהרי משמע מזה שנקט בשניהם שהם נלמדים מאותה דרשא שהביאו לפטור בזה עוקר וזה מניח, ויש לדון מה סבר בגדר הדין שצריך את העקירה וההנחה, שאם סבר שהוא רק תנאי שצריך להוסיף במלאכה, הרי עומד החילוק בזה כד' התוס', שממילא יותר פשוט הדין לפטור בכתיבה מפני שלא עשה את כל ענין המלאכה המחייבו, ואם סבר שהוא מעיקר ענין המלאכה שנעשית במה שהוא מעביר את קביעות החפץ ממקומו, הרי שעומד בזה החילוק כד' תוס' הרא"ש שבחצי שיעור יותר פשוט שלא יצטרף השני ליתן חשיבות לכתיבתו. וצ"ל בע"כ שאף אם יש סברא יותר לפטור בזה, מ"מ לא נלמד הדבר בלא הדרשא שבהוצאה, וסבר הרמב"ם שמאותה דרשא למדו לפטור בין בכתיבה ובין בזה עוקר וזה מניח, וצ"ע.

[ויעו"ע בפירש"י שהביא לפרש את הדרשא לפטור מפני שלא עשה אחד את הכל, ומשמע שעל שניהם הביא טעם זה, ואע"פ שאחד מהם לא עשה אפי' את ההוצאה עצמה, והוא דלא כמ"כ התוס' שרק במי שעושה את ההוצאה עצמה היה ס"ד לחייב שאין קפידא בהנחה, והיינו שבעצם הדבר שעל ידי שניהם יחד נעשית המלאכה היה מקום לחיובם. ומשמע בזה עוד שאף במי שעושה רק את העקירה היה מקום לחיוב מטעם זה, והיינו שאע"פ שבמעשה שלו עדיין לא נעשה כלום מהמלאכה עצמה היה מתחייב ע"י השני, וצ"ל שכיון שבקביעותו הוא מעמיד בחפץ שיוכל השני להוציאו נחשב בזה ג"כ חלק ממעשה המלאכה, או שסבר כפי הצד המבואר שעיקר ענין המלאכה הוא בשינוי של קביעות המקום שבחפץ, ובוזה הרי שהעקירה היא חלק ממעשה המלאכה עצמו לצורך אליו את ההנחה של השני לחיבו, וצ"ע].

בדין עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו

בגמ' דנו לענין מי שהטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ, אם מתחייב מדין הוצאה אע"פ שלא עשה בהם עקירה, והכריעו ש"עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומחייב", שכשנעקר ממקומו ברה"י נחשב לעקירה, והיינו שבמה שיצא עם החפץ מה"י נחשב ג"כ לעקירה כלפי החפץ לחיבו ע"ז. ויל"ע שצ"ע עיקר דין העקירה הוא כלפי הקביעות מקום של החפץ ברשות שהוא מונח בה, והרי שכשהחפץ מונח על האדם שם היא קביעות מקומו, וכלפי זה היא צריך את העקירה, ומדוע כשנעקר ממקומו ועדיין עומד החפץ עליו היא נחשב בו לעקירה מהרשות שעמד בה, ואע"פ שעושה בו את ההוצאה לא יתחייב, שהריהו כמו שאר האופנים של הוצאה בלא עקירה שפטור. עוד יל"ע בזה בעיקר חשיבות העקירה שהוא עושה כלפי החפץ איך יתחייב, שהרי עיקר דין העקירה הוא במה שהיה החפץ קבוע במקומו ברשות שעמד בה ועוקרו משם, והרי שמבואר בזה שאע"פ שהיה החפץ מונח על האדם נחשב בו קביעות מקום לאותה רשות שעומד בה, ולכן כשיש בו דין עקירה הרי שנחשב שנעקר מקביעות המקום שיש לו בה להתחייב ע"ז, וכן מצינו בכתב"י שכשהענין נוטל מידו של בעה"ב שעומד בפנים מתחייב משום הוצאה, והיינו שאף במה שבתוך ידו של בעה"ב נחשב קביעות מקום ברה"י, וכשנטלו משם נחשב לעקירה, וצ"ב שהרי אין האדם חלק מאותה רשות שעומד בה, ובפרט שפעמים עומד כאן ופעמים כאן, ומדוע במה שמונח עליו נחשב לקביעות מקום כלפי אותה רשות שעומד בה להחשיב בו דין עקירה והוצאה.

ומצינו בד' התורה"ד (לקמן ק"ב) שדן בזה לענין מה שאמרו על הרוקק מרה"י לרה"ר שחייב, שפי' בגמ' (עירובין צ"ט) שהיינו מפני שפיו נחשב כמקום דע"ד לקבוע מקום לרוק ברה"י שעומד בה, והק' שהרי האדם גבוה י"ט, ואם נחשב פיו כדע"ד עומד הוא בשיעור רה"י בפ"ע, וא"כ אף כשעומד ברה"ר יחשב פיו לרה"י, ויתחייב כשרוקק ממנו לרה"ר עצמה, ותי' שאין בע"ח קובעין רשות לעצמן כיון שהם נטפלים לרשות שעומדים בה, ולכן דוקא כשעומד ברה"י נחשב בפיו קביעות מקום לרה"י שעומד בה, ומתחייב כשמוציא משם לרה"ר, אבל כשהוא ברה"ר אף פיו נחשב קביעות מקום לה, וכשרוקק הריהו כמעביר ממקום למקום בתוך רה"ר ופטור.

והרי שהעמיד בזה שהאדם נטפל לרשות שעומד בה, ולכן כל מה שמונח בו נחשב כאילו עומד בה, והיינו שאף הקביעות מקום שיש לחפץ על האדם שייכת לרשות שעומד בה, ולכן כשמוציא משם לרשות אחרת נחשב לו דין עקירה מרשות זו, ומתחייב ע"ז מדין הוצאה. ויעוי"ש שהוסיף בזה שלא נאמר הדבר אלא כשהוא עומד במקומו שע"ז הוא נטפל לה, אבל כשהוא מהלך הרי שאינו נטפל לשם, ולכן אמרו שעיקר גופו נחשב לעקירה, והיינו שכשנעקר ממקומו כבר לא נטפל לרשות שעמד בה, וא"כ אין כבר לחפץ קביעות מקום בה, וזהו דין העקירה שהעמידו בו להתחייב בעקירת גופו שע"ז הרי נעקר החפץ מקביעות מקומו בה. אך צ"ב שלכא"ו הרי עיקר קביעות מקומו של החפץ היא על האדם במה שהוא מונח עליו, והרי אף כשנעקר ממקומו מונח החפץ עליו כמו שהיה קודם לכן, ואיך נחשב לו בזה לעקירה, ואע"פ שכלפי הרשות נתבטלה קביעות מקומו ע"ז, מ"מ כלפי עצמו יהא נחשב שעומד במקומו ולא נעשית בו עקירה, וכו"ל.

והנה אמרו לקמן (פ' א') הוציא ב' אותיות וכתבן כשהוא מהלך כתיבתן וזהו הנתחן, ופירש"י שהיינו אע"פ שלא עמד לפרש שתהא בו הנחת גופו וחייב על הדיו, שעיקר הנתחן על הכתב הוא. ולכא"ו אם אופן כתיבתו בזה היא בדבר העומד ברה"ר עצמה, הרי ודאי שקובע בה את מקום הדיו, וא"כ אף בלא מה שעיקר הנתחן היא על הכתב יתחייב, ואין חידוש במה שהעמידו את חיובו ע"ז, אלא פשוט שכונת הדין בזה הוא באופן שאף הכתיבה עצמה מונחת על האדם, שבוזה נאמר החידוש שאע"פ שאין נחשב הנחה עליו בלא שיעמוד לפרש, מ"מ כלפי הדיו

נחשב להנחה, שבוזה שעיקר הנתחן היא על הכתב נחשב בו הנחה בפ"ע וחייב. ויל"ב בסברת הדבר, שהרי כשהכתיבה עומדת עליו והוא מהלך אין נחשב בה הנחה לעצמה, ואיך שייך שיהא נחשב בה הנחה כלפי הדיו ובה עצמה אין הנחה.

ובאמת היה מקום לדון מזה אף בכל כתיבה שיתחייב כשמעבירה אפי' כשהוא עדיין מהלך, שאע"פ שכלפי הכתיבה עצמה אין הנחה, מ"מ יהא נחשב להנחה כלפי הדיו הכתוב בה, ומדוע העמידו את הדין לחיוב על הנחתו רק כשהוציאו בפ"ע ולא כשהוציאו עם הכתיבה, אלא שצ"ל שבאופן זה הרי הדיו הוא חלק מהכתיבה, ומתחילת ההוצאה אין לו חשיבות בפ"ע, וכיון שכל ההוצאה שבו היא ביחד עם הכתיבה צריך לעשות בו גם את ההנחה עמה, ולכן רק כשעומד לפרש אפשר להחשיב בו את ההנחה ולא במה שהוא מונח בכתיבה, משא"כ כשעמד מתחילה בפ"ע בלא הכתיבה שמתחייב גם על שעושה בו את ההנחה בפ"ע, וממילא שכיון שיש לו הנחה בכתיבה מתחייב אע"פ שהיא בעצמה אינה מונחת. ולפ"ז לכא"ו מבואר שאפשר להחשיב כלפי הדיו את העקירה וההנחה אע"פ שהוא מונח בכתיבה, והיינו שע"ז הוא מצטרף עם הכתיבה נחשבים בו גם העקירה וההנחה שנעשים בה.

והנראה שאף בענין החפץ שעומד על האדם אפשר להעמיד את גרי ההוצאה בענין זה, שבאמת באופן שהוא מוציאו בפ"ע הרי שצריך שתהא בו העקירה בפ"ע, ולא תועיל עקירת גופו לזה, אבל כשהאדם נעקר ממקומו י"ל שעושה בזה את ההוצאה לחפץ יחד עם גופו, והיינו שכיון שהוא עומד על האדם נחשבת קביעות מקומו עמו בקרקע שהאדם עומד עליה, ולכן יחד עם עקירת גופו נחשב גם שעוקר את החפץ ששם, אע"פ שעדיין הוא עומד עליו במקומו, וזהו הדין שהעמידו בו להתחייב מפני שעקירת גופו היא ג"כ כעקירת החפץ ממקומו. אך לפ"ז לכא"ו אף אם אין האדם נטפל לרשות שעומד בה צריך להתחייב על עקירת החפץ, שהרי מ"מ כלפי מקומו שע"ג הקרקע הריהו נעקר יחד עם עקירת גופו, וזו תהא עקירתו, ואפשר שבסתמא היה נחשב האדם למקום בפ"ע להיות נחשב מקום החפץ עליו, וכדי שיהא נחשב מקומו באותה רשות שעומד בה העמיד התורה"ד שהאדם נטפל אליה, והיינו שע"ז אינו נחשב למקום בפ"ע, וממילא כל מה שעומד עליו כאילו נמצא עמו במקום שעומד בו וכמבואר.

אמנם בפשטות כוונת הדברים בתורה"ד משמע שנחשב האדם עצמו לחלק מהרשות שהוא עומד בה, והרי א"כ שקביעות המקום של החפץ בה הוא על האדם עצמו במה שהוא חלק ממנה, וא"כ יל"ע מדוע כשנעקר ממקומו נחשב בזה גם כלפי החפץ לעקירה, שהרי עדיין הוא עומד באותה קביעות מקום שעמד בה על האדם אף כשעמד במקומו, וכו"ל. עוד יש לדון בזה ממה שמתחייב בדיו כשכתובו, ונחשב בו להנחה ע"ג האדם אף כשהוא מהלך, שהרי מבואר בזה שאם יש לו קביעות מקום אף כשלא עמד האדם לפרש מתחייב, וא"כ מדוע כשהחפץ עצמו עומד עליו וזהו מקומו אינו נחשב להנחה בלא שיעמוד לפרש.

והנראה להעמיד בזה שכל מה ששייך קביעות מקום לחפץ על האדם הוא בשעה שהוא עומד, שהרי בענין זה גם החפץ עומד במקומו ומונח עליו ולכן זוהי קביעות מקומו, אבל כשהאדם מהלך הרי גם החפץ מהלך עמו, וי"ל שנחשב בזה שאינו מונח במקומו, והריהו נחשב בזה כאילו הוא נמצא באויר אותה רשות שנמצא בה בלא קביעות מקום כלל, ולכן הרי שרק באויר שהוא עומד לפרש נחשב בו להנחה, שבוזה הוא קבוע במקומו להיות מונח עליו, משא"כ בדיו כשהוא כותב עמו הרי שיש לו הנחה ע"ג הכתב, ולכן מתחייב בו משום הוצאה. וממילא לפ"ז שגם כשנעקר האדם ממקומו נחשב לעקירה שע"ז מתבטלת קביעות מקומו עליו, והיינו שכשעמד מתחילה הרי היה החפץ קבוע במקומו עליו, וכשנעקר ממקומו בטלה קביעות מקומו, וזהו מה שהעמידו בו את דין עקירת גופו כעקירת חפץ במקומו וחייב.

מאיזה מלאכות שבמשכן למדים

הנה מעשיית המשכן למדים את ענין המלאכות וצורתם, והביאו ע"ז בגמ' שמה שהיה במשכן בחשיבות נחשב לאב, ומה שלא היה במשכן נחשב לתולדה, והעמידו בזה הראשונים כמה גירסאות, שבפשטות הגי' כל דבר שהיה במשכן עומד בחשיבות מלאכה להיות אב. אבל יש גי' בזה שכל מה שהיה במשכן חשיבא הוי אב, והיינו שרק מה שהיה לו חשיבות במשכן הוא אב, ולפ"ז אפשר שיהיו דברים שהיו במשכן, ומ"מ אינם נחשבים למלאכה כיון שלא היו שם בחשיבות. וכן יש גי' שמה דהוה במשכן וחשיבא הוי אב, והיינו שנחשבת למלאכה רק ע"י שיש לה גם חשיבות בפ"ע, ואפי' במה שהיה במשכן אם אין לה חשיבות מחמת עצמה תהא נחשבת תולדה.

והביאו התוס' מענין מנכש ומשקה שנחשבים לתולדה שתלוי ענינם בגי' שבגמ', שלפי הגי' שכל מה שהיה במשכן חשוב להיות אב, הרי שבע"כ לא היו אלו במשכן, והביאור בזה דהנה בענין מלאכת המשכן אמרו בבב"יתא שהם ורעו וקצרו ולכן נחשבים לאב, ופירש"י שהיינו לגבי סמנים לצביעת התכלת ושאר דברים שממש למדו למלאכות אלו, והרי לא מצינו בתורה שעשו כן למלאכת המשכן, אלא צ"ל שכיון שהוצרך בע"כ למשכן החשיבוהו למלאכה, וזהו כל ענין י"א המלאכות שבסידורא דפת שבהכרח נעשו לצביעת הצמר, ולכן נחשבים למלאכה. וא"כ לכא"ו כל צרכי גידול הסמנים נעשו במשכן, ויל"ע מדוע נחשבים מנכש ומשקה לתולדה ולא לאב, ובוזה הרי שלהגי' שצריך שתהא המלאכה חשובה בפ"ע י"ל שמלאכות אלו אינם חשובות להיות אב, וכן להגי' שצריך שתהא למלאכה חשיבות במשכן, י"ל שכלפי המשכן לא היו מלאכות אלו בחשיבות, אבל להגי' שכל מה שהיה במשכן חשוב להיות אב, בע"כ שלא היו אלו במשכן ולכן החשיבוהו לתולדות. [ואע"פ שלכא"ו צריך גם למלאכות אלו לגידול הסמנים, י"ל שמ"מ אינם מוכרחים, והיינו ששייך לגדל אותם בלא להשקות ובלא ניכוש, וממילא שאין ללמד מן המשכן להיות מלאכות, ואפשר שאף אם באמת היו במשכן שלא יהיו נחשבים למלאכה, מפני שאינם מוכרחים לו, ואינם נחשבים בזה למלאכות כלפי המשכן, ודו"ק].

והנה דנו בגמ' היכן היה קושר במשכן, והעמידו מתחילה שקשרו ביתידות אהלים את היריעות, ואמרו בזה קשר שאינו של קיימא שפטרו עליו במתני', והיינו שא"א לומר שמשם למדום למלאכה זו, ולכן העמידו לקושר מן המשכן בענין אחר. ולכא"ו אם היו קושרים במשכן את היריעות, היה צריך להעמיד את המלאכה אף כשאינו של קיימא. שכיון שהוצרכו לקשר כן הרי שהיתה במשכן מלאכה בענין זה, ומדוע באמת לא חייבו בענין זה, והיה מקום להכריח מזה שבאמת לא היו קושרים במשכן ביתידות אהלים אלא בענין אחר היו מעמידים אותם, שלהו"א סברו להעמיד שקשורם, אבל ממה שמבואר שבאינו של קיימא פטור הוכיחו שלא שקשורם. אמנם בפירש"י נקט לקשירה זו שהיתה במשכן מן המקרא שהיו יתידות ומיתרים, ובע"כ שקשורם, ומבואר שאע"כ לא למדו משם שתהא מלאכה בקושר אם שאינו ש"ק, וצ"ל לכא"ו שמסברא לא החשיבוהו למלאכה, והיינו שאין חשיבות לקשר בענין זה כלל, ולכן אע"פ שהיה במשכן אינו נחשב למלאכה, ובענין הגי' שצריך שתהא חשיבות בפ"ע למלאכה כדי שילמדו אותה מן המשכן [אלא שכאן נחדש יותר שבלא חשיבות אפי' תולדה אינה נחשבת, וצ"ל שכאן אין חשיבות כלל, משא"כ במנכש וכדו' יש קצת חשיבות להחשיבם תולדה מ"מ]. והיינו שכמו שאין ללמוד מן המשכן לפעולות בסתמא שנעשו שם אלא רק למלאכות, שכך בקשר זה שאע"פ שנעשה במשכן כיון שאינו נחשב למלאכה לא למדוהו לאסרו. ויעו"ע במתני' דריש אלו קשרים שהעמידו לדין הקושר שהוא דוקא בקש"ק, והביאו שאתו דין הוא במתיר, והביא שם רש"י את מקור דין הקושר מתופרי היריעות ומתיר מציידי החילון וכמסקנת הגמ', ולכא"ו בשביל עיקר מקור המלאכה א"צ לפרש שם, שהרי כבר נתפרש הדבר בסוגיא דמלאכות, ומשמע שבא לפרש את טעם הפטור כשאינו ש"ק שהוא מפני שקושר ומתיר נלמדים משם, והיינו שכיון שהעמידו שם את דין הפטור באינו ש"ק, בא לפרש את מקור המלאכה דקושר ומתיר, שמכיון שלמדום מתופרי יריעות וציידי חילון לכן חייב דוקא בקש"ק, ומשמע שקט שהפטור הוא מפני שא"א ללמוד מן המשכן לחיוב בו, כיון שהיה באופן דקש"ק ולא מסברא הוא.

ומבואר לכא"ו מפירש"י שאם היה הלימוד לקושר במשכן באופן שאינו ש"ק היה מתחייב, והרי שהעמיד מסברא שאפשר ללמוד אף בקשר כזה שנחשב למלאכה, אלא שלא היה במשכן ולכן פטור, וצ"ע שהרי מצינו שהיה במשכן בקשר יתידות האהלים וכו"ל, ומשם היה צריך ללמוד שיהא מלאכה וכמבואר. ובע"כ צ"ל כענין הגי' שאף במה שהיה במשכן צריך שיהא שם בחשיבות כדי להחשיבו למלאכה, ולכן הרי י"ל שמה שקשרו ביתידות אהלים אינו בהכרח שנחשב קשר זה למלאכה, שאפשר שלא היה הדבר בחשיבות, ורק בתופרי יריעות וציידי חילון היה הקשר בחשיבות שיהא אפשר ללמוד מהם למלאכה, ובוזה פירש"י שכיון שקשרים אלו הם של קיימא, א"א ללמוד מהם לחיוב כשאינו ש"ק. אמנם בהו"א שנקטו בגמ' ללמוד לקושר מיתידות אהלים, מבואר שסברו שהיו שם הקשרים בחשיבות, וצ"ל שזוהו גופא הכרעת הגמ' שאין ללמוד משם לקושר מפני שלא היו שם בחשיבות, ובגמ' שלא הביאו לדחות מסברא זו, אלא מזה שקשרו שם בקשר שאינו ש"ק, היינו להוכיח שא"א ללמוד דמיתיר משם, והיינו שכיון שמצינו שאין חייבים על קשר זה, בע"כ שלא משם למדו לקושר אלא מתופרי יריעות וכו', שבע"כ שלא היו שם הקשרים בחשיבות.

והרי לפ"ז שמה שנחשב מסברא למלאכה והיה במשכן, ודאי למדים שהוא מלאכה, ומה שמסברא אין לו חשיבות מלאכה כלל, וכמו פעולות שנעשו בסתמא במשכן, ודאי לא יהא מלאכה, ומה שיש לו קצת חשיבות דמלאכה אם היה במשכן בחשיבות יש להחשיבו למלאכה, וכמו בקשר שאינו ש"ק, ומה שאינו נחשב למלאכה היינו מפני שלא היו קושרים שם בענין זה בחשיבות כלל, אמנם צ"ל שנחשבים יותר למלאכה, ולכן אף אם לא היו במשכן עדיין עומדים בתורת איסור תולדה, וכלפי זה העמידו התוס' תלות את ענינם בגי' שבגמ' אם נחשבים לאב או לתולדה, ודו"ק.

בענין ב' מלאכות שהיו במשכן מענין אחד

במנין המלאכות הביאו במתני' מתוך הל"ט את המולח והמעבד, והק' בגמ' "היינו מולח היינו מעבד", והיינו שא"א להחשיבם לב' מלאכות כיון ששניהם מענין אחד, והעמידו רי"ח ורי"ל "אפיק חד מיניהו ועייל שייטוט", והיינו שבאמת אינם נחשבים לב' מלאכות, ופי' הראשונים שמ"מ ודאי ששניהם נחשבים לענין המלאכה, אלא שנחשבים יחד למלאכה אחת [ויעו"ע בענין גדר מלאכת המולח והמעבד, שלד' הרמב"ם שם המלאכה הוא המעבד שהוא עיקר ענינה, ולפי' הר"ח שם המלאכה הוא המולח, שעיקר ענינה הוא במה שעושה את העור להיות מליח]. אמנם מצינו כענין זה במלאכות וזרה בורר ומרקד ששים בענינם, ומ"מ נתחלקו לג' מלאכות, ופי' בגמ' שכיון שהיו במשכן בפ"ע נחשבים גם במנין המלאכות כ"א בפ"ע, ויל"ע שהרי ענין המולח והמעבד היו במשכן כשהוצרכו לקלף וכדו', והרי צריך בזה לעשות את שניהם, ומדוע לא החשיבוהו ג"כ לב' מלאכות בפ"ע מהטעם שהיו במשכן בפ"ע כמו בזורה בורר ומרקד.

ובשיטה להר"ן הביא שזורה בורר ומרקד הם בגי' עניינים, זה בקשין זה בצורות וזה בקמח, והיינו שלכן נחשבים כ"א למלאכה בפ"ע, משא"כ במולח ומעבד שנעשים בענין אחד ולכן נחשבים למלאכה אחת. ולפ"ז צ"ל שמה שהעמידו בגמ' שמפני שהיו במשכן בפ"ע נחשבים לג' מלאכות, זהו רק מפני שהם בגי' עניינים, והרי שרק במלאכות שאינם מענין אחד והיו במשכן בפ"ע, מתחלקים למלאכות בפ"ע, אבל במלאכות שהם מענין אחד אף אם היו במשכן בפ"ע, או שהיו במשכן בפ"ע אף אם אינם שים בענינם נחשבים למלאכה אחת. ובאמת זה ודאי שצריך שיהיו חלוקים המלאכות בעיקר ענינם כדי להחשיבם למלאכה בפ"ע, אלא שזורה ובורר ומרקד בעיקר ענינם שוים הם בהפרדת הפסולת מן האוכל, וכלפי זה הוצרכו להעמידם שמ"מ הם נעשים בגי' עניינים ושהיו במשכן בפ"ע, ולכן נחשבים לג' מלאכות,

מביעה אי א ס"ל דעקירת הגוף מהני כעקירת חפץ, א"ש מש"כ דעקירת יד לא מהני משום דכ"ה האמת דבכל גוויני אין עקירה בחפץ, אך הא דמהני עקירת הגוף היינו משום דסגי בחד מינייהו, דעקירת הגוף מועלת ממש כעקירת חפץ, ממילא כ"ז כשעוקר גופו, אבל עקירת יד לא מהני דבעינן שיעקור היד מן הקרקע וליכא, אלא אפי' אם נפרש בדעת הרא"ש דנקט כצד הראשון, דהא דמהני עקירת הגוף היינו משום דבזה שעוקר הגוף מהקרקע עוקר ג"כ החפץ מהקרקע, ג"כ א"ש החילוק בין יד לגופו, דהא דעקירת יד ל"מ דכיון שהגוף ניחא אין כאן עקירה בחפץ, דהא פשיטא ליה דהנחת הגוף כהנחת חפץ, ומכיון שהגוף נח ל"ה עקירה, וממילא אין כאן רק הנחה לחודא ופטור, וכך הוא מסקנת הגר"ש דהרא"ש יליף כדעת רש"י ל"ה דין נח מצד עצמו אלא רק מחמת הגוף, ומסתברא ממילא דברי הקר"ב דעקירת יד ל"ה עקירה כלל כשהגוף נח, ולהכי כשעומד במקומו והוציא ידו והניח החפץ שבתוכו פטור, דהו"א הנחה בלא עקירה וכמשנ"ת.

ה. אכן המעיין היטב ברא"ש יראה שיש כאן לפנינו דרך שלישית, דמבואר ברא"ש דבאמת החפץ חשיב מונח באותו רשות שהיד פשוטה לשם, אך כל החיסרון הוא משום דליכא עקירה, ולכך אפי' אם ניח החפץ ברה"ר יפטר משום דלא הוא הנחה שיש עמה עקירה. אכן בדעת רש"י א"א לפרש דהטעם דידו הפשוטה לרשות אחרת פטור משום דיש חיסרון בעקירה, אלא משמע מיני' דהחיסרון משום דל"ח מונח, והו"א עקירה בלא הנחה, ונ"מ אם אחר יעקור מתוך ידו הפשוטה לרשות אחרת, דלרש"י לא יחשב עקירה כיון דסו"ס אינו עוקר החפץ ממקום הנחתו, אכן לדעת הרא"ש אם אחר יעקור ממנו יהי חייב אם ניח לאחר ד"א. עוד נ"מ יש לתלות בנידון הנ"ל בידו הפשוטה לרשות אחרת והניח ע"ק, דלמבואר בדעת רש"י צריך להתחייב, דהשתא אין החיסרון דידו לא ניח, ודו"ק [וע"ע בבה"ל ס"י שמ"ז ד"ה לחוץ שהביא פלוגתא לענין ידו למטה משלושה, יעו"ש ודו"ק].

אמנם בחזו"א (ס"ב סק"א) נקט בפשיטות דבכה"ג שהניח ע"ק אף הרא"ש מודה דחייב, דכיון דכי מנח ל"י נגמרה עקירתו, והנחתו חשיבא שפיר הוצאה, יעו"ש, ולפ"י אין נ"מ לדינא בין רש"י להרא"ש.

עוד מקשים בשיטת הרא"ש ממש"כ בעירובין דף צ"ט דידו של אדם הפשוטה לרשות אחרת חשיבא מקום פטור, ולכא"ו לדבריו תיקשי אמאי הוצרכה גמ' לידן לפרש דהא דל"ח העני כשעוקר ידו המלאה לחוץ משום דעקירת יד לאו שמייה עקירה, תיפול"ל משום דהיד חשיב מקו"פ, וה"ה אם אדם אחר יעקור ממנו שיפטר משום דקרקע ממוקמת דאנתו דין שיש לדחות דהו"א גופא כונת הגמ' דהא הני תרי עממי סותרים זה לזה, ודו"ק.

ו. ואת שיטת התוס' נראה לבאר ע"פ פירושו של הר"ח בסוגיין, וז"ל: מ"ט יד לא ניחא בתר גופו גרידה, ומקום שגופו עומד שם ידו חשיבה, כי אם יתקן הגוף ידו נמשכת עמו, וכיון שהגוף בחוץ כמו"כ היד בחוץ חשיבה, והנה לא עקר מרה"י, אבל בעת שהגוף בפנים גופו ניח ובעי עקירה, ואם נתנדנד כאילו עקר והוציא חייב, שנמצא כולו מעשה בידו, עכ"ל. ולמדנו מדבריו דבעי לשני הלשונות, דהטעם דידו לא ניחא משום דבתר גופו גרידה, ובהכרח הם למדו דהטעם דחפץ הנמצא ע"ג אדם חשיב עקירת הגוף כעקירת חפץ, לאו משום דגופו ע"ג קרקע, וכשעוקר גופו הריהו כעוקר החפץ מע"ג, אלא משום שהיד אגודה לגוף, ואגד יד שמייה אגד (כדאמר' לקמן צב. סברא זו בפלוגתא דאביי ורבא), וזהו לולי דהוי היד אגודה לגוף היינו אומרים דאנתו דין שיש על הגוף צריך ליתן על היד, דהא תינח שהיד והגוף ברשות אחת אין ליד כל חשיבות לעומת גוף, אבל כשהיד פשוטה לרשות אחרת אימא ס"ד דאף ליד יש חשיבות מיוחדת ליחשב עקירת היד כעקירת חפץ, קמ"ל דלא, דכיון שאם יתקן הגוף ידו נמשכת עמו, ע"כ דאין ליד חשיבות עצמית אלא נגדרת היא אחר הגוף, ואף כשהיד ברשות אחרת ל"א שיחשב עקירה, דסו"ס לא ניח. ובנוסח אחר ניתן לבאר דלעולם אין מקום הנחה ע"ג הקרקע, אלא מקום ההנחה הוא בגוף עצמו, וזהו מה שחידש רבי דבאמת בעינן עקירת חפץ ממקומו הראשון, אלא דס"ל לרבי דמקומו של חפץ הוא בגוף האדם, ומהני עקירת גופו ליחשב כמי שעוקר החפץ ממקומו הראשון, ולא בעי שיעשה מהות העקירה בגוף החפץ, אלא סגי במה שעושה עקירה בגופו, דכשם שעקירת חפץ מן הקרקע הוי עקירה, ה"נ שנעקר אדם ממקומו חשיב עקירה. [ומעין זה מציינו בשבת (כ.), מלאכת כותב, דאם כתב שני אותיות כשהוא מהלך חייב, דכתיבתן זו היא הנחתן, הרי לך דלא בעי גרדי עקירה והנחה בגוף החפץ. ולכא"ו לפי"ז יהי' הדין אף אם לא יהיה אדם מונח ברגליו על הארץ אלא יפרח באויר, דמדיד כשיתלק ממקומו הראשון יתחייב, והשתא משו"ה סד"א דה"נ לגבי ידו כשהיא פשוטה לרשות אחרת תהי' חשובה לעצמה ליחשב עקירה והנחה, קמ"ל דידו בתר גופו גרידה ומתחלק הגוף מן היד וכמשנ"ת. אכן אין ראי' מלשון הר"ח אם נתלה בדעת התוס', דאזלי לשיטתם לענין דאגד יד שמייה אגד, ודו"ק].

ובאחרונים (מרומי שדה, חלקת בנימין, מהרא"ל צינ"ג רצו לתלות מחלוקת רש"י ותוס' בסוגיין בפלוגתא אחרני, ואזלי בהו לשיטתם, דהנה לכא"ו ילה"ק אמאי לא פירש"י בקצרה דהטעם דבידו ל"ח עקירה משום דאגד יד שמייה אגד, אלא דרש"י אזיל לשיטתו לקמן צב. דסבר דרבא לא ס"ל אגד יד שמייה אגד אף למעלה מג"ט, וקיי"ל כרבא לגבי אביי, ומשו"ה הוצרך לפרש מטעמא אחרניא דחפץ המונח ביד ברשות אחרת ל"ח מונח.

אבל התוס' (ד"ה התם) נחלקו על רש"י, וסברו דאפי' למ"ד אגד יד לאו שמייה אגד, מ"מ למעלה מג"ט כו"ע מודים דאגד יד שמייה אגד, והשתא שפיר פי' התוס' סוגיא דידן דהא דלא מחייב בעקר ידו היינו משום דאגד יד שמייה אגד, וממילא ליכא הוצאה גמורה כיון שאגידא לרשות שהגוף שם. ודו"ו לא היינו יכולים ללמוד אלא דוקא אי גרס' ללישנא דידו בתר גופו גרידה, ודו"ק, (המעייין בח"י הרשב"א הג"ל נראה לכא"ו שיש מבוזה בדבריו, דבדעת רש"י כ' דהטעם דבידו לא ניח משום שאין דרכה להיות מונחת ע"ג הקרקע, ולעולם היד נגדרת אחר הגוף למ"ד אגד יד שמייה אגד, וכיון שאגודו בידו אע"פ שהניח ידו בקרקע אי"ז הנחה, אך הק' דכ"ז ניחא למ"ד אגד יד שמייה אגד, אבל למ"ד דלא

הוא, וביאור הדברים דל"א ידו לא ניחא אלא ברשות שהגוף עומד שם שהיא מונחת אגב גופו, ומפני מה נקט גופו ולא ידו (ונ"מ כשידו וגופו ברשות אחת), אלא משום שאין דרך היד להיות מונחת ע"ג קרקע אחר הגוף שדרכו להיות מונח על הקרקע, ולעולם היד נגדרת אחריו. עוד כ' דאף לספרים דגרסי ידו בתר גופו גרידה לאו תרי טעמי נינהו, אלא דא דוא חד טעמא סלקו, והוי חד טעמא בתרתי לישני, וממילא לדידן מש"כ רש"י דל"ג טעם דגרירא לאו משום דטעם חדש הוא, אלא משום דיתירא הוא, דבכלל טעם הראשון נשנה טעם זה, דהטעם דאין ליד חשיבות בפנ"ע הוא משום דידו נגדרת אחר הגוף (וכלשון רש"י ד"ה אמר, דידו נזרקה אחר הגוף, ועיין בהגהות ר' אליעזר משה הורביץ דכ' כדברי הרשב"א, ופלא שלא ראה לדבריו). וממילא לפי"ז אין הכרח לדברי התוס', דלעולם אימא לך דאף רש"י מודה דכשידו וגופו ברשות אחת אין חילוק אם מונח החפץ בידו או על כתפו, אכן התוס' עצמם הבינו דתרי טעמי נינהו, וע"כ נדחקו לפרש דאף ללישנא דידו ניחא הביאור הוא משום דידו בתר גופו גרידה, וכך מבואר ברשב"א בהדיא דמדברי רבותינו בעלי התוס' נראה דשני ענינים הן [והביא מרבתי ד"ג בגמ' דאיכא בינייהו בין שני אלו הלשונות], ותמה על דבריהם דאינו מחזור בעיני ממה שהקשו התוס' גופי' לדעת רש"י, וע"כ כמשנ"ת דתרי לשונות נינהו בביאור הגמ'. אך אכתי לא נתיישב לנו דעת התוס' מה באמת סברתם לחלק בין הלשונות, ולהוציא מזה חידוש דאף כשידו וגופו ברשות אחת נמי לא אמרי' דעקירת הגוף כעקירת חפץ, ותהוי עקירה והנחה מעליא.

ובריטב"א כ' בדעת רש"י דהאי ג' דבתר גופו גרידה לאו תירא הוא, דלעולם לולי הטעם דידו בתר גופו גרידה הי' ס"ד דאימתי אמרי' כשמוציא ידו לחוץ ל"ח התוס' ה"מ למעלה מג"ט דלאו שמי' לבוד, אבל כשמוציא פחות מג"ט אמרי' לבוד והוי כמונח ע"ג קרקע ממש, קמ"ל דאף בתוך ג"ט לקרקע לאו שמי' הנחה דידו בתר גופו גרידה, ומשו"ה בעינן לתרי הלשונות, דלולי האי לישנא בתרא לא היינו יודעים דין זה מסברא דנפשיה, אכן למבואר ברשב"א ובפרט למה שהדגיש רש"י דהטעם משום שגופו נח ע"ג קרקע, א"צ לזה, דלעולם לא הי' כזה ס"ד, וא"ש דברי רש"י והרשב"א דמיתירא הוא, דאף ללישנא דידו לא ניחא היה מקום להבין דין זה דאף בפחות מג"ט לא חשיב הנחה.

ד. ואשר יראה בביאור המחלוקת בין רש"י לתוס', דהנה רש"י בביאור צדדי האיבעיא פי' להדיא דהטעם דבגופו אמרי' עקירת גופו וכו', הוא משום דגופו מונח ע"ג הקרקע, וכשעוקר גופו נעקר החפץ ממקומו, וכשיצא לרשות היחיד נעתק החפץ מהקרקע ונח בקרקע רה"י, ומטעם זה אין חילוק בין ידו לכתפו, דלעולם אף כשהחפץ מונח בידו חשיב כנח ע"ג קרקע, כיון שהיד וגופו ברשות אחת וגופו נח על הארץ, אבל כשאין היד באותו רשות שהגוף נמצא בו לא חשיב היד כמונח באותו רשות, אלא נגרר אחר רשות גופו. והטעם דידו ל"ח ניחא במקומו, ונמצא לפי"ז דהחיסרון הוא משום דאי' להחשיב ידו כמונח ע"ג קרקע, ומעתה ה"ה אם יעקור אדם אחר מידו הפשוטה לרשות אחרת ג"כ לא יחשב עקירה, דבעי' שיעקור חפץ ממקומו הראשון, ומקום החפץ הוא לעולם בקרקע ולא על האדם (דאין דרך להניח חפצים ע"ג בנ"א לזמן מרובה, אלא הדרך להניחם על הארץ, ועי' בראש יוסף מש"כ בזה), ונתחדש דכיון דהאדם מקומו על הקרקע, וכשעוקר גופו עוקר ג"כ החפץ מן הארץ, שפיר חשיב עקירה, והוי כב' חפצים המונחים ע"ז"ו דבכה"ג כו"ע מודו דמהני מה שיעקור שניהם, וא"צ שיעקור כאו"א לבדו כיון דשניהם חשובים כמונחים על הארץ.

וכדעת רש"י כן הוא דעת הרא"ש דכ' וז"ל: פי' דאמר במתני' וכו' ולא אמר עקירת היד כעקירת חפץ דמי, מ"ט, ידו לא ניחא ע"ג קרקע הלכך ל"ח עקירתו כעקירת חפץ, ול"ד להטעינו חבירו על כתפו או על ידו ועקר רגליו ויצא דחייב, דהתם גופו ניח ע"ג קרקע, וחשיב עקירת גופו כעקירת חפץ, אף החפץ שנתון בידו כיון שעקר גופו, אבל אם לא עקר גופו ועמד במקומו והושיט ידו לחוץ פטור, דל"ח עקירת היד כעקירת חפץ, עכ"ל. העולה מדבריו דא"צ לגי' דידו בתר גופו גרידה, אלא עיקר סיבת החילוק הוא משום שגופו נח ע"ג קרקע, משא"כ ידו לא נח ע"ג הקרקע, ולכן לא חשיב עקירה, וכמו שכתב להדיא דאין חילוק בין היכא שהחפץ מונח על כתפו או על ידו, דלעולם הדין הוא דעקירת הגוף כעקירת חפץ, ודלא כמו שהבינו התוס' בדעת רש"י [אבל בקרב"נ (אות א') ביאר דעת הרא"ש כדעת התוס', ואי"ז קושיא דכך הוא למסקנא, ואף רש"י מודה לזה דאין חילוק בין ידו לכתפו, אך בעיקר הטעם אמאי אמרי' עקירת הגוף כעקירת חפץ אין דעת הרא"ש נוחה בפ"י התוס'.

ובעיקר דעת הרא"ש נקט הקרב"נ (אות ב') בדעתו דמכיון שידו לא ניחא ע"ג קרקע, אף אם יניחו ע"ג קרקע ממש פטור, ור"ל דה"ה אם נטל הוא בעצמו החפץ מבעו"י ועמד במקומו והוציא משחשיכה והניחו בחוץ פטור, כדמסיים ואזיל דל"ח עקירת היד כעקירת חפץ, ובזכרון שמואל (עמוד תצ"ח) הביא שהגאון רבי הירש פסח תמה טובא על דברי הקרב"נ הללו, דכיצד יתכן שלא יתחייב כשמניח החפץ ברה"ר, הא בגמ' תני להדיא דמשחשיכה אי שדי לי' אתי לידי חיוב חטאת, הרי להדיא דכשמוציא ידו ומניח ברה"ר חייב, ושוב דחה הקו' מהגמ' דלעולם מהכא אין לסתור דברי הקרב"נ, דאפשר דהגמ' מיירי שנטל ועקר החפץ בידיים מקרקע רה"י, דבזה כו"ע מודו דחייב (וכמו שפירש"י במשנה דהניח בקרקע רה"ר, יעו"ש וברעק"א), אבל הק' דמ"מ מצד הסברא קשה, דהא מדברי הרא"ש מוכח בהדיא דבהטעינו חבירו בידו ג"כ חשיב ניחא, וא"כ פשיטא דאם מניח ברה"ר עצמו חייב, ונסתרו דבריו מדברי הרא"ש גופי'. ותירץ הגר"ש ליישב ע"פ מה שיש לחקור בהא דעקירת גופו כעקירת חפץ, אי ר"ל דחשוב כמעשה עקירה בגוף החפץ, והוי כאילו עקר שני חפצים המונחים זה ע"ג זה, או"ד דבאמת ל"ח עקירה בגוף החפץ, אלא נתחדש דעקירת הגוף מהני כעקירת חפץ, ור"ל דסגי בחד מינייהו, או שיעקור גוף החפץ ממקומו או שיעקור האדם ממקומו והחפץ בידו, ורצה לתלות בזה פלוגתא רש"י ותוס' גבי אגוז הצף ע"ג המים, יעו"ש. ומעתה מיושב היטב דעת הרא"ש, דלא

משא"כ בשאר מלאכות שלא היו במשכן בפ"ע שאף אם נעשים בג' ענינים נחשבים למלאכה אחת, אבל במולח ומעבד אע"פ שהיו במשכן בפ"ע, כיון שנעשים בענין אחד אינם מתחלקים למלאכות בפ"ע.

והנה בברייתא אמרו "ר' יהודה מוסיף את השובט והמדקדק, א"ל שובט הריהו בכלל מיסך, ומדקדק בכלל אורג", ופירש"י ששובט הינו שמשוה את השתי בכרכר, והוא לחכמים בכלל מיסך שהוא מלאכת העמדת השתי, ומדקדק הוא ליישב את הערב ע"י שמכה עליו בכרכר, ולחכמים הוא בכלל אורג שהוא בהכנסת הערב לבגד, "ולא דמי לזורה בורר ומרקד שזה בקשין וזה בצרורות וזה בקמח", והיינו שהם בג' ענינים [יעו"ע] בענין החילוק שבאלו המלאכות שנתבאר מפירש"י מהו עיקר חילוק המלאכות שבהם, ואכ"מ], והוא כמו שהביא הר"ן לענין מולח ומעבד שחלוק מזורה בורר ומרקד מפני שהם בג' ענינים, אמנם הרי לר"י אף שובט ומדקדק שנעשים בענין אחד עם מיסך ואורג נחשבים למלאכות בפ"ע, ומבואר שסבר שכל שהיו במשכן בפ"ע, אף שהם נעשים בענין אחד מתחלקים למלאכות בפ"ע [וצ"ל שמ"מ צריך שיהא חילוק קצת במעשה המלאכה להחשיבים למלאכות בפ"ע, שהרי ודאי שבאותו מעשה אף אם היה ב' פעמים במשכן לא יהא נחשב לב' מלאכות], וא"כ אף במולח ומעבד יהא נחשב לר"י לב' מלאכות מאחר שהיו במשכן בפ"ע, וכמו שבוט ומדקדק.

אמנם בגמ' הרי הק' בפשיטות שא"א להחשיב את מולח ומעבד לב' מלאכות, וכנגד זה הביאו את שירטוט, והיה מקום לתרץ בזה את קושיית הגמ' ובשיטת ר"י שאף בענין אחד נחשבים לב' מלאכות, ועוד לפי"ז הרי שלתי' הגמ' נוסף לר"י אף מפרטט על מנין המלאכות דמתני'. אלא שבאמת אף משובט ומדקדק הכריחו בגמ' שמתני' דלא כר"י שמחייב בהם, שהרי לר"י צריך להוסיפם על מנין ל"ט המלאכות, ובע"כ מתני' לרבנן שאינם נחשבים למלאכות בפ"ע, וי"ל שע"ז סמכו גם להק' ממולח ומעבד שא"א להחשיבים למלאכה בפ"ע כיון שמתני' דלא כר"י, אבל באמת לר"י הרי שהיו נחשבים למלאכה בפ"ע, ומנין ה"ל"ט מלאכות הוא רק לרבנן, וממילא שכמו שנוסף לר"י גם שובט ומדקדק, גם נוסף לרבנן במולח ומעבד, ומה שהביאו בזה רק משובט ומדקדק היינו מפני שבהם פירש את הדברים להוסיף מלאכה, משא"כ במולח ומעבד שלא נתפרש ענין המחלוקת אלא ע"פ חשבון הדברים וכמבואר, וצ"ע.

הרב אברהם שקלאר כולל "אליבא דהלכתא" ברכפלד

בגדרי עקירת גופו כעקירת חפץ, והנ"מ לענין הנחה

בעי מיניה רב מרבי, הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ, מהו, עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומיחייב, או דילמא לא, א"ל חייב ואינו דומה לידו, מ"ט, ידו לא ניחא גופו ניחא, א"ל ר' חייא וכו' השתא מיהת שפיר משני לך, דתניא ה"י טעון אוכלין ומשקין מבעו"י והוציאן לחוץ משחשיכה חייב, לפי שאינו דומה לידו (שבת ג:). והכי קיי"ל בטוש"ע ס"י שמ"ז ובמ"ב סק"ב.

א. ופירש"י וז"ל: "ידו לא ניחא", הלכך כי הוציאה לא עקר מידי, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה, "גופו ניחא", ע"ג קרקע והו"א עקירה. ל"א ידו בתר גופו גרידה לא גרסינן, דיתירא היא, עכ"ל. העולה מפירושו דהחילוק בין ידו לגופו, דיד אין לה חשיבות בפנ"ע ליחשב עקירה כשפושטה ומוציאה לחוץ, ועל הוצאה לחוד לא שייך להתחייב מבלי עקירה והנחה, והטעם מפני שאין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה, משא"כ גופו ניחא ע"ג קרקע והו"א עקירה, ומשו"ה אמרי' עקירת גופו כעקירת חפץ, וכשעוקר גופו עם החפץ לרה"ר הריהו כעוקר החפץ מע"ג קרקע, ה"י ומוציאו לרה"ר, וממילא כשנמצא ברה"י ופושט ידו לרה"ר א"א לחייבו על ההוצאה, דהא גופו עדיין נמצא ברה"י ואין ליד חשיבות עצמית, עוד כ' רש"י דלא גרסי' "ידו בתר גופו גרידה" ולחלק בזה בין ידו לגופו, דא"צ לזה משום דיתירא הוא, וסתם רש"י ולא פי' אמאי גי' זו יתירא.

ב. כתבו התוד"ה מ"ט וז"ל: נראה לר"י כלשון אחד דגרס ידו דבתר גופו גרידה בעי עקירה, גופו לא בעי עקירה. ולמאי דגרס נמי ידו לא ניחא, מפרש ר"י דהיינו משום דבתר גופא גריד, ורש"י פי' וכו' משמע אפי' הוא וידו במקום אחד ונתן לו חבירו לתוך ידו והוציא פטור, ואין נראה דבכל ענין שהטעינו חבירו בין על כתפו בין על ידו והוציא חייב, דהא קתני או שנטל מתוכה והוציא חייב וכו', וכיון דהו"א הנחה כשעוקר גופו עם זה שבידו הרי עוקרו ממקום הנחה, עכ"ל. ומבואר בדבריהם דעיקר החילוק בין ידו לגופו הוא משום דידו בתר גופו גרידה, ואין לו מקום לעצמו, לכך בעי עקירה ממש מע"ג הקרקע, משא"כ גופו חשוב לעצמו ע"כ לא בעי עקירה ממש, וסגי בעקירת גופו לדונן כעקירת חפץ מע"ג קרקע, וממילא כ' התוס' דאף להני דגרסי בגמ' ידו לא ניחא גופו ניחא, בהכרח הפשט יהי' כנ"ל.

ובעיקר מה שפירש"י לחלק בין גופו לידו, דגופו נח ע"ג קרקע, משא"כ ידו לעולם אין דרכה להיות נחה ע"ג הקרקע, הבינו התוס' בדעתם דלעולם כשמניח ע"ג היד בעי עקירה ממש, וכשמניח חפץ בידו לעולם אינו מתחייב על ההעברה, אלא רק כשעוקר מהארץ ומניח בארץ, ותמהו על כך דאי' לפרש כן, דהא במשנה מוכח להדיא דהנחת חפץ ביד בע"ה חשיב הנחה מעליא על אף שידו וגופו ברשות אחת חייב על הנחה, וא"כ כשעוקר גופו חשיב שעוקרו ממקום הנחה, עכ"ת"ד.

ולכא"ו ילי"ע בדבריהם בע"ה תרת"י:

חדא מהו דעת התוס' בתיקרי הסוגיא, ומהו חילוק הגירסאות לשיטתם. ועוד מני' לדעת רש"י דכשמניח החפץ בידו אינו חשיב עקירה והנחה, ומהיכן הוציאו דין זה אליבא דרש"י דאף כשידו וגופו ברשות אחת לא חשיב עקירה, ואמאי לשיטתם א"ש, ולמעשה עיקר הקושיא אחת היא. ג. ובכדי ליישב דבריהם יש להקדים שיטת הרשב"א ושאר הראשונים, דכ' הרשב"א בדעת רש"י דהטעם דל"ג ידו בתר גופו גרידה דיתירא

שמי' אגד באמת יתחייב כל שהוא סמוך לקרקע פחות מג"ט, וצ"ב לפי דעת רש"י שם בסוגיא).

ז. ועתה נבוא לברר דעת הריטב"א בשיטת רש"י שכי' ע"ד רש"י דיתרתא היא, וז"ל: וא"צ למחוק דאיצטריך, דמעיקרא אמר דידו כשהיתה ברשות אחרת לא ניחא, וכשהוציאה לא עקר מידי, והוה ס"ד דכי אמרי' לא ניחא דוקא כשהיא גבוה ג"ט, אבל בפחות מג' כלבוד וניחא, להכי היב טעמא דכיון דבתר גופו גרידא לעולם לא ניחא, עכ"ל. ולכאוי' יל"ע בדבריו, דלמסקנא אמאי לא סגי לן בטעמא דידו בתר גופו גרידא למילף דאף בפחות מג"ט ל"א עקירת ידו כעקירת חפץ, ולא בעי לטעמא דידו לא ניחא, ושוב לא יעלה על הדעת דלבוד חשיב הנחה, ואפשר דהריטב"א לא ניחא בגי' דגרידא לחוד, לפי שאתי' לאפוקי מדעת התוס' דטעמא דמיהו דידו אגידא בתר גופו וכנ"ל, ומשו"ה בעי לטעמא דידו לא ניחא. ומיהו טעמא דלא ניחא לחודי' נמי לא סגי ליה, דאיכא למימר דכל הסיבה דידו לאו שמייה הנחה משום דאינה מונחת עג"ק, אבל אה"נ כשהיא מונחת עג"ק ממש אימא חשיב הנחה ויתחייב, קמ"ל דלא, ואף דין לבוד מהני לכך, ומשו"ה בעי לתרי טעמי, ודו"ק. עכ"פ עולה לנו בשיטתו דס"ל כדעת הרשב"א, וכמו שלמד בדעת רש"י, ואינם שיטות חלוקות [אך לא לגמרי, דאינו בא לאפוקי אף שהיה עג"ק ממש דל"ח הנחה, ומיהו ק"ת אמאי לא הזכיר הריטב"א לכאוי' דתלי בפלוגתא דאביי ורבא (שם), דהא תינח לרבא איכא למימר הך ס"ד, אבל למ"ד אגד יד שמייה אגד היה עולה על הדעת הך ס"ד. ואפשר דאה"נ דבריו קאי אליבא דהלכתא דקיי"ל כרבא, שכי"ה מפורש בריטב"א שכי' בסו"ד דידו לעולם ניחא אפי' כשהיא עומדת בפחות מג', וכדאוכח לקמן, עכ"ל. ובח"ה הריטב"א (צב.) נקט כן בהדיא דלרבא אפי' למטה מג' ידו בתר גופו גרידא ופטור, כיון דגופו ברשות אחת וידו ברשות אחרת, ע"ש].

ח. וע"פ משנ"ת א"ש המשך הסוגיא דקאמר אביי פשיטא לי דידו של אדם אינה לא כרה"י ולא כרה"ר, כרה"י לא דמיא וכו', ופרש"י (ד"ה אמר) וז"ל: ממתני' דידו של אדם הפשוטה לרשות אחרת אינה נזרקת אחר גופו לגמרי להיות ברשות שהוא עומד בה, בין שהוא רה"י בין שהוא רה"ר, וע"ז מיייתי ראייה הן מרה"ר והן מרה"י דבתרונתיהו בין העשיר ובין העני פטורים. והנה בדעת רש"י לא נתבאר איזה דין נותנים ליד, דחזי' מדבריו דאין נותנים ליד דין הרשות שהגוף שם, דאין נזרקת ממש אחר הגוף, אבל איפכא האם היד מתבטלת לרשות שהיא פשוטה לשם לא נתבאר, ובפשוטות נראה דאין היד מתבטלת לאותו רשות אלא נותנים ליד רשות של מקום פטור, אך למעשה דין זה תלוי בסוגיא דלמעלה, דהנה הראשונים (רשב"א וריטב"א) הקשו טובא מה שייך רה"ר בתוך רה"י, דפשיטא דכיון שלא הוציאה מרשות לרשות, וכל מה דעביד ברשותי' דנפשיה עביד, א"כ ליכא לחיובי' משום הוצאה ולא משום הכנסה, עוד הקשו מספיקא דאביי בסמוך שנסתפק מהו שתעשה ידו ככרמלית, יע"ש, ומכאן הני קושיות הכריחו דהג"ה בגמ' הוא כגי' הר"ח דגריס כרה"ר לא דמיא מידו דעני, וכה"ה לא דמיא מידו דעני, ופירשו הראשונים דהיד הפשוטה לרשות אחרת אינה כאותה רשות שהיא פשוטה לשם, והרא"י ממתני' דשניהם פטורים, ואילו הדין הי' דיש ליד דין רה"י כיון שהכניסה לפנים הי' מתחייב לאלתר, ולא גרע מאילו הי' מכניס ליד גופו לפנים דהי' מתחייב, ומדקא מילטר עני ש"מ דאינה כאותו רשות, אלא בתר גופו נגררת.

ט. ולכאוי' אמאי לא ניחא לרש"י בגי' הר"ח ודעימי', אלא נראה מוכרח דאזלא לשיטתם, דרש"י הלא גרס 'דידו לא ניחא', ופי' דהטעם משום דאינו ניחא עג"ק, וכפי שביאר הרא"ש דלעולם מקום עמידת היד הוא הקרקע שהגוף עומד בה, ולפיכך אין היד נידון כמקום בפני'ע, אלא כשהיד פשוטה לרה"ר חשיבא כרה"ר, אלא דא"א לחייבו משום דלא ניחא, א"כ א"א לומר דכרה"י לא דמיא מידו דעני, דהא אי נימא דידו של עני הפשוטה לרה"י יש לה דין רה"י, וכל הפטור משום החיסרון בדיני ההנחה, זה ודאי אינו, ולכן ע"כ גרסי' דידו של עני ל"ה כרה"ר, אבל כרה"י לעולם הוי, אבל משא"כ הר"ח ובעלי התוס' ודעימי' שגרסו בגמ' משום דידו בתר גופו גרידא, ע"כ שפיר גרסו דידו דעני ל"ה כרה"י כיון דגרידא בתר גופו, וזהו כונת הר"ח "דכיון שהגוף בחוץ כמוב"כ היד חשוכה", ומבואר דלא מייירי לענין ההנחה עג"ק אלא מקום הנחה הוא בגוף עצמו וכמשנ"ת, וע"ז אמרי' דידו בתר גופו גרידא, ר"ל דל"ש לומר שהיד בטלה לרשות השניה וחשוכה כמונחת שם, והואיל וסו"ס בתר גופו נגררת, ולא מתבטלת לרשות השניה לגמרי משום דאגד יד שמייה אגד, ולפיכך הוצרך הר"ח לגרוס דידו "אינה" כרה"י ואינה מתבטלת לרה"י, משא"כ לרש"י. וכ"ה למעשה לדעת הרא"ש דהנידון הוא על עצם אויר הרשות, דיד אין לה מקום בפני'ע ליחשב כהנחה, ממילא המניח בידו הריהו כמניח בקרקע הרשות שגופו שם, ודו"ק [אכן בדעת הרשב"א צ"ב, דבסוגיא למעלה נראה לכאוי' דיליף כדעת רש"י, והכא גריס כגי' הר"ח, וי"ל, וע"ע במה שביאר הראשונים לפי"ו המשך דברי אביי מהו שתעשה ידו ככרמלית, עוד נראה דלפמשנ"ת יובן היטב עוד מחלוקת רש"י ותוס' ושאר הראשונים לקמן אי גרסי' מי קנסוה, או גרסי' מי אסרוה, ונחלקו בזה רש"י ותוס', דרש"י גריס "מי קנסוה", ותוס' גרסי' "מי אסרוה", ויתכן שאזלא בזה נמי לשיטתם, ועיין בראש יוסף ובצל"ח ודו"ק, ואכמ"ל].

י. והעולה ביידינו ד' שיטות שהם שלושה:

- א. שיטת רש"י דהחיסרון משום דיד לא חשיב נח, ובשיטתו נחלקו הראשונים מהי ההבנה בדבריו, שיטת התוס' דאף אם ידו וגופו ברשות אחת לא חשיב הנחה משום דידו לא ניחא ע"ג קרקע לעולם, אך שיטת הרשב"א ודעימי' שיטת רש"י הוא רק באופן שידו פשוטה לרשות אחרת, אבל אה"נ כשידו וגופו ברשות אחת חשיב היד חלק מהגוף.
- ב. שיטת התוס' וכ"ה בפשוטות לשון הר"ח, דהחיסרון משום דאגד יד שמייה אגד, דידו בתר גופו גרידא, וממילא ליכא הוצאה ליתחייב עליה.
- ג. שיטת הרא"ש (אליבא דהקרב"ג) דהחיסרון משום דליכא עקירה, דעקירת יד לא שמייה עקירה, ואין על מה לחייבו אף כשעוקר החפץ מידו ממש.

בענין שיטת הבה"ג ורש"י בתנאי רשות הרבים והמסתפק

איתא בשבת (דף ו.) ת"ר ד' רשויות לשבת וכו', ואיזו היא רה"ר, סרטיא ופלטאי גדולה ומבואות המפולשין זו היא רה"ר גמורה. ופירש"י "סרטיא" מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, "פלטאי" רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה, "ומבואות של עיר" רחבים י"ו אמה "המפולשין" משני ראשיהן לפלטאי (וס"א לסרטיא). למדנו מדברי רש"י דהטעם דהנך תלת מקומות יש עליהם תורת רשות הרבים, הוא משום דכל אלו המקומות הם נוחים לדריסת הרבים ורבים בוקעים בהם, וכגון סרטיא שהיא מסילה ההולכת מעיר לעיר ושכיחי בה רבים, ופלטאי הוא מקום שהרבים מתקבצין שם לסחורה, וכן מבואות רחבים ט"ו אמה ומפולשין משער לשער (בין לסרטיא ובין לפלטאי) מיקרי רה"ר, דנוחין להילוך הרבים, וכל אלו דומין לדגלי מדבר וכמשנ"ת.

ובמס' עירובין (ו. ד"ה ר"ה) הוסיף רש"י על דבריו הראשונים, וז"ל: רה"ר משמע רחב ט"ו אמה, ועיר שמצויין בה ס' ריבוא ואין בה חומה (או) שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר, עכ"ל. ומבואר ברש"י דיש עוד תנאי באו"מ בשביל שיקבלו תורת רה"ר, והוא שיהיו מצויין בעיר לכה"פ ס"ר בני"א, וחזר רש"י על תנאו (שם ע"ב ד"ה ירושלים וד"ה אבולי), וביותר הוא מפורש בפי' למתני' (שם נט. ד"ה עיר) וז"ל: "עיר של יחיד" שלא היו נכנסין תמיד ס"ר של בני"א, דלא חשיב רה"ר דלא דמיא לדגלי מדבר, ונעשית עיר של רבים ע"י שנתוספו בו דיורין או קבועו בה שווקים, עכ"ד. ועתה אחר שהצענו דברי רש"י, נבוא לעמוד על שיטתו: א) ראשית מנ"ל הך תנאה דאין רה"ר פחות מס"ר, הא לכאוי' אין לזה רמז בש"ס. ב) ואם סבר רש"י דהוה תנאי לעכובא, למה לא הזכירו בכללי מסכתא, ובעיקר היה לו להזכירו בפי"ק דשבת, דשם עיקר מקומו.

ג) עוד יש לברר אם תנאי דס"ר הוא לקולא, או שהוא תנאי לחומרא. ד) עוד יש לברר מהו השיעור למנות המנין דס"ר, האם הוא ביום אחד או שגם לפרקים מצטרף.

ה) עוד יש לברר מי ומי נמנים בכלל המנין דס"ר, האם דוקא אנשים מישראל, והאם דוקא בני כ' ומעלה כמו שנמנו במדבר, והאם נשים וטף ג"כ בכלל המנין. עוד נברר מה דינם של חולים וקטנים שאין להם דריסת רגל ברה"ר, כ"ז נבוא לבאר א"ייה לפנינו דבר דבור על אופניו. וזהו חלק בראשונה, הנה מלאכה הוצאה היא האחרונה מל"ט מלאכות שהיו במשכן, כדתנן בשבת (עג.), ופתח עמה התנא מסכתין דשבת משום דמלאכה גרועה היא, ונפק"ל בריש הוורק (צו): "מ"ויצו משה ויעבירו קול במחנה", ומשה הוה יתיב במחנה לוייה, והיה לה תורת רה"ר משום שהכל היו מצויים אצל משה, וקא"ל לישראל לא תפיקו ויתחו מרה"י דידכו לרה"ר. ובראשונים ריש שבת (יעוין תוד"ה פשט, ובא"ז ועוד) כתבו דהטעם דהוצאה מלאכה גרועה היא, דמ"ל מוציא מרה"י לרה"ר מ"ל מוציא מרה"י לרה"י. ועוד דלא משתנה גוף החפץ מידי, ומה"ט נמי גמרי' דאין רה"ר מקורה לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, ודרך רה"ר ט"ו אמה נפק"ל מעגלות שהיו במשכן, דאין דרך רה"ר פחות משיעור זה דאינו דומה לדגלי מדבר, ומעתה היתן להבין שיטת רש"י ובעל הלכות גדולות (ע"י תוד"ה כ"צד ו. ובעיתים סי' כ"ח) דכיון דאנן ידעין דשהיה מנין בני"א למעלה מס"ר, כמפורש בפר' פקודי שמנין בני"א בזמן הקמת המשכן היה ס"ר אלף ג' אלפים ה' מאות וחמישים. [וקצת תימא לפי"ז אם בני"א היו למעלה מס"ר, למה לא נזכר בדברי הראשונים ההולכים בשי' רש"י אלא ס"ר בלבד. ובאמת לאו קושיא היא כלל, דגם בתורה לא נזכר אלא ס"ר כדכתיב (פ' בהעלותך פי"א) "ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם" וגו', ונתקשה רש"י שם הלא היה יותר מס"ר, ותני' דלא חש למנות את הפרט ג' אלפים היתרים. עוד כ' משם ר"מ הדרשן שלא מנו אלא אותן היוצאין ממצרים, וכשיצאו לא היו אלא ס"ר, ועמד ע"ז המשך חכמה בויקהל (שם), וכתב לפרש שבדוקא הוא, וע"ע בדבריו ריש פ' במדבר ד"ה תפקוד, ודו"ק. ופלא על הרש"י שנתקשה בזה (שם), ועוד הך דמנין זה הוא מלבד מספר הלויים, ולכן כ' דאה"נ צ"ל דס"ר לאו דוקא, ודבריו מחודשים ולא נמצא לו חבר, דמכ"ד הפו' משמע דס"ר הוא בדוקא, ונ"מ טובא לענין עיר של רבים דפירש"י דבעי' שיתוספו בה דיורין עד ס"ר, ואם ס"ר לאו דוקא מסתבר דה"ה פחות מס"ר יחשב עיר של רבים, דהלשון לאו דוקא מורה בין למעלה ובין למטה, אלא העיקר כדברי רש"י בפ' בהעלותך, והביאור בזה י"ל ע"פ מ"ש"כ בשו"ת בית אפרים (סו"ס כ"ו) שראה בספר דרך אגיה ששמע מבצל הפני' דרש"י למד דבעי' ס"ר מהא דמשה הזהיר על הוצאה, אחר שאמרנו למשה דהמלאכה היתה דים, ורש"י פי' (שם) דחשבון מחה"ש של ס"ר נשלם מאה ככר לאדנים, ובוזה המלאכה היתה דים, ומתוך החשבון ראה שיש ס"ר במחנה, ושוב ידע דהוי רה"ר גמור, ולכן מעתה צוה להן על איסור הוצאה, ולדבריו י"ל שמשם מידע ידע ששיעור ס"ר הוא שיעור חשוב ליתן מחמתו תורת רה"ר, ותו לא איכפ"ל מה שמצינו שהיה מנינם למעלה מס"ר, דכבר סגי בס"ר לקרותו רה"ר, ולפום פשוטו י"ל דמדגלי מדבר גמרי' דהיה מנין חשוב של ס"ר בני"א שהיו בוקעין והולכין במבואות העיר, ורק בהכי נקבע שם רה"ר].

ואנן גמרי' נמי שמחנה לוייה היתה לו תורת רה"ר, משום שכל בני"א היו מצויין אצל משה לדרוש את ה' כדאיתא בקרא (פ' יתרו פ"ח ושם פ"ג), וכן מצינו בעירובין (דף נד:) ת"ר כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה וכו' נסתלקו וקניסו כל העם. הרי למדנו שכל העם היו באים מידי יום ביומו ללמוד תורה מפי משה, ומכ"ז יש ללמוד דאין תורת רה"ר אלא במצויים שם לפחות ס"ר, ופחות מכאן אינו דומה לדגלי מדבר, עוד למד זאת רש"י ממאי דאקש"י בשבת (דף ו:) ולחשוב נמי מדבר, דגם מדבר בזה"ו יחשב רה"ר, ומשני כאן בוקעין ישראל שריוים במדבר כאן בזמן הזה, ופירש"י דבזמן שהיו ישראל במדבר חשיבא רה"ר, כאן בזה"ו אינו מקום הילוך לרבים, דהולכי מדברות לא שכיחי, עכ"ד. ואנן כבר ידעין דבזמן שהיו ישראל במדבר היה מקום הילוך לס"ר בני"א, אבל כיון דהאינדא לא שכיחי ס"ר הולכי מדברות משו"ה ל"ל תורת רה"ר.

ומה שהוכיח הרמב"ן (נט. הביאו הבה"ל סי' שמ"ה ד"ה שאין) דמדברי רש"י הללו נדקט הולכי מדברות לא שכיחי, משמע להיפך דסגי גם בפחות מס"ר, דהעיקר שיהי' דרך המסור לרבים, יש לדחות דיש ללמוד סתום מן המפורש, דרש"י סבר דבעי' שיהי' הדרכים ראויים שיעברו בהם ס"ר בני"א כמו שהיה בזמן שישראל היו במדבר, והאינדא לא שייך במדברות שיתקיים כן בפועל. (ומה שלא כן כן להדיא יתבאר בענף ב', ע"ש). ודברי התוס' שם יוכיחו שכי' שמכאן יש מקור לשי' זו, וז"ל: משמע קצת דאינה ר"ה אלא א"כ מצויין שם ס"ר כמו במדבר, עכ"ל. וסתמו דבריהם ולא ביארו מהיכן נשמע כן, והנראה בביאור כונתם דכיון דאנן מדגלי מדבר ילפי', וכשם שגמרי' מהתם שיעור רה"ר, ודין ר"ה מקורה, כך יש לגמור מהתם דלא נקבע שם ר"ה אלא כשעלולים ס"ר לעבור שם, ורש"י ילמד דגם במדבר לא היה תורת רה"ר לכל המדבר אלא על המסילות המוליכות ממחנה ישראל למחנה לוייה, ששם היו הולכים ס"ר, כמבואר בחי' הר"ן (שם) בשם הרא"ה בפי' הראשון, וז"ל: דאפשר דאתא למימר דבזמן שישראל שרוין במדבר היה מקום שהיה בו רה"ר, ואע"ג דלאו מקום קבוע שפעמים היו כאן ופעמים כאן, עכ"ל. ואותו מקום היינו המסילות המוליכות למחנה לוייה, וכמשנ"ת.

[ובבה"ל (שם ד"ה שאין) הביא פי' השני של הרא"ה, והוכיח ממנו שסבר כדעת הראשונים דא"צ שילכו ס"ר, אלא סגי במה שיש דרך לס"ר, ולכאוי' יש להבין מאי קאמר, דודאי המדברות שהיה סביב המחנות לא היה עליהן רה"ר, דלא היה דרך סלולה ורחבה ט"ו אמה, אלא דוקא המסילות המוליכות למחנה לוייה היו היה תורת רה"ר, ועוד שגם הרא"ה בסיום דבריו כ': וכאן הרי היו שיירות מצויות של ס"ר, ואע"פ שלא היו כולם כאן בדרך כאחד, עכ"ד. הרי מפורש דגם הוא נקט דבאותם דרכים היו שיירות מצויות של ס"ר, וגם רש"י לא הצריך שילכו כולם יחד, אלא סגי במה שיש דריסת רגל לס"ר, אבל מה שהוא מוכן וממומן לס"ר לא סגי להחשיבו רה"ר, וא"כ מה הוציא הבה"ל מדבריו דלא כפשוטו, וע"כ שרצה להוציא מדבריו דא"צ דריסת ס"ר בכל יום. עוד יש להבין מש"כ הבה"ל דבדבריו מיושב משי"א בגמ' (שבת צו): המקושש מעביר ד"א ברה"ה הוה, הרי בודאי לא עשה המלאכה בפרסום בפני כל אלא בקצה המחנה היה, ושם בודאי לא היה ס"ר ישראל, ולכאוי' ק' הלא כל מחנה ישראל מוכשר לס"ר. ואולי י"ל דהנה כבר נתבאר דרק במחנה לוייה היה רה"ר, ושם היו מצויים אצל משה לשמוע את תורת ה', ואתא בילקוט ר"פ ויקהל אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת, והביאו המ"ב סי' ר"צ סק"ו, ופי' דבשבת עסקינן, ובאותו זמן מעביר ד"א היה. ואכתי צ"ב דקשה למ"ד מקושש לשם שמים נתכין, יעוין בתוס' ב"ב דף ק"ט: ד"ה אפי'. ומצאתי בישועות מלכו בסופו פ' שלח דלהך מ"ד מעמר היה, ומה שהוכיח המשכנ"י בזמן שהיו ישראל במדבר היתה דריסת רגלם מצויה בכל המדבר, כבר דחאו שפיר בשו"ת בית אפרים, ודברי המ"ר (שמות פכ"ד סי' ד) מסייע ליה דאמרו על המדבר כוב שהוא ח' מאות פרסה, ומלא נחשים שרפים ועקרבים, ע"ש ככולו.

ומפורש כן נמי בדברי התוס' לפנינו (שם ד"ה כיצד, ורמז לזה הרעק"א בה"ש בשבת) שחקשו הא בדגלי מדבר הוו טף ונשים לאין מספר, דת' דלא גמרי' ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם ע"ש, וכ"ה בהגה"א שם.

וכ' התוס' (שם) שכן דעת הבה"ג דבעי' דריסת ס"ר, וכ"ה ברמב"ן (נט.) משמו, ובבה"ג לפנינו (ה"ש סי' ז) ליתא, וכבר עמד ע"ז הבי"א (שם ד"ה ועתה), וכ' דאע"פ שלא נמצא בבה"ג לפנינו, עדותם נאמנה מאוד (ובשו"ת משנ"ה ח"ח מובא שבבה"ג מהדו' אספמיא נזכר כן בהדיא), ועכ"פ אפשר ללמוד כן ממשמעות דבריו שכי' וז"ל: ולי"מ דרך ר"ה דאורח מלאכה היא ואסור לטלטולי וכו'. וכן לשונו בהל' עירובין, ואורח מלאכה בפשטות משמע שיש שם בקיעת ס"ר, כדאמר' בב"ב (צט): דרך המלך אין לה שעור, ע"ש, ובפשוטו י"ל דכיון דאשכחן במדבר שהיו ס"ר מישראל מהלכין במסילה, הרי דאורח מלאכה ט"ו אמה וס"ר בוקעין בו, וזכר לדבר משי"א בברכות (נח.) אין אוכלוסא פחותה מס"ר, ולכן אינו מברך אלא על ס"ר ישראל, ואפשר דגמרי' לה מדגלי מדבר, ואם ישי אבי דוד יצא באוכלוסא ודרש באוכלוסא, ק"ו אצל משה רבינו. וש"מ שכינותי בזה למשכנ"י שהביא הך אסמכתא לשי' רש"י, וכן מפ"ק דברכות (ו.) "ובני רחביה רבו למעלה", ודרשו למעלה מס"ר, ומכל זה למדנו שס"ר הוא מנין חשוב לקבוע על ידו שם ר"ה מה"ה.

ב) ועתה נבוא ליישב הקו', דאם תנאי דס"ר הוא לעיכובא למה לא הזכירו רש"י בברייתא דד' רשויות להדיא, ואשר יראה בישוב שי' רש"י עפ"ד הריטב"א (שם נט.) בדעת רש"י וז"ל: ועוד הך ר"ת דא"כ היכי משכח"ל עיר שהיתה של רבים בתחלתה, דהא ודאי מילתא דלא שכיחא הוא שיתיישבו שם תחלה ס"ר וכו', וגם זו אינה קושיא כ"כ, כי רש"י אינו מצריך שיתיישבו בעיר ס"ר אלא שיכנסו בה ס"ר באלו הכרכים והעיריות שהם פתוחים למקומות הרבה, ורגילים בה סוחרים וכי"ב. ותדע שאף ירושלים לא היו בו ס"ר תדיר, ואע"פ"כ יש בה משום ר"ה אלמלא דלתותי ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתיישבה בכרכים גדולים להיות רוכלת העמים זו היא של רבים, עכ"ל. הרי נתבאר דבעיריות גדולות שיש שם מסילות לשאר העיריות, ונקבעו שם שווקים גדולים, ורגילים בה הסוחרים לצאת ולבוא, הדבר מצוי ורגיל שבוקעין ס"ר בני"א במסילות העיר תדיר, וכ"ה הלשון בראב"ה (ע"י ש"ג) דעיר של רבים היינו שנתוספו בה דיורין של ס"ר או נקבעו בה שווקים שבאים ס"ר לשווקים (ועל עיקר קושיא ר"ת תי' בתוס' הרא"ש וברפ"ש בפשיטות דהכל תלוי בעירוב הראשון בשעה שהתחילו לערב, ושפיר משכח"ל עיר ש"ר).

ומעתה נראה דבאמת אין תורת רה"ר על מקום שאין ס"ר עלולים לבקוע שם, אלא שרש"י בריש שבת לא ראה לנחוץ למנות תנאי זה, דהתם איירינן במקומות המסורים לרבים כגון סרטיא ההולכת מעיר לעיר ובשווקים הגדולים, דהדרך הוא שמצויים שם ס"ר מבני העיר ומהבאים חוצה לה. (ונלך עתה בשי' הראשונים דא"צ בקיעת ס"ר בכל יום). דהא

בכל יום, עכ"ל, ובחידושי הר"ן והמאירי (שם) ובתוס' ר"פ (עירובין שם) בשם רש"י ובר"י (שם). ועל כל אלו הראשונים הסתמך השו"ע, ונקט הך לישנא דבבכל יום, ונדחו דברי המ"ב לגמרי.

ואשר יראה בישוב דעת המ"ב בזה, דהנה לעולם אין כונת הראשונים הללו ההולכים בשי' הבה"ג ורש"י שס"ר בנ"א ידרסו בפועל בכל יום, שהוא מן הנמנע (וזהו דבר שא"א כלשון הערוה"ש שם), אלא כוונתם שיהיו דרים בעיר וסביבותיה ס"ר בנ"א, ושתהא דרך הרבים מפולשת לס"ר, דהיינו שיוכלו לעבור בו גם ס"ר ביום אחד. ומש"כ הלשון בכל יום, ר"ל דבכל יום ויום יהיה אפשרות לעבור בו ס"ר, אבל מבואות המפולשין אינם ראויים למעבר בנ"א אפי' רק בא' מן הימים, כמבואר ברש"י (ו). כגון מקום מטונף בטיט עי"ש, או סגורים לכלי רכב [דגם האנשים שבתוכם מצטרפים לס"ר כמבואר בערה"ש שם סכ"ו, ובאגרו"מ ח"ח סי' כ"ח, דלא כמו שהעלה בשו"ת משנ"ה ח"ח], או שאין בעיר ס"ר בנ"א ולא באים מבחוץ אין לעיר תורת רה"ר. ודבר זה למדנו מדגלי המדבר שהיו מוכנים להתאסף ברחובותיה בכל יום ס"ר, או מחמת העלות הענן מעל האהל שאז נסעו כל המחנות כמפורש במדבר (פ"ט, ושם ברמב"ן שהיה פעמים בכל יום), או מחמת שהקהילו את העם ע"י החצוצרות, וגם דבר זה היה שייך שיתקיים בכל יום, א"כ נמצא שבכל יום היו ראויים כל ישראל להתקהל ולהתקבץ יחדיו. ועיין באגרו"מ (א"ח ח"א סי' קל"ט) שהוכיח מזה גופא דלא בכל יום הקהילו את העם כ"א בעת הצורך, דאם בכל יום נתקלהו כל העדה לא היו נוקקים לחצוצרות כלל, ולהכי נקטו הלשון "בכל יום", לרמוז על ענין זה.

ומעתה י"ל דהמ"ב נקט דברי השו"ע כפשוטו דבעי' שיעברו בכל יום ס"ר בפועל, ולהכי תמה עליו דלא נזכר בראשונים ענין זה שיעברו בפועל, דבאמת כונתם כמו שהעלה בשעה"צ בדעת רש"י דאין הכרח שיהיה צריך שיעברו הס"ר בפועל, אבל מאידך לא סגי במה שמצויין ס"ר אם אינם יכולים להתקבץ בפועל במבואות העיר, וכמשנ"ת. ובוזה מובן היטב מש"כ ערוה"ש (שם סכ"א) וז"ל: ולפ"ז אי"ש דבדגלי מדבר לא היו מבואות אלא רחובות רחובות כשלנו, וכל שבת ושבת יצא דרך מקום אחר מהשבת השני, לפיכך לא היה מקום בתוך המחנה שיקרא רשות שכל הרבים הולכים שם, וזלת מחנה לוייה שכל ישראל היו צריכים לילך אצל משה רבינו, ונמצא דרך מחנה לוייה הוה רה"ר, ומחנה לוייה אחר העגל היה מחוץ למחנה ישראל וכו', ולכן רק שם היה רה"ר ולא בכל המחנה, עכ"ל. ולהנ"ל מובן היטב, דרק במחנה לוייה היה מקום שכל ישראל נתקלהו ונתקבצו יחדיו בפועל, אבל בשאר החובות כיון שבפועל לא עברו שם כל הס"ר מעולם לא קיבלו תורת רה"ר. [ומכאן זה יצא לחדש לפי"ז דהאינא כיון שאין רק רשות אחת בכל העיר, א"כ אין מקום שיקרא עליו רה"ר מפני שאין שם מקום שכולם מתקבצים אליו, ואף שיש מקום לדון בדבריו כמבואר באגרו"מ ח"ח, מ"מ בדמיון לדגלי מדבר צדקו דבריו].

ולפ"ז מתיישב ג"כ תמיהת האחרונים, המשכנו"י ועוד, והביאם בבה"ל (שם), שתמהו דהאיך גזרו חכמים על תקיעת שופר ועל נטילת לולב בשבת משום שמא ילך אצל בקי ויעבירו ד"א ברה"ר, הלא לדעת הסוברים דבעי' ס"ר אין ברוב העיירות רה"ר כלל, ולא שייך התם הגזירה כלל, ואי משום כרמלית הוי גזירה לגזירה, ודבר קשה מאוד לבטל כל העם ממצוות אלו בשביל גזירת דבר שאינו מצוי, ושאלו בזמניהם גם לא היה מצוי כ"כ כרך גדול של ס"ר, עי"ש. ולמשנ"ת י"ל דכיון שהעיירות והכרכים סמוכים זה לזה, א"כ אפי' לא משכחת בעיר אחד ס"ר, מ"מ כיון שנכנסים ויוצאים בשאר העיירות א"כ שייך שיתקבצו ס"ר במקו"א, וכמו שמצינו בירושלים ובאבולי דמחוז, ותדע לך דאפי' בעיר קטנה של נ' דיוורין מבע"ל בגמ' (עירובין ס). מה דינה לענין רה"ר, וכ' הגאון יעקב דאע"ג דרש"י הוא דאמר עיר של רבים ס"ר בוקעין בה, הכא בקטנה דאית בה שווקים דבקעי' בה ס"ר מסביבותיה עי"ש, וכדברי הריטב"א (נט). דסגי במה שנכנסים אליה מסביבותיה, למדנו מדבריהם דכל עיר וכולת עמים חשיבא רה"ר מפני שמייוחדת לכל באי העולם, ובלבד שיהיה שייך במציאות שיעברו שם ס"ר בפועל, [ובישוב הך יקושיא יעוין בשו"ת בשמ"מ ראש סי' שנט' ונדפס בהשמטות, ובביאור כונתו יעוין בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ח, דכיון דבזמן המקדש היה בא"י דין רה"ר ואז תקנו תקנות הג"ל, שוב בזה"ז התקנו במקומן עומדות, וע"ע שו"ת שו"מ קמא סי' ק"א].

[ה] ועתה נבוא לברר מי ומי ההולכים ברחובות העיר המצטרפין למנין ס"ר, והנה התוס' (ו). ד"ה כיצד הקשו וז"ל: ועוד הקשה דבדגלי מדבר היו טף ונשים לאין מספר, וכן קשה מערב רב, וי"ל דלא גמרי' ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם, עכ"ל. כוונתם להק' דלמה סגי בס"ר, הא מנין בני' במדבר עם הנשים והטף והע"ר היה למעלה למעלה מס"ר, ועל כך תירצו דלא גמרינן אלא מן המפורש בקרא, והשתא אחר דבריהם יליד האם בכלל הס"ר נמנים גם נשים וטף, והאם גם עכו"ם בכלל, או רק כדגלי מדבר ממש שהיו רק גדולים מבני'. ומסתמימת דברי התוס' ומשאר לשונות הראשונים למדנו דלא גמרי' מין ודת האנשים מדגלי המדבר, אלא גמרי' רק מנין האנשים, אמנם בדברי התוס' הרא"ש יש מקום גדול לדון, דהנה מתחילה ת"י דלא שייך למילף אלא ממילתא דכתיבא בהדיא, עוד ת"י אינ' בעי' טף ונשים שרגיל להיות בס"ר, ומיהו לפ"י זה קשה מערב רב, עכ"ד. והנה לת"י בתרא משמע דבאמת בעי' טפי מס"ר, דכיון שהדרך בס"ר גברים ישנם כנגדם נשים וטף, א"כ צריך שיהי' הרבה יותר מס"ר, אך הניח דבריו בקושיא מחמת הערב רב שהיו לאין מספר. וכונתו להק' דמלבד ס"ר ישראל צריך שיהי' עוד מנין גדול של ע"ר, ומיהו ק"ק דהלא הע"ר לא היו בכלל המחנה, ולא היו חלק ממנו, וצ"ע. [יעוין במכילתא פ' באמר ג' מאות וס"ר, ואע"פ שהם לא דרו במחנה ישראל אלא חנו לבדם, מ"מ היה להם דריסת רגל בתוך המחנה, ויש להסתפק האם היו מצויים אצל משה ללמוד תורה, ובעירובין נד, אמרו נכנסו כל העם, ולהנ"ל לא מסתבר שכולם נכנסו, ועין באוה"ח (שם פ"א) שדעתו שכל הערב רב שיצאו ממצרים מתו בחטא העגל, עי"ש בטעמיו. ולדבריו לק"מ למה לא מנו את הע"ר בכלל, לפי שלא נשנה תורת ר"ה אלא בבנין המשכן,

ובהסכמת רוב מנין ובנין חכמי ישראל דבשביל לברך מספיק שידוע שישנם ס"ר, וא"צ לראותם כאחד, כפי שהיה כן במציאות, ואכמ"ל].

[ג] וממה שעלה בידנו בשיטת רש"י, נראה דרש"י להחמיר בא ולא להקל, וביאור הדברים דרש"י בסוגיין שנקט לתנאי דס"ר בוקעים בו לא בא להקל דבחסר אחד מהתנאים ל"ח רה"ר, אלא להחמיר בא דאפי' מבוי שאינו מפולש לסרטיא או לפלטיא אלא הוא מפולש משער לשער, וס"ר בוקעים בו, סגי בהכי להחשיבו רה"ר לפי שדומה לדגלי מדבר, ואילו מדבריו בשבת משמע דרק מבוי המפולש לסרטיא או לפלטיא יש עליו תורת רה"ר. ולפמשנ"ת אין להוכיח מידי, דהתם מיירי בעיירות גדולות המסורות לרבים, וכיון שהמבואות מפולשות לפלטיא או לסרטיא בודאי יש בהם בקיעת ס"ר, אבל הכא דאיירי אפי' בעיירות קטנות כגון מחוזא וכדו', דאין המבוי מפולש לפלטיא ולסרטיא גדולה, ואפ"ה מקבל תורת רה"ר אם מצויים שם ס"ר. והכי משמע בעירובין (כו). דאמרי' התם רבא ב"א מערב לה לכולא מחוזא ערסייתא ערסייתא, ופירש"י וז"ל: שכונות שכונות לבד וכו', ואע"פ שהיתה עיר קטנה שאין נכנסים בה ס"ר, ותנן לקמן עיר של יחיד מערבין את כולה וכו', שאינה דומה לדגלי מדבר של ס"ר, עכ"ל. ובתורה"ה מערב תמהו עליו מכמה גמ' דמשמע דמחוזא היתה עיר ש"ר, ורש"י להדיא כתב לעיל דמחוזא ס"ר היו בה. ובחיי הגאון רא"מ הורביץ (שם) כתב ליישב שיטת רש"י, דמחוזא מתחילה היתה עיר של יחיד ושוב נעשית עיר ש"ר, ואז הוקפה במחיצות טובות ודלתות, עי"ש. ולא נזכר נתוספו בה שווקים או שנקבעו בו מסילות לסרטיא, אלא מסתבר שנתוספו בה הרבה דיוורים עד שנעשית עיר ש"ר. וכך הוא מפורש ברש"י (דף ס. ד"ה פירא) גבי עריסתא וז"ל: ולא היה מתקנים לה לחיים משום דעיר ש"ר נעשית של יחיד הוא וכו', עכ"ל. וכ' הרש"ש (שם) בדברי רש"י נראה דר"ל דאף שהיו בה דיוורין של ס"ר, מ"מ עכשיו שנעשו בה הפסקות דפירא דבי תורא אין בכל חלקיה עוד ס"ר, ולכן נעשית של יחיד, עכ"ד. ועי' מיירי נמי שאין בה שווקים ומסילות המובילות לפלטיא וכדו', דאם היו בה שווקים הלא דעת רש"י (נט). דסגי בהכי להחשיבו עיר ש"ר, ודו"ק.

ואל תתמה עי"ש, דאם בס"ר דיוורין סגי להחשיבו עיר ש"ר, הלא לא מסתבר שעיר שיש בה רק ס"ר יעברו כל הס"ר במשך יממה אחת, ובפרט שאין לך עיר שאין בה חולים וקטנים שאין להם דריסת רגל בעיר כלל, ומצאתי שכבר עמד עי"ש בשו"ת בית אפרים (שם), והעלה בדעת רש"י כך וז"ל: ופשיטא דמצויין ממש בעיני, והיינו שהוא עלול לכך שיבואו אליה מפה אלה מפה ודוגמת דגלי המדבר, כדאמרי' דמחנה לוייה היה הרה לפי שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו, וכן אמרו עגלות תחתיהם וביניהם רה"ר, ואע"פ שאין קביעות הס"ר שם, מ"מ הוא עלול לעבור שם כיון שהדגלים היו חונים סביב לו וכו', עכ"ל. עוד כתב בהמשך דבריו: אך לרש"י בעי' שיהא דרך סולוה לס"ר המצויין שם בקירוב מקום, ועוברים שמה בכל עת, עד שאפשר שביום אחד יעברו כולם בדרך ההוא, עכ"ד. ולמדנו מדבריו דגם לרש"י א"צ שיעברו כל הס"ר ריבוא בפועל ביום אחד, אלא בעי' שיהיו מצויים במקום ההוא ס"ר בנ"א, ושיהיו עלולים לעבור כולם ביום אחד אם ירצו, אבל אם יהיה מי שימנע בעדם או דלתות נעולות אפילו בלילה, או דרך שאינה מסורה לרבים (כההיא דשבילי בית גלגול עירובין כד, וכדו'), אין עליו תורת ר"ה, אבל אה"נ אין נמנים בכלל הס"ר חולים וקטנים שאינם עלולים לעבור ברה"ר כלל, ומש"כ רש"י נתוספו בו דיוורים, היינו שיכולים לדרוס ברגליהם, וזהו ממש כדגלי מדבר שזה יוצא וזה נכנס, ולא מננו בכללם קטנים וזקנים. וכ"ז מבואר בדברי התוס' (שם ה. ד"ה כיצד) שהוכיחו דגם בדגלי המדבר לא היו עוברים בין העגלות ותחתיהן כל שעה, עי"ש. וכ"כ הריטב"א (נט). והביאו הבי"א, והעלה מזה דהעיקר שהיו חונים סביב למחנה לוייה, ודרכם היה לצאת ולבוא וכמשנ"ת [ועל דרך זה מתיישב היטב שינויי הלשונות הנמצא בדברי הראשונים, דהנה ברא"ש (ביצה כד.) נקט דלא שכח האינא רה"ר דס"ר בוקעים בו, וכ"ה הלשון בתורה"ה רבי ענני (שבת סד:), וכ"ה בר"י (נתיב י"ב ח"ד) ובש"ג בשם הרי"א ריש עירובין, וכן נקט בשו"ע (סי' שמ"ה ס"ז). ומאידך הרא"ש בעירובין (ו). והתוס' (שם) נקטו הלשון מצויין, ולא קשיין אהדדי, דלעולם גם למ"ד מצויין צריך שיהיו עלולים כל הס"ר לילך ולבקוע, ולא סגי במה שדרים בעיר ס"ר לחוד].

[ד] עוד יש לברר בשיטת רש"י וסייעתו האם בעי' שיהיו הס"ר עוברים בו בכל יום, או שלכהפ"ח יהיו ראויים כל הס"ר לעבור בכל יום. והנה בשו"ע (סי' שמ"ה ס"ז) שהביא שיטה זו כ' וז"ל: י"א שכל שאין ס"ר עוברים בכל יום אינו רה"ר, עכ"ל. ותמה המ"ב (סי"ק כ"ב) מאוד על תנאי זה דבכל יום, וז"ל: חפשת'י בכל הראשונים העומדים בשיטה זו, ולא נזכר בדבריהם תנאי זה רק שיהיו מצויין שם ס"ר, עכ"ל. וציין לדברי הרמב"ן והריטב"א שהביא דבריהם בארוכה בבה"ל (ד"ה וי"א), דמהם משמע דא"צ בקיעת רבים בכל יום, ואמנם בשעה"צ כבר הרגיש בדברי רש"י (נט). שנקט להדיא שהחיסרון בעיר של יחיד הוא מפני שלא היו נכנסים בה תמיד ס"ר של בני'א, ומדנקט "תמיד" משמע דלא סגי ליה במה שנכנסים לפרקים, אלא בעי' תמידות של כל יום ויום (וכ"מ בפשוטו לישנא דקרא "תמיד", דמורה על דבר המתמיד בכל יום, כמו עולת תמיד שהיה בכל יום בוקר וערב). אבל המ"ב דחה סברא זו, והעלה שאין זו כונתו, אלא שבא לבאר דברי המשנה מהו עיר ש"י ונעשית ש"ר, והיינו שלא היה שם מעולם ס"ר, רק אח"כ נתיישבו באותה העיר הרבה אנשים עד שנתקבצו בעיר ס"ר אנשים. אמנם גם ביאור זה קשה, דלא שמענו דסגי במה שמצויים בעיר ס"ר דיוורים לחוד להחשיבו רה"ר, והלא לכאן בעי' נמי שיהיו ראויים לעבור בו בכל יום, ועוד צ"ל לדידי' א"כ מהו כן השיעור, דאם לא בעי' בכל יום הרי אין לך עיר או מבוי מפולש שבמשך תקופה ארוכה שלא יעברו בה ס"ר.

וביותר יש לתמוה עמש"כ שלא נזכר תנאי זה בראשונים כלל, והלא שיטה זו נזכרת ומפורשת בהרבה מן הראשונים, בראשונה הוא הבה"ג המובא בספר העינים (סי' ר"ח) שהוא אבי שיטה זו בזה"ל: רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפין גברא ביומא כדגלי מדבר. וכ"ה הלשון ברמב"ן (שבת נ"ז) בשם סה"ת (סי' רל"ט), וז"ל: ובסה"ת אמר שעכשיו במקומות הללו אין בהם ר"ה גמורה וכו', ועוד שאין עוברים בהם ס"ר

כל באי עולם רבו למעלה למעלה מס"ר, וכיון שהם מקומות המופקרין לכל העולם הרי רשות ס"ר שולטים בה ודורסים בה, ויתכן דמה"ט לא הזכיר רש"י בריש עירובין (ב. ד"ה מבוי) שהלך ומנה למה אין למבוי תורת רה"ר, לא הזכיר הך תנאה דס"ר כיון שכבר הקדים דר"ה היינו סרטיא ופלטיא גדולה, שהם בסתמא מקומות המסורין לכל באי העולם. אבל בעירובין (ו). דקתני כיצד מערבין ר"ה, ולא קתני היכי מיירי, אי מיירי בר"ה שיש בו סרטיא או פלטיא, והיה במשמע דכל דרך הרבים גם היא מיוחדת רק לאנשי העיר ההיא, ואין בתוכה ובסביבותיה ס"ר, יש עליה תורת רה"ר, התם נצרך רש"י דאין לבאר רה"ר בעיר שאין מצויין בה ס"ר, ואה"נ מהני לזה גם סרטיא ופלטיא, וכמפורש ברש"י (נט). בחילוק בין עיר של יחיד לעיר של רבים, כמשנ"ת.

ואין לדחות ממה שפירש"י (ו): אצל ירושלים שהיה בה דריסת ס"ר, דהא לכאן מילתא דפשיטא היא שהיה בו דריסת ס"ר שהלא היתה וכולת לכל העמים, ד"ל דבאמת ירושלים לא לעולם נתקבצו בו ס"ר, דהיו תקופות שהיתה שוממת מבנ"א, והיו תקופות שהיו בה רק כמה אלפים מישראל, כמו שמצינו בימי נחמיה בן חכליה שהיו אז כל הקהל הבאים ד' ריבוא בכל א"י (כמבואר במשכנו"י, ובערוה"ש סי' שמ"ה ס"ח), ועיין בבית אפרים מה שהשיב עי"ש, ואכמ"ל). וזהו שכי' הריטב"א דאף ירושלים לא היו בו ס"ר תמיד, אלא סגי במה שבתחלתה נתיישבה בכרכים ושווקים גדולים להיות וכולת העמים, ובאו לתוכה אנשים מאפסי הארץ [כדאיתא בנחמיה פ"ג, וכן אמרו בביצה ה. כרם היה עולה לירושלים וכו', מה הטעם, כדי לעטר שווקי ירושלים בפירות, וכן איתא במתני' לק קא. מעשה בשוק של פטמים, עי"ש]. ופעמים היו בה כפליים כיוצאי מצרים, כדאיתא במדרש איכה על"פ "העיר רבתי עם", תני ר"ש כ"ד פלטיית היו בירושלים, וכל פלטיה כ"ד מבואות, ועל כל מבוי כ"ד שווקים, וכל חצר וחצר היתה מוציאה עם כפליים כיוצאי מצרים, יעו"ש [ואף שבפי' יפה נוף נקט שמנין זה הוא לאו דוקא, מ"מ שהיה יותר מס"ר כו"ע מודו]. ומעתה י"ל דזהו גופא בא רש"י לבאר לנו דמהו עיר של רבים כגון ירושלים, דמלבד שהיו בה מבואות מפולשין ט"ז אמה היה בה גם דריסת ס"ר, ודייק ונקט דריסת ס"ר ולא נקט שהיו דרים בו להשימענו כנ"ל, והוא מדויק היטב בדברי רש"י (שם ד"ה חייבין) וז"ל: דעיר ש"ר היא שאוכלוסין הרבה באין לה, אבל עכשיו שדלתותיה נעולות לאו רה"ר, שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה. וכן באבולי דמחוזא היה ענין לרש"י להשימענו שהיו בו ס"ר, דהא נקטי' בברכות (שם) אין אוכלא בבבל, ר"ל דאינו מצוי ביה"ה ס"ר נאספים במקום אחד, אבל דריסת ס"ר עוברת ושבים לפרקים שוואי היה. [וה"נ באבולי דנהרעדא היה ס"ר יחד עם העוברים ושבים, ולפ"מ שנתבאר להלן ברש"י (דף כו. ד"ה ערסייתא) דמחוזא עיר קטנה היתה, רבואת אשמועי' דנכנסו בו ס"ר בנ"א אע"פ שקטנה היתה, אך עי"ש בתורה"ה מערב, וצ"ב].

ובספר גאון יעקב (שם) הביא מרבינו אליהו מוילנא ז"ע שהביא ראייה לדעת הרמב"ם ודעיניה דלא בעי' תנאי דס"ר בוקעין בו, ממאי דאמר עולא בברכות (נח). נקטינן אין אוכלא בבבל, ותנא אין אוכלא פחות מס"ר, ואיך כ' רש"י דבאבולי מחוזא היו מצויין ס"ר בנ"א. [והביאו הבה"ל (שם), ומסיק מזה ומשאר ראיותיו דיש להחמיר כשי' הרמב"ם, וע"ע בהגהות בנינימין על הרמב"ם (פ"ד מה"ז), שהזכיר ג"כ ראייה זו מדיליה, עי"ש]. ולכאן קצת תימא דמאי ראייה היא זו, דהא ברכת הוראה אוכלוסי ישראל או אוכלסי עכו"ם אינו אלא כשרואה כולם בפע"א עומדים במקו"א, ולשון השו"ע סי' רכ"ד ס"ה יוכיח שכ' וז"ל: הוראה ס"ר מישראל ביחד אומר וכו', עכ"ל, ולהכי קאמר עולא נקטי' אין אוכלא בבבל, דלא שכח כה"ג בבבל שיהיו ס"ר מישראל ביחד, או ס"ר עכו"ם ביחד, כיון שלעולם הם מעורבים יחדיו, אבל למנין רשות הרבים ודאי מצטרפים זה עם זה (וכמו שיתבאר בסמוך דגם עכו"ם מצטרפים למנין ס"ר). ועוד, דאפי' אם נתפוס כשיטה המחמייה דבעי' ס"ר בכל יום, מ"מ א"צ שיעברו יחדיו, אלא בעי' שבסך כל הכ"ד שעות יהיה דריסת ס"ר בנ"א בכל מבואות העיר, אבל לענין ברכת הוראה אין זה מועיל. [וע"ע ברמב"ם פ"י מברכות שפסק דאין ברכת חכם הרוזים רק בא"י, ובכס"מ הראה מקורו להגמ' בברכות, ולפמשנ"ת אי"ש, דהטעם שבחז"ל לא מברכים ברכה זו עכו"ם ישראל מעורבים יחד, משא"כ בא"י שרובם ישראל, וא"כ מעתה אין שום ראייה דאין ס"ר בנ"א בבבל, ולא מסתבר שנחלקו במציאות, ולגודל התמיהה נראה ליישב בדוחק שהגר"א נקט בדעת רש"י דבעי' בקיעת ס"ר בכל יום, ואם בקיעת ס"ר הוא מילתא דשכיח, א"כ למה שלא יהיה שכח אוכלא מישראל בבבל, ועי"כ דגם בקיעת רבים לא שכח, ודו"ק]. ותו דחז"ל שכונת רש"י בברכות שכ' "אוכלוס", פירושו "חיל גדול של ששים רבוא", ומשמע שר"ל שדוקא על חיל הדינו קבוצת אנשים שנתאספו למטרה מסויימת כמו חיל המלך יכול לברך, אבל לא סתם התאספות מקרית של בני'א, ודבר זה לא שכח בבבל, אבל זה דוחק להעמיד כן, ותו מנ"ל לרש"י כן, ובפרט שנוסח הברכה (ופירש"י על כך) לא משמע כן, וכן סתימת הפו' מורה שעל כל קיבוץ ס"ר בנ"א אפשר לברך.

וכן משמע בהדיא בעובדא דבון זומא (ברכות שם) שראה אוכלוס על גב מעלה בהר הבית, אמר ברוך חכם הרוזים, ובודאי לא ראה חיל גדול בישראל, אלא ראה ס"ר בני' שעלו לרגל, ותו כ' בן יהוידע (שם) דהטעם שעלה בן זומא על גב מעלה בהר הבית כדי לראות הס"ר ביחד, שיוכל לברך, ועי"כ צ"ל דלישנא דחיל לאו דוקא.

ועוד ראייה לדברינו יש להביא מדברי הט"ו (יו"ד סי' רל"ב סק"ז), ובהקדם דברי השו"ע וז"ל: נדרי הבאי כיצד, כגון שאמר קונם ככר זה עלי אם לא ראייתי כיוצאי מצרים, ותמה הט"ו וז"ל: בגמ' וטובר כתוב או לא ראייתי בדרך הזה כיוצאי מצרים, ונראה דמוכח לגרום כן וכו' דהא אפשר שראה כן, דהא איתא באו"ח (שם) הוראה ס"ר מישראל ביחד, אלא עי"כ לומר דמה שהוא אומר בדרך הזה היינו שמפורסם הוא שלא היו שם ס"ר באותו דרך, עכ"ל. למדנו מדבריו דבשביל לברך צריך לראות הס"ר ביחד, ושייך לראות כן במציאות, ואי"ז נדרי הבאי, והדיק"מ מה שהערינו על דמיון הגר"א שדימה הדינים אהדדי, וצ"ע.

[וכעת בר"ח אדר ב' תשע"ד לפ"ק זכינו לברך ברכה זו בזמננו רבבות בני' בשערי ירושלים, ונודע בשערים בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א

כדאיאת ריש הזורק. וע"ע במשכנו"י איך שתי הקושיא הנ"ל באופ"א, עיי"ש. וצ"ב הלא סו"ס בפועל היו יכולים ללכת שם, ואף אחד לא מנעם, וצ"ב].

ועכ"פ גם מדבריו למדנו דנשים וטף ועכו"ם בכלל המנין דס"ר, ודלא כמו שהעלה הר"ן והריב"ש (סי' ת"ה) דלש"י ז' ליבעי ס"ר מישראל מבני כ"י ועד סוף שישים, כמו שמצינו בב"ב (קכ"א:), וז"ל הריב"ש: שאם באת לומר כן אמור ס"ר מבן כ"י שנה ולמעלה הגברים לבד מטף וכו', עכ"ל. וכן העלה בא"א (בוטשאטש) דמסתבר דבעי דוקא ס"ר מישראל, ושוב דחה דנראה דגם אומות העולם בכלל. וכן העלו האחרונים, המנחת פתים והבית מאיר בח"י לעירובין (ו), ובאגרו"מ (ח"א סי' קל"ט) כ"י שאין להסתפק בזה כלל, והביא ראיה לדבריו מהמרדכי (ר"פ הדר), וה"נ יש להוכיח מדברי התוס' (שבת ס"ד: ד"ה ר"ע, וכו"ה בשו"ת ר"י בן הר"א"ש סי' צ"א בשם ר"ת) שכי' שאנו אין לנו רה"ר, ולא כ"י מהטעם שאנו מצויין בין העכו"ם, ודו"ק. וביותר הוא מפורש ברש"י שם גבי אבולי דמחוזא, שכי' שהיה שם ס"ר, ולא מסתבר שהיה ס"ר רק מישראל לחוד, וכן הוכיח במשכנו"י דהטעם שהיה למדבר תורת רה"ר לפי שגם תגרי ישמעאלים היו באים אליהם, כידוע בש"ס (וימא עה:), ולכן היה דריסת רגל הרבים מצויה בכל המדבר, עיי"ש. והראיה שהוכיח הגר"א מהגמ' בברכות (נח), דלא בעי ס"ר אין לדחותה משום טענה זו דודאי איכא ס"ר עכו"ם, דיתכן דסבר הגר"א דאין גויים בכלל המנין, עוד י"ל דס"ל דבעי בקיעת ס"ר בפועל בכל יום, וכמש"ל לעיל, ודו"ק.

סוף דבר להלכה נחלקו הגאונים וגדולי הפוסקים האם נקטי' כשיטת הבה"ג ורש"י וענינא, או כדעת הרמב"ם והרי"ף שלא הכירו תנאי דס"ר כלל כמפורש בב"י (סי' שמ"ה), ובשו"ע הביא שני הדיעות, ואת שיטת רש"י הביא רק בשם י"א, והעלה המ"ב (ס"ק כ"ג) דממה שהביא המחבר דיעה זו רק בשם י"א משמע דלהלכה לא ס"ל כן, אבל המ"א העלה שדעת רה"פ להקל כסתימת השו"ע (סי' ש"ג סי"ח) דהשתא ל"ל ר"ה גמור אלא כרמלית, וכן נקט ה"טו' דמורגל בפי העולם דעכשיו אין לנו ר"ה, והמחמיר יחמיר לעצמו, ואין בידו למחות למה שנוהגין עכשיו כאותן הרבים שמקילין, אבל בבה"ל (שם ד"ה ו"א) כ"י דכל ירא שמים בודאי יש להחמיר לעצמו דבזמנינו יש ג"כ ר"ה מה"ת, וממילא אין לסמוך על העירוב של צוה"פ דבעי דוקא דלתות, ובבה"ל (סי' שס"ד ד"ה ואחר) הביא מהבית מאיר דבעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גרר דחויב חסאת, עיי"ש [אך מ"מ כ"י בבה"ל סי' שמה"ה בשם הא"ר דבמקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך על הסברא אחרונה עיי"ש, ונ"מ לסברת החזו"א שבסמוך].

ומה שסמכו להקל גם בזמנינו הגם שכבר יש לנו ר"ה של ס"ר בוקעין בו, הוא ע"פ סברת החזו"א (סי' ק"ז סי"ק ד', וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ד סי' ח' ודו"ק) דהאיזנא כל רחובות הכרכים היותר גדולים אין להם דין ר"ה, מאחר שלכולם יש ג' מחיצות שהעומד בהם מרובה על הפרוץ שהוא מחיצה מה"ת, כמבואר כ"ז בשו"ת בית אפרים (שם), והוכיח החזו"א כוותיה (כמבואר בארוכה במכתבים שבספר שלום יהודה), ונחלק עוד על הבה"ל שפסק כר"י שהילוך רבים מבטל מחיצה, אלא העיקר להלכה כחכמים שלא"א רבים ומבטלי מחיצתא במקום שהעומד"ר, שכן דעת רה"פ [וכן מצינו בשו"ת חת"ס סי' פ"ט ובשו"ת שער ציון סי' ד' ובג"ז שם שאנו קיי"ל כרבנן]. וכך הכריעו למעשה בשו"ת שבה"ל (ח"ח סי' צ"ז) ובאבן ישראל (ח"ח סי' ל"ח), עיי"ש. אבל האגרו"מ (ח"ה סי' כ"ט) נקט בשיטת כל ישראל כחומרת המ"ב, עיי"ש. ובח"א (סי' קל"ח ק"מ) הוכיח בארוכה שבעיריות גדולות בזמנינו א"א לעשות בהם עירוב כדי, יעו"ש.

הרב אברהם פרנקו כולל "אליבא דהלכתא" קרית הרצוג

כיצד מערבין רה"ר ומבואות המפולשים לרה"ר

עירובין ו. ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר וכו', והאמר ר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, ומשני אמר ר"י ה"ק, כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר וכו', איבעיא להו לחנניה אליבא דב"ה צריך לנעול או אין צריך וכו', עכ"ל.

ומשמע מדברי הגמ' דזה ודאי דרה"ר עצמה לא מערבה אלא בדלתות הננעלות לכה"פ בלילה, וכמו שהיה בירושלים, ובלא זה היה רה"ר, ולא סגי במה דראוי להינעל אלא דווקא במבואות המפולשין לרה"ר למ"ד א', ולמ"ד ב' בלחי או קורה בצד א' ובצידי השני בצוה"פ, אבל ברה"ר עצמו ודאי דלי"מ במה דראוי להינעל, ומיהו בננעלת סגי וא"צ מחיצה ממש, פי שנעולה אף ביום, משום דסגי בזה להוציאו מדין רה"ר, לפי דאין מסור לבני רה"ר בכל שעה דומיא דגדלי מדבר.

ומה"ט פסקו הרי"ף והרא"ש בהלכה ח' דבעי נעילה ממש, וז"ל הרא"ש: אבל רה"ר גופיה לא מערבה אלא בדלתות מכאן ומכאן, והוא דננעלות בלילה, דאמר רבה אמר ר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, אבל השתא דננעלות בלילה הוה ליה כחצר של רבים, עכ"ל עיי"ש.

ועיקר טעם החילוק בן שהוא מפולש לרה"ר או שהוא ברה"ר עצמו צ"ב, דמ"ט במפולש לרה"ר סגי בתיקון של צוה"פ ולחי, ולא נאמר דכיון דהוא מפולש לרה"ר יעשה רה"ר, וכמו כל מבוי שנמצא לאורך רה"ר דנהיה רה"ר, ולזה בעי דלתות.

והנה המחבר בסי' שמה"ה ס"ח כתב וז"ל: מבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, י"א שאם אורכן לאורך רה"ר היה הם כרה"ר. ובסעיף ט' כתב וז"ל: מבואות הרחבים י"ג אמה ושליש, ושני ראשיהם מפולשין לרה"ר שהוא רחב ט"ז אמה, י"א שהוא רה"ר. ובאחרונים נתקשו מאוד בדבריו, דממה שכתב בסעיף ח' משמע דאפי' אינו רחב י"ג אמה במקום שמתקצר היה רה"ר, כיון דמפולש למקום שרחב ט"ז, אבל מלשונו בסי' משמע דווקא עד קיצור של י"ג אמה היה רה"ר, אבל אם נתמעט משיעור זה לא היה רה"ר.

וע"ש בגר"א בסי' שר"ל דאה"ג, וס"ח הוא דעת הרשב"א, ולדידיה אפי' מתקצר ביותר מ"ג רה"ר, אבל סעיף ט' הוא דעת הרא"ש, ולדידיה בעינן לכה"פ רחב י"ג אמה, אבל בפחות מזה פקע מיניה שם רה"ר, ולדידיה איירי שני הסעיפים באותו מקרה שמפולש לאורך רה"ר (אבל במפולש לרוחב רה"ר אינו רה"ר). ובאמת הוא מחלוקת ראשונים, אלא דתימה למה הביאם המחבר בוא"ז בלא להזכיר שהם חולקים, וא"כ לדעת הגר"א וכ"כ המ"ב בס"ק כ"ז דע"כ ל"פ אלא במפולש לאורך רה"ר, אבל במפולש לרוחב רה"ר אין רבים בוקעין בו לפי דכ"א צריך לעקם דרכו, ובוהו כתב המחבר לקמן בסי' שס"ד דסגי בצוה"פ ולחי לפי דהוא לרוחב רה"ר, ולא בקעי בה כולי האי, וממילא לא היה רה"ר, ולפי דבריו מיושבת קושייתו.

אבל חלק מהאחרונים ס"ל דאין מחלוקת בין שני הסעיפים הנ"ל, אלא החילוק אם הוא מפולש לאורך רה"ר דאז אפי' מתקצר מ"ג אמה היה רה"ר לפי דהוא לאורכו של רה"ר, וכמו שכתב שם המחבר להדיא בסעיף ח', אבל סעיף ט' איירי במפולש לרה"ר, ובוהו דווקא אם מתקצר עד י"ג אמה חשיב רה"ר, אבל בפחות מזה לא היה רה"ר, וא"כ לאותן אחרונים אין אנו יכולין לחלק דדווקא לאורך רה"ר היה רה"ר, לפי דהוא חלק מהילוכי בני רה"ר, משא"כ ברוחב רה"ר דצריך לעקם הדרך לא היה רה"ר, וכמו שכתב הגר"א, ולדידיהו אפי' לרוחב רה"ר היה רה"ר, וכל מה דקיי"ל בסי' שס"ד דסגי בצוה"פ ולחי דווקא פחות מ"ג אמה, אבל ברחב י"ג אמה בעי דלתות אפי' לרוחב, וא"כ לדידן אף לרוחב רה"ר היה רה"ר, וא"כ הדרא קושיין לדוכתייה. ועוד בענין זה עיי' בתוס' בסוגיא ד"ה וכו"ת בכך וכו' בב' תירוצי התוס'.

[ועוד משמע מהרשב"א בעבוה"ק ד"צ דיהא מפולש מב' צדדיו לאורך רה"ר, וסגי אפי' במפולש מצד א', אבל מדברי התוס' וס"פ משמע דלא היה רה"ר א"כ מפולש משני רוחותיו].

איכרא דהרמב"ם בפ"ז מהלכות שבת ה"י כתב וז"ל: שני כתלים ברה"ר והעם עוברין ביניהן, עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואח"כ יעשה ביניהם רה"י, וא"צ לנעול את הדלתות בלילה, אבל צריך שיהו ראויות להינעל וכו', אבל צוה"פ או לחי וקורה לא מועיל בהכשר רה"ר, עכ"ל. ונמצאנו למדים דהרמב"ם ס"ל דלא כהרי"ף והרא"ש, אלא דאפי' ברה"ר נהי' דצריך דלתות, מ"מ א"צ שיהו נעולות ממש, אלא כיון דראוי להינעל סגי.

ובאמת צ"ב מנ"ל להרמב"ם, דהא הגמ' מוכיחה מירושלים דאילו"א דלתותיה ננעלות בלילה היו חייבין עליה משום רה"ר, ומה דפליגי אינו אלא במבואות המפולשין לרה"ר ולא ברה"ר עצמו, דבזה בעי דלתות וכמו שאמר ר"י. ובב"י כתב ליישב את דברי הרמב"ם, דכיוון דלא קיי"ל כחנניה לא בעי גמרא אליביה (אי בעי לנעול או דסגי בראוי), אלא משום דנ"מ לדידן ברה"ר פי' דמה דס"ל לחנניה במבואות המפולשין אנו סוברין ברה"ר, ומכיוון דמסיק לחנניה דסגי בראויות, ה"ה לדידן ברה"ר סגי בראוי להינעל, וזה טעמו של הרמב"ם. וע"ש בדברי הרב המגיד.

והנה טעמו של הרמב"ם שחולק על הרא"ש הוא משום דס"ל להרמב"ם דלי"א אתו רבים ומבטלי מחיצתא, דס"ל כר"א ולא כר"י, ומה"ט ודאי לא בעי דלתות דהם מחיצות ממש, אלא סגי בראויה להינעל, אבל הרי"ף והרא"ש ס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא לא סגי במה דראוי להינעל, אלא בעי מחיצה ממש, ועיי' בגמ' בדף כב. במה דנחלקו רבנן ור"י בדיומדין, דלמ"ד דבני רה"ר מבטלי מחיצתא אזי צריך שיסלקנה לצדדין, משא"כ למאן דלא ס"ל דמבטלי מחיצתא, וא"כ כשם דפליגי גבי דיומדין, ה"ה הכא גבי דלת הראויה להינעל, דלמ"ד דלא מבטלי מחיצתא סגי בראוי להינעל, ומאן דס"ל דמבטלי מחיצתא בעי דלתות ממש דהוא מחיצה ממש.

(ובאמת אי חשיב דלת הננעלת מחיצה ממש, הוא מחלוקת רש"י ותוס', ונ"מ אי בעי ב' דלתות או דסגי בא' נעולה ובצידי השני לחי או קורה, דהא ודאי סגי בג' מחיצות להחשיבו לרה"י מדאו', אבל הכא דהוא דלת הנפתחת ביום או ס"ל לרש"י דבעי ב' דלתות הננעלות, אבל התוס' בדי"ה והאמר רבה ס"ל דדין א' להם, ודאי סגי בלחי מצדו השני, וכ"כ הרשב"א והריטב"א דבצדו השני סגי בלחי. וכ"כ המחצית השקל ביסוד מחלוקתם. וממילא קושיית הגמ' מרבה שונה לרש"י ותוס', אי פריך ממה דבעי ב' דלתות או מהנעילה, עיי' באורך).

והנה לפי מה שביארו האחרונים דיסוד מחלוקת הראשונים אם אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, א"כ הרמב"ם דס"ל דאין רבים מבטלי המחיצה, ומה"ט סגי בדלת הראויה להינעל, א"כ ה"ה דיועיל צוה"פ, וכיון דחשוב צוה"פ למחיצה, אע"ג דעוברים דרכה בני רה"ר מ"מ אינן מבטלי המחיצה, וכ"כ הגר"ז בסי' שס"ד ס"ד, וכ"כ הבה"ל בסי' שס"ד ד"ה ואחר. ובאמת לדבריהם ודאי דלהרמב"ם סגי מדאו' בצוה"פ מב' צדדין, אבל מדרבנן החמירו דלא יועיל צוה"פ אלא דלת הראויה להינעל, וזה מה שכתב הרמב"ם דל"מ צוה"פ היינו מדרבנן, אבל מדאו' ודאי דמהני. אמנם החזו"א בסי' ע"ד סק"ג וסק"ק חולק על הבה"ל הנ"ל, וס"ל דודאי ל"מ צוה"פ מדאו' לעשותו רה"י להרמב"ם, וטעמו ע"ש בסק"ב דעד כאן לא אמר התלמוד דלרבנן שם ד' מחיצות מהני לרבנן, היינו דוקא בדיומדין דפסי' ביראות, אבל צוה"פ לא חשיב כפסי' ביראות, עיי' באורך, וכ"כ באבני נזר ובמשכנות יעקב.

אלא דהמעין בפמ"ג בסי' שס"ג יראה דנסתפק בצוה"פ של ד' קונדסין אי היה מחיצה דבר תורה לחייב את הזורק לתוכו מרה"ר, או דלמא דלא מהני אלא היכא דמדאו' הוא רה"י בכל מקרה, אלא דלרבנן אסור והתירוהו הם בצוה"פ, אבל לא לעשותו למחיצה דאו', ומשמע דאף אי נימא דלא היה מחיצה דאו' (וכמו דמהני לענין כלאים מדאו') היינו דוקא בד' צוה"פ, אבל ביש ב' מחיצות דבר תורה לא מיספקא ליה כלל והוי רה"י דאו', ודלא כדברי החזו"א.

וכן אי נימא דפרצה למעלה מ"י היא פרצה דאו' ומהני בה צוה"פ, וכן א"ג דפירצה בקרן זוית הוא דאו' (וכ"כ החזו"א), ואפ"ה מהני ביה צוה"פ, ובוהו אף החזו"א מודה. ואולי יכול להיות דלא אמר החזו"א דל"מ צוה"פ אלא היכא דהוא רה"ר דאו', ודומיא דהכא דיש ב' מחיצות, וע"ז ס"ל דל"מ צוה"פ משום דצוה"פ לא היה שם מחיצה להפקיע ממנו שם רה"ר מדאו'

וכמו בדיומדין, אבל היכא דמהתורה הוא מ"פ וכגון פירצה בקרן זוית להחזו"א, דע"י שהוא פרוץ בקרן זוית אין עליו שם פתח, אבל ודאי דלא חשיב כב' מחיצות לחודיהו דיהא ע"ז שם רה"ר, דהא העומד מרובה על הפרוץ, וכל מה דהקרן זוית מגרע היינו לענין דאין על פירצה זו שם פתח לפי דפתח בקרן זוית לא עבדי אינשי, וממילא היה מ"פ מדאו' ורבנן עשאוהו כרמלית, וע"כ ודאי מהני צוה"פ אבל לא לרה"ר, וא"כ בזה החזו"א חולק על הפמ"ג וס"ל דל"מ ד' צוה"פ אלא בקרן זוית או בפירצה בקרן זוית, דהוא רשות דרבנן לשיטתו.

ומ"מ ודאי דהפמ"ג למד לפחות כהביה"ל לענין דיועיל מדאו' צוה"פ במקום עם ב' מחיצות, והנה הפמ"ג רצה להוכיח דמהני צוה"פ אפי' לד' רוחות מתוס' ד"ה אילימא בדף י"א שהקשו דאמאי הצריכו לעשות פסי ביראות כדי להתיר להשקות לעולי רגלים, יעשו ד' צוה"פ, ומזה הוכיח דתוס' ס"ל דחשיב מחיצה מדאו', אמנם למעין שם בסוגיא בפ"י ר"ח יראה דהאי ארבע קונדסין איירי שהיו קנים ביניהם פחות פחות מג"ט, וממילא אין להוכיח כלום לענין דינא דצוה"פ.

ועוד אפשר להאריך בהאי דינא דצוה"פ להרמב"ם אי חשיב מחיצה, ועיי' ע"ז בגר"ח פט"ז ה"טו' במה שכתב דודאי לא היה מחיצה, ולא מהני אלא לענין דאין רה"ר עוברת כאן, עיי' באורך, ולכאו' משמע דס"ל בהאי דינא כהחזו"א ודלא כהביה"ל, ואין כאן המקום להאריך בזה, עיי"ש.

אלא דקשיא לי טובא, דהנה הרמב"ם בפט"ז ה"טו' כתב: ואם היה לפירצה זו צוה"פ אע"פ שיש בה יותר מ"י אינה מפסדת המחיצה, והוא שלא היה הפרוץ מרובה על העומד. ובהרב המגיד כתב שם דהרמב"ם ס"ל דיותר מ"י עם צוה"פ שווה לפחות מ"י בלא צוה"פ, ומה שם דל"מ אלא בעומד מרובה, אף הכא ל"מ אלא בעומד מרובה. ולכאו' טעמו משום דס"ל דצוה"פ לאו מחיצה היא אלא דבר הסוגר פרצות, וא"כ אם העומד מרובה דשם מחיצה יש ע"י העומד מרובה, ולא חסר אלא דיש פרצה, לזה מועיל צוה"פ לסגור הפרצה, אבל אם אין העומד מרובה דאין שם מחיצה ודאי דלא יועיל צוה"פ להחיל ע"ז דין דמחיצה.

ולכאו' זה קשה על הבה"ל דהבאנו לעיל, וס"ל דמהני צוה"פ להרמב"ם ברה"ר, ולכאו' הא כולו פרוץ ברוח מזרחית ומערבית, ואיך יועיל דינא דצוה"פ.

והנה זה קושיא זו אפשר ליישב לכאו' בב' דרכים: האחד דאף הרמב"ם לא אמר דלא מהני אלא בד' מחיצות, אבל אם יש ב' מחיצות מעליהתא מהני אף שבב' רוחות כולו פרוץ (וכמו דהגמ' בדף כ"ב כתבה אליבא דר"י דבאיכא ב' מחיצות מעליא שאני, וכ"ש הכא), וכ"כ המ"ב בעצמו, וממילא ל"ק, ועיי' בסי' שני"ח ס"ק נ"ח.

ויותר היה נראה לומר דל"מ, משום דמה דס"ל להרמב"ם דל"מ צוה"פ ליותר מ"י בפרוץ מרובה היינו מדרבנן, דהא ודאי אף הבה"ל דס"ל דמהני צוה"פ ברה"ר היינו מדאו', אבל מדרבנן ודאי דבעי דלתות הראויות ולא סגי בצוה"פ, וכמ"ש הרמב"ם בעצמו, וא"כ מה דכתב הרמב"ם דל"מ צוה"פ ליותר מ"י היינו מדרבנן, אבל מדאו' מהני, וטעמא דמילתא דלא מבעיא אי נימא דכל פרצה יותר מ"י הוא פרצה דרבנן, ודאי דהיכא דנתן שם צוה"פ דלא היה אלא מדרבנן, אבל מדאו' ודאי דלא חשיב פירצה, אלא אפי' אי נימא דביותר מ"י הוא פירצה דאו' היינו דווקא בלא נתן שם צוה"פ, דאז היה פירצה דאו', אבל נתן שם צוה"פ היה פירצה דרבנן, לפי דהפרוץ מרובה על העומד, וממילא אולא הקושיא על הבה"ל.

אמנם זה עדיין צ"ע, דלפי טעם שכתבנו לעיל בטעמא דהרמב"ם דבעי מחיצה, וצוה"פ אינה מחיצה אלא סוגרת פרצות, ומה"ט ל"מ בפרוץ מרובה, ממילא אין בדברינו כלום, דהכא כיון דהפרוץ מרובה אין עליו שם מחיצה, והוא מדאו' לכ"ע (ולא מטעם הפירצה דיותר מ"י אלא מטעם דרובו פרוץ), וע"ז ודאי לא יועיל צוה"פ לעשות שם מחיצה חדשה, ודו"ק, וא"כ עד עתה ביארנו בדעת הרמב"ם מ"ט ס"ל דסגי בראוי להינעל, ואם הוא דינא דאו' או דרבנן, אלא דהרמב"ם סתר את משנתו, דהנה בפ"ד ה"א כתב: ואיזוהי רה"י, תל שגבוה י' טפחים ורחב ד"ט וכו' או יותר, על כן ה"א מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה וכו', והנה כתב הרמב"ם להדיא דבעי דלתות ננעלות, ולא סגי במה דראוי להינעל.

ועוד כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות עירובין ה"א: וכן הדין במדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה י' טפחים שיש לה דלתות וננעלות בלילה, שכולה רה"י, ומשמע דבעי נעילת דלתות לשויה רה"י, ולא סגי במה דראוי להינעל, ודלא כמ"ש בפ"ז ה"י דסגי בראוי.

והנה עוד קושיא יש לכאו' בדברי הרמב"ם, דהנה בפ"ז הלכה ל"ג כתב: הזורק מרה"ר לבין הפסין חייב הואיל ויש בכל זוית וזוית מחיצה גמורה שיש בה גובה י' וכו', והרי שפסק הרמב"ם דפסי' ביראות ל"א אתו רבים ומבטלי מחיצתא, והוי רה"י מדאו', וקשה דהכא ס"ל דאפי' פסי' ביראות מועילים, ולכאו' ק"ו דיועילו דלתות, והרמב"ם לא כתב כן בפ"ד דאו'.

ומכאן זה כתב הרב המגיד דודאי ס"ל להרמב"ם דלא אתו רבים ומבטלי למחיצתא דקיי"ל כרבנן, ובאמת ס"ל דודאי סגי בדלתות הראויות להינעל, וא"צ ננעלות ממש, ומה דכתב בפ"ד דבעי דלתות ננעלות, לאו דוקא אמר, ובאמת סגי בראוין, ומה"ט מהני אף בפסי' ביראות דיהא רה"י דאו'.

ולענ"ד תירוץ זה צריך הרבה ביאור, ודוחק לומר דהרמב"ם דיבר בלאו דווקא, דהא אמר להדיא דלתות הננעלות, וחזר ושנאן בפ"ט מהלכות עירובין.

והרשב"א כתב לתרץ את דברי הרמב"ם דברה"ר עצמו ודאי דבעי דלתות הננעלות, לפי דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ומה"ט כתב בפ"ד משבת ובפ"א דעירובין דבעי דלתות ננעלות, ובפ"ז משבת איירי בלא רה"ר גמורה, ובזה סגי בראוי להינעל, ואני בעניי לא הבנתי דבריו, שהרי לשון הרמב"ם שם במפורש שני כתלים ברה"ר והעם עוברין ביניהן, ומשמע דאפי' ברה"ר גמורה מהני ראויות להינעל. ועוד, דאף אם נבין את דברי הרשב"א, מ"מ לא יישב אלא את השאלה ששאלנו דהיא סתירה בדברי הרמב"ם, אבל השאלה מפסי' ביראות דס"ל דאפי' ברה"ר מהני פסי' ביראות, כ"ש דמהניא דלת הראויה להינעל לכאו', וצ"ב.

אמרינן בכה"ג פי תקרה וכו' [ועיין ברש"י ה. ד"ה ומ"ד ארבעה קסבר קורה]. ומיהו אי משום הא הוה ניוחא דהכי ס"ל לר"י, אבל אחתי תקשי על דבריו והוא אמר כמאן, דאי לר"ג בר יצחק ודאי דמעל כ' אינו מדין פרצה אלא מטעם דלא שלטא ביה עינא, ואף כרב לא אתיא דהוא ס"ל לר"י דילפינן מפתחון של מלכים, ואפי' מ' ונ', ולא מטעם פרצה אלא דלא הוי פרצה כלל, דכן הוא דרך בפתחון של מלכים, ודלא כר' יהונתן דאמר דס"ל לר"י דאפי' דהוי פרצה מהניא קורה לסותמו. ואח"כ הראוני דהקשו כן הב"ח והגרעק"א, וע"ש שכתבו דכ"כ בירושלמי, ע"ש באורך.

אלא דעדיין דבריו צ"ב, דכתב שם: והרחב מעשר ימעט, דכיון שהוא רחב כ"כ לא מיחזי כפתח אלא פרצה, ולא יועיל בו אלא צוה"פ וכו', ומבאר מדבריו דאף ביותר מ' הוא פסול דפירצה, וא"כ יש להקשות הא כיון דק"י"ל דלחי משום מחיצה, אמאי ל"מ מחיצה דלחי לסגור פרצת י' אמות, כשם שמהני פי תקרה למ"ד דהוא מחיצה לסגור הפירצה, ה"ג דיועיל לחי לסגור רחב מ"י אמות.

ובעל כרחינו צריכים אנו לומר דאע"ג דפי תקרה מהני לסגור פרצות, מ"מ לחי לא יועיל, וטעמא דמילתא דפי תקרה שפיר חשיב כיווד וסותם והוי מחיצה גמורה, משא"כ לחי דאינו אלא כמחיצה לסותם רוח אחרונה, ולא חשיב כמחיצה גמורה, ודומיא להכי אמרינן גבי לבוד דהוי מחיצה גמורה והוי כסותם ממש, דאפי' היכא דהפרוץ מרובה, כגון שהניח קנה כל דהוא והרחיק ג"ט דהוי מחיצה גמורה, וא"כ י"ל דפי תקרה חשיב שפיר מחיצה גמורה כלבוד, משא"כ לחי בעלמא.

[ועוד נ"מ אפי"ל דמבואר בגמרא דאף לאבי דמהני לחי העומד מאליו, מ"מ אם לא סמך עליו בע"ש לא מהני, משא"כ מחיצה גמורה מהני אפילו בלא סמך, וחזינן דבמחיצה גמורה לא איכפת לן דלא סמך, דהא סתום ועומד הוא, משא"כ לחי ל"מ דלא הוי מחיצה ממש, ולפי דבריו לו יצויר דהיה פי תקרה היכא דמהני ולא סמך עליו בע"ש ודאי דיועיל, דהוא חשיב מחיצה גמורה. ועיין שם בפמ"ג כמה שנסתפק גבי צוה"פ אי דמי ללחי או למחיצה לענין דלא סמך עליו בע"ש, ואפשר לבאר ספיקו בכמה דרכים, אבל בפשטות ספקי הוא כמו שכתבנו. אמנם לפי דברי הגר"ח על הרמב"ם בפס"ז ה"ט"ז שביאר דודאי צוה"פ לא הוי מחיצה ממש, ועל פי זה ביאר דברי הרמב"ם בפ"ז ה"ב, צ"ע בספיקו של הפמ"ג, ובלא"ה דבריו תמוהין להדיא למעין בדברי הרמב"ם דודאי איידי במבוי שאינו מפולש, והוא צע"ג על דברי הגר"ח שביאר דברי הרמב"ם במבוי מפולש, ומלבד כל זה קשה על דבריו מנוגית מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, למעין שם בדברי הרשב"א והרב הגמיר, וכמו שכתב שם המ"ב דצוה"פ חשיב כמחיצה גמורה, ומה"ט מהני שסותמו בצוה"פ להשתמש אפילו כנגד הארוך דהוי מחיצה גמורה, אבל לדבריו שפיר י"ל דאע"ג דהוי מחיצה גמורה, דלמא לא יהנה צוה"פ לפי דהוא דין במחיצה שלא סמך עליה בע"ש, ואין המקום כאן להאריך בזה עוד].

ואחר שהארכנו להסביר דברי ר' יהונתן דהוא שיטה ג' בסוגיא, ואינו לא כרב ולא כר"ג, וביארנו עוד דלחי אינו מחיצה גמורה, ודאי יובנו דברי הב"מ לאשורן דס"ל דבעל כרחינו הרמב"ם ס"ל דלחי לא מהני לסגור מעל כ', וכמו שמשמע מלשונו, וטעמא דכיון דאף ר"י מודי דהוא פירצה, אלא דפי תקרה מהניא לסתום, אבל לחי ודאי לא מועיל, וכמו שלא מועיל לסתום פרצה רחבה מ', ה"ג דלא מהני לסתום פירצה מעל כ', דלר' יהונתן וכן הרמב"ם ס"ל דדין אחד להם לשתי הפרצות, ושניהן אינן נסתמן על ידי לחי.

ומעתה אין להקשות דאי ס"ל לרמב"ם דהוא פסול דפירצה, היאך מהני צוה"פ וכדחשקינו לעיל, אי ס"ל להרמב"ם כרב דר' יהונתן ס"ל דכי היכי דקורה סותמת פירצה גמורה אליבא דר"י, ה"ה צוה"פ חשיב סתימה מעלייתא, ומהני אף לפרוץ מעל כ' אליבא דרבנן, משא"כ בלחי שלא סותם פרצות.

ונמצא לפי דברינו ב' חידושים לדינא: 1. דאף ר"י דפליג וס"ל דא"צ לסתום ביותר מ', לא אמר דבריו אלא בקורה דחשיב פי תקרה, אבל בלחי דלמא מודי דל"מ דמחיצה גרועה הוא. 2. הרמב"ם דס"ל בפס"ז ה"ט"ז דלא אמרינן דמהני צוה"פ בפרוץ מרובה על העומד, ה"ה בפירצה דיותר מכ' לא יועיל צוה"פ היכא דהפרוץ מרובה על העומד, ובשלמא למאן דפליג על הרמב"ם והביאו המחבר בסי' ש"ב ס"י, ודאי דאף הכא מועיל, דלא גרע אלא דיותר מ', וכן אי נימא דלא כדבריו אלא הרמב"ם ס"ל דהכא הוא דין בהיכר וכרבה, ודאי דיועיל צוה"פ בפירצה למעלה מכ', אבל לפי דבריו לא יועיל, ודו"ק.

ואחר שביארנו דעת ר' יהונתן כיצד ס"ל במחלוקת רבנן ור"י, נבאר כיצד ס"ל במחלוקת הראשונים והרמב"ם, דהנה ידוע דנאמרו בראשונים ג' שיטות: 1. רש"י עירובין יב:, הראב"ד בהשגות בפ"י, הרא"ש בפ"ק דסוכה והרשב"א בעבודת הקודש, ס"ל דג' מחיצות הוי רה"י מדאורייתא ושרי לטלטל, והזורק לתוכו חייב, אלא דרבנן החמירו ואמרו דלא יטלטל אלא בתוספת לחי או קורה. ועוד מבואר דלדבריהם אפי' ב' מחיצות ולחי שפיר הוי רה"י מדאו"י. 2. והרמב"ם בפ"י ה"ט וכן הר"ח בדף יב. ס"ל דבעי' ד' מחיצות, ולכל הפחות ג' מחיצות ולחי, ובלא זה לא הוי רה"י, דאע"ג דהזורק לתוכה מרה"י או ממנה לרה"י אינו חייב, דנידון כמ"פ, מ"מ אינו רה"י, ואת"ג דשרי לטלטל בתוכה מדאו"י דהוא מ"מ, מ"מ אסרוהו רבנן עד שיתן בו קורה או לחי. אלא דעדיין חלוקין הן בהגדרותיהם, דלחי עושהו לרה"י דאו"י דהוא מחיצה, וסגי במחיצה כזאת לרוח ד', אבל קורה אינו עושהו לרה"י דהזורק לתוכה פטור, אלא דרבנן אסרו לטלטל בלא קורה, והתירו ע"י הקורה דהוא היכר דלא אתי לאיחלופי. ועיין בזה באורך בפ"י ה"ט שם ובהשגת הראב"ד שם דס"ל כרש"י, ועיין בחזו"א סי' ע"ד סק"ד בביאור הסוגיא לדעתו.

אלא דצריך לי ביאור, דהנה בגמ' בדף יא: לימא קסברי ב"ה ג' מחיצות הוי רה"י מדאו"י, אלא דרבנן אסרו עד דאיכא ג', ולכאו"י הוא קושיא כפולה בין לראשונים ובין לרמב"ם, אלא דבשלמא לרש"י ודעמיהו מצינו לומר דהא דקאמר לזרוק משתים ולטלטל משלש, היינו עם לחי,

למעלה מכ' נאמר אף אם מתקנו בלחי, וכדמשמע מפשט לישנא דהרמב"ם בפ"י ה"ד כמה יהיה פתח המבוי, ויהיה די להכשירו בלחי או בקורה, גבוה אין פחות מ' טפחים ולא יותר על כ' אמה, ורחבו עד עשר אמות, ומשמע להדיא דלא מהני אף לחי למעלה מכ'. וכ"מ מדברי הטור בסי' ש"ג, ע"ש באורך. והנה אף דזה אמת דמשמע כן מלשון רבותינו הראשונים, אך צע"ג מהיכ"ת דלא מהני לחי למעלה מכ' וכדאמרן.

ומריש הו"א ליישב דבריו, דס"ל דהרמב"ם והטור למדו דק"י"ל כרב דאמר דפסול דלמעלה מכ' הוא אותו פסול דיותר מ' אמות, דשניהם הוא משום פרצה, ודלא כר"ג בר יצחק וכרבה דס"ל דרק רחב מעשר אמות הוא פסול דפרצה, אבל למעלה מכ' הוא פסול, דלא שלטא ביה עינא, ולפי רב ודאי אפשר להבין דכי היכי דל"מ קורה לפרצה זו, אף לחי לא מהני, וכמו דל"מ לחי ליותר מ' אמות, ה"ג דלא מהני לגבוה מכ', דמה לי פרצה באורכה או פרצה בגובה, וראיה לזה דהנה הרע"א בחידושים הקשה דלטעם דרב צ"ע מהיכ"ת דיועיל לחי, ומשמע דאליבא דר"ג לק"מ, דאי טעמא דהוא פרצה מה"ת דיועיל לחי, אבל אם הוא ענין של היכר ודאי דמהני בלחי דהוא למטה מכ' היכרא, דאף בקורה שהנמיכה הרי היא כשרה.

אמנם תירוץ זה אינו, דהנה מבואר בגמ' ב. ו. ג. דלרב ל"מ צוה"פ בפרצה דיותר מ', וכן ל"מ אמלתרא מעל כ', והרמב"ם כתב להדיא בפ"ז ה"ד דמהני, ובע"כ דלא ס"ל כרב, וא"כ הדרא קושיין לדוכתיה.

והנה הב"ח בסי' ש"ג ס"ח האריך לבאר מ"ט בקורה לא מהניא א"כ הוא בתוך המבוי, משא"כ בלחי דמהני אפי' הוא חוץ למבוי, וע"ש שהאריך לבאר דאף להלכה ק"י"ל דלחי משום מחיצה אף היכר צריך, וכמו שכתבו תוס' בד"ה ארבע אמות בדף ה'. ואף אי נימא דקורה משום היכר שם מחיצה נמי עלה, והוכיח זאת מהרא"ש בסי' י"א שכתב ואם נעץ שתי יתדות בשני כותלי המבוי והניח קורה עליהם, אפי' למאן דאית ליה דאסור להשתמש תחת הקורה אסור, דקורה דמבוי בעינן וליכא, עכ"ל. ולכאו"י לאיזה צורך כתב משום מחיצה, וע"כ דכתב כן להורות דודאי בעי מחיצה, ולא פליגי אלא מה העיקר, ע"ש. וא"כ כיון דתמיד בעינן מחיצה, וק"י"ל דשיעורין חציצין ומחיצין הלמ"מ, אף הכא דהוא דין דרבנן אמרינן כל דתקון רבנן וכו', והוא הלמ"מ, אמאי בקורה לא מהני ובלחי כן.

והנה דברי הב"ח אלו מלבד הראיות שהביא מדברי התוס' והרא"ש, יש לי ראייה ברורה מהגמרא בעירובין צד. דק"י"ל כר"י, ופסקו המחבר בסי' ש"ה ס"ז, מבוי שניטלו קורתיו או לחייו בשבת, אע"פ שהותר למקצת שבת אסור משם ואילך וכו', ואע"ג דק"י"ל בעירובין ט"ז דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, וכ"פ המחבר בסימן ש"ס ס"ב, מ"מ יש לחלק דאם אין מחיצות לא אמרינן הואיל והותרה הותרה, וכ"כ בס"י, ומה"ט כתב בתה"ד דהא דניטלו קורתיו או לחייו בשבת אסור משום דליתנהו למחיצות, הוא דווקא בעיר דאין מוקפת חומה, אבל מוקפת חומה מותר. וטעמו פשוט וכמ"ש במ"ב דהיכא דהעיר מוקפת חומה, נמצא דאין הקורה והלחי באים לשם מחיצה, אלא לחלק בין אותן שעירבו לאותן שלא עירבו, ובזה הוא דמי לסימן ש"ס דאמרינן הואיל והותרה הותרה, דהוי כשתי חצירות שלא עירבו יחד, ונפל הכותל המפסיק ביניהם דאמרינן הואיל והותרה הותרה.

והנה לכאורה היאך בעיר שאינה מוקפת חומה אמרינן הואיל ונפלו המחיצות אסור, והא קורה משום היכר הוא, דהא היכא דהוא מוקף חומה מחשבינן לקורה כרק באה להבדיל את שני התחומים בלא לתחום אותן, ואילו דברי הב"ח הדין נותן דרק בלחי חשיבו כנפלו מחיצות ולא בקורה, אבל לדברי הב"ח א"ש בפשיטות דהוא חשיב מחיצה, ואמנם אע"ג דיש ראיות ברורות לדברי הב"ח, ולפי דבריו ח"י אפשר ליישב דברי הב"מ מ"ט לחי למעלה מכ' באחד משני דרכים, דכיון דאף לחי משום היכר שפיר ל"מ כמו דל"מ קורה, ואף אי נימא דהכא ודאי הוי היכר דאינו גבוה, מ"מ שפיר אפשר לומר דכיון דהוא הלמ"מ, א"כ ודאי דאין צריך להבין מ"ט דלחי לא מהניא בהו.

אמנם אף תירוץ זה מוקשה, ודברי הב"ח צריכים ביאור, דהנה בגמ' מבואר כמה הבדלים לדינא בין לחי למבוי בגלל שהוא היכר והוא מחיצה, ונפרטין:

1. דלחי שעשאו מעצי אשירה כשר לפי דהוא מחיצה, ואפילו לבוד מהני ביה, משא"כ קורה דמטעם היכר אתינן עלה, דפסול לפי דכתותי מיכתת שיעוריה, וכ"פ המחבר בסי' ש"ג ס"ח וסעיף ט"ז. 2. בעירובין טו. מבואר דלאבי דלחי משום מחיצה שפיר מהניא בהו אפילו עומד מאליו, משא"כ לרבא דהוא משום היכר דלא מהני לפי דלא הוי היכר בעומד מאליו, ממילא ה"ה בקורה דהוי היכר. וכ"פ המחבר בסי' ש"ג ס"י"ב. 3. הא דסגי בלחי עוביו טפח לפי דנידון כמחיצה, משא"כ קורה דהוא מדין היכר בעינן קורה הראויה לבנין. 4. וכן הגמ' בדף ח' וט' אי שרי להשתמש תחת הקורה או בין הלחיים, ולמסקנא ק"י"ל אליבא דהראב"ד וכו"פ הא"ר והאבן העזר דתחת הקורה שרי להשתמש אף בכרמלית, משא"כ במחיצה דאמרינן דחודו הפנימי יורד וסותם, וא"כ דברי הב"ח צריכים ביאור דמנ"ל לומר דהם שווים, ולא פליגי אביי ורבא אלא מה דהיקר והוא הלמ"מ, דא"כ לא היה לגמרא לומר כל הבדלים הנ"ל דהוא מטעם היכר, והוא מטעם מחיצה, אלא הו"ל דהוא הלמ"מ ודי בזה, וצ"ע.

והנה רבינו יהונתן בדף א. מדפי הרי"ף כתב לבאר מחלוקת רבנן ור"י מ"ט דמאן דמכשיר ומ"ט דמאן דפסל, וע"ש שכתב דרבנן ס"ל דקורה מטעם היכר, וממילא לא מהני היכר לסתום פרצה, ובזה אף ר"י מודי דשפיר חשיב פרצה, אלא דס"ל דקורה מדין מחיצה אתינן עלה, ומהני מחיצה לסתום פרצה משום דחשיב פי תקרה יורד וסותם, והנה דבריו צריכים הסבר, חדא דהאיך אמרינן פי תקרה וכו', דהא ודאי לא איירי ברחבה ארבעה ובריאה לקבל מעזיבה, דא"כ אף רבנן מודו דאמרינן פי תקרה וכו' [ועיין בביה"ל סי' ש"ג ס"כ"ו ד"ה אינו ניתר בקורה], אלא ודאי דאיירי בקורה רגילה דמהניא להכשרו של מבוי, וא"כ היאך

ובמשכנות יעקב סי' קכ"א (והובא בשערי עירובין) כתב לתרץ את דעת הרמב"ם, דהא דפסק בפסי ביראות דל"א דאתו רבים, מ"מ היינו דווקא בפסי ביראות לפי דהוא דרך דאין מסורה לרבים שלא לעכב בהמותן של עולי רגלים, ובכה"ג דהוא בארץ ישראל אפי' הוא ברה"י לא מבטלי הרבים המחיצה לפי דאין מסורה להם, אבל בחו"ל דליכא עולי רגלים ודאי מבטלי מחיצתא, וכמו דמובא התם בדף כ"ב גבי יהושע אוהב את ישראל, ול"מ אלא בא"י היכא דאיכא באר, ועי"ז חשיב כחצר של רבים מטעמא דכתבנו, וה"ה דמהני בכרמלית כגון בקעה, אבל בסתם רה"ר בעי דלתות, ועדיין לא תירץ הסתירה בדברי הרמב"ם אי בעי ננעלות או לא.

ובאבני נזר סי' רס"ה סק"ג כתב ליישב דהא דהצריך הרמב"ם דלתות הננעלות הוא מדרבנן, דמדאו"י אמרינן דאין רבים מבטלי המחיצה (אלא דעדיין צ"ב למה לא אסרו רבנן אף בפסי ביראות, וצ"ל דודאי אסרו בעלמא, וכמו שאסרו בדלתות הראויות, ולא התירו אלא בבמהת עולי רגלים דאין ברירה).

ובדברי יחזקאל כתב דזה ודאי להפוך את רה"ר דאו"י לרה"י בעי דלתות בנעילה, אלא דמה דאמר דסגי בדלתות הראויות לינעל היינו לבטלו מרה"ר, אבל ודאי דעדיין אינו רה"י והוי לכאו"י כמקום פטור. והנה אמת דלא כן משמע מלשון הרמב"ם, דכמו שכתב בפ"ד דשבת ובפ"א דעירובין היאך הוא רה"י, כתב דבעי נעילה לדלתות, וכן במ"ש בפ"ז דהוא רה"י, ועי"כ כן הוא מעורב ושרי לטלטל בתוכו, ועיין שם בלשון הרמב"ם, וצ"ב.

ולענ"ד נראה ליישב את הרמב"ם בדרך אחרת, ואקדים הקדמה קצרה, דהנה הגמ' בשבת ו' דאומרת מהו רה"ר, אומרת סרטיא ופלטיא, ומשמע דתרי גוויי רה"ר יש, וסרטיא היינו מעבר ודרך מעיר לעיר המשמש את הרבים, אבל פלטיא היינו מקום שמיועד לצרכי רבים לעולם, ואין מי שימנעם להשתמש שם דזהו מקומן, וכגון: מסחר, שוק, ומקום שיש שם הרבה צופים כבתי קירקסאות ודומיו שמיועדים לכל האוכלוסיה, וזה המקום המשמש, והדברים כתובים להדיא במאמרי בשבת ו' בגדר דין רה"ר שמפרט ומחלק בן סרטיא ופלטיא, וכן חזור ונשנה בלשון הרמב"ם בעירובין נ"ט, ע"ש.

ואחר דראינו שיש הבדל בין שני צורות רה"ר, שאחד נקרא סרטיא והוא המעבר, לבין הפלטיא דהוא המקום של הרבים, מצינו לומר שיש הבדלים ביניהם אף בדין, דסרטיא אם אני אחסום את המעבר ממילא בטל ממנו שם רה"ר הרבה יותר מהר מאשר יתבטל שם רה"ר על פלטיא, וטעמא דמילתא דסרטיא עם מחיצות בטל ממנה שם דרך, אבל דבר שהוא רה"ר מכח עצמו ולא מכח דבר שמו"ל לרה"ר אינו בטל כ"כ בקלות.

והדברים מפורשים ברשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"א ה"א, וז"ל: איזו היא רה"ר, כל מקום שרחב ט"ז אמות על ט"ז אמה, ומתקבצין שם בנ"א לסחורה ולעשות שם צרכיהם כשווקים שבמדינות, ואע"פ שדלתות המדינה ננעלות בלילה, וזוהי פלטיא שאמרנו, וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונין זה כנגד זה ורחבין ט"ז אמה, והעם עוברין ביניהם כדגלי המדבר והעגלות. בד"א בשאין דלתותיהן ננעלות בלילה, אבל היו דלתותיהן ננעלות בלילה אין זה רה"ר, שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה, עכ"ל.

ונמצינו למדים דהרשב"א ס"ל דפלטיא אין בטל ממנה לעולם שם רה"ר, ואפי' שננעלות הדלתות ואיכא ד' מחיצות, משא"כ סרטיא דאם ננעלות אינו רה"ר, וטעמא כמו שכבר אמרנו דהדרך בטלה אחר הדלתות, משא"כ מקום מסחר הרבים אע"פ שיש דלתות.

ומיהו נראה דאף הרשב"א דס"ל דפלטיא הוי רה"ר אפי' ב' מחיצות, לא אמר כן כשהמחיצות נמצאות על מקום המסחר, דא"כ הוי נעול, ולא איירי הרשב"א אלא כשהעיר מוקפת מחיצות, דאו אמרינן דנהי דהמחיצות מקיפות את העיר שכוללת את אותו מקום המסחר, מ"מ כיון דיש אנשים בתוך העיר והם נעים בחופשיות לאותו מקום הוי רה"ר, משא"כ אם המחיצות יושבות על אותו מקום, דאו ודאי אף להרשב"א הוי רה"י דאו"י. והאמת שכן משמע מלשונו של הרשב"א במה שכתב שדלתות המדינה נעולות, והיינו דהמדינה נעולה ולא אותו מקום, וכ"מ מלשון המאירי שם בשבת ו'.

והשתא דאתינא להכי הרמב"ם מיושב כמין חומר, דס"ל להרמב"ם דיש חילוק בין סרטיא ופלטיא אבל לא כמ"ש הרשב"א, דהרשב"א ס"ל דפלטיא לעולם הוי רה"ר ואפי' דלתותיה נעולות, אבל הרמב"ם ס"ל דבנעול אפי' שהוא נועל את העיר, מ"מ הוי אותו מקום מסחר כלול בתוכו והוי רה"י. אמנם כ"ז דווקא אם ננעל, אבל אם ראוי לינעל בזה אמרינן דפלטיא עדיין שם רה"ר עליה, משא"כ סרטיא סגי במה דראוי לינעל להפקיע ממנו שם רה"ר דלאו דרך הוא, ובזה חלוק להרמב"ם סרטיא מפלטיא.

ולפי"ד עוד אפשר ליישב ולומר דהא דפסק הרמב"ם דפסי ביראות הוי רה"י, ולא אתו רבים וכו', היינו דוקא בסרטיא, אבל בפלטיא ודאי דמבטלי מחיצתא ושם רה"ר עליה, ורק דלתות הננעלות מפקיעות ממנה שם רה"ר, ולא מה דראוי לינעל, וכ"ש פסי ביראות וכמו שהקשינו, אבל בסרטיא אמרינן דלא אתו רבים וכו' והוי רה"י, ודו"ק. * * *

בביאור דעת הב"מ בפסול למעלה מכ', ובמחלוקת הראשונים מהי רה"י מתני' ב. מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט, ור"י אומר אינו צריך. ומבואר דל"מ הכשר דקורה למעלה מכ', אי משום כר"ג בר יצחק דליכא היכרא בכה"ג, או משום כרב דהוי פירצה. ואולם בלחי כתב המחבר בסי' ש"ג ס"ו וז"ל: אם היה בגובה חללו יותר מכ' אמה מצומצמת אינו ניתר בקורה, אבל ניתר הוא בלחי, ע"ש. ולכאו"י הוא פשוט, ובשלמא קורה דהיא למעלה מכ' ל"מ האי היכרא, אבל לחי דהוא מונח בארץ ודאי דמהני, ועוד דק"י"ל דהוא מחיצה, ושפיר חייץ אף למעלה מכ', ופשוט.

אמנם הבית מאיר והביאו הביה"ל בסי' ש"ג ס"ל דפסול, דמבוי

ולא הזכירו לפי שהוא טפל למחיצות הגמורות, וע"ז קאמר שפיר דודאי לזרוק הוא דאו' בשתים ולחי הוא מדאו', אלא דאכתי אסרו רבנן לטלטל עד דאיכא ג' ולחי, אבל לדברי הרמב"ם צ"ע, דודאי ב' מחיצות ולחי אינו רה"י מדאו', ולכאו' הוא תימה, ונצטרך לומר דהרמב"ם פסק כהו"א של הגמ'.

ועוד יש שיטה ג' בראשונים והובא בט"ז, והיא שפתוח המבוי או החצר לרה"ר אין עליהם שם רה"י מדאו' עד דאיכא לחי, וכדברי הרמב"ם, אבל בפתוח לכרמלית הוי שפיר רה"י דלא בטיל ממנו שם רה"י בג' מחיצות לבדן, וא"כ פרוץ לרה"ר, דאו אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצות. ובוזה מיושב הסוגיא בדף צד, דמוכח דכל שנפרצה כותל אחד מחצירו הסמוך לרה"ר, אם זרק מתוכה לרה"ר דפטור, וע"ש בחידושי הריטב"א.

והנה ר' יהונתן בדף ג. מדפי הרי"ף אהך סוגיא, כתב וז"ל: ובה"ס ס"ל דמה"ט סגי בג' מחיצות, ואתא הלכתא להוסיף גם ה' בלחי או בקורה, אע"ג דלאו מחיצה היא, עכ"ל.

ולכאו' הדברים תמוהין עד מאוד:

א. דבגמ' בדף ב. מבואר דמבוי הוא דרבנן, ומשמע דמדאו' שפיר אף בג' מחיצות מטלטל (אי משום דהוי רה"י לרש"י, אי משום דהוא מ"פ לרמב"ם), ורבנן אסרו בג' מחיצות. ב. עו"ק דהוא סותר דברי עצמו בדף א. דכתב להדיא כרש"י דמבוי הוא חלל המוקף ג' מחיצות ואין בו כותל רביעי, ומדאו' רה"י גמורה היא, אלא דחכמים חששו כיון שראשו וכו', עכ"ל. ג. עו"ק וכי ס"ד שאחר הלכה למשה יהא אסור מדאו' לטלטל במקום דג' מחיצות ככל רה"ר, ולכאו' דבריו סתומין וחתומין. ומריש הו"א לתרץ הך פירכות, דר' יהונתן הוא דעה ד' בענין, דיש לחלק בין פרוץ לכרמלית או פרוץ לרה"ר, וכמו שכתב הט"ז בדעת הראשונים לעיל, אלא דבוזה הוא חלוק מהם, דהם ס"ל דפרוץ לכרמלית הוא רה"י גמורה, ובפרוץ לרה"ר הוא מ"פ, וכמו שביארנו לעיל, אבל ר' יהונתן ס"ל דנהי דפרוץ לכרמלית הוא רה"י, מ"מ בפרוץ לרה"ר דינו כרה"ר. ובוזה מיושב מה דכתב דבג' מחיצות הוא רה"י, דלעיל איירי בפרוץ לכרמלית, והכא איירי בפרוץ לרה"ר, דע"ז פרוץ לרה"ר אתא הלמ"מ ואסרה אותו דחשוב כרה"ר ממש, ובוזה שונה הוא מאותן ראשונים. ובהכי מיושב מה דכתב כאן דהוא כרה"ר, ובהכי נמי מיושב הא דקאמר עירובין ב. מבוי דרבנן, דהגמ"ל לא איירי אלא בפרוץ לכרמלית, וזה ודאי אינו אלא גזירה דרבנן.

ולפי דברינו עתה לא אתא הלמ"מ אלא לפרוץ לרה"ר, ובאמת ככה"ג יהא אסור לטלטל בתוכה ע"י שנפרצה לרה"ר.

איברא דהמעייין בדברי המאירי בסוגיין עירובין ב. בדי"ה אמר המאירי, יראה דכתב וז"ל: וכן הדין במבוי סתום, והוא שיש בו כתלים מג' רוחותיו, ופתוח מצד רביעיית לרה"ר וכ"ש לכרמלית, אע"פ שאין בו כלום מצד רביעי רה"י גמור הוא, בין לזרוק ובין לטלטל, והלמ"מ החמירה להצריך מרוח רביעי לחי או קורה, וזוהי שיטת בית הלל, עכ"ל. ולפי דברים אלו נפל פיתא בבירא, דאפילו יהא אמת מה שביארנו בדברי ר' יהונתן, בדברי המאירי א"א לאומרו, דכתב להדיא דבין פתוח לרה"ר ובין פתוח לכרמלית, וא"כ לכאורה ה"ה בדברי ר' יהונתן אין חילוק ואן נפרץ רוח ה'.

ובעל כרחינו אנו צריכים לומר דיש חילוק בין לטלטל בתוכה, לבין הזורק אליה או ממנה, פירוש דזה ודאי אמת דבג' מחיצות ס"ל לר' יהונתן דהוי רה"י לענין לטלטל בתוכה, ומה"ט קרי לה בגמ' בדף ב. מבוי דרבנן, אלא שבאו רבנן והחמירו דאסור לטלטל בתוכה עד דאיכא לחי או קורה, וזה מה שכתב בדף א. אבל מה שכתב דמדאו' רה"י בעי ד' מחיצות הוא רק לקולא, דהזורק לתוכה אינו חייב עד דאיכא קורה או לחי, ובלא זה אע"ג דשם רה"י עליו לענין לטלטל, מ"מ אין הזורק לתוכו חייב.

והשתא א"ש גם הקושיא השלישית שהקשינו, וכי ס"ד דמדאו' המטלטל בתוך ג' מחיצות חייב, דלפ"ד ודאי דאין חייב, וכמו שביאר בדף א., אלא קאמר הכא דבעי ג' אלא לקולא לענין הזורק לתוכו או ממנו לרה"ר.

אלא עדיין הדברים תמוהין לי מאוד, וזא האין אפשר דמדאו' הוי רה"י גמור ומה"ט שרי לטלטל, ואפ"ה אין הזורק לתוכו חייב (ובשלמא לדעת הרמב"ם לק"מ, דהא דשרי לטלטל אינו מדין רה"י אלא מדין מ"פ, ומה"ט הזורק לתוכו פטור, אבל לדעת ר' יהונתן צע"ג). ועו"ק, דבשלמא לחי דחשיב מחיצה א"ש היאך מהני לחיבו, אבל לחי דהוא רק היכר היאך היכר יהא מדין תורה, דודאי לא אשכחן היכר אלא בדין דרבנן ולא בדין דא"י. ואף אם נדחוק מאוד ונאמר דאף מהתורה היכר עושהו לשם רה"י, אדרבא איפכא מסתברא דיהא אסור לטלטל ללא היכר זה דלמא אתי לאיחלופי ברה"ר, ולכן הצריכה היכר (וכדאמרין עד השתא במילי דרבנן), אבל לבוא ולומר דע"י ההיכר יהא חייב הזורק לתוכו מה היכר שייך, וצע"ג.

הרב אברהם הלר

כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

דברי הביאווה"ל אם רה"ר צריכה ס' ריבוא

הנה הביאווה"ל ס' שמה"ד ד"ה שאין, האריך להחמיר לשיטת דאפילו בלא ס' ריבוא יש דין רה"ר, ולכן יש להחמיר בעירובין דידן, וכמו שסיים כל ירא שמים בודאי יש להחמיר לעצמו.

ואני בעניי לא הבנתי כי"כ מה שהביאווה"ל נטה כל כך לדברי המחמירים, ואפשר הדברים המוקשים לי לפי סדר הביאווה"ל, ואולי יתבררו הדברים ע"י זכות הרבים.

כתב הביאווה"ל "ואדרבה יש ראייה מכמה מקומות בשו"ע דדעתו לפסוק דיש רה"ר מן התורה אפילו בפחות מס' ריבוא, והוא בסי' רנ"ב סתם המחבר דלא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה בערב שבת, וכתב המג"א דלדידן דלית לן רה"ר שרי, וכן בסי' ש"ה כתב המחבר כל הנהו דאסורה בהמה לצאת לרה"ר, וכתב שם המג"א דלכרמלית שרי, עכ"ל.

ויש לעיין טובא בראיה זאת, דאם באנו לטעון טענה כזאת על השו"ע, א"כ גם לפי דברי הביאווה"ל דלא בעינן ס' ריבוא, אבל הרי בעינן רוחב ט"ז אמה ודרכים מפולשות ומכוונות משער לשער [עכ"פ כשיש חומה] ושהרה"ר לא תהיה מקורה, וא"כ נקשה על השו"ע היאך סתם דינו שאסור לצאת, ולא פירש דבריו דלכרמלית ולכל מקום שאין לו דין רה"ר מדאורייתא מותר לצאת, ומה צריך לומר לדברי הביאווה"ל דהמחבר אטו כי ורכלא לימני וליזיל, לא הוצרך המחבר בכל מקום שיש דין הנוגע לרה"ר לפרש לנו מהו רה"ר, אלא השו"ע מעתיק דינא דגמרא כפי פשטותו, והדין יתפרש לכל שיטה ושיטה לפי הדין מהו רה"ר, וא"כ לכאורה גם לשיטות דבעינן ס' ריבוא, כיון שיש מקומות מסויימים בעולם שיש בהם מצאות זו, א"כ אין זה טענה על השו"ע שהיה צריך להשמיט דינא דגמרא אף שאינו שכיח כ"כ בערים שלנו, מ"מ מעתיק השו"ע הדין כלשונו, וכל המבין יבין שהדבר תלוי לפי דיני רה"ר במקום. וביותר דעכ"פ אין ראייה שדעת השו"ע לפסוק כהשיטות דדין רה"ר אפילו בלא ס' ריבוא, דגם לו יהא הדבר שקול בעיניו, מ"מ יש לו להביא את כל הדינים הנוגעים לרה"ר [גם הדינים דרבנן], כדי שידע כל אדם שיש כאן נידון של איסור, ומי שירצה לסמוך על השיטות שאין רה"ר בזה"ז יכול לסמוך, אבל השו"ע מעתיק שפיר את הדין כפי שהוא, כנלענ"ד דאין כאן הוכחה לדעת השו"ע.

ולכאורה יש לעיין דהיה לו להביאווה"ל להקשות על הטור את קושייתו, שהרי הטור בסוגיין [סי' שמה"ה] סתם פירוש דלוקה"ר בעינן ס' ריבוא, ולא הביא כלה השיטות החולקות, ומשמע דנוקט דה"ל להלכה בודאות [מדלא הביא את השיטות החולקות כאן, אף שזה נידון דאורייתא לידע אם הוא רה"ר גמורה או לא]. וא"כ תיקשי על הטור היאך סתם בסי' רנ"ב את הדין דלא יצא החייט במחטו, וכן בסי' ש"ה כל דיני תכשיטי בהמה, וכן בסי' שצ"ב הביא הטור את פירוש הרמב"ם בעיר של יחיד, אע"ג דהטור לא סובר כהרמב"ם, אלא על כרחך בדעת הטור צריך לפרש כדפירשנו שמעתיק הוא את הדינים כמות שהם מובאים בגמ', ואינו מאריך לפלפל מה היא רה"ר שנוגע לה דינים אלו, וא"כ שפיר יש לומר כן גם בדעת השו"ע. ואולי קושיית הביאווה"ל בנויה על ההנחה שהשו"ע הוא יותר ספר הלכה למעשה, ויותר יש לו לציין לנו למעשה את ההלכה הנוהגת בומן הזה או לא, והדבר טעון שיקול הדעת בדרכו של השו"ע האם באמת אפשר להוכיח מדבריו בזה, ומצאתי ביד מלאכי בכללי השו"ע אות י"א שכתב: "דרך מן לעולם להעתיק בשו"ע לשון הפוסק אות באות, ואף שיש קושיא או פירוש בדברי הפוסק ההוא דנ"מ לענין דינא, הוא ז"ל מעתיק דבריו לבד, ואח"כ כל אחד יפרש כפי עיונו", עכ"ל. ולפ"ז לכאורה אין כ"כ ראייה מהעתיק השו"ע דינים המובאים בטור, ובפרט שאלו דינים שבמשניות ובגמרות שהעתיקם השו"ע כלשון הש"ס כמעט, ולכן אין להוכיח לכאורה מה דעת השו"ע בזה. עוד יש להוסיף דאין נידון דידן דומה למה שמצינו בכמה דוכתי שהשמיטו הפוסקים דינים שאינם שכיחים בזה"ז, דזה דוקא במקום שהדין אינו שכיח כלל, ורק אולי יחידים נתקלים בזה לפעמים, לכן משמיט השו"ע דינים כאלו, אבל כאן גם אם יש עיר אחת או שתיים בכל העולם שיש בהם שיטת ריבוא, מ"מ ההלכה נוגעת לכל היהודים הגרים באותם הערים מידי שבת בשבת, וזה לא נקרא הלכה לא שכיחה שאין לו לשו"ע להעתיקה, הואיל וסוף סוף זה נוגע לאלפי יהודים הגרים באותם ערים בודדות שיש בהם ס' ריבוא.

ומה שכתב הביאווה"ל עוד להוכיח מסימן שצ"ב דהשו"ע העתיק שם בדין עיר של יחיד את פירוש הרמב"ם עיר שהיתה קנין יחיד, ולא העתיק את פירוש"י שלא היו שם ס' ריבוא - "ופשוט דאזיל לשיטתו כאן העתיק פירוש"י רק בשם יש אומרים, ולדינא לא ס"ל כן", יש לעיין בזה, דהנה הרמב"ן שם בסוגיית הגמ' בדף ג"ט בקטע ד"ה ובוודאי [במהדורת מערבא עמ' י"ח] כותב בזה"ל: "ובוודאי כ"ש שהיה לנו לגזור בעיר של יחיד ונעשית של רבים, שהרי עכשיו של רבים הוא, ולפיכך שאלו בגמ' היכי דמי עיר של יחיד ונעשית של רבים, שאם באו רבים וקנו דירה מן היחיד ונעשית קנויה לרבים זהו רה"ר שבה, וכיון שהיא של תורה צריכה היא שיעיר... אלא אר"נ כגון דסקרתא דנאתי שהיה אדם חשוב ובנה עיר גדולה לשמו, ובאו רבים ונתיישבו בבתיים שבה, והוא לא הקנה להם כלום, דעד עכשיו העיר כולה קנויה היא לו, ואין חייבין בה משום רה"ר", עכ"ל הרמב"ן. ומבואר בדברי הרמב"ן שהוקשה לו על הדין עיר של יחיד ונעשית של רבים דמערבין אותה ללא שיעיר, והרי היום נתהפכה להיות רה"ר מן התורה, ולמה לא יגזרו בה חז"ל, ולכן ביאר דזה גופא קושיית הגמ', ועל זה תירצה הגמ' שמדובר באופן שגם היום אין חייבין עליה משום רה"ר.

ועיין בריטב"א שם בסוגיא דהקשה כמה קושיות על הפשט של רש"י במשנה שאינן קשורות לעיקר שיטת רש"י שצריך ס' ריבוא, וא"כ יש לומר דהטעם שהעתיק השו"ע את פירוש הרמב"ם הוא מפני שפירשו את הסוגיא הריטב"א והרשב"א והרמב"ן והרמב"ם, וכן פשוטו של הסוגיא כמו שכתב הריטב"א בזה"ל: "לישנא דמתניתין דקרי ליה עיר של יחיד, דמשמע שרחובותיה ושווקיה שלו", אבל אין ראייה מזה לשיטות הראשונים דלא בעינן ס' ריבוא, דלעולם אימא לך דלרה"ר בעינן ס' ריבוא, ומ"מ לא יכלו הראשונים לפרש את הדין של עיר של יחיד ונעשית של רבים שגם בזה הקילו חז"ל, ומה טעם יקילו חז"ל אחרי שבעיר היום יש בה ס' ריבוא.

ונלענ"ד שזה יותר מסתבר בדעת המחבר שלכן הביא פירוש הרמב"ם, משום שלפי דברי הביאווה"ל קשה קצת לומר שבנידון דרבנן כזה האם מותר לערב את כל העיר, או שיש חיוב לשייר חלק מהעיר, שהשו"ע לא יביא כלל את שיטת רש"י בתור דעה להקל עכ"פ במקום הדחק [ובפרט שהעיד המג"א שלא אר"נ נזוהרים בזה], והרי בב"י נראה שהשיטות שקולות, שהביא שש ראשונים שמקילים ושש ראשונים שמחמירים, וסיים "וכן הסכים הריב"ש בתשובה", ולא נראה מדבריו שדחה לגמרי את הדעות המקילות עד כדי כך שלא יהיה אפשר להקל כמוהם בנידון דידן, וא"כ קשה למה סתם כ"כ בסי' שצ"ב להחמיר. ולפי מה שביארנו א"ש, דמשום דפשטות הסוגיא היא כפירוש הרמב"ם, לכן

העתיק כפירוש זה, [ולפי דברינו אפשר לומר דלעולם אם אין בעיר ס' ריבוא לא צריך להחמיר להניח שיעיר בעיר, ומה שהעתיק השו"ע את הדין הוא שתדע שבעיר שהיא קנין יחיד, אפילו אם יקרה שיהיו בה ס' ריבוא אפשר להקל לערב את כולה, ויש לעיין].

והנה הביאווה"ל אחרי שמנה וערך את שיטות הראשונים, כתב בזה: "ועיין בריטב"א פרק כיצד מעברין שכתב שם דרוב הגאונים סוברים כן, וגם בודאי מסתברא כן דאילו אם היה רה"ר דוקא משישים ריבוא לא היה משתמיט הגמרא להשמיענו דבר זה", עכ"ל הביאווה"ל. הנה הריטב"א שם לא כתב לשון כזה חריף לדחות את שיטת רש"י, אלא כתב בזה"ל: "וגם לא הוזכר זה בשום מקום, לא בגמרא דילן ולא בירושלמי, וכן נראין הדברים", עכ"ל הריטב"א. וקצת צ"ע שהביאווה"ל הפליג יותר מרבותינו הראשונים לדחות שיטת רש"י. וגם הרמב"ן כתב בזה"ל: "ולא ידענו מנין לו לרש"י כן שלא הוזכר בתלמוד בשום מקום, אבל בהלכות גדולות נמצא כן, והרי הדבר תלוי באילנות גדולות", עכ"ל הרמב"ן. חזינו דמעצם השמטת הגמ' לתנאי זה לא ראה הרמב"ן כח לדחות שיטת רש"י.

עוד כתב הביאווה"ל "וגם בדף ז' עמוד א' דקמקשה הגמ' אטו כל הני לאו כרמלית נינהו, אמאי לא תירץ דאתו לרבות היכא דלא היה שישים ריבוא", עכ"ל. ויש ליישב קושיא זאת לפי מה שפירש רש"י במסכת שבת דף ג' ע"ב את המילה כרמלית בזה"ל: "כרמלית - לשון יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא שמשיש רה"י", עכ"ל. חזינו שרש"י מפרש המילה כרמלית לא לשון יער, שהוא מקום שעצמותו אינו מתקן ועשוי להילוך הרבים, ואין זה דומה לדרך של רבים שעשוי להילוך רבים תמיד, אלא שחסר במנין של הסי' ריבוא כדי להפוך אותה לרה"ר, אבל יער זה חסרון יותר גדול שלא רק שחסר במנין הרבים, אלא חסר בצורת המקום שאינו עומד לשימוש הרבים, וא"כ לא קשה על רש"י שהגמ' תתירץ שמה שכתוב בברייתא "והכרמלית" בא לרבות מקום שאין בו שישים ריבוא, משום דהגמ' הבינה דהמילה כרמלית באה לדמות על מקום שלא רק חסר בו מנין של ס' ריבוא, אלא שבצורתו אינו עומד לשימוש הרבים, דומיא דיער שאינו דרך סלולה ונוחה להילוך, ולכן תירצה הגמ' דבא לרבות קרן זוית הסמוכה לרה"ר, "כיון דלא ניחא תשמישתיה ככרמלית דמי" - כלשון הגמ' שם.

עוד נראה להוסיף בזה, דהנה יש להקשות גם לפי דעת הביאווה"ל למה הגמ' לא אומרת ד"והכרמלית" בא לרבות רה"ר מקורה שדינה ככרמלית, ולכאורה מוכרח הביאווה"ל לתרץ כדברינו, דהגמ' הבינה שהמילה כרמלית באה לרבות חסרון עצמותי ברה"ר, ולא רה"ר מקורה שהוא חסרון צדדי בתנאי רה"ר, וא"כ גם לשיטת רש"י יש לתרץ כן, וכמשנ"ח. ולפי דברי הרמב"ן והר"ן שהביא הביאווה"ל בסוף דבריו דרש"י מודה ברה"ר שמחוץ לעיר דלא בעינן ס' ריבוא, ודוקא ברחובות שבתוך העיר הצריך רש"י ס' ריבוא, א"כ לפ"ז מבוארים היטב דברי רש"י דהגדר בכרמלית של יער ומדבר הוא גדר אחר לגמרי מגדר של רחוב שאין בו ס' ריבוא, דיערות ומדברות אפילו ששייכים לכל העולם, מ"מ אינם משמשים להילוך רבים, משא"כ רחוב בעיר שאין בה ס' ריבוא הטעם דאינו רה"ר אף שמשמש להילוך תדיר, מ"מ הואיל ושייך לעיר שאין בה ס' ריבוא ולא לכל העולם, לכן חסר בו שם של רשות הרבים הואיל ואינו מופקר לכל העולם. וא"כ זה גדר אחר לגמרי מה משמעות של המילה כרמלית שפירש רש"י יערו וכרמלו, וא"ש היטב דלא תירצה הגמרא ד"והכרמלית" בא לרבות מקום שאין בו ס' ריבוא, וכמשנ"ח.

אמנם הרמב"ן הביא להקשות על רש"י בנוסח קצת אחר מקושיית הביאווה"ל, ונעתיק לשונו: "ומ"מ אנו תמהים אם כן בתחילת מסכת שבת ששנו בברייתא ארבע רשויות לשבת, היאך לא אמרו סרטיא ופלטאי גדולה ומבואות המפולשות זהו רה"ר גמורה, והוא שיעברו שם שישים ריבוא. אי נמי לינתי בכרמלית ים ובקעה ואסתונתי ומקום שאין בו שישים ריבוא", עכ"ל הרמב"ן. וזו קושיא עצומה על רש"י היאך הברייתא שמפרשת ומגדירה רשויות ששבת לא כתבה את התנאי הזה של ס' ריבוא. ובוזה לא יועיל תירוצו הנ"ל על קושיית הביאווה"ל, דאע"ג דזה גדר אחר של כרמלית, מ"מ היה לה להברייתא להזכיר גם תנאי זה שהוא לעיכובא בגדר רה"ר.

והרמב"ן תירץ על קושייתו על רש"י בזה"ל: "ושמא דעת הראשונים לומר שהאיסורטיא שהיא כבושה חוץ לעיריות, והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם, אין מדקדקין בה בעוברים עליה שישים ריבוא, דהא דכו"ע הוא, אבל בתוך העיר אין שם רה"ר בלא שישים ריבוא דתהוי כדגלי מדבר", עכ"ל.

והנה מהלך זה של הרמב"ן בדברי רש"י נראה אמיתי ונכון בדעת רש"י, שבזה מתרץ קצת את הקושיא העצומה היאך לא הזכירה הברייתא תנאי זה של שישים ריבוא להיות רה"ר, משום שבאמת תנאי זה הוא לא לעיכובא בגדרי רה"ר.

וגם מאד מאד מדוקדקים הדברים בלשונו של רש"י שכתב במקור שיטתו בדף ו' ע"א בזה"ל: "רה"ר - משמע רוחב ט"ז אמה ועיר שמצויין בה שישים ריבוא" וכו', ולכאורה היה רש"י צריך לכתוב בזה"ל: "רה"ר - משמע רוחב ט"ז אמה ומצויין בה שישים ריבוא", ומדוע עבר רש"י לדבר על העיר במקום לדבר על רה"ר. ולפי הרמב"ן הדברים מדוקדקין הפלא ופלא, דדוקא משום שהדרך עוברת בתוך העיר ושייכת לבני העיר, לכן צריך שבני העיר יהיו רבים כמו דגלי מדבר, ואז רה"ר שבתוכה היא רה"ר אע"ג דנמצאת בתוך העיר. [וכן רש"י בדף ו' ע"ב וכן בדף ג"ט תמיד מזכיר את הסי' ריבוא ביחס לרה"ר של עיר, והדברים נפלאים].

וגם הרמב"ן דקדק כן מפרש"י דמפרש דמדבר אינו רה"ר בזמן הזה, משום דאינו מקום הילוך לרבים, דהולכי מדברות לא שכיחי, משמע דאי הוי שכיחי היה רה"ר אפילו בלא ס' ריבוא, וזה משום שאינו בתוך עיר. וגם בדעת השו"ע נראה להוכיח שסובר כן בדעת רש"י, שהרי השו"ע כותב "איהו רה"ר רחובות ושווקים" וכו', והשמיט השו"ע מלכתוב את הדוגמא של דרכים המוליכות מעיר לעיר שגם הם נחשבות רה"ר, דהלשון רחובות" הוא על דרכים בתוך עיר [בין בתים],

שחוס' לא סברו כן. ואולי י"ל שגם תוס' לא חלקו על דין הגאון יעקב אלא בצירוף שם, שבתחילה עולה ישר אלא שבסופו בולט לצד כעין צורת אות ר', וא"כ הבליטה לא נידונה כהמשך למחיצה, אבל כשכל התל הוא קו אחד עקום יתכן שיודו תוס' שנהיה רה"י ע"ג.

ד. רה"י עולה עד לרקיע ויורד עד לתהום

יש לדון בכמה נקודות בענין רה"י עולה עד לרקיע ויורד עד לתהום, ובתוך הדברים נדון גם בכמה חידושים שכתב בענינים אלו בשש"כ החדש פרק י"ז הערות ט"ו וט"ז. בשש"כ שם הערה ט"ז כתב שאם למנהרות שמתחת לכבישים כגון של רכבת או של ביוב יש דין של רה"י, גם מסיבה זו אין הכבישים נחשבים מפולשים, דרה"י שתחתיהם עולה עד לרקיע, עכ"ל. והנה לכאורה דברים אלו נסתרים מזה שכתוב בגמ' עירובין מ"ה ע"ב ובמשנה שם ס"א ע"א, שמערה מזה רה"י, ולכן נידונית כד' אמות לענין תחומין, אבל ע"ג לא נחשב רה"י, וכבר הק' האור זרוע סוף סימן קפ"ט מגמרות אלו על מה שהביא שם בשם ר"ת שלא מצינו כרמלית שתחתיה רה"י, והק' האור"ז שהרי מצאנו מערה. ובשו"ת שערי ציון סימן ד' ענף ד' בתחילה רצה ליישב שיטת ר"ת שיש לחלק בין תחומין לרשויות, שלעולם נחשב רה"י גם ע"ג המערה, אבל מי ששבת תוך המערה לא נחשב שיש לו שביטה ע"ג המערה, ואפילו שבת ע"ג המערה לא נחשב כולו כד"א, כיון שאינו רה"י מכח מחיצות אלא מכח רה"י עולה עד לרקיע (ויש לפלפל טובא בחי' זה, ואכמ"ל). ועוד יישוב שלעולם היה ראוי להיות רה"י ע"ג המערה, אבל מכיון שיש בקיעת רבים ע"ג המערה הם מבטלים את המחיצות העשויות בידי שמים (ובחזו"א סי' ח' סק"ד ורש"ש עירובין ט"ו ע"א חלקו על מה שפי' חק תוכות מחיצות העשויות ביד שמים). ועוד כתב השערי ציון ש"ל שגג המערה כיון שפרוץ לשאר הרוחות שחוצה לו, לכן אינו רה"י, עיי"ש שתלה מחלוקת ראשונים האם רה"י עולה עד לרקיע נאמר גם ברשות שפרוץ למקום האסור (ולפי"ז יתכן שאינו חסרון דאורייתא, שיל"ע אם פרוץ למקום האסור אינו רה"י מן התורה, עיין ספר משכיל אל דוד מהגאון ר' מיכאל בליינר שליט"א סימן ב' אות ד' ד"ה וקשה הרי, ויש לדון בראיותיו). ובחזו"א סימן ק"ח חלקו על כל עיקר שיטתו של השערי ציון ששייך רה"י עולה עד לרקיע בשאין המחיצות ניכרות למעלה, ובאותיות ד' וה' כתב שמטעם זה אין גג המערה רה"י מכיון שאין מחיצותיו ניכרות, ובאגרות משה אורח ח"א סי' קל"ט ענף ג' נקט מהלך ממוצע בין השערי ציון לחזו"א, אבל שבעלמא גם במחיצות שאינם ניכרות רה"י עולה עד לרקיע, אבל גג המערה שאין מחיצותיה ניכרות כלל, אף מי שעומד מן הצד לא רואה את המחיצות. וא"כ הבאנו שלשה דרכים של השערי ציון ודרכם של החזו"א ואג"מ לבאר למה גג המערה אינה רה"י, ונידון השש"כ במנהרות שתחת הכבישים דומה ממש לנידון גג המערה, וא"כ לכל המהלכים שהבאנו ראוי להיות רה"י גמורה, חוץ מדרכו הראשונה של השערי ציון שמחלק בין תחומין לרשויות (וכן לדרכו האחרונה של השערי ציון אם פרוץ למקום האסור אינו דאורייתא, ממילא מדאורייתא יהיה רה"י).

עוד כתב בשש"כ שם הערה ט"ז: ודע עוד דמסתבר דמקום מקורה באופן זמני לא מבטל תורת רה"י, דאלי"כ אירון שהוא עצמו רה"י שעובר מעל לרה"י, יתחייב העובר מתחתיו וחפץ בידו משום מוציא מרה"י לרה"י, עכ"ל. ויל"ע בדרכיו שפתח ברה"י מקורה שדינו ככרמלית, וסיים שיחשב רה"י מחמת האירון, והיינו לכאורה מדין רה"י יורד עד לתהום שיתבאר בסמוך. ואולי כונתו שאם קירוי עראי נחשב קירוי לעשות רה"י ככרמלית, ה"ה שרה"י עראי היה דינו שיוורד עד לתהום, וצ"ע. ויש לדון בעיקר מה שרצה לחפש שתחת האירון יהיה רה"י, וכן במה שדן שם בהערה ט"ו במפרסת הבולטת לרה"י, האם יהיה רה"י תחתיו מדין רה"י יורד עד לתהום (וציין שבספר שערים המצויינים בהלכה כתב שתחתיו כרמלית, אבל עיי"ש שלכאורה לא מדבר בשהרה"י עצמה בולטת לרה"י, אלא רק הגג, וממילא לא שייך שם רה"י יורד עד לתהום, ולא דומה לנידון השש"כ במרפסת). ויש להקדים שנחלקו הראשונים האם יש דין רה"י יורד עד לתהום, שבעבודת הקודש לרשב"א שער שלישי פרק א' אות מ"ט ומאירי שבת סוף ז' ע"ב למדו בכונת הגמ' עירובין ל"ד ע"ב שכשם שרה"י עולה עד לרקיע כן יורד עד לתהום, אבל בשו"ת שערי ציון סימן ד' ענף ג' אות ח' כתב שלפי ביאורו של רש"י בגמ' עירובין אין מקור לדין זה, ובאות ט' רצה להוכיח שגם תוס' חולקים על דין זה. והיה נר' לדייק סתימת לשון השו"ע כאן סימן שמ"ה סעי' ה' שהביא שאור רה"י עולה עד לרקיע, ולא הזכיר שיוורדת, שג"כ חולק על דין זה, אבל קשה לדייק מעצמינו מהשמטת השו"ע, ובפרט שאין ע"ז סוגיא מפורשת בש"ס, אלא מוזכר בדרך אגב בגמ' עירובין הנ"ל, וממילא אין תימה שהשו"ע לא הביאו. ומ"מ גם לשיטות שרה"י יורד עד לתהום, י"ל שהיינו לגבי בור וחריץ שבתוך הרשות, שע"ז מדובר בגמ' ובראשונים, או לגבי הקרקעית עצמה שנחשבת רה"י עד לתהום, עיין חזו"א סי' ב' סק"ג ד"ה בור תשעה, אבל במקום שיש עוד חלל מתחת קרקעית רה"י, כגון באירון ומרפסת הנ"ל, י"ל שכבר נידון כרשות בפנ"ע, ואינו המשך מהרה"י (ובתוצאות חיים סימן ט' אות ה' כתב שבמאירי הנ"ל מוכח שגם ככה"ג הוי רה"י, אבל לא ברירא לי), אבל בביאור הלכה סעי' ט"ו מסתפק בבית שאין בו י' וקירוי משלימו ל"י שדינו ככרמלית, האם מדאורייתא אינו רה"י, או שמדאורייתא שפיר נחשב רה"י, ורק מדרבנן הוא כרמלית, והעולם רגילים לבאר ספיקת הביאור הלכה שאולי הוא רה"י דאורייתא משום שרה"י יורד עד לתהום, וכן למד בשש"כ ה' הערה ט"ו בדעת הביאור הלכה (ובשערי ציון סימן ד' ענף ג' אות ח' באמת הוכיח מהדין הזה שהוא כרמלית, שאין דין רה"י יורד עד לתהום). ויש לדון מהו הצד השני של הביאור הלכה שאינו רה"י מדאורייתא, האם הוא סובר שכלל לא אומרים רה"י יורד עד לתהום, או שרק בנידון זה שהוא רשות בפנ"ע יש לו צד שלא נאמר בו רה"י יורד עד לתהום, וכמו שהעלינו לחלק, אבל אם באמת דעת

שבת ק' ע"ב שכרמלית בים מארעא משחינו, והיינו שהרשות מתחילה בקרקעית הים, אם יעברו על המים בספינות האם יחשב רה"י. וכן יש לדון במקום שעוברים במטוסים. ונר' שיש לדון כאן מתרי טעמי, ראשית שהרי דנו האחרונים האם יש דין קרקע בשביל ליצור רה"י, ועיין חי' הגר"ח פ"ד משבת ה"א מד"ה אכן דעת, וממילא יש להסתפק גם לגבי רה"י שיתכן שלא שייך כלל תורת רשות במקום שלא מתייחס לקרקע, ושנית שהרי אין רה"י תופסת למעלה מעשרה, כמבואר בס"י שמ"ה סעי' י"ב, ולגבי כרמלית שג"כ אינה תופסת אלא עד י' מפני שהקילו בה מקולי רה"י, כמו שהביא המשנ"ב בס"ק ע"ג, נחלקו הראשונים בכרמלית שמתחילה למעלה מי' אם יש לה תורת כרמלית כמו שהביא בס"ק ס"ו, וא"כ חלקילים שלא נחשב כרמלית ככה"ג, ה"ה שלא יחשב רה"י כשמתחיל למעלה מי', אבל שמעתי לחלק שכרמלית שלא נחשבת כלל רשות מדאורייתא, ממילא מודדים את הרשות מעיקר המקום שהוא הקרקע, ולכן נחשב למעלה מי' ואינה כרמלית, אבל רה"י שנהיה רשות מכח שימוש והילוך הרבים, א"כ במקום ששם הולכים הרבים, משם מתחילה הרשות, ולא נחשב כלל למעלה מי', ועיין בזה.

שוב ראיתי באגרות משה ח"א סי' קל"ט תחילת ענף ג' לענין גשר בצורה שאינו רה"י, שאפשר שיש לדנו גם כה"ה אם עוברים שם ס' ריבוא, דאף שאין רה"י עולה למעלה מעשרה, מ"מ כיון שעולה בשפוע כזה שאם ארעא סמיכתא היה רה"י אפשר נידון כארעא סמיכתא, אף שתחתיו רה"י, וא"כ כשעוברין ס' רבוא הוא רה"י וכו'. ואף אם נימא דהוא כרמלית כיון שגבוהה עשרה, ולא דמי לארעא סמיכתא כיון שגבהה ונרגש מל שהוא באויר וכו', עכת"ד. הרי מבואר שפשיטא ליה שלא שייך רה"י מעל עשרה מהקרקע, אלא שמסתפק אם גשר נחשב ארעא סמיכתא, ויש להעיר על מה שמבואר בדבריו שם בענף ג' וענף ד' שלמ"ד שכרמלית שמתחילה למעלה מי' אינה כרמלית, לא שייך שיהיה כרמלית על הגשר, ולמה לא תלוי באותו ספק האם הגשר נידון כארעא סמיכתא.

עוד העירוני שלפי מה שהעלה בשו"ת בית אפרים אור"ח שהנוסעים בעגלות מכיון שהם יושבים למעלה מי' לא מצטרפים לס' רבוא, לכאורה משמע שגם אם יעברו ס' ריבוא ככה"ג לא רק שלא יחשב רה"י למטה, אלא גם במקומם מעל י"ט אינו רה"י, והיינו כנ"ל שא"א ליצור רה"י באויר.

ב. רה"י אטום

יש לדון מקום שיש לו תנאי רה"י שיש בו חלל הגובה י"ט ורחב דע"ד, אבל הוא סגור מכל צד במחיצות שאין דרך ליכנס לתוך החלל, האם יהיה לו תורת רה"י, ונפק"מ האם יפטר על זריקתה כמו זריקת כוורת בשבת דף ח' ע"א, שכיון שהוא רשות בפנ"ע פטור על הוצאתו, עיי"ש ברש"י ותוס' הטעם. ואת"ל שאין תורת רשות כשלא שייך להגיע לחלל, עדיין יש להסתפק מה גודל הפתח שנצרך, האם מספיק פתח כל שהוא, או צריך פתח של דע"ד שיש לו לכל הפחות חשיבות של חלון, כמבואר בעירובין דף ע"ו ע"א. ולכאורה בגמ' שבת הנ"ל לגבי כוורת שדנה בכפאה על פיה, מוכח שעדיין יש לה תורת רה"י, אף שבכה"ג אין דרך להגיע לחלל. ואולי יש לדחות שנחשב שיכול להגיע לחלל מכיון שיכול להגביה הכוורת קצת, ולהכניס ולהוציא דברים מתחתיו, ואפשרות זו מחשיבה שיש לו פתח. שוב ראיתי שלכאורה כונת הגמ' בכוורת שיהיה רה"י על גבו ולא בתוכו, וא"כ אין להוכיח לענינינו.

ג. מחיצות עקומות

יש לדון ברשות אשר אין מחיצותיה עולות ביושר, אלא נוטות לצד אחד כזה, // האם יחשב רה"י בתוכו כאשר אין בו שטח דע"ד שיש בו גובה י' ביושר, אלא צריך להחשיב את הרשות באלכסון (וכן יש לדון בסוכה העשויה ככה"ג שאין בה זע"ז ביושר), ומסתבר שאין לו תורת רה"י.

ואם המחיצות מרוחקות, וממילא יש / \ ביניהם מקום דע"ד שיש לו גובה י' ביושר, מה דין הצדדים ההיניי המקום שמתחת למחיצה השמאלית והמקום שמעל המחיצה הימנית, ששם אין אויר י' ביושר, היה נר' שהוא כחורי רה"י, אבל חזו"א בסימן ס"ה אות ע' וסימן קי"א אות ד' דן בחריץ כה"ג שכתליו משופעות כלפי חוץ כזה, האם נחשב רה"י רק במקום העומק עד תחילת השיפוע, או שכולו רה"י עד ראשו, ויל"ע אם יש סברא לחלק בין מחיצות גמורות למחיצות של חריץ, שבמחיצת חריץ מי שנמצא ע"ג שיפוע החריץ לא מופרד מרה"י במחיצת י"ט, אלא רק ע"י מה שממנו ולמעלה, משא"כ במחיצה גמורה שמי שע"ג המחיצה המשופעת מופרד מקרקעים רה"י גם מכח חלק המחיצה שמתחתיו. שו"ר שברמ"א לקמן סימן ת"ה סעי' ז' כתוב: וכתב המחצי"ב שיש לו באמצעו מחיצות י', ובראשו אין לו, אזלינן בתר אמצעו, וכתב המשנ"ב שם ס"ק ל"ב שהיינו כגון שהיא עמוקה באמצעיתה, ובראשה היא משופעת והולכת כלפי מעלה בדרך ספינות קטנות, אפ"ה הוי כולה רה"י, דמה שבראשה יש עליה דין חורי רה"י, דברה"י הוא, ויש לדון האם הספינה נחשבת כמחיצות גמורות או כמחיצות של חריץ, שהרי הספינה משוקעת קצת במים, וא"כ אם באמצעה היא עמוקה עשרה אין עשרה מראש המחיצה לרשות שחוצה לה, למאי דקי"ל שכרמלית משפת מיא משחינו.

ובתל גבוה י' העשוי בצורה עקומה כנ"ל, // יל"ע האם יהיה רה"י על גבה שאפילו אם נאמר שבמחיצות ככה"ג שבאים ליצור רשות בין המחיצות, מסתבר שאין תורת רשות כשכל הרשות נוטה ולא עולה ביושר, מ"מ בתל שבאים ליצור רשות ע"ג, והרשות תהיה ישרה, ולפי מה שכתב חזו"א סי' ע"א סק"ו שגם במחיצות עקומות הגו"א הוא לפי רוחות העולם, וללא כארץ צבי ס"י קט"ו דאין חסרון בזה שהמחיצות שיוצרות את הרשות, דהיינו פני התל מסביב עומדים בצורה עקומה. שו"ר בגאון יעקב עירובין ריש דף ל"ג ע"א שפשיטא ליה שעמוד עקום נהיה רה"י בראשו, אבל מכח זה הוא חולק על תוס' שם, וא"כ משמע

אבל דרכים מעיר לעיר אינם נקראים רחובות, וא"כ קשה למה השמיט השו"ע רה"י זו, ואפשר לתרץ עפ"י דרכו של הרמב"ן דגם רש"י מודה דרה"י שמחוץ לעיר אינה צריכה ס' ריבוא, לכן השו"ע הואיל וסיים את הסעיף בדעת רש"י שצריך ס' ריבוא, לכן השמיט מהסעיף את הדרכים שמחוץ לעיר, כדי שלא נטעה לומר דגם בדרכים אלו בעינן ס' ריבוא. ואם נכונים הדברים א"כ יוצא דאף לשיטת רש"י בכל עיר ועיר אע"ג שהרחובות שבתוכה אין להם דין רה"י, מ"מ הרחוב שמחוץ לה יש לו דין רה"י, ואם כן מיושב בזה קצת חלק מתמיהות הביאווה"ל על שהעתיק השו"ע דינים הנוגעים לרה"י, דהואיל ומוציא שלפעמים יוצא האדם לרה"י שמחוץ לעיר, ובפרט האנשים שגרים בקצה העיר מצוי אצלם לטייל מעט בדרכים שמחוץ לעיר, אם כן הדין של לצאת לרה"י אינו דין כ"כ רחוק, אלא דין מצוי, ושפיר כתבו השו"ע דסתם, ודו"ק, ועכ"פ אם ננקוט את דעת הרמב"ן בפירושו רש"י, אם כן שפיר יש לסמוך על דעת רש"י בעירובין שתוך העיר, ורק יש לזהר שלא לכלול בעירוב חלק מדרך הנמצאת חוץ לעיר, ולפעמים מצוי בצדי העיר דרך העוברת מעיר לעיר, וצריך לזהר שלא לכללה בעירוב משום שבוזה אי אפשר לצרף שיטת רש"י.

וכתב הביאווה"ל עוד להקשות בזה"ל: "וגם דידוע שגזרו חז"ל לענין תקיעת שופר בשבת וכו', ואי אמרת דהוא דוקא כשיש באותה העיר ס' ריבוא, הוא דבר שאין מצוי כלל וכלל, כי אם איזה עיר יחידה בעולם", עכת"ד. [קצ"ע על הביאווה"ל שחשב לראיה זו כראיה שבכוחה להכריע להחמיר במחלוקת ראשונים עצומה זו, והרי הרמב"ן והתוס' ועוד ראשונים פלפלו בשיטת רש"י והאריכו לדון ולהקשות, ולא הביאו דאיה פשוטו זו של הביאווה"ל, אם כן על כרחך שהם לא ראו בזה קושיא על שיטת רש"י, ויל"ע].

וכמדומה שראיתי מקשים על הביאווה"ל מהגמרא בגיטין דף נ"ז ע"א: א"ר יהודה א"ר אסי שישים ריבוא עירות היו לינאי המלך בהר המלך, וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ משלש שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים, ומוכח דבזמן חז"ל בהיות בני" על אדמתם, היו אפי' העיירות מלאות בס' ריבוא אנשים, כ"ש הערים הגדולות והכרכים, ועכ"פ חזינו דהיה זה דבר רגיל בזמן חז"ל, ואם כן שפיר יש לומר דגזירת חז"ל שלא לתקוע בשופר כבר נגזרה בדורות הללו שהיה זה דבר מצוי, ותו לא קשה מה שהקשה הביאווה"ל.

ועיין בביאווה"ל שכתב בשם הבית מאיר בהית מאיר במה שכתב הרמ"א בס"י שמ"ו שכל הרשויות שלנו הם כרמלית זה רק לחומרא, לא מצאתי בבית מאיר שכתב כן, ובס"י שס"ד מצאתי שדן בשיטת מהי רה"י, וכתב בזה"ל: "וע"כ דסמכו על דברי המהר"ם ז"ל שבד"מ סק"א שתופס לחלוטין דעת רש"י ז"ל לעיקר. מ"מ לענ"ד כל בעל נפש יחמיר, ובפרט שראיתי בהריטב"א שכל הגאונים בצירוף ר"ת חולקים על רש"י, עכ"ל. [ויש להעיר שבריתב"א כתוב שרוב הגאונים כרש"י והרמב"ן, והתוס' הביאו שיטת הבה"ג כרש"י, והריטב"א לא הביא זאת בשם הבה"ג, ואולי אם היה לפני הריטב"א דעת הבה"ג היה מתחשב יותר בדעת רש"י, ויל"ע, ובפרט שהרמב"ן כתב על שיטת רש"י 'דעת הראשונים', וצ"ע].

עכ"פ חזינו דנקט הבית מאיר שדעת הד"מ דרה"י היא רק בס' ריבוא, ובאמת איני יודע איך אפשר לומר שהרמ"א כתב זאת רק לחומרא, מה שהרי לשון הרמ"א היא: "מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית", משמע שזה דבר מוחלט שכן הוא, דלדברי הביאווה"ל היה לו לכתוב מאחר שיש להחמיר שהרשויות שלנו הם כרמלית, והיאך יסתום הרמ"א לחומרא בנידון דרבנן, הרי אדרבה דעת הביאווה"ל שעיקר יותר כדעות המחמירים, וא"כ מדוע בנידון דרבנן תופס הרמ"א להחמיר כדעת הי"א, אלא לכאורה מחוור יותר לומר שהרמ"א הכריע לדינא כדעות המקילות, וכן משמע מל' הרמ"א בדרכי משה בס"י שמ"ה סק"ג שכתב בזה"ל: "דלפי סברא זו אין מקום פטור האינא דאין לנו רק כרמלית", ומשמע שזה היה פשוט אצל הד"מ דאין לנו רה"י, וא"כ הרי לנו מבואר שהרמ"א נקט לדינא דרה"י הויא רק אם יש ס' ריבוא, והיה פשוט לו כן אפילו להחמיר בנידון דרבנן, וא"כ נראה שיש לסמוך על זה ולהכשיר עירובין הנעשית ע"י צוה"פ, ודו"ק.

גם מה שכתב הביאווה"ל שבספר גאון יעקב שכתב בשם הגר"א ז"ל ראה לשיטת המחמירים, וראיית הגר"א שהובאה בגאון"י היא מהגמ' בברכות דף נ"ח, דאמר עולא אין אוכלוסא בבבל, דהיינו אין ס' ריבוא [ונפק"מ למאי דאמרינן שם הוואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרוזים], והוכיח הגר"א דהיה רה"י בבבל, ומוזה מוכח דלא בעינן ס' ריבוא לצורך רה"י. אבל כבר תמאו על ראייה זו, דמסתבר דגם גויים מצטרפים למנין של ס' ריבוא, ולא בעינן דוקא ס"ר יהודים, כמו דלא בעינן שיהיו מגיל כ' עד ס' דומיא דרגלי מדבר, וא"כ יש לומר דהיה רה"י בבבל היינו בצירוף גויים. והא דאמר עולא אין אוכלוסא בבבל, היינו ס"ר יהודים שראוי לברך עליהם חכם הרוזים, ועיין בחכמת שלמה על השו"ע שכתב ראייה מגמרא זו לשיטת רש"י, במאי דקאמר עולא אין אוכלוסא בבבל, היינו דאין צריך לחוש על ערים שבבבל שהם רה"י, וצ"ע מה יענה על ראיית הגר"א דהיה רה"י בבבל, ויש ליישב. ועכ"פ הואיל וזכינו לבאר שיטת רש"י שאינה מוקשה כל כך, וגם בדעת השו"ע אין הדבר ברור, ובדעת הרמ"א נראה שאין היום רה"י, לכן נראה שיש לימוד זכות גדול על המנהג שמקילים בהרבה עירובין לסמוך על שיטת רש"י בגדר רה"י, ודו"ק היטב בכל זה.

הרב מנוח פרגו
כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

צורות שונות של רה"י ורה"י
א. רה"י באויר

אם באויר כמה אמות מעל פני הקרקע יעברו כמות אנשים הנצרכת ליצור רה"י, יל"ע האם יהיה לאותו מקום תורת רה"י, ונפק"מ למ"ד

המשנ"ב שה"י יורד עד לתהום, יש לעיין במה שכתב בס"ק מ"ד נעץ קנה ברה"ר ובראשו כלי שגבוה י"ט ורחב ד', אע"ג שתחתיה רה"ר מ"מ הכלי הוא רה"י, ולכאורה קשה למה לא נאמר שגם תחתיה יהיה רה"י שיורד עד לתהום. ועו"ק על עצם דבריו, שגם אם אינו רה"י תחתיו, אבל איך יחשב רה"ר, והרי הוא מקורה ע"י הכלי, ואולי יהיה מכאן ראי' לדברי השש"כ שקירוי עראי לא מפיקע רה"ר, ורה"י עראי לא יורד עד לתהום (ואע"פ שכלי ע"ג קנה הוא יותר קבוע מאירון, שלפחות עכשיו הכלי מונח, הרי מבואר בשש"כ שם ובחזו"א סימן ס"ב שגם מה שהעגלות החשיבו את המקום שתחתיהם לרה"ר מקורה בשעת הטענת ופירוק הקרשים נחשב קירוי עראי, אע"פ שבאותו זמן העגלות לא נסעו). אבל יותר נר' שגם אם בבית שאין בקירוי י' שייד לומר בו רה"י יורד עד לתהום, היינו רק כגון בית שסגור מכל צדדיו וניכר בהמשך של הרשות שעליו, אבל המקום שתחת הכלי שהוא פרוץ לכל רוח ודאי נחשב כרשות בפנינו, ולא נטפל ונמשך לרשות שמעליו. ויש להוסיף שלפי מה שהבאנו לעיל משו"ת שערי ציון שבקיעת רבים או פרוץ למקום האסור מבטל את הדין של רה"י עולה עד לרקיע, מתבאר שגם יבטל את הדין של רה"י יורד עד לתהום, וכל זה נפק"מ טובא בנידון השש"כ בהערה ט"ו האם במרפסת הבולטת מעל רה"ר שייד לומר רה"י יורד עד לתהום. ומה שהעירו על המשנ"ב למה כתב שתחת הכלי רה"ר, והרי הוא מקורה מחמת הכלי, י"ל שאין כוונתו לומר שהוא רה"ר ממש להתחייב עליו, אלא רק בא להדגיש שאע"פ שתחת הכלי לא נעשה רה"י, והוא ממש המשך של הרה"ר שמסביב, מ"מ הכלי עצמו נהיה רה"י.

אור רה"י שעולה עד לרקיע ויורד עד לתהום - יל"ע בדיוק עד איזה גובה ועומק הוא מגיע, ומי שנמצא בחלל מכוון מעל רה"י שבכדור הארץ האם נחשב בתוך רה"י, וא"כ לכאורה היה צריך להיות שה"ה להיפך, שאם יש איזה גומא או תל שיש לו גדר רה"י, אז אותו מקום שכנגדו בכדור הארץ יחשב רה"י (ויש לדחות שמשטח כדור הארץ וחוצה נחשב למעלה, וא"כ רה"י שבחלל לא יהיה עולה עד לכדור הארץ, שאדרבה זהו כיוון של ירידה, ודו"ק). והיה נר' שה"י עולה עד לרקיע, היינו עד ולא עד בכלל, שרק האויר שבתוך האטמוספירה שעדיין שייכת לכדור הארץ נחשבת כרה"י (וכן נר' לענין בעלות, שאע"פ שמי שבעלים על קרקע יש לו את האויר שמעליו, היינו רק עד סוף האטמוספירה שמשתייכת לכדור הארץ). ולענין העומק שה"י יורד, רגילים לשאול למה רה"י שבצד אחד של כדור הארץ לא יעשה רה"י בצד שכנגדה (ואם רה"י לא יורדת למקום שמוגדר רשות נפרדת, כמו שהעלינו לעיל לק"מ), וגם כאן נר' שאין הצד השני של הכדור משתייך לצד זה, וכיון שמגיע הרה"י לתהום דהיינו מרכז העולם שוב נפסק, ולא ממשיך לצד שכנגדו (ויש להוסיף שכיון שמשם כח המשיכה פועלת לכיוון ההפוך, שהרי מושכת למרכז, אם הרה"י ימשיך יחשב שהיא "עולה", וכבר אינו המשך למה שהרה"י ירד" עד לתהום). אבל שוב הראוני במנחת שלמה ח"א סימן נ"א סוף אות ב' שהעיר כיון קדושת ארץ ישראל היא מתהום ארעא ועד רום רקיעא, למה לא תתפשט הקדושה גם על הקרקע שמעברו השני של העולם שמוכזז ממש נגד א"י, ואף אם נאמר דכיון שבכדור עגול הכל מכוון כנגד המרכז שבאמצע, לכן גם הקדושה מתפשטת רק עד המרכז שבאמצע ולא יותר, אבל מ"מ לענין טומאה רצוצה שבוקעת ועולה עד לרקיע, גם לאופן כזה אשר משם אינו חוזר ונמשך כלל אחר הקרקע שלמטה, וגם בוקעת ויורדת עד התהום ויותר, וא"כ מנין שאין הטומאה בוקעת גם עד לרקיע שמצדו השני של כדור העולם, וכיון שבכל צד יש קברים שהם ניכרים וידועים, הו"ל קבוע דחשיב כמחצה על מחצה, ואסור לכהנים לדרוך שם וכו', ומה טעם לא נאמר שגם בזה הטומאה בוקעת ועולה, ומנין לנו שלענין טומאה וכדו' רואין את העולם בשטח ישר מבלי להתחשב כלל עם זה שהעולם באמת עגול ככדור, עכ"ל.

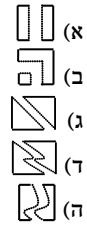
ה. רה"ר שאינו מפולש משער לשער או אין שערי מכוונים

שו"ע סי' שמ"ה סעי' ז': איזהו רה"ר, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער הוי רה"ר. ומקורו בדברי רש"י עירובין ו' ע"א ד"ה ר"ה וכו' ואין בה חומה, (א) שהיה ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר, עכ"ל. ועיקר הגירסא ברש"י היא עם מילת או, כמו שהוא ברא"ש ובכל הפוסקים, וכן כתב באג"מ ח"ה סי' כ"ח אות ז'.

והנה למדנו מדברי רש"י והשו"ע שצריך שהרה"ר יגיע משער לשער (ולכאורה היינו לאפוקי שלא יתעצר הרה"ר באמצע העיר, ויתבאר לקמן), אבל עדיין יל"ע האם צריך שהשערים יהיו מכוונים שהרה"ר תחצה את כל העיר בקו ישר, או גם אם הולכת בדרך עקלתון עדיין יתחשב רה"ר (ויש לדון בזה בכמה ציורים כמו שיתבאר), ובמג"א ס"ק ו' כתב מפולשים משער, פ"י שהשערים מכוונים זה כנגד זה, וכך מפו' ברש"י שם ו' ע"ב ד"ה ירושלים - רה"ר שלה מכוון משער לשער ומפולש, ובד"ה אבולי דמחוזא - שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, וכן במלחמות ו' ע"א מדפי הרי"ף - ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות כלילה חייבים עליה משום רה"ר, לפי ששעריה מכוונים זה כנגד זה, ובאו"ז הלכות עירובין סימן קס"ד - אין רה"ר כשאר פתחיה מכוונים זה כנגד זה. אמנם הריטב"א שבת ו' ע"א הביא שתי שיטות בזה, וז"ל: עוד כתב רש"י ז"ל במסכת עירובין שאין רה"ר אלא כשהוא מכוון משער לשער, והכי הוא בירושלמי, אבל לא הסכימו בזה כל המפרשים ז"ל, ובשו"ת הריב"ש סימן ת"ה, ומובא בב"י סימן שס"ד, ג"כ חלק על רש"י, וכתב: גם מה שמוזכר בשאלה מפולש משער לשער אינו מדוקדק וכו', שאף אם היו עקומין כמין דלית דננס כמפולשים, דהא קי"ל כרב דאמר מבוי עקום נידון כמפולש.

ולפני שנבאר את הצדדים שבנידון זה, נציג כאן כמה ציורים שונים שיתכן לדון בהם: (א) קו ישר מצד לצד ודאי נחשב רה"ר מפולש שערי מכוונים. (ב) קו אלכסוני ישר יל"ע האם נחשב שערי מכוונים.

(ג) מתעקם ויוצא מצד אחר לכאורה ודאי לא נקרא שערי מכוונים. (ד) מתעקם בתוך העיר ולבסוף יוצא שלא כנגד מקום כניסתו, ג"כ ודאי אין שערי מכוונים. (ה) מתעקם בתוך העיר אבל לבסוף יוצא כנגד מקום כניסתו, יל"ע מה דינו.

והנה יש כמה קו' שצריך ליישב לשיטת שמצריכות שערים מכוונים בשביל שיחשב רה"ר, ראשית ק' בעיקר הדבר מהיכי יתני להצריך תנאי זה, והרי מכיון שיש בקיעת רבים בכניסה וביציאה, שממילא מחשיבים שאין שם מחיצות, מה הענין שהשערים יהיו מכוונים, ולמה גרע ציור ב' מציור א'. ואם נאמר כמשמעות לשון רש"י בעירובין שאינו רה"ר מכיון שאינו דומיא דדגלי מדבר, עדיין צריך למצוא סברא שה"ר שאין שערי מכוונים גרע משאר רה"ר, דאל"כ לא היו לומדים פרט זה מדגלי מדבר. ובאג"מ או"ח ח"א סי' ק"מ הק' עוד מנין לנו שהרחובות של דגלי מדבר היו מכוונים ומפולשים ולא התקעמו, ועו"ק שבמדבר לא היתה חומה, ואם לומדים משם וקים לן שהיו מפולשים, א"כ גם במקום שאין חומה נאמר שלא יהיה רה"ר אם אינו מפולש. ובאג"מ ח"ה סי' כ"ח אות ז' יישב את הקושיות האחרונות, שדגלי מדבר מכיון שהקיפו אותה עננים נחשב שיש לו חומה, עיי"ש שכתב שהוא עדיף מחומת אבנים וברזל (ובענין זה אם ענני הכבוד נחשבים מחיצות, עי' אבני נזר או"ח סי' רע"ה אותיות י"א וי"ב וחזו"א או"ח סי' ק"י סק"יט בסוגריים מושב זקנים במדבר תחילת פרק ג'), ומ"מ נחשבים הרחובות כמפולשים מכיון שמי שרצה לצאת נפתח לפניו, ונמצא שכולו מלא פתחים. וצ"ל שעדיין נחשב שיש לו מחיצות מכיון שרק יצאו במקום הרחובות, ורוב העננים לא נפתחו לעולם (ולפי"ז עדיין אין לנו הכרח שדגלי מדבר היו שערי הרה"ר מכוונים, אלא רק שהרה"ר היה מפולש משער לשער), וגם צ"ל שבאותו מקום שיצאו לא נחשב כדלתות ננעלות שמונע בקיעת רבים, מכיון שנפתח לכל מי שרצה לצאת, אף שמונע כניסת זרים מבחוץ, וצ"ע.

הרב משה חליוה אופקים

קונטרס ענפי משה בידינו ועניני ארבע רשויות בשבת

טרם העלותי דברינו הדלים על מכבש הדפוס בגליון אליבא דהלכתא, נטלתי הורמנא ורשות ממור"ר הגאון הגדול צ"ס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס, וזה אשר כתב לי: בס"ד ז' אד"ש תשע"ד, נוצר תאנה יאכל פריה, ה"ה יקירי אב בחכמה ורך בשנים מופלג בהפלטת חכמים חו"ב בחד"ת הרה"ג רבי משה חליוה שליט"א בק"ק אופקים, שהנני מכירו מחליפת מכתבים בד"ת, וידיו רב לו לירד לעומקה של הלכה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ותוך כדי גיעתו הרבה זכה להוציא לאור חידושי תורתו בשם "ענפי משה" על כמה מסכתות והלכות, וכעת נשאו לבו לחבר ספר יקר על עניני רשויות שבת והוצאה מרשות לרשות וכו', מהמעט שראיתי נהנתי מאד, ובודאי יעלה על שולחן מלכים באהבה ורצון, ויהא רעווא שזכות התורה הקדושה יעמוד לנו, שמשה רע"א מהימנא יליץ לפני כסא הכבוד בעדינו להחיש גאולתינו ופדות נפשינו אכ"י"ר, ובאעה"ח באהבת ת"ח ויר"ש יגע בתורה, יוסף ליברמן, עכ"ל דמו"ר המשנ"י שליט"א.

סימן א'

בהא דילפינן מקראי איסור הוצאה מרה"י לרה"ר ולהיפך

כתב המשנ"ב בהקדמתו לסימן שמ"ה, וז"ל בתו"ד: "הנה הוצאה מרשות לרשות הוי מכלל שאר מלאכות שאסרה תורה שנמסרו למשה מסיני, והביאו חכמינו על זה ראייה גם כן מקרא דכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא, אלמא דהבאה לכל אחד מרשותו שהוא רשות היחיד לרשותו של משה שהיה רשות הרבים מפני שהיו רבים מצויין שם הוא בכלל מלאכה [רמב"ם ריש פרק י"ב], והוא הדין דאסור להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד", ע"כ. והנה האי ילפוטא דמייתי המשנ"ב הוא מהא דאי' בשבת (צ"ו, ב') מכדי זריקה תולדה דהוצאה היא, הוצאה גופה היכא כתיבא, אי"ר יוחנן דאמר קרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה, משה היכן הוה יתיב, במחנה לויה, ומחנה לויה רה"ר הוא, וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י דיכרו לרה"ר, וממאי דבשבת קאי, דילמא בחול קאי, ומשום דשלימא לה מלאכה כדכתיב והמלאכה היתה דים וגו', גמר העברה העברה מיהו"כ, כתיב הכא ויעבירו קול במחנה, וכתיב התם והעברת שופר תרועה, מה להלן ביום אסור, אף כאן ביום אסור, ע"כ.

ובתוס' דעירובין (דף י"ז ע"ב ד"ה לאו) קמקשו אהא דילפינן בגמ' שם איסורא דהוצאה מקרא דפרשת בשלח אל יצא איש ממקומו, דלכאורה למאי איצטריך להאי קרא אחר דילפינן לה בשבת מויכלא העם מהביא, ויישבו התוס' וז"ל: איצטריך תרי קראי, חד להוצאת עני וחד להוצאת בעל הבית, ומשום דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטריך תרי קראי כדפרישית בשבת (דף ב' ע"א ד"ה פשט), עכ"ל. ועיין במ"ש התוס' גופייהו התם.

וחזי הוית בתורה תמימה פרשת ויקהל (ל"ו, ו) דמייתי לדברי התוס' וז"ל:

דעירובין, ואיהו גופי' יישב שזה באופ"א, וז"ל: ולולי דבריהם היה אפשר לומר בצריכות שתי הדרשות לאיסור הוצאה, משום דאין הגמרא מסתפק בדרשה דאל יצא, דלכך שפשטות הכתוב איירי ביציאה שלא ילכו ללקוט המון, אך גם הגמרא רוצה לילף ענין הוצאה מפסוק דכתיב במלאכת המשכן, משום דיסוד אבות מלאכות שבת ילפינן ממלאכות שהיו במשכן כמבואר בשבת מ"ט ע"ב, עכ"ל.

איברא דאית לן לעיוני בדברי התו"ת אי חשיב האי קרא דויכלא העם מהביא וגו' כקרא דה"י במלאכת המשכן, דהא מיהא לא ה"י במשכן גופיה, ועוד זאת דכתבו התוס' בשבת (צ"ו ע"ב ד"ה הוצאה) וז"ל: ואע"ג שהיתה במשכן כדאמר הם הורידו קרשים מעגלה כו', מכל מקום אי לאו דכתיב לא הוי מחייבי עליה לפי שמלאכה גרועה היא, כדפרי' לעיל (דף ב' ע"א), ע"כ. ומהא דכתבו התוס' דאף דהיתה הוצאה במלאכת המשכן מהא דהם הורידו קרשים וכו', מבואר דהך קרא דויכלא העם מהביא לא חשיבא בהדיה הנך מלאכות דהוו במשכן גופא, רק במלאכת הקמת המשכן, וזה לא אכפת לן, דהא דשבת (מ"ט ע"ב) מיירי בדהו במשכן גופי', ועל כן שפיר מבואר דעיקרו דד"א ברה"ר הוי הללמ"מ, כמ"ש בשבת צ"ו דהכי גמירי לה, וצ"ע.

והלום מצאתי בס"ד בספר משמרת מועד עמ"ס שבת (צ"ו ע"ב) דמייתי מהתור"ד דאין למדין מהמשכן אלא מלאכות דגופו של משכן, ולא מלאכות דהוי לצורך המשכן במלאכת הבאה, ואהא ילפינן מקרא דאפ"ה קרי לה מלאכה, ע"ש, והוא כדכתיבא בעוה"י"ת, ויל"ע במ"ש התו"ת, וידידנו האברך המופלג רבי מנוח פרוג שליט"א אנהיר לן עיינן לעיוני במ"ש הגה"ק מסאכטשוב זלה"ה בפתחה לספרו אנלי טל, דלדבריו שם יל"ד אם ילפינן אף מהכנה דהמשכן, ע"ש היטב, וע"ע בספר ברכת כהן להגרבי"ש הכהן דויטש שליט"א (שיעורים במלאכות שבת, בריש הספר) מש"כ בזה, ע"ש שנדבה אותו רוחו ויצא מביתו ושדהו סמוך למשה רבינו דהוי רה"ר, שמע הכרוז דאיש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, כדת מאי יעביד, אם יחזירנה לרה"י או"ד דיניחנה ברה"ר, וצ"ע (ויש לעיין במ"ש המלבי"ם אקרא הג"ל דפי' דהפרישן ממלאכה, אך כסף וזהב לנדבה לא מנעו להביא "גם עתה", וצ"ב, וע"ע באוה"ח הק'). ועיין באילת השחר למו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א עמ"ס שבת (דף צ"ו ע"ב ד"ה ואמאי) דכתב וז"ל: והיינו דבשבת עמד משה ובהוירן רבי מנוח פרוג שליט"א להביא עוד למלאכת המשכן, ונמצא דבר תמוה דבאותה שבת בתחלת השבת היו מותרין להביא, ובאמצע שבת נאסרו, ע"כ. ויל"ע בכ"ז, וע"ע בתוס' (שם ד"ה ואמאי) דכתבו מהר"ח דה"י זה בחול, ולמדינן מינ"ה דהויא מלאכה, ועכ"פ ספקינו בכאן הוא לפום פשטי דה"י זה בש"ק, וכמבואר משאלת האילת השחר, וצ"ע בזה.

וכששאלתי זה ממור"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א, דומני שהשיבני דיעביד הנחה (והיינו ברה"ר), ויל"ד בדבריו אמאי יעביד הנחה, הא מקודם עקר מרה"י, והי' מקום לומר דכיון דהעקירה והעברה היו בהיתר, לא חשיבו תחלת פעולה להחיל איסורא לכשיניח, ותו יל"ד בזה לפמ"ש התוס' בכ"מ דכיון דהוצאה מלאכה גרועה בעינן לה תרי שבת כתב דמרש"י שבת (דף ב') ובשבויות וברש"א משום עמ"ס שבת כתב דמרש"י שבת (דף ב') ובהאמור הלא רק עתה נאמר להו הר"מ ז"ל משמע דסגי בחד קרא), ולהאמור הלא רק עתה נאמר להו הקרא השני כמ"ש ויצו משה וגו', ולפי"ז יתכן דלא חשיבי להוצאה כד טרם נגמר ציווי איסורה בפירושו, מיהו יש לדחות זה דסו"ס הוי הללמ"מ, ובפרט דהמקושש נתחייב אהא דהעביר ד"א ברה"ר, ועיין בברכת אברהם עמ"ס שבת (צ"ו ע"ב), ע"ש, וצ"ע. אלא דלפי"ז צ"ע, דכיון דהוא הללמ"מ היאך ה"י מותר להו לאפוקי מרשות היחיד דילהון לרשותו דמשה דהוי רה"ר, ושו"מ דיל"ד בזה במ"ש בספר פרדס יוסף עה"ת פרשת ויקהל, ע"ש. וכשהצעתני האי ספקא למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, אמר לי על אתר "שיזרוק", ומששאלתי הא הויה הנחה, אמר לי בתמי' "הנחה", והוסיף בניחותא שיזרוק את זה, והיינו דלדעתני זריקה לא חשיבא הנחה (ואולי אף לזה כיוון מור"ר מרן הגרא"ל שליט"א, ומ"מ הא איהו קא"ל לישנא דהנחה, וצ"ע). ושאלתי אי בעינן דיזרוק זה בשינוי, והשיבני "אולי", ושו"מ בשו"ת ארץ צבי להגה"ק מקאזיגלוב ז"ל הי"ד (סימן ע"ו) דכתב לדון באורך עצום בגוונא דהוצאה בשוגג מרה"י לרה"ר, ע"ש היטב, ודוק להכא. שוב נתבוננתי דמדאורייתא לכאורה היה יכול להחזירו לביתו, לאפוקי מרה"י לרה"י, ועיין עירובין (כ"א ע"ב) וברש"י שם.

והרבה יש לדון אם שמרו בני"א אדרבנן במדבר, דאי נימא דלא מיושבים איזה קושיות בכ"מ, ועיין בספר מרפסין אגרי (עניני שבת, עמוד ס"ט) דהביאו דבתו"כ איתא דכל ז' ימי המילואים היה משה מעמיד המשכן בכל בוקר ובוקר, מקריב קרבנותיו ומפרקו. וצ"ב מאי עניד ביומא דשבתא, הא אין ביהמ"ק דוחה שבת כמבואר ביבמות (ו' ע"א) וברמב"ם הלכות בית הבחירה (פ"א הי"ב), וצ"ע. והביאו ליישב בהא מגאון עוינו מרן הגר"י"ש אלישיב זצוקלה"ה דכיון דפירקו בו ביום שהקימו, שוב חשיבא הקמת המשכן בנין עראי דאינו אסור מהתורה, ע"ש. ומהא משמע דלא שמרו אדרבנן, וצ"ע.

ואעיקרא דגמ' שבת (צ"ו ע"ב) עיין בספר שער יוסף למרן הגר"ח ד"א ז"ל עמ"ס הוריות (דף ד' ע"א ד"ה ואני בתוך ענין זה וכו'), דמייתי מהבני חיי בליקוטיו דדקדק משום רבני אשכנז ז"ל במאי דפריך הש"ס התם וממאי דבשבת קאי, דילמא בחול קאי וכו', דעדיף מינה הו"ל למיפרך דאפילו בשבת קאי, ממאי משום דהוצאה אסור, דילמא משום דשלימא לה מלאכה, וע"ש באורך נשגב מאי דכתב בזה, ובס"ד ראיתי מכבר דעמד בזה בספה"ק חפץ ה' למרן רבינו חיים בן עטר זלה"ה עמ"ס שבת (צ"ו ע"ב), וז"ל: מקשים המשכילים עדיין הקושיא במקומה עומדת, דילמא משום דשלימא ליה מלאכה, וביום השבת היה, ולא משום איסורא דשבת, דהא קא חזינן דמלאכה זו גרועה כמ"ש התוספות ז"ל, וטעם הש"ס פשוט הוא דלאיזה ענין יספר הכתוב ענין זה, ונחית לגיוריה שוה להודיע שהיה ביום שבת, אי לאו דהוי דבר הנוגע לגופו של שבת דהיינו איסור מלאכה, וק"ל. עכלק"ק, ודוק בזה הדק היטב.

הגרמ"ק שליט"א הכונה שיוכל לעבור עליו בנחת (ובפשיטות כוונתו דא יעבור עליו בחזק ישבר, ובפרט דמונח ברובו על חלל, ודוק, והוסיף עוד ואמר לי דבעינן שיהיה ראוי לעבור עליו), והוספתו לשאלו דלכאורה מהא דנקט רש"י "או שוטח בגד", משמע תשמיש כל דהוא, דהיאך יתכן דיעבור אדם על בגד. והשיבני מור"ר מרן הגרמ"ק שליט"א דכשמהדק הבגד יכול (לעבור עליו), עכ"ל. ונמצא דלדברי מור"ר מרן הגרמ"ק שליט"א הא דשוטח דף או בגד בעינן דיהיה ראוי שיעבור עליו אדם, ולפי"ז דף או בגד הראויין רק לטשיחת פירות לא מקרי ראוי להשתמש ע"מ לקובעו ככותל בריא, ודוק היטב. וע"ע בחידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם הלכות שבת (פי"ד ה"א ד"ה אכן) מאי דביאר בהא דבעינן ברה"י קרקע ד', ומ"ש בערוה"ש (סי' שמ"ה ס"ק ו' וז').

יש להסתפק בכתלים דכפני דצמנן א"א להשתמש בכ"א מהו דזוין מהכא להתם, אולם לכשיניח עליהו דף מלמעלה מתייצבין כולן כחדא ואינם זזים, אי כה"ג ג"כ מצטרף עובי המחיצות להחלל למקרי אעובי המחיצה מלמעלה שמא דרה"י, או דלא מהני, ובעינן דכא"א בפנ"ע יתא כותל חזק העומד לבדו, ובפשיטות הסברא נוטה למימר דלא מהני בענין דכא"א מינייהו יעמוד בפנ"ע בחזק, וצ"ע.

מיהו יש לעיין בהאי סוגיא, דבשו"ע (סי' שמ"ה ס"ג) כתב: כתלים המקיפים רשות היחיד, על גביהם רשות היחיד אפילו אינם רחבים ארבעה, ע"כ. וכתב עלה המשנ"ב (שם ס"ק ח') רוצה לומר שעובי הכתלים אין רוחב עוביין ארבעה טפחים כשיעור רשות היחיד, אפילו הכי יש שם רשות היחיד גם על עוביין מלמעלה, והטעם, דכיון שהם עושין על ידי היקף שלהם את החלל שבתוכן רשות היחיד, קל וחומר שגם עצמן יהיו רשות היחיד, ע"כ. ובשעה"צ (שם ס"ק ח') אוקי לזה בגוונא דהחלל שבתוכן היה רחב ארבעה על ארבעה לבד המחיצות, דזולת זה איכא פלוגתא בפוסקים אם המחיצות מצטרפות להחלל לשווי עלייהו דינא דרה"י, וכמ"ש איהו גופי' במשנ"ב לעיל (סי' שמ"ה ס"ג), והנה הך טעמא דנקיט המשנ"ב הוא מגמ' דשבת (צ"ט ע"ב), ע"ש היטב. וצ"ע אמאי לא מייתי לטעמא דמייתי איהו לעיל מהא"ר משום הרשב"א, דראוי להניח דף אמויצות ולהשתמש בהו, ולפי"ז להכי איקרי המחיצות גופייהו רה"י, וצ"ב.

ואשר נלפע"ד די"ל דכיון דאוקי השעה"צ דהכא מיירי כשהחלל דבתוכן איכא בו דע"ד לבד המחיצות, בזה לא אצטרף שיהיו המחיצות עבות וחזקות שיוכל להשתמש עליהו ע"י הנחת דף, ואפילו יהיו חלושין מכך שפיר דמי, ולפי דאיכא ביה טעמא דגמרא דאמר עולא, ק"ו לאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כל שכן, אולם מ"ש הרשב"א ז"ל דיכול להניח דף הוא היכא דאין דע"ד בהחלל דתוך המחיצות, דבזה בעינן דיהיו המחיצות עבות וחזקות לקבל עליהן דף, מדלא הוי תוכן רה"י רק על עוביין מלמעלה, ולי"ש בהו הק"ו דעולא, וכיון דעוביין למעלה הוי רה"י בעינן דיהיו עבות וחזקות לקבל עליהן דף לתשמישו, כנלע"ד לפי"ז, ויל"ע בזה.

שו"מ במשנ"ב מהדורת דרשו דעמדו בהאי קשייתא, ויישבו באופ"א עפמ"ש בפמ"ג (משב"ז ס"ק ג') ותוספת שבת (ס"ק ו') ובאבן העזר (ס"ק ב') דלא נאמר האי כללא דיכול ליתן עליהן דף אלא היכא דהמחיצות קרובות וסמוכות זו לזו, ולא כשהן רחוקות זו מזו, ושכ"כ החזו"א ז"ל באו"ח (ס"א, כ"ג) עפ"י דה"ה תוס' בסוכה (דף ד' ע"ב ד"ה פחות) וגו"טין (ט"ו ע"ב ד"ה גידוד), עיין שם, ולא עיינתי בדבריהם כעת. ולפי"ז יל"ע בזה, דהשעה"צ הכא אוקי דאיכא דע"ד ומעלה בחללן, ולכאורה הוי ג"כ מחיצות סמוכות, ואמאי לא נימא דיניח עלייהו דף, וצ"ע כעת.

והנה בהק"ו דמייתי גמ' דשבת (דף צ"ט ע"ב) דלאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כ"ש, נסתפקתי היכי הוי דינא על המחיצות מלמעלה, אי איוון דהמחיצות עולה עד לרקיע כמ"ש השו"ע לקמן (סי' שמ"ה ס"ה) דאורי רה"י עולה עד לרקיע, והיינו דילפינן מהק"ו דאי הנך מחיצתא עבידו להרשות בשמא דרשות היחיד, מכ"ש דלהו יהי דיני רה"י בשלימות, או דינא דסו"ס לא הוי רה"י גמורא רק כותל, דס"ל להרמב"ן דהגם דמקרי רה"י, מ"מ אין אורו עולה עד לרקיע. והיינו דלפום זה גלי לן הק"ו דמוגדר מקום המחיצות כרה"י בזה, דאי ניחא דבר עלייהו מיחייב, אך לא דחשיב כרה"י לכל דבריו, דסו"ס לא הוי אלא כותל וכמשנ"ב, וצ"ע. ולא מצאתי לע"ע מי שדיבר בזה, ובספר מנחת משה להג"ר משה זאב איתן שליט"א עמ"ס עירובין (סימן ז' ס"ק ו') חקר מאי נתגלה בהאי קל וחומר, אי נתגלה דבאמת החוד החיצון הוא הסותם ולא הפנימי, או נתחדש דע"ג המחיצה חשיב רה"י מכח הק"ו, ונפק"מ בזה העלה, דהא מבואר בגמ' דהזורק ע"ג המחיצה חייב, דלפי"ז יל"ע בגוונא דזרק במקום פרוץ נגד הכותל כזה אי נימא דחייב, דנתגלה חוד החיצון גודר, או דפטור, דדייקא במחיצה נתחדש האי ק"ו דקחשיב רה"י, אך מקום הפרוץ לא, וע"ש מאי דין בזה באורך נפלא. וכזאת מצאתי דחקר בספר מנחת אריאל עמ"ס שבת לרמ"ז שצ"יגל שליט"א (דף צ"ט ע"ב), ע"ש מאי דכ' בזה, ואכמ"ל.

ושו"מ בספר משמרת מועד להגרמ"מ קארפ שליט"א עמ"ס שבת (דף צ"ט ע"ב ד"ה אמר עולא), דכתב וז"ל: צ"ב מאי ק"ו הוא, דבשלמא לאחרים עושה מחיצה שהרי מובדלים הם מרה"ר, ויש להם מקום ד' כדין רה"י, אבל לעצמו אינו מובדל מרה"ר במחיצה ואין בו חלל ד'. ונראה דהביאור בזה, דלאחרים עושה מחיצה ליחשב מקום בפנ"ע, אזי לעצמו לא כל שכן שאף הוא יצטרף עם מקום זה להחשב כרה"י, והכל בצירוף עם המקום הפנימי, וממילא חשוב שיש בו מקום ד', עכ"ל. ועיין בהמשך דבריו דכ' די"ל דכ"ע מודי לזה, ע"ש היטב, ולפום דבריו אפשר דיש לצדד באשר נסתפקנו לעיל אי אורי דע"ג המחיצות עולה עד לרקיע, דלכאורה שפיר עולה דהא קחשיב מקום ד' בהדי רה"י, ודוק.

סימן ד'

בגדרי חורים דכתלי רה"י ורה"ר

שבת (דף ז' ע"ב) דאיתמר חורי רה"י כרה"י דמו, חורי רה"ר אביי ואמר כרה"ר דמו, רבא ואמר לאו כרה"ר דמו, א"ל רבא לאביי לדידך

נראה דכיון דנעשה רה"י משום דמנח עלי' מידי ואז נסתם החור, וא"כ אין משתמשין בחור כתשמיש חורי רה"י בשעה שמשמשין על גבה, ואע"ג דמשמשין בתוכו בשעה דלא מנח עלי' מידי, מ"מ כיון דבשעה הזאת אין ראוי למחשב על גביו רה"י כפי מצבו עכשיו, רק משום שאפשר למינח עלי' מידי גם עכשיו הוא רה"י אין ראוי למינח לי' חורין, דטעם חורי רה"י כרה"י משום דנטפל לתשמיש רה"י, אבל הכא לא תשמיש רה"י גורם את תשמיש החורין, ואדרבה בשעה שמשמש תשמיש רה"י אי אפשר לשמש בחורין. עוד י"ל דלא נאמר חורי רה"י כרה"י אלא כשתשמיש רה"י עיקר, ותשמיש חורין טפלין לו, אבל הכא אפשר דתשמיש החלל עיקר, ותשמיש על גביו עראי, ואין עיקר נטפל לעראי, עכ"ל החזו"א, ודוק. (ונסתפקתי לפי"ד מרן החזו"א ז"ל היכי הוי דינא בחור המפולש בהנך מחיצתא ממקום פטור לרה"ר, וידידנו הרה"ג רא"י הכהן הלר שליט"א בעמח"ס חסד לאברהם אמר בפשיטות דהוי כחורי רה"ר, לפי דסו"ס אין משתמשין בו בהצד דמקום פטור, ודוק בזה לטעמי דחזו"א ז"ל).

אחר שכתבתי כ"ז בא לידי ספר כתבי בית ישראל עמ"ס שבת וערובין, וראיתי להגאון רבי מיכל פיין זלה"ה הגאב"ד דפאנידעל (עמוד תכ"ב בהערה) דתמה אמ"ש המשנ"ב סי' שמ"ה דהאחרונים הסכימו דלכו"ע אין חשיב חללו רה"י עד דיהא בו דע"ד, ואיהו כ' דלכאורה הוא רק לדעת התוס' ולא לשאר ראשונים, ע"ש בדבריו. ויל"ע בזה טובא להא דכתבינא, ובפרט דהמשנ"ב ז"ל נקיט בלישני' דהכי הסכימו האחרונים ז"ל, וע"ש בשעה"צ, וצ"ע.

סימן ג'

ידון אם עובי המחיצות מצטרפי לדע"ד דרה"י, ויסתעף לרדן באיזה ספיקות בדיני המחיצות

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ב'): איהו רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, ובמשנ"ב (שם ס"ק ג') כתב דמדלקמן (סעיף י"ט) מוכח דבעינן דיהא בין המחיצות חלל ארבעה על ארבעה, דעובי המחיצות אין מצטרפות לזה, וזהו דעת רה"פ, אמנם יש מן הראשונים דכתבו דאף עובי המחיצות מצטרף להאי שיעורא, ובאליהו רבא מייתי מהרשב"א, ודכ"ה במלחמות להרמב"ן, דחילקו בין מחיצות עבות שראוי להניח מלמעלה דף על גביהן ולהשתמש שם, דבזה מצטרף העובי עם החלל להאי שיעורא מדראוי להשתמש שם, ואם לאו אין מצטרף, ובאחרונים הסכימו דכל זה לענין דיהיה שם רה"י על עובי המחיצות מלמעלה, ברם לענין חלל שבתוך המחיצות לכו"ע לא מקרי רה"י כל זמן דאין בחללו ארבעה על ארבעה, ע"ש היטב.

והנה בשיעורא דמחיצות עבות הביאו במשנ"ב מהדורת דרשו מהרמב"ן במלחמות (ב', ב' מדפי הרי"ף) דפירש דהיינו מחיצות חזקות (ולע"ע לא מצאתי שם כזאת, ואפשר הוא בדוכתא אחרנא), ושכ"מ בא"ר דקמציין המשנ"ב דכתב (סי' שמ"ה ס"ק ג') וז"ל בתור"ד: וכן פירש הרשב"א בספר עבודת הקודש דף ט' (שער ג' סימן א' ס"כג), אלא שמחלק דוקא בכותלין בריאין שאם רצה לכסותו ולהשתמש עליו מכסה ומשתמש, אבל חלושין מלקבל כיסוי הראוי להשתמש אין מצטרפין, עכ"ל. ועיין בעבוה"ק להרשב"א ז"ל (שם דכ' וז"ל: היה מוקף אפילו ד' מחיצות, ואין ברחבו ארבעה טפחים, אין זה רה"י, שאין רוחב רה"י פחות מארבעה טפחים, ויראה היה שאם היה רוחב כתליו משלימו לארבעה הרי זה רה"י שרוחב הכתלים מצטרפין לחללו, במה דברים אמורים בכותלין בריאים יכולין לקבל כיסוי, שאם רצה לכסותו ולהשתמש עליו מכסה ומשתמש, היו הכותלין רעועין וחלשין מלקבל כיסוי הראוי להשתמש עליו אינן מצטרפין, ע"כ. ובפירוש נתיבות הבית להגרמ"מ יונגרמן זצ"ל (שם) מייתי מהא דכתב הרשב"א בחידושיו לשבת (דף ח'), דעל כרחין לא אמרו בכל כתלים אלא העשוין לכסות ולהשתמש, משא"כ בכזורת ומחצלת, ע"ש. וכן נמי מבואר בשער הציון (סי' שמ"ה ס"ק ד') דאף רש"י וסיעתו ס"ל להאי חילוקא דבין מחיצות עבות דראוי להניח עליהן דף ע"ג ולהשתמש שם, דבזה מצטרף העובי עם החלל להאי שיעורא, ובלאו הכי אין מצטרף, ושכן צידד בא"ר, ועכ"פ אף להאי חילוקא כתב המשנ"ב דהאחרונים ז"ל (עיין שעה"צ ס"ק ה') הסכימו דכל זה לענין דיהא שם רה"י על עובי המחיצות מלמעלה, אולם לענין חלל דבתוך המחיצות לכולי עלמא לא הוי רה"י כל זמן שאין בחללו דע"ד. ומאי דנקיט במשנ"ב (שם) בלישני' "ובא"ר הביא בשם הרשב"א וכו' לחלק בענין זה, דמחיצות עבות שראוי להניח מלמעלה דף על גביהם ולהשתמש שם מצטרף העובי עם החלל לשיעור זה כיון שראוי להשתמש שם, וכו', נראה פשוט דלאו דוקא במחיצות עבות הוא דמצטרף, דהא הרשב"א נקיט בלישני' "בכותלין בריאין", וזהו אף בדקים וחזקים דיין בכדי לקבל עליהן דף לשימוש, רק דהדרף הוא דהכותלין הבריאים והחזקים המה עבים, ואף דהו עובי מצטרף לשיעורא דדע"ד למקרי שמא דרה"י אעובי המחיצה מלמעלה, ומכש"ש בדקין, ופשוט.

אמנם יש לעיין בהגדר דחזו הנך מחיצתא להשתמש בהו כשמניח עלייהו דף, אי הוי לשימוש כל דהוא, וכגון לטטוח פירותיו על הדף, דבזה לא בעי דיהיו הכתלין חזקין כ"כ בכדי שיוכל לעמוד עליהן אדם, או"ד דבעינן דיהיו חזקין כ"כ עד דיוכל אדם לעמוד עליהו, ולפי"ז היה נראה דבעינן שימוש דיוכל אדם לעמוד עליהו, דבזה מחשב"ב לכותל בריא לכל מילי, וצ"ע. אלא דהיה מקום לדייק מהא דכ' רש"י בערובין (דף ע"ח ע"א ד"ה הכא נמי) וז"ל: "מניח דף ארבעה או שוטח בגד על התירות ומשתמש עליו בנחת", עכ"ל. דמהא דנקט בנחת משמע דסגי בתשמיש כל דהוא, ואף בשטיחת פירות עלי' סגי, והוסיף אהא דידינו הרה"ג רבי אברהם יחיאל הכהן הלר שליט"א דהכי מבואר אף מהא דכ' רש"י "או שוטח בגד", ושבוה לפי"ז מבואר דסגי בתשמיש כל דהוא.

איברא דכששאלתי זה ממור"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, השיבני כפ"ק "שיוכל לעבור עליו מצד לצד", ושאלתי דברש"י דערובין הנ"ל נקיט בלישניה "ומשתמש עליו בנחת", ומה ר"ל, והשיבני מור"ר מרן

ולקושטא דמילתא זכיתי עתה בש"ק זכור דהאי שתא לשאל מקמיה מור"ר מרן רשכבה"ג הגר"י"ל שינמן שליט"א בבאור כוונתו דקאמר לי דיעביד הנחה ברשות הרבים, והשיבני על אתר (דכוונתו) דיניח על מקום הגבוה מי' טפחים, והיינו דזה הוי מקום פטור. ועיין שו"ע (סי' שמ"ה ס"ב), ודוק בזה הדק היטב, וא"ש בס"ד. וע"ע שו"ע סימן שמ"ח (סעיף א') ובמשנ"ב שם (ס"ק א'), ועיין נמי במשנ"ב (סי' שמ"ז ס"ח), ואכמ"ל.

סימן ב'

ידון בחלל דתוך המחיצות דנראה דלכו"ע לא הוי רה"י עד דיהיה בו דע"ד והמסתעף

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ב'): איהו רה"י, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, והנה לעיל מייתנן דהמשנ"ב (שם ס"ק ג') כתב דמהא דכתב השו"ע לקמן (סעיף י"ט) מוכח דבעינן שיהא בין המחיצות חלל דע"ד, דעובי המחיצות לרוה"פ אין מצטרף לזה, ובסו"ד כתב דלענין חלל דתוך המחיצות לכולי עלמא לא מיקרי רה"י כל זמן דאין בחללו דע"ד, ע"ש היטב.

והנה הכי כתב השו"ע לקמן (סעיף י"ט) מקום פטור הוא מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, וגבוה משלושה ומעלה עד לרקיע, או חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה ועמוק יותר משלושה, וכן המחיצות הגבוהות משלושה ומעלה, ואין ביניהם ארבעה על ארבעה, ע"כ. וכתב עלה המשנ"ב (שם ס"ק פ"ד) "מלשון זה משמע דאין עובי המחיצות מצטרף לארבעה, ועיין לעיל בסעיף קטן ג' מה שכתבנו שם", ע"כ. ועיין בשו"ה הלכות (סי' שמ"ה ס"ג וס"ג).

ברם ראיתי בספר שפת השולחן להג"ר משה קלזאן שליט"א דכתב וז"ל: "הוכח החיים כתב שדעת מרן השולחן ערוך היא שהמחיצות מצטרפות לשיעור ד' טפחים, ומה שכתב בסעיף י"ט שאינן מצטרפות מיירי במחיצות חלושות", עכ"ל.

אולם לכשעיינתי בכה"ח גופיה (סי' שמ"ה אות ט') קחינא דכתב וז"ל: הט"ז ס"ק"ה נסתפק אי עובי המחיצות מצטרף ל' טפחים, והב"ח והמ"א סק"א פשיטא להו דאינו מצטרף, והמו"ק דחה דבריהם, וכתב דהוא מפורש בדברי הראשונים דאם המחיצות בריאות להשתמש עליהן ע"י הנחת דף עליהן מצטרפין, יעו"ש. והביאו מחזיק ברכה (אות א'), וכ"כ אליהו רבא (אות ג'), וכתב (הה"א"ר) דכ"ה דעת השו"ע, ומת"ש בסעיף י"ט דמשמע דאין מצטרפין מיירי בחלושין, יעו"ש. אמנם החמ"מ כתב דדוקא ע"ג דאם מניח עליה מידי ומשתמש ביה הוי רה"י, אבל לשווי רה"י תוך החלל גופי' להתחייב המוציא מרה"ר לתוכו או לרה"י, אז ודאי בעינן שיהיה במקום המוקף דע"ד לבד עובי המחיצות, יעו"ש. וכ"כ באבן העזר, תו"ש (אות ג'), משו" (אות ב'), וכ"ה דעת האחרונים. ועיין לקמן (אות י"א), עכ"ל. וראה מ"ש בכה"ח (שם אות ק"י), ע"ש. נמצא מהאמור דלכולי עלמא הן להמשנ"ב והן להכה"ח ס"ל בדעת השו"ע דהא ודאי כל זמן שאין בחללו דע"ד, לא חשיב החלל רה"י והוי מקום פטור, וכל הא דפליגו בדעתיה דהשו"ע הוא גבי אי מצטרפות המחיצות בגוונא דבריאות לשווי שמא דרה"י אעובי המחיצה מלמעלה, דלפשוט"ב המשנ"ב בדעת השו"ע בכל גווי אין מצטרפין, והגם דמייתי המשנ"ב בהמשך דבריו לחילוקא דהא"ר, צ"ע אם איהו גופי' נקיט כן להלכתא. ועיין נמי בחזו"א (ס"ח, כ"ג) מש"כ אדברי המשנ"ב, ואכמ"ל. ברם מרהיט לישנא דהכה"ח נראה דנוטה לפרש בדעת השו"ע דאם המחיצות בריאות מצטרפות לשווי שמא דרה"י אעובי המחיצה מלמעלה, וכפ"ה זהו כוונת השפת השולחן דמייתנן לעיל, ברם יש להודיש ענין זה, דאף להשו"ע תוך החלל ודאי לא חשיב רה"י כל זמן דליכא בו דע"ד, הגם דמוקף הוא במחיצות בריאות, וכמשנ"ת היטב.

והלום מצאתי תנא דמסייע לדעת הסוברים בשו"ע (סי' שמ"ה ס"י"ט) דהמחיצות מצטרפות לדע"ד, והוא כחכמת שלמה להגאון רבי שלמה קלוגר זלה"ה דכתב אדברי השו"ע (שם) וז"ל: עיין במג"א בשם הב"ב דמשמע דאין עובי המחיצות מצטרפות, ואין זה ראייה, דהרי כיצא בזה יש לקמן בהלכות פסח סי' תע"ה ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחברתה כדי אכילת פרס, והתם הרי הכונה עם האכילה כמ"ש המג"א בעצמו, וכן דרשו חז"ל דרשו ה' בהמצאו - אלו עשרת הימים שבין ר"ה ליוה"כ, ובאמת הכונה עם ר"ה ויוה"כ בכלל, כן ה"נ יש לומר דאף המחיצות בכלל, ודו"ק, עכ"ל. ובפשיטות עיקר השגתו דהחכמת שלמה היא אלישנא דביניהן, והיינו דכוונתו דהכי יש לפרש בדעת הה"מ ז"ל הלכות שבת (פי"ד ה"א) והטור והשו"ע דסו"ס שמ"ה, דכתבו הכי, אולם למש"כ הב"ח ריש סימן שמ"ה מלישנא דרש"י בפ"ק דשבת (דף ו' ע"ב), ונמצא ראשו מוקף מארבע צדדין וחללו ארבעה, ע"ש, בזה פשיטא דלי"ש למימר דיצטרפו המחיצות להאי שיעורא, ועיין נמי בחכמ"ש ריש סימן שמ"ה. אמנם אף לדברי החכמ"ש נלע"ד בבירור דהחלל דבין המחיצות ל"ה רה"י כשלת בו דע"ד, וכל הא דמייתי ראי' דהמחיצות מצטרפות הוי אעובי המחיצה מלמעלה, דהא מיהא י"ל דלשון "ביניהם" היינו מצד לצד, וכענין דמרי"ה עד יוה"כ שייך ענין בין לבין דמצד לצד, אך הכא סו"ס בהחלל גופי' ליש למימר דמצד לצד איכא דע"ד, מדפחות הוא הכותל מפסיקו, ועכ"ל מיירי על גביהן, והבן לאשורו, וע"ע בדעת תורה למהרש"ם ז"ל ריש סי' שמ"ה, ע"ש. ועיין בס' תוספות אהרן להגאון רבי אריה לייב לוי שליט"א עמ"ס עירובין (סימן נ"ז ס"ק ל"ד), ע"ש.

והנה להמבואר מכל הא דכל דאין בחללו דע"ד לא מקרי חללו רה"י אלא מקום פטור, כתב החזו"א (אוי"ח סימן ס"ב סק"י"ב ד"ה שם תורה"ה אלא) דאחר דדייננו על גבו כרה"י, דאי בעי מנח עלי' מידי, י"ל דאף תוכו הוי רה"י מדינא דחורי רה"י. אולם דחה זה, דהא בר"מ הל' שבת (פי"ד ה"א וז"ו) וברשב"א בעבוה"ק מבואר דכל דאין בחללו דע"ד ל"ה החלל רה"י רק מ"פ, ולהכי פירש מרן החזו"א ז"ל בתרי אנפי אמאי לקושטא דמילתא ל"ה הך חללא רה"י מדינא דחורי רה"י, וזל"ק; והטעם

דאמרת חורי רה"ר כה"ר דמו, מ"ש מהא דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרה"ר, ותיהוי כחורי רה"ר, התם לא ניחא תשמישתיה, הכא ניחא תשמישתיה, ע"כ. ולהלכתא איפסק בשו"ע (סי' שמ"ה ס"ד): חורים שבכחלי רשות היחיד שכלפי רה"ר הם רה"ר, הגה, ואם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, נידונים לפי גבהן ורחבן כמו שיתבאר סימן זה סעיף י"ג (בית יוסף בשם הרשב"א והמגיד), ע"כ. ושם (סעיף י"ג): חורים שבכחלים כלפי רה"ר, אם הם גבוהים למעלה משלשה אינם כרה"ר, אלא נידונים לפי מידותיהם, ע"כ. והיינו כר"ב.

והנה בספר אילת השחר למו"ר מרן רשכבה"ג הגר"א"ל שטיינמן שליט"א עמ"ס שבת (ז' ע"ב ד"ה והנה בחורי) כתב להעיר מאי שנא חורי רה"ר דפליגי בה, מחורי רה"ר דלא פליגי, ומיית דהעירו דעמד בזה בפירוש קדמון ממצרים הנדפס על הר"מ ז"ל מהדורת הר"ש פרנקל ז"ל הל' שבת (פי"ד ה"י), ובעייני בהפירוש קדמון ממצרים קחזינא ליה דכתב וז"ל: ויש לשאול למה אמרו חורי רשות היחיד כרשות היחיד, ולא אמרו שחורי רשות הרבים כרשות הרבים, והתשובה, שבני רשות היחיד דרכן להשתמש בחורין שלהן ולהניח בהן חפציהם, ולפיכך עשאו כרשות היחיד, אבל בני רשות הרבים אין דרכן להשתמש בחורין ולא להצניע שם חפציהם, מפני שיפחדו שמא יגנבו אותה עוברי דרכים, ולפיכך אינם כרשות הרבים, ע"כ.

האמנם לדברי הפירוש קדמון ממצרים אית לן לעיוני, דבמשנ"ב (סי' שמ"ה סק"ט) כתב מהאחרונים בהא דחורי רה"ר דהוה כרה"ר, דהוא אפילו אם פונים הנך חורים לרה"ר, דכיון דהחור מעבר לעבר ונכנס גם כלפי רה"ר, דינייהו כרה"ר, וצ"ב אמאי חשיבו חורי רה"ר, הא נימא דאי הוה מפולשין לרה"ר אין בני רה"ר משתמשין בהו, דחוששין שמא יגנבו עוברי דרכים, ומ"ש מחורי רה"ר. ותו צ"ע להנך ראשונים דמיית המשנ"ב (שם סק"ט) דס"ל דבגונא דהוה הנך חורי המפולשין מרה"ר לרה"ר למטה מ"י, דינייהו כחורי רה"ר, לפי דכיון דהוא נמוך אין בני רה"ר משתמשין בהו, ובני רה"ר משתמשין בהו, וכן דעת הגר"א ז"ל, וצ"ב הא אין בני רה"ר משתמשין בהחורין, ומשו"ה הוא דלא חשיבו הני חורים כרה"ר, וצ"ע"ג.

ולפענ"ד היה מקום ליישב בזה, דשאני חורי רה"ר גרידא דמפחדין בני רה"ר להניח בהו דברים שמא יגנבו, מחור דברה"ר המפולש לרה"ר דבני רה"ר מניחין בו דברים ולא חיישו שיגנבו, ולפי דבחור דרה"ר המפולש לרה"ר אין בני רה"ר מפחדין להניח בו עכ"פ ביום דברים, דהא באם יחפוץ מאן דהוה מבני רה"ר לגנוב ח"ו הדבר המונח, ויושיט ידו להחור, ירגישו בכך בני רה"ר ויתפסוהו. על כן מפחדין אינשי לגנוב מחור המפולש, ובני רה"ר שפיר מניחין בהחור דברים ומשתמשין בו, משא"כ חור כרה"ר גרידא שאינו מפולש לרה"ר מאן משגח עלה, ומי יחוש בראותו לוקח דברים מחור דרה"ר דגונב הוא, הא יתלו דדיליה הוא. על כן חוששין בני רה"ר להניח בו דברים. ולהאמור יש לבאר בסברת הנך ראשונים דסברי דבחור המפולש למטה מ"י חשיב כחורי רה"ר, דכיון דבני רה"ר אין משתמשין בו לא משגחי באם יושיט מאן דהוה ידו לתוכו דלאו דיליהו הוא, ועל כן באם יניח מאן דהוה דבר בהחור חשיב כחורי רה"ר דלית להו דינא דרה"ר. ומ"ש המשנ"ב בלישניה דבני רה"ר משתמשין בו, אפשר דכוונתו דלאו דוקא משתמשין בפועל, רק דיכולין להשתמש בו וכרה"ר גרידא, ודוק היטב (ועי"ל דחור המפולש מרה"ר לרה"ר, בני רה"ר משתמשין בו שימושיהם שאין הדרך לגנוב, וכגון להניח בו שומין ובצלים וכה"ג, משא"כ בני רה"ר אין משתמשין בו, מדאין דרך בני רה"ר להניח ברה"ר דברים שכאלו, ודברים יקרים אינן מניחין שמא יגנבו).

והנה לדברי הפירוש קדמון הנ"ל יש לעיין במאי דמצאתי בס"ד בספר שלום יהודה להגאון רבי אליעזר מנחם פליצניסקי זצ"ל (מועד סימן כ"ה) דכ' לבאר דשאני חורי רה"ר מחורי רה"ר, דבחורי רה"ר אי נימא דהוה כרה"ר ביאורו לפי דברים משתמשין בהם, ולפיכך שימוש הרבים משווי החורים דינא דרה"ר, דעיקר דין רה"ר הוא במאי דשכיחי בי רבים, וממילא ע"י קביעות שימושן דרבים נגררין חורים אחר רה"ר, ודין רה"ר להו.

אולם הא דחורי רה"ר כרה"ר נראה דאין הטעם לפי דהיחיד משתמש בהם, דלדין רה"ר לא בעי כלל ענין שימוש, ולאשווי רה"ר לא בעינן רק דיהא מוקף מחיצות, ומה דדיינינן לחורי רה"ר כרה"ר הוא לפי דנינים גם להחורים כמוקף מחיצות, וחור שבכחול מוקף מחיצות מכל צדדיו, וכדקיי"ל דכתלי רה"ר חוון החיצון סותם, והמניח ע"ג כותל חייב כמ"ש בשבת (צ"ט ע"ב) דהוא ק"ו, דלאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כ"ש, רק הכא בחורים דבתוך הכותל אי נדיין להו כרה"ר בפנ"ע חסר להו תנאי דרה"ר דבעינן גובה עשרה, ולזה הוא דמועיל כאן דין חורי רה"ר לדונם בהדי כל הרשות כולו, וכאילו נמצאין בפנים המחיצות, וענין שימוש היחיד אינו אלא היכי תמצא עי"ג נגרר המקום לדונם בהדי רה"ר כולו, ומחיצות רה"ר כולו מגינים גם על חור זה להיות נחשב ע"י כרה"ר, ונמצא לפי"ז דחורי רה"ר דהוא מטעם דמשתמשין בו רבים, שימושן דרבים משווי להו דינא דרה"ר, משא"כ חורי רה"ר הוא מטעם דנחשבין מוקפין מחיצות, ולפי"ז כשרבים משתמשין בחורי רה"ר לפי המציאות מפקיע זה לדינא דחורי רה"ר המוקפין מחיצות, ומשווי להו דינא דחורי רה"ר, עכ"ל, וע"ש באורך עצום.

ולפמש"כ לעיל מהפירוש קדמון ממצרים, נראה לפו"ר דהא דמשתמשין בני רה"ר בהחור הוא גופא סיבה למקרי עליה שמא דרה"ר, ויל"ע. ושו"מ פירוש השולחן (סי' שמ"ה ס"א) דאף הוא פ"י בהא דחורי רה"ר כרה"ר דמו - "לפי שבעל החצר משתמש עם תשמישו, והוה כחצר עצמו", ע"כ. (ובפרט להראשונים דהבאנו לעיל גבי חור דלמטה מ"י, יל"ע בזה טובא). מיהו אף לדברי הפ"י קדמון ממצרים יל"ע, דבר"מ (שם) מבואר דחור בצד רה"ר אי אית ביה דע"ד וגובה עשרה הרי הוא רה"ר, וצ"ב אמאי חשיב רה"ר, הא עדיין בני רה"ר אין משתמשין בו, דבפחדא יתיבו שמא יגנבו הימנו, וצ"ע. ובדוחק אפשר ה"י לומר דמ"מ עצם זה דגבוה עשרה קובע רשות לעצמו,

אף דבפועל אין משתמשין בו, ויל"ע. ולדברי הטוב יהודה שפיר היה מקום ליישב כ"ז, וצ"ע כעת.

סימן ה'

היכא דמחיצות רה"ר עומדות באלכסון, אם אירין עולה עד לרקיע באלכסון

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ה'): אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע, ע"כ. והוא עפ"מ"ש בשבת (ז' ע"ב) גופא אמר רב חסדא נעץ קנה ברשות היחיד וזרק ונח על גביו, אפילו גבוה מאה אמה חייב, מפני שרה"ר עולה עד לרקיע, ע"ש. ובספר נתיבות שבת (פרק ב' סעיף ז' הערה כ"ד בסופה) כתב וז"ל: כתב החו"א סימן ע"א סק"ו דכי אמרינן רה"ר עולה עד לרקיע היינו כפי מעלה ומטה של העולם, והיינו שאפילו המחיצות הן באלכסון לא אמרינן כאילו נמשכין באותו אלכסון שלהם כלפי מעלה, וה"ה בגוד אסיק וגוד אחית, ע"ש. עכ"ל. (וע"ש בהחז"א דנראה דטעמא דמעלה ומטה של העולם אלים טפי, ע"ש היטב). ולכאורה בסברא מובן ד"ז בפשיטות, דהא אי לא נימא הכי, וכשהמחיצה באלכסון נמשך אורה עד לרקיע באלכסון, לפי"ז תאסור הך מחיצתא אף לעריים אחרות. ובביאור הענין נראה דגדר אויר רה"ר דעולה, היינו אוירו דרה"ר גופ"י הוא דעולה עד לרקיע, ומה דעל המחיצות הוי רה"ר הגם דעומדין באלכסון, הוא לפי דמ"מ המה גופא מסתעפין מרה"ר, הלכך עלייהו גופא דינא דרה"ר, ומהיכן שמסתיימות עולה אירין עד לרקיע ביושר, אך ל"ש למימר דיהא אירין עולה עד לרקיע באלכסון, דמשם ואילך ל"ש למקרי עלה שמא דרה"ר, רק הוי רשויות אחרות וכדפרישנא.

ונראה דיש להביא ראיה לדברינו מלישנא דגמרא דקאמר "על גביו רשות היחיד", והיינו על גביו ממש, אך ל"ש למקרי אאלכסון שמא דעל גביו, ודוק בזה.

ברם ידינו האברך המופלג רבי מנחם פרגו שליט"א אמר לי דבזכרונו דבשו"ת ארץ צבי להגה"ק מהר"א צ' פורמ"ר ז"ל הי"ד מקאזיגלוב ס"ל דאיר מחיצות המונחות באלכסון עולה באלכסון עד לרקיע, ובס"ד זיכני השי"ת בהאי ספרא קדישא מהדורת הגהמ"ח ז"ל הי"ד (לובלין תרצ"ט לפ"ק), ובחופשי בו מצאתי דכתב (סימן קט"ז ד"ה ע"ד הס' בת' המתלקט) בתו"ד וז"ל: ובמק"א כתבתי דאפשר דאפילו בהגיע השפוע לגובה ה"ל ל"א גו"א, דל"א גו"א רק בסגנון שגוף המחיצה עומדת, וכיון שגוף המחיצה עומדת בשפוע גם הגו"א אומרים הלאה בשפוע, לא באופן ישר, וחילי מדברי תוס' שבת ק"א ע"א ד"ה מתקיף, ע"ש"ה דמבואר שם כן לענין גוד אחית, דמצד גוד אחית רואין כאילו דופני הספינה עקומין ומסבכין הנסרים, ולכאורה תמוה דאיפוא מצינו גו"א כזה, וצ"ל דס"ל בזה כרש"י דגם דפנות הספינה עקומים רחבים למעלה וקצרים למטה, וע"כ גם הגו"א אמרי' בסגנון כזה שעקומים הלאה ומסבכים הנסרים, ויש ללמוד מזה לגוד אסיק, עכ"ל. וכפ"ה"נ לזה כיוון ידידנו הרמ"פ שליט"א בציינו דמהא נראה דס"ל להארץ צבי דאירין עולה באלכסון, ולעת עתה לא מצאתי בספרי דרבנן דציינו להא, ויל"ע. הלום שאלתי למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א במחיצות רה"ר העומדות באלכסון, אי אירין עולה באלכסון עד לרקיע, והשיבני דלא, והסכים דעולין ביושר מסיומא דהמחיצה לרקיע, וכמ"ש החזו"א. מיהו יל"ד בעיקר הא דאירין רה"ר עולה עד לרקיע, אי הוי מדינא דגו"א, והנה להמאירי בשבת (צ"ט ע"ב), וכ"מ באבני נזר (סימן רס"ד) בדעת הרשב"א ז"ל (שם) (וכן ציין להרשב"א ז"ל בגליונות הגר"י הוטנר זצ"ל לחידושי רבינו חיים הלוי ה' סוכה פ"ד הי"א), מבואר דהוא מדינא דגו"א. אולם בס' חידושי רבינו חיים הלוי (שם) פירש בדעת הרמב"ם ז"ל דל"ה מדינא דגו"א, ועיין בשו"ע הרב (סי' שמ"ה סכ"ג), ע"ש. ועיין בגליונות החזו"א ז"ל (שם), ובמ"ש מרן הגר"מ"מ שך זלה"ה באבי עזרי ה' סוכה (שם) באורך. ועיין נמי בספר אשר לשלמה (מועד, בהנדמ"ח סימן מ"א) ע"ש, ואכמ"ל.

במקום אחר אם מקבל על ראשו וכדומה אי ג"כ נחשב כד' על ד'. ויצא לאור שו"ת מורשת משה מהרה"ג ר' משה קליערס זצ"ל, ובסופו בעמוד קפ"ג כתב בלשון זה: נראה פשוט דדוקא בתוך היד שמקבל בתוכה ולוקח איתה כל דבר, לכן היא חשובה, אבל בנתן על גבי ידו או בין אצבעותיו לא חשיב כד' על ד', דאין דרך לקבל כך, אך יש להסתפק במחזיק כלי קטן בידו שאין בהכלי דע"ד אם הוי כנותן בתוך היד כיון שמחזיקו בידו והכלי בטלה לגבי היד, או לא כיון דאין בהכלי ד' לא הוי הנחה, וצ"ע, עכ"ל. ולכאורה זה חידוש דין, ובזמנו כשפלפלו בזה בירושלים עם חברי הכולל, יצא לנו אז הדין דבכל מקום נחשב כד' על ד', ויש לעיין בזה, עכ"ל דהרב"ב, וע"ש.

מיהו באילת השחר עמ"ס שבת ה' ע"א ד"ה ומסתבא) כתב להדיא דמסתברא דהא דידו של אדם חשיבא כדע"ד, היינו דייקא על כף ידו דיכול לקבל בה חפצים, אך על גב ידו לא, ושכ"כ בראש יוסף, ולפי"ז שייך לעשות הוצאה מותרת מן התורה בגוונא דיטול מגב היד וכדומה, ע"ש היטב, והוא כהמורשת משה דמייתי הרב"ב, ודוק בזה.

ושו"מ בספר מקור הלכה להגה"צ רבי בנימין יהושע זילבר זלה"ה (סימן כ"ב) דמייתי מהמאירי דטעם דידו דאדם חשיבא כדע"ד, לפי הדין בעקר או הניח מקבל כל דבר, לפיכך חשיבא כד', ברם במניח על רגל חבירו לא חשיבא כדע"ד, ע"ש. ומספק"ל להמקור הלכה על כתף חבירו אי חשיבא כדע"ד, וע"ש דהאר"ך לדון בהא.

וכששאלתי למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בהא דידו דאדם חשיבא כדע"ד, אי הוי גם בגב ידו ובכתפיו וכיו"ב, והשיבני דבכף יד, ובא"ר לי דבזה מקבל דברים.

ועיין בספר משנת השבת (הוצאה, עמוד פ"ה) דהביאו מפייה"מ"ש להר"מ ז"ל, דבתו"ד כ': "ולפי שיד האדם ינוחו בו החפצים הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפשוט והאחיהו, מפני זה נחשיב אותה כאילו היא מקום שיש בו דע"ד", עכ"ל, ע"ש. וזוהו ביאורו שם סברת הראש יוסף דקסבר דייקא בכף ידו קחשיב דע"ד, ולא בשאר אברי גופו, ע"ש. מיהו הביאו שם דבספר מעשה רוקח על הר"מ ז"ל כתב דלאו דוקא ידו דאדם חשיבא כדע"ד, דה"נ כתפיו. ועיין בספר לשון הזהב מש"כ בזה, ע"ש בכ"ד, וע"ע בספר מנחת שבת לרבי עזריהו בושארי שליט"א (עמוד מ"ח) דמייתי מהערה"ש (סי' שמ"ז ס"ב) דכ' דהא דידו דאדם (וכו') הוי דייקא יד ולא שאר חלקי גופו, וכל' הר"מ בפייה"מ, והא דידו הוי אף יד שמאל וחשיבא כדע"ד, כמ"ש בשבת (דף צ"ב) המוציא בין בטימו בין בשמאל חייב, ע"ש, אולם בתוספות רי"ד (שבת דק"ב ע"א ד"ה הכא) מבואר דאף שאר חלקי גופו חשיבו כמקום דע"ד, ולא דוקא ידו, וע"ש מאי דכ' לפרש בהא, ואכמ"ל.

ודע דבעיקר דינא דאירין רה"ר עולה עד לרקיע, ואירין רה"ר עד עשרה, מצאתי בספר הוצאת השבת להגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א ר"י חברון (סימן ג' ס"ק ה'), דביאר בדעת המ"מ (הל' שבת פ"ד הי"ח) דהא דרה"ר עולה עד לרקיע, היינו שכל החלל שבמחיצות רה"ר מוגדר כרה"ר מחמת עצמו, דכל אויר רה"ר הוי יחידה אחת של רה"ר, והיינו משום דשם רה"ר חל ע"י המחיצות המקיפות את הרשות, וכיון שהמחיצות מקיפות את החלל עם הקרקע הכל נעשה חפצא אחד של רה"ר, והרשות עולה עד לרקיע כיון שהמחיצות גודרות אותה עד לרקיע, ולפיכך האירין עצמו הוא רה"ר, ולהכי בנעץ קנה בתוך רה"ר דין הקנה הוי רה"ר, לפי דכל החלל של רה"ר הויא רה"ר בעצמו, ואין הקנה יכול להפקיע שם רה"ר מרה"ר עצמה, אולם כרה"ר דאיריה עולה עד עשרה, היינו דהרה"ר עצמה זה הקרקע שהיא המקום להילוך רבים, אלא דיש לרה"ר גם דין אויר, דאירין רה"ר נידון בדיני רה"ר עד עשרה, דעד עשרה הוא מתייחס לקרקע דרה"ר, ומחמת זה אף הוא מוגדר בדיני רה"ר, וכיון דנעץ קנה שהוא דבר החולק רשות לעצמו, חולק הקנה רשות לעצמו באויר הרשות, והקנה מחלק את האויר מהרשות, ואינו מתייחס לקרקע הרשות, דהקנה חולק רשות לעצמו ומבטל מהאיר שם רה"ר, עכ"ל, ודפ"ח.

סימן ז'

בדינא דכוורת דאי אית בה לרבע דע"ד וגבוהה י' הויא רה"ר

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ו'): אפילו כלי כגון תיבה או מגדל או כוורת, אם יש כד' לרבע בו ארבעה על ארבעה והוא גבוה עשרה הוי רשות היחיד, ע"כ. והוא מ"ש בשבת (ח' ע"א) אמר אב"י זרק כוורת לרה"ר גבוהה י' ואינה רחבה ו' חייב, רחבה ו' פטור וכו', ופירש"י (שם ד"ה רחבה ו' פטור) וז"ל: דהוי רשות לעצמה, ואנן ממשכין גמרינן שהוי זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה, ולא היו זורקין רשויות, וע"ש בכ"ד, ועמ"ש"כ התוס' (ד"ה רחבה ו'). והנה אישית רש"י דהאי פטורא דזורק כוורת בגוונא דרחבה, ו' הוי לפי דאנן ממשכין גמרינן ולא היו זורקין שם רשויות, והקשו התוס' ישנים (הנדפס עה"ג) וז"ל: ואלו נהיירא, דאשכחן מיהא שהוי מוציאין רשויות כגון ארון ומזבחות, ע"כ.

ומצאתי בספר שיעורי שבת למו"ר מרן הגה"צ רבי יעקב אדלשטיין שליט"א הגאב"ד דרמת השרון (בהנדמ"ח, סימן ח') דהקשה בזה, דבשבת (מ"ט ע"ב) אי' דהוציאו הקרשים מרה"ר לרה"ר, והקרשים גובהן י' אמות ורחבן אמה ואמאי חייב, הא הוי זורק רשות, ובשלמא לפימ"ש התוס' הכא (עיין בדבריהם) לא קשיא מקרשים, די"ל דהוציאו הקרשים בשכיבה ולא בוקיפה, אולם לדעת' דרש"י דהפטור משום דלא זרקו רשויות, הא מצינא בהקרשים דהוציאו במשכן.

והנה מו"ר שליט"א הרח"ב טובא ליישב זה בג' אנפין, ע"ש באורך נפלא, ובתו"ד מייתי לדברי הרש"ש דתריץ אקושיית התו"ר דיש לחלק בין זורק למעביר, דזורק רשות פטור, ומעביר רשות חייב, וסמך לדבריו מייתי מרש"י דלקמן (צ"ג ע"א) דאיאת התם המעביר משאוי למעלה מ"י חייב, שכן משא בני קהת, והקשה שם רש"י (ד"ה המוציא) הא שנינו הזורק למעלה מ"י בכותל כוורת באויר ופטור, ות"י דייקא זורק פטור, אך מעביר חייב, ומהא דייק הרש"ש דש"י דייקא זורק פטור, ברם מעביר חייב, מיהו מו"ר שליט"א הקשה אהא דאין כוונת רש"י לחלק בסתמא מזורק למעביר, דאיזה חילוק איכא בזה, וע"ש מאי

סימן ו'

בהא דזרק מרה"ר ונח על קנה נעוץ ברה"ר

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ה'): אויר רה"ר הוא רה"ר עד לרקיע, ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ב) כתב וז"ל: ואפילו נעץ קנה ברשות היחיד שגבוה מאה אמות, אף שאין בו רוחב ארבעה אמות זרק מרשות הרבים ונח על גביו חייב, ע"כ דכתב המשנ"ב לקמן (סי' שמ"ז סק"ה). והנה בספר עירובין להג"ר צבי כהן שליט"א הקשה מהאי, וז"ל: ואף על גב דקיימא לן דבין עקירה ובין הנחה צריך שיהיה מקום שהוא ארבעה על ארבעה טפחים ידו של אדם חשיבה כד' על ד', עכ"ל. הרי מבואר דאף הנחה בעינן דתהוי דע"ד, והכא בקנה משמע דא"צ, וצ"ע"ג.

אמנם במשנ"ב מהדורות דרשו (סימן שמ"ה) כתבו ליישב בזה, וז"ל: והיינו משום ששם (=ר"ל בנותן ליד חבירו) הוי עומדת ברשות הרבים, מה שאין כן (=היינו באופן דנח אקנה) שהקנה עומד ברשות היחיד, עכ"ל.

והנה הציור דשם כתב השו"ע (סי' שמ"ז ס"א) וז"ל: ואם פשט ידו לפנים וחפץ בידו, והניחו לתוך יד חבירו העומד בפנים, עכ"ל. הרי דרעהו עומד ברה"ר ולא ברה"ר, ואהא כתב המשנ"ב דידו דאדם חשיבא כדע"ד, וא"כ צ"ע מאי יישבו לן בתירוציהו הלא סו"ס דמי הך יד לקנה, ואילו הוי סברא דידו דאדם חשיבא כדע"ד לא ה"י מהני לאחשובי הנחה, והדרא קושי' לדוכתא אמאי בקנה לא בעינן דע"ד, וכן לפי"ז צ"ע אמאי באדם בעינן להגיע להך כללא דידו כדע"ד, הא קאי ברה"ר ודמי לקנה, וצ"ע"ג בזה.

ועיין דברים יקרים בעניינא דידו דאדם חשיבא כדע"ד, בספר אור משה להג"ר בן ציון מאיר משה מנדלבוים זלה"ה (חלק א', שבת, סימן ז'), ע"ש באורך.

ובעמדי בזה מצאתי בשו"ת רבבות אפרים להגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט זצוק"ל (חלק א' סימן רמ"א) דנסתפק בתו"ד, וז"ל: והנה בדין זה דידו של אדם חשיבה כד' על ד', נסתפקתי אי ידו דוקא, או אפילו

ועתה זכיתי לשאול מקמי מור מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א אי בעינן ברה"ר ט"ז אמה לארכו מלבד ט"ז אמה דרחבו, והשיבני בפ"ק "לא פחות מזה" (ודומני שהוסיף דמדתו דאורך הוי טפי מרוחב, ואכמ"ל), וכן כששאלתי זה ממור מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיבני דרשות הרבים רחבו ט"ז אמה וארכו ט"ז אמה, עכ"ד. וכן נמי השיבני מור הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף וש"א,ס, דמן הסברא נראה דבעינן ברה"ר לכה"פ אורך דט"ז אמה.

סימן י'

בגדר רה"ר להסובים דלא בעי ס' ריבוא

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ז'): איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים שש עשרה אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו ונעלות בלילה) (טור) הוי רשות הרבים, ויש אומרים שכל שאין שישים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים, ע"כ. ועיין בבית יוסף שם, ועיין בכף החיים (סי' שמ"ה אות ל"ז) דכתב דלפי הכלל המסור בידן הסברא העיקרית כותבה השו"ע בסתם, הרי דהכא נמי ס"ל להשו"ע כהר"מ ז"ל (וציין לי מור" הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנ"י, לעיוני בחלקת מחוקק אה"עו סימן א' סק"א, ע"ש).

ברם יש לעיין בהא אי קסבר השו"ע כהר"מ ז"ל בכל הפרטים, דהא דעת הר"מ ז"ל בהלכות שבת (פ"ד ה"א) דמדבר ויער הו"ל דינא דרה"ר, ובכ"ז (שם) הביא להל"מ דתמה אשיטת הר"מ ז"ל, מיהו בכסף משנה איהו גופ" מייתי לביאור הרי"א על הר"מ ז"ל בדעתו דהר"מ ז"ל, וכתב עלה וטעמא דמסתברא הוא, ע"כ, ע"ש. ובשו"ע השמיט דינא דמדבר ויער, וצ"ב כעת (ועיין שו"ת ח"ו דצ"ה מדה"ס ס"ק כ"ח, ויל"ע). והנה יש לדון להשיטות דס"ל דלא בעי ס"ר לאחשובי רה"ר, במאי מיקרי רה"ר, וכששאלתי זה למור מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי "הפקר לכל", ושאלתי אי בעי דיעברו שם עכ"פ רבים, והשיבני דא"צ. והכי נמי נראה מהא דאיהו גופ" בספרו שונה הלכות (סי' שמ"ה ס"ג) דלא נקט בלישנ"י בתנאי רה"ר דיהו שנייחי ביה רבים, ומשמע דסגי בעצם מאי דמופקר מוזמן הוא לרבים, ודוק בזה.

מיהו בשו"ת דברי יציב להגה"ק מהר"י הברשטאם זלה"ה מצאנו קלויזנבורג (חאו"ח, ח"ב סימן קע"ב ס"ק י') נסתפק בכמה רבים הו"ל רה"ר להסובין דל"ב ס"ר, דאין לומר דמי לטומאה דבתלמא הוי רבים כמי"ש בנייר (נ"ז ע"א), דהא התם בסתירה תלי' מילתא, ומייתי דבשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו ד"ה הנה ערכת) כבר עורר בזה, וכתב דעכ"פ בעינן בקיעת רבים, אלא דתמה דלפי"ז בעינן שיעורא כמה יעברון למקרי עלה שמא דרה"ר, ואי נימא דכל שעוברין בו לפרקים סגי, איכ מדבר דרחב הרבה, הגם דאין מהלך בו יחידי, מי"מ שיעורא דאולי ואתי לפרקים, ואפ"ה הו"ל רק דינא דכרמלית (ודלא כהר"מ ז"ל דלעיל), ולדברי הני דלא מצרכי ס"ר מאי חילוקא איכא בין מעט להרבה, ומכ"ז הכריח הבית אפרים כהשיטות דמצרכי ס"ר, ע"ש.

והדברי יציב גופ"י כתב דההכרח לומר להנך שיטות דבעי עכ"פ דיהיה מוכן לרבים, ואפשר דאף המה ס"ל דבעינן דיהיה מסור לס"ר, אלא דבוקעין בכל יומא לא בעינן, וע"ש דצייד דאפשר דבעי דיהיה מסור ונתון לכל העולם, וכל הירטב"א בעירובין (דף נ"ט) שרוכלת עמים, ע"ש, ואמנם דבוקעין תמיד לא בעי, או דבעי דיהיה המקום מסור לכל הדריים בעיר, כפי החצר מסורה להדירין, והמבוי לכל בני החצר, וה"נ רה"ר הוא המקום המוזמן ומסור לכל בני המבואות, והם מצויין ומתאספין שם. וגם להשי' דלי"מ ס"ר, מ"מ מצריכין שיהיה המקום מסור ונאמן לציבור כולו של כל אותה העיר ושם אסיפתו, עכ"ד. וע"ש בראיותיו לזה, וצ"ע.

אכן אית לן לעיוני דהר"מ והשו"ע ז"ל לא נקטו בלישנייהו כלל בתנאי רה"ר דיהיו שכיחי ב"י רבים, אם אמנם מציינו כן לאיזה ראשונים שיביאו האי לישנא (כן הראנו ידידנו האברך המופלג רבי נתן כהן שליט"א בל" הרי"ן עירובין דף ו' ע"א ד"ה כיצד, דכתב ושיהו רבים בעיני שם, והכי נמי הראנו דמבואר במאירי בכ"מ), ולפי"ז צ"ע אצלי בעניי בהא דאי' במגן אברהם (סי' שמ"ה סק"ה) דכ' אדברי השו"ע דרחובות הוו רה"ר, וז"ל: "דרכים שעוברים מעיר לעיר הוי רשות הרבים", עכ"ל. וכתב עלה המשנ"ב (שם סק"ז) ודרכים שעוברים מעיר לעיר הוי ג"כ רה"ר, משום דשכיחי בהם רבים, ע"כ. ובשעה"צ (שם סק"ח) מייתי דכ"מ במג"א ושאר אחרונים, והוא עפ"מ"ש רש"י והרמב"ם ז"ל, וגם זה דייקא היכא דאית בהו ט"ז אמה, ועמש"כ בביאור"ל (שם ד"ה אס).

והכי מבואר בפרי מגדים (א"א סק"ה) דכ' וז"ל: "רחובות - עמ"א דהוי כשכיחי רבים, ועב"י", עכ"ל. הרי דפירשו בדעתו דהמג"א דהני דרכים הוו רה"ר לצד דשכיחי בהם רבים, וצ"ע הא הר"מ והשו"ע גופייהו לא הביאו דיהו שכיחי רבים ברה"ר למקרי על"י רה"ר, וצ"ע"ג [והא דכתב בקונטרס בית שער להג"ר מנחם מושקוביץ שליט"א (עמוד מ"ו) דמהרשב"א בעבודת הקודש (ריש שער ג') משמע דלרה"ר בעינן רגל דרבים מצויה תמיד, לענ"ד צ"ע מהיכא למד כן, דהרשב"א ז"ל כתב התם "שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה", ומשמע דסגי לאחשובי רה"ר בעצם מאי דנמסר לרבים בכל שעה ושעה, ופשט]. ויל"ע בכל זה מלשונות הראשונים ז"ל, ועיין בקובץ שיטות קמאי לשבת (דף ו' ע"א). ועיין בפייה"ש להר"מ ז"ל בשבת דכ' דא' מתנאי רה"ר הוא "והוא מקום שידרכו בו כל העם כולם", ע"ש היטב. ומהא משמע טפי דסגי דיהי' מסור לכולי עלמא, דהא א"א דידרכו בו כל העם ממש, ועכ"פ ודאי לא בכל יום ויום, וצ"ע.

ועיין נמי בספר מנחת אשר להגר"א וייס שליט"א עמ"ס שבת (סימן כ' אות ד') דאף הוא מספק"ל בכל גדר רה"ר להנך שיטות דלא מצרכי ס"ר, ובתו"ד צידד וז"ל: "אך מ"מ אפשר דאי"צ כלל בקיעת רבים בפועל, אלא שיהא מקום המופקר לרבים שלפעמים מהלכים הם בה, אך מ"מ בעינן שיהא מסור לרבים בכל שעה, שהרי אמרו דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה הוי רה"ר, ואם דלתותיה ננעלות בלילה לא הוי

האו"ש והמרכבת המשנה בדעת הר"מ ז"ל ה"ל שבת (פ"ד ה"ח), וכ"פ המג"א (סי' שמ"ה סק"ד), דאין כרמלית בכלים וחשיבא רה"ר. ב) דעת ההג"א דהא דאין כרמלית בכלים, היינו דליכא איסור כרמלית בכלים, אבל לא הוי רה"ר אלא מקום פטור, וכן כתבו האבן העזר והבית מאיר (ועיין בשעה"צ דנקיטנא לעיל, ע"ש היטב בדעת האבן העזר). ג) דעת הרשב"ד (שם) ותוס' בעירובין (ל"ג ע"ב) לחד תירוץ, ותוס' שבת (קנ"ה ע"א), דגם בכלים איכא דינא דכרמלית, ועיין מאי דכתבו בזה עוד במשנת השבת (שם עמוד קנ"ב), ע"ש. ועיין בספר יד יוסף להג"ר יוסף יוזפא רזונברג זלה"ה (הלכות עירובין סי' שמ"ה דף ב' מדה"ס), ועיין בקה"י (ח"ו סימן ה'), ועיין נמי בספר מקור הלכה להגה"צ רבי בנימין יהושע זילבר זלה"ה (סימן נ"ו), ובמכתבו דמרן הקה"י זלה"ה הנדפס שם. ועיין במשנת רבי אהרן (שבת, סימן ח'), ובספר שם דרך להגרש"ז ברויזא זלה"ה עמ"ס שבת (סימן י"ז), וע"ע בספר ברכת כהן שיעורים במלאכות שבת להגר"ב"ש הכהן דויטש שליט"א (עמוד מ"ה ואילך). ושו"מ בס' קיצוש"ע להגה"צ רבי רפאל ברוך טולידאנו זלה"ה (סי' ר"ג ס"ק י"א) דהעלה לדינא דאין כרמלית בכלים, ע"ש. ושו"מ דברים בזה בשו"ת שואל ומשיב (רביעאה, ח"ג סימן ב'), ע"ש באורך. ועיין נמי בספר כתבי בית ישראל עמ"ס שבת ועירובין (עמוד מ"ב ואילך) מש"כ בהאי ענינא הגאון רבי יעקב קמיניצקי זלה"ה, ע"ש.

סימן ט'

אם ברה"ר בעינן ט"ז אמה לרחבו וט"ז אמה לארכו

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ז'): איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים שש עשרה אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ח) פ"י בהא דרחבים ט"ז אמה, וז"ל: דלפינן מדגלי מדבר שמקום הילוך העגלות היה מחזיק שש עשרה אמה, ועל כן אם היה פחות מזה השיעור אינו רשות הרבים מן התורה אלא כרמלית, ע"כ. והכי מבואר בשבת (צ"ט ע"א) ובבבא בתרא (צ"ט ע"ב), ועמ"ש הר"מ ז"ל בהלכות שבת (פ"ד ה"א), ובפשוטו מבואר דרה"ר מקרי כל דאיכא ט"ז אמה ברחבו.

מיהו צ"ע, דבטור (שם) נקיט בלישניהו ורה"ר הוא רחובות ושוקים הרחבים שש עשרה אמה על ששה עשרה אמה, הרי דס"ל להטור דבכדי דיקרא רה"ר בעינן ט"ז אמה אף לארכו, וצ"ב. ומצאתי בכף החיים (סי' שמ"ה אות ל') דכתב דהכי כתב הלבוש (שם ס"ו) ושו"ע הגר"ז (שם עפ"י"ד הטור, וביאר הנה"ח לשיטתייהו דהוא לאפוקי דברוחבן או אורכן פחות מ"ט אמה ל"ה רה"ר לכו"ע, וצ"ע. גם הלום חזי הוית בנשמת אדם (סימן מ"ט ס"ק א') דהעיר ע"ד הטור והרשב"א (עיין לקמן) דכתבו דבעינן ט"ז אמה על ט"ז אמה, וסיים וז"ל: ולא זכיתי לידע מקור לזה, ובגמ' (שבת) צ"ט משמע דקאי על רוחב רשות הרבים דבעינן ט"ז אמה, עכ"ל.

ולקושטא דמילתא אף הרשב"א ז"ל סבירא לי' דבעינן ט"ז אמה על ט"ז אמה, דהכי כתב בספרו עבודת הקודש (בית נתיבות, ריש השער השלישי) וז"ל: איזו היא רשות הרבים, כל מקום שהוא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה, ע"כ. וצ"ע למקורו. והגרש"מ יונגרטן זלה"ה בביאורו נתיבות הבית ע"ס עבוה"ק (שם) כתב ליישב בהא, וז"ל: "ואפשר דהוי מילתא דתליא בסברא דא"א לאורך רה"ר שיהא פחות מן הרוחב, וכיון דאשכחן בגמ' לענין רוחב רה"ר דילפינן מעגלות דמשכך דבעינן ט"ז אמה, ה"ה לארכו, ומה שלא הזכירו כן ברמב"ם ושו"ע דהוי מילתא דפשיטא, וממילא שמעינן לה, ע"כ.

איברא לתירוץ דהנתיבות הבית מבואר דבעינן ברה"ר ט"ז אמה לארכו ולרחבו לכו"ע, מדכתב דהגם דהר"מ והשו"ע לא הזכירו דבעינן ט"ז אמה לארכו, מי"מ כן סבירא להו דבעינן, רק דלא כתבוהו בפירוש לצד היותו מילתא דפשיטא. אמנם מהכף החיים דמייתנן לעיל מבואר דלהר"מ והשו"ע סגי למיקרי רה"ר, אף בהיכא דרק רחבו ט"ז אמה, וא"צ דיהיה אורכו ט"ז אמה לאחשובי רה"ר, מדכתב לבאר בשיטתייהו דהטור ודעימי' דס"ל דל"ה רה"ר בנוונא דאין ארכו או רחבו ט"ז אמה, ומשמע דהר"מ והשו"ע פליגי עלייהו, ודוק בזה.

עוד ראיתי להנתיבות הבית דיישב באופ"א (שם), דאפשר דמי"ש הרשב"א ז"ל ט"ז אמה על ט"ז אמה הוא גבי פלטיא בלבד דמיירי בה, וכדמסיים וזו היא פלטיא שאמרו וכו', אך ברה"ר גופ"י וכגון מבואות המפולשין וכו' ורחבים ט"ז אמה בלבד, אין לן ענין בכמה ה"י ארכו, וע"ש בראיותיו לזה, וטעמו ד"ל דבפלטיא הוא דהצריך הרשב"א ז"ל ט"ז אמה על ט"ז אמה, לפי דבאם אינו רחב רק ט"ז אמה על פחות מ"ט אמה נימא דהצד הקצר הוא הרוחב, ושוב חסר בשיעור רוחב רה"ר, מה דאי' למימר ברה"ר דרבים בוקעין בו משער לשער, ע"ש. ולכאורה ג"ז חידושא רבא, דיתכן לבארו אך בדברי הרשב"א ז"ל, ומיהו אין מיישב זה שי' הטור ודעימי' דסברי דאף ברה"ר בעינן ל"ט אמה על ט"ז אמה, וצ"ע. והלום מצאתי בספר נתיבות שבת להגר"י"י בלויא זלה"ה (פ"ג סעיף א' הערה ה'), דאחר דמייתי לישנא דהטור והשו"ע, כתב אהא וז"ל: ופשוט דבאמת צריך בכל מקום ט"ז אמה על ט"ז אמה, אלא שבגמרא ובפוסקים דאיירי בסרטיא אי'צ לכתוב ט"ז על ט"ז, שאם אינו ארוך אפילו ט"ז אמה אינו משמש להילוך בתוך העיר, וכ"ש מעיר לעיר, אבל הרשב"א דאיירי בפלטיא שבתוך העיר העשוי להתקבץ שם ולא להילוך, צריך להשמיענו שיהא בו ט"ז על ט"ז. ועיין להלן בדין מבואות המתקצצין שיש להן דין רה"ר אע"פ שאינם רחבים ט"ז אמה, ולפי"ז אם יש איזה דבר ברה"ר הממעט מרוחב ט"ז אמה אינו מבטל דין רה"ר, ולהלן יבואר עוד. ועיין שמירת שבת כהלכתה פרק י"ז הערה י"ח, עכ"ל. ויל"ע בזה לפום מאי דכתבנא לעיל מהכף החיים.

[ועיין בספה"ק חפץ ה' למרנא ורבנא רבינו חיים בן עטר זלה"ה עמ"ס שבת (דף צ"ח ע"א תוד"ה הגניחא) דכ' וז"ל: בא"ד, וי"ל שמן האויר יש לנו ללמוד וכו', פ"י כיון דאיכא אורך י"ו אמות אויר, אף שאין בו אויר י"ו אמות ברוחב, דלא בעינן לשוויה רשות הרבים, ופשוט, עכלה"ק. ולפו"ר נראה לדיוקי מדב"ק דהחפץ ה' דרה"ר בעלמא בעינן בה ט"ז אמה על ט"ז אמה, ולא עיינתי בהא כל הצורך, וצ"ע.]

דפירש לדרכו האי סוגיא. וע"ע בספר משמרת מועד עמ"ס שבת (צ"ב ע"א ד"ה המוציא משאי וכו') מ"ש אדברי רש"י דהתם. ולקושטא דמילתא בתוספות הרא"ש הוסיף לאקשו"י אפרש"י וז"ל: ולא נהירא, דבפרק הזורק אסיקנא דזורק ד"א ברה"ר גמרא גמיר לה, ולא ממשכך ילפי', ועוד אי בעי דוקא דומיא דמשכך, א"כ זרק אוכלין ומשקין ליפטר, דבמשכך לא היו זורק אלא כלים, ע"כ. וע"ש מאי דפי' התוס' הרא"ש בזה. ועמ"ש במשמרת מועד עמ"ס שבת (דף ח' ע"א) לבאר בדעתו דרש"י ז"ל באר היטב.

ואשר היה נראה לענ"ד מסברא ד"ל דהא דכתב רש"י "ואנן ממשכך גמירנן שהיו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה, ולא היו זורקין רשויות", עיקר כוונתו דצורת ואופן הלימוד מהמשכך הוי אדברים הנזרקין מיד ליד, והוא דכתב "שהיו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה", והא מיהא סבירא ליה לרש"י דלאו דוקא מחטין, ואפילו יזרוק כלי קטן לרעהו הכי נמי מחייב אהא, דזו צורת הזריקה דאורח ארעא וילפינן לה ממשכך, ובהכי מיושב קו' תוס' הרא"ש דקמקשי דבהמשכך לא זרקו אוכלין ומשקין, ד"ל דהא דלא מצינו כן בהמשכך לפי דאינו דרך כבוד לזרוק אוכלין ומשקין, והוי ולזול בהו כמבואר בכ"מ, ועיין בשו"ת התעוררות תשובה חלק א' סי' קע"ח ע"ש, אך לו יצוייר דזורק אוכלין ומשקין שפיר מחייב אהא, לפי דזה דאין זורקין אוכלין ומשקין הוי סיבה צדדית, ואינו מפקיעו מתורת דבר הנזרק מאדם לרעהו, אולם אין דרך זריקה בדבר דאיירי "רשות", לפי דאין אדם יכול לתפסו, ואף אין דרך לזרוקו על הקרקע (ודב"כ ישר), ול"ל לכלי קטן דהדרך לזרוקו לרעהו, ושאני אף מקרשים דדרך לזורקו ולתפסן, דהוי דבר הנוח לזריקה, ואף אין חוששין לזורקו ארעא, וע"כ י"ל דלא מיקור' דרשות", על כן הזורק כוורת הוא דפטור להאמור, ויתכן דהוא אף כוונת הרש"י ז"ל בחילוקו בין העברה לזריקה, וא"ש. ושו"מ כעין דברינו במנחת אשר עמ"ס שבת (סימן כ"ד, א'), וברוך המקום שהנחנו בדרך אמת.

אחר זמן מצאתי בספר שיח השדה למור"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (חלק ג', עמ"ס שבת דף ח' א' ד"ה רש"י ד"ה רחבה) דמייתי לקושיית התו"י ארש"י, ויישב מדנפשיה כתיירוץ דהרש"י, וז"ל: ולענ"ד נ' דדוקא בזריקה הוא דין זה מדנקט זרק כוורת ולא בהוצאה, וכ"מ לק' צ"ב ע"א מארון כו', עכ"ל, והכי נמי אשכחנא דתריץ בספר דברות משה למרן הגר"מ פיינשטיין זלה"ה עמ"ס שבת חלק א' הערות ע"פ ציאאות השבת שלהי הערה מ', ע"ש בלישנ"י.

סימן ח'

בהא דאין כרמלית בכלים

בקונטרס קבא דקשייתא להגאון האדיר רבי יואב יהושע ויונגרטן זלה"ה (קושיא ג') כתב לאקשו"י, וז"ל: קשה לי הא דשבת (דף ז' ע"א) בלבינה ברה"ר גבוה י' ורחב ד' הוי כרמלית, וקשה דהרי לבינה כלי היא כמבואר בש"ס ב"ק (דף צ"ו ע"ב) וברשב"א שם, דמבואר ללבינה כלי היא, וא"כ הלא אין כרמלית בכלים (שבת ה' ע"א ותוס' ד"ה כאן), וצ"ע, עכ"ל.

וכעין זה מצאתי דהקשה איהו גופ"י בספרו חלקת יואב (בהגהות על הש"ס שבת דף ז' ע"א) אהא דקאמר רב חסדא לבינה זקופה וזרק וטח בפניה חיבי, על גבה פטור, וז"ל: קצת צ"ע, למה לא הוי לבינה כלי כמבואר בש"ס ב"ק דף צ"ו ע"ב דבלבינתא ועבדיה עפרא קני ע"ש, וא"כ נימא אין כרמלית בכלים, וצ"ע, כי ברשב"א שם פליג על התוס' רק דלבינה חשיבה כלי גמור, ויקשה מהכא, וצ"ע"ג, עכ"ל. והלום חזי הוית בספר אילת השחר למור"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א עמ"ס שבת (דף ז' ע"א ד"ה אמר ר"ח) דכ' בתו"ד, וז"ל: וצריך לומר דשאני מכלים שכתב רש"י לקמן (דף ח' ע"א) דאין כרמלית בכלים, דלא גזיר רבנן לבטולי מתורת כלים, אבל לבינה אינה כלי ושפיר בטלה להיות כרמלית, עכ"ל, ואכתי צ"ב אמאי לבינתא לא חשיבא כלי לפום מאי דכתב בחלקת יואב דמייתנן.

ואשר נלפע"ד ליישב כל הא בעוה"י, דהנה הרשב"א גופיה בשבת (ז' ע"א) כתב בטעמא דאין כרמלית בכלים בתו"ד, וז"ל: אבל יד או כלי שאינן עשויין להתעכב שם אלא לשעה, אין חולקין רשות לעצמן, אלא עומדין הם ברשות ובטלין לגבי הרשות, ותדע לך דהא אפילו כלי גבוה משלושה ועד עשרה אינו חולק רשות לעצמו ולהיותו ככרמלית, דכל שהוא עומד בתוך אויר הרשות אינו חולק רשות לעצמו, עכ"ל, וע"ש היטב בכ"ד.

הרי שפתי הרשב"א ז"ל ברור מללו דהא דאין כרמלית בכלים הוא לפי דאינן עשויין להתעכב ברה"ר, וע"כ אין חולקין רשות לעצמן. ומעתה י"ל דכל זה שייך דייקא בכלים ממש דאין הדרך להשאירן ברה"ר, ברם לבינה שפיר הדרך להניחה ולעכבה ברה"ר, ועל כן אף אי נימא דהי' עלה שמא דכלי לפימש"כ הרשב"א בב"ק (שם), מיהו הוי כלי שדרך להניחו ברשות הרבים, ולא ככלי סעודה ודומיהו, כנלע"ד. אחר כתבי כ"ז הראוני דבספר קבא דקשייתא הנדמ"ח ע"י הג"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א מייתי לתרוצי כעין זה מכמה ספרי דרבנן, וברוך המקום שהנחנו בדרך אמת, וע"ש עוד איזה טעמי תריצי, ואכמ"ל. ובעיקר האי ענינא אי איכא כרמלית בכלים או לאו, האריכו קמאי ובתראי, ואציין בזה מאשר מצאתי לפ"ר בספרי דרבנן, עיין במשנ"ב (סי' שמ"ה סקט"ז) דכתב דכלי שאינו גבוה עשרה העומד ברה"ר אין לו דין כרמלית, דאין כרמלית בכלים, אלא הוי כמו רה"ר דבטל לגבי רשות דעומד בו. ועיין במג"א (שם). וע"ע בשעה"צ (שם סקט"ו) דמייתי דבאבן העזר פליג אהא, וע"ש. ועיין בערוך השולחן (סי' שמ"ה ס"ט). ובקונטרס בים דרך להג"ר מרדכי בנימין דרבקין שליט"א (חי' וביאורי סוגיות עמ"ס שבת סימן ה' וס"ו) האריך דלון בהא, ובתו"ד כתב דהגרעק"א ז"ל הוכיח דלהראב"י איכא כרמלית בכלים, ולי"ש בהו דין דע"ד, והראוהו דבחוץ יחזקאל שבת פ"א מייתי מהחיי אדם (כלל מ"ט ס"א) ושו"ע הרב סי' שמ"ה דנקטו לדינא דאין כרמלית בכלים, וחייב אפילו פחות מדע"ד. ושו"מ בספר משנת השבת (הוצאה, עמוד צ') דהאריכו בזה טובא, ובשלהי דבריהם העלו דאיכא בזה ג' דעות: א) שיטת התוספות וכן ביאר

הה"ר, וז"פ, עכ"ל. ועדיין צ"ע משי"כ המנח"א "שלפעמים מהלכים הם בה" דכמה מהלכים בעינין לזה, וכל כמה זמן בעינין להא. ובעיקר דברי הר"מ ז"ל דס"ל דמדבר הוי רה"ר, כבר ציינו להכס"מ דביאר שיטתי מהר"א בן הר"מ ז"ל, ע"ש היטב. ועיין בספר אוצר מפרשי הרמב"ם (זמנים, חלק א' עמוד תמ"ו). והלום מצאתי בספה"ק חפץ ה' לרבינו חיים בן עטר זלה"ה עמ"ס שבת (דף ו' ע"א) דהרחיב הייריעה בשיטתי דהר"מ ז"ל, וכי דלא חילק בין אי רבים מצויין שם או לאו, והוסיף וז"ל: "ולעד"ן דכוונת הרמב"ם לעולם דהמדבר תמיד הוא רה"ר, אעפ"י שאין רבים הולכים בו, כדקתני בברייתא והמדבר, והא דקאמר הש"ס כאן בזמן, פ"י הא דאשמועינן והמדבר דהוי רה"ר משום דקא עסיק בזמן שהיו ישראל שרויין, לזה אשמועינן דיניה כאן בזמן שאין ישראל, וכיון שאין שם ישראל לא טרח האי תנא לאשמועי, ולעולם אי שאלין לן אדם דיניה אמרינן ליה דהוי כרה"ר, והיינו טעמא דנקיט הש"ס הכי, ולא קאמר כאן בזמן שיש שם ישראל, דהוה מישתמע הכי כאן בזמן שיש שם וכו', אבל בזמן שאין שם לא הוי רה"ר, אלא כוונת הש"ס כאן קא עסיק בזמן שאין הדבר מצוי, ולמשמע הלכתא לכלפי שמאי כמה ליה, זוהי שיטת הרמב"ם ז"ל לענ"ד, עכ"ל. וע"ש היטב הדק בכל דברות קדשו. ברם הבי"ח ז"ל סי' שמ"ה אוקי בכונת הר"מ ז"ל דהוא דייקא בהיכא דאיכא דרכין המפולשין להמדבר, דאז המדבר גופי קחשיב רה"ר לפי דרכים מסתלקין מן המסילה וקאזלי בהמדבר, ע"ש, ויל"ע בכל זה. וע"ע מ"ש הגר"ח כסאר זלה"ה בפירושו שם טוב על הרמב"ם (שם), ע"ש. ועיין בספר מרגניתא דרבי מאיר להגר"מ שפירא זלה"ה מלובלין עמ"ס שבת (דף ו' ע"ב), ובמ"ש הגר"מ פי"ן זלה"ה אב"ד פאנידעל בספר כתבי בית ישראל עמ"ס שבת ועירובין (עמוד שפ"ו).

ובעמדינו בגדרי רשות הרבים, מצאתי למו"ר מרן רשכבה"ג הגר"א"ל שטינמן שליט"א דחקר בספרו אילת השחר עמ"ס שבת (דף ח' ע"א רש"י ד"ה מאי) בהאי ענינא, דמבואר ברש"י דעבידו אינשי דמניחין חפציהו גם ברה"ר, וכן אמרינן בב"ב (כ' ע"א) עבידי אינשי דמנחי גלימי, ומשמע דמותר לאדם להניח חפציו בבור דרה"ר, דזכותו דאדם להניח דברים ברה"ר, וילה"ס אם אפשר ליחיד למנוע מאדם מסוים להכנס לרה"ר, או דאינו שייך לאף אחד, ובדבר אברהם (סימן א' ענף ו') נסתפק בזה, ע"ש, והביאו דבמשנה ברורה (סי' תל"ג סק"ח) כתב דמהני דלזוק חפץ לרה"ר קודם זמן איסורו דמוציאו מרשותו, והוי דאין לו בה "בעלות", ולאידך גיסא תנן בגמרא (מ"ח ע"א) דהמודר הנאה מחבירו אסור ברחובה של עיר, דהוי גם של חבירו, והניח כ"ז בצ"ע, ע"ש בדבריו, מיהו יש לדון, דבר"ן בנדרים (שם) מבואר דבדבר של אותה העיר אין לבני עיר אחרת חלק בו, מדאנשי עיר זו יכולין למוכרה זט"ה במעמד אנשי העיר, ועל כן הו"ל שותפין שאוסרין זה על זה, ויל"ע לפי"י דמשמע דלדרי כל עיר ועיר הוי זכות שימוש אלימא טפי ברחובה דהעיר על פני דרי עיר אחרת, דאף אם אמנם אנשי עיר אחרת יכולין להלך בעירם, מ"מ אין להו האי זכותא למימכרי כאמור, ואפשר דיל"ד לפי"י באינשי דעיר אחרינא דהניח גלימתו ברה"ר דעיר זו, או איכא להדר בעיר זו לעכבו מלהניח שם, ולישתמש איהו גופי בההוא מקום, וצ"ע לדניא.

סימן י"א

בדעת ה"א דכל דאין עוברין בו ס"ר בכל יום לא הוי רה"ר

שו"ע (סי' שמ"ה ס"ז): "ויש אומרים שכל שאין שישים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים", וכתב עלה המשנ"ב (שם סק"ג) וז"ל: "סבירא להו דגם לזה בעינן דומיא דרגלי מדבר שהיו שישים ריבוא, ואף שהיה שם עוד ערב רב ונשים וטף, לא חשבינן אלא מה שנמצא שכתוב בפירושו, וע"ש לענין הלכה, ובביאור"ל (ד"ה שאין) באורך עצום.

והנה בשו"ת בית אפרים (חאו"ח סימן כ"ו, דף מ"ו ע"ב מדה"ס) כתב בתו"ד, וז"ל: "דכל שיש ס"ר עם נשים וטף ונכרים, הכל יצטרף לחשבון ס"ר, רק דלענין שיקרא ר"ה לא ילפינן מדגלי המדבר שיצטרף ס"ר לבד מנשים וטף, דלא חשיבא למיעול במנינא לענין חשיבות דרה"ר דבעינן ס"ר, דאנן לא קפדינן רק אמספר הפקודים, והן הן דברי הר"י בתוספות", עכ"ל.

וכוונתי למ"ש התוס' בעירובין (ו' ע"א ד"ה כיצד) וז"ל: "ועוד הקשה דבדגלי מדבר הוו נשים וטף לאין מספר, וכן קשה מערב רב, ויש לומר דלא גמרי' ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם", ע"כ. נמצא דס"ל להבית אפרים להלכתא דהאי ס"ר הוי אפילו בשעוברין בו נשים טף ונכרים, וכמ"ש התוס' ז"ל, והכי נמי מצאתי בספר נתיבות שבת (עמוד כ"ז) דמייתי מהאשל אברהם שנתפק אי בעי ס"ר ישראל, ובמנחת פתים הכריע דא"צ, וכן כשדברתי בהא עם מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמ"ס שו"ת משנת יוסף, א"ל דהוא חושב דאף נשים טף ונכרים מצטרפי למנינא דס"ר ולא חשיבי רה"ר, ושוי"מ דמדבר בזה בשו"ת משנה שכיר להגה"ק מהרי"ש טייכטהל ז"ל הי"ד (חאו"ח, סימן ע"ז) ע"ש היטב, ועיין נמי בספר יסודי ישרון (ח"ב עמוד קפ"ב), ע"ש. ויש להעיר בגדר מנינא דס"ר ריבוא מהא דכתב הרש"י אדברי התוס' דעירובין, וז"ל: "וצ"ל דס"ר לאו דוקא, דהא בריש פקודי מבואר שהיה בעת נדבת המשכן ת"ר אלף וג' אלפים וה' מאות וחמשים, וכן בשנה השנית אחר הקמתו כפ' במדבר, ולבד מספר הלוויים", עכ"ל.

ולכאורה לפי"ר כוונתו דהרש"ש ז"ל דלהלכתא סגי בס"ר ואי"צ טפי, וע"ש בתוס' דילפינן ממנין הפקודים, כוונתם דלאו דוקא ילפינן המספר ממש, דהא מנין הפקודים גופי' הי' טפי מס"ר, וכפי זה אית לן לעיוני דא"כ מהיכי תיתי למימר דרה"ר חשיבא בס"ר, ובפחות מהא לא מהני, הא בקרא גופי' נתפרש דהוה טפי מס"ר, ואי נימא דהוא לאו דוקא א"כ מנא ידעינן דהמנין דייקא בס"ר, ובפחות מהא לא חשיבא רה"ר, וצ"ע. וידידנו האברך המופלג רבי אביעד הלוי שליט"א אמר בזה די"ל דס"ר הוי מנינא דישאל דחשיבא, וכמ"ש בברכות (דף נ"ח ע"א) תנא אין אוכלוסא פחותה משישים ריבוא, ע"ש. וכעין דבריו מצאתי בס"ד

בהגהות חכמת שלמה להגאון רבי שלמה קלוגר זלה"ה (סי' שמ"ה ס"ז) דכתב אדברי השו"ע הנ"ל, וז"ל: נראה כדמות ראייה לזה ממה שכתוב במסכת ברכות דף נ"ח ע"א, דאמר עולא אין אוכלוסא בבבל, תנא אין אוכלוסא בפחות משישים ריבוא, והנה יש לדייק דמה קא משמע לן עולא, ממה נפשך, אם יראה דיש שם שישים ריבוא, מה מהני כלל שלו כיון דחזינן שישים ריבוא, ואם לא נדע דיש שישים ריבוא בלאו הכי מספק לא נברך, דהרי ספק ברכות להקל, וגם מה דסמך הש"ס לדברי עולא הך ברייתא דאין אוכלוסא בפחות משישים ריבוא, לכך נראה דזה נפקא מינה לרשות הרבים דאם הוי רה"ר הוי איסור דאורייתא ואם כן הוי סלקא דעתא דהוי ספק דאורייתא ולחומרא, לכך קא משמע לן דאין אוכלוסא בבבל ואין בו ספק תורה, אבל בארץ ישראל הוי ספק תורה דלמא יש בו שישים ריבוא, והרמב"ם (שבת פ"ד ה"א) דסבירא ליה דיש רה"ר בלי שישים ריבוא, לכן מפרש (ברכות פ"י ה"א) הש"ס בענין אחר, ע"ש. ויותר הדעת נוטה לדעת רש"י (עירובין ו' ע"א ד"ה ר"ה), ויבואר הסוגיא על נכון כנזכר, עכ"ל. ודוק בהא דמבואר דבודאי להלכתא סגי במאי דהוי ס"ר, ולא בעינן טפי, ועמ"ש"כ בהוספות למנחת פתים הנדפס בילקוט מפרשים דשו"ע מכוון י"ם, ותרוה נחת (ועמ"ש"כ בספר תכלת מודכי להר"מ פישוהו שליט"א עמ"ס ברכות (דף נ"ח ע"א) אמ"ש בגמ' תתם, ע"ש).

ובחופשי בספרי דרבנן אינה ה' לידי מרגניתא טבא בשו"ת חתם סופר (בהנדפס ע"י מכוון המאור, חלק ז' בסופו, ענינים שונים סימן ד', עמוד נ"ב), דכתב וז"ל: נשאלתי אם יש אתי לפרש הלכתיא בספרי חזו"נייים לרז"ל כי יש שישים ריבוא אותיות לתורה, ואמרו כי ישראל ר"ת כן הוא, ועמדו למנין כל התנ"ך ואין בו כמו אלו. תשובה, דברים הללו לא נמצאו בש"ס כ"א בספרי המקובלים, ואין לנו עסק בנסתרות ולא אתנו יודע עד מה, ואיך נעמוד למנין אותיות התורה, וכבר העידו חז"ל שאין אנו בקיאים בחסרות ויתירות, אך להוציא חלק א"א, ובפרט בדור הזה מצוה לעיין בדברים כאלו להשיב למי שלבו חלק ושמח כשמוצא מקום לחלוק, והנה מצאתי בספר חסד לאברהם מעין ב' סוף נהר י"א כתוב וז"ל: "ופי אותיות התורה ס' ריבוא אין הכונה לאותיות התורה, כי אותיות הס"ת אינה יותר משלושים וא' ריבוא, אלא הכונה הוא לחשבון האותיות א"ב עם אותיות מנצפך, כל אות ואות נכתבת במילוי מילוי כדרך זה: א, אף, אף, למ"ד פ"א, וכל אלו הי"ב הם מילוי אות האלף. ודע כי אות הפ"א פשוטה היא ח' מאות, וכשתמנה חשבון כל י"ב אותיות ביחד הרי ח"י מאות וח"י, אי תדע כמה עולה סכום אות א' לבדו, ועד"ז תמנה כל שאר האותיות, עכ"ל, וצ"ע. ע"כ אמרתי כי הורשתי גם אני לחשוב מה שהערני ה' ע"ד בעל חס"ל הנ"ל, כי אין אותיות התורה אותיות של ס"ת ממש, רק כמו שאומר כי התורה כולה שמותיו של הקב"ה, והוא ע"ד חלוק וצירופי" ככמה מיני אלפא ביתא כידוע, ע"כ בכל אלו תלויים אותיות התורה [אולי צ"ל אורות נשמות של ישראל, המו"ל]. ראשון תחלה תדע כי אמרם ס' ריבוא אותיות התורה, הכונה לומר דמספר בני ישראל שנשמת כל א' יונק מאות מאותיות התורה, אע"פ שיחברה עם ה' אלו עד אין מספר, מ"מ שורש נשמתם אינם יותר משישים ריבוא שהי' על הר סיני, ובס' הי' כלולים נשמת כל חי, וא"כ ע"כ צ"ל כי ס' ריבוא לאו דוקא, שהרי בכל המספרים שבתורה הי' ס' ריבוא ופרוטוטו, מלבד נשי בני ישראל שנשמתם מנוקבא כידוע ויודעים, עכ"ל דהח"ס. וע"ש דהאריך טובא לבאר עפ"י ענינא דס"ר אתון לאורייתא, ודפס"ח. ומיהו נראה לענ"ד פשוט דאף לדברי הח"ס ז"ל אחר דנקטו הנך פוסקים למנינא דס"ר, הרי דהוא בדייקא לא בפחות, וא"צ דידיה טפי מהא לאחשובי רה"ר (אלא דעפ"י הח"ס הי' מקום להסתפק אי בעי דייקא ס"ר ישראל, ומ"מ י"ל בפשיטות דא"צ, דהם הם דברי התוס' דעירובין דקפדינן אמספר הפקודים וכמ"ש הבית אפרים, ודוק בזה, מה גם דלא גילו הני פוסקים דעתייהו אמאי בעינן ס"ר, ואכמ"ל).

והוי יודע שכשדברתי בזה עם ידידנו הרה"ג רבי אברהם יחיאל הכהן הלר שליט"א בעמ"ס חסד לאברהם, אמר לפרש ככוונת הרש"ש ז"ל דלקושטא דמילתא כוונתו דבעינן טפי מס' ריבוא לאחשובי רה"ר, אחר דמצינו כן במנין הפקודים דהוי טפי, והיינו ס"ר וג' אלפים וה' מאות וחמשים, עכ"ד. ברם לענ"ד קשה לפרש כן ככוונת הרש"ש, דלא מצינו בשום דוכתא בהפוסקים מאן דמצריך טפי מס"ר לאחשובי רה"ר, מלבד דאיכא תרי מניני הפקודים בתורה, ואחר איזה מהן ניזיל. וכשדברתי עם בעהמח"ס חס"ל שליט"א אמר דניזיל בתר המנין הפחות מדק"ל תפסת מרובה לא תפסת, ולענ"ד כאמור כ"ז חידוש גדול, בשגם הרש"ש גופי' פירט המנין הגדול בלישניה, ע"ש. ע"כ נראה טפי כדפרישנא לעיל.

והלום זכיתי לשאול מקמיה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דלכאורה צ"ע מהו מנינא דס"ר, הא בהמשכן הוה טפי מס"ר, והשיבני "דוגמא", ושאלתי דס"ר צ"ע, הא הי' טפי והיכי ילפינן, והשיבני מו"ר מרן הגר"ח שליט"א דלמדו מעיקר מספר בני ישראל (דהוא ס' ריבוא), ודוק היטב.

שוב הראני הגר"ר דניאל אטלן שליט"א בעמ"ס ביכורי דניאל עמ"ס עירובין, דבתוס' הרא"ש דעירובין (דף ו' ע"א ד"ה כיצד) כתב וז"ל: ועוד הקשה דבדגלי מדבר היו טף ונשים לאין מספר, והא נמי לא קשה, דכל מילי דשבת ילפינן ממשכן וממדבר, ולא שייך למילף אלא ממילתא דכתיבא, ע"כ ע"ש, ופי' הגר"ר שליט"א דכוונת התוס' הרא"ש לקרא דפרשת בהעלותך (במדבר י"א, כ"א) "שש מאות אלף רגלי העם", ע"ש, והכי נמי פירש ככוונת התוס' דנקיטנא לעיל דכתב דכתיבא במספרם, דהיינו ס"ר כאמור. וידידנו האברך המופלג רבי בנימין ברינקמן שליט"א ציין לי לעיוני במשך חכמה (פרשת ויקהל ל"ו, ו') דהכי פירש ככוונת התוס' דעירובין, וז"ל: "הנה אמרו (רש"י עירובין ו' ע"א) דלענין רה"ר בעי שיהיו שישים ריבוא בוקעין בו, ובפ"ק דעירובין (ו' ע"א) פירשו בתוס' דעיקר קאי על מנין המפורש בתורה יעו"ש, וכוונתם דכתיב בהעלותך (במדבר י"א, כ"א) שש מאות אלף רגלי העם וכו', אלמא דקפיד אזה, והנה המותר על שש מאות אלף,

היו שלשת אלפים וחמש מאות וחמשים (שם א', מ"ו), לא היו מגיעים לריבוא, לכן כללות המנין שש מאות אלף היו שקליהם לעמודי המשכן (להלן ל"ח, כ"ה-כ"ז), אבל מה שאינו מגיע לריבוא המה האלפים הנותרים, היו שקליהם ויום לעמודים בחצר אהל מועד (שם פסוק כ"ח), ולכן אמרו בפרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ט ע"ב) ברבוא אומר אלקי צבאות יושב הכרובים, שפחות מרובא אינו במשכן אהל מועד ששם יושב הכרובים, רק בחצר אהל מועד", עכ"ד, וע"ש בכל דבריו. ועכ"פ לדבריהם ברירא דהאי מנינא ס"ר בדייקא הוא, וטפי לא בעינן. ועיין ברש"י (פרשת בהעלותך י"א כ"א) דכתב "שש מאות אלף רגלי - לא חש למנות את הפרט ג' אלפים היתירים, ור' משה הדרשן פירש שלא מנה אלא אותן שיצאו ממצרים", ע"ש.

סימן י"ב

בענין אם כיתוף רבים על מקום משווי ליה שמא דרה"ר

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף י'): כל דבר שהוא ברשות הרבים, אם אינו גבוה (שלושה) טפחים אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהם, חשובים כקרקע והוי רשות הרבים, ואם הוא גבוה שלושה ומשלושה עד תשעה ולא תשעה בכלל, אם הוא רחב ארבע על ארבע הוי כרמלית, ואם אינו רחב ארבע על ארבע הוי מקום פטור, ואם הוא גבוה תשעה טפחים מצומצמים ורבים מכתפים עליו, הוי רשות הרבים אפילו אינו רחב ארבעה, ע"כ, וע"ש בכ"ד. והנה במשנ"ב (סי' ל"א) כתב וז"ל: דבשיעור זה דרך בני אדם לכתף עליה, דאינו לא גבוה ולא נמוך, אבל בפחות מתשעה שאינו ראוי לכתף עליו, לא מהני לשויה רשות הרבים, אפילו אם רבים מכתפין עליו [רשב"א], עכ"ל. וגבי הא דכתב השו"ע אפילו אינו רחב ארבעה, כתב המשנ"ב (סי' ל"ד) וז"ל: דאף על גב דבעלמא לא הוי מקום חשוב בפחות מארבעה, כאן דדרך רבים לכתף עליו אף בפחות מארבעה משוי ליה רשות הרבים, עכ"ל. ויש לעיין אמאי היכא דפחות מט' טפחים ורבים מכתפין עליו לא מהני כיתוף הרבים לאשוויי ל" שמא דרה"ר, ואילו בגוונא דאינו רחב ד"ט א"י דרך רבים לכתף עליו משוי ל" שמא דרה"ר, הגם דבעלמא ל"ה מקום חשוב בפחות מד"ט, וצ"ע.

והנה דברי המשנ"ב הם הם דברי הרשב"א בחידושו ל"שבת (דף ח' ע"א ד"ה עמוד תשעה ברה"ר ורבים מכתפין וכו'), והתם כ' וז"ל: פרש"י ז"ל ואע"ג דאינה רחבה ארבעה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד שבת ה"ח), ותמיהא ל"ה דהא בעינן הנחה על גבי מקום ארבעה וליכא, וי"ל דכיון דמשום דמכתפי ביה משווי לה רשות הרבים, ודרך המכתפין לכתף אף על פי שאין בה ארבעה, לפי שאין מניחים שם משאם אלא נסמכין בו, הרי הוא מקום חשוב וראוי לתשמישו, והרי זה כידו של אדם החשובה לו כארבעה על ארבעה, לפי שדרכם של בני אדם להעמיד עליהם בדיהם. ועוד, כיון דדרך לכתף עליו מחשבת הרבים משווי ליה מקום, ולא גרע מרוק ונח בפי הכלב או בפי הכבשן (עירובין צ"ט ע"א) כנ"ל, והראב"ד ז"ל פירש דוקא ברחב ד' ודוקא שמכתפין עליו, אבל כשאין מכתפין עליו ואע"ג דראוי לכתף עליו לא, וכדמוכח בהדיא בעירובין (ל"ג ע"א) גבי אילן העומד חוץ לארבע אמות ונתכוון לשבות בעיקרו, דמייתי עלה הא דעולא, והא דאמרינן הכא תשעה ודא מכתפי עלה, ד"ק, תשעה ודא ראי לכתף עליו, ודרכן של בני אדם לכתף עליו, וכיון שהוא ראוי לכתף עליו ומכתפין עליו כרה"ר הוא, שאילו לא היה ראוי לכתף עליו אע"פ שהרבים מכתפין עליו לא היינו נותנים לו דין ר"ה, כיון שאינו ראוי לכך, עכ"ל דהרשב"א ז"ל (ועמ"ש"כ הרשב"א ז"ל בעבשה"ק ש"ג א', ע"ש).

ולפי"ז מיושב הכל כמין חומר, דהא דבפחות מט' טפחים אף אם בני"א מכתפין עלה, מ"מ כיון דאינו ראוי לכתף עליו לא משווי ל" כיתופן שמא דרה"ר, ברם ברחב פחות מד"ט כיון שראוי הוא לכיתוף הרבים, ואף מכתפין עליו רבים, שפיר משוי ל" שמא דרה"ר (ונמצא דלהרשב"א ז"ל לא סבחי במכתפין לחוד, אלא בעינן אף דידיה המקום ראוי לכתף עליו). וכתבתי כ"ז באשר חידושי רבא איכא בהא, דהגם דמכתפין רבים בפחות מד"ט, והוי"א דהוא גופא סיבה לאשוויי ל" שמא דרה"ר, וקמ"ל דהא לא מיקרי "ראוי" בעצמותו לכיתופא, משא"כ ברחב פחות מד"ט, ודוק בזה. ועמ"ש"כ מרן הגר"ח זלה"ה בשו"ת ברכה סימן שמ"ה, ע"ש. ועיין בבית יוסף סימן שמ"ה (סו"ד"ה ואם הוא גבוה ג' וכו'), ובפרי מגדים (א"י ס"ק ח'), ויל"ע.

סימן י"ג

בדינא דגומא ברה"ר העמוקה עשרה ורחבה ארבעה דחשיבא רה"ר

אף אי מלאוה במים, משא"כ בפירות

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף י"א): גומא ברשות הרבים אם אינה עמוקה שלוש הוי רה"ר, משלוש עד עשרה, אם רחבה ארבעה הוי כרמלית, ואם לאו הוי מקום פטור, והוי"א עמוקה עשרה הוי רשות היחיד, והוא שתהא רחבה ארבעה, ע"כ. ובמשנ"ב (שם סקמ"א) כתב בהא דעמוקה עשרה דהוי רה"ר בגוונא דרחבה ארבעה, וז"ל: ואפילו מלאה מים או שאר דברים שאדם מסתכל בהם ורואה מה שבתוך המחיצות, אבל אם מלאה פירות לא הוי רה"ר, כיון דאין המחיצות ניכרות, ואפילו יש דעתו לפנותן, ופטור בזו"ק לתוכו מרה"ר [ומכל מקום איסורא יש בזה כיון דהפירות הוא דבר שיכול לטלו משם בשבת, לא נתבטל לגמרי הבור משמו], ולרשב"א דוקא פירות טבילים או שאר דבר שאסור לטלטל מבטל המחיצות, ע"כ. וע"ש בשער הציון, וע"ע בשו"ע הרב (סי' שמ"ה סט"ו), עיין שם.

וכן נמי מבואר במגניד משנה הלכות שבת (פ"ד הכ"ג) דטעם הא דבמלאה מים הוי רה"ר, ובמלאה פירות לא הוי רה"ר, וז"ל: וחלוק המים והפירות נראה שה"ה בכל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים, והם הדברים הלחים הרבה, והדברים היבשים דינן כפירות, והטעם בזה לפי שאין המחיצות ניכרות, עכ"ל.

וחזי הוית בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סימן פ"ט) דהרחיב הייריעה בהאי ענינא, ואחר דמייתי לדברי המגיד משנה וספר שב יעקב כתב

והנה בשו"ת ישועות מלכו להגאון רבי ישראל יהושע טרונוק זלה"ה הגאב"ד דקוטנא (חאו"ח סימן ג"ב) קמייתא להא דכתב המג"א (סימן רס"ו סק"ז) דעגלה העומדת ברה"ר, תחת העגלה הוי רה"ר באם אינו מקורה ג"ט, ובאם מקורה דינו ככרמלית, דהמעביר ד"א ברה"ר מקורה פטור דלי"ד לדגלי מדבר, ודן הישועות בדברי המג"א, וקמתמה עלי וז"ל: "ומי"מ קשין דבריו מאד, דודאי כיון דלא מבטל לי לעגלה רק שעמדה על שעה ושתיים, לא מסתבר שיבטל ע"י הרה"ר, והכריח לזה מהא דאמרינן בפ"ק דסוכה מתוך דהו"ל דופן לסוכה הו"ל דופן לשבת, וכתב הר"ן ז"ל דאפילו להתיר איסור דאורייתא וכגון דסיכך ברה"ר והי' פרוץ מרובה על העומד, דאי לאו משום מיגו דהו"ל דופן לסוכה היה נחשב כרה"ר, ות"ל דהו"ל רה"ר דאפילו בלא דפנות לא מקרי רה"ר מדאורייתא בשביל שהוא מקורה, ועל כרחין דבסכך כיון שאינו אלא תקרה עראי לא מבטל ע"י הקירווי הקל דין רה"ר, ומכש"כ וק"ו בעגלה העומדת שעה או שתיים ואף יום או יומים לא מסתברא דיבטיל ע"י זה שמא דרה"ר. ועיין בשבת (ג' ע"ב) בדבילה שמינה, ובתוס' שם כתבו כיון דלא מבטל לא בטל רה"ר. תו הוסיף בהא הישועות"מ דנראה דהמג"א למד כן מהא דעגלות במדבר, דקפרינך הש"ס ברי"פ הזורק דהו"ל רשות מקורה, מיהו דחה זה הישועות"מ דבירושלמי ר"פ הבונה פריך אבנין אבנים שבמקושר שלא היה בנין קבוע, ומשני כיון שהיו חונים ע"פ הדיבור הו"ל כבנין קבוע לעולם, וה"נ בעגלות. אולם בעגלות של חול נראה דאי דלא בטיל דין רה"ר, עכת"ד וע"ש באורך. ועיין בשו"ת נפש חיה (או"ח סימן י"ט) מש"כ לחותנו הישועות מלכו בזה (ועמ"ש הגר"מ פי"ן זלה"ה בהגדפס בס' כתבי בית ישראל (עמוד אט"ו), ע"ש). ועיין בחזון איש (או"ח סימן ס"ב ס"ק כ"ב) שכתב אה דאמרו בהזורק והא עגלות דמקורין, וז"ל: יש לעיין הא כלים לא מבטלי רה"ר כמש"כ תוס' ה' ע"א בטרסקל, ק"ב ע"א בהוציא בפיו, וצ"ל כיון דעל עגלות רה"י שפיר בטל רה"ר תחתיה, עכ"ל. (וע"ש בהמשך דבריו דביאר אמאי לקושטא דמילתא חשיבא על העגלות רה"י, ע"ש). [ומהא נראה לכאורה דקסבר החזו"א ז"ל בפשיטות כהמג"א].

והלום מצאתי בספר משמרת מועד בשלושה מקומות דהכריח דרה"ר מקורה לא פקע מינה שמא דרה"ר, רק דכה"ג דמקורה בהא לא חייבה תורה ול"ה ככרמלית, עיין בדבריו (דף ו' ע"א ד"ה והכרמלית) דכתב דלכאורה פשוט דמותר לטלטל מרה"ר מקורה לשאינה מקורה בתוך ד"א, וע"כ דאינו ככרמלית, והכי כתב שם (דף ח' ע"ב), והתם אוקי דלכאורה הוא פלוגתא דהר"מ והראב"ד בה"ש שבת (פ"ד ה"ו), דלהר"מ רה"ר מקורה הויא כרמלית גמורה, ולהראב"ד ככה"ג שאין רה"ר קבועה שם, ע"ש. וכן נמי כתב לקמן (דף צ"ח ע"א ד"ה איני), ומייתי להחזו"א דנקיטנא לעיל, ותמה דלדבריו צ"ע, דאי הוי ביטול רשות מאי משני בגמרין דריוח היה ביניהן, דאי נימא דמקורה הוי ביטול רשות אי"כ לא מהני דבריו דביניהן חזר להיות רה"ר, והוי לכל היותר כקון זוית הסמוכה לרה"ר. אך כתב דזה אינו מבריע, דלכאורה קשיא מאי קאמר דעגלות תחתיהן מיחשב רה"ר, הא לא הילכו רבים בתוך שיעור זה, וצ"ל דהתשמיש כשהרבה אנשים משתמשין שם, אע"פ שאין שם הילוך, מי"מ לא מבטל מיני' שמא דרה"ר, דעכ"פ אף תשמיש דעגלות הוי כחלק מתשמיש הרבים, וכן י"ל בריוח שביניהן דחזר דינו להיות רה"ר, ולי"ד לקון זוית, והוסיף דלבריו דלעיל דצייד להוכיח דרה"ר מקורה לא חזר דינו להיות ככרמלית רק הוי רה"ר, ואמנם הויא רה"ר דבו לא חייבה תורה מדהוי מקורה, וכ"מ בלישנא דגמרא "רה"ר מקורה פטור שאין דומה לדגלי מדבר", ע"ש הדק היטב.

ברם בפשיטות אף המשמרת מועד כתב דבריו לפלפולא, דהא איהו גופי' קמייתא דתלי זה בפלוגתא דהר"מ והראב"ד, והרי השו"ע ז"ל (סי' שמ"ה ס"ד) פסק כהר"מ ז"ל, וכתב איהו כרמלית וכו' ורשות הרבים שהיא מקורה, ומבואר דפקע מרה"ר מקורה דינא דרה"ר, והויא ככרמלית לכל דבריה, ולפי"ז קם דינא דאסור לטלטל הימנה לרה"ר שאינה מקורה, וככל איסור טלטול מכרמלית לרה"ר (ושו"מ בחשושי חמד עמ"ס שבת צ"ח ע"א) דפשיט"ל דרה"ר מקורה מבטל דין רה"ר, ופשוט.

ובהא דנקיטנא לעיל לפלוגתא דהמג"א והישועות"מ, אפשר י"ל דפליגי בדינא דעגלה, דהנה אי הוי קירוי עראי לכאורה לכו"ע ל"ה קירוי (ועיין לקמן היטב), מיהו המג"א קסבר דעגלות מדדך לחנותן ברה"ר הו"ל קביעותא לגבייהו ולא חשיב עראי, ועל כן מבטלי תחתן שמא דרה"ר, וכדנקיט המג"א גופי' בלישניה דאפשר דעגלה חשיב קבוע, ע"ש, ברם הישועות"מ קסבר דכיון דדרך עגלה ליסע ממקום למקום לא חשיב בחנייתה שם רה"י תחתיה, מדהוי קירוי עראי גרידא, ושאינו עגלות דמשכן דחשיבו קבוע לפי דהי' ע"פ הדיבור, ובדעת החזו"א ז"ל יליע כאמור, ונראה דקסבר בהא סברא חדשה דמדהוי אעגלה גופי' שמא דרה"י, מבטל זה שם רה"ר תחתיה.

איברא בנוגא דהעגלה מקורה תחתיה חנוסעת, בהא נראה דלכו"ע לא הוי תחתיה דינא דכרמלית מדהוי קירוי עראי, וכעין זה מצאתי באילת השחר למור"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א עמ"ס שבת (דף צ"ח ע"א ד"ה והא), דכתב דהנה אם עוף פורח באויר או מטוס נוסע ע"ג רה"ר ודאי לא עביד לה רה"ר מקורה, והיינו משום שאינו תקרה קבועה אלא פורח תיכף, והא דעגלות קחשיב ליה קירוי היינו בשעה דחונים, ע"ש. ונראה מדבריו דכשהעגלות חונים הו"ל קבוע, והוא כהמג"א ודלא כהישועות"מ, ודוק, ועיין עוד באילת"ש (דף ה' ע"א ד"ה ודין רה"ר) דכתב דדין רה"ר מקורה ל"ש לדיני מחיצה, ולהכי אף אם הגג אינו יכול לעמוד ברוח מצויה, דמצד הלכות מחיצה לית לן דין מחיצה, מ"מ מאחר דסו"ס הוא מקורה אין לו דין רה"ר, וכן אי"צ גובה י"ט מרקע רה"ר ועד לתקרה, דאי"ו דין מחיצה רק מציאית דקירוי, אכן יליע קבועה ב"ר שלשה דבריו "אך צריך שיעמוד שם קבוע ולא עראי", דלקמן כ' דבעגלות כשחונים חשיב קירוי, וצ"ל דעגלות חשיבו קבוע, וכדביארנו בעזה"י בכונת המג"א ז"ל.

וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה הנדמ"ח (פרק י"ז ס"ג הערה ט"ז) דכתב וז"ל: "ודע עוד דמסתבר דמקום מקורה באופן זמני לא מבטל

אם נדבק למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר שלמעלה מעשרה ברה"ר מקום פטור הוא, נדבק למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ וחייב, ע"ש. והכי נמי פסק השו"ע סימן שמ"ה (סעיף י"ב) "רשות הרבים אינה תופסת אלא עד עשרה, אבל למעלה מעשרה הוי מקום פטור".

והנה במשנ"ב (שם סקמ"ג) כתב וז"ל: "ועל כן הזורק ברשות הרבים דבילה שמינה ונדבק בכותל למטה מעשרה חייב, למעלה מעשרה פטור", ע"כ. מיהו בשער הציון (שם סקמ"ז) קמוסיף וז"ל: ומכל מקום נראה דלכתחילה יש איסורא בזה בכל גווי, דדילמא יפול על הארץ, עכ"ל.

ובספר משמרת מועד להגרמ"מ קארפ שליט"א עמ"ס שבת (דף ז' ע"ב ד"ה הזורק) הקשה אמש"כ בשעה"צ, וז"ל: ותימה דלקמן פ"ז ע"א איתא דהזורק מרה"י לרה"ר דרך רה"ר למעלה מי, לרב אסור כשמידלי חד ומיתתי חד דילמא נפיל ואתי לאתויי, וכ' רש"י בד"ה דמידלי "ולהכי נקט ואתי לאתויי, דאילו משום נפילת רה"ר ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, ולא נתכוין לזרוק ברה"ר", ע"ש, הרי דמשו"ה לא גזרינן שאף אם יפול אינו חייב, ואפשר דס"ל למשנ"ב דהכא שכיח טפי שיפול, דמצוי שהדבילה אינה נדבקה, ולכן גזרי' אף ככה"ג, אך לעני' נראה דמשו"ה נקט במתני' כזורק באויר, ולא נקט פטור [כדשנה שם בסמוך גבי זרק לתוך ד' ונתגלגל חוץ לד' פטור], לומר שאין כאן מעשה הוצאה כלל ומותר לכתחילה, כדמוכח בהזורק, וכ"מ ברמב"ם פ"ד הי"ח, ע"ש, ועיין בפ"א ה"ג, עכ"ל.

והלום ראיתי במשנ"ב מהדורת דרשו דכתבו בהוספות (סי' שמ"ה סקל"ג) דלכאורה כוונת השעה"צ דחיישנן שמא כשיפול אארעא יבוא לקחתו, ויטלטלו ד"א ברה"ר, אך לעצם הנפילה לא חיישנן, ושכ"מ בשו"ע לקמן (סי' שנג"ג ס"א, ומשנ"ב שם סק"ד), עכת"ד. וכונתם דהתם כ' השו"ע גבי שני בתים בשני צידי רה"ר והם של אדם אחד או של שניים ועירבו, אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה, ואם אחד גבוה מחבירו אסור לזרוק מזה לזה, ע"ש בכ"ז, ובמשנ"ב (שם סק"ד) כ' וז"ל: דכיון שגבוה מחבירו צריך לצמצם ידו בזריקה, וחיישנן שמא לא יכוין כל כך ויפיל לארץ ואתי לאתויי, עכ"ל. ועיין סוגיא דשבת (דף צ"ו) ועירובין (דף פ"ח), ע"ש היטב הדק.

ברם לעני' צ"ע בזה, דהא הכא בסי' שמ"ה מיירי בדבילה שמינה, ובכ"מ (דף כ"א ע"ב) אי' אמר רב פפא תאנה עם נפילתה נמאסת ע"ש, ומכש"כ הכא דכבר הטיחה בכותל, ואמאי ניחוש דיטלטלנה, וכן נמי דכוונתה מבואר בשבת (ס"ה ע"א) גבי הא דיוצאה אשה במוך שהתקינה לנתנה, סבר רמי בר חמא למימר והוא שקשורה לה בין ירכותיה, אמר רבא אע"פ שאינו קשור לה כיון דמאיס לא אתיא לאתויי, ע"כ. ואיפסק להלכתא בשו"ע או"ח (סי' ש"ג סט"ו), וצ"ע.

ואשר נראה בזה דיש לחלק בין הא דתאנה למוך דהתקינה לנתנה, דהנה הגם דמצינו דתאנה בנפילתה נמאסת, מיהו בפשיטות אינה נמאסת לכולי עלמא, ועדיין איכא אינשי שיבואו לאכולה, וכמבואר בשו"ע חו"מ (סי' ר"ס ס"ו) לדינא דתאנה הנוטה לדרך ומצא תאנים תחתיה מותרין, דהבעלים מייאשי מיניה, דהתאנה עם נפילתה נמאסת, ע"ש. ולפי דחזיא הך תאנתא לאיזה אינשי לאכילה לכתחילה, איכא איסור בזריקה דילמא נפיל ואתי לאתויי, מדשפיר יתכן דיבוא המנחה בכותל לאוכלה, משא"כ במוך דהתקינה לנתנה דל"ש זה כמבון.

ונתבוננתי ודילמא סמך לדברינו מהא דאיתא בשו"ע לקמן (סי' שני"ד ס"ב) אשפה ברשות הרבים שגבוה עשרה ורחבה ארבעה, אם היא של רבים מותר לזרוק לה מרה"י הקרוב לה, וכתב עלה הרמ"א ז"ל בהגה: ולא חיישנן שמא יתגלגל מן האשפה לרה"ר ואתי לאתויי, דאין דרך לזרוק לאשפה אלא דברים מאוסים (המגיד פט"ו בשם הרשב"א), ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ד) פי' וז"ל: כלומר שאין צריך להם, ולא אתי לאתויי אחר כך אפילו אם יפול, עכ"ל. ובמש"כ המשנ"ב שאין צריך להם, אשמועינן כאמור דייקא אשפה ודומי' דאי' להם כלל, משא"כ דבדר דאיכא למיחש וכהכא גבי דבילה דצריך לזה, ושפיר איכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאתויי, וק"ל.

עו"ל בזה בפשיטות דאין כוונת השעה"צ דייקא לדבילה אחר דנקיט הר"מ ז"ל בלישניה אף חלב ובצק דלא מאיס בזריקתו.

וכשדברתי בהא עם ידידנו הרה"ג רבי אברהם יחיאל הכהן הלר שליט"א בעמח"ס חסד לאברהם, אמר ליישב זה דהא מיירי בדבילה, ומ"ש בגמ' דתאנה עם נפילתה נמאסת הוי דייקא תאנה, משא"כ דבילה דהוי תאנה דיבשוה אינה נמאסת בנפילתה וזריקתה (ועיין בערוך ערך דבל מ"ש מכ"מ בש"ס גבי דבילה, ואכמ"ל).

האמנם דכל הא כתבנו לפרש אי נימא בכונת השעה"צ דחיישנן דילמא נפיל ואתי לאתויי, אולם לפום ריהטת לישני' דהשעה"צ נראה טפי כמש"כ המשמרת מועד דחיישנן לעצם הנפילה, ולפי דמצוי דינה נדבקה, וע"כ לכתחילה אסור להטיחה בכותל, וכן נמי פירשו במשנ"ב דרשו בפירוש בתרא דאפשר כוונת השעה"צ אעצם הנפילה, וכדחזינן במשנ"ב (סי' שני"ד סק"ב) גבי אשפה דאיכא אנפי דחיישנן לכה"ג, והרי דהתם ליכא למיחש שמא יבוא לקחתה, וכמ"ש הרמ"א ז"ל ומייתנין לעיל, ודוק בזה.

סימן ט"ו

בדינא דרשות הרבים המקורה והמסתערף

גרסינן בשבת (דף צ"ח ע"א) אמר רב שמואל בר יהודה אמר רב אבא אמר רב הונא אמר רב, המעביר ד' אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, ע"כ. והכי נמי איתא בגמ' (שם דף ה' ע"א), והתם פירש"י (ד"ה לדגלי מדבר) וז"ל: וכל מלאכות דבשבת ממשכן גמרי לקמן מדנסמכה פרשת שבת לפרשת משכן בויקהל, ע"כ. והרי פסק הר"מ ז"ל בהלכות שבת (פ"ד ה"א) דחז' מתנאי רה"ר הוא שלא יהיה מקורה, ושכ"כ הטור והשו"ע ז"ל (סי' שמ"ה ס"ז), ושם (סעיף י"ד) כתב וז"ל: איזה הוא כרמלית וכו' ורשות הרבים שהיא מקורה, ע"כ. ובמשנ"ב (שם סקנ"ו) ביאר דהוא לפי דלא דמיא לדגלי מדבר, שלא היה מקורה מלמעלה, ע"ש.

בתו"ד, וז"ל: ע"כ היה נ"ל לומר כך, דהא לענין שבת הכל תלוי אם דרך תשמישו בכך, וא"כ בשלמא במים עדיין יכול להשתמש בתוכו, כי המים אינם עומדים בפני שום דבר, ואם זורק לתוכו חפצים המים יצאו וחפצים נכנסים, משא"כ מלא פירות העומד בפני כל דבר הרי בטל לי רשותא מלהשתמש בתוכו, ונפקא מיני' בין ה"ה לדידי במלאוהו וזוכית שהמחיצה נראה מתוכה, ומ"מ אינו ראוי להשתמש בתוכו, עכ"ל (ויל"ע בהא קצת דאין דרך אינשי להשתמש בבור מלא מים, ובכף החיים (סי' שמ"ה אות ס"ד) העלה דתשמיש ע"י הדחק לאו שמי' תשמיש, וצ"ב). ונלפע"ד ללישנא דהמ"מ לכאורה מים עכורים לא חשיבו בהאי כללא והווי כפירי, ומ"ש בלישני' "והם הדברים הלחים הרבה", אפשר דכוונתו כל דבר הצלול, וכגון יין לבן ודומיו, דהגם דנמצאין בהבור ניכרין מחיצותיו.

האמנם מצאתי בספר נתיבות שבת (פרק כ"ב הערה ל"ט) דכתב אדברי המ"מ: "ולכאורה משמע מדבריו דמים עכורים דינם כמים, שהרי מן הדברים הלחין הן, ואע"פ שאין רואה המחיצות כשמסתכל. ובשו"ע הרב העתיק דברי המ"מ, וכתב דה"ה שאר דברים צלולים וכו', משמע דמים עכורים דינם כפירות", עכ"ל. ובעניות דעתי לא הבינתי אמאי פירש הנתי"ש בדברי המ"מ דמים עכורים הוו בכלל דבריו הלחים, הא זיל בתר טעמא דהמ"מ, וממילא כל דאין רואין מתוכו המחיצות ודאי לא מהני, והכי מוכח אצלי מהא דהחת"ס דנקיטנא דכתב דלהמ"מ במלאהו וזוכית "שהמחיצה נראית מתוכה", ע"ש דבזה הוא דמהני, הא אילו אין רואין המחיצה מתוכן ל"מ, וכן הוא פשוט ל' המשנ"ב ז"ל, וצ"ע. ג. שוב ראיתי בחידושי הריטב"א עמ"ס שבת (דף ק' ד"ה ואמר אביי, בהגדפס מכ"י יחיד בעולם ע"י מוסד הר"ק, ובדפוס הריטב"א הישנים ליתא), דכתב בסו"ד וז"ל: והכא כיון שמלמטה פירות, ואין העומק ניכר, הרי אין כאן היכר מחיצות, מה שא"כ במים שאפילו הן עכורים לא מבטלי היכר מחיצות, וכן נראה עיקר, עכ"ל. וקצ"ע הא במים עכורים לא מנכרי מחיצתא, ואולי ס"ל דאין לחלק בין מים למים, או דמיירי בעכורין מעט דעדיין ניכרים המחיצות מהן, וצ"ב.

מיהו בשו"ת אבני נזר (ח"א חאו"ח סימן רע"א בסופו) כתב וז"ל: ויש לחלק דהתם לאו שאין נראין לאדם, דמים נמי אם היו עכורין אין נראין המחיצות, אך הכונה דהמחיצות בעצמותם יהי' בהם היכר שהמחיצות יבשים והמים לחים, וכן כתב הרב המגיד דכל דברים הלחים כמים, ואף משקין שאין המחיצות נראין בתוכן, עכ"ל. ולא זכיתי להבין ד"ק דהאבנ"ז, הא המ"מ גופי' כתב להדיא "בכל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים", הרי דתלה זה בראייתו דהאדם, ואם אין האדם רואה המחיצות וכגון במים עכורים הרי מבטל מחיצתא. ועוד צ"ע, דלדברי האבנ"ז במלאהו וזוכית לא יהני, מדלא הוי מן הדברים הלחים, וצ"ע.

ובאילת השחר למור"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א עמ"ס שבת (דף ק' ע"א ד"ה מים) מייתי לדברי המשנ"ב דלעיל, וכתב דהעירו דלפי"ז מים עכורים מבטלי מחיצתא, ודחה זה דמ"מ אפשר להרגיש את הדפנות, וצ"ע להריטב"א דמייתנין דאף איהו ס"ל דמים עכורים לא מבטלי מחיצתא, והוסיף עוד באילת"ש דיש לחלק בין מים לפירות,

דמים אין מבטלין המחיצות, וז"ל: "כי החפץ שמניח עובר דרכם, משא"כ בפירות שאין נותנין לעבור דרכם, ולפי"ז אין חילוק בין עכורים לצלולים", עכ"ל. ועמ"ש"כ בספר מנחת אריאל עמ"ס שבת (עמוד תצ"ז) מ"ש מהמאירי דהחילוק בין מים לפירי הוי דבמים רוב דברים נשקעים בתוכן, משא"כ בפירות. ועיין באור שמח (הל' שבת פ"ד הכ"ג), ותו צ"ע שם לשו"ת רבינו יוסף מסלוצק (סימן י"א) דעמד בזה, ואינו לפני כעת לעיוני ביה. וכן נמי שאלתי עתה ממור"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אי מים עכורין מבטלי מחיצתא דגומא, ואמר לי "אפשר לראות", ושאלתי הא מלולכלכין המה, וחזר ואמר לי דאפשר לראות, וצ"ב. וכפיה"נ סברי כמש"כ לעיל מהאבנ"ז והאילת"ש דלא תלי זה בהסתכלות האדם, רק בהמחיצות גופיהו, אלא דבלישני' דהמ"מ והמשנ"ב צ"ע אם אפשר לפרש כן, מאחר דנקטו דתלי זה בהסתכלות האדם, וכן נמי העתיק כהאי לישנא בשונה הלכות (סי' שמ"ה סכ"א), וצ"ע בכל זה.

אחר זמן רב האיר ה' את עיני, ומצאתי בס"ד בשו"ת בית שערים להגאון רבי עמרם בלום זלה"ה (חאו"ח סימן רס"ג ד"ה הרבה) דכתב לפי"ד המג"א (סי' שמ"ה סק"י) וז"ל: ולפי"ז במים עכורים בטיט שאין המחיצות ניכרות, לא הוי רה"י רק כרמלית, וכן כתב הרמב"ם פ"ד מהלכות שבת הכ"ד: רקק מים שהוא עובר ברה"ר, אם יש בעומקו י' או יתר הרי הוא ככרמלית כשאר הימים, והוא שיש ברחבו ד"ט או יותר וכו', ועיין אי"ר סי' שמ"ה אות כ' ופמ"ג שם בא"א אות י"א, עכ"ל. וע"ש מאי דהוסיף ראיות להא, וסו"ד העלה דמים עכורין דאין המחיצות נראות מהן לא הו רה"י, ודוק בזה היטב. תו ראיתי דאיהו גופי' בשו"ת בית שערים (חאו"ח סימן קל"ג ד"ה למה שהאריך) כתב על חילוק המ"מ ותמיהת החת"ס עלי, וז"ל: ולפענ"ד נראה פשוט דשם מחיצה מורה שהוא חוצץ ומבדיל הרשויות זה מזה, וא"כ במילא מים או שאר דבר לח הרי הם מובדלים הרשויות, וא"י לילך בשוה בשתי הרשויות, אבל במלא פירות יכול לעבור בשוה מרשות זה לרשות זה בלי עיכוב, וא"כ הרשויות אין מובדלים. ועיין בלשון רמב"ם פ"ז משבת ה"ד לא מקרי מחיצה, ואפילו מלא זכוכית, אף שיכול לעבור בשוה מרשות לרשות, מ"מ המחיצות נראות והוי הרשויות מובדלים, שפיר הוי מחיצה, עכ"ל, וע"ש בכל דביק.

סימן י"ד

בהא דכתב השעה"צ דלכתחילה איכא איסורא לזרוק דבילה שמינה על הכותל אף למעלה מעשרה

מתני' שבת (ק' ע"א) העורה ארבע אמות בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר, למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ, הזורק בארץ ארבע אמות חייב, ובגמ' התם קמקשו עלה והא לא נח, אי"ר יוחנן בדבילה שמינה שנינו, ופירש"י (צ"ט ע"ב ד"ה בדבילה שמינה) כ' "שנדבק בפני הכותל", וכתב הר"מ ז"ל הל' שבת (פ"ד הי"ח) הזורק ארבע אמות ברשות הרבים ונח החפץ בכותל, כגון שזרק חלב או בצק ונדבק בכותל,

תורת ר"ה, דאלי"כ אוריון שהוא עצמו רה"י שעובר מעל לר"ה, יתחייב העובר תחתיו וחפץ בידו משום מוציא מרה"י לרה"י, עכ"ל, וע"ש. ושו"מ בספר ברכת אברהם להגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א עמ"ס שבת (דף צ"ח ע"א, דף קנ"ה מדה"ס), דנראה דדעתו דקירוי עראי עכ"פ לזמן ואולי עכ"פ לשבת זו סגי בזה, ולקמן כתב דהמג"א דמיתנין לעיל הוי סיוע לדבריו (ולדבריו לכאורה מ"ש המג"א ז"ל קמירי דייקא בעגלות דחשיבו קבוע כשחונים, משא"כ קירוי עראי גרידא, וצ"ע לדינא).

סימן ט"ז

בענין בית הגבוה י"ט עם קירוי, אם לאחשבי רה"י בתוכו בעיני דחקוק בו דע"ד סמוך ד"ט לכתלו

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ט"ו): בית שאין תוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה, ויש בו ארבעה על ארבעה, תוכו כרמלית ועל גביו רשות היחיד. ואם חוקק בו ארבעה על ארבעה אפילו באמצע רחוק מן הכתלים, נעשה כולו רשות היחיד, ע"כ. וכתב עלה המג"א (שם סק"ג) וז"ל: ול"ד לסוכה דבעי' שיהא סמוך [פחות מג'] טפחים כמ"ש סי' תרל"ג, דגבי סוכה בעינן מוצאות סמוכות לסכך, אבל גבי שבת לא בעי' רק שהרשות משתמר ע"י המחיצות, אפילו רחוקים ממנו הרבה קרוי רשות היחיד, הלכך ע"י מחיצות החיצונות שגבוהות י' נקרא רשות היחיד, אבל לא ע"י הפנימיות שאין שפת החקק מצטרף עמהם כיון שרחוקים ממנו ג"ט, עכ"ל הרא"ש. משמע דאם אין גבוהים י' עם הקירוי בעיני שיהיה החקק סמוך לכותל פחות מג"ט, עכ"ל. והכי מיתני בכך בחי"ט (סי' שמ"ה אות ט"ף) משום הת"ש (שם סקל"ד) ושו"ע הרב (שם סכ"ב), ע"ש.

האמנם באלוהו רבה (סי' שמ"ה סוס"ק י"ד) כתב אדברי המג"א, וז"ל: וצריך עיון בר"ן פרק קמא דשבת לכאורה דמצטרפין, עיין שם, ודוחק גדול לפרש דמה שכתב וקיימא לן הכי וכו' חזר וקאי למכתב כן, גם צריך עיון לחשוב הקירוי למחיצה לטלטל בתוכו, ויותר היה נראה לי לפרש דברי הרא"ש דאף שאין מצטרפין שפת החקק, מכל מקום חשבינן המחיצה בחוץ מלמטה נגד תוך החקק, וצריך עיון, עכ"ל.

והנה בתוספות ישנים פ"ק דשבת (ז' ע"ב בהנדפס על הגליון) פירשו החילוק בין סוכה אינה גבוהה י', דקאמר פ"ק דסוכה (ד' ע"א) חקק בה להשלימה לי, אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה, פחות מג' כשרה, וז"ל: והכא יש מחיצות גבוהות מבחוץ, וא"צ לצרף הגידוד אלא דאין אירי י', וכשחקק דאיכא אירי י' במקום אחד הוי רה"י, אבל בסוכה צריך לצרף הגידוד, וביותר מג' לא מצטרף, עכ"ל (וע"ש בתוד"ה ואם חקק מ"ש בזה).

ואשר עפ"י נלפע"ד ליישב קושיית הא"ר אמג"א דתמה עלי דצ"ע לאחשבי הקירוי כמחיצה לטלטל בתוכו, ע"ש, דבאמת י"ל דכיון דהך ביתא איכא ליה שייכות לרה"י בזה דעל גבו הוי רה"י (ומחיצותיו בחיצוניותו), רק כל הא דחסר לו הוא בפנימיותו, והיינו באוריו, לזה בגוונא דחקק בו להשלימו ל"י באוריו בלבד שפיר מקבל הוא שם רה"י גמורה, ואף אחשבינן להקירוי כמחיצה לטלטל בתוכו, ומהני אף דאין החקיקה סמוך לג"ט, אמנם אילו לא הוי הכתלים מעולם עשרה טפחים, הוי שוב לא ה"י שם רה"י עליהו מעולם, ואין להו שייכות לזה, ויש להחיל ביה שמא דרה"י מתחילה, על כן אי לא יעביד החקיקה בג"ט סמוך להכתלים לא מהני לאחשבי רה"י, והבן לאשורו.

ותו עיין בביאור הלכה (סימן שמ"ה ד"ה תוכו כרמלית) דכתב: וק"ל לכאורה פירושו דאם הוציא מזה לרה"י אינו חייב, אבל באמת מסתפקנא אולי מן התורה רה"י הוא, אלא דרבנן גזרו דלהוי כרמלית לחומרא שלא יטלטלו בו אלא ארבע אפילו רחב הרבה, וכמו שמסיים הגמרא [וקצת אסמכתא לזה מדלא קאמר הגמרא בקיצור תוכו כרמלית ועל גבו רה"י], ומה דכתב המחבר תוכו כרמלית היינו דאסור להוציא דרך ארובת הגג למעלה על הגג, או לרה"י שהיה סמוך לו, עכ"ל, ועפ"י ז"ל דכיון דמדאורייתא הוי רה"י, רק דרבנן גזרו ביה דינא דכרמלית, ע"כ כל הא דמהני החקיקה הוי רה"י, באמצעו דהבית לאחשבי רה"י, הוא דייקא בגוונא דכבר חשיב רה"י מדאורייתא, והיינו דהוי הכתלים עשרה, אך באופן דלא היו הכתלים עשרה אי לא דיחקוק בסמוך ג"ט לכותל לא מהני לאחשבי רה"י. ושו"מ באילת השחר עמ"ס שבת (ז' ע"ב ד"ה בית) דמיתני במוסגר לדברי התוס' ישנים דמיתנין לעיל, וכתב אהא דמשמע בפשיטות דסברי דהנך מחיצות הוו מהתורה מדחסר רק באורי י', ולזה מועילה החקיקה, אלא דאמנם הקשה אמ"ש בביאור"ל דאמאי יהא לזה דין רה"י, דלכאורה מהתורה אי"ו מחיצות, וע"ש עוד, ויש לפלפל בזה.

ובלישניה דהר"ן דמשמע דפליג אהא כמ"ש הא"ר, והביאו במשנ"ב (סי' שמ"ה סק"ג) ובשעה"צ (שם סק"ז), וקסבר דגובה הכתלים דמבחוץ מצטרף להחקיקה הגומא לשיעור עשרה בכל גוונ, יל"ד טובא, דמריש כתב "וכיון שחקק זה מחיצות עשרה מקיפות אותה מבחוץ, לא חיישינן אם הם סמוכות לחקק או מרוחקות ממנו", דמשמע דמירי דייקא בכתלי עשרה, והדר כתב דק"ל הרי אע"ג דהנך מחיצות עשרה הם בין (נ"א עם) חקק ומחיצה דק"ל דמצטרפין, כמ"ש בגיטין (ט"ו ע"ב) וחוליותה מצטרפין לעשרה, ותניא כוותיה, דמהא מבואר דאף אילו היו הכתלים ה' וגומא ה' מצטרפי, אף דאין הגומא סמוכה ג"ט לכותל, וצ"ב, שור"ר בחזון איש (חאו"ח הלכות עירובין סימן ס"ה ס"ק ס"א ואילך) דדן באורך עצום ונשגב בדעת הר"ן והרא"ש, ומריש דבריו נראה דאוקי בדעתיה דהר"ן ז"ל דאף איהו מצריך מחיצות י' מבחוץ, אולם מהמשך דבריו מבואר דפליג הר"ן ע"ד הרא"ש, וע"ש מאי דמיתני מהריט"ב, וע"ע בספר משמרת מועד (שבת דף ז' ע"ב), ואכת"י צ"ע אחר שכתבתי כ"ו מצאתי בשו"ת שבת הלוי לגאון ישראל מרן הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א (חלק א' סימן קכ"ה), דאף הוא תמה אמש"כ בביאור"ל דמיתנין לעיל, ולחייבת הקודש הנני מביא לדברי קדשו בזה, וז"ל: ראיתי להגאון הצ' מ"ב בביאור הלכה שכתב מסתפקנא דאולי גם בתוכו רה"י הוא מן התורה, אלא דרבנן גזרו למהוי כרמלית לחומרא

שלא יטלטלו בו אלא בד' אמות וכו', ומה דכתב המחבר תוכו כרמלית היינו דאסור להוציא דרך ארובות הגג למעלה על הגג או לרה"י שהי' סמוך לו, יע"ש. ולא ידעתי מה מקום להסתפק בזה, דדבר פשוט הוא דתוכו אין רה"י כלל מן התורה, רק דרבנן גזרו כרמלית כשאר כרמלית, דכיון דבתוכו אין מחיצות עשרה הרי חסר תנאי דרה"י אף שע"ג רה"י גמור הוא, וראיה ברורה וזה מקושת התוס' וכל הראשונים שהקשו מהא דסוכה ד' ע"ב בהרחיק החפירה יותר מג', ואי ס"ד דהכא רה"י מן התורה ל"ק כלל, דהא מן התורה בלא"ה הוא רה"י, והם גזרו והחזירו הענין אם חפר ג' אפילו רחוק מן הדפנות, משא"כ סוכה דפחות מ"ו"ד ודאי מן התורה, דהא מפרש פ"ק דסוכה טעמא דלא שמה דירה, ועוד ראיה מוחלטת מדברי התוס' לקמן ח' ע"א ד"ה כפאה על פיה שכתבו: ואע"ג דהיכא דכוורת גבוה י"ד מצטרפין השולים להיות ע"ג רה"י, כדאמר לעיל לענין בית שאין תוכו י"ד וכו', וכיון דע"ג י"ד פטור הזורק וכו', ומשמע להדיא דרק על גבו רה"י ולא בתוכו, דהא זה רבותא דאעפ"י כ פטור כזורק לרה"י, ואלו לדרך הגאון מ"ב הא ככה"ג גם מתוכו רה"י מן התורה, ורק הם גזרו, ולענין כוורת על חיובי דאורייתא דינן, מכ"ז נראה פשוט כמש"כ דתוכו אינו רה"י מן התורה, ודו"ק, עכ"ל, וע"ש הט"ב.

והלום בא לידי ספר כתבי בית ישראל עמ"ס שבת ועירובין, וראיתי דכתב שם הגאון רבי מיכל פיין זלה"ה אב"ד פאנידעל (עמוד שצ"ט) לחדש גבי בית שאין תוכו י' וקירוי משלימו לעשרה, אע"ג דאין מטלטלין בתוכו אלא בד' כדינא דכרמלית, מ"מ אם יזרוק מרה"י לתוכו יתחייב, דלגבי רה"י איכא שם מחיצה עשרה, דהא על גביו קחשיב רה"י גמורה דהא מטלטלין בכלו, והוי כהל' ומחיצה, ע"ש הט"ב.

סימן י"ז

בדינא דגג הבולט על מחיצות הבית

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף ט"ז): גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג, הוי כרמלית, ואפילו הוא גבוה ורחב הרבה, ע"כ, וע"ש עוד בזה, וכתב המשנ"ב (שם סק"ה) הטעם דמה שנעשה הגג רשות היחיד, היינו משום דאמרינן גוד אסיק מחיצות התחתונות למעלה, ונמצא הבית מוקף למעלה מארבעה צדדין, וזה לא שייך אלא היכא שהמחיצות ניכרות לעומד על הגג, מה שאין כן כשהגג מכסה על המחיצות לא שייך גוד אסיק, וממילא כיון דאין לו מחיצות אינו רה"י, ואסור לטלטל עליו כי אם בתוך ארבע אמות, כשאר כרמלית, ע"כ. ועיין בביאור הלכה (שם ד"ה גג הבולט) מ"ש בשיעורא דגג הבולט, ע"ש. ועיין בשו"ע סימן שע"ד (סעיף ד') ובמשנ"ב (שם ס"ק כ"ז וכ"ח), ע"ש.

ונסתפקתי היכי הוי דינא בגגון הבולט ה' טפחים מתחת הגג כזה, אם כה"ג ג"כ מבטל הגגון לשם רה"י דהגג מדאין ניכרות מחיצות הבית להעומד על הגג, וצ"ע, והראנו יידינו ורה"ג ר"א"י הכהן הלר שליט"א בעמח"ס חסד לאברהם, דבריטב"א עירובין (דף פ"ט ע"א ד"ה ושמואל אמר) כתב בתו"ד וז"ל: פרש"י ז"ל בכאן (ד"ה במחיצות הניכרות) דבמחיצות ניכרות היינו כשיש אירי בין גג לגג, שהעומד על שפת הגג רואה שיש תחתיו מחיצה עשרה, ומחיצות שאינן ניכרות כשהגג מחוברין שאין אור בניהן, ונראה מדבריו ז"ל אפילו המחיצות המחוברות למטה עופדות ונכרות למעלה, כיון שאין שם גובה מחיצה י' לא אמרי' גוד אסיק, שהרי אינו מכיר שעומד על מחיצה עשרה, אבל יש אומרים דכל כה"ג מחיצה ניכרת היא, ואמרינן בה גוד אסיק, ואפילו לרב, עכ"ל דהריטב"א. והרי נראה דתלי ספקינו האמור בהדעות דנקיט הריטב"א ז"ל, ויל"ע בזה.

ועיין מאי דכתב בענינא דגג הבולט ע"ג הבית בספר פתח הדביר להגר"ח פונטימולי זלה"ה (סימן שמ"ה אות ד') ע"ד הגה"ק מהר"ש ויטאל זלה"ה, ע"ש באורך. וע"ע בספר משנת יעקב להגר"ן ריונטל זלה"ה (זמנים ח"א הלכות שבת, עמוד קכ"ד סק"ו) מש"כ בשיטתו דהשו"ע בזה.

והלום ראיתי בספר חידושי אמונת משה (עמוד שע"ט) דהביאו מהאדמו"ר הזקן מאלכסנדר רבי יחיאל זלה"ה דנסתפק לפי"ש המג"א (סי' שמ"ה סק"ג) דבאם אין כתלי הבית גבוהים י' עם הקירוי, בעינן דיהיה החקק סמוך ג"ט לכותל לאחשבי רה"י בתוכו (עיין מאי דכתבינא בהא בסימן הקודם בס"ד), היכי הוי דינא על גג הבית אי הוי רה"י, וכתב דנראה פשוט דלפי"ש השו"ע דהכא י"ל דתוך הבית הוי רה"י, לפי דהמחיצות י"ל ניכרות, משא"כ מחוץ להבית כיון דל"ה מחיצות י' טפחים ניכרות, ל"ה בגגו דהבית רה"י, ע"ש, וחזינן נמי מיניה דמצריך מחיצות י"ט ניכרות בשלימותו, ודוק בזה.

סימן ח"י

בהא דימים ונחלים ממיא משחינן

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף י"ח): גדר כרמלית שלא יהא פחות מד' על ד', ואינה תופסת אלא עד עשרה, ולמעלה מעשרה הוי מקום פטור, וימים ונחלים ממיא משחינן, הלכך הנוטל מהם מעל פני המים עד עשרה באויר הוי כרמלית, למעלה מעשרה באויר הוי מקום פטור, עכ"ל. ולעיל (סעיף י"ד) העלה השו"ע ז"ל לדינא דלים הוי דינא דכרמלית, ע"ש.

והנה המג"א ז"ל (שם סק"ד) הקשה הא מיא לא מבטלי מחיצתא, כמ"ש לעיל (סעיף י"א), ואין לומר דלפי שהספינות שטות ע"פ המים מבטלי מחיצתא, דא"כ ליהוי רה"י, ויישב דכל חריץ שאינו משופע כדי שיתלקט גובה י"ט מתוך ד"ה לא הוי רה"י, והא דלא הוי אף רה"י לפי דאין נוח תשמיש הליכתו מפני המים, ובמשנ"ב (סי' שמ"ה סקמ"ח) מיתני מהמאירי דלפי דהמחיצות רחוקות זו מזו מאד אינן מצטרפות ליעביד מאי דבינייהו רה"י, וע"ש בכל דבריו.

ואשר היה נלפע"ד דאפשר ליישב בזה באופ"א, דהא דגומא ובור המלאים מים ברה"ר לא בטילו ע"י הני מיא מתורת בור ומחיצותיו, לפי דהעיקר הוא הבור והגומא, והמים מונחין בתוכן, ושם מורה

עליהו בלי מים, ברם ים ונהר הוו ל"י רשות בפני עצמן, ולא משום הקרקע דעומדין הם עליהן, ועל כן אמרו בשבת (ק' ע"ב) דכארעא סמיכתא הוו, דאית להו דינים עצמיים, וממילא ממיא משחינן, דעיקר שמם ים ונהר (ויל"ע בזה מ"ש המשנ"ב שם בסוף דבריו גבי רקק עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, דהו"ל דינא דכרמלית כמו ים, ושכפמ"ג מספק"ל דרק לחומרא הוי ככרמלית שלא להוציא מתוכה לרה"י, אך מה"ת רה"י הוא, ע"ש היטב. ויל"ע מ"ש האי רקק מגומא, דלעיל (סעיף י"א) כ' השו"ע דעמוקה י' ורחבה ד' הויא רה"י, וצ"ע. ושו"מ דבתו"ט שבת (פרק י"א מ"ד) עמד ליישב זה, וכ' ז"ל: ואפשר לי לומר דרקק מים מן הסתם יש בו במדרונו מכל צד שיפוע, ונוח להלך בתוכו, אבל חריץ מן הסתם אין לו שיפוע כל כך, ולפיכך אין רה"ר מהלכת בו, עכ"ל וא"ש, ועיין נמי בתפא"י שם, ואכמ"ל).

עוד י"ל בזה לדרכו דהחת"ס (או"ח סי' פ"ט) דמיתנין לעיל, דהא דמים לא מבטלי מחיצתא לפי דאפשר לזרוק דברים בהבור, ומים יוצאין ודברים נכנסין, ע"ש באורך. ולפי"ז נלע"ד דהאי סברא לא שייכא בים ונהר, דאף אם יעמוד ויזרוק לתוכן דברים טובא ישארו בהם מים למכביר, ומיהו יל"ע בגוונא דזירוק דברים כבדים בקצה הים או הנהר, וכן יל"ד ברקק דהתם יצאו המים, ויל"ד להסוברין דהא דומיא ל"מ מחיצתא דאפשר לראות מאי דבתוכן, היכי הוי דינא בים שמימיו עכורין, ולעיל הארכנו בכ"ז וקחנו משם (וע"ע ביאור"ל סימן שמ"ו ד"ה קרפף, ע"ש). אחר זמן מצאתי בספר דברי יעקב להגר"י עדס שליט"א (זרעים מועד א' עמוד ת"ו) דעמד במש"כ התוספות יו"ט גבי רקק מים, ע"ש באורך.

סימן י"ט

ידון בגדר ושם דמקום פטור

שו"ע סימן שמ"ה (סעיף י"ט): מקום פטור הוא מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, וגבוה משלושה ומעלה עד לרקיע, או חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה ועמוק יותר משלושה, וכן המחיצות הגבוהות משלושה ולמעלה ואין ביניהם ארבעה על ארבעה, ע"כ, וע"ש ברמ"א. ובמשנ"ב (שם ס"ק פ"א) כתב אהא דאין בו ארבעה, וז"ל: טפחים רוחב, אפילו הוא ארוך אלף אמה, דמרבוע ארבעה על ארבעה טפחים בעינן, ע"כ.

והנה בספר שערי שמועות למרן הגאון רבי משה שמואל שפירא זלה"ה ריש מתבתא רבתי דבאר יעקב, עמ"ס שבת (דף ו' ע"א ד"ה והכרמלית ומקום פטור) כתב דיש לעיין אם נאמר דין מסויים דמקום פטור, או דמקום פטור לאו דין מקום הוא, כי אם דכל דאין רה"ר או רה"י ממילא הוא דהוי מקום פטור, אחרי דאין על המקום דיני רה"ר ורה"י, ומהא דכתב רש"י דע"כ בזורק בפני הכותל למטה מי' אינו מ"פ לפי דלאו מקום מסויים הוא, הרי מדשייך דינים דמקום מסויים במ"פ חזינן דנאמר דינא דמקום פטור, דאי הוי דבר דממילא אחר דאינו רה"י ורה"ר מאי שייכא ביה דינים דמקום, ומיהו כתב די"ל דגם דין מקום פטור דממילא איכא, וכמ"ש גבי הזורק באוירא בעלמא דהוי מקום פטור, אף דאינו מקום מסויים לתשמיש, ורק למטה מעשרה דנמצא באויר דרה"ר דייקא אז חשיב מ"פ אי איכא על המקום דין מ"פ, אך בלא"ה אינו מ"פ אחר דאינו מקום מסויים חשיב מונח באויר ע"י דממילא אויר רה"ר דמי, וע"ש מאי דין בהא ממ"ש הרמב"ן והרשב"א אויר לשבת (דף ה' ע"ב) ומכמה דוכתי, ע"ש באורך.

ומשכבר אמר לי חבד צורבא מדרבנן נ"י דיל"ד בשמא דמקום פטור אחר דלא איקרי רשות רק "מקום פטור", ונומיתיו לו דבפשיטות זה אינו, דהא אמרו בשבת (ו' ע"א) ת"ר ד' רשויות לשבת, רה"י ורה"ר וכרמלית ומקום פטור, והכי הוא בירו' דשבת (פ"א ה"א) ובתוספתא ריש מסכת שבת, ע"ש. ועיין בתוספות (שם) דדקדקו משום רשב"א דלינתו ה' רשויות לשבת, ע"ש בקו' ותירוצם, עכ"פ חזינן דהאי ד' רשויות כפשוטו המה, והכי נמי כתב המשנ"ב בהקדמתו לסימן שמ"ה "ויש עוד רשות רביעי שנקרא מקום פטור, וכדלקמן בסוף הסימן, ומותר להכניס ולהוציא ממנו לכתחילה לרה"י ולרה"ר, וכמבואר הכל בסימן שמ"ו", ע"כ. ועיין בערוך השולחן (סי' שמ"ה ס"א) דכ' בתו"ד: אך מדרבנן ישנו עוד שני רשויות, והיינו כרמלית ומקום פטור. ועיין בקובץ שיטות קמא עמ"ס שבת (דף ו' ע"א ודף ז' ע"א) בלשונות הראשונים ז"ל גבי מקום פטור, וז"פ, אשר מהא לכאורה היה מקום לצדד בחקירתו דהשערי שמועות, די"ל דאמנם איכא דין מסויים דמקום פטור, ולא דממילא הוא היכא דאינו רה"י ורה"ר, וזהו גופא קמ"ל ד' רשויות לשבת לאשמעינן דאף מ"פ דין מסויים דרשות הוא, רק דשונה מרה"י ורה"ר וכרמלית, ודוק בזה.

והלום מצאתי בספר אילת השחר למור"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א עמ"ס שבת (דף ו' ע"א ד"ה ד' רשויות), דכתב בהאי ענינא וז"ל: "מבואר דאף כרמלית ומקום פטור נקראים "רשות", ואינו מדין תורה, אלא שאחרי שתקינו חכמים דינים באלו המקומות הו"ל רשות, ומ"מ צ"ב מ"ט קרינן למקום פטור "רשות", והרי כל מהותו של מקום פטור הוא דאינו רשות, ולכן מותר להכניס ולהוציא ממנו, ואפשר דמשום שאסרו חז"ל להחליף לטול מבעה"ב וליתן לעני דרך מקום פטור, משו"ה הוצרכו ליתן לזה שם רשות, ולומר שאסור להכניס ולהוציא דרך רשות זו, עכ"ל, ולדברי האילה"ש נמי יש לצדד דדינא דמ"פ הו"ל דין מסויים דמ"פ, מדחזינן דקרי להו רבנן רשות, ואית לי' דינים הנוגעים לזה. ועיין היטב בשו"ע ובמשנה ברורה (סי' שמ"ו סעיף א') פרטים בדיני מ"פ [ועיין בתו"א (או"ח ס"ב, ו').]. מהו יל"ד דאפשר דאיקרי מ"פ רשות לפי די"ל דעיקר שמא דרשות הוי שם כללי, והיינו רשות דדבר מסויים, ולפי"ז לכל רשות איכא ושמות מסויים משלה, ועל כן לרה"י אי לאו דיהיה בה דע"ד לא מקרי רה"י, וביותר מזה כ' המשנ"ב (סי' שמ"ה סק"ג) דלכו"ע כ"ז שאין בחללו ארבעה לא מצטרפין המחיצות לאחשבי כרה"י, והסברא בזה י"ל דמ"מ לא הוי תשמיש דיחיד בפחות מדע"ד, וגבי רה"ר קים להו לרז"ל השיעור דנקטו דיהי' בו ט"ז אמה לרחבו וכו' (ועיין לעיל דהארכנו בפרטי דיני מחיצות רה"י ודיני רה"ר, ע"ש). וגדר כרמלית, עיין שו"ע (סי' שמ"ה ס"ח) ובמשנ"ב שם, וכן הויא רשות דמקום פטור דאיקרי רשות לפי

וכיון דלא עמד לפוש בהדיא כל זמן דלא פסיק מהליכתו מקרי מהלך, וזהו גופא הא דכ' מו"ר שליט"א בטעמא דבן עזאי "דאין כל פסיעה תיקון והכנה לפסיעה הבאה, ושפיר מקרי כעומד", וכאמור דאהא פליגי חכמים, וק"ל.

והלום מצאתי בס"ד בספר בית אהרן להגר"א כהן זלה"ה עמ"ס שבת (סימן ח'), דביאר בתו"ד פלוגתא דבן עזאי וחכמים לדעתו דהרי"ף דפסק כב"ע, דחכמים לא פליגי אסברא דמהלך כעומד דמי, דהא לרבנן אפילו בעומד ממש רק לכתף לא חשיב הנחה, משום דאינה עמידה קבועה, רק דפלוגתתן היא דבן עזאי ס"ל דכיון דמהלך כעומד דמי, אי"כ הוא במצב דעמידה שאם יפסיק הליכתו ישאר עומד על המקום, ולהכי חשיב דאיכא להחפץ מקום קביעות, הגם שבמחשבתו מחשב להלך ועומד תיכף לצאת ממקום עמידתו, מיהו כיון דבלא התחדשות הליכתו ישאר עומד, חשיב שהאדם עומד במקום קבוע והחפץ נגזר אבתויה, וקחשיב דמונח ע"ג הקרקע, וחכמים ס"ל דאפילו בעומד לכתף, הגם שהאדם והחפץ במצב דעמידה, מ"מ כיון דהאדם באמצע הליכה לא חשיבא עמידתו למקום קביעות, ומשו"ה חייב דרך מקום פטור כיון שהי' בהמשכן עמידה כזו שהוא הנחה על רגע בלי קביעות, ודוק בזה למש"נ בעוזה".

בהא דפסק המשנ"ב דלמומר לע"ז אסור להושיט דבר איסור

שר"ע (סי' שמ"ז ס"א): ואם פשט ידו לפניו וחפץ בידו, והניחו לתוך יד חבריו העומד בפנים, או שפשט ידו לפניו ונטל חפץ מתוך יד חבריו העומד בפנים והוציאו לחוץ, שנמצא שהעומד בחוץ לברו עקר והניח, הוא חייב, וחבירו פטור אבל אסור, ע"כ. וכתב עלה והחפץ נגזר (שם ס"ק ז') וז"ל: לא משום איסור שבת, אלא שמכשיל את חבריו וגורם לו להוציא חפץ או להכניסו, ויש בזה איסור תורה משום לפני עור וכו', ולמומר לעבודת כוכבים אסור להושיט גם כן דבר איסור כמו לשאר ישראל, ע"כ, וע"ש בכל דבריו. ומקורו מהמגן אברהם (שם סק"ד), ע"ש באורך. ועמ"ש בדברי המג"א בהגהות חכמת שלמה להגר"ש קלוגר זלה"ה על אתר, ובספרו שו"ת טוב טעם דעות (תליחא, ח"ב סימנים ל"א ול"ב), והנה המשנ"ב כאן הכריע דלא כהש"ך (י"ד סימן קנ"א ס"ק ו') דהעלה דשרי לסייע למומר, ע"ש בדבריו, ומצאתי בספר לפני עור (עמוד קנ"ח) לידידו הרה"ג רבי יצחק אליהו הכהן אדלר שליט"א דמייית איזה ביאורים מדברי האחרונים ז"ל למש"כ הש"ך, וציין למש"כ בשו"ת מתנה חיים, (חלק א' סימן מ"ה) דביאר דודאי קמודי הש"ך דבמומר שייך ערבות, אלא דהני מילי היכא דאיכא ביד ב"ד להפרישו, אולם בגוונא דאף אם נפרישו או נמנע מלסייעו יעביד איסורא לאחמ"כ, ככה"ג ליכא ערבות, וכיון דזומן הזה אין בידו לכוף המומרין, אי"כ בחד עברא דנהרא דממילא יעביד איסורא מותר לסייעו (ועדיין צע"ק דאי שייכא ב"י ערבות, הא ניחא שלא לאפרושי מאיסורא, אך לסייעו מאן דכר שמ"י, וצ"ע שם).

ובשו"ת אבני נזר (חיו"ד סימן קכ"ו) כתב לאוכוחי דבמומר ליכא ערבות, דהנה יסוד ערבות הוא מהא דאיתא בשבועות (דף ל"ט ע"א) וכשלו איש באחי - איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערביין זה בזה, ומומר קי"ל דמותר להלוותו בריבית כמ"ש בי"ד (סי' קנ"ט ס"ב) דלא מקרי אחיך (וע"ש באבני נזר דכתב זה אף להסוברין דמקרי אחיך, ואסור להלוותו בריבית, ע"ש בבימוקן), ועל כן העלה דפקע דינא דערבות ממומר, ואין לזוז מהוראת הש"ך.

ועיין נמי בשו"ת יד יצחק (חלק ב' סימן צ"ה) דביאר בדעתו דהש"ך, די"ל דהא דגזרו רבנן שלא לסייע בידי עוברי עבירה, היינו כדי שלא להרגילו באיסורין יותר ויותר, דילמא ישוב בתשובה אם לא יהי' משוקע כל כך באיסורין, אולם מומר דבלא"ה משוקע באיסורין, וליש' דייחזור בתשובה, דמאחר דקיבל עליו דת הנכרים אם ירצה לשוב בתשובה ענוש יענש בפלילים, להכי לא גזרו שלא לסייעו, ולפי"ז מחלל שבת בפרהסיא נהי דדינו כמומר, מ"מ כיון שאפשר לו לשוב בתשובה שפיר דינו כישראל לענין מסייעו, ע"ש. וכעיי"ז כתב בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סימן נ"ד), ע"ש. ועיין בביאור הלכה (סימן תר"ח), ועיין בספר לפני עור (חאו"ח סימן נ"ד), ועיין נמי בספר שירת משה בעניני לפני עור להרה"ג רבי משה טויב שליט"א (סימן כ"ג) מש"כ בזה.

ואגן בעניותין הרחבנו בדינא דמומר בספרינו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן ג'), וע"ש מאי דהבאנו מספרי דרבנן בגדרו, ובין השיטין מיייתין מספר בעקבי מנחת חינוך למו"ר מרן הגה"צ רבי יעקב אלשלטיין שליט"א הגאב"ד דרמת השרון, דביאר בגדר מומר דדינו כנכרי, דהא מיהא אף להסוברין דינו כנכרי אין הכונה דהוי כנכרי ממש, רק דזהו דין בהנהגה כלפיו כל זמן שמתנהג כנכרי, ולא דפקע מיני' שמא דישאל, וכעין דברי מו"ר שליט"א אשכחנא בספר כנסת אברהם להגר"א פרש"ט זלה"ה עמ"ס יבמות (סימן ל"ח ס"ק ה').

איברא דבספר לפני עור מייית' משו"ת להורות נתן (חלק ג' סימן כ"ה) דכתב דאי הוא בגדר תינוק שנשבה, ודאי הוא מצוה להפרישו אף לדעתו דהש"ך, וממילא אף אסור לסייעו, ע"ש, ובגדר תינוק שנשבה הארכנו בספרינו הנזכר, והבאנו דעמד בהא מרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א בקובץ זכרון מרדכי (הנדפס עם פירוש הרשב"ץ לברכות) עמוד כ"א ואילך, ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן קצ"ט סק"א) דהעלה דחילוני דהאידינא קשה ליתן עליו דין תינוק שנשבה, רק הוי אנוס ע"י החינוך הרע שניתן לו, וע"ע מש"כ איהו גופי' בחלק ח' (סימן קס"ה סק"א), ועמ"ש בספר מצות איש לידיו"ג הרה"ג ראי"ש שטינמן שליט"א על עניני זקן מומא (סימן ב' סעיף א' סק"ד), ובספר הלכות שבת בהגרמ"מ קארפ שליט"א דבשלהי ח"ב האריך בהא, וע"ש דמיייתין עוד איזה ציונים.

וכשדברתי בזה עם מרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א, אמרתי לפניו דלכאורה יש היום מפיצי דבר ה' ברבים בכל אתר ואתר, וא"כ לכאורה יכול בשופי לידע רצון ה', והשיבני מרן הגר"נ שליט"א "צריך להביא זה בחשבון", וביארו לי בכוננתו דבעינן לברורי מהיכן אותו חילוני, ואם אכן יכל לידע, דיש הגדלים במקומות נדחין דליש' דידעו כלל,

אחר זמן האיר ה' את עיני, ומצאתי בספה"ק ראשון לציון לרבינו חיים בן עטר זלה"ה עמ"ס סוכה (דף ג' ע"א ד"ה בית) דכתב אדברי הגמ' דשם בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המזוזה, וזל"ק: כתב רמב"ם בפרק ו' מהלכות מזוזה (הלכה ב') וזה לשונו: בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המזוזה, ואם יש בו לרבע וכו' ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו חייב במזוזה, עכ"ל. ובפרק א' מהלכות עירוב (הלכה ט"ז) כתב סתם וזה לשונו: אבל אם נתנו בו או בבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אינו עירוב, עכ"ל. וכן בפרק י"ב מהלכות שמיטה (הלכה י"ב) וכן בפרק י"א מהלכות רוצח (הלכה א') וכן בפרק ז' מהלכות מלכים (הלכה ה') וכן בפרק י"ד מהלכות טומאת צרעת (הלכה ו'), ולא כתב (חזקא) [בחזקא] מינייהו דלא בעינן מרובעות, טעמו משום דסמך ד מה שכתב בהלכות מזוזה שהם הלכות ראשונות, ומשם נלמד לכל מקום, וטעמו ז"ל דכתב דלא בעינן מרובעות משום דאפשי פלוגתא לא מפשינן, ואי תימא דפירוש ד' אמות על ד' אמות מרובעות בעינן, אם כן בהאי דפליגי רבי וחכמים בשיעור סוכה, דחכמים סוברים ראשו ורובו כו', ורבי סובר ד' אמות על ד' אמות פליגי בתרתי, דלחכמים כדי ראשו ורובו שהם ז' טפחים על ז' טפחים, ורבי בעי ד' אמות על ד' אמות, ומרובעות, וקיימא לן אפשי פלוגתא לא מפשינן, ועוד נראה דרייק לשנא דמתנ"י דקתני "אין בו", דהכי הוה ליה למימר שאינו ד' אמות על ד' אמות, ומדקדק תיבת "בו" רוצה לומר שיש בו שיעור זה, הגם שאינו עומד בסדר זה, ועיין מ"ש בדף ח' (ע"א) ד"ה (אם יש כ"ו) [הני מילי בעיגולא]. מיהו מתברא לי דבעינן שתהא ארויה ליכנס בה אדם ולישב בה, אבל אם היה באופן שאם העומד אינו יכול לישב הגם שהיא ארוכה ביותר, אגן סהדי דלא מקרי בית, ואולי דלזו נתחכם רמב"ם שכתב (בהלכות מזוזה) בסדר זה: ואם היה בו לרבע כו' אע"פ שהוא עגול או בעל ה' זוויות, ואין צריך לומר אם היה ארכו וכו', וכי היכי דהך דעגול ודחמש זוויות יש בהם מציאות דיכול אדם לישב בהם, הא נמי דכוותיהו, כמו שתאמר שמנה באורך ושנים ברוחב, והוא שדקדק ג"כ באומרו "ארכו יתר על רחבו", פירוש שאינו מרובע, אבל אם היה עשוי כמבוי צר וארוך פשיטא דלא חשיב בית אפילו יש בו לרבע ד' אמות על ד' אמות, והגם דאמרינן לקמן דף ז' ע"ב גברא באמתא יתיב, עם כל זה דוקא בדירת עראי, אבל בדירת קבע לא סגי בהכי, עכ"ל. וע"ש בכל ד"ק. וע"ע מש"כ בראש"ל"צ (שם דף ח' ע"א ד"ה באורך), וע"ע במילואי ציון על הרש"ל"צ בהנדה"מ מש"כ בכ"ז, ע"ש. ולפ"ו אף להראש"ל"צ הא דכ' הרה"מ בהלכות שבת (פי"ד ה"ז) גבי מ"פ, התם הוי דע"ד מרובעות ממש, וכמ"ש במ"מ (שם), ושאינו מכל דוכתי דלא הצריך דע"ד מרובעות, וכהחילוקין דמיייתין לעיל.

ועיין בשו"ת מהרלב"ח (סימן ק"י) ובמנחת חינוך (מצוה קע"ז ס"ק ג'), ע"ש. והחזו"א ז"ל "או"ח סימן ק"י ס"ק כ"ח ד"ה ובח"ס) קמתמה ע"ד החת"ס, וז"ל: ובח"ס ר"פ כ' לוחות ראית הטי"ז מסוכה עגולה ח' ע"א, דלמ"ד ד"א בעינן מרובע דמזוזה מחמירין טפי, והא דאמר ג' ע"א מאן תנא כו' הוי מצי למימר ולטעמיך, ותמוה, וכי הדבר מסור לנו, הלא התורה מסורה לנו מריבנא ור"א בגמ', ואם בגמ' לא אמרו לחלק במזוזה מאן אמרה, ועוד הלא ברייתא כללה מזוזה בהדי אינך, ומדה אחת לכולן, ועוד מה טעם הוא זה דמזוזה מזכרת מלכות מלמים, סוף סוף לא אמרה תורה אלא בבית, ומש"כ דבגמ' הוי מצי למימר ולטעמיך זה לא יתכן, אלא אי הוי מפרשינן לן בגמ' דמזוזה לא בעינן מרובעים, אבל אין לנו לבדות מעצמנו כן ולומר דהוי מצי למימר ולטעמיך, אדרבה יש לנו ללמוד מסוגית הגמ' דסוכה ומזוזה חד שיעורא, ע"כ. וע"ש בכ"ד בהאי ענינא.

בהפלוגתא אי מהלך כעומד או לאו

כתב השו"ע (סי' שמ"ז ס"א): אבל העומד ברשות היחיד ומוציא או מכניס או מושיט וזורק לרה"ר דרך מקום פטור או איפכא, חייב, וכתב עלה בתוספת שבת (שם ס"ק ב') דקיימא לן מהלך לאו כעומד דמי, ונמצא הוי כמוציא מרה"ר לרה"ר להדיא, ע"ש.

והנה בשבת (ה' ע"ב) (ע"א) איתמר ת"ר המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב, וכן עזאי פטור, בשלמא בן עזאי קסבר מהלך כעומד דמי, אלא רבנן נהי נמי דקסברי מהלך לאו כעומד דמי וכו', ע"ש כל הסוגיא, ועיין שבת (צ"א ע"ב). ובסברותיהם דרבנן וכן עזאי פירש"י (שם ה' ע"ב) דלדעתו דחכמים דחייב, "הואיל ולא עמד בסטיו לפוש אין כאן הנחה אלא בפלטיא", ובדעתו דבן עזאי דפטור כ' רש"י וז"ל: "כדמפרש קסבר מהלך כעומד דמי, ונמצא נעקר מרה"י ומונח בסטיו, ועוקר מסטיו ומניח ברה"ר", ע"כ ע"ש, ואנן פסקינן כחכמים, הלכך כ' השו"ע דהעומד ברה"י ומוציא או מכניס או מושיט וזורק לרה"ר דרך מ"פ או איפכא חייב, ועיין משנ"ב (שם סק"ה).

והנה בספר אילת השחר למו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א עמ"ס שבת (ה' ע"ב) ד"ל מהלך כעומד דמי) כתב: יש לעיין נהי דכל פשיעה הוי כעומד, אבל כל פסיעה היא כדי להמשיך בהליכה, ולמה זה גרע מעומד לכתף דלא הוי הנחה, וכאן ג"כ כל פסיעה כדי לילך, והפסיעה אין תכליתה בשביל מנוחה, אך באמת דוקא כשעמד "לכתף" לא חשיב עמידה משום שזה תיקון וחלק להמשך ההליכה, משא"כ מהלך אי"י עומד "לכתף", דאין כל פסיעה תיקון והכנה לפסיעה הבאה, ושפיר מקרי כעומד, ע"כ.

והנלפע"ד לבאר בזה בפרט לפי מאי דכתיבנא במקו"א לפמש"כ השער הציון (סי' שמ"ט סק"ח), וז"ל בתו"ד: ולעניות דעתי נראה ברור דלכו"ע מן התורה מקרי עמידה אפילו אם לא עמד לפוש בהדיא, ורק בשביל איזה סיבה שמנעו לילך, כיון שלא עמד לתקן משאו דרק אז חשוב כמהלך, ע"כ. ולפי"ז י"ל דס"ל לבן עזאי דכיון דפסיעותיו דאדם מדודות ומגובלות, חשיב בכל פסיעה ופסיעה שהולך כעומד, דהא סו"ס זה שמוכרח לעקור שוב רגלו להלך עוד פסיעה, חשיבא סיבה שמונעתו מלילך בלא הפסק כעגלה וכי"ב, ברם אהא גופא פליגו חכמים וס"ל דמהלך לאו כעומד, דזה לא קחשיב סיבה למקרי עלי' שמא דעמידה,

דמשמשת היא כרשות לדבר מסויים, אלא דכיון דהינה פחותה מדע"ד לא חשיבא רשות שימוש דיחיד, רק לדבר מסויים גרידא ובה איתאמרו דיניה, ודוק בזה (וגבי אויר רה"ר למעלה מעשרה דחשיבא מ"פ, עיין היטב בשו"ע (סי' שמ"ה ס"ב) ובמשנ"ב (שם ס"ק מ"ד) ובשעה"צ (שם סקמ"ח) דכ' נ"מ בהיכא דהולך באויר רה"ר על הקורה התקוע מכותל לכותל וחפציו בידו, ע"ש היטב בכ"י).

והלום מצאתי בחזון יחזקאל על התוספתא (שבת פ"א ה"א בחידושים) דס"ל בדעת הרמב"ם ז"ל הל' שבת פי"ד ה"ו דמקום פטור אינו חולק רשות לעצמו, ברם הרשב"א ז"ל בשבת (דף ק') הקשה אהא מדרתנן ד' רשויות לשבת, וקסבר דמי"פ חולק רשות לעצמו. וכ' בחזו"י דאפשר יפרש הר"מ ז"ל גם בתלמודין דרשות רביעית הוי מבואות דאין מפולשין, ולא מקום פטור, ע"ש היטב. ועיין ברשב"א שם מאי דמייית פאר הדור להר"מ ז"ל (סימן ל"ד), ומש"כ אהא, ע"ש. ועיין נמי בספר יסודי ישורון (ח"ב עמוד קע"ז), ודו"ק, וכששאלתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אי מקום פטור מוגדר כרשות, השיבני (דזה) גם רשות.

סימן כ'

בהא דלאחשובי רה"י בעינן דע"ד טפחים מרובעין

שו"ע סימן שמ"ה ס"כ: מקום פטור הוא מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, וגבוה משלושה ולמעלה עד לרקיע, וכ' עלה המשנ"ב (שם ס"ק פ"א) דבעינן דע"ד טפחים מרובעין, אך אילו הוי רחבו ד' טפחים ובאורכו ליכא ד' טפחים, אפילו אורכו אלף אמה ל"מ, דמרובע דעד"ט בעינן, והוא מהמג"א (שם סקט"ו) משם הפוסקים. ועיין ברמב"ם הל' שבת (פי"ד ה"ז) ובמג"א משנה (שם) ובב"י (סו"ס שמ"ה), ועיין שו"ע סי' שמ"ה (סעיף ז') ובמשנ"ב (שם ס"ק ל'), ובשו"ע (שם סעיף י"ד) ובמשנ"ב (ס"ק נ"ז), עיין שם, והנה בשו"ת חתם סופר (חיו"ד סימן ר"פ) העיר דבשו"ע י"ד (סי' רפ"ו ס"ג) פסק כהר"מ ז"ל דבית דאיכא ביה לרבע דע"ד אע"פ דאין רבוע חייב במזוזה, ודלא כהרא"ש דס"ל דסתם דע"ד פירושו מרובע, וז"ל: ובאמת סברת הרמב"ם תמוה קצת אם לענין מקום דע"ד לענין שבת ס"ל דלא הוי מקום חשוב להניח חפציו אם לא יהיה מרובע, ואם יהיה כחוט השערה פחות מזה ואפילו יהי' ארכו כמה, יהי' מקום פטור, כמ"ש הוא ז"ל פי"ד משבת ה"ו, מקום חשוב לא הוה, דירת אנשים הוה, אתמהא, אם לא נאמר דשאני מזוזה דבבל מתחייב במזוזה מטעם שכ' סמ"ע סי' תי"ז סעי' ב' דהייביתא תורה להיות מצות ה' נגד עיניו בביאתו וביציאתו, ע"כ אפילו היכי דלא מחייב במעקה מ"מ במזוזה חייב, עכ"ל. וכן ביאר שם לפום מש"כ הא דגבי סוכה פסק הר"מ דבעינן ז"ט ע"ז"ט מרובע דוקא, וגבי דירת מזוזה ל"ב מרובע דוקא, דדירת מזוזה חמיר טפי לפמש"כ הסמ"ע, ע"ש היטב. ובספר ליקוטי הערות לשו"ת חתם סופר מהגאון רבי יששכר דב גאלדשטיין זלה"ה (שם ס"ק ד') כתב דבס' שערי אמת ובית אריה (סימן רפ"ו ס"ג אות ד' דף י' ע"א) כתב אקשושית החת"ס, וז"ל: ולא ידעתי מאי קושי', מה ענין שיעור ד' טפחים לשיעור בית דהוי ד' אמות על ד' אמות לענין מזוזה, ולזה שפיר אע"ג דהוי עגול או ארכו יותר על רחבו אפ"ה חייב במזוזה, כיון דעכ"פ הוי רחב ד' טפחים, ואולי באמת היכא דאינו רחב אפילו ד' טפחים פטור, ע"ש. גם בשו"ת ערוגת הבושם (חיו"ד סימן קס"ה) תמה ע"ד החת"ס דאטו אידי וידי חד שיעורא הוא, הא"י ד' על ד' דאיתמר גבי שבת היינו ד' טפחים, ואילו גבי מזוזה ומעקה דע"ד אמות הוי שיעורא, וא"כ מה ענין זה לזה, דאה"נ כל שהוא פחות מרוחב ד' טפחים אפילו משהו שוב לא הוי מקום חשוב, ומ"מ בית דירה שפיר הוי כל שיש בו אפילו פחות מרוחב ד' אמות, כל שארכו הוא בכדי לרבע מתוכו ד' אמות על ד' אמות. וצ"ל דקושייתו הוא מדפשיט ל"י להרמב"ם כל שיש לרבע מתוכו ד' אמות, משמע דאפילו הוא פחות מד' טפחים אם מדת ארכו משלים ל"י באופן שהוא ארוך כ"כ עד שמארכו יכול להשלים הרוחב של פחות מד' טפחים לשיעור ד' אמות, חשיב ל"י בית דירה, ואילו גבי שבת כה"ג לא הוי מקום חשוב, כצ"ל ביאור קושייתו, וכ"כ בכוננת החת"ס בשו"ת שאלת שלמה (ח"א סימן כ"ז סק"ד). אבל באמת גם זה לק"מ, דודאי פשיטא דלא בכל עינין אמרו דארכו משלים לרחבו, דודאי צריך עכ"פ שיהיה ראוי לדירה. ובהגהות יג"ל יעקב שעל שו"ת חת"ס י"ד כתב על קו" הערוגת הבושם דכוונת החת"ס לאקשושי דכמו דלא מהני לענין שיעור מקום דשבת להשלים הרוחב ע"י האורך, כמ"כ לא יועיל בשיעור דמזוזה בשיעור ידיה דחמיר, דמקום דירה חמירא משיעור מקום, ע"ש בדבריו, ודוק בזה. וכל הא אי נימא בדעת הר"מ ז"ל דלא מצריך מרובע דע"ד ממש במזוזה, ברם כבר ציין הח"ס בהמשך דבריו לדברי ה"ט"ז (או"ח סי' תרל"ד סק"ב) דהתם פ"י בכוננת הר"מ ז"ל דאף איהו מצריך דע"ד מרובע במזוזה, ועיין בלקו"ע (שם), ועכ"פ משמע דלא ס"ל להחת"ס בדעת הר"מ ז"ל הכי, ויל"ע. וכן מצאתי במעשה רוקח דאף איהו ס"ל דהר"מ ז"ל פליג ע"ד הרא"ש, ע"ש היטב, וכהחת"ס ז"ל: ונלפע"ד די"ל בהא עפ"ימש"כ הערוך השולחן (סי' שמ"ה סמ"ה) וז"ל: איזהו מקום פטור, שאין בו ד' על ד' וגבוה משלושה טפחים ולמעלה עד לרקיע, או חריץ שאין בו ד' על ד' ועמוק יותר מג', אפילו הוא ארוך הרבה, כיון שאין בו רוחב ד' הוי מקום פטור, ולא אמרינן הרי בחשבון הכולל יהיה בו ד' על ד', דמה לנו לחשבון הכולל, הרי לא ניחא תשמישתיה כשאינו רחב ד', עכ"ל. ולדברי הערוה"ש שפיר שאני הא, דבהא בעי הר"מ ז"ל דע"ד מרובעין בדייקא, דהא בלא"ה לא ניחא תשמישתיה, משא"כ גבי בית לחיובא דמזוזה אפילו בדלת ביה דעד"ט מרובעין, מ"מ כיון דאיירקי "בית" מיחייב במזוזה, ודוק היטב (אלא דבהא גופא פליג הרא"ש ע"ד הר"מ ז"ל, ועיין היטב במאי דציינו לעיל). ועיין בכלבוש (סי' ס"ב) דכתב וז"ל: איזה היא רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בו רוחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים אורך או יותר, דהכי האמרינן הילכתא למשה סמיני דבפחות לא הוי רשות בפני עצמו, ובד' ויותר הוי רה"י, ע"כ ע"ש. ועיין בקונטרס משנת העמרמי למרן הגה"ק רבי מנשה קליין זלה"ה גאב"ד אונגוואר בהנדפס בסו"ס שו"ת בית שערים חאו"ח (סימן קל"א), ע"ש.

ועמ"ש בספרו חוט שני הל' שבת (ח"ב פרק מ') באורך, וע"ש התם ממרן החזו"א ז"ל בספרו (חיו"ד סימן א' סק"ו), וכששאלתי ממר"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטיינמן שליט"א אם לחילוני איכא דינא דתינוק שנשבה, אמר לי "כמעט", ושאלתיו כאמור הא יכולין לידע, וא"ל "כולין לדעת", והוסיף ואמר "צריך לזה שכל", ומו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיבני "יכול להיות" (דאיכ"ל דין תינוק שנשבה), וצ"ע.

ובעומדינו בזה הנני להביא מאומר הבא מן החדש אשר זכינו לו בהאי שתא, דהנה בספר שיעורי שבת הנדמ"ח למו"ר מרן הגה"צ רבי יעקב אדלשטיין שליט"א (רשימות שבת, ס"ק ט') כתב וז"ל: בן שמחלל שבת האם אפשר לכבדו לעשות קידוש, בזמנו, במקום שבני המשפחה סידרו שכל שבת עושה בן אחר את הקידוש לפי התורה, תשובה, ההמ"ב (הלכות שבת פ"ל הלכה ט"ו) כתב: השבת ועכו"ם כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל המצוות, לפיכך כל העוברים על שאר מצוות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה, ושניהם כגויים לכל דבריהם, עכ"ל. וכל זה בפרהסיא, אבל בצנועא לא. ולמעשה, נראה כיון דהחזו"א כבר חידש שבדורינו שיש הסתר פנים אין לדון אותם כמומרים אלא כתינוקות שנשבו, ממילא מדינא יכול לקדש ולהוציא בני הבית, אך מ"מ אם הבן כבר עסק בחילול שבת באותו ערב יש לאב להוכיחו על זה, ולומר אם זה עתה בזית את כבוד המלכתא איך אוכל לכבדך, כמו שכתוב (שמואל א' ב', ל') כי מכבדי אכבד, אבל אם בשבת זו עדיין לא חילל, אדרבה יש לקרבו בימין ואולי יעשה תשובה, ורשאי לתת לו להוציא את הרבים, עכ"ל.

ואהא כתבתי למו"ר שליט"א: ולענ"ד צ"ע, הא מיהא הנידון בזה גבי תינוקות שנשבו, ומאי שנא אם חילל השבת שעברה או שבת זו, דסו"ס ודאי אותו חילוני לאו שומר ש"ק, ואי איכא בזה הסברא לקרבו בימין, א"כ אמאי לא נקרבו הגם דחילל אותה ש"ק, דילמא ע"י דיקדש ישוב למוטב, משא"כ אם נרחיקנו אפשר יוסיף לחלל ש"ק וילך מדחי אל דחי, ויל"ע בזה, ע"כ.

ובעז"ה זיתי לקבל בהא תשובה מאהבה מהו"כ מו"ר הגה"צ רבי יעקב אדלשטיין שליט"א, וז"ל בתו"ד: ולענין מ"ש במכתב הערה ב' בענין בן הסמוך על שולחן אביו, והוא פורק עול ומחלל שבת, ונפשו איתה להיות שבת ליתר בניו (=נדצ"ל אחיו), ולקדש על היין בליל שבת חכפי שנהוג הסדר במשפחה זו, ואביו כועס עליו ולבו רותח על בנו, והחלי מבני המשפחה דעתא שאע"כ יש לנהוג עם הבן בהתקרבות, ולתת לו את הכבוד לעשות קידוש, וכתבת במכתב מאי נפ"מ אם חילל שבת זו או שבת אחרת. והנה השאלה נחלקת לשנים, א' מבחינת ההלכה, אם היין שמחזיק בידו נאסר כמגע עכו"ם, ב' לענין היאך רצוי לנהוג מבחינת שמאל דוחה וימין מקרבת, וע"ו באה התשובה, דמצד ההלכה אין היין נאסר, ומצד ההנהגה אם בא מן הדרך לפני איזה רגעיים בחילול שבת שייך שמאל דוחה, אבל אם היום לא חילל שייך בזה ימין מקרבת, עכ"ל, ודפח"ח.

החייב להעביר חפץ ברה"ר בשבת מאי יעביד

יש לדון באדם החייב להעביר חפץ ברה"ר ביומא דשבתא כדת מאי יעביד, ושאלתי זה מפ"ק מו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטיינמן שליט"א, והשיבני דיעביר את זה במקום פטור, ומו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי דאם הוא חייב (להוציא) אז הוא חייב, ושאלתיו אי בעי להוציא בשנינו, וא"ל דאם יכול לעשות בשנינו (עדיף) שיעשה בשנינו, ודע דכ"ז לענין עצם העברה ברה"ר גופא, ולא בהוצאה מרשות לרשות, והראנו ידינו האברך המופלג ר"ש לב שליט"א דבספר ארחות יושר למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (ערך טהרה) כתב בתו"ד גבי הטובלים במקוה בש"ק, דא' הדברים דיש לזהר בזה הוא שלא ילכו עם המים ד"א ברה"ר, והעיצה לזה שימתינו עד שיתנגבו המים, "או שלא יעשו הנחה משיצאו מהמקוה עד שיכנסו לבית, ואז הו"ל שבות דשבות דהוי מרה"ר לרה"ר דרך כרמלית, ובהא אפשר להקל במקום מצוה כגון שממחר להתפלל", וכן הורה מרן הקה"ל זלה"ה, ועמ"ש בחזון איש (או"ח סימן ק"ג סק"ט), ע"ש. והנה לכאורה לאותו החייב להוציא ברה"ר איכא עיצה נוספת, לפמש"כ השו"ע (סי' שמ"ט ס"ג) דשרי לאדם לעקור חפץ מרה"ר, וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד' אמותיו, וחבירו לחבירו שאצלו, אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין ברה"ר, ובלבד שלא יוציאנו חוץ מתחום שלו, וע"ש דאיכא מאן דאוסר. ועיין נמי במשנ"ב סימן רס"ו (סי' י"ח) דמבואר מיניה דסגי בב' בנ"א ליעביד הכי מאחד לרעהו, וא"צ בנ"א רבים, ועיין בפסקי תשובות הל' שבת הנדמ"ח (סי' רס"ו ס"ה) באורך, ע"ש.

וגבי טלטול פחות פחות מדיא הרבה יש להאריך ממ"ש השו"ע (סי' רס"ו ס"ז) ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ז) ושו"ע סימן שמ"ט, ועממ"ש המשנ"ב (שם ס"ק ט"ז) איזה אופנים דהתירו טלטול פחות פחות מדי"א, ע"ש היטב. ועיין בספר אשרי האיש מפסקי מרן רשכבה"ג הגר"ח אלישיב זלה"ה (חלק ב' עמוד תל"א) דכ' דבהיכא דאיכא עירוב שכונתי מהודר, ויש מי שמחמיר שלא לטלטל ואשתו מטלטלת, ויש הרבה מדרגות בשכונה, מותר לו לעזור לה לטלטל במדרגות פחות פחות מדי"א, כיון שמעיקר הדין מותר, ורק איהו מחמיר ע"ע.

וכן ל"ד במעביר למעלה מעשרה ברה"ר, דעיין שבת (צ"ב ע"א) א"ר"א המוציא משאי למעלה מעשרה טפחים חייב, ועיין ברמב"ם הלכות שבת (פ"ב ה"ב) ובמ"מ שם, ובשו"ע (סי' ש"נ ס"א) ובמשנ"ב (שם ס"ק ב') [ולפלא שלא ציינו במסוה"ש התם לר"מ ושו"ע הנוכחים], ועיין בשו"ע ריש סימן שמ"ח ובמשנ"ב (שם ס"ק א') ובביאור הלכה, ועיין בבית יוסף ריש סימן שמ"ו בהגידה שמא יעמוד, ואכתי יל"ע אי איכא אופן דיעביר כה"ג למעלה מעשרה ויחשב למ"פ, ולא עיינתי כעת בזה, וצ"ע.

עמידה ברמזור אדם אי חשיב עומד לפוש

בהא דשרי להעביר חפץ ברה"ר פחות פחות מדי"א באיזה אופנים, כמבואר במשנ"ב (סי' שמ"ט ס"ז), ע"ש כתב המשנ"ב (שם סק"ז)

דהא דמקרי פחות פחות מדי"א הוי ע"י שעמד לפוש בינתים, דהוי כמו שמניח החפץ לארץ, אבל אם עמד תוך ד"א לתקן משאוי הוי כמהלך כל הד"א בב"א, וחיובא נמי איכא בזה, ע"ש.

ובהאי ענינא נשאלתי מידידנו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"א, אי עמידה ברמזור אדום תוך כדי שמעביר פחות פחות מדי"א ברה"ר, גם כן מקרי עמידה דמהני לזה. והנראה לענ"ד דמהני, עפמ"ש"כ בשער הציון (שם סק"ח), וז"ל בתו"ד: "ולענין דעתי נראה ברור דלכולי עמלא מן התורה מקרי עמידה אפילו אם לא עמד לפוש בהדיא, ורק בשביל איזה סיבה שמנעו לילך, כיון שלא עמד לתקן דרך משאו, דרך אז חשיב כמהלך", עכ"ל. וע"ש בריתיו לזה, והשעה"צ גופי' כ' דהוא דלא כרבינו ירוחם דהו"ד בב"י דהכא, דסבירא ליה דבעינן להניח החפץ על הקרקע או לישב. ועמ"ש המשנ"ב סי' רס"ו, ועמד בתמי' ע"ד רבינו ירוחם, ע"ש היטב. ועכ"פ מבואר שפיר מדברי השעה"צ דעמידה ברמזור אדום מקרי עמידה דמעלייא, דסו"ס הויא לצד סיבה שמנעתו לילך, ול"ה כעומד לכתף. והלום מצאתי בספר פסקי תשובות הנדמ"ח הל' שבת (סי' רס"ו ס"ה) דתלה האי שאלתא בפלוגתא דרבינו ירוחם ודפליגי עלי, ע"ש בדבריו. עוד ציין שם לשו"ת מגדנות אליהו (ח"א סימן ק"ז) דהרחיב הייעצה בזה, ואינו לפני לעיוני ביה.

ועיין בחזון איש (או"ח סימן ס"ב ס"ק ד') דכתב לבאר הא דשבת (ה' ע"ב) דעומד לפוש פטור, וז"ל: נראה דהאי לפוש רבותא הוא, כש"כ עמד לדבר עם חבירו וכיו"ב, אבל לפוש הויא כיון דנופש להחליף כח למשאו כלכתף דמי, קמ"ל, עכ"ל, ודוק.

בדינא דהקורא בספר על האסקופה והמסתעף

כתב בשו"ע סימן שנ"ב (סעיף א'): הקורא בספר על האסקופה, ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו, ונשאר ראש השני בידו, גוללו אצלו אפילו נתגלגל חוץ לארבע אמות, ואפילו ברשות הרבים והאסקופה ברשות היחיד, משום בזיון כתבי הקודש התיירו. הגה: דרבים דרסי על האסקופה, ודוקא כתבי הקודש, אבל בשאר דברים אסור אפילו אפילו לא נפלו אלא לכרמלית (המגיד פרק ט"ו ורשב"א), ע"כ. ושם (סעיף ב') כתב השו"ע וז"ל: היה קורא בו על הגג, ונתגלגל ראשו האחד מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים, אם הכותל משופע בענין שנת עליו, הגיע לעשרה טפחים התחתונים, אם הכותל משופע בענין שנת עליו, אסור לגוללו אצלו, וכדי שלא יעמוד בזיון הפוסק על הכתב, ואם אינו משופע, כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו, ע"כ.

איכא לעיוני אי הא דרבים דרסי אסקופה, ר"ל דרסי ברגליה על הספר גופא, ולקושטא דמילתא עיין בפירוש הר"ח לעירובין (צ"ח ע"א) דכתב וז"ל: ורבה אוקמה באסקופה נדרסת, ומשום דלא נדרסי כתבי [הקודש] שור רבנו, ע"כ. והכי מבואר בריטב"א (שם) דכ' וז"ל: באסקופה נדרסת עסקינן, פ"י דכיון שבני אדם רגילין שם, אם מניחו שם יתבזה הספר, ולפיכך הורו ת"ק ורבי יהודה גוללו אצלו, ולא חלקו אלא בקורא בראש הגג דמסתמא אינו נדרס, ע"כ. ובפשוטו כוונתו דבגג הספר גופי' אינו נדרס, משא"כ באסקופה. ובל' רש"י יל"ע, דכתב (שם ד"ה הנדרסת) וז"ל: לעולם איסקופה רה"ר היא, אבל נדרסת רגל הרבים עוברת דרך זה, ובמקום דררסת רגלי בני אדם עומדין איכא בזיון כתבי הקודש, ולהכי שרייה לגוללו אצלו, דלא דמיא לקורא בגג, דהתם ליכא בזיון כולי האי, ע"כ. וע"ש בהמשך דבריו. ועיין בספר פריו בעתו דביאר בכוונת רש"י דבאסקופה דרסי רבים אספר גופי', משא"כ בגג דהבזיון הוי בזה שהספר אמנם מנח אארעא, אך לא דרסי עלי רבים, ע"ש. ועמ"ש המאירי ז"ל באורך.

וכן מצאתי בעולת שבת (סי' שנ"ב ס"ב) דכ' וז"ל: היה קורא על הגג וכו', כלומר על הגג דליכא משום בזיון שידרוס ברגלי בני אדם, ומשום הכי לא מקילין כולי האי כמו באסקופה, ע"כ. ועיין נמי בעטרת צבי (שלהי סי' שנ"ב) דכ' וז"ל: משום דשם (=ר"ל באסקופה) איכא בזיון טפי שרבי דרסי עליו, ע"כ. (ומשום דכוונתו אספר, ודוק). ובמשנה ברורה כתב (שם ס"ק ב') וז"ל: על האסקופה, היינו אפילו היתה רה"ר וכו', קמ"ל דלא גזרינן בזה משום בזיון כתבי הקודש, ואף דמבואר בסעיף ב' היכא דעומד בראש הגג ולפניה הולך רה"ר, ונתגלגל ראש אחד מן הספר מידו על הארץ, דאסור לגולל אצלו משום גזירה זו, הכא מיירי באסקופה שרבים דורסים עליה כמבואר בהג"ה, ואיכא בזיון טפי לכתבי הקודש, לכך הקילו, ע"כ. ונראה מדבריו דהמשנ"ב דשאני הא דאסקופה דרבים דרסי, וממילא כיון דידרוס על הספר הוי בזיון טפי, משא"כ בהי' קורא בגג אף באופן שנתגלגל והגיע לארץ לא ירימנו, דמיירי שם בדאין רבים דורסין על הספר, והגם דהוי בזיון בזה דהספר מונח על הארץ (ועיין רמ"א יו"ד סי' רפ"ב ס"ב, ובס' נגזי הקודש פ"ב ס"ב ציין לדעת' למהרש"ם ז"ל או"ח (סי' מ"ד ס"א) ושו"ת שבת הלוי (ח"ט סימן ר"א), ע"ש ס"ק ב') וז"ל: מ"מ לא הוי כבזיון דאסקופה, דהתם דרסי רבים אספר גופייה, משא"כ בהי' קורא בגג וכו' דמנח אארעא ולא דרסי אספרא, ולהכי ל"ד האי בזיון ובזיון, ודוק היטב. והכי מוכח מהא דכ' המג"א (סי' שנ"ב ס"ג) אמ"ש ברמ"א דרבים דרסי וכו', וז"ל: אבל בלא"ה אע"פ שמוטלים בבזיון אסור להביאו אצלו, אע"פ שהוא שבות וכמ"ש ס"ב, והא דשרי' בתפילין בסי' ש"א סמ"ב, התם מוטלים בבזיון טפי (תוס' ד' ק"ג), עכ"ל, ודוק. ועיין בנתיבות שבת (פ"י סק"ח), ודוק בלישניה.

והנה מריש סבור הייתי בענייני דבזיון דאסקופה הוי בזה דרבים דרסי אסקופה ועומדין במקום הספר, ושאני מהקורא בגג ונתגלגל לרה"ר דמרוחקין הימנו טפי, וכן דייקנו מרש"י בעירובין (שם) ודלא כהר"ח, אך דחינו זה וזמנא טעמי תריצי, דטפי מסתברא למימר כדפרישית לעיל. אולם האמונה זה עתה בילקוט ביאורים הנדפס בהוצאת ש"ס מתיבתא בעירובין (שם), דהביאו מספר עצי הלכנון להגר"ל צירלסון זלה"ה אב"ד קעשינוב (יו"ד סימן ע"א), דכתב דלכאורה אם לא היו חכמים מתיירין לגולל הספר אצלו, הלא ודאי היו מחייבין אותו לשמור שהספר לא ידרס ברגלי הרבים, ולפ"י צ"ל דהטעם שהתירו חכמים

לגולל הספר אינו מחשש דידרוסו עליו רבים, אלא משום שהספר מונח במקום שהרבים דורסין עליו, ומקום זה מבוזה הוא, על כן התירו לגוללו, ולפ"י קשה דלא מסתבר לומר שכשהספר מוטל במקום המיועד לדריסת רבים, הוי טפי בזיון ממונח באשפה או על הארץ במקום שאין מיועד לדריסת רבים. תו הקשה בעצי הלכנון לדעתי דרבה אמאי הוצרכה מתני' דעירובין למינקט לבבא דאסקופה, ולא מייתי רק לבבא דקורא בראש הגג, והיתה מחלקת בבא זו דדוקא כשנתגלגל הספר למקום דאין רבים מהלכין אפילו תנאי באיזה אופן שרי לגוללו, אך באם נתגלגל למקום דרבים מהלכין שם לכו"ע שרי לגוללו אף כשהגיע לקרקע, וכתב דיש לומר שבזיון הספר אינו נקבע כפי המקום שנתגלגל אליו, לפי דסו"ס אוחו בקצה הספר, ורק מעט מהקצה השני נוגע בקרקע, אלא דבזיון הספר נקבע לפי היכן שיונח הקצה שנשאר בידו, אם נאסור עליו לגוללו אצלו (שהרי כשיניח הקצה מידו נמצא שכל הספר מונח במקום מבוזה), ועל כן הקורא בראש הגג, הואיל ואף אם יניח את קצה הספר בראש הגג (ר"ל דיחזיקנו שם ע"י דבר היתר), עדיין רק הקצה השני יגיע לקרקע, ולא כל הספר, ולהכי דנים את הספר כאילו מונח הוא בראש הגג, ולפיכך אסור לגוללו, אולם בוגוא דנתגלגל הספר מן האסקופה, אם היא אסקופה העשויה לצורך כיתוף המשא, או לצורך ישיבה על גבה, דין אסקופה זו כדין ראש הגג, שאסור לגוללו אצלו, דאין זה בזיון כ"כ, וחשיבין כאילו הספר מונח ע"ג האסקופה ולא על קרקע רה"ר, אולם כשרבים דורסין על גבה, הא אם נאסור לגולל הספר יצטרך להניח את הקצה שבידו על גבי האסקופה הנדרסת, ונמצא דהספר כולו מונח במקום בזיון המיוחד לדריסת רבים, וע"כ כולהו מודו שלא גזרו רבנן שלא לגוללו משום בזיון כתבי הקודש, עכ"ד. וציינו שם לשו"ת בית יצחק (ח"ג יו"ד סימן קס"ה) ושו"ת ציץ אליעזר (חלק ה' סימן א' פרק ט'), ואכתי צריך עיון גדול בכל זה.

הרב מרדכי עטיה

כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

בענין גידוד חמשה ומחיצה חמשה

א' [אתא בעירובין (צ"ג).] אמר רב חסדא גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין עד שיהא או כולו בגידוד או כולו במחיצה, מיתבי שתי חצירות זו למעלה מזו וכו' מודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה וכו', דרש מרימר גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין וכו', והלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין, ע"כ.

והנה ראשית יש לעיין בעיקר שיטת רב חסדא אמאי אין הגידוד והמחיצה מצטרפין, הא על ידי תרומיהו איכא מחיצה שלימה של עשרה טפחים, והנה כתב רש"י בד"ה מודה רב חסדא בתחתונה, וז"ל: "דלגבה הויא מחיצה, אבל לגבי עליונה לאו מחיצה היא, שאינה רואה פני עשרה למחיצתה", עכ"ל. ומבואר ברש"י דהחסרון בגידוד חמשה ומחיצה חמשה הוא מחמת דהעליונה אינה רואה מחיצה עשרה, וכלפיה אינה ניכרת המחיצה, אולם בחי' הרשב"א והריטב"א פירשו טעמא דרב חסדא דס"ל דבגידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין, משום גזירה שמא יאמרו דמחיצה חמשה מתרת, כיון דכשהיה גידוד חמשה היו אסורין, אם אתה מכשירן כשהוסיפו מחיצה חמשה יאמרו שמחיצה חמשה מתרת.

אולם אכתי יש לעיין, חדא א"כ מאי ס"ד בגמ' דלרב חסדא אף חצר התחתונה אינה נידונת כמקפת מחיצה [ודוחק לומר דהוא משום לא פלוג], וביורת קשה דהנה בגמ' בגיטין (ט"ז): מייתי לה התם גבי האומר 'פני נכתב' וגם מקיים את חתימתו בעצמו, דאמרינן או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים, ובת דמייתי בעיא דרב חסדא אייתי נמי בעיא דאילפא אי ידיים טהורות לחצאין, והנה מדמדמי לה הגמ' לנטילה וקיום הגט, ומבואר לעמא דרב חסדא הוא מחמת דבעצם אין 'צירוף' בין גידוד למחיצה, אולם לפמש"כ רש"י א"י טעם בעצם ה'צירוף', אלא כל שאינו רואה ולא ניכר אצלו המחיצה לאו שמיה מחיצה [ואין לומר דכוונת רש"י לומר דטעמא דרואה פני עשרה הוי רק סיבה 'לצרף' את הגידוד והמחיצה, אך מה שבעצם אין מצטרפין הוא מחמת דהו"ב מיני מחיצה, דא"כ מאי קשיא ליה לרש"י בתר הכי 'ואי הוי כוליה בגידוד שפיר דמי משום דמשתמשא להדיא עד סוף הגידוד, ורואה גובהה יותר על חברתה עשרה ומינכרא מחיצתא', הא התם דהוי כוליה בגידוד לא בעינן כלל ל'צירוף', ומוכח לכאורה דמאי דלא מינכרא מחיצה זה גופא הטעם דמפסליה מחיצתא, וצ"ב], וכן לפש"כ הרשב"א והריטב"א דהוי גזירה שמא יאמרו דסגי במחיצה חמשה, א"כ מאי שייאטיה לשאר הנידונים שם, וצ"ע.

ב' [עוד איכא לעיוני בסוגיין במאי קמיירי רב חסדא, דהנה רש"י בסוגיין פירש וז"ל: "חצר שקרקעיתה גבוה חמשה טפחים", עכ"ל. והכי מוכח בסוגיין דמייתי הגמ' לדבריו גבי שני חצירות זו למעלה מזו, אולם בתוס' הביאו למש"כ רש"י בגיטין (ט"ז): בד"ה גידוד חמשה, וז"ל: "לענין שבת דבעינן מחיצה חמשה גבוהה עשרה או עמוק עשרה לרה"י, ואם היה חריץ עמוק חמשה והקיפו מחיצה חמשה", עכ"ל. והקשו בתוס' מהא דאמרינן לקמן (צ"ט): וכן בשבת (צ"ט). דבור וחוליתו מצטרפין, אע"פ שזה בגובה זה בעומק.

עוד הקשו בתוס' מהא דמבואר בסוגיין דמודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה, וא"כ אותו שבבור כיון שרואה פני עשרה הוי ליה רה"י.

ובתוס' בסוכה (ד'): בד"ה פחות, הוסיפו עוד להקשות מהא דאיתא שם בגמ' גבי סוכה הפחותה מעשרה וחקק להשלימה לעשרה, דאי הוי משפת החקק ולכותל פחות משלשה טפחים כשרה, הרי דתוך חריץ מצטרף הוא למחיצה שעל גביו.

ועוד הקשו בתוס' (שם) מהא דאיתא בשבת (ז'): גבי בית דאין תוכו עשרה, דאם חקק בתוכו ארבעה על ארבעה חשיב כוליה רשות היחיד.

הגידוד עם המחיצה כיון דעיקר המחיצה היא למנוע רגל הרבים, והרי כלפי הרבים הוי מחיצה שלימה, ותו לא תקשי לרש"י מאי דהקשו התוס' מבית דחקק להשלימו לעשרה, דהתם גבי עיקר המחיצה שהוא למנוע רגל הרבים איכא מחיצה שלימה, ובהא מודה רב חסדא דאף כלפי רה"י מצרפינן לגידוד בהדי המחיצה [אולם בחי' הרמב"ן בשבת (ז'):] אחר שכתב דהא דמצטרפי שני המחיצות אע"ג דהוו מרוחקות טפי מג' טפחים, משום דעיקר המחיצה היא למנוע רגל הרבים והא איכא, נתקשה עוד הרמב"ן לרב חסדא דאין גידוד ומחיצה מצטרפין, אי"כ היאך דחקק מצטרף למחיצה, ולכאורה לפמשנ"ת הו"ל לרמב"ן לשנויי בחדא מחתא כיון דעיקר המחיצה למנוע רגל הרבים הוא, והא איכא, ונראה דס"ל שאותה המחיצה המועילה לרבים, וכלפיהם חשיבא מחיצה גמורה, בעינן שהיא עצמה תתייחס לרשות היחיד, ולפיכך לא מהני ליה מאי דאיכא כלפי חוץ מחיצה שלימה, ולכך הוצרך הרמב"ן ליישב הדבר באופנים אחרים, עיי"ש, וה"נ לא תקשי מחקק בסוכה סמוך לכותל דמצרפינן לגידוד בהדי המחיצה, דהתם אין המחיצה כלל למנוע רגל הרבים, לפיכך מצרפינן להו.

ומש"כ רש"י בסוגיין דאירי בחצר הגבוהה מחברתה, והיינו בתל וכדמוכח בסוגיין, שאני עירובי חצירות התם ודאי אין המחיצה למנוע רגל הרבים, אלא להגדיר את מקומו של כל יחיד בפני עצמו, ושאינו מעורב עם שאר בני החצר, ולפיכך התם התחנתה שרואה פני עשרה אלימא טפי דכלפיה איכא מחיצה מעלייתא, וזה גופא מאי דחדי לן הגמ' בהא דמודה רב חסדא דתחתונה הואיל ורואה פני עשרה, דכל מאי דתרינן בתר מחיצה בעירובי חצירות ענינה הוא כדי להגדיר את היחיד מצד עצמו [ואף דמדינן מחיצות דאורייתא חשיב מחיצה, וכהא דקיי"ל כרב דלא אמרינן גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות לעיל (פ"ט.ו), ועיין בחיי אדם (כלל מ"ז סי"ב) ובשערי ציון (סי' ד' ענף א') דמדאורייתא ודאי מהני לאשוויי ליה דינא דרשות היחיד, ולא קאמר רב אלא בעירובי חצירות [ואף לדברי הגאון (פ"ט) בד"ה איתמר רב, דלרב כשם דלא מהני בעירובי חצירות ה"נ לא חשיב רשות היחיד, וכן לשיטת החזו"א (סי' ק"ח) דלכ"ע לא אמרינן גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות לאשוויי רשות היחיד, ולא קאמר שמואל דמהני אלא בעירובי חצירות דהוי תקנ"ח, מ"מ אפשר דאף לדבריהם בתל גבוה חמשה ומחיצה חמשה, הוי רשות היחיד, דבדיני רשויות חשיב ניכרות כיון דכלפי לעומד ניכרת המחיצה, ובעירובי חצירות הוא דבעינן שתהא ניכרת לעומד בתוך אותה רשות, ודו"ק], ולפיכך נתקשה רש"י אי"כ בגידוד עשרה חצירות מהני בעירובי חצירות, הא אין העליונה רואה פני עשרה, ואין המחיצה ניכרת לעומד בתוכה, וע"ז תירץ דשפיר חשבינן ליה דרואה העליונה פני עשרה, ודו"ק.

י"ב **ובזאת** ארוחנא נמי לכאר עוד מה שנסתפק בביאור הלכה (סי' שמ"ה) בד"ה בתוכו כרמלית, אי האי דינא דבית שאין תוכו עשרה וקירוי משלימו לעשרה, דתוכו כרמלית, הוי מדאורייתא, או דלמא מדאורייתא הוי רה"י, ומדרבנן הוא דהוי כרמלית, ובחזו"א (סי' ס"ה ס"ק ס"ו) תמה ע"ד, והוכיח מדברי התוס' בשבת (ז'): דודאי הוי כרמלית מדאורייתא, עיי"ש.

ולפמשנ"ת אפ"ל דלא נסתפק הביאור"ל אלא לשיטת רש"י דעיקר המחיצה הוי למנוע רגל הרבים, אי"כ אפשר דמדאורייתא בהכי סגי, ולא הוי כרמלית אלא מדרבנן, אולם לשיטת התוס' פשיטא דכיון דעיקר המחיצה להגדיר את רשות היחיד אתא, אי"כ ודאי דכל דליתא למחיצה עשרה בתוכו דאינו רה"י מדאורייתא אלא כרמלית.

ולפי"ז יש לכאר דאי נימא דכל מאי דבעי מחיצות לתוך רה"י אינו אלא מדרבנן, אי"כ בעירובי חצירות שאין המחיצה למנוע רגל הרבים, אי"כ מהות מחיצה זו הוי כתקנת חכמים גבי רשויות שהיא להגדיר את רה"י מצד עצמה, ולפיכך הא דקאמר רב חסדא דאין הגידוד והמחיצה מצטרפין היינו לגבי העליונה שהיא אינה רואה פני עשרה, ואין מחיצה עשרה מגדירתה [ואף את"ל דהאי דינא דבית שאין תוכו עשרה הרי הוא ככרמלית הוי מדאורייתא, היינו משום דבעינן נמי שתהא המחיצה מתחייסת לרה"י, וכמשנ"ת לעיל (אות י'), מ"מ בעירובי חצירות כל מאי דבעו חכמים היינו מחיצה המגדירה את היחיד בפני עצמו].

י"ג **ולפמשנ"ת** יש לומר דהא דכתבו התוס' בשבת (ח'), דלרש"י היכא דהוי תל גבוה חמשה ומחיצה חמשה על גביו אף למרימר אינו מצטרף, ואקשינן לעיל (אות ג') מ"ט נימא הכי, לא הוי אלא לשיטת דעיקר המחיצה הוא להגדיר את רשות היחיד מצד עצמה, ולפיכך כתבו דאי נימא דרב חסדא ומרימר מיירי בחריץ ועל גביו מחיצה חמשה, ובהא הוא דקאמר מרימר דמצטרפין, אי"כ בתל דאין רשות היחיד רואה פני עשרה אפשר דאף איהו מודה לרב חסדא דאין מצטרפין, אך לשיטתו אדרבא בתל גבוה חמשה ומחיצה חמשה על גביו הוי עדיף טפי כיון שהרבים רואים פני עשרה, והרי נמנעים מחמת מחיצה זו, ואי"כ י"ל דרב חסדא מודה בה דמצטרפין גידוד למחיצה אף כלפי היחיד, ודו"ק.

בעצם מאי דהוי הבדלה בין שני המקומות, וחזינו נמי דאמרינן 'גוד אסיק מחיצתא' אף אי לא הוי מחיצה החוצצת בין שני עבריה.

ח' **עוד** יש להעיר בשיטת התוס' במאי דנקטו התוס' דרב חסדא מודה היכא דהוי חריץ עמוק חמשה ומחיצה חמשה על גביו דמצטרפי לאשוויי רה"י, משום דעיקר המחיצה הוא מאי דהוי רשות היחיד גדרה ורואה פני עשרה, ולא קאמר רב חסדא דאינם מצטרפים אלא גבי תל גבוה חמשה ומחיצה חמשה על גביו דאין היחיד רואה מחיצה עשרה, וכן נקט בפשיטת המהרש"א בגיטין (שם). אולם לכאורה אינו מתיישב בלשון התוס' בסוכה (ד'): דכתבו בסו"ד בזה"ל: 'ויש לומר דלא דמי רשות שבת שהיא למנוע רגל רבים, לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך', עכ"ל, הרי דאף תוס' נקטו דענין המחיצות בשבת הוא למנוע רגל הרבים, וצ"ב.

ט' **עוד** יש להקדים מש"כ הראשונים בשבת (ז'): גבי בית שאין תוכו עשרה, וחקק בו ארבעה על ארבעה להשלימו לעשרה, דמהני לאשוויי תוכו רה"י, והקשו התוס' מ"ש מסוכה דבעינן בה שיהא משפת החקק ולכותל פחות מג' טפחים, ובתוס' תירצו דשאני סוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך, הא בלאו הכי חזי לאצטרופי אע"ג דהוו מופלגות טפי מג' טפחים, ובתוס' ישנים (שם) תירצו "דהכא יש מחיצות מכווץ וא"צ לצרף הגידוד, אלא דאין אור עשרה, וכשחקק דאיכא אור עשרה במקום אחד הוי רשות היחיד", והיינו דבאמת לא ראוי הוא לצרף הני תרי מחיצות כיוון דהוו מופלגות טפי מג' טפחים, אלא דהתם גבי בית לא בעינן כלל לצרף כיון דכלפי הרבים איכא מחיצה מעלייתא, וכלפי רה"י לא בעינן 'מחיצה' עשרה, אלא אור עשרה, וזה שפיר סגי ליה בחקק בתוכו ארבעה על ארבעה.

ולפי"ד התוס' ישנים נמצא דרין מחיצה הוי רק מאי דמונע את הרבים, ולכאורה תקשי היאך מהני גידוד עשרה, הלא ליכא מחיצה המונעת את הרבים, ועי"כ צ"ל כמש"כ הגרנ"פ (הני"ל אות ז') דגידוד ומחיצה הוי תרי מילי, ולא ראי זה כראי זה, ובגידוד עשרה מהני הוא מדין הבדלת המקומות.

והנה לפי"ד התוס' ישנים נמצא דליכא לפרושי להא דרב חסדא בתל גבוה חמשה ומחיצה גבוה חמשה על גביו, דהא אינהו ס"ל דבכה"ג שהרבים רואים פני עשרה "אין צריך לצרף הגידוד", ועי"כ דס"ל כמש"כ רש"י בגיטין דרב חסדא איירי בחריץ עמוק חמשה ומחיצה על גביו חמשה, ובהא הוא דבעינן 'לצרף' הגידוד עם המחיצה, כיון שכלפי רה"י אין מחיצה גמורה המונעתם, משא"כ התוס' אזלי לשיטתם שם דפירשו התם דבאמת צריכין לצרף הגידוד עם המחיצה, ולא מהני מאי דכלפי רה"י איכא מחיצה עשרה, דמ"מ בעינן שתהא מחיצה כלפי רה"י דמצרפינן לגידוד והמחיצה, אלא דשאני סוכה דבעינן בה מחיצה סמוכה לסכך, הא לאו הכי חזי לצרף הגידוד עם המחיצה, ואכתי יש לעיין במאי תלי שורש פלוגתייהו.

י' **והנראה** בביאור הדברים דבין רש"י ובין התוס' מודו דענין המחיצה הוא שיהא היחיד גודר את עצמו מפני הרבים, ומונע את כניסתם לרשותו, ועי"כ מחיצה זו חשיב מקומו רשות היחיד, ולא סגי בהא דהמחיצה מונעת מהרבים להלך שם, אלא בעינן שתהא המחיצה מתייחסת לרשות היחיד, וכדלהלן [אולם שיטת התוס' ישנים דהשם מחיצה הוא מאי דהוי מניעת רגל הרבים בלבד, דלדבריהם לא בעינן לחקק אלא כדי להשלים 'אור' עשרה, אך אין מדין המחיצות].

אלא דפליגי רש"י ותוס' במאי חייל עליה שם 'מחיצה', דרש"י ס"ל דשם 'מחיצה' חייל מחמת מאי דהוי מונעת המחיצה מהרבים להלך שם, וכל דהוי גדר בגובה עשרה טפחים המונעת מהרבים להלך הרי דבזה חייל עליה שם 'מחיצה', דזהו עיקר התכלית הנרצית מהמחיצה, אלא דבעינן נמי שתהא מתייחסת לרשות היחיד ולא רק במניעת הרבים, ולפיכך ס"ל לרש"י דרב חסדא לא איירי אלא בחריץ עמוק חמשה ומחיצה חמשה על גביו, דכלפי הרבים ליכא מחיצה גמורה, אך אי הוי תל גבוה חמשה ומחיצה חמשה על גביו ודאי דמהני, והי"ט דכיון דכלפי הרבים הוי גדר עשרה המונעתם מלהלך שם, והוא עיקר תכלית המחיצה, הרי דשם 'מחיצה' חייל עליה, ואף דכלפי היחיד ליכא מחיצה עשרה, מ"מ מאי דהוי כלפי הרבים מחיצה גמורה סגי ליה, ואף כלפי היחיד 'מצרפינן' ליה, דהא מכל מקום אף הגידוד הוי מועיל הוא להפליגו ולהבדילו מהרבים.

ובזה א"ש הא דאקשינן לעיל (אות ו') במש"כ רש"י בשבת (ז). דבית שאין תוכו עשרה הוי כרמלית משום דלית ליה מחיצה עשרה, אע"ג דכלפי הרבים איכא מחיצה מעלייתא, ולפמשנ"ת י"ל דמ"מ בעינן שתהא המחיצה מתייחסת לרה"י, והוי אותו הטפח העשירי דכנגד הקירוי אינו מתייחס כלל לרשות היחיד, וכמאן דליתא דמי, ואי"כ נמצא דלית לה לרה"י מחיצה עשרה כלל.

ולפיכך ס"ל לרש"י נמי דבבור דליכא 'מחיצה' כלפי הרבים, אלא רק הבדלת המקומות, לא אמרינן ביה 'גוד אסיק מחיצתא', וכדאתינן לעיל (אות ז), ואקשינן מ"ש מתל גבוה עשרה דס"ל לרש"י דאמרינן ביה 'גוד אסיק מחיצתא', ולפמשנ"ת י"ל דהיכא דאיכא כלפי הרבים גדר עשרה המונעתם מלהלך הרי דחייל עליה שם 'מחיצה', ולפיכך שפיר שייכא ביה תורת 'גוד אסיק מחיצתא', וחשיב היחיד נמי מוקף בהני מחיצות, משא"כ בבור דכל מאי דהוי ביה הוא הבדלת המקומות גרידא, אי"כ מאי גוד אסיק מחיצתא שייכא ביה, ולפיכך לא הוי רשות היחיד אלא משפת אוגנו ולמטה, ודו"ק.

משא"כ שיטת התוס' סבירא להו דשם 'מחיצה' חייל עליה מחמת מאי דהוי רשות היחיד מוקפת ומגודרת על ידה, אלא דבעינן נמי שתהא מונעת רגל הרבים, הלכך סבירא להו לתוס' דכל שהיחיד רואה פני עשרה פשיטא דמהני, והיינו משום דכיון דתכלית הנרצית מן המחיצה קיימא, אי"כ פשיטא דמצרפינן להו אף לרב חסדא, ונלא אמר רב חסדא דאין הגידוד מצטרף עם המחיצה אלא היכא דאין היחיד רואה פני עשרה. **י"א** **ומעתה** יש לומר דלפיכך כתב רש"י בגיטין לכאר שמעתא דרב חסדא בחריץ עמוק חמשה ומחיצה חמשה על גביו, דבכגון דא הוא דלא מצרפינן לגידוד בהדי מחיצה, אך בתל פשיטא דמהני לצרף

ולפיכך פירשו התוס' כמש"כ רש"י בסוגיין דרב חסדא איירי בתל גבוה חמשה, ועל גביו עשו מחיצה חמשה, ומבואר דס"ל דכל שרואה הנמצא בתוך רה"י פני עשרה ודאי חשיב רה"י, ולכך אי הוי חריץ עמוק עשרה ומחיצה חמשה הוי רה"י, ורק בתל ברה"ר דתוך רה"י אינו רואה אלא פני המחיצה חמשה, בהא הוא דקאמר רב חסדא דאינו מצטרף, וצ"ב במאי תלי שורש פלוגתת רש"י ותוס', והיאך יישב רש"י כל הני קושיין דהקשו בתוס'.

ג' **והנה** בתוס' בשבת (ח'). בד"ה רחבה, גבי כוורת, כתבו דאע"ג שאין בה אור גובה עשרה אלא בצירוף עם השולים, מצטרפין הן, דקיי"ל גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין, והוסיפו התוס' "ואע"ג דרש"י פירש דגידוד חמשה ומחיצה חמשה, היינו שעשה מחיצה חמשה על בור עמוק חמשה, אין פירושו נראה", עכ"ל. וקשה דהא בתחילה כתבו דאירי גבי הלכתא דקיי"ל כמרימר דמצטרפין, ואי"כ מהו שהמשיכו בדברי רש"י, הא רש"י איירי אליבא דרב חסדא דאין מצטרפין, ואף רש"י מודה דהלכתא כמרימר, ולכאורה מוכח מדבריהם דאליבא דרש"י דפירש דרב חסדא איירי בחריץ עמוק חמשה ומחיצה חמשה על גביו, דאינו נידון כרה"י, אי"כ היכא דהוי תל גבוה חמשה ומחיצה חמשה על גביו אף אליבא דמרימר אינו מצטרף, ויש לעיין בטעמא דמילתא.

ד' **והנה** בפני"ג בגיטין (ט"ו): כתב לבאר את שיטת רש"י, ובתחילה כתב דאף רש"י לא כתב דאירי דהקיף את החריץ, אלא כוונתו דאירי דהקיף את רה"י ע"י חריץ, ועוד הוסיף על גביו מחיצה חמשה [אולם לכאורה משמעות לשון רש"י ממש"כ בתחילה "לענין שבת דבעינן מחיצה גבוהה עשרה או 'עמוק עשרה לרשות היחיד', ואם היה חריץ עמוק חמשה והקיפו מחיצה חמשה", משמע דאף מה שסיים שהיה חריץ עמוק עשרה מיירי נמי גבי רשות היחיד דהיא היתה עמוקה חמשה טפחים, ועיין], ובתר הכי כתב בפני"ג דאף אי נימא דכוונת רש"י דהרשות היחיד היתה עמוקה חמשה, והוסיפו סביב שפת החקק מחיצה חמשה, מ"מ יש ליישב את שיטת רש"י דס"ל דרב חסדא פליג אהא דרבי יוחנן דבור וחוליייתו מצטרפין, ואי משום דאיתא בגמ' לקמן דמתניתין מסייעא ליה לרבי יוחנן, הא כבר כתבו התוס' דארבא פשטות לשון המשנה משמע דבעינן דבחוליא גופיה בעינן עשרה, עיי"ש בדבריהם. ובאמת הכי מבואר בתוס' ר"ד בגיטין (שם) דכתב דקיי"ל כמרימר דגידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין, והכי נמי אמר בפרק הזורק אמר רב יוחנן דבור וחוליייתו מצטרפין, הרי דתלי להאי דינא דבור וחוליייתו בפלוגתת רב חסדא ומרימר.

והנה דהקשו התוס' מהא דאיתא בסוגיין דמודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה, אי"כ בחריץ עמוק חמשה ומחיצה על גביו חמשה ה"נ דהוי רה"י הואיל ורואה היחיד פני עשרה, כתב בפני"ג (שם) דגבי עירוב חצירות אפשר לדון דהוי מחיצה לאחת ופתח לשניה, כדאשכחן גבי חצר קטנה וחצר גדולה, משא"כ גבי דיני רשויות לא שייך לומר כן, וכמש"כ התוס' בסוגיין דהיכא דהוי תל גבוה חמשה ברה"ר ומחיצה חמשה על גביו, דמספקא להו אי הזורק לתוכו חייב [ובעיקר דבריהם עיין בגאון ובקורן אורה ובחזו"א דנתקשו טובא היאך שייך לחייב הזורק לתוכו וכי המחיצות גורמות לחיוב, הלא העקירה מרה"ר הוא הנחה ברה"י היא המתייבתו, ואי"כ הכא הא ליכא הנחה ברה"י, דבהא הוא דקאמר רב חסדא (אליבא דהתוס') דאין מצטרפין], ואי"כ י"ל דרש"י ס"ל אליבא דרב חסדא פשיטא דלא הוי רה"י אלא היכא דהוי מחיצה משני צדדיה, דלא אשכחן רה"י לחצאין, עכת"ד הפני"ג.

ה' **אולם** אכתי תקשי מה שהקשו בתוס' בסוכה מהא דאשכחן גבי סוכה וכן בבית שחקק בתוכו והשלימו לעשרה, דחזינו דמצטרף הגידוד והמחיצה, וכן יש לעיין בגופא דהאי מילתא אמאי אין גידוד מצטרף למחיצה, הא תריוויהו לחדא מילתא קאתו להבדיל את רה"י מרה"ר.

ו' **ובחיודשי** רבי נחום בגיטין פ"ב (אות שני"ד) כתב לכאר בתרי גווי, חדא דס"ל לרש"י דעיקר המחיצה היא למנוע רגל הרבים, ולפיכך תלוי הוא אי הוי כלפי רשות הרבים מחיצה עשרה או לאו, והיינו דאי הוי כלפי רשות הרבים מחיצה עשרה פשיטא דמצטרפין גידוד והמחיצה, ולא פליג רב חסדא אלא בחריץ דליכא גבי רה"ר מחיצה עשרה.

אולם לפי"ז תקשי ממש"כ רש"י בשבת (ז'). גבי בית שאין בתוכו עשרה וקירוי משלימו לעשרה, על גגו מותר לטלטל בכולו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, ופרש"י דטעמא דאסור לטלטל בתוכו משום "דלא גבוה המחיצה עשרה הוי כרמלית" [ועיין במשנ"ב (סי' שמ"ה ס"ק ס') ובשעה"צ (ס"ק ס"ה)], הרי דלא מהני מאי דהוי מחיצה כלפי רה"ר למנוע רגל הרבים, אלא אף רשות היחיד בעיא מחיצות.

ז' **עוד** כתב (שם) לבאר עפ"י הא דאיתא בשבת (ח'): גבי נתכוון לשבות ברה"ר והניח עירובו בבור, דאי הוי למטה מעשרה אינו עירוב, וכתב רש"י שם בד"ה ומאי למטה, וז"ל: "הרי הבור רה"י משפת אוגנו ולמטה, וכל המונח בו ברה"י הוא מונח", עכ"ל, ומשמע דבבור בלבד הוא דהוי רה"י, ולא אמרינן ביה גוד אסיק מחיצתא, וכן משמע ברש"י בשבת (צ"ט). בד"ה למה ליה, וז"ל: "אלא ודאי למוציא מתוך אוגני בור נקט לה", עיי"ש, ויש לעיין אמאי לא נימא ביה גוד אסיק מחיצתא כבשאר רשות היחיד.

וכתב בחי' רבי נחום (שם) דהאי דינא דרשות היחיד איכא לאשוויי ליה בתרי גווי, חדא ע"י 'מחיצה', והיינו מחיצה החוצצת ומבדילה מבין שני עבריה, ועוד אפשר לאשוויי רה"י ע"י הבדלת עצם המקום מרה"ר, והיינו דהגידוד מהני להבדיל את קרקע הבור מרה"ר ולאשוויי ליה רה"י, ואין זה מדין 'מחיצה', אלא דהוי הבדלה בעצם בין שני המקומות, ולפיכך ס"ל לרש"י דהלכתא דגוד אסיק מחיצתא לא נתחדשה אלא בדיני 'מחיצות', דהמחיצה היא דדינינן לה כנמשכת ועולה, אך בבור דהוי הבדלה מרה"ר לא שייכא ביה הלכתא דגוד אסיק 'מחיצתא', והיינו נמי טעמא דרב חסדא דלא מצרפינן גידוד ומחיצה לאשוויי רה"י, דהו תרי מילי חלוקים ביסודם, עיי"ש.

אולם לפי"ז יש להקשות ממש"כ רש"י בשבת דתל גבוה עשרה הא דחשיב רה"י, היינו משום דאמרינן ביה גוד אסיק מחיצתא, ולא סגי

הרב משה כהן

כולל "אליבא דהלכתא" נוה יעקב

בו יבואר בארוכה דיני הוצאה בשבת, ופרטי דיני רשויות השבת הקדמה למלאכת הוצאה

א. מנין לומדים איסור הוצאה והכנסה בשבת: במשנה שבת (ע"ג.) איתא, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, הזורע החורש וכו', המוציא מרשות לרשות, הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. ובגמ' שבת (מ"ט:.) אמרינן שמלאכת הוצאה היתה במשכן, דתניא אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו ואתם לא תזרעו, הם קצרו ואתם לא תקצרו, הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה ואתם לא תכניסו מרה"ר לרה"י, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע ואתם לא תוציאו מרה"י לרה"ר, הם הוציאו מעגלה לעגלה

ואתם לא תוציאו מרה"י לרה"י דרך רה"ר. וכן מצאנו בירושלמי שבת (פ"א ה"ב) שתופרי היריעות העבירו המחט אחד לשני ברה"ר. והנה הגמ' בשבת (צ"ו): שואלת, הוצאה גופה היכא כתיבה, אמר ר' יוחנן דאמר קרא 'ויצו משה ויעבירו קול במחנה וכו' ויכלא העם מהביא' (שמות פרק ל"ו פסוק ו'), משה היכן היה יתיב, במחנה לוי, ומחנה לוי היה רה"ר הואי (פרשי"י כי היה הכל מצויין אצל משה רבינו), וקאמר להו משה לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י דידכו (דהיינו מאוהליכם) לרה"ר, וממאי דבשבת קאי, דילמא בחול קאי, ומשום דשלמא לה מלאכה כדכתיב 'והמלאכה היתה דים', גמר העברה העברה מיוה"כ, כתיב הכא 'ויעבירו קול במחנה', וכתיב התם 'והעברת שופר תרועה' (ויקרא פרק כ"ה), מה להלן ביום אסור אף כאן ביום אסור (ומיהו עיין בבעל הטורים שם שאותו היום שמשם העביר קול במחנה היה שבת), אשכחן הוצאה, הכנסה מנגן שאסור, סבארי, היא, מכדי רשות לרשות הוא, מה לי אפוקי ומה לי עיולי, מיהו הוצאה אב, הכנסה תולדה וכו'. הראשונים הקשו, לכאורה מה מקום לקושיית הגמ' מנין למדים מלאכת הוצאה, הרי כל ט"ל מלאכות נלמדים מסמיכות מלאכת המשכן לאיסור מלאכת שבת, ובמה שונה מלאכת הוצאה שהיתה במשכן כאמור לעיל משאר מלאכות שבת שצריך לה פסוק מפורש במקרא.

ויש מהראשונים שתייצו, דאם לא היה כתוב פסוק מיוחד ללמוד דין הוצאה בשבת, לא היינו למדים מהמשכן, לפי שמלאכת הוצאה והכנסה היא מלאכה גרועה ומשונה משאר מלאכות שיש בהם יצירה, לדוגמה במלאכת בישול ע"י הבישול מרכז דבר קשה או מקשה דבר הרך וכל כיוצא בו, אבל במלאכת ההוצאה אינו משנה במהות הכלי הוא החפץ, רק מקומו משתנה מרשות לרשות, וגם מלאכת הוצאה הוא חידוש, שהרי מרה"י לרה"י מותר להוציא מהתורה, ואילו מרה"ר לרה"י אסור, ולכאורה מאי שנא זה מזה, וכן ברה"י מותר לישא משא גדול, ואם הוציא לרה"ר כגורגרת חייב, ואין לך בו אלא חידוש, ולא ללמוד זה מזה, ולפיכך כתבה הגמ' לימוד מיוחד למלאכת הוצאה ללמדנו שמלאכת הוצאה דינה כשאר מלאכות שבת שהיו במשכן, ומבואר כל זה בתוס' בשבת (צ"ו): ד"ה הוצאה, ועוד בדף ב'. ד"ה פשט בעל הבית את ידו, ריטב"א (שבת צ"ו):, וחידושי הר"ן (שבת ב'): ד"ה אבות (תני), וברמב"ן (שבת ב'), ורשב"א (שבת ב'). ד"ה יציאות השבת, ואור זרוע (שבת סימן פ"ב), ותוס' בשבועות (ב'): ד"ה יציאות) בשם ר"ת, ומאירי (שבת צ"ו).

ועיין בבעל הטורים על הפסוק 'איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש', בגימטריא אל יוציאו, וזהו אל יוציאו המשא מרה"י לרה"ר. ומיהו רב האי גאון סובר שעיקר הלימוד באמת מסמיכות מלאכת המשכן למלאכת שבת כמו שלומדים כל ט"ל המלאכות, ולא גרסינן בגמ' מלאכת הוצאה היכא כתיבה וטעות הוא, דמעיקרא לא נסתפקה הגמ' בזה, אלא קושיית הגמ' מנגן הוצאה היא מלאכה, ומשיבה הגמ' משום דכתיב 'אל יעשו מלאכה ויכלא העם מהביא', ומכאן ראה שהבאה דהיינו הוצאה קרויה מלאכה, וממילא הלימוד הוא רגיל כמו בשאר המלאכות דיליף ממלאכת המשכן.

הריטב"א (שבת צ"ו): ד"ה ברוב הספרים) הביא דברי רב האי גאון, וסיים 'ובודאי שכן נראה עיקר', וגם המגיד משנה (פ"ב מהל' שבת ה"ח) הביא דברי רב האי גאון, וכתב שזה דעת הרמב"ם (שם), ושכן כתב הרשב"א, והוא הנכון, עכ"ל. וכונתו לרשב"א בשבת (צ"ו): ד"ה הוצאה, וגם הרשב"א כתב שהרמב"ם למד כרב האי גאון והוא הנכון, ע"ש. וכ"כ רבינו חננאל בשבת (צ"ו):, והובאו דבריו גם בתוס' שבת (צ"ו): ד"ה וממאי, וזה לשון הרמב"ם (שם): 'והוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואע"פ שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה בסנין נאמרו, הרי הוא אומר בתורה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא, הא למדת שהבאה מלאכה קורא אותה, וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברה"ר מתחילת ארבע לסוף ארבע הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב, עכ"ל.

ודע עוד, שבגמ' עירובין (י"ו): הוזכר עוד פסוק לענין הוצאה מרשות לרשות, בפרשת בשלח כשמשא מזהיר את העם לצאת עם הכלים מאוהליהם שהוא רה"י לרה"ר במדבר ללקוט מן, כדכתיב 'ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי', ומביאה הגמ' מחלוקת בין רב אשי לר' יונתן בביאור הפסוק, ונחלקו רש"י ותוס' בביאור מחלוקתם, רש"י מבאר שהפסוק אל יוציא בא ללמדנו לפי מסקנת הגמ' אליבא דרב אשי על איסור תחומין, ולא על איסור הוצאה מרשות לרשות, וכ"כ רש"י עה"ת, ואע"פ שר' יונתן לומד פסוק זה על הוצאה מרשות לרשות, אך מסקנת הגמ' לא כוותיה, אך תוס' (ד"ה לאו שניתן לאזהרת ב"ד), וכן תוס' בשבת (ב'): ד"ה פשט, ביארו שר' יונתן רב אשי לומדים מפסוק זה איסור הוצאה מרשות לרשות, אך חלקו דבר אחר כמבואר שם.

ולפי ביאור התוס' קשה, מדוע צריך את הפסוק 'אל יצא איש ממקומו' ללמוד דין הוצאה מרשות לרשות, והרי למדנו זאת מפסוק אחר 'ויצו משה ויעבירו קול במחנה וכו' ויכלא העם מהביא', ותירצו התוס' שצריכים את ב' הפסוקים, אחד להוצאת עני, ואחד להוצאת בעל הבית (עיין משנה ריש שבת), דכיון שהוצאה היא מלאכה גרועה ומחודשת, היה צד לומר שאין לך בו אלא חידוש, שאם היה משמע דין העשירי לא היינו לומדים את הדין לעני, לכן בעינינו ב' פסוקים.

ב. כאמור לעיל המוציא בשבת חפץ מרה"י לרה"ר חייב מהתורה משום אב מלאכה של הוצאה (רמב"ם פ"ב מהל' שבת ה"ט), והמכניס מרה"ר לרה"י חייב מהתורה, ובגמ' שבת (צ"ו): למדו זה מסבארי פשוטה, שכיון שאסרה התורה הוצאה מרה"י לרה"ר, מסתבר שהוא הדין שאסור להכניס מרה"ר לרה"י, שסוף סוף מעביר את החפץ מרשות אחת לרשות השניה, ומה לי הוצאה ומה לי הכנסה, ומ"מ הכנסה היא רק תולדה של הוצאה כמבואר בגמ' שבת (צ"ו):, ומיהו לדעת הרמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה"ח) אף הכנסה היא אב מלאכה (עיין לחם משנה שם, וספר המפתח לרמב"ם מהדורת פרנקל).

ג. הזורק מרשות לרשות או המושיט, הרי זה תולדת מוציא וחייב, וכן הזורק או המושיט בידו מתחילת ארבע לסוף ארבע הרי זה תולדת מוציא וחייב, והזורק כלאחר יד פטור, כ"כ הרמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה"ט), ובירושלמי (שבת פרק י"א הלכה א') מבואר שבמדבר היו זורקים תופרי היריעות של המשכן את המחט זה לזה ד' אמות, וגם ברש"י בשבת (ח. ד"ה רחבה) כתב שבמשכן היו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה, ואע"פ שהגרעק"א בגליון הש"ס (שם) הקשה שלמסקנת הגמ' בשבת (צ"ו): שלא היו זורקין מחטיהן, וצ"ע על רש"י, מיהו עיין בריטב"א בשבת (ח. ד"ה אמר אביי) שאף הוא הקשה קושיית הרעק"א על רש"י, ויישב בזה הלשון: ויש לומר כי רבינו ז"ל (רש"י) סובר דלא אמרינן התם אלא גמירי לה דתהווי תולדה ולא תהווי אב, וכן פירש שם בירושלמי, עכ"ל, פירוש שאמנם מסקנת הגמ' שזריקת המחטים אינה אב מלאכה, אך היא תולדה.

והתוס' בשבת (צ"ו): ד"ה הכנסה) כתבו שאמנם היתה זריקה במשכן, אך לפי שהיא מלאכה גרועה לומדים בסבארי (כמו בהכנסה) מה לי ע"י הוצאה מה לי ע"י זריקה, שסוף סוף מעביר את החפץ מרשות אחת לרשות שניה, ופעולת זריקה דומה במהותה לפעולת הוצאה, לפיכך הוזיקה אסורה אף היא מדין תולדה.

ד. ד' רשויות בשבת: ארבע רשויות שונות נזכרו בגמ' שבת (ו'). ובפוסקים, והתוס' בשבת (ו'). ד"ה ארבע רשויות) הביאו קושיית רשב"א דאיכא ה' רשויות, דהא קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה הזורק מרה"ר לתוכו או להיפך חייב, ואין מטלטלין בו אלא ד' אמות, ותירצו דההוא רה"י גמור, אלא דלענין שאין מטלטלין בו אלא ד' אמות הוי ככרמלית, והרי כבר שנה רה"י וכרמלית, ואלו הן הרשויות:

רשות היחיד, אסור מהתורה להעביר חפץ מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י, אך מותר לטלטל חפץ בתוך רה"י.

רשות הרבים, אסרה התורה ב' איסורים, שלא להעביר מרה"ר לרה"י או להיפך, ואיסור נוסף לטלטל ד' אמות בתוך רה"ר עצמו מבלי להוציא מהרשות כלל, ועיין בכה"ח (סימן שמ"ה אות א') הטעם בסוד שאסרה תורה להוציא מרה"י לרה"ר, ע"ש.

כרמלית, אע"פ שמהתורה מותר לטלטל בתוכו, וכן להוציא ממנו אל רה"י או הרבים, חכמים אסרו לטלטל בתוכה כדין רה"ר, וכן אסרו חז"ל להעביר חפץ מכרמלית לרה"י או הרבים.

בביאור השם כרמלית מצאנו שלשה פירושים:

- בירושלמי (פ"א מהל' שבת ה"א) הובא 'תני ר' חייא כרמל רך מל, לא לח ולא יבש, אלא בינוני', וביאר הריטב"א בשבת (ו'). ד"ה רה"י) מלשון גרש וכרמל הכתוב בתורה (ויקרא פ"ג פ"ד), שפירושהו בדרך הנוטריקון רך ומלא, דהיינו תבואה שלא נגמרה היטב, ועל כן אינה לא לחה ולא יבשה, כמו כן כרמלית אינו לא רה"י ולא רה"ר, והובאו דברי הירושלמי בתוס', תורא"ש, ומאירי בשבת (ו'), ועיין עוד ברמ"א ומשנ"ב (ריש סימן שמ"ה).
- רש"י בשבת (ג'): ד"ה בעי' כתב לשון יערו וכרמלו האמור בנביא (ישעיה פ"י פ"ח), ומבואר ברד"ק שיער הוא מקום העצים הגדולים, וכרמל הוא מקום שדות וכרמים, דהיינו שאין מקום זה להליוך תדיר לרבים כמו העירות, וגם אינו עשוי לתשמש רה"י.
- הריטב"א בשבת (ו'), והרמב"ם בפירושו למשניות (שבת פ"א מ"א) כתבו שהוא לשון כרמלית, דהיינו אלמנה והיא אשה שהלך בעלה למדינת הים, שאינה בתולה ולא בעולת בעל, כך זה אינו לא רה"י ולא רה"ר לגמרי.

בספר ראש יוסף עמ"ס שבת (ו'). ד"ה ת"ר) כתב שמצאנו ב' סוגי כרמלית, האחד, כרמלית מן התורה, והוא מקום שאין לו מחיצות ואין הרבים בוקעים בו, ואינו לא רה"י ולא רה"ר, ומותר לטלטל בו ב' אמות, וכן להוציא ולהכניס ממנו לרה"י ולרה"ר, אלא שחכמים אסרו זאת. והשני, הוא מקום המוקף ג' מחיצות, כגון מבוי, שמהתורה הוא רה"י וגמורה ומותר לטלטל בתוכו, ואסור לזרוק ממנו לרה"ר ומרה"ר אליו, אלא שחכמים גזרו עליו דיני כרמלית, שיהיה אסור לזרוק ממנו בין לרה"ר ובין לרה"י, וכן שיהיה אסור לטלטל בו יותר מד' אמות (א"כ תיקנו אותו ע"י לחי או קורה), וממילא כתב לבאר שבכרמלית זו שייך לפרש כהרמב"ם שהוא מלשון כאלמנה, דהיינו אשה שהיתה נשואה ובעלה גירשה או מת, שניטלה שלימותה ממנה, ואף רשות זו נגרע שם רה"י ממנה, ומאידך הכרמלית שבאופן הראשון שאף מהתורה איננה לא רה"י ולא רה"ר, אלא מקום פטור, כשאסרו חכמים את הטלטול בה לא גרעו שם רה"י ממנה, כי גם לפני כן לא היתה רה"י, וממילא שייך בה לשון כרמלית כשאר הפירושים (היינו כפרש"י והירושלמי).

מקום פטור מותר להעביר מתוכה חפץ לכל רשות אחרת, וכן מותר לטלטל חפץ בתוכה, ויש לציין שההיתר הוא לכתחילה. בספר ברכת אברהם עמ"ס שבת (ו'). ד"ה (מקום) הקשה, מדוע נקרא מקום זה בשם מקום פטור, ולא נקרא 'מקום היתר', והרי מותר לכתחילה לטלטל ממנו לרה"ר ורה"י, ומהם אליו, וגם בתוכו מותר לטלטל, והיה צריך לומר מקום היתר שהוא לכתחילה, ועוד, שהרי גם כרמלית היא מקום פטור, שהרי אם עבר על האיסורים שבה פטור, וא"כ כשקוראים לו מקום פטור אין להבדיל בינו לבין כרמלית, והנכון לומר לפי"ו מקום היתר, וכתב לבאר, כיון שיש אופן של איסור לכתחילה גם במקום פטור, והוא כשמעביר מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור, לא רצו לקרוא לו מקום היתר, שמא יבואו להתיר גם באופן זה.

ה. **הלכה למשה מסיני**: כל השיעורים המוזכרים בדיני הרשויות, כגון גובה המחיצות עשרה וכו', הם הלכה למשה מסיני, כדאיתא בגמ' (סוכה ה'): אמר ר' חייא בר אשי אמר רבי שיעורין חציצין ומחיצין (פרש"י) הלכות מחיצה) הלכה למשה מסיני, וכן דיני המחיצות שהם גוד אחית' גוד אסיק ולבודו הם הלכה למשה מסיני, יעויין רמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה"ח), וכן אמרו בגמ' עירובין (ו'): וסוכה ה': כי אתא הילכתא לגוד ולבוד, ולבוד הוא במשהו פחות מג"ט, אבל בג"ט מצומצמות לא הוי כלבוד.

ו. **שיעור טפה**, כל שיעורי שבת נמדדים באמה בת ששה טפחים

ועתה נבוא לבאר דיני רשויות השבת רשות היחיד

כמש"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' שבת ה' ל"ו), והטפח הוא ד' אצבעות, אלא שפעמים משערין בעצבות ופעמים בשוחקות, וכתב השו"ע (י"ד סימן ר"א) ומג"א (סימן שס"ג ס"ק כ"ב) שיתרון אמה שוחקת על העצבה היא חצי אצבע, ועיין עוד כה"ח (סימן שמ"ה אות נ"א).

ז. **יום הכיפורים**: כתב השו"ע (סימן תרי"א סעיף ב') שיום הכיפורים הרי הוא כשבת לענין איסור הוצאה, מאחר והוצאה היא בכלל מלאכה, אלא שביום הכיפורים אין חיוב סקילה.

ח. **יום טוב**: כתב השו"ע (סימן תקי"ח סעיף א') שביו"ט מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך, אבל שלא לצורך כלל אסור אף ביו"ט, ובתוס' בביצה (י"ב). אם מוציא שלא לצורך כלל ביו"ט אסור מן התורה וחייב מלקות, ולרש"י אינו אלא מדרבנן, והתוס' בכתובות (ז'): כתבו דאף בכרמלית גזרו ביו"ט, אבל הפמ"ג (סימן שמ"ה משבצות זהב ס"ק א') כתב שלשיטת רש"י אפשר דלא גזרו בכרמלית ביו"ט, וכמש"כ התוס' שם בתחילת דבריהם.

ט. **הוצאה ע"י בהמה**: בשו"ע (סימן רס"ו סעיף ב') מובא שכל הוצאה האסורה ע"י אדם, אסור לעשותה גם ע"י בהמה, והאיסור הוא גם משום שביתת בהמתו (ועיין עוד סימן רמ"ו שאסור גם אם בהמתו עושה מלאכה ע"י עכו"ם) וגם משום מחמר, ועיין מג"א (סימן ש"ה ס"ק ו') שכתב שבבהמה מותר לכתחילה בכרמלית, והתוספת שבת השיג עליו.

א. גדר רשות היחיד: מקום שהוא מוקף ד' מחיצות שגובהן לא פחות מעשרה טפחים, ויש בו שטח בשיעור לפחות ד' טפחים על ד' טפחים, נחשב לרה"י מהתורה לכל הדעות, לפיכך מותר לטלטל בתוכו כאוות נפשו, אך הזורק חפץ לתוכו מרה"ר או מתוכו לרה"ר חייב מהתורה.

ב. מקום המוקף ג' מחיצות: נחלקו בו הראשונים האם מדאורייתא דינו כרה"י או מקום פטור, דעת הרמב"ם (הלכות שבת פ"ד ה"ד, ופי"ו ה"ט) דדינו מדאורייתא כמקום פטור ומותר לטלטל בתוכו, וכן להעביר חפץ מתוכו לרשות אחרת, ובאו חכמים ונתנו לו דין כרמלית, ואסרו את הטלטול בתוכו והעברת חפץ מתוכו לרשות אחרת, ומיהו הזורק לתוכו חפץ מרה"ר אינו חייב מהתורה, והטעם שאסרוהו חכמים כדין כרמלית, כדין שרוח רביעיית פתוח לגמרי דומה קצת לרה"ר, ואם נתייר בזה יבוא לטלטל גם ברה"ר (משנ"ב סימן שס"ג ס"ק ב').

אולם הראב"ד (שם) חולק על הרמב"ם, וס"ל שבג' מחיצות נקרא רה"י מדאורייתא, ולפיכך אסור מדאורייתא להכניס לתוכו מרה"ר או להוציא מתוכו לרה"ר, ובאו חכמים והחמירו ונתנו לו שם כרמלית על ג' המחיצות עד שיתקן לחי בדופן רביעית, ואסרו את הטלטול בתוכו, אבל עדיין מי שזרק לתוכו חפץ מרה"ר חייב מהתורה.

ובדעת הטור (סימן שמ"ה סעיף ב') נחלקו הב"י והב"ח, דעת הב"י שהטור ס"ל כהרמב"ם, ודעת הב"ח שהטור ס"ל כדעת הראב"ד.

והנה השו"ע (סימן שמ"ה סעיף ב') העתיק לשון הטור וכתב בזה הלשון: איהו רה"י, מקום המוקף מחיצות וכו', וכן השו"ע (סימן שס"ג סעיף א') העתיק לשון הטור וכתב וז"ל: מקום שיש לו ג' מחיצות ארבע חכמים לטלטל בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית, עכ"ל. ובב"י (סימן שמ"ה וסימן שס"ג) ביאר שדעת הטור כשיטת הרמב"ם, לפיכך נראה שהשו"ע פסק כדעת הטור והרמב"ם.

ועיין בביאור הלכה (סימן שס"ג סעיף א' ד"ה אסרו חכמים) שאחר שהביא מחלוקת הרמב"ם והראב"ד הוסיף שיטה שלישית ממוצעת והיא שיטת הריטב"א ועוד ראשונים, דהיכא שפתוח המבוי או החצר הזה (המוקף ג' מחיצות) לרה"ר, כיון דזימנין דדחקי ביה רבים ועיילי לגויה אין עליהם מן התורה שם רה"י ודינו ככרמלית, ואילו במקום שאין פתוח לרה"ר דינו כרה"י מדאורייתא (ועיין עוד בערוך השולחן סימן שמ"ה סעיף ב' ד', וכה"ח סימן שמ"ה אות ד', וספר מנוחת אהבה חלק ג' פרק כ"ז הלכה י"א).

ג. **מקום המוקף בשתי מחיצות**: מקום שמוקף בשתי מחיצות, אף שזהו אחד נגד השני ויש לחי בצד, או שעשוי כמין גאם ויש לו לחי בצד, לדעת הראב"ד (הנ"ל באות ב') מן התורה נחשב ככה"ג רה"י, ואסור להוציא ממנו לרה"ר וכן להיפך, אך חכמים עשוהו ככרמלית ואסרו לטלטל בו, ועיין משנ"ב (סימן שס"ג סעיף א') ובבה"ל (שם ד"ה אסור), ובחזו"א (סימן ע"ב ס"ק י') שהוכיח כנגד הבה"ל שבאופן זה לא הוי רה"י, ועיין עוד בחזו"א (סימן ע"ד ס"ק ט"ו), ומלאכת שבת (דף שס"א אות ג'), וכה"ח (סימן שמ"ה אות ה').

ד. **המחיצות**: המחיצות יכולים לעשותם מכל חומר שהוא, אבנים, קרשים, כלים, עמודי ברזל, חבל או חוט ברזל, ולפעמים גם בע"ח מצטרפים למחיצה, התנאי היחיד שמצאנו בשו"ע (סימן שס"ב סעיף א') שתהא המחיצה עמידה בפני רוח מצויה, ולדעת המשכנות יעקב (או"ח סימן קכ"ג ד"ה וכן) אם המחיצה נעה ונדה ע"י הרוח נחשבת כמחיצה פסולה, ולדעת החזו"א (או"ח סימן ע"ו) אם ע"י הרוח מתבטל המחיצה לרגע, כמו שנכפפת למטה מעשרה טפחים, או שמגביה את המחיצה מקרקע ג' טפחים, באופן זה נפסלת המחיצה, אך מה שהמחיצה זזה ונעה ונדה ע"י הרוח במקומה לא איכפת לן, ובפמ"ג (אשל אברהם סוף סימן שס"ב) נשאר בצ"ע בזה, ומדברי המשנ"ב (סימן שס"ב ס"ק ט"ו) נראה להחמיר (עיין מלאכת שבת עמ' ש"פ אות א').

גובה המחיצות: צריך שתהיה לכל הפחות עשרה טפחים (לשיטת הרב נאה 80 ס"מ, ולשיטת החזו"א 96 ס"מ).

עובי המחיצות: אין לו שיעור, וכל שהוא ברוח מצויה אף שהוא דק ביותר, כשר למחיצה (ועיין עוד להלן אות ו').

הר או גבעה: העומד זקוף, ויש בגובהו למעלה מעשרה טפחים, פשוט שמשמש כמחיצה, אך גם אם ההר או התל אינו זקוף אלא משתפע והולך ונעשה גבוה בהדרגה, אם מתלקט עשרה טפחים בגובה מתוך שיפוע ד' אמות הוי כאילו זקוף כולו, והרי הוא רה"י במקום גובהו, פירוש, אם במרחק הליכת אדם ד' אמות מגיע הוא לגובה של עשרה

המוציא איזה חפץ מתוכו לרה"ר, בדוקא אם יש בחור מקום דע"ד טפחים, דבעינן הנחה על מקום חשוב, ועוד חידוש התוס' שכל דין חורי רה"ר המפולשין מצד אל צד דינם כרה"ר בדוקא בלמעלה מעשרה טפחים, אבל למטה מעשרה טפחים אין דינם כרה"ר אלא כחורי רה"ר, שכיון שהחורים נמוכים בני רה"ר משתמשין שם, ועי"ז דוחים את השימוש של בני רה"ר בחורים הנמוכים, ועל כן דינם כחורי רה"ר.

ודעת הרשב"א והמאירי דלא כהתוס', וס"ל דלא בעינן מקום דע"ד טפחים בחורי רה"ר, ואפילו למטה מעשרה טפחים דינו כרה"ר.

ולהלכה, כתב המשנ"ב (ס"ק י') שמסתימת השו"ע משמע דאפילו אם החורים הם למטה מעשרה טפחים, כיון שמפולשים כלפי פנים דינם כרה"ר, וכן משמע מלשון הרמ"א שכתב דאם אינם עוברים כלפי פנים נידונין לפי גובהן ורוחבן, ומשמע דאם החורים עוברים כלפי פנים אין אנו מסתכלים על גובהן ורוחבן, ולעולם כרה"ר חשיבי, וכ"כ המג"א ותוספת שבת, ובאליה רבה כתב דדבר זה פלוגתא בין הראשונים, די ש מן הראשונים דס"ל דכיון שהוא למטה מעשרה טפחים (תוס') אין בני רה"ר משתמשין בה, מפני שכיון שהוא נמוך בני רה"ר משתמשין שם, ע"כ דינם כחורי רה"ר, וכן הוא דעת הגר"א (סימן שמ"ה וסימן שני"ג), ועיין עוד בביאור דברי הגר"א במה שכתב השע"צ (ס"ק י'), ונשמט אדם (הלכות שבת כלל מ"ז אות ב'), ובספר וזרע יצחק (שיעור 27).

ובדין חורי רה"ר, איתא בגמ' שבת (ז'): חורי רה"ר אביי אמר כרה"ר דמו, רבא אמר לאו כרה"ר דמו, וקיי"ל להלכה כרבא שחורי רה"ר אין דינם כרה"ר, אלא נידונים לפי מידותיהם, דהיינו חור שיש בכתלים בצד החיצוני של הרחוב הפונה לרה"ר, ואין החור מפולש ועובר לצד רה"ר, אם גובה החור למטה מג"ט מקרקע רה"ר, אפילו הם רחבים דע"ד טפחים נחשבים כרה"ר, אבל אם הם למעלה מג"ט מקרקע רה"ר, אך אינם גבוהים עשרה טפחים ממפלס קרקע רה"ר, אם רוחב ואורך החורים דע"ד טפחים, אע"פ שאין שיעור לעובי החור דינו ככרמלית, ואם אין ברוחב ואורך החור דע"ד טפחים הוא מקום פטור, ואם גובה החור עשרה טפחים ומעלה ממפלס קרקע רה"ר, ורוחב ואורך החורים דע"ד טפחים, אע"פ שאין שיעור לעובי החור, דין החור כרה"ר, עיין שו"ע (סימן שמ"ה סעיף י"ג), וברמ"א (סעיף ד') ומשנ"ב (ס"ק י"א), מ"ה, מ"ו) וש"ע הרב (אות י"ח), וערוך השולחן (סעיף י"א ול"ו).

י. דין דבר המונח ברה"ר: קיי"ל להלכה שחפץ המונח ברה"ר ויש לו מימדים של רה"ר, דינו כרה"ר ואע"פ שהוא מונח ברה"ר, וה"ה אם מימדי החפץ כמימדי כרמלית דינו ככרמלית, וכן הדין לכרמלית שמונח בה בש"ע (סימן שמ"ה סעיפים י"ג-י"א), וכן הדין לכרמלית שמונח בה חפץ שמימדיהם של רה"ר דינו כרה"ר, אך אם מונח בו חפץ שמימדיו כמימדי מקום פטור, הדין שבטל לכרמלית וחזור וניעור ודינו ככרמלית (שו"ע סימן שמ"ה סעיף י"ח וי"ט).

ומיהו דבר המונח ברה"ר ולא משנה מה גודל מימדיו, קיי"ל דלעולם ברה"ר אין רשות אחרת כלל, ודבר זה מבואר להדיא במגיד משנה (פ"ד מהל' שבת ה"ז) וז"ל: שאין מקום פטור אלא כשהוא ברה"ר או בכרמלית, אבל אם הוא תוך רה"ר, הואיל ורה"ר מקיפו הרי הוא כמוהו, שאורו רה"ר עולה עד לרקיע, עכ"ל. וכ"כ הבי" (סוף סימן שמ"ה) וז"ל: אבל ברה"ר אין מקום לרשות אחרת, שכל דבר שבתוך רה"ר הוא רה"ר בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר, שכן דרך היחיד לבנות עולות זו למעלה מזו, עכ"ל, ונפסק להלכה ברמ"א (סוף סימן שמ"ה) כהב"י. וכתב הרמב"ן (דף עג. ד"ה ירושלמי הג"ל הע' ק"ט) דכל ארבע אמות של אדם רשותו הוא, וכשהוא מוציא חוץ לד"א שלו מוציא מיקרי, והאי הוא גמרא דגמירי לה לחייבו משום מוציא. ונראה דהוצרך לבאר כן משום דפשיטא ליה דהעברה תולדה דהוצאה היא, כמ"ש בסו"ד, והוקשה ליה מאי שיאטא דהעברה להוצאה, הא בהוצאה המלאכה היא להוציא מרשות לרשות, ולזה הוצרך לפרש ענין המלאכה דכל ארבע אמות של אדם רשותו הוא, וכשהוא מוציא חוץ לד"א שלו מוציא מיקרי. וכן צ"ל בשיטת תוס' (דף ב. ד"ה פשט), שמבואר בדבריהם דאילו הוצאה לא היתה מלאכה גרועה היה אפשר ללמוד דהעברה מיניה, וע"כ דדמאי ליה כמ"ש הרמב"ן, [וכע"ז בעל המהרש"א על דברי התוס' בדף צו: ד"ה הכנסה, לבארם ע"פ דברי רב המאור שכתב כהרמב"ן].

ולכא"ו יל"ע בזה מהדין המובא בסעי' נ"ו שמצדדים ב' אמות שברשות הרבים זו לב' אמות שברשות הרבים אחרת, לחייב הזורק כדן מעביר ארבע אמות, אע"פ שרשות היחיד מפרידה באמצע. שלכא"ו בזה לא שייך האי סברא. וצ"ל דמתחשבים ברה"ר כמאן דליתיה, ונמצא שהעביר מתחילת ד' לסוף ד' ברה"ר, וצ"ע. אמנם נראה דבאמת לק"מ, דהנה ז"ל בעל המאור (בר"פ הזורק דף לו: מדפי רה"ר), אלא כל ד' אמות ברה"ר גמרא גמירי לה, וכולהו תולדות דרה"ר לרה"ר נינהו, לפי שד' אמות של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין, וכשמוציא חוצה להן בזורק או במעביר **כמוציא מרה"ר לרה"ר דמי**. וכע"ז כתב הר"ן בחידושים (דף צו:), לפי שארבע אמות של אדם כרשותו דמיין, וכשמוציא חוצה להן **דמי למוציא מרה"ר לרה"ר**, הלכך אף על גב דהות במשכן אינה אב בפני עצמה, דהויא לה לגבי הוצאה כשוכב ומדקדק דאמרינן הן בכלל מסך ואורג, ע"כ. והיינו דדנים את הארבע אמות כרשות היחיד, ולא רק כמקומו של החפץ, ולכן אין שום גרעוּתא במה שהחפץ עבר דרך רשות היחיד, דסו"ס החפץ נידון כמי שיצא מרשות היחיד דליתיה. אלא דהשתא איכא למיתמה איפכא, למאי בעינן ד"א ברשות הרבים השניה, ולא סגי במה שעבר ד' אמות ביחד עם הרשות היחיד, הא המקום שנחשב כרשות היחיד לא מגרע לכא"ו שם רשות היחיד של ד"א של החפץ, וכיון דדיינינן לארבע אמותיו של החפץ כרשות היחיד, י"ל שגם השטח שבתוך רשות היחיד נידון כמקומו של החפץ. וצ"ל דמ"מ המלאכה היא **העברה ארבע אמות ברשות הרבים**, וכל שלא נתקיים תנאי זה אי"ל לחייבו, אף שהוציא החפץ ממקומו.

רשות הרבים

רה"ר הוא דרך או מקום שהרבים מהלכים בו, כגון רחובות ושווקים ודרכים העוברים מעיר לעיר ושכיהי בהם אנשים רבים, כדי שיחשב

המחיצות מצטרפות לדי טפחים על ד' טפחים, אלא שכתב לחלק דהוה דוקא במחיצות עבות שהווי להניח מלמעלה דף (כיסוי) על גביהם ולהשתמש שם, ככה"ג מצטרף העובי עם החלל לשיעור ד' טפחים, ועובי המחיצות דינם כרה"ר, כיון שראוי להשתמש שם. ואם המחיצות חלשות ואין אפשרות להשתמש על גביהם ע"י הדף, אין המחיצות מצטרפות לדי טפחים ודי עובי הדפנות כמקום פטור, ובשעה"צ (ס"ק ד') כתב שאפשר שגם רש"י וסיעתו ס"ל הכי, ושכן מצדד ג"כ האליה רבה. **ולהלכה**, המשנ"ב (ס"ק ג') פסק כשיטה א', שאין עובי המחיצות מצטרף לחלל לשיעור ד' על ד' טפחים, ודין עובי המחיצות כדן מקום פטור, וכתב שכן דעת רוב הפוסקים, והוכיח כן מהשו"ע (סעיף י"ט) שכן דעת השו"ע.

אולם האליה רבה (ס"ק ג') פסק כשיטה ג', והיינו כהרשב"א, וכתב שכן דעת השו"ע, ומה שכתב המשנ"ב ראייה מהשו"ע שפסק כרש"י ותוס', עיין באליה רבה (שם) שכתב דאדרבה מהשו"ע שם יש ראייה הפוכה דס"ל כהרשב"א, ועיין שם נימוקו, ועיין עוד בחזו"א (או"ח סימן ס"ח ס"ק כ"ג).

ז. אור רשות היחיד: אור רה"ר הוא רה"ר עד לרקיע, ואפילו נעץ עמוד ברה"ר שגבוה מאה אמה אף שאין בו רוחב ד' טפחים, אם זרק מרה"ר עליו חייב מהתורה, עיין גמ' שבת (ז'), האמר רב חסדא וכו', וש"ע (סימן שמ"ה סעיף ה') ומשנ"ב (ס"ק י"ב).

יש מהראשונים שהסבירו מה הטעם דאמרינן אור רה"ר עולה עד לרקיע, משום דאמרינן גוד אסיק המחיצות המקיפות את רה"ר, וכאילו הם עולות ונמשכות עד לרקיע, יעויין מאירי שבת (צ"ט:), וש"ת אבני נזר (סימן רס"ד) שכתב שגם דעת הרשב"א שבת (שם) כדעת המאירי. ומיהו יש שלא מסכימים עם טעם זה, עיין חידושי הגר"ח הלוי (סוכה פרק ד' הלכה י"א) שכתב שרה"ר עולה לרקיע הוא לא משום גוד אסיק, ע"ש. ולענין מחיצות העולות באלכסון, כתב החזו"א (או"ח סימן ע"א ס"ק ו') שרשות היחיד עולה עד לרקיע מהמקום שבו מסתיימת המחיצות בקו ישר כלפי מעלה, ולא באלכסון המחיצה.

ובדין בור שרוחבו דע"ד טפחים ועמוק עשרה שדינו רה"ר, הסתפק הפמ"ג (משבצות זהב ס"ק י"א) אם איררו עולה עד לרקיע, אולם הפמ"ג (סימן שנ"ד אשל אברהם ס"ק א' ב') סתם שעולה עד לרקיע, ומדברי רש"י בשבת (ח': ד"ה ומאי למטה) משמע לכאורה שאינו עולה עד לרקיע, וכן משמע מרש"י בשבת (ז'). ד"ה עד לרקיע) שכתב שכל אור שנגד רה"ר עולה עד לרקיע, בין איר חצר ובין אור עמוד, ולא הזכיר עמהם בור, ומשמע שבור אינו עולה עד לרקיע.

ח. דין כלים ומכונות העומדים ברה"ר: המשנ"ב (ס"ק ט"ז) כתב שאפילו כלי שעומד ברה"ר, ומידותיו ד' על ד' טפחים וגובהו עשרה טפחים, דינו כרה"ר, בין בתוך הכלי ובין על גב הכלי מלמעלה כגון ארון, תיבה, ומגדל וכיו"ב.

ואם הכלי עשוי בצורה גלילית כגון חבית גדולה, אם יש בה גובה עשרה טפחים וקוטר של חמשה טפחים ושלושה חומשי טפח, שיש בתוכה כדי לרבע ד' על ד' טפחים, נידונת כרשות היחיד.

ודין שולחן העומד ברה"ר או בכרמלית, כתב בשמירת שבת כהלכתה (פ"ו הערה ח') שאף אם גובהו י טפחים ויש בו דע"ד טפחים, כיון שאין לו מחיצות אין דינו כרה"ר, וכתב בשם הגרש"ז איערבאך זצ"ל דיתכן ששולחן אפילו אין לו מחיצות ג"כ דינו כרה"ר מדאורייתא, כיון שהוא מקורה על ארבע רגליו, הרי זה חשיב כצורת הפתח (עיין סימן שס"ב סעיף י' בה"ל ד"ה כשכל, וסימן תר"ל סעיף ב' בה"ל ד"ה שיעמוד).

ודין מכונות ברה"ר, כדן רה"ר, היות ויש בחלל המכונות עשרה טפחים בגובה, ורוחב ד' על ד' טפחים, ויש בתוכה חלל של עשרה טפחים, נחשב תוך המכונות כרה"ר (עיין שו"ע סימן שמ"ה סעיף ו' ומשנ"ב ס"ק ט"ז).

וגם המכונות אם נחשב כרה"ר, כתב בספר מלאכת שבת (דף שס"ב אות ו') שכיון שתחתית המכונות גבוה יותר מג' טפחים מהכביש שהוא רה"ר, ממילא נחשב כל המכונות כמחיצה תלויה, ולכן לא נחשב גג המכונות כרה"ר, רק תוך המכונות נחשבת כרה"ר, ואע"פ שגובה מהכביש יותר מג"ט, ועיין חזו"א (סימן ס"ח ס"ק י' י"א). ומיהו ככה"ח (סימן שמ"ה אות כ"ז) כתב בשם החיי אדם (כלל מ"ז אות ו') שכלי גבוה י טפחים ורחב דע"ד טפחים העומד ברה"ר הוי רה"ר, ואפילו עומד באויר, כעגלה העומדת על גלגלים, וכן בכלים העשויים בכפרים לייבש הגבינות ותלוי על עץ גבוה, אע"פ שתחתיו רה"ר, מ"מ בתוך הכלי ועל גביו הוי רה"ר (מג"א סימן רס"ו), עכ"ל.

וכלי שאין בגובהו עשרה טפחים העומד ברה"ר, אין לו דין כרמלית, מפני שאין כרמלית בכלים, אלא חשוב כמו רה"ר דבטל לגבי רשות שהוא עומד בו, כ"כ המג"א (סימן שמ"ה), ועיין בשעה"צ (ס"ק ט"ו) שיש חולקים על המג"א, ואע"פ כ"כ העיקר להלכה כמג"א שכן כתבו כמה ראשונים כדעתו, ולפי"ז אם עומד הכלי בכרמלית דין כרמלית עליו מצד הרשות שהוא עומד שם.

ואם הכלי הנ"ל מחובר לקרקע מקרי כרמלית ואפילו אם הוא ברה"ר (עיין משנ"ב ס"ק ט"ז), והטעם דכיון שהוא מחובר לקרקע אין שם כלי עליו, ונחשב כמו תל עפר פחות מעשרה טפחים ברה"ר, ועכ"פ בעינן שיהיה ברוחבו ד' טפחים, דא"כ הוי מקום פטור אפילו גבוה עשרה טפחים (שעה"צ ס"ק י"ז).

ט. דין חורי רה"ר והר"ר: איתא בגמ' שבת (ז'): אי תימא חורי רה"ר כרה"ר דמו, ונפסק להלכה בשו"ע (סעיף ד') חורים שבכתלי רה"ר שכלפי רה"ר הם רה"ר, וכתב המשנ"ב (ס"ק ט') שרצונו לומר שאפילו החורים פונים גם לרה"ר, כיון שהחור הוא מעבר לעבר ונכנס גם כלפי רה"ר, דינם כרה"ר, ועל כן אסור להוציא איזה דבר שמונח על החור לרה"ר או לכרמלית הסמוך לו, ואם מכניס מרה"ר לתוכו חייב.

והנה נחלקו הראשונים בדין חור הפונה לרה"ר ומפולש לרה"ר, האם בעינן מקום דע"ד טפחים וגובה החור למעלה מעשרה טפחים, כדי שיתחייב העוקר מרה"ר ומניח בחור זה או לא, וכדלהלן.

לדעת תוס' בשבת (ז': ד"ה והלכה) דין חורי רה"ר הוי כרה"ר לחייב

טפחים ממקום הישר של רה"ר, נחשב התל או ההר כמחיצה לרה"ר, עיין גמ' שבת (ק.), ומשנ"ב (סימן שמ"ה ס"ק ה'), וכה"ח (אות ה'), וספר מלאכת שבת (עמ' שפ"א), ושמירת שבת כהלכתה (חלק א' פרק י"ז הערה י').

פרטי דינים השייכים בדיני מחיצה: פרטים רבים ישנם בדיני מחיצה, כגון צורת הפתח, גוד אסיק, גוד אחית, פי תקרה יורד וסותם, לבוה, מחיצה תלויה, מחיצה שיש בה פירצה, מחיצה מקנים של שתי או ערב, וכל פרט יבואר במקומו (ובפרט בסימנים שס"ב שס"ג).

ה. שטח רשות היחיד: כאמור לעיל (אות א') שטח רה"ר הוא בשיעור ד"ט על ד"ט ויותר, ודוקא ד"ט על ד"ט, אך אם היה ב' טפחים על ח' טפחים ואפילו על אורך אלף אמות אין זה רה"ר, דבעינן ד"ט על ד"ט בדוקא (משנ"ב סימן שמ"ה ס"ק פ"א). ואם היה השטח עגול צריך שיהיה בו כדי לרבע ד' על ד' טפחים, ואז חשוב רה"ר, וברש"י בשבת (ח'). ד"ה גובה עשרה) כתב שאם קוטר העיגול הוא חמשה טפחים ושלושה חומשיין, הוא אלכסון של ריבוע של ד"ט על ד"ט, וכן מבואר בב"י (סימן שמ"ה ד"ה ואם אין העמוד מרובע) וז"ל: ואם אין העמוד (שעומד ברה"ר) מרובע, יתבאר לקמן שאם אין ברוחבו ד"ט, אע"פ שאורכו אלף אמה הוי מקום פטור, ואם הוא עגול או משולש כתב הרב המגיד (פ"ד מהל' שבת ה"ז) שצריך שיהא אפשר לרבע בו ד' טפחים על ד' טפחים, ואם לאו אע"פ שיש בו בתשבורת יותר מאכא (דהיינו שטחו גדול יותר מד"ט על ד"ט) אינו רה"ר, ואע"פ שגבוה עשרה טפחים, וכן מה שהזכיר רבינו (הרמב"ם) עמוד רחב ד' אם הוא עגול, ר"ל שיש באלכסונו חמשה טפחים ושלושה חומשיין כדי לרבע בו ד' על ד', ואם הוא מרובע כבר יש באלכסונו ד' על ד' טפחים, עכ"ל הבי"י.

והנה הרמ"א (סימן שמ"ה סעיף ב') כתב: ויש אומרים דבעינן באלו ארבעה על ארבעה טפחים הן ואלכסונו, וכמו שיתבאר לקמן סימן שמ"ט, וביאור דברי הרמ"א כמו בדין המעביר ד' אמות ברה"ר שאין חייב לכו"ע עד שיעביר שיעור ד' אמות עם האלכסון, דהיינו ה' אמות וג' חומשי אמה, כך בענייננו לענין רה"ר אין נקרא רשות היחיד עד שיהא שיעורו חמשה טפחים וג' חומשיין, על חמשה טפחים וג' חומשיין, ובאמת שזוהי דעת ר"ת בעירובין (ג"א), אך רש"י ורשב"ם והתוס' (שם) וכן ביאור (ס"ו), דחו דבר זה, וגם מהרמב"ם (סוף פ"ב מהל' שבת) מבואר דלא כר"ת, וכן כתבו כל האחרונים שאין הלכה כר"ת כזה דהוא דעה יחידאה, וכל הראשונים חולקים עליו, וגם אין דין שטח של רה"ר דומה לדין ד' אמות ברה"ר המבואר בסימן שמי"ט, עיין כל זה במשנ"ב (סימן שמ"ה ס"ק ו'), וכה"ח (אות י"ג) בשם האחרונים, ובערוך השולחן (סעיף י"ב י"ג), וסוף דבר כתב: ונראה לי דאף רבינו הרמ"א לא אמרה אלא לחוש לדעה זו אם נמצא איזה חומרא וכו', ע"ש.

ו. בדין עובי המחיצות, יש לבאר כמה פרטי דינים בענין עובי המחיצות, וכדלהלן:

א. דין על גבי המחיצות כשיש בתוך המחיצות ד' על ד' טפחים: כתלים המקיפים רה"ר שיש בשטח הפנימי שבין הכתלים דע"ד טפחים חוץ מעובי הכתלים, אע"פ שאין בעובי הכתלים רוחב של ד' טפחים כשיעור רה"ר, אע"פ יש שם רה"ר ע"ג עובי הכתלים מלמעלה, והטעם דכיון שע"י היקף הכתלים נוצר הצטמ הפנימי המשתמר ע"י המחיצות הנקראת רה"ר, ק"ו שהכתלים עצמם נקראים על גביהם רה"ר גם אם אין ברוחבם ד' טפחים, ולפיכך במוציא חפץ מרה"ר והניחו על כתלים אלו חייב מהתורה (עיין שו"ע סימן שמ"ה סעיף ג', ומשנ"ב ושעה"צ ס"ק ח').

ב. החלל שבתוך המחיצות: הסכמת האחרונים שלכל הדיעות בראשונים לא נקרא רה"ר כל זמן שאין בחללו ד' על ד' טפחים, חוץ מעובי המחיצות המקיפות אותו, כי עובי המחיצות אין מצטרפות לחלל שבין המחיצות, עיין במשנ"ב (סימן שמ"ה ס"ק ג') שכן היא הסכמת האחרונים, ועיין שם בשעה"צ (ס"ק ה'), וכ"כ הכה"ח (אות ט').

ג. דין על גבי המחיצות כשאין בין המחיצות שיעור ד' על ד' טפחים: מחיצות שמקיפות שטח שאין בו ד' על ד' טפחים, וגם עובי המחיצות פחות מדי טפחים, אך אם נצרף את שטח החלל הפנימי לשטח עובי המחיצות יהיו יחדיו ד' על ד' טפחים, נחלקו בזה הראשונים אם ככה"ג מצטרף חלל הפנימי לעובי המחיצות לשוות את השטח שעל גבי הכתלים כדן רשות היחיד, ונפק"מ למי שהוציא מרה"ר חפץ והניחו ע"ג המחיצות האלו, האם נתחייב מהתורה מדין הוצאה מרה"ר לרה"ר בשבת, ונאמרו בזה ג' שיטות בראשונים: **שיטה א'** - בעינן שיהא בין המחיצות חלל של ד' טפחים על ד' טפחים חוץ מעובי המחיצות, כי עובי המחיצות אינן מצטרפות לשטח הפנימי לשוות את השטח שע"ג הכתלים כרה"ר, ולפיכך דין עובי המחיצות ככה"ג כמקום פטור, ומותר להוציא מרה"ר חפץ ולהניחו ע"ג מחיצות אלו כדן הוצאה מרה"ר למקום פטור. כשיטה זו פסקו רבים מהראשונים ואלו הם, רבינו חננאל (שבת דף ח'): בדין חלל של הכוורת שצריך שיהא ה' טפחים וג' חומשיים חוץ מעובי הדפנות של הכוורת, והר"ף (שם), והרמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"ז והי"ט), ואע"פ שהט"ו (ס"ק ב') הושווה דעת הרמב"ם עם שיטת התוס' והרא"ש שייבאו להלן, כבר כתב החמד משה (והביאו שעה"צ ס"ק א') שאישימטי מיניה פירוש המשניות לרמב"ם בריש שבת דמוכח בהדיא שם שהחלל עצמו צריך שיהיה בו דע"ד טפחים חוץ מהדפנות, גם בריטב"א (שבת ח'). ד"ה אינה רחבה) והרשב"א (שם ד"ה רחבה) והרמב"ן (שם), ופסקי הרי"ד, ור"ת בספר הישר (סימן קצ"א) פסקו שחלל עצמו צריך שיהיה בו ד' טפחים על ד' טפחים חוץ מעובי המחיצות, ועיין שעה"צ (ס"ק ב').

שיטה ב' - יש אומרים שגם עובי המחיצות מצטרף לשיעור החלל ד' טפחים על ד' טפחים כדי שיקרא ע"ג המחיצות שם רה"ר, וכשיטה זו פסקו רש"י בשבת (צ"ט). ד"ה מצטרפין לעשרה), ורש"י בעירובין (ע"ה. ד"ה מצטרפת), ותוס' בעירובין (ע"ה. ד"ה אלא), ותוס' בשבת (ח. ד"ה רחבה), ובעל המאור (שבת ח.), והרא"ש בשבת (ח.). ועיין במאירי בשבת (ח.), ועוד במאירי (שם ו'). שהביא את ב' השיטות.

שיטה ג' - האליה רבה (סימן שמ"ה ס"ק ג') הביא מה שכתב הרשב"א בספרו עבודת הקודש (וכה"ג איתא במלחמות לרמב"ן) שאמנם

הרחוב או הדרך לרה"ר, ישנם כמה פרטים ותנאים שיתבארו להלן:

א. שיעור רחוב רה"ר: הרחוב של רה"ר הוא לא פחות מט"ז אמה, והאמות האלו נמדדות באמה בת ששה טפחים מצומצמות (עיי' רמב"ם סוף פ"ז מהל' שבת), וכה"ח (סימן שמ"ה אות ל'). ולמדו זאת חז"ל בגמ' שבת (צ"ט). מדגלי המדבר, שהיו לבני מררי ארבע עגלות שהיו נושאים את קרשי המשכן המפורקים, והיו הולכין שתיים באחד זה בצד זה, ושתיים אחרים זה בצד זה, ורחוב שתי העגלות כולל הרווח שביניהם יחד הוא ט"ז אמה, ועל כן רחוב שאין בו ט"ז אמה לפחות אינו רה"ר מהתורה אלא כרמלית, ונפסק להלכה ברמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"א) ושו"ע (סימן שמ"ה סעיף ז'), ועיי' בחי' אדם (חלק א' כלל מ"ט סעיף א') דבעינן מקום שהוא רחב ט"ז אמה על ט"ז אמה, ועיי' בנשמת אדם (ס"ק א') שכן הוא ברשב"א בעבודת הקודש (שער ג' סימן א') והטור (סימן שמ"ה), אלא שהעיר דלא זכה לידע מקור לזה, ועיי' במנוחת אהבה (חלק ג' פרק כ"ז הערה 21) מה שביאר בזה, ועיי' בשמירת שבת כהלכתה (פ"ז הערה י"ח). ודע, דאע"פ שתנאי זה שיהיה רחוב רה"ר ט"ז אמה, אך דא עקא שא"א לשמור על רחוב ארוך מאד שכל אורכו לכל אורך הדרך לא יפחת מט"ז אמה, ופעמים שיש קטע מסויים מהרחוב ששם רחוב הדרך מצטמצם במקצת פחות מט"ז אמה, אע"פ"כ יש להם דין רה"ר, וכלשון הרשב"א בעבודת הקודש (שער ג' סימן א') שא"א לרה"ר להתלקט במלקט. ויש להעיר, שגם המדרכות שבשולי הרחוב מצטרפים למנין ט"ז אמה, שעיקר דריסת הרגל של האנשים היא על המדרכה, וגם אם המדרכה גבוהה ט' טפחים ממפלס הכביש מצטרף לט"ז אמה, עיי' מלאכת שבת (דף שס"ז אות ב') בשם מנחת שבת (סימן פ"א ס"ק ג').

ב. שיעור אורך רה"ר: הטור כתב שרה"ר היא ט"ז אמה על ט"ז אמה, והיינו שגם שיעור אורכה הוא ט"ז אמה, וכ"כ הרשב"א בעבודת הקודש (בית נתיבות תחילת שער ג'), וכ"כ חיי אדם (כלל מ"ט סעיף א'), ושו"ע הרב (סעיף י"א), וכנ"ל אות א'.

ג. אינה מקורה: תנאי נוסף הנצרך כדי שיחשב הרחוב רה"ר, הוא שלא יהיה מקורה (מכוסה בגג), ולמדו זאת חז"ל בגמ' שבת (צ"ח): מדגלי המדבר שלא היה מקורה, ובביאור הדבר כתב בשו"ת שבת הלוי (חלק ה' סימן נ"ג) המעביר ברה"ר מקורה פטור כיון שאינו דומה לדגלי המדבר, דרה"ר מקורה גורם חסרון בעצם רה"ר, דמקורה דומה לבית, ויש בזה חסרון בעצם הרה"ר כמו דין פחות מט"ז אמה, ונפסק להלכה ברמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"א) ובשו"ע (סימן שמ"ה סעיף ז') דבעינן שלא יהיה מקורה, והוסיף השו"ע (סעיף י"ד) שרה"ר שהיא מקורה דינה ככרמלית, וצ"ב אמאי הטור בסעיף ז' כשמוכיר את התנאים של רה"ר השמיט את התנאי שבעינן שלא יהיה מקורה, אולם להלן בסעיף י"ד בדין כרמלית כתב הטור שרה"ר שיש עליה תקרה היא כרמלית, ומשמע מזה שכדי שיחשב רה"ר בעינינו שלא יהיה תקרה, והיינו שלא תהיה מקורה.

ולפי"ז מנהרה של רכבת תחתית אינה נחשבת לרה"ר, גם אם נוסעים בה ברכבת יותר משישים ריבוא ואינו אלא כרמלית (עיי' שש"כ פ"ז הערה ט"ו).

וגוונים וסככות של חנויות הפוכים לצד רחוב רה"ר, ומכסים שטח ניכר באויר המדרכות, דעת הרמ"א (סימן שמ"ו סעיף ג') שדין השטח שמתחת לגגון כדיון הרשות שלפניה, אם רה"ר ממילא שטח זה בטל לרה"ר ונעשה ג"כ רה"ר, ואם כרמלית גם שטח זה נחשב ככרמלית. ומיהו דעת המשנ"ב (שם ס"ק ל') כיון ששטח זה מקורה דינו ככרמלית, ואפילו אם הרחוב שהגגון סוכך עליו הוא רה"ר גמורה, מתחת לגגון או הסככה השטח נחשב כרמלית, וכמו שנתבאר בשו"ע (סימן שמ"ה סעיף י"ד) שרה"ר המקורה דינה ככרמלית, ולפיכך לדעת המשנ"ב אסור להוציא מהשטח שתחת הגגון לרחוב שהוא רה"ר במקום שאין עירוב, אך אם הרחוב שמתחת לגגון הוא כרמלית מותר להוציא תוך ד' אמות מהשטח שתחת הגגון, שאף הוא דינו ככרמלית לרחוב, ואסור לטלטל מהשטח שתחת הגגון והסככה לתוך רה"ר (החנות או הבית), שהיא אסור להוציא מכרמלית לרה"ר.

בספר רביד הזהב (הובא בטור הגהות והערות אות כ"ב) הקשה, קיי"ל שאחד מהתנאים לרה"ר הוא שלא יהיה מקורה, וקשה הרי תחת העגלות של בני לוי היה רה"ר, והרי העגלה הוי קירוי לשטח זה, ותירץ, אולי משום שלא היה קירוי קבוע לא חשוב כשטח מקורה, ובהגהות והערות לטור הוסיפו לתרץ אי נמי י"ל דלא גרע מהתקצרו במקצתם ט"ז אמה, עכ"ל, ונראה שכוונתם על פי המבואר בשו"ע (סימן שמ"ה סעיף ח' ט') שא"א לרה"ר שיהיה מתלקט במלקט, ולפעמים יש מקומות ברה"ר שהם צרים מט"ז אמה, ואע"פ"כ יש להם דין רה"ר, וה"ה אם יש באיזה מקום ברה"ר קטע קטן מקורה שעדיין שם רה"ר עליו.

ולפי"ז יוצא חידוש גדול, שרה"ר שיש בו קטעים מועטים שיש בהם מנהרות, ורובו של הכביש מצד פתחי המנהרות אינו מקורה, אי"כ גם במקום המקורה דינו כרה"ר (עיי' כעין זה בשש"כ פ"ז הערה ח' בשם הגרש"ז אויערבאך וצ"ל).

ומיהו, בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ה' סימן כ"ח ענף ד' אות כ') דן אם המקומות המקורים שבאמצע רה"ר מחלקים אותו לשניים, לענין שלא יצטרפו ההולכים בשני המקומות לשישים ריבוא, וכתב האג"מ דאף שהמקום המקורה דינו ככרמלית מאחר שאינו דומה לדגלי המדבר, מסתבר שלענין צירוף ההולכים בב' המקומות מצרפים לשישים ריבוא שיקרה רה"ר, ויתחייבו אלו המעבידין ד' אמות במקום שאינו מקורה משני הצדדין, ע"ש, ומשמע מדבריו שדין המנהרות כדיון כרמלית. ולענין רה"ר שחציה מקורה וחציה אינה מקורה, ואפילו רובה מקורה, כתב היד רמה עמ"ס ב"י (י"א): שהמקום שאינו מקורה נחשב רה"ר, אפילו אם אינו רחב ט"ז אמה אלא בצירוף החלק המקורה.

ד. שלא יהיה מחיצות: תנאי נוסף הנצרך כדי שיחשב רה"ר, הוא שלא יהיה לרחוב ג' מחיצות, וכמש"כ השו"ע (סעיף ז') ואין להם חומה, ומקורו בפרש"י עמ"ס עירובין (ו' ד"ה רה"ר) וז"ל: רה"ר משמע רחב ט"ז אמה, ועיר שמצויין בה שישים ריבוא ואין בה חומה וכו', עכ"ל, והביאו הרא"ש בעירובין (פרק א' סימן ח').

ולפיכך עיר שמוקפת חומה ממש (לא צורת הפתח), אם אין הדרך החוצה את העיר הולכת ישר ללא פיתולים משער לשער, אין דין הדרך כדיון רה"ר, וטעם הדבר דכיון שהדרך מתקמת נעשה ע"י כך שהחומה המקיפה את העיר מקיפה את הדרך מג' צדדין, ולא חשוב רה"ר ככה"ג. ועיי' ברמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"א) שרה"י יכול להיות אפילו שטח גדול מאוד שמוקף חומה, וז"ל: ד' רשויות לשבת וכו' ואי זו רה"י, תל שנבנה עשרה וכו' וכן מקום שמוקף ארבע מחיצות גובהו עשרה, וביניהן דע"ד טפחים או יתר על כן, אפילו יש בו כמה מילין, אם הוקף לדירה, כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה, ומבואות שיש להן שלשה כתלים ולחי ברוח רביעית וכו'.

בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) כתב שגם שטח רה"ר גמור שיש שם שישים ריבוא, ויש שם מחיצות שנעשה בידי אדם, לא נחשב רה"ר עי"ז, אלא כרה"י מאחר ומוקף כולו במחיצות.

ולענין מקום שמוקף מחיצה שאינה עשויה בידי אדם, אלא נעשית המחיצה בידי שמים, כמו כל העולם אע"פ שיש לו מחיצה מים האוקינוס, מ"מ לא מתבטל מתוך זה להיות כרה"י, באם הוא משום הליוך הרבים, וראה תוס' עירובין (כ"ב: ד"ה דילמא), וביה"ל (סימן שמ"ו סעיף ג' ד"ה קרפף).

ה. דין שרבים מבטלים את המחיצה: אמרינן במשנה בעירובין (כ"ב.) ר' יהודה אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך, מבואר במשנה כאשר יש פסי ביראות (עיי' עירובין י"ז:) קיי"ל שהשטח בין פסי הביראות נעשה רה"י, ואע"פ שהפרוץ מרובה על העומד, ונחלקו התנאים אם דרך רה"ר עוברת דרך הפסים של הביראות, האם אנו אומרים אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ונעשה השטח שבין פסי הביראות רה"ר, או לא, לדעת ר"י יסלקנה לצדדין משום דאתו רבים ומבטלים את המחיצה, וחכמים חולקים וס"ל שאין צורך לסלק את פסי הביראות לצדדין, משום שאין הרבים מבטלי מחיצתא, ובגמ' איתא ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוויהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות וכו' (פרש"י ב"ב כ'). כאן לימדונו חכמים כמה גדול כוחן של מחיצות דלא מבטלי משום בקיעת רבים), והקשתה הגמ' והא אמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, ש"מ דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולכאורה ר' יוחנן סותר את עצמו, ומתרתץ הגמ' ר' יוחנן לא סובר כהנא דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אלא רק בא לשבח אותו בלבד להראות מה כוחן של חכמים, אך באמת דעתו של ר' יוחנן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולכן ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר.

ונחלקו הראשונים בזה להלכה, בדין רה"ר דהיינו רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ומפולשים משער לשער וכו', שמעונינים להחיר את הטיטול בתוכם ע"י הקפתם בשערים עם דלתות, אם בעינן שיהיה ג"כ הדלתות ננעלות בלילה, או די אם הם ראיות לינעל, ובוה נעשה כל רה"ר המוקף בשערים ודלתות לרה"י, ומותר לטלטל בתוכו ע"י עירוב חצירות וכדלהלן, לדעת הר"י"ף בעירובין (ב'), והרא"ש (סימן ח') והסמ"ג ועוד פוסקים שאין מועיל תיקון ועירוב לרה"ר, אלא בעינן דוקא דלתות נעולות בלילה, ופסקו כר' יוחנן שאמר ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, דהיינו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולכן לא מועיל צורת הפתח ואפילו עם דלתות אך אינם נעולות בלילה, והעובר ומטלטל ברה"ר ככה"ג חייב חטאת, אולם דעת הרמב"ם (פ"ז מהל' שבת ה"ג) שסגי בדלתות שאינם נעולות, אבל צריך שיהיה ראיות לינעל, שאם היו משוקעות בעפר מפנה אותם ומתקנם שיהיו ראיות לינעל, ופסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, דכך מוכח מהמשך הסוגיא שם, וכתב המגיד משה (שם) שכדברי הרמב"ם נראה לי עיקר, וכ"כ הטור כדברי הרמב"ם וז"ל: וכן נראה מסוגיית ההלכה.

ולהלכה, כתב הב"י (סימן שס"ד סעיף ב') דלענין הלכה כיון שהר"י"ף והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן, ובשו"ע (שם) פסק בסתם כדעת הר"י"ף והרא"ש שרה"ר ניתרת ע"י דלתות הנעולות בלילות, ובשי אומרים בביא את שיטת הרמב"ם שדי שיהיו ראיות לינעל, ולפי הכלל הנקוט בידינו שהלכה כסתם, ובפרט שכן כתב הב"י להדיא, אין רה"ר ניתרת אלא ע"י דלתות הנעולות בלילות.

ובדרכי משה (סימן שס"ד ס"ק א') העיר על דברי הב"י שפסק כדעת הר"י"ף והרא"ש, דאינו נראה דכיון דהמגיד משנה והטור כתבו שדברי הרמב"ם עיקר, אין לזוז מדבריהם, אך במדרכי כתב שר' יוחנן סובר דבעינן נעילת דלתות אפילו בזמן הזה דלית לן רה"ר גמורה, ומיהו בשו"ע הרמ"א לא הגיה על דבריו כלל שדברי הרמב"ם עיקר, וכתב השע"צ (סימן שס"ד ס"ק ט') דמזה שלא הגיה הרמ"א על דברי המחבר משמע דחזרו מזה.

והנה הבה"ל (סימן שס"ד ד"ה והוא שנעולות בלילה) כתב בשם האחרונים בדעת הרמב"ם שאפילו אם לא היו דלתות כלל כי אם צורת הפתח בלבד, מדאורייתא רה"ר ניתרת ע"י בטלטול ע"י עירוב חצירות, ורק מדרבנן בעינן דלת הראויה להינעל.

ומיהו בשו"ת אור לציון (חלק א' או"ח סימן ל') חולק בזה על הבה"ל, וז"ל: אולם דברי הבה"ל והאחרונים ז"ל צריכים לי עיון טובא, ומה שנקטו בפשיטות בדעת הרמב"ם מדמהני דלתות הראויות להנעל, מהני לדעתו נמי צורת הפתח מדאורייתא עכ"פ, לא בריא לי, ואדבריה נ"ל לכאורה דלהרמב"ם אין צורת הפתח מועילה לשבת מדאורייתא, וע"ש ראיותיו, וסיים האור לציון דנ"ל שהרמב"ם פסק דמן התורה לא מהני צורת הפתח לא לכלאים ולא לשבת לדי מחיצות ברה"ר, ורק בכרמלית וכדומה במידי דרבנן מהני, וכן ברוח רביעית דרה"י מהני (עיי' מג"א סימן שס"ב ס"ק י"ז).

נמצאנו למדים, לדעת השו"ע אין מערבין רה"ר כי אם בדלתות הננעלות בלילה, ואי לאו הכי אסור לטלטל מדאורייתא בתוך שטח העירוב, ולפי"ז קשה על מנהג העולם שמסתפקין בהקפת העיריות בצורת הפתח ברה"ר, שהוא רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער, על מה שמכו להקל, והרי דעת השו"ע דבעינן דלתות ננעלות בלילה. והמשנ"ב (סימן שס"ד ס"ק ח') כתב בשם הפמ"ג: ועל כורחך דסומכין

על היש אומרים שבסימן שמ"ה דרה"ר לא הוי אא"כ ששים ריבוא בוקעין בו, וזה אינו מצוי.

אמנם, באמת הרבה ראשונים חולקים על הי"א הנ"ל, ועל כן אף דאין למחות לאחרים הנהיגין להקל ע"י צורת הפתח, שכן נהגו מעולם ע"פ דעת הפוסקים המקילין בזה, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צורת הפתח לבד, ועיי' בביה"ל, עכ"ז המשנ"ב.

ובבה"ל (סימן שמ"ה ד"ה ואחר) הוסיף לבאר: והנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א דלא אטו רבים ומבטלי מחיצתא, ולדידיה בודאי מן התורה סגי בצורת הפתח, ולא נשאר לנו כי אם איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות, וכדמוכח מהרמב"ם, וגם אפשר דיש לסמוך על הדעה שאין רה"ר אלא בשישים ריבוא, ולא הוי אלא כרמלית, ולהכי סגי בצורת הפתח.

ומ"מ לאו דרך כבושה היא, דרוב הפוסקים פסקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת, וגם קולא זו דאין רה"ר בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה, ועל כן אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל, אבל בעל נפש יחמיר לעצמו, כי יש בזה גרר דחיוב חטאת, וכן כתב בספר בית מאיר, עכ"ז הבה"ל.

ומיהו לדעת הגר"ב זיע"א יש לעיין בספק ספיקא שכתב הבה"ל, דס"ל שלדעת הרמב"ם לא מהני צורת הפתח מהתורה, אך מ"מ יש ספק ספיקא אחר בצירוף דעת הרא"ש, וכמבואר בשו"ת אור לציון (חלק א' סימן ל').

ו. מפולש משער לשער: תנאי נוסף כדי שיחשב הרחוב רה"ר, צריך שיהיה מפולש משער לשער, וז"ל השו"ע (סעיף ז'): ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער אל שער, וביאר המג"א (ס"ק ו') פירוש שהשערים מכוונים זה כנגד זה, ויש לאותו הדרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר, והעתיקו האחרונים דברי המג"א להלכה, עיי' כה"ח (אות ל"ב), ושכן כתבו ר"י, ותו"ש, ומשנ"ב (ס"ק כ').

ובבה"ל (ד"ה אם הם מפולשין) הוסיף: ונראה פשוט דגם כל הרחוב והשוק יש עליו דין רה"ר, אף שהוא מתרחב הרבה מנגד הפילוש וכו', דכל עיקר קיבוץ הרבים הוא במקום שנתרחב, ובתנאי שדרך רה"ר יהיה רחב ט"ז אמה ואינו מקורה, דאי לאו הכי אין חל שם רה"ר על כל השוק.

והנה בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) סובר שרה"ר צריך לחצות את העיר מקצה אל קצה בקו ישר ללא פיתולים, ואז דינו כרה"ר, וראייתו מרש"י בעירובין (ו' ד"ה רה"ר) שכתב בזה הלשון: רה"ר משמע רחב ט"ז אמה, ועיר שמצויין בה שישים ריבוא ואין בה חומה (או) שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי המדבר, עכ"ל. ובדפוס וילנא המילה או נמצאת בסוגריים, ומשמע מדברי רש"י שמלבד שאין לעיר חומה, צריך שגם תהיה דרך רה"ר ישרה ולא עקומה, וסיים הבית אפרים וז"ל: וכל חכמי קדם שבצרפת כולם כאחד עונים ואומרים וכו' מכוונים משער לשער, עכ"ל.

ובספר מנוחת אהבה (חלק ג' פרק כ"ז הערה 23) הקשה עליו, דזהו חידוש עצום שכמעט לא תמצא דרך בין עיר לעיר שהיא ישרה ממש ואינה מתקמת, גם לא מסתבר שדגלי המדבר הלכו בדרך ישרה בלבד, ואדרכה הכתוב מעיד "ונסב את הר שעיר ימים רבים" (דברים פרק ב' פסוק ג').

ותירץ, דלענין ברור שתיבת "או" צריך להשאירה, וכמו שהעתיק הרא"ש שם מפירוש רש"י, וכן הובא בב"י (סימן שמ"ה), והכל תנאי אחד, שצריך שלא יהיו ג' מחיצות לרה"ר, והיינו בעיר שאין לה חומה, או אפילו בעיר שיש לה חומה אם הדרך ישרה וראשיה מכוונים זה כנגד זה, שאז אע"פ שיש לעיר חומה, מ"מ לדרך הרבים ישנם רק ב' מחיצות לאורכה.

נמצאנו למדים ג' דינים לענין חומה:

דן א' - אם העיר מוקפת חומה (לא צורת הפתח), ויש דרך שחוצה את העיר מקצה אל קצה בקו ישר ללא פיתולים משער לשער, דינו כרה"ר, דאע"פ שיש לעיר חומה, מ"מ לדרך רה"ר יש רק ב' מחיצות לכל אורכה.

דן ב' - אם העיר מוקפת חומה ממש, והדרך שחוצה את העיר הולכת עקלתון ואינו מפולש משער לשער, אין דין הדרך כדיון רה"ר, וטעם הדבר כיון שהדרך מתקמת נעשה ע"י כך שהחומה המקיפה את העיר מקיפה את הדרך מג' צדדים.

דן ג' - אם אין העיר מוקפת בחומה, אע"פ שדרך הליוך הרבים החוצה את העיר הולכת ומתפלת בעקלתון דינה כרה"ר, וטעם הדבר כיון שאין חומה המקפת את העיר, ובהיות שדרך הליוך הרבים רחבו ט"ז אמה, ואינו מוקף חומה כלל, לכן דינו כרה"ר.

וכיוצא בזה כתב בספר מלאכת שבת (דף שס"ח) דמלשון השו"ע (סעיף ז') מבואר שרק בעיר מוקפת חומה בעינן מפולש, שכתב ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער וכו', ומשמע שבלא מוקף חומה אין צריך מפולש, והטעם שאם מוקף חומה ואינו מפולש, הרי יש לו מחיצות משלושת צדדיו, ורק אם מפולש אין לו שלשה צדדים, שמפסיק העיר לחצי, ונראה שכן הוא ג"כ דעת הב"י (ד"ה ומשמע לי, ע"ש).

ובשו"ת אור לציון (חלק א' או"ח סימן ל' ד"ה וע"פ דברינו) הוסיף לבאר, דיש להבין מנלן דרה"ר צריכה להיות ישרה ומפולשת משער לשער, גם יש להבין איזה שיעור יש לדבר, וכמה תהא נוטה לצדדין ועדיין תיחשב שהיא מהלכת בשווה, דזה פשוט שאין הכוונה שיהיו מכוונים ממש, ותהא רה"ר שביניהם מהלכת בשווה בלי שום עקמימות כלל, דבכה"ג ליכא במציאות, וכעין מה שכתב הרשב"א בשבת (צ"ט), שא"א לרה"ר להתלקט במלקט, אולם לפי דעת הרמב"ם שעומד מרובה על הפרוץ חשוב כסתום, ה"ה כשמתחיל הרחוב להתעקם, אם כשנמשך ממנו קו ישר לבתים שבצד שכנגד, ישר העומד מרובה על הפרוץ, ממילא חשוב כסתום, ונמצא שהרחוב מוקף ג' מחיצות, והוי רה"י מדאורייתא. אבל אם הפרוץ מרובה על העומד, הרי הרחוב אין לו ג' מחיצות והוי רה"ר. מבואר מדברי האור לציון בהבנת השו"ע

ודגלי המדבר היו ששים ריבוא, ובדבר הזה נחלקו הראשונים מערכה מול מערכה, ומרן השו"ע (סעיף ז) הביא את ב' הדעות בראשונים בסתם וי"א, וכדלהלן.

דעת הי"א, מקום שהוא הילוך הרבים ורוחבו ט"ז אמה, ואינו מקורה ומפולש משער לשער, עדיין אין לו דין רה"ר עד שיהיו שש מאות אלף בני אדם בוקעים בהם, היות וכל דין רה"ר אנו לומדים מדגלי המדבר, והם היו ששים ריבוא, ואע"פ שהיה שם עוד ערב רב ונשים וטף הרבה יותר מששים ריבוא, כתבו התוס' בעירובין (ו') ד"ה כיצד מערבין דלא גמרין מהמשכן אלא מה שנמצא בכתוב בפירוש, דהיינו ששים ריבוא, וכ"כ הריטב"א בעירובין (נ"ט. ט.) ד"ה עיר של יחיד) דטף ונשים וערב רב לא חשיבי למיעל במנינא, כשם שלא היו כמספר הפקודים במדבר.

וכסברא זו דבעינן ששים ריבוא בכל יום פסקו עוד רבים מהראשונים, הלא המה, רש"י בכמה מקומות (עירובין ו') ד"ה רשות הרבים, ו': ד"ה ירושלים, נ"ט. ט.) ד"ה עיר של יחיד, והרא"ש (עירובין פרק קמא סימן ח') העתיק לשון רש"י בלא מחלוקת, ומשמע דהכי סבירא ליה, וכ"כ הרא"ש בביצה (פרק ג' סימן ח'), וכ"כ התוס' בשבת (ס"ד: ד"ה רבי ענני), וספר התרומה (סימן רל"ט), והסמ"ג (לאוין נ"ט), והסמ"ק (סימן רפ"ב) והרוקח (סימן קע"ה), והמרדכי (פרק ו' דשבת), והאשכול (חלק ג' סימן ס"ד), והראב"ה (עירובין סימן שע"ט), ואור זרוע (חלק ב' סימן פ"ד אות ט"ז), והרא"י (עירובין ו':), ושיבולי הלקט (סימן ק"ו), וכ"כ רב שר שלום בתשובות הגאונים (חמדה גנוזה סימן ע'), ובעל הלכות גדולות והובא בתוס' עירובין ו' ד"ה כיצד, וכן פסק הטור (סימנים ש"ג, שכה, ול"ד, שמה, שס"ד), וכ"כ עוד ראשונים.

ובספר מלאכת שבת (דף ש"ט אות א') כתב שבספר תולדות שמואל מנה לה' ראשונים, וכ"ה מגדולי הפוסקים שכולם מתנבאים בסגנון אחד, דבעינן ששים ריבוא כדי שיקרא רה"ר, ועיין עוד בשמירת שבת כהלכתה (חלק א' פרק י"ז הערה כ"א) בשם הגרש"א זצ"ל, ודי בזה, (דעת השו"ע בסתם ראה להלן אחרי ביאור הנושאים דלהלן בדעת היש אומרים).

ועתה נבוא בס"ד לבאר כמה פרטי דינים חשובים בשיטה זו המצריכה שיהא ששים ריבוא בוקעים בו.

דין א' - בדין ששים ריבוא בוקעים בו ממש או ראויים לעבור שם: הנה מלשון הטור (סימן שמ"ה) שכתב ורה"ר הוא רחובות ושווקים הרחבים, וששים ריבוא עוברים בו, משמעות דברי הטור שבעינן ששים ריבוא בוקעים ממש, ולא סגי בראויין לעבור שם ששים ריבוא, וכ"כ השו"ע (סעיף ז') בדעת המצריכין ששים ריבוא וז"ל: וי"א שכל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר, עכ"ל. ועיין עוד בביאור הלכה (אמצע ד"ה שאין ששים ריבוא, בדבריו ודע עוד וכו').

ובכה"ל (שם) הביא דברי הריטב"א שאין צורך שיהיו ברחוב אחד ששים ריבוא, אלא אם יש באותה עיר ששים ריבוא, נעשו כל הרחובות שמשמשים את הרבים לרה"ר, ועוד שאין צורך שיהיו בעיר ששים ריבוא הרים באותה עיר, אלא גם אם נכנסים אליה ששים ריבוא ממקומות אחרים, נחשבת לרה"ר, וכ"כ בשו"ת אחיעזר (חלק ד' סימן ח'), וחכמת שלמה (סוף סימן שס"ג), ובתפארת ישראל (בהקדמה לשבת), שגם כשאין בעיר רחוב שיש בו לבדו ששים ריבוא, נחשב הוא לרה"ר אם יש בעיר ששים ריבוא, ולפי"ז מה שכתב השו"ע ששים ריבוא עוברים בו, אין הכוונה לרחוב מסוים, אלא לכלל רה"ר שבעיר, ובספר בינת שמחה (תקון עירובין סימן ו') דן באופן שבאים אליה ששים ריבוא מבחוץ, האם נחשבים כל רחובותיה לרה"ר, ואף הרחובות שאין עוברים בהם הרבים הבאים מבחוץ, או דילמא שרק הרחובות המשמשים גם את הבאים מבחוץ הם בלבד נחשבים לרה"ר, ובחכמת הלב (עמק החכמה סימן ו' אות ג') הביא מחכמי זמנינו להקל ברחובות שאינם משמשים את הבאים מחוץ לעיר.

דין ב' - בדין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום או במשך זמן מסוים: בדברי השו"ע שכתב וכל שאין ששים ריבוא אנשים עוברים בכל יום אינו רה"ר, הקשה המשנ"ב (ס"ק כ"ד) וז"ל: חפשתי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו לא נזכר בדבריהם תנאי זה, רק שיהיו מצויין שם ששים ריבוא, ועיין מה שכתבנו בהה"ל (שם) בשם הרמב"ן וריטב"א, עכ"ל. ובאמת המעייני בב"י מה שכתב בהם (שם) משמע להדיא מדבריו שהמצריכין ששים ריבוא דוקא בכל יום, וז"ל וגם הר"ן כתב (בריש פרק במה אשה, שבת כ"ו. ד"ה אבל קשה) דלא מחוורא האי סברא, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברה"ר דבעינן שיהיו עוברים שם ששים ריבוא בכל יום, וכ"כ הרמב"ן בשבת (נ"ז). ובהגהות והערות (לטור החדש אות י"ח) ציינו שכ"כ גם הבה"ג וספר התרומה (הובא במלחמות, עירובין נ"ט.), והר"ע מברטנורא עמ"ס שבת (פרק י"א משנה א') שצריך שיהיו בוקעים בהם ששים ריבוא בכל יום כדגלי המדבר, ועיין שו"ת זבחי צדק (החדשות סימן ק"ב), ושו"ת בית אפרים (או"ח סימן כ"ו), ושו"ת מהרש"ם (חלק ג' סימן קפ"ח) במסקנתו, ודעתם דבעינן שיעברו ששים ריבוא ביום אחד דוקא, ולא שבמשך ימים רבים יעברו ששים ריבוא, דאז אין זה בגדר רה"ר, ולאפוקי מאשל אברהם (סימן שמ"ה סעיף י"ד, ואשל אברהם מה"ת סוף סימן שס"ג) דהסתפק דאולי דוקא בכל יום או בכל שבוע, ולאפוקי נמי מערוך השולחן (סימן שמ"ה אות כ"ו) שכתב להדיא דלאו דוקא ששים ריבוא בכל יום, אלא שהכוונה שיעברו דרך שם ששים ריבוא במשך הזמן ע"ש, ועיין שמירת שבת כהלכתה (פרק י"ז אות כ"ב).

והאג"מ (או"ח חלק א' סימן קל"ט ענף ה') כתב, שבעיני הששים ריבוא נלענ"ד דבר חדש והוא נכון ומוכרח, דהא לכאורה תמוה טובא מה שהשו"ע כתב בשיטת הי"א שכל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר, הא לא נמצא לשון זה בדברי בעלי שיטה זו אלא שיהיו שם בעיר ששים ריבוא, וגם הוא תמוה טובא, דהא דילפותא הוא מדגלי המדבר שמתברר שלא היו עוברים כל הששים ריבוא בכל רחוב ורחוב, אלא שהיו במתנה שהיתה י"ב מיל על י"ב מיל ששים ריבוא, ויש למילף שבעיר שהיא ג"כ בשטח זה, וכ"ש בפחות משטח זה שיש בה ששים ריבוא, אף שאין עוברים ששים ריבוא בכל רחוב ורחוב נמי הוא רה"ר, ומסברא נדמה שאף עיר שאין בה תושבים ששים ריבוא,

דעת הגרש"א אויערבאך זצ"ל שאם יש קטע ברחוב שהוא ט"ז אמה על ט"ז אמה ישר, אף שאר הרחוב גם אם הוא עקום יש להחמיר שדינו כרה"ר.

ודעת האור לציון זיע"א שגם באופן שהרחוב עקום יש פעמים שדינו כרה"ר, אם הצד הסותם את הרחוב העומד בו מרובה על הפרוץ, עיין מה שכתבנו לעיל.

ודעת החזו"א (סימן ק"ז אותיות ה'-ח') כדברי מהרא"י מרגליות בעל בית אפרים המובא בשו"ת משכנות יעקב (סימן ק"ט), דס"ל דברחובות שלנו שמתחברים זה עם זה, ובכל רחוב העומד מרובה על הפרוץ (מג' רוחות לפחות), מהני דבר זה לעשותם כרה"י מהתורה, כגון שרחוב א' הוא ממזרח למערב, ומקביל לו רחוב ב' (ואפילו שניהם מפולשין מעבר לעבר), ורחוב ג' מצפון לדרום, ומתחיל מאמצעיתו של רחוב א' וחוצה אח"כ את רחוב ב', וקצהו שמצד רחוב א' אינו מפולש, שנידונים כולם כרה"י מהתורה, שהרי רחוב ג' מוקף ג' מחיצות (ב' מחיצות משני צדדיו לכל אורכו, שבהם העומד מרובה על הפרוץ, ומחיצה ג' היא בקצהו במקום שמתחבר עם רחוב א'), והוי כרה"י גמורה מהתורה. ואע"פ שרחובות א' וב' עוברים דרך רחוב ג', והוו כפירצות שרבים בוקעים בהם, מ"מ אינם מגרעים המחיצות, דהרי העומד בהם מרובה על הפרוץ, וכיון שרחוב ג' היא רה"י מהתורה, ממילא גם רחובות א' וב' נעשין רה"י, דהרי יש להן ג' מחיצות, דכיון דחשיבין לרחוב ג' כסתום, נמצא שרחוב ב' נחלק לשני חלקים (האחד מרחוב ג' ולמזרח, והשני מרחוב ג' ולמערב), ולכל חלק יש ג' מחיצות (ב' מחיצות משני צדדיו לאורכו, ומחיצה שלישית בקצהו שעם רחוב ג', דחשיבין ליה כסתום וכנ"ל), וכן רחוב א' נחלק לשני חלקים על זה הדרך. ומעתה כל הרחובות הפתוחין לרחובות הללו, כולן נחשבין כרה"י גמורה מהתורה על זה הדרך.

ולפי"ז כל השווקים והרחובות בזמן הזה הרי הן רה"י גמורה מהתורה, דכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא רה"י, וכל הרחובות הפתוחות לה רה"י, והפתוחות לתוכן ג"כ נעשה רה"י, וכיון שכן הן ניתרין בצורת הפתח, וכתב שזו הסברא הנראית אע"פ שיש החולקין על זה, והאריך לבסס הדברים בישוב הסוגיות, ע"ש, והשיג על דעת הבה"ל (ד"ה שאין) שכתב דקשה להקל לסמוך על העירוב בצורת הפתח, שרה"ר שלנו הוא מדאורייתא, אך לפי דברי הבית אפרים הנ"ל ההיתר מחוור ומרווח לכרכים שלנו. עכת"ד. ועיין עוד שו"ת אור לציון (חלק א' סימן ל').

ומיהו, יש שחולקים על סברא זו של החזו"א בשם הבית אפרים, וכמו שהחזו"א בעצמו (שם אות ח') כותב דנחלקו בזה גדולי עולם, ועיין בשמירת שבת כהלכתה (חלק א' פרק י"ז ס"ק י"ח) בשם הגרש"א זצ"ל דמשמע מדבריו שאין לסמוך על החזו"א להקל ברה"ר שלנו, אחרי שהמשכנות יעקב וגדולי עולם לא הסכימו לסברת הבית אפרים, וכ"כ להדיא בשו"ת אג"מ (או"ח חלק ה' סימן כ"ח אות ג') שזה דבר תמוה, שנמצא שהכרכים היותר גדולים הם רה"י, ורק הכפרים ועיירות הקטנים ביותר שאין להם רק רחוב אחד מפולש דינו כרה"ר גמורה מהתורה, להיפוך מכפי שכל ישראל סבורין שהכרכין שייכין להיות יותר רה"ר, ודלא כשיטת המשנ"ב שהוא שיטת כל ישראל בפשיטות.

ועוד הא ודאי גם במדבר שהיו ישראל שרויין היו רחובות שחוצין זה את זה, ולפי סברת החזו"א גם במדבר לא היה רה"ר, ע"ש באורך, ועיין מה שכתבנו להעיר בזה המוציאים לאור על הקושא השניה של האג"מ, שבאמת החזו"א התייחס לשאלה זו, ומה תירץ בזה, ואכמ"ל. עכ"פ מבואר שסברת הבית אפרים היא שנויה במחלוקת גדולה בין הפוסקים. **ומצינו דעה שישית והיא דעת הערוך השולחן** (סימן שמ"ה אותיות י"ט-כ"ה), שענין רה"ר הוא כך, שבכל עיר יש רחוב ראשי אחד או שניים בלבד, שחוצים את העיר ממזרח ומערב ומצפון לדרום, וזה מקום שהוא רשות שכל האנשים הרבים השוכנים בעיר זו פונים לשם ולא למקום אחר, כמו בימי חז"ל שכל הערים היו עשויים מבואות מבואות, ובתוך המבואות היו הרבה חצירות, ובכל חצר הרבה בתים והיו המבואות גדורים מג' רוחות, אך באמצע העיר היתה סרטיא גדולה של המבואות פתוחות לה, והיתה מפולשת משני הצדדים, וכל מי שצריך לילך לעיר אחת בהכרח שהיה יוצא דרך סרטיא זו, כי לא היה דרך אחרת חוץ מזו, וכן היתה פלטיא (רחבה) גדולה ששם כולם מתקבצים לסחורה.

ולפי"ז אצלינו שהרחובות מפולשים, ובכל העיר ישנם הרבה רחובות, יש שיוצאים מחוץ לעיר דרך רחוב זה, ויש שיוצאים מחוץ לעיר דרך רחוב אחר, ואין כאן סרטיא שכולם מוכרחים לצאת משם, נמצא דאין כאן רה"ר, וגם פלטיא אין אצלינו, דהגם שבכל עיר יש שוק וחנויות, מ"מ הרי הרבה חנויות ומקומות של מסחר יש גם שלא במקום השוק, ונמצא דגם פלטיא אין כאן, ואין דינם אלא כחצירות מפולשים או מבואות מפולשות, וביכולתנו לעשות בהם עירוב, ואין זה רה"ר שאין מערבין אותו רק בדלתות נעולות, עכ"ל הערה"ש. ומיהו עיין בשו"ת אג"מ (או"ח חלק ה' סימן כ"ח אות ט') שכתב לדחות דברי הערוך השולחן בסכינה חריפתא, ונצטט לשונו: לכאורה לא מובן כלל, דמשמע לדבריו בין עיר גדולה בין עיר קטנה שווין, דרק מקום אחד שייך להיות רה"ר ולא יותר, שליכא טעם לזה ולא דרשת קרא לזה, וגם לא רמז בגמ' וכו', עייש"ב כי קיצרנו.

ולענין מבואות המפולשים לכרמלית, הביא בשו"ת שמחת יו"ט (הבואו הרעיק"א בהגהות השו"ע) דנחלקו בזה הראשונים אם יש להם דין רה"ר או לא, והיינו שלפי הדיעות שכדי להחשב רה"ר די ברבים בוקעים, ואין צריך ששים ריבוא, יתכן שעכ"פ צריך שיהיו המבואות פתוחים למקום שרבים בוקעים בו כמו מדבר, אבל לדיעות שברה"ר עצמה צריך שישבו ששים ריבוא, ודאי שאין צורך שיהיו המבואות פתוחים למקום שיש בו ששים ריבוא, שהרי גם במדבר לא היה כן. **ז. ששים ריבוא עוברים ברה"ר בכל יום:** תנאי נוסף כדי שיחשב המקום לרה"ר בעיני ששים ריבוא אנשים עוברים בו, והנה בסוגיות הגמ' הדנות בפרטי דיני רה"ר לא מוזכר כלל שצריך שיעברו בשטח רה"ר ששים ריבוא אנשים בכל יום, אלא שיש ראשונים שהצריכו תנאי זה היות

שמפולשין משער לשער אין הכוונה שיהיו מכוונים ממש, ותהא רה"ר שביניהם מהלכת בשווה בלי שום עקמימות כלל, דבכה"ג ליכא במציאות, אלא הכוונה שגם באופן שהרחוב עקום יש פעמים שדינו כרה"ר, אם הצד הסותם את הרחוב העומד בו מרובה על הפרוץ שבו. ומיהו בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק א' סימן ק"מ) יצא לחלוק על המג"א בדעת השו"ע דבעינן מפולשין משער לשער, וזה תורף דבריו, בעניתי אני נבוכ בעיקר דין זה, שמנלן שצריך שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, דמה שכתב הרא"ש שיהיה פילוש דומה לדגלי המדבר, תמוה, דמנלן שבדגלי המדבר היו מכוונים, ומה שכתב המג"א (ס"ק ח') לפרש את לשון השו"ע מפולשים משער לשער, פירוש שהשערים מכוונים זה כנגד זה, ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר, זה תמוה מנלן שיהיו השערים מכוונים, ומה שכתב רש"י בעירובין (ו') ד"ה ירושלים) רה"ר שלה מכוון משער לשער, הביאור בזה שאפילו שהשערים לא מכוונים והדרך הולך בעקלתון נמי רה"ר הוא, ובא למעט אם מפסיק באמצע מבואות שאינם רחבים ט"ז אמה, או שמפסיק מקום שאין בו דריסת ששים רבוא, או שמפסיק מקום מקורה, שזה יש למילף מדגלי המדבר, שכל הרחובות היו רחבין בשווה ט"ז אמה, ולא היו מקורות ודריסתן שווה.

וכן מוכח מהגר"א (סימן שמ"ה סעיף ז') שאף שהפתחים אינם מכוונים הוא רה"ר. איברא, שכדברי המג"א איתא ברמב"ן במלחמות (ו') מדפי הרי"ף) שכתב דחייבין עליה משום רה"ר לפי ששעריה מכוונים זה כנגד זה, אבל תמוה גם על הרמב"ן, מנא ליה דבר חידוש כזה בלא דאיה מהגמ', והא אין ללמוד מדגלי מדבר, שגם שם מנא ליה שהיו מכוונות.

וחזר האגרות משה והניף ידו בשנית (או"ח חלק ה' סימן כ"ח אותיות ו' ז') שאף שבאמת איתא פעם אחת ברש"י שכתב שצריך שיהיו השערים מכוונים (עיין עירובין ו': על הא דאמר עולא הני אבולי דמחוזי), וכ"כ האור זרוע (עירובין סימן קס"ד) והרמב"ן במלחמות (ו') מדפי הרי"ף), עכ"פ הוא מיעוט גדול כנגד כל הראשונים שלא הזכירו תנאי זה שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, אלא שהרחובות יהיו מפולשים, וכסהירו של האגרות משה לעיל, והוסיף שגם בטור וגם בשו"ע נאמר מפולשות על הרחובות, ולא על השערים שיהיו מכוונים, ולאפוקי מפירוש המג"א בדעת השו"ע.

ועיין עוד באגרות משה (שם אות ז') ביאור דברי רש"י, שדוקא בעיר מוקפת חומה צריך שהשערים יהיו מכוונים זה כנגד זה, ולא באופן מעוקם ועקלתון, הוא רק כשיש לעיר חומה כל סביבותיה, שהיא עיר סגורה שיוצאין רק דרך השערים הפתוחין, דכן נחשב שהיו ישראל במדבר שעננים הקיפום, והעננים מאחר שהקיפם הקב"ה היה זה בחשיבות מחיצה גמורה, שהרי היתה עדיפה יותר ממחיצות של חומת אבנים ומחיצות של ברזל, וכשהיו צריכים ורוצים לצאת היו יכולים לצאת, והיה נחשב כמו שיוצאין דרך הפתחים, וילפינן מזה דעיר מוקפת חומה נעשית רה"ר כשהשערים מכוונים, אבל עיר שאינה מוקפת חומה אין למילף מדגלי מדבר שהיו מוקפין.

ולפי"ז כתב האג"מ שבברוקלין ובכל הערים דכאן באמריקה שאין להם חומה, ומכל רחוב אפשר לצאת, אין צריך שתהא היציאה מהעיר מפולשת כלל, לא על הרחובות ולא על השערים, והוו כל הערים רה"ר לשיטת הפוסקים שלא מצריכים ששים ריבוא, נמצאנו למדים שגם האג"מ למד בהבנת שיטת רש"י, ורא"ש, ואור זרוע, ורמב"ן, שסוברים שיהיו השערים מכוונים, הני מילי בעיר המוקפת חומה, ובעיר שאינה מוקפת חומה כמו שמצוי בימינו, אפילו הרחובות ההולכים בעקלתון דינם כרה"ר.

ובספר שמירת שבת כהלכתה (חלק א' פרק י"ז הערה י"ח) כתב בשם הגרש"א אויערבאך זצ"ל לדעת הסוברים שאין צריכים ששים ריבוא, אין להקל (דהיינו שאין הרחובות חשיבי רה"ר) גם אם הרחובות אינם ישרים, דמכיון דיש על כל פנים ט"ז אמה על ט"ז אמה שהוא מפולש ואינו עקום, והרי ממילא גם השאר דינו כמפולש לרה"ר, וגם מסתמא יש בכל מקום שיעור של ט"ז אמה שהוא מפולש, ולכן יש להחמיר לחשוש שזה רה"ר, עכ"ד. יוצא אפוא לפי דבריו אלו שכל רחוב ברה"ר יהיה עקום ומפולש אשר יהיה, אם יש בו קטע קטן שיש ברוחבו ט"ז על ט"ז אמה והוא ישר, כל שאר הרחוב יש להחמיר ולהחשיבו כרה"ר, וזה חידוש שלא נמצאנו בשאר פוסקים.

העולה מכל האמור, שנחלקו האחרונים בכוונת השו"ע מפולשים משער לשער, וכדלהלן, **דעת הגר"א** (ס"ק ט"ו) והאגרות משה (הנ"ל) דמלשון רוב הראשונים והשו"ע שלא הזכירו שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, מוכח שאף שהשערים לא מכוונים זה כנגד זה, והדרך הולך עקלתון, הוי רה"ר, ומפולש משער לשער בא למעט אם יש באמצע רחובות רה"ר קטעים שאינם רה"ר, כגון שהם מקורים, או פחות מט"ז אמה, או שאין שם ששים ריבוא אנשים, לדעת הי"א דבעינן ששים ריבוא וכי"ב.

ודעת המג"א (ס"ק ו') בדעת השו"ע שצריך שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, ויש לאותו הדרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר, וכדבריו מבואר ברמב"ן, אור זרוע, רש"י, רא"ש, וכן מוכח מהב"י (ד"ה ובריש עירובין), וכן פסקו רבים מהאחרונים, עיין משנ"ב (ס"ק כ') וכה"ח (אות ל"ב).

והנה בביאור דברי המג"א שכתב שצריך שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, נחלקו האחרונים, ונציין הדעות, הבית אפרים (סימן כ"ו) ביאר שרה"ר צריך לחצות את העיר בקו ישר ללא פיתולים כלל (ועיין במשערי יתובה אות ה').

ומאידך יש חולקים ומבארים שדוקא בעיר מוקפת חומה, אם הדרך חוצה את העיר בקו ישר ללא פיתולים כלל דינו כרה"ר, ואם הדרך מתעקמת אין דינה כרה"ר, ובעיר שאינה מוקפת חומה, כמו שמצוי בימינו בדרך כלל, אע"פ שדרך הרבים החוצה את העיר הולכת ומתפתלת בעקלתון דינה כרה"ר (עיין מנוחת אהבה, מלאכת שבת ועוד).

אבל בצירוף עם הנכנסים בתוכה בכל יום יש ששים ריבוא, נמי הוי רה"ר דמאי שנא, אבל מגלן למילף שיצטרכו הששים ריבוא לעבור בכל יום בכל רחוב ורחוב וכו', וכתב האג"מ: ולכן אני אומר שודאי שגי בזה שישנם בעיר, ולכל היותר שישנם ברחובות כל העיר ששים ריבוא שזה הוי כמו במדבר במחנה, אבל ממילא יש חילוק בין רה"ר דעיר לרה"ר דדרכים, דבדרכים אם אין עוברים שם ששים ריבוא הוי ממילא ליכא שם ששים ריבוא, לכן בהכרח שיעברו שם ששים ריבוא, ויהיה מה שמצריך השו"ע ל"א שיהיו ששים ריבוא עוברין בדרכין דוקא, ובאם הוא ברחובות העיר יהיה הפירוש עוברין בו בעיר, לא בכל רחוב ורחוב, ועיין עוד שם מה שהאר"ק בזה, ודן לפי חידושו בדין הגשרים שהולכים מעיר מאנאנהעטן לברוקלין אם צריך שיהיו עוברים בהם ששים ריבוא בכל יום, ומ"מ יצא לנו מדבריו חידוש גדול שיש חילוק בין העיר, לדרכים מחוץ לעיר, בעיר שיש בה ששים ריבוא בסה"כ אין צריך שיעברו באותו רחוב ששים ריבוא, ובדרכים המקשרות בין העיירות מחוץ לעיר צריך ששים ריבוא.

ומיהו לפי מה שכתבנו לעיל בשם הר"ן, ורמב"ן, ובה"ג, וספר התרומה, והרע"ב, שכתבו להדיא שצריך ששים ריבוא בכל יום, נראה להדיא דלא כהאג"מ, ובעינן שיעברו ששים ריבוא באותו רחוב בכל יום, ודו"ק. **דין ג' - בדין הדרכים המובילות מעיר לעיר:** כתב המשגיב (ס"ק י"ז) בשם המג"א (ס"ק ה') בדעת הסתם במרן השו"ע, וז"ל: ודרכים שעוברין מעיר לעיר הוי ג"כ רה"ר משום דשכיחי בה רבים, עכ"ל, ונחלקו הפוסקים בדעת ה"א שמצריכין ששים ריבוא כדי שיקרא רה"ר, אם גם בדרכים בין עירוניות בעינן ששים ריבוא, או די שהרבים מהלכים בו שיקרא רה"ר, הבה"ל (ד"ה שאין ששים) הביא דברי הרמב"ן בעירובין (ג"ט), ושמה דעת הראשונים לומר שהאיסטריטא שהיא כבושה חוץ לעיירות, והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם, אין מדקדקין בה בעוברין עליה ששים ריבוא, דהא דכו"ע היא, אבל בתוך העיר אין שם רה"ר בלא ששים ריבוא תהוי כדגלי מדבר, וסיים שם דלדעתו גם זה אינו מחזור וכו', וסוף דבר אין לנו אלא מה שמוזכר בתלמוד ט"ז אמה ומפולש משני ראשין וכו', ומשמע מדבריו שמבאר בדעת רש"י ובה"ג שדרכים המובילות מעיר לעיר ורבים עוברין בהם, דינם כרה"ר, ואע"פ שאין עוברים שם שש מאות אלף עוברים, ושב"מ וכו"כ בשו"ת מהרש"ם (חלק ג' סימן קפ"ח בסוף התשובה), ובספרו דעת תורה (סימן שמ"ה סעיף ז') בשם ספר בית יעקב (עירובין ו'), שחידוש שדוקא בעיר בעינן ששים ריבוא בוקעין, אבל בדרך שהיא מעיר לעיר אין צריך ששים ריבוא, וכ"כ הערוך השולחן (סימן שמ"ה אות כ"ו), ושמירת שבת כהלכתה (חלק א' פרק י"ז הערה כ"ג), אלא שבדעת תורה (שם) אחר שהביא דברי הבית יעקב, כתב שמצא כן לר"ן בשם הרא"ה שמבאר מדבריו דגם בדרכים בעינן ששים ריבוא (והובא בסוף הבה"ל).

גם בשו"ת אבני נזר (חלק א' או"ח סימן רע"ג) כתב שהיות והרמב"ן סיים "ולא מחזור", א"כ משמע דלא סבירי לה סברא זו לאיסור, ובעינן ששים ריבוא גם בדרכים הבין עירוניות, ועיין עוד באג"מ (הנ"ל אות ב') שבכביש בין עירוני בעינן ששים ריבוא, ע"ש יעקב.

דין ד' - אם נכרים ונשים וטף מצטרפים למנין ששים ריבוא: התוס' בעירובין (ו' ד"ה כיצד מערבין) הקשה ר"ת על רש"י, דקשה מדגלי המדבר שהיו שם טף ונשים לאין מספר, וכן קשה מערב רב, ותיריך דלא גמרינן ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם, ע"כ. וכוננת ר"ת שאנו למדים מדגלי המדבר רק את המנין הנצרך כדי שתחשב רה"ר, והיינו המנין הנכתב בפסוק במפורש.

ולפי"ז אפשר דבעינן דוקא ששים ריבוא ישראלים כמו שהיו במדבר, כשם שלא מצטרפין מספר הנשים במדבר, ומאידיך לא מסתבר לומר כן, שהרי רה"ר הוא מקום הילוך רבים לכולם.

ובאמת, שבשו"ת אג"מ (או"ח חלק א' סימן קל"ט ענף ו') נשאל בדבר זה דמוכח מתוס' שאולי אין להכניס בחשבון הששים ריבוא את הנכרים ולא הנשים וטף, והשיבו האג"מ דלא מסתבר לומר כן, ודי לן למילף רק החידוש שהוזכר בראשונים לענין מספר העוברים ברה"ר שהוא ששים ריבוא, ולא יותר מזה, והוכיח כן מלשון מהר"מ שבמדרכי, והוסיף עוד: והטעם פשוט שאין שייך למילף שיהיו דוקא ישראלים וזכרים וגדולים, אף שבדגלי המדבר היו כן, דהא ילפינן מכל אבות גם דברים הדומים להאבות שהיו במשכן, שהם התולדות שחייבו עליהם כמו על האבות, ולכן יש למילף שפיר שיהיה רה"ר גם מששים ריבוא דנכרים ממה שהיה ששים ריבוא מישראל, וכן יש למילף גם נשים ופחותים מבני עשרים שנה, דאין מקום לחלק ביניהם, ורק במספר כל פחות מששים ריבוא אין למילף, ומסיים האג"מ ואין להסתפק בזה כלל.

וכ"כ אשל אברהם (בוטשאטש סוף סימן שמ"ה) שלענין ששים ריבוא בוקעים ברה"ר להחשב דין רה"ר, לא בעינן שיהיו ישראל דוקא.

וכ"כ הבה"ח (סימן שמ"ה אות ל"ט) וז"ל: ועיין באשל אברהם שכתב דלכאורה יש לומר דבעינן ששים ריבוא ישראל דוקא, אבל משמעות הש"ס והפוסקים אינו כן, עכ"ל. ועיין בשמירת שבת כהלכתה (חלק א' פרק י"ז אות י"ט).

דין ה' - האם האנשים שנוסעים במכוניות מצטרפין לששים ריבוא: הנה בשו"ת מהר"ם (חלק א' סימן קס"ב) כתב בשם שו"ת בית אפרים (או"ח סימן כ"ו) דבעינן דוקא ששים ריבוא שיעברו ברגל, דומיא דדגלי המדבר, ולא העוברים במרכבות ועגלות, וכ"כ גם השאילת יעב"ץ (חלק א' סימן ז' ד"ה וכן) דכוננת חז"ל להגלי הרבים העורסים, ולא מחמת פנינות השטות בים, ע"ש. ויש אחרונים שהוסיפו עוד שדרך שנוסעים בה מכוניות אינה רה"ר, הן משום דדומה לדגלי מדבר כאמור לעיל, והן משום שהמכוניות עצמן הם רה"ר, והן משום שאסור ללכת בכביש רגלי ממילא אין שיעור הרחוב ט"ז אמה, אלא א"כ רוחב המדרכה לבד ט"ז אמה, עיין קובץ נועם (חלק א' עמ' כ"ו) בשם הבית אפרים, וישועות מלכו (סימן כ"ו) ושו"ת מהרש"ם (שם).

ומיהו בשו"ת אג"מ (או"ח חלק א' סוף סימן קל"ט) כתב: ומה שכתבת להקל מצד שנוסעים במאשינעס (מכוניות) שהם רשות לעצמן, לא מסתבר כלל, והניף ידו בשנית בשו"ת אג"מ (או"ח חלק ה' סימן כ"ח ענף א' אות ב'), והסביר מדוע כתב בתשובה הנ"ל דלא מסתבר כלל, והוא משום שבסברא ודאי אין טעם לזה, דמה לנו איך שעוברים אם ברגל או ברכבות ומכוניות, דמה שבתוך המכוניות הוא רה"ר, הא על כל פנים רה"ר זה הרי אינו קבוע לשכון בו אלא נעשה רק להעברת אינשי, ולא נחשב כלל שמכוניות הולכים, אלא שהאינשי הולכים ע"י המכוניות לאיזה מקום דרך זו, ומוליד הרכב יתחייב על איסור הוצאה, ועל כל עקירה והנחה שעשה בדרך, לבד איסור הבערה וכיבוי, והאר"ק והביא ראה מהגמ' שהמוליד והנושא דברים דחשיבי רה"ר ודאי חייב, ועל כן ודאי שיש להחשיב את המכוניות במספר ששים ריבוא, עכ"ד האג"מ. וכן משמע מהערוך השולחן (סימן שמ"ה אות כ"ו) שכתב וז"ל: בזמן הזה שרוב הנוסעים יסעו דרך מסילת הברזל, והיא פשיטא דהוי רה"ר לכל הדעות, שהרי ודאי ששים ריבוא עוברים בו, עכ"ל. ועיין עוד בספר נתיבות השבת (פרק ג' במקורות אות ד') שכתב וז"ל: ובפוסקים האחרונים האריכו לדון אם הנוסעים במכונית מצטרפים לששים ריבוא, ונראה דעת רוב הפוסקים דמצטרפים, עכ"ל.

גם בשו"ת שבט הלוי (חלק ה' סימן נ"ג) הסכים להלכה עם האג"מ, שהאנשים שבמכוניות מצטרפין לששים ריבוא, וכתב יסוד גדול לבאר מתי ילפינן מדגלי מדבר ומתי לא, ונצטט לשונו, דיסוד מוסד דהא דילפינן מדין שאינו דומה לדגלי מדבר (רה"ר של המדבר) הוא רק כשיש בו מסבאר חסרון בעצם מהות רה"ר, וא"כ מגלן לחייב על זה כיון שאינו דומה לרה"ר של המדבר, וכהאי דגמ' (ה"ו וצ"ח). דהמעביר ברה"ר מקורה פטור, כיון שאינו דומה לדגלי מדבר, דרה"ר מקורה גורם חסרון בעצם רה"ר דמקורה דומה לבית, ויש בזה חסרון בעצם מהות רה"ר כמו בפחות מט"ז אמה, ולכן נקטה הרמב"ם (פי"ד מה"ל שבת ה"א) בחדא מחתא עם פחות מט"ז אמה וכו', וכיון שכן הכא בנידון הקאריס (מכוניות) שבעברם ברה"ר עם אנשים אינם מגרעים כלום ממהות ואיכות רה"ר, אדרבה עוד מוסיפים בבקיעתם לענין ע"י שדוהרים בה, פשיטא מאוד שבזה אין מקום למעט מאינו דומה לדגלי המדבר וכו', עכ"ד.

ומעתה נבוא לבאר דעת השו"ע בסתם בגדר מנין האנשים שיעברו ברה"ר וכדלהלן, מקום שהוא הילוך הרבים ורוחבו ט"ז אמה, ומפולש משער לשער ואינו מקורה, אע"פ שאין עוברין באותו רחוב שש מאות אלף בני אדם בכל יום חשוב רה"ר, היות ואין שום רמז בגמ' דבעינן ששים ריבוא, ואין לנו ללמוד מדגלי המדבר אלא לענין רה"ר ממש שלא תהא מקורה ושיהיה בה ט"ז אמה ושתהא מפולשת, אבל לא למנין הדורסים, דאל"כ הרי במדבר היו הרבה יותר מששים ריבוא, טף ונשים וערב רב, ועוד קושיות כיו"ב (כמבואר בריטב"א בעירובין ג"ט. ובראשונים דלקמן, ובה"ל סימן שמ"ה ד"ה ויש אומרים).

וכסברא זו דלא בעינן שיעברו ברה"ר ששים ריבוא בכל יום, כן פסקו הרבה ראשונים, והם הרמב"ם (פי"ד מה"ל שבת ה"א), והרמב"ן בשבת (ע"ז), וזה לשונו: וזה המנין שהם נתלים בו לא מצינו בגמ' שיהא ניקר, שלא יהיה רה"ר אלא במקומות של ששים ריבוא, ואע"פ שרש"י מפרש כן בהרבה מקומות, אם היה אמת לא היה משתמיט בכל התלמוד מלהזכירו, ובפרק קמא ממכילתין (שבת ו') דתנינן רשויות דשבת, לא משתמיט ותני כלום במנינא דגברא, עכ"ל, וכ"כ עוד הרמב"ן בעירובין (ג"ט). וכ"כ הריטב"א (שם) וז"ל: ועם כל זה רוב הגאונים ז"ל הם כדעת ר"ת דלא בעינן ששים ריבוא כלל, וכן דעת הרמב"ם ז"ל, וטעם דבריהם שאין לנו ללמוד מדגלי המדבר אלא לענין רה"ר ממש, שלא תהא מקורה, ושיש בה ט"ז אמה, ושתהא מפולשת, אבל לא לענין מנין הדורסים בה, וגם לא הזכיר זה בשום מקום לא בגמ' דילן ולא בירושלמי, וכן נראים הדברים, עכ"ל, וכ"כ הר"ן בשבת (כ"ו). ד"ה אבל קשה), והמאירי בשבת (ג"ז). ועירובין (ו'), ושו"ת הריב"ש (סימן ת"ה), והגהות מרדכי (הובא בבי"י), וכ"כ המגיד משנה (פי"ד מה"ל שבת ה"א) בשם הרמב"ן והרשב"א, והסכים על ידם, וכתב שאין לזה רמז בגמ' ואינו עיקר, וכ"כ עוד ראשונים.

[אמנם בט"ז (סימן שמ"ה ס"ק ו') הקשה, תמהני דכאן כתב הבי"י בשם המ"מ ורמב"ם ורשב"א דאין צריך ששים ריבוא בוקעים, ולעיל בסימן של"ד כתב הטור להקשות על ספר התרומה מהך סברא, דאין כאן איסור דאורייתא לדין שאין לנו רה"ר וכו', וכתב הבי"י שזו הקושיא הקשה המ"מ בשם הרשב"א, א"כ משמע דס"ל שלא היה רה"ר עד ששים ריבוא ג"כ, דאל"כ גם לדין יש רה"ר, ונשאר בצ"ע.

ומיהו הבה"ל (סימן שמ"ה סעיף ז' ד"ה שאין ששים ריבוא) דחה דברי הט"ז, וכתב שמה שמסתפק הט"ז בדברי הרשב"א, כבר דחו דבריו כמה אחרונים, דמה שכתב הבי"י זו הקושיא, היינו קושיא ראשונה שמתירא להוציא, וגם הראו בכמה מקומות בתשובותיו (חלק א' סימן תשכ"ב, וסימן תש"ט) בקיצור, וכן העידו הריטב"א והריב"ש בשמו דלא בעינן ששים ריבוא, וכ"כ בשער הציון (ס"ק כ"ב) שמה שכתב הט"ז להוכיח מהבי"י בעצמו בשם הרשב"א, כבר דחו אותה בשתי ידים באליה רבה ומאמר מרדכי ובה"ש, עכ"ד. ולכאורה יש סתירה בדעת הרשב"א, שהרי בתשובה (סימן תת"נ) כתב להדיא דבעינן ששים ריבוא. וכתבו האחרונים שהתשובה שם מיוחסת למהר"ם מרטנבורג (עיין רשב"א הוצאת מכון ירושלים הערת המגיה), ולפי"ז אתי שפיר.]

ולענין הלכה:

השו"ע (סי' שמ"ה סעיף ז') כתב: איזהו רה"ר, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה, ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם מפולשים משער לשער הוי רה"ר, ויש אומרים שכל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר, עכ"ל השו"ע.

והנה לפי הכלל המסור בידינו סתם ויש אומרים הלכה כסתם (עיין בשו"ת יבי"א חלק ו' י"ד סימן ה' אות ב' בשם הרמ"ע מפאנו, והש"ך, וחלקת מחוקק ועוד גדולים), נראה לכאורה מסתימת השו"ע דס"ל דאית לן רה"ר בזמן הזה, בכל מקום שהוא הילוך הרבים ורוחבו ט"ז

אמה ומפולש משער לשער ואינו מקורה, אע"פ שאין ששים ריבוא אנשים עוברים בו בכל יום אפ"ה הוי רה"ר, וכ"כ השיירי כנסת הגדולה (סימן שמ"ה בהגהת הבי"י אות ג', וסימן שס"ד אות ב') בדעת השו"ע, ושכן פסקו בשו"ת משאת בנימין (סימן צ"ב), והרש"ל בביצה (סימן פ'), וכ"כ התוספת שבת (סימן ש"ג ס"ק ל"ו, וסימן שמ"ה אות ט"ו) בדעת השו"ע, ועיין עוד בה"ח (סימן ש"ג אות ז').

אך דא עקא, לכאורה דברי השו"ע סותרים ממה שכתב בשו"ע (סימן ש"ג סעיף י"ח) וז"ל: והאידינא נשי דידן נהגו לצאת בתכשיטין וכו', והשתא דלית לן רה"ר גמור הוה ליה כל רה"ר שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר, עכ"ל. והמג"א (סימן שמ"ה ס"ק ז', וסימן ש"ג) הוכיח מכאן שדעת השו"ע כדעת היש אומרים, דבעינן ששים ריבוא עוברים בכל יום, ולפי מה שאנו מקובלים בדעת השו"ע שהעיקר כסתם, א"כ יוצא לפי דברי המג"א שהשו"ע סותר את עצמו, דאצלינו משמע דס"ל כדעת הסתם.

ומצינו באחרונים כמה תירוצים לזה, וכדלהלן:

תירוצ' א': המחצית השקל (סימן שמ"ה אות ז') תירץ שבאמת דעת השו"ע לפסוק כסתם, אלא שבסימן ש"ג סעיף י"ח מלמדנו שמנהג העולם אינו כן, וסומכים להקל כדעת היש אומרים דבעינן ששים ריבוא.

תירוצ' ב': רוב האחרונים כתבו לדחות דברי המג"א הנ"ל, ומתרצים שבאמת השו"ע סובר שהעיקר להלכה כסתם, דלא בעינן ששים ריבוא, ומה שמשמע מדבריו בסימן ש"ג שלאכאורה סובר כ"ש אומרים, אין הוא סובר כן להלכה, רק כתב את דעת המלמדים זכות על מנהג הנשים שיוצאות בתכשיטין ברה"ר, ואעתיק רק לשון בעל התרומות שהוא מקור לדין שם, וכך לשון מרן שם "ויש שלמדו עליהם זכות", נקט לשון ויש אומרים כמו שהביא כאן בסימן שמ"ה סברת היש אומרים, אך באמת העיקר לדינא כסתם מרן.

וכסברא זו כתב הברכי יוסף (סימן שמ"ה אות ב') באריכות, ובספרו מחזיק ברכה (סימן שמ"ה אות ז') הוסיף זה לשונו: ועתה שבא ליד ספר תוספת שבת (סימן שמ"ה אות מ"ו) ראיתי שכוונתי לדעתו דעת עליון, וכמו שכתבתי לעיל סימן ש"ג, עיין שם. וכ"כ הבית מאיר, וכ"כ בשו"ת שמחת יו"ט (או"ח סימנים ה"ז), והובא בגליון השו"ע סימן שמ"ה) וז"ל: דאפשר דמה שכתב השו"ע והשתא לית לן רה"ר, הם דברי המלמדים זכות לנשי דידן, דשם דברי מרן וכו', עכ"ל. ועיין עוד בספר רב ברכות לבא"ח (דף קנ"ז), ועיין עוד בה"ח (אות ל"ז) שאחר שהביא תירוצ' הברכי יוסף ותוספת שבת, כתב בשם האליה רבה (אות י"ד) וז"ל: ומיהו במקום שיש עוד צד להקל, משמע דלכל הפוסקים הנ"ל יש לסמוך על סברא אחרונה, עכ"ל.

גם הבה"ל (סעיף ז') הסכים להלכה עם התוספת שבת וברכי יוסף ובית מאיר, וז"ל: וכבר דחו סברא זו דבר זה (דברי המג"א) כמה וכמה אחרונים, דהביא שם רק דעת המלמדים זכות, ואדרבה יש ראייה מכמה מקומות בשו"ע דדעת השו"ע לפסוק דיש רה"ר מהתורה אפילו פחות מששים ריבוא, והוא בסימן רנ"ב סתם המחבר דלא יצא החיטת במחטו סמוך לחשיכה בערב שבת, וכתב המג"א לדלדוד דלית לן רה"ר שרי, וכן בסימן ש"ה כתב המחבר כל הנהו דאסורה בהמה לצאת לרה"ר, וכתב שם המג"א דלכרמלית שרי, דכל שחבירו פטור אבל אסור בבהמה מותר, ע"ש, וכן בסימן שצ"ב לגבי עיר של יחיד ונעשית של רבים, פירש רש"י של יחיד שלא היו בה ששים ריבוא ולבסוף נוספו בה דיוורין, והרמב"ם פירש עיר שהיה קנין יחיד, ופשוט שהרמב"ם אזיל לשיטתו בענייננו דלא סבירא ליה כלל תנאי דששים ריבוא, וכ"כ שם הגר"א בביאורו, והנה השו"ע העתיק שם פירוש הרמב"ם, ופשוט דאזיל לשיטתו כאן דהעתיק פירוש רש"י רק בשם י"א, ולדינא לא סבירא ליה כן, דאי סבירא ליה להלכה כמו שכתב המג"א היה לו להעתיק שם פירוש רש"י, וכ"כ העולת שבת שם בשם הכנה"ג, וכן באליה רבה ובתוספת שבת, דמדכתב המחבר דעה ראשונה בסתמא משמע דדעתו כן, עכ"ל הבה"ל. ועיין עוד בשע"צ (ס"ק כ"ב), ויש עוד פוסקים שאחזו בשיטה זו, ואכמ"ל. והבא"ח בספרו רב ברכות (דף קנ"ז) כתב שמצא תשובה למרן השו"ע בשו"ת אבקת רוכל (סימן כ"ט) דמשמע שם להדיא בדעת מרן ז"ל כמו שכתבו השיירי כנה"ג, והברכ"י, והתוש"ש, דהאידינא נמי איכא רה"ר, הנה שם מרן נשאל אם מותר להביא בשבת ע"י גוי פת ושאר צרכי סעודה דרך רה"ר, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ו' מה"ל שבת) שאסור לומר לגוי לעשות לו מלאכה בשבת וכו', ואין להקל כלל בדבר, ואם השאלה היא להביא דרך חצר שאינה מעורבת, שהוא איסור מדרבנן, הדין הוא שאינו מותר אלא אם כן יש קצת חולי או צורך הרבה או מפני מצוה וכו', עכ"ד. הרי לך בהדיא שמרן השו"ע דעתו לפסוק כהרמב"ם, וכמו שכתבו השיירי כנה"ג והברכ"י ותוש"ש. ומיהו עדיין עומדים לנגד עינינו דברי מרן ז"ל בבי"י (רייש סימן שכה"ה) דמשמע דס"ל כ"א דליכא רה"ר בזמן הזה, וכן סתם דבריו בשולחן הטהור (סימן שכה"ה סעיף ב') וז"ל: היכא דאיכא משום דרכי שלום או בגוי אַלם, מותר לתת לו או לשלוח לו ע"י גוי, עכ"ל. ודברים אלו הם דברי ההגהות מימוניות שהביא בבי"י, ושם בדברי ההגהות מימוניות כתוב להדיא הטעם משום דהאידינא ליכא רה"ר כאשר יראה הרואה שם בבי"י, ומה יענו על זה הברכ"י וסיעתו.

והכה"ח (אות ט"ז) כתב בשם העולת שבת (אות ז') לתרץ, שהשו"ע בסימן שכה"ה התיר גם אם נאמר שיש רה"ר בזמן הזה, משום דרכי שלום. ובספר לויית חן (סימן ל"ג) כתב שתירוצ' זה הוא דחוק, שהרי מבואר במקור הדין בהגהות מימוני, שטעמו משום שאין לנו רה"ר בזמן הזה, וכמו שכתב הבי"י, ומסתמא גם בשו"ע סובר כן.

ובאמת, שהגאון בעל ערך השולחן רבינו יצחק טיב"ב (סימן ש"ג אות ד') הוכיח מדברי מרן השו"ע בסימן שכה"ה סעיף ב', וש"ע סימן ש"ג סעיף י"ח, דמוכח מדבריו שפוסק כדעת היש אומרים שמצריכים ששים ריבוא, ולפיכך האידינא אין לנו רה"ר.

מה שכתב מרן בסימן שמ"ה סעיף ז' סתם ויש אומרים ולכאורה הלכה כסתם, כתב ליישב זאת ע"פ סברת הבית דוד וז"ל: ולפי מה שכתב

של קרשי המשכן מעגלה לעגלה לרוחב רה"ר [עייני רמב"ם (פ"ג מהל' שבת הלכות י"ח וי"ט), ומשנ"ב (סימן שמ"ו ס"ק ח'), ובס"ד להלן סימן שמ"ו נכתוב בזה בל"ג].

7. אם מסרו לו חפץ תוך כדי הליכתו ברה"ר, והוא מהלך ואינו עוצר, אסור מדרבנן (כ"כ בשו"ת אור לציון חלק ב' פרק כ"ג הלכה י"ב).

8. במקום שיש עירוב מותר לשאת קטן הנושא את עצמו, כיון שאין איסור נשיאתו אלא מדרבנן, וכמבואר ברמב"ם (פ"ח מהל' שבת הכ"ח), ועיני עוד בשו"ע (סימן ש"ח סעיף מ"א) ובמשנ"ב ובה"ל (שם), ואכמ"ל.

וכן מותר לקחת בעגלה קטן זה שיכול ללכת ברגליו ולכסותו בשמיכה, אך יהיה לא להניח כיום חפץ בעגלה, ואף לא בקבוק תינוק, וגם יזהר שלא יהיה רשויים כשם בגדו של הילד, בכל זה יש להקל ברחובות שלנו שיש בהם עירוב כפיכס אפילו לכתחילה (עיני שו"ת אור לציון שם ובמקורות, ושם האריך להביא דוגמאות לאיסור טלטול ברה"ר מדרבנן עיי"ש, ומשם בארה).

עד כה עסקנו בביאור שיטת השו"ע בענין ששים ריבוא ברה"ר והמסתעף, ומעתה נבאר דעת הרמ"א ועוד כמה אחרונים ופוסקי זמנינו. ראשית נבאר דעת הרמ"א בדין רה"ר בזמן הזה, הנה הרמ"א (סימן שמ"ה סעיף ז') לא העיר דבר על דברי השו"ע בענין אם בעינין ששים ריבוא שיהיה רה"ר, אך בדרכי משה (סימן שמ"ה ס"ק ג') כתב הרמ"א וזה לשונו: ועיני לקמן סימן שכ"ה (אות ג') דלפי סברא זו (שאינן מקום פטור בכרמלית דמצא מין את מינו וחוזר וניער) אין מקום פטור האידנא, דאין לנו רק כרמלית, עכ"ל.

ומשמע לכאורה מדרביו שפוסק כדעת היש אומרים דבעינין ששים ריבוא, ולכן האידנא אין לנו רה"ר אלא כרמלית.

והט"ו (סימן שמ"ה ס"ק ו') כתב וז"ל: ורמ"א כתב בסוף סימן שמ"ו שכל רשויות שלנו כרמלית הם, משמע שהוא פוסק כדעת היש אומרים, ובפי העולם מורגל עכשיו שאין לנו רה"ר הוא כדעת היש אומרים והם רבים, ובפרט שדעת המגיד משנה ורשב"א מצינו ג"כ להיפך כמו שכתבתי, ועל כן המחמיר יחמיר לעצמו, ואין בידו למחות למה שנוהגין עכשיו כאותן רבים שמקילין כנ"ל, עכ"ל.

ומיהו הבה"ל (סימן שמ"ה ד"ה שאין) כתב לדחות דברי הט"ו, וז"ל: ומה שהביא הט"ו ראה מדברי הרמ"א בסימן שמ"ו שכתב שם שכל רשויות שלנו כרמלית הם, כתב הבית מאיר דאינו ראה כלל, דשם איירי לענין להחמיר וכו', עכ"ל. ובספר דעת תורה (סימן שמ"ה סעיף ז') ציין לרמ"א בסימן שני"ז סעיף ג', בהא דהשו"ע שם אסר לשפוך על פי ב"ב אם המים יוצאין לרה"ר, משא"כ אם יוצאים לכרמלית מותר, ובהג"ה שם בשם יש אומרים כתב דאין חילוק בין כרמלית לרה"ר וכו', ואפילו בזמן הזה דלית לן רה"ר וכו', עיי"ש, ושמע מינה לכאורה שהרמ"א ס"ל כדעת הי"א, ומיהו לפי מה שכתב שם המשנ"ב (ס"ק כ"ה) בשם המג"א שכונת הרמ"א שאפילו לדעת הסוברים דבעינין דוקא ששים ריבוא בוקיעין בו וזה אינו מצוי, מ"מ גורנין אטו עיר גדולה שיוזמן ששים רבוא, א"כ לית לן ראה משם, ששם מיירי אליבא דכו"ע. ועיני בשמירת שבת כהלכתה (חלק א' פרק י"ז הערה כ"ג) שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הקשה לפי מה שכתב הבה"ל בשם הרמב"ן שדרכים בין עירוניות הם רה"ר גם בלי שיעברו בהם ששים ריבוא אינשי ביום (עיני לעיל מה שכתבנו בזה), לפי"ו קשה על הרמ"א הא איכא רה"ר גם בזמן הזה.

מנהג בני אשכנז בדין רה"ר

רוב ככל גאוני אשכנז העידו בגודלם שהמנהג הפשוט במקומותיהם לתקן הרחובות ע"י צורת הפתח, וכמו שכתבנו לעיל שהקפת העיר בצורת הפתח לשם עירוב אינו מועיל ברה"ר אלא בכרמלית בלבד, ועל כרחק שסומכין על היש אומרים שבסימן שמ"ה, דרה"ר לא הוא א"כ ששים ריבוא בוקעים בו, וזה אינו מצוי, ולפיכך אין לנו רה"ר בזמן הזה, וכבר ציינו לעיל דברי הט"ו (ס"ק ו') שכתב שבפי העולם מורגל עכשיו שאין לנו רה"ר והוא כדעת הי"א, וכן כתב רבינו זלמן (סימן שמ"ה אות י"א) דע"פ דברי הי"א הללו נתפשט המנהג במדינות אלו (בעיר אשכנז) להקל ולומר שאין לנו עכשיו רה"ר גמורה, ואין למחות ביום שיש להם על מה שיסמוכו, וכל ירא שמים יחמיר לעצמו, וכ"כ החיי אדם (חלק א' כלל מ"ט אות י"ג), ותוספת שבת (ס"ק ט"ו), ומג"א (ס"ק ט"ו) ומחצית השקל (שם), ושו"ת בית אפרים (או"ח סימן כ"ו), ועוד רבים מהאחרונים, ואכמ"ל.

ומ"מ גם לשיטתם במקום שימצא שיש שם ששים רבוא, הרי זה רה"ר גמורה מהתורה.

דעת המשנ"ב בענין רה"ר

המשנ"ב (סימן שמ"ה ס"ק כ"ג) כתב: ולענין הלכה מדעת המחבר דכתב דעה זו רק בשם יש אומרים, משמע דלהלכה לא ס"ל כן, ומ"מ אין בנו כח למחות ביד סומכין על דעה זו, דדעה זו ג"כ לא דעה יחידה היא כמו שכתבתי בבה"ל, וכן צדדו כמה אחרונים, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, עכ"ד. ובבה"ל (ד"ה שאין) אחר שמנה רבים מהראשונים שסוברין שרה"ר הוא מן התורה כשרבים בוקיעין בו, ואפילו אין שם ששים ריבוא, הוא כותב מיד אח"כ בזה הלשון: וגם בודאי מסתברא כן, דאלו אם היה רה"ר דוקא מששים רבוא לא היה משתמט הגמ' להשמיענו דבר זה, וגם בגמ' שבת (ז') דמקשה הגמ' אטו כל הני לאו כרמלית נינהו, אמאי לא תירץ דאתו לרבות היכא דלא היה ששים ריבוא, וגם דידוע שגורו חז"ל לענין תקיעת שופר בשבת (עיני משנה ר"ה פרק ד') וכן לקריאת מגילה, וביטלו עשה דאורייתא כלכל ישראל כדי שלא יבוא לידי חילול שבת שיביא אותו אצל חכם וילמדנו, ויאמר דהוא דוקא כשיש באותה העיר ששים רבוא, הוא דבר שאינו מצוי כלל כי אם עיר יחידה בעולם (ועיני בבה"ל לעיל סימן ש"ג סעיף י"ח, ועיני לזית חן סימן ל"ג מה שכתב ליישב קושיא אחרונה), ועל כן בודאי יש להחמיר כסברא הראשונה (כסתם מרן), כמו שכתב הרש"ל ומשאת בנימין וכו', ועיני בספר גאון יעקב

משא"כ בטלטול ממש בידיים הווי דאורייתא דעת השו"ע להחמיר, ומשום הכי פסק בסימן שמ"ה לחומרא, דידוע הדבר שהשו"ע מכריע בשיטות הראשונים, ועל כן דרבנן הכריע להקל ובדאורייתא להחמיר. וראה לדבר, שבסימן שכ"ה סעיף ב' פסק השו"ע בסכינא חריפא דמותר לשלוח דרך רה"ר איזה מאכל ע"י גוי לגוי אלם או מפני דרכי שלום, דכיון שאמירה לגוי שבות, במילתא דרבנן נקיט ליה לקולא. ומסיים האור לציון בזה הלשון: ולפי"ו אפשר לומר דבאיסורים דרבנן כגון טלטול בשינוי וכיוצ"ב אנו פוסקים דאין לנו רה"ר בימינו, ומ"מ נראה לי דבהצטרף צד של ספק אם המקום הוא רה"ר או לא, יש מקום להקל, משום דאיכא ספק ספיקא, שמא אינו רה"ר, ושמא בעינין ששים ריבוא, שו"ר שגם הא"ר כתב כן, דהיכא דאיכא עוד צד להקל מצטרפים סברת יש אומרים דמצריכים ששים ריבוא להקל, עכ"ל.

וזה הפירוש הנראה מחזור מכל הפירושים הנ"ל, שבוה מיושבים כל הסתירות לכאורה בשו"ע על נכון, תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו, וכ"כ בספר מנוחת אהבה (שם ד"ה ואשר הוכיח). והנה לפי מה שכתב האור לציון וז"ל: ולפי"ו אפשר לומר דבאיסורים דרבנן כגון טלטול בשינוי וכיוצ"ב, אנו פוסקים דאין לנו רה"ר בימינו, עכ"ל, כלומר שבכה"ג שפיר סמכינו על העירוב, ומותר לטלטל באיסורי דרבנן ברחובות שלנו.

ומבואר בשו"ע (סימנים ש"א וש"ג) כללי דיני הוצאה, ושם נתבאר שדבר שאינו מלבוש ולא תכשיט מקרי משוי, ואסור מן התורה בטלטול, ובמזיד חייב כרת ובשוגג חטאת, והיינו אם הוציא אותם כדרך הוצאתם בחול, ואם אין דרך הוצאתם כך בחול מקרי הוצאה כלאחר יד ופטור, אבל אסור מדרבנן (עיני בה"ל סימן ש"א סעיף ז' ד"ה כל היוצא), לדוגמא אם שם את המפתח בכובעו ולובשו על ראשו, ומטלטל כך את המפתח ברה"ר, או ששם מטפחת אף כרוכה בצוארו וכיוצ"ב, חשוב טלטול בשינוי ואסור מדרבנן, ובמקום שיש עירוב לדעת הגר"ב זע"א ניתן לסמוך על העירוב ולטלטל את המפתח בכה"ג, או את המטפחת כשהיא כרוכה על צוארו.

ודבר שהוא מלבוש או תכשיט דרך מלבוש מותר מן התורה, אבל תכשיט שנושאת האשה בידה לא דרך לבישה מקרי משוי ודרך הוצאה, וחייב עליה מן התורה.

ודע עוד, שישנם כמה דברים שחז"ל אסרו אותם משום דילמא שלפא ומחוי, ואתי לאתויינהו ד' אמות ברה"ר, וכן ישנם כמה דברים שאסרום חז"ל משום שהם רפויים, ודילמא משתליף ממילא ואתי לאתויי, וגם ישנם דברים שאסרום חז"ל משום דילמא מחייבי עלה ואתי למישלף ואתויי, וכן דברים שאסרום משום מראית העין, וכן דברים שאסרום לאשה משום שישנם כמה דברים החוצצים בטבילה, וחיישינן דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה שאו היא צריכה להסירם מעליה, ודילמא אתיא אח"כ לאתויי, הרי כל הדברים הללו נתבארו בסימנים ש"א וש"ג, והם אסורים מדרבנן, ויוצא לפי דעת הגר"ב זע"א שבכל הדוגמאות הנ"ל במקום שיש עירוב ניתן לסמוך על העירוב ולטלטלם.

ולתועלת המעיין נציין עוד כמה אופנים שבהם האיסור טלטול מדרבנן, ונפק"מ לשיטת הגר"ב זע"א שבמקום שיש עירוב ניתן לסמוך עליו ולטלטל ברחובותינו, ואלו הם:

- מדברי סופרים אסור לטלטל חפץ פחות פחות מד' אמות ברה"ר, שגורו חכמים שמה יבוא ע"י כך להוליד ד' אמות ברה"ר בהליכה ברצף אחד, דזמנין דלאו אדעתיה ואתי לידי איסור דאורייתא, כמבואר כל זה בשו"ע (סימן שמ"ט סעיף ה').
- עשה עקירה או הנחה בלבד, דהיינו היה עומד ברה"ר והכניס את ידו ובה חפץ לרה"י, ונטל חבירו העומד ברה"י את החפץ מידו, פטור אבל אסור מדרבנן, כיון שכל אחד מהם עשה עקירה או הנחה בלבד, ואין חייבים מהתורה אא"כ עשה כל אחד מהם עקירה והנחה (עיני שו"ע סימן שמ"ו סעיף א'), וה"ה המעביר ד' אמות ברה"ר אינו חייב מהתורה אא"כ עשה עקירה והנחה ברה"ר, אבל אם עשה עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה ברה"ר אסור רק מדרבנן [עיני גמ' שבת (צ"ו): וש"ע (סימן שמ"ו סעיף א'), וכן שו"ע (סימן שמ"ט סעיף א') ומשנ"ב (סימן שמ"ו ס"ק י"א) מה שכתבו בזה].
- שניים שעשו את מלאכת ההוצאה, או הטלטול ברה"ר, פטורים מהתורה, אבל אסור לעשות כן מדרבנן [גמ' שבת (ג'), ורמב"ם (פ"א מהל' שבת ה"ט)], ועיני עוד שו"ת יבי"א (חלק ז' יו"ד סימן כ"ד אות ב' ד"ה ומ"מ טוב לעשות הדבר בשנים), ואכמ"ל].
- היה חפץ ארוך בידו בשבת, והגביה קצה האחד, והקצה השני מונח בארץ, וחוזר והגביה הקצה השני אפילו כל היום כולו, והוליד החפץ ע"י כך למרחק גדול, פטור אבל אסור מדרבנן, וכן המגלגל תיבה מרובעת, כיון שהיא נחה קצת בכל לגולל, דומה למגביה קצה האחד של החפץ והשני מונח בארץ, ופטור אבל אסור מדרבנן [רמב"ם (פ"ג מהל' שבת הי"א) ומשנ"ב (סימן שמ"ט ס"ק י'), ובעז"ה בסימן שמ"ה נכתוב עוד בזה].
- יש ראשונים שאומרים שהמוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור מהתורה, אבל אסור מדרבנן, ובאופן שהלכו ברה"ר ללא הפסקה והנחה כלל, כך פסקו הרשב"א בשבת (צ"ו), ובעירובין (ל"ג), והרמב"ן, ולאפוקי מדברי התוס' שחולק וסובר שבכה"ג חייב מהתורה, וכמה אחרונים פסקו בפשיטות כדעת הרשב"א וסיעתו, והם הט"ו (סימן שמ"ו ס"ק ב'), ור"ו (סימן שמ"ו אות ט'), והחזון איש (סימן ס"ב אות י"ט ס"ק ה'), ועיני עוד בחזו"א (סימן ק"ג אות י"ט) ועוד אחרונים, ובשו"ת יבי"א (חלק ז' יו"ד סימן כ"ד אות ב') מצרף דעתם לספק ספיקא ללמד זכות על המביאים תינוק מביתם לבית הכנסת למולו בשבת, שמא אין לנו רה"ר בזמן הזה דבעינין ששים ריבוא בוקעים בכל יום, ושמה המוציא לרה"י דרך רה"ר פטור, ובפרט במקום מצוה יש לסמוך על המקילים, עיי"ש ב.
- בי גזוזטרות או זורק מגזוזטרא או לגזוזטרא שמעבר השני פטור מהתורה, אבל אסור מדרבנן, שלא מצינו בעבודת הלוויים במשכן זריקה והוטה

הרב בית דוד (סימן ת"ט וסימן תמ"א) דאם כתב השו"ע עיקר הדין בסתם כמו שהוא שנוי, ואח"כ כתב ויש אומרים, דעתו לפסוק כיש אומרים, כיון דלא כתב בסתם הדברים החולקים עליו בפירוש עיי"ש, ולפי"ו אתי שפיר הכא (סימן ש"ג) דס"ל דהשתא לית לן רה"ר, ובסימן שמ"ה נמי כתב עיקר הדין כמו שהוא, ואח"כ פירש ויש אומרים וכו', ודעתו לפסוק כן, עכ"ל. והניף ידו בשנית (סימן שמ"ה אות ב') עיי"ש. כיוצא בזה כתב הפמ"ג (יו"ד הנהגות איסור והיתר, התנאי השני, וכן בסימן שמ"ה אשל אברהם ס"ק ז', ומשבצות זהב ס"ק ו') דדוקא כשכותב השו"ע בדעה א' במפורש ההיפך מדעה שניה, אז הלכה כסתם כדעה א', אך כשכותב דעה א' ואין כותב בה במפורש ההיפך מדעה ב', יש לומר שדעתו כדעה ב', עכ"ד, וזהו כסברת הבית דוד הנ"ל.

ובספר מנוחת אהבה (חלק ג' פרק כ"ז הלכה י' הערה 24) כתב לדחות דברי הערך השולחן ופמ"ג, שסברת הבית דוד ופמ"ג רבים לוחמים עליה, כמו שכתב הערך השולחן בעצמו להעיר מכמה מקומות (בסימן ע"א אות א', וסימן ק"ס אות ז'), וכן השדי חמד (כללי הפוסקים סימן י"ג אות י"א) האריך לדחות דלא שייך הכלל הנ"ל בנידון דידן, עיי"ש ב. והגאון בעל רב ברכות (שם) אחר שהביא כל המערכה הנ"ל, הוא מסכם וכותב בזה הלשון: ומ"מ דע שהגם דעדיין לא זכינו לעמוד על בירור דעת מרן ז"ל וסברתו בזה, משום דאיכא מקומות שנראה מהם לכאורה דסתרי אהדי, דאם הרב ערך השולחן ז"ל יישב להא דסימן ש"ג וסימן שמ"ה ע"פ מה שכתב הרב בית דוד ז"ל, הא אכתי דברי מרן ז"ל בתשובה לא אפשר ליישבם בזה, ובעל כורחך אתה צריך לומר שהם סותרים דבריו ז"ל שבסימן שכ"ה הנוכר לעיל, ובודאי שחזר בו, ואמנם אין אתנו יודע מי הם הדברים אשר הסכים בהם באחרונה, דאפשר לומר שדבריו בתשובה הנוכרת לעיל הם היו אחרי דבריו ז"ל אשר בב"י שו"ע דסימן שכ"ה הנוכר לעיל, ובתשובה הוא דחזר בו, ולכן נראה דעל כל פנים הא ודאי דיש לחוש לסברת סרכין תלתא הרבנים (הרבנים שירי כנה"ג, ברכי יוסף, ותוספת שבת שפסקו כסתם מרן השו"ע), דפקיע שמיהו, ועיני לרב שביתת יו"ט ז"ל (סוף סימן ו') שכתב שדעת מרן נשאר בספק, עכ"ל.

ועיני עוד בשו"ת רב פעלים (או"ח חלק א' ריש סימן כ"ב) שכתב וז"ל: וידוע דאיכא פוסקים רבים דס"ל איכא דין רה"ר בזמן הזה מדאורייתא, וכאשר כתבתי זה במקום אחר דיש רבים סוברים דעת מרן ז"ל כן, ואנחנו קיבלנו סברת מרן ז"ל, וגם אנשי במ"ב כמונו בזה, ואע"ג דאיכא דס"ל דעת מרן ליכא איסור רה"ר מן התורה בזמן הזה, כתבתי במקום אחר דאין זו עיקר וכו', עכ"ל. ועיני עוד בשו"ת תורה לשמה (סימן קי"ד), ואכמ"ל.

ובלית חן (סימן ל"ג) העיר על דברי הגרי"ח זצ"ל שמוכרחים לומר שמרן חזר בו, אך אין אנו יודעים ממה חזר בו, שאדרבה בכל כיוצא בזה נקטינן עיקר כדברי השו"ע, כיון שהוא חיבור שעשאו להורות לרבים המעשה אשר יעשו, ועדיפה מתשובה שנכתבה להוראת שעה לשואל הדברים, וא"כ גם כאן יותר יש לנו לתפוס כמו שכתב מרן השו"ע ובב"י בסימן שכ"ה שאין לנו דין רה"ר בזמן הזה, ועיני שם שהאריך לפלפל בדעת השו"ע אם יש לנו דין רה"ר בזמן הזה, והביא דברי האחרונים בענין זה מערכה מול מערכה כיד ה' הטובה עליו, וכתב שהואיל ומידי ספק לא יצאנו, אין להקל בזה, אלא אם כן יש עוד צד להקל, כגון לשלוח ע"י גוי דרך רה"ר במקום מצוה, דבכה"ג איכא ספק ספיקא להקל, דשמא אין לנו רה"ר בזמן הזה, וא"כ הוי שבות דשבות במקום מצוה, ואפילו את"ל שיש לנו דין רה"ר בזמן הזה, שמא הלכה כבעל העיטור וסיעתו שאף בשבות אחת במקום מצוה יש להקל, ועיני עוד בלית חן (סימנים ע"ז, ע"ח, ק'), ובשו"ת יבי"א (חלק ה' או"ח סימן כ"ד), ושו"ת יבי"א (חלק ו' או"ח סימן מ"ח אות ט"ט), ונראה מדרביו שפוסק כשיטת הרב ברכות שמספק אנו מחמירים, ויש לנו רה"ר בזמן הזה.

אולם ממה שכתב בשו"ת יבי"א (חלק ט' סימן ל"ג) מבואר דס"ל שאין לנו דין רה"ר בזמן הזה, וממילא העירוב של צורת הפתח מועיל לטלטל ברה"ר בזמן הזה, אלא שסיים וכתב שהחזר לדבר ה' ונמנע לגמרי מלטלטל בשבת, תבוא עליי ברכה, ומ"מ רשאי לתת למי שמטלטל לקחת לו מטפחת או סידור וכיו"ב, ואפילו הוא בר מצוה. ובספר ארץ חיים סתהון (סימן שמ"ה סעיף ז') כתב בשם שו"ת בית אפרים (או"ח סימן כ"ו) שהאריך מאוד בזה, ואסף רוב דיעות הראשונים והאחרונים, ובראשם בה"ג ז"ל (הובא בתוס' עירובין ו' ד"ה כיצד) דס"ל דבעינין דוקא ששים רבוא עוברים בו בכל יום, והוכיח מדברי מרן הב"י והשו"ע בסימן שכ"ה הנ"ל דיש לומר דגם מרן ז"ל סובר כן, ומהך סתם ויש אומרים בסימן שמ"ה אין ראה, כיון שיש הוכחה ממקום אחר דס"ל כיש אומרים, וכמו שכתב השכנה"ג בכללים בדרכי הפוסקים (אות ט"ו), עכ"ד.

ובספר דעת תורה (סימן שמ"ה סעיף ז') תמה על הב"י באבן העזר (לא ציין את המקור) שכתב בפשיטות שהוצאה בזמנינו הוי דרבנן, ולא הזכיר שיש בזה מחלוקת ראשונים (ויש לעיין שם דיתכן והזכר דרך אגב, וצ"ב).

תירוצ' ג': בשו"ת אור לציון (חלק א' או"ח סימן ל'), וחלק ב' דף ר"ג הלכה י"א, ובמבוא הספר חלק ב' ענף א' אותיות א' ב') תירץ בטוב טעם ודעת כל הסתירות לכאורה במרן השו"ע, ע"פ הנחת יסוד בפסקי השו"ע, שאע"פ שמצאנו בכמה מקומות שיש מחלוקת בין הראשונים הכריע מרן כצד אחד, מ"מ במקום שראה שאין דברי החולקים דחויים לגמרי, חשש לדבריהם במקום שבקל יכול לעשות כמותם, ובפרט במקום איסור תורה, מפני שמרן בפסקיו אינו פוסק בראיות תלמודיות אלא מכריע בין שיטות הפוסקים, ובוהו מתיישבת הסתירה בדעת השו"ע לענין רה"ר, שבאמת דברי הפוסקים בב' המקומות (סימן שכ"ה, וסימן ש"ג) הם להלכה, והכי פירושו, שבסימן ש"ג שכל האיסור הוא מדרבנן מחשש דילמא שלפא ומחויא (שבת נ"ט:), על כן פסק השו"ע להקל בדבר הזה, דהתם בדיני הוצאה דרבנן עסקינן, ובשל סופרים הילך אחר המיקל, ומכ"ש דאפשר שדברי השו"ע הם רק ללמד זכות עליהן,

שכתב בשם הגר"א ז"ל ג"כ ראייה לשיטת המחמירין (ועיין בספר מאור ישראל חלק ב' מס' עירובין דף ו': ד"ה יאמר עולא שכתב לדחות את הגר"א, ושגם הגר"א הרגיש בקושיא וכו' ע"ש), מכל זה מוכח שיש להחמיר כדעה הראשונה, אך במקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך על סברה אחרונה, ומ"מ אין בנו כח למחות ביד המקילין שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג וכר"י (דעת הי"א), אבל כל ירא שמים בודאי יש לו להחמיר לעצמו, דבומנינו יש ג"כ רה"ר מן התורה, וממילא אין לסמוך על העירוב של צורת הפתח דבעינן דוקא דלתות, וכמו שנתבאר הכל לקמן בסימן שס"ד, ע"ש במשנ"ב ובה"ל, וכן כתבו החיי אדם (כלל מ"ט סעיף י"ג) ובית מאיר (סימן שס"ד), עכ"ל.

ועיין במשנ"ב (סימן שס"ד ס"ק ח') וכתב בסימן שס"ד ד"ה ואחר שעשה לה) שכתב כעין הדברים שכתב בסימן שס"ה, ובה"ל כתב על מה שהעולם סומכין לערב את העיירות בצורת הפתח, דלא דרך כבושה היא, ומסיים דבריו בלשון חריפה וז"ל: ועל כן אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל, אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיובא חטאת, וכ"כ בספר בית מאיר, עכ"ל, ועיין עוד במשנ"ב (סימן רנ"ב ס"ק נ"ב), ואכמ"ל.

דעת גדולי פוסקי ספרד

הנה בדעת מרן כאמור לעיל נחלקו גדולי ספרד, ומידי ספק לא יצאנו מכיון שיש הרבה פוסקים לכל צד, מערכה לקראת מערכה, ואספם כעמרי גורנה בספר לית חן (סימן ל"ג), קחנו משם, ולתועלת המעיין נזכיר מעט מהפוסקים שאחזו בשיטה לדעת מרן השו"ע בסברת היש אומרים, והם, יד אהרן (סימן שס"ה), ערך השולחן (סימן ש"ג אות ד', וסימן שס"ה אות ב'), זרע אמת (חלק ג' או"ח סימן מ"א), שו"ת מהרש"ם (או"ח סימן ד'), שו"ת ישכיל עבדי (חלק א' או"ח סימן י"א), והזכיר צדק (החדשות סימן צ"ט) כתב בשם הרב אליהו מני ז"ל שהורה לאנשי במבאי להחמיר הוצאה והכנסה לרה"ר ע"י גוי, והסתמך על תשובת הגאון ר' משה פארדו ז"ל, ושכן דעת הגאון הראש"ל ר' יו"ט אליקים ע"ש, וכ"כ הגאון הראש"ל יש"א ברכה בשו"ת שמחה לאיש (חאו"ח סימן ג') שנשאל בדיון עשיית העירוב של צורת הפתח בירושלים, והביא מחלוקת האחרונים בדעת השו"ע אם יש לנו רה"ר בזמן הזה, וכתב, ואם לחשך אדם לומר מאי נפקי' למה שכתב הרב יד אהרן והרב ערך השולחן והרב בביבת יו"ט בזה, מאחר שמופת הירד גאון עוזיאל מרן החיד"א פסק בסכ"נא חריפא בודעת מרן שאין צריך ששים ריבוא, וכדברי שירי כנה"ג, ואילו תשמעון כי הוא בקי בדברי מרן ובמנהגי ארץ ישראל, אף אתה אמור לו כי המהריט"ץ (סימן רנ"א) כתב בנידון עיר הקודש צפת שנפרצה חומתה וכו', שיש להסתמך על דברי היש אומרים שאין לנו רה"ר בזמן הזה, ומכיון שהתוס' והרא"ש והטור כולם סוברים שצריך שיהיו ששים רבוא, וכמה מגדולי גאוני עולם אשר היו בארצנו, ולא פקפק אדם מעולם, על זה נאמר אל תסג גבול עולם, עיי"ש.

ועיין בארץ החיים סתהון (סימן שס"ה סעיף ז') שכתב וז"ל: וכן נראה מדברי גאוני ירושלים ז"ל בשו"ת אדמת קודש (חלק ב' או"ח סימן ב') ובשו"ת שדה ארץ (י"ד סימן י') דכתבו בפשיטות דעכשיו אין לנו רה"ר, ואפשר שכוונתם צד המנהג כמו שכתב המחצית השקל (סימן שס"ה ס"ק ו') בכוננת דברי המג"א במה שכתב דמרן ז"ל פסק בסימן ש"ג כסברת י"א, דר"ל מצד המנהג, עכ"ל, וכן פסקו עוד רבים בזה.

דעת הכף החיים

הכה"ח (סימן שס"ה אות ל"ו וסימן י"ג אות ז') כתב שלפי הכלל המסור בדינו הלכה כסתם מרן, דלא בעינן ששים ריבוא, ומה שכתב השו"ע בסימן ש"ג והאידנא נשי דידן נהגו לצאת וכו', אין דעתו לפסוק כן להלכה, רק כתב דעת המלמדים זכות על מנהג הנשים שיוצאות בתכשיטין לרה"ר, וכמו שתירץ הברכי יוסף ועוד אחרונים, מיהו במקום שיש עוד צד להקל משמע דלכל הפוסקים הנ"ל יש לסמוך על סברא אחרונה, עכ"ל.

ועיין עוד בכה"ח (סימן שס"ב אות פ"ב) שכתב על מה שהעולם עושים צורת הפתח מסביב לעיירות, והרי לפי סתם מרן השו"ע אפילו אין ששים ריבוא בוקעים שם הוור רה"ר, ואיך נותרין בצורת הפתח, ומסיים הכה"ח וזה לשונו: ועל כן ירא שמים יחמיר לעצמו שלא לטלטל בהם ע"י תיקון צורת הפתח, אבל לא למחות באחרים, כי רבים המתירים שלא לחושבם רה"ר, עכ"ל, וכיון דבריו לפסק המשנ"ב הנ"ל.

ועיין בספר מנוחת אהבה (חלק ג' פרק כ"ז הלכה י') שהאריך מאוד בזה (ויש לציין שנשתייענו הרבה בדבריו), ופסק שהעיקר להלכה שאפילו אם אין בוקעים בהם שש מאות אלף בני אדם, נחשבים לרה"ר אם התקיימו בהם שאר התנאים של רה"ר.

ועיין עוד בשולחן ערוך המקוצר (חלק ב' סימן ע"ה אות ד' וי"ד) ושו"ת עולת יצחק (חלק א' סימן נ"ח) שכתב שהמנהג כדעת היש אומרים, שבמקום שאין שם ששים ריבוא אנשים עוברים בו בכל יום אין זה רה"ר, דלא כסברת הרמב"ם, ועיי"ש בהערות.

העולה מהאמור

- א. לכל הדעות רה"ר הוא מקום הילוך הרבים, ורוחבו ט"ז אמה ואינה מקורה ומפולש משער לשער.
- ב. נחלקו הראשונים אם ישנו תנאי נוסף כדי שיקרא הרחוב רה"ר, דהיינו שיהיו שש מאות אלף בני אדם בוקעים ברחוב רה"ר מידי יום.
- ג. השו"ע (סעיף ז') כתב את ב' הדעות, כסתם הוא מחמיר ואינו מצריך ששים ריבוא, וביש אומרים הוא מיקל ומצריך ששים ריבוא.
- ד. אע"פ דקיי"ל הלכה כסתם, אך דא עקא שדברי השו"ע לכאורה סותרים ממקומות אחרים ששם פסק כדעת היש אומרים.
- ה. האחרונים נחלקו כיצד ליישב דברי השו"ע ולבאר את דבריו כדי שלא יהיו סותרים, ויש נפק"מ גדולה בין התירושים להלכה, וכפי שנתבאר לעיל, עיי"ש.

ו. לדעת האור לציון דעת השו"ע להקל באיסורים דרבנן כגון טלטול בשינוי (ועוד כיוצ"ב וכפי שנתבאר לעיל באורך) דבזה אנו פוסקים דאין לנו רה"ר בימינו, ואע"פ שבמקום שהטלטול הוא מדאורייתא יש להחמיר ולא לטלטל ברה"ר, ומ"מ בהצטרף צד של ספק אם המקום הוא רה"ר או לא, יש מקום להקל, משום דאיכא ספק ספיקא, שמה אינו רה"ר, ושמה בעינן ששים ריבוא, והנפק"מ להלכה עיין לעיל שהארכנו בזה.

ז. לדעת הלוחית חן (סימן ל"ג) הואיל ומידי ספק בדעת השו"ע לא יצאנו, אם בעינן ששים ריבוא בני"א הולכים ברה"ר כל יום, אשר על כן אין להקל בזה אא"כ יש עוד צד להקל, כגון לשלוח ע"י גוי חפץ דרך רה"ר במקום מצוה, דבכה"ג איכא ספק ספיקא להקל, דשמה אין לנו רה"ר בזמן הזה, וא"כ היו שבות דשבות במקום מצוה, ואפילו את"ל שיש לנו דין רה"ר בזמן הזה, שמה הלכה כבעל העיטור וסיעתו שאף בשבות אחת במקום מצוה יש להקל, כיוצ"ב יש להקל לאשה לצאת לרה"ר שיש בה עירוב ע"י צורת הפתח במוך שנתנה לצורך הפסק טהרה, דיש כאן ספק ספיקא להקל.

ח. בדעת הרמ"א נחלקו הט"ז ובית מאיר א"י ס"ל כסתם מרן או כיש אומרים.

ט. מנהג בני אשכנז - רוב ככל גאוני אשכנז העידו שהמנהג הפשוט במקומותיהם לתקן הרחובות ע"י צורת הפתח, ועל כורחך דסומכין על היש אומרים שאין לנו רה"ר בזמן הזה.

י. לדעת המשנ"ב - יש להחמיר כסתם מרן שאפילו אין ששים ריבוא בני"א מהלכים ברחוב בכל יום הרי הוא רה"ר מדאורייתא, ומ"מ אין בנו כוח למחות ביד הסומכין להקל כסברת היש אומרים, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת.

בדין רה"ר שיש לאורכו מקום שאין בו ט"ז אמה

כבר כתבנו לעיל שאחד מתנאי רה"ר שרוחבו לא פחות מט"ז אמה, אך דא עקא שא"א לשמור על רחוב ארוך שיהיה כל אורכו בדיוק לא פחות מט"ז אמה, ופעמים שיש מקום ששם רה"ר רוחבו מצומצם במקצת פחות מט"ז אמה, אעפ"כ כתב המגיד משנה (פי"ד מה"ל שבת ה"א) בשם הרשב"א (בעבודת הקודש ש"ג סימן א') דרחובות הרחבים ט"ז אמה אע"פ שמתקצרין בקצתן ואין בו ט"ז אמה הרי זה רה"ר, שא"א לרה"ר להתלקט במלקט.

ועוד כתב הרשב"א: לפיכך מבוואות המפולשים לרה"ר ואורכן לאורך רה"ר, אע"פ שאין ברוחבו ט"ז אמה הרי הם רה"ר גמורה, דהיינו שבני רה"ר עוברים דרך המבוי שבה"ר.

ועוד כתב הרשב"א: היה אורכן מפולש לרוחב רה"ר, אין זה רה"ר, וכ"כ תוס' בעירובין (ו' ד"ה וכו' תימא), ועיין בה"ל שם (ד"ה מתקצרין) שהבין שתוס' ורשב"א חולקים קצת בפרטי הדין עיי"ש, דהיינו שבני רה"ר הולכים בצידי רה"ר ולא דרך המבוי, ולכן אין על המבוי דין רה"ר, והשו"ע (סעיף ח') הביא סברת הרשב"א ותוס' להלכה בלשון יש אומרים, ועיין בטור (סימן שס"ד סעיף ב') שכתב בשם התוס', וכ"כ הרא"ש בעירובין (פרק א' סימן ח') וז"ל: מבוי שרחב י"ג אמות ושליש, ושני ראשוני מפולשין לרה"ר הרחב ט"ז אמות, דינם כרה"ר וצריך דלתות, עכ"ל.

והשו"ע (סעיף ט') כתב את התוס' ורא"ש להלכה בלשון יש אומרים שהוא רה"ר, והנה האחרונים נחלקו האם שני סעיפים אלו בשו"ע הם שני דעות חולקות או לא, וז"ל הבה"ל (ד"ה י"ג אמות ושליש): דע דעיקר סעיף זה נכלל בהא דלעיל בסעיף ח', וחלקו המחבר, משום דסעיף ח' הוא לשון המגיד משנה בשם הרשב"א בעבודת הקודש, וסעיף ט' הוא לשון הרא"ש בשם ר"י, ובאמת פליגי אהדדי, דלדעה ראשונה הו"ר רה"ר אפילו בפחות מ"ג אמות, וגם בחידושי הרשב"א והריטב"א בעירובין (ו'). והמאירי בשבת משמע להדיא כן (ועיין בשער הציון ס"ק כ"ט).

ולדעה זו דהרא"ש משמע דדוקא ב"ג אמות, וכ"כ הגר"א חולקים אהדדי, ולפלא על המחבר שלא כתבם בסעיף אחד ובלשון פלוגתא, ויש מאחרונים שרוצים להשוות הסעיפים, ואומרים דאם יש י"ג אמות ושליש מהני אף כשהמבוי הולך לרוחב רה"ר וכו', עיי"ש.

והגאון רבינו זלמן (אות י"ב) הבין שיש מחלוקת בין שני הסעיפים, אלא שסיים דבריו בזה הלשון: וכבר נתבאר שעכשיו יש אומרים שאין לנו רה"ר בכל ענין, עכ"ל.

ומיהו הערוך השולחן (ס"ק כ"ז) תמה על דברי רבינו זלמן, וזה לשונו: והגר"ז עשאו לשתי דעות, והרי בשו"ע לא הזכיר בזה מחלוקת ודינים נפרדים הם, דכאן הוא שהולכים ממש לאורך רה"ר, והדין הקודם הוא מפולש לרה"ר, עכ"ל.

ובכה"ח (אות מ"ד, מ"ז, מ"ט) השווה את הדעות בשני הסעיפים, והבין שכך דעת הגר"ז, עיי"ש.

פרטי דינים בדיני רשות הרבים

- א. **דבר הנמצא ברשות הרבים**, והוא לא כלי, כל שאינו גבוה ג' טפחים נחשב כקרקע רה"ר, ואע"פ שא"א לדרוך על מקום זה, כגון שיש שם קוצים או צואה וכיו"ב (שו"ע סעיף י'), אבל אם כלי עומד ברה"ר כגון ארון וכיו"ב, ויש בו ד' טפחים על ד' טפחים בגובה עשרה טפחים, דינו כרשות היחיד, ואם אין בגובה הכלי עשרה טפחים אין לארון דין כרמלית, דאין כרמלית בכלים, אלא דינו כמו רה"ר, דבטל לגבי הרשות שהוא עומד בו, אך אם חיברו את הכלי לקרקע נקרא כרמלית ככה"ג אפילו שהוא עומד ברה"ר (סעיף ו', ומשנ"ב ס"ק י"ג וט"ז).
- ב. **דבר הנמצא ברה"ר**, ואינו כלי, והוא גבוה מג' טפחים ועד ט' טפחים ולא תשעה בכלל, אם הוא רחב ד' טפחים על ד' טפחים (ועיין משנ"ב ס"ק ל') דינו ככרמלית, ואינו דאין הרבים יכולים לדרוס עליו מצד גובהו יצא מכלל רה"ר, אך גם אינו רה"י שהרי גובהו פחות מעשרה, ונתנו עליה חכמים שם כרמלית שהיא רשות לעצמו, ואסור להוציא ממנו לרה"י או לרה"ר (סעיף י').
- ג. דבר הנמצא ברה"ר כגון עמוד וכיו"ב שגובהו מעשרה טפחים

ולמעלה, והוא רחב דע"ד טפחים, הו"ר רה"י, ואם רוחבו פחות מדע"ד טפחים נקרא מקום פטור (סעיף י').

ד. עמוד העומד ברה"ר וגובהו תשעה טפחים מצומצמים, ואע"פ שאינו רחב דע"ד, והאנשים המהלכים ברה"ר דרכם לכתף על עמוד זה, דהיינו אדם המהלך ברה"ר ושקו על כתפו, ופעמים שמתעייף ומניח את שקו על עמוד זה לפוש מעט, וחוזר ונטלו וממשיך בדרכו, ודוקא בעמוד בשיעור תשעה טפחים מצומצמים שבשיעור זה הוא נוח להניח עליו שקו, אבל בפחות מזה אפילו רבים מכתפים עליו לא נוח תשמישו, ואין דינו כרה"ר (שו"ע שם, ועיין משנ"ב ס"ק ל"ו, ושעה"צ ס"ק ל"ו ול"ט וכה"ח אות נ"ז).

ה. דין גומא ברה"ר:

1. אם היתה גומא ברה"ר שאינה עמוקה יותר מג"ט מפלס רה"ר, אע"פ שהיא רחבה כמה טפחים דינה כרה"ר.
2. גומא ברה"ר שעמוקה יותר מג"ט מפלס רה"ר, אך עומקה פחות מ"ט, אם רחבה דע"ד טפחים ויותר דינה ככרמלית, ואם לא רחבה ד' טפחים הרי היא מקום פטור, ואפילו אם היו הרבים משתמשים בגומא ההיא, מקרי תשמיש ע"י הדחק ולא שמה תשמיש, ולא דמי לעמוד גבוה תשעה דהו"ר רה"ר, דהתם שהוא עמוד הבולט מעל מפלס רה"ר נוח תשמישו לבני רה"ר, משא"כ בעומק שהוא תשמיש ע"י הדחק (עיין משנ"ב ס"ק מ' ושעה"צ ס"ק מ"א).
3. גומא ברה"ר עמוקה עשרה טפחים ורחבה דע"ד טפחים דינה כרה"י, ומצוי הדבר שהעירייה או חברת החשמל עושים חפירות עמוקות ברה"ר יותר מעשרה ודינם כרה"י, ופעמים אין בעומק החפירה עשרה טפחים, אך בהצטרף העפר שמניחים החופרים בצד הבור יש למעלה מעשרה טפחים ודינו כרה"י, כמבואר בגמ' שבת (צ"ט). אמר ר' יוחנן בור וחוליתא מצטרפין לעשרה, ונפסק להלכה בשו"ע (סימן שני"ד סעיף א' ומשנ"ב שם ס"ק ה').
4. גומא ברה"ר עמוקה עשרה טפחים ורחבה דע"ד טפחים, והיתה הגומא מלאה במים או פירות וכיו"ב, הדין כדלהלן:

א. אם הבור מלא מים או שאר דברים שקופים שאדם מסתכל ורואה דרכם מה שבתוך המחיצות, דינם כרה"י מדאורייתא לכל הדעות, וזהו גמ' מפורשת בשבת (ק'). אמר אביי בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה ד' טפחים מלאה מים זורק לתוכה, חייב.

ב. אם הבור מלא בפירות המעושרים (ודוקא בור מלא בפירות, אבל אם מונח שם מע"ש מעט פירות, לא נתבטל הבור משיעורו ע"י זה, עיין שעה"צ ס"ק מ"ג), או שאר דברים אטומים הניטלים בשבת, שע"ז אין המחיצות של הבור ניכרות, נחלקו בזה התוס' בעירובין (ע"ח): והרשב"א אם בטלי מחיצתא עקב כך או לא, דלדעת התוס' כיון שהמחיצות לא ניכרות הפירות מבטלים את המחיצות מדאורייתא, ואין לבור דין רה"י ואפילו דעתו לפנותו, אך מדרבנן כיון שסוף סוף פירות אלו ניטלים על כן מדרבנן לא בטלי מחיצתא, ולכן אף שבור זה אינו רה"י מדאורייתא שהרי בטלי מחיצתא, מ"מ אסור חז"ל לזרוק על גבו מדרבנן, וכאילו לא בטלו מחיצותיו, והרשב"א חולק על התוס' וסובר שפירות הניטלים לא מבטלים מחיצות אפילו מדאורייתא, ודין הבור כרה"י גמורה מהתורה (ועיין במשנ"ב ס"ק מ"א ובשעה"צ שם). ודע, דאפילו אם הבעלים של הפירות המעושרים בטלו אותם בפירוש שישארו שם בבור לעולם, לא מהני להפקיע ממנו דין רשות היחיד, דבטלה דעתו אצל כל אדם, ואינם מבטלים מחיצתא לתוס' מדרבנן, ולהרשב"א מדאורייתא (עיין שעה"צ ס"ק מ"ה ומ"ו).

ג. אם הבור מלא בפירות טבלים שאינם ניטלים בשבת, בין לתוס' ובין לרשב"א הפירות מבטלים מחיצתא ולא הו"ר רה"י, ובטל הבור לגבי הרשות שהבור נמצא שם.

ו. **דין אויר רה"ר:** כתב השו"ע (סעיף י"ב) רה"ר אינה תופסת אלא עד עשרה, אבל למעלה מעשרה הו"ר מקום פטור, עכ"ל, ומקור לזה בגמ' שבת (ז'). וכי הא דאמר ליה שמואל לרב יהודה, שינא לא תיהוי במילי דשבתא למעלה מעשרה (פירש בספר שבת של מ"י, שינא לא תדקדק באיסורי שבת למעלה מעשרה), למאי הילכתא, אילימא דאין רה"י למעלה מעשרה וכו' מפני שרה"י עולה עד לרקיע, אלא דאין רה"ר למעלה מעשרה (ופרש"י והו"ר אוריא מקום פטור), עכ"ד הגמ'. לפיכך הזורק ברה"ר דבילה שמינה ונדבק ככולו, למטה מעשרה טפחים חייב, ולמעלה מעשרה טפחים פטור (גמ' שם, ומשנ"ב ס"ק מ"א).

ועוד נפק"מ אם היה מונח קורה ברה"ר המחובר למעלה מעשרה טפחים מקיר לקיר, והלך עם חפציו על הקורה, נחשב כמקום פטור (שעה"צ ס"ק מ"ח).

ברם, אדם ההולך ברה"ר ונושא על כתפיו חפץ, אף שכתפיו הם למעלה מעשרה טפחים מקרקע רה"ר, אעפ"כ חייב, שכן היה משאם של בני קהת במדבר שהיו נושאים את הארון על כתפיהם, עיין גמ' שבת (צ"ב), וברמב"ם ומגיד משנה (פי"ב מה"ל שבת הי"ב) ורבינו זלמן (סימן שמ"ז ס"ק ב').

ולכאורה צ"ע ממה שכתבנו לעיל שהזורק דבילה שמינה למעלה מעשרה פטור, וכן ממה שאמר ליה שמואל לרב יהודה שינא לא תהווי במילי דשבתא למעלה מעשרה, וכבר עמד בזה המאירי בשבת (צ"ב: ד"ה המוציא משאוי), ותירץ שדוקא בוורק למעלה מעשרה פטור, אבל המעביר על כתפו חייב.

ולענין המוציא משאוי על ראשו, עיין ברמב"ם (פי"ב מה"ל שבת הי"ד), ומיהו המאירי בשבת (צ"ב), חולק על הרמב"ם, עיי"ש.

ז. דין חורי רה"ר וחורי רה"י (סעיפים ד' ו"ג), עיין לעיל (סעיפים א'-ו') מה שכתבנו בזה באורך, ואכמ"ל.

ח. **דין שלולית מים ברה"ר:** במשנה שבת (ק'): איתא אם היה רקק מים ורה"ר מהלכת בו, הזורק לתוכו ד' אמות חייב, ורקק פירש הברטנורא שהוא שלולית של מים באמצע רה"ר, ויש בהם רפש וטיט.

ופסק הרמב"ם (פי"ד מה"ל שבת הכ"ד) וז"ל: רקק מים שהוא עובר ברה"ר ורבים מהלכים בו, אם אין בעומקו עשרה טפחים הרי הוא

לשבת וכו', ואיזו היא רה"ר, סרטיא ופולטיא גדולה ומבואות המפולשים, זוהי רה"ר גמורה וכו', ובהמשך הגמ' שם (ו'): שאלת וליחשוב נמי מדבר, דהא תניא איזו היא רה"ר סרטיא ופולטיא גדולה ומבואות המפולשים והמדבר, אמר אביי לא קשיא, כאן בזמן שישאל שרונים במדבר, וכאן בזמן הזה. ופרש"י בזמן שישאל היו במדבר חשיבא רה"ר, אך בזמן הזה אינו מקום הילוך רבים, דהולכי מדברות לא שכיחי. וכן פסק הרשב"א בשבת (ו'): שמדברות ויערות בזמן הזה דינם כדין כרמלית.

ומיהו הרמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"א) כתב: איזהו רה"ר, מדברות ויערים ושווקים ודרכים המפולשים להם, עכ"ל.

הקשה המגיד משנה (שם) על הרמב"ם מסוגית הגמ' הנ"ל דלא משמע על הכי, וכמו שכתבו רש"י ורשב"א, שמדברות ויערות בזמן הזה הוה כרמלית.

ובכסף משנה (שם) כתב בשם ר' אברהם בנו של הרמב"ם (בספרו ברכת אברהם סימן ט"ו), וז"ל: יש מפרשים בזמן שישאל חונים במדבר והיו מחנותיהם סדורים בו, הוה לגבן כמו בקעה ושדה ומאי דדמי להו, ובזמן הזה שאין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו הוא רה"ר, וטעמא דמסתברא הוא, ולענין יערות לא דמי לים ובקעה, שהים אין תשימושו נוח כיער, והבקעה והאצטונגית וקרון זוית אע"פ שיש רשות לרבים להכנס לתוכן אין להם צורך בהם כיער שהכל צריכים לעצים ולהם דרך עליו כמדבר, עכ"ל.

משמע מדבריו, שמבאר את דברי אביו הרמב"ם בגמ' שבת (ו'): ההיפך מביאור רש"י והרשב"א, דהיינו כשעם ישראל היו במדבר, המדבר היה חשוב כרמלית (ובספר ישועות יעקב סימן שמ"ה אות ד' ביאר ע"פ תוס' בחולין פ"ח, שבזמן שישאל היו נמצאים במדבר היה כולו מקום זרע, ודין המדבר לפי"ו כשטח זרוע שאינו מקום המיועד להליכת אדם, שדינו כרמלית, וצ"ע מספר במדבר (פ"כ פ"ה) שעם ישראל מתלוננים שאין המדבר מקום זרע, וגם לענין ט"ל מלאכות היכן היה זרע במשכן), ואילו בזמן הזה דין המדברות כדון רה"ר, ודין יערות שנוח תשימושו יותר מים ובקעה, לכן דינו כרה"ר.

ומיהו הישועות יעקב (שם) תמה על פירושו ר' אברהם בן הרמב"ם, וז"ל: אמנם לדעתי א"א לומר כן, שהרי מבואר בש"ס (שבת צ"ו): משה היכי ישב במחנה לוי, וקאמר לישראל לא תפיקו מרה"ר ידכדו לרה"ר ידכי, מבואר מזה שבזמן שישאל שרונים במדבר היה המדבר רה"ר, וכמו כן הא דקאמר הש"ס (שבת צ"ו): דגבי מקושש מעביר ד' אמות ברה"ר הוא, ובעת ההיא היו ישראל במדבר, ודייק קרא והיו ישראל במדבר, ואותו העת היה המדבר רה"ר, ומ"מ היה מעביר ד' אמות במדבר ולכך אתחייב מיתה וכו', עכ"ל.

והב"ח (סימן שמ"ה אות ד') כתב שבאמת אין מחלוקת בין הרמב"ם לרשב"א כמו שהבין המגיד משנה, וכונת הרמב"ם שאם גם בזמן הזה מצוי במדברות והיערות דרכים שעובים דרכם שיירות, והוא מקום הילוך הרבים, שהרבה פעמים יוצאים אנשים רבים מדרך המלך והולכים במדבר וביער עצמו, א"כ גם בזמן הזה נעשו המדבר והיערות רה"ר, כיון דשכיחי בה רבים, אבל במדברות שלא מצוי שיירות כל כך ודאי שדינם כרמלית.

והב"ח (ד"ה אם מפולשין משער לשער) תפס כפירוש הב"ח להלכה, ודייק מזה הלכה אחרת ע"י"ש.

דין מקום פטור

מקום פטור הוא מקום שמותר להוציא ממנו חפץ לכל רשות אחרת, או להכניס לתוכו חפץ מכל רשות אחרת, וכן מותר לטלטל חפץ בתוכו ללא הגבלה.

איזהו מקום פטור

- א. עמוד ברה"ר שגובהו יותר מג"ט ומעלה עד לרקיע, אך אין בו דע"ד טפחים, נחשב למקום פטור.
- ב. מקום ברה"ר המוקף במחיצות שגובהו מג"ט ולמעלה, אך אין בשטח החלל שבין המחיצות דע"ד טפחים, נחשב למקום פטור.
- ג. חריץ ברה"ר שאין בו דע"ד טפחים ועומק ג"ט ויותר, נחשב למקום פטור.
- ד. כלי ברה"ר שגובהו מג"ט ומעלה ואינו רחב דע"ד טפחים, לא נעשה מקום פטור ודינו כרה"ר, מפני שבכלים לא שייך מקום פטור (שעה"צ ס"ק ט"ו בשם המאירי וחי' אדם).

ואם חובר כלי זה לקרקע רה"ר דינו כמקום פטור, ומסתבר שאם הכלי הנ"ל אם בחללו יש לו מידות של מקום פטור, ומידותיו החיצוניות יש לו מידות של רה"ר, כגון שעובי המחיצות משלים לדי טפחים על ד' טפחים וגובה עשרה, ככה"ג לא דיבר המאירי ודינו כרה"ר.

ה. אויר רה"ר או כרמלית למעלה מ"ט מהארץ, דינו כדון מקום פטור (ש"ע סעיפים י"ב וי"ח), ובימים ונהרות מגובה י"ט מעל פני הים ולא מקרקעית הים (ערוך השלחן אות מ"ד, ש"ע סעיף י"ח).

ו. מקום פטור העומד בכרמלית, מחלוקת ראשונים אם בכל הציורים הנ"ל של מקום פטור אם עומדים בכרמלית אם נחשבים כמקום פטור או דינם ככרמלית, והובאו ב' השיטות בב"י וברמ"א (סעיפים י"ח וי"ט), וכדלהלן:

דעה א' ברמ"א - והוא דעת הר"ן בשבת בשם ואחרים כתבו, והגהות מיימוניות (פס"ו מהל' שבת אות ד') וב"י בשם הרמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"ו) ומרדכי, שכל דין מקום פטור הוא דוקא שעומד ברה"ר, אבל בכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור ודינו ככרמלית, כלומר המקום פטור מצא את הכרמלית שהיא מינו, שהוא ג"כ פטור מן התורה, וניער ונתחזק ע"י מינו להצטרף עמו ולהיות כמותו כרמלית (עיין משנ"ב ס"ק פ"ה), וביאור סברא זו עיין בערוך השולחן (סימן שמ"ה אות מ"ה).

ודעה ב' ברמ"א - והוא הדעה הראשונה בר"ן (שם) בשם רש"י, וכן הוא דעת הרשב"א (הובאו דבריו במגיד משנה שבת פ"ד ה"ו) ומאירי

החלל שבין המחיצות דע"ד טפחים, נחלקו בזה הראשונים אם דינו כרה"ר או כרמלית, לדעת הרמב"ם (פ"ד מהל' שבת ה"ד) דין מקום זה כדון כרמלית, כגון מבוי שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית, וזה הפירוש בגמ' שבת (ו'). לקרן זוית הסמוכה לרה"ר שדינה ככרמלית, ומיהו כל זה הוא לדעת הרמב"ם, אך שאר הפוסקים הראשונים חולקים וסוברים שע"י ג' מחיצות נעשה רה"ר גמור מן התורה, והזרק לתוכן חייב, אלא לענין טלטול אסור מדרבנן ככרמלית, ולשיטה זו פירשו קרן זוית הסמוכה לרה"ר, בית הסמוך לרה"ר, עיין במגיד משנה (שם), ומשנ"ב (ס"ק נ"ד).

ט. בית שאין בחללו גובה של י"ט: אך בצירוף עובי הגג לחלל הבית יש ביחד גובה י"ט, דין חלל הבית ככרמלית כיון שבתוך הבית אין גובה המחיצות י"ט, ולא ראוי לדירה בגובה פחות מעשרה, וכמו שאין לו מחיצות דמיה, וגג הבית הוא רה"ר (עיין ש"ע סעיף ט"ו).

ומיהו הבה"ל (שם ד"ה תוכו כרמלית) מסתפק אולי מהתורה דין תוך הבית כרה"ר, אלא שחכמים גזרו דליהוי כרמלית לחומרא, שלא יטלטלו בו אלא בד' אמות אפילו רחב הרבה, ועיין בספר מלאכת שבת (דף שע"ג אות ז') שכתב בשם התולדות שמואל שהוכיח מלשון הרי"ח והר"ן שתוכו לא הוי מן התורה כרה"ר אלא כרמלית, וכדעת הש"ע הנ"ל.

ודע, שאם חקק בתוך הבית דע"ד טפחים אפילו באמצע הבית ורחוק מהכותלים, והשלים ע"י זה גובה עשרה טפחים במקום החקק, נעשה כולו רה"ר, ועיין משנ"ב (ס"ק ס"ג).

י. גג הבולט מקירות הבית: ואין המחיצות ניכרות לאיש שעומד על הגג, נחשב הגג ככרמלית, ואפילו הוא גבוה ורחב הרבה, והנ"מ שאין פתח מהבית לגג (שם) יש פתח מהבית לגג חשוב הגג כדון חורי רה"ר ודינו כרה"ר, וטעם הדבר, דמה שנעשה הגג רה"ר משום דאמרינן גוד אסיק מחיצות התחתונות למעלה, ונמצא הבית מוקף למעלה מד' צדדין, וזה לא שייך אלא היכא שהמחיצות ניכרות לעומד על הגג, משא"כ כשהגג מכסה על המחיצות ע"י שהוא בולט ונמשך מעבר למחיצות, לא שייך גוד אסיק מחיצות, וממילא כיון דאין לו מחיצות אינו רה"ר, ואסור לטלטל עליו כי אם בתוך ד' אמות כשאר דין כרמלית (עיין ש"ע סעיף ט"ו, ומשנ"ב ס"ק ס"ה וס"ו).

יש להעיר לגבי שיעור בליטת הגג מקירות הבית, הנה המג"א (סימן שע"ד ס"ק ה') הביא דעת התוס' דדוקא כשבולט הגג לחוץ כשיעור ד' טפחים, אז יש על אותו השטח שם כרמלית, וממילא אסור לטלטל בכל הגג, משום דנפרץ במלואו למקום האסור, אבל פחות מד"ט מותר לטלטל על הבליטה וכ"ש בכל הגג, וכתב הבה"ל (סעיף ט"ז ד"ה גג הבולט) וז"ל: אבל מסתימת הפוסקים משמע דאפילו בולט הגג משהו חוץ לכתלים אסור כל הגג בטלטול, משום דכיון שלמעלה על הגג אין המחיצות ניכרות אינו כרה"ר, אכן במשנ"ב (ס"ק ס"ו) הבאתי דעת הגר"א וא"ר דמתירין בכל גווני, א"כ עכ"פ באין הבליטה רוחב ד"ט בודאי יש לסמוך להקל בטלטול, עכ"ל. ועיין עוד במשנ"ב (סימן שע"ד ס"ק כ"ח) וכה"ח (סימן שמ"ה אות צ"ב).

ולמעשה מדברי הש"ע והב"י נראה דפסק שבכל ענין שהמחיצות בולטות הוי כרמלית.

עוד יש להעיר, דמה שכתב הש"ע שאפילו הגג גבוה הרבה דינו ככרמלית, עיין באלה רבה שמפקפק על פסק הש"ע, וכן הגר"א בביאורו הביא מכמה ראשונים דפליגי על הש"ע בדין זה, וסברי דבכל גווני אין שייך שם כרמלית למעלה מעשרה טפחים, ואפילו מגג הבית. ועיין עוד בבאורי הגר"א (סימן שנ"ג) שהביא ראייה מסימן שנ"א שגם דעת הש"ע כן הוא, ועיין משנ"ב (ס"ק ס"ו) ושעה"צ (ס"ק ס"ח) שכתב דלפי דברי הגר"א צריך לומר שהש"ע חזר בו ממה שכתב בסימן זה (שמ"ה סעיף ט"ז), ועיין עוד בכה"ח (אות צ"ג).

יא. זיוין (בליטות) הבולטים מן הכותל: שמקפת את רה"ר, ויש בהם דע"ד טפחים, ואין לו חלון הפתוח לתוך הבית, נחשב ככרמלית אף שגובה הרבה מן הארץ, עיין ש"ע (סעיף ט"ז), ומיהו לדעת הגר"א נחשב מקום פטור, מכיון שגובה י"ט מהארץ (עיין משנ"ב ס"ק ס"ז), ולדעת החיי אדם (כלל מ"ו סעיף י"ב) מן התורה נחשב כרה"ר, מכיון שיוצא מקיר המקיף את רה"ר (עיין מלאכת שבת דף שע"ד אות ט').

ומיהו אם יש פתח לזיון מתוך הבית אליו שאפשר להשתמש בזיו, נחשב הזיו לכיוע כחורי רה"ר ודינו כרה"ר, ולפי"ו מרפסת חדשה היוצאת מן הבית ועדיין אין לה מחיצות, ויש פתח מהבית אליה, דינה כרה"ר (ועיין סימן שנ"ג סעיף ב').

יב. כלי העומד בכרמלית: כגון ארון שרוחבו דע"ד טפחים וגובהו מג"ט ועד י"ט (פחות משהו), דינו ככרמלית מצד הרשות שהוא עומד עליה, אבל אם כלי זה עומד ברה"ר, אין לו דין כרמלית, דאין כרמלית בכלים, אלא הוי כמו רה"ר, דבטל לגבי הרשות שהוא עומד בו, ואם חיבר את הכלי לקרקע רה"ר, דינו ככרמלית ולא בטל לקרקע רה"ר, דכיון שהוא מחובר לקרקע אין שם כלי עליו, והוי כמו תל עפר פחות מ"ט ברה"ר שדינו ככרמלית (עיין משנ"ב ס"ק ט"ז, ושעה"צ ס"ק י"ז).

יג. חורי כרמלית: חורים שנמצאים במחיצות הכרמלית כלפני חלל הכרמלית, וכגון בית שסמוך לבקעה (כרמלית), ויש בכותלה חורים שפתוחים לבקעה, ואין החורים עוברים מעבר לעבר, דאם לאו הכי הוי חורי רה"ר, אינם ככרמלית אלא הם נידונים לפי גובהם ורוחבם, דהיינו אם רחבים דע"ד טפחים וגובהם י"ט דינם כרה"ר וכו' (ש"ע סעיף י"ז).

יד. כלל יסודי בדין כרמלית: שלא יהיה שטח הכרמלית פחות מע"ד טפחים, חוץ מקום פטור הנמצא בכרמלית שהוא חוזר וניעור ודינו ככרמלית (עיין ש"ע סעיף י"ח, וברמ"א, ועיין להלן מה שנכתוב בסעיף י"ט אות ו').

טו. אויר כרמלית: עד י"ט מקרקע הכרמלית, וכן בימים ונחלים מודדים י"ט ממפלס המים ולמעלה, דינו ככרמלית, אבל יותר מ"ט נקרא מקום פטור (עיין ש"ע סעיף י"ח, ונפק"מ לספינה, עיין רמב"ם פט"ו מהל' שבת ה"כ, ובש"ע סימן שני"ה סעיף א').

טז. דין מדברות ויערות: איתא בגמ' שבת (ו') ת"ר ארבעה רשויות

כרה"ר, בין שהיה רחב אפילו ארבע אמות בין שלא היה ברוחבו ד"ט, שהרי רוב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו, ואין בעומקו עשרה הרי הוא רה"ר, ואם יש בעומקו עשרה או יותר הרי הוא ככרמלית, כשאר הימים, והוא שיש ברוחבו ד"ט או יתר על כן, שאין כרמלית פחותה מארבעה טפחים, עכ"ל.

והובאו דבריו להלכה במשנ"ב (ס"ק מ"ח) בשם המג"א. והנה הקשה התויו"ט (פ"ד מהל' שבת מ"ד) מדוע רקק מים ברה"ר בעומק עשרה טפחים ורוחב ד"ט דינו ככרמלית, ומדוע שלא יהא דינו כרה"ר, כדון בור מים ברה"ר שעומקו עשרה טפחים ורוחבו ד"ט, דקי"ל מיא לא מבטלי מחיצתא ודינו כרה"ר (וכאמור לעיל אות ד').

ובאמת שהפמ"ג (אשל אברהם ס"ק י"א) מסתפק לומר מכח קושיא זו, דרק לחומרא מדרבנן הוי הרקק כדון כרמלית שלא להוציא מתוכה לרה"ר כדון קרפף, אבל מן התורה רה"ר הוא, וטעמו היות והמים ברקק הם מעופשים ועכורים, ומחמת זה אין המחיצות נראות, מדרבנן בטלי מחיצתא, ועל כן הזרק לתוכה מרה"ר חייב.

והמאירי בשבת (שם) מתרץ וז"ל: אבל רה"ר אינו, שלא אמרו שאין מים מבטלים מחיצות אלא בבור שהביאו מים לתוכו ושמחיצותיו ניכרות, אבל האגם דינו כימים ונהרות, עכ"ל. וביאור דבריו, שהמים ברקק הם צלולים, ואע"פ כן אין המחיצות ניכרות, ואע"פ שרוחב הרקק ד"ט ויתר, אולם אורכו ארוך מאוד, ומחמת כך אין המחיצות הצדדיות ניכרות, ולכן דין הרקק מדאורייתא כדון כרמלית.

ועיין עוד באור שמח (שם) שיצא לחלק בין מים עומדים דלא מבטלי מחיצתא ודין הבור כרה"ר, לבין הרקק ששם המים זורמים ומבטלי מחיצתא ולכן דינו ככרמלית, ועיין עוד בספר יזירע יצחק (שבת סימן שמ"ה שיעור 31).

כרמלית

הקדמה: כתב הבה"ל (בסימן שנט"ד"ה רחבה) שישנם ב' סוגי כרמלית, והם כרמלית מהתורה וכרמלית מדרבנן, ונבארם: **כרמלית מהתורה** - דהיינו שמדאורייתא אין שטח זה נקרא לא רה"ר ולא רה"ר, אלא מקום פטור (עיין משנ"ב סימן שמ"ה ס"ק פ"ה), ומותר לטלטל בתוך שטח זה ולהוציא ממנו לרה"ר או לרה"ר, אך חז"ל ראו שיש דמיון קצת בין כרמלית לרה"ר, דאין לה מחיצות, ומאידך אינה דומה לרה"ר דלאו להילוכא דרבים עבדי, וחששו שמא יבואו הבריות לטלטל ברה"ר ד"א או להוציא ולהכניס מרה"ר לרה"ר או להיפך, ויכשלו באיסורי דאורייתא של הוצאה וטלטול ברה"ר, לכן גזרו שאסור לטלטל ד"א בכרמלית, אטו רה"ר (גמ' שבת ו'). ועוד גזרו שלא להוציא או להכניס מכרמלית לרה"ר או רה"ר או להיפך, אבל מותר לטלטל מכרמלית למקום פטור, וכן מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית אחרת תוך ד' אמות, כגון מים לבקעה וכיו"ב (עיין ש"ע סימן שמ"ו סעיף ב', וסימן שע"ב סעיף ב').

כרמלית מדרבנן - דהיינו שמן התורה נחשב המקום כרה"ר גמורה, אך חז"ל הוסיפו לה שם יותר כרמלית לחומרא, וזהו דין קרפף ששיעורו יותר מבית סאתים שמוקף במחיצות לא לשם דירה, המבואר בש"ע סימן שמ"ו סעיף ג'.

ועתה נבוא לפרט טו"ז ופרטי כרמלית מן התורה:

- א. **רחוב שאינו רחב ט"ז אמה:** נחשב ככרמלית מן התורה (משנ"ב ס"ק י"ח), וי"א שגם רה"ר שאין בוקעים בה שם מאות אלף בנ"א ביום הרי זה כרמלית (ש"ע סימן שמ"ה סעיף ז' בשם יש אומרים).
- ב. **רה"ר שהוא מקורה:** כגון מנהרה של רכבת תחתית, אע"פ שרוחב המנהרה יותר מט"ז אמה ומפולשים משער לשער, ועוברים בה בכל יום למעלה מששים ריבוא אנשים, דינה ככרמלית משום שדגלי מדבר לא היו מקורים (עיין משנ"ב ס"ק נ"ו), ועיין עוד שמירת שבת כהלכתה פי"ו הערה ט"ז).
- ג. **ימים ונהרות:** נחשבים ככרמלית מכיון שאינם מיועדים להילוך בנ"א (עיין גמ' שבת ו'). ורמב"ם פ"ד מהל' שבת ה"ד, וש"ע סעיפים ד' וי"ח). ואע"ג דמיא לא מבטלי מחיצתא, וא"כ מדוע אין דינם של הימים ונהרות כדון רה"ר. ובמשנ"ב (ס"ק מ"ח) הביא בזה ב' תירוצים, לדעת המג"א מצוי ששפת הימים ונהרות הולך ומשתפע בהדרגה, ואין בשיפוע כדי שיתלקט לגובה של עשרה טפחים בתוך ד' אמות דאז חשוב מחיצה, ולכן אין שפת הימים ונהרות נחשבים כמחיצות, ותירוץ נוסף כתב המשנ"ב בשם המאירי והריטב"א בעירובין (כ"ב:) בשם הרמב"ן, דכיון שבימים המחיצות רחוקות זו מזו מאוד אינן מצטרפות לעשות את השטח שבתוכם רה"ר, ובנהרות אע"ג דשתי מחיצות אינן רחוקות זו מזו, כיון דשתי המחיצות הצדדיות רחוקות הן מאוד זו מזו כמה פרסאות אינם מצטרפות לאלו השנים, ולפי תירוץ זה, אפילו אם אצל שפת הנהר או הים מיד בתחילה נעשה עמוק הרבה למעלה מעשרה טפחים, ג"כ אינו רה"ר מן התורה, ודלא כהמג"א.
- ואם יש בתוך הים איזה גומא עמוקה שעומקה י"ט ורוחבה יתר על ד"ט, האם מקום זה חשוב רה"ר בתוך הים, עיין בבה"ל (סעיף י"ד ד"ה כגון).
- ד. **בקעה:** הוא מקום שדה שאינו מוקף במחיצות שגובהה י"ט, ודינו ככרמלית (ש"ע סעיף י"ד, ומשנ"ב ס"ק מ"ט, ומגיד משנה פ"ד מהל' שבת ה"ד).
- ה. **תל ברה"ר:** שגובהו מג"ט ועד י"ט (ולא עד בכלל), ורחב דע"ד טפחים או יותר, דינו ככרמלית (עיין רמב"ם פ"ד מהל' שבת ה"ד וש"ע סעיף י"ד). ומצוי כשעושים עבודות עפר בכביש, ומשאית שופכת חול לצורך העבודות בכביש, וזה נקרא תל ברה"ר, ודינה כדון כרמלית.
- ו. **חפירה ברה"ר:** שיש בה דע"ד טפחים, ואינה עמוקה י"ט אך גם אין חללה פחות מג"ט, מקום זה נחשב ככרמלית, ומצוי הדבר כשהעירייה עושה חפירות בכביש להנחת צינורות וכיו"ב, שיש חפירות שדינם ככרמלית.
- ז. **מקום שמוקף בד' מחיצות שגובהו מג"ט ועד י"ט** (ולא עד בכלל): ויש בשטח החלל שבין המחיצות שיעור דע"ד טפחים או יתר על כן, דינו ככרמלית לכ"ו"ע (רמב"ם פ"ד מהל' שבת ה"ד).
- ח. **מקום שמוקף בג' מחיצות בלבד, והם גבוהות י"ט ויותר:** ויש בשטח

שבת (ז). ורבינו ירוחם (הובאו בבה"ל ד"ה ויש חולקין), שהם חולקים וסוברים דאין חילוק בין רה"ר לכרמלית, ואף בכרמלית יש דין מקום פטור, וסברתם משום דא"א להיות כרמלית חמור מרה"ר, שהרי גם לענין למעלה מי"ט הוי כרמלית כרה"ר ולא כרה"י.

ולהלכה: כתב הכה"ח (אות קכ"ב) וז"ל: וסברא ראשונה עיקר, וכן משמע בב"י ומש"ע ובסוף סימן שמ"ו, עיין א"ר (אות כ"ו), וכן כתב המש"ז (אות י"א) דסברא ראשונה עיקר, וכן סתם ר"ז (אות כ"ז) כדעה הראשונה, וכ"כ הח"א (כלל נ' אות ז'), עכ"ל.

וגם הערוך השולחן (אות מ"ה) כתב שנראה מהר"ן בעירובין (ט'). להדיא כדעה ראשונה, ע"ש.

גם המנע"ב (סי' פ"ז) כתב בשם האחרונים שמצדדן להורות כדעה הראשונה.

ובבה"ל (ד"ה ויש חולקין) הוסיף דנראה שהטעם שהאחרונים פסקו כדעה הראשונה, משום שהרמ"א בסוף סעיף י"ח סתם כן להלכה, אלא שהעיר שמהרמ"א בסימן שנה"ה משמע דהרמ"א לא פסיקא ליה דבר זה, ולבד זה מצאתי עוד ראשונים שסוברים כרש"י ורשב"א וכו' דאף בכרמלית יש מקום פטור, ועל כן במקום הדחק אפשר דיש להקל, עכ"ל. ובספר מלאכת שבת (דף שע"ו אות ד') כתב להעיר בזה הלשון: ולפי"ז יש להעיר לכאורה, לשיטות המקילים שסבירא ליה שרחובות שלנו אינם רה"ר אלא ככרמלית, מפני שאין בהם שישים ריבוא, הרי צריך להחמיר לשיטה זו שמקום פטור העומד ברחוב שלנו דינו ככרמלית, מכיון שאין מקום פטור בכרמלית, עיין דרכי משה (סימן שמ"ה ס"ק ג'), אלא שמצאתי בפמ"ג (סי' שמ"ה באשל אברהם ס"ק ו') שנשאר בצ"ע לומר דיש לזה דין מקום פטור מכל ספק ספיקא, שמא לא צריך ששים ריבוא, ושלא יש מקום פטור גם בכרמלית, עכ"ל.

ודע, שכל דין מקום פטור בכרמלית שהוא חוזר ונייעור, הנ"מ שהמקום פטור גובהו פחות מי"ט, אבל אם גובהו יותר מי"ט שאז הוא גבוה מכרמלית, בזה אינו חוזר ונייעור, ודינו כמקום פטור לכל דיניו (כמבואר כל זה בבה"ל לקמן סימן שמ"ו סעיף א' ד"ה ברשויות דרבנן).

ז. מקום פטור ברה"י, לכל הדעות דינו כרה"י, שכל דבר שהוא בתוך רה"י הוא רה"י, בין גבוה ובין נמוך בין רחב בין קצר (עיין בב"י ורמ"א בסוף סימן שמ"ה, ומה שכתבנו לעיל סעיף ו').

סימן שמ"ו

סעיף א' - בו יבואר כללי הוצאה והכנסה מרשות לרשות

א. מהתורה אסור להוציא או להכניס או לזרוק או להושיט (דהיינו שגופו עומד ברשות אחת ומושיט בידו חפץ לרשות אחרת) חפץ מרה"י לרה"ר או הפוך, והיא מלאכה מט"ל מלאכות שבת, וכמבואר ברמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה"ח) ושו"ע (סעיף א').

ב. חכמים אסרו להוציא, להכניס, לזרוק ולהושיט מכרמלית לרה"י או רה"ר או הפוך, וטעם הגזירה דכיון שכרמלית דומה קצת לרה"ר שאין לו מחיצות, אך מאידך אינו עשוי להילוך הרבים, ולכן גזרו חז"ל שלא להוציא ולהכניס ממנו לרה"ר או רה"י, כדי שלא יבואו להתיר המון העם להוציא ולהכניס מרה"י לרה"ר ויעברו על איסור דאורייתא. ובשו"ע הרב (ריש סימן שמ"ו) כתב שאיסור הוצאה בכרמלית הוא בין בהוצאה והכנסה בין בזריקה ובין בהושיטה, ובמג"א כתב שמותר להושיט מרה"י לרה"ר דרך כרמלית למעלה מעשרה, ועיין עוד בכף החיים (סימן שמ"ז אות ה') שכתב שמותר לכתחילה להוציא מכרמלית לרה"ר כשהוא עוקר וזה מניח, דלא גזרינן גזירה לגזירה, ויש שחולקים וסוברים שאסור, עיי"ש.

ג. מקום פטור מותר להוציא, להכניס, להושיט ולזרוק ממנו לרה"י ולרה"ר, וק"ו לכרמלית או הפוך.

ד. מי שהיה עומד ברה"י, ונטל חפץ מרה"י והלך והוציאו לרה"ר, ועבר בדרכו דרך מקום פטור או הפוך, חייב מהתורה, דכיון שעשה עקירה מרה"י והנחה ברה"ר, ואע"פ שהעביר בנתיים דרך מקום פטור, קיי"ל להלכה מהלך לא כעומד דמי, ודוקא שלא עמד בדרכו במקום הפטור, אבל אם עמד מעט שם ואח"כ חזר והוציא לרשות אחרת, אינו חייב מהתורה, כדן המוציא מרה"י למקום פטור, אך חכמים גזרו בכה"ג דילמא אתי לאחלופי ולאפוקי להדיא מרה"י לרה"ר.

והוא הדין בכל הנ"ל אם עמד במקומו ברה"י, וזרק או הושיט את החפץ לרה"ר דרך מקום פטור שחייב מהתורה, ואע"פ שהחפץ עבר במעופו דרך אויר מקום פטור, קיי"ל להלכה קלוטה לאו כהונחה דמי.

ה. אסור חכמים להוציא מרה"י למקום פטור דרך רה"ר, ואע"פ שאינו עוצר בדרכו ברה"ר, וקיי"ל דמהלך לאו כעומד דמי ומדאורייתא שרי, מ"מ גזרו חז"ל שמא יעמוד ברה"ר ויתחייב מהתורה (ב"י, ומשנ"ב ס"ק ה', וכה"ח אות ח').

ו. מי שעמד במקום פטור, ונטל חפץ מרה"י והעבירו דרך מקום הפטור לרה"ר מבלי שיהלך כלל, אינו חייב מהתורה על הוצאה מרה"י לרה"ר, דכיון שהוא בעצמו עומד ונייח במקום פטור, מיד שהגיע החפץ נגדו נעשה כמי שהניח את החפץ מידו במקום פטור, ואע"פ שבמציאות הוא העביר את החפץ מיד לרה"ר ללא שהיה כלל.

אבל חכמים אסרו בכה"ג, דעכ"פ נעשה על ידו הוצאה מרה"י לרה"ר, ויבואו המון העם להוציא מרה"י לרה"ר, ויעברו על איסור דאורייתא להדיא.

והנה מה שכתבנו לעיל שבאופן שהוא מעביר החפץ מיד לרה"ר ללא שהיה כלל מותר מהתורה, אלא שחכמים אסרוהו, כך פסק המשנ"ב (ס"ק ו') ושעה"צ (ס"ק ו') כדעת רש"י והרמב"ם.

אך הראב"ד חולק עליהם וסובר שדוקא אם ידו והחפץ בתוכה נחה קצת במקום הפטור, ככה"ג מותרת הוצאה מהתורה, וחכמים אסרוהו מבריהם, אבל אם לא נחה ידו במקום הפטור כלל כשהולכה דרך שם חייב מדאורייתא, ובשו"ע רבינו זלמן (ס"ק ב') פסק כדברי הראב"ד להלכה למעשה, והביא דבריו הכה"ח (אות י"ב).

ז. דין העברה דרך מקום פטור ברשויות דרבנן: מקום פטור שנמצא בין שתי רשויות דרבנן, כגון גדר שרוחב שלה פחות מדי"ט וגובה י"ט

שהוא מקום פטור, שנמצאת בין שתי חצירות שלא עירבו אותם (דאע"פ שהם רה"י, חכמים תיקנו שכדי לטלטל מחצר אחת לחברתה צריכים עירוב חצירות), ועומד אדם על הגדר שבין שתי החצירות ולוקח חפצים מחצר אחת, ומעבירם לחצר השניה ומכניסם לבית (ועיין כה"ח אות ט"ו), וה"ה שמקום הפטור הוא בין רה"י לכרמלית, והוא עומד במקום הפטור ונוטל מיד מי שעומד ברה"י ונותן ליד העומד בכרמלית או הפוך. לדינא נחלקו בזה הראשונים, ומרן השו"ע הביאם בשולחן הטהור בשם יש אוסרים ויש מתירים, וכדלהלן.

יש אוסרים והם, הרא"ש בעירובין (כ"ד:), והרז"ה, והראב"ד, והרשב"א בעבודת הקודש (שער ג' סימן ו', ז') סוברים שאין חילוק בין רשויות דאורייתא לרבנן, ואסרו חכמים להעביר דרך מקום פטור גם ברשויות דרבנן, דילמא אתי לאפוקי מן חצר אחת לחבירה בלא הנחה בינתיים. ויש מתירים, והם, הר"ף בעירובין (כ"ד:), והרב המגיד משנה (פט"ו מהל' שבת ה"כ) גבי לא ימלא מן הספינה, כתב שכן דעת הרמב"ם וגדולי המורים שסוברים שדוקא ברשויות דאורייתא גזרינן, משא"כ ברשויות דרבנן שבזה לא גזרו חכמים את העברה מרשות לרשות דרך מקום הפטור, דא"כ הוי גזירה לגזירה, דהיינו אפילו אם יבוא עי"ז להוציא להדיא מרה"י לכרמלית, ג"כ ליכא איסורא דאורייתא.

ולהלכה, כתב הברכי יוסף (אות א') שדעת השו"ע כיש מתירין שהיא הסברא שכתב באחרונה, וכן מסורת בידינו ד"א ו"א הלכה כ"א בתרא (ועיין ברש"י יחיה דעת חלק ב' סימן ל"ג בהערה), ומיהו הרמ"א (בסימן שע"ב סעיף ו') סתם דבריו כדעת האוסרים, ולא חילק בין רשויות דרבנן לרשויות דאורייתא (עיין משנ"ב סימן שע"ב ס"ק מ"ט), וכתב הכה"ח (סימן שמ"ו אות י"ז) אחר שהביא דברי הברכי יוסף והרמ"א בזה הלשון: וכן נראה דעת הא"ר והתו"ש וח"א ור"ז דיש להחמיר כדעת האוסרים, ועיין לעיל (סימן י"ג אות ז') שכתבנו דהגם שדעת מרן השו"ע ז"ל לפסוק כ"א בתרא, מ"מ לכתחילה חושש גם ל"א קמא, ועל כן יש להחמיר, ומיהו בנח אפשר דיש להקל כיון שיש פלוגתא בזה, כמו שכתבתי באות הקודם, עכ"ל.

וכבר נתבאר לעיל (אות ו') מחלוקת רש"י ורמב"ם נגד הראב"ד, בדין ההעברה בידו מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור, אם צריך שידו תנוח מעט במקום הפטור כדי שיהיה מותר להעביר מרה"י לרה"ר, עיי"ש.

וגם בהעברה ברשויות דרבנן דרך מקום פטור, לדעת רש"י ורמב"ם אפילו אם ידו לא נחה כלל בשעה שהגיע כנגד גופו, נעשה כמי שנח ומותר לדעת היש מתירין (ולדעת הראב"ד גם בזה בעינן דוקא שידו נחה מעט בשעה שהגיע נגד גופו של המוציא ומכניס החפץ), ולדעת היש אוסרים בשו"ע אסור אפילו אם נחה ידו בנתיים במקום הפטור, כמו אם העביר מרה"י לרה"ר, דרך מקום פטור ונח בנתיים, ועיין בשעה"צ (סימן שמ"ו ס"ק ז', ח'), ובכה"ח (אות ט"ו) בדעת הרמ"א (בסימן ש"ה) אם ברשויות דרבנן מותר אפילו לא נחה ידו כלל, ועיין מנוחת אהבה (חלק ג' פרק כ"ז הלכה ט"ו).

סעיף ב' - דין המעביר ד' אמות ברה"ר או בכרמלית

א. הלכה למשה מסיני שהמעביר חפץ ד' אמות ברה"ר ע"י עקירה והנחה חייב גמט' שבת צ"ו: וש"ע סימן שמ"ו סעיף א', וסימן שמ"ט סעיף א'), ואם עשה רק עקירה או הנחה ברה"ר לבד וטלטל ד' אמות אסור מדרבנן (עיין משנ"ב סימן שמ"ו ס"ק י"א).

וכתב הרש"ש בשבת (ג'), והובא בכה"ח (סימן שמ"ו אות כ'), דאם העביר ב' אמות ברה"ר וזרק ב' אמות ברה"ר חייב, דמצטרפי ב' אמות דהעברה עם ב' אמות של הזריקה.

ב. חכמים אסרו לטלטל ד' אמות בכרמלית, היות וכרמלית יש לה דמיון לרה"ר דאין לה מחיצות, ומאידך אינה דומה לרה"ר דלאו להילוכא דרבים עבידי, ולכן גזרו חז"ל הטלטול בתוך ד' אמות בתוכן אטו רה"ר (גמ' שבת ו'. ד"ה ת"ר ד' רשויות), אבל במקום פטור מותר להעביר בו בכלול אפילו הוא ארוך אלף אמה, ועיין רבינו זלמן (סימן שמ"ו סעיף ה').

ג. מותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת תוך ד' אמות, כגון מים לבקעה וכיו"ב משאר כרמליות, עיין שו"ע (סימן שמ"ו סעיף ב', וסימן שע"ב סעיף ב').

ד. לפי מה שכתבנו באות ב' הוא נפק"מ למי שרוחץ בנהר, שצריך שינגב גופו יפה כשעולה מהנהר, מפני שלא ישארו המים עליו, ויטלטל ד' אמות בכרמלית, לפי שהעולה מהרחיצה יש ריבוי מים על גופו (לשון השו"ע סימן שכ"ו סעיף ז').

וכתב הפמ"ג דהוא הדין בתוך הנהר עצמו כשעולה ממקום עמוק, וחצי גופו הוא מחוץ למים, צריך להזהר שלא ילך כך ד' אמות, שהנהר הוא כרמלית, ונמצא שנשא את המים שעל גופו ד' אמות בכרמלית, ולפי"ז כשיורד לטבול בנהר, ובשפת הנהר המים נמוכים סמוך לקרקע, צריך להזהר שלא ילך ד' אמות רחוק משפתו, מפני שבחזרתו ישא המים עליו ד' אמות בכרמלית (עיין משנ"ב סימן שכ"ו ס"ק כ"ב).

סעיף ג' - דיני קרפף ששיעורו יותר מבית סאתים (כרמלית מדרבנן) הקדמה

ישנם ב' סוגי כרמלית (עיין ביה"ל סימן שני"ט ד"ה רחבה) ואלו הן:

א. כרמלית שמן התורה נחשב ככרמלית, דהיינו שמדאורייתא אין שטח זה נקרא לא רה"י ולא רה"ר, ונקרא מקום פטור מהתורה (עיין משנ"ב סימן שמ"ה ס"ק פ"ה), ומותר לטלטל בו ולהוציא ממנו לרה"י או לרה"ר, וחז"ל ראו שיש דמיון קצת בין כרמלית לרה"ר, וחששו שמא יבואו הבריות לטלטל ברה"ר ד' אמות, או להוציא ולהכניס מרה"י לרה"ר או הפוך, ולכן גזרו שטור לטלטל ד' אמות בכרמלית, ואיסור נוסף אסור להוציא או להכניס ממנו לרה"י או לרה"ר או הפוך.

בסוג זה של כרמלית כלול רחוב שאינו רחב ט"ז אמה (משנ"ב סימן שמ"ה ס"ק י"ח) ימים ונהרות (שו"ע סימן שמ"ה סעיף י"ד וי"ח), בקעה שהיא מקום שדה שאינו מוקף מחיצות (משנ"ב סימן שמ"ה ס"ק מ"ט), רה"י מקורה, עמוד או תל אבנים באמצע רה"ר שיש בו דע"י טפחים

ואינו גבוה י"ט, וכיו"ב חפירה, ועוד ציורים נוספים שנתבארו לעיל בסימן שמ"ה.

ב. כרמלית מדרבנן, דהיינו שמן התורה נחשב המקום כרה"י גמורה, אך חז"ל הוסיפו לה שם כרמלית לחומרה, וזהו דין קרפף ששיעורו יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה האמור בשו"ע (סימן שמ"ו סעיף ג'), ובס"ד נבאר דין זה בהרחבה.

מן התורה כל מקום שיש לו מחיצות המקיפות אותו נחשב לרה"י גם אם הוא שטח גדול, ועיין בבה"ל (סימן שמ"ו סעיף ג' ד"ה קרפף יותר מבית סאתיים) שמבואר בגמ' עירובין (ס"ז:): דאפילו שטח ברוחב של כור או כוריים (שיעור כור הוא שלושים סאה, דהיינו אלף וחמש מאות אמה אורך על חמישים אמה רוחב, יעויין רש"י בב"מ דף ק"ה: ד"ה ד' סאין, או ריבוע שצלעו הוא 273.86 אמה, יעויין פירוש המשניות לרמב"ם מס' כלאים פרק ב' משנה ט'), ג"כ נקרא רה"י גמור מן התורה לכל מילי.

ובבה"ל הוסיף והביא מחלוקת ראשונים גם בשטח שיותר גדול מכור וכוריים שמוקף מחיצות, ודעת התוס' בעירובין (כ"ב ד"ה דילמא) ששטח שהוקף במחיצות ע"י אדם אין הגבלה לשטח שבין המחיצות שיקרא רה"י, אך אם השטח מוקף במחיצות ע"י מעשה שמים, כגון האוקינוס או הרים ובקעות גדולים כשהמחיצות רחוקות הרבה, אין השטח שביניהם נקרא רה"י.

ודעת הריטב"א בשם הרמב"ן שאין חילוק בין מוקף ע"י אדם או שמים, ודוקא בשיעור הגמ' שטח של כור או כוריים ולא יותר שמוקף מחיצות, שנתית לעומדים בין המחיצות במרכזה, נקראת מחיצה מהתורה, וביותר מזה אין המחיצות נראות ולא נקראים מחיצות מהתורה.

וגם הרשב"א צידד כדברי הריטב"א שבוא"י יש הגבלה לשטח שבין המחיצות, אך לא היה ניחא לו להסכים לשיעור שנתן הרמב"ן.

והבה"ל כתב לחלוק על הריטב"א בהבנת הרמב"ן, וכתב שדעת הרמב"ן באופן כללי כמו התוס' שיש לחלק בין מחיצות המוקפות ע"י אדם לדידי שמים, ובמחיצות המוקפות ע"י שמים והם רחוקות הרבה, בזה הגביל הרמב"ן שכל שהם רחוקים טובא עד שאינו מוצא את עצמו בתוך המחיצות לא נקרא מחיצות מהתורה, וכל זה לתירוץ ראשון ברמב"ן, ובתירוץ השני מבאר הרמב"ן שמחיצות שנעשות בידי שמים, אפילו שניכרות לעומד בתוכן אינם מחיצות לעשות השטח שבתוכם רה"י, היות ואין המחיצות מעכבות את הרבים הלך שם אין דינם כרה"י, ומיהו מודה הרמב"ן לתוס' דקרפף אפילו רחב הרבה מאוד שאין המחיצות נראות לעומדים באמצע, הוי רה"י מן התורה, כיון דעכ"פ מעכב את הרבים מלעבור שם מחמת המחיצות המקיפות.

מ"מ אם הקיפו שטח במחיצות, באופן שאותו שטח אינו עשוי לדירה, כמו המקיף שדות ופרדסים שהמחיצה אינה לשם דירה, אלא לשמור את העצים והפירות שבתוכה שלא יכנסו שם אנשים, אם שטח זה המוקף מחיצות הוא גדול יותר מסאתיים דהיינו חמישים אמה רוחב ומאה אמה באורך, שהוא שטח של 1.152 מ"ר לשיטת הרב נאה, שזה יוצא בריבוע של 34 מטר על 34 מטר, וזה נחשב כבית סאתיים, אסרו חכמים לטלטל בתוכו אלא בתוך ד' אמות בלבד, כדן איסור טלטול ד' אמות בתוך כרמלית לרה"ר, וטעם הגזירה דכיון ששטח הקרפף גדול כל כך אתי למיחלף ברה"ר, ולכן עשאוהו חכמים כדן כרמלית לחומרה, אך מותר להוציא מהקרפף לכרמלית אחרת כגון בקעה הסמוכה לה (שדה שאינה מוקפת מחיצות), ודוקא להוציא לכרמלית אחרת או מקום פטור שרי, אבל אסור מדאורייתא להוציא מהקרפף לרה"ר, שהרי מדאורייתא דינה כרה"י.

ודע עוד, שאע"פ שחכמים גזרו לטלטל בקרפף יותר מד' אמות, ונתנו לו דין כרמלית לחומרה, אך עדיין לא פקע דין רה"י מדאורייתא בקרפף, א"כ מדוע התירו לטלטל מהקרפף לכרמלית, והרי לדמנו לעיל שחכמים אסרו טלטול מרה"י לכרמלית, מ"מ כאן התירו חז"ל לטלטל מהקרפף לכרמלית, שאם נאסור זה יסברו העולם שהקרפף הוא רה"י גמור, ואין שם כרמלית עליו, ויבואו לטלטל בכלול בשאר רה"י, ומתוך זה יבואו אגודל האנשים לטלטל גם ברה"ר, כ"י הקרפף דומה קצת לרה"ר מחמת גודל שטחו, וגם הוא לא הוקף לדירה, וכיון שיש חשש שע"י הגזירה לאסור ההוצאה מקרפף לכרמלית יגרום שתעקר הגזירה האחרת שאוסרת לטלטל ד' אמות בכרמלית, העדיפו חז"ל את קיום הגזירה של טלטול ד' אמות בכרמלית שהוא שכיח יותר, על פני הגזירה של הוצאה מכרמלית לרה"י שאינה שכיחה כל כך בכה"ג (עיין בטור, ומשנ"ב ס"ק י"ז).

יש לציין, כשמוציא מהקרפף לכרמלית אחרת אסור לטלטל בתוכם יותר מד' אמות בצירוף שתי המקומות, ודלא כחכמת שלמה (עיין שמירת שבת כהלכתה חלק א' פרק י"ז הערה מ"ז בשם הגר"שז' אויערבאך זצ"ל). ולפי האמור לעיל מותר לקחת מפתח מכרמלית שלפני פרדס גדול שמוקף מחיצות (קרפף), ולפתוח ולנעול את הדלת, ואף להכניס את המפתח או את הדלת עם המפתח בתוך המנעול לתוך הפרדס (טור והרמ"א סימן שמ"ו סעיף ג').

ועתה נבאר כמה דינים העולים מדברי הרמ"א בסעיף זה:

א. כבר כתבנו לעיל שמותר לקחת מפתח מכרמלית דאורייתא, ולפתוח דלת של פרדס גדול המוקף מחיצות שהוא כרמלית מדרבנן, וכל זה שהמחיצות והמשקוף והמזוזות של הפתח עוביים פחות מדי"ט, ואין בפתח איסקופה כלל (איסקופה פירש המאירי בשבת דף ח': בשם תרגום יונתן בשמואל א' פרק ה' שהיא המפתח הנדרס ברגלי הנכנסים בפתח), דהיינו שפני שטח הפתח שווה לפני השטח שמצדיו, או אפילו שישנה איסקופה בפתח אך מידותיה דע"ד טפחים, אך אין בגובהה י"ט ולא פחות מג"ט, שאז דין האיסקופה אף היא ככרמלית, או שיש בה גובה עשרה אך אין בה דע"ד טפחים שאז דין האיסקופה כמקום פטור, ובוא"י שמותר לעמוד על האיסקופה ולפתוח ולסגור את הדלת, אבל אם האיסקופה גובהה עשרה טפחים ורוחבה ואורכה יותר מדע"ד טפחים, דינה כרה"י ואסור להוציא או להכניס ממקום האיסקופה לכרמלית הן לבקעה והן לקרפף.

ב. כתב הרמ"א (סעיף ג') וז"ל: או שיש שתי מחיצות מהצדדים וכו', עכ"ל. וביאור דבריו, קרפף שמוקף מחיצות רחבות שרוחב מזוזות

וכ"כ בספר נהר שלום דהמרדכי שרי רק בהביא התינוק המפתח לעצמו, ועיין עוד בב"י (סימן שס"ב סעיף ז' דף נ"ד ד"ה כתוב בשיבולי הלקט) וז"ל: כתוב בשיבולי הלקט (סימן ק"ד) אם צריך אדם לחפץ שבר"ה או שבבית אחר, ורה"ר מפסיק ביניהם, יוליך שם תינוקות, אם יקחוהו מאליהם טוב הדבר, כדאיתא בגמ' יבמות (ק"ד). ואם לא וכו', וכן נמי בקטן שלא יהא עושה על דעת אביו, שאם יודע שנוח לאביו בכך אסור להוליכו שם, עכ"ל, והוא לכאורה תנא דמסייע לתמיתה המאמר על הט"ז.

והנה הכה"ח (סימן שמ"ו אות מ"ט) אחר שהעתיק לשון הט"ז, כתב בשם האחרונים ליישב את דבריו זה לשונו: ואע"ג דבסימן שמ"ג מבואר דלהאכילו בידים אף באיסורי דרבנן אסור, אפשר דלמעות בית הכנסת יש להחזיר, כמו שבוט דשבות ע"י עכו"ם דשרי במקום מצוה, עיין פמ"ג (משבצות זהב אות ו'), וכ"כ בשו"ת חת"ס (חלק ו' סימן י"ג) דמה שמתיר הט"ז דוקא לדבר מצוה, אבל בלאו הכי אסור כי אם ע"י עכו"ם, יעו"ש, וכ"כ בספר א"ח (באזהרות סימן י"א), ובשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סימן פ"ד). ואם מותר לקטן להוליך הציצית או הסידור לבית הכנסת, עיין לעיל סימן שמ"ג אות כ"ז, עכ"ל.

ובשו"ת יבי"א (או"ח חלק ו' סימן מ"ח אות י"ט) שכתב הערה לרב ברוך טולידנו זצ"ל על ספרו "קיצור שו"ע השלם" (דף תמ"ב אות י"ז) שפסק את דינו של הט"ז להלכה למעשה, וזה תורף דבריו: הנה נפל מר ברברתא, ולא מילתא פסיקתא הוא כלל, ואיכא כמה עיקולי ופשוטי בהכי, כי מלבד שהט"ז קאי אליבא דהפוסקים דסבירא להו דלא הוי רה"ר אלא כשבועיים בו שישים ריבוא, וזה לא שכיח בזמן הזה, משא"כ לדידן דאולינן בטר רוב הפוסקים ומרן השו"ע (בסימן שמ"ה סעיף ז') שסתם סמ"ד דלא בעינן שישים ריבוא, אלא די כשיש רוחב ט"ז אמה הוי רה"ר, ומעתה כיון דטלטול ברה"ר הוא איסור תורה, הרי אסור למספי לתינוק בידים, ובפרט במלאכת שבת דכתיב בו "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך", ודרשינן במכילתא (פרשת יתרו) אלו הקטנים וכו', ואפילו למ"ד שאין לנו רה"ר בזמן הזה, קשה מאוד לסמוך על דעת הט"ז בזה, שאע"פ שיש סמך מהתוס' בפסחים שמתיר לחנך התינוק לדבר מצוה, אף באופן דספינן ליה איסורא בידים, אולם לפי מה שכתב הר"ן בנדרים (ל"ו). גבי שה לבית אבות לאו דאורייתא, אין שום הכרח לשון התוס' הנ"ל, וכמו שכתב בשו"ת חת"ס (חלק ו' סימן י"ג), ושם האריך לדחות דעת הט"ז, ומסיק בזה סלקינן שחלילה וחלילה להתיר לקטן במקום שאין עירוב, וצריך להודיע דבר זה לאותו מורה הוראה שהיקל בשגגה כפשוטו דעת הט"ז, לאפרושא מאיסורא, ושלא ינהיג מנהג רע כזה וכו', גם בשו"ת יהודה יעלה אסאד (או"ח סימן פ"ד) העלה להחמיר בזה, דחיישינן דילמא אתי למיסרך וכו', גם המהר"ם שיק (או"ח סימן קע"ג) כתב שהרבה פעמים צווח על מה שנוהגים המון העם לטלטל בשבת ע"י קטנים כשאין עירוב, שאפילו למ"ד שאין רה"ר בזמן הזה, ולדעת הרשב"א דבאיסור דרבנן ספינן ליה בידים, היינו דוקא לצורך התינוק, אבל לא לצרכנו, משום דאתי למיסרך (עיין בה"ל סימן שמ"ג ד"ה מדברי סופרים), ועיי"ש שהאריך בזה, ונראה מדבריו דאין לסמוך על הט"ז.

והניף ידו בשנית בספר לויית חן (סימן קכ"ח) באריכות גדולה, אם מותר להוציא בשבת ע"י קטן ספרים או טלית מרה"י דרך רה"ר לבית הכנסת במקום שאין עירוב, והעלה שאין למחות ביד הנוהגים היתר בזה, ובלבד שיהיה הדבר במקום שאין גוי מצוי, ולצורך מצוה בלבד, ולכתחילה יש להניח הספרים והטלית בבית הכנסת בערב שבת, ובמקום שיש עירוב כדת, אלא שהחרידים לדבר ה' מחמירים על עצמם, ואינם מוציאים דבר בשבת אפילו במקום שיש עירוב, מ"מ רשאים הם אף לכתחילה לתת לבניהם הקטנים סידור וחומש וטלית וכיו"ב להביאם לבית הכנסת, ונפקה בזה גם לטלטול המחזור ברה"ר לאמירת סדר התשליך.

הרב שמ"י אקוקה
כולל "אליבא דהלכתא" מעלות דפנה

מלאכת הוצאה
מלאכת הוצאה עם היותה "מלאכה גרועה" כמו שמפורש בראשונים, רבו ענפיה מאד, וחלק נרחב ממכילתין נתייחד למלאכה זו, כללותיה ופרטותיה [פרקים, א. יציאות שבת, ה. במה בהמה, ו. במה אשה, ז. סוף כלל גדול, ח. המוציא יין, ט. אמר ר"ע (בחלקו), י. המצניע, יא. הזורק]. והנה אב המלאכה הוא המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים כמבואר בגמ', וכל שאר פרטי הוצאה תולדות הם: א. הכנסה מרה"ר לרה"י, ב. זריקה מרה"ר לרה"ר ומרה"ר לרה"י, ג. העברה ד"א ברשות הרבים, ד. זריקה ד"א

ודין השטח שמתחת לגגון כדין הרשות שלפניה, אם רה"ר שטח זה בטל לרה"ר ונעשה ג"כ רה"ר, ואם כרמלית הוי כרמלית, ומיהו לדעת המשנ"ב (ס"ק ל') כיון ששטח זה מקורה דינו כדין כרמלית, ואפילו אם הרחוב סמוך לבית שהגגין מעליו הוא רה"ר גמורה, מתחת לגגון הוא כרמלית, ולאפוקי מדברי הרמ"א, וכמו שנתבאר בשו"ע לעיל (סימן שמ"ה סעיף י"ד) שרה"ר המקורה דינה ככרמלית, דדומה לדגלי מדבר שלא היה מקורה, ולפיכך אסור לטלטל מהשטח שמתחת לגגון לרחוב שהוא רה"ר, אך אם הרחוב שבצידה כרמלית מותר להוציא משטח הגגון לרחוב, ואסור לטלטל משטח שמתחת לגגון לתוך הבית, שהרי אסור לטלטל מכרמלית לרה"י.

והנה הט"ז (ס"ק ז') והובא במשנ"ב (ס"ק ל"א) ובכה"ח (אות נ') כתב שמדברי הרמ"א הנ"ל מבואר שהספק שמסתפקים בו הרבה אנשים בענין הבית שיש לו גגון הטולט לצד הרחוב, שהרבה אנשים טועים ואומרים שתקרה הבולט לרחוב יורד וסותם, והוי כאילו בנוי עד למטה בארץ, ומותר לטלטל מהשטח שמתחת לגגון לתוך הבית, אך מדברי הרמ"א משמע להדיא שהשטח שמתחת לגגון נחשב כרשות שלפניו רה"ר או כרמלית, ולפיכך אסור להוציא או להכניס מהשטח שמתחת לגגון לתוך הבית או הפוך.

והעצה לתקן שיוכל לטלטל מתחת לגגון לביתו, כתב המג"א (ס"ק ג') שאם יש לבליטת הגג עמודים לצד הרחוב ועמוד מכוון כנגדם, גם קנים לצד הבתים, ויהיה להגג שעליהם דין צורת הפתח, ונמצא שיש לו צורת הפתח מכל השלושה צדדים, וכן אם אין עמודים כלל מתחת לגגון, והוא מעמיד ד' קנים בקצוות הגגון ועי"ז נוצר צורת הפתח, ואז השטח שמתחת לגגון נחשב כרה"י, ומותר לטלטל מתוכו לתוך ביתו או הפוך, ברם גם כשעשו צורת הפתח אסור להוציא ולהכניס מהרחוב שלפני הגגון שהוא רה"ר או כרמלית תחת הגגון, וכן להיפך (ועיין עוד במשנ"ב ס"ק ל"א).

ומיהו הט"ז (סימן שס"ה ס"ק ו') חולק על המג"א, וכתב שאין צורת הפתח מועילה להתיר הטלטול מתחת לגגון לבית או הפוך, והואיל והפרוץ שבה מרובה על העומד, משום שחשש לדעת הרמב"ם שהובא בשו"ע (בסימן שס"ב סעיף י'), והבה"ל סימן שמ"ו (ד"ה הבולטין לפני הבתים) כתב שכל האחרונים הא"ר, ותו"ש, ור"ז, וח"א, העתיקו לדינא להקל כדברי המג"א שמועילה צורת הפתח להתיר הטלטול מתחת לגגון לבית או הפוך, והוסיף עוד וז"ל: והבית מאיר כתב דאף לדעת הרמב"ם יש להלכה בזה, עיי"ש טעמו, ובפרט לפי מה שכתבנו בסימן שס"ב במשנ"ב דעך עשר אמות אין להחמיר בפרוץ מרובה על העומד, א"כ אותם צורת הפתח ששן הצדדים בודא כמחיצות גמורות הם שאין רחבים כל כך, וא"כ יש ג' מחיצות שלימות, ולא נשאר כי אם אותו הצד שלצד הרחוב, ובצד אחד לכו"ע מהני צורת הפתח בכל גוויני כמו שכתבנו שם וכו'. ודע דמה שלא העתקנו דברי המהר"ל שהובא במג"א, משום שכל האחרונים השיבו על דבריו, וכמו שהובא במחצית השקל, וא"כ אם אין התקרה שבוטל משופע אין צריך לשלשה צדדים צורת הפתח, וסגי לשני צדדים, ובשלישית יהיה נותר ע"י פי תקרה, עכ"ל.

ואם אמרינן פי תקרה יורד בגגון משופע, עיין בספר מלאכת שבת (דף שפ"ב), ובה"ל (סימן שמ"ו ד"ה וכן גי'ין), ושו"ע (סימן שס"א סעיף א'), ושעה"צ (שם אות י"ט), וכה"ח (סימן שמ"ו אות מ"ה), ואכמ"ל.

ו. במקום שנקטע העירוב, האם מותר לומר לילד קטן שיביא מפתח של בית הכנסת דרך רשות הרבים, הנה בב"י (סימן שמ"ו) כתב וז"ל: כתב המרדכי (כריש שבת סימן רכ"ב) דמשמע מהגמ' בשבת (ט'). דכשהתינוק מביא מפתח עמו מותר ליקח המפתח ולפתוח הפתח, כיון דאין המשקוף בולט ד' אמות ברה"ר והוי כרה"ר, אבל לאחר שנפתח המנעול, צריך להסיר המפתח טרם שיפתח הפתח עצמו, שהרי מה שיש מן הפתח ולפנים, רה"י גמור הוא, עכ"ל.

וכתב הט"ז (סימן שמ"ו ס"ק ו') וז"ל: ומשמע במרדכי שיש היתר להביא ע"י תינוק המפתח כמו ע"י עכו"ם, ואע"ג שביבמות (ק"ד), איירינן דנאבדו המפתחות, ואמר ר' פדת לידבר תינוק לשם וימצאנו, משמע דאסור לעשות ע"י שיביא התינוק לשם, כדאמרינן התם דליספו בידים אסור, התם מיירי מרה"ר דאורייתא, אבל אנו אין לנו אלא כרמלית שהוא מדרבנן, כנלע"ד, עכ"ל.

ובספר מאמר מרדכי (ס"ק ד') תמה על דברי הט"ז, שהרי הלכה פסוקה בשו"ע לעיל סימן שמ"ג דלספויי באיסורא בידים אסור אפילו בדברי סופרים, וכן אסור להרגילו באיסורי שבת ומועד אפילו בשבות, ומשמע דאפילו לא ספי ליה בידים אסור להרגילו, וכאן נראה שמתיר להרגילו להביא המפתח, ועוד מה שהתיר הט"ז לתת את המפתח לכתחילה ביד התינוק, לענ"ד נראה שלא התיר המרדכי ז"ל דבר זה, דזה לשונו שם: משמע מהגמ' דכשהתינוק מביא מפתח עמו, מותר ליקח המפתח ולפתוח וכו', עכ"ל, נראה דמיירי שהתינוק הביאה מעצמו, ובדרך מקרה והזדמן לא בדרך קבע, וגם לא הוא כאלו מספי ליה, ודלא כמשמעות דברי הט"ז ז"ל, עכת"ד.

הפתח והמשקוף שעליהם יותר מד"ט, ככה"ג אע"פ שהאסקופה אין בה גובה י"ט, והוא הדין כשאינה גבוהה ג"ט או שאין איסקופה כלל, אעפ"כ יש לפתח שלפני הדלת דין רה"י שנוצרת ע"י המחיצות, והיינו שתי המזוזות והשלישית ע"י המשקוף, שפי תקרה יורד וסותם (ועיין בבה"ל ד"ה שתי מחיצות וכה"ח אות ל"ג).

ואסור להוציא או להכניס מהאיסקופה או מהפתח לבקעה או לקרפף. ג. עוד כתב הרמ"א: מיהו אסור להכניס מהאיסקופה לרה"י או איפכא, דחיישינן שמא לא יהיה התקרה ארבע, ואז אם אין האיסקופה גבוה שלוש יש לה דין שלפניה, עכ"ל.

הנה הרמ"א ממשיך ומבאר ע"פ המבואר באות ב', אלא שהאיסקופה עומדת בין בית שהוא רה"י לבין הרחוב שהוא רה"ר או כרמלית (משנ"ב ס"ק כ"ה, ובה"ל ד"ה מיהו אסור בשם מאמר), ומלמדנו הרמ"א שאפילו ככה"ג שמוזות הפתח והמשקוף שעליהם רחבים ד"ט, ודין האיסקופה כרה"י כאמור לעיל, אעפ"כ יש להחמיר שלא להכניס מהאיסקופה או מרחבת הפתח לבית או מהבית לאיסקופה, שמא לפעמים לא יהיה המשקוף והמוזות רחבות ד"ט, ויבואו ג"כ להכניס מהאיסקופה לבית, ובאופן שאין גובה האיסקופה ג"ט, מתבטל האיסקופה לרשות שלפניה, שאם הרחוב שלפני הבית כרמלית נעשה גם מקום האיסקופה כרמלית, ואם הרחוב רה"ר נעשה גם מקום האיסקופה רה"ר, ואסור להכניס מרה"ר או כרמלית לרה"י.

ומיהו הגר"א חולק על הרמ"א שבאופן שהאסקופה סמוכה לרה"ר לא נעשית רה"ר, כיון שיש לה מחיצות, ולא מצאנו מחיצות ברה"ר, וגם לא נעשית כרמלית היות וחיישינן שאין לה ד"ט (עיין משנ"ב ס"ק כ"ז, ובה"ל ד"ה הדין שלפניה, וכה"ח אות מ"א). והחזו"א (או"ח סימן ס"ו ס"ק ט"ז) הסכים להלכה עם הגר"א, וכתב דכה"ג לדעת התוס' שג' מחיצות הוי רה"י מדאורייתא, מקום האיסקופה כרה"י גמור מהתורה, ואפילו הפתח נעול, ומותר לטלטל ממנו ולפנים, ולדעת הרמב"ם שאין ג' מחיצות רה"י מדאורייתא נעשית מקום האיסקופה מקום פטור (ועיין שונה הלכות אות י"א).

ועוד כתב הרמ"א וז"ל: ואפילו אם האיסקופה גבוה ג"ט, מאחר שכל הרשויות שלנו הם כרמלית, אמרינן מצא מין את מינו וניעור, וכמו שנתבאר בסימן שמ"ה, עכ"ל.

וביאור דבריו, דאע"פ שהאסקופה גבוה יותר מג"ט, ובאופן שאין רוחב המשקוף ומוזות הפתח ד"ט, א"כ מסתמא גם רוחב האיסקופה פחות מד"ט, וממילא דין האיסקופה כמקום פטור, וקיי"ל במקום פטור מותר להוציא לרה"י או הרבים, מ"מ לדעת הרמ"א שכל רחובות הראשיות שלנו דינם ככרמלית כדעת הי"א (בסימן שמ"ה סעיף ז'), שכל רחוב שאין שישים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר (וע"ש מה שכתבנו מחלוקת הט"ז ובית מאיר בדעת הרמ"א), ואיסקופה זו סמוכה לכרמלית, אמרינן מצא מין את מינו וניעור, וכמו שפסק הרמ"א (סימן שמ"ה סעיף י"ח וי"ט).

ולכן אסור להכניס מהאיסקופה שדינה ככרמלית לתוך הבית שהוא רה"י, ומיהו לדעת השו"ע (בסימן שמ"ה סעיף ז') שכתב בסתם דלא בעינן שישים ריבוא בוקעים בו, א"כ לדעת השו"ע גם עתה יש לנו רה"ר, לפיכך מקום האיסקופה דינה כמקום פטור, ומותר להוציא ולהכניס ממנה לבית או לרה"ר, ולא אמרינן מצא מין את מינו ככה"ג (ועיין כה"ח סימן שמ"ו אות מ"ב).

אך יש להזכיר שאסור להעביר מרה"ר דרך האיסקופה (מקום פטור) לבית (שהוא רה"י), כמבואר לעיל.

ד. כתב המשנ"ב (סימן שמ"ו ס"ק כ"ח בשם הט"ז) וז"ל: והנה לפי המבואר בח"א יש להזהר באותן המקומות שאסור הטלטול מחמת שאין עירוב, ופתח בית הכנסת הוא לצד הרחוב, ואין שם חדר לפני הפתח, והעכו"ם מביא את המפתח [ויש מתירים אפילו ע"י תינוק ישראל במקום מצוה, עיין כה"ח (סימן שמ"ו אות מ"ט) בשם כמה אחרונים, ומיהו המאמר מרדכי (אות ד') דחה דבריהם], שלא יקח השמש המפתח מידו עד שיהיה עם העכו"ם יחד תחת המשקוף שעל הפתח, שמא יש שם בתקרה ד"ט והוי רה"י, ומטלטל מכרמלית שלפני בית הכנסת לתוך רה"י, על כן יקח המפתח מיד העכו"ם תחת המשקוף, ואח"כ יתח המנעול, ולא יתח הדלת עד שיסיר המפתח ואח"כ יתח וכו', וראוי לקהל שיעשו לפני הפתח איזה חדר שהוא רה"י, ויביא העכו"ם המפתח לשם, דאם לאו הכי קשה לצמצם שיעמדו שניהם במקום הקצר, עכ"ל.

וכ"כ הכה"ח (אות מ"ח) בשם הט"ז ועוד אחרונים. ה. בדין הוצאה והכנסה דרך גגון שטוח שלפני הבתים, כתב הרמ"א (סוף סימן שמ"ו) וז"ל: וכן אם התקרה רחבה הרבה ואין לה מחיצות מן הצדדים, דינה כרשות שלפניה, וכן בגגין שלנו הבולטין לפני הבתים דינם כרשות שלפניהם, עכ"ל.

הנה הרמ"א מיירי בגגון שטוח שמוציאין קורות מהגג בולטים בחזית הבית, ומניח עליהם נסרים של עץ וכיו"ב, ואין לה מחיצות מהצדדים.

דלא יצא דכתיב במן, או מקרא דויעבירו קול במחנה דכתיב במשכן, משמע דלא שייך הך מילתא בבהמה כלל מדאורייתא אלא מדרבנן, עכ"ד. אלא שצ"ע בזה, דהא מבואר בפרק המצניע (דף צד.) דבהמה המטלטלת ד"א ברה"ר איכא איסור תורה. [ורק היכא דנושא אדם חי ליכא איסור דהעברה מסברא דחי נושא את עצמו, ולהכי כן בתירא מתיר למכור סוס לעכו"ם מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת]. ואם העברה דתולדה דהוצאה היא איכא בבהמה, כ"ש דהוצאה מרשות לרשות דהיא אב דילה דאיכא, וצ"ע.

והא דמלאכת הוצאה חשיבא מלאכה גרועה יותר משאר מלאכות, כתב התוס' רא"ש שאילו היה נושא חפץ גדול כל היום ברשות היחיד לא מיחייב, ואילו הוציא כגרוגרת מרשות היחיד לרה"ר מיחייב, וכע"ז כתבו הרשב"א (ד"ה וכו' תימא) והתוס' בשבועות (דף ב. ד"ה יציאות).

2. ומבואר ברשב"א (דף ד. ד"ה הא דאמרינן דכולי עלמא) דזריקה זו היתה במשכן, וכ"כ מדברי רש"י בדף ח. דאמר אביי זרק כוורת לרשות

זה. ב. ועוד מאי שנא בהמה חיה ועוף דלא פטרינן הנושא אותם מהאי סברא שלא היו נושאים במשכן דבר חי, מאדם דפטרינן להנושאו מהאי סברא. ג. ועוד מאי נפקא מינה אם לא מצניע הוצאה לבעלי חיים במשכן, אינה חובה שימצא במשכן הוצאת כל הדברים, רק שמצניע הוצאה בדבר אחד. ונראה ביאור דברי התוס' דהוא ע"פ מש"כ בתחילה שהחי מקיל את עצמו, רק שמשום מה שנעשה קל א"י סיבה לפטרו, דגם בנשיאת משא קל איכא חיובא, אלא שזו סיבה להחשיב נשיאת אדם כמין נשיאה מחודש השונה מנשיאת שאר משאות, ולהכי אינו דומה לכל מה שנשאו במשכן, ובהו מיושב קושיית התוס' רא"ש, א. דזהו לישנא דחי נושא את עצמו שישקל. ב. בהמה חיה ועוף כיון דאינם מקילים עצמם חשיבי כשאר משאות. ג. במשא אדם יש שינוי בעצם משאר משאות.

והראוני חידוש בפנ"י בר"פ במה בהמה (דף נא: תוד"ה במה בהמה), שכתב שכיון שהוצאה לרה"ר אפילו באדם מלאכה גרועה היא, ולא כלל לא תעשה כל מלאכה היא, אי לאו דילפינן לה באפי נפשה מקרא

1. בדף ב. ומסיבה זו בעינן קרא להוצאה דעני וקרא להוצאה דבעה"ב, כמש"ת בהע" ס"ח, ובעינן נמי לאשכוחי לכל תולדה דהאי מלאכה היכא הויא במשכן, וכמש"כ התוס' (דף ב. ד"ה פשט). [ויעו"י גם ברשב"א דף ד. ד"ה הא דאמרינן, דכ"ע דזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור, ולא ילפינן לה ממעביר, דלא היה אופן זה במשכן]. **ויש דינים נוספים במלאכת הוצאה שהפטור בהם הוא משום שלא היו במשכן, ונראה שהם מחמת דהוצאה מלאכה גרועה היא: א. מש"כ תוס' לקמן (דף ה: ד"ה אגוז) דאגוז ע"ג מים חשיב מונח, ומאי דאין חייבים על עקירתו הוא משום דממשכן לילפינן, ושם היה מסתמא אלא כדרך שבני אדם מצניעים חפצים, דלכא"ו הוא משום דהוי מלאכה גרועה. ב. עוד כתבו התוס' בפרק המצניע (דף צד. ד"ה שחיה נושא את עצמו) דפירש ר"י הא דהנושא אדם חי פטור, דממשכן גמרינן שלא היו נושאים דבר חי. ג. וז"ל נראה דהוא משום דהוי מלאכה גרועה. [והנה התוס' רא"ש שם הקשה על דברי התוס', א. דלישנא שהחי נושא את עצמו לא משמע כפירוש**

ברשות הרבים. ה. הושטה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים. ו. העברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר. ובע"ה נשתדל לסכם פרטי המלאכה תולדותיה והלכותיה.

עקירה והנחה

בכל מלאכת הוצאה ותולדותיה (הכנסה, העברה ברה"ר, הושטה, והעברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר), המלאכה נעשית על ידי עקירה והנחה. וכיון שחלק זה שייך לכל מלאכת הוצאה, ויש הרבה פרטים באופני העקירה, וההנחה, והמקום שעוקרים ממנו, ומקום ההנחה, ועוד פרטים שיובאו בע"ה להלן, יוחדו הלכות אלו לבירור פרטי

העקירה, ההנחה, והמקום שממנו עוקרים ובו מניחים את החפץ.

עקירה

א. הוצאה מרשות הרבים לרשות היחיד או הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, אינה נחשבת למלאכה, אלא אם כן עקר את הדבר מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים. [אמנם מדובר בהוצאה אסורה גם בלא עקירה או הנחה, וכפי שיבוארו הפרטים בזה לקמן].

עקירת גופו

ב. היו מונחים חפצים על האדם, בבגדיו בכיסיו וכדו"ו או בידו, עקירת גופו

שעוקר את רגליו לצאת מרשות לרשות נחשבת כעקירת החפץ ממקומו¹⁰, ולכן אפילו אם היה החפץ מונח עליו מבעוד יום, או שחבירו הטעינו בהם¹¹, יציאתו נחשבת הוצאה מרשות לרשות ואסורה מן התורה¹².

עקירה מעל גבי מים

ג. עקירת מים מעל גבי גומא המלאה מים נחשבת כעקירה מעל גבי קרקע¹³, אכן עקירת חפץ שצף על גבי המים¹⁴, ואפילו שמן¹⁵ הצף על גבי מים¹⁶ [או מים¹⁷], אינה נחשבת לעקירה. ונסתפקו בגמרא¹⁸ בעוקר חפץ מעל חפץ הצף על גבי המים, אם נחשבת עקירתו כעקירה¹⁹ מעל גבי קרקע או לא²⁰.

הוצאתו. [ועל הכלי לא יתחייב שבטל למאכל, כדתנן בדה"ה]. ואולי לסברת המ"ב שהחידוש של הסוגיא הוא שדנים את הדבר המונח ע"ג האדם כמי שמונח בקרקע, צ"ל כן דרך דבר שבטל לאדם דיינינו הכי, וצ"ע.

11. שזה הוא כל הנידון של עקירת גופו, וכמו שמבואר בתוס' בדה"ה: דאי הוה טען עצמו משחשכה ועמד לפוש, אפילו אי נימא דעקירת גופו לא היא עקירה, חייב משום עקירה ראשונה, ולהכי נקטה הגמ' הטעינו חבירו. וע"י ברעק"א שם במש"כ ע"ד התוס', ובהע"ל דלעיל נרמזו הדברים בקיצור. [והנה כל מה שהתוס' כתבו כן הוא לומר דאי נימא דעקירת גופו לא היא עקירת חפץ, מ"מ ככה"ג יאה מחויב, דאי עקירת גופו לא היא עקירה, הנחת גופו נמי לא היא הנחה, ונמצא דעקירה הראשונה לא נגמרה. אבל לאמת דנקטינן דעקירת גופו היא עקירה. העקירה השניה היא המחייבת, ונפק"מ דאם עקר עצמו בפעם השניה ממקום שאין בו ד"ט על ד"ט אין לחייבו, ודו"ק].

12. ולענין אי עקירת גופו נחשבת כעקירה גם לגבי הושטה, יעוי' לקמן הע' קס"ו במה שהובא בזה.

13. גמ' דף ה: ורמב"ם פ"ג ה"ד. וכתב בפסקי הרי"ד, ואף על גב דמאי כל היכא דקיימי מיחזי כניידי, הנחה חשבינן לה, וכשעקרן משם עקירה חשובה היתה, ע"כ. וכע"ז מבואר ברש"י שם (ד"ה קמ"ל). והא דהוי עקירה חשובה יל"פ בב' אופנים, או דכיון דכל המים כדבר אחד הם, לא אכפ"ל בתנודות שהחפץ זו בתוך עצמו, דכל החפץ בכללותו [והיינו המים], מונחים הם בקרקע במקום אחד. או י"ל דבאמת חשיבי כל המים כניידי, אלא שכיון שזו היא צורת ההנחה דידהו, נחשבת עקירה כהיא עקירה חשובה. [וע"י בהע"ל מ"מ בב' ביאורים שהובאו מהתוס' (דף ד. ד"ה והא בעינן) בהא דבעינן עקירה מע"ג מקום ד, וי"ל דתלי בהא, ואינו מוכרח]. והנה המג"א (סי' שמ"ז סק"ה) פירש טעם החיוב שהמים כגוף אחד הן. ונראה מדבריו יותר כהביאור הראשון. וי"ל נפק"מ בין גדרים אלו, במי שעקר דג מהמים, אם נחשבת עקירתו עקירה, דלטעמא קמא דיינינן לכל המים כדבר אחד, עקירת דג לא נחשבת עקירה, דאינו כדבר אחד עם המים, אמנם לטעמא דזו היא צורת הנחה דידהו, לכא"ו גם דג במים זו היא הנחתו. אמנם כ"ז שייך רק כשתנודות הדג הם מחמת המים, אבל אם הדג זו מכה עצמו, הוי כבהמה מהלכת דודאי שאין לחשבה כמונחת.

ולב' הפירושים מבואר מהאי דניח דאם הייה חפץ א' העשוי מכמה חלקים, ובא אדם ועקר את חלקו העליון, נחשבת עקירת החלק **מהקרקע** ולא מע"ג החפץ, ונפק"מ שנחשבת עקירתו כעקירה מע"ג מקום ד, גם אם החפץ הוא פחות מרוחב ד"ט.

14. גמ' שם: אמר רבא מים על גבי מים היינו הנחתן, אגוז על גבי מים לאו היינו הנחתו. ובטעם הפטור נראה ב' דרכים בראשונים: א. דהנה בפשטות טעמא הוא משום שדבר המונח על גבי מים אינו נחשב כמונח, שהרי נע ונד הוא. וכן נראה מדברי הראשונים [ע"י תוס' רמב"ן רשב"א ור"ן] שהקשו אמאי מחשבינן לאגוז כנייד, מ"ש מהא דאמרין בפ"ק דב"מ (דף ט:): ספינה מינח ניחא, ומיא הוא דקא ממטי לה, ותיצרו הראשונים דלגבי קנין חצר תלי בדבר עצמו, וכל שאינו מהלך מצד עצמו אע"ג דנייד ע"י כח אחר כחצר שאינה מהלכת דיינינן לה, מ"מ לגבי שבת אין מתחייבים על עקירה כה"ג, דסו"ס הדבר לא מונח, ולא אכפ"ל במה שהולכת הדבר נעשית ע"י כח אחר. ב. והשיטת"ק בב"מ (דף ט: ד"ה וזה לשון הראב"ד) הביא בשם הראב"ד דלגבי שבת הנחה ממש בעינן, דאלו קיימי באויר כגון שערבן הרוח ולא הנחתן לנוח, והוציאן אחד משם לחוץ, אינו חייב, דהנחה על גבי משהו מיתה בעינן, ומיא כאוירא בעלמא דמו, ולא משום ניידא ממש קפדינן, אלא משום דהוה כאוירא בעלמא, דהא הדר איבעיא ליה לרבא אגוז בכלי, וכלי צף על גבי מים מהו, בחר אגוז אולינן והא ניחא, כלומר הרי אינו עומד באויר ומהניא ליה ההוא הנחה, או דילמא בחר כלי אולינן והכל באויר. עד כאן. ולדבריו הנחה ע"ג מים לא חשיבא הנחה בפקום, אלא כהנחה באויר. [והמג"א (סי' שמ"ז סק"ה) כתב, פשט ידו לפנים ונטל מים מעל גומא חייב, שהמים כגוף אחד הן, ואם נטל פירות או שמן מעל גבי המים פטור, שהרי לא עוקר מעל גבי מקום ד' שלא נחו על הארץ. ונראה מדבריו שג"כ ביאר כעין הראב"ד. ועי' גם ברש"י ע"ד התוס' שנראה ג"כ כעין דברי הראב"ד. ויתכן שיהא נפק"מ בין הפירושים בעוקר מע"ג מים באופן דאחשביה להווא מקום, לפי משנית' בהע"ל נ"ה ד"ל דבאויר לא שייך לומר דנחשב כמקום דע"ד לגבי עקירה]. ובפירוש ספיקא דגמ' דאגוז בכלי וכלי צף לפי כל אחד מהביאורים, ע"י בסמוך הע' כ'.

נסתפק בשפת אמת (שבת דף ה:): באופן שהמים אינם עמוקים ג"ט, אי נימא דבכה"ג חשיבא עקירה מע"ג הקרקע או לא. וראיתי בביאורים למ"ב (מהדו' דרשו הע' ט"ו), שרצו לתלות הנידון במחלוקת זו, שלפי הראשונים דהחפץ נייד גם אם המים פחותים מגובה ג"ט אין עקירתו נחשבת עקירה, דסו"ס הדבר לא מונח. אכן לפי הראב"ד דמיא כאוירא, ככה"ג שהוא בתוך ג"ט לקרקע י"ל דהוי כמונח על הקרקע. אמנם נראה דא"י מוכרח, דהדבר תלוי בדין ג"ט דסמוך לקרקע אם בעינן הנחה עכ"פ ע"ג משהו, או אפי' באויר נחשב כמונח (ע"י לקמן הע' נ'), דאם

חפץ ממקומו, היינו שדנים את החפץ כאילו הוא נמצא בקרקע, וכמו שמבואר בדבריו. וי"ל"ע בזה, דנהי דמבואר בגמ' שהחפץ נחשב כמונח, מ"מ היכא מבואר דהוי כמונח על מקום ד', וכשם שאדם אחר שיעוקר מע"ג חבירו ויניח ברה"ר לא יתחייב, דעקירת החפץ לא היתה ממקום שיש בו ד' טפחים, כך גם עקירת האדם מעצמו לא תחשב כעקירה ממקום שיש בו דע"ד. **ובאמת** שיל"ע בזה מגמ' ערוכה, דמסקינן בגמ' (דף ה.) דידו של אדם חשובה לו כמקום ד' על ד' (והובא במ"ב שם סק"ה), ומבואר דלא סגי לן בהא דעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו לדון דהוי כמונח ע"ג מקום ארבעה [ואף שבגמ' מיירי באדם אחר שעוקר מחבירו, ולא באדם שעקר מעצמו, בגמ' בעירובין דף פט. מבואר דמיירי גם בעקירה שעוקר האדם מעצמו, וכמו שיובא בסמוך]. **שוב** מצאתי שהערון השלחן (בס' שמ"ז סעי' ב') הסתפק אם הדין דאמרין דידו של אדם חשובה לו כד' על ד' נאמר רק כלפי ידו של אדם או כלפי כל גופו, והובאו דבריו בהע"ל נ"ב, יעוי"ש, ואי נימא דבכל גופו של אדם אמרינן דחשוב כדע"ד, נוכל ליישב דברי המשנ"ב דהאדם חשוב כמונח, וכל מקום באדם נחשב לדי' על ד'. אלא שהערה"ש שם הסיק דרק בידו של אדם אמרינן הכי, ונתבאר בהע"ל נ"ב להוכיח כן מהא דאמרין במס' עירובין (דף צט.), לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתין ברשות היחיד, וכן לא ירוק, ואמר רב יוסף השתין ורק חייב חטאת. ומקשינן והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ארבעה וליכא, ומשינן מחשבתו משויא ליה מקום. ומבואר דבלא דא דמחשבתו משויא ליה מקום, לא היינו אומרים דפיו חשוב לו כמקום דע"ד כידו. ומהאי גמ' איכא למיתמה טובא למשנ"ב בעניתי, דמפורש שאדם העוקר משהו מגופו ומניחו ברה"ר לא חייב ע"ז, ואינו ענין לדינא דעקירת גופו כעקירת חפץ. (וכאן לא שייכא סברא דמחשבתו משויא ליה מקום המבוארת במס' שבת דף קב. לפי מה שביארו הראשונים בדה"ה. שם, עיין בדבריהם). ומה שהביא המשנ"ב מדף יא. [והוא דינא דלא יצא חייט במחטון], התם מיירי במי **שיוצא** מונח עליו חפץ, ולא שעקר החפץ מגופו והניחו ברה"ר, וצ"ע.

ובביאור הסוגיא דעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו, שדנו אי הוי עקירה או לא, אע"פ שעקירה מהאדם ודאי מחייבת, כדתנן במתני" (דף ב.) שאם העני נטל מידו של בעה"ב חייב, ושנו כמה דרכים: א. שכשהאדם עוקר את עצמו אין רואים כן עקירה ביחס לחפץ אלא ביחס לאדם, ולהכי ס"ד דא"א לחייבו, דהוי כמי שהוציא מרשות לרשות בלא עקירה והנחה. ב. שהאדם נחשב כמקום בפני עצמו, ולהכי אע"פ שהחפץ היה מתחילה ברה"י והשתא נמצא ברה"ר, אינו חייב ע"ז, דגדר המלאכה דהוצאה הוא **שינוי מקום החפץ** מרשות לרשות, והיכא שמקום החפץ לא נשתנה לא אכפ"ל מה שמתחילה היה ברה"י וכעת הוא ברה"ר. והכי מבואר מדברי הגרעק"א (דף ג: ד"ה דתניא היה טעון). ג. שהאדם לא נחשב כמונח כלפי עצמו, ועל דרך המבואר בגמ' (בדה"ה): שעמידה לכתף לא חשיבא עמידה, וסברה הגמ' בה"א דכל עמידה כלפי האדם עצמו אינה נחשבת עמידה, ותמיד האדם נחשב כעוקר, ולהכי עקירת גופו לא חשיבא עקירת חפץ. [ובזה מיישבא קו' הגרעק"א ע"ד תוס', אי נימא שהעוקר מאדם העומד לכתף נחשב כעוקר מדבר מונח, דאע"ג שהאדם כלפי עצמו נחשב כעוקר, מ"מ כלפי אחרים נחשב כמונח. והגרעק"א דאקשי באמת ס"ל לא כן, שכתב (שם) דהא כשעמד **לפוש** אילו נטלו אחר מידו הוי עקירה, ומבואר שכשעמד לכתף גם כלפי אחריו לא נחשב כמונח. אמנם החזון איש (סימן ס"ב אות ד' ד"ה ה' ב' עמד לפוש) הסתפק בזה. אלא שגם במ"ב (בס"י ש"ז סקנ"ו) נראה כהרעק"א, שכתב שנהגו שלא לקבל האגרת מיד הא"י המביא בשבת, אלא אומרים לו שניח ע"ג קרקע או ע"ג שלחן, כי חוששין שמא טרם שיעמוד **לפוש** יטול הישראל האגרת מידו, ונמצא שהישראל יעשה גמר הוצאה מרשות לרשות, שהא"י עשה עקירה וישראל הנחה. ומבואר דבעינן עמידה לפוש דוקא, ושוב מצאתי שכן מפורש ברי"ו, יובאו הדברים בהע"ל מ"א, עיי"ש. אמנם כשיטת תוס' מיהא י"ל כן]. ד. ובאופ"א שמעת' לבאר מהה"ג ר' אבנר ורודמן שליט"א ע"פ המבואר בתוס' במס' עירובין (דף כ. ד"ה לא יעמוד) שכתבו שאדם שיוציא ידו מליאה לחוץ, היד נחשבת כמקום פטור לגבי שאר אינשי, ומ"מ לגבי האדם עצמו מחשבינן שהוא באמצע הפעולה. ומבואר שיתכן לדון שכלפי האדם עצמו הפעולה עדיין לא נגמרה, אע"פ שלגבי שאר אינשי החפץ נחשב כבר כמונח. ומכל הני ביאורים מבואר שהנידון הוא באופן שהאדם עוקר את גופו, ולא שעוקר חפץ מגופו. ומהמ"ב נראה שלמד שהספק הוא אם עקירה מהאדם נחשבת עקירה מקרקע, והוא צ"ע].

עוד יש לדקדק בדברי המ"ב, והוא במש"כ דדבר שמונח מתחלה בכיסו חשוב כמונח ע"ג קרקע, דבגדים שהוא לבוש בהן **בטלין לגבי גופו**, והנחת הגוף כהנחת חפץ דמיא, וממילא כשנטלו משם חשוב עקירה, והע"ד. דמה שהוסיף המ"ב שהבגדים בטלים לגבי גופו הוא צ"ע, דבפשטות נראה שאפי' בלא שיתבטל לגופו מחייב, וכגון שהיה כלי תלוי עליו ובא חבירו והטעין בכלי ההוא מאכל, דלכא"ו אף שהכלי לא בטל לגופו, מ"מ נדון את עקירת גופו כעקירת החפץ, ויתחייב על

הרבים גבוהה עשרה ואינה רחבה ששה חייב, רחבה ששה פטור. ופירש"י, רחבה ששה פטור, דהוי רשות לעצמה, ואנן ממשכן גמרינן שהיו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה, ולא היו זורקין רשויות. ע"כ. ומדברי אב"י נראה דבזריקה מרה"י לרה"ר מיירי. [דקאמר זרק כוורת לרשות הרבים ולא ברשות הרבים]. והנה הגרעק"א כתב ע"ד רש"י, עי' לקמן צ"ו ע"ב דלמסקנא אמרינן דלא מצינו שהיו זורקין מחטין, וצ"ע. ונראה ליישב קצת ע"פ האמור, דבגמ' דדף צו: מיירי בזריקה ברשות הרבים שתופרי יריעות זורקין מחטיהן זה לזה, וע"ז מיייתנן בגמ' דלא הוו שאילי מהדדי כדתני וכו'. אמנם הכא מיירי רש"י בזריקה מרה"י לרה"ר, ובהו שפיר איכא למימר שהיה הגיזבר זורק המחט מהמקום שהיתה מוצפנת בה לאשר על המלאכה. ודברי רש"י את"ש בע"ה.

3. כו"ס הרמב"ם (הלכות שבת פרק י"ב הלכה י'), הזורק מרשות לרשות או המושט הרי זה תולדת מוציא וחייב, וכן הזורק או המושט בידו מתחלת ארבע לסוף ארבע הרי זה תולדת מוציא וחייב, והזורק כלאחר יד פטור. אמנם יעוי' ברמב"ן (דף עג. ד"ה ירושלמי) שמבואר בדבריו דמושיט הוי אב מלאכה, והוכיח כן מן הירושלמי. והנפק"מ בכל הני מילי אי הויא אב או תולדה, הוא לפי שיטת הרמב"ן והרשב"א (בדה"ה צו:) ועו"ר, דלרבנן בעינן להתרות בכל אב משום תולדה ידידה, דבכל הני גוונא אי הוו תולדה צריך להתרות בהם משום הוצאה, אבל אי הוו אב אי"צ להתרות משום הוצאה. ויש לדון גם לפי שיטת תוס' (דף עג: ד"ה משום) שאין צריך להתרות בכל תולדה משום האב, מ"מ איכא נפק"מ באופן שהתרה במי שעושה תולדה, שעובר משום תולדה אחריהא דאתו אב [כגון שמתרה במי שמשקה מים לזרעים שעובר משום זומר, דתרויהו תולדות דזורע הם], או שהעובר עושה אב, והוא התרה בו משום תולדה ידידה, דלכא"ו י"ל דבזה מגרע את ההתרה דהוי כחוכא. ואי נימא הכי איכא נפק"מ אי מושיט חשיב אב או לא, באופן שהתרה במי **שמוציא** מרשות לרשות שעובר על ה**הושטה**, דאי הויא אב הויא התראתו התראה (לכא"ו), וכמו שהמתרה במבשל שעובר על אופה לכא"ו מחייב. וי"ל"ע עוד בזה), ואי הוי תולדה לא הויא התראתו התראה.

[ואגב דאייירינן בהאי ענינא, הנה המהרש"א (בדה"ה עג: בד"ה משום זורע) כתב לחדש, שאם היו שניהם אבות, אם הם דומים מעין מלאכה אחת חייב אהך חדא אם התרו בו נמי משום אידך, כמו שובט ומדקדק דלקמן דהוה אבות, והוה בכלל מסך ואורג, ע"כ. וי"ל"ע בזה, דבתוס' (בדה"ה צו: ד"ה מא' לאו) מפורש דלענין התראה לרבי יהודה צריך להתרותו משום שובט ומדקדק, ולרבנן משום מיסך ואורג. ומבואר שלרבי יהודה אילו יתרה משום מיסך ואורג לא חשיבא התראה, וצ"ע].

4. ולפי הפרטים שיתבארו במקומו.

5. ויעוי' בכפ"ת סוכה דף מג. במה שכתב להליץ בדעת רש"י, ולפ"ד העברה אינה צריכה עקירה, ויעוי' בהערה קט"ו במש"כ בזה.

6. לפי דעת רוב הראשונים, לאפוקי דעת רב האי גאון ודעימיה שלשיטתם עקירה והנחה דהושטה לא דמו לעקירה והנחה דהוצאה ותולדותיה, וכמו שיובא בידינו הושטה.

7. משנה ריש מס' שבת דף ב. לענין הוצאה, וכן הוא לענין זריקה, העברה [כמבואר בתוס' במס' סוכה דף מג. ובעוד ראשונים שם, ויעוי' בהע"ל ה' הושטה (כמו שיובא בידינו הושטה)].

8. מ"ב ס"י שמ"ז סק"ה. והועתקו דבריו לקמן הע' י'.

9. כן מבואר בתוס' דף ג. ד"ה מ"ט, ובעדע"ר רש"י נקטו תוס' דידו לא חשיבא ניחא כלל, ולא דמיא לגופו, דגופו ניחא ע"ג קרקע, וידו אינה מונחת על הקרקע. [והנה בראב"ן ס"י שלי"ח כתב וז"ל: הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ חייב, דעקירת גופו כעקירת חפץ, אבל נתן לו חבירו לתוך ידו והוציא פטור, ע"כ. ולכא"ו נראה דמיירי באותו אופן שהטעינו חבירו, שע"ז חילק שאם הטעינו בגופו עקירת גופו כעקירת חפץ, אבל אם הטעינו ביד, אין עקירת גופו כעקירת החפץ. ויש לדחות]. אכן ברשב"א נראה שלמד גם בדעת רש"י שאין חילוק בין ידו לגופו. [ורק באופן שגופו ברשות אחת וידו ברשות אחרת אז לא חשיבא ידו כניחא]. ועכ"פ מבואר במ"ב (סי' שמ"ז סק"ב), ובשעה"צ שם סק"ג) דהלכה בתוס', וכתב שם שכן מוכח דעת הרמב"ם.

10. מסקנת הגמ' בדה"ה ג. ורש"י שם. ומהאי לישינא שכתב רש"י עקירת גופו, שעקר את רגליו מן הבית לאחר שנטען, נראה שדנים את החפץ והאדם כדבר אחד [כלפי עקירה כה"ג שעוקר החפץ ע"י עקירת גופו]. ועקירת רגליו שעוקר ע"מ לילך נחשבת כעקירת הדבר **מהמקום שהאדם עומד**. ונפק"מ שאם האדם יעמוד במקום שאין בו ארבעה על ארבעה, ויעקור עצמו משם לרשות הרבים לא יתחייב, דלא היתה כאן עקירה ממקום ד'.

בענין עקירת חפץ מגופו, הנה המ"ב (סי' שמ"ז סק"ב) כתב, דע דשם עקירה לא דוקא כשעוקר החפץ מע"ג קרקע ממש, אלא אפילו אם היה החפץ מונח בבגדיו שלבשו בהן מע"ש, ונטלו משם ופשט ידו לחוץ והניחו ברה"ה, ג"כ חייב, דמה שהיה מונח מתחלה בכיסו חשוב כמונח ע"ג קרקע, דבגדים שהוא לבוש בהן בטלין לגבי גופו, והנחת הגוף כהנחת חפץ דמיא, וממילא כשנטלו משם חשוב עקירה, עכ"ד. והנה מדבריו נראה שלמד דהדין שנתחדש בעקירת גופו כעקירת

הנחה באופן כזה שעקירה מהנחה כהאי אינה נחשבת לעקירה, גם היא אינה נחשבת להנחה²⁸, ונמצא שעל פי רוב דיני העקירה שייכים גם להנחה, ודיני ההנחה שייכים גם לעקירה²⁹, ומ"מ חילקנום ע"פ מה שנאמר הדין במקורו בגמרא ובפוסקים.

קליטת חבריו וקליטת עצמו

- ט. הזורק חפץ מרשות לרשות, או שורקו ארבע אמות ברשות הרבים, וקלטו חבריו³⁰, מתחייב הזורק על ידי הנחה זו³¹.
- י. אמנם כל זה הוא דוקא כשהמקבל עמד במקום בו קלט את החפץ בתחילת הזריקה, אבל אם עקר ממקומו לקבל את החפץ, העוקר פטור³².

להעביר ח' אמות, ואח"כ חזר בו ואחר ד' אמות נח, דלכאוי אין לפוטרו, ואינו דומה להמבואר בדף צז: למי שזורק ע"מ שיעבור החפץ שמונה אמות, ולמעשה עבר רק ארבע אמות, דמסקינן לפירש"י שם דאינו חייב, דהכא האדם הוא שהחליט להניח הדבר אחר ד' אמות]. וכן מבואר בריטב"א (בדף צז.) עיי"ש, ולפי תירוצו השני שם יל"ע בהא. [ועי' בסוגיא בדף ד. ובתוס' ד"ה ומאי שנא, ובמג"א בס"י שמ"ח סק"א. אמנם יעוי' במשנת' בהע' קנ"ח בדברי תוס', ולפ"ו ליכא ראייה לנ"ד].

27. וחלק זה מוסכם אליבא דכו"ע, דבכל הוצאה ותולדותיה צריך מעשה עקירה יותר חשוב ממה שנצרך בהנחה, וכמו שהגמ' (בדף ד: וכע"ז בדף ה.) העלתה צד דר"ע הנחה הוא דלא בעי, הא עקירה בעי. ובאופן שהנחתו של החפץ אינה נחשבת להנחה, כ"ש שעקירה מכה מצב לא תחשב כעקירה, ויש ללמוד כן מדברי הגמ' (דף ה:): דאמרינן היה טעון אוכלים ומשקין ונכנס ויוצא כל היום כולו, אינו חייב עד שיעמוד, ואמר אביי והוא שעמד לפוש, ממאי מדאמר מר [גבי מעביר ד"א ברה"ע ועמד] תוך ארבע אמות, עמד לפוש פטור, לכתף חייב, חוץ לארבע אמות עמד לפוש חייב, לכתף פטור. ומבואר דפשיטא לאביי דא"א להחשיב עקירה מעמידה לפוש כעקירה, מדאמר רבה שעמידה כהאי אינה נחשבת להנחה, ודר"ק. [והנה החזו"א (סי' ס"ב סק"ד) הסתפק בעוקר ממי שעומד לכתף, דנהי דכלפי העומד אין עמידתו נחשבת להנחה, מ"מ כלפי חבריו יחשב החפץ כמונח, ואי"ו קושיא למש"כ, דהתם אי נימא דהעוקר מעמידה כזו מתחייב על ידי עקירתו, לדידיה נחשב החפץ גם כמונח, ולהכי עקירה ממנו היא עקירה, אבל הא לא מצאנו אופן שאינו נחשב כהנחה, ומ"מ עקירה ממנו נחשב עקירה. וגם לענין ספקיה דהחזו"א, יעוי' במה שהובא בהע' מ"א דברבינו ירוחם מפורש דאין החפץ נחשב כמונח גם כלפי אחריו, ושכן מבואר ברע"ק"א ובמשנ"ב].

28. וגם זה יש ללמוד מדברי הגמ' בדף ה: דאמרו התם דקמ"ל רבא דמיס ע"ג מים היינו הנחתן, ופירש"י קא משמע לן דהיינו הנחתן, ועקירתן עקירה. וכן בפסקי הרי"ד כתב, ואף על גב דמאי כל היכא דקיימי מ"זו כניידי, הנחה חשבינן לה, וכשעקרן משם עקירה חשובה היתה, ע"כ, ונראה שהנידון אי העקירה נחשבת עקירה או לא, תלי בנידון אם המים נחשבים למונחים או לא, אמנם יש לחלק, שבמים הנידון הוא משום ניידי, ולגבי נידון זה אין לחלק בין עקירה להנחה, משא"כ בהנחה שאינה חשובה, אכתי י"ל דיתכן שתחשב כהנחה אע"פ שעקירה הימנה לא תחשב עקירה. ודר"ק, אמנם מצאנו שהנחה ברשות היחיד נחשבת הנחה אף בראש קנה שאין בו דע"ד, ומ"מ עקירה מראש קנה אינה נחשבת כעקירה, וכמו שיתבאר כ"ז בסעי' כ"ג בס"ד. ונמצא דהחפץ מונח, ומ"מ עקירה מהנחה כהאי אינה נחשבת עקירה.

29. **דיני העקירה השייכים להנחה**, היינו שהנחת מים ע"ג מים מחייבא, והנחת שאר חפצים [או אפי' שמן] ע"ג מים לא חשיבא הנחה. **דיני ההנחה השייכים לעקירה**, היינו שעקירה מיד חבריו נחשבת עקירה [כדתנן בדף ב.], ושעקירה מעמידה לכתף לא נחשבת עקירה [כמבואר בדברי הרי"ו שיובאו בהע' מ"א], וכן עקירת דבילה המדובקת על הכותל לכאוי תחשב כעקירה. **והנה** כלל זה אינו מבואר בפוסקים [ובגמ' מבואר שיתכן שיהא חילוק בין עקירה להנחה, יעוי' בדף ד: וכן בתו"י בדף ג. ע"ד תוד"ה עקירתן], ולכן אין מוכרח מעצם הדין שאם מניח באופן שעקירה מכזו הנחה אינה נחשבת עקירה, דהנחתו נמי אינה חשובה הנחה, וכמ"ש בהע' כ"ט דאיכא גוונא דההנחה נחשבת להנחה, ועקירה הימנה לא נחשבת לעקירה, ויעוי' גם בהע' מ"ט במש"כ שיתכן שיהא חילוק בין עקירה להנחה לגבי דינא דאחשביה, שהמניח באור דאחשביה, וכגון בפי כבשן, חייב. ואילו העוקר מאור אפי' בגוונא דאחשביה, י"ל דאינו מתחייב בכך לפי ר"י בתוס' (דף ד. ד"ה והא בעינן), ומ"מ למעשה ברוב המקרים תליין הדינים זה בזה.

30. בידו, וכמו שיתבאר לקמן הלכה כ'.
31. גמ' בדף ה. והובא במ"ב סי' שמ"ז סק"ח.
32. גמ' דף ה. ופירש"י דהזורק פטור דלא איתעביד הנחה מכחו. כן הוא ע"פ המבואר בריטב"א ובחי' הרי"ו, והיינו שבכה"ג ההנחה מתייחסת למקבל, ואי"ו משום דמצד תחילת הזריקה היתה ההנחה אמורה להיות במקום אחר. [וצ"ע, שבס' הערות להגר"ש"א בדף ה. פירש שהפטור הוא משום דמצד תחילת הזריקה היתה ההנחה צריכה להיות במקום אחר, והביא מהאפיקי ים (ח"ב סי' ד' ענף ג') שהקשה ע"פ גדר זה במלאכת מבשל. ולהאמור בגדר הפטור הוא משום שההנחה מתייחסת למקבל]. **ויש לעיין** בגדר הדבר בזה, דהנה מדברי הגמ' נראה שעקר ממקומו וקיבל אזי הוא הזורק פטור, אבל כשעמד במקומו ורק פשט ידו וקיבל, בזה הזורק מחייב. ומדברי רש"י נראה לא כן, שפירש (בד"ה כשני בנ"א, בספיקא דגמ' שיובא בהל' בסמוך) דהפטור תלי במה שלא הניח החפץ לילך עד מקום הילוכו ולנות, אלא **רץ אחריו** ועכבו היא ליה עקירה קמייאת בלא הנחה. ונראה דכל שעיקבו מלנח בדרך הילוכו של החפץ לא מחייב. [ונראה בזה, דכשהמקבל לא עקר ממקומו ורק פשט ידו, נחשבת ידו כמקום החפץ, שמקום הנחת החפץ הוא כל המקומות האפשריים. אכן כשעקר ממקומו וקיבל, יצר המקבל מקום הנחה מחודש שאינו מקום הנחת החפץ, ולכן הזורק פטור. ויל"ע לפ"ו במי שרואה את חבריו מהלך, והוא זרק באופן שהחפץ יגיע לידיה

פ"ב], אין עקירתו נחשבת עקירה, ואפילו אם בסוף ניח החפץ ברשות הרבים אינו מתחייב על הוצאה זו³³.

ח. כל עקירה לעבור על הוצאה או תולדותיה נחשבת עקירה גם לשאר אופני ההוצאה, וכגון העוקר על דעת להכניס את החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד ולבסוף לא הכניסו, אלא העבירו ארבע אמות ברשות הרבים, חייב. וכן העוקר על מנת להושיט את החפץ [באופן האסור], נחשבת עקירתו כעקירה גם לענין הוצאה וכדו'³⁶.

הנחה

הנה בדרך כלל כל אופן שאין החפץ נחשב כמונח [כמו באופנים שיתבארו בסמוך], גם עקירה מהנחה כזו אינה נחשבת לעקירה²⁷, וכן

הנה מהסוגיא נראה שעקירה מע"ג ספינה נסתפק רבא אי נחשבת כעקירה או לא [דהוי כאגוז בכלי, וכלי נח ע"ג המים], ויש לעי' דהנה בפרק הזורק (דף ק:): תנן הזורק מן הים לספינה ומן הספינה לים פטור, ופירשו המפרשים (עי' רש"י שם) דהיינו משום דים כרמלית הוי, וספינה רה"י היא, ומבואר דאילו זרוק מרה"י לספינה יתחייב, ולא נימא דלאו הנחה היא. ואי נימא דלא שייך עקירה והנחה בכלי המונח ע"ג מים, אף מן היבשה לספינה לא יתחייב, דעקירתו היא ממקום דנייד או מע"ג האויר, ואמאי לא פשיט רבא מהכא דביתר אגוז אזלינן, ומצאתי בערוך השולחן (סי' שמ"ז ס"ו) שכתב דהיה נראה דודאי בספינה הוה הנחה, ודרך בני אדם כן הוא, ורבא לא קאמר רק כלי שאין דרכה להיות ע"פ המים, אמנם מדברי תוס' (ד"ה אגוז ע"ג מים) למד לא כן, וצ"ע.

21. בכל אופן שהטעינו חבריו, נחשב הדבר שהטעינו הוא העוקר, וכמו ששינו במשנה בדף ב. וכן מבואר בגמ' דף ג. דאילו לא יעשה עקירת גופו אחר שחבריו הטעינו לא הוה מחייב. [וכ"פ הרמב"ם בפ"ג הי"ב]. וכן הטעינוהו שמים, כגון שקלט גשמים בידו, אין הוא נחשב לעוקר. [וכמו שדימתה הגמ' בדף ה. הטעינוהו שמים להטעינו חבריו לענין אחר].

22. רש"י דף ג.
23. דף ה: וברש"י ד"ה היה טעון.
24. מימרא דרי"ח בדף ה: ורמב"ם בפ"ג הי"ב.
25. הכי איתמר בדף צז. שני בתים בשני צדי רשות הרבים, רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה, ושמואל אמר מותר לזרוק מזה לזה, ואוקימנא להאיא דתני דאסור לזרוק כגון דמידלי חד ביתא ומתתי חד ביתא, דזימנין נפל ואתי לאתויי, ופירש"י דמדלי חד ומתתי חד, דמתוך כך צריך לאמנן ידו מגבוה לנמוך או מנמוך לגבוה טריד בה, ודילמא לא זריק על הגג ונופל לרשות הרבים, ואתי לאתויי, ולהכי נקט ואתי לאתויי, דאילו משום נפילת רשות הרבים ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, דלא נתכוון לזרוק לרשות הרבים. ועי' בהע' כ"ו שכן מפורש ברמב"ם (פ"א ה"ט).

26. הנה לקמן (הלכה מ"א) הובא שמותר לעוקר מרשות היחיד על מנת להניח במקום פטור, אבל אם רשות הרבים מפרידה בין רשות היחיד למקום הפטור אסור, וביארו הריטב"א (עירובין דף לג:) והבית יוסף (סי' שמ"ז אות א') דחיישינן שמא ינוח ברשות הרבים וחייב משום מכניס ומוציא, וכע"ז כתב הרשב"א (דף ג: ד"ה כאן למעלה מעשרה) בטעמא דאסור להוציא ידו מליאה לאויר ר"ה, אף אם מוציא ידו למעלה מעשרה טפחים. ולכאוי יש לעי', דאף אם יניח לכאוי לא יתחייב על ידי הנחתו, כיון שהעקירה היתה על דעת לעשות דבר שאין בו איסור מה"ת, והי"ל כהנחה בלי עקירה. וראיתי מציינים שכן הקשה בס' תוספתא שבת (סי' שמ"ז סק"ג), ותירץ הפמ"ג (מש"ו סק"ב) דכיון דנתכוין לעקור מרה"י, עכ"פ כי נח ברשות הרבים אפשר חייב. [ועי' במה שתירץ עוד].

אלא שיל"ע בזה, דהנה הרמב"ם כתב (בפ"א מהל' שבת ה"ח): כל המתכוין לעשות מלאכה, ונעשית לו מלאכה אחרת שלא נתכוין לה, פטור עליה לפי שלא נעשית מחשבתו, כיצד, זרק אבן או חץ בחבירו או בבהמה כדי להרגו, והלך ועקר אילן בהליכתו ולא הרג, הרי זה פטור, קל וחומר אם נתכוין לאיסור קל ונעשה איסור חמור, כגון שנתכוין לזרוק בכרמלית ועברה האבן לרשות הרבים שהוא פטור, וכן כל כיוצא בזה. נתכוין לעשות דבר המותר ועשה דבר אחר, כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, אינו חייב כלום, וכן כל כיוצא בזה. (ה"ט) נתכוין לשחט, והאיל ולא ללקט כסדר שחשב פטור, שבלא כוונה עשה, כל מה שחשט, הואיל ולא ללקט כסדר שחשב פטור, שבלא כוונה עשה, שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת. (ה"י) היו לפניו שתי נרות דולקות או כבויotes, נתכוין לכבות זו וכבה את זו או להדליק זו והדליק את זו חייב, שהרי עשה מן המלאכה שחשב לעשותה. הא למה הוא דומה, למי שנתכוין ללקט תאנה זו וליקט תאנה אחרת, או למי שנתכוין להרוג את זה והרג את זה, שהרי נעשית מלאכה שחשב לעשותה, ע"כ. ומבואר דכל שנתכוין לדבר המותר, א"א לחייבו על הדבר האסור. ועוד יל"ע מדברי הריטב"א (דף צז. ד"ה כגון) שכתב דאפי' למאן דאמר דק"ל דנתכוון לזרוק שמונה זורק ארבע שהוא חייב, התם הוא דנתכוון למלאכת איסור ועלתה בידו מלאכת איסור, מה שאין כן בזו שנתכוון למלאכת היתר והוה ליה מתעסק בעלמא. עכ"ד. והכא נמי הא בעקירתו נתכוין למלאכת היתר. [ועי' בהע' צ"ט].

אמנם כל זה הוא לענין היכא שנתכוין מתחילה למעשה של פטור, אבל היכא שנתכוין למלאכת איסור, הא מיהא יש ללמוד מדברי הפמ"ג דמחייב. והא לא דמי למש"כ הרמב"ם בתחילת דבריו, דהרמב"ם מייירי באופן שהעושה רצה לעשות מלאכה א' ויצא לו מלאכה ב', אמנם הכא המוציא בשעה שמוציא יודע שעוסק במלאכת הוצאה, וזו היא דעתו כעת [ודמי למי שמתחילה רצה ללקט תאנים לבנות ולבסוף נמלך וליקט שחורות, ולא שסבר שמלקט לבנות ונמצא שליטת שחורות]. אלא שאת העקירה עשה במחשבה ע"מ להושיט, ובה הנידון הוא האם צריך עקירה על דעת להוציא, או שעקירה על דעת להושיט נחשבת כעקירה גם אם אח"כ יעשה מלאכת הוצאה, ובהו שפיר י"ל שמעשה ההוצאה נחשב כהוצאה עם עקירה. [ודמי למעביר שנתכוין מתחילה

- ד. הטעינו חבריו חפץ בעודו מהלך, אין הליכתו נחשבת כעקירה מחודשת ופטור²¹.
- ה. וכן מי שהיה טעון אוכלין ומשקין [או שאר חפצים]²² מבעוד יום, ולא הניח את גופו מומן שנכנסה שבת, אין הליכתו נחשבת כעקירה, ואפילו נכנס ויוצא כל היום כולו, פטור²³.
- ו. עקר חפץ על מנת להוליכו מזוית לזוית בתוך הבית, והוציאו לרשות הרבים, אין עקירתו נחשבת כעקירה ופטור²⁴.
- ז. וכן כל העוקר על דעת שלא לעשות מעשה האסור מן התורה, כגון להוציאו לרשות הרבים ולהניחו על מקום פטור, או להעבירו לרשות היחיד אחרת [לפי הדעות שאין בזה איסור תורה כמבואר להלן הלכה

אפילו באויר נחשב כמונח, י"ל דהכא נמי נחשב כמונח לפי ב' הביאורים, דאף אי נייד לא גרע מאויר, או שאינו נחשב כמונח לפי ב' הביאורים דהמים מפסיקין בין החפץ לקרקע. ואם בעינן הנחה ע"ג משהו, י"ל דמאי כאוירא, ואין החפץ נחשב כמונח ולא יתחייב אף להראב"ד, ואם נחשב כמונח ע"ג משהו גם אם זו לכאוי מתחייב, דסגי בעמידה משהו כמו שנראה בדף ק. ובמתני' וברש"י שם. וש"מ ש"כ השפ"א (בדף צז.) דנראה דדוקא עמוקים עמוקים מג', אבל תוך ג' כיון דהוי כלבוד וסגי בנח ע"ג משהו, והנחת משהו נראה דנקרא שפיר גם ע"ג מים.

15. כתב הערוך השולחן (סי' שמ"ז ס"ו): ויראה לי דדוקא שמן שאינו מתערב עם כל משקה, אבל שאר משקה כיון שמתערב במים הוה כדבר אחד.

16. גמ' שם ואליבא דרבנן דריב"ב דהלכתא כותי"הו, כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מטומאת אוכלין ה"ג. והנה רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב י"ב חלק ה' דף ע"ג טור א') כתב, שמן צף על גבי המים הוי הנחה, ועקירתו הוי עקירה, כך פשוט בשבת. ותמה הא"ר (סי' שמ"ח סק"ו) דלא הזכיר מרמב"ם שפטור, גם צ"ע דבשבת דף ה: פלוגתא דרי' יוחנן בן נורי ורבנן, והלכה כרבנן כמ"ש המגיד שם.

17. דלגבי שבת אין נפק"מ בהא, וכמ"ש רש"י שם.
18. דף ה: והובא במ"ב סי' שמ"ז סק"ח, וז"ל הרמב"ם (פ"ג ה"ד): אם היה כלי צף על גבי מים, ופירות בתוך הכלי, ופשט ידו ולקח מן הפירות והוציא, פטור, שהרי לא נחו הפירות על גבי הארץ, ונמצא שלא עקר מעל גבי מקום ארבעה, ועיי"ש בנו"כ.

19. מן התורה, אבל מדרבנן נחשבת עקירתו לעקירה. כ"כ רבינו ירוחם בתולדות אדם וחווה נתיב י"ב חלק ה' דף ע"ג טור א'.
20. הנה בגמ' בעי רבא, אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים, בתר אגוז אזלינן והא נייח, או דילמא בתר כלי אזלינן והא לא נייח דנייד, תיקו. ופירוש ספיקא דגמ' תלי בפירושי הראשונים (הנוכחים בהע' י"ד) אמאי באגוז הצף ע"ג מים ליכא חיובא, א. דלפי הראשונים שפירשו דאגוז ע"ג מים לא נחשב כמונח מפני שנע ונד במים, יל"פ בפשיטות דמספיקא לן דלמא אף כשהכלי צף במים ואגוז בתוכו בעינן שיהא האגוז מונח במקום שאינו מתנונע אפילו מצד תנועת אחרים [כלשון הרשב"א], או"ד דאזלינן בתר אגוז, והאגוז מונח הוא. ב. ובתוס' אע"ג שבפירוש הדין ג"כ נראה שביארו כהראשונים, פירשו הספק באופ"א, והוא דהא פשיטא דהאגוז לא נחשב כמונח, דהא רכוב כמהלך דמי, אלא הספק הוא אם הוא דרך כך להצניע חפצים או לא אף על גב דודאי לאו כמונח.

ויש לבאר פירושוים היטב ע"פ מש"כ התוס' (בדף ד. ד"ה והא בעינן) בטעמא דבעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד', שהביאו שם שר"ת פירש דהוא משום דאין רגילות להניח החפץ בפחות מד', ואי נימא דדרך כך להצניע חפצים בכלי ע"ג מים, שוב לא אכפת לן דאין הנחה, דכל מאי דבעינן הנחה הוא רק משום שכן היתה הרגילות. [וגם למה שפירש ר"י בתוס' שם דילפינן מקרא דבעינן עקירת חפץ ממקומו, ואין מקום חשוב בפחות מד', יעוי' בהע' נ"ה שנתבאר דנראה דרק בעקירה הוא דילפינן לה מקרא, אבל בהנחה גם איהו מודי לפירושא דר"ת].

ג. אמנם לפירוש הראב"ד [וכ"ו מהמג"א] שפירשו דאין החפץ נחשב כמונח, דמונח במים כמונח באויר, יל"ע, דא"כ מה מועיל מה שהאגוז מונח ע"ג כלי. והראב"ד בתו"י שם כתב, דהא הדר איבעיא ליה לרבא אגוז בכלי, וכלי צף על גבי מים מהו, בתר אגוז אזלינן והא נייח, כלומר הרי אינו עומד באויר ומהניא ליה ההוא הנחה, או דילמא בתר כלי אזלינן והכל באויר. ע"כ. ונראה דהצד לחייב הוא משום שמקומו של האגוז הוא בכלי, ולא אכפת לן במה שהכלי באויר. ולפ"ו צ"ל דמייירי בכלי שיש בו ארבעה על ארבעה, וצ"ע שלא מבואר אן.

והנה לפי פירושא דהתוס' את"ש א"א דבעי רבא רק אגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים, ד"ל דרק בכה"ג הסתפק רבא אם הוא דרך כך להצניע חפצים או לא. אכן לפירושא דהראשונים ודהראב"ד לכאוי צ"ע אמאי בעי רק בכה"ג, ולא בעי בכל כלי דנייד, וכגון אדם הנושא כלי ובתוכו אגוז, ובא אחר ועקר את האגוז מתוך הכלי בעוד חבריו מהלך, אין נחשבת עקירתו עקירה או לא. [ועוד הו"מ להסתפק לפירוש הראב"ד בעקירה מכלי שיש בו ד' על ד' המונח ברה"י ע"ג עמוד שאין בו ד' על ד', אי חשיבא עקירה ממקום חשוב או לא].

יש לדון במי שעקר את הכלי ואגוז יחד, אם בכה"ג מחייב או לא. ויתכן דג"ז תלוי בפירוש הראשונים, שלהתוס' שהספק הוא אם הוא דרך כך להצניע חפצים או לא, לכאוי אי הוי דרך דרך גם על הכלי ויתחייב בעקירתו. [ודוחק לומר דעל הכלי אין דרך, ורק אחר שיש כלי דרך להצניע בתוכו, שאם אין דרך להניח כלי גם באופן זה שמצניע האגוז בתוכו, ק"ק איך אפש"ל שדרך להצניע אגוז בכה"ג]. ולפירושי הראשונים והראב"ד לכאוי נראה דדיינינן לאגוז והכלי כדבר אחד, ולא מחייב כעוקר אגוז מע"ג מים. שו"מ בשפת אמת (בדף ה:) שהביא מהראב"ן (סי' של"ח) שכתב וז"ל: בעי רבא אגוז בכלי וכלי צף על המים בחצר, והושיט אדם ידו מרשות הרבים והוציא הכלי עם האגוז שבו, מהו, בתר הוצאת אגוז אזלינן וחייב דהא נח הוא בכלי, או בתר הוצאת כלי והא לא נח שהרי צף וליכא עקירה ופטור, תיקו. ומפורש שגם בכה"ג שעוקר כהאגוז והאגוז נסתפקו בגמ'. וצ"ע.

יא. הסתפקו בגמ' 33 במי שזרק חפץ ועקר ממקומו וקבלו, אם מתחייב עי"ז או לא. להלכה כתב הרמב"ם 34 שהזורק פטור כדין נעקר אחר וקבלו, שאין ההנחה גמורה עד שינוח החפץ במקום שהיה לו לנוח בו בשעת עקירה 35.

הנחת גופו

יב. כפי שכבר נתבאר בהלכה ב', עקירת גופו של אדם כשמונח עליו חפץ נחשבת כעקירת החפץ ממקומו. וכן הדין לענין הנחה, שאם אחר שהוציא את החפץ מרשות לרשות, או אחר שהעבירו ארבע אמות ברה"ר בעוד החפץ עליו עמד, נחשבת עמידתו כהנחת החפץ, ומתחייב על ידי הנחה זו 36.

יג. במה דברים אמורים 37, כשהעמידה היתה לצורך מנוחה 38, אבל אם עמד על מנת לתקן משאו על כתפו 39, אין עמידתו נחשבת כהפסקת ההליכה הקודמת 40, ועדיין אין החפץ נחשב כמנוח 41.

יד. וכן להחמיר, אם עקר חפץ ברשות הרבים, ואחר שתי אמות עמד לכתף והמשיך שתי אמות נוספות, אין עצירתו נחשבת להנחה, ונידון כמעביר ארבע אמות ברשות הרבים 42.

טו. אף אם החפץ מונח על גבי האדם למעלה מעשרה טפחים, הנחת גופו נחשבת כהנחת החפץ בתוך עשרה טפחים הסמוכים לקרקע רשות הרבים 43.

טז. נחלקו הראשונים אם דין זה הוא רק כשמניח על עצמו, אבל כשמניח על אדם אחר 44 צריך להניח החפץ בתוך עשרה, או שהנחה על גבי אדם נחשבת כהנחה בתוך עשרה בכל אופן 45.

הנחה בפני הכותל

יז. הדביק את החפץ שהוציא בכותלי רשות הרבים, אם הדביקו בתוך עשרה טפחים הסמוכים לקרקע רשות הרבים נחשבת הדבקתו להנחה ומתחייב עליה 46, ואם הדביקו מעל עשרה טפחים פטור 47.

מקום העקירה וההנחה

לבד ממה שמלאכת הוצאה צריכה עקירה והנחה, צריך שהעקירה וההנחה יהיו ב'מקום חשוב', שיעקור ממקום חשוב ויניח במקום חשוב. בדרך כלל חשיבות מקום נקבעת על פי גודלו, דהיינו שיש בו שטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים. אמנם יש אופנים שמקום ההנחה נחשב למקום חשוב גם בלא שיעור מקום, ויש אופנים שאין צריך הנחה במקום חשוב דוקא, וכפי שיבואר בהלכות הבאות.

יח. בכל מלאכת הוצאה ותולדותיה 48, צריך שהעקירה והנחה יהיו מ'מקום חשוב', ושיעור מקום חשוב הוא מקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים 49.

הנחה למטה מג'

יט. הנחה בתוך ג' טפחים הסמוכים לקרקע רשות הרבים, נחשבת

עקירה. וכן מבואר בדברי המ"ב (סי' ש"ז סקני"ו), והובא כ"ז לעיל הע' י' (ד"ה ובביאור הסוגיא), עיי"ש.

עוד הסתפק החזו"א (שם) אי הניח החפץ לארץ לצורך כיתוף אי חשיב הנחה, ומדברי תוס' (דף ה: ד"ה לא) משמע דגם בהנחת חפץ לכתף תוך ד"א חייב. ובח"י הר"ן (הנדמ"ח בדף ה:) כתב, דדוקא משאוי על כתפו, אבל אם הניח משאוי ע"ג קרקע אפילו על דעת כיתוף פשיטא דחשיבא הנחה, וכשהוא עוקרה מרשות היחיד חשיבא עקירה. [והסברא בזה מבוארת היטב, דבעצם כל הנחת חפץ נחשבת הנחה, ואין חילוק בין אם מניח ע"מ לכתף או מניח ע"מ לפוש. אלא שכשכאבים לחייבו מדין הנחת גופו, הרי שכשעומד לכתף אין גופו נחשב למונח, דזו היא צורת ההליכה שעומדים לפעמים לכתף. והאי סברא לא שייכא בהנחת חפץ, שכל שהניחו מונח הוא. וכן יש ללמוד מדברי הר"ח (דף ה:) שכתב וז"ל: פ"י לפוש, כגון שיגע במשושי שעליו ומתכוין לעמוד להתרווח ולנוח כדי שישור יגיעו, זה חשוב כאילו יניח המשא שעליו. ומבואר דהנחת המשא היא סיבה לחייב. ורק שבהנחת גופו רק כשעומד לפוש נחשב כאילו הניח המשא].

יש ללמוד כן גם מדברי הרשב"א (בדף ה. ד"ה עמוד תשעה), וז"ל שם: עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפין וכו', פירש רש"י ז"ל ואף על גב דאינו רחב ארבעה, וכן כתב גם הרמב"ם ז"ל, ותמיהא לי, דהא בעינן הנחה על גבי מקום ארבעה וליכא, וי"ל דכיון דמשום דמכתפי ביה משינון ליה רשות הרבים, ודרך המכתפין לכתף אף על פי שאין בו ארבעה לפי שאין מניחים שם משאן אלא נסמכין בו, הרי הוא מקום חשוב וראוי לתשמישו. ע"כ. ונראה מזה מפורש דהנחת המשא לכתף נחשבת כהנחה שראוי לחייב עליה. ודו"ק.

ולענין מכתף בישיבה, יעוי' במשנת' לעיל הע' ל"ח.

42. גמ' בדף ה: ע"ש.

43. תוס' דף קב. ד"ה והוציאו בפיו, דבטל הוא אגב רה"ר, ואפילו למעלה מ' בטל אגב רשות הרבים. [וגם בעקירה הדין כן]. וע"ע בהע' ע"ו.

44. בידו, דרק הנחה ביד חשיבא כהנחה במקום דע"ד. [ורק בהנחת גופו דייגינן שמניח החפץ בקרקע שעומד עליה, ומחייב אפילו אינו מונח בידו דוקא].

45. הרשב"א בדף ה. האריך בזה, והמגיד משנה (פרק י"ג הלכה ב') הביא דבירושלמי מפרש שאין חיוב בבעה"ב אלא כשירו של עני תוך י' לרה"ה, ולזה נראה שהסכים הרשב"א ז"ל, ויש חולקין [והיא דעת תוס' דף קב. ד"ה והוציא]. והובאו דבריו במג"א (סי' שמו"א סק"ה) ובמ"ב (שם סק"ח). ופשוט שכל הנידון בזה הוא רק בהנחה ברשות הרבים, אבל הנחה ברשות היחיד מחייבת אף אם הניח על האדם למעלה מעשרה טפחים, דרה"י עולה עד לרקיע.

46. משנה בדף ק. לגבי זורק, וביארו תוס' בדף ז. ד"ה וטח בפניה, דלר"ת פני הכותל הוא מקום ההנחה, ולכן צריך שיהא בפניה ארבעה על ארבעה, ומה שמדובק בפני הלבנה חשוב כמונח עליה אף על פי שאינו אלא באויר. ולריב"א מקום ההנחה הוא על קרקע רשות הרבים שתחת לחפץ, ולכן לא בעי שיהא בפני הכותל ד' על ד', דכיון שרואה את הקרקע חשיב כמונח ע"ג קרקע. [והנה הריטב"א (בדף צט:) כתב דהזורק דבילה ד' אמות מצומצמות ברשות הרבים והדביקה בכותל מחייב, ולא פטרינן ליה משום דאיגוד הכלי בתוך ד"א, דכי אמרינן דהיכא דאיגוד כלי כולו אינו חוץ לארבע אמות פטור, הני מילי היכא דאיכא ממקום הנחתו איגוד תוך ארבע אמות, אבל הכא בדבילה שמינה זו הנחתה בפני הכותל היא שהוא חוץ לארבע אמות, עכ"ד. ונראה מדבריו דההנחה היא בפני הכותל וכפירושא קמא של התוס'. שור' בריטב"א בדף ז. שכתב זורק נוח בפניה חייב, וא"ת והא בעיא הנחה על גבי מקום ארבעה, י"ל דכיון שיש בעובי הלבנה ארבעה טפחים אפילו פניה חשיבי מקום ארבעה, ע"כ. ונראה מדבריו באופ"א קצת מר"ת, וע"י עוד בהע' ק"יב (ד"ה הנה בגמ') במש"כ עוד בענין זה].

47. משנה שם. ומי' אסור מדרבנן דעצם ההוצאה אסורה. [וע"י בהע' צ"ו במה שהובא מהב"ח]. ולענין אי איכא אסור דרבנן בוריקה, יעוי' בהע' קכ"ה.

48. ובדעת רש"י בזה לענין מלאכת העברה, יעוי' במה שצוין בהערה ה'. 49. כן מבואר בגמ' בדף ד. [וכן הוא במס' עירובין דף צט.], דאהא דתנן פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב ובעל הבית פטור, אקשו בגמ' אמאי חייב, והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ארבעה על ארבעה וליכא. והנה תוס' (שם ד"ה אבל) כתבו, תימיה לר"י אם ברייתא היא בשום מקום [וכן ברשב"א האריך לחפש המקור להא דבעינן מקום דע"ד]. ויש לתמוה, דלכא' משנה ערוכה היא בסו"פ הזורק (דף קב). דתנן, הזורק ונוצר מאחר שיצתה מידו, קלטתה אחר קלטתה כלב או שנשרפה פטור, ופירש"י קלטתה אחר, קא סלקא דעתך לאחר שנוצר זה קלטתה אחר, הווי להו שנים שעשאוה, וכגון שנעקר ממקומו וקבל, או שקלטתה כלב בפני דלא הווי הנחה דבעינן מקום ד', פטור. ובגמ' אסיק רבא דתרתיה קתני, הזורק

לכתף לא חשיב כעמידה לנוח, מאי אהנו בזה שהצריכוהו לישב, ומיהו י"ל דשייבה לכתף לא שכיחא. וראיתי בביאורים למ"ב (מהדו' דרשו, בס"י שמ"ט הע' י"ג) שהביאו שהגר"ד לנדו שליט"א בהערות שנדפסו בסוף ספר קרית מלך רב, הוכיח מדברי התוס' (דף סה: ד"ה הקיטע) שיישיבה על הארץ כדי לכתף ג"כ לא נחשבת להנחה, שכתבו שקיטע יוצא בכסא וסמוכות, חוששין שיפול הכסא ויבוא להוליכו ד' אמות, והרי באמצע הדי' אמות הוא נח בישיבה. ע"כ. ולא הבנתי אמאי הוכיח מדברי תוס', הא במתני' תנן (בדף טו.) דאין יוצאין בכסא וסמוכות, ופירש"י (שם) דאידי דתלו ולא מנחי אארעא זימנין דמשתלפי. והובא פירוש זה בראשונים [רשב"א ריטב"א ריבב"ן והרע"ב במשניות], והועתק להלכה בשו"ע (סי' ש"א סעי' ט"ז). והנה גם ברש"י וגם בתוס' יש מקום לדחוק שהחשש הוא שמא יכניסם מרה"ר לרה"י, ולא חשש העברת ד"א גרידא. אמנם לישנא דאתי לאתויינהו משמע טפי דבהעברה ד"א ברה"ר מיירי. ומצאתי ברבינו פרחיה שכתב להדיא דאין יוצאין בסמוכות בשבת, כיון שאינו משתמש בהן תמיד חיישינן דילמא לא מיהדקי שפיר ומשתלפי, ואתי לאיתויינהו ד"א ברה"י.

אלא שעדיין יש לעי' בראיה זו, דהא נראה דשייבת הקיטע אינה נידונת כעמידה לכתף, שהרי אינה לצורך תיקון המשאוי, וכל עמידה שאינה לצורך תיקון המשאוי אינה נחשבת להילוך אף אם אינה לצורך מנוחה בדוקא, כמשי"ת בהע' ל"ט מהמשנ"ב, וא"כ הדרא קושיא אמאי מחייב האי קיטע בהבאתו את הסמוכות, הא לא העבירם ד"א ברה"ר בב"א. ועכצ"ל דכיון שזו היא צורת הליכת הקיטע, אין המנוחה שבין פסיעה לפסיעה נחשבת לעמידה כלל, וכמו שהעמידה שיש בין צעד לצעד שהאדם עושה אינה נחשבת לעמידה, וצ"ע. ועוד יל"ע דמדרבנן מיהא ודאי דאיכא אסורא גם אם נדון ישיבה לכתף כהפסקה, ואיכא למימר דמשום כך אסרו חכמים לקיטע לצאת עם הסמוכות, ושמא פשיטא ליה להגר"ד דמשום כך אין לאסור דהוי גזירה לגזירה. [ובאמת יל"ע אי להאי קיטע שרי לצאת עם סמוכות אלו לכרמלית או לא, דל"מ בפוס' לע"ע היתר בזה].

39. וכתב המ"ב בס"י שמ"ט שעה"צ סק"ח: ולעניות דעתי נראה ברור דלכולי עלמא מן התורה מקרי עמידה אפילו אם לא עמד לפוש בהדיא, ורק בשביל איזה סיבה שמנעו לילך, כיון שלא עמד לתקן דרך משאו, דרק אז חשוב כמהלך [ומה שאמר בגמרא עמד לפוש הוא לאו דוקא, רק לאפוקי שלא עמד לתקן]. וכן מבואר בחזו"א (סי' ס"ב סק"ד) שפירש דהאי דנקטה הגמ' עמד לפוש רבותא הוא, [כל שכן עמד לדבר עם חבירו וכיו"ב, אבל לפוש הו"א כיון דנופש להחליף כח למשאו כלכתף דמי קמ"ל]. [וראיתי שיש שרצו ללמוד מדברי הר"ח לא כן, שהר"ח (דף ה:) פ"י דלפוש, כגון שיגע במשושי שעליו ומתכוין לעמוד להתרווח ולנוח כדי שישור יגיעו זה חשוב כאילו יניח המשא שעליו, וכל כי האי גונא הוי הנחה, ע"כ. ומה למד דכשעצר מפני איזו סיבה לא חשיב כעומד לפוש, ואין עמידתו נחשבת להנחה. אמנם הנה הר"ח המשיך לבאר דלכתף שכונתו לתקן המשאוי שעל כתפיו פטור, דכמהלך דמי ולא עקר ולא הניח. ומינה איכא למידק איפכא וליכא למשמע מינה. וביותר לפמ"ש החזו"א, שיל"פ שמש"כ הר"ח דפ"י דלפוש היינו כגון שיגע במשושי שעליו, ומתכוין לעמוד להתרווח ולנוח כדי שישור יגיעו, כונתו שאפי' בכה"ג חשיב כעמד, אף שמנוחתו היא לצורך המשך נשיאת המשא.

40. כן מתבאר מרש"י דף ה: ד"ה פטור, ומדברי הרמב"ם פ"י"ג ה"י. והנה בס' מעשה רוקח ע"ד הרמב"ם שם נסתפק בגוונא שנתכוון לשתייהם בשוה, כגון שהיה יגע וגם המשאוי היה נופל, ונח מיגיעו ותיקן משאו מאי, מי נימא כיון דעמד לנוח בהיתירא ניחא ליה וליפטר, או דילמא כיון דעבד אסורא כמו שחשב על כרחו נתחייב, וכתב דלזה הדעת נוטה. ונראה להוסיף בזה, דעמידה לכתף אינה נחשבת כהליכה, אלא שאינה נידונת כהפסקת ההליכה, ולכן בגוונא שעמידתו היא גם לפוש, נהי דמצד כונתו לכתף אין העמידה נחשבת כהפסקת ההליכה, מי' מצד מחשבתו לפוש נחשבת עמידתו להפסקה [שאי' כאן סתירה בין המחשבות], ושפיר יש לדון עמידתו כהנחה.

41. בחזו"א (סי' ס"ב סק"ד) כתב, ויש להסתפק עמד לכתף, ועקר חבירו מידו והוציא מהו, מי חשיב לגבי עקירת חפץ כמונח או לא, ע"כ. ובדברי רבינו ירוחם (בתולדות אדם וחווה נתיב י"ב חלק ה' דף ע"ג טור ב') שהובאו לעיל, נפשט הספק, שכתב וז"ל: המעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים ובאמצע ארבע אמות עמד לנוח והוי (אולי צ"ל הוי) עמידה, עמידה, ואפילו השלים אחר כך להעביר כל הארבע אמות פטור, שמה שעשה קודם שעמד לא היה בו ארבע אמות, וכן אחר שעמד, והרי הוא פטור מדאורייתא כמו המעביר חפץ ברשות הרבים פחות מארבע אמות. אבל עמד לכתף, כלומר לתקן המשאוי, ובא חבירו ונטלה ממנו, שניהם פטורים מן התורה, שהרי העמידה לא היתה עמידה, והרי לא עשה הוא הנחה, וחבירו שנטלה עשה ההנחה. אבל עמד לנוח לא הוי עמידה והוי כמו הנחה, ואפילו בא חבירו ונטלה חייב מדאורייתא שכבר עמד, והרי הוא כמו הנחה. עכ"ד. ומדבריו בזה נראה דבעמידה לנוח סגי. [ואולי זו כוונת המג"א להקשות מדרי"ו אדידה]. וצ"ע.

דחבריה במקום שהיה בסוף הזריקה, אי נימא דבכה"ג נחשבת הדי כמקום החפץ מעיקרא, או"ד דסו"ס בשעת העקירה, מקום ההנחה לא היה קיים. ושו"ר בחי' הר"ן (בדף ה. ד"ה נעקר) שכתב, וא"ת פשיטא דהא אין כאן הנחה מכחו, וי"ל דקמ"ל דאע"ג שנתכוין לזורקה לאדם זה ואיהו הוא שקבלה, אפי"ה כיון שלא נח מכתפו פטור. ומבואר דכל שהמקבל עקר ממקומו אחר שיצא החפץ מיד הזורק, נחשבת הנחה על שמו אפי' בגוונא שהזורק זרק על דעת כן. [ומפורש בזה שאין הגדר משום דמצד תחילת הזריקה היתה ההנחה אמורה להיות במקום אחר]. אמנם אכתי יש לחלק בין זרק על דעת שחבירו יעקור ממקומו, לזורק ליד אדם המהלך, דהתם יותר י"ל דההנחה נקרא על שם הזורק, שכבר בשעת הזריקה היה האדם מהלך, וצ"ע.

33. דף ה. והובא במ"ב סי' שמו"א סק"ח.

34. פ"י"ג ה"טו. וע"ש בגמ"כ.

35. למשנת' לעיל הע' ל"ב, יל"פ כוונתו שאין ההנחה מכח המעשה הראשון נחשבת כהנחת הראשון עד שינוח החפץ במקום שהיה לו לנוח בשעת העקירה, ולא שיתחדש מקום חדש להנחתו. וכשרץ וקבלו ממצא שלמעשה העקירה הראשון לא היתה הנחה.

36. מימרא דאביי משמיה דרבה דף ה: וברש"י שם, וכ"פ הרמב"ם פ"י"ג ה"י.

37. גמ' דף ה:.

38. ומבואר בפשטות שעמידה לצורך מנוחה נחשבת כהנחה, ונפטר על ידה אם עמד קודם שהעביר ד"א. אמנם הבי" (בס"י רס"ו ובס"י שמ"ט אות ה') הביא דכתב רבינו ירוחם (בחלק ו' נ"ב דף ע"ה) מוליכו פחות פחות מארבע אמות שאמרו זכרונם לברכה בכל מקום, צריך לישב בכל פחות מארבע אמות, שאם לא ישב אף על פי שעמד ולא הלך בכל פחות מארבע אמות חייב, שאף על פי שעומד הליכה אחת היא, ואפילו בכרמלית או בשדה חייב מלקות מדרבנן, כן כתב מר שר שלום בתשובה, עד כאן לשונו. וגם בכלבו (סי' ל"א דף כח.) כתב כן. והנה המג"א (בס"י רס"ו סק"ט) וצ"ע דהא רי"ו בעצמו כתב דעומד לפוש פטור, וכ"כ הרמב"ם פ"י"ג, ותלמוד ערוך הוא פ"ק דשבת [שבכ"מ נקטו בגמ' לישנא דעמידה לפוש ולא ישיבה לפוש]. אלא שס"ל דבכאן כיון שכל עמידתו היא שלא יבוא לידי אסור, מחמירין עליה ולא דייגינן לעמידתו כעמידה לפוש, לכן צריך לישב. ומיהו בע"ז דף ע. פירש"י דבעומד לפוש סגי, עכ"ל. [והיינו דברש"י שם מבואר שאף לענין היתר בעמידה לפוש סגי, ולא רק לענין שאין חיוב]. וצ"ע בדברי המג"א בפירושא דהרי"ו, שהרי הרי"ו כתב שאם לא ישב אף על פי שעמד ולא הלך בכל פחות מארבע אמות חייב, ועוד כתב שאפילו בכרמלית או בשדה חייב מלקות מדרבנן [וכן הוא במקור הדברים בתשובות הגאונים שיערי תשובה סימן מ"ה], ונראה שברה"ר היא אסור מה"ת, וצ"ע. [ובדברי הכלבו אפשר לומר כהמג"א, שהוא הבית וז"ל: וכתב הר"ש ז"ל וצריך לישב על פחות מדר' אמות, אבל בעמידה אסור, ואם עשה כן מחלל שבת הוא, עכ"ל, ובהו י"ל דאסור מדרבנן, אבל בדברי הרי"ו הוא צ"ע]. גם המ"ב (בס"י שמ"ט שעה"צ סק"ח) הביא דהלבוש (סימן רס"ו ס"ו) מפרש דברי רבנו ירוחם דלא מיירי לענין דאורייתא, עיי' שם, וכתב דזה דוחק קצת, דמנא לה להרבנו ירוחם לחדש זה דבמקום שהתירו פחות פחות מדר' אמות הוא דוקא בישיבה.

אלא שא"כ צ"ע מדברי רבינו ירוחם (בתולדות אדם וחווה נתיב י"ב חלק ה' דף ע"ג טור ב'), ששם כתב וז"ל: המעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, ובאמצע ארבע אמות עמד לנוח והוי (אולי צ"ל הוי) עמידה, ואפילו השלים אחר כך להעביר כל הארבע אמות פטור, שמה שעשה קודם שעמד לא היה בו ארבע אמות, וכן אחר שעמד, והרי הוא פטור מדאורייתא כמו המעביר חפץ ברשות הרבים פחות מארבע אמות. אבל עמד לכתף, כלומר לתקן המשאוי, ובא חבירו ונטלה ממנו, שניהם פטורים מן התורה, שהרי העמידה לא היתה עמידה, והרי לא עשה הוא הנחה, וחבירו שנטלה עשה ההנחה. אבל עמד לנוח לא הוי עמידה והוי כמו הנחה, ואפילו בא חבירו ונטלה חייב מדאורייתא שכבר עמד, והרי הוא כמו הנחה. עכ"ד. ומדבריו בזה נראה דבעמידה לנוח סגי. [ואולי זו כוונת המג"א להקשות מדרי"ו אדידה]. וצ"ע.

ולמעשה המ"ב (שם סק"י"ז) נקט דע"י שעמד לפוש בינתים הוי כמו שמניח החפץ לארץ. וכן הביא הא"ר (בס"י רס"ו סק"ד) מהרבה ראשונים, וכתב דצ"ע על ב"י שהביא דברי הכלבו ורבינו ירוחם דבעי ישיבה בסתם, ולא הזכיר מכל הך רבנותא, ואולי דלכך לא הביא בשלחן ערוך.

בענין ישיבה לכתף. והנה הובא שהמג"א פירש שמה שהצריך רבינו ירוחם לישב הוא לחומרא, שאין דנים את העמידה כעמידה לפוש אלא כעמידה לכתף עד שישב. וכתב בס' דברי ירמיהו (לרבי ירמיהו לעוו רב דק"ק אוהעל, נפ' בשנת תרל"ד, ע"ד הרמב"ם פ"י"ג ה"י) להעיר בזה דנמצא מדברי המג"א חידוש שהישיב לכתף פטור, דאילו גם היושב

הכנחה ע"ג הקרקע, ולכן אפילו אם אין במקום הנחתו ד' טפחים על ד' טפחים נחשבת הנחתו להנחה.⁵⁰

ידו של אדם

כ. ידו של אדם נחשבת כמקום חשוב, ולכן עקירה הימנה או הנחה בה מחייבת כשאר עקירה והנחה.⁵¹ אמנם שאר מקומות שבגופו של אדם אינם נחשבים למקום חשוב, ואין הנחה בהם מחייבת.⁵²

נתינת חשיבות למקום

כא. העוקר או המניח במקום שמיועד לעקירה או להנחה⁵³ מתחייב אף על פי שאין במקום ההוא ד' טפחים על ד' טפחים, ולכן המניח מאכל בפי הכלב להאכילו, או דבר מה בפי הכבשן שישרף שם⁵⁴, מתחייב על ידי הנחה זו.⁵⁵

עמוד תשעה ברשות הרבים

כב. עמוד תשעה ברשות הרבים שהרבים מכתפים עליו⁵⁶ נחשב

ונזכר מאחר שיצתה מידו, אי נמי לא נזכר וקלטה אחר או קלטה כלב או שנשרפה, פטור, ומפורש בזה דבהנחה בפי כלב ליכא חיובא דאין בו דע"ד. [ובאמת בחי' הגרא"מ הורו"ץ זצ"ל הנד' בהגוה"ח כתב דזהו מקור לשאלת הגמ' יעו"ש, אלא שבתוס' וברשב"א מבואר שאין לדין זה מקור במשנה, והוא צ"ע]. וא"ל חברי לתרץ דמתנני' אין הכרח להאי דינא, דאיכא לאקומי דינא דקלטה כלב ג"כ באופן שהכלב נעקר ממקומו וקיבל, וכמ"ש רש"י בקלטה חבירו, ורק אחר דידעין דבעינן מקום חשוב להנחה, פירש"י דהיינו טעמא דמתנני'. [וילה"ק להאי תירווצא, דהנה בגמ' שם אקשו לרבה דאמר זרק ונחה בפי הכלב או בפי הכבשן חיב, והאנן תנן קלטה אחר או קלטה הכלב או שנשרפה פטור, ולפי האמור דבמתנני' איכא לפרושי דמייירי שהכלב נעקר אחרי שהזורק זרק, גם באתר רבה תו' לק"מ, דרבה יוקים למתנני' בהאי גוונא דסברה הגמ' מתחילה, והיינו שהכלב נעקר אחר שיצא החפץ מיד הזורק, ואיהו מייירי בזורק לפי כלב. וצ"ל דאחר דאיכא להאי דינא הבינה הגמ' בפשיטות, שכן הוא ביאור המשנה, שהפטור הוא משום שאין בפי הכלב ד' על ד', ולהכי אקשו לרבה בפשיטות].

ש"מ קושיא זו בחת"ס (דף ד. ד"ה והנה הרשב"א בחי'), וכתב לתרץ דהוה מ"ל פי כלב גרע מכל שהוא שהולך לאיבוד כמו נשרפה. והיינו דאף דלא בעינן הנחה במקום דע"ד, הנחה פורתא מיהא בעינן, והנחה בפי כלב אינה חשובה הנחה כלל, שהחפץ הולך לאיבוד. וצ"ע בהאי תירווצא, דלכאוי כ"ז שייך בזורק דבר שאינו מיועד לכלב, דבזורק דבר שמיועד לכלב לא שייך לדוננו כזורק לאיבוד, דזהו רצוננו. ואם אינו זורק לכלב, גם אם לא היתה זריקה לכלב כזריקה לאיבוד לא היה לנו לחייבו, דנתכוין לזרוק לצד אחר ונזרקה לו לצד אחר. וי"ל בתרי אנפי, או דמייירי זורק ואומר כל מקום שתרצה תנוח, ומיהו כשנחה בפי הכלב דהויא הנחה לאיבוד לא חשיבא האי הנחה לחייבו, או דהו"א דאף זורק דבר שמיועד לכלב פטור, דאין דנים הנחה כהאי הנחה.

ובביאור הדין דעקירה ממקום שאין בו ארבעה על ארבעה, כתבו תוס' (דף ד. ד"ה והא בעינן) בב' אופנים: א. ר"ת פירש דאין רגילות להניח החפץ בפחות מד'. ב. ור"י פירש דאל יצא איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ, כלומר ממקומו של חפץ, ואין מקום חשוב בפחות מד'. [ועיניו בעת' נ"ה בביאור הדין דאחשיבה לפי ב' הפירושים].

50. דף ה. דף ק. וברמב"ם פ"ג הט"ו. ומבואר בדבריו דהנחה ע"ג משהו מיהא בעינן, וכן מבואר במאירי (בדף צז.), ובראב"ד שהוב"ד ברשב"א (דף ה.). וכן למד הגר"א (סימן שני' סעיף ב' ד"ה כ"ו שלא) בדעת השו"ע, אמנם הוא כתב דלא נראה כן להלכה, דאנן קי"ל כר' חלקיה בר טובי בשבת (דף צז.). דתוך שלשה כ"ע ל"פ דחייב כו', דתניא כוותיה שם, ע"ש.

51. גמ' דף ה. ותוס' שם ד"ה ה"מ, וכמו שפסק הרמב"ם פרק י"ג מהלכות שבת הלכה ב'.

52. הנה הערוך השלחן (בס"י שמ"ז סעי' ב') הסתפק אם הדין דאמרין ידיו של אדם חשובה לו כד' על ד' נאמר רק כלפי ידו או כלפי כל גופו, וז"ל: אף על פי שצריך מקום ד' על ד', מ"מ אמרו חז"ל (שבת דף ה.) ידיו של אדם חשובה כד' על ד', דאין לך חשיבות יותר מידו של אדם שבה עושה כל המלאכות וכו', ויש להסתפק אם דוקא ידו של אדם חשובה כד' על ד' ולא שאר אבר, כגון שעקר מראשו של אדם או מקנה היד או מרגלו, שכל אלו אין בהן ד' על ד', ונראה דלא מהני, עכ"ד. ונראה להוכיח כן מהא דאמרין במס' עירובין (דף צט.) לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתין ברשות היחיד, וכן לא ירוק, ואמר רב יוסף השתין ורק חייב חטאת. ומקשינן והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ארבעה וליכא, ומשנינן מחשבתו משיא ליה מקום. ומבואר דבלא הא דמחשבתו משיא ליה מקום, לא היינו אומרים דפיו חשוב לו כמקום דע"ד כידו, והעירוני דכן מבואר בס' ראש יוסף להפמ"ג בדף ה'. [ולפ"ז מה שמבואר בגמ' בדף קב. יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות וכו', רבי מאיר אומר אף אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב, דהחייב הוא דכיון דקא מיכוין מחשבתו משיא ליה מקום לענין הוצאה, ה"נ צ"ל דמחשבתו משיא ליה כמקום דע"ד, דבלא זה לא היה מחייב, וידו דאמרין בה דהויא כדע"ד, היינו אף בלא סברא דאחשיבה].

והנה במתנני' בדף קב. תנן, הזורק ונזכר מאחר שיצתה מידו, קלטה אחר קלטה כלב או שנשרפה פטור, ופירש"י דהאי קלטה אחר, מייירי כגון שנעקר ממקומו וקבל. ולמשנת' לכאוי הו"ל לפרושי דקלטה שלא בידו, ולהכי לא מחייב. וצ"ל דאה"נ, וחזא מתרי נקט. [ועוד דהא דבעינן מקום ד' אשמועינן בקלטה כלב כמו שפירש"י שם, ולכן בקלטה חבירו פירש דקמ"ל בהא חידושא אחרניא].

53. והיינו שהעקירה צריכה להיות דוקא מהמקום שעוקר, וכגון משתין שא"א ליה לנקוט עצמו אלא בכה"ג, וכן בהנחה, מייירי שרוצה בדוקא להניח בפי הכלב, שרוצה להאכילו. רשב"א בדף ה. ד"ה ידו של אדם בשם ר"ת.

54. כמשנ"ת בהע' הקודמת.

55. הדין מבואר בדף קב. לגבי הנחה, ובעירובין דף צט. גם לגבי עקירה. והנה בביאור הדין דבעינן עקירה ממקום שיש בו ארבעה על ארבעה, הובא לעיל הע' מ"ט ב' ביאורים מהתוס' (דף ד. ד"ה והא בעינן): א. דר"ת פירש דאין רגילות להניח החפץ בפחות מד'. ב. ור"י פירש דאל

כרשות הרבים⁵⁷, ונחלקו הראשונים אם צריך שיהא בו ארבעה טפחים להחשב כמקום חשוב⁵⁸, או אף שאין בו ארבעה על ארבעה נחשב כמקום חשוב⁵⁹, וכן פסק השו"ע⁶⁰.

מקום חשוב ברשות היחיד

כג. גם כשעוקר מרשות היחיד צריכה העקירה להיות ממקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים⁶¹, אמנם כשעוקר מרשות הרבים ומניח ברשות היחיד, אין צריך להניח על גבי מקום חשוב, ובהנחה כל שהיא מתחייב⁶².

59. כן הביא הרשב"א שם בשם רש"י והרמב"ם. ולכאוי י"ל מחלוקתם בב' הטעמים שהביאו התוס' (דף ד. ד"ה והא בעינן) בטעמא דבעינן מקום ד', דר"ת פירש טעמא דאין רגילות להניח החפץ בפחות מד', ור"י פירש דבעינן עקירת הכלי ממקומו, ופחות מד' לא חשיב מקום. וי"ל דרש"י והרמב"ם ס"ל כר"ת, ולהכי בעמוד שמכתפין עליו שהרגילות היא להניח בו ולעקור הימנו איכא חיובא, אכן הראב"ד למד כר"י דבעינן עקירה ממקום, ולהכי לא ינהי לן מה שהרגילות לעקור ולהניח בעמוד לחייב העוקר והמניח בו, כ"ז שאין עליו שם 'מקום'.

60. ס"י שמ"ה סעי' י'.

61. יתבאר בהערה ס"ב דבסמוך. [ושם יתבאר שלפי תי' אחד ברשב"א גם בעקירה מרה"י אי"צ עקירה ממקום חשוב, ושבשיטת הרמב"ן והתוס' יש לדון בזה].

62. כן מתבאר מדברי התוס' דף ח. ד"ה אמר אביי והרשב"א דף ד. בד"ה ומיהו אחתי קשיא לי. [ועי"ש שכתב ב' תירוצים, ולתירווצא קמא גם עקירה מרה"י אי"צ עקירה ממקום חשוב]. והרשב"א (בדף ד.) כתב דכן פסק רב אלפס ורבינו חננאל (שהעתיקו וביארו דינא דרב חסדא), וכן היא גם דעת הראי"ה, הובא בשלטי הגבורים שבת דף א. מדפי הרי"ף. וכן מבואר במגיד משנה (בפ"י מהל' שבת הי"ז), דאהאי דינא דנעץ קנה ברה"י אפילו גבוה מאה אמה וזרק מרה"ר ונח על גביו חייב, שרה"י עולה עד לרקיע, הביא המגיד משנה דיש שהקשו והא בעינן הנחה ע"ג מקום ד' (כמבואר ברמב"ם ריש פ"ג). ומדברי רש"י ז"ל (נראה כוונתו לרש"י בדף ז. ד"ה חייב השני) וקצת הגאונים ז"ל נראה דברה"י אף על גב דבעינן עקירה מע"ג מקום ד', הנחה ע"ג כל שהוא הוי הנחה. וזה דעת הרמב"ן (בשבת דף ז. ד"ה נעץ קנה ברה"י) והרשב"א ז"ל, עכ"ד. [ובתוך דבריו מבואר דנקט לתירווצא בתרא של הרשב"א הנ"ל לעיקר, שרק הנחה ברה"י לא בעיא מקום ד', אבל עקירה ממקום ד' בעינן אף ברה"י]. וסיים המ"מ שם, ותימה על רבינו שלא ביאר זה ריש פ"ג (ה"א), והיינו דהרמב"ם (שם) כתב וז"ל: אין המוציא מרשות לרשות וכו' חייב עד שיעקור חפץ מעל גבי מקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר, ויניח על גבי מקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים, ע"כ. והוקשה למ"מ שהיה לו לפרש שבהנחה ברה"י אי"צ מקום דע"ד. וברעק"א (בג"י הרמב"ם בפ"ג הט"ז) הביא שהפמ"ג (א"א ר"ס שמה"ה) הקשה מדברי הרמב"ם (בפ"ג הט"ז) דהתם מבואר להיפוך, דבעינן הנחה ע"ג מקום ד', עי"ש. שכתב שם, הזורק מרה"ר לרה"י ורה"י באמצע פטור, ואם עבר החפץ להחפץ בפחות משלשה סמוך לארץ ונח על גבי משהו, אף על פי שחזר ונתלגלג ויצא לרה"ר השניה הרי הוא כמי שנשאר עומד ברה"י, ולפיכך חייב, ע"כ. ומבואר דבעינן שיעבור בתוך ג"ט לקרקע.

ושמא יש ליישב דברי הרמב"ם, והוא דחזינן שיש חילוק בין הנחה ע"ג עמוד ברשות היחיד, להנחה בסמוך לשלשה סמוך לקרקע ברשות הרבים, דלגבי עמוד כבר נתבאר שעקירה מעמוד שברשות היחיד לא חשיבא עקירה, והא דהנחה ע"ג עמוד חשיבא הנחה הוא משום דהנחה אינה צריכה מעשה חשוב כעקירה, וכלשון הרשב"א במס' גיטין (דף עט. ד"ה נעץ קנה) **דברה"י לא בעי' שינוח על מקום חשוב** אלא אפי' כל שהוא, אמנם בהאי דינא דהנחה ע"ג משהו בפחות מג' סמוך לקרקע, גם עקירה מהנחה כזו מחייבת, דדיינינן להחפץ כמנוח על גבי קרקע, וכן יש ללמוד מדברי המאירי (דף צז.), שכתב שהזורק חפץ מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע, או מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע, דאמרין שכשעבר החפץ בפחות משלשה ונח על גבי משהו חייב, דמ"מ אינו חייב אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה, **שאינ מחייבין על תולדה במקום אב**. ומבואר דבעיקר הדבר יש לחייבו גם על העקירה שנעקר החפץ מרה"ר והונח ברה"י, והיינו טעמא דכשהחפץ נח בתוך ג' נידון כמנוח על הקרקע. והשתא איכא למימר דכל מאי דמחייבין בזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, ועבר החפץ באויר תוך ג', הוא רק באופן שעל ידי זה נדון שהחפץ נח הנחה מעליא, שרק לגבי הנחה מעליא יש את הדין שבתוך ג' אם נח ע"ג משהו נחשב כהנחה, אבל לגבי הדין דברה"י סגי בהנחה שמינה חשובה, בזה בעינן מיהא שינוח החפץ ממש, וכל שאינו נח היטב, אלא נעקר או נתלגלג ויצא, בזה לא דנים הנחה זו אפי' כהנחה גרועה, ולהכי לא מחייב.

ב. והנה ברמב"ן (בדף ז.) נראה שהלך בדרך אחרת בביאור האי דינא דקנה, דלדידיה גם ברשות היחיד בעינן הנחה ע"ג מקום ד', וז"ל: נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו, אפי' גבוה מאה אמה חייב. נראה שרש"י ז"ל מפרש דלא בעי רב חסדא הנחה ע"ג מקום ד' ברה"י, ואף על פי שמשמען של דברים כן, תמיה הוא, דא"כ היכי פשיטא להו לרבנן דגמ' דבעינן עקירה והנחה ע"ג מקום ד', דאקשו לה בהדיא לעיל (בדף ד.) אמתנני'. ומצאתי לר"ח ז"ל שכתב וקי"ל **דלמעלה מעשרה** אין צריך [הנחה ע"ג מקום שיש בו] ד' על ד', אלא אפי' קנה עולה למעלה מעשרה טפחים וזרק ונח על גביו חייב, ומדברי כולם נלמוד לפרש דהיינו נמי דאתא רב חסדא לאשמועינן דרה"י עולה עד לרקיע, והויא **כמונחת בקרקע**. ואף על גב דלא סבירא לן קלוטה כמי שהונחה, בהנחה כל דהו מיהא הויא הנחה **כמי שהוא מקום ד'**, הלכך לא בעינן הנחה על גבי מקום ד' אלא כגון ברה"י, א"נ לאדם שהוא עומד ברה"י שאינו דומה לקנה נעוץ דהוא כרה"י עצמה, עכ"ד. ומבואר כמה ח"י בדבריו: א. שלדברי הרי"ח נראה שכל האי דינא דנעץ קנה ברה"י הוא דוקא בקנה

יצא איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ, כלומר ממקומו של חפץ, ואין מקום חשוב בפחות מד'. ולפ"ז במאי דאמרין הכא דהיכא דאחשיבה למקום מחויב על עקירה הימנו והנחה בו, לביאור דר"ת את"ש, דבכה"ג הוי רגילות, ולפירושו ר"י צ"ל דהיכא דאחשיבה למקום נעשה מקום חשוב גם בפחות מד', וכפי שמדוקדק בלשון הגמ' שם דמחשבתו **משיא ליה מקום**, אלא שזה את"ש בזורק לפי כלב, אבל בגמ' מבואר דאף הזורק לפי כבשן מחייב, והיינו שזורק והחפץ נשרף בשלהבת (כדפירש"י התם) ומ"מ מחייב, ומהא נראה דבכלל האי דינא דמחשבתו משיא ליה מקום מבואר **שאי"צ הנחה** כלל, אלא כל שהחפץ הגיע למקום שבו הוא חפץ שיהא, מחייב אפילו לא נח כלל. ולכאוי לשיטת ר"י קשיא דהכא אין מקום כלל. וצ"ע. [ושמא יש לבאר ובהקדם, דהנה המקור של ר"י להצריך מקום הוא מדתכ"ש אל יצא איש ממקומו, משמע דקאי נמי אחפץ, כלומר ממקומו של חפץ, והנה מהא יש מקור לגבי **עקירת חפץ ממקום**, אמנם אחתי לא למדו דבעינן הנחת חפץ בקמקום, וי"ל דבהא יודי לר"ת דמאי דבעינן הנחה הוא משום שכן היא הרגילות, ולהכי לגבי הנחה כל שרגילות להניח באופן מסוים יש להחשיבו הנחה, אפי' אם אינו מניח במקום כלל. ואם כנים אנו בזה, כל הדין דזרק לפי כבשן יהיה לשי' ר"י רק בהנחה, אבל בעקירה כה"ג שיעקור מהאזיר אפי' באופן שיהא רגילות כן לא יתחייב, דסו"ס לא עוקר ממקום. וצ"ע]. והנה בגמ' דף קב. למד רב ביבי בר אביי להא דמחשבתו משיא ליה מקום, מדתנינא יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות וכו', ורבי מאיר אומר אף אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב, אמרו לו אינו מן השם. והקי' הגמ' ואמאי, פירש"י אמאי מחייב משום הוצאה לדברי הכל, הא אין דרך הוצאה בכך, שאין דרך להוציא כפה, ומשני כיון דקא מיכוין מחשבתו שצריך לאוכלה בהליכתו, ואחשיבה להוצאה זו בפיו, משיא ליה מקום, והכא נמי כיון דקא מיכוין מחשבתו משיא ליה מקום. וי"לע אמאי לא פירש"י ואמאי מחייב, הא דבר המאכל לא נח במקום שיש בו ד' על ד', ונימא דמהא הוא דהוכיח רב ביבי להא דמחשבתו משיא ליה מקום, ונראה דבאמת גם מהא איכא ראיא לזה, אלא דרש"י לא פירש כן משום דחכמים אמרו לר"מ דהאי חטאת אינו מן השם, ופירש"י אין חטאת זו משום אכילה, אלא משום הוצאה, ואי נימא דרק הבליעה מחייבת, נמצא דע"י האכילה בא חיוב החטאת, ומאי קאמר ליה חכמים לר"מ, ולהכי פירש"י שנתחדש כאן חידוש נוסף, דלכך מהא דהבליעה נחשבת כהנחה במקום ד', ההוצאה כפה נחשבת **למקום הוצאה**, כיון שרוצה לאכול, דהיה מקום לומר דנהי דלגבי **הנחה** אכילה הוי דרך הנחה, ולכן מי שיעקור דבר מאכל מרה"י ויניחנו בפיו ברה"ר נחשבת הנחתו להנחה, שזו היא צורת ההנחה לדבר מאכל, מכל מקום לגבי **הוצאה** נחשבת הוצאתו שלא כדרך, דאין זה מצורת האכילה לצאת עם הדבר שאוכל בעודו בפיו, ובוהו יש פתח ליישב קצת קו' הגרעק"א בסוגיא שם עי"ש]. ויש לציין דבתוס' (בדף יא. ובעירובין דף כ. ד"ה לא יעמוד) נראה שלמדו דהאחשיבה דסוגיין היא על הבליעה, ולא על הוצאה בפיו כדפירש"י.

[ואגב דאירינן בהא, הנה בגמ' בעירובין דף צט. בהאי דינא דמחשבתו משיא ליה מקום, אי הכי, אמר רב יוסף השתין ורק חייב חטאת, והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ארבעה וליכא, מחשבתו משיא ליה מקום. והובא האי דינא במ"ב (ס"י ש"נ סק"ט), דאם השתין או רק חייב חטאת, דמחשבתו שהוא צריך לזה משני ליה מקום, והוי כאלו עקר ממקום שהוא ד' טפחים. וצ"ע טובא, דברי"ף בעירובין (דף לב:) כתב דהני מילי לרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דומיא דהמוציא המת במטה, אבל לר' שמעון פטור, דהאי רוק אינו צריך ליהנות בו אחר שרקקו. והרמב"ם שהביא האי דינא (בפ"ג ה"ג), לשיטתו אויל דס"ל כרבי יהודה שמלאכה שאי"צ לגופה חייב עליה, ויעו"י ברא"ש (עירובין פ"י סו"ס ה') וקרב"נ שם (אות א)].

56. יעו"י בפרטי הדינים בזה בהלכה ק"ט ואילך.

57. גמ' דף ח. וש"ע ס"י שמ"ה סעי' י'.

58. כן היא שיטת הראב"ד, הוב"ד ברשב"א דף ה. ומצאתי לראב"ד וכו'. ונראה מדברי הרשב"א שם שגם אם אין בעמוד ד"ט על ד"ט מודי רבא. ורשות הרבים הוא, אלא שאינו נידון כמקום חשוב של ד' על ד'. ויש לעי' אמאי לא נחייבו מיהא מדין אחשיבה, שהרי רוצה להניח דוקא על העמוד דבהכי ניחא ליה לכתף, והוי כמניח בפי כלב, ושמא י"ל דאה"נ, דהנה הראב"ד שם הקשה הא דבעינן הנחה על גבי מקום ארבעה ברשות הרבים היכי דמי, אי למטה משלשה לא צריך, אי למעלה משלשה כרמלית הוא ופטור, הא ודאי לא אשכחן לה אלא **בזורק** לעמוד תשעה ורבים מכתפין עליו דהוא רשות הרבים, ואי הוי ארבעה מחייב עליה בהנחתו, ואי לא לא, ע"כ. ומבואר דכל מאי דכתב דאין מחייבים בעמוד היינו בזורק, שאין לו צורך בהנחה במקום ההוא, אבל במכתף י"ל דאף איהו יודה דמחייב. **וממש"כ** הראב"א דזה שלא קדעת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל, שהם ז"ל כתבו דעמוד תשעה ורבים מכתפין עליו היינו אפילו אינו רחב ארבעה, מבואר דלדידהו אפילו הזורק לעמוד שאין בו דע"ד מחייב אם רבים מכתפין עליו, וקצ"ע ממש"כ איהו גופיה (בדף ח.) בביאור דעת הרמב"ם, דכיון דדרכך לכתף עליו מחשבת הרבים משיא ליה מקום, **ולא גרע מזרק ונח בפי הכלב או בפי הכבשן**, דלכאוי האי טעמא שייך רק כשמניח לכתף, ולא בזורק ונח ע"ג עמוד שיש בו דע"ד. וצ"ע.

בכל שלשת האופנים, בין שעומד ברשות היחיד ונטול החפץ מרשות הרבים אליו, בין שעומד ברשות הרבים ומושיט החפץ לרשות היחיד⁷¹, ובין שאוחז החפץ בידו ונכנס עימו מרשות הרבים לרשות היחיד⁷².

זריקה

כח. גם זריקה מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד, תולדת הוצאה היא ואסורה מן התורה⁷³.

הוצאה האסורה מן התורה

כט. אין הוצאה נחשבת כמלאכת הוצאה האסורה מן התורה, אלא באופן שעוקר מרשות האחת ומניח ברשות השנייה, ושהמקום שממנו עקר והמקום שבו הניח חשובים הם, כמו שנתבאר גדרם בהלכות לעיל.

ל. המוציא מקצת החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך פטור, עד שיוציא את כל החפץ כולו מרשות זו לרשות זו. קופה שהיא מלאה חפצים קטנים, אפילו הוציא רובה מרשות זו לרשות זו פטור, עד שיוציא את כל הקופה, וכן כל הדומה לזה, שעל ידי שנתונים בכלי אחד נידונים כחפץ אחד⁷⁴.

לא. וכן הזורק חפץ מרשות לרשות, והיה החפץ קשור בחבל ואיגודו בידו, אם יכול למשוך החפץ אצלו פטור, שהרי אין כאן הנחה גמורה, ונמצא כמי שעוקר ולא הניח⁷⁵.

לב. אף אם יש בין שני הרשויות 'מקום פטור' או כרמלית שמעביר את החפץ דרך המקום ההוא, מכל מקום הוצאה אסורה מן התורה כל שעוקר מרשות זו ומניח בזו, אם החפץ לא נח במקום הפטור⁷⁶.

איסורי הוצאה דרבנן

עקירה בלא הנחה והנחה בלא עקירה

לג. אסור חכמים להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים [ולהיפך] גם אם אינו עוקר את החפץ מרשות היחיד, אלא רק מניחו ברשות הרבים⁷⁷. **לד.** כמו כן אסור חכמים לעקור את החפץ על מנת להוציאו אפילו שהעוקר אינו מוציאו לרשות הרבים כלל, אלא רק עוקר החפץ ברשות שבה עומד על מנת שיוציאוהו אחרים, שנמצאת העקירה נעשית על ידו⁷⁸.

לה. וכן אם הכניס אדם חפץ מרשות הרבים לתוך חצירו, אסור לעומד בתוך החצר ליטול החפץ מידו של המכניס כל זמן שלא נח, שנמצאת ההנחה נעשית על ידו⁷⁹.

איוודו בידו
לו. אף באופן שמוציא מקצת החפץ לרשות הרבים, שאין זה בכלל הוצאה האסורה מן התורה כמבואר בהלכה ל', מכל מקום אסור מדרבנן להוציא גם מקצת מן החפץ לרשות הרבים, או להכניס מקצת מן החפץ לרשות היחיד. כמו כן חפץ שנמצא מקצתו ברשות היחיד ומקצתו ברשות הרבים, אסור להכניסו לרשות היחיד או להוציאו לרשות הרבים⁸⁰.

לז. הכרעת הרמ"א⁸¹ שאף בכרמלית אסור מדרבנן להכניס ולהוציא גם באופן זה שאיגודו של החפץ נשאר בידו, ואינו מוציא אלא מקצתו⁸². ויש מקילים בזה⁸³ באופן שאין רשות היחיד סמוכה לכרמלית היא⁸⁴. וברשות הרבים שלנו⁸⁵ אין להקל⁸⁶.

לח. יש מתירים לאדם העומד ברשות היחיד להוציא חפץ לאויר רשות הרבים כשאיגודו בידו ברשות היחיד, אם אינו מניחו על הארץ⁸⁷. ויש אוסרים גם בזה⁸⁸. ובאוויר כרמלית לכולי עלמא מותר להוציא באופן זה שאיגודו של החפץ בידו, ואינו מניחו בקרקע הכרמלית⁸⁹.

הוצאת ידו למעלה מעשרה

לט. דעת תוס'⁹⁰ שאין איסור להוציא ידו שיש בה חפץ אם מוציאה

לשיטת רש"י והרמב"ם, וכמ"ש השעה"צ (בסי' שמו"ו סק"ז). והנה רש"י (בד"ה נמי נגזר) דקדק ליישב האי קושיא, דנגזר דילמא נפל כוליה מידו, ואזיל וישקיל ליה ברשות הרבים, ומיית' ליה ברגליו בתוך הבית דרך האיסקופה, וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד. ע"כ. והיינו דהחשש הוא שהקורא ילך לרשות הרבים ויכניס החפץ משם לרשות היחיד, ובכה"ג הליכתו על הכרמלית אינה נחשבת כהנחה, שהרי גופו לא נח בה, אמנם י"ל דהרמב"ם למד דהחשש הוא רק שמהאסקופה יקח החפץ [ולהא לא חיישינן שמה ילך ויביא את הדבר], וסברה הגמ' השתא שלדעת רבא מי שעומד במקו"פ והעביר מרה"ר שבצידו אחד לרה"י שבצידו האחר מחייב, וכמו שהבינה הגמ' בפשיטות במס' שבת (דף שהגמ' שם הקשתה מדתניא דהעומד באיסקופת כרמלית שנטל מבעה"ב ונתן לעני פטור, לדברי רבא, והיינו שהגמ' הבינה בפשטות שלרבה העברה כה"ג אסורה מה"ת. והכא נמי סברה הגמ' כן, אבל אחר דתריצין התם דרבא מיירי בגוונא שלא נח, ובגוונא שנח וכגון שעומד באיסקופה דכרמלית ליכא חיובא, תו לא קשיא כלום דליכא למיחש למידי, שבכל פעם שיעקור מרה"ר בעודו עומד על הכרמלית, אף אם יכניס לרה"י לא יתחייב בזה מה"ת. (והרמב"ם יסבור דלהא לא חששו שמה ירד לרה"י להכניס לכרמלית ויבוא להכניס לרה"י). ומה שביותר מד' אמות אסרינן הוא משום שגם אם בעודו עומד על הכרמלית יעביר ד"א ברה"ר יתחייב, כדתנן (בעירובין דף צח:): עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד, ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות].

עכ"פ לפי כל האחרונים [דהיינו הגר"א הב"ח והבית מאיר שהובאו בביה"ל והמרכבת המשנה הנ"ל], כרמלית שיש אחריה רה"י אסור להכניס מרה"י אליה, שמה יכניס לרה"י שאחריה, ולהמ"ב [וכן למש"כ לתרץ באופן גי'] שרי בזה, ויש להוסיף דלכא"ו כל תנאי זה שאין כרמלית סמוכה לרה"י נצרך רק כשמכניס חפץ שאיגודו בידו מרה"ר לכרמלית, דבזה איכא למיחש שמה יכניס לרה"י, אבל כשמוציא מהכרמלית לרה"ר או לרה"י באופן שאיגודו של החפץ בידו, ליכא למיחש למידי. ועי' בשעה"צ (בסי' שני"ב סק"ה).

85. כלומר שיש בה ט"ו אמה ואין ששים רבוא מהלכים בה.

86. הכרעת המ"ב שם. ויל"ע בזה קצת, דבשאר מקומות אקיל המ"ב בנידונים דרבנן לדון רה"ר דילן ככרמלית, וכמו שנראה מדבריו בכמה מקומות שצוינו בע"רמ"ב, ואמאי הכא אחמיר אף דלית בהו אלא איסור דרבנן. ואולי בכה"ג קרוב טפי לאיסור, שעלול להוציא כל הקופה ולא אדעתיה, וצ"ע.

87. כן כתב המשני"ב בסי' שני"ב סק"ו, וצ"י בשעה"צ סק"ב דהכי סבירא לאבן העוזר ובית מאיר ונהר שלום. ונראה דהכי מבואר גם מדברי הראשונים, דהנה בגמ' בעירובין (דף צח). מקשינן אהא דתנן (ברך צו): היה קורא בספר בראש הגג ונתגלגל הספר מידו משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב, ומתמה הופכו על הכתב והא לא נח, ומשני רבא בכותל משופע. ופירש רש"י ז"ל, והא לא נח, ואפילו שבות ליכא. ונראה להדיא דהדבר מותר אפילו בשאר חפצים ולא רק בכתבי הקודש, דאי היתר מיוחד הוא בכתבי הקודש ל"ש לאקשו"י והא לא נח. והכי מפורש בריטב"א במס' שבת דף ה: ז"ל, והא לא נח, וא"ת ומאי קושיא דהא אנן מדרבנן אסרינן, י"ל דהכי קאמר כיון דלא חשיבא הנחה ליכא למיגזר בהא כלום אטו היכא שאין אגודו בידו, דאפילו בההוא פטור מדאורייתא כל היכא דלא נח. ע"כ. וכן נראה להוכיח מדברי התוס' בעירובין שם (בד"ה והא לא נח), שהתוס' כתבו דאף על גב דאם הוציא ידו מליאה פירות לחוץ אמר בריש מסכת שבת (דף ג:): דאסור להחזירה, לא דמי להכא, דהתם גזרינן גופו ברה"י וידו ברה"ר אטו גופו וידו ברה"ר, דאז איכא איסורא דאורייתא אי הדר מעייל לה דהרי נח, אבל הכא אפי' הוה כוליה ספר התם אכתי לא נח. ונראה דאפילו איסורא דרבנן דאיכא במי שהוציא ידו טעונה פירות, הכא ליכא, ומבואר שהדבר מותר לכתחילה. [ודוחק לפרש דברי התוס' דרק אחר שהוציא מותר לו להחזירה, אבל להוציאה לכתחילה אסור, דלכא"ו אין חילוק בזה]. וצ"ע בדברי המג"א דאסר בזה.

88. מג"א בסי' שני"ב סק"ד, והובא במ"ב שם.

89. שם. ונראה דה"ה דמותר להוציא חפץ לאויר שמעל י"ט מקרקע רה"ר כשאיגודו בידו ברשות היחיד, אף לדעת הרשב"א שאסור להוציא חפץ לרה"ר לאויר שמעל עשרה טפחים כמבואר בהלכה מ', שגם בזה איכא ג' צירופים: א. דאינו מניח. ב. דאיגודו בידו. ג. דהוי אויר מקו"פ. וכן יש להוכיח מדברי הרשב"א בעירובין (דף פה: ד"ה ולענין גינן) המובאים בסמוך הע' צ"ב.

90. דף ג: ד"ה כאן למעלה מעשרה.

מידו, ונמצא שהישראל יעשה גמר הוצאה מרשות לרשות, שהא"י עשה עקירה וישראל הנחה. [וכתב בשעה"צ שם דאף דהט"ו מפקפק בזה, אין קושיא, דהרבה ראשונים סוברין דגם בזמן הזה יש רשות הרבים, וטוב לצאת ידי הכל. והיינו דאע"פ שבהרבה מקומות הקיל המ"ב ברה"ר דילן שאין מצויין בהם ישישים ריבוא לענין נידונים דרבנן, כמו שנראה מדבריו בסי' רמ"ו סק"ט ועודו מקומות המצויינים בע"רמ"ב, מ"מ לענין זה יישב דברי האחרונים דטוב לצאת ידי הכל]. ויש להעיר מזה קצת ע"ד המ"ב (בסי' שמו"ו סק"ח) שכתב שיש ליוזר באותן המקומות שאסור הטלטול מחמת שאין שם עירוב, ופתח ביה"כ"ג הוא לצד הרחוב, ואין שם חדר לפני הפתח, והעכו"ם מביא המפתח, שלא יקח השמש המפתח מידו עד שיהיה עם העכו"ם יחד תחת משקוף שעל הפתח, דשמה יש שם בתקרה ד' טפחים והוי רה"י, ומטלטל מכרמלית שלפני ביה"כ"ג לתוך רה"י, ע"כ יקח המפתח מיד העכו"ם תחת המשקוף, ואח"כ יפתח המנעול. ע"כ. דלכא"ו למש"כ בד"ה דאגרות, גם תחת משקוף שעל הפתח אין לו ליקח המפתח מיד העכו"ם, אלא שהעכו"ם יניחנו והוא יקחנו ממקום הנחתו, וצ"ע.

80. כל זה ע"פ המשנה במס' שבת דף צא: ובמס' עירובין דף צז:; ובשו"ע שם שני"ב סעיף א' וברמ"א שם. ולצורך כתבי הקודש, עי' בשו"ע שם שהתירו שבות זו, יעו"ש בתנאי ההיתר.

81. סי' שני"ב סעי' א', וכ"ה בדרכי משה, שהבי"ו כתב ז"ל: הרב המגיד כתב שמתוך הסוגיא נראה דדוקא כתיבי הקודש, אבל שאר דברים מצינו נחו להו אסור אפילו תוך ארבע אמות. וכן כתב הרשב"א ז"ל (בעירובין דף צח. ד"ה אלא אמר אביי). אבל בהגהות אשר"י כתב בריש שבת (סי' ה') דהא דתנן נתגלגל הספר מידו גוללו אצלו, לאו דוקא ספר אלא אפילו דבר אחר לרבא דלא גזר גזירה לגזירה, עד כאן לשוננו. ולדעת הרשב"א והרב המגיד קשה דהוה ליה גזירה לגזירה, וצריך עיון. ומכל מקום אין להקל ראש במה שהם החמירו. ע"כ דברי הב"י. וכתב הדרכי משה דמשמע מדבריהם דאפילו בכרמלית אסרי בשאר דברים.

82. על פי הרמ"א שם.

83. כן הביא המשני"ב שם סק"י בשם אבן העוזר ונהר שלום ובית מאיר והגר"א. והא דאין שבות בזה היא גמ' מפורשת במס' עירובין (דף קג.) דבאסקופה כרמלית, ורשות הרבים עוברת לפניו, היכא דאיגודו בידו אפילו שבות נמי ליכא, ופירש"י דאפילו שבות ליכא למגזר, דאי נמי נפיל כוליה, כי ממטי ליה לתוך הבית דרך האסקופה אין כאן חיוב חטאת. אלא דהרשב"א בעירובין דף צח. למד דכ"ז הוא רק בכתבי הקודש. והגר"א הביא כן מדברי הרשב"א בחידושים במס' שבת (דף ה: ד"ה היה קורא). והוא דלא כמ"ש בחידושי לעירובין כנ"ל. וכן מבואר בריטב"א בעירובין (דף צט: ד"ה אמר רב הונא) דאין חילוק בין ספר לשאר דברים.

84. לבאר הענין הנני להציע הסוגיא בזה. בעירובין (דף צז:): תנן היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו, ומוקים לה אביי (בדף צח). באיסקופה כרמלית ורשות הרבים עוברת לפניו, ומאי דתניא תוך ארבע אמות גוללו אצלו, חוץ לארבע הופכו על הכתב, ביאר אביי דתוך ארבע אמות דאי נפיל ומיית' ליה לא אתי לידי חיוב חטאת שרו ליה רבנן, חוץ לארבע אמות דאי מיית' ליה אתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן. ומקשי אי הכי תוך ארבע אמות נמי נגזר דילמא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד, ומשני הכא במאי עסקינן באיסקופה ארוכה, דאדרכי והכי מידכר. [ועוד תירצו אליבא דבן עזאי דס"ל מהלך כעומד, עיי"ש]. והנה הרמב"ם (פט"ו הכ"א) פסק כתירצא דאביי, ולא הזכיר האוקימתא דאיסקופה ארוכה. [וזו קושיא הט"ו בסי' שני"ב סק"ב]. ונאמר בזה ב' תירוצים, דהב"ח והגר"א והבית מאיר (בסי' שני"ב, הובאו בביה"ל ד"ה דרבי דרס') וכן מצאתי בס' מרכבת המשנה (ע"ד הרמב"ם שם) למדו דהרמב"ם לא כתב הדין באיסקופה, אלא כתב, הקורא בספר בכרמלית ונתגלגל מקצת הספר לרה"ר ומקצתו בידו, נתגלגל לתוך ארבע אמות גוללו אצלו. דאיהו לא מיירי בכרמלית שיש אחריה רה"י אלא בכרמלית גדולה, ובאיסקופת כרמלית שלפני הבית לעולם איכא איסורא. והמ"ב (בביה"ל הנ"ל) הקשה ע"ד אמאי השמיט הרמב"ם מהלכותיו אוקימתא דגמרא דאיסקופת כרמלית הסמוכה לרה"י אינו מותר רק דוקא בארוכה, וכתב לתרץ עפ"ד הר"ח שהוא גורס שם בגמרא עוד תירוצא דאפילו בשאינה ארוכה שרי תוך ד"א, ויתכן שהיה להרמב"ם גירסא זו, ופסק כן משום דמתני' סתמא קתני. [ונראה ליישב באופן נוסף, והוא דהנה באמת יל"ע במה שהקשתה הגמ' אי הכי תוך ארבע אמות נמי נגזר דלמא מעייל מרה"ר לרה"י, הא מי שעומד במקום פטור (וכגון כרמלית בני"ד, דהויא מקו"פ מה"ת) והעביר חפץ מרה"ר לרה"י פטור, דכשהחפץ בידינו נחשב כמנוח במקום פטור

71. והיינו הכנסה דעני והכנסה דבעה"ב המבואר במתני' דף ב. דאיכא בהו חיובא.

72. ל"מ לע"ע מקור מפורש לזה, אבל מסברא דמה לי אפוקי מה לי עיולי נלמד כן מהוצאה.

73. בגמ' דף צו: מבואר שזריקה תולדה דהוצאה היא. והנה בהמשך הגמ' הקשו זרק ארבע אמות ברשות הרבים מנלן דמיחייב, ומסיק התם אלא כל ארבע אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה. ונראה בגמ' שאף אם היה מקור לאיסור העברה ברשות הרבים, מ"מ א"א למילף זורק ממעביר. וצ"ע דאיכא אמאי לגבי זריקה מרשות לרשות הבינה הגמ' שאם הוצאה אסירה מסברא, יש להבין שזריקה הו"א תולדתה, ולא הוצרכו לומר דהלכתא גמירי לה. ומצאתי בריטב"א (שם ד"ה זרק) שנראה שהוק' לו כן, וביאר דקס"ד דליכא למעבד תולדה דהוצאה אלא מאי דאית ביה שינוי שתי רשויות דומיא דהוצאה, כגון הזורק מרשות לרשות, אבל זריקת ארבע אמות ברשות הרבים דכולה מלאכה ברשות אחת לא, ע"כ. וצ"ל דאף דהעברה ברה"ר ענינה כעין הוצאה, כמשי"ת בהע' קי"א, מ"מ אין כאן שינוי ב' רשויות. [והויא מלאכה גריעא טפי מהוצאה]. ולכן א"א למילף זריקה מהעברה. [או י"ל שרק אחר ההללי"מ זורק נמי מחייב, חזינן מהא דגדר ההעברה הוא כהוצאה, ואילו לא היה מקור לחיוב זורק ברה"י, היינו אומרים דגזו"כ הוא שהאדם לא יעביר חפצים ד"א ברה"י].

74. רמב"ם הלכות שבת פרק י"ב הלכה י"א. וכתב רבינו יהונתן דקמ"ל דלא אמרי' כיון שרוב הכלי הוא מבחוץ כמאן דנפיק כולו דמי וליחייב, קמ"ל דפטור, דבעינן שיוציא כל הקופה בבת בלא שום שיוור עד שתצא כולה מרשות היחיד.

75. רמב"ם פרק י"ג הלכה י"ד. ומש"כ הרמב"ם תנאי שיכול למשוך החפץ אצלו, הנה הפמ"ג (בסי' שני"ב סק"ב) למד כפשוטו, שכל שהניח החפץ באופן כזה שאינו יכול למשוך החפץ אליו ע"י החלק ההוא, מחייב [וכתב דה"ה בספר תורה שנתגלגל מידו שברשות היחיד לרשות הרבים, שהתירו לגוללו אצלו באופנים מסוימים, אם אין יכול להביאו אצלו ע"י החלק שנתאר, פנים, חייב על הכנסה זו, ולא נאמר בו ההיתרים המבוארים בהלכה]. אמנם הגרעק"א בגי' השו"ע (שם ס"א) תמה מהיכא הוציא הרמב"ם דין זה, וכתב ומ"מ אף להרמב"ם נ"ל דדוקא כשהחפץ כולו חוץ מידו, אלא דהחבל בידו, אבל מקצת חפץ בידו בוודאי אף בא"י למשוך כל החפץ אצלו פטור, דהא מקצת חפץ אינו ברה"ר. ולפ"ז בס"ת שנתגלגל יהא מותר להחזירו אף באופן שאינו יכול למושכו מהחלק שנתור בידו. [וצ"ע דלכא"ו החפץ והחבל הקשור בו נידונים כדבר אחד].

עוד יש להביא בהאי ענינא דברי הריטב"א (בדף צט: ד"ה והנכון בזה, שיובאו בע"רמ"ב יעו"ש), שכתב דכי אמרינן דהיכא דאיגוד כלי כולו אינו חוץ לארבע אמות פטור, הני מילי היכא דאיכא ממקום הנחתו איגוד תוך ארבע אמות, אבל הכא בדבילה שמינה זו הנחתה בפני הכותל היא שהוא חוץ לארבע אמות, ע"כ. [וכעין דבריו מבואר ברמב"ו ובחי" ה"ר"ן]. ונראה מדבריו דלא סגי במה שחלק מהחפץ ישאר באויר הרשות שהיה בה שיחשב איגודו בידו, אלא בעינן שחלק מהחפץ יהא מונח ברשות הראשונה, ובלא זה הו"א הוצאה גמורה וחייב עליה. (ועי' בהע' קי"ב במשי"ת בזה לגבי העברה ד"א ברה"ר).

76. תנן בדף צא: המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה, בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור, ומסיק בגמ' דבאסקופת כרמלית מיירי, והא קא משמע לן טעמא דנח בכרמלית, הא לא נח בכרמלית מיחייב. והכי תניא נמי בדף ה: המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו, דהיינו מקום איצטבאות שיושבים סוחרים, ושם כרמלית עליה, חייב. [ויעוין בדף צט: ובתוסי' שם ד"ה או דלמא. ובתוסי' שם מבואר שהוא דינא דדף צב. דאמר רבי אלעזר המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן משא בני קהת. אמנם בדף קב. כתבו תוס' דאדם בטל לגבי רה"ר, ואפילו לא יניח על קרקע רה"ר חייב אפילו מונח על גופו למעלה מעשרה טפחים. וברעק"א בגהש"ס בדף קב. עמד בכע"ז מדברי התוס' בדף ו. ד"ה התם].

77. משנה בריש מס' שבת. ולענין בין השמשות, יעו"י בביה"ל סי' שמ"ט ס"ה ד"ה ואפילו.

78. כן מבואר במתני' דהתם, דאסור לבעל הבית לעקור הפת ליתנה ביד העני, אע"פ שהחפץ נשאר ברשות היחיד, ולא עשה את מעשה ההוצאה, מ"מ כיון שהוא עשה את העקירה איכא איסורא מדרבנן.

79. והביא המ"ב (בסי' ש"ו סקנ"ו) מהאחרונים, שנהגו שלא לקבל האגרת מיד הא"י המביא בשבת, אלא אומרים לו שיניח ע"ג קרקע או ע"ג שלחן כי חוששין שמה טרם שיעמוד לפוש יטול הישראל האגרת

מרה"י⁹¹ לאור הגבוה מעשרה טפחים מקרקעית רשות הרבים, ודעת הרשב"א⁹² לאסור בזה, וכן פסק המ"ב⁹³.
 מ. בדין המוציא מרשות היחיד לכרמלית למעלה מעשרה מקרקע הכרמלית, ראה הערה⁹⁴. ודין המוציא לכרמלית למטה מעשרה טפחים בלא להניח בקרקע הכרמלית, יתבאר בסמוך הלכה מ"ו.

הוצאה למקום פטור ומקום פטור

מא. עקירה מרשות היחיד או מרשות הרבים על מנת להניח במקום פטור שחוץ לרשות היחיד, מותרת⁹⁵. אבל אם רשות הרבים מפרידה בין רשות היחיד למקום הפטור, אסור להוציא מרשות היחיד למקום הפטור⁹⁶, וביארו

91. ולהכניס מרה"י במקום שלמעלה מעשרה לרה"י, נראה שגם להתוס' אסור, דכיון שעקר ממקום חיוב ומוליד לרה"י, אף שאין מניח ברה"י אסור, ורק כשעוקר מרה"י למקום פטור אין אסור.

92. דף ג: ד"ה כאן למעלה מעשרה, וביאר שם הטעם, דחיישין דילמא שדי להו, ובהמשך דבריו כתב עוד טעם דאי שרית למעלה מעשרה אתי לאפוקי למטה מעשרה, ולא גזירה לגזירה היא, דאי לא הא לא קיימא הא. והנה יש לתמוה ע"ד הרשב"א ממש"כ בעירובין (דף פה: ד"ה ולענין גיגין), וז"ל שם: ולענין גיגין בשני רה"י, כל שהו שוין ואינן משופעין מותר לזרוק מזה לזה אם הם שלו וכו', והוא **הדין להושיט מזה לזה** כשהו בשתי דיוטות. ע"כ. ואי אסור אפי' להוציא למעלה מעשרה לשיטת הרשב"א, האי הושיטה היכי דמיא, ויש לומר דהרשב"א איל לשיטתו בחידושים שלדעתו מלאכת הושיטה היא להניח את הדבר שמושיט על שני הרשויות [וכמו שיובא בדיני הושיטה הלכה ע"א], והנה ככה"ג אין הוצאה גמורה, שהרי החפץ לא נעקר ממקומו הראשון לגמרי, שחלקו עדיין ברשות שהוציא ממנה, ולגבי הוצאה הוא כאיגודו במקומו הראשון, ולהכי אין לאסור הוצאה ככה"ג כשמוציא למעלה מעשרה טפחים. **והא מיהא נלמד** שגם להרשב"א מותר להוציא חלק מחפץ מרה"י לאור רה"י בגובה שלמעלה מעשרה טפחים. [ועי' במ"ב (ס' שני"ד סק"ח) שהביא שהפמ"ג (אש"א שם סק"ג) מסתפק בדלי התלוי בעץ ארוך כמו שעושין לבארות שלנו לשאוב בו, והוא תלוי בתוך הבאר, או אפילו למעלה מן הבאר נגד אירורו, אם מותר לאוחזו באור סביב הבאר. ולהאמור י"ל דכל הספק הוא רק אם הוא למטה מעשרה, אבל למעלה מעשרה כיון שאיגודו במקום פטור גם להרשב"א שרי, אמנם יש לחלק דהרשב"א מייירי שעומד בפנים מוציא כלפי חוץ, ואילו הוצאה דשייכא בבאר הנידון הוא שהעומד בחוץ יוציא הדבר אליו, ושמה בזה יותר יש להחמיר, שכאן אילו לא יתא איגודו במקום פטור היה בזה איסור מעיקר הדין. עיי"ל דכיון שתופס את הדבר בידו הו' כמניחו על הקרקע, אדאם בטל לגבי הרשות שבה הוא נמצא, כמו שנתבאר בהלכה ט"ו, ויל"ע].

ובמש"כ הרשב"א הטעם הוא דחיישין דילמא שדי להו, אין ללמוד שאילו יורקם יתחייב, שלא היתה כאן עקירה לשם חיוב, אלא יל"פ דמה שכתב בסו"ד דלא גזירה לגזירה היא, דאי לא הא לא קיימא הא, קאי גם על הביאור הראשון, דאף דאילו שדי לרה"י לא היה אסור מה"ת אסור חכמים להוציא, ולא הו' גזירה לגזירה דאי לא הא לא קיימא הא.

93. סי' שמ"ח ביה"ל ד"ה בתוך עשרה.
 94. הנה לפי תוס' פשוט שדבר זה מותר, וכ"ש הוא שאם לרה"י מותר להוציא למעלה מעשרה, כ"ש שלכרמלית מותר. וכן לדעת המתירים עקירה בלא הנחה בכרמלית (והובאו דבריהם לקמן הלכה מ"ו ובהערות שם) ג"כ הדבר פשוט להיתר. אכן מקום הנידון הוא להאוסרים עקירה מרה"י למטה מעשרה טפחים לכרמלית אף כשאינו מניח החפץ (וכמו שהובא בהערות שם שכן היא דעת רוב הפוסט), ולפי דעת הגמ"ש שברה"י אסור להוציא ידו טעונה אף למעלה מעשרה, האיך יהא הדין בכרמלית. ונראה שבהו גם הרשב"א יודה שהדבר מותר, שהרי טעם האיסור מבואר ברשב"א, א. דחיישין דילמא שדי להו. ב. דאי שרית למעלה מעשרה אתי לאפוקי למטה מעשרה, ולא גזירה לגזירה היא, דאי לא הא לא קיימא הא. ומבואר אין הוצאה לאור שלמעלה מעשרה נחשבת **להוצאה מדרבנן**, אלא דאסורה אטו הוצאה, ומבואר בגמ' (בדף יא: ובעירובין דף צט.) דלא גזירנן גזירה לגזירה. [וביאר הגר"א בס"י שמ"ט סעי' ד' ד"ה ואפי', דלא אמרו בפ"ק דשבת (דף יא: ופ' בתרא דעירובין (דף צט.) אהא דתנן לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, בכרמלית מאי, ואמרו רבא) דלא גזירנן גזירה (לגזירה), אלא דוקא שאינו אסור אלא משום גזירה, אבל דבר שאסור ברה"י משום שבות, ה"ה שאסור בכרמלית. ע"כ דבריו. והכא דברה"י היא גזירה, י"ל דבכרמלית מותר, וכבר הובא לעיל (פ"ט) את המבואר במג"א (סי' שני"ב סק"ד) שכשיש ג' צירופים מקילינן, והכא נמי איכא ג' צירופים, דהו', א. למעלה מעשרה. ב. באור כרמלית. ג. ואינו מניח].

ובזה תהא חצר שאינה מעורבת חמירא מכרמלית [וגם מרשות הרבים לדעת התוס'], והוצאה לחצר שאינה מעורבת אסורה אף שמוציא למעלה מעשרה, וכמו שמבואר ברמב"ם בהלכות עירובין (פרק ד' הלכה כ"ו) שכתב וז"ל: שלש דיוטאות זו למעלה מזו, עליונה ותחתונה של אחד, ואמצעית של אחד, לא ישלשל מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית, שאין משלשין מרשות לרשות דרך רשות אחת, אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא דרך אמצעית. ומבואר דהוצאה לרשות חבירו אסורה אף שמוציא למעלה מעשרה. [כן מבואר בחזו"ט סי' ק"ג סק"ט, והובא בהע' ק"ו]. וטעמא נראה דברה"י כל למעלה מעשרה כלמטה מעשרה דמי, דרה"י עולה עד לרקיע.

95. שו"ע סי' שמ"ו סעי' א'.
 96. מ"ב שם סק"ה, וציין מקורו מבי"ו וט"ו ומאמ"ר, ודלא כב"ח. והיינו דהבי"ו (בסי' שמ"ו) כתב בדעת הטור שאסור להוציא מרשות היחיד למקום פטור דרך רשות הרבים, וכתב הבי"ח והא דאי ליתא, דלא נזכרה גזירה זו בתלמודא ולא בפסקי הגאונים. ולכן ס"ל שמותר להוציא מרה"י לרה"י ע"מ להניח במקום פטור. ולפ"ו לכא"ו גם להעביר לרה"י אחרת היא מותר (ועי' בט"ו במש"כ בזה). אמנם באמת הדברים מבוארים ברשב"א ובריטב"א במס' עירובין (דף ל:ג), וביאר הריטב"א דבמעבד כזה אף על פי שאין בו איסור תורה, ואינו אלא משום שבות, הרי הוא דומה למלאכה של תורה, ועוד דלמא נייח ברשות הרבים וחיוב משום מכניס ומוציא, ושבות כזה לא התייר רבי, וכעין שאמרנו לענין הוויקה. ויל"ע בדברי הב"ח מהמובא בסעי' ל' דדעת הרשב"א שאסור להוציא אפי' את ידו בלבד, אף שמוציא באור שלמעלה מעשרה מקרקע רה"י, ולפ"ו

הריטב"א⁹⁷ והבית יוסף⁹⁸ טעם האיסור שחוששים שמא ינוח ברשות הרבים, וחיוב משום מכניס ומוציא⁹⁹.

מב. ומכיון שכל החשש הוא שמא ינוח ברשות הרבים, וחיוב משום מכניס ומוציא, נראה שהעברה ממקום פטור לרשות היחיד מותרת אפילו באופן זה שרשות הרבים מפרידה ביניהם¹⁰⁰.

מג. וזיקה מרשות היחיד למקום פטור, דינה כזיקה מרשות היחיד לרשות היחיד מעל רשות הרבים. ודייניה יבוארו בהלכה ע"ט ואילך.

הוצאה לכרמלית ומכרמלית

מד. כל הוצאה שאסורה ברשות הרבים, אסור חכמים לעשותה גם בכרמלית,

ודאי דאסור להעביר למקום פטור דרך רה"י, דעצם הוציאה לרה"י אסורה, וצ"ע.

97. עירובין ל: שהובא בהע' צ"ו.

98. סי' שמ"ו אות א'.

99. ובאמת שיש לעיין, דאף אם ינוח לכא"ו לא יתחייב על ידי הנחתו, כיון שהעקירה היתה על דעת לעשות דבר שאין בו איסור מה"ת, והו"ל כהנחה בלי עקירה. וצ"ע. [ושמא כוונתו דכיון דבכה"ג הו' הוצאה גמורה, נהי דאינו מתחייב משום דלא נתכוין לזה, מ"מ הו' מעשה חשוב שיש לאסור מחמתו ההוצאה, אף שכשמוציא מוציא על דעת להניח ברה"י אחרת ולא ברה"י]. שו"י מציינים שכן הקשה בס' תוספת שבת (סי' שמ"ו סק"ג), והפמ"ג (מש"ו סק"ב) כתב בזה דכיון דנתכוין לעקור מרה"י, עכ"פ כי נח ברשות הרבים אפשר חייב, או שמא לפעמים יתכוין לעקור מרשות היחיד ולפוש ברה"י. עכ"ד. ויל"ע לדבריו מדברי הרמב"ם המובאים בהע' כ"ו, יעו"ש, ועוד יל"ע מדברי הריטב"א (דף צו.) ד"ה נגון) שכתב דאפי' למאן דאמר דקיל' דנתכוון לזרוק שמונה חורק ארבע שהוא חייב, התם הוא דנתכוון למלאכת איסור ועלתה בידו מלאכת איסור, מה שאין כן בזה שנתכוון למלאכת היתר והוה ליה מתעסק בעלמא. עכ"ד. והכא נמי הא בעקירתו נתכוון למלאכת היתר. [ובעצם הקושיא י"ל עוד ביישוב דברי הב"י, דאיכא למיחש שמא יפוש ב' פעמים ברה"י ויתחייב משום מעבד ד"א ברה"י, ודומיא דמש"כ הגרעק"א לפרש בדברי רש"י במס' סוכה דף מג, והוב"ב בהע' ר"א].

100. שאפילו אם ינוח החפץ ברשות הרבים, הא מותר לכתחילה לעשות כן, אמנם כ"ז את"ש למפ"ש לבאר דברי הב"י לעיל הע' צ"ט בביאור הראשון, וכן במש"כ הפמ"ג, אכן אי נימא דחיישין שמא יעמוד לפוש ב' פעמים, גם ממקום פטור לרה"י דרך רה"י אסור.

101. גמ' בדף ו. ופירש"י (ד"ה אין לא כרשות היחיד) משום דמיא לרשות הרבים, דאין להם מחיצות. ובגדר איסורא דכרמלית, יבואר לקמן הע' ק"ד.

102. גמ' שם, וכ"פ הרמב"ם הלכות שבת פרק י"ד הלכה י"ג, והנה רש"י שם (בד"ה לא כרשות הרבים) פירש דכרמלית אינה דומה לדגלי מדבר, דלאו להילוכא דרבים עבדי, ויל"ע דבשלמא הוצאה מרה"י לכרמלית שפיר מוכן דאסור להוציא, שכיון שכרמלית דמיא במקצת לרה"י שאין לה מחיצות, החמירו מדרבנן לדונה כרה"י שאסור להכניס ממנה ולהוציא אליה, אבל הוצאה מכרמלית לרה"י אמאי אסורה, דנהי דלא דמיא לרה"י דלא להילוכא דרבים עבדיא כפירש"י, מ"מ גם לרה"י לא דמיא דלית לה מחיצות, והיכא מצינו שאסור להוציא לרשות הרבים, מכל מקום שאינו דומה לרשות הרבים.

ושמא י"ל דכיון דלא דמיא לגמרי לרה"י עשאוה כרה"י במקצת לענין הוצאה ממנה לרה"י. והנה יש לדון בגוונא שזורק מכרמלית לכרמלית מעל רה"י [כשאינו בתוך עשרה לקרקע רה"י], והנה אם הזריקה היא יותר מד' אמות לכא"ו דאי אסור, ולענין דלון חמירי לזון הכרמלית כרה"י, ונמצא שהעביר ד' אמות ברה"י. אכן יש לדון באופן שזריקתו היא בתוך ד"א [ומשכחת לה בכמה גונוי דאיכא זריקה מעל רה"י באופן שאין בזריקתו ד"א, עי' בהע' רכ"ב], דבזה לכא"ו שרי ממה נפשך, דאי נדון את הכרמלית כרה"י הא שרי לזרוק מרה"י לרה"י מעל רה"י, ואי נדונה כרה"י הא העברה ברה"י פחות מד' אמות שריא, והא אין נראה לדון כרמלית אחת כרה"י, וכרמלית הב' כרה"י, או להיפך, ויל"ע.

103. **הבית יוסף** סי' שכ"ה אות א', שהביא דהמרדכי (מס' שבת סי' רנ"ב) כתב בשם אור זרוע (ח"ב סי' נ"ג) כשי"ד בניסן חל להיות בשבת, יש מפרשים שאסור ליתן לגוי מותר החמץ שיולכנו לחוץ, ויש מפרשים דלהשיב לפניו והוא יקח מותר. ונראה דלדידן דלית לן רשות הרבים דאורייתא, מותר ליתן להם אפילו ביד ואפילו ידוע שיוליד חוץ, וכבר היה מעשה ברנגשפור"ק ששלח עירון שחלה אחד מאכל יהודי, ושלחו לו על פי רופאי העיר. ותוספות כתבו דאסור ליתן ליד גוי יהודי ליה עקירה, וכן לתת לו משכונא אם לא יטלנו דרך מלבוש, עד כאן לשוננו. ואחר שהבי"דן בפירושא דהא"י, הסיק דעד כאן לא שרי לדידן דלית לן רשות הרבים דאורייתא אלא במקום מצוה, כגון לבער חמץ מהבית או מפני דרכי שלום, כי ההיא דעירון ששלח אחר מאכל יהודי, אבל היכא דליכא מצוה ולא דרכי שלום מודה אור זרוע דאפילו לדידן נמי אסור, דאף על גב דלית לן רשות הרבים, מכל מקום איכא למיחש למראית העין. עכ"ד. ומבואר דאסור ליתן לגוי גם בכרמלית. [אמנם בדברי הב"י מבואר דהחשש הוא מפני מראית עין, ולפ"ו דבבר שאין בו מראית עין י"ל דשרי ליתן ליד הגוי, אלא שאי"ז מוכרח, יל"ל דכוונת הב"י **שאפילו** איסורא דמראית עין יש בזה, ולכן אף באופן שהגוי יעשה את העקירה ואת הנחה מ"מ הדבר אסור, אבל גם האי איסורא איכא אם עושה העקירה].

הט"ו בס"י שמ"ט (סק"א) אחר שביאר ההיתר דהעברה פחות פחות מד"א ע"י ב' בנ"א, כתב וז"ל: ופשוט שזה אינו מועיל אלא לענין טלטול חוץ לד"א ברה"י או בכרמלית, אבל לא להוציא מרה"י לכרמלית, וכ"כ רש"ל בתשובה סי' נ"א, והביא הוכחה לזה. ולי תמוה [למה הוצרך להוכחה] שהוא פשוט, דהא משנה מפורשת לענין מרה"י לרה"י במשנה ראשונה דשבת, וה"ה לענין כרמלית מדרבנן, וע"כ קראתי תגר על מה שאיתי באיהו קהילות בשבת שנותנין ס"ת לבה"כ, והולכין דרך הרחוב שהיא עכ"פ כרמלית, נושאין אותה ע"י הושיטה מאחד לחבירו בפחות מד"א, **ועושין איסור במה שמוציאין אותה מן הבית לרחוב דלזה לא מהני הושיטה**, ועי' עכו"ם ודאי אסור להוציאה מן הבית, וה"ל מצוה הבאה בעבירה לפי דעתו, וכשנשואין בשבת תינוק למול מן להתייר שיוציא עכו"ם התינוק מן הבית דלא להוציא מרה"י לכרמלית, ואחר כך יטלטלהו ישראל בפחות פחות מד"א, וכן כשיכניסוהו לביה"כ צריך שיכניסו עכו"ם דהוה מכניס מכרמלית לרשות היחיד. כל זה נראה ברור, וה' יכפר בעד

ולכן אסור להוציא מרשות היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד¹⁰¹. **מה.** וכן אסור להוציא גם מכרמלית לרשות הרבים או מרשות הרבים לכרמלית¹⁰².

עקירה בלא הנחה והנחה בלא עקירה בכרמלית

מו. נחלקו האחרונים בהוצאה בכרמלית באופן זה שהעקירה נעשית על ידי העומד בפנים, וההנחה נעשית על ידי העומד בחוץ, שדעת רוב הפוסקים לאסור הוצאה בצורה זו אף בכרמלית¹⁰³, ודעת כמה פוסקים להקל בזה¹⁰⁴. להלכה נראה מדברי המשנה ברורה שדעתו להחמיר¹⁰⁵, וכן הכריע החזו"א¹⁰⁶.

השוגגים, עכ"ד. ומבואר בזה דפשיטא ליה הדבר לאיסורא, עד שתמה על המהרש"ל שהוצרך לראיה ע"ז.

ומה שהביא **הט"ו** מדברי **המהרש"ל** בשו"ת, הנה המהרש"ל שם נשאל אם מותר להוציא ממקום שאינו מעורב ע"י הושיטה מיד ליד איש חבירו תוך ד' אמות, ונראה שם דהשאלה היתה להוציא מבית לחצר שאינה מעורבת או מחצר לחצר בשתי חצירות שלא עירבו, וע"ז האריך להוכיח דאיסורא איכא בהא, ולהכא ליכא ראייה מדברי המשנה, אמנם לעצם הנידון לכא"ו מבואר מדברי המהרש"ל דזה עוקר וזה מניח אסור אף ברשויות דרבנן. [וכן מבואר בחזו"ט שיו"ד לקמן הע' ק"ו שהשוה ב' הנידונים, ומה שהמהרש"ל כתב דבחצר חבירו איכא חומרא טפי, אינו ענין לחשבון זה, ודו"ק].

ועי' עוד במש"י"ת בשיטת ה"ט"ו בהע' ק"ד, שנראה שתירה דבריו בזה בהאי ענינא.

הגר"א בס"י שמ"ט סעי' ד' ד"ה ואפי', כתב דלא אמרו בפ"ק דשבת (דף יא: ופ' בתרא דעירובין (דף צט.) [אהא דתנן לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, בכרמלית מאי, ואמרו רבא] דלא גזירנן גזירה [לגזירה], אלא דוקא שאינו אסור אלא משום גזירה, אבל דבר שאסור ברה"י משום שבות, ה"ה שאסור בכרמלית. ע"כ דבריו (והוכיח ממאי דאי בדף צד: אימור דפטר ר"ש וכו' ואף על גב דלכרמלית הוא). והוצאה דזה עוקר וזה מניח לכא"ו שבות היא, דהוא הוצאה מדרבנן ולא גזירה בעלמא, ויש לאוסרה אף בכרמלית, אלא דיל"ע בזה, דהא רש"י פירש (בדף ב.) דאסורין לעשות כן לכתחלה, שמא יבואו כל אחד ואחד לעשות מלאכה שלימה בשבת, וי"ל דגם האי דינא גזירה הוא, ומה הגדר אימתי חשיב שבות ואימתי חשיב גזירה.

הח"י אדם בכלל נ"ג סעי' כ' כתב, דהושתט חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית למעלה מ"י טפחים מותר לכתחלה, אפילו בדיוטא א', דהיינו שעומדים זה אחר זה, דהו' איר מקום פטור, **ולמטה מ"י טפחים נ"ל דאסור**, דהו' איר כרמלית.

הגר"ז בס"י שמ"ז סעי' ז' האריך למצוא אפשרות להוציא תינוק למולו מרה"י לכרמלית, ומבואר בדבריו דזה עוקר וזה מניח אסור בכרמלית. [ואף הוצאת חפץ בידו אסור אפי' שמוציאה למעלה מעשרה טפחים מקרקעית הכרמלית]. 104. בשו"ת **עבודת הגרשוני** (סי' ק"ד ציינו הבאר היטב סי' שמ"ט סק"ה) צידד להתייר בזה, ולחלק בין בין השמשות דאסורין עקירה בלא הנחה והנחה בלא עקירה, לכרמלית, דאע"ג דבבין השמשות איכא איסורא, בכרמלית נראה שהדבר מותר, ובסו"ד כתב, אמנם ראייתו בשו"ע בס"י שמ"ט בסופו שכתב וז"ל אסור להוליך חפץ פחות פחות מד"א אפי' בין השמשות ואפי' בכרמלית, עכ"ל, משמע שהשוה מדותיו ולא חילק בין ביה"ש ובין הכרמלית, והוא תמוה בעיני כי מנין לו זה, איברא בספרו הארוך בב"י לא הזכיר כרמלית כלל רק בין השמשות, ע"ש, דברי שו"ע צ"ע היטב, עכ"ד. [ובדברי הגר"א הנ"ל הע' ק"ג מיישבא הערותו במה שהשוה נידון זה למש"כ הגמ"ב בדף יא: דלא גזירנן גזירה לגזירה].

וכן דעת **האבן העזר**, הביאה המ"ב בשעה"צ סי' שמ"ט סק"ד.
ובדעת ה"ט"ו ג"כ נראה בב' מקומות שדעתו להתייר בזה, דהנה הובאו בהע' ק"ג דברי המשנ"ב (בסי' ש"ז סק"ו) שכתבו האחרונים שנהגו שלא לקבל האגרת מיד האי" המביא בשבת, אלא אומרים לו שיניח ע"ג קרקע או ע"ג שלחן, והביא בשעה"צ שם דה"ט"ו מפקפק בזה, וטענת ה"ט"ו (שם סק"ב) היא דברה"י דאורייתא אמרינן ריש שבת דאסור מדרבנן אף על פי שאין עושה אלא עקירה לחוד או הנחה לחוד, אבל בכרמלית אין איסור בזה, ומבואר דפשיטא ליה דאין איסור עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה בכרמלית, [וגם מהמ"ב שכתב לתרץ דהרבה ראשונים סוברין דגם בזמן הזה יש רשות הרבים, וטוב לצאת ידי הכל, נראה דאסכים על ידיה בעיקר הדבר שבכרמלית ליכא איסורא, אמנם י"ל דהשת"ל דאף אי נימא דבכרמלית ליכא איסורא, מ"מ ברה"י וידן יש להחמיר, ועי"ל דהמ"ב למד דהנמנה היה שאפילו באופן שהגוי עמד לפוש נהגו לא לקבל האיגרת מידו, שמא יבואו לקבל גם בגוונא שעמידת העכו"ם תהא לכתף, ועי"ו קושיית ה"ט"ו קושיא היא אף אי נימא דבכרמלית איכא איסורא דזה עוקר וזה מניח, דמ"מ אין מקום להחמיר כ"כ שלא לקבל מיד הגוי גם כשעמד, דכיון דאפילו אם לא יעמוד ליכא איסורא דאורייתא אין לעשות גזירה לגזירה, ועי"ו הוצרך המ"ב לבאר דהרבה ראשונים סוברין דגם בזמן הזה יש רשות הרבים, וטוב לצאת ידי הכל, אמנם בדעת ה"ט"ו עצמו מבואר דבכרמלית אין איסור בזה].

וכן כתב עוד ה"ט"ו (בסי' שכ"ה סק"א) שאחר שהאריך בזה קצת כתב, וק"ל במ"ש דמה שנותן ליד עכו"ם ה"ל עקירה, הא תנן ריש שבת או שנתן לתוכה הוציא שניהם פטורים, פירש"י אסורין לכתחילה שמא יבא לעשות מלאכה שלימה בשבת, וגזירה זו לא שייכא לדידן דלית לן אלא כרמלית דה"ל גזירה לגזירה, ולכן הסיק דלדידן דנהגין להקל לשלוח אפי' לכתחלה חוץ לעירוב, אין אנו חוששין בדברים הנזכרים כאן אלא במידי דשייך בו משא ומתן, אבל אכילה ושתיה נוהגים להקל, עכ"ד. וז"ל להבין איך יתיישבו דבריו בב' מקומות אלו עם מש"כ בפשיטות בסי' שמ"ט (סק"א), והובא בהע' ק"ג) לאסור בזה בתוקף, וצ"ע. 105. שבס"י שכ"ה ביה"ל ד"ה לפניו בחצר, נראה דלא הקיל בזה אלא צירף דעה זו לענין נידונו שם [שדן אם מותר ליתן מאכל ביד הגוי באופן שאין ברור שהגוי יוציא המאכל], שבוה צירף הדעה המתירה להתייר, ובסי' שמ"ט בשער הציון סק"י י"ד הביא דדעת האבן העזר להקל בזה, אבל בבית מאיר חולק עליו ואוסר גם בזה.

106. סי' ק"ג סק"י"ט, והביא שם מהתוספתא פ"ח ה"ג שהביאה הרמב"ם בהלכות עירובין (פרק ד' הלכה כ"ו) וז"ל: שלש דיוטאות זו למעלה מזו, עליונה ותחתונה של אחד ואמצעית של אחד, לא ישלשל מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית,

מעל עשרה טפחים הסמוכים לקרקע רשות הרבים, מתחייב על ידי העברתו¹¹⁵.

גב. דעת רש"י ותוס'¹¹⁶ שהעברה ארבע אמות ברשות הרבים אסורה מן התורה אפילו אם העקירה היתה בכרמלית¹¹⁷, אמנם דעת מהר"י¹¹⁸ שאין בזה איסור תורה אלא שבות.

גג. המטלטל חפץ ארוך קנהה על ידי שמגביהו מהקרקע מצניו האחד וזורקו לצידו השני¹¹⁹, אפילו טלטלו כמה מילין באופן זה אינו

ארבע אמות ברשות הרבים¹¹¹.

מט. ארבע אמות שאמרו, הן ואלכסונו שנמצא שהם חמשה אמות ושלושה חומשים¹¹², ויש מי שאומר שמארבע אמות עד חמשה ושלושה חומשים פטור אבל אסור¹¹³.

נ. גם העברה מעל עשרה טפחים אסורה מן התורה, כל שהעקירה וההנחה היו מקרקע רשות הרבים¹¹⁴.

נא. כשמעביר החפץ בידו או על גופו, אף על פי שהחפץ נמצא

הוצאה לרשות היחיד שאינה מעורבת

מז. אסור להוציא מרשות לרשות שאינה מעורבת עימה גם אם עוקר בלא להניח בתוכה, ואף אם מוציא למעלה מעשרה¹⁰⁷, וראה הערה¹⁰⁸.

העברה ארבע אמות ברשות הרבים

דיני המלאכה

מז. מכלל מלאכת הוצאה¹⁰⁹ קבלו חז"ל¹¹⁰ שאסור גם להעביר חפץ

שאין משלשין מרשות לרשות דרך רשות אחר, אבל משלשל הוא מן העליונה להתחתונה שלא דרך אמצעות. ע"כ. וכתב החזו"א דמבואר מכ"ז דעקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן אסורה. [וע"ש במש"כ דלדבר מצוה יש להתיר]. וכן מבואר מדברי המהר"ש שהבואר לעיל הע' ק"ג.

107. כן יש ללמוד מדברי הרמב"ם בהלכות עירובין פרק ד' הלכה כ"ו, והחזו"א סי' ק"ג סק"ט הנ"ל בהע' הקודמת.

108. הנה המשנ"ב בסי' שס"ו ביה"ל סעיף א' ד"ה מבתיהם הביא מהפמ"ג, דזה עוקר וזה מניח בלא ערבו צ"ע. ובפמ"ג שם (אשל אברהם סק"א) כתב ע"י סי' שמ"ז, ועי' א"ר (בסי' שס"ו אות א') בשם שו"ת מהר"ש"ל סי' נ"א, יע"ש. והיינו דהלבוש (סי' שס"ו ס"א) כתב, ואסור לטלטל מן הבתים לחצר או איפכא עד שיערבו. וכתב הא"ר (ס"ק א') ובלא עירוב, על ידי הושטה מידו ליד חבירו תוך ד' אמות. רש"ל שו"ת סי' נ"א. ע"כ. והיינו דבכה"ג שרי להוציא אף לחצר שאינה מעורבת. וצ"ע, דבמהר"ש"ל שם מפורש הדבר לאיסור, וז"ל: אכן מדברי המחברים אית לן למידק לאיסורא, שהרי הספר תרומה והסמ"ג כתבו על האי ענינא דלעיל שהוכרתי דלא שרי במחיצה של בני אדם אלא להביאו מרה"ה או מרה"י אחר שהוא שלו, ורשות הרבים מפסקת ביניהם ורוצה להביאו לביתו, אבל לבית חבירו לא יועיל כל זה לפי שצריך עירוב, אלמא דאפילו המחיצה שמועלת כלפי איסור הוצאה אפי' מרה"ה לרה"ה, אפ"ה לענין איסור הוצאה של עירוב לא יועיל, כ"ש היתר של הושטה שאין מועיל לענין הוצאה מרה"ה לרה"ה, אלא מאיסור הוצאה כד' אמות ברה"ה לחוד שלא יועיל לענין הוצאה להוציא מרשות שאינה מעורבת לרשות אחרת. ע"כ. וצ"ע. גם מדברי הרמב"ם הנה צ"ע בהאי ספיקא, וכמ"ש החזו"א שמדברי הרמב"ם מוכח שעקירה לבד ברשויות דרבנן אסורה. [והנה לשונו של הא"ר מועתקת מהכנה"ג כמ"ש בסו"ד, והכנה"ג כתב כן, נ"ב, ובלא עירוב ע"י הושטה מיד ליד איש חבירו תוך ארבע אמות, רש"ל ז"ל בתשובה סי' נ"א. ע"כ. וי"ל שאין כוונתו לומר שהדבר מותר, אלא כוונתו לציין שבנידון זה הן הרש"ל בתשובה שם].

109. כן כתב הרמב"ן (דף עג. ד"ה ירושלמי), דכל ארבע אמות של אדם רשותו הוא, וכשהוא מוציא חוץ לד"א שלו מוציא מיקרי, והאי הוא גמרא דגמירי לה **לחייבו משום מוציא**, והוכיח כן [דמהל"מ למדנו שהוא תולדת הוצאה, ולא רק שיש איסור בהעברת ד"א ברה"ה], דאלו לא סמכו ליה אמוציה אינו חייב מיתה, שאין עונשין מהלכה למשה מסיני אלא אי"כ נסמכה לתורה שכתבה. ע"כ.

110. מהל"מ כמבואר בגמ' דף צו:

111. **ולפי משנ"ת** בשיטת רש"י והרמב"ם (בהע' ק"יב) נראה דס"ל דהעברה ד"א אינה ענין להוצאה, אלא גוה"כ הוא להחשיב העברה ד"א ברה"ה כתולדת הוצאה. [וכ"כ גם בשו"ת יהודה יעלה (למהר"י אסאד, או"ח סי' פ"ז) בשיטת הרמב"ם מטעמא אחרינא].

112. יש לעיין איך משערים הני ד' אמות, וכגון שמעביר חפץ שיש בו אמה על אמה, אם צריך להעבירו ה' אמות, שע"ז סוף החפץ יצא מארבע אמות של תחילת החפץ, ורק בכה"ג חשיב מטלטל ד"א, או דסגי לטלטל ד' אמות כדי להתחייב, שכל חלק וחלק בחפץ זה ארבע אמות ברשות הרבים. והנה המ"ב (סי' שמ"ט סק"ט) כתב בזה וז"ל: ודע דמה דקיי"ל דאם העביר חפץ ברה"ה ד"א הן ואלכסונו חייב, דוקא כשהיה שיעור זה בין מקום עקירת החפץ להנחתו, אבל אם היה מקום הנחת החפץ בתוך שיעור זה, ואפילו רק מקצתו של החפץ פטור, דהרי לא העביר החפץ ד"א הן ואלכסונו בשלימות. כן מוכח מרמב"ם (פ"ב הלכה י"ט). ויש להוסיף שכן מבואר בתוס' (דף צט: ד"ה ואמאי והא קא ממעט) וברשב"א (ד"ה הכא) ובתוס' רא"ש (ד"ה ותפשוט), ובראשונים שם ויובאו לקמיה, אמנם בשיטת רש"י [וגם בשיטת הרמב"ם] בזה נראה דיל"ע קצת, והנני להציע סוגית הגמ' בעה"י.

הנה בגמ' בדף צט: מקשינן אהא דתנן (בדף ק), הזורק בארץ ארבע אמות חייב, והוינן בה והא לא נח, ואמר רבי יוחנן בדבילה שמינה שנינו, אמאי חייב בדבילה שמינה, הא הדבילה ממעטת מארבע אמות. ופירש"י (ד"ה ואמאי) ואמאי מיחייב, הא מתניתין ארבע אמות קתני ואפילו מצומצמות, וכי נח בפני הכותל נתמעט הזריקה מארבע אמות כדי מקום הדבילה, וקתני חייב, כיון דמעיקרא ארבע אמות הוה, ומבואר בדברי רש"י דאילו לא היתה הדבילה מתבטלת היה מתחייב על ידי זריקתו. **והקשו** תוס' (ד"ה ואמאי), וקשה לר"י דבעינן זה אין נראה שיתחייב כיון שאיגודו בפנים, כמו מוציא חצי קופה לרה"ה דאינו חייב עד שיוציאה כולה לחוץ, דאטו אם זרק אדם רומח וכל דבר ארוך כל שהוא יתחייב כיון שראשו אחד יצא חוץ לד' אמות. ולכן ביארו ספיקא דגמ' באופ"א, וכע"ז מבואר גם ברשב"א (ד"ה הכא) ובתוס' רא"ש (ד"ה ותפשוט), ו**גמיריש** הו"א ליישב דברי רש"י ע"פ דברי הריטב"א (בתו"ד בסוגיא), שכתב והנכון בזה דכי אמרינן דהיא דאיגודו כלי כולו אינו חוץ לארבע אמות פטור, הני מילי היא דאיכא **מקום הנחתו** איגודו תוך ארבע אמות, אבל הכא בדבילה שמינה זו הנחתה בפני הכותל היא שהוא חוץ לארבע אמות. ע"כ. [וכע"ז דבריו מבואר ברמב"ן ובחי' הרי"ן]. והיינו דלא אכפ"ל דחלק מהחפץ נשאר בתוך ד"א אם כל החפץ מונח חוץ לארבע אמות, והכא כיון שמקום הנחת הדבילה הוא חוץ לד' אמות, אין בזה חסרון של איגודו בידו. ונימא דרש"י נמי הכי ס"ל, ולהכי לא חייש לקושיית התוס'. **אמנם** נראה דו"א, דהנה התוס' בדף ז. (ד"ה וטח בפניה) ביארו הא דהדבקה בכותל חשיבא הנחה בב' אופנים, דלר"ת פני הכותל הוא מקום ההנחה, ולכן צריך שיהא בפניה ארבעה על ארבעה, ולר"יב"א מקום ההנחה הוא על קרקע רשות הרבים שתחת לחפץ, ולכן לא בעי שיהא בפני הכותל ד' על ד', דכיון שרואה את הקרקע חשיב כמנוח ע"ג קרקע, והנה להריטב"א הנ"ל דלא חשבינן דאיגודו של הדבילה בתוך ד"א כיון דהנחתה בפני הכותל היא שהוא חוץ לארבע אמות, נראה דס"ל דההנחה היא בפני הכותל וכפירושא קמא של התוס'. דלפי הריטב"א שההנחה היא מעל אויר רה"ה, אכתי אגידיה הדבילה בתוך ד"א. [ובאמת בריטב"א בדף ז. ד"ה זורק נראה דל"ל כהריב"א, אמנם שם

נראה באופ"א קצת מר"ת יעו"ש, ועי' בהע' מ"ו. ובחי' הרי"ן מבואר להדיא כר"ת]. ואילו מרש"י מבואר דס"ל כהריב"א, כמ"ש הרשב"א (בדף ז. ד"ה לבניה) לדקדק מדברי רש"י התם (ד"ה חייב).

ושמא י"ל דרש"י ס"ל דאין דין דאיגודו בתוך ד' אמות, ודיינינן להעברה ד' אמות מכל נקודה ונקודה שבחפץ, וחפץ שאורכו אמה, סגי בזה שיעבירו ד' אמות להתחייב על העברתו, ואע"ג דנמצא שסוף החפץ נמצא בתוך ארבע אמות שהיו סמוכים **לתחילת** החפץ, מ"מ כיון שממקום שסוף החפץ היה עבר ד' אמות מתחייב על ידי העברה זו, ולהכי ס"ל לרש"י דזורק בדבילה ד"א מצומצמות מחייב, דכל חלק וחלק בדבילה עבר ד"א ולא דיינינן לכולה כחדא. **ויתכן** להוסיף בזה דאף בנוגה שחלק מהחפץ נשאר גם בתוך ד' אמות שהיה מונח בהם מקודם, מ"מ אי"ז סיבה לפטור על חלק מהחפץ שיצא **חוץ** לארבע אמות, דלגבי העברה לא דיינינן החפץ כחדא. ורק היכא שיש חסרון בעקירה אזי הוא דפטרין המעביר, אע"פ שחלק מהחפץ יצא יותר מד"א. ויש לדקדק כן מדברי רש"י בר"פ הזורק (דף צו:), דבגמ' שם חקרו מנלן דהזורק ארבע אמות ברשות הרבים מיחייב, ואמר רב חסדא שכן אורגי יריעות זורקין בוכיאר ביריעה, והקשתה הגמ' והלא אוגודו בידו, ומשני בניסבא בתרא. ופירש"י והלא אגודו בידו, חוט של ערב **הוא אוחו**, והקנה נכרך בחוט ואינו נשמת ממנו. ולא פירש דאין לחייבו שאף אם אינו אוחו בחוט אין לחייבו, משום שחלק מהחוט נשאר קרוב בתוך ד"א של זריקתו. [ואולי יש לדחוק דרש"י אתא לביאר לישנא דגמ' שהקשתה והלא אגודו בידו, ולזה פירש דחוט הערב עדיין בידו, אבל בלא"ה נמי לא היה לנו לחייבו]. **וכן** יש לדקדק מדברי הרא"ז בסו"פ הזורק, שכתב (הלכה ג' אות ח') הזורק חפץ והיה קשור החפץ בחבל **וראש החבל בידו**, אף על פי שזרקו כמה אמות פטור הואיל ואיגודו בידו, ונראה דבלא שיהא ראש החבל בידו מחייב, אע"פ שלא כל החפץ נחרק ממנו ד' אמות. ויל"ע. [וגם תוס' שהקשו לא הביאו מקור לדבריהם, אלא רק כתבו דאין נראה כן, ואם כן הוא היכי פשיט מיניה, ומבואר דאי"ז מוכרח, והנה קושיית התוס' (שם) אפירש"י היא, אטו אם זרק אדם רומח וכל דבר ארוך כל שהוא יתחייב כיון שראשו אחד יצא חוץ לד' אמות. ואם בזורק ד' אמות הכי גמירי לה שיתחייב בכה"ג, א"כ היכי פשיט מינה. ע"כ. ולפי המתבאר י"ל דבאמת בזורק רומח באופן **שראש הרומח** מיהא לא אז ממקום שהיה בתחילה ד"א, בזה גם לרש"י אין לחייבו, וכל מאי דס"ל לרש"י דחייב הוא רק באופן שחלק מהחפץ מיהא הועבר ד"א ממקום שהיה בתחילה, ולהכי תו ל"ק מה שהמשיכו תוס' להקשות היכי פשיט מיניה, דכיון דבעינן העברה של ארבע אמות, להכי דנה הגמ' דכיון שלבסוף נתבטלו חלק מהארבע האמות משם רשות הרבים (ודיינינן ליה כבאין כאחת, אע"פ שביטול המקום משם רשות הרבים נעשה רגע אחרי שהדבילה עברה שם), אי הנחת חפץ וסילוק מחיצה פטור, הכא נמי היה לנו לפטור הזורק].

ואם כנים אנו בזה, יש ליישב בזה מאי דהוקשה לן [בהע' ק"כ] בסוגיא דזירוז דקני (בדף ח:), דהתם אמר רב יהודה האי זירוז דקני רמא וזקפיה רמא וזקפיה לא מיחייב עד דעקר ליה, ופירשו רש"י והרמב"ם (פ"ג הי"א) לפי שלא עקר החפץ כולו מעל גבי הארץ. ותמוה למה הוצרכו להאי טעמא שלא עקר החפץ כולו מעל גבי הארץ, הא גם אם עקרו מעל גבי הארץ לגמרי לא יתחייב כל שאינו מוציא החפץ מארבע אמות הסמוכות לכולו, ובכה"ג שרמא וזקפיה גם אם יעקרו, מ"מ לא הרחיק את תחתית הקנים ד"א ממקום שהיו בתחילה, [וכמו שביארו ראשונים אחרים כדאי' התם]. אמנם להמבואר את"ש, דדעת רש"י [וכן י"ל בדעת הרמב"ם] היא דבדינא דהעברה ד"א אין פטור של איגודו בתוך ד"א, ולהכי הוצרכו לטעמא דלא הוי עקירה, דאילו תהוי עקירתו עקירה יתחייב על החלק שיצא חוץ לד' אמות. **ובזה** יבואר גם מה שכתב הרמב"ם (פ"ד הי"ח) הזורק ארבע אמות ברשות הרבים ונח החפץ בכותל, נדבק למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ וחייב. וכתב המעשה רקח, **פירוש אפילו בארבע אמות מצומצמות**, שכשנשער עובי הבצק או החלב לא יהיו ארבע אמות אפ"ה חייב, וכן משמע בגמרא דף צט: וכפי רש"י ז"ל, ואת"ש היטב לשיטתו.

אמנם המ"ב (בסי' שמ"ט סק"ט) כתב: ודע דמה דקיי"ל דאם העביר חפץ ברה"ה ד"א הן ואלכסונו חייב, דוקא כשהיה שיעור זה בין מקום עקירת החפץ להנחתו, אבל אם היה מקום הנחת החפץ בתוך שיעור זה ואפילו רק מקצתו של החפץ פטור, דהרי לא העביר החפץ ד"א הן ואלכסונו בשלימות. כן מוכח מרמב"ם (פ"ב הלכה י"ט). ע"כ. והיינו דהרמב"ם (שם) כתב העוקר חפץ מרשות הרבים ממקום זה והניחו במקום אחר ברה"ה, אם היה בין שני המקומות עד ארבע אמות הרי זה מותר וכו', היה **ביניהן** חמש אמות ושלושה חומשי אמה בשוה הרי זה חייב, שהרי העביר החפץ חוץ לאלכסונו של מרובע, ולמד המ"ב דהאי 'ביניהם' שכתב הרמב"ם היינו בין סוף המקום הראשון עד תחילת המקום השני, וא"כ צ"ל דס"ל להרמב"ם כהריטב"א שבזריקה בכותל ההנחה היא בפני הכותל, והיכא שמקום ההנחה הוא חוץ לד' אמות לא אכפת לן כמה שחלק מהחפץ נמצא בארץ ד' אמות. [ובהדיא דזירוז דקני אכתי תיקשי לן]. אמנם אולי י"ל דמש"כ הרמב"ם היה ביניהן חמש אמות ושלושה חומשי אמה בשוה הרי זה חייב, כוונתו בין **התחלת** המקום הראשון **להתחלת** המקום השני, דבזה סגי כדי להתחייב, ובאמת שיש לדקדק כן מתחילת דבריו שכתב, העוקר חפץ מרשות הרבים ממקום זה והניחו במקום אחר ברה"ה, אם היה בין שני המקומות עד ארבע אמות הרי זה מותר, ואי נימא שמסוף המקום הראשון עד תחילת המקום השני קאמר, נמצא שמוטר לטלטל חפץ שארוך אמה ד' וחצי אמות ברה"ה לכתחילה, דאכתי איגודו בתוך ד' אמות, ואילו גבי הוצאה מרה"ה לרה"ה אמרין דמדברנן מיהא אסור להוציא אף באופן שאיגודו בידו [כמש"כ בסעי' ל"ו, ואפילו בכרמלית יש מחמירים בזה כמש"כ בסעי' ל"ז], וצ"ע.

113. שריע סי' שמ"ט סעי' ב', ועי' במ"ב שם שהסכמת האחרונים כדעה שניה, ואם בירר לו ד' אמות לטלטל בהם יכול לטלטל באלכסונו ה' אמות וכו' שלישי. [וכ"ז הוא בדעת הי"א, אבל דעת השו"ע היא להתיר בכל ענין אפילו מדרבנן,

שהרי סתם כדעה זו]. והנה בסי' שמ"ה ג"כ הובא דין כהאי, שהרמ"א כתב ד"א דבעינן ברשות היחיד ארבעה על ארבעה הן ואלכסונו, וכתב השעה"צ שם דהיינו ה' טפחים וג' חומשי טפח על ה' טפחים וג' חומשי טפח, ו**בעיגול** סגי, וטעמא דבעיגול סגי לכא"ו הוא דהשיעור נקבע לפי קו אלכסון של ריבוע שיש בו דע"ד, ולהכי כל שיש ברשות בכל מקום ה' טפחים וג' חומשי טפח, א"צ עוד יותר מזה, ויש לעיין לפ"ז במי שמולך ד' אמות נחוו, ואח"כ ד' אמות לצידו, ולכא"ו י"ל דתמיד דנים שממקום החפץ משחינו ה' אמות וג' חומשין, וא"כ בכה"ג יצא מגודל העיגול הזה וחשיב טלטול, ארי"ד דיכול תמיד לחשב שהוא הלך בצד הריבוע, וממילא הוא בצלע העיגול ולא בקוטר, וקו הקוטר נמצא לצידו, וכל שלא יצא מריבוע של ד' על ד' ליכא איסורא. [ואילו לא היה דין דין ואלכסונו, מסתברא דאף אם נקבע מקום הליכתו שמשם יתנו ד' אמות על ד' אמות ביושר, מ"מ יכול להחליט היכן הם ה' אמות שלצידו, אם לצד ימין הקו שהלך או לצד שמאל].

114. מ"ב סי' ש"נ סק"ב. והיינו באופן שעומד ברה"י ומטלטל ברה"ה, דאם עומד ברה"ה ומטלטל א"צ לעקור ולהניח בתוך עשרה, כמש"ת בסמוך.

115. תוס' בדף קב. ד"ה והציאו בפיו חייב, וביארו הטעם שבטל הוא אגב רה"ה. [ועי' בגהש"ס שם].

116. במס' סוכה דף מג, וכן נראה מתוס' הרא"ש שם ד"ה ויעבירונו. [ועי' מיארי שם, ועי' עוד במה שיתבאר לקמן הלכה פ"ד ובהערות שם]. והנה ברש"י שם מבואר שאף אם הגביהו על מנת להוליכו מזוית לזוית ולא להוציאו, ונמלך להוציאו, שפטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש ביניהם, מ"מ מדין מעביר חייב, והתוס' והתוס' רא"ש שם הקשו עליו, ויעוי' בכפ"ת שכתב להל"ץ בעד רש"י, דסבר רש"י דדוקא במוציא לרה"ה מרה"י איתא להך דינא משום דמלאכת הוצאה מרה"ה לרה"ה ממשכן גמרינן לה, ובעי' דלהוי ההוצאה דומיא דמשכן, אבל העברה ד"א ברה"ה דחייב לא ילפי' לה ממשכן, אלא גמרא גמירי לה כדאי' בשבת (דף צו:), הלכך סבר רש"י דמעביר ד"א ברה"ה אף על פי שעקירה ראשונה לא היתה להעביר ד"א, ושוב נמלך והעביר, אפ"ה חייב, עכ"ד. וכע"ז כתב בתפא"י בסוכה (פ"ד אות י' בהגהה מבנו) להצדיק דברי רש"י, דמעביר ד"א ברה"ה הילכתא גמירי לה, ולא ממשכן ילפינן לה, והרי טעם דכשנטלו ע"מ שלא להוציא הוציא פטור, היינו משום דילפינן ממשכן דמלאכת מחשבת בעינן, והא תינח הוצאה דילפינן ממשכן, אבל העברה דלא ילפינן ממשכן, אפילו נמלך חייב, ע"כ. אמנם לנגד זה יש להביא דברש"י בפרק הזורק מפורש שאף העברה צריכה עקירת ד"א, ש"כ (בדף צו: ד"ה ואחת משום העברה) דרבנן פטרי אהעברה משום דלא סבירא להו קלוטה כמי שהונחה, ותהוי כמי שהונחה משיצתה בפתח **חזורה ונעקרה** ונחה לסוף ארבע, ומבואר דבעי' עקירה גם להעברה, ויותר מפורש בדבריו שם (ד"ה ואי להכא) שכתב **דבעינן עקירה** מתחילת ארבע ברשות הרבים, והנחה לסוף ארבע ברשות הרבים, [ומה שטענו הכפ"ת והתפא"י דכיון דהל"מ היא מהיכא נילף דבעינן עקירה והנחה, י"ל ע"פ המבואר לעיל הע' ק"א דמהל"מ ילפינן דהעברה היא תולדה דהוצאה (והיינו דמסברא לא היינו דנים העברת ד"א כהוצאה מרשות לרשות, וקמ"ל הלכתא דהוי כהוצאה), וכשם שבהוצאה בעינן עקירה והנחה, כך גם בהעברה בעינן עקירה והנחה].

117. ויש לבאר דעתם היטב ע"פ מהו' בהע' ק"א דיינינן לארבע אמותיו של החפץ כרשות היחיד, והעברה ארבע אמות נחשבת כהוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, דלפי גדר זה אין חסרון במה שהחפץ מונח בכרמלית, דבאופן זה יש להחשיב את מקומו יותר כרשות היחיד. [ומ"מ צריך שתהא העברה ארבע אמות ברשות הרבים, דזהו גוף המלאכה וכמשנ"ת לעיל שם]. אלא שיל"ע בזה ממאי דתנן (בדף צו. והובא בדף ד.) הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, רבי עקיבא מחייב וחכמים פטורין, דאי נימא דבהעברה א"צ עקירה והנחה ברה"ה, כשם שהזורק ד"א ברה"ה חייב משום מעביר (כדאמרינן בדף צו:), הכא נמי יש לחייב הזורק מרה"ה לרה"ה דרך רה"ה. וי"ל דג"ז בכלל שאלת הרשב"א בדף ד: ד"ה הא דאמרינן דכולי עלמא, ויעו"ש במה שתי', והובא בהע' ר"ג.

ולכא"ו יש ראייה גדולה לשיטתם מהא דאמרינן במס' עירובין (דף צח), דבמתני' דהתם תנן היה קורא בספר על האיסקופה ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו, ומוקים לה אביי באיסקופה כרמלית ורשות הרבים עוברת לפניה, וביאר הא דתניא תוך ארבע אמות גוללו אצלו חוץ לארבע הופכו על הכתב, דתוך ארבע אמות דאי נפיל ומייתי ליה לא אתי לידי חיוב חטאת שרו ליה רבנן, חוץ לארבע אמות דאי מייתי ליה אתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן, ונראה בפשטות דמולך החפץ לכרמלית, ואהא אמרינן דאי איכא שיעור ד' אמות מתחייב ע"י הולכה זו, [ולפי' מהר"י צריך לדחוק דחיישינן שמא יתעכב לפני שיעלה על האיסקופה, אלא שזה צ"ע בתרת, חדא דא"כ בעינן שיהא יותר מד"א בין החפץ לאיסקופה, שיהא לו מקום לעצור אחר שעבר ארבע אמות, וזה ל"מ בגמ'. ועוד דכיון דדעתו היתה לעלות לאיסקופה, אין לחייבו אף אם נתעכב ברה"ה, דהוי כמפנה חפצים מויות לזוית ונמלך והוציאם, וצ"ע].

118. בתוס' בעירובין דף לב: ד"ה הכא באילן, כתב בשם מהר"י דכל שעוקר מכרמלית שוב אינו מתחייב בהנחתו אלא משום שבות, והנה הגרעיק"א שם העיר בזה דהתוס' ס"ל בדיבור שאח"ז דמעביר ד"א חייב אף בעוקרו ברה"ה ומניחו ברה"ה, והא דואי עקירת רה"ה אינו גורם לחיובא דד"א ברה"ה, וע"כ משום דחיוב מעביר אף בלא עקירה, א"כ גם בעוקרו מכרמלית אמאי אינו חייב משום מעביר, ומה לי עוקרו מכרמלית או מרה"ה, וצ"ע. [ועי' תוצאות חיים במש"כ לחדש בזה, וצ"ע]. ולכא"ו נראה דמהר"י באמת פליג ע"ד התוס', וס"ל כהרמב"ן והרשב"א דמעביר מרה"ה לרה"ה דרך רה"ה אינו אסור מרה"ה, ותוס' באמת פליגי עליו, [ועי' בהע' ר"ד].

119. וכמו"כ המגלגל תיבה באופן זה, דכל שהיא מרובעת ויש לה זויות הוי כמו רמא וזקפיה. תוס' ח:

מתחייב¹²⁰. אמנם המגלגל חפץ ברשות הרבים, וכן הגורר חפץ ברשות הרבים, מתחייב משום מעביר ארבע אמות¹²¹.

זיקה ארבע אמות

נד. גם זיקת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים בכלל העברה היא, ואסורה מן התורה¹²².

נה. נתבאר בהלכה י"ז שגם הדבקה החפץ בכותל נחשבת להנחה, ולכן הזורק חפץ דביק (כדבילה שמינה, בצק, חלב¹²³, טיט¹²⁴ וכדו), ונדבק בכותל, אם הוא בתוך עשרה טפחים הסמוכים לקרקע רשות הרבים חייב, ואם הוא מעל עשרה טפחים פטור¹²⁵.

צירוף רשות

נו. זרק שתי אמות ברשות הרבים, ועבר החפץ דרך ר"ה ויצא לרשות

הרבים אחרת, ועבר שם שתי אמות נוספות, מתחייב על ידי הוצאה זו¹²⁶.

איסורי העברה מדרבנן

העברה פחות מארבע אמות ברה"ר ובכרמלית

נז. דעת הראב"ד¹²⁷ שגם העברה פחות מארבע אמות אסורה מדרבנן, אכן דעת שאר הראשונים¹²⁸ שטלטול בתוך ארבע אמות מותר לכתחילה, וכן פסק השו"ע¹²⁹.

נח. העברת החפץ יותר מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות, אסורה מדרבנן לדעת כולם¹³⁰, אפילו בבין השמשות ואפילו בכרמלית¹³¹.

נט. יש אומרים שמוותר לו לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים, וליתנו לחבירו שאצלו כמות ארבע אמותיו וחבירו לחבירו שאצלו, אף על פי שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים, ויש מי שאסור¹³².

ס. מבואר במשנ"ב¹³³ שזריקת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים על מנת להניחו במקום פטור אסורה מדרבנן, אמנם בראב"י¹³⁴ ובתפארת ישראל¹³⁵ מבואר שהדבר מותר לכתחילה.

סא. אמנם העברת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים על מנת להניחו במקום פטור, אסורה¹³⁶.

הושטה מרה"י לרה"י

דיני המלאכה

סב. שינוי במשנה¹³⁷, שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים, המושיט והזורק מזו לזו פטור. היו שתיהן בדיטא אחת¹³⁸, המושיט חייב והזורק פטור¹³⁹. [ורבי עקיבא מחייב גם בזורק¹⁴⁰, והלכה כחכמים¹⁴¹].

136. לכאן היה מקום לומר דבזה שרי, דהנה המשנ"ב בשעה"צ שם כתב לענין זורק דבילה בכותל למעלה מי"ט, דמכל מקום נראה דלכתחילה יש איסורא בזה בכל גווני, דדלמא יפול על הארץ. והאי חששא דדלמא יפול על הארץ שייך רק בזריקה ולא בהעברה. אמנם נראה דבכה"ג שמעביר ארבע אמות דמיא להוצאה מרה"י לרה"ר על מנת להניח החפץ במקום פטור [המבואר בסעי' ס"ג], שמבואר ברשב"א ובירושב"א במס' עירובין (דף לג:) שאסורה, וביאר הריטב"א דבמעביר כזה אף על פי שאין בו איסור תורה, ואינו אלא משום שבות, הרי הוא דומה למלאכה של תורה, ועוד דלמא נייה ברשות הרבים, וחייב משום מכניס ומוציא, ושבות כזה לא התיר רבי, וכעין שאמרנו לענין הזריקה. והאי טעמא שייך גם גבי העברה ד"א, דאיכא למיחש שמא יניחנו. [ורק בזריקה שאין אפשרות להניח החפץ, מבואר בראב"י ובתפארת דשרי].

137. שבת דף צו.
138. כלומר בעלייה אחת באורך רשות הרבים על פני הבית, ויש הפסק רשות הרבים ביניהם. רש"י שם.

139. ופירשה המשנה שכך היתה עבודת הלויים, שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין הקרשים מזו לזו, אבל לא זורקין. ופירש רש"י (ד"ה פטור) שארבע עגלות היו לבני מרי שהיו נושאים קרשי המשכן, והן הולכין שתיים כאחד זו בצד זו, כדאמרינן בגמרא (דף צט.), וכשהיו פורקין את המשכן לטעון על העגלות היו מעמידין העגלות כדרך הליכתן, שתיים זו אצל זו סמוך למשכן, ושתיים זו אצל זו לפניהם, דרך הליכתן לאורך רשות הרבים, שהיו רוצים להלך אחר עמוד העגלה ההולך לפניהם, ופורקי המשכן היו מושיטין הקרשים לאותן שטען על העגלות הסמוכות למשכן, והן מושיטין לאותן שלפניהם. ע"כ. ולי"ז להבין, דלכאן בכל אופן שיהיה היו העגלות עומדות לרוחב רה"ר, דאף אם מכל צידי המשכן היה רה"ר, מ"מ השטח שלפני ואחרי המשכן לא היה רה"ר לאורכו, ורק לרוחבו יוכל להיות רה"ר, שהרי במקום שהמשכן עומד לא היתה רה"ר מפולשת, וא' מתנאי רה"ר הוא שתהא מפולשת משער לשער. וא"כ כשהעגלות היו עומדים לפני המשכן (ראה א"ר א' בסוה"ס), נמצא שכמעבירים מעגלה אחת לעגלה שלפניה (כגון מעגלה א' לעגלה ג' ומעגלה ב' לעגלה ד' באיור), מעבירים מב' גזוזטראות שנמצאים לב' צידי רשות הרבים. [וגם אם העגלות היו על ירך המשכן היו מעבירים מעגלה א' לעגלה ב' ומעגלה ג' לעגלה ד', ושוב הוו העגלות מב' צידי רשות הרבים]. ואף אי נימא שבסוף פירוק המשכן נעשה במקום ההוא רשות הרבים לאורכו, אבל מ"מ רוב ההושטות היו הושטות לרוחב רה"ר, ונילף מיהא עכ"פ שגם המושיט מגזוזטרא לגזוזטרא בב' דיוטות מחייב. ולפמש"כ התוס' בציור העגלות בדף צח. ד"ה אטבעי, לק"מ]. וש"מ שכע"ז הקשה הרשב"א בדף צט. ומשום כך פירש דינא דמושיט כדעת רב האי, כמו שיובא לקמן הע' קס"ד.

120. ר"ן בחי' ומהרי"ח. וכן הוא ברמב"ם פ"י הי"א. [וכ"כ האול"צ (פ"כ תש"ו) ה' דנראה שאף שאינו מגביה את הכסא אלא דוחפו בלבד, יש בזה משום טלטול, שאף טלטול שעי' גלגול נחשב טלטול מדאורייתא. ואף על פי שמבואר בשבת (דף ח:) אר"י האי זירזא דקני רמא וזקפיה רמא וזקפיה לא מחייב עד דעקר ליה, פירוש שהמוליך חבילת קנים ברה"ר בלא לעוקרה מן הקרקע אלא רק זקפה ומשליכה אינו חייב, מ"מ נראה שזוהו דוקא באותו אופן המוזכר בגמ', שלעולם אין עקירה לגמרי ולכן פטור, אבל בגלגול בכל פעם יש עקירה ממקום אחד והנחה במקום אחר, שהרי הגלגל מסתובב, ומה שהיה למטה נעקר ממקומו ועולה למעלה, ושפיר יש כאן עקירה, וחייב משום מעביר. עכ"ל. ותמוה שלא הזכירו שהדבר מפורש בתוס' על אתר ובראשונים].

121. דף ח: תוד"ה לא מחייב. וכ"ה בראשונים שם. [רא"ש בפס' ובתוס', רמב"ן, ר"ן בחי' ומהרי"ח]. וכן הוא ברמב"ם פ"י הי"א. [וכ"כ האול"צ (פ"כ תש"ו) ה' דנראה שאף שאינו מגביה את הכסא אלא דוחפו בלבד, יש בזה משום טלטול, שאף טלטול שעי' גלגול נחשב טלטול מדאורייתא. ואף על פי שמבואר בשבת (דף ח:) אר"י האי זירזא דקני רמא וזקפיה רמא וזקפיה לא מחייב עד דעקר ליה, פירוש שהמוליך חבילת קנים ברה"ר בלא לעוקרה מן הקרקע אלא רק זקפה ומשליכה אינו חייב, מ"מ נראה שזוהו דוקא באותו אופן המוזכר בגמ', שלעולם אין עקירה לגמרי ולכן פטור, אבל בגלגול בכל פעם יש עקירה ממקום אחד והנחה במקום אחר, שהרי הגלגל מסתובב, ומה שהיה למטה נעקר ממקומו ועולה למעלה, ושפיר יש כאן עקירה, וחייב משום מעביר. עכ"ל. ותמוה שלא הזכירו שהדבר מפורש בתוס' על אתר ובראשונים].

122. משנה בדף ק. ועי' הע' ע"ח.
123. רמב"ם פ"י הי"ח.
124. רש"י דף ז.

125. הנה במתני' (בדף ק.) תנן הכי, הזורק ארבע אמות בכותל למעלה מעשרה טפחים באויר, למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ. והנה השעה"צ (סי' שמי' סקמ"ז) כתב, לענין זורק דבילה בכותל למעלה מי"ט, דמכל מקום נראה דלכתחילה יש איסורא בזה בכל גווני, דדלמא יפול על הארץ. [וצ"ל דמיירי בזורק יותר מד' אמות, שיש אפשרות שהדבר יפול על הארץ ומ"מ יעבור ד' אמות, דאי בד' אמות מצומצמות מיירי ליכא למיחש למידי, שאפ' יפול על הארץ לא יעבור ד' אמות]. ויל"ע בדברי השעה"צ בזה מהמבואר בסי' שני"ג ס"א שני בתים שבני צדי רשות הרבים, והם של אדם אחד או של שנים ועירבו, אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה, וגם אם אחד גבוה מחבירו שכתב השו"ע שם שאסור לזרוק מזה לזה, היינו טעמא דכיון שגבוה מחבירו צריך לצמצם ידו בזריקה, וחיישינן שמא לא יכוין כ"כ ויפול לארץ ואתי לאתויי, כמ"ש המ"ב שם (סק"ד), והוא מהגמ' (בדף צז.). ולהכי בכלי חרס שאם יפלו ישתברו מותר. והטעם דלא חיישינן לעצם הנפילה, פירש"י (שם ד"ה דמדלי) וז"ל: ולהכי נקט ואתי לאתויי, דאילו משום נפילת רשות הרבים ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, דלא נתכוון לזרוק לרשות הרבים. והכא נמי ליכא למיחש למידי, דלנפילה ליכא למיחש דמתעסק הוא אצל הוצאה כמו שפירש"י. ועוד שזורק בזריקה ישרה, ואין ידו שזורק ממנה גבוהה או נמוכה מהכותל שאליו זורק, ותו דאף אם יפול ליכא למיחש דתאנה נמאסת בנפילתה והוא ככלי חרס, וצ"ע. **ומצאתי** בע"ה שבאמת בתפא"י (בפרק י"א אות י"ח) כתב שהזורק למעלה מי"ט כזורק באויר, דלמעלה מי' טפחים מקום פטור הוא, ומותר לכתחילה. ושוב מצאתי בראב"י במס' שבת (סי' ר"א) שכתב: הזורק ארבע אמות בכותל למעלה מעשרה טפחים כאלו זורק באויר, פירוש הוא מקום פטור, ואין בו [אף] איסורא דרבנן. ע"כ.

126. רש"י דף ח: תוד"ה לא מחייב. וכ"ה בראשונים שם. [רא"ש בפס' ובתוס', רמב"ן, ר"ן בחי' ומהרי"ח]. וכן הוא ברמב"ם פ"י הי"א. [וכ"כ האול"צ (פ"כ תש"ו) ה' דנראה שאף שאינו מגביה את הכסא אלא דוחפו בלבד, יש בזה משום טלטול, שאף טלטול שעי' גלגול נחשב טלטול מדאורייתא. ואף על פי שמבואר בשבת (דף ח:) אר"י האי זירזא דקני רמא וזקפיה רמא וזקפיה לא מחייב עד דעקר ליה, פירוש שהמוליך חבילת קנים ברה"ר בלא לעוקרה מן הקרקע אלא רק זקפה ומשליכה אינו חייב, מ"מ נראה שזוהו דוקא באותו אופן המוזכר בגמ', שלעולם אין עקירה לגמרי ולכן פטור, אבל בגלגול בכל פעם יש עקירה ממקום אחד והנחה במקום אחר, שהרי הגלגל מסתובב, ומה שהיה למטה נעקר ממקומו ועולה למעלה, ושפיר יש כאן עקירה, וחייב משום מעביר. עכ"ל. ותמוה שלא הזכירו שהדבר מפורש בתוס' על אתר ובראשונים].

127. רש"י דף צח. ורש"י פירש דלא אתיא כר' יוסי דאמר בפרק המוציא יין (דף פ.) דלשתי רשויות פטור, ולפי דבריו אם נפסוק כרבי יוסי זורק כה"ג לא יתחייב. אמנם הרשב"א פליג, וכתב דמסתברא דלא שייכי אהדדי, דהתם במוציא חצי זית וחזר והוציא חצי זית, הלכך דינא הוא דלא יצטרפו אלא כשתי הוצאות מחולקות לגמרי הן, אבל הכא דבזריקה אחת דינא הוא שיצטרפו, כן נראה לי. והכי מוכח גם מהרמב"ם שהביא האי הלכתא (בפ"י הי"ז) אע"פ שפסק כרבי יוסי (בפ"ח הכ"ד).

127. הובא ברשב"א ובר"ן בדף ח., ונראה הוא מדבריו בהשגות פ"י ב הי"ח והי"ט.

128. רשב"א, והביא שכן היא שיטת הרמב"ם [וכן מבואר ברמב"ם בפ"י הי"ט, שכתב וז"ל: נמצא כאן שלש מדות, כיצד, העוקר חפץ מרשות הרבים במקום זה והניחו במקום אחר ברה"ר, אם היה בין שני המקומות עד ארבע אמות הרי זה מותר, ע"כ], ומורו הרב, והתוס'. וכ"ה בחי' הר"ן שם.

129. סי' שמ"ט ס"א.
130. שו"ע סי' שמ"ט סעי' ה'. וכתב המשנ"ב סקט"ז, דיש פעמים שהתירו פחות פחות מד"א, עיין בסימן רס"ו ס"ז, וסימן ש"א סמ"ב, וסימן ש"ח ס"יח. ויש לחקור בגוונא שרוצה להוליך החפץ פחות פחות מד"א, האם האיסור הוא בד"א הראשונים, או"ד האיסור הוא כשמוציא החפץ מהארבע אמות שבהם היה מונח. ובפשטות נראה יותר כהצד השני, דבתוך ארבע אמות הא ליכא איסורא לטלטל [כשאין בכוונתו להעבירו יותר מד"א], ויותר נראה דהגזירה דרבנן היתה לזון דמה שהנחה החפץ בנתיים לא חשיבא הנחה, והוי כהעביר התפץ יותר מד' אמות. אמנם א"י מוכרח, דהא חזינן שאפילו בשנים איכא למ"ד שאסור להעביר החפץ פחות פחות מארבע אמות, ונמצא דאיכא איסורא אף בארבע אמות הראשונים, ואיכא למימר דהכא נמי שכדעתו להוציא החפץ יותר מארבע אמות איכא איסורא אף בארבע אמות הראשונים. [ויש לבאר בזה, דטעם האיסור ביאר הט"ז (סי' שמ"ט סק"א) דהחמירו בזה אפי' בבין השמשות, דכאן יעבור בקלות ויוציא חוץ לד', משא"כ כשאין בדעתו להוציא מד"א ודאי נזהר שלא להוציא חוץ לד' אמותיו. וי"ל דכשרוצה להוציא החפץ יותר מארבע אמות, שוב איכא למיחש שלא יזהר מלהעבירו ד"א כבר בפעם הראשונה, ולהכי אף בהם איכא איסורא, ודו"ק].

131. שו"ע שם. [ועי' בביה"ל ד"ה ואפילו בכרמלית, ובשו"ת רעק"א קמא סי' כ"ח]. וכתב המשנ"ב סק"ט, ואם הוא בין השמשות ג"כ דהוי תרתי לטיבותא, דעת הט"ז וא"ר להקל בזה, אך לפי המבואר לעיל בסימן שמ"ב דלא התירו שבות בין השמשות כ"א לצורך מצוה או במקום הדחק, אפשר דהכא נמי אין להקל אלא בכגון זה.

132. שו"ע שמ"ט ס"ג. ובסי' ש"א סתם השו"ע כדעה הראשונה להקל, ומ"מ לדבר הרשות טוב לחוש לדעת האוסרים. מ"ב שם סק"ג, ועי"ש כמה פריטים בזה.

133. שעה"צ סי' שמ"ה סקמ"ז, ונתבאר ענין זה בארוכה לעיל הע' קכ"ה.
134. במס' שבת סי' ר"א.
135. בפרק י"א אות י"ח. [והובאו כל הדברים בזה בהע' קכ"ה הנ"ל].

ההושטה היא בתוך עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים¹⁴⁸.

רשות הרבים סביב הגזוזטרא

סז. דעת התוס' רא"ש¹⁴⁹ שהרשות שמושיט הימנה צריכה להיות מוקפת מכל רוחותיה ברשות הרבים¹⁵⁰, אכן מדברי שאר הראשונים¹⁵¹ והפוסקים¹⁵² נראה שלא הצריכו תנאי זה¹⁵³.

סח. מבואר באחרונים¹⁵⁴ שצריך שרשות הרבים תפריד בין הגזוזטראות

מושיט למעלה ולמטה מעשרה טפחים

סח. אע"פ שאויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים הוא מקום פטור¹⁴⁵, מכל מקום איסור הושטה הוא אף שההושטה עוברת דרך אויר זה שגבוה יותר מעשרה טפחים מקרקעית רשות הרבים, שכן היתה עבודת הלויים במשכן¹⁴⁶.

סו. אמנם אין צריך שהגזוזטראות יהיו למעלה מעשרה טפחים¹⁴⁷, וכל שמושיט מרשות היחיד לרשות היחיד נחשב כמושיט, אף אם

הרשות שמושיט הימנה ואליה

סג. איסור הושטה הוא רק באופן שהגזוזטרא שמושיט הימנה והגזוזטרא שמושיט אליה רשות היחיד הם¹⁴², והאויר שביניהם מעל רשות הרבים הוא¹⁴³.

סד. אין מושיט חייב אלא אם מושיט מרה"י שאצלו לרשות הרחוקה הימנו, אבל אם עוקר מרה"י הרחוקה ומביא החפץ אליו אינו בכלל מושיט¹⁴⁴.

בס' תוצאות חיים (סי' ד') שכתב דמבואר מדברי הרשב"א בזה דהא דחייב במושיט למעלה מעשרה אינו משום דנחשב כמעביר באמצע ברשות הרבים, אלא דגזירת הכתוב במושיט **לחדש רשות חיוב בפני עצמו**, ושם באויר שלמעלה מעשרה הוא רשות חיוב, ולכן אינו נחשב מושיט דרך מקום פטור בזה שמושיט דרך למעלה מעשרה, דזה היה רק אם הוצרך במושיט תורת דרך רשות הרבים, ושם אינו רשות הרבים, אבל גזירת הכתוב במושיט דרך האויר זה מקום חיוב, עכ"ד. והביא שבמאירי (בה"ט צו. סוד"ה היו שניהם) כתב וז"ל: והושטה עצמה שחייבנו, י"מ הטעם מפני שידו בתר גופו גרידה, וגופו למטה מעשרה, אבל זורק הולכין אחר הנזרק, עד שלמדו מכאן שאם היה עומד למעלה מעשרה והושיט פטור, ואין הדברים נראין. עכ"ד. ובדברי הי"מ הללו מבואר דלא כהרשב"א. [ובעצם דברי הני הי"מ יל"ע, דהא במושיט דהוה בעגלות היו הלויים עומדים על העגלה במקום שגבוה למעלה מיי"ט מקרקע הרה"ר, דאי לא הו"י י"ט לא היו נעשות רה"י, וכמ"ש בתוס' דף צט. ד"ה שתי גזוזטראות, וכן מפורש בירושלמי (בפי"א ה"ב) דעגלות למעלה מעשרה אינן. וכן מבואר ברש"י בדף צט. ד"ה חמיסרי, וצ"ע].

ונראה להוכיח מהתוס' נמי דלא כהרשב"א, דהנה התוס' (בדף ד: ד"ה בע"א דאמרינן קלוטה) כתבו בשם ר"י, דלר"ע קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא ומחייב, משום דילפינן זורק ממושיט, דאי סבר כמי שהונחה דמיא לא הוה מצי למילף זורק ממושיט, דהא לא דמיא כלל, דכיון דכמי שהונחה דמיא הוה זורק למעלה מעשרה כזורק מרה"י למקום פטור וממקום פטור לרה"י, ולא דמי כלל למושיט שהוא מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע [דהא לא נח, דבידו של אדם ל"א קלוטה כמי שהונחה, כמ"ש התוס' בע"א ד"ה אבל למטה מ'], אלמא ע"כ כיון דסבר ילפינן זורק ממושיט סבר קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא. ע"כ. ואי נימא דלגבי מושיט לא חשיב האי מקום כמקום פטור, אין ראייה כלל דסבר ר"ע קלוטה לאו כמי שהונחה, דלעולם נימא דס"ל קלוטה כמי שהונחה, ומי"מ כיון דיליף זורק ממושיט הרי דהאי מקום דלמעלה מעשרה לא הוה מקום פטור לגבי מושיט, ולכן גם בזריקה חייב. וע"כ דס"ל דאע"ג דהוה מקום פטור, גזה"כ הוא לחייב המושיט מרה"י לרה"י ככה"ג.

147. והא דפירש"י שהגזוזטראות גבוהות עשרה ורחבות ארבעה, הוא רק בשביל שנדונם כרה"י, ולא משום דבעינן הושטה מעל עשרה טפחים (עי' ה"ע קמ"ב), ואה"נ אם תהא רה"י באופן אחר, וכגון שיהיו לה מחיצות, אי"צ שתהא גבוהה עשרה.

148. ע"פ התוס' והראשונים בדף ד. ובתוס' הרא"ש דף ד: ד"ה אבל למעלה, [וכן מפורש בדברי הי"מ במאירי בדף צו. סוד"ה היו שניהם, שנעתקו דבריו לעיל בהע' קמ"ו, ואף שהמאירי כתב על דבריהם שאינם נראים, נראה דלא פליג בעל"ז אלא במאי דפטר מושיט מרה"י לרה"י כשהמושיט עומד למעלה מ"ט מקרקע רה"ר]. וכן מבואר בס"י שמ"ח סעי' א' בביה"ל ד"ה להושיטה.

149. דף ד. ד"ה מאי שנא בתירוץ השני.

150. וז"ל: אי נמי אפי' בדיוטא אחת [איכא גוונא דאין איסור הושטה], וכגון שאלו שתי חצרות דבוקות לרשות היחיד מאחוריהן, ואין רשות הרבים מפסיק כי אם כנגד החצר, **אבל הבית שאחורי אותה חצר סמוך לרשות היחיד אחר**, דבכי האי גוונא לא מיתייב מושיט אלא כעין העגלות שבמשכן שהיו פתוחות לכל רוח לרשות הרבים.

151. ז"ל רש"י בדף צו. (הובא גם בריטב"א שם): היו שתיהן בדיוטא אחת, כלומר **בעלייה אחת באורך רשות הרבים על פני הבית**, ויש הפסק רשות הרבים ביניהם. ע"כ. ונראה מדבריו ששני הגזוזטראות היו על פני עליה אחת לאורך רשות הרבים, [ויש לציין שפירוש 'דיוטא' הוא עליה, כמו שנראה מדברי רש"י אלו, וכן הוא בעוד מקומות, ולדברי התוס' רא"ש צ"ל דפירושו הוא 'צד' אחד ולא עליה אחת, שבשני גזוזטראות שיהיו בעליה אחת לא היא איסורא דמושיט, אמנם יעוי' במש"י"ת בהע' קנ"ג דבפשוטו איכא דעה בירושלמי כהתוס' רא"ש, וצ"ע]. וכעין דברי רש"י בזה כתבו גם המאירי (ד"ה היו שניהם), הריב"ן והרע"ב (פי"א מ"ב), ומבואר שלא הצריכו שהגזוזטראות יהיו על ב' עליות שסביב כל אחת הוה רה"ר מכל צד. וכן נראה מסתימת שאר הראשונים שלא פירשו תנאי זה. [יעוי' רמב"ם פי"ג מהל' שבת הי"ח והי"ט].

152. משנה ברורה סימן ש"ח סק"ד עיי"ש. ויעוי' גם בסעי' הסמוך.

153. והנה באמת יש מקור לדברי התוס' הרא"ש בירושלמי בפי"א ה"ב, דאמר ר' אילא בשם רשב"ל והוא שתהא רשות הרבים מקפתו מכל צד, רבי יעקב בר אבא בשם רבי יוחנן [אמר] אפילו מרוח אחת מן אילין עגלות, ועגלות לאו למעלה מעשרה אינן. ויעוי' שם במפרשים, [ובביאור הגר"ח ק"ש שלי"טא כתב שם דגם לרשב"ל דבעינן שתהא רשות הרבים מקפתו מכל צד, עיקר בא לומר שתחת הדיוטא נמי רשות הרבים שנמצא שריוח שבין דיוטא לדיוטא רשות הרבים, ומעביר דרך אויר רה"ר. ולפ"ז גם מדעת רשב"ל אין ראייה לתוס' הרא"ש].

154. וכן מדוקדק בראשונים כמבואר בהערות הבאות.

הרשב"א (בדף ד: וכן בגיטין דף עט. ובעו"מ) דאי"צ שיהא בחורי רה"י מקום דע"ד בכדי שתחשב ה**נחתו** כהנחה ברה"י [ונתבאר פלוגתא זו באריכות בהע' ס"ו], אי"צ שיהא בגזוזטרא שכנגדה ד"ט אם יש לה דין חורי רה"י. [ומה שהרשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"ה, היו שתי גזוזטראות ברשות הרבים **גבוהות עשרה** ורחבות ארבעה, הרי אלו רשות היחיד כל אחת לעצמה, התם מיירי בגזוזטראות שאין לדונם כרה"י מצד דהוה חורי]. שוב נתבוננתי שגם להתוס' אי"צ שיהא בגזוזטרא השניה ד' טפחים, דהא להתוס' צריך שיושיט ליד חבירו (וכמשנ"ת לקמן הע' קנ"ח), ויד חבירו חשיבא כמקום שיש בו דע"ד כמשנ"ת לעיל הלכה כ'.

143. כלישנא דמתני' שתי גזוזטראות זו כנגד זו **ברשות הרבים**, ועי' בסמוך הלכה ס"ה והלכה ע"ו.

144. הנה הריטב"א (שהובא לעיל הע' קס"ז) כתב שחייב הכתוב כשיש עקירה והנחה ושינוי רשות. ונראה קצת דכל היכא דאיכא להני ג' חלקים, מחייב בין שמולך החפץ מאצלו בין שמביאנו אליו, ואינו מוכרח.

והנה הגמ' (בדף ד. ה.) האריכה לבאר איך יתיישב דינא דמתני' בהדי מא דקיי"ל דבעינן עקירה מע"ג מקום ד', ויישב רבי אבא (בדף ה.) דמתני' מיירי כגון שעקרה [בבה"ב] מטרסקל דעני והניח על גבי טרסקל, דאיכא נמי הנחה, והק' הגמ' אוליב דרבי יוסי ברבי יהודה דטרסקל חשיב רה"י, פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני אמאי חייב, מרשות היחיד לרשות היחיד קא מפיק. וכתבו תוס' (ד"ה אמאי חייב) ואפילו משום מושיט ובדיוטא אחת לא מחייב לפי הירושלמי דמצריך שיקבלנו שני מידו. ע"כ. וכתב השפת אמת ותימה הוא לומר שבמושיט ונותן בידו לא יתחייב אם דבר אחר כרוך על ידו, והיכן מצינו זה. לכן י"ל כוונתם באופן אחר, והוא דחיובא **דסיפא** [היינו פשט בע"ב את ידו לרה"ר ונטל מתוך ידו של העני] אי"א להיות ע"י הושטה, דהא תנן או שנטל מתוכה והכניס, ובכה"ג לא מצינו כלל ענין מושיט אלא כשהו מושיט ומניחו ליד השני, ולא כשמקבלו מידו של זה ומכניס אצלו. וכן י"ל כוונת דברי התוס' דמושיט צריך שיקבלנו שני מידו של המושיט, ולא שיכניסנו אצלו. עכ"ד. ולדבריו כן מהתוס' מבואר דהושטה כה"ג שנוטל מרשות היחיד לרשות שיעומד בה לא הוה מושיט. **אמנם** ילה"ק אהאי פירושא, חדא דמה הוצרכו תוס' להכניס דברי הירושלמי דבעינן שיקבלנו אחר מידו, הא האי סברא דלא מצינו כלל ענין מושיט אלא כשהו מושיט ומניחו ליד השני, שייך גם בלא דברי הירושלמי. וביותר תמוה דהגמ' הביאה בבא דפשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני, ואהא הקשתה אמאי חייב, הא מרשות היחיד לרשות היחיד קא מפיק. וע"ז כתבו תוס' דאפילו משום מושיט ובדיוטא אחת לא מחייב לפי הירושלמי. ולדברי השפ"א תוס' מיירו בבבא דסיפא, וצ"ע. ונראה לפרש דברי תוס' כפשטם, דחידשו דאפילו אם הושטה תהיה בדיוטא אחת ליכא חיובא, דאין מי שמקבלו מידו. (ושור"ר בחזו"א סי' ס"ב סק"ט אות ב' ד"ה שם ה' א', שג"כ למד דברי התוס' כפשטם). ומשה"ק השפ"א דתימה הוא לומר שבמושיט ונותן בידו לא יתחייב אם דבר אחר כרוך על ידו, י"ל דהכא כל הרה"י מונחת על ידו, **ובתוך הרה"י** אין מי שמקבל הדבר מידו. [ומפורש כן בתוס' רא"ש וז"ל: לינשא דמי מחייב קשה קצת, נהי דלא מיתייב משום מוציא, ליתייב משום מושיט מרה"י לרה"י ורשות הרבים באמצע, מיהו לפי הירושלמי דמצריך שיעמוד השני ברשות היחיד ויקבלנו נחא, ועוד דהוה כשתי דיוטות, עכ"ד. אמנם מה שעשה מזה קושיא הוא צ"ב, דנמא ליה לאוקמי בשהוה בדיוטא אחת ולהקשות דמחייב משום מושיט, נימא דמיירי בב' דיוטות כפי הצירוף הפשוט שרה"ר מהלכת בין הרה"י שבעה"ב עומד בה לטרסקל, והתוס' באמת לא **הקשו** כלום, אלא חידשו דאפילו בדיוטא אחת ליכא חיובא. ושם סבר התוס' רא"ש מתחילה דבהפסק קטן בין הרה"י לטרסקל אינו נחשב כב' רשויות, וצ"ע. ועכ"פ בתירוץ השני מבואר דהוה כב' דיוטות]. וא"כ שוב אין ראייה מדברי תוס' להאי ענינא.

אמנם שוב מצאתי בס"ד בדברי הריטב"א במס' עירובין (דף לג.) שכתב להדיא שהמושיט הוא שנותן מרשות שיעומד בו לרשות שחבירו עומד שם, ולא שנוטל מחבירו ומביא לרשותו. וא"כ מפורש שבכה"ג לא חשיב מושיט. [ואף ששם כתב כן להקשות על פירש"י, אין הכרח דרש"י פליג בזה].

145. כמבואר בגמ' בדף ז:.

146. ובביאור בגמ' נראה ב' דרכים בראשונים, דהרשב"א (דף ו. ד"ה ואת לימא בתו"ד) כתב, מסתברא דהתם לגבי מושיט לאו מקום פטור הוא אלא גזירת הכתוב, ותדע לך דהא רשות הרבים אינו עולה למעלה מעשרה, ואף על פי כן המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים אפילו למעלה מעשרה, ולא נח ולא עבר לא בתחלה ולא בסוף ברשות הרבים, חייב. עכ"ד. ודבריו צב"ק מרישא לסיפא, שמתחילת דבריו נראה דלגבי מושיט דיינינן לאויר רה"ר שלמעלה מעשרה כרשות הרבים ולא כמקום פטור, ואילו מסוף דבריו נראה דהא פשיטא שאויר רשות הרבים אינו עולה למעלה מעשרה גם לגבי מושיט, ומי"מ חייב דגזה"כ היא. **ומצאתי**

שעומדת לרוחב, ואם מושיט מהגזוזטרא שלרוחב רה"ר חשיבא הושטתו כהושטה בב' דיוטות, ויל"ע. [ועי' בהע' ק"צ במש"כ עפ"י].

140. כדתנן במתני' דהתם, ולפי צד אחד בספיקא דרבה בדף צו. דר"ע פליג דילפינן זורק ממושיט, ולהכי אף למעלה מעשרה מחייב. ומבואר בראשונים בדף ד. (רמב"ן ד"ה למימרא, רשב"א ד"ה ובתוס' תירצו, ר"ן ד"ה למימרא, ועו"ר), דאף ר"ע דמחייב כזורק מגזוזטרא לגזוזטרא היינו דוקא כשב' הגזוזטראות בדיוטא אחת הם, אבל אם הם בב' דיוטות אף לר"ע פטור דומיא דמושיט לחכמים. וזה שלא כמ"ש המהר"ם בדף צו. (בגמ' או דלמא) שכתב דנראה דלמ"ד דילפינן זורק ממושיט דהיינו ר"ע דמתני', ס"ל דאין חילוק בין אם שני הרשויות שזורק מזה לזה עומדים בשורה אחת, ובין הן זה כנגד זה, דהא כיון דס"ל דילפינן זורק ממושיט לא איצטריך ליה למיהוי ממש דומיא דמשכן, אלא ס"ל מה לי מושיט מה לי זורק, ה"נ ס"ל מה לי זה אחר זה או זה כנגד זה, ע"כ. שמדברי הראשונים מפורש לא כן.

והנה בשיטת הרשב"א באמת יל"ע בזה, דהובא לקמן (הע' קס"ד) שדעת רב האי גאון שאיסור דמושיט הוא כשהחפץ מונח על שתי הרשויות, והובא שם שלדבריו אין חילוק בין מושיט בדיוטא אחת למושיט בשתי דיוטאות, אלא החילוק בין דיוטא לב' דיוטות שהדרך היא רק בדיוטא אחת לעשות הושטה כה"ג שמניח הקורה על ב' הרשויות, שאין מקרים את רה"ר לרוחבה. אבל אה"נ אילו יקרה רוחב רה"ר יתחייב ע"ז משום מושיט. והנה ר"ע דמחייב כזורק לכאן פליג ואינו מצריך הושטה כהאי שהדבר יהא מונח על ב' הגזוזטראות, דאי"ז שייך כ"כ בזריקה. אמנם הא מנ"ל לומר דאינו מחייב אלא בדיוטא אחת, אחר דבדעת חכמים אין חילוק בזה. ושם כל מש"כ הרשב"א כאן הוא בשיטת תוס', אבל לדידיה לא ס"ל הכי, ולר"ע הזורק יהא חייב בין בדיוטא אחת ובין בב' דיוטות.

141. רמב"ם פי"ג הט"ז.

142. כן יש ללמוד מדברי רש"י בדף צו. שכתב (בד"ה זו כנגד זו) דהני גזוזטראות רשות היחיד הן, שגבוהות עשרה ורחבות ארבעה. ונראה מזה דאילו לא יהיו רה"י אין איסור דמושיט בהם, וכן מבואר בתוס' בדף צט. ד"ה שתי גזוזטראות. [ואי"ז ענין להא דמעביר ד"א ברשות הרבים שיבואר בע"ה לקמיה, דהעלו האחרונים שאפילו אם עוקר מכרמלית ומניח בכרמלית חייב כל שעבר ד"א ברה"ר, דהתם דינא אחרינא הוא, כפי שיבואר אי"ה]. ועי' ברש"י בעירובין דף לג. ד"ה כששתיהם, וצ"ל דמיירי שיש תנאי רשות היחיד למקום שעוקר הימנו, ובמקום שאליו מושיט את הפת, יעוי' במש"כ החזו"א לבאר בס"י ס"ב סק"ט אות ג'. **וכ"כ** הרשב"א בעבודת הקודש שער ג' סימן ה' וז"ל: המושיט **מרשות היחיד לרשות היחיד** בדיוטא אחת חייב.

והא הגזוזטרא נחשבת כרה"י נתבאר בכמה אופנים: א. דהנה התוס' (דדף צט. הנ"ל) פירשו דהגזוזטרא הוה רה"י דמיירי שסתום למטה בשום דבר ואין גדיים בוקעים תחתיהם, או שיש מחיצות למעלה מן הגזוזטרא דתו לא חיישנן לבקיעת גדיים. [ויל"ע אי"כ היאך יהא המקום שבין שתי הגזוזטראות רה"ר, אחר דאינו מפולש שתחת הגזוזטראות סתום בשום דבר. וי"ל ע"פ מש"כ ביה"ל (סימן שמ"ה ד"ה אם הם מפולשין משער לשער) שרחוב המתרחב במקום אחד, גם החלק המתרחב רה"ר הוא. ואולי י"ל דמש"כ התוס' שתחת הגזוזטראות סתום בשום דבר, לא מיירי שיש שם מחיצות עשרה, אלא מחיצות קטנות שמונעות בקיעת גדיים. ונהי דהשטח ההוא לא הוה רה"ר גם ע"י מחיצות כאלו, מי"מ אי"ז הופך את הרה"ר לרה"ר שאינה מפולשת, דכל מאי דלא אמרינן גוד אחית ככה"ג הוא רק מצד בקיעת הגדיים, ובכה"ג שאין בקיעת אמרינן גוד אחית. ועי' בזה בתוס' בעירובין דף פו: ד"ה גזוזטרא].

ב. אכן רש"י פירש שע"י שגבוהות עשרה ורחבות ארבעה נעשות רה"י, וצ"ב איך נעשות רה"י עי"ז, ויש לבאר דבריו ע"פ מש"כ התוס' במס' עירובין (דף פו: ד"ה גזוזטרא שיש בה), שהקשו לפירוש רש"י דס"ל בסוף פרק כל גגות (עירובין דף צד): דאמרינן פי תקרה בכל ארבע הרוחות (ועיי"ש דמבואר שבג' רוחות אמרינן פי תקרה), אמאי בעינן לעשות מחיצה ע"ג הגזוזטרא בכדי להתיר לשאוב מאמת המים שתחתיה, בלא זה הוה כמוקף מחיצות דפי תקרה יורד וסותם. ותירצו דאיכא כמה גווני דל"א פי תקרה. והכא י"ל דמיירי בגזוזטרא שאפשר לרדן בה פי תקרה ולהכי הוה רה"י, דאחר שנעשית רה"י למטה נעשית רה"י גם למעלה. ג. והנה התוס' בעירובין (שם) פירשו דגזוזטרא הוה רה"י באופן שהיא פתוחה לרה"י, שבכה"ג דין חורי רה"י עליה. ולפי דבריהם אין הכרח לומר דהכא מיירי בגזוזטרא הגבוהה עשרה טפחים. אמנם גם לדידהו צ"ל דמיירי בגזוזטרא שיש בה ד"ט על ד"ט, שכיון שצריך לעקור מגזוזטרא זו להעביר לגזוזטרא שכנגדה ולהניח בה, הלא עקירה ממקום שאין בו ד' על ד' לא חשיבא עקירה (כמש"נ בהלכה י"ח), וכן הנחה לשיטת תוס' (בדף ז: ד"ה והלכה נוחה, וכן במס' עירובין דף יא: ד"ה כי פליגי) דגם בחורי רה"י בעינן ד"ט כדי להחשיב הנחה בהו כהנחה, צ"ל שיש בגזוזטרא היא ד"ט, אמנם לדברי

בכדי שתהא הוושטה אסורה¹⁵⁵. ובאופן ששני רשויות היחיד עשויות כמין גאם¹⁵⁶, ומושיט מזו לזו, נחשב כמושיט מגזוטרטא לגזוטרטא שרה"ר ביניהם¹⁵⁷.

מושיט ליד חבירו או ע"ג הקרקע

ט. דעת רוב הראשונים¹⁵⁸ שמושיט אינו חייב אלא אם חבירו מקבל את החפץ בגזוטרטא השניה. אכן דעת רש"י¹⁵⁹ שאף אם הניח החפץ ע"ג הקרקע חייב. להלכה, המשנ"ב¹⁶⁰ פסק כדעת רוב הראשונים, אכן החזו"א¹⁶¹ למד מסתימת דברי הרמב"ם כדעת רש"י.

ע. אע"פ שצריך שנים להתחייב במושיט [לרוב הראשונים], מכל מקום אין המושיט חייב אלא אם הניח החפץ בידי המקבל, אבל אם המקבל נטל החפץ מידיו של המושיט אין המושיט חייב¹⁶².

עקירה והנחה בהושטה

עא. דעת רב האי גאון¹⁶³ והרשב"א¹⁶⁴ שאיסור מושיט הוא רק כשנתן ראש האחד של החפץ ברה"י זה, וראשו השני נתן ברה"י השני, ורה"ר מפסיק באמצע¹⁶⁵. אכן מדברי שאר הראשונים נראה שאין המושיט חייב אלא אם עקר מרשותו¹⁶⁶ והניח בחברתה¹⁶⁷.

עב. גם המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד באופן המחייב, אם הניח ידו באיור שבין הרשויות אינו חייב¹⁶⁸. ובדעת תוס' נראה שאין חילוק בזה¹⁶⁹, וכן נראה מהמ"ב¹⁷⁰.

איסורי מושיט מדרבנן

מושיט בשתי דיוטאות

עג. נחלקו הראשונים בדין מושיט בבי' דיוטאות¹⁷¹. דעת התוס'¹⁷² והרשב"א בחידושים¹⁷³ שמתיר להושיט חפץ כשמושיטו מדיוטא לדיוטא מע"ג רשות הרבים, ובתנאי שאינו בתוך עשרה טפחים

155. הנה בגמ' (דף ד.) בעא מיניה רבא מרב נחמן היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, מהו להחזירה לאותה חצר, אמר ליה מותר, לחצר אחרת מהו, אמר ליה אסור, ומפרש טעמא התם לא איתעבידא מחשבתו, הכא איתעבידא מחשבתו. והוקשה לתוס' (ד"ה ומאי שנא) מאי מקשי מאי שנא. הא הוושטה מרה"י לרה"י דרך רה"ר אסירא מה"ת, וביארו בב' אופנים. א. דבזו כנגד זו איירי דליכא איסור הוושטה. ב. א"נ בדיוטא אחת וכגון שאין מפסיק שם רה"ר. ובביאור התי' השני כתב המג"א (בסי' שמ"ח סק"ד) דמירי דהו"ב ג' גזוטרטאות בדיוטא אחת, אלא שתחתיהן היו כרמלית ולא רה"ר. אמנם האבן העזר (בסי' שמ"ח, וציינו הגרעק"א בגליון שם) כתב ללמוד בדברי תוס' דמירי שהושיט ידו מחצירו לרשות הרבים, ומ"מ אין בזה איסור מושיט שאין רשות הרבים מפסיק בין ב' החצרות, אלא רה"ר הולכת לפני הב' חצירות, ובכדי לעבור על מושיט בעינין שיהא קצת אורך רה"ר מפסיק בין ב' החצירות כמ"ש רש"י ר"פ הזורק ע"ש, וזה פשוט. עכ"ד. [והנה מדברי המג"א אין הכרח דפליג בזה, אלא דטפי משמע ליה דמש"כ תוס' א"נ בדיוטא אחת וכגון שאין מפסיק שם רה"ר, דמירי בגזוטרטא כשאר גזוטרטא דעלמא, ורק שאין ר"ה מהלכת תחתיה אלא כרמלית. אבל בהא י"ל דאף איהו מודי דבעינין דהרה"ר תכנס בין הגזוטרטאות].

ויש לדקדק כן בלשון הראשונים והפוס', וכמ"ש רש"י (דף צו. ד"ה והמושיט) שמצינו הוושטה כיוצא בה למעלה מעשרה במשכן מרשות היחיד לרשות היחיד, וקצת אורך רשות הרבים מפסיק ביניהם. וכע"ז כתב הרע"ב (בפי"א מ"ב) ורבינו יהונתן (בר"פ הזורק), וכ"ה בפסקי ריא"ז (הלכה א' אות ה') והרי"ד (דף צט. ד"ה מתני'). וכ"כ השו"ע הרב (בסי' שמ"ח סעיף ב') וז"ל: ואפילו הוא בעינין שאין בו משום מושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, כגון שחצרות אלו הן זו כנגד זו ויחבר רשות הרבים מפסיק ביניהן, או אפילו הן בדיוטא אחת אלא שאין אורך רשות הרבים מפסיק ביניהן כלל, שרשות הרבים מהלכת לפנין ולא ביניהן, והמושיט מרשות היחיד לרשות היחיד אינו חייב אלא כשרשות הרבים באמצע כמו שהיה במשכן. וש"מ שכ"כ החזו"א (סי' ס"ב סק"י אות ב').

ומדברי המשנ"ב שהכריע שמגזוטרטא לגזוטרטא בכרמלית איכא איסורא דמושיט (כמו שיתבאר לקמן בהע' ק"צ), ג"כ נראה דס"ל כהאבן העזר. וגם בסי' שמ"ח סק"י כתב שלא כהמג"א, עיי"ש. [עוד יש להביא מה שכתב בסי' שמ"ח סק"ד, דהמוציא ידו מליאה פירות י"א שבאופן מסוים יכול להעבירה לחצר אחרת, וכתב המ"ב דכ"ז כשאותו החצר לא היה בדיוטא אחת עם זה החצר, אלא זה כנגד זה, אבל אם היה בדיוטא אחת, והרה"ר נמשכת גם בין החצרות, הלא יש בזה איסור דאורייתא להושיט מזו לזו ואפילו הם למעלה מעשרה. וממש"כ שהרה"ר נמשכת גם בין החצרות, נראה ג"כ דס"ל כדברי האבן העזר].

והנה לעיל (הע' קנ"ג) הובאו דברי הירושלמי במס' שבת (פי"א ה"ב) דאיפלו אמוראי, דר' אילא בשם רשב"ל והוא שתהא רשות הרבים מקפתו מכל צד, ור' יעקב בר אבא בשם רבי יוחנן אפילו מרוח אחת. [ועיי"ש בביאור הירושלמי]. ומדברי רי"ח דקאמר אפילו מרוח אחת נראה דלא בעינין שיהא רה"ר בין החצירות. [ואי נימא דאף רשב"ל לא בעי שתהא רה"ר מקפת מכל צד אלא מג' צדדים, כמו שנראה מדברי הגר"ח בביאורו שהועתק לעיל, ע"כ דבהא רי"ח פליג. ועוד יש לדקדק כן קצת מדברי הריטב"א בדף ד. במה שה"ק לדברי רש"י, ולא תירץ דמירי באופן זה ליכא איסור מושיט. והא דלא תירץ דמירי שמושיט שלא ליד חבירו, י"ל דכיון דרש"י ס"ל שא"צ להושיט ליד חבירו כמו שיובא בהע' קנ"ט, וכמו שפירש הריטב"א דקושייתו היא לפום מאי דפרש"י ז"ל בבבב מערבין דאפילו כהאי גוונא חשיבא הוושטה]. וצ"ע.

ויש להסתפק בגוונא שרה"ר נכנסת בין החצרות, אכן הוא לא העביר מהמקום ההוא אלא עמד במקום שאין רה"ר שמפרידה והעביר לרשות השניה (איור ו'), אי חשיב כמושיט, או דבעי להעביר דוקא מהמקום שרה"ר נכנסת בינותיו. ויותר נראה שההעברה צריכה להיות מהגזוטרטא. [ומצאתי בחזו"א (הני"ל) שכתב: ואפשר דאפילו רה"ר מפסקת ביניהן בעינין שיושיט דרך רה"ר שביניהן, ולא במושיט ברה"ר שכנגדן. ולכאוי היינו כהספק הנז'. אמנם י"ל פ' דכוונתו להסתפק בגוונא דאיכא ב' גזוטרטאות, אלא שאינו מעביר דרך המקום שבין הגזוטרטאות, אלא דרך הרה"ר שכנגדן].

156. ראה איור ד' בסוף הדברים.

157. כן נראה מוכח מדברי התוס' במס' שבת דף ה. ד"ה אמאי חייב, דשייך הוושטה מהבית לרה"י המונחת ביד העני, והתם לא שייך שרה"ר תכנס ביניהם, אלא באופן זה שעשוין כמין גאם. ויעוי' בחזו"א סי' ס"ב סק"י אות ב' ד"ה שם ה' א'. [וגם המשנ"ב בביה"ל (סי' שני"ד סעי' א' ד"ה א"כ) הביא כן מהמג"א דאסור לשאוב דרך חלונו מבור מים, אם הבור והחלון עומדים בדיוטא אחת, דהוי הוושטה. והתם נמי הוושטה דרך חלון לבור שנמצא בדיוטא אחת עימו לא שייכא אלא באופן זה שעשוין כמין גאם. ויעוי' בתו' דא"י, הא לכאוי בגוונא שיש בור צמוד לבית, המקום שעל ידו הוא דינב רה"ר, דהוי כמו בית שיתן זוית הימנו בולטת שהשטח שעל ידו נחשב כפידי רה"ר שאין דינם כרה"ר, וכמ"ש במ"ב סי' שט"א סק"ו. ויעוי' בחזו"א (סי' ס"ב סק"י אות ב') שהקשה כע"ז על התוס' דף ד. ד"ה ומאי שנא].

158. ומקור הדין בזה בירושלמי בפי"א ה"ב. והנה האי דינא נראה דלהלכה במחלוקת הוא שנוי, דיש ראשונים שהביאוהו, ויש שמוכח מהם דלא ס"ל להאי תנאה דהירושלמי, ויש שסתמו דבריהם, א. דהנה תוס' במס' שבת בדף ג. (ד"ה בעשותה) הביאו דברי הירושלמי, וז"ל: ובירושלמי פרק הזורק אהא דנתן שתי גזוטרטאות ברשות הרבים כו' היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב, אמר רב חמא בשם ר' מיישא ובלבד על ידי שנים, ופריך בכל אתר אמרת שנים שעשאוה פטורין, וכאן אמרת חייבין, ומשני שכך היתה עבודת הלויים. והביאוהו עוד בדף ה. (ד"ה אמאי חייב) עיי"ש. והנה בדף ד. כתבו התוס' (בד"ה ומאי שנא) דבדיוטא אחת אסור להעביר מחצר לחצר, דאיכא איסור חיוב חטאת דמושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר. ונראה מזה דכל שמושיט לחצר אחרת אפילו אין אדם אחר שמקבלו איכא איסור תורה. [דאל"כ מה הוקשה להו על מאי דאקשי רבא]. אכן יש ליישב דכוונת תוס' דכיון דאיכא חיוב חטאת בהוושטה של שני בני"א, איכא חילוק גם כשמושיט בלא שיקבלו חבירו, דמדברנן מיהא פשיטא שיש לאסור, ולא שייך להקשות ע"ז מאי שנא. וש"מ בס"ד שכ"כ הרש"ש ע"ד התוס' בזה. [אמנם בפמ"ג בסי' שמ"ח (משב"ז סק"א) כתב דמשמע להתוס' בזה דש"ס דידן סובר שאף שאין מושיט ליד חבירו, יש חיוב שבת מן התורה, דלא כהירושלמי. אלא שזה צ"ע, חדא דלא הו"ל לאתויי בסתמא בדף ג. את דברי הירושלמי, ועוד שחזרו לכתוב דברי הירושלמי גם אחר דבריהם דהכא, והוא בדף ה. **וביאר דברי הגמ' לפ"ז**. וצ"ע]. ב. והובא גם ברשב"א במס' עירובין (דף ג. ד"ה כשרבים מכתפין עליו). ג. ובריטב"א בדף עג. (ד"ה ושאלו בירושלמי) וכן במס' עירובין (דף ג. ד"ה ופרקינן בשרבים). ד. ובמאירי (דף צו. ד"ה ויש שואלים). ה. ובתוס' הרא"ש בדף ג. (ד"ה מדמזכרין הכא) ובדף ה. (ד"ה אלא דה"ה ור"ה). וכן במסכת עירובין דף ג. (ד"ה והא אי). **אמנם** מדברי רש"י במס' עירובין (דף ג. ד"ה כשרבים מכתפין) מבוואר דאף היכא דמושיט בלא שאדם אחר יקבלנו הימנו איכא איסור תורה. ודבריו הובאו בריטב"א (בדף ד. ד"ה כאן) ובבית יוסף (סי' ת"ט אות ב' ב') ע"ש. **והרמב"ם** (בפי"ג הי"ח) כתב המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע חייב, ואפילו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים, שכן היתה עבודת הלויים במשכן מושיטין את הקרשים מעגלה לעגלה, ורה"ר בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רה"י היא. ע"כ, ומסתמית דבריו נראה יותר דלא בעינין להאי תנאה, ועי' בס' קובץ על יד ע"ד הרמב"ם שם במש"כ בזה, ויעוי' עוד בפרי מגדים (סימן שמ"ז משב"ז סק"א), ובחזו"א (סי' ס"ב סק"י ד"ה בתו' שבת הני"ל) במש"כ בזה.

159. עירובין דף ג. ד"ה כשרבים מכתפין, והובא בהע' קנ"ח.

160. סי' שני"ד ביה"ל ד"ה א"כ תהא החזו"א.

161. בסי' ס"ב סק"י (אות ה' ד"ה בתו' שבת), וז"ל: בתוס' בשבת הביאו ירושלמי דאין מושיט אלא ע"י שנים, ופי' התוס' שם דהמושיט יניח ביד האדם דוקא, והר"מ שם השמיט תנאי זה, ונראה דגמ' דידן פליג וכו', ומכיון שלא הוזכר בתלמודין תנאי זה, משמע דלא סבירא להו. ע"כ, וצ"ע, דמכל הראשונים הללו נראה שלא חשו להא, וסבירא להו דש"ס דילן נמי מודי להאי תנאה דאין מושיט אלא בשנים. גם מדברי המ"ב נראה דלא חש לזה, שהביא דברי הירושלמי להלכה. **ובדעת הפמ"ג** יש קצת סתירה בזה, דבסי' שמ"ח משב"ז סק"א כתב להוכיח מדברי תוס' דף ד. ד"ה דמשמע להו דש"ס דידן סובר אף [באופן] שאין מושיט ליד חבירו יש חיוב שבת מן התורה, דלא כירושלמי. [וכע"ז כתב בראש יוסף בדף ה.], ומאירי בכ"מ הביא הדין דבעינין הנחה ליד חבירו, עיי"ש באשל אברהם סק"א, ובסי' שני"ד סק"ג. וצ"ע.

162. כן מבוואר בתוס' בדף ג. (סוד"ה בעשותה) וז"ל: ונראה לר"י דבמושיט אין זה עוקר וזה מניח, אלא המושיט עשה עקירה והנחה, ולא קשיא ליה בירושלמי [במה שהקשו שם דבמושיט שנים שעשאוה חייבים, ולא כשאר מלאכות ששנים שעשאוה פטורים], אלא אמה שאינו מחייב מושיט אלא כשחבירו מקבל מידו, אבל אם המושיט מניחו על רשות היחיד אחר פטור, ובכל מקום על ידי חבירו פטור טפי, כגון ב' שעשאוה, וכאן אינו מתחייב אלא על ידי חבירו. ע"כ. **ויש להוסיף** לפ"ז דבגוונא שהמקבל יטול החפץ מיד המושיט לא יחא אף בגדר שנים שעשאוה דמלאכת דהוצאה דזה עוקר וזה מניח, דבהוצאה הן העוקר והן המניח אם יעשו כל המעשה [העקירה וההנחה] יהיו חייבים, משא"כ בהוושטה הא המקבל אם יעשה כל המלאכה יהיה פטור, דהוושטה אינה אלא הוושטה חפץ ממקומו כלפי הגזוטרטא הרחוקה הימנו, ולא להיפך, כמו שיתבאר בהל' ס"ד והע' קמ"ד, עיי"ש.

163. הובא ברשב"א בשבת דף צט. ד"ה שתיהן, ובריטב"א בשבת דף צו. בר"פ הזורק.

164. שם, וכן במס' עירובין דף ג. ד"ה כשרבים פירש כך בשיטות את מלאכת מושיט, בלא להביא מרב האי גאון. ועי' במה שהובא מדברי הרשב"א בעה"ק לקמן הע' קע"ז.

165. וכתב הריטב"א שם דלדברי רה"ג גם המניח נסר מגזוטרטא לגזוטרטא בב' דיוטות מחייב, והא דקתני היו שתיהן בדיוטא אחת כלומר באורך רשות הרבים, אורחא דמילתא נקט שאין דרך לתת הקורה מרשות היחיד לרה"י ורוחב רה"ר באמצע, ולזה הסכימו קצת מן האחרונים. וכ"נ ברשב"א במס' שבת בדעת רב האי גאון, אמנם במס' עירובין לא הזכיר מזה ונראה מדבריו דאי"ז מוכרח לתלות ב' הנידונים

זב"ז. אמנם גם שם פירש המקור לדבריו מהא דקרשים שכשמושיטין אותן לא היו מוציאין אותן לגמרי מעגלה זו ונותנין על זו, וזוהו הוי מגזוטרטא לגזוטרטא לרוחב רה"ר.

166. כן מבוואר בתוס' בדף ג. סוד"ה בעשותה, שכתבו: ונראה לר"י דבמושיט אין זה עוקר וזה מניח, אלא המושיט עשה **עקירה והנחה**. ע"כ. ומבוואר דבעינין עקירה. וכן מפורש בריטב"א שיובא בהע' קס"ז. [ומסתברא נמי דבעינין עקירה מהגזוטרטא עצמה, ואם עוקר מהבית ויוצא לגזוטרטא ומושיט לגזוטרטא השניה, נמי אינו חייב משום מושיט, ויל"ע]. והנה החזו"א (סי' ס"ב סק"י אות ד' ד"ה ויש לעי') כתב להסתפק וז"ל: ויש לעי' במושיט בדיוטא אחת אי בעינין ג"כ עקירת חפץ ע"מ להושיט, או אפילו אוחו החפץ מבעוד יום והושיטו חייב, ואע"ג דלעולם חשיבא עקירה בהוציא מרה"י לרה"ר אף בלא עקר השתא החפץ, הכא מושיט ממשכן גמרינן וחידוש הוא, י"ל דעקירת החפץ בכלל צורת המלאכה, עכ"ד. וכונתו דאע"ג דלגבי הוצאה דיינינן לעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו, מ"מ לענין הוושטה י"ל דבעינין עקירת חפץ דוקא, ולא סגי בעקירת גוף.

167. א. רש"י. שיטת רש"י שהקרשים היו מונחים על עגלה אחת, כמ"ש בדף צח. ד"ה וביניהן, וממילא דהוושטה היתה על כל הקרש, ולא היו מניחים ראשו אחד על עגלה א' וראשו השני על העגלה השניה. וכן הביא הריטב"א (בדף צו.) בשמו. ב. תוס'. הנה הרשב"א במס' עירובין הוכיח דבריו מדבעא מיני' רבא מרב נחמן בריש פ"ק דשבת (דף ד.) הוציא ידו מלאה פירות מהו להחזירה לאותה חצר, א"ל מותר, לחצר אחרת מאי, א"ל אסור, כלומר מדרבנן, ומאי שנא, אמר ליה התם איתעבידא מחשבתו, הכא לא איתעבידא מחשבתו. ואם איתא מאי קאמר רבא מאי שנא, שנא ושנא, דהכא שאני דקא מפיק מרשות היחיד לרשות היחיד ורה"ר באמצע, והוה ליה מושיט וחייב ואפי' דבר תורה, דהתם לא קאמר דוקא בשתי דיוטות, דאם איתא הו"ל לרבא למימר אי בשתי דיוטות מאי שנא, אלא ודאי בין הכי ובין הכי לאו מושיט הוא. והנה התוס' (שם ד"ה ומ"ש) הקשו קושיא זו ותירצו באופנים אחרים, ומוכח דלא סברי כהרשב"א. וכן מוכח משיטת תוס' דהמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב. עי' ברשב"א שם, ואכמ"ל. ועי' בתוס' בדף ג. סוד"ה בעשותה. ג. **הריטב"א ורבו**. אחר שהביא (בדף צו.) דברי רה"ג כתב: אבל מורי ז"ל היה אומר בהיפך כשיטת רש"י ז"ל, דאדרבה אינו נקרא מושיט אלא כשעוקר הדבר לגמרי מרשות זו ונותנו ברשות אחרת, אבל כשמניח ראשו האחד ברשות זה ונותן ראשו השני ברשות אחר אינו נקרא מושיט, שלא חייב הכתוב מסתמא אלא כשיש עקירה והנחה ושינוי רשות, וסיים **דכל בעלי התוספות ז"ל וגם רבינו הגדול כולם פירשו כשיטת רש"י ז"ל**.

ד. וכן מדברי הראשונים שפירשו שדיוטא אחת היינו בצד אחד, מוכח דלא חשו לקושיית הרשב"א מעגלות, ואין הכרח לשיטתם להאי חידושא. 168. בגמ' בדף ד. בעא מיניה רבא מרב נחמן, היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ מהו להחזירה לאותה חצר, אמר ליה מותר, לחצר אחרת מהו, אמר ליה אסור, ומאי שנא, התם לא איתעבידא מחשבתו, הכא איתעבידא מחשבתו. ופירש"י, לאותה חצר שהוא עומד בתוכה מותר להחזירה, אבל לחצר אחרת **הסמוכה** לה אסור לזורקם. וכתב הריטב"א, וקשה קצת דאי"כ הא איכא הוושטה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שהיא מלאכה, לפום מאי דפרש"י ז"ל בבבב מערבין (עירובין דף ג. ד"ה דאפילו כהאי גוונא חשיבא הוושטה (ע"ל במ"ש בהע' קנ"ט), וי"ל דכיון שעמדה ידו ברשות הרבים מעט לאו הוושטה היא. [ועיי"ש שיישב באופן נוסף]. וכן נראה מוכרח בשיטת הרמב"ם, דאחר שהביא (בפרק י"ג הלכה י"ח י"ט) דין המושיט, כתב (בה"כ) שכח ופשט ידו והיא מלאה פירות, והוציאה מחצר זו להכניסה לחצר **שבצדה**, וזכר קודם שיכניס והרי ידו תלויה באויר רה"ר, מותר להחזירה אליו לחצירו, אבל להכניסה לאותה החצר השניה אסור, כדי שלא יעשה מחשבתו שחשב בשעת שגגה. ע"כ. ומבוואר דבזה ליכא איסור הוושטה אף לחצר שבצידה. ותמה בזה הפרמ"ג (בסי' שמ"ח אש"א סק"א). והנה אי נימא דלהרמב"ם נמי ס"ל דבעינין שיהא אחר המקבלו מידו בכדי שיהא נחשב כמושיט, י"ל דהכא אין אחר המקבלו, ולהכי לא חשיב מושיט [הפמ"ג שם אויל בדרך זו], אבל למ"ש החזו"א (הני"ל הע' קס"א) דמדתם הרמב"ם ש"מ דלא בעי להאי תנאה, אכתי קשיא. ונראה דצ"ל כמ"ש הריטב"א דכיון שעמדה ידו ברשות הרבים מעט, לאו הוושטה היא.

169. דהתוס' (בדף ד. ד"ה ומאי שנא) הקשו אמאי לא הוי מושיט, ויישבו באופנים אחרים. [וכ"ה בתוס' הרא"ש].

170. בסי' שמ"ח סק"ד, שג"כ כתב כהתוס' דמירי שאותו החצר לא היה בדיוטא אחת עם זה החצר, אלא זה כנגד זה, אבל אם היה בדיוטא אחת, והרה"ר נמשכת גם בין החצרות, הלא יש בזה איסור דאורייתא להושיט מזו לזו ואפילו הם למעלה מעשרה.

171. לעיל הע' קס"ה הובאו דברי הריטב"א שביאר בדעת רב האי גאון דאין חילוק בין דיוטא אחת לב' דיוטאות [דבאופן שחייב חייב אף בב' דיוטאות, ובאופן דפטור פטור גם בדיוטא אחת], והלכה זו היא לדעת שא"ר שחילוק בדבר.

172. ראה בהע' הבאה.

173. עירובין פה: ד"ה ולענין, והועתקו דבריו בהערה הבאה. ויעוי' בהע' צ"ב.

עז. אמנם הושוה מדיוטא לדיוטא בכרמלית מותרת לכו"ע¹⁹².
עח. נראה שהושוה בכרמלית שלא ליד חבריו, או באופן שאיגודו של החפץ שמושיט בידו, מותרת אפילו אם מושיט מגוזוטרא לגוזוטרא בדיוטא אחת¹⁹³.

זריקה מרה"י לרה"י דרך רה"ר

עט. מותר לזרוק מגוזוטרא לגוזוטרא¹⁹⁴ ברשות הרבים, ובתנאי שזריקתו היא למעלה מעשרה טפחים מקרקע רה"ר, ושתי הגוזוטראות מעורבות או ששייכות לאדם אחד¹⁹⁵. ומסתימת הפוסקים

לעבור על האיסור לא גזרו. [אמנם המ"ב שם הביא מהגר"א שכתב הטעם דכל דבר שאסרו ברה"ה משום שבות, ה"ה שאסור בכרמלית, ולהאי טעמא לכאן גם הושוה אסורה]. וצ"ע דהנה בשו"ת רעק"א (קמא סי' כ"ח) כתב דזכינו לדין דס"ל להמג"א אף דהיכי דשייך חי נושא את עצמו, מ"מ כיון דמדברנן אסור, גם בכרמלית אסור. וזה לכאן הו"ה כהושוה, שכיון שגם אם יעביר ד"א לא יא אסור, לא הו"ל לאסור, ומה נשתנה הושוה מהעברה. וצ"ל דס"ל למג"א דלגבי כרמלית לא עשו איר שמעל עשרה טפחים בכרמלית לענין הושוה, ולכן אין בה איסור מושיט. והאי סברא שייכא רק בהושוה, וצ"ע.

188. סי' שני"ה סק"י.
 189. וכתב המחצית השקל (סי' שני"ה סק"א) דכן היא דעת השלטי גיבורים בפרק הזורק (דף לו: מדפי הרי"ף), דס"ל דבכרמלית ראוי לאסור לכתחלה, ועי' בספר א"ר שהסכים עם הש"ג. ע"כ. ועיינתי בספר שלטי גבורים, ולא ראיתי שכתב בפירוש על ענין זה הושוה בכרמלית, אלא הוא כתב שלמאן דס"ל דהחלפה אסורה אפילו ברשויות דרבנן, אסור להעביר מספינה לספינה אף למעלה מעשרה טפחים, והאי טעמא אין לחלק בין דיוטא אחת לבין דיוטאות. [והקשה שם רק למה שהוסיף המדריכ שאפילו אם רה"ר עוברת בין הספינות מותר להעביר מספינה לספינה למעלה מעשרה, דזה הוא איסור מושיט].

190. סי' שני"ה סק"י, שעל מה שהתיר הרמ"א להושיט מספינה לספינה למעלה מעשרה טפחים, דאף על גב דמושיט אסור בדיוטא אחת אפילו למעלה מ"י, הכא איירי בשתי דיוטאות זה כנגד זה, דאפילו למטה מ"י הוא רק איסור דרבנן, ולמעלה שרי לגמרי להושיט. וע"כ. וגם בזה מבואר לכאן דמושיט בב' דיוטאות מותר לכתחילה. וצ"ל דכיון דהו"ה כרמלית הקילו בהושוה מדיוטא לדיוטא אפילו לכתחילה.

183. ע"פ הביה"ל סי' שני"ד סעי' א' ד"ה א"כ, ועי"פ מה שנתבאר באריכות בהערה קפ"ב לדל"ל.
 184. וכמו שהובא בהע' קנ"ח שהמ"ב נקט להלכה שאין חיוב מושיט אלא כשיש אחר המקבלו מידו.
 185. דהנה יל"ע בדברי המשנ"ב בזה, דלנגד דבריו הנו' נראה מדבריו בכמה מקומות דלא סבר להאי תנאה, שכן כתב בסי' שמ"ח סק"ד, דהמוציא ידו מליאה פירות י"א שבאופן מסוים יכול להעבירה לחצר אחרת, וכתב המ"ב דכ"ז כשאותו החצר לא היה בדיוטא אחת עם זה החצר, אלא זה כנגד זה, אבל אם היה בדיוטא אחת, והרה"ר נמשכת גם בין החצרות, הלא יש בזה איסור דאורייתא להושיט מזו לזו ואפילו הם למעלה מעשרה, וכמש"כ לעיל בסוף סימן שמי"ז. [וגם שם בסו"ס שמ"ז סתם דבריו שהמושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר בדיוטא אחד, אפילו למעלה מי"ד שהוא מקום פטור חייב]. ויעוי' עוד בשעה"צ סי' שמ"ח סק"א, ובביה"ל שם ד"ה להושיטה, ובביה"ל בסי' שמ"ט ד"ה להושיטה לחצר אחרת, וכן במ"ב בסי' שני"ה סק"י. וצ"ל דכוונתו במקומות אלו דכיון שאפשר להגיע לידו איסור תורה, להיכ" כו"ע יודו דאסור עכ"פ מדרבנן, וכן י"ל בכל המקומות הנ"ל. [וכעין ש"כ בהע' קנ"ח ליישב בדעת התוס' דדף ד. ד"ה ומ"ש]. ואהא דסי' שני"ה, ויעוי' בהע' קצ"ג, ועי'.

186. בסי' שמ"ח סק"ד, ושורש הדבר בגמ' (דף ד.), דבעא מיניה רבא מרב נחמן היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, מהו להחזירה לאותה חצר, אמר ליה מותר, לחצר אחרת מהו, אמר ליה אסור, ומפרש טעמא ההם לא איתעבידא מחשבתו, הכא איתעבידא מחשבתו. והוקשה לתוס' (ד"ה ומאי שנא) מאי מקשי מאי שנא, הא הושוה מרה"י לרה"י דרך רה"ר אסירא מה"ת, וביארו בב' אופנים, א. דבזו כנגד זה איירי דליכא איסור הושוה. ב. א"נ בדיוטא אחת וכגון שאין מפסיק שם רה"ר. וביאור התי' השני כתב המג"א (בסי' שמ"ח סק"ד) דמירי דהו"ה ב' גוזוטראות בדיוטא אחת, אלא שתחתיהן הו"ה כרמלית ולא רה"ר. וכתב הגרע"א בגיליון השו"ע (אות ב.), דלפ"ז יהיה מוכח דמושיט מרה"י לרה"י (כצ"ל) דרך כרמלית לא מתסר מדרבנן, דלענין זה לא החמירו לדין לכרמלית לחומרא דרה"ר. [והיינו דכל מאי דאסירי מדרבנן התם בהוציא ידו למטה מעשרה ושמא ישליכם, אבל למעלה מעשרה דלא הו"ה איר כרמלית ליכא איסורא, ולא גזרו חכמים דבכה"ג נדונו כמושיט מדרבנן]. וכ"כ המג"א בסי' שני"ה סק"י. (ויש להעיר קצת שהמחצה"ש שם הביא ראיה להמג"א מדברי התוס' דדף ד. הנו', והמג"א גופיה בסי' שמ"ח הוציא דבריו מהתוס'). עיי"ש.

191. בקונטרס אחרון בשו"ע שלו סי' שמ"ח הע' ג'.
 192. אי"ר שם ומ"ב שם, ויעוי' במשנ"ת בהע' קפ"ב באריכות. ולענין הושוה בתוך עשרה לאויר הכרמלית, לכאן תלי בנידון דהוצאה בכרמלית באופן שעוקר בלא להניח, המבואר בהלכה מ"ו.
 193. כן נראה לכאן מהדין הקודם, דכמו שהושוה מדיוטא לדיוטא מותרת בכרמלית, כך גם כשחסר תנאי אחר, תהא הושוה מותרת. ולכאן היא משנה ערוכה דתנן בעירובין (דף פז:): דשתי גוזוטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה, שתיהן אסורות עד שיערבו, ומבואר דכשיערבו מותרין בני גוזוטרא אחת לשאוב דרך הגוזוטרא השניה, ואע"פ דמושיטין בדיוטא אחת לא אסירנן להו. [וכן הוא בשו"ע סי' שני"ה סעי' ה': היו שתי גוזוטראות זו למעלה מזו, משוכה זו מכנגד זו מעט ואינה רחוקה מכנגדה ארבעה טפחים, שתיהן אסורות בה עד שיערבן]. ולמשנ"י י"ל דהטעם שהתירו [למאן דאסר הושוה בכרמלית] הוא משום דאיגודו בידו, שהדלי קשור בחבל וחבל ביד האדם הממלא, ול"מ לע"ע דברים מפורשים בזה. והנה לפ"ז לא היה המ"ב צריך להעמיד הא דהתיר הרמ"א להושיט מספינה לספינה דוקא בב' דיוטאות, דאפי' בדיוטא אחת יש להתיר כשמושיט שלא ליד חבריו, דג"כ הו"ה הושוה דרבנן כמו שהובא בהע' קנ"ח שכן נקט המ"ב. וצ"ל דהמ"ב רצה לצייר היתר גם באופן שמושיט לספינה השניה, ויש שם מי שמקבל החפץ מידו, דזה אינו מותר אלא כשהספינות עומדות בב' דיוטאות, וצ"ע.

194. ודוקא בזריקה, אבל אם מוציא ידו או מוציא עצמו למעלה מעשרה, על מנת להניח החפץ ברה"י אחרת, לכאן איכא איסורא, דאיכא למיחש שמא ינח החפץ ברה"י, ובלא"ה דעת המ"ב [הנ"ל הע' קצ"ג] כהרשב"א שאסור להוציא אפי' ידו כשיש בה חפץ למעלה מעשרה.

195. כן מבואר בגמ', ובשו"ע סי' שני"ג סעי' א', וברשב"א בעבודת הקודש ש"ג סי' ה' (אות קע"ט), ובר"י (תולדות אדם וחוה נתיב י"ב חלק ו), וכ"כ

מושיט שלא ליד חבריו

עה. אף לדעת המשנ"ב שהושוה האסורה מן התורה היא רק באופן שמושיט ליד חבריו¹⁸⁴, מכל מקום אסור מדרבנן להושיט מרה"י לרה"י אף אם מניח החפץ ע"ג קרקע הגוזוטרא שלא ביד חבריו¹⁸⁵.

הושוה בכרמלית

עו. דעת המג"א¹⁸⁶ שאין איסור מושיט מגוזוטרא לגוזוטרא בכרמלית¹⁸⁷, אמנם דעת הא"ר¹⁸⁸ לאסור הושוה בדיוטא אחת אף בכרמלית¹⁸⁹. וכן הכריע המשנ"ב¹⁹⁰ והגר"ז¹⁹¹.

היתר לכתחלה הוא מיירי דוקא בשתי דיוטות, ע"כ. ואולי אפשר ליישב עפ"ז דרק היכא שאין אחר המקבל הימנו את הדלי, שבכה"ג אפילו בדיוטא אחת לא הו"ה איסור תורה, בזה מקילנן לכתחילה בב' דיוטאות, אבל כשיש אחר שמקבל הימנו את החפץ, שבדיוטא אחת הו"ה איסור תורה בכה"ג, בזה אף בב' דיוטאות אסירנן מיהא מדרבנן, וצ"ע (דאי"ז נראה בסתימת דברי המ"ב).

והנה אם כנים אנו אכתי איכא למיתמה לדברי החזו"א דס"ל דלהבבלי אין תנאי שאחר יקבל החפץ מידו דמושיט בכדי שיתחייב, דלדבריו תיהדר קושיא אמאי בב' דיוטאות לא אסירנן שאיבת המים, אחר דבדיוטא אחת איכא איסור תורה בכה"ג. אמנם באמת לק"מ, דהא איכא איגודו דדלי בידו, שהרי אוזו החבל בידו, ולהכי גם בדיוטא אחת לא הו"ה איסור מהתורה. [והא דהביה"ל הקשה רק מדינא דהירושלמי, ולא הקשה דהכא איגודו בידו, הוא משום דאיגודו בידו ודאי דאינו סיבה להתיר, אלא רק שאין בזה חיוב, אבל מה שאין מי שמקבלו מידו סבר המשנ"ב דהו"ה היתר לכתחילה, ומשני דג"ז אינו אלא שמה"ת אין בזה חיוב, אבל מדרבנן איכא איסורא].

והנה הרמ"א בסי' שני"ה (סעי' א') כתב, שתי ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מזו לזו, אלא אי"כ קשורות זו בזו או א"כ הם גבוהים מן המים י. וכתב המ"ב (סק"ט) דכשגבוהים מן המים עשרה מותר אפילו אינם קשורות, משום דקמטלטל מרה"י לרה"י דרך איר מקום פטור, ואף על גב דמושיט אסור בדיוטא אחת אפילו למעלה מ"י, הכא איירי בשתי דיוטאות זה כנגד זה דאפילו למטה מ"י הוא רק איסור דרבנן, ולמעלה שרי לגמרי להושיט. וע"כ. וגם בזה מבואר לכאן דמושיט בב' דיוטאות מותר לכתחילה. וצ"ל דכיון דהו"ה כרמלית הקילו בהושוה מדיוטא לדיוטא אפילו לכתחילה.

183. ע"פ הביה"ל סי' שני"ד סעי' א' ד"ה א"כ, ועי"פ מה שנתבאר באריכות בהערה קפ"ב לדל"ל.

184. וכמו שהובא בהע' קנ"ח שהמ"ב נקט להלכה שאין חיוב מושיט אלא כשיש אחר המקבלו מידו.

185. דהנה יל"ע בדברי המשנ"ב בזה, דלנגד דבריו הנו' נראה מדבריו בכמה מקומות דלא סבר להאי תנאה, שכן כתב בסי' שמ"ח סק"ד, דהמוציא ידו מליאה פירות י"א שבאופן מסוים יכול להעבירה לחצר אחרת, וכתב המ"ב דכ"ז כשאותו החצר לא היה בדיוטא אחת עם זה החצר, אלא זה כנגד זה, אבל אם היה בדיוטא אחת, והרה"ר נמשכת גם בין החצרות, הלא יש בזה איסור דאורייתא להושיט מזו לזו ואפילו הם למעלה מעשרה, וכמש"כ לעיל בסוף סימן שמי"ז. [וגם שם בסו"ס שמ"ז סתם דבריו שהמושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר בדיוטא אחד, אפילו למעלה מי"ד שהוא מקום פטור חייב]. ויעוי' עוד בשעה"צ סי' שמ"ח סק"א, ובביה"ל שם ד"ה להושיטה, ובביה"ל בסי' שמ"ט ד"ה להושיטה לחצר אחרת, וכן במ"ב בסי' שני"ה סק"י. וצ"ל דכוונתו במקומות אלו דכיון שאפשר להגיע לידו איסור תורה, להיכ" כו"ע יודו דאסור עכ"פ מדרבנן, וכן י"ל בכל המקומות הנ"ל. [וכעין ש"כ בהע' קנ"ח ליישב בדעת התוס' דדף ד. ד"ה ומ"ש]. ואהא דסי' שני"ה, ויעוי' בהע' קצ"ג, ועי'.

186. בסי' שמ"ח סק"ד, ושורש הדבר בגמ' (דף ד.), דבעא מיניה רבא מרב נחמן היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, מהו להחזירה לאותה חצר, אמר ליה מותר, לחצר אחרת מהו, אמר ליה אסור, ומפרש טעמא ההם לא איתעבידא מחשבתו, הכא איתעבידא מחשבתו. והוקשה לתוס' (ד"ה ומאי שנא) מאי מקשי מאי שנא, הא הושוה מרה"י לרה"י דרך רה"ר אסירא מה"ת, וביארו בב' אופנים, א. דבזו כנגד זה איירי דליכא איסור הושוה. ב. א"נ בדיוטא אחת וכגון שאין מפסיק שם רה"ר. וביאור התי' השני כתב המג"א (בסי' שמ"ח סק"ד) דמירי דהו"ה ב' גוזוטראות בדיוטא אחת, אלא שתחתיהן הו"ה כרמלית ולא רה"ר. וכתב הגרע"א בגיליון השו"ע (אות ב.), דלפ"ז יהיה מוכח דמושיט מרה"י לרה"י (כצ"ל) דרך כרמלית לא מתסר מדרבנן, דלענין זה לא החמירו לדין לכרמלית לחומרא דרה"ר. [והיינו דכל מאי דאסירי מדרבנן התם בהוציא ידו למטה מעשרה ושמא ישליכם, אבל למעלה מעשרה דלא הו"ה איר כרמלית ליכא איסורא, ולא גזרו חכמים דבכה"ג נדונו כמושיט מדרבנן]. וכ"כ המג"א בסי' שני"ה סק"י. (ויש להעיר קצת שהמחצה"ש שם הביא ראיה להמג"א מדברי התוס' דדף ד. הנו', והמג"א גופיה בסי' שמ"ח הוציא דבריו מהתוס'). עיי"ש.

אמנם האבן העזר (בסי' שמ"ח, שציינו הגרע"א שם) ביאר דברי תוס' באופ"א, וכתב הגרע"א דלדבריו אין הכרח לדין הנ"ל דמושיט בכרמלית מותר לכתחילה. ומדברי המשנ"ב מבואר שהכריע שמגוזוטרא לגוזוטרא בכרמלית איכא איסורא דמושיט. וגם בסי' שמ"ח סק"י כתב שלא כהמג"א, עיי"ש.

[לפי דרכו של הגרע"א נלמד מתירוץא קמא דהתוס' דמושיט מגוזוטרא לגוזוטרא בב' דיוטות ברה"ר, ג"כ אין איסור אפי' מדרבנן, שהרי מבואר מדברי התוס' דאינו אסור אלא מחשש דשמא ישליכם, ולמעלה מעשרה דלא הו"ה איר רה"ר ליכא גזירה, ובכה"ג אין איסור הושוה, וראיה זו נכונה גם לשיטת האבן העזר, ויבואר עוד בזה בע"ה בסעי' ע"ג].

187. ואף שלגבי העברה פחות מד' אמות בכרמלית מבואר בשו"ע (בסי' שמ"ט ס"ה) דאסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות אפילו בכרמלית, כבר ביאר הט"ז שם (סק"א), והובא במ"ב. דהחמירו בזה אפי' בבין השמשות דכאן יעבור בקלות ויוציא חוץ לד'. וכ"ז שייך רק בגוונא דהעברה שאם יעביר ד"א איכא איסורא, אבל בהושוה שאין אפשרות

הסמוכים לקרקע רשות הרבים¹⁷⁴, וששתי הרשויות מעורבות ביניהן או שהם שלו¹⁷⁵. וכן נקט הגר"ז¹⁷⁶ להלכה. אכן דעת הרשב"א בעבודת הקודש¹⁷⁷ ורבינו ירוחם¹⁷⁸ שהושוה זו אסורה מדרבנן, וכן נקט האליה רבה¹⁷⁹ הפמ"ג¹⁸⁰ והחיי אדם¹⁸¹. ובדעת המ"ב בזה ראה הערה¹⁸².

עד. גם להאוסרים הושוה מדיוטא לדיוטא ברשות הרבים, מכל מקום בהצטרף חסרון נוסף, הושוה מותרת. ולכן אם מושיט מדיוטא לדיוטא שלא ליד חבריו [לדעת המשנ"ב], או שאיגודו של החפץ שמושיט נשאר בידו, הושוה מותרת¹⁸³.

174. הנה לכאן מדברי המשנה בר"פ הזורק (דף צו:): דתנן שתי גוזוטראות זו כנגד זו ברשות הרבים, המושיט והזורק מזו לזו פטור, נראה דאיסורא מיהא איכא, דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור כדאמר' (דף ג. ודף קז.). אמנם נראה להוכיח מדברי תוס' בזה דס"ל דשרי, דהנה בגמ' (דף ד.) בעא מיניה רבא מרב נחמן, היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, מהו להחזירה לאותה חצר, אמר ליה מותר, לחצר אחרת מהו, אמר ליה אסור, ומפרש טעמא התם לא איתעבידא מחשבתו, הכא איתעבידא מחשבתו. והוקשה לתוס' (ד"ה ומאי שנא) מאי מקשי מאי שנא, הא הושוה מרה"י לרה"י דרך רה"ר אסירא מה"ת, וביארו בב' אופנים, א. דבזו כנגד זה איירי דליכא איסור הושוה. ב. א"נ בדיוטא אחת וכגון שאין מפסיק שם רה"ר. ומבואר דכל מאי דאסירי מדרבנן הוא רק בהוציא ידו למטה מעשרה וגזירה שמא ישליכם ברה"ר, אבל למעלה מעשרה דלא הו"ה איר רה"ר וליכא גזירה, בכה"ג אין איסור הושוה. והובא כ"ז לעיל בהע' קנ"ה, והובא שם שכע"ז דקדק הגרע"א מת"ב ב' התוס', ויעוי"ש. ומה ש"כ להקשות מלישנא דמתני', יל"פ כעין שכתב הגרע"א (בחי' דף ג.) ליישב מאי דתנן התם דזורק פטור, והקשה ע"ז הא זורק אפילו לכתחלה מותר מרה"י לרה"י דרך רה"ר למעלה מ"י לשמואל (דף צז.), וצ"ע. ג. ואפשר לדחוק דנקיט פטור להיכא דאין הרשויות שלו, ואסור משום עירוב. עכ"ד. ועד כמה דמתני' מיירי בב' חצירות דלא עירובו, שפיר נקט לישנא דפטור גם על מושיט. ושוב מצאתי בס"ד שכן כתב הרשב"א להדיא בחידושו לעירובין (דף פה:): וז"ל: ולענין גיין בשני רה"ר כל שהן שוין ואינן משופעין מותר לזרוק מזה לזה אם הם שלו, ואפילו אינן זה כנגד זה, ואפילו היו שניהם בדיוטא אחת כגון ששניהם לאורך רה"ר, והוא הדין להושיט מזה לזה כשהן בשתי דיוטאות, ומה ששינוי בפ' הזורק המושיט פטור, דמשמע פטור אבל אסור, התם כשהם של שנים ומשום שהוא מעביר את הרשויות, אבל בששניהם שלו מותר, והכין איתא התם במקומו בפרק הזורק.

175. עיי' בהע' קע"ד במה שהובא מהגרע"א.

176. סימן שמ"ז סעי' י'.

177. בית נתיבות שער ג' סימן ה' אות קפ"א, וז"ל: המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד בדיוטא אחת חייב, בשתי דיוטות פטור, כיצד, היו שתי גוזוטראות ברשות הרבים גבוהות עשרה ורחבות ארבעה, הרי אלו רשות היחיד כל אחת לעצמה, אם הם בשני כותלי רשות הרבים זו כנגד זו והוציא מזו לזו פטור אבל אסור, ואם היו ככותל אחד אף על פי שהם למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן היתה עבודת הלויים בהושטת הקרשים מעגלה לעגלה ההולכת זו לפני זו באורך רשות הרבים, והזורק מזו לזו מותר אפילו בדיוטא אחת, כמו שביארנו. ע"כ. [והנה יש לציין שדעת הרשב"א (במס' שבת דף ג: ד"ה למעלה מעשרה) דאפילו להוציא למעלה מעשרה אסור לכתחלה, דחיישינן דלימא שדי להו, ויתכן לומר דכל מש"כ דהושוה בשתי דיוטות פטור אבל אסור, הוא משום ההוצאה שמוציא לרה"ר, אבל אחר שהוציא יהא מותר לו להושיט גם לרשות השניה, ובוה יש ליישב דברי הפמ"ג ר"ס שמ"ח, אמנם בשעה"צ שם סק"א מבואר לא כן, וצ"ע]. ויש לתמוה בדעת הרשב"א בזה לפמש"כ לעיל בהע' קס"ד דעת הרשב"א כרב האי דמושיט הו"ה שמניח החפץ על שני הרשויות, שבדבריו בעה"ק מפורש לא כן, וצ"ל דהדר ביה. ויש שרצו ללמוד גם בדברי הרמב"ם כן, שכתב (בפ"ג ה"ט) אבל אם היו שתי הרשויות בשני צדי רה"ר, אף המושיט מרה"י זו לרשות היחיד שכנגדה פטור, ע"כ. ומדכתב פטור ש"מ אבל אסור. אמנם י"ל דהרמב"ם לישנא דמתני' נקט, ומה שנפרש בלישנא דמתני' נפרש נמי בלישנא דהרמב"ם. 178. תולדות א"א וחוה נתיב י"ב חלק ו' דף ע"ה טור ג', הובא בא"ר סי' שני"ג סק"א. ומצאתי בע"ה פלוגתא בענין זה בירושלמי (פ"א ה"ב) אמתני' דשני גוזוטראות זו כנגד זו ברשות הרבים, דקתני המושיט והזורק מזו לזו פטור, וז"ל: רב אמר לית כאן פטור אלא מותר, על דעתיה דרב למעלה מעשרה מותר, על דעתיה דשמואל למעלה מעשרה אסור. ע"כ.

179. סימן שני"ג סק"א.

180. סימן שני"ג משב"ז סק"א. ויעוי' במש"כ בריש סי' שמ"ח ובשעה"צ שם סק"א.

181. חלק ב' הלכות שבת כלל נ"ג סעי' כ'.

182. הנה בדעת המ"ב נראה לכאן שתירה בזה, שבסי' שמ"ח כתב בשעה"צ (סק"א): ולענין חצר אחרת, איתא באליה רבה בשם הרשב"א בעבודת הקודש לאסור, והפרי מגדים כתב להקל בחצר אחרת, וצריך עיון למה, דהא במושיט קיימא לן דאפילו למעלה מעשרה בדיוטא אחת חייב, ובזה כנגד זה פטור אבל אסור. ע"כ. ומבואר שנקט בפשיטות שיש איסור מדרבנן מיהא בהושוה מדיוטא לדיוטא. והנה בסי' שני"ד (סעי' א') כתב השו"ע: בור ברשות הרבים וחוליא סביבו, אם הוא רחוק ד' מרה"י אין ממלא ממנו, אלא אם כן תהא החוליא גבוהה עשרה. וכתב (ד"ה א"כ) בשם המג"א דאם הבור והחולן עומדים בדיוטא אחת, אסור להוריד הדלי מחלון לבור, דהו"ה הושוה דאסור מרה"י לרה"י דרך רה"ר אפילו למעלה מעשרה. וצ"ע בזה, דא"כ אמאי בב' דיוטות מותר לכתחילה, אחר דלדעתו גם בב' דיוטות איכא איסור מיהא מדרבנן, והנה הביה"ל שם הקשה איפכא, אמאי החמיר המג"א בדיוטא אחת אחר דאין מי שמקבל הדלי הימנו, ומבואר בירושלמי דהושוה אינה אלא בשנים, ותירץ דאולי דכונת הירושלמי הוא רק לענין חיובא, אבל איסורא איכא גם באחד שהושיט, וכעין זה כתב ג"כ הפמ"ג, וע"כ המשנה דקאמרה

נראה שאפילו אם שתי הגוזטאות הם בדייטא אחת מותר¹⁹⁶.
פ. אמנם זריקה מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים באויר רשות הרבים, דהיינו בתוך עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, אסורה מדרבנן¹⁹⁷.

זריקה מרה"י לרה"י דרך כרמלית

פא. נסתפק המשנ"ב אם זריקה מרה"י לרה"י דרך כרמלית באויר הכרמלית, דהיינו בתוך עשרה טפחים מקרקע הכרמלית, מותרת או אסורה¹⁹⁸, ודעת החזו"א¹⁹⁹ להקל בזה במקום מצוה.

העברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר

כפי שכבר נתבאר, מלאכת מושיט ענינה הוא להעביר מרשות היחיד

מדברי רש"י בעירובין (דף פה: ד"ה שני בתים). ועי' ביה"ל שם במ"ש בשם המג"א, ואכמ"ל.

196. בגמ' במס' שבת (דף צז, א) איתמר שני בתים בשני צדי רשות הרבים, רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה, ושמואל אמר מותר לזרוק מזה לזה [והיינו למעלה מעשרה כמו שמבואר בגמ' לעיל מיניה], וביארה הגמ' דהיינו באופן גבוה ואחד נמוך, דמתוך כך צריך לאמון ידו מגובה לנמוך או מנמוך לגבוה טרדי לא, ודילמא לא זריק על הגג ונופל לרשות הרבים ואתי לאתויי. וכן מבואר בשו"ע (בס"י שני"ג ס"א) שני בתים בשני צדי רשות הרבים והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו, אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה וכו'. וצ"ע בעניניו במש"כ הפמ"ג (בס"י שמי"ח משב"ז סק"א) דזרק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע, לחכמים פטור אבל אסור, משמע הן למטה או למעלה מעשרה, הוא סוגיא ערוכה היא דשרי, [והוא עצמו פירש (בס"י שני"ג משב"ז סק"א) דלמעלה מעשרה מותר]. וצ"ע.

אלא שהגמ' מדברת בשני בתים משני צידי רשות הרבים, ואכתי יש לדון בזרק מגוזטרא לגוזטרא בדייטא אחת או מותר. ונראה שהדבר מפורש להיתר, א. בעבודת הקודש להרשב"א (שער ג' פ"ה אות ק"פ) כתב להדיא: ויראה לי שאפילו היו הגגין בדייטא אחת, ובדבר זה קלה הזריקה מן ההושטה, ב. וכ"כ בעירובין (דף פה: ד"ה ולענין גגין) שכתב דלענין גגין בשני רה"ר כל שהן שוין ואינן משופעין מותר לזרוק מזה לזה אם הם שלו, ואפילו אינן זה כנגד זה, ואפילו היו שניהם בדייטא אחת כגון ששניהם לאורך רה"ר. ג. וכ"כ הגרע"קא במס' שבת (דף ג.) שהקשה אהא דאמרין דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור, ממתני דר"פ הזורק המושיט חייב הזורק פטור, דמייא אפילו למעלה מ"י, דהא מושיט היו אפילו בלמעלה מ"י, ובכ"ה"ג בזורק אפילו לכתחלה מותר מרה"י לרה"י דרך ר"ה למעלה מ"י לשמואל (דף צז, א). ומבואר דפשיטא ליה שאין לחלק בין דייטא אחת לשתי דייטות. [ובאמת שלשיטת הרשב"א בחידושים (והובא בהע' קס"ד) דס"ל כרב האי שאין חילוק בין הושטה לאורך רה"ר להושטה לרוחב רה"ר, אי"כ גם לגבי זריקה אין לחלק ביניהם, וכיון שמפורש בגמ' שזריקה משני צידי רשות הרבים שריא, ה"ה שזריקה בדייטא אחת תהא מותרת, ומש"כ בעבודת"ק ויראה לי, הוא משום דבעבודת הקודש לא פירש כרב האי גאון כמו שהובא בהע' קע"ז. אלא שאי"ז הכרח גמור, ד"ל דכיון דאורחא דמילתא דהושטה שייכא בדייטא אחת ולא בב' דייטות, כדחזי' במתני דר"פ הזורק שחילקו בין דייטא אחת לב' דייטות, להכי שפיר י"ל דאף אם רבנן אסרו זריקה בדייטא אחת, מי"מ בב' דייטות לא אסרו].

אלא שיש לעי' בזה מדברי הרשב"א והריטב"א במס' עירובין (דף לג, א) שהרשב"א פירש שם דמאי דהתיר רבי שבות בבין השמשות לא בכל שבות התיר, והוכיח שבנידון דהתם היה יכול להביא עירובו למקום שבינתו שזורק מלמעלה לתוך ד' אמות, ובכ"ה הא ליכא אלא שבות בין לרב בין לשמואל דפליגי במי שיש לו שני בתים בשני צידי רשות הרבים אם זורק מזה לזו אם לאו, כדאיתא בשבת פרוק דמתני' וכו'. ונראה שכל משתתפן, וזה צ"ע, דהא היתר גמור הוא ואי"ז אפי' שבות, ואם ע"י עצה זו היה אפשר להכשיר העירוב, אמאי למעשה אינה מועילה. [ואף אי נימא דאילן חשיב כמו שני בתים שאחד גבוה ואחד נמוך, לשמואל מיהא תשתרי, וברשב"א מפורש שגם לשמואל מהניא טענה זו, וצ"ע].

ובריטב"א (בעירובין שם) ג"כ כתב דכדברי הרשב"א, וז"ל: וא"ת מ"מ אכתי מצי זריק ליה וליכא אלא שבות דרבנן, וכדתנן התם המושיט חייב והזורק פטור, י"ל דשבות כזה לא התיר רבי דילמא זריק ליה לרשות הרבים שבנתים איכא איסור תורה, עכ"ד. אמנם בדעתו י"ל דהוא מחלק בין זריקה בדייטא אחת לזריקה בשני דייטות, דההיתר המבואר בגמ' הוא בזריקה בב' בתים דהוה כב' דייטות, והאיסור שכתב הרשב"א הוא בזריקה מגוזטרא לגוזטרא בדייטא אחת, וכמו שהביא הבבא דמתני' דהיו שתיקו בדייטא אחת, דהא תנן המושיט חייב והזורק פטור. [וילה"ק לדבריו הא גם ברישא תנן שתי גוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים המושיט והזורק מזה לזו פטור, והתם ע"כ דשרי לכתחילה כמו שמבואר בגמ', וצ"ע. ואולי יש לדחוק דתני רישא אגב סיפא].

עכ"פ מסתימת דברי השו"ע והפוס' (בס"י שני"ג) שהתירו זורק מגג לגג, ולא פירשו איסור בב' גגין בדייטא אחת, נראה דנקטו כהרשב"א שזריקה מותרת בכל גווני.

197. כ"כ המג"א סי' שני"ג סק"ב, וכן כתב המ"ב שם סק"ג ובשעה"צ שם סק"ג, והנה האיר [ציינו השעה"צ שם] פסק בזה לומר שזריקה מרה"י לרה"י תהא מותרת אף בתוך עשרה, וי"ל ע"כ, דהנה בגמ' (דף צז, א) מייחתינ דתניא בתוך שלשה דברי הכל חייב, למעלה מעשרה אינו אלא משום שבות, ואם היו רשויות שלו מותר. משלשה ועד עשרה רבי עקיבא מחייב וחכמים פוטרין. ע"כ. ומדתינן חכמים פוטרין ולא קאמר ואם היו רשויות שלו מותר, נראה להדיא דלמטה מעשרה אין היתר זריקה גם ברשויות שלו. [והא"ר בתוך דבריו ביאר מאי דהגמ' פירשה דבלמעלה מעשרה אם היו רשויות שלו מותר, דהא דאמרו הכי אלמעלה מעשרה הוא לומר דאף לר"ע מותר, אבל מסיפא דברייתא לכא' אכתי קשיא דתניא דמי ועד מעשרה חכמים פוטרין, ולא אמרו אהא דאם היו רשויות שלו מותר, וצ"ע. ושמה הא"ר יבאר דתני רישא וה"ה סיפא]. ומה שהביא דרבינו ירוחם סתם דבריו בזה, ונראה דאין חילוק בין למעלה מעשרה ללמטה מעשרה, הנה בר"י (תולדות אדם וחווה נתיב י"ב חלק ו' דף ע"ה טור ג) כתב וז"ל: ואם זורק מרשות היחיד לרשות

אחת לרשות היחיד אחרת דרך רשות הרבים, ובכל התנאים שנתבאר לעיל. הראשונים דנו ונחלקו באופן נוסף, והוא באדם שנושא משא בידו ועובר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אם יש בו חיוב מן התורה או לא, ולהצד שיש בו חיוב אם חיובו הוא מדין מושיט, או מדין מעביר ארבע אמות ברשות הרבים.

מחלוקת הראשונים במעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר

פב. נחלקו הראשונים²⁰⁰ אם יש איסור תורה במעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, שדעת הרבה ראשונים היא שדבר זה אסור מן התורה²⁰¹. אמנם דעת ראשונים אחרים שאין בזה איסור תורה²⁰².

היחיד ורשות הרבים באמצע כמו שכתבתי, אם זרק למטה משלשה רי הוא כמו שנח ברשות הרבים וחייב, ולמעלה מעשרה אינו אסור אלא משום שבות כמו שכתבתי, ואם היו שני הרשויות שלו מותר לזרוק לכתחלה, כלומר דשני בתים משני צדי רשות הרבים הן שלו. ע"כ. ומפורש דלא התיר האי זריקה אלא למעלה מעשרה, ומה שהביא עוד דהרשב"א בעבודת"ק ג"כ סתם הדברים, הנה הרשב"א (שער ג' פ"ה ס"י קע"ט) צייר האי דינא בזורק מגג לגג, ואיכא למימר דכיון דסתם גג למעלה מעשרה הוא, להכי לא פירש דמייירי למעלה מעשרה. וצ"ע.

198. ביה"ל סי' שני"ג ד"ה בכל גווני, שהשוה נידון זה למה שדן בס"י שמ"ט ביה"ל ד"ה ואפילו בכרמלית אי מותר לעשות שבות בכרמלית בבין השמשות. ולכא' י"ל ע"כ מה מקום הספק בזה, הא זריקה כ"ה"ג היא עקירה בלא הנחה, ואמאי חשיב כשבות דשבות, ולא דמי להוצאת ידו טעונה לאויר כרמלית בתוך עשרה טפחים שנתבאר בסעי' מ"ו שדעת רוב הפוסקים לאסור בזה. גם מדברי הרשב"א בעבודת הקודש נראה שאסור, שכתב בשער ג' סי' ה' (אות קפ"ב), שאחר שביאר הדין שמותר לזרוק מגג לגג בשני צידי רשות הרבים [והיינו למעלה מעשרה כמשנת' לעיל], כתב דהיינו דוקא בשחיו הגגין שוין או שהיו כלים הנשברין, דבלא"ה חוששין שמא יתגלגל החפץ ויפול לרשות הרבים ויירד ויכניסנו. וע"ז כתב דאם זורק מרשות היחיד לרשות היחיד, והיתה כרמלית עוברת ביניהן, מותר אפילו כלים שאינם נשברים, ואפילו גג אחד גבוה וגג אחד נמוך, שאין הכרמלית אסורה מעצמה, אלא משום גזירת רשות הרבים, ואין גזרין גזירה לגזירה. ע"כ. ונראה דרק על תוספת זו דבעינן גגין שוין קאמר דכרמלית ליכא למיחש, אבל בזריקה למטה מעשרה לא מקילינן בכרמלית יותר מרה"ר. [ואם היו הוצאה מדרבנן אסירא גם בכרמלית, לפמ"ש הגר"א (בס"י שמ"ט סעי' ד' ד"ה ואפי') המובא לעיל הע' צ"ד]. וצ"ע.

199. סי' ק"ג סק"יט.
 200. הנה שורש הנידון הוא בגמ' במס' עירובין דף לג. דמבואר בסוגיא שם שהנותן עירובו בנופו של אילן באופן שנופו נוטה חוץ לארבע אמות שהוא סוף התחום, והוא נתכוין לשבות בעיקרו, אינו יכול לסמוך על עירוב זה משום שאינו יכול להביאו למקום שבינתו. והקשטה הגמ' הוא אי בעי מיייתי לה דרך עליו [באופן שאין בו איסור תורה, ומשום שבות לא חיישינן בבין השמשות], ומשיננין כשרבים מכתפינן על נטיית הנוף שחוץ לארבע אמותיו הנמוכה מעשרה, ונמצא דהוויא רשות הרבים כמאי דאמר עולא עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפינן עליו, וזרק ונח על גביו חייב, ובהו הקשו הראשונים אכתי ליהו עירוב שהרי יכול להביאו למקום שבינתו בלא שניחננו בנטיית הנוף שלמטה מעשרה, ונחלקו בתירוץ הקושיא, וכמו שיובא בהע' הבאות.

201. א. רש"י. בכמה מקומות מבואר דס"ל לרש"י שיש חיוב בהעברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר. **דא** מרש"י בעירובין (דף לג. הנ"ל) שפירש שאם יביא הפת ממקום שהיא נמצאת למקום שבינתו דרך הנוף שנחשב רה"ר הוא מושיט, וקיימא לן במושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים אפילו למעלה מעשרה חייב, [וכע"ז הביא המאירי שם (דף לב): בשם גדולי הרבנים. וי"ל ע"כ אמאי חשיבא הושטה בדייטא אחת, וי"ל דס"ל לרש"י דכל שאינו מושיט בב' דייטות חייב, ואי"צ להושיט בדייטא אחת, וי"ל]. **עוד** יש להביא דברי רש"י במס' סוכה (דף מג.) אהא דגורנין שאין ליטול לולב בשבת גזרה שמא יטלנו בידו, וילך אצל בקי ללמוד ויעבידו ארבע אמות ברשות הרבים, שכתב וז"ל: הוא הדין דמצי למימר ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא שברוב מקומות וענינים אמרין יש לחוש להעברת ארבע אמות, ואין לחוש להוצאה, כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגנינה, דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא, ויש כאן איסור העברה ברשות הרבים, או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו, ונמלך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש בינתים, כדאמרין במסכת שבת (דף ה:). עכ"ד. ומבואר בדבריו שהמעביר ד"א ברה"ר אפילו שלא עקר מרה"ר ולא הניח ברה"ר מחייב, [ויעו' לקמיה הע' ר"ו במה שמבואר ברש"י שאי"צ אף עקירה מרה"י]. [והנה בכפ"ת שם הביא מחדושי הרא"ם שעל הסמ"ג בהל' מגילה הדעתיק דברי רש"י, וכתב בסוף דבריו משא"כ ברה"ר דמסתמא קודם שימצא הבקי יעמוד לפוש, עכ"ל דוק, עכ"ד. וכע"ז כתב הרע"ק"א בעירובין (דף ל"ב סוע"ב). אמנם יעו' בדברי המאירי דלקמיה שמפורש לא כן בשיטת רש"י. ועוד י"ל דאי"כ הוא דעומד לפוש שוב, היה אפשר"ל יכול לנקוט מוציא מרה"ר לרה"י, דכשנכנס אח"כ ליכא שנומצא ברה"י העביר מרשות לרשות. וצ"ל דכוונתו דמסתמא קודם שימצא הבקי יעמוד לפוש ב' פעמים, וצ"ע].

ב. תוס'. בתוס' במס' סוכה (דף מג. ד"ה ויעבידו) הביאו דברי רש"י הני והסכימו עימו [וחלקו עליו רק במה שחייב אפילו בגוונא שהגביהו על מנת ליטלו, ולא להוציאו ונמלך להוציאו, שכתבו שבוה אפי' מעביר אינו חייב דליכא עקירה]. וכן **בעירובין** (דף לג. ד"ה הוא אי בעי) ג"כ הביאו פירושא דרש"י דמחייב משום מושיט, וכתבו: ונראה דלאו מושיט הוא אלא מעביר את העירוב רחוק חוץ לד' אמות, וחייב אפילו זה כנגד זה כדאי בהזורק (שבת דף צז, א) א"ר אלעזר המוציא משו למעלה מעשרה חייב, שכן משא בני קהת. ע"כ. ומבואר דאף שהעקירה לא היתה ברה"ר מחייב, וכן במס' שבת (דף ב. בסוד"ה פשט) הקשו: וא"ת וגבי שבת אמאי קתני שתיים שהן ד' ותו לא, ליתני נמי מושיט ומעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רה"ר

פג. שונה תולדה זו משאר תולדות של הוצאה, שבה כל האיסור הוא במוליך החפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אבל אין חיוב בזורק חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים²⁰³.

חיובו מדין מעביר או מדין מושיט

פד. בדעת הראשונים שההעברה אסורה מן התורה, נאמרו שני דרכים, יש אומרים שהאיסור הוא משום 'מעביר' ברשות הרבים²⁰⁴, ויש אומרים שאיסורו משום 'מושיט' מרה"י לרה"י דרך רה"ר²⁰⁵. ויש בזה כמה נפק"מ:

א. מי שהעביר מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים, אלא שעבר ברשות הרבים פחות מארבע אמות, שאם חיובו משום מעביר, כל שלא העביר

דחייב כדאמר לקמן (דף צז:). וכן הביא הרשב"א בשמם (בדף ד: ד"ה הא דאמרין דכולי עלמא לא ילפינן זורק ממושיט), שהביא דתוס' אקשו אמאי זורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר אינו חייב, ולא ילפינן לה ממעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר. ועיי"ש. [והרשב"א עצמו לא ס"ל הכי כמו שיובא לקמיה, וצ"ל דשם כתב בשיטת תוס', וליה לא ס"ל]. וכן הביא הריטב"א במס' עירובין (שם) בשם ר"י.

ג. רא"ש. וכן מבואר מדברי תוס' רא"ש בכל המקומות הנ"ל, דהיינו מס' סוכה (דף מג. ד"ה ויעבידו), ובמס' עירובין (דף לג. ד"ה הוא אי), ובמס' שבת (דף ד: ד"ה ר' עקיבא סבר). ונראה להוכיח גם מדבריו בפסקים כן, דבמס' עירובין (פ"ג ס"י ד') אחר שהביא מה שתיצרה הגמ' דמייירי שרבים מכתפינן על נטיית הנוף שחוץ לארבע אמותיו הנמוכה מעשרה, ונמצא דהוויא רשות הרבים, הקשה דאכתי יכול להביא אליו על ידי זריקה, דהזורק מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר פטור, או יביאנו **כלאחר יד**, או בזה עוקר זה מניח. ע"כ. ואי נימא דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר אינו אסור מה"ת, הוי ליה לאקשו"י דאכתי יכול להביא בלא לנוח על נטיית הנוף, ומוכח דס"ל דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר איכא איסור תורה.

ד. מאירי. המאירי במס' סוכה (דף מב: ד"ה שאלו בסוגיא זו) הביא דעה זו בשם גדולי המפרשים, וז"ל: וגדולי המפרשים תירצו בה שעיקר הגזירה היא בהוצאה מרשות היחיד שלו, והכנסה לרשות היחיד של בקי דרך רה"ר, וכיון שאינו מניחה ברה"ר אין כאן לא חיוב הוצאה ולא חיוב הכנסה אלא חיוב העברה, ואף על פי שחיוב העברה צריך הנחה ועקירה, מאחר שעקר מרה"י זו והניח לרה"י זו והעביר ארבע אמות בין זו לזו חייב, ע"כ. ומדחייבו בשתיקה ש"מ דהכי ס"ל, **אמנם** במס' עירובין (דף לב: ד"ה וחזר והקשה) הביא גם את דעת הרשב"א דלקמיה, ולא הכריע בהאי פלוגתא.

ה. שיטמ"ק. השיטה מקובצת במס' כתובות (דף לא: ד"ה דאפקיה לרה"ר) ג"כ כתב בפשיטות (בשם עצמו ובשם שיטה ישנה) שהמעביר מרה"י לרה"י, ורשות הרבים באמצע מחייב. ועי' בחזו"א סי' ס"ב סק"י"ט אות ה' שלמד כן בדברי השיטמ"ק, ובמש"כ להקי' בדבריו בסוגיא התם. וז"ל: ופ"י ע"כ כן.
 202. א. **רשב"א.** הנה הרשב"א בעירובין (דף לג.) כתב וז"ל: ואפי' העביר זה עירובו מרה"י זה למקום שבינתו ועבר דרך רשות הרבים, מסתבר שהוא פטור, שאין לך מעביר חייב, אלא מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, ובעוקר מתחלת ארבע ומניח לסוף ארבע, הא בעוקר מרשות היחיד ומניח ברשות היחיד אף על פי שעבר דרך רה"ר אין זה מעביר ואינו חייב, שאם כן [כלומר שבכ"ה"ג חייב] כשם ששנינו במשנת הזורק המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד, וכן הזורק מרה"י לרה"י ורשות הרבים באמצע לדעת ר' עקיבא שהוא חייב, היה להם לשנות ג"כ המוציא מרה"י לרה"י ורשות הרבים באמצע שהוא חייב, שהוא חידוש שלא שמענו בשום מקום במשנתנו שיהא מעביר מרה"י לרה"י חייב. וכ"כ **בשבת** (דף צז. ד"ה ובמאי).

ב. ג. ריטב"א ורמב"ן. וכ"כ הריטב"א במס' שבת (דף צז, א), והביא כן גם בשם הרמב"ן, שאחר שהביא דברי בעלי התוס' כתב ולא נהירא לרבינו הרמב"ן ז"ל, דלא אשכחן דחייב לרבנן אלא בעוקר ברשות היחיד ומניח ברשות הרבים או בהיפך, ותדע דאי לא, לא לישתמיט תנא דמתני' כד תני פלוגתא דר' עקיבא ורבנן דזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, דלייתי דמעביר כי האי גוונא דברי הכל חייב, שזה חידוש שלא שמענוהו בשום משנה ולא שום ברייתא. וכ"כ במס' עירובין (דף לג. ד"ה ופרקינן בשרבים).

203. הכי תניא להדיא בר"פ הזורק, דף צז. דהזורק משלשה ועד עשרה רבי עקיבא מחייב וחכמים פוטרין, וכן פסק הרמב"ם פ"ג ה"טז. וברשב"א בדף ד: ד"ה הא דאמרין דכולי עלמא, הביא בשם תוס' לכא' דלא ילפינן ממוציא אלא זורק מרשות היחיד לרשות הרבים דזריקה זו היתה במשכן, אבל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים לא היתה במשכן, ולא ילפינן לה ממוציא, ואין לנו לחייב בתולדה דהוצאה אלא אותן שהיו במשכן. עיי"ש.

204. כפי שהובא לעיל בהע' ר"א מהתוס' בעירובין שכתבו: ונראה דהמוליך את עירובו מצד לצד דרך רה"ר, לאו מושיט הוא, אלא מעביר את העירוב רחוק חוץ לד' אמות. [ויעו' במהר"ם שביאר דאינו נחשב כמושיט, דאי מטעם מושיט נחייבו לא יהא חייב כי אם בדייטא אחת, אלא מעביר מקרי חייב אפילו זה כנגד זה, דלא מקרי מושיט אלא כשאנו מעבירי כו' אם ארבע אמות, אבל יותר מארבע אמות לא מקרי מושיט (ונראה לכא' דכוונתו דאי"צ לחייבו משום מושיט), אלא מעביר וחייב אפילו זה כנגד זה. וכע"ז כתב המהרש"א שם, דהושטה לא שייך לומר אלא בעומד במקומו ומושיט למקום קרוב, אבל ברחוק חוץ לד' אמות לא שייך הושטה, אלא מוליכו ממוקומו ומעבירו חוץ לד' אמות מרה"י לרה"י דרך רה"ר. עכ"ז]. וכן מבואר להדיא בדברי המאירי דמס' סוכה הנז'.

ובאמת שבגמ' דמס' סוכה מבואר דהחיוב הוא חיוב מעביר, דהגזירה היא שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבידו **ארבע אמות** ברשות הרבים. וכן מבואר בדברי רש"י שם, ועי' לקמן. ולפי דעה זו האי דינא הוא הדין המבואר לעיל (סעי' נ"ב) שבאיסור העברה ד"א ברה"ר אי"צ עקירה והנחה ברה"ר דוקא, וכל שעקר והניח, אפילו אם העקירה או ההנחה היו ברה"י או בכרמלית, מתחייב על העברתו ד"א ברה"ר. [ויעו' במש"כ בהע' קי"ז ראה לשיטתם מגמ' במס' עירובין דף צח.].
 205. כן מפורש ברש"י במס' עירובין (דף לג.) המובא לעיל בהע' ר"א. וכן מוכח מהא דרש"י בר"פ הזורק כתב שההושטה צריכה להיות מרה"י לרה"י, וכמו שהובא בהע' קמ"ב. ואי חיובו משום מעביר, הא מבואר ברש"י במס'

ארבע אמות אינו חייב. ואם חיובו משום מושיט, גם העברה באופן זה אסורה מן התורה.
ב. כשהעביר מכרמלית לכרמלית דרך רשות הרבים, שאם חיובו הוא משום מעביר גם באופן זה יש לחייבו²⁰⁶, אבל אם חיובו מדין מושיט אינו חייב אלא אם העביר מרה"י לרה"י²⁰⁷.
ג. כשהעביר למעלה מעשרה טפחים, שאם חיובו מדין מושיט חייב, ואם חיובו מדין מעביר אינו חייב אלא אם העברתו בתוך עשרה טפחים²⁰⁸.

ההלכה בענין זה

פה. לענין הלכה הכריע החזון איש²⁰⁹ שנראה שהמעביר מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים פטור. ויש לעיין בזה אחר שהדין מבואר בהרבה ראשונים²¹⁰, וגם ברעק"א²¹¹ נראה דחשש לדעת התוס' וסייעתם²¹².

איסורו מדרבנן

פו. גם לדעת הראשונים שאין בזה איסור תורה, מכל מקום מדרבנן הדבר אסור, ודינו כשבות חמור שאסור לעשותו אף בבין השמשות²¹³.

העברה מרה"י לרה"י דרך כרמלית

פז. אסור להעביר מרשות היחיד לרשות היחיד גם כשמעביר דרך כרמלית²¹⁴. וכתב החזו"א²¹⁵ שיש מקום להקל בזה לצורך מצוה, וכ"ש בבין השמשות²¹⁶, וראה הערה²¹⁷.

פח. דין זריקה מרה"י לרה"י דרך כרמלית למטה מעשרה טפחים, נתבאר לעיל הלכה פ"א, ודין זריקה מרה"י לרה"י דרך כרמלית למעלה מעשרה טפחים, נתבאר לעיל הלכה מ' ובהערה צ"ד שם.

העברה מרה"י לרה"י דרך חצר שאינה מעורבת

פט. העברה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך חצר שאינה מעורבת, אסורה²¹⁸.

רשויות שבת

מלאכת הוצאה כשמה כן היא, הוצאה מרשות לרשות, אלא שיש כמה פרטי דינים ותנאים בכדי שרשות הרבים תחשב כרשות הרבים מן התורה, וכמו כן ברשות היחיד. ובמקום שאין בו לא את תנאי רשות הרבים ולא את תנאי רשות היחיד, נידון ככרמלית או כמקום פטור, ונמצאו ארבע מיני רשויות השונות זו מזו: א. רשות הרבים. ב. רשות היחיד. ג. כרמלית. ד. מקום פטור. ומלאכת הוצאה האסורה מן התורה היא הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך [באופן שהתקיימו התנאים המבוארים לעיל במעשה ההוצאה]. אבל בכרמלית אין איסור מן התורה, ומכל מקום אסרו חכמים להוציא מכרמלית לרה"י או לרה"ר ולהיפך. והוצאה מאחד ממקומות אלו למקום פטור ולהיפך, מותרת לכתחילה. ובע"ה נשתדל לבאר גדרי הרשויות לפי המבואר בראשונים ובפוסקים.

רשות הרבים

רשות הרבים מלבד מה שהיא צריכה להיות רשות המיועדת להילוך הרבים²¹⁹, כרחוב ציבורי וכדו', נאמרו בה דינים נוספים, שכיון שמלאכות שבת נלמדו ממלאכת המשכן, וההוצאה שהיתה במשכן היתה במדבר, קבלו חז"ל שרשות הרבים שלנו צריכה להיות דומה לרשות הרבים שהיתה בדגלי מדבר. וממקור זה למדו שצריך שיתקיימו בה גם התנאים הבאים.

רוחבה

צ. רשות הרבים, דהיינו רחוב המיועד להילוך הרבים²²⁰, צריך שיהא רחב ט"ז אמה²²¹.

צא. רשות הרבים הרחבה ט"ז אמה ובמקצתה נעשית צרה, גם על החלק הצר יש דין רשות הרבים²²². ויש אומרים שרוחבו של החלק הצר לא יהא פחות מ"ג אמה ושליש²²³.

צב. דבר שהוא ברשות הרבים, אפילו הוא דבר שאין הרבים דורסין עליו כגון קוצים או צואה, מכל מקום נחשב כקרקע ודינו רשות הרבים²²⁴.

צג. חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים, אם הם סמוכים בתוך שלשה לרשות הרבים, הוו כרשות הרבים²²⁵. וראה הערה²²⁶.

מקורה

צד. רשות הרבים המקורה, אין דין רשות הרבים עליה²²⁷.

ומדברי הרמ"ה שהועתקו דבריו בהע' רל"א מוכח דלא ס"ל הכי. וצ"ל דס"ל כדעת היש אומרים המובאת בסמוך.

223. שו"ע שם סעי' ט', ולפי מה שביאר המ"ב בביה"ל ד"ה י"ג אמות ושליש, ועיי"ש במה שהביא בשם שם מהאחרונים.

224. שו"ע ס' שמה"ה סעי' י'. וביאר המשנ"ב דכל פחות משלשה ק"ל דאינה חולקת רשות לעצמה ובטל לגבי ר"ה. ולכא"ו יל"ע, דבשלמא אם אין ברוחב הקוצים ג' טפחים י"ל דכיון דאיכא לבוד מקרקע שבריה"ר בצד זה לקרקע רה"ר שבצד האחר, רואים את הקוצים כאילו אינם, אבל אם יש באורכו וברוחבו טפי מג"ט דאי"א תו לדון לבוד מצד לצד, מה אכפ"ל במה שאין גובהו ג"ט, הא למעשה השתא שטח זה אינו משמש את הרבים. וצ"ל דהרשות הרבים שתחתיו אינה מתבטלת משם רשות הרבים, דלאחר זמן יפנו הקוצים משם ויחזור להלך במקום ההוא, וכיון שהקרקע שתחתיו רשות הרבים, ואין בינה לקרקע מרחק ג"ט בגובה, נחשבים הקוצים ג"כ כרשות הרבים. [וצ"ל דמ"מ נחשבים כקבועים קצת שם, דלאכי אם יש בו גובה ג"ט על גביו לא הוי רה"ר, ולא דמי לכלים ברה"ר שאין חולקים מקום לעצמם אם אין בהם שיעור רה"ר]. ולפ"ז אם יהיה המקום ההוא מיוחד לקוצים, אפילו אם לא יהיה בגובהו ג"ט לא יהא נידון המקום ההוא כרה"ר. ויל"ע.

225. משנה ברורה סימן שמה"ה ס"ק מ"ו, וז"ל: דלמטה משלשה אפילו הם רחבים ד' על ד' נחשבים כקרקע. ועי' בהע' בסמוך. וכן מבואר ברמב"ם בפ"ד ה"י, שכתב דחורי רשות הרבים אינם כרה"ר אלא הרי הן כפי מדתן וכו', ואם אין בו ארבעה על ארבעה הרי זה מקום פטור, והוא שגובה שלשה, שכל הפחות משלשה הרי הוא כארץ, ע"כ.

226. דהנה החזון איש (סימן צ"ו סק"ג) כתב דחור וכניסה שיש להם דפנות, הן רה"י מן התורה וכרמלית מדרבנן, ואף אם תוכן שוה לרה"ר, וצ"ע על הפוסקים שסתמו הדברים. ואם החור פחות מדי"ט הוי מקום פטור, ועי' בהג"א ס"ס שמי"ו, הובא בבה"ל שם ד"ה הדין. ע"כ. [ולמהבבא"ט תהא תמיחתו ע"ד הרמב"ם]. וצ"ע לדברי החזו"א אטו מי שנייח ג' מחיצות קטנות [פחות מ"ט] ברשות הרבים יעשה המקום שביניהם לרשות היחיד, הא רשות היחיד בעיא ג' מחיצות בגובה עשרה. והכי מבואר בדינא דבית שאין תוכו עשרה, שכתב השו"ע (בסי' שמה"ה סט"ו) דתוכו כרמלית. והנה הביה"ל (ע"ד השו"ע שם בדי"ה תוכו כרמלית) כתב, מסתפקנא אולי מה"ת רה"י הוא, אלא דרבנן גזרו דליהו כרמלית לחומרא שלא יטלטלו בו אלא בד"א אפילו רחב הרבה. ובאמת שיל"ע בהאי ספיקא, דבכ"מ בעינן מחיצות עשרה, ובפחות מזה אין המחיצה נחשבת כמחיצה כלל. וצ"ל דספיקו כיון שיש במחיצה עשרה טפחים, אלא שחלק מהחלל נתבטל ע"י עובי התקרה. ואולי החזו"א פשיטא ליה דבית ככה"ג הוי רה"י, ולהכי פשיטא ליה שגם החור נידון כבית שאין בתוכו עשרה. אלא שהוא לא פירש שקושיתו היא בגוונא שקריו של החור משלמו לעשרה, וצ"ע. [ויעוי' בשבט הלוי (ח"א ס' קכ"ה) שכתב גם על ספיקה דהביה"ל דדבר פשוט הוא דתוכו אין רה"י כלל מן התורה, דהכי מוכח מקושית התוס' בדף ז: ד"ה ואם חקק, ומדף ח. תוד"ה כפאה על פיה].

אמנם הא איכא למיתמה ע"ד המ"ב, שהוא כתב דלמטה משלשה אפילו הם רחבים ד' על ד' נחשבים כקרקע ר"ה, ולמד כן מהמבואר בסעי' י', דשם כתב השו"ע דכל דבר שהוא ברשות הרבים אם אינו גבוה שלשה טפחים, אפי' הם קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהם, חשובים כקרקע והוי רשות הרבים. והנה שם נתבאר במ"ב (סקכ"ח) טעמא דכל פחות משלשה אינה חולקת רשות לעצמה ובטל לגבי ר"ה. וזה שייך בדבר שתחתיו יש רשות הרבים, וכמשנ"ב בהע' רכ"ה, אבל חורים שבכתלים שהם רחוקים מרשות הרבים יותר מג' טפחים [וכגון הני חורים שרחבים דע"ד, ונמצא דהטפח האחרון רחוק מרה"ר יותר מג"ט], איך נדונם כרה"ר מחמת מה שאין קרקעיתם גבוהה מקרקע רה"ר ג"ט, הא למעשה אין הם קשורים לרה"ר, וצ"ע.

בשו"ע (סי' שני"ד ס"א) כתב דבור ברשות הרבים וחוליא סביבו, אם עומד בתוך ד' טפחים לרשות היחיד מותר למלאות ממנו מרשות היחיד, ופירש המ"ב (סק"ג) דכיון שהוא הפסק פחות מדי"ט בין הבור להכותל, לא דרסי בה רבים כלל, וע"כ הוי מקום פטור. וצ"ע אמאי לא הוי רה"ר מדין חורי רה"ר, כיון שהוא בתוך ג"ט סמוך לקרקע. [ואי נימא דחורי רה"ר לא נעשים רה"ר כשרחוקים מהרה"ר ג"ט כמשנ"ב, יש ליישב, אבל לדברי המ"ב דהו כרה"ר אפי' גדולים הרבה כמשנ"ב לעיל, הכא נמי היה לנו לדון המקום ההוא כחורי רה"ר, וצ"ע].

227. שו"ע ס' שמה"ה סעי' ז'. והיא כרמלית כמבואר לקמן הלכה קכ"ג.

מהני, שאינו יכול להביאו למקום שביתתו, ובוה נחלקו הראשונים אי הוי איסורא דאורייתא או איסורא דרבנן, דהוי שבות חמור שלא התיירוהו בבין השמשות]. וכתב הריטב"א, והא אי בעי מייתי ליה דרך עליו, וגם למעלה מעשרה טפחים למה אינו עירוב, דהא אכתי מצי מייתי ליה למקום שביתתו דרך אירא של אותה נטיה, וקא מייתי מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אירא כרמלית, **דליכא אלא שבות בעלמא שלא גזרו עליו בין השמשות** אליבא דרבי דאוקימנא מתניתין כותיה, ע"כ. וכ"כ גם בפרק בתרא דעירובין (דף צט: ד"ה אמר רב הונא). ומפורש דאיסורא דרבנן מיהא איכא, אף לשיטתו דס"ל שהעברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר אין בה איסור תורה. [וכן מבואר בראב"ה (חלק א' מסכת שבת סימן ר"א), אלא שיל"ע בשיטתו בדינא דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר אי אסור מה"ת או מדרבנן]. וכ"נ בלבוש (סי' שנה"ה ס"א, ואע"פ דכתב שם מושיט נראה דכוונתו למעביר, דהא לא חילק בין דיוטא א' לב' דיוטות הן להקל למטה מעשרה והן להחמיר למעלה מעשרה, וצ"ע). וכ"כ בשו"ע הגר"ז (סי' שמי"ו ס"ד ובסי' שמי"ז ס"ט).

וכן מבואר ברמ"א (בסי' שנה"ה ס"א) שכתב שתי ספינות זו אצל זו, אסור לטלטל מזו לזו אלא אי"כ קשורות זו בזו או אאי"כ הם גבוהים מן המים י'. והנה המ"ב (שם סק"ז) ביאר סיבת האיסור דחיישינן דילמא נפיל ואתי לאתויי מכרמלית לרה"י. וצ"ע דהאי טעמא לכא"ו לא שייך אלא בזריקה, והרמ"א מיירי בפשטות גם בהעברה בידו, ולגבי העברה לא מצאנו חשש דשמא יפול [רק שמא ימלך להניח], וצ"ע. ובחזו"א (סי' צ"ח סק"ז) כתב להקשות, ותו"ד דמש"כ המ"ב תמוה מאד, דאי חיישינן דילמא נפיל ואתי לאתויי, אין חילוק בין למעלה מי' ובין למטה מי', וברמ"א מבואר שלמעלה מי' מותר להעביר [וכעין טענת החזו"א מבואר ברשב"א שבת דף ד: שביאר שהאיסור להוציא מרה"י לאויר רה"ר הוא שמא יניח בקרקע רה"ר, ולהכי אין חילוק בין אם מוציא בתוך עשרה או למעלה מעשרה, אמנם הכא המ"ב נקט חשש אחר, דשמא יפול וילך להביא], וע"כ מדרשין למעלה מי' לא חיישינן דלמא נפל, ומ"מ למטה מי' אסור כמש"כ במרדכי משום דקמטלטל מרה"י לכרמלית, ואף שאין עושה הנחה בכרמלית אסור. ע"כ. והנה הריטב"א במס' עירובין (דף לג. ד"ה והא אי בעי, בתוך אריכות דבריו) ביאר טעם האיסור להעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר, דהרי הוא דומה למלאכה של תורה, ועוד דלמא נייה ברשות הרבים וחייב משום מכניס ומוציא. והני טעמי מסייען לחזו"א לכא"ו, דלהמשנ"ב הו"ל למימר טעמא דשמא יפול ברה"ר ויבוא להביאו לרה"י.

215. סי' ק"ט סק"ט.
 216. והוא ע"פ מש"כ המשנ"ב בביה"ל ס"ס שמי"ט (ד"ה ואפילו בכרמלית) להסתפק אם במקום מצוה התיירו שבות בכרמלית. והחזו"א מצדד יותר להקל בזה.

217. ד"ל דהחזו"א אויל לשיטתו שלהלכה אין איסור תורה בהעברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ולהכי בכרמלית דעיקרה דרבנן הוי תרי דרבנן, אבל למה שהובא בהע' ר"א שכיון שגם בדעת הרא"ש מוכח דס"ל שיש איסור תורה בהעברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר, שוב יתכן שגם בזה יש להחמיר. אמנם י"ל דלגבי נידון זה דהוי ספיקא דרבנן, יש להקל כהרשב"א והרמב"ן לדון שעיקר האיסור דרבנן הוא כי היכי דנדון לכרמלית כשבות דשבות, ויל"ע.

218. כן יש ללמוד מדברי השו"ע והרמ"א בסי' שע"ו ס"ב, עיי"ש. [ושם מיירי שעומד ברה"י א' ולוקח מרה"י ב' דרך אירא חצר שאינה מעורבת, וכ"ש שלילך מרה"י א' לרה"י ב' עם החפץ דאיכא איסורא].

219. כן מבואר בשו"ע ס' שמה"ה סעי' י"ד. והנה חלק זה שהרחוב מיועד להילוך הרבים אינו מדיני רשות הרבים, אלא הוא מהות רשות הרבים, שאם הרחוב אינו משמש בפועל להילוך רבים אינו רשות הרבים. והוה דין הכרמלית שכתב השו"ע שם איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלך לרבים כגון ים ובקעה ואצטוונית ואצטבא, שאע"פ שמקומות אלו שייכים ומיועדים לכל (ועי' הע' רע"ד דיתכן שיהיו שם אפילו ס' רבוא), מ"מ כיון שאינם משמשים להילוך באופן הרגיל, אינם נחשבים כרשות הרבים. [ויל"ע בים שהרבים רוחצין בו אי יש להחשיבו מהאי טעמא כרשות הרבים, או דבעינן שימוש של הילוך או של חסורה].

220. כמו שנתבאר בהערה צ'.
 221. שו"ע ס' שמה"ה סעי' ז'.
 222. וכתב השעשע"צ (סי' שמה"ה ס"ב) שדלעה זו אפילו אם הוא רחב רק עשר אמה, גם כן רשות הרבים הוא כיון שארכו לאורך רשות הרבים. ובביאור הגר"א כתב שמעירובין (דף צט: מוכח דעד ד"ט הוי רה"ר.

סוכה דף מג. שבמעביר אי"צ שהעקירה תהא ברה"ר ולא ברה"י, דאף העוקר מכרמלית והעביר ד"א ברה"י חייב. ולכן נראה דרש"י ס"ל דתרווייהו איתנייהו, דאם מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר הוי מושיט [ונפק"מ שאי"צ להעביר ד"א, ואי"צ להעביר בתוך עשרה טפחים כבסמוך], ואם א"א לחייבו משום מושיט, כגון שלא עקר מרה"י או שמושיט בב' דיוטות, בזה יש לחייבו משום מעביר היכא שהעביר ד"א בתוך י"ט לקרקע רה"ר.

וכן יש להוכיח מדברי הרשב"א (בדף ד: ד"ה דכולי עלמא לא ילפינן), דהרשב"א הביא שהקשו בתוספות אמאי לא ילפינן זורק ממעביר, דכמו שמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב, נילף מינה לחייב גם את הזורק, וכמו דילפינן לחייב הזורק מרה"י לרה"ר ממוציא, **והא דאמרינן התם כל ארבע אמות ברשות הרבים נגמרא גמירי להו, היינו בין בזורק בין במעביר ברשות הרבים עצמה**, אבל זורק מרשות היחיד לרשות הרבים ילפינן ממוציא, והכי נמי הוה לן למילף זורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים ממעביר דמאי שנא. ע"כ. ומפורש בדבריו דמהא דמעביר ד"א ברה"ר ליכא למילף לחייב גם את הזורק, דהיא הל"מ ולא ילפינן מינה. ורק ממעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר קשיא ליה דגילף מינה זורק, ולכא"ו נראה דמדין מושיט הוא דמחייבין ליה. [אן שהוא דין חדש, וכמש"כ לעיל דודאי דאינו דומה למעביר לגמרי, דמעביר ד"א בזריקה מחייב, ומעביר בזריקה מרה"י לרה"י דרך רה"ר לא מחייב. והכי נראה מדברי החזו"א (בסי' ס"ב סק"ט אות ג' בסו"ה) שלמד מדברי התוס' בדף ב. (ד"ה שבעות, עיי"ש וצ"ע) דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר הוא ענין מחדש כמו מושיט]. **ובעצם** הקושיא נראה ליישב ע"פ מש"כ תוס' בסו"ה הזורק (דף קב. ד"ה והוציאו בפיו חייב) שכתבו שאדם המוציא בפיו אין לפוטרו מחמת מה שפיו למעלה מי' ואינו רחב ד', כיון דבטל הוא אגב רה"ר. ואיכא למימר דלאכי מעביר מרה"י לרה"י מחייב, משא"כ בזורק למעלה מעשרה דלא שייכא האי סברא דבטל אגב רה"ר אי"א למילף לחייבו.

206. וכמו שמבואר ברש"י ובתוס' במס' סוכה דף מג. כמובא בהע' הקודמות.
 207. וכמשנ"ב לעיל הע' קמ"ב.
 208. והיינו באופן שאינו מעביר החפץ על גופו, שכשמעביר החפץ על גופו נחשבת העברתו כהעברה בתוך עשרה טפחים, כמש"כ התוס' בסוף פרק הזורק (דף קב. ד"ה והוציאו בפיו חייב).

209. סי' ס"ב סק"ט אות ה'.
 210. הנה החזו"א שם הביא הדין בזה כמחלוקת תוס' עם הרמב"ן והרשב"א, ועי' כתב ונראה דהלכתא כותייהו דרביס ובתראי נינהו, ושמעתא כותייהו רהיטא. אמנם הובא לעיל דכן היא גם דעת רש"י, וכ"כ להוכיח מהרא"ש, וצ"ע אם אפשר להקל באיסור תורה ככהאי פלוגתא.

211. שו"ת רבי עקיבא איגר תשובות חדשות (דפוס ירושלים) אורח חיים סימן א'.

212. חז"ל: מ"ש ש"ב נ"י דהיה ראוי לבאר בשו"ע דמעביר ברשות הרבים ד' אמות אינו חייב עד שיעקור מתחלת ד' ויניח בסוף ד', אמת שכך כתב הרמב"ם פרק י"ב מהלכות שבת, אבל אינו ברור, דהרי בפשטא דסוגיא דשבת דף צו. ובמאי אי במעביר, הרי מבואר דבעוקר מרשות היחיד ומעבירו ד' אמות ברשות הרבים ומניח ברשות היחיד חייב, וכ"כ תוס' עירובין, ואן הרשב"א בחי' שבת שם כתב דכוונת אי במעביר היינו דנצטרך לומר כבן עזאי דמהלך כעומד דמי. עכת"ד.

213. כן מבואר ברשב"א ובריטב"א במס' עירובין (דף לג:), וביאר הריטב"א דבמעביר כזה אף על פי שאין בו איסור תורה, ואינו אלא משום שבות, הרי הוא דומה למלאכה של תורה, ועוד דלמא נייה ברשות הרבים, וחייב משום מכניס ומוציא, ושבות כזה לא התייר רבי, וכעין שאמרנו לענין הזריקה. [ויעוי' במש"כ בהע' צ"ו ע"פ דברי הראשונים בזה].

214. הנה יש לדון במעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית, אי מותר או אסור. והנה להראשונים דסבירא להו דבהעברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר איכא איסור תורה, לכא"ו פשוט שבהעברה מרה"י לרה"י דרך כרמלית איכא איסור דרבנן, דכל מה"ת ברה"י אסור מדרבנן בכרמלית. אמנם להראשונים דס"ל דהעברה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רה"ר רק מדרבנן הוא דאסירא, יש לדון אי אסרו העברה זו גם כשמעביר דרך כרמלית, או"י דכיון דכל איסוריה דכרמלית דרבנן הוא לא גזרו בה לאסור העברה. ונראה דהדבר מוכרע לאיסור, דהנה בגמ' במס' עירובין (דף העב:) אמרינן דהמניח עירובו על אילן גבוה י"ט, ונתכוין לשבות בעיקר המרוחק ד"א ממקום שמונח העירוב, לא הוי עירוב, והקשתה הגמ' והא אי בעי מייתי ליה דרך עליו. [ותריצו בגמ' דמיירי באילן שרבים מכתפין על נופו של האילן באופן שנחשב ע"י רשות הרבים, ובכה"ג עירובו לא

צה. אפילו אם התקרה היא זמנית וניידת, מכל מקום בשעה שהיא נמצאת אין לרשות הרבים שתחיה שם רשות הרבים, וראה הערה 228.
צו. נראה שרשות הרבים מקורה אינה נחשבת כמקורה אלא כשיש תחת התקרה עשרה טפחים, שאז יש שם תקרה על הקרוי, אבל תקרה שאין תחתיה עשרה טפחים, אין עליה שם תקרה, והמקום שתחתיה

רשות הרבים הוא. וראה הערה 229. לכן שולחן שאין בגובהו עשרה טפחים המונח ברשות הרבים, אין דנים את המקום שתחתיו כרשות הרבים מקורה 230.
צז. נראה שרשות הרבים המקורה במקום אחד, אינה הופכת את שאר רשות הרבים לדין רשות הרבים שאינה מפולשת, וראה הערה 231.

228. לכאן הדין בזה מפורש בגמ' במס' שבת (דף צח.) דאמרין התם, אמר רב שמואל בר יהודה אמר רב אבא אמר רב הונא אמר רב, המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, איני והא עגלות דמקורות היוין, ואמר רב משום רבי חייה עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן רשות הרבים, והאריכה הסוגיא לבאר היכא היה אור שלא היה מקורה תחת העגלות. ומבואר מיהא דאפילו תקרה שע"י עגלות מחשיבה את הרה"ר לרה"ר מקורה, אע"פ שהתקרה זמנית היא. וכ"כ המג"א (בס"י רס"ו סק"ז). והנה במס' סוכה (דף ז.) אמר רבא דסוכה שיש בה שתי דפנות כהלכתן ושלישית טפח דכשרה לסוכה, דלשבת סוכות נמי היא רשות היחיד, דמגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת. וראיתי מביאים [בספר הערות להגר"ש זצ"ל בדף ה. וכן בסוכה שם] שבספר מרחשת (ח"א סי' ט"ו ס"ק א' ב') הקשה למאי בעי רבא מיגו, תיפוק ליה דמדאורייתא לא הוי רה"ר בלא"ה מצד שהוא מקורה. [ואין להשיב דנפק"מ דמדרבנן חשיבא כרמלית ולהכי בעינן מיגו, וכן הוי נפק"מ לחייב את הזורק מרה"ר לתוכה, שאם כרמלית היא אינו חייב, ואם רה"ר מחייב, שבר"ן שם (בדף ג.) מדפי הרי"ף ד"ה גרסי] מבואר דהמיגו מהני מן התורה לענין היתר. ותיירץ המרחשת דכל דינא דמקורה הוא רק בקרוי קבוע כבית, אבל בסוכה דהוי דירת עראי אין חשיבות בקרוי להחשיב כל הסוכה כמאן דמליא, ולהכי בעי רבא למיגו. אלא שזה צ"ע דהא עגלות לא הוו קבועי, ומ"מ המקום שתחתם אינו רה"ר. וכן תמה בספר הערות בדף ה. ועמד בצ"ב.

טפחים נחשב המקום ההוא כרשות הרבים כמקורה, שמעליו יש רשות היחיד, אבל היכא שאין רשות מעליו אינו נחשב כמקורה אא"כ היא הקירוי עכ"פ בגובה עשרה טפחים. ומאי דחורי ר"ה נחשבים כרה"ר כשהם בתוך ג', הוא דוקא כשהם **בתלי** הרשות היחיד, שאין הרשות היחיד מעליהם. [ונפק"מ בזה במי שעומד ברה"ר ונתגלגל לו חפץ תחת מכונית, אם מותר להוציאו למקום שעומד, ומדברי המג"א מבואר שיש לדונו כמציא מכרמלית לרה"ר דאיטורא איכא. ועוד נפק"מ מהגרד הנו', במכונת כביסה המונחת ברה"ר, באופן שמעליה הוי רשות היחיד שגובהה עשרה ורחבה דע"ד, שלפי המבואר גם תוך היתוף היא נידון כרה"ר מקורה, גם אם הוא מתחיל בתוך ג"ט לקרקע, ולא כחורי רה"ר, וצ"ע בזה עוד].

230. ולכאן אף דבר שתחתיו אין עשרה טפחים, אבל הוא עולה למעלה מעשרה טפחים [כגון שיש לשולחן דף עבה, שמתחיל בתוך עשרה ונחשב למעלה מעשרה], כיון שתחתיו אין עשרה טפחים אין המקום ההוא נגמר כמקורה, דהכי יש ללמוד מדינא דחורי רשות היחיד, כנ"ל בהערה רכ"ט.
 231. הנה בדין מושיט מגזזטרא לגזזטרא נתבאר בהלכה ס"ד שהמקום שבין גזזטרא לגזזטרא רשות הרבים הוא, ומבואר דאע"פ שהמקום שתחת הגזזטראות מקורה הוא, מ"מ אין המקום שביניהם נידון ע"י המקום שאינו מפולש. אמנם יש לדחות ע"פ האמור בביה"ל סי' שמ"ה סעי' ז', ועי' במש"י"ת בהלכה ק'. ו**גדולה** מזו מבואר ביד רמ"ה בב"ב (אות קל"ט לדף יא): וז"ל: אף על פי דההוא מקורה לית ליה דינא דרשות הרבים, חזי לאצטרופי לשאינו מקורה לשיעור רשות הרבים, כדאשכחן התם גבי עגלות דילפינן מיניה שיעור רשות הרבים דהוי שש עשרה אמה, ולא סליק שיעורא אלא בהדי מקורה, דאע"ג דלא מחייב אותו מקצת מקורה, אהני לאצטרופי לשאינו מקורה לשיעור רשות הרבים לחיובי אשאינו מקורה. וכי תימא ודילמא שאני עגלות דהוי קביעין בארעא, ולא מהני קרוי וידהו לבטולי רשות הרבים, הא גבי גזזטראות דקביעין וילפינן להו מדינא דעגלות, אלמא חד דינא אית להו בין לאצטרופי לשיעורא בין למפטר אמקורה, ולחיוביה אשאינו מקורה. עכ"ד. **אלא** שבדברי האשל אברהם (להגה"ק מבוטשטש, בריש סי' שמ"ה) נראה לכאן לא כן, שכתב וז"ל: דרך המלך שהוא במדינת הקיר"ה כעת, יש בו כמה פרסאות שראנקין, אשר הם מקום שיש להם דין רה"ר מקורה והוא כרמלית לכ"ע, ועי"י י"ל שאינו רה"ר כלל בכל הדרך גם אם היו שישים רבוא בוקעין בו בכל יום, כיון שאין פלוש. עכ"ד. ונראה דמשום שחלקה מקורה כולה אינה נחשבת למפולשת, ואולי יש לחלק בין אם כל הרה"ר מקורה במקום אחד, שבוה מיירי האש"א, להיכא שרק חלק מהרה"ר מקורה, דבוה מיירינגזזטרא, וכן את דברי הרמ"ה נעמיד ככהא, וצ"ע. ונתבאר ענין זה יותר בהלכה צ"ט, עי"י שבהערות.

232. שו"ע סי' שמ"ה סעי' ז'. והנה במה שהצריך השו"ע שתהא הרה"ר מפולשת **משער לשער**, יש פתח רחב להליץ בעד הרה"ר שלנו שאין לו דין רה"ר מה"ת, וממילא אפשר לתקנו בצוה"פ. והנה להעתיק משנ"ת בזה במקו"א בארוכה בעה"י.

נראה דלכאן יש סמך גדול מדעת הרבה ראשונים להתיר טלטול ע"י צוה"פ גם ברה"ר דידן, והוא דמדברי הרבה ראשונים נראה דמתנאי רשות הרבים הוא שרה"ר צריך שתהא מכוונת ומיושרת מקצה לקצה, ובלאו הכי לא היא רה"ר. ורה"ר כמזמנינו ע"פ רוב אינה מפולשת מצד א' צד ביושר. א. ראש להלך כן הוא ברש"י (במס' עירובין בדף ו. ד"ה ר"ה, וכל המקורות שמצוינים בסתם בע"ז וז' למס' עירובין הם) שכתב, רשות הרבים משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה שישים רבוא ואין בה חומה, (וא) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר. וכ"כ עוד (שם: ד"ה ירושלים, ובד"ה אבולי דמחזא) ירושלים רשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומפולש וכו'. ב. והעתיק הרא"ש (בסי' ח') דברי רש"י ואסכים על ידיה. [אמנם הוא לא הזכיר שיהא **מכוון** משער לשער, אלא שיהא **מפולש** משער לשער, וכע"ז מבואר גם בטור (בסי' שמ"ה) שכתב, ור"ה הוא רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה ומפולשים **משער לשער**. ועי' לקמיה]. ג. וכן הביא הריטב"א משמיה דרש"י וז"ל: רשות הרבים פירשה רש"י ז"ל ברשות הרבים גמורה רחבה ט"ז אמה ושפתחיו מכוונים זה כנגד זה והיא רגילה לשישים רבוא, וכל זה היה בירושלים ולפיכך היתה חשובה רשות הרבים גמורה. ובמס' שבת (דף ו.) הביא הריטב"א דכתב רש"י ז"ל במסכת עירובין שאין רשות הרבים אלא כשהוא מכוון משער לשער, והכי הוא בירושלמי, אבל לא הסכימו בזה כל המפרשים ז"ל, ובפרק במה אשה (דף סד:) כתב דבזמן הזה אין לנו שום רשות הרבים לפי שאינו רחב ט"ז אמה, ולא מכוון משער לשער. ונראה דלמעשה אסכים אשיטתא דרש"י. ד. וכ"כ האו"ז (בסי' קכ"ט), וכפה"נ מקורו מרש"י. ה. וכן הביא הראב"י (סי' שע"ט) בשמו.

והנה במש"כ רש"י שרשות הרבים היא רחבה שש עשרה אמה וכו' ואין בה חומה, או שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, נתנו המדפיסים תיבת 'או' בסוגריים. [ול"מ מקור הגהה זו לע"ע]. ולפי תיקון זה ודאי מבואר ברש"י דמתנאי רה"ר הוא שתהא מכוונת משער לשער גם אם היא לא מוקפת חומה. אלא שברא"ה (סי' ח') העתיק דברי רש"י בלא תיקון זה, וז"ל: ורה"ר פי' רש"י צריך שיהא רחב ט"ז אמה ומצויין בה שישים רבוא ואין לה חומה, או שיהא רה"ר שלה מפולש משער לשער, שיהא פלושו דומה לדגלי מדבר. ע"כ. ולפ"ו לכאן נראה שבעיר שאין לה חומה אי"צ שרה"ר תהא מכוונת מצד לצד. אלא דמסברא הוא קשיא, דאי הא דבעינן רה"ר מכוונת משער לשער הוא בשביל שתהא דומה לדגלי מדבר, גם בעיר שאינה מוקפת חומה נבעי הכי, ואי לא בעינן רה"ר מכוונת בעיר שאינה מוקפת, גם בעיר המוקפת לא תבעי. (ואטו הא דבעינן דומיא דדגלי מדבר בשאר הפרטים הוא רק בעיר המוקפת). ונראה דלעולם בעינן רה"ר מכוונת משער לשער, בין בעיר המוקפת בין בעיר שאינה מוקפת.

מפולשת

צח. רשות הרבים צריך שתהא מפולשת שלא יהא לה חומה, או שאם יש לה חומה יהיו רחובותיה מפולשים משער לשער 232.
צט. נחלקו הראשונים אם צריך שרשות הרבים תהא מפולשת לרשות הרבים, או אפילו אם מפולשת לכרמלית נידונת כרשות הרבים

אלא דבעיר המוקפת לבד ממה שצריך שהרה"ר תהלך בכל העיר מקצה לקצה, צריך גם שפתחי החומה יהיו מכוונים כנגד רשות הרבים, ולא יהיו באופן שכנגד הרה"ר יש חומה והפתח מצוי בא' מן הצדדים, דבלאו הכי נהי דהרה"ר **מכוונת** מ"מ אינה **מפולשת**, וזה מדוקדק בדברי הרא"ש הנו', עי"ש. וכן מבואר בדברי הריטב"א הג"ל שכתב משמיה דרש"י בסתמא שרה"ר היא רחבה ט"ז אמה, ושפתחיו מכוונים זה כנגד זה וכו', ולא חילק בין עיר המוקפת חומה לעיר שאינה מוקפת. וכן יש לדקדק בדברי רש"י בפ"ה דעירובין (דף נט: ד"ה ואין לה), שעל המבואר בדברי הגמ' שם שבעיר של רבים שאין לה אלא פתח אחד מערבין את כולה, פירש"י ואין לה אלא פתח אחד, ולאו **מפולשת** היא, ולא דמי לדגלי מדבר. ע"כ. ולהמבואר את"ש, דמצד התנאי של רה"ר מכוונת י"ל דשפיר היא מכוונת, דלזה סגי במה שהרה"ר הולכת מתחילת העיר עד סופה, אלא דבעינן שתהא גם מפולשת. וכו' יש לבאר דברי הגמ"א בסי' שמ"ה ס"ז שהביא דברי רש"י הללו כמקור לדברי השו"ע שם שכתב שאפי' אם יש לרחובות חומה אם הם מפולשים משער לשער חשיבי רה"ר, דהוא הביא שבלא שיהיו מפולשין אף אם יהיו מכוונים לא יהיו רה"ר.

ו. וכ"כ הרמב"ן (בדף נט.) בהא דפליג אפירש"י דלא בעינן ס' רבוא, שכתב בסו"ד וז"ל: וסוף דבר אין לנו אלא מה שמוזכר בתלמוד רשות הרבים שש עשרה אמה ושאינו מקורה, אבל דיוירין לא ילפינן, הילכך כל מבוי שמפולש בשני ראשין **ומכוון** עד חוץ למדינה ורחב שש עשרה אמה הוא רשות הרבים גמורה בכל עיריות ובכל כפרים שבעולם. ז. וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (ריש שער ג') איזו היא רשות הרבים וכו', וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונים זה כנגד זה ורחבין שש עשרה אמה, והעם עוברין ביניהן כדגלי מדבר והעגלות. ע"כ. ומבואר דכדכי שתחתיה רה"ר בעינן נמי שתהיה מיושרת, ובלא זה לא הוי רה"ר. ובחידושים ג"כ כתב (בדף כב. ד"ה וקיי"ל) ומיהו הא דאמר ר' יוחנן דבקיעת הרבים מבטלת מחיצות, הני מילי מחיצות העשויות ברשות הרבים, ויש ביניהן רחב שש עשרה אמה ושפתחיו מכוונים זה כנגד זה שדומה לדגלי מדבר, דכיון דבקעי בהו רבים אתיא בקיעת הרבים ומבטלת כח המחיצות, והרי הוא רה"ר כמות שהיתה וכו', אבל אם לא היו שערים מכוונים זה כנגד זה שאינן דומין לדגלי מדבר, והיינו מבוי עקום דאוקי רב חנן בר רבא דרבקעי ביה רבים, ואפ"ה סגי ליה אפילו לרב בצורת הפתח מאן ולחי וקורה מאן. [ויש להעיר, דמה שקישר הרשב"א סוגיא דמבוי עקום להא הוא צ"ע, דלהדיא אמרינן בגמ' (דף ו.) דהאי מבוי עקום ברחב פחות מעשר הוא].

ח. וכ"כ המאירי (בדף ו. ד"ה כבר ביארנו) שרה"ה היא בגוונא שפתחי שני ראשיה מכוונים זה כנגד זה, עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עקום וכו'. וכן כתב בהמשך דבריו, וענין ירושלים הוא שמבואותיה רחבים שש עשרה ומפולשים בכיון זה כנגד זה, ואף על פי שהיא מוקפת חומה, מ"מ יש בחומותיה שערים גדולים שהם שערי העיר, שכל א' מראשי המבוי מפולשים לאיזה מן השערים ונמצאו רבים מצויים לבקוע ליכנס ולצאת ביושר בלא שום עקום. ט. וכ"כ הרוקח (הל' עירובין סי' קע"ה) רשות הרבים שהוא ט"ז אמה המפולש מב' צדדיו, ומצויין שם ס' רבוא ואין שם חומה או מכוון משער לשער, צריך דלת מכאן ודלת מכאן.

וכ"כ גדולי האחרונים, א. הכסף משנה (בפרק י"ד מהלכות שבת ה"א) כתב דאם יש לרה"ר כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה, דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רה"ר הוא. וכ"כ בב"י (בסי' שמ"ה), דהא דבעינן שיהו דלתותיה ננעלות בלילה דוקא כשיש לה שני פתחים זה כנגד זה שנמצא שמדינה זו מפולשת משער לשער וכו', ונראה דהוא הדין אם יש לה כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה, דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רשות הרבים הוא **כמו שיתבאר בסמוך**. והיינו ממה שנתבאר בטור ובב"י בסמוך דרשות הרבים הוא רחובות ושוקים המפולשים משער לשער, ושם לא נזכר חילוק בין עיר המוקפת לעיר שאינה מוקפת. ודו"ק.]

ב. הח"י אדם (הלכות שבת ומועדים כלל מ"ט סעיף א') כתב איזהו רשות הרבים וכו', ואפילו יש חומה לעיר מכל הצדדין אם השערים מכוונים זה כנגד זה ואין הדלתות ננעלות בלילה. ג. המגן אברהם (סימן שמ"ה סק"ו), על מש"כ השו"ע איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער הוי רשות הרבים. כתב המג"א שהשערים מכוונים זה כנגד זה, ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין ר"ה. וכתב הפמ"ג (שם) עיין מג"א, דווקא מכוונים השערים זה נגד זה, הא אין מכוונים לא הוה רה"ר. ד. והובאו דבריו גם בתוספת שבת (סק"ג). ה. הפמ"ג (בסי' שס"ד אש"א סק"ב) כתב: ועיריות שלנו שמתקנין בצורת הפתח, יש לעיין במכוננין ממש השערים ורחבים הרבה וכו'. ומבואר דלא חייש אלא בשערי העיר מכוונים ממש זה נגד זה. ו. והובא גם במשנ"ב (סק"כ).

דברי האגרו"מ בשיטת רש"י בענין זה: והנה האגרות משה (או"ח ח"א סי' ק"מ) דן בהאי היתרא, וכתב להקשות בעיקר דין זה, מנלן שצריך שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, ומש"כ הרא"ש שיהא פלושו דומה לדגלי מדבר, תמוה, דמנלן שבדגלי מדבר היו מכוונים. ומלשון רש"י באמת אין ראיה, שלא כתב שהשערים מכוונים, אלא כתב רה"ר שלה מכוון משער לשער, וא"כ אפשר שאף שהולך באופן עקלתון ואין השערים מכוונים

ק. רחוב שהוא רשות הרבים שמפולש מצד לצד, ומתרחב באמצעותו,

ע"ז כנעתק לעיל]. וכן יש לדחות מה שהביא מהסמ"ג, שגם לשונו הוא כלשון בעה"ת, שכתב (שם): הילכך אין חשוב רשות הרבים בפחות מרוחב שש עשרה אמה ומפולש משער לשער ובוקעין בו שישים רבוא כמו בדגלי מדבר. ע"כ, וביותר תמוה שהוכיח כן מדברי הסמ"ג, שבסמוך לזה העתיק הסמ"ג, דגרסינן בפ"ק דעירובין (דף ו'): אמר רבה בר בר חנה ירושלם אילמלא שדלתותיה נעולות כלילה חייבין עליה משום ר"ה שלה, ופירש שם רש"י ירושלם ר"ה שלה מכוון משער לשער ומפולש ויש בה דריסת שישים רבוא ורוחב שש עשרה אמה וכו'. עכ"ד. ומפורש בזה שמש"כ מתחילה מפולש משער לשער היינו מפולש ביותר משער לשער. גם מדברי הגמ"י אין ראיה דלא ס"ל הכי, שכתב (בהל' ציצית דף יד. ד"ה זוכה), רשות הרבים גמורה שיש ברחבה שש עשרה אמה ומפולשת מצד אל צד, וגם בלשון זו יש לפרש שמפולשת מצד אל צד, פי' שפילוש מיושר מצד אל צד, דלא כתב רק שתהא מפולשת בשני ראשיה, וצ"ע. [ולמעשה כתב שם שזהו אחד הסניפים שסומכים ע"ז לעשות עירוב בירושלים].

עוד ראיתי מציינים לשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ג' בסופו) שכתב וז"ל: ע"ד מ"ש בחיבורי ח"ג בהשטה לסי' י"ח שאם יש מבוי מפולש רחב ט"ז אמה, היינו שיהא המבוי מפולש מקצה לקצה, אשר באמת אינו מצוי כלל בעיריות גדולות. ולזה נהגו לערב בכרכים גדולים מאד, ולא חששו למה שיש שם ס' רבוא, כיון שאין שם ר"ה מפולש כנ"ל, וגם כי הס"ר מפוזרים בכל הרחובות, ולא יזדמן כלל שילכו כולם ברי"ה אחד, ע"כ.

דעת הריב"ש בענין זה: והנה בספר אורחות שבת (פכ"ח הע' נ"א) כתב שבוש"ה הריב"ש (סי' ע"ה) כתב דגם מבואות עקומים כמין ד' דינם כמפולשים, והו"ו רה"ר ד"ת, ע"כ. ובעניו"ת נראה הריב"ש לא מירי

בדין רה"ר אלא בדין מבוי מפולש, דהשאלה היתה במבוי המפולש משני צידיו לכרמלית, דשם נשאל הריב"ש וז"ל השאלה: על ענין עירם שאינה מפולשת משער לשער וכו', והסכימו שהעיר כרמלית היא, וע"ז שאלו אם המבואות המפולשין שבתוכה נידונים כמבואות המפולשים או לא. וע"ז כתב להם הריב"ש שמה שמזכיר בשאלה מפולש משער לשער ואין בתוכו סרטיאות ופלטיות רחבות וכו', אינו מדוקדק, כי פי' סרטיא היא המסילה שהולכין בה מעיר לעיר וכמו שפרש"י ז"ל (דף ו'), ואינה בתוך העיר, ואם היא ראשי מבואות העיר פתוחין למסילה משני ראשיה, אף אם היא עקומין כמין דל"ת **דינם כמפולשין**, דהא קי"ל כרב דאמר (עירובין דף ו') מבוי עקום תורתו כמפולש. וכן אם היו בעיר פלטיות להם שהם הרחבות שמתקבצין שם לסחורה, והיו המבואות מפולשין להם אם ביותר אם בעקמימות, הרי הם נקראין מפולשין לרשות הרבים, ואף אם המבואות ההם אינן רחבים שש עשרה, כיון שמפולשין לרה"ר משני ראשיהן נקראין מפולשין לרה"ר, כי אם היו המבואות רחבים ט"ז אמה אינן נקראין מפולשין לרה"ר, אבל הם עצמם רה"ר. וכ"כ הרשב"א ז"ל.

עכ"ד. והיינו דהריב"ש השיב להם שבאופן זה שראשי מבואות העיר פתוחין למסילה משני ראשיהן, לא מתחילה שאלתם. דבכה"ג ודאי דהוי **מבוי מפולש**, ולא רשות הרבים. ומש"כ אח"כ שאם היו המבואות רחבים ט"ז אמה אינן נקראין מפולשין לרה"ר, אבל הם עצמם רה"ר, בזה י"ל דמירי דוקא במפולשין ביותר, וכמו שהביא על זה דגם דעת התוס' (בעירובין שם ד"ה וכי תמא וכו') כן היה, שכשהו' (נדצ"ל שאין) רחבין י"ו אמה והם מפולשין לרה"ר, **וארכן לאורך רשות הרבים**, הרי הן עצמם ר"ה, לפי שא"א לרשות הרבים להתלקט במלקט ורהיטני. ע"כ. [וקצ"ב סדר דבריו]. ומ"מ מדברי הריב"ש אין ראיה לנ"ד. [עוד כתבו שם דכן הוא בריב"א (דף ו') שכתב שלא הסכימו כל המפרשים למש"כ רש"י דבענין רה"ר מכוונת משער לשער. וכבר הובא דאע"פ שכתב הריב"א כן, מ"מ איהו אסכים על ידיה דרשב"א. ועי' במש"כ שם בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה (בפי"ז הע' י"ח), וצ"ע.

233. כן הביא בשו"ת שמחת יו"ט או"ח סי' ה', שציינו הגרעק"א בגיליון השו"ע בסי' שמ"ה סי' ז'.

234. כ"כ בשו"ת שמחת יו"ט הנ"ל שם, דמרון בשו"ע בתחילה הביא בסתמא דרשות הרבים בענין ברוחב ט"ז אמה וכו', ומפולש משער לשער, ואח"כ בסעי' ט' הביא דברי הר"י הנו' דאם שני ראשי מפולשים לרה"ר סגי ברוחב י"ג אמה ושליש, ומשמע דגם דעתו כנ"ל דאם הוא רחב ט"ז אמה לא בעינן שיהא מפולש לרה"ר, ועי' בב"ח סי' שס"ד, וכיון שכן הכי קי"ל. עכ"ד. [והנה יעוי' במה שהובא בהלכה צ"ז שרשות הרבים מקורה אינה הופכת את שאר רה"ר לרה"ר שאינה מפולשת, ויתכן דבהא כו"ע יודו, דדין דרה"ר מקורה הוא חסרון צדדי ולא בעצם, ויל"ע. ומ"מ להלכה בלא"ה נקטינן שאי"צ מפולש לרה"ר, וסגי במפולש לכרמלית כמ"ש השמחת יו"ט]. ולכא"ו יש להוכיח שאין צריך שרה"ר תהא מפולשת לרה"ר דוקא, והוא מסו"פ כל גנות (עירובין דף צה). דתנן הבונה עליה על גבי שני בתים, וכן גשרים המפולשים, מטלטלין תחתיהן בשבת דברי רבי יהודה, וחכמים אוסרין, ע"כ. ובא"ה הגמ' טעמא דרבי יהודה משום דקסבר פי תורה יורד וסותם. ונראה דכל הפלוגתא היא רק תחת העליה, אבל שאר רה"ר אכתי דין רה"ר עליה, ומבואר דאף שהשטח תחת העליה רה"ר הוא, מ"מ שאר רה"ר אכתי רה"ר היא. וכן יש להוכיח מדברי התוס' (דף כב. ד"ה חייבין) שכתבו דבאמצע הפילוש של ירושלם לא חשיב מחיצות [ראה באיור ט' בלוח האיורים], ואף לרבי יהודה דסגי ב"ב מחיצות ורחובות ירושלם היו רה"ר שב' מחיצות להם, מ"מ אמצע הפילוש שלא היה בו מחיצות היה נחשב לרה"ר, ואע"ג שכל פילוש הוא רק למקום הנחשב רה"ר מ"מ חשיב מפולש. [ועי' בהע' ר"נ במשנת דברי חזו"א בענין זה].

235. דהנה בדברי האשל אברהם (להגה"ק מבוטשאטש, בסי' שמ"ה) מבואר לא כן, שכתב שבעירו אין רה"ר כי יש בית השער, והרי זה מקורה בצד אחד ואינו מפולש, ומבואר דאפילו אין רה"ר המפולשת דרך רה"ר המקורה [שאינה נידונת כרה"ר] אינה נחשבת כמפולשת. וצ"ע. [והנה המג"א (סי' שמ"ה סק"ו) והובא במ"ב (שם סק"כ) כתב בתנאי רשות הרבים שצריך שתהא לאותה הדרך המכוונת משער לשער כל דין רה"ר,

י"ו אמות, הוי רשות הרבים, עכ"ל לענינו. ומפורש דנקט שבמדבר לא היו מחיצות, ואע"כ לפינן מנייהו דבעינן רה"ר מכוונת. ועי' נראה כמ"ש לעיל דלעולם בעינן רה"ר מכוונת משער לשער בין בעיר המוקפת בין בעיר שאינה מוקפת, אלא דבעיר המוקפת צריך שפתחי החומה יהיו מכוונים כנגד רשות הרבים, ולא יהיו באופן שכנגד רה"ר יש חומה והפתח מצוי בא' מן הצדדים. והיינו דבלאו הכי לא תחשב רשות הרבים כמפולשת, אע"פ שהיא מכוונת מתחילת העיר לסופה. [והרא"ש לא הזכיר כלל מהא דבעינן מכוונים, ואע"פ"כ חילק בין עיר המוקפת לעיר שאינה מוקפת, שכתב, רה"ר, פי' רש"י צריך שיהא רחב ט"ז אמה, ומצויין בה שישים רבוא ואין לה חומה, או שיהא רה"ר שלה מפולש משער לשער שיהא פלושו דומה לדגלי מדבר. ומפורש דהא דבעינן דלא תהא חומה לעיר הוא כבדי שתחשב מפולשת]. וכן מבואר בריב"א הנעתק לעיל שנקט כן בדעת רש"י, ויעוי' נמי בלישנא דהרשב"א בעבוה"ק ובחידושים שנעתק לעיל דמפורש דבעינן שהפתחים יהיו מכוונים זה כנגד זה, וכן מבואר בכס"מ הנ"ל.

וכן יש ללמוד מדברי המאירי הנזכר לעיל שכתב, וענין ירושלם הוא שמבואותיה רחבים שש עשרה [אמה] ומפולשים ככוון זה כנגד זה, ואף על פי שהיא מוקפת חומה מ"מ יש בחומותיה שערים גדולים שהם שערי העיר, שכל א' מראשי המבוי מפולשים לאיזה מן השערים, ונמצאו רבים מצויים לבקוע ליכנס ולצאת ביותר בלא שום עקום. ונראה מדבריו שבלא החומה צריך שיהיו המבואות מפולשים ככוון זה כנגד זה, אלא שהוקשה לו ע"ז דירושלים היתה מוקפת חומה, ומש"ה היה לנו להחשיבה כרה"ר אע"פ שרחובותיה מכוונים, וכתב ע"ז דמ"מ היא בחומותיה שערים גדולים שהם שערי העיר.

והנה האגרו"מ (בחה"ס סי' כ"ח הנ"ל) כתב בסו"ד: ולא ראיתי מכל רבותינו הראשונים שהביא שיכתבו שמפולשין הוא שיהיו השערים מכוונים, אלא רק באו"ז עירובין (סימן קס"ד) שכתב עיר של יחיד שאין רה"ר עוברת בתוכה שאין פתחיה מכוונים זה כנגד זה, כגון דגלי מדבר. ע"כ. ולהאמור הדבר מבואר ברוב הראשונים, דהאגרו"מ גופיה הביא שכן כתב האו"ז והרמב"ן במלחמות (בדף כב., דף ו'. מדפי הרי"ף), וכ"כ רש"י עכ"פ לישנא אחת לדבריו. והובא שכן מבואר גם ברשב"א ובריב"א ובראב"ה, ובכס"מ והב"י. וממילא אין מקום לתמוה מה שתמה האגרו"מ בסוף דבריו שם על המג"א שמפרש זה על לשון השו"ע, אחר דמפורש כן בדברי הרבה ראשונים, וממילא כן תפרשו גם דברי המאירי שכתב דבעינן רה"ר מכוונת [וכמו שהריב"א נקט הא' לישנא, אע"פ שבבב"ש שבת נקט לישנא דבעינן רה"ר מכוון משער לשער, וכ"ה ברמב"ן שבמלחמות כתב שצריך פתחים מכוונים, ובחידושים כתב מבוי מפולש ומכוון עד חוץ למדינה]. וכן יש לפרש בדברי הרא"ש והטור שכתבו דבעינן רה"ר מפולשת משער לשער, וצ"ע.

ולפי כל האמור נמצאנו למדים שיש היתר מרווח לתקן רה"ר שבזמנינו ע"י צוה"פ, שכיון שבדרך כלל אין הרה"ר מכוונת ומישרת מתחילת העיר לסופה, שוב לא הו"ו רה"ר מה"ת, ובכדי לתקנם סגי בצוה"פ בלא דלתות. [ובעצם הם דברי הכס"מ (הנ"ל) שכתב, ומשמע לי דהא דבעינן שיהו דלתותיה נעולות כלילה דוקא בשיש לה שני פתחים זה כנגד זה וכו', ואם יש לה כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה [לא הו"ו רה"ר]. דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רה"ר הוא, והא פשיטא שלא הצריכו לינעל דלתותיה כלילה אלא כדי להוציאה מדין רה"ר, כדאמרין אלמלא דלתותיה נעולות כלילה חייבין עליה משום רה"ר, וכיון דכשאינו מפולש משער לשער לא הו"ו רה"ר, כשאין הפתחים מכוונים זה כנגד זה בלא נעילת דלתות כלילה הו"ו רה"ר. ע"כ, וצ"ע שלא הובאו דבריו בפוס']. **ויש לעיין** באיזה מידה לא נחשבת הרשות הרבים כמכוונת, אם צריך שתהא ישרה ממש [ששער אחד מכוון נגד השער השני כלשונם של כמה מהראשונים הנזכרים], או שלא יהיה סיבוב ונטיה שמעכת את הילוך הרבים [כפי שאפשר ללמוד מלשון המאירי], שמוזה נראה שסיבוב קל אינו מפיקע שם רשות הרבים מכוונת, וצ"ע.

לאחר כתיב כ"ז ראיתי (בימי הפסח התשע"ג) בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' ק"א) שהאריך בזה, ובתו"ד כתב, שכשנשאל הראב"ד של וורשא הגאון רבי שלמה דוד כהנא זצ"ל על מה סומכין בוורשא, והלא יש בעיר יותר משישים רבוא, השיב סומכין על השיטות שכדי שיהא רה"ר צריך שיהא מפולש בצורה ישרה משער לשער, וזה אין בעיר כיון שהרחובות מעוקמים, וזהו שיטת הכס"מ (רי"פ י"ד דשבת), וכן כתב בב"י (סי' שמ"ה), וזהו דעת הרמב"ן במלחמות (עירובין דף כב.), ורשב"א (עירובין דף כב.), וכן כתב הרשב"א בעבודת הקודש שער שלישי (סימן י"א) ושער ב' (סימן ד'), ואור זרוע (סי' קס"ד), ור"ן עירובין (דף כ"ב) שצריך שיהיה מפולש בצורה ישרה מכוון משער לשער, וע"ז סמכו שאין היום רה"ר דאורייתא ומועיל צורת הפתח.

ואח"כ הביא התשו"ב שם שמדברי הגר"א משמע שאע"פ שצריך שיהא מפולש מזה לזה, אבל לא צריך שיהא הפילוש בצורה ישרה, דעל מש"כ השו"ע (סי' שמ"ה סי"ח) שצריך מפולש צי"ן את מש"כ רש"י (דף נט: ד"ה ואין לה אלא פתח אחד) שכתב, לאו מפולשת היא, ולא דמי לדגלי מדבר, ולא מוכח מדברי רש"י אלא שצריך מפולשת, אבל לא שצריך פילוש מכוון משער לשער, וצי"ן שם לאגרו"מ ח"א סי' ק"מ שדייק כן מדברי הגר"א [אלא שהוא צ"ע מינה וביה, שהשו"ע כתב שצריך שיהיו מפולשין משער לשער, וע"ז הגר"א הביא מקור זה. ועי' במש"כ בזה לעיל בתחילת ההע' בד"ה והנה במש"כ רש"י].

ועוד הביא ששיטת ספר התרומה (סי' רל"ט), הסמ"ג (מ"ע א' מד"ס), הרא"ה והנימוקי יוסף (הל' ציצית) שהזכירו שצריך מפולש, ולא כתבו שהפילוש יהא בצורה ישרה, היא שא"צ רה"ר מפולשת ביותר. ע"כ. והנה בספר התרומה שם כתב בזה"ל: ולדין רה"ר שלנו הוא כרמלית ושרי כמו חצר, שהרי אין מפולש משער לשער ברוחב שש עשרה אמה, ע"כ. והנה לשון זו היא כלשון השו"ע שעליה פירש המג"א דהיינו מכוון. [וכן מוכח בדעתו מדבריו בב"י וכמשנ"ת בפנים, ואף התשו"ב אסכים

נמי הוא רה"ר, ובא למעט אם מפסיק באמצע מבואות שאין רחבים ט"ז אמה, או שמפסיק מקום שאין בו דריסת שישים רבוא, או שמפסיק מקום מקורה שזה יש למילף מדגלי מדבר שכל הרחובות היו רחבין בשוה ט"ז אמה, ולא היו מקורות ודריסתן שוה. וכן יש לפרש בלשון הרא"ש שכתב רק שיהא רה"ר שלה מפולש משער לשער, היינו שמשער זה לשער זה היה רה"ר בלא הפסק דבר המבטל מדיני רה"ר. וכן יש לפרש לשון הגהות מרדכי שכתב רחובות שלה מפולשות משער לשער, שאין הכוונה על השערים שיהיו מכוונים, אך במג"א (הנ"ל) כתב על לשון השו"ע מפולשים משער לשער, פי' שהשערים מכוונים זה כנגד זה, ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר, עי"ן שם, וזה תמוה מנ"ל שיהיו השערים מכוונים. איברא דכן איתא ברמב"ן במלחמות (אסוגיא דדף כב., דף ו'. מדפי הרי"ף) שכתב חייבין עליה משום רה"ר לפי ששעריה מכוונים זה כנגד זה, אבל תמוה גם על הרמב"ן מנא ליה דבר חדוש כזה לומר בלא ראיה מגמ'. והוא אין ללמוד מדגלי מדבר, שגם שם מנא ליה שהיו מכוונות. עכ"ד. [ועי"ש שנראה שמכח קושיא זו שהקשה על הרא"ש והרמב"ן מנא להו דבר חדוש כזה לומר בלא ראיה מגמ', והא אין ללמוד מדגלי מדבר שגם שם מנא ליה שהיו מכוונות, להכי לא סמך ע"ז, וצ"ע]. ול"י להבין בעניו"ת מכמה פנים, א. מה ענין רה"ר מכוונת שכתבו הראשונים להא דבעינן שיהיה בלא הפסק דבר המבטל מדיני רה"ר [וביותר דכבר מבואר דצריך שתהא רה"ר מפולשת, ומה הוצרכו עוד לכתוב שתהא מכוונת], וצ"ע. ב. ועוד צ"ע דנתבאר לעיל [להלכה צ"ט] דרה"ר המפולשת אפי' דרך מקום שאינו נחשב לרשות הרבים, חשיבא רשות הרבים מפולשת, כמו שמוכח מתוס' בדף כב. ד"ה חייבין. ג. ועוד צ"ע, שברש"י גבי אבולי דמחוזא (דף ו': ד"ה אבולי) כתב אבולי דמחוזא, שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, והיו בה שישים רבוא. ומפורש דבעינן שהשערים יהיו מכוונים זה כנגד זה. שוב ראיתי שהאגרו"מ עצמו (בחלק ה' סימן כ"ח אות ז' ח') הביא דברי רש"י אלו, וכתב, ונמצא שנוסף לנו לשון אחד ברש"י דסובר ג"כ כרמב"ן במלחמות והאו"ז, אבל עכ"פ הוא עדיין מיעוט גדול לגבי כמה רבובותא שמשמע דאין צורך לזה. ומבואר שחור בו והסכים שבדעת רש"י בעינן רה"ר ישרה, אלא שמ"מ דן מדעת שא"ר שלא הזכירו תנאי זה דפליגי בהא.

דחיית האגרו"מ דרך בעיר המוקפת חומה בעינן רה"ר מכוונת: עוד כתב האגרו"מ (בחה"ס שם) לדחות הראיה מדברי רש"י באופן נוסף [כ"ו בענין], דברש"י (דף ו'. ע"א) כתוב כן, רה"ר משמע רחב שש עשרה אמה ועיר שמצויין בה שישים רבוא ואין בה חומה, או שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר. אבל תיבת 'או' הוא מוקף בחצאי עיגול שהוא סימן שתיבה זו צריך למחוק, אבל ברא"ש (סימן ח') גורס זה בהעתקתו לשון רש"י, שא"כ ודאי יש לגרוס זה ברש"י. אך שאיזה חכם מדעת עצמו הקיף בעיגולין לסימן מחיקה שהיה סבור שאי אפשר לגרוס כן, משום שלכאורה לא מובן איזה חילוק איכא. אבל האמת שהוא לשון רש"י כדחזו"נ מהרא"ש, והטעם שרש"י סובר שחידוש זה שרה"ר יהא מפולש ולא באופן מעוקם ועקלתון, הוא רק כשיש להעיר חומה כל סביבותיה, שהיא עיר סגורה שיוצאין רק דרך שערים הפתוחין, דכן נחשב שהיו ישראל במדבר שעננים הקיפום. והעננים, מאחר שהקיפום הקודש ברוך הוא, היה זה בחשיבות מחיצה גמורה, שהרי היתה עדיפא יותר ממחיצות של חומת אבנים וממחיצות של ברזל. וכשהיו צריכים ורוצים לצאת, היו יכולים לצאת, והיה נחשב כמו שיוצאין דרך פתחים. וזה היה אפשר מכל רחוב שהיה נמצא הרוצה לצאת, שא"כ נמצא שהיו שעריה מכוונים ממש זה כנגד זה, ופתוחים תמיד, ומחמת זה היה נחשב רה"ר אף שהיו מחיצות, וילפינן מזה דעיר מוקפת חומה נעשית רה"ר כשהשערים הם מכוונים, אבל עיר שאינה מוקפת חומה אין למילף מדגלי מדבר שהיו מוקפין. עכ"ד. [וצ"ע, דא"כ נימא גם דמאי דבעינן ט"ז אמה דומיא דדגלי מדבר, וכן מאי דבעינן שרה"ר לא תהא מקורה דומיא דדגלי מדבר, דרך בעיר המוקפת הוא דבעינן לתנאים אלו, דומיא דמדבר דהוי כעיר המוקפת, וצ"ע].

והנה מ"ש שהעננים היה זה בחשיבות מחיצה גמורה, הוא צ"ע, דא"כ נמצא שהיתה רה"ר זו סגורה בדלתות, שהרי גם בפתחי הרחובות היו ענני כבוד, ורה"ר שננעלת ע"י דלתות פקע שם רה"ר מינה. ומשום כך הוצרך האגרו"מ לבאר שכשהיו צריכים ורוצים לצאת, היו יכולים לצאת, והיה נחשב כמו שיוצאין דרך פתחים שפתוחים תמיד. אלא דצ"ע בזה, דלכא"ו היה אפשר לצאת בכל מקום שבהיקף ענני הכבוד, גם שלא כנגד פתחי הרחובות, וא"כ ממי"ו הוא, אי מחנה ישראל נחשב כמוקף במחיצות ע"י העננים, יחשבו העננים גם כדלתות, ואם אין העננים נחשבים כדלתות מחמת שאפשר לצאת דרכם, יחשב נמי כבלא מחיצות, וצ"ע. [ויתכן דהאגרו"מ סבר דהעננים נחשבים כמחיצות, ואע"כ אינם נחשבים כדלתות, דהחשיבות שיש לעיר המוקפת חומה הוא שא"א להכנס אליה, וענני הכבוד מנעו כניסת העכו"ם למחנה ישראל, אכן מה שדלתות מפקיעות מרה"ר שם רה"ר אינו מחמת שא"א להכנס, אלא כמו שביאר הרשב"א בעבודת הקודש, שאין רשות הרבים אלא המסור לרבים בכל עת, והואיל ויש לזה דלת ננעלת כלילה וחוסמת העוברים שם כלילות אין זו רשות הרבים. ודלת של ענני כבוד שאינה מפקיעה את שם רה"ר מהרחובות. אמנם לכא"ו צריך מקור לחלק כן. ועוד יש לעי' מהא דמבואר בריב"א במ"ס שבת דף צח. דאמרו רב הונא אמר רב המעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, ופירש הריב"א דענני כבוד לא חשוב קרוי. ולכא"ו כשם שלא חשיבי קרוי, כך גם אין להחשיבם כמחיצה].

ומצאתי בראב"ה (בסי' שט"ט) שכתב להדיא וז"ל: ולא חשיבי רשות הרבים אלא דומין לדגלי מדבר שהיו שישים רבוא, והיה מפולש משני צדדים, ובמדבר היו אוהלים ואינו מסובב בחומה, והוא הדין עיריות שאין להן חומה שראשי רשות הרבים שלהן מפולשין הוי רשות הרבים. ואם מוקפין חומה ורשות הרבים שלהם מכוון ומפולש משער לשער ברוחב

אף על פי שהוא מתרחב הרבה מכנגד הפילוש ואינו מפולש במקום ההוא, כתב המשנה ברורה²³⁶ שיש לדונו כרשות הרבים²³⁷.

שישים רבוא

קא. נחלקו הראשונים אם למדים מדגלי מדבר גם את מספר האנשים הנצרך שיהא ברשות הרבים, שיש אומרים²³⁸ שמתנאי רשות הרבים שיעברו בה

שישים רבוא כמספרם של בני ישראל במדבר²³⁹, וכל שאין שישים רבוא עוברים בו בכל יום אינה רשות הרבים²⁴⁰, ויש אומרים²⁴¹ שאין למדים תנאי זה מדגלי מדבר, וכל שהרחוב משמש לרבים, דינו כרשות הרבים.

קב. להלכה ממה שסתם השו"ע שאין שישים רבוא מתנאי רשות הרבים, נראה שלדעתו אף בלא שישים רבוא נידון הרחוב כרשות הרבים²⁴². וכן כתב המשנה ברורה²⁴³, שהגם שאין בנו כח למחות ביד

אינה נסתמת ע"י עומ"ד של כתלי אורך רה"ר, ולא מהני נמי מה דאיכא בה ג' מחיצות אילו היה ניהא תשמשיא. שמקום זה חלק מרה"ר הוא, ורק משום דלא ניהא תשמשיא הוי כרמלית. [ור"א פלג בהא דתשמשי רבים אפי' באופן שאינו נוח כ"כ מחשיב המקום לרה"ר].

ויש להוסיף בזה, דהנה בגמ' בעירובין (דף י"א, ס"ד דאמלתרא מהני להכשיר קורה המונחת מע"ג פתח הרחב מעשר אמות. והנה החזו"א (סי קי"ב במכתב אות ו') הוכיח מהאי ס"ד דפירצה יותר מעשר הויא רק דרבנן, דאל"ה מה הו"ס דאמלתרא תהני. והנה בגמ' הנידון הוא גבי מחיצה רביעית [דמיירי במבוי שיש לו ג' מחיצות ורוצה להכשירו בקורה], ויש לחקור אי מדאורייתא בעינן ג' מחיצות ורביעית אי"צ כלום, או"ד דמדאורייתא צריך שהמקום יהיה סגור מד' רוחותיו, אלא שצד אחד יכול להשאירו פתוח דכפתח חשיב, ומ"מ ה"מ שיש בו שיעור פתח, אבל אם יש בו שיעור פירצה הוא יותר מי' אמה מה"ת נמצא דאין רוח זו מתוקנת, ותו לא הויא רה"ר. ומדברי החזו"א נראה דפשיטא ליה כמו הצד השני, אכן לכאוי יש לומר דמה"ת אי"צ שהמקום יהיה סגור מד' רוחותיו, וסגי במה שהוא סגור מג' רוחותיו, ולפי"ז תו ליכא ראייה מהא דפרצת עשר מה"ת היא, דמה"ת הויא האי רשות כרה"ר גם בלא הקורה.

ושמעתי להוכיח כן מדברי הרשב"א (בדף יט: ד"ה ה"ק) שכתב שם בדעת רבי יהודה דס"ל דבב' מחיצות הוי רה"ר מה"ת, וז"ל: ומסתברא דר' יהודה לא קאמר אלא במקום שיש שתי מחיצות גמורות כמבוי המפולש, או שני בתים בשני צידי רשות הרבים, דכיון דאיכא שתי מחיצות הו"ל לר' יהודה רה"ר גמורה, והלכך מכאן ומכאן דאינו (אולי צ"ל אינו) צריך אלא לחי וקורה מדרבנן אפי' ביתר מעשר נמי, ואפי' עד שלש עשרה אמה ושליש סגי לי' בלחי וקורה דומיא דפסי ביראות, אבל הכא דאיכא לשתי מחיצות פרצות, אפוא צריך להחיד מצד עומד מרובה על הפרץ, שאין אנו מחיצות אלא פתח קצין פתח, לעולם אין מתירין בהן פרצה יתירה על עשר, דכל שהיא יתירה על עשר נפקא לה לכו"ע מתורת פתח, ואין עומד מרובה מתיר כנגד הפרצה. עכ"ד, ומבואר דאע"ג דמודי רבי יהודה דשיעור פרצה לאפקועי משם פתח הוא י' אמות, מ"מ בצד הרביעי [ובצד השלישי לדעת רבי יהודה דס"ל דבב' מחיצות סגי], אי"צ שיהא שם פתח עליה, ואפילו פתוח יותר מי' כשר.

וא"כ הוא ימצא דבר חידוש, דבהאי רשות שיש בה ג' מחיצות וצידה הרביעי פתוח ביותר מעשר, אי לא שכיחי רבים התם הויא רשות היחיד מה"ת [ולחכי ס"ד דאמלתרא תהני למבוי כהאי], ואי פרצה לרשות הרבים ושכיחי רבים התם לר"א הויא [במקום המחיצה] רשות הרבים, ולרבנן נמי לא הויא רשות היחיד מה"ת, והמוציא משם לרשות הרבים פטור כמפורש במתני. ונפק"מ מו"ז דכל מה שחידש הבה"ל דכל הרחוב והשוק יש עליו דין רה"ר, אף שהוא מתרחב הרבה מכנגד הפילוש, וזו **רק בבאלה מקומות שרובים מעשר אמות**, שבזה ע"י שימוש הרבים יעשו כרה"ר, אבל אם אינם רחבים עשר אמות אף שניהא תשמשייהו לרבים, מ"מ כיון דאית להו ג' מחיצות לא הוה רה"ר. [ובאמת שלתירוצא דהשפ"א אין מקור כלל לחידושו של הבה"ל, דכיון דאיכא ג' מחיצות להאי קרן וזית לא הוי רה"ר גם בלא טעמא דלא ניהא תשמשייהו].

238. ומנאם הבה"ל (בסי' שמ"ה סעיף ז' ד"ה שאין שישים). א. הבה"ג (ואינו בבה"ג שלפנינו). ב. ורש"י בעירובין (דף ו. ודף נו.). ג. וסמ"ג (לאוין ס"ה). ד. וסמ"ק (מצוה רפ"ב). ה. וספר התרומה (הלכות שבת סימן רל"ט). ו. ורבינו מאיר (א"י למי הדברים מכוונים). ז. ורוקח. ח. ותוספות (פרק במה אשה דף סד: ד"ה רב ענני בשם ר"ת, וכה"ה בדף ו. וד"ה כאן, ובעירובין דף ו. ד"ה כיצד נראה דר"י הסכים לפירש"י בזה). ט. והרא"ש (פ"א דעירובין סי' ח', וכן בביצה פ"ג סי' ב'). י. והא"ו (הלכות עירובין סימן קס"ד ד"ה מתני עיר). יא. והטור (סי' שמ"ה). יב. ורבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב י"ב חלק ד' דף ע' טור ג', ועיי"ש שהביא ב' השיטות בלא להכניע). ובחפשי בזה מצאתי עוד הרבה ראשונים שתפסו בשיטה זו, והם. יג. המחזור וטרי (סדר הלכות שבת סימן ל"א ד"ה דין אשה). יד. ובספר האשכול (מהדו אלבק הלכות יציאת דף ע"ח, ד"ה תנן בפרק). טו. וראב"ה (סי' שע"ט פרק כיצד מעברין, וכן בסימן שצ"א ד"ה ומה שהבאת). טז. והביאו והסכים עימו בהגהות מרדכי (פרק ט"ז רמז תע"ג). יז. וכ"כ בספר שבולי הלקט (ענין שבת סימן קט"ו). יח. ובספר כפתור ופרח (פרק ו' מעלת ירושלים). יט. ובהגהות רבינו פרץ (על הסמ"ק מצוה קצ"ד הגהה ט"ו). כ. ובסי' מנורת האורות (פרק ו' המצוות עמוד 527 ד"ה ת"ר ארבעה). כא. ובתוספות רי"ד (מסכת עירובין דף נט. ד"ה פסקא עיר). כב. וכן היא דעת האגור (הל' עירובין סי' תקנ"ח ובסי' תקל"ו, וע"ע במה שהועתק בהע' רמ"ז מהאגור, ששם הביא דעת הרשב"א). כג. ההגהות מימוניות (פ"ה מערובין הכ"ד). כד. והגהות אשר"י (ע"ד הרא"ש בפ"ק דעירובין סי' ח'). כה. והמרדכי (מסכת שבת פרק כל כתבי רמז שצ"ד). כו. וכ"כ בשו"ת הרשב"ש (סימן תקנ"ט). כז. וכ"כ בספר הגניר (הלכות עירובין ד"ה מביו שהוא). כח. ובספר העינים (סימן ר"ו). וכן הכריע בשו"ת מהריט"ץ (הישנות סימן רנ"א ד"ה זאת ועוד), וסיים שם: וכמה גדולים גאונים עולם נוחי נפש אשר היו בארצנו, ולא פקפק שום אדם מעולם, ועי"ז נאמר אל תסיג גבול עולמי.

239. ואף שהיה שם עוד ערב רב ונשים וטף, לא חשיבין אלא מה שנמצא בכתוב בפירוש. מ"ב סי' שמ"ה סק"ג מתוס' עירובין דף ו. והנה מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' פ"ח) כתב, ונראה לי תי' על תמיהת התוס' בכ"מ (עי' סוכה מג.) דלא נקט ש"ס [אהא דביטלו תקיעת שופר ונטילת לולב כשהל' יו"ט בשבת] שמה יוציאנו לרה"ר [אלא נקטו טעמא דשמא יעבידו ארבע אמות], דה"ט משום דבזה"ל דליכא רה"ר [דאין מצוי שישים רבוא במקום אחד, נמצא דרה"ר דידן הוי כרמלית, ובכרמלית] לא גורי' גידרה לגזירה, והיינו דוקא דבזה"ל מתוס' עירובין דף ו.

המקילין שהם סומכין על הפוסקים המתירים²³⁴, מכל מקום כל ירא שמים יחמיר לעצמו לודן רשות הרבים שלנו כרשות הרבים מן התורה. קג. גם בדעת המקילים כתב המשנ"ב²⁴⁵ שדי' בזה שיהיו מצויין שישים רבוא ברשות הרבים, ואין צריך שיעברו בה בכל יום, וראה הערה²⁴⁶. קד. יש אומרים שסרטיא שהיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר נידונת כרשות הרבים, אפילו אם אין מצויים בה שישים רבוא²⁴⁷. ויש חולקים²⁴⁸.

העם מהביא, כמ"ש תוס' בפסחים (דף פה:;) ובמס' שבת (דף קנד.), משו"ה בעי' ס' רבוא בוקעין דומיא דהתם, אבל ד' אמות ברה"ר שלא היה במשכן רק הלממ"ס הוא כר"פ הזורק, הלכתא בלא טעמא הוא, כך נתנה הלכה, גם בזה"ל הו"ל רה"ר **גם בלא ס' רבוא עוברין בו**, ולכן בדוקא נקט השי"ס בכ"מ ה"ט שמא יעבידו ד"א ברה"ר כנ"ל, עכ"ד. אמנם מכל הראשונים שהקשו כקושית תוס' (במס' סוכה דף מג.) מבואר שלמדו שגם לגבי העברה דינן רה"ר כמו דבעינן לגבי הוצאה, **עוד** ראיתי בספר הערות להגר"ש"א זצ"ל בדף ה. שתמה ע"ד המהר"א מדברי הגמ' גבי רה"ר מקורה (בדף צח.), דאמר רב שמואל בר יהודה אמר רב אבא אמר רב הונא אמר רב, **המעביר ארבע אמות ברשות הרבים** מקורה פטור, **לפי שאינו דומה לדגלי מדבר**. ומפורש בזה דגם מעביר ד"א ילפינן ומדמינן לדגלי מדבר. עוד הקשה בשו"ת מהר"שם (ח"ג סי' קפ"ח), לדבריו אין נפרנס מ"ש הפוסקים בדין תכשיטין דל"ג בזה"ל משום דליכא רה"ר, והרי כל גזירת דלמא שלפא ומחויא הוא מחשש העברה ברה"ר. ומוכח דאף לגבי העברה בעינן רה"ר דס' רבוא, למאן דס"ל דאין רה"ר בפחות מסי"ר.

240. וכתב המאירי בריש עירובין, דלא [בעינן] שיהו שישים רבוא יכולין לעבור שם ביחד, אלא שיהא דרך מצוי לשישים רבוא ורגילים לעבור שם. 241. ומנאם הבה"ל (בסי' שמ"ה סעיף ז' ד"ה שאין שישים הנ"ל), א. הרמב"ם (פי"ד ה"א). ב. והר"ת (עירובין דף ו. ד"ה כיצד ועיי"ש, ועי' בתוס' במס' שבת דף סד: ד"ה רב ענני המובא בהע' רל"ח בשם ר"ת). ג. והרמב"ן (דף נו.). ד. והרשב"א (בשו"ת ח"א סי' תשכ"ב). ה. והרשב"א (עירובין דף נו.). ו. והמגיד משנה (פי"ד ה"א). ז. והר"ן בפרק במה אשה (בח"ד דף נו.). ח. והגהת מרדכי במסכת שבת (במהדו' ע"ה ציינו לסי' ת"ג, ול"מ שם רמז לזה, ועי' במה שציון בהע' רל"ח באות ט"ו בשם הגמ"ר, וצ"ע). ט. והרשב"ם (בהגה"ה פ"ק דשבת בשם הרשב"ם בדין האסקופה). י. ר"א ממיץ בספר יראים שלו (שלא הזכיר כלל בתנאי רה"ר שישים רבוא). יא. והריב"ש (סי' ת"ה). יב. והמאירי פ"ו דשבת (דף נו. ויש לציין שבריש מס' עירובין הביא המאירי דעת רש"י דבעינן ס' רבוא בשתיקה, וכן בדף כו, אמנם בדף ו. כתב עי"ז שזו היא קולא יתירה, וצ"ע).

242. השו"ע (בסי' שמ"ה סעי' ז') הביא מחלוקת זו, וז"ל: איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה וכו', ויש אומרים שכל שאין שישים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים. ע"כ. ונראה שדעת השו"ע לעיקר שא"צ שישים רבוא בכדי להחשיב את הרשות הרבים, שסתם כהדעה שא"צ ס' רבוא בכדי שתחשב כרשות הרבים, וכמ"ש המשנ"ב שם, ובשו"ת שמחת יו"ט או"ח (סי' ה'), שציינו הגרע"א בגיליון השו"ע בסי' שמ"ה (סי' ה) הביא שכ"כ השכנה"ג, ויישב דבריו עיי"ש. **והנה** באולי"צ (במבוא לח"ב עמ' ו') כתב שלגבי נידונים דרבנן סמך השו"ע על דעות אלו שכל שאין ברשות הרבים שישים רבוא, יש להקל כראשונים אלו שכשאין ס' רבוא אינה חשובה רה"ר, וכן נראה מדברי המ"ב בכמה מקומות דהיכא דהוי מילתא דרבנן יש לסמוך אהני דעות דאין רה"ר שלנו נחשבת כרה"ר, והנהי לערבה בצוה"פ, יעוי' בדבריו בסי' רמ"ו סק"ט, ובסי' רס"ו ס"ק כ"ט וס"ק ל"ד, ובסי' שי"א סעי' ז' ביה"ל ד"ה באותו, וסעי' ל"ג ס"ק קכ"ג [ועי' גם בסעי' ל"ו ס"ק קמ"א], וסעי' מ"א ס"ק קנ"ד [שנראה שמקיל לבישת הכובע תוך העיבוד, אף שבריה"ר אין לסמוך על עירוב דצוה"פ], ובסי' ש"ג בשעה"צ סקמ"ד, ובסי' שי"ח ס"ק קנ"ד [שנראה שדן רה"ר דידן ככרמלית, ומשו"ה כתב שלא למחות בע"ה הנושאין קטנים על כתפיהם אף דאיכא בזה איסורא דרבנן, דמוטב יהיו שגויין], ובסי' שכ"ה סקנ"ט [ועיי' גם בביה"ל בסי' ד"ה לפניו בסופו], ובסי' של"ה מ"ב סק"א, ובסי' של"ח סק"ו, ובסי' ת"א סק"ז, ויעוי' גם בסי' רנ"ב סקנ"ב [ובמ"ש שם].

243. בבאיור הלכה בסי' שמ"ה סעי' ז', שאחר שהאריך להביא דעות המתירים והאוסרים, מסקנתו דאין בנו כח למחות ביד המקילין שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג ורש"י, אבל כל ירא שמים ודאי יחמיר לעצמו דבזמנינו יש ג"כ רה"ר מה"ת, והמ"ב כ"כ מ"אן בהיתר זה, עד שכתב (בסי' שכ"ט סק"ב) שכשש דליקה בחצר אם יכול להציל את החולה וקטן לישא אותם דרך רה"ר, אעפ"כ מוטב לכבות, דלא הוי כ"א מלאכה שא"צ לגופה דפטור עלה, משא"כ לעבור דרך רה"ר דהרבה פוסקים סוברים דגם בזמנינו יש לנו רה"ר. והנה המ"ב שם הביא זה בשם המג"א, אמנם במג"א כתב שעדיף לכבות הדליקה מאשר להוציא הקטן **לרשות הרבים**, ומה שהוסיף המ"ב דהרבה פוסקים סוברים דגם בזמנינו יש לנו רה"ר, והיינו דגם ברה"ר שאין בה ס' רבוא הדין כן, אי"ז מבואר במג"א והוא חידוש המשנ"ב. [ואדרבה, בדברי המג"א בסי' רס"ו סק"ז כתב בתו"ד דרה"ר דידן הוי כרמלית].

244. בשו"ת שמחת יו"ט או"ח (סי' ה'), שציינו הגרע"א בגיליון השו"ע בסי' שמ"ה סי"ז, הביא שהרב מגן דוד כתב דאין ביידינו [למחות] במקום שנהגים להקל ע"ש, היינו דוקא לבני אשכנז, ועיי"ש שהביא שמהר"ר חיים דאנון כתב דיש להחיר מכמה טעמי, עיי"ש.

245. מ"ב סי' שמ"ה סק"ד.

246. שכבר ציינו ע"ד המ"ב שכן מפורש בחידושי הרמב"ן מסכת שבת (דף נו.) ד"ה ובספר התרומה) בשם בעה"ת, וכן מבואר בר"ן על הר"ף (שם דף כו.) ד"ה אבל קשה, ובמא"ש (שם דף נו.) ד"ה וסוף הדברים) בדעה זו דס"ל דבעינן שישים רבוא כתנאי להחשיב ברשות הרשות כרה"ר (אמנם יעוי' במה שהובא בהע' הקומתא בשמ"ו). וכ"כ הרשב"ש (בשו"ת סימן תקנ"ט) ורבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב י"ב חלק ד'), ור' עובדיה מברטנורא במסכת שבת (פרק י"א משנה א'). [ובסמ"ג (לאוין סימן ס"ה ד"ה בפרק במה) כתוב כן במוסגר].

247. כ"כ האגור בסי' תקל"ח, וז"ל: כתב הרשב"א שיש רשות הרבים אף על פי שאינו רחב י"ו אמה ואין עוברים בו שישים רבוא, כגון סרטיא ופלטאי כדאייתא בשבת, ע"כ, ולי"ע בדבריו, וכתב דהרשב"א ס"ל שא"צ שישים

ופירש הבה"ל (ד"ה אם הם) דמש"כ המ"א דיש לאותו דרך כל דין רה"ר, נראה דכוונתו דבעינן שיהא רוחב הדרך ט"ז אמה, וגם שלא יהיה מקורה כדי שיהיה חל עליה שם רה"ר, וממילא חל על שאר מקום השוק אף שאינו מכוון נגד הפילוש וכנ"ל, דאל"ה אין חל שם רה"ר על כל השוק. ע"כ, ואין ללמוד מדבריו דרה"ר המפולשת דרך מקום שאינו רה"ר תו לא תהוי רה"ר, דכוונתו רק לומר שכל התנאים שנאמרו ברה"ר נאמרו על הרחוב הזה, ואם רה"ר המפולשת דרך כרמלית נחשבת רה"ר, גם דרך זו תחשב כרה"ר במקום שמתקיימים בה כל התנאים.

236. סימן שמ"ה סעי' ז' ביה"ל ד"ה אם היו מפולשים משער לשער. 237. שאפילו קרן וזית הסמוכה לרה"ר היתה רה"ר אם תשמשה נוח, כדאייתא בשבת דף ז. וכל שכן בזה שכל עיקר מקום קיבוץ הרבים הוא במקום שנתרחב. [ונראה דמיירי דוקא באופן זה שיש באותו חלק שמתרחב שוק, דאם אין בו שוק הו"ל כצידי רה"ר דעלמא]. והנה יש לעיין בעצם דברי הגמ' בזה, דהכא י"ל שם, דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לקרן וזית הסמוכה לרשות הרבים דכרמלית היא, ופירש רש"י בפירושא קמא, דהאי קרן וזית היינו שנכנס בו בית לתוכו, והניח מקרקעו לרשות הרבים, והא לא ניהא תשמשייהו שאין יכולין להכנס לה להדיא דרך הילוכו. [כזה: ^{מ"ב}]. ואהא ביארה הגמ' דאף על גב דזימנן דדחקי ביה רבים ועיילי לגוה, כיון דלא ניהא תשמשייהו כי כרמלית דמי. ויש לתמוה דתפ"ל דלא הוי רה"ר, דאיכא לשטח זה ג' מחיצות. ומצאתי בס"ד שאלה זו בשפת אמת במס' שבת שם, ומתחילה כתב בזה ע"פ דעת הרמב"ם (פי"ד משבת) דמה"ת כל שפרצה במלואה אינו רה"ר אפי' בג' מחיצות, אלא שהקשה ממש"כ הגמ' דכיון דלא ניהא תשמשייהו וכו', דהא בלאו האי טעמא נמי כיון שיש לו ג' מחיצות ודאי לא הוי רה"ר עכ"פ. (ולכאוי צ"ע במאי דפשיטא ליה כן, הא לכאוי י"ל דכל מאי דלא הוי רה"ר הוא משום דלא ניהא תשמשייהו, וכשיהא ניהא תשמשייהו לעולם יהא רה"ר. אלא שבלא"ה קשה לומר כן אחר דדעת רש"י היא דלא כהרמב"ם, כמפורש בדבריו במס' סוכה דף ז. ד"ה וכן לשבת, וכן מוכח מדבריו במס' עירובין דף יא., וכמשי"ת בהע' רס"ב), וכתב השפ"א דאפשר דנקט כן למ"ד לקמן דחורי רה"ר כרה"ר דמי, לכך צריך הכא לומר הטעם משום דלא ניהא תשמשייהו כדאי' בגמ' לקמיה (שם ע"ב), והיינו דהתם אמר ליה רבא לאב"י לדידך דאמרת חורי רשות הרבים כרשות הרבים דמו, מאי שנא מהא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לקרן וזית הסמוכה לרשות הרבים, ותהוי כחורי רשות הרבים, ומשני ליה אב"י התם לא ניהא תשמשייהו, הכא ניהא תשמשייהו. ולפי"ז הני קרן וזית דניהא תשמשייהו, יש לדונם כחורי רה"ר.

אלא שלכאוי הא גופא קשיא, מאי מקשי רבא לאב"י, הא כיון דאיכא הכא ג' מחיצות שהם שיעור רה"ר, מה הו"ס דשע"י דין חורי רה"ר נהפוך רשות היחיד לרה"ר, ואטו רה"ר שעשויה ע"י ד' מחיצות ופתוחה לרה"ר, מי נימא דהויא כחורי רה"ר היכא דניהא תשמשייהו. וג' מחיצות להאי מ"ד כד' מחיצות הם, דכיון דמה"ת הוי רה"ר אי"ע ע"י דינא דחורי לעשותה לרה"ר. והנה במס' עירובין (דף צד.) איתא חצר שנפרצה לרשות הרבים, המכניס מתוכה לרשות היחיד או מרשות היחיד לתוכה חייב, דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה פטור מפני שהיא ככרמלית. וביארה הגמ' (באב"א) דבצידי רשות הרבים קמפילגי, דרבי אליעזר סבר צידי רשות הרבים כרשות הרבים דמו, ורבנן סברי צידי רשות הרבים לאו כרשות הרבים דמו. והנה הגמ' מה הקשמה וליפלוג בצידי רשות הרבים בעלמא, וכתבו תוס' (ד"ה וליפלוג), ואם תאמר דילמא דוקא הוא פליגי משום דמקום מחיצתו שלו, ואורי"י דסתם צידי רשות הרבים הם שלו, שרגיל אדם להיות כונס תוך שלו ובונה, ע"כ. והיינו כמו שפירש"י בפירושו הראשון [כזה: ^{מ"ב}]. ומבואר דבהא פליג ר"א וס"ל דהוי רשות הרבים. וכן מבואר בעצם דין המשנה דחצר שנפרצה, דמיירי נמי כה"ג, ובהו לכאוי תו לא יהני לן תירוצא דהשפ"א, דאי לאמת לא הוי רה"ר משום דאיכא ג' מחיצות, במאי פליג ר"א. (ותוס' בעירובין דף ו: ד"ה והאמר, פשיטא להו דג' מחיצות הוה רה"ר מדאורייתא). והא ליכא למימר דר"א ס"ל דהוי רה"ר מדינא דחורי רה"ר, דהא רבא (בשבת דף ז:) לא ס"ל דחורי רה"ר כרה"ר, ועוד דבמאי פליגי רבנן עליה.

ונראה ע"פ המבואר ברש"י במתני דמס' עירובין הנו' (שם ד"ה חצר שנפרצה) שפירש חצר שנפרצה לרשות הרבים, במלואה, או יותר מעשר. ונראה מדברי רש"י אלו דפרצת עשר מה"ת היא, דאי לא הכי מה מקום י"ל דר"א ידונה כרה"ר. (והא דפירש"י דגם כשנפרצה במלואה סבר ר"א דהוי רה"ר, צ"ל דנפרצו גם הכתלים שלידה בעובי המחיצה, דאי נפרץ רק מחיצת רוח אחת, ונשארו ב' המחיצות שלצידיה שלימות, אי"א לודן מקום המחיצה כרה"ר כשהרוח היא פחות מעשר אמות, דמה"ת סגי בג' מחיצות, או י"ל דמיירי שכבר היתה רוח אחת פתוחה והיה בה לחי, ואח"כ נפרצה רוח אחת במלואה ושוב לא הויא רה"ר, ובלא שתפרץ הרוח במלואה י"ל דהויא רה"ר היכא דיהא עומ"ד בכלל ההיקף, אי נימא דעומ"ד נמדד לפי כללות ההיקף). וכ"כ מדברי רבינו יונה (שם דף ל:) שכתב, חצר שנפרצה לרה"ר וכו', כלומר במלואה או ביותר מי' אף על פי שנשארו שם גיפופין. ובגמ' כתב אסקינא דבצדי רשות הרבים קא מילגי, כלומר אף על פי שמקום מחיצה ניכר, אפ"ה משוי ליה ר"א למקום מחיצות רה"ר, ורבנן קרו ליה צידי רה"ר. אבל מן המחיצה ולפנים דברי הכל היא שהיא ככרמלית, אבל בגוף המחיצה הסמוכה לרה"ר שהיא נדרסת תדיר כרה"ר גמורה אליבא דר"א, ולא נראה דהשתא קהדר ביה ממאי דכתב במשנה. (ושור' בספר שלום יהודה שהתכתב בזה עם החזו"א באריכות גדולה, ועיי"ש במה שביאר החזו"א [דס"ל דפרצת עשר מה"ת לא חשיבא כפרצה] בדברי רש"י אלו). וא"כ הוא י"ל דהאי קרן וזית הסמוכה לרה"ר מיירי שהיה בה יותר מעשר אמות, ולהכי

עמוד ברשות הרבים

קט. אף על פי שבדרך כלל עמוד ברשות הרבים אינו נידון כרשות הרבים, אם יש בו תשעה טפחים ורבים מכתמים עליו דין רשות הרבים עליו.

קי. נחלקו הראשונים אם צריך שיהא בו ארבעה טפחים להחשב כמקום חשוב ברשות הרבים²⁵², או אף אם אין בו ארבעה על ארבעה נחשב כמקום חשוב²⁵³, וכן פסק השו"ע²⁵⁴.

קיא. נחלקו הראשונים אם צריך שרבים יכתפו בפועל על העמוד בכדי

מצד לצד לרוחבו, [כמין T, שרגל ה-T היא רחוב האורך, וגג ה-T הוא רחוב הרוחב, וראה בלוח האיוורים באיור ז], הרחוב הוא נחשב כרשות היחיד, שהוא נסתם על ידי עומד מרובה עד הכותל שברח' הרוחב [גג ה-T], ואחר שהוא נסתם נמצא שגם לרוחב הרוחב יש ג' מחיצות²⁵⁰.

קח. אמנם מדעת השו"ע והרמ"א מבואר שאין דנים באופן זה את הרחוב כסתום, וממילא נשארו רחובות אלו כרשות הרבים שאינה מוקפת²⁵¹.

אין תועלת בסגירתו את פתח הרחוב [המסומן באות ז], ואחר שסיגור את הרחוב משני צידיו ע"י עומ"ד תו לא יוכל להשתמש במחיצת רח' ב' הרחוקה [המסומנת באות ד] לסגור את הפתח שברח' ג' [המסומן באות ז], שעי"י סתימת ב' הצדדים [המסומנים באות ו] נעשה סילוק מחיצה למחיצת הרחוב [המסומנת באות ד].

והנה החזו"א גופיה הביא מדברי התוס' (דף כב, ד"ה חייבין) שכתבו דאמצע הפילוש לא חשיב מחיצות [וראה באיור ט'. ונראה שכוונתו להקשות דלרבי יהודה דסגי בב' מחיצות, א"כ יש עומ"ד לסגור את הפילוש, שלר"י דבב' מחיצות סגי די לסגור בעומ"ד ב' רוחות], וביאר החזו"א דהיינו דוקא לר"י דלא סגי לי' בשם ד' מחיצות [היינו שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות, ונמצא שבמקום הפילוש אין מחיצות], אבל לרבנן לעולם עומ"ד סותם הפרצה גם אם רבים בוקעין בה. ויל"ע דע"כ מבואר מדברי רבי יהודה שאע"פ שרחובות ירושלים היו רה"י שב' מחיצות להם, מ"מ אמצע הפילוש היה נחשב לרה"י, ואע"ג שכל פילוש הוא רק למקום הנחשב רה"י, מ"מ חשיב מפולש. וא"כ גם בצירוף של החזו"א לכאן י"ל שאף אם נחשיב את רחוב ב' לרה"י, מ"מ כיון שרחר' ג' לא מהני המחיצות מצד עצמו [כמשנת], שפיר י"ל דרה"י הוא אף שהוא פתוח לרה"י. וצ"ל דבאמת אף פילוש דרך רה"י חשיב פילוש, והחזו"א לא דן לרח' א' וג' כרה"י משום שהם פתוחים לרה"י, אלא משום שיש להם מחיצה שרח' ב' יצר לעצמו, שאחר שרוח זו נידונה כסתומה כלפי רח' ב', יש לדונה כסתומה גם לגבי רח' א' כפי המבואר כע"ז תוס' (דף כד: ד"ה ההיא רחבה) וברשב"א (בדף י. ד"ה אלא ש"מ) עיי"ש, [ויש להוסיף בזה, דאע"ג דלגבי כלאים גם בלא רח' א' יחשבו רוחות ו' ו' [באיור ח'] כסתומות, שיכול לזרוע מדי"ת חיסים מצד אחד וגופנים מצד שני לדעת החזו"א, מ"מ כיון שלגבי שבת לא חשיבא מחיצה, ל"א דמיגו דהויה מחיצה לגבי כלאים תהוי נמי מחיצה לגבי שבת, וכן מוכח מדברי הרשב"א שם].

וכע"ז שרה"י המפולשת דרך רה"י אינה נחשבת משום כך כרה"י שאינה מפולשת, יש להביא גם מסו"פ כל גגות (דף צה), דתנן הבונה עלייה על גבי שני בתים וכן גשרים המפולשים, מטלטלין תחתיהן בשבת, דברי רבי יהודה, וחכמים אוסרין, ועוד אמר רבי יהודה מערבין למבוי המפולש, וחכמים אוסרין. ע"כ. וביארה הגמ' טעמא דרבי יהודה משום דקסבר פי תקרה יורד סותם רה"י, ונראה דכל הפלוגתא היא רק תחת העליה, אבל שאר הרה"י אכתי דין רה"י עליה, ומבואר דאף שהשטח שתחת העליה רה"י הוא מ"מ שאר רה"י אכתי רה"י היא. [אלא שבדינא דהתם יל"ע, דהתם הא איכא פי תקרה יורד וסותם דהוי כמחיצה, ומ"מ לא עבדינן לרה"י כרה"י מחמת דאית לה ג' מחיצות, ואי נימא דאף שלגבי עצמו הוי מחיצה, מ"מ כלפי רה"י לא דנים את המקום כגדור הוי את"ש, אלא שבחזו"א נראה שאחר שדנים מחיצה לצד אחד, משתמשים בה גם כמחיצה לצד השני, ושמה יש לחלק בין מחיצה דעומ"ד למחיצה דפי תקרה, וצ"ע. ועוד צ"ע, דהתם רבי יהודה הוא דקאמר לה, ורבי יהודה סבר דאתו רבים ומבטלי אף מחיצה אמיתית אי נדרסת היא ע"י רבים, והתם נמי נימא דאתו רבים ומבטלי מחיצת דפי תקרה, וצ"ע].

אמנם מדברי המג"א (סי' שמ"ה סק"ז) שהובאו במ"ב (שם סק"כ) נראה לא כן, שכתב בתנאי רשות הרבים שצריך שתהא לאותה הדרך המכוונת משער לשער כל דין רה"י, ופירש הביה"ל דמש"כ המ"א דיש לאותו דרך כל דין רה"י, נראה דכוונתו דבעינן שיהא רחוב הדרך ט"ז אמה, וגם שלא יהיה מקורה כדי שיהיה חל עליה שם רה"י, וממילא חל על שאר מקום השוק אף שאינו מכוון נגד הפילוש וכנ"ל, דאל"ה אין חל שם רה"י על כל השוק, ע"כ. ולכאן מבואר דרה"י המפולשת דרך מקום שאינו רה"י תו לא תהוי רה"י, וע"י באשל אברהם (להגאון מבוסטאטש, בסי' שמ"ה) שכתב שבעירו אין רה"י כי יש בית השער, והרי זה מקורה בצד אחד ואינו מפולש, וצ"ע בכ"ז, [ושב נתבאר ענין זה בהלכה צ"ט ובהערות שם].

הערה לפ"ז דכל מבוי שארוך מרוחב רשות הרבים ג"כ יסתום הרשות הרבים: ויש להעיר קצת שלפי דברי החזו"א שאפשר לסתום גם רחוב הרחב ט"ז אמה ע"י עומ"ד, ופירש ח"י חיישנן לבקיעת הרבים לדעת רכמים, לכאן א"צ להגיע דוקא לצירור כמו שציינו החזו"א, דאף במקום שתהא רה"י אחת עוברת לאורך העיר, ברוב המקרים ימצא דרה"י היא מחמת מבואות הפתוחים לה. [וכמו באיור י']. שכשמחיצות אורך המבוי הם ארוכות מרוחב רה"י יסתמו את רה"י מדין עומ"ד, שהרוצה לטלטל ברה"י במקום שכנגד המבוי יוכל ע"י מחיצות עומ"ד של המבוי, וכיון דנסתם המבוי בעומ"ד נסתמה גם רה"י, והויה בעלת ג' מחיצות. ולפ"ד החזו"א לא נמצא רה"י אלא בגוונא שאורך המבואות בעיר קצר יותר מרוחב רה"י. [או בגוונא שסגרו את המבואות ע"י צוה"פ שעושה סילוק מחיצות כמבואר בחזו"א (סי' ס"ז סק"ז)], או באופן שאין לרה"י מחיצות]. וכן צריך לומר שכל מה שציינו הראשונים דין דמבוי מפולש לרה"י, דמיירי במבוי הפתוח לרוחב רה"י, כמ"ש התוס' (ברדף ו: ד"ה וכי תימא) ושאר"י שם [וכמו באיור י"א], נמי מיירי במבוי פתוח מרוחב רה"י, דאל"כ נמצא שהמבוי יסגור את רה"י ע"י עומ"ד, וצ"ע בסתימת הראשונים בזה.

251. הנה מדברי החזו"א מבואר שכל מש"כ בזה הוא למה שייסד בתחילת דבריו שלענין הלכה נראה דנקטינן דבשם ד' מחיצות ל"א אתו רבים ומבטלי מחיצות כרי"א [בעירובין דף כ. וכל המקורות שמצוינים בסתם בהע' זו למס' עירובין (הם) ודלא כרי"ח וכו', וכתב שם שכי"כ כמה ראשונים, וגם הר"י והרא"ש העתיקו המשנה והשמיטו סוגית הגמ', וסתמא קיי"ל כחכמים, והנה בשו"ע מבואר הן בדעת המחבר והן בדעת הרמ"א שקיי"ל כרי"ח דאמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, דהנה בגמ' (בדף כב.) מבואר

דלתות

קה. רשות הרבים שיש לה דלתות הננעלות בלילה, אינה נחשבת כרשות הרבים²⁴⁹.

רה"י המוקפת מחיצות

קו. רחוב המוקף מחיצות משלש צידיו, אינו נידון כרשות הרבים אלא כרשות היחיד, וכמו שיתבאר בהלכה קט"ו.

קז. דעת החזו"א דבזה הזמן כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת, משום שרחוב שמסתיים ברחוב שהולך

רבוה גם בתוך העיר, ועוד שהרשב"א בעבודת הקודש (שער ג' סי' א') כתב איזו היא רשות הרבים, כל מקום שהוא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה, ומתקבצין שם בני אדם לסחורה ולעשות שם צרכיהם כשוקים שבמדינות, ומבואר דבעינן שיעורא דט"ז אמה על ט"ז אמה גם בפלטיא, וצ"ע. שוב נתבוננתי דלק"מ, דזה לשונו דהאגור שם: כתב הרשב"א שיש רשות הרבים אף על פי שאינו רחב י"ז אמה ואין עוברים בו ששים ריבוא, כגון סרטיא ופלטיא כדאיתא בשבת, ודרך שהולך ביותר ופוגע ברשות הרבים כדמוכח בפ"ק דעירובין, ע"כ. והנה כעין זה כתוב בשו"ת הרשב"א (חלק א' סימן תשכ"ב), וכוונתו כן, שיש רשות הרבים אף על פי שאינו רחב י"ז אמה, כמו שמבואר בסוף דבריו דהיינו דרך שהולך ביותר ופוגע ברשות הרבים, ויש רשות הרבים אע"פ שאין עוברים בו ששים ריבוא, כי א"ז מתנאי רה"י. [ולפ"ז אין ראה דבסרטיא אין צריך ס' ריבוא להדעות דס"ל דהוא מתנאי רה"י]. **וכע"ז** כתב הרמב"ן בעירובין (דף נט.), לכאן בדעת רש"י, דשמא דעת הראשונים לומר שהאיסרטיא שהיא כבושה חוץ לעיריות, והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם, אין מדקדקין בה בעוברין עליה ששים ריבוא, דהא דכולי עלמא הוא, אבל בתוך העיר אין שם רשות הרבים בלא ששים ריבוא דתהוי כדגלי מדבר, וסיים דאינו מחזור. [והוב"ד הרמב"ן בביה"ל (סי' שמ"ה) ד"ה שאין ששים רבוא, עיי"ש].

248. רא"ש במס' ביצה פ"ג סי' ב', וכן בהגהות רבינו פרץ לסמ"ק מצוה קצ"ד אות ט"ו, שכתבו דאין לחוש שמא הביאו הנכרי דרך רשות הרבים סרטיא ופלטיא [ונמצא שהבאתו כרוכה באיסור תורה], דלא שכיחי האידנא רה"י דששים ריבוא בוקעין בו.

249. שו"ע סי' שס"ד ס"ב, ועיי"ש במ"ב פ"ט הידנים בזה.

250. הנה החזו"א יסד שבימינו אין מצוי כלל מקום שיחשב כרשות הרבים, שכל מקום מוקף בג' מחיצות ע"י מחיצות של עומ"ד, ויסוד הדברים במתני' [בעירובין דף כב. וכל המקורות שמצוינים בסתם בהע' זו למס' עירובין (הם) שמבואר שם שמן התורה ניתן לעשות רשות היחיד ע"י דיומדין של אמה לכל צד [כשאין ביניהם מרחק הגדול מהשיעור המבואר במשנה ברפ"ב (דף יז:)], ותנן עלה רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן [נכנסת בין פסים אלו] יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך. ובגמ' הביאו דברי יוחנן ורבי אלעזר אמרי תרויהו כאן הו"דען כוחן של מחיצות [כלומר שחכמים סברו שאפילו שדרך הרבים נכנסת בין הדיומדין אין המחיצות מתבטלות, ואכתי נחשב המקום המוקף כרה"י], והקשתה הגמ' כאן וסבירא ליה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים [ופירש"י, אלמא אתו רבים ומבטלי מחיצה], אלא כאן ולא סבירא ליה. ומבואר דנחלקו התנאים בזה, שלחכמים לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולרבי יהודה אתו רבים ומבטלי מחיצתא. וכתב החזו"א בזה (סי' ק"ז) וז"ל בקיצור: (סק"ד) ולענין הלכה נראה דנקטינן דבשם ד' מחיצות ל"א אתו רבים ומבטלי מחיצות כרי"א (דף כ), ודלא כרי"ח וכו', גם הר"י והרא"ש העתיקו המשנה, והשמיטו סוגית הגמ', וסתמא קיי"ל כחכמים. [זה דלא כהריטב"א דפסק כרי"ח]. (סק"ה) ונראה דכל שיש ג' מחיצות של עומ"ד לא אמרינן תו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, דג' מחיצות של עומ"ד עדיף משם ד' מחיצות, ולא מצינו חילוק בין ג' מחיצות לד' לענין דאורייתא, ולפ"ז בצורה הזאת (צורה קס"ב) בלוח הצורות שבחזו"א, כמו איור ז' בלוח האיוורים) לא נמצא רה"י אף בחצות רחבות ט"ז אמה וס' רבוא בוקעים בהם, שרחוב ב' היא רה"י גמורה מה"ת, שיש לה ג' מחיצות עומ"ד, אף שרחוב א' וג' עוברות בפרצותיה ורבים בוקעין בהן לא מבטלי מחיצתא, והא דפרצה יתר מי אוסרת אינו אלא מדרבנן, ומה"ת אין כל פרצה אוסרת כל שעומ"ד [ובמה שמבואר בחזו"א שפרצת עשר אינה פוסלת ההיקף מה"ת, יעוי' במש"כ בהע' רל"ח], וכיון שרחוב ב' היא רה"י, גם רחוב א' וג' נעשין רה"י, שהרי יש להן ג' מחיצות, דמה שהן פתוחות לרחוב ב' הוא כמחיצה שרחוב ב' היא כחצר מוקפת. (סק"ו) ויצא לנו מזה דבזה"ל כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת, דכל תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא רה"י, וכל הרחובות הפתוחות לה רה"י והפתוחות לתוכן נעשין רה"י, וכיון שכן הן ניתרות בצו"ה. ובמ"ב (סי' שמ"ה) האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' רבוא בוקעין, כל שהיא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים, ולהאמור ההיתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו. ע"כ תו"ד בקיצור.

ביאור דברי החזו"א: והנה מדברי החזו"א נראה שהעומד בתוך רחוב ג' [באיור ח'] במקום המסומן בחזן] אינו נסגר מצד עצמו ע"י עומ"ד שיש ברח' ב', רק אחר שרח' ב' סוגר את עצמו ע"י עומ"ד ממילא דיגינן לרח' ג' כסתום במחיצה, והוי גם הוא רה"י. ולכן כתב החזו"א בהמשך דבריו שאם אין כאן רק ב' רחובות כרחוב הב' והג', לא שייך עומ"ד כיון דאין כאן מחיצות, ולא שייך עומ"ד אלא אי העומד יעשה רה"י לעצמו, אבל אם אינו עושה לעצמו אינו עושה לאחרים, ואע"פ דאם תאמר עומ"ד ברחוב ב' כדי לתקן דופן ג' לרחוב ג', ותהי רה"י, יתוקן אחר שרחוב ב' שתהי פתוחה לרה"י, מ"מ התחלת הנידון הוא לאחרים, ולא לעצמה, ולא שייך עומ"ד. ע"כ. וביאור דבריו נראה, דהנה העומד אינו יכול לראות את עצמו גדור ע"י רח' ב' מ"מ, שהצד הקרוב אליו ברח' ב' [המסומן באיור באות ה'] אינו סוגר אותו, שעליו יש סילוק מחיצות ע"י שאר המחיצות, ומה שיכול לסגור אותו זה רק המחיצה הרחוקה הימנו [המסומנת באות ד'], ובשביל לסגור את הפתח שבראש רחוב ג' [המסומן באות ז], מוכרח קודם לסגור הפרצה שרח' ב' יוצר בצדדיו של רח' ג' [המסומנים באות ו'], שבלא זה

דבהאי נידון אי אתו רבים ומבטלי מחיצתא או לא תלי נמי אי בשביל לתקן רה"י בעינן דלתות ננעלות או לא, דלר"ח בעינן דלתות ננעלות, ולר"א לא בעינן דלתות ננעלות. והשו"ע (בסי' שס"ד ס"ב) כתב, רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות, והוא שננעלות בלילה, והביא שם ש"י"א [והוא דעת הרמב"ם] שאף על פי שאין ננעלות בראיות לינעל סגי, ומ"מ הוא סתם להחמיר בזה, והמחלוקת בזה היא אי קיי"ל כרי"ח או כרי"א, כמו שביאר הרשב"א בשו"ת (ח"ג סי' רס"ט) שהביא הכס"מ (בפ"ז מהל' שבת ה"י), וכן מבואר ברמב"ן במלחמות (דף ו, מדפי הר"ף).

וכן היא דעת הרמ"א להלכה, שעל דברי השו"ע שכתב (בסי' שמ"ה סעי' ז), איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים, ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער, הוסיף הרמ"א ואין דלתותיו נעולות בלילה, [אז] הוי רשות הרבים. ע"כ. ונראה שבשביל להפקיע מרה"י שם רה"י בעינן דלתות ננעלות דווקא. [ואע"פ שבדרכי משה (בסי' שס"ד) נראה דס"ל כהרמב"ם, כבר כתב המ"ב בשעה"צ (סי' שס"ד סק"ט) בשם הפמ"ג דמשמע שחזר מזה, ולכאן כן מוכח גם מדבריו דסי' שמ"ה].

ומ"ש החזו"א שגם הר"י והרא"ש העתיקו המשנה והשמיטו סוגית הגמ', וסתמא קיי"ל כחכמים, הוא צ"ע, שהבית יוסף (סי' שס"ד אות ב') הסיק דבעינן דלתות ננעלות מכח דברי הר"י והרא"ש, שכתב שלענין הלכה כיון שהר"י והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן, וכן הוא מפורש ברי"ף (בדף ב.) דברה"ר גופה לא מערבין אלא בדלתות מלאן ומכאן, והוא דננעלות בלילה, דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"י. וכן מבואר ברא"ש (פ"א סי' ח'). וכן מבואר ברשב"א (בדף ו.) שהביא בשם הרב אלפסי ז"ל שפסק כר' יוחנן דרביה דר' אלעזר הוא. וכן כתב הרמב"ן במלחמות (דף ו.) וכנ"ז. [וכ"כ הריב"ש בתשו" (סי' ת"ה) דקיי"ל כרבי יוחנן דבעי דלתות ננעלות בלילה לירושלים, דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכמו שפסק הרב אלפסי ז"ל]. וצ"ע בדברי החזו"א בזה.

שו"ר שבעל טענה זו [שכתב החזו"א] הוא הבית אפרים (בא"ח סי' כ"ו, וציינו החזו"א שם), שכתב שהר"י והרא"ש הביאו מתני' כצורתה, משמע דסבירא ליה דחכמים קיי"ל כמו בכל דוכתא דקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים, והוא הביא שם דברי הראשונים הנ"ל, וכתב דמ"מ מדברי הר"י והרא"ש אין הכרח לזה. (והוא ע"פ מש"כ התוס' דף ו: ד"ה והאמר, אמנם ע"י ברין לפנינו שכתב שמה שהגמ' בדף ו: מקשה מדרי"ח מוכח דהלכתא כוותיה, ומבואר שלמד הגמ' דדף ו: כפשוטה ודלא כהתוס' שם, ושפיר י"ל דהר"י והרא"ש למדו כדבריו. ואע"ג שבתוס' רא"ש בדף ו: כתוב כהתוס', אין מוכיחים מזה לדבריו בפס'). אמנם בכס"מ מפורש שלמד מחלוקת הרמב"ם והר"י כמ"ש הרשב"א, וא"כ ממה שפסק בשו"ע כהר"י הרי שמדעתו דאי שיש ללמוד דקיי"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. [וכן מבואר בריטב"א (בדף כב, ד"ה ומ"מ) והביאו החזו"א. וכן היא דעת הרשב"א (בדף ו. ובפ"ב דף כב.), וכ"כ גם בעבודת הקודש, וכן הביא הביאור הלכה (סי' שס"ד ד"ה והוא שננעלות) מסמ"ג (עש"י עשה דרבנן א) ועוד פוסקים דלהלכה קיי"ל אתו רבים ומבטלי מחיצתא].

ולפיכך צ"ע בענייני מה שכתב באול"צ (ח"ב פ"ג סי"ב), וביתר הרחבה בח"א סי' ל') שאם הרחוב מפולש נמשך ביותר מקצה העיר האחד עד הקצה השני, יש לו דין רשות הרבים, ואין לטלטל בו אף אם יש עירוב, אבל אם אין הרחוב מפולש מעבר לעבר, או אפילו מפולש מעבר לעבר אבל הרחוב אינו ישר [באופן שאם ימתח חוט לאורך הרחוב בצורה ישרה, ימצא שהמקום שיש בצדדיו בתים מרובה על המקום שבצדדיו ישנו הרחוב המתעקם, כמו באיור י"ב בלוח האיוורים], מותר לטלטל בו בשעת הצורך אם יש בעיר עירוב. ומבואר בדבריו (בח"א שם) שסמך על דברי החזו"א בזה, וכתב לבאר בזה דברי השו"ע (בסי' שמ"ה ס"ז), שבדעת השו"ע נראה ברור דלא ס"ל הכי. [ובעצם מה שחידש האול"צ בנוסף על חידושא דהחזו"א שגם רחוב המתעגל יסגר ע"י עומ"ד, יל"ע מדברי המאירי שהביא המ"ב (בסי' שמ"ה סמ"ח) שפירש שנהר הוי כרמליה, אע"ג דמאי לא מבטלי מחיצתא, משום דהמחיצות רחוקות זו מזו מאוד, ואינן מצטרפות לעשות מה שביניהן רה"י. ואי נימא דבעיגול אמרינן עומ"ד, הא דבר"כ הנהר אינו ישר כ"כ שלא תהא בו נטיה, ונימא דע"י העומ"ד נעשה כל מקום ומקום סגור מדי רוחותיו. ויל"ע, ולו"ד האול"צ היה אפשר"ל דבכה"ג שזו היא צורת המקום ל"א עומ"ד לחלקו].

ומה שכתב לבאר בזה דברי השו"ע שכתב (בסי' שמ"ה ס"ז), איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער. ע"כ. וביאר דהא דאצריך השו"ע שיהיו מפולשין הוא בשביל שהרחובות לא יסגרו את הרשות הרבים מג' כיוונים [כמו באיור י"ב]. וצ"ע בזה, שהרי לשון זו היא לשון רש"י (בדף ו:) שכתב כן אהא דארי"ח ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, שע"ז פירש"י ירושלים רשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומפולש. ורי"ח איהו ס"ל כרבי יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, והחזו"א גופיה בדעת רי"ח לא קאמר מידי, ועוד שלשון זו הובאה בהרבה ראשונים, כפי שמוכח בהע' רל"ב, אע"ג דודאי סברי כרי"ח, ובביאור דברי השו"ע יעוי' ג"כ בהע' רל"ב שם.

252. כן היא שיטת הראב"ד, הוב"ד ברשב"א דף ה. ומצאתי לראב"ד וכו'.

253. כן הביא הרשב"א שם בשם רש"י והרמב"ם. ועי' בהע' ג"ט במש"ת בזה.

254. סי' שמ"ה סעי' י'.

שיחשב כרשות הרבים, או שדי בזה שראוי לכתף עליו. ודעת השו"ע²⁵⁵ שצריך שיכתפו עליו בפועל. **ק"ב**. נחלקו הראשונים אם דין זה הוא רק בעמוד שגובהו תשעה טפחים מצומצמים, או כל שגובהו יותר מתשעה טפחים [עד עשרה טפחים] נידון כרשות הרבים אם רבים מכתפים עליו. ודעת השו"ע²⁵⁶ שרק עמוד שיש בו ט' טפחים מצומצמים נידון כרה"ר²⁵⁷.

כלי ברשות הרבים

ק"ג. כלי ברשות הרבים שאין בו ארבעה על ארבעה בגובה עשרה טפחים, נידון כרשות הרבים²⁵⁸.

אור"ה ר"ד

ק"ד. אור"ה רשות הרבים עד עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים נידון כרשות הרבים, למעלה מעשרה טפחים נידון כמקום פטור²⁵⁹. **קטו**. אמנם אדם ברשות הרבים אפילו שהוא גבוה מעשרה טפחים נחשב כרשות הרבים, ונתבאר פרטי הדין בהלכה ט"ז.

רשות היחיד מחיצותיה

קטז. רשות היחיד הוא מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים. ונחלקו הראשונים כמה מחיצות צריך בכדי שיעשה המקום המוקף רשות היחיד, שדעת הרמב"ם²⁶⁰ היא שרק אם יש שלשה מחיצות ולחי נעשה המקום רשות היחיד²⁶¹, אמנם לרוב הפוסקים²⁶² בשלשה מחיצות בלא לחי או אפילו בשתי מחיצות ולחי נעשה המקום המוקף רשות היחיד מן התורה²⁶³.

ק"ז. גם מחיצות שנעשו על ידי חפירה [חריץ]²⁶⁴, או על ידי תל הגבוה עשרה טפחים²⁶⁵, נחשבות היקף, ועושות את המקום שבתוכם לרשות היחיד²⁶⁶.

שטחה

ק"ח. צריך שיהא במקום המוקף שטח מרובע של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים כדי שיחשב המקום ההוא לרשות היחיד²⁶⁷, ובפחות מזה אין המקום נעשה לרשות היחיד²⁶⁸.

ק"ט. חורים וזוויות שיש ברשות היחיד, אפילו שאין בהם ארבעה טפחים על ארבעה טפחים מצטרפים לעיקר הרשות, ונחשבים כרשות היחיד²⁶⁹.

אורה

קכ. אור"ה רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע²⁷⁰.

דין הכתלים

קכא. כתלים המקיפים רשות היחיד, על גביהם רשות היחיד אפילו אינם רחבים ד'²⁷¹.

קכב. כתלי רשות היחיד שאינה ניכרת ברשות הרבים [כבית שאין בו מבחוץ עשרה טפחים וחקק בתוכו להשלימו לעשרה טפחים], נחלקו האחרונים אם דינם כרשות היחיד או לא²⁷².

כרמלית

הגדרת הכרמלית

קכג. כל מקום שאין בו תנאי רשות הרבים ואין בו תנאי רשות היחיד,

שאין בו עשרה חקק בו והשלימו לעשרה שנעשה ע"י רה"י, משמע דבין שהמחיצות רחוקות מן החקק בין מקורכות לעולם מותר, דסתמא קאמר, ומאי שנא מהא דאמרין בפרק קמא דסוכה (דף ד, ט) סוכה שאינה גבוהה עשרה חקק בה והשלימה לעשרה, אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה. והביא שתי דעות בתוספות דהתם בעינן מחיצות ממש, והכשר סוכה במחיצות היא, ושיהיו סמוכות לסכך וכו', אבל לענין שבת אין ההקפדה במחיצות ממש שיהיו מכשירות את החקק, אלא שיהא החקק נשמר על ידיהן שלא יהו הרבים בוקעין בו. ויש מי שתיירץ דהכא בשיש עשרה בעומק החקק קאמר, ואינו מחוור, דבכולהו נוסחאי חקק בו והשלימו לעשרה גרסינן. ע"כ, ונראה מדבריו שלדברי היש מי שתיירץ גם בסוכה אם יהיה חקק עשרה טפחים הסוכה תהא כשרה, אף אם אין החקק קרוב למחיצות [דאליכ' שוב קשיא שבת אסוכה], ואע"ג דבעינן שהמחיצות יגיעו לסכך כמ"ש הרשב"א בת"י הראשון, מ"מ הסוכה כשרה, וע"כ דגם בבור אמרינן גוד אסיק מחיצתא.

שוב מצאתי שהפ"מ הסתפק בזה גם לגבי סוכה, שכתב (בס"י תרל"ג אשל אברהם סק"ח): צ"ע בור עמוק י' טפחים ויותר, ונעץ על שפתו ד' קונדיסין גבוהין וסיכך עליהם, אי אמרינן גוד אסיק דמחיצות ניכרות בפנים, או דלמא מחיצות ניכרות בחוץ בעינן, ותודרו משמע בפנים סגי, וצ"ע. עכ"ד. ויש להוסיף דלהצד דנימא דלי"א גוי"א מחיצתא במחיצות דבור, גם בתוך הבור תהא הסוכה פסולה לפי דברי הראשונים דבעינן מחיצות נוגעות בסכך, דהכא כיון שאין המחיצות נוגעות דלי"א גוד אסיק, הסוכה פסולה. ולפ"ז הא דאמרין בגמ' היתה פחותה מעשרה טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה, דוקא בסוכה שהיא פחותה מעשרה מיירי, דבסוכה שהיא יותר מעשרה גובה ורק שאין בדפנותיה עשרה, לא תהני חקיקה להכשירה, דכיון דלא נימא גוד אסיק אמחיצה כהאי נמצא שאין הדפנות נוגעות בסכך. [אמנם אי"ז מוסכם בראשונים דבעינן מחיצות נוגעות בסכך].

שוב מצאתי בפ"מ גופיה שכתב בפשיטות (בס"י שני"ד א"א סק"א) וז"ל: ודע דרה"י עולה עד לרקיע הן מחיצות, הן תל, הן בור עמוק, אם נעץ קנה כו' כבס"י שמה"ה. וצ"ע בסתירת דבריו, ועכ"פ מבואר שג"כ למד דכן היא הפשטות בדברי הפוס' וכן נראה קצת בדברי המ"ב (שם סק"ח) שכתב גבי דלי התלוי בעץ ארוך, כמו שעושין לבארות שלנו לשאוב בו, והוא תלוי בתוך הבאר, או אפילו למעלה מן הבאר נגד אורו דחשיב רה"י, ומסתמת דבריו נראה שאף אם אין בחוליא י"ט חשיב האור שנגד הבאר כרה"י.

265. ומסתמת הדברים נראה דאף אור"ה דעמוד הוי רה"י עד לרקיע. וע"י ברמב"ן בדף צט: במש"כ בזה.

266. שו"ע סי' שמ"ה סעי' ב'.

267. וכל שאין בו ארבעה טפחים רוחב, אפילו הוא ארוך אלף אמה מקום פטור הוא, דמרובע ד' טפחים על ד' טפחים בעינן. מ"ב שם סקפ"א.

268. שו"ע סי' שמ"ה סעי' ב'. [אלא הוה מקום פטור]. וכתב הרמ"א ד"א דבעינן באלו ארבעה על ארבעה הן ואלכסונו, וכמו שיתבאר לקמן סי' שמ"ט [וציינו מקור לדבריו בהגהות אשר"י פ"ק דשבת ותוס' עירובין דף נא.]. וי"ל דלדבריו בגוונא שיש דע"ד טפחים ואין שיעור אלכסון, אם המקום ההוא נחשב כמקום פטור או ככרמלית. וכתב המ"ב (סק"ו) דהלבוש השמיט היש אומרים זה מחיבורו, ובא"ר כתב שיפה עשה שהשמיט, כי היא רק דעת חיזוקה, וכל הראשונים חולקים ע"ז, וס"ל דאם הוא רק ד' על ד' מרובע חשוב רה"י, ולא דמי לדלקמן (סימן שמ"ט) לענין העברת ד' אמות ברה"י ע"ש, וכן הגר"א דחה הי"א הוה מהלכה, וכתב ג"כ דלא דמי לדלקמן סימן שמ"ט, ע"ש.

269. יעוי' לעיל הלכה כ"ד שנחלקו תוס' והרשב"א אם הנחה בחורי רה"י נחשבת כהנחה במקום חשוב או לא, אבל בהא כו"ע מודו דהוי רה"י. [ואסור להוציא משם לרה"ר]. וכ"כ השע"צ (סי' שמ"ה סק"מ) דאפילו לדעת התוספות דלית חיובא בזה משום דלא הוי ד' על ד', על כל פנים איסורא יש בזה, ומקור דבריו בתוס' בשבת דף ז: ד"ה והלכה ונחה, שכתבו דלכו"ע [בין לר"מ דאית ליה חוקקין ובין לרבנן דלית להו חוקקין] הוי החור רה"י, דהא חורי רה"י כרה"י דמי, ולא פליגי אלא לשויה מקום ד' על ד'.

270. שו"ע סי' שמ"ה סעי' ה'. ובענין אור"ה דבור עמוק עשרה יעוי' במשנת לעיל הע' רס"ד. ובענין אור"ה דעמוד בהע' רס"ה.

271. שו"ע סי' שמ"ה סעי' ג'. ומקור הדין בזה בפרק הזורק (שבת דף צט:): דאמר רב מישא, בעי רבי יוחנן כותל ברשות הרבים גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה, ומוקף לכרמלית ועשאו רשות היחיד, וזרק ונח על גביו מהו, מי אמרינן כיון דאינו רחב ארבעה מקום פטור הוא, או דילמא כיון דעשאו רשות היחיד כמאן דמלי דמיא, אמר עולא קל וחומר לאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כל שכן. וכתבו תוס' (ד"ה ומוקף לכרמלית) דמשום

רוחות, דכן הוא באופן הרגיל בחריץ וגדר, אבל לאמת אי"צ אלא לג' רוחות, וכגון חריץ שמצידו אחד פתוח לקרקע או תל ככה"ג. ושוב נראה ליישב בפשיטות ע"פ מה שכתב הב"י (בס"י שמ"ה אות ב') על דברי הטור, שכתב שם דהטור סתם דבריו ולא פירש כמה מחיצות צריך כדי שיהיה רשות היחיד, ואין לומר טעמא משום דלא בעא לנחותי לפלוגתא דהרמב"ם ושאר פוסקים, דהא לדברי הכל בג' מחיצות לא הוי רשות היחיד גמורה שיהא מותר לטלטל בתוכה אפילו מדרבנן, וכיון דהכא ברשות היחיד גמורה מיירי כמו שכתבתי, הוי ליה לפרושי דלא סגי בשלש מחיצות וכו', עיי"ש. ועפ"ז דברי רש"י מדוקדקים היטב, דבא לפרש מש"כ הברייתא חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה, וכן גדר שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, זו היא רשות היחיד גמורה. ורה"י גמורה היינו שמוטר לטלטל בתוכה גם מדרבנן, וזה רק כשיש לה ד' מחיצות. ואת"ש.

בדעת הטור והרמ"א בענין זה: הנה הב"י (בס"י שמ"ה באות ב') למד בשיטת הטור דס"ל כהרמב"ם (בפ"י ה"ד) דרשות היחיד לא הויא עד דאית לה ד' מחיצות, והוא ממה שהטור כתב דבמבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להם לחי ולא קורה ברוח רביעית הוה כרמלית. וכ"כ עוד הב"י (שם אות י"ד) דמ"ש כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות (שהם כרמלית) זהו דעת הרמב"ם, דכיון שאין להם אלא ג' מחיצות היינו קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים שהוא כרמלית, וכבר כתב הרב המגיד (בפ"י ה"ט) שיש חולקים ואומרים שכל שיש לה ג' מחיצות הוי רשות היחיד גמור לחיוב הזורק מרשות הרבים לתוכו. ע"כ. וכן הבינו כל הפוס' בדברי הרמ"א (בס"י שמ"ה ס"ד) שכתב דוגמא לכרמלית, כגון מבואות שיש להן שלש מחיצות ואין להם לחי או קורה ברביעית, דנקיט לדעת הרמב"ם, ע"י בט"ז (סק"ט) ובפמ"ג (שם), וע"י במשנ"ב (סק"נה) ובלבוש (סי"ד בהגהה). ול"ז להבין מהיכא מוכח כן מהאי לישאנא דנקיט הטור דהוי כרמלית, דס"ל כהרמב"ם שמה"ת לא הוי רה"י עד דאיכא ד' מחיצות, דלעולם נימא דאף איהו מודי דמבוי הוי רה"י מה"ת, והא דקרי ליה כרמלית הוא דמדרבנן אינו נידון כרה"י להתיר לטלטל בתוכו עד שיתקנו בלחי או בקורה, וכמ"ש שם לגבי קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, דקרי ליה כרמלית, אע"ג דמה"ת רה"י הוא, וכן אמרו לגבי ירושלים (בדף קא. והובא ג"כ בב"י שם) דאף אם דלתותיה ננעלות קרו לה כרמלית כ"ז שלא עשו בה עירוב חצרות. וביותר, שהטור (בס"י שס"ג) כתב להדיא דמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י גמור. והב"י שם דחק מכה הך דהכא דצריך לומר דמאי דקאמר הוא רשות היחיד גמור, לאו לחיוב הזורק מרשות הרבים לתוכו קאמר, אלא להתיר לטלטל בכולו. (והא דקאמר 'גמור' הוא משום שיש רשות היחיד שאסור לטלטל בהם, והם לא חשיבי כרה"י גמורים). דלכא"ו טפי היה לו לומר דמש"כ אצלנו כרמלית היינו דמדרבנן הוי כרמלית, וצ"ע. שו"מ שכבר העיר בזה הב"י בס"י שמ"ה ובס"י שס"ג, עיי"ש.

263. הנה הביה"ל (בס"י שס"ג סעי' א' ד"ה אסרו) כתב, ודע דאין נ"מ לדעה זו אם שתי המחיצות היו כמין גא"ם, או שתי המחיצות היו זו כנגד זו, דגם בזה מקרי רה"י מן התורה כיון שיש לו עוד לחי, הכי מוכח מעירובין דף יב: כקושת הגמרא שם מבריייתא דר' יהודה ע"ש. עכ"ד. והנה מדברי המ"ב נראה דכמין גא"ם פשיטא ליה הכי, וחדש דאף במחיצות שהיו זו כנגד זו נמי מהני לחי [ואהא הוא דאיכא ראייה מההיא דעירובין]. אמנם במחיצות דכמין גא"ם איכא חידושה שאין ב' מחיצות שמקבילות זו מול זו, והוא דכשעשויין כמין גא"ם אין הלחי סותם רוח מסוימת, שאין לו להיכן להגיד, משא"כ ב' מחיצות זו כנגד זו, הלחי סותם ממחיצה א' למחיצה ב'. והנה בר"ן במס' סוכה (דף ג.) כתב שסוכה שדופן המזרחית שלה ארוכה הרבה [ודופן שכנגדה קצרה], שהיא מותרת בסוכה כנגד כל ארכה, כדאמרין בסוף פ"ק דסוכה, מ"מ **בשבת אינה מותרת אלא כנגד הקצרה**. ולכא"ו נראה מזה דלא כהמשנ"ב, וצ"ע. שו"ר שבחזו"א (סי' ע"ב סוס"ק י') העיר מדברי הר"ן בזה על המשנ"ב, ומכח זה פליג אהאי דינא, עיי"ש. [אמנם בב' מחיצות זו כנגד זו, ולחי בצד אחד מהם, גם הוא יודי דמהני, וכמ"ש המשנ"ב להוכיח מההיא דעירובין].

264. שו"ע סי' שמ"ה סעי' ב'. והנה מסתמת הדברים נראה דרשות היחיד דבור הוי כשאר רשות היחיד דעלמא, ואכולהו כתב השו"ע (בס"י שמ"ה סעי' ה'), והובא בהלכה ק"כ) אור"ה רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע. וכ"כ מדברי הטור שכתב, ודיר וסתר וחצר וכן חריץ עמוק י' ורחב ד' על ד' או יותר, וכן תל גבוה י' ורחב ד' על ד', וכותלים המקיפין רה"י, על גביהן וחוריהן רשות היחיד, ואור"ה רשות היחיד הוא רה"י עד לרקיע. ובפמ"ג (משב"ז סק"א) כתב להסתפק בהא דבור עמוק עשרה ורוחב דע"ד הוה רה"י, אי אור"ה רה"י בזה עולה עד לרקיע, ד"ל דברה"י דעלמא דאיכא מחיצות אמרינן גוד אסיק, משא"כ בקרקע עולם, או דלמא חוד הפנימי גוד אסיק. ע"כ. ולכא"ו מלשון הטוש"פ נראה דהוי רה"י עולה. עוד יש ללמוד כן לכא"ו מדברי הרשב"א במס' שבת (דף ז: ד"ה ואם חקק), שהרשב"א הקשה [כקושת התוס' במס' סוכה דף ד: דבדינא דבית

255. סי' שמ"ה ס"י ובמ"ב סקל"ג. וע"י בשעה"צ סקל"ו.

256. סי' שמ"ה ס"י.

257. והביא דיש מי שאומר דהוא הדין לגבוהה מתשעה ועד עשרה ורבים מכתפים עליו, הוי רשות הרבים אפי' אינו רחב ארבעה. וכתב המ"ב (סקל"ו) דלדינא נקטינן כסברא ראשונה, דהרבה פוסקים חולקין ע"ז.

258. מ"ב סי' שמ"ה סקט"ז, וע"י שעה"צ סקט"ו. וע"י רש"ש בדף צו: וע"י בדבריו בדף ח. ולענין תוכו נראה דג"כ נידון כרה"ר, עיי"ן משנת לעיל הלכה צ"א.

259. שו"ע סי' שמ"ה ס"ב. ולענין אם הוצאה באור"ה שלמעלה מעשרה מותר לכתחילה או לא, יעוי' בהלכה ל"ט ואילך.

260. פ"י מהל' שבת ה"ט, וכן בפ"י ד"ה.

261. הנה בגמ' במס' עירובין דף יב: מסקינן אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודה מבוי שאינו ראוי לשיתוף [ופירש"י דהיינו מפולש], הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור, ולפ"ז מסקנא דגמ' דלא כהרמב"ם. אמנם הר"ח כתב אמר רב יהודה מבוי הראוי לשיתוף, פי' כגון מבוי מפולש, ועשה בראשו האחת דלת ובראשו

האחרת לחי או קורה, לפיכך ראוי הוא עכשיו לשיתוף, אם הכשירו בלחי הלחי במקום מחיצות חשוב, ונמצא בו ד' מחיצות, לפיכך הזורק מרה"ר לתוכו חייב, אבל הכשירו בקורה שהיא משום היכר, ואין בו אלא ב' מחיצות ודלת, הזורק לתוכו פטור. וכנראה שהרמב"ם נמי גרס הכי, ולהכי מבואר בדבריו (בפ"י מהל' שבת ה"ט הג"ל) דמבוי בלא לחי לא הוי רה"י.

אלא של"ז להבין לפ"ז מאי דאמרין בגמ' שם בסמוך דרבא אמר דאף לחי משום היכר הוא, ואיתבייה רבי יעקב בר אבא מדתניא הזורק למבוי יש לו לחי חייב, אין לו לחי פטור, ומשני רבא הכי קאמר, אינו צריך אלא לחי הזורק לתוכו חייב, לחי ודבר אחר הזורק לתוכו פטור. ובהא מבואר דב' מחיצות בלא לחי חייב, ובר"ח עצמו נמי פירש כן. וז"ל: ומשני רבא הכי קתני, מבוי שיש לו ג' מחיצות ואינו מחוסר אלא לחי, והכשירו עכשיו בלחי, חייב, אבל מחוסר לחי ומחיצה פטור. [ויש קצת מגומם בדבריו, דבתחילה כתב והכשירו עכשיו בלחי חייב, דהא לרבא אין הלחי נחשב כמחיצה, והוי כמבוי שיש בו רק ג' מחיצות, וכ"כ בסוף דבריו שכתב דבמחוסר לחי ומחיצה פטור. והיה מקום ליישב דהנה הר"ח מתחילה כתב אמר רב יהודה מבוי הראוי לשיתוף, פי' כגון מבוי מפולש ועשה

בראשו האחת דלת, ובראשו האחרת לחי או קורה, לפיכך ראוי הוא עכשיו לשיתוף, אם הכשירו בלחי וכו'. ולכא"ו צ"ע אמאי פירש כן שעשה בראשו האחד דלת, ולא פירש כפשוטו דמייירי במבוי שיש לו ג' מחיצות, ושמא י"ל דמבוי כהאי גריע טפי, דמחיצה אחת אינה מחיצה גמורה, ולהכי בעינן ד' מחיצות. אבל היכא שיהיו במבוי ג' מחיצות גמורות, י"ל דאף להר"ח יחשב כרה"י, ובהא תירוץא דרבא דמשני מבוי שיש לו ג' מחיצות ואינו מחוסר אלא לחי, והכשירו עכשיו בלחי, חייב, אבל מחוסר לחי ומחיצה פטור. אלא שעדיין אין מובן מש"כ הר"ח ברישא והכשירו עכשיו בלחי חייב, דאף בלא לחי חייב כל שיש ג' מחיצות, וברמב"ם נמי לא יעלה האי תי', דברמב"ם (פ"י"ד משבת ה"ד) מפורש דבג' מחיצות אכתי הוי כרמלית], וצ"ע.

262. היינו רש"י בעירובין (דף יב:) וע"י לקמיה, ותוספות בכמה מקומות (ע"י עירובין יב: ד"ה איתביה), והראב"ד בהשגותיו, והרא"ש פ"ק דסוכה, והרשב"א בעבוה"ק (שער א' סי' ב') ובחידושי (עירובין דף ט, ד"ה מקום שאין ועו"מ), והרשב"א. כ"ז מביאור הלכה (סימן שס"ג סעיף א' ד"ה אסרו חכמים).

בירוד דעת רש"י בזה: והנה כמו שציין הביה"ל לדברי רש"י בעירובין, כן יש להביא דברי רש"י במס' סוכה (דף ז. ד"ה וכן לשבת, וכ"ה בר"ן שם) שכתב שצריך לשבת שלש מחיצות ליעשות רשות היחיד. וכ"כ מדבריו בריש מס' סוכה (דף ב. ד"ה מבוי) עיי"ש. וכן מבואר ברש"י (בדף יא: ד"ה לזרוק) דהן ב"ש והן ב"ה מודו דאי"צ ד' מחיצות להעשות רה"י, וכ"כ ממסקנא דגמ' בדף יב:, דליכא למאן דס"ל דבעינן ד' מחיצות להעשות רה"י מה"ת, [ורק לגי' הר"ח שם נמצא כן, והרמב"ם כן גרס כהר"ח], אלא שיל"ע בזה, דהנה ברש"י במס' עירובין (דף ט. ד"ה ובלבד) נראה דשרי להוציא מבין הלחיים לרה"י, וכתב הרשב"א (שם ד"ה מקום) לבאר דרש"י ס"ל דמקום המוקף ג' מחיצות הפתוח לרה"י הוי כרמלית, וכמאי דס"ל להרמב"ם (בפ"י מהל' שבת ה"ט), וכמו שהובא בסמוך) דמבוי בלא לחי לא הוי רה"י מדאורייתא, וצ"ב.

והנה ברש"י במס' שבת (דף ו: ד"ה קמ"ל) כתב דרה"י גמורה הוי כגון חריץ וכן גדר, דאמרין **מארבעה צדין** גוד אסיק פני המחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מארבעה צדין וחללו ארבעה, וע"י רש"ש שם שכתב דמוכח מדברי רש"י אלו דאזיל בשטת הרמב"ם דלא הוי רה"י עד דאיכא ד' מחיצות, וזה סותר גירסתו ופירושו בעירובין דמוכח דבג' מחיצות הוא רה"י, וצ"ע. ולכא"ו היה אפשר דרש"י האמת אומר דאיכא גוד אסיק מד'

במשך ד' אמות נידון כמחיצה. ודעת החזו"א שדנים כל חלק בפני עצמו, והחלקים שאינם תלולים כל כך נחשבים כקרקע ישרה באמצע התל, ויוצא כעין מדרגות. ולפ"ז כתב החזו"א שאם יש באמצע משך ד' טפחים שאינם תלולים, הרי הם מהווים הפסק בין החלקים התלולים, ואם בחלק התחתון אין גובה י' ובעליון אין גובה י', לא מצרפים אותם ואין כאן מחיצה כלל (על דרך מש"כ הרמ"א בס"י שני"ה ס"ב). [ואף אם הבעיה היא בקטע קטן, פחות מ' אמות שבדרך כלל אומרים שהעומד מרובה על הפרוץ כשר, מ"מ לגבי תל כותב החזו"א שקשה מאוד שהצדדים יהיו מכוונים זה כנגד זה, ואם יש סיבוב בהר, הרי פירצה בקרן זוית שלא אומרים בה עומד מרובה].

כיון שדבר זה מאוד מצוי, וכמעט בכל תל אפשר למצוא בעיות אלו במשך הזמן, שמשנתית התלילות בעקבות מופלת או מהילדים המטפסים ושאר סיבות מצויות, לכן כתב החזו"א שיש להימנע מלהסתמך על תל כמחיצה. משום כך העירובים השכונתיים המהודרים לא מסתמכים על הרי חול כמחיצה, ובמקום זה עושים צורות הפתח לפני התל.

העלאת ילד על גדר

סעיף ג. כתלים המקיפים רשות היחיד. מצוי שאדם רואה עלון של דברי תורה מוטל ברחוב, ובמחשבה ראשונה מרימו ומניחו על הגדר הקרובה, תוך ד' אמות למקום שהרים. [כמ"ש לקמן (ס"י שמי"ט) שמוטר לטלטל פעם אחת פחות מד' אמות ברה"ר]. אבל לפי האמור בסעיף זה, אם הגדר שמשמשת חלק מהיקף של חצר שהיא רשות היחיד, הרי גם השטח של הגדר הוא רה"י, ונמצא מטלטל מהרחוב שהוא כרמלית או רה"ר, לגדר שהיא רה"י.

וכאשר יש בעובי הגדר ד' [במשך ד'] טפחים, הרי היא רשות היחיד מצד עצמה, גם כאשר אינה משמשת להיקף של רה"י.

כמו"כ כאשר ילד מבקש שירימו אותו על הגדר, לשבת עליה או ללכת עליה, בדרך כלל אם לא מטלטל יותר מד' אמות מותר אפילו ברשות הרבים, אבל במקרה כזה שהגדר גבוהה י' טפחים [ויש בה ד' טפחים או משמשת להיקף רה"י], יש איסור הוצאה מהרחוב שהוא כרמלית ורה"ר, לגדר שהיא רה"י.

ונפק"מ גם להיפך, כאשר החצר מוקפת כהלכה ומותר לטלטל בתוכה, האם מותר גם להניח על גבי הגדר. הנה לפי האמור כאן נחשבת הגדר כחלק מרה"י, ומותר להניח על גבה. [אך יזהר שלא יהיה באופן שיכול ליפול לחוץ, ע"י לקמן סימן שני"ג ס"ג].

דין חורים בכתלים בזמנינו

סעיף ד. חורים שבכתלי רה"י. בזמנינו לא מצוי חורים בקירות, בפרט לא שמשמשים בהם, אבל יש לדון בדבר מצוי שמשחקים בכדור בחצר, והוא עף ונתקע בתוך גדר חיה מאילנות ושיחים המקיפים את החצר, מה דין חלל שבתוך הגדר ככה"ג, האם יש לדון אותו כחורי רה"י, מפני שהחלל בין הענפים ממשיך עד תוך החצר. או שמא דינו כחורים הפתוחים גם לה"ר שהיא המשנ"ב (ס"ק"ו) מחלוקת במוסקים אם דינם כרה"ר, ויהיה אסור להכניס את הכדור לחצר. אבל יש להסתפק בעצם דין חורים כאשר אין דרך להשתמש בהם כלל, ואין הכוונה לחור הראוי לתשימש רק שאותו אדם לא נצרך לו, דבזה ודאי הוי כרה"י. אלא השאלה בדבר שאינו עומד לתשימש לרוב העולם, כמו האוירים שכן ענפי גדר חיה, דאפשר שאינם משתייכים לרה"י וק"ו שלא לרה"י, ויהיה דינם כמקום פטור. וצ"ע כעת.

השתמשות על הסורג שבחלון, ועל המנוע של המזגן בחוץ

ב. דין חורי רה"י שייך גם במושגים של דורנו בדברים אחרים, כגון חלונות שיש בהם סורגים בולטים לחוץ [סורג עם בטן], הרי שטח זה אין בו תנאי רשות היחיד, שאין בו ד' על ד' טפחים בגובה י', אלא שהוא נידון כחורי רה"י. דבר זה פשוט לכולנו שהוא מותר, ומקורו מהדין המוזכר בסעיף זה.

כמו"כ כשיש מנוע של מזגן המחובר לקיר הבנין מבחוץ, והדרך להתקינו קרוב לחלון כדי שתהיה גישה קלה אליו, ובני הבית מנצלים את הדבר להניח עליו חפצים. אם הוא סמוך בתוך ג' טפחים לחלון, דינו כחורי רה"י, ומותר להניח עליו אע"פ שאין לו מחיצות [אבל ע"י לקמן (סימן שני"ג ס"ג) איזה כלים מותר להניח עליו]. ואם רחוק יותר מג' טפחים אינו כחורי רה"י, ולדעת השו"ע הוי כרמלית.

בכל אלו יש לדון כאשר מדובר בקומת קרקע, והסורג והמזגן עומדים בתוך י' טפחים לרשות הרבים, דלפי האליה רבה והגר"א (במשנ"ב ס"ק"י) יתכן שיחשבו כרה"ר, ויהיה אסור לבני הבית להניח שם. אבל נראה שבזמנינו שאין דרך בני רה"ר להניח בהם חפצים, וגם אין להם רשות לכך, הרי שלכו"ע יהיה דינם כחורי רה"י.

והנה גם לדעת האומרים שחורי רה"י המפולשים לרה"ר דינם כרה"י, דעת האבן העזר והבית מאיר (ס"י שני"ג ס"ג) ורע"א (ס"י שני"ג במג"א ס"ק י"ד) שמי"מ גם לבני רה"י אסור להשתמש שם מפני שהחור פרוץ במלואו לרה"ר [ודעת המג"א שמוטר כיון שבחורים אי"צ מחיצות]. ולפ"ז י"ל שאף אם על גבי המזגן הוי חורי רה"י, עדיין אסור להניח עליו דברים מפני שאין לו מחיצות המבדילות אותו מרה"ר, כשהוא למטה מ' טפחים מקרקע רה"ר. אבל בתוך הסורגים אין איסור אף לשיטה זו, כיון שהברזלים של הסורג סמוכים זה לזה בפחות מג' טפחים, וא"כ הסורג נחשב כסתום מדין לבדו.

שיעור גודל חורי רה"י

ג. יש להסתפק האם יש הגבלה עד איזה שטח יכול להיחשב כחורי רה"י, האם גם שטח גדול שיש לו חור לרה"י יחשב חורי רה"י [כשחסר לו במחיצות], או שמא רק שטח שאפשר להגדירו כנטפל לרה"י, ואולי השיעור הוא עד כדי הושטת יד של העומד ברה"י.

והנה חצר גבוהה שאינה מוקפת מחיצות, והיא סמוכה לחלון של בית,

וכי נאמר שנחשבת חורי רה"י, הרי א"כ גם כשהחצר אינה גבוהה נאמר כן, שהרי חורי רה"י אינם צריכים מחיצות, וא"כ כשיש לחצר פתח לבית תהיה חורי רה"י, ולפ"ז לא יהיה צריך היקף מחיצות לחצר, והרי מבואר בהרבה מקומות שחצר של בית צריכה מחיצות, ואפילו פירצה אוסרת בה (כדלקמן ס"י שס"א ס"ב).

ולכא"ו היה נראה מזה ששטח גדול אינו נחשב חורי רה"י, אלא רק זיו קטן, אבל זה אינו נראה, שהרי במשנ"ב כתב שגג שיש בעיה במחיצותיו [גג הבולט], אם יש לו פתח לבית נחשב כחורי רה"י, אע"פ שגג הוא שטח גדול כשטח הבית.

אלא צריך לומר שהחלוקה הוא, שגג שיש לו פתח לבית, הרי בדרך כלל הוא משמש לבית, ושייך לומר שנטפל אליו. משא"כ חצר שנכנסים לה מבחוץ, ומשתמשים בה בפני עצמה תשימש חשוב, אין שייך לומר שהיא טפילה לבית ע"י הפתח שביניהם, ולכן אי אפשר להגדיר אותה כחורי רה"י. ולפ"ז מבואר שחצר אינה חורי רה"י, אבל עדיין אין מקור להגביל את שטח חורי רה"י, ואדרבה מדין גג נראה שאפילו שטח גדול יכול להיות חורי רה"י. ויש לעיין.

הנפק"מ בדין הנחה ברה"י

סעיף ה. אויר רה"י עולה עד לרקיע. הנפק"מ בזה כתב המשנ"ב (ס"ק י"ב) שאם נעץ קנה גבוה ברה"י וזרק מרה"ר על גביו, הוי הנחה אפילו אם אין בו ד' על ד' טפחים. וזוה שונה מקנה שברה"ר. מתי אדם מעביר מרה"ר לרה"י, מתי יש לו נפק"מ אם יש לו דיה הנחה.

כתבו הפוסקים שיש שם שבה יוצא משהיה עם דבר בכיס, וגילה אותו ברה"ר, אם עדיין לא עצר משעה שיצא מהבית, נמצא שלא עשה הנחה ולא עבר באיסור הוצאה, לכן לא יעצור ברה"ר אלא יניחנה על עמוד שהוא מקום פטור, כגון שאין בו ד' על ד' טפחים. אך כל זה בעמוד שברה"ר, משא"כ עמוד ברה"י דינו כרה"י. ומ"מ כאשר אדם הוציא מרה"י ומניח ברה"י ועבר באמצע ברה"ר, נחלקו התוס' והרשב"א אם יש בו איסור דאורייתא, ויש אומרים בשם החזו"א שנקט שהלכה כשיטת שאין איסור, ולפ"ז בצירוף הנ"ל אם יכנס לרה"י יוכל להניח גם ע"ג קרקע.

אלא הנפק"מ בצירוף הפוך, כשהתחיל לטלטל ברה"ר [או בכרמלית], כגון שהרים ילד ברחוב והוליכו ד' אמות, לא יעצור עד שיניחנה על מקום פטור. ולא יניחנה על עמוד הנמצא ברה"י, מפני שבזה יחשב הנחה ויעבור באיסור הוצאה.

השלכת אשפה לפח המיטלטל

סעיף ו. כלי גבוה עשרה הוי רה"י. דין זה נפק"מ למעשה בפחי האשפה הציבוריים המצויים בזמנינו בבנינים [עגלות ירוקות], שגובהן י' ורוחבן ד' על ד' טפחים, הרי תוכן ועל גבן רשות היחיד, אע"פ שהם מיטלטלים ודינם ככלים. והנה כלפי מי שסומך על העירוב, גם סביבות הפח הוי רה"י ואין שייך איסור הוצאה כלל. אלא החשש הוא למי שאינו סומך על העירוב, או במקום שאין עירוב כהלכה, וא"כ סביבות הפח הוי רה"ר או כרמלית, וההכנסה לתוך הפח [אפילו בפחות מד' אמות] הוי הכנסה לרה"י. ואמנם בדרך כלל בלאו הכי כשאין עירוב כשר אינו יכול לטלטל את הדבר עד מקום הפח, ומנין יהיה לו לידו חפץ שמעונין לזרוקו לפח, אך מצוי שילד [שסומך על העירוב] הביא שקית לזרוק לפח, ואינו מסתדר בעצמו. הרי לפי האמור, לא ניתן לעזור לו כאשר הפח בכרמלית, או חצר שאינה מוקפת כהלכה שדינה ככרמלית, כיון שנמצא שהוא מטלטל מכרמלית לרה"י. וכל שכן בפח העומד ברחוב ש"א שהוא רשות הרבים, וא"כ הוא מטלטל מרה"ר לרה"י. [וה"ה לפח צפרדע, או פח טמון].

יש לציין לשים לב גם לדיני מוקצה, שיהיה באופן שמוטר לטלטל את השקית עם האשפה, כי אם אין בה דבר הראוי לשימוש הרי היא מוקצה שחמת גופו, וגם אם בבית היה לה דין גרף של רעי, אבל למטה בחצר שלא משתמשים בה לכא"ו אין היתר לתת לאדם אחר שיכניס אותה לפח לסלק אותה.

להרים ילד או בקבוק להניחו בעגלה ברה"ר, ודין העגלה בזמנינו

כתב המשנ"ב (ס"ק ט"ז) כלי שאין גבוה עשרה העומד ברה"ר, אין לו דין כרמלית, דאין כרמלית בכלים, אלא הוי כמו רשות הרבים, דבטל לרשות שהוא עומד בו. ולפ"ז אם עומד בכרמלית, יש לו דין כרמלית, מצד הרשות שהוא עומד בו. עכ"ד.

לפ"ז אם אחד מבני הבית מטלטל ילד בעגלה, במקום שהגדולים אינם סומכים על העירוב, והילד קפץ מהעגלה, מותר גם למי שאינו מטלטל להרימו ולהושיבו בעגלה, דאע"פ שהיא גבוהה ג' טפחים ויש בה רוחב ד' על ד' טפחים, הדין שלה שווה לרשות שהיא עומדת בו, אם רה"ר או כרמלית, ובתוך ד' אמות מותר לטלטל ברה"ר וכרמלית (שו"ע ס"י שמ"ט). ובדרך כלל מושב העגלה אינו גבוה י' טפחים. כמו"כ מצוי שהילד היושב בעגלה זרק את הבקבוק או את המוצץ, הנה לפי המבואר כאן מותר להרים מהרחוב ולתל לו. אך כל זה בתנאי שאינו מטלטל במשך ד' אמות, ואינו מעביר ממקום שיש בו שינוי ברשות, כגון שעובר שם חוט של עירוב, או ממקום מקורה לשאינו מקורה כדלקמן סעיף ז'.

והנה כיום יש עגלות שכיבה לתינוקות [הנקראות אמבטיה], שהמקום שהתינוק שוכב בו גבוה י' טפחים, וא"כ יש לדון מה הדין להרים מהרחוב לתוך עגלה כזו, והנה לומר שיהיה לעגלה דין רשות היחיד, כמעט לא שייך במציאות, משום שרה"י צריך מחיצות גבוהות י', ואין דופני העגלה י' טפחים. ואע"פ שאפשר גם לצרף את הדפנות שתחת העגלה [כדין כלי הפוך, שעל גביו הוי רה"י ע"י שאומרים גוד אסיק לדפנות שלמטה], מ"מ גם מציאות זו אינה קיימת בעגלות שבימינו, ואין לבדו מהברזלים שתחת העגלה, וא"כ אין לעגלה דין רשות היחיד, אלא שמי"מ אי אפשר שתהיה כרמלית, כאשר המקום

שהתינוק נמצא בו הוא למעלה מ' טפחים מקרקע עולם, וא"כ איזה דין רשות יש לעגלה כזו.

אמנם בזה באנו למחלוקת השו"ע והאחרונים מהיכן מודדים את ה' טפחים, דהשו"ע (לקמן ס"ז) כתב שגג הבית שאין לו מחיצות [גג הבולט] הוי כרמלית, והמשנ"ב (ס"ק ס"ו) הביא שהגר"א חולק ואומר דהוי מקום פטור, דמבואר בכמה ראשונים שאין כרמלית למעלה מ' טפחים מקרקע עולם. ובדעת השו"ע צריך לומר, שכיון שיש לגג שטח ד' על ד' טפחים כשיעור רשות, הרי זה הקרקע, וממנה מודדים י' טפחים. ומש"כ אין כרמלית למעלה מ' היינו באויר, או ע"ג קנה שאין על גביו שטח הנחשב כקרקע. ולפ"ז אם בתוך העגלה אין ד' על ד' טפחים, הוי מקום פטור, ומותר להרים מקרקע הרחוב ולהניח בעגלה, גם כאשר המקום שמניח נמצא למעלה מ'. אבל אם יש בתוכה ד' ע"ד, הרי לפי השו"ע אסור להרים מהרחוב להניח על גבה, מחשש שהרחוב הוא רשות הרבים, ועל גבי העגלה הוי כרמלית, כאשר היא למעלה מ', דאינה ככלי. [ויש להוסיף, שאף במקרה שאמרנו שעל גבי העגלה הוי מקום פטור, מ"מ אין זה מתיר להוציא ולטלטל אותה יותר מד' אמות, כיון שגוף העגלה המונח על גבי קרקע יש בו איסור הוצאה וטלטול, כמ"ש התוס' ישנים בשבת דף ת., ואכמ"ל].

העלאת ילד לספסל רחוב ולמתקני גינה

כתב המשנ"ב (ס"ק ט"ז) כלי המחובר לקרקע, ורחב ד' על ד' טפחים, הוי כרמלית אפילו אם הוא ברה"ר, ולא בטל לרשות שעומד בו כנוצר לעיל, דכיון שהוא מחובר לקרקע אין שם כלי עליו, אלא הרי הוא כמו תל ברה"ר שאם גבהו מג' ועד י' טפחים הוי כרמלית (ע"פ שעה"צ ס"ק י"א).

לפ"ז נראה שאדם שהולך עם ילד קטן, והילד מבקש שיושיב אותו על ספסל ברחוב, הנה בדרך כלל הספסל מחובר לקרקע, גבוה יותר מג' טפחים ורחב ד' על ד' טפחים, ודינו ככרמלית, א"כ אם מדובר ברחוב רחב ט"ז אמה שיש אומרים שהוא רשות הרבים [כדעה הראשונה בשו"ע לקמן סעיף ז'], אסור להעלותו להושיבו על הספסל, כי מטלטל מרה"ר לכרמלית. אבל אם מדובר בגינה או בסימטה שאין חשש שהיא עצמה רה"י, ואף אם אין עירוב היא רק כרמלית, הרי דין הספסל שוה לדין הקרקע, ומותר להעלות את הילד לספסל [כשאינו מוליכו ד' אמות] דהוי מכרמלית לכרמלית.

כמו"כ ילד המבקש שיעלו אותו למתקנים שבגינה או לקרוסלה, כיון שהם מחוברים ויש בהם רוחב ד' על ד' טפחים, הם רשות בפני עצמם, ודינם ככרמלית, וכיון שגם הגינה היא כרמלית, מותר להעביר מזה לזה ולהעלות ילד בתוך אותן ד' אמות, אולם כאן יש לשים לב לפרט נוסף. בדרך כלל למתקן הנמצא בגובה יש גדרות מכל הצדדים, ואם יש בגובהן י' טפחים, נעשה המתקן רשות היחיד גמורה, וא"כ אסור להעלות את הילד משטח הגינה למתקן כזה, כיון שהגינה היא כרמלית [כשאין סומכים על העירוב המקיף אותה], והמתקן הוא רשות היחיד. כמו"כ גם כאשר אין הגדרות גבוהות י' מעל קומת המתקן, אפשר לצרף את המשך הגדרות שמתחת, שגם הם מועילות להיחשב מחיצה [כדיון גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין], וכן אם למעלה יש שטח דע"ד שיש לו מחיצות גבוהות י', והמדרגות שבתחתית המתקן פתוחות אליו, יש מקרים שנעשה רה"י מדין חורי רה"י. [עוד יש לדון שלענין זה אף כשיש רק ג' מחיצות, דהוי רה"י מן התורה, ומדברנן הוי כרמלית, מ"מ יתכן שאסור להוציא מזה למקום שהוא כרמלית גמורה, ובדין זה יש סתירות במשנ"ב, ע"י לקמן ס"י שמי"ו בבה"ל ד"ה ומותר, ובסי' שע"ד ס"ב ד"ה לכרמלית].

דין רשות הרבים מחוסר פתרון בזמנינו

סעיף ז'. איזהו רשות הרבים. דיני רשות הרבים הם נושא ארוך ומרוכב מאוד, ובמיוחד מאחר ובנושא זה תלוי כל כשרות העירובין בזמנינו, כמבואר בביאור הלכה בסעיף זה ולקמן (ס"י שס"ד ס"ב) דק"ל אין מערבים רשות הרבים אלא בדלתות ושערים הננעלים בלילה, ובזמנינו כמעט בכל הערים אין אפשרות לעשות דבר כזה, א"כ אין לנו עירוב שיכול להועיל במקום שהוא רשות הרבים, וכל כשרות העירובין הם רק לפי שיטות שאין לרחובות שבעירוב דין רשות הרבים, לפיכך בהרבה מקומות נדחקים למצוא סברות ושיטות שאין לרחובות שבמקומות ההם דין רשות הרבים, כדי שיוכלו לערב אותם.

יש מקומות שהכניסו לעירוב כבישים בין עירוניים מרכזיים ביותר, המשמשים לשישים ריבוא, כמו בגוש דן ובירושלים, רחובות אלו לפי רוב הפוסקים הם רשות הרבים דאורייתא, ואין העירוב מועיל להם. אלא שמצאו שיטה אחת או שתיים, ולפ"ז עשו עירוב כדי שיהיה לאלו שבלא"ה מטלטלים, ואח"כ סבורים גם שאר אנשים שמוטר לטלטל לכתחילה, כי לא יתכן שרובנים אלו עושים עירוב שאינו מהודר.

בדברים אלו אנו מבארים שאין בידי הרבנים ברירות לשנות את הכבישים, וגם כשאומרים שהעירוב באותן מקומות מהודר, היינו שנעשו מירב המאמצים להקיפו בצורות הפתח תקינות ככל האפשר, אבל בבעיה העיקרית אין כמעט מה לעשות, כיון שהרשויות אינם נותנים לסגור את הכבישים בשערים כהלכה, לא בלילה ולא בשבת. [וגם כשעושים את העומד מרובה של החזו"א, הרי המשנ"ב ועוד הרבה פוסקים חולקים עליו וסוברים שהדבר אסור מדאורייתא, ואי"ה יבואר בסימן שס"ד].

ולקמן יבואר בעז"ה שדעת המשנ"ב שגם בשאר רחובות שבתוך העיר יש חשש איסור דאורייתא, אלא שהמנהג כדעות המקילות, ובעל נפש יחמיר לעצמו. ובפרט בני ספרד ההולכים אחד דעת השו"ע צריכים יותר להחמיר בזה.

רק בכמה שכונות בודדות, עשו פתרון ע"י שערים הסגורים כל

הפתח גם כשאי אפשר להעמיד שיעורים, אבל כל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גרר דחיוב חטאת, כלומר זו מחלוקת באיסור דאורייתא (משנ"ב סי' שמ"א ס"ק כ"ג, ובה"ל סי' שס"ד ס"ב). גם בתוך השיטות שצריך שיעברו שישים ריבוא, שעליהם סמכו להקל, יש כמה דעות מתי כבר נחשב שעוברים שישים ריבוא שאז אסור גם לשיטות אלו: א. לשון השו"ע (סי' שמ"ה ס"ז בדעת הי"א) שצריך שיעברו באותו רחוב "בכל יום", אבל המשנ"ב (סי' כ"ד) דחה לשון זה שאין שום שיטה בראשונים הסוברת כן להלכה. ב. הביאור הלכה הביא דברי הרמב"ן ש"בדרך מעיר לעיר" [הנקראת בגמ' "סרטיא", ובזמנינו "כביש בין עירוני"] מודה רש"י שאין תנאי שיעברו בה שישים ריבוא, ואמנם לא מצאנו כדבריו בשאר ראשונים, אבל גם לא חלקו עליו. ג. השער הציון (סי' כ"ד) כתב ע"פ רש"י (דף נט) שהוא אבי שיטה (זו) שמספיק "שיש בעיר שישים ריבוא", וא"צ שיעברו כולם באותו רחוב או מבוי המפולש. כלומר שיעיר שיש בה שישים ריבוא תושבים, רחובותיה הם רשות הרבים. ד. הביאור הלכה הביא עוד שהריטב"א כתב בדעת רש"י שגם כשאין בתושבי העיר שישים ריבוא, אבל היא "רוכלת העמים" שבצירוף הנכנסים בה תדיר יש שישים ריבוא, יש לרחובותיה דין רשות הרבים, אע"פ שאין עוברים באותו רחוב ממש. ה. ידוע שהחזו"א חשב [לגבי הכביש השחור, ז'בוטינסקי] שכל שמעבירים בו סחורות לצורך שישים ריבוא, נחשב "משמש לשישים ריבוא", אע"פ שאין התושבים עצמם עוברים בו אף פעם (תיקון מבואות פ"א הערה 15).

לפיכך רחובות המשמשים מעבר מעיר לעיר, או שהם נמצאים בעיר שגרים בה שישים ריבוא או באזור שנמצאים בו שישים ריבוא תדיר, יש לחשוש יותר ולהחמיר שהם רשות הרבים, ואין ללמוד עליהם מהמנהג שהיה נהוג במקומות שלא היו חששות אלו. ולפ"ז עירוב שכולל בתוכו רחוב אחד מאלו, הרי באותו מקום יש פירצה בעירוב, ונפסל ונאסר גם ההיקף לשאר הרחובות, עד שיבדילו ויעשו מחיצות בין השכונה לרחוב הנ"ל. לדוגמה בעירו ב"ב עובר רח' ז'בוטינסקי, המתחיל בתל אביב וממשיך עד פתח תקוה, הרי שרחוב זה משמש "מעבר מעיר לעיר", אע"פ שהוא עובר בתוך עיר. כיום יש דרך חילופית בכביש אם המושבות והיא יותר מהירה, אך עם כל זאת נשאר כביש ז'בוטינסקי ציר מרכזי לנסיעה מעיר לעיר, והתחבורה הציבורית המובילה מפתח תקוה לתל אביב עוברת בכביש זה. מלבד זה כביש ז'בוטינסקי "משמש תדיר" לכל גוש דן ו"נכנסים בו תדיר שישים ריבוא", רק לא בכל יום. ומחמת שלשה דברים אלו הוא בחשש רשות הרבים דאורייתא לרוב הפוסקים, ואין עירוב מועיל בו ואין לתלטל בו (כך הורה הגר"ש וואנר והגר"נ קרליץ שליט"א).

דין רחובות בעיר שיש בה שישים ריבוא, ובדין ירושלים

והנה הביאור הלכה כאן הביא את דברי הריטב"א (עירובין דף נט. וכן מבואר ברש"י שם) שאין צורך שהשישים ריבוא יעברו באותו רחוב, אלא אם יש עיר שיש בה שישים ריבוא תושבים [ובריטב"א כתב אף בצירוף הנכנסים]. יש לרחובותיה דין רשות הרבים. ועי' מנחת שלמה (ח"א סי' ס"ב) שהעיר לפ"ז שבזמנו כבר היו בירושלים שישים ריבוא תושבים, וא"כ כל רחובות העיר הם רשות הרבים לפי שיטה זו. ולכאורה ה"ה בעירו שהיא חלק מגוש הערים רמת גן וגבעתיים תל אביב ובת"ם [לשיטה שהן מתחברות לתחומין ע"י שאת נכנסת בחלל קשת העיר השניה], ובכולם יחד יש שישים ריבוא תושבים, נחשבת עיר שיש בה שישים ריבוא ורחובותיה הם רשות הרבים. וא"כ לא שייך כאן מש"כ המשנ"ב שיש מנהג להקל, כיון שבעיר כזו יש צד שגם לשיטות המתירות זה אסור, ויש להחמיר אף בשכונות שנעשה בהם עירוב של צורת הפתח.

והנה יש לדון בדין עיר שיש בה שישים ריבוא, האם רק רחובות שכל בני העיר עוברים בהם נחשבים רחובות של שישים ריבוא, או כל רחוב ורחוב בעיר כזו דינו כרשות הרבים של שישים ריבוא. ומצאנו למרנן האחיעזר והחזו"א (בשו"ת אחיעזר ח"ד סי' ח') שכתבו לגבי העיר פאריז שכל הרחובות הם רשות הרבים, וכן נקטו האגרות משה (או"ח ח"א סי' קל"ט ענף ה') והגר"ש איערבך והגר"ש אלישיב זצוק"ל, והגר"ש החמיר יותר שגם רחוב צדדי שכמעט לא עוברים בו, יש לו דין רשות הרבים, מכיון שעומד לכל בני העיר אם ירצו. ולפ"ז יש להחמיר בכל הרחובות בירושלים. אמנם דעת הגר"נ קרליץ שליט"א שרק הרחובות המרכזיים של העיר נעשים רחוב, ולא כל רחוב שבתוך השכונה. וההגדרה לדבריו שרחוב שכל השימוש בו נעשה רק למי שגר באותו רחוב או שכונה, אינו רחוב המשמש את העיר, ולא מתחייב לשישים ריבוא שבעיר, משא"כ רחוב המשמש גם לאנשים מאזורים אחרים בעיר, כגון משמש מעבר בין השכונות או שיש בו חנויות ומסחר המשמש להרבה מבני העיר, נחשב שמיועד לכל בני העיר והוא רשות הרבים, אפילו אם הרבה מבני העיר לא משתמשים בו כלל [כגון שיש דרכים חילופיות].

לדוגמה רחובות בר אילן ושמואל הנביא בירושלים עומדים לשימוש רוב בני העיר, ולכן אע"פ שהרבה מהאנשים לא יוצא להם צורך לעבור שם לעיתים תכופות, מ"מ זה שימוש עיקרי בעיר. משא"כ הרחובות שבתוך סנהדריה המורחבת ועזרת תורה, אינם משמשים אלא לתושבי השכונה או לחידים שבאים לבקרם, אבל למי שאינו גר שם, ובפרט לחילונים ולערים שהם חלק גדול מהשישים ריבוא, אין שום שימוש שיכולים להשתמש בהם, לכן י"ל שגם לדעת גדולי הפוסקים הנ"ל אינם רשות הרבים [לשיטות שיש תנאי של שישים ריבוא]. ויש לדון עוד בזה, ואכמ"ל.

ספסל בצידו הרחוב

סעיף י. כל דבר שהוא ברה"ר וכי, אם הוא גבוה שלשה ועד תשעה, הוא כרמלית. דין זה מצוי כאשר מושיבים ילד על ספסל שבצידו

[דאין ברירה לתוך רה"ר], וממילא בטל דין רה"ר מכולו. לפ"ז מדובר רק כאשר יש לפחות בצד אחד של העיר חומה מליאה ומתחברת לשני הצדדים האחרים, שיש כאן ג' מחיצות שלמות, או שגם אם יש בג' רוחות אלו פתחים, מ"מ הפתחים והרחובות שבחלק זה אינם רחבים ט"ז אמה, דאין בהם שיעור בקיעת רבים. משא"כ כשיש בכל צד של העיר רחוב ט"ז אמה, א"כ הרבים שעוברים שם מבטלים את חיבור המחיצות [שיש בו דין אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אם הוא ייעשה רה"ר], ושוב אין לעיר ג' מחיצות, ואין צריך שיהיו הרחובות מכוונים וישרים.

רבים שואלים שגם לערים שלנו יש חומה, אמנם אינה חומה גבוהה המגינה על העיר כבזמן חז"ל, אך לכאורה לענין למנוע פילוש של רה"ר מספיק שיהיה גדר בשיעור מחיצה, וא"כ הבנינים והחצרות הסמוכים זה לזה מקיפים את העיר כחומה, וא"כ רק רחוב ישר יוכל להיות רה"ר בערים שלנו כדיון עיר שיש בה חומה.

אבל לפי משנ"ת שהענין בחומה הוא שיהיה ג' מחיצות שלמות, אין זה שייך אלא כשהבנינים רצופים בג' צדדים של העיר, אבל המציאות בזמנינו שבכל צד פתוחים כמה רחובות רחבים ט"ז אמה [כגון בבני ברק יש 17 כניסות של רחובות שיש בהם ט"ז אמה], אין ג' מחיצות שלמות, וא"כ אע"פ שברוב ההיקף יש מחיצות עדיין לא נפקע מהרחובות דין רשות הרבים.

אמנם בישובים שגדר בטיחות מדי רוחות, יש להם דין זה שהרחובות שעוברים בתוך המקום שבין ג' המחיצות, אין להם דין רה"ר.

דין מפולש בערים שלנו שאין חומה

אבל עדיין יש להסתפק כשאין חומה, האם לא צריך פילוש כלל, או שמה צריך פילוש רק שאינו צריך להיות ישר, ומהי דרגת העקמימות שנחשבת פילוש. בבית יוסף (רס"י שס"ד) הביא תשובת הריב"ש שנראה מדבריו שאף רחוב בצורת ד', אם כולו רחוב ט"ז אמה ובשני הקצוות יוצא לרשות הרבים שמוחוץ לעיר, הרי רשות הרבים. ולכאורה כוונתו בעיר שאין לה חומה, שאז גם בציוור כזה נידון כמפולש. [ובמשנ"ב (שם סק"א) נראה שנקט כדבריו].

והנה יש לציין שנושא זה מה נקרא מפולש אינו ברור, פוסקים רבים דנו במשך הדורות איך מותר לערב את הרחובות שבעיר, ונדחקו לסמוך על השיטה שכשאין שישים ריבוא אינה רה"ר, ולא כתבו כמעט את החסרון שאין הרחובות ישרים, והרי ברור שכמעט אינו נמצא רחוב ישר. בהכרח שבערים המצויות שלנו גם פילוש שאינו ישר נחשב פילוש. וכן ידוע בשם מרנן הגר"ש וואנר והגר"נ קרליץ שליט"א שאמרו לגבי רחובות העיר בני ברק, שרובם נחשבים מפולשים, כי מפולש למפולש הוא מפולש, כלומר רחוב הפתוח לרחוב אחר שפתוח לכביש מחוץ לעיר, וכן רחוב הפתוח לאותו רחוב הוא מפולש.

רחוב ללא מוצא

אולם גם בזמנינו יש רחובות שלכו"ע אינם מפולשים, והם נקראים "רחוב ללא מוצא", שאין לו יציאה משני צדדים והכנס חוזר על עקבותיו. רחובות אלו אין בהם חשש רשות הרבים, ולכן אפשר לערב אותם בפני עצמם בעירוב שיהיה כשר לכל השיטות. אבל מה שהם מוקפים בהיקף השכונתי יחד עם שאר רחובות אינו מועיל, כמבואר לעיל (בתחילת סעיף זה), כי חלק מההיקף הנמצא ברחובות המפולשים, הרי כמי שאינו מוקף לשיטות האוסרות, כיון שאין עירוב מועיל על רשות הרבים.

לפ"ז נראה לומר עוד, שגם כאשר הרחוב ממשיך בצד השני, אלא שהוא חוזר לאותה רוח, כלומר רחוב בצורת ח', אפשר לומר שאין כאן פילוש כיון שאינו מוביל לצד אחר, והענין של פילוש הוא שעוברים דרכו מצד לצד, אבל כאן מי שפירצה לעבור ילך דרך הרחוב הישר, ולא יכנס לתוך הח' אלא מי שנוצר לאותו מקום וחוזר ממנו. [אמנם יש מקום לומר שזה ג"כ מפולש בשביל מי שנכנס אליו, כיון שיוצא ממקום אחר, ולא מאותו מקום שנכנס בו, וצ"ע].

שכונות שיש להם רק כניסה אחת

ולפ"ז יש לדון ולומר ששכונות שאין להם אלא כניסה אחת, כפי שמצוי בשכונות הבנויות על ההרים כמו שכונות רמת שלמה וסנהדריה המורחבת בירושלים, לכאורה הרחובות שבשכונות אלו אינם מפולשים. אמנם יש לחלק שאם מדובר בשכונה שלימה, הרי הרחוב שבתוכה מפולש לעבור מצד אחד לצד שני בתוך השכונה, וזה עצמו פילוש, וא"צ פילוש עד סוף העולם. משא"כ רחוב ללא מוצא, הרי מבוי שאינו מפולש ואינו רה"ר כלל. ומ"מ באותם שכונות שכל הפתחים הם מכיוון אחד, יש פתרון אחר, כי יכולים להקיף את השכונה מסביב בג' מחיצות, בלי שיעבור בתוכם רחוב שיש בו ט"ז אמה, וא"כ ע"י המחיצות נעשה רה"ר מן התורה. עוד נראה פשוט שאם יש רחוב ללא מוצא, שבאמצע עובר בו חוצצה אותו לרחוב רחוב נוסף [רחב ט"ז אמה], א"כ רק החלק האחרון הפנימי הוא רחוב ללא מוצא שאינו מפולש, אבל החלק הראשון החיצוני הוא מפולש, שהרי מחבר בין שני רחובות ויש לו כניסה בתחילתו ויציאה ברחוב שעובר לרחבו, והוא מפולש מרשות הרבים לרשות הרבים.

האם צריך שיעברו ברשות הרבים שישים ריבוא

ד. בתנאי שיהיו שישים ריבוא עוברים בו. הנושא המרכזי שיכול להכריע שרחובותינו אינם רשות הרבים, הוא התנאי הנוסף שנחלקו בו הראשונים, שיטת רש"י והרבה ראשונים שצריך שיעברו ברחוב שישים ריבוא, ולעומתם הרבה ראשונים חולקים כיון שתנאי זה לא הוזכר בגמרא כלל. האחרונים האריכו הרבה במחלוקת זו, ואין הכרעה ברורה בזה, המשנ"ב מסכם את הענין שהשו"ע נקט לאיסור שאין צריך שיעברו שישים ריבוא, אולם מנהג העולם להקל ע"פ השיטות שאין רשות הרבים בלי שיעברו שישים ריבוא [ולכן עושים עירוב בצורת

השבת, או ע"י ג' מחיצות גמורות המקיפות את העיר או השכונה כמו בקרית ספר, ואז אין בהם חשש רשות הרבים. בענין מהו רשות הרבים, כותב השו"ע כאן ד' תנאים, ג' לדברי הכל, והד' מחלוקת, והם: א. רחב ט"ז אמה. ב. אינו מקורה. ג. אין חומה או שיהיה מפולש. ד. עוברים בו שישים ריבוא. ויש לבאר נפק"מ בכל דבר לעצמו.

ט"ז אמה ברחובות בזמנינו, והאם יש נפק"מ למעשה ברחוב צר

א. בתנאי שיהיה רחב ט"ז אמה. יש לציין שבשנים הקדומות לא היו הרחובות רחבים כבימינו, והיו ערים שלמות שלא היה בהם אפילו רחוב אחד ברוחב ט"ז אמה, כמו שאנו רואים כיום בעיר העתיקה בירושלים ובצפת, שבכל העיר יש רק סימטאות צרות. אבל בזמנינו שהרחובות משמשים לכלי רכב רבים, רוב הרחובות יש בהם ט"ז אמה. שיעור ט"ז אמה הוא, לשיעור הגר"ח נאה 7.70 מטר, ולשיעור חזו"א 9.20 מטר, לכן רחבו שיש בכביש מקום לרכב לחנות ובצידו רכב עובר, יש קרוב לט"ז אמה. ובצירוף המדרכות יש ט"ז אמה גם לשיעור חזו"א. ורק הרחובות שאין בהם כבישים או שהם צרים במיוחד, אינם רחבים ט"ז אמה.

והנה רבים שואלים האם למעשה יש להקל יותר בטלול באותם רחובות שאינם רחבים, האם כאשר הם מטללים בשבת עדיף לעבור ברחובות צרים.

והתשובה מתחלקת לשנים, לפי השיטות שהרחובות הרחבים הם רשות הרבים, גם הרחובות הצרים אסורים בטלול בדרך כלל, כי מאחר ולא עושים לכל רחוב עירוב בפני עצמו, אלא מקיפים את כל השכונה או כל העיר יחד, ובתוך ההיקף יש כביש רחב כנ"ל, הרי באותו מקום שגבול העירוב עובר על הכביש כאילו אין מחיצה [דאיתו רבים ומבטלי מחיצתא], וא"כ חסר בהיקף של כל העירוב, כמו"כ מאחר והרחוב הוא הרי"ר, נמצא ששאר הרחובות הקטנים הסמוכים לו פרוצים למקום האסור לרה"ר, כי אין מחיצות המבדילות ביניהם. וא"כ גם הרחובות שאינם רחבים לא הותרו לפי השיטות האוסרות.

אמנם בחומות הטלול יש הבדל בין הרחובות, כי ברחובות הרחבים הטלול אסור מדאורייתא לאותן שיטות, וברחובות הצרים הטלול הוא דרבנן, מדין כרמלית, ולכן אם יבוא אדם ויאמר שהוא חושש לשיטות האוסרות רק במקום שיש חשש איסור דאורייתא, בזה יש הבדל, שיש להימנע מהטלול ברחובות הרחבים הרגילים כנ"ל, ויש מקום להקל ברחובות הצרים. אבל נראה שאין זה דומה לשאר דרבנן שספיקו לקולא, כי כאן הרי ספק דאורייתא שנתגלגל לדרבנן, כלומר כשרות המקומות האסורים מדרבנן היא רק אם נתיר גם את המקומות האסורים מדאורייתא, כי הכל עירוב אחד כמבואר לעיל, ואין לדרבנן היתר בפני עצמו.

דין מקום מקורה בגג של חנות או עץ ברה"ר

ב. בתנאי שלא יהיה מקורה. הנה במבט ראשון נראה שאין לאדם נפק"מ למעשה בין רה"ר מקורה לשאינה מקורה, שהרי גם החלק המקורה אסור עכ"פ מדרבנן כדיון כרמלית, ואם סומכים על העירוב [על השיטות שאין רה"ר], הרי בלא"ה אין רה"ר כלל, והכל רשות היחיד ע"י העירוב.

אבל למעשה יש דבר מצוי מאוד למחמירים שחוששים לשיטות שהרחובות הם רה"ר, ובני ביתם מקילים ומטללים עגלות בשטח העירוב כשיטות המתירות, והנה מותר לטלטל ברה"ר פחות מדי אמות (כדלקמן סי' שט"ט), ולכן אפשר לסייע למטללים כאשר הילד נתקע עם העגלה במדרכה וכדומה, עד ד' אמות, וכן להרים את הילד מעט להוליכו מטר אחד. אבל אם בתוך אותן ד' אמות עובר ממקום שאינו מקורה למקום מקורה, יש לחשוש לאיסור שמעביר מרשות הרבים לכרמלית.

ויש לעיין האם כל דבר המכסה על הרחוב מבטל דין רשות הרבים, ואם יש איזה שיעור לרחוב הקרוי. לדוגמה, אילן העומד ברה"ר ויוצאים ממנו ענפים, אין לומר שדרך רה"ר שיש בה עצים וגם תחתיהם הרי רה"ר, כי חז"ל קיבלו שצריך שלא יהיה מקורה, והטעם שאין רה"ר מקורה משום שאינה דומה לרה"ר שהיתה בדגלי מדבר, ובמדבר אין עצים. אבל השאלה עד כמה, האם ענף המתנדנד ברוח נחשב קרוי, והאם כל רגע לפי המקום שהוא עומד כעת. עוד יש לדון מה רחב הקירוי, האם תחת הרמזור יהיה קטע קטן שהוא כרמלית, ויש שכתבו שרק בקירוי רחב ד' טפחים שנעשה רשות אחרת הרי כרמלית, ועכ"פ גם תחת גגות של חנויות מבואר כפוסקים (סו"ט שמ"ו) דהוי כרמלית, ולמרות שאין שום חילוק בשטח למטה בין השטח המקורה לשאינו מקורה, לא אומרים שנטפל לרה"ר וכדומה, אלא הרי כרמלית, ויש איסור להעביר אפילו פחות מדי אמות בין השטח המקורה לשטח שאינו מקורה, כמבואר במשנ"ב שם.

דין רה"ר בעיר שיש בה חומה, והאם בזמנינו הבתים כחומה

ג. בתנאי שאין חומה או שיהיה מפולש. בגמרא (שבת דף ו.ו) נזכר מהי רשות הרמב"ם, "מבואות המפולשים". ולא התבאר בגמרא מהי צורת הפילוש, יש ראשונים שכתבו שיהיו מכוונים בצורה ישרה, ויש שלא הזכירו אלא שהרחוב יהיה פתוח משני צידי. במקום אחד (עירובין דף ו.ו) כתב רש"י חילוק מחדש, ויש שמחוקו ברש"י מילה אחת ולפ"ז אין חילוק כזה, אבל השו"ע כאן פסק כגירסה שלפנינו. ולפ"ז דין מפולש נאמר רק כאשר יש לעיר חומה, ואז צריך שהרחוב יהיה ישר ושהפתחים יהיו מכוונים זה כנגד זה (כביאור המג"א והמשנ"ב), אבל כשאין לעיר חומה אין צריך שהרחוב יהיה ישר.

ביאור החילוק בין יש חומה לאין חומה, צריך תלמוד ואכמ"ל, ומ"מ הביאור היותר מקובל הוא שכאשר יש חומה והרחוב אינו ישר, הוא נכנס באמצע לתוך הג' מחיצות של החומה, והחלק האמצעי הזה של הרחוב הוא רשות היחיד מדאורייתא, וממילא בטל בקיעת הרבים שבו

הרחוב, שאם הרחוב הוא רשות הרבים, הרי הספסל גבוה שלשה [ויש בו ד' על ד' טפחים] והוא כרמלית, וא"כ המושב את הילד מעביר מרה"ד לכרמלית. כאשר יש עירוב בדרך כלל מסתמכים על השיטות המקילות שאין רה"ד בלי שיעברו שישים ריבוא, וא"כ למחמירים כשיטת השו"ע והרבה ראשונים שכל רחוב שרחבו ט"ז אמה הוא רה"ד, הרי לשיטה זו אין העירוב מבטל דין רה"ד [כשאין שיערים או ג' מחיצות סגורות] כמבואר לקמן (סי' שס"ד ס"ב, ובבה"ל שם), וא"כ ברוב העירובים מצוי נפק"מ זו.

תעלות ניקוז בצידי הכבישים

סעיף יא. גומא ברשות הרבים. מבואר שגומא עמוקה י' טפחים ברשות הרבים, דינה כרשות היחיד, כי צידי הגומא הן מחיצות בין שטח הגומא לרה"ד. דבר זה מצוי בזמנינו בסמוך לכבישים שסביב לערים ולישובים עושים תעלת ניקוז לגשמים, כדי שלא יציפו את הכביש, והיא בדרך כלל עמוקה י' טפחים.

הרבה עירובים ברחבי הארץ משתמשים בתעלות אלו כמחיצות לעירוב, אך דרוש לכך הרבה שימת לב לבדוק שיש בהם את הגובה הנצרך. לאחרונה בדקו אחת התעלות סמוך לירושלים, ובמשך כמאתיים מטר היה גובה מטר כהלכה, אבל בעשר מטר האחרונים סמוך לצורת הפתח של העירוב היה חסר מהשיעור, וא"כ אותו מקום נחשב כפרוץ בלי מחיצה, והרי הוא פוסל את העירוב. [עוד יש לדון בדבר מצוי מאוד באופן שמצטברים אבנים ועפר בתוך התעלה, האם הם מתבטלים לקרקע וממעטים מגובה המחיצה].

טלטול חפץ ברה"ד כשמחזיקו למעלה מ'

סעיף יב. רשות הרבים אינה תוספת אלא עד עשרה. יש סבורים לומר מדין זה שמוטר לטלטל כשמחזיקים את החפץ בגובה למעלה מ' טפחים [מעל גובה המתנים], כיון שמטלטלים במקום פטור.

אבל באמת באופן שמחזיק חפץ בגובה והולך עימו אינו נחשב טלטול למעלה מ', שהרי להדיא אמר רבא (שבת דף ח:): המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע [אמות] והעבירו דרך עליו חייב, כלומר שהעביר את הדי' אמות מעל י' טפחים, חייב חטאת, דהוי הוצאה גמורה, כיון שעקר והניח למטה מ'. וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מהלכות שבת ה"ד). כמו"כ אדם שנושא על כתפו ועומד למוש, למרות שלא הניח בקרקע הנחה אפילו שהחפץ למעלה מ', אדם העומד ברה"ד הוא כרה"ד, וכל מה שעליו נידון כמונח ברגליו (עי' חזו"א סי' ס"ב ס"ק י"ג). ומש"כ כאן דלמעלה מ' הוי מקום פטור, היינו באופן שנח באויר כגון דבילה המודבקת לכותל כמבואר במשנ"ב (סי' מג), או כאשר הולך באויר רה"ד על קורה העומדת למעלה מ' וחפציו בידו, כמ"ש השער הציון כאן (סי' מ"ח).

שטח משופע האם נחשב רשות

סעיף יד. ותל שיש בו ד' על ד' ואינו גבוה עשרה. יש לעיין האם השטח ד' על ד' צריך שיהיה ישר, פחות או יותר, משום שכדי שיחשב רשות צריך שיהיה שטח שראוי להניח עליו ולהשתמש עליו. או שמא אפילו שטח אלכסוני או מעוגל נחשב רשות, ודוגמא לדבר, אבנים נמוכות המוצבות ברחובות למניעת כניסת מכוניות, שהן עגולות מלמעלה, האם על גביהן הוי כרמלית כשיש בחלק העליון [מג' טפחים ומעלה] ד' על ד' טפחים, או שמא כיון שהן עגולות אין להם דין רשות.

הפוסקים דנים בזה לגבי ג' רעפים או שיפוע תל המתלקט, האם נחשב "רשות" בפני עצמו, או שמא אינו רשות, ואם אינו רשות האם הוא מקום פטור. אחת הנפק"מ המצויות ביותר היא לגבי עמוד או לחי של צורת הפתח, הנמצא על גבי מדרון, שאם נאמר שלמדרון אין דין רשות, א"כ הצורת הפתח עומדת באויר, ויש להאריך בזה. ולמעשה בעירובים המהודרים מקפידים ע"ז מאוד, ובעירובים העירוניים יש מקפידים, ויש שאינם יכולים להקפיד ע"ז, ואכמ"ל.

גג הבולט באויר מעל ג' טפחים, ובגדר דין גוד אסיק

סעיף טז. גג הבולט על מחיצות הבית. הנה מה שמעל גג שאינו בולט הוי רשות היחיד, מבואר במשנ"ב כאן שהטעם משום דין גוד אסיק, שרואים את הקירות של הבית שמתחתיו כאילו עולות וגודרות אותו למעלה. אמנם יש מהאחרונים שכתבו שאינו מדין גוד אסיק, אלא מחמת שהמקום העליון מובדל מסביבותיו בגובה י' טפחים [כמ"ש הגר"ח בדעת הרמב"ן]. מ"מ המשנ"ב כאן נקט דהוי מדין גוד אסיק, ויש נפק"מ בין ההגדרות. ונגזר דוגמא אחת שהיתה באחד העירובין בב"ב, כאשר יש חצר עליונה, וסמוך לה חצר נמוכה י' טפחים, יש ביניהם מפלס זקוף בגובה י', וברוב המקומות יש גם קיר תומך זקוף, וא"כ המפלס הזה הוא גם מחיצה לחצר העליונה [שהוא נקרא גידוד בלשון הגמ']. כמו שמחיצות הבית הם מחיצה לגג שעליהם. לפיכך אם יהיה גג הבולט על המפלס, כגון שהקרקע העליונה תבלוט לחוץ מעל הקיר, הוא יבטל את המחיצה כלפי העליונה כדין המבואר בשו"ע כאן.

נשאלת השאלה מה הדין כשהגג עומד באויר מעל ג' טפחים מהקרקע של העליונה, אבל פחות מגובה י' אחד הרבנים טען שיש בזה את החסרון של גג הבולט, משום שאי אפשר לומר שהמחיצה עולה י' טפחים כיון שהגג עוצר אותה למעלות. וכל זה רק אם ההגדרה שצריך דין גוד אסיק, אבל אם ההגדרה כמ"ש הגר"ח בשיטת הרמב"ן שצריך שיהא מובדל מסביבותיו י' טפחים, אין צורך שהמחיצה תעלה, והגג הנ"ל לא מקלקל [והחסרון בגג הבולט המוזכר בשו"ע, היינו משום שהגג הבולט צמוד לקרקע הגג, ואין המחיצות שלמטה ניכרות לעומד על הגג, משא"כ כאן שהגג גבוה מעט א"כ הן ניכרות, ואם א"צ לדון שהמחיצות עולות הרי יש כאן מחיצה מכח המפלס שלמטה].

אבל רבנים אחרים טענו שגם אם ההגדרה היא מדין גוד אסיק, אין הפשט שצריך שהמחיצה תעלה ויצטרכו י' טפחים פנויים, אלא זו הגדרה דינית כמ"ש החזו"א בגליונות שם, שכביכול המחיצה שלמטה

גודרת את החצר העליונה, דכיון שהיא מחיצה במקומה הוי מחיצה למעלה, שדין גוד אסיק אומר שמחיצה גודרת את כל האויר שמעליה. ויש לדקדק עוד בהגדרת דין זה, ועכ"פ במקרה הנ"ל כיון שיש כאן ג' טפחים ושיעור מקום בחצר העליונה מתחת הגג, יש להחשיב את המחיצה שלמטה שהיא גודרת את החצר העליונה, וכך הכריעו רבני העירוב במקומנו.

מקרים שפוסלת בליטת הגג בכל שהוא

נידון נוסף בנושא הנ"ל, במקרה שיש גג בולט בצורה הפוסלת, דהיינו שהקרקע של החצר העליונה בולט על שפת המפלס, כמה בולט הגג ויפסול. הנה בביאור הלכה (ד"ה גג) העלה שמסתמכת הפוסקים משמע שאפילו אם הגג בולט משהו לחוץ לכתלים אסור, כיון שהמחיצות אינן ניכרות לעומד על הגג. ומ"מ כתב להקל על ד' טפחים כדברי המג"א, משום שיש לצרף לזה את שיטת הגר"א שאין כרמלית בגג מפני שהוא למעלה מ' מקרקע העולם.

והנה בדברי הגר"א שעל הגג נידון כלמעלה מ' ואינו כרמלית, נראה שזה דוקא באופן שהגג גבוה י' מכל סביבותיו, אבל במקרה הנ"ל שהוא המשך של הקרקע של החצר העליונה, וכלפי העליונה הוא צמוד לקרקע עולם, י"ל שאינו נידון כלמעלה מ', וגם לדברי הגר"א שייך בו דין כרמלית.

לפ"ז סובר אחד הת"ח בירושלים מומחה לעירובין, שבמקרה כזה יש להחמיר שאפילו גג הבולט משהו מפסיק את הגוד אסיק, כי ככה"ג לא שייך את הצירוף שכתב הבה"ל "ע"פ שיטת הגר"א", כי הגר"א לא אמר דבריו ככה"ג שהגג סמוך לקרקע העליונה. ומכאן יש שלמדו לחשוש גם כאשר יש בליטה בכותל המפלס הנ"ל, שמא בליטה זו נחשבת כגג. אך זה יש לדחות, דכל מה שבאמצע הכותל והכותל ממשיך למעלה ממנו, הרי זה כחלק מהכותל, ומספיק שראשו של הכותל ניכר לעומדים למעלה, ויש להאריך.

שיחים הבולטים האם נחשבים גג הבולט

עוד מצוי, שבשפת החצר העליונה הנ"ל גדלים שיחים וצמחיה, והיא נוטה כלפי אויר החצר התחתונה, ונמצא שהיא כגג הבולט על ראש המחיצה, עד שאין המחיצה שלמטה ניכרת לעומד למעלה, וא"כ היא פוסלת את המחיצה כלפי העליונה. ולפ"ז יש מקומות שצריכים לקצוץ שיחים רבים כמה פעמים בשנה, ובפרט אם אפילו בליטה קטנה פוסלת. אמנם יש לדון ולהתיר במקרים רבים, שאין הצמחים נחשבים כגג הבולט. ראשית במקרה שהם רכים ומתנדנדים ברוח, י"ל שכמו שאינם קבועים להחשב מחיצה אינם קבועים גם לענין גג. ואף ביותר מכך, גם כשאינם מתנדנדים אך אי אפשר להניח עליהם דבר, אינם כקרקע, ואינם יכולים להחשב רשות, כי לא מצי להניח מידי ולהשתמש, ואינם פוסלים ויש שרצו להתיר יותר מכך, עד שיהיו יכולים לעמוד עליהם, ע"פ התרוה"ד שהובא ברמ"א (סי' שני"ח ס"ב). וצ"ע.

כמה אופנים שאין דין מקום פטור, ונפק"מ בשכח דבר בכיסו

סעיף יט. מקום פטור הוא מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, וגבוה משלשה עד לרקיע. ידועה הוראת פוסקי זמנינו שאם אדם יצא מביתו וגילה בדרך שיש דבר בכיסו ח"ו, אם עדיין לא עצר, ימשיך ללכת בלי לעצור, כדי שלא יעשה כעת הנחה ברשות הרבים או בכרמלית ויושלם האיסור. אלא ימשיך ויניחנו על גבי מקום שדינו כמקום פטור. מהו מקום פטור, נראה לכאורה שקל למצוא מקום שאין בו ד' על ד', אבל למעשה יש הרבה מקרים שאינו מקום פטור.

הנה ראשית יש מחלוקת לעיל (סעיף ז) אם הרחובות שלנו הם כרמלית או רה"ד. ונפק"מ שאם הם כרמלית כתב הרמ"א בסעיף זה שאין מקום פטור בכרמלית אלא מצא מין את מינו וניעור, וא"כ המניח על עמוד זה הוי לכא"ו מניח בכרמלית. [אמנם י"ל ממה נפשך, שאם הרחובות הם כרמלית הרי מועיל העירוב שנעשה, וממילא הכל רה"ד ולא עשה הוצאה כלל, אבל עדיין יתכן שגם אם אינו רה"ד אך יש בעיות אחרות בעירוב. וכן יתכן שיש בתוך העירוב רחוב אחר שהוא רה"ד ופוסל את העירוב, ובמקום שעומד הרחוב אינו רה"ד, שאינו רחב או שאינו מפולש. כמו"כ אם הוא רה"ד מצוי שיש גג באותו מקום שמניח, והחלק המקורה הוא כרמלית. א"כ צריך עירנות ובקיאיות טובה בהלכות אלו מתי אין המקום שמניח נידון ככרמלית]. כמו"כ אם הוא גדר של רה"ד, הוי רה"ד (כ"ל סעיף ג'). וכן אם הוא מיטלטל דינו כרשות שעומד בה (משנ"ב ס"ק ט"ז).

באופן אחד ניתן לומר שהוא מקום פטור בדרך כלל, והוא כאשר המקום שאין בו ד' על ד' נמצא בגובה י' טפחים, דבכה"ג גם בכרמלית הוי מקום פטור, דאין מקום פטור למעלה מ'. כמו"כ אם הוא מיטלטל ג"כ הוי מקום פטור, מאזי טעמא שלא יתכן שיחשב כרמלית למעלה מ'. ורק אם משמש גדר לרה"ד שייך שיהיה איסור משום דהוי רה"ד, מדין כותלי רה"ד כ"ל סעיף ג'. ולכן העומדים שבשפת המדרכה [המשמשים למעקה בטיחות], במקרה שהם גבוהים י' טפחים מותר להניח עליהם [בדרך כלל לא יתכן שימשו לרה"ד, כי יש בהם חורים ואינם מחיצה, וגם יש בהם פירצות].

בדין זה אנו רואים, שגם אדם שתמיד מקפיד שלא לטלטל, ולא להרים שום דבר מחוץ לבית, צריך ללמוד היטב מהו רה"ד ומהו כרמלית, ומהו מקום פטור ומהו רה"ד, ולא רק לומר שהכל אסור, כי מקרה כזה ששכח דבר בכיסו יכול לקרות לכל אדם ח"ו, ובשעה זו צריך לדעת את הדינים בלי לעצור בהליכתו, ואי אפשר לשאול בלי לעצור, אלא צריך לדעת בעצמו ומיד.

במעלת מצות עירוב וגודל חובת עשייתו

"אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה, בני, אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני, ואומר חכם בני ושמח ליבי ואשיבה חורפי דבר" (עירובין דף כא:).

הנה דבר מיוחד מצינו בתיקון עירובין שהדבר עורר שמחה גדולה בשמים, דבר שלא מצינו בשאר תקנות חז"ל, ובאמת צריך להבין מדוע היתה שמחה גדולה כל כך דוקא בעירובין ונטילת ידים, וכבר הקשו התוס' שם שאף שלמה המלך עצמו תיקן עוד תקנה של איסורי שניות, ואף בה לא מצינו שנאמר שהיתה שמחה בתקנתו.

ביאר החתם סופר (שו"ת או"ח סימן צ"ט) כי יש חילוק בין תקנות אלו לשאר תקנות חז"ל, כל תקנות חז"ל הם לגדור ולאסור לעשות סייג לתורה, כמו כן איסורי שניות הם תוספת איסור בדבר מותר, בדברים אלו אע"פ שהוא מצוה לעשות סייג לתורה מכל מקום לא שייך ישמח ליבי, כי מצד שני אולי יכשלו בזה בני אדם שאינם עגונים, ונמצא שע"י התקנה מתרבים ח"ו עבירות בני האדם. משא"כ בסייג שעשה באיסור טלטול בחצירות שעשה גם תיקון לאיסור שלא יכשלו בו, דהיינו שיערבו עירובין ויהיו מותרים, אז ישמח ליבי גם אני. וכן כשהוסיף סייג לקודש וגודר תומאה על הידים, לא שמח ליבו, אלא מאחר שתיקן נטילת ידים להתיר את האיסור אז ישמח ליבי גם אני.

נמצא כי השמחה המיוחדת שהיתה בתקנת עירובין ונטילת ידים, היא בזה שנעשה תיקון לאיסור, וכן לדורות מוטל עלינו לעשות תיקון למבואותינו שלא יכשלו בהם באיסור הוצאה וטלטול, כי דוקא ע"י התיקון יש שמחה לפני ה' יתברך.

והוסיף החתם סופר שגם הברכה נתקנה דוקא על התיקון שבעשיית העירוב, ולא על האיסור שתקנו חכמים כמו שמברכים על העריות "ואסר לנו את העריות", כי כאן המצוה היא לתקן את המבוי שלא יבואו לידי מכשול, ולא רק להמנע מלטלטל. וכמו שכתב השו"ע מצוה לחזור אחר עירובי חצרות, ומכרך אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצות עירוב.

העירוב הוא מהדברים הנוחצים בכל בית

בגמרא (שבת דף לד.) אמר רבי חנינא שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, עישרתם "עירבתם" הדליקו את הנר, ונפסק דין זה להלכה בשו"ע (סימן רס"ו סעיף ב') שצריך כל אדם לומר בנחת לבני ביתו להזכירם על כך'.

הנה חכמים מנו את עשיית העירוב בין הדברים שכל אדם צריך להם, בדרגה של מעשר והדלקת הנר. אילו היה זה רק ענין פרטי למי שרוצה לטלטל, לא היה צריך לקבוע הלכה שכל אדם יזכיר בביתו כל ערב שבת לעשות עירוב, אלא חכמים ראו שהעירוב נצרך בכל בית כל שבע. וזה מחמת גודל המכשול והרגילות להוציא דברים, אפילו רק לחצר המשותפת.

וכך כתב החתם סופר (שו"ת או"ח סימן צ"ט) על אשר נשאל אם ראוי לכל קהל ישראל בכל מושבותיהם לתקן כל מבואותיהם בתיקוני צורת הפתח וכו', וכתב, כאשר ידוע ששמירת יום שבת קודש מעשות כל חפץ הוא אצלינו מהמצוות הראשיות, ומי שאינו משמר כהילכתו הרי הוא ככופר ומומר לכל התורה כולה וכו', ע"ש שהאריך, וא"כ כל בר דעת ישפוט בשכלו שאי אפשר בשום אופן לקהל ישראל לשמור את כל בני ביתם הקטנים, וגם לא נשותיהם וחלושי דעת, לשומרם בכל השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה, אפילו דברים קטנים ומטפחות, וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנהגרים, ע"כ השכל הפשוט גוזר שראויים ומחוייבים לתקן את החצרות והמבואות בעירוב המתיר טלטול, עכ"ל בקיצור.

חומרת המכשול שבטלטול אחד

הנה משלש מצוות יקרות וחשובות שהיו לנו, וביטולם חכמים מחשש טלטול בשבת, נוכל לידע גודל חומרת המכשול שבהוצאת חפץ לרשות הרבים בשוגג, א. בראש השנה שחל בשבת, ביטול חכמים מצות תקיעת שופר מחשש שמא יהיה איזה אדם שבראש השנה יזכר ללמוד כיצד לתקוע בשופר, ומרוב חפצו במצוה ישכח ויוציאו עמו ללכת ללמוד אצל חכם, ויעבידו ד' אמות ברשות הרבים. ב. כמו כן במצות לולב, ביו"ט שחל בשבת, ביטול חכמים מצות לולב מחשש שמא יאזן אדם שאינו יודע כיצד מנענעים, ומרוב חפצו במצוה ישכח ויעבידו ד' אמות ברשות הרבים. ג. כמו כן פורים שחל בשבת, העבירו את קריאת המגילה לערב שבת, כדי שלא יהיה אדם שיטעה ויעביר ד' אמות ברשות הרבים כדי ללכת ללמוד הקריאה.

במשך למעלה מאלפים שנה, כל בני ישראל מפסידים מצות שופר ולולב וסגולותיהם הנעלות בהיפוך מדת הדין לרחמים, ובהשפעת השפע לעצור טללים ורוחות רעים, מחשש לבני אדם מעטים שיוציאו חפץ של מצוה בשוגג, ובגדר של טעה בדבר מצוה (עי' גמ'), אם כן כמה גדול החיוב לתקן עירוב בכל מקום ככל האפשר, להציל יותר מכמה בני אדם מעטים, שאינם יודעים שאסור להוציא, או אינם בקיאים מה נקרא הוצאה, ואיזה חפצים אסור להוציא (ראה להלן עשרות דברים שכיחים), ושווגגים ומוציאים ומכניסים, ומעבירים אמות רבות ברחובות העיר ובדרכים.

מעלת העירוב - אחדות

המהרש"א בסוף עירובין הביא את דברי הירושלמי (עירובין פ"ג ה"ב) אמר רבי יהושע בן לוי מפני מה מערבים בחצירות, מפני דרכי שלום. מעשה באשה אחת שהיתה דבובה לחברתה, ושלחה עירובה לגבה ע"י ברה, נסבתיה ונשקתיה, אתא קומי אימיה, אמרה הכין הוית רחימא לי ולא הויתא ידעת, מתוך כך עשו שלום, ה"ד דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. והקשה המהרש"א הרי טעם עירובי חצירות הוא מפני שאסור לטלטל מהבית לחצרות, כי טלטול זה דומה להוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

וכתב המהרש"א שכונת הירושלמי לתת טעם מפני מה ראו חכמים להקל בטלטול בבתיים ובחצרות ע"י עירוב פת, הרי מן הראוי שכמו שלא מועיל עירוב פת להוציא מרה"ד לרה"ד, כן לא יועיל גם בבתיים שבחצר, מאחר שגזרו עליהם מפני הדמיון שבהם.

מלבוש (שש"כ פ"ח הערה מ"ו), ויש אוסרים [אז נדברו בשם החזו"א, אגרות משה, ע"י ארחות שבת פכ"ח סעיף קמ"ה].
 ובפרט מה שלוקח את הניילון בכיסו לפני ואחרי הגשמים, יש בזה איסור הוצאה וטלטול לכולי עלמא.
 ויש לדון אם יש גם חשש שיוריד את הניילון כשיפסקו הגשמים ויטלטלו, ויהיה איסור אף בשעה שהניילון על כובעו [כעין מש"כ השו"ע והמשנ"ב בנעלי בית ובכפפות כנזכר לעיל] (ארחות שבת שם).
 24. **כיסוי ניילון על פאה נכרית**, בדרך כלל מטרתו רק לשמור על הפאה, ויש בו איסור הוצאה וטלטול, ואם נועד גם לכסות את הגוף מהגשם מותר (כמו בניילון שעל הכובע).
 25. אנשים שיוצאים **במוך באזנום**, או אטמי אזניים למניעת רעש, אם אינו קשור ומהודק אסור לצאת עמו, מחשש שיפול ויבוא לטלטול בידיים ד' אמות (שו"ע סימן ש"ג סעיף ט"ו). אמנם בזמנינו כתבו (ארחות שבת פכ"ח סעיף קמ"א, ושש"כ) להתיר כיון שאין אדם חס על מוך ולא יבוא להרימו, אבל באטמי אזניים [בפרט שיש סוגים שונים ומיוחדים], בהם נשאר הדין ככתוב בשו"ע.
 26. כתב השו"ע (סימן ש"א סעיף י"ג) לא תצא **נדה** בבגד שקושרת שלא תתלכלך, ואם הוא לבוש כבגד מותר, אך במה שמוסיפה על הבגד יש איסור הוצאה וטלטול, אא"כ עשוי לא רק להציל מטינוף, אלא להציל מצער שיתייבש על בשרה.
 27. לצאת בבדיקת מוך, יש איסור הוצאה וטלטול.
 28. להראות לרב שאלה, אף שיש בה נפק"מ לשבת, יש בדבר איסור הוצאה וטלטול.
 29. **החבושת שעל המכה** שאינה מיועדת לשמור על המכה אלא כדי שלא יתלכלכו בגדי מהדם או מהמשחה, יש בה איסור הוצאה וטלטול. אבל אם התחבושת מועילה לרפואת את הפצע, ואפילו אם אינה מועילה לרפואה אלא שומרת שהמכה לא תישרט או תיגף, מותר (שו"ע סימן ש"א סעיף כ"ב כ"ח, והכרעת המשנ"ב ס"ק ק"ח להקל, ארחות שבת פכ"ח סעיף קל"ד).
 30. אדם זקן או חולה שהולך עם **מקל הליכה**, אם איננו יכול ללכת בלי מקל, ואף בביתו משתמש במקל מותר לצאת עימו, אבל אם יכול ללכת בלעדו, וכגון שבביתו הולך ללא מקל, יש בו איסור הוצאה וטלטול (שו"ע סימן ש"א סעיף י"ז ומשנ"ב ס"ק ס"ד). וכן מי שצריך את המקל רק במדרגות, יש איסור הוצאה וטלטול (שש"כ פ"ח סעיף ג"ט).
 31. **סומא, ההולך עם מקל**, יש בו איסור הוצאה וטלטול, כיון שעצם הליכתו יכול בלי מקל, ואינו נצרך אלא כדי לדעת את הדרך (שו"ע סימן ש"א סעיף י"ח, ומשנ"ב ס"ק ס"ח).
 32. **הכשיטי נשים**, אסרו חכמים לצאת בהם, שמא תסירם על מנת להראותם לחברתה ותטלטלם ד' אמות, אולם נהגו הנשים לצאת בתכשיטים אף לרשות הרבים, והשו"ע (סימן ש"ג סעיף י"ח) לימד זכות עליהם שסמכו על איהו שיטות, ומסיום דבריו משמע שאין סומכים על היתרים אלו, רק שלא למחות בהן דמוטב שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין (בה"ש ד"ה כי, ועי' ארחות שבת פכ"ח סעיף ש'). וכל זה במקום שאין עירוב שהרחובות הם כרמלית, ויש בלבישת התכשיטים איסור הוצאה מדרבנן, אבל כשיש עירוב וכל הרחובות הם חצר המעורבת, יש לסמוך על הדעה הראשונה והעיקרית בשו"ע (דעת הרי"ף והרמב"ם) שבבית ובחצר המעורבת לא אסרו.
 33. **שעון יד**, אם לובשים אותו לצורך ידיעת השעה ואינו תכשיט, יש אומרים שיש בו איסור הוצאה וטלטול, וכן המנהג (ארחות שבת פכ"ח סעיף קל"ו).
 ואם השעון משמש כתכשיט, והיינו שגם כאשר הוא עומד מלכת ממשכיים לענדו, דינו לענין הוצאה כדון תכשיטים הנוזר לעיל.
 34. לענין **משקפי ראייה** דנו האחרונים, ובמשנ"ב (סימן ש"א ס"ק מ"ד) כתב שבמקום שאין עירוב אסור מחשש שמא יפלו ויבוא לטלטלם בידיו, אבל במשקפיים המצויות היום אין חשש זה מצוי, ולכן כתבו הפוסקים להקל (ארחות שבת פכ"ח סעיף ר"ז, ע"פ שבט הלוי ח"ח סי' מ"ח). ויש מדקדקים להוסיף למשקפיים קשירה, או שמאריכים את הידיות באופן שאינם יכולים ליפול.
 אבל **משקפי קריאה** כפי שמצוי אצל מבוגרים, כיון שהדרך להורידם ולטלטלם בידים, אסור לצאת בהם מדרבנן מחשש שיורידם ויטלטלם בידיו, כמו שכתב המשנ"ב הג"ל (ארחות שבת שם סעיף קכ"ז).
 וכל שכן בזמן שהולכים ואינם לובשים אותם אלא מטלטלים בידיהם או בכיסם, יש בזה איסור הוצאה וטלטול (ולא רק גזירה דרבנן), וכן אם מטלטלים בשינוי יש איסור הוצאה וטלטול לרבנן ככלל המלאכות.
 35. **משקפי שמש** הבאים להגן מפני קרני השמש, אסור לצאת בהם מחשש שיורידם ויטלטלם בידיו, כמו שכתב המשנ"ב הג"ל, וכן הדין במשקפי שמש המורכבים על המשקפים הרגילות, כיון שאפשר להפרידם

11. בגד שצייציותיו פסולים, אסור לצאת בו בשבת, משום איסור הוצאה וטלטול בחוטים שנשארו (שו"ע סימן י"ג סעיף א', שש"כ שם) [וזה מלבד האיסור בלבישת בגד שאין בו ציצית כדיון].
 12. ציצית שאין בבגד שיעור המחייב בציצית, דעת המשנ"ב (סימן י"ג ס"ק ב') שאסור לצאת בו בשבת, משום איסור הוצאה וטלטול של החוטים. [ויש חולקים, ע"י שש"כ שם בהערה קנ"א].
 13. רבים לוקחים את הטלית לבית הכנסת, וכן מחזירים אותה כשהיא מקופלת, ויש בזה איסור הוצאה וטלטול.
 14. היוצא בטלית מקופלת על כתפיו, דהיינו שאינה משולשלת על גבו אלא עד כתפיו, חייב חטאת משום איסור הוצאה וטלטול, כיון שאין הדרך ללבושם כך הוי משאוי (שו"ע סימן ש"א סעיף כ"ט), ויש מחמירים שצריך שתכסה רוב גופו (משנ"ב ס"ק ק"ב). ולפ"ז אם הגביה את הטלית המונחת על גבו לכתפיו, לפעמים יש בה איסור הוצאה וטלטול. [אבל תימנים הנוהגים ללכת עם הטלית באופן זה גם בחול, יתכן שמותר, ע"י ארחות שבת פכ"ח סעיף קנ"ג].

מטפחות וטישו

15. היוצא עם מטפחות וטישו, בין בכיס ובין ביד, יש בזה איסור הוצאה וטלטול.
 רבים מוצאים לעצמם פתרונוט שונים לנעוץ אותם בחגורה ובשעון וכדומה, אמנם זה עושה שההוצאה והטלטול אינם אסורים מן התורה [מפני שנעשה בשינוי], אבל יש בהם איסור דרבנן, ואסור אף בכרמלית ובחצר שאינה מעורבת.
 יש שביציאתם קושרים את המטפחת שתשמש לסגירת השרוול, אף אם פותח את הכפתור [שע"ז המטפחת נצרכת לסגירת השרוול], יש אומרים שיש במטפחת איסור הוצאה וטלטול, כיון שכיום אין דרך בשום אופן להשתמש בסגירה כזו.
 יש שנותנים את המטפחת בצוארם כעין צעיף, אך כיון שצעיף הוא תמיד יותר גדול, ובמטפחת כזו אין דרך להשתמש באופן זה, מסתבר שיש בכך איסור הוצאה וטלטול (ארחות שבת פכ"ח סעיף קנ"ד).

טבילה

16. הטובל בשבת צריך לנגב עצמו קודם שיצא מבית הטבילה [ובמקומות שיש שיער יש להחמיר שלא לנגב, אלא לחכות שירדו המים מהם], ואם לא ניגב יש איסור הוצאה וטלטול בהוצאת המים שעל גופו (שו"ע סימן ש"א סעיף ז').
 וכן הרוחץ ידיו, צריך לפני שמוליכן מחוץ לבית לנגבן זו בזו עד שיסורו המים, משום איסור הוצאה וטלטול (שו"ע סימן ש"א סעיף מ"ט ומשנ"ב ס"ק קע"ו).
 17. אנשים שהולכים למקוה ולוקחים עמם מגבת בידם או על כתפם, יש בכך איסור הוצאה וטלטול. וכן אם נותנה על ראשו יש איסור בדבר, כיון שאין זה דרך המקובלת היום [אא"כ מונעת ממנו צער הגוף מקור ורוח] (ארחות שבת פכ"ח סעיף רנ"ב). ואם עושה ממנה צעיף, יתכן שאין איסור (ע"י משנ"ב סימן ש"א ס"ק קכ"ז).
 18. יש אומרים שאם קושר את **הגארטל** על בגד שיש לו חגורה, יש בזה איסור הוצאה וטלטול, כיון שאחת מהחגורות מיותרת, אא"כ לובש את החגורה על בגד א' ואת הגארטל על בגד ב' (ע"י משנ"ב סי' ש"א ס"ק קל"ד, וארחות שבת פכ"ח סעיפים קכ"א קכ"ב).
 19. יש אוסרים לצאת **בנעלי בית** לרחוב, גזירה שמא יפלו מרגליו ויקחם בידיו (רמ"א סימן ש"א סעיף ט"ז). יש אומרים שבזמנינו שאין דרך ללכת יחף אין חשש זה, ויש חולקים (משנ"ב שם ס"ק ס"א, ועי' ארחות שבת פכ"ח סעיף קכ"ו). ורבים יוצאים בנעלי בית לרחוב, באופן שלדעת האוסרים יש בזה איסור הוצאה וטלטול.
 20. יש מחמירים שלא לצאת **בכפפות ידים**, מכיון שמצוי שאדם מסיר את הכפפות מידי, ויש חשש שיוליכם בידיו ויעבור באיסור הוצאה וטלטול. והמנהג להקל, ואף שאין למחות ביד המקילים ראוי לכל בעל נפש להחמיר (שו"ע סימן ש"א סעיף ל"ז, משנ"ב ס"ק קמ"א).
 21. היוצא עם **כובע** באופן שאינו מהודק, והרוח [המצויה באותו זמן] יכולה להעיפו, יש אוסרים מחשש שמא הרוח תעיפנו ויקחנו בידו ד' אמות (שו"ע סימן ש"א סעיף מ"א ומשנ"ב ס"ק קנ"ג).
 22. כובע שעף על גבי מכונית שדינה כרה"י, אסור לקחתו ולהניחו על ראשו כשעומד ברחוב, משום איסור הוצאה מרה"י לרה"ר או כרמלית.
 וכן אם נפל הכובע לחצר שהיא רה"י, אסור לעמוד ברחוב ולהוציאו, אלא צריך להיכנס וללבושו ברה"י [ומה שמוציאו כשהוא לבוש מותר].
 23. **עטיפת הכובע בשקית** ניילון מפני הגשמים, יש בה איסור הוצאה וטלטול, אא"כ מטרתו גם להגן על הפנים מפני הגשמים.
 ובניילון מיוחד המותאם למידת הכובע, יש מתיירים מפני שהוא בצורת

ואמר הירושלמי שהטעם מפני דרכי שלום, כי אילו היה אסור להוציא כל אחד מביתו לבית חברו ולחצר שיש להם בשותפות, היו מתרחקים זה מזה כאילו אין שלום וריעות ואחוה ביניהם. אבל עירוב הפת משהו את כולם, ונעשו כאיש אחד חברים כאילו הם דרים בבית אחד [דק"ל עירוב משום דירה], ויכול כל אדם לבוא לבית חברו עם כליו ומאכליו כפי הצורך, וע"י זה מתרבה השלום.

רשימת דברים שכיחים שדרך בני אדם לעשותם בימי שבת קודש, והם כרוכים באיסור הוצאה וטלטול, מדאורייתא או מדרבנן, וניתרים על ידי העירוב. ומזה נלמד גודל החובה לתקן עירוב בכל מקום, וגודל המכשלה במקום שאין עירוב, או שיש פקוקים בכשרות. פתיחת דלת ע"י מפתח וטלטול, יש שעושים כמה פתרונות, ורובם לא מועילים לשעת הפתיחה:

1. רבים נצרכים לנעול ולקחת עמם את המפתח, ואם אין להם חגורה המותקנת לכך שהמפתח ישמש כחלק ממנה, יש בדבר איסור הוצאה וטלטול.
- ואף כאשר משאירים את המפתח בארון חשמל שבאותה קומה, יש איסור להוציאו מן הבית לחדר מדרגות שהוא חצר שאינה מעורבת.² וכן להביאו מהארון למשקוף לפעמים אסור כדלקמן.
2. אף אלו שיש להם חגורה, אך בשעת הפתיחה, כאשר מורידים מהחגורה, עדיין יש ליהרר בכמה דברים: אם עומד מחוץ למשקוף, אסור להכניסו אל תוך המשקוף.³
3. פתיחת הדלת וע"ז נכנס המפתח לבית, יש בו איסור הכנסה מהרחוב או מהחצר שאינה מעורבת לבית.⁴
4. יש המחביאים את המפתח תחת הדלת, וע"פ רוב יש בהוצאתו משום איסור הוצאה מהבית לכרמלית או לחצר שאינה מעורבת [כמבואר בדיון הקודם].⁵

תויות, כפתורים ולולאות של בגדים שנתקלקלו

כתב השו"ע (סימן ש"א סעיף ל"ט): כל דבר שנפסק מן הבגד, וראשו אחד מחובר, כגון לולאות, אם אינו חשוב מותר לצאת בו, ואם הוא חשוב אסור לצאת בו. וכתב המשנ"ב (ס"ק ק"ג) בשם הח"י אדם שמה שמותר לצאת כשאינו חשוב, היינו דוקא כשאין דעתו להשלים מצד השני. ועל כן צריך אדם ליהרר כשנפסק לו רצועה מרצועות בגדיו שקושר בו שתי הצדדים, ומצד אחד נשארה הרצועה, וכן זוג קרסים שנפסק קרס אחד, אפילו שהן משיחה או חוט ברזל בעלמא, ואין חשוב הרצועה והקרס אצלו כלל, מכל מקום אסור לצאת באותו בגד, כיון שדעתו להשלים ולתקן הצד שנפסק וזה ישאר במקומו, כיון שע"ז נחשב חשוב אצלו ואינו בטל לבגד, ורק אם אין דעתו להשלים וגם אינו חשוב, בטל לבגד. עכ"ד המשנ"ב.
 5. לולאה של כפתור המחוברת בצד אחד של הבגד, ונאחזת בכפתור שבצד השני [ובכך סוגר את הבגד], אם נקרע אחד מהם, ודעתו לתקנו, השני הוא משאוי, ויש ביציאתו עם הבגד איסור הוצאה וטלטול (כמ"ש המשנ"ב הג"ל).
 וכן בגד שסוגרים אותו בלחצניות (טיקטקים), ונתלש אחד מהצדדים ודעתו לתקנו (ארחות שבת פכ"ח סעיף קע"ח).
 6. מתלה של חליפה או מעיל שנקרע מצידו האחד, ונשאר מחובר בצידו השני, ודעתו לתקנו, יש ביציאתו עם הבגד איסור הוצאה וטלטול (ארחות שבת שם סעיף קע"ט).
 וכן לולאה של חגורה שנתלשה מצד אחד, ונשארה מחוברת בצד השני. תוית מחיר שנשארה על הבגד, במקום גלוי, כיון שמקפידים להסירה אינה טפילה לבגד, ויש בה איסור הוצאה וטלטול (ארחות שבת פכ"ח סעיף קפ"ג).
 וכן תוית של מכבסה, באופן שדרכו להקפיד להסירה ורק שכת לעשות כן מבעוד יום, יש לחוש בה לאיסור הוצאה וטלטול (שם סעיף קפ"ד).
 8. מצוי שכפתור מתרופף ואינו ראוי לרכוס בו את הבגד, ויש בו איסור הוצאה וטלטול, אם אינו משמש נוי במצב זה (שש"כ פ"ח סעיף מ', ארחות שבת פכ"ח סעיף קע"ז).
 9. כפתורי רורבה המחוברים בבגד, יש בהם איסור הוצאה וטלטול, כיון שאינם משמשים את הבגד, אלא נושאים אותם לומן שיצטרך להם (שש"כ פ"ח סעיף ל'). ויש מתיירים (שם בהערה), והובא בארחות שבת שם סעיף קע"ו). ולפעמים בבגד חדש לא הספיק להורידם, או שהתלכלך הבגד של שבת ולובש בגד אחר של יום חול שהשאיר בו את הכפתורים.

ציצית וטלית

10. בגד שהחייב להטיל בו ציצית אינו אלא משום ספק, אסור לצאת בו בשבת, משום איסור הוצאה וטלטול של חוטי הציציות (שו"ע סימן י' סעיף ז', שש"כ פ"ח סעיף ל"ו).

הסתפק כשמחליט רק שלא לתפור את המתלה הזה, ויתן במקומו אחר, דכיון שלולי האיסור הוצאה היה מתקנו א"כ הוא דבר חשוב.
 7. עיין ארחות שבת פכ"ח סעיף קמ"ה הערה רנ"א בשעת צורך גדול.
 8. בארחות רבינו (ח"א דיני שבת אות קמ"ד) כתב שהחזו"א הורה בזה הלית, אמנם בערוך השולחן (סי' ש"א סעיף מ"ח) כ' שהיתר זה הוא ברוחק, וע"י בשמירת שבת כהלכתה (פ"ח הערה קל"ד) ובארחות שבת (פכ"ח סעיף קמ"ה) שהק' הגר"ש אוערבראך זצ"ל ע"ז בכמה אופנים, מאחר שביום חול אם נקרע הכפתור אינו משתמש באופן זה אלא מעדיף להשאירו פתוח.
 9. באופן שאם ימתין יאחר לתפילה, יש אומרים בשם בעל הקה"י שילך מרה"י לרה"י בלי לעצור בינתיים, אך אם יעצור למנוחה וכדומה עובר באיסור הוצאה וטלטול.
 10. עיין בפתח העירוב, שיש עצה להטות ראשו ורובו על המכונית, ולהניחה על ראשו במצב זה, שבאופן שנמצא ראשו ורובו ברה"י נחשב שכולו ברה"י.

רשות היחיד, אסור מדרבנן, גזירה שמא לא יהיה כל תנאי רה"י (רמ"א סוף סימן ש"מ"ו). וכן כשעומד בחדר מדרגות שהוא רה"י, אסור להכניס מחצר שאינה מעורבת לבית.
 5. לאור הדברים, יש לברר האופן המותר, אחר שהפוסקים התחבטו בזה רבות, א. יכנס לתוך המשקוף כשהוא לבוש בחגורה, ב. יוריד את החגורה שם, יפתח, ויחזור ויחגור, ואח"כ יוריד את הידית ויכנס. ובאופן המצוי שאינו יכול ליכנס למשקוף, ועומד במקום שדינו כרמלית [ולא רה"ד], וכן דלתות שצריך לפתוח הדלת כשהמפתח בפנים, עיין מנחת יצחק (ח"ג סי' כ"ז) ובארחות שבת (ח"ג פכ"ח סעיף צ"ח) שיש להקל שיעזוב את המפתח לרגע לפני הפתיחה, ואח"כ יפתח כשירו אוחות כל הזמן בחגורה [וכיון שאיגודו בידו דרבנן, יש להקל בכרמלית כשמחליף דרך מקום פטור ע"י הנחה באמצע].
 6. עיין שם (בהערה רפ"ה) שכתב פתרון להחליט שאינו רוצה לתקנו, ואחרי שבת יזרקנו, שבאופן זה בטל לבגד כדבר שאינו חשוב. אבל

1. ובמקומות שמניחים עירוב מערב פסח לערב פסח [ולא כל שבת מחדש], וגם עירובי תחומין אין דרכו להניח, אין צריך לומר "עירבתם" (משנ"ב שם ס"ק י"ב).
 2. לכן יש מוסיפים לעשות עירוב פרטי רק לבנין, שבוה אין חשש [אם אין גוי או מומר בבנין], ובכך מותרים לטלטל את המפתח לארון חשמל ללא חשש, ואינם מוציאים מהבנין כלל. [וע"פ רוב גם לחצר הבנין אסור להוציא כי אין המחיצות כראוי].
 3. שכן אם יש בו ד' טפחים הוא רה"י והרחוב הוא כרמלית, ונמצא מכניס מכרמלית לרה"י. ואף כשאין בו ד', והוא מקום פטור או כרמלית (אם יש מק"פ בכרמלית ע"י סוס"י שמה"ה), אסור מדרבנן שמא יהא למשקוף דין רה"י (ארחות שבת פכ"ח סעיף קנ"ג). ואם עומד בחדר מדרגות שיש לו מחיצות והוא רה"י רק אינו מעורב, יתכן שאין איסור להכניס למשקוף, וי"א שהמשקוף הוא חצר פרטית, ויש לדון מצד הוצאה מחצר לחצר בכלי בית, וי"א שדינו כבית, ויש איסור הוצאה מחצר לבית.
 4. כי הרחוב הוא כרמלית, והבית רה"י, וגם אם תוך המשקוף הוא

בקלות. אמנם אם מסיבה רפואית אסור לו להורידם כל זמן שנמצא מחוץ לבית [אף בצל], אפשר שמותר לצאת בהם. וכן במשקפי שמש אופטיים שאין חשש שיורידם, מותר לצאת בהם (ארחות שבת פכ"ח סעיף ק"ח).
36. רוק שנתלש בפה, כלומר שנתהפך ונתקבץ ומוכן לזרוק, יש בו איסור הוצאה וטלטול (שו"ע סימן ש"ב סעיף ג').

וכן יש אוסרים בצואת האף, כאשר התנתקה ועומדת בפתחי האף, ובארחות שבת (פכ"ח הערה ש"ט) היקל בזה.

37. שיירי מאכל שנשארו בין השיניים וכדומה, במנחת יצחק (ח"ב סי' ל"ח) כתב שראוי להחמיר לנקותם לפני שיצאים, אבל בש"כ (פ"ח הערה ח') בשם הגר"ש אויערבאך זצ"ל, וכן בארחות שבת (פכ"ח סעיף ר') כתבו שמותר, כיון שהם בטלים לגופו, אך באופן שמפריעים לו ומקפידים להסירם יש בהם איסור הוצאה וטלטול (שם בהערה ש"כ).

ופשוט שלצאת עם **סוכריה בפה**, אפילו היא קטנה מאוד, יש בזה איסור הוצאה וטלטול (שם בהערה).

38. ההולך בדרך ונכנסה אבן קטנה לתוך נעלו, אם מפריעה לו בהילוכו, יש בה איסור הוצאה וטלטול, וצריך להסירה (ארחות שבת פכ"ח סעיף קצ"ט).

39. עלונים שמביאים מבית הכנסת, יש בהבאתם איסור הוצאה וטלטול. מצוי מאוד **לשאול דברים משכנים** לצורך השבת, ואם לא נעשה עירוב יש בכך איסור הוצאה מהדירה של השכן לחדר מדרגות, ואיסור הכנסה מחדר מדרגות לביתו.

41. טלטול בשוגג, לצעירינו קורה להרבה אנשים, לא פעם אחת, שגילו ששכחו דבר בכיס ויצאו בו לחוץ, וע"י העירוב ניצלים מאיסורים אלו.

42. נשיאת קטן, עגלה, שמירה, בקבוק, ושאר צרכי תינוק, כשהולכים להורים, לקרובים, לשמחה, ולכל מיני מקומות, כל אלו כרוכים בעשרות איסורי הוצאה וטלטול, שלולי העירוב אין לתאר את גודל המכשלה, וע"י העירוב [אם הוא בכשרות ראויה] אין איסור בדבר. [יש לציין כי מפני ריבוי המלאכות באופן זה וחומרת הדבר, יש לברר היטב על רמת כשרות העירוב, כל אחד לפי דרגתו, וח"ו לא לסמוך על שמועות שאנשים מנחמים את עצמם מחמת ההכרח והמצוקה ש"ש עירוב". ראה מה שהארכנו בזה לקמן בסקירת מצב העירובים].

43. מלבד נשיאת קטן ברחוב, מצויים מכשולות גדולים אף בתוך בנין מגורים:

א. הוצאה מהבית לחדר מדרגות, אסורה מדרבנן עד שיעשו עירוב. וכן בבתיים משותפים כמו בתי מלון ופנימיות, הוצאה מהחדר לפורודור המשותף, [ע"פ רוב] אסורה מדרבנן עד שיערבו.

ב. טלטול מקומה לקומה, ע"פ רוב נחשב טלטול מחצר לחצר, והוא אסור בחפצים שהיו בכניסת שבת בתוך בית (שו"ע סימן שע"ב סעיף א').

ג. טלטול לקומת הכניסה, לפעמים אין מחיצות גמורות ללובי שבכניסה לבנין, ודינו ככרמלית, ואסור להוציא אליו שום חפץ, אף בחפצים שהיו בכניסת שבת בחצר ולא בבית. וכן אסור לטלטל בתוך מקום זה יותר מדי אמות.

ד. הוצאה מהבנין לחצר, מצוי שאין לחצר מחיצות גמורות [כגון שבצד אחד באורך 5 מטר הגדר נמוכה מי' טפחים, וזה מצוי ביותר], ודין החצר ככרמלית, ואסור להוציא אליה שום חפץ. וכן אסור לטלטל בתוכה יותר מדי אמות.

45. ילד שהולך רק עם עזרה, אם מוליך את רגליו זו אחר זו ונשען על רגליו, מותר לאחוז בו שילך ואינו נחשב טלטול (שו"ע סימן ש"ח סעיף מ"א).

ילד שהולך בעצמו, קורה **שנעצר באמצע הדרך** ואינו רוצה להמשיך, מותר לתת לו יד אם ידדה בעצמו, אבל להרימו או לגרוו אותו, יש בכך איסור טלטול והוצאה.

ומותר לשאתו פחות פחות מדי אמות, אך להכניסו לבית [או לחצר ולחדר מדרגות שהם ר"י] אסור [שש"כ החדש פ"ח סני"ו, וע"י שבתא דינוקא פ"ז סעיף ג'].

46. להשתמש בקטן שיטלטל עבור הגדולים, במקום שאין עירוב, יש בכך כמה איסורים:

א. אם אומרים לו לטלטל, עוברים באיסור ספיה, ואפילו כשמדובר בטלטול בכרמלית דרבנן (משנ"ב סימן שמ"ג סק"ו).

ב. אם מטלטל לצורך הגדול, חייב כל אדם למחות בו. (משנ"ב סימן ש', וכן מוכח מהדין של קטן שבא לכבות דליקה, סימן שכ"ח שהע"צ ס"ק ל"ג).

ג. אביו שרואה אותו מטלטל, מצווה לגעור בו ולהפרישו (לשון השו"ע סימן שמ"ג סעיף א').

ד. לענין קטן המטלטל דברים לצורך עצמו, בטלטול דרבנן אם הוא צריך להם יש דעות שמותר, ע"י ביאור הלכה (סימן שמ"ג, שהרשב"א מתיר, ובשו"ע משמע שאסור, ע"ש).

46. ספסל הנמצא ברחוב וקבוע בקרקע [ויש ברחבו ד' על ד' טפחים, וגבוה ג' טפחים], דין הספסל ככרמלית, ובאופן שהרחוב הוא רשות הרבים אסור להעלות ילד להושיבו על הספסל, וכן אסור להרים חפץ להניחו על הספסל, מפני שמכניס מרשות הרבים לכרמלית. אבל אם הרחוב ג"כ רק כרמלית, אין איסור כל שאינו מעביר ד' אמות. וכן הדין **להושיב ילד על מכונית**.

להרים דבר **מקרקע הרחוב לעגלה**, כמו שמצוי שהילד הפיל בדרך בקבוק או מוצץ וכדומה, עיין בשו"ת פתח העירוב שהתבאר ש"פ רוב אין איסור כל שאינו מעביר ד' אמות, כיון שהעגלה מיטלטלת ואין לה דין כרמלית, אלא דינה כרשות שהיא נמצאת בו, אם רה"ר ר"ה, ואם כרמלית כרמלית.

47. דרך הילדים לטפס על הגדרות של החצרות הסמוכים לרחוב, וללכת על גביהם, ומבקשים מהגדולים שיעלו אותם על הגדר, או יורידו אותם. אם הגדר גבוהה י' טפחים והחצר היא מוקפת מכל רוחותיה שיש לה

דין רשות היחיד, גם דין הגדר כרשות היחיד [אפילו שאינה רחבה ד']. ואסור להעלות את הילדים, כיון שמכניסם מרשות הרבים לרשות היחיד. [אלא יטפסו בכוחות עצמם. וכן אם רק יחזיקו בידי האדם והוא לא יעלה אותם, מותר].

וכן אם הגדר רחבה ד' על ד' טפחים, וגבוהה י' טפחים, אף כשאין לחצר שאר מחיצות, דין הגדר כרשות היחיד, ואסור כנ"ל. וכן כל עמוד שיש בו שיעור זה [רוחב ד' על ד' וגובה י'], ואפילו פח אשפה המיטלטל שיש בו שיעור זה, דינו כרשות היחיד, ואסור כנ"ל.

אם העמוד הנ"ל לא רחב ד', אין איסור [כיון שדינו כמקום פטור]. אבל אם יש ברחבו ד' אלא שגובהו פחות מי', דינו ככרמלית, ורק אם הרחוב הוא רשות הרבים ולא כרמלית יש איסור, כמבואר לעיל לגבי ספסל קבוע.

48. ספרי הנביאים להפטרה בשבת, הרבה בתי כנסת שאין להם משלהם לוקחים מבתי כנסת סמוכים, ויש בכך איסור הוצאה וטלטול. ואף שמביאים ע"י קטנים, גם להם אסור לטלטל כשאין עירוב מכמה טעמים, כמבואר במספר 44. ואף בדיעבד כאשר הביאו באיסור, אסור לקרוא בו, ע"כ לפי שיש שאמר להם להביא או למי שידע שהם הולכים להביא ולא מחזה בהם.

49. יש אנשים חולים ל"ע, וצריכים לקחת עמם דברים לצרכי רפואתם, כגון חולי סכרת שצריכים לקחת עמם סוכר כדי לתת בפיהם בזמן שירגישו צורך בכך, חולים שצריכים ליטול עמם מסמך המזהה את מחלתם למען ידעו לטפל בהם במקרה הצורך רח"ל. ובמקום שאין עירוב, הדבר כרוך באיסור הוצאה וטלטול.¹¹

חולים וקנים שאינם יכולים לעצור עצמם מצרכיהם, וצריכים לקחת עמם כיס לקבל מימיהם (קטטר), אם עושים כן בשביל שלא יטנף גופם ויצערו [ולא רק לשמור על נקיון בגדיהם], אין איסור הוצאה בכך (ארחות שבת פכ"ח הערה ר"ד), וע"ש לענין בלון חמצן.

50. אנשים מוגבלים שצריכים לקחתם בכסא גלגלים, יש בכך איסור הוצאה וטלטול, הן מצד האדם והן מצד הכסא. [ואם יכול ללכת האיסור הוא מדרבנן, כי מן התורה חי נושא את עצמו, ע"י שו"ע סימן ש"א סעיף מ"א ומשנ"ב].

ואם היושב מסיע את עצמו, יש לדון אם נחשב כהולך עם קביים, ע"י ארחות שבת פכ"ח הערה רע"ו.

51. אסרו חכמים לצאת בכניסת שבת סמוך לשקיעת החמה, עם חפץ בידו או בכיסו [שבאופן זה בשבת יש בדבר איסור הוצאה מן התורה], שמא ישכח ויטלטל את החפץ בשבת, יש פוסקים שהאיסור רק כשיוצא לרשות הרבים, ולפ"ז בזמנינו תלוי במחלוקת אם הרחובות הם כרמלית או רה"ר [שכן דעת השו"ע והרבה פוסקים]. ודעת הגר"א שסמוך לשקיעה ממש אסור אף לכרמלית, כי באופן זה יש חשש גדול שיבוא לידי מכשול (שו"ע סימן רנ"ב סעיף ו' ומשנ"ב ס"ק נ"ב). וע"י ארחות שבת פכ"ח הערה של"ו. ובאופן שיש עירוב אין איסור בדבר, כי כל הרחובות הם רשות היחיד ולא יצא לרה"ר או כרמלית.

דברים השכיחים במועדים

52. טלטול ביו"ט שחפצים שאינם נצרכים ליו"ט, הדבר מצוי מאוד כשמאתאחים וחוזרים עם שמיות ובגדים שאינם נצרכים ליו"ט, וסבורים שביו"ט לא שייך איסור בטלטול, ובאמת יש בדברים אלו איסור הוצאה וטלטול שלא לצורך. ואף כשצריכים אותם למוצאי יו"ט, אסור לטלטל ביו"ט, אלא צריך לבוא במיוחד אחרי יו"ט. ובאופנים מסוימים ניתן להתיר, כגון כשילכו לאיבוד אם לא יקחום מיד עמם, וע"י מה שנתבאר בזה בספר שבתא דינוקא פרק י"א סעיף כ"ד.

53. טלטול המפתח, כאשר הולכים מהבית ונועלים מחשש גניבה והפסד ממון, יש אוסרים לטלטל את המפתח, כיון שלא הותר טלטול אלא לצורך אוכל נפש או צורך מצוה ושאר צרכי היום, אבל לא בשביל הפסד ממון, ונכון להחמיר לנהוג כמותם (משנ"ב סימן תקי"ח סק"ו). ואף כשיש בבית גם דברי מאכל ליו"ט, י"א שאינו נחשב צורך יו"ט, כיון שאין החשש שיגנבו אוכל של יו"ט, אלא שאר דברים יקרי ערך שהם אינם צורך יו"ט.

54. טלטול המפתח כאשר באים אל הבית, אף שבטלטול המפתח יש צורך אוכל נפש או צורך היום, אבל לפעמים נמצאים עמו שאר מפתחות שאין בהם צורך ביו"ט, ויש בהוצאתם איסור הוצאה וטלטול. ואף כאשר הם מחוברים באותו צרור, דעת כמה פוסקי זמנינו שיש בהם איסור הוצאה וטלטול, ואין היתר של ריבוי בשיעורים, כיון שזה רק כשהריבוי מאותו מין וראוי לאותו תשמיש, משא"כ במפתחות אין המפתחות הנוספים ראויים לשימוש של אוכל נפש [לפתיחת הבית].

55. טלטול טישו, כאשר מטלטל למקום שיש בו טישו, אין היתר מצד צורך יו"ט כיון שאינו צורך. וכן כשמחזיר הנוטר לביתו מותר לקחת עימו בשביל הדרך, אבל כשסמוך לביתו שכבר לא יצטרך להם, כגון שנמצא בחדר מדרגות, אסור להכניסם לביתו, כי במלאכת הכנסה זו אין צורך מאחר ויש לו בביתו.

56. החזרת מחזורים מבית הכנסת, כשאינו צריך להשתמש בהם בביתו, אם יש חשש שיגנבו או יאבדו עד מוצאי יו"ט מעיקר הדין מותר [עכ"פ מדין התירו סופן משום תחילתן], אך אם הביאם לביהכ"ס לפני יו"ט, ראוי להחמיר שלא לטלטל מחמת חשש גניבה (משנ"ב סימן תקי"ח סק"ו, ונכ"ל במפתח).

ואם אין חשש שיגנבו או יאבדו מביהכ"ס עד מוצאי יו"ט [כגון שיכול להניחו באיזה מדף], אסור להחזירם.¹²

57. טלטול בבין השמשות של מוצאי יו"ט, יש בו חשש שבזמן ההוצאה היה יום ובשעת ההשתמשות כבר לילה, ונמצא שהוציא מיו"ט לחול, ויש

בדבר איסור הוצאה וטלטול.

ואפילו מיו"ט ליו"ט אסור, כידוע לגבי החזרת המחזורים מאמירת תשליך בסוף יו"ט א' של ראש השנה.

58. בסוכות יש צורך לעשות עירוב באופן מיוחד, בשביל יום השבת שחל בתוך החג, כיון שההוצאה מהבית לחצר, ומהחצר לסוכה שבחצר, יש בה איסור הוצאה והכנסה מדרבנן [בחצר ששייכת לשני דיירים ומעלה].

59. בסוכות, אף ביו"ט שמותר להביא את הדברים לסוכה ללא עירוב, כיון שהותרה הוצאה לצורך, מכל מקום כאשר גמרו את הסעודה ובאים להחזיר את הכלים לבית, ע"פ רוב אין צורך בכלים אלו בבית, והוצאה זו היא שלא לצורך, ואף ביו"ט יש בה איסור הוצאה וטלטול.

60. ביום כיפור אנשים רבים יוצאים בנעלי בית, ואם אינם קשורים בחוט וכדומה יש פוסקים שאסור לצאת בהם, מחשש שיפלו ויבוא לקחתם בידיים, ויש מקילים בזמנינו שאין דרך ללכת יחף, ראה לעיל מספר 19.

פירוט דירוג רמות מצב העירוב

יש לציין שאין כל הדברים והרמות מדורגים בשוה, ההבדל בין רמה א' לב' אינו שזה להבדל בין רמה ב' לג', והקולא שברמה ב' בדבר אחד אינה שזה לקולא שברמה ב' שבדבר שני, אלא יש להבחין בכל דבר לפי השיטות והדינים שנאמרו בו.

מספר צורות הפתח שבעירוב

א. רוב שני צדדים במחיצות, עומד מרובה.
 ב. רוב בצורות הפתח.

עומדים או לחיים

א. יש לחיים בכל מקום.
 ב. יש לחיים רק במקום שהעומדים התעקמו.
 ג. אין לחיים אבל מקפידים על עומדים עקומים בשיעור מסוים.
 ד. רק עומדים ולא מקפידים על עומדים עקומים.

חוטים

א. מקפידים שהחוטים לא יצאו מכנגד העומדים / הלחיים, אף באמצע הצורת הפתח.
 ב. לא מקפידים על הנדנוד שבאמצע, ומקפידים על חוט שוקע [בעמודים].
 ג. יש חוטים מתנדנדים ויש חוטים שוקעים.

מחיצות

א. יש מחיצות גמורות, ללא תל המתלקט ושיחים ועומד מרובה [המשתנים בתדירות גבוהה], ומקפידים שלא יהיה עומד מרובה מפולש בב' צדדים.
 ב. יש רוב מחיצות גמורות, וחלקם עומד מרובה.
 ג. יש מחיצות גם ע"י תל המתלקט ושיחים.

תקינות המחיצות

א. בניוית היטב ללא חשש גבוה לתקלות, והמקומות המועדים לתקלות נבדקים מידי שבוע.
 ב. יש חשש קל לתקלות בכשרות המחיצות, כגון שיש מקומות מועדים לתקלות שאינם נבדקים.

רשות הרבים

א. אין רחובות ברוחב ט"ז אמה [וי"ג ושליש מפולש], ואם יש הם סתומים [אין להם יציאה בצד שני].
 ב. יש רחובות ט"ז אמה, ויש להם שערים כד"ן.
 ג. יש רחובות ט"ז אמה ללא שערים, אלא שאינם משמשים לשישים ריבוא.
 ד. יש רחובות ט"ז אמה, ובעיר יש שישים ריבוא, אך לא משתמשים תדיר ברחובות אלו.
 ה. יש רחובות ט"ז אמה המשמשים לשישים ריבוא, אך לא עוברים בהם עצמם שישים ריבוא.
 ו. יש רחובות ט"ז אמה המשמשים לשישים ריבוא, ונעשה תיקון ע"פ שיטת החזו"א.
 ז. יש רחובות ט"ז אמה ועוברים בהם שישים ריבוא, אך לא עוברים ברחוב זה בכל יום, ונעשה תיקון ע"פ שיטת החזו"א.
 ח. יש רחובות ט"ז אמה ועוברים בהם שישים ריבוא אך לא עוברים בכל יום, ולא נעשה תיקון ע"פ שיטת החזו"א.
 ט. יש רחובות ט"ז אמה ועוברים בהם שישים ריבוא בכל יום, ונעשה תיקון ע"פ שיטת החזו"א.
 י. יש רחובות ט"ז אמה ועוברים בהם שישים ריבוא בכל יום, ולא נעשה תיקון ע"פ שיטת החזו"א.

בדיקות

מש"כ בודקים את כל היקף העירוב - הכוונה את כל צורות הפתח, עומדים לחיים וחוטים, וכן יש עירנות לשינויים במחיצות. [בדיקה ממש במחיצות גמורות, נוקטים שאין צריך כל שבוע כשאין חשש מיוחד].
 א. בודקים את כל היקף העירוב ביום שיש [או ליל שיש].
 ב. בודקים את כל היקף העירוב במשך השבוע.
 ג. בודקים רק חלק מהיקף העירוב, לפי הסבירות לתקלות.
 ד. לא נבדק כל שבוע, או בשבוע זה.

קרפיות

א. אין שטח בית סאתים פנוי כלל, ואין שטחי בניה, ואם יש הם מוקפים בפנ"ע.

¹² יש עושים עצה, לכיון להשתמש בהם בביתו, וכשמגיעים מעיינים בכל אחד מהמחזורים איזה דבר הלכה או תפילה.

ויש מיעצים להם שיצאו שלא כדרך הוצאה כגון ככובע, שאיסורו רק מדרבנן [וצ"ע אם מתירים בכך גם לצאת באופן שאינם מוכרחים].

¹¹ באופן שאין עירוב, פעמים רבות זה גובל בפיקוח נפש, ובאופן שהם מוכרחים לצאת מביתם מותר להם לטלטל אע"פ שיש בכך איסור הוצאה.

(ב'): אמנם מצאתי למרן החיד"א בספרו "שער יוסף" (על הוריות, שם) דהבי"ד הבאר שבע, ודחה קושייתו מדברי קבלה, דהכא אינו ילפותא מדברי קבלה אלא בשביל שלא יטעו הצדוקים, והמה גם בבניאים מאמינים, ואפשר דלית להו הא דד"ת מדברי קבלה לא ילפינו, ולעיקר הקושיא אמאי מייית להאי קרא ולא להמקראות שבתורה הגו' יישב כיוצא בהג"ל דילפי' מדרשא והוי דבר שאין הצדוקין מודין בו, ועע"ד שם בארוכה, וע"ע דברי הנצי"ב במרומי שדה'.

ב]. הוצאה והכנסה - אב או תולדה: ההוצאה מאבות מלאכות היא (שבת ע"ג.), וז"ל הרמב"ם (שבת, פ"ב ה"ח) "הוצאה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואע"פ שדבר זה עם כל גופי תורה משה מסיני נאמר, הרי הוא אומר בתורה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא, הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה", וביאר במג"מ דס"ל להרמב"ם כרה"ג וכהסכמת הרשב"א (וכ"ה בתוס' דשבת צ"ו: משם הירושלמי ור"ח, וכ"ה לחד תירוץא בחי' הרמב"ן לשבת ב'): דהאי דרשא דשבת (צ"ו: הנו' לא אתיא למילף יסוד איסור הוצאה [ולא גרסי' "היכא כתיבא"] אלא לברר לן דהויא מלאכה.

וההכנסה, הנה בשבת (צ"ו: מבואר דהוי תולדה הוצאה, אמנם הרמב"ן (שבת ב'): ביאר בדעת רב פפא דעתם דס"ל דהכנסה היא נמי מלאכה, ונפק"ל מדאמרו (שבת מ"ט: דהו"ל גבי משכן, דהם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, אתם אל תכניסו מרה"ר לרה"י, ועי' לח"מ ברמב"ם שם, וכן העיר נמי הפר"ח בהגהות מים חיים ע"ד הרמב"ם שם) דשקו"ט אמאי לא חש הרמב"ם לחלק בין הוצאה להכנסה ולומר לן דהוצאה הוי אב וההכנסה תולדתה, ומבואר דלא ס"ל להלח"מ כהרמב"ן, אמנם לכאוי דעת הרמב"ם עצמו אפש"ל כהרמב"ן, ושור"ד באגלי"ט (אופה, א' ה') "אך אישתמיטתיה להרב לח"מ ח"י הרשב"א שם (- שהעתיק דברי הרמב"ן הנו') שכתב דלרב אשי דקיי"ל כוותיה הכנסה נמי היא אב מלאכה, ונשארו דברי הרמב"ם בחזקתן שדקדוק נאמרו", ועי' עוד בהגהות יד איתן על הרמב"ם שביאר נמי כן בדעתו והביא רא"י לזה מירושלמי, והוסיף לבאר דע"כ נקט תנא (שבת ע"ג.) דאבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ולא נקט שלוששים וששע, דייל"ד דבראמת איכא מ' אבות... אלא דלענין חטאת אין מביאין על שיהיה רק אחת, והיינו חסר אחת, ושור"ד כן בחי' החת"ס (שבת מ"ט:), והוא דרוש שנשא בשבת חנוכה תקפ"ד), וע"ד, וכן באו"ש הביא מהירושלמי דהויא מלאכה, וכן ראיתי במרכ"מ מביאור כוונת הירושלמי והרמב"ם, וע"ע היטב בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש (ריש שבת), ודו"ק.

ג]. הנה עכ"פ מתבאר דהוצאה הוי מלאכה גרועה, וכתבו התוס' בריש שבת (ב'), הטעם לזה, דהא אי ניזיל בתר סברא - מה לי מוציא מרה"י לרה"ר ומה לי מוציא מרה"י לרה"י, ובראשונים נתבאר עוד טעמים בהא דהוצאה הוי מלאכה גרועה, דז"ל המאירי: "ומפני שאינה דומה לשאר מלאכות עד שהדעת מפקפקת להיותה נקראת מלאכה מטעם מה לי מזוית לזוית מה לי מרשות לרשות, הוצרכו להביא איסורה בפרט", וכיו"ב ברשב"א: "דהיא מלאכה גרועה, שאילו פנה מזוית לזוית משא גדול פטור, והוציא קצת מרשות לרשות חייב, משא"כ בשאר המלאכות שאינן אסורות אלא מצד עצמן באיזה רשות שתעשה", וכ"ה ברמב"ן: "הוצאה חידוש הוא, שברה"י מותר לישא משא גדול, ואם הוציא לרה"ר כגורגרת חייב, משא"כ בשאר אבות מלאכות שאינן חלוקות ברשויות אלא אסורן מחמת עצמן", ובאו"ז (ח"ב ס" פ"ב) כ' הטעם דלא נעשה שינוי בגוף החפץ.⁵

ואשר לפ"ו נראה ליישב סתירת דברי רש"י לכא'ו, דהנה בזבחים (מ"ו: תנן לשם ו' דברים הוזב נזבח..., א"ר יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר, שהוא תנאי ב"ד שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד, וברש"י "הלכך אי הוי שלא לשמו אע"ג דבעלים אמריי לשמו, לאו מידי הוא דלאו בדידהו תליא מילתא", ובגמ' (מ"ו.) השוואת מנאם דלא ס"ל הכי, ובניניהו הא דר"א, דתנן (חולין ל"ח: היתו חטות לעבודת כוכבים שחיטתו כשרה, ור"א פוסל [כיון שסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים, ואע"ג דלאו איהו שחיט לה], והא דר"ש בן אלעזר דתניא כלל אמר רשב"א כל שאין כשר להצניע [כדם נדה או איסור] וכן מצניעין כמוהו [מחמת שיעורו המועט], הוכשר

מה שרגילות להניח ביותר מד', וכן היה מסתמא במשכן] דקרא דאל יצא איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ - כלומר, ממקומו של חפץ, וא"כ כשם דאיכא איסור הוצאה ממקומו של האדם דהיינו ד' אמות, כ"ה נמי גבי חפץ, ואין מקום חשוב בפחות מד', וע"פ דרכם כתבו (שם פ"ז: ע"ד לבאר ההיא דשבת (שם) אם נצטוו במרה גם על איסור תחומין, דאצ"ל דאתיא כר"ע דאמר דתחומין דאורייתא (ר' סוטה ז"ז: בו ביום דרש ר"ע ומדתם מחוץ לעיר, וע"ש ל"ו:), דהא משמע דעכ"פ בסניני כבר לכר"ע היו מצווין בזה, אלא י"ל דלאו דוקא נקט תחומין, אלא הוצאה שהיו מוליכין עמם כל אשר להם, "ואע"ג דבכ" מן כתיב אל יצא איש ממקומו, ודרש"י מיניה הוצאה", איכא למימר דלא נאמר עד אחר שנעשה המשכן - אחר מתן תורה-, ומשום דשייכי למילי דמן כתביניהו התם, וראיתי בר"ף (עירובין ה'. מדפה"ס, וכ"ה שם בפ"י רבינו יהונתן) וברא"ש (שם פ"א סכ"ד) דמשמע כרש"י.

אמנם בשבת (צ"ו: אמרו דהוצאה היכא כתיבא, אריו"ח דאמר קרא (שמות ל"ו ו') "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא", משה היכן הוה יתיב, במחנה לוי, ומחנה לוי ה"ר הוא, וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י דידכו לרה"ר, וממאי דבשבת קאי, דילמא בחול כו', גמר העברה העברה מיהו"כ, כתיב הכא ויעבירו קול במחנה, וכתיב התם (ויקרא כ"ה ט') וְהֶעֱבַרְתָּ שֹׁפָר תְּרוּעָה, מה הללן ביום אסור אף כאן ביום אסור, אשכחן הוצאה, הכנסה מנלן, סברא היא: מכדי מרשות לרשות הוא - מה לי אפוקי ומה לי עיולי, ומפורש שהוצרכו קרא אחרינא, ולרש"י א"ש דהרי ס"ל דדחה רב אשי לילפותא קמא, אמנם התוס' עצמם כבר עמדו בזה בדבריהם לעירובין ופי' דהוצאה מלאכה גרועה היא, ומשו"ה הוצרכו תרי קראי, ועד"ז בי' בשבת (ד'). הא דהוצרך כלל קרא ולא סגי לן בהא דהיה זה במשכן כדי לחייבו (ר' שם מ"ט: הם הורידו קרשים מעגלה כו'), כיון דהוי מלאכה גרועה [ור' הללן הטעם דהוי "מלאכה גרועה"], וע"ע בדברי הראשונים (ב'): דהוצרכו תרי קראי, חד לדעניי וחד לרבעה"ב.

אבל הרשב"א (צ"ו: נתפלא על הגירסא דהוצאה "היכא כתיבא", דהלא סגי בזה שהיתה במשכן כדי לחייבו וככיתר המלאכות, ונקט נמי לטעם דהוצאה היא מלאכה גרועה, אלא שהביא משם רב האי גאון "דלא גרסינן ליה וטעותא הוא, דמעיקרא לא איתפסקא להו אלא מנ"ל דהויא מלאכה, ומהדרינן משום דכתיב אל יעשו עוד מלאכה ויכלא העם מהביא, דאלמא הבאה דהיינו הוצאה קרויה מלאכה", וציון שכ"נ הרמב"ם בהלכותיו [והוא בפ"ב ה"ח: "הרי הוא אומר בתורה... הא למדת, שההבאה מלאכה קורא אותה", וע"ש בלח"מ ומרכ"מ ואו"ש], "הוא הנכון" [וע"ע שם תוד"ה וממאי, ור' הללן סימן זה אות ב].

אלא דבהוריות (ד'), אי' דהוצאה כתיבא בירמיה (י"ז כ"ב) "וְלֹא תוֹצִיאוּ מִשָּׂא מִבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט", ולכא'ו צ"ב אמאי לא נקטו פסוקי תורה ואזודו לנביאים, ומצאתי בחק נתן (בחי' שם) שכ' ד"מ"מ מפני שאינה מבוארת בהני קראי (-הנו' לעיל להתורה) בפירוש, ואפשר שהצדוקים אינם מודים בהני דרשי, לכך ניחא להביא מדברי קבלה שהצדוקים מודים בהן", והיינו כדעסקינן שם בדא"ר יהודה אמר שמואל אין ב"ד חייבין על טעות הוראה עד שיוירו בדבר שאין הצדוקין מודין בו, אבל בדבר שהצדוקין מודין בו פטורין, מ"ט, זיל קרי בי רב הוא, ושוב מצאתי שכיוון לדברי המאירי, דז"ל - "ואע"פ שהם דברי קבלה, שאף הם מודים בנבואה, וכן נראה שאם מן התורה עצמה הרי בפרק הזורק הוציאוהו מויעבירו קול במחנה, משה היכא הוה קאי במחנה לוי, וקאמר להן לישראל לא תפיקו מרשות היחיד לרשות הרבים, וזו אין הצדוקים מודים בה, אלא שמן הנביאים הוא אומר כן".

ושור"ד דהאי קושיא נתקשה נמי בבאר שבע (בחי' שם) בהוסיפו לטעון שהרי אין למדים לא חיוב ולא פטור מדברי קבלה, ויישב עפ"ד רה"ג הנו' דאה"נ לעזם החיוב לא בעינן קרא, אלא ללמד דשם מלאכה עלה, ולגילוי מילתא זו לא מיייתו מקרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו', משום דלא כתיבא בה הוצאה בהדיא אלא הבאה, וקרא דאל יצא איש ממקומו הרי כאמור עיקר קרא לא מייירי בהוצאת משוי אלא לתחומין, ומשו"ה מיייתו מקרא דירמיה דמייירי להדיא בהוצאת משוי, לגילוי מילתא בעלמא אפשר להביא גם קרא דדברי קבלה כדאי' בב"ק

ב. אין שטח בית סאתים זרוע וכדו', אבל יש שטחי בניה מוזנחים בתוך העיר שאינם מוקפים בפני"ע.
ג. יש שטח בית סאתים בתוך העיר עזוב שלא הולכים בו, ומחוץ לעיר אין.
ד. יש שטח בית סאתים בתוך העיר זרוע שאי אפשר ללכת בו, ומחוץ לעיר אין.
ה. יש שטח בית סאתים מחוץ לעיר שאינו זרוע, ואי אפשר ללכת בו מחמת סלעים או מדרון וכדו'.
ו. יש שטחים בית סאתים מחוץ לעיר זרועים, אך הם סמוכים שאם לא היו זרועים היו הולכים בהם.
ז. יש שטחים בית סאתים מחוץ לעיר זרועים שאינם משתייכים לתשמיש העיר.

שכירות

א. נעשה שכירות פרטית מכל המומרים והגויים, ויש עירנות לתושבים חדשים.
ב. נעשה שכירות פרטית מכל המומרים והגויים, ואין עירנות תמידית.
ג. סומכים על שכירות מחברת החשמל, ונבדק ונעשה שכירות ממי שאין לו מונה במקום המועיל.
ד. סומכים על שכירות מחברת החשמל, ולא נבדק אם יש כאלו שאין להם מונה במקום המועיל.
ה. סומכים על שכירות מהממשלה והמטרה.

הרב שלמה ידידיה בן שמעון בני ברק

המוציא מרשות לרשות

א

ביסוד איסור הוצאה והכנסה

מה נכלל במלאכות שבת / מקור הוצאה במשכן / למה נקט התנא "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" ולא "שלושים ותשע" / מקור איסור הוצאה והכנסה / כמה ילפותות להוצאה / כמה ילפותות לתחומין / הכנסה: אב או תולדה / הוצאה: למה הויא מלאכה גרועה / הוציא בשבת - אם נאסר החפץ / הערה בדעת רש"י בדין חצי שיעור במלאכות שבת.

המלאכה הל"ט ממלאכות שבת, היא "המוציא" מרשות לרשות, והיתה במשכן כדא' בשבת (מ"ט: הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרה"ר לרה"י, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרה"י לרה"ר, הם הוציאו מעגלה לעגלה, ואתם לא תוציאו מרה"י לרה"י... דרך רה"ר).

א]. במקור איסור הוצאה: כתיב (שמות ט"ז כ"ט) "ראו כי ה' נתן לכם את השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ובעירובין (י"ז: למד רבי יונתן דהוי לאו להוצאה מרשות לרשות, וממילא קשיא ליה אהא דתני רבי חייא דלוקין על עירובי תחומין דבר תורה [שהרי איסור הוצאה על התחום נלמד נמי מהאי קרא, ר' שם נ"א.²], מהא דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד בהוצאה שהיא אב מלאכה, וא"ל רב אשי מי כתיב 'אל יוציא', 'אל יצא' כתיב, ופירש"י דאין כאן ל' הוצאת משוי, ומתבאר לפ"ו דלא דרשי מהאי קרא לאיסור הוצאה, אלא לתחומין.

אמנם התוס' שם פליגי עליה, וסברו דלכו"ע מהתם נפקא לן איסור הוצאה, והכי משמע פשטא דקרא דאל יצא איש עם כליו בשבת ללקט המן, אלא דרבי יונתן ס"ל דאפי' למ"ד תחומין דאורייתא לא לקי בהעובר על התחום בשבת, כיון דמהאי קרא נפקא לן נמי איסור הוצאה דהוי במיתת ב"ד, ורב אשי פליג וסבר דכיון דכ' "אל יצא" ל"ה עיקר קרא בהוצאה, ומשום דעיקרו בל' יציאה לוקין עליו אע"ג דאתי נמי לאיסור הוצאה, והתוס' אזלי בשיתיייהו ונקטו נמי בשבת (ד'). אהא דבעי עקירה והנחה מע"ג מקום ד' על ד', דהיינו טעמא [מלבד

[וְשִׁמְתִי לָךְ מִקּוֹם אֲשֶׁר יָנוֹס שְׁמָה" (שמות כ"א י"ג), וניסה מניסה וניסה מגבול [גבול עיר מקלטו אֲשֶׁר יָנוֹס שְׁמָה" (במדבר ל"ה כ"ו)], וגבול מגבול וגבול מחוץ [וּמִצָּאָה אֹתוֹ גֵּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגִבּוֹל" (שם כ"ז)], וחוף מחוץ דכתיב (שם ה') וּמִדְתָּם מִחוּץ לְעִיר אֶת פְּאֵת קִדְמָה אֲלֵפִים בְּאַמָּה וְגו'.

אמנם, גם לאיסור תחומין איכא תרי קראי, ר' סוטה (ז"ז: דבו ביום דרש ר"ע (שם) וּמִדְתָּם מִחוּץ לְעִיר אֶת פְּאֵת קִדְמָה אֲלֵפִים בְּאַמָּה וְגו', ומקרא אחר אמר (שם ד') מִקְרֵי הָעִיר וְחוּצָה אֲלֶיהָ סָבִיב, אי' לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה, וא"א לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה, הא כיצד, אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של ריה"ג אומר אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים, ועי' היטב בתוס' (שם ל': ד"ה מר סבר) ורש"י (סוטה ועירובין שם) ומצפ"א (שם).

4. וממילא ליכא למימר דל"ה ההוצאה דאורייתא אלא מדברי קבלה, דהא קרא זה דירמיה לא הובא ע"ז אלא בנסיבות מסוימות וכמבואר, וע"כ אינו עניין להנידון הגדול אם דברי קבלה דינינן להו כדאורייתא או כדרבנן, ואכמ"ל בזה.

5. וע"ד סברא זו יעוי' רשב"א (ק"ל: בשם "מורי הרב ז"ל" דאף לרבי יוחנן הסנדלר דמעשה שבת אסורין מדאורייתא (ר' ב"ק ע"א), היינו דווקא כשתחדש מעשה בגופו של דבר, כגון עשיית כלי או אפייה ובישול והחמת מים, אבל הבאת כלים ואוכלין מרשות לרשות, ודאי לא מיתסרי בהבאתן כיון שלא נתחדשה בהן הכנה בשבת, וכ"כ הריטב"א (עירובין מ"א: והזכירו נמי בשבת שם) משם רבינו יונה, ו"טעמא דמסתבר הוא".

לא תוציאו מרה"י לרה"ר, הם הוציאו מעגלה לעגלה ואתם לא תוציאו... מרה"י לרה"י דרך רה"ר [וע"ע ירושלמי פ"ז ה"ב, מ"ד], ומ"מ יעוי' תוס' (שם ב'), וע"ע בתוס' מ"ט: דהתולדות לא בעי שיהו במשכן מלבד במלאכת הוצאה שמלאכה גרועה היא [ועי' בדברי בעל האגלי טל בפתיחת ספרו].

ובהא דאין נקראת מלאכה אא"כ היתה במשכן, ר' בדברי בעל החי"א בנשמ"א (הל' שבת כלל ט' אות א') בזה"ל - "נראה לי סמך לזה דבפרשת ויקהל כתיב 'ששת ימים תַעֲשֶׂה מלאכה', וכן בכי תשא כתיב 'ששת ימים יַעֲשֶׂה מלאכה', וביתרו כתיב 'ששת ימים תַעֲבֹד' ולא כתיב 'תַעֲבֹד', וכן במשפטים כתיב 'ששת ימים תַעֲשֶׂה מעשֶׂיך', ונ"ל דבפ' ויקהל ובכי תשא ששם הזהיר על מלאכת המשכן כדפירש"י שם, לכן כתיב יַעֲשֶׂה וְתַעֲשֶׂה שהוא לשון ציווי שכוונתו שאתה מחוייב לעשות, משא"כ בשאר פרשיות דהוי מלאכת רשות, ובליקוטי תורה להאר"י ז"ל כתב דתַעֲשֶׂה משמע שנעשה מעצמו כמו שכתוב 'והיית בהבנותי', דדרשינן שנבנה מעצמו, וכ"כ ב"י בס"י רמ"ד בשם סמ"ג ד"א דמלאכת נכרי בשבת הוא מה"ת מדכתיב 'כל מלאכה לא יַעֲשֶׂה', ולא כתיב 'תַעֲשֶׂה', ועכ"פ זה קאי על מלאכת המשכן שמצוה לעשותו, וא"כ כיון שהזהירה התורה ששת ימים לעסוק במלאכת המשכן, ועו"א תורה כל העושה מלאכה, ר"ל מלאכות אלו שציוית'י לכם לעשות בששת הימים, אם תעשו אותה בשבת יומת".

3. ושם תניא (שמות ט"ז כ"ט) "שבו איש תחתיו" אלו ארבע אמות, "אל יצא איש ממקומו" אלו אלפים אמה, מנא לן, אמר רב חסדא למדנו מקום ["אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"] ממקום ומקום מניסה

1. ובמשנה הלשון "הזורע והחורש... הכותב", ולא 'כתיבה', ועמד בזה התויו"ט, ובאתון דאורייתא (כלל י') ר"ל שאיסורי שבת הוו איסורי גברא - שלא יחרשו ולא יזרעו, ולא על החפצא דחרישה וחריעה, וע"ע בדבריו מ"מ בזה, אך כבר התויו"ט העיר לל' הרמב"ם (פ"ז ה"א) דנקט ל' 'הזריעה והחרישה', ועי', ויעוי' עוד בהקדמת הפמ"ג להל' שבת (ד"ה והנה עדיין) ובדבריו בראש יוסף (שבת ע"ג.).
2. שהרי אין נקרא מלאכה בשבת אלא בדבר שהיה במשכן, וכ"ה בשבת (מ"ט: דהדור יתבי [-ר' יונתן בן עכניאי ורבי יונתן בן אלעזר ור' חנינא בר חמא] וקמיבעיא להו הא דתנן אבות מלאכות מי חסר אחת - כנגד מי [-דהרבה מלאכות יש דמייין להדדי, והוה לן לאחשביניהו כולן כאחת כדפריך בפ' כלל גדול (לקמן ע"ג): היינו זורה היינו בורר היינו מרקד, ומשום חילוק מועט שביניהם לא הוה מחלקינן להו אי לאו דקים להו דל"ט מלאכות הן כנגד שום דבר. תוס'], א"ל ר' חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן [-"אותן המנויות שם בפ' כלל גדול היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה", רש"י], א"ל ר' יונתן בר' אלעזר כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת [-עי' בארוכה בראשונים אודות מנין זה, ויעוי' תויו"ט לשבת פ"ז מ"ב] ובי"ע לגמ' דשבת כאן ובמראה"י לירושלמי דשבת פ"ז ה"ב ועוד באחרונים]... תניא כמ"ד כנגד עבודות המשכן, דתניא אין חייבין אלא על מלאכה שכיו"ב היתה במשכן, הם זרעו ואתם לא תזרעו, הם קצרו ואתם לא תקצרו, הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרה"ר לרה"י, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע ואתם

לזה והצניעו - ובא אחר והוציאו, נתחייב זה במחשבה של זה (ע"ע בשבת צ"א), ואמרי דר"א לית ליה דרשב"א - דלמא בעבודת כוכבים הוא דאמרת כעין פנים [דעבודת כוכבים חייבין בה כעין עבודת פנים (ע"י סנהדרין ס'):] וע"כ לענין מחשבה איכא נמי למיגמרה מעבודה שבפנים], אבל שבת - מלאכת מחשבת אסרה תורה, וע"י רש"י "שנסמכה פרשת שבת לפרשת המשכן בויקהל, וזמא מלאכת מחשבת - שהעושה אותה מתכוין למלאכה גמורה, אלא ששגג בשבת או סבור שמלאכה זו מותרת, וזה שאין שיעור זה חשוב בעיניו אינו מתכוין למלאכה", ומבואר דהמוציא בסתם פחות מכשיעור פטור מצד מלאכת מחשבת, שאינו מתכוין למלאכה, והוי ככל מתעסק ושווג במלאכת שבת, וכל איסורו מדרבנן הוא.

אמנם מאידך בשבת (ע"ד), מתקיף לה רב יוסף וכי מותר לאפות פחות מכשיעור, ופרש"י "נהי דחיוב חטאת ליכא, איסורא מיהא איכא, דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת", הרי להדיא דס"ל דגם באפיה איכא איסורא מה"ת בח"ש, וצ"ע מדבריו בזבחים הנו'.

ואשר יראה לומר, וכן השיבני ג"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א, דיש לחלק בין הוצאה לאפיה, ואע"פ שגבי אפיה כתב רש"י דח"ש אסור מה"ת, מ"מ בהוצאה אינו כן, ובפשטות נ' לבאר בזה ע"פ"י הראשונים הנו' דהוצאה מלאכה גרועה היא, וממילא י"ל דקילא טפי משאר מלאכות, וע"י.

לפמשנ"ת מיושבים דברי הרמב"ם (שבת פ"ב ה"ט) שכלל דין המוציא פחות מכשיעור עם דין העוקר בלא להניח, וכתב שם דכשהוציא פחות מכשיעור "פטור", ולשון "פטור" היינו איסור דרבנן [ר' שבת ק"ז, ורמב"ם שם פ"א ה"ג], ואין דברי בעל ס' הקובץ שם מוכרחים לכאן בדעת הרמב"ם, דאפשר לבאר דעת הרמב"ם כרש"י, ודו"ק.

ב

איסור טלטול ארבע אמות ברה"ר, ובהמסעתף לכללא דסתם וי"א בשו"ע - כמאן כיוון מרן לפטוק
דעת מרן השו"ע בדין הולכת פחות פחות מארבע אמות ברה"ר / דעת מרן בתוחב כף מתכת חולבת בקדירה של בשר / דעת מרן בבשר שנמלח ולא הודח תחילה / דעת מרן בנטילת שכר על חזנות ותקיעות השופר ברה"ר / דעת מרן בהחליף תפילת מוסף באחרת / דעת מרן בטעה במוסף והתחיל של חול ונזכר באמצע ברכה / דעת מרן בשבות דשבות לצורך מצוה / דעת מרן בגדר רה"ר - אם בעיני תנאי שיעברו שם ששים רבוא בכל יום / סתם וי"א בשו"ע כמאן כיוון מרן לפטוק / בהנ"ל, כשאין דין הי"א מפורש בסתם להיפוך / דעת מרן כשכותב רק דעה אחת ובלשון "יש אומרים" / בקבלת הוראות מרן / בקבלת הוראות האר"י / אם יש לחלק בין חצר שאינה מעורבת לכרמלית.
 בעירובין (מ"ה). תנן, מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה, יש לו אלפים

אמה לכל רוח, דברי ריב"ג, וחכ"א אין לו אלא ד"א, רא"א והוא באמצעו, רי"ה אומר לאיזה רוח שירצה ילך, ובגמ' (מ"ח). הק' דרי"ה היינו ת"ק (-חכמים), אומר רבא שמונה על שמונה איכא בינייהו, תנ"ה יש לו ח' על ח' דבר"מ, ואמר רבא מחלוקת להלך, אבל לטלטל דברי הכל ד"א אין, טפי לא, והני ד"א היכא כתיבא, כדתינא (שמות ט"ז כ"ט) "שבו איש תחתיו" - תחתיו, וכמה תחתיו, גופו ג' אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו - דבר"מ, רי"ה אומר גופו ג' אמות כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, מאי בינייהו, איכא בינייהו ד"א מצומצמות, ופרש"י דלר"ה מצומצמות, ולר"מ גדולות דפישוט ידים ורגלים יותא מאמה הוא, אך הר"ף (עירובין י"ג, מדפח"ס) והרא"ש (שם פ"ד סי' י"א) ביאר דלר"מ הוא מצומצמות ולר"ה מרווחות, ובקרב"ג (שם סוף י"ד) כי דכיון דר"מ ור"ה הלכה כר"ה, הרי לפנינו פלוגתא דרש"י עם הר"ף והרא"ש אם להלכה מצומצמות דוקא או אפי" מרווחות, וברמב"ם (שבת, פ"ב ה"טו) פ' היתר ד"א "שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו", ומרן בכס"מ תמה בטעמיה דהרמב"ם שלא פירש להדיא דאף מרווחות שרי, וכן מ"ט פ' כר"מ לגבי רי"ה, ונקט דשמא ס"ל להרמב"ם דר"מ הוא דס"ל מצומצמות, דהכי הוי בפישוט ידים ורגלים, וכדעת הר"ף והרא"ש הנו', והא דפ' כר"מ הוא משום דס"ל דכיון דאסיקנא (עירובין ג'): דבטפחים עצבות משחינן לחומרא, ממילא הו"ל ד"א מצומצמות, ודלא כר"ה.

והראב"ד (ה"יו) השיגו להרמב"ם דכל היתר זה לא נאמר אלא בשעת הדחק, ובמג"מ הסכים עם הרמב"ם דבכל גוונא התירו, ולא אמרו דדוקא בשעת הדחק שרי כ"א במעביר בעצמו הרבה פעמים פחות פחות מד"א, וכן הסכים הרשב"א (עבודת הקודש ש"ג ס"ב), וע"כ פ' הרמב"ם (שם ה"ל"ז) דמותר לאדם לעקור חפץ מרה"ר וליתנו לחבירו שעמו בתוך ד"א, וחבירו לחבירו, ואע"פ שהחפץ הולך בשבת כמה מילין.

והשתא דאתינן להכי, הנה יש עמנו מקום לדון בדעת מרן השו"ע אשר קיבלנו הוראותיו ברוב המקומות, דהנה בשו"ע (סי' שמ"ט ס"א) פ' להדיא דכל אדם יש לו ד"א ברה"ר שיכול לטלטל בהם, ושם (סעי' ג') התיר להעביר החפץ מאחד לחבירו והלאה ברה"ר כשכ"א בתוך ד"א לחבירו, וסיים "ויש מי שאוסר", והוא הרמב"ן (במלחמות ד', עירובין ל"א: מדפי הר"ף), וטעמו משום דאושא מילתא דשבת [ולא משום תחומין], ואף לדבר מצוה אסור, והנה אנו קיי"ל דכ"מ דנקט מרן דעה אחת בסתם והשיגה בי"א כוונתו לפטוק כסתם, ואשר לפ"ו הרי מתבאר לן שפסק למעשה להתיר לגמרי בין לכתחילה בין בדיעבד, וכדעת הרמב"ם. וממילא לכאן צ"ע בדעתו, דבסי' ש"א (סעי' מ"ב) פ' מרן דהמוציא תפילין בשבת בבזיון במקום שאין משתמין, אם יש בהם רצועות - שעל ידן ניכר דהוו תפילין ולא קמיעות - והן קשורות שיכול ללבשן, מכניסן זוג זוג דרך לבישה עד שיכניסן כולן, ואם היו רבים

שלא יספיק עד חשיכה להכניס כולן ככה"ג יחשיך עליהן עד הלילה ויביאם, "ואם ירא להחשיך מפני לטטים - מוליכם פחות פחות מד"א או נותנם לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה", ומתבאר דס"ל דאין היתר זה כ"א (לדבר מצוה ו) לשעת הדחק, ולכאן צ"ע דהוא דלא כהסתם, דהסתם שמתיר לכתחילה [ואף לא כהי"א]¹². וליישב הענין נראה, בהקדים דהנה ז"ל מרן (יו"ד סי' צ"ד ס"א) "התוחב כף חולבת בקדרה של בשר או איפכא, משערים בכל מה שנתחב ממנו בקדירה, ויש מי שאומר שאם הכף של מתכת משערים בכלו משום דחם מקצתו חם כולו", וכי"ב הוא שם סי' צ"ח ס"ד, ובבא"ח (ש"ב פ' קרח סעי' ו') הביא שכוונת מרן לחוש לסברת המתירין בהפסד מועט דווקא, ומתבאר מדבריו דאין כוונת מרן לפטוק לגמרי כסתם נגד י"א, אלא כוונתו שלכתחילה יש לחוש לדעת הי"א, ולאור דברים אלו יתבאר שפיר שהוסיף הרמ"א שם (סי' צ"ד וצ"ח) דסברא ראשונה עיקר, ולכאן מה הוסיף, הא אף דעת מרן לפטוק ולהכריע כסתם, אלא ע"כ דלמד כמש"כ בבא"ח דמרן חש לה לכתחילה לדעת הי"א במקום דהוי רק הפסד מועט, ובזה היקל הרמ"א דאף לכתחילה עבדינן כסברא ראשונה.

ועי"ל יתבאר עוד דעת מרן שפ' (יו"ד סי' ס"ט ס"ב, אחר שפ' שם סעי' א' דיש להדיח הבשר קודם מליחה) בהאי לישנא: "אם מלח ולא הדיח תחילה - ידיחנו וימלחנו שנית, ויש אוסרין", ותמה הפמ"ג (משבצ"ז אות א') דבב"י שם נקט לענין הלכה דאע"פ שהסמ"ק אוסר, אם הוא במקום שיש הפסד מרובה או שהוא ער"ש וא"א להניח אחר, כדאי הם הרי"ם והרא"ש לסמוך עליהם, ומתבאר דלא היקל כ"א במקום הפסד מרובה או בשעה"ד דער"ש, וע"כ נקט הפמ"ג דמרן חזר בו ממש"פ בב"י, וסבר במסקנתו דיש להתיר אף בהפסד מועט, ע"כ, אמנם לפמשנ"ת הרי הדברים מתוקים מדבש, דדברי מרן ברור מללו שהביא בסתם להתיר, ועי"ז נקט בל' י"א לדעת האוסרים והיינו כדי לחוש להם במקום הפסד מועט ובהדיא כמש"כ בב"י, וכ"ה ככה"ח (שם סקמ"ה). וראיתי בשו"י (יו"ד סי' ס"ט ס"ב) בכללי הנהגות או"ה, ובקיצור הנהגות שם הוא באות ה', וע"ש בארוך שהביא דעת הב"ח בהאי עניינא) דכשהביא מרן והרמ"א או שאר אחרונים סברא אחרת בסתם, ואח"כ סיימו דיש מי שמתיר או אוסר וכדו', הוא מפני שנראה להם עיקר כדעה שכתבו בסתם, והסברא האחרת היא טפילה בעיניהם, "ועל כן צריך עיון וישוּב הדעת מפני מה היא טפלה, אם מפני שהוא קטן נגד גדול או תלמיד נגד הרב או יחיד במקום רבים... ואם הוא דבר דרבנן יש לסמוך על הטפלה להתיר בשעה"ד... ואם הוא איסור תורה אין להורות כסברא הטפלה לא להחמיר ולא להקל אפי' בשעה"ד, ויש לבעל נפש להחמיר לעצמו באיסור תורה".

וש"ר כיסוד זה בשו"ת אול"צ (במבוא שבתחילת ח"ב, המכונה "סודות בדרכי ההוראה", סי' א' אות י"ג) דכוונת מרן כשהביא י"א אחר דעה בסתם, היא דבמקום שאפשר בקל יש לחוש להי"א, דאין שיטה זו

ומאיך הנה בתוס' (עירובין שם) מתבאר דדעתם לאסור אף לאחרים עולמית - כרבי יוחנן הסנדלר - משום הוצאה, וע"י חיי"א (כלל ט' סעי' י"א, ובנשמ"א אות ט'), וציינו בזה לאגרו"מ או"ח ח"ב סי' ע"ז, ואז נדברו ח"ו סי' ע"ז, וע"ד.

6. ואם איכא לאיסורא דחצי שיעור במלאכות שבת, ע"י בראב"ה (סי' רכ"ד), ובטור (ריש סי' ש"א) ובדקדוק דבריו בפמ"ג (משבצ"ז שם ס"ק א'), וע"ע במג"א (סי' ש"מ ס"ק ב') ובפמ"ג (שם אשל אברהם ס"ק ב') ובמשנ"ב (שם ס"ק א'), ובביאור"ל (שם ד"ה על) הוסיף לציין דכ"ד האו"ז (הל' שבת אונ"ט) והמאירי (שבת ע"ד), ורבינו ירוחם (נתיב י"ב ח"ד), וע"ש מאי דשקו"ט בזה, וכמ"ב בדבריו בביאור"ל סי' שכ"א (סעי' י"ד ד"ה שמא) משם הנשמ"א דשייך באיסורי שבת נמי לאיסורא דח"ש, ובעיקר הדברים ובהמסעתף לגדרי חצי שיעור כבר באתי בארוכה בס"ד במאמרי למלאכת הכותב [ואתה עתה הרוה צמאונך במאמרי בגליון ע"א ענף ג' עמ' צ"ז צ"ח, ויש לציין ולהדגיש במש"כ שם בשם הקרית ספר להמב"ט דאין כוונתו לחלק בין הוצאה לשאר המלאכות, אלא בין מלאכות שבת לשאר העבירות, ולא כנוסח שכתבתי שם, ושגיאות מי יבין], ואכ"מ לשוב ולשנות פרשתא דא.

7. ובעצם יסוד דין טלטול ד"א ברה"ר, יעו"י ר"ן (שבת ל"א: מדפי הר"ף) שביאר דד"א רשותו של אדם הן, וממילא המוציא חוץ לד"א הו"ל כמוציא מרשות לרשות.

8. הוא בשבת קנ"ג: ארי"צ עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה, מאי עוד אחרת היתה, מוליכו פחות פחות מד"א, אמאי לא רצו חכמים לגלותה, משום (משלי כ"ה) כבוד אלקים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר, והכא מאי כבוד אלקים איכא, דילמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר, וכ"פ הרמב"ם (שבת פ"כ ה"ז) והשו"ע (סי' רס"ו ס"ז) דרק בדלית ברירה אחרתא יעביד הכי.

9. והנה הרשב"א כבר בחידושו (שבת ח':) הביא רא"י להרמב"ם מסוגיא דעירובין צ"ח: [ועו"י הטיב בישוע"י (סי' שמ"ט ס"א) ובמרכבה"מ (האשכנזי, כאן), ודו"ק], ע"ש [והוסיף שם דלכו"ע לא גזרו על טלטול פחות מד"א ברשות אחת בזמן ביהש"מ, וכיוון לזה הישוע"י (או"ח סי' שמ"ט ס"ב), ע"ד], וע"ע בחי' חת"ס (שבת קנ"ג). לבאר לשת"ם דין מציאה בשבת אי שרי ליה להוציאה בפחות פחות מד"א (רמב"ם וראב"ד שם).

10. אשר המלך מלכו של עולם ית"ש חפץ ביקרו דאיהו יקר מכל כלי חמדה, כלי המגיד למרן (ר' מגיד מישרים פ' בשלח וואתחנן), ור' ל' החת"ס בתשובתו (אבהע"ז ח"ב סי' ק"ב) "ונמצא (-ע"ש בנידונ) דברי מהר"י קארו בשתי ספריו מכוונין במקומו, ואם אולי הרב"י לא כיוון לזה, מ"מ האלקים אינה לידו להמתיק בלשון קולמסו שיהיה אותו הצדיק ניצל מאותו השגיאה, כי כן אורחות נותן התורה ית"ש עם כל עוסקי תורתו לשמה להחמיר תחת לשון קולמוסם והצלה משגיאותינו, ואם יתורצו בדוחק עכ"פ לא תצא תקלה מתחת ידם", ור'

עוד לשון הרמ"א עליו (שו"ת הרמ"א, סי' מ"ח) "באתי להשיב מפני הכבוד לדברי הגאון הגדול מורינו ורבינו יוסף קארו" יצ"ו אשר מימיו אנו שותים מקנקנו וכדו', ומה אוסיף בשבחו לכבודו, מאחר דכל מה דאת משבח ליה את מגנה במעשה ידו, יכרחה השם בנפשו ומאודו, ובהיות כי אחר השבח ראוי להיות התפילה, על כן אתפלל אל ה' על העתיד להאריך ימי מורנו ורבינו, נשיא אלקים בתוכנו, ושנותיו בטוב ובנעימים לכולות, עד שבוש ה' שיבת ציון יראו עיני ועינינו, וסיים שם מכתבו: "ולכן הייתי סובר שהטוב הוא לתת הכנסים לירושלים, אך עכשיו בטלה דעתי נגד דעת מעלת הדרת כבוד תורתו דמר, ועליו יש לסמוך באיסור דאורייתא, כ"ש בממון קל, אך אבקש שלא ישליכני מר אחר גוו לבלתי השיבני על שאלתי, כי מונע בר יקבוהו לאום, וברכות לראש משביר, הוא יוסף אביר הגביר, ובוזה שלותו דמר ואריכת ימיו אשאל מאל כביר". וברוב הדברים קבלנו הוראות מרן כמב' בברכ"י (חז"מ סכ"ה סוס"ק כ"ט): "ועתה אמת אניד אשר שמעתי מפום רבנן קדישי ששמעו מפי הרב הגדול מופת הדור מהר"ח אבולעפי"א זלה"ה שקבל מזקני גאוני דור שהסכימו בכלל זה דמרן קרוב למאתים רבנים מדורו, וכן היה אומר כי כל אשר יעשה פסק מרן עניד כמאתן רבנן", ויעו"י לו עוד בשו"ת חיים ביד (סק"ה) דגלוי וידוע בכל העולם שחכמי ספרד וצרפת קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם לפטוק בכ"מ כדברי מרן, אף אם יחלקו עליו כל האחרונים, וע"כ יאמרו המושלים 'לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו', וע"י יד מלאכי (כללי השו"ע והרמ"א כלל ב') שהבי"ד הגנת ורדים (למהר"א הלוי, כלל ג' ס"כט) בשם אביו, דהאידינא בכל המקומות מנהא אחד הוא שלא לנודד מדברי מרן אף שהוא נגד הרמב"ם, וע"ש ביד מלאכי שציין שכ"כ בתשו' כנה"ג (סו"ס ט'), וכי"ב כ' הפמ"ג (או"ח סי' ס"ט ס"ג) דנמשכים אחרי מרן כל בני ספרד, והשד"ח (מערי המ"ם כלל ס"א) כ' ע"ד הרדב"ז (סי' אלף צ"ד) שנקט דדעת רוב האחרונים דמצוות אצ"כ, מ"מ לגבי דידן דבתר מרן גרירנא ואתכא ידידיה סמכינן, הרי שלחן דפסק בסכינא חריפא דהלכה דצריכות כוונה", וכ"כ בתשו' רב פעלים (יו"ד ח"ב סי' ז') שאפ"י מאה אחרונים חולקים על פסק מרן השו"ע ומקילים אין שומעין להם להקל אף בהפסד מרובה, חוץ מדבר אשר יש בו מנהג ברור נגד מרן (וע"י בדבריו באבהע"ז ח"א תשו' י'), וביותר מזה כתב מרן החיד"א (עין זוכר מערי א' אות ע"ב) "ואנן בדידן קבלנו הוראות מרן כמ"ש גדולי האחרונים, ואין להתיר כדעת מור"ם, ואם הורה אחד במקומותינו להתיר כמור"ם צריך תשובה וכפרה, מעין דוגמא למ"ש הרב פנים מאירות (ח"ב סי' ק"כ) דבמילתא דשרי לדעת מרן, אם אשכנזי הורה להתיר באשכנזי כמרן, צריך תשובה וכפרה, ע"ש" [ועל אף דאמר"י ספק ברכות להקל אף נגד מרן כמב' בדברי גאון עוזינו הרב חיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סט"ו) בשם רבותיו, וכן הכריע הכה"ח (סי' ח"י סקי"ז ובסי' ק"מ סקט"ו), מ"מ מי שמברך כדעת מרן אין למחות בידו כמש"כ הרחיד"א שם, ויש לציין דזאת למרות דבסתמא, בכל ספק

ברכות, אינו רשאי להחמיר ולברך משום דהוי ברכה שא"צ, כמב' במשנ"ב (סקס"ז סקמ"ט) ובכה"ח (שם סקס"ט), וציין למש"כ בסי' ד' סקנ"א וסי' ח"י סקי"ז, ע"ש].

אולם כ"ז אינו אלא בדבר שלא נחלק בו רבינו הארי"ז, וכדכתב רבינו החיד"א בשו"ת ברכה (סי' תכ"ב) דבתר הכרעת הארי"ז גרירנן בדוכתי טובא היפך דברי מרן ז"ל, דיקש להו לרבנן דאי מרן הוי שמיע ליה דברי רבינו הארי"ז הוי הדר ביה, ויש שתמהו מני"ל זה (כדוגמת הגאון שרי"ח במכתב לחוקיהו אשר בחי" מספרו תשו' ז', ע"ש), והנר' ברור דהוא עפ"ד מרן עצמו בב"י (סי' עד"ר) שהבי"ד הכל בו וההגה"מ (פ"ח מהל' חומ"צ על נוסח ההגדה אות ז') דנוהגים בשבת לבצוע מהכר העליון [וע"י ב"ח דנקט כן נמי משום דאין מעבירין על המצוות, וע"י מג"א וט"ז], וכ' דהוא ראה גדולים שבוצעין התחתון, ושמע שכן נכון לעשות ע"פ הקבלה, ובשולחנו הערוך פ' להדיא כהמקובלים לבצוע מהתחתונה, וכמבואר להדיא בסי' תנ"ו שבדבריו בב"י הבי"ד הר"י גיקטיליא בעל שערי אורה שע"פ הקבלה אין לברך על חידוש הלבנה עד שיעברו עליה ז' ימים, וכ"פ בשו"ע שם ס"ד, ובב"ח הק' עליו מדרש"י ורבינו יונה, וציין שכן קיבלנו מרבנותינו שכן נהגו כל הקדמונים שלא להחמיק את המצוה ולקדש מיד במוצ"ש אחר ג' ימים, והנה זה ברור שלא נעלמו מעיני הבודלח של מרן דברי רבותאן שהביא בב"ח, ואעפ"כ פ' כהמקובלים, הרי לך שהעדיף דברי המקובלים ע"ד הפשטנים [אך הנה ממש"פ מרן בב"י (סי' ל"א) שנהגו כל בני ספרד שלא להניח תפילין בחוה"מ, היפך דעת הרא"ש, משום שכ"ה בוה"ח משם רשב"י, ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה ע"ד רשב"י המפליג כ"כ באיסור הנחתן, וכי"ב כ' בב"י (סי' נ"ט) גבי קדושת יוצר ביחיד, נ' דאין להוכיח דהו"א דחילק בזה בין דברי הזוה"ק לדברי המקובלים, וכדברי האגרו"מ הנו' להלן], וזה שורש ויתד חזק לדברי מרן החיד"א דאי הוה שמיע ליה דברי האר"י היה חוזר בו, ואחר המחל"ל ילה"ע בזה ע"ד הגר"מ פיינשטיין שכ' [אגרו"מ או"ח ח"ד ס"ג] דהא דמבו' באחרונים שהקבלה תכריע בפלוגתא הפוסקים, היינו דוקא בדברי הזוה"ק, אך האר"י וס' פע"ח אף שגדול מאוד כבודם, מ"מ הם כ' מהפוסקים שרשאים לחלוק עליהם אף בדברי קבלה, ולהאמור הדברים צ"ת דהוי לכאן דלא כמרן, והב"ח צ"ל דס"ל כמש"כ היעב"ץ בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סמ"ד) דהל' כהפוסקים נגד המקובלים, ולא בשמים היא כדקיי"ל גבי בת קול (ב"מ נ"ט), ודברי המקובלים דיינינן להו כיחידא, וכאילו נשנו בברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אושעיא, וע"כ אפי' היו הפוסקים רואים דברי המקובלים שכ' כן ע"פ סתרי תורה לא הוי הדרי בהו].

11. כ"ה בתשו' הרמ"ע מפאנו (סי' צ"ז) וביד מלאכי (כללי השו"ע אות י"ז), וע"ע בהגהת בן המחרת בחלקת מחוקק (אבהע"ז סי' א' סקי"א) ובמחז"ב (יו"ד סי' נ"ה אות ד') ועוד.
 12. ועוד צ"ב לכאן, דמשנ"ב (סי' שמ"ט סקי"ג) כ' (משם הגר"א) דכאן

דרה"י לרה"ר נינהו, לפי שד"א של אדם בכ"מ קונות לו וכרשותו דמיין, וכשמוציא חוצה להן בזורק או במעביר **כמוציא מרה"י לרה"ר דמי**. אמנם, הנה אפליגו תנאי (שבת ק"ה), ר"ג וחכמים, אם יש ידיעה לחצי שיעור לחלק כדי שלא יצטרף עמו חצי האחר, וכתב המאירי (ד'.) דעד כאן לא אמרו חכמים דיש ידיעה לחצי שיעור אלא כשעשה איסור בהעלמה, שאע"פ שאינו חייב איסורא מיהא איכא, אבל הוצאה שאינה עיקר מלאכה ולא מעשה, עיקר החיוב בהנחה הוא והכל נגרר אחריה, ואע"פ שהמעביר ב' אמות בשוגג וב' במזיד וב' בשוגג פטור, מ"מ העברה דומה למעשה יותר מן ההוצאה, "כך קבלנו בענין זה וכך כתבוהו חכמי הדורות, אלא שאינם דברים ברורים כ"כ", עכ"פ הרי מבואר קמן שחילק בין הוצאה להעברה, וראיתי באבי עזרי (קמא, פ"א ה"ט) שביאר החילוק בדכל מלאכה חצי שיעור הוא חלק מהאיסור, כגון כתיבת אות אחת משתים, אבל בהוצאה אין העקירה חלק מההנחה אלא ב' דברים נפרדים שהאיסור הוא משניהם, ועקירה או הנחה לבדן אינן אפי' מהחתיכה דאיסורא, משא"כ במעביר ד"א ברה"ר שהאיסור הוא עצם ההעברה ד"א, אלא שיש הלכה דבעי עקירה והנחה, והם התנאי לחיוב, אבל החתיכה דאיסורא הוא העברת הד"א, וא"כ ב' אמות הם חצי מארבע וחלק מהאיסור, ועע"ש לבאר הדין עפ"ז, אולם חזר והביא ראיות להעברת הד"א ברה"ר הוא תולדה דהוצאה, ו"סוף דבר אני נבדך עוד בזה".

וכי"ב ראיתי עוד, דהנה אמר רבי אבין (כתובות ל"א), הזורק חץ בשבת מתחילת ארבע לטוף ארבע וקרע שיראין בהליכתו פטור, שעקירה צורך הנחה היא, ומשעת העקירה אתחיל לה מלאכה שנגמרת רק בשעת הנחה, ועל כל נזק שבאמצע פטור משום דקים ליה בדרבה מיניה, ומאיך תנן (ב"ק ע'). דגגב ומכר בשבת משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ובגמ' (ע'): הקשו מדתניא פטור, ואמ"ר פפא דהא דפטור היינו באומר זרוק גניבותיך לחצרי ותקני לי גניבותיך, ושוב הקשו דהא ניחא לר"ע דאמר קלוטה כמי שהנחה דמיא, אבל לרבנן כיון דמטיא לחצר ביתו קנה, אך לענין שבת לא מחייב עד דמטא לארעא, וממילא אין החיוב ממוון החיוב שבת באים כאחד, ולא שייך קלב"מ, ואוקמוה באומר לא תיקני לי גניבותיך עד שתנוח, ובתוס' (שם ושם) נתקשו דהא הקנין בא בין עקירה להנחה, ובכה"ג אמר רבי אבין דאיכא קלב"מ ופטור על הממוון, וע"פ ר"ת תירצו דאתי כמ"ד דפליג ארבי אבין וסבר דעקירה לאו צורך הנחה היא, ובדבריהם לב"ק הוסיפו בשם ר"י דהוה מצי לשנויי הכי, אלא דהמקשה לא סבר כן ותירצו ע"פ דרכו, ותמה השעה"מ (פ"ג מגניבה ה"ב) דהנה מתבאר דאין ב' דינים אלו - אוקימתא דתירוצא דרב פפא, ודרכי אבין - עולים בקנה אחד, שהרי אוקימתא דשנייא דר"פ אינה נצרכת אליבא דרבי אבין, ומאיך הרמב"ם פ' (שם) כרבי אבין, והוסיף לפסוק (שם ה"ו) כר"פ, ובאוקימתא שלא הקנה לו עד שתנוח בחצר הלוקח, ועי' בשטמ"ק (כתובות שם) כמה ישובים לקו' התוס', ובהם חילוקים בין ב' הדינים, ולפ"ז מיושבים דברי הרמב"ם, והזכיר מזה בשעה"מ, ואכ"מ. אמנם, באבן האזל (ע"ד הרמב"ם שם ה"ב) הביא בשם הגר"ח מבריסק ליישב, "דבזורק ד"א ברה"ר כל הד"א הם גורמי החיוב, ולכן מיפטר משום קלב"מ בזריקת שיראין בהליכתו, אבל כמוציא מרשות לרשות אין עיקר גורמי החיוב אלא ההוצאה מרשות לרשות, ואינו חייב אלא בעקירה והנחה, והם עצם גורמי החיוב, אבל מה דנגמרה המכירה מצי מטא לאויר חצרו, זו הרגע אינה מעיקר גורמי החיוב, לכן לא דמי להא דפר"ך בכתובות על ר' אבין מברייתא דגגב כ"ס, דהתם שעת הגבהת הכיס זהו עיקר גרם החיוב", ומבואר ג"כ דס"ל להגר"ח דהחיוב דההעברה שאני מהחיוב דהוצאה, ובהעברה עיקר החיוב הוא עצם ההולכה ברה"ר ד"א, והעקירה וההנחה אינם אלא תנאי לחיוב, אבל כבר האבה"מ הביא ג"כ כמה ראיות דשורש החיוב בהעברת ד"א המה העקירה וההנחה, ולא הוה רק תנאי להחיוב, "ובדאי עמי דאמרי"ר אנו זה, אלא שבביל שהדבר מפורסם בשמו, הנני להעיר כי הדבר אינו ברור וצריך עיון בזה".

הרי שהדברים נוטים לכאן ולכאן, ונתחבטו האחרונים אם לדונה להעברה כדין ההוצאה, או שדין נפרד לה, ויעוי' היטב במרחשת (ח"א סי' י"ב ענף ב' אות י'), ודו"ק.

ד

בדין הושיט ידו מליאה פירות חוצה ורוצה להחזירה, ובהמסתעף לגזירת גזירה לגזירה

גדר מתעסק / אם במתעסק אין שם מעשה עבירה כלל או דהוי כשוגג / ביטל במתעסק - האם ממאכל אסור כדין מעשה שבת / להוציא מן הסוכה אדם שכבר נרדם בה וימשיך עי"ז את שינתו מחוצה לה / הושתה זוריקה מגוזזטרא לגוזזטרא / תנאים בחיוב מושיט / בגדר איסור מושיט - אב או תולדה / הושתה זוריקה בב' רשויות השייכות לו / העברה מחצר לחצר דרך כרמלית / מתי גזרו חז"ל גזירה לגזירה / מתי אמרינן דכולה חזא גזירה היא.

בשבת (ג'): היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, תני חזא אסור להחזירה, ותני אידך מותר להחזירה, ומשני כאן למטה מעשרה דהוי רה"ר, וקנסוהו רבנן לדונה ככרמלית דלא ליהדר, כאן למעלה מעשרה

לתקוע תקיעת מצוה, או להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו המצטער, והביא ב"י לדעת התוס', ואי נימא דחייש לה"י"א לכאו' צ"ע, דכבר ציין הרמ"א על אתר לפ' מרן עצמו להלן (סי' תקפ"ו סעי' כ"א) דשופר לראש השנה מותר לומר לנכרי להביאו מראש האילן או מעבר לנהר "דהוי שבות דשבות, ובמקום מצוה לא גזרו", הרי שסתם להקל, ואפי' לא הזכיר דעת החולקים, אלא י"ל דלא ס"ל כה"י"א כלל, ויל"ע.

דא עקא, שבעצם יסוד כולוהו רבוותא שעכ"פ עיקר ההלכה כסתם שהביא בתחילה, הנה לכאו' שטר ושוברו בצידו, דאפליגו רבוותא קמאי אם רשות הרבים אינה אלא היכא דעוברים באותו מקום ששים רבוא אנשים בכל יום, ואכמ"ל בזה, אמנם הא לך פסק מרן (סי' שמ"ה סעי' ז') בהאי לישנא - "איזהו רה"ר, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה) הוי רה"ר, ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר, ואשר להאמור מעלה הרי עלינו לומר דס"ל למרן להחמיר - דהוי רה"ר על אף שאין ששים רבוא עוברים שם בכל יום, וכסתם דמייתי בקדמתא, וכ"כ בדעתו בשכנה"ג (הגב"י ס"ק ג') והברכ"י (ס"ק ב'). איברא, דז"ל מרן (לעיל סי' ש"ג סעי' ח"י) גבי יציאת אשה בתכשיטים - "והאידינא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין, ויש שאמרו דמדינא אסורות, אלא שכיין שלא ישמעו מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות, ויש שלימדו עליהם זכות לומר שכן נהגות כן ע"פ סברא אחרונה שכתבתי שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, והשתא דלית לן רה"ר גמור, הו"ל כל רה"ר שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת, ומותר", ודייק המג"א (סי' שמ"ה ס"ק ז') דס"ל למרן להקל שאינה רה"ר כ"א היכא שעוברים ששים רבוא בכל יום, ומתבאר דס"ל כה"י"א שהביא באחרונה, וע"ע בט"ז (ס"ק ו'), ופלא.

ובאמת שכבר עמד בזה הפמ"ג (סי' שמ"ה משב"ז אות ו'), ונקט דהא דהלכה כסתם, היינו במפורש, אבל הכא בהסתם שבתחילה אין כתוב במפורש דלא בעינן ששים רבוא, אלא ממילא שמעינן לה, ובכה"ג ליכא לכללא דכיוון לפסוק כהסתם. ובהיותי בזה מצאתי דכן נקט הבית דוד (הל' ר"ה סי' ת"ט) גבי הפסקה בקול שופר שאינו כשר, עע"ז דנקט דאדרבא צריך לומר דדעת מרן כה"י"א שהביא בתחילתא, אמנם הנה מדברי השכנה"ג והחיד"א הנו' מוכח דס"ל איפכא, והיינו דאף בכה"ג שלא נזכר ענין הנידון ב"י"א שהביא אח"כ מדברי הסתם, כיון שיש להוכיח דעת הסתם דלא כה"י"א, אין הלכה כה"י"א, וראיתי עוד בשלחן גבוה (בהקדמה, כללי השו"ע, כלל ח"י) שהבי"ד רבו הבית דוד הנו', וכתב עליו - "ולע"ד לא נהירא אחר נשיקות עפרות זהב לו, דא"כ שרעתו לפסוק כדעת שניה למה נקט לישניה בלשון מחלוקת ולא בסתם", וע"ע בדבריו ב"י"ד (סי' ק"ס ס"ק ל"ב).

ובתו"ש (סי' ש"ג ס"ק ל"ו) הסכים עם סברת השכנה"ג והחיד"א הנו' דס"ל למרן להחמיר, ומש"כ בסי' ש"ג הם דברי י"א, והמשך דברי הי"ש שלימדו עליהם זכות", וליה לא סבירא ליה, ושנה משנתו כאן (סי' שמ"ה ס"ק ט"ו) בהוסיפו ראיה לזה, שהרי כה"י"א דסי' ש"ג מבוארת השוואה בין חצר שאינה מעורבת לכרמלית, ואילו מרן גופיה רוח אחרת היתה עמו בזה, וכדפי' (סי' של"ד סעי' י"ז) דמצילין הספרים אפי' לחצר שאינה מעורבת ולמבוי שלא נשתתפו בו, ובלבד שיהיו בו שלוש מחיצות ולחי, והנה בההעדר תנאי זה הו"ל לחי, ומבואר דלחצר שאינה מעורבת שרי, ושאינה מכרמלית דאסור, ועי' היטב בתוס' (שבת ס"ד: ד"ה רבי ענני) ובתו"ש (סי' של"ד ס"ק ל"ב), ויעוי' היטב בכה"י"א (סי' י"ג ס"ק ז') דמתבאר בדבריו ע"פ היסוד הנ"ל, וגם כשכותב מרן דיש מקילים, כוונתו שאפשר לסמוך על ההיתר בהפסד מרובה, אלא שהנכון להחמיר כהסתם אפי' בהפסד מרובה, ולפ"ז מתבאר מש"פ בסי' ש"ג דכיון שאין ישמעו לנו, הוי ההבדל בין שוגגות למזידות כהפסד מרובה, מאחר שרק נזק יצמח מאזהרתנו, ובכה"ג יש לסמוך על המקילים שבזה"ז ליכא רה"ר, עע"ד ודו"ק"י, ויעוי' עוד בביאה"ל (ד"ה שאין ששים) ושעה"צ (ס"ק כ"ב), ור' בדבריו במשנ"ב (ס"ק כ"ג) דע"כ כל בעל נפש¹⁵ יחמיר לעצמו.

ג

ביסוד דין טלטול ארבע אמות ברה"ר

גדר חיוב ההעברת ד"א ברה"ר - עצם ההעברה או העקירה וההנחה / בדין גגב ומכר בשבת בקנין חצר / בדין הזורק חץ וקרע שיראין בהליכתו / החילוק בין דין העברת ארבע אמות בשבת לקנין ארבע אמות.

א'. ובעצם דין טלטול ד' אמות ברה"ר ושורש חיובו, ז"ל הרמב"ם (שבת, פ"ב ה"ח) "וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ארבע אמות ברה"ר מתחילת ארבע לטוף ארבע, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב", ומבואר דמשום הוצאה אתינן עלה, וכן דקדק באפיק"י (ח"ב סי' ל"ז) דדעת הרמב"ם דמוציא מרשות לרשות גמור הוא, והעקירה וההנחה מגוף החיוב המה [וע"ש בזה בארוכה], וכי"ב מבואר בר"ן (שבת ל"א: מדפי הרי"ף) דנקט דד"א רשותו של אדם הן, וממילא **המוציא חוץ לד"א הו"ל כמוציא מרשות לרשות**, וכע"ז מבואר בדברי הר"ה בעה"מ (שם ל"ו: מדפי הרי"ף) ביתר ביאור - "וכולוהו **תולדות**

דחווה לגמרי, ומצא ראי' ליסוד זה בש"ך (יו"ד סי' ס"ט וסי' ע"ח) גבי חליטה, ושוב ציין לכמה מקומות שהחמיר הבא"ח כדעת ה"י"א שהביא מרן (ש"ב פ' משפטים סעי' ח"י גבי גיבול בדבר דלאו בר גיבול הוא, ושם בפ' טהרות סעי' י"ד בדין מליחה בלא הדחה), ועע"ד עוד.

וע"ע פ' מרן בשולחנו הערוך (סי' תקפ"ה ס"ה) דהנטול שכר לתקוע בשופר ברה"ר או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות וימים טובים, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה, ומשמע דס"ל דסימן ברכה הוא דאינו רואה, הא לאישתרוי מישרא שרי, וכ"ה שם במג"א (ס"ק י"ב) "כיון דצורך מצוה הוא", וע"ש ט"ו (ס"ק ז'), אלא דמרן עצמו פ' בשולחנו הערוך (סי' ש"ו סעי' ה') בהאי לישנא "אסור לשכור חזנים להתפלל בשבת, ויש מי שמתיר", ואנן כללא קיבלנו מרבותינו כאמור דבכה"ג כוונתו לפסוק כהסתם, וא"כ מבוכה גדולה עמנו בזה, דמחד גיסא מתבאר בדברי מרן (סי' תקפ"ה הנו') דשרי ליטול השכר, ומאיך דמקו"א (סי' ש"ו) מתבאר לן דסבר לאסור.

ובאמת שכבר עמדו בזה, ובתו"ש (ס"ק י"ב) הסיק שדעת מרן לאסור, אך בה"י"א דסי' תקפ"ה סתם כלי הש"ס דאינו רואה סימן ברכה, והיינו לכל חד מהראשונים כדאית ליה לגבי איסורא, ועפ"ז הק' על המג"א שכי' (סי' תקפ"ה) ע"ד מרן "אבל איסורא ליכא כיון דצורך מצוה הוא", אך במחצה"ש (סי' ש"ו) יישב דעת מרן בהקדים מה שלימדנו שה"ך הנו' דכשהביא מרן והרמ"א או שאר אחרונים סברא אחרת בסתם, ואח"כ סיימו דיש מי שמתיר או אסור וכדו', הוא מפני שנהיה להם עיקר כדעה שכתבו בסתם, והסברא האחרת היא טפילה בעיניהם, ואשר לפ"ז י"ל דאה"נ ס"ל למרן הכא להקל בשעה"ד, ושכר שנותנים להתקוע הוי שעה"ד, וכעובדא דהביא הטור דלא מצאו מי שיתקע להם בחינם, אך הכא גם אם לא ימצאו הרי אפשר לשוכרו בהבלעה, משא"כ בעל תוקע דא"ל לשכרו בהבלעה¹³, אמנם בשו"ת יב"י"א (ח"ה או"ח סי' כ"ה אות ה') העלה שמרן בסי' תקפ"ה חזר בו ממש"פ כאן, ולמסקנתו סבר להתיר בזה, וע"ש שציין דאשכחנא הכי בדברי מרן, וכדיעו"י ב"י"ד סי' ק"י סעי' א', ומאיך שם סי' פ"ו סעי' ג', ועי' פרי"ח סי' ק"י ס"ק ט' ושיו"ב שם סק"ד וז"ב שם סק"י וש"ת רב פעלים יו"ד ח"א סי' כ"ג, והביא סימוכין לזה מחלף אחרונים שהעלו להתיר ע"פ מרן, וציין "מעין דוגמא", דהנה פ' מחלף אחרונים רס"ח סי' ג' דהטועה בתפילת שבת והחליף את של ז' בזו אינו חוזר, וי"א שאם החליף של מוסף באחרת או אחרת בשל מוסף חוזר, ונקט שם הב"ח דדעת מרן לפסוק כה"י"א שהביא לבסוף, גם משום דהוי ספק ברכות דקיי"ל להקל, וגם משום שהפוסקים כן המה רבים וכמ"ש ב"י, והכי נקטינן, וכן העלה בשו"ת חק"ל (או"ח ס"ט נ"ד) דאע"פ שמרן כ' בזה סתם ואח"כ מחלוקת, העיקר כסברת ה"י"א, מאחר שבב"י כ' בלא שום חולק דלא יצא, ומדברי שו"ת מהריק"ש (סי' כ') ומהריט"ץ (סי' ס"ז) שהביא ביד מלאכי (כללי השו"ע סי' ב') מתבאר דחיבור הב"י עיקר, והגם דרבינו החיד"א (שו"ת יוסף אומץ, סי' ס"ט) פסק ע"ד החק"ל הנו', מ"מ בנידו"ד גם הוא יודה שהעיקר כסברת ה"י"א דבסי' ש"ו דיש להתיר כיון שכן פ' מרן עצמו בסי' תקפ"ה, והלכה כמשנה אחרונה, וכבר יצינו כ"י"ב להחיד"א גופיה (שיו"ב יו"ד ק"י הנו') ולרבינו בעל האוה"ח הק' (פרי תואר, סי' קי"ד סק"א), ועע"ד עוד בארוכה רבה.

[ואגב באותו ענין, לעצם הנידון דה"י"א דסי' רס"ח, הנה יעוי' בהמאמר (שם ס"ק ג') שתמה על הב"ח מהכלל הנו' דסתם וי"א בשו"ע, וציין להשכנה"ג דהתם שאני שכתב שאר הדיעות בסתם מפני שכלל כל התפילות, ובשאר התפילות מלבד מוסף כו"ע מודו דגומר הרכה שאוחז בה טרם חזרתו לתפילת שבת, וע"כ הביא הדעה ההיא בסתם על אף דס"ל כה"י"א, אבל דעת בעל המאמר לא ניחא בישוב זה, והכריע עיניו הכלל דאולינן כסתם אמור אלא כשהדבר שקול, ולא ידעינן כהי מניניהו סבירא ליה, אך כשהצדדים נוטים לטובת דעת ה"י"א, אין כלל זה תקף, יעוי"ש].

ואשר להתמבאר י"ל נמי בנידו"ד דבאמת לא התיר אלא בשעת הדחק, והיינו משום דחש לה לסברת ה"י"א שהביא בסי' שמ"ט, ומשו"ה פ' הכא בסי' ש"א להתיר רק בשעת הדחק אחר שלא מצא ברירה אחרת להציל התפילין מבזיון, ומ"מ לא פ' כוונה לגמרי, וע"כ בשעת הדחק שרי, וזה יהא ראי' להיסוד הנו', ועי' בזה, ונפלא, ואחר כתבי זה הגיעני תשובתו של הגר"ח שליט"א שכי' ג"כ ליישב דכשכתב מרן סתם ויש - כוונתו לחשוש לה"י"א.

אמנם, בשו"ת יב"י"א (ח"ט או"ח סי' ק"ה אות ב') הוכיח באריכות ממקומות רבים לא כן, ושרבים מרבוותא כ' להדיא דכוונתו לפסוק כהסתם שהביא בקדמתא ודלא כה"י"א, עע"ד באורך, ולפ"ז הכא הדק"ל, ויל"ע.

ונהיה ראיה לדעתו, דהנה פ' הרמב"ם (שבת, פ"ו ה"ט) דדבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, ובתנאי שיהא שם מקצת חולי או צורך הרבה או מפני מצוה, אמנם לעומתו התוס' (גיטין ח':) נקטו דמשום צורך מצוה אין להתיר אמירה לנכרי כ"א במצות מילה, ושאינו נמי ההיא דביצה (י"ז, וכ"א:;) דמותר להרבות ביו"ט, דהתם משום שמחת יו"ט התירו חכמים להרבות, ובשו"ע (סי' ש"ז סעי' ה') פ' מרן בסתמא כהרמב"ם - "כיצד, אומר ישראל לאינו יהודי בשבת לעלות באילן להביא שופר

(סי' ש"א) פ' מרן כדעה ראשונה להקל, ולכאו' אם פסק כדעה ראשונה דהתם למה כתב כן הכא דוקא כמפלט אחרון דהוי רבים וירא להחשיך מפני הליסטים, ולא כתב כן מלכתחילה [ועי' היטב ל' המשנה דעירובין צ"ה:; ול' הרמב"ם דשבת פ"ט הכ"ג וכ"ד, ודו"ק לדעת הרמב"ם דלעיל, ולכאו' יל"ע נמי כה"ג], וצ"ע.

13. וע"ש דאין להקי' מאשר כלל מרן בדבריו בסי' תקפ"ה גם חזנים ומתורגמנים.

14. וביותר מזה, הנה איכא דוכתי דהזכיר מרן בשו"ע רק דעה אחת, אלא שאותה שיטה ופסק גופיה כתבו בשם "יש אומרים", ודוגמא לדבר ר' בהל' חוה"מ (סי' תקל"ה סעי' ב') "יש מתירים לפנות מחצר של

אחר לחצר שלו, ואפילו מנאה לכעורה", ויש לידע היכי דיינינן לה להאי דינא ברעת מרן, וראיתי בשלחן גבוה (כללי השו"ע בהק', כלל י"ט) בזה"ל - "ודע, דהא דאמרינן סתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם, לא מבעיא כשמביא שתי הסברות, אלא אפילו כשמביא הסברא אחת בלשון מחלוקת דעתו לפסוק כאותה סברא אחרת שלא הביא מדלא הביא סברא זו בסתם", אמנם שם ציין לדבריו ב"י"ד (סי' ק"ס ס"ק ל"ב), והתם מיירי כבנידון והבית דוד שדעה ראשונה בסתם והשניה מפרשת דין חדש התלוי בדין הראשון בשם י"א, אלא שבסתם לא כתוב מזה כלום מפורש, ואולי דווקא ככה"ג מיירי, ואתה עתה פוק חזי פנים דב"ק, עיין בדברים והרוה צמאונך.

15. לשון זה "בעל נפש", הנה מקורו (משלי כ"ג ב') - וְשִׁמְתָּ שִׁכְיִן בְּלֶעָדָם בְּעַל נֶפֶשׁ אֶתָּה, וע"ש במפרשים.

16. אלא דלכאו' יפלאו הדברים, דהנה מקור קנין ד"א ברה"ר הוא בב"מ (י'), דאר"ל משום אבא כהן ברדלא ארבע אמות של אדם קונות לו בכ"מ, ופרש"י דאם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתופסו, ושם שקו"ט בזה, ומסיק רב ששת (י'): דתקנת רבנן הויה רק **בסימטא** דלא דחקי רבים, אבל ברה"ר דקא דחקי רבים **לא תקינו רבנן**, והא בכל מקום קאמר, כל מקום לאתווי צידי רה"ר, ומבואר דקנין ד"א לא מהני ברה"ר ממש, וכ"ה להלכה ברמב"ם (גזו"א פ"ז ה"ט, זכיה ומתנה פ"ד ה"ט) וטשו"ע (חו"מ סי' רס"ח סעי' ב'), ואילו לגבי שבת הוי איפכא

דהוי מקום פטור, ואב"א אידי ואידי למטה מעשרה, ולא ככרמלית דמאי למתויה כרשות לעצמה, ולא קשיא כאן מבעו"י הושיטה, ושרי ליה להחזירה משתחשך, וכאן כשהושיט משתחשך וקנסוהו רבנן¹⁷, ואב"א כאן בשוגג וכאן במזיד, וכדעביד בודון ליבו קנסוהו רבנן, ואב"א אידי ואידי בשוגג, והכא בקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי, ואב"א לעולם לא קנסו, ולא קשיא, כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת, כדבעא מיניה רבא מר"ג היתת ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, מהו להחזירה לאותה חצר, א"ל מותר, לחצר אחרת מהו, א"ל אסור, ומאי שנא, לכי תיכול עלה כוורא דמילחא¹⁸, התם לא איתעבידא מחשבתו, הכא איתעבידא מחשבתו, שהרי רצונו היה לפנותה מחצרו ולהוציאה לחצר אחרת, ועל כן גזרו בה רבנן.

וארבעה פירות אשכחנא בהוציא במזיד, אם שרי ליה להחזירה לאותו חצר: א'. נקטו הרמב"ן (ג'): והרשב"א (ד'). דמדאמר בתירוצא אחרינא לעולם לא קנסו שוגג אטו מזיד, אלמא דאכתי בשוגג מיירי האי שינויא, ובשוגג יש לחלק בין אותה חצר לאחרת, אך במזיד אסור בין באותה חצר בין בחצר אחרת, אבל כתב הרשב"א, וכ"נ לבאר דברי הרמב"ן, עי' היטב על לשונו - אם הוציא משחשכה, אף במזיד יש להתיר לו להחזירה לאותו חצר, שאם יקנסוהו להיות ידו תלויה, יש לחוש שישליך הפירות לארץ ויבוא לידי איסור סקילה, והר"ף (א': מדפ"ה ס') נקט למעשה דהא הוא בשוגג, ויש לחלק בין אותה חצר לחצר אחרת, ומשמע דבמזיד אסור אף לאותה חצר, וכן דקדק הרמב"ן, והרא"ש (ס' ג') פי' בדעתו דדווקא בהושיט מבעו"י הוא דגזור על שלא

החזירה קודם חשיכה, וסמך ע"ד רב ביבי בר אביי שהביא שהדביק פת בתנור משחשכה התיירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה [ובגמ' לפנינו דנו אם איכא למיפשט לה מנידונו ע"פ שינויא דמבעו"י וחשיכה, וכבר נתחבטו הראשונים אליבא דשאר התיורוצים], ומעתה אם רדיית הפת שהיא שבות וגזירה במנין, התיירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה, אזי החזרת ידו דאף שבות ליכא בזה, כ"ש שהתיירו קודם שיבוא לידי איסור סקילה, אע"כ דדוקא מבעו"י דבשום גווני לא יתכן שיבוא בזה לדי איסור סקילה קנסוהו רבנן, וכ"כ רבינו ירוחם (נתיב י"ב ח"ה) לחלק בין מבעו"י דקנסו בו לשחשכה דלא קנסו, וכ"פ הטור (סי' שמ"ח). ב']. ומאי דק דעת המאירי איפכא, דהושיט משחשכה במזיד אסור להחזירה אף לאותה חצר, נואן לחוש שמא יניח ויבוא לידי איסור סקילה, שכל שבלבו כן, נוח לו להחזירה על כרחו משיבוא לידי איסור סקילה, אבל אם הושיט מבעו"י מותר, ד"אין מזיד שמבעו"י חמור משגגת שבת". ג']. מדברי הריטב"א (ג'): מתבאר להדיא דלאותה חצר שרי להחזירה תמיד - אף כשהושיט במזיד מבעו"י. ד']. ודעה רביעית בזה כתב הר"ן לדקדק מדברי רש"י דבמזיד בין מבעו"י בין משחשכה אף לאותה חצר אסור להחזירה, ושכ"פ הרמב"ם (פ"י"ג ה"כ) "ואם הוציא ידו במזיד היה זה אסור להחזירה אצלו, אלא קנסו אותו שתהא ידו תלויה עד שתחשך [מ-זו"ש]", ולא חילק בין הושיט מבעו"י להושיט משחשכה, אלא בכל גווני אסור במזיד להחזיר אף לאותה חצר, אמנם יעוי' היטב בהמג"מ על אתר משם הרמב"ן והרשב"א, ולא נקט שדעת הרמב"ם אינה כן,

ומשמע לכאן דס"ל שאף דעת הרמב"ם כן היא כהרמב"ן והרשב"א, והיינו כבדעת הר"ף שסתם בזה ופי' הרא"ש בדעתו לחלק, אמנם הבי"י (סי' שמ"ח) נקט דברי הר"ן בדעת הרמב"ם, והוסיף "ולפי"ל שמאחר שהר"ף סתם דבריו, כרש"י ס"ל דאסור בכל גווני, וכן נקט בספר הבתים (שערי איסור הוצאה, שער שביעי) דאין לחלק בין מבעו"י לשחשכה, ובכל גווני במזיד אסור להחזירה אף לאותה חצר, ושכ"ד הרמב"ם.

והוסיף מרן בב"י וחילק, דהא דאסור להחזירה היינו דווקא בהוציא ידו לרה"ר למטה מ"י, דאילו למעלה מ"י הרי מקום פטור הוא, "ונראה נמי דלא נאמרו דברים אלו אלא במוציא לרה"ר כדרייק לשון הרמב"ם ולשון רש"י, אבל במוציא לכרמלית לא גזרו, דא"כ הו"ל גזירה לגזירה, שהרי כל איסור הכרמלית מדרבנן הוא, ובשו"ע סתם דבמזיד כשהושיט בתוך עשרה¹⁹ אסור אפי' להחזירה לאותו חצר, וי"א דאם הוציאה משחשכה שרי להחזירה שמא ישליכה מידו ויבוא לידי חיוב חטאת, "במה דברים אמורים, כשהוציאה לרה"ר, אבל אם הוציאה לכרמלית בכל גווני מותר להחזירה²⁰, ואוקמיה המג"א (ס"ק ס') בשוגג, ושרי להחזירה אף לחצר אחרת, ולא גזרינן שיוציא ידו פעם אחרת, לפי שאין בזה איסור דאורייתא, אבל במזיד אסור מטעם קנס ולא מטעם גזירה, אמנם הק' ממש"כ התוס' (ד' ד"ה ומאי שנא) דהחילוק בין חצר אחרת לאותה חצר משום קיום מחשבתו איירי בב' דיוטות זו כנגד זו²¹, א"נ בדיוטא אחת וכגון שאין מפסיק שם רה"ר²², ומבואר דאף בלא רה"ר אסור להושיט לחצר אחרת, ועל כרחך דאיכא עכ"פ כרמלית מפסקת

דווקא אם מעביר ברה"ר ד"א הוי החיוב, וא"כ מאי מדמי הרו"ה מילתא למילתא, והרי דתיהם שונות.

והביאור בזה נראה ברור, שאין הדמיון וההשוואה גמורה, אלא שעצם יסוד דין קנין ד"א מלמדנו מציאות ותקנה חדשה - **שיש לאדם שייכות עם הדי"א שסביבותיו**, אך לענין קנין לא סגי בהא, אלא בעי' רשותו גמורה שתחיל קנין, ומהות קנין אינו יכול לחול כאשר שכיה רבים כההוא דוכתא, וגם אליהם מתייחסים די"א הללו, וממילא תורת קנין לא שייכא ככה"ג שאין **'הוראת בעלות'** על החפץ, משא"כ לענין שבת דאין עניינה **'הוראת בעלות'**, אלא סגי בעצם התייחסות המקום אליו, וכיון דמתייחס בתריה הרי כאשר מוציא מהמקום המיוחס אל מקום אחר הו"ל הוצאה, אע"פ שאותו מקום אינו מוכיח על רשותו הבלעדית, ודוי"ק.

17. ואגב גררא, הנה מהאי סוגיא דהושיט ידו מליאה פירות, והאי תירוצא לחלק בין מבעו"י ללאחר שתחשך, הוכיח העונג יו"ט (ס' כ') לגידון האחרונים בגדר "מתעסק", ונפתח בשורשם של דברים [ועוד בגדרי המתעסק, יעוי' מה שכתבתי בס"ד במאמרי למלאכת הצד, ואכ"מ]: יסוד פטור המתעסק, איתמר בשבת (ע"ב): נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור, לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, רבא אמר פטור... דהא לא נתכוין לחתיכה דאיסורא, אביי אמר חייב דהא קמיכוין לחתיכה בעלמא, ושם (ע"ג), איתמר נתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע, רבא אמר פטור... דהא לא קמיכוין לזריקה דארבע, אביי אמר חייב דהא קמיכוין לזריקה דעלמא, כסבור רה"י ונמצא רה"ר רבא אמר פטור... דהא לא מיכוין לזריקה דאיסורא, ואביי אמר חייב דהא קא מיכוין לזריקה בעלמא.

ורש"י בשבת (ע"ב): פי' דההיא דרישא דהתם דפטור מיירי בסכין המוטל בערוגת ירק, ונתכוין להגביה התלוש וחתך המחובר, וביארו התוס' ע"פ דפלוגתא אביי ורבא הויא ככה"ג שכיון לחתוך התלוש וחתך מחובר אחר מן התלוש אותו נתכוין מלכתחילה להגביה, אבל לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר חייב לכו"ע. אמנם, התוס' שם הביאו קו"ר"ת מכריתות (י"ט): דאמר שמואל המתעסק בחבלים ועריות חייב שכן נהנה, בשבת פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ומוכח התם דאף בנתכוין ללקוט תאנה זו וליקט תאנה אחרת פטור, ועוד דבשבת (צ"ז): פטור להמתכוין לזרוק ארבע וזרק ח', אם לא אמר כל מקום שתרצה תנוח, וכ"ש שפטור בנתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר שלא נעשה כלל רצונו, או בנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, והסיק דפלוגתא אביי ורבא דשבת הנו"י מיירי כשנתכוין לחתוך תלוש ונמצא שהוא גופו מחובר, ופליגי אביי ורבא בקרא "אשר חטא בה" דמיניה יליף ר"א (כריתות שם) לפטורא דמתעסק, דלאביי הוי פטורא ככה"ג שנתכוין להגביה התלוש וחתך המחובר, ולרבא שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, ושמואל דפטר (שם) מצד מלאכת מחשבת היינו בנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דלא נעשתה מחשבתו [ועי' היטב רמב"ם ומג"מ (שבת פ"א ה"ח)].

ולשון הרמב"ם (פ"א ה"ח) "נתכוין לעשות דבר המותר ועשה דבר אחר, כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, אינו חייב כלום", ומרן בכס"מ (שם ה"ד) לימדנו כלל בדברי הרמב"ם, שבכותבו "אינו חייב כלום", אין הכוונה דשרי לגמרי [יעו"י היטב בלח"מ שם ה"ח], וידועים המה דברי הגרעק"א (מהדו"ק תשו' ח') דמיעוט דמתעסק אינו משום דבכהאי גוונא לא נעשית העבירה כלל, אלא דאמנם אה"נ נעשתה העבירה אך בשוגג, ובכה"ג ילפי' מקרא שפטור מקרבן [בהוריות (י' למדו) ויקרא ד' כ"ג] "אשר חטא בה - פרט למתעסק, ועי' כריתות (ט"ו), ורש"י]. אבל מי"מ שגגת איסור מיהא עבד, ועע"ד ראיות לזה [ועו"י בכלי חמדה (פסח, ס' צ"ג) דנקט דאף הגרעק"א מודה דבלאו שא"כ מעשה אינו חייב במתעסק, דאין כאן לא מעשה איסור ולא מחשבת איסור], וע"ש משה"ב דעת המקו"ח (ס' ת"ל) לחלק בין היכא דאיכא מעשה לדליכא מעשה, וראיתי בשו"ת מהר"ם יפה (סי' קכ"א, ועע"ש) להוכיח כהגרעק"א ממש"פ הרמ"א (יו"ד, ס' ש"ע"ב סעי' א') דכהן שישן ויש מת עמו באוהל, יש להקיצו ע"מ שיצא, והנה אין לך מתעסק גדול מזה שישן הוא, ואינו יודע על המצאות מת באהלו, ואעפ"כ יש להעירו, ועל כרחך י"ל דאף מתעסק נחשב למעשה איסור בשוגג, ואינו פטור כ"א מקרבן [יעו"י היטב מנחות ל"ז: ל"ח. במעשה דרבינא דאזיל בתריה דמר בר

רב אשי דאיפסיקא ליה קרנא דחוטיה, ודו"ק שם היטב ע"פ ב' הלישנות לענייננו (אלא דסו"ס שאני התם דעכ"פ ל"ה מלאכת מחשבת, שהרי אינו יודע שנושא משאוי כלל), ועי' שאג"א (ס' נ"ח), וכן מצינו שצריך להודיע למי שאינו מודע על קלקול העירוב, עי' עירובין ט"ו. ת"ש דרב הוה יתיב כו', ויעו"י בחוט שני למרן הגר"ג קרליץ שליט"א (שבת א', קונטרס מלאכת מחשבת אות ג'), ובאמת דכעין ראיות אלו כבר רצה להוכיח הגרעק"א עצמו בדבריו מברכות י"ט: דהמוצא כלאים בבגדו פושטו ואפי' בשוק, ואיפסיקא הלכתא (שו"ע יו"ד סי' ש"ג סעי' א', ע"ש) דאם אינו יודע שיש בבגדו כלאים, צריך חבירו שידוע על כך להודיעו לפושטו אפי' בעודם בשוק, אלמא אע"ג דהוי מתעסק איכא איסור תורה וצריך להודיעו, דהא אי הוה דרבנן הוה שרי להמשיך ללבושו בשוק מפני כבוד הבריות (ר' מנחות שם), אלא שדחה להאי ראי' גבי כלאים, דבכללאי הרי האיסור הוא הנחת חימום, והוי כחלבים ועריות דמתעסק חייב שכן נהנה (כריתות י"ט), ובמשת"ק הרבה אחרונים מדברי הר"ן לחולין (ל"ב. מדפי הרי"ף) דבמוכרי כסות לא שייך הא שכן נהנה, אלא באכילה, עי' בשו"ת וחיודשי הגרעק"א (ס' כ') שהשיב ע"ז]. ומאי דק, ראיתי בדעת מרדכי (ח"א ס' ה' ה' בע"ה) דהוכיח כהמקו"ח משבת (צ"ו), דאיתמר ב' בתים בב' צידי רה"ר, רבה ב"ר הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה, ושמואל אמר מותר לזרוק מזה לזה, ולא מי אוקימנא לההיא כגון דמדילי חד ומתתי חד, דזימנין נפל ואתי לאתוי, וכ' רש"י - ולהכי נקט ואתי לאתוי, דאילו משום נפילת רה"ר ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה דלא נתכוין לזרוק לרה"ר, הרי מבואר דלא חששה התורה לעצם הנפילה אף שלכאן בזה נמי הוצאה הויא, ולא חששו כ"א דילמא אתי לאתוי, ואי כהגרעק"א הדק"ל אמאי לא חיישינן, ועל השיב רש"י, ועוד באחרונים שקו"ט ממקומות רבים ראיות וקושיות על מה האי יסודא, ולד עת האספ' האידינא שהובא כבאן אגב גררא, וציינתי רק דוגמא.

אמנם, העירוני ראי' לדעת הגרעק"א הנו', דהנה השטמ"ק (כתובות ה': ד"ה את"ל הלכה) הביא מהרא"ש דאע"ג דמחייב ר"ש במתעסק בחבורה, מודה הוא בשאינו מתכוין דפטור, דמתעסק שאני דדמי למקלקל דבתרווייהו שייך פטור דמלאכת מחשבת, וכיון דבחבורה מחייבים להמקלקל ה"נ מחייבין להמתעסק, אבל דבר שאינו מתכוין אינו פטור משום מלאכת מחשבת, דהא בשאר מקומות נמי שרי, ולא דווקא לענין שבת, אבל מתעסק אינו אלא לענין שבת, דלא בעיא מלאכת מחשבת אלא בשבת כדאמרי' התם מתעסק בחלבים ועריות חייב ובשבת פטור, ולכאן צ"ע, שהרי פטור מתעסק הוא ממיעוט כללי ולא דווקא לענין שבת, שהרי קרא ד"אשר חטא בה" לא מיירי כלל בענין שבת, ודין מתעסק בחלבים ועריות שאני מטעם דנהנה, אלא אפשר"ל דנתכוון הרא"ש לענין האיסור תורה, דווקא בשבת ליכא כלל איסור תורה משום דבעי' מלאכת מחשבת וליכא, אבל בעלמא איכא איסור תורה אלא דמיקרי שוגג, ויש להתיישב בזה, ודו"ק.

ובעצה"ע, ראיתי באילת השחר (למרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, שבת ע"ב): שהק' דלפ"ד הגרעק"א אמאי בשאר איסורין נמי שרי בדבר שאינו מתכוין, הגע עצמך, אטו אם היה גורר מטה כסא וספסל מתוך כוונה שתעשה חריץ לא היה מתחייב, הא ודאי שהיה חייב אע"ג דלא היה פס"ר, וא"כ נהי שאין בדעתו שתיעשה המלאכה, מ"מ הרי בשאר איסורים ליכא פטורא דמלאכת מחשבת כ"א פטור מתעסק כללי נתכוין לעשות דבר האסור, אך כיון שתיעשה הרי נמצא שעובר איסור דאורייתא בשוגג, והאיך שרי לעשות דבר שיתכן מאוד שע"י עשייתו יעשה איסור מה"ת בשגגה.

ובהמסתעף לנידו"ד עליון למעלה, הנה בההיא דהושיט ידו מליאה פירות, אוקמיה בחד משניוני כאן מבעו"י כאן משחשכה, ומצאתי בשו"ת עונג יו"ט (ס' כ') ד"קצת יש להביא ראיה" מכאן להגרעק"א, דהא מטרת הש"ס בהאי תירוצא הויא לחלק בין היכא דבהושיט ראשונה עביד איסורא, ומשו"ה קנסוהו רבנן, להיכא דלא עבד איסורא וע"כ לא קנסוהו, ומעתה הרי לכאן יפלא למה אוקמיה בהושיט מבעו"י וחשך עליו היום, שזה דוחק, ולא אוקמיה שהוציא בשבת גופא אלא שהושיט בדרך מתעסק ולא כיון להוציא, או שסבור שהם פירות אחרים (ר"י בכריתות י"ט. דמתכוין ללקט תאנים וליקט ענבים אליבא דרבי יהושע [דהלכתא כוותיה, ר' רמב"ם פ"א ה"ט] פטור, דל"ה מלאכת מחשבת),

וכיון דלא עבד איסורא לא קנסוהו רבנן, אבל אם הושיט בשוגג - דאיכא איסורא דאורייתא - קנסוהו רבנן ואסור להחזירה, "ומדלא מוקי הש"ס הכי, על כרחך דכל מתעסק דמי לשוגג לענין זה דמיקרי עביד איסור כיון דעביד מעשה בגופו, ועי"ז נעשה מלאכת שבת, ורק לענין חטאת פטריה רחמנא, אבל איסור שבת שלא ככוונה איכא", ולפי דבריו נקט הלכה דאם נתן קדירה שחשבה לריקנית ע"ג האש, ולבסוף נתברר שהיה בה מאכל ונתבשל, אף שהוא מתעסק, נאסר המאכל, ויותר מזה יעו"י במנחת ברוך (סו"ס ט') לענין מעשה שבת, דאף להסוברים שאין במתעסק איסור תורה כלל אפ"ה נאסר המאכל, דהא המבשל בשבת בשוגג שאסור לבו ביום לאו משום שעשה איסור בשוגג נאסר, אלא משום גזירה דשוגג אטו מזיד (ר' גיטין נ"ג), וא"כ בכ"מ דבכה"ג במזיד אסור גזרי' שוגג אטו מזיד, והעירוני עוד שכן כ' מדנפשיה בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' ע"ו).

[ובצעה"ד, הנה המסתעף מהאי עניינא הוא לאשר דנו ודשו רבים, במקום שאין מקום לכולם לישן בסוכה, האם אפשר שיכנס א' וישן, ולשכירם יוציאוהו חוצה ויכנס אחר במקומו לישן, וכן ינהגו בכלום חוץ מהאחרונים, אלא דלכאן לפ"ד הרמ"א דיו"ד הנו' יהא אסור לעשות כן, ואף דהוא מתעסק הא אין פטורו אלא מחטאת ויש להעירו (וכן י"ל באם נרדם חוץ לסוכה), ודו"ק בזה לפ"ד רש"י דשבת וטענת המש"ח הנו'].

18. רש"י: "בבדיחותא אהדר ליה, כשתמדוד לי כור של מלח אומר לך טעמו של דבר, לישנא אחרינא, לכשתאכל עליה כור של מלח לא תוכל להשוותם זו לזו", ויעו"י בהגהות הראמב"ה.

19. כשינויא קמא בגמ', ועי' פמ"ג (מבב"ב) וביאוה"ל (ד"ה בתוך) ושע"ה צ" (ס"ק א') וכה"ח (ס"ק ב').

20. ועי' היטב במאירי (ד"ה מכאן כתבו) חילוק אחר בין רה"ר לכרמלית, "שאינ מחמירין בגזירה כל כך", ודו"ק.

21. ר' מתני' (שבת צ"ו). שתי גזוטרות זו כנגד זו ברה"ר, המושיט והזורק מזו לזו פטור, היו שתיהן בדיוטא אחת, המושיט חייב והזורק פטור, שכן היתה עבודת הלויים, שתי עגלות זו אחר זו ברה"ר, מושיטין הקישים מזו לזו, אבל לא זורקין, והנה כבר תמה הפמ"ג (ס' שמ"ח משבצ"ז סוסק"א) ע"ד התוס' עליונים מעלה בחילוק בין אותה חצר לאחרת, ד"אכתי פטור אבל אסור" אף בזה כנגד זה, ומ"ש ממושיט דרך רה"ר בדיוטא אחת דבזה נתקשו התוס' בטוענם דפשיטא החילוק בו משום איסורא דמושיט, הרי אף הכא איסורא דרבנן איכא, ות"י דגם להחזיר היה אסור כדן עקריה דהיא בלא הנחה, ועי"א מ"ש לאותה חצר שהתיירו להחזיר לחצר אחרת שאסרו.

אמנם יעו"י ב"ר"ח (לקמן צ"ט: ושייך לשם), והרשב"א (עירובין פ"ה:; ויעו"י היטב בדבריו בעבוה"ק שער ג' פ"ה, וצ"ע) דנקטו ל' "מותר" על הושיטה וזריקה בב' רשויות השייכות לו [או לבי' בני"א ועירובן], ומשמע דאף איסורא דרבנן ליכא, וע"כ לא נקטו "פטור אבל אסור", וממילא שפיר איכא למימר לכאן דכ"ה נמי דעת התוס' דהכא, ורי' להלן למעלה משה"ב משם ס' ההשלמה, וזה גופא היתה טענתו על פי' התוס', דאכתי איכא איסורא דרבנן, וע"כ פ"י באופ"א, ואולי נחלקו בזה, ויל"ע.

[ובעיקר דין הושיטה מבואר בתוס' (שם ב'), ובמאירי (צ"ו): וברמב"ם (פ"י"ב ה"י) דהוי תולדה, אמנם בירושלמי (פ"ז ה"ב, נ"ב: נ"ג). נקטו כמה טעמים דלא תני נמי הושיטה, אולם העולה מן הדברים דהושיטה נמי אב מלאכה היא [אבל יעו"י היטב בס' ערכי תנאים ואמוראים לרבינו יהודה ב"ר קלונימוס משפירא, רבו של הרוקח, ערך רבי יונתן בן אלעזר, שביאר בכוונת הירושלמי גופיה בחד שינויא דענין זה תלוי הוא בפלוגתא ר"ע וחכמים, ודקדק בבבלי (מ"ט): דס"ל דהושיטה אב הוא], ורי' בשיטה להר"ן (ע"ג), דאף דעת הבבלי כן, דהושיטה בכלל הוצאה מרשות לרשות היא "כיון שאינו מתחייב עליה אלא מפני שה"ר בינתיים", ויעו"י בהערות הגרעק"א על גליון הרמב"ם הנו' שתמה "ולא ידעתי מנין לרבינו זה [-דהוי תולדה], והא בהיפוך משמע בריש מסכתין הכא דעיקר שבת תני אבות ותני תולדות וכו', והרי הוצאה דבע"כ ודעני הוי רק הושיטה וקרי ליה אב", והניח בצ"ע, והאריכו בזה האחרונים, עע"ד, ורי' מג"א (סו"ס שמ"ז) ומחצה"ש (סי' שמ"ח ד"ה כששני) ומשנ"ב (שם ס"ק ד') דהושיטה מהר"י לרה"ר דרך רה"ר הוי דאורייתא].

22. והנה ל' רמב"ם (פ"י"ג ה"כ) "שכח ופשט ידו והיא מלאה פירות,

והוא דבר נעשה תמיד, והוא ענין אמרם כולוהו חדא גזירה היא, ר"ל **כי מי שגזר זאת הגזירה ראה שלא תתקיים זאת הגזירה אלא בגזירה אחרת תחזוק אותה ותסמוך אותה**, ולפיכך גזר שתי הגזירות יחד, ומבואר בדבריו דמצריך להגזיר תרי תנאי למען יוכלו לגזור גזירה לגזירה: שיהא במעמד אחד, ושיראו דבלא גזירה לגזירה לא תתקיים גזירה קמייתא.

ומלבד זה, יש מקומות שעצם הגזירה אחת היא, ומצינו דוגמתו ברש"י דשבת (נ"ו). דהתקשטים אסורים בשבת אף בחצר אטו רה"ר, ואף דגזר ברה"ר הוא מגזירה דדילמא שלפא ומחויא, מי"מ "חדא גזירה היא דגזר בהם שלא תתקשט בהם בשבת כלל", ומבואר דנקרא גזירה אחת משום דאין הגזירה על ההוצאה לרה"ר, אלא שעצם צורת ושוורש הגזירה היתה על התקשטות בתקשטים בשבת, וכיו"ב מתבאר בתוס' (שם כ"ד). ד"ה גזרה המתחיל בכ"ג: וכן ראיתי ג"כ בדבריהם לביצה ח"י. דיו"ט ושבת כי הדדי ניהו, ולא חשיב גזירה לגזירה.

ומאיך, אשכנחא דוכתי דגזירין גזירה לגזירה, וזה יצא ראשונה וכבר הובא לעיל מדברי התוס' דשבת (ל"א): בדעת אביי שם גבי הוצאה [ועי' בריטב"א (הישנים, שבת שם) שפי' הטעם דדוקא בהוצאה גזר הכי דמתוך שהוא קלה בעיני אדם, שברה"י מותר לפנות חפצים מזוית לזוית ס"ל לאביי דמחמירין בה, ועי' בפנ"י ש"כ דלוליד התוס' נ"י שלא לחלק בין הוצאה לשאר מלאכות, שהרי אדרבה הוצאה מלאכה גרועה היא, אלא דעיקר טעמא דאביי בכרמלית היא דכיון דחכמים החמירו בכרמלית ועשאוהו כרה"ר להחמיר - אמרי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ואי שרית ליה בכרמלית אתי למישרי ברה"ר, ועע"ש בדעת התוס']. ובשבת (מ"ז): כתבו עוד התוס' גבי כיבוי, דקים להו לרבנן דשייך שם למיגזר טפי אפי' דהוי גזירה לגזירה [ועי' היטב בקידושין (י"א. תודה"ר ע"ד): דקסבר אי לאו דגזרו מעיקרא משום דעולא, משום סמפון לא היו מתחילין לגזור ולאסור עד שתכנס לחופה כו', אלא מאחר שהתחילו לגזור משום דעולא כו' האריכו הגזירה משם ואילך עד החופה משום סמפון הואיל וכבר הוצרכו לגזור, ודו"ק], ועי' שבת (ל"ח: תודה"ר מעשה), ודו"ק, וכו"ב (יו"ד סי' קצ"ז) הביא משם הרשב"א (תוה"א בית ז' שער ז) דבזבה גזירין גזירה לגזירה מפני כרת שבה, ושם (סי' קפ"ג) ציין כן נמי משם הר"ן (שבעות ו'), [ועי' שיטמ"ק לביצה ח"י], ובמהרש"א (ע"ז ט"ו). חידש דהיכא דהוי בגוף אחד כגון שלימה אטו שבורה - לא חשיב גזירה לגזירה [ויש להתיישב בזה לכאור]. ועי' בשו"ת חכם צבי (סי' ע"ה) שהוכיח דבדבר המצוי ורגיל גזירין גזירה לגזירה, ועי' תוס' חולין (ק"ד). שכבר עמדו בזה דלעיתים אומר הש"ס דלא גזירין גזירה לגזירה, ולעיתים אומר דכולהו חדא גזירה היא, ולפעמים גזרו גזירה לגזירה ולא חייש מידי, וכתבו "אין לדמות גזירות חכמים זו לזו אלא במקומות שהש"ס מדמה", וכיו"ב כתבו בשבת כ"ד. ד"ה גזרה (מתחיל בכ"ג): "ישמא אין להשוות גזרות של חכמים זו לזו אותם שאינם במלאכה אחת"²⁵⁰.

[ומלבד זה, יש לציין דמצוי שנקטו ל' גזירה לגזירה, ולא הוי הכי, אלא ר"ל שהוא איסור דרבנן, עי' יבמות ק"ט. תודה"ר היא (ועי' רש"י), ועי' היטב בפנ"י לשבת י"א, ודו"ק].

"...סוד איסור שבת המוציא מרשות לרשות, כי הנה המוציא מרה"י לרה"ר, גורם להמשיך הברורים הקדושים שכבר הובררו ונעשו רה"י, ומוציאין לרה"ר שהם הסיגים והקליפות, ומערבב קודש בחול, והמכניס מרה"ר לרה"ר הוא גורם שהשכינה תרד בשבת למקום הסיגים, ותברר מהם ברורים להעלותן משם שהוא רה"ר למעלה אל רה"י, וגם זהו פגם גדול מאד מאד. נמצא, כי איסור המכניס מרשות הרבים לרשות היחיד תלוי במלאכה אחרת, והוא הברור מכלל ל"ט מלאכות דשבת, כי כן הבורר עצמו גורם דבר זה הנ"ל שתגלה השכינה בין הקליפות, ותברר בבורין מהקליפות והסיגים"²⁵¹ (מהר"ח, עץ חיים, שער המלכים, פ"ז, ע"ש).

רמז לשניות מה"ת, רבא אמר שנאמר (ויקרא ח"י כ"ז) **פִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנֹשֵׁי הָאָרֶץ**, האל - קשות²⁴, מכלל דאיכא רכות, רי"ה אמר מהכא (קהלת י"ב ט') **וְאֵן וְחָקֵךְ תִּקֶּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה**, ואמר עולא א"ר אלעזר קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים, עד שבא שלמה ועשה לה אזנים, ר' אושעיא אמר מהכא (משלי ד' ט"ו) **פְּרָעָהּ אֶל תַּעֲבֹר בּוֹ שֹׁטֶה מְעַלְיוֹ וְעֹבֵד, ר"כ אמר מהכא (ויקרא ח"י ל') וְשִׁמְרָתָם אֶת מִשְׁמַרְתִּי** - עשו משמרת למשמרתי, א"ל אביי לרב יוסף הא דאורייתא היא, דאורייתא ופירשו רבנן, כל התורה נמי פירשו רבנן, אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

והנה ידוע ומפורסם הוא בתלמוד דאין גזירין גזירה לגזירה, ועי' כיו"ב בירושלמי (שביעית פ"ב ה"ד) דאין מחדשין או מוסיפין על הגזירה, ובטעמא דמילתא כ' רש"י (ביצה ב':) דכתיב 'ושמרתם את משמרת' - כלומר, עשו משמרת למשמרתי, גזירה לתורת, ולא משמרת למשמרת. ואין להעיר לכאור דא"כ היאך מצינו בתלמוד דלעיתים גזירין גזירה לגזירה (ר' להלן), הא איכא קרא דלא למיגזר הכי, דהא הישוב לזה עולה מתוך סוגית הגמ' דיבמות הנו' דאה"נ הגזירות הוו דרבנן, וקרא זה הוי אסמכתא בעלמא, וא"כ האי טעמא נמי דלא לגזור גזירה לגזירה נמי בכלל אסמכתא הויא, וממילא במקום שראו רבותינו צורך לגזור ככה"ג שפיר גזירין.

אמנם, בכמה דוכתי אשכנחא שדחו זה הכלל, ואמרו כולה חדא גזירה היא, וכי"ה בביצה (ג.), והתם פרש"י דכשנמנו וגזרו על פירות הנושרין - אף ביצה היתה במשמע, וביאר בשו"ת בנימין זאב (סי' ש"ג) דהיינו שאין לחזור ולהוסיף על גזירה שכבר נגזרה, אולם בשעת מעמד הגזירה יכלו לגזור ולהרחיב הגזירה אף לדבר שנראה כגזירה המתוספת להגזירה הראשונה, וכי"כ בשו"ת הרמ"ז (סי' מ"ז).

אך התוס' (ברכות נ"ג. ד"ה גזירה) והרשב"א (חולין ק"ד. ד"ה רב אשי) ושו"ת בנימין זאב (שם) נקטו דבכה"ג שאם לא נוסף ונגזרו גזירה שנית לא תתקיים הגזירה הראשונה, דאמרו יאמרו הציבור דמדהא שרי, הא נמי שרי, הו"ל גזירה אחת ואין להפרידה, ועי' בדברי המאירי (חולין שם), דכשהדברים דומים זה לזה במאור, עד שנראה כגזירה אחת, אמרי' דחדא גזירה היא, ע"ש, ונר' הביאור בדבריו שכוונתו כהנ"ל דכיון דדמו להדדי הרי לא יחלקו אנשים ביניהם, ויסברו דמדהא שרי הא נמי שרי, ולא תתקיים הגזירה הראשונה, ועי"כ גזרו אף בזה והוי כגזירה אחת.

[והנה תנן (עירובין כ.). לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר, ברה"ר וישתה ברה"י, ובשבת (י"א): איבעיא להו כרמלית מאי, אמר אביי היא היא, רבא אמר היא גופה גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, והתוס' כ' לבאר דאביי גזר גזירה לגזירה דוקא בהוצאה (אמנם, כאמור רבא שם פליג עליה, והלכתא כוותיה), והר"ן (שבת ל"ה: מדפי הר"ף) הק' אההיא דהתם אמאי אסרו בכרמלית, הרי אף ברה"ר אינו אסור אלא משום גזירה, וא"כ בכרמלית הוי גזירה לגזירה, ויישב לחלק חילוק חדש בהא דלא גזירין גזירה לגזירה בהוצאת כרמלית, דלא מרינן הכי ה"מ בדבר שאין בו סרך מלאכה כי ההיא דלא ישתה דלא מתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו, אבל מיידי דדמי למלאכה דאורייתא אלא שפטור עליה מפני שאינה צריכה לגופה, בכיו"ב כרמלית ורה"ר שוין הן, ומבואר דס"ל דבדבר דדמי למלאכה דאורייתא הוי הכל גזירה אחת, ואין לחלק בין רה"ר לכרמלית (ועי' ט"ז או"ח סי' ש"ז ס"ק ד'), ונ"ל הביאור בדבריו שכוונתו כהאי כללא, וכיון דדמי למלאכה דאורייתא הרי לא יובן לרואים החילוק בין רה"ר לכרמלית, וכיון שבלא גזירת כרמלית לא תתקיים גזירת רה"ר הוו כולהו חדא גזירה, וגם כרמלית הרי גזרו בה מפני שלא הכל בקיאים בדיני מחיצות, ויש להתיישב בזה, ויעוי' תשו' רד"ך בית י"ג חדר ב'].

וראיתי בדברי הרמב"ם (פיהמ"ש, שבת פ"ד מ"א) דהלך בדרך שלישית אשר נראה שכוללת שני השיטות כאחת, דז"ל שם: "שיגורו ב"ד דבר בשעה נן השעות ואח"כ ישבו ויגזרו גזירה לאותה גזירה - זה הדבר אינם עושים, אבל אם יהיו שתי הגזירות בשעה אחת הרשות בידם,

בינתיים, ואף בזה אסרו, ועוד דהרבה פעמים מצינו בש"ס שגזרו גזירה לגזירה ואמרי כולה חדא גזירה היא, "ואפשר דס"ל להרבי" כתי ראשון של התוס', ומי"מ צ"ע דעכ"פ הו"ל להביא דבריהם", ועי' בנהר שלום. אמנם האבן העזר נקט דלא קשה מידי, דהא התוס' ודאי מיירי שהושיט ידו לרה"ר מחצירו, אלא שאין רה"ר מפסקת בין ב' החצרות, אלא הולכת לפני ב' החצרות, וא"כ אין ראי' לאסור לחצר אחרת דרך כרמלית [ועי' היטב במאירי "אבל לא לחצר אחרת שבצידה אע"פ שסמוכה לה ואין רה"ר באמצע, הואיל ודרך רה"ר הוא צריך להכניסה לשם, ואצ"ל הנחה ברה"ר או הכנסה לחצר שכנגדה שרה"ר שהשלמה (וכ"ה ומשמע שכ' החידוש כדברי האבן העזר, וכיו"ב ר' בס' ההשלמה (וכ"ה בס' המאורות) דנקט להדיא דמיירי דגם כרמלית לא היתה ביניהם (וע"ע שם פ"י בשם רבינו אשר), וז"ל - "ואע"פ שאין רשות הרבים ולא כרמלית בין חצר שהוא עומד לתוכה לחצר אחרת שהוא מושיט בה, אפילו הכי אסור, שאילו היה רשות הרבים מפסיק בין חצר זו לחצר אחרת פשיטא דאסור, ומאי קא מבעיא ליה לרבא, מתנ"י היא בפרק הזורק (צ"ו). שתי גזוטראות זו כנגד זו ברשות הרבים, המושיט והזורק מזו לזו פטור, היו שתיהן בדיוטא אחת הזורק פטור והמושיט חייב, וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור, אלא לאו שמע מינה כדפרישנא", אמנם משמע דלא ניהא ליה אף בשתי גזוטראות זו כנגד זו, ודלא כהתוס', ורי' הערה דלעיל]²⁵², [והמסתעף מעצם פלוגתתם, הוא לענין הושהה מרה"י לרה"י דרך כרמלית, ר' מג"א ומחצה"ש (סי' שני"ה ס"ק י"א) ובהגהות הגרעק"א (סי' שמ"ח למג"א ס"ק ד')].

עכ"פ, הנה כבר נתקשו האחרונים ע"ד המג"א, וכדתמה בדעת תורה מכ"מ: א]. מנחות (ל"ז: ל"ח). במעשה דרבינא דאזיל בתריה דמר בר רב אשי דאיפסיקא ליה קרנא דחוטיה, וסבר רבינא שצריך להודיעו על אף דהוי כרמלית [אלא דאיכא תרי לישני אם יש להקל בההיא דהתם משום כבוד הבריות], הרי שאסור לחצר אחרת אף בכרמלית, אמנם זה אפשר ליישב דמיירי שעמד בדרך, והו"ל עקירה מרה"ר והכנסה לחצר - רה"י ב'. עירובין (ט"ו). ת"ש דרב הוה יתיב בההוא מבואה, הוה יתיב רה"י קמיה, א"ל לשמעיה זיל אייתי לי כוזא דמאי, עד דאתא נפל לחיאי, אחוי ליה בידיה, קם אדוכתיה, הרי שעל אף דהוי כרמלית לא נתנו להכנס לחצר אחרת [ומהלשון "עד דאתא" משמע שלא עמד אז], ועמש"כ מג"א דבמזיד הוי משום קנס ולא משום גזירה, העיר שם מתוס' דעירובין (צ"ח. ד"ה ווא) דבההיא דהכא אסור להחזירה דגזירין משום דיכול לבוא לידי דאורייתא, והנה דבריהם הוו במזיד, דהא בשוגג מותר להחזירה לאותה חצר, הרי דאף במזיד נקטו דהוי גזירה, ומאיך, בא"ר (ס"ק ד') פ"י כוונת מרן בשולחנו הערוך דבכל גוונא היינו בין בשוגג ובין במזיד, דלא קנסו אלא היכא דיש גזירה דאתי לידי איסור דאורייתא, אבל בזה אף שיעשה בשבת ליכא איסור מה"ת, אבל לחצר אחרת אסור דגזירין דבשבת אחרת יזרקנו לרה"ר, כדמבואר ברש"י, וכ"מ מל' הפוסקים דבכל גוונא מותר "להחזירה", ול' חזרה שייך על אותה חצר שכבר היו פירות הללו וידו בה, אבל לחצר אחרת, מאי חזרה איכא, אף על האידנא לא הוה שם כולו, ודלא כהמג"א הנו' דנקט דבכל גוונא קאי על כל החצירות, וההיתר אינו אלא בשוגג, עכ"ת. ד, אלא דלכאור' ילה"ע בעצם הוכחתו, דאף בגמ' נקטו לחלק בין אותה חצר לחצר אחרת, למרות שבשתי הבריות הלשון הוא "להחזירה", ושמא אחר לשון זה נמשכו הפוסקים, ויל"ע.

ועתה על עצם דברי המג"א באתי, דמאי לומר בוודאות דהכא לא גזירין גזירה לגזירה, שהרי מצינו פעמים רבות גזירה לגזירה, ואמרי דחדא גזירה היא, ויש לנו לברר עיקר הדבר: **האם ואימתי גזירין גזירה לגזירה**, ובתוה"ד יתבאר ד"י"א דבמלאכת הוצאה, מחמת היותה מלאכה גרועה, וכנ"ל ענף א', גזירין בה גזירה לגזירה, ואשר להמתבאר הנה מדברי מרן בב"י מבואר דלהלכה לא אמרי' הכי, ואלה הדברים: סוד תקנות דרבנן מבואר בשבת (י"ג. וש"ג) דלך לך אמרינן לגזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב [דכל איסורי דרבנן אינן אלא אטו דאורייתא. עי' תוס' דשבת ט"ל. ד"ה מפני], וביבמות (כ"א). קא בעו

והוציאה מחצר זו להכניסה לחצר שבצידה, ונזכר קודם שיכניס והרי ידו תלויה באויר רה"ר, מותר להחזירה אליו לחצירו, אבל להכניסה לאותה החצר השניה אסור, כדי שלא יעשה מחשבתו שחשב בשעת שגגה, ואם הוציא ידו במזיד הרי זה אסור להחזירה אצלו, אלא קנסו אותו שתהא ידו תלויה עד שתחשך [-מוציאש], ונתקשה החזון יחזקאל (על הש"ס, שבת ד.). דמלשונו "לחצר שבצידה" משמע דלא כתי' קמא דהתוס' עלינום מעלה דהיו ב' החצירות זו כנגד זו, וממשי"כ "הרי ידו תלויה באויר רה"ר", משמע שהיתה רה"ר מפסקת בין ב' החצירות, ודלא כתי' ב' דתוס', וא"כ הדרא קושית התוס' ע"פ דרכו לדונקא, ויישב דצ"ל דס"ל להרמב"ם דמושיט אינו אלא אם בהושטה אחת בא החפץ מרה"י לרה"י דרך רה"ר, אבל אם היתה הפסקה באמצע, שהיתה ידו תלויה באויר רה"ר, ההושטה מרה"ר לרה"י השניה הויא הושטה אחרת ומעשה חדש, ופטור מה"ת, ובוזה נתקשה רבא מאי שנא, שהרי גם לחצר אחרת פטור מה"ת כמו במחזירה אליו, וכבר כתב כן הריטב"א (ג'): בדעת רש"י.

ועי' רשב"א (עירובין ל"ג., ועי' בדבריו לשבת צ"ט.). דנקט ליישב עצם קו' התוס' ע"פ יסודו דהתם, דאין נקרא מושיט "עד שיהא מושיט מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר, ראש המושט מונח ברה"י זו וראשו אחר ברה"י השני, ואמצעיתו תלוי באויר רה"ר..., אבל בעוקר מרה"י זו ומניח ברה"י זו ורה"ר באמצע אי"ז מושיט אלא מוציא מרה"י לרה"י באויר רה"ר, ופטור", ועי' בא"ר (ס"ק א').

23. אחר כ"ז הנה פוק חזי ל' ריא"ו (הובא בשלטה"ג סביבות הר"ף, א: -) "היתה ידו מליאה פירות והוציאה חוץ לחצירו בשבת למעלה משלושה, והחזירה לאותה חצר שהוא עומד בה, פטור, ואפילו אם הוציאה במזיד, כמבואר בקונטרס הראיתי, אבל לחצר אחרת שבצידו אסור להחזירה שנראה שעושה חפציו בשבת, שהוא דרכו לטלטל מחצר

לחצר דרך רה"ר", ומשמע דאי לא הוי דרך רה"ר סבירא ליה דיהא שרי אף לחצר אחרת, ועי'.

24. ועי' כע"ז בבבב"ר י"ב א' ב' "אין האל אלא לשון חזוק, כמה דתימא (יחזקאל ט"ו) ואת אילי הארץ לקח".

25. ועד"ז ראיתי עוד, דהנה הרמ"א (יו"ד סי' פ"ז סעי' ג') פ' להתיר לעשות חלב שקדים ולהניח בה בשר עוף, הואיל ואינו אלא מדרבנן (ובדרמדי, עי' בארוכה בשו"ת יבי"א (ח"ו יו"ד סי' ח'), ותרו"ן], אך בכשר בהמה יש לאסור מפני מראית העין אא"כ ינח שקדים אצל החלב, ובשי"ך שם (סק"ו) הבי"ד מהרש"ל דלא ניהא ליה להתיר בזה אף בבשר עוף אם לא שיניח כמה שקדים בסמוך, והסכים עמו הש"ך תוך שהוא מסתמך ואזיל על כמה ראיות דגם באיסור דרבנן גזורים מפני מראית העין, ועי' בט"ז (סק"ד) "ואף כי דברי רמ"א נכונים, וכבר נתפשט המנהג כן, מי"מ נראה שיש להניח לכתחילה שקדים גם אצל בשר עוף", ועי' בדבריהם להשוותו לדם דגים, אמנם הפ"ח הסכים להתיר משום שאין לדמות גזירות דרבנן זו לזו, וראיתי בכ"פ (כרתי, שם סק"ז) שהוסיף ואסברא לן דאין לגזור כיון שאינו חלב בעצם כ"א מי פירות, מוהל שקדים, וכמו שלא נאסור יין אדום משום שצבעו דומה לדם, כן אין לאסור מוהל מהל שקדים בבשר אף שהוא דומה לחלב, ואיסורא דחז"ל הוי בחלב אשה ודם דגים שהוא חלב ודם באמת, ועי' בפלתי שם "ואמרו הטבעיים - הרבה ירקות אשר ידמו לשרצים, ואף אתה צא ואוסרן לאכילה דלא יטעו בשרצים, ונשתקע הדבר, ולכן אין לזה שורש וענף, ודי לאסור בבשר בהמה ולא בבשר עוף, ומשה ותורתו אמת".

26. ומזה נראה לכאור' ששייך בורר גם בדברים רוחניים, ומכאן לכאור' ראייה מוצאת לדבריו הידועים של מרנא הכה"ה (סי' רכ"ו ס"ק ד') לאסור איסור לברך ברכת האילנות בשבת ויו"ט מטעם דהמקובלים

יהיה בו' ברור זה שהוא לקט, אלא יש בו אוכל מתוך אוכל, שהוא מבדיל אוכל מאוכל, ולכך מלאכה של הבורר אסורה לנו התחתונים בשבת, עכ"ל]. ועי' שו"ת יחו"ד (ח"א סי' ב') שהבי"ד הכה"ח הנז' - "ותמהני, שמנין לו שבענין רוחני כזה שייך דין בורר, וכל המלאכות האסורות בשבת למדנו ממלאכת המשכן, וכל דתקון רבנן בעין

דאורייתא תקון" [ושם הביא שבספרו באר מים חיים (בכת"י) אזיל רבינו המחבר כה"ח לשיטתו כנ"ל, ונשאל דאי' הרי בכל התפילות והברכות אנו מבררים, והשיב דהוי לצורך אותה שעה, וקיי"ל דבורר פסולת מתוך אוכל לאלתר שרי, משא"כ בברכת האילנות שאינה צריכה לאותה שעה דייקא, שהרי יכול לברכה בכל חודש ניסן, והריז

כבורר לאחר זמן שאסור, עכ"ד. והנה בענייניו אין לי עסק בנסתרות, אך ע"פ פשוטו לא הבנתי כוונתו, דהרי סו"ס כיון שמברך עכשיו הרי בורר וגומר תיקונו כעת, והו"ל בורר לאלתר, ומאי אכפת לן שיכול לברך גם מחר], וכבר האריכו בזה, ובמה שיל"ד בדין ברכת האילנות בשבת ויו"ט ע"פ הפשט, הנה אין מקומו כאן.

הערות והארות

אברני רבני הכוללים "אליבא דהלכתא"

סימן שמ"ה

ס' ריבוא מתנאי רה"ר אם צריך שיעברו שם בפועל

בסימן שמ"ה סעיף ז' בדעת רש"י בעירובין נ"ט ע"א שסבירא ליה שא' מתנאי רשות הרבים הוא שיהא ששים רבוא, כתב הבה"ל ד"ה וי"א ז"ל: דיש מן הפוסקים שנקטו דבר זה בפשוטו, ויש מן הראשונים שהסבירו לדבריו באופן אחר, ואעתיק את לשונם ממש, וז"ל הריטב"א בערוכו נ"ט, רש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו בעיר ס' רבוא אלא שישנונו בה סמ"ך, כאלו הכרכים והעיירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בה סוחרים וכיוצא בהם, ותדע שאף ירושלים לא היו בה ששים רבוא תדיר, ואעפ"כ יש בה משום ר"ה אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתיישה ככרכים ושווקים גדולים להיות וכלת העמים זו היא של רבים, עכ"ל וכו'. ומשמע מתוכן הדברים שמביא דברי הריטב"א שהוא מפרש בדברי רש"י שאין צורך שיעברו בפועל ס' ריבוא, אלא די בזה שהוא מעבר לס' רבוא, וכמו שמביא אח"כ מדברי הרי"א"ז בהמשך לדברי הריטב"א, וכתב ובעין זה כתב ג"כ הרי"א"ז. והנה כן משמע לכאורה בריטב"א כפי שהו"ד בבה"ל, אבל בריטב"א בהוצאות החדשות יש שינוי בגירסא, וכתוב בזה"ל כי רש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו בעיר ס' רבוא, אלא שישנונו בה ששים רבוא באלו הכרכים והעיירות וכו', והיינו שא"צ שיתיישבו שם אלא די בזה שיעברו בה, ובא ליישב קושיית רבינו תם שהקשה על רש"י לגבי עיר של יחיד ונעשית של רבים, שמפרש שהכונה שנתוספו בה דיוורין ועורבים בה ששים רבוא, דלפ"י איך משכחת לה של רבים ונעשית של יחיד, דהוא מלתא דלא שכיחא שיתיישבו שם מתחילתה ששים רבוא, ועו"ז כתב הריטב"א דרש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו אלא שיכנסו, אבל מ"מ צריך שיכנסו, ואם צריך שיהיו עוברים שם בכל יום או לא - לדעת רש"י, על זה כבר כתב בשעה"צ ס"ק כ"ה דאין הכרח שיהא צריך להששים רבוא שיעברו בכל יום דרך המבוי המפולש.

יצחק זאב טוקר - רוממה

שיעור הזקיפה בתל וחריץ ג"ט

סימן שמ"ה סעיף י': כל דבר שהוא בר"ה וכו', ואם הוא גבוה שלשה אם הוא רחב ארבעה על ארבעה הוי כרמלית, ואם אינו רחב ארבעה על ארבעה הוי מ"פ. וכה"ג מבואר לענין עומק בסי"א. והנה פשוט שאם משפע ועולה או יורד בשפוע מתון שנוח להילוך, אינו מתבטל מלהיות ר"ה, וכ"כ בתו"ט להדיא בשבת פ"א מ"ה, אבל לא נתפרש מהו השיעור בזה, ובפשטות י"ל דהשיעור כמו חל המתלקט, דהיינו כפי יחס של גובה (או עומק) עשרה מתוך ד"א. וצריך שלא יהי' הפסק באמצע באופן המבטל מחיצה. אכן התייבא אם נימא דשיעור תל המתלקט הוא שיעור ניהא תשמישא, שכשוקף בשיעור זה נחשב כמו כותל זקוף, אבל מדברי המ"ב בסי' שס"ב בבה"ל ד"ה תל שעשה נראה שענין אחר הוא, וא"כ לא פירשו לנו רבותינו שום שיעור לענין הזקיפה שיחשב עי"ז מופסק מר"ה, וצ"ע.

עוד צריך בירור אם השפוע מתון מצד אחד או מב' צדדים, ומצדדים אחרים אלה בזקיפה, האם תלוי בצדדי האורך שיהי' נח להילוך, שאם במשך ד"ט עכ"פ השפוע נח להילוך בכניסה וביציאה יחשב כמישור. אבל לפמ"ש"כ במקו"א אם הוא ר"ה דשיעור ג"ט אינו תלוי רק בנייחא שמושו, וכן בכרמלית [להסוברים דבג"ט אין חזור וניעור] שאין שייכות להילוך, א"כ אין נפ"מ מאיזה צד השפוע מתון, א"כ צ"ע בכ"ה צדדים צ"ל השפוע מתוך שלא יסתלק ממנו שם ר"ה (וכרמלית), וצ"ע.

בענין רקק מים הוי כרמלית

סי' שמ"ה ס"ק מ"ח: ואם הרקק עמוקה עשרה ורחבה ארבעה טפחים הוי כרמלית כמו ים [רמב"ם פ"ד], ועי' בפמ"ג דמסתפק לומר דרק לחומרא הוי כרמלית שלא להוציא מתוכה לרה"י, אבל מה"ת רה"י הוא. משמע מדבריו דמפרש דברי הרמב"ם דאיירי באופן שהעומק נחשב מחיצות ובכ"ז הוי כרמלית, דהיינו שירידת הגומא אינה בשפוע מתון, ותמוה א"כ למה בפחות מ"ה הוי ר"ה, הא אם לא הי' מים הרי כל מה שעמוק מג"ט ויותר ל"ה ר"ה, וכי ע"י שיש מים נעשה ר"ה. והפשטות דאיירי באופן שהמורד מתון יותר משיעור תל המתלקט, ואילו"ל המים הי' נחשב הכל כמישור והי' ר"ה, אך כיון שיש מים אם הם עמוקים י' אין ראוי להילוך [וזה

מבואר במ"ב בבה"ל בסי' שנו"ד ד"ה אין ממלאין דכה"ג חשיב מים עמוקים י', ועי' מש"כ שם]. וכן מבואר בדברי התו"ט פ"א דשבת מ"ד ע"ש.

עכ"פ לפ"מ דנקט דאיירי באופן שיש מחיצות, מבואר בדברי הרמב"ם חידוש גדול דהמים [ע"ש כרמלית, ובבה"ל כאן ד"ה כגון ים כ' בשם המ"א דגומא בים עמוקה י' ורחבה ד' הוי כרמלית מדרבנן, ומפרש בשם הפמ"ג דאיירי אפי' כשאינו יותר מב"ס, וצ"ע שלפי פירושו במ"ב את דברי הרמב"ם מבואר חידוש זה ברמב"ם, ועי' בחזו"א בסי' קנ"ו השגה על דברי השעה"צ בסי' שס"ג אות צ"ג שכתב כדבריו כאן, והחזו"א תמה עליו, ותמוה שלא הזכיר דברי הבה"ל שמקורו מד' הפמ"ג, והכריח שזו כונת מ"א, דא"כ מה מלמדנו ולפי המתבאר הן דברי הרמב"ם לפירוש המ"ב.

ובה"ה דסי' שס"ג בשעה"צ אות צ"ג דאיירי ששפת הים הסמוך למבוי אין מדרון גדול, ואח"כ בתוך המים המדרון גדול ומתלקט י' מתוך ד', ואינו רחוק יותר מ"ה מן השפה, מ"מ ל"מ מה"ט דנחשב כרמלית מדרבנן, וע"כ שפך החזו"א הנ"ל סוללה לסותר ד"ז. ותמינהי הרי דין ערוך בסי' שנו"ד דאמת המים הנכנסת ויוצאת דין המים ככרמלית, ולכא' זהו ממש כדן אמת המים עמוקה עשרה, ותלי בש"י הראשונים וכדיבואר שם.

עוד צריך לעיין, אם דברי הריטב"א שהביא הב"י בסי' שנו"ד שאם הדלי נח בקרקע, והחבל אינו מעמידו כלל מחמת כובדו דהו"ל כמי שאין אגדו בידו, אם פליג על דברי הרמב"ם הנ"ל דמה שיכול למשוך אליו חשיב אגדו בידו, אך א"כ תיקשי ליה סוגיא דלכתא ומחנא בשבת דף ק"ב ע"א, דפרקינן לכתא ומתנא אוגדו בידו הוא, ואם איתא שכשנח לגמרי ל"ח אוגדו בידו הו"ל לאוקמי בכה"ג, וצ"ע.

בירור כלפי איזה מקום צריכות המחיצות לגדור

סי' שמ"ה ס"ב: איזהו רה"י, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים וכו', וכן חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה, וכן תל גבוה עשרה ורחב דע"ד. ובמ"ב סק"ה: וא"צ שיהי' התל זקוף בגובה, אלא אפי' אם הוא משופע אם מתלקט י"ט בגובה מתוך שפוע ארבע אמות הוי כאילו נקוף כולו, והרי הוא רה"י במקום גבוה, עכ"ל.

הא דצריך שיהי' המחיצות גבוהות עשרה, נמדד לפי המקום שחוץ לרשות, וכן לפי פנים הרשות שסמוך למחיצה, שהרי סגי שיהי' מצד א' גובה י"ט אם מבחוץ כמו תל, ושוב לא אכפת לן אם מבפנים אין י"ט, וכן אם מבפנים לחוד מהני כמו חריץ.

ואם גובה המחיצה כלפי הסמוך לו הוא עשרה, אך מופלג מעט מהמחיצה פני הקרקע יותר גבוה, וכלפי המקום הגבוה אין עשרה טפחים, נראה דסגי אם בארבעה טפחים הסמוכים למחיצה יש למחיצה השיעור הראוי, ממילא נחשב מחיצה כלפי מקום זה, ושיעור זה של ד"ט אולי יש ללמוד מדין התה"ד בסי' שנח"ס ס"ב ברמ"א, שבשיעור זה יש ביטול מחיצה אם כלפי מקום זה ליכא מחיצה עשרה, א"כ ל"ל דה"ה אם כלפי מקום זה נחשב עשרה אזי נחשב מחיצה. ומתניתין היא בעירובין ע"א ע"ב חריץ שבין ב' חצרות עמוק י' ורחב ד', מערבין שנים ואין מערבין א', וע"ש ברש"י דפחות מכאן נח לפסעו, משמע מדבריו שאפי' בפחות שייך שיהי' תורת מחיצה לגובה החריץ, רק כיון שנח לפסוע נחשב סילוק מחיצה, דזה משוי חיבור בין קרקע ב' החצרות, וממילא החלל שמתחת הוא כמו רה"י שמתחת לקרקע ר"ה [וא"א לומר דכונת רש"י דלעולם הוי מחיצה, ואפ"ה אין יכולים ליחלק כיון דניחא תשמישתייהו, דז"א הרי ע"י פסין או צה"פ שפיר מתחלקין זמ"ז, ועי' נמי בריטב"א שם, ומהתם מוכח לכאורה גם לאידך גיסא, שבד"ט הוי מחיצה, ולא נוכל לומר דליכא מחיצה אך לו ניחא תשמישתי, דא"כ יאסרו מט' פרוץ למקום האסור].

ויש לדון במחיצת תל [ה"ה בשאר מחיצה, אלא שמשכחת ליה בתל טפי שהמחיצה רק מצד א', וכן משכח"ל נדון זה בצה"פ], אם צ"ל מחיצה רק כלפי הצד שבא לגדור, למשל מחיצת מערב צריכה להיות בגובה י"ט כלפי צד מערב לחוד, או אם הקרקע שמדרום וצפון גבוהה יותר, ומשם לגובה המחיצה או התל ליכא י"ט, הוי נמי כפירצה במחיצה, וכך מסתבר לכאורה, ולפ"ז מצוי מאוד במחיצת תל שיהי' פירצה מן הצדדים, אף אם כנגדה הוי גידור, כי דרך תל שאינו עולה בקו ישר, וצריך למדוד שיהיו י"ט גם כלפי הצדדים. ובעירובין י"ט ע"ב בעא מיניה אביי מרבה, תל המתלקט עשרה

מתוך ד' נדון משום דיומד או אינו נידון משום דיומד, ופשטינן מברייתא דנחלקו תנאי, לד' ר"ש בן אלעזר אבן מרובעת הוי דיומד ורואים כל שאילו תחלק, ור' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה סובר דאפי' בעגולה מהני, דאמרינן תרי רואים כל שאילו תחלק ותחלק, ופרש"י דתל נמי כאבן עגולה ותליא בפלוגתת תנאי, והרשב"א לא ניחא ל' שלא נפשטה הבעיא, ומסכים לפירוש ה"ה הרשב"ד דאיירי בתל מרובע, אבל הריטב"א דחה פ"י הרשב"ד שאי אפשר לשום תל דלא מורשא דקרנתא, ומשום כך כתב שהנכון כפרש"י. והנה כדיומדין רחבים כזה נראה שאין צריכין לבוא לתרי רואין אם יתוסף מחיצה עגולה ביניהם כזה, כיון שדיומד מערב ודיומד דרום גודרים שפיר כל אחד הרוח שכנגדו, ומה מגרע שמתוסף העיגול, והחסרון שיש באבן עגולה זהו כשבלא החקיקה אין המחיצה גודרת לא לדרום ולא למערב, וא"כ בתל שבמערב ודרום הולך השפוע ביושר, מה מגרע מה שנוסף מורשא דקרנתא, ומוכח א"כ מהשגת הריטב"א שאם במקום המורשא יהי' השפוע נוח להילוך, כגון שיהי' מתלקט י' מתוך ה', ה"ז פרצה במחיצה, ולכן לא נשלמת המחיצה ע"י גודר דרום ומערב לחוד דלא במורשא דקרנתא, ע"כ שפיר טען דהוי ממש כאבן עגולה.

בענין חורי ר"ה

סימן שמ"ה ס"ד ברמ"א: חורים שבכתלים כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, נדונין לפי גבהן ורחבן, ובמ"ב ס"ק י"א כתב היינו אם הם גבוהים י"ט ורחב ארבעה הוי רה"י, ואם אינם גבוהים עשרה טפחים אז אם הם רחב ד"ט הוי כרמלית.

הנה מה שכתב "אם הם גבוהים י"ט", ודאי קאי על קרקעית החור שגבוהה עשרה מקרקע ר"ה, וכמו החילוק בין גבוהים ג"ט לפחות המבואר בסי"ג דקאי על קרקעית החור, שאם גבוה פחות מג"ט הוי ר"ה. וכן נראה להוכיח דלא קאי על חלל החור אם יש בו גובה עשרה טפחים או לא, דבזה אף אם יש בו עשרה טפחים אך אינו גבוה י"ט, נהי דיש לו ג' מחיצות והוי רה"י מה"ת, אך עכ"פ מדרבנן הוי כרמלית, ומדסתמו הפוסקים וכתבו דבגבוה י"ט הוי רה"י, משמע ודאי דהי' רה"י לגמרי, וע"כ דאיירי לענין גובה הבור מן הקרקע, דאם גבוה י"ט הוי כמו תל דס"ב דהוא רה"י גמור, דנחשב מוקף מכל ד' רוחותיו ע"י גובה התל.

והחזו"א בסי' צ"ח סק"ג מפרש דהאי חור איירי באופן שאין לו כתלים מהצדדים, אלא שלמטה הכותל רחב ואח"כ נעשה צר, וכנס כלפי פנים, ואין לו מחיצות מהצדדים כלל, דאיירי שהחור נמשך לכל חור של ר"ה. א"כ ודאי דהחילוק בין גבוה י"ט לפחות הכוונה לגובה ה' קרקעית החור. והנה מה שפירש החזו"א שהכותל כנוס למעלה, מסתבר דפירושו שחזור אח"כ ומתרחב כלפי חוץ כזה ולא כזה דזה לכאורה אינו נחשב חור, וכן כתב בשונה הלכות בהערות בסוף הספר לסי' זה דין ל"ח. וא"כ אף לפי דבריו יש לראות מהו החלל שיש לחור אם יש לו י"ט אם לא [ומכ"ש להפירוש שדחה ודאי איירי דיש לו ג' מלמעלה], והנה אם יש שיעור לחלל רה"י לכא' פלוגתת ראשונים יש בזה, בסעיף ט"ו מבואר דבית שאין תוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה ויש בו דע"ד, מתוכו אינו כרמלית, ובמ"ב ס"ק ס' כ' הטעם כיון דמבפנים אין במחיצות גבוהות עשרה, אבל בשעה"צ אות ס"ה כתב פירוש הר"ן דהטעם כיון דאין חלל י' ולא חזי לדירה הוה ל' כרמלית [בשעה"צ מביא כן גם מפיר"ח, אך יש הבלבול ביניהם].

ולפ"ז דמתנאי רה"י שיהי' בו חלל עשרה, דאם גבוה י"ט קרקע החור הוי רה"י גמורה, אך אם אין גבוה ל"ה רה"י גמורה, אכן מדא"ו הוי רה"י דיש לו ג' מחיצות, אך קשה דמשמע דהוי כרמלית לגמרי, ומשום קושיא זו העמיד החזו"א בסי' צ"ו סק"ג דאיירי שאין לחור מחיצות מהצדדים וכדלעיל.

אכן הדבר תמוה, שלא הוזכר זה כלל דצריך להיות החלל י"ט, ורק באופן זה הוי רה"י, וצ"ע.

וראיתי בשונה הלכות בהערות שבסוף הספר סי' ז' דין ל"ח שכ' וז"ל: ובחזו"א וכו' צריך ביאור למה אם יש לו מחיצות הוי רה"י, הא אין לו י', עכ"ל. מדהעמיד קושייתו על דברי החזו"א נראה שלא הוקשה לו מפני שאין כאן חלל י', דזה קשה על עיקר הדין, אך כשהחור למעלה מ'י, אלא דסבר דל"צ חלל י', ולכן תמה על הוכחת החזו"א דכשיש מחיצות מהצדדים הוי רה"י, ותמה השונה הלכות דהא אין מחיצות י"ט, אך להמבואר נראה דמוכח מדברי החזו"א

א"כ קרקע הרשות למטה מהמחיצה, ע"כ מוכרח לצרף המחיצה עם החקק, וא"ש שאין תלויים המחלוקות זב"ז [עכ"פ שהא מטעם דירה יכולים להתיר בעשרה ע"י צירוף, אך דברי המ"ב בס"ק ס' שסתם כטעם רש"י עדיין ק"ק, דלדידה ודאי א"א להצריך עשרה מבחוץ].

אלא דלכאוי תמוה דמה בכך שקרקע הרשות למטה מהמחיצה, הא איכא עומד מרובה, וכיון שלא שייך כאן בקיעת גדיים למה לא תיטגי במחיצת כתלי הבית בלא צירוף החקק כלל, וזה קשה לכל השיטות, דלמה יש צורך בצירוף כלל.

וכנראה דצ"ל דמה שעומד מועיל לכל החלל, משום שסתימתו נחשבת שסותמת הכל, וזה שייך רק במקומו, וכאן שכנגדו אין כח גודר הכתלים אלא כנגד החלל הקיים ולא למטה משם, ע"כ חשוב שבחלק הנחקק רק הגידוד של החקק הוא הגודר, ובהכרח צריכים לדין צירוף.

ודעת הרא"ש שמחיצות החיצונות לבד הם הגודרות, לא תיקשי לפי דבריו דכלפי הרשות אין המחיצה מתחילה מקרקעית הרשות, די"ל דס"ל דכיון שהמחיצות פועלות במקומן להתיר המקום שיש בו שיעור הראוי ליחשב רשות, לכן צריך לגדור את י"ט לפי הקרקע שבמקום המחיצה, דאם כלפי מקומה נחשב שגודר כל חלל י"ט יש כאן גודר גמור. ובסברא זו פליג הר"ן וכמ"ש.

ולפ"ז אין הכרח שהר"ן חולק לדינא על הרא"ש, דיש מקום לומר דצריך שיהי' גודר כל י"ט התחתונים, בין של מקום המחיצה ובין של מקום הנגדר, ומחלוקתם לפ"ז רק בביאור הדין, שלהרא"ש לא מהני צירוף, אלא סגי בגודר עשרה טפחים הנמדדים במקום עמידת המחיצה, ולר"ן צריך לדון גם כפי מקום הנגדר ומהני צירוף.

אך יש נפ"מ לדינא ביניהם, דלהר"ן צריך שיהי' החקק בתנאי מחיצה, ואם יחקק בשיפוע שאינו בשיעור תל המתלקט לא יועיל, אך להרא"ש צורך החקק רק שיהי' חלל בשיעור הראוי, והמחיצה שמבחוץ לבד היא המועילה, א"כ ודאי דיועיל.

והנה הבה"ל בס"י שס"ב ד"ה תל מסתפק בתל ומחיצה, אם הי' פחות משלשה טפחים ועם המחיצה יהי' עשרה אם מצטרף, דאולי בטל התל לגבי ר"ה כיון דפחות משלשה טפחים, א"כ לא יועיל לשי' הר"ן [וכן לרש"י] חקק פחות מג"ט, וזה ודאי אינו. ואולי כל ספיקת הבה"ל שם רק בתל ומחיצה שהתל כלפי החוץ, אבל מחיצה וחייץ לפנים לא יהי' חסרון זה, דכלפי חוץ הוא כמו במלמעלה מגי, וצ"ע בזה.

במחלוקת השו"ע והגרא"א בדין גג הבולט

סימן שמ"ה סט"ז: גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית נכרות לעומד על הגג בלי כרמלית, ובמ"ב ס"ק ס"ח כ' שבא"ר מפסקק על פסק השו"ע, וכן הגר"א בביאורו הביא מכמה ראשונים שפליגי ע"ז, וסברי דאין שייך שם כרמלית למעלה מ"י והסכים לדינא עמהם, ובשעה"צ אות ס"ח כ' דמקור דברי הגר"א ממסקנת התוס' והרמב"ם והרשב"א, ועיין בסימן שני"ג שהביא שם רא"י מסימן שני"א דגם דעת המחבר כן הוא [ולפ"ז ע"כ שחזר בו מההוא דהכא], עכ"ל השעה"צ.

דברי התוס' שהביא הם בעירובין ד"ה במחיצות, שבתחילה כ' כהשו"ע וז"ל: ואורי' דגגין שלנו שבולטין ראשיהן לר"ה הוי כרמלית, דלא מינכרא מחיצתם, וליכא למימר עוד מסיק, והואיל וכן כל הגג אסור, כי כל הגג נפרץ במלואו לכרמלית לאותה בליטה הבולטת לר"ה, אך התוס' סיימו דבירו' משמע דחשיב להו מקום פטור, והרא"ש (פ"ט ס"ב) כ' מיהו לפום גמרא דידן משמע דאם הוי כרמלית היכא דלא מינכרא מחיצתא.

ומה שהביא השעה"צ בשם הגר"א מסי' שני"א, הוא מה שמבואר שם שאם הצנור גבוה י' ורחב ד' הוי רה"י אע"פ שאין סמוך לגג, והדברים תמוהים מאד, הרי הנדון כאן מי הוא מ"פ או כרמלית, אבל שיהי' רה"י אם אינו פתוח לחלון לא עלה על הדעת, וצ"ע למה התם הוי רה"י. ועמד בזה המ"א בס"י שני"א סק"ה, אלא שהגר"א מק' על תירוצו, וא"כ צריך טעם למה הוי רה"י, אך מה רא"י לנד"ד, והוא פלא.

ונראה שהגר"א מפרש שהנדון אם מקום גבוה י' ורחב ד' אי הוי כרמלית, הוא אם יש חשיבות מקום לשטח דע"ד כיון שגבוה מ"י וא"א להשתמש בו מלמטה, א"כ אפשר דהוי כמו פחות מדע"ד. ולצד זה דלא חשיב מקום בפ"ע, אזי הדין דאם אינו סמוך לרה"י הוי מקום פטור, ובהכי איירי הירושלמי דמותרין כאן וכאן, אבל גג או זיז הבולטים מרה"י יחשבו רה"י שנטפלים לרה"י אם אין להם חשיבות מקום בפ"ע, וכן מבואר ברשב"א בעבודת הקודש שער ג' (במקצת דפוסים סעיף כ'), ובמהדו' זכרון יעקב סעיף מ"ג), ע"ש, וכמש"נ לעיל בסעיף ד'. וכן יש לדקדק מדברי תוס', דעל שיטה ראשונה (שהיא מסקנת הרא"ש ופסק השו"ע) דהוי הגג כרמלית, הק' מדין גזוטרטא וזיז היוצא לר"ה שהם רה"י, ע"ש, הרי משמע שלהצד דלא הוי הגג כרמלית מתיישבים הוכחות אלו, וגם גג הוי רה"י.

וכן מפורש עוד דברי הגר"א בסימן שכ"ג ס"ב ד"ה למעלה מ"י, דהזיז הוי רה"י כיון שהוא למעלה מ"י, אע"פ שאין חלון פתוח לו, יעו"ש, ומאוד תמוה מש"כ המ"ב בס"י שני"ג סק"ח ובה"ל שם ד"ה וחלון, ע"פ דברי הגר"א בסוף הסימן דהוי מקום פטור, והרי דבריו שם בס"ד מפורשים דהוי רה"י, וכן מוכח ג"כ מראיתו מדין הצינור דבס"י שני"א הנ"ל, ושהסכים לה בשעה"צ בסימן שמ"ה וכנ"ל, ולהמבואר גם כן נראה דדעת הגר"א דהוי רה"י, וצ"ע ד' המ"ב.

אברהם אשר זלץ - אלעד

בסנדליהון כפרש"י, אבל צואה לא, ומבואר דלדידה צריך שיהי' דריסה, ולכן צואה סובר דאינו ר"ה, ורק בקוצים איכא דריסה. ורב אשי דאמר אפי' צואה אפשר לומר דס"ל דאיכא דדרסי נמי אצואה, דהא מבואר בדף ח' דהכל תלוי בדריסה, וכפי' זה מתבאר ברמ"א בס"י שני"ה ס"ב, ע"ש במ"ב ס"ק ל"ב.

אך בדברי הר"י כאן שביאר דמשום דלא דרסי הו"א דלא חשבי כקרקע, קמ"ל משום דכלל גדול אמרו כל פחות מג' כלבוד דמי, נראה דלא בעי דריסה כלל.

ובשבת דף צ"ז ע"א א"ל ר"ח לרב המנונא וכו' מנא הא מלתא דאמור רבנן כל פחות מג' כלבוד דמי, א"ל לפי שא"א לר"ה שתלקט במלקט ורהיטני, ומק' ע"ז אי הכי שלשה נמי, ועוד פרכינן ע"ז, ומסיק אלא כל פחות מג' כלבוד דמי הילכתא גמירי לה, ופרש"י לענין גבשושית בר"ה שאם גבוה פחות מג"ט הוי ר"ה ויותר לא, ומתחילה אמר מסברא דא"א להחליק ר"ה מגבשושית ומשום כך הוי נמי ר"ה, והיינו דכך דרך ר"ה, ופרכינן דאפי' בג' יאה שרי אם איתא כסברא זו, אלא הלכתא דלבוד הוא. וכ"ז סותר לסוגיא בדף ח' שהכל תלוי בשימוש הדריסה, וצ"ע. ועמד בזה בקה"י שבת סימן י' אות ב'.

ואפשר לומר דיש חילוק בין רחב ד' ד"ה לפחות, שברחב דע"ד יש שיעור רשות, ואם אינו משמש לר"ה א"א שיהי' ר"ה, אלא הוא כמו צידי רה"י, וע"ז אמרינן בדף ח' דבפחות מג' הוי ר"ה מפני שמשמשים, ואילו היו משתמשים ביותר מג' הי' ג"כ ר"ה כמו עמוד ט', מש"ה צ"ל דיותר מג' לא מדרס דרסי.

אבל כשאין בו שיעור רשות אינו ראוי ליחלק מר"ה אפי' אי ליכא בו שימוש כלל, מסברא דכן דרך ר"ה שא"א שתלקט במלקט ורהיטני, או מטעם לבוד, וביותר משיעור זה אינו נחשב מקום אחד עם ר"ה, ומשכ"ל דליכא שימוש במקום הגבשושית שאינה חלקה וא"א לדרוס עליה, ומ"מ מטעם לבוד הו"א ר"ה.

ולפ"ז לענין צואה, אם נפרש שבאמת אינה ראויה לשימוש כלל כנראה מדברי הב"י דלעיל, הא דחשיבה ר"ה בפחות מג' זהו רק כשהיא רחבה פחות מדע"ד, דבזה שייך לומר דחשובה כקרקע כמש"כ השו"ע, אבל לא נזכר חילוק בזה, ואולי נימא דצואה שאני שעתידה לינטל.

חורי ר"ה למטה מג'

סימן שמ"ה ס"ג: חורים שבכתלים כלפי ר"ה, אם הם גבוהים למעלה משלשה אינם כרה"י, ובמ"ב כ' בסקמ"ו דלמטה משלשה אפי' הם רחבים דע"ד נחשבים כקרקע ר"ה, וכנ"ל בריש סעיף י', עכ"ל. מקור דין זה דפחות מג"ט הוי כרה"י, הוא ברמב"ם פ"ד מה' שבת ה"י, וכתב הטעם שכל הפחות משלשה הרי הוא כארץ, אבל הר"י (ב: והרא"ש ס"י י"ב) כתבו רק אי אית בהו ד"ט על ד"ט וגביהי עשרה הו"ל כרה"י, ואי אית בהו ד"ט עדי"ט ולא גביהי עשרה הו"ל כרמלית, ואי לית בהו ד"ט על ד"ט ואע"ג דגביהי עשרה, מקום פטור הן. משמע דאין חילוק פחות מג"ט או יותר. אמנם הר"ן כ' דברי הרמב"ם דאיירי כשהן למעלה משלשה.

וצ"ב ד' הרמב"ם וטו"ש, מה מהני דפחות משלשה כקרקע, ואיך יהי' ר"ה, הרי ודאי א"א לילך שם [ולשימוש ודאי אינו עומד דלא עדיף מג']. ומאי עדיף מצדידי ר"ה שאינו כרה"י, והיה אפשר לומר דאיירי רק באינו רחב ד"ט, ובזה נוכל אולי לומר דבטל אל ר"ה וכמו שדנתי לעיל בסעיף י', אך המ"ב כתב להדיא דאיירי אפי' רחבים דע"ד, וכנ"ל, וצ"ע.

בית שאין תוכו עשרה

סימן שמ"ה סעיף ט"ו: בית שאין תוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה, ויש בו ארבעה על ארבעה, תוכו כרמלית ועל גבו רה"י. בביאור דין זה כתב המ"ב ס"ק ס' כיון דמבפנים אין המחיצות גבוהות עשרה, ובשעה"צ אות ס"ה כתב דזה פרש"י, אבל רבנו חננאל והר"ן פירשו כיון דלא חזי לדירה הוי לי' כרמלית [כ"ה לשון הר"ן, ובר"ח איתא כיון דל"ח לדירה ע"י המחיצה כמי שאין לו מחיצות, וצריך לדקדק אם קיימי בשיטה אחת ממש].

ולהלן בס"ק ס"ג מביא פלוגתא בחקק באמצע שנעשה ע"ז רה"י, אם זה דוקא כשהכתלים גבוהים עשרה טפחים מבחוץ. ולכאורה נראה דתליא בשני הפירושים דלעיל, דאם חשיב שעובי הגג משמש מחיצה כלפי תוך הבית, וכל החסרון מפני שאין חלל עשרה ולא חזי לדירה, ע"כ אינו נחשב רשות, ממילא כשחקק ונעשה רשות דיש חלל כראוי, נעשה רה"י ע"י המחיצות שבחוץ, ולא שמענו מדין חקק שאפשר לצרף מחיצה כשמרוחקין זה מזה ג"ט, א"כ הדין נותן שדוקא כשהכתלים גבוהים י' מבחוץ, וכ"ש הרא"ש שהביא המ"ב, אבל לטעם שכתב (בס"ק ס') בשם רש"י, דהמחיצות שכנגד הגג אינן כמחיצה לגבי חלל הבית, שהגג מפסיק ומסלק המחיצה מלגדור כלפי תוך הבית, לפ"ז ע"כ נתחדש בדין חקק דאפשר לצרף מחיצת החקק עם מחיצת הבית שכנגד חללו, א"כ פשוט דאפי' אין עשרה מבחוץ מועיל, דאיך שיהי' אין למחיצה שכנגד הגג שייכות עם החלל של תוכו.

אלא דא"כ דברי הר"ן סתרי אהדדי, דהשעה"צ אות ס"ז כ' בשם א"ר דלהר"ן מצטרף גובה הכתלים עם החקק לשיעור עשרה, ואכן מבואר כך בלשון הר"ן דהוי מטעם צירוף חקק עם המחיצה, ובצירוף שניהם איכא עשרה טפחים, ומייתי להא דגידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין, והרי הר"ן מפרש דהחסרון דאין עשרה משום דלא חזי לדירה וכדלעיל, ואין צורך לצירוף החקק כלל, וצ"ע. ואפשר לומר כמו שראיתי בס' משנת השבת דהשתא מיהת שחקק,

דפשוט לו שצריך חלל י', ולכן הקשה שפיר דבנמוך לקרקע החור מי"ט ג"כ ליהוי רה"י מן התורה.

בדין חורין המפולשים

סי' שמ"ה ס"ד: חורים שבכתלי רה"י שכלפי רה"י הם רה"י, הגה ואם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים נדונים לפי גבהן ורחבן. וכי המ"ב סק"י דמשמע מדבריהם שאם החורים מפולשים לפנים ולחוץ לעולם כרה"י חשיבי, וכ"כ המ"א (סק"ב), והגר"א חולק ומפרש דברי הרשב"א בעבודת הקודש דמיירי בלמעלה מ"י, ובשעה"צ אות י' תמה על הגר"א דלא נראה מהרשב"א כדבריו, ומסיים דאולי דחק בדברי הרשב"א ממה שכתב לענין זיז היוצא דדוקא בשגבוה עשרה, והובא דבר זה לק' בס"ס שני"ג, וע"ש בהגר"א שהביא מהרשב"א מקור לשיטתו, עכ"ל השעה"צ.

אמנם מל' הרשב"א בעה"ק גבי זיז משמע דלא איירי בחלון פתוח לו, שכ' תחילה (במהדו' זכרון יעקב שער ג' סעי' מ"ג) דף רחב ד' היוצא מכותל של רשות היחיד בזמן שגבוה י' הרי הוא כחורי רה"י אע"פ שיש תחתיו בקיעת גדיים, ואח"כ (סעי' מ"ה בהוצ' הנ"ל) דאף היוצא מכותל רה"י ואין ברחבו ד', כל שסמוך לראש הכותל או לחלון שבכותל תוך שלשה, אם אינו בולט חוץ לכותל ג' ה"ז נדון משום חורי רה"י וכו'. משמע להדיא שרק כשאינו רחב ד' הווקק לתנאי שפתוח לו חלון. וכן נראה מדבריו בסעיף מ"ד דהכל תלוי בסמוך לרה"י, ע"ש. וכן נראה בעיקר הדין מדברי הגר"א גופי' בס"י שני"ג (ויתבאר לק' בסט"ז), אבל בדברי הרשב"א מבואר שאינו מפרש כך.

אולם בס"י שני"ה סס"ג כ' הרמ"א הולכי ספינות נהגו לעשות צרכיהן מן המשוטה לים, דהואיל והמשוטה אינה גבוהה י', אע"פ שרחבה ד' אינה אלא כרמלית ומוציא מכרמלית לכרמלית. ומקור הדין ברשב"א בעבודת הקודש סוף שער ד' (מהדו' זכרון סעיף ר"ז) נהגו הולכי ימים לעשות צרכיהן מן המשוטות לים, ואם אותו מקום אינו גבוה י"ט מעל המים אע"פ שרחב ארבעה מותר, ואין אומרים אילו היתה הספינה ביבשה היה מקום המשוטות למעלה מ"י והרי היא כחורי רה"י, אלא אין לך בזה אלא מקומו ושעתו, ועכשיו אין אותו המקום למעלה מעשרה אלא תוך אויר הכרמלית, והרי הוא ככרמלית, עכ"ל.

הרי מפורש דיש חילוק בין גבוה עשרה לפחות, ולכאורה מיירי שהמשוטה כמו זיז הפתוח לחלון, ואם כך הענין הרי רא"י גדולה לשיטת הגר"א דדעת הרשב"א שבפתוח לחלון ל"ה חורי רה"י בלמטה מ"י, ונמצאו דברי הרמ"א פותרים ז"א, אבל נראה דעכצ"ל שאינו סמוך לרה"י [ואין יודע לי היאך ענין המשוטה היא], דהרשב"א להלן שם כ' לא היה מקום המשוטות רחב ד' אע"פ שהוא גבוה עשרה מותר, שהרי הוא נדון משום מקום פטור, ואם איתא דסמוך לחלון הרי הוא רה"י. וכ"מ בביאור הגר"א בס"י שני"ה שהביא מקור לדין דלמטה מ"י מהא דסי' שמ"ה ס"א.

ולפ"ז מתבאר מדברי הרשב"א שם ג"כ דבגבוהה י' ורחב ד' הוי רה"י אע"פ שאינו פתוח לחלון, וכמו שכתבתי בדעתו. ויש עוד קצת סייעתא לפרש כך, דאם משום שימוש בני ר"ה בלמטה מ"י ל"ה חורי רה"י, טעם זה לא שייך כ"כ בים, גם מאי ס"ד דניזיל בתר גובה המשוטה כפי מה שהיא ביבשה, נוטה יותר אם ע"י שגבוהה נטפל לרה"י, אך אם מט' השמוש מהיכ"ת ניזיל בתר יבשה, ויש לפלפל בראיות אלו.

אכן מדברי הרמ"א בס"י שני"ה לחוד אין הכרע לזה, דאפשר היה לפרש שמוציא מאויר כרמלית לכרמלית, ולא אכפת לן כ"כ מה דין המשוטה עצמה אם יש לה דין כרמלית או רה"י [אכן ג"ז אינו ברור לפ"מ שהחמיר הש"ע בס"י שני"ג אפי' בכרמלית, וצריך לידע היאך הי' ענין המשוטה, וצ"ע]. עכ"פ ברשב"א מפורש שהנדון לענין המשוטה עצמה מה דינה.

ולכאורה נראה עוד דאפי' אם החלל שלמטה יש בו י"ט והוא רה"י, והחלל שעליו אין בו י"ט, אין העליון רה"י, ולא שייך כאן לומר דרה"י עולה עד לרקייע, כיון שחלל זה מופסק מחלל תחתיו, וכמו שאם בעליון הוי רה"י אין הרה"י יורד למטה לתוך הבית והמגדל, דהתקרה מפסקת, וא"כ קשה מאוד דאין שום חילוק בין העליה שלמעלה מ"י ללמטה, אלא אם יש בחלל י"ט או לא, וצ"ע.

ובחזו"א סי' פ' בד"ה רש"י ד"ה אם יכול מק' ג"כ כקו' התורא"ש למה למטה הוי כרמלית, הלא י"ל ג' מחיצות, והניח בצ"ע. אמנם לשונו מוקשה, דאי ג' מחיצות אכתי הוי כרמלית דרבנן, והקושיא דיש ד' מחיצות.

מקום שלא דורסים בר"ה אם הוא ר"ה

סי' שמ"ה: כל דבר שהוא בר"ה אם אינו גבוה ג' טפחים אפי' הם קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהם חשובים כקרקע והוי ר"ה, ואם הוא גבוה שלשה וכו' אם הוא רחב ארבעה על ארבעה הוי כרמלית.

בשבת דף ח' ע"א מבואר הטעם דפחות משלשה מדרס דרסי ליה רבים, משלשה עד תשעה לא מדרס דרסי ליה ולא כתופי מכתפי. מבואר שהחילוק בין שלשה לפחות הוי מחמת שמוש הרבים, שבפחות מג' משתמשים להילוך ויותר לא, ולפ"ז נראה דמש"כ השו"ע שקוצים או צואה שאין רבים דורסים עליהם ואפי' חשובים ר"ה, צריך לומר דמ"מ דורסים מקצת בני אדם ולא פקע שם רבים משם, וכמו דבלא"ה נראה שצ"ל בקוצים דאבי ורבה בשבת דף ז' ע"א סברי שקוצים ל"ה ר"ה, וחייא בר רב אמר אפי' קוצים, דדרסי

מי שנפל כובעו מתחת רכב העומד ברה"ר גמורה האם יכול להוציא

הגדון הוא דתחת הרכב הרה"ר מקורה והוי כרמלית, ואסור להוציא מכרמלית לרה"ר, ואע"ג דהקירוי ארעי, מבואר בשבת צ"ח דתחת העגלות אם יש קירוי ד"ט הוי כרמלית, והובא במג"א סי' רס"ו.

והקשו האחרונים דהא קי"ל דאין כרמלית בכלים, דבטלי לרה"ר ואינם קובעים מקום בפ"ע, וכמו שעל גבי הכלים אינו מקום בפ"ע כ"ש תחתיהם, ובישועות מלכו כ' דעגלות שאני דחשיבי קבועים דע"פ ה' יחנו וכו', וכעין דאמרו בעירובין נ"ה ב', אבל סתם עגלות ארעי הם ולא הוי כרמלית תחתיהם, וע"ע בשפ"א שבת צ"ח ובהג"ה שם, וזה מחודש, דמקום זמן הליכת העגלות אינו בשעת קביעות, וכי מפני דחנייתם קבועה אז גם כשעומדים בזמן נסיעתם חשיבי קבועים, ואטו מי נימא דגם בשעת הליכתם ממש הם קבועים, וצ"ע. ובמג"א כ' דאפשר דעגלה חשיבא כקבועה ולא ככלי דהוי ארעי טובא, ולכן תוכה אינו בגדר כלי הבטל לרה"ר אלא הוי כרמלית [ואולי כוונתו כיון דהוי יותר ממ' סאה, או כוונתו דכלי הוא דבר נייד המסתלק לבית, ומתהפך, ומתבטל משימוש וכו"ב, ואין לו חשיבות גמורה, אבל עגלה לעולם עומדת בצורתה ואינה מתבטלת, וממילא חשיבא טפי לעצמה].

ואח"כ כ' דתחתיה הוי כרמלית משום דהוי מקורה, ולא ביאר אם זה מטעם הנ"ל דחשיב קבוע [אולי י"ל סברא דלעולם בכל מקום שנמצאת היא קירוי על מה שתחתיה, ולא ככלי הניטל לגמרי, אמנם העגלות שהיו במשכן הקירוי היה מחמת הקרשים, וכשלקחו הקרשים בטל הקירוי ואינו קירוי קבוע] (ומצינו בתו' שבת ו' א' בשם ר"ת הסברא דתחת העגלות חשיב כמקום בפ"ע, ולא בטל לכל הרה"ר, ע"ש).

ובחזו"א סי' ס"ב סק"ב כ' דכיון דע"ג הוי רה"ר שפיר בטל לרה"ר תחתיה, פ"י כיון דהוי רה"ר והוי מקום חשוב בפ"ע, ממילא גם תחתיה חשיב כמקום לעצמו ולא הוי ככלי גרידא, ואינו בטל לרה"ר והוי כרמלית.

[ועי' בטור סי' תר"ל: סיכך על גבי פסי ביראות כשרה הסוכה בשבת שבחג, מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה, והנה בשבת מהני דווקא כשסילק דרך הרבים מתוכה, ולמה לא הזכיר זה בטור (א"כ נימא דמוכח דפסק כרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא), אבל י"ל דהסכך קעביד ליה לכרמלית דהוי מקורה, ונקטינן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא בכרמלית, ואע"ג דהוי קירוי ארעי (ומיהו לשבעה חשיב טפי קבוע, וגם לכא' אינו בגדר כלי, וטפי שייך למיעבד כרמלית).

אמנם ברש"י סוכה ז' א' מ' דהמיגו מהני להתיר טלטול מדאו' בתוך הסוכה, ומשמע דתוך הסוכה הוי רה"ר דאו', ובריטב"א כ' דהמיגו הוא דהוי רה"ר גמורה, וחייב הזורק ממנה לרה"ר, ועי' היטב בר"ן, ויש ליישב, וצ"ע].

ואמנם אינו ממעט משיעור ט"ז אמה של רה"ר (אפי' למאן דס"ל דרה"ר המתקצר מט"ז אינו רה"ר), דשיעור ט"ז אמה עניינו שיעור רוחב השטח המשמש בקביעות את בני רה"ר, ומה שבזמן כלשהו יש מקום בו שאינו רה"ר לא נתמעט חשיבות השיעור של ט"ז אמה, וכמו כוונת שהיה רה"ר הנוחט [ארעי] ברה"ר שאינה ממעטת שיעור ט"ז אמה [ויתר על כן כ' ביד רמ"ה ב"ב דרה"ר הרחב ט"ז אמה ומיעוטו מקורה קבוע, מצטרף השטח המקורה להשלים לשיעור ט"ז אמה, כיון דהשטח המשמש להילוך הוא ט"ז אמה, אף שהוא עצמו אינו רה"ר, וזה חידוש גדול, ובראב"ד ה' שבת פ"ד ה"ו כ' איפכא דקירוי באמצע רה"ר אפי' בקבוע בטל לרה"ר, וצ"ע מעגלות].

הדרינן לבעיין מה יעשה, וע"כ צריך לשכב ולחבוש כובעו כשהוא תחת הרכב, אבל ג"ז א"א, דמבואר בסי' ש"נ דבבור מים אסור להכניס ראשו ולשתות, דגורו שמא יוציא המים לחוץ, ורק אי ראשו ורובו בין הפסין תוך הרה"ר שרי לשתות, וא"כ ה"ה הכא צריך שיהא ראשו ורובו תחת הרכב, ולא סגי בראשו לבד, דכ"ש הכא שדרכו ליטלו בידי וללבוש בחוץ, וכמעט א"א ללבוש תחת הרכב, אמנם מבואר שם דבכרמלית לא גזור, ושרי להתכופף ולחבוש כובעו מתחת הרכב, אמנם א"י פתרון לסתם בנ"א שהוא כמעט בגדר א"א, שהרי כולו יתסנף ופעמים מסתכן.

ואם נפל הכובע ע"ג הרכב בגוונא שעל גגו הוי רה"ר כדלהלן, דכאן לא יוכל להטות ראשו ולחבוש הכובע, אלא צריך שיהיה ראשו ורובו ברה"ר, ויצטרף לעלות ראשו ורובו על הגג במקום שהוא כבר רה"ר. ואם נפל הכובע ע"ג כיסוי הרכב שבאמצע גובהו, דהיינו בפחות מגובה י"ט פסחים, דע"ג הכיסוי ודאי אינו רה"ר, ולכא' הוי כרמלית שהרי רחבו ד"ט, אמנם הרכב הוי כלי, ואין כרמלית בכלים וחשיב רה"ר, אמנם לענין מקורה המג"א כ' דעגלות חשיב כקבוע, והחזו"א כ' דכיון דע"ג חשיב רה"ר לכך לא חשיב ככלי ארעי אלא כקבוע, וא"כ לכא' ה"נ חשיב כקבוע מקום לעצמו, וניתק מרה"ר והוי כרמלית.

[ולפ"י מכוונת כביסה הגבוהה י"ט ועומדת ברה"ר, כיון דע"ג רה"ר וחשיבא כקביעה, א"כ בתוך חללה הוי כרמלית ולא בטל לרה"ר]. אמנם צ"ב וכי מפני שע"ג הרכב ותחתיו אינו רה"ר, משו"ה כל חלקי הכלי ניתקו מביטולם לרה"ר, אטו איזה קנה היוצא מן הכלי הזה תו אינו בטל לרה"ר, ושמא רק ע"ג הכלי דהוי רה"ר, ורק תחת התקרה הקבועה דמשמשת קרקעית לרה"ר היא קביעה וחשיבא קירוי קבוע, אבל כיסוי הרכב אינו תחת הרה"ר ונשאר בגדר כלי, אמנם כיון דכל תחת הרכב הוי מקורה והוא כרמלית, נמצא דהכיסוי הוא מע"ג כרמלית ולא מע"ג רה"ר, ותו לא בטל לרה"ר.

[אבל פשוט דאם על גבה אינו רה"ר אלא מקום פטור, אין זה קובע חשיבות, ואז נשאר בגדר כלי וארעי, ואז תוך חללה הוי רה"ר, ומש"כ המשנ"ב סי' שמ"ה סק"טו כלי שאין גבוה י' אינו כרמלית, לאו בדוקא, אלא שעל למעלה מ"י לעולם לא חשיב הנחה ברה"ר, ומ"מ חלק הכלי שלמטה מ"י שפיר הוי רה"ר, וכמפורש במג"א דעגלה ברה"ר כשאין תוכה רה"ר הויא ככלי ברה"ר, ואין כרמלית בכלים אף שסוף גובהה למעלה מ"י].

וע"ג הרכב פעמים הוא כרמלית, כי הוא שטח דע"ד ויש לו ב' מחיצות ישרות, אבל ב' האחרות הם ב' חלקי מחיצה הרחוקים זמ"ז יותר מד"ט, דלהתרוה"ד המובא בסי' שנ"ח ובביה"ל סי' שס"ב אינו מצטרף ליחשב מחיצה, וכן ד' החזו"א, וכן ד' המג"א סי' שמ"ה ס"ק י"ג, ולד' הגר"א מצטרף והוי רה"ר ע"ג הרכב, ואכמ"ל, ואם אין כאן מחיצות תליא בפלוגתא, שלד' השו"ע סי' שמ"ה סט"ו הוי כרמלית אף שהוא למעלה מ"י, ולד' הגר"א הוי מקום פטור, ופעמים הוי רה"ר גמורה אי יש לרכב ג' מחיצות כשרות.

ועכ"פ בדרך כלל הוי או איסור דאו' או איסור דרבנן וכנ"ל, ולא מצאתי לזה היתר אלא מטעם המבואר בסי' רס"ו דפעמים שהתירו לבא בדרך, והקילו לו איזה גונוני באיסור דרבנן, והפרטים רבים רחבים ועמוקים, ואכמ"ל.

אחד מבני החבורה - בני ברק

בדין מבוי שיש לו ג' מחיצות

א. בהגדרת כרמלית כי ה"טור סי' שמ"ה וז"ל: "כרמלית הוא מקום שאין הילוך לרבים, כגון ים ובקעה ואסטונת, ובין העמודים העומדים ברה"ר ואיצטבא שלפניהם, וקרן זווית הסמוכה לרה"ר כגון מבואות שיש להם שלש מחיצות, ואין להם לחי ולא קורה ברוח רביעית..."

מה שכלל ה"טור מבוי שיש לו ג' מחיצות, כ' הב"י שם דזה תלוי במחלוקת הראשונים מה היה דין מבוי שיש לו ג' מחיצות מדאורייתא - קודם שהצריכו רבנן לחי או קורה ע"מ להחשיבו כרה"ר, וז"ל: "ומ"ש כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות וכו', זהו דעת הרמב"ם בפ"ד (ה"ד) דכיון שאין להם אלא ג' מחיצות היינו קרן זווית הסמוכה לרשות הרבים שהוא כרמלית. וכבר כתב הרב המגיד בפ"ז (ה"ט) שיש חולקים ואומרים שכל שיש לה ג' מחיצות הוי רשות היחיד גמור, לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו, וכבר ביאר ז"ל שם טעם מחלוקתם. ומ"ש 'ואין להם לחי ולא קורה', כלומר שאם היה להם לחי הווי רשות היחיד גמורה אפילו לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו, דלחי משום מחיצה, ואילו היה להם קורה נהי דלא הוי רשות היחיד לחייב הזורק לתוכו לדעת הרמב"ם, מאחר דקורה לא הויא אלא משום היכר, מכל מקום הוי רשות היחיד לטלטל בתוכו, דכשאין למבוי לא לחי ולא קורה, אם יש בו דיורים אסור לטלטל בו עד שיערבו, דגזור ביה רבנן ושוייה ככרמלית", עכ"ל.

במאמר המוסגר לשון הב"י צ"ע, שכי': "דגזור ביה רבנן ושוייה ככרמלית", מ"ט כ' דגזור רבנן ושוייה ככרמלית, הלא זהו גופא דין כרמלית האמור ב' רשויות בשבת, ומשמע שהיתה גזירה מיוחדת להשוותו לכרמלית, וצ"ע].

חזינן דעתיה דה"טור דמבוי ה"ה ככרמלית מעיקר דינו, ודלא כאותם ראשונים (רשב"א בעבוב"ק ש"א סי' ב' ועוד רבים - רש"י בעירובין י"ב ע"ב, ותוספות בכמה מקומות, והראב"ד בהשגותיו, והרא"ש פ"ק דסוכה, והריטב"א, עיין בביאור הלכה סימן שס"ג) דסבירא להו שכל מה דהוי כרמלית היינו מדרבנן, שכן מדאורייתא כל שיש לו ג' מחיצות ה"ה כרה"ר. אמנם דבר זה לכאורה נסתר מדברי ה"טור גופיה, דמשמע שכן ס"ל כדעתם, שכי' בריש סי' שס"ג וז"ל: "מן התורה כ"מ שיש לו ג' מחיצות הוא רה"ר גמור, אלא שחכמים אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברביעית, וכיון שא"צ אלא תיקון דרבנן התירוהו בתיקון כל דהו".

התייחס לקושיא זו הב"י שם וז"ל: "מן התורה כל מקום שיש לו שלש מחיצות הוא רשות היחיד גמור וכו', אי ברשות היחיד גמור קאמר לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו, קשה שהרי כתב בסיומן שמ"ה דמבואות שיש להם שלש מחיצות, ואין לחי ולא קורה ברוח רביעית, הוי כרמלית, לכך צריך לומר דמאי דקאמר הוא רשות היחיד גמור, לאו לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו קאמר, אלא להתיר לטלטל בכלו, וכפי דינה של כרמלית מן התורה, וזה כדברי הרמב"ם בפ"ד (ה"ד) (ה"א - ב', ו"ט). אבל יש חולקים עליו (רשב"א עבב"ק ש"ג סי' א') ואומרים, דמקום שיש לו שלש מחיצות הוי רשות היחיד גמור לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו. וכבר ביאר הרב המגיד בפ"ז (ה"ט) שמחלוקתם תלויה בסוגיית הגמרא שבפרק קמא דעירובין (יא): ובפרק כל גנות (צד)."

אמנם הב"ח תמה על ד' הב"י, וז"ל שם: "והא דקשה ממ"ש בסי' שמ"ה דבג' מחיצות הוא כרמלית, פ"י ב"י דלא קאמר כאן דהוא רה"ר גמור לחייב הזורק לתוכו מרה"ר, אלא דמותר לטלטל בתוכו מן התורה, שכן דינו של כרמלית מן התורה, וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד ופ"ז. ולא נהירא, דברמב"ם ודאי ניהא, דביאר דבריו שהוא כרמלית ומותר לטלטל בכלו ד"ת, והזורק לתוכו פטור, אבל רבינו שכתב כאן דהוא רה"ר גמור, אין הדעת סובלת לפרשו על הטלטול בלבד, אלא בין לטלטל ובין לחייב הזורק לתוכו מרה"ר קאמר, דבג' מחיצות הוי רה"ר גמור מן התורה, ולעיל לא קאמר שהיא כרמלית, אלא שיש עליה דין כרמלית מדרבנן, דנותנין עליה חומרי רה"ר וחומרי רה"ר, והכי אשכחן בירושלים דשווייה כרמלית, ופשוט הוא...".

ודברי הב"ח תמוהים, שכן דברי הב"י מוכרחים לכאורה מדי' ה"טור

הנ"ל בסי' שמ"ה שכלל דין מבוי בעצם הגדרת המושג כרמלית, ואף ביאר שזו כונת הגמרא בשבת ז' א' קרן זווית הסמוכה לרה"ר, שכי' שם הגמ' שזה ביאור המילה כרמלית, וא"כ משמע שזו כרמלית גופא, ולא רק דיני כרמלית יש לה. עוד נראה להוכיח כד' הב"י דבאמת ס"ל לה"טור כהרמב"ם ודלא כהב"ח, שכן נראה שכל כולו של סעיף זה שאב ה"טור מדברי הרמב"ם, שכי' הלכה זו פ"י"ז משבת ה"ב וז"ל: "היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודוי, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית יעשה רה"ר, ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה" (ול' ה"טור: "מן התורה כ"מ שיש לו ג' מחיצות הוא רה"ר גמור, אלא שחכמים אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברביעית, וכיון שא"צ אלא תיקון דרבנן התירוהו בתיקון כל דהו"). אלא דא"כ באמת גם תמוה מאוד ל' ה"טור שכי' דהווי "רה"ר גמור", וצ"ע.

וה"טו"ו כ' ליישב דברי ה"טור, דשאני היכא דפתוח המבוי לרה"ר ממקום שפתוח לכרמלית, שבפתוח לרה"ר הוא דהווי כרמלית, דדמי לקרן זווית, וזו ההלכה המבוארת בסי' שמ"ה, משא"כ היכא דפתוח לכרמלית שאז דינו כרה"ר, וזו ההלכה המבוארת בסי' שס"ג, עיין שם שנדחק ליישב לשון ה"טור "כל" מקום שמוקף ג' מחיצות. והנה מקור לחילוקו של ה"טו"ו ישנו כבר בחי' הרשב"א בדף ט' א' בביאור דעת רש"י, וכן במ"מ ובכס"מ פ"ז משבת ה"ט, ובחי' הריטב"א צ"ד א'. ובאמת דברי ה"טו"ו מדוקדקים היטב בלשון ה"טור בסי' שמ"ה שנקט דין כרמלית במקום שהמבוי פתוח לרה"ר דוקא, וכדין קרן זווית הסמוכה לרה"ר. וא"כ צ"ע לדעת הב"י שלא חילק בין היכא דפתוח לרה"ר לבין היכא דפתוח לרה"ר, מ"ט באמת נקט ה"טור דפתוח לרה"ר דוקא. גם הרמב"ם בפ"ד ה"ד כאשר כלל בדין כרמלית מבוי שיש לו ג' מחיצות, מודגש דמירי פתוח לרה"ר, וז"ל: "איזו היא כרמלית... וכן קרן זווית הסמוכה לרה"ר והוא המקום שמוקף שלש מחיצות והרוח הרביעית לרה"ר, כגון מבוי שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית... כל אלו כרמלית הן". והנה המ"מ ר"פ י"ז ופ"ט ה"ט כאשר ביאר את שיטתו של הרמב"ם, לא חילק כלל בין פתוח לכרמלית לפתוח לרה"ר, אלא תמיד דין ג' מחיצות הוא ככרמלית, וא"כ תמוה מאי טעמא נקט גם הרמב"ם מבוי הפתוח לרה"ר דווקא.

וליישב את דברי הב"י להצילו מפליאת הב"ח, נראה ע"פ לשונו של הלבוש ריש סי' שס"ג ששינה קצת מלשונו של ה"טור, ונדמה שכוונתו היתה לתת ביאור חדש בדברי ה"טור גופי', ליישבו ע"מ שלא יסתרו דבריו מדבריו בסי' שמ"ה.

וז"ל הלבוש שם: "קבלו חז"ל שמן התורה כל מקום שיש לו שלש מחיצות אינו רה"ר, ומותר לטלטל בכלו מן התורה, אלא שחכמים אסרו לטלטל בו יותר מארבע אמות גזירה משום רה"ר דמאי לי, עד שיעשה שום תיקון ברוח רביעית, וכיון שאין צריך תיקון אלא מדרבנן התירוהו בתיקון כל דהו", עכ"ל.

(ל' ה"טור: "מן התורה כ"מ שיש לו ג' מחיצות הוא רה"ר גמור, אלא שחכמים אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברביעית, וכיון שא"צ אלא תיקון דרבנן התירוהו בתיקון כל דהו", עכ"ל).

והנה לדברי הלבוש הרי לק"מ, שכן לא אומר דהווי כרה"ר, אלא רק שאינו כרה"ר, וכוונתו דהוי ככרמלית, כמ"ש איהו גופי' בסי' שמ"ה. ונראה לומר שכוונתו לפרש כן בדברי ה"טור, ומ"ש ה"טור רה"ר גמורה, אין כוונתו דהוי כדין רה"ר לכל דבר, אלא דאין לו דין רה"ר, וכבר מצינו כעין זה בדברי הגמ' שבת ו' ב' בהגדרת כל כרמלית שנקראת רה"ר לפי שאינה רה"ר, ולא מחמת שיש לה הדינים של רה"ר. וז"ל הגמ' שם: "אמר מר אבל ים ובקעה והאיסטונוית והכרמלית אינן לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים, ובקעה אינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים, והא תנן הבקעה בימות החמה - רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטומאה, בימות הגשמים - רשות היחיד לכאן ולכאן, אמר עולא לעולם כרמלית הויא, ואמאי קרי לה רשות היחיד - לפי שאינה רשות הרבים", עכ"ל הגמ' שם].

ונראה לומר שכונת ה"טור לבאר, דבג' מחיצות הגם שאין בכוחם ליצור רשות היחיד לענין דיני התורה שנאמרו ברשות היחיד, מ"מ יש בכוחם לחצוץ את הרשות שתהוה רשות לעצמה אשר איננה חלק מרה"ר, ולכך הדגישו גם ה"טור וגם הרמב"ם אופן כזה שהמבוי פתוח לרה"ר, לאשמועינן דאע"ג שהוא פתוח לרה"ר, והיה לו לקבל דיני רה"ר, מ"מ יש בכח כרמלית לחצוץ, ולהחשיבו כרה"ר לענין זה שאיננו כרה"ר, וזה א"כ גם ביאור ד' הב"י שכי': "דמאי דקאמר הוא רשות היחיד גמור, לאו לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו קאמר, אלא להתיר לטלטל בכלו", שכוונתו דלענין זה לא הוי כרה"ר להתיר לטלטל לתוכו, אבל איננו כרה"ר גמורה מדין תורה שיתחייב הזורק לתוכו.

[ועיין בתוס' רא"ש שבת ו' ב' ע"ד הגמ' שם דקרי לכרמלית רה"ר משום דאינה רה"ר, דנתקשה שיותר היה לה להקרא רה"ר לפי שאינה רה"ר, כיון דאין לה כל דמיון לרה"ר, אחר שאין לה מחיצות, ולפי זה הכא אתי שפיר טפי, שכן לענין מה דאינו רה"ר במבוי דידן, ניהא דחשיב רה"ר, משום שכלפי זה נחשבים המחיצות כטובות, ואולי ז"ב ל' "רה"ר גמור" שכי' ה"טור, ומקורו יתכן שהוא מדברי הגמ' (שם א') "ואיזו היא רשות היחיד - חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה, וכן גדר שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה - זו היא רשות היחיד גמורה", ופי' רש"י שם ב' ד"ה "קא משמע לן גמורה" - כלומר זו היא שנגמרו מניין מחיצות שלה, שיש לה מחיצות מכל צד...". עיי"ש. וה"נ נגמרו מחיצותיו של המבוי לענין זה].

"הוא דבר שאינו מצוי כלל וכלל כי אם איזה עיר יחידה בעולם" - כבר תמהו על הבה"ל מהגמרא בגיטין דף נ"ז ע"א ס' ריבוא עירות בהר המלך שבכא"א **כיצואי מצרים**, ושפיר י"ל שנגזרה הגזירה בזמן שהיו ישראל רבים ביותר.

"ומה שהביא הט"ז ראייה מדברי רמ"א, כתב הבית מאיר דאינו ראייה כלל, דשם איירי לענין להחמיר" - לא מצאתי כן בבית מאיר, אמנם ל' הרמ"א "מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית" לא משמע שזה רק לחומרא, וג"כ מה ראה הרמ"א להחמיר בדין דרבנן אם עיקר ההלכה כדעות שיש בזמנינו רה"ר, ובל' הדרכי משה כאן אות ג' האידנא דאין לנו רק כרמלית, וכן לשונו בסי' שנה"א אות ג' שאין לדין רה"ר גמורה, ולא רמו שכוונתו רק לחומרא, אלא כתב זאת בלשון פסוקה, משמע לכאורה שזה דעתו לעיקר הדין, וכדעת הטור שהכריע כן.

"ועיין בספר גאו"י שכתב בשם הגר"א ראייה לדעת המחמירים" - ראיית הגר"א היא מהגמרא בברכות [דף נח.], שאומרת אין אוכלוסא בבבל, והקשה הגר"א דמצאנו שהיה רה"ר בבבל, ומזה הוכיח דלא בעינן ס"ר לרה"ר. אך כבר הקשו טובא על זה דאע"ג שאין ס"ר יהודים בבבל, אבל עיר שיש בה ס"ר יחד עם גויים שפיר משכחת בבבל, ובפשוטו רש"י מודה שגויים מצטרפים למנין ס"ר, וא"כ אין כאן קושיא כלל אפרש"י. [בחכמת שלמה על השו"ע הביא ראייה להיפך, דזה גופא כוונת הגמ' אין אוכלוסא בבבל, דאין צריך לחוש שיש רה"ר בבבל, עיי"ש].

והנה הבה"ל בסוף דבריו הביא מה שביאר הרמב"ן בדעת רש"י דדוקא ברה"ר שבתוך עיר הצריך ס"ר, אבל **דרכים המובילות מעיר לעיר לא בעינן ס' ריבוא**. ולפי"ז מיושב מה שהעתיק השו"ע דינים הנוגעים לרה"ר, שהרי שייכת טובא רה"ר גם בזה"ז, שכל דרך המוליכה מעיר לעיר היא רה"ר גם לפי רש"י, וא"כ כל אלו שגרים בקצה העיר, ומטיילים לפעמים בדרך **הסמוכה לעיר**, יש להם נפק"מ בכל דינים אלו, ולפי"ז גם לא כ"כ קשה הקושיא ממה שגזרו חז"ל על תקיעת שופר בשבת, וכן מגילה, משום דשייך כפרים ועירות הסמוכים לעיר שיהיה בהם אדם שיבוא לעיר ללמוד, ונמצא דעבר ברה"ר [ועיין בתור"ד בסוכה דף מג. שביאר כך שהגזירה היתה **שמה יצא אדם חוץ לעיר** ויבוא אצל בקי ללמוד, משום שבתוך העיר בעינן ס' ריבוא]. וגם מיושב מה שלא הכיחה הברייתא תנאי זה, משום שבסטיא שהיא דרך מעיר לעיר לא בעינן תנאי זה, ונמצא דאין זה תנאי גמור לעיכובא ברה"ר.

ובאמת דברים אלו מדוקדקים טובא בל' רש"י, שכתב את התנאי של ס' ריבוא, כתב **עיר שמצויין בה ס' ריבוא**, משמע שזה תנאי רק ברה"ר של עיר, ודו"ק.

ולפי מה שתירצנו דברי רש"י, ובפרט לפי ביאור הרמב"ן בדברי רש"י, שפיר יש טעם גדול למנהג העולם לסמוך על שיטת רש"י בעירובין בתוך העיר שאין בתוכה רה"ר, הואיל ובעינן בה ס' ריבוא, ודו"ק.

אברהם הלר - אופקים

האם היה היתר טלטול בירושלים

בב"י סימן שמ"ה אות ב' כ' דמש"כ רבנו ודלתותי ננעלים בלילה, גם זה מדברי הרמב"ם. ואת' בפרק בתרא דעירובין פריך ורבנן אמר ר"מ רה"ר, ומהדרי אינהו כרמלית, דאמר רב"ח אריו"ח ירושלים אלמלא דלתותי נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, פרש"י שהיא חצר של הבית שלא עירבו, והואיל ודלתותי ננעלים בלילה מערבין את כולה, ומשמע דהשתא דנעולות היו כרמלית, י"ל דאה"נ השתא דנעולות היו רה"ר גמור, ולא קרי לה כרמלית אלא מפני שהיתה עיר של רבים ולא עירבו, וכן פרש"י שם, ובהכי ניחא מה שהוקשה להר"י היכי מערבין ע"י דלתות לבדן כיון שנקרא כרמלית, עכ"ל. והיינו דבעירובין קא. אמר ר"מ לא יעמוד אדם ברה"ר ויפתח ברה"י, ואמרו לו מעשה בשוק של פטמים בירושלים שהיו נועלים ומניחין המפתח בחלון שע"ג הפתח, וע"ז פריך אמר ר"מ רה"ר ומהדרי כרמלית, דאלמלא דלתותי נעולות הוה רה"ר, אבל עכשיו שכן ננעלות הוה רק כרמלית, ומשני כאן קודם שנפרצו בה פרצות כאן לאחר שנפרצה, פרש"י מתניתין לאחר שנפרצו דהוה רה"ר, ועוד מתרץ בגמ' דסיפא אתאן לשערי גינה, דר"מ אסר בסיפא גם בכרמלית ואהא פליגי רבנן.

ובתו"ט כ' פ"י הר"ב כהרמב"ם שכיון שהיתה עיר של רבים לא היתה מעורבת, ורש"י שפירש שמערבין את כולה הוא ע"ד שפירש בפ"ה עיר של רבים שרבים בוקעים בה, ודוחק לומר שאם היו יכולים לערב כולה שלא עירבו כולה, ולהרמב"ם ניחא של"ה יכולים לערב כולה, ובסוף פ"ה דפסחים נמי משמע שלא עירבו, דאמרו כת ראשונה ישבה בחיל כו', ואפשר מפני של"ה יכולים לערב כולה לא ערב כלל, שלא יבאו לטלטל במקום שלא עירבו, ובתפא"י כ' תמוה איך לא עירבו בה, ונ"ל משום דהרבה צדוקים ובייתוסים היו בה, ולפעמים גם המלך עצמו, ולא רצו לבטל רשותן אל הפרושים, וביומא ע. איתא ואח"כ כאו"א מביא ס"ת מביתו וקורא בו, פרש"י ומעיה"כ הביאום שם, ובסוטה מא. איתא מכאן ואילך כאו"א מביא ס"ת מתוך ביתו, פרש"י דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ, אי"נ ירושלים דלתותי נעולות בלילה ומערבין את כולה, ובשלמא לתי' ראשון בגמ' א"ש, דהמשנה בעירובין אחר שנפרצו פרצות, ובסוטה מיירי קודם, אבל לתי' ב' דהוי כרמלית כשדלתותי נעולות מאי איכא למימר. ואולי י"ל כהתפא"י שכשהיו צדוקים לא יכלו לערב ואז ל"ה, א"נ י"ל כמו שבפי' ראשון דרש"י שם דוחק דס"ל כמ"ד אין עירוב והוצאה ליו"כ, לתי' זה י"ל דהאי תנא סבר דצדוקי אינו כנכרי, והכי קיי"ל בטו"ש לקמן ריש סי' שפ"ה דלת"ק צדוקי כגוי

אם בעינן ס' ריבוא לדעת השו"ע

בשו"ת אור לציון ח"א סימן ל' (אות ח') כתב ליישב הסתירה בשו"ע, שבסי' שמ"ה ס"ז סתם דלא בעינן ס' ריבוא כדי שיחשב רה"ר מה"ת, ואילו בסימן ש"ג משמע שהקיל בזה, דבסימן ש"ג האיטור הוא מדרבנן מחשש דלמא שלפא ומחויא פסק השו"ע להקל, משא"כ בטלטול ממש בידיים דהוי דאו' פסק להחמיר, ולכן סתם להחמיר בסימן שמ"ה.

וקשה טובא, דהנה בטור בסימן שכ"ה (סעיף י' בשו"ע) כתב וז"ל: "גוי שמילא מים לבהמתו מבור שהיא רה"ר לרה"ר, יכול הישראל להשקות מהם לבהמתו, והוא שאין הגוי מכירו וכו', ואם מילא לצורך בהמת ישראל אסור לכל בכל מיני תשמיש, והאידנא שאין לנו רה"ר דאו' מותר לאחר שלא מילא בשבילו".

ושם בב"י ביאר שההיתר האידנא לישראל אחר זה רק לדברי האומרים דלית לן רה"ר דאו', מפני שאין ס' רבוא בוקעים בשווקים, אבל לחולקים שס"ל שרה"ר דאו' אף כשאין ס' רבוא גם לישראל אחר יהיה אסור.

ובשו"ע ס"י שכ"ה סתם: "ואם מלא מים לצורך בהמת ישראל, אסור בכל מיני תשמיש אפי' ישראל אחר", ולכאו' להדיא בשו"ע להחמיר דאית לן רה"ר דאו' ואף במידי דרבנן, דכאן הנדון הוא הנראה ממעשה הגוי בשביל ישראל, דודאי רק דרבנן.

מג"ט עד י' טפחים הנמצא בכרמלית אי חשיב כרמלית לדעת השו"ע

ברמ"א ס"י שמ"ה ס"ט סתם דמקום שאין בו ד"ט על ד"ט, ומג"ט גובה עד י"ט שנמצא בכרמלית הוי כרמלית, משום דמצא מין את מינו וניעור, והביא דיש חולקים דס"ל דהוי מקום פטור, ול"א מצא מין את מינו וכו'. ובפשוטו דעת השו"ע כהיש חולקין, מדסתם שמקום פטור הוא מקום שאין בו ד"ט על ד"ט, וגבוה מג"ט, ולא כתב חילוק בין כרמלית לרה"ר [על אף דבה"ב הביא את שתי הדעות]. ופלא דהכף החיים [ס"י שמ"ה אות ק"ו וקכ"ב] פסק כדעה ראשונה, והבין שכך דעת השו"ע, והביא דכך מוכח בסי' שמ"ו [וזה איתא רק ברמ"א שם], ועוד כתב שם בכה"ח שכך משמע בב"י, וצ"ע היכא משמע.

אביחי כהן - אופקים

הערות עצומות בדברי הבה"ל שנטה להכריע לעיקר כהדעות דלא בעינן ס' ריבוא לרה"ר

"יש ראייה מכמה מקומות בשו"ע שדעתו לפסוק דיש רה"ר מן התורה אפילו בפחות מס' ריבוא... בסימן רנ"ב סתם המחבר דלא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה בע"ש... בס"י ש"ה כל הנהו דאסורה הבהמה לצאת לרה"ר" - צ"ע דאי"כ תיקשי נמי על הטור שודאי פוסק שצריך ס' ריבוא, שהרי הטור הביא בפשיטות דרה"ר צריכה ס' ריבוא, ואפי"ה בס"י רנ"ב העתיק דין לא יצא החייט, וכן בס"י ש"ה העתיק כל דיני משא הבהמה, ולכאורה מוכח שא"י"ז טענה כלל, דהפוסקים מעתיקים דינא דגמרא שנוהג למעשה במיעוט מקומות שיש בהם רה"ר [ואפילו תהיה זו עיר יחידה בעולם, מ"מ צריכים אלפי האנשים הגרים בה לידע הלכות אלו], ורק אם יש הלכה שאינה נוהגת כלל בזה"ז או משמיטים אותה. וגם יש להעיר דאין כאן ראייה שדעת השו"ע לפסוק כדעה זו, דאפילו את"ל דלא הכריע השו"ע, והיה מסופק איזה דעה עיקר, אי"כ יש לו להעתיק כל הדינים הנוגעים לרה"ר כל זמן שלא הכריע ההלכה בזה.

"וכן בס"י שצ"ב העתיק השו"ע רק פירוש הרמב"ם... דאי סבירא ליה... היה לו להעתיק שם פירוש רש"י" - הנה הטור אע"ג דפוסק דבעינן ס' ריבוא, הביא שם את גם את פרש"י וגם את פירוש הרמב"ם, ומבואר דגם אם סוברים כמו רש"י, אפשר לבאר את הפשט במשנה עיר של יחיד כמו הרמב"ם. ועי' ריטב"א שהקשה על פרש"י דפשטות לשון המשנה עיר של יחיד, משמע כפשוטו דאיירי שהיא בבעלות יחיד, וא"כ אפשר דלכן הביא הטור גם את פירוש הרמב"ם משום שזה **פשטות המשנה**, ואי"ז תלוי דוקא בשיטת רש"י. וא"כ י"ל גם בדעת השו"ע שהעתיק את פירוש הרמב"ם משום שזה יותר פשטות המשנה. וגם יש בזה קולא גדולה, דהדין שחייבים לערב את כולה הוא דוקא אם היא עיר שהיא קנין יחיד ולא בכל עיר, משא"כ לפי רש"י כל עיר שאין בה ס' ריבוא חייבים לערב את כולה, עיי"ש. אמנם יש גם חומרא לפי הרמב"ם דכל עיר של רבים אפילו שאין ס' ריבוא אין לערב את כל העיר, אי"כ עשה שיור חצר אחת עיי"ש, ומ"מ אי"ז כ"כ חומרא, ודו"ק.

"דאילו אם היה רה"ר מס' ריבוא לא היה משתמיט הגמ' להשיענו דבר זה" - לכאורה יל"ע במה שהובא בראשונים ובשו"ע שרה"ר צריך שיהיה **מפולש** משער לשער, גם זה תנאי שלא מצוינו בגמ', ולמה לא התקשה הבה"ל הדיתה הגמרא צריכה לפרש זה, וצ"ע. **"וגם בדין ז' דמקשה הגמרא אטו כל הני לאו כרמלית נינהו, אמאי לא תירץ דאתא לרבות היכא דלא היה ס' ריבוא" -** צ"ע דגם לדברי הבה"ל תיקשי שהגמ' תתרץ דאתי לרבות רה"ר מקורה שהיא כרמלית, או רה"ר שאינה רחבה ט"ז אמה. אלא נראה דכיון דרש"י [שבת דף ג: ד"ה כרמלית] פירש שכרמלית זה מלי' **יערו** וכרמלו שאינו הילוך לרבים, אי"כ הבינה הגמרא שהמילה כרמלית מרבה מקום שמחמת חסרון השתמשות רבים הוא כרמלית, ולא מקום שיש בו חסרונות אחרים בתנאי רה"ר, שאינו דומה לדגלי מדבר מחמת שהוא מקורה או שאינו רחב, וה"ה מה שאין מהלכים בו ס' ריבוא שזה ילפינן מדגלי מדבר, זה לא יכול להכלל במילה כרמלית שהיא ל' יער, שהוא מקום שבעצמותו אינו מקום השתמשות רבים, ולכן לא תירצה הגמ' כן, ודו"ק.

ב. הרשב"א בעבוה"ק פליג על הרמב"ם, וס"ל דג' מחיצות הווי רה"י מדאורייתא, וז"ל בשער ג' סימן א': "מקום המוקף שלוש מחיצות ונשאר רוח רביעית פתוח לרשות הרבים, אע"פ שאסרוהו ככרמלית עד שיכשירהו בלחי או בקורה, אינו בדין כרמלית דבר תורה, שלוש מחיצות רשות היחיד גמורה היא כמו שביארנו למעלה, והזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו ואפילו למעלה מעשרה טפחים חייב, ויש מי שהורה שהוא כרמלית, ולא יראה לי כן". והוסיף שם הרשב"א וז"ל: "לפיכך אם נעץ שם קנה אפילו גבוה מאה אמה אסור לזרוק עליו, בין מרשות הרבים בין מן הכרמלית, והזורק מרשות הרבים ונח על גביו חייב, וכן אסור לטלטל ממנו לכרמלית ומן הכרמלית לו".

והקשה עליו מו"ר זקני בעבודת עבודה שם הערה ע"ג, וז"ל: "צ"ע מאי שנא מקרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, שפסק רבינו להלן ס"י ו' שמוטר לטלטל ממנו לכרמלית, והוא ע"פ הגמ' בעירובין ס"ז ב', והרי גם שם הקרפף הוא רה"י מן התורה, ומ"מ כיון שמדרבנן עשאוהו ככרמלית הרי הוא ככרמלית גם לקולא, ומותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, וא"כ מאי טעמא לא אמרינן כן גם בעניינינו", עיי"ש מש"כ ביישוב הדבר, והביא שם שבפמ"ג בא"א ס"י שמ"ה סק"ג פסק גם הוא דאסור ממבוי בלא לחי לכרמלית, וכ' הפמ"ג הטעם משום דמבוי בלא לחי נראה יותר כרה"ר מקרפף, ולכן אסור להוציא ממנו לכרמלית. ותמה עליו מו"ר זקני שליט"א דדבריו צ"ע, היכן מצוינו גזירה כזו בגמרא, ומנא לן להמציא גזירה חדשה.

הערה נוספת שהעיר מו"ר זקני שליט"א בענין קרפף בעבודת עבודה שם הערה צ"ד, היא ע"כ ששנה הרשב"א דין קרפף שלא הוקף לדירה שדינו ככרמלית, בנפרד מפירוט סוגי הכרמלית. ונראה לענ"ד לבאר דג' חילוקי דינים יש בדינים דרבנן, שביטלו רה"י דאורייתא מלהיות רשות רה"י:

האחד - כל מקום שהחמירו חכמים שלא להחשיב מאיזה טעם את המחיצות אשר מדאורייתא הן מועילות למחיצות שמהוות רה"י, כגון פרוץ מרובה על העומד, ודינא דאתא האי גיסא ומבטל ליה וכדו' (עי' תוס' ר"פ עושין שש"ן). מקומות אלו אין להם דבר וחצי דבר עם "כרמלית", אע"ג שפוסקים בדיניהם לכרמלית, אין הם אלא רה"י שהחמירו חכמים בדינם להתייחס אליהם לחומרא כרה"י.

השני - הינו קרפף, דאע"ג שקראוהו חכמים בגדר "כרמלית", מ"מ איננה עונה להגדרת "כרמלית" המקורית של ים מדבר ואסטונוית, כל אלו נקראים כרמלית **משום** שאינם רה"י [וכ"ה ל' הירושלמי המובא בתוס' שבת דף ו' א' וז"ל: "כרמלית - בירושלמי בריש שבת תני ר' חייא כרמל רך (ומלא), לא לח ולא יבש אלא בינוני, ה"נ כרמלית אינו לא כרה"י ולא כרה"י"]. והגדרת רה"י לענינים הינה המחיצות המקיפות כל רה"י, ואשר להם אין אותן [כך מבואר בהרבה מן הראשונים, עי' רמב"ם בפיהמ"ש ריש שבת, ובר"ן שם, וכן בתוס' הרא"ש בדין ו' ב', ודלא כרש"י שבת ג' ב' שכי' שהחסרון הוא גם בתשמישי רה"י]. קרפף לעומתם מחיצותיו טובות, והטעם לכך שבכל זאת שנאוהו חכמים לקרפף בלשון כרמלית, הוא משום שבאמת חסר לו תנאי בסיסי בגדרי רה"י, וכל' הגמ' בעירובין ס"ז ב': **"מחיצה היא, אלא שמחוסרת דיוויין"**. וחסרון תנאי זה הספיק לחז"ל ע"מ להגדירו ככרמלית חדשה, אמנם אין זה הכרמלית הרגילה, משום כך גם לא שנאה הרמב"ם בין יתר דיני הכרמלית.

השלישי - הינו מבוי שיש לו ג' מחיצות הפתוח לרה"ר, וכדלהלן: הנה בשיטת הרשב"א לא אמור להיות לכאורה כל חילוק בין מבוי בעל ג' מחיצות הפתוח לרה"ר או לכרמלית, שכן לדידיה אין מקור דין מבוי שיש לו ג' מחיצות מד' הגמ' גבי קרן זוית הסמוך לרה"ר, אלא קָלָל קָלָל הרשב"א שכל שיש לו ג' מחיצות ה"ה כרה"י, ואם כן תמוהים מאד דבריו שאף הוא כאשר פרט את סוגי הכרמלית, וביאר דין מבוי שיש לו ג' מחיצות, כ': "מקום המוקף שלוש מחיצות ונשאר רוח רביעית פתוח לרשות הרבים", ובאמת כאשר דיבר הרשב"א על מבוי בעל ג' מחיצות הפתוח לכרמלית (שער ג', א' עמ' קט"ו בהוצאת מוסד הרב קוק), הסתפק הרשב"א אם עשאוהו ככרמלית, עיי"ש, וצ"ע.

בדיוק אותה קושיא ואף חמורה הימנה - קיימת בשיטת הב"ח הנ"ל אליבא דהטור, דס"ל שכל מבוי המוקף ג' מחיצות ה"ה כרה"י מדאורייתא, ורק מדרבנן הוא ככרמלית, ואעפ"כ נקט הטור דין הכרמלית דידיה בכלל קרן זוית הפתוחה לרה"ר, וצ"ע.

ומן הנראה בהכרח בכונת דבריהם שמה שהגדירו רבנן מבוי בעל ג' מחיצות ככרמלית, היינו דוקא מבוי כזה הפתוח לרה"ר, ומחמת דמיונו לקרן זוית הפתוחה לרה"ר, קבעוהו חכמים ככרמלית, וכאילו כללוהו בכלל הכרמלית "מקורית" של קרן זוית הסמוכה לרה"ר, ואע"ג שמדאורייתא ה"ה רה"י גמורה מצד כשרות המחיצות שלו, מ"מ מחמת דמיונו לרה"ר עשאוהו ככרמלית.

לפי זה אתי שפיר מדוע כללו הרשב"א בכלל שאר הכרמלית, שכן בשונה מקרפף ה"ה כלול בכלל הכרמלית שחסרונו הוא במחיצותיהם החוצצות מן רשות הרבים.

ע"פ חילוק זה מבוארים גם דברי הפמ"ג הנ"ל, שבאמת אין כונתו לגזירה חדשה, אלא כל סיבת ומהות הגדרת המבוי ככרמלית הוא מחמת דמיונו לרה"ר, ומכיון שכך אסור להוציא ממנו לכרמלית, דלא דמי לקרפף שעיקר הטעם להגדרתו ככרמלית הוא מסיבת חסרון התשמיש של רה"י שיש בו, ומשום כך שרו לטלטל ממנו לכרמלית אחרת, שגם היא מוגדרת בהגדרה שווה לקרפף זה שחסר בו בעצם הגדרת רה"י שלו.

מרדכי רוטנברג - קרית יובל

ולר"ג אינו כגוי, ופליגי שם הר"מ והרא"ש והרז"ה איך קי"ל (דיש ב' תירוצים בגמ' אי ר"י ס"ל דר"ג מודה דצדוקי כגוי). ויש להוסיף שרש"י לשיטתו חולק: ו' שמי שמחלל שבת רק בצניעה, אף שידוע שאינו מודה בעירוב אפשר לזכות לו עירוב, ולא רק שיכול לבטל כישראל, ודלא כהרמב"ם שס"ל שיכול רק לבטל, וכן פסק בשו"ע שיכול רק לבטל.

ובמל"מ פ"ג במימ"ק הלכה כ' כתב: וא"ת איך אפשר"ל להוצאה של שרץ שנמצא במקדש הי' חוץ להר הבית, הלא מוציא מרה"י לרה"ר. וי"ל כיון שהדלתות ננעלות בלילה הוי רק כרמלית, ומשום כבוד המקדש לא העמידו דבריהם. ובוזה ניחא לי' מה שהק' הרב באר שבע על ההיא דתנן שכופין פסכתו בשבת על שרץ הנמצא בשאר מקומות, מ"ש מההוא עכברא דאשתכח באספרמקי דרב אשי דאמר נקטי" בציצותי ואפקוה. ודוחק לומר כיון דאינו דר שם הוי כחצר אחרת, ולפמ"ש ניחא. דהכא לאו משום איסור טלטול נגעו בה, אלא משום איסור הוצאה. וקשה הא בעירובין קא. מוכח דס"ל דלסתם מתני' ירושלים הוה רה"ר, וכן נראה מסוגיית הגמ' פסחים סו. א"כ דוחק לומר דסתם מתני' דשרץ מיירי קודם פרוצת, ומתני' בלא יעמוד מיירי אחר שנפרצו פרוצת [וצ"ע הא מסיק הגמ' דמתני' דלא יעמוד נמי סבר דהוה כרמלית, ורבנן אסיפא דר"מ איירו. ואולי קושייתו דאי במשנה הסמוכה מוכח דירושלים כרמלית, איך בתי"א אמר בירושלים רה"ר, ולא הקשה הגמ' משם]. ועוד הק' דברש"י איתא כהן מוציא בהמינו, ולי"ח לטלטול דאין שבות במקדש, חזינן להדיא דמשום טלטול הוי, לכן פ"י שמוציאין אותו רק מהעזרה להר הבית.

אליעזר וילנר - מודיעין עילית

חורי רה"י

סימן שמ"ה סעיף ד': חורים שבכתלי רשות היחיד שכלפי רשות היחיד, הם רשות היחיד. ובמ"ב סק"ט: ר"ל אפילו אם פונים גם לרה"ר וכו', ועל כן אסור להוציא איזה דבר שמונח על החור לרה"ר או לכרמלית הסמוך לו, ואם מכניס מרה"ר לתוכו חייב. יש לדקדק בלשונו, למה כתב רק לגבי מכניס מרה"ר לתוכו דחייב, ולגבי מוציא מהחור לרה"ר כתב אסור, הא גם במוציא מהחור לרה"ר חייב.

בדין כוורת

מ"ב סימן שמ"ה ס"ק ט"ו: כוורת שהיא עגולה לא הוי רה"י עד שתהיה חללה מחוקת ה' טפחים וג' חומשי טפח, דאו יש בחללה לרבע ד' על ד'. ובשעה"צ אות י"ג: ולדעה האחרונה שזכרתי במ"ב סק"ג דס"ל דגם עובי המחיצה מצטרפין לשיעור ד' טפחים, די שיהיו בצירוף המחיצות ה' טפחים וג' חומשי טפח. יש להעיר דלפמ"ש שם בשם האחרונים, היינו רק לענין שיהיה נקרא שם רה"י על עובי המחיצה מלמעלה, אבל לענין חלל שבתוך המחיצות לכו"ע לא נקרא רה"י כ"ז שאין בחללו ד' על ד', עיי"ש.

בית שאין תוכו עשרה וקירוי משלימו לעשרה

סימן שמ"ה סעיף ט"ו: בית שאין תוכו עשרה וקירוי משלימו לעשרה ויש בו ארבעה על ארבעה, תוכו כרמלית ועל גבו רשות היחיד. ובביה"ל ד"ה תוכו: מסתפקא אולי מה"ת רה"י הוא, אלא דרבנן גזרו דליהוי כרמלית לחומרא שלא יטלטלו בו אלא בד' אמות אפילו רחב הרבה, וכמו שמסיים הגמרא [וקצת אסמכתא לזה מדלא קאמר הגמ' בקיצור תוכו כרמלית ועל גבו רה"י]. ומה דכתב המחבר תוכו כרמלית, היינו דאסור להוציא דרך ארובת הגג למעלה על הגג או לרה"י שהיה סמוך לו.

מש"כ הביה"ל בסו"ד "ומה דכתב המחבר תוכו כרמלית", כוונתו לומר דלפי הצד שלהוציא לרה"י חייב כיון דמה"ת רה"י הוא, א"כ היה להמחבר לנקוט לשון הגמ' בזה [בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד' אמות], דהרי באמת אין תוכו כרמלית לכל דבר. לכן כתב הביה"ל לבאר דהמחבר לא נקט את לשון הגמ', כיון שרצה להשמיע שתוכו כרמלית גם לענין זה שלא יוציא משם לרה"י.

גג הבולט

סימן שמ"ה סעיף ט"ז: גג הבולט וכו', הוי כרמלית אפי' הוא גבוה ורחב הרבה. ובמ"ב ס"ק ס"ו: והא דאיתא לקמן בסו"ח דאין כרמלית תופס רק עד עשרה ולמעלה וכו', היינו דוקא היכא שהכרמלית מתחלת ממקום הנמוך וכו', אבל כאן דשם כרמלית עלה מחמת שאין לה מחיצות כשאר רה"י, חל עלה שם כרמלית אף שגבוה יותר מיו"ד מן הארץ. ועי' בא"ר שמפקפק על פסק השו"ע, וכן הגר"א בביאורו הביא מכמה ראשונים דפליגי על דין זה, וסביר דבכל גווני אין שייך שם כרמלית למעלה מעשרה.

עי' בשו"ת מגדנות אליהו ח"ג סי' ע"ה, שכתב דלכאורה מחלוקת זו איכא גם בכרמלית בגובה ג' טפחים ומעלה מהקרקע [עד תשעה], דלפי המחבר גובה הכרמלית נמדד מראש העמוד שמשם יש עשרה טפחים שדינם כרמלית, ולפי החולקים עליו הגובה נמדד מהקרקע, ורק מה שנשאר מראש העמוד עד גובה עשרה מהקרקע דינו כרמלית, והשאר הוי מקום פטור. אך שוב כתב דאולי יש לחלק דכל המחלוקת רק בכה"ג שהכרמלית מתחילה למעלה מעשרה טפחים, משא"כ כשמתחילה בתוך עשרה טפחים מהקרקע, לכו"ע מודדין מראש העמוד [עי' לקמן סעי' י"ח במ"ב ס"ק ע"ד ובמה שכתבתי שם, ומבואר להדיא דלפי המ"ב המחלוקת בזה היא בכל גווני, ודו"ק]. ומ"מ כתב דכל זה בכרמלית עצמה, משא"כ בדבר שדינו כרמלית

רק משום מצא מין את מינו [כדאיתא לקמן סעי' י"ט], מודדין לו מהקרקע לכו"ע, עיי"ש.

[ועיי"ש שהביא דהקהלות יעקב שבת ס"י, הסתפק כעיי"ז בעמוד גבוה ט' טפחים ורבים מכתפים עליו דהוי רה"ר, האם מודדין לו גובה עשרה טפחים מהקרקע ויש לו רק טפח אחד שהוא רה"ר, או מודדין לו מראש העמוד ויש לו משם גובה עשרה טפחים של רה"ר. וכתב שם דנראה שמודדין מראש העמוד, ועיי"ש שהאר"ך בזה. ויל"ע האם הגידון שווה בין רה"ר וכרמלית, וא"כ מה שפוסקים ברה"ר יש לפסוק בכרמלית וכן להיפך, או שיש סברות לחלק ביניהם ואין הכרח לפסוק באופן שווה בזה, וצ"ע].

כרמלית למעלה מעשרה

שעה"צ סימן שמ"ה אות ס"ח: ועי' [בבהג"ר] בס"י שני"ג [ס"ג] שהביא שם ראייה מסי' שני"א שגם דעת המחבר כן הוא ולפ"ז על כרחו שחזר בו מההוא דהכא].

עי' לקמן סי' שני"ג ס"ב בביה"ל (ד"ה וחלון), שמביא מביאור הגר"א דדברי המחבר שם היינו לפי שיטתו כאן דשייך כרמלית גם למעלה מעשרה, וא"כ לכאורה א"א לומר שבסי' שני"א חזר בו ממה שכתב כאן, שהרי בסי' שני"ג שאחריו שוב נקט כמו שכתב כאן, וצ"ע.

חורי כרמלית

ביה"ל סימן שמ"ה סעיף י"ז ד"ה חורי כרמלית אינם ככרמלית: ואפי' למה שפסק בהג"ה בסו"ח דאין מקום פטור בכרמלית משום דמצא מין את מינו, יש לחלק דשם המקום פטור הוא באמצע הכרמלית, והכרמלית מקיפו בכל צד, משא"כ הכא. וכ"כ הגר"ז [בקו"א סק"ג], עיי"ש.

משמע דאם הכרמלית לא מקיפה את המקום פטור מכל צד, לא אמרינן מצא מין את מינו. וצ"ע דלקמן סי' שמו"ו ס"ג כתב הרמ"א דאיסקופה שבין רה"י לכרמלית אסור לטלטל ממנה לרה"י, ואפי' אם גבוהה שלושה טפחים דבהכי הוי מקום פטור, מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית ואמרינן בזה מצא מין את מינו, עיי"ש. והנה הכרמלית שם אינה מקיפה את האיסקופה מכל צד, ואפי' הכי אמרינן דמצא מין את מינו.

וכן לעיל שם בסעי' א' כתב בביה"ל (ד"ה ברשויות דרבנן), דמש"כ המחבר גבי החליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, מיירי דוקא שגבוה עשרה ואינו רחב ארבעה, דאי אינו גבוה עשרה, אף שאינו רחב ארבעה יש לו דין כרמלית לפי הסוברים דאמרינן מצא מין את מינו, עיי"ש. והרי לפי מה שלכאורה משמע מהביה"ל כאן, היה לו לומר בפשיטות דמיירי שם שאין המקום פטור מוקף כרמלית מכל צד, ולכן שפיר הוי מקום פטור אף למטה מעשרה.

והנה ז"ל הגר"ז שם: אפשר דבחורין כו"ע מודו דלא בטילי לגבי כרמלית וכו', שדבר הגבוה ג' שבטל, היינו כשהוא כולו באויר הכרמלית, לאפוקי חורין שמוקפין בכותלין מכל צד רק שמרוח אחת לבד פתוחים לכרמלית, לא בטילי לגבה, עכ"ל. נראה שעיקר החילוק הוא במש"כ בסוף דבריו, שהחורין מוקפין בכתלים מכל צד, והיינו גם מלמעלה ולמטה, ולכן לא בטלים לכרמלית. אכן באינם מוקפין באופן זה, אף שגם אינם מוקפים כרמלית מכל צד, מ"מ בטלים לכרמלית [וקצ"ע מש"כ לפני כן: כשהוא כולו באויר הכרמלית]. ובוזה א"ש מה שהבאתי מסי' שמו"ו בזה, והביה"ל לכאורה לא דק בלשונו כאן, ודו"ק.

כרמלית למעלה מעשרה

סימן שמ"ה סעיף י"ח: גדר כרמלית שלא יהא פחות מארבעה על ארבעה, ואינה תופסת אלא עד עשרה, ולמעלה מעשרה הוי מקום פטור. ובמ"ב ס"ק ע"ד: אם נעץ קנה בראש העמוד [=שהוא ד' על ד'] ועיי"ז נעשה גבוה למעלה מעשרה, הוי נמי מקום פטור ומותר ליקח מרה"ר ומרה"י ולהניח עליו.

הנה לעיל סעי' ט"ז מבואר דלפי המחבר גובה הכרמלית נמדד מראש העמוד שמשם יש עשרה טפחים שדינם כרמלית, וא"כ לשון המ"ב "ועיי"ז נעשה גבוה למעלה מעשרה" צריך ביאור, דלפי המחבר היה המ"ב צריך לכתוב "אם נעץ קנה בראש העמוד בגובה עשרה טפחים", שהרי עד גובה זה הוא נידון ככרמלית כיון שמודדים את גובהה מראש העמוד. ומשמע מלשון המ"ב בזה, דנקט כהחולקים על המחבר שם דס"ל שהגובה נמדד מהקרקע, ולכן כתב "ועיי"ז נעשה גבוה למעלה מעשרה", כיון שבאמת הקנה אינו בגובה עשרה טפחים, אלא שהצטרף לגובה עשרה טפחים עם הגובה שהיה לכרמלית מהקרקע, ודו"ק [ושמעתי מי שרצה לחלק דבנעץ קנה גם המחבר יודה להחולקים עליו, כיון דלא ניחא תשמשתיה. אכן לפ"ז המ"ב היה צריך לבאר דבריו ולא לסתום בזה. גם יש להעיר בעצם הסברא, דהרי מ"מ עד גובה עשרה מהקרקע חשיב כרמלית, וא"כ מאי שנא].

ועי' גם לקמן סי' שני"ג במ"ב סק"ח שסתם כדעת החולקים על המחבר בזה (וכמו שכתב שם בשעה"צ אות ו'). וע"ע בביה"ל לקמן סי' שני"ה ס"א (ד"ה וחלון) שביאר שם בתחילה לפי שיטת המחבר בזה, ובסוף הביא דעת החולקים עליו.

בור העומד בכרמלית

רמ"א סימן שמ"ה סעיף י"ח: בור העומד בכרמלית אפי' עמוק מאה אמה הוי כרמלית, אא"כ הוא רחב ארבעה על ארבעה, דאין מקום פטור בכרמלית כמו שנתבאר בסמוך [סעי' י"ט].

יש לדקדק למה הרמ"א כתב דבריו כאן, ולא לקמן סעי' י"ט ואולי

משום דקאי על דברי המחבר דמיירי בימים ונחלים, ובור דמי להו בדברך כלל הוא מיועד למים.

אילן גרינוולד - ברכפלד

רה"ר 600,000 או 603,550 או 625,850

בתוס' בעירובין דף ו' ד"ה כיצד כ': ועוד הקשה (ר"ת) דבדגלי מדבר הווי טף ונשים לאין מספר, וכן קשה מערב רב, ויש לומר דלא גמרי' ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם, וכתב על זה הרש"ש שם: וצ"ל דס' ריבוא לאו דוקא, דהא בריש פקודי מבואר שהיה בעת נדבת המשכן ת"ר אלף וג' אלפים וה' מאות וחמישים, וכן בשנה השנית אחר הקמתו בפ' במדבר ולבד מספר הלויים, עכ"ל. ומה שכי' ולבד מספר הלויים, א"כ יוצא שגם הלויים בחשבון, ולויים היו 22,000 ועוד 300, אלא שיל"ד שהרי במנין הראשון לא מוזכר הלויים, ואולי הולכים רק לפי המנין הראשון שכתוב וזה 603,550.

ובמשך חכמה פרשת ויקהל כתב: הנה אמרו דלענין רה"ר בעי שיהיו ששים ריבוא בוקעין בו, ובפ"ק דעירובין דף ו' פירש בתוס' דעיקר קאי על מנין המפורש בתורה, יע"ש, וכונתם דכתיב בבהעלותך שש מאות אלף רגלי העם וכו', אלמא דקפיד אזו, והנה המותר על שש מאות אלף היו שלשת אלפים וחמש מאות וחמישים לא היו מגיעים לריבוא, לכן כללות המנין שש מאות אלף היו שקליהם לעמודי המשכן, אבל מה שאינו מגיע לריבוא המה האלפים הנותרים היו שקליהם ויום לעמודים בחצר אהל מועד, ולכן אמרו בפ' שלשה שאכלו ברבוא אמר אלקי צבאות יושב הכרובים שפחות מריבוא אינו במשכן אהל מועד ששם יושב הכרובים רק בחצר אהל מועד, וכיון שכן אתי שפיר מה שעשתה ההשגחה העליונה שמשם ישכח למנינו את הוויים לעמודים, שלולא כן היו מתרעמים האנשים ששקליהם היו מחוץ למשכן מושב הכרובים.

ובספר מגדים חדשים עירובין שם כ' להעיר על המשך חכמה, דשם לגבי טענת משה לה' כן הדרך לתפוס את הסכום הגדול, וכמ"ש רש"י שם, ואין ראייה לרה"ר משם, והמגדים חדשים הביא פסוק אחר ללמוד משם דסגי בס' ריבוא, שכי' ביציאת מצרים פ' בא ויסעו בני" מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף, ושם זה כלל לויים, ונצטוו הרי במרה על השבת, ולחד מ"ד מקושש מעביר ד"א ברה"ר הוה, וא"כ נקבע לס' ריבוא, ואח"כ נתווסף עוד ולא השתנה.

האם היה מצוי רה"ר

הביאור הלכה בס"י שמ"ה האריך שיש הרבה ראשונים שסוברים דא"צ שישים ריבוא בשביל שיחשב רה"ר, ובתוך הדברים הוסיף הביאור הלכה וגם דידוע שגזרו חז"ל לענין תקיעת שופר בשבת [וכן לענין קריאת המגלה], ובטלו עשה דאורייתא לכלל ישראל כדי שלא יבוא לידי חילול שבת שיביא אותו אצל חכם וילמדנו, ואי אמרת דהוא דוקא כשיש באותה העיר ששים ריבוא, הוא דבר שאין מצוי כלל וכלל כי אם איזה עיר יחידה בעולם.

וראיתי בספר דברי יעקב להגאון הרב יעקב עדס שליט"א בביאורי אגודת למס' גיטין דף נ"ז, שם דן במספרים שכתוב בחז"ל בכמה דוכתיין האם הם לאו דוקא דהיינו כגוזמא, או לא, וכ' שם על זה כמה סימנים, ובין הדברים הביא את קושית הביאור הלכה, והקשה דבגמ' שם מבואר דהיה הרבה מאוד רה"ר, ששים ריבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך, וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ משלש שהיו בהם כפלים כיוצאי מצרים, וא"כ יוצא שהיו מאות אלפי ערים כאלו בהר המלך, וכ' בדברי יעקב דלכא' משמע דס"ל לביאור הלכה שלא לפרש הגמ' הנ"ל כפשטה, והביא שם בדברי יעקב שלאחר שכ' את הסימנים שם מצא שביעב"ץ שם כתב היו בה כיוצאי מצרים, שמא פירושא שכל כך יצאו ממנה מיום הוסדה עד שחרבה, עכ"ל. ולפי"ז מתמעט החשבון בהרבה, ועוד ציינן שם לדברי המהר"ל מפראג בביאורי אגודת לגיטין שם שהאר"ך שיתכן שאין הכוונה שבפועל היה מספר זה של אנשים, וחז"ל המהר"ל: ודבר זה קשה לצייר שהיה בטור מלכא שהוא חלק מהארץ כל כך עיירות, ובכל עיר ועיר כך וכך שיהיו ישראל כ"כ הרבה, דע כי ראוי שיהיה בטור מלכא כך וכך מקומות וכך וכך בני אדם לפי הברכה העליונה, לכך אמרו שהיה בטור מלכא מספר זה, והיינו שראוי מצד עצמה וענינה המיוחד אשר כבר אמרנו לך למעלה ובארנו היטב אמיתת טור מלכא שראויה לריבוי מצד עצמה וראויה לשים ריבוא, ולא השגיחו חכמים אם יבוא מניעה מצד אחר כי לפעמים חטא ישראל הוא הגורם שלא היה נמצא הריבוי, מ"מ חכמים אמרו מה שראוי מצד ענין המיוחד לטור מלכא, ודבר זה כלל גדול בדברי חכמים שהם הלכו אחר המהות המיוחדת. ובספר ישא יוסף ח"א עמ' קכ"ט הביא שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל אמר לו על קושיית הביה"ל, די"ל דעיקר גזירתם היתה במקום שיש בו רה"ר כבירושלים, דמבואר בגמ' דדינה היתה כרה"ר גמורה, ומשום הכי גזרו אף בשאר מקומות.

בדין אי נשתנו שיעורי הוצאה בשבת בזמנינו

הרמב"ם והר"ף הביאו את השיעורים של הוצאה המובאים בש"ס, וראיתי שדנו האם באופן שישתנו השימושים ישתנה השיעורים, וכן מה הדין כשלא משתמשים כבר כבזמנינו שלא משתמשים בעצמות למפתח ולא במי רגלים לכבס. בספר אורה ושמחה על הרמב"ם פי"ח ה"א כ': והנה בטעם דאין חייב בהוצאת אוכלין אלא בשיעור כגרוגרת ולא בכזית, מבואר בגמ' עירובין ד': וסוכה ו'. דהלכתא היא, אבל שיעורן של שאר דברים המבואר בפרק זה לאו הלכתא היא, אלא הואיל דבמלאכת שבת קיי"ל דבעינן מלאכת מחשבת, והי"נ היא מלאכת הוצאה, ולאור זה שיערו חכמים בכל דבר ודבר באיזה

מקיפות את המקום, וא"כ מה החיסרון של בית שאין בתוכו י, דהא יש מחיצות מלמעלה, ואין תנאי שיהא המחיצות מקיפות דוקא לרה"י.

וצ"ל עפ"י דהא"נ שא"ז דין מחיצות מקיפות לרה"י, אלא בעי מתנאי רה"י חלל עשרה אם משום מחיצות המקיפות, ועי' רש"י שבת ז, שפירש הטעם דפסול הבית שאינו רה"י אלא כרמלית, כיון דליכא מחיצות עשרה, וכע"ז בר"ן (הו"ד בשעה"צ סקס"ה) דהוי מחיצות שאינם ראיות לדירה, וא"כ מבואר מדבריהם שהוא פסול במחיצות, דבעי מחיצות כנגד חלל, והיינו הר"ן לשיטתו שפירש ההלכתא דמחיצות שלמעלה ל"מ, אבל הרא"ש נחלק ע"ז וס"ל שאין זה חיסרון במחיצה, אלא הוא חיסרון בחלל רה"י דבעי חלל עשרה, ולא משום שאין המחיצות מקיפות לרשות (וקצת תמיה ע"ד המ"ב שהביא פ"י הר"ן שהחיסרון במחיצות, ואח"כ מפרש כל הסוגיא כהרא"ש שמחיצות שלמעלה מועילות, וצ"ע).

ולפי"ז אפ"ל שזהו גופא ספיקו דהבה"ל האם הדין הזה דבעי מחיצות כנגד החלל הוי מדאו', או דמדאו' מועיל אף מחיצות שלא כנגד החלל.

ד. הר"ן ורש"י שפירשו שבעי מחיצות כנגד החלל, היינו רש"י לשיטתו דבעי בכל תל לגו"א כדי שיהא רה"י ע"ג, והיינו משום דל"מ המחיצות שלמטה לרה"י שעי"ג התל כיון שבעי מחיצות כנגד החלל, אבל הרא"ש שס"ל שמועיל מחיצות העליונות א"כ א"צ לגו"א בתל, וכשם שמועילות המחיצות שלמעלה ה"ה שמועיל המחיצות שלמטה מתחת הרה"י, ועי' לק' סעי' ט"ז גבי גג הבולט מן הבית דמש"כ השו"ע שע"ג אינו רה"י משום דל"א גו"א, ודעת התוס' הובא בבה"ל שטעם האיסור משום שפרוץ במלואו למקום האסור, וע"כ בעי דוקא בנפרץ למקום ד"ט, והיינו מפני שהוא סובר דא"צ גו"א למחיצות שע"ג הגג, דסגי במחיצות שלמטה, וע"כ אינו נפסל מפני שא"א גו"א בגג הקולט אלא מפני שנפרץ במלואו למקום האסור לו (ועי' במג"א סי' שע"ד סק"ה שהביא שכן הוא גם דעת הרא"ש כתוס' שדוקא בבולט ג"ט אמרי' הכי, וא"כ הוי הרא"ש לשיטתו וכמש"כ).

ובמק"א הארכנו שדעת התוס' היינו לשיטתם בדין בית שבתוכו עשרה וסמוך לרה"י, ובחוץ אין לו מחיצות עשרה, דדעת התוס' דע"ג הוי רה"י משום שבתים הוי רה"י, וא"צ לדין גו"א על גגו, והובא בב"י סי' שס"א ס"א, וכ"פ המג"א שם כתוס', והו"ד במ"ב (סי' שס"א סק"א).

ה. ובדין בית שאין בתוכו עשרה, ואף קירוייו אינו משלימו לעשרה, וחלק בתוכו דע"ד דמשלימו לעשרה (כשקרובות המחיצות לחקק ג"ט לכוי"ע, ואם לאו תלוי בפלוגתא דהר"ן והרא"ש), יליע האיך היא הדין בזה על גגו, האם יהא רה"י או כרמלית.

ונראה דכ"ז תלוי בפלוגתא דהרא"ש והר"ן, דלהרא"ש והתוס' שא"צ גו"א לענין המחיצות שע"ג, וע"כ א"צ מחיצות הניכרות, אלא כל שתוכו הוי רה"י אמרי' דעולה עד לרקיע אפי' בלא מחיצות הניכרות, א"כ ה"ה כאן, אבל להר"ן דבעי מחיצות ע"ג, א"כ כל שאינו ניכר מבחוץ ל"א ע"ג רה"י, וכמו שנה"ר לענין בית שתוכו עשרה ומבחוץ ליכא עשרה בסי' שס"א ס"א (עיי' במג"א ומ"ב הני"ל).

ו. ולכאוי' יליע אמאי כל בית שאין בתוכו עשרה וקירוייו משלימו לעשרה, אמרי' שע"ג הוי רה"י ותוכו כרמלית הוי, כיון שע"ג הוי רה"י נימא שיה"י יורדת עד לתהום, כמבואר לענין בור עמוק ברה"י דהוי כרה"י. וא"ל דכיון שאין לו את שיעור רה"י, א"כ ל"א ככה"ג רה"י יורדת עד לתהום, דהא לגבי בור ברה"י אע"ג שאין בו דע"ד אמרי' שיורד עד לתהום, כמבואר בסוף סי' שמ"ה, וא"כ מ"ש בור שאין בו דע"ד מהיכא שאין בו חלל עשרה.

וצ"ל בכ"ז דהא דרה"י יורדת עד לתהום ל"א היכא שיש הפסק גג ביניהם, דדוקא בבור שאין שום הפסק אמרי' שיורד למטה, אבל לא בהפסק, וכע"ז מוכח ממה שפסקו שאין בתוכו דע"ד ורק ע"ג דע"ד, דאע"ג דאמרי' שע"ג הוי רה"י, בתוכו אינו רה"י, וכן הדין בכל תל גבוה עשרה ורחב דע"ד, מ"מ חחורי שתחתיו אינם חורי רה"י (כשאין פתוחים לו), והיינו מפני שכל שיש הפסק ל"א שתחתיו הוי רה"י. וזהו גופא הטעם במקום שאין בתים דע"ד וע"ג יש דע"ד, דלא נעשה תוכו חורי רה"י כמב' במ"ב סי' שמ"ה סק"ג, דהא כל הטעם שע"ג הוי רה"י משום דאי בעי מנח דף ומשתמש, ואז ככה"ג יהא הפסק בין תוכו לע"ג, ע"כ תוכו אינו יכול להיות חורי רה"י כיון שיש הפסק דף.

נמצא שתחת רה"י הוי רה"י דוקא בלא הפסק, וע"ג רה"י עולה עד לרקיע, אע"פ שיש הפסק כמו כל גג בית שאע"ג יש הפסק הוי ע"ג רה"י.

ומאיך ע"ג בעי לחלק מהראשונים גו"א מחיצות כדי שיהא מחיצות גם ע"ג, משא"כ בתוכו א"צ למחיצות ניכרות כדי להיות רה"י בתים. ומבואר ששונה רה"י יורדת עד לתהום מהא דרה"י עולה עד למעלה, דהטעם שיורדת עד למטה היינו מפני שתחתיו והוא הוי כחדא, וע"כ כל שהפסקו נפקע הרה"י, משא"כ למעלה אינו מפני שהוא מקום אחד אלא שהמחיצות עולות עד למעלה, או ע"י גו"א או משום שהמחיצות שלמטה מועיל למעלה, אבל מ"מ מקומות נפרדים הם. וזהו גופא הטעם דרה"י וכרמלית תופסת עד למטה, ואע"ג דלמעלה הם עד עשרה כמו שצינו בחור בקרקע בתוך כרמלית דאמרי' חוזר וניעור אפי' ג' אמה, ובעמוד מ"ב בכרמלית ל"א חוזר וניעור למעלה מעשרה, דאין כרמלית למעלה מעשרה (ועי' שעה"צ סי' שמ"ה סקע"ה ובה"ל ר"ס שמ"ו).

ז. ובדין צירוף מחיצות הכא שהוא פלוגתא דהרא"ש והר"ן, והמג"א פסק כהרא"ש שצירוף מחיצות ל"מ, והא"ר מסתפק בזה, וקשה דהא אשכחן לק' סי' שנ"ח ס"ב פלוגתא גבי ביטול מחיצה ע"י תל

פחות מ"ט, שד' התורה"ד שכל שיש הפסק בין התל למחיצה ד"ט נתבטלה ע"י המחיצה, כיון שד"ט הוא נוח להילוך רבים, והגרא"א נחלק שאף ביותר מכאן הוי צירוף מחיצות, ומבואר מכ"ז שיש צירוף מחיצות אף ביותר מג"ט, ולא נזכר שהוא תלוי בנידו"ד שכאן מבואר בד' הרא"ש שעד ג"ט אמרי' צירוף מחיצה ותו לא, וצ"ע"ג.

וע"ע בבה"ל סי' שס"ב ס"ב שנסתפק האם צירוף מחיצות הוא ע"י ג"ט או ד"ט או יותר, ולא הזכיר סוגיא דידן, וצ"ע (ועי' חזו"א סימן א). ואפשר לתרץ דהנה התם אף ע"י התל אינו ביטול המחיצה מחמת שאינו מחיצה, אף שנעשית המחיצה מחולקת לשנים, וע"י שהיא נוחה להילוך, וע"כ מתבטלת המחיצה, אבל לא שאינה מחיצה, שכל הגובה הוא מחיצה, אלא שבאמצע היא מתרחבת ונחלקת ונעשה נוחה להילוך, ובה הנידון האם מתבטלת ע"י כו"ע או ביותר, שהוא תלוי בסברת ניהוא להילוך, אבל בנידו"ד שהחלק שבמחיצה שכנגד המחיצה האחרת היא קרקע עולם, ואינה מחיצה כלל, בזה בעי' לצירוף מחיצות, ולכן בזה אינו מועיל ביותר מג"ט, שיש הבדל בין צירוף מחיצות לבין מחיצה שבאמצע נוחה להילוך, שכאן הוא צירוף ב' חלקי מחיצה, משא"כ שם היא מחיצה אחת אלא שמתרחבת ונעשית נוחה להילוך, ושם זה הנידון האם ע"י נחלק לב' מחיצות.

משה פוריס - אלעד

בענין שיעור דע"ד ברה"י

כתב המשנ"ב בסי' שמ"ה ס"ק ג' וז"ל: "הנה מסעיף י"ט מוכח דבעינן שיהא בין המחיצות חלל ד' על ד" - וכוונתו, דבסעיף י"ט כתב המחבר: "מקום פטור הוא... וכן המחיצות הגבוהות מג' ומעלה ואין ביניהם ד' על ד", ומשמע שאם יש ביניהן פחות מד' על ד', נחשב מקום פטור, אפילו כאשר בחלל שבין המחיצות בנוסף עם עובי המחיצות עצמן יש ד' על ד'. אך עי' ב"חכמת שלמה" שכתב: "עיי' בט"ו מה שמפלפל אם הוי המחיצות בכלל הד"ט, וכבר כתבתי ראייה לדבריו דלשון ביניהם גם הם עצמם בכלל, ממה דאמרינן עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ" [כלומר: שם נאמר בין, ואין הכוונה רק לימים שביניהם, אלא כולל ר"ה ויוה"כ עצמם]. אולם עי' בס' "שדי חמד" כללים מערכת הבי"ת כלל ע"ב (והוא בכרך א' עמ' 133), וב"פאת השדה" שם סי' נ"ח (שם עמ' 450), ומובא שם שכתוב בס' "תולדות אדם" שהגאון ר' זלמן ז"ל מוילנא בהיותו בן שמונה שנים, כשנכח בויוכח בין בעלי תריסין בענין דברי הר"ן ז"ל בפ' יוה"כ לענין צירוף אוכלין, שכל שלא שהה בין אכילה ראשונה לאחרונה יותר מכדי אכילת פרס מצטרפין, דזה לכאוי' היפך דעת הרמב"ם ז"ל וכל הפוסקים שכתבו שהשיעור הוא מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה (עי' ברמב"ם הל' שביתת עשור פ"ב ה"ד, ובס' המפתח שם מציינים שכ' בכפות תמרים" על יומא פ' ע"ב שגם האכילות בכלל השיעור ולא רק ההפסקות), ואילו הר"ן כ' שהשיעור הוא בין שתי האכילות, וא' מן החכמים אמר שודאי הר"ן חולק בזה על הרמב"ם, והשיב הגאון ר' זלמן שגם הר"ן סובר ככל הפוסקים, ומש"כ בין לאו דוקא, אלא גם שתי האכילות בכלל, שהרי מצינו בש"ס כיוצ"ב עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, ובח"י מוהר"ץ הירש חיות ז"ל (בהגהותיו לתענית דף ה') מציין לעי' בשו"ת "בית אפרים" (או"ח סי' נ"א), ושם כ' דודאי דאיכא דלא דייק ונקט כי האי לישנא, וכה"ג אשכחן בסוטה דף י' ע"א: אמר ר' שמעון החסיד בין כתפיו של שמשון סי' אמה וכו', ופרש"י כשיעור כתפיו, אלמא דלישנא דבין כתפיו כולל גם הכתפיים עצמם... אבל מ"מ במקום שאין הכרח, אין להוציא הדבר מפשוטו... וכדאמרינן כה"ג בברכות (ל' ע"ב) כמה ישהה בין תפילה לתפילה וכו', ופשיטא שאין שיעור התפילה עצמה [ע"כ העתקתי בקיצור, ועי"ש].

ויש לעיין, אולי ניתן לדחות הרא"י מעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ (אם כי עדיין לא הוי הרא"י מבין כתפיו), שלשון זו נזכרת בגמ' בשני מקומות (לפי הירוש' לי ע"פ), הראשון בברכות דף י"ב ע"ב: "ואמר רבה בר חיננא סבא דשמיה דרב, כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט, חוץ מעשרה ימים שבין ר"ה ויוה"כ שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט" - והנה לענין "המלך המשפט" הכוונה בדוקא לימים שבין ר"ה ליוה"כ, וי"ל לכאוי' שאגב המלך המשפט שה"י מוכרח לומר "בין", נקט כן גם לגבי האל הקדוש, אף ששם הכוונה גם לר"ה ויוה"כ עצמם. והמקום השני ביבמות מ"ט ע"ב דקשו קראי אהדדי, שבפסוק אחד נאמר מי כד' אלקינו בכל קראנו אליו, ובפסוק אחד נאמר דרשו ד' בהמצאו, ומתרתא הגמ' הא ביחיד הא בציבור, ושואלת: ויחיד אימא, "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ". והנה אע"פ שאנו קוראים "ראש השנה" לכל היום הראשון (או יומא אריכתא דבי ימים) של השנה, מ"מ במובן מסויים הרגע הראשון של ר"ה הוא הנקרא באופן מסויים ר"ה, שלענין מ"ש המשנה שבא' תשרי ר"ה לירקות (למשל) תלוי אם הירק נלקט לפני ר"ה, או רגע אחד אחרי תחילת ר"ה, וכן היוכל נכנס ברגע הראשון, וכן שאר עניינים, וכן לגבי יוה"כ במובן מסויים עיקר יום הכיפורים לענין הכפרה הוא לדעת חלק מהמפרשים ברגע האחרון של יוה"כ, ע"י בתוס' בשבועות דף י"ג דה"ע דעבד שאוי': "ויוה"כ אינו מכפר עד שתחשך למוצאי יוה"כ", ועי' "ילקוט ביאורים" על כריתות (כרך א' עמ' רל"א-רל"ב) באריכות, ושם (בהערה ר"ס) מובא מס' 'עמק יהושע' (בדרוש ט"ו) שכתב: "שאלו יוה"כ מכפר אלא על מי שהוא חי בשעה שנשלם היום", עיי"ש.

אם עובי המחיצות מצטרף

במ"ב סי' שמ"ה ובשעה"צ אותיות ב-ג' מבואר דפליגי הראשונים האם עובי המחיצות מצטרף לשיעור ד"ט דרה"י, שר"ח וסיעתו ס"ל

דאין מצטרף, ואילו רש"י וסיעתו ס"ל דמצטרף, ובסעיף ט"ו בענין בית שאין תוכו עשרה וקירוייו משלימו לעשרה, ויש בו דע"ד, שכ' המחבר "תוכו כרמלית", מבאר במ"ב ס"ק ס': "תוכו כרמלית - כיון דמבפנים אין המחיצות גבוהות עשרה", ובשעה"צ אות ס"ה כ' שכן מפרש רש"י, ואילו ר"ח ור"ן כ' כיון דלא חזי לדירה ע"י המחיצה, כמי שאין לו מחיצות דמיא (ע"כ), ומשמע שאילו הוה חזי לדירה ע"י המחיצה, לא הוה איכפת לן שאין בחלל הרה"י י"ט. ויש לעיין, דלכאורה השיטות בענין גובה הרה"י הפוכות מהשיטות בענין הרוחב, דלענין הרוחב ס"ל לרש"י שהמחיצה מצטרפת לחלל, ובענין הגובה ס"ל דאין מצטרף, ואילו ר"ח דס"ל דלענין הרוחב אין מצטרף, דוקא הוא ס"ל דאילו הוה ראוי לדירה הוה מצטרף. וצ"ל שמש"כ ר"ח בענין הגובה הוא לא משום שמצטרף, אלא מפני שבחוץ הגובה י"ט, ועוד צ"ב. ועכ"פ יש לעיין האם ר"ח הני"ל יוכל לסבור כה"אבן העזר" המובא במ"ב סי' שס"ג ס"ק פ"ח (ושעה"צ אות נ"ט).

בענין כרמלית בכלים

בסי' שמ"ה במ"ב ס"ק ט"ו כ' דכלי שאין גבוה עשרה העומד ברה"י אין לו דין כרמלית, דאין כרמלית בכלים, אלא הוי כמו רה"י דבטל לגבי רשות שהוא עומד בו (מג"א) - וצ"ב דהא אי הוה מחובר הי' נחשב כרמלית, א"כ מה מהני מה שבטל. וצ"ל דבטל זה אין הכוונה כאילו הי' מחובר, אלא כאילו לא היה במדותיו (כלומר כאילו הי' מחובר לרה"י והי' שטוח).

ביאור משנה דשבת לדעת האבן העזר

בשעה"צ סי' שמ"ה אות ט"ו מביא דהאבן העזר משיג על המג"א, וס"ל דכוונת רש"י דהוא מקום פטור בעלמא, ע"ש, ולפי דבריו לכאורה במשנה בריש שבת שאומרת: "פשט העני את ידו לפני" - ומפרש ה"ר עובדיה ז"ל מברסרוא: "פשט העני את ידו - ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו ככרות מבעה"ב" - מיירי דוקא בסל שאין בו ג"ט (ומשו"ה בטל לרה"י), משא"כ אי ה"י בו ג"ט הי' נדון כמקום פטור [ועי"כ המ"ב מסיק שם שלדינא אין לנטות מדברי המג"א, שכן נמצא בכמה ראשונים (ודלא כהאבן העזר)].

אי בעינן דוקא ס' רבוא ישראל

בסי' שמ"ה ס"ז: "וי"א שכל שאין ס"ר עוברים בו בכל יום אינו רה"י". עי' ס' 'נתיבות שבת' עמ' כ"ז דבאשל אברהם נראה כמסתפק אי בעינן ס' רבוא ישראל, אבל במנחת פתים מסיק דלא בעינן, עיי"ש [וכמדומה יש בענין זה ב"דברי יציב" (ואין לפני כעת)].

בענין מדבר בזמן הזה

בביאור הלכה סי' שמ"ה (בד"ה וי"א) מוזכר שמדבר בזמן שהיו ישראל שם הוי רה"י, ובזמן הזה כרמלית - ועי' אוה"ח הק' פ' שלח (טו, לב) שכתב: קשה מה בא להשמיענו שהיו ישראל במדבר, ויתבאר ע"פ מ"ש במסכת שבת (צו: וכו'), והוא מ"ש הכתוב וכו' ויהיו בניי במדבר, פירוש וזוהו הוא שנחשב לו חילול שבת להתחייב מיתה, אבל אם לא היו ישראל במדבר וכו' אינו חייב, שאין לו דין רה"י (העתקתי בקיצור, וראה שם באריכות, ומובא בקצרה בפרד"י החדש (במדבר א' עמ' תר"ב ד"ה והנה), אך נדפס שם בטעות: "ובזה"ו חשיב רה"י", וז"ל: "ובזה"ו חשיב כרמלית".

בענין אם מקושש היה מעביר ד' אמות ברה"י

בבאה"ל סי' שמ"ה בסוד"ה וי"א כ' שע"פ שיטת הרא"ה ז"ל מתורץ, "אמאי אמרו בגמ' לענין מקושש דמעביר ד"א ברה"י הוה, הרי בודאי לא עשה המלאכה בפרסום בפני כל, רק רחוק מן המחנה מדכתיב וימצאו, ובודאי לא הי' שם הס"ר ישראל, אכן לפי מש"כ הרא"ה ניחא" (עיי"ש) - ולכאוי' הי' אפשר לומר שעשה במחנה, אלא שהי' בזמן שאין רבים שם כגון בלילה, אך לכאוי' מוכח לא כן, מ"ש "ביום השבת". ועוד יש לעיין לפי המובא בפרד"י החדש (במדבר א' עמ' תר"ט אות ל"ב) בשם ס' "כליל תפארת" ע"ה" (בפ"י "אמרי רברבי") שכותב (על מ"ש "ויקריבו אותו המוצאים אותו") דאיתא בילקוט: מלמד שמינה משה שומרים על שבת (ע"כ), שמעתי שמכאן יש ראי' שמצוה מדאו' להושיב שומרים על שמירת שבת וכו', עיי"ש, ולפ"ז הי' אפשר לומר שלכך נאמר "וימצאו" לרמוז שגם חיפשו, כיון שהיו ממונים על זה.

אם מצטרף גובה הכתלים שמבחוץ עם החקיקה שבתוך הגומא

בסי' שמ"ה בשעה"צ אות ס"ז כ': "ודעתו (של הא"ר) דלהר"ן מצטרף גובה הכתלים שמבחוץ עם החקיקה שבתוך הגומא לשיעור עשרה בכל גווי"ן - עי' בזה בס' 'נתיבות שבת' פ"ב הע' מ"ח (עמ' כ"א) שם במ"ב ס"ק ע"ג כ' בענין כרמלית דאקילו בה מקולי רה"י דאינה תופסת אלא עד עשרה טפחים, ומקולי רה"י דלא יהא פחות מד"ט על ד"ט - וצ"ב, שהדין שאין תופסת עד עשרה הוא קולא בכרמלית דומיא דרה"י, ודלא כרה"י שעולה עד לרקיע, אך הדין שצריכה לכה"פ דע"ד טפחים אינו קולא שבה דומה כרמלית לרה"י ושונה מרה"י, שהרי גם הרה"ר לא תתכן בפחות מדע"ד"ט (אע"פ שרה"י גם כשיש דע"ד טפחים אינו מחשיב המקום לרה"י, ואילו ברה"י כן סגי בזה, אך זו אינה קולא אלא חומרא).

דרור בנימין סנדלר - אופקים

בדין לחי וקורה אם הוא מדיני השיתוף

כתב הב"י ז"ל סי' שמ"ה סעיף י"ד דכשאין למבוי לא לחי ולא קורה,

רה"י לרשותו של משה שהיה רה"ר, מפני שרבים מצויין שם, הוא בכלל מלאכה, עכ"ל. והנה הלשון רשותו של משה אינו מדוקדק, דל' הגמ' בשבת [דף צו:] הוא ומשה היכן יתיב במחנה לוי, ומחנה לוי, וצ"ל דרשותו של משה הכונה היא למחנה לוי, וצ"ל שהיה מרע"ה יושב ברה"ר שלפני ביתו, ושם היו מביאים את כל הנדבות. אמנם עיינתי בל' הרמב"ם, ושם לא מופיעים המילים הללו, אלא הרמב"ם הביא רק את הפסוק, וסיים בזה"ל: "הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה", עכ"ל. והנה בירושלמי פ"א הל"א מובא הילפותא בזה"ל: "נמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים וכו', כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברין, כך נמנעו הגזברין מלקבל מידן ולהכניס ללשכה", ונראה שהירושלמי למד שהגזברים עמדו ברה"ר, ומהבית הוציאו את הנדבות אליהם, והם היו מכניסים הנדבות לרה"י, שהרי הירושלמי לא כתב את כל התוספת שמשם ישב במחנה לוי וכו', וגם ברמב"ם היה נראה לפרש כן, שהרי הרמב"ם כתב שהוצאה מרשות לרשות היא אב מלאכה, וזה כולל גם מרה"ר לרה"י, ועל זה כתב את הפסוק, ומשמע דמהפסוק שמעינן לתרוייהו, משא"כ בגמ' בשבת שאלו בתחילה על הוצאה, ואח"כ שאלו הכנסה מנלן, עיי"ה ודוק.

אי מקום המוקף ג' מחיצות חשיב רה"י מדאורייתא לדעת הטור
צ"ע על הבי" שדייק בטור שמקום מוקף ג' מחיצות לא הוא רה"י מדאורייתא, מדהביא זה בדומה של כרמלית, הרי הטור הביא את המקומות שהם רשויות גם מדרבנן, שהרי ברה"י הדגיש שצריך מוקף לדירה, וזה רק תנאי דרבנן, וא"כ שפיר י"ל דגם בדיני כרמלית הביא גם מה שנקרא כרמלית רק מדרבנן, וצ"ע. ויש ליישב קצת דהוקשה לבי" שבכרמלית לא הביא הטור עוד הרבה דוגמאות של מקומות שאסרו חכמים לטלטל, ולכן למד בדעת הטור דהביא רק את המקומות דהוי כרמלית מדאורייתא כשיטת הרמב"ם. אמנם גם זה יש לעיין, שאולי יש מקומות שהאיסור דרבנן הוא בגדר כרמלית, ויש מקומות שהאיסור דרבנן הוא רק איסור טלטול, וצריך לעיין בזה בכל מקום שאסור בטלטול מה גדרו.

בגדר רה"ר מפולשת

סי' שמ"ה סעיף ז': ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער הוי רה"ר - יש להסתפק בדין רה"ר שצריך מפולש משער לשער, מה הדין בעיר כמו אופקים שיש דרך ראשית משער לשער, אלא שבסוף הדרך פתוחה היא למדבר, והכביש נוטה ימינה ושמאלה, דהיינו בעיקרון הדרך פתוחה למי שרוצה להמשיך ישר, אלא שכולם פונים ימינה או שמאלה משום שאין מה ללכת ישר, האם מה שבמציאות אין הרבים עוברים שם זה חסרון במפולש משער לשער, או דסגי מה שהדרך פתוחה לכל הרוצה לילך שם, וצ"ע.

בתנאי רה"ר לדעת הרמב"ם

יל"ע שברמב"ם [וברי"ף] לא הובא תנאי זה של מפולש ומכוון משער לשער, וא"כ אולי לדעתם א"צ תנאי זה לרה"ר. [וזה חומרא גדולה לדינא, וצ"ע].

בטעם דדוקא בעיר מוקפת חומה בעינין דרך מפולשת

יל"ע מה הטעם דדוקא בעיר מוקפת חומה בעינין דרך מפולשת, האם משום המחיצות, ולפי"ז לאו דוקא נקט חומה, אלא גם אם מוקפת צוה"פ בעינין רה"ר מפולשת, או דלמא החומה עושה את רה"ר משוייכת לבני העיר, דעיר מוקפת חומה היא יותר רשות פרטית [ובל' הרמב"ם עיר נקראת 'מדינה', ומסתבר דזה דוקא כשמוקפת חומה והיא מקום חשוב לעצמו. וכן בל' התורה עיר נקראת 'שעריך', משום שעיקר החשיבות של עיר זה גדירתה בחומה, והשליטה של אנשי העיר בנכנסים לה ע"י השער]. ולכן הואיל ויש כאן פרטיות לרה"ר, וזה מפיקע ממנה דמיון לרגלי מדבר, ולכן צריכה להיות מפולשת דומה יותר לרגלי מדבר, ולפי"ז אם מוקפת רק בצוה"פ ולא ניכר בצורת העיר שהיא מוקפת מחיצות, אולי בזה לא בעינין מפולש, ועיין.

בדברי הבה"ל שכתב להוכיח דלא בעינין סי' ריבוא

דברי הבה"ל להוכיח דדעת המחבר דרה"ר לא בעינין סי' ס"ר, לא הבנתי כ"כ, דמה שטוען שהעתיק המחבר איסור לצאת חייט במחטו ושבייתת בהמתו, לא נראה שהיה לו להמחבר להשמיט דין המבואר בגמרא, ובפרט שיש מקומות מועטים שנוהג הדין גם בזה"ל. וא"ת שהיה לו לכתוב ההיתר ברחובות שלנו שאינם רה"ר, א"כ ליטעמין נמי תיקשי דהיה לו לכתוב ההיתר בכרמלית. אלא מאי אית לך למימר שסמך על מה שכתב האיסור ברה"ר, וא"כ לא נחית המחבר לבאר לנו מה נקרא רה"ר, ואין שום ראיה משתיקתו. ומה שטען מדין עיר של יחיד, יש להקשות ולטעמין וכי כ"כ שלל המחבר את השיטה דבעינין סי' ס"ר, עד כדי כך שלא היה לו להביא זאת עכ"פ כצד קולא כמו שהביא את כאן, והרי גדולי הראשונים ס"ל כן, ובודאי שבנידון דרבנן כמו הדין דעיר של יחיד אפשר לערב את כולה, יודה המחבר שאפשר לסמוך עליהם. אלא שם מטעם אחר לא הביא השו"ע קולא זו, משום דבברי רש"י דחוקים הם בסוגיא, כמו שהעירו שם הראשונים על דבריו, אבל לעולם אפשר להסכים עם רש"י דרה"ר צריכה סי' ס"ר, ואפ"ה הקולא דעיר של יחיד היא רק בשייכת ליחיד ממש. והנה היה מקום לומר דבר חידוש בשיטת רש"י מכה הקושיא העצומה בדברי הברייטא, דמנתה כרמלית 'בקעה ים וקרן זווית', ואמאי לא קאמרה דכל מקום ומקום שאין בו סי' הוי כרמלית, וזו טענה עצומה! ואולי י"ל דגם רש"י מודה דמקום המשמש לרבים אף שאין בו סי' אסור

מכתפים עליו הרי רה"ר, ומהרמב"ם הביא דרך ב' מצומצמות ומכתפים עליו הרי רה"ר, ובשו"ע סתם כהרמב"ם והביא במ"א את דעת הרא"ש, והמ"ב (סקל"ו) נקט לדינא כדעת הרמב"ם. בב"י הביא בשם המ"מ דדעת הרמב"ם דאפי"ן שרק ראוי לכתף עליו הוי רה"ר, והראב"ד סובר שצריך שיכתף עליו בפועל. ובשו"ע לא הכריע [ובשה"צ (סקל"ו) למד בדעת השו"ע שצריך שיכתף בפועל]. ובמ"ב (סקל"ג) סתם כהראב"ד [והביא מאמר מרדכי שלמד כן ברמב"ם עצמו], ובשה"צ (סקל"ו) הביא שהא"ר כ' שיש לחוש לרמב"ם.

בב"י שם הביא דדעת הראב"ד דרך כשעמוד רחב ד"ט הוי רה"ר כשמכתפים עליו, ורש"י ורמב"ם פרשו אף דאין ד"ט, וכמותם סתם בשו"ע.

בשו"ע נקט דאם אין ד"ט על ד"ט לא הוי רה"י, אף שיש בו מקום לחוק להשלים לד', ובשה"צ (סק"מ) הביא את המאמר מרדכי שלמד דקאי אעמוד שצמוד לקיר, ולא כמג"א שלמד דאירי בחור מפולש לרה"י שאין בו ד', כי אז לא יהיה מקום פטור, והמ"ב (סקל"ח) סתם כהמאמר מרדכי.

סי' שמ"ה סי"א. במ"ב (סקמ"א) הביא מהרמב"ן והרמב"ם דבור רה"י מלא פירות לא הוי רה"י, כיון דהפירות בטלו את המחיצות, ואפי"ן דעתו לפנותם [אך עכ"פ איסורא איכא לטלטל משם לטלטל], והרשב"א פליג וס"ל דהפירות לא מבטלים את המחיצות, אלא א"כ הם פירות טבל [ומים לכו"ע לא מבטלים את המחיצות] [ובשה"צ (סקמ"ג) הביא דלרמב"ם והר"מ דווקא במלאה פירות לא הוי כה"ג, אך קצת פירות שהיו שם לא מבטלים].

סי' שמ"ה סי"ד. בב"י הביא שדעת הרא"ש והרשב"א שבין העמודים [וכ"ש באיצטבא שלפניהם] הוי כרמלית, אך הרמב"ם פסק דדוקא אצטבא שלפניהם הוי כרמלית, ובין העמודים הוי רה"ר. ובשו"ע לא נקט דין דבין העמודים הוי כרמלית, משמע שנקט כהרמב"ם, ובמ"ב (סק"ג) הביא שדעת רוב הפוסקים כהרא"ש והרשב"א.

בטור הביא שקרן זוית הסמוכה לרה"ר הוי כרמלית, וביאור קרן זוית היינו ג' מחיצות ללא לחי או קורה, ובב"י הביא מרש"י שני פירושים נוספים בפירוש קרן זוית הסמוכה לרה"י, בית שנכנס קרן זוית לתוכו והניח מקרקעו לרה"ר, א"נ בית שפניו עומד באלכסון לרה"ר.

ברמ"א הביא דברי הטור, ובמ"ב (סקנ"ד) הוסיף את פירושי רש"י. בשה"צ (סקנ"ח) הביא את הבי" דס"ל דכשהאצטבא פחות מג' הוי רה"ר, והרשב"א מסתפק אולי הוי מקום פטור כיון דלא ניחא תשימיתא שם בגלל העמודים.

בשו"ע הביא דים הוי כרמלית, והק' המ"ב (סקמ"ח) דלעיל (סעיף י"ב) אמרינן דמים לא מבטלי מחיצתא, במג"א ת"י דאירי שהמחיצות לא מתלקטות י"ט בתוך ד"א, והמאירי ת"י דמכיוון שהמחיצות רחוקות זו מזו אינם מצטרפות, ונפק"מ שהשפה מתלקטת י"ט בד"א.

במ"ב (סקמ"ח) הביא בשם המג"א בשם הרמב"ם שרקק מים שרה"ר עוברת בו שאינה עמוקה י"ט, אע"פ שאינה רחבה ד"ט דאז לא עוברים ממש בתוכה אלא מדלגים מעליה, אפ"ה דינה כרה"ר, ומרש"י משמע דהוי רה"ר רק כשהולכים בתוכה ממש.

במ"ב שם הביא בשם הרמב"ם שרקק עמוק י"ט ורחב ד"ט הוי כרמלית [בפמ"ג הסתפק שמא הוי כרמלית לחומרא לענין טלטול לרה"י, אך מה"ת הוי רה"י, ובמאירי כתב שגם מה"ת אינה רה"י כיון שאין מחיצותיה ניכרות].

סי' שמ"ה סט"ו. בשו"ע איתא דבית שאין תוכו י' וקיריו משלימו ל"י, ויש בו ד"ט על ד"ט, וחקק בו ד"ט על ד"ט אפי"ן באמצע רחוק מן הכתלים, כולו רה"י, והמ"ב (סקס"ג) הביא מהרא"ש דהטעם דבשבת עיקר הקפיידא שהרשות משתמרת ע"י המחיצות, ומכיון שמבחוץ הכתלים גבוהים י', הוי רה"ר גמורה (משא"כ בסוכה דבעינין סמוך פחות מג'), ובמג"א איתא דמשמע מדבריו שאם אין י' מבחוץ בעינין חקיקה סמוך לפחות מג' שיהיה רה"י, והא"ר הסתפק בזה [ודעתו שהר"ן פליג ארא"ש, וס"ל שגובה הכתלים שמבחוץ מצטרף לגומא בכל גוונא].

בבה"ל ד"ה תוכו הסתפק בדברי השו"ע כשלא חקקו הוי כרמלית האם זה מדאורייתא, או שמא מדאורייתא הוי רשות היחיד.

סי' שמ"ה סט"ז. בשו"ע איתא שגג הבולט הוי כרמלית אפי"ן גבוה הרבה, ובמ"ב (סקס"ו) ביאר דבריו שס"ל דזה משום שלא מודדים מהקרקע עולם, אלא מקרקע הרשות שהוא הגג, והביא שם שהא"ר והגרא"א הביאו מהראשונים דפליגי, וס"ל דמכיון שסו"ס מן הקרקע הם גבוהים עשרה הוי מקום פטור.

בבה"ל ד"ה גג הבולט הביא את המג"א שס"ל שהגג הוי כרמלית רק כשהבליטה היא ד"ט, אך בפחות מכך מותר לטלטל בגג, אך בפמ"ג איתא דאף שהבליטה משהו הגג כרמלית, והבה"ל פסק בפחות מד"ט להיתר [צירף לזה את דעת הגרא"א שאף בבולט ד"ט אינו כרמלית].

סי' שמ"ה ס"ח-י"ט. בב"י הביא דברי רש"י דבמקום מסוים הנמצא בכרמלית שגבוה מ"ט ופחות מט' בפחות מרוחב ד"ט הוי מקום פטור, והר"ן ס"ל דבכה"ג אמרינן מצא מין את מינו וניעור ולכן הוי כרמלית [ובשה"צ (סקע"ה) הביא דלכו"ע בעמוד גבוה י' ופחות מד' (רוחב) לא אמרינן מצא מין את מינו וניעור, כי כרמלית עצמה לא שייכת במעל י"י], וברמ"א (בסעיף י"ט) סתם כהר"ן, והביא בי"א את רש"י, ובבה"ל ד"ש ויש הביא דהפוסקים פסקו כהר"ן, ונקט שיש להקל במקום הדחק.

אביחי כהן - אופקים

בגדרי רה"י ורה"ר

המ"ב בהקדמה כתב בזה"ל: "אלמא דהבאה לכל אחד מרשותו שהוא

אם יש בו דורות אסור לטלטל בו **עד שיערבו**, דגזור ביה רבנן ושויה כרמלית. ויש לעיין הרי החסרון הוא שאין לחי וקורה, ולא שלא עירבו, שהרי אפי"ן אם לא עירבו כיון שיש לחי או קורה מותר לטלטל כלים ששבתו שם. ומשמע שלמד הב"י שלחי וקורה הוי דין בעירוב, ושייך לחי וקורה אף כשלא עשו עירוב כיון ששייך לערב, וכן משמע מהסוגיא של עירוב מבוי של אב ובנו שא"צ עירוב, שס"ד שאינם יכולים לערב. ועיין רש"י סוכה דף ב. שהקדים לדין קורה, והאריך שהצריכו שיתוף וכו', ועל זה כתב דלפי שאין לו מחיצה רביעית וקרוב הוא להיות דומה לרה"ר, הצריכו היכר בראשו הפתוח לרה"ר או לחי זקוף או קורה וכו', ומה ענין שיתוף לדין קורה, אלא כנ"ל, וצריך עוד ביאור.

בטעם דפחות מג"ט ברה"ר חשיב רה"ר

כתב הב"י סי' שמ"ה סעיף י' דקוצים או צואה אע"פ שאין רבים דורסים עליהם הוי רה"ר, משום דכל פחות משלשה כליבד דמי, ויש להעיר דאח"כ בסמוך הביא הב"י את דברי הגמ' בשבת דף ח. כל פחות מג' מדרס דרסי ליה רבים (ולכן הוי רה"ר) וכו', וצ"ע.

בנימין בריקמן - אופקים

סיכום השיטות סימן שמ"ה

סי' שמ"ה ס"ב. בב"י הביא שהרמב"ם ס"ל שרה"י הוי רק בד' מחיצות, או בג' מחיצות ולחי, והראשונים פליגי, וס"ל דבג' מחיצות הוי רה"י מה"ת.

בשו"ע הביא דרה"י הוא ד"ט על ד"ט בגובה י"ט, וברמ"א הביא שיש אומרים דבעינין הן ואלכסון (דהיינו חמשה טפחים ושלוש חומשי טפח) [ובמ"ב (סק"ו) הביא שהגרא"א דחה שיטת היש אומרים מההלכה].

במ"ב (סק"ג) הביא שדעת רוב הפוסקים שצריך להיות חלל ד"ט על ד"ט בין המחיצות להחשב רה"י, ועובי המחיצות לא מצטרף להשלים לד"ט, ויש מהראשונים שס"ל שמצטרף, והא"ר הביא בזה פשרה בשם הרשב"א דהיכא שהמחיצות עבות באופן שראוי להניח עליהן דלא מצטרף, ואם לא לא מצטרף [ולכו"ע לענין שהחלל יחשב רה"י בעינין בחלל ד"ט על ד"ט].

סי' שמ"ה ס"ד. במ"ב (סק"ט) הביא שדעת התוס' שהמכניס מרה"ר לחורי רה"י חייב, רק שיש בחור ד"ט על ד"ט, והרשב"א והמאירי סברי דחייב אף שאין ד"ט על ד"ט.

במ"ב (סק"ג) הביא דמסתימת השו"ע והרמ"א משמע שחור מפולש בין רה"י לרה"י דינו כחורי רה"י אף למטה מ"ט, והא"ר הביא שיש מן הראשונים שס"ל שמתחת ל"ט דינם כחורי רה"ר.

סי' שמ"ה ס"ו. במ"ב (סקט"ז) הביא בשם המג"א דכלי פחות מ"ט העומד ברה"ר לא הוי כרמלית, מכיון שאין כרמלית בכלים, ומתבטל לרה"ר שנמצא בה (ואם נמצא בכרמלית הוי כרמלית מצד הרשות) [וכן נקט המ"ב]. אולם בשה"צ (סקט"ו) הביא את אבן העזר דפליגי אמג"א, וס"ל דבכה"ג חשיב הכלי מקום פטור.

לאבן העזר הנ"ל כלי הפחות מד"ט על ד"ט שנמצא ברה"ר הוי מקום פטור, ובשה"צ הנ"ל הביא מהמאירי וכן פסק בחיי אדם שאין מקום פטור בכלים, ולכן דינו כרה"ר.

וכלי כרמלית המחובר לקרקע לכו"ע דינו ככרמלית, ואינו מתבטל לרה"ר [מ"ב סקט"ז].

סי' שמ"ה ס"ז. בב"י הביא שיטת רש"י ועוד חבל ראשונים דבעינין סי' רבוא להחשב רה"ר, לעומת הרמב"ם וכל הראשונים שס"ל שא"צ סי' רבוא להחשב רה"ר, ובשו"ע סתם שלא צריך סי' ריבוא, וב"א הביא את שיטת רש"י [ובבה"ל ד"ה שאין הביא ראשונים דאולי בשיטת רש"י שבעינין סי' ריבוא, אך פירשו שא"צ בפועל סי' ריבוא ממש, אלא שרגילים ללכת שם אנשים תדיר ששים ריבוא].

ושם בבה"ל הביא מחלוקת אחרונים בדעת השו"ע מכה סתירה בדבריו בסימן שי"ג, ולמעשה נקט הבה"ל להחמיר כשיטת הרמב"ם, ואין למחות ביד המקלים כרש"י.

בשו"ע כתב בשיטת הי"א [רש"י] דבעינין סי' רבוא בכל יום, ובמ"ב [סקכ"ד] הביא שלא מצא תנאי זה באף אחד מן הראשונים שבשיטת רש"י.

בב"י הביא דדעת הרמב"ם דמדברות הוי רה"ר, והרשב"א ס"ל דהו כרמלית [והשו"ע כאן לא הכריע, ושמא רמו לרשב"א בסעיף י"ד שכי' איזהו כרמלית מקום שאין הילוך לרבים] וכו', ובב"י הביא מרש"י שבימינו אין המדבר מקום הילוך לרבים].

סי' שמ"ה ס"ח. בב"י הביא את הרשב"א שמבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בחלקם ונמצאים לאורך רה"ר, הוה רה"ר גם בחלקם הצר, והרב המגיד טען שאין דברים אלו מוכרחים, ובשו"ע הביא את הרשב"א בי"א, ולא הביא בזה חולק.

הבה"ל ד"ה ומתקצרים הביא דמהמ"מ בשם עבוה"ק משמע שדין המבואות רה"ר אף שמתחברים לרה"ר בצד אחד, אך בתוס' ורשב"א משמע שרק משני צידי רה"ר, וכך הוא במחבר בסעיף ט'.

סי' שמ"ה ס"ט. בשו"ע הביא בי"א שמבואות הרחבים י"ג אמה שליש, ושני ראשיהם מפולשים לרה"ר, דינם כרה"ר. הגרא"א נקט שסעיף זה חולק על הסעיף הקודם, ששם אף שרוחב המבואות פחות מ"ג ושליש הוי רה"ר.

ובפמ"ג ותו"ש נקטו דהכא איירי שהמבואות נמצאים לרוחב רה"ר, ומשום דבכה"ג יש פחות בקיעת רבים בעינין י"ג ושליש, וסעיף ח' מיירי לאורך רה"ר, והסעיפים לא חלוקים. ובבה"ל ד"ה י"ג נקט כהגר"א.

סי' שמ"ה ס"י. בב"י הביא דדעת הרא"ש שבעמוד ט"י ורבים

מדאו', כעין דין חצי שיעור, וכעין מה שכתב הרמב"ם דיגידים אסורים מדין ח"ש [וכהאי גוונא מצינו לגבי דין עלות השחר ונץ החמה, דיש שכתבו דמן התורה עד הנץ החמה אינו יום גמור. והנה קשה לי על הבה"ל שהקשה לפי רש"י אמאי לא קאמר הברייתא דהכרמלית באה לרבות מקום שאין ס"ר, ולטעמך נמי תיקשי אמאי לא קאמר הגמ' דבא לרבות רה"ר מקורה שדינה כרמלית. ולכן נראה ליישב הקושיא, דהנה רש"י פירש דכרמלית זה מל' יערו וכרמלו, דהיינו יער הוא מקום שבצורתו ובמהותו אינו דרך כבושה וסלולה להילוך רבים, וממילא לא יכלה הגמרא להביא דוגמא לכרמלית כגון רה"ר מקורה, שזה חסרון אחר ברה"ר שאינה כדגלי מדבר, אבל אינו חסרון כמו יער שבמהותו אינו רשות השתמשות לרבים. ובוזה מתורצת גם קושיית הבה"ל אמאי לא קתני נמי מקום שאין בו ס"ר, משום דמקום זה אינו חסרון הדומה ליער, אלא חסרון צדדי שאינו כדגלי מדבר.

כמה אנשים בעינין לדעת הרמב"ם ע"מ שייחשב רה"ר

יל"ע לפי הרמב"ם דלא בעינין ס' ריבוא, כמה בעינין להחשב רשות הרבים. ולא מסתבר דמקום המשמש ג' אנשים חשיב רה"ר, ואולי בעינין שם עיר. ואולי הואיל ויש דין שהדרך תהיה רחבה ט"ז אמה, לכן דוקא אם יש רבים בכמות כזאת שממלאים רוחב זה ומשתמשים בדרך רחבה זו, אז יש להם חשיבות רבים לעשות מקום זה כרה"ר.

סברת הרמב"ן והר"ן דדוקא בדרך בתוך העיר בעינין ס' ריבוא

סברת הרמב"ן והר"ן דדוקא בדרך בתוך העיר בעינין ס' ריבוא לפי רש"י, ולא בדרכים מעיר לעיר, סברתם היא דדרך בתוך העיר שייכת לבני העיר, דטבע הדברים שהיא משמשת קצת לבני העיר [ואולי אם ירצו לסגור את העיר יש להם כח אם יתנו לאנשי העולם מעבר המקיף את העיר. אלא שיש לדון מדין מצר שהחזיקו בו רבים, אבל י"ל דגם אנשי העיר הם רבים, ויש להם כח יותר מכל אנשי העולם העוברים פה שלא באופן קבוע כבני העיר, וצ"ע בזה]. ולכן דוקא בדרך בתוך העיר הצריך רש"י שבני העיר יהיו ס' ריבוא. כדי שהדרך המתנייחסת אליהם תהיה חשובה רה"ר, אבל דרך מחוץ לעיר שמצד עצמה שייכת לכל העולם כולו, בזה לא בעינין שילכו בה ס' ריבוא ממש. וראיתי שיש מדייקים ברש"י בשבת דף ו' ע"א ד"ה ומבואות של עיר, שכתב שהם רחבים ט"ז אמה, ובד"ה סרטיא שהיא מסילה שהולכים בה מעיר לעיר, לא הזכיר רוחב ט"ז אמה, ואולי י"ל כהנ"ל דבסרטיא שהיא שייכת לרבים לא בעינין רוחב ט"ז אמה. ולפי"ז מבואר למה נקטו בכ"מ דבקעה וכדו' הוה רה"ר [ומשמע דלא משום שאין בהם ס"ר, וכמו שדייק הרמב"ן מל' רש"י], משום דהם מחוץ לעיר, ולכן בהם לא בעינין לתנאי דס' ריבוא, ודו"ק. ואולי גם בדעת השו"ע יש לפרש כן, שהרי הביא את הדין של רה"ר בל' "רחובות ושוקין... ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער הוה רה"ר... וי"א שכל שאין ס"ר עוברים בו בכל יום אינו רה"ר", עכ"ל. ומוכח שדיבר על רחובות תוך העיר, אבל דרכים המובילים מעיר לעיר יכול להיות שעל זה לא צריך תנאי של ס"ר. וכחילוק הנ"ל יש לפרש בדברי התור"י בסוכה דף מג. ובפסחים דף סט. וראיתי שטעו לפרש בדברי התור"י דלגבי איסור ד' אמות ברה"ר לא בעינין ס' ריבוא, אבל מדבריו בפסחים מוכח שאין זו כוונתו אלא כדברי הרמב"ן שהבאנו.

אם בעינין יותר מס' ריבוא לענין רה"ר ולענין ברכת חכמים הרזים

העיר הרש"ש בעירובין דף ו'. דהיה במדבר קצת יותר מס' ריבוא, וא"כ לאו דוקא ס"ר אלא בעינין קצת יותר, ויש לעיין בדין דהרואה ס' ריבוא מישראל מברך חכמים הרזים, האם ג"כ בעינין קצת יותר מס' ריבוא. ומה שלא דקדקו הפוסקים משום דבלא"ה לא שייך לספור ס' ריבוא במדייק, והכוונה ריבוי גדול שבדאי יש בו ס' ריבוא, וצ"ע לדינא בזה.

אם המקושש חילל שבת בפרהסיא

בסוף דבריו כתב הבה"ל דהמקושש לא חילל שבת בפרהסיא לעיני כולם, וכנראה דיין הבה"ל מדכתיב וימצאו, אך צ"ע דהרי המקושש במזיד חילל שבת כדי שיתפסוהו ויסקלוהו, וא"כ לא היה לו ענין להסתתר, ובלילקוט שמעוני פרשת שלח רמז תש"נ איתא שהיה בא וחבילתו על כתפו לפני משה ואהרן וכל העדה. ועיין באוה"ה שם שכנראה התקשה בזה, וביאר את הלי' וימצאו כמו שכתוב ויבוקש הדבר וימצא, עיי"ש.

מקום שבתחילה היו ס' ריבוא ועתה לא

הנה מה שכתב השע"צ סי' שמ"ה סקכ"ה לבאר ל' רש"י שכתב עיר של יחיד - שלא היו נכנסין בה תמיד שישים ריבוא של בני אדם, דהיינו שלא היה שם מעולם באותה העיר שישים ריבוא, לכאורה זה דחוק טובא בל' תמיד שהכוונה מעולם, וצ"ע.ג. ויותר נראה לומר דתמיד אין הכרח לפרשו כל יום, אלא כוונת רש"י שאם קבועים בה שווקים ונכנסים בה ס"ר באופן תדיר [אפילו פעם בשבוע ליום השוק זה נקרא שנכנסין בה תמיד], אז יש לה דין רה"ר.

חילוק בין כלי לקוצים לענין ביטולם לרה"ר

במ"ב סי' שמ"ה סקט"ז כתב דהכלי בטל לרשות הרבים שהוא מונח והקשוני מסעיף י' דאין הקוצים המונחים ברה"ר בטלים אליה. ואולי י"ל דהטעם דאין כרמלית בכלים משום דגם הכלי עצמו משמש את רה"ר לכן אין בו כח לבטל שם רה"ר ממקומו, משא"כ צואה וקוצים ברה"ר מבטלי ממקומם שם רה"ר כשגבוהים ג"ט. וזה מה שהדגיש

הרשב"א אין כלי חולק רשות לעצמו, ולא כתב אין דבר המיטלטל ועתידי להלקח קובע רשות לעצמו. ועי' חזו"א סי' ס"ב אות כ"ב שכתב בעגלות ברה"ר שמבטלות דין רה"ר תחתיהם, אע"ג שאין כלי מבטל רה"ר, דשאני עגלות שהם עצמם רה"ר, ונראה לבאר בזה דהואיל והם קובעים שם ורשות לעצמם להיות רה"ר, לכן לא שייך להטפיל אותם לרה"ר, ודו"ק. שו"ר ברשב"א בדף ז' על דברי אב"י ורבא דאמרי דהיזמי והיגי לא הוה רה"ר, וביאר הרשב"א בזה"ל: "שהן מושלכין ברה"ר ואינן עומדים להסתלק, אבל יד או כלי שאינן עשויין להתעכב שם אלא לשעה אינן חולקין רשות לעצמן", עכ"ל.

כשאין בו דע"ד וגבוה עשרה ברה"ר לדעת הבי"י

לפי הבי"י סי' שמ"ה דגם כשגבוה י"ט חזי לכתף, א"כ למה כשאין בו דע"ד וגבוה עשרה לא יהיה רה"ר, הרי הטעם דאין רה"ר למעלה מעשרה כתב רש"י הואיל ואין בני רה"ר שליטי שם. ויש ליישב דהואיל וסו"ס המקום שמעל י"ט אינו רה"ר, לכן התנתק העמוד שגבוה עשרה מרה"ר, ואינו יכול לחזור להיות רה"ר ע"י השימוש של כיתוף, ורק עמוד ט' טפחים שהוא בחלל רה"ר יכול להטפל לרה"ר ע"י השימוש של כיתוף.

שוב מצאתי בתור"י דבשבת שהקשה קושיא זו ממש על שיטת רש"י, שכתב דאפילו אין העמוד רחב ד"ט חזי לכתף, והקשה התור"י דהרי חזינן שכתפיו של אדם הוה מעל י' טפחים, וא"כ אם חזי לכתף במקום שאינו רחב ד"ט היה צריך להיות הדין דגם עמוד גבוה י"ט הוה רה"ר, הואיל ואינו רחב ד"ט אינו קובע רשות לעצמו, ומחמת זה חולק התור"י על רש"י וס"ל דדוקא אם רחב ד"ט אז חזי לכתף עליו. ואמנם קושיית התור"י לא קשה על השיטות דדוקא ט' טפחים מצומצמים חזו לכתף, ודו"ק שיש כאן ויכוח מציאותי.

חלק מרה"ר מקורה ואינה רחבה ט"ז אמה גלויים

מה הדין חלק מרה"ר מקורה ואינה רחבה ט"ז אמה גלויים, האם זה חסרון ברוחב רה"ר, או שהחלק הלא מקורה הוה רה"ר. במהדו' דרש"י ציינו יד רמה בב"ב דאומר שאין זה עושה חסרון ברוחב רה"ר, אך ברמ"ה משמע רק אם זה מיעוט הרוחב, עיי"ש.

טעם הנפק"מ בין מים לפירות לביטול מחיצה

במ"ב סי' שמ"ה סקמ"א הביא סברא דמלא מים, הואיל ואדם רואה מה שבתוך המחיצות לא מבטלי מחיצתא, משא"כ בפירות דמבטלי מחיצתא. ולא הבנתי סברא זו במציאות, דאטו בפירות גדולים לא יכול לראות דרך הרווחים שבין המחיצות, וכן ק"ל במים עכורים שאינם רואה דרכם האם הם יבטלו המחיצה, וזה חידוש לדינא, ומה סברא יש לתלות דין המחיצות בראיית בני אדם. ודברי המ"ב מקורם במ"מ על הרמב"ם, ועיי"ש שכתב חילוק בין דברים לחים ליבשים, ודבריו צ"ע.ג. ולולי דבריהם היה נראה דהחילוק הוא שבמים כל דבר כבד שנזרק לתוכם שוקע בהם, ולכן אין להם כח לבטל המחיצות, הואיל והחלל שבין המחיצות נשאר בר שימוש, משא"כ בפירות.

הטעם שברקק המים מבטלים מחיצה

במ"ב סי' שמ"ה סקמ"ח הביא בסו"ד את ל' הרמב"ם דרקק עמוק עשרה ורחב ארבעה הוה כרמלית. ולכאורה צ"ע.ג. הרי הוה רה"ר דמים לא מבטלי מחיצתא, ואמאי קראו הרמב"ם כרמלית. ועיינתי ברמב"ם שכתב רקק שעובר ברה"ר, וא"כ אפשר לבאר דהרמב"ם מדבר שעובר מצד לצד איזה נהר קטן וכדו', וא"כ מחובר הרקק לכרמלית דעלמא, ולכן מקבל דין כרמלית כשעמוק עשרה וחלוק מרה"ר, אבל אם אינו עמוק עשרה טפל הוא לרה"ר, ומקבל דין רה"ר, ודו"ק.

גדרי כרמלית

סי' שמ"ה סעיף י"ד: אצטונת ואצטבא שגבוהים פחות מ"ט ורחבים ד"ט, לכאורה איירי שהם מחוברים בקרקע, שא"כ הוה כלים ואין כרמלית בכלים, וא"כ היינו תל שאינו גבוה עשרה המובא בסוף הסעיף, ולמה כתבו בריש הסעיף כדוגמא בפני עצמה. ואולי קמ"ל דתלוש ולבסוף חיברו הוה כמחובר, וצ"ע.

הטעם שים ונהר אינם רה"ר

סי' שמ"ה סקמ"ח שדן המ"א למה נהר וים אינם רה"ר, עיין בסי' שמ"ו בסעיף ג' בבה"ל שהביא מה שתירצו הראשונים על ים מה הטעם שאינו רה"ר, וצ"ע על המ"א שלא הביא דברי הראשונים שמתרצים קושייתו.

בענין בית שאין תוכו עשרה

הבה"ל סי' שמ"ה סעיף ט"ו הקשה על הרמב"ם שהשמיט את הדין של בית שאין תוכו עשרה שהוה כרמלית. ונראה לבאר דהרמב"ם כלל זה במה שכתב בדיני כרמלית, דמקום שמוקף מחיצות שאינן גבוהות עשרה הוה כרמלית, וזה הרי טעם הדין של בית שאין תוכו עשרה, אבל השו"ע שלא כתב בסעיף י"ד בדיני כרמלית את הדוגמא הזאת של הרמלית, שפיר הביא את הדין של בית שאין תוכו עשרה דהוה כרמלית להשיענו דין זה.

בענין מקום פטור בכרמלית

צ"ע על מה שכתב הבה"ל סי' שמ"ה סעיף י"ז [ד"ה חורי כרמלית אינם ככרמלית] דיש דין מקוי"פ בחורי כרמלית משום דאינו מוקף מסביביו בכרמלית, והרי הרמ"א בסי' שמ"ו כתב דאסקופה אפילו

גבוהה ג"ט אפילו שאינה רחבה ד"ט הוה כרמלית, הואיל והרחוב הסמוך לה הוא כרמלית, אע"ג דפתוח הוא לה רק מצד אחד, וצ"ע.

בענין עמוד שהוא כרמלית

בדין עמוד רחב דע"ד ואינו גבוה עשרה שדינו כרמלית, יל"ע עד היכן גובה אויר הכרמלית, האם מודדים י"ט מהקרקע של רה"ר או מקרקע העמוד. ומל' המ"ב סקע"ד שכתב אם נעץ קנה ועי"ז נעשה העמוד גבוה למעלה מעשרה, ולא כתב אם נעץ קנה גבוה עשרה, משמע שמודדים את הי"ט מרה"ר.

אברהם הלר - אופקים

בענין עמוד י' ורבים מכתפין עליו

בב"י סי' שמ"ה ס"י סייע לדברי הטור דס"ל דבין ט' לי' כל שמכתפין הוה רה"ר, דאפי' י' חזי לכתופי. והפמ"ג בראש יוסף [שבת ח' ע"א] כתב וז"ל: ולא הבינותי איזה גבול תתן לזה, דמשהו יותר מי' נמי אפשר ראוי לכתף, וכ"ת רה"י הוה גבוה י' וכו', ואפ"ה כשרבים מכתפים מבטלי רה"י וגו', ה"ה משהו למעלה נמי. וצ"ע, דהא ודאי אין כוונת ב"י דב"י מצומצמות הוה רה"ר במכתפין, רק כוונתו דמצד הנוחות לכתף נמי נוח אפילו ב"י, אף דהוה רה"י, וא"כ ט' ומחצה ודאי צריך דינו להיות כט' מצומצמות.

דוד מנשה - רמת שלמה

בפלוגתא אם מונים י"ט לכרמלית מהארץ או מקרקע הכרמלית

במ"ב סימן שמ"ה ס"ק ס"ו הביא מחלוקת אם בכרמלית ללא מחיצות מונים את העשרה מקרקע הכרמלית או מהארץ, ולקמן בסימן שנ"ב ס"ק ט"ו מבואר שאם נתגלגל ראש הספר מידו בכותל משופע פחות מ"י במקום שאין רבים מכתפין עליו, מותר כה"ג שאיגורו בידו, שלא גזרו בו בכרמלית משום גזירה לגזירה. והנה מבואר שכה"ג למעלה מ"י מותר, אף שהוא פחות מ"י מקרקע הגג, כיון שהוא יותר מי' מקרקע רה"ר, וכן בסימן שנ"ג ס"ק ח' נקט כדעה זו.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

דברי המ"ב שיכול לטלטל ד"א מעל המים בגובה י"ט דהוה מקום פטור

מ"ב סימן שמ"ה ס"ק ע"ז: אם רוצה לטלטל המים שנטל מעל פני המים בימים ובנחלים, ולהוליכו ארבע אמות באויר למעלה מעשרה, מותר, דהרי הוא מוליך במקום פטור. וצ"ע שהיה לו למשנ"ב להתנות שדוקא כה"ג שהניחו לבסוף למעלה מעשרה, וכגון שאחרי הליכת ד' אמות הוא מבוחר בסימן ש"ג ס"ק ב' שאפילו אם ידו למעלה מעשרה נחשב הוא למטה מעשרה.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

בפלוגתא גבי רה"ר בזה"ו אם לסמוך דהוה רה"ר לענין שמקו"פ שבצידי לא יהיה כרמלית

בסי' שמ"ה סעיף י"ט הביא הרמ"א מחלוקת האם יש מקום פטור בכרמלית, ובבה"ל הסיק "דבמקום הדחק אפשר דיש להקל". ויל"ע לענין רה"ר שיש בה רוחב ט"ז אמה ואין בה שישים ריבוא, שנחלקו בזה הראשונים, ובבה"ל בסעיף ז' צידד להחמיר ולחוש לשיטות שיש לנו רה"ר דא"ו, ובנד"ד תצא קולא, שאם נחשב לרה"ר א"כ שוב יהיה בזה מקום פטור לכו"ע, ויש לדון האם נוכל לצרף אותם השיטות בתור סניף נוסף להקל שנחשב למקום פטור.

יעקב ישראל אסטיס - קרית ספר

בענין הנ"ל

בשו"ע סי' שמ"ה ס"י כתב: מקום פטור הוא מקום שאין בו ד' על ד' וכו', וכי הרמ"א וכו' דוקא בעומד ברשות הרבים, אבל בכרמלית וכו' ודינו ככרמלית, ויש חולקים וכו'. ובמשנ"ב (ס"ק פ"ז) כ' דהאחרונים מצדדים כדעה ראשונה. ולכאורה לפי זה אם נימא דאין לנו רשות הרבים בזה"ו, א"כ ליכא דרך מקום פטור, וגם אם לחומרא דנים שיש רה"ר, מ"מ אין להקל מחמת זה. וצ"ע אמאי לא הדגישו הרמ"א והמשנ"ב דכיום אין דין מקום פטור. ואין לומר דמ"ש הרמ"א כרמלית היינו כרמלית גמורה ולא רה"ר בזה"ו, דבדרכ"מ כאן כתב דין זה על רה"ר בזמן הזה.

שלמה יוסף בביוף - נוה יעקב

בענין אלכסון לרה"ר

סי' שמ"ה שע"ה צ"ס ס"ק ז': כתב דברה"ר אין שייך הטעם דכתב רש"י בעירובין נ"א ע"א, וז"ל שם: כזה יהיו כל שובתי שבת, פיאות תן להם, וגבי העברה ליכא למיתב פיאות אלא כה"ג שנותנין להן שיעור אלכסון, דהא ליכא למימר בהן ריבוע או עיגול, וצ"ב. ובס"ד נראה, דהנה העברת ד"א אין תלוי במקום אלא במעביר, אך הגדרת רה"י תלויה במקום ולא באדם, נמצא דכשרנים נתינת אלכסון לרה"י, שפיר סגי בכך שמתחילה היה עגול, והוסיפו לו פיאות ונהיה מרובע ונותנים לו פיאות. אבל במעביר, כיון שתלוי באדם, אין שייך באדם מרובע או עיגול, וע"כ ליתן לכל הולך ד"א באלכסון, דא"כ ביטלת דין נתינת פיאות. וק"ל.

בענין בית שאין בו י' חוקק בו דע"ד באמצעו

במשנ"ב סי' שמ"ה ס"ק ס"ג הביא מחלוקת הרא"ש והר"ן בענין בית שאין בו י' חוקק בו דע"ד באמצעו, ומופלגין מן הכותל ג"ט, אי

נאמר דווקא במוקפים חומה. אבל מלשון הטור נראה שזה מתנאי רה"ר בכל אופן, אפי"כ נפרש דאירי בסתמא בעיר מוקפת חומה. ואם צדקו דברינו, אפי"כ בזמן הזה שרוב הערים אינן מוקפות חומה (אלא מחיצות של צוה"פ שבה בקיעת רבים מבטלת את המחיצה כמבואר בס"י ש"ד), אין נפק"מ בכל הרחובות אם הם ישרים ומכוונים או שמתעגלים, שבכל אופן דין רה"ר להם כיון שאינם מוקפים מחיצות. אלא שבשו"ת אגרות משה (ח"א תשובה ק"מ) ובש"כ (פי"ז הערה נ"א) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל כתבו לזון בכל הרחובות שלנו שאינם מפולשים ביושר, שלכאורה אינם רה"ר, אלא שלמעשה לא הקילו בזה מכמה סברות. ולפי מה שהוכחנו לכאורה אין בזה נפק"מ ברוב הערים בזה"ז שאינן מוקפות חומה. ונראה מדבריהם שהם למדו שזה מתנאי צורת רה"ר גם כשאין היקף חומה, וצ"ע בזה. ואולי דבריהם נאמרו ברחובות שמחיצות הבתים הן עומ"ר, ולכן הרחוב עצמו יכול להיחשב כרה"י אם הוא מתעגל, ועי"ז יש לו ג' מחיצות.

בדין רה"ר המתקצרת

בביאור הלכה בסעיף ט' הסכים ע"פ דברי הגר"א וש"א שנחלקו הרא"ש ושאר הראשונים האם רה"ר המתקצרת לפחות מ"יג אמה ושליש נחשבת רה"ר, ודעת הר"ר, שדעת הר"ק שדווקא ב"יג ושליש נחשבת רה"ר ולא בפחות מזה, ולכן חילק השו"ע את דבריהם. והדברים תמוהים לכאורה, שהרי מקור הדין שרה"ר מתקצרת נחשבת רה"ר הוא מקושיית התוס' בעירובין ו' ע"ב, שמוכח שם בברייתא ששייך אופן של תיקון בלחי ברה"ר לר' יהודה. ומצאנו שלר' יהודה אין לחי מועיל ביותר מרחב י"ג אמה ושליש, ומזה הכריחו תוס' ששייך דין רה"ר גם בפחות מט"ז אמה רוחב, ופירשו דהיינו ברה"ר מתקצרת. ונמצא שמהקושיא מוכח עכ"פ שבי"ג אמה ושליש עדיין שם רה"ר עליה, אלא שלא נתפרש השיעור עד כמה הוא עדיין רה"ר. ומ"מ דברי הרא"ש לא מפורש שבפחות מ"יג אמה ושליש אין דין של רה"ר המתקצרת. אלא שכתב בזה"ל: "ור"י פירש במבואות הרחבים י"ג אמה ושליש ושני ראשיתן מפולשין לרה"ר וכו', חשיב רה"ר ממש מן התורה". והיה נראה בפשטות שנקט י"ג אמה ושליש, משום שזה השיעור שר"י הוכיח שעדיין הוא רה"ר, אבל לא נחית לפרש מה הדין בפחות מזה. וכיון שבשאר הראשונים מפורש שגם בפחות מזה הוא רה"ר, תמיהא מילתא לחדש שהרא"ש חולק בזה, וצ"ע.

ב"י לסעיף י' הסכים מסבר לדברי הרא"ש שדין רבים מכתפים עליו שייך גם בגובה יותר מ"ט טפחים, וכתב "וטעמא דמסתבר הוא דהא אפילו גבוה י' נמי חזי לכתופי עליה". והדברים צ"ע, שבסוגיות הגמ' בעירובין ע"ז ע"א פ"ג ע"ב מפורש שכותל גבוה י' אין שימוש נח מפני שצריך לזרוק כדי להניח עליו, וביאר בזה רש"י פ"ד ע"ב שענין כיתוף הוא במשאות כבדים, ולכן בגובה י"ט לא נחא תשמישיה. ולחומר הקושיא צ"ל בדוחק שכוונת הב"י עד י"ט ולא עד בכלל, אף שמשלשנו לא משמע כן.

בטושו"ע ס"יג מבואר שחורי רה"ר שאינם גבוהים ג"ט דינים כרה"ר, ובחזו"א ס"י צ"ו סק"יג הקשה שהרי יש להם ג' מחיצות, ונדחק בזה. ולכאורה צ"ע עוד, שהרי הם מקורים, ורה"ר מקורה דינה ככרמלית. והיה נראה מזה שקירוי מועט בתוך רה"ר אינו עושה את המקום שתחתיו כרמלית, וצ"ע בזה. וגם י"ע" מה יהיה השיעור בזה, שהרי במשנ"ב סק"ט הביא דברי תוס' דאירי בחורין שיש בה דע"ד טפחים, ואפי"כ מבואר שאפילו בדע"ד לא נעשה כרמלית. בביאור הלכה סעי' ט"ו חקר אם רה"י צריכה חלל עשרה מדאורייתא, או שרק מדרבנן הצריכו. ויתכן לפשוט את ספיקו מדברי התוס' בשבת ז' ע"ב שהובאו במשנ"ב ס"ק ט' וי', שפירשו שדין חורי רה"י כרה"י נאמר בחורים גבוה עשרה ויש בהם דע"ד. ולכאורה תמוה, שא"כ הם עצמם רה"י גמורה גם בלי טפילות לרה"י, שהרי הם כול גבוה עשרה ורחב ארבעה. ובהכרח חלל החידוש הוא שהם נחשבים רה"י אע"פ שאין בהם חלל עשרה, והרי בסוגית הגמ' הנידון הוא אם הם רה"י לענין דאורייתא שהמכניס לתוכם מרה"ר חייב, ואפי"כ מוכח שבלי חלל עשרה לא הוא רה"י מדאורייתא.

בהא דמבואר בס"יט שמקום מוקף מחיצות שאין בו דע"ד נחשב מק"פ, י"ע כמה מחיצות צריך כדי להפרידו מרה"ר ולדוננו כמק"פ, שהרי לגבי רה"י דעת רוב הראשונים דסגי בג' מחיצות לעשות רה"י. ומצאנו שדעת אביי בעירובין ט' ע"א שהמקום שסנגד עובי הלחי, אף שראוי לדנו כמק"פ (שאינן בו היתר רה"י משום שרק מחודו הפנימי של הלחי מותר), מ"מ אסור לטלטל שם. וביאר טעמו מפני שאינו דומה לשאר מק"פ, שהרי אינו גבוה ג"ט. והרי מג' צדדים הוא מוקף מחיצות כרה"י ממש, ורק בצד הרביעי הוא פרוץ לרה"ר ואינו גבוה ג"ט. ולכאורה מבואר מזה שמקום אינו נעשה מק"פ עד שיהיה מוקף מד' צדדים, אבל בצד אחד פרוץ חוזר ומצטרף לרה"ר. אמנם מ"מ נראה שמדאורייתא אפי"כ ד' מחיצות, שהרי קרן זוית הסמוכה לרה"ר שיש לה ג' מחיצות אינה נחשבת רה"ר, גם לפי הרמב"ם שסובר שאינה רה"י עד שיהיה לה ד' מחיצות, וע"כ מבואר שבג' מחיצות סגי למנוע רגל רבים, ותו לא היא רה"ר. ומ"מ אין מזה קושיא לדברי אביי, די"ל שמדובר גם כשאין דע"ד יהיה אסור עד שיהיה מופרד לגמרי מד' רוחותיו.

אמנם יש לעיין בדברי רבא שם בסוגיא שחולק ומתיר בין לחיים, האם חולק בכל זה וסובר שסגי בג' מחיצות להתיר מק"פ, ואפי"כ נמצא שנד"ד תלוי בפלוגתא אמוראים. או דילמא דווקא שם היקל משום שמדאורייתא בין הלחיים הוא רה"י, ולכן אף שמדברנן יש לדנו ככרמלית, מ"מ אפי"כ לומר שבלי דופן רביעית הוא יתבטל

היה בתוכו ד' על ד' הוא כרמלית, ואם אין בתוכו ד' על ד' דינו כמקום פטור, וצ"ב.

בגדר כלי הנחשב מחמת רוחבו וגובהו רה"י

בס"י שמ"ה סעי' ה' מבואר שכלי שעומד ברה"י, אם גבוה עשרה יותר ד' על ד' הוא נחשב רה"י, ובשעה"צ (אות י"ד) הביא מהפמ"ג שעפ"י אוריו עולה עד לרקיע. ולקמן סעי' י"ב במשנ"ב שם ס"ק מ"ד מבואר שאפילו נעץ קנה ברה"ר, ובראשו יש כלי גבוה עשרה ורחב ד"ט, אפילו שתחתיו רה"ר אבל הכלי הוא רה"י, ומשמע במשנ"ב שם שאפילו אם הכלי שהוא גבוה י' ורחב ד' על ד' היה בתוך י' טפחים מהקרקע, בכל אופן הכלי הוא רה"י בגלל גודלו ורוחבו.

אי בעינן בקיעת ס' ריבוא בכל יום

בשו"ע ס"י שמ"ה סעי' ז' כתוב בדעת הי"א שכדי שיהיה רה"ר צריך שיעברו שם בכל יום שישים ריבוא, והמשנ"ב בס"ק כ"ד כתב שחיפש בכל הראשונים שעומדים בשיטה זו, ולא מוזכר בהם תנאי שיעברו שישים ריבוא בכל יום, וכתב הביאוה"ל ד"ה שאין שישים ריבוא באמצע דבריו שכהיום לא נמצא עיר של שישים ריבוא כי אם עיר יחידה בעולם. ולכאורה בזמנינו שמצוי ערים של שישים ריבוא, כגון ירושלים או בגוש דן, היה חמירי הרה"ר לכו"ע, שמה שכתוב עובר זה אפילו אם גרים שם ודאי נחשב שיש בו שישים ריבוא, ולא צריך שבפועל יעבירו כל אלו שגרים בערים האלו, אם לא שנסמוך על דברי האיגרות משה שסובר שצריך שהיה שישים ריבוא כמו שהיה במשכן שזה בתוך י"ב מיל, וזה כהיום לא מצוי.

בענין הנ"ל

במשנ"ב שם כ' שלא נמצא בכל הראשונים תנאי של שישים ריבוא שעוברין בכל יום, ולכאורה בר"ן בשבת (דף כ"ו ע"א מדפי הרי"ף) הביא מספר התרומה (ד"ה אבל) שמזכיר בתוך דבריו שיהיו שישים ריבוא עוברים שם בכל יום, וכן ברבינו ירוחם (גי"ב ח"ד).

מהו שיעור כניסת רה"י לרה"ר הממעטו מדין רה"ר

בשו"ע ס"י שמ"ה סעי' ח' כתב שמבואות שרחבים לאורך רה"ר, ובמקצתו אין בו ט"ז אמה או ככולו, י"א דהוי רה"ר, וכתב המשנ"ב שכיון שהוא מפולש לרה"ר, ורבים בוקעים בו, נחשב חלק ממנו. וכיון שהשו"ע לא הזכיר כמה הוא פחות מט"ז אמה, משמע שלדיעה זו אפילו פחות מ"יג אמה ושליש ג"כ הוי רה"ר, ובשעה"צ (אות כ"ט) הביא מהרשב"א והריטב"א והמאירי שאפילו רחב רק עשר אמות ג"כ נחשב רה"ר [ומשמע שפחות מעשר אמות לא הוי רה"ר, רק הם הזכירו בדבריהם, ששני ראשיתן של המבוי מפולש לרה"ר ועוברין מזה לזה, ובשו"ע לא הזכיר רק בסעי' ט'].
שאל רוטנר - רמות

החילוק בין בור לנהר ואגם לענין מחיצות

משנ"ב ס"י שמ"ה ס"ק מ"ח: אע"ג דמיה לא מבטלי מחיצתא וכו', ובמאירי נזכר הטעם משום דהמחיצות רחוקות זו מזו וכו', ובשער הציון סקנ"א הוסיף שכן כתב הריטב"א, ובהמשך וברקק עמוקה י' ורחבה ד' הוי כרמלית, ובשער הציון סקנ"ג הוסיף דבמאירי משמע דמן התורה לא הוי רה"י, משום דבאגם אין מחיצות ניכרות. ולכאורה מרפסן איגרי, הרי לעיל הביא בשם המאירי שאין מחיצות כיון שהם רחוקות, ואילו כאן ברקק ואגם הם קרובות, ולמה יתבטלו המחיצות, וצ"ע. והנראה לענ"ד שהמעין במאירי יראה שלא אמר לפי שהמחיצות רחוקות, אלא שאין ניכרות, וכתב שם בדף ק' ע"א שלא דמי לבור, שהמים הובאו לשם, והנראה שעיקר חילוקו בין בור שנעשה לשם כך והביאו מים לשם, שזה נקרא מחיצות ניכרות, לבין ים ואגם למרות שהמחיצות קרובות, אבל כיון שזה טבעי לא ניכר לאנשים שזה מחיצות ומים, אלא שזה חלק מהקרקע.

פסח ריינר - רמות

בגדר התנאי שרה"ר תהא מפולשת

בברייתא בשבת ו' ע"א ואיזו היא רה"ר, סרטיא ופלטאי גדולה ומבואות המפולשין. הנה לא הוזכר התנאי של פילוש אלא במבואות, וברש"י עירובין ו' ע"א כתב בקצרה את תנאי רה"ר, וז"ל: "רחב ט"ז אמה, ועיר שמצויין בה שישים ריבוא ואין בה חומה, או שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר". ולכאורה נראה מדבריו שבוער שאין לה חומה אין צריך שתהיה רה"ר מכוונת משער לשער, ונראה בפשטות שהתנאי שתהיה רה"ר מכוונת משער לשער, כל עניינו משום שאם הרה"ר מוקפת מחיצות נעשית רה"י, ולכן בעיר מוקפת חומה לא תיתכן מציאות של רה"ר, אפי"כ היא מכוונת משער לשער, שע"ז אין לה מחיצות בשני ראשיה, ונמצא שיש לה רק שתי מחיצות משני צידיה ואינה רה"י. אבל בעיר פרוזה באמת אין צורך שתהיה רה"ר מכוונת ביושר, כיון שבין כו"כ אין כאן מחיצות.

ובזה יש לבאר ג"כ מה שבסרטיא ופלטאי לא הוזכר בברייתא שצריך שיהיו מפולשים, והיינו משום שבסרטיא שהיא דרך שמוחוץ לעיר בדרכ"כ אין מחיצות כלל, ובפלטאי צידד הרמב"ן בעירובין ג"ט ע"א, וכך פסק הרשב"א בעבוה"ק, שאפילו מוקפת מחיצות מכל צדדיה אינה נעשית רה"י, מפני שהרבים מבטלים מחיצותיה. ולכן רק במבואות שדרכם להיות סתומים בג' מחיצות, הוצרכה הברייתא לפרש דמירי במפולשים. והנה לשון השו"ע כלשון רש"י, ומשמע שהתנאי שיהיו מפולשים

מעליו הוי רה"י או כרמלית, דלהר"ן הוי רה"י ולרא"ש הוי כרמלית. ובביאור מחלוקתם יש לבאר ביאור נפלא, דק"ל דל"א גו"א בפחות ממחיצת י', ויש לחקור האם זה מדין שפחות מ"י ל"ח ולהכי ל"א גו"א, או מדין דפחות מ"י ל"ח מחיצה. וי"ל דהר"ן סובר שהוא מדין דל"ח מחיצה, וע"כ הכא דלתוכו חשיב מחיצה, שפיר גם מעליו אמרי' גו"א והוי רה"י. אבל הרא"ש סובר שהוא מדין דרך י' חשיבי לומר גו"א, והכא ליכא י'.

דוד מנשה - רמת שלמה

ביאור בדעת הביאוה"ל ד"ה ומתקצרין בקצתן

ס"י שמ"ה סעיף ח': מבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בקצתן וכו'. בביאוה"ל דין זה נובע מהמגיד משנה בשם הרשב"א בעבודת הקודש, ולא הזכיר כאן שיהא מפולש בשני צדדיו לרה"ר, משמע דאפילו מצד א' שם רה"ר עליה, אבל מד' תוס' הרשב"א בח"י ושאר פוסקים שהביאו בשם ר"י משמע דלא הוי רה"ר אפי"כ מפולש משני צדדיו. ולכאורה יש להעיר בד"כ שהוזכר מפולש הוא משני צדדיו, עיין ריש ס"י שס"ד דין מבוי מפולש, ושם מפורש בסעיף מפולש משני צדדיו, משמע דשם מפולש כן הכוונה, וכן לכאורה משמעות ד' הרשב"א שהביא ה"ה הנ"ל. ויש לכאורה סברא לומר כן, דאם הכוונה לצד א' יאמר מבוי סתם, ונבין שכן הכוונה שסתם מבוי הוא מפולש מצד א', שאם גם מצד א' לא מפולש לא נחשב מבוי הצריך תיקון.

יצחק כהן - ירושלים

אם כותלי הבור הנחשבים מחיצה יצטרפו לד' טפחים

בסימן שמ"ה סעי' ב' כתוב שכדי שיהיה המקום רה"י צריך שהמקום יהיה מחיצות גבוהות עשרה, ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ובמשנ"ב ס"ק ג' הביא מחלוקת ראשונים האם הד"ט צריך שהיו רק בחלל המקום, או שהמחיצות בעוביים יכולים להצטרף לד' טפחים.

ולכאורה פשוט שכל המחלוקת הראשונים זה רק לגבי גובה האם מצטרף עובי המחיצות או לא, אבל בעומק הבור כגון בחריץ שצריך שהיה עמוק עשרה ורחב ד' על ד', בזה אין סברא לומר שכותלי הבור שהם נחשבים מחיצה יצטרפו לד"ט, לשיטת הראשונים שמצטרפים עובי המחיצות, כיון שלא ניכר מהו עובי מחיצות כותלי הבור. אבל אם באמת היה לבור מחוץ לבור כותלי הבור, יכול להיות שגם בזה דעות הראשונים שמצטרפים עובי המחיצות, יצטרפו גם כאן עובי כותלי הבור מבחוץ. אבל אפשר"ל שבה כו"ע יסברו שכיון שכותלי הבור מחוץ לבור, לא קשורים לעומק הבור ולמחיצות שלו, אפי"כ א"א לצרפם לד"ט ברוחב.

ואפי"כ מצאתי שהפמ"ג ס"ק י"א ד"ה גם, חקר האם בחריץ גובה י' ורחב ד' על ד', האם אמרינן בזה שרה"י עולה עד לרקיע, שהרי המחיצות של כותלי הבור לא ניכרות, ובה לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא, או דילמא שגם בזה שייך גוד אסיק כיון שחודם של כותלי הבור עולים עד לרקיע, עיי"ש, אפי"כ מה שדנו לכאורה תלוי בספק הנ"ל. ויש לחלק באופן שהכלי העגול הוא חמשה טפחים וג' חומשי הטפח, ואז יש בחללה ארבעה על ארבעה שזה שיעור רה"י, ואפי"כ רק לדעת השו"ע בסעי' ב' שרה"י סגי בד' טפחים, אפי"כ בעיגול צריך חמשה טפחים וג' חומשי הטפח. אבל לדעת הרמ"א שם ששיעור רה"י הוא חמשה טפחים וג' חומשי טפח, אפי"כ בעיגול שחללו רק ד' טפחים כמבואר כאן במשנ"ב לא יספיק להפכו לרה"י, ואיך השעה"צ לעיל אות ו' כתב שגם בעיגול סגי בחמשה טפחים וג' חומשי הטפח גם לדעת הי"א ברמ"א, וצ"ב.

אי גם ברה"י בעינן שיעור ד' על ד'

בשו"ע ס"י שמ"ה סעי' ה' כתוב שאוירי רה"י, זה רה"י עד לרקיע, ולכן כתב המשנ"ב (ס"ק י"ד) שאפילו נעץ קנה ברה"י שגובה מאה אמה, אפילו שלא ייחד ד"ט, אם זרק מרה"ר ונח על גביו חייב, ומבואר במשנ"ב שברה"י לא צריך שיעור ארבעה על ארבעה. ולכאורה הרי בסימן שמ"ז מבואר שאם אדם עומד ברה"ר, והניח על ידו של אדם שעומד ברה"ר, חייב, כיון שעשה עקירה מרה"ר והנחה ברה"י, ושמה הגמ' שואלת למה נחשב הנחה, הרי הנחה צריכה להיות על מקום חשוב של ארבע על ארבע, ומתרתת הגמ' שידו של אדם חשובה כמו ד' על ד'. אפי"כ רואים מהגמ' שגם ברה"י צריך ד' על ד'. ואולי אפשר לומר - שאפילו שאם הניח בקנה הנ"ל ואין בו ד' על ד' חייב ונחשב שהניח ברה"י, מחמת שאוירי רה"י עולה עד לרקיע, אבל אדם אפילו שעומד ברה"י והנחת ידו כהנחת החפץ, אפי"כ כיון שאדם לא נחשב שנח ברשות כמו קנה, לכן הצריכו שיהיה המקום חשוב של ד' על ד', כיון שאותה יד יכולה להיות גם ברה"ר, ודוחק.

דין תוך הכלי הגבוה עשרה ורחב ד'

במשנ"ב ס"י שמ"ה ס"ק ט"ז כתב שכלי שנמצא ברה"ר והכלי גבוה עשרה ורחב ד' על ד', דינו כרה"י, בין בתוך החלל ובין על גבי הכלי למעלה כמבואר בסעי' ג', ושמה בסעי' ג' מדובר במחיצות גבוהות עשרה ורחב ד' על ד' שזה הפוך את מקום רה"ר לרה"י, ויש לדון מה הדין בכלי שסגור למעלה, שעל גבו של הכלי הרי רה"י כיון שגבוה עשרה ורחב ד' על ד', אבל בתוך הכלי שאין לו פתח למעלה רק לרה"ר, האם כיון שהוגדר למעלה רה"י אפי"כ כל הכלי יצא מדין רה"ר, ומקבל דין של רה"י גם בתוכו, או שרק למעלה יש דין רה"י, אבל בתוך הכלי שאין לו פתח למעלה, אפי"כ לא קשור למעלה, וכיון שהוא בתוך עשרה טפחים מקרקע רה"ר ופתוח לרה"ר, אם

לרה"ר, כיון שמדין תורה אדרבה הוא רה"ר, וא"כ יתכן שבשאר מק"פ יודה הכא שצריך ב' מחיצות. ואם כנים דברינו תתיישב בפשיטות קושיית החזו"א סי' צ"ו סקי"ג איך חורי רה"ר שאין בגובהם ג"ט נחשבים רה"ר, הרי יש להם ג' מחיצות. ולפי דברינו עכ"פ כשאין בהם דע"ד לא קשה מידי, שהרי אינם נעשים מק"פ עד שיהיה להם ד' מחיצות. אמנם במשנ"ב ס"ק ע"א נראה שגם כשיש בהן דע"ד דינם כרה"ר, ובזה עדיין תקשה קושיית החזו"א.

מרדכי לינצ'ר - רמות

בדין לאחרים עושה מחיצה מק"ו

יש לעיין בחומת ירושלים אי אין דלתותיה ננעלות בלילה, אי הוי ע"ג רה"י, דלכאורה אין ד' מחיצות לחומה כיון שהשערים רחבים לכה"פ עשר אמות, וא"כ ע"ג אין שם מחיצה, ואין לחומה שמשמאל ומימין לשער מחיצה מצד של השער, ואמנם פרוץ ע"ג החומה רק למקום פטור שע"ג השער הוא מקו"פ, מ"מ אין בזה כדי ליתן שם ד' מחיצות על גבי החומה.

בדין מעביר בכרמלית למעלה מ"י

במשנ"ב סי' שמ"ה ס"ק ע"ז כתב אין כרמלית למעלה מעשרה, ר"ל אם נטל מים מע"פ המים מותר להוליכו למעלה מ"ט למשך ד"א, דהרי מוליך במקו"פ, עכ"ל. ולא פירש המשנ"ב מה עושה עם המים אחר ד"א, ומשמע אפילו יחזור ויורדים לכרמלית יהיה מותר, וא"כ צ"ע מ"ש מכל כרמלית שאסור בכל מקום שברה"ר חייב.

ועיין בסי' ש"ג בשעה"צ אות ב' שכתב: ואפילו בכרמלית אסור (פמ"ג), ובפרט לפמ"ש כרבא דברה"ר חייב, ומכיון שרבא מדבר על מעביר דרך עליו, ולפירש"י מדובר דרך מקו"פ של למעלה מעשרה, א"כ משמע שבא לאסור גם כרמלית למעלה מעשרה, ויבוא הדין שגם בכרמלית אסור מעביר ד"א דרך מקו"פ. וכ"נ שהבין בשונה הלכות, אמנם בפמ"ג דן רק גבי מעביר ד"א ברה"ר כשהוא עומד ברה"י, דלמ"ד בזה פטור דכ"ז כתב שבכרמלית יהי אסור דגזירה קרובה היא, וע"ז כתב המשנ"ב דלדין דפסקינן דברה"ר חייב, ודאי יש מקום לגזור בכרמלית, ואין כאן התייחסות כלל למעביר למעלה מ"י בכרמלית אי אסור או מותר, וישאר לנו הדין כסתמו של סי' שמ"ה שיהא מותר, וצ"ע.

חיים יוסף יעקוביץ - בית שמש

איסור הוצאה מרשות לרשות

בהקדמה דכתיב "ויצו משה וכו'", ומה דלא ילפינן מהמשכן שבעגלות היו מעבירין מרה"ר לעגלה שהיתה רה"י, כ' תוס' צ"ו ע"ב שהוא משום דבלא שהיתה כתובה היינו אומרים דמלאכה גרועה היא ויהיה פטור. ועיין תוס' דף ב' ע"א ד"ה פשט. ומש"כ המשנ"ב דה"ה דאסור להכניס מרה"ר לרשות היחיד, לכאורה יש בזה ב' טעמים, דהגמ' דף צ"ו אומרת דהטעם הוא דמה לי עיולי מה לי אפוקי, ועוד טעם יש שהיה במשכן כנ"ל, ועיין תוס' דף ב' שם בענין זה.

תל גבוה י' ורחב ד' על ד'

שו"ע סעיף ב': וכן תל גבוה י' ורחב ד' על ד'. בטעם מה דמהני אע"פ שאין מחיצות, עיין ריטב"א ריש פרק כל גגות שכי' דהוא משום דדי במה שמובדל מרה"ר, אבל רש"י שבת דף ו' ד"ה קמ"ל שכי' דהוא משום דאמר'י גוד אסיק, וכן מבואר בדברי המשנ"ב לקמן ס"ק ס"ה. וקשה, דבגמ' סוכה דף ד' ע"ב אביי רצה להכשיר בעמוד דסוכה גבוהה מכ' ע"י גוד אסיק, ואל"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא, ובשלמא לריטב"א א"ש, דבסוכה יש דין מחיצה בשביל הפנים שיהיה תוך ופנים לסוכה, ולא די במה שמובדל מרה"ר, משא"כ לעשות רה"י גבי שבת די במה שמובדל, וכ"כ להדיא במאירי סוכה שם. אבל לרש"י אין לומר כן, דא"כ לא צריך לטעם גו"א בשבת, וצ"ע.

עובי מחיצות אי מצטרף לרה"י

סעיף ב' ס"ק ג': ויש מן הראשונים שכי' דגם עובי המחיצות מצטרף, ובשעה"צ כתב דהוא דעת רש"י. ולכאורה יש להוכיח דס"ל כן גם מהא דכתב דתל מהני משום גו"א, ולכאורה הרי ע"י הגו"א מתמעט שיעור החלל וליכא ד', ולמה חשיב רה"י. על כרחך דהמחיצות מצטרפות, והר"א דפליג ס"ל דאי"ז מטעם גו"א וכנ"ל כהריטב"א, וממילא איכא ד"ט. ועיין ט"ז ס"ק ב'. וי"ל באופ"א דאפשר דאי"ז ראה, משום דהר"א דס"ל דאין המחיצות מצטרפות הוא משום דלא חזי לאשתמושי בד"ט, אבל כיון דחזי להשתמש בשופי גם במקום המחיצה שפיר חשיב חזי, וכי"ע מודו דמהני.

חורי רה"י

סעיף ד' בשו"ע ובסק"י: חורים שבכחלי רה"י שכלפי רה"י הם רה"י. והטעם לכאורה משום דבטילי לגבי רה"י, וכך מצאתי כתוב בשם המאירי שבת ז' ע"ב. ולכך אינם חולקים רשות לעצמם. וצ"ב מ"ש חורי רה"ר פחות מ"י דנדונים לפי רוחבן וגובהן, ולי"א דבטילי לגבי רה"י. ובדעת השו"ע היה אפשר"ל דבחורי רה"י משתמשין בני רה"י ולכך בטילי לגביה, משא"כ בחורי רה"ר. אבל קשה, דבס"ק י' הביא המשנ"ב דיש דהר"א ס"ל דבמפולשין לרה"י ולרה"ר בפחות

מ"י ל"ח רה"י, משום דאין משתמשין בהם, דמחמת שהוא נמוך בני רה"ר משתמשין בהם, וכתב דנדון לפי גובהן ורחבן ולכאורה אם בני רה"ר משתמשין בהם י"ל שיתבטלו לגבי רה"ר ויהיה לזה דין רה"ר. ואין לומר דהוא תשמיש ע"י החק ולכך לא בטלי לגבי רה"ר, דהא משמע מהר"א דאם לא היו בני רה"ר משתמשין היו בטלים לגבי רה"י אפילו פחות מ"י, ולכאורה תיקשי דבני רה"י קשה תשמישן בפחות מ"י, כמו שקשה לבני רה"י, ולמה בטילי לגבי, אא"כ נאמר דתמיד לבני רה"י נוח התשמיש טפי שזה ביתו, וכמ"ש בפסחים דחורים יותר מד"ט צריכים בדיקה אפילו פחות מ"י טפחים.

הערה בראיית הביאווה"ל

ביאור הלכה ד"ה אם הם (סעיף ז'): וגם ראה ברורה ממה שכתבו הד"ח וכו'. לכאורה יש לדחות ראייתו, דביעורת וכדומה לא חסר שום פרט בדיני רה"ר, דהוא מפולש ושכיחי ביה רבים, משא"כ הכא אינו מפולש, וצ"ע.

פירות לא מבטלי מחיצתא

סעיף י"א ס"ק מ"א: אבל אם מלאה פירות לא הוי רה"י כיון דאין המחיצות ניכרות, וזה אפילו בשלא בטילו לעולם וכדמשמע בשעה"צ ס"ק מ"ה, עיי"ש. וקשה מ"ש מהא דאמר'י בסוכה דף ג' סעי' היתה גבוהה מכ' ובא למעטה בכרים וכסתות, לא הוי מיעוט, דלכאורה ע"י הכרים אפילו לא יבטל כלל הרי המחיצות אינם ניכרות, ובסוכה בעינן מחיצות הניכרות וכמבואר שם דף ד' ע"ב, וא"כ אינם מחיצות ושפיר התמעט גובהה. ואין לומר דהתם ניכרות מבחוץ, דהא בסוכה ניכרות מבפנים בעינן, כמו דלא מהני בעמוד אף שניכר מבחוץ משום דלא ניכר מבפנים. ואפשר"ל דכרים וכסתות דרך ליטלם מיד משום הפסד ממונו כמש"כ שם רש"י, משא"כ פירות משאירים שם לזמן ולכך הוי מיעוט, ושם גם פירות לא יהיה מיעוט, דגם בזה יש לו הפסד ממונו שיפסדו ע"י שידוך עליהם בסוכה, וכמו בכרים וכסתות שהטעם שנספדים ע"י דריכתו, אבל כאן לא ידרוך שם כלל. ועוד י"ל באופן יותר מרווח, ובה א"ש בפשיטות, ע"פ השעה"צ ס"ק מ"ג דבעינן דוקא מלאה, אבל מעט פירות לא מתבטל ע"י, והתם ביחס לסוכה כ' אמה הוי כמיעוט.

ההולך באויר רה"ר

סעיף י"ב בשעה"צ ס"ק מ"ח: ונפק"מ לאם הולך באויר רה"ר על הקורה התקוע וכו'. לכאורה קשה דאי"ז נפק"מ, דאף אם נאמר דאויר רה"ר הוא כרה"ר בקורה י"ל דיהיה פטור, דלא גרע ממקום פטור, וכמו דמקום פטור שאינו רחב ד' חולק מקום לעצמו אף בעומד ברה"ר, אף בקורה נאמר כן. וי"ל דמש"כ התקוע אינו בטיט שנחשב למחובר אלא במונח גרידא, דהוא ככלי שבטל לרה"ר כמבואר לעיל סעיף ו' ס"ק ט"ז.

משה מרדכי בן טובים - מעלות דפנה

כמה הערות בדיני עירוב ברשות הרבים

הנה זה כמה דורות נשתברו קולמוסים, ונהרות של דיו נכתבו בדינים אלו, רבים המתירים ורבים האוסרים עירוב ברשות הרבים בזמנינו, ומה נקרא רשות הרבים, עמא דבר נהוג להקל ברוב מקומות, ובמקום שיש עירוב מהודר נהגו לטלטל, ואמנם יש שחוששים למ"ש המשנ"ב דבעל נפש יחמיר לעצמו וקדוש יאמר לו, ובאתי באיזה הערות שראיתי לציין.

מאד צריך להזהר שלא ישתמע ממי שמחמיר שלא לטלטל במקום שיש עירוב, שח"ו אינו מודה בעירוב, ומן הראוי להביא תשובות הרא"ש שהוא בכלל כ"א דין ח', וז"ל שם: תשובה, על שלא רצה לשוב מאולתו מענין העירוב, אתה רבי יעקב ברבי משה כבר כתבתי לך על ענין העירוב שנהגו בכל גליות ישראל להתיר מבואותיהם המפולשין בין הכותים בצורת פתח, ואתה אסרת אותו לקהל פרידש, וכתב לי ראיותיך, ואני הודעתך שאין בהם ממש, והזהרתך שתחזור בך ותאמר לקהל שיתקנו מבואותיהם כאשר הורגלו עפ"י גדוליהם, והנה הוגד לי שאתה עומד במרדך, ואתה מכשיל את הרבים בחילול שבת, לכן אני גוזר עליך אחר שיתנן לך כתב זה בעדים, שתתקן המבואות המפולשים לרשות הרבים של כותים בצורת פתח תוך שבועים אחר שתראה כתב זה, ואם לא תתקן המבואות כאשר כתבתי לך, אני מנדה אותך, ואם היית בימי סנהדרין היו ממיטין אותך, כי אתה בא לעקור תלמוד שסידר רב אשי, ולחלוק על כל הגדולים שהיו עד היום הזה אותם שמתו ז"ל ואת אשר המה חיים עד הנה, לכן חזור בך ואל תטוש תורת משה רבינו ע"ה, נאם אשר בן הר' יחיאל ז"ל, עכ"ל הנורא לרב אשר פקפק על ההיתר הנ"ל. ובתשובה הבאה (סי' ט') מוסיף עוד לשונות קשים על אותו חסר מוח וכו', ויבדילוהו מעדת ישראל שלא יבוא כל שוטה חסר דעת וכו', עיי"ש נורא נוראות, והוא קונס אותו בכסף אף זה, כי לא מקיים הפסק שלו.

עכ"פ מאד מאד צריכים להזהר רק להחמיר על עצמו, ואפילו לשיטת הסוברים שצריך להחמיר, שלא יאמרו שאין זה עירוב, כי בודאי לכמה שיטות הוי עירוב, וכמו שמוכח בספרים, ולכן צריכים להזהר שלא להשמע כמי שאינו מודה בעירוב, ולא כרוכלא ניזיל להביא כל הספרים שמדברים בענין זה, ובספר "שמחים לשמרו" מביא מספר "מאיר החיים", שבבני ברק בקרית ויזניץ היה עירוב מהודר מלבד העירוב שהיה סביב כל העיר בני ברק, ובכל זאת

מין האמרי חיים זי"ע לא היה מטלטל בשבת, אבל כדי להיות "מודה בעירוב" היה מטלטל בכיסו פיסת נייר נקיון.

לגבי ההיתר בזמן הזה

בהרבה מספרי האחרונים מצאנו הרבה פעמים הלשון לדין דלית לן רשות הרבים שרי, שמשמע באמת שאין רה"ר בזה"ז, וההסבר הפשוט הוא מה שמביא החזו"א (או"ח סי' ק"ז ס"ק ה' וז' - אמנם החזו"א עצמו לא טלטל בבני ברק, וי"א משום שסבר כרמב"ם שצוה"פ זה עד עשר אמות) שאם יש רחוב אחד שפתוח לעוד שני רחובות, הרחוב האמצעי מוקף בשני מחיצות ועוד אחד של רחוב ליד, ואפילו שרבים בוקעים בו ס"ל כרבנן שאין הילוך הרבים מבטל מחיצה, וזה נהיה עם ג' מחיצות, ומן התורה זה רשות היחיד, ויצא לנו מזה דבומן הזה כל השווקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רשות היחיד גמורה מן התורה, דכולן תמצא בהן אחת מוקפת מג' מחיצות והיא רשות היחיד... וכן הלאה הפתוחות להן נעשים רשות היחיד, ומה שהמשנ"ב אינו סובר היתר זה, משום שפסק כרבי יהודה שהילוך הרבים מבטל מחיצה, וזה עוד בלי השיטות שס"ל שצריך ששים ריבוא דווקא.

היתר רמזור ברשות הרבים

עוד זאת ראיתי היתר נפלא בספר "דברי יציב" ממרן זי"ע מצאנו בא"ח סימן קע"ב ס"ק י"ד שכתב שם זי"ע: וא"כ בנידון דידן שהאור האדום מונע הנסיעה וההילוך, ועכ"פ ברחובות הבנויים (דבעינן מפולש לסרטיא ופלטיא לכו"ע וכנ"ל), זה מונע מלהיות מפולש, שמעמיד כל התנועה של הולכי הרגל והמכוניות, ומה חילוק יש בין ננעלות בלילה שאינו מסור לרבים כל שעה, לבין מניעת ההילוך כמעט בכל איזה רגעים, דסו"ס אינו פתוח כל שעה. ואולי זה עוד גרע טפי מנעול רק בלילה, ובפרט להשיטות שמה בסיון שסי' ס"ב שסגי בראוי לנעול, ודו"ק. ואף שבשעה שהאור אדום נדלק עדיין יכולים לילך מן הצד, מ"מ נפסק הפילוש עד לסרטיא ופלטיא, ודו"ק. ובנוסף לחסרון דאינו מפולש, הוי מכה זה ג"כ אינו מסור לרבים בכל עת שזה ג"כ מתנאי רשות הרבים, ומסיים, וניחא בשמים ומליץ אחד מני אלה, ודו"ק, עכ"ל.

עכ"פ רואים שגם אם מצרפים מכוניות לשישים ריבוא (יעיין בתשובה שם ובתשובת בית אפרים ועוד), וגם אם לא צריך דווקא שישים רבוא ישראלים (יעיין באשל אברהם כאן בסיון שמ"ה), ונצרך הכל, מ"מ יש כאן דבר חדש, והוא שהרמזור האדום עוצר את הפילוש ולא נותן לרבים לנסוע (ואולי לפי"ז עדיף להשאיר את הרמזור פועל בשבת ולא לכבותו, כפי שאם יהיו רכבים שישמש לעצירה, וצ"ב), ואולי באמת במקום שנוסעים רכבים בלי עצירה או רכבות, ויש שישים ריבוא, מצטרפים לאסור (אם מצרפים גם גוים).

זאב יהודה אליאס - חיפה

תנאי רה"ר במבוי המוקף חומה

בביאווה"ל סי' שמ"ה סעיף ז' [ד"ה אם הם מפולשין] ביאר בסוף דבריו את דברי המג"א בזה"ל: "ומש"כ המג"א דיש לאותו דרך כל דין רה"ר, נראה דכוונתו דבעינן שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה, וגם שלא יהיה מקורה", עכ"ל. ולכאורה א"כ זה פשיטא, ומה בא המג"א לחדש, דאטו משום דהדרך מפולשת לא תצטרך שיהיה רחבה ט"ז אמה ושלא תהיה מקורה, ומהיכא תיתי לומר שבטלו תנאי רה"ר מדרך זו. עוד קשה קצת ל' המג"א, דהו"ל למימר "דיש לאותו דרך כל תנאי רה"ר", ולא "כל דין רה"ר", דמשמע שבא להשמיענו איזה דין ברה"ר זו.

ואולי אפשר לפרש את המג"א בדרכו של הביאווה"ל, ובנוסח קצת אחר בכוונת המג"א, דאע"ג שרה"ר זו מוקפת חומה, ורק משום שמפולשת היא רה"ר, מ"מ יש לה כל דין רה"ר, דהויא רה"ר גמורה גם לגבי זה, שגם שאר מקום השוק המתרחב ממקום הפילוש הוי טפל לרה"ר ומקבל דין רה"ר, וכמו כל רה"ר שכל השטחים הטפלים אליה מקבלים את דינה, ודו"ק.

תוספת טעם להא דס"ל דלא בעינן ס' ריבוא

בביאווה"ל סי' שמ"ה [בד"ה וי"א] כתב בטעם הדעה הראשונה דלא בעינן ס' ריבוא, משום שאין לנו ללמוד למנין הדורסים בה, עיי"ש. ואולי אפשר ליתן תוספת טעם בזה, דהא דילפינן מדגלי מדבר היינו דוקא דברים שבהם הרה"ר אינה דומה לדגלי מדבר, כגון אם היה צרה מ"ט"ז אמה אז זו דרך לא כ"כ נוחה כמו שהיתה במדבר, וכמו כן אם היא מקורה או אינה מפולשת אז יש כאן חסרון בצורת הדרך שאינה כדגלי מדבר, אבל אם אין הולכים בה ס' ריבוא אין בזה שום חסרון שאינה דומה לדגלי מדבר, דאדרבה הדרך נוחה וראויה להילוך של ס' ריבוא, ורק חסר האנשים שילכו בה, אבל זה לא משהו מהותי ועצמותי בדרך שנגדיר אותה שאינה כדגלי מדבר, ואפשר שלזה נתכוין הביאווה"ל, ודו"ק.

הוכחה מלשון השו"ע דס"ל כהשיטות דאין צריך תנאי דס' ריבוא
בביאווה"ל סי' שמ"ה ד"ה שאין האריך בדעת המחבר האם ס"ל כהשיטות שצריך ס' ריבוא, ושמעתי מקשים למה לא הביא הביאווה"ל ראייה מהשו"ע בסי' שכ"ה סעיף י' שכתב שאם מילא דלי מים מבור שהוא רה"י לרה"ר לצורך בהמת ישראל, אסור הישראל ליהנות מהמים, אפילו ישראל אחר. והנה הטור כשהעתיק הלכה זו הוסיף בזה"ל: "והאידינא שאין לנו רה"ר דאורייתא מותר

באופן שע"ג נעשה רה"י האם בכה"ג בתוכו יהא כרמלית בכלים או לא, ואכמ"ל.

חורי רשות היחיד

במשנ"ב סי' שמ"ה סק"ט הביא דעת התוס' שסוברים שחורי רה"י בע"י שיהיו דע"ד, ולפי"ז כל החידוש של חורי היינו שאע"פ שאינם במחיצות י' חשיבי רה"י, ויל"ע כיון שבע"י בסתם רה"י גם חלל י' חוץ מדין מקום דע"ד (כמו שמוכח מדין דבית שאין בתוכו י' לק' סט"ו), א"כ מדוע לענין מקום דע"ד דבע"י בחורי רה"י, ומדוע חלל י' א"צ בחורי רה"י.

ועיין לק' בשעה"צ ס"ק ס"ה גבי בית שאין בתוכו עשרה, שפי' שהטעם דבע"י ברה"י חלל י', דאליכ' חסר בדין המחיצה (וכל דבריו הם עפ"י דה"ר, ודלא כשיטת הרא"ש כמו שנפרש שם), ולפי"ז שפיר דדין חלל י' א"צ בחורי כיון שהוא מדיני המחיצה, ובחורי א"צ מחיצה.

ועיין בשעה"צ ס"ק מ' שפירש כל כוונת התוס' שהטעם שבע"י בחורי דע"ד, אינו משום תנאי הרה"י, אלא משום דבע"י עקירה והנחה ע"ג מקום דע"ד וליכא, וע"כ מחדש שם שאיסורא איכא כיון שבאמת הוא רה"י.

ודבריו הם חידוש גדול, דהא בסתם רה"י א"צ עקירה והנחה ע"ג מקום דע"ד, כמבאר במשנ"ב ס"ק י"ב, ומ"מ בחורי בעינין שיהא דע"ד. והטעם בזה צ"ל משום דכל מאי דברה"י א"צ דע"ד, דכיון דכמאן דמליא דמיא, ע"כ חשיב שיש כאן מקום דע"ד, משא"כ בחורי ל"ח שמונח כאן דע"ד כיון שבמקום החורים ליכא דע"ד.

[אמנם יל"ע דאשכחן שאם יש ברה"י דע"ד במקום אחד, אע"פ שאח"כ מתקצר לפחות מדע"ד, עדיין שם רה"י עליו (כדאי לק' סי' שס"ב ס"ב בביאור"ל ד"ה כיון), וצ"ל שהחורי רה"י יש עליהם שם מקום בפ"ע, ובע"י עקירה מע"ג דע"ד בפ"ע].

ועדיין צע"ג בכ"ז על מ"ד דבע"י בחורי מקום דע"ד, דהא בכותלי הרה"י א"צ דע"ד ע"ג משום ק"ו לאחרים עושה מחיצה וכו', כמב' בשו"ע ס"ג, וא"כ כשם שע"ג מועיל ע"י ק"ו להחשב כרה"י, ה"ה בחורי הכותל עצמן אפ"ל האי ק"ו, וצ"ע.

בענין ס' ריבוא ברה"י

בביאור"ל סי' שמ"ה סעי' ז' הכריע לעיקר דרה"י דידן שאין עוברים בו ס' ריבוא ה"ה רה"י, אמנם בהצטרף עוד צד להקל יש לסמוך על דעת המקילים. ולפי"ז כיון שלדעת הרמב"ם אף ברה"י גמורה סגי בדתות שאינם ננעלות, ע"כ ברה"י דידן א"צ דלתות ננעלות. וע"כ צ"ל דמש"כ הביאור"ל לק' סי' שס"ד ס"ב דבע"י יתמיר ע"ע, היינו שלא להסתפק בצוה"פ ובע"י דלתות, אבל ננעלות א"צ להחמיר שיכול לסמוך ע"ד הרמב"ם.

חורי רה"י

סי' שמ"ה סעי' י"ג: חורים ברה"י סמוכים לקרקע פחות מג' דינים כרה"י, ואע"ג דליכא בהם דע"ד. ויל"ע לדעת התוס' שברה"י בע"י דע"ד, האם אף ברה"י הסמוכה לקרקע מודים שא"צ דע"ד, וא"כ יוצא שיש הפרש ברה"י בין פחות מג' ליותר מג'. וצ"ע, דברה"י לא מצינו חילוקים כאלו. ועוד יל"ע בחור ברה"י תוך ג' סמוך לקרקע ומפולש לרה"י, האיך יקבע דינו, האם ע"פ רה"י או ע"פ רה"י.

האם תוך הבית ה"ה כרמלית מדאורייתא או מדרבנן

בביאור"ל סי' שמ"ה סעי' י"ג נסתפק האם תוך הבית ה"ה כרמלית מדאורייתא או מדרבנן, ונר' לבאר ספיקו, דהנה מסוגיא דבית שאין בתוכו י' וכו' הוכיחו האחרונים שהדין מחיצות ברה"י הם רבים מהרשות, והדין הנוסף הוא ליצור חלל י', דהא הכא מצד ההבדלה מבני הרה"י הא א"כא, ואעפ"כ אינו רה"י דבע"י מחיצות לחלל י', וזהו ג"כ הטעם דכל תל גבוה י' ורחב ד' דפירש"י דבע"י לטעם דגו"א מחיצות כדי ליצור רה"י, דאע"פ שהמחיצות שלמעלה הם מועילים כדי להבדיל בני הרה"י, מ"מ בע"י מחיצות שלמעלה כדי ליצור את השם רה"י, דהיינו את החלל י', וע"ז נסתפק הביאור"ל האם הדין של חלל י' הוא מדאורייתא או לאו, שיתכן לומר שמדאורייתא כל הדין מחיצות היינו כדי להבדיל מרה"י, וסגי בזה.

גג הבולט לענין גוד אסיק

סי' שמ"ה סעי' ט"ז - הטעם דפסיל גג הבולט פ"י המשנ"ב מפני דכשאין המחיצות ניכרות ל"א גוד אסיק, וכתב הביאור"ל שהמג"א לקמן סי' שע"ד סק"ה כ' דלדעת תוס' דוקא בבולט ד"ט משום שנפרץ למקום האסור, אבל בפחות מד' אינו כן. (ויל"ע דהא התוס' פ"ט ע"ב נקטו כן בהו"א, ולמסקנא נקטו שאינו כרמלית). ויסוד פלוגתתם דהנה רש"י סובר שכל תל גבוה י' ורחב ד' בע"י לדין גו"א כדי ליצור רה"י ע"ג, אבל התוס' צ"ל דס"ל שא"צ לדין גו"א ע"ג, והטעם דה"ה הוא מדין שכל שיש לו מחיצות למטה סגי בזה וא"צ לגו"א (שנחלקו בטעם דרה"י עולה עד לקרקע האם הוא משום גו"א, או מפני שסגי במחיצות שלמטה כדי לקבוע הדין שלמעלה). וע"כ לדעת התוס' ל"ש לפסול בגג הבולט משום שאין מחיצות ניכרות וליכא גו"א, כיון שלפ"ד א"צ לגו"א, וע"כ כל הטעם לפסול הוא משום פרוץ למקום האסור, ודוקא בד"א שייך לומר כן. ונראה שאשכחן עוד פלוגתא בענין זה, דאיתא לקמן סי' שס"א ס"א גבי גג הסמוך לרה"י שמצד רה"י אינו גבוה אלא ט', מה דינו,

באותו ציור ואופן כב' המקומות, דהנה בהלכות עירובין כתב דבמדינה שיש לה חומה גבוהה י"ט, ודלתות ננעלות בלילה, שאז היא רה"י, אבל בהלכות שבת דיבר על ב' כתלים ברה"י והעם עוברים ביניהם, דיכשירים ע"י דלתות מכאן ומכאן ויעשה ביניהם רה"י, ושפיר שאני ב' המקרים זמ"ז ולא קרב זא"ז, דהלא כשיש ב' כתלים של אדם א' והיא רה"י טובה, רק רבים דרסי לה - לכך צריך תיקון של דלתות ול"צ לנועלם ממש, דהא קי"ל מחיצות משום היכר, ובוזה היא ניכר. משא"כ במדינה שהיא מעולם מעצם טבעה רה"ר גמורה, התם צריך נעילת דלת ממש למיחשבה רה"י. ולא נהירא לי הסתירה שהקשו בדברי הרמב"ם, שאין כאן מזהה שטרא לבי תרי, אלא ב' שטרות לב' בני אדם.

ובבית אפרים (או"ח סי' כ"ו) בסוף התשובה, הביא פרפרת נאה בשם הפנ"י, דאיתא בפרשת ויקהל שמשא ציוה על הוצאה "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", דצריך טעם מדוע עד השתא לא לימד מלאכת הוצאה עם שאר אבות מלאכות דשבת. ותירץ דהא כתב רש"י בפרשת פקודי חשבון "מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן", דככר של קודש ק"כ מנים, ומנה כ"ה סלעים, הוי ככר הקודש ג' אלפים שקלים, וס' ריבוא חצאי שקלים שנתנו, הוי שלש מאות אלף שקלים שלמים, שהם ששת אלפים מנים ומאת ככר.

הנה כעת בסיום עבודת המלאכה נמצאו ס' ריבוא בני", והוי המחנה דין של רה"ר שס"ר רבים עוברים בו, לכן מיד הכריז על הוצאה, אבל קודם שמנאם בשקליהם ל"ה למקום דין של ס' ריבוא עוברים בו, ודפ"ח.

אמנם כפי הנראה פשוט זה נאמר על דרך הדרוש, דלפי האמת הלא כבר כתוב בתורה שהם היו ס' ריבוא, ולא הוצרך למחצית השקל כדי לידע זה, ועוד, דלפי הראשונים שאם יש ט"ז אמה הוי רה"ר, א"כ אף בלא ס' ריבוא הוי רה"ר ואסור להוציא. ותו, דאף אחר הדברים האלה, מי יימר שבאו בבת א' ס' ריבוא, שיחשב ס' ריבוא בוקעים, ויש ליישב.

דוד שמחה גוגנהיים - צפת

סתירה בד' הגר"א סי' שמ"ה

שו"ע סי' שמ"ה סעי' ט"ז: גג הבולט וכן זיזין ויש בהן דע"ד הוי כרמלית. ובביאור הגר"א הביא מתוס' עירובין פ"ט ע"א בשם הירושלמי דכה"ג הוי מקום פטור. ולכאורה זה סתירה לדברי ביאור הגר"א סו"ס ש"נג שכתב לבאר דין מחצילה שבס"י ש"נא דלמעלה מ" טפחים אפילו אין בה דע"ד אסור, גזירה שמא יאז בו דע"ד והוי רה"י, ומבואר דע"ד למעלה מ"ט הוי רה"י ולא מ"פ, ובעיקר דברי הגר"א קשה, דבגמ' [עירובין ל"ג ע"ב, שבת ק' ע"א] גבי טרסקל מבואר דכה"ג אינו רה"י. ועיין מרכה"מ פ"ד הלכות שבת ה"ט מ"ש"כ ליישב הסוגיות בדוחק, וצ"ע.

וביישוב הסתירה כתב הנשמת אדם הלכות שבת כלל מ"ז אות ד' בשם הרשב"א בעה"ק, דבתוס' עירובין פ"ט ע"א איירי בגג דהוי מ"פ, אבל זיזין הבולטין מכותל רה"י י"ל דהוה רה"י, ואין חסרון בקיעת גדיים בזיז היוצא מכותל רה"י, ודינו כחורי רה"י [אפילו בלי חלון פתוח], ול"ק מטרסקל דאמרין בקיעת גדיים. ואפשר אולי גם בדעת הגר"א ליישב כך, ומה שבס"י שמ"ה ציין לסי' ש"נג היינו לענין שאין כרמלית למעלה מ"ט, אבל לגבי אי דינו כמ"פ או כרה"י זה תלוי כל מקום לפי ענינו. אמנם זה קצת דוחק, דבביאור הגר"א סו"ס ש"נג דחה את דברי המ"א בסי' ש"נא שביאר דין מחצילה הנ"ל דהוא רה"י מדין חורי רה"י, וכתב הגר"א דאינו מובן דהרי רחוק מרה"י. ואפשר שאין כוונת הרשב"א חורי רה"י ממש, דהא אין חלון פתוח לו, וזה דחה הגאון דמ"מ הוי רה"י דהוא חלק מרה"י כעין חורי רה"י, וזהו כוונת הגר"א.

אברהם שונברג - גבעת שאול

כשאין בתוכו דע"ד אי הוי ע"ג רה"י

במשנ"ב סימן שמ"ה סק"ב הביא פלוגתת הראשונים כשאין בתוכו דע"ד, אי הוי ע"ג רה"י, ומסיים דבתוכו לכו"ע אינו רה"י, ולכאורה הוי מ"פ. ויל"ע דהא בסוף הסימן (סי"ט) כתב הב"י, וכ"כ המשנ"ב (סי"ק פ"ז), שברה"י ל"ש שיהא לעולם מ"פ, וכאן הרי הוי מ"פ בתוך רה"י.

ואפ"ל עפ"י דחזו"א שהק' אמאי תוכו ל"ה כדין חורי רה"י (לדעת הסוברים שחורי רה"י א"צ דע"ד), ותירץ שכיון שכל הטעם שע"ג הוי רה"י משום שיכול להניח דף ולהשתמש, ובכה"ג שמניח אזי תוכו אינו משמש חורים לרה"י שע"ג, וע"כ ל"א חורי רה"י.

ובזה מתורץ משה"ק דכאן הוי מ"פ בתוך רה"י, דכיון דע"י הדף שמניח ע"ג חשיב מובדל מהרה"י ע"כ ל"ח מ"פ בתוך רה"י, ואשכחן בגמ' שבת ח' ע"א זרק כוורת שהיא רה"י פטור, והובא בב"י (סי"ו), ויל"ע כוורת שתוכה אין בה דע"ד וע"ג הוי דע"ד, אי הזורקו היא פטור כיון שע"ג הוי רה"י, או"ד דכיון שתוכו אינו רה"י לא נפטר בזריקתו.

ואפשר דלתות זאת בפלוגתת רש"י והתוס' שם בטעם דפטור כוורת, דרש"י פירש הטעם דכל שהכוורת רשות אינו דומה למשכן שלא היו זורקים רשויות, ולתוס' מפני שהקרקע שתחתיה נעשית רה"י, וע"כ אינו נחשב כמוציא לרשות אחרת.

ולכאורה באופן שרק ע"ג הוי רה"י ולא בתוכו, הטעם דרש"י עדיין שייך שחשיב זריקת רשות, אבל הטעם דהתוס' ל"ש כיון שרק ע"ג נעשה רה"י, אבל לא תוכו, א"כ ה"ה הקרקע שתחתיו, ויל"ע.

ועוד יש לדון בזה לגבי הדין שאין כרמלית ומ"פ בכלים, האם

לאחר שלא מילא בשביליו, עכ"ל. והשו"ע השמיט תוספת זו, א"כ לכאורה ראייה ברורה שהשו"ע לא ס"ל כשיטה זו, שהרי לא כתבה, אפילו שהטור בהלכה זו כתב דבר זה. וצ"ע שבהביאור"ל לא הביא ראייה זו. ואולי אפשר ליישב דדינים שאינם מצויים כגון זה שגוי ימלא מים לצורך בהמת ישראל, ויבוא ישראל אחר וישאל אם מותר לו ליהנות, זה מילתא דלא שכיחא כ"כ, ולא ראה הביאור"ל הוכחה מהשמטת השו"ע הלכות לא שכיחות, ודו"ק.

אי לדעת הרשב"א הוי רה"ר אפילו בפחות מ"ג ושליש

הביאור"ל סי' שמ"ה סעיף ט' [ד"ה י"ג אמות ושליש] כתב דלפי הרשב"א הוי רה"ר אפילו בפחות מ"ג ושליש, וקצ"ע לפי מה שהעתיק הב"י בשם המ"מ סברת הרשב"א שאי אפשר לרה"ר שתילקט במלקט ורהיטני, עכ"ל. ומשמע מלשון זו שזו רק סברא שאי אפשר לדקדק כ"כ בתכלית הדקדוק שכל אורך רה"ר יהיה רחב ט"ז אמה, אבל משמע דזה רק אם מתקצר במקצת בשיעור שאי אפשר לדקדק בו, אבל אם מתקצר טובא משמע לפי סברא זו דלא הוי רה"ר, וצ"ע.

בטעם שבית שאין תוכו י' וקריו משלימו ל"ה הוה תוכו כרמלית

בסי' שמ"ה סעיף ט"ו דן הביאור"ל [ד"ה תוכו כרמלית] האם דין זה הוא דאורייתא או דין דרבנן. ולא הבנתי כ"כ, דאם מדאורייתא צריך בית זה להיות רה"י ע"י המחיצות, אם כן למה גזרו עליו רבנן שתוכו יהיה כרמלית, ובמה הוא דומה לרה"ר שיגזרו עליו חז"ל גזירת כרמלית. וגם קצת קשה דהוי מילתא דלא שכיחא שיבנו בני אדם כאלה בתים שאינם ראויים לדירה, ובפרט שמדובר שהבית רחב יתר מ"ט אמות, שזה ודאי לא שכיח שיבנו בית נמוך כ"כ וגדול ברחבו, וא"כ מהיכא תיתי לומר שזה דין דרבנן.

ומה שדייק הביאור"ל מדלא קאמר הגמ' בקצרה תוכו כרמלית, אולי יש לומר דבר חידוש דבאמת יהיה אסור לטלטל מתוך הבית אל הכרמלית, אפילו שבעלמא מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית, אבל כאן יש לומר דאע"ג דמדאורייתא אין המקום הזה רה"י אלא כרמלית, מ"מ אין זה דומה לשאר כרמלית כגון ים ובקעה וכדו' שהם מקומות שדומים קצת לרה"ר, אבל כאן זה מקום שאינו דומה לרה"ר דמקורה בלא חלל י', ואינו נח לתשמיש דיחיד וכ"ש לתשמיש דרבים, ולכן אע"ג דאסור לטלטל בתוכו יותר מד"א, הואיל וסו"ס אין לו מחיצות, אבל מ"מ לא יהיה לו את הקולא של כרמלית לטלטל ממנו לכרמלית אחרת, ולכן לא קראה לו הגמ' כרמלית, כך היה נראה לחדש.

אברהם הלר - אופקים

אם ירושלים הוי רה"ר או לא

בעירובין דף (ו' ע"ב) כיצד מערבין דרך רה"י, עושה צוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן, חנני' אומר בש"א עושה דלת מכאן ומכאן, וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ובה"א עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן, ומקשה הגמ' דאטו רה"ר שייך לערב בה כלל, והרי אר"י דמי שיש לו ב' בתים מב' צידי רה"ר, עושה לחי מכאן ומכאן או קורה מב' צדדים. ואמרו לר"י דאין מערבין רה"ר בכך וגם לא בדתות, דאמר רב"ח אמר ר"י ר"י בירושלים אם לא שדלתותי ננעלות בלילה הוי רה"ר, ובלא נעילה לא סגי בדת לבד, ומתריצין אמר ר"י וכו', ואיבעיא להו אם לחנני' אליבא דב"ה צריך לנעול הדלתות, ונחלקו בזה אמוראי.

ופירש"י שהרי ירושלים היתה מפולשת משער לשער, ויש בו דריסת שישים ריבוא, ורוחב ט"ז אמה, ואף על פי כן כיון שדלתותי ננעלות בלילה, הויא כחצר הרבים ומערבין את כולה, ובלא עירוב ה"ה כרמלית, ולא חייבים עלי' מדאורייתא.

וכן (בדף ק"א ע"א) איכא למתני' דלדעת ר"מ לא יעמוד אדם ברשות א' ויפתח ע"י מפתח המונח ברשות האחרת, אא"כ עשה מחיצה י"ט, אמרו לו שבירושלים ה"י שוק פטמים שהיו מניחים המפתח ע"ג החלון, ופירש"י דחיישנין שיביא המפתח אצלו מהרשות השני', והיא הוצאה מה"ת, וכן לא יטול מפתחו המונח למעלה מ"י דילמא יקרבונו אצלו למטה מ"י, והוכיחו מהא דהקצבים היו נוטלים המפתח שה"י למעלה מ"י, ולא חששו רבנן.

ובפ"י רבינו יהונתן (דף ב' ע"א בדפי הרי"ף) כתב: "וצריך עיון גדול היכי מיערבא בדתות לבדן, והא נקראת כרמלית, וכי עירוב מפיק לה מכרמלית, אבל אם בנפלו עמוד מכאן ומכאן בב' ראשי המבוי, אפ"ל דמיערבא בכך, דהוי כחצר שיש לה מחיצות והדלתות נעולות בלילה".

והב"י (סי' שמ"ה סוף סעיף ב') יישב קושיא זו, דבאמת כשדלתות ננעלות בלילה הויא רה"י אף לענין לטלטל בכולה, אם לא שרבים דרים שם, וקרי לה כרמלית כיון שדרים בה הרבים, והוי כחצר של רבים שלא עירבו, שאסור לטלטל ממנה לבתים ומבתים אלי', וזה כשם שמצינו בכרמלית שאין מטלטלים ממנה לבתים ומבתים ממנה. כלומר דלעולם ל"ה הכוונה שהיא ממש כרמלית לפני שדלתותי ננעלות, וסרה קושיית רבינו יהונתן.

והרשב"א בתשובה (ח"ג סי' רס"ט) הקשה סתירת הרמב"ם משני מקומות, דבהלכות שבת (פי"ז ה"י) כתב שא"צ לנעול הדלתות בלילה, רק צריך שיהיו ראיות להנעול. אך בפ"א מעירובין (ה"א) כתב דאם דלתותי ננעלות בלילה הוי רה"י מדין תורה, הרי שלא נתבאר אם דעתו שממש צריך לנעול הדלתות בלילה, או סגי שיהיו ראיות.

וצ"ע לכאורה, דמפורש ברמב"ם דכל מקום לפי ענינו, ולא מיירי

והתם שו"ט הראשונים הטעם דע"ג הגג הוי רה"י, דעת הראשונים מפני שמשאר הצדדים יש מחיצות י, אמנם דעת התוס' (הובא שם בב"י) שאע"פ שמכל הצדדים אינו גבוה י, אעפ"כ כיון שבתוכו הוי י חשיב רה"י, והו"ד במג"א שם, והמשנ"ב שם סק"ד הביא דעתו ודעת החולקים, עיי"ש.

ולכאורה פלוגתתם היינו לשיטתם לפי הנידון כאן, דהא התם כשמבחוץ כל סביבותיו הוי מחיצות ט', לכאורה מה מועיל שבתוכו מחיצות י, הרי אין ניכרות המחיצות מבחוץ, אע"כ דהיינו התוס' לשיטתם שא"צ מחיצות הניכרות מבחוץ, וע"כ סגי בזה שיש בתוכו דין רה"י, והראשונים שנחלקו היינו לשיטתם שבעי מחיצות הניכרות מבחוץ, ואם בחוץ המחיצות ט' ליכא דין רה"י ע"ג, ולי"מ המחיצות שבתוכו כיון שאינם ניכרות.

[ומש"כ שלדעת התוס' א"צ מחיצות הניכרות מבחוץ כיון שא"צ לטעם דגו"א למעלה מ"י, לכאורה אשכחן בתוס' עירובין י' ע"ב ד"ה ואצבעיים דהתם מבואר שהטעם שמצדדים האויר שמעל מחיצה י, כדי לומר דאורא דהאי גרים ודהאי גרים מבטל, מפני שבאויר שמלמעלה נחשב כמצטרף לסתימה ע"ש, ומבואר שבעי לגו"א למעלה מ"י, והיינו דלא כמש"כ].

ויש עוד נפ"מ מכ"ו בבית שאין בתוכו י, וחקק בו והשלימו לי ע"י החקק, שהבית בתוכו נעשה רה"י, האיך יא הדין על גגו באופן שאין גגו משלמו לעשרה, האם יכול להעשות על גגו רה"י מחמת החקק שמבפנים, לדעת השו"ע דבעי מחיצות הניכרות מבחוץ על גגו אינו רה"י, ולדעת התוס' אף על גגו נעשה רה"י, וכפלוגתתם בגג הבית שמכל סביבותיו ליכא מחיצות י'.

כרמלית גבוהה כיצד מודדין

במשנ"ב סי' שמ"ה ס"ק ס"ו הביא לדעת השו"ע כרמלית עשרה מודדים מהגג ומן הזיז ולא מן הקרקע, והגר"א וא"ר נחלקו שלעולם מהקרקע מודדים. ויל"ע האם דעת השו"ע היינו דוקא בגג וזיז העומדים ברה"י, שכיון שמשם מתחילה הכרמלית ע"כ מודדים ממנה, אבל בזיז העומד בכרמלית יש לדון האם גם בזה אמרינן שנמדוד מהזיז, או"ד שבכה"ג כיון שגם בלא הזיז מתחתיו הוי כרמלית, א"כ אין סיבה שנמדוד ב"פ כרמלית. ולשון המשנ"ב מורה כן. [והנה לקמן אשכחן שנחשב גם בכה"ג כזיז העומד ע"ג הנהר, אע"ג דהתם הוי עומד בכרמלית כמש"כ הביאור"ל סי' שנה"א ס"א ד"ה וחלון, שלהשו"ע יא כרמלית, אע"ג דהתם עומד ע"ג הנהר דהוי כרמלית, אמנם זה אינו, דהתם מיירי בגבוה י' מהמים, דכל שגבוה י' אינו נחשב כעומד בכרמלית (כדאשכחן לענין הדין של חוזר וניעור דלי"א חו"ג בגבוה י', כיון שכבר אינו נחשב שם לכרמלית, כמש"כ השעה"צ סי' שמ"ה ס"ק ע"ה)].

כמה יכול להיות החלון רחוק מהזיז, ועדיין יחשב הזיז כחורי רה"י

במשנ"ב סי' שמ"ה ס"ק ס"ו: אם היה חלון הבית פתוח להם, הטעם דעיי"ז נעשה חורי רה"י, ועיין לעיל שעה"צ סק"י דגם בזה שייך הנידון בזיז למטה מעשרה הסמוך לרה"י, ופתוח לו חלון מרה"י, האם נעשה עיי"ז חורי רה"י, כמו שנחלקו הראשונים לענין חורי רה"י המפולשים לרה"י למטה מעשרה (כמש"כ המשנ"ב לעיל סק"י). ועיין לקמן סי' שנה"ג משנ"ב סק"ח בשעה"צ שם סק"ז ד"א שבזיז הבולט לכו"ע כיון שהוא מפולש לרה"י, ל"א דין חורי למטה מ"י. וכאן לא נתבאר כמה יכול להיות החלון רחוק מהזיז, ועדיין יחשב הזיז כחורי רה"י, ולקמן סי' שנה"ג ס"ב ובמשנ"ב סק"ח כ' שדוקא אם הוא סמוך שיעור ד"ט אמרי' עליו דין חורי, אבל ברחוק יותר מג' ל"א חורי, עיי"ש.

מצא מין את מינו לגבי מקום פטור בכרמלית

בביאור"ל סי' שמ"ה סעיף י"ז ד"ה חורי הביא את יסוד הגר"ז שכל מאי דאמרי' שהמ"פ נעשה כרמלית משום דחוזר וניעור, היינו דוקא באמצע הכרמלית, אבל מצידו ל"א חוזר וניעור.

ואין להקשות דהא בין הלחיים שהוא מקום פטור אמרינן חוזר וניעור בפתוח לכרמלית, כמבואר בגמ' עירובין ט' ע"א, והובא לקמן בב"י סי' שס"ה ס"ד, והא התם הלחיים עומדים מן הצד, ואעפ"כ אמרי' חוזר וניעור, דהתם הכרמלית והמקום פטור הוא בחד גובה, שהכל באותו מקום, ובזה אמרי' חוזר וניעור אפילו מן הצד, אבל כאן שהוא במקום גבוה ל"א חוזר וניעור א"כ הוא באמצע [תדע שאמרינן לזה החילוק, שהרי עצם דין חוזר וניעור הוא מפ"ו בגמ' שם לדעת רבא, והאיך נחלקו בזה הראשונים כמובא בב"י סוף הסימן, אע"כ שבגמ' מיירי באותו מקום שהוא בגובה אחד, ובזה לכו"ע אמרינן חוזר וניעור, והראשונים נחלקו האם אמרי' חוזר וניעור אף במ"פ הגבוה ג', או שכיון שהוא במקום בפ"ע ל"א ניעור בכה"ג].

ולעצם יסוד הגר"ז שמן הצד ל"א חוזר וניעור, הוא צע"ג, דהא ברמ"א לקמן סי' שמ"ו ס"ג גבי איסקופה מבואר דלא כדבריו, שאפילו באיסקופה גבוהה ג' ועומדת מן הצד אמרינן חוזר וניעור, וצ"ל שחורי הוא מן הצד גרע טפי מאיסקופה, ויל"ע.

(וכן קושיית הביאור"ל סי' שס"ו ס"א ד"ה ברשויות אינה קשה עפ"י דהגר"ז אלו, א"כ נחלק בין איסקופה לחורי).

ויל"ע לפי"ד הגר"ז האיך יא הדין בחורים בכותל העומד באמצע הכרמלית, האם בכה"ג נימא שהוא כרמלית משום שהוא באמצע, או"ד שלעולם כל המושג בחורים שהם נחשבים כמן הצד.

משה פוריס - אלעזר

אי בעינן ראיית המחיצות במים עכורים

במשנ"ב סי' שמ"ה ס"ק מ"א כתב: אפילו מלאה מים או שאר דברים שאדם מסתכל בהם ורואה מה שבתוך המחיצות, עכ"ל. משמע שצריך שיראו את המחיצות, ויש לדון במים עכורים, ולקמן ס"ק מ"ח כתב שמחיצות ים ניכרות, ובדרך כלל מי ים עכורים הם, וצ"ב. וע"ע בשעה"צ ס"ק נ"ג בשם המאירי דבאגם אין המחיצות ניכרות.

שיעור ראיית המחיצה

בשעה"צ סי' שמ"ה ס"ק מ"ג כתב: אבל אם מונח שם מעט פירות לא נתבטל הבור משיעורו עיי"ז, עכ"ל. צריך לדעת מהו מעט, דסו"ס צריך שהמחיצות יהיו ניכרות, ויש לדון אם די לראות מעט מהמחיצה או מחיצה אחת שלימה.

יוסף בנימין ספטנר - אלעזר

סימן שמ"ו

בגדרי גזירת שלא יחליפו

בענין החלפה מרשות לרשות דרך מקום פטור ה"ז איסור דרבנן, אמנם בענין החלפה ברשויות דרבנן נחלקו הראשונים דבר, והובאה מחלוקתם בסי' שמ"ו אם גזרינן גזירה לגזירה. ומחלוקת נוספת בדבר היא בדעת המתירין גופיהו, האם בעינן שיניח במקום פטור או לא.

עוד נחלקו האחרונים אם מהני היתר דמקום פטור גם למקום שלא עירבו, דהא בעירוב אין מעלה בהפסק שביניהם, שאפילו להוציא ממקום למקום אין איסור, ובחזו"א הוכיח מגמרא שיש היתר דרך מקום פטור.

עוד מצינו בסי' שנה"ז שהתיר הרמ"א כוחו דרך מקום פטור לכרמלית אף בתוך העיר.

ויש לעיין אם מה שמצינו שאסור להחליף, האם הוא חשש שיבואו להוציא במציאות המסויימת שנמצאים בה, או שהחשש הוא בעלמא באופן כללי, מדמוציאים עכשיו יבואו להוציא בפעמים אחרות.

ועיין בדברי רש"י בעירובין דף ט' עמוד א', וז"ל: ובלבד שלא יחליפו - דלא לימרו דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד, ואתי למישרי הוצאה בשבת, ומשמע מדברי רש"י שזוהי סברא כללית.

אמנם מדברי התוס' בדה"ב עמוד א' נראה לכאורה כאידך גיסא, וז"ל: לא יעמוד אדם - בפרק בתרא (ד' צט), מוקי לה בחפצים הצריכין לו, וגוריי דלמא יכניס אצלו, וקשיא דתיפוק ליה דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד, כמו משתין ורק מרשות הרבים לרה"י דאסרינן לקמן. ורש"י תירץ לקמן דלא דמי למשתין ורק דשותה עביד עקירה והנחה בחד רשותא דמשקין נחין בתוך פיו שהוא מקום פטור, ואף על גב דחוזרין ונבלעין אין לחוש והואל ונחו במקום פטור. ואף על גב דבמקום שאין בו ד' על ד' (אמות) אמרינן ובלבד שלא יחליפו, **התם גזרינן דילמא אתי לאפוקי בהדיא**, אבל הכא אי אפשר כלל שלא ינחו מעט בפיו.

ובלשון הרא"ש מבואר שעשו חיזוק לדבריהם, ונראה יותר כהתוס' דזוהי סברא בהוצאה ספציפית מרשות זו, משא"כ אם החשש שלא יבואו להוציא בעלמא נראה דזה שייך יותר לסגנון גזירה לגזירה שלא גזרינן.

וע"ע בסברת שלא יחליפו דהווי עינין סברא כללית, אך סברא אחרת, בדברי החזו"א בסי' ל"ח סק"ד, דשם מיירי מענין איסור חליבה בשבת, ונתן שם עצה שהחליבה הראשונה תלך לאיבוד, וה' הוסיף שם הזהרה בענין, וז"ל: 'ואם הלביש בשעה שהחלב הולך לאיבוד ואחר כך תחת חתימת הצינור לקבל החלב, נראה דחיובא ליכא, אבל אסור לעשות כן, זכר לדבר מה שאמרו לעיל ח' ב' ובלבד שלא יחליפו, אע"כ דכל אחת ואחת התיירא, מ"מ כל שהשיג את התועלת של מלאכה גמורה יש בו משום שבות', עכ"ל הנצרך לעניינינו. וחזינו בדבריו שישנו איסור חכמים בפני עצמו היכא שהאדם משיג את התועלת ממעשיו, אע"ג שבא לידי כך על ידי צירוף של מלאכות המותרות.

[ויש ליתן טעם לדברי הגר"א והמאמר"ר דסברי דצריך נח, דהיינו משום דס"ל דכל ההיתר הוא מחמת דהוי גזירה שלא להוציא היכא דנח דמדאורייתא פטור ולא גזרינן גזירה לגזירה].

בענין שיעור שטח רשות היחיד

כתב הבאור"ל בסימן שמ"ו סעיף ג' וז"ל: כאשר נעייין בדברי הרמב"ן עצמו בסוגיא דעיר של יחיד [שממש הוציא הריטב"א שיטתו], נראה לכאורה דרך אחרת בשיטתו, דהרמב"ן לא כתב שם דבריו אלא במחיצות העומדים מאליהם כהרים ובקעות, וע"ז כתב דכל היכי שהם רחוקים טובא עד כדי שאינו מוצא א"ע בתוך מחיצות לא מקרי מחיצות, וכדמוכח מההיא דבבל נמי מקיף ליה פרת, עיי"ש ברמב"ן, וסוגיא דרף ס"ז דכור או כוריים לא הביא כלל בדבריו, ושפיר י"ל דס"ל דשם אפילו אלף כורים, ומטעם דשם המחיצות נעשיין בידי אדם, אף על גב דמיחסרי דיריין וכשיטת התוספות, אלא דבזה פליג אהתוספות, דלדידהו דוקא בהיתה דרך הרבים באמצע, ומשום דאתו רבים ומבטלי למחיצתא הנעשה מאליה, ולדידהו אפילו לא היה עוברת דרך הרבים באמצע, וכההיא דרף ס"ז לענין קרפף אם היו המחיצות נעשים מאליהם לא מהני אם המחיצות היו רחוקות, ולא הוי אלא מקום פטור מן התורה, ובפרט לפי מה שכתב שם הרמב"ן עוד תירוץ שני וז"ל,

וא"נ היכי שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה, וה"נ משמע ההיא דעושיין פסין גבי סולמא דצור ואוקינוס, עכ"ל.

ובודאי י"ל דלענין קרפף מודה הרמב"ן לתוספות דאפילו רחב הרבה מאוד שאין המחיצה נראית לעומדים באמצע הוי רה"י מן התורה, כיון שעכ"פ מעכב את הרבים מלעבור שם מחמת המחיצות המוקפות, דאין הפשט ברמב"ן בכל מחיצות שבידי אדם ולא במחיצות בידי שמים, וצ"ב הסברא בזה, ומה דחילקו כן תוס' לענין בקיעת רבים, י"ל דרבים בעלמא מגדירים את המקום כפרוץ, ואין להם כח להתנגד למחיצות שהוגדרו לכך ע"י בני אדם, אבל לענין ניכר מה אכפ"ל אי הוא בידי שמים או בידי אדם, סוכ"ס אינו ניכר.

וצ"ע מה משמעות הדבר שיהיו המחיצות ניכרות למי שבפנים, ומבואר בריטב"א שאינו כדון סוכה שבה צריכות להיות המחיצות ניכרות עם הרשות, דהא בשבת מהני גם גוד אסיק מחיצות אלא דהיו ניכרות לעומד ברשות, ולכאורה קשה דהא כל מי שעומד ע"ג גוד אסיק ג"כ אין המחיצות ניכרות לו [וי"ל דלא צריך שיהיו ניכרות לו בדוקא, אלא שיהא ניכר הבדל הרשות וניכר לעומד מבחוץ, ואין מדוקדק כן הלשון].

עוד צ"ע דלכאורה מודדין הניכר בניכוי הבתים, דאל"ה לא שייך להמצא תיקון ערוב כלל, דתמיד יש בתים שמסתירים, וצ"ע דאם יש כלל שצריך לראות את המחיצות מדוע נדון את הדבר בניכוי הבתים.

והנה להרשב"א לא נתבאר מה סיבת ההבדל, וא"כ קשה מה ההכרח שא"י אינה כיון שכל העולם לא, הלא יתכן שמאיזה סיבה כל העולם לא, וארץ ישראל לחודה כן.

וע"כ דהא פשיטא שאין אפשרות לראות כרה"י מקום גדול מאד, וזה הראיה מכל העולם שכשם שכל העולם אינו רשות יחיד, כך ארץ ישראל לא, אלא שצ"ב מה מגדיר מקום כגדול מדי מהיכולת לראות אותו כרשות יחיד.

וז"ב דברי הריטב"א שהים לא יכול להיות מחיצה כיון שלא ניכר לעומד מבפנים שהוא גדור, ואין הכונה שלא רואה את גוף המחיצה, אלא שיוודע על קיומה ומרגיש שהוא נמצא ברה"י, דבשלמא כשעומד ע"ג הר הלא רואה שאין המשך, ויודע שיש הר, וממילא מרגיש עצמו במקום גדור, אבל כל העולם אינו נותן הרגשה לאדם שנמצא במקום יחיד. וכן הוא גם במקום שמצד עצמו ללא הבתים ניתן לראותו כמקום גדור, כסברת ניכוי הבתים שזכרנו, שכן יסוד הסברא מתחיל בגודל המקום, ולא בראיה או אי הראיה של המחיצות.

[ולפי"ז אין מקום מציאותי לכאורה לנידון אם רואים את גובה המחיצה ולא את י' הטפחים התחתונים, שאם הוא שיעור מקום שרואים את גובה הצוה"פ מסתמא הוא מקום שהבעיה היא הבתים, והשטח הוא יחסית קטן, שניתן להגדירו כרשות, ומה שיש לעיין במקום שאינו ניכר בגלל ההרים האם מנכים את ההרים, ובזה יש לדון דנראה שהסברא שניכר לעומד מבפנים היינו ששטח הרשות של האדם מוגבל למקום שבו הוא נמצא, ודבר כזה ניתן להגדירו כרשות, ומה שהוא נמצא זה עד גבול מה שבתוך שטח ראייתו, ויש לדון שהוא דבר מוחלט, דקשה לומר שבגלל הר קטן שמסתיר אי"ז בשטח שלו, ומ"מ אם יש הסתרה טבעית י"ל שאין זה חלק מהרשות שלו].

ובזה תבואר הבנת הבאור"ל ברמב"ן דשאני מחיצות בידי שמים ממחיצות בידי אדם, בזה שמחיצות בידי אדם יש בהן כח להגדיר את המקום כרשות נפרדת, שכן נעשו לגדירה לשם כך. [אלא דיצא חידוש שאם נעשו מסיבה אחרת, אולי אין בזה את המעלה].

מרדכי רוטנברג - קרית יובל

בטעם שיש ליהור שלא יא בין בית לבית ג' טפחים

סי' שמ"ו שעה"צ סקט"ז - צריך להבין סברת השעה"צ. ועי' חזו"א שסובר דמהני. ועי' חזו"א שאם מחולק גם בגודל לא מהני אם רחוק יותר מג' טפחים. ואולי סברת השעה"צ שאם מחולק בבתים אנו רואים גם את הגגים כמחולקים, כיון שהגגים טפלים לבתים. ויותר נראה שגם השעה"צ סובר שאם היה הגג מחובר היה מועיל צורת הפתח בשני הצדדים, אלא דכוונת השעה"צ שאם הבתים מחולקים א"כ מסתמא גם הגגים מחולקים, ובזה לא מהני צורת הפתח בשני הצדדים.

אי בעינן שיהיו המחיצות דבוקות ע"מ לומר פי תקרה

ביאור"ל סי' שמ"ו ד"ה שתי מחיצות - מש"כ הביאור"ל ולדבריהם, נראה דכוונתו, דלדברי המג"א אין זה נחשב רה"י גמורה של ד' מחיצות, דהנה המג"א שם הקשה דבסימן שס"א פסק דבעינן דוקא שיהיו המחיצות דבוקות זו בזו, ותי' דהתם לחומרא בעינן שיהיו דבוקות, והכא לחומרא אומרים פי תקרה אפילו אינם דבוקות, ולפי"ז אפילו נאמר פי תקרה בשני הצדדים, מ"מ לא יהיה נחשב רה"י גמורה לענין לטטול דלענין להקל שיהיה מותר לטטול לא אמרינן פי תקרה, ולכן כתב הביה"ל שרק לפי דברי הא"ר והגר"א יהיה רשות היחיד גמורה ע"י המחיצות, ונמצא לפי דברי המג"א שאע"פ שאין נחשב רה"י להקל ויהיה אסור בטלטול, מ"מ אסור לטטול מכרמלית לכוז רה"י. ויש לעי', דלפי"ז דברי הביה"ל ד"ה ומותר דלא כהמג"א. ואולי כיון שלחומרא אומרים פי תקרה בשני הצדדים, לכן אסור לטטול משם לכרמלית, ורק במקום שיש רק ג' מחיצות מותר. אבל מדברי המג"א דקדק לכתוב והשלישית נעשה

ע"י המשקוף, כמו שכתב המשנ"ב סק"ב (דברים אלו מהמג"א), משמע שסובר שאפילו נאמר פי תקרה רק בצד שלישי יהיה אסור לטלטל משם לכרמלית.

שלמה קפלן - קרית ספר

בגדר צורת הפתח לענין שבת סוכה ומזוזה

א. במשנ"ב (סימן שמ"ו סק"א) כתב שאם יש בליטת גג סמוכה לבית [פי"ר ליב"ן], ויש לה עמודים לצד הרחוב, יעמיד עוד שני עמודים סמוכים לבית, ומותר לטלטל במקום זה כיון שיש צורת הפתח מכל השלשה צדדים.

ויש לעיין היכן הוא הצורת הפתח באופן זה, הרי צורת הפתח נעשה על ידי שני מזוזות ומשקוף, ואילו כאן יש רק מזוזות בלא משקוף. ולכאורה מבואר במשנ"ב שקצה התקרה יכול להיחשב למשקוף.

דעת הרמ"א והמשנ"ב בדין ראש תקרה לענין סוכה

ב. ובאמת מצאנו דין זה אף לענין סוכה, דהנה בשו"ע (סימן תר"ל ס"ב) כתב שהעושה סוכה על ידי שתי מחיצות וטפח, צריך לעשות לרוח השלישית צורת הפתח על פני כולו. והביא הרמ"א בשם הראב"ה שאם מגיעים הקנים העומדים לצורת הפתח עד לסכך, אין צריך קנה על גביהן, ומבואר ברמ"א שאף שאין משקוף אלא **ראש תקרה**, יכול להיחשב כצורת הפתח. ובמג"א (סק"ב) חלק עליו, שהרי איתא בירושלמי 'פאה מצלת ואין סוף סכך מצלת', והיינו שקליעת הזמורה המתוחה מאילן לאילן מצטרפת לקנים העומדים להיחשב לצוה"פ, אבל סכך אינו מצטרף לקנים. וטעם הדבר לחלק ביניהם, שקליעת הזמורה נעשית לשם צוה"פ, אבל **סכך שלא נעשה לשם כך** אינו נחשב לצוה"פ.

ובפשטות כוונת המג"א שכל שהמשקוף לא נעשה לשם צורת הפתח אינו נחשב לצוה"פ, וכן משמע במשנ"ב (סק"ג) שהביא קושית המג"א, וסיים שהאחרונים יישבו קושייתו, ולכן הסומך על הרמ"א לא הפסיד. ומה שכתב שהאחרונים יישבו קושייתו, היינו מה שכתב הפמ"ג (סי' תר"ל א"א סק"ב) שהירושלמי איירי באופן שאין הקנים נוגעים בסכך, אבל אם הם נוגעים בו יכול הסכך להיחשב כמשקוף אף שלא נעשה לשם כך. עוד כתב ליישב בשם האליהו רבה, שהירושלמי איירי בסוכה סתם שנעשתה לשם צל, אבל סוכה שעשו אותה לשם מצוות סוכה, אי"כ כל המחיצות והסכך נעשו באופן שיועילו למצוות סוכה, ונחשב שהסכך הונח לשם צוה"פ. [אין להוכיח מהמג"א שכל משקוף שלא נעשה לשם פתח אלא לדבר אחר, אינו נחשב לפתח ואינו חייב במזוזה, שיתכן שזהו דווקא לענין צורת הפתח שאין זה פתח גמור אלא נראה כפתח, וכדי שיחשב כפתח צריך לעשותו לשם פתח]. עכ"פ מבואר במשנ"ב שנקט עפ"י שמבואר ברמ"א שם שראש תקרה נחשב למשקוף.

אכן החזו"א (או"ח סימן קי"א סק"ה) ביאר שכוונת המג"א שלא נעשה לכך, היינו שאין הסכך יכול להיחשב כמשקוף, כיון שמשקוף שיוורד ושוקף את הפתח הרי במהותו הוא משמש לפתח, אבל **ראש תקרה** אין צורת הפתח עליו אלא המשך התקרה, ולא נעשה לשם משקוף, ולכן אינו מועיל אף אם יניחנו מתחילה לשם פתח, והיינו לשיטתו כפי שיבואר להלן שסובר שראש כותל וראש תקרה אינם נחשבים לצוה"פ, כיון שאינם סותמים חלק מהפתח.

ולפי המבואר שדעת המשנ"ב שראש תקרה נחשב למשקוף, וזהו כמו שמבואר כאן לענין בליטת גג סמוכה לבית [פי"ר ליב"ן] שיש לה עמודים לצד הרחוב, ומעמיד עוד שני עמודים סמוכים לבית, שמותר לטלטל במקום זה כיון שיש צורת הפתח מכל השלשה צדדים, ואף שהצוה"פ לא נעשה לשם היתר טלטול, צריך לומר כתיורף הראשון של הפמ"ג, ולפי"ז לא יועיל אלא באופן שהעמודים מגיעים לתקרה.

דעת הרא"ש והטור שראשי כתלים חייבים במזוזה

ג. ובעיקר דין זה מצאנו מבוכה גדולה, דהנה איתא במנחות (לד.). אמר אמירם האי פיתחא דאקרנא חייב במזוזה. ופירש הרא"ש (הלק"ט סי' ט"ו) דהיינו שכל הרוח הרביעית פרוצה, ואפילו הכי חייבת במזוזה, כיון שראשי הכתלים שמצדי הפתח נידונים כמזוזות. וכן פסק הטור (סימן רפ"ז). ותמה החזו"א (יר"ד סי' קע"ב סק"ב) מדוע קורה המונחת על גבי ראשי כתלי המבוי אינה מתרת מדין צורת הפתח, והרי ניתן להחשיב את ראשי הכתלים למזוזות.

ביאור הראשונים בגדר צורת הפתח

ובאמת מצאנו קושיה זו כבר בתוס' ר"ד (עירובין ב.). שהקשה למה קורה המונחת על פתח הרחב מעשר אמות ימעט, הרי יש להחשיבה כצורת הפתח, ובצוה"פ קיי"ל שמועיל אפילו לפתח רחב יותר מעשר אמות. ותיורף שבצוה"פ צריך שני מזוזות משני הצדדים, **שיהא הדלת שוקף עליהם בלא הכתלים**. ומבואר בתור"ד שהגדרת צורת הפתח שהוא סותם מקצת מהפתח. וכן מבואר ברבינו יונתן (שם ב:.) ומאירי (שם יא:.) שהוקשה להם למה צריך בקורה שתהא רחבה טפח ובריאה לקבל אריח, תיפוק ליה שיועיל מדין צוה"פ שדי לו בקנה רחב משהו המונח על גבי המזוזות. ותיורף שדווקא לענין צורת הפתח מועיל קנה רחב משהו, 'כיון שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן **סותמין במבוי קצת**

וכו' סגי בהכי, ומבואר בדבריהם שאינו נחשב לצורה של פתח אלא אם הוא סותם מקצת מהפתח, דלא כדעת הטור והרא"ש.

ביאור דעת הרי"ד בדין ראשי כתלים

ד. ובדעת הרי"ד יש לתמוה, דהנה בפסקי הרי"ד בהלכות מזוזה (ד"ה אמר אמירם) כתב שפתחא דאקרנא מדובר שלא סמך כותל מערבי עם כותל דרומי, אלא הניח אויר או בראש כותל דרומי או בראש כותל מערבי, ושני ראשי כתלים אלו הם נחשבים פצימין לפתח. ומבואר ברי"ד שכל החיסרון בפתחא דאקרנא משום שהם בקרן זווית, ואינם מגיעים עד תחילת החדר, אבל אם יש שני ראשי כתלים עד סוף החדר חייב במזוזה. וקשה שהרי בעירובין כתב שצורת הפתח שמועיל למחיצת עירוב, היינו דווקא אם הדלת שוקף עליהם בלא הכתלים, וראש כותל אין הדלת שוקף עליו, וא"כ היאך כתב שחייב במזוזה.

ובשלטי גיבורים העתיק מהרי"ז בשם הרי"ד שכתב 'מי שסמך ראש פתחו על פני רחבו של כותל, אע"פ שהיו פני הכותל שוין וחלקים, הואיל ולא נעשו לתיקון הפתח אינו דומה לפצים, והרי הוא כמו פתח שאין לו אלא פצים אחד ופטור', ולמד מכאן החזו"א (שם בד"ה ובטור) שהוא סובר שראש כותל אינו חייב במזוזה. וקשה ממה שפירש בפסקי הרי"ד פתחא דאקרנא כדברי הרא"ש, דהיינו ראשי כתלים שחייב במזוזה.

ואולי יש ליישב שבפתחא דאקרנא הרי"ד לא פירש שישנם ראשי כתלים משני צידי הפתח, 'אלא הניח אויר או בראש כותל דרומי או בראש כותל מערבי', והיינו שיש ראש כותל מצד אחד וגיפופים מצד שני, וא"כ יש לומר שהנה מהותו של פתח הוא להפקיע ממקום פרוץ בלא מחיצות שם פרצה, שעל ידי הפתח הרי הוא מקשר בין המחיצות שגודרות את המקום, וא"כ יתכן שגם כשיש לו גיפופים רק מצד אחד הוא נראה כפתח, ולא כמקום פרוץ לחוצה לו, וכיון שהוא פתח הרי הוא חייב במזוזה. אך עדיין קשה שבתור"ד בעירובין משמע שצריך שיהיה מזוזות שכולטות משני צידי הפתח כדי שיחשב לצורת הפתח.

ביאור החת"ס בדעת הרא"ש

ה. ובשו"ת חת"ס (ח"ו סי' ל"ד) כתב ליישב דעת הרא"ש, שמה שקורה על כתלי המבוי אינו מועילה מדין צוה"פ, היינו באופן שהקורה אינה מונחת בראשי הכתלים אלא בהמשך הכותל, שזה אינו חשוב כמזוזה גם לדעת הרא"ש, ואכן אם הקורה תעמוד בראשי הכתלים הרי היא מועילה מדין צוה"פ, ואינה צריכה להיות רחבה טפח, ואף בפתח הרחב מעשר וגבוה מעשרים אמה כוונה ותמה עליו החזו"א (או"ח סימן ע"ט סק"ב) הלא סתם קורה מונחת בראש המבוי, ואם כדבריו הגמ' לא היתה סותמת דבר זה. עוד יש להקשות למה נקט התנא שגבוה מעשרים ימעט, הרי יכול לתקנו בתיקון מועט על ידי שיזיז את הקורה לראש המבוי.

בקושיית האחרונים בדעת הרמ"א בענין ראש כותל בשבת וסוכה

ו. וביותר יש לתמוה בדעת הרמ"א והמשנ"ב שהבאנו, שהרמ"א כתב לענין סוכה שמועיל ראש תקרה אף שאין כאן משקוף, וכן נקט המשנ"ב, ואילו כאן בהלכות עירובין כתב **הדרכי משה** (סימן שס"ג אות י"ג) שכתלי המבוי אינם מועילים במקום הקנים להיחשב כצוה"פ אף בראש המבוי, וכן מבואר במשנ"ב שם (סק"ג). והיינו שראש כותל אינו נחשב לצוה"פ, וא"כ כיצד כתבו הרמ"א והמשנ"ב לענין סוכה שמועיל ראש תקרה.

ובמג"א (שם סק"ח) הקשה שבהלכות סוכה כתב השו"ע (סימן תר"ל ס"ג) שאם יש שתי מחיצות זו כנגד זו, עושה דופן רחב ארבעה טפחים ומעמידו פחות משלושה סמוך לאחד הדפנות, ועושה צוה"פ ע"י שיתן קנה מהפס על דופן האחד, הרי שמחשיב את ראש הכותל כמזוזות הפתח, והרמ"א לא השיג עליו, וא"כ למה כתלי מבוי אינם נחשבים לצוה"פ [ואכן בחזו"א (יו"ד שם) כתב שדברי השו"ע בסוכה הם לדעת הרא"ש, ולהלכה גם לדעת השו"ע אינו מועיל, ולדבריו מיושב למה הרמ"א לא טרח להשיג על דבריו]. ותיורף, שכיון שכל הצורך בצוה"פ בסוכה הוא חומרא בעלמא מדרבנן, אף ראש כותל מהני. **ובמחצית השקל** (שם) כתב שכוונת המג"א שאף מה שהובא בשו"ע בס"ב שצריך צורת הפתח הוא משום חומרא. ולפי דבריו יש ליישב שאכן מה שמהני הסכך שהוא ראש תקרה לצוה"פ, משום שאינו אלא חומרא בעלמא. אולם **בפמ"ג** כתב שהצוה"פ בס"ב הוא מעיקר הדין, ולכן כתב השו"ע שצריך להניח קנה משני צידיו [וכן משמע מקושיית המג"א מהירושלמי, שהרי אם אינו לא משום חומרא, יתכן שאף אם הסכך לא נעשה לשם כך מועיל לצוה"פ], וא"כ לדבריו עדיין קשה היאך כתב הרמ"א שמועיל ראש תקרה להיחשב כמשקוף, והרי לענין פתח כתב שראש כותל אינו נחשב לצוה"פ.

חילוק בין ראש כותל לראש תקרה

ז. ונראה לומר שאף לסוברים שראשי כתלים אינו חשוב כמזוזות, מכל מקום ראש תקרה נחשב כמשקוף, כיון שהמזוזות בפתח נחשבים חלק מגדרת המקום, אבל המשקוף אינו חלק מהמחיצה אלא הוא נצרך רק לתת למקום צורה של פתח שלא יראה כפתחי שמאי. וראיה לדבר, שהנה מצינו שמחיצה שאינה עומדת ברוח אינה חשובה מחיצה, ונחלקו המשנ"ב והחזו"א האם דין זה נאמר גם על הקנה העליון שבצוה"פ, שהמשנ"ב (סימן שס"ב סק"ו)

הביא בשם המחצית השקל שלענין צורת הפתח חלוק דינו של הקנה שעל גבי הקנים מהקנים עצמם, לפי שאותם שבצדדים צריך להיזהר שלא ינידם הרוח, כיון שהם משום מחיצה, ומחיצה שהרוח מנידה אינה נקראת מחיצה, אבל הקנה שעל גבן נהי דצריך להיזהר שלא ינטל על ידי הרוח, אבל אם הרוח ינידו אין בכך כלום. ונראה ככוונת דבריו שמה שהרוח מנידו הוא רק פסול בהלכות מחיצה, והמשקוף אינו מעיקר דין המחיצה של הפתח, ולכן אף שהרוח מנידו אינו נפסל בכך, ולפי"ז המשנ"ב אויל לשיטתו שכיון שהמשקוף עומד רק לתת למקום צורה של פתח, יתכן שגם על ידי ראש תקרה נראה כפתח ולא כמקום פרוץ. אולם דעת החזו"א (סימן ע"ו סק"ו) שאם המשקוף מתנדנד אינו כשר לצוה"פ, והיינו משום שסובר שאף המשקוף הוא חלק מהמחיצה, ולכן כתב שגם ראש תקרה אינו מועיל לצוה"פ.

חילוק בגדר צורת הפתח בין שבת למזוזה

ח. אך עדיין לא נתבררה לנו דעת הרא"ש, שמבואר בדבריו שאף ראשי כתלים נחשבים למזוזות, מדוע קורה שעל גבי מבוי אינו מועיל בתורת צוה"פ. עוד יש לעיין כיצד יפרנס הרא"ש הא דאיתא בירושלמי לפי מה שפירש החזו"א שהסכך אינו יכול להיחשב כצוה"פ, כיון שהוא רק המשך תקרה ולא נעשה לשם פתח, וכל שלא נעשה פתח אינו נחשב לצוה"פ, אי"כ גם ראש כותל אינו יכול להיחשב צוה"פ. [ואין לומר שדווקא תקרה צריכה להיעשות לשם פתח, שהרי נתבאר שהמזוזה היא החלק המהותי של הפתח יותר מהמשקוף].

ונראה לומר, שאף הרא"ש מודה שלענין שבת ראשי כתלים אינם חשובים כצוה"פ, לפי שחלוק דין צורת הפתח לענין שבת במזוזה, שלענין **שבת** נאמרה הלכה שהרשות תהיה גדורה מכל צדדיה, ואם יש פרצה באחת מרוחותיה אינה נחשבת לגדורה, ומהותו של הצוה"פ על ידי המזוזות שמשני צידיה הוא לסתום מקצת מן הרוח שלא יהיה פרוץ [וכעין זה כתב הגר"ח (שבת פט"ז ה"ז)], ולכן ראשי כתלים אינם מועילים לצוה"פ, כיון שאינם סותמים ברשות כלל, אבל לענין **מזוזה** אין דין שהפתח יסתום את הרשות, אלא כל שנראה כפתח נחשב לצוה"פ, ולכן גם ראשי כתלים יכולים להיחשב כמזוזות לפתח.

וכן יש לפרש בהא דמבואר בירושלמי לענין סוכה [לפי החזו"א] שכל שהסכך לא נעשה לשם כך אינו נחשב לצוה"פ, וממילא גם כשהדפנות לא נעשה לשם מחיצה אינו חשובים מחיצות סוכה, היינו דווקא בסוכה שצריך שיהיה לה דפנות, והצוה"פ הוא חלק מדפנותיה, וכל שלא נעשה לשם מחיצה אין הצוה"פ נחשב לדופן, אבל לענין הלכות מזוזה שגדר חייבו כל מקום שנראה כפתח לרשות, אי"כ גם אם לא נעשה לשם צוה"פ נחשב לפתח החייב במזוזה.

ועדיין ניתן לומר שאף לענין שבת חלוק ראש כותל מראש תקרה, כמו שהוכחנו בדעת המשנ"ב, שאף שראש כותל אינו נחשב לצוה"פ כיון שהוא עומד לשם מחיצה, אבל ראש תקרה מועיל לצוה"פ כיון שהמשקוף אינו עומד לשם מחיצה אלא לתת לו צורה של פתח.

העולה לדינא: דעת החזו"א שראש כותל וראש תקרה אינם נחשבים לצוה"פ, אלא שכתב שלענין מזוזה לחוש לדעת הרא"ש. ודעת המשנ"ב שאף שראש כותל אינו נחשב צוה"פ, אבל ראש תקרה נחשב צוה"פ.

ונמצא שבתים שיש בהם פרוזדור, ובכניסה לפרוזדור אין מזוזות אלא שמסתיים בו הכותל הימני של הפרוזדור, ומעליו יש בידם או תקרה אקוסטית, וקצה הבודים מתחיל בתחילת הפרוזדור, שלדעת החזו"א יש להניח מזוזה בתורת חומרא לחוש לדעת הרא"ש, ולדעת המשנ"ב אי"כ כתלים והתקרה מסתיימת בלי ירידה כלפי הפתח יתכן שחייב במזוזה מדינא.

יצחק זאב ויסבקר - מודיעין עילית

בענין אסקופה פחות מד'

הערה גדולה בדין משקופי הדלת

סי' שמ"ו ס"ג ברמ"א: מיהו אסור להכניס מאסקופה לרה"י או איפכא, דחיישין שמא לא יהיה התקרה ארבעה, ואז אם אין האסקופה גבוה שלשה יש לה דין שלפניה, ואפי"ו אם גבוה שלשה מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית אמרינן מצא מין את מינו ונייעור.

ובמ"ב ס"ק כ"ז כ' דמש"כ הרמ"א דיש לה הדין שלפניה, אם המקום שלפניה ר"ה בטלה האסקופה לגביה ונעשה ג"כ ר"ה, ואם כרמלית כרמלית, וסיום ד' הרמ"א מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית, זה קאי אסיפא לחוד בגבוה שלשה. ובבב"ל ד"ה הדין שלפניה כ' שהגר"א הוכיח דאינו נעשה ר"ה כיון שיש לו מחיצות.

ולכאורה דברי הרמ"א אין מכריעין כמו שפירשם המ"ב, דשפיר יש לומר שסיום דבריו, מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית, אמרינן מצא מין את מינו ונייעור, קאי על שני הדינים שכתב, וה"ק, לא מיבעיא דאינו גבוה שלשה נעשה ככתל, אלא אפי"ו בגבוה ג' דיש להחמיר כשי' ראשונה לעיל בסי' שמ"ה ס"ט דג"כ נעשה כרשות שלפניה, והטעם מאחר שכל רשויות שלנו וכו'.

אולם המעיין בדרכי משה יראה דכוונת הרמ"א כמו שהבינו הגר"א, דהד"מ כ' [על דברי ה"ר אביגדור שהביא ב"י דהאסקופה מקום פטור] ואע"ג דהמדרכי ס"ל דדין האסקופה כר"ה, אפשר לומר דמיירי באסקופה שאינה גבוהה שלשה ולכן בטלה לגבי ר"ה, אבל גבוהה שלשה אמרינן בהדיא בפ"ק דשבת דהוי מקום פטור, עכ"ל

הד"מ. הרי בבירור דמה שמחלק דין שלשה לפחות קאי בפתוח לר"ה גמורה, דע"ז אכן מפורש בגמ' דבגובה ג' הוי מ"פ, אבל בפתוח לכרמלית לא מפורש כלל, ואדרבה הרמ"א פוסק כדעה ראשונה הנ"ל דהוי כרמלית, וכמש"כ בהג"ה ברשויות שלנו, ולק' יתברר כן ממקור דברי הרמ"א במדרכי והגהות מרדכי.

אולם הדבר תמוה מאד, דמפורש בסוגי' דעירובין ט' ע"א ובשו"ע סי' שס"ה ס"ד דמותר להשתמש כנגד הלחי כשפתוח לר"ה, וגם הגרי"א בתשובותיו לא תמה עליו בזה מסוגיא דעסקינן בה, והוא פלא.

ונראה בהכרח דהרמ"א איירי בגוונא שלא נחשבים כחלי האסקופה לחיים, כגון שרחבים מהדלת ומופגנים שלשה, א"כ יש כאן רק ג' מחיצות, וכיון שרחב פחות מד"ט בטל כלפי ר"ה.

ועדיין יש להק' הרי לא משתמשים בני ר"ה שם להילוך כיון שיש מחיצות מהצדדים, אכן עיין מש"כ לעיל בסי' שמ"ה ס"י וסי"ג בענין חורי ר"ה, דבפחות מד"ט אפשר שמצטרף לר"ה אפי' לא דרסי התם. ועפ"ז השגות הגר"א רק מפני שיש מחיצות ס"ל דגרע, וא"א שיבטל לר"ה לדעתו [ויש לעמוד על ראיותיו היטב דבריו צ"ת, וע"ש].

גם צריך לומר דאיירי הרמ"א רק כשהפתח נעול, אבל אם הדלת פתוחה שמצטרף חלל הפתח עם שאר הרשות ודאי הוי ר"ה מה"ת, דיש כאן ג' מחיצות לחלל יותר מד"ט, אך כשהדלת נעולה י"ל דס"ל לרמ"א שבזמן שנעול בטל מחלק החיצון דין ר"ה" כיון שאין בו ד"ט, ואז יש לו הדין של הרשות שלפניו.

ואף שבגמ' בשבת דף ט' ע"א לא אשכחן לפרש החילוק בין פתח פתוח לנעול אלא באסקופה מקורה, אבל כשיש רק את עובי האסקופה עצמו שמשמש כלחי אסור כשפתוח לכרמלית, וכשפתוח לר"ה אזי לדעת השו"ע בסי' שס"ה ס"ד שהיא כשיטת הרי"ף מותר בין לחיים גם כשהפתח נעול, וכמש"כ הרמב"ן במלחמות שם, ואין הדלת מסלקת חלל באסקופה מלחשב ר"ה" [לש"י תוס' שם נחלקו בזה מהרש"א וחזו"א [סי' ס"ו סק"ח]]. וא"כ מ"ש בגוונא דהרמ"א דאין האסקופה משמשת כלחיים, דנתבאר שהדלת מבטלת דין ר"ה" דאו' ממה שמחוץ לדלת. וצ"ל שאם יש מחיצה גמורה מחוץ לדלת נחשב שתחילת הרשות ממחיצה החיצונה, ומחיצת הדלת שהיא מחיצה שבתוך הרשות אינה מסלקת מה שמחוץ זה תוך מחיצה ראשונה, אבל כשאין מחיצה מחוץ לדלת בזה מסלקת הדלת את מה שחוץ לה כשאין בו ד"ט, דל"ה ר"ה."

וכשנעיין ונדקדק היטב בדברי המדרכי והגהות מרדכי שהם מקור דברי הרמ"א כאן, נראה דמבואר בדבריהם ככל משי"כ. וז"ל המדרכי (רמז רכ"ב): מהכא שמעינן וכו' דמותר ליקח המפתח ולפתוח הפתח כיון דאין המשקוף בולט ארבעה טפחים הוי כרשות הרבים, דפתח נעול כלחוץ, אבל לאחר שנפתח המנעול צריך להסיר המפתח טרם שיפתח הפתח עצמו, שהרי מה שמן הפתח ולפנים ר"ה" גמור. ומסיים ע"ז בהגהות מרדכי (רמז ת"ג) על מש"כ המדרכי דטעמו מפני שפתח נעול כלחוץ, וז"ל: כל מה שמחוץ לפתח כלחוץ, וכגון דאיכא פחות מד', דאי הוי ד' הוי כר"ה דאו' דאית לי שלש מחיצות. ויעוי' שם בהמשך דבריו דמבואר בהדיא דאיירי בפתוח לרשות הרבים, ויובא לק', וגם מדבריו כאן לחוד מוכח דאיירי בפתוח לר"ה, דאי לכרמלית הוי גם כשהפתח פתוח הוי כלחוץ, דחודו הפנימי סותם [אך זה אפשר לדחות, די"ל דס"ל דאסור לטלטל מרה"י דאורייתא לכרמלית גמורה, ולא כשי' תוס' שם], והנה מבואר דחלל האסקופה כשאין בו ד"ט אם הפתח נעול הוי כרשות הרבים.

עוד כתב הגהות מרדכי שם: אסקופות שלנו מן הפתח ולפנים כשהוא נעול ר"ה" גמור, דהא צורת הפתח - אותו משקוף שבתקרה העליונה מתיר כל מה שבפנים, כדאמרינן בעירובין ובסוכה שצה"פ מתיר כל מה שבפנים, ומה שיש חוץ לפתח אסור להכניס מעליו לפנים, שאין קירוי רחב ארבעה, ושמה יכול לעבור על דברי תורה. ואף אסור להוציא מעליו לחוץ, דשמה התיקרה ארבעה, ואסור מדאורייתא להוציא לחוץ, עכ"ל.

ביאור דבריו כפי הבנתי, שבפנים האסקופה אצל הדלת יש "צורת הפתח - אותו משקוף שבתקרה העליונה" [כעין משקופים שבזמנינו], וע"ז כתב דגם כשהפתח נעול הוי כלפנים, כיון שיש מחיצה לא אמרינן פתח נעול כלחוץ, "ומה שיש חוץ לפתח" היינו חלל האסקופה שלפני הפתח "אסור להכניס מעליו לפנים שאין קירוי ארבעה", וא"כ האסקופה אינה ר"ה, ואסור לתוך הפתח שהוא רשות היחיד דיש שם צה"פ. וגם אסור מהאסקופה לחוץ דשמה יש ד"ט, והאסקופה ג"כ ר"ה" גמורה, ובחוץ ר"ה" גמורה "ואסור מדאורייתא" [מפורש דהוי ר"ה מה"ת].

[והרואה יראה שא"א לפרש כשהפתח פתוח ולענין הכנסה לפנים ממקום הדלת [ויתפרש מש"כ "מן הפתח ולפנים כשהוא נעול", שרוצה לסיים המקום שדן עליו, לפנים מהדלת בזמן שהיא נעולה, עליו דן לענין הזמן שפתוחה הדלת]. דלפ"ז מה שממשיך דמה שיש חוץ לפתח אסור לפנים, יהא פירושו מהאסקופה לתוך הבית, ויהיב טעמא דשמה אין ד"ט, אך א"כ מה זה שכתב דשמה יכול לעבור על דברי תורה אם ליכא ד"ט, הרי אין כאן אסור תורה כשהפתח פתוח דמצטרף גם תוך הבית ואיכא ג' מחיצות והוי ר"ה מה"ת. ועוד כיון דמיירי בפתוח לר"ה, א"כ [כשאינו רחב ד' עכ"פ] מותר מחודו החיצון.

גם אין נכון לפרש דהוא מלתא באפי נפשא, והנדון להכניס מבחוץ אל חלל האסקופה, וקאמר לפ"ז שאין לדקדק ולומר שאין לנו קירוי ד' ולכן להתיר, שמה יעבור על ד"ת אם יש ד', חדא דא"כ מה שמסיים בנוסח אחר דאין להוציא לחוץ הוא ענין אחד עם האמור קודם, ולמה שניהו בשינוי נוסח שמה רחב ד', ועוד דעכ"פ מוכרח

דאיירי בפתח נעול, כי בפתוח אסור עם החוץ אפי' כשאינו רחב ד' דהוי ר"ה" דאו'. נמצא לפ"ז בין המשקופים דינו כדין בין לחיים, שבפתוח לר"ה לד' הש"ע בסי' שס"ה הוי ר"ה, ובפתוח לכרמלית הוי כלחוץ, וכיון שמצוי שיש פצימין דקין הנראים מבחוץ לפני חלל שבין המשקופים, ממילא הוי החלל שבין המשקופים ר"ה" גמור. והנני עומד ומצפה לידע דעת המעיינים בהלכה עמומה זו, הנוגעת לרבים לענין פתיחת הדלת במפתח, ולענ"ד לא נתפרשה כראוי.

ישוּב דברי הרמ"א סק"ד כשהקורה בשפת האסקופה

בבה"ל סי' שמ"ו ס"ג ד"ה ומשקוף הביא דברי מ"א שבקורת מבוי אם נמצאת הקורה בשפת האסקופה מבחוץ, כיון שיש ד"ט משפת קורה עד הדלת שם מבוי עליה, והקורה מתירתו אפי' כשהפתח נעול, ובפתח פתוח אפי' אין מקום ד' הוי כלפנים, והבה"ל תמה עליו דאם פתוח לר"ה מותר בפחות מד"ט, ועי' איירי בפתוח לכרמלית, ובזה הרי פסק השו"ע בסי' שס"ה ס"ד דאסור להשתמש תחת הקורה.

ונראה דהרמ"א לא איירי כלל אם מותר להשתמש תחת הקורה, אלא דכשיש שיעור ד' טפחים באסקופה יש לו שם מבוי, ואה"נ אפשר שהיה"ת רק מהקורה ולפנים, ומ"מ מצות אורך המבוי נמדד עם מקום הקורה, וכן משמע מדברי החזו"א בסי' ס"ו סק"א באופן שצ"ע מדות המבוי, ע"ש. וכן משמע מדין חקק המובא בסי' שס"ג סכ"ו, דהיכא שאינו גבוה עשרה צריך לחוק במשך ד"א, וזהו שיעור מבוי, והרי גם תחת הקורה צריך לחוק, ובכ"ז סגי בד"א לחוד, ולא אמרו שצריך ד"א וטפה, ודברי הרמ"א ברורים ומאירים.

אברהם אשר זולץ - אלעד

היקף עיר גדולה שאין העומד בפנים רואה המחיצות

בבה"ל סי' שמ"ו ד"ה קרפף הביא את דעת הריטב"א בשם הרמב"ן דכל שאין המחיצות ניכרות לעומדים באמצע, לא מקרי מחיצה מהתורה. ויש לעיין מה הדין בעיר גדולה המוקפת מחיצה, האם ל"ח מחיצה מהתורה ולא הוי ר"ה" (והרי גם עיר של ס' רבוא המוקפת הוי ר"ה"). ולענ"ד נראה פשוט דאין כל חסרון במחיצה, דהחסרון במחיצה שאינה ניכרת לעומדים באמצע, הוא משום שלא חשוב שמקיפה המקום שאין נראה שם כלל המחיצות (וגם אין קשר בין המחיצות מצד לצד), אבל כאן שיש בתוך המחיצות סמוך להם עיר גדולה, והמחיצות מתייחסות לעיר ומקיפות אותה, ודאי מהני, וצ"ע.

בנימין בריקמן - אופקים

סיכום השיטות סימן שמ"ו

סי' שמ"ו ס"א. בבי" הביא את דעת הרי"ף והרמב"ם שמה שאסרו להחליף דרך מקום פטור זה רק ברשויות דאו', אולם דעת הר"ז, הרמב"ד והרשב"א שאסור אף ברשויות דרבנן, ובשו"ע סתם עם דעת הרשב"א ודעימיה ביש אוסרים, וחתם עם שיטת הרי"ף ביש מתירים.

במ"ב (סק"ה) הביא להלכה את דברי הבי" שאסור מדרבנן להוציא מרה"י למקום פטור דרך רה"ר, שמא יעמוד ברה"ר, ובשה"צ (סק"ד) הביא שהב"ח פליג.

במ"ב (סק"ו) נקט כפרש"י והרמב"ם שהעומד במקום פטור, ולוקח מאדם שברה"י חפץ ונותנו לאדם שברה"ר, אסור מדרבנן אפי' כשלא נח במקום פטור, ובשה"צ (סק"ו) הביא בשם ר"ח שאם לא נח כלל במקום פטור חייב.

סי' שמ"ו ס"ג. בבה"ל ד"ה קרפף הביא שדעת התוס' שקרפף הוי ר"ה" מדאו' גם שהוא בהרבה יותר מבית סאתים, אולם מחיצות שנעשו בידי שמים והם רחוקות מאוד אחת מן השניה, לאו מחיצות ניהו. והריטב"א בשם הרמב"ם הביא שכשהמחיצות לא ניכרות לעומד באמצען לא הוי ר"ה" (ולא חילק בין נעשה בידי שמים לנעשה בידי אדם), והבה"ל ס"ל ששיטת הרמב"ן היא כמו שיטת התוס' (ויש חילוק לשניהם בין נעשה בידי שמים לנעשה בידי אדם), רק שלשיטת התוס' כשהמחיצות נעשו בידי שמים והם רחוקות הם לא מחיצות רק כשהרבים עוברים שם, ואילו לרמב"ן הם לא מחיצות אף כשאין עוברים שם.

בבה"ל ד"ה ומשקוף הביא דמשמע שמותר להשתמש תחת הקורה גם בפתוח לכרמלית, והוא דלא כהשו"ע סי' שס"ה שאסר להשתמש תחתיה בכה"ג.

במ"ב (סקל"א) הביא בענין בית שיש לפניו לצד הרחוב גג בולט לרחוב, דהאחרונים כתבו שיתקן גג ע"י שיעשה ג' צוה"פ מג' צדדיו, ובבה"ל ד"ה הבולטין הביא שהט"ו ס"ל שתקנה זו לא מועילה [ודעת הבה"ל נוטה כהאחרונים].

ברמ"א הביא שלא יכניס מאסקופא לרה"י, שמא באסקופא אין ד"ט ואז יש לה דין כלפניה, ובמ"ב (סק"ל) כתב שאם לפניו רשות הרבים דין האסקופא רה"ר, ואם לפניו כרמלית דין האסקופא כרמלית. ובבה"ל ד"ה הדין הביא מהגר"א שס"ל שבפתוחה לרה"ר אינה רה"ר מכיון שיש לה מחיצות.

אביחי כהן - אופקים

בענין החלפה ע"י ב' בנ"א דרך מקום פטור

הנה הבית מאיר' סי' שמ"ו נקט בתחילה דכל האיסור של **ובלבד שלא יחליפו** הוא דוקא באותו אדם, אבל בשני בני אדם שאחד הניח על מקו"פ, ובא אחר ליטלו ממקו"פ לרה"ר, מותר, אבל כתב ששגה בזה הואיל ומצא בסמ"ג דובלבד שלא יחליפו היינו **בני רה"י** לא

יניחו במקו"פ, ובני רה"ר יטלוהו משם. אמנם עדיין יש לעיין אולי כל האיסור הוא דוקא היכא שבני רה"י מניחים אותו **על דעת** שבני רה"ר יטלוהו משם, אבל אם הניח כדי שיהיה מונח שם, ואח"כ בא אחד מרה"ר ליטלו ממקו"פ, י"ל דזה ודאי מותר, דאין זה נקרא שהחליפו שהרי לא היתה דעתם לכך. וצ"ע, דלא מסתבר שמי שבא לעקור חפץ ממקום פטור ולהביאו אליו, יצטרך לברר ולחשוש אולי בתחילת שבת זה נעקר מהרשות השניה והונח כאן, וי"ל ע.

אברהם הלר - אופקים

בדיוק הבה"ל מדברי הרמ"א דס"ל דשרי להשתמש תחת הקורה אף בפתוח לכרמלית

בבה"ל סי' שמ"ו ס"ג ד"ה ומשקוף די"ק מדברי הרמ"א שס"ל שמותר להשתמש תחת הקורה אף בפתוח לכרמלית (כשיטת הרמב"ד), וצ"ע דהרמ"א סי' שס"ה (סק"ג) הביא את דברי הרמ"מ בשם הרשב"א שאם הקורה רחבה ד' ובריאה לקבל מעזיבה, אפי' פתוח לכרמלית מותר להשתמש תחתיה, ולדברי הבה"ל הנ"ל הוה למג"א למנטק כהראב"ד דשרי להשתמש תחת הקורה בפתוח לכרמלית על אף שאינה רחבה ד'.

אביחי כהן - אופקים

אי מפנה חפציו בעי עקירה

כתב הבי"י סימן שמ"ו סעי' א' (בכוננת הטור) שאסור להעביר מרה"י למקו"פ דרך רה"ר, שמא ינוח ברה"ר, והב"ח נחלק ע"ז דמותר ולא גזרו בו, והמשנ"ב סק"ה סתם לאיסור כהב"י (ועי"ש בשעה"צ סק"ד). ולכאורה זו הגזירה בדף ז' ע"ב, דהא אע"ג שיעמוד לנוח ברה"ר ויעשה ע"ז הנחה, אינו חייב ע"ז, דהוי כמפנה חפציו מזוית לזוית ונמלק להוציאם שהוא פטור, דלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך, וא"כ ה"נ הכא ל"ש חיוב ככה"ג כיון שבשעת עקירה לא נעשית ע"ד להניח ברה"ר.

וכע"ז אפשר להקשות על הדין שכי' לעיל בשעה"צ (סי' שמ"ה ס"ק מ"ז) בדין זורק מרה"ר בכותל למעלה מ"י, שאסור לכתחילה שמא ינוח למטה מ"י, הא לא איכפ"ל, דלא נעשית עקירה ע"ד כן, ולכאורה בע"כ צ"ל שכל הדין של מפנה חפציו דל"ח עקירה, היינו דוקא במתכוין לפנות מזוית לזוית, אבל כל שנתכוין ע"ד להוציא אלא שלא היתה דעתו ע"מ לפנות למקום חיוב, אלא למקום פטור, ככה"ג אין חסרון בעקירה, דכל עקירה ע"ד להוציא הוי עקירה גמורה, דדוקא לפנות מזוית לזוית ל"ח עקירה.

ועוד ילה"ק בזה ע"ד הב"ח שהוא מתיר להוציא מרה"י למקו"פ דרך רה"ר, הא איכא איסור הוצאה בלא הנחה, וא"כ כל שמוציא מרה"י לרה"ר עבר על הוצאה, וכן מוכח ממוציא ידו שאסור להחזירה, כמבואר סי' שמ"ח שיש איסור בהוצאה בפ"ע, וכ"כ המשנ"ב סי' שמ"ו סק"ד, וכן מוכח מדין זורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר, שלמטה מ"י אסור כמבואר לקמן סי' שנו"ג במשנ"ב סק"ג (ועי"ש בשעה"צ שהא"ר מפקפק בזה), וא"כ מוכח מכ"ז שיש איסור מעביר מרה"י לרה"ר אפילו בלא הנחה, והאיך הבי"ח מתיר להוציא מרה"י לרה"ר ע"ד להניח במקו"פ, וגם קשה על הבי"י שאוסר רק מטעם דשמה ינוח ולא אוסר בעצם, וצ"ע. שו"מ שכבר הקשו כן הפוסקים ע"ד הבי"ח.

ויל"ע האיך הדין בטלטל מכרמלית לכרמלית דרך רה"ר, לדעת הבי"י שאוסר מרה"י למקו"פ דרך רה"ר, האם כאן יודה שמותר או לא, וכן מרה"י לרה"י דרך כרמלית יש להסתפק כנ"ל.

משה פוריס - אלעד

בשיעור ט' טפחים דעמוד בימינו

הנה טעם דט' מצומצמות אינו טעם "דיני", אלא מצויאית שכן נוח לבנ"א. ויל"ע דאפשר דאף לחזו"א דס"ל דנתקטנו הגופות, וטפח האמיתי הוא י' ס"מ, יודה דבימינו אזלי בתר טפחים דידן, כיון שבהתקטנות הגופות מתקטן גם מקום הכיתוף, ובודאי אין שייך נתת דבריך לשיעורין, כיון דכל בני"א הם כך. והוא חידוש.

דוד מנשה - רמת שלמה

בענין הוצאה בשבת פיו

כתבו הטושו"ע (סי' שמ"ו) דמהתורה אין חיוב אלא מכניס ומוציא זורק ומושיט מרה"ר לרה"י, וחכמים אסרו ג"כ מכרמלית לרה"י ורה"ר, ומהם לכרמלית.

ובפירוש חכמת שלמה על השו"ע (לר"ש קלוגר זצ"ל) הביא קושיא שנשאל מהר"ם מינץ ז"ל, דאמרו במס' כריתות (ג' ע"ב) במתני' יש אוכל אכילה א' וחייב עלי' ארבע חטאות ואשם א', טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין, ביה"כ. אמר ר"מ, אף אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב, אמרו לו זה אינו מן השם. ובגמ' (י"ד ע"א) אמרו, דיש עירוב של מלאכת הוצאה יחד עם ל"ט מלאכות - דווקא בשבת ולא ביה"כ (פי' דמעיקרא הויא מלאכת הוצאה גרועה דכתבו תוס' שבת (ב' ע"ב), ולי"ה ראוי לכלולה עם שאר אבות מלאכות, רק בשבת החמירו שתיכלל עימם, וביה"כ ליכא ילפותא לזה). ונחלקו ת"ק ור"מ בזה המשנה, אם יש לכלול הוצאה, או לכיון שהחיוב לא יהא מחמת אכילתו אלא משם אחר, אין ראוי לשנות. והקשו למהר"ם מינץ, דהא תנינא בשבת (ע"ב ע"א) כלל אחר אמרו בשבת, כל דבר הכשר להצניע ומצניעין כמוהו ובא א' והוציאו חייב, ובגמ' אמרו שם דבא לאפוקי עצי אשירה (לכו"ע) שאינו כשר להצניע ואין מצניעים כמותו, ופירש"י דלאיבוד קאי, ולכן המוציא בשבת פטור מדאורייתא שלא הוציא כדרך מוציאין, ובטלה דעתו אצל כל

את הדבר ולא נחשב ספק, דא"כ בדרבנן הוי שרי ככל ספק דרבנן. והרשב"א רצה לאסור קודם קידוש הוא איסור דרבנן מטעם דשמא אתי למיסרך, ולא התיר משום דספק דרבנן לקולא.

וכתב עוד שם סברא דכל האיסור לספות לקטן הוא רק במאכל איסור, אבל לא במאכל היתר כאשר האיסור מחמת הזמן. וכן בשאר איסורים שאינם מאכלות אסורות, וכמו שחילקו התוס' גבי אין הקב"ה מביא תקלה ע"י הצדיקים, דהיינו מאכל איסור, דגנאי הוא, אבל לא מאכל היתר בזמן איסור. ומביא מספר הישר לר"ת והמאירי והפ"ח ומג"א שחילקו בזה. הנה בספר הישר (ס"א, ב') נשאל על מי שאין רוצה להאכיל קטנים ביה"כ אעפ"י שלא הגיעו לחינוך משום דלא ספינו, ויש מתירים משום דקא מסיים התם כל מילי דאית ביה רבייתא לינוקא לא גזרו רבנן, ומאן דאסר משום דכל מילי דגזרינן ומדרבנן הוא בגדולים, אי אית ביה רבייתא לינוקא לא גזרו, אבל מידי דאורייתא דגדול מוזהר עליו כגון אכילה, להאכילו נמי מוזהר מדאורייתא, והשיב ר"ת דקטנים שלא הגיעו לחינוך היתר גמור הוא וכו'.

אלא ודאי תרוייהו שרי, דלא תאכילום להזהיר גדולים על קטנים לא שייך אלא בדברים אסורים, כמו שרצים ודם ותרומה ביבמות, אבל אכילה ושתי' אי אפשר, דאע"ג דלא סכנה היא חיישינן ולא גזרו, ומביא מהגמ' דאית למיסרך, משמע הא לאו הכי שרי וכו'. ועוד תניא ר"ע היה מבטל ת"ת להאכיל קטנים, שמאי לך לא רצה להאכיל בידו א', וגזרו עליו להאכיל בב' ידי. והנה רצו לדקדק מלשונן שמחלק בין האיסור מצד עצמו, לדבר שאסור מצד הזמן. ואינו מוכרח דכונתו להתורה לא אסרה כלל אכילה לקטנים ביה"כ, א"כ ל"ה איסור, ול"ש לומר לא תאכילום, וכמו שכתב אע"ג דלאו סכנה הוא חיישינן, משמע דהוא חשש סכנה, ולכך לא אסרה תורה כלל, ולכך אפשר להאכילו. ובמאירי בעירובין (מ' ע"ב) כ': ואין טענה מכאן שלא להאכיל את החינוך ביה"כ, וכן לא ממה שאמרו להזהיר גדולים על קטנים כמו שאמרו ביבמות בדקא ספי ליה בידים, שלא אמרוהו אלא באיסורים, ויש לבאר בדבריו כמ"ש בדברי ספר הישר. ובפ"ח (ס"ו תרי"א) כ': ולענ"ד לא קשיא מידי, שלא ראו חכמים להחמיר אלא במידי דאיסורא, אבל היכא שהמאכל הוא מותר אלא שהשעה אסורה ראו חכמים להקל בו, דכיון דרבייתיהו בהכי, והכתוב מסר הדבר להם. וכה"ג חילקו התוס' פ"ק דחולין. וצ"ב מ"ש דהוא דרבנן, והרי בא ליישב שיטת הרמב"ם דרחיצה דאורייתא, וצ"ל דכמו שכתב הר"ן דרחיצה וסיכה אף למ"ד דאורייתא, כיון שאינו מפורש בתורה ואתי מרובאי לכך אמרין מסרן הכתוב לחכמים, אי"ה לא תאכילום דאית מרובאי. אמנם לפי זה א"כ א"א ללמוד מזה למקומות אחרים, דאין לך בו אלא מה שמצינו מפורש שהקילו חכמים, והטעם שלה"ה מאכל איסור זה רק מצטרף במקום שהיו רבייתיה דינוקא, דבזה הקילו חכמים, אבל במקום שלא מצינו דהקילו כשאין רבייתיה נשאר איסור דאורייתא. ובהגהת החת"ס כתב ע"ד ה"ט"ז דלא הקיל אלא במקום מצוה, וטעמו עפ"י התוס' בפסחים (פ"ח ע"א) דמותר להאכיל לקטן קרבן פסח, אף שנחשב כאינו למנוייו כדי לחנכו במצוות, וא"כ הכא נמי לצורך תפילה בביה"כ מיקל ה"ט"ז לומר לו להוציא, וכתב דכיון דעפ"י הר"ן בנדרים אין הכרח לדברי התוס', א"כ חלילה להתיר לקטן לטלטל במקום שאין עירוב. ולכאורה יש חילוק בין דברי התוס' לדברי ה"ט"ז, דבתוס' במעשה זה גופא מחנכין אותו לעשיית מצוה דאכילת קרבן פסח, אבל בנדון ה"ט"ז הרי לא זו צורת המצוה, בפרט שמביא עבור גדול ולא עבור מצותו עצמו.

וברמב"ם (פ"י מאכלות אסורות הכ"ז) כתב: קטן שאכל א' ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה בשבת, אין ב"ד מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת. בד"א בשעשה מעצמו, אבל להאכילו בידים אסור, ואפילו דברים שאיסורן מדברי סופרים. וכן אסור להאכילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהם משום שבות, ואח"כ כתב דין חינוך על האב, ובש"ו"ת מהראנ"ח (ס" קי"ב) כתב דגם לרמב"ם לא אמרה אלא בקטן שהגיע לחינוך, דמהחינוך הוא שיצא להם דין זה, שכיון שחייב לחנכו כ"ש שחייב להפרישו, וזה לא שייך אלא בקטן שהגיע לחינוך, אבל בקטן שלא הגיע לגיל חינוך אפילו אביו אינו מוזהר עליו. וכתב לדקדק מלשון הרמב"ם אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, שהוא מדין חינוך שצריך שיתרגל בקיום מצוות, ולא יתרגל לעשות איסורים, וצ"ב דבהמשך כתב דין חינוך, ודין חינוך רק באב, ודין דלא ספינו הוא על כל אדם. ובמחנה אפרים על הרמב"ם הביא מ"ש הב"י (או"ח ס" תרי"א) על דברי הטור שכתב בס' תר"ו: וכדרך שמחנכין אותם באכילה, כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה. ולדבריו אתי שפיר טפי, דההיא דתינוקות מותרים בכלום, בשלא הגיעו לחינוך. וההיא דלהזהיר גדולים על קטנים, כשהגיעו לחינוך. וא"כ משמע דאיסור לספות הוא בהגיע לחינוך, אך מדברי הראשונים משמע דס"ל אף בקטן בן יומו, וכן פשוט הגמ' ביבמות כמו שהקשה המחנ"א, דהגמ' מדמה להא דקטן אוכל נבילות, והקשתה ע"ז מיונק תינוק וכו'. ובמעשה רקח על הרמב"ם כתב דע"כ איירי בשלא הגיע לחינוך, ולכך כתב הטעם שאינו בן דעת, דאם בהגיע לחינוך הול"ל שאינו בר עושין. ואפשר שלמדו להרגילו דהיינו לגרום לו, ואף בפעם א'. ובש"ו"ת בית אפרים (י"ד ס" פ"ב) ר"ל לדעת הרמב"ם דכל האיסור בשבות דרבנן הוא משום דאית למיסרך.

ולפ"ז במקום שאין חשש שרי, וכן באקראי בעלמא. אמנם בריטב"א יבמות (ק"ד ע"ב) כתב: ומכל מקום נראה אמת לעצמו שאין להאכיל בידיים אפילו לקטן שלא הגיע לחינוך איסורים של

אמנם זה יל"ע אמאי בבע"ח כתב השו"ע שבע"י דוקא כפותים, ובבב"א ל"ה כפותים, וכתב המשנ"ב שאפילו להעמיד לכתחילה אנשים בשביל הפסק לדבר ד"ת נגד מקום שאינו נקי, ושמא "אדם", זה דין מיוחד, ומשו"ה נמי אין חסרון של אינו יכול לעמוד ברוח מצויה.

נתנאל יעקובוביץ - צפת

בגדר חורי רה"י

ב"י רס"י שמ"ו מביא מגמ' עירובין דף ט' אר"י מקום שאין בו דע"ד מותר לבני רה"ר ובני רה"י לכתף עליו כו', ברש"י מקום שבין רה"י ורה"ר, הואיל וליכא מקום חשוב לאו רשות בפ"ע הוא, ובטל לכאן ולכאן, והיינו דהוי מקו"פ, וק' להוי חורי רה"י, ולדעת הפוסקים סי' שמ"ה משנ"ב סק"י שלמטה מי' אין לו דין חורין דרה"י ניחא, אבל לדעת מג"א הו"ד שם קשה כנ"ל. וי"מ דחורי רה"י צריך להיות חלק מרה"י רק בלא שיעורין דרה"י, או לכה"פ שיהיו בתוך תחום הרה"י, ולכן עמוד שבאמצע בין הרשויות אין לו דין חורין, אולם בסי' שני"ז ביאוה"ל ד"ה ויפלו מבואר בשם הריטב"א דגומא ברה"י דין חורי רה"י יש לה, אע"ג דהיא מחוץ לתחום רה"י. ומהגר"י קופשיץ שמעתי דחורין שייך לתת רק בדבר שיתבטל לרשות, ואותו מקום שבין רשויות אי"א לבטלו לרה"י, דאין מהותו להתבטל לרה"י, ודו"ק. ולפ"ז י"ל דגומא שהיא במהותה לשימוש רה"י, שפיר מתבטלת לרה"י ליחשב כחורין ידידיה.

חיים יוסף יעקובוביץ - בית שמש

בדין הוצאה ע"י קטן

ה"ט"ז סי' שמ"ו סק"ו כתב בסוף דבריו דמשמע במדרכי שיש היתר להביא ע"י תינוק המפתח כמו ע"י עכו"ם, ואע"ג דבפרק חרש איתא דנאבדו המפתחות, וא"י פדת לידבר תינוק לשם וימצאנו, משמע דאסור לעשות ע"י שיביא התינוק לשם כדאמרין התם דליספו בידיים אסור, התם מיידי מרה"ר שהוא דאורייתא, אבל אנו אין לנו אלא כרמלית שהוא מדרבנן. ובפמ"ג שם אע"ג דבסימן שמ"ג מבואר דלהאכילו בידיים אף דרבנן אסור, אפשר למצוה לביה"כ"נ יש להתיר כמו שבות דשבות ע"י עכו"ם דשרי במקום מצוה, כמו בסימן ש"ז ס"ה, ואף דלא דמי זה לזה, וצ"ע. וה"ה במקום שאין עירוב לומר לתינוק להביא סידור וחומש לביה"כ"נ. ובדרכי משה סי' שכ"ה ס"ח כ': ועכשיו נהגו להקל לומר לגוי ולתינוק להביא ולהוליך דרך רשות הרבים, לפי שאין לנו רה"ר גמורה, על כן נהגו להקל. ונראה לי דנכון להחמיר בדבר דלא יהא אלא כרמלית וכו', וע"כ המחמיר תבוא עליו ברכה. ולכאורה יש לדון טובא במה שהקילו ע"י קטן, דבקטן עובר על לא תאכילום דאסור לספות לו איסור בידים, וכן עובר על לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך, ומלבד זאת עובר על מצות חינוך. ואפשר ג"כ שעובר משום אמירה לעכו"ם שבות, דה"ה קטן. וא"כ אולי עדיף שגדול יעשה בשינוי כלאחר יד שאין בו איסור כ"כ. ומלשון הדרכ"מ משמע דהתירו משום שדימו עכו"ם לקטן, ומה שהותר בעכו"ם יהא ג"כ בקטן. ולכך אמירה לקטן באיסור דרבנן במקום מצוה או צורך גדול שהותר בעכו"ם, משום דהו"ל שבות שאין בו מעשה, ה"ה קטן.

ונראה דכונת הפמ"ג דלא דמי זה לזה, דהנה באיסור לא תאכילום נסתפק הפמ"ג (משב"ז סי' שמ"ג סק"א) באם אנס גדול והאכילו או הטעהו, אם לוקה משום לא תאכילום באם האיסור משום שגורם ליהודי לאכול איסור, א"כ כ"ש בגדול, או דטעם האיסור שלא יתרגל באיסור, וא"כ זה שייך יותר בקטן ולא בגדול. ובאשל אברהם שם (סק"ג) פשיטא ליה דהוא רק בקטן. ונראה דאם נאמר דעיקר האיסור הוא על הגדול, א"כ במקום שאמרו לקטן ועושה נחשב שבות שאין בו מעשה. אבל אם עיקר האיסור זה עשיית הקטן, שכאשר מאכילו איסור נחשב כמו שהגדול אוכל, א"כ אינו דומה לנכרי שאין האיסור משום שהגיע עושה איסור, אלא רק האמירה, אבל כאן הקפידה תורה על אכילת הקטן, וא"כ י"ל דה"ו כשבות שיש בו מעשה.

וראיתי בספר מנוחת אהבה (פ"כ ס"ד) שפסק דכל דבר שיש בו מחלוקת בדברי סופרים, מותר לגדול לומר לקטן לעשות בשבת לצורך, או במקום מצוה אף לצורך הגדול. ואף כשהמחלוקת באיסור תורה, כשאין הכרעה ברורה לאסור אפשר להקל לומר לקטן לעשות עבור גדול במקום צורך גדול. והטעם להתיר דיש ספק ספיקא להתיר, שמא כדעת המתירים אף לגדול, ושמא כרשב"א והר"ן. ואף דלרשב"א והר"ן אסור לצורך הגדול דילמא אתי למיסרך, מ"מ יש לומר שבדבר שיש מתירים אף לגדול, אפילו אם יסרך לא יעבור איסור לדעת המתירים, ויש כעין ס"ס, שמא לא אתי למיסרך, ואת"ל דאית למיסרך שמא מותר. ומדייק מהרשב"א שהתיר לשתות מכוס הקידוש אף שאינו לצורך הקטן, וסמך על רב נטרונאי שאף לגדול מותר.

והנה בתשו' הרשב"א (ח"א סי' ל"ז) כתב הטעם משום דאינו קבוע, דזמנין דאיכא אורחין, ומשמע דבלא טעם זה אין להתיר. ואף דהקשה ע"ז מהא דרב משרשיא בפרק תולין (שבת קל"ט ע"א) דל"ה קביעות ואתי למיסרך, מ"מ לא דחה הדין מחמת הקושיא וסמך על המנהג, או כמו שתירץ הר"ן שגם ברשותא נחשב קביעות כל שנה. וגם מסברא יש לדון בזה, דכיון דאנן פסקינן כדעת האוסרים, א"כ ודאי צריכים למיחש שמא יסרך ויעבור על האיסור, דכל מה שאסרו בדילמא אתי למיסרך הוא על ספק דחז"ל אסרו

אדם, וא"כ היאך מחייב ר"מ על מוציא נותר בפיו בשבת, והרי הוא איסור"נ מן הנשרפין כמש"כ בתורה. אלא ע"כ דכיון שאכלו אחשבי - דהראה שיש בו חפץ, וא"כ נמצא דמחמת האכילה הוא חייב, ולמה אמרו לר"מ "לא מן השם הוא", הרי שמי' ושמי' הוא.

וחילק החכמ"ש שם בטוטו"ד, דשאני איסור"נ דעצי אשירה דפרק כלל גדול, מהמוציא נותר דמתני' כריתות, דהלא ע"ז היא מאיסור"נ הנקברים (יעוין רמב"ם ספר המצוות עשה קפ"ה), כלומר דיכול לבערו בכל דבר ואופן, ולכן אי"ז כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו, ובטלה דעתו ופטור כשהוציאו. אבל איסור נותר הוא מן הנשרפין (כמפ"ו במשנה סוף תמורה), וכיון שכן חייב להצניעו דאין לו דרך לעשות זה בשבת, שע"י גוי אסור לו דהוא שבות א' במקום מצוה, וגם מאחר שאין להם שליחות לא יקיים מצוות התורה שאמרו לשורפו דייקא, ממילא צריך להצניעו כדי לקיים בו מצוות ביעור למחר, וא"ש דחייב עליו כשהוציאו בלבד אף אם לא אכלו. והוה שאמרו לו לר"מ אין זה מן השם, דלא האכילה גורמת אלא ההוצאה גופא, ע"ש. זה תוכן דבריו.

והשתא נחזי אנן, דכתב השטמ"ק בכריתות שם להקשות, דאכתי ל"ה חיוב זה דהוצאה ה"קבל והנותר בפיו באכילה א', שהרי מצד טמא שאכל קודש וקבל נותר חייב כבר בהנאת גרונו, אולם הוצאה לגבי שבת ל"ה עד דנח בגופו, דהיי בעי' עקירה והנחה. ותני' דעצם אכילתו זו הנחתו, ובבית הבליעה הוא נכח מעי' וכמעוכל.

אכן יש לדון בעיקר זה אם איסורי הנאה מחשיב אוכל, או דמיקרי דבר שאינו ראוי לאכילה, דהשעה"מ בהלכות יו"ט הביא בזה נימוקי וריטב"א בביצה גבי מולח חלבים ביו"ט אם נחשב מעבד באוכלין ופטור, או דכיון שאסורים באכילה הו"ל מעבד ואסור מה"ת. שוב נחלקו תנאים בשבועות אם נשבע שלא לאכול ואכל שקצים ורמשים, האם נקרא שעבר על שבועתו, או דלא קרינן בי' אכילה כלל.

ובדרך אגב יש להזכיר, שבתוס' שבת (צ"ב ע"א) הקשו על משנה זו דהמוציא בפיו חייב, מהא דאמרו שם שבפיו הוי לא דרך הוצאה, ותני' דמיידי באוכלים שדרכם להוציא בפה, ואז שפיר דמי שחייב, משא"כ הוציא חפצים בפיו הוי שלא כדרך.

ומדי עמדי בזה זכרתי דברי המט"א בהלכות שלוחין, דחידש שאם פועל גוי עושה מעקה עבור הישראל, אזי כיון דק"ל י"ד פועל כיד בעה"ב" הוי כאילו עשאו הישראל עצמו, ויכול אף לברך ע"ז. ולפ"ז יצא דלא כדברי הגרש"ק הנ"ל, דבזה תירוצו דבנותר נקרא כשר להצניע, כיון שצריך הוא עצמו לקיים בו המצות שריפה, ויש לדון להאמרו דאם הגוי יעשה ע"פ רמיותו שישחב לו כאילו עשה הוא עצמו. וכבר כתב בזה רעק"א בהל' בדירת חמץ במה שהקשה המג"א על מוצא חמץ ביו"ט שכופה עליו כלי, דהרי יכול לומר לגוי ויבערנו. והקשה עליו רע"א שם דמה יועיל בזה, הא כיון שאין שליחות לגוי יחשב כנעשה מאליו, ולדידיה הוי כמתעסק בנחש שלא ישכנו, ומותר לגמרי.

איברא דיש לטעון בזה מב' פנים, הא' דכיון דלא ק"ל כרב יהודה דבעי' דווקא שריפה, א"כ מה לי שהגוי מוציאו ונעשה מאליו, הא עכ"פ מקיים בזה השבתת חמץ מביתו. שוב יש לשאול על עיקר דברי המג"א (ס"ו תל"א) דאך הותר לומר לגוי לשרוף חמץ ביו"ט, הלא הוא שבות א' במקום מצוה, ואסור כמ"ש בחכמת שלמה הנ"ל, וצ"ע.

עוד אזכיר בענין זה מה שמעתי מהגר"א וייס שליט"א גאב"ד דרכי תורה, דבשמיטה הקודמת (תשס"ח) התפרסם קול קורא מגדולי ופוסקי הדור וצ"ל ויבדל"ח, דמי שגר בבנין עם שאינם שומרי תומ"צ, והם חורשים בגינה המשותפת שלא ברצונו, חייב להפקיר חלקו בדירה כדי שלא ייחשב כשלוחו. וטען הגאון הנ"ל שליט"א דהפקר ככה"ג לא יעזור וגם אין נצרך, פי' דכיון שכתב המחנ"א לעיל דיד פועל כיד בעה"ב, א"כ מה לי שהפקיר חלקו המשותף לכולם, הלא הפועל עובר שם והוא נהנה, אף שבא לו בע"כ.

דוד שמחה גוגנהיים - צפת

חפץ שמונח חלקו ברה"י, וחלקו ברה"ר או בכרמלית, אם מותר למשוך אותו

נסתפקנו בחפץ שמונח חלקו ברה"י, וחלקו ברה"ר או בכרמלית, אם מותר למשוך אותו, דלכאורה לא דמי לסי' שני"ב גבי אגודו בידו, דהתם שאני שידו ברה"ר, וכל ההיתר הוא משום שאכתי בידו ובה אסור, משא"כ כשהחפץ עצמו ברה"י יכול למשוך אותו. (והנה גבי ד"א ברה"ר צריך להוציא את החפץ לגמרי מחוץ לד"א (ס"ו שמ"ט סק"ט), אמנם התם מיידי לגבי חיובא).

ועיין בסי' שמ"ו ס"ק כ"ו דכתב דחיישי' באסקופה שיהיה ד"ט, ויוציא מרה"י לרה"ר, ויל"ע מה הדין כשיש כרמלית ויש אסקופה פחות מד"ט, אם ג"כ חיישי' שיהיה ד"ט, או שמותר להכניס מכרמלית.

ושורש הספק הוא האם החשש שיהיה ד"ט הוא כמו החשש באסקופה ד"ט, שכתב הרמ"א שחוששים שלא יהיה ד"ט, והתם זה בכרמלית. ומש"כ בס"ק כ"ח גבי בית הכנסת, אפשר דהתם החשש שמא יש באמת ד"ט, אבל אם במציאות אין ד"ט לא חיישינן, ויל"ע. מעשה היה בעיר חשובה שהילדים היו יוצאים דרך גדר העירוב לשדות, ואגב כך היה גדר העירוב נהרס ע"ז, ופירסם הרב מרא דאתרא שיש חשש של מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. והק' אחד מהת"ח הגדולים שם שמבואר בגמ', והו"ד זה בשו"ע סי' שס"ב סעי' ה', שאפשר לעשות מחיצה אפילו בבב"א, והרי בב"א עתידים להתפור, ואין חסרון של מחיצה שלא יכולה לעמוד ברוח מצויה.

דבריהם, ולא משום דילמא אתי למיסרך, שהרי לא נאמר כן אלא במה שעושה לצורכינו, אלא טעמא דמילתא שלא להקל באיסורים דרבנן, וכן עיקר בדת הרמב"ם. וכן מסיק הרב לוית חן זצ"ל (אות קכ"ח).

ומצינו רבים מהפוסקים שכתבו להקל בזה"ז כיון דאין לנו רה"ר, וליכא חשש דאתי למיסרך, ועיקר סברא זו משום דאין מצוי שישם ריבוא, וכמ"ש התוס' בשבת (ס"ד ע"ב ד"ה רבי ענני) ואנו אין לנו רה"ר גמור, דכל רה"ר שלנו כרמלית היא, שהרי אין מבואות שלנו רחבות ט"ז אמה, ולא ס' ריבוא בוקעים בו. וה"ה בחצר שאינה מעורבת. וכ"ה במרדכי שם (סי' שנה"ה) ועוד ראשונים. ובברכ"י (סי' שמ"ה ס"ב) כתב דאין לסמוך על סברא זו, דרוב בנין רוב מנין ס"ל דלא בעינן ס' ריבוא, וכ"ש הרה"י והרמב"ם בחזקת סברא אשר בית יוסף נכון עליהם נגד כל הפוסקים, ובפרט כל גלילות המסתערבים שאנו מקובלים מגאונים מצרים ומחכמי המערב שכל הקהילות וסוף המערב וארץ מצרים וארם נהריים וארם צובא ופרת ותימן, כולם קיבלו להתנהג עפ"י חיבור הרמב"ם (תשובת מהר"י פראג"י ס"ה), וכתב ע"ז הברכ"י דמ"ש דאין לסמוך על סברא זו, רוב מנין ס"ל דלא בעינן ס' ריבוא, ק"ק דרוב הנראה לעינים ס"ל סברא זו כמ"ש הט"ז ומג"א, ודעת מר"ן כהרמב"ם, וכ"כ בשכנה"ג. ומ"ש בס"מ שג"ס"ח, כתבו בלשון לימוד זכות, ובשיורי ברכה מספר הבתים הביא סברא זו מיש מן הגדולים, וכתב ע"ז: לא מצאתי לדבר זה עיקר. ובשו"ת בית אפרים (או"ח סי' כ"ו) הביא הרבה פוסקים וראשונים דנקטו להקל, ויישב הקושיות עליהם, והסכים עמו בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קס"ב).

ובביאור הלכה סי' שמ"ה ד"ה שאין ס' ריבוא, הביא שיטות המתירים: בה"ג, רש"י, סמ"ג, סמ"ק, סה"ת, מהר"ם, רוקח, תוס', רא"ש, או"י, טור, רבינו ירוחם. ושיטות המחמירים: רמב"ם, ר"ת, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, מגיד משנה, ר"ן, הג"מ, רשב"ם, יראים, ריב"ש, מאירי, רוב הגאונים בריטב"א. ומביא מהריטב"א דאף למקילים, כשיש ס' ריבוא בעיר סגי. וכן נקטו באחיעזר (ח"ד ס"ח) ובחכמת שלמה (סו"ס שס"ג) ובתפארת ישראל בהקדמה לשבת. ולפי"ז בעיר כמו ירושלים עיה"ק דדרים בס"ה יותר מס' ריבוא, א"כ נחשב רשות הרבים גם לדעת המקילים. מלבד זאת הנה הרשב"א בעבודת הקודש (שער ג' פ"א) כתב: איזו היא רה"ר, כל מקום שרחב ט"ז אמה על ט"ז אמה, ומתקבצין שם בני"א לסחורה ולעשות שם צרכים כשווקים שבמדינות, ואעפ"י שדלתות המדינה נעלות בלילה, וזו היא פלטיה שאמר. הרי דס"ל לרשב"א דרק בסרטות מהני דלתות נעלות, משמע שאין כאן רה"ר אלא הנמסר לרבים כל שעה, וכמו שכתב לעיל, דהואיל ויש לה דלת נעלת בלילה וחוסמת העוברים שם בלילות, אין זו רה"ר. וסברא זו לא שייכא רק על המערב, אבל על מקום קיבוץ רבים לא מהני, ובשו"ת חכם צבי (סי' ל"ז) הביא דבריו, וכתב דלא נמצא בשום פוסק זולתו לא קדמון ולא אחרון, וכתב דזו דעת הרב רבינו אפרים שהביא בעל המאור, ובאמת דעה נכונה היא. והכי דייק בהגמרא במבואות נקט מפולשין, ולא בפלטיה. ובברכ"י יוסף (סי' שמ"ה ס"א) הביא דבריו, וכתב ע"ז בשיורי ברכה (סק"ב): עתה ראיתי בספר הבתים שהביא סברת הרשב"א הלזו, וכתב עלה ויש מי שאומר דכל עיר שיש לה חומה ודלתותיה נעולות, כל מה שבתוכה יוצא מגדר רה"ר, וזה נראה עיקר. ויש לודן בדעת הרב החיד"א אם נתכוין לדחות דברי הרשב"א מהלכה, ובבאר היטב (סי' שמ"ה ס"ז) הביא דברי החכ"צ. ובמחזיק ברכה (סי' שמ"ה ס"ב) הביא מהמאירי (ו' ע"א ד"ה איזוהי) ופלטיה היא רחבה שמתקבצין בה לסחורה אפילו שאינה מפולשת, ואפילו דלתות המדינה נעלות בלילה, הואיל ואין לאותה פלטיה בפתח דלתות, שאם היה לאותה פלטיה דלתות היה אף רה"ר מתערב בדלתות וכו'. ומה שאמרו ירושלים אלמלא דלתותיה נעלות וכו', משמע הא מאחר שדלתותיה נעלות בלילה אין חייבין עליה. ויראה לפרש אפילו בשום מקום ממנה, ואפילו פלטרות שבה, אינו כן, אלא מתוך שמבואותיה רחבים, ודריסת רבים מצויה לשם ברשות השוה לכל, הוצרכה לנעילת דלתות, הא פלטרות שבה כל שרחבות ט"ז אמה רה"ר הן אפילו בנעילת דלתות שבעיר. וכ"כ גדולי הצרפתים, וגדולי הדור מסכימים בה. ויש חולקים. וכתב החיד"א דמשמע דדעתו לפסוק כרשב"א. הרי דגם להרב חיד"א ס"ל להחמיר. ובשו"ת בית אפרים (או"ח סי' כ"ו) האריך בזה, ומקשה ע"ד הרשב"א דא"כ ירושלים ג"כ היה בה שווקים, וכבר תירץ ע"ז המאירי וכדלעיל. עוד הקשה מהגמ' מסולמא דצור, וכתב דאפשר דלתירוץ לא אמרו כן. ועוד כתב דגם לרשב"א אינו בזמן שהדלתות פתוחות, וכתב דמשמע בתוס' דלא כרשב"א. ומ"מ במקום דליכא דלתות, תלוי בפלוגתת ר"י ורבנן, ומביא מהרמב"ן במלחמות שאם סגי במחיצות מבטל שם רה"ר. ומ"מ אין ראוי מזה לפי"מ שכתב המאירי דבעינן מחיצות רק לפלטיה. ולפי"ז לכאורה בכל מרכז מסחרי שיש שם חנויות ורבים מתקבצין, לא יעזור חומה ודלתות נעולות, ומכ"ש שלא יעזור כלל צורת הפתח. ולכאורה סברת הרשב"א תלוי בטעם דרה"ר הוי רק במפולש, ולרשב"א הוא משום שאין דבר החוסם את הרבים, ולכן שם רשות הרבים עליו, ולפי"ז בפלטיה דשם רשות הרבים אינו משום בקיעת הרבים, אלא מחמת דרבים מתקבצים שם, א"כ לא יהני מחיצות לזה. אבל למאירי הטעם דכשהוא מפולש ואין דלתות, נחשב שיש רק ב' מחיצות, וע"י דלתות נעולות ה"ז ג' מחיצות. ולפי"ז צריך שלפטיה יהא מחיצות מצד עצמה, שע"י נחשבת רה"י. ולכאורה נראה דלא בעינן רבים מתקבצים בשבת, אלא

סגי דביום חול מתקבצים שם. ויש לודן אם בעינן דבאותו מקום מתקבצים ס' ריבוא, או בזה ג"כ סגי דיש ס' ריבוא בעיר, והמקום הזה הוא מקום המסחר עבורם. ובכל אופן למ"ד שלא מצריך בכל רה"ר ס' ריבוא, א"כ ה"ה הכא, וסגי ביש בו ט"ז אמה ורבים מצויים שם. וכן משמע להדיא ברשב"א ובמאירי. ולפי"ז צ"ע אם יש מקום להקל במקומות כאלה ע"י קטן, אף לדעת המקילים.

שלמה יוסף בביוף - נוה יעקב

הוצאה מרה"י לקרפף שלא הוקף לדירה ואין בו ב"ס

קיימא לן (סימן שמ"ו סעי' ב') שמדרבנן אין להוליך יותר מד' אמות בכרמלית, גזירה שמא יבוא לעשות כן ברה"ר ואתי לידי איסור תורה וחיובא.

והנה בס"י שנ"ח מובא שקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה, הגם שהוא מוקף מחיצות, ומדאורייתא דינו כרה"י, נתנו לו חכמים דין כרמלית ואסרו לטלטל בו ד' אמות, וכן אם בנה בו בית אחר שהקיפו אסור להוציא מהבית אליו ולהיפך, שזה כמוציא מרה"י לכרמלית מדרבנן. וז"פ.

ואולם בקרפף שלא הוקף לדירה שאין בו ב"ס, מותר לטלטל בכלו, ולכאורה דינו כרה"י מדאורייתא ומדרבנן, ולא גזרו בו. אם כן, אם בנה בית, או הקים סוכה וכדו' אחר שהוקף, מדוע יהיה אסור להוציא מהבית אליו וההיפך, דממה נפשך, אם הוא כרמלית כיצד מטלטל בכלו, ואם הוא רה"י מדוע אסור להוציא מהבית אליו, הרי זה כמוציא מרה"י לרה"י.

אלא נראה דהענין הוא כך, לטלטל בתוכו - דינו כרה"י מדאורייתא ומדרבנן, ובוודאי שלא גזרו בו חכמים. ולהוציא מהבית אליו וכו' - החמירו קצת יותר, והשאירו חכמים את גזירתם שלכאורה ישרא ככרמלית, והשאלה היא איך יתכן, ומדוע שיהיה כך.

אלא כל ענין האיסור לטלטל די"א בכרמלית הוא גזירה דרבנן אטו רה"ר, וכן בקרפף שהוא יותר מב"ס שלא הוקף לדירה, הגם שיש לו מחיצות ומן התורה הוא רה"י, גזרו בו חכמים משום גודלו ושטחו שיהיה ככרמלית שמא אתו למיחלפי בכרמלית דעלמא או רה"ר ויבוא לידי איסור. אך בקרפף שהוא פחות מב"ס, הרי הוא מוקף מחיצות, וגם מצד גודלו לא אתי למיחלפי ויהיה מותר לטלטל בכלו, אם כן מה לגבי הוצאה מהבית אליו, מדוע יהיה אסור.

אלא הענין הוא שהגם שלא גזרו בו חכמים מצד טלטול, דלא אתי למיחלפי, מכל מקום מצד הוצאה גזרו בו, שהרי סוף סוף קרפף זה לא הוקף לדירה, ויעודו המקורי וצבינו אינם להיות שטחו הפרטי של אדם ולשמם לו כחצר, וכבונן זה אטו למיחלפי כאשר יהיה ברה"י דעלמא, ויבוא להוציא לשטח שמתחת לבית הגם שאינו חצרו של הבית, ועלול להיות גם שיוציא לכרמלית ולרה"ר. וכן הוא לגינה שאין בה ב"ס שהיא מיעוט החצר, היות והקצה אותה מדעתו להיות לו לחצר, אין רשות להוציא מהבית אליה כלים ששבתו בבית.

סביון שי - נהריה

בענין מעשה בהמה בעירוב והסובב

כתב השו"ע (סי' שמ"ו סעיף א'): "וכן לא יעמוד אדם על מקום פטור ויקח חפץ מיד מי שעומד ברה"ר ויתנונו למי שעומד ברשות היחיד, או איפכא. ולהחליף דרך מקום פטור ברשות דרבנן, יש אוסרים ויש מתירים". וביאר המש"ב שעומד א' על מקום פטור, ונוטל דבר מן העומד ברה"י, ונותן ליד מי שעומד ברה"ר או בכרמלית, והסתפק החזו"א (סי' ק"ד סק"ח) בב' שעשו הוצאה כזו כאחד, כלומר דהאחד הניחו על המקום פטור, והשני נטל משם והניח על הרשות האחרת. ומיהו הא פשיטא לי' דאם המניח הראשון על מקום פטור הוא קוף ולא בר חיובא, בוודאי מותר ליטול משם וליתן על רשות הב'. וכן א' שפשוט כומטון וסודרו על מקום פטור, ואחר לקח משם לרה"י. ואבואה אחר היעוטו בעז"ה לברר דבר זה לאשורו עד כמה שיד יד כהה מגעת, מהו הגדר והדין בקוף ושאר בע"ח שעשו מלאכה בשבת או שנתתפו בעשיית מלאכה, היכי דיינינן לי', דאפשר לומר שכיון שהוא לאו בר חיובא לכן יודקה כל המעשה והחיוב על האדם הנמצא שם, והוי כאילו עשאה לבדו, או דילמא ננקוט שמה"ט גופא שהעושה והמשתתף במלאכה לאו בר חיובא, ממילא יש כאן שנים שעשו, או דלכה"פ מיקרי ומיחשיב כמו שהאדם עשה חצי, כמו שנראה לפו"ר בהשקפה ראשונה.

ובחפשי בזה אחר האומרים קרוב קודם, במצוות עירוב תחומין עצמה בפרק בכל מערבין, מתני' דנתנו לקוף ולפיל ולהוליכו ולהניח ולקבוע שביתתו שם, דאיכא לשמעתא במעילה (כ"א ע"א), וזה פריה: דאדם השולח חש"ו למעול מן ההקדש ועשו שליחותו, ה"ז בעל הבית, השולח מעל. ומקשה הש"ס: דהא לאו בני דעת הם, ותיירץ ר"א עשאו כמעטן של זיתים, דבמתני' טהרות (פ"ט מ"א) זיתים מקבלים טומאה משעת הזעת המעטן ולא הקופה. פירוש, דזיתים המונחים תחת קורה ומחמת כובדה החלו להזיע, כיון שניחא לבעה"ב בזיעה זו שע"י נוחים להכתש בקל יותר, ה"ז מקבל טומאה. אבל אותה זיעה היוצאת מהם כאשר הם מכוונסים בקופה, לאו שמה להיות משקה, ויהא הזית מקבל טומאה, דלא ניח"ל לבעלים בהי"א זיעה. וא"כ מוכח דאע"פ שהמעטן הלז אינו בר זיעה ובר דיעה, כיון שעושה שליחותו של בעה"ב וגורם לו נחת רוח, דהא בעי' "כי יותן" דומיא ד"כי יתן" שיהא לרצונו, ואעפ"כ מהני. וה"נ האי חש"ו שעשו רצונו של בעה"ב, ועל ידם נגמרה ההוצאה מרשות ההקדש, לכן מועיל אף דלאו בני שליחות ודעת. ודעת ריו"ח שם בגמ', דכיון שמצינו בעירוב תחומין שאף פיל וקוף המניחים העירוב במקומו, והבעלים אמר לאדם אחר לקבלו

מהם, ה"ז מועיל, ואף שאינם ברי שליחות, דעל ידם נעשה מעשה ואיתעבידא מחשבתו, וע"י שבתוס' קושיית רבינו אפרים והתירוץ. שוב מצינו בשבת (דף ק' ע"א) הזורק ונח בפי הכלב, אין כאן הנחה ע"ג מקום ארבע אלא נקרא מלאכת הוצאה, והוי כמו שנקלט באויר ונשרף, והוי חצי מלאכה דעקירה ותו לא. וכתבו שם תוס' דהא נח ביד חבירו, שפיר מחשבתו משוי לה הנחה ע"ג מקום חשוב, משא"כ קלטה כלב בעצמו אין לזה חשיבות.

עוד אמרו בזבחים (י"ד ע"א) גבי הניח עליו קוף את הדם של החטאת, אין כאן קיום של מצוות קבלת הדם, אלא צריך להניח ולקחת מחדש, דאין בזה קיום הציווי "ולקח", והלא אין משמעות למעשה קוף בעלמא אף להצטרף למעשה האדם, ואפילו מסייע לא מיקרי.

תו איכא בגיטין (כ"ב ע"א) עבד לא כשר לקחת גט אשה מיד בעלה, וכתבו שם תוס': דמה שמועיל כשכתב גט על עבד שלה (או הניח עליו והוא כפות וישן) זהו רק מטעם זכין. והרמב"ן שם (בלישנא בתרא) הביא דעת הר"י מגאש שהכשיר עבד רק להולכת הגט אל האשה, ולא לקבלו עברו כשליח קבלה דעלמא, והקשה על עצמו מ"ש הולכה והבאה מקבלה, הא התם הוי שליח בעל והכא שליח האשה. והרמב"ן מחלק בשליחות הולכה היא ככל שליחויות דעלמא דעבד יכול לעשות, אך בשליחות קבלה כיון שמתגשרת האשה בקבלתו, והוא אין לו יד לגירושין שהרי אינו בתורת גיטין וקידושין, לכן שפיר יש נפק"מ בין הבאה לקבלה.

וביאר בזה הקה"י שם, דהא שנינו בסוף פ"ק דמסכתא ידים וכן בחולין (ק"ז ע"א), דלדעת ת"ק דפסקינן כוותי' הקוף נוטל לידים, וביארו הראשונים דבעינן כח גברא ולא כח נוטל. פי' דרק צריך שלא יהא מאליו, אבל איך שיבואו המים מהחבית לידים בכל אופן שיהי' - זה לא אכפ"ל כיצד נעשה, ולי"צ לזה לא דעת ולא שליחות לא יד ולא קנין וכדו'.

ואלו דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות ברכות הי"ג: הכל כשירים ליתן לידים אפילו חש"ו, אם אין שם אחר, מניח הכלי בין ברכיו ונוטל על ידו, או יטה החבית וכו' והקוף נוטל לידים. וכתב הראב"ד דהגמ' לא הסכימה לדעת ת"ק דלעיל, ובשלמא חש"ו הם בני"א ויש להם מעשה ומקיים בזה הדין, אבל הקוף לאו כלום הוא.

והמג"א (סי' קנ"ט סק"ד) אהא דפסק השו"ע דיש פוסלים ויש מכשירים בקוף שנוטל לידים, הקשה דביו"ד פסלו בהחלט שחיטת קוף, ומ"ש הכא דיש מכשירים, ות"י דשאני התם דהוי דאורייתא, ולכן החמירו טפי מכאן שהוא מדרבנן.

(וכתב ע"ז הגאון רעק"א ז"ל: דלא קשה מידי קושיית מג"א, דהתם בעינן שיהא בר זביחה, ולכן נמי פסלו גוי לשחוט, משא"כ הכא דלא בעי' "בר נטי"י" ולמה לא יכשר).

ועכ"פ זאת תורת העולה, דהא מיהת פשיטא דליצור חלות דבר בין בהנחה עליו כשליח קבלה דגט, וכ"ש בעשי' ממש כשחיטה וכדו', זה בוודאי אין יכול וליכא מ"ד שכשר, אלא דנחלקו בשבת וכדו' שהעביר חפץ מרשות לרשות ודברים שא"צ בהם דעת, אלא על ידו ועמו יחד נגמרה המלאכה, להי מינייהו נדמה.

ובאגלי טל (שרוב האמור ממנו לקחתי) במלאכת הוצאה האריך בזה, וביאר דכמו בכסף קידושין שהאשה מקבלת מיד הבעל, הן אמת דלא עשתה מעשה בפועל בקידושין (שהרי אילו כן ה' פסול, דלא קרינן ב' כי יקח, כמו שאמרו שם בדף ה' ע"א דאף אמירה מצידה פוסלת), אך זהו כמש"כ הר"ן לגבי קיום מצוות פו"ר, דהגם שהיא קרקע עולם (ורק משו"ה הותר לאסתר ויעל שישכבום הערלים), אבל היא ג"כ מסייעת כאן, ובלעדי' לא ה' מתקיים הדבר ונגמר המעשה. וכבר ידעת מהלכות הקפת הראש דגם כשנותן שיקיפוהו ה"ז אסור, דמעמיד עצמו לדבר אף בשוא"ת חשיב כעושה.

וכ"כ התוס' בכתובות גבי עריות שאסרה וחייבה התורה את הנשים כמו האנשים, ואף שאין לאו כמאן דעבד, אך רחמנא אחשביה להנאתה מעשה. ומסוגיא הגמ' דמעילה ועירובין חזינן דגם בלא"ה יש כאן חיוב (דזו עכ"פ הנפק"מ בנדו"ד שאין בעירוב תחומין והבן), דכיון שעל ידה ואתה נעשתה העבירה שוב קרינן בה "עושה", דמצידה העמידה עצמה ומסרה עצמה באופן שיהא המעשה יכול להתקיים. ואין דנים אפשר משאי אפשר, כלומר דתהא חייבת בזה כשעשתה כ"מ דיכלה, ולא יפטור ויחסר מה שבמציאות היא נפעלת ולא פועלת.

והכא נמי בהלכות שבת דאירינן בהו, דכשהאחד מוציא ומושיט לחבירו, הגם שחבירו לא עשה שום פעולה בגוף החפץ, ורק קיבל עליו כמעשה איצטבא, לשי' הגמ' ביומא (מ"ד ע"א) הלא ילפינן זה ממלאכת המשכן דגם באופן הזה הוציאו הלויים, ולכן נחשב "מלאכה" ומעשה להיות העושה זאת עובר אלאו דלא תעשה כל מלאכה.

ומי יבוא אחר המלך את אשר כבר עשאו, ואין להתיימר להכריע בדבר זה שנסתפק בו אבי העולם רבינו החזו"א ז"ל, אך לודן כתלמיד לפני רבותיו בקרקע, אמינא במידה שהתורה נדרשת בו נראה למי דומה, האם מעשה זה שהקוף מניחו על המקום פטור מרה"י, והאדם נוטל משם ומניח על רה"י, הלא פעולה זו כמו שנטילה מרשות א' וההנחה על מקום פטור הוא ענין מציאותי כמו שנטילה לידים, ורק האדם הנוטל משם ונותן על רשות המחייבת הוא לבדו קרא שם המלאכה ונגמרה להיות הוצאה מרשות לרשות, א"כ אין כאן עקירה ויש כאן רק הנחה, ולמה יתחייב בזה, או יהי' אסור כשנטל ממקום פטור לרשות האחרת.

וזה יותר דמי לעני'ד למה שכ' בעצמו שם דאדם שפשוט בגדיו, ובא הוא או אחר והניחם ברשות השני', מותר דאין כאן הוצאה כלל אלא

רק הנחה ע"ג מקום פטור, ומשם לרה"י או רה"ר, וזה מותר לגמרי. וגם לא יקרא כאן "שנים שעשו", דמעשה הקוף הוא כמעשה מאלי, והשני הגומר את המלאכה, מ"מ לא התחיל אותה וכמשנ"ת. ועוד, שכתב המלבי"ם ונחלת יהושע דמילת "שנים" ע"פ התורה שייך רק כשדומים זל"ז, כרובים, עדים, אבל אדם ובהמה אין חיבור והיקש ביניהם, ותמהו חז"ל על בני"א הערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה, דזה לא יתכן. וזו מידה אחרת בבריאה שאין לה קשר זל"ז, ולכן גם מה"ט לא יהי' כאן "שנים שעשו", ודוק זה.

דוד שמחה גוגנהיים - צפת

חור המנעול אי חשיב חורי רה"י

בב"י סימן שמ"ו ס"ג מבואר בשם המרדכי שמותר לפתוח במפתח הדלת כשהאיסקופה עצמה היא כרמלית, אבל לא יכניס הדלת עם המפתח לתוך הבית, אלא יוציא את המפתח קודם שיפתח את הדלת (כן מתבאר ג"כ במשנ"ב ס"ק י"ט בשע"ה צ"ש, ובמשנ"ב ס"ק כ"ח).

ויל"ע בזה תרתי, חדא אמאי מותר להכניס המפתח לתוך החור של המנעול, דאמאי ל"ה החור כחורי רה"י כיון שהוא חור המפולש המשמש גם את רה"י וגם את צד רה"ר, וא"כ לדעת הסוברים שחורי רה"י א"צ שיהיו דע"ד, אמאי מותר להכניס המפתח לחור שבדלת (ואף לדעת הסוברים דבעי' דע"ד, מ"מ בשע"ה צ"ש ס"י שמ"ה ס"ק מ' כ"י דאיסורא מיהא איכא).

וא"ל דכיון שהחור הוא מפולש לרה"ר למטה מעשרה אינו כחורי רה"י, כדעות הסוברים כן כמבואר לעיל (סי' שמ"ה ס"ק), זה אינו, דהא לענין לרחפו באיסקופה תחת הדלת אוסר המרדכי משום דהוי חורי רה"י, וכ"כ הב"י בשם הר" אביגדור, וע"כ דהכא הוי ודאי חורי רה"י כיון שמפולש לרה"י, ומה שמפולש גם לרה"ר לא איכפ"ל דהמקום הוא צר, ואין בני רה"ר יכולים לקחת משם, ע"כ אין בני רה"י חוששים להשתמש במקום זה, ובזה לכו"ע חשיב חורי רה"י, וא"כ מודע החור של המנעול בדלת שונה מהם.

ואולי מפני הדוחק אפ"ל שכל ההיתר הוא רק במנעול התלוי בדלת, אבל לא במנעול שיש לו חור בדלת מפולש, ומשמש גם כלפי פנים, דזה כבר נחשב לחורי רה"י, ויל"ע.

ועוד יל"ע במה שאסר לפתוח אח"כ הדלת בעוד המפתח מונח בתוכה, אלא צריך להסיר המפתח לפני"כ, דאל"כ חשיב מכניס לרה"י. ויל"ע, חדא דהא אי"ז בכלל מעשיו, אלא זהו מאליו שהוא פותח הדלת והמפתח נכנס מעצמו, ואפשר שזהו בכלל גרמא ואסור, ויל"ע. וגם הוא חידוש לומר שלא נתבטל המפתח לדלת להיות כחלק ממנה. (ולפמשי"כ דמיירי במנעול התלוי בדלת, נחא טפ"י).

ומ"מ יל"ע דאמאי לא נימא שהמפתח כשהונח בחור בשעת פתיחת הדלת חשיב כעשה הנחה במ"פ שהוא מפסיק בהוצאת המפתח, ואמאי אסור לחזור ולהכניסו, הא נח במ"פ, והאם נימא שכל האיסור לפתוח הוא מפני איסור חילוף רשויות דרך מ"פ, וא"כ כשהוא פותח מכרמלית לרה"י יהא תלוי בנידון האם יש חילוף רשויות במ"פ הוא דוחק.

(ואין לומר דל"ה הנחה של המפתח בחור כיון שהוא נעצר, ובע"כ דחשיב עי"ז כמו דרך הילוכו, עיין בשע"ה צ"ש ס"י שמ"ט ס"ק י"ח שדחה סברא זו).

איסקופה הסמוכה לרה"י

בשו"ע סי' שמ"ו ס"ג מבואר דאיסקופה כשהיא פחות מג"ט הסמוכה לרה"ר, דינה כרה"ר שלפניה (וכ"כ המשנ"ב ס"ק כ"ז), ובביאור"ל הביא שהג"ר נחלק דכיון שהאיסקופה נוקפת מחיצות, אינה יכולה להיות רה"י בכך. ולכאורה יתכן להוכיח כהג"ר בפשוט מכל קרן זווית הסמוכה לרה"ר, שאע"פ שאינה גבוהה מרה"ר, מ"מ כיון שיש מחיצות המונעות הילוך רבים הוי כרמלית, כמבואר לעיל סי' שמ"ה ס"ד (ועי"ש משנ"ב ס"ק נ"ד).

אמנם יל"ע דהא חזינו בדין חורי רה"ר שכל שהוא סמוך לקרקע ג"ט דינו כרה"ר עצמה, כמש"כ השו"ע לעיל סי' שמ"ה סעי' י"ג, ולכאורה הא התם חורי רה"ר הרי מוקפים מחיצות, ואעפ"כ הוי כרה"ר, ואינם כמו קרן זווית. וטעם החילוק בין חורי רה"י לקרן זווית הסמוכה לרה"ר, דקרן זווית חשיב מקום בפ"ע, ובע"י שיהא ניחא לרבים בעצמו, משא"כ חורי רה"ר למטה מג' הוא מפני שהם בטלים לרה"ר, וע"כ אע"פ שהן עצמן אין ניחא לרבים להלך בהם, מ"מ הם מקום מצד שבטלים לרה"ר, וא"צ שיהא ניחא להילוך רבים, וצ"ע. וזהו הפלוגתא דהשו"ע והג"ר, דלהשו"ע איסקופה הוי כחורי רה"ר הסמוכים לקרקע, שאע"פ שיש מחיצות אינם נחשבים למקום בפ"ע, אלא בטילים לרה"ר שבצידה, ולהג"ר איסקופה חשיב כקרן זווית דבעי' שיהא מקום לרבים בפ"ע, וכיון דאיכא מחיצות ליכא רה"ר. ובחזו"א כתב שכל חורי רה"ר הוי כרה"ר רק בלא היקף מחיצות, ויל"ע.

איסקופה של ביהכנ"ס

עיין בט"ז סי' שמ"ו ס"ג מש"כ לגבי איסקופה של ביהכנ"ס (הו"ד במשנ"ב ס"ק כ"ח), ונר' שכל דבריו אינם אלא באיסקופה שאינה גבוהה מן הארץ ד"ט, אבל אם האיסקופה גבוהה ד"ט א"צ להחמיר שלא לפתוח הדלת, מפני שהוא ספק רה"י ספק כרמלית שהוא ספק דרבנן, וגם כל הדין דאיסקופה פחות מדי"ט דאע"פ שחזור וניעור לכרמלית, הוא פלוגתא הראשונים במקום שגבוה ג' מהקרקע,

כמבואר בשו"ע ס"ס שמ"ה, והכרעת הביאור"ל שם דבשעה"ד יש להקל, וגם ברחוב שלנו אינו ודאי כרמלית כדי שנימא חזור וניעור, דשמא רה"ר היא ואז לא חזור וניעור, וע"כ יש כאן ב' ספיקות, דשמא יש באיסקופה ד' הוי רה"י, ועל הצד שאין ד' שמא ל"א חזור וניעור בגובה ג', וגם שמא רחובות שלנו אינם כרמלית, ובכה"ג א"צ להחמיר בדבר שכל איסורו אינו אלא מדרבנן. וע"כ לא אסר הט"ז להכניס מהאיסקופה לבית אלא באיסקופה שאינה גבוהה ג', שאז לכו"ע אמרי' חזור וניעור, ועדיין יל"ע.

רה"ר מקורה

במשנ"ב סי' שמ"ו ס"ק ל' כ' בתקרה הבולטת לפני הבית כשפתוח לרה"ר, אסור להוציא מהגג לרה"ר, דתחת הגג נעשה כרמלית דאין רה"ר מקורה, ולכאורה יל"ע, דהא לענין רה"ר מוקפת מחיצות דבעי' פילוש דלתות דלא ליחשב עי"ז כמוקף מחיצות, כמבואר בס"י שמ"ה ס"ז, והתם אשכחן שכיון שיש שיעור רוחב רה"ר שלא מוקף מחיצות דהיינו ט"ז אמה, אי"כ לא איכפ"ל שמתרחב בצדדים, אע"פ ששם המקום כן מוקף מחיצות, מ"מ הוא נעשה כחלק מרה"ר כיון שבמקום שברה"ר מפולש ליכא מחיצות, וכמש"כ הביאור"ל שם (ד"ה אם).

וא"כ אמאי לענין מקום מקורה ל"א שכיון שיש מקום ברה"ר שנעשה כדינו שאינו מקורה, נחשיב עי"ז אף את שאר המקום להחשב כרה"ר אע"פ שהוא כן מקורה, דמ"ש התנאי רה"ר דמפולש משער לשער, ומ"ש התנאי דאינו מקורה, דהא שניהם ילפינן משום שאינו דומה לדגלי מדבר שמקורה פסולו מפני שאינו כמדבר, וגם הטעם דבעי' מפולש מפני שאל"כ הוי מוקף מחיצות, ואינו דומה למדבר כמש"כ המשנ"ב לקמן סי' שס"ד סק"ז עי"ש, וא"כ מ"ש ביניהם, ויש ליישב.

סימן שמ"ז

סיכום השיטות סימן שמ"ז

סי' שמ"ז ס"א. בב"י הביא דלתוס' כשהחפץ שייך לגוי מותר להגיש אותו לגוי, והגוי יעשה עקירה והנחה, והרא"ש אסר גם כשהחפץ שייך לגוי (ועי' במ"ב סק"ד) שהביא שלמומר לעבודת כוכבים אסור להושיט גם כן דבר איסור כמו לשאר ישראל].

במ"ב (סק"ד) הביא בשם המג"א דאין איסור לפני עיוור להביא לגוי דבר שאסור לו כשיכול להשיג בעצמו, והג"א ס"ל שגם כשיכול להשיג בעצמו אסור להביא לו.

במ"ב (סק"ח) סתם להלכה שאם יד חבירו למעלה מ' פטור, משום דהוי מקום פטור, והביא שם שיש חולקים.

בבה"ל ד"ה לחוץ הביא שאם הנמצא ברה"י הוציא ידו לרה"ר לפחות מג', כבר חייב לדעת הרמב"ם והמאור, אולם הר"ח והר"ן ס"ל שידו בתר גופו גרידא, ולא חשיב הנחה כל עוד שלא הניח החפץ בארץ.

אביחי כהן - אופקים

איסור לפני עיוור במסייע ביד העוקר ומניח

בשו"ע סי' שמ"ו ס"א הביא דאם פשט ידו לפניו וחפץ בידו, והניחם לתוך יד חבירו העומד בפנים, או שפשט ידו לפניו ונטל חפץ מתוך יד חבירו העומד בפנים והוציאו לחוץ, שנמצא שהעומד בחוץ לבדו עקר והניח, הוא חייב וחבירו פטור אבל אסור, ובמ"ב (סק"ז) ביאר שחבירו פטור אבל אסור מפני שמכשיל חבירו וגורם לו להוציא או להכניס, ויש בזה איסור תורה משום "לפני עור". וצ"ע מאי שנא מריש הסימן דהביא השו"ע "אבל פשט ידו לפניו וחפץ בידו ונטלו חבירו העומד בפנים, או שפשט ידו לחוץ וחפץ בידו ונטלו חבירו העומד בחוץ, שזה עקר וזה הניח שניהם פטורים, אבל אסור לעשות כן מדרבנן", וקשה אמאי אין לפני עיוור לפחות למגיש, ועל כרחך שס"ל לשו"ע דכיון שמכשיל חבירו רק באיסור דרבנן של עקירה או הנחה לבד, אין בזה איסור דלפני עיוור. ועיין מחלוקת אחרונים בזה במנחת חינוך מצווה רל"ד. ועי' בשדי חמד דברי חכמים סימן ל"ו. וצ"ע אמאי אף אחד מהאחרונים לא הביא מכאן ראייה שכך דעתו של השו"ע [והראונו כאן בחכמת שלמה שדייק כך בשו"ע].

אביחי כהן - אופקים

הוצאת חפץ מרה"י למעלה מ' דרך רה"ר והנחה במקום פטור

נסתפקתי האם מותר לאדם להוציא חפץ מרה"י בידו למעלה מעשרה ולצאת לרה"ר, ובסוף להניחו במקום פטור, כיון דלמעלה מ' פחות מדע"ד הוי מקום פטור הוי מוציא מרה"י לידו שהיא מקום פטור, ואפ"י שעוצר ברה"ר אין בזה שום איסור דהוי מקום פטור. ולכא"ו זה תלוי במחלוקת שהובאה במ"ב סי' שמ"ז סק"ח במוציא מרה"י והניח על יד חבירו שגבוהה מ' האם חייב, ויסוד המחלוקת האם ידו גרידא בתר גופו, ול"ה מונח במקום פטור, ולכא"ו נראה דלמאן דס"ל דפטור גם מותר לתתחילה, כיון דידו הוי מקוי"פ לא מצאנו שגזרו בזה חז"ל לאסור. אמנם בסימן שנ"א איתא דאסור לקלוט מצינור שבתוך ג"ט לגג שדינו כגג, ומסתמת הדברים משמע שאסור ליטלו ואפ"י אם בדעתו להשאיר היד בגובה י', ומשמע דמדרבנן מיהא אסור, וצ"ע.

יהונתן אבא פריג' - אופקים

בענין מקום דע"ד ברה"י

העירוני על המ"ב בס"י שמ"ז סק"ה שהקשה על הדין שהניח בתוך יד חבירו העומד ברה"י חייב, דהא בעינן מקום דע"ד, ות"י דידו של אדם חשובה כמקום דע"ד. וצ"ע שהרי המ"ב העתיק בס"י שמ"ה

סקי"ב דנעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו חייב, וא"כ א"צ ברה"י מקום דע"ד. והיה אפשר לדחוק שהמ"ב לא דקדק כ"כ בדבר שאינו נוגע לדינא, דגם המניח שלא במקום דע"ד [שהוא ברה"י] אסור מדרבנן, ולכן כתב המ"ב את האמת כפי סוגיית הגמרא בשבת דף ה'. שזה מקור דברי המ"ב, כמו שציין בשע"ה צ"ש דידו של אדם חשובה כדע"ד, כדי לתרץ גם באופן שהאדם עומד ברה"ר, שגם על זה דיבר השו"ע שם בהמשך דבריו. עוד היה אפשר לומר לפי הרשב"א והריטב"א בסוגיא בשבת, שמחלקים בין עקירה להנחה, דכל דינא דקנה הוא דלא בעינן הנחה ברה"י ע"ג מקום דע"ד, וא"כ צריך ליסוד של ידו כדע"ד גם כשעומד ברה"י והחפץ בידו ומוציא לרה"ר, דעקירה מידו הוי עקירה ממקום שחשוב דע"ד, ולכן המ"ב תירץ את האמת שזה מיישב את כל האופנים, ולא נכנס המ"ב לחילוקים בין רה"י לרה"ר, ודו"ק.

בענין "לפני עור"

במ"ב סי' שמ"ז סק"ז כתב שאם החפץ היה מונח באופן שהיה יכול ליטלו גם בלא בעה"ב העומד בפנים, או עובר רק איסור דרבנן של מסייע [וכן ביאר בשע"ה צ"ש סק"ח שבוזה דיבר הרא"ש, עיי"ש]. אלא שצ"ע, שהרי חפץ של בעה"ב שצריך ליטול רשות מבעה"ב כדי ללקחו, א"כ אם בעה"ב נותן רשות זה עצמו חשיב לפני עור מדאו, שהרי בלא רשותו לא היה לוקח, וא"כ צריך להעמיד שמדובר בחפץ של הפקר, שגם בלא רשות בעה"ב היה העומד בחוץ יכול ליטלו, וזה אוקימתא רחוקה, וצ"ע.

אברהם הלר - אופקים

באיסור הושתה מרה"י לרה"י דרך רה"ר בדיוטא אחת

במ"ב סי' שמ"ז בסק"ח כ' וז"ל: המושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר בדיוטא אחת [רוצה לומר ששני רה"י עומדים בצד אחד לאורך רה"ר, ורה"ר מפסיק בין שני רה"י], אפ"י למעלה מעשרה שהוא מקום פטור חייב, בשני דיוטות [דהיינו ששני רה"י עומדים זה כנגד זה] פטור, והיינו אפ"י למטה מעשרה, עכ"ל.

ויל"ע מה הדין אם עומדים שני מרפסות בשני בניינים העומדים בשורה אחת זה אחר זה לאורך רה"ר, וישנו רחוב [שיש בו רוחב ט"ז אמה ושישים ריבוא עוברים בו] שעובר ומפסיק בין הבניינים, האם זה נחשב שעומדים בדיוטא אחת כיון שעומדים זה אחר זה, או דלמא מכיון שעוברת ביניהם רה"ר גמורה שוב נחשבים לשני דיוטות, ושרש הספק הוא האם עיקר המגדיר של ב' דיוטות הוא צורת עמידת מקומות רה"י, או בכוח המחלק של רה"ר שהיא מחלקת טפי כאשר עוברת ביניהם.

יעקב ישראל אסטס - קריית ספר

סימן שמ"ח

הערה גדולה בדין מנעול הדלת

מ"ב סי' שמ"ח ס"ק כ"ח: והנה לפי המבואר וכו', ע"כ יקח המפתח מיד העכו"ם תחת המשקוף, ואח"כ יפתח המנעול, ולא יפתח הדלת עד שיסיר המפתח ואח"כ יפתח.

מבואר כאן דמותר להכניס המפתח לחור המנעול אע"פ שחלל המשקוף אינו רה"י [דמיירי גם כשאינו רחב ד'], ולעני"ד צריכה לפנים.

והנה בחורים שבכתלים מבואר בס"י שמ"ה ס"ד ד' השו"ע והרמ"א דאם החורים מפולשים לרה"י ולרה"ר הוי רה"י, וד' הא"ר והג"ר"א דיאנם רה"י, אבל אם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים לכו"ע אינם כרה"י. אכן ע"ג הכותל הוי רה"י מטעם לאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כ"ש. ומבואר מזה דמחמת הגידור שייך מקום המחיצה לפנים, אלא שאם אינו משמש את הרשות הרי הוא מסולק משם, ולפ"ז יש לשאלו היאך הדין בחורים המפולשים מעבר לעבר לדעת השו"ע דהוי רה"י, ואם יהי' כיסוי מצד רה"י שעשוי לפתח וליסגר כמו דלת ארון, האם נימא דבשעה שסגור הוי חורי רה"י, ובשעה שפתוח הוי רה"י, נראה דאין מסתבר כן. כי משמש את רה"י מבפנים, ואין המחיצה משנה גבול הרשות, כאמור שעובי המחיצה יכול שפיר ליחשב חלק מהרשות, רק צריך שישמש את הרשות כדי שיהי' נטפל לפנים ולא לחוץ, וכיון ששימוש הרשות אינו מופרע מחמת המחיצה הוי שפיר חורי רה"י. וכמו כן מקום עובי הדלת כשהיא פתוחה הוא חלק מהרשות, ומה שעכשיו הדלת סגורה אינו מבטל את המקום מליחשב רה"י [ולגבי מה שחוץ לדלת נתבאר לעיל].

ונראה דיתכן שמה שכתבו הפוסקים להתיר לפתוח, התם מיירי במנעולים הבולטים מהדלת כפי שהיה בזמן הגמ', וגם היום נמצא בדלתות מיוחדות, אך באופן שהמנעול תוך המחיצה נראה לכאורה שאסור להכניס המפתח מכרמלית.

ובקשתי שטוחה מהמעיינים להודיעני דעתם בזה, ותרווח שמעתתא.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סיכום השיטות סימן שמ"ח

סי' שמ"ח ס"א. בב"י הביא שדעת הר"ן, הרשב"א והרמב"ן שמה שקנסו את המוציא ידו עם פירות לרה"ר שישאר שם, זה רק כשהוציאה מבעו"י והשאירה שם עד שתחשך, שבכה"ג גם אם יפלו הפירות מידו יעבור רק על איסור דרבנן, ודעת רש"י היא שאף שהוציא ידו משתחשך קנסו. ובשו"ע סתם כרש"י, והביא ב"א את דעת החולקים. ובמ"ב (סק"ח) הביא שהא"ר צידד להקל כה"י"א, כי כך דעת הרבה מהראשונים,

וכן פסק בח"א [ונקט בח"א שכשעשה זאת סמוך לחשיכה במוצ"ש קנסינן ליה].

בבה"ל ד"ה וי"א הביא שהר"ן למד בשיטת רש"י דאין חילוק בין שבת לע"ש, וזה שהוציא ידו מע"ש נאסר להחזיר, והמאירי למד בשיטת רש"י שכשהוציא מע"ש לא נאסר להחזיר.

בשה"צ (סק"א) הביא בשם הרשב"א שלהושיט פירות לרה"ר למעלה מי, ומשם להעביר לחצר אחרת, אסור, והפמ"ג כתב להקל [והשה"צ הצריך עיון בדברי הפמ"ג].

במ"ב (סק"ד) הביא מרש"י, ר"ן ומאירי, שמה שאסור להושיט לחצר אחרת זה אפי' שנתכוון להוציא רק לרה"ר, והמג"א בשם הרמב"ם והר"ח כתבו שכל מה שאסור להושיט לחצר אחרת זה רק שנתכוון להוציא לשם מתחילה כשהוציא לרה"ר [וכשהחצר האחרת נמצאת בדיוטא אחת אסור לכו"ע].

בשו"ע נקט שאם הוציא ידו לכרמלית בכל גוונא מותר להחזירה, ובמ"ב (סק"י) סתם להלכה כהא"ר שזה רק שהוציא לאותה חצר, ודלא כהמג"א שהתיר גם כשהוציא לחצר אחרת.

בבה"ל ד"ה בתוך דברי התוס' שלהוציא למעלה מי מותר לכתחילה, והפמ"ג נקט כהרשב"א שלכתחילה אסור שמא יפול לו. בשו"ע נקט דהמוציא לכרמלית מותר להחזיר, והגר"א פליג [מ"ב (סק"י)].

אביחי כהן - אופקים

בענין הוציא ידו מבעו"י והניחה בחוץ עד שתחשך

העירו על הגזירה בסי' שמ"ח הוציא ידו מבעו"י והניחה בחוץ עד שתחשך, דלכאורה הוי גזירה על מידי דלא שכיח כלל שאדם ישאיר ידו כך פשוטה לחוץ עד שיעבור שיעור בין השמשות. [שהרי בכין השמשות מותר שבות לצורך שבת, וכאן הוי צורך שבת שלא יהיה כל השבת עם יד פשוטה לחוץ, וגם לי' הגמ' שיבוא לידי חיוב חטאת, משמע דלא איירי בבהש"מ שאינה רק אשם תלוי. ואולי איירי שעקר את ידו סמוך לסוף בין השמשות, ואז אם שרד לחפץ יעבור אסור ספק, ובוזא אולי לא החמירו חז"ל, וצ"ע]. וא"כ היאך באו חז"ל לגזור על מידי דלא שכיח כ"כ. והנה בשעה"צ סק"ח כתב בשם הח"א דסמוך לצאת השבת נמי גזרינן, שהרי אין חשש שישליך ויבוא לידי אסור חטאת, ולפי"ז נמצא דאין הגזירה רק מבעו"י, וא"כ הוי כבר מילתא דשכיחא, אלא דזה חידוש של הח"א ולא הזכירוהו הראשונים כלל, וא"כ דחוק לומר שכל הגזירה היא רק מכח האי מילתא כשהראשונים כלל לא כתבו חידוש זה, ובאמת צ"ע לפי הח"א למה הגמרא לא השמיעה דין זה דגם בשבת עצמה נוהג לפעמים דין זה, וביותר תיקשי מלן להגמ' לחדש שיש גזירה גם מבעו"י, דלמא הגזירה היא רק סמוך למוצ"ש דהויא מילתא דשכיחא. [ואולי הגמ' סוברת כרבי דגזרו על שבות בין השמשות, א"כ לא הוי כ"כ מילתא רחוקה, וצ"ע].

והנה הגזירה הנ"ל כתב המ"ב בסק"ב ובסק"ה דזה קנס, הואיל והוציא ידו החוצה על דעת להוציא לרה"ר, לכן קנסוהו חז"ל שלא יחזיר את ידו. ולכא"ו קצ"ע, הרי מדובר על אדם שהוציא ידו במזיד כדי להוציא לרה"ר, ולעבור אסור דאו' של הוצאה ולהתחייב כרת, וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שגזרו גזירה דרבנן שלא להחזיר את ידו, מה זה מונע מאדם שרוצה לעבור אסור דאורייתא להוציא לרה"ר, וכי האיסור דרבנן שלא להחזיר את ידו אם יתחרט ולא ירצה להשליך לרה"ר, וכי זה ימנע אותו מלעבור אסור דאורייתא במזיד. ואולי באמת כמו שאמרו חז"ל רשעים מלאים חרטות, ה"נ האי גברא כשבא לעבור אסור דאורייתא חושב בלבו אם ארצה אחזיר את ידי, אבל השתא שידוע שיש אסור דרבנן להחזיר את ידו, אז מעיקרא לא מכניס עצמו לאיסור, וצ"ע.

והנה יש להעיר על מה שכתב המ"ב בסק"א דלמעלה מעשרה לא קנסוהו רבנן, ולכאורה צ"ע, הרי אם מוציא ידו למעלה מעשרה ומשליך החפץ לרה"ר, נראה דעובר אסור דאורייתא של הוצאה, וא"כ למה אין בזה קנס של חז"ל. ורצו לבאר דכשעוקר חפץ להוציא ידו למעלה מעשרה אל מקו"פ, אע"ג שעשה עקירה לא הוי אפילו אסור דרבנן, דכל מה שכתב המ"ב לעיל דיש אסור דרבנן בעקירה בלא הנחה, היינו דוקא שעוקרו ומוציאו מרה"י לחלל רה"ר, שהוא מקום חיוב, אבל אם עקרו מרה"י אל חלל מקו"פ בזה אין אפילו אסור דרבנן, ולכן מותר להחזיר ידו.

והנה היה אפשר לבאר דגדר הקנס היה שנתנו חז"ל על היד דין כרמלית, וזה סיבת האיסור להחזיר את ידו אליו, ולפי"ז א"ש דלמעלה מעשרה אין גדר לגזירה. [ועפ"ז רצו לבאר מה שלא מצינו שהאיסור הוא גם בעומד ברה"ר וידו פשוטה לרה"י, דכרמלית ברה"י ליכא, אך זה י"ל דמילתא דלא שכיחא שחפציו של אדם יהיו ברה"י]. ולפי"ז היה מקום לדון האם גם בשוגג הויא ידו כרמלית, אלא שהתירו לו להחזירה, אך לא משמע הכי, דא"כ אם יכול שלא להחזיר ידו כגון סמוך ליציאת השבת, היה צריך להיות הדין שישאר עם ידו פשוטה, ולא יעבור אסור דרבנן. אמנם בסוגיא בשבת דף ג' ע"ב משמע דלהצד שזה קנס אז אין ידו נידונית ככרמלית, עיי"ש.

בענין הנ"ל

הקשה הגר"ב ש'סלומון צ"ל דהתוס' בעירובין דף כ' ע"א כתבו דאם פשט ידו לחוץ הויא דינה כמקום פטור לגבי חפץ שנתון עליה, וא"כ יכול הוא להעביר החפץ מיד ליד, ואז הוי כהנחה במקום פטור, ותו לא אתי לידי חיוב חטאת, וקשה שהטור סתם דמחשיכה לא גזור רבנן משום דאתי לידי חיוב חטאת, והרי יכול הוא להעביר מיד ליד

ואז לא אתי לידי חיוב חטאת. ולפי דברי התוס' בעירובין רק באופן שהחזיר צר ויכול להוציא ממנו רק יד אחת, בזה אמרינן דאתי לידי חיוב חטאת שאינו יכול להעביר החפץ מיד ליד. ולכאורה יש לומר דגם תוס' בעירובין לא היתה כוונתם לומר דרק בכה"ג חששו רבנן, דא"כ הוי מילתא דלא שכיחא, ודוחק לומר דעל כזה מקרה רחוק שמוציא את היד בנקב כזה צר, רק בזה אמרה הגמרא דלא גזור רבנן. אלא הכוונה הואיל ויש מקרה שעלול לבוא לידי חיוב חטאת, דהיינו כשהחזיר צר, לכן לא גזור רבנן כלל במקרה שהוציא את היד משחשיכה, ודו"ק.

בענין מעביר בדיוטא אחת

במ"ב סי' שמ"ח סוף סק"ד כתב שאם היה בדיוטא אחת, והרה"ר נמשכת בין החצרות, יש בזה איסור דאורייתא, עכ"ד, וצ"ע היכי משכח"ל רה"ר בין החצרות, הרי אותו מקום הנמצא בצד רה"ר בין שתי החצרות הוא מוקף ג' מחיצות, והוא כקרן זוית של רה"ר שאין דינו כלל כרה"ר, והגמרא דיברה בדיוטאות שבולטות מעל רה"ר, אבל בחצרות קשה למצוא אופן כזה, וצ"ע.

אברהם הלר - אופקים

הנחת יד באויר

בשו"ע סי' שמ"ח ס"א כתב שאם היה עומד ברה"י, והוציא ידו מלאה פירות לרה"ר במזיד, אסור להחזירה אפילו לאותו חצר, וי"א דה"מ כשהוציאה מבעו"י. וצ"ע בשיטה הראשונה איך יתכן שאדם זה יחזיק את ידו באויר עם משא קרוב לעשרים וארבע שעות, ולא יניחנה באיזה רשות, וכיון שקרוב לודאי שיניחנה א"כ איך הותר לו כן לעבור על איסור משום קנסא. ואולי כיון דחז"ל הורו לו לעשות כן לא יהיה כאן עבירה, דכעין אנוס הוא, וצ"ע.

יעקב שפיגל - נוה יעקב

הוציא ידו למעלה מי

בשעה"צ סימן שמ"ח סק"א שו"ט בהוציא ידו למעלה מי אם מותר להעביר לחצר אחרת, ונקט לאסור משום שאסור להעביר חפץ מרה"י לרה"י דרך רה"ר אפילו מדיוטא לדיוטא, אטו באותה דיוטא. וקשה, דא"כ יש אסור להעביר לחצר אחרת משום דמעביר מדיוטא לדיוטא, א"כ מדוע הוצרכו בגמ' לטעם דאסור להעביר לחצר אחרת מפני שנתקיימה מחשבתו, תפול"ל דבלא"ה אסור מפני אסור מעביר מרה"י לרה"י, דמדרבנן אסור אפילו מדיוטא לדיוטא. וביותר קשה, דהמשנ"ב (סק"ד) הביא פלוגתת הראשונים האם היכא שלא נתכוין להוציא לחצר אחרת האם גם בכה"ג אסור או לאו, ותפול"ל שאסור מזה הטעם, וכמו שאוסר לענין למעלה מי. ונראה לתרץ דהנה כל מי שהוציא ידו בשוגג שהותר לו להחזירה, הרי ג"כ עושה איסור דרבנן, דהרי הוצאה בלא עקירה או בלא הנחה ג"כ יש אסור בזה, כמו דאשכחן לעיל סי' שמ"ז (ע"ש במשנ"ב סק"ד), אלא הטעם דמותר להחזירה כיון שהוציא בשוגג לא החמירו עליו רבנן להצריכו לעמוד כשידו פשוטה כל השבת, וא"כ התירו לו האיסור דרבנן, וכיון שהתירו לו את האיסור דרבנן א"כ ה"ה שהיו מתירים לו את האיסור גם להמשיך להעביר מחצר האחרת, שכ"ז בכלל האיסור דרבנן שהתירו לו, די"ל דאף מתירים אותו בחזרת החפץ לרשותו, ומ"ל להתיר להעביר למקו"א (אע"פ שהם ב' איסורים נפרדים, מ"מ הניחו לו), וע"כ בע"י לאסור דוקא מטעם דנתקיימה מחשבתו. אבל במוציא ידו למעלה מי התם הרי לא נעשה איסור בחזרתו, א"כ א"צ להתיר כאן איסור דרבנן, וע"כ בזה אין טעם להתירו להעביר לחצר אחרת מפני האיסור דרבנן דמעביר מרה"י לרה"י, וא"צ לטעם דלא נתקיימה מחשבתו.

משה פוריס - אלעד

סימן שמ"ט

המעביר מאדם לאדם כל אחד פחות מד' אמות

סימן שמ"ט סעיף ג': מותר לו לאדם לעקור חפץ מרה"ר וליטנו לחבירו שאצלו בתוך ארבע אמותיו וחבירו לחבירו שאצלו, אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין ברה"ר, ובלבד שלא יוציאנו חוץ מתחום שלו. ובמ"ב ס"ק י"א: ובלבד שלא יוציאנו וכו', וא"כ מאה מילין [=קאי על לשון הטור שכתב אפילו מאה מילין] לאו דוקא קאמר, או דמייירי בחפצי הפקר שאין להם בעלים וקיי"ל דלא קנו שביתה, ולכן יכול להוליכן כמה דבעי.

לכאורה י"ל דמייירי ברה"ר שבתוך עיר גדולה, בכה"ג שאין ע' אמה ושיריים בין בית לבית, ושפיר ישיך לומר מאה מילין. שו"ר שכ"כ בתוספת שבת סק"ה במוסגר, עיי"ש. ואולי כיון דלא שכיח שאין ע' אמה ושיריים בין בית לבית בכלל המאה מילין, לכן כתב דלאו דוקא קאמר.

אילן גרינוולד - ברכפלד

הערה בדעת הגר"א בגדר איסורי כרמלית

נכתב שלא בעיון כלל, לא במקורות הדברים (בגר"א, ובסוגיות הגמ' וכו') ולא בהבנתם, אלא רק מתוך קריאת דברי המ"ב, ויתכן שהכל טעות מעיקרו, ורק שנתעוררתי לדבר הטעון ביאור והעלתי על הכתב, וזה החלי בעזשה"ת.

(א) בסימן שמ"ט ס"ה פוסק השו"ע דאסור להעביר ברה"ר אפי' פחות פחות מד"א, היינו דמדאו' מעביר ד"א ברה"ר חייב, ומדרבנן אסור אף להעביר פחות פחות מד"א (כשמעביר כמה פעמים,

דכפ"א פחות מד"א מותר כמש"כ שם המ"ב ס"ק ט"ז), והנה זה אסור מדרבנן דחיישינן שמא יבא להוליך ארבע אמות בבת אחת. ולפי"ז בכרמלית ששם אסור מדרבנן להעביר ד"א, ולא מדאורייתא, ה"י צריך להיות מותר, דהרי בכרמלית כל עצם האיסור להעביר ד"א שלמים הוא רק מדרבנן, וא"כ ה"י צריך להיות שפחות פחות מד"א שהוא חשש דרבנן יהי' מותר, אמנם השו"ע פסק לאסור גם בכרמלית.

ובמ"ב שם ס"ק י"ט הביא ב' טעמים לאיסור גם בכרמלית, והטעם השני הביא (שם בס"ק י"ט) שבביאור הגר"א כתב דכל דבר שאסור ברשות הרבים משום שבות, הוא הדין שאסור גם בכרמלית, ע"כ. ונראה כונתו שכשאסור בכרמלית משום שהיא דומה לרה"ר, נתנו לה את גדרי האיסורים שברה"ר, משום שהיא דומה לה, ולפי"ז לא חילקו אם אסור ברה"ר מדאו' או מדרבנן, דעיקר מה שרבנן גזור בכרמלית הוא כי דומה לרה"ר, והעתיקו כל איסורי רה"ר ונתנוהו גם בכרמלית, ולפי"ז גם איסורים דרבנן ברה"ר שייכים בכרמלית, אף שכרמלית כל עיקרה הוא רק מדרבנן. [כן הוא לפי מיעוט הבנתי, וזה בדומה דדומה למש"כ בענין אחר בספר חידושי מרן הגר"י"ו הלוי הלכות ברכות, ע"ש].

והנה לפי"ז ה"י מן הדין שלשיטת הגר"א כל איסורי דרבנן שברה"ר נוהגים בכרמלית, אמנם מצאנו שהשו"ע מקיל בכרמלית בכמה דברים, והמ"ב מסביר דהוא מטעם גזירה לגזירה, וכן מצאנו שהשו"ע מתמיד בכרמלית בכמה דברים, והגר"א מקל מטעם דהחומרא היא רק מדרבנן, וצ"ב. וצריך להעמיד כל דבר על מקומו ודיוקו.

א. מצאנו לעיל סימן שמ"ח קנס במוציא ידו לרה"ר אם מותר להחזירה לרה"י חזרה, והשו"ע מקיל שם בכרמלית, שבהוציא לכרמלית מותר להחזיר (ויש שם ג' שיטות גבי מוציא מרה"י לרה"ר, דיש ש"י שקנסו למוציא בשבת עצמה, ויש ש"י שקנסו למוציא מער"ש שלא עבר איסור כלל, אבל למוציא בשבת לא קנסו כלל). ובמ"ב שם ס"ק י' הביא שהגר"א בביאורו מסיק לאיסור בכרמלית כמו ברה"ר, ולפ"ו"ר חשבתי דזה הגר"א לשיטתו וכמ"ש לעיל (אות א'). דאף שכל ההוצאה לכרמלית היא אסורה רק מדרבנן, וכל הקנס שקנסו כאן במוציא מרה"י לרה"ר הוא מדרבנן, וא"כ בכרמלית אין מקום לקנסו, ואפ"ה הגר"א אוסר להחזיר היד.

וחשבתי לפ"ו"ר, דביאור שיטת הגר"א היא כשיטתו לעיל. וא"כ נמצא ב' מקומות שהגר"א מחמיר בכרמלית, ובראשונה השו"ע מחמיר והגר"א מטעימו, ובשני' השו"ע מקיל והגר"א חולק עליו. אלא שאינו דומה, דמה שהבאנו מסימן שמ"ט הוא לאסור בכרמלית מה שאסור ברה"ר, אכן מה שהבאתי בעז"ה מסימן שמ"ח היא לא הלכה שנאמרה על איסור, אלא שקנס שקנסו ברה"ר ס"ל להגר"א שקנסו גם בכרמלית. וא"כ אפי' אי נימא שהשו"ע מסכים לטעמו של הגר"א במה שאסר פחות פחות מד"א בכרמלית (בסי' שמ"ט), אבל עדיין אי"ז רא"י שקנס שאמרו ברה"ר יאמרו גם בכרמלית, וזה חידש לן הגר"א בסי' שמ"ח.

ב. ובסימן שי"ג איתא בסעי' ד' לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתין או ירוק ברשות היחיד (שזה איסור דאורייתא) או בכרמלית (שזה איסור דרבנן) או איפכא (מרה"י או כרמלית אל רה"ר), אפילו אם הוציא פיו ואמתו לחוץ, והיינו דעושה הכנסה או הוצאה מרשות לרשות, וחידש השו"ע שאפי' אם פיו או אמתו נמצאים באותה רשות שאליה משתין או רק, אפ"ה אסור (ולא רק כשהם מחוץ לרשות שאליה רק).

ובמ"ב שם ס"ק י"א ביאר הטעם בזה לאסור, שלא אזלינן בתר מקום יציאת השתן, אלא בתר מקום שהשתן נעקר ממנו (וגוף האדם הוא ברשות אחרת, גם אם המקום שיוצא הוא באותה הרשות, ולכן אסור). ומוסיף שם דמלשון השו"ע משמע דאסור אפי' בכרמלית אפי' כשהוציא פיו ואמתו לחוץ, אמנם הגר"א מקיל בזה. ומבואר שהשו"ע נתן בזה לכרמלית את דין רה"ר, והגר"א מקיל ומחלק בין כרמלית לרה"ר, ולפ"ו"ר זה סותר למה שהעתיקנו ממה שהביא המ"ב בס"י שמ"ט סק"י"ט את דברי הגר"א שנתנו לכרמלית כל דיני רה"ר, ואפי' לגבי השבותים שנאמרו ברה"ר.

אמנם החילוק בזה מבורר, דהתם הביא המ"ב שגם מה שאסור משום שבות ברה"ר, אסור ג"כ בכרמלית (ואפי' שזה תרי דרבנן), אכן כאן מבאר המ"ב שאי"ז אסור משום שבות, אלא דהגר"א ביאר שכאן גם מה שאסור ברה"ר (ברשויות דאורייתא, שאסור אפי' בהוציא פיו ואמתו לחוץ) הוא רק מטעם ספיקא דאסיק הגמ' בתיקו, ובוזה יש לנו להקל בכרמלית דהוא ספיקא דרבנן (ומביא שם שגם השו"ע עצמו בסימן ש"ג פסק כן ככעין זה, וכעת לא עיינתי שם), וא"כ כאן ברשויות דאו' הוא ספק דאו', אך ברשויות דרבנן הוא ספק דרבנן (דסברא זו שהביא המ"ב דלא אזלינן בתר וכו' אינה גזירה מדרבנן לאסור ברה"ר, אלא זה ספק אי אמרינן הכי, וזה ספק מדאו', וא"כ בכרמלית היא ספק דרבנן), נמצא דכאן איכא רק חד דרבנן שהוא ספק דרבנן, וזה אינו דומה כלל וכלל לשבות דרבנן, ופשוט.

ג. בסימן שני"ב ס"א איתא דהקורא בספר ונתגלגל מידו חלק אחד מרה"י לרה"ר או לכרמלית, אסור להרים (אם אי"ז כתבי הקודש), דחיישינן שמא יפול לגמרי ואתי לאתויי ולעשות הכנסה מרשות לרשות, או אפילו העברה ד"א (מ"ב שם ס"ק ד'), ומבואר שם ברמ"א דאפי' נפל לכרמלית (שכל איסור הוצאה מרשות לרשות דידיה היא רק מדרבנן), אסור להרים מדרבנן דחיישינן שמא יפול לגמרי ואתי לאתויי.

ובמ"ב שם ס"ק י' הביא שיש כמה אחרונים שמקילים בזה (וברה"ר שלנו אין להקל דיש כמה פוסקים שסוברים שהוא רה"ר מדאו'),

לא גזרו רבנן, דדוקא דבר ששפיר לבי לדי איסור דאורייתא גזרו רבנן, אבל ככה"ג שהוא מוציא פחות מד' אמות ל"ש איסור דאורייתא, א"כ כל איסורו לעולם הוא דרבנן וככה"ג לא גזרו. ויש לדחות דמ"מ מצינו ששייך איסור דאורייתא בהוצאת שתי אמות, כגון נתכוון לזרוק ד' זרק ב' חייב מדין חצי שיעור, דסו"ס העקירה היא מחייבת, שהרי עקר בשביל להוציא ד', ומה שלבסוף זרק רק ב' מ"מ חייב מדין חצי שיעור.

וצ"ל כמו שכתב הפרי מגדים בפתיחה שהתירו פחות מד' אמות כדי שלא יהיו ידיו אסורות [פ"י כבולות] ברה"ר, ואין זה מעונג שבת, ולכך התירו לטלטל בכך.

איתמר אלחדד - מודיעין עילית

בענין ד' אמות של אדם

א. איתא בעירובין מ"ח. והני ד"א היכא כתיבא, כדתניא "שבו איש תחתיו" - תחתיו, וכמה תחתיו, גופו ג' אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, דברי ר"מ. ור' יהודה אומר, גופו ג' אמות, ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, מאי בינייהו, איכא בינייהו ד' אמות מצומצמות.

ופירש"י: "לר"מ מצומצמות ולר"מ גדולות, דפשוט ידיים ורגליים יותר מאמה הוא", והרי"ף והרא"ש פ"י להיפך, דלר"מ מצומצמות ולר"מ גדולות.

ועפ"י כתב רבינו הטור בסי' שמ"ט ס"א דד' אמות מרווחות, דקי"ל כר' יהודה.

ב. אבל הרמב"ם (בפי"ב משבת ה"טו) כתב: ומפי הקבלה אמרו, שזה שנאמר בתורה "שבו איש תחתיו" שלא יטלטל חוץ למרובע זה, אלא במרובע זה שהוא כמידת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו, בו בלבד יש לו לטלטל, עכ"ל.

והק' עליו בבי" דאמאי פסק כר"מ, והא קי"ל כר' יהודה, וכתב לפרש בדרך אפשר, דסבר כהרי"ף והרא"ש דשיעורא דר"מ הוא יותר מצומצם, וס"ל דכיון דאיסקנא בריש עירובין דבטפחים עצבות משחינן לחומרא, ממילא הו"ל ד"א מצומצמות ודלא כר' יהודה.

ג. עפ"י המהלך הזה היה אפשר להסביר כן ברש"י, דלכך פ"י דד' אמות דר"מ הו"ו מצומצמות, דלא תיקשי הלכתא אהלכתא, דמחד קי"ל דבטפחים עצבות משחינן, ומאי דך קי"ל כר' יהודה.

איברא דאין נראה כן מלשון רש"י שכתב: דפשוט ידיים ורגליים יותר מאמה הוא, דנראה דבמציאות שיעורא דר"מ מרווח ולא מכח חשבון ההלכות, וצ"ע.

ד. ולעצם דברי הבי"ה דהסיבה דהרמב"ם פסק כר"מ משום דקי"ל דבטפחים עצבות משחינן, ק' לכאן דאי"כ הטור הרי פסק לקמן סי' שס"ג סכ"ו דבעי טפחים עצבות, ואפ"ה פסק כן כר' יהודה דד' אמות מרווחות, [ועל הרי"ף והרא"ש לא קשה קו' זו, דלא קבעו הלכה כר' יהודה דמרווחות, ואפשר דסב"ל כר"מ להלכה דמצומצמות וכמו שפסק הרמב"ם, אך הטור שהכריע כר"מ קשה].

ה. עוד כתב הבי"ה דממה שכתב הטור דינא דמרווחות גבי מודדין לו באמה שלו, משמע דס"ל דעד כאן לא פליג ר"י אלא היכא דמשערין ליה באמה דידיה, כי היכי דלא נתיב בדוחקו, אבל היכא דמשערין באמה בינונית ודאי דבמצומצמות הו", כדאשכחן דכי אמרינן אמה בת'ו טפחים הו"ו עצבות ולא שוחקות, וכדקי"ל בריש עירובין.

הרי דמיניה וביה באותו הסעיף משלב הטור שני דינים אלו, וזה מכריח לכאן דאין סתירה ביניהם, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ו. ובע"כ דצריכים לומר [אח"כ מצאתי שכ"כ בשעה"צ לקמן סי' שצ"ו סק"ג בשם הגאון יעקב] דשאני הכא דהדין ד' אמות של אדם נלמד מקרא ד"שבו איש תחתיו", והיינו דיש דין של "תחתיו", והוא דין מיוחד לד' אמות של אדם, בשונה משאר כל אמות דלא נמדדות ביחס לאדם דוקא.

ולכן קי"ל כר' יהודה דד' אמות של 'אדם' היו מרווחות, וקי"ל נמי דאם לא משערים באדם עצמו אלא באמות דעלמא בינוניות, משערים בטפחים עצבים ולא שוחקים.

ז. וביותר שחילוק זה מוכרח בסוגיית הגמ' וברמב"ם גופיה, דהנה בגמ' בעירובין שם איתא דדין ד"א של אדם נמדדות באמה שלו, ובאדם ננס באבריו באמה בינונית, וכן פסק הרמב"ם בהל' הנ"ל.

הרי דיש אמה דידיה ואמה דעלמא, ולכאן זה נובע דיש דין "תחתיו" שנתנו לאדם הפרטי אפשרות שימוש במקומו לפי צורכו שלו, ולפי דברינו דגם הרמב"ם מודה לדין זה, א"כ איך יתבאר לפ"י תי' הבי"ה דהסיבה דפסק הרמב"ם כר"מ הוא משום דקי"ל דבטפחים עצבים, והא לכאן שני דינים חלוקים הם, וצ"ע.

ח. ואולי צ"ל בדעת הבי"ה ברמב"ם, דאה"נ ודאי דמודה לחילוק זה שאמרנו בין ד' אמות של 'אדם' לאמות דעלמא, אך מכיון שמצאנו מחלוקת בין ר"מ לר' יהודה בשיעור האמה הרביעית אי כפישוט ידיו ורגליו או כלקיחת חפץ מתחתיו, וקאמרה הגמ' דאיכא בינייהו ד' אמות מצומצמות, ומאי דך קי"ל דמשחינן בטפחים עצבות 'לחומרא', קחזינן דאולינן לחומרא במדידת השיעורים, לכן פסק כר' מאיר דד' אמות מצומצמות וכפי' הרי"ף והרא"ש דכל שיעור אולינן לחומרא.

אביעזר הלוי - אופקים

סיכום השיטות סימן שמ"ט

סי' שמ"ט ס"א. בבי"ה הביא את המ"מ בשם הראב"ד שההיתר לטלטל ד"א ברה"ר הוא רק במקום הדחק, והבי"ה נקט דזה לא מחוור ומותר אף לכתחילה, וכך בתוס' והרשב"א ובלשון השו"ע מדוקדק שמותר אף לכתחילה, כי "כל אדם יש לו ד"א ברה"ר".

דאיתא בסי' שמ"ח (והגרי"א הו"ד שם במ"ב ס"ק י'). (ד' מה שהוא רק גזירה ברה"ר לא גזרינן בכרמלית דהוי גזירה לגזירה (כבסי' שנ"ד סק"י במ"ב, ובשעה"צ שם סק"ה).

[ולחיבת הקודש אוסיף איהו גרגר קטן, והוא מה דאיתא בשו"ע ס"ב שמ"ו ס"ד דאסור להעביר ד"א ברה"ר ובכרמלית, וכתב שם המ"ב בס"ק י"ב הטעם דאסור בכרמלית ג"כ הוא "דהוא דומיא דרשות הרבים וכנ"ל (ונר' כוונתו למשנת בסי' שמ"ה ס"א בענין כרמלית, ומש"כ הוא בהקדמה שם, ומש"כ בזה עוד שם בס"ק ע"ג, ומש"כ כאן בסי' שמ"ו במ"ב ס"ק ב'), ועיין לקמן סי' שמ"ט ס"ה ובמ"ב שם, עכ"ל.

ולפ"י מה ששולח לעיני בסי' שמ"ט ס"ה הוא גבי הדין שנתבאר שם על מעביר פחות פחות מד"א, אבל צ"ב למה ציין את זה דוקא בהך דכרמלית דהכא, הרי עיקר הדין שנא' שם הוא לגבי מעביר פחות פחות מד"א ברה"ר, וכאן ה"י צריך לציין את זה על רה"ר. ושמה כוונתו דמ"מ שם מבואר **חידוש** דאפי' בכרמלית אסור, ויל"ע (וגם צ"ב מה שולח למ"ב, ולפ"י הכונה לומר את עיקרי הדינים (בזה). וחשבת בסי' דאולי כוונתו לומר בזה משנת' שם במ"ב ס"ק י"ט את טעמו של הגרי"א לדין המבו' שם שבכרמלית אסור גם מה שאסור ברה"ר משום שבות, **דכרמלית הוא דומיא דרה"ר**, וכמו שכתב **כאן** בתחילת דבריו בס"ק י"ב זה].

רפאל ברוך מרצבך - קרית ספר

בדין טלטול פחות מד' אמות

כתב השו"ע (סי' שמ"ט סעיף ה'): אסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות, ואפילו בין השמשות ואפי' בכרמלית. וצ"ב מה טעם לאסור פחות מד' אמות, כיון דכל איסור טלטול הל"מ הוא לטול ד' אמות, ומה ראו לגזור או לאסור פחות מד' אמות, ושורש דין טלטול פחות מד' אמות הוא ממש"כ בגמרא שבת מב. אמר רבינא הלכך קוץ ברה"ר מוליכו פחות פחות מד' אמות, ובכרמלית אפילו טובא, וכ"כ הרשב"א בשם תוס' להוכיח מהסוגיא ה: דהותר לכתחילה לטלטל פחות פחות מד' אמות.

עוד כתב להוכיח מהא דאמרינן (בעירובין צח): עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר, ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות, משמע שפחות מד' אמות מותר לטלטל לכתחילה, וכ"כ בבאיור הגרי"א סי' שמ"ט סק"א דמשמע דמותר לכתחילה לטלטל פחות מד' אמות.

אבל הראב"ד חולק וס"ל דלכתחילה אסור לטלטל פחות פחות מד' אמות, דבין ד' אמות לפחות מד' אמות טעו אינשי, ואתו לטלטל ד' אמות ברה"ר, ולכך אסור אפילו פחות פחות מד' אמות, וכפשוטו הסוגיא דפרק מי שהחשיך (קנג): דאמר רב יצחק עוד אחרת היתה ולא רצו לגלותה, מטלטל פחות פחות מד' אמות, ומשמע שהוא רק מדוחק, ולכתחילה לא הותר לטלטל.

וצ"ב ממש"כ בעירובין (צח): עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר, דמשמע שמותר לכתחילה לטלטל פחות מד' אמות, וכתב הראב"ד התם איירי שמטלטל למעלה מעשרה שהוא מקום פטור, והוי תרתי לפטורא, למעלה מעשרה ופחות מד' אמות, לכך מותר, הלא"ה אסור אף פחות מד' אמות, ומ"מ אסור להעביר יותר מד' אמות כדברא המעביר מתחילת ד' לסוף ד' דרך עליו חייב, ומ"מ כתב הרשב"א יש לי לומר דלכו"ע לא גזרו בבין השמשות לטלטל ד' אמות ברשות אחרת, משום שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו ביה"ש.

ויש להקשות לדברי תוס' מדוע הותר לטלטל פחות מד' אמות, הא קי"ל חצי שיעור אסור מן התורה, וא"כ אף בב' אמות לאסור מדין חצי שיעור.

ובפרי מגדים בפתיחה להל' שבת הביא בשם חכם צבי (סי' פ"ו) שדין חצי שיעור הוא רק דין במאכלות אסורות, שנאמר 'כל', ואף דבשבת הוזכר 'כל' מלאכה לא תעשו, מ"מ דין העברה ד' אמות אינו נלמד מהפסוק אלא מדין הל"מ, דכל ד' אמות ברה"ר אסור, וכמש"כ בגמרא (שבת צו). דהל"מ נאמר רק בד' אמות, אבל פחות מד' אמות מותר ואפי' מדרבנן ליכא איסור, ולפ"י משמע שהוא לכתחילה, וא"ש דברי תוס' שהותר לטלטל פחות מד' אמות. עוד כתב ליישב וכ"כ הבית מאיר דמעביר פחות מד' אמות אי"ז חצי שיעור אלא חצי מלאכה, דמלאכת הוצאה היא רק בד' אמות דהלכתא גמירא ליה, וכל שלא העביר ד' אמות א"כ אין איסור הוצאה כלל, וא"ש שהותר לטלטל פחות מד' אמות לכתחילה.

ובגבורת ארי (יומא ע"ד). ד"ה חצי שיעור כתב וז"ל: דלא דמי הולכת פחות מד' אמות ברה"ר לפחות מכשיעור, דכל איסורים דחזי לאיצטרופי פחות מכשיעור קמא עם בתרא, כשיאכלנו בכדי אכילת פרס מצטרף לשיעור, וכן בורר וכן אופה בשבת שתי חצי שיעור בזה אחר זה מצטרפין לכשיעור להשלימו, אבל בהולכת ד' אמות בשבת דאינו חייב אלא על ידי עקירה והנחה, ואי חשב בשעת עקירה ע"מ להוליך פחות מד' אמות, אע"ג דהוליך אח"כ ד' אמות בעקירה זו קודם שהניח פטור, ואין זה מצטרף לד' אמות, עכ"ל. מבואר דכל יסוד חצי שיעור הוא משום דחזי לאיצטרופי, וא"כ בהולכת פחות מד' אמות אין עקירה תהא לעולם עקירה מחייבת, כיון דאין איסור הוצאה פחות מד' אמות, ולעולם לא הוי חזי לאיצטרופי עקירה שהיא נועדה להוצאה של פחות מד' אמות, ולכך לא שייך לדין חצי שיעור.

וצ"ב דמ"מ אע"פ שאין עקירה מחייבת, מ"מ מדרבנן אסור להעביר ד' אמות ברה"ר אף בלא עקירה והנחה, ואין לומר שאין דין חצי שיעור בדרבנן, שכבר כתב להדיא בבאיור הלכה סי' ש"יט ד"ה קנזן ותמחושי שיש איסור חצי שיעור אף בדרבנן.

ואפשר דכיון דלעולם לא שייך איסור דאורייתא בלא עקירה, בכה"ג

ובשעה"צ שם ס"ק ה' הביא את הגרי"א מהאחרונים המקילים, ולכאור' הסיבה שהקילו הוא כי זה גזירה לגזירה, כי כרמלית עצמה היא אסורה מטעם גזירה אטו רה"ר, והכא היא גזירה שני' באיגודו בידו, אטו שמא יפול לגמרי ואתי לאתויי. וצ"ב הא נתבאר שיטת הגרי"א שבכרמלית אסור גם מה שאסור ברה"ר מדרבנן, וביארנו את זה שהעתיקו את דיני רה"ר לכרמלית משום הך חששא דהם דומות.

ובע"כ נצטרך לחלק בין דבר שאסור ברה"ר משום שבות, לדבר שאסור משום גזירה, שס"ל להגרי"א שמה שאסור משום שבות ברה"ר אסור ג"כ בכרמלית, ומה שאסור ברה"ר מטעם גזירה לא אסור בכרמלית. (ולא אמרינן בזה כולה חדא גזירה הוא). והרי זה סוגיא מפורשת בשבת דף י"א ע"ב בענין גזירה לגזירה בכרמלית, וע"כ שאין דברי הגרי"א בשבות נסתרים משם, כי יש לחלק בין שבות לגזירה. אלא שצריך לדעת, (א) מה החילוק בין שבות לגזירה, מה מוגדר שאסור מדרבנן בשם "שבות", ומה מוגדר שאסור מדרבנן והוא רק "גזירה". (ב) ועוד צריך להבין דאם לא אמרינן שההגדרה באיסור כרמלית הוא שרבנן העתיקו את כל דיני רה"ר לשם (שלכן אמרנו שהעתיקו גם את האיסורים שאסורים ברה"ר רק מדרבנן), א"כ למה איסורי שבות שברה"ר כן קיימים בכרמלית לשיטת הגרי"א. וצ"ל שאיסורי שבות הם יותר חמורים ויותר חששו בהם, אבל צ"ב דסו"ס זה תרי דרבנן, והוי כעין גזירה לגזירה ולמה לנו לאסור, והי' מקום לומר דזה דין פרטי שם בסי' שמ"ט ס"ה (מלבד מה שמצאנו בסי' שמ"ח שהוא קנס) דמעביר פחות פחות מד"א שיש **חשש רב** שודאי בא' מהפעמים שמעביר (כי הרי האיסור הוא בכמה פעמים ולא רק בפ"א, וכמו שהבאנו לעיל מד' המ"ב שם) יגמור פ"א שלימה של ד"א שלמים, אבל זה צ"ב דזה יותר נ' טעם ה"טו' שם ולא טעם הגרי"א, ויש לעיין עוד בזה.

ג ד. ובעזה"ש"ת מצאתי לזה סמך, שכן בסימן שנג' ס"א איתא דשני בתים זה מול זה, אם אינם שוים אסור לזרוק מא' לשני אלא דבר שאין חשש שאם יפול ילך להביאו (ויעבור אז על איסור הוצאה והכנסה, או אפי' על איסור העברה ד"א ברה"ר). ובשו"ע שם איתא דכל האיסור לזרוק שמא יפול הוא רק ברה"ר עוברת ביניהם, אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם מותר בכל גווני.

וכתב ע"ז שם המ"ב (ס"ק ה') דהטעם שהתירו בכרמלית "כיון דאיסור כרמלית אינו אלא מדרבנן לא גזרינן שמא יפול, דהוי גזירה לגזירה". ולא הביא שם דהגרי"א חולק על השו"ע ומחמיר בכרמלית (וכפי שהשו"ע החמיר בסי' שמ"ט וביאר הגרי"א טעמו), וע"כ כמשנת' דמה שאסור משום חשש הוא רק גזירה, ומה שהוא גזירה ברה"ר לא גזרו בכרמלית דהוא גזירה לגזירה, וכל דברי הגרי"א בסי' שמ"ט נאמרו רק על מה שאסור משום שבות.

[והנה במ"ב שם ס"ק ג' כתב דכל ההיתר ברה"ר בבתיים שוים זל"ז (שאינן חשש שיפול) הוא רק למעלה מעשרה טפחים, שאז מעביר מרה"י לרה"י דרך מקו"פ, אכן למטה מעשרה - שאז מעביר דרך רה"ר - אסור (ואף שלא נח שם - ואולי, א. דאמרינן קלוטה כמו שהונחה, וצ"ע מה נפסק בהלכה. ב. או דיש חשש שמא ינוח, וכדלעיל סי' שמ"ו ס"א ובמ"ב שם), ולפ"י ההיתר שנא' בכרמלית הוא ככה"ג שדיבר השו"ע בלמעלה מ', שאז מעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית שזה יותר גזירה לגזירה, דכרמלית עצמה זה גזירה א', ושמא יפול הוא גזירה ב', וגם דהוי דרך מקו"פ, אך במעביר תוך י"ט אולי יהי' אסור. וא"כ מנא לן לומר שבגזירות הגרי"א מתיר וכהשו"ע - ואף בכרמלית - הא בגזירה לגזירה (כשזק רב' ב' גזירות) גם השו"ע אסור, לפי מה דנראה.

אמנם השו"ע שם דייק לישונו וכתב שבכרמלית מותר "בכל גוונא", וי"ל שכוונתו אפי' במעביר בתוך עשרה, מרה"י לרה"י דרך כרמלית, ואז הוא רק ב' גזירות ולא ג', וא"ש התירוץ, מה דשתיק הגרי"א להשו"ע בזה.

שו"ר שהבה"ל שם ד"ה "בכל גוונא", עמד בשאלה זו (ובאמת במ"ב ס"ק ו' מסביר באופ"א את ד' השו"ע שכתב "בכל גוונא" ע"ש), ובעניו לא זכיתי להבין כ"כ מה מיישב בזה].

ה. וכן שם בסעי' ג' איתא בשו"ע שבוזו היוצא בכרמלית מותר להניח עליו כל מה שירצה (ואפילו דברים שיש חשש שאם יפול ילך להביאם מכרמלית, ונמצא עובר על איסור דרבנן של הכנסה מכרמלית לרה"י), דבכרמלית לא גזרו, וגם שם לא הביא המ"ב דהגרי"א חולק, ופשוט כדאמרן.

ו. ובסימן שני' גבי החשש בחצר שאדם מקפיד שתהי' נקי', ובחצר קטנה שאין המים נבלעים יש לחוש שמקפיד שהמים יצאו חוצה, ועל כן נאסר לשפוך לתוכה מים בשבת (ע"ש כל הפרטים בזה), ומסיים שם השו"ע (סוף ס"א) דכל האיסור שנאמר הוא בחצר הסמוכה לרה"ר ולא בחצר הסמוכה לכרמלית, ומבאר שם המ"ב ס"ק ט"ו דהטעם הוא דאפי' ברה"ר זה אסור מטעם גזירה, וא"כ בכרמלית הוי גזירה לגזירה, וגם שם לא הביא דהגרי"א חולק, אלא דשם מסיים המ"ב שהרמ"א בס"ג שם מביא דיש חולקים, וס"ל שאין חילוק בין כרמלית לרה"ר בזה (ע"ש ס"ק כ"ד במ"ב הנ"מ השני' שכתב שם), וצ"ל שם שכל לא הובאו שם במ"ב דברים מהגרי"א, ולהנ"ל הוא פשוט, אבל צ"ע שם בטעם החולקים, ועי'.

עלה בידינו עד כה דמה שחשבונו בסי' להעמיד בדעת רבינו הגרי"א שהגדרת האיסור בכרמלית היא שהעתיקו דיני רה"ר לשם, זה אינו נכון, ונאמרו בזה ד' דרגות: (א) מה שאסור משום שבות ברה"ר אסור גם בכרמלית (בסי' שמ"ט במ"ב ס"ק י"ט). (ב) מה שהוא ספק בגמ' הגרי"א מקיל (בסי' ש"ג במ"ב ס"ק י"א), כיון דבכרמלית זה ספק דרבנן (ושמא זה רק חדא דרבנן ולא תרי דרבנן כבאות א'). (ג) מה שקנסו ברה"ר הגרי"א קנס בכרמלית, עכ"פ כעת מהידוע הוא מה

בשה"צ (סק"ג) פליג אפמ"ג במה שכתב דמה דאיתא בגמ' שאדם גבוה ביותר מביאין לו ד"א לד' אמותיו, זה כשאנו מעביר בפעם אחת, אך כשמעביר בפעם אחת מחשיבים לו אמותיו כאדם בינוני. במ"ב (סק"ב) נקט כהאחרונים שהד"א ברה"ר שנתנו לו הם מצומצמות [ולא מרווחות כמו בד"א שהביאו ליוצא מחוץ לתחום]. **סי' שמ"ט ס"ב**, בב"י הביא דשיטת רש"י ותוס' דמ"ש שהד"א שנתנו לאדם הן ואלכסון, דהיינו חמש אמות ושלוש חומשי אמה, והרשב"ם סובר שנתנים לו אלכסון רק כשנמצא אלכסון ריבוע העולם, ושיטת הרמב"ם שמתור לו לטלטל עד ד"א, ומד"א עד חמש ושלוש חומשים פטור אבל אסור. ובשו"ע סתם כרש"י, תוס' והרא"ש, והביא ביש מי שאומר את הרמב"ם, ובמ"ב (סק"ז) ציין דהאחרונים נקטו כהרמב"ם [ובמ"ב (סק"ט) הביא את דברי הגר"א שגם הרמב"ם מודה שאם בירר לו ד"א ורוצה לטלטל לאלכסון, מותר לו אף חמש ושלוש חומשים, עוד הביא שם (במ"ב) דמה דקיי"ל שחייב במעביר חפץ ברה"ר ד"א הן ואלכסון, זה דווקא שיעור זה בין מקום עקירת החפץ להנחתו, דאז העבירו ד"א ואלכסון בשלמות [והביא שכן מוכח מהרמב"ם].

סי' שמ"ט ס"ג, בב"י הביא שיטת הרא"ש והר"ז שפסקו כר' יהודה שנתן אדם לחבירו וכן הלאה אפי' מאה מילין, שכ"א לא עובר ד"א [אירי שמשאר תמיד הכלי בתחומו, או אירי בכלי הפקר שלא קונה שבתו, ובעי שלא יתכוון שום אדם לזכות בהם בהגבתו (מ"ב (סק"א))]. אולם הרמב"ן אסר משום זילותא דשבת, ובשו"ע סתם כהרא"ש, והביא את הרמב"ן ביש מי שאוסר. והמ"ב (סק"ג) פסק דלדבר הרשות יש לחוש לדעת האוסרים [ושם במ"ב הדגיש שכל ההיתר של השו"ע של הולכה ע"י הרבה בנ"א, זה רק לענין הולכה ברה"ר או בכרמלית, אך לא להוציא מרשות היחיד לכרמלית].

בשה"צ (סק"י) הביא את אבן העזר שהתיר להוציא ס"ת מרה"י לכרמלית ע"י היתר זה עוקר זה מניח, והבית מאיר פליג עליה והחמיר בכה"ג.

בבה"ל ד"ה ולינתו הביא את הט"ז שאסר לומר לגוי להוציא מרה"י לכרמלית לצורך מצוה, והא"ר התיר בשם כמה פוסקים דהוי שבות דשבות לצורך מצוה [ונראה שכן מצדד הבה"ל].

בבה"ל ד"ה וחבירו הביא את דברי הפרי מגדים שההיתר לטלטל ע"י הרבה בני אדם זה לאו דוקא בהרבה בנ"א, דאפשר גם ע"י שני בני אדם, וכל פעם יחליפו, והבה"ל תמה עליו מהיכי תיתי.

סי' שמ"ט ס"ה, במ"ב (סק"ז) סתם להלכה כהמג"א שעמידה לפוש נחשב הפסקה לענין פחות פחות מד"א, וזה לא כרבינו ירוחם שהובא בב"י שנקט שצריך לשבת כל ד"א.

בשו"ע נקט דאין ליקח חפץ פחות פחות מד"א אף בביה"ש, ובשה"צ (סק"כ) הביא שזו דעת תוס' ורשב"א, אולם רש"י התיר בכה"ג, והשה"צ פסק דאין להקל בזה.

בבה"ל ד"ה ואפי' הביא מהתוס' שהשבות של פחות פחות מד"א חמור מהשבות של הוצאה מרה"י לכרמלית, ולכן נקט בדמקום שהותר לטלטל פחות פחות מד"א, כל שכן שיהיה מותר להוציא מרה"י לכרמלית, אולם הט"ז נקט בדמקום שהותר פחות פחות מד"א רק זה הותר ולא הוצאה, והבה"ל נשאר עליו בצ"ע.

בשו"ע פסק שאסור לטלטל פחות פחות מד"א אף בכרמלית, ובמ"ב (סק"ט) הביא בשם הט"ז דהטעם הוא דאם נקט בזה קרוב הדבר שיוצא ד"א בבת אחת, והגר"א נקט דהטעם דכל שבות שאסרו ברה"ר אסרו גם בכרמלית.

במ"ב (סק"יט) הביא שבכרמלית בביה"ש הותר בשם הט"ז והא"ר, דהוי תרתי לטיבותא, אולם לפי המבואר בסמ"ב ש"ב שלא התירו שבות בביה"ש כי אם לצורך מצוה או מקום הדחק, אפשר להקל נמי אין להקל.

בבה"ל ד"ה ואפי' בכרמלית הסתפק מה יהיה הדין פחות פחות מד"א בכרמלית בין השמשות.

אביחי כהן - אופקים

בענין דכל אדם יש לו ד' אמות ברה"ר שרשאי לטלטל בהם
במה שכתב השו"ע בסי' שמ"ט **דכל אדם יש לו ד' אמות ברה"ר שרשאי לטלטל בהם**, לכאן צ"ב מה הכוונה שיש לו ד' אמות, וכי צריך להיעמד שם או לקבוע שם איזה החלטה לשהות שם, והרי לכאורה אם ממשיך ללכת א"כ יש לו עוד ד' אמות, וא"כ איזה משמעות יש לדין זה שאין לו אלא ד' אמות. והוי שרצו לומר דהכוונה כלפי החפץ, שאם טלטל איזה חפץ על סמך אותם ד' אמות שיש לו, אז שוב לא יכול לטלטל עוד למקום אחר שהמשיך לילך אליו ברה"ר, אמנם זה דוחק גדול בלי הפוסקים שלא פירשו דה"א אמות נקבעות בשעת עקירת החפץ, ושהם ממקום החפץ [ודוחק לומר שהם נקבעות לפי מקום האדם בשעת עקירת החפץ].

והנה החזו"א למד את הדין כפשוטו דיש לאדם ד' אמות, וחידיש דיש ג"כ איסור על האדם לטלטל חפץ שנמצא בסוף הדי' אמות אל מחוץ הדי' אמות אפילו בטלטול כל שהוא. ותמה על הפוסקים שלא פירשו דין זה, ומדברי המ"ב נראה שחולק על דין זה, עיין בסק"ד ובשעה"צ סק"ו. [ובאמת לפי ביאור המ"ב צ"ע"ג סוף דברי הסעיף שם, ושניי החיצונים **אסורים זה עם זה**, דלכאורה האיסור הוא על החפצים, ולא שייך לאנשים החיצונים, וצ"ע"ג].

והנה היה אפשר לפלפל טובא בעיקר דין זה שלא הובא בגמרא לגבי ד' אמות ברה"ר, אלא הרמב"ם הוא שהביאו בפ"ב בהלכות ד' אמות ברה"ר, וכן הטור כאן, דבאמת הרמב"ם לא בא לחדש איזה ד' אמות חדשות ברה"ר, אלא בא רק להשמיע לנו שאין בד' אמות ברה"ר

איסור **חצי שיעור**, אלא ילפינן מהקרא דשבו איש תחתיו דיש היתר לטלטל בתוך ד' אמות, **ולפי הפמ"ג שהביא השעה"צ סק"ג מבואר שמה שאמרו דנותנים לו לפי מידת אמתו, זה רק להקל שיכול לטלטל לפי אמתו פחות פחות מד' אמות**, אבל לגבי איסור ד' אמות ברה"ר לעולם אסור לפי אמות הרגילות. וזה מאוד ניהא לפי דברינו שכל מה שבה הפסוק להשמיע הוא רק שאין איסור חצי שיעור בזה, ולכן הואיל והוציאה התורה זה בלי שבו איש תחתיו, לכן חז"ל לא גזרו איסור במקום שמוגדר 'תחתיו', דחשיב כאילו אמרה תורה שבתחתיו מותר להעביר פחות פחות מד' אמות [דעיקר הפסוק דיבר ביוצא חוץ לתחום שיש לו רק ד' אמות], אבל כלפי עיקר האיסור ד' אמות ברה"ר נשאר בתקפו, אלא דלמדנו מזה עוד דין, דהואיל והתירה תורה לטלטל לכל צד ד' אמות פחות משהו, ממילא השתא יש גם דין אלכסון, דבזה שהגדירה תורה מקום זה כמקום לטלטל, ממילא יש לו פאות, ויש למטלטל ג"כ אלכסון.

ובסדר דברי הרמב"ם מדוקדק ככל מה שכתבנו, שהרי בהל"י הביא את האיסור של ד' אמות ברה"ר, ולא הדגיש שזה ד' אמות לפי אמתו של המעביר, וכן בהל"י הביא איסור זה, ולא רמז איך מודדים את הדי' אמות, ורק בהל"טו כתב בסתמא "יש לו לאדם לטלטל ברה"ר בתוך ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצידו, ויש לו לטלטל בכל המרובע הזה ובאמה שלו מודדין", ואח"כ בהל"י"ט מסכם הרמב"ם את הדין של ד' אמות מרה"ר, וכותב שאם היה בין מקום עקירת החפץ למקום הנחתו **חמש אמות ושלושה חומשי אמה בשוה** הרי זה חייב, שהרי העביר החפץ חוץ לאלכסונו של מרובע, ולא רמז הרמב"ם דאם אמתו גדולה אז השיעור יותר גדול, וזה כנראה דיוק הפמ"ג. [וגם לא רמז הרמב"ם שצריך שיקבע לו האדם ויברר לו ד' אמות ברה"ר כדי להפטר כשמטלטל באלכסון].

ובהל"י"ח כתב הרמב"ם **"לפיכך מותר לאדם לעקור חפץ מרה"ר וליתן לחבירו** שעמו בתוך ד' אמות" וכו', ולכאורה מה הה"א לאסור, ולפי דברינו כוונת הרמב"ם להוכיח שאין בזה איסור חצי שיעור. ועוד חידש הרמב"ם שם **וכן חבירו לחבירו**, וזה עוד חידוש, עיי"ש. ומה שכתב הרמב"ם בהל"טו שלא יטלטל חוץ למרובע זה, יש לומר דודאי שעיקר הפסוק קאי על מי יציא חוץ לתחום שעליו נאמר שלא יטלטל חוץ למרובע זה כלל, אלא דמתוך זה לומדים אנו שתוך הדי' אמות הוא יכול לישב תחתיו, דהיינו לטלטל פחות מד' אמות, ולכן לא הביאו הפוסקים את האיסור לטלטל חוץ לד' אמות, דזה לא נוגע רק ליוצא חוץ לתחום. [ומה שכתב החזו"א שמצא ברשב"א דלא כהפמ"ג, לא הבנתי, שהרי אפשר לפרש שזה גופא השמיעה הגמ' דלגבי טלטול לכו"ע אסור יותר מד' אמות, משום דבר זה גופא דהאיסור ד' אמות שיעורו לעולם כפי ד' אמות בכל מקום], ובל"י הטור יל"ע אם אפשר לפרשו ככל דברינו, וצ"ע.

כל מה שכתבנו אף שזה אמת בדעת הפמ"ג, מ"מ זה דוחק גדול מאוד, שהרי פשוט לשון הרמב"ם **שיש לו לטלטל בכל המרובע הזה**, משמע דברים כפשוטם שיכול לטלטל בבת אחת את כל השיעור, וגם מה שכתבנו שעיקר הפסוק נאמר ביוצא חוץ לתחום, רק למדים מזה ממילא שאין איסור חצי שיעור בפחות מד' אמות, זה לא משמע כלל מדברי הרמב"ם שהביא "ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר **בתורה שבו איש תחתיו**, שלא יטלטל וכו' אלא **במרובע זה יש לו לטלטל**", משמע להדיא דהפסוק נאמר גם על דיני טלטול עצמם. ועיין בפרק כ"ז ה"א שכתב הרמב"ם שהארבע אמות שיש לו לאדם, ומשמע שהפסוק נאמר על כל אחד ברה"ר, ומזה אומרים שגם ביוצא חוץ לתחום יכול להשתמש באותם ד' אמות שיש לו, וא"כ הדק"ל איך ניישב את פשוט הרמב"ם שלא הזכיר בשיעור ד' אמות ברה"ר שאין המעביר או הזורק חייב א"כ העביר לפי אמה ידידה, והרמב"ם כתב וסיכם את דיני מעביר ד' אמות ברה"ר בזה"ל: **נמצא כאן שלוש מידות וכו'**, ואם נכונים הדברים שאם הוא אדם גדול באבריו אז יש לו ד' אמות יותר גדולות, היה לו להרמב"ם לכתוב שיש כאן מידה רביעית, שאם הוא גדול באבריו אינו חייב בהעברת ד' אמות רגילות, [ואפשר ליישב בדוחק שסמך הרמב"ם על מה שכתב בהל"טו ובאמה שלו מודדים, אך קשה שהרמב"ם הבליע זאת בתוך ההלכה של היתר הטלטול במרובע ידידה, והיה לו להרמב"ם לכתוב זאת גם בעיקר החיוב של ד"א ברה"ר].

לכן נראה לבאר דבאמת לולי הפסוק שבו איש תחתיו היה אסור לטלטל פחות מד' אמות משום איסור חצי שיעור, ובא הפסוק וחידיש לכלל אדם יש זכות לקבוע ד' אמות ברה"ר, ויש לו מרובע זה שיכול לטלטל בו כמה שירצה, אבל חוצה לו אסור אפילו במשהו משום איסור חצי שיעור הנ"ל. וזה מה שכתב הרמב"ם בהל"טו שאחרי שקבע לו ד' אמות ברה"ר, אסור להוציא מתוך שלו לתוך של חבירו. ומה שכתב הרמב"ם בהל"י"ח זה סברא מחודשת שלמדנו בסוגיא, דהואיל דפעולה שיש אפשרות לעשותה בהיתר לא נאסרה על האדם גם באופנים אחרים, ובזה מדוקדק היטב ל' הרמב"ם **הואיל ויש לו לאדם לטלטל בכל המרובע וכו'**, נמצא מטלטל באורך אלכסונו של מרובע זה חמש אמות ושלושה חומשי אמה, לפיכך אין **המעביר או הזורק** ברה"ר חייב עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלושה חומשי אמה. עבר הרמב"ם ללשונו נסתר - איין המעביר, ולא המשיך לדבר על אותו אדם שיש לו אלכסון שאינו חייב לעולם בפחות משיעור זה, והואיל ויש לו תמיד אפשרות לטלטל באלכסון. אלא מוכח שכוונת הרמב"ם לסברא כללית, דהואיל ויש לכל אדם בעולם ד' אמות מרובעות גם לננס בכל אבריו יש לו ד' אמות של קודש מרובעות [ולא כל' הטור שדיבר על ננס באמתו], לכן יש כאן סברא כללית שכל אדם בעולם לא יתחייב על עשייה כזאת

של טלטול ד' אמות כשיש לו אפשרות לעשותה בהיתר. ומעתה אפשר לחדש ולומר דסברא זו אינה קיימת בגדול באבריו, שבזה אע"ג דאם יקבע יהיה לו ד"א לפי אמתו, אבל כל זמן שלא קבע לא אמרינן ליה האי הואיל, דדוקא דבר שמותר לכל העולם ואין בזה הגבלה בהיתר אז חשיב האי הואיל, אבל אדם גדול זה הרי אם יקרה לו משהו ויתכווצו אבריו [או תקטע ידו] אז לא יהיה ד' אמות לפי אמה גדולה, א"כ לא חשיב כ"כ האי הואיל [וגם אולי י"ל דהאי דינא דגדול באבריו שנותנים לו לפי ידידה הוא קולא וחידוש דהקילה עליו התורה, ובתחומין זה ודאי משום עוג מלך הבשן מה יעשה, אבל בד"א ברה"ר מסתפקנא, לכן לא אמרינן הואיל ע"י דין מחודש, וצ"ע]. ולכן בזה כל זמן שלא קבע בפועל את הדי' אמות ידידה, אז אין לו אלא היתר כפי גודל הדי' אמות בינוניות שזה היתר גמור.

הנה הרמב"ם מתיר לטלטל ד' אמות מדוייקות, וקשה הרי במרובע ידידה ההיתר הוא רק **תוך ד' אמות**, והיאך מתיר הרמב"ם מחמת ההיתר של מרובע שכתב הרמב"ם בהל"כ, ועוד קשה למה גבי הל"י"ח שמוסר לחבירו וחבירו לחבירו, כתב הרמב"ם שכא"א מטלטל **תוך ד' אמותיו**, הרי מותר לטלטל ד' אמות שלימות. ולפמשנת"ל י"ל דכשמטלטל ד' אמות מדוייקות אז לא שייך כאן איסור חצי שיעור, והואיל וד"א פחות משהו הוה היתר גמור, א"כ במה שטלטל ד' אמות שלימות אין כאן אפילו חצי שיעור של איסור, אבל כשמטלטל ד"א ומשהו אז טלטול החפץ מד' אמות לד"א ומשהו זה החצי שיעור שנאסר, ודו"ק, ולפי"י י"ל דלינת לחבירו וחבירו לחבירו מותר דוקא כשמטלטל פחות מד' אמות, אבל אם מטלטל ד' אמות שלימות, בזה אע"ג דאינו אסור משום חצי שיעור, מ"מ בהצטרפות חבירו שהחפץ יוצא ע"י שניהם יותר מד' אמות ברה"ר חשיב שנים שעשאוה, והואיל ולא טלטלו **בתוך ד' אמותיהם** שזה היתר גמור.

והנה בשיטת הטור בכל זה מצינו דנחלק על הרמב"ם בכמה דברים, א] שהטור כתב דהאמות הם מרווחות כדי פשיטת ידיו ורגליו, ולהרמב"ם הם מצומצמות כדין כל האמות דלחומרא מודדים עצבות. ב] הטור פירש ננס באבריו, שהכוונה אמתו ביחס לגופו [כפ"ש"י בעירובין, ובאמת האור גדול' כתב דשיטת רש"י דדין ד' אמות הוא רק לגבי יוצא חוץ לתחום, וא"ש]. והרמב"ם סתם בדבריו, ומשמע שלפי הרמב"ם אפילו ננס בכל גופו נותנים לו אמה של קודש, ולפי הטור משמע דבזה נותנים לפי גודל גופו, ונראה דהנך תרי פלוגתות הם על אותה דרך, דלפי הטור השיעור של כדי **פשיטת ידיו ורגליו** זה עיקרו של הדין, דהיינו זה היתר מיוחד ליתן לכל אחד לצורך גופו כמה שנצרך לפי גודל גופו, ולפי הרמב"ם זה בעיקרו דין ד' **אמות**, אלא שלמי שגדול בגופו הוסיפה לו תורה לפי גדלו. והנה הקשה האור גדול' על הטור דמתיר לטלטל ד' אמות ברה"ר לפי גודל אמתו של האדם, מהר"א"ש במסכת כלים פ"ט מ"ז שכותב דד' אמות ברה"ר נמדדים לפי אמות של קודש. ונראה ליישב דבאמת כל מה שהטור מתיר לטלטל לפי אמותיו, זה רק באותם האמות שהוא קבע לעצמו שיהיו לו לטלטול [וזה היתר לקבוע לו פעם אחת בלבד ד' אמות לטלטל בהם ברה"ר, ואפשר דייקנין מקרא ד'שבו איש תחתיו' שמשמעותו שיש לו רק ד' אמות, וכלפי דין תחומין זה מתפרש כפשוטו, וכלפי רה"ר זה מתפרש שיש לו רק זכות אחת של מרובע ד"א ברה"ר, ודו"ק]. אבל שאר הטלטולים ברה"ר מודדים אותם לפי אמות של קודש, ולא הולך הטור במהלך שביארנו בדברי הרמב"ם דההיתר הוא **בכל מקום** מכח הואיל ומצי לטלטל בהיתר. והדברים מדוייקים בל' הטור שכתב דמותר לטלטל באלכסון, **כיון שנותנים לו אלכסון מותר בו לכתחילה**, משמע קצת דמדובר על מקום מסויים שנותנים לו, ודו"ק. ועיין בסי' ש"ג שכתב הטור ובלבד שלא יעביר חפציו ד' אמות, וכן אפילו נתגלגל חוץ לארבע אמות, והרי לפי הטור מותר עד ה' אמות וג' חומשים, ואפשר לומר שסמך על מה שכתב בסי' שמ"ט. אך זה דוחק, דהטור לא כתב כלל כמו שכתב הרמב"ם שכל ד' אמות שנכתבו, הכוונה ה' אמות וג' חומשינן, אך לפמשנת"ל דהטור התייר דוקא כשקבע לו ד' אמות א"ש היטב, דכשהוא ברה"ר אינו עומד ברה"ר שיכול לקבוע לעצמו שם ד' אמות, ודו"ק, והנה הטור הביא בשם הרמב"ם שמתיר לטלטל עד ד' אמות, ומד' אמות ומעלה פטור אבל אסור, וברמב"ם שלפנינו איתא דגם מד' אמות מותר, ונראה דהטור לפי דרכו שדיבר על תוך המרובע שיש לו לאדם, ולא דיבר על דין טלטול באופן כללי כמו שביארנו ברמב"ם, ממילא מוכרח הוא לפרש דרק תוך ד' אמות מותר. עוד יש לדקדק שהטור הביא את הדינים של ב' בני אדם וג' בני אדם, אחרי שכתב את ההיתר דאלכסון, ואילו ברמב"ם הסדר הוא להיפך, שהביא את הדין של ב' בני אדם ואח"כ דיבר על האלכסון. ונראה דהרמב"ם לא דיבר על האלכסון שיש לו לאדם עצמו, אלא עיקר כוונתו לחדש את הסברא של **הואיל**, ולכן קודם סיים הרמב"ם את דיני המרובע שיש לו, ואח"כ כתב את דיני הואיל, אבל הטור שדיבר רק על המרובע שיש לו, לכן גמר קודם לכתוב את דיני הטלטול שם, ואח"כ דיבר על המקרה של ב' בני אדם. וזה הטעם שהיה פשוט לטור דמותר לטלטל לכתחילה באלכסון ידידה, וכן דדוקא תוך ד' אמות מותר ולא ד' אמות ממש.

כל העיר חשבינן לאדם כד' אמות לגבי תחומין, א"כ היה צריך להיות מותר לפי הרמב"ם לטלטל שם ברה"ר, שהרי מבואר ברש"י סוכה דף כה. דד' אמות של אדם תחתיו זה מדין שבו איש תחתיו. פשוט הגמרא שהתירו לאדם פחות פחות מד' אמות, משמע שזה שיעור מדוייק, דאם כדעת הטור שמותר לכתחילה לטלטל כשיעור האלכסון היה צריך להיות כתוב פחות פחות מה' אמות מג' חומשים, דהניחא מה שכתוב בכל מקום מעביר ד' אמות חייב,

בעל המאור דחיוב מעביר ד"א משום מוציא מרה"י לרה"ר, וא"כ במקום שאינו רשותו לא יתחייב משום מעביר ד"א. וצ"ל דכיון דכלפיו אם יהיה עומד כאן היתה רשותו, לא חילקה התורה בזה, וגם זה נחשב מלאכה.

ובהשגות הראב"ד: והוא שיהא לשם מקום קביעות, כגון ששבת שם או שיצא חוץ לתחום בין לאנסו בין לרצונו, וכוננת דבריו דאם יש לו מקום קבוע אסור להוציא ממקום זה למקום אחר, דה"ז מקום האדם. ובשו"ע (סי' שמ"ט) כל אדם יש לו ארבע שלמות ברה"ר שיכול לטלטל בהם, וכתב הגר"א הכל לאפוקי מדעת הראב"ד שכתב דוקא ליוצא חוץ לתחום, וחלקו עליו וכו'. ובפמ"ג (א"א סק"א) כ' שיש ארבע אמות היינו לענין שיש לכל א' לטלטל בהם חפצים, לא שיעביר בבת אחת, ובשער הציון (סק"ג) מבאר דבריו דכשמעביר בבת אחת נחשב תמיד השיעור ארבע אמות של אדם בינוני, אפילו לאדם שהוא ארוך. וכתב ע"ז: "ולעניות דעתי צריך עיון בדבר, דהרי ר' יהודה זכר דבריו הטעם כדי שיקח חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, וא"כ לפי מסקנת הגמרא דלאיש ארוך ביותר באמות שלו משערין, כדי שיתקיים בכל אדם הקרא דשבו איש תחתיו, אם כן ממילא מוכח דמותר לו לטלטל בבת אחת אף שהוא הרבה יותר מארבע אמות בינוניות. ואף ר"מ לא פליג עליה בזה וכו', וצ"ע". ולכאורה לפי מה שכתבנו דצדק דברי הפמ"ג. דלא בעינא אם הקרא הוא אסמכתא בעלמא וכל האיסור רק מדרבנן, א"כ ודאי א"א ללמוד מהפסוק קולא, וכמו ששמע להדיא בראב"ד הנ"ל. ואף אם נלמד מלשון הרמב"ם שכתב ומפי הקבלה שכונתו דאורייתא, לפי"ז נצטרך לומר דיש ב' איסורים מהתורה, גם במעביר חפץ ח"ו, וגם במוציא החפץ מד"א שלו. א"כ נצטרך להעמיד דהפסוק לענין שיעביר בב' פעמים. וראיתי במשנ"ב מהדו' דרשו בשם הגר"נ קופשיץ דלפמ"ג יצא קולא בננס דאינו חייב בד' אמות עד ד"א בינוניות, ולמשנ"ב אף באמה דיליה, ונראה דגם לפמ"ג יאה אסור משום מקומו. ובחזון איש (סי' קי"ב סי"א) כתב: נמצאנו למדים דכל שהאדם ברה"ר אינו רשאי לזרוק ולהוציא חפץ מתוך ד"א ולחוץ, אפילו כשאין ממקום עקירתו עד מקום הנחתו ד"א וכו'. וכ"ז מדרבנן, אבל לענין העברה דאורייתא בעינן ד"א ממקום עקירת החפץ עד מקום הנחתו. ומה דנותנין לו אמה דיליה דוקא להוצאה מד"א ידידה, אבל להעברה ד"א בשל קודש.

אמנם אח"כ במוסגר כתב ללמוד מהרשב"א בשם הראב"ד שהא דאמרו לטלטל ד"א משום שנתנו לו ד"א, ולפי"ז אם נותנים לו יותר וכמו בעוג שרי יותר. ואינו מוכרח, דבריטב"א העמיד דהיינו במקום שאינו רה"ר מהתורה. ועוד בהמשך הסוגיא לא קאי ע"ז. ומביא דברי הרמב"ם שכתב ומפי הקבלה, ומשמע דבדאורייתא קיימינן. ומשמע דלוקח חפץ מרה"ר ומעבירו ד"א משערין בשל קודש, כיון דהאדם לא עמד ממקומו, אבל בתוך ד' אמותיו שביירר בדידה משערין. וזה כדברי המשנ"ב. ואינו מוכרח, דגם לרמב"ם אם נאמר שהוא מדאורייתא, י"ל דאף בד' אמות שביירר מ"מ נשאר הדין של מעביר ד"א באמה דקודש, ורק אם מעביר שלא בב"א יעבור על איסור זה, וא"כ לפי"ז יצא שאסור להעביר ב' פעמים פחות מד"א אם בירר ד"א, וצ"ע בזה.

שלמה יוסף בביוף - נוה יעקב קמניץ

הערה בלשון הביאווה"ל

סי' שמ"ט בביאווה"ל ד"ה שמארבע אמות וכו', כתב שם להרמב"ם דמותר לטלטל בד' אמות בשוה לכתחילה, ורק באלכסון דהיינו מארבע עד חמש ושלושה חומשים אסור מדרבנן. והקשה הביאווה"ל וצ"ע בטעמו, אי גזר שלא באלכסון אטו אלכסון גם בד' אמות היה לנו לאסור, עכ"ל. לא ברירא לי כלל האי לישנא, ואולי צ"ל איפכא, ואולי כוונתו דאי גזר אלכסון הו"ל לגזור גם ביושר ולאסור פחות מד"א, וזה אין לו הבנה מדוע, וצ"ע כוונתו.

תוספת לדברי השעה"צ

סי' שמ"ט בשעה"צ ס"ק י"ח כתב: עיין לעיל סי' רס"ו במשנ"ב ס"ק י"ח בשם יש מחמירין, והיינו דס"ל דרק אם ישב מקרי הנחה (כמבואר כאן בסוף הדיבור).

יוסף בנימין ספסנר - אלעזר

סימן ש"נ

עומד ברה"ר ומטלטל ברה"י

סימן ש"נ סעיף א': מותר לעמוד ברשות הרבים ליטול מפתח ברשות היחיד ולפתוח שם. ובמ"ב סק"ד: ולא חיישינן שיוציאו אצלו, דלמה יוצאו כיון שאין צריך לו מבוהץ כלל.

ולעמוד ברה"י לנעול שם. לכאורה יש לחוש שיקח עמו את המפתח ולא ישאירו שם לאנשים זרים, ואה"נ דיהיה אסור.

אילן גרינוולד - ברכפלד

השתין או רק מרה"י לרה"ר דינו לר"ש דס"ל דמלאכה שאצל"ג פטור

סי' ש"נ סק"ט: ואם השתין או רק חייב חטאת. יש לעי' למה המ"ב כתב חייב כמילתא דפשיטא, והרי הרי"ף בעירובין (צט). כתב דחייב רק לר' יהודה שסובר מלאשאצל"ג חייב, אבל לר"ש שסובר פטור יהיה פטור. והשו"ע לא כתב חייב, נראה משום שפוסק כר"ש, ולמה המ"ב כתב חייב.

שלמה קפלן - קרית ספר

גופו ג' אמות, ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו. וברש"י דמה שאמר רבא היינו דלר"מ דשרי ח' על ח' להילוך, אבל לטלטל ד"א. וברבינו חננאל דקאי אר"י בן נורי דשרי אלפיים אמה להילוך, אבל לטלטל ד' אמות.

והנה בגמ' בשבת ר"פ הזורק (צ"ו ע"ב) אלא כל ד' אמות ברה"ר גמרא גמירי לה, ובחידושי הר"ן כ' פירוש לא כפשטה, דא"כ הוי ליה בפני עצמה, ועוד, דאין עונשין מן הדין ולא מהלכה למשה מסיני. אלא ה"ק, גמרא גמירי לה למיהוי בכלל מוציא, ותרוייהו זריקה והעברה תולדות דמוציא נינהו. ובעל המאור שם כתב וכולהו תולדות ברשות היחיד לרשות הרבים נינהו, שד' אמות של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין, וכשמוציא רוצה להן, דזורק או מעביר כמוציא מרה"י לרה"ר דמי. והביאו ג"כ בחידושי הרשב"א שם, והנה מפשטות הגמ' משמע דהילפותא משבו איש תחתיו לא הוי לדין העברה ד' אמות, דבזה הגמ' אמרה דהלכתא גמירא לה.

וברמב"ם (פ"י"ב מהלכות שבת ה"ח) כתב: וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב, ובהמשך (הט"ו) כתב: מותר לאדם לטלטל ברה"ר בתוך ד"א על ד"א שהוא עומד בצדו, ויש לו לטלטל בכל המרובע הזה, ובאמה שלו מוודין, ואם הוא ננס באבריו נותנים לו ד"א בינוניות של כל אדם, ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו, שלא לטלטל חוץ למרובע זה, אלא במרובע זה שהוא כמות אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו, בו בלבד יש לו לטלטל. משמע מלשון הרמב"ם דהאי קרא לענין טלטול הוא, ולא לענין הילוך במי שיצא מחוץ לתחום. ומה שכתב ומפי הקבלה, משמע קצת דהוא דרשא גמורה, ולא אסמכתא בעלמא, והיינו דאסור לטלטל יותר מד' אמות, וצ"ב דהא זה נלמד מהלכה למשה מסיני. ובמשניות בעירובין (פ"ב מ"א) באור גדול האריך בדין זה, וכתב דנחלקו הראשונים מה נלמד מפסוק זה, דבגמ' בעירובין (נ"א ע"א) הני אלפיים אמה היכן כתיבן, דתניא שבו איש תחתיו אלו ארבע אמות, אל יצא איש ממקומו אלו אלפיים אמה, וברש"י: אלו ד' אמות ליוצא חוץ לתחום, משמע דהיינו להילוך ולא לטלטול. וכן פירש בבה"ג. וכן מבואר בשאלתות (פרשת בשלח שאילתא ס"ח), וכתב דכן מוכרח, דהא לר"מ הוא ח' אמות, ולטלטל ודאי ד"א. ועוד דלמסקנא באמה ידידה משערין, דבגמ' (מ"ח ע"א) א"ל רב משרשיא לבריה כי עיילת לקמיה דרב פפא בעי מיניה ארבע אמות שאמרו באמה דידיה יחיבין ליה, או באמה של קודש יחיבין ליה. אם אמר לך אמות של קודש יחיבין ליה, עוג מלך הבשך מה תהא עליו וכו'. לעולם באמה דידיה יחיבין ליה וכו', דלא פסיקא ליה משום דאיכא ננס באבריו. וא"כ למסקנא באמות דידיה משערין, א"כ צריך אמות גדולות, ולא מסתבר שבחייב סקילה יהא פטור בד' אמות בינוניות, ולא דמי לדברים שקשורים לגוף האדם, אבל כאן הוא איסור העברה. ועוד, במה הוכיחה הגמ' בעוג מה תהא עליו, ומה קושיא, שיטלטל פחות מזה, ורק דלענין הילוך לא מסתבר שלא יוכל לשכב במקומו חוץ לתחום, וגם מהא דבפרק הזורק לא אמרו האי קרא על ד"א, ובהגה"ה דאפשר דהתם לענין חיוב, והכא הוא רק איסורא.

ומביא אור זרוע (הלכות עירובין סקנ"ב) הני ד"א היכן כתיבן, פירש"י הני ד' אמות שיש לו לאדם להלך היכן כתיבן, באדם שיצא חוץ לתחום איירי, דכתיב לעיל מיניה יצאו מן העם ללקוט וכו'. וכתב דהוא אסמכתא או כר' מאיר דתחומין דאורייתא, וכתב בהעברה ד"א ברה"ר אמרינן בהזורק דהלכתא גמירי לה. אמנם בסמ"ג לאוין ס"ה (ל"ג ע"א) כתב: מסקינן בפרק הזורק שהמעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' ברה"ר, ה"ז כמוציא מרשות לרשות וחייב וכו', דרשינן בעירובין שבו איש תחתיו - שלא יטלטל חוץ לד' אמותיו ברה"ר, אלא בתוך רבוע זה של ד"א על ד"א יש לו לטלטל, שהיא כמות אורך אדם בינוני כשיפשוט ידיו ורגליו, ובאמה שלו מוודין וכו'. ולמד מדבריו האור גדול דסובר שהוא לענין איסור העברה ד"א ברה"ר, וגם בזה בכל א' משערין בדידה. וכן דעת הרמב"ם. והוא תמוה מאוד, דלענין דאורייתא פשיטא דאין קפידיא דוקא תוך ד' אמותיו, דהכל תלוי בחפץ אם מעבירו ד' אמות. וכן מבואר בכמה מקומות במס' שבת, כמו הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר ד"א ברה"ר, דלר' יהודה חייב גם משום מעביר אף שאינן אמותיו, וכתב דכלשון הרמב"ם כתבו פטור בשו"ע (סי' שמ"ט) וכן בכל בו (הלכות שבת). ומביא מהר"ש והרא"ש (פ"י"ז דכלים מ"ח) דפירשו דלענין מעביר ד"א ברה"ר לא משערין בדידה אלא בדעלמא, ומקשה על הטור שלא כתב כמ"ש אביו הרא"ש והריטב"א (עירובין מ"ח ע"א) אבל לטלטל ד' אמות אין, טפי לא: פירש הראב"ד שאין מטלטל בבת אחת אלא בתוך ד"א בלבד, אבל כל שאינו מטלטל בפעם אחת יכול הוא לטלטל בכל השמונה, שהרי מקומו הוא. וקשה לי, דא"כ מאי קמ"ל, פשיטא דהא רשות הרבים הוא או כרמלית. ונ"ל דבכרמלית דרבנן אצטריך, סד"א כיון דמקומו הוא שרו רבנן לגמרי כאילו הוא מקום המיוחד לו, קמ"ל. וכן הביא המ"מ בשם יש מפרשים, הרי להדיא למדו דהגמ' שאמרה ד' אמות היינו דין דרבנן שקבעו חז"ל, דמלבד הדין דאורייתא שאסור להעביר ד"א ברה"ר, מלבד זאת אף אם יעביר פחות מד"א אם יוציא החפץ ממקומו אסור, והיינו מקומו של האדם מלבד האיסור על מקומו של החפץ. ולפי"ז הטור ג"כ סובר כאביו הרא"ש. ומה שמקשה מזורק מרה"י לרה"ר ועבר ד"א, וכן מזורק מרה"י לרה"ר ורה"ר באמצע, התם החיוב משום מעביר, דה"ו באמות החפץ ולא באמות ידידה. אמנם יש לעיין לפי מ"ש

ואע"ג דהשיעור האמיתי הוא ה' אמות, מ"מ הגמרא לא דקדקה כיון שאינו כ"כ נפק"מ לדין, אבל כשמשמיעים הלכה למעשה של טלטול פחות מד' אמות, לכאורה היה לגמ' להשמיע את השיעור המדויק.

עיין באור גדול' בפ"ד דעירובין מה שכתב בכל הסוגיא של טלטול ד' אמות ברה"ר, ולפי דרכינו יש ליישב הרבה ממה שהתקשה שם, עיי"ש.

סיכום בקצרה של הדברים בשיטת הרמב"ם והטור

מביא דברי הרמב"ם בהל"ט, ומעיר שבהל"ח כתב שזה הלמ"מ, וכאן כתב שזה ילפותא מהפסוק שבו איש תחתיו ולא חוצה לו, ואולי זה שתי הלכות שונות, וצ"ב.

בהל"ט כתב שלא יוציא מארבע אמותיו, משמע שאפילו כשהוא הולך לאמצע אינו יכול לטלטל חוץ לד' אמות שהיו לו, וצ"ע דבהל"ח משמע שלעולם יש לו ריבוע של ד' אמות עם אלכסון, וצ"ע.

בהל"ז משמע שאת ההיתר של לטלטל פחות מד' אמות ילפינן מהאי דינא דשבו איש תחתיו, וצ"ע בלא"ה השיעור הוא ד' אמות, ומהיכא תיתי לאסור בפחות. [ודין חצי שיעור כתבו האחרונים דלפי הבעה"מ שד' אמות זה מקומו של החפץ, לא שייך לאסור משום חצי שיעור]. והרמב"ם הוסיף וכן חבירו לחבירו, וזה עוד חידוש, והמ"ב ביאר דהחידוש הוא שאין כאן איסור של פחות פחות מד' אמות, אמנם הרמב"ם כתב הלכה זו עוד לפני שהשימע לנו שיש איסור של טלטול פחות פחות מד' אמות, ויל"ע.

בהל"ט לא הביא הרמב"ם דמוודים את הה' אמות וג' חומשים לפי אמותיו, ואם גדולים הם יש לו יותר, וקצ"ע דלגבי חיוב סקילה היה לו להרמב"ם לכתוב מפורש דמוודים את השיעור לפי אמותיו, ולא לסמוך על מה שכתב בהל"ט דמוודים לפי אמותיו. גם צ"ע למה הרמב"ם מתיר לטלטל ד' אמות בצמצום, היה לו להתיר רק פחות מד' אמות.

איסור חצי שיעור במעביר פחות מד' אמות ברה"ר

ראיתי כותבים דלא שייך איסור חצי שיעור במעביר פחות מד' אמות ברה"ר, משום דלא חזי לאיצטרופי. אמנם זה נידון גדול האם האוכל חצי שיעור בסוף יוהכ"פ או בסוף פסח באופן שלא חזי להצטרף האם מותר, או דלמא לא צריך שבכל המקרים יהיה חזי לאיצטרופי, והרי על ח"ש יש גם קרא לאסור. ובשיטת הרמב"ם שכתב בגידין איסור ח"ש, מוכח דלא בעינן חזי לאיצטרופי ממש, וכן בשיטת הרמב"ם בפ"ח ממאכלות אסורות הל"טז [במ"מ שם] דהנאה אסורה מדין ח"ש, ויל"ע בזה.

דין מלוא לוגמיו ביוהכ"פ בננס באיברי

בסוגיית הגמרא בדף מח. דננס באבריו נותנים לו ד' אמות לפי אמה דידיה, העלה ב'חשוקי חמד' שאלה מה הדין לגבי דין מלוא לוגמיו ביוהכ"פ דאזלינן כאו"א בתר מלוא לוגמיו דידיה, מה הדין אם היה אדם גדול ומלוא לוגמיו קטן, או להיפך, האם אזלינן בתר מלוא לוגמיו דידיה או דלמא בתר אדם בינוני. והנה בפירוש ר"ח מבואר שהגמרא הקשתה על המשנה בכלים למה לא כתוב ד' אמות לפי מה שהוא אדם חוץ מננס באבריו [דנותנים לו כבינוני], והנה אי נימא דגם במלוא לוגמיו יחיבין ליה לננס בפיו כאדם בינוני, א"כ תיקשי למה לא כתבה המשנה שם שמנתה כמלוא לוגמיו שזה חוץ מננס בפיו, ומוכח דאין שיעורו כבינוני, אלא שיש לדון האם שיעורו כפי מה שהוא, או כגודל מלוא לוגמיו של אדם שהוא בגודל גופו של זה.

אברהם הלר - אופקים

בענין שבות דהוצאה בביה"ש

בביאווה"ל סי' שמ"ט ס"ה הק' דמוכח מהתוס' דשבות דפחות מד"א גזרו ביה"ש, וכרמלית שרי. ובסי' רס"ו כתב הט"ז דמי שהחשיך בדרך מותר רק בטלטול פחות מד"א, ולא בכרמלית, והניח בצ"ע. ולכאורה הנידונים אינם שוים, דודאי בעצם המלאכה פחות פחות מד"א קיל טפי, שאינו איסור בעצמו רק ע"י צירוף הפסיעות, וגם הוא רק חשש שמא ילך ד"א יחד. אבל כרמלית היא רשות שאסרו חז"ל, הלכך במי שהחשיך הקילו בפחות מד"א שהוא קל והחמירו בכרמלית. אבל גבי ביה"ש אין שייך להתיר טלטול פחות מד"א מטעם שבות ביה"ש, דאטו מפני שהוא ביה"ש הוא סיבה שלא יפסע ד"א בב"א, וא"כ זו לא רק גזירה דשבות, אלא זה חשש שיעבור באיסור, וכיון שכן גזרו גם ביה"ש, משא"כ כרמלית שמצד עצמה שריא ורבנן אסרוה, בביה"ש לא גזרו. וכה"ג אשכחן בעירובין ל"ד ע"ב דהתירו ליטול דבר מן האילן בביה"ש, אבל מזמורה שבקל יוכל לתולשה אסרו.

דוד מנשה - רמת שלמה

דין ד' אמות ברה"ר

במשנה בעירובין (מ"ה ע"א) מי שישן בדרך וכו', וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות, ר"א אומר והוא באמצען, ר' יהודה אומר לאיזה רוח שירצה ילך, ומודה ר' יהודה שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו, ובגמ' דלרבנן יש לו ח' על ח', ואמר רבא מחלוקת להלך, אבל לטלטל דברי הכל ארבע אמות אין, טפי לא, והני ד' אמות היכא כתיבא, כדתניא שבו איש תחתיו - תחתיו. וכמה תחתיו, גופו ג' אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, דברי ר"מ. ר"י אומר

הערה בדין המשניב

סימן ש"נ ס"ק ט' - איזה מקום משני ליה רה"י או רה"ר, דלכא"ו אם הוא למעלה מ"י הוא מקום פטור, וגם אם נאמר דמחשבתו משווי ליה מקום שיהא דע"ד, מ"מ למעלה מ"י הוי רה"י [וא"כ מה בכך שעומד ברה"ר ומוציא לרה"י - ומדוע חייב חטאת] [ועיין רשב"א שבת ה.]. ועיין לעיל במשנ"ב ס"י שמ"ז ס"ק ח'.

הערה בדין המשניב

סימן ש"נ ס"ק י"א - מדוע המשניב לא מביא שיש להקל רק בכרמלית שהיא ודאי כרמלית, וכמו שמציין אח"כ בסעיף ג' בביה"ל ד"ה "ברה"ר" בסופו.

המוציא רוק בפיו

סימן ש"נ ס"ק י"א - יל"ע דנהי שחשיב למקום, אבל מדוע שלא יהא רק דרבנן מצד שאינו חפץ ברוק, וכעין שכתב רש"י גבי מוציא מת בשבת שאין נחשב למלאכת הוצאה, דחשיב מלאכה שאי"צ לגופה דברצונו לא באה לו.

עמרם כהן - בני ברק

בדין משתין ורוק כשפיו בחוץ

סימן ש"נ ס"ב: לא יעמוד אדם ברה"י וישתין או ירוק ברה"י או בכרמלית, או איפכא, אפי"י אם הוציא פיו ואמתו לחוץ, עכ"ל. ומבואר במ"ב ס"ק י"א דהוא ספיקא אי אזלינן בתר מקום יציאת השתן או בתר מקום שנעקר ממנו, ובפיו נמי איכא ספק אי שדינן ליה בתר הגוף שעומד ברשות אחר, ע"ש בדבריו.

אכן בגמ' איתא הספק לגבי משתין בעירובין צ"ט ע"א ע"ש, אבל מדברי המ"א סק"ד משמע שהספק גם לגבי הוציא פיו ורוק, וכן כתבו המחז"ש ופמ"ג בהדיא כדברי המ"ב, אמנם לשון המ"ב דהנודן בפיו אי שדינן ליה בתר הגוף הוא תמוה, דלא זהו הספק גבי משתין, אלא אי חשיב שנעקר קודם יציאה מהגוף, ואם יש ספק בפיו כמו במשתין הוי נמי עד"ז מאימת נחשב עקירה.

ובאמת יש לתמוה דלא דמו אהדדי כלל, במשתין שפיר מיבעיא דדלמא עד שנעקר מהגוף הוי טפל לגוף כיון שבלוע בתוך הגוף, אבל לענין רוק הנמצא בפה ודאי שנחשב בפני עצמו, והרי כשנתלש בפיו אסור לילך ד"א כמ"ש ס"ג, וא"כ פשוט שנחשב שנעקר מיד כשנתלש אפי"י שעומד עדיין תוך פיו, ואם יש מקום לספק גבי רוק זהו רק כשעקר הרוק ממקום הוויתן, ועדיין לא עבר גבול הבלוע, וצריך לבחון המציאות בזה (ואולי משכח"ל הבעיא רק גבי כיוון), ועי' בגליון די אפרים.

והנה התוס' בעירובין דף כ' ע"א ד"ה לא יעמוד הקשו מ"ש שותה כשפיו ברשות אחרת ליכא חיובא כמ"ש בס"א, ובשם רש"י (בדף צ"ט) תירצו דשותה המים נחים בתוך פיו קודם שיבלעם, וחשיב שנחו במקום פטור, וזה דוקא בדבר שהוא נוטל ממקומו חשיב מ"פ, אבל משתין ורוק ל"ח שנח במ"פ. כך מסקנת תירוצם בדרך הראשון ע"פ הכרח מסוגיא דשבת ג' ע"א. עוד כתבו ת"י אחר דל"ח הנחה, אלא ששותה חשיב כנחין מיד כשבלעם, אע"ג שאינם נחים עד שיגיעו למעיו, משום דמבטלי לגופו.

ונראה דיש נפ"מ בין ב' הדרכים עד היכן מוציא פיו שלא יהי' חיוב בשותה, לדרך רש"י סגי שפיו בחוץ, ושם נח קודם שנבלע [אבל אחר שנבלע מסתמא לא נחים כלל עד שיוירדים למעיו], אבל לתירוץ השני דוקא כשהוציא גם הגרון במקום דלא מצי לאהדורי האוכל משם שזהו מקום הבליעה, וזה מפורש בסוף דבריהם, דלדרך השני שהמקום שנחשב אכילה הוא המקום שנשלמה בו ההוצאה.

והנה לא פירשו הפוסקים השיעור שצריך להוציא פיו לענין חיובא, ואין נפקותא כ"כ לדין, דאיסורא איכא בכל גוונא [אך לשיטת היש מפרשים שהביא השו"ע בס"א יש נפ"מ], והרא"ש בפסקיו פ"י סימן ו' כתב רק הדרך הראשונה, וכן הב"י העתיק מדברי התוס' ת"י ראשון, **אברהם אשר זלץ - אלעד**

בענין עקירה ממקום ד'

בגמ' עירובין צ"ט. מקשה מדוע משתין ורוק חייב, הרי לא עקר ממקום ד', ומתוך דמחשבתו משווי ליה מקום, וצ"ב קושיית הגמ', הרי גופו מונח, והנחת גופו כהנחת חפץ, ועקירת גופו כעקירת חפץ, ומה צריך להגיע לתירוץ הגמ', גם צריך לבאר ת"י הגמ'.

לבאר קושיית הגמ' יש להקדים, **דנהגה מצינו ג' אופנים כלליים:** א. כשחבירו נתן לתוך ידו, או עוקר מידו, חייב, משום שידו חשובה כדע"ד (גמ' שבת, מ"ב ס"י שמ"ז ס"ק ה'). ב. כשהולך עם חפץ בידו או טעון על כתפו, חייב משום שעקירת גופו כעקירת חפץ (גמ' שבת). ג. כשמוציא ידו מלאה ומניח, חייב, או כשמכניס ידו ועוקר חפץ ומוציאו לרה"ר ומשאירו בידו, חייב, משום שידו וגופו דבר אחד הוא וגופו מונח ע"ג קרקע, הנחת גופו כהנחת חפץ (מ"ב ס"ק ב'-ו-ג'-ו' ושעה"צ ס"ק ד').

צ"ב מדוע באופן א' צריך להגיע לידו של אדם חשובה כדע"ד, ובאופן ב' וג' משום שמונח על גופו. ויש לחלק שבאופן א' עוקר החפץ מידו או מניח בידו, וכיון שנעשה המעשה בחפץ מתייחסים למקום שנעקר החפץ או נח וזהו ידו. משא"כ באופן ב' לא נעשה מעשה בחפץ, אלא "עקירת גופו" כעקירת חפץ, ונחשב הגוף והחפץ כחבילה אחת, וכאילו עוקר ב' חפצים המונחים זה ע"ג זה בבת אחת, דודאי חשוב עקירה מהקרקע [או בנוסח אחר שעקירת הגוף מועילה לחפץ, אך עכ"פ העקירה לא נעשית בחפץ אלא בגוף (עי' בס' זכרון שמואל עמ' תצ"ח, ועי' דו"ח לגרעק"א שבת ג:)]. וכן באופן ג'.

כשעקר חפץ מרה"ר והכניס ידו לרה"י, אין "מעשה הנחה" בחפץ, אלא במה שנח בגופו בתוך ידו, ולכן א"צ להגיע לידו כדע"ד. (ודעת הקרבן נתנאל ריש שבת שאם הניח חבירו חפצים בידו הפשוטה לרה"ר והכניס פטור). **ויש להביא כאן את דברי הר"ן ריש שבת (סוף ד"ב ע"א) שכתב שאע"פ שמניח ע"ג קנה ברה"י א"צ שיהי' רחב דע"ד, אבל בידו של חבירו ברה"י אינו חייב אלא משום שחשיב כדע"ד, וביאר דהיינו משום שקנה חשיב ממש מהרה"י, אבל אדם ברה"י חשוב דבר נפרד מהרשות, ולא חשיב שמניח ממש ברשות, וחזינו ג"כ דמה שמונח על גופו ל"ח ממש בקרקע.**

ולפ"ז מובן קו' הגמ', דאע"פ שהרוק נעקר מגופו, כיון שהעקירה נעשית ברוק מתייחסים מהיכן נעקר הרוק, דהיינו מגופו, ולא חשיב עקירה מהקרקע, והוי כאופן א' הנ"ל [וביותר דהכא שהיה בלוע בגוף, ורק בשעת יציאתו נפרד, לא חשיב שהיה מונח בקרקע, ומתייחסים לשעת העקירה בלבד].

ומצאתי בס' הערות וחידושים שבת ס"י ב' אות ב' שכתב בקיצור כעין החילוק הנ"ל.

ולגבי ת"י הגמ', עי' רש"י, **ועי' תוס' רי"ד שהאריך בדבריו,** ועי' רא"ש עירובין ס"י ה' לגבי ידו, ועי' שם בקרן אורה שכתב שלכא"ו גם ביד שייך מחשבתו משווייה ליה מקום.

בנימין בריקמן - אופקים

סיכום השיטות סימן ש"נ

סי' ש"נ ס"א. בב"י איתא דשיטת רש"י ותוס' ועוד שעומד אדם ברה"י ומוציא ידו לרה"ר, ומטלטל שם דווקא כלים שאין צריך להם ברשות שנמצא, ואם צריך להם כגון שרוצה לשתות שם מים בכלי, צריך להוציא לשם ראשו ורובו. והרמב"ם ס"ל שצריך להוציא ראשו ורובו רק בכלים נאים, ורק שהוא שותה בהם. בשו"ע סתם כרש"י ותוס', והביא את הרמב"ם ב"מ, ובמ"ב (סק"ח) נקט בשם הא"ר כדעה ראשונה.

סי' ש"נ ס"ב. בשו"ע פסק בהוציא אמתו לחוץ דאסור להשתין אף לכרמלית, והמ"ב (סק"א) הביא שהגר"א הקיל בזה.

סי' ש"נ ס"ג. בטור איתא רוקו שנתלש מפיו ומוכן לזרוקו לא יהלך בו ד"א ברה"ר, ובב"י הביא שדעת הרמב"ם ששרי. בשו"ע הביא רק את דברי הטור ב"ש מי שאומר, ובמ"ב (סק"ג) הביא דאין לזוז מדברי השו"ע [בשה"צ (סק"י)] הביא שליחה שיוצאת מן הגוף מאדם שאינו בריא, אע"ג דלא נתהפך אסור].

בבה"ל ד"ה ברה"ר הביא את הגר"ז שהקיל בטלטול רוק בכרמלית, והבה"ל נקט שאין להקל ברה"ר שלנו אלא רק בכרמלית גמורה.

אביחי כהן - אופקים

בענין לא ירוק לרה"ר אפילו כשהוציא פיו לחוץ

סי' ש"נ ס"ב: לא ירוק לרה"ר אפילו כשהוציא פיו לחוץ - לא הבנתי דין זה, הרי כשמוציא פיו לחוץ, א"כ גם הרוק שבפיו הוא ברשות שאליה הוציא את פיו, וא"כ למה יש כאן איסור הוצאה מרשות לרשות, ובמ"ב כתב דאזלינן בתר גופו שנעקר הרוק ממנו וגופו ברה"י, ולא הבנתי. הרי הרוק נוצר בתוך פיו [תחת הלשון], וא"כ אין טעם לילך אחר מקום גופו, וצ"ע. ובאמת בגמרא הנידון הוא על הוציא פיו **אמתו לחוץ, דבזה מובן היטב שהמי רגלים יוצאים מתוך גופו שנמצא ברה"י** אל רה"ר, אבל הוציא פיו לחוץ לא הובא בגמ' וברמב"ם. ולולי דמסתפינא הייתי אומר שזה ט"ס בטור ובשו"ע שהיה כתוב **פיו אמתו**, ונתחלף **לפיו ואמתו**, וצ"ע.

בענין הנ"ל

העירוני במ"ב ס"י ש"נ סק"ט שכתב דאם ירק מרה"י לרה"ר חייב **חטאת**, והרי זה מלשאל"ג, ואולי לא דקדק המ"ב שהרי אין בזה כ"כ נפק"מ, והרי דעת הרמב"ם דמלשאל"ג חייב חטאת, ולכן העתיק המ"ב את דין הגמ' כמות שהוא, וצ"ע.

אברהם הלר - אופקים

בסברת גזירה לגזירה ושבות דשבות

סימן ש"נ, יל"ע מה החילוק בין שבות דשבות שמוותר רק במקום מצוה או הפסד מרובה, לבין גזירה לגזירה שמוותר ע"י ישראל אפילו שלא במקום מצוה. והנה בפשיטות יש חילוק, שגזירה לגזירה הוא כשגזירה אחת נבנית על השניה, שכל מה שגזרו הוא להוסיף גזירה נוספת להרחיק שלא יבואו לגזירה זו, משא"כ שבות דשבות שהוא שני שבותים שנפגשו אחד עם השני, אמנם זו אינה דוגמא בסיומן שלנו. והנה מבואר בגמרא שלא גזרו כוחו בכרמלית, והובא בסיומן ש"נ בבה"ל ד"ה ברה"י, וכוחו הוא דאורייתא. והנה בסיומן רס"ד ס"ק כ"ב מבואר שמוותר להדליק בחבל מהותך [שגזרו אטו אינו מהותך] בתערובות [שגזרו בו אטו אינו מעורב], והנה שני הגזירות הללו הם גזירות נפרדות שלא נולדו אחד על השני, והר"ל גזירה לגזירה, ומבואר שעיקר החילוק הוא שגזירה לגזירה הוא בכל התורה, ובדברים שהם מלאכה גמורה, ופטורים בשבת משום חסרון מלאכת מחשבת, בהם אנו אומרים שבות דשבות [וכעין זה כמדומה כתב בנתיבות השבת להג"ר שלום גלבר שליט"א]. אמנם זה אינו, שבסימן ש"נ בבה"ל ד"ה ואפילו בכרמלית כ' דכרמלית פחות פחות מארבע אמות הו"ל שבות דשבות שמוותר לצורך מצוה, ולא גזירה לגזירה.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

בדין הוצאת מעיינותיו מרשות לרשות

מתני' בעירובין (צ"ח ע"ב) "לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר,

ברה"ר וישתין ברה"י, וכן לא ירוק". ובפירוש המשניות להרמב"ם פירש: מי שעמד ברה"י והשתין ברה"ר חייב חטאת, וכאילו עקר מע"ג מקום ד', כיון שזה השתן מונח במקומו מיושב כיושב החפץ במקום ד'.

וכן הוא במאירי על אתר דהעושה כן חייב חטאת כדאמרו בגמ', ואע"פ ששיעור הוצאה במשקין הוא ברביעית, מ"מ מחשבתו מחשיבתם ועושה אותן כרביעית, עכ"ד. וחזינו דמחשבתו מהני לא רק למשווא מקום חשוב, אלא אף את השיעור הראוי להוצאה שיחייב בו.

ובטור (סי' ש"נ סעיף ב') לא יעמוד אדם ברה"י וישתין או ירוק לרה"ר, אפילו הוציא פיו ואמתו לחוץ, והב"י הביא דברי התוס' (כ' ע"א) דלדעת רש"י יהא מותר להוציא פיו לרה"ר ולרוק שם, ול"ה כפי אמתו שחייב מ"מ, לפי שפיו הוה מקום פטור, ומי רגלים כיון שנעקרו מגופו שוב אין נקוים בפ"י האמה, וכתב הרא"ש דכך ה"ה גם בכרמלית.

והלום חזיתי לבעל מור וקציעה שרצה לחלק בין רוק לצואה לענין הוצאה מרשות לרשות, והוא דברוקק יש יותר סברא לחייב ולהחשיבו כעוקר וכמוציא מגופו שהיא הרשות, לבין צואה, משום דהתם הו"ל כמפנה אותה מגופו, ואם באת לחשבו כהוצאה הוי כלאחר ידו לגבי זה, ואין דרך הוצאה בכך, ע"ש.

וצריך ביאור בדבריו, דמש"כ דאי דנת לי' כמוציא הוי שלא כדרך, הלא תנינא גבי גוזז ובורר דאע"פ שאין נצרך לצמר הנגזז ולפסולת הנבררת, מ"מ תכלית המלאכה הוא תיקון הגוף והמאכל (הובא בביאור"ל ס"י ש"יט בשם ישועות יעקב), ולא קרינן בזה מלאכה שא"צ לגופה מה"ט. והכא נמי י"ל דזו דרך הוצאת צואה מגופו, ואין להחשיב זה שלא כדרך מוציאין.

ויש מי שר"ל דרוק שבפיו הוי כנוס במקום מסויים, וכן השתן בפ"י האמה, משא"כ הצואה אינה מכוונת במקום המסויים שאפשר לקורא מקום לגבי הוצאה. והנה מלבד שאלו דברים לא נזכרו שם במור וקציעה, גם יש לדחות דזה אינו טעם שלא להחשב הוצאה, שהרי סו"ס הוא עוקרה מגופו ונחה ברשות האחרת.

ולכן יראה לבאר כוונת דבריו ז"ל, דבשלמא בפיו ואמה יכול לקבוע היכן ינוח, ולכן שפיר חשבינן לי' כמוציא, משא"כ בצואה שאין יכול לחשב בדעתו עד כדי כך, ממילא לא נחשב עוקר, דלאו בדידי' תליא. שוב נ"ל לתרץ בפשיטות טפי, לפי מש"כ בס' שביתת השבת בשם גורן דוד (במלאכת דש) גבי כל אוכל בשבת וכן המשמש מטתו, דלמה לא נחשב זורע, ודש, וסוחט, ומפרק, ובורר, וטוחן ושאר מלאכות, שתכליתם לעקור דבר מגידולו, וכלול חלב מפרה ואשה וכיו"ב, ותירץ ע"פ דברי הרלב"ג עה"ת דכל פעולה הנעשית בדרך טבעית, ואף בע"ח עושים אותה לקיומם, תו לא נחשב "מלאכת מחשבת" בכדי לחייב עלי' בשבת, והילכך ה"נ נימא דכך היא עקירה והנחה של צואה. אכן ברוק ומימי רגליו שפיר אמינא דהו"ל כמוציא מרשות לרשות, וכדכתבינא בס"ד דהוא קובע במחשבתו היכן ינוח, ולכן יחשב עוקר ומניח מחמת זה.

שוב הביא בס' תוספת שבת מדברי הס' חסידים לר"י החסיד ז"ל, שאם רוצה אדם להעלות גירה כבהמה, יקח אחרי אכילתו מלא אגרוף של שומשמן ויתנם בתוך פיו ויעלה גירה, ולכן כתב שלא לעשות זה בשבת כיון שיעלה אכלו בפיו ברה"ר, ויהא מוציא מרשות לרשות ומטלטל ד' אמות ברה"ר.

וכתב עליו בתוספת שבת דאין לחוש לזה, כיון שבאופן כזה הויה הוצאה דרבנן, ולא נגזרו שיהא אסור לאכול שומשמן ככה"ג. גם לפי האמור יש להוסיף, דזו באמת הויה הוצאה שלא כדרך, שהרי רובא דאינשי אין עושין כן.

אם רוקו הוי משקה או לאו

ענף א'

מתני' עירובין (צ"ח ע"ב) לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר, ברה"ר וישתין ברה"י, וכן לא ירוק, ר' יהודה אומר אף משנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק, ופירש"י דכיון דרוקו עומד להזרק, משאוי הוא.

ובגמ' (צ"ט ע"א) אמר ר' יוסף דאם השתין ורוק באופן האסור, חייב חטאת. ומקשה הש"ס, דהא בעי' עקירה והנחה מע"ג מקום ארבע, ומשנינן דמחשבתו משווא ל"י מקום, דאלת"ה למה זרק ונח בה כלב או כבשן חייב חטאת, והרי אי"ז מקום ד', אלא ודאי שמחשבתו שהוא צריך לזה ורוצה לזרוק או לירוק, עושהו ומחשיבתו למקום חשוב כמו ד' על ד' וחייב.

שוב קאמר שם אהא דר"י אמר במשנה שכבר משנתלש הרוק בפיו לא יוציא, דבמשנה בכלים (פ"ח מ"י) איתא, אכל דבילה בידיים מסואבות והכניס ידו לפיו ליטול צרור, ר"מ מטמא, ר' יוסי מטרה, ור"י אומר דאם היפך ברוק להוציאו לחוץ הוי הדבילה טמאה, דידין נגעו ברוק, והיא בפיו והוכשרה ליטמא ונטמאה. אבל אם לא היפך ל"ה הרוק כמשקין להכשיר הדבילה לטומאה, ולטמאנה. וא"כ קשה אמאי הכא לא חילק ר"י בין היפך ברוק ללא היפך כמו בטומאה, ומתרצינן אמר ר"י"ח מוחלפת השיטה, כלומר דר"י חזר בו, וסבר דרוק ל"ה משקה בפ"ע, אלא אם היפך בו בידו ואצבעו.

והרמב"ם פ"ג מהלכות שבת (ה"ג) כתב: וכן מי שהי' עומד בא' משתי רשויות אלו (רה"ר או רה"י), והשתין מים או רקק ברשות השני', חייב, שהרי עקר מרשות זו והניח ברשות שני', ומחשבתו עושה אותו כאילו עקר מע"ג מקום ארבעה.

כתב הרב המגיד, דהרמב"ם סבר שאין הלכה כר"י, שהרי לא כתב להחמיר דאם נתלש ונעקר הרוק בפיו, שלא יצא עמו לחוץ, עכ"ד.

וגם משמע עוד בדברי הרמב"ם המחשבה עושה את מקום העקירה כחשוב וכד' על ד', ולא את המקום הנחנה (ובגמ' איבעיא בזה). והנה כתב שם רעק"א (מהדו' פרנקל) דהי' לרמב"ם לכתוב שאם היפך הרוק בפיו שלא יצא, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות טומאת אוכלין, עכ"ד. והניח בתמיהה. ואלו דברי הרמב"ם פט"ו מטומאת אוכלין (ה"ז) שפ"י אוכל תרומה בידים טמאות כגון דבילה שלא הוכשרה, והכניס ידו לתוך פיו ליטול צרור, אם הפך - נטמאת הדבילה ברירו שהיו נטמא בידו מפני שעקרו, ואם לא הפך טהורה, שהמשקה שבפיו קודם שיהפכנו או ימצוץ אותו להוציאו, דומה למים שלא נתלשו, אלא עדיין הן בקרקע, שאין מתטמאין ולא מטמאין אלא ברצון.

הרי להדיא דהרמב"ם סובר שיש נפק"מ בין היפך באצבעו בפיו או לא היפך, וזה יכירע אם הרוק יחשב כמשקין להכשיר הדבילה לקבל טומאה, ולטמא אותה, וזו קושית רעק"א למה בהלכות שבת לא חילק בזה.

אכן נ"ל מקויפא, דמשמעות הגמ' בעירובין דמייתי לר"י במשנה דהחמיר על רוק שבפיו להחשיבו כמשקה לענין טלטול והוצאה, ובמתני' דכלים מסייג להקל, דרק אם יהפוך באצבעו הוא משקין. והגמ' מסיק דר"י חזר בו, וא"כ הקיל משנתו, דאין איסור הוצאה ברוק אלא כשהפכו. וזהו שפסק הרמב"ם בהלכות שבת כמו מסקנת הגמ' שם, דאין איסור בעצם הרוק הנתלש, אכן נשאר דעת ר"י בטומאת אוכלין, דשם אם היפוך יהא משקה, והכל על מכונו בשלופ, ולא רצה להלך כנגד רהיטות הש"ס.

ענף ב'

בהא דכתב הרמב"ם בהלכות טומאת אוכלין, דרוק שבפיו כשלא היפך בו, הוי כמים שע"ג קרקע ואין נטמאים, וגם לא מטמאים, וכמים חיים הנובעים מהארץ, הנה בס' המפתח הובא משו"ת דברי מלכאל (ח"א סי' ל"ח) שהעיר, שאין הדברים עולים יפה עם דברי ה"ה בהלכות טוען ונטען (פ"ה ה"ב), שכתב שם הרמב"ם: וכן החופר בשדה חבירו בורות שיחין ומערות והפסידה, ה"ה חייב לשלם, בין שטוענו שחפר, והוא טוען לא חפרתי, בין שטוענו שחפר ב' מערות, והוא אומר לא חפרתי אלא א' וכו', הרי זה נשבע היסת על הכל. והראב"ד שם השיג: נראין דבריו, שתובעו למלאות החפירות ולהשוות החצירות, אבל אם תבעו לשלם הפחת ה"ה כשאר תביעות ממון, וכאומר חבלת ב' והלה טוען א'.

והמגיד משנה שם חלק (שארן יכול המזיק תלום לו הנזק, ובין כך ובין והשווית חצירות, אלא אם רצה המזיק ישלם לו הנזק, ובין כך ובין כך יש כאן תביעה מחמת קרקע) עמש"כ הראב"ד שנידון זו דמי לתובע ב' חבלות והלה מודה רק בא', רצונו לומר דאע"ג שאדם הוקש לקרקע, כ"ז אינו כשתובעו חבלות, הוקש לקרקע הוא רק בעבדים שנא' בהם והתנחלתם אותם לרשת, אבל בני חורין לא הוקשו.

דהיינו שדעת הראב"ד דכל אדם הוקש לקרקע, ורק בתביעות נזיקין הוי כמטלטלין ונשבע היסת, ולא קרינן ב"י נשבע על הקרקעות, אכן דעת ה"ה מפורשת דרק עבדים הוקשו לקרקעות ולא בני חורין. וחזונו לרבינו הרמב"ם שסבר בהלכות טומאת הני"ל, דאדם כקרקע לענין שהמים בפיו כמו ע"ג קרקע, ואין מכשירין לקבל טומאה או לטמא. ולדעת ה"ה יצא דמים שבפיו תמיד יטמאו, אף אם לא היפך בהם. וזה לכאורה נסתר ממתני' דכלים הני"ל המובא בגמ' עירובין האמורה, וצ"ע. אכן אין הספר לפני, וקצת צ"ל"ב שמקשה גברא אגברא מה"ה שסבר אינו כקרקע, על הרמב"ם שסבר שהו"א.

והנה בגוף דברי ה"ה דרק עבדים הוקשו לקרקעות ולא בני חורין, הקשו ע"ז הש"ך והקצה"ח (בס"י צ"ה בחו"מ) מג' מקומות בש"ס דמפורש בהם דכל אדם כקרקע, א. שאמרו ברפ"ג דמגילה כל הדברים שצריכים עשרה, הקרקעות תשעה וכהן, ואדם כיו"ב, וקאמר שם דאדם קדוש כשאמר לדמי עלי, והוקש לקרקע משום שעבדים הוקשו לקרקעות, וכן בסנהדרין (ט"ו ע"א) וכן בקידושין (כ"ח ע"א) עד היכן גלגול שבועה, אמר רבא, שתובעו השבע לי שלא נמכרת בעבד עברי, ומקשינן דזו טענה מעולה ולא גלגול שבועה, ומשני רבא לטעמ' דעבד עברי גופו קנוי, ולא הוי כקרקע, דהתם עבדי אינשי דמזבני בצניעא, אבל הכא אם איתא שמכרו ה"י לזה קול, קמ"ל, הלא מפורש דאף עבד עברי כקרקע, ע"ש.

שוב רעק"א (בהגהת שו"ע י"ד סי' ו', ובשו"ת קמא סי' נ"א) יצא לרון אהא דפסק השו"ע שם (י"ד סי' ס"ב) דהשוטח בדבר המחובר לקרקע או לגוף, כגון צפורן או שן המחברים בהמה, פסול, ותמה שם מנ"ל הא, הרי לדברי הש"ך הני"ל דאדם הוי כקרקע, לא שנא עבד כנעני לא שנא בן חורין, א"כ זה רק באדם, שכן מצינו שעבדים הוקשו לקרקעות לענין מעילה, אונאה ושבועה, אבל בהמה הוי ככ"מ כמטלטלין, ומהיכ"ת דצפורן שלה יחשב מחובר לקרקע ופסול לשחוט בה, והניח בצ"ע.

וכתב הצמח דוד והגרש"ש ליישב הקושיא, דבאמת עבדים ואדם הוקשו לקרקעות, אך בוודאי זה לא ר"ל דהם ממש כקרקע, דהרי הם ניטלים ביד וניקחים, ואין בהם דמיון מוחש לקרקע עולם, ורק בקנינים וחלויות אתמר דדינם שווה. הילכך הכא דאיידין בדיני שחיטה, וילפינן מפסוק ד"ויקח את המאכלת" דהסכין צריך להיות דבר התלוש, שוב א"א לשחוט בצפורן המחוברת בגוף, לא שנא עבד, לא שנא בהמה, לא שנא אדם, וז"פ.

אכן ילה"ע, דזה דמי לדרישת טעמא דקרא, שמבארים כוונת הפסוק דאדם הוקש לקרקע, והם אינם דומים לקרקע, ואנן לא דרשינן טעמא דקרא. ותו ילה"ק דאין היקש למחצה, ואם כמו שביארו דרק

במעילות ואונאות ושבועות הוו כקרקע ולא בשאר דברים, הוי קצת כהיקש לחצאין. ויש לפלפל.

הן אמת, שבשו"ע (אהע"ז סי' קכ"ד) בהלכות גיטין (ס"ב): כותבין הגט על דבר שיכול להזדייף, והוא שיתנו לה בעידי מסירה וכו', כגון על העלין ועל יד של עבד וקרן של פרה, ומוסר לה העבד והפרה או שאר דברים. והקשו החלק"מ והט"ז על אתר להקשות בשם הב"ח, דמאי שנא הכא דכשר גט על עבד ופרה, ולא מיקרי מחובר ופסול, ובהלכות שחיטה פסול שן וצפורן המחובר בבע"ח, ותירצו דהתם מענינא דקרא והכא מענינא דקרא, דבשחיטה צריך דומיא דמאכלת שהיא תלושה, אזי צפורן ושן המחברים פסולים, משא"כ בנט דבע"י רק שלא יהא מחוסר תלישה, שוב אין חסרון אם כתב על עבד ופרה, ומסרם לרשותה להיות שלה. ועכ"פ הא דינא דרוק בפה אדם בא עם נפק"מ בארבעת חלקי שו"ע: באו"ח - גבי שבת, ביו"ד - בשחיטה, באהע"ז - בגט, ובחו"מ - בטוען ונטען.

דוד שמחה גוגניהם - צפת

בענין רוק אי בטל לגופו

שו"ע (סי' ש"נ ס"ג): "רוק שנתלש מפיו ומוכן לורוק, יש מי שאומר שלא ילך ד' אמות ברה"ר עד שירוק", ופי' מוכן לורוק כתב בביאור הלכה דאפשר דהכוונה היא בנתהפך הרוק בפיו, וכן נראה מנדה י"ט ע"ב יעו"ש. ובטעם האיסור ללכת ד' אמות הביא במשנ"ב לשון רש"י "כאן דלמשדיה קאי משאוי הוא", ומ"מ כתב בביאור הלכה להסתפק אם הוא משאוי מדאורייתא ואסור אף בכרמלית, או הוא מדרבנן ולא נאסר בכרמלית, והביא ראיות דהוי משאוי מדאורייתא. ונראה לומר נפק"מ נוספת בספק זה לענין תעניות, דהנה יסוד הספק אם רוק הוי משאוי מדאורייתא הוא אם הרוק בעצם בטל לגוף, וחכמים אמרו דחשיב משאוי, או בעצם אינו בטל והוי משאוי דאורייתא, וא"כ אם בעצם הרוק לא בטל יהיה אסור בתעניות לבלוע הרוק, דבעירובין צ"ט ע"א גבי דין זה למדו לעניני טומאה דחשיב הרוק משקה, אבל אם נאמר שהרוק אינו בטל בעצם, ובשבת אסור מדרבנן, מאן יימר לן דגזרו אף בתעניות, וכידוע שאין לנו ללמוד גזירות זו מזו.

וזהו ליש מי שאומר הנ"ל דפסק שאסור לילך ד' אמות עד שירוק, אבל לרמב"ם ודעימיה שפסק להתיר בהכרח שסבר שאין כאן משאוי, ובעצם הרוק בטל לגוף, ואע"ג שבהלכות טומאת אוכלין (פט"ו ה"ז) פסק שרוק מכשיר כמשקה, צ"ל דזהו מדרבנן, ובטומאה גזרו ובשבת לא גזרו, וכ"ש שבתעניות לא נחמיר בבליעה לשיטת הרמב"ם.

אך לפי"ז לכאורה יש סתירה במשנ"ב, דגבי תעניות (סי' תקס"ז בסופו) פסק כמג"א ע"פ האגודה שאין איסור בבליעת רוק, דלא כב"ח בהלכות יו"כ שחולק, וכאן גבי שבת הוכיח דהרוק הוי משאוי מדאורייתא, וכאמור א"כ אינו בטל בעצם והוי משקה, והיה לאסור בתעניות בליעת הרוק.

אמנם במשנ"ב שם כתב טעם להתיר "דאף דקיי"ל דהשוטה משקין שאינן ראויין לשתיה פטור אבל אסור, הכא שאני כיון שאין כוונתו כלל לשתיה", וצ"ב דמ"ש מרחיצת פיו דהתם אסר בשו"ע שמא יבלע אע"פ שאינו מתכוין, וכן קשה מ"ש מס"י תע"ה ס"ד במשנ"ב דבמידי דאכילה לא אמרינן שאינו מתכוין, דלעולם כמתכוין דמי. וצ"ל דלעולם היה ראוי לאסור אף בתענית לבלוע רוק כנ"ל, אלא שרוק הוי משקין שאינם ראויים, ולא אסרום אלא במתכוין [אח"כ ראיתי בפסקי תשובות סי' תקס"ז שציין לבית מאיר ולמועדים חומנים שעמדו על היקש הסוגיות].

אילן אריכא - מעלות דפנה

סימן שני"א

לקלוט ממוחלה שעל הגג

בסימן שני"א סעיף א' בשעה"צ סי"ק ה' נשאר בדוחק ע"ד הט"ז שכתב הטעם שמוותר לקלוט מן האויר מצנור שבגג אף תוך שלשה למזחלה, דהוא משום דלא הוי עקירה ממקום ד' על ד', והקשה דלהוי עכ"פ בזה איסור. - ואולי כיון שאין כאן עקירה, וגם אינו ממקום ד' על ד', לכן מותר.

יצחק זאב טוקר - רוממה

סיכום השיטות סימן שני"א

סי' שני"א ס"א. בב"י הביא שרש"י ס"ל שהאיסור לצרף מהמוחלה הוא איסור דאין, סמוך ג' לגג אסור לצרף גם במלמטה מ"י, ולמעלה מ"י אסור לצרף אף שאין בו ד' על ד', והרמב"ם ס"ל דהוי איסור דרבנן, למטה מ"י יכול לצרף אפי' תוך ג' סמוך לגג, וכשאין בו ד' על ד' אפי' למעלה מ"י מותר לצרף, ובשו"ע סתם כרש"י [ובבה"ל ד"ה תוך הביא בגדי ישע שס"ל שאף לרש"י זה לא איסור דאין]. בשו"ע איתא שמוותר לקלוט אף שידו סמוכה ג' למוחלה, ובבה"ל הביא שרבינו יהונתן אסר בכה"ג, והעושה כהשו"ע לא הפסיד.

במ"ב (סק"ה) הביא שני טעמים בהיתר קליטה מן האויר אפי' בסמוך לג' למוחלה, בלבוש איתא דלא אמרינן בזה לבד, ובט"ז איתא דלא עקר ממקום שהוא ד' על ד', ובשה"צ (סק"ה) נקט בטעם הט"ז, כי לדבריו היה אמור להאסר עכ"פ מדרבנן.

אביחי כהן - אופקים

דיני מוחלה

סי' שני"א סעיף א': לא יעמוד אדם ברה"ה ויחבר למוחלה בין למעלה מ"י או למטה מ"י, אבל מותר לקלוט מן האויר.

הנה הא דליכא חילוק בין למטה מ"י ללמעלה מ"י לאסור, היינו משום דנחשב עקירה מהגג שנחשב כרה"י, והמוחלה היא נטפלת לרה"י ודינה כמותה, אולם צ"ע שהי' אינו עושה כלל עקירה מרה"י, שהרי המים נעקרים מאיליהם, והוא לא עשה רק הנחה. ולפמש"כ בב"י בשם הרמב"ם דלית בזה חיובא, יש ליישב דחז"ל ראו לגזור כאילו הוא עשה עקירה כיון שאיבר ידו נראה כעקירה, אולם למש"כ בביאור"ל ד"ה בתוך דלרש"י יש בזה איסורא דאורייתא (לא לפי' שי' בגדי ישע עיי"ש), צ"ע.

והנה אי באמת דנים דבר זה כאילו יש כאן עקירה, צ"ב מדוע מן האויר שרי, וכתב שם במשנ"ב סק"ד דאויר שלמעלה מקום פטור, ולמטה הוי רה"ר, ומאי איכפת לן, הרי סוף סוף היה כאן עקירה מהגג, ומה שעבר באמצע אינו רק כעקירה מרה"י לרה"י דרך מקום פטור. ונראה לכאורה מכל זה דהעקירה היא רק ממקום חיבור ידו לשם, ואינו מחובר לגג, וצריך ביאור עדיין.

יעקב שפיגל - נוה יעקב

בטעם דלרש"י יש איסור דאין לקלוט מן המוחלה שהיא תוך ג' לגג

בביאור"ל סי' שני"א ד"ה תוך כתב דלרש"י יש איסור דאין לקלוט מן המוחלה שהיא תוך ג' לגג, וצ"ב דהרי לכאורה אין כאן עקירה. והנה לשון רש"י בגמ' שם דהוי כשואב, ומשמע בנתנת ידו לקבל המים כיון דע"י כן אין הם נופלים מיד לרצפה, אלא באים לידו, זה מקרי עקירה, וזה חידוש, וצ"ב עדיין.

יוסף בנימין ספטר - אלעזר

סימן שני"ב

הקורא בספר על האיסקופה ונתגלגל

סימן שני"ב סעיף א': הקורא בספר על האיסקופה, ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו ונשאר ראש השני בידו, גוללו אצלו, ובמ"ב סק"ג: "ד"ל ונח על הארץ, דאם מסולק מן הארץ אפילו מעט לא דמי כלל לנפילה, וליכא למיגזר משום נפילה.

דברי המ"ב מהעולת שבת סק"א, ועיי"ש שסיים דאפילו במקום דליכא בזיון מותר.

ויש להעיר דלקמן ס"ב בנתגלגל מהגג והגיע ל"י טפחים התחתונים, דכתב המחבר שבכותל שאינו משופע כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו, כתב המ"ב ס"ק ט"ו דהיינו דוקא בכתבי הקודש, משא"כ בשאר דברים אסור להביאו אצלו, דגזרינן שמא יפול לארץ ואתי לאתויי, עיי"ש. הרי דחיישינן לנפילה אף בלא הגיע לארץ.

והנה המ"ב שם הביא דיש מקילין בזה, ובאמת גם העו"ש שם ס"ל כוותיהו, שכתב וז"ל: ומש"כ כל זמן שלא הגיע לארץ וכו', הטעם משום דכיון שלא הגיע לארץ ליכא למיגזר משום נפילה, דלא דמי לנפילה כלל, עכ"ל. הרי דס"ל כהמקילין בזה, וא"ש מש"כ כאן לשיטתו.

אכן המ"ב לכאורה לא היה לו לסתום בביאור דברי המחבר כאן דווקא כהמקילין. גם יש לדקדק דלקמן שם בשעה"צ ציין לכמה אחרונים המקילין בזה, ולא ציין לעולת שבת, וצ"ע.

אילן גרינוולד - ברכפלד

מדוע החמיר במשנ"ב הלא זהו רק גזירה

משנ"ב סימן שני"ב ס"ק י': מ"מ נראה דברה"ר שלנו אין להקל וכו', יל"ע מדוע החמיר כאן המשנ"ב, דהא אפי' נימא דהוא רה"ר דאורייתא עדיין זהו רק גזירה, ומדוע יש להחמיר כאן, ולא דמי לדלעיל סימן ש"ג בביה"ל דאם הוא רה"ר דאורייתא יש צד לאיסורא דאורייתא.

עמרם כהן - בני ברק

אי איכא איסורא דאגדו בידו

סי' שני"ב: הקורא בספר על האסקופה, ונתגלגל ראש אחד מהספר מידו ונשאר ראש השני בידו, גולל אצלו וכו' משום בזיון כתבי הקודש התירו. ובמ"ב סק"ב כ' דהו"א דנגזור שלא להקל בזה לגלול הספר אצלו משום דלמא נפל מידו ואתי לאתויי, קמ"ל דלא גזרינן משום בזיון כתבי הקודש.

מבואר דאילו טעם דדלמא נפיל אין לאסור להחזיר, ומש"ה בכרמלית איכא דס"ל דשרי כמ"ש המ"ב בסק"י, והוא ע"פ הגמ' בעירובין ק"ג דמבואר כן, ולכא"ק וכו' אם הוציא מקצת חפץ לרשות השני, ומקצת החפץ עדיין ברשות הראשונה, וכי יהא מותר להחזיר, ואע"פ של"ש בזה הגזירה דדלמא נפיל, והרי להוציא אסור, וכנראה מהרמב"ם פ"ב מה' שבת ה"א, עיי"ש.

וצריך לומר דהכא שאוחז מקצת הספר בידו תוך הרשות, ועיי"ז יכול למשוך אליו גם ראש השני, ונמצא דעיי"ז נחשב שגם המקצת שיצא לחוץ לא נח, ומש"ה ה"י ראוי להתיר (אלמלי הטעם דדלמא נפל), וכן נראה בגמ' שם דהטעם דאיי"ז שבות משום דאגדו בידו, ולא אמרו שמקצת הספר תוך הרשות, אך גם זה לא מספיק, דבפ"ג ה"י כ' הרמב"ם הזורק חפץ מרשות לרשות, והיה קשור בחבל ואגדו בידו, אם יכול למשוך החפץ אצלו פטור, שהרי אין כאן הנחה גמורה, ונמצא כמי שעקר ולא הניח, עכ"ל. משמע עכ"פ דאיסורא איכא גם בזה. ודוחק לומר דהתם חמור יותר כיון שכל החפץ יצא לחוץ, דלכא"ו כיון שמקצת חפץ בפנים אינו מתיר לגמרי, וכן מה שאוחז בידו תוך הרשות דבר שעיי"ז יכול להביאו אליו, א"כ מתיר לגמרי, מדוע יצטרפו ב' הקולות להתיר לגמרי. ולכאורה יש לומר דדין זה כהא דמבואר בסימן שמ"ח דאסור

להושיט ידו לחוץ וחפץ בידו עכ"פ למטה מי, ונראה שם שהאיסור אפי' היכא שאינו מכויץ להניחה ברה"ה, ועכ"פ מותר להחזיר כדי שלא יבא לידי איסור עד כדי שלא תשאר ידו פשוטה לחוץ כל השבת, וא"כ ה"נ כיון שע"י שאוחז בידו נחשב כלא נח, ע"כ התירו להחזיר מפני הצורך, וזה אפי' בלא כתבי הקודש, אבל התירו רק מפני הצורך. וא"כ נימא דה"נ הכא מה שאמרו באגודו בידו ליכא שבות [רק מטעם דלמא נפיל, ובכרמלית אפשר דשרי]. הינו דבמקום צורך שרי אף בלא כתבי הקודש, ואין ראייה להתיר שבות במדינה משום בזיון כתבי הקודש. אלא דלפ"ז צ"ע מש"כ המ"ב בסק"י דהרבה אחרונים מקילין בכרמלית אפי' בשאר דברים, ומקורם מגמ' בעירובין דף ק"ג הניל, ומאי ראי' מהתם להתיר בלא מקום צורך, וצ"ע.

אברהם אשר ולף - אלעד

סיכום השיטות סימן שני"ב

סי' שני"ב ס"א. בבי" איתא דהרי"ף והרא"ש פסקו להלכה דכשנמצא ברה"ה והתגלגל הספר לרה"ר, ועדיין בידו, ונמצא באסקופה הנדרסת, התירו לו לגלגל הספר חזרה אליו אף אם נפל ליותר מד"א מהאסקופה, והרמב"ם פסק שהתירו רק כשהאסקופה בכרמלית ונפל לו הספר לרה"ר תוך ד"א. ובש"ע פסק כהרי"ף ורא"ש, ובבה"ל ד"ה רבים דרסי נקט לדינא כהשו"ע.

בבי" הביא דברש"ב"א ועוד איתא שהתירו הוא רק בכתבי הקודש, ובהנחה אשרי התיר בכל ספרים, ובשו"ע נקט דהתיר הוא משום בזיון כתבי הקודש.

ברמ"א נקט דהתיר הסעיף הוא דווקא בכתבי הקודש, ובכתבי חול אסור אף כשנפל לכרמלית, ובמ"ב (סק"י) הביא שאבן העזר ועוד התירו בנפל לכרמלית, ופסק המ"ב דמ"מ ברה"ר שלנו אין להקל.

סי' שני"ב ס"ב. בבה"ל ד"ה בענין הביא שדעת התוס' שהכותל משופע מתחת לוי, אך אין הרבים מכתפים עליו, שרי, והרמב"ן ס"ל אף כשאין מכתפים אסור, ובמ"ב (סק"ד) סתם כהתוס'.

במ"ב (סק"ו) הביא שדעת המג"א ושי"א כשלא נח התירו אף כשסמוך כמלא נימא לקרקע זה רק בכתבי הקודש, אך בשאר ספרים כבר בפחות מ"י נאסר אף כשעומד באויר. ואבן העזר ועוד ס"ל שגם בשאר ספרים הותר בסמוך כמלא נימא לקרקע [ולכו"ע כשנפל לכרמלית מותר להחזירו כשעודו בידו אף בשאר ספרים].

בשו"ע התיר בנמצא על הגג ונתגלגל לו ספר, להחזיר אותו אליו כל עוד שהוא לא נגע בקרקע, ובמ"ב (סקט"ז) הביא דהגר"א פליג, וס"ל שכל שהגיע בסמוך לג"ט לקרקע, כקרקע חשיב.

אביחי כהן - אופקים

הקורא בספר ונתגלגל על כותל משופע

אם הכותל משופע ונח הספר על גביו, חשיב שנח ברה"ר, ובמ"ב סי' שני"ב הביא דמ"י שרבים מכתפים עליו, וקצ"ע האם כותל קצת משופע יש בו רוחב מספיק כדי להשתמש בהנחת משאות לכתף על גביו. וקשה הרי לעיל הכריע המ"ב דדוקא בעמוד רחב ט' טפחים מצומצמים, א"כ גם כאן כל האיסור הוא באופן שהספר נח בדקדוק גדול דוקא על ט' טפחים מצומצמים, וזו קולא גדולה. וראיתי שהעיר בזה רעק"א, והקשה על זה מל' המשנה, וכן הוא ל' השו"ע, דכשהגיע לתוך ט' טפחים אסור, וצ"ע. הרי דוקא שיעור ט' טפחים אסור, ועיין ברעק"א שתירץ דתוס' יסברו כהרא"ש שהובא לעיל דס"ל דעמוד עד י"ט הוי ראוי לכתף עליו, אמנם במ"ב אכתי קשה, דלעיל הכריע דלא כהרא"ש, וא"כ איך יתרחץ כאן, וצ"ע. ועוד קשה דמשמעות הל' הגיע לתוך ט' טפחים כולל גם לח' טפחים או לז' טפחים, ואילו לפי"ז האיסור דוקא ט' טפחים. ולולי דברי המ"ב היה יותר ניחא לפרש סתימת השו"ע כהרמב"ן שביאר דהכא הואיל וראוי אויר רה"ר לכן חשיב רה"ר, ולא בעינן רבים מכתפים עליו. והנה מתוך לשונו של הריטב"א [בשבת דף ה'] היה נראה לי לפרש דלעולם כוונת תוס' שהרבים מכתפים על גבי הכותל ממש, שיש לכותל גג רחב שמכתפים עליו, אלא שהכותל הוא גם משופע, וס"ל לתוס' שכל מה שמונח בשיפוע של הכותל בטל אל גב הכותל, ונחשב כמונח על גביו, ולפי"ז גם מה שמונח בשיפוע של הטפח הח' נחשב כמונח על גבי העמוד, וחשיב הנחה ברה"ר, ובה מתיישבות כל הקושיות, ודו"ק. והנה אם נחדש לומר דכשיש עמוד גבוה ט' טפחים ומכתפים עליו, ויש בצידו מקום [משופע] שנהיה גבוה מעט מעל ט' טפחים, י"ל דהמקום הזה טפל לגב העמוד שגבוה ט', לפי"ז יש ליישב ג"כ את ההערה של רעק"א על הלשון אם הגיע לתוך עשרה טפחים. די"ל דמ"י באופן כזה שאותו גובה טפל לעיקר העמוד שהוא רה"ר, ודו"ק.

אברהם הלר - אופקים

בענין נתגלגל הספר למטה מי

כתב המשנ"ב סי' שני"ב ס"ב בשם התוס', דדוקא בכותל שרבים מכתפין הוא דבמשופע אסור להחזיר, אבל אין מכתפין שרי, ובביאור"ה הביא דהרמב"ן פליג ע"ז. ויעויין במש"ב סק"ד דהק' על השו"ע דפסק בסי' שמה"ה ס"ט דעמוד ט' מצומצמות דוקא חשיבי רה"ר, ואיך פסק כאן דאפילו בטפח תשיעי כולו חשיב רה"ר. וע"ש שכ' דלרמב"ם י"ל דדוקא בשאין מכתפין בע"י מצומצמות, אבל מכתפין אפילו אין מצומצמות. ובמשנ"ב שם (סי' שמה"ה ס"ק ל"ג ושעה"צ) פסק להדיא לא כן. ולכאורה י"ל דהר"מ והשו"ע פסקו כהרמב"ן דלא בעי רבים מכתפין, וא"ש קושיתו, וגם ברמב"ם א"צ לומר כמש"כ הפמ"ג, ולפי"ז א"ש פסק המשנ"ב. ודו"ק.

ובשיטת הרשב"א דס"ל דבעי רבים מכתפין וכמש"כ הביאור"ה משמו, צ"ל דס"ל דעמוד ט' ומעלה נמי חשיב רה"ר אי מכתפין, ומיהו למטה מט' אפילו מכתפין, הנה כתב במשנ"ב (סי' שמה"ה ס"ק ל"א) משמו דחשיב כרמלית, וע"כ לחלק דלמטה מט' אינו ראוי לכיתוף, וע"כ אפילו מכתפין בטלה דעתם. אבל למעלה מט' אדרבה טפי ראוי לכיתוף, וכמש"כ ב"י בבאיור דברי הטור, וע"כ אי מכתפין חשיב רה"ר. ודו"ק.

דוד מנשה - רמת שלמה

בענין עמוד ט' מצומצמות

כתב הבי"ח סי' שני"ב ס"ב בזה"ל: ולא ס"ל לרי"י דט' מצומצמות דוקא הוי כרמלית, אלא כל מט' ולמעלה **אם אין מכתפין** עליו הוי נמי כרמלית, כדכ"ה הרא"ש, וגם רבינו כ' כך בסי' שמה"ה, ודלא כפירש"י והרמב"ם, עכ"ל. והדברים תמוהין, דבאין מכתפין ליכא למ"ד דלא הוי כרמלית.

ויראתי מלהגיה, אך לכאורה צ"ל כן: ולא ס"ל לרי"י דט' מצומצמות דוקא הוי רה"ר [ומיירי במכתפין], אלא כל מט' ולמעלה **אם מכתפין** עליו הוי נמי רה"ר [וכן הוא שיטת הרא"ש בסי' שמה"ה, דלא כרש"י ורמב"ם], וצ"ע.

דוד מנשה - רמת שלמה

הגבהת שאר ספרים שנפלו מהאיסקופה ולא נחו על הארץ

סי' שני"ב ס"ק ג' כתב המשנ"ב "אם מסולק מהארץ אפילו מעט לא דמי כלל לנפילה וליכא למגור", משמע שאפילו שאר ספרים שקרא באסקופה יכול להחזירם אם לא נחו על הארץ. (דהרי ספרי קודש מותר אפילו נחו), וצ"ע שבס"ק ט"ו כתב "וכל שאר דברים כל שהגיע לאויר עשרה אף שלא נח אסור להביא דגרינן וכו'", ומאי שנא מאסקופה. ואם נאמר שאסקופה נמוכה יותר, ואין נראה שנופל עד שנוגע בקרקע ממש, ובגג שהיא גבוה אפילו נפל בתוך עשרה לקרקע נראה כנפילה, אך ק"ק דהרי לכאורה אפילו הגג גבוה רק י' כאסקופה. ואולי כמו שכתוב לקמן בסי' שני"ג ביאור"ה ד"ה דדוקא שסתם גג רחב, כאן נאמר סתם גג גבוה.

בטעם דנח על זיז ד' מותר

סי' שני"ב ס"ק י"ב כתב דנח על זיז ד' מותר. נראה כוונתו משום דהוי מקום פטור שגבוה מ"י (דכרמלית אסור לחלק מהדעות בשאר דברים). אך צ"ע דדבר זה תלוי במחלוקת לעיל סי' שמה"ה סוף ס"ק ס"ו. וכן לקמן סי' שני"ג בביאור"ה ד"ה וחלון הביא דדבר זה תלוי במחלוקת, ולא פשט כהגר"א. ועוד, שבביאור"ה בסי' שמה"ה כתב דכשאין בולט ד' מצטרף היתר זה עם הדעות שאין כרמלית מעל י', ומשמע שאם זה ההיתר היחידי אין לסמוך על כך, ואיך התיר כאן בפשיטות.

ע. סינברגר - רכסים

בטעם דלא חשיב עקירה בדלי התלוי באויר תוך הבאר

במשנ"ב סי' שני"ב סק"ח כתב דמים שנמצאים בדלי שתלוי באויר בתוך הבאר או נגד אוירו, אסור להוציאו משם, דסו"ס עושה הנחה. וצ"ב מדוע אין כאן גם עקירה, שהרי המים תלויים באויר רה"י שעולה עד לרקיע, והם הרי מונחים בדלי. ואולי צ"ל שהדלי פחות מד' על ד', ומקרי אין מונח על מקום חשוב, וממילא אין נחשב עקירה.

יוסף בנימין ספסנר - אלעזר

סימן שני"ג

זריקה בשני דיוטות למטה מי

סי' שני"ג סק"ג: אבל למטה אסור. יש לעי' מה הטעם בזה, הא במושיט כה"ג ג"כ פטור אם הוא בשני דיוטות. ויתכן שאין הטעם גזירה אטו מושיט, אלא הטעם דיש עקירה והוצאה לאויר רה"ר, לכן אסור עכ"פ מדרבנן.

יישוב לשון השי"ס עם פסק השו"ע

סי' שני"ג סעיף ב' (בסופו): היה בתחתון ארבעה ובעליון אין בו ארבעה, אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד, אבל בשאר הזיז שבשני צדדי החלון אסור להשתמש מפני זה שתחתיו, שחלק רשות לעצמו. ובס"ק י"ד כתב המ"ב: וממילא אסור להשתמש גם בזיז התחתון שאוסרים זה על זה וכנ"ל. ולכאורה נראה שזה נגד גמ' מפורשת, דבגמ' (צח): איתא תניא וכו', ואם יש זיז אחד למטה ממנו משתמש בו, ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו, ואוקימנא תחתון דאית ביה ד' ועליון לית ביה ד', והובא כ"ז בבי". א"כ על דין זה שכתוב בשו"ע, מפורש בגמ' שתחתון מותר להשתמש, ובאמת שבשו"ע כתב, כשבעליון יש ד' אוסרים זה על זה, ומבואר שאף התחתון נאסר, אבל בדין זה שבעליון אין ד' ובתחתון יש ד' לא מפורש בשו"ע שאוסרים זה על זה. ומקור הדין הוא מהרמב"ם פט"ו משבת, ושם מפורש ברמב"ם דכשיש בעליון ד' אוסרים זה על זה, אבל כשבעליון אין ד' ובתחתון יש ד' לא כתוב ברמב"ם דאוסרים זה על זה, ולפי מה שמדייק שם המגיד משנה דהלשון אוסרים זה על זה משמע ששניהם אוסרים, א"כ מבואר שכשלא כתוב אין אוסרים. מכל זה משמע שהתחתון לא נאסר, וצ"ע מדוע כתב המ"ב שגם התחתון נאסר.

זיז היוצא על אויר כרמלית

סי' שני"ג סקט"ז: אבל למטה מעשרה הוי כמוציא מרה"י לכרמלית. ולכאורה אם חלון פתוח אליו הוי רה"י.

שלמה קפלן - קרית ספר

דין טלטול מרה"י לרה"י דרך רה"ר

א. מרה"י לרה"י דרך רה"ר

מדאו' אינו חייב אלא על הוצאה מרה"י לרה"ר ובהיפך וע"י עקירה והנחה, ואיכא עוד חיוב במושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר באותה דיוטא, כמב' בשבת ר"פ הזורק (צ"ו), ונחלקו האם מושיט היינו דוקא ע"י ב' בנ"א כמבואר בירושלמי, הו"ד בתוס' ג'. סוד"ה בעשותה, ועי' בה"ל ר"ס שני"ד ד"ה אלא, וגם אינו חייב אלא במושיט ולא בזורק, ולענין הדין מדרבנן שזורק מדיוטא לדיוטא דרך רה"ר למעלה מי, ולא גזרו משום הוצאה, ומותר בדברים שאין חשש שיפלו ויבוא ליטול מרה"ר, כמבואר כ"ז ר"ס שני"ג לענין לזרוק משני בתים מב' צידי רה"ר.

ולענין להושיט מדיוטא לדיוטא ברה"ר, מבואר בשעה"צ ר"ס שמ"ח שאיכא איסור מדרבנן אטו שיושיט באותה הדיוטא, וע"כ מדרבנן אסור. ויל"ע האם גזרו גם על זריקה מרה"י לרה"י באותה דיוטא אטו מושיט, כמו שגזרו הושטה מדיוטא לדיוטא אטו אותה דיוטא, דדוקא זריקה מדיוטא לדיוטא שאיכא תרתי להקל, גם שהוא לא באותה דיוטא וגם שאינה בהושטה אלא בזריקה, ע"כ ל"ד, אבל באותה דיוטא דאיכא רק חד להקל גזרו כשם שגזרו בהושטה מדיוטא לדיוטא דאיכא חד להקל, או"י שבזריקה לא גזרו כלל.

וכ"ז שהתירו הזריקה מרה"י לרה"י דרך רה"ר היינו למעלה מי שאינו עובר בתוך הרה"ר עצמה, אבל למטה מי שעובר ברה"ר עצמה לא התירו (כן מבואר במג"א ר"ס שני"ג, ודלא כא"ר, ועי' בשעה"צ). והטעם שאסרו למטה מי, היינו כשם שאסרו מדרבנן הוצאה בלא עקירה והנחה, דכל שעובר דרך רה"ר חשיב הוצאה בלא הנחה, וע"כ אסור מדרבנן (ויל"ע ע"ד הא"ר שמתיר).

ב. מרה"י לרה"י דרך כרמלית

ובכרמלית האם גם יש את האיסור לטלטל מרה"י לרה"י דרך כרמלית באותה דיוטא, כמו שאסור מדאו' ברה"י, עי' מג"א סי' שניה סק"יא במש"כ שבכרמלית ליכא האיסור מרה"י לרה"י אפי' בדיוטא אחת, ועי"ש בשעה"צ סק"י"ז שנחלקו ע"ד.

ולענין מושיט מדיוטא לדיוטא בכרמלית מותר למעלה מי, כיון שבלא"ה הכל הוא דרבנן (ואפי' שהמ"ב מסתפק בזה כמש"כ שם סק"ט דיתכן דזורק).

ולענין להעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית למטה מי, הוא ספק בפרמ"ג האם בזה ג"כ אסור, ועי' בה"ל סי' שני"ג ס"א ובסי' שני"ד שעה"צ סק"ה.

ולענין דין לטלטל מן הספינות דאסור לטלטל מן הספינות אא"כ הם חשובות, ופי' המ"ב הטעם מפני שיש כרמלית מפסקת ביניהם וכו', דחיישין שמה יפול לים שיבוא לטלטל, וע"כ מב' שלמעלה מי"ט לא גזרו. וע"כ מבואר שלמטה מי יש איסור לטלטל מרה"י לרה"י דרך כרמלית (ואפי' דיש חמור טפי דחיישי' שמה יפול, ויל"ע).

ועי' שו"ע סי' שניה ס"ג דביה"כ שעי"ג כרמלית שאסור לפנות מפני שהוצאה הוי טלטול מרה"י לכרמלית, והותר ע"י דף דהוי כוחו ול"ג, ומבואר שם במ"ב סק"ד דבעי' שיהא הדף תוך ד"ט סמוך לביה"כ כדי שיהא חורי רה"י, אבל אם הוא רחוק שאינו חורי רה"י אסור. והטעם דאע"ג דאם אינו רחוק הוי מ"פ, וא"כ מאי איכפ"ל שאינו סמוך לרה"י, ובע"כ צ"ל דכיון שנכנס לאויר כרמלית חשיב הוצאה מרה"י למ"פ דרך כרמלית וג"כ אסור, ולכן בעי' שיהא הדף חורי רה"י דאו אינו נחשב שנכנס לכרמלית כלל.

וא"כ לפי"ז בביה"כ הגבוה מעל י"ט מהכרמלית, אז א"צ שיהא הדף סמוך לחפירה ג"ט, אלא סגי שיהא מעל י"ט שהוא אויר כרמלית, ובה לא נחשב שמטלטל מרה"י לכרמלית.

ג. העברה בלא עקירה והנחה האם גם נאסרה או לאו, דהא דאי' בשו"ע שאסור מדרבנן היינו הוצאה בלא הנחה או הנחה בלא הוצאה, כדאשכחן גבי הושיט ידו אסור להחזירה, דהוי הוצאה ע"י עקירה בלבד או ע"י הנחה בלבד כשמחזיר ידו, ועי' סי' שמה"ה מ"ב סק"ד.

ועי' מ"ב סי' שני"ד סק"ח שמסתפק הפרמ"ג לענין לקחת מודלי התלוי ע"ג הבאר, ולהוציא לחוץ לסביבות הבאר בלא להניח, אי אסור מדרבנן או לאו. ונראה שספיקו היינו נידון דידן דהא דבר התלוי בדלי אינו נחשב כמונח ברה"י, וכשמוציאו לסביבות הבור באויר חשיב שנעשתה הוצאה בלא עקירה והנחה כלל, וזהו בכלל ספק הפרמ"ג האם אף ככה"ג איכא איסור דרבנן או לאו.

ועי' שו"ע סי' שמה"ה ס"א פלוגתא דהב"י והב"ח להוציא מרה"י למ"פ דרך רה"ר, דהב"י אוסר משום חשש נפילה ברה"ר, והב"ח מתיר. ולכאו' צ"ע ע"ד הב"ח שמתיר לתחילה באופן כזה, הרי יש כאן הוצאה מרה"י לרה"ר ע"י עקירה בלא הנחה, ולכאו' לא הזכיר כאן הב"ח דמ"י דוקא למעלה מ"ט, ואף הב"י שאוסר היינו משום שמה יפול, ולא מעצם הדין של הוצאה מרה"י לרה"ר שאף בלא הנחה אסור, וצ"ע (ועי' במאמר"ר).

ד. עי' תוס' עירובין ל"ג א' ד"ה והא (וכע"ז שבת ב' א' סוד"ה שבועות) שחידשו דהא דמושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר, שיש הבדל בין דיוטא אחת לשני דיוטות, היינו דוקא במושיט, אבל במעביר החפץ מרה"י לרה"י דרך רה"ר אפי' כשני דיוטות יאה חייב, והראשונים נחלקו וס"ל שאינו כן, אלא מעביר דהיינו שהוא עובר על החפץ בכ"ג פטור, דלא חייב במושיט אלא כשמושיט החפץ מרשות לרשות, אבל לא כשעובר עם החפץ.

והנה החזו"א פי' כונת התוס' כפשוטו דאיכא חיוב של מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר כמו שאמרו לענין מושיט, כ' דהגרעק"א נחלק שאינו כן, אלא כל כונת התוס' לחייב משום מעביר ד"א ברה"ר, והחידוש שחידש על ד"א ברה"ר אע"פ שלא עשה עקירה והנחה ברה"י אלא

ו. זיז שכנגד החלון והוא ארוך יותר מג"ט, האם החלק המתמשך יותר מן החלון חשיב רה"י או לאו, הוא פלוגתא דהמג"א והגר"א.
 ז. מזחילה ג"ט סמוך לגג חשיב חורי רה"י, אע"פ שהוא למטה מי.
 ח. צינור שכנגד גובה הגג, ומתמשך מן הגג יותר מג"ט, והוא דע"ד בגובה י"ט, להמג"א הוא מדין חורי רה"י, ולהגר"א הוא רה"י בעצמו. [כ"ז מתפרש מד' הגר"א סי' שמ"ה ס"ד סק"ו וסקמ"ג, וסי' שני"ג סק"ד ובסוף הסימן, ועי' מג"א סי' שמ"ה סק"ב וסי' שני"א סק"ה וסי' שני"ג סק"ד וסי' שע"ד סק"ה, ובשעה"צ סי' שמ"ה סק"ח, וסי' שני"ג בה"ל ד"ה וחלון ושעה"צ סק"ו וסק"ז ומ"ב סק"ט וסי' שני"ה בה"ל ד"ה וחלון].

סוגיית שני זיזים שכנגד החלון - סיכום השיטות

א. מבואר בגמ' עירובין צ"ח: זיז שלפני החלון וכו', ואם יש זיז אחר למטה ממנו משתמש בו, ובעליו אינו משתמש אף כנגד חלונו. ואוקימנא בגמ' אמר אביי תחתון דאית ביה ארבעה ועליון דלית ביה ד, וחלון משלימו לד', כנגד חלון משתמש בחורי חלון הוא וצדדיו אסור. ונחלקו הראשונים בביאור הסוגיא, רש"י ותוס' מפרשים להנידון משום חשש נפילה, דבאיכא ד' ליכא חשש נפילה, ובלאיכא ד' איכא חשש נפילה. ולפי"ד תחתון ועליון ל"ד, וכן לאו דוקא בשני זיזים, אלא באו לחדש שזיז שאין בו דע"ד איכא חשש נפילה טפי, ועוד חידוש החלון משלימו לד' דמחמת כן ליכא חשש נפילה [ולפי"ד צ"ל שהחלון שווה לזיז ממש, ולא סגי בג"ט סמוך לזיז, דלענין נפילה ל"מ כשמשלימו חלון תוך ג"ט].

אלא שנחלקו רש"י ותוס' על איזה חשש נפילה מיירי, דלרש"י היינו חשש נפילה אפי' בנשברים פחות מד"ט אסור, ולתוס' דוקא באינם נשברים.

ב. אמנם יש דעה אחרת בראשונים דהכא משום עירוב באנו, ודוקא בב' זיזים והם של שני בני"א שלא עירבו יחד, וע"כ אסורים זע"ז, דכן פירשו הסוגיא הרמב"ם והרשב"א, אמנם יש ביניהם כמה הבדלים בביאור הסוגיא:

דעת הרמב"ם שהם אסורים זה ע"ז כדין שני שותפים בחצר, ולדעת הרשב"א אין העליון אסור על התחתון אלא תחתון על עליון, שרשות תחתון עולה למעלה, ואין רשות עליון יורדת למטה.

ועוד נחלקו, דלהרמב"ם בכ"ג שיש ב' זיזים בכותל אסורים זע"ז, ולדעת הרשב"א דוקא כשהם זה ע"ג זה, דרשות התחתון שעולה אסורת.

ג. ועוד נחלקו מה גודל הרשות שאסורים זע"ז, לדעת הרמב"ם אם שניהם דע"ד אסורים זע"ז, ואם אין בשניהם דע"ד אין אסורים זע"ז. ואם בעליון יש דע"ד ובתחתון ליכא דע"ד, כ' הרב מ"ב שג"כ אסורים זע"ז. ואם בתחתון יש ד' ובעליון ליכא ד' [דהיינו האופן המבואר בגמ' עפ"י"ד המ"ב (סק"ד) והבה"ל (ד"ה ובעליון)] בדליכא חלון אינם אסורים זע"ז, ואם יש חלון המשלימו לד' בכה"ג כנגד החלון מותר, והשאר וכן התחתון אסור.

והוא חידוש גדול של הבה"ל בהבנת הסוגיא, דעפ"י"ד הבה"ל עולה לדינא שלעולם העליון ד' הוא האוסר לשניהם, אע"פ שליכא ד' בתחתון, ואי איכא ד' בתחתון ובעליון ליכא ד' הכל מותר. אלא דבאיכא חלון למעלה המשלימו מד', אע"פ שהחלק שכנגד החלון משלימו לד' לא נחשב כזיז אלא כחור חלון והוא מותר, מ"מ מועיל האי חלון המשלימו לד' להחשיב אף את הצדדים שבהם ליכא ד' כחלק מהחלון לענין זה שהכל נחשב כיש בעליון ד', והעליון נאסר ואוסר על התחתון בכה"ג.

ודבריו תמוהים, דיוצא עפ"י"ד שהכל תלוי האם יש בעליון ד', ולא איכפ"ל מהתחתון, אלא שע"י החלון העליון נחשב לד', א"כ ה"ה אף כשאין בתחתון ד', ומגיע אוקימנא בגמ' דוקא באופן שיש בתחתון ד', דהא לפי"ד גם אם אין בשניהם ד', ובעליון יש חלון המשלימו לד', ג"כ אסור בעליון אלא כנגד חלונו.

ובפשטות כונת הגמ' שנקטה באופן שחלונו משלימו לד', להשמיענו דאע"ג שנאסר מחמת תחתון, מ"מ כנגד החלון לא נאסר, אבל לא הוצרכו לחלון לאסור התחתון, דהא כיון שהתחתון ד' הוא ג"כ סיבה לאסור העליון, וכ"כ המח"ש סק"ו דלדעת הרמב"ם כל שאחד מהם ד', בין התחתון ובין העליון אסור.

ד. ועוד כ' המ"ב סק"ד שאם יש בתחתון ד' ובעליון ליכא ד', אסורים זה ע"ז שאף התחתון אסור, ולכא"ו בגמ' מבואר שבתחתון מותר, וצ"ע אמאי נקט שאף התחתון אסור (ויתכן שלא גרס בגמ' התחתון מותר, ועי' מ"מ שלא הזכיר כן בגירסת הגמ').

ועי' בהגר"א מש"פ ס"ב היכי שיש באחד מהם ד' העליון אסור, וכע"ז כ' סעי' ג' בהגר"א שהתחתון מותר אע"ג שיש בו ג', ולפי"ד יל"ע אמאי כשיש בשניהם ד' שניהם אסורים, וכשאין בשניהם ד' העליון אסור והתחתון מותר, ויש שפי' שכל היכא שיש אחד שיש בו ד' אוסר לחבירו ואינו נאסר (וכ"מ מד' המח"ש סק"ו).

ה. דעת הרשב"א שאין נאסר אלא העליון על התחתון מפני שרשות העליון עולה למעלה, וגם שאין התחתון אסור אא"כ יש בו דע"ד, וגם שאין העליון נאסר אא"כ אין בו דע"ד, שאלי"כ נחשב העליון כמקום בפ"ע, ואין התחתון אסור דהוי כביית ועליה.

נמצא דלפי"ד הרשב"א אין נאסר אא"כ בתחתון יש בו דע"ד, ובעליון ליכא דע"ד (ועפ"י"ד הרמב"ם לפי מש"פ הבה"ל דבריו הוא בהיפך מהרשב"א, שלפי"ד אין נאסר אא"כ העליון הוא דע"ד, ובתחתון לא איכפ"ל כמה הוא).

ו. והלבוש הכריע בשני דברים כהרשב"א, ודבר אחד דלא כהרשב"א, דהלבוש סובר כהרשב"א שהתחתון לעולם אינו נאסר, וגם הוא סובר כהרשב"א שאם אין התחתון דע"ד אין נאסר כלום, אבל אינו סובר

מי גרע מחור המפולש למטה מי, שכיון שהוא זיז ובוטל לחוץ, ויד רה"ר שולטת בו טפי מחור זה, לכו"ע ל"א חור.

ולפי"ז אין הכרח שהשו"ע חזר בו לענין זיז או מדף למעלה מי שהוא נעשה ע"ז כרמלית, ודלא כמש"כ הגר"א. ומה שהמ"ב פסק דלמעלה מי הוי מ"פ, אינו משום ההכרח של הגר"א, כיון שהמ"ב מסכים לתירוץ הפרמ"ג בשם הנה"ש שזיז גרע מחור, אלא דבלא"ה המ"ב נוטה לדעת הראשונים שנחלקו על הרא"ש, כמ"ש סי' שמ"ה סט"ז בבה"ל שם [לכה"פ בצירוף שיטת התוס' כמבו' שם]. [ועי' שעה"צ סי' שמ"ה סק"ח, וע"ע שעה"צ שם סק"י, ועי' סי' שני"ג שעה"צ סק"ו וסק"ז ובה"ל שם ד"ה וחלון, וע"ע בה"ל ר"ס שני"ב].

וצ"ע דלאורך כל הנידון השעה"צ נקט שלדעת הגר"א הדין של זיז למעלה מי הוי מ"פ, ובגר"א מפורש בסי' שני"ג סק"ד וכע"ז בכל המקומות דהוי רה"י ולא מ"פ.

וצע"ג בטעם דהוי רה"י, דהא כל הנידון בתוס' עפ"י"ד הירושלמי שנעשה ע"ז מ"פ כמש"כ התוס' פט"ו בשם הירושלמי שמותר כאן וכאן, וא"כ הא"ך נקט הגר"א דלמעלה מי הוי רה"י, וצע"ג. ומאידך מהפו' דמזחילה מוכח שכונת הגר"א שהוא רה"י דוקא, וכמו שנפרש לק'.

ובסוף הסימן מסיק הגר"א דמזה שאפי' כשיש חלון מבואר שדוקא למעלה מי"ט, מבואר דל"א חורי במפולש למטה מי"ט.

ומזה שמועיל למעלה מי בלי הזיז, והיינו אפי' בחלק הרחוק מן החלון, מבו' שא"צ לדין חלון כדי להתיר הזיז, שכל מופלג מן הכותל ל"ה חורי מדין חלון.

ד. אשכחן דין מזחילה שאסור לקלוט ממנה, כמבואר בסי' שני"א, וע"כ מזה שאסור לקלוט מן המזחילה, דיש למזחילה דין רה"י. ואשכחן שם עוד שאם יש צינור רחוק מן הכותל ג"ט מותר לקלוט ממנו, שאינו רה"י, אבל אם הוא גבוה י"ט אסור גזירה שמא יתא רחב דע"ד, וכיון שהוא גבוה י"ט ורחב דע"ד הוי רה"י.

ובדין זה יל"ע הרבה, דהא מזחילה אמרי' שהוא רה"י, ואפי' למטה מי"ט, ואמאי הא חורי המפולש לרה"ר למטה מי ל"א חורי רה"י לדעת הרבה פוסקים, ובפרט למש"כ המ"ב סי' שני"ג סק"ח שבגג הבולט לכו"ע ל"א חורי למטה מי, א"כ אמאי כאן אמרי' חורי רה"י.

וגם בבעי' דאשכחן דעות הסוברות שבעינן לחורי רה"י שיהא דע"ד, והרי במזחילה ליכא דע"ד, וצ"ע.

ועוד קשה, שהאי דינא דצינור המופלג מן הכותל ג"ט שהוא מותר, לכא"ו מבואר הטעם דל"א חורי כשהוא מופלג ג"ט מן הכותל, וא"כ אמאי כשהוא רחב דע"ד וגבוה י"ט הוי רה"י כיון דל"א חורי, ובלא דין חורי ל"ש לומר רה"י על צינור, דהוי כגג דל"א בו רה"י כמו בטרסקל דליכא מחיצות.

ועי' במג"א שהקשה הא בצינור גבוה ורחב ד' דהוי רה"י, הא איכא בקיעת גדיים ודינו כטרסקל, והוכיח שע"כ הוא מדין חורי רה"י, ולא נחשב לרה"י מצד עצמו.

והגר"א ס"ס שני"ג הק' ע"ד המג"א שהרי הדין דחורי ל"א במופלג מן הכותל, והכא הרי הוא מופלג מן הכותל ג"ט. וצ"ל שהמג"א ס"ל לחלק בין מופלג שנמוך מין החלון ג"ט, לבין היכא שתחילתו סמוך לחלון וממשיך יותר מג"ט, שבזה כיון שתחילתו סמוך והוי חורי ל"ח מופלג בכה"ג. משא"כ הגר"א (שם, וכן בסי' שמ"ה סקמ"ג) שהוכיח מזה שהתוס' מתירים את כל הזיז, ואף החלק שרחוק מן החלון ג"ט, ע"כ שס"ל שמופלג מן הכותל חשיב בין בהפרש גובה ובין במרחק, ועי' פרמ"ג שפירש כן בד' המג"א שיש הפרש בין מופלג שהוא נמוך, לבין אם הוא כנגדו ממש אע"פ שמתמשך והולך.

אלא דלפי"ז צע"ג מדוע במזחילה אינו כן, ששם הוי חורי רה"י אף למטה מי, ואף כשאין בו דע"ד, ועפ"י"ד המג"א מבואר שאין אומרים חורי אא"כ הוא למעלה מי ורחב דע"ד.

ואפ"ל שהדין דמזחילה הוא שונה שהוא מדין לבד, ולא מדין חורי, וצע"ג. ועי' במחה"ש משי"כ בזה שדין צינור אינו חורי גמור, ע"כ מחמירים בו שדוקא ברחב דע"ד ובבור י', משא"כ במזחילה דהוי חורי גמור אפי' למטה מי (והיינו המג"א לשיטתו דס"ל שאמרי' חורי אף בזיז למטה מי, וכמשה"ק בסי' שני"ג סק"ד).

וא"כ לפי"ד הגר"א גם דין מזחילה וגם דין צינור שהוא רחוק ג"ט מן הכותל הוי מדין חורי, אמנם דעת הגר"א דאינו כן, אלא דוקא מזחילה הוי חורי רה"י, אבל צינור כיון שהוא רחוק ג"ט מן הכותל הוי מופלג ואינו מדין חורי, והטעם דאעפ"כ הוי רה"י היינו מפני שהוא כזיז הבולט למעלה מי וליכא חלון, דליכא דין חורי ומ"מ הוי רה"י, ומכאן מוכיח הגר"א שכל זיז לדעת הגר"א שאינו כרמלית ה"ז כרה"י ולא מ"פ.

וצע"ג דהא מהירושלמי שהביא התוס' פ"ט: מבואר שהוא מ"פ שמותר לשניהם, וצע"ג. וגם קשה דמדוע יתא רה"י כיון שיש מתחתיו דריסת רבים והוי כמו טרסקל, וכמשה"ק המג"א ס"ס שני"א, וצע"ג.

ה. סיכום הדינים:

- א. זיז הבולט מעל י"ט וסמוך ג"ט לחלון, לכו"ע הוי חורי רה"י בין ביש בו ד' ובין כשאין בו ד'.
- ב. זיז הבולט מעל י"ט וליכא חלון סמוך, ואין בו ג"ט, לכו"ע הוי מ"פ.
- ג. ואם יש בו ד"ט וליכא חלון, לדעת השו"ע סי' שמ"ה סט"ז (וכדעת הרא"ש) הוי כרמלית, ולדעת הרמב"ם ומסקנת תוס' ע"פ המ"ב הוי מ"פ, ולדעת הגר"א הוי רה"י.
- ד. אם הוא למטה מי והוא סמוך לחלון, מסקנת השו"ע סי' שני"ג ס"ג דל"א חורי בכה"ג, והאחרונים נחלקו אי תלוי בפלוגתא דחורי למטה מי.
- ה. אם הוא למטה מי וליכא חלון והוא דע"ד, הוי כרמלית לכו"ע, ואם אינו דע"ד הוי מ"פ.

ברה"י, דאעפ"כ חייבים משום מעביר ד"א ברה"ר, והחזו"א נחלק בכונת התוס' לחייב אף כשעבר פחות מד"א ברה"ר משום מלאכת מעביר מרה"י לרה"י.

ולפי"ז החזו"א ע"כ חיובו אף כשמעביר למעלה מי (שזהו הוכחת התוס' ממעביר למעלה מי), וא"כ יל"ע מסוגיא דף נ"ט והובא בשו"ע ר"ס שני"ד שמותר לדלות מים מבור שהוא רה"י לבית שהוא רה"י דרך למעלה מי, הא איכא איסור מעביר מרה"י לרה"י, וצ"ל שמושך אליו אינו נחשב בכלל מעביר אלא בכלל מושיט מדיוטא לדיוטא מותר.

דין זיז הבולט

א. זיז הבולט מן הקיר הרחב דע"ד וגבוה י', אי חשיב רה"י או לאו, לכא"ו דינו הוא כמו טרסקל שאמרו בשבת ה' א' דלרבנן ל"ה רה"י, ולר"י ברי' הוי רה"י, וטעם פלוגתתם אי אמרי' גו"א או לאו כיון שאיכא בקיעת גדיים מתחת. ועי' עירובין ל"ג: דאף לר"י ברי' דוקא בהדרן מחיצות הוי רה"י, אבל בל"ז אינו רה"י, דל"א בכה"ג גו"א, וא"כ זיז הבולט לכו"ע אינו רה"י מפני שאין בו שום מחיצות.

והא דאשכחן בעירובין צ"ח: זיז שלפני החלון מותר ליתן עליו מהבית, אפ"ל מפני שהחלון פתוח לו והוי חורי רה"י, ואפ"ל מפני שהוא מ"פ, וע"כ נותנים עליו מן הבית, ולק' נפרש. ונפ"מ אי חלון דוקא, דאי משום חורי רה"י בעי' דוקא חלון תוך ג"ט, משא"כ אם הוא מדין מ"פ, ובהא דאשכחן פ"ז: דין גוזזטרא שהיא למעלה מן המים, דאין ממלאים אא"כ עשו לה מחיצה תלויה, והיכא שלא עשו לה מחיצה תלויה מהו דין הגוזזטרא עצמה, לכא"ו ג"כ תלוי דינו כנ"ל, שאם יש חלון הבית פתוח לה תוך ג"ט הוי חורי רה"י, ואם לאו הוי מ"פ.

אמנם כאן יש סברא חדשה שכ' התוס' שכאן שבמים הקיף דליכא בקיעה, א"כ גוזזטרא הוי רה"י לענין להתיר ע"ג, דל"א בקיעת גדיים, וכל מאי דבעי' למחיצות היינו להתיר מתחת, אבל ע"ג לא.

אמנם יל"ע בזה, דהרי אף לר"י ברי' הטעם דמועיל בטרסקל היינו מפני דהדרן מחיצות, וא"כ בגוזזטרא דלא הדרן מחיצות לכו"ע ל"א גו"א אפי' בלא בקיעת גדיים, ויל"ע.

ב. ונחלקו הראשונים בדין זה אי גג בלא מחיצות שעומד גבוה י' ורחב דע"ד היכא שאינו רה"י, אי הוי כרמלית או מ"פ, דהתוס' (פ"ט): בהו"א פירשו שהוא כרמלית ואע"ג דהוי למעלה מי, ואין כרמלית למעלה מי, היינו שמוודדים לה משפתה י', אבל לעולם מתחילה אף למעלה מי. כ"כ התוס' בהו"א, וכ"כ הרא"ש, ולמסקנא התוס' דחו מהירושלמי דל"א כן אלא הוי מ"פ כיון דמשפת הקרקע מודדים אותו.

ולדעת הסוברים שע"ג הגג או ע"ג הזיז הוי כרמלית, ואפי' כשגבוה י' מהקרקע, בע"כ הוצרכו לומר שדין זיז תפוש בחלון היינו מפני שחלון פתוח שם, אבל אי ליכא חלון אסור משום דהוא כרמלית, משא"כ החלון שלמעלה מי הוי מ"פ יכולים לפרש הפו' אף בלא חלון, דאעפ"כ מותר לטלטל מבית לשם דהוי מ"פ.

והשו"ע סי' שמ"ה סט"ז דגג הבולט וזיז שאין לו חלון דהוי כרמלית, היינו לדעת הרא"ש, ודלא כדעת הראשונים שכ' שהוי מ"פ אף בלא חלון, וכ"כ השו"ע ס"ס שע"ד.

והמג"א שפיר כ' לדעת תוס' היינו דוקא בגג הבולט ג"ט מדין פרוץ למקום האסור לו, היינו ג"כ לדעת האחרונים שיש דין כרמלית בגג למעלה מי"ט, אבל לדעת האחרונים שאין כרמלית בדרך וזיז למעלה מי"ט ל"ש דין כרמלית שם, ול"ה כפרוץ למקום האסור לו (מג"א ס"ס שע"ד, הו"ד בבה"ל סי' שמ"ה סט"ז ד"ה ג).

וצ"ע ע"ד המג"א, דהא התוס' למסקנא נחלקו ע"ד וס"ל שאינו כרמלית בדרך וזיז למעלה מי, וכמו שהוכיחו מהירושלמי.

ועו"ק ע"ד המג"א, שכיון שהוא סובר לדעת התוס' הגג עצמו הוי רה"י, א"כ אמאי הבלטיה נחשבת לכרמלית שהוא דין בפ"ע, תפול"ל שהוא חורים דגג כיון שהוא פתוח כולו לג, ואפי' דלג ל"א חורין, ויל"ע (ועי' חזו"א).

והגר"א (סי' שמ"ה סט"ז) נחלק ע"ד השו"ע, וסובר דלמסקנת התוס' הגג אינו מדין כרמלית כיון שהוא למעלה מי, כמש"כ בשם הירושלמי, והוכיח כן שהתוס' לענין זיז שכנגד החלון צ"ח: מתירים לטלטל בכל הזיז ואפי' ברחוק מן החלון, ובריחוק ל"א חורי רה"י (כמש"כ עירובין פ"ז ב' דבמפולש ל"א חורי, ולק' נפרש).

ג. והנה השו"ע סי' שני"ג ס"ב כ' דזיז הבולט מן הכותל למעלה מי מותר להשתמש עליו, והקשה הגר"א מדוע דוקא למעלה מי מותר להשתמש, אבל למטה מי אסור להשתמש (דכן הוא משמעות הגמ' שדוקא למעלה מי).

ואפ"ל ב' אופנים, או מפני שלמטה חשיב מפולש לרה"ר, ותלוי בפלוגתא דלעיל האם אמרי' חורי רה"י כמפולש לרה"ר למטה מי, דמשמעות הרמ"א וכן סתימת השו"ע סי' שמ"ה ס"ד שהוא כחורי רה"י, ועי"ש במ"ב דעת החולקים דל"א חורי בכה"ג.

וא"כ לפי דעת הסוברים שלמטה מי ל"א חורי, א"כ שפיר מדוע כאן מיירי דוקא למעלה מי, אבל לדעת הסוברים שיש דין חורי אף למטה מי א"כ מדוע איירי דוקא למטה מי.

ותירץ הגר"א שע"פ הסוברים שלמעלה מי ל"ה כרמלית, א"כ אפ"ל דמיירי הכא אף בלא חלון, ולא משום חורי איתנין עליה אלא משום מ"פ, וע"כ למעלה מי אינו חורי רה"י אלא מ"פ וליכא חלון, וע"כ יש חילוק בין למעלה מי ללמטה מי.

אמנם השו"ע סי' שס"ו שכל למעלה מי הוי כרמלית כמש"כ בסי' שמ"ה סט"ז וכן סי' שע"ד סס"ד, א"כ לא יכול לסבור כתירוץ הב', וגם סברת הרמ"א שחורי אפי' מפולש למטה מי הוי רה"י, א"כ הא"ך יפרש הטעם בזיז דוקא למעלה מי מותר. ומכאן הוכיח הגר"א שהשו"ע חזר בו, וסובר שכל זיז למעלה מי הוי מ"פ, ומותר אפי' בלא חלון.

והפרמ"ג הביא תירוץ אחר בשם הנהר שלום לתרץ בע"א, שזיז למטה

כהרשב"א שאם אין בתחתון דע"ד אין נאסר כלום, אבל אינו סובר כהרשב"א בזה שאם בעליון יש דע"ד הוי מקום בפ"ע ולא נאסר.

משה פוריס - אלעד

סיכום השיטות סימן שני"ג

סי' שני"ג ס"א. בשו"ע איתא ששני בתים בשני צידי רה"ר, כששניהם שווים מותר לזרוק מאחד לשני, ובמ"ב (סק"ג) סתם כהמג"א וש"א שההיתר הוא רק מעל י"ט, כיון שמעביר מרה"י לרה"י דרך מקום פטור, ובשה"צ (סק"ג) הביא דהא"ר פקפק בדבריהם.

בשו"ע איתא דהיתר סעיף זה לזרוק מבית לבית כשהבתים בבעלויות שונות, הותר רק כשערבו, ובבה"ל ד"ה ערבו הביא מהמג"א שלשיטות שסוברים שמוותר להחליף דרך מקום פטור, מותר כאן אף כשלא ערבו, והאחרונים מפקפקים בדבריו.

סי' שני"ג ס"ב. בב"י הביא שהתוס', הרא"ש והרשב"א ס"ל שבדין ד' על ד' הותר להוציא אף כלים שאינם נשברים, ובפחות מד' על ד' הותר רק בכלים הנשברים, ורש"י והרמב"ם סברי שבפחות מד' על ד' אסור אף בכלים הנשברים, ובד' על ד' הותר רק בכלים הנשברים, ולכא"ו מסתימת השו"ע בסעיפים ב' וג' נראה שפסק כהרמב"ם, אולם במ"ב (סק"ט) למד אחרת, וצ"ע.

במ"ב (סק"ח) נקט כהגר"א דאם היזו היה למטה מ"י אסור להשתמש מרה"י אליו, ומרה"י אליו אף שסמוך לחלון מפני שהוא כרמלית, כיון שיש לרבים שימוש בו, ולא נקט כהמג"א שהביא בשה"צ [שס"ל שגם בכה"ג נדון כחוריה רה"י].

בשו"ע נקט שכשהיזו מעל י"ט ופתח אליו חלון מותר להשתמש, ובבה"ל ד"ה וחלון הביא דלהרמב"ם מותר אף שלא כנגד חלון, כי מעל ל"י לשיטתו חשיב מקום פטור אף בד', וממילא גם מותר להוציא ממנו לרה"ר.

בשו"ע איתא ששני יזוים אחד מתחת לשני, ויש בכ"א ד"א על ד"א, אוסרים אחד על השני, ובמ"ב (סק"יב) הביא מהלבוש שמיקל בתחתון.

בשו"ע איתא שבשני היזוים ד"ט על ד"ט אוסרים אחד על השני, ואסור להשתמש בהם עד מעל י"ט, ובמ"ב (סק"יב) הביא מהמג"א בשם המ"מ שאסור בכה"ג אפי' שאין בתחתון ד"ט על ד"ט.

אביחי כהן - אופקים

ביאור דברי השעה"צ

בשעה"צ סי' שני"ג ס"ק ט' - מש"כ דלהטור ניהא בלאו הכי, לכאורה כוונתו כיון דהטור ס"ל דאם רחב ד"ט מותר גם כלים שאין נשברים בנפילתם, ולזה צריך שיהיה פתוח לחלון.

יוסף בנימין ספטנר - אלעד

סימן שני"ד

הממלא מהבור בדיוטא אחת

סימן שני"ד סעיף א': בור ברשות הרבים וחוליא סביבו וכו', אם הוא רחוק ארבעה מרה"י אין ממלא ממנו א"כ תהא החוליא גבוה עשרה, ובבה"ל ד"ה א"כ: ואם הבור והחלון עומדים בדיוטא אחת, אסור להוריד הדלי מחלון לבור, דהוי הושה דאסור מרה"י לרה"י דרך רה"י אפי' למעלה מעשרה [מג"א (סק"ג)]. וצ"ע דהא בירושלמי פרק הזורק [ה"ב] איתא דמושיט לא הוי כי אם ע"י שנים וכו', אבל לא באחד שהושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר, והובא ד"ז בשבת דף ג' תוד"ה בעשותה, עיי"ש. ואולי דכוונת הירושלמי הוא רק לענין חיובא, אבל איסורא איכא גם באחד שהושיט וכו', ועל כרחק המשנה דקאמרה היתר לכתחילה, הוא מיירי דוקא בשתי דיוטות.

א' ע"י לעיל סי' שמ"ח גבי עומד ברה"י והוציא ידו מלאה פירות לרה"ר בתוך עשרה בשוגג, דמותר להחזירה לאותו חצר ואסור להושיטה לחצר אחרת, ובמ"ב שם סק"ד הביא מחלוקת בהתכוון להוציא לרה"ר אי מותר לפנות לחצר אחרת, והביא ע"ז מהמג"א דכל המחלוקת כשהחצר אינה בדיוטא אחת עם החצר השניה, אבל אם היא בדיוטא אחת והרה"ר נמשכת ביניהן, יש בזה איסור דאורייתא להושיט מזו לזו ואפי' הם למעלה מעשרה, עיי"ש [אף דבמג"א שם אינו מפורש חיוב דאורייתא בזה, מ"מ ממה שציין לסי' שמ"ז מוכח להדיא כן, עיי"ש ודו"ק]. ולפי הירושלמי יש להעיר דאינו איסור דאורייתא במושיט לרשות אחרת אף כשהיו בדיוטא אחת, דהרי מיירי שם באחד שהושיט ולא ע"י שנים, וא"כ הוי רק איסור ולא חיוב.

ולכאורה צ"ל דהמג"א שלא הביא את הירושלמי על כרחק דלא ס"ל כוותיה, וא"צ ליישב דבריו עם הירושלמי, ולכן כתב שם דאיכא חיוב בדיוטא אחת, וכן מש"כ המג"א כאן א"צ ליישב דבריו עם הירושלמי כמ"ש בבה"ל, אלא יתכן לומר דלפי הירושלמי בלמעלה מעשרה הוא היתר גמור אף בדיוטא אחת.

וע"י בפמ"ג שם במ"ז סק"א שהביא דבתוס' שבת ד' ע"א (ד"ה ומאי) משמע דבמושיט אף שאינו ליד חבירו יש חיוב מן התורה, וכתב דסבירא להו דבש"ס דידן פליגי על הירושלמי בזה, עיי"ש. וכ"כ בחזו"א או"ח סי' ס"ב סק"י"ט (אות ה') בדעת הרמב"ם, עיי"ש. וכ"כ בהגה' ר"ש דעסוי שבת ג' ע"א (בתוד"ה בעשותה), עיי"ש שהביא כן בשם רש"י בעירובין. וע"י גם בשפת אמת שבת ג' ע"א (בתוס' שם) שכתב דהפוסקים השמיטו את דברי הירושלמי בזה, ושורר דבערוך השולחן כאן סעי' ב' הביא את דברי המג"א, וכתב דדבריו אינם לפי שיטת הירושלמי בזה, עיי"ש.

ב' והנה הביה"ל ציין לתוס' בשבת דף ג', שהביאו דברי הירושלמי בזה, וכן הביאו תוס' לקמן שם ה' ע"א (ד"ה אמאי). אכן בפמ"ג שצינתי לעיל הביא דבתוס' שם ד' ע"א משמע דלא כהירושלמי. וצ"ע בסתירת דברי תוס' בזה.

וראיתי ביאור בדברי התוס' בדף ד' באופן שלפ"ז לא תהיה סתירה בדבריהם, דאיתא שם בגמ': מי שהושיט ידו מלאה פירות מותר להחזירה לאותו חצר, ואסור להוציאה לחצר אחרת, ושאלו בגמ' ומאי שנא, וכתבו תוס' לפרש שאלת הגמ', וז"ל: בזה כנגד זו איירי, דבדיוטא אחת שנא ושנא, דאיכא איסור חיוב חטאת דמושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר, עכ"ל. ומבואר לכאורה בדברי תוס' דאף במי שאינו מושיט ליד חבירו, דבזה מיירי שם, יש חיוב מה"ת, אכן בחי' חת"ס ביאר דמה ששאלו בגמ' מאי שנא, השאלה היתה מדוע סתמו בגמ' לאסור בחצר אחרת בכל גווני, הא יש לחלק בזה בין דיוטא אחת לשתי דיוטאות, שבדיוטא אחת מובן למה אסור, דמכיון שיש מציאות של חיוב בזה בהושה ע"י שנים, וכמ"ש תוס' בדף ג' מהירושלמי, שפיר גזרו לאסור גם בכה"ג שאינו מושיט ליד חבירו, אף שאין בו כלל חיוב מה"ת. אך בשתי דיוטאות שאין בהן כלל שייכות לחיוב, הקשו בגמ' למה חז"ל גזרו לאסור, וע"ז השיבו בגמ' דגזרו גם בזה כיון דנתקיימה מחשבתו, עכ"ד. ולקמן שם בתוס' הוסיף החת"ס שיש לדייק כביאורו בדבריהם, מלשון התוס' בזה **"איסור חיוב חטאת"**, עיי"ש. וכן רמז שם הרש"ש, עיי"ש. ובאופן שגם מש"כ תוס' בדף ד' אינו חולק על הירושלמי בזה.

אילן גרינוולד - ברכפלד

בדין אשפה ברה"י

מ"ב סי' שני"ד סק"ב בדין אשפה ברה"י דמותר לזרוק לה, וכו' במ"ב דאפי' אם האשפה מופלגת מן הכותל ד' טפחים, ויש על ההפסק שביניהם שם רה"ר, אפ"ה מותר לזרוק וכו', ורק שיהיה גבוה עשרה טפחים וכו'. ומה שכתב המחבר הקרוב לה, בא לאפוקי אם האשפה רחוק מרה"י שלא יזרוק על האשפה שעלול ליפול ברה"י, עכ"ד. וצ"ב דחילוק זה דקרוב ורחוק לא מצאנו לענין שני בתים, דבאופן דמותר לא מצאנו דברחוק יהא אסור.

וי"ל ע"פ מש"כ הרמ"א דבאשפה ליכא חששא דדלמא אתי לאתויי, דאינו מעוניין אלא שלא יהא בביתו, ולהכי כאשר נופל ברה"י נמי נתקיימה מחשבתו, דהא עיקר עניינו שלא יהא ברשותו ותו לא [ונהי דהוי מלאכה שאצל"ג, מ"מ הוא יותר חמור מסתם דרבנן כמבואר בכמה מקומות, ע"י שעה"צ סי' שט"ז סק"י"ח ומ"ב סי' של"ז סק"ב, ובפרט להר"מ דהוי דאורייתא], ולהכי חיישי' שמא יפול לרה"ר, דכה"ג יעבור על איסור הוצאה (שאצל"ג וכו'), אבל בבית הא מחשבתו שגיגע לבית השני, ואם נפל ברה"ר הא לא נתקיימה כלל מחשבתו, ולהכי אף אם יארע כן מ"מ לא חיישי' להכי, דלא הויא אלא דרבנן הרגיל.

מנחם שיינברגר - ברכפלד

הערה בחידוש הביאורה"ל דהמשנה מיירי בבי' דיוטות

סי' שני"ד באה"ל ד"ה אלא אם כן - בסוף דבריו כתב הבאה"ל דעל כרחק המשנה דקאמרה היתר לכתחילה, הוא מיירי דוקא בשני דיוטות. וצ"ב הא בשני דיוטות אסור מדרבנן, כמו שכתב השעה"צ סי' שמ"ח סק"א. ויתכן שהבאה"ל מתכוון לפי מה שכתב הירושלמי שהביא שם, שמושיט זה רק בשני בנ"א, וכיון דהכא היה רק על ידי אחד, וגם בדיוטא אחת הוי רק מדרבנן, בשני דיוטות מותר לכתחילה. אבל החזו"א כתב דמזה שהרמב"ם לא כתב דין זה שמושיט זה רק בשני אנשים, מוכח שסובר שאפילו באחד הוי מושיט, וא"כ קשה למה לא יהיה אסור משום מושיט בשני דיוטות, והפמ"ג הקשה כן למה בשני דיוטות יהיה מותר, ותי' כיון דאגדו בידו לא הוי מושיט, וקשה הא מ"מ הרי מביא אליו את המים, והמים לא אגודים בידו, וכתב ליישב בספר משנת השבת עניני הוצאה (עמ' קצ"ז) ע"פ מה שכתב הריטב"א עירובין לג: המושיט הוא שנותן מרשות שעומד בו לרשות שחבירו עומד שם, ולא שנוטל מחבירו ונותן לרשותו, ע"כ. לפ"ז לקיחת המים לא נחשב מושיט, ולכן קושיית הפמ"ג היתה רק על הדלי שמושיט לבור. ומדויק היטב לשון הביה"ל שהעתיק דינא דהמג"א בזה"ל: ואם הבור והחלון עומדים בדיוטא אחת אסור להוריד הדלי מהחלון לבור. הרי נקט הביה"ל דכל האיסור הוא רק משום הורדת הדלי מהחלון לתוך הבור, ולא משום דממלא מהבור ומכניסו לחלון. (וכן מבואר בגר"ו שם).

שלמה קפלן - קרית ספר

בענין מעביר מבית לבית בדיוטא אחת

סי' שני"ד סעיף א' בבה"ל ד"ה אלא בשם מג"א דאסור בדיוטא אחת, ולכא"ו סתימת ההלכה נראה שמוותר, ואולי יש ליתן טעם דכל האיסור בדיוטא אחת הוא רק בשתי גזוזטאות וכדו' שדרך להעביר מזו לזו, אבל מבור עמוק ברה"ר למרפסת או חלון אין דרך להעביר ע"י שני בני אדם, ואף אם יעבירו ב' בני אדם זה לזה לא יעברו איסור דאורייתא, שהרי כל החילוק בין דיוטא אחת לב' דיוטאות זו כנגד זו הוא משום שזה דרך זה לא דרך, וא"כ מסתבר דבאופן דגם בדיוטא אחת אין דרך לא יהיה בזה חיוב דאורייתא, ולכן יש לומר שאין בזה גזירה דרבנן, וי"ל ע"י.

בענין זורק מביתו לאשפת יחיד

סי' שני"ד סעיף ב' באשפה של יחיד גזרו שמא תפחת ויהיה איסור

בהשלכה, והרי השלכת אשפה זה מלאכה שאצל"ג, ואפי"ה גזרו חז"ל בזה, וחזינן שהחמירו טובא בגזירות הוצאה.

בענין אשפה שאין רחבה ד'

בשו"ע סי' שני"ד ס"ב כתב דאשפה שגבוהה י' ורחבה ד' מותר לזרוק לה, והק' בביאורה"ל מ"ט נקט רחב ד', וע"ש תירוצו. ולכאורה י"ל חידוש, דכתב השו"ע דדוקא ברה"י הקרובה שרי, דבמפלגת חיישי' שמא יפול לרה"ר, וזה לכאורה שייך רק ברחבה ד', אבל כל שהיא מקו"פ שרי, דאפילו יפול לרה"ר בזה אין חשש דהוי מתעסק, וחשש שמא משם יזרוק למקו"פ, הא שרי בזה, משא"כ ברחבה ד' חיישי' שמא משם יזרוק לאשפה ויתחייב, ואף למשי"כ השעה"צ לעיל סי' שמ"ה ס"ק מ"ז דבוזק דבילה לכותל לכתחילה אסור, היינו דוקא התם דבקל יפול, אבל הכא שרי דרחבה מעט, וכן מוכח מתי"י הביאורה"ל.

דוד מנשה - רמת שלמה

בענין לזרוק מרה"י לאשפה שלנו

פסק בשו"ע סי' שני"ד ס"ב דמותר לזרוק מרה"י לאשפה דרבים, וכתב הרמ"א דל"ח שיתגלגל ואתי לאתויי, דאין דרך לזרוק לאשפה אלא דברים מאוסים, ובמשנ"ב ס"ק י"ב כתב דבאשפה המופלגת מרה"י חיישי' שמא יפול ברה"ר, ור"ל דאפי' דאפי' לאתויי משם לאשפה, ולכאורה סותרין אהדדי.

ובפשטות הביאור דבימייהם האשפה היתה הר שזורקים אליו האשפה, ואם היה מתגלגל, אכתי היה ליד האשפה ולא היה מפריע לרבים, רק דהרמ"א חשש שמא יביאם אצלו, וע"ז כתב דל"ח כיון דהווי דברים מאוסים. אבל גבי רה"י המופלגת, אם יפול באמצע רה"ר ודאי יסלקנה משם לאשפה ויתחייב.

ולפי"ז במקומות שמקפידים שאם התגלגלה האשפה בשעת זריקתה ונפלה לארץ, חוזרים ומשליכים באשפה [מפני קנס וכדו'], אין שייך ההיתר במקום שיכול להתגלגל, ודוק.

דוד מנשה - רמת שלמה

סימן שני"ה

שתי ספינות זו אצל זו

רמ"א סימן שני"ה סעיף א': שתי ספינות זו אצל זו, אסור לטלטל מזו לזו אלא א"כ קשורות זו בזו, או א"כ הם גבוהים מן המים עשרה. ובמ"ב ס"ק י"ט: דאז מותר אפילו אינם קשורות, משום דקמטלטל מרה"י לרה"י דרך אויר מקום פטור. ואע"ג דמושיט אסור בדיוטא אחת אפילו למעלה מ"י כמ"ש בסוס"י שמ"ז, הכא איירי בשתי דיוטות זה כנגד זה וכו', או דאיירי בזורק.

ע"י לעיל סי' שני"ד ביה"ל (ד"ה א"כ) שהביא מהירושלמי דדוקא במושיט ע"י שנים חייב בדיוטא אחת, וכתב שם דמ"מ י"ל דאיסורא איכא בכל גווני אף לפי הירושלמי. אכן עיי"ש שכתבתי דיתכן לומר דלפי הירושלמי מותר לכתחילה להושיט למעלה מעשרה לא ע"י שנים, ולפ"ז אפשר עוד לבאר, דמיירי כאן באחד שמושיט מספינה לספינה ואינו נותן ליד חבירו.

בית הכסא שעל פני המים

סימן שני"ה סעיף ב': בית הכסא שעל פני המים מותר על ידי מחיצה תלויה, ובלבד שתהא עשויה להתיר, אבל העשויה לצניעות בית הכסא בלבד לא מהני. ובמ"ב ס"ק כ"ג: עשויה להתיר - לפנות שם בשבת, כגון שיעשנה למטה סביב לצד המים, דמה שנעשית למעלה לצניעות עבידא.

וכן יכולים לעשות מחיצה נוספת למעלה, שתהא מחיצה להתיר - כן משמע מערוך השולחן כאן, שכתב בסיי"ו, וז"ל: לא הקילו חכמים אלא במחיצות העשויות לשם היתר זה, ולכן יעשו מחיצות עשרה סביבות בית הכסא לשם היתר זה וכו', עכ"ל. מסתימת דבריו משמע שגם למעלה יכול לעשות עוד מחיצות אם הם להתיר זה.

אילן גרינוולד - ברכפלד

צואה אי הוי רה"ר

ברמ"א סימן שני"ה ס"ג כתב שהצואה הוי מקום פטור, ומבאר המשנ"ב ס"ק ל"ב דאע"ג דמסתמא אין גבוה ג', שאני הכא דצואה שבבית הכסא בוודאי לא דרסי בה רבים, ולעיל סי' שמ"ה ס"י שכתוב שצואה פחות מג' הוי רה"ר - שאני, שאין הצואה נמצאת בבית הכסא.

עמרם כהן - בני ברק

שיעור מים להיתר מחיצה תלויה

סי' שני"ה ס"ד: מים שאין עמוקים עשרה טפחים אין להם דין מים להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה, ובמ"ב ס"ק מ"א כ' שהב"ח והמ"א חולקין ע"ז, וע"י בדבריהם שהוכיחו מתוס' בעירובין דף פ"ו ע"ב ד"ה אלא שהעמידו משנת גזוזטרא דבעי מחיצה [דקשה הרי לר"ה בשבת דף ק' ע"ב מארעא משחנין], דמיירי בשאין המים עמוקים י', וכן כתבו בשבת שם ד"ה עושה, והרי בגזוזטרא מהני מחיצה תלויה, הרי דל"צ עומק י' להתיר מחיצה תלויה.

וראיה זו תמוהה, הרי להתיר לדלות מהמים שלמעלה מ"ט [לר"ה] צריך שהדלי הנכנס לתוך המים יהי' למעלה מ"י, וצריך לזה יותר מעשרה, וא"כ שפיר אפשר לומר דאין היתר מחיצה תלויה אלא

כשהמים ייט, ומ"מ בלא מחיצה לא סגי שאינו דולה ממקום פטור אלא מכרמלית, וצ"ע.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סיכום השיטות סימן שנה"ה

סי' שנה"ה ס"א. בבי" איתא שמה שנקט הטור שאפשר לעשות מחיצה לנקב שבגזוזטרא כדי למלאות מים, זה בין מעל לנקב בין מתחתיו, הוא כפירוש רש"י, אך הריטב"א והרמב"ם למדו שמחיצה למעלה הכוונה מתחת לנקב צמוד לגזוזטרא, ולמטה זה מחיצה מהמים ועד לגזוזטרא, ובשו"ע סתם כהטור ורש"י. והמ"ב (סק"ה) כתב בזה דלכתחילה בודאי נכון לזיהר בזה [כהרמב"ם].

בבי" איתא דבספינה שרי להוציא דף ד"ט על ד"ט הגם שדופני הספינה בתוך י"ט למים, ולעשות בו נקב ולמלאות, וברש"י והרא"ש איתא דזה הותר רק כשעשה מחיצות לדף, אך ברמב"ם ובר"ן איתא דבבה"ל הביא מהא"ר שנקט לעיקר בשם כמה פוסקים שצריך מחיצות, ובה"ל כתב שהנהוג כהשו"ע אין למחות בידו.

בבי" הביא שבטור מבואר שכשהדופן מעל י' שרי אף בלא דף, ואף שהטור לעיל (סי' שמ"ו) נקט שאסור להחליף דרך מקום פטור גם ברשויות דרבנן, אולם הרב המגיד פליג וס"ל שלמ"ד פטור להחליף ברשויות דרבנן, גם כאן צריך ד"ט על ד"ט [ודעת השו"ע בסי' שמ"ו שמוטר להחליף ברשויות דרבנן]. ובשו"ע איתא שאין צריך דף בכה"ג, אך צריך היכר זיו (כי עכ"פ לא נח במקום פטור). ובבה"ל ד"ה אויר הביא מהמג"א שגם לדעת האוסרים לעיל בסי' שמ"ו, הכא שרי, והגרא"א ורע"א פליגי [והם ממש כהרב המגיד שבבי", והמג"א כהטור].

בשו"ע איתא שכשדופני הספינה מעל י"ט, מוציא זיו להיכר ועושה בו נקב וממלא, והמ"ב (סק"ב) הביא שהאחרונים הסכימו דאין צריך לעשות נקב בזיו כיון שהוא להיכר בעלמא, ואפשר גם למלאות שלא במקום הזיו.

במ"ב (סק"ד) סתם שמוטר לשפוך מן הנקב של הגזוזטרא מים אף אם הנהר סמוך לרקק שהוא רה"ר, ובבה"ל ד"ה לשפוך הביא שכן נקט המג"א בשם התוס', אולם מהרשב"א מוכח לאיסור. בבה"ל ד"ה וחלון נקט דלפי המג"א כשאין חלון פתוח לגזוזטרא שמעל המים, דין הגזוזטרא כרמלית, ולכן אסור להוציא ממנה אל הבית, אך מותר ממנה אל הים, ולפי כמה פוסקים חשיבא לגזוזטרא בכה"ג למקום פטור, ולכן יהיה מותר אף מהבית לגזוזטרא [והביא עוד שם שהתו"ש נקט דאף לרמב"ם שסובר שכתאין החלון פתוח לגזוזטרא דינה עדיין כרשות היחיד, מיהו לענין להוציא ממנה למים חשיבא לגזוזטרא ככרמלית].

ברמ"א הביא ששתי ספינות זו אצל זו, אסור לטלטל מזו לזו אא"כ הם קשורות, או אא"כ הם גבוהים י"ט מהמים, ובמ"ב (סק"ז) הביא בשם הלבוש ועוד שהטעם דבעינן קשורות הוא דכשאין קשורות חיישינן שמא יפול למים, ויבוא לטלטל מכרמלית לרה"ר, ולפי"ז אסור אף כשהם של אדם אחד, והמג"א ועוד ס"ל שהטעם הוא משום שעשויות להתרחק לא מהני בהם עירוב, לפי"ז מותר כשהם של אדם אחד.

המ"ב (סק"כ) הבין שהשו"ע סובר שכשהספינות גבוהות י' ואינם קשורות צריך לערב, והבית מאיר סובר שכשאין קשורות לעולם לא יועיל העירוב.

בבה"ל ד"ה אא"כ הביא שהתוס' ס"ל שאם נפסקו הספינות בשבת נאסרו [ול"א כיון שהותרה הותרה], וברא"ש הקיל שנפסקו בשבת, ובה"ל נקט שאין להקל בזה.

שם הביא מרש"י שנתקשרו במזיד אסורים, אך לתוס' וכן פסק השו"ע לקמן גם במזיד מותרים.

בבה"ל ד"ה וצריכיה הביא את דברי המג"א דלמ"ד דשרי להחליף ברשויות דרבנן, כאן מותר לטלטל שהספינות למעלה מ"י, אפי" לא עירבו, וכ' בבה"ל שלמעשה אין לסמוך על זה.

סי' שנה"ה ס"ג. בבי" הביא מהמרדכי שבית הכסא הבולט חוץ לחומת העיר שרי להתפנות כשהוא י"ט מעל הקרקע, ומסתמת הטור משמע שבכל גוונא אסור, כי הוא לשיטתו סבר שאין מחליפים דרך המקום פטור אף ברשויות דרבנן. בשו"ע סתם כהטור, והרמ"א הביא את המרדכי ב"א, והביא שיש חולקים.

[ואפשר דמה שסתם השו"ע כהטור למרות שחולק עליו בעצם דין זה, וס"ל שמחליפים דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, משום דהכא לא נח חמיר טפי, ועל אף שלעיל (סי' שנה"ה ס"א) נקט השו"ע כשדופני ספינה גבוהים י"ט מהמים, מוציא זיו וממלא, ושם לא נח, אפשר דבמים קיל הוא]. ובמ"ב (סק"ל) הביא שהגרא"א ועוד תמיהו על היש אומרים הראשון משום שלא נח.

ברמ"א הביא י"א שס"ל שכשיש בחפירה צואה מבעו"י הוי מקום פטור, ושרי להשליך שם צואה מבית הכסא [ובמ"ב (סק"יא) כתב שזה רק שמפנה על הצואה ממש], והביא ש"א שאין מקום פטור בכרמלית.

ברמ"א הביא שבית הכסא בין שני רה"י אסור להשתמש אא"כ ערבו, ובבה"ל ד"ה ועיין הביא שכן דעת השו"ע בסימן שע"ו, אך הבית מאיר הקיל בזה כהר"י מקינון [ובמ"ב (סק"ד) הביא מבית מאיר ורע"א, שגם לרמ"א שאסור זה רק באופן שהשותפות שלהם היא רק בחפירה, אך מורדים במחיצות, ולכל אחד יש מושב שלו, אך כשותפים הם גם במקום המושב, אין כאן הוצאה מרשות לרשות ומותר].

סי' שנה"ה ס"ד. בשו"ע איתא דמים שאינם עמוקים י"ט אין להם דין מים להתיר במחיצה תלויה, ובמ"ב (סקמ"א) הביא דהמג"א והב"ח חולקים על זה, אם לא שרבים מהלכים שם ע"י הדחק, ובמ"ב סמך עליהם להקל.

סי' שנה"ה ס"ה. בבי" הביא שרש"י למד הסוגיא שהגזוזטראות משוכות זו מזו, והרמב"ם למד שהם זו מתחת לזו, ובשו"ע כרש"י. בשו"ע איתא שכשאחת עשתה מחיצה לבדה השניה לא אוסרת עליה, ובמ"ב (סקמ"ח) הביא מהרמב"ם שכשאחת מתחת לשניה, והעליונה עשתה מחיצה לעצמה כשהם בתוך י"ט אחת לשניה, גם העליונה אסורה.

בשו"ע איתא כששניהם עשו מחיצות שרי לטלטל, כיון שכל אחת סלקה עצמה, ובשה"צ (סקל"ד) הביא מהא"ר שיש ראשונים שחולקים על זה.

אביחי כהן - אופקים

בענין מהלך מרה"י לרה"י דרך רה"ר

בסי' שנה"ה מבואר דאין איסור הוצאה היכא שעומד ברה"ר ומעביר דרך מקום פטור, והתבאר במג"א שם דהיינו דוקא בשני צדדים, כי בצד אחד אסור. ולכאורה קשה מאד, דהלא מבואר בתוס' בעירובין ל"ג דאין היתר של ב' צדדים אלא במושטי, אבל במעביר חייב, וכאן לכאורה הוא מעביר.

והנה בעיקר הדין שמעביר חייב זהו חידוש התוס', והרשב"א בכלל פליג ופותר, וי"ל ע"פ האבה"א"ו שסיבת החיוב לפי התוס' היא כיון דילפינן מהמשכן שכן הוא דרך הוצאה, שהיה מקום לומר שאין מוציאין כך כלל, היינו באופן כזה של למעלה מעשרה, וקמ"ל דמוציאין.

וז"ל האבן האזל בפ"ב מהלכות שבת: ונראה דלפי שיטת התוס' צריך לומר דעיקר הלימוד ממשא בני קהת הוא דלא נימא דאין זה דרך הוצאה, והיינו דכיון דטעמא דלמעלה מעשרה ברה"ר הוי מקום פטור, הוא משום דדרך הוצאה הוא רק למטה מ"י, דשם הוא עיקר תשמיש רה"ר, ולפי"ז אפשר דגם לרבנן דבן עזאי דמחייבי בהוציא דרך מקום פטור, הכא בהוציא דרך למעלה מ"י פטור גם לדידהו, כיון דאין זה הוצאה כדרך המוציאין, והא אף לרבנן דחייב דרך מקום פטור נראה בפשטות דאילו עשה שם במקום פטור הוצאה שלא כדרך המוציאין פטור, דאף דשעת ההעברה במקום פטור אינו גורם בחיוב ההוצאה, וצריך בכל זאת שתהיה כפי תנאי ההוצאה, ומשום דמעשה ההוצאה כולה צריך להיות כדרכה, וכל שינוי בדרך ההוצאה חשיב כמו הפסק, והא ודאי דאף לרבנן אם יתן החפץ לאחר להעביר את המקום פטור, ויקח ממנו בחזרה, והוא יעשה הנחה ברה"ר, דבר פשוט דפטור, דכבר נפסקה מעשה ההוצאה, ולכן אם היינו אומרים דלמעלה מעשרה אין דרך הוצאה, וחשיב שלא כדרך המוציאין, היה פטור אף לרבנן, וצריך משום זה הלימוד דמשא בני קהת דלמעלה מעשרה הוי דרך הוצאה, וממילא הוי כמוציא מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור, עכ"ל.

השתא לפי זה אולי היה מקום לבעל דין לומר דכל מה שחייב מעביר הוא דוקא כאשר הוא מהלך בידו, וזה למעלה מעשרה, דאז הוא דרך המוציאין, שכאשר הם הולכין מחזיקין את החפץ גם למעלה מעשרה, אבל בכה"ג שהוא מעביר את החפץ בידי למעלה מעשרה אינו בכלל ההיתר.

והנה עדין קשה גם לגוף הדין, דסוכ"ס הרי יש איסור מדרבנן מחמת שמהלך כעומד כמבואר בט"ז בסי' שמ"ו סק"ב, וז"ל: ותו נ"ל ראייה ברורה לאיסור בזה, דאם נתיר מרה"י לפטור דרך ר"ה מטעם דמהלך לאו כעומד, ה"נ נתיר מרה"י לרה"י דרך ר"ה כיון דאין כאן עמידה בר"ה, ועקירה והנחה הוה מרה"י לרה"י, ובסי' שמ"ח בטור מבואר שאסור, אלא פשוט דאף דמהלך לאו כעומד דמי היינו לענין חיוב, אבל לענין היתר ודאי אסור בכל גונוי משום זלוול שבת, וחס לנו לומר שום היתר בזה.

אמנם גם בזה י"ל דמה שמהלך חייב דוקא בכה"ג שהוא דרך המוציאין, ואז הוא זלוול בשבת, וי"ל ע"ד דבר.

מרדכי רוטנברג - קרית יובל

בענין בית הכסא שעל המים

סי' שנה"ה סעיף ב'. ואם עשה דף או קנה פחות משלושה שתיפול הצואה עליו קודם שתיפול למים, א"צ מחיצות ושרי - ועי' מ"ב סק"ד. והקשוני למה צריך שיהיו תוך ג"ט לנקב, הרי קנה שאינו רחב ד"ט הוא מקו"פ, וא"כ נופל מרה"י למקו"פ, ומשם נופל בכוחו לכרמלית, וא"כ צריך להיות מותר, דכוחו בכרמלית לא גזרו. ותי' החברותא דבגוונא שהצואה נופלת לחלל הכרמלית, אע"ג דנחה במקו"פ, מ"מ הואיל ומכוחו הגיעה לחלל אויר הכרמלית, ומיד נופלת ונחה בכרמלית, בזה אין את הקולא של כוחו במקו"פ, ודוקא באופנים שהוא מניח הדבר בתוך רה"י, ומכוחו נשפך ונופל לכרמלית, רק בזה יש את הקולא של כוחו בכרמלית לא גזרו, ודו"ק. ומ"מ כשהבית הכסא הוא למעלה מ"י, שפיר מהניא עצה זו, ולא צריך שיהיה הקנה תוך ג"ט. וקצ"ע על סתימת השו"ע.

בענין מוציא מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור

סי' שנה"ה סעיף ג'. דהא מוציא מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור - חידוש הוא, דאע"ג דכאן הוי רה"י מן התורה, וא"כ מן הדין רה"י עולה עד הרקיע, אפ"ה קרי ליה כאן מקום פטור. אך הביאור הוא דאם היה נקרא המקום הזה רה"י, אז היה אסור להרים חפצים

בקרפף מעל י"ט, דהוי מכרמלית לרה"י, וזה לא שמענו, אלא ודאי שחז"ל נתנו למקום הזה שם של מקו"פ כלפי הכרמלית שתחתיו.

בענין לטלטל דרך מקו"פ, ואע"ג דלא נח באמצע

מה טעם וגדר הדין של המרדכי שהקיל לטלטל דרך מקו"פ, ואע"ג **דלא נח באמצע**, והרי כה"ג ברשויות דאו' הוי חיוב גמור. ויש לפלפל ולומר דבדאו' החיוב הוא על השתנות הרשות שנעשתה בחפץ שנתהפך מרה"י לרה"ר, ולכן אע"ג שעבר דרך מקום פטור, ויש כאן קצת הפסק בעשיית הגברא, מ"מ בחפצא נעשה שינוי גמור, אבל ברשויות דרבנן אין הרשויות חשובות כ"כ בעצמותם להחשיב כשינוי בחפצא, וגדר החיוב הוא על פעולת הגברא שהעביר החפץ ממקום למקום, ובזה אם עבר החפץ דרך מקו"פ אז חסר בעשיית הגברא, ואין הגברא חייב, ובדומה לזה פלפלו לבאר את החידוש שנתחדש באיסור ד' אמות ברה"ר, שאפילו דמהלך כעומד לבן עזאי, מ"מ בד' אמות חייב, ואולי הביאור בזה הוא דבד' אמות ברה"ר אין כ"כ השתנות בחפצא ברשויות, וחידשה תורה דהחיוב הוא על העשייה של הגברא דפעולת הוצאת החפץ מחוץ לד' אמות היא פעולה חשובה, דדמיא לפעולת הוצאה מרשות לרשות [ולפי הבעה"מ דמי להוצאה מרה"י לרה"ר], ולפי"ז י"ל דמהלך כעומד זה חסרון קבוע בחפצא, דהואיל ונח משהו בין פסיעה לפסיעה אז החפצא כאילו קבע מקום מסוים באותה שעה, ויש הפסק בין עקירתו להנחתו, אבל בפעולת הגברא שהוא מהלך בתמידות ובכוונה להלך, לא חשיב הפסק מצד עשייתו, ולכן בהוצאה מרשות לרשות חייבה תורה רק אם יש עשייה חשובה בחפצא [משום ששם אין שיעור חשוב של ד' אמות, וא"כ אין כ"כ עשייה מצד הגברא]. אבל בד' אמות ברה"ר החיוב הוא על עשיית הגברא, ולכן חייב גם במהלך כעומד, וכן בקלוטה כמי שהונחה זה מבואר היטב דזה חסרון בחפצא ולא בגברא. [וכע"ז יש יסוד ב'אבי עזרי' שבמלאכות שבת יש שני גדרים של חיוב, ואכמ"ל].

ואפשר לבאר בזה דקדוק נפלא בדברי הרמב"ם בפ"י ה"ל"ט שכתב "אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא כשיעור המועיל, וכן המעביר מתחילת ד' לסוף ד' ברה"ר אינו חייב עד שיעקור כשיעור מצד זה ויניחנו בצד אחרת", עכ"ל. וראיתי מדקדקים שברה"ר לא כתב הרמב"ם שיעור המועיל. ולפי דברינו מיושב היטב, דבמעביר ברה"ר אין פעולה בחפצא שנצטרך שיעור המועיל, דהיינו שמועיל החפץ בחשיבותו, ודו"ק.

בענין שני גזוזטראות

סי' שנה"ה סעיף ה'. עשו לעליונה מחיצה בשותפות שתיהן אסורות בה עד שיערבו - הנה לעיל בסי' שני"ג סק"א הביא המ"ב דברי המג"א דדוקא בכלים ששבתו בבית אסור לטלטל מזיו לחבירו, אבל אם היו בבין השמשות ע"ג הזיו מותר לטלטל מזה זה, ולפי"ז לכאורה גם כאן צריך להיות הדין דמותר לטלטל מגזוזטרא לגזוזטרא כלים שהיו על גבי הגזוזטרא. ולפי"ז צע"ג איך סתמו כאן הפוסקים דשתיהן אסורות, הרי יש עצה פשוטה שיניח את הדלי מע"ש ע"ג הגזוזטרא, ואז מותר לדלות מים כדרכו דרך הגזוזטרא השניה, ובלבד שיהיה שלא יכניס את הגזוזטרא אל הבית, ויכול לשתות ע"י שיוציא ראשו מן החלון וישתה או ליטול ידיו מחוץ לחלון, וא"כ צ"ע למה סתמו הדין דשתיהן אסורות, והרי היתר פשוט יש. ולולי דברי המג"א היה אפשר לומר דהשתמשות בזיו או בגזוזטרא דרך הבית חשיבא כהשתמשות בית, ודינה כדין כלים ששבתו בבית, דהגזוזטרא בטלה לבית, ואינו דומה לחצר שיוציאים מן הבית ומשתמשים בחצר, ולכן סתמו הפוסקים גם כאן וגם בסי' שני"ג דאסור.

אברהם הלר - אופקים

בענין כוחו וגרמא בכרמלית והמסתתף

בשבת (ח' ע"ב) דן רש"י יותר למלאת ולשפוך מים מספינה לים, ומזהים לספינה. וקאמר דישם שם דופן וכדומה שיפלו המים מהספינה לשם קודם שינוחו בים, וכך לא יהא מוציא מרה"י לכרמלית בעצמו. ומקשה הגמ' דהאיכא כוחו, פ"י דמכוחו זה יורד לים, ואע"פ שלא עשה כן להדיא. ומתריצין כוחו בכרמלית לא גזרו. והשו"ע בסי' שנה"ה פסק כן שישפוך על דופני הספינה ומשם יזוב לים, ולית לן בה מיד.

והנה בס' אגלי טל (לבעל האבנו"ז, במלאכת דש בהערה) הקשה מהני"ל על דברי המחבר שכתב בסי' שכ"ו, דאסור ליתן מים או יין ושלג וברד כנגד המדורה בכדי שיפשירו, דהו"ל מבשל. וקשה הלא לא עשה כלום בידי, אלא נתנם מול האש שהיא תפשירם, ומ"ש מהכא שלא גזרו כוחו בכרמלית ומשום שזה דרבנן, וגם ביטול זה הוי מדרבנן, וצ"ע.

וחילק בעצמו דדווקא היכא שאם יעשה בידי ממש יעבור על איסור דאורייתא, התם גזרו רבנן בכוחו שיהא אסור, משא"כ במקומות שגם כשעושה מעשה בעצמו לא יעבור על איסור תורה, שוב לא גזרו חכמים. והלא אם ישפוך להדיא מים מספינת רה"י לים הכרמלית, הויא רק איסור מדרבנן, ממילא שם לא אסרו (דמי לגזירה לגזירה). וזה מבואר בדברי רש"י בעירובין (פ"ח ע"א) דאיכא לתמניתין דר"א בן יעקב אומר דביב שקמור לרה"ר ארבע אמות שופכין לתוכו מים בשבת, כלומר דבר שעשוי לקלח המים שבחצר לרה"ר, מותר לשפוך המים לתוכו הגם שע"ז יפלו לרה"ר, משום שעשויים ליבלע שם ולהשאר מכוונסים, ולא פס"ר שיגיע לרה"ר,

ולכן אף משיגועו לרה"ר הוא לא התכוון לכך ולא נעשית מחשבתו, ואף אם מתכוון לכך אין איסור דאורייתא, דאינו שופכם ממש לשם, ולכן כשלא מתכוון שרי, אלו דברי רש"י שם.

הרי מבואר דכ"מ שלא יעשה איסור תורה גם בידים, שוב לא גזרו בו רבנן שיהי' אסור כוחו וגרמא. ובוזה שאני ביטול והפשר קרח בפני המדורה, דבוודאי אם עושהו בידו יעבור על אב מלאכה דמבשל מה"ת.

שוב נשנה פרק זה (שבת קמ"א ע"א) לקמן, דאמרו תמן חייב להתנגב בשבת קודם שילך ד' אמות שלא יטלטל מים שעליו, והקשה הש"ס דאכתי כאשר ירד לשחות בנהר הרי מדחה בכוח גופו מים ד"א לכאן ולכאן, ותירצו דכוחו בכרמלית לא גזרו, ונהר זה הא כרמלית הוי. אי"כ הוכיח האגלי טל מזה, דשוב לא גזרו כאן גזירה על כוחו נוסף על מעשה ידי, דגם כאן אפילו עביד ל"י בידים ובגופו ממש לא עבר דאורייתא.

עוד הוכיח הרב יסוד זה ממנחות (נ"ו ע"ב) גבי מנחה שאסורה להתחמץ, וקאמר דאף אם הניח שאור ע"ג כופה והלך לו ונתחמצה מאליה, הוי כמו שעשה בפועל ולוקה ע"ז, וכן מפורש ברמב"ם פ"י"ב מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד (והט"ז) דבעינן מעשה כל דהו להתחייב מלקות במחמץ מנחות, ולכן הלש או האופה או העורך וכדו' לוקה. וכן המניח אותה בפ"ע להחמץ לוקה, דבעי' מעשה והא עבד.

וזה אמנם חידוש גדול, דהרי רק הניחה והלך לו ומעצמה היא מחמצת, ומ"מ מקרי מעשה ידי' מחמת דהוא מעצמו גמר כל אשר בכוחו לעשות בדבר הזה. וזה דמי לנותן קדירה עם תבשיל על האש, דאין יכול לומר שלא הוא בישלה - ונעשה מאליו, דכך היא צורת המלאכה, שנותנה ע"ג האש, ועשה כ"מ דיכול להעשות, וכעת היא מתבשלת מידי ממש, ולא קרינן ב"י כוחו כמובן. וכן ביארו האחרונים בארוכה במלאכת ביטול (מנ"ח, חזו"א ועוד).

אכן ילה"ע, דמדקדוק לשון רבינו גרשום במנחות שם באמת נראה דסבר שא"י עשי' בגופו ממש ואעפ"כ חייב, וחולק על יסוד הרמב"ם דבעינן מעשה במנחות שכתב: אע"ג דלא הפך בה ממילא מבשל, וה"נ הכא, דלא רצה לפרש שצריך מעשה וישנו, אלא משמע דזה כביטול שמוניח להתבשל, ומ"מ לא נקרא גרמא. וצ"ב בזה.

אמנם יש להוכיח מקרא מפורש ד"ששת ימים תעשה מלאכה", והביא שם החת"ס מהמכילתא דכל ששה ימים מותרת מלאכה בין בעצמו בין ע"י אחרים-גוים, אבל בשבת אסורה מלאכה להעשות אפילו על ידי אחרים. וה"נ בפסוק זה לא תעשה חמץ, דנשמע שאף מאליה אסור שיהי' ולכן חייב, דרחמנא אחשבי' לגרמא לחייב כמו במעשה, וזו אולי סברת ר"ג מאור הגולה, נ"ע.

ש"ר בספר אוצר המלך (לר"צ הכהן מלובלין זצ"ל) על הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ו ה"ו) גבי מי שהי' לו שם על בשרו, איך יעשה שלא ימחקנו. ובתוה"ד נסתפק אם מותר למחוק שם ע"מ לכותבו מחדש יפה, והוכיח מהא דהזמינה אסתר את המן למשתה (ענינא דיומא). ואף שנותנת לו בזה מתנת חנם, וכתוב לא תחנם, אלא זה הי' כדי לאבדו מהעולם ולקנאו בשאר השרים ולהאבדו (וכן מטו בשם הגר"א דפירסה נדה, וא"י דכשעוברת בין שנים הורגת א' מהם, וה"נ זה רצתה לעשות), ואין כאן מתנה אלא קנס ועונש, וכיעל שנתנה חלב לסיסרא להורגו.

דוד שמחה וגוניהם - צפת

בדין שיקוע טפח במחיצה במים

סי' שנה"ה סעי' א': גוזזטרה שהיא למעלה מן המים וכו' עושה מחיצה סביביו. ועיין בב"י ומ"א סי' שע"ו סעי' א' שהק' מ"ש דגבי בור שבין ב' שותפין בעי מחיצה שוקע במים טפח, דלא ליזיל דלי לאידך גיסא, והכא לא חיישי להכי. וברשב"א וריטב"א עירובין פ"ו ע"ב כתבו לחלק דדוקא בבור בעינן שיקוע שלא ידלה מחבירו ממש, אבל לדלות מכרמלית דעלמא לא חיישינן.

אמנם קשה, דבסי' שני' סעי' א' גבי אמת המים בעי שיקוע טפח, ואף שאינו רשות שותפין רק כרמלית דעלמא. [ובחז"א סי' ק"ג סק"ז כתב דלרשב"א וריטב"א א"צ שיקוע טפח באמת המים, אבל מ"מ דברי השו"ע צ"ע]. וחילוקו של המ"א בסי' שע"ו אינו מיישב באמת המים, ותירוצו של הבי"ח תמוה כמשה"ק במאמ"ר.

ובספר גאון יעקב עירובין פ"ו ע"ב סד"ה רש"י כתב דבגוזזטרה שעושה ג' או ד' מחיצות ואיכא היכרא טפי, לא חיישינן לדלי ולערב מיא כמו שלא חוששין בשוקע טפח ותחת קורה. וצ"ב טעם הדבר, ואפשר לבאר דכל החשש דאיל דלי לאידך גיסא הוא חסרון במחיצה שבאה לחלק את המקום, והיינו בבור שבין ב' שותפין, וכן באמת המים דבעי מחיצה לחלקו מבחוץ, דכיון דאיכא חששא דאזיל דלי ה"ר חסרון בהגדרת המחיצה כדבר המחלק, ובעי שיקוע טפח דעי"ז הוא מחלק בפועל את המים, וכבר אין חשש דאזיל דלי חסרון כיון דיש מחיצה המחלקת ממש [ואף שמצד סברת החשש אין נ"מ], משא"כ במחיצות גוזזטרה שאין הענין לחלק ולהפריד את המקום אלא ליצור מחיצות של רה"י, בזה אין חשש אזיל דלי חסרון, דאינו חסרון בדין מחיצות רה"י רק בדין מחיצה שענינה לחלק, ולכן לא בעי שיקוע טפח בגוזזטרה שיש ג' או ד' מחיצות.

אברהם שונברג - גבעת שאול

החילוק שבין שני זיזין הבולטין לב' ספינות בים כשכרמלית ביניהן

במשנ"ב סי' שנה"ה ס"ק י"ז גבי ספינות בים שאסור להעביר מזו

לזו כשאינם קשורות, מבאר המשנ"ב דאפילו סמוכות מ"מ עשויות להתרחק, ונמצא כרמלית ביניהם, וחיישינן דילמא נפיל ואתי לאיתויי מכרמלית לרה"י. וצ"ב מאי שנא מהא דלעיל סי' שנה"ג גבי שני זיזין הבולטין וכרמלית עוברת ביניהם, דמותר לזרוק מזה לזה, ול"ה שיפול לכרמלית ויבוא להכניס לרה"י. שוב הראוני שכן הקשו תוס' בשבת ק"א ע"ב, ות"י שיש כאן יותר חשש דילמא נפיל.

יוסף בנימין ספסנר - אלעזר

סימן שני'

אמת המים העוברת בחצר

סימן שני' ס"ק ח': ונראה דבזה אפי' אם מצד השני הוא רחב שלוש, אעפ"כ אין צריך תיקון כיון דמצד אחד הוא כסתום לגמרי, וכעין לשון ים העוברת בתוך החצר. ולפי"ז יש להבין מדוע בעי השו"ע מחיצה גבוהה עשרה בכניסתה וביציאתה, ולא סגי במחיצה בכניסתה בלבד וליהוי כלשון ים.

עמרם כהן - בני ברק

שיעור מים להחשב כרמלית

סימן שני' ס"א: אמת המים העוברת בחצר עמוקה עשרה ורחבה ד' וכו', ובשעה"צ אות ג' אם עומדת ברה"י, בשם הבה"ט כתב דאם אין רחבים ד' אף שעמוקים י' בטל לרה"י, ודייק כן מרש"י, אבל השעה"צ כתב ע"ז הדין פשוט דאם הוא עמוק עשרה ואינה רחבה ארבעה הוי מקום פטור, דאין לנו עומק עשרה ברה"י שיחשב כרשות הרבים, עכ"ל, וע"ש שמביא כן מדברי הרמב"ם דמבואר כן.

אמנם מה דפשוט ליה כן ומדחיק דברי רש"י איני יודע, הרי לא מיירי באופן שהעומק זקוף בשיעור תל המתלקט, דא"כ לאו דוקא כשעמוק עשרה יוצא מכלל רה"י, הרי כל עומק ג' אינו רה"י כדאי' בסי' שמ"ה ס"י"ט, אלא ודאי מיירי שהשפוע מתון, ואילולי המים הי' נוח להילוך, ומה שבטל מהמים שם רשות הרבים זהו מפני שיש שיעור שנעשו המים רשות לעצמן, וכמש"כ המ"ב סק"ב, וא"כ שפיר מסתבר לומר דשיעור הרוחב ד"ט ג"כ מחשיב המים בפ"ע, ובלא"ה מיבטל לגבי רה"י וכדמשמע מרש"י.

בשיטת הראב"ד בדין אמת המים

בה"ל סימן שני' ס"א ד"ה אין ממלאין: אבל בחצר מותר לטלטל וכו' משום דאמרין דרפני אמת המים שהם עמוקים עשרה נעשו מחיצה להפסיק בינה ולחצר, מ"א בשם הראב"ד, ומסיים דאם משופע ביותר שמתלקט עשרה מתוך חמש אמות ל"ה כמחיצה, וממילא אסור לטלטל בחצר, עכ"ל.

דברים אלו שכתב בשם הראב"ד בהשגות צ"ע מאד, דכשנעניין בדבריו שם פט"ו ה"ב מבואר בדבריו "שהאמה עצמה אסורה מפני שנכנסת ויוצאה וחולקת רשות לעצמה, ואפי' כותל שעל גבה אינו מתירה למלאה לפי שהיא בעצמה נפרצת במלואה למקום האסור לה, והכותל שעל גבה אינו נחשב לה" [שהוא מחיצה תלויה], והרי אם אין מחיצה בין האדמה לחצר בשפתה, אין צורך לכותל שעליה, כי מחיצות החצר שמצידי האמה הויין גופי' גם לאמה, כמו שיכולים להועיל לחצר עצמה. וא"כ לפ"ד הראב"ד עולה בבירור דכשהשפוע אינו זקוף, ושייכא מחיצה בין האמה לחצר, אזי אדרבה החצר וגם האמה מותרות, ומה שממשיך הראב"ד "והאמה לא דקדוק בה על טלטול החצר עצמו בין פרצת י' ליתר על י' הכל מותר, מפני שיש כותל על גבה שמתיר החצר, והיא עצמה נעשית מחיצה בינה ובין החצר, שהרי עמוקה עשרה, ואין החצר נאסר מפני האמה", דברים אלו קיימי לפרש למה כשרוחב האמה יותר מעשר אמות ואיכא שיעור פרצה, וא"כ תיקשי דתאסר החצר מחמת האמה, ע"ז כ' הראב"ד דשפת האמה נעשית מחיצה בינה לחצר, אבל כשאין רחב כ"כ דהאמה נאסרת מפני שפרוצה לאמה שמבחוץ משני הצדדים, ודאי דאינה אסורה אלא כשיש מחיצות עשרה בשפתה, לשיטת הראב"ד וכמ"ש.

ודברי הבה"ל מתאימים לשי' רש"י, וכמו שפירש המ"ב בסק"ב, דמה שהאמה נעשית כרמלית מפני שיעור המים שחולקים ע"י"ז רשות לעצמן, ולזה סגי שעמוקים י' אף שהשפוע מתון, ואדרבה אוסרים ע"י"ז גם שאר החצר.

אברהם אשר זלץ - אלעד

כשהאמה רחבה י' אמות ואין בה עומק י' טפחים, אם צריך

מחיצה משוקעת טפח

בב"י סי' שני' ס"א הביא את הרמב"ם שס"ל שגם כשהאמה רחבה י' אמות ואין בה עומק י' טפחים, צריך מחיצה משוקעת טפח, כיון שיותר מ"י הוי פרצה ומפסדת את המחיצות, והד"מ הביא את הראב"ד שפליג ארמב"ם, וס"ל שא"צ לשקע המחיצות בכה"ג, ובבה"ל ד"ה אין הביא את המג"א בשם הראב"ד ששרי לטלטל בחצר כשפרוץ י'. וצ"ע שלא חשש הבה"ל לרמב"ם שהביא בב"י, ובשלמא לבני אשכנז ניחא כי הדי"מ דחאו לבי", אך לבני ספרד צ"ע למעשה כיוון דבפשטות דעת הבי"ב כהרמב"ם.

סיכום השיטות סימן שני'

סי' שני' ס"א. בב"י הביא מרש"י, הרא"ש והרמב"ם, שהמחיצה שעל אמת המים צריכה להיות משוקעת טפח בתוך המים, אולם לפוסקים שבבור שבין שתי חצירות אין צריך משוקע גם כאן

לא צריך, ובשו"ע כהרי"ף הרא"ש והרמב"ם [ובמ"ב (סק"ג) נקט שמחיצת החצר גופא אף אם שקוע במים הרבה אינו מועיל בזה, דבעינן שיהיה נעשה בשביל המים].

בב"י הביא את הרמב"ם שס"ל שגם שהאמה רחבה י' אמות ואין בה עומק י"ט, צריך מחיצה משוקעת טפח, כיון שיותר מ"י הוי פירצה ומפסדת את המחיצות, ובד"מ הביא את הראב"ד שפליג ארמב"ם, וס"ל שא"צ לשקע המחיצות בכה"ג. ובבה"ל ד"ה אין הביא את המג"א בשם הראב"ד ששרי לטלטל בחצר כשפרוץ י', ובחיי אדם נקט כהיתר הראב"ד רק שרחב יותר מ"י רק בצד אחד בלבד.

בשה"צ (סק"ג) הביא את הבאר היטב שאם האמה אינה רחבה ד', ועמוקה יותר מ"י, מתבטלת לרשות שנמצאת בה, אם ברה"ר הוי רה"ר, ואם ברה"י רה"י, והשה"צ פליג עליה וס"ל שבכה"ג אינו מתבטל והוי מקום פטור [וע"ש שהביא ראיה לדבריו מהרמב"ם].

בב"י פירש דברי הטור "ואם התחיל לעשות המחיצה מכל צד וכו' ואין ביניהם ג", דהכוונה לעשות שתי מחיצות לאורך האמה שאין ביניהם ג', והב"ח כתב על דברי הבי"ב דהוה כד ניים שפרש פירוש זה, והפירוש הנכון הוא שעשה כך לרוחב האמה בשני צידיה, והט"ז חיזק ידי חמיו. והמ"ב (סק"ז) סתם לבאר כהב"ח והט"ז, ולא כהב"י [ועיין בדרישה שמבאר דעת הבי"י].

סי' שני' ס"ב. בב"י איתא שבדברי הגמ' בלשון ים הנכנס לחצר נאמרו כמה פירושים בראשונים, מפרש"י עולה שהלשון נכנסה לחצר, ואין הפירצה במלואה והיא פחותה מ"י, שרי לטלטל בחצר ולדלות מים ולהביאם לבית, ואם הפירצה יותר מ"י או במלואה אם יש מחיצה י"ט שהמים כיסוה שרי למלאה מים אל החצר ואסור להביאם לבית, אפי' עשה מחיצה י"ט הנראית, ואם אין גידודי אסור כלל לטלטל. הרשב"ם פירש דהלשון ונשאר גידודים גבוהים י"ט, שהם מתירים לטלטל בחצר, אך למלאה מן הים לחצר אסור, וכעיי"ו ברמב"ם.

השר מקוצי פירש דהגדון הוא האם יש מים שמכסים את המחיצות או אין מים. ריצב"א פירש שיש גידודי כרש"י, והאיסור הוא למלאה מים שמא ימשך הדלי לבחוץ, אך לטלטל מותר, וריב"א פירש שנפרצה בע"ש ובאו מים בשבת, ולא שייך בזה הואיל והותרה הותרה, ורבינו יהונתן פירש בעוד אופן, ע"ש. ובשו"ע הביא כרש"י [ובבה"ל ד"ה מותר העיר שזה לא מוסכם לכל הפוסקים, וכ' דאפשר משום דהוי מלתא דרבנן הקיל בשו"ע].

בב"י הביא שהרמב"ם ס"ל שדין לשון ודין אמת המים שווה, וביותר מ"י"א אסור לטלטל בחצר. הריטב"א הביא תוס' שחילקו ביניהם, וס"ל שאמת המים איירי שעמוקה י' ורחבה ד' וחולקת רשות לעצמה, ולכן אסור למלאה, אך בלשון אין גובה י' ולכן שרי בפחות מ"א.

ויש מפרשים שהאמה עוברת מצד לצד ואינה מתערבת בחצר, לכן חולקת רשות, משא"כ לשון שנכנס כצד אחד, והמ"ב (סק"י) סתם כהיש מפרשים, ולכן שרי בלשון אף שעמוק י"ט ורחב ד'.

אביחי כהן - אופקים

בענין אמת המים העוברת בחצר

סי' שני' סעיף א' - לכאורה צ"ע למה לא כתבה הגמ' בקצרה עושה מחיצה בכניסה וביציאה אפילו קנה קנה פחות מג"ט, ולמה האריכו לכתוב את הדין בזה"ל: "ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד, ולא חיבר אותה באמצע כדי שיהיו המים נכנסים ויוצאים דרך שם, אם אין ביניהם ג"ט אמרינן לבוד", עכ"ל השו"ע. ולכאורה זה אריכות גדולה בשביל להשמיע דין פשוט דאמרינן לבוד בהאי מחיצה, ולכאורה היה נראה בזה דבאמת הואיל ומחיצה זו נעשית להיכר, לכן הצריכו חז"ל מחיצה גמורה, ולא התירו לעשות קנה קנה פחות מג' משום דאו כמעט אין היכר, דאיזה היכר יהיה בקנה פה וקנה שם הבולטים טפח מע"ג המים, אך המ"ב פסק בסק"ח דמועיל קנה קנה פחות מג"ט, וצ"ע.

בענין חצר שנפרצה ולשון של ים עובר בפרצה

סי' שני' סעיף ב': מותר למלאה ממנו בחצר אבל אסור להכניסן לבית - הנה שיטת רש"י דשייך שהחצר לגבי עצמה תהיה רה"י, ולגבי הבית תהיה רה"ר, זה חידוש גדול לחלק רשות לשני דינים, דלגבי עצמה הוי רה"י ולגבי הבית הויא כרמלית.

האם שימוש בשאר ימות השבוע משפיע על הדין בשבת

בסוגיא דיש גול בשבת, שהקשתה הגמ' ממתניתין, ולכאורה תמוה מאד להעמיד סתמא דמתני' דמיירי שמשתמשים בלי רשות, אך י"ל דהרי בשבת אסורים הם להשתמש, אי"כ אין להם רשות להשתמש בשבת, וע"כ סוגיית הגמ' היא האם שימוש בשאר ימות השבוע משפיע על הדין בשבת, וכן משמע מרש"י.

אברהם הלר - אופקים

תיקון בלשון השו"ע והביאורה

בביאורה"ל סי' שני' ד"ה אין וכו': שאפי' אם היה נפרץ החצר כנגד אמת המים מב' צדדין ביתר מעשרה וכו' - צריך לתקן הגירסא ולומר ביתר מעשר אמות. וכן בשו"ע שם סעי' ב' גבי הפרצה יותר מעשר, צריך לתקן ביתר מעשר (לשון עשרה הוי לשון זכר, דקאי על טפחים, ולשון עשר הוי לשון נקבה וקאי על אמות). ובסי' שני' במשנ"ב סק"ז כתב מארבע על ארבע, וצריך לגרוס

ארבעה על ארבעה טפחים. וכן הוא במשנ"ב מהדורת דרשו (ואולי בדפוסים אחרים תיקנו).

יוסף בנימין ספטר - אלעזר

**סימן שני"ז
בענין גומא שבחצר**

סימן שני"ז בביה"ל ד"ה "ויפלו המים מצידו למקום פטור", הקשה לפירוש הפמ"ג וז"ל: "וגם עיקר דינו לא ידענא אי שרי לשפוך מים מבחוץ לתוך הגומא אחרי שעיקר חלל הגומא מכוסה בנסרים ולמעלה הוא רה"ר, אטו אם יש סדק בכסוי הגומא לשפוך המים בתוכה יתבטל ממקום זה שם רה"ר וכו'". ולכא"ו יש לתרץ דברי הפמ"ג דמאחר ולא נחו המים כלל ברה"ר, אלא נכנסים מיד לחריץ ולמקום פטור, לא גזרו בו [ואינו דומה למוציא מרה"ר למקום פטור דרך רה"ר [דנתבאר לעיל] דהוא אסור - התם הוא שמוציא להדיא דאיכא איסורא דאורייתא אם יעצור ברה"ר גזרו ביה, ואילו הכא מדאורייתא שרי, אך יצא אפי' לרה"ר, ורק יש לגזור שמא ישפוך להדיא מרה"ר לרה"ר, ולכן צריך לעשות בחצר גומא שהיא מחזקת סאתיים (לשון המשנ"ב ס"ק א'), ולכן ס"ל לפמ"ג בדעת השו"ע שאם יוצא מרה"ר לגומא ועובר ע"ג הנסרים שרי.

עמרם כהן - בני ברק

בהיתר שפיכה לגומא המחזקת סאתיים

במשנ"ב ס"י שני"ז סק"ח כתב דמותר לשפוך לגומא המחזקת סאתיים כל מים שירצה, ואע"פ שודאי יצאו מים הנותרים לחוץ, ולא שישכח וישליכם כיון דאית ליה היכרא, עכ"ד. ומ"מ לכאורה צ"ל דאין המים יוצאים לחוץ מיד, דא"כ הו' מוציא ואסור מדאורייתא, וא"כ המים נעצרים והולכים וכדו, וצ"ב.

יוסף בנימין ספטר - אלעזר

סיכום השיטות סימן שני"ז

ס"י שני"ז ס"א. כבי"ה הביא בשם פרש"י דמה דבעינן קימור כשהעוקא בחוץ זה כדי שתהא מקום פטור, וביאר הריטב"א שאם יתמעט מטיט ורפש יכול להיות כרמלית, ופחות מהג"ט רה"ר, והרמב"ם פירש שהקימור הוצרך משום חשדא. ובשו"ע כרש"י. ובד"מ הביא שהקימור הוא מפני שאסור לעשות תקלה ברה"ר [ובמ"ב סק"ו הביאו לד"מ].

כבי"ה הרא"ש פסק כר' זירא, והרמב"ם כרב [איכא בינייהו אריך וקטן], ובשו"ע כהרא"ש.

כבי"ה פרש"י דגם למ"ד תימי מיא צריך שיהיה גם אורך ד' וגם רוחב ד', ורבינו האי ס"ל דסגי ברוחב כלשהו, ובמ"ב (סק"א) סתם כרש"י. כבי"ה הביא שדעת רש"י והרא"ש שבימות הגשמים שופכים לחצר כלשהו אף בלא עוקא וכמה שרוצים, והרמב"ם ס"ל ששופכים לעוקא כמידתה. ובשו"ע פסק כרש"י והרא"ש. ורש"י ס"ל שבימות החמה עוקא סאתים שופך כמה שרוצה, והרמב"ם ס"ל רק סאתים.

כבי"ה הרשב"א והרמב"ם ס"ל כשהביב יוצא לכרמלית שרי לשפוך בחצירו אף בלא עוקא, דלא גזרו רוחו בכרמלית. והתוס' ורבינו שמואל ס"ל שבכרמלית אסור, ורק בחצר שאינה מעורבת הקילו, ומה דאמרינן דרוחו בכרמלית לא גזרי' זה רק בספינה. בשו"ע סתם כאן כהרמב"ם, ובסעיף ד' הביא הרמ"א את התוס' ב"י, וכתב שכן עיקר. כבי"ה הביא את רבינו יונה שדעתו שהעוקא צריכה להחזיק סאתים מתחת לנקב שלה, כי אם לא אז הנקב ימעט אותה מסאתים, והביא אותו בבה"ל ד"ה שתהא, אולם הביא שלא משמע כן.

כבי"ה הביא את הריטב"א ס"ל שחלל הגומא הוא רה"ר, מכיון שפינה בתוך רה"ר הוא חורי רה"ר, ובבה"ל ד"ה ויפלו הביא מהמאמר מרדכי והבית מאיר שפסקו בזה.

כבה"ל ד"ה ויפלו למד בדעת השו"ע שגומא סמוכה למיצר ברה"ר אין דינה כמקום פטור, דלא כהפמ"ג שדן אותה כמקום פטור.

ס"י שני"ז ס"ב. כבי"ה איתא דרש"י ס"ל דמה שבעינן שהביב יהיה ד' זה משום תיימא מיא וכו', ולרשב"ם זה משום חשדא, שלא יאמרו הוציא מן החצר לביב, ונפק"מ בצינור של עץ שאין תיימא מיא ולכן לרש"י זה לא טוב, ולרשב"ם שפיר כי אין חשדא, ובשו"ע פסק כרש"י ושל עץ לא טוב.

כבי"ה הביא דעת התוס' והרא"ש דס"ל להלכה כראב"י, וכשיש ביב ד' שופכים כמה שרוצים, והרמב"ם פסק כחכמים שאפי' ביב ארוך מאה אמה לא ישפוך, אלא שופך על הגג ויורד.

בשו"ע סתם כהתוס' והרא"ש, והביא גם את הרמב"ם בשמו, ובמ"ב (סקכ"א) הביא דנקטינן להקל כסברא ראשונה.

אביחי כהן - אופקים

בסוגיית חקק ובסוגיית בית דקרויו משלימו לי

ואי מהני גובה י' מבחוץ אע"פ דאין בפנים, וכן מבפנים ואין בחוץ
בדין מחיצות מבואר דכיוון דיש י' טפחים סגי בזה להיות רה"ר (אי מדין גוי"א ומה"ט מהני ובוקע עד לרקיע, או דלמא דסגי ב' לעשותו רה"ר), ובאמת נתחדש דאין הבלד אם המחיצות ריקות (כל שיש לו ד"ט בחלל לחלק מהראשונים). לבין אם המחיצות מלאות כמו בתל דהוי מחיצה ורשות בפני עצמה להיקרא רה"ר, דמה לי אם הוא מופרד במחיצות י' או שע"ג המחיצות, ובהאי דינא ודאי דסגי בד"ט בכולו, אע"ג דאם הוא בתוך המחיצות לכו"ע בעי דיהא החלל מחזיק ד"ט כדי שהוא יקרא רה"ר, ולענין המחיצות עצמן דרק ע"י יש ד"ט נחלקו הראשונים.

ועוד נתבאר דבכל תל ודאי דא"צ שיהא גבוה י' בזקיפה, אלא אפי' מתלקט גובה י' מתוך ד"ט דכל מדרון כזה חשוב לחלוק רשות לעצמו, משא"כ אם מתלקט גובה י' מתוך ה' אמות דלא.

ולענין היאך חשבינן אותו גובה י' מתוך ד"א, א. מודד באורך שיפוע התל, ואחר שהגיע לד"א רואה אם הגביה י' טפחים מהקרקע. ב. מודד ד"א בקו אורי ישר מעל התל, ורואה אם במקום שנסיימו הד' אמות יש גובה י' טפחים. ונמצא דאם ננקוט שמוודים את השיפוע בעצמו, צריך שיפוע יותר חד כדי שבמקום שמסתיימות הד' אמות של השיפוע יהא גובה התל י' טפחים, ודעת הריטב"א והגאון יעקב (עירובין י"ט) שמוודים בשיפוע התל, וכ"מ מדברי השו"ע בס"י שצ"ט ס"ד, וכ"מ מדברי המ"ב ס"י שס"ג ס"ק קנ"ד ובשעה"צ ס"ק ק"ז. אמנם המרכבת המשנה דיין מדברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות שבת הט"ז שמוודין בקו אורי, וכ"כ האו"ש בפ"ז מהלכות שבת ה"ד בביאור דעת הירושלמי, וכן דעת החו"א בהלכות כלאים ס"י י"ב ס"ק כ"ג ד"ה במה שכתב, ואין המקום להאריך בזה כאן עוד.

והנה בגמ' בעירובין צ"ג נתחדש דאף מהני גידוד ה' ומחיצה ה' להיות רה"ר, ולכאורה צ"ב דהיאך יועיל, דממ"ב אין הוא מובדל להיות רה"ר דאין לו מחיצה י' סביבו, ואף אינו מוגבה י' כמו בתל להיות רשות לעצמו, דמחיצה ה' לכדה אינה כלום, וכן הגידוד אינו כלום שהוא רק בגובה ה', ובשלמה הא דקיי"ל בשבת צ"ט ובעירובין צ"ט דבור וחוליותו מצטרפין לעשרה א"ש, דודאי לעומד בתוך הכור יש מחיצות י', וכמו בב' חצירות זו למעלה מזו, ע"ש, אלא הכא מ"ט חשיב רה"ר לעצמו, דזיל הכא ליכא שיעורא, וזיל הכא ליכא שיעורא, ולכא"ו הוא טעמו דמ"ד דפליג על דין זה, וס"ל דאינו רה"ר, אפי' דמודי בבור וחוליותו דהוי רה"ר.

ובע"כ אנו צריכים לומר דכל תל דהוא יותר מגובה ג"ט, ולא הוי ארעא סמיכתא, דאינו מקום מדרס לרגלי בני"א, אלא דאכתי אינו רה"ר לעצמו, אבל ברגע שנותן עליו מחיצה ומשלימו לעשרה ודאי דיצטרף עמו להיות רה"ר, ודוגמא לדבר דאחר שיש לו מחיצות י' והוי רה"ר, ודאי דלא נפקע שם רה"ר אם יתן עליו בגובה י', וכמו בנותן עליו עפר י' דודאי לא נפקע ע"י שם רה"ר, ושפיר מקרי מובדל.

ובאמת מכא הא סברא הקשה הגר"א ע"ד תה"ד, והביאו הרמ"א בס"י שני"ח ס"ב, אם רוצה אדם להכשיר מקום יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, אזי ס"ל לתה"ד דע"י שיתן עפר רחב ד"ט עד גובה ד"ט, ואז אין הפרש בין החול למחיצה יותר מ"ט, ונתבטלה המחיצה, וכאשר נוטל את העפר ודאי דחשיב היקף לדירה, והקשה הגר"א מדין דידן דאחר דנתחדש גידוד ומחיצה מצטרפין, אלמא דלי"א דכיון דהתל אינו בגובה י' ה"ז אינו חולק רשות לעצמו, אלא אדרבא מצטרף, וה"ה אינו דשפיר מחשיבים את העפר כחלק מהמחיצה, ולא תבטל את המחיצה שהיתה כאן, ודומיא דהתל מצטרף לגידוד, ע"ש בדברי הגר"א, והוא כדאמרינן. ועיין בביה"ל שם בד"ה ואם קשה עליו, במה שכתב ליישב דינא דתה"ד.

ולכא"ו לע"ד ודאי דלא יחשב למחיצה אם הגידוד הוא ג' ומטה, ועשה מחיצה ח', דאז אנו ודאי מסתכלים על הגובה הנ"ל כחלק מרה"ר, ואז לא יועיל מחיצה ח', ול"ד למה דק"ל דבית דקרויו משלים ל' דחוקק והוי ע"י רה"ר, דהתם ודאי דסגי בכל חקיקה דמשלימה ל', ואפי' דהוא פחות מג"ט, משום דהתם כולו אותו רשות, דאם יש לו גובה ט' וע"י חקיקה גורם שיהיה גובה י', ודאי דמועיל ואפי' בטפח אחד, אבל כאן דהוא גידוד ומחיצה, וכל הטעם דמצטרפין בגלל דהגידוד אינו כחלק מרה"ר, וע"י מועיל הצטרפות המחיצה (אפי' דהגידוד והמחיצה שונים זה מזה), א"כ ודאי דאם הגידוד בטל לרה"ר ע"י ארעא סמיכתא לא יועיל הצירוף, ופשוט. (אמנם למענין בדברי הביה"ל בס"י שס"ב בד"ה תל שגבוה, ע"ש שמסתפק וס"ל דלמא יתעיל אף בפחות מ"ג). אבל באמת ספיקו הראשון של הביה"ל התם שנסתפק אם מהני במתלקט ה' טפחים מתוך ב' אמות ונתן עליו מחיצה ה', אם מצטרף, חזינן דאף הוא למד כדברינו, ולכן נסתפק אם יצטרף, דלכא"ו כל מה דמהני מחיצה י' אפי' דמתלקט בהמשך ד"א, הוא אם הוא על גביו, דאז חולק רשות לעצמו בגובה י' ע"י מדרון כזה, אבל אם הגידוד הוא ה' שמתלקט בתוך ב' אמות (דהוא בחשבון שווה לגובה י"ט באורך ד"א) אולי לא יועיל, דעד כאן לא אשכחן דמהני גובה י' מתוך ד' אלא איכא בעומד על גובה י', משא"כ בעומד על ה' ולא מהני אלא שחשוב להצטרף עם המחיצה, מנ"ל דיועיל למתלקט, ע"ש.

ומכא זה גם פשוט לחו"א בס"י ס"ה ס"ק ע' דלא מועיל להצטרף ברחוק יותר מד"ט, אבל באמת הביה"ל לא בריא ליה האי מילתא, וע"ש באורך דלכא"ו רק שהוא בתוך ג"ט הוי כאחד, ומצטרף הגידוד והמחיצה ואפי' ברחוק עד ד"ט, אבל ביותר מזה הוי כב' מחיצות שאין ביניהם קשר, וכמו שמבואר בעירובין כ"ה כרבה בליק, והביאו המחבר בס"י שני"ח ס"ו.

ואחר שביארנו עיקרי דיני גידוד ומחיצה ה', נבוא לבאר מחיצה גבוהה י' בצד א', ומצידו השני איננה גבוהה, דהנה הגמ' בשבת ז: בית שאין תוכו י', וקירויו משלימו ל', על גגו מותר לטלטל בכולו, ובתוכו אין מטלטלין אלא בד"א. ולכא"ו מבואר דאין מועיל המחיצות אלא לעצמן, ובתוכן אין מועיל א"כ חוקק בו ד' על ד', דאז אף בתוכו הוי רה"ר, וע"ש בתוס' דהקשו דמ"מ מסוכה דל"מ חקיקה א"כ הוא בתוך ג"ט לכותל, דאז חשוב דאף מבפנים יש גובה י', אבל בלא זה לא, וע"ש שתירצו דודאי דלמחיצות מהני חקיקה אפי' שרחוקה ג"ט להשלימו ל', משא"כ התם דהוא דין בסוכה דבעינן שיהו המחיצות סמוכות לסכך, ע"ש.

וע"ש במ"א ס"י שמה"ס קי"ג דעד כאן לא מהני חקיקה להיחשב רה"ר אלא דבחוץ הוא גבוה י', אבל אם אף בחוץ אין גובה י' ל"מ חקיקה א"כ הוא בתוך ג"ט, ואז הוא רה"ר אפי' על גגו דהוא רה"ר, אפי' דבחוץ אין גבוה י', אבל אם רחוק ג"ט אין מועיל להחשיבו רה"ר אפי' לענין לטלטל בתוכו, וכ"ש לטלטל על גגו. וכ"כ שם בשם הרא"ש.

ובא"ר הביא בשם הר"ן דאפי' רחוק ג"ט מהני להחשיבו לרה"ר, ולכא"ו טעמו דכיון דקיי"ל דבור וחוליותו מצטרפין ל', לכא"ו אפי' רחוקין זה מזה ואפי' טובא, דס"ס יש י' טפחים בגובה, ואפי' דהם מרוחקין זה מזה, וא"כ ה"ו נעשה ע"י רה"ר, וע"ש בא"ר ס"י שמה"ס כ"ב, ולקמן נאריך בזה בדברי החו"א במחלוקתם.

ולכא"ו יש להסתפק מה ס"ל לא"ר לענין על גגו, דלמא אף הוא לא ס"ל דהוי רה"ר אלא בתוכו, אבל על גבו לא, ואפי' בתוך ג"ט, דאפי' למג"א (דמחמיר ברחוק ג"ט) ס"ל דבתוך ג"ט הוי רה"ר לא רק בתוכו, אלא אפי' על גביו, ולכא"ו הא"ר בזה לא מחשיב ליה רה"ר, דס"ס אין לו מחיצות י', דלכא"ו לא חידש הא"ר דלענין תוכו מהני בצירוף אפי' רחוק מג"ט, אבל על גביו ל"מ אפי' בקרוב, ונמצא דחולק על המג"א בתרתי.

ובאמת מוכרח כדרינו, דלהמג"א כל שהוא בתוך ג"ט מועיל אף על גגו להיות כרה"ר, גמור, אפי' שאין לו מחיצות י' מבחוץ, דהנה הגמ' בעירובין פ"ד: גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע להתיירו, ודווקא סולם קבוע, אבל עראי לא מועיל, וע"ש בפרש"י ר"י ור"ת, וכ"פ המחבר בס"י שס"א ס"א כפר"ת דאיירי דהגג היה י"ט בתוך החצר, אבל רה"ר מצידו היה בפחות מגובה י', דאזי אע"ג דמדא"ו רה"ר גמור הוא, מ"מ אסרוהו רבנן ע"י כתוף רה"ר דלא להוי רה"ר, וע"י דמעמיד סולם קבוע הרי מסלקן מחצירו. וע"ש במג"א בס"ק א' דאם מבחוץ אין הגג גבוה י', אלא דחקק מבפנים, וע"י בתוכו הוא גבוה י', ה"ז רה"ר גמור ושרי לטלטל ע"ג, ומוכח כדאמרן דהמג"א ס"ל דבתוך ג' מועיל החקיקה לעשות גם מה דאיתא על גבו להיות רה"ר, ונבאר לקמן מ"ט.

אמנם המ"ב שם בס"י שס"א ס"ק א' הביא דעת האחרונים החולקים על המ"א, עולת שבת והמאמר מדדכי ומחצית השקל בסק"א, דחולקים על המ"א הנ"ל וס"ל דנהי דהוא רה"ר בתוכו, מ"מ על גגו הוא כרמלית כיון שהוא נמוך י' טפחים מכל צד (וע"ש דס"ל דאם מכתפן ע"ז הוי רה"ר), וצריך סולם להתיירו.

ולכא"ו למענין בדבריהם נראה דהיא מחלוקת משולשת, דלא"ר הוי רה"ר יותר מהמג"א, דהא מהני לדעתו אפי' בריחוק ג', והאחרונים ס"ל דאפי' בתוך ג' לא הוי רה"ר, ולפי דברינו לעיל אין הכרח דא"ר חולק על האחרונים הנ"ל, דאע"ג דהאי ס"ל להיעשות יותר רה"ר מהמג"א דאפי' ברחוק ג"ט הוי רה"ר, והם ס"ל לחלוק על המ"א אפי' בתוך ג' ולא הוי רה"ר, מ"מ ל"פ לכא"ו, דהא"ר דיבר לענין תוכו בלבד, וס"ל דהוא רה"ר דבמקום החקיקה הוי גבוה י', ושפיר חשוב רה"ר, וממילא השאר חשיב רה"ר מדין חורי רה"ר, ומ"מ זה אינו מועיל אלא בתוכו להחשיבו רה"ר, דאילו על גגו ס"ל כדברי האחרונים הנ"ל דאפי' בתוך ג"ט אינו רה"ר, דהא אינו גבוה י' טפחים מכל צד, ואפי' רה"ר יכול להיות באם יכתפו עליו (וממילא פשיטא דאף האחרונים הנ"ל לכא"ו מודו להא"ר דלענין שיהא רה"ר בתוכו מהני, ואולי אפי' ברחוקין יותר מג', ואין הכרח דפליגי, כנלע"ז).

אלא דעדיין דברי המ"א צ"ב, דבשלמא הא"ר והאחרונים ס"ל דודאי יכול להיות דיהא חלקו א' רה"ר אם בפנים יש י', אע"ג דמבחוץ הוא כרמלית דשם אין י', וכמו דמצינו איפכא בסוגיא דבית שאין תוכו י' וקירויו משלימו לעשרה, דבחוץ הוה רה"ר ובפנים כרמלית, וממילא ס"ל ה"ה איפכא דאם תוכו רה"ר לפי דיש י' מנ"ל דיהא על גגו רה"ר, דאין הוא גבוה י'. ואפי' א"ב דהמ"א ס"ל דודאי הסוגיא בשבת ז' מדינא דאו' הוא רה"ר גמור, ונ"מ דהזורק משם לרה"ר חייב מדאו', ולא אמרו דהוא כרמלית אלא מדרבנן, וא"כ המ"א ס"ל דאף התם הוא רק דין דרבנן, דבאמת כיון דבחוץ הוא גבוה י' חשוב שפיר אפי' בפנים להיות רה"ר, ואז לא תקשי עליו מסוגיא דשבת ז: אבל מ"מ אכתי תקשי מ"ט גזרו שם להחשיבו לכרמלית מדרבנן, וכאן ס"ל למג"א דאם בתוכו יש י' שרי לטלטל אפי' על גגו, ומ"ט לא גזרו בו רבנן.

ובאמת צ"ל דהמ"א ס"ל דודאי מדאו' מהני מחיצה שגבוהה י' מצד א' לעשות שם רה"ר אף בצד השני, אלא דרבנן גזרו, ולא גזרו אלא בבית שבתוכו אין י' משום דבפנים אין מחיצות י', ודמי לכרמלית דעלמא, משא"כ אם בפנים יש י' אלא דבחוץ אין, בזה לא גזרו רבנן לפי דע"י דאמרינן גוד אסיק מחיצתא חשיב רה"ר אפי' על גביו (ועיין בעירובין צ"ב ובשו"ע ס"י שמה"ס ז:), משא"כ אם בחוץ יש י' טפחים ובתוכו אין, לא יועיל גוד אסיק, דע"י הקירויו חשוב ודאי הפסק, ודו"ק בזה החילוק, ואפשר שגם הגמ' בשבת ז' וגם הגמ' בעירובין פד. איירי במקורה.

והנה מה שכתבנו דהמ"א ס"ל דהוא רה"ר מדאו', כבר נסתפק בזה הביה"ל בד"ה תוכו כרמלית אם הוציא לרה"ר אם חייב, דלמא חשיב רה"ר גמור, או דלמא הוא מ"מ מדאו', ורבנן הוא דאחמור בה. והמענין בספר מלוא הרועים בחידושי על הרא"ש ס"י י"א, יראה דפשיטא ליה דודאי רה"ר מהתורה, והא דאין מטלטלין הוא מדרבנן לפי דהמחיצות שבחוץ שפיר מחשבו ליה רה"ר אף לתוכו, ולפי דברינו אף המ"א ס"ל כן, אבל בשעה"צ בס"י תרכ"ז ס"ק ג' משמע דמדאו' הוא מ"מ, וכ"כ החו"א בס"י ס"ה ס"ק פ"ה, והוכיח מהסוגיא בשבת ז: דקרויו משלימו ל', ומדברי המהרש"א שם. והנה הגמ' בעירובין ה: היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו

להשלימו, חוקק כמה דצריך אלא משכו בכמה וכו' ע"ש, והנה הראשונים שם פליגי איך איירי אם המבוי עצמו היה גבוה י' טפחים, ורק דהקורה נמוכה מ' טפחים, או דלא דהמבוי בעצמו נמוך מ' טפחים, וע"ש בדברי הרשב"א והריטב"א.

ועוד נחלקו הראשונים כמה רחבו, והרא"ש ס"ל דבעי על פני כל רחבו, וכ"פ המחבר בסי' שס"ג סכ"ו, אבל הטור למד דלא בעי אלא ד"א, וא"צ ע"פ כל רחבו, והרמב"ם ס"ל דסגי בדע"ד וכסוגיא דשבת, וטעמא דמילתא דע"י שיש לו דע"ד ומחשיבו לרה"י, ממילא השאר חשיב חורי רה"י. וע"ש בגאון יעקב דהקשה דלכאוי בשלמא הרמב"ם ס"ל דדמי ממש לסוגיא דשבת, ומה"ט סגי בד' טפחים, וכן הרא"ש ס"ל דל"ד להתם, דבשלמא התם סגי לעשותו רה"י, וזוהו סגי בדע"ד, אבל הכא דהפסול מצד דאין שם קורה על המבוי בעי על פני כולה, ומהיכא תיתי דסגי בדע"ד, אבל דברי הטור צ"ב, דממ"נ אי דמי לסוגיא דשבת תסגי בד"ט, ואי לא ע"פ כולה בעי, אבל מה הטעם דבעי ד"א, ואין המקום להאריך בזה כאן.

והחזו"א שם בסי' ס"ה ס"ק ס"ח למד דאיירי בסוגיא אפי' דהמבוי עצמו גבוה י', אלא דהקורה בפחות מ', ועי"ז מתבטל גם הדופן כנגד הקורה, וע"י שחוקק הרי מכשירה, והקשה שם החזו"א דאיך מועילה החקיקה ברובח ד"ט שררוחוקין ג"ט, הרי עדיין אין דפנות במקום הקורה, ובשלמא אם בתוספת עובי הקורה נהיה י"ט אי ודאי דמהני אפי' רחוקין ג"ט, וכדברי הגמ' שם דמועיל חקק אפי' רחוק, אבל היכא דאף בתוספת עובי הקורה לא יהא י"ט לא יועיל אם הוא רחוק ג"ט, וכמו שכתב המ"א בסק"ג, ומדברי הפוסקים משמע דבכ"ג מהני חקיקה ד', ואפי' שאין י' בתוספת הקורה. ואולי י"ל כיון שאם נחשיב את המבוי לרה"י ע"י החקיקה, ועי"ז שפיר חשיב כקורה ע"ג המבוי, אלא דעדין קשה לו דל"ש לומר חורי רה"י על מקום שהוא עצמו גבוה י', וכל הפסול מצד דהקורה נמוכה, היאך יחשב אותו מקום דניחא תשמישתיה לחורי רה"י.

ומכח קושיא זו ס"ל להחזו"א כדברי הא"ר דמועיל חקיקה אפי' אם הוא רחוק ג"ט, וע"ש שכתב דאינו רק דעת הר"ן, אלא אף הריטב"א ס"ל כן, ומחדש החזו"א דאף הרא"ש ס"ל כדברי הר"ן (ולא כמ"ש המג"א, וע"ש איך מסביר את דברי הרא"ש). אלא דכ"ז אם יש קרוי עליהם, דע"י התקרה נחשבים ב' המקומות כמקום א' אפי' דהם רחוקים ג"ט, אבל אם אין תקרה ודאי דלא מצטרף, ומה"ט מועילה החקיקה.

וממילא מצינו נ"מ בהסבר החזו"א את דברי הא"ר ממה שביארנו אנו, דלפי דברי החזו"א ודאי אף הא"ר מודה דבור וחוליתו אין מצטרפין לעשרה של הם רחוקין כ"כ בלא תקרה, וזה דלא כמ"ש, וק"ל.

ובאמת פליאה על דברי החזו"א שהיכיר בעצמו סברת הגאון יעקב דע"י החקיקה מקבל שם חורי רה"י, ומהני אף לדין קורה ע"ג מבוי, והוא בעצמו כתב דבעי חקיקה ברובח ד' אמות וכדברי הטור, ולכאוי אם מהני הכא מדין חורי רה"י לסגי בד' טפחים

וכדברי הגאון יעקב, וכמו שפסק המחבר כדברי הרא"ש, וצ"ע. ובאמת גם מדברי הגר"א שהבאנו לעיל בסימן שני"ח שהקשה על דעת תה"ד, מוכח דלא כהמג"א, דמבואר שם שאם גדר ה' טפחים ואח"כ חקק ה' כנגד ג' הדפנות, מהני אפי' דרחוקין זה מזה.

וא"כ אנו רואים דאף החזו"א סבירא ליה דאפי' הרא"ש מודי להאי דינא דמהני צירוף ביותר מג"ט להחשיבו כרה"י, ואפי' שבחוץ אין י' והוי רה"י גמור, וכמו שביאר בס"ק ס"ח ס"ט, והוא עצמו כתב בס"ק ס"ז גבי הסוגיא דשבת דודאי מדאוי במקום שאין גבוה י' הוא מ"פ ואינו רה"י, ולא מהני גובה המחיצות מבחוץ לעשותה רה"י מדאוי, ומוכח כמו שביארנו דרק הפנימי יועיל לבחוץ ע"י דינא דגו"א, אבל בשבת ז': אין מועיל הגובה שמבחוץ לעשותה רה"י בפנים, דכל שאין חלל י' הוא מ"פ מהתורה, ואין מהיכן לומר גו"א עד שיחוקק בתוכו, אבל אם יש לו חלל י' (ואפי' דאין מחיצה בחוץ), ואפי' דהוא בצרוף ב' כתלים הרחוקין זה מזה ג' טפחים ועוד, חשיב לעשותו רה"י.

ואחר שנראים הדברים דברי אמת, יכול להיות דבאמת אף המג"א סבירא ליה כסברות הנ"ל רק מדרבנן, וכמו שכתב המלא הרועים דבאמת מדאוי מועיל המחיצות של החוץ להחשיבו רה"י דאוי, אלא דרבנן החמירו, וכן אם בפנים הוא גבוה י' מהני אף היכא דבחוץ אין גבוה י' לעשותו רה"י, אלא דזוהו דוקא אם הוא בתוך ג' טפחים ולא אחרי, ובאמת פליגי המג"א והאחרונים בתורת, ומאן דמחשיב רה"י מבפנים אפי' רחוק ג', לא מחשיב רה"י אם מבחוץ יש י' ובפנים אין, אבל המג"א ס"ל בהיפוך דברחוק ג' ל"מ אפי' לבפנים, אבל בתוך ג' וכן אם בחוץ יש י' מועיל לבפנים, ודו"ק.

אברהם פרנקו - בני ברק

דיני הוצאה והכנסה מרשות לרשות וטלטול ד"א ברה"ר ע"י קטן לטלטל בשבת על ידי קטן לצורך הקטן

א. כל מקום שאסור לטלטל בו, אסור גם לומר לקטן לטלטל שם, מפני איסור ספייה¹, ולא מביעיא ברשות הרבים דאורייתא, אלא אפילו בכרמלית דרבנן גם כן אסור לומר לקטן לטלטל שם, דאיסור ספייה הוא בין באיסורי תורה ובין בדברים האסורים מדרבנן.²

ב. ואולם בדורות הקודמים נהגו ההמון עם בהרבה מקומות להקל בזה³ לטלטל את החמין ממקום למקום דרך כרמלית על ידי קטנים, וכן ליקח את הסידור ואת הטלית לבית הכנסת על ידי קטן וכדומה, וכמה מן הפוסקים כתבו ללמד עליהם זכות וליישב מנהג ישראל וכמו שיתבאר.⁴

כשהקטן מטלטל לצורך עצמו

ג. יש שסוברים שלגבי כרמלית דרבנן יש להקל באופן שהקטן מטלטל איזה חפץ לעצמו ולהנאתו, משום דסבירא להו שיש לסמוך

בזה על הרשב"א דכל דבר שאיסורו מדרבנן אין איסור לספותו לקטן כשיש בזה צורך לקטן⁵. ד. ואולם למעשה ראוי להחמיר בזה לכתחילה, ורק בשעת הדחק יש מקום להקל בזה על פי הוראת חכם⁶.

כשהקטן מטלטל לצרכו ולצורך הגדול

ה. ויש לדון לדברי המקילים בזה מה הדין כשהקטן מטלטל גם לצורך עצמו וגם לצורך הגדול, וכגון שהוא מטלטל את תבשיל החמין לכל בני משפחתו וגם הוא יאכל מזה⁷.

טלטול פחות פחות מד"א בכרמלית

ו. מותר לומר לקטן לטלטל פחות פחות מד' אמות בכרמלית, כשהטלטול הוא לצורך הקטן⁸.

כשהקטן מטלטל לעצמו חפץ של מצוה

ז. נחלקו הפוסקים מה הדין כשהקטן נוטל איזה חפץ לעצמו לצורך קיום מצוה, וכגון שנוטל סידור לבית הכנסת להתפלל בו, האם גם באופן זה יש להתיר טלטול בכרמלית או לא, וכפי שיתבאר.

ח. דעת כמה אחרונים⁹ שזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והרשב"א, והיינו דלהרמב"ם דיש איסור ספייה גם בדרבנן אפילו לצורך הקטן אסור גם באופן זה, אבל להרשב"א דשרינן לצורך הקטן, יש להתיר גם לצורך מצוה של הקטן, וכל שכן הוא דאם אנו מתירים סתם צרכו של קטן ודאי יש להתיר לצורך מצוה¹⁰.

ט. ויש לדון לפי זה אליבא דהרשב"א האם ההיתר הוא דוקא בקטן שהגיע לחינוך דאז נחשב המצוה לצרכו, או אפילו בקטן שלא הגיע לחינוך כיון דסוף סוף הוא מקיים בזה מצוה¹¹, וכן יש לדון האם ההיתר הוא רק כשהקטן מחוייב במצוה זו מדין חינוך, או אפילו באופן שאין עליו חיוב, כיון דסוף סוף הוא מקיים בזה מצוה ומתחנך על ידי זה¹².

י. ויש חולקים בזה וסוברים דאפילו אליבא דהרשב"א אין להתיר בכהאי גוונא, דדוקא כשיש בזה צורך גשמי לקטן אז הקילו ליתן לו איסור דרבנן כיון דהוי רביתיה, אבל לא לצורך מצוה¹³, ועוד דלגבי מצוה אמרינן שב ואל תעשה שאני, דמאי חזית לחנכו בקיום מצוה זו, אדרבה חנכהו באיסור שאסור לעשותו מדרבנן¹⁴, ועוד דבאופן שהוא צורך מצוה שייך בו יותר החשש של אתי למסרך, דדוקא אם הקטן עושה כן לסתם צרכיו אז הוא מבין שהתירו לו רק מחמת קטנותו¹⁵.

יא. ויש חולקים בזה לאידך גיסא וסוברים דאפילו אליבא דהרמב"ם שסובר שיש איסור ספייה בדרבנן, מכל מקום לצורך חינוך הקטן נדחה איסור זה, ומותר לספות לו איסור דרבנן באופן שיש בזה צורך מצוה של הקטן¹⁶.

יב. ויש שחולקים בכל היתר זה וסוברים דההיתר לספות לקטן איסור לצורך מצוה הוא רק באופן שבשעת עשיית האיסור הוא מתחנך למצוה, אבל באופן שהאיסור הוא קודם המצוה והוא רק

8. כ"כ בשו"ת כת"ס (או"ח סימן מ"ז), וטעמו משום דעיקר דין טלטול ד"א בכרמלית במחלוקת שנויה (עיין או"ח סימן שמ"ט), ואף להאוסרים הרי הטעם הוא שמא ילך ד"א בב"א, וזה לא שייך בקטן כיון שהוא רגיל לילך פחות פחות מד"א, וכמ"ש הריטב"א ביבמות (ק"ד ע"א), וממילא הוי גזירה רחוקה, ועוד דכיון דהוא לצורך הקטן יש לצרף את דעת הרשב"א.

והנה עיקר דברי הריטב"א הובא בתורת הקטן פרק י"ח (סקכ"ד), ולפמ"ש"כ שם יוצא דאין כונת הריטב"א דעפ"י רוב הולך הקטן פחות פחות מד"א, רק כונתו דכן הוא דרכו הרבה פעמים, אבל באמת הוי ספק, וצ"ע.

עוד יש להעיר דמדברי הכת"ס נראה דס"ל דכל איסור שלא שייך טעם האיסור כלפי קטן אין בו איסור ספייה, וכבר נחלקו בזה האחרונים [וכמשנת"ל בתורת הקטן פרק כ"א (סעיף י"א) ובפרק כ"ד (סעיף ז')], עיי"ש היטב.

ומ"מ למעשה נראה שיש מקום להקל כדברי הכת"ס, כיון שגם לגדול יש מתירים, ודעת כמה אחרונים דכל דבר שנחלקו בו הפוסקים כלפי גדול יש להקל כלפי איסור ספייה (עיין תורת הקטן פרק כ"א סעיף י"ט), וגם יש לצרף את הסוברים (עיין תורת הקטן שם סעיף ט"ז) דכל דבר שאיסורו רק משום גזירה אין בו איסור ספייה, וא"כ בצירוף כל הסברות יחד עם שיטת הרשב"א ודאי לא הפסיד המיקל.

9. כן משמע בשו"ת רעק"א (סימן ט"ו) דהיכא דהוי לצורך מצוה של הקטן יש להתיר אליבא דהרשב"א כיון דהוי צורך הקטן.

וכן נקט בשו"ת חקרי לב (או"ח סימן ס"ט בד"ה ומעתה), וכתב דאין הדעת סובל לומר דצרכו של תינוק בהבל הבלים עדיף מצרכו דדבר מצוה, וכ"ה דעת שו"ת פרי יצחק (ח"א סי"א בד"ה והנה), וכן מבואר בדברי הכרם שלמה (או"ח סימן קכ"ח). וע"ע בענין זה בתורת הקטן פרק כ"ה (סקי"ז).

10. ואגב יש להעיר דבדברי הרעק"א מבואר דהשאלה הוא לטלטל ע"י קטן פחות מבן ט' שנים, ואינו מובן מאי נפק"מ בזה שאינו בן ט' שנים, ואולי השואל צירף לסניף את הסוברים דזמן הגיע לחינוך הוא בן ט' שנים (עיין בתורת הקטן פרק ה' ס"ב), אכן בתפא"י הנ"ל שהוא השואל שם לא הזכיר כלל דהיתר זה הוא רק לפחות מבן ט', וגם הבה"ל כשהעתיק את מסקנת רעק"א העתיקו בסתמא, ולא ביאר דבעינן פחות מבן ט' שנים.

ושו"מ בשו"ת ארץ צבי (פרומר סימן ע"ה) שכתב דרעק"א דן דוקא בקטן פחות מבן ט' שאז עדיין לא הגיע לחינוך, ובכה"ג מתיר הרשב"א לספות לו איסור דרבנן, אבל בהגיע לחינוך הרי צריך להפרישו, ולכו"ע אסור לספות לו איסור בידיים (עכ"ד). ולפלא בעיני דנקט בפשיטות דזמן הגיע לחינוך באיסורים הוא בגיל ט' שנה (ועיין בספר חה"כ פרק מ"ד סעיפים

ח"ט), וגם מש"כ דהרשב"א מודה בהגיע לחינוך זה אינו, וכמשנת"ל בתורת הקטן פרק כ"ב (סעיף י'), ומיהו טענתו נכונה לדין דפסקינן דיש חינוך בל"ת, ועיין מש"כ בזה בתורת הקטן פרק כ"ה (סקכ"ז).

11. כל סעיף זה נתבאר בתורת הקטן פרק כ"ח (סעיף י"א) עיי"ש, אכן מדברי רעק"א הנ"ל מבואר דההיתר הוא בקטנים פחותים מתשע שנים, ומשמע דאדרבה בזה קיל טפי.

12. כל המקורות לסעיף זה נתבארו בתורת הקטן פרק כ"ח (סעיף י"א), והיות כי הפוסקים לא כתבו ענין זה כלפי איסור טלטול, לכן לא כפלת את הדברים כאן.

13. כן משמע מדברי הרשב"א והר"ן בחידושיהם בר"ה (ל"ג ע"א בד"ה ה"ג), וכמשנת"ל בתורת הקטן (שם סקכ"א).

14. סברא זו היא מדברי החקרי לב (או"ח סימן ס"ט ד"ה ואולם), והובא בשו"ת ציץ הקודש (סימן י"ט סק"ג).

15. כן יוצא לפי סברת הט"ז באו"ח סימן תרי"ט (סק"ג), ועיין גם בשו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"ג סימן קי"ז).

16. כ"ה דעת החתם סופר הנ"ל בתשובה הנ"ל שכתב במסקנתו דמקורו של הט"ז הוא מדברי התוס' הנ"ל בפסחים שהתירו ספייה לצורך מצוה, וא"כ בהכי מיירי נמי הט"ז שהקטן בעצמו נכנס להתפלל בביהכ"נ, ומחנכים אותו במצות תפילה וכדומה, ומשו"ה מותר למספי ליה בידיים איסור, אבל לא זולת זה, ושוב כתב דגם זה צריכא רבא, דהרי דברי התוס' אינם מוסכמים לכו"ע (וכמ"ש בשמו בתורת הקטן פרק כ"ז סק"כ), ומיהו בה"ג בר"ה משמע כהתוס' והובא במג"א בסימן שמ"ג (עכ"ד), ומשמע דלדינא הסכים להתיר בכה"ג.

וראה בשו"ת מהר"ם שיק (סימן קע"ג) שגם הוא דן שם בענין זה לטלטל ספרים לביהכ"נ ע"י הקטן, וכתב ע"ז כמה לימודי זכות, ועיקר היתרו הוא משום דהוי ספייה בדרבנן לצורך מצוה עיי"ש.

ומשמע מדבריהם דהיתר זה הוא אליבא דכו"ע, דהרי לא הזכירו כלל את שיטת הרשב"א, ואדרבה בתחילת דבריהם הזכירו פסק השו"ע דגם בדרבנן אסור ספייה.

ובשו"ת הרי"מ (סימן ג') כתב ג"כ דלא מסתבר לומר דכוונת הט"ז הוא אליבא דהרשב"א, דהרי אנו לא פסקינן כן, וע"כ דס"ל להט"ז דלצורך מצוה מותר גם להרמב"ם.

וכן נקט הבית הלוי (ח"א סי"ג סק"ט) דגם החולקים על הרשב"א מודים דלצורך חינוך מצוה ספינן איסור דרבנן לקטן, וכדמצינו לגבי תקיעת שופר בר"ה שחל בשבת, עיי"ש.

ויש לציין דבתשובת רעק"א הנ"ל נמי משמע כן שחלק על התפא"י שרצה להקל לטלטל ספרים לביהכ"נ ע"י קטן דהוי צורך מצוה, והשיג עליו דזה שייך רק לצורך מצוה הקטן שהוא מתחנך בו ואז הוי כלצרכו, ולכן יש תקנה ע"י שיקח הקטן הספר לעצמו להשתמש בו עיי"ש, ולכן יש תקנה ע"י שיקח הקטן הספר לעצמו להשתמש בו עיי"ש.

הכשר למצוה, וכגון הכא שהוא מטלטל סידור בכרמלית להביאו לבית הכנסת להתפלל בו, אין להתיר¹⁷.
 יג. ויש מי שסובר דהיתר זה שחינוך מצוה דוחה את האיסור של ספיית איסור דרבנן לקטן הוא רק באופן שהאיסור הוא רק לאו, ואז אמרינן שהחינוך שהוא עשה דוחה לאו זה, אבל אם יש בו גם סרך עשה, וכגון בכל איסורי שבות של שבת ויום טוב שיש בהם עשה, אין היתר זה, דאמרינן מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, ועד שאתה מחנכו בזה חנכהו בזה¹⁸.

היוצא לדינא

יד. ולענין הלכה דעת השו"ע הרב ההחמיר בזה¹⁹, ואולם במשנה ברורה²⁰ מבואר שמותר לומר לקטן לטלטל סידור או חומש לעצמו בכרמלית לבית הכנסת כדי שיוכל להתפלל ולשמוע בו קריאת התורה, ומכל מקום נראה דגם אליבא דהמשנה ברורה אין להקל בזה רק בקטן שהגיע לחינוך ולצורך מצוה שחייבים לחנכו בה, ואי אפשר לחנכו מבלי שיעבור את האיסור²¹.

להשתמש בחפץ שנטל הקטן לצרכו

טו. ודע דאליבא דהמתירים שהקטן יכול לטלטל את הסידור לעצמו, כיון שהקטן עושה כן לצורך עצמו, יכול הגדול להצטרף ולהתפלל עמו יחד מתוך הסידור²².

טלטל בשבת על ידי קטן לצורך הגדול

טז. וכל זה דוקא כשהטלטול הוא לצורך הקטן, אבל אם הוא לצורך הגדול אסור לכו"ע, דאף לשיטת הרשב"א שאין בזה איסור ספייה, מכל מקום אסור מפני החשש דלמא אתי למסרך ולהמשיך לעשות כן בגדלותו²³.

יז. ואולם יש מן הפוסקים שכתבו ללמד זכות על המקילים גם באופן זה, וגיבבו בזה כמה וכמה סברות להקל.

יח. דעת כמה פוסקים שיש להקל בזה באופן אקראי מפני שיש לסמוך בזה על הסוכרים דהחשש של אתי למסרך הוא רק בדבר הקבוע ולא בדבר אקראי, וממילא לשיטת הרשב"א שכל האיסור הוא רק משום דאתי למסרך אין בזה איסור בכהאי גוונא²⁴, ויש שסוכרים שגם באופן זה שהוא באקראי אין להקל רק כשהוא גם לצורך מצוה ולא לדבר הרשות²⁵.

יט. ודע דלפי זה יוצא שכל ההיתר הוא רק במקום שיש עירוב באופן קבוע, אלא שבשבת זו נקרע העירוב ואז יש להקל לטלטל דבר הנחוץ לו על ידי קטן כיון שהוא איסור דרבנן והוא באקראי, אבל במקום דליכא עירוב נראה שאין להקל בזה אף לדבריהם, דבאופן זה לא נחשב זה לאקראי בעלמא²⁶, ויש מקילים גם באופן זה²⁷.

כ. ויש שכתבו להקל בזה בקטן שאינו בר הבנה, דסבירא להו דבקטן כזה כיון שאינו מבין אין לחוש דלמא אתי למסרך²⁸.

כא. ויש שכתבו להקל בזה אליבא דהרשב"א, דסבירא להו דחשש זה דאתי למסרך הוא רק באופן שיש חשש שילמוד הקטן לעבור מזה גם על איסור תורה, אבל באופן שאין חשש זה, והיינו בדבר שעיקרו דרבנן ואין בזה שום צד שיהא בו איסור תורה, לא חיישינן שמא אתי למסרך, והוא הדין לגבי כרמלית בזמן הזה שאין מצוי אצלינו רשות הרבים, וממילא לא שייך לומר דאתי למסרך בדאורייתא²⁹, ויש שפקפקו בזה³⁰.

כב. ויש שכתבו להקל בזה כשהקטן מטלטל את החפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית, ואליבא דהסוכרים שהמטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים אינו עובר איסור תורה, ולפי זה נמצא שהקטן עובר על דבר האסור מכח תרי דרבנן, ויתכן דבאיסור כזה לא חיישינן דאתי למסרך³¹.

כג. ויש מי שכתב להקל בזה משום דקיי"ל קטן אין לו מחשבה³², והרי המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך להוציאם פטור מפני שלא היה עקירה משעה ראשונה לכך³³, ואם כן כלפי קטן הדין נותן דאין כאן שום מעשה איסור דליכא שום הוכחה במחשבתו שכונתו להוציא³⁴, ויש שפקפקו בזה³⁵.

טלטל ע"י קטן לצורך מצוה

כד. דעת ה"ט³⁶ שמותר לומר לקטן לעבור על איסור דרבנן, וכגון לטלטל בכרמלית לצורך מצוה, והיינו אפילו בדבר שהוא קבוע ואינו

ומשמע שם מדבריו דהיתר זה הוא אליבא דהרשב"א, אכן צ"ע דהרי אנן פסקינן כהרמב"ם, וכמש"כ בה"ל בעצמו שם בתחילת דבריו, ובפשוטו צ"ל דמ"מ מודה הוא דבשעת הדחק סמכינן עליה, אך לפי"ז צ"ב למה במשנ"ב סתם להחמיר, ולא הזכיר דעת המג"א והשו"ע הרב דהקילו כהרשב"א עכ"פ בשעת הדחק, ואפשר דס"ל להיתר רק כשיש בזה גם צורך מצוה, אכן לפי"ז לא היה לו להשמיט את מש"כ רעק"א באמצע דבריו לדון בזה מצד ספייה לצורך מצוה. ועוד יש לציין דהמשנ"ב השמיט גם את דברי המג"א שם שהביא את דברי התוס' בפסחים והג"א דבמקום מצוה מותר לספות איסור לקטן, ואשר ע"כ קשה לעמוד על דעתו בזה.

21. וראה בשו"ת ציץ הקודש (סימן י"ט) שגם הוא הביא כמה ראיות דההיתר הוא רק היכא דא"א לחנכו באופן אחר.
 22. כן מבואר בשו"ת רעק"א הנ"ל לענין קטן המביא סידור או חומש לביהכ"נ דרך כרמלית להתפלל בו, והובא בה"ל הנ"ל, ומ"מ פשוט דהיתר זה הוא רק היכא דהעיקר הוא לצורך הקטן, וכגון הכא שגם לצורך הקטן עצמו היה מטלטל את הסידור. - ועיין לעיל (סק"ו) מש"כ בשם האר"ץ צבי.
 23. ופרטי דין זה נתבאר בהרחבה בתורת הקטן פרק כ"ה.
 24. עיקר דיעה זו הובא בתורת הקטן שם (סעיף י') עיי"ש.

וכן פסק לדינא בשו"ת שו"מ (מהדו"ג ח"א סימן ק"יז) דמותר לטלטל ע"י קטן במקום שאין עירוב כיון דהוי דרבנן והוא באקראי, וממילא אין חשש דאתי למסרך. [אך הוסיף ע"ז דיש לצרף דלצורך מצוה מותר, וא"כ היכא דלא הוי צורך מצוה ליכא סניף זה].
 וכ"ה דעת התפארת ישראל לענין טלטול, וכמבואר בשו"ת רעק"א (סימן ט"ו) עיי"ש, ועיין להלן (סקמ"ד) מה שהבאנו בשם החת"ס דגם הוא נחית לומר כן אך לא הכריע כן לדינא, ובהגהות המהדיר על שו"ת רעק"א הביא שבחידושי הגר"י בכרך הסכים להקל כדברי התפא"ר בשעת הדחק וצורך גדול, וכ"ה בתהלה לדוד (סי' שמ"ג סק"ד).

25. כן הוא דעת השו"ע הרב (סי' שמ"ג ס"ו), וטעמו ונמוקו בזה נתבאר בתורת הקטן פרק כ"ה (סעיף י"ב) עיי"ש.
 26. כ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (סימן קע"ג) ובתהלה לדוד (שם). [ועיין בתורת הקטן פרק כ"ה (סקכ"א) מש"כ להביא ראיה לדבריהם].
 וראה בשו"ת פרי יצחק (ח"א סי"א בד"ה מיהו) שגם הוא השיג על התפא"ר שהתיר לטלטל ע"י קטן במקום שאין עירוב, לפי שהוא דבר הבא באקראי, דזה לא נחשב באקראי, וכדמוכח מההיא דכשנתא בכרמא [אך לא נחית שם לחלק דבנקרע העירוב שאנן].
 27. כ"ה דעת השואל ומשיב הנ"ל, וביאר הטעם לזה דאטו בכל שבת צריך להביא הסידור. [ועיין בתורת הקטן (שם סקכ"ב) מה שהבאנו סעד לדבריו].

ובשו"ת אר"ץ צבי (פרומר סימן ע"ה בד"ה ולפי) כתב דגם במקום שאין כלל עירוב הוי דבר הבא באקראי, כיון דבכל עת מצוה ושעת הכושר ודאי יעשו עירוב, ומה שעכשיו אין הוא מצד אונס ודוחק, ולכן לא נחשב זה לדבר קבוע, וממילא יש להתיר אליבא דהרשב"א.
 28. ענין זה נתבאר בתורת הקטן פרק כ"ה (סעיף ז).
 29. כ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (סימן קע"ג), וכ"כ בספר יד יוסף (רביד הזהב סי' שמ"ג סק"ד) לענין הוצאה, דבזמן הזה שאין לנו רה"ר לא שייך אתי למסרך בדאורייתא.
 30. בשו"ת ערוגות הבושם (סימן ע"א בד"ה ומה) השיג על המהר"ם שיק מדברי הרשב"א בתשובה (ח"א סימן שכ"ג) שדן האיך מטעימים כוס של קידוש של ביהכ"נ לקטנים, ולא חיישינן דאתי למסרך, והרי התם הוא מילתא דרבנן. [ובתשובה אחרת שם (סימן ס"ט בד"ה הנה) כתב דבאיסורי שבת ודאי יש לחוש דאתי למסרך גם בדרבנן כיון דמחלל שבת בפרהסיא הוי מומר לכה"ת כולה, ולהרבה פוסקים היינו גם במחלל שבת בדרבנן].
 31. כ"כ בשו"ת אר"ץ צבי (פרומר סימן ע"ה בד"ה ועוד), וטעמו בזה משום דמבואר ברשב"א (יבמות קי"ד ע"א) דלמ"ד קטן אוכ"נ אין ב"ד מצווין להפרישו, בדרבנן נחתנין חד דרגא ושירינן לספות לו לצרכו, וא"כ י"ל דבתרי דרבנן נחתנין עוד דרגא ושירינן גם לצורך הגדול, ומיהו שאר כל הפוסקים לא חלקו בזה.

וראה בשו"ת מגדלות מרקחים (או"ח ס"א) שגם הוא נחית לסברא זו דהיכא דהוי תרי דרבנן אין כלל איסור ליתנו לקטן.
 32. וכמשנ"ת בתורת הקטן פרק מ"א.
 33. וכדאיתא בשבת (ה' ע"א).

34. מקור סברא זו היא בשו"ת הרי"מ (או"ח ס"ג) שכתב להקשות על הא דמבואר ביבמות (ק"ד ע"א) דשבת דמי לשאר איסורים שבתורה לענין ספייה, ואמאי והרי קטן אין לו מחשבה כלל לענין שחיתה ולענין הכשר, ובגדול כה"ג ליכא איסור תורה כל שאינו מתכוין כלל, ותייז' בזה"ל: אבל על המחשבה של המעשה עצמו כגון באיסור הוצאה דשבת מורה המעשה בבירור על המחשבה של המעשה זו שרואין שמוציא או מכניס, ואולם לענין הוצאה דקיי"ל המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך להוציאם פטור. מפני שלא היה עקירה משעה ראשונה לכך וכדאיתא בריש שבת (ה' ע"ב), א"כ כה"ג בקטן הדין נותן דאין כאן שום מעשה איסור, דליכא שום הוכחה במחשבתו שכונתו להוציא [ותירץ בזה דעת הראשונים בשבת (קנ"ג ע"א) דכשנתנו לקטן א"צ ליתנו דוקא כשהוא מהלך, עיין בספר חה"כ פרק מ"ה סעיף ו'], ומ"מ סיים מסתפינא לחלק בדבר חדש שלא מצאתי בראשונים ובאחרונים שישלוקו בין איסור הוצאה ומעביר ד"א ברה"ר בקטן, לשאר איסורים שבתורה (עכתו"ד).

35. בשו"ת אר"ץ צבי (פרומר סימן ע"ה) הביא את דברי החידושי הרי"מ הנ"ל, והאריך הרבה לפלפל בדבריו, ובתו"ד (בד"ה עוד נראה) כתב ליישב באו"א את קושייתו, דאע"ג דקטן דינו כמתעסק מ"מ יש בו איסור ספייה עפ"י מש"כ בשו"ת רעק"א (ס"ח) דאע"ג דמתעסק פטור מקרבן, מ"מ יש בזה איסור תורה, ומשו"ה יש בזה איסור ספייה, והוסיף דלפי"ז יוצא דבהוצאה ליכא איסור ספייה לקטן, והיינו עפ"י המבואר בפנ"י בשבת (מ"ו ע"א) דהא דיש איסור תורה במתעסק הוא משום דנצטוו על השבת במרה, ושם עדיין לא נאמר מלאכת מחשבת, וכ"ז הוא רק בשאר מלאכות, משא"כ בתחומין לא נצטוו, וסוגיא דיבמות אתיא כמ"ד דנצטוו גם בתחומין, ועיי"ש עוד.

ובשו"ת בית יצחק (או"ח סימן מ"ד סק"ג) כתב לחלוק על החידושי הרי"מ דאדרבה כיון דקטן אין לו מחשבה הרי הוא חמור יותר, ויש בו חיוב גם במפנה חפצים מזוית לזוית, דדוקא במי שאין מחשבה שייך פטור של מלאכת מחשבת. [ומה"ט ס"ל דהוא חייב גם במלאכה שא"צ לגופה, וכמש"כ בשמו בספר חה"כ פרק מ"ד (סקצ"ב)].
 והנה באגלי טל (מלאכת חורש סק"א) כתב לחדש דקטן יש לו מחשבה לגבי עצמו (והובא בתורת הקטן פרק מ"א סעיף י"ד), ולדבריו מיושב ג"כ קושיית החידושי הרי"מ דהרי לגבי קטן עצמו חשיב מלאכה, וכבר נתעורר לזה הגאון הנ"ל בעצמו וכתב שדעת רבו החידושי הרי"מ אינו כן, ובשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"ב סנ"ג) הביא ג"כ קושיית החידושי הרי"מ דלענין הוצאה הדין נותן שלא יהיה בקטן כלל איסור ספייה, דלא הוי מלאכת מחשבת, והאריך שם לבאר יסוד מחודש בגדר מלאכת מחשבת דלא אולינן בתר הגברא שיתכוין למלאכה, רק אולינן בתר המלאכה שתהא מלאכה חשובה שחושבין איך לעשותה ושהיתה במשכן, ואע"ג דאם נתכוין לדבר אחד ועלה בידו דבר אחר פטור מטעם מלאכת מחשבת, וכמבואר בתוס' בשבועות (י"ט ע"א בד"ה פרט), התם שאני שנתכוין בפירוש למלאכה אחרת, משא"כ היכא שאינו מתכוין כלל ודאי חייב כל שעשה מלאכת מחשבת, והא דפטרינן בדבר שאינו מתכוין אינו מטעם מלאכת מחשבת, דהרי גם בשאר איסורים שבתורה יש פטור של אינו מתכוין, אכן שאר כל האחרונים נקטו בפשיטות להיפוך, דהחסינן במלאכת מחשבת הוא מצד הגברא, וכ"ה משמעות הראשונים בכמה מקומות, ואכמ"ל.

ובספר חמדת ישראל להגר"ד פלוצקי זצ"ל (קונטרס נר מצוה אות ל"ח דף ע"ד ע"ב) כתב ליישב קושיית הרי"מ הנ"ל על הסוגיא ביבמות, אליבא דהסוכרים דלגבי ד"א ברה"ר לא בענין מלאכת מחשבת, עיי"ש באריכות, ולענ"ד יש לדון בדברי החידושי הרי"מ, עפ"י מש"כ בתורת הקטן פרק כ"ד (סעיף ז) בשם כמה אחרונים דלענין איסור ספייה אולינן בתר גדלותו, וכל שבגדלותו יהא לו בזה איסור תורה, אף שכעת יש בו רק איסור דרבנן, אסור לספות לו גם אליבא דהרשב"א יעו"ש, ולפי"ז ה"נ ס"ס בגדלותו יהא לו איסור הוצאה בכה"ג ממש, ודוק. [ובעיקר ענין זה בגדר מלאכת מחשבת כלפי קטן, עיין בספר חה"כ פרק מ"ד (סעיף מ')].
 36. בסמן שמ"ו (סק"ו) וז"ל: וכתב המרדכי (פ"ק דשבת) דכשהתנוק מביא מפתח עמו מותר ליקח המפתח ולפתוח כיון דאין המשקוף בולט וכו', ומשמע במרדכי שיש היתר להביא ע"י תינוק המפתח כמו ע"י עכ"ם, ואע"ג דבפרק חרש (יבמות ק"ג ע"ב) איתא דנאבדו המפתחות וא"ר פדת לידבר תינוק לשם וימצאנו, משמע דאסור לעשות ע"י שיביא התינוק לשם

ומשמע קצת דהיתר זה הוא לכו"ע, וכן הבין בדעתו בשו"ת פרי יצחק (ח"א סימן י"א), ואולם בה"ל (סי' שמ"ג בד"ה מדי"ס) כשהעתיק את דבריו השמיט הך סברא דהוי מצוה, ומשמע דההיתר בזה הוא רק אליבא דהרשב"א, עיי"ש היטב.

ולכאורה נראה דזה תלוי במחלוקת הראשונים (עיין בתורת הקטן פרק ט') האם מצות חינוך הוא על הקטן או על האב, דאם הוא על הבן יש סברא להתיר משום חינוך מצוה, אבל אם הוא על האב למה נתייר לקטן לעבור איסור [דהרי לצורך מצוה של אחרים לא שרינן וכנ"ל]. איברא דהפלוגתא היא רק על מי מוטל החוב, אבל ודאי שהקטן עצמו מקיים מצוה (ועיין בתורת הקטן פרק ל"ו ס"א), וא"כ יש לדון האם זה נחשב כלצרכו, ודוק.

17. כ"כ בשו"ת פרי יצחק (ח"א סימן י"א בד"ה עוד), והשיג על רעק"א שדימה לטול הסידור לביהכ"נ לתוקע בשבת וכן לאוכל פסח שלא למנוייו, דלא דמי כלל, דהתם בעצם מעשה האיסור איכא חינוך מצוה, משא"כ הכא [והביא ראיה לזה מהא דאיתא בעירובין (פ"ב ע"א) דמערבין על הקטן, והרי אין מערבין אלא לדבר מצוה, ואפ"ה צריך לערב עליו], וכ"כ בשו"ת ציץ הקודש (סימן י"ט סק"ב) בשם אחד מן הלומדים.

וראה בספר ארחות שבת (פכ"ד הערה ל"ד) שהעיר על זה מדברי האחרונים (עיין תורת הקטן פרק כ"ה סעיף י"ח) שהתירו ליתן למופלא הסמוך לאיש להפריש חלה בשבת מן המצות משום דהוי לצורך מצות מצוה, והרי התם האיסור אינו בשעת קיום המצוה, ומיהו אפשר שהתירו משום מצוה הפרשת חלה שזהו גופא מצוה, אך הרי אין מן מצוה זו קבוע להיום, ואפשר דמ"מ שרי (עכ"ד).

18. כן יוצא מדברי החת"ס סופר (סימן פ"ג בד"ה ומיהו) דקשיא ליה בדברי התוס' ברה"י (ל"ג ע"א בד"ה תניהו) שהקשו על רש"י דאיך אפשר להקל בהגיע לחינוך טפי מבלא הגיע לחינוך, ומדוע לא ניחא להו לומר דמשום חינוך מצוה מותר למיספא ליה איסורא [ומבואר מזה דס"ל דהיתר זה הוא רק בהגיע לחינוך], וכמש"כ הם עצמם בפסחים (פ"ח ע"א) וכן ברה"י (בד"ה הרי ר"י) דקטן מברך ברהמ"ז משום חינוך אע"ג דעובר בלא תשא, ותייז' דהתוס' לשיטתם דס"ל בנייר (כ"ה ע"ב) דחינוך הוא רק בעשה, וא"כ בהמ"ז הוי עשה ודחי ל"ת דלא תשא, אבל חינוך עשה דשופר לא דחי שבות דיו"ט, דהאי עשה והאי עשה.

והנה לפי"ד יש לדון עוד דלדין דאיכא חינוך גם בל"ת, א"כ לא שייך כלל להתיר ספיית איסור במקום מצוה, דעד שאתה מחנכו במצוה חנכהו באיסור, וכן משמע קצת ממש"כ החת"ס דהתוס' לשיטתם, ומיהו י"ל דמ"מ שייך בזה עשה דוחה לא תעשה, והיינו דמצות חינוך דעשה אלים טפי, וצ"ע.

ומיהו עיקר דברי החת"ס בדעת התוס' צ"ע לכאורה, דהרי גם איסור שלא למנוייו הוא עשה, ואף דהוא בשו"ת הרי דעת החת"ס שם שאין בזה חילוק, וצ"ע.

ויש לציין דבשו"ת בן יהודה (ס"ס כ"ו) ג"כ העיר בעיקר סברא זו, דהא דאמרינן בנייר (כ"ט ע"א) דאתי חינוך דרבנן ודחי הקפה דרבנן, הוא רק אם ננקוט דבלי"ת ליכא חינוך, ומשו"ה חינוך העשה דנזירות דחי ליה. [והסוכרים דאיכא חינוך בל"ת הוא אליבא דרבי יוחנן שם בסוגיא, עיי"ש].
 19. בסמן שמ"ג (סעיף ח'), דז"ל: מצוה שלא שייך בה חינוך, דהיינו שלא יוכל לעשותה כשיגדל שזהו עיקר טעם החינוך, כגון להטעימו מכוס של מילה ביום הכפורים כדי שלא תהא הברכה נראית לבטלה, אף על פי שזהו צורך מצוה, מכל מקום כיון דכשיגדל יאסר לו, לכן גם עכשיו אסור שמא יסרך בכך ויטעום ממנו גם כשיגדל, ולכן כל שבות שמותר לעשותו על ידי נכרי לצורך מצוה, אסור לעשותו על ידי קטן שמא יסרך בכך, ולפי זה יוצא שאין שום היתר לומר לקטן לעבור על איסור דרבנן לצורך מצוה, באופן שלגדול אסור לעשות כן.

ובשו"ת ערוגות הבושם (ס"ס ע"א) כתב ג"כ לדחות את המתירים לטלטל ספרים לביהכ"נ ע"י קטן משום דהוי ספייה לצורך מצוה, דזה אינו, דההיתר הוא רק באופן שבגדלותו יהיה לו היתר, וכגון בקרבן פסח שאז יתמנה עליו וכן בשופר, משא"כ הכא דאדרבה אתי למסרך לפי שיהא סבור שהותרה הוצאה לצורך מצוה. [ובתשובה אחרת שם (ריש סימן ס"ט) כתב באופ"א, דבק"פ לא שייך אתי למסרך שגם אם ירצה בגדלותו לא יתנו לו, שהרי יש איסור להאכיל מק"פ שלא למנוין].
 20. בסמן שמ"ג בבה"ל (בד"ה ואפילו) שהביא את תשובת רעק"א הנ"ל,

רק באקראי, והטעם לזה מבואר בפרי מגדים³⁷ דסבירא ליה להט"ז דקטן דומה לנכרי לענין זה, וכי היכי דשרינן אמירה לנכרי בדרבנן לצורך מצוה, הוא הדין לגבי קטן.

כה. ומיהו היתר זה הוא רק באופן שאין שם נכרי, אבל אם אפשר על ידי נכרי אין לעשותו על ידי קטן³⁸, ויש מי שכתב דההיתר הוא רק לומר לקטן, אבל אין ליתן לו את האיסור בידים³⁹, ויש מי שכתב עוד דהיתר זה הוא רק לצורך מצוה דאורייתא⁴⁰, אי נמי לצורך מצוה דרבים⁴¹. כו. ויש שסוברים דהיתר זה לומר לקטן לעשות איסור דרבנן לצורך מצוה, הוא רק היכא דהוי תרי דרבנן, דבאופן זה הוי שבות דשבות ושרי לצורך מצוה או לצורך גדול, ולכן אין להקל רק כשהקטן מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית דהוי תרי דרבנן וכנ"ל⁴², וגם בעינן שיהא קטן שלא הגיע לחינוך⁴³.

כז. ואולם הרבה אחרונים⁴⁴ כתבו לפקפק על היתר זה של הט"ז, והסכימו להלכה שאין להקל בזה כלל, ובשו"ת כתב סופר⁴⁵ כתב דהיתר זה שייך רק לדעת הרשב"א וסיעתו, דלדבריהם אין איסור ספייה בדרבנן, אלא דאשרינן לה משום אתי למסרך כשהקטן עושה כן לצורך הגדול, דלפי זה יתכן דלצורך מצוה לא חששו חשש זה דאתי למסרך⁴⁶, אבל להרמב"ם דסבירא ליה שיש בזה איסור ספייה ודאי אסור גם לצורך מצוה⁴⁷. כח. ולענין הלכה נקטינן בזה לחומרא שאסור לומר לקטן לעבור על איסור דרבנן לצורך מצוה⁴⁸, וכן פסק השו"ע הרב⁴⁹, וכן משמע מדברי המשנה ברורה⁵⁰.

לטלטל בשבת על ידי קטן במקום שיש עירוב

כט. וכל זה דוקא במקום שאין עירוב, אבל במקום שיש עירוב אזי אף

המחמירים לעצמם שלא לטלטל, יש להם מקום גדול להקל שיאמרו לבניהם הקטנים שיטלטלו עבורם⁵¹, וכן נוהגים רבים להקל בזה לומר לקטנים שיטלטלו במקום שיש עירוב, אף כשכל הטלטול הוא לצורך הגדול⁵².

ליתן יד לקטן המטלטל איזה חפץ

ל. ודע דבאופן שמקילים שהקטן יטלטל לעצמו איזה חפץ, יש להזהר שלא יסייע לו האב לישא את המשא, ולכן אסור לו להגביה או את הקטן⁵³ [אף באופנים שאין איסור מצד טלטול הקטן עצמו שהוא חי נושא את עצמו⁵⁴]. וכן יש להזהר שלא יחזיק בו האב באותו היד שהוא נושא בה את המשא⁵⁵.

לגרום לקטן שיטלטל חפץ בשבת ע"י שימצאנו

לא. איתא בגמרא⁵⁶ דלרבי יצחק בר ביסא נאבדו מפתחות של בית המדרש ברשות הרבים בשבת, ואמר לו רבי פדת שיליך תינוקות שישחקו שם, ואם ימצאו את המפתח יביאו אותו, והטעם לזה משום דקטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו, והאיסור הוא רק במאכליו בידים, וכאן הוא רק בדרך גרמא.

לב. וכן פסק הרמ"א⁵⁷ לדינא שמי ששכח איזה דבר ברשות הרבים, יכול להוליך שם תינוקות שיביאו לו את מה ששכח, וזה עדיף יותר מעשות שם מחצות של בני אדם כדי להביאו.

לג. כתבו אחרונים⁵⁸ דהיתר זה הוא דוקא באופן שאין התינוק יודע שחפץ זה הוא של אביו, וגם אין לו שום ידיעה שמוליכים אותו להגביה

עוד כתב דלגבי שבת ההיתר הוא רק בקטן אחר, אבל בבנו אסור משום לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך, שהתורה הקפידה בזה על מעשה הקטן, וא"כ הוי שבות שיש בו מעשה, ושוב פקפק בזה עי"ש.

44. עיין בשו"ת חתם סופר הנ"ל שהאריך לתמוה על הט"ז דא"כ נימא ג"כ דמותר לומר לקטן להחם התנורים, הדכל חולים אצל צינה דומיא דנכרי, וזה לא יתכן, וע"כ דכונת הט"ז דמשום מצוה התירו, אך גם בזה נתקשה שם דהרי גם לצורך מצוה אסור לספות איסור לקטן אם הוא לצרכו, דהרי משו"ה אין מקושרין על היין ביה"כ וכן אין מבדילים בט"ב שחל במוצ"ש, והטעם לזה משום דאתי למסרך, וסיים ע"ז אם לא דבר שהוא באקראי כגון מילה בט"ב ולצורך מצוה וכולי האי ואולי - ומשמע דבאופן שהוא באקראי בעלמא הסכים להיתר הט"ז, וזהו כדעת האחרונים שהובאו לעיל בסעיף י"ח שהתירו כן אליבא דהרשב"א, אך ממש"כ ע"ז כולי האי ואולי משמע שגם זה אינו ברור לו להיתר.

וראה בשו"ת רעק"א (ח"א סימן ט"ו) במכתבו לבעל התפא"י שהשיג על ההיתר של התפא"י לטלטל ע"י קטן לצורך מצוה במקום שאין עירוב, דכיון דהמצוה היא לצורך הגדול בכה"ג לא התירו כלל ספייה עי"ש.

וכן נקטו לדינא בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח סימן ס' סק"א), ובשו"ת כרם שלמה (סימן קכ"ח) דלצורך מצוה של הגדול ודאי לא שרינן איסור ספייה, וכן מבואר גם בשו"ת פרי יצחק (ח"א סימן י"א).

ובנהר שלום בסיומן שמו"י (סק"ב) חלק ג"כ על דברי הט"ז שאין בזה שום היתר, וביאר דכונת המרדכי הוא רק אם התנוק הביא מאליו את המפתח שמותר להשתמש בו.

45. או"ח סימן מ"ז (בד"ה כ"ז).

46. ואע"ג דמבואר בעירובין (מ' ע"א) דלא תקנו שהחינוך על הכוס ביה"כ משום אתי למסרך אע"ג דהוי צורך מצוה, צ"ל דהתם שאני דמעיקרא לא תקנו ברכה באופן זה, והא דס"ל לכמה ראשונים דבמילה בט"ב אין ליתן הכוס לקטן, התם נמי מקיימים עיקר המצוה גם בלי הכוס, וכן הבדלה בט"ב שחל במוצ"ש הרי מבדילים אח"כ, אבל במקום שתחבטל המצוה אפשר דמותר (כ"ז הוא מדברי הכת"ס שם).

47. ואפילו ח"ס תורת הבה"ג וסיעתו דשרינן אמירה לנכרי בדאורייתא לצורך מצוה, הכא שאני דהוי ע"י ישראל, ואפשר לבוא לידי איסור דאורייתא (כת"ס שם).

48. דאע"ג דלפמ"ש הכת"ס הרי להרשב"א שרי בכה"ג, והרי בשעת הדחק סמכינן עליה, מ"מ הרי הכת"ס כתב כן רק בדרך אפשר, ועוד שהוא בעצמו נקט שם לדינא דאין להקל בזה משום דאנן נקטינן לדינא כהרמב"ם. - ובסו"ד כתב לענין מי שכבר הורה בזה להיתר לענין קריאת התורה דאין מוזהרים אותו, כיון דהוי גם מצוה דרבים, אבל לכתחילה אין להורות כן.

ואולם בתשובה אחרת שם (סימן ל"ז) לענין טלטול ס"ת ע"י קטן בשבת לצורך קבלת פני המלך, וכפי שהיה נהוג בזמננו, כתב בזה"ל: גם יש לצדד להיתר ע"י קטן מרשות היחיד לרחוב, עיין ט"ז סימן שמו"י ססק"ו, ועיין תשובות ח"ס חלק שיש סימן י"ג, וכאן לא שייך אתי למסרך דלא שכיח כלל כה"ג, וברחוב יש להתייר אפי"י ע"י קטן א"ל לטלטול פחות מזה"א, ד"ל בקטן לא שייך איסור דפחות מזה"א דאסור משום דאתי לטלטל ד"א בב"א, וקטן אין דרכו לילך בב"א, ע"י ריטב"א יבמות סוג"י דקטן אר"ג, ויש לעיין להקשות ולפרוץ שם בזה ע"ד פלפול ואכ"מ (עכ"ל). והובא בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן קצ"ח). [ובעיקר דין תנינת ס"ת לקטן, עיין בספר חה"כ פרק כ"ד (סעיף י"א)].

והני מילי בדבר הקבוע, אבל בדבר שהוא רק באקראי כבר נתבאר לעיל (סעיף י"ח) דכמה אחרונים מקילים בכה"ג, עי"ש.

49. בסיומן שמו"ג (ס"ח) ח"ל: אבל מצוה שלא שייך בה חינוך דהיינו שלא יוכל לעשותה כשיגדל שזהו עיקר טעם החינוך, כגון להטעימו הכוס של מילה ביה"כ כדי שלא תהא הברכה נראית לבטלה, אע"פ שזהו צורך מצוה, מ"מ כיון כששיגדל יאסר לו לכן גם עכשיו אסור וכו', ולכן כל שבות שמותר לעשותו ע"י נכרי לצורך מצוה, אסור לעשותו ע"י קטן משום שמא יסרך בכך, אם לא באקראי בעלמא כמו שנתבאר למעלה (עכ"ל).

50. בסיומן שמו"ג בבה"ל (בד"ה מ"ס) שהעתיק את תשובת רעק"א הנ"ל. 51. ולא מיבעיא לאותם המחמירים בזה רק מכח חומרא, רק אפילו הסוברים שיש בזה ספיקא דדינא ג"כ יכולים להקל בזה, דהרי יש שסוברים דכל דבר שיש בו מחלוקת הפוסקים אף אם נקטינן לחומרא, מ"מ יש להקל

איזה חפץ⁵⁹, ולהנאת עצמו הוא מתכוין בהבאתו אותו, שסבור שמצא חפץ ברשות הרבים, אבל אם הקטן יודע שחפץ זה של אביו הרי הוא מתכוין מן הסתם בהבאתו בשביל אביו, וצריך כל אדם⁶⁰ למחות בתינוק זה שלא יביאנו, וכל שכן שלא יוליכנו שמה כדי שיביאנו, והוא הדין אם החפץ הוא של אחר והתינוק יודעו ומכירו ויביאנו אליו, נמי אסור שהרי הוא עושה כן לדעתו.

לד. עוד כתבו האחרונים⁶¹ דהיתר זה הוא רק לגבי אחרים שאינם מצווים לחנך את הקטן, אבל אביו הרי מצווה לחנכו ולגער בו ולהפרישו כשרואהו מחלל שבת אפילו להנאת עצמו ואפילו באיסורי דברי סופרים⁶², וכל שכן שלא יוליכנו שמה כדי שיביאנו אפילו אין החפץ שלו. לה. ויש שסוברים דהיתר זה הוא רק בקטנים שלא הגיעו לחינוך, אבל אם הגיעו לחינוך אסור לכל אדם להוליכם שמה, דהרי יש שסוברים דחיוב חינוך הוא גם על אחרים⁶³, ואפילו לסוברים דליכא חיוב חינוך לאחרים, הני מילי שאם הקטן עובר מעצמו אינם מחוייבים להפרישו, אבל אסור להם לעשות פעולות שהקטן יעבור על איסור, והיינו גם באופן דליכא משום ספייה⁶⁴.

לו. ויש שסוברים עוד דכל ההיתר בזה הוא רק לצורך מצוה, וכגון במעשה הנ"ל שנאבדו מפתחות בית המדרש וכן כל כיו"ב, ולכן התירו לגרום שיעבור הקטן איסור, אבל כשאין בזה צורך מצוה לא התירו לעשות כן⁶⁵.

לגרום לקטן שיטלטל בדרך מתעסק

לז. יש מי שכתב שמותר להכניס חפץ בתוך כיס בגדו של הקטן, באופן שאין הקטן יודע מזה, ועל ידי זה הקטן יטלטלו מרשות לרשות, דכיון

בזה כלפי ספייה, וכמשנ"ת בתורת הקטן פרק כ"א (סעיף י"ט), ואף שיש חולקים בזה כמבואר שם, מ"מ בנידו"ד שרבו המתירים, ובהרבה קהילות נהגו להקל בזה כמה מאות שנים כידוע, א"כ פשוט דלגבי קטן יש להקל בזה, וגם יש לצרף את כל הסניפים הנ"ל שטרחה האחרונים למצוא סברות להתיר לטלטל ע"י קטן אף במקום שאין עירוב, ונהי דנקטינן בזה לחומרא, עכ"פ במקום שיש עירוב מסתברא שיש לסמוך עליהם לקולא.

52. ומ"מ מי שיש לו כמה קטנים וצריך לטלטל איזה דבר לצרכו, מן הראוי יותר שיתנו לבנו הקטן ביותר, דאם הוא אינו בר הבנה או עכ"פ אינו בגיל הגיע לחינוך יש לצרף את הסוברים (עיין תורת הקטן פרק ט"ז סעיף א') שאין בו איסור ספייה, וגם מצד מצות חינוך יש להעדיף קטן כזה, וק"ל.

53. שאז הוי כאילו האב עצמו נושא את המשא, וכנ"ל בפרק מ"ז (סעיף י"ט), ולהלן בפרק נ"ב (סעיף ל"ד).

54. ועפ"י פרטי הדינים שיתבארו להלן בפרק נ"ב.

55. דין זה מבואר להלן פרק נ"ב (סעיף ל"ט).

56. במסכת יבמות (ק"ג ע"ב).

57. בסיומן שס"ב סעיף ז', ומקורו מדברי השבלי הלקט (סימן ק"ד) שהובא בב"י שם.

58. כ"ז הוא לשון השו"ע הרב שם (סעיף י"ז), והובא במשנ"ב שם (סקמ"ד), ומקורם הוא מדברי השבלי הלקט הנ"ל שכתב דבעינן שלא יהא עושה על דעת אביו, שאם יודע שנוח לאביו בכך אסור להוליכו שם, והובא במג"א שם (סקט"ו).

59. חיי אדם (כלל ס"ו ס"ד).

60. ועיין מש"כ בפרט זה באריכות בספר חה"כ פרק מ"ה (סקכ"ח).

61. שו"ע הרב (שם), משנ"ב (שם), ונראה דלזה כיון המנ"א שם שצייין לעיין בסיומן שמו"ג דאם אביו שם צריך למוחזק בידו (עכ"ד), היינו משום חינוך, ובמחמ"ש שם ביאר באו"י דכוונתו דסתם קטן עושה לדעת אביו, והבוחר יבחר.

ונראה דמה שסתמו השו"ע הרב והמשנ"ב דההיתר הוא רק לגבי אחרים, ולא כתבו דה"ה לגבי האב ובאופן שיש צורך לחינוך, לפי דבסתמא קטן כזה שאפשר לשלחו לבדו לרה"ר לה"ה שיש צורך לחינוך, הגיע לחינוך, דמן הגיע לחינוך באיסורים הוא בקטן בערך כבן ג' שנים וכנ"ל בפרק מ"ד (סעיף י'). אבל באמת שייך היתר זה גם לגבי האב ובאופן שהקטן לא הגיע לחינוך.

אכן בחיי אדם הנ"ל כתב שהיתר זה הוא גם בבנו, ובשו"ת או נדברו (ח"ו סימן נ"ז) וכן בספר חידושים וביאורים להגרי"ה גריינמאן שליט"א (שבת סימן כ"ד) תמהו עליו, שהרי על האב יש חוב לחנכו, וע"כ צ"ל דכונת הח"א בשלא הגיע לחינוך.

62. ומיהו יש שסוברים דבאיסורים דרבנן ליכא מצות חינוך להפרישו, וכמבואר בתורת הקטן פרק ב' (סעיפים י"ח-כ"א).

63. וכמו שנתבאר בהרחבה בתורת הקטן פרק ח'.

64. כ"ז הוא מדברי החקרי לב (או"ח סימן ע' בד"ה והנה ראיתי).

הנה במשנ"ב בסיומן שמו"ג (סק"ז) פסק בשם החיי אדם דבאיסורים דאורייתא צריך לחוש לסוברים דחיוב חינוך הוא גם על אחרים, וצריכים להפריש את הקטן, ולפ"ז יש לתמוה שסתם כאן דההיתר הוא לגבי אחרים אפילו בהגיע לחינוך, והרי בהכנסה מרה"ר או בהעברה ד"א ברה"ר איכא איסור דאורייתא. [ועל השו"ע הרב לק"מ, דאיהו גופיה סתם בכמה מקומות דליכא כלל חינוך על אחרים].

וצ"ל דהמשנ"ב סתם כאן להיתר משום דלדעת הרבה פוסקים ליכא רה"ר בזמנינו, והוי רק איסור כרמלית דרבנן, וכיון דעיקר חיוב חינוך באחרים שנוי במחלוקת ס"ל דאין להחמיר רק בוודאי דאורייתא.

65. כ"כ בשו"ת חקרי לב הנ"ל, והוצרך לזה לפי מה דס"ל שם לדעת הרמב"ם (וכן הגיע לחינוך באיסורים הוא כל שהקטן יכול לעשות את האיסור (וכמשנ"ת בתורת הקטן פרק ה' ס"י), וא"כ ע"כ התם הוי לעולם הגיע לחינוך, וא"כ האין התירו לשלחו, וע"כ דההיתר הוא משום ביטול בהמ"ד, וגדול ת"ת שדוחה שבות דרבנן של חינוך, ומשמע שם מדבריו דה"ה בשאר מצוות, ותמה על הפוסקים שסתמו להיתר בזה בכ"ג, וכן הסכים לדינא בפתח הדביר (סי' שמו"ג ססקו"ל) דההיתר הוא רק לצורך מצוה.

אכן לפמ"ש"כ שם בפרק ה' (סעיף כ') דהאחרונים הסכימו לדינא דזמן

דקאמרינן התם דליספו בידים אסור, התם מיירי ברה"ר שהוא דאורייתא, אבל אנו אין לנו אלא כרמלית שהוא מדרבנן, כנלענ"ד (עכ"ל).

והנה הרמ"א בדרכי משה בסיומן שכי"ה (סק"ח) כתב ח"ל: ועכשיו נהגו להקל לומר לגוי ולתינוק להביא ולהוליך דרך רה"ר, לפי שאין לנו רשות הרבים גמורה על כן נהגו להקל, ונראה לי דנכון להחמיר בדבר, דלא יהא אלא כרמלית כבר נתבאר לעיל דהרבה פוסקים אוסרים שם אמירה לגוי, ועל כן המחמיר תבאר עליו ברכה (עכ"ל), ומשמע דמי"מ יש צד בדבר להקל, וע"כ צ"ל דכוונתו לצורך שבת דהוי צורך מצוה וזהו כדעת הט"ז, ושומ"י בשו"ת פרי יצחק (סימן י"א בד"ה ומיהו) שכבר העיר על דברי הכלבו האלו ונשאר בצע"ג.

37. במשבצות זהב (סק"ו) ח"ל: אע"ג בשמ"ג מבואר דלהאכילו בידים אף דרבנן אסור, אפשר למצוה לביה"כ"י יש להתיר כמו שבות דשבות ע"י עכו"ם דשרי במקום מצוה כבסימן ש"ז ס"ה ושכ"ה ס"י, ואף שלא דמי זה לזה, וצ"ע, וה"ה במקום שאין עירוב לאמר לתינוק להביא סידור וחומש לביה"כ"י (עכ"ל).

ובשו"ת הרי"מ (סימן ג' בד"ה והנה) כתב ג"כ דע"כ כונת הט"ז דלצורך מצוה הותר ספייה בדרבנן אפילו אליבא דהרמב"ם, והביא ראיה לשיטת הט"ז מעובדא דר"פ, עי"ש.

וראה בדברי התפא"י בפתיחה למסכת עירובין שהתפלל על הגאון רעק"א בתשובותיו (ח"א סימן ט"ו) שלא הסכים להוראתו שמותר לטלטל הספרים לביה"כ"י ע"י קטן, כשנקרע העירוב, דאשתמיטתיה דברי המרדכי והט"ז שהורו בפשיטות להקל, ומשמע דהיינו אפילו כשהקטן אינו רוצה לילך עתה לביה"כ"י, ואינו נושא את המפתחות לצרכו, דאל"ה לק"מ מהסוגיא ביבמות, ואף דהפמ"ג כתב על הט"ז וצ"ע מי"מ מעשה רב, וכן ראיתי נוהגים בתפוצות ישראל, וכ"כ בספרו תפארת ישראל עמ"ס שבת (פי"ט) יכין סקמ"ט), ושם הוסיף לזה סמוכין משום דכל דבר שהוא מצוה ספינן ליה בידים, וכמש"כ התוס' בפסחים (פי"ח ע"א) והמג"א בסיומן שמו"ג (סק"ב).

38. כ"כ בשו"ת חתם סופר (ח"ו סימן י"ג) אליבא דהט"ז, והיינו כגון שיעבור זמן תפילה אם לא יביא הקטן את המפתח.

39. כ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (סימן קמ"ג), וטעמו בזה משום דספייה גמורה הרי אסורה מדאורייתא והו"ל רק חד דרבנן, ולכן ס"ל דההיתר הוא רק באמירה, ומשום דאמירה הוי רק דרבנן, ובאיסור דרבנן הו"ל שבות דשבות, ופסק כן לדינא כדברי הט"ז הנ"ל דמותר לומר לקטן לעשות איסור דרבנן לצורך מצוה כיון שהוא שבות דשבות, ואולם דעת שאר כל הפוסקים דגם באמירה הוי ספייה גמורה מדאורייתא, וכמשנ"ת בתורת הקטן פרק י"ח (סעיף ג').

40. כן צידד בשו"ת האלף לך שלמה הנ"ל (בהגה"ה), והוצרך לזה משום דקשיא ליה סוגיית הגמרא בסוכה (ט"ז ע"ב) דפרכינן מהיכן הביאום, ומדוע לא תירצו ע"י קטן, וכתב לחלק דהתם בקריאת התורה הוא רק מצוה דרבנן ולכן מחמירין, משא"כ בתפילה שהוא דאורייתא (עכ"ד), וצ"ב דהרי תפילה בציבור הוא דרבנן, ואפשר דמי"מ הוי עיקרו דאורייתא, וצ"ע. [ובעיקר הקושא על הגמרא בסוכה, עיין בקונטרס הסוגיית שבסוף ספר תורת הקטן (אות י"ז)].

41. כ"כ בשו"ת ערוגות הבושם (סימן ס"ט בד"ה הנה). ואולם מאידך גיסא יש לציין דבשו"ת בית אפרים (י"ד סו"ס ס"ב) נקט דהיתר הט"ז הוא גם לצורך קצת מצוה, עי"ש.

42. כ"כ בשו"ת ארץ צבי (פרומר סימן ע"ה), וטעמו בזה הוא עפ"י המבואר בעירובין (ס"ח ע"א) דהטעם דהקילו באמירה לעכו"ם יותר משאר איסור דרבנן, הוא משום דהוי שבות שאין בו מעשה, וממילא ה"ה לגבי קטן הוי ג"כ שבות שאין בו מעשה, שהרי אין האיסור מצד הקטן רק מצד המצוה. [ואולם יעויין בשו"ת כת"ס (סימן מ"ז) שדחה סברא זו].

וכתב שם עפ"י ללמד זכות על מה שנהגו להקל לטלטל החמין ע"י קטן בשבת, כיון דהוי תרי דרבנן, כרמלית, ומרה"י לרה"י דרך רה"ר ד"א דהוי דרבנן, ואף ד"א דהוי דאורייתא, הרי י"א דגם איסור תורה הותר באמירה לנכרי, וסגי בחד דרבנן.

43. כ"כ בשו"ת ארץ צבי (שם בד"ה והנה), והטעם לזה משום דבכה"ג ה"ז נחשב לשבות שיש בו מעשה כיון שהקטן עושה איסור מחמתו, וכמבואר בתוס' בשבועות (ל"א ע"ב), ושוב כתב דאין זה ברור, דהרי לרש"י חיוב חינוך הוא רק על האב, ונמצא שהקטן אינו עובר כלום.

שאינן הקטן יודע הוא ליה מתעסק, וממילא אין בזה חשש ספיייה וגם לא משום שבינת בנן, שהרי אינו עושה שום מלאכה, ומכל מקום אין להקל בזה רק באופן שיש עוד כמה צדדים להקל בעצם הטלטול על ידי קטן⁶⁶.

לטלטל בין השמשות

לח. יש מי שכתב להקל לומר לקטן לטלטל בכרמלית בבין השמשות של ערב שבת, באופן שיש צדדים להקל לטלטל גם בשבת, דהוי כעין ספק

ספיקא, שמה מותר לקטן לטלטל, ושמה בין השמשות יום הוא⁶⁷.

ריבוי בשיעורים

לט. יש מי שכתב להקל לגבי הוצאה על ידי קטן באופן שהקטן מטלטל לעצמו, שמותר לגדול להכניס גם את חפציו בחבילת הקטן, דבאופן זה אין הקטן מטלטל להדיא את החפץ של הגדול, רק באופן של ריבוי בשיעורים⁶⁸.

ליתן חפץ ביד קטן המטלטל

מ. ודע דבאופנים שיש איסור לגדול לטלטל, ורק לקטן מותר לטלטל, יש שסוברים שיש להקפיד שלא יתן הגדול את החפץ ביד הקטן, אף כשעדיין הקטן ברשות היחיד על מנת להוציאו, דהוי כעקירה, רק יניחנו לפניו והקטן יטלנו מאיליו⁶⁹.

אליעזר הכהן רבינוביץ - בית שמש

69. מקור דין זה עיין במשנ"ב בסיומן שכה"ה (סק"ג), לגבי גוי, וכ"כ בשש"כ (פרק י"ח סעיף נ"ד) לגבי קטן, וכ"ה בנשמת שבת (ח"ו סימן תפ"ט וסימן תק"ו).

וראה בנשמת שבת (שם סימן תפ"ט) שכתב לדון בזה באופנים שכל ההיתר הוא מפני שהקטן מטלטל לעצמו, האם בכה"ג שהאב מניח בפניו את האיסור נחשב כספייית האיסור, או שמה כיון שאם האב לא יתנו לו יקחנו הקטן בעצמו הוי כעושה מעצמו, וש"י בלא הגיע לחינוך, ומסקנתו שזה תלוי במה שנחלקו האחרונים (עיין תורת הקטן פרק י"ח סעיפים ח'-י) האם שייך איסור ספיייה בכה"ג שהקטן יכול לעבור את האיסור מעצמו, ולמעשה ברה"ר דידן יש להקל, אבל ברה"ר דאורייתא יש להחמיר בזה (עכת"ד).

הגיע לחינוך באיסורים הוא רק כשהקטן הוא בר הבנה, ודלא כהח"ק"ל הנ"ל עיי"ש, א"כ א"ש דבאמת יש להתיר באופן דליכא משום חינוך, והיינו לגבי אחרים (מלבד לסכרת החק"ל דגם אחרים מצווים שלא לבטל את חינוכו), א"נ אפילו לגבי האב ובלא הגיע לחינוך.

וראה בסו"ס תורת הקטן בקונטרס הסוגיות (אות כ"ט) משי"כ בשם המלוא הרועים והמשיב דבר, ולפ"ד מוכח דהיתר זה הוא גם לדבר הרשות, וכ"כ להדיא בשו"ת הרי"מ (ס"ג בד"ה והנה) עיי"ש, וכן הוא סתימת הפוסקים. וכעת ראיתי בשו"ת בית יעקב (או"ח סו"ס ג') שאף הוא כתב דהיתר זה של רבי פדת הוא רק לצורך מצוה, אי נמי בקטן ביותר שאינו זוכר מה שהוא עושה, וטעמו בזה משום דס"ל דגם קטן שיש בו קצת דעת מצוה באיסורי תורה, ורק שאינו נענש (וכמש"כ בשמו בתורת הקטן פרק ל"ד

סקכ"ו), וא"כ ודאי אין לגרום לו לחטוא אף באופן שאין בזה משום ספיייה, ורק לצורך מצוה שרי, א"נ בתינוק ממש שאינו מצווה כלל במצות התורה, אכן כבר נתבאר שם בפרק ל"ד (סעיף י"ג) דרוב האחרונים הסכימו דקטן אינו מצווה כלל, ולדבריהם מובן הא דלא איכפת לן במה שהקטן עושה איסור, ומיהו עדיין יש לדון בזה קצת דהרי סו"ס הוי תקלה לגבי הקטן וכמשנ"ת שם (בסעיף י"ד), ועיין.

66. כן העלה להלכה בשו"ת נשמת שבת (ח"ו סימן תצ"ב), עיי"ש טעמו ונמוקו.

67. כן העלה להלכה בנשמת שבת (ח"ו סימן תע"ג סק"ב). - ודין זה נתבאר בספר חת"כ פרק מ"ד (סעיפים נ"א-נ"ג).

68. דין זה נתבאר בספר חת"כ פרק מ"ד (סעיף נ').

תשובות מהגאון ר"ח קניבסקי שליט"א

מילה בשבת ע"י ב' מוהלים

שאלה: איתא במדרש שמות רבה (פ"ט ס"ו ר') עה"פ "זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו", וז"ל: רבותינו אמרו לא בקשו ישראל לימול במצרים וכו', אמר הקב"ה שיעשו הפסח, וכיון שעשה משה את הפסח גור הקב"ה לד' רוחות העולם ונושבות בן ערן וכו' והיה ריחו הולך מ' יום וכו', אמר להם משה כך א"ל הקב"ה אם אין אתם נמולים אין אתם אוכלים וכו', מיד נתנו עצמן ומלו וכו'. ובמדרש במדבר רבה (פ"א ס"י ג) איתא וז"ל: מי מלך, רבי ברכיה תני לה בשם רשב"י משה מוהל, אהרן פורע, ויהושע משקה, וי"א יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה, עכ"ד.

ומפורש בשמות רבה שהיה ליל יו"ט פסח, ולכא"ו יש להקשות מכאן על דעת המחבר (יו"ד סו"ס רס"ו) ש"כ שיש לזהר שלא ימולו ב' מוהלים בשבת, וכן החמירו הרמ"א והשא"ג והחת"ס ועוד אחרונים, ולמהרש"ל הוי אפי' איסור כרת, א"כ אין חילק משה את המילה לשתיים [ולפ"י מהר"ו על המד"ר שפי' שיהושע משקה היינו מציצה, קשה טפי אין חילק את המילה לשלושה, הלא יו"ט היה, היכי שרי להרבות באיסורים [וביש"ש ובשא"ג מפורש שאין לחלק בזה בין שבת ליו"ט], וצ"ע.

תשובה: לא היה ברירה.

בענין הנ"ל

שאלה: עוד בהאי ענינא לא הבנתי דעת הי"א **דיהושע מל ואהרן פורע ומשה משקה**, דלכא"ו סברת רשב"י דמשה מל וכו' מובנת דפוחין בגדול, אמנם אם נימא דמל ולא פרע לא עביד מידי, לכא"ו ג"כ קשה למה משה מל ואהרן פורע, הא צריך לשנות הסדר, ובפרט דהמצוה נקראת ע"ש גומרה.

תשובה: כפי הסדר.

הטעם שאומרים במילה בדמיך חיי

שאלה: עוד מצינו מדרש שהובא בעיב"ץ במגדל עוז, ובאבודרהם הלכות ברכות (שער ט'), שהטעם שאומרים **בברית מילה בדמיך חיי, ונותנים יין לפיו של החינוך**, הוא בשביל המדרש עה"פ "שימו איש חרבו על יריכו", שמפני שלא נשבה להם רוח צפונית לא מלו בני" במדבר מפני טורח הדרך, ועכשיו שהיו עומדים ליהרג לא רצה משה שיהרגו בלא מילה, לכן היה משה מל ואהרן פורע ויהושע היה משקה אותם עפר העגל שעשו, כש"נ "וישק את בני", ואותה השקאה היתה להם בשעת מילה למוות, ואנו אומרים בברית השקאה זו לחיים, ולא כאותה של יהושע, עכ"ל.

תשובה: לחטוף המצוה.

אם בזמן חטא העגל היה את מי למול

שאלה: עוד יל"ע אין יתיישבו דברי המדרש יחידיו, **הלא מעשה העגל היה בשנה ראשונה** לצאתם מארץ מצרים מיד אחר מתן תורה, א"כ אם נימולו כבר בשנה ראשונה בשביל קרבן פסח, **אם כן בזמן חטא העגל לא היה את מי למול**, שכבר נימולו בניסן בליל הסדר, והתינוקות שנוולו אח"כ ודאי לא עבדו לעגל, וצ"ע.

תשובה: עיין **כתובות י" ע"ב**.

[א.ה. אפשר כונתו לגמ' כתובות י"א. גר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, אמר ר' יוסף הגדול יכולים למהות, ושם ברש"י, ויתכן דמיייר המדרש בערב רב שנתגיירו, ובניהם לא נתגיירו עמהם, או שבאו אחר הפסח, ועדין צ"ב].

מוהל היודע רק לחתוך ולא לפרוע

שאלה: אם יש מוהל היודע רק לחתוך ולא לפרוע, ואין להשיג מוהל אחר היודע גם לפרוע, אם ביום השמיני ימולו אותו ע"י המוהל הנ"ל, או"ד לא עביד מידי, דהמל ולא פרע כאילו לא מל, וימתינו ליום אחר עד שימצא מוהל היודע למול כהלכתו.

תשובה: לא.

(א.ה. כונתו לא להמתין).

בענין הנ"ל

שאלה: ובאופן הנ"ל יל"ע מה יהיה הדין כן בשבת, האם ימתינו ליום הראשון, או שלפחות יעשו חצי מילה וימול ולא יפרע.

תשובה: חלילה.

בענין הנ"ל

שאלה: האם יש להוכיח לנידון הנ"ל **מבניי במדבר שמלו ולא פרעו**, אע"פ שכבר נצטוו על הפריעה הלכה למשה מסיני (כמבואר בים של שלמה יבמות פ"ח ס"י ג).

תשובה: פשוט.

(א.ה. כונתו פשוטה שיש להוכיח שיש מצוה גם בחיתוך לחוד).

החוטף לחבירו במצות מילה

שאלה: האם האב שהזמין מוהל, ובא מוהל אחר וחתך הערלה, והמוהל הראשון (שהזמין האב) עשה את הפריעה, **האם הראשון שחתך צריך לשלם עשרה זהובים או מחצה**, או שא"צ לשלם כלום כי המל ולא פרע כאילו לא מל, וצ"ע.

תשובה: כלום.

הוצאות שבת בברית מילה

שאלה: האם העושה סעודת ברית מילה בשבת, **ומרבה בהוצאות הסעודה ובריבוי האורחים**, האם יש ע"ז ג"כ את ההבטחה **דשבת דלון עלי ואני פורע** (ביצה ט"ז).

תשובה: כן.

[א.ה. ושאלתי זאת ג"כ מקמיה מרן בעל אילת השחר שליט"א ובעל החוט שני שליט"א, והשיבוני דאין על סעודת ברית בשבת ההבטחה הנ"ל, דאין לשבת שייכות עם סעודת הברית].

שימוש בכלי המגן בשבת

שאלה: בענין שימוש בכלי המגן בשבת שעמדנו עליו בגליון הקודם, שוב באתי לפני מו"ר שליט"א ודנתי עמו ע"ז פא"פ שאה"נ שאם הוא צר ויש בו חשש פס"ד דנצטר לא ישתמש עמו, אלא רק עם מגן רחב שאין בו חשש חילול שבת כלל.

בהלכות עירובין

טלטול במקום שיש עירוב

שאלה: אחר שמרן החזו"א ז"ע כתב בספרו (סי' ק"ז סק"ו) וז"ל: ובאמת אשכחן היתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו, דנהג בצורה הזאת אף בחצות רחבות ט"ז אמה וס' ריבוא בוקעים בהם, שרחוב ב' היא רה"י גמורה מה"ת כיון שיש לה ג' מחיצות עומד מרובה וכו', וצא לנו מה דבזה"ל כל השוקים והרחובות בכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת, עכ"ל.

א"כ מעתה צריך להבין למה מרן החזו"א החמיר כ"כ שלא לסמוך על העירוב בשום מקום, אפי' במקומות המוחזקים לבני תורה, הלא הנידון הוא רק על חששות דרבנן, והלא תורה היא וללמוד אנו צריכים.

תשובה: גם איסור דרבנן יש לשמור.

כרמלית בכלים

שאלה: מה יהיה דינו של כלי הגבוה י' טפחים ורחב ד' על ד' טפחים שדינו כרה"י, הנמצא בכרמלית, ובאמצע הכלי יש חור, לפי דעת הפוסקים שאין כלים בכרמלית, אין נדון את החור, האם כרה"י או ככרמלית.

תשובה: בטל מתורת כלי.

הזורק דבילה ברה"י ונדבקה בכותל

שאלה: קיי"ל (סי' שמ"ה ס"ב) דהזורק דבילה ברה"י ונדבקה בכותל למעלה מ' טפחים, הזורק פטור כי לא נחה ברה"י, ומ"מ אסור לזרוק אף למעלה מ' שמה יפול מידי ונמצא מתחייב, עכ"ד. ולכא"ו צ"ע, הלא דמי לכלי זכוכית דקיי"ל בסי' שני"ג דמתור לזרוק מבית לבית בשני צידי ר"ה, כיון דאם יפלו ישרו, וה"ה תאנה רכה כזו (שיכולה לידבק) שאם יתפול לא ירימה מן הארץ, וא"כ אין למה לחוש.

תשובה: למה לא.

בענין הנ"ל

שאלה: ותו צ"ע לשון המ"ב ש"כ שיכול לבוא לידי חיוב, ולכא"ו כיון שאינו מתכוין לכך, לעולם לא יבוא לידי חיוב, וצ"ע.

תשובה: יכול.

מקום הפתח לגבי צורת הפתח

שאלה: כתב החזו"א (סי' ס"ו ס"ק כ"ב) גבי צורת הפתח, שמקום הפתח לא נגרר אחר הכרמלית כי גם סוף המשקוף סותם, וכמו שכתב (שם) סוף התקרה יכול לשמש למשקוף.

אך קצת קשה, דבסי' קי"א סק"ו הסיק החזו"א שסוף התקרה אינו יכול לשמש למשקוף, וא"כ חזר הדין שיחשב תוך צוה"פ כדין בין הלחיים שנתבאר דינו בסי' שס"ה ס"ד שנגרר אחר כרמלית, **ומה הדין למעשה**.

תשובה: עיין מש"כ בס"ד בשונה הלכות.

חדר מדרגות

שאלה: מה דינו של הפתח שבין הבית לחדר מדרגות, וראיתי שרצו לתלות דינו במחלוקת ר' טרפון ור' יהושע האם מקום הפתח כלוחץ או כלפנים, **ויל"ע למעשה הלכה כמאן**.

תשובה: אם לענין חנוכה שאלת יכול להדליק שם.

פירות הצפים פחות מג' אי חשיב עקירה

שאלה: קיי"ל (סי' שמ"ז) דהעוקר מים מבור והוציא חייב, כי המים נחשבים מונחים, אבל עקר פירות ושמן הצפים על המים פטור, יל"ע מה הדין במים פחות מג' טפחים מהקרקע, ועקר פירות הצפים על המים, האם המים חשובים מונחים מדין לבוה, וכאילו נטל הפרי מהקרקע או לא, וצ"ע.

תשובה: לכא"ו חייב.

שיירי מאכל לגבי טלטול

שאלה: אדם שיש לו שיירי מאכל בפיו בין השיניים, האם צריך לחשוש לטלטול ד"א ברה"י או להוצאה מרשות לרשות.

תשובה: יזהר.

צואת האף לגבי טלטול

שאלה: ומה הדין לגבי צואת האף האם דומה לרוק שנתלש, או"ד שכל זמן שלא מפריע לו כ"כ חשיב כלא נתלש.

תשובה: ינקה.

היוצא ברוק שבפיו

שאלה: מה הדין אם יצא עם רוק שנתלש מפיו ועדיין לא עצר, כיצד יעשה, הלא אם יעצור הוי הנחה, ואם יבלע ג"כ הוי הנחה.

תשובה: יבלע [והיינו הנחה].

בענין הנ"ל

שאלה: שאלתי מאת מו"ר שליט"א מה דינו של אדם שיצא עם רוק שנתלש בפיו ועדיין לא עצר, כיצד יעשה, אם יעמוד הלא הוי הנחה, ואם יבלע הוי הנחה, וכת"ר השיבני שיבלע, עכ"ד. ולא זכיתי להבין הטעם, הלא בזה שיבלע עביד הנחה.

תשובה: יכול לבלוע.

בור וחלון העומדים בדיוטא אחת

שאלה: כי הבה"ל סו"ס שני"ד (ד"ה אא"כ) בשם המ"א וז"ל: ואם הבור החלון עומדים בדיוטא אחת אסור להוריד הדלי מהחלון לבור וכו'. וצ"ע דהא בירושלמי איתא דמושיט לא הוי כ"א ע"י שנים, כעין שהיה במשכן אצל הלויים שהיו מושיטין הקרשים מזו לזו, אבל לא באחד שהושיט וכו', עכ"ל. ובחזו"א (סי' ס"ב ס"ק י"ט) נחלק על המ"ב, דמדלא הוזכר תנאי זה בבבלי משמע שחולק על הירושלמי בזה, עכ"ד. ולכא"ו כיון דהוצאה מלאכה גרועה היא, אין לך בו אלא חידושו, ואין להוכיח מסתימת הבבלי, דשמה פשיטא להו דאין לך בו אלא חידושו (ועיין שו"ת ריב"ש סי' ת"ה, ודו"ק).

תשובה: אין לו מובן.

אברהם שקלאר - מודיעין עילית

מכתבים ותגובות

בענין למעלה מעשרה טפחים

נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א [מח"ס גם אני אוך ופרדס יוסף החדש על המועדים] דאיתא בירושלמי (שבת ד' ע"ב) מנין למעלה מי שהיא רשות אחרת, ומשני ר' אבהו בשם רשב"ל ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים, וכתוב אתם ראייתם כי מן השמים דיברתי עמכם, מה דיבור שנאמר להלן רשות אחרת, אף דיבור שנאמר כאן רשות אחרת, ובפני משה ביאר קושיית הירושלמי מנין דעד עשרה היה ה"ר, ולמעלה מזה מקום פטור, ע"כ. ולכאורה סברא היא, וכמו שכתב רש"י (בדף ז' ע"ב) בהא דאין רה"ר למעלה מעשרה, כיון דלא שלטי ביה רבים, הוא אירא בעלמא מקום פטור, ובמאי פליגי, ע"כ.

והנה ראיית בספר "משנת שבת" שכתב בבאיור הירושלמי בזה"ל: ומבואר דבאמת הקרקע לחוד הוא דהוי רה"ר, אלא דכל עשרה טפחים דשייכים לרשות של הקרקע, חשיבי רה"ר, ע"כ.

גם אפשר דרש"י פירש לשיטתיה בעירובין (דף ו' ע"א ודף נ"ט ע"א) דהה"ר בעי שישם רבוא, ושם (ו' ע"א) במסכת שבת דאיתא שם מבואות המפולשים זוהי רה"ר גמורה, כתב רש"י המפולשים משני ראשיהם לפלטיא, ואף שבמבואות לבד יש ט"ז אמה וממילא הן עצמן רה"ר, לא סגי ליה לרש"י בזה דס"ל דבעי שישם רבוא, וממילא למעלה מעשרה דלא שלטי ביה רבים, הוי אירא בעלמא מקום פטור, וטעם הירושלמי אתי שפיר טפי גם לסוברים דכל דיש בהן ט"ז אמה הוי רה"ר. ואפשר עוד דלהירושלמי מבואר טפי ענין זה שלמעלה מעשרה נחשב מקום פטור, ונחשב כרשות נפרדת לגבי זה שנחשב כמושט וכזורק דרך מקום פטור, ודו"ק.

טלטול פחות פחות מארבע אמות

נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א [מח"ס גם אני אוך, ו' פרדס יוסף] על המועדים, בהא דכתב השו"ע סימן רס"ו סעיף ז', אם אין עמו שום אחד מכל אלו, יטלטלנו פחות פחות מארבע אמות, ודוקא כיסא או מטלטלנו שבהא לידו, אבל אם לא בא לידו, ובמשיב"ס ס"ק י"א כתב: כתבו האחרונים דפחות פחות מארבע אמות יותר עדיף שיהיה על ידי שנים משיהיה על ידי אחד, ובה לכו"ע אין צריך לישב שום אחד ולא לעמוד לפוש, דבכל אחד הוי מעשה חדש, ע"כ. ובשתילי זתים כתב, דהיינו שילך פחות מארבע אמות ויניחנו על הקרקע, ויחזור ויגביהו וילך פחות מארבע אמות ויניחנו ויגביהו, או ישב בעצמו ויחזור ויעמוד (לבוש), ואם אחד נותן לחבירו בפחות מארבע אמות א"צ לישב שום אחד (ט"ז), ע"כ. ומלשון השתילי זתים משמע דאין עדיפות שהדבר יעשה ע"י שנים, שכן כתב ואם אחד נותן לחבירו, אבל אין זה בעדיפות, וצריך ביאור במאי פליגי, ע"כ.

ואשר נלע"ד דאין הכרח לומר דרבינו השתילי זתים סובר דאין עדיפות ע"י שנים מאשר על ידי אחד, ומאי דנקט לשון דיעבד - ואם אחד נותן לחבירו, אפשר שאין דבר זה מצוי, גם קשה הדבר לעשות כן, והדוגמא הפשוטה והמצויה תמיד שהוא עצמו הולך פחות פחות מארבע אמות, ועכ"פ ארווחא מלשון השתילי זתים שגם כשמעביר פחות פחות מארבע אמות על ידי שנים איסורא מיהא איכא, ודלא כמו שכתב בפמ"ג שדוקא פחות פחות מארבע אמות על ידי אדם אחד הוא דאסור, אבל מחבירו לחבירו אף שכל אחד מוליך פחות מארבע אמות דשרי, וכבר עמד בזה בבאיור הלכה סימן שמ"ט ד"ה וחבירו, שמשמע בפמ"ג שעל ידי שני בני אדם מותר, והעיר שמלשון השו"ע בסימן שמ"ט משמע שההיתר לטלטל פחות פחות מארבע אמות על ידי כמה בני אדם אינו נוהג אלא באופן שלא יטלטל אדם אחד פעמיים, כדי שלא יהא מצב שאדם אחד יטלטל יותר מארבע אמות.

וכבר ראייתו מקשים על דברי הפמ"ג, דלכאורה יש כאן העברת ארבע אמות דאיתא מבנייהו, ואם

כן על כל פנים איכא מיהא איסורא דרבנן, שהכל הוי המשך אחד, ותימצו שכיון שעומד השני כדי לקבל מן הראשון, חשיב כעומד לפוש, דהיינו דכל שאינו עומד לכתף, הוי דינו כעומד לפוש, ולרבינו השתילי זתים והמשנה ברורה אתי הדבר כפשוטו גם כשהשני מהלך, ומיהו איסורא איכא, אלא דקליש טפי מאם אחד בלבד הולך פחות פחות מארבע אמות.

הרב חזקיה דחבש - רב ק"ק "שתילי זתים" ראש העין, ומח"ס "שתילי זתים" עם פירוש באר מרים ג' חלקים

לכבוד מערכת הגליון אליבא דהלכתא, בהקדם הודאה על הגליונות הנפלאים, רצוני לכתוב כמה הערות.

א. בגליון ס"ז עמוד פ"ו הערה 437 ציין לנידון האחרונים בנתגיירה בעודה מעוברת, האם המילה דוחה שבת - נ"ב באחרונים שציין מבואר שזה תלוי בפלוגתא דראשונים האם הן צריך מילה עבור הגירות, וממילא אין מילת גירות דוחה שבת, או דהבן א"צ מילה עבור הגירות, והוי כמו מילה בעלמא שדוחה שבת, והנה מלשון השו"ע ס"י שלי"א סעי' ה' כותית שילדה ואח"כ נתגיירה אין מילתו דוחה שבת, משמע דאילו נתגיירה בעודה מעוברת מילתו דוחה שבת. - והנה בגוף דברי השו"ע יש להקשות, הא כיון שילדה קודם שנתגיירה הרי הן הוא גוי, וצריך גירות גמורה, וא"כ פשיטא דאין מילתו דוחה שבת, ועוד קשה דהרי מקור דשו"ע הוא מרש"י שבת קל"ה ע"א ד"ה כל שאין אמו וכו', ושם פירש"י הטעם משום דאין אמו טמאה לידה, וקשה דתיפוק ליה דאין נימול לשמונה וככל מילת גירות, וכן תמה בזכרון שמואל להגרש"ר זצ"ל עמ' תקי"א. ומצאתי בס' מעתיקי שמועה ח"א עמ' כ"א דר"י קמניץ פ"י ברש"י דמיירי שבעודה מעוברת טבלה בכונה עבור גירות העובר לחוד, ולא עבור עצמה, ומהני הטבילה עבור גירות העובר לחוד, וס"ל דמעוברת שטבלה אין הן צריך מילת גירות, ואין חילוק בין טבלה גם לעצמה או שטבלה רק עבור העובר, ונמצא דהבן נתגייר בעודו עובר, ומשו"ה ס"ד דמילתו דוחה שבת, וקמ"ל כיון דאין אמו טמאה לידה, שהרי בשעת לידה היתה גויה, אין מילתו דוחה שבת, וכאב דאמר פ"י זה למרן הגרי"ז זצ"ל והסכים עמו שזהו הפי' ברש"י, וציין שם דזהו דלא כפתחי תשובה יור"ד סי' רס"ח שכתב דל"מ שמעוברת טבול רק עבור העובר, וגם בחזו"א אהע"ז עמ' ט"ו מדפי הספר כתב דל"מ גירות על העובר לחוד, רק אגב אמו. וקשה לפירושו למאי הוצרך רש"י ושו"ע להוסיף שאח"כ אמו נתגיירה, הא שייך לדון גם אם אמו נשארה גויה, האם הב"ד ימול את הן בשבת, ושמה אורחא דמילתא נקט שהיא סיפרא זאת לכו"פ.

ב. בגליון ס"ח עמ' צ"ו הובא קושיית הגר"ח שליט"א בבאיור תרגום שכתבו מקרא, דבמקום ויקרא לו לכן יגר שהדווא, כתב ויקרא לו לכן גלעד, והרי זה שקר, דא"כ אין חילוק בין לכן ליעקב. נ"ב. יש לציין שכן הקשה בחי' חת"ס מגילה ח' ע"ב, וקושיית הגר"א נדפס בספרו על מסכת ס"ת פ"א ה"א, ובספרו טעמא דקרא ס"פ וצא. ויש לציין תירוץ נפלא שתי' דודי הגאון ר' מאיר שליט"א בספרו שומר אמת ס' היובל עמ' ע"ד עפ"י המלבי"ם ס"פ ויצא דיש חילוק בין גלעד, דמיירי על הגברא, לבין יגר שהדווא דהיינו עדות שהוא פעולה של עדות, והוא כתב ויקרא לו לכן גלעד, ולפי"ז לשון רש"י מגילה שם שהוא כתב גלעד אינו מדוייק, ועוד י"ל דהנה מצד רישא דקרא לחוד שכתב ויקרא לו לכן גלעד, אינו קושיא דזה שקר, ד"ל דהכוונה לתוכן הענין של גלעד [כעין שכתב בקרא דבת פרעה קראה לו משה כי מן המים משייתהו, ומסתבר שהיא קראה בשפה של המצרים ולא בלשון הקודש]. אלא הקושיא דאינו מתאים לסיפא דקרא, דא"כ מה החילוק בין לכן ליעקב, ושמה י"ל דהכא מיירי שהתחיל לכתוב פ"ה אותיות לפני הפסוק ויקרא לו לכן גלעד, ותיבות אלו השלימו לפ"ה אותיות, ולא המשך לכתוב עוד, ומשו"ה רישא דקרא לחוד

אין בו שקר, ושפיר מצטרף לפ"ה אותיות שקדמו לו, וכן דינא דמקרא שכתבו תרגום מיירי שהתחיל מסיפא דקרא ויעקב קרא לו יגר שהדווא, והמשך עוד הלאה פ"ה אותיות, ושפיר מצטרף סיפא דקרא לפ"ה אותיות, אך אה"נ לא יצטרפו רישא וסיפא יחד לפ"ה אותיות, וכן בסוגיא דמגילה ח' ע"ב א"ש לפירושו הטורי אבן שם דהנידון שם לגבי צירוף לפ"ה אותיות. [ולפי מה שהגדיר מו"ר שליט"א דפ"ה אותיות הוא מתורת גרדומין, צ"ל דמיירי שכתב ואח"כ נמחק].

ג. בגליון ס"ט עמ' נ"א הובא תשובת הגר"ח שליט"א במי שהולך על חול רטוב בשבת ונעשה צורות בחול, אם אין מתכוין כלל אין קפידא מדינא, וביאר העורך נ"י דכוונתו מצד פסיק רישא דלא ניח"ל בתרי דרבנן - נ"ב וכ"כ בארחות שבת ח"א עמ' תמ"ד, ויש להוסיף דהנה השער הציין סי' של"ז סק"י הוכיח מהא דאסור לגרור כלים גדולים ביותר ע"ג קרקע, אף שהוא מקלקל ופסיק רישא דלא ניח"ל, מ"מ לכתחילה אין כדאי, ומשמע דאינו איסור גמור, אלא בתורת חומרא, וכן פ"י בדבריו באורחות שבת ח"ג עמ' רנ"ה. וצ"ל דהכלל הוא שהיכא שנאפשר לימנע בנקל, עדיף להחמיר. וי"ל שזהו כוונת הגר"ח הנ"ל שאין קפידא מדינא, אך יש מקום להחמיר שאם בקלות יכול לימנע מליילך ע"ג חול רטוב עדיף להמנע - אמנם נראה שכ"נ מצד היתר דלא ניח"ל שייסודו עפ"י הערך שלא ניח"ל לא נאסר בפסיק רישא, ואנן סומכים על הערוך במקום תרי דרבנן, אך מ"מ עדיף להחמיר משום דשמה אין הלכה כהערוך כלל, אך הנה השו"ע סי' ש"ד סעי' א' כתב דסכין התקוע מערב שבת מותר להוציאו, שהרי אינו מתכוין להוסיף, ומקורו מתרומת הדשן דפסיק רישא בדרבנן מותר אף בניח"ל משום דרבנן גזרו רק במתכוין, והקשה המג"א שם דא"כ אמאי אסור לגרור ספסל גדול באופן דפסיק רישא אף דהוא רק מדרבנן, שהרי אינו חופר ע"י מרא וחצינא, וצ"ל דרק בדרבנן שאין לו עיקר מה"ת כגון התם שאינו פתח העשוי להכניס ולהוציא, משו"ה מיקל בפסיק רישא, אך בעושה גומא שעיקר הפעולה אסור מה"ת, ורק משום שינוי שהוא כלאחר יד הותר האיסור, בזה אסור אף אין מתכוין - אמנם יש לדון היכא מצטרף תרי דרבנן, האם בזה קיל טפי וחזרו להיות כמו אין לו עיקר מה"ת, ושייך בזה ההיתר דתרומת הדשן דרבנן לא גזרו באין מתכוין אף שפסיק רישא, ולפי"ז נימא דכל מה שנתבאר לעיל דנצרך להתיר רק בתרי דרבנן ולא ניח"ל, זהו לד' הרמ"א בס"י ש"ד דאיהו פליג על דינא דתרה"ד, וס"ל שלעולם גזרו רבנן גם באין לו עיקר מה"ת כל היכא דפסיק רישא, ומשו"ה לא עדיף תרי דרבנן מינה, ולכן צריך לחדש היתר רק בלא ניח"ל מצד ד' הערוך, אך לד' השו"ע אפשר להתיר תרי דרבנן גם בניחא ליה, ששווה לאין לו עיקר מה"ת שמתיר התרומת הדשן, ולפי"ז י"ל שמותר לילך על חול רטוב וכנ"ל, ואף אם יכול להמנע א"צ להחמיר לד' השו"ע, ורק לד' הרמ"א עדיף להחמיר כדי שלא לסמוך על הערוך - ולד' השו"ע צ"ל דהא דאסור לגרור באופן שפסיק רישא, מיירי בחצר שלו שניח"ל בחריץ ואינו מקלקל, והוי רק חד דרבנן שהוא כלאחר יד, אך ברה"ר שהוא תרי דרבנן דהוי גם מקלקל יהא מותר גם בפסיק רישא. ולפי"ז צ"ל דמה שהביא הבי"ט סי' ש"מ מהמרדכי שאסור לאכול עוגה שיש עליה אותיות, מיירי ששובר בידו שהוא חד דרבנן מצד מקלקל, אך בשובר בפה דהוי כלאחר יד יהא מותר, ומשו"ה השו"ע השמיטו שאינו בכל גוונא, אך הרמ"א סי' ש"מ סעי' ג' הביאו משום שהוא לשיטתו גם בשובר בפה דהוי תרי דרבנן אסור וכנ"ל, כיון דאפשר בקלות להחמיר עדיף שלא לסמוך על היתר של לא ניח"ל - ועיקר הדברים נתעוררתי מדברי האור לציון ח"א סי' כ"ה ענף ב', וקיצרתי כיון שסמכתי על המעיין באור לציון, ולפי"ז צ"ל דמש"כ באור לציון ח"ב עמ' רס"ו דמותר לאכול העוגה, מיירי בשובר בפה דווקא.

ד. בגליון ס"ט עמ' קכ"ג נסתפק האם מותר לדפוק על השולחן בשינוי כלאחר יד - נ"ב הוא ספק

נכבד, ופלא שלא דיברו ע"ז הפוסקים, ושאלתי זאת להגה"צ רבי שריה דבליצקי שליט"א, ואמר שכיון שלא מפורש להיתר, צריך להחמיר, והוסיף שאף שלד' הגר"א שאסור לדפוק על הדלת, מ"מ מותר בשינוי דכתב הביאור הלכה ריש סי' של"ח, מ"מ הכא שדופק לפי קצב השיר אולי חמיר טפי - ודרך אגב יש לבאר העובדא בירושלמי ביצה פ"ה הלכה ב' שהביא הבי"ט שלא רצה לדפוק על הדלת, ומשו"ה נשאר לישון בחוץ הבית, וקשה אמאי לא דפק בשינוי, וי"ל דהוא סבר כר' מאיר דאסר אף בשינוי בירושלמי שם לעיל בעובדא דהולולא דבי רבי.

מנחם שציגל - בני ברק

הערה בענין ברית מילה

בענין מילה ע"י ב' מוהלים שהארכנו בזה בגליון אליבא דהלכתא (גליון ע"א), לכא"ו ישנו עוד עיצה שאבי הן לא יכנס בחשש חילול שבת, והוא שיזמין מוהל שדרכו להשתמש במחט הפרדה שיכניס את המחט לנקב הערלה, ויפריד מעט יותר מחצי עור הפריעה מאורך בשר הגיד (ולא כמו שנוהגים רוב המוהלים להכניס המחט פחות מחצי וכמשי"ח), וירוח שאח"כ בשעה ששייכים את מצות המילה שיחתוך את עור הערלה, יחתך עמו כבר רוב עור הפריעה, ונמצא שעיקר המצווה נעשית על ידו.

אלא שבכ"ה נכנסים אנחנו לב' נידונים: א) לנידון מילה ופריעה בב"א, האם כשר למעבד הכי לכתחילה או לא, והנה בשו"ע (י"ד סי' רס"ד ס"ג) איתא וז"ל: כיצד מלין חותכין את הערלה וכו' עד שתתגלה העטרה, ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה צפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה, ומקורו מהמשנה (קלג). דקתני מוהלין ופורעין, ומלשון הרמב"ם מבואר בדבריהם שהדרך למול ואח"כ לפרוע. ובשו"ת בנין ציון (סי' פ"ח) כ' שפריעה בציפורן מקובל בידיו מימות משה רבינו, והוזכר בילקוט תהלים (אות תשכ"ג) ובספר זרע אמת, הביאו בסה"ב (שם), דחה ראייה זאת ממה שמצינו ביהושע שפרע בחרבות כדאיתא ביבמות (ע"א): דקאי אפריעה, ובשו"ת מנח"י (ח"ט סי' ק') הביא מהאחרונים שחלילה לשנות המנהג למול, ואח"כ לפרוע בציפורן.

וכן מצאתי שכ' ר"א בקובץ הערות (סי' ס"ה אות ה') וז"ל: גם משמע בסוגיין דאפשר לפרוע בסכין, דהא בגמ' (ע"א): מוקי קרא דעשה לך חרבות צורים לפריעה, והרמב"ם כ' דפורעין בציפורן, ומקורה באגדה (ילקוט"ש שם) דצפרנים להסתכל בהן בהבדלה ולפריעה, וצ"ל דזה אינו אלא מדרבנן דומיא דלהסתכל בהן בהבדלה, עכ"ל.

אמנם בסה"ב הביא תשו' רב האי גאון [שערי צדק ח"ג שער ה'] שמנהג בכל למול ולפרוע בב"א, ואדרבה כתבו שאין ראוי לחתוך בב"א אלא ראוי להיות מילה ופריעה בב"א, וכ' בסה"ב שאילו ראו האחרונים תשו' רה"ג לא היו כותבים שאין לשנות המנהג, כיון שהמנהג לפרוע ולמול בב"א הוא ג"כ מנהג קדמון [וניחא בכך מה שנהגו הגאונים (שם) להשתמש במחט הפרדה, והוא בכדי לחתוך ולפרוע בב"א, ועל תשו' זו כ' האגרו"מ (י"ד ח"ג סי' ל"ח) שהיא תשו' אמיתית ויש לסמוך עליה הלכה למעשה, יעו"ש]. וכן מטו משמיה דהחזו"א שאפשר לסמוך ע"כ למעשה למול ולפרוע בב"א.

אמנם בשו"ת מהר"צ חיות (סי' ס') כ' דרה"ג לא התכוון לומר שחותכים את כל עור הפריעה, אלא גם לדעתו צריך לפרוע בציפורן. וכן דחה בשה"ל (ח"ד סי' קל"ג) דברי סה"ב דלא שייך לומר נגד הרמב"ם וכל הראשונים ומנהג ישראל מסייעם, שאילו ראו תשו' רה"ג היו חוזרים בהם, עי"ש. [ובפרט מש"כ שם דמה שנהגו למול ולפרוע בב' מעשים היו מפני שלא היו בקיאים לעשותו בב"א, ובנה דבריו ע"פ הלבוש (שם), השיג עליו בשה"ל דדברים אלו אינם מתקבלים על הלב, וכי הרמב"ם וכל דורו לא היו בקיאים במה שבקיים היום, וכל התועלות שהעלה בסה"ב לעשותו בב"א כ' בשה"ל שאף דדברי טעם הם, מ"מ כ"ז לא כדאי כנגד המסורת בידיון].

אברהם שקלאר - ברכפלד

לכבוד מערכת הגיליון הנפלא והמיזח "אליבא דהלכתא", ברצוני להעיר בזה הערות בדברים המובאים בגיליון ע"א, וזה החלי בעוה"ת.

א. במדור שיח הלכה בעריכת מכובדינו הגרא"ח שצ"ג שליט"א בעמח"ס דולה ומשקה, ותפארתה של הלכה.

בעמוד ל"ו הביא ממרן הגרמ"ק שליט"א דיש ענין להלביש כיפה מגיל קטן, ואפי" שיעדיין זורק, וביאר דהוא ענין של חינוך כללי שענינו שיהא מורגל במצות, ואינו חיוב גמור, עיי"ש.

ויש להעיר דזה עדיין לא מסביר את המנהג להקפיד מיום שנולד, דבקטן ממש לא שייך לומר שמרגילו ללבוש כיפה. והרי הביא שכן נהגה אם החזו"א, וגם אני הקטן באתי קמי' בעל החו"ב שליט"א מגדולי תלמידי החזו"א, והקפיד מאוד למה איני שם כיפה לחינוך שהי' תינוק קטן הנישא בידים.

ולכא' הענין בזה הוא לא משום חינוך, אלא כדאי בגמ' שבת כי היכי דליהוי לי' אימת' דשמיא, וכנראה שזה שייך מיום שנולד, דזהו ענין סגולי שמשפיע עליו הכנעה ויר"ש.

ואפשר דגם מרן הגרמ"ק שליט"א סובר כן, אלא דכיון דזורק לא שייך לרוץ אחריו כל הזמן להלביש לו, ולזה יש עצה טובה להרגילו מיום שנולד, ואז גם כי יגדל קצת לא יסירנה ממנו בעוה"ת.

ב. בעמוד ל"ז הביא תשובת מרן הגר"ח שליט"א דיש ליטול ידים לילדים גם אחר שינת היום, ובזכוני שראיתי בשם מרן שליט"א דביום יש להקל, וחזקה על העורך שליט"א שימצאנו.

ג. שם הביא תשובת מרן שליט"א שאין ראוי להלביש לקטן ציצית פסולה, והנה הדבר קשה מאוד כיון שנפסלים חדשים לבקרים אצל קטנים, ושמעתי לדון דיש להקל לסמוך שאם נשאר הגדיל שלם שיהא אפשר להלביש, ויש לברר הדבר.

בעמוד ל"ח הביא תשובת מרן שליט"א לגבי קטנים בזמן קרי"ש, דאם אפשר ראוי לחנכם. וכתב שם לבאר דאע"פ דמבואר במ"ב שאין דין חינוך על ק"ש וזמן קרי"ש, שאין מצוי אצל אביו, מ"מ יש כאן הענין של חינוך הכללי, עכת"ד. ואנכי תמה ומשתומם, דהלא בשו"ע או"ח סימן ע' סעיף ב' הביא מחלוקת רש"י ור"ת אם יש חינוך על קרי"ש, וסיים דראוי לנהוג כר"ת. וכתב המ"ב סק"ו דלר"ת כשהגיע לחינוך יש לחנכו גם על זמן קרי"ש, וא"כ ברור דזהו כונת מרן שליט"א דאם אפשר ראוי לחנכם וכדברי השו"ע.

ד. בעמוד ל"ט הביא תשובת מרן שליט"א דגם לידים צריכים לימנע מלטלטל בעירוב, ואפילו עירוב טוב. וביאר דמקורו ממרן החזו"א, והעירוני דבקובץ אגרות מבאר החזו"א טעמו דתמיד העירוב נמצא פסול, ולפי"ז אין ללמוד מזה לעירוב טוב שתמיד נמצא אחר השבת בכשרותו, ועיין בזה, ושמעתי מאחד ממשפחת מרן שליט"א דגר בקרית ספר, דבתחילה הורה להם מרן שליט"א שאפשר ללטלטל, ואח"ז הורה לימנע. אכן כידוע שהעירוב בקרית ספר עדיף על שאר העירובין [הגרש"צ רזובלט שליט"א אמר לי דהעירוב בק"ס הוא כמו לסמוך על הכשר טוב לגבי מעשרות, ודו"ק].

ה. שם הביא תשובת מרן שליט"א דיש להקפיד בקטנים על דברים שקשים לשכחה, וביאר בשם מרן שליט"א דדברים אלו מחלישים את כח הזכרון, ויש לציין דכבר כתב מרן שליט"א כדברים אלו לפני עשרות שנים בספר זכרון בסוף הפתיחה לחלק ב', ושם כתב דזהו דלא כמו שכתב בהגה"ה לשמירת הנפש סימן שליט"א עיי"ש.

ו. שם נסתפק אם יש לחנך קטן באיסור ראיית נשים פרוצות, או דמכיון דאין לו יצה"ר לא, עכ"ד. ולענ"ד מסתבר דודאי צריך לחנכו בזה מכמה טעמים, א' כדי שיתרגל בעבודה שזו עבודה קשה, ועריות דברים שהיצר מחמדן. ב' שכידוע כל ראי' נכנסת לזכרון, ויכול להשפיע לרעה ח"ו ברבות השנים, ומפורסם שהחזו"א ז"ע אמר לא ליקח תינוק לים מגיל שנתיים שכבר זוכר וזיק לו, ושאהד לקח את בנו ואותו הבן לא גדל בתורה כראוי. וכן עמא דבר להקפיד בזה ולהרגיל הקטנים בזה.

ובעצם הסברא דכיון שאין לו יצה"ר א"צ לחנכו לזה, יל"ד שהרי החינוך הוא בשביל הזמן שיגדל ואז יהא מצווה בדבר, וכן לגבי יחוד הרי ודאי צריך הוא להתרגל לעצם האיסור להתייחד, ומה אכפ"ל דהשתא אין לו יצה"ר. וכסברא זו שמעתי מאממו"ר שליט"א. ונהי דגבי חינוך למצוות, הכלל כל שאינו יודע להתעטף ולנענע אינו חייב [ולרבי יהודה

בשלהי פסחים, תינוקות פטורים מד' כוסות כי אין להם טעם ביי"ן], מ"מ גבי ל"ת ודאי אפשר להרגילם באיסור אף אם אין להם יצה"ר, וצ"ע.

ז. בעמוד מ' הביא תשובת מרן שליט"א, דאם אפשר עדיף שידליקו נרות חנוכה בחלון, ויש להעיר דלפי דעת מרן הגרש"א זצ"ל דהמדליק בתוך הבית לא יצא יד"ח, א"כ לכא' צריך להקפיד בזה יותר, ועיין.

ח. שם הביא תשובת מרן שליט"א דא"צ לחנכם לקרוע ככותל, ובפשטות היינו כי הבגד אינו שלו, וא"כ גם כשיגדל אם יהא לבוש בבגד שאינו שלו לא יצטרך לקרוע. אך יל"ע בזה דהא בקטן אבל ח"ו כן מחנכין אותו לקרוע, ועיין בזה.

עד כאן ההערות למדור הנפלא שיח הלכה.

ט. במדור מכתבים ותגובות עמוד קכ"ו דן הרב משה חליהו שליט"א אם יש איסור הכנה בדיבור בשבת קודש, והביא שם הרב הכותב דבגיליון ס"ט השיב דאין איסור הכנה בדיבור. והוסיף בגיליון זה דשאל להגר"י ליברמן שליט"א, והשיבו דמצדו גם הכנה בפה בסימן ש"ו ס"ז ח' שלא לומר בשבת שיעשה בחול כשבשבת אסור לעשותו - אבל כאן כשאומר לבניו לא לגמור את היין כדי שישאר להבדלה, אינו עושה שום הכנה, אלא מונע הילדים מלשתות כל היין, עכ"ד הגר"ל שליט"א, ועיין עוד בגיליון שם מה שציין הרב הכותב שליט"א.

וצריך לי עיון גדול בדברי הגר"ל שליט"א, דמה שהביא מסימן ש"ז שאסור לומר בשבת דבר שאסור בשבת לעשותו, לכא' אינו שייך כלל לאיסור הכנה, אלא הוא איסור אחר לגמרי דמצדו אפ"כ שאסור לדבר בשבת שיעשה דברים של חול, ואף אם לא מכין עי"ז כלום. ולעומתו איסור הכנה הוא אפילו דבר שאין בו שום איסור, אלא כיון דמכינו לצורך חול אסור, כגון לשטוף כלים לצורך אחר השבת וכל כיוצא ב"ו, וא"כ כשדנים אם יש איסור הכנה בדיבור היינו לדבר איזה דבר שאין בו איסור כלל, אבל הוא לצורך החול, א"כ מה שייך להוכיח מסימן ש"ז דהתם איירי על דבר שאסור לעשותו, וצ"ע.

וגם מה שהוסיף דהכא אינו עושה שום הכנה, לא זכיתי להבין, דהא עד כמה דמוכח דיש איסור הכנה בדיבור, א"כ גם כאן הוא מכין ע"י דיבור שאומר להם לא לגמור היין.

ולעצם הנידון אם יש איסור הכנה ע"י דיבור, לכא' אדרבה דבסימן ש"ז מוכח דשרי, דהא כתב השו"ע שם דמותר לומר לחבירו לך עמי לדרך פלוני למחר, כיון דיש לו צד היתר ע"י בורגנין, ולכא' זהו ממש הכנה ע"י דיבור, ומפורש דשרי.

אמנם מרן הגרש"א זצ"ל הוכיח דיש איסור הכנה בדיבור, ודברי קודשו מובאים בספר מאור השבת (ח"ב פניני המאור מכתב כ"ח אות ד'), והוכיח לה מהשו"ע ס"י תט"ז סעיף ב' דכתב, והוא שילך ויעמוד באותו מקום, ויחשוב בלבו שיקנה שלם שביתה, ולא יאמר כלום מפני שאסור לעשות שום הכנה מיי"ט לשבת או משבת ליו"ט, ואפי" בדיבור, עכ"ל השו"ע, ודייק הגרש"א שאסור להכין אפי" ע"י דיבור, ויצא לדון שיהא אסור לומר צ' פעמים ותן ברכה ביו"ט ראשון של פסח, כיון דהוא הכנה לצורך חול ע"י דיבור. אלא דמסיק להיתר מטעם אחר, דכיון דכבר ביו"ט הכריזו לומר מוריד הטל, א"כ מכח ההכרזה דהיום הוא מרגיל עצמו לומר ותן ברכה, וחשיב מצרכי היום, עיי"ש.

והנה יש להעיר בדבריו, א'. דהא השו"ע איירי גם במניח תחומין מיי"ט לחבירו, דהתם ממני"פ אין כאן הכנה דהא חד מינייהו חול, וטעמא דאסור משום דלמקני שביאת חמור טפי ואסור אפי" על תנאי, כדאי בביצה י"ז א', וא"כ הי' אפשר דגם מיי"ט לשבת דשניהם קודש ויש כאן הכנה, מ"מ שמא לא נאסר אלא משום דהוא קנין, אבל הכנה בדיבור גרידא שריא. ואולי הגרש"ז דייק דסו"ס לשון השו"ע דיש הכנה בדיבור.

ב'. במה שהתיר כיון דהכריזו היום לא זכיתי להבין, דהא לא הכריזו כלל ותן ברכה, ואף אי נימא דכיון דהכריזו מוריד הטל חשיב דהכריזו אכולהו, מ"מ הא סו"ס הוא הכנה לצורך חול.

ויש לציין דהגרש"א הלך בסברא זו להתיר אפי" הכנה בידים וכמובא בהערות שם, דהתיר לגבאי להכין השלט של ותן ברכה ביו"ט מכח סברא זו, וע"ש בהערות שדן בביאור סברת הגרש"ז דשמא כוונתו דכבר מיי"ט זהו הזמן להיות רגיל לומר ותן ברכה, עיי"ש ודו"ק.

והנה כתב הרמ"א סימן תצ"ה סו"ד: ומותר להכין מיי"ט ראשון לשני בשני ימים טובים של גליות,

ואיירי שם באוצר של עצים שאומר מכאן אני נוטל למחר, וכתב המשנ"ב סק"ג דכיון שא"צ אלא אמירה שריא, דממני"פ אם שני קודש הרי היום חול, ואם היום קודש ומחר חול א"כ א"צ להכין, ולא תיקן דבר בהכנתו. וכתב עוד דאם יעשה מעשה אסור, כיון דאם היום קודש א"כ הכין מקודש לחול, ולכן מסיק דבגרוגרות וצימוקים שצריך לרשום אסור לעשות כן ביו"ט של גליות, עיי"ש.

וקשה לי טובא מה שכתב דבעושה מעשה אסור כיון שעשה לצורך חול, דהא אם היום קודש א"כ א"צ כלל בסיומו, ולא עשה בזה שום הכנה לחול, ואדרבה מבואר בביצה י"ז א' דכשעושה עירוב תבשילין על תנאי שרי, ולא אסרו אלא עירוב תחומין דלמקני שביאת בעלמא אסור אפי" על תנאי, וא"כ מנא לן לאסור רשימה בעלמא, הא מסתמא אי"ז דבר גדול כמו למקני שביאת [ונחי דלא דמי לעירוב תבשילין כיון דהכא עושה מעשה של רשימה, אבל מ"מ מנא לן, ואף אם יש ראי' לאסור בזה כמו למקני שביאת, מ"מ למה כי המ"ב שעושה מעשה לצורך חול, הרי זה ודאי לא לצורך חול, וסיבת האיסור היא דגם מעשה על תנאי אסור, וצ"ע].

והנה במשנ"ב מהדו' דרשו סימן תק"ג הערה 1 למדו בדברי המ"ב הנ"ל דהכנה בדיבור מותרת ביו"ט, ולפי"ז הוא דלא כדיוק הגרש"ז. אבל נראה דאין ראי' כלל מהמ"ב, כיון דהכא איירי בדיבור דממני"פ אינו מכין לחול, כיון שאם היום קודש א"צ הכנה כלל, ובוזה ודאי ליכא איסור וכמו עירוב תבשילין דשרי, אבל אין ראי' מכאן לדיבור שיש בו הכנה, והבן.

וידידי הרה"ג רבי דוד אברבנאל שליט"א הציע בזה סברא נפלאה, דכל מה דהוכיח הגרש"א זצ"ל דיש איסור הכנה בדיבור, היינו בדיבור שיוצר מציאות מסוימת, כמו עירוב תחומין שנוצר כאן עירוב ע"י הדיבור, ומזה רצה לאסור לומר צ' פעמים ותן ברכה שזהו דיבור היוצר מציאות שמרגיל עצמו לומר כן. אבל דיבור גרידא ודאי אין ראי' לאסור, ואדרבה מוכח דשרי מהא דמותר לומר לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב. ולפי"ז יליד דכשאומר לבניו לא לגמור את היין, הרי לא יוצר ע"י הדיבור שום מציאות חדשה, ולכן יהא מותר. ואפשר דזו כונת הגר"י ליברמן שליט"א דכתב דאינו מכין בזה כלום.

י. בעמוד קכ"א הביא הנידון איך שותים מכוס של ברכה, והרי"ז כוס ששתה חבירו. והביא ממרן הגרמ"ק שליט"א דכוס של קידוש אינו מזיק, והביא עוד מהגר"י ליברמן שליט"א דאף בכוס של קידוש יש המנגבים מקום שתית המקדש, או דשופכין לכוסות אחרים לפי דעה"ג דהוי חשש חוסק מותר, והוסיף, אמנם מבואר דלשתות מאותו כוס דהמקדש הוא יותר מהודר, ע"כ עדיפא שינגבו, עכת"ד הגר"ל שליט"א.

והנה מה שכתב דיותר מהודר לשתות מכוס המקדש, יש לפרש דכונתו למה שכתב השו"ע ס"י רע"א סעי' י"ז דאם היו כוסות המסובים פגומים צריך לשפוך להם מכוס של המקדש כדי שישתו כולם מכוס שאינו פגום. וכתב המ"ב סק"ח שצריך לשפוך קודם שישתה, והיינו כיון דאחר ששתה כוסו גם פגומה, ולכך כתב הגר"ל דעדיף לשתות מכוס המקדש מאשר שימוזג לכוסות שלהם אחר ששתה, ואכן בפסקי תשובות שם כתב בשם שו"ת ישועת משה ח"ג סימן כ"ה דכהיום שהמנהג לחלק אחר ששותה, יש להקפיד שיוסיף מעט יין לבקבוק, וע"ש עוד.

שו"ר במ"ב מהדו' דרשו שם בשם חוט שני ח"ד פפ"ה סק"ו, דכתב דכל מה שכתב המ"ב שצריך לחלק לכוסות המסובין קודם שישתה, היינו כשיש לפנייהם כוסות עם יין פגום, וכנוונא דאיירי השו"ע, אבל בימינו שהנהוג הוא דהכוסות ריקים אפשר לחלק להם גם אחר ששותה, דנחשב שכולם שותים מכוסו, ובוזה הרי אין חיסרון של פגום כמפורש במ"ב סימן קפ"ב סק"ד בשם הרא"ש ז"ל.

ומעתה אם הגר"ל שליט"א סובר כחוט שני, יל"ע למה כתב דיותר מהודר שישתו כולם מכוסו של המקדש, הרי בימינו הכוסות ריקים ושפיר אפשר לשפוך לכוסותיהם. ואולי לא ס"ל האי סברא של החו"ש, וס"ל דכל ששופך לכוס אחר לא חשיבי כולם כשותים מכוסו.

אמנם יש לפרש כונתו דיש סברא נוספת דיותר מהודר לשתות מכוס המקדש דוקא, והוא כמו

שהביא הפסקי תשובות סימן קפ"ב הערה 15 דיש ענין לשתות מאותו כוס דוקא, כמו שכתב השפתי חכמים על רש"י בראשית י"ח ט' (סק"כ), וכלשון הגמ' לשגר לה כוס של ברכה, ולא אמרו יין של ברכה או משקה של ברכה, עיי"ש.

ומ"מ כמדו' דמנהג העולם שלא שותין כולם מאותו כוס.

ובעיקר הענין, שמעתי שמנהג החת"ס ז"ע הי' לחלק לכוסות המסובין לפני ששותה, ויש לברר הדבר בטעמו.

יא. בעמוד קל"ב הביא הרב שלמה ידידי בן שמעון שליט"א תשובת מרן הגרמ"ק שליט"א דמחלל שבת לא שייך אצלו הבדלה, ושכ"כ הגר"י פ' בביאורו לרס"ג. והנה זו סברא ידועה ומפורסמת, ויל"ד אם הכונה רק שאין חייב להבדיל או דלא שייך אצלו הבדלה כלל, ואם יבדיל יהא ברכתו לבטלה, ועיין.

ובגוף הסברא יש להעיר, דהנה בפשוטו מצות הבדלה הינה להבדיל בין הקודש לחול, ולפי הבנה זו מובן היטב דמי שלא נהג קודש אין לו מה להבדיל כלל. אמנם כידוע ביאורו של הגרא"ו זצ"ל הי"ד בקובץ שיעורים, דהבדלה אינה להבדיל בין הקודש לחול, אלא ענינה לקדש השבת ביציאתה, וכמצות קידוש שהוא לקדשה בכניסתה, ובוזה ביאר הא דאיתא בברכות דאפשר להבדיל מפלג המנחה, ואם איתא הרי ממשיך אצלו השבת, וא"כ האיך מבדיל בין הקודש לחול, אמנם להמבואר דהוא מצוה לקדשה ביציאתה, א"כ כמו בקידוש שהוא עם כניסתה והיינו אחר שנכנסה, ונהי דלכתחילה יש להקדימו כמה שאפשר, מ"מ אינו מכניס השבת בקידוש, שהרי עושה הקידוש אחר כניסת השבת, והכי נמי בהבדלה אינו מוציא השבת בהבדלה אלא עם יציאתו מקדשו בהבדלה, ולכן שייך גם קודם שיצא, עכת"ד הגרא"ו ז"ל. ולפי"ז הי' מקום יותר להבין דשייך הבדלה גם אצל מי שלא שמר את השבת, כיון דסו"ס היום הוא יום שבת ויש מצוה לקדשו ביציאתו, אמנם עדיין אפשר להעמיד את הסברא דכ"ז ל"ש לקדשו ביציאתו אלא למי שהכניסו לקבלו אליו, ודו"ק בסברות הנ"ל.

ודאיתנן עלה נימא בה מילתא, דנסתפקתי זה מכבר במי שמבדיל מפלג המנחה, אם צריך אח"כ לומר "ברוך המבדיל" כדי לעשות מלאכה, או כשיהא צאת הכוכבים ממילא חצא השבת עבורו כיון שכבר הבדיל, ונפק"מ גם אם יכול לעשות תוספת כרצונו, ועיין.

יב. בעמוד קכ"ד כתב הרב משה חליהו שליט"א לדון אי שרי לכהנים לומר היה"ר דאומרים קודם ברכת כהנים. והביא שם מדברי שו"ת רב פעלים דכל נוסח תפילה ובקשה הנתקן לכל אדם, וגם נתקן לכל שבת ושבת בקשת קבע, הרי"ז נעשה כטופס תפילה הקבוע מאנשי כנה"ג ושרי לאומרו בשבת קודש.

ויל"ד לפי"ז בכמה בקשות המובאות בסידור דכתוב לא לאמרם בשבת כגון יהי רצון של פרשת התמיד וכדו', דלמה לא נימא דהוא נוסח תפילה הנתקן לכל אדם ולישתרי.

עוד יש לעיין דידוע מנהג החזו"א בברכת החודש לומר נוסח "תחדשהו" הקצר, וכמדו' דטעם הדבר דכיון דיש ב' נוסחאות עדיף לומר הקצר שלא להרבות בבקשות בשבת. ויל"ד בזה דכיון דלמעשה הוא מנהג כל ישראל, א"כ ליהוי כנוסח שניתקן ע"י אנשי כנה"ג, אך אולי י"ל כיון דיש ספק מה הנוסח המקורי, א"כ להצד דהנוסח הקצר הוא האמיתי, א"כ הנוסח הארוך לא ניתקן, ואולי לא מהני הא דנהוג עלמא. ואכן יל"ד אם עיקר הסברא משום דנתקן או משום דנהוג העולם, גם י"ל דלאו כו"ע מודו בהאי סברא דהבן איש חי ז"ע.

ומה שהביא מהגאון רבי עובדי' הדאי' זצ"ל דמה שרגיל בכל יום שרי, כמדו' דלא התקבל כן כלל.

יג. שם דן בארוכה בגביע לבן שהפרידם המיקל בזה, אם שרי למחמיר, והסיק דכיון דהאכילה היתה אפשרית בלא להפריד ודאי אין בזה משום מעשה שבת.

אכן יש להעיר דעצם הדבר לידון בזה משום מעשה שבת הוא לכא' חידוש גדול, כיון דהמיקל יש לו על מי לסמוך ועושה כהוראת רבו, וא"כ גם לדידן לא חשיב דהופרד איסור שהרי עושה בהיתר, ובאמת חזינן במה דהביא ממרן הגרמ"ק שליט"א דבקבוק סגור, להאוסרים לפותחו הוי מוקצה, ולא אמר

דיש בזה משום מעשה שבת, ויש לבאר בזה כיון דהמיקל יש לו על מי לסמוך. אכן יל"ד א"כ למה יהא מוקצה, הרי מצויים בעיר מקילים בזה, וא"כ למה הוא מוקצה. ואולי יש לחלק אם זה בקבוק בביתו דמסתמא לא יביא אחר שיפתח לו, ובין בקבוק בסעודת הרבים דמסתמא יהא מי שיפתח לו, וצ"ע.

ועצם הסברא שכתבנו דכשעושה ע"פ רבו לא הוה מעשה שבת, יש לבססו מסברא ומגמרא. מסברא שהרי כל האיטור דמעשה שבת הוא משום קנס על האיטור, וא"כ כשלא נעשה באיטור אין טעם לקנסו. ומגמרא יש להוכיח, דהא כשחיללו שבת עבור פק"ג מותר לבריא מעיקר הדין, אי לאו משום גזירה שמא ירבה בשבילו, ונהי דהתם הוא היתר לכל, מ"מ יש בזה קצת ראייה לניד"ד.

ומסתפקנא לפי דעת הרב הכותב דהנהוג כהאוסרים חשיב ל"י כמעשה שבת, אם יאמר כן גם במחלוקת שו"ע ורמ"א או רק במחלוקת פוסקי זמנינו, ודו"ק. [וכן יל"ד במה דהורה הגר"ח דהבקבוק הוה מוקצה].

יד. בעמוד ק"ב כתב הרב שלמה ידידי בן שמעון שליט"א באריכות אי לנשים שרי ללוש טלית, והביא משו"ת מהרי"ל ד' טעמים לאסור, והטעם השני שמא תצא בו בשבת לרה"ר. וקשה לי טובא, הא כיון דמקיימת מצוה קיומית בלבישת הטלית, אי"כ למה יחשב הוצאה, הא כי היכי דשרי לאנשים משום המצוה, כך לנשים לישתרי, ומה לי דאינו חיוב, וצ"ע.

טו. בעמוד קכ"ה כתב הרב משה חליה שליט"א דנחלקו פוסקי זמנינו האם נהגו שלא לומר "גוט שבת" בזמן מנחה. והנה כמדוד דבכל בתי הכנסיות אין מברכין זה את זה ב"גוט שבת" אחר מנחה כמו אחר מעריב ושחרית, וכל המחלוקת אם נתקבל המנהג, היינו אם מקפידין על זה ביותר, והבן.

טז. בעמוד ק"ג כתב הרב מרדכי רוטנברג שליט"א לרד"ק שמה מצות עונג שבת עיקרה בבחירה להתענג, ולכן אין חיסרון אם מבטלים מאדם אחר מצות עונג, והוכיח לה מהא דה"י צד להלקות בשבת, וכן מהא דשרי להכות לכוף למצות עשה בשבת, עכ"ל.

ולענ"ד אין נראה כן כלל, דודאי כיון דיש מצות עונג שבת היינו שאדם צריך להתענג, והמבטל את חבירו מעונג שבת ביטלו מן המצוה. ומה שיש צד להלקות בשבת היינו כיון דעבר האיטור, ומהיכ"ת לדחות את העונש לזמן אחר, וכן הא דשרי לכוף למצות עשה כיון דרמיה עלי' מצות עשה מהיכ"ת לדחותה, וכיון דזה זמן הדבר לא דחינן ל"י, אבל ודאי אין להוכיח מזה שיהא מותר לבטל העונג מאחר.

יז. בעמוד ק"ל הביא הרב שלמה ידידי בן שמעון שליט"א מנהג מיוחד של נישוק ידי האב והאם בלילות שבת ויו"ט. ויש לציין דמצינו לזה כבר ברש"י עבודה זרה י"ז א' ד"ה אבי חדייהו, וז"ל: כשיוצאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארכובה או בפס ידיו משום כבוד, עכ"ל, אלא דשם לא מוזכר להדיא דה"י דוקא בליל שבת, אבל מ"מ משמעות הדברים כן היא, דלא

מסתבר דבכל יום עבדי הכי, וגם בלילות שבת טפי מצוי שיוצאים יחד ונפגשים כולם זה עם זה. ולחייבת הקודש ברצוני להעלות עוד כמה נידונים בענין שבת מלכתא.

א. כידוע שי"ה המ"ב דיש להדר אחר שנים לומר ויכולו, ושי"ה החזו"א דאין להדר דנראה כמעמיד עדים על מעשה בראשית. ונסתפקו השו"ב למעשה כמאן שפיר טפי למעבד, והנה רוב העולם נוהג כהמ"ב, וגם בספר הלכות שבת בשבת כתב דבאחרונים ז"ל מוכח כהמ"ב, ונתקשה בהערת החזו"א ע"ש, ומ"מ כשדברתי בזה עם אחי הבה"ח ישראל ג"ו ע"פ ב' סברות להעדיף לנהוג כהחזו"א, חדא דשב ואל תעשה עדיף, ועוד דלהמ"ב הוא הידור במצוה להדר אחר שנים, ומאידך להחזו"א הוא סרך איטור, וא"כ עדיף לפרוש מהידור במצוה אם יש בו חשש סרך איטור.

ומ"מ יש לציין דאם אחר מבקש ממנו שיאמר עימו, הורה מרן הגר"ח ק"ש שליט"א שיכול לומר עימו, גם י"ל דאם שומע אחד שאומר ויכולו, אי"כ גם לפי החזו"א כדאי שיתחיל לומר עימו, דכיון דלא הידר בתר שנים ליכא בזה משום מעמיד עדים, ומאידך הרויח שאמרו בשנים, וכן הועיל לחבירו שאמרו בשנים, וצ"ע.

ב. אי בברכות ריש אין עומדין דאפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, וכתב הר"מ בפיהמ"ש וכן הרע"ב דרוב נחשים אין מזיקין. והק' הרש"ש ז"ל הא אין הולכין בנפשות אחר הרוב. ותירץ הגראב"ו זצ"ל הי"ד בקובץ שיעורים דבמקום מצוה סמכינן דשומר מצוה לא ידע דבר רע כיון דהוא רק מיעוט, עי"ש באורך.

ונתקשיתי א"כ בכל פעם שעוברים איטור בשביל פק"ג כשהוא חשש רחוק, ויש רוב שאין בזה סכנה, כגון נסיעה של יולדת לבית חולים בשבת וכדו', למה לא נימא דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ויהא אסור לחלל בשביל חשש קטן, וצ"ע.

ג. יל"ד ברין גרף של רעי אם הוא היתר רק בדבר מאוס או בכל פסולת, ומצוי מאוד דיש בבית עטיפות של מאכלים וכדו' שאינם מאוסים אלא פסולת, וצריך לדעת אי שרי לטלטלם. ונראה דתליא בפלוגתא דאב"י ורבא בשבת מ"ו א', דהנה אב"י שם מבאר דאפר של המחנה הוה גרף, ורבא פריך עלי' חדא דגרף מאיס והאי לא מאיס, עי"ש. ולפי הכלל הידוע דהלכה כרבא לבר מיע"ל קג"ם, אי"כ צריך להיות הלכה כרבא דבעינן דוקא שיהא מאוס. ובאמת כן נראה במ"ב דכ' דרך כשיש הרבה קליפות חשיב גרף, וצ"ע.

ד. כתב השו"ע סי' תמ"ד סעיף ג' דאין מבשלין לשבת שהיא ערב פסח דיטעמא וכיוצא בזה כיון שיצטרך, וביאר המשנ"ב דטעמא כיון דיצטרך לנקות הכלי החמץ הדבוק בו, והוה הכנה לצורך חול, ולכא"ו אין מובן למה חשיב הכנה, הא אינו מנקה הכלי לצורך חול אלא לצורך ביעור החמץ, וזה ודאי שרי לבער החמץ בשבת זו. ושלחתי שאלה זו למרן הגר"ח ק"ש שליט"א, והשיב דמ"מ אינו צורך השבת והוה הכנה. וכן ראיתי בספר ימלא פי תהלתך למרן רה"י הגרא"ל שליט"א, דכתב דמבואר דחשיב הכנה כיון דסו"ס ניקוי הכלי אינו

לצורך השבת. אמנם כששאלתי קמ"י דבעל החוב"ב שליט"א, אמר "זו שאלה". והנני מסיים מעין הפתיחה להודות להלל לשבח ולבורא עולם על הגליון המהודר והמיוחד הזה "אליבא דהלכתא", אשר אין דומה לו בהיקף הדברים בכל המישורים בכל חלקי התורה ומכל בתי המדרשות לדורותיהם, תורה מפוארה בכלי מפואר.

**ביקרא דאורייתא
אשר בלוי - מודיעין עילית**

לכבוד הגליון הנכבד והעצום "אליבא דהלכתא"!
בהיות שבגליונות הקודמים כתבו בנושאים הללו, ראיתי לנכון להציג בפני המעיינים הי"ו את אשר השיגה ידי יד כהה בעניינים הללו.

בענייני חינוך ואפרושי מאיטורא

בביאור לשון "חינוך" / ענין חינוך, ובהבדל בין קטן לגדול / מתי בא היצו"ט לאדם / מדוע אין היצו"ר טוען ליצו"ט על "חוקה" באדם / מקור מצות חינוך / על מי מוטלת מצות החינוך / בגדר מצות חינוך / קטן אם נקרא "אדם" / קטן אם נקרא "איש" / גיל שמעון ולוי כשהרגו לאנשי שכם / ברכת שהחינו במצוה ראשונה שמקיים בהגיעו לגיל י"ג שנה / בביאור פלוגת ר"ת והרמב"ם בברכת שהחינו על מגילה דיממא דפורים / מצוות צריכות כוונה - מדאורייתא או מדרבנן / קיים מ"ע דאורייתא ללא התנאי דרבנן - אם יצא י"ח / מ"ע בכוונה למ"ד מצוות איצ כוונה - אמה אשה חייבת בחינוך בניה / נשים בשביתת בניהם / מצות חינוך - רק בעשה או אף בלאו / ליתן לקטן לאכול חוץ לסוכה / בגדר ומקור ברכת "ברוך שפטרני" / אם נשים מברכות "ברוך שפטרני" / אם צריך אב לחנך בת / אשה - במזל האיש / קטן אוכל נבלות - אם מצויין ב"ד ואב להפרישו / מתי מוחזין ביד האב כשאינו מפרישו / באיזה דברים לכ"ע מצויין להפרישו / ליהרר שלא ירגיל באיטורים / אם יש לחלק בין הגיע לחינוך לשאינו כן / לספות בידיים איטור דרבנן לקטן / איטור דרבנן בשוגג - אם צריך תשובה וכפרה / בגדר איטור דרבנן / מסייע בחד עברא דנהרא - אם יש איטורא דרבנן.

א. חינוך. "חינוכו כתיב, זה אליעזר שחינוכו למצוות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן חנוך לנער (משלי כ"ב ו'). חנוכת הבית (תהלים ל' א') [רש"י, בראשית י"ד י"ד]. חנוך לשון התחלה [רש"י, דברים כ' ה'], ומלאת את ידם. כל מלוי ידים לשון חנוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מחזק בו מאותו יום והלאה הוא מלוי [רש"י, שמות כ"ח מ"א, ולענין מילוי ידים ע"ש ברמב"ן], וענין חנוך הוא התחלת הדבר במה שיעמוד בו לעולם [מצודת ציון, יחזקאל מ"ג כ"ו], ולשון החינוך שם מושאל בדברים האלה לתחילת המעשים, לפי שזה הכלי מרגילים אותו בעבודה, דרך דומיא לאדם בתחילה שמלמדים אותו שום חכמה או שום מדה להרגיל עצמו בה עד שתהא קבועה בו [פיהמ"ש להרמב"ם, מנחות פ"ד מ"ה].

ב. מקור מצות חינוך. הנה המשך חכמה (בראשית

י"ח י"ט) נקט דהחינוך במ"ע הוא מדאורייתא, מדכ"ש (שם) פי' ידעתי ל'מען אָפֶר יִצְהָר אֶת בְּנֵי וְאֶת בָּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעִשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. ונראה להביא סמך לעצם יסודו דהוי מה"ת, ממש"כ הרמב"ן (דברים ו' ז' אקרא ד"וישנתם לבניך") כי מאחר שצוה במצוות... הנה אנו מצויים שידעו בנינו המצוות, ואיך ידעו אותם אם לא נלמדום, וכיו"ב כי (שם ל"א י"ג אודות הבאת הטף בהקהל) כי ישמעו וישאלו, והאבות ירגילו ויחנכו אותם, כי אין הטף הזה יונקי שדים, אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך", ומשמע מדבריו דכבר בתורה הובע רעותא דרחמנא דהאבות יחנכו את בניהם.

אמנם, הא לך ל' הרמב"ם (מאכ"ס פי"ז הכ"ח) ד"אע"פ שאין ב"ד מצוין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לנער בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה ופרישה, שנא' חנוך לנער על פי דרכו", ומבואר דסו"ה"ד מדברי קבלה הוא, וכן נקט החי"א (כלל ס"ו סעי' א') ד"היא מ"ע מדברי קבלה כמש"כ חנוך לנער על פי דרכו, ומאוד הזהיר שלמה בספר משלי על חינוך הבנים, ואם לא יוסר בדברים יכנו בשבט כמש"כ שם פסוקים הרבה, אך לא יכנו מכות אכזריות כמו השוטים, אלא בשבט ורצועה, ואע"פ שמה"ת אין הקטן בכלל עונשים... מ"מ מדרבנן חייב לחנכם", ונראה שגם בסו"ד כוונתו מדברי קבלה כמו שנקט בתחילה [הוזכיר דרבנן לאפוקי מדאורייתא], וציינו עוד להעמק דבר (דברים י"א א) שהוא מתקנת מרע"ה לדורו, ואח"כ תקנוהו לכלל ישראל.

אלא דאחר כל הדברים האלה, יעוי' היטב בחגיגה (ד'). דאמרו להדיא דקטנים אינם חייבים אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, ודו"ק היטב ברש"י (סוכה ב': ד"ה בדרבנן), ועי'.

ג. בעיקר מצות חינוך ידועה פלוגתא דקמאי, דרש"י (ברכות מ"ח.) כ' דאין הקטן חייב אפילו מדרבנן, דעליה דאבוה הוא דרמי לחנוכה, ובברכות (כ'): איתא, דתבוא מארה למי שאשתו ובניו מברכים לו, ופי' התוס' (שם מ"ח.) דהיינו שאכל אב כזית, ויכול מן הדין להוציאו קטן שהגיע לחינוך דחובת תרומתו מדרבנן היא, ומוכח דס"ל דמדרבנן מיהא חייב, והכי איתא בהדיא בתוס' דמגילה (יט: ד"ה ורבי יהודה) ובתוס' דב"ק (פ"ו. ד"ה וכן), ועי' בתוס' דעירובין (צ"ו: ד"ה דילמא) ודר"ה (ל"ג. ד"ה הא), ואפש"ל בכוננתם דהוא חיוב גם על הקטן וגם על אביו, וכ"כ הקה"י (ברכות סי' כ"ד, ע"ש וביבמות סי' ל"א), ודו"ק.

והטו"א (חגיגה ו') הק' למ"ד מצוות צריכות כוונה, מה הועילו חכמים בתקנתם למצוות חינוך, אחר שאין ביכולת הקטן לקיים המצוה כתקנה כיון דקטן לאו בר כוונה הוא (עי' חולין י"ב: ו"ג.) ובפרש"י ותוס' שם, וכ' ליישב דכיון דהא דלאו בר כוונה הוא - קטנותו גרמה לו, וכשיגדיל יהא בר כוונה, אי"ז מפקיעו מחינוך בקטנותו כדי שלכשיגדיל ויהא בר כוונה יהא מכיר ורגיל בעבודה, ונראה בכוננתו שאין הענין לחנכו לעשות המצוה אלא שיכיר צורת העבודה, והיינו שמצות חינוך היא "למעשה" המצוות ולא "לקיום" המצוות, ועי' להאמ"ב (סי' י"ד) שתי' לזה דצריכות הכוונה

בן חביב (תוסיו"ה, כ, יומא פ"ב.) - "וחפשי לדעת מנא להו לרז"ל דאינו נקרא איש עד י"ג שנה ויום אחד, ומצאתי בתשובות הר"י סג"ל [-הוא מהרי"ל] סימן נ"א שהביא אסמכתא לזה, ומסיק דהעיקר הוא דהוא הלכה למשה מסיני, כדאמרין בעלמא-שיעורין הלכתא נינהו, יעו"ש. ועי' בר"ע פרק ה' מכ"א דאבות, גבי בן י"ג למצוות, ובדקתי שם, וז"ל רבינו עובדיה מברטנורא- "וגבי שכם כתיב (בראשית ל"ד כ"ה) וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב בְּעֹרֹת וְלֹא יָדְעָה אִשׁ חָרְבוֹ, ולוי באותו פרק בן שלשה עשר שנה היה, וקרי ליה איש" [מקור הדברים ברש"י דגזיר כ"ט: ד"ה ורבי יוסי ברבי יהודה- "וגמירי שמעון ולוי בהווא שעתא בני י"ג שנה הוו, והרוצה לחשוב יצא ויחשוב", ור' בתוסיו"ט ובביאורי הגר"א למשניות שם, ור' עוד בדברי רבינו בחיי בבראשית שם אודות גילם], ויעו"ש בתפא"י (אוקס"א) משם תשו' הרא"ש (כלל ט"ז) שחיובו במצוות מגיל י"ג שנה הוא הללמ"מ.

3. ונפסק להלכה (סי' ס' סעי' ד'): "יא שאין מצות צריכות כוונה ויא שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה", ובמקו"א הארכתי בזה, ואכ"מ.

4. והנה יל"ע בקטן המגיע לגיל י"ג שנה אם יברך

הכח והשכל וא"כ אין חזקתו חזקה, והמשיך הכתוב להודיענו מי הוא זה ואיזה הוא המחזיק בנכסי קטן, ואמר **"ובא אליה מלך גדול וסבב אותה"** זה היצו"ר **"ומצא בה איש מסכן וחכם"** הוא היצו"ט שהיה עם האדם במעי אמו, והיצו"ר בא ויגרשהו וילך וא"כ יש לו דין גזול ואין לו חזקה, ואם נפשך לומר דמ"מ יקנה את האדם החוטא בשנוי מעשה כדן גזול, לזה גמר אומר הכתוב **"ומלט הוא את העיר בחכמתו"** אלו תשובה ומעש"ט, כלומר דשינוי זה שבאדם שנוי החוזה לבריותו הוא ואינו קונה שהרי ע"י מצוות ומעש"ט אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שב הוא לאור החיים כבראשונה כמאה"כ השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם.

2. אף קטן איקרי "אדם", דתנן (נדה מ"ג:) דקטן בן יום אחד מטמא בנגעים, וילפו ליה בגמ' (מ"ד.) מדכתיב (ויקרא י"ג ב') אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּפֶרֶוֹ, אדם כל שהו, ופירש"י ד"אדם משמע כל שהוא מין אדם אפי' קטן כדכ' (במדבר ל"א ל"ה) וַיִּנְפֹּשׂ אָדָם מִן הַנְּפֹשִׁים וגו', ובקטנות משתעי קרא, וכן אי' בערכין (ג'). ואימא ה"ב [-לאפוקי קטן, יעו"ש], אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּפֶרֶוֹ, מכל מקום.

אמנם, "איש" אינו אלא גדול, וכדאי' במקומות רבים בש"ס [ולדוגמא יעו"ש בנדה ובערכין], וז"ל מוהר"מ

ולא יותר כי אין לשכל מוצא כלל" (מאירי, חיבור התשובה פרק ב' מאמר י"א, ועע"ש).

ובאותו ענין שהיצו"ט מגיע לאדם רק לעת היותו בן י"ג שנה, אשר אז זוכה להכניס אל קרבו גם את היצו"ט להלכה חשקו בתורה ולהגביר מרצו בקיום מצוותיה ומקבל כח הבחירה, חקר גאון עוזנו מרן הרחי"ד דאמאי אין יכול היצו"ר לטעון להיצו"ט דבתלת שני הוי חזקה והוא י"ג שנה בגופו של האדם והו"ל חזקה והכיצד יבוא היצו"ט לכבוש נחלתו אשר עליה שקד משך י"ג שנה כמאמחז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואילולי הקב"ה עוזרו אין יכול לו, וכיון אשר נמצא כל הזמן ונשתדל להחטיאו ולהכניעו בפני תאוות העוה"ז, כיצד זה נכנס באדם יצרו הטוב.

ותי' הרחי"ד דהנה בנדרים (לב): **אמר רמי בר אבא מאי דכתיב "עיר קטנה" זה הגוף "ואנשים בה מעט" אלו איברים "ובא אליה מלך גדול וסבב אותה" זה יצו"ר "ובנה עליה מצודים גדולים" אלו עוונות "ומצא בה איש מסכן וחכם" זה יצו"ט "ומלט הוא את העיר בחכמתו" זו תשובה ומעש"ט.**

ויש לרמוז, "עיר קטנה" זה הגוף ואין מחזיקין בנכסי קטן ובוזה בטלה טענת היצו"ר, ולזה אמר ג"כ **"ואנשים בה מעט"** אלו איברים שבהם מיעוט

1. "שהקטן אין עליו תורת דין מצוה או דין חובת עברה שהאדם בתחלת ענינו לא יולד בעל מעלה או בעל חסרון כמו שלא יולד בעל מלאכה מן המלאכות ולא ימצא בקטנותו משיג מקשיב על שפת אמת אבל שהשלימות בו בכח יוצא בכח הנפש ההיולאנית המוכנת לקבל צורת השכל ועד אשר יפעל הכח ההוא הוא בהצלחתו [-אולי צ"ל בהתחלתו] חסר המעלות ובטבע התכונות הרעות והתאוות הבהמיות, והוא אמרם כיון שנברא אדם נוצר עמו יצר הרע אבל בצאת הכח הנכבד יקנה הקנינים הטובים והוא שיצר טוב אז נברא עד י"ג שנה כי אז הוא מתחיל להתישב בדעתו לדעת ולהבין והוא שהמשיל עליו (קהלת ד' ט"ז י"ז) שהוא- ר"ל היצר הטוב- הוא בתחלת מלכותו כמו שיוצא מבית הסהר מתחת כבוש יצר הרע והוא צריך להתגבר ולנצח הראשון בריבו ולהחליש כח העוזרים לרעה היושבים ראשונה במלכות... אין האדם בטבעו בתחלת ענינו בעל מעלה כמו שבארנו וכמו שאמר גם כן (איוב י"א י"ב) וְעִיר פְּרָא אָדָם וְיָלַד אֶלָּא שִׁמְכָל מְקוֹם צָרִיךְ לְהַרְגִיל הַתִּינוּק מֵעַט מֵעַט בְּמַעֲלוֹת שֶׁהַתִּינוּק בְּקַטְנוֹתוֹ מוֹטְבַע בְּמַדּוֹת אֲשֶׁר יִרְגְּלוּהוּ בּו קְרוֹבוֹ וּמְנַהִיגוֹ כְּאִמְרוֹ וְאִישׁ נִבְּבֵי לְקַבֵּב וְעִיר פְּרָא אָדָם וְיָלַד רֹצֵחַ שֶׁהָאִישׁ נִבְּוֵב וְצָרִיךְ לְהַלְבֵּב מֵעַט מֵעַט כִּי בְּהוֹלְדוֹ הוּא עַל טַבַּע הַבְּהֵמָה לֹא פָחוֹת

(ס"ק א') דנקט שגם האם חייבת בחינוך בנה, וכהאורח מישור, ושכן הסיק התורה"ד הנו גופיה להחמיר, אך הברכ"י (ס"ק ז') האריך בזה והסיק דלהל' נקטי דרך האב חייב בחינוך בנו, ולא האם, וע' בחי' רבי ראובן (סי' א' מסוכה) שכי' דגם אם מוטלת מצות חינוך על האם, מ"מ אינה מחוייבת להוציא ממון ע"ז.

[ולענין שבת, יש לציין דהנה הרמב"ן (סהמ"צ בהשגות לשורש י"ד, ר' היטב להלן או י') נקט דאדם מצווה על שביית בנו הקטן, אף כשעושה מעצמו, וכתב המנח"ח (סוף מצוה ל"ב, או"ט) דלפי דברי הרמב"ן אף נשים יהו מזהרות על שביית בניהם הקטנים, דהרי בהאי לאו אף נשים מזהרות, וגם אין חילוק בין בן או בת, דבהדיא כתיב "ובתך" (ור' להלן או"ה אודות חינוך הבנות)]. ובאם ליתא לאב כ' המאירי (נזיר כ"ח), דחייבת האם לחנך בניה ולהרגילם במצוות ולקבוע ענין המצוות בליבותיהם כ"א לפי מה שהוא, ומש"א דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, היינו לב"ד בדוקא, אך אב ואם מצווין בכך מתורת חינוך, וכ"כ להל' הא"ר (סתר"מ סק"ב) וכ"ה בכה"ח (סש"ג סק"ט) בשם הפתה"ד שהוסיף דהיינו אפי' במילתא דאית בהו הוצאת ממון כסוכה או לולב, משום דאנן סהדי דניחא ליה ליתום בעשיית המצוות, וכ' הכה"ח אכולי דבריו דהכי מיסתברא, ובשד"ח (כללים, מע' ח' או"ט) הביא משמיה דהפתח הדברי שכי' בשם החקרי לב דכשמת האב לכו"ע חייבת האם בחינוך בנה, וכ' השד"ח דפ"א אין ראיה מרש"י דחגיגה ה"ג ל"ג כיון די"ל דאיירי בשמת האב.

ואשר לפ"ז הרי י"ל דדין האשה בברכת ברוך שפטרני תליא בפלוגתא [ר' להלן פלוגתת הלבוש והמג"א], דהנה אליבא דהלבוש לכא"ו לא תברך וכמש"כ הפמ"ג (סי' רכ"ה ס"ק ה') דאין בן נענש בחטאי אמו, אך אליבא דהמג"א לכא"ו הוא תלוי בחיוב האשה במצות חינוך, ודו"ק בכ"ז¹¹.

ה'. [ובחינוך הבת, נקטו התוס' והתורא"ש¹² (נזיר

בחכמ"ש (סי' גש"ם) ובכה"ח (שם סק"ט) שהביאו מס' אורח מישור לנזיר שהוסיף לתמוה ע"ד המג"א דבתורה"ד נקט איפכא - להחמיר, וכ' המצוה"ש דכיון דהדבר מוכרח לר"ל ולא מצאנו דריו"ח פליג עליה בזה מה"ת, מנ"ל להמציא פלוגתא חדשה ביניהם, ומסתמא ריו"ח נמי מודי לר"ל בהא, וע"ע בחכמ"ש שם, ובפנ"י (סוכה ב'): נקט שחינתכם מדין ב"ד, ובערו"ל"ג (שם) טען דאף דאשה אינה מצווה לחנך, מ"מ לאפרושי מאיסורא מחוייבת, והילני להפריש נחכונה כי לאכול חוץ לסוכה הוי איסור לבניה, ואף אם אין מצווין להפריש, מ"מ ספיייה בידיים אסורה, והיא היתה מאכילתם בסוכה [וע' הערה]?

אך הנה, רש"י (חגיגה שם) כ' דקטן שיכול לרכוב על כתפי אביו ולעלות מירושלים להר הבית אליבא דב"ש או שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית אליבא דב"ה אע"פ שאינו מחוייב מה"ת מ"מ "הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות", וכ"ד התוס' (עירובין פ"ב.) דאף על האם איכא מצוה לחנך להקטן, וע"כ קטן בן ו' יוצא בעירוב אמו (וע"ש טעם נוסף דא"א לה להניחו דכרוך הוא אחריה), והגרע"ק"א בגלה"ש"ס ציין להתורה"ד ה"ג.

וכי"ב הוכיח הפמ"ג בפתיחה כוללת (ה"ב או י') בדעת הלבוש, דהנה קטן הצריך לאמו פטור מן הסוכה, וכ' הלבוש (סי' תר"מ) דקודם לגיל ה' ו' כרוך הקטן אחרי אמו, וכיון שהיא פטורה אין לנו על מי להטיל חינוכו, ומשמע דפטורה מחינוך במידה דהיא פטורה, ועפ"י י"ל דבמידה דמחייבא חייבת גם לדאוג שיוצאי חליצה יקיימו¹³, אך ע"ש שדחה הרא"י מהלבוש, ד"ל כוונתו "והיא פטורה שפטורה מלחנכו, וא"כ על מי נטיל חינוכו, והוכיח כיוצא בו מהר"ן, ד"שוב אנהרין משמיה לעינין" שמצא בדבריו (סוכה י"ג. מדפהר"ף) - "ורבנן סברי דכיון שאמו פטורה מן הסוכה אינו ראוי לחינוך סוכה כל שהוא צריך לה".

וע"ע בכה"ח (סי' שמ"ג ס"ק ט') דהביא מהתו"ש

קרא הכולל מצוה כללית על כל פרטי המצוות, ובהו א"ש דצריך לחנך בנו הקטן אף למ"ד דצ"כ דמ"מ נצטוונו בעצם המצו' אף בהעדר כוונה, 'דבכ"ז פעולת המצוה בעצמה הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ויעקב חבל נחלתו בפעולת המצוה אוהו בהחבל לעורר למעלה, אך בגדול שיכול לכוין - לא יצא כשחיסר הכוונה למ"ד זה ומטעם הני"ל.

[ד]. **ובדין אשה בחינוך בניה**, תנן (יומא פ"ב.) דמחנכים את הקטנים לשעות, והק' בתוס' ישנים דאי לחנכו בעי - לאפרושי כ"ש דבעי, וא"כ אמאי קטן האוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו (ע' היטיב בשבת קכ"א. וש"ג, ור' להלן), והבי"ד ר"י דדין חינוך לקטנים ליתא אלא באב אבל לא באחא, ולכך אין מצווין להפרישו, והק' מההיא דסוכה (ב'): דהילני המלכה ישבה בסוכה עם ז' בניה, ותי' דשמא היה להם אב שמחנכם, ואף אם לא היה להם אב י"ל דהיתה מחנכתם למצוה בעלמא, ומוכיח התורה"ד (סי' צ"ה) דקטן דלית ליה אב וטורח הוא לו לישון בסוכה אין להזקיקו לכך, וע' בתוס' שאנץ שהביא עוד לתרץ בזה משמיה דהר"א ממיץ דכל החיוב לחנך לקטן הוא רק במצוות עשה, אך במצוות ל"ת ליכא חיובא, ועפ"ז אין לפטור קטנים ממ"ע דסוכה, ועפ"ז י"ל דאשה נמי מחוייבת בחינוך בניה, ואין לפטור קטנים משינה בסוכה, וע"ע בתורה"ד שם¹⁴.

ועוד תנן (נזיר כ"ה): דהאיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדירה את בנה בנזיר, ובגמ' איפליגו אמוראי בגדר הדין, ריחוי"א דהלכה היא בנזיר, ורבי יוסי ברבי חנינא אמר משמיה דר"ל דהוא כדי לחנכו במצות, והקשו דאי מדין חינוך הוא - אפי' אשה נמי, ומשני דקסבר דאיש חייב לחנך את בנו במצוות ואין האשה מחוייבת בכך, ובמג"א (סי' שמ"ג ס"ק א') הביא מתשו' מהר"מ להוכיח מהאי סוגיא ומהתורה"ד הנו' דאין האם מחוייבת לחנך לבנה, והילני המלכה החמירה על עצמה, ובגמ' מהרש"א בחגיגה (ב'). העיר על דבריו דאנן קיי"ל כריו"ח בנזיר שם ולדידיה איכא דין חינוך גם לאם, וע' פ

במצוות אינה אלא מדרבנן, וכיון דמה"ת יוצא אף בלא כוונה, רמו חז"ל מצות חינוך שיקיים עכ"פ הדאורייתא אחר שאינו בר כוונה, אלא שהביא מקשים ע"ז מהא דפרק אביי (ר"ה כ"ח:) אלא מעתה (ד-מצוות אצ"כ) הישן בשמיני בסוכה ילקה, ולכא"ו אי יוצא לכו"ע מה"ת ק' אף אליבא דמ"ד דמצ"כ שעובר אב"ת מה"ת, ועוד מקשים מעירובין (צ"ה:) דרשב"ג ס"ל גבי המוצא תפילין בשב"ק דמכניס שנים, דהואיל ומצ"כ אינו עובר בב"ת אם עושה בהעדר כוונה, ודחה כל הקושיות, בהעלותו דברי התוס' (סוכה ג.) **אהא דישב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, דב"ש פוסלין ובי"ה מכשירין, ולרבי יוחנן החורני שישב כך אמרו זקני ב"ש דאם כך היה נוהג לא קיים מצות סוכה מימיו, דהיינו שאפי' מדאורייתא לא קיים, ומבו' דכל שלא עשה המצו' כתיקון חז"ל וחסר תנאם לא קיים שום מצו' אפי' מה"ת, וממילא שפיר י"ל דלא עבר אבל תוסיף אף מה"ת כיון שלא קיים כלום, ומ"מ הכא במאי עסקינן בזה שיכול ובאפשרי אצלו לקיים המצוה דאורייתא כתקנת חז"ל, אך היכא שאינו יכול לקיים המצוה כתקון חז"ל, וכדוגמת קטן אשר אינו בר כוונה, יצא יד"ח¹⁵.

וע"ע באמ"ב שנקט ליישב קו' הטו"א אף אי נימא דהוי דין דאורייתא, עפמש"כ בעל החי"א בס' זכרו תורת משה לדון דאף מ"ד דמצוות אצ"כ מודה דיש בכוונה מ"ע ד'ולעבדו בכל לבבכם", והוא נאמר על כל המצוות, אלא שאינו מבטל המצוה בביטול מ"ע זו, אך מ"מ אי עביד בלא כוונה ביטול מ"ע הכללית אף שקיים הפרטית, והעיר האמ"ב דא"כ הוי מהב"ע ונימא דלא יצא יד"ח וממילא לא ביטל העשה (וע"ש שהוכיח דבמהב"ע לא קיים המצו'), ועוד דמל' הש"ס - צ"כ או אצ"כ - משמע דפליגי על עצם כוונת המצוה אי בעי' לה, ובי' דבהא פליגי: אי הא דכ' "ולעבדו בכל לבבכם" היא עשה הכוללת על כל פרטי המצוות והוא תנאי השטילה התורה, וכשחיסר הכוונה ביטל לעשה זו, וע"כ לא יצא כדי שלא יעבור עליה, או"ד דאי"צ כוונה כיוון דאי"צ

הפלותגתם דלכו"ע בדרבנן איכא לא תסור, אלא דהרמב"ם ס"ל דגם על כל פרט ופרט בפנ"ע אמרי' הכי, והרמב"ן ס"ל שהוא רק דבבר כללי כגון הנשבע שלא להזדקק לתקנות דרבנן, וכע"ז כ' בקונ' דברי סופרים בשם הגר"ח מברסק, דפליגי אם נותר שם האיסור כגון חמץ מדרבנן וע"ז נהיה זקן ממרא, וכ"פ הרמב"ם, אך דעת הרמב"ן דעצם האיסור הוא מדרבנן אלא שיש איסור כללי מה"ת לעבור על דבריהם.

ועפ"ז יתכן לומר דהרמב"ם דס"ל דהוא דין הכולל ממש בדאורייתא ממילא כל העובר עליו חסר במצו' דאורייתא אותה חפץ לקיים, דהרי כביכול מצד הדאורייתא חסר משהו [אף דודאי קיל לאו זה טפי מיתר הלאוין, דהא שם דרבנן עליו כמבו' שם ברמב"ם, וכמתב' נמי בקושית הרמב"ן דהא ספיקא דאורייתא חמיר מספיקא דרבנן למרות לאו זה, והוא מבו' להדיא בברכות י"ט: ובמנחות ל"ז: ל"ח], אך אליבא דהרמב"ן י"ל דיתכן שיצא יד"ח משום דלא מיקרי כדאורייתא ממש בעצם הדין, אלא שלא כללי מוטל עליו לעבור ע"ד רבנן [והעירונ' דשמא יש לחלק בין איסור שכולו דרבנן בתוך איסור דאורייתא לבין תנאי דרבנן במצו' דאורייתא], ודו"ק.

אולם, מלבד שכל דברינו אינם מוכרחים מצד עצמם, י"ל בהם מצד מש"כ המל"מ (ד' א' מבכורות ד"ה ועוד, וע' שעה"מ פ"י ממקואות ה"ו כלל ד') שאף בספק דרבנן בדבר שיש לו עיקר מה"ת אזלי לקולא, והוכיח לזה מהרמב"ם עצמו (י' ממקואות ו', אע"פ שדעת ריו"ס אינו כן כפי שציין המל"מ עצמו לעירובין ל"ו), ושמא י"ל דהתם שאני דהא אע"פ שיש לו עיקר מה"ת מ"מ עצם דין זה אינו אלא מדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא אף לפ"ד הרמב"ם, משא"כ בדבר שהוא בעצמו דאורייתא והספק בכלל דרבנן הנקוט בו דאזלי לחומרא.

והאמת תורה דרכה, דעד דפרכינן מדהתם נייתי סיעתא ממש"פ במקואות שם בהאי לישנא 'אבל אם טבל מטומאה קלה כו' הואיל ועיקר דברים אלו מדבריהן - הרי ספיקו טהור, ומוכח דאי היה עצם הדבר דאורייתא אף שכלל זה דרבנן אזלי ביה לחומרא, וממילא י"ל כמש"כ שדינו כדאורייתא גמור וניזיל ביה לחומרא, ודו"ק בזה.

7. ועפ"ד התוס' הנו' מעלה דעל הקטן גופיה נמי איכא מצוה מדרבנן בקיום המצוות, נקט הקה"י (סוכה, סי' ב' או"א) ככוונת התו"י דמצד מצוה זו היתה מושיבתם בסוכה, ולא משום מצות האב, ועפ"ז יישב קו' הגרע"ק"א בגלה"ש"ס דסוכה, דהא דאמרו שם

מ"מ צריך לברך בבוקר שוב כיון דהשתא המצוה ברוממותה ועיקרה יותר, ומ"מ לא ימנע מהברכה בלילה כיון דלמעשה השתא הגיע זמן המצוה, ובהו פליג הרמב"ם וס"ל דכיון שעל עצם מצוה זו בירך כבר שהחינו, אע"פ דהשתא הוי מצוה טפי אינו חוזר ומברך דשם מצוה אחד הוא.

ועפ"ז י"ל דס"ל להתוס' כדעת ר"ח, ובדעתו אפ"ש"ל אף הכא דכיון דעד השתא קיים מצוה דרבנן, והשתא אלים חיוביה ובא לקיים המצוה מצד הדאורייתא יש לו לברך (שוב), אך לדעת הרמב"ם י"ל דאף בכה"ג לא יברך שוב, ושמא י"ל דהכא חמיר טפי דהוי דאורייתא מול דרבנן, ודו"ק היטיב בכ"ז.

5. ובעצה"ע, אי הוי דאורייתא או דרבנן, ואם בכל המצוות אמרו כן, מצינו להפמ"ג ס"ס סק"ג בא"א שנסתפק בזה, וע' באורכה בשד"ח מער' המ"ם כלל ס"א, ובשו"ע הגר"ז כ' דלמ"ד דמצ"כ מאן דעביד כמתעסק בעלמא לא יצא יד"ח מה"ת, ומבו' דס"ל דהוי דאורייתא, וכבר הקדימו הרשב"ם שכי' להדיא בפסחים קי"ד: דהוי מה"ת וע"כ מצו' להביא לפניו חזרת וחרוסת וב' תבשילין אליבא דריו"ס.

6. ובמנ"ח (מצוה ל"א) כ' דאף דמה"ת סגי שכ"א יאמר קידוש השבת [-ואכה"מ להאריך בזה] כפי צחות לשונו, מ"מ עתה שתיקנו חז"ל הנוסח - להתחיל ולסיים בשם ומלכות ועל הכוס, אם לא עשה כן אלא אמר מעצמו דברים למעלת היום - אפשר דאף מה"ת לא יצא, כמבו' בתוס' דסוכה ג'. דבי' להא דהתם כ"ח, שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, ואמרו לו: אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך - דאפי' מדאורייתא לא קיים" (ע"ש, וע"ע בדבריהם לברכות י"א), ובפמ"ג (פתיחה כוללת לאו"ח ח"ג אות ח') נקט דאם עשה במזיד לא יצא כלל, ובאונס - יצא מה"ת.

ואשר יראה לתלות נידון זה אי יצא יד"ח הדאורייתא כאשר לא קיים הכלל אשר רבנן קבעו בו, בפלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בגדר לאו דלא תסור, דהנה הרמב"ם (סהמ"צ שורש א') העלה דכל מצוות דרבנן כלולים בלאו דלא תסור, והעובר עליהם עובר בלאו זה, והוא נמי מאי דכ' על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, והרמב"ן שם הק' עליו כמה קו', וע' בשב שמעתתא (א' ג') משב"ב משם הרשב"ץ בזהוה הרשב"ץ והניח עוד בצ"ע, והארכתי בזה מעט במקו"א בס"ד.

אלא שהגרא"ו (קובה"ע עמ"ס יבמות ס"ט"ז) בי'

שהחינו בבואו לקיים מצוה ראשונה, שכן סו"ס זוכה לקיים המצוות בחיובן הגמור [וזאת לאור הא דתנאי (ברכות ל"ז): היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחינו, ופרש"י דהבע"ה"ב שמגדב מנחה היה מברך, ובתנאי שלא הביא מנחות "ימים רבים", אך במנחות (ע"ה): פי' דקאי על הכהן ובלבד שלא הקריב מנחה מימיו, או שמקריב כעת מנחה חדשה כגון מנחת העומר, ובתוס' דברכות פ"י דקאי על הכהן, ואף אם הקריב בעבר יכול לברך דהא הוה כ"ד משמרתו וכל משמרה אינה אלא ב"פ בשנה, והוא כעת בא להקריב ראשון במשמרתו, וכבר האריכו רבוותא למעשה, יעוי' ברמ"א (י"ד סי' כ"ח סעי' ב') ונר"כ, ואכ"מ, אמנם רבינו האוה"ח הק' בפרי תואר (שם סק"ד) חידש לבאר גדר חדש בדין ברכת שהחינו על המצוות בפעם ראשונה שמקיימם, והוא - דאין הברכה על עצם המצוה כ"א על הגעת הזמן שהוא מוכשר לעשותה, ואינו מברך על התפילין אלא על שזיכהו ד' לחיות ולהגיע לזמן חיובו במצוות, והבי"ד מההיא דמנחות הני"ל ובי' דהתם שאני מכל המצוות שנתחייב בהם בהיותו בן י"ג דהא עבודת הכהונה אין הכהנים מניחים לעבוד עד היותו בן כ' כדא"ב בסופ"ק דחולין, ואף אם נימא דחיובם שוה מ"מ י"ל דיברך על חניכתה כיון דהוי מצוה שהיא תוספת על מצות הישראל, הרי שחיוב ברכת שהחינו במצוות הוא רק במניעת הזמן עד כה אם מצד המצוה כמילה שצריך לה בן ואם מצד העושה דאכתי לא הגיע לזמן החיוב, וממילא אין לחייב ברכת הזמן בכסוד"ו וצ"ל דהרמ"א שם מיירי בא' שזו המצוה הראשונה שמקיים בהגיעו לגיל מצוות, ע"ש].

ואשר לפמשנת"מ מעלה, י"ל דלפרש"י דדין חינוך מוטל על האב הרי א"ש דבהגיעו לגיל י"ג יברך שהחינו, כיון דעד השתא לא הוי מחוייב כלל, וכל החיוב אקרקפתא דאבוהי מנח, אלא אליבא דהתוס' דגם על הקטן עצמו יש חיוב יל"ד דאמאי יברך עתה שהחינו הרי גם עד השתא נמי בחיוב קאים, ועפ"ד הטו"א י"ל דכיון דאף בקטנותו לא הוי קיום המצוה כ"א הרגל לעשיית המעשה, א"כ מוטל עליו לברך שהחינו בשעה שמקיים המצוה כתיקונה.

אלא דנראה ליישב בזה טפי דהנה דעת ר"ת (תוס' דמגילה ד'). דאע"פ דבירך שהחינו על המגילה בלילה צריך לחזור ולברך ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דימנא, אך הרמב"ם (מגילה פ"א ה"ג) פי' להדיא דאינו חוזר ומברך שהחינו ביום, וי"ל דבהא פליגי, דר"ת ס"ל דאע"פ דאיתנה מצוה היא,

ואשר לפמשנת"מ מעלה, י"ל דלפרש"י דדין חינוך מוטל על האב הרי א"ש דבהגיעו לגיל י"ג יברך שהחינו, כיון דעד השתא לא הוי מחוייב כלל, וכל החיוב אקרקפתא דאבוהי מנח, אלא אליבא דהתוס' דגם על הקטן עצמו יש חיוב יל"ד דאמאי יברך עתה שהחינו הרי גם עד השתא נמי בחיוב קאים, ועפ"ד הטו"א י"ל דכיון דאף בקטנותו לא הוי קיום המצוה כ"א הרגל לעשיית המעשה, א"כ מוטל עליו לברך שהחינו בשעה שמקיים המצוה כתיקונה.

אלא דנראה ליישב בזה טפי דהנה דעת ר"ת (תוס' דמגילה ד'). דאע"פ דבירך שהחינו על המגילה בלילה צריך לחזור ולברך ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דימנא, אך הרמב"ם (מגילה פ"א ה"ג) פי' להדיא דאינו חוזר ומברך שהחינו ביום, וי"ל דבהא פליגי, דר"ת ס"ל דאע"פ דאיתנה מצוה היא,

ואשר לפמשנת"מ מעלה, י"ל דלפרש"י דדין חינוך מוטל על האב הרי א"ש דבהגיעו לגיל י"ג יברך שהחינו, כיון דעד השתא לא הוי מחוייב כלל, וכל החיוב אקרקפתא דאבוהי מנח, אלא אליבא דהתוס' דגם על הקטן עצמו יש חיוב יל"ד דאמאי יברך עתה שהחינו הרי גם עד השתא נמי בחיוב קאים, ועפ"ד הטו"א י"ל דכיון דאף בקטנותו לא הוי קיום המצוה כ"א הרגל לעשיית המעשה, א"כ מוטל עליו לברך שהחינו בשעה שמקיים המצוה כתיקונה.

אלא דנראה ליישב בזה טפי דהנה דעת ר"ת (תוס' דמגילה ד'). דאע"פ דבירך שהחינו על המגילה בלילה צריך לחזור ולברך ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דימנא, אך הרמב"ם (מגילה פ"א ה"ג) פי' להדיא דאינו חוזר ומברך שהחינו ביום, וי"ל דבהא פליגי, דר"ת ס"ל דאע"פ דאיתנה מצוה היא,

ואשר לפמשנת"מ מעלה, י"ל דלפרש"י דדין חינוך מוטל על האב הרי א"ש דבהגיעו לגיל י"ג יברך שהחינו, כיון דעד השתא לא הוי מחוייב כלל, וכל החיוב אקרקפתא דאבוהי מנח, אלא אליבא דהתוס' דגם על הקטן עצמו יש חיוב יל"ד דאמאי יברך עתה שהחינו הרי גם עד השתא נמי בחיוב קאים, ועפ"ד הטו"א י"ל דכיון דאף בקטנותו לא הוי קיום המצוה כ"א הרגל לעשיית המעשה, א"כ מוטל עליו לברך שהחינו בשעה שמקיים המצוה כתיקונה.

אלא דנראה ליישב בזה טפי דהנה דעת ר"ת (תוס' דמגילה ד'). דאע"פ דבירך שהחינו על המגילה בלילה צריך לחזור ולברך ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דימנא, אך הרמב"ם (מגילה פ"א ה"ג) פי' להדיא דאינו חוזר ומברך שהחינו ביום, וי"ל דבהא פליגי, דר"ת ס"ל דאע"פ דאיתנה מצוה היא,

כ"ח: דאין חייב לחנכה, שהרי גם כשתגדל לא תהא חייבת כ"כ, והא דאמרו ביומא (פ"ב.) דמחנכים גם לקטנה להתענות ביוה"כ, כ' התוס' ד"צריך לחלק בדבר, אך התורא"ש נקט "דשמא חינוך תענית שאני דבר קל הוא לשמור בתו בכך, אבל לשומרה כל ימי הנזירות מטומאה ומיין אין דרך האב לשמור בתו כ"כ ולא אטרחהו רבנו, ועו"ל דשאני גבי תענית יוה"כ שהאשה חייבת כמו האיש, ולכך צריך להרגילה כדי לעשות כשתגדיל".

הא קמז, ד"א (התוס', והרא"ש מתחילה) דהאב פטור מחינוך בתו, אמנם י"א לדעה זו (הרא"ש בשינויא קמא) דבדבר שהחינוך קל- חייב, ומאיך גיסא י"א (הרא"ש בשינויא בתרא) דהאב חייב בחינוך בתו, אלא שפטור במצוות שהנשים פטורות, שהרי בין כה וכה כשתגדיל לא תהא הבת מחוייבת לקיימן.

ויעו' קרי"א (נזיר כ"ט.) דשאני חינוך דנזיר דהוא "להפרישו מן המתות ולהקדישו לשמים בזהירות ופרישות", אזי איש חייב לחנך בן, ולא אם ובת, "דנשים לאו בנות חינוך הם בזהירות ופרישות", אבל במצוה המחוייבת ודאי שחייב לחנך גם לביתו, וכדהיא דתענית יוה"כ, ועוד ראיתי במג"א (סי' שמי"ג ס"א) שצ"ע קו' התוס' הנז' אשר נותרה לא מענה בדבריהם- מ"ש נזירות מתענית יוה"כ, ונקט בדרך אפשר "דכל המצוות דמי ליוה"כ, וצריך לחנכם, וכ"ה בילקוט אמור".

ואשר יראה ראיה לדבריהם המה דברי הרא"ש הנז' שבמצוה נשים חייבות גם האב חייב לחנך בה לביתו, וממילא י"ל עפ"י דבמצוה קיומית, אף שגם אשה יכולה להתחייב בה, וכגון- נזירות, אין האב מחוייב ומצווה בחינוך בתו, אבל במצוה חיובית שעתידה להתחייב בה, אין הבדל כלפי האב בין בנו לבתו.

והנה לעיל (או"ב) הבאתי דברי המש"ח דהחינוך במ"ע הוא מדאורייתא, מדכ' (בראשית י"ח י"ט) כי יִדְעָתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנָיו וְאֶת בָּתוּרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וְנִשְׁפָּט, והוא הוסיף שם לאור דבריו, דמהא קרא משמע דאף בבנות מצוה על האב לחנכם, שהרי כתוב "בני, וביתו", וצ"ע סמך להמג"א דרק בנזיר אין האב מצווה על בתו, וכ"מ בגמ' שם.

ומענין לענין באותו ענין, בב"ר (פרשה ס"ג י') א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה, מיכן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה, והרמ"א (סי' רכ"ה סעי' ב') הביא משם מהרי"ל לברך ברכה זו בשו"מ, אך הרמ"א גופיה פ' דטוב לברך בשו"מ, וטעמו ביאר בדרכ"מ דברכה זו לא הוזכרה בש"ס ופוסקים, ונוהגים לברכה בשעת קריאה"ת כמשה"ב המג"א מהל"ח שאז ניכר לרבים שהוא בר מצוה¹³, ופליגי ברוותא בטעם האי ברכתא, דהנה בלבוש כ' דאי"ז ברור, דהא אם אוזנין מעשי אבותיהם בידיהם לא נפטר עד כמה דורות, וע' מג"א ומלבושי יו"ט וא"ר חוטא שבי' כוונתו דס"ל שהברכה היא על שנפטר הבן מעונש עבדו חטאי אביו, ובמחצת"ש ב"י בזה עפ"מ שאחז"ל (שבת קמ"ט): דכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, וא"כ גם על האב היה עונש משום עונש הבן על חטאיו, אך במג"א ב"י באופ"א דעד עכשיו נענש האב על חטאי הבן כיון שלא חינוכו, וע' בחכמ"ש דמ"ל המדרש משמע כבי' המג"א דהא סמ"ך ליה לחיוב האב להטפל לבנו, ועע"ש.

ובחי' הרד"ל על המדרש העיר דמשמע דהיינו דווקא בבנו, אבל בבתו לא, ולפ"ז י"ל דאין הטעם בגלל שעד עכשיו האב נענש בחטאי בנו אלא עיקר

הכוונה על חיובו ללמד תורה לבנו, ובפמ"ג נמי העיר לטעמא דהלבוש אמאי אין מברכין גם על בת, דהא גם בת קטנה נענשת בחטאי אביה, ולבי' המג"א אפשר ל"ד דאין האיש חייב בחינוך בתו, וע' כה"ח (ס"ק ט"ו) שבי' דאין מברכים על בת כיון שדרך העולם להיות הבת נזונית מבית אביה עד הנישואין והיא תחת ממשלתו לזונה ולהשיאה, וא"כ הרי יכול להוכיחה ג"כ אחר היותה בת י"ב שנה, וממילא לא נפטר מחיוב חינוכה עד הנישואין, ולטעם הלבוש י"ל שכיון שלבת יש גם מזל של בעלה [וכבר מ' יום קודם יצירתה יצאה בת קול דבת פלוני לפלוני כדא"י בסוטה ב.]. ממילא אפשר שיגבר מזל הבעל ולא תענש בחטא האב¹⁴.

[ו] סוגיא דיבמות (ק"ג- ק"ד): דרב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברה"ר בשבתא¹⁵, אתא לקמיה דרבי פדת, אמר ליה זיל דבר טלי וטלייא וליטילי התם, דאי משכחי להו מייתי להו, **אלמא קסבר קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו**¹⁶, לימא מייעי ליה- לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם, אלא מניחו תולש מניחו זורק, אמר אביי- תולש בעציץ שאינו נקוב, זורק בכרמלית דרבנן, והקשו בגמ' מהא דתנן (שבת קכ"א.) דקטן שבא לכבות דליקה אומרים לו אל תכבה מפני ששבייתו עליהם, ומשני רי"ח דשאני התם שעושה על דעת אביו, ומסקו דרי"ח ספוקי מספקא ליה האי מילתא, וקא"י הכא מדחי קאי הכא מדחי, ות"ש יונק תינוק והולך מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה, ואין חוששין ביונק שקץ, ולא יאכילנו נבלות וטרפות שקצים ורמשים, ומכולם יונק מהם ואפי' בשבת, ובגדול אסור, קתני מיהא אין חוששין ביונק שקץ, התם משום סכנה, ומסקו דגדול בסכנה נמי שרי ליה אלא דבעי אומדנא אם אכן בסכנה הוא נתון, אך קטן לא בעי אומדנא משום דסתם קטן מסוכן הוא אצל חלב, ומייתו בגמ' ג' קראי לאסור ספייה בידים לקטנים, חדא באיסור שקצים [לא תאכלום כי שקץ הם" (ויקרא י"א מ"ב), וקרי ביה לא תאכלום, משום דלעצם איסור אכילה כבר כתוב קראי אחרינא], ושני באיסור אכילת דם [כל נפש מכם לא תאכל דם (שם י"ז י"ב), ומשום דלעצם איסור אכילה כבר כתוב קראי אחרינא, י"ל דהא קרא להזהיר גדולים על הקטנים אתא], ושלישי באיסור טומאה לכהנים [אמור"ל ו"אמרת" (ויקרא כ"א) שהוצרך לב' אמירות להזהיר גדולים על הקטנים], ואיכא צריכותא בהני תלת.

וה"ל הנמוקי"ל על אתר (מ"ב. מדפריה"ף)- "ולענין פסק הלכה קיי"ל כרבי פדת דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, דליכא אמורא דפליג עליה בהדיא, והא פריק כל מאי דאקשי עליה, ובכולי תלמודא פרכינן הכי להדיא... ועוד דהא רב יצחק בר ביסנא ורבי פדת עבדו בה עובדא, ועע"ש, וכ"פ הפוסקים ואי"ה יתבאר מזה הלך, אמנם יעו"י להב"י (או"ח סי' שמ"ג) שצ"ע דהר"ף והרא"ש השמיטו הא דתמהו בקטן שבא לכבות דאין שומעין לו, שהרי אין מצווין להפרישו, ושני רי"ח בעושה על דעת אביו, משום דהרי מסקינן ביבמות דרי"ח ספוקי מספקא ליה, וא"כ "אנן מהיכא תיתי לן למיפסק הלכה דאין מצווין, דאע"ג דרבי פדת עבד עובדא, כיון דלרי"ח מספקא ליה, לדידן נמי מדי ספקא לא נפקא, ויש הוכחה לזה בדברי הרא"ש שכ' בריש שבת (פ"א סי' א) וז"ל- וקשה, היכי קאמר (ג.) דפטור ומותר לגמרי, דהא קעבר משום לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט י"ד), ואין לומר דהכא מיירי בכה"ג דאפי' לא היה נותנו בידו היה יכול ליטלו והשתא ליכא משום לפני עור,

דמ"מ איסורא דרבנן איכא¹⁷ דאפי' קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, עכ"ל, מיהו, גם הב"י עצמו לא מלאו ליבו להכריע כן בבירור דעת הר"ף והרא"ש, ונקט ד"יש לדחות שמה שהשמיטו אוקימתא דבעושה ע"ד אביו, ואפשר שהטעם לפי שהם מפרשים דבעושה ע"ד אביו היינו לומר דכל קטן המכבה ע"ד אביו הוא עושה בודא", וא"כ אינו רק אוקימתא לאופן מסויים, אלא בכל גונו, אבל עכ"פ כאמור כבר נקטו הפוסקים למעשה דאין ב"ד מצווין להפרישו, ור' להלן.

[ז]. אמנם, אע"ג דאין מצווין להפרישו, מ"מ יש לזהר שלא ירגיל בכך, וכלשון הרמב"ם (מאכא"ס, פי"ז הכ"ז) ד"אסור להרגילו בחילול שבת ומועד **ואפילו בדברים שהם משום שבות**", וכיו"ב מבו' ל' ריא"ז בשלטה"ג (על הר"ף שם), אבל רק באיסורים דאורייתא ובלשון "ראוי", וז"ל- "נראה בעיני שאע"פ שהקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו... אם רואים הקטנים שהם מותמדים באיסורי תורה ונמשכים אחריהם, ראוי לאבותיהם ללמדם שלא יהו רגילים בכך, שהרי גזרו על תינוק עובד כוכבים שמשמא בויבה שלא יהיה תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב וזור", וכיוצא בהאי סברא מבו' בתורה"ד (פסקים, סי' ס"ב) לבאר טעם איסור הספייה לקטן, שהוא למען לא יתרגל באיסור ויבקש לעבור עליו אף כשיגדל, וע' בחת"ס (או"ח סי' פ"ג).

[ח]. ומלכד זה, בדברים שבין אדם לחבירו לא אמרינן הכה, וכמתבאר ברמב"ם (גניבה, פ"א ה"י) ד"ראוי לב"ד להכות את הקטנים על הגניבה כפי כח הקטן, כדי שלא יהיו רגילים בה, וכן אם הזיקו שאר נזקין", ולכא"ו מל' הרמב"ם היה נראה מתחילה לומר דאינו דבר התלוי בגניבה וניזקין, אלא דשאני גניבה שהוא דבר המושך, שכביכול מרויח מזה, וכיון שעלול להתרגל בזה אזי ב"ד מצווין להפרישו וכדינא דלעיל דיש לזהר שלא ירגילו בכך.

איכרא, דיעו"ש במג"מ דלא מצא מקור לזה, אבל האי דינא "נראה פשוט, ואפי' למ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, ה"מ בעבירות שבין אדם למקום, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו ודאי לא, אבל מפרישין אותו כדי שלא תארע תקלה על ידו". ועוד אשכחנא- למרות האי דינא דאין ב"ד מצווין להפריש קטן האוכל נבילות- שפ' הרמב"ם (שבועות, פי"ב ה"ז) ד"קטנים שנשבעו והן יודעין טעם השבועה, אע"פ שאינן חייבין, כופין אותן לעמוד בדבריהן כדי לחנכן ולאיים עליהם שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ואם היה הדבר שנשבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו א"כ ניזק [-ע"ש ריב"ל באיזה מצב איירן], כגון שנשבע שיצום או שלא יאכל בשר זמן מרובה, מכה אותו אביו או רבו וגוער בו, ומראין לו שהותרה שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל להקל ראש בשבועות", ויעו"ש רדב"ז ומג"ע דד"ן זה מתקנת הגאונים הוא.

ומצינו עוד גוונא שמצווין להפרישו, ונקטו הר"ן (ר"ה ט': מדפריה"ף, והביאו המג"א ריש סי' שמ"ג) דבמילתא דמפרסמא- כגון התם דמיירי בתקיעת שופר, שהקול נשמע לרבים-מעכבין אף על התנוקות, שמא נפיק מיניה חורבא להתיר לתקוע בשבת, יעו"ש.

[ט]. והנה מבו' בתוס' (שבת קכ"א.) דדווקא בקטן **שלא הגיע לחינוך** אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל **כשהגיע לחינוך** כיון שחייב לחנכו כ"ש שמצוה להפרישו מן העבירה, והרשב"א (יבמות ק"ד.) פקפק בזה, ובדעת הרמב"ם ר' להלן או"י פלוגתת הב"י והב"ח.

וראה ראיתי דברי המחנ"א (על הרמב"ם, סוף הל' מאכא"ס) שהוכיח מדברי התוס'- דהא דאין ב"ד

מצווין להפרישו מיירי בקטן שלא הגיע לחינוך- דלספות בידים אסור אף לקטן שלא הגיע לחינוך ואפי' באיסורא דרבנן, ועוד הוכיח כן מדת"ר ביבמות- תינוק יונק והולך עד כ"ד חודש, מכאן ואילך כיונק שרץ, דברי ר"א, ר"י אומר אפי' ד' וה' שנים, אבל לדעת הרמב"ם דאף קטן שהגיע לחינוך אין מצווין להפרישו, וכמש"כ הב"י, י"ל דבקטן שלא הגיע לחינוך ספינן ליה בידים איסור דרבנן, וע"ש מה שהעיר עליו, ושוב הביא דברי הרשב"א (יבמות ק"ד.) שהוכיח שבאיסורין דרבנן נחית ליה דרגא ומותר אף להאכילו בידים, כל שאינו לצורך הגדול אלא לצורך הקטן.

וע"ע בדברי הרשב"א (ר"ה ל"ג.) שהדגיש דאין היתר זה- לספות לו איסור דרבנן בידים- "אלא כל שהוא [-התינוק] צריך לו ממש", וא"כ אפשר דלא אמרי' הכי בשהגיע לחינוך, ושילש משנתו בשבת (קכ"א.) דלצורך הקטן מותר לספות לו איסור דרבנן, אמנם כבר צ"ע (סו"ס שמ"ג) שהרשב"א בתשו' (ח"א סי' צ"ב) נקט שהתירו זה הוא "להלכה, אבל לא למעשה", ועיין בר"ן (יומא א. מדפריה"ף) שהתיר ג"כ לספות לקטן איסור דרבנן לצורך הקטן, אך הריטב"א (יבמות שם) הביא דעת רבו דאין להאכיל אפי' איסורי דרבנן ואפי' לקטן שלא הגיע לחינוך, שלא להקל באיסורי דרבנן, וכן הרמב"ם נקט להדיא (מאכא"ס פי"ז הכ"ז, וצינו כבר הרשב"א הנז') דלהאכילו בידים אסור ואפי' דברים שאסורין מדברי סופרים, ויעו"י רש"י ותוס' והגה"מ מלא הרועים (ר"ה ל"ג.).

ולבאר המחלוקת בזה נראה ע"פ פלוגתת האחרונים, דהנה הנתיה"מ (סי' רל"ד ס"ק ג') יצא לחדש שהעובר איסור דרבנן בשוגג א"צ כפרה, וחיליה מדאי' בעירובין (סו"ו:) דאמר רב יוסף אמר רב כהנא כי הוינן בי רב יהודה, הוה אמר לן בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה, בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא, ואי בדרבנן נמי נחשב לעובר עבירה ובעי כפרה, הכיצד עבדינן עובדא לפני ששומע ויודע הקושיא- שיודע על קיומה- שיש על דין זה¹⁸, ודבר זה אינו מוסכם באחרונים, ור' דוגמתו באו"ש (גירושין פ"א ה"ז) ואמרי בינה (הל' יו"ט סי' ג') ובאתון דאורייתא (כלל י'), ולפ"ז אפשר דהרשב"א ס"ל שאינו אסור בעצם, אלא רק בעבירה ע"ד חכמים במזיד, וע"כ מותר להאכיל לקטן אפי' בידים איסור דרבנן כיון דהקטן שוגג ואין כאן איסורא כלל, אמנם החולקים יאמרו דאף בקטן עביד איסורא, ומשו"ה אף איסור דרבנן אין לספות לו בידים, וע'.

[י]. אמנם בעיקר הדין **אם מצווין להפרישו באיסור דאורייתא מצאנו נידון גדול בדעת הרמב"ם**, דהנה הרמב"ם (שבת פכ"ד ה"א) פ' דקטן העובר על שבות דרבנן כגון שתולש מעציץ שאינו נקוב או מטלטל בכרמלית אין ב"ד מצווין להפרישו, ונתקשה המג"מ ממש"פ לעיל מינה (פי"ב ה"ז) דקטן שבא לכבות דליקה שלא ע"ד אביו אין ב"ד מצווין להפרישו, וממש"פ במקו"א (מאכא"ס פי"ז הכ"ז) דקטן שאכל אחד ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה בשבת אין ב"ד מצווין עליו להפרישו, ולא חילק בין דאורייתא לדרבנן, והניח ב"צריך לי תלמוד", ות"י הכס"מ דאה"נ בדאורייתא נמי אין מצווין להפרישו, והא דנקט הרמב"ם דרבנן, לאו משום רישא דדבריו הוא, אלא משום סיפא דאם הניחו אביו אין ממחין בידו, וזה אינו אלא באיסורא דרבנן, אבל בדאורייתא ממחין ביד אביו, שלא ינחנו למיעבד איסורא, וכ"כ בהל' מאכא"ס בשם "יש מתרצים", ובטור (או"ח סי' שמ"ג) נמי נתקשה בכעין קושייתם, ויעו"י בב"י

מצד עצם האיסור, כ"א אמאי לא נקטו התם איסורא דלפני'ע, ולזה אמרו דלא שייך בתרי עברי דנהרא, אבל מ"מ איסור דרבנן מאן ימר דליתא, ודו"ק].
18. דיש חילוק בין איסור דאורייתא לדרבנן, ר' שער יושר (שער א' פרק י') דבאיסור תורה נתהפך הדבר באמת לדבר שאינו ראוי אבל איסורי הנאה דרבנן לא אבדו באמת איכות תשמיש הראוי לאדם אלא שהאדם מתירא ליהנות ממנו, שמצות הלאו דלא תסור מפחידו שלא להנות ממנו, וכל שהחפץ ראוי להנאת אדם אלא שהאדם מחמת פחד מונע עצמו מליהנות מן החפץ אין החפץ בטל מאיכותו וחשוב ממון גמור מן התורה, ושאינו לאו דלא תסור מלאו דלא יאכל, דבלאו דלא תסור אינו מוזהר מן התורה על האכילה ממש אלא שישמע לקול חכמים, ולפ"ז החפץ ראוי לאכילה ואף דאם יאכל יעבור על לא

דבריו ליעקב, זו התורה, חקיו ומשפטיו לישראל, אלו קדושי החדשים שיש בהם חקים ומשפטים, חקים, אלו המועדים, שתלויים בהם המשפטים, ואין חקיו אלא חגים, שנאמר (תהלים פ"א ה'): כי חק לישראל הוא, כיצד המשפטים תלויים בהן, אדם מוכר שדה או בית או עבד, או שהוא לזה ומלוה לחברו, אם רצה אדם לגזול לחברו הוא מוציא לו שטר והדינין רואין היאך כתב לו ומאימתי כתב לו הגרמסין, מאיזה חדש, בכמה בחדש היה, וכך בודקין הדינין ואומרין לגולל אי אפשר לך לגוללו. הוי: חקיו ומשפטיו לישראל, הדינין בודקין חדשים, שמן חשבון חדשים הדינין דנין] "מגיד דבריו ליעקב" וגו' [ושמא עכ"פ איסור דרבנן מיהא איכא, ונקטו קרא דתהלים שיהא איסורו מדברי קבלה ולא מדרבנן בלבד, ומתוס' דבי"מ (ע"ה: ד"ה ערב) לכא"ו אין להוכיח דהתם לא דנו

16. וגבי גדול האוכל נבלות הרי יש מצות תוכחה, דהו"ל דבר המפורש בתורה, אלא דלי"ל אם יצא מכלל עמיתך, וע' שו"ע ונו"כ (סי' תרי"ח סעי' ב'), ובביאוה"ל (שם ד"ה אבל).
17. וכן נקטו שם התוס' (ג.), אמנם כבר העירו שבתוס' דקידושין (נ"ו. ד"ה אבל, והתם הוא -לדעת רש"י, וע' תוס' הנז'- לגבי מוכר בהמה והלוקח משלם במעות מעש"ש ואינו יודע שהמעות חוללו על הבהמה, והיא נתפסה בקדושת מעש"ש, והוא אוכלה בעירו ולא בירושלים) מתב' מתוך קושייתם דאי יכול לעשותו לבדו ליכא אפי' איסורא דרבנן, וכ"מ בתוס' דע"ז (ו': סוד"ה מנין), וכן מתב' עוד מתוס' דחגיגה (י"ג. ד"ה אין מוסרין) דבכה"ג ליכא איסור כלל, וע"כ הוצרכו לקרא דתהלים [קמ"ז י"ט כ'], וקא"י על התורה, ע"ש, וע"ע שמו"ר (ט"ו כ"ה, ועע"ש ל' ט"ו וי"ב)- מגיד

תוספות הרא"ש על נזיר, ובפי' הרא"ש שעה"ג לא מצאתי זה], ובתורא"ש ליומא (פ"ב:) נקט רק לחלק בין נזירות לשאר מצוות, בלא לבאר הטעם.
13. וע' שו"ת דברי מלכאל ח"א ס"ג אם שייך לברכה בשעת סעודת הבר מצוה, ושו"מ להדיא בבא"ח ש"א פ' ראה או"י שייך בלא שו"מ ובשעת סעודת הבר מצוה.
14. "ממילא כשתתקבל תפלתו שיהיו חכמים בתורה ועשירים ממילא יהיו זכרים, דבאשה לא שייכא חכמה כדאמרי' (סוטה כ'). דאסור ללמדה תורה, ול"ש בה עשירות דמולה אויל לפי מזל האיש כמ"ש בנדה (ל"א:) נקבה נקייה באה" (מהרש"א בבי' הגמ' דברכות ה. ור' עוד בדבריו לנדה ל"א:).
15. ע' הגה' הב"ח על אתר, ובחכמת שלמה למוהרש"ק (או"ח ריש סי' ג"ש).

שכ' בשם הרב הגדול מהר"ר יוסף פאסי ז"ל כתי' בכס"מ, והוסיף דעפ"ו מבואר מה שהסמיק לו הרמב"ם בהל' מאכא"ס (פכ"ח) שאע"פ שאין ב"ד מצווין להפרישו, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו, וי"ל דב"ד מצווין להפרישו מצוה באיסורי תורה, אבל לא באיסורי דרבנן, ומצא שכו"ב כתב "מו"ח הרב החסיד הגדול הר"ר חיים ן אלבלג ז"ל", וכעיקר האי תירוץ-א- בדאורייתא ממחין ביד אביו אם אינו מפרישו- כ' נמי הרב"ז (סי' אלף תקס"ג). אמנם הב"ח דחק האי תירוץ, ונקט לבאר באופ"א, דבכ"מ מיידי הרמב"ם בקטן שלא הגיע לחינוך, ואותו אין ב"ד מצווין להפריש אף באיסור דאורייתא, אך שאני ההיא דפכ"ד דמיידי ביה לענין קטן שהגיע לחינוך, ובדאורייתא חייבין להפרישו, וע"ש דיוקו לזה בדברי הרמב"ם, בצינו לדברי התוס' דשבת הנו' לחלק בין קטן שהגיע לחינוך לשאינו כן, והיינו שאחר שהגיע לחינוך אין לחלק בין ב"ד לאביו, "ודלא כמש"כ ב"י דהרמב"ם מוחלק בהגיע לחינוך בין ב"ד לאביו, דליתא¹⁹.

ובשלטת"ג (שבת מ"ה: מדפרי"ף) כ' ליישב דעת הרמב"ם דבההיא דפכ"ד מיידי בכל ענין ואף בכה"ג דעביד לדעת אביו, ובוזא אין מצווין להפרישו כ"א באיסור דרבנן, אבל בדאורייתא מצווין, וע"כ בפ"ב דמיידי בהדיא בשאינו עושה ע"ד אביו, נקט דאף לכיבוי- דהוי איסורא דאורייתא לשיטתו דפ' (פ"א הי"ג) כרי"ה המחייב במלאכה שאצל"ג- אין מצווין להפרישו.

ובאופ"א יישב בערול"ג ד"ל דנא דאין ב"ד מצווין להפרישו היינו דוקא היכא דעביד בשביל עצמו ומדעתו, אבל אם עושה עבור הגדול ב"ד מצווין להפרישו, וממילא מתיישבים דברי הרמב"ם דבהל' מאכא"ס מיידי כשעושה מדעתו ולעצמו, וע"כ אף באיסור דאורייתא אין מצווין להפרישו אלא האב מטעם חינוך דרבנן, אבל בהל' שבת (בההיא דפכ"ד) מיידי בהלכות השבותין, ועז"א דבכל ענין אין מצווין להפרישו אפי' כשעושה בשביל גדול, כיון דהוי דרבנן²⁰.

והנה נחלקו רבותינו הראשונים, וציינם החינוך (מצוה ל"ב), דהרמב"ם (שבת פ"כ ה"ב, יעו"ש) פ' דלאו דלא תעשה כל מלאכה בבהמתך אזיל אשביחת בהמתו, שלא יעשה בה מלאכה כחרישה, אבל מחמר אינו באיסור לאו אלא בעשה, וע"כ הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שנהרג עליו ואין לוקח עליו, אך הרמב"ן (סהמ"צ בהשגות לטורש י"ד) פליג וסבר דלאו דמחמר אינו אלא בהולך אחר בהמתו הטעונה משאוי בעוד שהאדם הולך בעקבותיה אינו עושה שום מעשה בידי, וע"כ הו"ל לאו שאין בו מעשה שאין לוקח עליו, וגם מיתה אין בהמחמר, דהוי כמו מלאכת בנו הקטן ועבדו הכנעני, אבל במלאכת עצמו ממש לא בעינן קרא לחייבו, שהרי ענשו מפורש (שמות ל"ד ב') "כל העושה בו מלאכה יומת", ו"ומשא בגמ' (קנ"ד). בלאו דמחמר, שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, פירושו לפי דעת הרמב"ן ז"ל כי מפני שהוא כולל שאר מלאכות ג"כ שהם באזהרת מיתת ב"ד, אע"ג דבמחמר ודאי אין בו אלא לאו גרידא דאפי' מלקות נמי אין בו, אעפ"כ נקרא הלאו הזה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד מפני אותם דברים שהוא כולל שיש בהן מיתה ב"ד, והמנח"ח (בסוף המצוה, או"ט) תהה איה מקורו שעל מלאכת עבדו מוזהר בלאו הזה, ולא שייך מחמר כ"א בבהמה דאזיל מחמתו, אבל אדם עבד וכדו' לא שייך לומר דאזיל מחמתו, וממילא אין האדם שותף במלאכה כלל, והוי רק בעשה כמו שביתת בהמתו, וכן מנא ליה דאדם חייב על שביתת בנו אף כשעושה מלאכה מדעתו ולעצמו, והאב אינו שותף בו, אולם נקט דעפ"ד

הרמב"ן הללו אפשר ליישב דעת הרמב"ם, שלא יקשה ממש"פ בפכ"ד משבת דבשבות אין מצווין להפרישו, למש"פ בהל' מאכא"ס דאף בדאורייתא אין מצווין להפרישו, וכנו, ד"ל דלענין שבת ממחין ביד אביו אם אינו מפרישו בדאורייתא שהרי מוזהר הוא עליו בלאו או בעשה, משא"כ בשאר איסורים שהוא רק מצד מצות חינוך, עכ"ל, אמנם אכתי ק' מפ' הרמב"ם גבי כיבוי, דגם הוי לגבי שבת ונקט דאין מפרישין אף בדאורייתא (דכיבוי הוי איסורא דאורייתא לשיטתו דפ' כרי"ה המחייב במלאכה שאצל"ג), ולזה לא הזכיר שם כלל, וע'.

ישו"ד באו"ש (שבת פכ"ד הי"א) דנקט מדפנישה דבשבת אביו מוזהר להפרישו ממלאכה דאורייתא משום לאו דלא תעשה כל מלאכה, וזהו שאמרו גבי כיבוי לאסור בעושה ע"ד אביו, וכוונתם- שאביו מצווה להפרישו, ואם הניחו לכבות מוחין בידו, ודלא כפרש"י שרואה שנוח הוא לאביו, והוי כמצוהו לכבות, עכ"ל, אמנם יה"ב שהרי לדין-הלכה- פטור במלאכה שאצל"ג, והוי רק דרבנן, וממילא בכיבוי לא יצטרך להפרישו, ואם נקטו בבדייתא שאין מניחין לו בעושה ע"ד אביו, אזי לפי האו"ש איכא ראי' לדעת הרמב"ם לחייב במלאכה שאצל"ג, ודו"ק.

ובכל האי דינא דחינוך הקטן והפרשתו מאיסורים, יש עוד הרבה להאריך, וכאן עמד קנה במקומו, אחר ששרטט מיסודות הענין בקצרה, ואי"ה עוד חזון למועד, להוסיף בו ולהרחיב אמריה.

כללים ומראי מקומות באיסורי שבות
שבות בביהשמי"ש, ער"ש ומוצ"ש / ב' שבותין בביהשמי"ש, יחד ובזאח"ז / שבות ושבות דשבות במקום מצוה / סתם וי"א בשר"ע: כמאן כיוון מרן לפסוק / איסור דאורייתא ע"י גוי לשמח חתן וכלה / שבות דמלאכה שאצל"ג / גדר "מצוה דרבים" / לולב - אי מיקרי "מצוה דרבים" / שבות בכתבי הקודש / שבות בהמתו / מקור הציונים בדברי הרמ"א / שימוש תלמידי חכמים / למה עיירות נתלשות ממקומן בא"י / בסילוק החכמה והנבואה מהממתייהר / עצת המסילת ישרים להסרת הגאווה / כח המנהג / דימוין בשבותין / אין שבות במקדש: אם הוא כלל תמידי / אין שבות במקדש: שבות רחוקה, ושבות דשבות רחוקה לצורך מצוה / אין שבות במקדש: כשאפשר לעשותו מאתמול / אין שבות במקדש: כשאינה צורך עבודה / אין שבות במקדש: בשאר איסורים (מלבד דשבת) / טלטול סתם לכלי שמלאכתו להיתר / שמא טיה: אי חיישינן לזה בנר שעוה / שבות בהר הבית / אפושי טומאה או שהשייתו בביהמ"ק, הי עדיפא / אם אין לו מים קרובים לנט"י שחרית - מה יעשה.

א. שבות בבין השמשות
אפליגו רבי וחכמים. דעת רבי (שבת ח': ועירובין ל"ב: ל"ד: ל"ה. ע"ח): דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בו רבנן בין השמשות, ומתב' (עירובין ל': ל"ד: וע"ח): דרבנן פליגי, והרמב"ם (שבת פכ"ד הי"ג) פ' כרבי ובתנאי שיהא שם דבר מצוה או דוחק או אם היה טרוד ונחפו ונצרך לדבר, ונקט המג"מ דה"ט שפסק כמותו- דאיכא סתם תמניתין כוותיה, אלא דק' מדתנן (שבת ל"ד). דבספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים, ואין בדברים אלו אלא שבות, ואעפ"כ איסורים ביהשמי"ש שהוא "ספק חשיכה ספק אינה חשיכה", ו"לפיכך תירצו ז"ל שלא התירו השבותים בביהשמי"ש אלא במקום מצוה כזו וכעירוב כיו"ב, וכדברי רבינו".

והנה מרן בשו"ע (סי' ש"ז ס"ק כ"ב) פ' נמי כרבי,

ושנה פסקו זה להלן (סי' שמ"ב ס"ק א') ד"כל הדברים שהם איסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בביהשמי"ש, והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק²¹, אלא דלאו כללא כ"ל בזה, וכמו שהדגיש הפמ"ג (שם באשל אברהם) בצינו להמג"א (סי' רס"א ס"ק ו') דיש שבותים שאסורים גם ביהשמי"ש כההיא דסי' ת"ט ס"ג [נתנו (-לעירובי תחומין) בראש הקנה או הקונדס הצומחים מן הארץ- אינו עירוב, מפני שמאחר שהם רכים ונוחים לקטום ויתחייב חטאת גזרו בהם אפי' ביהשמי"ש אפי' במקום מצוה], וכ"ה בעירובין (ל"ד: ופסקו הרמב"ם (עירובין פ"ו הי"ג) וסי' ת"ד ס"ג [וצ"ע דאין סעיף כזה לפנינו, ור' להלן, וכנראה צ"ל סי' שמ"ט סעי' ו', וכדנקט כן במשנ"ב (סי' א') בצינו מש"כ המג"מ (עירובין פ"ו הי"ח ט') משם הרשב"א (עבוה"ק, שער ה' י"ט) דלהעביר פחות פחות מארבע אמות נמי אסור אף בביהשמי"ש, וכ"ה להלכה שם, ומבו' במשנ"ב שהביאו מהמג"א], והוסיף הפמ"ג דה"ה כל מלאכה שא"צ לגופה, הרי היא חמורה יותר משאר איסורי דרבנן, ואסורה בביהשמי"ש, וכ"ש למ"ד דהוי דאורייתא (כדוגמת הרמב"ם (שבת, פ"א ה"ז)], וע"ע במשנ"ב דהרבה פוסקים סברי דאף לצורך מצוה אין מערבין עירובי תחומין בביהשמי"ש.

מיהו, כ"ז אינו אלא אם לא קיבל שבת עדיין, אך אם קיבל שבת נחלקו בו רבינו שמריה ורבינו יואל מן הראשונים (הבי"ד המרדכי, שבת רמז ר"צ), ומרן פ' בשו"ע (רס"א ד') כרבינו שמריה דחמור מביהשמי"ש רגיל ואסור אפי' לצורך מצוה, וכמו שדקדק שם המג"א (ס"ק י"ב), ולא הזכיר כלל דעת רבינו יואל (אפי' בדרך "י"א") להתיר או שבות דרבנן לצורך מצוה, אולם לקמן (סי' שצ"ג) הביא בסתם לדעת רבינו יואל שהתיר, ודעת רבינו שמריה האוסר הביא ב"יא, והאחרונים כתבו ליישב דעת מרן שלא יקשה ידידיה אדידיה, ויעו"י שו"ת רב פעלים (או"ח ח"ב סי' מ"ט), ואכ"מ.

ב. ב' שבותין בביהשמי"ש

אמנם, אם יש ב' שבותים, מבו' ברע"ב (עירובין פ"ג מ"ג) דאף רבי מודה לאסור אפי' בביהשמי"ש, ובס' קובץ על הרמב"ם (שבת פכ"ד הי"ג) ציין עוד לתוס' דשבת (קנ"ה.), וע"ש בגלהש"ס קו' הגרעק"א משם המעיל צדקה (סי' ט', ועו"ש ת"י הגרעק"א) אמאי הוצרכו בגמ' לומר דמיידי שנעץ יתד באילן דהא אם משום שבות ביהשמי"ש הוא, הרי גם עצם השימוש באילן הוי משום שבות, והאיר בס' קובץ הנו' דלפ"ד הרע"ב א"ש ומיושבת הקו' דהוצרכו לב' שבותין דבזה אף לרבי אסור, ומצאתי כן נמי בנמוקי הגר"י"ב (שם), אך ע"ש בהגה' ראמ"ה, ויעו"י עוד בגאלי"ט (טוחן, ע"ט ט').

וראיתי בחכמ"ש (ריש סי' שמ"ב) משם הישעו"י (סי' ש"ז) שהביא מהשערי אפרים דדווקא אם ב' השבותין ביחד אוסר הרע"ב, אבל אם הוא בזאח"ז דינו כשבות אחד, וע"ש בחכמ"ש מש"כ ליישב עפ"י, ושוב ראיתי בשו"ת הגרעק"א (מהדו"ק סי' קנ"ט), וע"ע בתוספותיו אמתני' דעירובין (הנו') שהביא מהאבן העזר דהא דב' שבותין חמור וגזרו בו גם ביהשמי"ש היינו דווקא כשב' השבותין באים כאחד, אבל בזאח"ז כשבות אחת דיינינן להו, והסכים עמו הגרעק"א "ודפוח"ח", והוסיף ד"מעתה י"ל דגם במקדש שני שבותין תמידי וגזרו במקדש, וע"ש מה דשקו"ט בזה, וע' היטב מה שחילק בשו"ת שלו במקו"א (מהדו"ל סי' נ') לענין ב' שבותין בביהמ"ק, בצינו יותר מזה- על עצם דברי הרע"ב, אף לענין ביהשמי"ש- "דדברי הרע"ב הניל תמוהים ולא מצאנו חבר לדברי הרע"ב בזה", וע"ע בחזו"א (או"ח סי' פ' [ט"ז] ד"ה ל"ד ב').

ג. שבות בביהשמי"ש דמוצ"ש
ובמג"א (סי' שמ"ב) עלה ונסתפק אם דווקא בביהשמי"ש דער"ש לא גזרו על שבות, או גם במוצ"ש ביהשמי"ש, דהא אשכחנא דשאני אפוקי יומא מעיולי יומא דמספיקא לא פקע קדושה כמבו' בס' שפ"ו ס"ט [אמר על ככר 'היום חול ולמחר קודש או קונם' משתתפין לו בה שבת השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי וראויה היתה מבעו"י, אבל אם אמר 'היום קונם ולמחר חול' אין משתתפין לו בה שאינה ראויה עד שתחשך], ודימה המג"א דין הקדש לדין קדושת שבת, שלהפקיע גרע טפי מחסרון החלות], וציין עוד למש"כ בעצמו בס' תקס"ב [כ"ה הגי"מ אע"ג דבגמ' מוכח דאי לאו חומרא דט"ב בין השמשות שלו הוה שרי, משמע דבשאר תעניות שרו ספיקא דידהו, י"ל שאני עיולי יומא מאפוקי יומא, דליכנס בתענית שרי ביהשמי"ש שלו כגון ערב ט"ב, אבל סוף התענית מספיקא לא נפיק קדושתה עד צה"כ דאז הוי ודאי לילה], וע' תו"ש (סי' ש"ז ס"ק מ"ט) ומחצה"ש (על המג"א סי' שמ"ב) ובחכמ"ש (סי' שמ"ב) ובפמ"ג (אשל אברהם סי' שמ"ב) מאי דשקו"ט בזה מ"כ מש"ס, ובנתיב חיים כ' לדקדק ממתני' הנו' דתנן "ספק חשיכה ספק אינה חשיכה"- דהכפל בא ללמדנו דה"ה לביהשמי"ש דמוצ"ש [ושבו אינה ה' לדי כדברים אלו בספרו קרב"ו על הרא"ש דעירובין פ"ג ס"ד או"כ], ועד"ז מצאתי ראיתי בס' קובץ על הרמב"ם הנו' שדקדק כ"י"ב מכל הרמב"ם (שבת פכ"ד הי"ג) שהאריך בלשונו ופסקו כרבי, בזה"ל "כל הדברים שהן אסורין משום שבות לא גזרו עליהן ביהשמי"ש אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין, אבל ביהשמי"ש מותרין" וי"ל הטעם ד"רבינו בא להורות לנו דלא גזרו גם במוצ"ש, ומש"ה כתב דלא אסרו אלא בעצמו של יום, ומש"ה כתב ושנה 'אבל ביהשמי"ש הכוונה על ביהשמי"ש דמוצ"ש" דאז נמי שרו השבותין, אך יעו"י בא"ר (סי' רע"ו ס"ק י"ב) דבמוצ"ש גזרו, וציין להמג"א הנו' שנסתפק בזה, וע' היטב בפמ"ג (סי' רע"ו באשל אברהם ס"ק ט' ובס' תרצ"ב במשכ"ז ס"ק ג') [ובעצם היתר השבותין בביהשמי"ש, ע' מה שדן לפ"ו באפיק"י (ח"ב סי' כ"א)].

ד. שבות ושבות דשבות במקום מצוה

פ' הרמב"ם (שבת, פ"ו ה"ט) דדבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, ובתנאי שיהא שם מקצת חולי או צורך הרבה או מפני מצוה, אמנם לעומתו התוס' (גיטין ח':) נקטו דמשום צורך מצוה אין להתיר מאירה לנכרי כ"א במצות מילה, ושאני נמי ההיא דביצה (י"ז, וכ"א) דמותר להרבות ביו"ט, דהתם משום שמחת יו"ט התירו חכמים להרבות, ובשו"ע (סי' ש"ז סעי' ה') פ' מרן בסתמא כהרמב"ם- "כיצד, אומר ישראל לאינו יהודי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה, או להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו המצטער", והביא ב"יא לדעת התוס', ולכאו' הוה לן למידן בה בדעת מרן ע"פ הכלל שדנו בו רבנותא ככוונת מרן בנקטו סתם ויש [ור' הערה²²], אולם בנידו"ד כבר ציין הרמ"א על אתר לפ' מרן עצמו להלן (סי' תקפ"ו סעי' כ"א) דשופר לראש השנה מותר לומר לנכרי להביאו מראש האילן או מעבר לנהר "דהוי שבות דשבות, ובמקום מצוה לא גזרו", הרי שסתם להקל, ואפי' לא הזכיר דעת החולקים, ויעו"י עוד בדברי מרן סי' של"ח (סעי' ב') ד"יש מתירין" לומר לגוי לנגן בכלי שיר²³ בחופות²⁴, והוא אבי העזרי המובא בטור [אולם הטור עצמו העלה שם כדעת התוס'

בעיניהם, "ועל כן צריך עיון וישוב הדעת מפני מה היא טפלה אם מפני שהוא קטן נגד גדול או תלמיד נגד הרב או יחיד במקום רבים... ואם הוא דבר דרבנן יש לסמוך על הטפלה להתיר בשעה"ד... ואם הוא איסור תורה אין להורות כסברא הטפלה לא להחמיר ולא להקל אפי' בשעה"ד, ויש לבעל נפש להחמיר לעצמו באיסור תורה, ונחלקו בזה גדולי הדור האחרון מאורי ופוסקי דורנו זיע"א, בשו"ת אור לציון (במבוא שבתחילת ח"ב, המכונה "סודות בדרכי ההוראה", סי' א' אות י"ג) דיש לחוש לה"א, ובשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ק"ח או"ב) הוכיח באריכות ממקומות רבים לא כן, ושרבים מרבנותא כ"א להדיא דכוונתו לפסוק להסתם שהביא בקדמתא ודלא כה"א, עע"ד באורך, ועכ"פ הנה לכאו' מהנידו"ד

חסור ג"כ עושה רעה לעצמו אבל אין זה חסרון באכילה עצמה, עיי"ש, וע' אתון דאורייתא (כלל י') אם איסור דרבנן ל"ה איסור בחפצא.
19. ע' דברי ב"י לקראת סוף הסימן- "ולהרמב"ם דמפליג בין ב"ד לאביו אי"ש דכי אמרי' קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, בהגיע לחינוך נמי הוא, אבל אביו מצווה להפרישו כשם שהוא מצווה לחנכו במצות עשה".
20. וע"ע בס' קובץ (על הרמב"ם דפכ"ד) מש"כ ליישב דעת הרמב"ם.
21. יישב להסתפק, כל ביהשמי"ש לא גזרו שבות אם יש דוחק צורך הרבה..., אם בעינינו דבר האסור מדרבנן כבסי' תר"ב, אם ביהשמי"ש ביש דוחק וצורך גדול קצת לרפואה וכדומה, אם שרי, אי גזרו באכילה

שלא התיירו אמירה לגוי לצורך מצוה אפי' ברבר שהוא שבות כ"א לצורך דבר שהוא בעצמו דוחה שבת, כגון מילה], ובפמ"ג (סי' ש"ז) אשל אברהם ס"ק ח' דקדק מדברי מרן דסי' תקפ"ו דאף לצורך מצוה דיחיד שרי, ואין לחלק בין מצוה דיחיד לדברים.

אמנם הנה תנן (ביצה ב') - השוחט חיה ועוף ביו"ט, בש"א יחפור בדקר ויכסה, ובה"א לא ישחוט א"כ היה לו עפר מוכן מבע"י, ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה שאפר כירה מוכן הוא, ובגמ' (ח') מבי' דליכא למיחש מצד עשיית גומא, שהרי כבר אמר רבי אבא דהחופר גומא בשבת וא"צ אלא לעפרה פטור עליה, ובתוס' תמהו דאי"כ פטור אבל אסור, וי"ל דמשום שמחת יו"ט מותר אפי' לתחילה, וכיו"ב כתבו בסוכה, דהנה תנן (ל"ב:) דהדס שענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעטן כשר, ואין ממעטין ביו"ט, ובגמ' (ל"ג:) ת"ר דאין ממעטין, ומשום ר"א בר"ש אמרו דמעטין ביו"ט, והקשו בגמ' מצד דהו"פ פס"ר, ואוקמוה [ובתנאים המוזכרים כאן, יעו"י היטב רמב"ם ה' לולב פ"ח ה"ה ושו"ע סי' תרמ"ו סעי' ב' ובנו"כ,

ואכ"מ] במלקט לאכילה ובדאית ליה הושענא אחריתי, ופרש"י דליכא הכא תקון כלי, דלא צרכה ליה לאכשורי, אבל בתוס' נקטו לבאר דכיון דאית ליה אחריתי "דאז הוי מלאכה שאצ"ל, ואע"ג דאפי' לרי"ש פטור אבל אסור, הכא שרי משום מצוה", עכ"פ מוכח מדברי התוס' דביצה וסוכה דמשום מצוה התיירו שבות דמלאכה שאצ"ל²⁵, ועמד בזה מוהר"י אלגאזי זלה"ה בארעא דרבנן (מהדור"ב, סי' ר"א) דלכא"ו סתרו דבריהם לאשר כתבו בגיטין, וכנז"ל, אלא די"ל דשאני שמחת יו"ט ומ"ע דלולב, דהו"י עשה דברים, ואלימ' ממצוה דיחיד.

אלא דבשו"ת יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' א' או"ז) העיר בזה די"ל דלולב דכא"ו נטל, דבע"י לקיחה לכא"ו (ר' סוכה מ"א:), לא חשיבא מצוה דברים, והן אמנם דה"ט"ו (סי' תרנ"ה ס"ק ב') נקט דהו"י מצוה דברים, אבל הארעא דרבנן גופיה (מהדור"ק, סי' ע"ט) כבר עורר עליו ולא הסכים עמו [ולהציל לה"ט"ו, ר' הערה²⁶], ועוד דיעו"י מהרש"א (ביצה שם) דמשום מצוה כסוה"ד יש להתיר אף לב"ה שמתירים באכילה קודם כיוסו, וכיסוה"ד ודאי

דל"ה מצוה דברים, וצ"ע להא דר"ה (כ"ד). דתנן דמות צורות לבנות היו לו לר"ג בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר - הכוזה ראיית או כזה, ובגמ' שקו"ט הכיצד עשה כן, הא קיי"ל שאסור לעשות כדמות השמשות אשר במרום, ומסיק (שם): דשאני ר"ג שאחרים עשו לו, וכי' התוס' דאע"ג דבכל מילי אמירה לעכו"ם שבות, ואפי' ברבנן איכא שבות, מ"מ התם לא גזור משום דאיכא מצוה, והרש"ש נתקשה מדבריהם הנז' בגיטין, ונקט בדרך אפסר "דבאיסור לאו, מותר לכו"ע ע"י נכרי משום מצוה", אמנם מהר"ש לנייאדו זלה"ה בשו"ת בית דינו של שלמה (או"ח סי' ט"ו) נקט מתחילה מדנפשיה להאי תירוץ דהרש"ש, ודחאו דנראה דאיסורא דהתם הו"י אביזרא דע"ו וחמיר כאיסור שבוי"ט [ועו"י ב"מ צ']. תוד"ה אבל], ולכן העלה דצ"ל דהרבה בעלי התוס' היו, ומי ששנה זו לא שנה זו, וכיו"ב כי בזרע אמת (ח"ב סי' מ"ו), ע"ד.

ה'. שבות בכתבי הקודש

רק מראה מקום אני לעירובין (צ"ז): דס"ל לר"ש

דכל דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתבי הקודש, ואין הלכה כר"ש.

ו'. שבות בהמתו

בפסחים (ס"ו) אי' דפ"א חל ארבעה עשר בניסן להיות בשבת ושכחו בני בתירא אם פסח דוחה את השבת או לא, ואמרו להם - אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת, קראו לו ולימד דילפינן ליה מקרבן התמיד דכתיב ביה (במדבר כ"ח ב') "במועדו", דוחה שבת, וא"כ אף קרבן פסח דכתיב ביה (שם ט' ב') "במועדו" דוחה שבת, ועוד דק"ו הוא - ומה תמיד שאין ענוש את השבת²⁷, מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח, התחיל מקנטרן דברים, אמר להן - מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם, עצלות שהיתה בכם שלא שימשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון²⁸, אמרו לו - רבי, שכח ולא הביא סכין מער"ש, מהו, אמר להן - הלכה זו שמעתי ושכחתי²⁹,

מדבורה, דכתיב (שופטים ה' ז') 'חָדְלוּ פָּרוּזִן בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ עַד שְׁקִמְתִי דְבִבְרָה שְׁקִמְתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל וְגו' [רש"י: "והוא, שהיתה משפלת המנהיגים שלפניה ומתפארת לעצמה", והיינו שנתפארה שיראו ופחדו ישראל לשבת בערי הפרזי שאינן מוקפות חומה, עד שבאה היא], וכתיב (שופטים ה' י"ב) עוֹרֵי עוֹרֵי דְבִבְרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרִי שִׁיר וְגו' [רש"י: "שנשתתקה מחמת סילוק הנבואה"].

וכיו"ב אמרו בב"ר (פרשה פ"א ב', וכן בירושלמי ליבמות פ"ב ה"ו) - אִם נִבְלָת בְּהֵתִישָׂא וְאִם זְמוּתָ דִּי לְפָה (משלי ל' ל"ב), בן עזאי רבי עקיבא, בן עזאי אומר אם נבלת עצמך בדברי תורה סופך להתנשא בהם, ואם זמות יד לפה, אם נודממו אחרך דברים יד לפה, חן ידע תרין לא ידעין. רבי עקיבא אמר מי גרם לך להתנבל בדברי תורה על ידי שנשאת את עצמך בחון. רבינו הוה עבר על סימוניא ויצאו אנשי סימוניא לקראתו, אמרו לו רבי תן לנו אדם אחד שיהא מקרא אותנו ושונה אותנו ודן את דיננו, נתן להם רבי לוי בר סיסי ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנה, נתעלמה דברי תורה מפיו, שאלו אותו שלשה שאלות, אמרו לו, גזמת בימה היאך חולצת, ולא השיבן, רקקה דם מהו, ולא השיבן כלום, אמרו דלמא דלית בר אולפן בר אגדה הוא, נשאליה קראי, אמרון ליה מהו דין דכתיב (דניאל י' כ"א) את הרשום בכתב אמת, אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת, ולא השיבן, וכיון שראה שצרתו צדה השכים בבקר והלך לו אצל רבנו, אמר ליה מה עבדון לך אנשי סימוניא, אמר לו אל תזכירני צרתי, שלשה שאלות שאלו אותי ולא יכלתי להשיבן. אמר ליה ומה אינון, אמר לו גזמת במה היא חולצת, אמר לו והא לא היית יודע להשיב, אמר ליה אין אפלו בשניה אפלו בגופה, רקקה דם מהו, אמר לו ולא היית יודע מה להשיב, אמר לו אם היה בו צחצוחית של רק הרי הוא כשר ואם לאו הרי זה פסול, אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת, אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת, אמר לו ולא היית יודע להשיב, אמר לו רשום, עד שלא נגזרה גזרה, אמת משנגזרה גזרה, ומה הוא, חותמו של הקודש ברוך הוא. רבנו בשם רבי ראובן אמר אמת, מהו אמת, אמר ריש לקיש אלי"ף בראשן של אותיות, מ"ם באמצע, ת"ו בסוף, ועל שם (ישעיה מ"ד ו') : אני ראשון ואני אחרון וגו', אמר לו ולמה לא השיבות אותן כשם שהשיבות אותי, אמר ליה - עשו לי בימה גדולה והושיבו אותי עליה למעלה הימנה, וטפת רוחי עלי ונתעלמו ממני דברי תורה, וקרא עליו המקרא הזה: אם נבלת בהתנשא.

ולהסיר הגאווה: "...כשיחשוב כמוכן שבסוף כל גדולותיי ישוב לעפר מאכל לתולעת, כ"ש שיכנע גאונו וישכח שאון גאוותו, כי מה טובו ומה גדולתו - ואחריתו בושת וכלימה, וכשיחשוב עוד וידמה בלבו רגע הכנסו לפני הבי"ד הגדול של צבא מעלה, בעת שיראה עצמו לפני ממה"ה הקב"ה הקדוש והטהור בתכלית הקדושה והטהרה, בסוד קדושים משרתי גבורה גבורי כח עושים דברו אשר אין בהם כל מום, והוא עומד לפניהם גרוע פחות ונבזה מצד עצמו, טמא ומגואל מצד מעשיו, הירים ראשו! הייתה לו פתחון פה?! וכי ישאלוהו איה איפוא פיך, איה גאוונך וכבודך אשר נשאת בעולמך, מה יענה או מה ישיב על תוכחתו, הנה ודאי שלו רגע אחד יצייר האדם בשכלו האמת הזה ציור אמיתי וחזק, פרוח תפחה ממנו כל הגאווה ולא תשוב אליו עוד... חילוף תולדות

שכר המסכתות שלמדו הת"ח, וגם הוא חכם ורבי ובעל תורה יתקרי, וביזמא (ע"ח), הנותן יין לחכמים נחשב כאלו ניסכו ע"ג המזבח, ובסנהדרין (צ"ב), כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם, ובכתובות (ק"ה:) תניא (מלכים ב' ד') 'ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלקים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלוננו, וכי אלישע אוכל בכורים הוה, אלא לומר לך כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב בכורים, ועוד שם (ק"א:) עה"פ (דברים ד') 'ואתם הדברים בהשם אלקיכם חיים כולכם היום' וכי אפשר לדבוקי בשכינה והכ"י (שם) 'כי השם אלקיך אש אוכלה, אלא כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכ"י כאילו מדבק בשכינה, ובחולין (ק"ג,) דהאי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבתיה ודחיקא ליה מילתא, ליוכי ליה מתנתא [ועיקר מתנ"כ הוא לכהן ת"ח, כמב"ר בחולין ק"ל: דצריך ליתן לכהן חבר ונפק"ל מדכ"י (דה"י ב' ל"א ד') למען יחזקו בתורת ה' [וע' להמהר"ט אלגאזי (פ"ד אומ"ד ב')], ועוד אי' בתנחומא (תרומה א') דכל כהן שאינו בן תורה מותר לאכול על קברו תרומה, 'ראה כמה חביבה תרומת כהנים שנתנה לכהנים בני תורה'].

ובשהש"ר (ו' י"ז) דכל מה שישראל נגזין מעמלן ונותנין לעמלי תורה בזה"ו, לטובתן הן נגזין ומרבין להם עושר בעוה"ז ושכר טוב לעוה"ב, ובוה"ק (בראשית, דתק"י) א" דמאן דסעידי למריה דאורייתא זכי לעתרא בעוה"ז והבא, ועוד שם (ויקרא דכ"ט) דת"ח איהו כיום השבת דלית ליה מדיליה, ואי ע"ה סביל ליה בממוניה יתקיים ביה אדם ובהמה תושיע ה', ובילקוט ראובני (פ' תרומה וראה) אי' דמי שנותן בחייו לעמלי תורה וגומל חסד עמהם, אע"פ שהוא ע"ה, כשמת - מלמדן אותו, ובאיכ"ר (פתיחתא ב') תני רשב"י אם ראת עיירות נתלשות ממקומן בא"י, דע - שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים כו', ובקה"ר (י"א א'), עה"פ שלח לחמך על פני המים - אי' ביבי אם בקשת לעשות צדקה, עשה אותה עם עמלי תורה, ומוהר"א אזולאי (סבו של החיד"א) כ' בחסד לאברהם כ' שמחזיקי התורה וזכים שמתים ע"י גבריאל בסכין בדוק ונצלים מגיהנם [וע' ילקוט ראובני ריש ויקרא, ודו"ק].

ובסנהדרין (ק"ב:) אי' דמפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה, מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות [ואגב, כיו"ב מבי' בתנחומא (פ' לך לך ט') שבכ"ב אותיות ניתנה תורה, ולכא"ו צ"ת דהרי התורה בכ"ו אותיות ניתנה, ע' מגילה (ב' ג.) גבי מנצפ"ד, דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, ושמא משום דהו כפולות לפתוחות לא מנאן, וע' שבת (ק"ד) ורש"י בשבת ובמגילה, ולפ"ו אפש"ל לחד צד דמנצפ"ך הפתוחים ל"ה במ"ת התורה הו"ל כ"ב, ודו"ק], ואף קודם הרב לאב בכמה דינים (עב"מ ל"ג, לענין אבידה ונשיאת משאוי והצלה מהשבי, ובכריתות כ"ח, דאם זכה הבן לפני הרב, הרב קודם את האב בכ"מ מפני שהוא ואביו חייבין בכבוד רבו, וערמב"ם פ"ה מת"ת א' ושו"ע יו"ד רמ"ב ל"ד).

29. ולמה שכה, אמרו בגמ' (שם): דאמר רב יהודה אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, מהלל, דאמר מר התחיל מקנטרן דברים וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו,

דברים, וכמ"כ המג"א (סי' תמ"ו ס"ק ב', וציינו הפמ"ג במשבצ"ו סי' תרנ"ה שם, ודו"ק היטב דבריו באשל אברהם שם ס"ק א' שקרא בתוה"ו בפשיטות ללולב - "מצוה דברים") דדווקא מצוה שאחד מוציא בה אחרים הו"ל מצוה דברים, אלא דשאני נידונא דהתם דמירי דלכל בני העיר לא היה לולב, ולכן רצו לשלוח עכו"ם להביאו מרחוק, וכיון דלולב זה נצרך לכל בני המקום הרי רבים יקיימו ע"י המצוה, ומשו"ה קרי ליה התם ה"ט"ו "מצוה דברים", ועל אף שכ"א יטול לבדו, מ"מ ס"ל לה"ט"ו דאף ככה"ג מיקרי "דברים", מש"כ גילוח מצורע דבכל גוויי הו"י מצוה דיחיד, וי"ל [ולא ראיית פנים דברי הארעא דרבנן, ואולי דיבר מזה, ע"ש].

[ובעצם הערת מהר"א טירנא כבר עמד ג"כ הבי"ח, וחילק דבתגלחת מצורע "אע"ג דאין בו מלקות כיון דאינו מסייע, מ"מ איסורא דאורייתא מיהא איכא, אבל באיסורא דרבנן איכא למימר דשרי ע"י גוי כדי לקיים מ"ע דאורייתא", ובאופ"א חילק ד"גילוח מצורע דאיסורא קא עביד בגופו חמיר טפי, ואפי' לא היה אלא איסור דרבנן נמי הוה אסור, אלא דלפי האמת איסורא דאורייתא נמי הוה כפירשתי"].

27. וע"ש בגמ' להלן דק"ו פריכא הוא. שהרי תמיד תדיר וכליל הוא, מש"כ בפסח.

28. הלומד מרבו ישתדל להיות בקביעות בבית רבו לשמשו וע"י לומד ממנו, כי אפי' שיחת ת"ח צריכה לימוד (מדרש שמואל במשנה דקנין תורה אודות הקנין "בשמוש חכמים", וע' ר"ח שם), שבהו הוא מתחבר אליו ומקבל ממנו [וכמו נר שכאשר מקרב הפתילה להנר - מדליקנה], אבל אם אינו משמש את רבו אלא רק לומד ממנו - אין כאן כ"כ התקרבות אל הת"ח עצמו (מהר"ל). שמעתי דבר נאה ומתקבל... בהא דמסופר בגמ' ב"ב... (כ"ב:.) דר"ח בעי מרמב"ה, והשיב לו לכי תשמש לי, שקל סודרא כרך ליה, דבהשקפה ראשונה מתמיה... הענין הוא, שבדבר שצריך עיון ויגיעה תלוי עיקר הדבר אם התלמד מאמין בחסרתו בעצמו ויוסיף אומץ ליגע א"ע ואז יתלה בחסרתו בעצמו ויוסיף אומץ ליגע א"ע ואז יבן באחרונה, אבל אם דברי המלמד קלים בעיניו ולא שוה לו להתאמץ לעמול בהם, אז אם לא יקבל את הדברים במשקל הראשון, יניחם או יבטלם בלבו ודיו, ולכן כאשר ידע רמב"ח את עומק הענין שרצה ללמדו, לא רצה ללמדו עד שיתאמת לו שר"ח משתוקק להתלמד ממנו כתלמיד מרב, ולכן לא למדו הדבר עד שישמש אותו כתלמיד רב, ודפ"ח (הגר"ש שקופ בהקד' לשערי יושר, וע"ש סמך לזה ע"פ קישור סוגיות דיומא כ"ח וב"מ פ"ו).

אפי' קרא ושנה ולא שימש ת"ח הר"י עם הארץ (ברכות מ"ו) וע' תדב"ר ח"י' זו מדה בינונית, ולכא"ו יל"ע), ונקרא רשע ערום (סוטה כ"ב), ודומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה (ויק"ר ג' ז'), וגדול שמושה של תורה יותר מלמודה (ברכות ז:). איזהו ת"ח שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו? זה שמניח חפצו ועוסק בחפצי שמים (שבת ק"ד, ומקורו ע' פסחים ע"ב), וע"ע בברכות (י'): אי"ר יוסי ברבי חנינא משום ראב"י כל המארח ת"ח בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמיד, ובפסחים (ג"ן:) ארי"ח כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים וזכה ויושב בישיבה של מעלה שנהא' (קהלת ז' י"ב) בצל החכמה בצל הכסף (ופרש"י דבמחיצת החכמה יכנס זה שהנהנהו מנכסיו, וע' בבניהו שם דמקבל

המרדכי (ביצה, רמז תרצ"ו), וכבר נתקשה המג"א (ס"ק ד') דהמרדכי לא איירי התם אלא מענין הניגון דהוא איסור דרבנן, אבל בדאורייתא, כתיקון כלי שיר, לא אשכחנא התם שהתיר, "ואפשר דהרמ"א הכריע מדעתו להתייר לכבוד חתן וכלה, דאי' במהר"ל שפ"א גזר המושל שלא ינגנו בכלי שיר, וצויה להוליך חו"כ לעיר אחרת לעשות שם החתונה כדי לנגן בכלי שיר", ע"ש [ובעצה"ד, יעו"י בהגה' הגרע"ק א שצ"י ל"ט שולחן עצי שיטים (סי' א' ס"ג) דהרמ"א מיירי בכלי שיר דעכו"ם, דהו"י כאומר לו עשה מלאכה בשל עצמך, עכ"ד, ולפ"ו יתיישב נמי מש"פ הרמ"א סי' רע"ו סעי' ב', ולא יסתור לפסקו הכא, יעו"ש ודו"ק, ור' פמ"ג (סי' ש"ח אשל אברהם ס"ק ד').]

ובעצם הערת המג"א, הנה לא יישב לנו הציון להמרכי, ויש לציינ' מש"כ מוהר"ח"פ (שו"ת לב חיים סי' צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה') אודות הרמ"א - "לדאבון לבבנו כמעט שכב בן ל"ג שנה... ביום ל"ג לעומר שנת שלי"ג לפ"ק... עכ"פ שמענו מזקנינו שהגהותיו על הש"ע נסדרו על מקומם אחרי סילוקו של צדיק לשיבה שד"ר (צ"ח) הציונים ומ"מ בדבריו לא נעשו על ידו כ"א אחר בא אחריו ונבנה אצלו ציון, וכמה פעמים לא צדק המציינ' "כמש"כ הגאון מו"ז הרב ז"ל" [הוא רבינו בעל החק"ל] והחיד"א בס' עין זוכר מער' נ' או"ט ובשו"ב באבהע"ז ריש סי' י"א, וע"ע דברי הגר"א בן שמעון (ראב"ד מצרים לפנים, בשו"ת ומצור דבש - נד' בשנת תער"ב - סי' ה')

בעליון הוי משום שבות ולא בנין ממש, דאין בנין וסתירה בכלים, וע"כ שרי במקדש, דאין שבות במקדש, או שכוונתו דליה בונה כלל אלא מיחזי כבונה והיינו שבות, ערשיי שם ק"ב. ד"ה והמונה, ולפ"ו יתכן דאיהו נמי ס"ל דיש בנין וסתירה בכלים³³, ודו"ק]. והק' התוס' עפרשיי דאין דלא כהלכתא- כב"ה- דאין בנין וסתירה בכלים, וע"כ פי ר"י דאף ציר העליון איסורו מדרבנן משום שבות, אלא ד"שבות גדולה כזה לא התירו במקדש", וכסידור הקנים ונטילתן שאינו דוחה שבת [ר' להלן בסמוך].

אמנם, הנה תנן (מנחות צ"ו). דלא סידור קנים ולא נטילתם דוחה את השבת, אלא נכנס מערש ושומטן ונותנן לאורכו של שולחן, ומוקים לה רבא התם (צ"ו). אף בדאורייתא [-סידור הקנים], והא דלא דחי שבת, היינו מדתנן (שבת ס"ג): כלל אר"ע כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערש אינו דוחה את השבת, והני נמי אפשר דלא דחי שבת עליהו, טעמא מאי- דלא ליעפש לחם, בכי האי שיעורא לא מיעפש, כדתניא, כיצד הוא עושה, נכנס מערש ושומטן ומניחן לארכו של שולחן, ומצויש נכנס ומגביה ראשיה של חלה ומכניס קנה תחתיה, וחוזר ומגביה ראשיה של חלה ומכניס קנה תחתיה, ובשבת (קכ"ג): אר"א דקודם התרת כלים נשנית משנה זו, אמנם רבה דחה דבריו (שם קכ"ד). דאיכא למימר דאחר היתר כלים נשנית, אלא דבהאי פורתא לא מיעפש³⁴.

אך בטעם האיסור אף במקום דהוי רק משום שבות [-נטילת הקנים וטלטולם], מבו' בתוס' (שבת קכ"ג): ד"כמה שבותים אשכחן במקדש שגזרו פעמים לצורך, כי הכא בקנים ומקלות, לפי שהיו מחללים את השבת, ומתב' לכא' דלא כדבריהם בעירובין דהיינו משום דהוי "שבות גדולה", אלא מחשש שיחללו שבת, ואולי כוונתם אחת דבגלל דהוי "שבות גדולה", והיינו דבר הקרוב למלאכה, חששו בו טפי שמא יבוא לחלל שבת ויסמכו על היתר החלפת הקנים, ויל"ע.

אמנם, רש"י (מנחות צ"ו). נקט דאע"ג דאין שבות

עושה קצת הו"ל מלאכה אף בהוצאה ועובר משום לאו דשבתת בהמתו [ואף שהניח לזה שם בצ"ע, הרואה יראה דלהלן מזה (אוכ"א השני) כ' כן בתורת דאי, ע"ש], והוא כהנ"ל, וע"ע בקה"י (פסחים ס"ב ב"ו) ובביאור"ל (לסעי' י"א ד"ה ופוקק), ויש עוד להאריך בזה, וכתבתי בקיצור להאיר עיני חכמים כמראה מקום.

ז. דימוי בשבותין

יעוין עוד במג"מ (שבת פ"ו ה"ט) דאין לדמות דבר לדבר בענין השבותים, שהרי לגבי מילה לא התירו שבות דאמירה לעכו"ם במקום מלאכה דאורייתא (ר' סי' של"א סעי' ו'), ואילו גבי לוקח בית מגוי בא"י שרי (ר' סי' ש"ו סעי' י"א), וכה"ב המג"א (סי' ש"ו ס"ק ו') והביאו המש"ב (שם ס"ק כ"א), אולם יעוין ברמב"ן (שבת ק"ל): וברבי"ש (סי' ש"פ) דנקטו דשאני לוקח בית בא"י שהוא תועלת לכל ישראל- שלא תחרב א"י ע"י הגויים ושלא תשאר ארץ הקדושה בידי עכו"ם, ואשר לפ"ו י"ל דאפשר לדמות בשבותין מאחר דלא אשכחנא חילוק ביניהם להדיא [אמנם, בדעת הרמב"ן עצמו יעושה דברב"ן], ויעוין באג"ט (טוחן, או"י הע' ב' בהגה"ה) שהאריך בזה, ובלוית חן (סי' ל"ה), ואכ"מ.

ח. אין שבות במקדש- אם הוא כלל תמיד

בעירובין (ק"ב): תנן מחזירין ציר התחתון [- של דלת חלון שידה תיבה ומגדל] במקדש אבל לא במדינה, והעליון כאן וכאן אסור, ריה"א העליון במקדש והתחתון במדינה, ובגמ' ת"ר ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין, במדינה דוחקין [-לפני שיספיק לצאת כולן], והעליון כאן וכאן לא יחזיר, גזירה שמא יתקע, ופרשיי דהאי שמא יתקע אתחתונה דבמדינה קאי, דאסור להחזירה גזירה שמא יתקע, והאיסור בעליון אינו אלא משום דס"ל דיש בנין בכלים, וכיון שיצא העליון- כולו גופל, ובהחזרתו הו"ל כבונה שאסור אף בכלים, ומלאכה לא הותרה אפי' במקדש [ואשר לפ"ו לכא' צ"ל בדעת ר"ה דהאיסור

השו"ע כהמרדכי דמי שיש לו נער גוי הרוכב על הבהמה בשבת כשמוליכה להשקותה, א"צ למנעו כיון שהחי נושא א"ע, וכ' המג"א (ס"ק ט"ו) "דלא גזרו בבהמה שבות דרבנן, דחי נושא א"ע", והאריך התו"ש דאי כהמג"א אפי' שלא במקום מצוה הוה שרי מחמר, ועוד שהרי בההיא דשבת מיירי אהא דשרי להניח כיסו ע"ג חמורו, ובקושי גדול התירו זה משום פסידא, ואמרו דבדאיכא עמו עכו"ם מוטב ליתן כיסו לעכו"ם מלהניחו ע"ג חמורו אף בענין האמור שם, וממילא אין רא"י דבכל איסור דרבנן התירו בבהמה, וההיא דהמרדכי אינו אלא גבי שבות דבהמה דלא אסרו בו שבות, אבל במחמר דאית ביה תרתי איסורי- מחמר ושבתת בהמתו, וגם עביד איסורא בגופו, המרדכי נמי יודה דאסור ביה גם משום שבות, והסיק דדברי המג"א דחויין מעיקרא, אמנם יעוין בארוכה במחצה"ש (על המג"א שם ס"ק ו') דהמג"א ס"ל דשבותים דבהמה הותרו בכל ענין- אפי' בדליכא פסידא או מצוה, דל' הגמ' דהותרה בבהמה, משמע דהוי היתר גמור, מלבד שבות דמחמר- אשר בו מיירי בפסחים- שנאסר אף שהוא בבהמה, משום שנעשה בשיתוף האדם המהלך מאחריה [וע' פמ"ג (סי' רמ"ו) ס"ק ט' באשל אברהם] שתי כהמחצה"ש בהוסיפו דהתירו רק במקום פסידא משום דקשה לזוהר ליטלו ולהחזירו לאחר שתעקור רגליה, ואיכא למיחש שיבוא לידי איסור תורה (ואולי מה"ט גם העדיפו ליתנו לנכרי ע"פ נתינה על חמורו), וע"ע דברב"ו (סי' ש"ה באשל אברהם ס"ק ט"ו) דשאני ההיא דפסחים שעשה מעשה- שנתן הסכין על גבה, משא"כ היכא דלא עשה מעשה, דשרי אף שלא במקום מצוה, ובה מיירי המג"א³⁶, ויעוין עוד פנ"י (שבת נ"א): דהאזרה על שבתת בהמתו אינה אלא במלאכות גמורות כחרישה וטחינה, אבל על הוצאה מרשות לרשות בבהמה אין הבעלים מוזהרים מה"ת, דהוצאה מלאכה גרועה היא, ואף בדידה צריך קרא לזה, ורק רבנן אסרו גם הוצאה, ויעוין מג"ח (מוסך השבת, אחר מלאכה ל"ט, אוט"ז) דנקט דאף להפנ"י שאני מחמר, דכיון דהאדם ג"כ

אלא הנח להם לישראל, אם אין נביאים הן, בני נביאים הן³⁰, למחר- מי שפסחו טלה תוחבו³¹ בצמורו, מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו, ראה מעשה וזכר הלכה, ואמר- כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון³², ובגמ' (שם): אוקמוה שהביאו פסחיהם בתור חולין לעזרה וע"כ יכלו לטלטל על ידם הסכין בלא לעבוד עבודה בקדשים, ורק שם הקדישום לשם פסח, והא דתנן (ביצה ל"ו): דאין מקדישין בשבת, היינו דווקא בחובות שאין קבוע להם זמן, אבל בחובות שקבוע להם זמן- מקדישין³³, ושוב הקשו דהרי מחמר הוא³⁴, ומשני דמחמר כלאחר יד הוי, ונתפלגו דמ"מ איסורא דרבנן הוא, ותיצרו- היינו דקא בעי מיניה, דבר שיש לו היתר מן התורה ודבר שבות עומד לפניו, לעקרו כלאח"י במקום מצוה- מאי, וע"ז אמר דישאל בני נביאים הן, וידעו כיצד לנהוג, ונתקשו התוס' דהנה במתני' (ס"ה: ס"ו): אפליגו חכמים ור"א גבי הרכבת והבאת הפסח בשבת מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו, דלחכמים אין דוחין את השבת, ולר"א דוחין, ובסימא דמילתא א"ל ר"ע לר"א "הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה", דהיינו דשחיטת הפסח דוחה את השבת כיון שיש לה עת קבוע, משא"כ הרכבתו והבאתו וחתיכת יבלתו שהיה יכול לעשותם מאתמול- אינם דוחים את השבת, וא"כ ה"ג גבי מחמר כלא", אמנם אמת הוא דשבות הוי, אולם שבות שיכול לעשותה מאתמול לא התירו³⁵, ותי' התוס' דהכא שבות קל הוא, ד"שבות בהמתו קיל משבות עצמו".

ומבו עכ"פ דאף בשבות דמחמר אחר בהמתו דקיל טפי משאר שבותין אסרו מדרבנן, אלא דבמקום מצוה התירו שבות בכה"ג אף שיכול היה לעשותו מאתמול, וכן הוכיח התו"ש (סי' ש"ה ס"ק ז"ך), ויצא להוכיח מזה דלא כהמג"א שכי' (שם ס"ק ו') דכל הדברים שאסרו לו להוציא בהם בהמתו משום משוי, מ"מ בחצר שריא לו להוציא בהם, ונ"ל דאפי' בכרמלית שרי, כדאמר ר"פ מי שהחשיך- כל שבחבירו פטור אבל אסור, בבהמתו מותר לכתחילה, והתם מיירי גבי חצי מלאכה [הנחה בלא עקירה], וה"ה לכרמלית דהוי רק איסור דרבנן, ושנה המג"א משנתו, דהנה שם (סעי' כ"ב) פ' מן

מחמר, דאפי' בבהמה שאינה שלו שייך ג"כ מחמר, וע' או"ח סי' רמ"ו ס"ג לענין הפקר, אך ע"ש שהאריך לדחות הראיה [לעצה"ד במחמר אחר בהמת חבירו, יעוין במג"א ומחצה"ש (סי' רמ"ו ס"ק ח'), ואכ"מ].
35. ור' עוד להלן סעיף בענין זה באורך.
36. ומ"מ לעצם הדיון להוצאת הבהמה לכרמלית, יעוין בשו"ע הגר"ז (סעי' כ"ב) דפליג על המג"א, ואסר, ויעוין עוד בבבאור"ל (ד"ה ופוקק).
37. ובעיקר דין בנין וסתירה בכלים כבר באתי בארוכה בס"ד במאמרי למלאכה ל"ד- הבונה, ע"ש.
38. וע"ש ברשב"א דנקט "והלכך לא צורך גופו מיקרי אלא הו"ל כמחמה לצל, וא"ת א"כ לישתרי דהא כלי שמל"ה אפי' מחמה לצל שרי כדרבא, וי"ל דהכא רבה גרסינן דהוא רבה בר נחמני דאסר אפי' כלי שמל"ה במחמה לצל, ולכא' צ"ב דאם אין הלחם יכול להתעפש בזמן מועט כזה אזי אפי' כמחמה לצל לא הויא, ומאי קשיא ליה להרשב"א, ולכא' הוה נ' לומר לפ"ו דס"ל להרשב"א דהאי מחמה לצל היינו דשרי אפי' בשלא לצורך כלל, וש"יר דהנה הרמב"ם (תמידין ומוספין, ה' י"א) פ' דלא סידור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת, אלא מערש נכנס ושומטן ונותנן לאורך השולחן, ובאחד בשבת נכנס ומכניס את הקנים בין החלות, והגרעיקא' שם ציין לדברי הרשב"א הנו', והעיר עפ"ו דלמאי דקיי"ל דמחמה לצל שרי, על כרחך דהאי מתניתין קודם התרת כלים נשנית, וממילא לדינא נדחה דין זה מהלכה ומותר סידור ונטילת הקנים בשבת, ואשר נראה לומר דהרמב"ם פליג על הרשב"א בעיקרא בדינא, וס"ל דכיון דלא מיעפש בזמן מועט כ"כ, הרי שטלטולו הוי שלא לצורך כלל, וגרע מהיתר דמחמה לצל, וטלטול סתם אף בכלי שמל"ה יש לאסור, וכמשי"כ המג"מ בדעת הרמב"ם, ונמצא דלשיטתו אזיל, וש"מ רמז וסמך לזה בדברי הרדב"ו (על הרמב"ם שם), ודו"ק, וכן מבו' במאירי "ואע"פ שהקנים ראיים לטלטל מ"מ אין כאן צורך כלל שהרי בשיעור זה אין העיפוש מצוי כלל, וכל שאין בו צורך כלל אין ראוי לטלטלו בחנם", אמנם, ראיתי בריטב"א דנקט האי לישנא "ויש מקשים, אמאי גרע האי צורך פורתא מחמה לצל דשרי רבא, ולא קו' היא דהכא רבה גרסינן בנ"ס עתיקי", ומבו' מוקדוק נוסח ולשון הבאת השאלה דא"ה"נ בטלטול שלא לצורך כלל אסור אף בכלי שמל"ה, אלא דשאני הכא דאיכא "צורך פורתא", וע"ע במאמרי מתורת

אב אינו תורה, ויעו"ש בקרבה"ע.
33. ומוכח דס"ל להבבלי דלא מהני הא דהוי בעזרה לומר שיכול להקדיש בשבת מאחר דאין שבות במקדש, ובי' המצפ"א דצ"ל הטעם שהרי יכול היה להקדישו מערש [ר' להלן למעלה], אמנם בירושלמי (פסחים פ"ח ה"ג) אמר רבי שמי דשרי להקדיש בעזרה- דהא אין שבות במקדש.
אלא דהמהרש"ם בהגה' לש"ס (כאן) נתקשה עפמשי"כ הריטב"א (יבמות צ"ג) דמותר להפריש בערש"ש שיחול בשבת, ואמצאי הכא לא עבדי הכי, וראיתי באו"ש (שבת, פכ"ג ה"ב) שציין להירושלמי (שבת פ"ח ה"א) מתב' להדיא דשרי, וע"ש באו"ש מו"מ אם הבבלי במקו"א פליג על הירושלמי או לא [ויעוין היטב בעירובין (ל"ו)], עכ"פ לענייננו הנה נתחזקה הקושיא אמאי לא יקדישנו מאתמול שיחול ההקדש בשבת.
אמנם ראיתי בפ"א שעמד בזה, והוכיח מהסוגיא שאסור להקדיש מערש"ש ע"מ שיחול ההקדש בשבת, ומשו"ה לא עבדי הכי, אמנם דחה הראיה [ונתבאר שם יותר בהוספות חתנן], דאי משום הא לא איריא, ואכתי שפיר איכא למימר דאפשר להקדיש כן, אלא דהנה אפליגו הר"ן והרשב"א (נדרים כ"ט: ל'), במקדיש היום ע"מ שיחול לאחר ל' יום, לדעת הר"ן כיון שאמירה לגבוה כמסירה להדיס הוי ע"י אמירה זו כאומר מעכשיו, וימסירה" ממש היא וקדוש מיד, אולם הרשב"א סבר [עכ"פ לדעת אב"י ורבא, ע"ש כל הסוגיא, ואכ"מ] דלא נתקדש מעכשיו, אלא דכיון דהקדש עסקינן אינו יכול לחזור בו אף בהני ל' יום, והשתא- לא מבעיא לדעת הר"ן דהוי הקדש גמור לא מהני תנאי שיעשו מיום ו', ואף אחר התנאי לא יוכלו לטלטל הסכין ע"י הבהמה כיון דבעל כרחם קדושה היא כבר מיום ו', אלא אף לדעת הר"ן כבר נאסרה בעבודה מאחר דעכ"פ א"י לחזור בו כבר, וכיו"ב כ' הגר"פ פראנק זלה"ה, במכתבו אשר הביא בשביתת השבת (סוף מלאכת זורע), ע"ש.
34. והנה דעת הרשב"א (שבת קנ"ג): והר"ן (ע"ז ט"ו). דגם חמור אחר בהמת חבירו עובר משום לאו דמחמר, ובמנח"ח (מצוה ל"ב), ענף גמ' מחמר אוט"ז נקט ראייה דהקדש הכא משבתת בהמתו אלא ממחמר, ויעל כרחך צ"ל דלא היה יכול להקשות משום שבתת בהמתו, דהיה יכול לתרץ {דכ"א מחליף עם בהמתו בשל חבירו} דאפקורי אפקר לבהמתו וליכא משום שבתת בהמתו, ע"כ מקשה מטעם

בסנדל... אם יבא אליה ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל, ובמקומות רבים קבעו ההלכה מעיקר הדין ע"פ המנהג [כגון פסחים ג"ן: וד"ן], ועוד מקומות, ויעוין היטב ענינת כ"ו: הלכה כר"מ או נהגו כר"מ], ובכמה בדין אמרו (ברכות מ"ה, ו"ג) פוק חזי מאי עמא דבר (וכיו"ב בפסחים נ"ד, "וכן עמא דבר"), ואמרו (חולין ח"י: וע"ש ז"ן, ורש"י) נהרא נהרא ופשטיה.
ומ"מ ודאי הוא דכ"ז דווקא במנהג שהנהגו ברצון חכמים או שנתקבע בציבור כבר סמכא, וכן נהגו גדולים רבים ושלמים, אך מנהג' סתם ללא שורש וענף, אשר אינו עולה בקנה אחד עם האמת הצרופה, תורת ד', ודאי שיש לדחות באמת הבנין, כמשי"כ רבינו הב"ח (ש"א פ' נצבים) דמנהג כזה הוא אותיות גהנם, ואסור לילך בדרך זו, ור' עוד לישנו הזהב של הגר"י אייבשיץ (יערות דבש ח"ב דרוש ה'): "...עכ"פ אינם משגיחים בזה כלל, והכל כמצות אנשים מלומדים, מנהג ונימוס אבותם מבלי להבחין בין טוב לרע, ואם יאמרו להם: למה אתה עושה כך? ישיבו: כך נהגו אבותינו ולא לנו לחדש דבר, ואני השבתי להם כמה פעמים כאשר כתבתי כבר: אי שוטים, למה תרבו לשתות קאפע וטע ושקלאדע שלא נהגו בו אבותיכם תמול שלשום? אבותיכם לא הלכו במלבושים יקרים מלבושי משי, [לעומת זה] משבצות זהב לבושכם והכל כפי נימוס ודרכי שרים וחורים? ולא נהגו בחדרים בנויים תלפיות, ארמנו מלכים, כלים מכלים שונים, רצפת בהט ושש, ואתם תוסיפו מדי יום בימו ותצחקו עלי קדמונים בבנינם וכל מלבושם, ואומרים כי לא היה להם דעת והיה הכל בשטות ולא שערום, ובכל יום מוסיפים חכמה. ואם תבואו לקיום מצות תאמרו, ימים ראשונים היו טובים ואין לשנות. אמת, ח"ו לשנות מנהג קדמונים, אבל היינו מנהג שהוסיף ע"פ חכמי הדור, אבל מה שבאו פריצים וחללוהו או שנעשו מחמת שלא היו בעלי תורה כראוי או לכובד הגלות בעוה"ר לא היה אפשר לקיים המצוה כראוי ואין שעת הדחק ראה מה"ת, לא נלבש עוץ לקיים מצוה כראוי? אתמול---
31. להסכין, וע' היטב בתוס' שהקדישום, וכיו"ב בדבריהם בובח"ם (מ"ז). שהקדישוהו מערש, וע"ש בהגה' מצפ"א.
32. ועל האי מעשה אמרו בירושלמי (פסחים, פ"ו ה"א) דאמ"ר זעירא בשם ר"א- כל תורה שאין לה בית

הזמן רוב תמורתיהם, כי העשיר קל להיות עני, והמושל לעבד, והמכובד לנקלה כו', איך יגבה לבו על מצבו אשר אינו בטוח עליו כו' (מסילת ישרים, פכ"ב, בדרכי קניית הענוה, ועע"ש).
30. ומבואר שסמך על המנהג דבר זה שהיתה ההלכה רופפת בידו, ועל כגון דא אמרו חז"ל (ירושלמי, פאה ז') כל הלכה שהיא רופפת בב"ד אין את יודע מה טיבה- צא וראה מה הציבור נוהג ונהוג, וכיו"ב ביבמות (י"ד): אריב"נ האיך הלכה זו רווחת בישראל נעשה, ר' שם, וא"י להדיא בפס"ז (פ' אמור) "מה שנהגו לתקוע בלחש, על אלה המצוות וכיו"ב ועל כאלה שלא בתורה, נא' שאל אביך ויגדך- שהם קבלה בישראל דור אחר דור", ויעוין ירושלמי (פסחים ד' א') ובר"י (צ"ד ב') "אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש", וכ"ה בבב"א (ד"י, וכיו"ב בשבת ל"ה): דשלחו מתם וזהו מנהג אבותיכם בידים, והטור (ח"מ ש"ס"ח) הביא מרב שיריא גאון דהמשנה מנהג הוא בכלל לא תסיג גבול רעיק- את גבול הראשונים [ואנוכי הקטן ראיתי סמך לזה ממדרש שהביא בילקו"ש (משלי תתק"ס) "אל תסג גבול עולם- אמר רשב"י אם ראית מנהג שעשו אבותינו אל תשנה אותו], ור' עוד דברי החת"ס (או"ח סי' נ"א) "זמנה ידן איך לא יהיו לעצמו לפשוט יד במנהגי ישראל, כי אותם שחושב שהם מנהג בורות הם בארות חצובים ממקור מים חיים ונוחלים מן לבנון... ורגיל אני לומר כל המפקפק על נימוסו ומנהגו צריך בדיקה אחרי... כי מי שתורתו אומנותו, ויראת ה' חתולתו לא יתן לחטיא את בשרו", ושם (יו"ד ק"ז) דלשנות מנהג אבותינו- איסור תורה הוא אצלנו, וע' מעשה נורא בדברי המהר"ל (הל' יוה"כ"פ, דמ"ז: ור' עוד בב"ח או"ח סי' ס"ח), וע' בשו"ת הרשב"א (סי' ט'), ור' עוד בשו"ת מהר"ם פאדוה (סי' ע"ח) "לא זו הדרך להשען על ביתנו ולבטל מנהג קדום, אך צריך לבקש בכל עוז למצוא ליישב אותו, וכן עשו כל קדמונינו כאשר מצאו מנהג של תמהו", וכבר אמרו בירושלמי (ב"מ ו' א') שמנהג מבטל הלכה [וכבר נחלקו רבוותא, קמאי ובתראי, אם הוא גם באיסור דאורייתא או דווקא דרבנן, ור' עוד במס' סופרים (י"ד ח"י) שאין הלכה נקבעת עד שיהא מנהג, וזה שאמרו מנהג מבטל הלכה- מנהג ותקיין, אבל מנהג שאין לו ראייה מה"ת אינו אלא כטועה בשקול הדעת, ואכמ"ל בזה], ואמרו (יבמות ק"ב). אם יבא אליה ויאמר חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם

במקדש, האי טלטול לאו משום שבות הוא אלא משום דמיחזי כבונה וסותר [וכבר העירו בזה, דסו"ס האי "מיחזי" היא איסור שבות, ור' הערה³⁹], ובתוס' הק' מההיא דשבת הנו' קודם התרת כלים נשנית משנה זו, ומשמע דליכא אלא איסור בעלמא, ונקטו כשיטתם ד"אשכחן נמי שבות דאסרו במקדש, כגון ציר העליון שמא יתקע [-היינו ההיא דעירובין הנו' למעלה], נגר המונח [-כוננתם לעירובין (שם)]. דתנן נגר הנגרר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה, והמונח כאן וכאן אסור, וריה"א המונח מותר במקדש והנגרר במדינה⁴⁰, וכ"כ הריטב"א (שבת קכ"ג): "יש שבות שהוא נוהג במקדש, והכא ע"י שנפרצו העם ללול הרבה בענין הוצאות שבת-הפריזו בגזירתם לגזור טלטול אף במקדש", וכיו"ב מבו' בתוס' (שבת צ"ה). אהא דתנן (פסחים ס"ד), דכמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים, היינו ר"א, דאי רבנן- שבות היא, ואין שבות במקדש, והק' התוס' דמדמוקי כ"ר"א משמע דמחייב מה"ת אפי' בעזרה דאיכא רצפה, ואילו בסוגיא דשבת משמע דבאיכא רצפה ליכא אשוויי גומות, ותי' דבהדחה איכא אשוויי גומות טפי, שהיו מתמלאות הגומות שבין רובד לרובד, א"נ דאף בעזרה לא אסר ר"א אלא משום שבות, אטו היכא דליכא רצפה דחייב חטאת לר"א, ומש"ה חמיר האי שבות ונוהג אפי' במקדש כדאשכחן בכמה שבותין, אבל לרבנן לא חמיר האי שבות כיון דאפי' בלא רצפה ל"ה לדידהו אלא איסורא דרבנן, ומש"ה אינו אסור במקדש, וש"מ כן נמי ברשב"א (ביצה י"א): על קו' אחרת "וייל דאין השבותין שוין דאיכא דהתירו ואיכא דגזרו, ולפי מה שיש לחוש ולגזור או שלא לחוש ולהתיר", וכ"כ עוד (סוכה נ'): לענין כלי שירי "דכל כי האי שבות שהוא דבר מצוי דאתי לידי תיקון כלי שירי שהתיקון מצוי בהם אפי' במקדש גזרו בו כשאינו מעכב דאגב טרדייהו אתו ומתקני ליה ודחו שבת במלאכה של תורה בדבר שאינו בחובה", ושור' בחי' הריטב"א (הישינים, עירובין ק"ב). שכי' להדיא דכל שבות שאין בו צורך גדול במקדש- לא התירוהו, וכן לא התירו בדבר שנראה כמלאכה דאורייתא או שהוא קרוב לבוא לידי איסור דאורייתא [ור' להלן בדברי הפתה"ד כיו"ב בדעת הרמב"ם], וכיוצא בהאי סברא מבו' בר"ן (שבת ס"א. מדפהר"ף) לענין שבות דשבות בכיובי (ולא לענין מקדש), דשאני כיבוי דכיון דאם היה צריך לגופו היה אסור מה"ת ואין הכל בקיאין לחלק בין הצל"ג לשאצ"ג- מש"ה אסרי רבנן אפי' במקום פסידא, ואף ע"י נכרי אסרו שמא יבוא לכבות בעצמו מתוך שבהול על ממונו, [וע' בקה"י (פסחים ס" נ"ב) משי"ב בדברי הר"ן, והביא כן מהפוסקים, וע"ע בחי' הגרעק"א לשבת ק"ג. (ושם אם איסור אמירה לנכרי הוי מה"ת, ואכ"מ)], וכבר האירו אההיא דעירובין הנו' גבי ציר העליון (ק"ב; ע"ש בחי' בנא"ר וי"פ), דכדברי התוס' מבו' להדיא בירושלמי (עירובין פ"י ה"א) דא"ר יוסי בי ר' בון לא כל שבות התירו במקדש.

ט'. אין שבות במקדש- שבות רחוקה [ובשבות דשבות- רחוקה- לצורך מצוה]

בשבת (ק"ד). ת"ר- עולת שבת בשבת, לימד על חלבי שבת שקריבין ביהכ"פ, יכול אף של יוהכ"פ בשבת, ת"ל בשבת, דברי"ש, רע"א עולת שבת בשבתו- לימד על חלבי שבת שקריבין ביו"ט, יכול אף ביהכ"פ, ת"ל בשבתו, ותניא (שם): דיוהכ"פ שחל להיות בער"ש לא היו תוקעים לששת התקיעות שתוקעים בער"ש להבטיל ולהבדיל (ר' שם ל"ה); והקשו דליתקע כי היכי דלידעי דשרי יוהכ"פ בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה, ומשני רב יוסף דאין דוחין שבות להתיר אלא לאסור, ורב שישא בריה דרב אידי אמר דשהבות קרובה התירו, אך התם שבות רחוקה היא, דהרי באותה שנה א"צ לתקיעה, דהא לא מנקבים ירק דהרי בין כך אסור לבשלו במוצאיהכ"פ משום דשבת הוא, ומה בצע כי ינקבנו ביהכ"פ, ולא נצרכה אלא ללמדם לשנה הבאה ליה"כ שחל בחול ומוצאו חול, דשרי בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה⁴⁰, ושבות כה"ג לא התירו, אמנם הקשו אדרב שישא מדתנן (חולין כ"ו): דיו"ט שחל להיות בער"ש תוקעין ולא מבדילין, ואם חל במוצ"ש מבדילין ולא תוקעין, והתם אמאי לא תוקעין, שיתקעו כי היכי דלידעי דשרי בשחיטה לאלתר, אלא מחוורתא כדרב יוסף, אמנם, במנחות (ק'): תנן דלחם הפנים אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט, רשב"ג אומר משום ר"ש בן הסגן-⁴¹ דוחה את יו"ט ואינו דוחה את יום צום הכיפורים, ובפסחים הקשו אסוגיא דהתם דצרכי שבת נעשין ביו"ט מדאורייתא, אמאי לא דחי לחם הפנים ליו"ט, הא איסור האפייה דרבנן ושבות במקדש התירו, ולחם הפנים צרכי שבת הוא שהרי בה נאכל, ומשני רב חסדא דשבות קרובה התירו, אבל התם שבות רחוקה הוא שהרי אינו נצרך לשבת זו, דהא אינו נאכל כי אם בשבת אשר בעוד שבוע, ושבות רחוקה לא התירו, ובזה פליגי רשב"ג ור"ש בן הסגן וסברי דאף שבות רחוקה התירו, ומש"ה לחם הפנים דוחה את יו"ט⁴². אלא דאחר זה מתיב רב מרי מדתנן (מנחות שם) דשתי הלחם הבאים בעצרת אינם דוחים לא את השבת ולא את יו"ט, ומשני הגמ' דבהיתר דיו"ט לצורך כתיב "לכם", ודרשני "לכם" ולא לגבוה, ור"ש בן הסגן דס"ל שדוחה את יו"ט דיש באופ"א, והוא ד"לכם" למעוטי לנכרים הוא דאתא, אבל לגבוה שרי.

ואשר לפ"ז הרי כבר אינו נצרך שינויא קמא דשבות רחוקה, דהא התם- גבי לחם הפנים- נמי אפשר לפרש פלוגתיהו בהכי- בדרשת ה"לכם"- ושור' שכבר כתב כן הצ"ח, ומעתה מאן יימא לן דאכן שבות רחוקה לא התירו, אלא דשמא י"ל שד"ז דשבות רחוקה לא התירו פשוט היה להם בעיקרו, וכדמשמע בסוף דברי התורה ולר"ש, ובתורה"פ ד"ה א"ל, ובתורה"ש ד"ה ולרשב"ג, ודו"ק.

ובשעה"מ (עבודת יוהכ"פ, פ"א ה"ד) נקט "דס"ל לתלמודא דאפי' לר"ש בן הסגן דס"ל דשבות רחוקה נמי התירו, אינו אלא גבי לחם הפנים, דהוי

דבר הצריך לשבת שניה דבר תורה, משא"כ הכא גבי הזאה [-ע"ש⁴³] כיון דאינו אלא מדרבנן ומשום מעלה בעלמא, אפי' ר"ש בן הסגן מודה דלא התירו שבות רחוקה⁴⁴.

ובעיקר דינא ד"שבות רחוקה", י"לע מה הוא הנקרא כן, וכבר העיר הקה"י בגליונותיו דסתרו לכאן דברי רש"י בזה, דבד"ה "שבות קרובה" כ- "של יו"ט, או של אותה שבת עצמה שצרכה לבו ביום, במקדש התירו", ומשמע דכל שאינו לבו ביום, "רחוקה" קרינן לה, ומאיך בד"ה "שבות רחוקה" שלאחריו נקט- "לדחות שבות יו"ט זה בשביל שבת שניה לא התירו במקדש", ומשמע ד"רחוקה" אינו אלא בשבת שניה, אבל בשבת שלאחריה אפי' שאינו באותו יום ממש, שפיר קרינן לה "קרובה".

והנראה בזה בפשטות דס"ל לרש"י דה"ל דווקא לבו ביום- לאותו יו"ט או שבת שעומד בה- שרי שבות במקדש, אלא שכתב לפום ריהטת הסוגיא, לבאר הנידון דקמן, והוא בהצריך לו לשבת שניה, ובוזה ודאי דהוי שבות רחוקה, אמנם אי נימא הכי הו"ל בגדר אפוש פלוגתא, דהמעין בתורה"פ ובתורה"ש שם, ימצא משמעות דבריהם דאף לשבת הסמוכה הו"ל "קרובה", ואינה "רחוקה" כ"א לשבת שניה, ויל"ע.

והנה בנוב"י (תניינא, או"ח סי' מ"ד) נשאל בדבר תיקון נכרי ללחי ביו"ט שני שחל בער"ש לצורך שבת, והשיב דהיתר שבות במקום מצוה אינו אלא לצורך מצוה דיום זה, אבל עבור שבת דלמחר הו"ל "שבות רחוקה" שלא התירו, אולם הכה"ח (סי' ש"ז ס"ק מ"ד) הביא להגוע ישי (מערכת ה' אוקפ"א) שחלק וסבר להתיר אף לצורך מצוה דלמחר (והוא מטעם שהתיר לגמרי שבות רחוקה, יעו"ש⁴⁵), ואתה הרואה דתלוי הוא בהנ"ל, ועי"ן⁴⁶.

י. אין שבות במקדש- כשאפשר לעשותו מאתמול, וכשאנה צורך עבודה

תנן (תמיד כ"ח. ובמשניות פ"א מ"ג) נטל [-הממונה] את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו [-כל הכהנים מבית המוקד שטבלו ולבשו בגדי כהונה, ר' שם לעיל] ושתי אבוקות של אור בידם וכו', ובתו"ט עמד ע"ז דלא אשכחנא שיחלק התנא בזה בין כל הימים לשבועות, ומשמע דאף בהם היו עושים כן, וי"ל הטעם- דטלטול נרות אינו אלא שבות, ואין שבות במקדש, אבל הרמב"ם (בית הבחירה פ"ח ה"ב) פ' דבליילי שבת אין אור בידם אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מער"ש, ובי' הכס"מ דאע"ג דקיי"ל דאין שבות במקדש, מ"מ שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מער"ש, והוסיף התו"ט וציין לשלחי עירובין דאשכחנא שבות במקדש, ועוד- דלישא אבוקה כזו יש בו משום הטייה שהוא מבעיר ממש, "וכך לי מטה השעוה או הזפת או החלב שבאבוקה כמו מטה השמן שבנר"⁴⁶.

ועל דרך סברת מרן הכס"מ הו"ו ראיתי בפתה"ד (סי' שכ"ב ס"ק ג') שהביא קו' בעל החק"ל בקונו' חידושי דינים שבסו"ס ישרי לב (מער' הדל"ת

אומ"ב), דהנה במג"א (שם ס"ק ט') נקט דבשבת מותר להטיל גורל מי יעלה לתורה ומי יאמר קדיש, וחיליה מהא דיומא (כ"ה). דהוי מפסיסן ביהכ"פ מי שחוט מי זורק כו', ולכא"ו יש להקשות, דמאי ראה, הא שאני התם דהוי במקדש⁴⁷ ואין שבות במקדש, ורצה לומר כהנ"ל דכיון דהתם היה אפשר לעשות הפייסות מעריהכ"פ הרי על כרחך דאין ההיתר אשר התירו בזה מצד דאין שבות במקדש, ואיכא ראי' לשאר דוכתי, אלא שהעיר שעצם הכלל אינו מוסכם, וע' בפתה"ד הנו' שיישב הקו' על המג"א באופ"א- דבההיא במדינה נמי שרי, יעו"ש.

וע' מ"מ"ש שם שציין לכתבי מהרי"א (-הוא בעל תורה"ד, סי' קנ"ד, ור' עוד בתורה"ד סי' ס"ב) דשרי להקיש באצבעו בשבת לשחק התינוק, וראי' מדתנן (יומא י"ט). בקש להתנמנם [-כה"ג בליל יוהכ"פ], פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה, ולא דייק בה דהוי משום שאין שבות במקדש כדדיק בענין אחר שם ל"ד; והק' המ"מ דעפ"ד מרן בכס"מ הרי ע"כ דהתם אין הטעם משום דאין שבות במקדש, דהא אפשר להעירו גם באופן אחר, אלא מוכרח מצד זה דאף במדינה שרי, ועוה"ק מפ' הרמב"ם (עבודת יוהכ"פ פ"ב ה"ד) דאם היה הכה"ג זקן או חולה מלבנין עששיות של ברזל באש מבערב ולמחר מטילין אותן במים כדי להפיג צינתן לפי שאין שבות במקדש, או שמערבין מים חמים במי המקוה כדי שתפוג צינתן, ואי כדברי מרן אמאי הותר להם לעבור על שבות וללבן מבערב ע"מ להטיל למחר במים, הרי אפשר להחם מים חמים מבערב ולערבן למחר במי המקוה ולא יעשו איסור כלל⁴⁸.

ולכא"ו טפי הו"ל לאקשו"י, דבכס"מ עצמו כ' להדיא (שבת פכ"ג ה"ד) בטעם היתר ההיא דיומא הנו' דהוא משום דאין שבות במקדש, וע"ע בדבריו בב"י (או"ח סי' של"ט סעי' ג') שתמה היאך סמך התורה"ד על "ייוק כזה" להתיר מה שאסר הרמב"ם (שם): "אסור להשמיע קול של שיר בשבת בין בכלי שיר כגון כנורות ונבלים בין בשאר דברים, אפי' להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד אחת" (כו'), והאירכו בזה באחרונים, ואכהמ"ל בזה.

אלא דכי ניהדר לעצם הדברים- אם יש שבות במקדש כשיכול היה לעשות מבעו"י- נמצא שד"ז כבר בפלוגתא נתון, ושורשו בפסחים (ס"ה). דרב אשי אוקמיה למתני' דפסחים (ס"ה). כרבי נתן דהא דהתירו שבות במקדש היינו דווקא שבות הצריכה, אבל שבות שאינה צריכה לא התירו, ומלשון זה משמע דיש החולקים, אבל ביפ"ע כבר העיר לירושלמי דעל ההיא מתני' (שם פ"ה ה"ח) א"ר יונתן לא כל שבות התירו במקדש, ומשמע דאמר זה לכי"ע, ולהמתב' השתא הרי הוא מבואר שפ' הרמב"ם הנו' לעיל הכי אתיא, דשבות שלא לצורך לא הותרה, וע"כ הצריך נרות הדלוקות מער"ש⁴⁹, אלא דלכא"ו יקשה ע"ז קו' המ"מ מההיא דיומא עפ"ד הכס"מ הנו' דה"ט דהותר להעיר הכה"ג באצבע צרידה- משום שאין שבות במקדש, והרי אפשר להעירו באופ"א, ועוד, ממש"פ בהל' עבודת

הש"ת להביא ממנו במאמרי אודות איסור הקריאה וההשתמשות לאור הנר בשב"ק (ונדפס בס"ד בגל' ג- ניסן התשע"א, וע"ש סימן ג' עמ' פ"ד), ואכה"מ לשוב ולשנות פרשתא דא.

47. ע' בגמ' שם המוקדמת למשנה זו דהוי בחלק הקודש שבלשכת הגזית, והמונה ישב במערבה בחלק של חול.

48. ומתב' מדבריו דשרי להטיל בשבת מים צוננים לתוך החמים, ואינו פשוט כלל, וע' להרדב"ז (ח"א סי' צ"ה), ויעו"י עוד באורך בפתה"ד (סי' ש"ח ס"ק ז') שהאריך בדעות רבותינו בזה, ולא עת האסף כאן.

49. דאף התו"ט דבההיא דכניסת הטבילה באבוקות של אור בידיהם דלעיל הביא טעמים אחרים, מ"מ הנה לקמן (פ"ה מ"ה) תנן דמי שזכה במחתה נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה, ירד ועירן לתוך של זהב, נתפור ממנו כקב גחלים והיה מכבדן לאמה, ובשבת היה כופה עליהן פסכתו, וכ' הרע"ב דבשבת אסור לכבות, והעיר בתו"ט דמה"ת אינו אסור בכיובי אלא כשיתכוון לעשות פחם וא"כ הכא בכיובי זה ל"ה אלא שבות, ותי' דהכא כיון דאפשר בלא כיבוי לא התירו השבות במקדש, וע"ש בתפא"י (שם או"ל) שתי' קו' התו"ט ד"ל דכיון דמאי לגמרי למלאכה דאורייתא ואין חילוק כ"א במחשבה של מלאכה- אם נתכוון לעשות פחם או לא, הרי שגזרו בשבות כיו"ב

המוקצה' מש"כ בזה בס"ד, ואכהמ"ל בזה.

39. "לכא"ו תמוה, כיון דל"ה רק כמיחזי, סו"ס ל"ה אלא שבות, ואולי דר"ל דשבות כי האי דגזירה משום בונה אשכחן דאף במקדש גזרו כדהביאו התוס' מעירובין, אולם רש"י עצמו שם לא פי' כן (-ערש"י עירובין ק"ב. ד"ה והמונח, וכן לזה כוונתו)- רש"י, וע' במקד"ד (סי' כ"ב או"ה) שבי' בדעת הרמב"ם דס"ל כרש"י דאיסורא הוי משום דמיחזי כבונה וסותר, ועי"ז יישב מש"ה"ק דס"ל להרמב"ם דכלי שמל"ה מותר לטלטל מחמה לצל, ור' לעיל על קו' זו, והאחרונים הוסיפו בזה, ואכ"מ.

40. כפי רש"י הטעם דנקרא כאן שבות רחוקה, אמנם ביט"ש להר"ן ראיתי שבי' הסוגיא כהרא"ה דקאי על יוהכ"פ שחל במוצ"ש (ע"ש), ולפ"ז פי' הא דהוי שבות רחוקה- "אבל שבות רחוקה כקניבת ירק דלא הוי אלא למחר, ומן המנחה ולמעלה, לא התירו".

41. הוא ר"ש בן רבי חנינא סגן הכהנים (מאירי, בפתחתו למסכת אבות).

42. אמנם רבה בסוגיא שם ס"ל דאמרי' הואיל, ויעו"י בתוס' ד"ה ולרשב"ג, ובשעה"מ (עבודת יוהכ"פ, פ"א ה"ד) במאי פליגי תנאי לדעתו.

43. בשבעת הימים קודם יוהכ"פ שהיו מפרישים כה"ג מביתו ללשכת פהרדקין "מוזין עליו מאפר הפרה בשלישי להפרכתו ושבעיני שהוא ערב ויוהכ"פ, שמא נטמא במת ולא ידע, ואם חל יום שבת

בשלישי או בשבעי שלו דוחין את ההזייה" (רמב"ם שם), ועי"ז דן השעה"מ- אמאי דוחים ההזייה, והא הוי שבות (ר' יומא ה'). ואין שבות במקדש.

44. וקצ"ע דהמג"א (סי' רע"ו ס"ק ח') כ' לאסור בשבת לומר לגוי לבנות ביהכ"פ, גם משום דמוכח "סופטו" דשבת דלא התירו שבות רחוקה, והיינו ד"בנין ביהכ"פ גופה אין בו מצוה אי לאו שיתפלל בתוכו, וא"כ מצות ביהכ"פ היא התפילה, וכיון דשבת זו לא יתפללו בה אין מתירים שבות משום ימים הבאים שיתפללו אז בתוכו" כלי המחצה"ש, אלא דכאמור קצ"ע שציין בזה לההיא דשבת, דהתם הרי נדחה הוא וכאמור מעלה, ורק בפסחים הוא נותר (עכ"פ לחד מ"ד), ועי"ן.

45. ויעו"י בשו"ת רב פעלים (או"ח ח"א סי' ז"ד) וט"ז (סי' תרנ"ה ס"ק ב') ומאמ"ר (שם) ובתוה"ד בשו"ת יבי"א (ח"ה או"ח סי' י' או"ב) לענין שבות דשבות- רחוקה- במקום מצוה, ודו"ק להאמור מעלה.

46. ומבו' דס"ל דשייך חשש הטייה אף בנר שעוה, והרי דלשיטתו אילן וכהמבו' בספרו מלבושי יו"ט דבטור סי' תר"פ הביא משם הר"מ מרטנבורג שראה בצרפת את מורו ה"ר שמואל שלא היה לו מקום אחורי הדלת להדליק נרות של חנוכה והיה קובע אותם בדלת עצמה אחורי הדלת, והטעם טעים דמאחר שהדלת בטלה לגבי בית הרי הוא כמחובר לקרקע ולא חשיב כטלטול לנר, ואין לומר כשפותח או נועל

לאו פקו"נ הוא, ודחי דא"כ יעמוד לעולם במדבר ויחלל שבת, וסיים 'אלא י"ל דמשר"ה לא שאני ליה הכי משום דאפילו בההוא יומא נמי מותר לצאת חוץ לתחום הואיל ותחומין דרבנן, וכי"ב כ' המג"מ פ"ב משבת הכ"ב בשם הרמב"ן דבשאר הימים שרי כדי לצאת מן המדבר, וביום שמשמר שרי משום דתחומין דרבנן, ואפי' למ"ד דהוי דאורייתא כיון שאינו איסור סקילה לא החמירו, הרי דלפ"ד שונה ההיתר של היום שמשמר משאר הימים, ובמג"א (סי' שד"מ סק"ג) הביא ב' הדעות וצ"ע דנפק"מ לשאר איסורין דרבנן, דלהתוס' והרא"ש אסור.

והנראה בביאור פלוגתתם בהקדים דברי הרדב"ז שחידש (ח"א תשו' ע"ו) דהשבת נמסרה לכ"א מישראל, הה"ד 'כי אות היא ביני וביניכם', מה אהא ברית הוא לכא"א מישראל, אף שבת כן, ומשר"ה בכל מקום שיהיה מונה ו' ימים ולאחריהם עושה שבת, ורא"י לזה מהא דאחר שהגיע לישב וידע שטעה ועשה מלאכה בשבת לא חיבוהו להביא קרבן, לא חטאת ולא אשם ולא וידוי, הרי, שקיים מצות שבת, ועוד, דהא עכו"ם ששבת חייב מיתה ולא דווקא בשבת אלא אף אם קבע לו יום אחד לשבתה, ועע"ש [וע"ע בדברי מהר"ם חאגיז במשנת חכמים (אות תקמ"ג) שהביא מס' הקנה שהמהלך בדרך ושובת בשביעי- הקב"ה מקבל שבייתו כאילו שובת שבת זמנה, וכי"ב כ' הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (שבת ס"ט): בשם ס' מגיד משרים (דמרו הב"י, פי משפטים) דאין שבייתו נחשבת כספק, אלא דהוא דבר עצמי דשביעי ששובת בו הוא שבת שלו, ע"כ, ומ"מ י"ע אם כוונ' כהרדב"ז או דמיירו רק דאחר דאין לו ברירה ומצווה לשבות עכ"פ, יחשיב לו הקב"ה את שבייתו כאילו היתה בזמן הנכון, אבל לא שעצם קביעות שבת חדשה חלה כאן (וכצד זה לכא"ו מתב' יותר בדברי ס' הקנה הנו').

ואשר לפ"ו י"ל דזה הוא שורש פלוגתת הראשונים הנ"ל, דהנה אי כהרדב"ז הרי היום ששומר מיקרי כלפיו כדן שבת גמורה ואסור גם באיסורין דרבנן- דהא שם שבת עליה, והכי ס"ל להתוס' והרא"ש וע"כ בטעם היתר הליכתו הוצרכו לומר דהיינו כדי שיוכל להגיע למקום ישוב, אך הרמב"ן והר"ן פליגי בזה, וקסברי דאינו נזהר אלא משום ספיא, והא דמשמר יום אחד במיוחד ועביד ביה קידושא ואבדלתא היינו כמש"כ רש"י- כדי שיהא לו לזכרון בעלמא ולא תשתכח שבת ממנו.⁵¹

ואם כנים אנתנו בזה יש להוסיף דהנה הריטב"א הק' דהכיצד יעביד קדושא ואבדלתא, והא קיי"ל דספק ברכות להקל, ואף דהוי דאורייתא מ"מ ספיא להחמיר דווקא כשיודע שחייב בברכה ודאי אלא שמסתפק אם כבר בירכה (ע' היטב במשנ"ב סי' ס"ז סק"א), ותי' דספק ברכה לבטלה איסור דרבנן הוא, א"נ דיקדש ויבדיל בלא ברכה, ומל' הגמ' נ' יותר כתי' קמא.

איברא, דהמג"א (סי' רט"ו ס"ק ו') בי' בדעת הרמב"ם דאיסור ברכה לבטלה הוי דאורייתא וכ"ה פשטא דתלמודא (תמורה ד'), ולכא"ו היה צ"ל עפ"י דזאת עפמש"כ המג"א (שלי"ב, וכי"ב ו' מב' במרכה"מ פכ"ג משבת ה"י, יעו"ש) דשאני

הלכתא כר"ע במתני' דהתם גבי שרץ שנמצא במקדש, דמכולה עזרה- שהיא מקום שחייבין על זדונה כרת ושגגתו חטאת- מוציאין אותו⁵², ומתב' דס"ל להחש"ל דבהר הבית יש שבות, אמנם, ע' בשעה"מ (הל' עבודת יוה"כ פ"א ה"ד) דנתקשה נמי בקו' הגבוי"א הנו', וביסוד קו' נקט להדיא "ומשמע ודאי דאפי' בהר הבית אמרי' דאין שבות במקדש מדאמרי' בעירובין (ק"ב): שבות מקדש- במדינה לא התירו, ומשמע דוקא בירושלים הוא דלא התירו, אבל במקדש אפי' בהר הבית התירו", וע"ש מש"ת, וע"ע בשיירי קרבן (לבעל הקרבן העדה, על הירושלמי פסחים ח' ג') ובחי' טוב ירושלים שם.

י"ב. אין שבות במקדש- בשאר איסורים מלבד איסורי שבת

המהרש"א (שבת מ"ב). נקט דדווקא באיסורי שבת אמרי' להאי כללא דאין שבות במקדש, אך גבי שאר איסורים לא נקטינן ליה, אמנם המרדכי (שבועות, הל' מקואות, רמז תש"נ) הביא ששמע "ואיני יודע אם ממורי ר"ת עצמו או ממורי רבינו הקדוש" שהיו הנשים מחממות יורה מלאה מים ומשליכות למקוה לחממו בימות החורף ואסור להן ר"ת, ונקט המרדכי לבאר טעם האיסור דהוי משום גזירת מרחצאות, והקשה ע"ז מדתנן (יומא ל"א): גבי טבילת הכה"ג ביוה"כ"פ- דאם היה כה"ג אסטניס מחממין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צנתו, ותי' ד"כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן כדאשכחן... ואין שבות במקדש... כ"ש בעבודת יו"כ דתקפי טובא", ומבו' דס"ל דעצם יסוד ההיתר והקולא במקדש אינו נגדר לדיני שבת דווקא⁵¹.

בדין ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת והמסתעף לספק וספק ספיא בברכות, לקולא ולחומרא

א'. א"ה (שבת ס"ט):- היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד, חייב בר רב אומר משמר יום אחד ומונה ששה, במאי קמיפלגי, מ"ס כברייתו של עולם ומ"ס כאדם הראשון, מיתבי כו' תיובתא דחייב בר רב תיובתא, אמר רבא בכל יום ויום עושה לו כדי פרנסתו בר מההוא יומא, וההוא יומא לימות!! דעביד מאתמול שתי פרנסות, ודילמא מאתמול שבת הוא, אלא כל יום ויום עושה לו פרנסתו אפי' ההוא יומא⁵², וההוא יומא במאי מינכר ליה? בקידושא ואבדלתא, וביסוד דין שמירת יום אחד נ' לבאר ע"פ פלוגתא דרבנן, דהנה התוס' כי דלהלך יכול כל יום כמה שירצה מלבד ביום שמשמר דאל"ה לא יגיע לעולם לישב, והא דהק' במאי מינכר ולא סגי בכי, היינו משום דאין היכר בדבר שהוא בשב ואל תעשה כדהכא שישב ואינו הולך, א"נ דאפי' ביום שמשמר שרי ליה לילך כרצונו וע"כ אינו ניכר כ"א בקידושא ואבדלתא, וכ"מ ברא"ש (פ"ז ס"א) שכ' בתי' ב' דשרי אף ביום שמשמר, וה"ט- "כדי למהר לצאת מן המדבר", הרי דנקטו טעמא דהתירא כדי שיגיע למקום ישוב ולא ישאר בארץ גזירה.

ומאידך, הר"ן (ל"א. מדפריה"ן) הביא טענה דאף בשאר ימים אסור לו לצאת חוץ לתחום דהא

היא דיומא דעשו רק להקיצו ולא היה זה כדרך המשוררים, ובכה"ג שרי, ודלא כתי' הכס"מ], וכן הקו' מהל' עבודת יוה"כ הנו'.

ושו"ד דאח"ז הביא משם הרב שרשי הים (ח"ב דקע"ו) להקו' מההיא דהעירו הכה"ג ביוה"כ ע"י הקשה באצבע צרידה, ותי' הרב שה"י לחדש שיש לחלק בין השבותין: דדווקא שבות דטלטול הנו ס"ל דאין להתיר במקדש היכא דאפשר באופ"א משום דגזרו להאי שבות מטעמא דשמא יבוא לכבות הנו דשכיח טפי וקרוב הדבר, אבל שבות דאצבע צרידה משום שמא יתקן כלי שיר לא שכיח ואינו קרוב לבוא, ומשר"ה התירו אף אם יכול בגוונא אחריא, וסמך לזה מדברי התוס' הנ"ל שכבר חילקו בין השבותין, ולא כללא גמירא הוא לן בכל דוכתי דאין שבות כלל במקדש, אלא יש יוצאים מן הכלל, "ומזה נבוא להבין אמרי' בינה"- כתב הפתה"ד- דאפשר ליישב הרמב"ם הנו' מהל' קרבן פסח, דהנה לכא"ו מה שסיים דאיסור שבות במקדש היתר הוא, נראה כמיותר, שהרי כבר כתב שאין איסור שבות במקדש אף במקום שאינו צורך עבודה, "ונראה פשוט דרצה לרמוז בדברים הללו דגבי שבות במקדש לא מהדרין אהיתרא או איסור קל אלא עבדינן ליה בפשיטות כאילו לא היה בו שום שבות במדינה, וזה מדויק מדלא אמר איסור שבות במקדש דחוי הוא, דהיינו דאיכא גבי טומאה בין טומאה דחוויה בציבור להתורה... דכי כ' כן הרמב"ם ז"ל אינו אלא אההוא דינא דרחיצת העזרה ודומיו שאר מיני שבות קל דמתירא שהוא דבר חזק לבוא לידי איסור תורה, הגם דהוי שבות התירוהו במקדש בכל אופן... אבל אה"נ דגבי שבות חמור דקרוב הדבר לפגוע באיסור תורה מודה הרמב"ם ז"ל דאין להתיר במקדש השבות ההוא אלא היכא דליכא שום אופן לעשות בלתי ע"י העברת השבות" [וציין לשיירי קרבן (על הירושלמי, ביצה פ"ה ה"ב ד"ה רשב"ל, לבעל קרבן העדה), יעו"ש גבי הקדש בשבת שהיה לו להקדיש מאתמול].

ודע, דבשד"ח (ח"א, כללים, מער' האל"ף בפאת השדה או"ז) העיר ע"ד הכס"מ מדברי התוס' דמנחות הנו' שהוצרכו לומר גבי קנים ידש שבותים שאינם במקדש, ואם כדברי מרן הכס"מ ס"ל מאי קשיא להו מעיקרא, והא כיון דאפשר לעשותו מער"ש הכי אית להו למיעבד וע"כ עושים כן, ואינם דוחים את השבת, עע"ז, ולכא"ו לפי חילוק הרב שה"י והפתה"ד הנו' אפשר לדחות הרא"י דכיון דהתם לא קרוב הדבר שיעבור על איסור הרי הותר השבות אף שאפשר בענין אחר, וע"כ הוצרכו התוס' לבאר לן דיש מן השבותים שנאסרו אף במקדש, ודו"ק.

י"א. שבות בהר הבית

הנה ביומא (ח':) הק' גבי הזאה על הכהן- הזאה כל שבעה מי איכא, והא קיי"ל דהזאה שבות ואינה דוחה את השבת, אלא מאי אית לך למימר שבעה לבר משבת, ובגבוי"א הק' העיר שהיו יכולים להזות עליו בעזרה שהרי אין שבות במקדש, והניח בצ"ע, ובהגה' חש"ל יישב דאסור להכניס מי חטאת בעזרה שהרי מטמאין הן להנוגע והנושא (ע' שם י"ד), ולהדיא אמרי' בעירובין (ק"ד): וכוונתו מדפסקינן

יוה"כ"פ (פ"ב ה"ד) הנו' דהותר להם לעבור על שבות וללכך מבערב ע"מ להטיל למחר במים, על אף שהיה אפשר בצורה אחרת [וראייתא בתפא"י (תמיד, פ"א אומ"א) דצ"ל הטעם שלא אחזו הנרות בשבת עפ"י התוס' דלא כל השבותין הותרו במקדש, אך אין לומר דה"ט משום דאפשר בלא שבות, דהרי היו מטיילים עשית מלובן מעריהו"כ"פ לתוך המים שטובל בהן הכה"ג ביוה"כ"פ אף שהיה אפשר לחמם מים מעריהו"כ"פ וליתנן ביוה"כ"פ למקוה (והוא קו' המל"מ הנו'), ואין לומר דהתם ה"ט שלא יאמרו כה"ג טובל בשאובין (ע' ירושלמי דיומא פ"ג ה"ה) ומשר"ה מיקרי התם כאי אפשר באופ"א, דהא על כרחך צ"ל דמה"ט לחוד לא סגי שהרי בכל חייבי טבילות לא מצינו דחיישי להכי, אלא על כרחך דמהותר שבות במקדש שרי אף באפשר בלא שבות, ורק אם אפשר בקלות מאוד- אינו נדחה, כהא דהבאת פסח מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו (יעו"ש פסחים ס"ו, ומנחות צ"ו)].

ואשר היה נראה לייסד, דדבר שהוא עצמו צריך, אלא שהדרך לעשותו אינו מוכרחת ככה"ג או ככה"ג שרי לעשותו- אף לר' נתן- בדרך שהיא ע"י שבות, כיון שאין שבות במקדש, ורק דבר שא"צ לו כלל אסור בו שבות אפי' במקדש (עכ"פ לר' נתן ולר' יונתן), אלא דלפ"ו יוקשו דברי הכס"מ הנו' משלהי הל' בית הבחירה (ח' י"ב) דהצריך נרות הדולקות מער"ש, ואין לומר דמה שאפשר לעשותו מער"ש- אף שהוא נצרך בשבת- כדבר שאינו נצרך דיינינן ליה כיון שאינו זקוק לעשותו דווקא היום, דהא אי נימא הכי תיהדר קו' המל"מ הנו' מהל' עבודת יוה"כ"פ, וא"כ לכא"ו הקושיא לפנינו עומדת- סתירה בדעת הרמב"ם (כמו שביארו הכס"מ) בשבות שא"צ במקדש.

אלא דכבר נזדעקו האחרונים ע"ד הכס"מ מפסקו המפורש של הרמב"ם (קרבן פסח, פ"א ה"ט'): "חל י"ד להיות בשבת, כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, ורוחצין את העזרה בשבת, שאין איסור שבות במקדש, אפי' בדבר שאינו צורך עבודה איסור שבות במקדש היתר הוא", ונקט הכס"מ להדיא דלא פ' כו' נתן כיון דמשמע דרבנן פליגי עליהו, והלכתא כותיהו, וחדש בפתה"ד (סי' שלי"ט ס"ק ג') דר' נתן לא איירי אלא בשבות שאינו צורך עבודה גופה, והתם איירי בהדחת עזרה שהיו מדיחים אחר שכבר נגמרה לגמרי מצות הקרבת ק"פ, ותכל כל עבודתה והקרבתה, וכיון שאינה נצרכת ההדחה לגוף העבודה- אסרה ר' נתן, ובוה פ' הרמב"ם דלא כוותיה אלא דאף שבות כה"ג שריא, לפי שא"ל להדיח העזרה אם לא יעבור על השבות, אבל במקום שאפשר לעשות הדבר בהיתר בלי לעבור על שבות- כגון בההיא דנרות העזרה, שיכול להדליקם מער"ש, ס"ל להרמב"ם דאין להתיר במקדש אף דהוי משום שבות, עכת"ד, אלא דלכא"ו לא אהני לן חילוקו ליישב קו' המל"מ הנו' מדברי מרן עצמו בביאור"ד הרמב"ם דהא דהיו עושין באצבע צרידה בשבת להעיר הכה"ג הוא משום דאין שבות במקדש, והתם הרי היה אפשר בענין אחר [ומ"מ דעת הרמב"ם בזה אפשר ליישב ע"פ דרכו, וזאת עפמש"כ המג"א (שלי"ב, וכי"ב ו' מב' במרכה"מ פכ"ג משבת ה"י, יעו"ש) דשאני

הוי, פירש דא"כ נמצא מחלל שבת שלא לפקו"נ, הרי דכל ההיתר היה מטעם פקו"נ וממילא אסור להרבות בשיעורין, וכי"ב מב' בהרבה ראשונים דמה"ט איכא למיחש שאם יצום יום אחד בשבוע ימות, כיון שלא אוכל כדבעי בערב הצום אכילה המספקת לו גם לצום, וע' באו"ז הל' ער"ש ס"טו דתלה בזה גירסאות הבבלי והירושלמי, דבירושלמי א"י: "כדי קיום הנפש" וממילא מאחר שאינו אוכל הרבה אין לו הכנה הדרושה לצום כדבעי, וע"כ אין אומרים לו לצום, אך ג"י הבבלי הויא: "כדי פרנסתו", וממילא יכול לצום, ולהירושלמי א"ש דפריך "וההוא יומא לימות?", ולא ביאר שם כוונ' הבבלי בזה, ודו"ק, [והנה למ"ד להלן דכל שמירתו מצד ספק הויא י"ע אמאי לא יאסר לו לצום יו"א אף אם יכול דשמא אותו היום שבת הוא לכל באי עולם, ונמצא מתענה בשבת, ובפרט למ"ד דעונג שבת דאורייתא, וצ"ע].

53. ומהאי סברא- שלא תשתכח- מב' בגמ' (סוכה ל"א): דאם לא מצא אתרוג לא יביא רימון ולא פריש ולא דבר אחר, פשיטא, מהו דתימא- ליתני, כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג, קמ"ל זימנן דנפקי חורבא מיניה, וכ' הרא"ש (שם פ"ג סי' י"ד) בהאי לישנא, "תניא ד' מינין שבלולב אין פוחתין מהן ואין

ומשר"ה ס"ל לריב"ב דמוציאו בהמיינו, דאף שמטמאו במגע מ"מ עדיף הוא מלחזר אחר צבת ולהשהות בינתיים להטומאה, ואינו מוציא בידו משום דטפי עדיף שיטמא המיינו משטמא גופו, דבבגדים טמאים ליכא כרת, ובאדם איכא כרת, ומתבאר דע"כ לא פליגי ריב"ב ורי"ה אם שיהיו טומאה או ריבוייה גרע כ"א ככה"ג דבאפושי ליכא חיוב מיתה, ואפ"ה איפסיקא הלכתא כרי"ה דשיהיו טומאה עדיף, אבל להוציא בידו דהוי חיוב כרת ליכא מאן דסבר דכדי שלא להשהות את הטומאה יתחייב כרת, וא"כ הגם דהתם טומאה והכא רוח רעה, מסתברא דלענין זה לא שני לן מידי, וממילא כיון שכשהולך ד"א בלא נט"י חייב מיתה, היאך נתיר לו לרוץ ולהתחייב מיתה כדי שלא ישהה רור' עליו, ו"מוזה נר' כסברת רבנן קשישי ז"ל דלילך פחות פחות מד"א עדיף הגם ששוהה את הטומאה ולא ילך ד"א בב"א ויתחייב מיתה לשמים ח"ו", ועע"ש.

51. ובהמסתעף בזה לענין דינא ע' בהגה"ה במרדכי שם וביו"ד סו"ס ר"א ובפוסקים ז', ואכ"מ.
52. ובירושלמי (שבת א' ז') מבואר דהאי כדי פרנסתו דשרי ליה בכל יום היינו כדי קיום הנפש, וכ"מ ברש"י דהכא דעל קו' דדילמא אתמול שבת

פי' ר"ע מברטנורא (תמיד פ"ה מ"ה) וכבר העיר עליו בתויו"ט (שם).
ואגב, הנה בגמ' בבלי שם בי' פלוגתא ריחב"ב ורי"ה, דריב"ב סבר דאפושי טומאה עדיף מאשר להשהות, ורי"ה סבר שיהיו טומאה עדיף מריבוייה, ואשר לפ"ז הביא הפתה"ד ראי' דלא כהשע"ת בהל' נט"י, וזה תוקף הדברים: במג"א (או"ח סי' ד') הביא דברי זוה"ק שההולך ד' אמות בלא נט"י שחרית חייב מיתה, והחיד"א (ברכ"י סי' א' ס"ק א') כי דשמע מרבנן קשישי ז"ל דאם המים המוכנים לו לנט"י רחוקים ממנו מאד, הלוח ילך פחות פחות מד"א עדי הגיעו אל המים, אולם השע"ת (שם ס"ק ב') טען דלא נהירא, שהרי עדיף שילך במרוצה כדי שלא להשהות רוח רעה על ידיו, אמנם הפתה"ד (סי' ד' ס"ק א') טען לעומתו דטפי עדיף להשהות הטומאה משילך ד"א ויתחייב מיתה, וחיליה מסוגיא דעירובין הנו', ומהרמב"ם (שם) שפ' כרי"ה [ויש לתקן בס' פתה"ד דאגב ריהטא נדפס שם שהרמב"ם פ' כריב"ב, ואינו כן אלא כרי"ה, וכידוע דלאחרונה האיר אור חדש בעולם התורה בהוצאתם לאור במהדורה מפוארת של כתבי רבינו הגאון המופלא ב' פתה"ד, ואולי תקינו זה שם], וציין להמל"מ שכ' בתו"ד דשרץ אינו מטמא בשמש

במקדש, ולכא"ו כוונ' בזה כסברת התוס' וסיעתם הנו' (כלל א') דלא כל שבות התירו במקדש אלא דבשבות הקרוב למלאכה דאורייתא איכא למיחש, ולכן נפלאתי מעט אודות הגהת בנו על אתר שהביא סמך לדבריו מדברי הרשב"א (שבת צ"ד): דנקט משם ר"ח שלא התירו בשבת למת משום כבוד הבריות כ"א בדבר שעיקרו מד"ס כגון כרמלית, אבל לא לרה"ר דהכא מי מפסי במחשבה שלו אם הוא צריך לגופה אם לאו, שהרי אפשר בהוצאת המת שיהא בה צורך לגופה של מלאכה כגון אותה שאמרו בירושלמי בגוי שהוציא לכלביו, ולא ציין כלל להנ"ל, ומ"מ מהרשב"א יותר ראי'- כיון דמייירי נמי על מחשבה.

50. מתניתין: שרץ שנמצא במקדש כהן מוציא בהמינו שלא לשהות את הטומאה, דברי רי"ח בן ברוקה, ריה"א בצבת של עץ שלא להרבות את הטומאה, מהיכן מוציאין אותו, מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח, דברי ר"ש בן גנס, רע"א מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו, ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתו, רש"א מקום שהתירו לו חכמים משלך נתנו לך, שלא התירו לך אלא משום שבות, והלכה כר"ע, וכ"פ הרמב"ם (ביאת המקדש פ"ג ה"כ), ויעו"ש היטב

בתרא דהריטב"א, אך זאת לא יתכן שהיה להדיא פ' הרמב"ם שם שמברך. ומעתה הרי טהרה בחיבורו, דאפ"ל דבהאי קטירא איתקטר, דפלוגתא דקמאי דעסקינן בה היא בסברת הרדב"ז, דהריטב"א ס"ל דאינו משמר אלא מספק לזכרון בעלמא, וע"כ הוצרך להא דהוי דרבנן או דמיירי בלא ברכה ומש"ה קרי ליה ספק ברכות, אך הרמב"ם יתכן דס"ל כסברת הרדב"ז דחילל עליה

מוסיפין עליה, לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רימון ולא דבר אחר, ויש שרוצים לדקדק מכאן דאם לא מצא אתרוג כשר מברך בפסול, מנדקט פריש ורימון ולא נקט פסול, ואור"י... משמע שבשעת הדחק יוצאין אפי' בפסול... וכ"כ הראב"ד ז"ל, ושוב חזר בו ואומר דבין בשעת הדחק ובין שלא בשעת הדחק אין יוצאין ביבש כלל... וסברא הוא כי היבש כמת הוא, וכמה שנחת שיעורו ואינו, ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בימים בשעת הדחק כדי שלא תשתכח מהן תורת לולב ואתרוג, וע"ש אריכות בזה [וההיא דגמ' דשמא נפיק חורבא אינו אלא במין אחר שיחשבו שמותר ליטלו, משא"כ במינו כשהוא פסול], וכ"פ מרן (סי' תרמ"ט סעי' ו') דנוטל הפסול בלא ברכה, ויעו"ש רמ"א (ומג"א ס"ק כ"ה), ושורש הדברים פלוגתת רמב"ם וראב"ד (לולב, פ"ח ה"א), וגבי שאר פסולים - חוץ מיבש - יעו"ש מג"א (ס"ק כ"ו) וט"ז (ס"ק י"ב) ושעה"צ (ס"ק ס"ג).

וראתי לחכ"א שליט"א שדן בזה מ"ש מהא דקמן דהמהלך במדבר מברך קידוש היום [אמנם, ר' להלן למעלה אודות הברכה, והכא הנידון למאן דמתיר לו ברכה], אף שעיקרו כדי שלא תשתכח ממנו תורת שבת, ורצה לומר דשביתת השבת של זה המהלך במדבר שאני דיש בה קיום, מדאורייתא או מדרבנן, ולא הביא כל המקורות הנז' מעלה, כ"א לדברי מג"א (סי' שד"מ ס"ק ג') דכיון שחל עליו שבת אסור בכל כמו ביו"ט שני דהוי נמי ספיקא ואיסור שבת, אלא דכאמור מעלה י"ל דלא לכונ"ע מקיים הוא דין בזה, וי"א שאינו אלא למען לא תשתכח תורת שבת ממנו, אלא דמאן דס"ל דמברך בשו"מ ס"ל דהוי לו קיום ענין שבת, ודו"ק.

54. אגב גררא בהמתעף לענין ספק ספיקא ברכות. א[א]. הנה דין האנדרוניוס בברכה על מ"ע שהזמן גרמא נתון בפלוגתא דרבוחא, דעת הלבוש (סי' טו"ב ס"ב) דחייב לברך כיון דהוי ספק ספיקא, דשמא זכר הוא, ואף את"ל דנקבה הוא שמא הלכה כר"ת ששנים מברכות על מעשה"ג, ובס"ס אין חשש דלא תשא, ובדברי חמודות (ריש ה"ל ציצית) פליג עליה, דהא כיון דיש כאן ספק לית - מ"ל חדא ספיקא ומ"ל ס' ספיקות, ולא יצאנו מידי ספק ברכות, וע' בס' קובץ (א' מק"ש א') דהביא להוכיח כהלבוש מהתורה"ד שפ' בהמסופק אם ספר לילה אחד ספיה"ע רשאי לספור בברכה משום דס"ס הוא, ס' דספר וס' דהלכה כמ"ד דכל לילה מצוה בפ"ע היא, ואני הצעיר נ"ל דפלוגתתם היא פלוגתא דרבוחא, ובגדר ס"ס תלויה, ויארכו הדברים מעט, וזה החלי בס"ד.

הדבר ידוע דאפליגו רבוחא בגדר ספק ספיקא, הש"ש (א' א') הביא דברי הרמב"ם דהא דסדאורי' לחומרא היינו מדרבנן, ועפ"ו ב"י הפנ"י (כתובות ט'). דהא דס"ס לקולא הוא משום דכיון דהיה ספק א' בדאורייתא ממילא הו"ל דין דרבנן, וספק ב' עביד ליה ספיקא דרבנן דאזלי ביה לקולא (וע' חו"ו"ד בכללי ס"ס סק"ו דאליבא דהרמב"ם לא דיברה תורה אלא בודאי ולא בספק, ויש לחלק בין היכא דהוי קו"ע לבין לית, ע"ש), אך הרשב"א (ח"א תשו' ת"א) כ' להדיא לא כן, אלא דטעם הקולא בס"ס הוא משום שיש רוב ויותר מרוב צדדים' להתיר ואזלי בתר רובא, ואשר י"ל דהוצרך לזה אחר דס"ל דבסדאורי' אזלי מה"ת לחומרא (כמב' בש"ש שם בשמו ובשם הר"ן) וע"כ דלא ס"ל בגדר ס"ס כהרמב"ם.

ואינה ד' לידי ראיא דע"פ הרשב"א מברכים בס"ס לחחמיר, דהנה בברכות (ג"ן), אי' דאין מברכין על נר ובשמים של עכו"ם כ"א כרוב ישראל או מחצה על מחצה, וע' צ"ח שהק' דגבי בשמים (סרצ"ז - ר' סע' ב') לא הזכיר בשו"ע היתר דמע"מ, אך גבי אור (סרצ"ז ס"ז) הביאו, ותי' דבאור יכול לברך כיון דסמכי' מיעוט נכרים שראוי לברך על אור שלהם למחצה ישראל והו"ל רובא, משא"כ בשמים שכבר כ' המג"א שכיון שמריח כ"כ רחוק מחוץ לעיר מסתמא משיביה הוא בא - הו"ל מחצה בלבד, לא יברך ממסיבה דעכו"ם או דישאל, וכיון דבמסיבת עכו"ם אין שום צד להקל נותר הדין דסב"ל, הרי להדיא שמברכים ברוב, ואי ס"ס הוא כרוב וקו"י אם עדיף

שם שבת, וממילא קושיא מעיקרא ליתא, דהא לאו משום ספק מברך אלא דשם שבת חייל עליה, וע' היטב במו"ק להיעב"ץ דכך כח חכמים יפה לקבוע ברכה מפני הספק ואינה לבטלה, ועע"ש, ועפ"ז אפ"ש"ל באופ"א דעת הרמב"ם ושמא כוונת היעב"ץ עצמו כהרדב"ז, וע' מש"כ עפ"ד בפתה"ד ליישב עוד דהנה לכא"ק דאף אי נימא דכיון דקידוש הוא מה"ת ע"כ אפשר לאומרו אף בספק כבברהמ"ז, מה

מרב - יש לברך. ועוד נ' להב"ר לזה, ממשנ"פ (סתרפ"ח) שכתב בספק אם הוקף חומה מימות יב"נ - קורין המגילה ב"ד ובט"ו, ומברכין ב"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם (ושמא יש לחלק דשאני התם שחייב בעיקר הברכה, והרוב רק קובע לזמנה, ודו"ק). ומציאה מצאתי, דהנה בשו"ע (סתר ס"ב) פ' מרן שצריך לברך שהחינו בליל ב' דר"ה על פרי חדש, ובשעה"ת הבי"ד השבו"י שאם אין לו פרי חדש מותר ליקח יין חדש לברך עליו זמן אע"פ שברך על הענבים שאכל קודם ר"ה, ואף שד"כ אינו מברך זמן ככה"ג דהא יש מסופקים בדבר כמ"ש המג"א (סרכ"ה), מי"מ בליל ב' דר"ה שלדעת כה"פ מברכים זמן (ע' באה"ג שצ"ח שהיא פלוגתא בין גדולי הפוס' והגאונים), אלא שלכתחילה נוהגים בפרי חדש - שפיר יוצא בזה יד"ח דהוי כס"ס, והוכיח מהמג"א, ומוכח שמברכים שהחינו בס"ס [ומ"מ אינו ראי' מוכרחת לשאר הברכות, דהא אפ"ש"ל דס"ל כהריב"ש (תשו' תק"ה) והב"ח (סכ"ט) וא"ר (סכ"ב) וצ"ח (ברכות ס') והחת"ס (א"ח תשו' נ"ה) והרדב"ז (ח"א תשו' שצ"ט) דברכת שהחינו משום שהיא רשות ותלויה בשמחת הלב - לא אמרי' בה סב"ל, אלא אם מרגיש שמחה בליבו מברך אפי' בספק, ועפ"מ"ג בפתי' לה"י ברכה"ש (אלא דא"כ אמאי נצרך לס"ס תיפ"ל אף מצד ספק אחד, ושמא כיון דקל הוא יותר משאר ברכות כבר אין להוכיח, דיתכן דהקל בזה בס"ס יותר משאר ברכות), אך הרבה פליגי בזה וס"ל שבספק לא יברך, וכה"ב מרן ביתא יוסף סרכ"ה בשם האגור, ועמשי"כ הוא והב"ח בסת"ב, וצ"ע לכא"ו בדהב"ח, ודו"ק].

ובקודש חזיתי, דהנה נסתפק מרן (ד' י"ג) בהנעור כל הלילה אי צריך ליטול ידיו שחרית להעביר ר"ו"ר מעליו, והכריע הרמ"א שיטלם בלא ברכה, והב"ח העלה בהוכחה מתשו' הרא"ש שיברך משום דל"פ רבנן, ובמג"א דחה ראייתו כיון דהרא"ש ס"ל דאף למנחה צריך לברך בנטילה, וא"כ ה"נ י"ל דאע"פ שלא הגיע זמן תפילה - יברך כיון שסופו להתפלל, אבל לדידן דעיקר הטעם משום בריה חדשה, זה אינו אלא ביטן.

ותבט עיני בדברי הגרעק"א (בגלשו"ע שם) שכי' דאינו מוכרח דזה עיקר הטעם, וגם י"ל דאנן מספק"ל אם כהרשב"א או כהרא"ש ומש"ה לא מברכים כשעושה צרכיו ומתפלל מנחה, אך הנעור כל הלילה דהב"י מסתפק אי אמרי' ל"פ, י"ל שיברך אם עשה צרכיו משום דהוי ס"ס, ס' כהרא"ש וס' דלהרשב"א נמי צריך לברך משום ל"פ, ומב' דהוא נמי ס"ל דמברכים בס"ס להחמיר.

ושורש הטעם בזה, נ' דהוא עפ"ד הרשב"א, דהנה המ"מ (פ"ד במכורות ה"א) כ' דבס"ס דרבנן להחמיר אזלי לחומרא, ואף שלא מצא כן בראשונים ואחרונים מ"מ הסברא מצד עצמה נכונה, וכשם דגבי איסורא דאורייתא דקיי"ל בספיקו להחמיר - מקילים בס"ס וטעמא דמילתא דכיון דאיכא ס"ס חשוב מיעוטא דמיעוטא ולי"ח ספק ומש"ה אזלי לקולא, וא"כ גבי ספיד"י נמי דאזלי לקולא, היכא דאיכא ס"ס להחמיר הוי מיעוטא דמיעוטא להקל ולי"ח ס"ס וליל"ל למיזל לקולא, הרי להדיא דטעמו וסברתו מתבססים ע"ד הרשב"א (ועעמ"ש"כ בפ"ח משא"ה ט"ה ובפ"י ממקואות ה"ו), וע"ע בנוב"י (תניינא, יו"ד סס"ד) דכ' נמי דבס"ס דרבנן להחמיר אזלי לחומרא, והגדיר בטעמו דהוי קרוב לודאי, ומב' כהנ"ל, ואף הטעם דסב"ל הוא לכמה מרבוותא משום שהברכות הן מד"ס וספיקן להקל (כמב' ברמב"ם ח' י"ד מברכות, וכ"ה ט"ו, ומקורו בשאלות דיתרו שאלתא ג"ן, וע"ע בב"י מש"כ בשם רבינו מנוח ובפמ"ג בסס"ז במשבצ"ז סק"א ובסר"טו בא"א סק"ו ובפתי' לה"י ברכות או"ב ובס' קובץ שם, ודו"ק לפ"ו).

ובאמת, ע"פ טעמא דהרמב"ם אין הכרח לומר דמחמירים בס"ס דרבנן להחמיר, וכן נטה לומר (שלא מחמירים) בדעתו, הפמ"ג בגו"ר (כלל ח'), וע' בס' קובץ שם.

[ב]. וכאן אתכבד להציע בפניכם הערה בענין הברכה בס"ס, דהנה במ"ב (סר"ו סק"ד) פ' שהמסתפק אם

נענה להבדלה למ"ד דהוי דרבנן, וי"ל דכיון דהכי תקינו ליה לצלויי של שבת ולקדושי אכסא בברכה, ה"נ תקנו לומר הבדלה על הכוס בברכה, ותי' עוד דאיכא ספק ספיקא, ספק דהלכה כמ"ד דגם הבדלה דאורייתא כהרמב"ם וסיעתו, ואת"ל דרבנן שמא באמת במוצ"ש הוא עומד ושפיר מבדיל, ובספק ספיקא יש לברך.⁵⁴

ואשר לפ"ז מתב' שפיר דהריטב"א לשיטתו כ'

אכל כזית פירות בכדי אכילת פרס א"צ לברך בורא נפשות רבות, ובשעה"צ ב"י טעמו, דסב"ל, ושכ"כ היד אהרן והדין עמו, ולא נוכל לצרף דעת ר"י דלברכת בונ"ר א"צ שיעור דהא התוס' והרמב"ם והרשב"א פליגי עליה, וכן סתם השו"ע בסר"י, וע"כ לא נחשב זה לספק כלל, ונותר רק ספק אחד, ומשמע מדבריו דאילו היה נחשב לספיקא היה יכול לברך, ולכא"ו סותר ד"ע ממש"פ להדיא בסר"טו דאפי' בס"ס אין מברכים, וצ"ע.

ועוד יש להעיר לכא"ו בדבריו, דבשו"ע (תפ"ט ח') פ' ע"פ התורה"ד דבמסופק אם דילג יו"א בספיה"ע ולא ספר, יכול להמשיך ולספור בברכה, ובי' המ"ב בסק"ל"ח ע"פ הפרי"ח דאיכא ס"ס, ספק שמא לא דילג, ואת"ל שדילג שמא הל' כהתוס' דכל יום מצוה בפ"ע היא [והמ"ב לא הזכיר בדברי הפרי"ח הספק דשמא הוי דאורייתא, כמו שיש שהוסיפו, ע' בארוכה בדברי המכתל"ד דלהלן], ומוכח להדיא דמברכים בס"ס.

אלא דלכא"ו יש מקום ליישב קו' בתרייתא, ע"פ המכתם לדוד (או"ח ס"ג ד"ה ומ"מ בודאי) שחילק, דהמסופק אם דילג יו"א בספיה"ע יספור בשאר הימים בברכה מדין ס"ס, כיון שהס"ס מחייבו בעיקר המצוה וממילא מתחייב גם בברכה, דלאחר שהוקבע שחייב לקיים המצוה ממילא שפיר יכול לברך ו'צוננו, וראי' ממש"פ מרן (ס"ז א') דהמסתפק אם קרא קריא"ש חוזר וקורא ומברך לפניו ולאחריה, ומב' דהברכות נגרות אחר המצוה, משא"כ היכא דהס"ס הוא רק לגבי הברכה, לא אמרי' ס"ס בברכות.

אלא דעצ"ד לכא"ו צ"ע דאיכא מציונו - דאין הברכה נגרת אחר המצוה, ואע"פ שמחוייב לעשות המצוה מ"מ לא יברך עליה, ע' ס"ז ס"ב גבי ציצית בטומטום, וסתק"פ מ"ב סק"ה בספק שמע שופר ביו"א דר"ה, וסתק"פ"ח סק"א בשופר בביהשמי"ש, וסתרנ"ב סק"ב גבי לולב בביהשמי"ש, ויו"ד סר"ה ס"ג גבי מילה באנדרוניוס.

וגם לזה היה מקום ליישב לכא"ו עפ"משי"כ המ"ב (סס"ז סק"א) דיש מחלקים בין היכא שהספק הוא אם מחוייב כלל בהמצוה דאזי לא יברך, לבין היכא דמחוייב אלא דא"י אם עשה המצוה דבעי לברוכי.

אולם, לא די דכבר במ"ב הביא מרבוותא דפליגי אחילוקא הדין, אלא דאף אי נימא לה להאי חילוקא דרבנן - יש עוד מן הקו', דהא גבי ביהשמי"ש הנ"ל כ' המ"ב דהוי ס' א' חייב בעיקר המצוה, ועפ"ז אפ"ש"ל דגם בהמסתפק אם ספר יו"א הוי ספק על עיקר המצוה, דהא יל"ה"ס אי בעי' תמימות והפסיד המצו' לאותה שנה, או"ד דל"ב תמימות וכל יום הוי מצו' בפ"ע לכתי' חייב, ובזה לכונ"ע קיי"ל שלא יברך.

אחר כל הדברים האלה דו"ק היטיב בדברים דכבר בדעת מרן עצמו ק' לכא"ו קו' אלימתא דהוי סתירה כהנ"ל, ועוד דהנה פ' (תפ"ט ו') דאם פתח לברך אדעתא דלימא דהוא יום ד' לעומר ונוכר שהם ה' וסיים אדעתא דה' אינו חוזר ומברך, ובכ"י ב"י טעמו דהנה בברכות (י"ב), הוא בעיא דלא איפשיטא גבי ברכות הנהנין, וע"כ אי ספיה"ע דאורייתא אזלי לחומרא וצריך לחזור ולברך ואין בו ברכה לבטלה, אך משום דקיי"ל דספיה"ע בזה"ז דרבנן אינו חוזר ומברך, ולכא"ו צ"ת דהא הברכה ודאי דרבנן ומ"מ אי הוית הספירה דאורייתא הו"ל לחזור ולברך, אע"כ דס"ל למרן דהברכה נגרת אחר המצו', והדק"ל מכל הראי' הנ"ל בדעת מרן דמוכח איפכא, וצ"ע, וד' יאיר עיני.

וחלק מזה שאלתי להגר"ח קניבסקי שליט"א בעבר, וזו השאלה, ותשובתה בצידה: מרן בב"י (תפ"ט) כ' שא' שפתח לברך על ספיה"ע אדעתא דלימא יום ד' לעומר ונוכר שהם ה' וסיים אדעתא דה' דהוא בעיא דלא איפשיטא גבי ברכות הנהנין, וע"כ אם ספיה"ע דאורייתא אזלי לחומרא ויחזור ויברך, אך כיון דקיי"ל דספיה"ע בזה"ז דרבנן אינו חוזר ומברך, והנה מוכרח דס"ל דהברכה נגרת אחר המצוה דהא היא ודאי דרבנן, ובכ"י איכא נפק"מ אם המצוה דאורייתא.

ולכא"ו קשה דמוכח איפכא בדעתו ממש"פ בס"ס ס"ב שטומטום ואנדרוניוס לא יברכו על ציצית מספק אף דהציצית היא מצוה דאורייתא, וכ"פ ביו"ד סר"ה ס"ג שאין מברכין על מילת אנדרוניוס מפני שאינו

דשרי ליה להלך אפי' ביום שמשמר ואפי' למ"ד תחומים דאורייתא "דשאני הכא שאם אתה אוסר עליו לצאת מתחומי אפי' שאר הימים ג"כ לא ילך יותר מאלפים דמ"ש שאר יומי", וע"כ מוטב שילך כל יום כפי יכלתו כדי לצאת מהספק ומהסכנה, הרי מב' בדבריו להדיא דמשמר משום ספק ולזכרון, וע"כ קאמר דמ"ש משאר יומי, אלא דלפ"ז צ"ע קצת, אמאי נקט

זכר ודאי. והשיב: שם כתב כנראה לפ"ד הראב"ד (פ"ג ממילה ה"ו) דמברכין בספיקא דאורייתא.

[ג]. ובספק ספיקא לקולא, פ' מרן בשו"ע (קפ"ו א') שנשים חייבות בברכהמ"ז, אך הותר בספק אם חיויבן מה"ת או מדרבנן, ובמשנ"ב הביא משו"ת שער אפרים דאם אכלה כדי שביעה ונסתפקה אם בירכה - חייבת לברך, ושכ"ה בחי"א ובמג"ג, וצ"ח הגרעק"א בברכות ד"כ: והברכ"י והפמ"ג שא"צ לברך, ומ"מ נ' דהרצה לסמוך ע"ד הש"א וסיעתו אין למחות בידו, וטעם הענין ב"י בביאור"ל דיש ראשונים דס"ל שודאי חייבות מה"ת, וצ"ח להב"ג ולהר"ף ולמלחמות ד' ולהראב"ד והרשב"א, ושכ"ה בריטב"א המכונה הרשב"א בסוכה [ע' בראש ס' קובה"ע להגרא"ו בידיעות נכבדות, וע' היטב בקצוה"ח סת"ו שלא הביא דעת הריטב"א בקידושין דנ"ו בשם מורו דסותר למשה"ב מהרשב"א בסוכה, ומשמע דייחסם להרשב"א, וכ"מ לו עוד באבנ"מ סכ"ח סק"ס שהק' מדברי הרשב"א בסוכה לדבריו בנדרים, ע"ש] ובר"ן בסוכה דל"ח.

וע' בשע"ת (קפ"ד ז') אי שייך בזה ס"ס, דספק אם חייבת וספק אם כבר בירכה, והש"א הנ"ל כ' דל"ח ס"ס כיון דאינו מתהפך, ובחי"א (כלל מ"ז ס"ב) כ' שאינו ס"ס כיון דבעיא דלא איפשיטא אינה נחשבת לספק, ובפמ"ג (ראש יוסף בברכות שם) טוען דאינו ס"ס כיון שהוא משם אחד (ויעו"י היטיב במש"כ בסק"פ"ו א"א סק"א), וכיו"ב פ' האוה"ח בראש"ל צ"ע לברכות שם דמכיון שרבו הפוסקים דס"ל שנשים חייבות בברכהמ"ז מה"ת כוותיהו עבדינן [ולכא"ו דבריו דאזלי בתר רה"פ אינם מוסכמים, ע' בארוכה בפתח הדבר סי' ר"ט], וכן צידד בשד"ח (ח"ו מער' ברכות סי' א"ו) [ועוד דעה לברך בס"ס לברך, יעו"י בפתה"ד (סי' שד"מ) דלכא"ק בההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, דאף אי נימא דכיון דקידוש הוא מה"ת אזי אפשר לאומרו אף בספק כבברהמ"ז, מה

נענה להבדלה למ"ד דהוי דרבנן, ותי' דכיון דהכי תקינו ליה לצלויי של שבת ולקדושי אכסא בברכה, ה"נ תקנו לומר הבדלה על הכוס בברכה, ותי' עוד דאיכא ס"ס, ס' דהלכה כמ"ד דגם הבדלה דאורייתא כהרמב"ם וסיעתו, ואת"ל דרבנן שמא באמת במוצ"ש הוא עומד ושפיר מבדיל, ובס"ס יש לברך].

אולם, רבינו החיד"א דעת אחרת היתה עמו, וס"ל (ברכ"י קפ"ו ד') דהוי ס"ס בדאורייתא וס' א' בדרבנן, ולקולא, וצ"ח שכי"ד הקול אליהו, וכ"כ הגרעק"א (בח"י שם ובשו"ת מהדו"ק ססכ"ה), וע"כ אין צריכה לברך, ומל' שא"צ לברך משמע לכא"ו דאם רוצה לברך רשאי, וי"ל ע.

[ד]. ואגב, מענין לענין באותו ענין, הנה בסוכה מ"ו: מב' דהאוכל ביום הו"ר בבין השמשות דש"ת, עליו לאכול בסוכה משום דספיקא דאורייתא לחומרא, ולכא"ו יפלא דהא איכא גם ספק לית דאורייתא, ספק בל תוסיף [ושאני מבני חו"ל שיש דעות שאוכלים וישנים בסוכה גם בשמיני, דהתם איכא למימר דאחר שנקבע בתקנה לעשות יום נוסף מחמת ספיקא דיומא, הנה נמלט זה מתורת ספק].

ולכא"ו היה מקום לומר בזה, שהוא מצד עדל"ת, ומכח דין זה גם ספק עשה דוחה ספק לית, אלא דאיכא לברורי' אם אומרים כן בנידו"ד, כיון דכל האפשרות שעובר על הלאו הוא רק כאשר אין לו את קיום העשה, ויש לפקפק בזה, וצ"ע.

ואגב גררא, יל"ה"ס עוד, אי כשישב בסוכה ואכל בביהשמי"ש דהו"ר, האם יברך, דמחז גיטא הרי ספק ברכות להקל, ומאיך גיטא, הרי אחר שכבר נתחייב בסוכה מצד ספיקא דאורייתא לחומרא יש לחייבו גם בברכה.

והנה, פליגי רבוותא למ"ד דספיקא דאורייתא לחומרא הוי דאורייתא, האם הוא דין חדש שאסרה התורה בספק, או דמה"ת אסור גם בספק מכח הדין המקורי עצמו, ולכא"ו היה אפ"ש"ל דאם הוא דין חדש בספיקות, הרי כבר נמלט מספק וחייב מעיקר"ה וממילא צ"טריך גם לברך, אך נ"ל מאכח הדין המקורי עצמו יתכן שהשם ספק נשאר אלא דגם בספק התורה חייבה, אבל לגבי ברכות נותר הכלל דאזלינן בהו לקולא, ולא יברך, ויש לפקפק בזה, וצ"ח.

בתר הכי לטעמא דהתוס' והרא"ש ולא כ' כהר"ן והרמב"ן, ועי'.
 והנה מרן הרחיד"א במחז"ב (סי' שד"מ) כ' בשם "הרב המו" פאר הדור מהר"ד פארדוויי⁵⁵ בספר למנצח לודו בקונט' עיטה הקושית, דממאי דאמר הגמ' דמינכר בקידושא ואבדלתא, משמע שאף ביום השביעי יתפלל תפילה של חול, ואפי' אינו מזכיר שבת כדי שלא ימצא שקרן, ועי' להרחיד"א שם שהגם שהיה לו צד לא כן, הכריע כמהררד"פ.

ומאיך, בפתח הדבר (שם ס"ק ב') תמה דאם יתפלל תפילת חול ואח"כ יקדש הו"ל תרתי דסתרי, ועל חשש מוהררד"פ שימצא שקרן, ילה"ע דמבו' בגמ' דלא חשו לה לענין קדושא ואבדלתא, ובפרט עפ"ד הרדב"ז הנ"ל, וכ"מ מל' הרמב"ם 'ומברך בו ברכות היום' ובקידוש ליכא אלא ברכה אחת, ועי' כ"ל דקאי על התפילה (ובנוסח הרמב"ם שלפנינו אי' 'ברכת', ועי' פמ"ג שם דנקט נמי גי' 'ברכות', ועי' שנוי נוסחאות במהדו' הר"ש פרנקל), ועוד דלית ספק עשה דמצות זכור את יום השבת לקדשו, ולידחי ספק לית דלא תשא את שם ה' לשוא, וכע"ז כ' הלבוש (סי' ס"ז), ובפמ"ג כאן (סי' דש"ם) תהה בזה, אך לכאו' סותר דבר עצמו למש"כ בסי' ס"ז, ועי'.

ואשר עדי"נ' לבאר עוד בדרך פלפול, הנהגה לעיל הובאו דברי הריטב"א שהק' דהכיצד יעביד קדושא ואבדלתא, והא קיי"ל דספק ברכות להקל, ואף דהוי דאורייתא מ"מ ספיקו להחמיר דווקא כשיודע שחייב בברכה ודאי אלא שמסתפק אם כבר בירכה, ולכאו' ילה"ב אמאי קרי ליה דאורייתא, הא כבר קידש בתפילה, ולכאו' היה נ' להוכיח דס"ל כמ"ד דקידוש שבת דאורייתא אף אם כבר קידש בתפילה, איברא דהשתא אין הרא"י מוכרחת, דהא אפש"ל דס"ל להריטב"א כדברי מוהררד"פ והרחיד"א (והוי ראי' לדבריהם), וממילא אי נימא שהיום שבת הוי קידושו על הכוס הוי דאורייתא דהא אכתי לא קידש בתפילה, ודו"ק.

איברא, דממקום שבאת הוי פירכא שהרי הריטב"א בשבת שם כ' להדיא דמי שבמדבר ואין לו יין או פת, מקדש בתפילה כביהכ"פ, ומבו' שמתפלל של שבת, ועי' כ"ל דס"ל דהקידוש על הכוס הוי דאורייתא, ושמא י"ל דכוונ' שם דווקא היכא שאין לו יין או פת יתפלל של שבת, דאל"ה במאי מינכר ליה [דבגמ' הק' במאי מינכר, ומשני בקידושא ואבדלתא, והשתא דלית ליה קידוש, יעשה עכ"פ הזכרה בתפילה], וצ"ע.
 ב]. הנה רש"י כ' בדעת חייא בר רב דאת אותו היום ששם ליבו לא ישמור דשמא כבר חילל שבת באותו היום אלא ימתין וישמור למחרת, ולכאו' ילה"ב דמה בכך כדי לפוטרו משבת, אטו המחלל שבת ישתרי ליה להמשיך ולחלל כל אותה שבת, וכל' הגמ' (ברכות נ"ח.) - מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף, אתמהא, ושמא י"ל דכיון דיתכן דאינו

שבת בעצם הרי שהוא במעשיו ובהחלטתו הופכו לשבת וא"כ ממילא אם חיללו הרי גילה למעשה שלא החיל שם שבת על אותו היום, ולכאו' אין לומר דה"ט שלא קידשו בעצמו והכיצד ייעשה שבת, דהא רש"י כ' הטעם דשמא חילל שבת ולא הזכיר חסרון מהות הקידוש בעצמו, ויל"ע עפ"ז באם קדשו ושמרו וחילל שבת דלילה בשוגג דשמא לא יצא יד"ח כיון שלמעשה חסר בשבת גם מבחינתו, או"ד דבכה"ג שאני, דכיון שקיבל שבת הו"ל כעשייתו לשבת, וצ"ע.

ג]. ועי' בבאיהו"ל דדן לענין הנחת תפילין ביום שביעי למנינו, והעלה להניח מכמה טעמי, חדא, דרוב הימים הם חול ואולינן בתר רובא, והאי דאסור במלאכה אפשר משום דעשאוהו רבנן כקבוע, ואף את"ל דיום שבת הוא בכלל קבוע גמור מה"ת והוי כמחצה על מחצה מ"מ מידי ספיקא דאורייתא ודאי דלא נפקא⁵⁶, ועוד דהרי פטור תפילין בשבת הוא מפני שהם אות⁵⁷, וממילא זה שעושה מלאכה בשבת ואינו ניכר שבתו, הרי צריך אות אחר (והסכים דטעם ב' לא ברירא כ"כ), ועוד ד"ל כמש"כ התוס' הנז' בתי' ב' דגם בדבר שהוא בשוא"ת מיקרי מינכר, וא"כ מהא דלא תי' הגמ' דמינכר בהא דלא מניח תפילין, משמע שמינח, אולם הסיק דלא יניח בשעת תפילת השבת כדי שלא יהא תרתי דסתרי. **ולכאו' יל"ד בדרבות קדשו כממה נאמ' (1)** הנה לכאו' לפ"ד הרדב"ז והעומדים בסברתו לכאו' וכנ"ל, דחל עליה שם שבת, לכאו' י"ל דלא יניח תפילין, ודו"ק.

2) נקטו התוס' (עירובין צ"ו.), דלכאו' אין להניח תפילין בחוה"מ, שהרי א"צ אות כיון שאסור במלאכה בדבר שאינו אבד, ועוד דחייב בסוכה בחג, ובפסח אסור באכילת חמץ, וכ"פ בה"ג, אבל בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ד) משמע שצריך להניח, וכן איכא ראי' מביצה (ט"ו.), "וכן עמא דבר", והרא"ש (הלכות קטנות, תפילין, סי' ט"ז) נקט דפטור שבוי"ט מתפילין הוא "לא משום דאסירי בעשיית מלאכה, דאף בחוה"מ דשרי מדאורייתא, איכא אות, בפסח דאסור באכילת חמץ, ובסוכות דחייב בסוכה", אולם שב ובה"י דיש להניח תפילין בחוה"מ, וביאר דשאני משבוי"ט דהאות הוא משום האיסור בעשיית מלאכה, והאר"ק עוד עד שהסיק - "ויש שמניחין תפילין בחוה"מ בלא ברכה, והמברך לא הפסיד".

ולענין הלכה, הנה פ' מרן (סי' ל"א, ואודות הראיות ע' היטב ב'איהגרי"ט (שם) דבשבוי"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות⁵⁸, ואם מניחים בהם אות אחר הר"ז ולזול לאות שלהם, ובחוה"מ ג"כ אסור להניח מפני שאף הם נקראו אות, והרמ"א הביא דעת הרא"ש שחוה"מ חייב בתפילין, וכ' דכן נוהגין במקומו, אלא שאין מברכים עליהם בקול רם בביהכ"ס כבשאר ימות השנה.

ובב"י פלוגתתם כתב הטי"ו דדעת מרן דהאות היא מצד המצוות התלויות בהם, וזה שייך אף

בחוה"מ, אך החולקים ס"ל דהאיסור מלאכה הוא האות של שבוי"ט ומשו"ה בחוה"מ חייב, והפמ"ג (משבצ"ז סק"א) ב"י בעו"א דלכו"ע האות הוא מצד איסור מלאכה, אלא דדעת מרן דחוה"מ אסור מה"ת בקצת מלאכות, והחולקים ס"ל דהאיסור בחוה"מ מדרבנן הוא, והביא סמך לזה מהא"ר שכ' דהוהר שהפליג מאוד בעונש המניחן בחוה"מ אזיל לשיטתיה דחוה"מ מה"ת הוא אסור.

והמע"י ימצא אשר כמובא לעיל הנה מדברי הרא"ש הנז' משמע כה"ט, ועי' כ' מתחילה דהאות מצד המצוה, ואח"כ נקט למאן דמחייב בחוה"מ דהוי משום המלאכות אשר אין איסורם מן התורה בחוה"מ, אך מדברי התוס' מתב' שאף להפוטרים מתפילין בחוה"מ הוא גם משום האיסור בעשיית מלאכה, וצ"ל כהפמ"ג דטעם הפטור הוא משום דאסור במלאכה מה"ת [ואין לומר הטעם דהוי אסור במלאכה מדרבנן, דהא א"כ לא היה נפטר מתפילין דחייבם מה"ת, וכמובן], ובוזה חלקו החולקים, ועי'.

[דבר מופלא העירוני במאירי (מו"ק ח"י.) - "... ויש מי שמוכיח מכאן שמניחין תפילין בחולו של מועד... וכן שמענו שנוהגין בצרפת, אבל בספרד נהגו שלא להניחן הואיל ורוב המלאכות נאסרו בו, וכן שיש בהם קרבן יו"ט, ר"ל קרבן מוסף, הרי הוא אות", ולפ"ו לכאו' יפלא אמאי מניחים תפילין בר"ח, והא יש בו קרבן מוסף, ושמא בצירוף תרומיהו הוי הפטור, גם איסור מלאכה וגם קרבן מוסף, ויל"ע].

והשתא דאתינן להכי, הרי שייך להציל להרמב"ן מקו' האחרונים, דהנה הרמב"ן (סי' האמונה והבטחון פכ"א) כ' לבאר הא דאות התפילין מידחי מפני אות השבת ולא איפכא, דה"ט דהשבת התחילה בומן שאין מצות תפילין נוהגת, דהיינו בלילה, וכיון שהתחילה מצות השבת אין לדחותה מפני אחרת⁵⁹, ומהר"י ענגיל בס' לקח טוב (כלל ז') הק' על הרמב"ן מעירובין (צ"ו.), דאי' להדיא דאפי' למ"ד דלילה ז"ת, עכ"ז שבת לאו ז"ת דהוא גופיה אות, וא"כ אין הפטור בזה קשור בלילה אלא בעצם מציאות השבת, וחלו יחדיו איסור התפילין והשבת כבר מן הלילה שהוא, לדעה זו, זמן תפילין (וכ"מ מהרא"ש הל' קטנות, תפילין, אוכ"ט ומרש"י ותוס' בקידושין ל"ד. דפליגי על הרמב"ן, ע"ש), ועע"ש שהק' מצד שכ' הראשונים שהאות הוא משום איסור מלאכה, והביא מהמכילתא (פ' יתרו) דאיסור מלאכה דיום השבת הוא אלוהה בפ"ע ואינו מטעם איסור הלילה (והביאו במצפ"א ביומא פ"א. וע"ש בתו"י), וא"כ חלים ב' האותות יחדיו, וע"ש שרוצה לטעון שדברי המכילתא נתונים בפלוגתא, ודוחה גם הרא"י ואשר נראה ביישוב קו' בתרייתא, דס"ל להרמב"ן דהאות נובע מצד המצוות שבהם, או דס"ל דחוה"מ אסור בקצת מלאכות מה"ת (ע' היטב

ב"ח ומג"א ומחצה"ש בסי' תק"ל), כבי' הטי"ו והפמ"ג הנ"ל, ולפ"ו אף בחוה"מ לא יניח תפילין, ושוי"מ בדברי הגרעק"א בהגה' לשו"ע שצ"י דכדעת מרן כתבו הרמ"ע (סי' ק"ח) והרמב"ן (בתשו') והרדב"ז (ח"א ס"ח) והנוזרות שמשון, והשתא אר"ש דהרמב"ן לשיטתו אזיל (ועי' באה"ג וביאוריהגרי"א במקור דברי מרן).

וא"כ י"ל דעל הצד דהאות הוא מצד המצוות התלויות בהם, הרי יתכן דיש לו האות דשבת על אף שעושה מלאכה כדי פרנסתו, וממילא לא יניח תפילין, ודו"ק [ושמא זה גופא הוי טעמו של הביאור"ל דטעם ב' לא ברירא כ"כ].

[ולולי כ"ז יתכן לבאר ככוונ' הרמב"ן ע"פ חקירת הדובב מישרים (ח"א תשו' קל"ג או"ב) למ"ד דלילה זמן תפילין מה"ת - האם סגי בהנחתם פ"א מעל"ע, או"ד שצריך גם ביום וגם בלילה, ופשיט לה משבת (ס"ב). דאי' דאי לילה ושבת הוי ז"ת הו"ל מ"ע שלא הז"ג ונשים חייבות, ואם היה צריך להניח תפילין ביום ובלילה הו"ל מעשה"ג ע"פ יסוד השאג"א (סי' י"ב) לענין הזכרת יצ"מ שאע"פ שחייבו תמיד, מ"מ חייב נפרד הוא חייב היום מחייב הלילה, וכ"כ הפמ"ג (אשל אברהם סי' נ"ח) ליישב קו' הגמ"א על הכס"מ שם⁶⁰, ואשר לפ"ו אפש"ל דהנ" ס"ל להרמב"ן וממילא כיון שהניח תפילין בבוקר יום השישי אין עליו שוב חוב להניח בלילה אלא דבשאר הימים שרי ליה, וא"כ אתי אות דשבת שהוא חייב מצוה ליהא, ודחי לתפילין דהוה רשות מצוה, ויש לדקדק בזה בל' הרמב"ן, ואכ"מ].

3) והנה כאמור לעיל בסימן זה ענף א' איכא מ"ד דביום ששומר כשבת מתפלל תפילת חול, ולכאו' י"ל אליבא דהאי שיטתא, דמניח תפילין גם בשעת התפילה.

ד]. עכ"פ, **אחר כל הדברים האלה**, ילה"ס למ"ד דהוא ספיקא מתי יעשה המועדים אם אינו זוכר באיזה חודש עומד, האם עכ"פ יצטרך לשמר כל ו' לחודש דהתאריך בחודש יכול לידע ע"פ הלבנה דשמא הוא שבועות, וכל ט"ו דשמא הוא פסח או סוכות, והאם יעשה בכל חודש קידושא ואבדלתא כיו"ט, ואי נימא דצריך - מה יעשה בט"ו לחודש ובימי חוה"מ: לאכול מצות או לישב בסוכה (אם אינו יכול לידע ע"פ מראה עונות השנה), ושמא יש חשש בל תוסף, ואף אם יודע החודש שיצא בו יל"ד בזה, דהא אינו יודע אם יעברו ב"ד את השנה או קידשו את החודש, וצ"ע בכ"ז.

ושו"מ בפמ"ג (משבצ"ז ס"ק א') ד"המהלך במדבר ושכח באיזה חודש עומד או מנין הימים של חודש בניסן סיון תשרי בענייני המועדות, ויצויר זה בימים שאין לבנה נראית וכדומה לזה ג"כ א"א לידע ולהכיר, צריך לנהוג מספק בקדושה עד שידע ודאי שיצא ימים טובים, אך אכתי יש לידע כמה ימים יטול לולב או יתקע בשופר וכדו' בברכה, ואימתי יצום צום הכיפורים, ועי'.

שלמה ידידיה בן שמעון - בני ברק

55. הוא בעל השושנים לדוד על המשניות, וחסדי דוד על גליון התוספתא, ושו"ת מכתם לדוד.
 56. ובעצה"ע אי הוי קבוע, ע' בס' ערכי תנאים ואמוראים שחבר הרב"ק משפירא רבו של הרוקה, ערך חייא בר רב.
 57. ז"ל רבינו בחיי (בראשית י"ז כ"ד) - "ובאר לנו כי המצוה היא אות קבוע בבשר, והיה הבשר לאות ברית, ועי' נקראת המצוה הזאת אות, ושלוש מצוות בתורה הן שנקראו אות, ואלו הן - מילה שבת תפילין, ושלשתן עדות ואת על היחוד והאמונה, ואין ראוי לכל אחד מישראל לעמוד וזולת השתים מהן כי קיום כל דבר ע"פ שנים עדים ועי' יצטרך שילכו ב' עדים עמו, ולפיכך חייב אדם להזהר במצות תפילין ואי יהיו ב' עדי נמצאים עמו והם מילה ותפילין לא יסורו ממנו, וכאותו שנשתבח בה אותו חכם - מימא לא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, וביום שבת שהוא פטור מתפילין, מילה ושבת נמצאת בו", וכן מטו נמי מהסמ"ג (עשה ג'), וכיוון לזה נמי המהרש"א (ברכות י"ד: אההיא דאי' התם דכל הקורא קר"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו), וז"ל - "וכתבו המפרשים בזה לפי שג' מצוות נתן לנו הקב"ה שהן אות ועדות לנו שאנחנו עמו, והן שבת ומילה ותפילין... ועל פי

שנים עדים יקום דבר, ועי' בשבת לא בעי תפילין, דאיכא שני עדים, שבת ומילה, אבל בחול בעי שני עדים דהיינו מילה ותפילין, והרי אם אינו מניחם בחול הו"ל עד השני שהם התפילין עדות שקר בעצמו".
 ברם, לאור האמור דנו רבוותא במי שמתו אחיו מחמת מילה, שהדין הוא שאין למולו, שלכאו' יהא עליו להניח תפילין בשבת כדי שיהיה לו ב' עדים, ובתרוה"ד (סי' ק"ח) נקט דאין לחלק כלל בעקבות טעם זה דאינו אלא דרך אגדה בעלמא, ודמי להא דאמר"י בנדה (ל"א: ע"ש) דקאמר רשב"י מפני מה ניתנה מילה בשמיני, שלא יהו הכל שמחים ואביו ואמו עצבין, ואעפ"י הא דואי שאם ילדה בזוב שצריכה ז' נקיים לאחר ז' ימי לידה לא יהא הבן נימול ליי"ד כדי שתהא שמחת האב והאם שלימה כשמחת שאר אינשי, וכאלה רבות בתלמוד, אמנם הרדב"ז (ח"ו סי' ב' אלפים של"ד) השיב בזה ד"אע"פ שאין לו אות בעצמו - בעל אות הוא, אלא שמצד סכנתו ואונסו נתבטל ממנו האות, אבל לעולם מצווה ועומד, תדע - שהנודר מן הערלים מותר בערלי ישראל... ושאינו קרבן פסח דגלי קרא... ואפי' שלא היה מן הדין לא היה לו להניח, שלא לפרסם שהוא ערלי, ובדרושי מרן החיד"א

(אהבת דוד, דרוש ה', שנשא בשבת זכור פ' ויקרא ט' אד"ב תקנ"ו) ראיתי שכתב דשאלה מעיקרא ליתא - "זוה שמתו אחיו מחמת מילה בחול מניח תפילין ואין לו אלא אות אחד, ומה היה לו דבשבת רוצה להניח תפילין להיות לו שני עדים".
 58. ונראה בדרך רמז דהנה התורה הזהירה על שמירת שבת י"ב פעמים (ע' נדחי ישראל להח"ח פרק ל"ו), ותיבת 'אות' בגי' קטנה 11 ועם הכולל הר"ז 12, ועי' ועוד רמז נפלא מצאתי ראיתי, דהנה ג' האותות: שבת ברית ותפילין הוה ר"ת שבת.
 59. ולכאו' לול"ד הרמב"ן היה מקום לבאר בזה באופ"א, דהשבת היא אות בעצמותה ללא מעשה של האדם, ואילו תפילין הופכים לאות ע"י הנחתן כדכ' לאות על ידך, וא"כ ככ"מ אות השבת חל, ועי' נדחה אות דתפילין דתלוי בהנחה.
 וע"ע בדברי הרמב"ן שם בטעמא דמילתא דאות דמילה דוחה שבת ולא איפכא, דמילה אין לה הפסק לעולם, דקבועה היא תמיד בגופו, אך שבת - לכל שבת יש מוצאי שבת, [ומדבריו אלו מוכח דס"ל כמהר"ח או"י, דהנה במנחות (מ"ג:) א"י דבשעה ששכנס דוד לבית המרחץ ראה עצמו עומד ערום אמר דאיו לו שעומד ערום בלא מצוה

מפתחות

סימן שמ"ה

בכלל מלאכת הוצאה מרשות לרשות בהא דילפינן מקראי איסור הוצאה מרה"י לרה"ד ולהיפך כמה ילפותות להוצאה כמה ילפותות לתחומין גדר מלאכת הוצאה מרשות לרשות גדר איסור הוצאה ותחומין רשויות שבת שטח משופע האם נחשב רשות בדיני וגדרי ארבע רשויות בענין איסור יציאה בשבת בלא תזכורת שהיום שבת הוצאה וטלטול בחול המועד בגדר החיוב שבהוצאה בחילוק שבין הוצאה דעני להוצאה דבעה"ב בדין העמית החפץ ביד בעה"ב שיוציא העני ממנו בדיני ועניני ארבע רשויות בשבת דיני הוצאה בשבת, ופרטי דיני רשויות השבת איסור הוצאה מרשות לרשות הערות והארות עמ' ר"ו, ביני עמודי עמ' קס"ה ביני עמודי עמ' קע"א ביני עמודי עמ' קע"ב ביני עמודי עמ' קע"ג ביני עמודי עמ' קע"ד ביני עמודי עמ' קע"ה ביני עמודי עמ' קע"ו ביני עמודי עמ' קע"ז ביני עמודי עמ' קע"ח ביני עמודי עמ' קע"ט

למה נקט התנא "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" ולא "שלושים ותשע" מקור ההוצאה במשכן מקור איסור הוצאה והכנסה הוצאה - למה הויא מלאכה גרועה הערה בדעת רש"י בדין חצי שיעור במלאכות שבת בדין אי נשתנו שיעורי הוצאה בשבת בזמנינו בטעם שפתח מסכת שבת במלאכת הוצאה בשאלת המינים למה אין הקב"ה שומר את השבת בהוצאה בכיבוד כוונת המשנה שמים שהם ארבע 'בפנים' 'ובחוץ' איסור חצי שיעור במלאכת הוצאה חצי שיעור אסור מה"ת לענין א. עקירה ב. הנחה ג. פחות מכשיעור בירור הלכה עמ' נ"ב

בטעם שאין איסור ח"ש במילי דאין החסרון משום שיעור בדברי הבית מאיר שאין איסור ח"ש בהוצאה משום דינא דנמלך בירור הלכה עמ' נ"ג

עוד בישוב מה שאין לאסור חצי שיעור בזה עוקר וזה מניח דברי רבוותא קמאי ובתראי בישוב למה צריך ב' כתובים למלאכת הוצאה בירור הלכה עמ' נ"ג

עוד בישוב שיטת הר"מ בב' קראי להוצאה א. איסור ב. מלאכה בירור הלכה עמ' נ"ד

בביאור חילוקי ההוצאות שבין הוצאה דהעני והוצאה דבעה"ב בגדר חילוק הוצאה דעני והוצאה דבעה"ב במהות חיובם בירור הלכה עמ' נ"ה ג' ביאורים במה דהוצאה מלאכה גרועה היא בגדר איסור הוצאה א. קביעת מקום להחפץ ב. משא מעשה שבת בהוצאה בביאור החת"ס והרשב"א דהשיב רק עקירות משום איסור ח"ש בירור הלכה עמ' נ"ז פלפול לחלק בין איסור ח"ש דעקירה לבד לבין איסור ח"ש דהנחה לבד בירור הלכה עמ' נ"ז

פלוגתת הראשונים בדין 'פטורי דלא אתי בהו לדי חוב חטאת' בירור הלכה עמ' נ"ח בסתירת דברי הרשב"א בדין עקירה או הנחה לבד בירור הלכה עמ' נ"ח איסור תחומין ביום טוב לצורך אוכל נפש נתיבי המנהגים עמ' ס"ב

רשות הרבים

בביאור התנאים של רשות הרבים בענין שיטת הבה"ג ורש"י בתנאי רשות הרבים והמסתעף בגדרי רה"י ורה"ד בגדרי רשות הרבים ובגדרי מלאכת הוצאה ב' גדרים של רשות הרבים א. מצד הרבים ב. מצד המקום בירור הלכה עמ' נ' המקור לב' גדרי רשות הרבים א. מחנה לויא ב. מקום הילוך העגלות בירור הלכה עמ' נ'

רה"י המתקצרים בקצתן נפל כובעו תחת מכונית שעומדת ברשות הרבים בשבת תשובות ופסקים עמ' ס"ה, הערות והארות עמ' קצ"ח

רה"י שדלתותיו ננעלות בלילה רק מצד א' עיון הלכה עמ' ד' דלתות ברה"י אם בעינן שיהיו נעולות בלילה לבטל שם רה"י עיון הלכה עמ' ד' דברים הפחותים מג"ס המונחים ברה"י ורבים נמנעים מלילך על גביהם עיון הלכה עמ' ה' עיון הלכה עמ' ה' עיון הלכה עמ' ה'

קין זוית הסמוכה לרה"י עיון הלכה עמ' ה' עיון הלכה עמ' ה' עיון הלכה עמ' ה' החילוק בין שלולית ברה"י עמוקה י"ט ורבים מהלכים בה דהוי רה"י, גנומא דבעמוקה ג"ט הוי כרמלית דאינה מקום הילוך לרבים שאלות מרפסן עמ' פ' אות י"ג רחובות עקומים רה"י או כרמלית ביני עמודי עמ' קל"ג צורות שונות של רה"י ורה"י ביני עמודי עמ' קמ"ה

כלי שאין בו עשרה המונח ברה"י עיון הלכה עמ' ד' חילוק בין כלי לקוצים לענין ביטולם לרה"י עיון הלכה עמ' ד' הערות והארות עמ' ר"ד

מקום שלא דורסים ברה"י אם הוא רה"י עמוד ברשות הרבים ביני עמודי עמ' קפ"ג עמוד תשעה ברשות הרבים ביני עמודי עמ' קס"ט עמוד גבוה ט' ורבים מכתפים עליו עיון הלכה עמ' ה', הערות והארות עמ' ר"א עמוד ט' שרבים מכתפין עליו ואין בו ד' על ד' עיון הלכה עמ' ה'

בענין עמוד י' ורבים מכתפין עליו עמוד עמ' ז' ורבים מכתפין עליו עמוד עמ' ז' הערות והארות עמ' ר"ד

בעניני עמוד רחב ד' על ד' שתוכו אין בו חלל ד' על ד' שיח הלכה עמ' ל"ה בגדר התנאי שרה"י תהא מפולשת הערות והארות עמ' ר"ג ועמ' ר"ה רה"י שאינו מפולש משער לשער או אין שעריו מכוונים ביני עמודי עמ' קל"ג ועמ' קמ"ו

דין מפולש בערים שלנו שאין חומה בטעם דדוקא בעיר מוקפת חומה בעינן דרך מפולשת הערות והארות עמ' ר"ג בדברי הבה"ל דבעינן שהפלטאי תהא מפולשת בדרך שבכניסתה שאלות מרפסן עמ' פ' אות ט'

ההולך באויר רה"י ביני עמודי עמ' קמ"ה ועמ' קפ"ד, הערות והארות עמ' ר"ו בדין הוצאת חפץ מהחלון לאויר רשות הרבים ואח"כ מחזירו ביני עמודי עמ' קל"א בהא דזרק מרה"י ונח על קנה נעוץ ברה"י ביני עמודי עמ' קמ"ח

בענין אם כיתוף רבים על מקום משווי ליה שמא דרה"י ביני עמודי עמ' ק"ג בדינא דגומא ברה"י העמוקה עשרה ורחבה ארבעה דחשיבא רה"י אף אי מלאה במים, משא"כ בפירות ביני עמודי עמ' ק"ג העברה פחות מארבע אמות ברה"י ובכרמלית ביני עמודי עמ' קפ"ג

להרים ילד או בקבוק להניחו בעגלה ברה"י, ודין העגלה בזמנינו ביני עמודי עמ' קפ"ו דין רה"י בעיר שיש בה חומה, והאם בזמנינו הבתים חומה ביני עמודי עמ' קפ"ז טלטול חפץ ברה"י כשמחזיקו למעלה מי' ביני עמודי עמ' קפ"ח

דעת מרן השו"ע בדין הולכת פחות פחות מארבע אמות ברה"י ביני עמודי עמ' קצ"ב גדר חיוב ההעברת ד"א ברה"י - עצם ההעברה או העקירה וההנחה ביני עמודי עמ' קצ"ג

האם היה מצוי רה"י הערות והארות עמ' ר' בטעם דפחות מג"ט ברה"י חשיב רה"י הערות והארות עמ' ר"ג

כשאין בו דע"ד וגבוה עשרה ברה"י לדעת הבי"ט הטעם שים ונהר אינם רה"י הערות והארות עמ' ר"ד

בפלוגתא גבי רה"י בזה"ז אם לסמוך דהוי רה"י לענין שמקו"פ שבצידו לא יהיה כרמלית הערות והארות עמ' ר"ד

מהו שיעור כניסת רה"י לרה"י הממעטו מדין רה"י הערות והארות עמ' ר"ה אי לדעת הרשב"א הוי רה"י אפילו בפחות מי"ג ושליש הערות והארות עמ' ר"ז

אם ירושלים הוי רה"י או לא הערות והארות עמ' ר"ב הוצאה לרה"י ע"י כח כוח בינת שמחה עמ' ד' בענין פלטיא [שוק ומרכז מסחרי] בעיר המוקפת חומה אם הוי רה"י האיר המזרח עמ' מ"ח

אוכלוסא בבבל לענין א. ברכת חכם הרוים ב. רשות הרבים דשבת בירור הלכה עמ' מ"ט

ההולך ע"ג קורה ברשות הרבים למעלה מעשרה בענין העברת מאכל ומשקה מביתו לטוכה שברשות הרבים ביני עמודי עמ' קל"א העברה ארבע אמות ברשות הרבים ביני עמודי עמ' קע"ג

רשות הרבים סביב הגזוזטרא היתר רמזור ברשות הרבים הערות והארות עמ' ר"ו

בענין אם מקושש היה מעביר ד' אמות ברה"י אם המקושש חילל שבת בפרהסיא הערות והארות עמ' ר"ד

רשות הרבים בזמן הזה

רשות הרבים האם צריך שיהיו עוברים בו ששים רבוא עיון הלכה עמ' ה', מקור הלכה עמ' מ"ג, עוד יוסף חי עמ' נ"ט, ביני עמודי עמ' קל"ג ועמ' קפ"ז, הערות והארות עמ' קצ"ט ועמ' ר"ה

בירור דעת מרן האם יש לנו רה"י דאורייתא בזמן הזה שערי הלכות עמ' כ"ה, שו"ת בהלכה עמ' מ"ד, האיר המזרח עמ' מ"ח, ביני עמודי עמ' קכ"ו ועמ' קל"ג ועמ' קצ"ב, הערות והארות עמ' קצ"ט ועמ' ר"ו

בירור דעת המ"א והט"ז והברכ"י שכתבו שרוב הראשונים דעתם להקל ולהצריך ברשות הרבים בקיעת ששים ריבוא שו"ת בהלכה עמ' מ"ד בדעת הריטב"א אם בעינן ס' ריבוא ברה"י הגהות הגר"ק עמ' י"ז

בדעת הי"א דכל דאין עוברין בו ס"ד בכל יום לא הוי רה"י ביני עמודי עמ' ק"ג סברת הרמב"ן והר"ן דדוקא בדרך בתוך העיר בעינן ס' ריבוא הערות והארות עמ' ר"ד

כמה אנשים בעינן לדעת הרמב"ם ע"מ שייחשב רה"י הערות והארות עמ' ר"ד

בגדר רה"י להסוברים דלא בעי ס' ריבוא ביני עמודי עמ' קמ"ט

בביאור התנאי של ששים ריבוא להחשב רה"י להשיטה המצרכת ס' רבוא בשביל שם רה"י אם בעינן שיהיו עוברים בו בכל יום הגהות הגר"ק עמ' י"ז

בענין אם נוסעים במכונית בעגלה או ברכבת מצטרפים לס' ריבוא הוראת הלכה עמ' מ"ו, המנהג וטעמו עמ' ס"ד, ביני עמודי עמ' קכ"ה

ס' ריבוא מתנאי רה"י אם צריך שיעברו שם בפועל הערות והארות עמ' קצ"ו הערות עצומות בדברי הבה"ל שנטה להכריע לעיקר כהדעות דלא בעינן ס' ריבוא לרה"י הערות והארות עמ' קצ"ט

בדברי הבה"ל שכתב להוכיח דלא בעינן ס' ריבוא ביני עמודי עמ' קמ"ד, הערות והארות עמ' ר"ג

מקום שבתחילה היו ס' ריבוא ועתה לא הערות והארות עמ' ר"ד

ישוב לקושית הגר"א על שיטת רש"י בשיעורא דס' ריבוא בירור הלכה עמ' נ' דרך מעבר ממדינה למדינה אם בעינן שיעברו בה ס' רבוא עיון הלכה עמ' ה'

דין רחובות בעיר שיש בה ששים ריבוא, ובדין ירושלים ביני עמודי עמ' קפ"ז

אי בעינן דוקא ס' רבוא ישראל הערות והארות עמ' ר"ב

דיעות הראשונים בענין רה"י שלנו עיון הלכה עמ' ד' דעת המרדכי לגבי רה"י שלנו עיון הלכה עמ' ד'

להחמיר ברה"י שלנו עיון הלכה עמ' ד' דין רשות הרבים מחוסר פתרון בזמנינו ביני עמודי עמ' קפ"ו

מנהג בני אשכנז בדין רה"י ביני עמודי עמ' קס"א

שיעור ט"ז אמה ברה"י

בעניני ט"ז אמה בתנאי רשות הרבים ביני עמודי עמ' קכ"ט

אם ברה"י בעינן ט"ז אמה לרחבו וט"ז אמה לארכו בדין רה"י שיש לאורכו מקום שאין בו ט"ז אמה ביני עמודי עמ' קס"ב

שיעור ט"ז אמה ביני עמודי עמ' קי"ט

ט"ז אמה ברחובות בזמנינו, והאם יש נפק"מ למעשה ברחוב צר ביני עמודי עמ' קפ"ז

רה"י מקורה

בענין רה"י מקורה חקר הלכה עמ' י"א, ביני עמודי עמ' קנ"א, הערות והארות עמ' ר"ג

רה"י מקורה אם ממעט שיעור רה"י מקור הלכה עמ' מ"ו מקום מקורה באמצע אורך רה"י נחשב כרה"י ברה"י מקורה לכו"ע אתו רבים ומבטלי מחיצתא

הזכחה מהמ"ב שברה"י מקורה צריך דלתות דין מקום מקורה בגג של חנות או עץ ברה"י חלק מרה"י מקורה ואינה רחבה ט"ז אמה גלויים הערות והארות עמ' ר"ד

אם מחיצה ע"ג תל מצטרפת עם התל, ויבואר דיש חילוק בין בתוך בית למחוץ לבית מקורה ונתן הכהן עמ' כ' בענין ביתא כמאן דמליא דמיא ורה"י מקורה

רשות היחיד

קביעת ג' מחיצות רשות היחיד רשות היחיד ב' מחיצות מקום חשוב ברשות היחיד

הוצאה לרשות היחיד שאינה מעורבת זריקה מרה"י לרה"י דרך רה"י העברה מרה"י לרה"י דרך רה"י מחלוקת הראשונים במעביר מרה"י לרה"י דרך רה"י בענין צירוף מחיצות לרוחב ד"ט דרה"י

שאלות מרפסן עמ' פ' אות ב' ואות ג', ביני עמודי עמ' קמ"ז, הערות והארות עמ' ר"ב ועמ' ר"ו

בית שאין תוכו עשרה אם מדאורייתא הוי רה"י הגהות הגר"ק עמ' י"ח

אם כיוון הפתח בכוחו לבלט את הרה"י מקור הלכה עמ' י"א חקק להשלימו לעשרה אם נעשה רה"י בכך עיון הלכה עמ' ה'

בית שעל גבו רה"י מה דין תוכו מה"ת בית שעל"ג רה"י מה דין תוכו מה"ת בדברי המאירי שנהר לא הוי רה"י משום שהמחיצות רחוקות זו מזו

שאלות מרפסן עמ' פ' אות י"א ואות י"ב בענין מחיצה רביעית המקפת לרה"י שאלות מרפסן עמ' פ"א אות י"ח

בביאור דעת הב"מ בפסול למעלה מכ', ובמחלוקת הראשונים מהי רה"י ביני עמודי עמ' קמ"ג

רה"י אטום ביני עמודי עמ' קמ"ה

רה"י עולה עד לרקיע ויורד עד לתהום ביני עמודי עמ' קמ"ה

ידון בחלל דתוך המחיצות דנראה דלכו"ע לא הוי רה"י עד דיהיה בו דע"ד והמסתעף ביני עמודי עמ' קמ"ז

היכא דמחיצות רה"י עומדות באלכסון, אם אוירן עולה עד לרקיע באלכסון ביני עמודי עמ' קמ"ח

בדינא דכוורת דאי אית בה דרבע דע"ד וגבוהה י' היא רה"י ביני עמודי עמ' קמ"ח

בהא דלאחשובי רה"י בעינן דע"ד טפחים מרובעין הערות והארות עמ' קנ"ג

בענין שיעור דע"ד ברה"י הערות והארות עמ' ר"ב

כשאין בתוכו דע"ד אי הוי ע"ג רה"י הערות והארות עמ' ר"ז

אי גם ברה"י בעינן שיעור ד' על ד' הערות והארות עמ' ר"ה

בענין בית הגבוה י"ט עם קיריו, אם לאחשובי רה"י בתוכו בעינן דיחזיקו בו דע"ד סמוך ד"ט לכתליו ביני עמודי עמ' קנ"ב

הושטה מרה"י לרה"י ביני עמודי עמ' קע"ד

העברה מרה"י לרה"י דרך חצר שאינה מעורבת ביני עמודי עמ' קע"ט

הנפק"מ בדין הנחה ברה"י ביני עמודי עמ' קפ"ו

אי מקום המוקף ג' מחיצות חשיב רה"י מדאורייתא לדעת הטור הערות והארות עמ' ר"ג

כרמלית

כרמלית - פירוש הגדרת הכרמלית גדרי כרמלית הערות והארות עמ' ר"ד

פלפול בישוב שי הר"מ דבזמן שהיו ישראל במדבר היה המדבר כרמלית בירור הלכה עמ' נ"א

בענין כרמלית בכלים ביני עמודי עמ' קמ"ט, הערות והארות עמ' ר"ב ועמ' רכ"ט

כרמלית למעלה מעשרה שם כרמלית אם שייך למעלה מעשרה הגהות הגר"ק עמ' י"ח

אם בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצתא קולט מאויר כרמלית למטה מי' מותר להוציאו לרשות אחרת עיון הלכה עמ' ו'

קנה העומד ע"ג כרמלית למטה מי' קנה העומד ע"ג כרמלית למטה מי' עיון הלכה עמ' ו'

במצא מין את מינו לענין מקו"פ בכרמלית כשאינו מוקף שאלות מרפסן עמ' פ' אות ט"ו ואות ט"ז

אי אמרינן מצא מין את מינו וניעור דוקא במקיפו מכל צד שאלות מרפסן עמ' פ"א אות י"ז

בענין גזירה לגזירה בכרמלית ביני עמודי עמ' קל"ד

טלטול על ידי שינוי בכרמלית ביני עמודי עמ' קל"ה

בדין קרפף שלא הוקף לדירה ובגדרי כרמלית ביני עמודי עמ' קל"ה

הוצאה לכרמלית ומכרמלית ביני עמודי עמ' קע"ב

עקירה בלא הנחה והנחה בלא עקירה בכרמלית ביני עמודי עמ' קע"ב

הושטה בכרמלית ביני עמודי עמ' קע"ז

זריקה מרה"י לרה"י דרך כרמלית ביני עמודי עמ' קע"ח

העברה מחצר לחצר דרך כרמלית ביני עמודי עמ' קצ"ג

בענין רקק מים הוי כרמלית הערות והארות עמ' קצ"ו

יב	בית הכסא משותף לשני בתים	א	נשאר אגוד ברשות שיצא משם	יד	הכנסת הילד לבית	א	(בשוגג, במזיד, לרה"ר, כרמלית, ושאר פרטים)	יח	אסקופה מפתח שלפני הפתח
יד	מרפסות של שני בתים	ב	חפץ שיצא מקצתו, למושכו, בכתבי הקודש	טו	טלטול ילד חולה לרופא	א, ב	הוצאת חפץ בידו לאויר רשות הרבים	כ	בית הכנסת - פתיחתו במפתח
	סימן שני	ג	עקירה בלא הנחה וכדומה להציל מבזיון 616	טז	גרירת ילד, לדורותו	ג	הוצאת חפץ בידו לאויר רשות הרבים	כא	טלטול מהבית למקום מקורה שלפני הבית
א	מים הנכנסים למקום המוקף מחיצות, והלאה	א	עקירה ברה"ר או כרמלית, לשלשל אליה אוכל	טז	בהנ"ל, בכרמלית ובפחות מד"א	ג	הושטת יד לאויר רה"ר לאסוף גשם		מפתח - שימוש בו בשבת כשאין עירוב
	סימן שני	ד	עומד ברשות היחיד ואחד מאבריו ברה"ר	א	עומד ברשות היחיד ואחד מאבריו ברה"ר	א, 479	העברה ארבע אמות ברה"ר	כב, כג	מפתח - הוצאתו מהבית לארון חשמל
ה	עיר מוקפת מחיצות, ונהר או תעלה באמצע	ה	פשיטת הטלית והבגד ברה"ר והנחתו על גדר	א	הוציא יד לרשות אחרת והעביר לידו השניה (תלוי בגבהים)	א	העברה ארבע אמות - מתי חייב	כד	פתיחת הדלת בלא טלטול לפניו
ו	צורת הפתח על המים	ה	פשיטת הטלית והנחתו על עמודים	א	עומד ברשות אחת ומטלטל חפצים ברשות אחרת	ב	זורק ומעביר	כה	מפתח - טלטולו בחגורה
	סימן שני	ה	פשיטת הטלית והנחתו על זיזים 643	ב	עומד בסוכה ונוטל מחוץ לסוכה	ג	מדידת ארבע אמות לפי האדם		סימן שני
א	הוצאה על ידי כיחו	ה	זריקת חפצים מבית לבית (פרטים)	ג	עומד ברשות אחת, ושונה מרשות אחרת	א, ד	עקירה והנחה בהעברה	א	הוצאה בשבת - מתי חייב ופטור
ב	שופך מים ברה"ר ויוצא לרה"ר	א	זריקת חפצים מבית לבית כשעשוי ליפול	ד	מתקן שתיה [ברזיה] - דינו כרה"ר	ד	עקירה במקל, קנה, וכדומה	ב	עקירה, בגופו, בגדיו
ג	ביב	ב	זיז, בליטה היוצא מן הבית - הוצאה אליה	ה	מתקן שתיה [ברזיה] או כרמלית	ד	עקירה בגרירה	ג, ו	לפוש, לכתף
ד	צינורות ביוב	ג	זיז ובליטה שחלקו ברה"ר	ה	לשתות ממנו	ד	עקירה בעגלה, חפץ עגול, וחפץ מרובה	ה	יצא בטעות עם כיפה בכיס
ה	צינורות אספקת מים	ד	גג	ה	מתקן שתיה [ברזיה] - לשטוף פניו וידיו ממנו	ה, ז	עקירה ארבע אמות בלא הנחה בנתיים	ו	הוצאה על ידי שני בני אדם
	שונות	ה	זיזין אחד מעל השני	ו	פתיחת זרם מים המקלח לרשות אחרת	ו	העברה פחות פחות מארבע אמות	ז	מסירה לחבירו, ביד פחות משלשה
7	שיעורי תורה, במידות נפח ובמידות אורך	ו	כביסה - תלייתה בחבלים שמעל רה"ר של חבירו	ז	יריקה מרשות לרשות	ז	הנחה לפוש ולכתף	ח	הוצאה ע"י אחר יהודי או גוי
8	שיעורי תורה בעצב ושוחק - גדר הספק 489	ז		ח	השתנה מרשות לרשות	ז	עמד לפתוח דלת, לחפש כיוון הליכה	ח	הכשלת חבירו באיסור הוצאה
8	ספק ספיקא נגד מנהג	א	סימן שני	ח	בהנ"ל, כשמתגלגל לרשות אחרת	ז	עמד בגלל רמזור אדום, מכוניות נוסעות	ח	הוצאה האסורה מדרבנן - בכרמלית
8	אדם שמיקל אסור ליתן למי שמחמיר סוף 8	א	באר מים	ח	בהנ"ל, כשמוציא איבריו לחוץ	ז	עמד לדבר עם חבירו	ח	הוצאה ע"י גוי, בלא מעשה גדול
10	לשון זכר ונקבה - בדברי חז"ל והפוסקים	ב	באר מים - מילוי מים מהבית	ח	בהנ"ל, בהעברה ד' אמות	ז, 504	עמד על הקרקע לסידור המשא	ח	הוצאה ע"י קטן, בלא מעשה גדול
16	הוצאה וטלטול בחול המועד	ג	אשפה	י	בהנ"ל, בכרמלית	ז	עמד כדי להתיר לו המשך ההליכה	ט	ענינה להוצאה, על ידי שתיים, למצוה
17	עיסוק בהלכות שאינם מצויות	ג	אשפה ברה"ר - זריקת אשפה נוספת עליה	583	שיעור הוצאה ברוק ושתן	ז	פחות פחות מד"א, במקומות שהתירו, להזהר מהוצאה ותחמוץ	י	הוצאה בלא עקירה והנחה
17	ככללי השו"ע, סתם ויש, כשלא מפורש	ג	פח אשפה, גדול, קטן	583	יצאה עם רוק בפה	ז	פחות מד"א ולא עמד וחזר לד' אמותיו שיצא	יא	הוצאה בלא עקירה והנחה ע"י כמה בני אדם
129	בסתם	ד	פח אשפה, גדול, קטן	יא	יצאה עם כיחו וניעו	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	יא	כמה אופנים
129	בכללי השו"ע, סתם ויש, שהיש הוא בלשון יחיד	ד	כרמלית בכלים	יא	בהנ"ל בכרמלית, ועירוב בצוה"פ	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	יב	נתינה לחבירו שברה"ר לידו שלמעלה
493	בכללי השו"ע השמטת השו"ע	ה	כרמלית בכלים - בכלי מחובר	יא	יצאה עם נזלת באף	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	יב	מעשרה
281	בכללי השו"ע, סתם ויש	ה	כרמלית בכלים כשהכלי מלא	יב	נחאסף רוק בפה באמצע הילוכו	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	יג	זורק ונעקר וקיבלו
564	בכללי השו"ע, סתם ויש	ז	סימן שני	יג	יצאה עם מאכל, ושיירי מאכל בפה	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	יד	עקירת מים וקרח
658	בכללי השו"ע - להקל נגדו בשעה"ד	א	מחיצה תלויה	יד	טעה ויצא עם דבר מרשות לרשות	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	יד	עקירת חפץ על מים
419, 418, 242	ספייה לקטן בהוצאה	א	מחיצה תלויה במים	א	מים - נטילתם מן המרוב בשבת	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	טו	הוצאה מעל מקום ארבעה
1	לפני עור ומסייע, ביהודי, מומר, גוי	א	מרפסת כיבשה ועל מים	ב	איסוף מי גשמים בשבת	ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	טו	ידו, ושאר איברים, אם זה כמקום ארבעה
1	הפרשה מאיסור	א-ד	ספינה - מילוי מים מהים	א		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	מחשבתו - נחשב כארבעה
1	אמירת בהצלחה, ובמעשה איסור	ה	ספינה - זריקת השופכין לים	ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	הוצאה ע"י אמירה לגוי
516	אחיזת ס"ת ע"י גוי	ו	ספינה - ליפנות ממנה בביהכ"ס	ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	זרק "רשות"
567	נטילת ידיים בסוכה	ז	ספינות זו אצל זו	ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	הוצאה חפץ ולא יצא בשלימות
568	ניגוב בדפנות הסוכה	ח	בית הכסא שנופל לרה"ר	ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	הוצאת עגלה גבוהה עשרה
567	הפסק ושינוי מקום בין הקידוש לסעודה	ט	בית הכסא שנופל לרה"ר	ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	עגלה גבוהה עשרה שבתוכה תינוק למטה
638	טלית - להכנס עמה לבית הכסא	י, יא	בית הכסא על המים	ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	מעשרה
775	טבע הבריאה - אי הוי כמעשה שלו			ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	סימן שני
				ב		ז	פחות מד"א, ומנלך לעוד פעם פחות מד"א, או בהיסח דעת	ז	עבר והושיט לרשות אחרת, אם מותר להחזיר

אהבת שלום

Gabriel Bildirici Cohen
Halachah Center

בית הוראה

מרכז להלכה
ע"ש גבריאל בילדיריגי כהן ז"ל

טבלת שיבוץ רבני בית הוראה

שני	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי
רבי דוד פניו שליט"א רבי אשר תננה שליט"א	רבי דוד פניו שליט"א רבי אשר תננה שליט"א	רבי דוד פניו שליט"א רבי אשר תננה שליט"א	רבי דוד פניו שליט"א רבי אשר תננה שליט"א	רבי דוד פניו שליט"א רבי אשר תננה שליט"א	רבי דוד פניו שליט"א רבי אשר תננה שליט"א	רבי דוד פניו שליט"א רבי אשר תננה שליט"א
רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניו שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניו שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניו שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניו שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניו שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניו שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניו שליט"א
רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים בן שמואל שליט"א	רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים בן שמואל שליט"א	רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים בן שמואל שליט"א	רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים בן שמואל שליט"א	רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים בן שמואל שליט"א	רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים בן שמואל שליט"א	רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים בן שמואל שליט"א
רבי אליעזר בן שמואל שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שמואל שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שמואל שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שמואל שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שמואל שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שמואל שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר בן שמואל שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א
רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א
רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)
רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדבורי אנגלית)
רבי יצחק בן שמואל שליט"א	רבי יצחק בן שמואל שליט"א	רבי יצחק בן שמואל שליט"א	רבי יצחק בן שמואל שליט"א	רבי יצחק בן שמואל שליט"א	רבי יצחק בן שמואל שליט"א	רבי יצחק בן שמואל שליט"א
רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א
רבי נפתלי נוסבום שליט"א	רבי נפתלי נוסבום שליט"א	רבי נפתלי נוסבום שליט"א	רבי נפתלי נוסבום שליט"א	רבי נפתלי נוסבום שליט"א	רבי נפתלי נוסבום שליט"א	רבי נפתלי נוסבום שליט"א
רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א	רבי אשר תננה שליט"א
רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א
רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א

אהבת שלום

Gabriel Bildirici Cohen
Halachah Center

בית הוראה

מרכז להלכה
ע"ש גבריאל בילדיריגי' כהן ז"ל

לשאלות אקטואליות בכל תחומי החיים על פי התורה מגדולי הרבנים והדיינים שבדורינו שליט"א

הרבנים הגאונים:

רבי אליהו ציון סופר שליט"א
ראש ישיבת רכסים	רבי צבי זובר שליט"א
רב שכונת נוה יעקב ירושלים	רבי עזריאל אויערבאך שליט"א
רב קהילת חניכי הישיבות - בית וגן
רבי משה מרדכי קארפ שליט"א
רב הגבעה הצפונית - קרית ספר	רבי שלמה זעפראני שליט"א
רב קהילת אוהל משה - הר נוף	רבי יעקב טופיק אביעזרי שליט"א
רב העיר ביתר עילית
רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א
רב הקריה החרדית - בית שמש	רבי אברהם טופיק שליט"א
ר"מ ישיבת פורת יוסף - גאולה	רבי יעקב בן נאים שליט"א
ראש ישיבת נחלת משה
רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א
דומ"צ בבי"ד דהגר"נ קרליץ שליט"א	רבי יצחק כהן שליט"א
רב שכונת שמואל הנביא - ירושלים	רבי נתן בן סניור שליט"א
ראש ישיבת בנין ציון

ואתם עמם חכמי ורבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" הרבנים הגאונים:

רבי אברהם זכותא שליט"א
מו"צ חניכי הישיבות
בני ברק	רבי יהודה איטח שליט"א
רו"כ "אור יצחק" שע"י ישיבת אהבת שלום	רבי נפתלי נוסבוים שליט"א
ראש מדרש בית ההוראה
ואב"ד אהבת שלום
רבי יוסף שוב שליט"א
מו"צ קרית ספר	רבי חיים כהן שליט"א
מרבני בית ההוראה אהבת שלום	רבי ראובן עבודי שליט"א
אב"ד אהבת שלום
רבי משה ברכה שליט"א
ר"מ ישיבת קול יעקב	רבי נתנאל סאפרין שליט"א
ר"מ ישיבת אהבת שלום	רבי מנשה שוע שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום
ורב קהילת חניכי הישיבות - ברכפלד	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א
ראש כולל אמת ליעקב - אהבת שלום
ורב ומו"צ אחוזת יערים	רבי דוד פנירי שליט"א
רב העיר עמנואל
רבי יוסף משרדי שליט"א
מרבני בית ההוראה אהבת שלום	רבי יעקב שילוני שליט"א
ר"מ ישיבת אהבת שלום	רבי אשר חנניה שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום
רבי אברהם גולדברג שליט"א
רב ומו"צ תל ציון	רבי יצחק דרזי שליט"א
מח"ס שבות יצחק	רבי אליעזר כהן שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום
רבי דוד טבק שליט"א
מו"צ אחוזת ברכפלד	רבי יעקב בן שימעון שליט"א
מו"צ חניכי הישיבות - בני ברק	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א
רב קהילת הספרדים
רמת בית שמש א'
רבי בן ציון אלקיכין שליט"א
מו"צ בד"ץ הגר"נ קרליץ שליט"א	רבי שלום יצחק טוויל שליט"א
מו"צ נוה יעקב - ירושלים	רבי מרדכי פרחים שליט"א
מרבני בית ההוראה אהבת שלום
רבי יעקב חכים שליט"א
ראש כולל תורת רפאל - ביתר		

זמני קבלת קהל בבית ההוראה:

ימים א'-ה' בין השעות 8 בבוקר עד 9 בערב רצוף ☪

יום ו' בין השעות 9 בבוקר עד 4 אחה"צ ☪

ברח' רבי נחמן מברסלב 7 (מול ישיבת חברת אהבת שלום) ירושלים ת"ו (כניסה נפרדת לנשים)

ניתן להפנות שאלות בהלכה בכל שעות היום והלילה בטלפון (רב קווי):

02-6255567

או בפקס: 02-6255568 ובדואר אלקטרוני: hc@ahavatshalom.org.il

שבוע הספר התורני

בהוצאת מכון "אהבת שלום"

י"ג סיון - כ' סיון

הוזלה מיוחדת עד 50% הנחה

25	37	חידושי הגרא"א דסלר	25	41	סדר נשים
		חידושי הרא"ה (2 כרכים) / רבינו אהרן ב"ר יוסף הלוי	25	41	סדר נזיקין
30	47	מסכת ברכות	12	22	ברכת שלום • קובץ תורני
25	41	מסכת סוכה			ג
25	40	חידושי מהר"א אמיגו / רבי אברהם אמיגו	25	44	גבורת האר"י / רבי יעקב משה הלל שליט"א
24	40	חידושי מהריט"ץ - פרק איזהו נשך / רבי יום טוב צהלון	26	44	גדולות אלישע / רבי אלישע נסים ששון דנגור
30	56	חידושי מהר"ש גארמיזאן • מסכת חולין			גלי הים • שערי הכוונות / רבי יעקב משה הלל שליט"א
26	44	חידושי רבי ידידיה טיאה ווייל / מסכת נדה	30	55	ברכות השחר • בית הכנסת
		חידושי רבינו משה מאימראן (5 כרכים)			ד
28	50	פסחים			דברי המלך / רבי חיים עמרם
28	50	ראש השנה • מגילה • מו"ק • חגיגה	25	41	דברי יוסף / רבי יוסף סמברי
28	50	יומא	35	63	דברי שלום ואמת / רבי שלום עמאר
28	50	כתובות • נדרים	26	44	דגלי אהבה (3 כרכים) / רבי אברהם מיוחס
28	50	גיטין • קידושין	100	250	דרושי רבינו משה מאימראן (2 כרכים)
20	34	חכמה ודעת / רבי סמחון חלואה			ספר המעלות
		חמדת דניאל (2 כרכים) / רבי דניאל טולידאנו שליט"א כל כרך	30	50	מדרשו של משה
20	48		30	50	דרכי חיים / רבי וידאל קואיניקה
		ט			דרך חיים • שתי ידות / רבי מנחם די לונזאנו
22	36	טוב שם / רבי שם טוב הכהן חסיד	26	44	דרשות מעבר יבק / רבי אהרן ברכיה ממודינא
24	40	טיב קידושין / רבי יוסף טייב			ה
		י			הבן בחכמה / רבי יעקב משה הלל שליט"א
22	37	יד יוסף / רבי יוסף הכהן			הגדה של פסח • אוצרות חיים / רבי יוסף חיים
18	31	י"ד זעירא / רבי יוסף דורי	20	34	הגדה של פסח • זמרת הארץ
18	28	יחי ראובן / רבי ראובן דוד נאווי	26	44	הגדה של פסח • זרוע נטויה / רבי יוסף ב"ר אייזיק חבר
24	37	ילקוט פטר חמור	22	36	הגדה של פסח • חיים לראש / רבי חיים פאלאגי
		יסודי התורה / רבי שמעון אגסי	25	41	הגדה של פסח • מלכי בקדש / רבי עזרא מלכי
25	45	יקהל שלמה / רבי שלמה אליעזר אלפנדארי	30	50	הגדה של פסח • מנחת יצחק / רבי יצחק יעקב ווייס
22	37	ישועות יעקב • סדר הושענות / רבי יעקב רקח			הגדה של פסח • מעשה חי"א
26	44	ישמח משה • החיים יודוך / רבי יעקב משה הלל שליט"א	25	41	רבי חיים יהושע אלעזר הכהן חמצי
20	31	יששכר וזבולון / רבי אהרן עילי הכהן טוויל			הגדה של פסח • מצודות דוד וציון - ויגד לשלמה
		כ			רבי שלמה תווינא
20	31	כלי מחזיק ברכה / רבי ישראל נאג'ארה	30	60	הגדה של פסח • קרבן פסח / רבי חיים עמרם
20	34	כנסת יחזקאל / רבי יחזקאל עזרא רחמים	25	41	הגדה של פסח • שבח פסח / רבי ישמעאל הכהן
		כסא אליהו / רבי אליהו סלימאן מני			הגדת השל"ה / רבי ישעיה הלוי הורוויץ
250	375	כרם שלמה (6 כרכים) / רבי סלימאן אליהו			הליכות אלי / רבי שלמה אלגאזי
		כתבי האר"י השלם (7 כרכים)			הלכות פסוקות / רב יהודאי גאון
30	55	אדם ישר	26	44	המעלות לשלמה / רבי רפאל שלמה לאניאדו
30	55	אוצרות חיים	5	8	העטרה ליושנה / רבי יעקב משה הלל שליט"א
30	55	ספר הדרושים			הקדמת רחובות הנהר • ביאור אספקריה דנהרא
40	68	ספר הכוונות [הישן]	30	55	רבי יעקב משה הלל שליט"א
		עולת תמיד	20	35	התרגשות הלב / רבי יהושע צבי מיכל שפירא
		קהילת יעקב			ו
40	75	שער התפלה	24		ווי העמודים (2 כרכים) / רבי יצחק טייב כל כרך
		כתבי רבי נפתלי כ"ץ (5 כרכים)	20	30	וזאת היהודה / רבי יהודה קצין
		כתבי רבי יצחק פרחי (5 כרכים)			ויבחר משה / רבי משה אברהם חירי
80	138	מרפא לעצם	28	44	וישב הים (3 כרכים) / רבי יעקב משה הלל שליט"א כל כרך
20	33	מתוק לנפש	75		מחיר מיוחד סט שלושה כרכים
20	33	מתוק מדבש • טוב ירושלים	24	40	וערך הכהן / רבי יעקב הכהן חסיד
20	33	צוף דבש	25	41	ושבתה הארץ / רבי יעקב משה הלל שליט"א
20	33	שבט מישור			ז
140	238	כתבי רבי רפאל אנקאווא (4 כרכים)			זבחי צדק השלם (3 כרכים) / רבי עבדאללה סומך
		חידושי רא"ם	100	187	זהב שבא / רבי שמעון אגסי
		פעמוני זהב • פעמון ורימון	24	40	זך ונקי / רבי יוסף כנאפו
		קרני ראם	25	41	זכר דוד (6 כרכים) / רבי דוד זכות ממודינא
		תועפות ראם	140	238	ח
		כתבים חדשים / רבי חיים ויטאל			חולת אהבה / רבי צמח הכהן
24	40	כתית למאור / רבי אברהם פינסו			
200	325	כתר שם טוב (7 חלקים) / רבי שם טוב גאגין	25	47	

מלא הנחה		א
22	41	אביר יעקב / רבי יעקב שמשון שבת סיניגאליאה
25	44	אדרת אליהו / רבי אליהו הצרפתי
---	---	אהבת שלום / רבי יעקב משה הלל שליט"א
90	150	אהל יעקב • אהל משה (4 כרכים) / רבי יעקב טולידאנו
		אוצר כתבי האדר"ת (8 כרכים) / רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים
28	47	הר המוריה • אזני ירושלים • ילקוט דוד
28	47	זכור לדוד • אחרית השנים
28	47	עיני בנימין • קושט דברי אמת
26	44	מכשירי מצוה • שמר את הדבר • אותו אדבר
---	---	זכר למקדש • זכר דבר • אלה יעמדו • עריכת נר
28	47	מגלת סמנים • תשובה מיראה
---	---	שבת אחים
---	---	תפלת דוד
---	---	אוצר הפירושים למסכת הוריות • שערי יוסף להחיד"א
18	30	אוצר מנהגי חסידים - דרכי יואל / רבי יואל טייטלבוים
		אוצרות חיים (35 כרכים) / רבי יוסף חיים בעל 'בן איש חי'
30	53	תהלות יוסף - תולדות רבינו
30	53	בין אדם למקום (2 כרכים)
30	53	שו"ת הוד יוסף
---	---	תשובה • תיקונים
---	---	מכלול חכמת הקבלה (2 כרכים)
		מצוות
30	53	עבודת השם
---	---	מעשה הצדקה
---	---	תלמיד חכם • צדיק
30	53	חידושי סוגיות
---	---	מעלות התורה
---	---	דרכי לימוד התורה
---	---	פרד"ס התורה
30	53	ימים וזמנים - שבת (2 כרכים)
30	53	ימים וזמנים - מועדים (2 כרכים)
		יצירת מצרים
		מתן תורה • ארץ ישראל
30	53	בית המקדש
30	53	הגאולה העתידה
30	53	עם ישראל והאומות
30	53	סדר היום (2 כרכים)
30	53	תיקון סעודה
30	53	תפלות ישראל
30	53	יושר המידות
180	313	אישים במקרא ובתלמוד (6 כרכים)
---	---	אור זרוע / רבי מאיר פאפירש
---	---	אור צח / רבי מאיר פאפירש
24	40	אורח מישור / רבי רחמים אליהו חזן
22	40	אורח צדקה / רבי צדקה חוצין
---	---	אורחות חיים / רבי אליהו הכהן
25	41	אליהו זוטא • ליקוטי אליהו / רבי אליהו הצרפתי
25	44	אמונת עתך • חוסן ישועות • חכמה ודעת / רבי יוסף חיים
25	50	אמרי אברהם / רבי אברהם עמאר שליט"א
12	20	אמת ליעקב • קובץ תורני (7 כרכים) כל כרך
---	---	אמת מאר"ץ / חו"ר ארם צובא
10	19	אסדר בשבחין / סדר סעודות השבת
		אשר יצוה (2 כרכים) / אוצר הנהגות צוואות ומוסרים
30	55	תלמידי הגר"א וגאוני ליטא
30	62	גאוני ומאורי אשכנז
		ב
24	40	באור החיים / רבי חיים כפוסי
30	48	באר שבע / רבי שלמה יורבוגר
		באתי לגני (5 כרכים)
25	42	רבי ששון עבד אל עזיז מזרחי - כרכים בודדים
---	---	בגדי קודש אשר לאהרן / רבי אהרן פירא
22	37	בית אברהם • ברכת אברהם / רבי אברהם שטיינר
---	---	בנין אבות / רבי צמח הכהן
24	40	ברוך אברהם / רבי אברהם ברוך מני
70	138	ברוך טעם • ויעש ברוך (3 כרכים) / רבי ברוך א. טולידאנו
		ברית יעקב (3 כרכים) / רבי יעקב טולידאנו
		סדר מועד

הופיע

לראשונה מכתב יד

**אסופת גנזים מתורתם של קדמונים
נדפסים לראשונה מתוך כתבי יד גאוני הדורות
ביניהם:**

רבי משה קורדובירו • דרוש לנישואין
רבי משה אלמושיניו • דרוש להספד מהר"ר פרחיה הכהן
רבי משה יונה • שלוש דרשות לר' משה יונה תלמיד האר"י
רבי אברהם מונסון • דרוש במעלת אברהם אבינו
רבי שבתי גארמיזאן • תשובות חדשות מתוך
שו"ת אמרי קדוש
רבי משה בירדוגו • פס"ד חו"ר פאס ותשובת הרב המשב"י
רבי יצחק זרחיה אזולאי • דרוש על פטירת רבי ישעיה אזולאי
רבי מרדכי בירדוגו • ספר דברי מרדכי - תשובה חדשה מכ"י
רבי יעקב בכ"ר יוסף הרופא • כללי ההוראה
בדעת מרן השו"ע
רבי משה פארדו • דרוש לבר מצוה
רבי חיים חזקיהו מדיני • חידושים על הרמב"ם
הלכות שכירות
רבי אברהם משה הלל • אגרות, הסכמות, תקנות ופסקי דין
רבי שלמה אליעזר אלפנדארי • מערכות וזכרונות
רבי יעקב ב"ר יוסף חיים מבבל • חידושי אגדות מסכת שבת
רבי רבינו חנוך חסון • ליקוטי דינים ע"ס שו"ע חו"מ
רבי בן ציון קואינקה • דרוש להספד שלשה מחכמי ירושלים,
רבי חיים יעקב שפירא; רבי יעקב אורנשטיין; רבי אליהו חזן
רבי אהרן ׳ שמעון • תשובה בדין נזקי שכנים בחצר בית
מדרשו של מרן בצפת
רבי יעקב מוצפי • דרוש לשמירת השבת ולחינוך ילדי ישראל
רבי יצחק כדורי • תולדות חכמי הדורות וחיבוריהם
הרב אברהם הלל • סקירת חיבורים המצויים בכתבי יד
מאוצרות חכמי ישראל

הופיע

לראשונה מכתב יד

**אסופת גנזים מתורתם של קדמונים
נדפסים לראשונה מתוך כתבי יד גאוני הדורות
ביניהם:**

רבינו דוד ב"ר לוי • ספר המכתם על מסכת ראש השנה
רבי בצלאל אשכנזי • דרוש למצות מילה
רבי אברהם סתהון • ספר מלל לאברהם כ"י
רבי מרדכי בנעט • ספר מחמד לב על ספר תהלים
רבי נחמן נתן קורונל • הגהות על ספר דעת זקנים
רבי אברהם אשכנזי • הגהות על ספר עץ חיים
רבי אליהו סלימאן מני • קונטרס ליקוטי אליהו
רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים [האדר"ת] • גליונות על 'בעלי
התוספות' על התורה
רבי יעקב ב"ר יוסף חיים מבבל • חידושי אגדות מסכת ברכות
רבי בן ציון קואינקה • מנהגי ק"ק עדן
ארכיון הראשון לציון רבי יצחק נסים • רבי אברהם דובער
כהנא שפירא הי"ד • רבי אברהם דוד ניזניק • רבי אברהם הלוי
יונגרייז • רבי אברהם יצחק הכהן קוק • רבי אברהם ירחמיאל
בראמבערג הי"ד • רבי אביש אייזען • רבי אליהו קלאצקין
• רבי אריה יהודה ליב ליפשיץ • רבי דוד שפירא • רבי חיים
הירשענזאהן • רבי חיים יצחק ירוחם • רבי חנוך העניך צרנצ'
פקי • רבי יהודה צדקה • רבי יוסף חיים זוננפלד • רבי יעקב
חיים סופר • רבי יעקב יצחקי • רבי יעקב מאיר • רבי יצחק
יעקב וואכטפויגעל • רבי ישראל מאיר הכהן • רבי ישעיה
זלוטניק הי"ד • רבי מנחם מנדל דובער ז"ק הי"ד • רבי מנחם
נתן אויערבאך • רבי משה טענענבוים הי"ד • רבי נחום אתרוג
• רבי נעטיל יו"ט לאנדוי הי"ד • רבי עזרא עטייא • רבי צדקה
חוצין • רבי ששון עזרא סחייק • רבי שלמה יוסף זוין • רבי
שמשון אהרן פולונסקי.
הרב אברהם הלל • מדרש החסידים בארם צובא
הרב אברהם הלל • סקירת חיבורים המצויים בכתבי יד
מאוצרות חכמי ישראל

להשיג בהוצאת "אהבת שלום" טל: 02-5370970 פקס: 02-5370088

ספרים חדשים בהוצאתנו

ספר נאוה תהלה

פירוש וביאור נפלא
מתוך מדבש ונופת צופים על

ספר תהלים

מאת

החכם השלם הדיין המצויין הרב המלל
רבי יעקב הרופא זלה"ה
מחז"ר בגדאד

נדפס לראשונה בעה"ק ירושלים שנת תר"ה
ועתה יוצא לאור עולם מחדש בתוספת מרובה
תרגום ופירוש רש"י
מפתחות מפורטים, ומבוא לתולדות המחבר

סידור

אור השנים

נוסח ק"ק ספרדים

מנין תרי"ג מצות
וסדר קיום כל המצות מן התורה ומדרבנן
כולל נוסחאות ואמירות קודם עשייתן

מאת

האדם הגדול בענקים, הגאון
החסיד האמיתי, המקובל האלקי
רבי אריה לייב הלוי עפשטיין זלה"ה
אב"ד ור"מ דק"ק קיניגסברג
בעל ספרי הפרדס

יוצא לאור בהגהה מדוקדקת וסידור נאה
עם הוספות רבות ויקרות מכל ספרי המחבר בדפוס וכת"י

שו"ת מכתב מאליהו

חלק ראשון

והוא קובץ שאלות בחקר ההלכה והמנהג אשר נשלחו מבבל לארץ הקודש

על ידי ראש כל בני הגולה, גדול הפוסקים האחרונים
המקובל האלהי כמוהר"ר יוסף חיים זלה"ה
ריש גלותא דבבל, בעל ספר "בן איש חי"

ועליהם תשובות רבו אלופו ומיודעו הגאון החסיד
המקובל האלהי כמוהר"ר אליהו סלימאן מוני זלה"ה
ר"מ ור"מ דעיה"ק חברון תובב"א

וסביבם יחנו

בין הרי"ם

נושא ונותן, מעיר ומאיר בדבריהם
כדרכה של תורה

נשמת איש חי

דעתו והכרעתו של הרי"ח הטוב ז"ל
מתוך חיבוריו בדפוס וכ"י

מאת

הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א
ראש ישיבת "חברת אהבת שלום"

ספר

שרשי הים

חלק חמישי

ביאורים וחידושים על הסה"ק

עץ חיים

לרבינו הקדוש האר"י זלה"ה

ביאור רהוט ועיונים וביאורים

שער מטי ולא מטי

מאת

הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א
ראש ישיבת "חברת אהבת שלום"

להשיג בהוצאת "אהבת שלום"

טל: 02-5370970 פקס: 02-5370088

שבווע

הספר

מכון אהבת שלום

המכירה השנתית הקבועה
של מכון "אהבת שלום"
תקיים אי"ה

החל מיזם רביעי י"ג סיון
עד יום רביעי כ' סיון

ימים א'-ה': 13:00 עד 21:00
יום ו': 10:00 עד 12:00

בישיבת "אהבת שלום"
רח' ברדיצ'וב 12, ירושלים
(ע"י ככר השבת)

עד 70% הנחה

לפרטים והזמנות:

הוצאת אהבת שלום

טל': 02-5370970, פקס 02-5370088

ת.ד. 5515 ירושלים

ahavatshalom@012.net.il

הגליון הבא יעסוק בדיני קרפיות ומחיצות סימנים שנ"ח - שס"ב

רשימת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"

קריית הרצוג - בבית המדרש "אבן ישראל" רח' ה' טייב 6
פרדס כץ - בבית המדרש "התאחדות אברכים" רח' המכבים 48
מעלות - בבית המדרש "עטרת שלמה" רח' אורנים 37
נתניה - בבית המדרש "תניחי הישיבות" רח' יהודה הלוי 35
רמת אלהן כ"ב - בבית המדרש "בני ציון" רח' בן זומא 29
רמת הפציעה כ"ש - בבית המדרש "מנון אברכים" רח' בן איש חי 10
קטמונים - בבית המדרש "הניחי הישיבות" רח' רבי צדוק 9
נהריה - בבית המדרש "אור נהריה" רח' רמב"ם 2
טבריה - בבית המדרש "אור תורה" רח' ורטי 20

נתיבות - בבית המדרש "בית יצחק" רח' שלום בוניך
אופקים - בבית המדרש רינת יעקב רח' תרשיש 23
חיפה - בבית המדרש היכל התורה רח' מקור ברנך 2
אשדוד - בבית המדרש שבט הלוי ר' אליעזר בן הורקנס 8
קרית יובל - בבית המדרש לתורה ולתפילה גואטמאלה 18
צפת - בבית המדרש זוהר הגליל רמז דוד 91
מעלה אדומים - במרכז שלום לעם רח' צמח השדה 33
הקריה החרדית כ"ש - בבית המדרש "היכל אברהם" רח' חנון איש
ירושם - דימונה - בבית המדרש "אהל משה" רח' נתנאל הל"ה 2, דימונה

נוה יעקב - בבית המדרש "שערי תורה" רח' זווין 67
נוה יעקב מרפא - בבית המדרש הניחי הישיבות רח' וקטור זוליס
נענת שאול - בבית המדרש "משכן באב" רח' בעל השאילתות 20
נאולה - בבית המדרש "עין החיים" רח' בני ברית 18
בני ברק - בבית המדרש תניחי הישיבות רח' עזרא 60
רכסים - בבית המדרש קטורת תמיד רח' הדקל 36
קריית ספר - בבית המדרש מאור חיים רח' נתיבות המושפט 2
רמת אשכול - מרכז תורני - מעלות דפנה 128
רומאט - בבית המדרש "כרם מיכאל" רח' נתנאל הל"ה 2, דימונה

רמת בית שמש - בבית המדרש "משכן רפאל" רח' נחל שורק 20
בית ון - בבית המדרש "מנון אברכים" רח' חיד"א 21
רמת שלמה - בבית המדרש "אהל יוסף" רח' הרב ז'ולטי 8
ברכפלד - בבית המדרש "משכן תורה" רח' רבי עקיבא 30
אלעד - בבית המדרש "בית אליהו" רח' הלל 24
חוממה - בבית המדרש הגדול "משכן יצחק" רח' ראש פינה 6
ביתר עילית - בבית המדרש "דרכי הבונה" רח' פחד יצחק 12
רמות - בבית המדרש "מנון אבות" רח' שירת הים 5
תל ציון - בבית המדרש "בני תורה" רח' אהבת אבות 17

כתובת המערכת: רח' אבן יהושע 24 ירושלים. ת.ד. 5515, פקס: 02-5370088 כתובת דוא"ל למשלוח הערות והארות: alibadehilcheta@gmail.com